

159

161

ma Iglesia, habitantes en el Lugar de Maluenda: Juan Gar-
r, domiciliado en el dicho Lugar de Monterde; y Pedro Pasqual,
estudiante, habitante en la dicha Ciudad de Calatayud, y hallador
del Lugar de Maluenda, en la forma siguiente.

Colomé Ximeno González, Prior en nombre de la	El Lic. Nicolàs Andrès, Beneficiado, y Diputado.
Don Antonio Galindo, Con-	El Lic. Pedro Landeras, Diputado.
Don Lopez, Diputado, y Con-	El Lic. Bernabe Domínguez, Dipu- tado.
Don Juan de Santos.	El Lic. Francisco Joaños, Vicario.
Don Lassa, Diputado.	El Lic. Francisco Xavier Franco, Vi- carario.
Don Morales, Diputado.	El Lic. Mathias Gascon, Vicario.
Don Monreal, Vicario, y	El Lic. Francisco Almenar, Vicario.
	El Lic. Juan Francisco Ximeno, Vi- carario.

que conste donde convenga, à instancia, y requisición de dicho
Clero Universal, damos el presente, signado, y firmado en el di-
cho Lugar de Maluenda los sobredichos día, mes, y año al principio recita-
dos.

Donio ✕ de verdad. Geronimo Joseph de Yanguas.

Donio ✕ de verdad. Joseph Antonio Marina.

Donio ✕ de verdad. Manuel Marina.

Se dexa ver en tan ilustre venerable abono, la falsedad, y malicia
de los *Dolorosos llantos*, en la impostura de tan feos abominables
y bien me puedo persuadir, (sin que sea temeridad) que las vo-
ces de aquel Venerable Clero, hanse esparcidas en aquel País, na-
da del Autor de tan sacrilego papel, para formar con ellas el
de fin alma) à las falsedades, que se atribuyen à su Ilustrísima
público, y notorio, que para aborrotar, y sedicionar al Pue-
blo, endiò la malignidad en aquella Ciudad: que si el Señor Obis-
po, quitaria los derechos de la Secretaría del Tribunal, los de Se-
pulturas, y Sepulturas, sin reparar los que esparcieron estas
en su Ilustrísima la mas leve novedad en los Lugares de
con la Ciudad de Tudela, sin hazerse cargo, de que en
estas, no tiene parte el Señor Obispo, y sin atender, à que
en Casa nientos su Ilustrísima Jurisdicción Ordinaria en aque-
llo, que en todo el tiempo de su Prelacia, no ha inovado
cosa alguna, como ni en ningun otro de los Lugares de su Mi-
nisterio se dexa ver, (sin que sea temeridad) que las voces que entendió
Clero del Arceobispado de Calatayud, tuvieron su unica oficina
de una depravada intencio, sin mas Monumentos, que los
depositados en los Archivos del gto, de donde los sacò à fuerzas
de la mentira, y el engaño, con lo de pone aquel tan Ilustre,
y hero. Y si al que vez ha meido, no suelen dar fee las Leyes
que, ni ampara este à los que han incurrido una vez en tan villano
credito se deberà dar à un doloso fingido Lamentador, que
culterò sin verguenza la verdad.

Se conozca el fingido Don Bartholomè Buytròn, que su

INSTITOTA

ΘΕΟΦΙΛΟΥ

ΑΝΤΙΚΕΝΣΩΡΟΣ.

INSTITVTIONES

THEOPHILO

ANTECESSORE

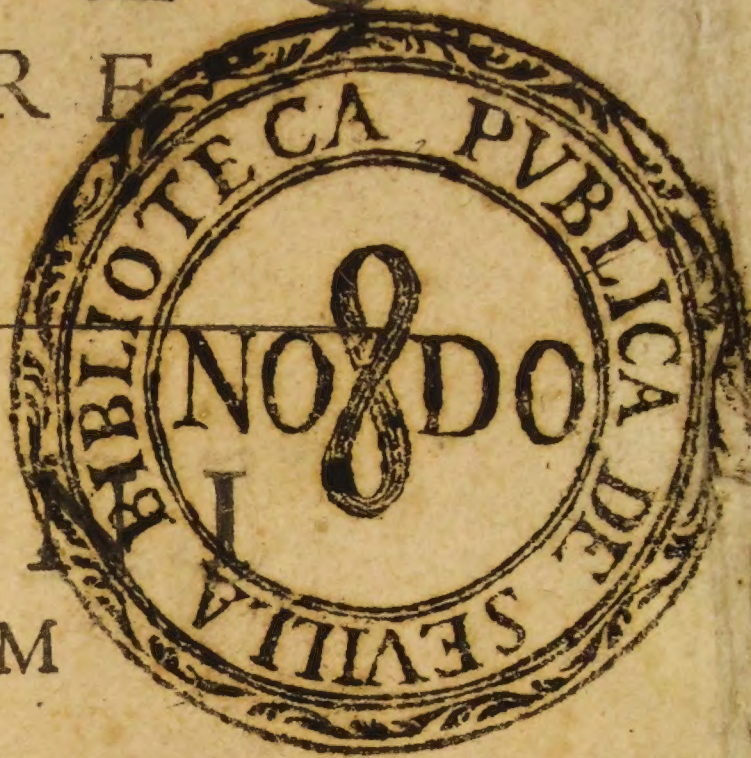
Græco interprete.

IMPER.

IUSTINIA

INSTITVTIONVM

LIBRI IIII.

Paratitla & Notæ ad eundem Theophilum Græcum, Latini-
nūmque ipsis Institutionibus Latinis ἐν Θεοφίλου
coniunctum commissūmque.

GRÆCA TITVLORVM DE VERBO-
RVM SIGNIFICATIONE, ET DE REGVLIS
iuris fragmenta hinc & inde collecta.

Dionysio Gothofredo I.C. authore

LUGDVNI,

Sumptibus Pauli Frellon.

M. DCVIII.

s
i
ic
th
ali
na
ac
ne
u
odo
no ni
n
ia
va
Arc
eng
n
dar
enza
fingi

an
pre
sup
nu
qu
me
fr

GENEROSIS ET

MAGNIFICIS D. D.

GEORGIO A SAYN COMITI

IN VVITGENSTEIN DOMINO

IN HOMBURG, &c.

&

PHILIPPO A SAYN BARONI

IN VVINEMBERG, DOMINO

IN BEIHELSTEIN.

Dionysius Gothofredus I. C. S.

ÆR ET animo, Generosissimi Comites & Barones, benevolentia mihi à vobis exhibitæ sincera tenaxque memoria, cuius recordatio diuturnior eò mihi futura est, quò magis in illa ætate ac nobilitate vestra prisca germanaque virtutis, hoc est, humanitatis, pudoris, constantia, animi erga studiabene affecti exempla, penè innumera, deprehendi. Quæ utinam, hocce ævo, omnibus ita cumulatè suppeterent omnia, minus, ut opinor, malorum nobis à cælo nunc metuendum foret: quæ nisi numen propitium, nobis, qui nunc vivimus, proximo quasi exitio ac fato. In hoc tamen publico & quasi totius universitatis luctu, cum animo frangi debilitari que turpe est, tum maximè, præsens reme-

dium ab unare litteraria, iurisque studio mihi petendum
esse existimaui. Pars operæ in illo otio, aut potius negotio,
Theophilus Græcus iuris interpret: quem dudum & ani-
mo & voto, vobis (hic tunc agentibus, & in iuris studio ad-
siduis) dictum destinatumque, nunc in vulgus editum, ge-
nerositati vestræ, ex animo palam nuncupo atque offero.
Cultus erga vos mei, pro vestra æquanimitate, id, uti spero,
pignus perpetuum habebitis. Valete. Datum Kal.
Mart. 1587.

AD LECTOREM.

THEOPHILVM iuris antecessorem, Lector, tripertitum, hoc est Græcum ipsum cum Latina interpretatione Iacobi Curtij, & ipso Institutionum textu, editum tibi exhibeo: ut qui Græca Latinis adiungere volent iuris studiosi, vel ab ipsis Institutionibus voti sui initium faciant. Fuit & alia consilij mei ratio, quòd ut Græcus à paucis, ita Latinus tantum dimidiatè, hoc est, non perfectè: ab ipso verò Institutionum textu separatus, non nisi obscure ac molestè intelligatur. Ut perfecta ac plena tibi editio constaret, tripertitum feci. Paratitla singulis titulis adieci: sed & in oram notas atque scholia reieci: Græca titulorum de verborum significatione & de regulis iuris fragmenta hinc & inde emendicata, in vnum ita collegi, atque commisi, ut suis ac ipsis legum capitibus Latinis respondeant. Munus, lector, æquo ac placido animo accipe, & vale.

TITVLI QVATVOR

*Librorum Institutionum
D. Justiniani.*

Proœmium Institutionum.

LIBRI I.

- i. De iustitia & iure.
- ii. De iure naturali, gentium, & civili.
- iii. De iure personarum.
- iiii. De ingenuis.
- v. De libertinis.
- vi. Quibus ex causis manumittere nō licet.
- vii. De lege Fusia Caninia tollenda.
- viii. De his qui sui sunt vel alieni iuris.
- ix. De patria potestate.
- x. De nuptiis.
- xi. De adoptionibus.
- xii. Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur.
- xiii. De tutelis.
- xiiii. Qui testamēto tutores dari possunt.
- xv. De legitima agnatorum tutela.
- xvi. De capitis diminutione.
- xvii. De legitima patronorum tutela.
- xviii. De legitima parentum tutela.
- xix. De fiduciaria tutela.
- xx. De Atiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.
- xxi. De auctoritate tutorum.
- xxii. Quibus modis tutela finitur.
- xxiii. De curatoribus.
- xxiv. De satisfatione tutorum vel curatorum.
- xxv. De excusationibus tutorum vel curatorum.
- xxvi. De suspectis tutoribus vel curatoribus.

LIBRI II.

- i. De rerum diuisione, & acquirendo ipsarum dominio.
- ii. De rebus corporalibus & incorporeis.
- iii. De seruitutibus prædiorum.
- iiii. De usufructu.

ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΤΕΣ-

σάρον βιβλίων τῆς ἰνστιτούτων
Ἰουστινιανοῦ.

Διάταξις βεβαίου & ἰνστιτούτου.

ΤΗΣ Α ἸΝΣΤΙΤΟΥΤΣΙΩΝΟΣ.

- α Περὶ δικαιοσύνης & νόμου.
- β Περὶ νόμου φυσικοῦ, ἐθνικοῦ, & πολιτικῆς.
- γ Περὶ νόμου προσωπικοῦ.
- δ Περὶ εὐχρείας.
- ε Περὶ ἀπελευθέρων.
- ς Τίνες καὶ ἐκ ποίων αἰτῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύνανται.
- ζ Περὶ νόμου φυσικοῦ ἀναγρέσεως.
- η Τίνες ἰδίαι ἢ ἀλλοτρίαι δικαίου εἰσὶν.
- θ Περὶ πατρικῆς ἐξουσίας.
- ι Περὶ γάμου.
- ια Περὶ ὑποθεσῶν.
- ιβ Ποίοις τρόποις τὸ ὑπεξούσιον διαλύεται.
- ιγ Περὶ ὀπίτροπων.
- ιδ Τίνες δίδονται ὀπίτροποι ἐν ταῖς διαθήκαις διώκονται.
- ιε Περὶ νομίμων συγγενῶν ἐπιτροπεύσεως.
- ισ Περὶ ἀρχῆς ἐλαττωμένης.
- ις Περὶ νομίμων πατρῶνων ἐπιτροπεύσεως.
- ιθ Περὶ νομίμων γονέων ἐπιτροπεύσεως.
- ιβ Περὶ τεθαρρημμένης ἐπιτροπῆς.
- κ Περὶ ἀτιλιανῆς ἐπιτροπῆς ἢ ἐκ τῶν νόμων Ιου-
λίας & τιτζίαις διδομένης.
- κα Περὶ αὐτενθείας ἐπιτροπῶν.
- κβ Τίσι τρόποις ἢ ἐπιτροπὴ διαλύεται.
- κγ Περὶ τῆς κηρατόρων.
- κδ Περὶ τῆς ἐγγύης τῆς ἐπιτρόπων καὶ κηρα-
τόρων.
- κε Περὶ παραγίσεως τῆς ἐπιτρόπων & κηρα-
τόρων.
- κς Περὶ ὑπόπλων ἐπιτρόπων καὶ κηρατόρων.

ΤΗΣ Β ἸΝΣΤΙΤΟΥΤ.

- α Περὶ πραγμάτων διαιρέσεως.
- β Περὶ πραγμάτων σωματικῶν καὶ ἀσωμά-
των.
- γ περὶ δουλείας ἀρχῆς.
- δ περὶ χρήσεως καρπῶν.

- α. περὶ χρήσεως & οικήσεως.
 β. περὶ τῆς ἐν χρήσει λαμβανομένων & μακροῦ χρόνου διατεχομένων.
 γ. περὶ δωριῶν.
 δ. τίσιν ἐκποιεῖν ἐξεστὶν ἢ οὐκ.
 ε. διὰ ποίων προσώπων ἡμῖν προσηγορίζεται.
 ς. περὶ διαθήκης καταστάσεως.
 ζα. περὶ στρατιωτικῆς διαθήκης.
 ιβ. τινες ἔσονται συγχωρεῖνται διαθήκας ποιεῖν.
 ιγ. περὶ ἀποκλήρων παίδων.
 ιδ. περὶ τῆς τῆς κληρονόμων ἐνστάσεως.
 ιε. περὶ χωρετικῆς ὑποκαταστάσεως.
 ις. περὶ ὀρφανικῆς ὑποκαταστάσεως.
 ιζ. ποίοις τρόποις αἱ διαθήκαι ἀκυροῦνται.
 ιη. περὶ ἀτάκτης διαθήκης.
 ιθ. περὶ κληρονόμων ποιότητος & διαφορᾶς.
 κ. περὶ ληγάτων.
 κα. περὶ ἀφαρέσεως τῆς ληγάτων.
 κβ. περὶ νόμου φαλκιδίου.
 κγ. περὶ τῆς ἐν τῷ σε καταλιμπανομένων κληρονομίῳ, & τοῦ θεσπίσματος τρεβελλιανείου.
 κδ. περὶ ἰδίων πραγμάτων τῆς διὰ τὸ φιδεΐ-
 κομίας καταλιμπανομένων.
 κε. περὶ τῆς κοδικέλλων.

Τ Η Σ Υ Ν Ξ Τ Ι Τ Ο Υ Τ.

- α. περὶ κληρονομιῶν τῆς ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένων.
 β. περὶ τῆς νομίμου τῆς κατ' ἀρρένογονίαν διαδοχῆς.
 γ. περὶ συγκλήτου δόγματος τοῦ τερτουλιανείου.
 δ. περὶ συγκλήτου δόγματος ὀρφιτιανείου.
 ε. περὶ διαδοχῆς τῆς κατὰ θηλυγονίαν.
 ς. περὶ βαθμῶν τῆς συγγενείας.
 ζ. περὶ συγγενείας δέλων.
 η. περὶ συγγενείας ἀπελευθέρων.
 θ. περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων.
 ι. περὶ τῆς πραγματικῆς διαδοχῆς.
 ια. περὶ προσηγορισμῶν διὰ ὑπόθεσιν.
 ιβ. περὶ τοῦ ὅτι τῇ τῆς ἐλευθεριῶν αἰτία τὰ πράγματα ἐπιζητοῦνται.
 ιγ. περὶ διαδοχῶν ὑφαιρηθεισῶν, τῆς γινομένων ἐκ πραγμάτων διὰ πράσεως, & θεσπίσματος κλαυδιανοῦ.
 ιδ. περὶ ἐνοχῶν.

- v. De usu & habitatione.
 vi. De usucapionibus & longi temporis praescriptionibus.
 vii. De donationibus.
 viii. Quibus alienare licet vel non.
 ix. Per quas person. nobis acquiritur.
 x. De testamentis ordinandis.
 xi. De militari testamento.
 xii. Quibus non est permillum facere testamentum.
 xiii. De exheredatione liberorum.
 xiiii. De heredibus instituendis.
 xv. De vulgari substitutione.
 xvi. De pupillari substitutione.
 xvii. Quibus modis testamenta infirmantur.
 xviii. De inofficioso testamento.
 xix. De heredum qualitate & differentia.
 xx. De legatis.
 xxi. De ademptione.
 xxii. De lege Falcidia.
 xxiii. De fideicommissariis hereditatibus, & ad Senatusconsultum Trebellianum.
 xxiiii. De singulis rebus per fideicommissum relictis.
 xxv. De codicillis.

L I B R I I I I.

- i. De hereditatibus quae ab intestato deferuntur.
 ii. De legitima agnatorum successione.
 iii. De senatusconsulto Tertulliano.
 iiii. De senatusconsulto Orphitiano.
 v. De successione cognatorum.
 vi. De gradibus cognatorum.
 vii. De servili cognatione.
 viii. De successione libertorum.
 ix. De assignatione libertorum.
 x. De bonorum possessionibus.
 xi. De acquisitione per arrogationem.
 xii. De eo cui libertatis causa bona addicuntur.
 xiii. De successione sublati quae fiunt per bonorum venditiones, & Senatusconsulto Claudiano.
 xiiii. De obligationibus.

- xv. Quibus modis re contrahitur obligatio.
- xvi. De verborum obligationibus.
- xvii. De duob. reis stipulandi & promittendi.
- xviii. De stipulatione seruorum.
- xix. De diuisione stipulationum.
- xx. De inutilibus stipulationibus.
- xxi. De fideiussoribus.
- xxii. De litterarum obligatione.
- xxiii. De obligationib. ex consensu.
- xxiv. De emptione & venditione.
- xxv. De locatione & conductione.
- xxvi. De societate.
- xxvii. De mandato.
- xxviii. De obligationibus quæ quasi ex contractu nascuntur.
- xxix. Per quas personas nobis obligatio acquiritur.
- xxx. Quib. modis tollitur obligatio.

LIBRI IIII.

- I. De obligationibus quæ ex delicto nascuntur.
- II. De vi bonorum raptorum.
- III. De lege Aquilia.
- IIII. De iniuriis.
- V. De obligationibus quæ quasi ex delicto nascuntur.
- VI. De actionibus.
- VII. Quod cum eo qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur.
- VIII. De noxalibus actionibus.
- IX. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.
- X. De his per quos agere possumus.
- XI. De Satisfactionibus.
- XII. De perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad hæredes & contra hæredes transeunt.
- XIII. De exceptionibus.
- XIIII. De replicationibus.
- XV. De interdictis.
- XVI. De pœna temere litigantium.
- XVII. De officio iudicis.
- XVIII. De publicis iudiciis.

- ie Τίσι τρόποις ἡ ἐν πράγμασι συναλλάττεται ἐνοχὴ.
- ιβ Περὶ τῆς ἐν λόγοις ἐνοχῆς.
- ιζ Περὶ δύο ῥέων σιωπλάνδων καὶ προμιττένδων.
- ιη Περὶ ἐπερωτήσεως δι' ἑλων.
- ιθ Περὶ διαιρέσεως ἐπερωτήσεων.
- κ Περὶ ἀχρησίων ἐπερωτήσεων.
- κα Περὶ ἐγγυήτων.
- κβ Περὶ τῆς ἐν χράμασιν ἐνοχῆς.
- κγ Περὶ συνανετικῆς ἐνοχῆς.
- κδ Περὶ ἀγορασίης καὶ πράσεως.
- κε Περὶ μιθώσεως καὶ ἐκμιθώσεως.
- κς Περὶ κοινωνίας.
- κζ Περὶ μανδάτου ἢ τοι ἐντάλματος.
- κη Περὶ ἐνοχῆς ὡς ἀνὰ δὲ σιωπλάγματος.
- κθ Διὰ ποιῶν ἡμῖν προσώπων ἡ ἐνοχὴ ὀπίζεται.
- λ Τίσι τρόποις ἡ ἐνοχὴ λύεται.

ΤΗΣ ΔΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.

- α Περὶ ἐνοχῶν τῶν δὲ ἀμαρτίας γνομένων ἢ τοι φουμμένων.
- β Περὶ τῶν βία τὰ ἀλλότρια ἀρπαζόντων.
- γ Περὶ νόμου ἀπειλῆς.
- δ Περὶ ὕβρεως.
- ε Περὶ ἐνοχῶν ὡς ἀνὰ δὲ ἀμαρτίας φουμένων.
- ς Περὶ ἀγωγῶν.
- ζ Περὶ πεκουλίας.
- η Περὶ βλαβεράς ἀγωγῆς.
- θ Εἰν τὸ τετράποδον ζημίαν ποιῆσαι λέγεται.
- ι Περὶ ὧν τὰς ἀγωγὰς κινεῖν δυνάμεθα.
- ια Περὶ ἱκανοδοσιῶν.
- ιβ Περὶ διληκῶν καὶ προσκαίρων ἀγωγῶν, καὶ τῶν πρὸς τοὺς κληρονόμους, ἢ ἐν τοῖς κληρονόμοις διαβαινεσῶν.
- ιγ Περὶ παραγρηφῆς.
- ιδ Περὶ ἀποπολοκῶν.
- ιε Περὶ τῶν ὀφελείων.
- ις Περὶ τιμωρίας καὶ φόβου τῶν δικαζομένων.
- ιζ Περὶ τάξεως τῶν δικαστῶν.
- ιη Περὶ δημοσίων δικαστηρίων.

PROOEMIUM
DE CONFIR-
matione Insti-
tutionum.

Η ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η
βεβαιούσα α τῶν
τῆτα. ^b

CONSTITVTIO
QVA CONFIRMANTVR
Instituta.

ahoc est quod paulò post §. 6. in f. infra eod. scribit, se his Institutionibus oīnτων καὶ παντὶ ἰ-χλὺ φιλοτι-μεῖν. b sic Græci, in quibus Harme-nopu'us i. tit. 1. §. 8. Latini non modò Iu-risconsulti, sed

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI,
IMPERATOR CÆSAR, FLAVIVS, IVSTINIANVS, ALAMANICVS,
GOTTICVS, FRANCICVS, GERMANICVS, ANTICVS, ALA-
NICVS, VANDALICVS, AFRICANVS, PIVS, FOELIX, IN-
CLYTVS, VICTOR AC TRIVMPHATOR, SEMPER AVGVSTVS,
cupidæ legum iuventuti, S.

De duabus virtutibus Imperatoris. 1. De rebus belli: 2. & pace feliciter à Iustiniāno Imperatore g. stus: De Codice, Pandectis. 3. & Institutionibus eiusdem iussu editis. 4. Quando & per quos Institutiones compositæ atque editæ. 5. Quæ earum materia. 6. Vnde seu quibus ex libris collectæ & quæ earum auctoritas, 7. ac utilitas: & quas ob causas adolescentibus summo studio legenda.

Theologi Institutiones dixissent: La-tantius i. c. i. Si quidā pruden-tes, & ar-bitri æquitatis Institutiones iuris civilis cō-positas edide-runt, quanto melius nos di- uinas Institu-tiones, in qui-bus non de stil-lidus, aut a-quis ar-cendis, aut de manu conferenda, sed de fide, de vi-ta, de salute, de immortalitate, de Deo loquimur. c ad verbum, regia. Sed βα-σιλευς pro imperatore seu principe: ut & βασι-λισσα pro Au-gusta, Impe-ratrice Hinc lex Regia, quæ de imperio la-ta est §. 6. inf.

IMPERATORIAM Maie-
statem non solū armis de-
coratam, sed etiam legibus
oportet esse ar-
matā, ut vtrun-
que tempus, &
bellorum & pa-
cis, recte possit
gubernari: &
Princeps Ro-
manus non solū
in hostilibus
præliis victor e-
xistat, sed etiam

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣC Με-
γαλοφροσύνης ^d ὅτιν ἴ-
διον ἔσθ' ὁ μόνον ὁπλοῖς κο-
σμεῖσθαι ἀλλὰ καὶ νόμοις
ὁπλιζέσθαι ὡς ἑκάτερος, καὶ τὸ πο-
λέμου, καὶ τὸ εἰρήνης καθεῖν, ὅς τῳ
κυβερνᾷ καὶ ὁ Ρωμαίων βασιλεὺς
ἀποφέρει τοῖς ἰσχυροῦς μόνον ἐν τῇ τῆς
πελεμίων συμπλοκαῖς δόδοκιν, ἀλλὰ καὶ νόμοις ὁπινόας, τὰς τῆς
συκοφαντίας ἢ ἀδικίας ὁξωθῶν. Καὶ
ἡροῖς καὶ ἐν νόμοις σεβάσμιος, θει-
αμβάσι ὅτιν πολέμιων κρατήσας.

IMPERATORIAE Maie-
statī propriū
est non solū
armis decorari, sed etiam
legibus armari: ut vtrun-
que tempus, & belli &
pacis recte gubernetur:
ac Princeps Romanus
victoriam reportet, non
tantum fuscis cōgressu ho-
stibus nomen sibi com-
parans, sed etiam per le-
gales adinventiones ca-
lumniatorum iniquitates
expellens. Atque tā iure
constituēdo venerabilem
se præbeat, quā de vi-
ctis hostibus triumphet.

per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat: & fiat tam Iuris religio-
sissimus, quā victis hostibus triumphator magnificus.

de iure naturali, ubi quid βασιλευς definitur. Perinde est ergo, ac si, ὡς περ ἡτορικήs dixisset. d. Equè commodè dixisset μεγα-
λειότης hoc enim maiestas, μεγαλοφροσύνη, magnanimitas. Ut sapius his libris χαλκωότης hoc est serenitas, tranquillitas Imperatori-
bus tribuitur: idque maiestati suo. Quia enim maiestas, dixi titulo Pandectarum ad l. l. l. maiestas e χλιασμός, tribuit enim τοῖς
ὁπλοῖς κοσμεῖσθαι νόμοις, ὅτιν ἴδ' ἡτορικήs ἡτορικήs propriè post aliquos verba ait Imperator, Principem τοῖς νόμοις σεβάσμιον, θειάμειον
v. in τῶν πολέμιων κρατήσας. Hic adde quæ ad iuramentum in l. 14. Cod. de aduoc. divers. iud. f. sic Iustinianus Novell. 24. c. 1. in
f. Quis non veneretur, inquit, ὁ μόνος ὁπλοῖς, ὁ μόνος ὅτιν ἴδ' ἡτορικήs εἰς ταὐτὸ συνιόντα. g. νομίμους ὁπινόας pro legum
tramitibus posuit. h. Calumniatores, legum hostes. l. 1. §. ff. de regula Caioniana. l. 2. §. 1. ff. ad Tertul. Calumniari, scienter falso viti-
l. 177. l. 234. ff. de verb. signific. l. 6. ff. de reg. iur.

1 ¶ Horū vtramque viā cum summis vigiliis, maximāque rerū futurarum prouidentia, Deo iuuante Imperator noster confecit. Et bellicosquidē sudores eius Barbaræ gentes sub iugū militæ testantur, re ipsa fortiorē potentiorēmq. expertæ: & iā Afri-
ca, quā alia innumera Prouinciæ post multas annorū circūuolutiones, victoriis eius à celesti numine præstitis, iterū Romanæ ditioni & imperio ipsius additæ clamant.

a καρὺ τὸ πλεον
plus est quā
cognoscere: &
nosse est & cō
amplius, præ-
dicare. Hæc
sensu scriptu-
ri καρὺ τὸ πλεον
& καρὺ τὸ πλεον
Apost. 13 ver.
21. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

2. 2. Petr. 2. 2. 2. Petr. 2.

1 ¶ Τῶν ἐκατέρων τῶν ὁδῶν ἀγρυπνίας, ἡ ἐξ ὁδοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἀγρυπνίαν, θεοῦ σωεργουῦτος ὁ ἡμέτερος δυνάστες βασιλεὺς. καὶ οὐ μὴ ἐν πολεμοῖς ἰδράσας αὐτὴν, & βαρβαρικὰ ἔθνη δουλωθέντα καὶ ῥύττει, ἡ πείρα μαθόντα τὴν κρείττονα καὶ τὸ μὴ ἀφεικῆ, τὰς δὲ καὶ ἑτέρας τὸ πλῆθος ἀναριθμητοὶ ἐπαρχίαι, καὶ πολλαὶ ἐνιαυτῶν ἀειόδοις, τὴν αὐτὴν νίκης, ἀνῶθεν φιλοπνηθείσας. πάλιν τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ καὶ τῇ αὐτῇ ἀεισεδείσας βασιλεία βοάσιν.

2 ¶ Ἀπας δὲ δῆμος, ὑπὸ νόμων ἐκφωνηθέντων τε ὑπὸ αὐτῆς καὶ συνθέντων ἰδυίει, καὶ τὸ καὶ νόμος αὐτῆς. καὶ τὰς μὴ βασιλικὰς διατάξεις πάλαι συγκεχυμένας, καὶ μαχόμενάς ἀλλήλων, εἰς σαφὲς αὐτῇ ἡγεγενημένην τεινὰν δὲ ὄντων κωδίκων, τὰς Γρηγοριανὰς φημι, καὶ Ερμούγειαν, καὶ Θεοδοσιανοῦ, προσέτι καὶ ἄλλων πολλὰν διατάξεων, καὶ μὴ τὴν Θεοδοσιανὸν ἐπέθηκεν, καὶ πολλοὺς ἔσσης ἐν τῇ ἐμφερεσμέναις διατάξεσι, τοῖς εἰρημνίοις συντέλειαν ἐναντίας, ὁ κεῖνος ὁ μὴ βασιλεὺς, τὰς ἀρχαίας, καὶ τὰ αὐτὰ λεγούσας, καὶ τὰς κεκοιμένας μαχόμενάς, ἀπὸ θεῶν ἀφαιρῶν, καὶ διὰ ἐκείνου σε ἱεραφίαν, ὁ μὲν τὸν τῇ αὐτῇ γαλιωότητι ἡξίωσε τὸ οὐκ εἶδος φεγγίδος, καὶ τὰ ἀναείδμητα τῇ πάλαι νομικῶν βιβλία καὶ πρᾶγμα πείσης κρείττον ἐλπίδος, ὡς περὶ δὲ μέλου βαδίζων ἀγάρους, τοῦ κατὰ τὸν δόξαν αὐτοῖα, καὶ τὰς ἀδοκίμουσας τῇ παλαιᾷ γνώμας, ἐν τῇ συνήθει βιβλίῳ.

3 ¶ Ἰστοῦ πρᾶξαι, τειβοιωτὰς πρὸς ἐκδοξοτάτῳ μαγίστῳ, καὶ τὸ κατε-

1 ¶ Quorum vtramque viam cum summis vigiliis, summāque prouidentia annuente Deo, perfecimus. Et bellicos quidē sudores nostros Barbaricæ gentes sub iugum nostrā redactæ cognoscunt: & tamen Africa quā alia innumera prouinciæ post tanta temporū spatia, nostris victoriis à celesti numine præstitis, iterū ditioni Romanæ, nostræque additæ Imperio protestantur.

2 Omnes vero populi legibus tā à nobis promulgatis quā compositis, reguntur.

¶ Et cum sacratissimas constitutiones antea confusas in luculentam ereximus consonantiam, tunc nostram extendimus curā ad immensa veteris prudentiæ volumina, & opus desperatum quasi per medium profundum euntes celesti fauore iam adimpleuimus.

3 Cumque hoc Deo pro-

pitio peractum est, Tribonia-
no viro magni-
fico, Magistro
& Exquiretore
sacri palatii no-
stri, & Excon-
sule, necnon
Theophilo &
Dorotheo vi-
ris illustribus
& antecessori-
bus, (quorum
omnium soler-
tiam, & legum
scientiam, & cir-
ca nostras ius-
siones fidem, iam
ex multis rerū
argumentis ac-
cepimus.) con-
uocatis, manda-
uimus specia-
liter, ut ipsi no-
stra authorita-
te, nostrisque
suasionibus In-
stitutiones com-
ponerent: ut li-
ceat vobis pri-
ma legum cuna-
bula, non ab an-
tiquis fabulis

discere, sed ab
Imperiali splen-
dore appetere:
& tam aures,
quàm animi ve-
stri nihil inuti-
le, nihilque per-
peram positum,
sed quod in ipsis
rerum obtinet
argumentis, ac-
cipiant. ¶ Et quod priore tempore vix post quadriennium prioribus contingebat, ut
tunc constitutiones Imperatorias legerent: hoc vos à primordio ingrediamini, digni
tanto honore tantaque reperti felicitate, ut & initium vobis, & finis legum eruditio-

nis à voce Principali procedat. ¶ Et quod priore tempore vix post quadriennium prioribus contingebat, ut
tunc constitutiones Imperatorias legerent: hoc vos à primordio ingrediamini, digni
tanto honore tantaque reperti felicitate, ut & initium vobis, & finis legum eruditio-

πρώτον τῶν δεικνύμενων παλατίᾳ προσέταξεν
ἐμὴν ἀλλὰ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωρο-
θέῳ, ἀνδράσιν ἱλαστέρους τε καὶ ἀντι-
κλινέουσιν, ὧν τὴν συνέσιν ἀπάντων,
καὶ τὴν ἐν νόμοις πείθεισιν, καὶ τὸ πρὸς
τὰς βασιλικὰς καὶ δὲ πρὸς πιστότατον, ἐκ
πολλῶν ἐλέγχων ὁ θειότατος γνοὺς
βασιλεὺς, οὗ εἰρημνίᾳ συγκαλεσά-
μενος παρήγαγεν ἰδιόκως αὐτῷ ὥστε καὶ
τὴν αὐτῆς ἀντιπρὶν, καὶ τῆς αὐτῆς πε-
ριστάσεως ὑποθήκας, ἵνα ἴσῃται, ἥτοι
τὰς εισαγωγὰς ἐν νόμων συνέσειναι.
ὥστε τοῖς νέοις ἐξεῖναι, τὰ πρῶτα τῶν
νόμων θεωροῦμαι, ἐκ δὲ ἀρχαίων μύ-
θων δὲ ἀναλαμβάνειν. τὰ δὲ παλαιὰ
μὴ κρατήσαντα, νυνὶ δὲ τῆς χρήσεως
ἐκβεβλημένα ἀναγνώσκοντες, εὐρίσκει-
σι τοῖς ἐντυγχάνουσιν μύθοις ἀλλ' ἐκ τῆς
βασιλικῆς λαμπρόδος ταῦτα γνώ-
σκοντες, τὸ μὴ τὰς αὐτῆς ἀκοῆς τῶν
καὶ τὰς ψυχὰς, μηδὲν ἀχρηστον, ἀλλ' ἐκ
εἰκῆς κείμενον, ἀλλ' ὅπερ δι' αὐτῆς τῆς
πραγματικῆς ἰσχύει τῆς πείρας μαν-
θάνουσιν.

¶ Καὶ ὅπερ Θεοφίλῳ καὶ Τριετῇ μό-
λις χερόν τοῖς ἀναγνώσκουσιν συνέ-
βαινεν, ὥστε καὶ τοῦτου χερόντος ἀνα-
δεξιῶν, βασιλικῶς ἐντυγχάνειν,
δυστάξεσι, τοῦτο νυνὶ ἐξ αὐτῆς, ὥς
εἰπεῖν, τῆς πραγματικῆς ἐφάπτονται,
τοσαύτης ἀξιοῦντες τιμῆς, καὶ το-
σαύτης ἀπολαύσαντες δὲ τυχεύας, ὥ-
στε καὶ τὴν τῶν νόμων ἀρχὴν, καὶ

gloriosissimo magistro a iudicib: spe-
& ex quaestore sacri Pala-
tij, necnon Theophilo, proff: nomi
Dorotheoque viris illu-
stribus, & Antecessori-
bus, quorum omnium so-
lertiam & legum scien-
tiam, ac in Principum ius-
sis fidem, ex multis argu-
mentis cum cognitam
perspectamque haberet
Imperator sanctissimus,
conuocatis specialiter ma-
gistris, ut suam ipsius aucto-
ritate, suoque imperio
obtemperantes, instituta,
sive introductis Iuris com-
ponerent: quo adolescen-
tibus liceret, prima Iuris
exordia, non ab antiquis
fabulis discere (nam qui
ea legunt quæ olim ob-
tinebant, & nunc ab usu
reiecta sunt, similes vi-
dentur his, qui in fabulas
incidere) sed ab Impera-
torio splendore ea cog-
noscere, ac tam aures ip-
sorum, quàm etiam ani-
mi, nihil inutile, nihilque
perperam positum, sed
quod in ipsa rerum obri-
neret experientia, addi-
scerent.

¶ Et ita quod superio-
ribus temporibus, vix
post trium annorum tem-
pora Iuri operam danti-
bus contingebat, ut tanto
tempore elapso, Princi-
pum constitutiones le-
gerent: id nunc in ipsis
rerum (ut ita dixerim) ini-
tiis consequuntur: tanto
digni habitus honore, tan-
tæque adsecuti felicitat-
em, ut & Iuris exordium,
ut & Iuris exordium,

aidicis: spe-
cialiter, ex
proff: nomi
nation.
hoc loco pro
fiducia aut po-
tius suggestio-
ne, aut sanè
pro utroque.
c. Institutio-
nes Iuris hic
author (ut &
i. Harmenoru
ma i. g. 114)
appellat, eista-
gagat, τὴν νό-
μον, τὴν ποσὲ
τὰ πρῶτα τῶν
νόμων θεωροῦ-
μαι τὴν ποσὲ
τὴν νόμων ἀρ-
χὴν: ut &
θεωροῦμαι τῆς
τὴν νόμων δι-
δασκαλίας.
τὴν 4 inf. eo.
(ut & Harme-
nopolus d. lo-
co. g. 8.) πα-
σις νομικῆς
παρῆλυσται
πρῶτα σοφ-
χέια. non se-
cus ac nascent-
is Ecclesia vñ-
po initio dis-
cebant πρῶ-
τοι χέια τῆς
ἀρχῆς τὴν λό-
γον τοῦ διδ-
Epist. ad Heb.
5. v. 12. Sic ab
Elío Triper-
tita, liber cu-
nabula iuris
continens. l. 2.
g. 38. D. de o-
rigine iuris.
nam & alias
constat Iuris
studiosos, pri-
mam legum
audientiam,
scilicet cuna-
bula habuisse
l. unica. Cod.
de nudo iure
Quiritum tol-
lendo.
ἀρχαίων περὶ
τὸς quid ap-
pellet, multi
disputant. Sed
Ex iure
nihil ab anig-
primam legum
studia-
quibus placuit,
Sed hai

4

& huius disciplinæ finem à voce imperatoria adipiscerentur. Nam & præsens volumen ab Imperatoria voce componitur, quod veluti proœmiū est atque exordium legalis disciplinæ: & perfecta veteris Iuris interpretatione, necesse est eū qui in iure instituitur, legendis se Principum constitutionibus dedere.

4 ¶ Posteaquā igitur compositi sunt libri Digestorum siue Pandectarum, in quibus omne ius antiquum collectum est, quos gloriosissimus Tribonianus & cæteri illustres facundissimiq. viri composuerunt: in quatuor hos libellos, dictorum Digestorum institutiones Serenissimus Imperator noster partiri iussit: ut totius legalis disciplinæ prima essent elementa.

5 ¶ In quibus breuibus ac paucis expositum est, & quod apud maiores obtinebat, & quod deinde defuerudine obumbratum, Imperatoria cura illuminatum est.

6 ¶ Has autem institutiones ex omnibus veterum Institutis, præcipueque ex cōmentariis Caij, tum Institutorum, tum Codicum, in quibus de rebus cotidianis disputat, aliisque multis voluminibus collectas, præfati tres prudentissimi viri maximo Imperatori obtulerunt. Porro cū Serenitas eius eas legisset, cognouit opus esse, ut suum plenissimūque robur per constitutionem eis accommodaret.

καὶ τὸ πέρας τῶν τούτων διδασκαλίας, ἀπὸ βασιλικῆς αὐτοῖς προσηνέδῳ φωνῆς ἢ τὸ παρὸν γὰρ συντάγμα, ἐκ βασιλικῆς συνήδεῳ φωνῆς, προέμιον ὑπάρχον τῶν νόμων διδασκαλίας καὶ μὴ πρὶν αἰσθάνεσθαι τῶν παλαιῶν νόμων ἐκθέσεως, ἀναγκη, τὸς νόμοις παιδεύομενον, τῇ τῶν δευτέρων αἰσθάνεσθαι ἐαυτὸν ἐπιδοῦναι.

4 ¶ Μετὰ ταῦτα μὲν οὖν συνήδεῳ βιβλία τῶν διγέσεων, ἥτοι Πανδέκτων, ἐν οἷς ἡθεροῖσι πάντα ἢ τῶν ἀρχαίων νομοθεσία, ἢ πῶς δεῖ τὸ ἐνδοξοτάτου Τριβωνιανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν περὶ φανῶν, καὶ ἐκλογισμῶν ἀνδρῶν συντέθειται· μετ' ἐκείνη δὲ ἐν τέλει τούτοις βιβλίοις τῶν εἰρημνῶν διγέσεων, τὰς εἰσαγωγὰς ἐκέλευσεν ὁ γαλινώτατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπιμεριδιῶν, πάσης νομικῆς παιδείσεως ἐκδόσας περὶ ταυτοῖς.

5 ¶ Ἐν αἷς δὲ βραχείων ἐκτέθειται, καὶ ὅπερ ἐκράτει πάλαι, καὶ τὸ μὴ ταῦτα τῇ ἀσυνηθείᾳ συνηθῆναι, ἐκ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἐρωπείη.

6 ¶ Ταύτας δὲ τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ πάντων τῶν τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένων Ἰνστιτούτων, καὶ μάλιστα τῶν ὑπομνημάτων Γαίου, τὸτο μὲν τῶν αἰνῶν Ἰνστιτούτων, τὸτο δὲ καὶ ἐκ τῶν Κωδίκων αὐτῶν, εἰδοὶ δευτέρως περὶ τῶν καὶ ἐκείνων ἡμέραν κινεμένων πραγμάτων, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν συνταγμάτων, οἱ εἰρημνοὶ ξεῖς ὁφείλοισιν ἀδρεῖς συνθεῖν, βασιλεῖ τὰς μεγάλας προσηγάγον ἢ αὐτὰ γαλινώτης ἀναγοῦσα ταύτας, ἐπέγνω δεινοὶ κείαν καὶ πληρεστέην αὐτοῖς δευτέρως πρὶν ἰχυρὸν φιλοποιήσασθαι.

4 ¶ Igitur post libros quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum, in quibus omne ius antiquum collectum est, quod per eundem virum excelsum Tribonianū, necnon ceteros viros illustres & facundissimos cōfecimus: in quatuor libros easdem Institutiones partiri iussimus, ut sint totius legitimæ scientiæ prima elementa.

5 ¶ In quibus breuiter expositum est, & quod antea obtinebat, & quod postea defuerudine inumbratum, Imperiali remedio illuminatum est.

6 ¶ Quas ex omnibus antiquorum Institutionibus, & præcipue ex Commentariis Caij nostri, tam Institutionū, quæ rerum quotidianarum, aliisque multis Commentariis compositas, cū tres viri prudentes prædicti nobis obtulerunt, & legimus, & re-

gnoimus, & plenissimum nostrarum constitutionum robur eis accommodauimus.

a De fide Triboniani, in iure constituto. v. l. Harmenopol. i. §. 10. c. Suidā.

b Quotidianarum rerum libri Κωδικοὶ περὶ τῶν καὶ ἐκείνων ἡμέραν κινεμένων πραγμάτων. unde Glossis Cotidianus καθεμινός.

7 ¶ Summa i-
taque ope & a-
laci studio has
leges nostras ac-
cipite: & vos
metipfos sic e-
ruditos ostendi-
te, ut spes vos
pulcherrima fo-
ueat, toto legiti-
mo opere perfe-
cto, posse etiam
nostram Répu-
blicā in partib.
eius vobis credē-
dis gubernari.
D.C.P. XI. Cal.

Decemb. D. IV. IUSTINIANO PP. A. III. COS.

7 ¶ Περί τῆς ἐν τῷ παρόν-
τι δὲ τῆς αἰτίας οὗ ἡμετέρας τῆς ἡμετέρας
πλείς, πρὸς οὓς πάντων ἐποίησατο τὴν
ἀντιγραφὴν, ὥστε πολλῇ τῇ δυνάμει
καὶ μετὰ δύμῳ αὐτοῦ καὶ παρόντας
δέξασθαι νόμους. καὶ δὲ τὴν αὐτὴν ἀνα-
γνώσεως, ἔπος ἐαυτοῦ ὅτι δεῖται ὅ-
σοις, ὥς τε αὐτοῦ ὑπὸ καλίστης ἐ-
ρεῶς καὶ δαλπεῶς τὴν ἐλπίδι, ὥς
πάντες τῶ νομικοῦ διανυδέντες
ἔργου, δὲ ἀπορροὴν τὴν αὐτὴν πολιτείας
ἀρξεν μερῶν.

7 ¶ Adhortatur igitur
per presentem constitu-
tionem clementissimus
Imperator nos ter eos, ad
quos eam rescripsit: ut
summa ope, & alaci stu-
dio præsentes leges exci-
pian: & his legendis ita se
prudentes ostendant, uti
spes eos pulcherrima fo-
ueat, alacque, fore ut toto
legali opere perfecto, di-
uerse ipsius Imperatoris
Reipublicę partes regen-
dæ credantur.

a hoc verbum
ἐλπίδι
Harmoniopo-
litani nostri
familiare est.

INSTITV-
TIONVM SEV
elementorum
D. Iustiniani
sacratiss. Prin-
cipis.
LIBER I.
De Iustitia & Iure.
Titulus I.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
καὶ νόμου.
Τίτλος α.

INSTITVTIO-
NVM LIBER
primus.
De Iustitia & Iure.
Titulus I.

b 1. Harmonio-
polit. 2. Eclog. 1.
1. D. 1.

De definitione Iustitiae. 1. Iurisprudentia. 2. Iuris docendi, discendique methodo. 3. Præcep-
tis. 4. Obiectis seu de publico & privato iure. 5. Ius privatum collectum esse ex naturali-
bus gentium aut civilibus præceptis.

Iustitia
est cō-
stās, &
perpetua volū-
tas, ius suū cui-
que tribuendi.

1 ¶ Iurispru-
dentia est diui-
narum atq. hu-
manarū rerum
notitia, iusti at-
que iniusti sciē-
tia.

2 His igitur
generaliter co-
gnitis, & inci-
pientibus nobis
exponere Iura
Populi Roma-

ΠΡΟ πάντων δεῖ εἰδέναι
τὴν δικαιοσύνης ὅσον, ἔ-
στιν οὐκ δικαιοσύνης σα-
φηνῶν καὶ δίκαιον βέ-
λησις, ἢ ἐκείνῳ ὅτι οὐκ ἔστιν δικαίον νέ-
μους. Ἐπειτα ὁ λέγων καὶ πῶς ὁ
εἰζέται ἡ νομική.

¶ Νομική δὲ ὅτι δείων τε καὶ ἀν-
θεροπείων πραγμάτων γνώσις, τῇ
ὁ δίκαιον καὶ ἀδίκον ὁρίσκει.

¶ Τῶν ὁ γὰρ καὶ μετὰ δεῖται
μὲν καὶ ἀρξάμενοι ἡμῶν ἐξηγή-
σεως τῶ νόμου, καὶ τῶ δίκαιον τῇ τῇ Ρω-
μαίων πολιτείας, ἔπος δὲ οὐκ αὐτῶν

ANTE omnia
definitionē iu-
stitiæ scire o-
porter. Est i-
gitur iustitia, constans &
perpetua voluntas, ius v-
nicuique suum tribuens.
Deinde dicamus quomo-
do definiatur & Iurispru-
dentia,

¶ Iurisprudentia autem
est, diuinarum atque hu-
manarum rerum notitia,
iustique & iniusti sciētia.

¶ His igitur generali-
ter præcognitis, incipien-
tibus nunc nobis expo-
nere Leges ac Iura popu-
li Romani, ita maximè

c Iustitia, eo-
dem modo de-
finitur 2. E-
clog. 1. c. 10. l.
9. D. de iusti-
tia.
d Hinc Iustus
Aristoteli 2.
Ethicon 4. qui
μετὰ τὴν ἡμετέραν
δικαίως πρὸς
τῶν
e v. s. 3. inf.
cod.

a Ins igitur
 hoc ordine dis-
 cendum. Pri-
 ore quidē loco
 εὐχεταὶ καὶ ἀ-
 ποτὰ ῥόπῳ
 utendum est:
 Deinde, ἀ-
 κριβεσάτη καὶ
 λεωτοτάτη
 εἰρήσις.

videntur ea cōmodè tra-
di posse, si primò facili ac
simplici via, post deinde
exactissima diligētissimā
que interpretatione sin-
gula exequamur. Alioqui
si statim in ipsis initiis
procemiisq. rudes etiam-
num & infirmas adules-
centum aures multitudi-
ne ac varietate rerum o-
nerauerimus: duorum al-
terum, aut desertores hu-
ius studii efficiemus, aut
cum magno labore, sæpe
etiam cū diffidentia, quæ
plerumque iuvenes auer-
tit, seriùs ad ea perduce-
mus, ad quæ leuiori via
deducti, sine labore & bo-
na cum spe maturius per-
duci possent.

b1. Harmeno-
pul. 1 5. 8. 1. 19.
5. 1. f. eed.

c hinc apud
Aristotele 5.
Ethicō 1. ἀνδρ-
τερον ἀγαθὸν
ἔστιν ἢ δι-
καίον.
d Aristoteles
3. Ethic. 3. τὸ
δίκαιον ἐν ταῖς
διανομαῖς ὁμο-
λοῖται πάντες,
adde quæ di-
cuntur initio
huius tituli.
e Δέστις hīc
exponit Theo-
philus εἰδὲν ᾧ
malè. Nā ut
apud authore
Eclogæ 2. tit. 2.
c. 14. ὁ Han-
nenopolium 1.
titul. 1. §. 22.
exiat. νόμος
ἀδικεῖται εἰς
δημόσιον καὶ
ἰδίῳ κτλ.

3 ¶ Iuris autem præce-
pta tria sunt hæc. Ho-
nestè viuere: alterum non
lædere : & ius cuique
suum tribuere. 4 ¶ Porro
studii huius duæ sunt
positiones. siue species.
Publicum & Priuatum.
Et Publicum quidem ius
dicitur, quod ad statû rei
Romane spectat. Priua-
tum verò, quod ad singu-
lorum vtilitatem perti-
net.

¶ Dicendum est autem de
Iure privato, quod ex tri-
bus constat partibus. Col-
lectum est enim aut ex
naturalibus, aut ex gen-
tium, aut ex civilibus
præceptis.

¶ Huius studij duæ sunt positiones, Publicum, & priuatum. Publicum Ius est quod ad statum rei romanæ spectat. Priuatum, quod ad singulorum utilitatem pertinet. Dicendum est igitur, de Iure priuato, quod tripertitum est: collectum est enim ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuilibus.

βέλπσα αὐτὸν ὡς αὐτοῦ διδόντος, ἐὰν ἀπὸ τε-
ρενὸν μὲν ὁ χερεῖ αὐτοῦ ἀπλᾶς ἔδοξεν, εἰ
ταῦτ' αὖ μὴ ταῦτα ἀπειβεσάτη καὶ λεπτο-
τάτη ἐξηγήσῃ ἔχουσα διδξέλωμεν.
ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων
περὶ μίσις, ἀπειρεῖς καὶ ἀδενεῖς ἐπὶ
τῶν νέων ἀκοαὴς, καὶ τῶν πραγμάτων
πλήθος καὶ τῆ ποικιλίας βαρύναντες, τ
δύο ἔτερον, ἢ ἀφισταμένοις αὐτοῖς ταύ-
της τ' ἀποδοῆς, ἢ καὶ μὴ μεγάλων πό-
νων ἔσθ' ὅτε καὶ μὴ δυσελπίστιας τ' αὐ-
τοῖς ὥς ὅτι πολὺ ἄποσρεφείας ὁ ψε-
μαθεσέρεος ἀπεργασόμεθα, ὧν περ
δυσκολωτέρος ὁδηγησάμενοι, ἄπονη-
σι καὶ δεινὰς ἐπιτυχεῖν, διὰ ταχέως αὐ-
τὸν δυνάμετο.

377 Τα ὅτι δικαίως διαγέμεται
ταῦτα ξία. καλῶς βιοῦν, ἕτερον μὴ
βλάπτειν, καὶ τὸ οἰκεῖον δίχαρον ἐκ-
σῶς νέμειν ᾶ.

4 Θ | Καὶ ταύτης μὲν τ' ἀποδείξει δυνά-
μειον θέσφες ἢ ἡροικείδη, πύβλικον
τουτέστι δημόσιον, καὶ πείβαν τ' ἰδιω-
τικόν. καὶ πύβλικον μὲν δίκαιον
λέγεται ὅπερ πρὸς πάντας τ' ἡρώ-
μαίῳ πολιτείας ὁρᾷ. ἰδιωτικόν
πρὸς τ' ἡρώμαίων ὡφέλειαν. ἀναγ-
κῶν ὃ εἰπεῖν πρὸς τ' ἰδιωτικοῦ ὅτι
τελευτῆς. συλλέλειπ' ὃ ἢ ἐκφρα-
σῶν ἢ ἐπικῶν ἢ πολιτικῶν ὡς ἀγ-
γελημέταν.

ni, ita videntur
posse tradi com-
modissimè, si
primò leui ac
simplici ^{via,}
pòst deinde di-
ligentissima at-
que exactissima
interpretatione
singula tradan-
tur: alioqui si sta-
tim ab initioru-
dem adhuc &
infirmitate ani-
mum studiosi,
multitudine ac
varietate rerum
onerauerimus:
duorū alterum-
aut desertorem
studiorum effi-
ciemus: aut cum
magno labore,
sæpe etiam cum
diffidentia (quæ
plerunque iu-
venes auertit)
seriùs ad id per-
ducemus: ad
quod, leuiore
via ductus, sine
magno labore,
& sine vlla dif-
fidentia, matura-
rius perducipos-
tuisset.

3 ¶ Juris præcepta sunt hæc:
Honestè vivere,
alterum non le-
dere, suum cui-
que tribuere.

DE IVRE
NATVRALI,
gentium & ci-
uili,
Titulus II.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΥ-
σικοῦ ἐθνικοῦ ἢ πο-
λιτικοῦ.
ΤΙΤΛΟΣ Β.

DE IVRE NATV-
RALI, GENTIVM
& ciuili,
Titulus II.

De Iure naturali, & de naturalis, gentium & ciuilis iuris exemplis. 1. De iuris ciuilis & gentium inter se differentia. 2. De iuris ciuilis & gentium appellatione, & quid ea contineatur. 3. De iuris ciuilis priuati speciebus scripto & non scripto seu consuetudine, iuris scripti speciebus, nimirum 4. De lege, de Plebiscito. 5. De Senatusconsulto. 6. De constitutionibus principum: & quid princeps & quemadmodum ius constituat per Epistolam, decretum, edictum, inter aliquas personas, inter omnes seu generaliter. 7. De Praetoris urbani & peregrini, Aediliumque curulium edictis: quid & unde Aediles: & quibus de causis edicta proponebant. 8. De prudentum responsis, sententia, opinione & earum auctoritate. 9. De iure non scripto seu consuetudine. 10. Ius ciuile cur aliud scriptum, aliud non scriptum. 11. De iuris ciuilis mutatione & quemadmodum in eo differat à naturali iure. 12. De iuris ciuilis obiectis, nimirum de personis, rebus & actionibus: ac

Naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Nam ius istud, non humani generis proprium est, sed omnium animalium, quæ in cælo, quæ in terra, quæ in mari nascuntur. Hinc descendit maris atque foeminae coniunctio, quam nos Matrimonium appellamus. Hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim cætera quoque animalia istius iuris peritia censer.

Τὸ φυσικὸν ἀνόμιμον ἐστὶ, τὸ πάντων ζώων, χερσαίων, ἐνὶ ὕδατι, καὶ αἰθέριων ἐπεκτείνον. οὐ γὰρ μόνοι μέχρ' ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ φύσις τὰ ἐαυτῶν, ἀλλὰ διέταξε τὰ ἐναίετα, τὰ ἐν τῇ γῇ διενύπτωσεν. καὶ εἰασε ἡ οὐδὲ τὰ ἐν θαλάσῃ τικτομένα τὸ οἰκίας περιμεθείας ἐν τῷ. Ἡ δὲ φύσις δὲ φυσικοῦ νομίμου, ἀρρενός τε καὶ θηλείας κοινωνία, ὅπερ ἡμεῖς γάμον περὶ ἀγορῶν, καὶ ἡ τοῦ τελέοντος ἀνατροφῆς, καὶ σωδῆς. ὁ γὰρ γάμος, οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιπὰς ζῴων ἐν τοῖς τιμασι τῶν νόμων ἀναγεγραμμένα. ἡ γὰρ φύσις ὁρᾷ σα πάντων, ὅτι τὰ ζῶων, θανάτω δαπανώμενον, ὅτι τὰ γάμου, καὶ τὸ ἐν τεύθει παιδοποιίας, καὶ τὸ πρὸς τοῦ τελέοντος σωρῆς τε καὶ ἀνατροφῆς καὶ ὁδοχῆς, πρὸς ἀθανάσιον τοῦτο ἐμνηχανήσας.

Ἡ εἰρήνη καὶ ἐν τοῖς περιλαβῶσιν, ὅτι τῶν νόμων, οἱ μὲν εἰσι φυσικοί, οἱ δὲ ἐθνικοί, οἱ δὲ πολιτικοί. εἰπόντες οὐδὲ τὸ φυσικοῦ νομίμου τὸ ὅρον

Naturale est, quod ad omnia animalia, quæ in terra, in aqua, vel in aere sunt, extenditur. Nec enim usque ad solos homines natura vim suam coangustauit: sed etiam, ea quæ in aere sunt, disposuit: & his quæ in terra viuunt, formam dedit. Ac ne illa quidem quæ in mari nascuntur, providentiæ suæ expertia esse passa est. Exemplum autem iuris Naturalis est, maris atque feminae coniunctio, (quod nos matrimonium appellamus) & in liberis educandis studiū. Videmus .n. non homines modò, sed cætera quoque animalia his, qui legem hanc obseruant, adscribi. Quoniam natura cum singula quæque animalia videret morte consumi: per matrimonium, & ex eo sequentem liberorum procreationē, ac rursus eorū, quæ procreata sunt, caritatem, educationēque & successiōnem, quandam veluti immortalitatem iis commenta est. Diximus supra, Iura aut naturalia esse, aut gentium, aut ciuilia. Cum igitur di-

a v. Harmenopol. l. 8. 13. 14 Eclog. d. tit. c. 14. vers. καὶ φυσικὸς l. 1. 9. ius naturale. 3. ff. de iustitia & iure.

b τὸ θῆλυ Eclog. d. c. 14. adde Aristotel. l. 1. Politic. 1.

c vel ut ait Harmenopol. d. loco §. 14. οἷον τὸ τοῖς μητέρας εἶργειν τὸ γένος αἰετῶν d Iuris igitur naturalis hac erunt exempla συναφεία ἀρρενός καὶ θηλείας σωρῆς ἀνατροφῆς quæ auctor Ecloga ἀναγνώσθ' ἡ) ὁδοχῆς.

a successiones
igitur ex iure
gentium.

b adde i. Har-
menopol. i. §.
15.

c superius in
proemio tri-
buerat ο'πλοῖς
κέρων: hic
νόμοις.

d Ius igitur
gentium im-
proprius na-
tura dicitur.

e enim ius
gentium τῶν
ἀλλοτρίων
βίων ἐστὶν
τῶν. Ius natu-
rae μόνον ἀν-
θρώπων, ἀλλὰ
καὶ τῶν πᾶν
ζῴων.

f alia exem-
pla iuris gen-
tium vide a-
pud Harme-
nop. d. loco &
authorem Eclo-
g.

g forte αὐτὸς ἐγ-
φόνος. nam
post paulo di-
cit μοιχὸν καὶ
κλέπτην.

h hac qui-
dem exempla
iuris gentium
veriora ex l. §.
ff. eod. 2. Eclóg.

2. c. 14. quā-
m ab Har-
menopulo i. §.
15. adserun-
tur, apud quē
Ius gentium
definitur, Ius

unius aut plu-
rium gentium
non omnium.

h Eclóg d. c.
14. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

i inter exem-
pla iuris civi-
lis apud autho-
rem Eclóg a re-
censetur nomina

10. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

10. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

10. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

10. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

10. 10. τὸ δὲ
πολιτικόν.

definitione, & exemplis
eius, necesse est, ut & de
Iure gentium dicamus. Quo-
niā quicūq. Repub. cōsti-
tuit, & ea legibus ornare
vult: has duas in legibus
ferendis vias sequitur: Aut
enim Ius gentium (quod
etiam per abusione Na-
turale vocamus) aut Ius
Ciuite constituit: & aut
Ius scriptum, aut Ius non
scriptum. Quid est Ius
gentium? Ius gentium est
quod ad omnes homines,
aut eos saltem, qui ra-
tione volunt vivere, ex-
tenditur. Exempla autem
eius sunt, Homicidas in-
terfici, Adulterum puni-
ri, Furē pecunia multari,
quoniā & in pecunia nos
læsi. Ut debitor memorē
se ostēdat beneficii, & gra-
tū aduersus eū, qui in re-
bus angustis necessitati i-
pſius succurrit. Ut seruus
domini iussis, quæ lex nō
prohibet, obtemperet. Ut
cōtractus celebrētur, vē-
ditiones, emptiones, loca-
tiones, cōductiones, depo-
sita, societates, mutui da-
tiones. Ut donationes fiāt,
ut testamēta cōscribātur.

¶ Quid est Ius Ciuite?
quod locale, & χρεώδης ap-
pellatur: id est, ex usu ne-
cessitatēque rerū latū: lo-
cūque circumſcribitur, &
his quibus cuique loco o-
pus est, subuenit, eaque
quæ loco illi pernicioſa
sunt, tollit veluti, Ciuitas
Atheniēſium aduecticio
frumētis utebatur, ut pote
quæ sterilis eſſet, nec vlla
alia res magis eos preme-
bat ac grauabat, quā anno
ne caritas Huic malo qui
finē quæreret, quid aliud
lege lata cōstituiſſet, quā
hoc? ut negotiatores om-
nes frumētarij immunita-
tem vectigalium haberēt.
Id enim cū fama per
omnes gentes diffudiſ-
ſet, multi erant in Atticā
navigaturi, duo hæc ſtude-
tes, ut & propter frumēti

καὶ τὰ παλαιὰ δείγματα, αἰατ' αἰῶνος ο-
φείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ α. ο.
τὸ πολίτευμα συνταγῶν, καὶ βεβλόμενα θ-
νόμοις b ταῦτ' ἢ κοσμήσας c, τ' ὅτι
ταῦτα εἰς ἀρετὴν ὁδοῖς τῶν νομοθε-
σιῶν ἐργάζεσθαι. ἢ τὸ ἐθνικοῖς τίθησιν,
οἷς καὶ φυσικοῖς καταχρηστικῶς d ἀπε-
καλεῖσθαι, ἢ πολιτικοῖς, καὶ ἢ ἐργασίαις,
ἢ ἀρχαῖς.

¶ Τί ἐστιν ἐθνικὸν νόμιμον; ἐθνικὸν
νόμιμον ἐστὶ, τὸ τ' πάντων αἰθρόπων,
ἢ τοῦ τοῦ ληγομένου βίου ἐτε-
ρόντων ἐπεκτείνόμενον. Παραδεί-
γματα e γὰρ αὐτῶν τοῦ νόμου f ἔσονται
μνηστὴρ μοιχὸν κολάζεσθαι, τ' κλέπτων
εἰς χεῖρα τιμωρεῖσθαι ἐπειδὴ περὶ
βλάβος ἡμᾶς αὐτῶν χεῖρα, τ' χρεώ-
δων δυνάμενα γίνεσθαι πρὸς τ' ἐν
καρᾷ ἀνάγκης χεῖρα ὅφ' ἐντα, τ'
οἰκὸς τῶν ὑποτετάχθαι τοῖς δόλοισι
πρὸς ἀγασίαν δ' ἀποτῆ. τὸ γίνεσθαι
συναλλάγματα, πωλείσεις, ἀγορα-
σίας, μιθώσεως, ἐκμισθώσεως, ὁδο-
καταθήκας, κοινωνίας, δανεία. τὸ γί-
νεσθαι δωρεάς, δ' ἀθήκας g συγγραφε-
σθαι.

¶ Τί ἐστὶ πολιτικὸν νόμιμον; ὁ περὶ το-
πικόν, καὶ χρεώδης πρὸς ἀρετὴν, τὸ
τ' πρὸς ἐκκλησίαν, καὶ τ' πρὸς χρεῖαν
ὑποπληροῦν, καὶ τ' ὑποπληροῦν ἐκείνους τ'
τόπον ἐκκρίνον. οἷον i τ' τῶν Αθηνάων
πόλις, ἐκείνη τ' ἐπεισάκτωσί τω k,
οἷα λεπτὸν καὶ ἴσα, καὶ μέγιστον ἢ
πρὸς αὐτοῖς ἐλάττωμα, τ' τ' σιτοδείας
βάρος ο' τ' τοῦ τοῦ βεβλόμενου κατα-
παύσαι, τ' αὐτὸν νομοθετεῖν ἢ τ' αὐτό; ὡς
τε αὐτὸ σιτεμπορεῖς, ἀτελείας ἀξιού-
σθαι. τοῦτο τὸ δόλον χρησθέν, πολ-
λοὶ κατέπλεον ἐπὶ τῶν Αθηνάων, αὐ-
τὰ πρὸς ἀρετὴν νόμοι, ὅτι τε
ἀρχαῖα, δ' αὐτὸν ἐκείνους ἢ τῶν.

¶ Ius autem civile à Iure gentium distinguitur: quod omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est: vocaturque Ius civile, quasi Ius proprium ipsius ciuitatis. Quod verò naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peræquè custoditur: vocaturque Ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utantur. Et populus itaque Romanus partim suo proprio, partim communi omnium hominum Iure utitur. Quæ singula qualia sint, suis locis proponemus.

οἴτου γυήσε) παρὰ ξίς, καὶ παρὰ τοῖς, ὅτι τέλει ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἔχοντα παρὰ δὲ ἀσιν ἐμπορίας. πολλὰν δὲ καταπλέοντων, εἰκότως πολὺς εἰσεκομίζετο οἶκος. τὸ το γουὺ τὸ νόμιμον, Αθῶναιος χρησίμοι μόνοις ἡ. Αλεξανδρεῦσι δὲ ἢ ἐπὶ τοῖς, οἷς ἔστιν ἀφρονία σιτου, ἔμνονον παρὰ τὸς, ἀλλὰ καὶ κατὰ γέλαστος ὁ τοῖς τὸν τι τομοδετῆρ. Δούτερον παρὰ δὲ δείγμα τὸ πολιτικοῦ νομίου ἢ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις, ἢ πρὸς ἐκέρχην το ξενηλαπία b, Λυκούργου τὸ το τομοδετῆσαντος. ἵνα μὴ δὲ τὸ τῶ ξένων ἐπιμυξίας δὲ παρὰ δὲ εἰροίτο καὶ χεῖρον γυήσε το τῶ Λακεδαιμονίων ἢ τοῖς. ὁ τοιοῦτος νόμος πρῶται μὲν παρὰ Λακεδαιμονίοις, Αθῶναιος ἢ τὸ καταφρονοῖσι, τὸ τὸν τ ξενηλαπίας ἀφρονοίτες, ὅτι καὶ βωμός ἐλέχ πρῶται παρὰ αὐτοῖς. ἔπειτα εἰς αὐτὸς φοιτῆτας ὑποδεχόμενοι, ὅτι πολλὰ καὶ δὲ φιλαφροπίας ὑπὸ βολῶ, καὶ πολεμεῖν ὑπὸ αὐτῶν ἐκ ὠκνησαν.

¶ Αθῶναιος δὲ ἡμῶν, ἢ ἐκ γυήσε καὶ ἐκ τῶ νόμοις, ἢ ἀφρονοίς. καὶ τῇ μὲν ἰδίῳ, τὸ τῆς πολιτικοῖς. Τῇ ἢ κοινοῖς, τὸ τῆς iure gentium. ὅσα γὰρ νόμιμα ἐκ γυήσε πόλις ἐαυτῇ συνεστήσατο, καὶ μὲν καὶ αὐτὸ ἴσαν, ταῦτα ius civile παρὰ δὲ γουὺ. ὅσα ἢ ὁ φυσικός, ἢ τοῖς ἐθνικός λόγος μετὰ ξὺ πάντων αἰσθητῶν ἐφεύρε, ταῦτα παρὰ δὲ πᾶσιν ἔθνεσι φυλάττεται, καὶ ius gentium παρὰ δὲ γουὺ. καὶ ὁ δὲ ἡμῶν οὐδὲ ὁ Ρωμαϊκός, ποτὲ μὲν πολιτικοῖς, ποτὲ δὲ ἐθνικοῖς καὶ ἐκ τῶ νόμοις, ἀπὸ κατὰ ἑκάστον καὶ ὅποια τῶ φύσιν ἔστιν, ἐκ τοῖς οἰκείοις ἐκδησόμεθα τῶ τοῖς.

inopiam statim venderent, & nullū in superhūius negotiationis nomine vetigal penderent. Cum autem multi illuc nauigassent, dubium non est, quin magna aduecta fuerit frumenti copia. Ius igitur hoc, solis vtile erat Atheniensibus. Apud Alexandrinos verò & alios, qui frumento abundant, nō solum superuaneum, sed etiam ridiculum sit, tale aliquid constituere. Alterum exemplum Iuris Ciuilis præbet nobis ciuitas Lacedæmoniorum: quæ ex iure quod Lycurgus ipsis composuerat, peregrinos expellebat, quam inde ξενηλαπίας vocant, ne immixtis peregrinis mores ciuium Lacedæmoniorum in deterius mutarentur corruperenturque. Ius hoc apud Lacedæmonios magna in veneratione est. At Athenienses penè irrident, qui adeò absunt ab expellendis peregrinis, ut etiā magno apud eos in honore sit ara Misericordiæ, & tam officiosè eos, qui ad se veniunt excipiant, ut præ ingenti humanitate pro his sæpe bella gerere non sint veriti. ¶ Omnes igitur populi aut scripto iure utuntur, aut non scripto: Et alias proprio, id est, Ciuili, alias communi, id est, iure gentium. Quæcumque enim iura sibi quæque Ciuitas constituit, & intra eam consistunt, ea Ius ciuile dicuntur. Quæ verò naturalis & humana ratio inter omnes homines inuenit, hæc apud omnes gentes obseruantur, & Ius gentium appellantur. Et populus igitur Romanus partim Iure Ciuili, partim iure gentium utitur. Quæ singillatim, & qualem naturam habeant, suis locis exponemus.

a Alexandria frumenti copia com mēdatur, Edicto Iuliani an. 13. c. 5. & passim sit mentio αἰτίας ἐμ-βολῆς καὶ σιτοπομπῆς. selt nis illationis specierum qua quotannis Alexandria Constantinopolim mittebatur:

qua sacra embola. l. 10. Cod. de sacros. eccle. & l. ult. Cod. de nauibus non excusandis. & Nouel. 163. de quo etiam dixi illo loco edicto 13. & in l. 5. Cod. de episcopali audientia.

b Lacedæmoniorum ξενηλαπίας meminit Suidas in ξενηλαπείν. c huius ara qua hic βωμός ἐλέχ ara misericordiæ, memini Pausanias in Atticis. Cui adiungendum quod de ara salutis legitur l. 3 Cod. de his qui ad Ecclesiam confugiunt. ubi dixi.

¶ Sed ius quidem Ciuile, ex vnaquaque ciuitate, in qua obrinet, appellatio nem sumit, veluti Atheniense aut Lacedæmoniorum. Nam si quis le-

a Draconem hic facit inep-
te legislatorē
Lacedæmonio-
rum: cum fue-
rit Aθηναίων
νομοδότης.
Draconis me-
nit Aristot. el.
2. politicon vl-
timo. Plutar-
chus & Laer-
tius in Solo-
ne Sell.

b adde Festū
in Quirites.

ges Solonis, qui Athenien-
sibus leges conscripsit, aut
Draconis, qui Lacedæmo-
niis, Ius ciuile Athenien-
sium vel Lacedæmonio-
rum appellare velit: non
omnino peccauerit, aut à
veritate aberrauerit.
Similiter & Ius quo Ciui-
tas Romana utitur, Ius
Quiritum dicitur, hoc est,
quo Quirites utuntur. Ro-
mani enim à Quirino, id
est, Romulo, qui se ex
Marte natum gloriabatur,
Quirites appellātur. Cum
verò quis indefinite Ius
Ciuile dicit, non addito
cuiusnam Ciuitatis, Ro-
manum significat. Quem-
admodū cum Poetam dici-
mus, nec proprium no-
men addimus, apud Græ-
cos, subintelligitur Ho-
merus: apud Latinos, Vir-
gilius.

¶ Ius autem gentium om-
ni humano generi commu-
ne est. Nam vsu exigen-
te & humanis necessitati-
bus efflagitantibus gens
humana quædam ex sese
inuenit atque constituit.
Et bella enim coorta sunt,
& ea captiuitates secutæ,
& introductæ seruitutes,
quæ res maximè iuri na-
turali contraria est: quo-
niam natura ab initio li-
beros homines omnes cre-
auit. Ex hoc Iure gen-
tium omnes ferè contra-
ctus inuenti sunt, vt em-
ptio, venditio, locatio, cō-
ductio, societas, deposi-
tum, mutuum, & alii com-
plures contractus.

c Lex hoc iu-
re s. ff. eod.

2 ¶ Αλλὰ τὸ πολιτικὸν νόμιμον ἐκ
μιας ἐκείνης πόλεως προεῖν ἐν ἡ καὶ
κρατεῖ, δέχεται τὸ ὀνομασίαν, οἷον τῆς Α-
θηναίων ἢ Λακεδαιμονίων. εἰ γὰρ τις
ἐθέλει τῆς Σόλωνος τῆς τῆς Αθηναίων
νομοθέτου, ἢ τῆς Δρακόντος ἀ τῆς τῆς
Λακεδαιμονίων ius ciuile Atheni-
ensium vel Lacedæmoniorum,
τούτοις πολιτικὸν νόμιμον τῆς Αθην-
αίων, ἢ Λακεδαιμονίων ἀποκαλέσαι,
ἐκ αὐτῶν δὲ μαρτυροῦν, ἐδὲ σφαλῆ τ' ἀλη-
θείας. ὡσαύτως καὶ τὸ νόμιμον ὡπερ
ἡ Ρωμαϊκὴ κέχρηται πολιτεία, ius
Quiritum τούτοις ὡς κέχρηται οἱ Κε-
ϊρεῖται. οἱ γὰρ Ρωμαῖοι, ἀπὸ Κεϊρεῖνης
τούτοις Ρωμύλας τῆς Ἰσχυρῆς τῆς Ἰσχυ-
ρῆς ἔχον ἄρχοντα, Κεϊρεῖν προσα-
γορεύον. ὡς γὰρ δὲ τις ἀποσπασθεῖ-
σας εἴποι ius ciuile, & προσηγορεύ-
σας τῆς δὲ δὲ πόλεως, τὸ Ρωμαϊκὸν ση-
μαίνει. ὡς περὶ ὡς ποιητὴ εἰπόντες, καὶ
μὴ προσηγορεύοντες τὸ κύριον ὄνομα, παρὰ
Ἑλλήσιν μὲν δηλῶμεν τὸ Ὀμηρον, ὡς γὰρ
ἢ Ρωμαίοις τὸ Βιργίλιον.

¶ Τὸ ἔθνητικὸν νόμιμον, κοινὸν τῷ
παντὸς ἀνθρώπων γένος ἐστὶ τῆς χρείας
γὰρ καλῆς, καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀνάγκης
ἀπαγορεύσεως, τὸ ἡμέτερον γένος ἐφευ-
ρεται ἀφ' ἑαυτῆς πάμπαν, ἢ τοι κατε-
στήσατο καὶ γὰρ ἀνεφύησαν πόλεμοι, καὶ
τέτοις ἐπικολάθησαν ἀρχμαλωσίαι,
καὶ εἰσλήχθησαν δαλείαι, ὅπερ ἐναν-
τιᾷ τῇ φύσει συμβαίνει νόμῳ. ἢ γὰρ
φύσις ἐξ ἀρχῆς πάντας ἀνθρώπους ἐ-
λευθέριους οἶδε πεποιημένους. ἐκ τούτου
τῆς ἐθνικοῦ νόμου, καὶ πάντες σχεδὸν ἐ-
περοήθησαν ταῖς συναλλαγμαῖς. οἷον
ἀγορασία, πώσις, μίσθωσις, ἐκ μί-
θωσις, κοινωνία, ὡς γὰρ καὶ δίκη, δό-
νημα καὶ ἑτέρα πάμπαν συναλλά-
γματα.

2 ¶ Sed Ius
quidem ciuile
ex vnaquaque
ciuitate appel-
latur, veluti A-
theniense.
nam si quis ve-
lit Solonis vel
Draconis leges
appellare Ius
ciuile Atheniē-
sium, non erra-
uerit. sic enim
& Ius, quo Ro-
manus populus
utitur, Ius ciui-
le Romanorum
appellamus,
vel Ius Quiri-
tum, quo Qui-
rites utuntur.
Romani enim
à Romulo, Qui-
rites à Quirino
appellantur.
Sed quoties nō
addimus no-
men, cuius sit
ciuitatis, no-
strum Ius signi-
ficamus: sicut
quum poetam
dicimus nec ad-
dimus nomen,
subauditur a-
pud Græcos e-
gregius Home-
rus, apud nos
Virgilius.

¶ Ius autem
gentium omni
humano gene-
ri comune est.
Nam viū exi-
gente, & huma-
nis necessitati-
bus, gentes hu-
mana iura quæ-
dam sibi consti-
tuerunt. Bella
etenim orta
sunt, & captiui-
tates sequuntur,
& seruitutes
quæ sunt natu-
-

rali Iuri contraria. Iure enim naturali omnes homines ab initio liberi nascebantur. Et
ex hoc iure gentium omnes penè contractus introducti sunt, vt emptio & venditio,
locatio & conductio, societas, depositum, mutuum & alii innumerabiles.

Nam plebeio magistratu (ut est Tribunus plebis, quem Græci *δήμαρχον* vocant) interrogante, plebs constituebatur. Plebs autem à Populo eo differt, quo species à genere. Nam appellatione populi, omnes ciues significantur, cōnumeratis etiam Patriciis & Senatoribus. At plebis nomine sine Patriciis & Senatoribus, cæteri ciues veniunt.

a d. c. 238. ad-
de Isid. l. c. 4.
Festum in Po-
puli.

b adde l. 2. §.
25. 26. ff. de ori-
gine iuris.
c vide l. 2. §.
20. 24. ff. de
origine iuris.
d Senatuscon-
sultum ut dis-
ferat à sena-
tus decreto. vi-
de apud Fe-
stum in sena-
tus decreto.

§ Tertio loco apud Romanos ius constituit Senatus. Senatus est, concilium è selectis viris constans, quo nulli plebeio aditus est. Ius autem, quod ab eo constituitur, proprio nomine dicitur Senatusconsultum. Sed dicat hic mihi aliquis: Quomodo cum Populus facile cōvenire posset & legem cōdere, ius omne suum in tam varias secuit sciditque appellationes? Et causa eius rei est hæc. Cum vrbs Roma hominum numero abundaret, discordia ut ferè fieri consuevit, & seditio inter Plebem & Senatum coorta est, Senatu fortè primas omnium rerum ad se trahente. Eiusce rei nomine secessio facta est, & utrique per se agebant, & per se Remp. gerebant. Sed quoniam in Rep. non poterant vivere, quin negotia contraherent, & contractus inirent, ad tollendas controuersias, & iudicandas lites quæ inde exoriebantur: iura quædam à Senatu constituebantur. Idem & seorsum fiebat à Plebe. Non igitur iniuria, quæ ab iis constituta erant, diuersam appellationem sumpsere. Et quidem quod à Senatu cōstituabatur, Lex dici nō poterat, cū Plebis cōsensus nō interuenisset:

Τοῦ γὰρ πλεβισκίου ἀρχόντος, οὗτος ἐστὶν ὁ δῆμαρχος (ὅστις δὲ ἐστὶν ὁ δῆμαρχος) ἐρετὴν τὸς ἐνομοθετεῖ τὸ πλῆθος.

¶ Τὸ δὲ χυδαῖον πλῆθος τὸ δῆμον τὰ τῶ δυνάμει, ὃ δυνάμει γὰρ ἀπὸ εἰδούς. Τῇ γὰρ τὸ δῆμον πρὸς τὴν εἰρήνην, πάντες σημαίνον) πολί) συναειθιμομένων πατριῶν, καὶ συλληπτικῶν. τῇ δὲ τὸ πλεβίς ὀνομασία, δῖχα ἀπατριῶν τὴν καὶ συλληπτικῶν οἱ λοιποὶ πολίται δηλοῦνται.

§ ¶ Ἐν τρίτῃ τάξει νομοθετεῖσι παρὰ Ρωμαίοις ἡ σύγκλητος. Σύγκλητος δὲ ἐστὶν ὁ συνασπασθεὶς ἀπὸ πάντων τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀρετῶν βίβωτος ὁ πᾶς. Τὸ δὲ παρὰ αὐτῇ ὀνομασίᾳ τὸ μὲν λέγεται ἰδικῶς ὀνομασίᾳ senatusconsultum, οὗτος τὸ συλληπτικὸν τὸ δὲ αἰσῶμα. Ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, Πᾶς δυναμὴς τὸ δῆμον συνίεται, καὶ λέγεται, ἢ τοῖς νόμον ποιῶν, εἰς ἀγαθόν καὶ δὴρσιν τῶν νόμων ὀνομασίᾳ; ἢ δὲ αἴτια ἐστὶν αὕτη. ἐν τῇ Ρώμῃ πολὺν θρόνον οὐσιν, οἷα φιλεῖ γίνεσθαι τὰς καὶ διχόνοιας ἐπὶς αἰεφύη, μετὰ δὲ τῇ συλληπτικῶν καὶ τῇ χυδαίᾳ δῆμον, τὸν πρὸς τὴν εἰρήνην ἔχειν βελομένων τῇ συλληπτικῶν. Τὰς δὲ χάριν ἀλλήλων ἐχρεώθησαν καὶ ἰδίᾳ δῖχον, καὶ ἰδίᾳ ἐπολιτεύοντο. καὶ ἐπειδὴ ἐν πολιτείᾳ ὄντας δῖχα παραμάτων ἐκ τῶν βίου, δῖχα τὰς ἐνδεχόμενας καταπαύειν φιλονεικίας τε καὶ δίκας, ἐτίθεντο νόμοι ὑπὸ τῇ συγκλητικῶν ἐνομοθετῇ. Δὲ καὶ χυδαῖος ὁ χυδαῖος δῆμος, καὶ εἰκότως ἐδέχετο τὰ παρὰ αὐτῇ νομοθετοῦμενα ἀγαθὰ πρὸς τὴν εἰρήνην. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῇ συγκλήτῃ νομοθετοῦμενον, λέξοις ἢ διωκτὸς πρὸς τὴν εἰρήνην, δῖχα τὸ καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τῇ χυδαίᾳ δῆμον πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ

§ ¶ Senatusconsultum est, quod Senatus iubet atque constituit. Nec cum auctus esset populus Romanus in eum modum, ut difficile esset in unum eum conuocari legis sancienda causa: acquiuitum est, Senatum vice populi consuli.

ἢ ἀναγκάως ἐκ τῆς δυνάμεως, ἐκλήθη
 Σενάτοις κοινούλτον, τούτῳ δ' συγ-
 κλήτου δ' δόγμα. Senatus γάρ ἐστιν
 ἡ σύγκλητος· consulere ὃ τὸ πρὸς
 νοίαν ποιῆσαι· ἐπειδὴ οὐδ' ἡ σύγκλη-
 τος πρὸς νοίαν ἐποιεῖτο τῆς δικῶν τῆς
 ὑποπιπτοσῶν τιθεῖσα νόμους, δικαίως
 ἐκλήθη σενάτοις κοινούλτον· ἢ πρὸς
 τοῖς ἰδιώταις αἱ ἐπὶ τὸν δίκων πρὸς
 φάσις, καὶ νόμος ἐπίθετο παρ' αὐτοῖς
 οὐκ ἠδυνάτο λέγεσθαι λέξ, ὅτι τὸ
 μὴ καὶ γνώμῳ γινέσθαι τῆς συγκλη-
 τικῶν· ἐκαλεῖτο οὐδ' πλεβίσκτον b,
 τῶν τε c τῶν πλήθους ἡ γνώσις ἢ νομο-
 δεσία· ἐπειδὴ ὅ τας ἐχθρας ἀθανά-
 τοις, μὴ εἰν παρ' αὐτοῖς οὐκ ἐνὶ ὧ, Ορ-
 τίκιος d τῶν φιλόπολις ὧν συνεβού-
 λωσεν αὐτοῖς, ἀποτίθεσθαι μὴ τὸ πρὸς
 ἀλλήλοις δυσμῆριαν, εἰς ὁμόνοιαν
 ὃ ξαπλῶναι, τὰ δὲ πῶς ἐχθραν συμ-
 βάιοντα δυσχερῆ διηγῆσας, ἢ πείσας
 εἰς φιλίαν συνήλασε· συνήθοντων
 οὐδ' καὶ παντὸς, ὁ χρὸς εἶβούλετο
 δῆμος, τὰ παρ' αὐτῶν νομοθετηθέντα
 κρατεῖν, καὶ καὶ τῆς συγκλητικῶν ἀπο-
 τειδὲ καὶ ἡ σύγκλητος ὥς τε τὰ σενά-
 τοις κοινούλτα, καὶ καὶ ἰδιωτῶν ἰχύνειν.
 Καὶ ἐκατέρωθεν ἐναντιμῶν, καὶ τῆς
 μὴ συγκλητικῶν ἀπαξιούτων διέ-
 χειρὶ τὰ πλεβίσκτα, τὰ ὃ χρὸς δῆ-
 μου δυσαναχέτουτος, καὶ τοῖς σενάτοις
 κοινούλτοις ὑποκίπτην μὴ βελομῆς,
 ἐμελλεν ἀνανεῶσθαι τὰ ἐχθρας, μέ-
 χρις δ' ὁ αὐτὸς Ορτίκιος επαύσας αὐ-
 τῶν τὸ διχόνοιαν, ἐπεισε τὰς ἀλλή-
 λων δέξασθαι νομοθεσίας, καὶ ταύταις
 ὑπέειπεν. Καὶ οὕτως λέξ μὴ ἐκ ἡδὺ
 νήθη κληθῶναι τὸ παρ' ἐκατέρωθεν, δὲ
 τὸ μὴ πῶς ἀρχῶν καὶ συνήνεσιν
 τῶν δυο τιθεσθαι μερῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ
 νομοθετηθὲν ἐκ τῶν ἰδιώτου δῆμου

vnde necesse erat, ut ab
 his qui id constituerant, no-
 men caperet, & diceretur
 Senatusconsultum, nimi-
 rum à Senatu, & à consu-
 lando. Consulere porro
 est providere, & curam
 gerere. Quoniam ergo Se-
 natus constituendo iure li-
 res subinde incidentes ad
 curam suam reuocabat,
 meritò vocatum est id Se-
 natusconsultum. Sed & cum
 apud Plebem litium oc-
 casiones orirentur, ius ab
 ea constituebatur, quod
 nec ipsum lex dici pote-
 rat, propterea quod de
 sententia Patrum factum
 non esset. Vocatum est igitur
 Plebiscitum. Quoniam
 tamen inimicitias eorum
 immortales esse non de-
 cebat, Hortensius quidam
 vir patriæ amās, suavitatis
 ut posita mutua maleuo-
 lentia, ad concordiam re-
 uerterentur, enarrās mala
 quæ ex discordiis seditio-
 nibusque cōsequi solent,
 & tandem persuasos, in mu-
 tuam gratiā reduxit. Cum
 igitur in unum convenis-
 sent, postulare cepit Plebs,
 ut ea, quæ ipsa sciuisset, et-
 iam aduersum Senatum
 tenerent. Perebat autem
 & Senatus, ut Senatuscō-
 sulta etiam aduersus Ple-
 bem valerent. Cumque
 his utrique aduersaretur,
 & Senatus dedignaretur
 Plebiscita recipere, &
 Plebs id ægreferens, Se-
 natusconsultis parere nol-
 let, futurum erat, ut vere-
 res inimicitiae renouaren-
 tur, donec idem Horten-
 sius, sedata eorum diffen-
 sione, persuasit, ut alteri
 alterorum iura acciperēt,
 & his obtemperarent. Et
 ita quidem, quod utrique
 (sive alteri) cōstituerant,
 initio de consensu amba-
 rum partium cōstitutum
 non esset. Sed cum ius
 quod Plebs constituerat,

a ἰδιώτης
 Glosis, καὶ νοῦς
 plebeius ἰδιώ-
 τας igitur hic
 pro plebe acci-
 pit, ut in in-
 fra ἰδιώτῳ
 δ' ἡμῶν.
 b d. l. i. §. 20.
 c 24. ubi de
 plebiscitis.
 d Plebiscitum
 igitur erit τῶ
 πλεβίσκου νο-
 μοθεσίᾳ.
 d forte Op-
 τῶσιος. adde
 l. 2. §. 8. ff. de
 origine iuris.]

e Dictator
 fuit teste Gel-
 lio lib. 13. Le-
 ge igitur Hor-
 tensia consti-
 tutum, post re-
 uocatam à se-
 cessione plebe
 ut plebiscita
 pro legibus ob-
 seruarentur.
 Eadem quoq.
 lege constitu-
 tum fuit, ut
 nundina, quæ
 olim feria fue-
 rant, festa po-
 stea essent, te-
 ste Macrobio,
 i. Saturnalior.

(id est, Plebiscitum) eundem exitum haberet, & eundem sortiret effectum, ut scilicet omnes teneret (id enim dico) ac legis vigorem haberet: ac deinde successu temporis, populus Romanus in magnam multitudinem excresceret, ita ut difficile esset populum in unum locum iuris constituendi causa convenire, æquissimum visum est, ut vice totius populi, solus Senatus iura cōderet.

a l. 2. §. 9. ff. de origine iuris.

¶ Tres diximus qui iura constituerent, Populum, Plebem, & Senatum. Quia igitur dictum sit, quomodo singuli eorum definiantur, quomodoque ius quod ab his constituitur, vocetur, dicamus nunc & de eo, qui quartus ius constituit. Quartus apud Romanos iura constituit Princeps. Et quid est Princeps? Princeps est, qui potestatem imperandi à Populo accepit. Ius autem quod ab eo conditur, generali nomine Constitutio vocatur, hoc est, διαταxis, aut κοινὸν τῶν ἐγ' διατύπωσης. Porro in tria ἱεράων νόμων ο'νομα.

b hoc est cui

in quem populus omne imperium suum ac potestatem contulit, ut hic

l. 1. ff. de constit. principum.

c Sic supra §. 4. λέγεται dicitur κοινὸν τῶν ἐγ' διατύπωσης. Porro in tria ἱεράων νόμων ο'νομα.

d l. 1. ff. de constitutione principum. ut & author Eclogæ plures species facit, Epistolā, subscriptionē, causa cognita decretum, de plano interlocutionem, Edictum.

e Frater defuncti, patruus eiusdem potior in iure succedendi: addo utrumque sequens utrumque Novellam de hereditatibus ab intestato 118. §. 3.

¶ Et quid est epistola? Rescriptum Principis ad relationem magistratus alicuius, de re quapiam dubia emissum. Veluti, Euenit ut in provincia aliqua, mortuo quopiam cum neque parentum ullus extaret, neque liberorum, duo de hereditate contenderent, frater & patruus defuncti, horum enim uterque solus ad hereditatem volebat admitti. Ille ut frater, hic, ut patruus: Cum lex nulla posita esset, qua controuersia hæc dirimeretur, Præses Proversum sequens utrumque Novellam de hereditatibus ab intestato 118. §. 3.

πλεβίσκινον τὸ αὐτὸ ἐκδασιν ἔχει καὶ τὸ αὐτὸ ἐτυχεῖν ἀποτρίσεως, καὶ κρατεῖν φημὶ καὶ πάντων καὶ legis vigorem habet. Τούτῳ νόμου τάξις ἐπέχει. Τοῦ δ' χρόνος περὶ ὅντος, καὶ τῶν Ρωμαίων εἰς πολὺ πλῆθος ἀύξανον, ὡς δυσχερὴ πρὸς ἓνα τόπον αὐτῶν γίνεσθαι συνέδριον, καὶ νομοθετεῖν ἐνεκα, διακρίνατον ἐνομήθη ἐν αὐτῇ τάξει καὶ παντὸς δήμου πρὸς συνέκλητον μόνον νομοθετεῖν.

¶ Εἰρήκαμεν ἑοῖς νομοθέτας, δῆμον, καὶ ἅρον δῆμον, συνέκλητον. Εἰπόντες οὖν τὸ ὅρον ἐκάστου, καὶ πῶς ὠνόμασαι τὸ παρ' αὐτῶν νομοθετοῦν μέρον, εἰπωμεν τρίτον καὶ πρὸς τὸ τετάρτου νομοθέτα. Τέταρτος νομοθέτης ὡς ἡ Ρωμαίοις ὄντι ὁ βασιλεὺς. ¶ Καὶ τί ὄντι βασιλεὺς; Βασιλεὺς ὄντι, ὁ δὲ τὸ κρατεῖν καὶ ἀρχειν ὡς ἡ δῆμου λαβών. Τὸ δ' παρ' αὐτῶν νομοθετοῦν μέρον, ὠνόματι κέκλην γρηγορῶς κομιστοῦ τριών, τετέστιν ἡ δὲ τάξις ἡ δὲ τυπώσεις τέμνεῖ) ἡ εἰς τρία, εἰς ἐπιστολὴν, εἰς ἐδικτόν, εἰς δὲ κρετόν.

¶ Καὶ τί ὄντι ἐπιστολή; ἀντιγραφὴ βασιλέως πρὸς ἀρχόντων ἀναφοραὶ, πρὸς τὸν ἀμφιβόλου πρὸς ἡγεμόνα οἷον συνέβη καὶ πρὸς ἀρχὴν τελευτήσαντα πρὸς, καὶ μὴ ὄντα. Τινὸς κληρονομία τῶν ἀνιόντων, ἡ καπιόντων, δύο πρὸς τὸν κληρονομίας ἀμφισβητεῖν, ἀδελφὸν καὶ θεῖον καὶ ἀποικοδόμους. Τέτων γὰρ ἐκάτερον ἡγεῖται μόνον καὶ κληρονομίαν λαμβάνειν. Οὐ μὲν ὡς ἀδελφός, ὁ δ' ὡς θεῖος. Νόμος οὖν καὶ κληρονομία, ταύτην τερμνοντα πρὸς ἀμφιβολίαν ἀναφορὰ γίνεσθαι πρὸς βασιλέα, ὡς ἡ τὸ ἐπαρχίας ἀρχόντων. Ἀναγνοὺς τὸ αἰνεῖται καὶ ὁ βασιλεὺς, ἀντιγραφὴ τὸ ἀδελφόν

¶ Sed & quod Principi placuit, legis habet vigorem: quum lege Regia, quæ de eius Imperio lata est, populus ei & in eum omne imperium suum & potestatem concedat. Quodcunque ergo Imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit, legem esse constat. Hæ sunt quæ Constitutiones appellantur.

φὸν τὸ τῆς ἐπιφανείας ἀπομνηστεύει.
 ¶ Νομοθετεῖ ἡ ἐν δέκρετι ὁ βασιλεὺς. Καὶ τί ἐστὶ δέκρετον; Ἀπόφασις βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' αὐτῶν διαζομένων ἐκφερομένη, ὡς ἐπὶ τῇ αὐτῇ δέματι. Δύο πνὲς ἐφιλονείκουσι περὶ κληρονομίας τῆς ἐπιφανείας πρὸς ἀδελφὸς, φημι, ἢ διττῶν καὶ ἑκατομμύριον, περὶ τῆς πέντε δὲ εἰς πλὴν κλησὶν ἀπομνηστεύει τὴν κληρονομίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς, ἀμφοτέρων ἀκροασάμενος, ἀπεφύλατο τὸ ἀδελφὸν ἀπομνηστεύει, καὶ τὸ νόμον ἐστὶ βασιλέως. Λέγει ἡ δέκρετον αὐτῶν τὸ δὲ κέρνυρε, ὅ ἐστι θεωρῆσαι. Σκοπήσας γὰρ τῇ οἰκείᾳ διανοίᾳ, τὸ νομίζοντα αὐτῶν δίκαιον ἀποφαίνεται. Λέγει ἡ οἰκονόμος δέκρετον, καὶ ἡ τῶν ἀρχόντων ἀποφασίς· ἀλλὰ τὸ δὲ δικονόμος ἐστὶ τὸ μὲν τὸ βασιλέως δέκρετον, ἢ αὐτῶν ἢ ἀλλήλων τοιούτου ὅτε δὴ ποτε ἀναφυομένην ὑπὸ θεσπίζοντι ἐκτέμνει· τὸ ἢ τὸ ἀρχόντος, αὐτῶν· ἔσθ' ὅτε ἐλθὲ αὐτῶν, εἴγε ἐγκλητῶν ἀπομνηστεύει.

¶ Νομοθετεῖ ἡ ἐν ἐδικτῷ ὁ βασιλεὺς. Καὶ τί ἐστὶ ἐδικτόν; Πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινήσεις οἰκείας ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὸ ὑπὸ νόμον ἀτάξιν καὶ λυσιτέλειαν. Λέγει ἡ ἐδικτόν, ὡς τὸ ἐδικτερε, ὅ ἐστι ἀπομνηστεύει, ἢ ἀπομνηστεύει τὰ ἐστὶ ὅτε τοῖς ὑπὸ νόμον συμβαλλόμενα λυπηρὰ πολλὰ καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ ἐλογίσασθαι ὁ βασιλεὺς, ἀπομνηστεύει τὸ ὡς τὸ ὑπὸ νόμον αὐτῶν γινόμενον οἷον διαλείπας πρὸ νόμων ὅσα λόγῳ τεκνῶν ἐπηρεάζονται διδοῦν κατ' ἐπὶ αὐτῶν νομίσματα.

debere preferri.

¶ Per decretum quoque Princeps ius constituit. Et quid est *Decretum*? Est sententia Principis inter duas partes, de quarum ipse causa cognoscit & iudicat, pronuntiata. Ut in eadem specie. Duo aliqui magnis contentionibus de defuncti cuiusdam hereditate agebant, frater inquam & patruus defuncti, nempe uter eorum potius ad hereditatem deberet vocari. Princeps causa cognita & utroque audito, pronuntiavit: fratrem preferri. Et hoc lex est Principis. Dicitur autem *Decretum* a *determinando*, quod *dispicere* significat: quoniam is *quid*.

ubi cum animo suo de tota re dispexit, id quod iustum sibi videtur, pronuntiat. Aequè autem & decretum dicitur sententia magistratus. Sed in hoc differunt: Quod Principis *Decretum*, & eam ipsam & aliam similem causam quocunque tempore exortam dirimat. Magistratus autem decretum, eam tantum de qua agitur, ac interdum ne eam quidem si intercesserit appellatio.

¶ Per edictum quoque ius constituit Princeps. Et quid est *edictum*? Quicquid ex sua natura motus Princeps statuit ad honestatem & utilitatem subditorum. Dicitur autem *Edictum* ab *edicendo*, quod *prædicere* significat, & obuiam ire rebus, quæ si contingant, damno aut dolori sint subditis futura. Nam sæpe Principes, cum apud se de vita ac moribus suorum cogitationem institueret, deprehenderunt aliqua quæ admodum iniqua & prava essent. Quale hoc fuerit: Quidam cum centum aureos mutuo daret, octonos aureos sibi quotannis dari usu-
c Edictum Principis quid & quemadmodum per edictum quid constituat. d' e' o' i' c' e' l' a' s' p' u' o' s' d' i' x' i' t' p' r' o' s' p' o' n' t' a' n' e' o' m' o' t' u' u' t' l. 1. c. Cod. de legib. Barbari, de motu proprio dixissent.

re nomine stipulatus est.

vel si quam
pœnam irro-
gavit, vel si
cui sine exem-
plo subuenit,
personam non
transgreditur.
Aliæ autem,
quum genera-
les sint, omnes
proculdubio
tenent.

7. Prætorum
quoque edicta
non modicam
obtinent Iuris
authoritatem.
Hoc etiam Ius
honorarium
solemus appel-
lare, quòd qui
honores ge-
runt, id est, ma-
gistratus, au-
thoritatem
huic Iuri dede-
runt.

μη καταβάλλειν. ἐὰν οὐδ' συμβῇ μὲν
ταῦτα ἐπεὶ ὁμοία ἢ καὶ ἴσως μείζο-
να, ὡφείσται πρὸς αὐτὴν πολιτείαν, ὁ
ποιοῦτος ἔδωκεν ἑκείνῃ τὴν νό-
μου ἀντιποιεῖν ἑαυτῇ ὡς ἀπλήσια,
ὅτι τὸ πρῶτον ἀντικειμένη τὴν νό-
μον. Εἰ δὲ καὶ τιμωρίαν ἔδωκε τινὶ τῶν ἐ-
πιτακόντων τὸ δέοντος ἐπήγαγε μείζο-
να, ἢ καὶ ἡμῶν τῆς πόλεως πολλάκις συνέγνω-
ναι, οὐ πρὸς μίμησιν τῆς τοῦ πρῶτου ἀντι-
ποιεῖν, οὐδέ τις τῶν μὲν ταῦτα πε-
πλημυνηκότων, τεύξε) τὸ ὁμοίως φι-
λανθρωπίας, ἢ περαιτέρω τιμωρι-
θήσε) τῆς ἀντιποιεῖντος. Μέχρι γὰρ τῶν
τετυχηκότων σησε) ταῦτα. Αἱ μὲν
οὐδ' ἀντιποιεῖν ἔχουσιν βαίνεσθαι εἰς
ἐφ' ὧν ἐτέθησαν. Αἱ δὲ ἀντιποιεῖν, καὶ κατὰ
πάντων ἐκτείνονται πρὸς τῶν τε καὶ
ἀντιποιεῖν.

7. Εἰρήκαμεν δὲ νομοθέτας, δὴ
μον, χρὸν δὴμον, σὺγκλητον, βασι-
λέα. Ἐν πέμπτῃ τάξει νομοθέταις
ὡς αὖτε Ρωμαίοις οἱ ἀρχόντες τῆς δῆμου
τῆς Ρωμαίου, οἱ τινες καὶ αὐτοὶ, τῇ
σέλλῃ^b τῇ ὑπατικῇ, ἢ ἡρώων τῶν δῆμων
ἐκέρχοντο. Πολλοὶ δὲ ἔτι καὶ ἄλλοι.
Ἡλικῶς δὲ πάντες ὀνόματι κένωνται
magistratus populi Romani, τῶν
τέσιν ἀρχόντες τῆς δῆμου τῆς Ρωμαίου.
Εἰ νομοθέταις δὲ ἔτι, ἔτι ἐν δέκλει, ἔτι
ἐν δέκλει, ἀλλ' ἐν δέκλει μόνον. Κα-
τὰ τὸ αἶπον, τὸ βασιλέα μὲν, καὶ ἐν δέκλει
τῶν νομοθετῶν, καὶ ἐν δέκλει τῶν ἀρ-
χόντων, ἐν δέκλει μόνον^c; ἐν ταῦτα ἢ
αἶπια οἱ πάλαι τῆς Ρωμαίου πολιτείας
καταστήσαντες, καὶ ταῦτα δὴ νομοθετῶν
βελήθέντες, ἀντιποιεῖν πρὸς οἰκείαν
ἀντιποιεῖν νομοθεσίαν ἑαυτοῦ δασαν. Τὰς
δὲ ἐπετύχανον, βασιλεῖ, καὶ ἐν δέκλει
καὶ ἐν δέκλει νομοθετῶν ὅτι ἐξέφατες,
ritò reprehēdi posset. Id autē maxime videtur

ac deinde alius quispiam
non peius aut etiam lōgē
melius de Repub. merea-
tur, is ex illa lege confi-
mitem sibi immunitatem
vindicare nō poterit: Pro-
pterea, quòd illa lex intra
certam personam confi-
stat. Sed & si cui aut gra-
uiorē quā pro delicto vel
quā lege cautum est, pœ-
nam irrogauerit, aut pœ-
næ gratiam fecerit, id ad
consequentiam non per-
tinet. Itaque nec si quis
postea in idem delictum
inciderit, aut similem gra-
tiam consequetur, aut
gravius quā par est in
eum animaduertet. Quo-
niam intra personas eo-
rum, quibus subuentum
est, vel auctum supplicii,
ea sistentur. Personales
igitur constitutiones, per-
sonas eorum de quibus
emissæ sunt, non excedūt.
Quæ autem generales
sunt, in omnes tum perso-
nas, tum res valent, atque
extenduntur.

7. Quatuor diximus
qui Iura constituerēt, Po-
pulum, Plebē, Senatū,
& Principem. Quinto lo-
co apud Romanos Iura
constituunt, Magistratus
Populi Romani: qui &
ipsi sella consulari siue cu-
ruli utebātur. Multi autē
hi, & varii sunt: & cōmuni
nomine Magistratus Po-
puli Romani vocātur. Por-
rò constituebant hi Iura,
non per epistolā, nec per
decretū, sed per edicta tā-
tum. Et quēnā ratio est, ut
Princeps & per decretum
& per edictū Iura consti-
tuat: magistratus autē tan-
tū per edictū? Et inde hu-
ius rei causa fluxit. Vere-
res cū Rēp. Romanā con-
stituerēt, & eā bonis legi-
bus institui vellēt, id sum-
mo opere laborauerunt,
ne quid in cōstituēdo iu-
readmitteretur, quod me-
esse cōsecuti, cū Principū

a §. 4. sup. eo.
b adde finem
huius para-
graphi. Apud
veteres, Consu-
les & Præto-
res propter i-
tineris longin-
quitatem cur-
ru utebantur.
sella autem,
quæ post eos
vehebantur
(quibus sedē-
tes iura dice-
re solebant) à
curru curru-
les sunt nomi-
nata. 20 Isid.
12 hinc Festo,
magistratus
Curules: qui
curru utebā-
tur. adde, quæ
de sella præto-
ria dicuntur
in l. 1. §. casu.
ff. de postulan-
do gestatoria
l. 7 ff. de ser-
uit. rusticorū:
l. 49 ff. de leg.
1. balneari.
Paul. 3. sent.
6.
c Princeps ius
edicto & De-
creto consti-
tuit. Magistra-
tus edicto tan-
tum & cur.

a Iudiciorum
pestes χρυσός
δελεάζεσθαι
φιλία ὡς περ
ἐμνήσθητι
μὴν δὲ ἔχ
δεῖν τι ποι
εἶν. adde quae
scripsi ad Har
menopolium
in proœmio
ad Iudices. §.
2.
b de iure prin
cipis v. ds.
qua scripsi ad
nouel. de con
sulis 105.
c. 2. §. 4. in
verbo, cui ὅ
ipsas leges
Deus subie
cit.
c Edicta quā
do proponan
tur & cur E
dicta tantum
magistratus
ius cōstituāt.
adde l. 7. ff. de
Iurisdict. §. 7
Eclog. 3. ὡς
διαθεῖν
ταὶ τὸ προπ
δὲν ἢ μὴ
πρὸς πρὸς
ὅτι δὲ
αἷτια προ
σαῖν.
d Prætor à
præcedo. Var
ro 4. de lingua
numer 14 &
16. Nonius 1
numero 9. 9.
Isid. 2. §. 3
adde Festum
in Pratoria
porta.
e de Pratore
urbano ad
de l. 2 § 27 ff.
de origine iu
ris.
f Urbis appel
latione Roma
intelligitur.
g de Pratore
peregrino ad
de l. 2 §. 28 ff.
de origine iu
ris. l. 9. §. 4 ff.
de dolo.
h de Edili
bus Curuli
bus ad de l. 2.
§. 26 ff. de ori
gine iuris. de
edictis l. 1.
i ff. de adilitio
edicto.

decreta& edicta, legis vi
gorē habere voluerunt:
magistratuum verò non
item. Satis enim scie
bant, Magistratum mul
tis obnoxium esse suspi
cionibus, utrum amicitie
aliquid tribuens, aut do
nis corruptus, an odio in
census ita pronuntiasset.
Quæ in Principem non
cadunt. Neque enim au
ro is inescatur, (qui non
tantum fortunarum no
strarum, sed etiam corpo
rum ipsorum dominus
est.) Neque ob amicitiam
Iura transgreditur quo
niam princeps ei, quem
diligat, aliter prodesse po
test, unde & certio rem
gratiam, & verio rem glo
riam adsequatur) Neque
etiam odio cuiusquam a
liquid facit. (Nec enim o
dit Princeps quemquam
eorum qui sunt in ipsius
Republca: aut si quis in
uentus fuerit, is protinus
inter mortuos connume
rabitur.) Porro ideò tan
tum per edictum iura cō
stituere magistratib' per
missum est, quod edicta
res ipsas præcedant, 1.
quod antequam negotia
& causæ existant, propo
ni soleant: atque ita om
nis sinisterior suspicio
cesset. Præcipua autē Iu
ris constituendi potestas
Prætori urbano data est,
& Prætori peregrino, &
Ædilibus Curulibus. Ac
Prætoris urbani appella
tio inde fluxit: quoniam
Prætor à præcedendo
quod anteire & imperare
significat dictus est. Ur
banus autem, quia Urbs
ita' ἱερόν, idem per excel
lentiam Roma dicitur.
Atque is his, qui Romæ
agebāt, ius dicebat. At al
ter Prætor Peregrinus di
cebatur. Prætor quidē ab
eo quod est præcedere: Pe
regrinus verò, quod inter
peregrinos & aduenas ius
redderet. Nam cum innumerabilis hominum turba Romā cōflueret, nec omnib. Prætor
urbanus operā dare posset: creat' est Prætor Peregrinus qui peregrinis ius diceret. 8. Per
rò ædiles Curules, & ipsi cōstituēbāt Iura, qui ex eo nomē hoc sūplere, quod ædii sacra

ἀρχουσι ὅτι ἐπὶ ἡδιστα ὡς ὁ ἀρ
χων, πολλὰς ὑποψίας ὑπόκειτο, ὅτι τε
φιλία χαρισάμενος, ἢ δῶρα λαβὼν,
ἢ πρὸς ἔχθραν κείνων, ἀπερνώατο
πολιτῶν. Βασιλεὺς ὅτι τῷ κρείττω
ἔτε ὡς χρυσὸν ἀδυνατῶν (ὅς ἐστι μὴ
νον τὸ ἡμετέρας πεισσίας, ἀλλὰ καὶ
αὐτῇ τῇ σαμῶτων ἐξικύει) οὐδὲ
φιλία ὑπὲρ βαίνει τὸ νόμιμον. (Φιλίαν
ὡς βασιλεὺς, ἐτέρως ὡς ἡγεῖται διαι
τω, ὅς ὢν μάλλον δοδοκιμεῖ) ἐδὲ δὲ
ἐχθραν τι ποιεῖ. ὅς ὡς μισεῖ πινὰ βασι
λεὺς τῷ ὄντων ὑπὸ πῶ αὐτῇ πολι
τείας. Εἰ δὲ πρὸς δὲ τῇ, τοῖς τῇ δὲ τῷ
σωαειθμηθήσεται. Τὸ ὅτι ἐν ἐδίκητῳ
μόνον ἰομοθετεῖ τοῖς ἀρχουσι ἐφεῖς,
ἐπὶ δὲ πρὸς τῇ πρὸς ἀγαπῶν τῶν
τα, τοῖς πρὸς τῇ κηλῶν τα πρὸς
γὰρ καὶ τῶν ὑποψίας καὶ πάσης χέ
ρον ὑποψίας ἐστέρη. Δεδώκασι ὅ
κατεξάρετον τὸ νομοθετεῖν, τὰ πρὸς
πρὸς ἐρβανὸς καὶ τὰ πρὸς αἰτωρ τῇ
περεγρίων, καὶ τοῖς ædilibus curuli
bus καὶ πρὸς αἰτωρ οὐρβανὸς ὡνόμασαι
ἐντεῦθεν. πρὸς αἰτωρ μὴ πρὸς αἰτωρ
præcedere, τοῖς πρὸς αἰτωρ καὶ
ἀρχὴν ἐρβανὸς ὅτι, ἐπειδὴ urbs καὶ
ἐξοχλὴ ἢ Ρώμα λέγεται) ἐδικαιοδοτεῖ
ὡς τοῖς ἐν Ρώμῃ. ὅς ὅτι ἐπερὶ ὡνόμα
ζετο πρὸς αἰτωρ περεγρί. 8. πρὸς αἰ
τωρ μὴ ὅτι τὸ præcedere, περεγρί
νῳ ὅτι, ἐπειδὴ ἐδικαιοδοτεῖ τοῖς ξένοις
καὶ ἐπὶ ἡλύσιν. ἐπειδὴ ὡς πλείους
ὄντες ἀναριθμήτου, καὶ ἐξ ἡρκεῖ πα
των ἀκροάσθαι ὁ πρὸς αἰτωρ ὁ ἐρβανὸς,
ἐπὶ ἐνοήθη ὁ περεγρίνῳ, ὡς τε δικαιο
δοτεῖν τοῖς περεγρίνοις.
8. τοῖς ædiles curules καὶ αὐτοῖς
ἐνομοθετοῦν. ὡνόμαθησαν ὅτι ἐν
τεῦθεν, ἐπειδὴ φεροντὶς αὐτοῖς ὡς ἡ
est.

8. Propone
bāt & Aediles
Curules edi
tum de qui
busdam caus
fis, quod & i
psum Iuris ho
norarii portio
est.

8. Per
rò ædiles Curules, & ipsi cōstituēbāt Iura, qui ex eo nomē hoc sūplere, quod ædii sacra

3. **¶** Respon-
sa prudentum
sunt sententiæ
& opiniones
eorum, quibus
permisum e-
rat de Iure re-
spondere. nam
antiquitus cō-
stitutum erat,
ut essent, qui
Iura publicè
interpretaren-
tur, quibus à
Cæsare ius re-
spondendi da-
tum est, qui Iu-
risconsulti ap-
pellabantur:
quorum om-
nium senten-
tiæ & opinio-
nes eam au-
thoritatem te-
nebant, ut iu-
dici recedere
à responsis eo-
rum non lice-
ret, ut est con-
stitutum.

ναὼν α ἀποσμία. (ædes γδ οἶναοι.
cura γδ ἡ φρονίς. ὡς γδ αὐτοῖς ἐν ὀπι-
μυείᾳ ὥς τε μὴ β. πρὸ τῆς τεσσάρα-
κοστοῦ τυχὸν ἐνιαυτῶ, ἱεροσωμῆς ὀπι-
λαβέει πινά) ἢ μᾶλλον ἐπὶ δὴ τῶ ἀ-
γορᾶς ἐφρονιζόν, ἔπος ὠνομάσθη-
σαν. ædiles γδ οἱ ἀγορανόμοι. ἢ τὸ
παύτων ἀλθίεσσαν, ἐν τεύθει. ἐν πρὸ
καρπῶ τ' ἀφασίσεως, ὡς περ ἀφασί. τοῖς
συγκλητικοῖς ὡς ὁ ὑπάτος, δικαιοδοτῶν
ἢ τέμνων τὰς δίκας, οὕτω καὶ ἀφασί
τοῖς ἰδιώταις παρεβλήθη τις, ὃν ἔδει
δέχεσθαι τὰς ἐκ προσφύσεως τῶν θεο-
μύων πινὸς βοηθείας. ἢ ἀπὸ τ' ἐπερ-
φύσεως, adilis ὠνομάσθη, ἀπὸ τ' ἀ-
διλίας, ὃ ὅτι παρεσέλασιν, εἴτα δὲ τ'
ἀφωνίαν, προσετέθη τὸ Ε σιχέιον, ἢ
γέρονεν ἀέδιλες. Κερουλες δὲ δὲ τῶ,
ἔπειδὴ ἐκέρχλωτο τῇ σέλλῃ τῇ ὑπα-
τικῇ. τὰ γδ τυτῶν ἐδικτα, ἐκράτῃ καὶ
ἐν τ' ἐπαρχίᾳ. ἐλέγετο γδ ἡ τυτῶν
νομοθεσία, ius honorarium, ἐπὶ δὲ
δὴ εἰς πινὴν τῶν ἀρχόντων, ἢ τῶν τε-
θέντων, ἐκράτῃ ταῦτα ἢ ἐπολιτῶ-
το. καὶ οἱ ἀέδιλες οὐκ ἐνομοθέτου
ὡς πινων κεφαλαίων, ἢ τὸ τυτῶν ἐ-
δικτον, μέρεθ γέρονεν, ἢ τοι σιμήθη
τὰ ἐδικτα τῶν δύο παλαιότερον, οἱ ῥ-
βανού τε, καὶ περεγρίν.

8 **¶** Εν ἐκτῇ τάξει νομοθετοῦσιν οἱ
ῥοοί. Σοφοὶς γδ λέγω, οἷς τὸ νομοθε-
τεῖν ἢ δὴμος, ἢ σύγκλητος, ἢ βασι-
λεὺς, ἐπέξεψεν. τὸ γδ παρ' αὐτῶν νομοθε-
τέμνον, γρηκὰ ὀνόματι κέκλην) re-
sponsa prudentum, τυτέσι ἢ ἀπὸ
κρείσιν τῶν ῥοῶν, ἐπειδὴ καὶ πεύσιν ἢ
ἀπὸ κρείσιν ἐνομοθέτου.

¶ Τὸ γδ respōsum γτέμνε) εἰς σεν-
τέντζιαν^h, ἢ ὀπινιόνα ἢ τίδεις σεν-
τέντζια^k; ἢ αὐτοτῆς καὶ ἀναμφίβο-
λο ἀπὸ κρείσιν, οἷον ἔξεσι τόδε ποιεῖν.

curam gererēt. (τοῦ, id est, a *Ædiliū*
τέπλα, Latine ædes: *τρεπλῆ* triplex deno-
id est, sollicitudo, Latine *philo* *: vel
cura. id. n. ad sollicitudinē quod illis adiū
ipforum pertinebat, ne *sacrarū cura*,
quisante quadragesimum vel quod foro
fortē annū ad sacerdotiū *præfessent* (ve-
admitteretur.) Aut, quod *rum hac origo*
vel magis est, quod forū *nimio plus a*
curarent, ita vocati sunt. *sensu remota*
Nā & qui Latine ædiles *est*) vel quod
dicūtur, à Græcis ἀγορανό- *plebem* (quo
mai vocatur. Aut quod o- *tempore secede-*
mniū maximē ad verū ac *bat*) adirent.
cedit, ex illo. Nā quo tē- *quod ex l. 2. c.*
pore plebs secesserat à *10. ff. de origi-*
Senatu, quēadmodū inter *ne mutuatū*
Patres Consulius redde- *esse videtur.*
bat, & controuersias diri- *non tamen o-*
mebat: ita & in plebe crea- *mnimodo,*
tus est quidā, quem hi adi- *quippe inibi*
rēt quiope aliqua egerēt, *Ædiles, qui*
& ita ab adeundo dictus *præerant adi-*
est ædilis quasi adilis: nā *bus, in quēis*
euphoniæ gratia interpo- *scita sua plebs*
sita est littera E, & ita fa- *habebat. Simē*
ctum est, Ædiles. Curules *le hunc loco po-*
autem ideo dicūtur, quod *stremo Theo-*
sella Consulari vterentur. *phili quid ex*
Horū edicta & in provin- *tat apud Fe-*
ciis obtinebāt. Ius autem *stum, in Ædi-*
quod hi cōstituebant, ius *lis. quo etiam*
honorariū appellabatur: *loco præterea*
quoniam in honorē magi- *notat, adium*
stratum & auctorum e- *pruatarū cu-*
ius id valebat, & in vsum *ram habuisse*
recipiebatur. Ædiles igi- *quod Varro 4.*
tur de capite & causis qui *de lingua etiā*
busdā ius cōstituebant: & *confirmat.*
edictum eorum factū est *b vide Nouel.*
portio, ac cohæret edicto *123. c. 13.*
amborum Prætorum Vr- *c v. Festum*
bani & Peregrini. *in Ædilis.*

8 **¶** Sexto loco Ius con-
stituūt prudētes. Pruden-
tes dico, quibus iura cōde-

re populus aut Senatus
aut Princeps cōcessit. Ius
autē quod ab his cōstitui-
tur generali nomine vo-
catur, Responsa Pruden-
tum: quoniam per cōsul-
tationem & responsionē
iura cōdebāt. **¶** Porro re-
spōsum diuiditur in sentē-
tiam & opinionē. Et quid
est sententia? Est perfe-
cta & indubia responsio, quid.

a opinio quid. hoc facere nō licet. Opin-
nio vero est, suspensio &
timida, ac cum dubitatio-
ne elata respō. Vt, exi-
stimo hoc fieri licere: exi-
stimo hoc fieri non lice-
re. Cōcessum autem erat
his, vt publicē Iura con-
stiterent, siue interpreta-
rentur: qui & Iuriscōsulti
appellati sunt, quod de iu-
re interrogarentur: nam
cōsulare, interrogare est.
Quorum sententiæ & o-
piniones eam auctorita-
tem obtinent, vt liberum
non sit Iudici, a responso
eorum recedere: quem-
admodum & Principis cu-

b De respon-
sis iuris prudē-
tum, & earū
authoritate
v. Theodosiū
& Valentin.
in l. 1. C. Theo-
dof. de respōsis
prudentum.
c qua hic di-
citur χρονία
συνήθεια ali-
bi παλαιά ali-
bi μνημόνια.
Harmonopol.
1. §. 42. 2. Eclo-
1. c. 32. inuete-
rata, diutū-
na, longa 1. 32.
§. 1. 1. 33. l. 34.
ff de legibus
d dua igitur
iuris civilis
species seu for-
ma ius scriptū
& nō scriptū.
e quippe leges
ab Athenien-
sibus etiam
Lacedæmoniis
Romani petie-
re: Halicar-
naß 10. Dio-
dor. Liuius. 1.
1. Harmonop.
1. §. 30.
f hinc illa lex
Lycurgi apud
Plutarchū in
Lycurgo μν-
ημόνια νό-
μιμα, & γρά-
φαι.

9 ¶ Ius autem non scri-
ptum est, quod longa con-
suetudo consensu vten-
tium approbavit, & ad si-
militudinem Iuris scri-
pti redegit.

10 ¶ Haud igitur culpā
d' fuerit, qui dicat in duas
species Ius Civile distri-
butū esse, in Ius scriptū,
& in Ius non scriptum.
Summa autem eorum o-
rigo ex institutis duarum
ciuitatū, Athenarum sci-
licet & Lacedæmonis vi-
detur fluxisse. In his enim
Ciuitatibus ita agi solitū
erat, vt Lacedæmonii iu-
ra sua magis memoriæ
mandarent, Athenienses
ea maximè seruarent, cu-
stodirētque quæ in litte-
ras essent relata.

10 ¶ Sed iura quidem
gentium, veluti diuina
quadam prouidentia apud
omnes peræque gen-
tes seruantur, vnde
& firma semper atque
incom-

οὐκ ἔστι τόδε ποιεῖν. Οὐ γάρ τι ἡ ὑ-
περβαλμένη, καὶ μὴ ἀνδραγαθῶς περ-
φύσσεται ἀποκρίσις οἷον νομίζω ὅ-
τι ἔστι τόδε ποιεῖν. νομίζω ὅτι οὐκ ἔ-
στι τόδε ποιεῖν. ἐπετέξατο ὁ γὰρ τοῖς
δημοσίων νομοθετεῖν, ἥτοι αὖ νόμοις
ἐρμηνεύει. οἱ γὰρ Iuriscōsulti περ-
σηγορεύθησαν, ὅτι τῶν οἱ αὖτὶ νόμου
ἐπερρωμένοι. Consulere δὲ ὅτι τὸ
ἐρωτᾶν ὧν αἰσεντὲν τζία καὶ ὅπνιό-
νες ταύτῃ ἔχουσιν πῶ αὐθεντεῖαν,
ὥς τε μὴ ἔχειν παρρησίαν δικαστῶν
αὐτῶν ἀπειθεῖν ἀποκρίσειν ὡς περ
καὶ βασιλέως βοᾷ δέταξις. ἢ ἐν τῇ
τοῖς μὲν ὅτι ἢ ἐγγραφῇ νομοθεσία,
τούτῃ ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν δῆμον τεθεῖσιν,
ἢ χυδαῖς δῆμου, ἢ συγκαλήτου, ἢ βασι-
λέως, ἢ ἀρχόντων τῶν πρώτης, ἢ τῶν ὅ-
ραν ἀποκρίσεως.

9 ¶ Αἰσεντὲν ὁ νόμος ὅτι ὅτι περ
ἢ χρονία, συνήθεια, συνανέσις τῶν
χρωμένων ἐβεβήωσε, καὶ εἰς μνήμην
ἀνήγαγε τὴν ἐγγραφῆς νόμου.

10 ¶ Ανεπιλήπτως οὐκ εἶποι τις,
εἰς δύο εἶδη ταύτῃ πῶ πολιτικῶ
διαρεῖται νομοθεσίαν, εἰς ἐγγραφον
νόμον, καὶ ἀγγραφον. ἢ ὁ τούτων ἀρχαιο-
γονία ἐκ διδασκαλίας τῶν δύο πό-
λεων, Ἀθηνῶν φημι, καὶ Λακεδαιμό-
νῳ κατὰ ῥῶναι δοκεῖ. ἐν γὰρ τὴν πόλεσι
ταύταις, εἰώθει περὶ τῆς τῆς καὶ
κρατεῖν, ὥς τε Λακεδαιμονίους μὲν
μνήμη τῶν οἰκείων νόμων διαφυ-
λάττειν. Ἀθηνῶν δὲ ἐκείνους τιμᾶν,
ὅτις ἐν γράμμασιν ἴσασιν αὐτῶν, καὶ
τούτοις φυλάττειν.

11 ¶ Ἀλλὰ τὰ μὲν iura gentium
ἢ τοῖς ἐθνικὰ νόμιμα, ὡς πᾶσι ἐθνε-
σι πολιτοῦσι ἐκ θεοτερας ὁρεθέν-
τα περνοῖας. ὅθεν τὸ βέβαιον καὶ

9. ¶ Sine scri-
pto Ius venit,
quod vltus ad-
probanit. nam
diuturni mo-
res consensu
vltetium com-
probat, legē
imitantur.

10. ¶ Et non
ineleganter in
duas species
Ius civile di-
stributum esse
videtur. nam
origo eius ab
institutis dua-
rum ciuitatū,
Athenarū sci-
licet & Lacedæ-
moniorum,
fluxisse vide-
tur. In his.n.
ciuitatibus ita
agi solitū erat,
vt Lacedæmo-
nij quidem
magis ea, quæ
pro legibus
obseruabant
memoriæ mā-
darent: Athe-
nienſes verò
ea, quæ in legi-
bus scripta cō-
prehēdissent,
custodirent.

11. Sed natu-
ralia quidem
Iura, quæ apud
omnes gentes
peræque ob-
seruantur, diui-
nā quada pro-
uidentia con-
stituta, semper
firma atq. im-
mutabilia per-
manent. ea ve-
rò, quæ ipsa si-
bi quæque ci-
uitas consti-
tuit sæpe mu-
tari solent vel

tacito consensu populi, vel alia postea lege lata

ἀμετακίνητον ἔχει². ὅσα ἢ ius ciuile, τουτέστιν ἅπερ ἐκάστη πόλις ἐνομοθέτησεν ἑαυτῇ, ἀμείβεσθαι πολλάκις εἴωθεν, ἢ σιωπηρῶς³ τῷ δήμῳ συνηνέσθαι, ἢ δευτέρως⁴ νόμου θέσει.

12. ⁶ Omne autem Ius, quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et prius de personis videamus: nam parum est Ius nosse, si personæ, quarum causa constitutum est, ignorentur.

¶ 1² Εἰπόντες τί ὅτι δικαιοσύνη, καὶ πῶς ἡλικίᾳ διεξελθόντες τῶν νόμων διαίρεσιν, μαθόντες ἢ καὶ πόσι πὶ παλαιὸν ἐνομοθέτου, καὶ πῶς τὸ παρ' ἐκείνου νομοθετοῦμενον κέκληται, καὶ ὅτι τῶν νόμων οἱ μὲν ἐγγράφοι, οἱ δὲ ἀγράφοι, μετέλθωμεν ἐφ' ἑτέρον. καὶ μάθωμεν περὶ πόσα ἢ τῶν Ῥωμαίων καταγίνεται νομοθεσία. περὶ βία τίνυν γίνεται, περὶ πόσῳ πα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγὰς. καὶ⁵ περὶ πόσῳ πα μὲν, ὅταν εἰπωμεν, ὁ δεινὰ συγληπτικός ἐστιν, ἢ ἰδιώτης. περὶ πράγματα, ὡς ἡ ζήτησις, πότερον ἐρρωται, ἢ ἡχομένη ὑπὸ τινος διαθήκη, ἢ ἀχρηστός ἐστι. περὶ ἀγωγὰς, ὡς ἡ ἀμφισβητεῖται, πότερον τὰς δὲ πόσῳ πα ἀγωγή, ἢ οὐ πόσῳ πα. καὶ δεῖ καὶ⁶ πῶς περὶ τῶν τάξιν περὶ πόσῳ πα διαλεχθῶμεν, εἴτε περὶ πόσῳ πατων, καὶ μὴ τὰς δὲ ἀγωγῶν. Συμβαίνει⁷ ἢ τὰς καλῶς ἔχοντι ἢ τοιαύτη τάξις. πόσῳ πα μὲν γὰρ ὑποκειμένων, ἀναφύεσθαι πράγματα, τῶν ὁμολογημένων ἐστίν. ὑπόντων ἢ πόσῳ πατων, καὶ περὶ ἀγωγῶν ἀνάγκη ζητεῖν. δεῖ οὐκ περὶ πόσῳ πα εἰπεῖν. ὁ τελεῖς γὰρ καὶ ἀνώνυμος ἢ τῶν νόμων καταλήψεις, εἴγε τὰ πόσῳ πα παρ' ἡμῶν ἀγνοεῖται, ὧν χάριν ἐπινενόηται νόμοι.

incommutabilia permanent. Quæ verò ex Iure ciuili descendunt, id est, quæ ipsa sibi quæque ciuitas constituit, sepe mutari solent: vel tacito populi consensu, vel alia lata lege.

12. ¶ Cum dixerimus quid sit iustitia, & genera- lem iuris diuisionem exequi-

quiti simus, didicerimusque quot olim iura constituerint, ac quomodo ea, quæ à quoque constituebantur, vocata sint: & quemadmodum aliud sit ius scriptum, & aliud sit ius non scriptum: pergamus ad aliud, ac discamus circa quot ius Romanorum versetur. Circa tria igitur versatur: circa personas, circa res, circa actiones. Et quidem circa personas, quum dicimus, hic Senatorius est, aut ex plebe. Circa res, cum quærimus testamentum ab aliquo factum valeatne, an inutile sit. Circa actiones cum in dubium venit, Sitne huic actio, an non sit. Atque in primis de personis differendum est, deinde de rebus, & postea de actionibus. Hic enim ordo verissimus & rectissimus est. Quoniam ubi personæ sunt, ibi & res existere in confesso est. Atque cum res existunt, tunc & de actionibus necesse est quærere. Dicendum est igitur de personis. nam & exiguum quiddam sit ac inutile, iura nosse: si personæ, quarum gratia ius constitutum est, à nobis ignorentur.

b. iij.

a. Harmenopul. l. 3. 23.

b. l. 31. ff. de legibus. hoc est ἀχρηστία de consuetudine 2. E-clog. l. c. 32.

c. Harmenopul. l. 3. 26. 27.

d. Ius quemadmodum ad personas, res, & actiones pertinet. Et quidem circa personas, quum dicimus, hic Senatorius est, aut ex plebe. Circa res, cum quærimus testamentum ab aliquo factum valeatne, an inutile sit. Circa actiones cum in dubium venit, Sitne huic actio, an non sit. Atque in primis de personis differendum est, deinde de rebus, & postea de actionibus. Hic enim ordo verissimus & rectissimus est. Quoniam ubi personæ sunt, ibi & res existere in confesso est. Atque cum res existunt, tunc & de actionibus necesse est quærere. Dicendum est igitur de personis. nam & exiguum quiddam sit ac inutile, iura nosse: si personæ, quarum gratia ius constitutum est, à nobis ignorentur.

e. l. 2. ff. de statu hominum.

a Huic titulo
respondet a
pud Har men
pulum 1. 46.
ελευθεριον,
de libertati.
bus libro pri
mo titul 18.
adde Titu
lum Pade fa
rum de iure
personarum:
ε 46 Eccl. 1
b Idem extra
apud 1 Har
menopul 8 §.
1. l. 1 ff de sta
tu hominum.
1. Gaium 1.

DE IVRE PER
SONARVM TI
TULVS III.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΠΡΟ
σωπικοῦ^a.
Τίτλ Θ γ.

DE IVRE
PERSONA
rum. Tit. III.

c Idem vide
apud 1 Har
menopul 18 §
2. l. 4 ff de sta
tu hominum.
46 Eclog. 1. c.
2.
d libertas aut
vi aut iure
impeditur.
e Harmenopu
lus d. titulo
1. 46. Eclog.
1. c. 2 l. 4. §. 1 ff
de statu perso
narum.
f d. 1. l. pupi
lus 39. §. 1 ff.
de verborum
significat. 2. E
clog. 2. c. 230. l.
4. §. 1 ff de sta
tu.
g πολέμων ὁ
γὰρ ὁ ἐκ δι
εὐνται, qui
Imperatores,
Instituti oni
bus hoc loco.
h Harmenopu
lus d. l. 1. §. 1. l.
5. §. 1 ff d. sta
tu hominum.

De personarum in homines liberos & seruos diuisione. 1. Quid libertas. 2. quid seruitus.
3. unde dicti. 4. Quo iure fiant. 5. Quia seruatorum liberorumque differentia: & homi
num aut esse ingenuos, alios liberos.

S Vmma itaque
personarū diui
sio est hæc, quod
hominum alii sint liberi,
alii serui.

1 ¶ Et libertas quidem
(ex qua & liberi vocan
tur sic definienda est: Li
bertas est naturalis facul
tas, qua cuiq. facere, quæ
velit, concessum est, nisi
quatenus aut ius, aut vis
prohibet. Vis quidem, ve
luti cum me agere ali
quid volētem quod iure
veritum non est, fortior
quispiam & plus habens
virium prohibet. Ius au
tem, veluti cum pœnarū
minis cohibeor, ne quid
quid animo collibitum
est, faciam. Nam seruo ne
omnia pro animo suo a
gat, etiam timor domini
obstat.

2 ¶ Seruitus autem est
constitutio iuriscgentium
qua quis dominio alieno
contra ius naturæ subici
tur. Quoniam natura om
nes liberos produxit: bel
lorum autem machina
menta, seruitutem inue
nerūt. Nam ius belli vult,
ut victores eorum, quos
vicerint, domini fiant.

3 ¶ Serui autē ex eo ap
pellati sunt, quod Impe
ratores captiuos quos vē
dere volebant, seruabant,
nec occidi sinebāt. A ser
uando igitur serui dicti
sunt, qui etiam vocantur
mācipia, quod ab hostib.

Ε τινὺς τῶν ἀνθρώπων ἀ
πὸ δι᾽ ἑαυτοῦ ὅτι
τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν εἰσιν
ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι.

1 ¶ Καὶ πῶς μὲν ἐλευθερίαν εἶναι
ἢ τῶν ἐλευθέρων ὅτι πενενόν) ἀποση
εἶα ἔτι οὐδεὶς ἐξ ἑαυτοῦ. ἐλευθερία
ἔστιν, εὐχέρεια φυσικὴ, ἐκ ἧς ὅτι συγχω
ροῦσα ἀπὸ τῆς ἀβούλει), εἰ μὴ νό
μος, ἢ βία καλύπτει. βία μὲν ἐστὶν δὴ
βελόμηρον με ἐστὶ ὅτι περὶ ἑαυτοῦ; ὅ
τῳ νόμῳ ἐκ ἀπὸ τοῦ ἐξουίας), δὴ καλύπτει
τῆς ἰσχύος μείζονι βιάζομενος νόμος δὲ,
ὅτι περὶ αὐτῶν ἀπὸ λαῖς εἰρησμοῖς
ἀπὸ τῆς ἀβούλει. οἱ δὲ τῶν περὶ τῆς
καὶ γὰρ μὲν, καὶ δευτέρως δὲ εὐποδίζονται

2 ¶ Δελεία δὲ ἔστιν, ἐκ τῆς τοῦ νομί
μου δὴ τῶν πῶς, ὅτι ἡς τῆς ἀβούλει
τῆς ἐτέρου δευτέρως, ὅτι περὶ αὐτῶν τῶν
φυσικοῦ νομίμου. ἢ γὰρ φύσις παῖδας
ἐλευθέρους ἀπὸ τῆς φύσεως ἢ γὰρ τῶν πολε
μίων ὅτι περὶ αὐτῶν τῶν δουλείαν ἐρεῖρεν. ὅ
γὰρ τῶν πολέμου νόμος, καὶ τῶν τῶν ἀπὸ
τοῦ τῶν δέλεει αὐτῶν τῶν καὶ τῶν ἐξουίας

3 ¶ Καὶ οἱ δοῦλοι λέγονται σέρβοι, ἐκ
τεῦθεν ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τῶν ἐξουίας, ὅτι περὶ αὐτῶν
περὶ οἱ τῶν πολέμων ἢ γὰρ ἐξουίας, αὐτῶν
ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν ἐξουίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν
καὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἐξουίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν
φύλαξεν, ὅτι περὶ αὐτῶν τῶν σέρβοι, οἱ
πῶς καὶ μανικία ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τῶν ἐξουίας,
quia

S Vmma
itaque
diuisio
de iure perso
narum hæc est:
quod omnes
homines, aut
liberi sunt, aut
serui.

1. Et liber
tas quidem (ex
qua etiam li
beri vocan
tur) est natura
lis facultas e
ius, quod cui
que facere li
bet, nisi si quid
vi aut iure
prohibetur.

2. Seruitus
autem est con
stitutio iuris
gentium, qua
quis dominio
alieno contra
naturam sub
iicitur.

3. Serui au
tem ex eo ap
pellati sunt,
quod Impera
tores captiuos
vendere, ac
per hoc serua
re, nec occide
re solent, qui
etiam manci
pia dicti sunt,
ex quo ab ho
stibus manu
capiuntur.

4. ¶ Serui autem aut nascuntur, aut fiunt. nascuntur ex ancillis nostris, fiunt aut iure gentium, id est, ex captivitate: aut iure civili, cum liber homo maior viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est.

5. ¶ In servorum condicione nulla est differentia: in liberis autem multae: aut enim sunt ingenui, aut libertini.

quia manu capiuntur. ἐπεὶ δὴ ἀπὸ τῆς πολέμιας χειρὶ λαμβανόντες.

4 ¶ Οἱ δὲ δούλοι ἢ τίκτοντες, ἢ γίνονται. τίκτοντες οἱ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἢ μὲν ποροσγινόμενοι δεραπαγνάν. ἢ γίνονται οἱ ἐκ τῆς ἐθνικῶν νομίμων, τοῦτέστιν ἐκ τῆς ἀρχμαλωσίας. ἢ νομῶ πολιτικῶ, οἷον ὡς ἡμεῖς ἐλδοθεῖς ὦν, καὶ μεῖζων τῆς καὶ τῆς, ὅπῃ τὰς μερίσας τὸ τιμήμα, ἐκ τῆς ὡς ἡμεῖς δεραπαγνάν. ἔστω δὲ δεραλέγομαι πῶς ὥστε με πολλῆσαι νομισμάτων, λόγους καὶ εἰς, καὶ αὐτὸ μὲν ἀποκερδαίνει, ἐμοὶ δὲ ἀποδίδειν ἵε ὅ γὰρ τοῖς τοῖς, ἐκ τῆς ἰδικῆς τῆς Ρωμαίων νομοθεσίας ὑφ' ἡρεσιν ὑφίσταται ἐλδοθείας, ὡς ὑβερσεν, ἀνάξιον ἐκ τῆς ταύτης ἀποδείξας, καὶ τὴν ἐκείθεν αὐτῶν δεραπαγνάν παρρησίαν δεροδοῖς, ἐπὶ τοῦ χερσὶς λήψας.

5 ¶ Καὶ ἡ μὲν τῆς δούλων τύχη ἀδεμίαν ὅπῃ δέχεται δεραρίσιν. ὅ γὰρ ὅτιν εἰπεῖν ἐπὶ αὐτῆς, ἢ τῶν δούλων, ἢ μάλλον δούλων. ἔστιν οὐκ ἄτομον ἢ δουλεία ὅπῃ τῆς ἐλδοθείας, πολλὰς δὲ εἰσπομὲν δεραφοράς. ἢ γὰρ ἀγνῆεις εἰσιν, ἢ ἀποδοθεῖς.

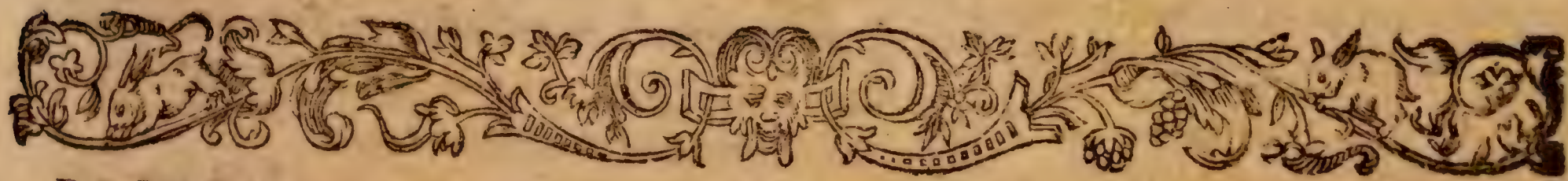
manu capiantur.

¶ Porro servi aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur, qui ex ancillis nostris nobis gignuntur. Fiunt, aut iure gentium, id est, ex captivitate: aut iure civili, veluti cum homo liber maior viginti annis, ad participandum pretium se venundari passus est. Egi enim fortasse, cum aliquo, ut me, verbi gratia viginti aureis venderet, & sibi pro lucro quinque haberet, & quindecim mihi redderet. Hic namque talis, eo iure, quod Romanorum proprium est, libertatem amittit, cui tantam ignominiae notam inussit, simul & seipsum ea indignum ostendens, & liberum arbitrium quod per eam habebat, vili accepto argento prodens.

¶ Et servorum quidem condicio nullam recipit divisionem, neque enim de quoquam eorum dicere possis, minus servus aut magis servus. Scindi igitur in species servitus non potest. In liberis vero multas invenimus differentias: aut enim ingenui sunt, aut libertini.

a Qui ita nascitur: verna, Latinis: ἐκδοθεῖς Græcis. Isdem verna culus, vernus, domi natus. cuius dominum tuum vernula. Seipsum quæ admodum quis vendat pretij partiendi sui participandi causa. c Namque talis d. titulo. s. 5 l. 5 ff. de statu hominum.

d servitus neque maius neque minus recipit. vide infra. tit. 3. inf. pr ubi servitatem ἀτομον esse ait.

DE INGENUIS.
TIT. IV.

ΠΕΡΙ ΕΥΓΕΝΕΙΑΣ.
Τίτλος δ.

DE INGENUIS
TIT. IIII.

e Gaius 1. §. 1. Harmenopul. 13 §. 5.

¶ De Ingenuis est qui ingenui. 1. est virum ingenuitati seu natalibus ficia: manumissio.

Ingenue est is, qui statim, ut natus est, liber est: siue ex duobus ingenuis matrimonio editus est,

Επὶ τῆς ἐλδοθείας εἰς δύο διαμερίζεται, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀποδοθεῖς.

¶ Καὶ εὐγενής εἶναι, ὅ ἐκ τῆς ἀρχμαλωσίας τῆς ἐλδοθείας ὦν, καὶ μὴ πῶς δεραπαγνάν δουλείας γαστράμωτος,

Eximus liberos in duo dividi, in ingenuos, & libertinos. ¶ Et ingenuus est, qui simul ac natus est, liber est, nondum servitutis iugum expertus,

f idem apud Harmenopul. tit. 18 § 6 idem author ibidem § 7. § 2 ff. de statu hominum. Gaius, 1. §. 1.

b. iiij.

siue ex duobus ingenuis matrimonio editus est, siue ex duob. libertinis, siue una persona ingenua sit, & altera libertina.

¶ Sed & si quis ex matre nascatur libera, sed patre seruo, nihilominus ingenuus erit: quemadmodum & is, qui ex matre libera, & incerto patre, hoc est,

a hinc illud ex meretricio concubitu natus est. Neque enim pueri ingenuitate offendit, ex meretricio coitu conceptum esse. Sufficit

b hinc illud autem liberam esse matrem, eo tempore quo nascitur: quauis eo tempore, quo conceptus est, serua fuerit. ¶ Et ex contrario, si libera concepit, & ancilla facta peperit, ut quia vendi se passa est, & ex pretio accepit, liberum est quod nascitur. Quoniam ei, qui in utero est, calamitas matris non nocet. ¶ Porro cum dictum sit sufficere infanti ad libertatem, quod mater in pariendo libera fuerit: & quando conceptio in libertate contigit, ac partus in seruitute, liberum esse qui nascitur: vide quid ex hoc quaesitum sit. Ancilla

c I dem apud d hanc quædam cum prægnans esset, manumissa est: paulo post ancilla facta est. Posteaquam ancilla facta esset, peperit. Videamus, seruum an liberum peperit. Et dicimus liberum peperisse: sufficit enim

e d §. ult. ff. ei, qui in utero est, matrem ipsius vel medio tempore liberam fuisse. Quod & verum est.

f Is, qui ingenuus natus est, si status sui ignarus seruerit, & deinde manumissus fuerit, ingenuitas eius per manumissionem non ledetur. Nam id

εἴτε ἐκ συνουικεσίας, δύο δὲ γυνῶν ἐτέχθη, εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθερώων. εἴτε τὸ ἐν περὶ σωπόν ὅστιν δὲ γυνῆς, τὸ ἵ ἐτερον ἀπελευθερώων.

¶ Εἰ ἡ γυνὴ τις ἐξ ἐλευθερίας τεχθῆ μητρός, δούλου ἢ πατρὸς, δούλης ὁμοίως ἔσται, ὡς περὶ ὅ ἐξ ἐλευθερίας μητρός, καὶ ἀδήλων πατρὸς, τοῦτέστιν ὁ ἀπο πορνείας. ἔδε γὰρ βλάβη πῶ τῆ πατρὸς δούλειαν, τὸ ἐκ πορνείας γυναικὸς πῶ συλλαβῆν. ἀρκεῖ ἡ ἐλευθερία ἐπὶ πῶ μητέρα καὶ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ, εἰ καὶ ὁ τὸ συλλαβῆως καμρός, εἶδεν αὐτὴν δούλῳ καὶ ἐκ τῆ ἐναντίας εἰ ἐλευθερία συλλαβῆ, κατὰ δουλωθεῖσα ἡ, ἐπειδὴ ἡ ἐχέτω ἐαυτὴν περὶ τῆς καὶ ἐκ τῆ τιμῆς αὐτῆς εἰληφέναι, καὶ τέκνη, ἐλευθερὸν τὸ τεχθέν. ὁ γὰρ κυοφορέμενος ἔβλαβήσεται ἐκ τῆ συμφορᾶς τῆ περὶ τῆς πῶ μητέρας.

¶ Επειδὴ ἡ εἰρήκαμεν, ἀρκεῖν περὶ ἐλευθερίας τῆς πατρὸς, τὸ ἐλευθερίαν ἐκ τῆς τῆς πῶ μητέρας, καὶ ὅτι ἐὰν γίνηται συλλαβῆς ἐκ ἐλευθερίας, τοκετὸς ἡ ἐκ δουλείας, ἐλευθερὸς ὁ τικτόμενος, ἐντεῦθεν ὅρα οἷον ἐζητήθη. δούλη τις ἔσται καὶ τὸν καμρόν ὃν συνέλαβε, τῆς δουλείας ἡλευθερώθη. ὁλίγου χρόνου ὥστε δραμόντος, κατὰ δουλωθῆ. τέτοκε καὶ πῶ κατὰ δουλωσιν. σκοπήσωμεν, πότερον ἐλευθερὸν ἢ δούλόν ὅστις τὸ πικτόμενον. καὶ φανερὸν ἐλευθερὸν εἶναι. ἀρκεῖ γὰρ τῶ ὄντι ἐκ γαστρί, τὸ καὶ τὸ μέσον καμρόν ἐλευθερίαν εἶναι πῶ μητέρα, ὁπερ καὶ ἀληθὲς ὅστις.

¶ Ο ἡ πικτόμενος δούλης, ἐὰν ἐκ ἀγνοίας τῆς οἰκείας δουλοῦσιν πέχῃς, εἴτα ἐλευθερωθῇ, ἔδε μίαν ὑποστήσεται περὶ τῶ δούλειαν βλάβῳ, ἐκ τῆ ἐλευ-

siue ex libertinis duobus, siue ex altero libertino, & altero ingenuo.

Sed & si quis ex matre nascitur libera, patre vero seruo, ingenuus nihilominus nascitur: quemadmodum qui ex matre libera, & incerto patre natus est: quoniam vulgo conceptus est. Sufficit autem liberam fuisse matrem eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit.

¶ Et è contrario, si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur, liberum nasci: quia non debet calamitas matris ei nocere, qui in ventre est.

¶ Ex his illud quaesitum est, si ancilla prægnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta peperit, liberum an seruum pariat. Et

Maianus probat liberum nasci: sufficit. n. ei qui in utero est liberam matrem vel medio tempore habuisse ut liber nascatur: quod & verum est. i. ¶ Quum autem

ingenuus aliquis natus sit, non officit ei in seruitute fuisse, & postea manumissum esse: sapissimè enim constitutum est, natalibus non officere manumissionem.

δεροθιῶν. τὸ δὲ πολλὰ κίς τὸ βασιλικῆς εἰρήνης διατάξεις, τὴν αὐτὴν τὸ πένειπον διδομένην ἐλδοθερίαν, πρὸς κείνην μὴ ποιεῖν τῇ δούλειαν. καὶ πῶς συμβαίνει τὸ δούλειον ἐλδοθεροθιῶν; εἰπωμεν ὡς ὅτι δέματος. εἶχον ἐγὼ ἐλδοθερίαν τινὰ γυναικα πρὸς ὑπηρεσίαν. τέτοκεν αὐτῇ, καὶ ἐνιαυσίον, λόγος χάριν, καὶ ἀλιποῦσα τὸ τεχέν, ἐτελεύτησε. σὺν ἐβη καὶ μετέλειπεν τῇσιν μικρὸν ὕστερον. ὁ ἐμὸς κληρονόμος δὲ εἶχον ἐν τῇ ἐμῇ πρεσβυτέρῃ τὸ παιδίον, ἐνόμισεν εἶναι δούλον, καὶ αὐτὸ τὸ παιδίον τέλειον γεγονὸς, τὴν οἰκείαν ἡγνόει τύχην. ὁ δὲ νόμος εἰδὼς τὸ ἀληθές, ἐκ τῆς τῆς κληρονόμου, καὶ τῆς αὐτῆς τῆς παιδὸς πλάνης, ἐκ ἡμεῖς ἐν αὐτῇ τὴν δούλειαν. καὶ ὁ ἐμὸς πειραθεὶς κληρονόμος, ἀνοίαν ἐαυτῇ ἡλδοθεροσεν, ἢ καὶ τὸ πένειπον ὡς εἰρηται πρὸς δεῖσα ἐλδοθερία, ἔχον τὴν ψυδὴ δουλείαν, τὴν ἐξ ἀληθείας οὐκ ἠδίκησεν δούλειαν.

id ita sapissime Principū constitutionibus cautum est, Libertatem ex abundanti & superuacuo datam nullum ingenuitati prejudicium parere. Et quomodo contingat, ut ingenuus aliquis manumittatur, exemplo aliquo velut ex facto ostendamus. In ministerio meo liberam habebam mulierem. Ea peperit: Et anniculū (verbi gratia) relinquēs puerum decessit. Non multo post euenit, ut & ego morerer. Heres meus cum in hereditate mea infantem hunc reperisset, seruum esse putauit: Sed & is cum adoleuisset, condicionem suam ignorabat. Verum Ius cui nota est veritas: ex heredis & ipsius pueri errore, ingenuitatem eius non mutauit. Et si heres beneficium manumissionis in eum conferre voluerit, libertas frustra & superuacuo, ut dictū est, data, propter fictam seruitutem, veram ingenuitatem non corrumpet.

DE LIBERTINIS.

ΠΕΡΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕ-

DE LIBERTINIS.

TIT. V.

ρον.

TIT. V.

ΤΙΤΛΘΕ.

¶ De libertinis: & quid Libertinus: quid, & unde dicta manumissio, quo iure introducta: manumissione libertinos fieri, & Libertinorum statum hodie unum esse. 1. Manumissio quibus modis. 2. Quo tempore & loco fiat. 3. Manumissionis hūc hodie esse effectum ut manumissi ciues Romani fiant, Latinis, Iunianis dedititiis, iure Quiritium & Bonitarius dominis sublati, in quibus nonnulla à Theophilo dicuntur de aetate legitima & naturali: De dominio naturali seu in bonis, & legitimo seu iure Quiritium. De manumissionis modo naturali & legitimo, & de ciuibz Romanis.

Libertini sūt qui ex iusta seruitute manumissi sunt.

Εἰρήκαμεν τίνες εἰσὶν ἐν δούλεις, εἰπωμεν καὶ τοὺς ἀπελδοθερούς. ἀπελεύθερος ὁ ὅστις, ὁς ἐκ δουλείας ἐλδοθεροθεῖς. πρὸς

Diximus qui sint Ingenui, dicamus & de Libertinis. Libertinus est, qui ex iusta seruitute manumissus est.

cs. Hamenop. 3. d. 1. 46. Ecl. 1. c. 1. in fin. l. 6. ff. de stat. hom. d. Gaius 1. tit. 1. § 1. pro iusta seruitute manumissus dixit.

Verum adde, Et legitima. Libertinus igitur est, qui ex iusta & legitima servitutis ex-
 a Non iusta servitutis ex-
 plurim. adde-
 qua scripti de-
 iusta servitute
 ad l. 34. ff. de
 stipulat. seruo-
 rum.
 b adde titulu-
 proximū su-
 præ cod. §. 1.
 c sio Eclog. d.
 loco.

ad l. 4. ff. de Ma-
 zu hominum.
 e In manu es-
 se, pro in pote-
 state & ser-
 vitute esse.

Ed. l. 4.

g unum omni-
 bus hominibus
 a natura da-
 tum est.

h ατομον δα-
 λειον esse, ni-
 hil aliud, quā
 quod hic &
 sup. dixit tit. 3.
 inf. infertur ite-
 mite πτόν.
 mite μέλλον
 εἶναι.

i δὲ γένει α-
 τομον quum
 dicit, nihil a
 liud innuit,
 quam ingenuo-
 rum omnium
 unum statum
 esse. I. Gaius 1.
 §. 1.

k ατομός no-
 vo iure, liber-
 tinitas facta
 est.

Verum adde, Et legitima. Libertinus igitur est, qui ex iusta & legitima servitutis ex-
 a Non iusta servitutis ex-
 plurim. adde-
 qua scripti de-
 iusta servitute
 ad l. 34. ff. de
 stipulat. seruo-
 rum.
 b adde titulu-
 proximū su-
 præ cod. §. 1.
 c sio Eclog. d.
 loco.

Et quid est Manumissio? Est datio libertatis. Etenim quamdiu quis in servitute est, manui potestati que nostræ subiicitur: & manumissus, ab ea potestate liberatur. Manumissio autem hæc à Iure gentium primam originem sumpsit, cum iure naturali omnes homines liberi nascerentur. Nec enim nota erat manumissio, cum servitus esset incognita. Sed postquam Ius gentium servitutem introduxit, consequenter & beneficio manumissionis opus esse visum est. Et cum natura nobis unum nomen hominis dedisset. (Omnes enim, homines appellamur) iure gentium tria esse hominum genera coeperunt. Sunt enim liberi, & qui his opponuntur servi. Est & tertium genus Libertinorum, id est, eorum, qui servi esse desierunt. Diximus hominum alios esse servos, alios liberos. Et servitutem quidem individuum esse, libertatem vero in duas species dividi: In ingenuos, & libertinos. Ingenuitas quoque individua est, neque magis aut minus in se recipit. Videamus & de Libertinitate, quæ & ipsa hodie individua est, quamvis olim tres eius fuerint species,

tura nobis unum nomen hominis dedisset. (Omnes enim, homines appellamur) iure gentium tria esse hominum genera coeperunt. Sunt enim liberi, & qui his opponuntur servi. Est & tertium genus Libertinorum, id est, eorum, qui servi esse desierunt. Diximus hominum alios esse servos, alios liberos. Et servitutem quidem individuum esse, libertatem vero in duas species dividi: In ingenuos, & libertinos. Ingenuitas quoque individua est, neque magis aut minus in se recipit. Videamus & de Libertinitate, quæ & ipsa hodie individua est, quamvis olim tres eius fuerint species,

αὐτοὶ δὲ, καὶ ἐν νόμῳ. ἔκ οὖν ἀπὸ τῆς θε-
 εὐς ὅτι, ὁ ἐκ δικαίας ἢ ἐν νόμῳ δου-
 λείας ἐλθὼν θεοφειδής. πρὸς περὶ τῆς
 ὁρῶ, δικαίας, ἵνα ἐξέλῃ ἐν ἀγνοίᾳ
 τῆς οἰκείας δουλοσύνης καὶ τῆς ἀσέβειας.
 Ἐννόμου δὲ θεοφειδὴς, ὅτι τὸ πᾶν φύ-
 σιν ἐκ εἰδέναι τοῦ δούλου, ἀλλὰ τῷ
 πᾶσι δὲ εἰδέναι, ἐκ τῆς τῆς πόλεως ὅτι
 νοίας. ἢ ἡ ἐλθὼν θεοφειδής λέγει. ὡς δὲ Ρω-
 μαίοις μανσμίασι. ἢ τῆς ἐξ ἡμῶν
 μίαςιο; datio libertatis, τοῦτέστι ἡ
 δόσις τῆς ἐλθὼν θεοφειδίας. ἢ γὰρ ἐφ' ὅτι τις
 ὅτι ἐν τῇ δουλείᾳ, τῇ χειρὶ ἢ τῇ
 ἐξ ἡμῶν τῆς ἡμετέρας ἐλθὼν θεο-
 φειδής, ἀπαλλάττει τὸ ὑπεξέσπότη-
 τος αὐτῆς ἢ ἡ ἐλθὼν θεοφειδία, ἐκ τῆς iure
 gentium, τοῦτέστι τῆς ἐθνικοῦ νόμου
 πᾶσι ἀρχαιογονίαν ἐλάβε, ὅτι τὸ ἐκ τῆς
 φυσικοῦ νόμου πάντα ἐλθὼν θεοφει-
 δής. ὅτι γὰρ ὡς ἐγνωσμένη ἡ ἐλθὼν
 θεοφειδία, τῆς δουλείας ἐξ ἡμῶν ἀγνοίας. μὴ
 ὅτι ὁ ἐθνικός νόμος εἰσήγαγε τὴν δου-
 λείαν, ἀκολουθῶν ἢ ἐκ τῆς ἐλθὼν θεοφει-
 δίας ἀκολουθῶν τῆς αἰτίας καὶ τῆς φύ-
 σεως ἐν ὀνόματι τῆς ἀρχαίας ἢ μὴ τῆς
 ἀνθρώπου, ἀπαντες γὰρ ἀνθρώποι
 πρὸς τὰς ἀρχαίας, τὸ ius gentium
 εἶνα τῆς ἀνθρώπου εἶναι γένει διέτι-
 σεν. εἰσὶ γὰρ ἐλθὼν θεοφειδής, οἱ οἱ ἐλθὼν
 θεοφειδής αἱ τῆς αἰτίας δούλοι. ἢ τῆς
 γένους, τὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἀσέβειας, τοῦτέστι τῆς
 παυσανδρῶν εἶναι δούλων. Εἰρήκα μὲν
 τῆς αἰθέρας πᾶσι μὲν εἶναι δούλοις, τοῦ
 ἡ ἐλθὼν θεοφειδής, ἢ πᾶσι μὲν δουλείαν ἀ-
 τῶν ἡ ἐλθὼν θεοφειδής, πᾶσι ἡ ἐλθὼν θεοφειδία τέμνεται
 εἰς δύο, εἰς τὴν ἀσέβειαν ἢ ἀπὸ τῆς ἀ-
 σέβειας ἐστὶ ἡ ἀσέβεια ἀτῶν. ἢ ἐκ τῆς
 τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἥττον ἐν αὐτῇ σκοπῇ
 σαρμῇ. ὡς τῆς ἀπὸ τῆς ἀσέβειας ἐστὶ
 πᾶσι καὶ αὐτῇ σαρμῇ ἀτῶν ὅτι
 εἰς τρία πάλαι τέμνομεν, ὡς

Manumissio
 autem est de
 manu datio.
 nam quando
 aliquis in ser-
 vitute est, ma-
 nui & potesta-
 ti suppositus
 est: & manu-
 missus libera-
 tur à domini
 potestate.
 Quæ res à Iu-
 re gentium o-
 riginem sum-
 psit: utpote
 quum iure na-
 turali omnes
 liberi nascerē-
 tur, nec esset
 nota manumis-
 sio, cum servi-
 tus esset inco-
 gnita. Sed post
 quam Iure ge-
 ntium servitus
 ingenuitatem
 inuasit, sequi-
 tum est benefi-
 cium manu-
 missionis: &
 cum vno com-
 muni nomine
 omnes Homi-
 nes appella-
 rentur, iure
 gentium tria
 hominum ge-
 nera esse coe-
 perunt: liberi,
 & his contra-
 rium, servi, &
 tertium genus,
 libertini, qui
 delierant esse
 servi.

1. Multis autem modis manumissio procedit: aut enim ex sacris constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, aut vindicta, aut inter amicos, aut per epistolam, aut per testamentum, aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed & iis multis modis libertas seruo capere potest, qui tam ex veteribus quam ex nostris constitutionibus introducti sunt.

2. Serui vero à dominis semper manumitti solent: adeo, ut vel in transitu manumittantur: veluti cum prætor, aut Præses, aut Proconsul in balneum, vel in theatrum eat.

3. Libertinorum autem status tripartitus antea fuerat: nam qui manumittebantur, modò maiorem & iustam libertatem consequiebantur, & fiebant ciues romani: modò minorem, & Latini, ex lege Iulia Norbana fiebant: modò inferiorem, & fiebant ex lege Aelia Sentia dedititii. Sed quidem pessima conditio iam ex multis temporibus in

περίοιτο τὸ λόγον ἐροῦν. ὡς ἑσάμθα ἢ ἐν τοῖς περιλαβῶσι τὸ ἀπελευθερον ὅς τις ἐστὶ.

1. Πολλοῖς ἢ ἑξέποις ἢ ἐλδοθερίᾳ συμβαίνει ἢ γὰρ ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἐν τῇ ἀμνηστιας ἐκκλησίᾳ ἐλδοθεριῶν διωάμθα. ἢ ἐπὶ ἀρχόντος, ὅς τις βινδίκτα. (τὸ ἢ ἀτίαν τὸ ὄνομασίας μαθησώμθα.) ἢ μεταξὺ φίλων, ὅπερ λέγει) inter amicos, ἢ δι' ἐπιστολῆς, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐν οἰαδὴ πτετυότατα βαλῆσθαι ἢ ἐτέροις πλείστοις ἑξέποις ἐλδοθερίᾳ δίδωσθαι διωάμθα). ὧν αἱ μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν, αἱ δὲ ἐκ τῶν διατάξεων τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐπινοήσονται. 2. Ἡ δὲ ἐλδοθερία τοῖς οἰκέταις ἐν παντὶ χρόνῳ νομίμως διωάμθα δίδωσθαι, ἢ ἐν ἀποστάσει ἢ μερὰ ἢ μόνον ὅς τις τῶν ἀρχόντων ἐν τῇ οἰκίᾳ παραιτῶν, ἢ ἀλλὰ ἢ παραιτῶντος διωάμθα παραιτῶντα ἐλδοθεριῶν οἷον ἡμῖνα ὁ παραιτῶν ἐν τῇ πρώτῃ, ἢ ὁ ἀνθύπατος, ἢ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἀρχὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἐπὶ βαλαρείον ἢ δεῖλρον ἀπεισιν. ἢ τυχόν, ἐπὶ δημόσιον οἰκοδόμημα. ἢ διαοίαν δὴ πῶτε ἀτίαν, ἐν δημοσίᾳ φάνει) τόπω.

3. Ταῦτα δὲ ἀποδοθεριῶν τεχνῶς ἢ ἢ διαίρεσις πολλοὶ γὰρ ἐλδοθερίᾳ μύθοι. πτε μὲν πῶς μετ' ὄνα ἢ ἐννομωτάτῃ ἐλάμβανον ἐλδοθερίαν, καὶ ἐγίνοντο πολῖται) Ρωμαῖοι πτε δὲ πῶς ἐλάττονα, ἢ ἀπετυοῦτο Latini Iuniani, ἀπὸ νόμου Iunii Norbani, ὅς δὲ ῥετῆς ἐγχερόναι τὸ αὐτῆς αἰρέσεως. αὐτὸ δὲ dediticios ἐπαρῶντο ἐν ὁ Αἰλίου Σέντιου. φησὶ γὰρ, εἰς τις ἐν τῇ κατὰ τὴν δουλείας ὑποπέσῃ ἐν τῇ παθῶν τῇ ὑπὸ αὐτῆς εὐρεθέντων,

cies, ut infra dicemus. De finimus iam ante, quis esset libertinus.

1. Porro manumissio multis modis procedit, aut enim ex sacris constitutionibus in sacrosanctis ecclesiis manumittere possumus: aut apud magistratum, quod dicitur Vindicta (cuius appellationis causam infra dicemus) aut inter amicos sic enim id vocatur): aut per epistolam: aut in testamento: aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed & aliis multis modis libertas dari potest: qui tamen ex veteribus, tum ex Imperatoris nostri constitutionibus introducti sunt.

2. Libertas autem seruis omni tempore recte dari potest, etiam in die festo. Nec solum, cum magistratus in suo Prætorio consistit, sed etiam cum is procedit, possumus eum adire, & ita manumittere, veluti cum Prætor Romæ, vel Proconsul, aut Præses in provinciis in balneum aut theatrum abeunt, aut ad ædes publicas, vel cum quavis alia de causa in publico comparent.

3. Libertinorum autem tripartitò diuisa erat conditio. Nam qui manumittebantur: aliàs maiorem & maximè legitimam libertatem consequiebantur, & fiebant ciues Romani: aliàs minorem, & efficiebantur Latini Iuniani, ex lege Iunij Norbani, quæ conditione eorum prima reperit. Dediticios vero inuenit Aelius Sentius. At enim, Si quis tempore servitutis inciderit in aliquod ex his vitiis aut affectis, quæ ab eo reperta sunt, quoniam dedititiorum defuetudinem abierat:

a Idem 1. Hæc menopol. 18. 9.

b 1 Gaius 1. 9.

2. 5. in f. l.

1. l. 1. v. quæ

scripsi ad l. 1. 10.

2. 6. de his

qui in Eccle-

siis manumit-

tuntur.

c v. tit. de ma-

numiss. vindi-

cta. Ulpianus

1. 9. 6. 7. hi fie-

bant ciues ro-

mani.

d hi fiebant

Latini, 1. Ga-

ius 1. 9. 3.

e hi quoque

Latini fiebant

Gaius d. loco.

f hi ciues fie-

bant. Gaius d.

titul. 9. 2. addo

Ulpianum. 1.

9. 2. titul.

ff. 2. C. de ma-

numiss. testā.

g cui opponi-

tur. 1. 1. pra-

xtos. 1. 1. ex-

h παλαιῶν

hic videtur

usurpare pro

tribunali. l. 7.

ff. de manu-

miss. vindi-

a *Gaius l. 5. 4. s. indicia vocat, Ulpianus l. 5. 11. vestigia. lex l. 5. ff. de fugitiuis, cicatrices.*

b *Dediticij unde dicti. e recte κατὰ μίμησιν dixit, ut Ulpianus l. 5. 11. Dediticiorum numero. nam et si postea idem fuit, dediticij esse & in dediticiorum numero.*

e *de lege Ælia Sentia v. Ulpianum l. 5. 11. & frequentibus.*

f *l. unica. C. de dediticia libertate tollenda. l. unica. C. de latin. libert. tollenda.*

g *ἀρχαῖον ἢ καὶ libertino καὶ dixit, quoniam ut paulo post ait, ἐκ προοιμίαν, i. ab incunabulis seu ab initio, Roma nis una atque simplex libertinorum conditio fuit. h sic infra tit. 8. in fin. prin.*

veluti si ob delictum, notis in fronte & stigmatis compunctus, vel in publicos carceres coiectus: aut propter delictum ali quod verberib. affectus, delictum confessus sit: ac deinde gratia cum domino inita, manumissus ab eo fuerit: Libertinū Dediticium hunc fieri. Dediticios autem eos nominavit ad exemplum peregrinorum. Nam quondā Peregrinorū aliqui cū Romanis vestigal penderent, infestis aduersus Romanos animis, arma in eos sumpserunt. Quos collata acie & dato congressu, Romani vicerunt. Etenim cū impetum fortitudinēque eorum, Peregrini sustinere non possent, abiectis armis, sese dederunt. At Romani, cum his humanē agentes: vitā quidem his concessere, sed huius appellationis ignominia affectis, ut quia se dedidissent, Dediticij vocarentur. Et hi quoque igitur Libertini, ex Lege Ælia Sentia Dediticij vocati sunt: ut quorum turpitudine communis erat: eorum & nomen commune esset.

Sed dediticij quidem iam ex multis temporibus in desuetudinē abierant. Latinorum verò nomen non admodum frequens erat in usu. Vnde & Imperator noster omnia augere cupiēs, & in meliorem statum reducere: duabus constitutionibus veterum errores correxit, sublata dediticiorum & Latinorum condicione: & Iure libertinorū ad pristinam formam reuocato, libertinitatem omnem vnius generis fecit. Quando & a primis Imperij Romani incunabulis, una atque simplex fuit Libertinorū condicio, id est, ut Liber-

οἶον εἶναι δὲ τὴν πᾶσι λαβὴν σήματα καὶ τῶ μετώπου, ἢ ἡρώων ἐμβληθῆναι ἐν δημοσίᾳ εἰρητῇ, ἢ καὶ δὲ τὴν πᾶσι ματυπτομένῳ ὁμολογήσει τὴν πᾶσι μα, καὶ μὴ ταῦτα εὐνὴς γυρόμενῳ τῶ δευότῃ ἐλδύδερον τῇ, ἐγνέτω δεδιπτιζέτω ἀπελδύδερος. ὠνόμασε ὃ αὐτοὺς δεδιπτιζέσις^b, καὶ μίμησιν^c τῶν περὶ γένων. ποτὲ γάρ τινες τῶν περὶ γένων^d, ὑποτέλεις ὄντες Ρωμαίοις, τυραννικὸν πνεύματι καὶ τῶν Ρωμαίων, ὅπλα ἔλαβον κατ' αὐτῶν καὶ ὡς ταξάμενοι Ρωμαῖοι ἐνίκησαν. οὐ δυναθέντες γὰρ αὐτῶν ὑπενεγκεῖν τὴν ἀνδρείαν οἱ περὶ γένων, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι. φιλανθρωποὶ δὲ σάμενοι ὃ Ρωμαῖοι, τὸ μὲν ζῆν αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. ὑβρίσαν δὲ αὐτοὺς, μόνῃ προσωρείᾳ, δεδιπτιζέσις αὐτοὺς ὠνόμασαν, ὅτι ἐκδεδώκασι ἑαυτοὺς. καὶ εἰποῖν οἱ ἀπελδύδεροι, ὅτι τῶ Αελίᾳ Σεντίᾳ^e ὠνομάσθησαν δεδιπτιζέσι. κοινωνήσαντες γὰρ αὐτῆς τῆς ἀρχότητος, ἐκοινώνησαν καὶ τῆς προσωρείας.

¶ Ἀλλ' οἱ μὲν δεδιπτιζέσι^f, ἐκ σωλείων ἢ δὴ τῶν γένων, εἰς ἀσωτήθειαν ἐχώρισαν. τὸ δὲ τῶν Λατίνων ὀνόμαζεν ἡμῶν ἐν τοῖς συχιάζεσι. ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς αὐξὼν ἀπαντα, καὶ εἰς καλλίω τάξιν μεταφέρειν, ἐν δύο διατάξεσι, τὰ τῶν παλαιῶν διώρθωσεν πᾶσι ματα, ἀνελὼν τὴν τῶν δεδιπτιζέων τε, καὶ Λατίνων τύχην, εἰς ὃ τὸ ἀρχαῖον^g σχῆμα τὰ τῶν ἀπελδύδερον ἀνακαλεσάμενῳ, καὶ μονοειδῇ τὴν ἀπελδύδεότητά ποιήσας. ἐπειδὴ καὶ ἐκ προσωρίων ἢ Ρωμαίων ἀρχῇ, ἀπλῶ^h τινὰ τῶν ἀπελδύδερον ἀφρεσιν ἠπίστατο, τοῦτέστι ὥστε τὴν αὐτὴν

Latinorum verò nomen non frequentabatur: ideoque nostra pietas omnia augere, & in meliorem statum reducere desiderans, duabus constitutionibus hoc emendavit, & in pristinum statum reduxit: quia & a primis vrbis Romanæ cunabulis vna atque simplex libertas compete bat, id est, eadem quam habebat manumissor: nisi quod scilicet, libertinus sit, qui manumittitur, licet manumissor ingenuus sit.

4. ¶ Et dedititios quidem per constitutionē nostram expulimus, quam promulgauimus inter nostras decisiones: per quas suggerente nobis Triboniano viro excelso, Quaestore nostro, anti qui Iuris altercationes placuimus. Latinos autem Iunianos, & omnem quæ circa eos fuerat obseruantiam, alia constitutione per eiusdē Quaestoris suggestionē correximus, quæ inter imperiales radiat sanctiones. Et omnes libertos (nullo nec ætatis manumissi, nec domini manumittentis, nec in manumissionis modo discrimine habito, sicut iam antea obseruabatur, ciuitate Romana deco rauimus: multis modis additis, per quos possit libertas seruis cum ciuitate Romana, quæ sola est in præsentia præstari.

ἔχεν ἐλευθερίαν, ὡς καὶ ὁ ἐλευθερὸν ἐκέντητο, καὶ ἀμφοτέρω ἐπὶ πολίτας Ῥωμαίους. ἐν τούτῳ μόνῳ τῇ διαφοράς ἔσσης, ὅτι ὁ μὲν ἐλευθεροῦ μὲν ἀπὸ πρὸς θεοῦ ὡς, εἰ καὶ ὁ ἐλευθερὸν ἀπὸ γυναικὸς ὑπῆρχε.

4. ¶ Καὶ τοὺς μὲν δέδωκεν ἰσχυρὰ τῶν αὐτῶν ἀνείλετ' ἐκείνῃ τῇ βασιλείᾳ αἰτιῶν φείσας πρὸς συγγενεῖς ἀπὸ Τριβονιανῆς τῆς ὑποφυσίας τοῦ κοινῶν σωτῆρος, ὡς τῇ δεκτικῇ ἰσοσυναριθμῶν μὲν ἐξεφώνησε, τὰς τῶν ἀρχαίων διακρίνων ἀμβολίας. τοὺς δὲ Λατίνους Ἰουνίανους, καὶ πᾶσα ἴτις ὡς παρ' αὐτοῖς ὡς φυλακῇ, τῇ αὐτῇ συγγενεῖς ἐνδοξοῦ τοῦ κοινῶν σωτῆρος τῇ πολιτείας ἐξήλασε δι' ἑτέρας διατάξεως, ὡς καὶ ἐκλάμπουσιν ἐστὶν ἰδεῖν μετὰ τῇ βασιλικῇ διατάξεως, ὥστε πᾶσι ἀπὸ πρὸς θεοῦ, πολίτας ἐπὶ Ῥωμαίους, μηδεμίαν ἔσσης διαφοράς πρὸς τὴν ἡλικίαν τῇ ἐλευθεροῦ μὲν, καὶ πρὸς δεσποτείαν τῇ ἐλευθεροῦ μὲν, καὶ τὸν τρόπον τῇ ἐλευθερίας καὶ ἀπὸ πρὸς θεοῦ πρὸς πάλαι. τίς τῇ ὅτι ἐστὶν, ἀναγκαῖον εἶπεῖν ἔχει ταῦτα ὡς ἐν περὶ δεσποτείας. ἐστὶν ὡς Ῥωμαίοις ἐν νόμῳ ἡλικία, καὶ φυσικὴ ἡλικία, ἐν νόμῳ δεσποτεία, καὶ φυσικὴ δεσποτεία, ἐν νόμῳ τρόπος ἐλευθερίας, καὶ φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας. καὶ φυσικὴ ὡς μὲν ἐστὶν ἡλικία, ἡ ἥτις τὸν τῇ λ' ἐνιαυτῷ. ἐν νόμῳ δὲ ἡ ἡλικία τῇ λ'. ἔχει ὅτι πρὸς μείζονα τῇ λ' ἐνιαυτῷ ἡλικίαν ἡ φύσις ἀγνοεῖ (πᾶσα ὡς ἡλικία φυσικὴ) ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἰδιωκῶς ἐμνήσθη τῇ ἡλικίᾳ τῇ λ' ἔτη, καὶ τῇ εἶπον αὐτῷ ἐν νόμῳ. ἐστὶν οὖν ὡς εἶπον. f φυσικὴ δεσποτεία,

tus eandem libertatem haberet, quam habebat manumissor, & vterque, cuius esset Romanus, tantumque in illo differret, quod libertinus esset is, qui manumitteretur, quāuis is, qui manumitteret, esset ingenuus.

4. ¶ Et dedititios quidē Imperatoris sanctissimi constitutio sustulit, quam ad suggestionem Triboniani excellentissimi Quaestoris rescripsit, & inter decisiones per quas veterum altercationes compressit, in vulgus emisit. Latinos autem Iunianos, & omnem quæ circa eos erat obseruatiam, eodem gloriosiss. Quaestore suggerente, per aliam constitutionem ē Rep. profligauit, quæ & ipsa inter Imperatorias sanctiones resplendet. Vt omnes iam libertini, ciues sint Romani: nullo habito discrimine in ætate manumissi, aut in dominio manumissoris, aut in modo manumittendi, sicut antea obseruabatur.

¶ Quid autem id sit, dicere necesse est. Tu hæc habeto in modum præuix cuiusdam inspectionis. Est apud Romanos legitima ætas, est & naturalis ætas. Est legitimū dominium, est & naturale dominium. Est legitimus modus manumissionis, est & naturalis modus manumissionis. Et naturalis quidem ætas est, quæ minor est triginta annis. Legitima verò, quæ maior est anno trigesimo. Nō quod ætatē maiorem triginta annis, natura non agnoscat (quoniam omnis ætas naturalis est) sed quod specialiter lex ætatis quæ annos triginta excedit, meminerit, ideo dixi hanc ætatem esse legitimam. Est etiam (vt dixi) natu-

a d. l. unica
Co. de dediti-
tia libertate
tollenda.

b d. l. unica
Co. de Latina
libertate tol-
lenda.

c Est igitur
ἡλικία, καὶ
δεσποτεία,
καὶ τρόπος
ἐλευθερίας
ἐν νόμῳ, ὡς
ἐστὶν φυσικὴ ἡ-
λικία καὶ δε-
σποτεία καὶ
τρόπος φυσι-
κῶς ἐλευθε-
ρίας.

d ἡλικία φυ-
σικὴ quid.
e ἡλικία ἐν-
νόμος quid.

f δεσποτεία
φυσικὴ quid.

a *Dominium in bonis quid. vide Ulpianum 1. §. 16. & tit. 3. l. unica Co. de nudo iure Quiritum tollendo.*

b *Bonitarius dominus & tit. 19. §. 20.*

c *δεσποτεία έννομος quid.*

d *Dominium iure Quiritum, vel ut apud Ulpianum 1. §. 16. & tit. 3.*

e *passim, ex iure Quiritum. De iure Quiritum l. unica. C. de nudo iure Quiritum tollendo.*

f *δεσποτεία iure Quiritario quid.*

g *de vindicta manumissione Ulpianus 1. §. 6. 7. & tit. 1. C. de vindicta libertate & apud concilium manumissione.*

h *de censu manumissione ad de Ulpianum 1. §. 6. 8.*

i *de testamento seu testamētaria manumissione ad de Ulpianum 1. §. 6. 9. & ff. C. de testamento manumissione.*

k *ελευθερία & ποιοι φυσικοι qui.*

l *his modo olim manumissi fiebant Latini 1. Gaius 1. §. 3. 8. Isidor. 4*

m *per*

n *per*

o *per*

p *per*

q *per*

r *per*

s *per*

t *per*

u *per*

v *per*

w *per*

x *per*

y *per*

z *per*

rale dominium est, & legitimum dominium. Naturale dominium dicitur in bonis: & Dominus Bonitarius. Legitimum verò dicitur, Iure Quiritium, id est, Romanorum: Romani enim Quirites à Romulo, à quo originem ducunt, vocantur, & dominus dicitur, Iure Quiritario. Quòd si quis utrūque dominium habeat, is pleno iure dominus dicitur: ut ambo dominia habens, naturale & legitimum. Est & legitimus modus manumissionis & naturalis modus manumissionis. Et legitimus modus, tribus modis fiebat: vindicta, censu, testamento. Et vindicta erat, apud magistratum facta manumissio. Dicta est autē vindicta, quòd vindicaretur mancipium in naturalem libertatem: aut à Vindicio quodā, qui cū servus esset, eruptionem aduersus Romanos coniurationē, indicio suo patefecit: publicēque à Romanis manumissus est, & in honorem eius, quicūque apud magistratum manumittitur, vindicta manumitteri dicebantur. Quæ autē censu fiebat manumissio, ea hunc in modum procedebat. Censu significat tabulam aut chartam, in qua Romani facultates suas conscribebant, ut belli tempore, pro modo patrimonij sui unusquisque conferret. In hoc igitur censu cū iussu domini servus se liberum scribebat, liberabatur à servitute. Testamento verò, cū quis servum suum in testamento liberum esse iussisset. Naturales quoque modi manumissionis erant tres: inter amicos,

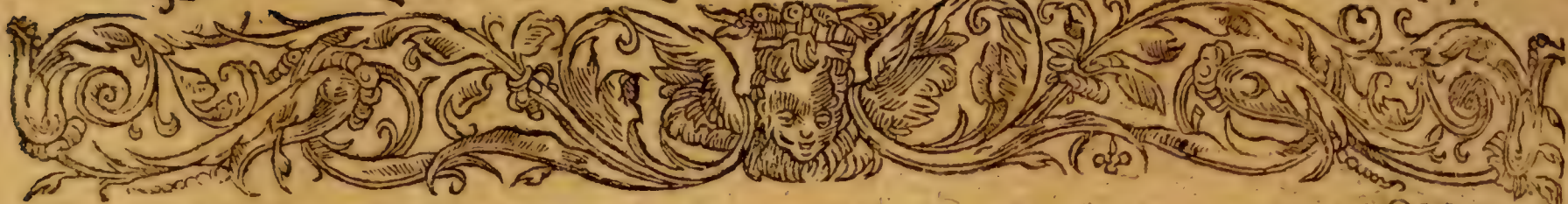
ή έννομος δεσποτεία. ή ήμω φυσική λέγει in a bonis, ή δεσποτείας βονι-
τάειθ b ή έννομος c λέγει iure d
Quiritium, τουτέστιν εκ τῆ δικῆς τῶ
Κεϊρετῶ Ρωμαίων. Κεϊρεται γὰ οἱ
Ρωμαῖοι, ἀπὸ Ρωμύλα, ὅς ἐ πλὴν ἀρ-
χαγορονίαν ἐχρήασιν. ὁ ὅ δεσποτείας e
iure Quiritario. εἰ δέ τις τὰς ἀμφο-
τέρας ἔχει δεσποτείας, ἐλέγετο, ple-
no iure dominus, τουτέστι τῆς αἰων
δικῆς δεσποτείας, ὡς ἔχων ἀμφοτε-
ρας, πλὴν έννομον, ή πλὴν φυσικῶς εἰς ή
έννομος τῶθ θ ελευθερίας, ή φυ-
σικὸς τῶθ θ ελευθερίας. καὶ ὁ έννο-
μος f τῶθ θ γίνετο καὶ τῶθ ποιεῖς, εἰς,
vindicta, censu, testamento. ή
βινδικτα g καὶ ή ὅπτι ἀρχοντος γνομῆν
ελευθερία. ἐλέγετο ὁ βινδικτα, quia
vindicatur mancipium in natu-
ralem libertatem. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐξεκδι-
κεῖτο, ή ἀνέξεχε τὸ ἀνδράποδον εἰς τ
φυσικῶς ή ελευθερίαν. ή ἀπὸ βινδικίου
πινός, ὅς ὢν οἰκέτης, ὅπτι βελῶ εἰς με-
νικῶ καὶ τῶ Ρωμαίων ἐμῶνσε, ή ή-
λευθεροῦθι δημοσία ὑπὸ Ρωμαίων,
ή εἰς πικλὴν τοῦθ πάντες οἱ ὅπτι ἀρ-
χοντος ελευθεροῦμενοι, ἐλέγοντο βιν-
δικτα ή ελευθεροῦθι. ἡ τὸ ὁ censu θ
ἐβαννε τὸν τ τῶθ. κένος καὶ σαῖς
ήτοι χάριτης, ἐνθα Ρωμαῖοι ἀπεγρά-
φοντο τὰς οἰκείας περιουσίας, ὅπτι τὸ ἐν
καρὰ πολέμου καὶ τὸ μέτρον τῆ ιδίας
ὑποστάσεως, ἔχασον εἰσφέρειν. ἐν τῶθ
οὐδ καὶ κένσω, εἴποτε οἰκέτης καὶ κέ-
λευσιν δεσποτείας αὐτῆ ελευθεροῦθι
ψεν, ἀπὴν ἀπὸ τῆς δολείας. ἡ Τετα-
μῶτρωῖ. καὶ κα πῆς τῆ ιδιον οἰκέτῳ ή-
λευθερωσιν ἐν δολείῳ. φυσικοὶ κα ὁ
ἔσποι ή ελευθερίας ἡσαν εἰς, inter a-

micos, per mensam, per epistolá,
 ἢ inter amicos μὴ, ὡς ἡ φιλῶν
 παρόντων ἡλθεῖν πᾶν per mē-
 sam, ὅτε συνεσταθῆναι ὅτι ἡ δει-
 είας δόσι προσέταπτον τὰ οἰκέτη.
 per epistolam, ὡς ἡ ὄντι αὐτῶν ἐν
 ἑτέρᾳ χώρᾳ, δι' ἐπιστολῆς ἐπέξεπον
 δαγὸν ἐν ἡ δειρείᾳ. ἐπὶ δὲ τοῖς ταῦ-
 τα προσεδώρη). ὅρα ὅτι λοιπὸν τὸ
 προσκείμενον. ὡς ἡ ξία ἔννομα συν-
 δράμασιν, ὅτι τὰ ἐλθεῖν μὴ
 οἰκέτη ὥστε αὐτὸν ἢ ἡ βεβηκέναι τὸ
 λ' ἐν αὐτῷ, ἢ ἔχειν ἐπ' αὐτῷ τὸ δεσπό-
 τῳ πῶ ἔννομον δεσποτείαν, οὗτος ἐ-
 x iure Quiritium, ἡλθεῖν οὗτο ὅ
 ἢ ὁ οἰκέτης ἐν δίκᾳ, ἢ ἐν βου, ἢ τεσα-
 μίτω, πάδος ὅ μὴ ὑπεκίτο, πάντως
 ὅ ἡ δειρεύμεθ' ἐγένετο πολίτης Ρω-
 μαῖο. εἰ ὅ πάδος μὴ ὑπὸντος, μὴ
 συνέδρα μὴ ξία ἔννομα. ἢ ὁ οἰκέτης
 ὡς ἐλάττων τῷ λ' ἐπὶ, ἢ ὁ δεσπότης
 βοιτάειθ' ἄλλοι μόνον ὡς ἐκ εἶχε ὅ ἢ ἐν-
 νομον δεσποτείαν, ἢ ἐγένετο ἢ ἡ δει-
 εία, per mensam, ἢ per epistolam,
 ἢ inter amicos, ἢ τοῖς δύο ἑαυτοῖς ἐνέ-
 λιπε τὰ ἔννομα, ἢ ἡ ξία ὅ ἡ δει-
 ερεύμεθ' ἐγένετο Latinus^d Iunia-
 nus. πάδος ὅ ὅτι ποικίλως πάντως
 ἐγένετο δεδιτίζεθ'. ἀλλὰ ταῦτα μὴ
 καὶ τὸ παλαιόν. σήμερον ὅ ἐπειδὴ μο-
 νοειδὴς ὅτιν ἢ ἀπὸ δειρότης ὡς εἶ-
 ρη), ὅ ἡ δειρεύμεθ' πάντως γίνεθ'
 πολίτης Ρωμαῖο, οὐ δαφειρομένων
 ἡ μὴ, ὅτε δει δεσποτείας, ὅτε δει
 Τρόπου ἡ δειρείας, οὐτε δει ἡλικίας.

per mensam, & per epi-
 stolam. Et quidem inter
 amicos, cum præsentibus
 amicis quempiam manu-
 mittebant. Per mensam
 verò, cum libertatis dan-
 dæ gratia servum conui-
 uio adhibebant. Per epi-
 stolam, quando alius in lo-
 cis agenti missis litteris
 permittebant, ut liber vi-
 ueret. His ita præcogni-
 tis video nunc rem qua
 de agimus. Cum in manu
 mittendo seruo tria legi-
 tima concurrebant: ut &
 ipse maior esset annis tri-
 ginta, & dominus eius le-
 gitimus esset dominus, hoc est ex iure Quiritiū.
 & servus vindicta, censu-
 ve aut testamento manu-
 mitteretur, nec ignomi-
 niæ ullum genus perpe-
 sus esset: omnino is, qui
 manumittebatur, ciuis
 Romanus fiebat. Quod si
 cū ignominia nulla subef-
 set, tria non concurrebāt
 legitima. Quoniam aut
 servus minor erat trigin-
 ta annis: aut dominus tan-
 tū Bonitarius erat do-
 minus, nec etiam legiti-
 mum dominiū habebat,
 aut manumissio procede-
 bat per mensam, aut per
 epistolam, aut inter ami-
 cos: aut duo interdum de-
 siderabātur legitima, aut
 etiam omnia tria: is, qui
 ita manumittebatur, La-
 tinus Iunianus fiebat. Por-
 rò cum nota ignominie
 suberat, omnino is, qui
 manumittebatur, fiebat
 dediticius. Et hæc quidem
 olim. Hodie verò, cum (ut
 dictum est) una sit species
 Libertinitatis, hi qui ma-
 numittuntur, omnino
 fiunt ciues Romani: nec
 ætate tractamus.

a Gaius 1.9.
 1.9.3. dixit cō-
 uivij adhibiti-
 one. Tertullia-
 nus de resur-
 rectione. si fa-
 mulum tuum
 libertate mu-
 taveris circui-
 tione illa, ve-
 stis alba nito-
 re, annuli au-
 rei honore &
 patroni nomi-
 ne ac tribu,
 mensaq. Eodē
 modo veteres
 putabant se-
 mones fieri
 qui conuivio
 deorū excepti
 fuissent. Vir-
 gil. tu das epu-
 lis accumbere
 diuum. & A-
 ristoteles 2.
 Rhetor. το-
 ὅτι δειπνον
 κλίσθαι τι-
 μωτάτον.
 b 1. Gaius 1.9.
 3.8. Isid. 4.
 c Cuius fiebat
 olim qui ma-
 numittebatur
 si ipse maior
 30. annis, si e-
 ius domin' legi-
 timus: hoc est
 ex iure Qui-
 ritū esset do-
 minus, si cēsu
 vindicta aus-
 te testamento
 manumitteba-
 tur. adde Ul-
 pianum 1.9.
 6. & sequen-
 tibus. aut ut
 Gaius 1. tit. 1.
 §. 2. loquitur,
 si testamento
 aut in Eccle-
 sia aut ante
 Consulem.
 d Latinus Iu-
 nianus quem-
 admodum o-
 lim fieret
 e Dediticius
 quemadmodū
 olim fieret.

quicquam curiosius de dominio, modo ve manumittendi, aut de ætate tractamus.

QVIBVS EX CAV

SIS MANVMIT-
tere non possint.

TIT. VI.

TINEΣ KAI EK

ποίων ὡπᾶν ἐλδθερουῶ
& δυνάμ).

ΤίτλΘζ.

QVI ET EX

QVIBVS CAU-
sis manumitte-
re nō possunt.

TIT. VI.

De manumissionibus: Eos qui soluendo non sint in fraudem creditorum, Primo capite legis Aelia Sentia manumittere prohiberi, non tamen impediti seruum unum cum libertate. 2. imo sine libertate heredē instituere à quo, cuiusve nomine creditoribus, satisfiat. 3. Manumittere in fraudē creditorum qui dicantur sine solo euentu, sine solo consilio, sine utroque modo fiat. 4. Altero capite legis Aelia Sentia quē admodum minor viginti annis apud consilium manumittatur, ista causa cognita: & quid, quibusue constabat consiliū & conuentus. 5. Quae manumittendi iusta causa sint. 6. Manumittere qua etate quis in testamento suo seruos possit.

Superiora nos docere possunt, quot modis manumissio procedat. Nūc necesse est,

ut discamus, quemadmodum non cuius domino liceat manumittere. Nam is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit. Quia lex Aelia Sentia libertatem impedit. Odio enim habet illos, qui in fraudem eorum facultates suas minuunt, qui in tempore necessitatis, cū egerent, pecuniam ipsis suppeditauerunt. Eadem tamen lex quae hoc cauit, quibusdam manumittēdi potestatem facit: quāuis per hoc facultates ipsorum minuantur: hoc est his, qui non soluendo sunt, quos Graeci ἀπόροις vocāt. Is autem non soluendo est: qui plus debet, quā in bonis habet. Is igitur qui non soluendo est, valde sit infractione agrosque & curis confecto animo necesse est,

cū apud sese tacitus cogitat non tā ea, quae multa & grauiā viuos fatigāt & vexant, ut pote quae interdū deuitari quibusdā modis possint: quā ignominiam infamiamque, quā à morte cineribus atque ossibus suis videt instum iri. Nemo enim

qui modò mentē aliquam habet, hereditatem admittet, ex qua adiens nulum emolumentum sperare possit, sed quae multas iniurias molestiasque,

Επίδοξεν ἡμᾶς τὰ περὶ λαβόντα, καὶ πόσους τερόπεις γίνεσθαι ἢ ἐλδθερία. καὶ ἀναγκάσιον ὅτι μαθεῖν ὅτι οὐ πάντες δεσπότῃ παρέχειν ἔξεστιν ἐλδθερίαν. ὁ γὰρ in fraudem creditorum, τὰ τέσιν ὁ περὶ βλάβῃ καὶ ἀπώτῃ τῆς δανεισῶν ἐλδθερουῶν, οὐδὲν περὶ τῆς. ὁ γὰρ Αἰλίου Σέντιος ἐμποδίζει τῇ ἐλδθερίᾳ. μισοῖ γὰρ αὐτὸν ὅτι βλάβῃ τῇ οἰκίᾳ μετ' οὐκ αὐτῶν περὶ αὐτῶν, οἱ ἐν καμρᾷ ἀναγκάσιον τοῖς δευτεῖσι ἐχρημάσαντες. Αὐτὸς ὁ γὰρ ταῦτα κηρύσσας, δέδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐλδθερίαν. εἰ καὶ ἐλαττωθῇ αὐτῷ τὸν αὐτὸν ἢ περὶ αὐτῶν, τοῦτέστι τοῖς ἀπόροις. ἀποροῦς δὲ ὅστις ὁ πλείονα ἐποφείλων ὧν κέκτηται. ὁ τοίνυν ἀποροῦς, ἐν πολλῇ καθ' ἑαυτὴν, λογίζομεθα, & χεῖρα τὰ αὐτῇ ζωῇ ἐπαχῆ, ἀπερὶ αὐτὸν ὅτι δυνάμει τῶν τοῖς ποσὶ διαφυγῆναι, ἀλλὰ τὰ μὴ τῆς αὐτῇ ἐνδυμνίου, καὶ πᾶσι περὶ αὐτῶν αὐτῶν ἔβριον. οὐδεὶς γὰρ ἀνίσταται τῆς εὐφροσύνης περὶ αὐτῶν κληρονομίαν, ἐξ ἧς κέρδιον οὐδὲν τῶν ἀδιτεύοντι. ἔβριον ὁ μὲν καὶ ζήμια, καὶ οἱ δὲ δικαστη-

Non tamen cuiunque volenti manumittere licet. nam is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit: quia lex Aelia Sentia impedit libertatem.

a adde 28. Elog. 3. περὶ ἐλευθερουῶν
eis βλάβῃ τῶν δανεισῶν
b De lege Aelia Sentia
c his qui nō soluendo in fraudem creditorum manumittunt:
adde Ulpianū i. 5. 14. l. 1. Co. qui manumittere non possunt, & tituli Pandectarū,
Qui & a quibus manumissio si liberi non fiant & ad legem Aeliam Sentiam.
c ἀποροῦς quis

d huc adde Nouellā 60. v. defuncti seu funera eorum non iniuriuntur à creditoribus.
e adde nouell. 195. vbi quasi tum an bonorum cessio infamet. adde quaedam ex §. i. infra. cod.

είων ἐλκυσμοί. μηδενὸς οὐδ' ὑπερ-
σίου τ' ὅτι πῶς τοῦτο κληρονομία, ἀ-
νάγκη δ' ἀπὸ πωρομένης ὑπὸ τῆς δα-
νεισῶν πῶς τοῦτου πωρομένης, καὶ ἐν-
τεῦθεν πῶς αὐτὴ μὴ μὲν οὐτὶς ἐ-
σται. οἱ γὰρ κρεδίτορες, καὶ ἐπὶ λέγουσιν,
ὅτι τὰ ἐξ αὐτῆς δ' ἀπὸ πωρομένης πωρομένης
τῆς κληρονομίας, ἀλλὰ τοῦδε τοῦ τε-
λευτήσαντος.

Ἰ. Ἀέχ. Τίνυν τὰς ἀπόρων ὁ Αἰ-
λιος Σέντιος, ὥστε εἰς ἐξ οὐκ ἐτας, ἐ-
να τούτων γράψαι κληρονόμον cum
libertate, ὅς μὴ τῆς αὐτῆς γνήσιος
αὐτῆς κληρονόμου ὅς ἀνάγκης, κα-
λουμένου ὁ σολος & necessarius. So-
lus μὲν ἐστὶ δὴ ἓνα καὶ μόνον, καὶ ὁ πε-
ραιτέρως ἐξ ἐστὶ τὰς ἀπόρων γράψαι κλη-
ρονόμον. μέχρι γὰρ ἐνὸς πῶς οὐκ ἐτας
ὡς ἀναγκάσει νομοθεσίαν. Neces-
sarius ὁ ἐστὶ δὴ καὶ μὴ βελομένους ὅς
καὶ κληρονόμου. ἐγένετο ὁ δὲ κλη-
ρονόμος ἐτέρου μὴ κληρονομούτου
ἀπὸ δ' ἀνάγκης, ἢ δ' ἀπὸ τοῦ μὴ γεγραμμένου
ἐτέρου, ἢ ἐστὶ δὴ ὁ γεγραμμένος οὐκ
ἐβέλετο κληρονομήσαι. μεγίστης ὡς
τοῦτο πωρομένης τῆς νόμου, ὥστε αὐτῶν
ἀπόρων, ὧν ἓνας τῶν παρητεῖτο πῶς
κληρονομίαν, ὑπὸ οὐκ ἐτας αὐτῆς κλη-
ρονομήσας, ὅς ἐμελλε τὸ ἵκανον πῶς
κρεδίτοροι ποιεῖν, καὶ τὸ χρεῖος αὐτοῖς
ἀπὸ πλεονεξίας. ἢ τοῦτου μὴ γινόμενης τῆς
πωρομένης δ' ἀπὸ πωρομένης, οὐκ ἐπὶ τῆς
τῆς αὐτῆς πωρομένης, ἀλλὰ τοῦ κληρονό-
μου, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀνύβριτον τὰς
τῆς αὐτῆς πωρομένης πωρομένης. καὶ ἐκ τῆς
δ' ἐργατεῖτο, καὶ ὁ τῆς αὐτῆς πωρομένης, καὶ ὁ ἀ-
πὸ τῆς αὐτῆς πωρομένης, ὅς γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς
τῆς οὐκ ἐτας δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς πωρομένης, ἢ ἢ
οὐκ ἐτας πωρομένης, ἀλλὰ οὐκ ὑβριν δ' ἐ-
φυγῆ. ὁ γὰρ οὐκ ἐτας εἰ καὶ ὑβριν δ' ἐ-
μισθὸν ἐχεῖ ὑβριν δ' ἐλδοθείαν.

& damna, & lites secum
afferat. Nemine igitur e-
ius hereditatem suscipiē-
te, necesse erit vt bona i-
pſius à creditoribus ven-
dantur, & per hoc memo-
ria eius laceretur ac mi-
nuatur. Neque. n. dicent
creditores se heredis il-
lius bona vendere sed de
functi. ¶ Permittit igitur
lex Aelia Sentia ei qui non
soluendo est, vt si seruos
habet, vnū eorum cum li-
bertate heredē instituāt:
qui post mortē ipſius he-
res ei fiet ex necessitate,
ac dicetur solus & neces-
sarius. Solus, quoniam v-
num & eum solum ei, qui
nō soluēdo est, heredem
licet instituere. Nam vs-
que ad vnum lex consti-
tutionē suam viriat & cor-
rumpit. Necessarius, quo-
niam & inuitus heres fit.
Fiebat autē hic heres cum
nemo alius ex testamēto
heres esset, aut quia alius
heres non erat scriptus,
aut quia qui scriptus erat
heres esse nolebat. Ma-
gna est ergo huiusce legis
providentia, qua prospe-
ctū est, vt hi qui nō soluē-
do sunt, cum eorum here-
ditatem omnes auersarē-
tur, vel seruum suum he-
redem haberēt: qui credi-
toribus satisfacere, debi-
tāque dissoluere possit:
aut hoc eo nō faciēte cre-
ditores res hereditarias
venderent, non defuncti
sed heredis nomine. Et i-
ta manes defuncti ab o-
mni contumelia vindica-
rentur. Atque vterque tū
defunctus scilicet, tum li-
bertus beneficio afficeretur.
Nam & qui non soluēdo
obit, quāuis in serui
pretio facultates suas
imminuerit, tamen igno-
miniam euasit. Et seruis
quāuis ignominia sub-
iiceretur, tamen ignomi-
nia mercedem, libertatē
reportauit.

a Is qui non
est soluendo,
vnum ex ser-
uis suis here-
dem sibi insti-
tuere potest.
b Heres so-
lus ac necessa-
rius defuncto
quis.

c Legis Aelia
Sentia secus

d addo d. No-
ui. 135.

2. ¶ Licet au-
tem domino
qui soluendo
non est, in te-
stamento ser-
uū suū cum li-
bertate here-
dē instituere,
vt liber fiat,
heresque ei so-
lus, & necessa-
rius: si modò
ei nemo alius
ex eo testamē-
to heres exti-
terit: aut quia
nemo heres
scriptus sit, aut
quia is qui scri-
ptus est, quali-
bet ex causa
heres ei nō ex-
titerit. Idque
eadē lege Ae-
lia Sentia pro-
uifum est: &
rectē. Valdē
enim prospici-
endum erat,
vt egentes ho-
mines, quibus
alius heres ex-
titurus non ef-
fet, vel seruum
necessarium
heredem habe-
rent, qui satis-
facturus esset
creditoribus:
aut hoc eo nō
faciente, cre-
ditores res he-
reditarias ser-
ui nomine ven-
dant, ne inju-
ria defunctus
adficiatur.

2 ¶ Sed et si seruus he-
 2. Harmeno- res sine libertate institu-
 pul 18. § 24. tus sit, nihilominus li-
 ber fit. Sic enim id gene-
 raliter constitutione Im-
 peratoris nostri cautum
 est: siue non soluendo, si-
 ue locuples decesserit do-
 minus. Atque in hoc no-
 ua quadam humanitatis
 ratione usus est: ut per so-
 lam institutionem ipsam
 seruus manumissus esse
 intelligatur. Cum verisi-
 mile non sit, dominum
 nolle eum liberum esse,
 quem sibi heredem esse
 voluit: sed eo manente in
 seruitute, nemine ipsius
 hereditatem amplecti.

bv. 48. Eclog.
 3. c. 1. § 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

3 ¶ Quomodo quis in
 fraudem creditorum ma-
 numittere videatur, qua-
 rere necesse est. Et quidā
 dicebant eum in fraudem
 creditorum manumitte-
 re, qui plus deberet,
 quam in bonis haberet.
 Alii eum, cui deducto æ-
 re alieno, nihil reliquum
 esset, cuiusque præsens
 patrimonium creditori-
 bus possit sufficere, sed
 datis libertatibus futurū
 sit, ut creditores lædan-
 tur, quia hoc modo mi-
 nuantur eius bona, ita ut
 soluendo esse desinat. Ve-
 rum præualuit, ut non so-
 lum inspiciamus, an non
 soluendo sit is, qui manu-
 mittit, sed etiam an ut
 creditores defraudet, det
 libertatem. Tunc enim
 datio libertatis impedi-
 tur, cum & consilium in-
 teruenerit, & euentus ac-
 ciderit. Itaque si ea vtra-
 que concurrant, seruus
 non fit liber. Sin vnum
 desit, libertatem adipisci-
 tur. ¶ Vtrumque au-
 tem, hoc est consilium

¶ Consilio &
 euentu credi-
 tores fraudan-
 tur.

& bona eius creditoribus non sufficiant: sæpe enim de facultatibus suis amplius, quam
 in his est, sperant homines. Itaque tunc intelligimus impediri libertatem, cum vtro-
 que modo fraudantur creditores, id est, & consilio manumittentis, & ipsa re, eo
 quod eius bona non sunt suffectura creditoribus.

2 ¶ Εἰ ὅτι ἡ δόξα ἐλδοθερίας οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ, ἐλδο-
 θερῶν ἐγίνετο, τὸ δὲ ἀξίως τῆς ἡ-
 μετέρου βασιλείας κελούσης γυ-
 κῶς, εἴτε ἀπορῶ, εἴτε πλεῖστον
 ὁ τῆς δόξης, καὶ νοτέρῳ φιλανθρο-
 πίας χρησαμένης λογισμῶ, ὥς τε ὅς
 αὐτὴ μόνος τῆς ἐνστάσεως τῆς οὐκ ἐπὶ
 λδοθερίας, ὅτι γὰρ ὅτι πιθανόν, μὴ
 βούλεται τῆς δόξης ἐλδοθερίας
 ἐκείνον, ὃν ἐαυτῶν δόξα δοχὸν ἐπέστα-
 σεν, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ δουλείᾳ,
 μηδὲν ὅτι αὐτῆς κληρονομίαν
 ὁρίσας.

3 ¶ In fraudem creditorum,
 πῶς ἐλδοθερίας δοκεῖ, ἀναγ-
 κῶν ζητήσας. ὅτι οἱ μὲν ἐλεγον, ἐκεί-
 νον in fraudem creditorum ἐ-
 λδοθερίας τῆς πλείονα ἐποφείλοντα
 ὧν κέκτηται. οἱ δὲ ἐκείνον, ὃς μὴ ἐν πε-
 ριλιμωμένῳ μὴ πῶς τῆς χρεῶν ὑ-
 πεξάρεσιν. ὅτι ἡ μὲν ὑπόστασις ἡ πα-
 ρούσα, ἀποπληροῦσας κρεδύτορας
 ἐξαρκεῖ. τῆς ἐλδοθερίας διδομένης,
 συμβαίνει αὐτῶς δανείσας ἀδικεῖν,
 τοῦτω τῶν ὅπως πανομήνης αὐτῆς
 ὁρίσας, τῆς δὲ αὐτῆς τοῦ ἰκανὸν ποι-
 ῆσαι τοῖς κρεδύτορσιν. ἐκείνησε ὅτι, τὸ
 μὴ μόνον σκοπεῖν, εἰ ἀπὸ τοῦ ὅτι ἐ-
 λδοθερίας, ἀλλὰ καὶ εἰ πρὸς ὁρί-
 γραφῶν τῶν δανείσων δίδωσι τῆς ἐλδο-
 θερίας. τότε γὰρ ἡ δόσις ἐπέχει τῆς
 ἐλδοθερίας, ὅτε θεωρεῖται consilium
 καὶ euentus. ὥς τε ἐν ἀμφοτέρων μὲν
 σωζέχοντων, ὁ οὐκ ἐστὶν ἐκ ἐλδοθε-
 ρίας. ἐνὸς δὲ ἐλλείψαντος, ὁ δούλο-
 ἐλδοθερίας ἀποτελεῖται. ¶ Εἰ ὅτι
 εἶναι ἀμφοτέρων τῶν, τε consilium

2. ¶ Idemque
 iuris est, et si
 sine libertate
 seruus heres
 institutus est.
 Quod nostra
 constitutio nō
 solum in domi-
 no qui soluendo
 non est, sed
 generaliter cō-
 stituit, noua
 humanitatis ra-
 tione: ut ex ip-
 sa scriptura in-
 stitutionis etiā
 libertas ei cō-
 petere videa-
 tur: quum non
 sit verisimile,
 eum, quē here-
 dem sibi ele-
 git, si pratermi-
 serit libertatis
 dationem, ser-
 uū remanere
 voluisse, & ne-
 minem sibi he-
 redem fore.

3. ¶ In fraudē
 autem credito-
 rum manumit-
 tere videtur,
 qui vel iam eo
 tempore quo
 manumittit,
 soluendo non
 est, vel qui da-
 tis libertatib.
 defiturus est
 soluendo esse.
 Præualuisse ta-
 men videtur,
 nisi animum
 quoque frau-
 dandi manu-
 mittor habue-
 rit, non impe-
 diri liberta-
 tem, quamuis

καὶ euentum ἐπὶ δέματι τοῦ
 τοῦ. ἐκείνη τὴν τετρακοσίων νομι
 σμάτων πειρασίαν. ὅτι ἐχρεώσε
 τετρακόσια νομίσματα ἐβλήθη πρὸς
 πειρασίαν τῶν οἰκείων δανεισῶν ἐ
 λούδεσθαι οἰκέτας, ἀξίους ὄντας
 ἑκατὶ νομισμάτων, καὶ οὕτως τὰς ἐ
 πὶ ἐμνεῖο ἢ αὐτὰς πειρασίαν νομι
 σμάτων τετρακοσίων ἐν ταῦτ' ἀμφο
 τεράδων, καὶ consilium καὶ euen
 tus. καὶ γὰρ πονηρὰ γνώμη τὸ πε
 ποιηκε, καὶ ἡ ἀπόβασις ζημιοῖ αὐτὸν κρε
 δίτορας. Ἐλλείπει γὰρ euentus,
 ὅπως. ἔχων τις χιλίων νομισμάτων
 πειρασίαν, ἐνόμιζε τὸ νομισμάτων,
 ἐχρεώσε γὰρ ἢ λούδεσθαι αὐτοῖς
 οἰκέτας ἐν φερόνδε κινδύνῳ
 ἀξίους ὄντας ἑκατὶ νομισμάτων, ἐν
 ταῦτα τὸ μὲν consilium καὶ κίσει.
 ὅτι βλάβη γὰρ γινώσκται τῶν δανει
 σῶν. ἡ γὰρ ἀπόβασις ἐστὶ αὐτῶν ἀξί
 μος καὶ γὰρ μὲν πῶς ἔξ' ἑστέον τῶν
 ἐλούδεσθαι οἰκείων οἰκτῶν δαπνι
 σεως, ἢ πῶς ἀμείων πειρασίαν
 ἢ αὐτὸν δανείσει ἀποπληροσθαι. Ἐλ
 λείπει γὰρ consilium, ὡς ἐπὶ τοῦ
 τῶν δέματος εἶχε τὴν χιλίων νομι
 σμάτων πειρασίαν ἐχρεώσε γὰρ συνέ
 βη τῶν ἀπολιμπανέων τῶν οἰκείων
 πατείδων ἐκ τινος τυχερῶς πει
 σατεως ἀπεμειώθη αὐτὰ ἢ πειρου
 σία, τυχὸν οἰκίας ἐμωρηθείσης, ἢ
 καταπερύσης. ὥστε πειρασίαν αὐ
 τῶν εἰς τὸ νομίσματα μήπω γνοῖ πῶς
 ἐλάττωσιν τῶν οἰκείων ὑποστάσεως, οἰκέ
 τας πᾶς ἀξίους ὄντας ἑκατὶ νομισμά
 των, οἷς χάριτας ὁμολόγησεν ἑκατὶ
 πῶς αὐτὰς ὀνομασθαι, ἢ λούδεσθαι. ὅτι
 τοῦτο τῶν δέματος, πονηρὰ μὲν ἐκ
 ἔστι δ' ἀδελφείας. ἢ γὰρ ἀπόβασις βλάβ
 ηῖται αὐτὸν δανείσας. οὐκ ἔξαρκεῖ

& euentum, inuenies in
 hac specie. Quidam tre
 centorum aureorū patri
 monium habebat. Hic
 trecentos aureos debebat.
 Et ad defraudādos credi
 tores suos, voluit seruos,
 qui centū aureis valebāt,
 manumittere. Atque ita
 patrimonium eius ducē
 torū aureorū fiebat. Hic
 utrumque est, & consiliū
 & euentus. Nam & malo
 consilio re aggressus est,
 & euentus creditoribus
 damno est. ¶ Deficit autē
 euentus hunc in modum.
 Qui mille aureos in bo
 nis habebat: trecentos a
 tum habere se putabat: &
 quadringentos debebat.
 Seruos suos, qui centum
 aureorum erant, in frau
 dem creditorum manu
 misit. Res hæc pessimo
 consilio inita est: nempe
 in necem damnumque
 creditorum. Euenus ta
 men eis damno non est.
 Nam & deducta seruorū
 qui manumissi sunt æsti
 matione abunde superest
 in bonis, quo nomina cre
 ditorum dissolui possint.
 ¶ Consilium deest, ut in
 hac specie. Aliquis mille
 aureos in bonis habebat: b
 & debebat quadringen
 tos. Eo procul a patria
 protecto, casu quodam
 fortuito bona ipsius lu
 culentum damnum acce
 perunt, ædibus forte in
 cendio absumptis, aut
 collapsis, ita ut iam ad tre
 centos aureos reciderint.
 Is cum nondum damna
 sua rescisisset, seruos quos
 dam pretii cētum aureo
 rum, quorum nimis erga
 se beneuolentiæ gratiam
 volebat referre, manumi
 sit. In hac specie, nihil af
 fectu animoque fraudādi
 factū est: sed euentus credi
 tores lædit. Quoniam quod
 in patrimonio superest,
 c. ij.

a Consilio at
 non euenit
 fraudare cre
 ditores quid.

b Euentu ad
 nō consilio frau
 dare credito
 res quid.

dimittendis creditoribus non sufficit. Vides enim quemadmodū amplū se putarit habere patrimonium, & quod æri alieno dissoluēdo posset sufficere: ac beneuolentissimos seruos manumiserit: & in omnibus p̄rque omnia ostenderit, nihilagi malo consilio. Euentus autem exitiosus est, quia non, ut putabat, in patrimonio eius verè plus erat, quàm in ære alieno. Interdum enim propter ignorantia aliter existimamus de facultatibus nostris, quàm rei veritas se habet. Tunc igitur (ut rē in pauca conferam) impediūtur libertates, cum & animo peruerso, seruos manumitto: & creditoribus nocet dānōque est, id quod egi.

4 ¶ Satis ex eis quæ proximè dicta sunt patet, libertates in fraudē creditorū datas impediri per

a meminit huius loci Ulpianus. l. 9. §. 13. & Harmenopu. 3. tit. 18. §. 18. ubi hanc legē abrogatā esse ait posse enim minores, seruos suos in ultima voluntate manumittere. anteā cōstitutū erat minores ea atate in testamento manumittere posse, qua testari poterant. Nouel. 111. c. 2. 48. Eclog. 26. c. 2. b. Consilium quid: adde huius loco Titulum Cod. de vindicta, l. libertate & apud consiliū manumissione, Ulpianum. l. 9. §. 13. Consiliū sit mētio passim ff. de manumissionis vin-

legem Æliam Sentiam: quippè quæ manumittentis cogitationem in alterius iniuriam susceptam oderit. Eadem lex irritas esse vult libertates, quæ a minore viginti annis præstatur: nullōque id odio, sed fauore potius manumittentium. Nouerat. n. eos qui eā ætatē agunt, facile circumueniri, seruatorūque blandimētis & adulationibus capi, & ita facultates suas diminuerent. Id ergo cū sciret, insidiis quæ illinc intendi & parari poterant, constitutionem suā opposuit. Nō tamen ita eos prohibere suum seruum manumittere, quin libertates eorum qui apud magistratū iusta de causa in consilio approbata manumissi fuerint, ratas habeat. Sed dicamus prius quid sit consilium, deinde iustas manumissionis causas enumerabimus. Consilium est confessus certorum virorum

ἢ ὑποληφθεῖσα πεισσία αὐτῷ κρεδίδεσθαι ἀποπληροῦσαι. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα ἐνομιζέσθαι πολλὰ εἶναι πτωοικείαν ὑπόστασιν, καὶ δυνάμει τὸ ἱκανὸν ἐντεῦθεν γινέσθαι τοῖς ἐποφειλομένοις, καὶ δυνάμει ἡ λελυθεῖσιν οἰκέτας, καὶ πανταχοῦ ἐδείκνυτο, ὅτι πονηρὰ δόξα τις οὐχ ὑπῆλθε. Euentus ὅμως χάκιστος, ἐπειδὴ οὐχ ὡς περ ἐνομιζέσθαι ἀλήθειαν, μεζώνων ὡς τῇ χρεῶν ἡ αὐτῆς πεισσία ἐστὶν ὅτε γὰρ δι' ἀγνοίαν ἑτέρως οἰόμεθα πρὸς ἡμετέρας πεισσίας ἢ περ' ἔχει τὸ ἀληθές ὥστε οὐδὲ δεῖ συνελουῦντα εἰπεῖν, ὅτε ἀκυροῦνται τὰς ἐλλυθερίας, ὅτε γνώμη πονηρὰ αὐτῶν οἰκέτας ἐλλυθεροῦσιν, καὶ τὸ γνώμενον ζημιοῖ αὐτῶν δανεισάς.

4 ¶ Εγνωμένον ἐκ τῆς παραβόνης, ὅτι ὁ Αἴλιος Σέντιος, ἀκυροῖται τὰς ἐλλυθερίας, τὰς ἐν φράσδεμ κρεδιδόμεν διδομένης μισθῶν πτωοικείαν ὡς ἐπὶ ἀδικίαν γνώμενον ἑτέρως. ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέχει τὰς ἐλλυθερίας τὰς παρεχόμενας ὑπὸ τῆς ἐλαττόνων τῆς ἐνιαυτῆς, & δόξα μὲν ἀλλὰ δι' ἀγνοίαν τῆς ἐλλυθερουμένων. ἡπίστατο γὰρ, ὡς οἱ τοιαύτων ἀγνοῖτες ἡλικίαν, ὅχι χρεῶς ἀπατῆναι, καὶ τῇ τῆς οἰκετῆς εἰκουσι κολακείαις, καὶ τούτω τῷ ἔστω, πτωοικείαν ἐλαττόσιν ὑπόστασιν τὰς οὐκ εἰδώς, τῇ ἐκείθεν διαβλαῖς, πτωοικείαν νομοθεσίαν ἀντίστησε κωλύσας ὅτι τοῖς τῶν οἰκέτων ἐλλυθερουμένων, ἐπὶ ἐλλυθερίαν ἐλλυθερίαν ἐπὶ δόλῳ ἀπίας, ἐπὶ ἀρχοπος, ἐν κοινοσίῳ δοκιμαζομένης. εἰπωμένον γὰρ περὶ τὸν πτωοικεῖον, καὶ ἔτιως ἐπὶ μὲν τὰς δόλῳ ἀπίας, κοινοσίῳ ἐπὶ συνείδητον φανερόν ἀδραν, καὶ ἔτι τῇ ἐνιαυτῇ χρόνον συνιστάμενον.

4. ¶ Eadem lege Ælia Sentia domino minori viginti annis non aliter manumittere permittitur, quā si vindicta apud consiliū iusta causa manumissionis adprobata, fuerint manumissi.

est confessus certorum virorum statis annis diebus coeuntium.

ἐγίνετο ὃ τὸ κοινόν, ἔμεινον ἐν
 Ρώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ.
 συνίστατο ὃ ἐν τῇ κατὰ τὴν κοινότητα.
 καὶ ἡ ἐπικοινότητα ἢ ῥητὸς χρόνος,
 πρὸς κατὰ λυσιν δικῶν ἐπὶ τὴν κοινότητα.
 οἱ γὰρ Ρωμαῖοι, τὰ πάντα χρονο-
 νίαυτ ἐν τῇ πολεμείᾳ διαπαντός,
 κατὰ πᾶσα χρόνον ὑπὸ τῇ χρονο-
 νίαυτ ἐν αὐτῇ δεινῶν καλυόμενοι, ἐ-
 πὶ δὴ περ οἷας αὐτῶν ἐν πολιτείᾳ,
 ἐν ἐνὶ αὐτῶν ἐπὶ δὴ δικῶν, ἀφέντες τὰ
 ὅπλα, τὴν δικασίαν ἐχόλαζον. καὶ πολλοὶ
 εἰς τὴν δικασίαν ἐλάττον, τὴν κοινότητα
 αὐτῶν τὰ ἀμφοτέρω οἱ πᾶσι ἐλέγοντο
 recuperatores^c, quia per eos v-
 nusquisque debitum recipiebat,
 ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν εἰς ἕκαστος τὸ οἰκίον
 χρονο- ἀνελάμβανεν ἢ ἐγίνετο ὃ ὁ κα-
 τὰ κοινότητα, ἐπειδὴ ἐν νενίρε
 ἐπὶ τὸ συνίσταται. συνίσταντο ὃ ἐν τῇ
 οἷας δικασίαν, καὶ οἱ δικαστὲς οἱ μὲν ἐν
 τῇ τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμέρα τὴν κοινότητα ἐ-
 γίνετο κοινόν, καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ
 τὸν τὴν τῇ. πρὸς οἱ ἀφέντες, καὶ
 ἐλάττον ἐπὶ τὸ οἰκίον δικασίαν, καὶ
 ἅμα αὐτῶν καὶ ἄνδρες, οἱ πᾶσι ἢ ἐγίνετο
 περὶ τῶν recuperatores, quia s-
 per eos mancipium naturalem
 libertatem recipiebat, ἐπειδὴ δὲ
 αὐτῶν τὸ ἀνδράποδον τὴν φυσικὴν ἐ-
 λείπειαν ἀνελάμβανεν. οἱ δὲ γὰρ
 ὡς ἡ φύσις πάντα ἢ ἐλέγειν πρὸς
 ἡγεγῆ, καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἢ ἐγίνετο ὁ λόγος
 αἰτία ὑπὸ τῇ ἢ ἐλέγειν πρὸς. ἐγίνετο
 ἢ καὶ ἐν τῇ Ρώμῃ τὸ κοινόν, ἐν μὲν
 ἡμέρα τὴν κοινότητα, τὴν πρὸς τῇ
 κατὰ μὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ δικασίαν, καὶ
 συγκατελέγοντο αὐτῶν πέντε συ-
 κλητικῶν, καὶ πέντε ἰπποτῶν Ρωμαίων.

Habebatur autē hoc con-
 siliū, non Romae tantum, a Ulpianus d.
 sed etiam in prouinciis. loco scribit in
 Coibāt autē viri illi, tem- consilium Ro-
 pore conuentus. Et quid ma adhibitos
 est cōuentus? Est certum fuisse quinque
 statimque tempus litium senatores
 dirimendarum gratia in- totidem equi-
 uentum. Nam Romani, tes. In prouin-
 cum totum ferē annū bel- ciis 20. recupe-
 lis gerendis occuparetur, ratores ciues
 certo quodam tempore, Romanos.
 cum hyems eos & hyber- b Conuentus
 nae tempestates sub pel- quid. adde in-
 libus agere prohiberent: fra. lib. 3. ti. de
 quoniam n. ut in comuni sucessionib.
 vita sine litibus cōtrouer- sublati Sane
 siisq. esse non poterāt: Festus Con-
 omittis armis, iudiciis va- uentū esse ait,
 cabant, & multos eam in cum a magi-
 rem constituebant ut Iu- stratibus indi-
 dices, ut ambiguas ipsorū cū causa popu-
 causas dirimerēt: qui Re- lus congrega-
 cuperatores vocabantur, tur. Hinc Cice-
 quia per eos vnusquisque ro 7. in Ver-
 debitum recipiebat. Tē- rem. Linius
 pus autem illud a conue- 28. Caesar. 6.
 niendo Conuentus dictū. conuentus age-
 est. Cōueniebāt enim eo re sed & eidē
 tempore & iudices & iuga- Festo, Forum
 tores. Extremo autē con- agere dicitur
 uentus die habebatur cō- is qui prouin-
 siliū. Cōueniebāt enim eo- cia praest, cū
 tempore & iudices & iuga- ciuitates vo-
 tores. Extremo autē con- cat, & de con-
 uentus die habebatur cō- trouerſis con-
 siliū in prouinciis hunc cognoscat Vir-
 in modum. Precedebat e- gilius. Aene-
 nim Proconsul aut Praeses, idos & ubi Ser-
 & in Tribunali suo con- uis, factū in-
 fidebat, vnāque iuxta ip- dicere Lucas
 sum viginti viri, qui dice- in actū, & γο-
 bantur Peregrini recupe- ραὶ ἀγορεύει.
 ratores, quia per eos mā- Galli nostri for-
 cipium naturalem liber- te ita loquerē-
 tatem recipiebat (Scis e- tur: tenir les
 nim natura liberos om- grands iours
 nes homines productos les Estatz, le
 esse) & apud eos a manu- parlement.
 mittentibus allegabatur c Recupera-
 iuste causae manumissio- res (delegati
 nis. Habebatur & Romae hodie, dicun-
 consiliū die aliquo Con- tur quibus ius
 uentus, Praetore pro tri- risdictio man-
 bunalī sedente, & assi- dabatur qua-
 dentibus ei quinque Se- cunque de re
 natoribus & quinque e- ageretur, a re-
 quitibus Romanis. Erat cuperando, hoc
 est iterum ad-
 quirēdo quod
 amissum erat.
 quod per eos
 exercebatur
 iudicium. Re-
 cuperatorum
 dicebatur.
 d Consiliū ha-
 bebatur extre-

mo conuentus die. c Consilium in prouinciis quemadmodum haberetur. f totidem, hoc est, viginti, enumerat. Ulpianus tit. 1. §. 13. g Recuperatores unde dicti. h Consilium Roma quemadmodum haberetur. adde Ulpia- num 1. §. 13.

a. Equestris
dignitas sena-
toria minor.

autem dignitas equestris
minor ordine Senatorio
sed tamen veluti semina-
rium eius.

b. i. Gaius
§. 8.

c. facit lex ad
probationē 22.
Co. de proba-
tionibus. Sic
per contrariū
nihil prohibet
patrem inge-
nuum, suam
ancillam esse.
l. 10. Cod. de
probationi-
bus.

d. l. n. ff. de
manumissis
vindicta.

e. i. Gaius
§. 8.

f. nutritrix l. 12.
ff. de manu-
missis vind.
Glossis. pro-
prie nutritor
educator, al-
ter, nutriticius.

§. Cum dictum sit de
consilio, dicamus & de iu-
stis causis. §. Iusta causa
est cum minor viginti an-
nis patrem aut matrem
vult manumittere: quos
natura filio parentes de-
dit, sed domini voluntas
seruos fecit. Et quomodo
id accidit, ut is, qui ex ser-
uis natus est, liber sit ac
cuius Romanus parentes
autem in filii dominio
sint? Finge omnes res in
vnius & eiusdem esse do-
minio. Et filium à domi-
no moriente minorem
viginti annis heredem in-
stitui: & hoc modo illum
cum ceteris rebus & pa-
rentum suorum dominū
fieri. Deinde cum filius
parentes suos ē quibus
ipse genitus esset, seruitu-
tis iniuria ac calamitate
affectos videre nollet, ma-
numisit eos apud consi-
lium. Est & iusta causa, si
quis dicat, Filius meus na-
turalis, aut Filia mea na-
turalis est. Finge enim
quempiam amore ancil-
læ suæ captum fuisse, &
liberos ex illa habere.
Quod natum est, haud
dubiè seruum est, ut ex
seruo ventre procedens.
Rursus & illa iusta causa
est, si quis dicat, Frater
meus naturalis, aut soror
mea naturalis est. Nā cum
pater meus ex ancilla sua
supra cognita liberos ha-
beret, quos non manumi-
serat, illorum eo mortuo
ego dominus iure sum fa-
ctus. Sed eos ego ob natu-
ralem cognationem ma-
numisi. Iusta & illa causa
est, si quis dicat, Pædago-
gus meus est, aut nutritrix,
aut educator, aut alūnus
vel

τὸ ὅτι τῆς ἰπποσύνης Ρωμαίων ἀξίωμα καὶ
ὑποβεβηκὸς πρὸς συγκλητικότητα α

§. Εἰπόντες τὸ κοινόν, εἰπωμεν καὶ
τὰς αἰτίας. Ἡ αἰτία ὅτι
αἰτία, καὶ ἡ ἑλπίς ὅτι καὶ ἡ βε-
βαιότης πατέρα ἢ μητέρα ἐ-
λευθερώσας, οὐκ ἀποποιήσας μὲν ἢ φύσις
τῶν πατρὶς γενεῶν, ἢ ἡ γνώμη τε δεσπό-
του δούλοις ἀπετέλεσε. καὶ πῶς ἐρ-
βάται, τὸν μὲν ἐκ δουλείας τεχέν-
τα, ἐλευθερώσας ἢ Ῥωμαίων, αὐτὸς ὁ γε-
νὴς ὑπὸ τῇ τῆς πατρὸς τῆς δὲ δεσπο-
τείας, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἑῶν ὑπὸ μίαν καὶ
τὴν αὐτὴν εἰς δεσποτείαν. τῆς δὲ τῆς
ἢ δεσποτίας, ἐνσητάς τῃ πατρὶ
κληρονόμον, ἐλευθερώσας ὅσα τῆς καὶ τῆς,
καὶ τοῦτο τῷ τῷ συμβῶν τῆς
οἰκείων γενεῶν μὴ τῆς ἀλλων παρα-
γάτων δεσποτίας αὐτὴν γενεῶν. εἴτα
μὴ βεβαίως ὅτι πατρὶς ἐκ δουλείας αὐτὸς
φύσας αὐτὸς ὁρατὴν ὑβρίσας οἰκείων, ἢ
ἐλευθερώσας αὐτοῦ ἐκ κοινῆς αἰτίας. αἰτία
ὅτι αἰτία, καὶ τὸ εἰπεῖν ὅτι αἰτία
ὅτι φυσικὸς, θυγάτηρ μου ὅτι φυσικὴ
καὶ θυγάτηρ μου ὅτι θυγάτηρ πατρὸς τοῦ
καὶ θυγάτηρ, ἔχει ὅτι αὐ-
τὴν ὅτι θυγάτηρ, καὶ δούλοι καὶ
τὸ τεχέν, ὡς ἐκ δούλης γαστρός ἐρ-
χόμεν. καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν ἀδελφὸς
μου ὅτι φυσικὸς, καὶ ἀδελφὸς μου ὅτι
φυσικὴ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐμὸς πατήρ, οἰ-
κεία δούλη μὲν ἔχει πατρὶς, οὐκ
ἐκ ἐλευθερώσας, ἐκείνου δὲ τῆς δὲ
σαντ, ἐμὲ τοῦτο εἰποίησε δεσπό-
τις ὁ νόμος. ἐγὼ τοῦτο δὲ καὶ τὸ φυσικὸν
καὶ ἐλευθερώσας συγγενεῖαν. αἰ-
τία αἰτία ὅτι, καὶ τὸ εἰπεῖν ὅτι πα-
τὴρ μου ὅτι, ἢ τῆς γαστρός, ἢ τῆς

§. Iusta au-
tem manumif-
tionis causa
hæ sunt, veluti
si quis patrem,
aut matrem, fi-
lium, filiamve,
aut fratres, so-
roresve natura-
les, aut pæda-
gogum, aut nu-
tricem, aut e-
ducator, aut
alumnum a-
lumnâmvæ, aut
collataneum
manumittat,
aut seruum
procuratoris
habendi gra-
tia, aut ancil-
lam matrimo-
nii habendi
caussa, dum ta-
men intra ser-
mentes in va-
rem ducatur,
nisi iusta cau-
sa impediatur.
seruus, qui ma-
numittitur
procuratoris
habendi gra-
tia, non minor
decem & se-
ptem annis ma-
numittatur.

τρεῖς ἢ ἑλοῦμεν θ' α ἢ ἑλοῦμεν χ. τὸ ἐν
 ἱῆ σπανίζου, χ λεγομένην, ἀναθρεπτός, ^β
 ἢ ἀναθρεπτή, τὰ πέντε ὁ, μορὰ λαμβανέτω ^γ
 ἢ οἰκέτιον ἐλάττω θεράσται βούλομαι
 procuratoris d habendi gratia,
 ὅτι καὶ ὅς ἐλάττω θέρων αὐτ' ὄντα, ἀκω-
 λύτως παντὶ μόνον διοικεῖν τὰ περὶ
 γνηστία. ἢ θεράσταιον ἢ ἐλάττω θέρων
 in utriusque causa, ὅτι τρεῖς, ὅτι καὶ
 λαμβάνει αὐτὸν γαμετὴν ἐπειδὴ γὰρ
 καὶ τρεῖς ἐλάττω θέρων καὶ δούλους καὶ σκω-
 τας γάμοι, ἢ ἐλάττω θέρων αὐτὸν ὁρ-
 τίστω. τ' ἢ ἐλάττω θέρων καὶ in utriusque
 causa, εἴσω ἐξ ὧν αὐτὸν δὲ τὸ πᾶν
 ἀγνοεῖ γνηστία, εἰ μὴ ἄλλος αἴτιος
 ἀκωλύσθ' οἷον ἐπειδὴ ὁ συγκαληπτός
 γέγονεν ὁ ἐλάττω θέρων ὁ γὰρ συγκαλη-
 πτός ἢ ἀπὸ ἐλάττω θέρων γαμετὴν καὶ δούλους
 καὶ ὁ ἐλάττω θέρων ἢ procuratoris habendi gratia ὁφείλει μεί-
 ζων εἶναι τῶν ἄλλων.

6. ¶ Semel au-
tem caussa ad-
probata, siue
vera sit, siue
falsa, non retra-
ctatur.

7. ¶ Quum ergo certus modus manu- mittendi mi- noribus xx. an- nis dominis per legem Ae- liam Sentiam constitutus es- set: eueniebat, vt qui 14. an- nos expleue- rat, licet testa- mentum face- re, & in eo fi- bi heredem instituere,

6 ¶ Α' παξ ᾧ ἐὰν ἡ δ' ὁ λόγος αἰτία
ἐν κοινσίῳ λεγῇ, εἴτε ἀληθὴς ὅτιν,
εἴτε· ὁ δὲ δὴς, ἐκ ἀναφραφῆς ἡ τ' ἐ
λαθρείας πρὸς βάσις λεγομένης γὰρ
αὐτὸ, αὐτεπιῖν ἔχει, καὶ τὴν τούτης
δοκίμῃ ἀρμυσίας ᾧ ἡ δὴ, πᾶς
λέγων πεπλανημένῳ, εἴ τιν' ὁ λο-
γὸν αἰτίαν, ἀπίθανον.

7 ¶ Επειδή δὲ εἰρήνην ἔχοντες,
π ὅτε ἐλάττω τῆς κείνης ἐλάττω. ἐροῦν ἡ
διώκεται, εἰ μὴ ἄλλο ἄνθρωπος εἴη ἡ τῆς
ἐν κοινῇ, ἐν τεύχεσιν ἀναφύεται τι
πῶς ἀδύνατον. συμβαίνει γὰρ ὅτι μὴ μεί-
ζον αὐτῆς ἴσθι ἐν αὐτῇ διώκεται ἡ
ἀλλὰ καὶ καταλιμπανέει πολλὰν ἄ-
ξια νομισμάτων, καὶ ὁμοτιθέσθαι,
καὶ πληροφόρους ἐκτελεῖν, καὶ ὅπως

vel alumna, aut collecta-
neus. Idemque est, si pro-
curatoris habendi gratia,
seruum manumittere ve-
lim, ut liber factus sine
villo impedimento nego-
tia mea administret. Vel
ancillam matrimonio cau-
sa, hoc est, ut eam in vxo-
rem ducam. Nam quoniam
inter liberum & seruum
matrimonium non confi-
llit, ideo eam manumit-
tere volui. Is autem qui
matrimonii causa manu-
mittit, intra sex menses
vxorem eam debet ducere,
nisi iusta causa impe-
diat: Veluti, quis manu-
missor, senator factus est:
Nam Senator liberos inam
vxorem ducere non po-
test. Sed & is, qui procura-
toris habendi gratia ma-
numittitur, maior esse de-
bet septemdecim annis.

gl. 19. § i. ff.
de manumissi-
sis vindictis.
nisi forse vñ
Harmenopu-
lus i iur. §.
18. § 2. xxi
§ ias ex ingra-
titudine. adde
l sicut semel
20 Co. de libe-
rali causa.

6 ¶ Cum autem semel
in consilio iusta causa al-
legata est, siue vera sit si-
ue falsa, manumissione
secuta, non retractatur.
Nam cum ea dicitur, con-
tradicare licet, & manu-
missioni moram facere.
Quæ postquã secuta est,
non credetur ei, qui iu-
stam illam causam fictam
esse contendet.

7 ¶ Quoniam verò dixi-
mus, minorem viginti an-
nis manumittere nō pos-
se, nisi iustam in consilio
causam dixerit: absurdum
quiddā hinc oritur. Con-
tingit enim, vt qui maior
sit quattuordecim annis,
legata maximi pretii da-
re, testamentūque face-
re, & heredes institue-
re possit, & quocumque

a se Cicero in
Topicis. Quod
in re maiore
valet, valet in
minore.

b v. i. Harme
nopol. 18. § 10.
et 11.

c Manumitte
re testamento
anno 18 etatis
quem posse, ut
hic, hodie et a-
tate quis ma-
numittere po-
test, qua testa-
mentū jacere.
Novel. 119. c.
2.
d d. l. i. §. 7. ff.
de postulando.

modo velit de hereditate
sua disponere: seruulum
tamen vnum, qui decem
aureis valeat, manumitte
re non possit. Ridiculum
igitur hoc ius est, quod
maiora concedit, & mino-
ra prohibet. Quod profe-
cto ferendum non vide-
tur, ut omnia bona sua
quis in quem velit trans-
ferre possit; vnū seruulū
libertate donare non pos-
sit. Vnde & Imperator no-
ster sanctissimus tāta iuris
absurditate cōmotus: cō-
stituit, ut quemadmodum
de ceteris omnibus rebus
suis adulescentes in testa-
mentis secundum volunta-
tem suam disponunt: ita
etiam quamuis minores
viginti annis seruos suos
testamento possent ma-
numittere. Porro quoniam
inastimabilis res est apud
Romanos libertas, & pro-
pter hoc lex Aelia Sentia
ante vigesimum annum
libertatē dare prohibuit:
ideo ipse mediam quan-
dam viam ingressus, non
aliter minori viginti an-
nis, seruo suo libertatem
dare testamēto permisit,
quā si decimum septi-
mum annū excefferit, &
decimum octauum atti-
gerit. Etenim cum vete-
res maiori septemdecim
annis pro aliis postulare
permittant, quare non di-
camus iudicij sui stabili-
tatem & in manumittendis
seruis ei prodesse? Qui e-
nim adeo sapit, ut alios pa-
tricio suo iuare pos-
sit is haud dubiē & sibi re-
cte consulat. Itaq. minor
viginti annis inter viuos
non manumittet. In te-
stamento autem, post an-
numdecimumseptimum,
recte id faciet. Nam cum
sex anni sint ab anno de-
cimoquarto, vsq. ad annū
vigesimum completum:
Imperator noster in tri-
bus

βέλε) πῶν ἐαυτῆς διαπένειν δεικ-
σίαν. οἰκὲν πῶν ἡ δὲ νόμισμα πῶν ἀ-
ξίον, μὴ δυνάμει ἐλδεδεοῦν. κατὰ
γέλαιος οὐδ' ὁ νόμος, ὅτι πᾶν μὲν αὖ
ζονα φιλοπνεῖ), τὰ δὲ ἡγήονα, & δὲ
δωσιν ἐν ἐξέτα. ὅπερ ἐφορητ' ἐπὶ νο-
μίζε) ὅτι πᾶσαν μὲν αὐτῆς πῶν δει-
κσίαν ἐφ' ὃν βέλε) μετὰ τήσιν, ἐλδ
δεδοῦσιν ἡ δούλον & δυνάμει. διὸ καὶ ὁ
θεοῦ τῆς ἡμετέρας βασιλεὺς, ὅτι τῇ τῆς
νόμου κινήσεις ἀποπία, ἐκείλδσεν ἵνα
ὡς περ τὰ ἀλλὰ περὶ ματὰ διαπένει
ὁ νέος διαπένειν αὖς βέλε), & τῶς
καὶ αὖς ἰδίους οἰκὲτας ὁ τῶν κ ἐνιαυτῶν
ἐλάττων, ἐλδεδεοῦν ἐν διαθήκῃ
συγκεχώρηκε. ἐπειδὴ δὲ ἀδελφίμη
τῶν ὡς δὲ Ρωμαίοις ὅτιν ἡ ἡδ
δερία, καὶ δὲ τῆς περὶ τῆς κ ἐνιαυ-
τῆς ὁ Αἰλίου Σίνπιου, πῶν ἡδ δε-
ρίαν ἐκώλυσεν δίδωσιν, τούτου χάριν
μέστω πᾶν ὁδὸν αὐτῶς βαδίσας οὐχ
ἐπέρος ἐπέξεψεν τὰ ἐλάττωνι τῶν κ ἐνι-
αυτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ διαθήκῃ δίδωσιν ἐ-
λδεδείαν τῶν ἰδίων οἰκὲτη, εἰ μὴ τ
ἡ ἐνιαυτῶν ὡς βῆ, καὶ ἀρξεται τῆς
ἐν ὅπῃ τῶν οἱ παλαιοὶ τὰ μείζονις τ
ἡ ἐνιαυτῶν συνηγορεῖν ὅτι περὶ
σιν ἐπέρος, τῶν ἐν ἐκείνῃ μὴ λέγων τὸ
τῶν αὐτῶν διανοίας σαφὲς, καὶ περὶ τὸ
τῶν ἰδίων οἰκὲτῶν τῶν δουλείας ἀπαλ-
λάττειν συμβάλλειν: ὁ δὲ ἐπέρος ὡς
ἀφ' ὅρου δὲ τῶν συνηγορεῖν ὡς ἡδ, τὸ
ἀβλαβὲς ὁμολογουμένως ἐαυτῶν
περιποιήσθαι. ὡς τε οὐδ' ὁ ἐλάτ-
των τῶν κ ἐνιαυτῶν inter viuos
μὲν οὐκ ἡδ δερίσθαι, ἐν διαθή-
κῃ δὲ μὴ τῶν ἐν ἐνιαυτῶν πῶν
περὶ αὐτῶν. ἐξ ὅντων ἐνιαυτῶν μὴ
τῶν ἰδίων μέχει τῆς τοῦ κ πληρω-
σιως, ὁ βασιλεὺς ἐν μὲν τοῖς περὶ

legatāque re-
linquere pos-
set: tamen si
adhuc minor
esset xx. annis,
libertatem ser-
uo dare non
posset. Quod
non erat scien-
dum: nam cui
totorum suo-
rum bonorum
in testamento
dispositio data
erat: quare nō
similiter et
quemadmodū
alias res, ita &
de seruis suis
in vltima vo-
luntate dispo-
nere, quemad-
modum volue-
rit permitti-
mus, ut & li-
bertatem eis
possit prae-
stare? Sed quā li-
bertas inasti-
mabilis res sit,
& propter hoc
ante xx. atatis
annū antiqui-
tas libertatem
seruo dare pro-
hibebat: ideo
nos mediam
quodammodo
viā eligentes,
nō aliter mino-
ri xx. annis li-
bertatem in te-
stamento dari
seruo suo con-
cedimus nisi
xvii. annum
impleuerit, &
xviii. attige-
rit. Quum n.
antiquitas hu-
iusmodi atatis
& pro aliis po-
stulare conce-
derit: cur non
etiam sui iudi-

cij stabilitas ita eos adiuuare credatur, ut ad libertatem dandam seruis suis possint

τοῖς ἑσὶν ἐνιαυτοῖς, μέχρι τῆς ἰς πλὴν
κάλυψιν ἐφύλαξε τῇ Αελίᾳ Σέντιᾳ,
μὴ ᾧ τῇ ἰς τὸ πρὸς τῆς συνεχέ-
ρησε.

bus primis usque ad annū
decimum septimū prohi-
bitionē legis Alia Sentia
servavit, post annum ve-
rō decimum septimū ma-
numittere concessit.

DE LEGE
FUSIA CA-
niniatollēda.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΟΥ-

σίᾳ ἀναγρέσεως.

Τίτλος ζ.

TIT. VII.

DE LEGE FUSIA

CANINIA TOL-

lenda.

TIT. VII.

¶ Manumittere testamento eos posse, qui inter vivos manumittere eosdem possunt.

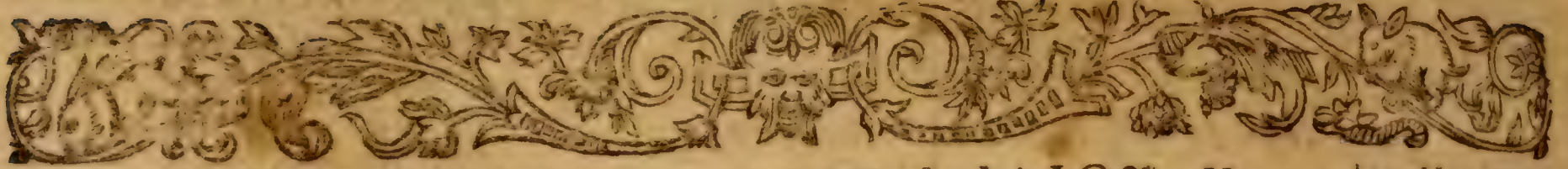
a sic Cod. de
lege Fusia, c.
4. Paul. 14.
alias ΦΟΥ-
ΡΙΟΥ. Nam
et paulo post
Theophilo di-
citur φέρος
et ita Ulpia-
no l. 24. Lex
Furia.

Ege Fusia Cani-
nia certus mo-
dus constitu-
tus erat in ser-
vis testamento
manumitten-
dis: quam, qua-
si libertates
impedientem,
& quodammo-
do invidiam
tollendam esse
cēsumus: quū
fatis fuerat in-
humanum, vi-
uos quidem
licentiam ha-
bere totam
suam familiam
libertate do-
nare, nisi alia
caussa impe-
diat liberta-
tem: morienti-
bus autem hu-
iusmodi licen-
tiam adimere.

Μὲν Αέλιος Σέντιος, τῷ
ἐλάττω τῇ κ ἐνιαυτῷ
δεσπότῃ, τῇ ἰδίᾳ οἰκί-
ᾳ ἐλδιδεοῦν συνε-
χόμενος ἔτερος νόμος πρὸς ἐλδιδε-
οῦν δὲ ἀλλοτρίᾳ, ὁ Φέριος Κανί-
νιος, ὁ δὲ φανερός ἐλδιδεοῦν δὲ ἐ-
βέλετο ἐν δὲ δήκῃ. τὸν ᾧ τὸν νόμον ὁ
δουλοβέσας ἡμῶν βασιλεὺς, ὡς τῇ ἐ-
λδιδεοῦν μαχόμενον, ἢ τῇ ταύτης
φθοροῦν δόσῃ, δι' οἰκίας αἰεὶ λε-
γόμενος. ἀπὸ αὐτοῦ ποινῇ κείνας,
αὐτὸν μὲν ζῶντας ἔχειν ἀδελφὰν πάν-
τας ἐαυτῷ αὐτὸν οἰκέτας ἐλδιδεοῦν,
εἰ μὴ πρὸς αἰτία δὲ ἀκωλύει, τὸ τῷ ἐλδιδεοῦν
ἢ τῷ ἰδίᾳ οἰκίᾳ τῇ κ ἐνιαυτῷ, ἢ
ἐν φερέσει κρεδιδέοι δὲ δόσῃ πλὴν
ἐλδιδεοῦν, τοῖς ᾧ τῇ ταύτης μὴ
δοτεζάφθαι, αὐτὸν ἐαυτῷ οἰκέτας ἀ-
κωλύτως ἐλδιδεοῦν.

Ex quidē A-
lia Sentia mi-
nori viginti
annis domino
servum suum manumitte-
re non permisit. Erat au-
tem & alia lex quæ de
manumissionibus tracta-
bat, Furia Caninia: quæ
certum tantum servorum
numerus in testamento
volebat manumitti. Hæc
verò legem Imperator
noster optimus, ut liber-
tati adversantem, & inui-
dia plenam per constitu-
tionem suam sustulit. In-
humanum esse iudicans,
vivos potestatem habere
vel omnes servos suos ma-
numittendi, nisi cum ali-
qua causa impedit, veluti
cum minor viginti annis
manumittere prohibetur
aut cum in fraudē credi-
torum datæ libertates re-
vocantur, morientibus ve-
rò non permitti, ut citra
impedimentum servos
suos manumitterent.

b Meminit
Ulpianus in l. 24.
ta Taciti.
c interpres τὸ
φανερὸς hic
sumit pro certo
numero servo-
rum. Id sane
constitutum le-
ge Furia. 4.
Paul. sent. 14.
§. ultimo. Ul-
pian. l. 24. 1.
Gaius 2.
d Argumentū
a contractibus
inter vivos ad
ultimas volun-
tates.
e hoc est fami-
liam, ut hoc lo-
co Institutio-
num, alias ei-
usdem servus
οἰκία fami-
lia.

*a Digestorum
6.1. Gaius 3.*

DE HIS QVI SVI
VEL ALIENI IV-
ris sunt.

TIT. VIII.

TINΕΣ ἸΔΙΟΥ Η

ἄλλοῦ δικαίαι εἰσι.

ΤΙΤΛΟ Η.

DE HIS QVI
SVI VEL A-
lien iuris sunt.

TIT. VIII.

Personarum alias, sui, alias, iuris esse alieni, idque vel in dominium vel parentum potestate. I. De potestate dominorum in servos, quo iure introducta, et quos spectus habuit.

*b ἀτομὸν π
δολαίαν ὑπὸ
πρ. titulo de su
re personarū
in f. et inulo
de Libertinis
in f. princip.
c Idem sup.
tit. de liberti-
nis in fine
princip
d sup. tit. de li
bertinis.*

AD exitū no-
bis perducta
est prima
personarum
divisio, in
qua dictum est, hominū
alios esse liberos & alios
servos. Ac rursus Servi-
tutem individuum quid-
dam esse, & libertatē in-
durs species scindi. Libe-
rorum enim alios esse in-
genuos, & alios liberti-
nos. Atque verum Inge-
nuitatem esse individua:
Libertinitatē vero olim
in tres species diuisā fuisse.
Nā libertinorum alios
fuisse ciues Romanos,
quosdam Latinos Iunia-
nos, & aliquos dediticios.
Addidimus etiam Dedi-
ticiorum & Latinorū con-
ditiones diuersis consti-
tutionibus sublatas esse. V-
iam Libertinitatis vna tā-
tum sit species, quemad-
modum & Ingenuitatis.
¶ Dicamus nunc & de se-
cunda personarum diui-
sione. Hominum enim
alii sunt in potestate, alii
sunt suae potestatis, hoc
est, alii sunt sui iuris, alii
sunt iuris alieni. Disca-
mus igitur prius de per-
sonis quae alieno iuri sub-
iectae sunt: nam ex his &
eas cognoscemus, quae sui
iuris sunt. Quicunque e-
nim inter has non sunt,
apertum est, inter eas esse
qui sui iuris sunt. Subie-
ctum autem esse alieno
iuri, Græcè ὑπὸ αἰσ, La-
tinè dicitur potestas. Hæc

Περὶ τῆς ἀποστάσεως δι-
καιοσύνης, ἐν ᾗ εἴρηται, ὅτι τῶν
ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσιν
ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. καὶ ὅτι ἡ μὲν
δουλεία ἀτομὸν ὑπὲρ ἑξῆς ἢ ἑλπίδα
εἰς διαιρέσει εἰς δύο. τῶν γὰρ ἐλευθέρων,
οἱ μὲν εἰσιν ἀγνοεῖς, ἢ ἡ ἀπὸ ἡλ-
δεσθῆναι καὶ ἡ μὲν ἀγνοεῖα ἀτομὸς. ἢ ἡ
ἀπὸ ἡλδεσθῆναι πάλαι διηρῆτο εἰς
τεῖα τῶν γὰρ ἀπὸ ἡλδεσθῆναι, οἱ μὲν ἐμ-
νοντο πολίται, Ῥωμαῖοι, οἱ δὲ Λατῖνοι. ἡ
μὲν δὲ ὅτι τὴν ἀρεσιν τῶν δεδιπλῆτων
καὶ Λατίνων, ὁ δὲ σεβαστὸς ἡμῶν βα-
σιλεὺς διαφόροις διατάξεσιν αἰεὶ λα-
βεῖν τε λοιπὸν, καὶ τὴν ἀπὸ ἡλδεσθῆναι
τῶν μόνον εἰδῆ, καὶ διὰ περὶ ἐξῆς ἢ ἐξ
γνώσεως. ¶ λεγόμενον δὲ τὴν δευτέραν τῶν
ἀνθρώπων διατάξεσιν τῶν γὰρ ἀνθρώπων
οἱ μὲν εἰσιν ὑπεξέστοι, οἱ δὲ ἀν-
τεξέστοι. οὗτέστιν οἱ μὲν ἰδίαις δικαίαι, οἱ
δὲ ἀλλοτρείου δικαίαι μάθωμεν οὐκ
ἀπομένοντες τῶν ὑπεξέστοιων. ἐντεῦ-
θεν γὰρ ἡμῶν ἡ γνώσεως καὶ δεῖ τῶν ἀντε-
ξέστοιων γνώσεως. ὅσοι γὰρ μὴ ἐν ταῖς
πρόδηλον ὅτι ἐν τοῖς ἀντεξέστοις εἰ-
σιν. ἢ ἡ ὑπεξέστοιότης ἡ λέγεται pote-
stas. ταύτην ἡ ἐχόμενη τῶν ἡμετέ-
ρων οἰκιστῶν, ἢ καὶ τῶν ἡμετέρων πα-
ιδων.

Equi-
tate de
iure
personarum a-
lia divisio. Na-
quidam per-
sonae sui iuris
sunt, quaedam
alieno iuri sub-
iectae. Rursum
earum, quae a-
lienno iuri sub-
iectae sunt, a-
liae sunt in po-
testate paren-
tum, aliae in po-
testate domi-
norum. Vide-
mus itaque de
his, quae alieno
iuri subiectae
sunt, nam si co-
gnouerimus,
quae istae perso-
nae sunt: simul
intelligemus,
quae sui iuris
sunt. ac prius
inspiciamus de
his, quae in po-
testate domi-
norum sunt.

*e μόνον εἰδῆ
vi. 3. sup. de
libertin. cui op-
ponitur πολυ-
εἰδῆ καὶ πολ-
κίος.
f. Hominum
alii ὑπὲρ ἑξῆς
στοι αἰσ αἰσ
ἐξέστοι αἰσ
ὑπὲρ ἑξῆς
σῆς αἰσ
αἰσ ἐξέστοι
sue potestatis
sui iuris, etia
cipatus. qui
autem sui iu-
ris sine vide
apud Ulpianū
tit. de his
qui sui iuris
sunt.
g. 1. Gaius 1.
h. 1. 1. 1. ff
eod.
h. ὑπὲρ ἑξῆς
tis quid.*

porro habemus aut in servos nostros, aut in liberos nostros

Cumque Aelius Marcianus Praefes provincie illac prateriret, auxilium eius invocauerunt. Is cum eos interrogasset, simul & conditionem ipsorum cognovit. & causam cui se adiret didicit. Sed cum nullam legem haberet qua species talis dirimeretur: re ad Principem retulit, quid de ea fieri placeret consulens, & omnia ut gesta erant exposuisset. At Princeps ad ea commotus rescripsit, Seruis de domino querentibus facile credendum non esse. Natura enim servus domini hostis est. Sed Iudicem eos conuocare, & quid inter eos controuersiae sit, cognoscere debere. Ut si intolerabilis dominorum sauitia videretur, cogatur domini eos, quibus tam duri & acerbis incumbat, bonis conditionibus vendere, & dominis pretium illorum reddatur. Ideo autem dixit, Bonis conditionibus, ne dominus seruo infensior, graues venditioni conditiones apponeret, paciscens scilicet, ut aut semper haberetur in vinculis, aut nunquam numeraretur, aut haberetur in regionibus quae tam graui & imminuti caelo sunt, ut nemo id nisi qui diu assueuerit, ferre possit. Et ita potestas fieret, videri domino, etiam a venditione crudelitatem suam copactam in seruum effundendi. Rectissime autem & illud Princeps adiecit, ut venderetur servus, ac pretium domino daretur: quo scilicet & servus per venditionem ab impotenti & acerbis domino liberaretur, & dominus pretium accipiens nullum ex seruo damnum sentiret. Nec est quod indignetur dominus, non licere sibi, ut suis seruis imperet: quo-

αρεστοντος Αλίου Μαρκιανού τὸ εὐ-
αρχίας ἀρχόντος, ἐπεκαλέσαντο πρὸς
αὐτὸ βοήθειαν. ὃς ἐρωτήσας, ἔγνω
τὴν τύχην, ἐμαρτυρήσας τὴν αἰτίαν τῆς
αἰτίας αρεστούσεως. καὶ ἔχων τὸ νόμον
τῆς αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν τέμνοντα, ἐπύ-
θετο βασιλεῖα πρὸς τοὺς αρεστοὺς, πάντα
τὰ γεγονότα δηγήσασθαι. ὁ βασι-
λεὺς πρὸς τοὺς κληθεῖς ἀρεστοὺς μὴ
χρῆσθαι ἀρεστῶς πρὸς τοὺς οἰκέ-
ταις λέγουσι πρὸς τὸν δεσπότην. φύ-
σις γὰρ ὁ δοῦλος τῆς δεσποτικῆς πολέ-
μιος, ἀλλὰ συγκροτῶν διὰ τὴν φύσιν, καὶ
διὰ τὴν φύσιν τὰ μεταξὺ αὐτῶν. καὶ εἰ
φανήσονται ἀφόρητος οὖσα τῆς δεσποτικῆς ἢ
ἀγανάκτησις, ἀνάγκη ἐξελθεῖν τοὺς δε-
σπότης καὶ ὧν ἔστι χαλεπαίνειν, καὶ
ἀλλήλους πωλῆσαι, καὶ τὸ τίμημα τοῖς
δεσπότης δοῦναι. ἀλλὰ τὸ ὅτι εἶπε,
καλῶς ἢ ἀρεστῶς, ἵνα μὴ ὁ δεσπότης ἀ-
γανακτήσῃ ἐπὶ ὅτι τὸ οἶκτον, ἀρε-
στὸς ἐν τῇ ἀρεστῇ βαρείας ἐγγράψῃ
συμφωνήσας τυχόν, ὥστε αὐτῶν ἐν
δεσμοῖς, ἢ ὅτι καὶ μὴ δεσποτικῶς ἐλθὲν
ερεθίσαι, ἢ ὅτι καὶ οἰκείῃ αὐτῶν ἐν
χρεῶ, βαρύνει τοὺς ἀρεστοὺς ἐχρῆσθαι τοῖς
ἀνέτοις καὶ γῆρας παρρησία πρὸς δεσπότη-
την πωλῆσαι, ὅτι τὸ πᾶντων τι-
μωρεῖσθαι καὶ μὴ πρὸς τὴν ἀρεστον τὸ οἶκ-
τῶν. ὁρῶντες γὰρ καὶ τὸ ὁ βασιλεὺς
αρεστοὺς ἐκείνους, καὶ τὴν ἀρεστον τὸ οἶ-
κῆται, καὶ τὸ τίμημα δεδωκεῖν πρὸς δε-
σπότην ἵνα ὁ μὲν οἰκέτης ἀρεστῶς ἀρε-
στῶς, πικρὸν δὲ τὸ γῆρας δεσποτικῶν, ὃς
δεσποτικῶς μὴ ζημιωθῇ τὸ οἶκῆται,
ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν ἀρεστον τὸ οἶκῆται, καὶ μὴ
ἀγανακτήσῃ ὁ δεσπότης, μὴ συγ-
χωρεῖν μὲν τῶν ἰδίων ἀρχῶν οἰκείῃ.

præcepit, ut si
intolerabilis
videatur saui-
tia dominorum,
cogantur ser-
uos suos bonis
conditionibus
vendere, ut
pretium domi-
nis daretur: &
recte: expedit
enim Repu-
blicæ, ne sua re
quis malè uta-
tur. Cuius re-
scripti ad Ae-
lium Martia-
num missi, ver-
ba sunt hæc:
Dominorum qui
dem potestatem
in seruos seculi-
liberari esse oportet,
nec cuiquam
hominum ius suum
destruere sed et do-
minorum inter-
est, ne auxilium
contra sauiam,
vel famam, vel
intolerabilem in-
iuriam denegetur
eis, qui iuste
deprecantur. Id-
eoque cognosce de
querelis eorum,
qui ex familia
Iulij Sabini ad
sacram statuum
confugerunt, &
si vel durius ha-
bitos, quæ aequi
est, vel infami in-
iuria adfectos of-
fense cognoveris, va-
nare iube, ita ut
in potestatem do-
mini non reuertā-
tur. Quod si mea
constitutioni frau-
dem feceris, sciat
me hoc admis-
sum aduersus se
seuerius exequi
iurum.

a hinc illud
proverbum

apud Festum

in, Quot ser-

uos. Seneca

epistola 47.

Totidem esse

seruos quot ho-

stes. vide Ari-

stotelem 1. Po-

liticon. 4. circa

finem.

b Bonis igitur

conditionibus

seruum ven-

dere, refertur

ad ipsum e-

tiam seruorum

non ad domi-

norum tantum

utilitatem.

c His conditio-

nibus serui di-

strahi non de-

bent.

d v. l. s. &

qua ibidem scri-

psi C. si manci-

pium ita fue-

rit alienatus,

ut manumit-

tatur, vel con-

tra.

e qualis forte

offis, infesta

culisibus &

majis, in qua

relegatio, qua

si in insula ro-

legatio erat. l.

7. s. s. ff. de in-

terdictis &

relegatis l. vl.

§. 2. ff. de pæ-

nis. unde a Na-

xiarum eno de-

citur a pæn-

epinos epn-

mia, adde

huic loco tit.

C. si servus ex-

portandus va-

nierit. adde

de fundo &

agris pestilen-

tibus l. 46. ff.

de edilicio. l.

4. C. de adili-

ad.

ὁ δὲ βασιλεὺς, ἢ ἄλλοντα^a αὐτῷ ὑπη-
κόοις δαργατεῖ. εἰκὸς δὲ καὶ αὐτῷ οἰκέ-
τας ἀπερριπτοὺς κατὰφυγῆς ἐαυτοῦ
αἰχμῆν, ἢ καὶ φυγῇ χειρομαχίοις τὴν δε-
σποτικὴν ζημιάσαντι πλὴν οἰκείαν τιμὴν.
ὥστε οὐδὲ ἀμφοτέρων ἐποίησατο
πρόνοιαν, καὶ τῆς δεσποτικῆς, καὶ τῆς οἰκε-
τικῆς. λυσιτελεῖ γὰρ ἔστι παρὰ τῇ
πολιτείᾳ τὸ μηδένα κακῶς τῇ οἰκείᾳ
καχεῖσθαι, καὶ οὐδὲν ἔστι ὅτι τὰ τὸ δόξα-
ξενος ῥήματα, πρὸς Ἀέλιον Μαρκία-
νον ἀντιγραφέντα, ἐν τοῖς. πλὴν τῆς
δεσποτικῆς ἐξουσίας ἀμείωτον ἐστὶν καὶ
καὶ τῆς οἰκτικῆς. καὶ εἰ δὲ τοῦτω τὰ νόμῳ
περασοῦσθαι. τοῦτέστι, εἰ δὲ τίποτε τῆς
τῆς δεσποτικῆς δικαίων μειώσας. συμ-
φέρει ὅτι καὶ τοῖς δεσποταῖς, τὸ βοηθεῖσθαι
αὐτοῖς οἰκέτας κακῶς φερομένοις ὑπὸ
τῆς δεσποτικῆς, ἢ ἐξ ὀργῆς ἀμέλει, ἢ λι-
μοῦ, ἢ ὑβρεως ἀφορήτου. ὅθεν οὐ καὶ
ἀρνεῖσθαι τοῖς δικαίᾳ ἀντιθεῖσιν οἰκέταις.
ἀγνοῶσι τίνων παρὰ τὴν μέμφεως τῆς
ὄντων μὲν ἐν τῇ Ιαλίας Σαβίνας φαμι-
λίας, κατὰφυγόντων ὅτι ἀνδριάν-
τας. καὶ εἰ ζητῶν εἰρεῖς ἀπαντήσαντες
παρὰ αὐτοῦ τὴν Σαβίνον ἢ περ ἐχθρῶν, ἢ
εἰς ἀγροῦ τῶν αὐτοῦ ἐλκυθέντας
παρὰξιν, ἀπαπαρῶσι καὶ κλέπτου.
ἐπεὶ μὲν τοι, ὥστε μὴ ὑποσέφειν εἰς
πλὴν τῆς περὶ αὐτῶν δεσποτικῆς. εἰ
δὲ ὁ εἰρημότης Σαβίνας, πρὸς παρ-
αφῶν τὴν τοιαύτης παρὰξιν τὴν δόξα-
νον τῇ δόξαξενος, καὶ παρὰ πλὴν ὅ-
ψιν αὐτοῖς οἰκέτας πωλήσας, ἰδίᾳ δὲ
συμφωνήσας, ὥστε τοῖς αὐτῶν ἀνα-
δοθῆναι, πικρότατος αὐτῶν φανήσεται
ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα πλημμελοῦντι καὶ
πλὴν αὐτῶν παρὰξιν δόξαξιν.

quoniam subditos suos a Inuito ple-
Princeps & inuitos be-
neficio afficit. Porro illud *rumque bene-
ficio datur.*
facile futurum erat, ut
serui desperata libera-
tione, aut manus ac vim
sibi afferrent, aut fuga ar-
repta, pretium sui domi-
no auferrent. Virisque
igitur prouidit, & domi-
nis & seruis. Nam & hoc
expedit Reipublicæ, ne
quis sua re malè utatur.
Sunt autem rescripti ad
Ælium Marcianum missi
verba hæc: Dominorum
quidem potestatem in ser-
uos suos illibatam esse
oportet, neque hac lege
dissolui, id est, nihil debet
ex iure dominorum mi-
nui. Sed tamē id dominis
utile est, ut auxilium fe-
ratur seruis, qui malè a
dominis habentur, aut ex
immodica ira, aut per fa-
mem vel aliam intolera-
bilem iniuriam. Vnde
nec seruis qui iusta petūt,
id negandum est. Cognito-
sce igitur de querela eo-
rum, qui ex familia Iulii
Sabini ad statuas confu-
gerunt. Et si, re tota per-
quisita, durius eos à Sabi-
no quàm par erat tracta-
tos: aut ad turpissimam quæ-
dam obeunda adactos
esse compereris, distrahi
iube. Idque ita, ut nun-
quam in venditoris pote-
statem reuertatur. Quod
si dictus Sabinus in frau-
dē huiusce constitutionis
aliquid agere tentauerit,
palam quidem & prima
fronte seruos venundās,
sed clam & per occultum
paciscens ut sibi reddan-
tur: seuerissimè aduersus
eum, qui tantum facinus
admiserit, fraudemque
constitutioni suæ fecerit,
princeps eam rem exe-
quutus est.

b l. 2. ff. de his
qui sunt sui
vel alieni iu-
ris.

DE PATRIA PO
TESTATE.

TIT. VIII.

¶ Patriam potestatem in liberos adquiri nuptijs contractis. 1. Et quid Nuptia. 2. Ius patriæ potestatis quo iure, et quibus. 3. Et in quos competat.

a l. 3. ff. de his qui sunt sui. Vlpianus. §. 1. l. 1. Gaius. §. 3. b Glossa matrimonium γάμος καὶ συμβίωσις. c dicitur etiā connubium Vlp. l. §. 5. d l. 1. ff. de ritu nuptiarum Vlp. d. l. §. 2. 1. Gaius. §. 4. Harmeno. 4. §. 1. e Columell. 12 nihil conspici ebatur in domo diuiduum Lactant. 2. c. 21. qui seruari potest charitas, nisi deuota mens & seruata inuicem fides in diuiduam fecerit charitatem. sed hæc ad communionem bonorum & amoris, non vitæ referenda sunt, de qua hæc agitur f recte τοῦ ἐπιπλεονεκτήσαντος additum Id enim votum nuptiarum, reposita autem nuptia, diuortio dirimuntur. g l. 3. ff. de his qui sunt sui. h Potestatis in liberos & seruos differentia addel. 215 ff. de verborum significacione. i l. 1. ff. de his qui sunt sui.

EAm ante diximus in potestate nos habere seruos nostros & liberos nostros. Cum igitur de eo dictum sit, quemadmodum serui in potestate nostra sint, reliquum est ut dicamus, quem admodum in potestate nostra sint liberi. In potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptiis suscepimus.

1 ¶ Porro quod Græci vno verbulo dicunt γάμοι, id Latini, nuptias & matrimonium appellant. Et quid est matrimonium siue nuptiæ? Viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem promittens siue præbens.

2 ¶ Ius autem potestatis, quā in liberos nostros habemus, proprium est ciuium Romanorum. Nemo enim aliustalem potestatem in liberos suos habet, qualiter habent ciues Romani. Est igitur ius illud ciuilibis iuris. Nam potestas quā in seruos habemus, iurisdictionum est.

3 ¶ Qui igitur ex me & vxore mea nascitur, in potestate mea est. Similiter & is, qui ex eo qui in potestate mea est, & vxore eius nascitur, id est, nepos meus, & neptis mea æquē in potestate mea sunt. Idē & in pronepotibus, abnepotibusq. & deinceps dicendum est. Qui verō ex filia mea nascuntur, in potestatem aui materni, id est, in meam scilicet non cadunt, sed in potestate patris sui sunt.

ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΚΗΣ

ἐξουσίας.

Τίτλος θ.

ΕΓνωρίζω ἐν τοῖς παραλαβάνῃ in potestate έχομεν τὴν ἡμετέραν οἰκετήν, καὶ τὴν ἡμετέραν παίδων, καὶ τὴν οἰκετὴν λεγέμενης ὑπεξουσιότητος, ἐπὶ τοῖς λοιποῖς εἰπεῖν τὸ τὴν ἡμετέραν ἰν ποτεστέτε ἢ οὐκ ὑπεξουσιότητος. ἰν ποτεστέτε έχομεν αὐτὴν ἡμετέραν παίδων, οὐδὲ ἐν οὐκ ὑπεξουσιότητος.

1 ¶ Οὐ γάρ μὴ εἴη) Ρωμαϊκὴν δὲ λέγεται nuptia siue matrimonio. καὶ τὸ ἐστὶ γάμος; ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια ἀχέρησον. τὸ βίβειν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπαγγελιομένη, ἢ οὐκ παρέχουσα.

2 ¶ Τὸ ἰν ποτεστέτε ὅπερ έχομεν τὴν ἡμετέραν παίδων, μόνον Ρωμαῖοι ἰδίῳ ἐστὶ οὐδεὶς γὰρ ἕτερος καὶ τὴν οἰκετὴν παίδων τῶν αὐτῶν ἐπὶ ὑπεξουσιότητι, ὅπερ ἴαν Ρωμαῖοι ὥστε οὐκ ἰuris ciuilibis ἐστὶ τὸ νόμιμον. τὸ γὰρ καὶ τὴν οἰκετὴν ἰuris gentium.

3 ¶ Οὕτως ἐξ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς πικτόμενος γάμος, ἐμὸς ὑπεξουσιότητος. ὥσαι τὸς καὶ ἐκ τῆς ὑπεξουσίας, καὶ τῆς αὐτῆς πικτόμενος γάμος, τούτοις ὁ ἐμὸς ἐξ ἑρῶν καὶ ἡ ἐμὴ ἐγγόνη, ὁμοίως ἐμὸς καὶ τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐγγόνων καὶ ἀπὸ τῶν ἐγγόνων, καὶ τὴν ἐφεξῆς οἱ γὰρ ἐκ τῆς ἐμῆς πικτόμενοι θυγατέρες, καὶ υἱοὶ βληθέντες, τῇ ὑπεξουσιότητι τῆς πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς πάντως, ἐμὸς δηλοῖ ὅτι, ἀλλ' ὑπεξουσιότητος ἐστὶν) πρὸς ἰδίῳ πατρί.

DE PATRIA
POTESTATE.

TIT. IX.

Nuptia siue matrimonium, est viri & mulieris coniunctio in diuiduam vitæ consuetudinem continens.

2 ¶ Ius autem potestatis, quod in liberos habemus, proprium est ciuium Romanorum: nulli alij sunt homines, qui talē in liberos habeant potestatem, qualē nos habemus.

3 ¶ Qui igitur ex te & vxore tua nascitur, in tua potestate est. Itē qui ex filio tuo & vxore eius nascitur, id est, nepos tuus & neptis, æquē in tua potestate: & pronepos, & proneptis, & deinceps ceteri. Qui autem ex filia tua nascuntur, in potestate tua non sunt, sed in patris.

DENVPTIIS.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ.

DE NVPTIIS.

TIT. X.

ΤΙΤΛΟ Ι.

TIT. X.

quæta nuptia quæ astate & quorum consensu recte contrahantur & quemadmodum liberi furiosi re-
 ctè contrahant. 1. De nuptiis & an & quomodo sanguinis ratione prohibita inter parentes &
 liberos. 2. inter fratres & sorores etiam adoptiuas. 3. cum fratribus, & sororibus, etiam adoptiuis, si-
 lia. 4. inter fratres, & sorores liberos. 5. cum amita, matertera: amita magna, matertera magna etiam
 adoptiuis: & quemadmodum quis eas adoptiuas habere possit. 6. § An & quomodo ad finitatis
 ratione nuptia prohibita cum ea quæ quondam priuigna, nurus. 7. socrus, nouerca. 8. cum ea quæ
 nobis compriuigna. 9. cum ea quæ uxor, post diuortium. x alio viro sustulit: cum sponsa filij & patris.
 10. cum ea quæ seruici cognatione nos adiungit. 11. § Miscella de nuptiis interdictis. 12. § De pœnis
 incestu & similibus nuptiarum. 13. § Non tantum nuptiis, ut superius dictum, sed & legitimatone
 liberos in potestate parentum redigi, & quemadmodum liberi à parentibus curia oblati legitimantur.

afic 4. Har-
 monul. 1. §.
 2. Gloss. viri
 potens & pœn-
 mos nō pñ ē-
 paxpos, vi-
 rago, adulta,
 pubes.

b 4. Harma-
 monul 4. §. 3.
 l. 2. ff. de ritu.
 Quid si qui
 in potestate
 est nuptias cō-
 traxit? Pau-
 lus 2. sentent.
 19 §. 2. contra
 etas nuptias
 solus negat. cō-
 trationem e-
 nim publica
 utilitatis pri-
 uatorum cōmo-
 dis præferri,
 de qua quæsti-
 one plenius di-
 xi ad l. 25. ff.
 de ritu nup-
 tiar.

Ultas autē nuptias inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, foeminae autem viri potentes, siue patres familiarum sint, siue filij familiarum, dum tamen si filij familiarum sint, consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt: nam hoc fieri debere, & civilis, & naturalis ratio suadet, in tantum, ut iussus parentis præcedere debeat. Unde quaesitum est an furiosi filia nubere, aut furiosus filius uxorem ducere possit? Quum-

Ενόμοις ὁ γάμος με-
 τὰ τὸ ἀνῆλων συνι-
 τῶσι Ρωμαῖοι, ὡς καὶ
 αὐτοὶ γάμων τοῖς νό-
 μοις διηγούμεθα φυλάττωσι. δεῖ ὅ-
 τινος μὲν ἀρρενας ἐφήβοις εἶναι, τὰς δὲ
 θηλείας ἀνδρὸς δεκτικὰς. Τυτέσι,
 αὐτὸν μὲν ἰσὺς βεβηκέναι τὸ πενταε-
 καιδέκατον ἔτος, τὰς δὲ, μείζους εἶναι τῶν
 ἰσὺς ἐνιαυτῶν. ταῦτα ὁ λέγων μὲν, εἴτε
 ὑπεξέσποι, εἴτε αὐτεξέσποι εἰσὶν οἱ
 πρὸς γάμον συνιόντες. ἀλλ' ὅτι τῶν
 ὑπεξέσπων ἢ ἑτερόν τι ζήτῳ μὲν, συ-
 νάμνεσιν εἶναι τὸ γυνέων, ὧν ὑπεξέσποι
 εἰσὶν οἱ συναπτόμενοι. τὸ γὰρ χρῆμα
 γίνεσθαι ἢ ὁ πολιτικός ἢ ὁ φυσικός ἀ-
 πατεῖ λογισμός. ὁ πολιτικός μὲν δὲ
 τὸ τὸ Ρωμαίων ἴδιον, τὰς τε τῶν ὑπεξέ-
 σπότητα. ὁ φυσικός δὲ ἐπεὶ δὴ δίκαιον
 αὐτὸν μέχρι τῆς αὐτῆς ἡλικίας ἀναξέ-
 φαντας, αὐτὸν γυνεὶς δηλονότι, ταύτης
 ἀξιοῦσθαι πρὸς τῆς γάμου συ-
 νόδοις μεῖν. δεῖ ὅτι τὸ πατρὸς ἢ μητρός
 ἀκλόσιν, τὰς τε δὲ πατέρα συ-
 ναγεῖν. ὁ δὲ ἀμφιβολίας ἄπρον γέ-
 νε καὶ κείνο μακροτέρως πατρὸς ἢ
 θυγατρὸς πρὸς γάμον ἐλθεῖν ἐπείγουσιν.

Ultas autē nuptias inter se ciues Romani, cum ea, quæ de nuptiis, legibus cauentur, obseruant. Necesse est autē, ut masculi puberes sint, foeminae viri potentes, hoc est, ut illi maiores sint annis quatuordecim, hæc annos duodecim excedant. Atque hæc dicimus, siue filij familias siue patres familias sint hi, qui nuptias contrahunt. In filiis tamen familias aliud quiddam exigimus. Nempe parentum consensum, in quorum potestate sunt hi, qui matrimonio coniugantur. Id enim fieri & civilis & naturalis postulat ratio. Civilis quidem propter ius quod Romanorum proprium est, ne per patriam potestatem. Naturalis verò, quoniam æquum est, ut qui ad illam usque ætatem eos educauerunt (parètes scilicet) hoc honoris habeant, id est, ut matrimonio cōsentiant. Oportet autē patris iussu præcedere, hoc est, oportet à patre rem cōprobari. Unde illud in dubitatione deuenit, Cū pater in furore esset, filius aut filia ad contrahendas nuptias sollicitabantur.

c Consensus
 parentum in
 nuptiis libero-
 rum interce-
 dere quemad-
 modum debe-
 at ex civili
 & naturali
 ratione.

d Imo subse-
 qui potest con-
 sensus l. 5. Co.
 de nuptiis. l. 7.
 inf. ff. de spo-
 salib. non ta-
 men cogitur
 pater consen-
 tire, cum pos-
 sit contradice-
 re, d. l. 5. d. l. 7.
 non consentit
 autem qui i-
 gnorat: l. 11. ff.
 de statu homi-
 num.

e l. 8. ff. de
 iis qui sunt
 sui: l. 9. ff. de
 ritu. l. 1. tam de
 mentis 28. Co.
 de episcop. au-
 dientia: l. si fu-
 riosi 25. Cod.
 de nuptiis.

que super filio variabatur, nostra processit decisio, qua permissum est ad exemplum filiae furiosi, filium quoque furiosi posse, & sine patris interuentu matrimonium si-
 bi copulare, secundum datum ex nostra constitutione modum.

Neque. n. calamitas patris furiosi liberos à potestate eius liberat. Quoniã neq. sana ac sobria parētis mēs potestaté patriam aduersus liberos inducit, vt cōsequēter dicere possim⁹, cū pater sapere desit v. nā & patriā potestaté extinguī. sed potius liberi ex iustis nuptiis procreati, eā inducūt. Nuptias igitur liberi volebāt contra here, sed cū h' ijsam. esēt, opus erat patris cōsensu. At is qui in furore est, nullū potest habere cōsensū. Querimus ergo an possint. Et quidē si dicim⁹ cōsensum esse, cū specialiter pater dixerit sibi id quod agitur placere, hunc a furente consensum prestari morbus non patitur. Sin aut cōsensum esse admittimus, quod cū pater rem quæ gesta est, videret, nō cōtradixerit: propi⁹ est, vt citra impedimentū nuptiæ procedant. Attamen ne hoc quidē verum est. Nam is, qui in furore est, tacēdo non cōsentit, quoniã is demum consentit, qui cū rē sentiat quæ agitur, si illa parū ipsi placeat, contradicere potest. At is, qui furore tenetur, tacet quidem, sed vt malis oppressus, non vt placidē quiescens. Quoniã igitur multæ magnæq. hisce de rebus inter Iuriscōsultos erant dubitationes. edita est Imperatoris nostri cōstitutio, quæ totā controuersiam dissoluit, ac filio cuius pater in furore est permittit, vt legitimā sibi vxorē adiungat, nō expectato patris cōsensu, quē admodum & filia permissum est (nam in filia, nulla erat dubitatio) huiusmodi sententiis, quæ præfata constitutione comprehensa sunt.

¶ Potrò quoniam diximus, nullas esse nuptias, cum civis Roman^{us} maior an-

ἔ γδ παύε) τῷ ἔχειν ἰν ποτεσάτε αὐ
 παῖδας, μαρίαν ὁ πατήρ δυσυχίσας.
 ἐπειδὴ, ἔχιν ἡφών λογισμός τῷ πα-
 τρός, ἰν ποτεσάτε ποιεῖ ὅις πᾶξάπ
 αὐ παῖδας, ὥς τε ἡμᾶς λέγῃ σερη-
 θέντα τὸ πατέρα τὸ φρονεῖν, σωμα-
 πολλυῖν κῆ πῶ κῆ τῷ παῖδι ὑπε-
 ξυστότητα, ἀλλ' ὅς ἐννόμων γάμων
 γυνούρῳ ὅκετός. ἐβέλοντο οὐκ οἱ
 παῖδες ὅπῃ γάμον ἐλθεῖν, ὅπως ἐξέποι
 ὅντις, τὸ τῷ πατρός ἐδίοντο συναι-
 νέσεως. συναινεῖν ὁ μαριόρῳ ἐκ
 ἡδυνάτο. ζητῶν εἰ δὲ αὐτῷ, καὶ εἰ
 μὲν εἰπαμῶ, συναινέσιν εἰ), τὸ λέγῃ
 ἰδικῶς τὸ πατέρα, ὅπῃ ἀρίστομαι τῷ
 γυνούρῳ, πῶ διαύπῃ ὅπῃ τῷ μαρι-
 ούρου γυνέως συναινέσιν ἡ ἰόςθ οὐ
 συγχωρεῖ. εἰ ὁ διεξώρῃα συναινέσιν
 εἰ), τὸ οὐκ ἔστι πατέρα μὴ αὐτῷ λέγῃ
 τῷ πατρὶ ὁρῶν ἀκωλύτας ὁ γάμος
 παρβήσε). ἀλλ' ἐκ ἑστῶ αὐτῶς.
 ὁ γδ μαριόρῳ σιωπῶν, ἔσιναι-
 νεῖ. ἐκείνῳ γδ σιωπῶν σιωπῶν, ὅς
 ἀδανόρῳ τῷ γυνούρῳ ἐκαστοῦ-
 θαι δυνάα), εἰ μὴ ἀρίστῃ πείτῳ.
 ὁ δὲ μεμνῶς σιωπῶν μαριόρῳ
 ὑπὸ τῷ πατρὶ ἔχῃ ἰδίως ἔχον. ἐπει-
 δὴ οὐκ πολλοὶ αὐτῷ τούτῳ τῷ τομι-
 κῶν ἀμφοβολίᾳ γαζότασι, γαζοι
 δὲ τάξις τῷ ἡμετέρῳ βασιλείᾳ, τέ-
 μνουσα πῶ ἀμφοιβύτησι κῆ ὅπῃ ἐ-
 ποιῶσα τῷ πατρὶ τῷ μαριόρῳ, ἰό-
 μιμον ἑαυτῶ λαβεῖν γυνάικα, καὶ
 τῷ τῷ πατρός μὴ αὐτῷ σιωπῶ-
 νεισιν, ὥς τε κῆ τῷ θυγατρὶ. πῶ γδ ὁ
 θυγατὶς ἀμφοιβόλον ἰὺ, θυγα-
 τῶν δὲ ἰδὸν τῷ τῷ θυγατρὶ αὐ-
 τομῶν δὲ ἰδὸν.

၂။ ။ ဧကန်တော်၌ ဂုဏ်အမျိုး၊ ဝိသုဒ္ဓိတရား
ဥပသေဝ် ဝိသုဒ္ဓိ၊ ယုံသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့ ဝိသု-

a Tacentes
qui consenti-
re dicantur.

b Tacens con-
sentire dicitur
qui scit & cō-
tradicare po-
test.

*claus in fili-
bus feminis
constitutum,
nonnunquam
exceditur ad
maſculos fili-
os: l. 28. Co. de
Epiſcopali au-
diens. l. 25. C.
de nup.*

d. n. i. p. u. s.
appellatione
intelligendus
est mente cap
sus & furio
sus l. 28. d. l. 25

e In filia su-
rosi nullū a
pud veteres
erat dulsum
quin ea recte
matrimonium
contraheret,
sine patris cō-
sensu. l. 25. Co.
de nuptiis.

1. Ergo non omnes nobis uxores ducere licet. nā à quādā nuptiis abstinendum est.

βάς τ' τεσαρακαδέκατον ἐνιαυτ' ἀ-
γάγη) Ρωμαίαν ἔσαν μείζονα τ'
δωδεκά ἔτ', ἀρα ἢ ἐὰν τις λάβῃ τὴν ἰ-
δίαν μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θυγατέρα,
θεμιτὴς ὁ γάμος; ἢ λέγομεν ἔδαμας.
εἰσὶ γὰρ γάμοι κεκολυμένοι. ¶ καὶ περὶ
κατάληψιν τούτων, ἔχει τὰυτὰ ὡς ἐν
προθεωρίᾳ. ἢ συγγένεια α, ἔνομος ὅτι
γυνὴν, διαίρει) ἢ εἰς τρεῖς β, εἰς ἀνι-
όντας, εἰς κατιόντας, καὶ οὗ ἐκ πλαγίας.
ἢ ἀνιόντες γ, μὲν εἰσιν, οἱ ἡμεῖς γυνή-
κότες, οἷον πατὴρ, μητὴρ, πάτωθ,
μάμμη. καὶ οἱ ἐπὶ τούτων ἀνώτεροι. κα-
τιόντες δ, ἢ οἱ ἐξ ἡμεῖς γυνώμενοι, οἷον
υἱός, θυγάτηρ, ἐγγονοθ, ἐγγόνη, καὶ οἱ
ἐπὶ τούτων κατώτεροι. ἐκ πλαγίου
ζ, οἱ μήτε ἡμεῖς γυνήκοτες μήτε ἐξ
ἡμεῖς γυνώμενοι, τ' ἢ αὐτὸν γονίς, καὶ
ρίξ ἢ ἡμῶν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀ-
δελφός, ἀδελφὴ, δεῖθ, δεῖα, ἀνεψιός,
ἀνεψιά, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγ-
μένοι. ἢ δὲ ἐκ πλαγίας συγγένεια,
διαίρει) εἰς δύο, εἰς ἀδναίτοις, καὶ κο-
γνάτοις. καὶ ἀδναίτοις μὲν εἰσιν, οἱ ἐξ
ἀρρενογονίας ἡμῶν συναπτόμενοι,
οἷον ἀδελφός ὁμοπατεριθ, ἢ ἀδελ-
φὴ ὁμοπατεριθ, καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ
τῆς ἀδελφοῦ, καὶ οἱ ἐκ τῆς υἱοῦ τῆς ἀ-
δελφῆς, ἐγγονοθ, ἐγγόνη, ἢ δεῖθ
περὶ πατρός, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖ-
δες, καὶ οἱ ἐκ τῆς υἱοῦ τῆς δεῖθ ἐγγονοθ,
ἐγγόνη, ἢ δεῖα περὶ πατρός, καὶ ἀ-
πλάως ἡμεῖς καὶ οὐρεθ ἢ θήλυ περὶ
σωπον, ἀπὸν ὑπαρχον τ' συγγένειας,
λέγει) καὶ τάξιν προσηναί τὴν ἀδνα-
πύονα κογνάτοις β, ἢ οἱ ἐκ θηλυγονίας
ἡμῶν γνωσόμενοι, οἷον ἀδελφός ὁ-
μομήτεριθ οὐκ ἐπὶ δὲ ὁμοπα-
τεριθ, καὶ οἱ ἐκ τούτου κατιόντες.

annis quatuordecim vxorem ducit ciuem Romanam maiorem annis duodecim: an si quis matrem suā, sororemve aut filiā in vxorē acceperit, licitū est hoc matrimoniū? Et dicimus nequaquā. Quoniam à quibusdā nuptiis abstinendum. ¶ Et ut rē omnē meli⁹ intelligas, hæc habeto in modū cuiusdā preuixæ inspectionis. Cognatio nōmē est generale, diuiditur autē in tria: in ascendentes, in descendētes, & eos qui sunt ex obliquo. Et ascendentes quidē sunt, qui nos genuerunt, veluti pater, mater, au⁹, auia, & qui supra hos sunt. Descendentes verò, qui ex nobis gignūtur, veluti fili⁹, filia, nepos, neptis, & qui intra hos sunt. Ex trāsverso proinqui sunt, qui neq. nos genuerunt, neque à nobis gignūtur, sed stirpem suā & radicem nobiscum habent communem: veluti, frater, soror, patruus vel auunculus, amita vel matertera, consobrinus, consobrina, & qui ex his descendunt. Cognatio autem quæ ex latere siue ex trāsverso est, in duo diuisa est: in agnatos & cognatos. Et agnati quidē sunt, qui per masculos nobis coniūguntur, ut frater consanguineus, & soror consanguinea: & fratris liberi, & nepos neptisve ex fratris filio: & patruus, & patruuli liberi: & ex filio patruuli nepos neptisve: & amita. Atque (ut totā rem vno verbo absoluam) ramdiu per ordinem procedit agnatio, quamdiu nulla interuenit persona feminina, quæ causam det cognationi. Cognati verò sunt, qui per feminas nos contingunt. Ut frater vterinus non etiam cōsanguineus & liberi eius. Aut soror

a Idem §. 1. de legit. agnat. tutela 28. Ecl. §. c. 2. περὶ γάμων συγγένειας §. 4. Harmenopol. 6. l. 1. ff. de gradibus.

b adde Nouell. 118. c. 1. 4. Eclog. 3 c. 8. κατιόντες qui. ἐκ πλαγίας συγγένεια qui.

c ἀδναίτοις qui Porro Ad- uerso est, in duo diuisa est: gnatio nihil aliud quàm civilis, id est, per mares cognatio. l. 4. §. 2. in ff. de gradibus.

g ἀδναίτοις qui. l. 10. §. 2. §. 6 ff. de gradibus.

a ἀδελφοὶ
καὶ γαμοὶ νο-
μιμοὶ συγγε-
νέες
b κοινάτοι
φυσικὸι συγ-
γενέες.

c seu, ut ait
Modestinus l.
4. §. 2. ff. de
gradib. Cognati-
onis substantia
bifariam apud
Romanos
consideratur.
Quadam civilis,
quadam naturali iure
connectitur.
Nonnunquam,
utroque iure
concurrente
(et naturali
et civili) co-
pularur cog-
natio. Naturalis
per se sine civili
(ut sunt inter se
ex eadem matre
vulgo quae
sunt) Civilis
per se (quae
legitima) sine
naturalis cog-
natione (ut
sunt adoptati)
utroque iure
consistens, ut
qui ex iustis
nuptiis.
d v. l. 23 ff. de
adoptionibus.
e v. μὲν
περὶ τὴν id est
actum legiti-
mum adoptio-
nis esse aut, de
quo vide quae
scripsi ad l. a-
ctus legitimi
77 ff. de reg.
iur. adde §. 2.
inf. eod. tit.
proximū de
adoption. l. v.
bi adoptio in
ven. actus legi-
timus censetur.

uterina, aut etiam sororis consanguineae liberi: nam & hi cognati sunt, quoniam sororis personae agnationem incutit. Porro agnati & legitimi dicuntur, id est, iure civili inuenti, & cognati, id est, natura cogniti. Cognatos vero sola novit natura, neque item legitimi sunt. Quos enim ius civile novit, hos novit & natura, quos vero natura novit, hos non omnino novit & ius civile. Haec autem cognatio bifariam constituitur, aut natura, aut iure civili siue adoptione. Natura, cum ex iustis nuptiis liberi nascuntur. Adoptione, cum quis filium habens, alium in adoptionem accipit. Is enim qui ita adoptatur, filii mei naturalis & fratris sui adoptivi agnatus est, est autem & cognatus. Quos n. adoptio ei agnatos facit, hos facit & cognatos. Quoniam actus hic legitimus, hoc est, adoptio, facile agnationi, quae & ipsa legitima est, coniungitur. Legitima cum legitimis facile cohaeret. Porro agnatio adoptioni coniuncta secum trahit & naturam, id est, cognationem: & quos adoptivus agnatos vocat, hos vocat & cognatos. Quos vero cognatos vocavit, (si natura mihi esset filius) hos cum adoptivus est, neque agnatos neque cognatos vocabit. Cognatio enim quae natura contingit, pro nulla habetur in adoptione. His ita praecognitis, vide nunc rem de qua agimus. Diximus supra non semper iustas esse nuptias, cum civis Romanus civi Romanae iungitur, propterea quod a quibusdam nuptiis abstinendum sit. Et quidem inter parentes

ἢ ἀδελφὴ ὁμομήξει, ἢ γοῦν ἢ ὁμομήξει ἀδελφῆς οἱ παῖδες. καὶ οὗτοι γὰρ κοινάτοι εἰσιν. ἐπεὶ δὴ τὸ τ' ἀδελφῆς παρὸς τὸν δέτε μετ' ἀδελφάδων. οἱ ἀδελφοὶ λέγονται καὶ λεγόμενοι, ἰστέσι νόμιμοι, καὶ κοινάτοι ἢ γοῦν φυσικοὶ οἱ ὅτι κοινάτοι μόνοι φυσικοὶ, οὐκ ἔτι καὶ λεγόμενοι. οὗτοι γὰρ ὁ νόμος ὅτι τὰς, τούτοις οἶδε καὶ ἡ φύσις. οὗτοι ὅτι ἡ φύσις γινώσκει, οὐ πάντως οἶδεν ὁ νόμος. Αὕτη ὅτι συγγένεια διχῶς συνίσταται, ἡ φύσις, ἡ νόμος, καὶ δέσφ. καὶ φύσις μὲν, ὅταν ἐξ ἐνόμων γάμων παῖδες παρὰ τὸν δέτε γένωσι. δέσφ. ὅταν ἔχων πῆς υἱόν, λάβῃ ἑτερότινα εἰς υἱοθεσίαν. ὅταν γὰρ ὁ υἱοθετῶμεν, τὴν ἐμοῦ μὲν φυσικοῦ πατρὸς, τὴν ἰδίαν δέ τῃ δέτῃ ἀδελφῆς ἢ γοῦν ἀδελφῆς ἔστι καὶ κοινάτος. οὗτοι γὰρ ἡ δέσις ἀδελφῶν αὐτὰ ποιεῖ, τούτοις ἀποτρεῖ καὶ κοινάτοις. καὶ γὰρ ἡ νόμιμος ἐπεὶ ἔστι, τούτοις ἡ υἱοθεσία δὲ χεῖρ συνάπτει τῇ ἀδελφῇ τῇ ἐνόμῳ οὐσῃ καὶ αὐτῇ. τὰ γὰρ νόμιμα τοῖς νόμοις συνάπτει. λοιπὸν ὅτι ἡ ἀδελφῶν συναπτομένη τῇ δέσφ, ἔλκει μὲν ἐαυτὴν καὶ πῶς φύσιν, τούτοις πῶς κοινάτιονα, καὶ οὗτοι ἀδελφοὶ καλεῖται ὁ δέτος, τούτοις καὶ κοινάτοις ὀνομάζει. οὗτοι ὅτι ἐμελλε κοινάτοις καλεῖται, εἴγε φυσικὸς ὑπῆρχέ μου παῖς, τούτοις δέτος ὢν, οὐδὲ ἀδελφῶν, οὐδὲ κοινάτοις καλεῖται. τὸ γὰρ ἐν φύσιν κοινάτον ἐν δέσφ. οὐδὲν ἔστι νόμιμον. Επεὶ δὴ τοῖς ταῦτα παρὰ τὸν δέτε, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐλέγμεν ἐν τοῖς παρὰ τὸν δέτε, ὅτι οὐκ αἰσῶμαί. Ρωμαῖοι Ρωμαῖα συναπτομένη, ἐνόμον γάμον ἀποτρεῖ, ὅτι τὸ ἐν πῶς κεκωλυμένον. καὶ πῶς ὅτι τῇ

¶ Inter eas enim personas, quae parentum liberorumve locum inter se obtinent, contrahi nuptiae non possunt: veluti inter patrem & filium, vel avum & nepotem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem: & usque in infinitum. Et si tales personae inter se coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Et haec adeo vera sunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco sibi esse coeperint, non possint inter se matrimonio iungi, in tantum, ut etiam dissoluta adoptione, idem iuris maneat. Itaque eam quae tibi per adoptionem filia, vel neptis esse coeperit, non poteris uxorem ducere quamvis eam emancipaveris.

αἰνόντων ἢ τῆς καπόντων, εἰς ἀπέραν-
τον ὁ γάμος κεκώλυτο) ἔδωκεν) γάρ
πῃ λαμβάνειν πῶ ἰδίαν μητέρα, ἢ
μητέρα, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνιον, εἴ-
τε φυσικαί εἰπν, εἴτε ὁδεταί, εἴς τῃ τὰ
μάλιστα ἢ θεοῖς ἐλύθη τῆς ὁδῶ τ' ἐ-
μαγκιστὰ πόνθ. ἀρχιμένω γὰρ πῶ
νῦν δε πῶ ἢ πάλαι τῆς πατρὸς καὶ
πατρὸς θεωρητορία.

2 ¶ Καὶ μετὰ τὸν τῆς ἐκ πλαγίως
θεωρητορίας, ὅτι πῃ κώλυσις, ἀλλ' ἔ-
δωκεν) ἰδοὺ γὰρ μετὰ τὸν ἀδελφῶ
ἢ ἀδελφῆς ἔσονται) ὁ γάμος, εἴτε
ὁμοπατρίοι εἰπν, εἴτε μόνον ὁμομή-
τριοι. καὶ ταῦτ' ἢ εἴτε μόνον ὁμοπα-
τρίοι, ἢ μόνον ὁμομήτριοι. ¶ Εἰ ὅτι εἴη με-
τετῆς ἀδελφῆς, ἐφ' ὅσον συνέστηκεν ἢ
θεοῖς, ὁ γάμος ἐμποδίζεται). ταύτης δὲ
διαλυθείσης, ὅτι τὸ ἐμὲ, ἢ ἐκείνῳ ἐ-
μαγκιστὰ πόνθ ἀκωλύτως ὁ γά-
μος θεωρητορία, ἐπειδὴ γὰρ ἢ θεοῖς ὁ-
μιμος ὅσα δὲ τ' ἐμαγκιστὰ πόνθ
ἐν νόμῳ γένεσις ἢ αὐτῶ, διγύθη εἰκό-
τως, ὅτι ἐν εἰδος ἔχω πρὸς αὐτῶ συ-
γγένειας. πάλαι μὲν γὰρ, ὅτε οἱ δύο ἢ μὲν
ὑπεξέσποιν, καὶ ἀδινάταν αὐτῶ ἐκεί-
νου ἢ κοινάταν. τ' ὅτι ἐμαγκιστὰ πόνθ
ὁ διαλυθείσης πῶ θεοῖς, ἀδινάταν
αὐτῶ ἔκλειπτο. ἔκλειπτο γὰρ ἐν νόμῳ ἢ
θεοῖς ἔσα, κρατεῖ παρ' ἐαυτῇ πῶ ὁ
μῖμον συγγένειαν, τούτῃ πῶ ἀδινά-
πὸνα. τ' ὅτι ἀδινάπὸνθ ἀναιρεθείσης
ἀπολέλυτο) ἢ ἢ κοινάτων. ἐπειδὴ γὰρ
ἀδινάταν αὐτῶ κελῖν ἔδωκεν) αἰ,
εἰκότως ὅτι κοινάταν. ¶ Διὸ ἐὰν πῃ
τ' ἰδίον γαμβρὸν) εἰς θεοῖς ἐλέ) λα-
βεῖν, ὁφείλει πρῶτον πῶ θυγατέρα
ποιεῖν ἐμαγκιστὰ πόνθ. εἰ ὅτι ἔχων υἱόν, ἢ
νύμφῳ βούλεται εἰς θεοῖς λαβεῖν

& liberos in infinitū pro-
hibite sunt nuptie: neque
enim potest quispiā ma-
trem suam vel aviam, aut
filiam vel neptem in vxo-
rem accipere, siue natura-
les sint siue adoptivæ, etiā
si maximè per emancipa-
tionem soluta sit adop-
tio, quoniam & pristinum
patris vel avi nomen pu-
dori esse oportet.

2 ¶ Sed & inter personas
quæ ex transverso gradu
cognitionis iunguntur, est
prohibitio aliqua, verum
non perpetua. Ecce enim
inter fratrem & sororem
nuptiæ nō cōsistunt: siue
ab eodem patre eadēm-
que matre nati fuerint,
siue ab eodem patre tan-
tum vel ab eadem matre
tantum. ¶ Sed si qua mihi
per adoptionem soror es-
se cœperit, quādiu cōstat
adoptio matrimoniū im-
peditur: cum verò ea dis-
soluta fuerit, quia aut ego
emācipatus aut illa emā-
cipata sit, citra impedi-
mentū procedēt nuptiæ.

Nam cum adoptio, quæ
legitima res est per emā-
cipationē, quod & ipsum
iuris ciuilis nomē est, dis-
soluta sit: nullo cognatio-
nis genere ea mihi vide-
tur coniungi. Nam ante,
cum ambo in vnius esse-
mus potestate, & agnatam
eam vocabam & cognatā,
verum adoptione per
emancipationē dissoluta,
agnatā meā amplius non
vocabo. Quoniam adoptio,
cū sit res iuris ciuilis: ciui-
lem quoque cognitionē,
i agnationem secum vnā
cum extingueretur sustu-
lit. Sublata autē agnatio-
ne, dissoluta est & cognat-
io. Nā cum agnatam eā

vocare nō possum, conse-
quenter nec cognatā po-
terō. ¶ Quapropter si
quis generū suū adoptare
velit, debet antè filiā suā
emancipare. Et si quis cū
filium habet, nurum
suam velit adoptare, antè

a 28. Eclog. 5.
c. 2. l. 53. l. 54.
ff. de ritu.

b l. 55 ff. de ri-
tu nuptiarū.
c l. Gaius 4. ...
2. in hoc igitur
casu patris po-
testatis retine-
tur vestigium
d. l. 55 d. §. 2.

in aliis fere
nō retinetur,
adoptione fini-
ta l. 13 ff. de a-
doptionibus
28. Eclog. 5 c.
§. 10. l. 14.
ff. de ritu

d l. 35 §. 1 ff.
de verb. oblig.
l. 16. Cod. de
nuptiis: Ga-
ius + §. 3. E-
clog. d. loco.
e l. 1 ff. de ri-
tu Gaius d. §.
3.

f dixi sup. §. 1.
g Emancipa-
tio, actus legi-
timus. facit l.
77 ff. de regu-
lis. ciuilis ra-
tio dicitur §.
11. inf. de he-
red. ab intesta-
to: legis actio
apud Pau. 2.
t. 25 §. 4. ad
de l. 6. Cod. e-
mancipat. libe-
ror.

h de genero
adoptato. ad-
de l. 67. §. 3. ff.
de ritu nupt.
adde titulum
proximū inf.
eod. in princi-
pio.
i Adoptare
nurum quæ
potest.

2 ¶ Inter eas
quoque perso-
nas quæ extrā
uerlo gradu
cognitionis iū-
guntur, est quæ-
da similis ob-
seruatio, sed
nō tanta. Sanè
n. inter fratrem
sororemq. nu-
ptiæ prohibi-
tæ sunt: siue ab
eodem patre,
eademque ma-
tre nati fue-
rint, siue ab al-
tero eorum.
¶ Sed si qua
per adoptio-
nem soror tibi
esse cœperit:
quandiu qui-
dem constat
adoptio, sanè
inter te & eam
nuptiæ confi-
stere non pos-
sunt: quum ve-
rò per emanci-
pationem ado-
ptio sit dissolu-
ta, poteris eam
uxorem duce-
re. Sed & si tu
emancipatus
fueris, nihil est
impedimēto nu-
ptiis. ¶ Et ideo
constat, si quis
generum ado-
ptare velit, de-
bere eum an-
tea filiam su-
am emancipa-
re: & si quis ve-
lit nurum ado-
ptare, debere
eum antea fi-
lium suum e-
mancipare.

λίω ματερτέραν. εἶρη) ὅτι τ' ἀμί-
 τας, ὅτι δ' ἀδύναμαι ταύτην λαβεῖν,
 εἰδὲ εἰ ὑπάρχει δετὴ. ἐπέτι ὅτι τ'
 ματερτέρας. ¶ ἢ πῶς^a συμβαίνει εἶ)
 δετὴν ἀμίταν, ἢ μεγάλην δετὴν ἀ-
 μιταν; οἷον ὁ πατὴρ πατρός μου
 ἐχὼν υἱὸν τ' ἐμὸν πατέρα, ἔλαβε
 κόριον τινὰ εἰς θέσιν, καὶ δ' ἐμὸς
 πατήρ, ἐκάλει αὐτὴν δετὴν ἀδελ-
 φίω, ἐγὼ δ' δετὴν ἀμίταν. ¶ μεγάλη
 ὅτι δετὴ ἀμίτα πῶς συμβαίνει; ὑπό-
 δου ὅτι ὁ παρ' ἀπατρός μου ὁ πατὴρ
 πατρός, ἐχὼν υἱὸν τ' ἐμὸν πατέρα ἔ-
 λαβετ εἰς θέσιν κόριον τινὰ, αὐτὸς δ' ἐμὸς
 πατὴρ ἐκάλει δετὴν ἀδελφίω, ὁ
 δ' ἐμὸς πατήρ δετὴν ἀμίταν, ἐγὼ δ'
 μεγάλην δετὴν ἀμίταν. δὲ τὸ ὅτι
 ὅτι τ' ἀμίτας παροστέθη, τὸ δ' ἐ-
 σεως, εἰ μὴ ὅτι τ' ματερτέρας, ἐ-
 πειδὴ καὶ ἀρρετρογονία μοι σινα
 πούρη, δέεισκέτ' ἀδνάτα. αὐτὸς δ' αὐ-
 τὴ καὶ κοινάτα. ὁ γὰρ ἀδνάτος πάντως
 καὶ κοινάτος. ὅτι ὅτι τ' ματερτέρας ἢ θέ-
 σις πάντως ἐκ ἐνεμπόδιζε τὰ γὰ
 μω ματερτέρας οὐσης, ἐπειδὴ γὰρ ἀπο
 δηλυγονίας ἐγνώσκετό μοι, κοινάτα
 ὄσιν. ὑποκειμένης δ' ἐσσεως, οὐδὲ ἐν
 εἶδος ἐχει πρὸς με συγγενείας, [ἐ-
 πειδὴ τ' δετὴν ματερτέραν ἀδύνα-
 μαι λαβεῖν, τουτέστι τ' μάρμυρ μου
 τ' παρὸς μητρός, τ' ὅτι δετὴν ἀμίταν εἰ
 δύναμαι, τουτέστι τινὲς μάρμυρ μου
 τινὲς πατρός.] δὲ τ' κανόνα τ'
 λέγοντα, τὸ ἐν φύσει κοινάτον, ἐν θέσει
 οὐδὲν εἶ) νομίζε). ὡς οὐ μὴ κεκο-
 λυμένης τ' γάμου, δὲ τ' το ἐκ ἐθεμέστη-
 σα θετ' ματερτέραν. ¶ πῶς^d ὅτι ταῦτα
 συμβαίνει γινέσθαι ἐκ θέσεως ματερτέ-
 ραν; οἷον ὁ παππὸς καὶ ὁ παρὸς μητρός

materteram. Dicitur est
 de amita, eam in uxorem
 accipi non posse, neque si
 adoptiva sit. Quod tamē
 in matertera non æquē
 placuit. ¶ Et quo modo
 contingit ut amitam ado-
 ptivam vel amitam ma-
 gnam adoptivam habeat?
 Verbi gratia, Avus meus
 paternus cum patrem
 meum filiū haberet, puel-
 lam aliquam in adoptio-
 nē accepit. Et pater meus
 hanc adoptivam sororem
 vocabat, egoque adopti-
 uam voco amitam. ¶ Ma-
 gna autem amita adopti-
 va quomodo contingit?
 Finge à proavo meo pa-
 terno, cum avum meum
 filium haberet, puellam
 aliquam in adoptionem
 acceptam esse. quam avus
 meus sororē adoptivam
 vocabat, & pater meus a-
 mitam adoptivam, ac-
 go magnam voco amitam
 adoptivam. Ideo autem
 in amita adoptionis mē-
 tio semper fit, in mater-
 tera verò, non item: quia
 cum per virilem sexum
 illa mihi coniungeretur,
 dubium non erat, quin ef-
 set mihi agnata, atque i-
 deo erat & cognata, quo-
 niam qui agnatus est, is
 omnino & cognatus est.
 In matertera autem, per
 adoptionem nuptiæ non
 impediēbātur. Quoniam
 cum matertera me per
 feminæ personam contin-
 gat, cognata tantum mihi
 est: & ex adoptione, nullo
 iure cognationis mihi iū-
 gitur, propter regulam
 qua dicimus, cognatio-
 nem, quæ natura contin-
 git, in adoptione pro nul-
 la haberi. Quando igitur
 cum hac nuptiæ non pro-
 hibentur, ideo in fingen-
 da exempli specie, mater-
 teram adoptivam nō po-
 sui. Et quomodo accidit,

^a Adoptivā
 amitam quē-
 admodum ha-
 bere quis pos-
 sit. adde 28. E-
 log. 5. c. 2.

^b Adoptivā
 amitam ma-
 gnam quem-
 admodum
 quis habeat.

^c Cognatio es-
 turalis in ado-
 ptione pro nul-
 la habetur.

^d Adoptivā
 materterā v-
 bi quis habeat

ut quis materteram adoptivam habeat? Veluti, si avus meus maternus,
 d. iij.

cum matrem meam haberet filiam, puellam quam priam in adoptionem accepit quam mater mea sororem adoptivam vocabat, eam ego materteram adoptivam appellabo.

6 ¶ Diximus iam de nuptiis propter cognationem prohibitis. Sunt & aliae, quae non per cognationis iura, sed per affinitatisve generationem parum procedant. Est autem affinitas propria quaedam personarum qualitas, quae circa cognationem nobis ex nuptiis coniunguntur. veluti priuignam nūmve meam uxorem non possum ducere, quoniam loco filiarum habentur. Et priuignus, qui antequam mater secundo nuberet progenitus, additio est dictio (Quondam) & dicendum est, in uxorem accipere non possum priuignam quondam meam, aut quae priuignus quondam non uxorem ducere non potest. l. 17. Cod. de nuptiis. 1. Gaius 4.6.

e potest nūmve
an potest pro
prie quid.

¶ Duas simul
uxores quis
habere iure non
potest. v. l. 13.
Cod. ad l. Iul.
de adult. &
qua scripta ad
l. 7. Co. de lu-
dais.

¶ Quondam) ostendimus personas eas non extare, quae affinitati causam dederunt. Atqui ne sic quidem his possum matrimonio coniungi, sublatis personis, per quas contracta est affinitas, sed affinitatis veneratione ab huiusmodi coniunctionibus abstinendum est. Nam cum dico, Quae quondam nurus mea fuit, ostendo maritum illius, filium meum, defunctum esse. Itē cum dico, Quae quondam priuigna mea fuit, ostendo matrem illius, uxorem meam, mortuam esse. Etenim si haec adhuc priuigna mea est, & illa adhuc nurus: maior est ratio, quae prohibet ne eam uxorem ducam, quoniam futurum est, ut aut unus vir duas habeat uxores, aut una mulier duobus maritis nupta sit. Si n. nūmve meam duxero, & filium meum & me illa habebit maritos. Sin ve-

ro priuignam meam, continget ut mihi duae sint uxores, ea sc. quae mea nunc uxor est, & filia quoque

ἔχων θυγατέρα πῶς ἐμὴν μητέρα, ἔ-
λαβεν εἰς δεσιν κόρην τινὰ, ὡς ἡ ἐμὴ
μητὴρ ἐκάλει δεπῶν ἀδελφῶν, ἐγὼ
ἵθεπῶν ματερτέραν.

6 ¶ Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς περὶ λαβοῦσι
αὐτὸν δὲ συγγένειαν κεκαλυμμένοις γά-
μοις. εἰσὶ δὲ ἡ ἐπερι, & δὲ δεσμὸν συγ-
γγείας, δὲ ἡ ἀγχυσίαν μὴ περὶ
νοῦτες. ἀγχυσία ἀδελφῶν, οἰκειότης προ-
σώπων, ἐν γάμων ἡμῶν σωτηριῶν
συγγείας ἐκτίς. οἶον, & διώματι ἐ-
γὼ λαβεῖν τὴν ἐμὴν περὶ γόνιν, ἢ νύμ-
φῶν, ἐπειδὴ θυγατέραν τὰξιν ἔχουσι.
ἢ νύμφη β. μὲν δεσιν ἢ τὰ υἱοῦ γαμετή.
περὶ γόνιν & ἡ τὴν ἐμῆς γυναικὸς θυ-
γατέρα. δεῖ δὲ περὶ γόνιν τὸ ποτέ, καὶ
λέγειν, & διώματι λαμβάνειν περὶ
γάμον, τὸ ποτέ μου νύμφῶν, ἢ πῶς πο-
τέ μου περὶ γόνιν. δ. περὶ γόνιν τὸ
τὸ ποτέ δεσιν υἱοῦ μὴ ὑπομένει τὰ τὴν
ἀγχυσίαν αἵτια γέγονε τὰ περὶ γόνιν.
ἢ ὁμῶς οὐδὲ οὕτως διώματι συνα-
φθῶν καὶ ἀποχνομήνῃ τῇ περὶ γόνιν
πῶν δι' αὐτὴν ἢ ἀγχυσία γέγονεν. ἢ αἰδοῖ
τὴν ἀγχυσίαν τὴν συνάφειαν ἐπέχοντι.
ἐὰν γὰρ εἴπω τὸ ποτέ μου νύμφῶν, ἔ-
δειξα ὅτι ἐτῆσθ' ἔτισεν ὁ ἐμὸς μὲν υἱός,
αὐτὸς δὲ ἀνὴρ. ἐὰν δὲ εἴπω τὸ ποτέ μου
περὶ γόνιν, ἔδειξα ὅτι ἐτῆσθ' ἔτισεν, ἢ
αὐτὸς μὲν μητὴρ, ἐμὴ δὲ γαμετή. εἰ γὰρ ἐ-
τι, ἢ μὲν δεσιν νύμφῃ, ἢ δὲ περὶ γόνιν, με-
τὰ κεκαλυμμένῃ λόγῳ ταῦτ' αἰγὰ.
γὰρ δὲ εἰσὶν & γὰρ, ἢ ὁ ἀνὴρ ἔχει δύο
γαμετάς, ἢ ἡ γυνὴ δύο ἔχει ἀνδρας.
ἐὰν γὰρ λαβὼν γυναῖκα πῶς νύμφῃ μου
νύμφῃ, εἰσὶν & εἰσὶν ἔχουσα τὴν
ἐμὸν παῖδα, καὶ ἐμὴ εἰ δὲ πῶς μου περὶ
γόνιν συμβήσεται μοι. δύο γαμετάς
ἔχει, πῶς νύμφῃ μου γαμετῶν καὶ πῶς

6. ¶ Affinitatis quoque venera-
tione à quarun-
dam nuptiis ab-
stinere necesse
est: ut ecce pri-
uignam, aut nu-
rum uxorem du-
cere non licet:
quia utraque fi-
lia loco sunt.
Quod ita scili-
cet accipi debet,
si fuit nurus, aut
priuigna tua.
Nam si adhuc
nurus tua est, id
est, si adhuc nu-
pta est filio tuo:
alia ratione ux-
orem eam ducere
non poteris:
quia eadem duo-
bus nupta esse
non potest. Item
si adhuc priui-
gna tua est, id
est, si mater eius
tibi nupta est:
ideo eam ux-
orem ducere non
poteris, quia
duas uxores eo-
dem tempore ha-
bere non licet.

7. ¶ Socrum quoque, & nouercam prohibitum est vxore ducere: quia matris loco sunt. Quod & ipsum dissoluta demum affinitate procedit: alioqui si adhuc nouerca est, id est, si adhuc patri tuo nupta est: communi iure impeditur tibi nubere, quia eadem duobus nupta esse non potest. Item si adhuc socrus est, id est, si adhuc filia eius tibi nupta est: ideo impediuntur tibi nuptiae, quia duas vxores habere non potes.

8. ¶ Mariti tamen filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito; vel contra, matrimonium recte contrahunt: licet habeant fratrem, sororemve ex matrimonio postea contracto natos.

9. ¶ Si vxor tua post diuortium ex alio filiam procreauerit, hæc non est quidem priuigna tua, sed Iulianus ab huiusmodi nuptiis abstinere debere ait. Nam constat nec sponsam filii, nurum esse, nec patris sponsam, nouercam esse: rectius tamen, &

αὐτὸ θυγατέρα πῶ ἐμὴν θεωροῦντω. κεφαλικὴ ἢ ὡς αἰσιν τιμωρία καὶ τῷ διπλοῦν γάμον συνιστῶντων. οὐδεὶς οὐκ ἔμειζονα κόλασιν ἀφείας, λέγω ἢ τὴ κεφαλικὴν τιμωρίαν, ἔσται τὸ εἰ ἐλάττωσα, καὶ λέγει κεκαλύφθη συνάφειαν, ὅτι τὸ ἀγχιστείας τιμῶν.

7. ¶ Οἱ δὲ δύομαι λαβεῖν τὸ ποτὲ μὲν πενδεραὶ ἢ πῶν πετέ μου μητρὶαν, ἐπεὶ μητρὶαν ἔξιν ἐπέχουσι καὶ πενδεραὶ μὲν ὅτιν ἢ τὸ ἐμῆς γαμετὲ μητῆρ. μητρὶαν ἢ τὸ ἐμοῦ πατρὸς γαμετὴ ὅτιν ἢ ἐκ ἐπέχου. θεωροῦντω καὶ τῶν διατὶ Ποτὲ, ἢ αὐτὸς δείξω μὴ ὑποτατῆ τὸ ἀγχιστείας αἴμα θεωροῦντω, ὅτι τὸ τελευτῶσαι πῶ ἐμὴν γαμετὴν. ἢ γαμετὴν ἐμὸν πατέρα εἰ γὰρ ἐπὶ ζῶσι, διπλοῦσι ἐπεισάγει γάμον. εἰ γὰρ λάβω τὸ ἐμὴν πενδεραὶ, οὐκ εἶσθε δύο ἔχον γαμετὰς πῶ πενδεραὶ καὶ τὸ αὐτὸ θυγατέρα. εἰ ἢ τὸν μὲν μητρὶαν, ἀποτῆσθαι ὅτιν δύο θεωροῦντων γαμετὴν, τὸ πατρὸς μου καὶ ἐμοῦ αὐτῶν. οἷας ἢ κεφαλικὴν ἢ πῶν ὅτι τῷ διπλοῦν γάμον τιμωρίαν.

8. ¶ Πατρίμος ἔχον υἱὸν ἀπὸ Τιτίας, ἔλαβε Πατρίμαν πρὸς γάμον ἔχουσαν θυγατέρα ἀπὸ Τιτίας. εἰ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας, ὃ μὲν εἶχε θυγατέρα, ἢ ἢ υἱόν. οἱ τούτων παῖδες, οἱ ἐν ταῖς συνήθει λεγόμενοι ἀλλήλοθεογονοί, καλῶς ἀλλήλοισι συνάπτουσι. εἰ καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ αὐτοῖς τε χρεῖν ἐκ τῆς συνήθους μὲν πῶν αὐτῶν γέννησιν γάμον.

9. ¶ Ἡ δὲ ἐμὴ γαμετὴ, τὸ πρὸς ἐμὲ ῥεπυδίω δὲ γαλιύσασα γάμον, ἀνδρὶ δευτέρῳ συνήφθη, ἔχον ἐκ τούτου θυγατέρα, ζητεῖται εἰ πῶν ὅτι αὐτὸ θυγατέρα δύομαι λαβεῖν;

que eius priuigna mea.

Porrò capitalis in eos pœna constituta est, qui binas nuptias contrahunt. Nemo igitur maiore prohibitione omiſſa, de capitali pœna sentio de minore disputat: & in honorem adfinitatis coniunctionem dickeprohibitam esse.

7. ¶ Vxorem non possum ducere, quæ quodam aut socrus mea aut nouerca fuerit. Quoniam matrum loco habentur. Et socrus quidē est, vxoris meæ mater. Nouerca verò, patris mei vxor, ex qua ego natus non sum. Addi autē & hic dictiunculā illam, (Quondā) vt ostendā personas, quæ causam adfinitati dederunt, non extare, quia aut vxor mea, aut pater meus defunctus sit. Nam si adhuc supersint, fiet vt geminetur nuptiæ. Etenim si socrum meam vxorem duxero, futurum est, vt duas habeam vxores, socrum & filiam eius. Sin nouercā, duorum illa vt vxor sit continget, patris scilicet mei, & mea ipsius. Porrò ex his quæ diximus, nosti capitalē esse binarum nuptiarum pœnam.

8. ¶ Patrimus, cum filium ex Titia haberet, Patrimā quæ filiam ex Titio habebat, vxorem duxit: Aut ex contrario, ille filiam, hæc filium habebat. Horum liberi (qui vulgò dicuntur priuigni, quasi dicas inuicem priuignos) recte inter se nuptias contrahunt, licet frater aut soror his natus fuerit ex matrimonio, posteaquā ipsi nati essent, contracto.

9. ¶ Vxor mea diuortio à me digressa, alii viro denupsit. Ex eo filiā concepit. Queritur an filiā à ceo nata vxorē possim ducere?

a Bigami pœna capitali ut hic § 7. inf. eo quod Romanus singulari § 3. notauit ex d. l. 18. sanè infamem esse ex eadem lege cōstat. ubi plenius dixi.

b potē pēv. de ex, potē miter d. sic itaque, quondā socrum aut nouercam ducere non possumus. parentis enim liberorū vel loco habentur, l. 4. § 7. ff. de gradibus. adde 1 Corin. th. 5.

c ἀλλήλοθεογονοί, uol. com-priuigni. priuigni significiter dicuntur in l. 34. § 2 ff. de ritu. d. l. 12. §. vxor § ff. de ritu.

Et adfirmo hanc priuignā non esse, quoniam priuigna est, quæ ante meas nuptias est nuptias. Attamen honestas exigit, ut ab huiusmodi coniunctione abstinē. Nam & filii mei sponsa, nō secutis nuptiis nurus mihi non est facta: neque patris mei sponsa, nuptiis impeditis, nouerca mihi facta est: & tamen quamuis nihil eorū, quæ antè dicta sūt, obstat, quominuseas uxores ducam, Iulianus propter honestatem rectius nos & iure facturos tradit, si ad has & tales nuptias non accesserimus.

a l. 14. §. serui
des quæque co-
gnationes ff. de
ritu.

10 § Cognatio quoque quæ in seruitute cōtracta est, an impedimento sit nuptiis tractari potest. Veluti, cū sorore sua aliquis manumissus est: queritur, an permissum sit eos matrimonio cōiūgi. Et quidē quantum ad iuris subtilitatem attinet, nulla inter eos videtur esse cognatio Verius tamen est, ut ius sanguinis coniunctionem impediāt.

11 § Sunt & aliæ personæ, quas diuersas ob causas uxores nō possum ducere. Sed eas in libris Pandectarū siue Digestorum ex multis veteribus collectas, inferi Imperator noster sanctissimus voluit.

libro 12. tit.
2. add. Titul.
Cod. de iur. co-
gn. nuptiis l.
18 l. 10 de nu-
ptiis, & Cod.
de interdicto
matrimonio.
& similes: 28.
Ecl. 5. 4 Har-
menopol. 6.
ad h. κακώλυ-
μῶν γάμων
e Nouell. 12. c.
1. adde l. 4. C.
de incestis.
d. 1. Gaius 4.
d. 5. Nuptia
incesta, nuptia
non intelligun-
tur.

12 § Quod si quis aduersus ea, quæ dicta sūt, uxore duxerit, neque cognationem, quæ inter parentes & liberos est veritus: neque personas, quæ ex latere vetitæ sunt, obseruans: neque memor prohibitionis, quæ ex adfinitate procedit: aut etiam cognationem quæ in seruitute contracta est, contēnens, nec mariti ipse, nec illa uxoris habebit nomen: Quin immo nec matrimonium erit, quod gestum fuerit, nec dos quod allatum. Quoniam tamen

ἢ φημι μὴ εἶναι μὲν αὐτὴν περὶ τὸν γάμον
περὶ τὸν γάμον γὰρ ὅτιν, ἢ περὶ τῆς ἐμῆς τε-
χέισα γάμων. πλὴν δὲ τὸ δὲ περὶ
πῶς, ἀπέχεσθαι δεῖ με τῶς πρὸς αὐτὴν
συναφείας, ἢ γὰρ ἡ γυνὴ μνηστὴρ
ἐμοῦ πατρὸς, & γένονέ μου νυμφή, γά-
μος μὴ ἀπολαύσειν αὐτοῦ. οὐ γὰρ ἡ τῆς
πατρὸς μνηστὴρ γένονέ μου μήτηρ τῆς
γάμων ἐμποδισθέντων. καὶ ὅτι ἐκ τῆς
εἰρημίας, ἢ διὰ μὲν ταύτας λαμ-
βαίειν πρὸς γάμον. ἀλλὰ καὶ ταῦτα
δὲ τὸ δὲ περὶ πῶς, ἐπαυεῖ ἡμῖν Ἰουλιανὸς
τοῖς τοιούτοις μὴ προσέειναι γάμοις.

10 § Αἰσθῆναι ἡ συγγένεια, ἢ ἐν δου-
λείᾳ ἐμποδὸν γίνεσθαι τῶν γάμων; οἷον
συνελθόντες τῆς τῆς οἰκείας ἀδελφῆς.
ζητῶμεν εἰ ὅπῃ τῆς γάμος γινέσθαι
αὐτῆς ἀναμεταξύ. καὶ ὅτι μὲν καὶ πῶς
ἀκρίβειαν, & νομίζεσθαι τῆς ἀναμεταξύ
αὐτῆς εἶναι συγγένειαν. πλὴν δὲ τὸ τῆς
ἀματρὸς δίκαιον, ὃ ὅτι ius sanguinis,
ἢ γυνὴ δίκαιον ἀματρὸς, ἢ συναφεία
κακώλυσι.

11 § Εἰς ἡ ἑτέρα πρόσωπα, ἢ πῶς
ἀποφύγειν ἀπὸ τῆς γάμων, & διὰ μὲν
λαβεῖν πρὸς γάμον. ταῦτα ὅτι ἐν τοῖς
Διγέστοις, ἢ γυνὴ τῆς Πανδέκτω ἐκ
πολλῶν ἀρχαίων συναχθέντα, ἐγγρα-
φῶν ὃ θεότατος ἡμῶν ἐπέσειρε
βασιλεὺς.

12 § Εἰ δὲ τις ἐπὶ τῇ τῆς εἰρη-
μίας ἀγάγῃ τῆς πῶς πρὸς γάμον, &
ἀγνοῦν τῆς τῆς ἀνιόντων ἢ καπνόντων
συγγένειαν, & δὲ τῆς ἐκ πλαγίας κακώ-
λυμῆα πρόσωπα, & δὲ ἐν τῇ λαβῶν
τῆς ἀφ᾽ ἑστέρας κακώλυσιν, καταφρονή-
σας δὲ καὶ τῆς συνελθόντων
συγγένειαν, ὅτι αὐτὸς ἀνὴρ, ὅτι ἐκείνη
γαμετὴ κληθήσεται, ἀλλὰ οὐδὲ γά-
μος τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ προσῆξαι τὸ
ὅτι διδομένον. ἀλλὰ ἐπειδὴ ταῦ-

10. Illud cer-
tum est, seruales
quoque cogna-
tiones impedi-
mento nuptiis
esse: si forte pa-
ter & filia, aut
frater & soror
manumissi fue-
rint.

11. § Sunt &
aliæ personæ,
quæ propter di-
uersas rationes,
nuptias contra-
here prohiben-
tur, quas in li-
bris Digestorū
seu Pandecta-
rum ex iure ve-
tere collectas
enumerari per-
misimus.

12. § Si aduer-
sus ea, quæ dixi-
mus, aliqui co-
ierint: nec vir
nec uxor, nec
nuptia, nec ma-
trimonium, nec
dos intelli-
gitur.

quā ne vxorē ducere nullo lex verabat, sed volūtas tantū mea deerat, natus est ex ea mihi filius. Is in potestate mea nō est. Si postea (quemadmodum Imperatoris nostri religionis cōstitutione cauetur) dotalia cū ea fuerint instrumēta cōfecta, nō solum qui ante ea dotalia nati fuerint sed etiā hi, quos postea nasci cōtinget, potestati meae subiicientur: secundum ea quae praefata Imperatoris nostri cōstitutione cōprehensa sunt.

ἔχειν μεγαλήκα, ἔχ' ὁ ὅμοιος, ἀλλ' ἢ τὸ δ' ἡδέσεως ἐκώλυσεν ἑλληψις ἐτέχθη παῖς, ἔκ' ἐστὶν ἐν ποτεστάτε. εἰ ὅ μὴ ταῦτα καὶ εἰρηκεν ἢ δ' ἡτάξις τῆς οὐσεβείας τοῦ ἡμῶν βασιλέως, περικῶνα γῆν) περὶ αὐτῶν, ἔ' μόνον οἱ περτεχθέντες τῆς περικῶνων, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ταῦτα, εἰ πινὰς συμβαῖν τε χλιῶν, ὑπεξέσποι μοι γῆν) καὶ τὰ περικῶνα τῆς τῆς θεοτάτου ἡμῶν βασιλέως δ' ἡτάξει.

interdictū fuerat, sed ad quam pater conuētinem habuerat, postea ex nostra cōstitutione dotalibus instrumētis cōpositis, in potestate patris efficitur. Quod & aliis liberis, qui ex eodem matrimonio po-

stea fuerint procreati, similiter nostra cōstitutio praebuit.

a adde 2 Har
menopol. 8.

περὶ ὑποδοσίας

ἔ' 23. Eclog. 1.

περὶ ὑποδοσίας

τῶν καὶ ὑποδο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

τιῶν καὶ ὑπο-

DE ADOPTIONI-

BVS.

TIT. XI.

ΠΕΡΙ ΤΙΟΘΕΣΙΩΝ.

ΤΙΤΛΟ ΙΑ.

DE ADO

PTIONIBVS.

TIT. XI.

Non modo nuptiis sed & adoptione liberos in parentam esse potestate, & quid, quante ob causā fiat adoptio. 1. Adoptionis duas species adrogatio & qua specialis dicitur adoptio & qua utraque. 2. De iure patris adoptui in adoptivum, & quā utriusque adoptio conferat adoptio. 3. De adrogationis & adoptionis differentiis & adrogationis sciētiis. 4. De similitudinibus variis adoptionis & adrogationis. 5. De aetate adoptantis & quā aetate quis adoptare possit. 6. 7. In quorum locum adoptare liceat. 8. Vtrum adoptivum in adoptionem alij dare si permittitur. 9. Spadones at non castos adoptare posse: & Eunuchorum alios spadones, Castrates, Iubias & qui illi. 10. Foeminae an & quando adoptare possint. 11. Adoptivum pater an una filius consequatur, ut is quoque ad patris censetur. 12. Servum manumissum intelligi si a domino adoptivum aut filius nomen habet.

His quae dicta sunt novimus, in potestate nostra esse liberos, qui ex iustis nuptiis nobis nascuntur. Verum sciendum est, & adoptivos liberos in potestate nostra esse. Et quid est adoptio? Actus legitimus naturam imitans ad eorum, qui liberos non habet, solatium inuentus. Fortē quispiā cū liberos non haberet, quia vel vxorem non duxisset, vel sterile matrimonium esset expertus, vel liberos quos habuerat, amisisset: levare volēs aut naturae vitium, aut infelicitatē fortunae, aliquem in adoptionem accepit. Hoc autem ideo dictum est, non quod tantum adoptet qui liberos non habet: Nam & hi qui habent, citra impedimentum

Γνωμεν ἐν τοῖς περὶ τὰ βουῶσιν ὅτι περὶ ἐχόμεν τὸ ἐν ποτεστάτε καὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, τῶν ἐξ ἐννόμων γαμῶν ἡμῶν γυναικῶν. εἰ δὲναί ὅτι καὶ, ὅτι αὐτῇ ἢ ἐν ποτεστάτε, καὶ ὅτι αὐτὸς θεὸς περὶ αὐτῶν παίδας. Καὶ τί ὅτι ὑποδοσία. νομίζω περὶ ξίς. μιμουμένη τὴ φύσιν, περὶ ἐπαίδων περὶ αὐθιαν ὅτι περὶ νομίζω. τυχὸν γὰρ, ἔκ' ἔχων τις παῖδας δ' ἡ τὸ μὴ ἐλθεῖν ὅτι γάμον ἢ ἐλθεῖν μὲν, μὴ παιδοποιῆσαι ὅτι παιδοποιῆσαι μὲν, ἀποβάλλει δ' ὅτι τοῖς τὸ ἐκ τῆ φύσεως ἐλάττωμα, ἢ καὶ τὸ συμβαῖν δ' ἡ σύγκλημα βελόμην ὅτι περὶ φύσιν, ἐλάττωμα εἰς ὑποδοσίαν πινὰ τῶν ὅτι εἰρη). ὡς ἔ' μόνον ἐκείνων εἰς θέσιν λαμβανόντων τ' ἔκ' ἐχόντων παῖδας. καὶ οἱ ἔχοντες γὰρ ἀκω-

Non solum autem naturales liberi, secundum ea quae diximus, in potestate nostra sunt, verum etiam illos quos adoptamus.

b l. 1. ff. cod.

Ulp. 8 §. 1.

c Adoptione

νόμιμον πρῶ-

ξιν ἐστὶν ἄκτω

legitimum esse

superius dixit

titulo proximo

§ 1. in f. & §.

2. adde l. ult.

Cod. de ado-

ptionibus l. 25.

§ 1. ff. de ado-

ptionib.

d al νόμιμος

e unde natu-

ra similitudo

dicatur à Ga-

io l. tit. § 11.

f Adoptio

quas ob causas

inventa.

g Adoptare

potest vel is

qui vxorem

non habet. l.

30. ff. cod.

λύθως λήψον), ὡς καὶ ἐν τοῖς περ-
λαβῶσιν εἶρη) ἐπ' ἐκείναις τῆς δέματος,
ἐνταῦθα αἰπομὲν, τ' εἰς θέσιν βαλόμενον
λαβεῖν τ' γαμβρὸν, ἢ τ' νύμφην, περ-
τερον τ' υἱόν, ἢ τ' θυγατέρα ὀφείλειν
ποιεῖν ἐμαγκιστῆτον. ὥστε οὐκ ἐν-
κείνῳ τῷ δέματι, εἰ μὴ ὁ γάμος ὑ-
πὸ οὐδὲν ἐνεποδίζετῃ περὶ τῆς
θέσεως. ἀλλ' εἶπον ἐν ταῦτα πρὸς
ᾧ δαμυθίαν β' παίδων ἐπινενοήθη
τὴν θέσιν, ἵνα δηλώσω τὸ γινόμενον
ὡς ἐπὶ τῷ πλείστον.

1. ¶ Adoptio
autem duobus
modis fit: aut
principali re-
scripto, aut im-
perio magistra-
tus. ¶ Impe- ato-
ris autoritate
adoptare quis
potest eos, eaf-
ve, qui, quæve
sui iuris sunt.
quæ species a-
doptionis dici-
tur Adrogatio.
¶ Imperio ma-
gistratus ado-
ptamus eos,
eafve, qui, quæ-
ve in potestate
parentum sunt:
sive primū gra-
dum liberorum
obtineant, qua-
lis est filius, fi-
lia: sive inferio-
rem, qualis est
nepos, neptis,
pronepos, pro-
neptis.

2. ¶ Sed ho-
die ex nostra
constitutione
cū filius fami-
liæ à patre na-
turali extra-
neus personæ
in adoptionem
datur, iura
patris natura-
lis minimè dis-
solvuntur nec

1. ¶ Ἡ δ' υἱοθεσία Ρωμαϊκῇ φωνῇ λέ-
γεται ἀδοπτιών. αὕτη οὖσα γυνικὸν c ὁ
νόμος, εἰς δύο διαμεῖται, εἰς ἀδρογα-
πία, καὶ τ' ὁμάνυμον ἀδοπτιόνα. ἡ δ'
ἀδοπτιών γινεῖται δύο ἔξοποις, ἢ ἐν βα-
σιλικῇς ἀντιγραφῇ, ἢ ἐν περὶ τῆς
ἀρχόντων. ¶ Ἐξ ἀντιγραφῆς βασιλι-
κῆς τοῦτοις ἢ ταύτας εἰς θέσιν λαμ-
βαίμεν, οἳ τινες εἰσὶν αὐτεξούσιοι. τ'
το δὲ τὸ τ' υἱοθεσίας εἶδος, λέγεται ἀ-
δρογατίων, ἢ γυναικὶν ἀδοπτιόνα. ἡ δ'
καλεῖται δὲ τῇ ἀρχόντων ἔξοποις λα-
βεῖν εἰς θέσιν αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ τὰς ὑ-
πεξούσιος ἑτέρου, εἴτε περὶ τὸν ἐπέ-
χρειν ᾧ τῶν φυσικοῦς γονεῦσι βα-
θμόν, ὁποῖός ἐστιν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, εἴτε
τ' ἐπὶ ἐκείνῳ, ὁποῖός ἐστιν ἐγγονόν, ἐλ-
γόνον. τὸ τ' ὑπεξούσιος ἀδοπτιών λέγεται.
ἡ δ' υἱοθεσία, καὶ γυνικῇ καὶ ἰδικῇ ὁ-
νόματι.

¶ Ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐξ ἑνὸς πάντως
ἀλλότριον ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμ-
βαίνειν καὶ τὸν ποτεσάτε, τῶ φυσικοῦ
πατρὸς μετεβαίνειν ἐπὶ τ' δευτέρον.

2. ¶ Σήμερον δὲ διὰ τῆς ἐξέτα-
σεως τοῦ ἡμῶν βασιλέως γέγονε καὶ ἡ
οὐσα, ἵνα καὶ τὸς ὑπεξούσιον εἰς θέσιν
λαμβάνει, μὴ δὲ ἀλλότριον τὴν τῶ φυσ-
ικοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα, μηδὲ τὴν

mentum adoptant, ut &
supra diximus in illa spe-
cie, ubi diximus, cum qui
generum aut nurum ado-
ptare vellet, prius filium
aut filiam emancipare d-
bere: ita igitur ea in spe-
cie nisi nuptiæ prohibuis-
sent, nihil fuisset, quo a-
doptio impediretur. Sed
ideo adoptionem dixi ad
eorum, qui liberos non
habent, solatiū inuentam
esse, ut id quod plerum-
que fit ostenderem.

a titulo prox-
mo §. 2. sup. eo-
dem. adde l.
Co. cod.

b facit l. 15. §.
2. ff. cod. adde
l. 5. Cod. cod.

1. ¶ Porro quæ Latine di-
citur adoptio: eam Græci
υἱοθεσία vocant. Est autem
adoptionis nomen gene-
rale, & in duas species di-
viditur. In adrogationē,
& in eam, quæ in generis
sui nomine fit, & propriè
dicitur adoptio. Fit igitur
duobus modis: aut ex
Principis rescripto, aut
per iussum magistratū.
¶ Per principis rescriptū
eos eafve in adoptionem
accipimus: qui quæve sui
iuris sunt: & hæc species
adoptionis, adrogatio vo-
catur. ¶ Imperio magistra-
tuum eos eafve adoptare
possumus, qui quæve in
aliena potestate sunt: sive
primum gradum ad pa-
rentes naturales obtine-
ant, qualis est filius filia:
sive inferiorem, qualis
est nepos neptis. Et hæc
propriè adoptio dicitur.
Nam adoptionis nomē &
generale & speciale est.

c l. 1. §. 2. ff.
cod. 1. Gaius §.
5. 1.

d l. 2. ff. cod.

¶ Atque olim quidem
quemuis adoptare lice-
bat, qui in aliena erat po-
testate, & potestas patris
naturalis transibat in a-
doptivum.

e l. penult. Co-
cod.

2. ¶ Sed hodie edita est
sanctissimi Imperatoris
nostri constitutio, qua ca-
uerur: ne cū quis cū, qui
in aliena potestate est, a-
doptat, potestas patris na-
turalis dissolvatur, aut

ad patrē adoptiūm transeat, néve ille in potestate eius sit, quamvis eadē constitutione iura ab intestato successionis ei in bonis eius, qui ipsū adoptauerit, tributafint. Quod si pater naturalis non extraneo cuiuspiam, sed socero suo hunc in adoptionē dederit: qui illi erat auus maternus: aut si quis cum posteaquam emancipatus esset (quod sæpe contingit) liberos suscepisset: filium sibi post emancipationem natum, patri suo, auoque illius paterno dedit in adoptionem: in his casibus, cum in vnam & eandem personam & naturalia, i. quæ ex genitura comparantur, & adoptionis iura concurrant: dubium non est, quin filius in potestatem patris adoptiui transeat: & iure civili & natura illi coniunctus atque in familia & potestate sit aui paterni.

a Differentia adrogationis & adoptionis
 3 ¶ Multæ igitur sunt differentiae inter adrogationem & adoptionem. ¶ Atque hæc quidem prima Adrogatio fit apud Principem. Adoptio apud magistratus. ¶ Secunda differentia. Adrogatio in patribus familias. Adoptio in filiis familias locum habet. ¶ Est & tertia differentia. Pater familias impubes olim in adrogationē aut adoptionem accipi non poterat. Ad extremum tamen id permiffum est, sed quædā in eo obseruanda sunt. Cum

titur: & exquiritur causa adrogationis, an honesta sit expediâtque pupillo. & cum quibusdam conditionibus adrogatio fit: id est, vt caueat adrogator personæ publicæ, si intra pubertatem pupillus decesserit, restitutum se bona illis, qui, si adoptio facta non esset, ad successionem eius venturi essent.

Item non aliter emancipare eum potest adrogator, nisi, causa cognita, dignus emancipatione fuerit: & tunc sua bona reddat. Sed & si decedens pater eum exheredauerit, vel viuus sine iusta causa emancipauerit, iubetur quartam partem bonorum suorum relinquere, videlicet præter bona, quæ ad patrem adoptiūm transtulit, & quorum commodum ei postea adquisiuit.

μετέναι ὅτι τ' δεῖ πατέρα, καὶ γινέσθαι αὐτὸν ἐν ποτεσάτε τ' παῖδα, εἰ καὶ πῶς ἔξ ἀδελφῶν πλῆσιν, εἰς τὰ θεάγματα τ' λαβόντος αὐτὸν εἰς ὑοδυσίαν, ἢ εἰρημὴν δ' ἄταξις αὐτὸν ἐπιλοπιήσας. εἰ δ' ὁ φυσικὸς πατήρ, οὐκ ἔξωπκρ' πνι, ἀλλὰ παρ' οἰκείῳ τέτον δέδωκε εἰς θέσιν, ὅς μὲν αὐτὸν πάππῳ πατρὸς μητρὸς, ἢ πολλάκις γυρόμενός τις ἐμαλκιπύτῳ, εἴτα παιδοποιήσας, τ' μὴ πῶς ἐμαλκιπαπὸνα τεχθέντα αὐτὸν παῖδα, παρ' οἰκείῳ μὲν πατρὶ, πάπῳ δ' πατρὸς πατρὸς τὸ λαμβανόμενός δέδωκε εἰς θέσιν. ὅτι τούτων γ' ἔστιν ἀμείνων, ἐπεὶ δὴ εἰς ἓν ἢ τὸ αὐτὸ πρὸς ὅσον σωζέχει τὰ τε φυσικὰ δίκαια, τοῦτέστι τὰ ἐκ τ' γυνέσεως ἢ τ' ὑοδυσίας, ἀμείνων ὁ παῖς ἐν ποτεσάτε γυήσε) τὸ δεῖ πατέρα, συναπτόμενός αὐτὸν ἢ νόμῳ ἢ φύσιν καὶ τ' τὸ πατρὸς πατρὸς πάππῳ γυήσε) φαρμλίας τε ἢ ὑπεξέσπιότητος.

3 ¶ Εἰσὶν οὖν πολλὰ διαφορὰ ἀδρογαπὸν & ἀδοπίον. ¶ καὶ πρώτη αὕτη. ἢ μὲν ἀδρογαπῶν ὅτι βασιλέως γινέ), ἢ δ' ἀδοπίων, ὅτι ἀρχόντων.

Δεύτερα διαφορὰ, ὅτι ἢ μὲν ἀδρογαπῶν, ὅτι αὐτεξέσιων, ἢ δ' ἀδοπίων ὅτι ὑπεξέσιων χώραν ἔχει. ἔστι δ' καὶ Τεῖτη διαφορὰ. ὁ ἀνήβῳ αὐτεξούσιῳ ἐνεκώλυτο εἰς θέσιν πάλαι λαμβάνεσθαι, τὸ δ' αἰὼν ὅτι ἐπετέσπιν γινέσθαι, μετὰ τινὲς ἀφουλακῆς.

quicquam ad patrem adoptiūm transit, nec in potestate eius est: licet ab intestato iura successionis ei à nobis tributa sint. Si verò pater naturalis non extraneo, sed auo filii sui materno: vel, si ipse pater naturalis fuerit emancipatus, etiam auo, vel proauo simili modo paterno vel materno filium suum dedit in adoptionem: in hoc casu, quia concurrunt in vna personam & naturalis, & adoptionis iura, manet stabile ius patris adoptiui & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis modo constitutum, vt & in familia, & in potestate huiusmodi patris adoptiui sit.

3. ¶ Quum autem impubes per principale rescriptum adrogatur, causa cognita adrogatio fieri permit

ἡλικία οὐδ' ὅτι βασιλικῆς ἀντιγρα-
 φῆς ἀνέβη αὐτεξέσις εἰς θέσιν
 λαμβάνει. δεῖ ζητῆσαι, εἰ σεμνὴ τις
 αἰτία πρὸς ὑοδυσίαν συνεστήσατο, τυ-
 πέσι μὴ δὲ ἀχρεὺν ἔσθαι, πρὸς θεῶν ὁ
 ἐσόμενος πατὴρ γνέσθαι βέλει, καὶ εἰ
 λυσιτῆς τῷ τοῦ πατρὸς πούπῳ, ἢ καὶ μὴ
 συμφέρει. τυχὸν γὰρ ἀπορὸς ὁ ὅστις ὁ
 θεὸς πατὴρ, αὐτὸς ὁ πλούσιος, ἢ ἔσθ' ὅτε
 δαπανηρὸς. καὶ εἰ ἐν ὧν αὐτῷ φανῇ
 ὅτι περβήσε) ἢ θέσις. δεῖ γὰρ πρὸς
 τύποις, καὶ ἀσφάλειαν ποιεῖν τὴν ἀδ' ὁ-
 γάτωρα ἐν δημοσίᾳ προσηύχων, τῶ-
 πέσι τῶν βαβυλωνίων, ὡς εἰ συμβῇ τὴν
 εἰς θεῶν ληφθέντα ἀνέβον τελευτῆσαι,
 ὅπου καταστήσῃ ἐκείνοις τὰ ὀφθαλμα-
 τα, οἷον μέλλον ἐλθεῖν ὅτι τὴν αὐτὴν κλη-
 ρον, εἴγε μὴ ἔδωκεν ἑαυτὴν εἰς θέσιν.
 ἀλλ' ὅδε ἕτερος τὸ τοιοῦτον ἀνέβον ἐ-
 μαγκιπάζον ὁ ἀδ' ὁ γάτωρ ποιεῖν
 δύναται εἰ μὴ ἀλόγου αἰτίας ὅπου
 λειψείσης. ὅτι πάντων πραγμάτων
 ὧν ἀν' λέγων ὁ γάτωρ, τούτων καὶ κοι-
 νῶν αὐτῶν τυγχάνουσι. τί γὰρ ὅτι ἢ ἐπεβέ-
 λουσε τῶν θεῶν πατρὶ, ἢ ἕτερον τι ἐ-
 περαξέω περ' ἄξιον ἑαυτὴν ἐποίει, τῶ
 ἐκβλήθῃ καὶ τῶ θεῷ πατρὸς ὑπε-
 ξεπότης, ὅπου διδομένων αὐτῶν δη-
 λοιότι τῶν ὑπ' αὐτῶν προσηύχοντων
 πραγμάτων τῶν θεῶν πατρὶ. εἰ ὁ
 καὶ τελευτῇ ὁ θεὸς πατὴρ, ὅδε ἐρεδά-
 τῶσεν αὐτὴν, ἢ γουὺν ὅπου κληρὸν αὐτὴν ἐ-
 ποίησεν, ἢ καὶ πρὸς ἀλόγως ἐποίησεν,
 κελεύει) τὸ τέταρτον δὲ μέρος τῶν οἰκείων
 πραγμάτων αὐτῶν κατὰλείψαι, ὅδε ἡ-
 ρημῶν δηλαδὴ τὸ ὅτι τὸ θεῷ πατρὶ
 μετενεχθέντων, καὶ ὧν αὐτῶν τὸ κέρδος
 προσηύχουσε μὴ πρὸς θέσιν. ταῦτα
 δὲ πάντα, ὅτι τῶ εἰς θέσιν λαμ-
 βανομένου ἀνέβου ὑπεξέσις ἀργεῖ.

igitur per rescriptū prin-
 cipis paterfamilias impu-
 bes adrogatur: quæren-
 dum est, an honesta sit
 causa, quæ adrogationem
 conflavit, id est, an non
 ob turpem amorem, is
 qui pater futurus est, ad-
 rogationem velit fieri.
 Item an id utile sit pupil-
 lo, an verò non expediat.
 Nam fortè adrogator
 inops est, aut interdum
 sumptuosus, & pupillus
 admodum diues. Et si
 quid horum compertum
 fuerit, non procedet ad-
 rogatio. Ad hæc & illud
 necesse est, ut adrogator
 personæ publicæ, id est,
 tabellioni caueat, si intra
 pubertatem pupillus de-
 cesserit, quem adrogaue-
 rit, restitutum se bona il-
 lis qui si adoptio facta
 non esset, ad successionem
 eius venturi erant. Sed
 neque aliter pupillum
 hunc adrogator emanci-
 pare potest, nisi iusta cau-
 sa approbata dignus visus
 fuerit emancipatione.
 Quid enim, si aut patri a-
 doptiuo insidias fecerit,
 aut aliud quid egerit,
 propter quod meritò ex
 adoptiuo patris potestate
 abiici debeat? Sic tamen
 ut bona, quæ patri ado-
 ptiuo per ipsum adquisi-
 ta fuerint, ei reddantur.
 Sed & si decedens pater
 adoptiuus eum exhereda-
 uerit, aut viuus sine cau-
 sa emancipauerit: quar-
 tam partem bonorum
 suorum ei relinquere iu-
 betur, exceptis videlicet
 bonis quæ ad patrem ado-
 ptiuum transfuit, & quo-
 rum commodum post
 adrogationem ei acqui-
 siuit. Hæc autem om-
 nia in filiofamilias im-
 pubere adoptato cessant.

a c. 17. ibi ne
 forte turpis ff.
 eod. c. 1. ibi
 dem sancti si-
 ma affectione
 adde 33. Eclo.
 1. c. 17.
 b l. 17. s. 2. i-
 bi quæ facul-
 tates pupilli,
 & quatenusque
 adoptare ve-
 lit ff. eod.

c l. 18. ibi ser-
 uo publico ff.
 eod. l. 4. Cod.
 eo d.

d De quarta
 adrogato de-
 bita in bonis
 adrogatoris
 parentis l. 5.
 21. ff. de colla-
 tionibus ubi
 dixi.

Primum quia filiusfamil. nihil habere intelligatur. Secundo quia pater omnibus hisce de rebus perquirere possit, & ita eum in adoptionem dare.

4 ¶ Tres diximus differentias. Dicamus etiam quid commune sit inter adrogationem & adoptionem. Nam scire, quæ in quibusdā differunt, quædam etiam cōmunia habent. ¶ Atque in primis id utrisque cōmune est. Eū qui in adoptionē accipit, maiore esse eo, qui adoptatur oportet: cū ad similitudinem & imitationem nature introducta sit adoptio. Porro natura, pater filio sepe senior est. Nā illud pro monstro sit, & a natura alienū dicere, filium patre seniore esse. Atque hæc tam in filiis familiæ quam patribus familiæ procedunt. Porro necesse est, ut pater octo decim annis præcedat: hæc enim ætas plena pubertas dicitur: quando & in his qui tardiùs pubescunt, habitus corporis tunc omnino concurrat.

a Quæ familiæ adoptio- nis & adroga- tionis.

b Idem 33. E- dog. 1. c. 51. l. 40. §. 1. ff. eo- dem.

c Plena pu- bertas annus xviij. addel. 14. §. 1. ff. de alimentis 33. Eclog. 1. c. 51. in f. 3. Paul. sen- tent. 4. §. 2.

d l. 6. l. 10 l. 11. l. 43. l. 44. ff. eodem.

e l. 77. ff. eod.

5 ¶ Secundo & aliud inter hæc cōmune est. Nam in locum nepotis aut neptis, vel pronepotis aut proneptis, & deinceps adoptare possum, etiam si filium non habeam.

6 ¶ Quod autem dicturus sum, non tam commune est inter ea, quam proprium est differentie, quæ tertia est. Nam in patribusfa. non procedit. In locum enim nepotis alienum filium adoptare possum: & rursus alienum nepotē in locum filii. Quoniā necesse mihi nō est, ordinem gradūque, qui apud patrem naturalem est, seruare.

f l. 6. l. 7. ff. eod.

7 ¶ Quarto cōmune his est. Quod si quis in locū nepotis aliquem adoptet, velut ex eo natum quem aut naturalem habet aut adoptiuum filium, opus sit omnino & filii consensu. Nam

δὲ τὸ πρῶτον μὴ μὴδὲν δοκεῖν ἔχειν αὐτὸ ὑπεξοίσιν δευτέρου ὅτι ὅτι πατήρ δυνάμει ταῦτα θεωρεῖται, καὶ οὐ πῶς αὐτὸ εἰς ὑποθεσίαν ἀνασχεῖν.

4 ¶ Εἰρήκαμεν τρεῖς διαφορὰς, εἰ- πώμεν κοινωνίας α ἀδρυγαπὸν καὶ ἀδοπίον. ἔνθα γὰρ διαφορὰ, παί- πῶς ἔσται καὶ κοινωνία. ¶ Εἰς τὴν πρώτην κοινωνίαν αὐτὴ δεῖτε λαμβάνονται εἰς ὑποθεσίαν εἰς μείζονα καὶ ὑποθεσίαν, ἐπειδὴ πρὸς μίμησιν τὴ φύσεως ὅτι νεκρῶν. ἡ γὰρ φύσις πρὸς βύπερον οἶδε τὴν ἡμετέραν πατέρα νομίζουσα γὰρ τέρας εἶναι καὶ τὴ φύσεως ἀλλότριον, τὸ λέγειν μείζονα εἶναι τὴν πᾶσαν τὴν πατέρα. ταῦτα δὲ ὅτι ὑπεξοίσιν, καὶ αὐτεξοίσιν θεωρεῖται. δεῖ δὲ θεωρεῖται τὴν πατέρα ἐν αὐτῷ. ἡ γὰρ αὐτὴ ἡλικία plena λέγειται pubertas, τὴν ἐξ ὁριζήσεως τῆς ἡλικίας. ὅτι καὶ οἱ βραδέως ἡβῶντες ἡβῶσι καὶ χήματα ὁπῶς σω- ζέονται.

5 ¶ Εἰς τὴν δευτέραν κοινωνίαν ἐν τού- τοις δυνάμει γὰρ εἰς τὴν ἐγγόνων καὶ ἐγγόνων, ἡ πρὸς γόνων καὶ πρὸς γόνων, ἡ καὶ τῶν ἐπὶ κατωτέρων εἰς τῶν λαβείν, εἰ καὶ τὴν μάλιστα μὴ ἔχει πᾶσα.

6 ¶ Τὸ γὰρ μέλλον λέγειται, καὶ κοινο- νίας, ἀλλὰ μᾶλλον διαφορὰς ὅτινι- δον, ἡ τις ὅτινι δὲ αὐτεξοίσιν καὶ θεωρεῖται. εἰς τὰς γὰρ ἐγγόνων δυνάμει λαβείν τὸ ἀλλότριον ἢ καὶ πάλιν τὸ ἀλλότριον ἐγγόνων εἰς τὰς γὰρ ἢ καὶ γὰρ ἀνάγκη ἐπιδείξαι μετὰ τὰς τῆ οὐσίαν ἀπὸ τῆ φυσικῆς πατρὸς.

7 ¶ Εἰς τὴν τρίτην κοινωνίαν, εἰ τις ἐν τῇ ἐγγόνων εἰς τῶν λαβείν πᾶσα, ὥσπερ τεχνεῖται ἐν τῇ οἰκίᾳ πατρὸς τὴ φυσικῇ, ἡ τῇ θεῇ, δεῖ πατέρα ἢ αὐτὸν σωμαίνειν τὴν πᾶσαν. ἐπειδὴ γὰρ τε-

4. ¶ Minorem natu. maiorem non posse adoptare placet. adoptio enim naturam imitatur: & pro monstro est, ut maior sit filius, quam pater. Debet itaque is qui sibi filium per adoptionem facit, plena pubertate, id est, decē & octo annis præcedere.

5. ¶ Licet autem & in locū nepotis, vel neptis, pronepotis, vel proneptis, vel deinceps adoptare, quamvis filium quis non habeat.

6. ¶ Et in filium alienum quis in locum nepotis adoptare potest, quam nepotē in locum filii.

7. ¶ Sed si quis nepotē loco adoptet, quasi ex filio, quem habet iam adoptatum: vel quā ex illo, quā naturalem suā potestatem habet: eo casu & filius consentire debet, ne ei inuito suus heres adgnoscatur.

infert in locum suum. In communem autem locum purum invito socio inferre non licet: in commune vero sepulchrū etiam inuitis ceteris licet inferre.

¶ Item si alienus usufructus est, proprietarium placet, nisi consentiente usufructuario, locum religiosum non facere.

¶ In alienum locum consentiente domino licet inferre, & licet postea ratum non habuerit, quam illatus est mortuus, tamen locus religiosus fit.

10. ¶ Sanctæ quoque res, veluti muri & portæ civitatis quodammodo divini iuris sunt, & ideo nullius in bonis sunt.

¶ Ideo autē muros sanctos dicimus quia pœna capitis constituta est in eos qui aliquid in muros deliquerint.

νεκρὸν ἐπισηφείρον· πρὸ τῶ αὐτοῦ οἰκείου· εἰ δὲ πικροῖτο ὁ θεὸς εἶναι, εἰ μὴ καθαρὸς αἱεὶ, καὶ ἔτι πῶς γέροντες βελετιοὺς ἀκοῖται τὰ κοινῶν, ἐπισηφείρειν ἐκείνο μὴ βελομήν, ἐκ ἐξέσιν αὐτῶν δὲ ποτὶ δεῦν λείψανον· εἰ δὲ κοινὸν ὑπάρχει μνήμα, ἢ μὴ βελομήν τῇ κοινῶν, ἐξέσιν αὐτῶν δὲ ποτὶ δεῦν λείψανον.

¶ εἰ δὲ πικροῖτο πινὸς, ἑτέρος μὲν ἐξείη· ἐβούλευοντο. (ἐβούλευοντο· δὲ ἐστὶ δικαῖον πικρῶν τοῖς συνιστάμενον, καὶ καταλαμβάνον, ὅποιον με καὶ τὸ ἑτέρον δεσποτείας ἐχέειν χησιν ἢ ἐπιγραφίαν.) εἰ τοίνυν τὰ αὐτῶν τοῦ, ἑτέρος μὲν ἐχέει· ἐβούλευοντο ἑτέρος δὲ, τὸ proprietatē, ὁ περὶ εἰρημίας τοῦ αὐτοῦ· δὲ μὲν λείψανον, καὶ γὰρ νόμιμον τὰ ἐβούλευοντα εἶναι, ῥηγιόβον ἐκ δὲ ποτὶ λείψανον· ἐπὶ δὲ γὰρ ῥηγιόβον γινόμενον· ἐχέει οἷός τε ἐστὶ δεσποτείας, καὶ τὸ ἑτέρον δεσποτείας τὸ ἐβούλευοντο συνιστάει· ὁ δὲ εἰς ἡμᾶς ἐδιδάξαν· ὁ τὸ ἐβούλευοντο, εἰκότως ἀναγκάσει· ἐβούλευοντα εἶναι ἢ συνιστάει, καὶ δὲ ἐστὶν ὁ χησιν τῇ ὑπὸ τῶ περὶ εἰρημίας γινόμενον ἐπὶ βλάβῃ τὸ ἐβούλευοντα εἶναι.

¶ καὶ ἐν ἀλλοτρίῳ τοῦ αὐτοῦ σιγῶντος τὸ δεσποτείας· ἐξέσιν λείψανον δὲ ποτὶ δεῦν καὶ ῥηγιόβον ὁ τοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ καὶ γὰρ νόμιμον ἀπὸ δεῦν, μαθὼν δὲ τὸ κύριον ἡγήσεται τὸ περὶ εἰρημίας ὁ δεσποτείας, καὶ οὐτως γινέται ῥηγιόβον ὁ τοῦ αὐτοῦ.

10. ¶ Τὰ δὲ ὁ σάγχεα πρῶτα, οἷον τείχη, πύλαι, γέφυραι πρὸς τοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ καὶ ἐκείνους δὲ αὐτῶν· δεσποτείας.

¶ διὰ τὸ τὰ ἡ τείχη εἰρημίας πρῶτα, ἐπὶ δὲ κεφαλὴν αὐτῶν πρῶτα.

constituit, dum mortuum intert in locū suū. Quod si locus communis fuerit ac purus, nec dum religiosus factus, invito socio ac nolente, mortuum illuc inferre & reliquias ibi cōdere non licet: si vero commune fuerit monumentum, etiam inuitis sociis reliquias ibi cōdere licet.

¶ At si loci alicuius alius habeat usufructum. (est autem usufructus, ius quoddā certis modis constitutum, sed in comprehensione mentis consistens, quod efficit ut in aliena proprietate ego utar & fruor) Id si igitur eiusdem loci, alius usufructū habeat, alius proprietatē, proprietarius reliquias ibi cōdendo, nisi cōsentiente usufructuario locum religiosum nō facit. Etenim quum iam religiosus factus, in nullius bonis esse possit, ac usufructum in alterius proprietate cōsistere, usufructus definitio doceat, meritō necessarius est usufructuarii cōsensus, neque quicquam eorum firmum erit quæ in damnum usufructuarii à proprietario aguntur.

¶ In alienum quoque locum consentiente domino inferre licet, & locus religiosus efficitur. Sed & si quis inscio vel invito domino intulerit, & id ille quum rescisset, ratum habuerit, fiet & ita locus religiosus.

10. ¶ Sanctæ quoque res, ut muri portæque, quodammodo divini iuris sunt, nec in ullius dominium cadunt.

¶ Ideo autē muros sanctos diximus, quia capitalis adversus eos pœna cōstitutā

αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ αὐτοῦ locus, purus, inquam, id est non dum religiosus. hinc λείψανον ἀγίων sanctorum reliquias. 1. Harmenopol. 3. c. 40. 1. Eclog. 1. c. περὶ λείψανον ἀγίων.

usufructus quid. d. v. qua dicitur in titulo de usufructu.

e. ὁ περὶ εἰρημίας Glosis usufructus Idem igitur quod χησιν.

f. de religioso adde l. 6. §. 4. ff. de rerum divisione. Facit in religioso & religiosus.

g. Portas sanctas esse ait ut l. 2. ff. ne quid in loco

sacro, quod tenet Plutarchus negat in Quæstionibus Romanis & Romulo.

h. Muri sancti adde l. 8. l. 9. l. v. ff. de rerum divisione. Facit in sanctis.

gignere, his neque ius ciuile, quod naturæ vestigia sequitur, concessit. Cum ne sperare quidem possint, ut liberis vnumquodam operam. At spado, quoniam is sperare potest, ut vitio quo tenetur cessante, liberos possit gignere, recte in adoptionem accipiet tam filium familiam quam patremfam. Sed spado qui filiumfam. adoptauerit, in potestate eum non est habiturus. Quoniam omnino futurum est, ut extraneus sit. Nam quomodo spado paternus aut maternus auus esse poterit? Nisi si quis dixerit, Non eum tantum spadonem esse, qui initio liberos gignere non potuit, sed tamen sperabat. Verum etiam illum, qui cum ante liberos gignere potuerit, postea in tale vitium collapsus est, ut liberis operam dare non possit.

a hac abrogatur Nouella Leonis 27. qua potestatem facit feminis adoptandi ad de 2. Harmer pul. 8. s. 4. adde l. c. Cod. eodem. Ulpianum 8. s. 9. 1. Gaium 5. s. 3.

b Ulpianus 8. s. 1. Gaius 5. s. 5. l. 2. in ff. cod.

10. ¶ Est & quod septimo inter hæc commune sit, id quod a feminis procedit. Nam neque per adoptionem neque per adoptionem feminæ quam adoptare possunt: quoniam per adoptionem in liberos patria potestas quaeritur. At mulier ne naturales quidem liberos in potestate habet, & ius ciuile naturam sequitur. Haud iniuria igitur neminem adoptabit femina, nisi si ex indulgentia Principis in solamen amissorum liberorum aliquem velit in adoptionem accipere. Itaque mulier quæ liberos non habet, ne ex rescripto quidem Principis aliquem adoptabit.

11. ¶ Preter differentias iam ante dictas, est & hæc, Si quem adrogauero, qui & alium in potestate habeat: filius cum suis sequitur: & ipse mihi erit loco filii: hic verò, loco nepotis. Sin autem quempiam filiumf. ex quo & filius sit,

adoptauero, ipse in potestatem meam solus transibit: & filium suum apud auum naturalem relin-

τούτοις ἢ ὁ νόμος ἢ πόδας βασιλέων τὸ φύσεως. ἀέλπισα γὰρ αὐτοῖς τὰ τὴν παιδοποιΐαν (ὅτι πατέρα, ἐπειδὴ τούτῳ ἐλπίς, εἰκὸς γὰρ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἀπαλλαγῆναι τὴν δύναμιν παιδοποιεῖν) εἰς θέσιν λήψαι, ἢ ὑπεξέσθαι καὶ αὐτεξέσθαι ἀλλ' ὁ πατέρα λαβὼν ὑπεξέσθαι εἰς θέσιν, ἔχει τὸν ἴον ποτεσάτε. πάντως γὰρ ὁ λαμβανόμενος ἐξωπικὸς ἔσται. πῶς γὰρ ὁ πατέρα πάππος εἶναι πρὸς πατέρα ἢ πρὸς μητέρα δύνησθαι; εἰ μὴ ἄρα τις εἴπῃ τὸ πατέρα μὴ μόνον ἐκείνον εἶναι τὸν ἀρχῆς & διωκηθέντα παιδοποιῆσαι, ἐλπίζοντα δέ. ἀλλὰ καὶ ἐκείνον, ὃς πάλα μὲν ἠδυνάτο παιδοποιεῖν, τελευτήσας δὲ τὸ συμβαλὼν αὐτῷ πατὴρ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ μὴ δύνασθαι παιδοποιεῖν.

10. ¶ Εἰ δὲ ἐβδόμη κοινωρία, ἡ ἀποτρεχὴ γυναικὸς ἀπὸ τοῦ οὐδὲ κατ' ἰδρυατόν, ἐξ ἧς κατ' ἀδοπίονα δυνάμει λαμβάνειν εἰς θέσιν πνῶ. ἢ γὰρ θέσις, δίδωσιν τῷ πνῶ τὴν δύναμιν παιδοποιεῖν. αὐτῇ δὲ φυσικῶς πατὴρ ὑπεξέσθαι ἔχει. ὁ δὲ νόμος ἀπολαβεῖται τῇ φύσει εἰκότως ἐν τῇ λήψει. Ταῖς εἰς θέσιν πνῶ, εἰ μὴ ἄρα ἐκ φιλοπρέπειας βασιλέως. πρὸς αὐτὴν μὲν τῇ τελευτῇ αὐτῶν πατέρων βασιλεὺς λαβεῖν. ὥς τε οὐδὲ ἢ μὴ ἔχουσα πατέρα γυνή, ἐδὲ δὲ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, λήψαι πνῶ.

11. ¶ Πρὸς τὴν εἰρημύειαν διαφορῆς ὅτι καὶ αὐτὴ ἐὰν εἰς ὑπόπσιαν λάβῃ τινα ἔχοντα ὑπεξέσθαι, ἔπειτα αὐτὸς ὁ πατὴρ καὶ ὁ μὲν ἔσται παρ' ἐμοὶ ἐν τάξει ὡς ὁ δὲ ἐν τάξει ἐγγόνος. εἰ δὲ ὑπεξέσθαι ἐξ ἧς γέγονεν ὡς λάβῃ εἰς θέσιν, αὐτὸς μόνος αὐτὸν ἀφαιρήσει, τὸ δὲ ἴδιον ὡς ἐκ αὐτῶν τῶν φυσικῶν πατέρων.

10. ¶ Fœmina quæque adoptare non possunt, quoniam nec naturaliter liberos in potestate habent, sed ex indulgentia Principis ad solamen liberorum amissorum adoptare possunt.

11. ¶ Illud proprium est adoptionis illius, quæ per factum oraculum fit, quod is, qui liberos in potestate habet, si adrogauerit, non solus ipse potestati adrogatoris subicitur, sed etiam liber eius in eius potestate, tanquam nepotes.

& filius sit, ex quo & filius sit, apud auum naturalem relin-

Sic etenim di-
uus Augustus
non antè Tibe-
riū adoptavit,
quā is Ger-
manicum ado-
ptasset: ut pro-
tinus adoptio-
ne facta incipe-
ret Germanicus
Augusti nepos
esse.

12 ¶ Apud Ca-
tonē bene scri-
ptum refert. an-
tiquitas, seruos
si à domino a-
doptati sint, ex
hoc ipso posse
liberari. Vnde
& nos eruditi
in nostra consti-
tutione etiam
eum seruum,
quem dominus
actis interue-
nientibus filium
eum nomina-
uerit, liberum
esse constitui-
mus, licet hoc
ad ius filii acci-
piendum ei nō
sufficiat.

τω. καὶ ὁ λογισμὸς δῆλον, ἐπειδὴ ὑ-
πεξούσιον ὦν ὑπεξούσιον ἔχων οὐκ
ἠδυνάτο· ὅτι ὁ ἔχων ὑὸν ὑπεξούσιον,
καὶ ληφθεὶς εἰς θέσιν συμφέλιον, τὸ
οἰκέτιον παῖδα, δῆλον· ὅτι ὦν Αὐγού-
στου οὐ πρότερον Τιβέριον τὸ μὲν ταῦ-
τα γινόμενον βασιλέα ἔλαβεν εἰς θέ-
σιν, ὡρὴν ὅτι τὸ Γερμανικὸν εἰς θέσιν
ἔλαβεν· ἐπειδὴ γὰρ ἐβούλετο, Τιβέριον α-
μὲν ἔχων ἐν τάξει υἱοῦ, Γερμανικὸν ὃ
ἐν τάξει ἐγγόνου, καὶ ὅτι μίας τῆς το-
υτοῦτοῦ γυναικὸς, παρεστῆσεν, ὡρὴν
τὸ Γερμανικὸν εἰς θέσιν ὑπο Τι-
βερίου ληφθῆναι, εἴτα οὕτως αὐτὸς τὸ
Τιβέριον ἔλαβεν εἰς θέσιν.

12 ¶ Τὸν ἰδίον πρὸς οἰκέτιον ἔλαβεν
εἰς υἱοθεσίαν, ζητήσας εἶγε ἔρρωται ἢ
θέσις, ἢ τί ἐντεῦθεν ἀποτῆται· καὶ φα-
σιν οἱ παλαιοὶ τὸ Κάτωνος εἰρηκέναι,
τὸ μὲν θέσιν μὴ ἰσχύειν, ἐπὶ ἐλδοθέ-
σθαι γὰρ αὐτὴν ὡρὴν βάνει· ἢ ὃ θέσις, εἰ
καὶ τὰ μάλιστα ὡς θέσις ἐκ ἔρρωται,
ἀλλ' οὐδ' οἰκέτιον ἐλδοθέσθαι ἀπο-
δείκνυσιν· ὃ γὰρ τὸ δοῦλον βεληθεὶς
λαβεῖν, ὡρὴν δῆλον ὅτι, ὥς δουλείας
αὐτὸν σιωπηρῶς ἐπιδόσθαι ἀπαλλά-
ξαι· ὅτι τὸν τοῦτο, ὃ μὲν ἐξ ἐφώνησεν, ἐκ
ἐπιδόσθαι· ὃ γὰρ ἐκ ἐνεδυμένη δι' ἐπιδό-
ξας ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς ὁ θεὸς τῶν
ἡμῶν βασιλεὺς εἰσελθόντος ἐν δικα-
σθείῳ πινὸς καὶ εἰπόντος αὐτὸν ὑπομνή-
σαι ὡς οἰκέτου πινὸς, υἱὸς μου ὅτιν, ἐ-
πιδόσθαι ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων,
τὸ μὲν οἰκέτιον ὑὸν μὴ εἶναι, παύσασθαι ὃ
τῶν εἶναι δοῦλον.

quæ. Et ratio quidem hu-
iusce rei in promptu est,
quoniam cum in potesta-
te esset, aliū in potestate
habere non potuit. Quod
autem is qui filium in po-
testate habet, in adroga-
tionem acceptus, unā se-
cum & filium suum tra-
hat, vel ex eo apparet,
quod Augustus Cæsar, nō
antè Tiberium qui dein-
de ei in Imperio succes-
sit, in adoptionem acce-
perit, quā is Germa-
nicum adoptasset. Cum
enim vellet Tiberium lo-
co filii habere, & Germa-
nicum loco nepotis: at-
que id una adoptione fie-
ri cuperet: curavit, ut
prius Germanicus à Ti-
berio adoptaretur, & ipse
deinde adoptavit Tibe-
rium.

12 ¶ Quidam seruum
suum adoptavit. Quæri-
mus an valeat adoptio,
aut quid inde sequatur?
Et scribunt veteres re-
sponsum esse à Catone: a-
doptionem quidem non
valere. Nam ea in liberis
personis locū habet. Sed
tamen adoptione, quam-
vis ut adoptio nullā vim
habeat: liberum fieri ser-
uum hunc. Qui enim ser-
uum adoptare voluit, du-
bium non est, quin tacite
eum manumittere festi-
nauerit. Hic igitur, id
quod expressit, non con-
fecit: quod verò in animo
non habuit, ac non cogi-
tauit, id peregit. Hæc ra-
tio & sanctissimum Impe-
ratorem nostrum mouit,
ut constitueret cum quis
in iudicio & actis inter-
uenientibus de seruo suo
dixerit, Filius meus est:
ex huiusmodi verbis

a v. Suetonii.
in Tiberio. Ta-
citum 2.

Qui seruum
adoptat, tacite
manumittere
eum videtur.

c. Qui seruum
filium nomi-
nauit actis in-
teruenienti-
bus liberum
facit.

d. i. Harmeno-
pul. 18. §. 25. l.
unica 10. C.
de latina.

seruum quidem ius filii non habere, sed tamen seruum esse definire.

e j.

QVIBVS MODIS IVS

PATRIÆ POTEST.

statu soluitur.

TIT. XII.

a adde i. Har-
menopul. 17.
ὡς δὲ διαλύ-
σας ὁ περὶ
σιότητος. ὅ
Vlp. tit. 10 qui
in potestate,
mancipiove
sunt quemad-
modum ex iu-
re liberentur.
2. Paul. sen-
tent. 25. No-
uell. 81. i. Ga-
ius 6.

b Harmenop.
d. c. 17. §. 1.

c Mortis pa-
tris quemad-
modum pa-
tria potestas
soluitur v.
Harmenopul.
d. c. 17. 2.
Ulpianum 1.
§. 2. i. Gaius 1.
d. Paries qui.
adde l. appel-
latione si ff.
de ver. signifi-
c. Liberi qui.
adde l. cogno-
scere 56. in f.
l. libero u. 220.
ff. de verb. si-
gnificat.

¶ Liberos patria potestate liberari patrum suorum morte, deporatione patrum suorum (sua, parentumve suorum relegatione) 3. servitute pœna & quid pœna servitus) 4. dignitatibus nullis adeptis. 5. Captivitate patris, suave, ius patria potestatis non soluit sed in suspensio esse propter ius postliminii. & quid postliminium. Et quo tempore mortuus fingatur pater filiusve, qui apud hostes mortui: & quam ob causam in controversiam veniat, & unde postliminium distat. 6. Emancipatione liberos patria potestate liberari & qua antiqua & nova emancipationis solennitas. 7. Patrie emancipare filium sine nepote & deinceps: nepos & deinceps liberos sine filio posse. 8. Patria potestate liberari eum qui a parente in adoptionem datus fuerit: cum illo casu transseat in potestatem aui. 9. Patria seu aui potestate pariter, qui in viro est matris quando liberetur: seu de nepote conceptio post vel ante filij mei adoptionem aui emancipationem. 10. Emancipare liberos suos parentes cogi non posse: siue illi naturales, siue adoptivi.

EX his quæ supra dicta sunt, didicimus qui iurino nostro subiecti sint, nepe servi & liberi nostri, tū naturales tum adoptivi. Executi sumus etiā in quibus adrogatio & adoptio differat, atque in quibus cōueniāt. Nā lex inter eas sunt differētiæ, & sepe cōmunitates. Nūc videamus, quē admodū potestas nostra solvatur. Quot enim quibusdā modis cōtractū est, hoc etiā quibusdā modis dissolui potest. Et potestas quidē quā in servos habent, per manumissionē soluitur. Quot autē modis manumissio cōtingat, iā ante a nobis diffusē dictū est. Nā a domini mors, non servitutis liberatio, nem sed domini mutatio nem permittit. ¶ Potestas verō quam in liberos nostrōs habemus, multis solvitur modis. Atque in primis mors parentis, liberos sui iuris efficit. Sciē dū est autē Parentes dici omnes, qui supra nos sunt, Liberos verō omnes qui infra nos sunt. Quod igitur dictum est, morte paren-

ΠΟΙΟΙΣ & ΤΡΟΠΟΙΣ

τὸ ὑπεξέσπιο διαλύει).

Τίτλ. 16.

Διδάχθημεν b ἐκ τῶν παραβόντων καὶ τῶν ἐχόντων τὸ ἐν ποτεσάτε, οὗτοι καὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ τῶν ἡμετέρων παίδων. τὰς αὐτῶν φύσιν καὶ τὴν ἡγεσίαν διδόντες τὰς αὐτῶν ἀδραγατιὰς & διαφοράς τε καὶ κοινωνίας. εἰσὶ γὰρ διαφοραὶ καὶ ἐξ κοινωνίας ἡ ἐπὶ ἀνω σκοπήσων καὶ τῶν διαλύει. ἔστω τὸ ἐν ποτεσάτε. τὸ γὰρ ἔστω πρὶν συσταμένον, τὰς καὶ τὸ πρὶν διαλύει. διαλύει ὁ τὸ καὶ τῶν οἰκετῶν ἐν ποτεσάτε, ὁ τὸ καὶ τῶν ἐλδοτείας πρὶν ἢ ἐλδοτείας πόσις συμβάνει τῶν ποσὶς φθάσαντες εἰρήνη καὶ ἡ γὰρ τῶν τῶν δεσποῦ, οὐκ ἀπαλλασσὶ δουλείας, ἀλλὰ μεταθεῖν δεσποτείας ἐπαγγέλλει.

¶ Τὸ ὅ καὶ τῶν ἡγῶν ἐν ποτεσάτε πλείστοις διαλύει τῶν ποσὶς. τέως γὰρ ἡ τῶν γονέως τῶν τῶν, αὐτῶν οὐσίον ποιεῖ τὴν παῖδα ὁφείλεις ὅτι εἶδεναι ὅτι parentes λέγονται πάντες οἱ ἀνιόντες. Liberi ὅτι πάντες οἱ καπόντες. τὸ εἰρημένον, ἐπὶ ἡ τῶν τῶν πατρὸς,

QVIBVS MO-

DIS IVS PA-

triae potesta-

tis soluitur.

TIT. XII.

Idea-
mus
nunc,
quib.

modis: ij qui a
lieno iuri sunt
subiecti, eo iu-
re liberentur.

Et quidē quem
admodum libe-
rentur servi a
potestate domi-
norum, ex iis
intelligere pos-
sumus, quæ de
servis manumit-
tendis superius
exposuimus.

¶ Hi vero, qui
in potestate pa-
rētis sunt, mor-
tuo eo, sui iuris
fiunt. Sed hoc
distinctionem
recipit. nā mor-
tuo patre, si
omnimodò fili-
lii, filiarve sui
iuris efficiun-
tur, mortuo ve-
rò aui, non o-
mnimodò ne-
potes, neptē

a Peregrini
qui, dixi ad l.
1. C. de heredi-
bus instituendis.
Ulp. tit. 4. § 10.
b φιλαθρο-
πία hic pro in-
dulgentia.
c αν αλαμδα
veiv τὴν πο-
τίαν hic nihil
aliud quam
restitui.
d Deportati
et Relegati
differentia est,
hic ἐξορίζε-
ται ἐξορίζο-
νται: Illi ἀπο-
εξορίζονται Hic
ἐξορίζεται.
e ad de ff. de in-
terdictis et re-
legatis l. 8. Co.
de pœnis. 60 E-
clog. 51. c. 1.
f v Eclog. d. tit.
51. c. 1. μετα-
λίζομεν.
g hodie nemo
fit servus poe-
nae. Nouell. de
nuptiis 22. c. 2.
abrogata hac
lege et 18. ff.
de pœnis.
h Militia non
liberat filium
patria potesta-
te l. 7. C. de pa-
triae potestate:
l. 3. Cod. de ca-
strensi peculio.
i hodie Con-
sularis dignitas
filium liberat
patria potesta-
te. Nouell. 81.
k 1. Harmen.
18. §. 3. huius
aut summa di-
gnitas dicitur
a Iuliano
hoc loco. §. 1. a,
inquam, non
gradu sed du-
ratione. hac e-
nim dignitas
perpetua, cate-
gora temporales,
adde Cassiodorum in formula pa-
triciatus.

peregrinus, in potestate
cuius Romani esse nō po-
test. Si tamen ex indul-
gentia principis reuoca-
tus & civitati redditus fue-
rit, omnia illi in pristinum
statum restituuntur.

2 ¶ Quod si non depor-
tatus sit, sed tantum rele-
gatus parens: dixit enim
magistratus Relego te in il-
lam insulam, lex ei civita-
tem non adimit. Quapro-
pter in suo habitu manet
omnia, & ipse liberos in
potestate retinet. Et ex
contrario, si qui liberum
relegati fuerint, de patria
potestate non exeunt.

3 ¶ Quidam criminis ac-
cusatus est quasi ab eo
commis: Deinde conui-
ctus eo crimine, ita a ma-
gistratu pronuntiatus est,
In metallum ego te mitto,
aut: Bestius ego te subijcio.
Hic confestim servus poe-
nae efficitur, non solum a-
missa civitate, sed etiam
libertate. Et hunc quo-
que in modum liberi i-
psum sui iuris fiunt.

4 ¶ Filius familias arma-
tae militiae nomen dedit,
aut senator vel consul fa-
ctus est, nihilominus in
potestate patris remanet.
Neque enim militiae aut
consularis dignitas de po-
testate parentum liberos
liberant. Quod si patri-
cius filius familias factus
est, tunc ex constitutione
Imperatoris nostri, simul
atque codicillos patricia-
tus accepit, de patria po-
testate liberatur. Quis e-
nim ferat, patrem per e-
manicipationem nexus pa-
triae potestatis posse sol-
vere: Imperatoriam vero
celsitudinem, cum quem
sibi patrem delegit, ab a-
liena potestate eximere
non valere?

5 ¶ Con-
tra temporales, adde Cassiodorum in formula pa-
triciatus.

παραγινῶν ὡν ὑπεξέσονται Ρω-
μαῖς & δυνάμει, εἰ μὴ τοι ἐκ βασι-
λέως φιλανθρωπίας βαναυγῆς
ἀναλάβῃ τὴν πολιτείαν, ἀπαντὰ αὐτῶν
εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀποκαθίστανται τάξιν.

2 ¶ Εἰ δὲ πορτατός μὴ μὴ γῆν, γῆν δὲ ῥηγάτος ὁ πατήρ, εἴπερ ὁ ἀρχὼν, Relego te in illam insu-
lam. Οὕτως ἐξορίζω σε εἰς τὴν δὲ
τὴν γῆν, ἐκ ἀφωρεῖ ὁ νόμος τῆ πα-
τρὸς τὴν πολιτείαν. Διὸ μὴ εἰς ἐπὶ χήμα-
τος ἔχων ὑπεξέσταις αὐτὸν παῖδας· καὶ ἐκ
τῆ ἐναντίας δὲ, εἰ οἱ παῖδες ῥηγάτος
δύνανται, ἐκ ἀπαλλάττονται τὸ πατρὸς
ὑπεξέσταις.

3 ¶ Εκατηγορήθη τις ὡς δὴ τὶ πλημ-
μῆσας, εἴτα τῆ ἀμφοτέρωθεν ἀπο-
δειχθέντι, ὁ ἀρχὼν ἀποφύλατο, Πέμ-
πω σε εἰς μετὰλλον, ἢ ὡς ἀδίδωμι
σε θείοις. Οὕτως δὲ δυνάμει γίνε-
ται, τῇ τιμωρίᾳ ἐκπίπτων & μόνον
πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίας. καὶ τῆ
τῶν τῶν αὐτεξέσταις γίνονται αὐτῶν
οἱ παῖδες.

4 ¶ Ὑπεξέσονται ἐνοπλὸν ἐς ἐαυτοῦ-
σατο στρατείαν, ἢ γένοιε συγκληπ-
κός, ἢ καὶ ὑπατικός, μὴ οὐδὲν ἡττον
ὑπεξέσονται τῶν πατέρων στρατείας καὶ ἡ
ὑπατείας ἀξίωμα αὐτεξέσταις & ἡ
ποιεῖ τὸν παῖδα εἰς γῆν πατρὸς καὶ
ὁ ὑπεξέσονται, τῶν καὶ ἐκ δυνά-
μεις τῆ ἡμετέρου βασιλέως· ἀμα τῶν
δέξασθαι αὐτὸν κωδικίλλοις τὸν πατέρα
κρίστητος, τὸν πατέρα ὑπεξέσταις
ἀπαλλάττει. Τίς γὰρ ἀνάχοιτο, πατέρα
μὴ δυνάμει δυνάμει ἐμαγνισα-
πὸν δυνάμει τὸν ὑπεξέσταις
δεσμόν; τὸ βασιλικὸς ἐξέσταις τὸν
κοι, μὴ δυνάμει τὸν πατέρα ὑπεξέ-
σταις ἐξέσταις ἐκείνον, ὃν ἐαυτῶν
πατέρα πεποίηκε;

2. ¶ Relegat
autem patres in
insulam, in po-
testate liberos
retinent. Et ex
contrario, libe-
ri relegati, in
potestate paren-
tum remanent.

3. ¶ Poena ser-
uus effectus fi-
lios in potesta-
te habere defi-
nit. Servi autem
poenae efficiun-
tur, qui in me-
tallum damnan-
tur, & qui be-
stias subijciun-
tur.

4. ¶ Filius fa-
miliæ si milita-
uerit, vel si Se-
nator, vel Con-
sul factus fue-
rit, remanet in
potestate pa-
tris. militia e-
nim, vel consu-
laris dignitas,
de patris pote-
state filium non
liberat. Sed ex
constitutione
nostra summa
Patritius di-
gnitas illico
imperialibus
codicillis pro-
stitis, filium
patria potesta-
te liberat. qui
enim patrem
patrem posse
patriationis no-
dum, potestatis
sue nexibus
filium liberare
imperatoriam
autem celsitu-
dinem non va-

lere eum, quem sibi patrem ele- git, ab aliena eximere pote- state?

5. ¶ Si ab ho- stibus captus fuerit parens, quanuis seruus hostium fiat, ta- men pædet ius liberorum, pro- pter ius postli- minij: quia hi, qui ab hosti- bus capti sunt, si reuerſi fue- rint, omnia pri- stina iura re- cipiunt: id- circo reuerſus etiam liberos in po- testate, quia postliminium fingit eum, qui captus est, in ciuitate sem- per fuisse. Si vero ibi decef- serit, exinde ex quo captus est pater, filius sui iuris fuisse vi- detur.

5. ¶ Τὸν ἐμὸν πατέρα σωέβη αἰ- χμαλώτῳ ἀπὸ τῶν πολεμίων λη- φθῆναι, καὶ γέρονε δηλονότι δοῦλῳ τῶν πολεμίων ζητῆμεν εἰ ἄρα ἐγὼ ὁ τῷ ληφθέντος πατρὸς, αὐτὸς ἐξέσῃ εἰμὶ ἢ ὑπὲρ ἐξέσῃ; καὶ τέως αὐτεξέστον ἐμαυτὸν εἰπεῖν ὅτι δουράμα δὲ πλὴν ἐλ- πίδα τῷ ποσ λιμνίῃ. ποσ λιμνίον β δέ- ὃς δὲ δικαίον π τοῖς ἀπὸ πολεμίων ὑπο- σρέψασιν ἀποκαθίστων πάντων πλὴν ἀρ- χαίαν κατὰστασιν. δὲ π' ὅτι λέγει πο- σ λιμνίον, περιόντες ἐροῦμεν. ὑπο- σρέψας ὁ πατήρ, ἀναλήψεται αὐτὸν πατ- ρὸς ὑπὸ τὸ οἰκεῖον ἢ ποτεσάτε τὸ γὰρ ποσ λιμνίον οὕτως αὐτὸν πλάττει, ὥς αἰεὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεμνηκότα, καὶ μηδέποτε ταύτης ἐξῆλθόντα ὅτι δου- ράμα ὅτι λέγει ἐν τῷ μετὰ ξυῖ ἐμαυτὸν ὑπὲρ ἐξέστον. πῶς γὰρ ἐγὼ ὁ Ῥωμαῖός ἐ- ὅμα ὑπὲρ ἐξέσῃ δοῦλος τῶν πολε- μίων, ὥς τε οὐδὲ ἐν τῷ μετὰ ξυῖ ἐν ἡρ- τημένῳ ἔσαι τῷ ὑπὲρ ἐξεσπότητος ἢ εἰ- μέν ὑποσρέψῃ ὁ πατήρ, ἔομα αὐτὸν ὑπὲρ ἐξέσῃ. εἰ ὅτι ἐκείνη τῇ τῇ τῇ. γρη- ὅμα αὐτὸς ἐξέσῃ ἢ ὅτι μέν γίνομαι αὐτὸς ἐξέσῃ τῇ τῇ τῇ. ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις, σωωμολόγηται. ἀλλὰ ζητῆμεν ἐκ ποῖα δοκῶ τὸ ὑπὲρ ἐξεσπότητος ἀπαλλάττειν. πότερον ἐξ οὗ ἐλήφθη, ἢ ἐξ οὗ ἐτελεύτησε ὁ πατὴρ τοῖς πολεμίοις. ἐστὶ γὰρ ὅλως πρὸς δὲ φορὰ ἢ πᾶν. ὑπόδου γὰρ ἔχειν τινὰ δύο παῖδας, καὶ διχιλίων νομισμά- των πειουσίαν, ληφθῆναι τε ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τούτων ὅτι, ὁ μὲν ἑξ ἑαυτοῦ δαΐσῃ, καὶ λαβὼν νομίσματα χίλια ἐκ τῶν πατρὸς πειουσίας, ἐξ οἰ- κείων καμάτων, ἡδυνήθη χίλια νο- μίσματα ἐμπορῶσάμενος κερδάναι. ὁ δὲ ἕτερος ῥάθυμος ὢν, ὅτι ἐν πειου- σίᾳ.

5. ¶ Contingit, ut pater meus in hostium potesta- tem veniret, & seruus il- lorum nempe factus est. Quæritur, an ego filius eius, mei iuris sim, an ve- rò in potestate ipsius? Et quidem ego me patrē fa- miliis esse non possum di- cere: propter ipse postlimi- nii. Est postliminium ius quoddam, quod his qui ab hostibus redeunt, pristina omnem condicionem re- stituit. Cur autem dictum sit postliminium infra di- cemus. Idcirco reuerſus parens etiā liberos in po- testatē suā recipiet, quo- niam postliminium eum fingit, semper in ciuitate mansisse, nec ab ea vnquā exiisse. Neque rurſū me- dio tēpore dicere possum esse filium familias. Nam quomodo ego qui ciuis sum Romanus in potesta- te eius ero, qui hostium seruus est? Necesse est igitur, ut interim ius patriæ potestatis in suspenso sit. Et si quidem reuerſus fue- rit pater, in potestate e- ius ero: Sin illic mortuus fuerit, mei iuris fiam. Sed quēadmodū in cōfessū ve- nit, illo apud hostes mor- tuo, me mei iuris fieri, ita quæredū est, ex quo tem- pore de potestate eius e- xisse videar: ex cōne tem- pore, quo ab hostibus ca- ptus est, an verò ex eo quo apud hostes decessit. Interest. n. inter virūque & quidē plurimū. ¶ Finge enim quēpiā binos habe- re liberos & duo aureūm millia in bonis: captūque eū esse ab hostibus quorū liberorum alter diligens fuerit, & acceptis de bonis paternis mille aureis, ex negotiationibus suo labo- re alios mille aureos lu- crifecerit: alter cum so- cors ac neglegēs esset, ni- hil omnino lucratus fue- rit.

a Captiuita- te patris sus- penditur pa- tria potestas. adde Ulp. 10. §. 4. 1. Gaium 6. §. 2. Paul. sent. 25. §. 1. b l. postlimi- nium 19. Cod. de captiuis & postliminio re- uersis. 2. Har- menopol. 7. §. 2. 34. Eslog. 1. c. 16 vide Festū in postliminio.

c Eadem ven- ba extant apud i Har- menopol. 17. §. 7.

rit. Post tempus aliquod nuntio allatum est, patrē eorum apud hostes extin- ctū esse. Cōparauerūt igitur se, ut paternā hereditatem diuiderēt. Et negligēs quidem ille hic dicebat: nunc demū sese cum verē pater mortuus esset, sui iuris factos esse. Quid quid ergo tu diligēs quæstus fecisti id patris est. Et necesse est tria aureū milia in diuisionem venire, hoc est, ut uterque milles quingētenos accipiat. At alter ille diligēs cōtra- aiebat: Ex eo tēpore, quo captus esset pater, sui iuris se fuisse. Videtur. n. is, qui non rediit, illo tēpore extinctus esse. Ut igitur pa-

αὐτὸς fieri

dicatur hic,

quod ipso iure

fit, nullo actu

solemni interue-

niente, aut

necessario, al-

liud in uxore

dicatur: quip-

pe, maritus nō

iure postlimi-

nij uxorem re-

cipit, sed con-

sensu interue-

niente redin-

tegrat matri-

monium l. cū

duo. 4. §. non

ut pater ff. de

captiuis.

b. cū nō pte-

nia in suspensio

ut hic l. 22.

§. 3. ff. de capti-

uis in pendentia

d. l. 12. §. 2. in

incesto l. 1.

§. 1. ff. de capti-

uis sic Harme-

topul. l. tit. 17

§. 3. cū pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

nia cū nō pte-

κτῆσατο, μὴ χρόνον πινὰ ἀπὸ τῆς γένεσιν, ὅτι ὡς οἱ πολεμίοις ἐτῆσθησαν ὁ πατήρ αὐτῶν. ἡβέλοντο οὐδὲ μερί- σασι τὸ πατρὸν κληρὸν. ἢ ὁ μὴ βί- θυμος ἐλέγη, νυνὶ ὅτε τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατήρ ἐτῆσθησε, γέγονα μὲν αὐτῆς ἐ- σοι. ἐκοῦν ὅσα ἐκτῆσω σὺ ὁ πα- δαῖο τὰ πατὸς ὅτι, ἢ δεινὴ μὰ τὰ ξιχίλια μερίσασι. τουτέστι λαβεῖν ἀνὰ χίλια πεντηκόσια ὅτι παρὰ δαῖο ἐλέγη, ὅτι ἐκείνους ὅτι ἐσωθέντων λη- φθῆναι τὸ πατὸν, γέγονα μὲν αὐ- Τεξεσίους. δοκεῖ γὰρ, ὁ μὴ ὑποσρέψας, κατ' ἐκείνον τεθῆναι τὸ κατ' ἐκείνον ὡς αὐτῆς ἐσσι, ὅσα αὐτῶν ἐκτῆσάμεν, ἐμαυτῶν ἢ ἐχέτερῳ περὶ πείσεια ἢ ταύτῃ μᾶλλον παιδομένη τῇ γνώμῃ.

¶ Εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς υἱός, ἢ γυνὴ ὁ ἐγὼ- ντο ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῇ, ὁμοίως λέγομεν ἢ ῥηθῇ κατ' αὐτὸ τὸ δίκαιον τὸ ὑπεξεσπότητος οὔτε γὰρ λέγω ἐμαυτῶν μὴ ἔχειν ὑπεξεσπότητον τὸ παῖδα δὲ τὸ δίκαιον τὸ πρὸς λιμνίαν. εἰκὸς γὰρ ὑπο- σρέψαι αὐτὸν πῶς ὁ ὁ παῖς ἐξ ἡδυν τὸ ἐμῆς ὑπεξεσπότητος, ἀμεσῶς α ὑποβάλλει ταύτῃ, τὸ γὰρ πρὸς λιμ- νιον, ὅ μόνον ὑποδίδωσί μοι, ὡς εἶχον κατ' ἐτέρον ὑπεξεσπότητα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐτεροὶ εἶχον κατ' ἐμοῦ ὑπεξεσπότη- τητα ἀποσώζει μοι οὔτε λέγω σώζε- σθαι μοι τὰ τὸ ὑπεξεσπότητος τὸ κατ' ἐμὸν πῶς γὰρ δύναμαι ὑπεξεσπότητον ἔχειν τὸ δοῦλον τὸ πολεμίων; ἄστε οὐδὲ ἐν ἡρημῶν ἔσαι τὰ τὸ ὑπεξεσπότη- τητος. §. Εἰρη) γὰρ πρὸς λιμνιον ἀ limi- ne & post, τὰ τὸν ἀπὸ τὸ δού, ἢ τὰ μὴ ταῦτα τὸ γὰρ ὑπὸ τὸν πολεμίων λη- φθέντα, εἰς τὸν ὅτι οἱ οὗτοι Ρωμαῖοις μὴ ταῦτα πᾶσα γυνὸν, καλὰς λέγομεν ὑποσρέψας δὲ τὸ πρὸς λιμ- νίαν. ἢ γὰρ οἱ οὗτοι ὡς περὶ ἐκ τὸ οἰκείας,

¶ Ipse quoque filius, neposve si ab hostibus captus fuerit, similiter dici- mus propter ius postliminii, ius quoque po- testatis paren- tis in suspensio- esse.

5. ¶ Dictum est autem postlimi- nium a limine & post. Unde eum, qui ab ho- stibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postli- minio reuersum recte dicimus. Nam limina, si- cut in domo fi- nem quandam faciunt: sic & im- perii finem esse limen, veteres voluerunt. & limen est, quia limen reuer- batur, quod mi- serat. Sed & qui captus ve- ctis hostibus re- cuperatur, post- liminio rediit, se existimatur.

Τέλει εἰσὶν αὐτῶν τῶν οἰκων, ἔτι καὶ
 τῶν Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐδὸν ἦτοι ὅσον οἱ
 παλαιοὶ ἠβελήθησαν. ἐντεῦθεν καὶ
 limes ἐλέχθη ὡσανεὶ Τέλει. Τὴν δὲ ὁρὸν
 ἐντεῦθεν καὶ ποταμὸν ὠνομάσθη,
 ἐπὶ δὲ ὅθεν αὐτῶν ἐδοῦ ὑποστέφει
 καὶ ἀπώλετο ληφθεὶς ἐπὶ τῶν πολε-
 μίων. ¶ Ἐμὸν δὲ ὁ δαφνυζὼν αὐτὸν πο-
 λεμὸς ἢ ὑπὸ αὐτῶν ἀφελθεὶς ἔχει τὸ
 ποταμὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνικηθέντων
 τῶν πολεμίων ὑφ' ἡμῶν αἰαληφθεὶς.
 6 ¶ Διαλύει τὸ ἰν ποτεσάτε, καὶ ἡ ἐ-
 μαγκιπατίων καὶ τίς ἐστιν ἐμαγκιπα-
 τίων; περὶ τῶν ἐμαγκιπατίων
 νων, καὶ τῶν ἐλδθεριων, ἢ μιᾶς ἐ-
 μαγκιπατίων. καὶ μιᾶς ἐλδθερίας
 περικυκλῆ ἐγένετο δὲ τὸ παλαιὸν ἡ ἐ-
 μαγκιπατίων ἔτι περὶ τὸ παρῆντον
 μάρτυρες, καὶ ζυγοσάτης, δὲ περὶ ἐμὸν
 καὶ ζυγὸν καὶ χαλκοῦ καὶ ἡμῶν, καὶ μέ-
 γας ἐστὶν εἰς τὰ παρόντων αὐτὸ ὁ μέγας ἡ-
 γόρασε τὸ παῖδα περὶ τὸ πατὴρ, δι-
 δοὺς αὐτῶν λόγῳ Τιμήματι εἰκονικοῦ
 τὸ ἐνα γέγονον, καὶ ἔτι ὑπεξέσθαι ἐ-
 γίνετο ὁ παῖς τὸ μέγας, ὡς ἐν τάξει δὲ
 καὶ ὁ μέγας ἡλδθεριων βινδίκτα καὶ
 καὶ ἐστὶν σιωπηρὰ πνὶ λόγῳ ἀνέτρεχεν
 εἰς τὸ τὸ πατὴρ ἰν ποτεσάτε. ἐπὶ περὶ
 σκεν αὐτὸ τὸ δεύτερον καὶ τὸ αὐτὸ ἐξο-
 πον, καὶ ὁ λαβὼν ἡλδθεριων αὐτὸ βιν-
 δίκτα, καὶ πάλιν ἀρρήτῳ ἐστὶν λόγῳ ὑπέ-
 στεφεν εἰς τὸ τὸ πατὴρ ὑπεξέσθαι τὴν
 ἐπὶ περὶ σκεν αὐτὸ τὰ πατὴρ, καὶ ἔτι δι-
 γύετο τὸ ἰν ποτεσάτε ἡλδθεριων τὸ
 βινδίκτα, καὶ ἐγένετο αὐτὸς ἐξέσθαι.
 ὡς τε οὐκ ἐκλύει τὸ ἰν ποτεσάτε,
 ζεῖς ἐμαγκιπατίων, καὶ ζεῖς ἡλδθε-
 ρία. ἐμαγκιπατίων ἰδὲ λέγεται ἡ
 περὶ τῶν ἡγεμονικῶν τῶν εἰρημικῶν τῶν

6 ¶ Patria quoque potestas per emancipationem soluitur. Et quid est emancipatio? Actus tres emancipationes, & tres manumissiones, vel vnā emancipationē & vnam manumissionem cōplectens. In hūc autē olim fiebat modum emancipatio. Quinque aderāt testes & libri-pens, statērā & nummum æreū ferēs, & medios aliquis. Deinde medius ille his præscentib⁹ filiū de patre emebat, dabātq. quasi in similitudinē pretii, vnū illū nummū, & ita filius in potestatē mediū illustrābāt, loco serui futurus: & cum medius ille vindicta manumittebat. Sed is tacta quadā ratione in patris potestatē recurrebat. Iam iterum igitur eum pater vendebat, idque eundem in modū: & emptor eum rursus vindicta manumittebat. Atque iterū tamen tacito in patris potestatē reuertebatur. Tertiū ergo vendebatur, & ita soluebatur patria potestas. Vindictāque manumittebatur, & ita sui iuris fiebat. Tres igitur emancipationes & tres manumissiones patriam potestatem soluunt. Emancipatio autem dicitur venditio in eum modum, ne tutelā eius nanciscitur

i & m. cipat
pro. quibus

quidem in potestate retinere nepotem vel id, vel neptem manumittere, vel omnes sui iuris efficere. Eadem & de pronepote & pronepte dicta esse intelligatur.

8. ¶ Sed & si pater filiū, quē in potestate habet, auo, vel proauo naturali secundā nostras constitutiones super his habitas, in adoptionem dederit, id est, si hoc ipsum actis interuenientibus apud competentem iudicem manifestauerit præsente eo qui adoptatur, & non contradicente, nec non eo præsente, qui adoptat, soluitur quidē ius potestatis patris naturalis: trāsit autem in huiusmodi parentem adoptiuium, in cuius persona, & adoptionem esse plenissimam antea diximus.

9. ¶ Illud autē scire oportet, quod si nurus tua ex filio tuo conceperit, & filium postea emancipaueris, vel in adoptionem dederis, prægante nuru tua, nihilominus quod ex ea nascitur, in potestate tua

ἢ ἐγγρόνιω ὡς υἱοῦ· δυνάμει δὲ ἢ ἐγγρόνιω ποιῆν ἐμαγκιστῶν, αὐτὸν δὲ ἐγγρόνιου κρατεῖν ὡς υἱοῦ· καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ αὐτῷ ἐγγρόνοις ποιῆν ἐμαγκιστῶν· ὡς ἀνεκρετεῖν δὲ ἐν ποτεσάτε τῷ υἱόν· εἰ δὲ προεγγρόνιον ἔχῃ ἢ προεγγρόνιω, τὸ αὐτὸ φανερὸν, ὅτι ἐξ ἐστὶ τὸ μὲν προεγγρόνιον ποιῆν ἐμαγκιστῶν, τὸ δὲ υἱόν καὶ ἐγγρόνοις ὡς ἀνεκτεῖν, ἢ καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ τῷ υἱόν καὶ ἐγγρόνοις ποιῆν ἐμαγκιστῶν, καὶ τὸ προεγγρόνιον ὡς ἀνεκτεῖν, ἢ καὶ πάντα ποιῆν ἐμαγκιστῶν.

8. ¶ Ἐστὶ δὲ ἄλλος τρόπος διαλύων τὸ ἐν ποτεσάτε εἶναι γὰρ ἐγὼ τὸ ἐμὸν ὑπεξέσθιον εἰς υἱοθεσίαν ὡς γὰρ τὰ πρὸς πατέρα ἢ πρὸς μητέρα πάππῳ· διαλύει δὲ μὴ οὐκ εἶχεν ἐν ποτεσάτε κατ' αὐτὴν μετατίθεσθαι εἰς τὸ πάππον· γινεσθαι τὸν τὸν τρόπον ὅτι ὑπομνημάτων^b προπομπῶν ὅτι τῷ ἀρχόντος τὸ προσφύρον· δεῖ γὰρ εἰσιόντα τὸν πατέρα παρὲν τὸν πάππον τῷ μέλλοντος εἰς τὸν υἱοθεσίαν αὐτὸν λαμβάνειν, ἐπὶ καὶ τὸν πατέρα τὸν εἰς θέσιν παρεχόμενον συνανοῦντος, καὶ μὴ ἀπ' αὐτοῦ, εἰ δὲ φανερόσῃ τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ ὁ πατήρ εἰπὼν, Ὅτι ἐγὼ δίδωμι εἰς θέσιν, τότε μετατίθεσθαι ὅτι τὸ πάππον τῷ υἱοθεσίᾳ. ὅτι γὰρ τῷ τῷ δέματος εἰρήνης μὲν τὸ θέσιν ποιῆν τὰ οἰκεία, καὶ ὑπεξέσθιον ποιῆν τὸ λαμβανόμενον.

9. ¶ Εἴχεται τις υἱὸν ὡς υἱοῦ, ὃς εἰς γαμετὴν ἐκτέμνηται, τὸν υἱὸν ἐποίησεν ἐμαγκιστῶν, ἢ δέδωκεν εἰς θέσιν τῷ πάππῳ, ἐτέχθη μὲν ταῦτα ἐγγρόνιον, ζῆται δὲ τὸν υἱὸν ἔσθαι ὑπεξέσθιον ὁ τε γένος, πότερον τῷ πάππῳ, ἢ τῷ πατρί; καὶ λέγουσιν ἐν ποτεσάτε αὐτὸν

vel neptem in potestate. a Species l. liberum arbitrium est 28. ff. de adoptionibus. Idem Gaius l. tit. 1. §. ultimo in fine. 1. Harmenopol. 17. §. 10. Filium hic emancipare potest, & nepotes in potestate retinere: aut ex contrario nepotes emancipare, & in potestate retinere filium. Sed & si pronepote habeat aut proneptem, idem dicimus, licere ei, ut proneptem emancipet, & filium ac nepotes retineat: aut etiam e diuerso, ut filium & nepotes emancipet, & retineat proneptem: aut etiam ut omnes emancipet.

8. ¶ Est & alius modus quo patria potestas soluitur. Nam si ego eum, quē in potestate habeo, pater no aut materno auo in adoptionem dederō: soluitur quidem potestas, quā ego in eum habebam, sed in auum transfertur. Fit autem id hunc in modū, b l. ult. Co. de adoptionib. actis interuenientibus apud competentem iudicem. Nam eum pater adire debet: & si præsente auo qui adoptaturus est, & eo, qui in adoptionem datur consentiente, nec contradicente, sententiam suam declarauerit, dicendo: Hunc ego in adoptionem dō, tunc iura patrie potestatis in auum transferuntur. In hac enim specie, diximus vetera adoptionis iura seruari, & eū qui adoptatur, potestati adoptantis subiici.

9. ¶ Quidam filiū in potestate habebat, cui vxor d Idē l. Har- gruida erat. Filium autē emancipauit, aut auo in adoptionem dedit. Natus deinde nepos est. Quæritur utrius in potestate sit is, qui natus est: auui, an patris? Et dicim, eū in potestate

state aui esse. Quoniam in iustis nuptiis tempus conceptionis spectatur. Porro cum conciperetur, filius ex quo hic genitus est, in potestate erat: merito igitur in aui naturalis potestate erit. Quod si post emancipationem vel adoptionem conceptus & natus fuerit: omnino patris sui, aut aui adoptiui subicietur potestati.

a adde l. 13. ff. de captiuis.

b Emancipare filium patris inuitus non cogitur. v. l. 4. C. de emancip. vide tamē

l. 4. C. de spectaculis. sic & contrario filius familias inuitus non emancipatur. Novell. 89. c. 11. 2. Paul. sentent. 25. in f.

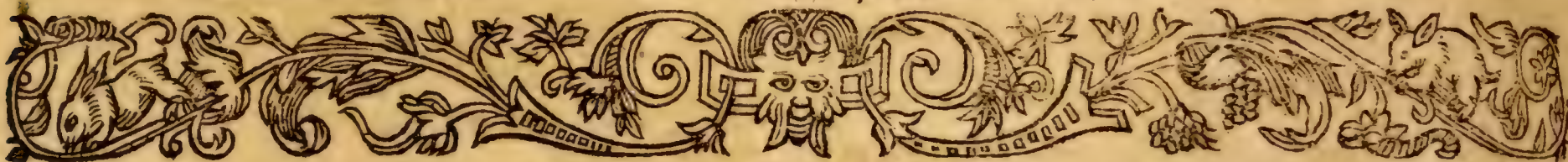
Id autem regulariter scire debemus, filium, qui in potestate mea est, siue naturalis, siue adoptiui sit, nullo modo me cogere posse, ut sese vel inuitus emancipem.

γίνεσθαι τὴν πάππαν· ἐπεὶ δὴ σκοποῦμεν ὅτι τῆς ἐννόμων γάμων τὴν κατὰ τὴν συλλήψεως ὅτε ἡ σύλληψις ἐγένετο, ὑπεξοῦσι τοῦ ὕψους τοῦτον ἀείρας, καὶ εἰκότως ὑπεξέσθαι γίνεσθαι τοῦ πάππου τὸ φυσικοῦ· εἰ δὲ μὴ πῶς ἐμαγκισαπὼνα, ἡ γοῦν ὑποδείξιαν, συλλήφθη, καὶ τεχθῇ, τὸ οἰκείον πατρὸς ἡ γοῦν τῆς θεῆς πάππου ὑποβάλλει ὑπεξοσιότητι.

Idem τοῦτο κανονικῶς οφείλομεν εἶδεναι, ὅτι ὁ ὕψος μου ὑπεξοῦσι, εἴτε φυσικός ἐστιν, εἴτε θεός, & δέξιαν ἀνάγκην ἐπιθεῖναι διωκτέσθαι, ὥστε βῶν ποιῆσαι ἐμαγκισαπὼν.

nascitur. Quod si post emancipationem, vel adoptionem conceptus fuerit, patris sui emancipati, vel aui adoptiui potestati subicitur.

Idem. Et quidem neque naturales liberi, neque adoptiui villo penè modo possunt cogere parentes, de potestate sua eos dimittere.

DE TVTELIS.

TIT. XIII.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

DE TVTELIS

TIT. XIII.

c idem titulus extat apud Hermenopol. 5. tit. 11. & 37. Eclog 1. 1. Gaium 7. Ulpianum 11.

Connexio huius tituli ad superiores & cur de tutela hoc titulo agatur. 1. Quia tutela. 2. unde dicta 3. Liberis quemadmodum parentes tutores testamentis dare possint. 4. ut & posthumis, 5. emancipatis.

Diximus hominum quosdam seruos esse, alios liberos: Et rursus liberorum alios ingenuos esse, quosdam libertinos. Diximus & secundam diuisionem, aliquos esse sui iuris, & aliquos alienae potestati subditos. Cum igitur de potestate, tum de ea, quam in seruos nostros habemus, tum de ea quae in liberos nostros, vel ex iustis nuptiis vel ex adoptione nobis competit differuerimus, dictumque sit etiam quem admodum ea soluantur, transeamus ad aliam diuisionem. Ex his personis quae in potestate non sunt, quaedam in tutela sunt, aliae in curatione. quaedam nec tutorem nec curatorem habent. Sed quoniam multi sunt, qui neutro iure tenentur: dicamus de his, qui vel in

Εἰρήκαμεν, ὅτι τῆς ἀνθρώπων, οἱ μὲν εἰσι δέσλοισι, οἱ δὲ ἐλεύθεροι, καὶ τῆς ἐλεύθερον οἱ μὲν δούλῳις, οἱ δὲ ἀπὸ δούλου εἰρήκαμεν καὶ δευτέραν διαίρεσιν. ὅτι οἱ μὲν αὐτεξέστοι, οἱ δὲ ὑπεξέστοι. εἰπόντες οὐκ ἔστιν ὑπεξοσιότης καὶ τὸ οἰκεῖν, καὶ τὸ καὶ τὸ παίδων, καὶ ἐννομος γάμος ἀποτίγῃ ἡ γοῦν καὶ ἡ θέσις ποιεῖ ὑπεξοσιότους, εἰπόντες δὲ καὶ τὰς λύσεις αὐτῶν, μετέλθωμεν ὅτι ἐτέραν διαίρεσιν. τῶν αὐτεξοσιῶν, οἱ μὲν ὅτι τρεπδον, οἱ δὲ κουρατορδοντα, οἱ δὲ οὐδὲ ὅτι τρεπδοντα, οὐδὲ κουρατορδοντα· ἀλλ' ἐπεὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ μὴ ἐτέρου μετέχοντες, εἰπωμεν αὖθις ὅτι τρεπδοντα, καὶ κουρατορδοντα· οἱ δὲ καὶ ὅντες ἐν αὐτοῖς, δη-

Ransemus ad aliam diuisionem personarum. Nam ex his personis, quae in potestate non sunt, quaedam vel in tutela sunt, vel in curatione, quaedam neutro iure tenentur. Videamus ergo de his, quae in tutela, vel curatione sunt. Ita enim intelligemus ceteras personas, quae neutro iure tenentur. Ac prius

tutela, vel in curatione sunt: qui enim inter hos non sunt, nempe haud dubium est, quia

a d. l. i. §. 2.

potestate habent, tutores testamento relinquunt tam masculis quam feminis. Nepotibus autem & nepotibus ita demum relinquere possunt, si post mortem aui, in potestatem patris sui recasuri non sint. Itaque si quis filium in potestate habeat & ex eo nepotem, ac nepoti testamento tutorem relinquat, sic distinguendum est, ut si quidem eo tempore, quo testator moritur, in potestate eius medius ille fuerit, nepotes tutorem illum testamentarium habere non possint. Cum enim mortuo aui in patris sui potestatem recidat, nulla est ratio, cur tutorem habeant: quoniam dictum est, Tutorem habere, rem esse alienam ab his, qui in potestate essent. Sin autem eo tempore, quo auius moritur, media illa persona sui iuris fuerit, tunc quia nepos per aui mortem sui iuris fiat, valet tutoris datio in eum, qui sui iuris est, facta.

b principio huius tituli.

c d. l. i. §. 1. l. 16. in f. ff. de test. tutel. d. post mortem qui. e v. l. 231 ff. de verborum significat. l. 7. ff. de statu.

4 ¶ Et liberis quidem qui in rerum natura sunt, dari tutores posse, iam dubium non est. An igitur & postumis? Postumi autem sunt, qui post mortem nostram nascuntur. Et sane id ita dicimus, quoniam multis in casibus pro iam natis habetur. Porro tunc recte postumis tutores damus, cum si nobis viuis nati fuissent, futurum erat, ut in potestate nostra fieret, nec quisquam ante eos ordine prior esset, quos suos heredes vocamus.

5 ¶ Sed & si emancipato filio pater testamento tutorem dederit: datio quidem tutoris, si iuris civilis ordinem ac regulam spectes, non procedit: quoniam dictum est, solis his, quos in potestate habemus, testamentarios tuto-

δραθήκη το μὲν ἄρρεσι, τὸ δὲ θηλείᾳς ἐγγόνοις ἢ καὶ ἐγγόνοις, τότε διωκὰ καταλιμπάειν, ὡς καὶ μὴ τὸ πάππας τελευτῶν, ὃ μέλλουσιν εἶναι μεταπίπτειν εἰς τὴν τοῦ οἴκου πατρὸς ὑπεξουσίαν, ὥς τε οὐδὲ αὐτὸς ἐχὼν ὑπεξουσίον, καὶ ἐν τοῦτου ἐγγόνον, κατὰ λείψην τὴν ἐγγόνου ὀπίσθον ἐν δραθήκῃ, εἰ μὲν ἐν τῇ καὶ τῇ δραθεμῶν τῆς οἰκίας ἐμείνῃ ἐν τῇ ὑπεξουσίᾳ οἱ ἐγγόνοι ἐκ ὀπίσθουθεν) ὑπὸ τῆς τεταμενῆς αἰτίας ὀπίσθου ὑπεξουσίᾳ καὶ γυνόμενοι μὴ τὴν τὴν ἀπὸ τῆς οἰκίας πατρὸς, οὐδὲν λόγῳ ὀπίσθουθεν ταῖς εἰρη) καὶ ἀλλότριον εἶναι τῆς ὑπεξουσίας τὸ ὀπίσθουθεν εἰς τὴν σωθέν τὸ μέν πατρὸς οὐκ ἐμείνῃ καὶ τῇ τῆς οἰκίας ἐμείνῃ, τότε ἐπειδὴ ὁ πάππας θάνατος τὸ ἐγγόνον αὐτεξουσίον ἀποδείκνυσιν, ἢ δὲ τῆς ἐργῆς τὸ ὀπίσθουθεν εἰς αὐτεξουσίον περιόυσαν.

4 ¶ Καὶ ὅτι μὲν τοῖς ἐν φύσει πασι διωκὰ κατὰ λιμπάειν ὀπίσθον, ὡς δηλονότι ἂν καὶ τοῖς ποσούμοις, ποσούμοι δὲ εἰσιν, οἱ μὴ τὴν ἡμετέραν πατρὸς οἰκίαν καὶ λέγονται ὅτι καὶ πάντες ἐπειδὴ περ ἐν πολλοῖς δέμασι, αὐτὴ τῆς ἡδὴ τελευτῶν ἀδελφὰ λαμβάνον) τότε καλῶς τοῖς ποσούμοις ὀπίσθουθεν δίδον). ὡς καὶ ἡμελλοὶ εἶναι ζώντων ἡμῶν ἐτέχθησαν ὑπεξουσίᾳ ἡμῶν εἶναι, ἢ φ' ἐτέρου μὴ ἀδελφὰ λαμβάνοντες, οἱ τινες λέγον) οὗτοι.

5 ¶ Εἰ δὲ ἐμμανικῶς αὐτῷ πατρὶ κατὰ λείψην πατρὶς τεταμενῆς ὀπίσθον, ἐκ ἐργῆς μὲν ἢ ὁδοῖς καὶ τὴν πολιτικῶν ἀκείβειαν, δὲ τὸ λελέχθαι, μόνοις ὑπεξουσίᾳς τεταμενῆς αἰτίας

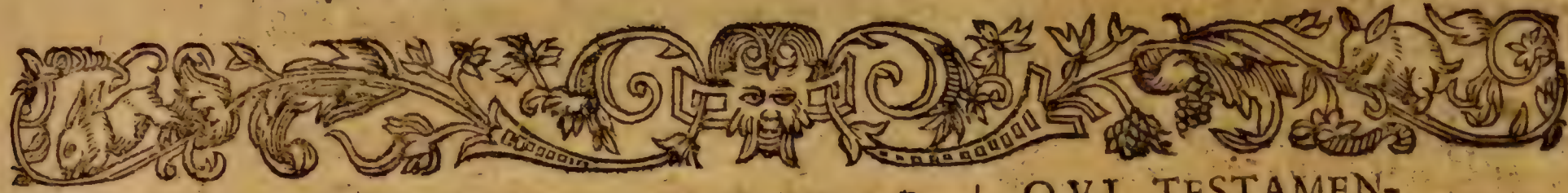
fit, nepotes ex eo non poterunt ex testamento tuo tutores habere, quavis in potestate tua fuerint: scilicet quia mortuo te, in potestate patris sui recasuri sunt.

4. ¶ Quum autem in copluribus aliis causis posthumi pro iam natis habeantur: & in hac causa placuit non minus posthumis quam iam natis testamento tutores dari posse: si modo in ea causa sint, ut si viuis parentibus nascerentur, sui heredes, & in potestate eorum fierent.

5. ¶ Sed & si emancipato filio tutor à patre datus fuerit, testamento confirmandus est ex sententia Præfidis, omnimodò, id est, sine inquisitione.

ἐπιτρόπῳ δίδωμι, ὃ ἢ πρᾶτωρ, ἢ τοῖς
ὁ ἀρχὼν, πῶ τῷ τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ
μὴ ἀπληροῦν, πῶ τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ
φιρματῶν, ἢ τοῖς βεβαίῳ δόσιν sine a
inquisitione, τουτέστιν ὅτι οὐκ ἐπιζη-
τήσας, πότερον εὐποροῦν ἢ ἢ τῷ δὲ
μὴ τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ
ἀρκούσης αὐτῶν πρὸς τῷ δὲ τῷ δὲ
των ἀρκούσας, τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ
μαρτυρίας.

tutores à nobis dari pos-
se: sed Prætor aut Præses
vel Proconsul mortui vo-
luntatem adimplet, & tu-
toris dationem cōfirmat, a v. l. 4. ff. de
idque etiam sine inquisi- testament. tuto-
tione: hoc est, non inqui- la.
rens, an locuples sit, aut b sine inquisi-
an possit rem pupilli ge- tione tutorem
rere: cum ad plenissimam dare quid.
omnium earum rerum fi-
dem probationemque, de
functi testimonium ei suf-
ficiat.

QVI TESTA-
MENTO DA-
RI POSSUNT.
TIT. XIII.

TINES ΔΙΔΟΣΤΑΙ
ἐν τῷ δὲ τῷ δὲ τῷ δὲ
Τίτλῳ ιδ.

QVI TESTAMEN-
TO DARI POSSINT
tutores, vel non.
TIT. XIII.

¶ Testamento qui tutores dari possint, An filius familias. 1. servus proprius: & si tutor datus sit, non
adscripta ei libertate, an directa competat ei libertas, an potius fideicommissaria: & de verbis te-
stamenti variis, fideicommissum, heredis instituendi, legandi, tutoris dandi. & quid verba directa
& precaria, quæque sit eorum differentia. An & quomodo servus alienus tutor dari possit. 2. De
tutore dato, servus, minori xxv. annis. 3. Ad certum tempus ex certo tempore sub conditione, ante
heredis institutionem. 4. certa rei vel causa. 5. filijs, liberis, posteris datus, quibus datus intelligatur.

Dari au-
tem tu-
tor po-
test testamento
non solum pa-
terfamilias, sed
etiam filius fa-
miliæ.

1. ¶ Sed & ser-
vus proprius te-
stamento cum
libertate, rectè
tutor dari po-
test. Sed scien-
dum est, eum &
sine libertate
tutorē datum,
tacitè liberta-
tem directam
accepisse videri:
& per hoc
rectè tutorem
esse. Planè si
per errorē qua-
si liber, tutor

ἰπὸντες τινὲς κατελιμ-
πάντων ἐπιτρόπῳ, μα-
ταρὶ καὶ τινὰς οἷόν τε
καταλαμβάνειν κατα-
λιμώσας, & μόνον αὐτεξούσις,
ἀλλὰ καὶ ὑπεξούσις.

1. ¶ Καὶ τῷ ἡμέτερον οἰκέτῳ ἐν δὲ
θήκῃ cum libertate ὁρθῶς ἐπιτρο-
πὴν δίδωμι, εἴ ἢ κατελιπόν μὲν τῷ οἰ-
κέτῳ ἐπιτροπὴν τῷ ἐμῷ πυλῶν, ἐ-
λδοθείαν ἢ αὐτῷ οὐ πρὸς γράψα,
ἀλλὰ τὸ λεγόμενον sine libertate ἢ
χωρὶς ἐλδοθείας αὐτῷ κατε-
λιπόν ἐπιτροπὴν, δὲ τῷ πρὸς αὐτῷ
βοῖς αὐτοδιδῶν, ἢ ῥεσε σιωπηρὰν ἐλδο-
θείαν δίδεσθαι ἀρκούντων αὐτῷ, καὶ
δὲ τῷ πῶ ἐπιτροπῶν ἰχυροποιεῖ-
ται. δὲ τῷ ἢ εἰπὼν δίδεσθαι ἐλδο-
θείαν, ἵνα ἀμα τῇ τελευτῇ τῷ δὲ

Um dictum sit,
qui tutores re-
linquant, intel-
ligamus & qui
relinqui possint. Testa-
mento igitur tutores da-
mus, non patresfamilias
tantum, sed etiam filios fa-
miliæ.

1. ¶ Sed & servum nostrum
testamento cum liberta-
te, rectè tutorem damus.
Quod si filio meo servum
meum tutorem dederò,
libertate ei nō adscripta,
sed sine libertate (quod
dicitur) eum tutorem de-
dero, favore pupillorum
placuit, directam ei liber-
tatem tacitè competere,
& per hoc eum rectè tu-
torem esse. Idco autem
dixi directam liberta-
tem, ut simul atque testa-

c Facit l. q. a
ro 32. in ff. de
testam. tutela.
Imò fideicom-
missariam l. si
hereditas 10.
in ff. de testa-
ment. tutel. l.
generaliter
24. §. si quis
tutorem ff. de
fideicommiss.
liber. l. et si 9.
Co. de fideico-
miss. libert. 4.
Paul. sentent.
13. §. ultimo.

^a *ἐν μὲν ποδὶ
ἑσ. idem hō
quod α' μὲν ποδ.* tor decessit, ipse servitu-
te liberatus, tutelam sus-
cipiat. Nam si fideicom-
missaria sit, necesse est, ut
à pupillo manumittatur.

^b *Fideicom-
missaria liber-
tas præstatur
ab heredē. Di-
recta datur à
testatore 4.*

^c *Paul. sent. 13.
§. ult.* Quid autem id sit, pau-
lo clarius aperitiúsque
dicendum est. Tu verò
hæc habeto in modum
præviæ cuiusdam inspe-
ctionis. In testamentis va-
ria & diuersa verba sunt.
Sunt enim quædam, qui-
bus heredem scribimus.
Sunt & alia per quæ lega-
ta damus, & alia, per quæ
tutores damus, & alia per
quæ relinquimus liberta-
tem & alia per quæ vel fi-
deicommissum vel fidei-
commissariam libertatē
relinquimus. Heredem
scribimus dicendo: Illum
heredem esse iubeo, & ea
vocatur heredis institu-
tio. Legatum damus hunc
in modum: *Huic lego decē
solidos*, & vocatur legati-
datio. Tutorem damus
sic: *Illum filio meo tutorem
do*, & vocatur tutoris da-
tio. Libertatem relinqui-
mus ita: *Ille seruus meus li-
ber esto*, & vocatur liberta-
tis datio. Sed omni ver-
ba hæc directā dicuntur:
Porro igitur & aliis ver-
bis pecunias relinquimus
hunc in modum: *Rogo te
heres, ut des illi decem soli-
dos*, & vocatur fideicom-
missum. Libertatem ve-
rò sic relinquimus: *Rogo
te, heres, ut seruum illum
meum manumittas*: &
hæc vocatur fideicommis-
saria

^e *Legandi for-
mula.*

^f *Tutoris dan-
di formula.*

^g *Libertatis
dada formu-
la.*

^h *Directa
verba qua.
Precaria
verba fideicō-
missorum &
libertatis da-
tionis qua.*

θεμῶν, ἀνεμποδίτως ὁ οἰκέτης τῆς
δουλείας ἀπαλλαγῆς ἀπλάβη) τῆς
ἐπιτροπῆς εἰ γὰρ ἡ φιδεϊκόμματα
εἰς b, ἐδεῖτο τὸ ἀπὸ τῆς πρυπίλλας ἐ-
λευθερίας.

¶ Τί γὰρ τὸ ἐστὶν, ἀναγκαστικῶς σαφέ-
στερον εἶπεῖν· ἔχει γὰρ ταῦτα ὡς ἐν περ-
σωνείᾳ· ἐστὶν ἐντυχόντα διαθήκη δὲ
ρεῖν διαφθορὰ ῥήματα. c ἐστὶ γὰρ τινα
δὲ ὧν γραφομένη κληρονομία, ἔπειτα
δὲ ὧν ληγὰς δόμοι, ἀλλὰ δὲ ὧν ἐπι-
τροπὴς δίδουσι, ἀλλὰ δὲ ὧν ἐλευ-
θερίαν καταλιμπανόμεν, ἀλλὰ δὲ
ὧν φιδεϊκόμματα ἢ φιδεϊκόμισ-
σάριαν ἐλευθερίαν ἐάμεν. γραφομένη
κληρονομία δὲ λέγοντες, illum here-
dem esse iubeo, τουτέστι, τὸνδε κλη-
ρονόμον ἐστὶν καλεῖσθαι. καὶ καλεῖται τὸ
ἐνστασις κληρονομίου ληγὰς δόμοις
οὕτως, huic lego decem, τουτέστι,
τάδε ληγὰς δόμοι νομίσματα. καὶ λέ-
γει ληγὰς δόμοις ἐπιτροπὴν f ὕπατος,
illum filio meo tutorem do, του-
τέστι τὸνδε τὰς ἐμαυτοῦ ἐπιτροπὴν δι-
δωμι καὶ λέγει ἐπιτροπὴν δόμοις· ἐ-
λευθερίαν g καταλιμπανόμεν ὕπατος,
ille seruus meus liber esto, τουτέστι
ὁ δεῖνα ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἐλευθερὸς ἔ-
στω καὶ λέγει ἐλευθερίας δόμοις ταῦτα
γὰρ πάντα ῥήματα λέγει διέκτα. h κα-
ταλιμπανόμεν καὶ ἐπεισὶς ἰ ῥήματα
χρήματα οὕτως, rogo te heres ut
des illi decem solidos, τουτέστι, πα-
ρακαλᾷ σε ὁ κληρονόμος, ἵνα δὰς
τάδε νομίσματα δέκα, καὶ λέγει φι-
δεϊκόμματα ἐλευθερίαν οὕτως
καταλιμπανόμεν, rogo te heres ut
seruum illum meum manumit-
tas, τουτέστι παρακαλᾷ σε ὁ κληρο-
νόμος, ἵνα ἐλευθερώσῃς τὸνδε μου
τὸν οἰκέτην καὶ λέγεται αὕτη δό-

datus sit: aliud
dicendum est.

σις φιδεϊκομμιασ αείας ἐλευθερίας.
 τὰ ὅρῃμα τὰ ταῦτα δι' ὧν φιδεϊκομ-
 μιασ ὀνομαζέται, λέγει precaria,
 τούτοις ὡς ἀκλήπηκται. ὥστε οὐκ ἐ-
 λευθερίαν κατὰ λιμω νόμον, ἀλλὰ
 μὴ τ' ἐστὶν δι' ἐκείνους. ἀλλὰ ὅτι ὁ ῥόγος
 ἀρεκαρία δὲ ῥόγος ὅτι τὸν δὲ ἐλευ-
 θερίαν αὐτῇ ὅτι ἡ μὴ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ
 τὰ τ' ἐστὶν κληρονόμον κατὰ δέξα-
 σαι πῶν κληρονομίαν, ποιεῖ δὲ τὸ αὐτὸ,
 ἢ τ' οἰκέτῃ ἀπαλλάτῃ, τὸ δουλείας.
 ἢ ὅτι ἀρεκαρία ἐστὶν ἢ φάκτου πρὸς
 τὴν κληρονομίαν. τούτοις ἵνα ἐλευθε-
 ροῦσθαι αὐτὸν ἀφ' ὧν, ἢ δὲ ἐπὶ τὸν
 ἀνὴρ ἐπὶ εἰρημνίων Τρότων ἐπεὶ δὲ
 τοῦ ταῦτα ἀρεκαρία, ὅρα λοιπὸν
 τὸ ἀρεκαρία ἐστὶν ὅτι ἡ μὴ, ὅτι ἐάν τ'
 οἰκέτῃ τ' ἐμὸν, sine libertate κατὰ
 λείψω ὅτι τὸν τὰ ἐμὸν παῖδι, δι-
 ρέκται αὐτῷ σιωπηρῶς κατὰ φέρε) ἐ-
 λευθερία, ἀλλὰ τὸ ὅτι δι' ἐκείνους, ἢ ἵνα
 μὴ δι' ἐκείνους φάκτου τὴν κληρονομίαν, ἀλλ'
 ἐξ αὐτῶν τὸ ἀρεκαρία ἀφ' ὧν αὐτῷ ἢ
 ἐλευθερία ἐστὶν ὡς ὡς φιδεϊκομμιασ
 σιείας, ὅτι πῶν δι' ἐκείνους ἀρεκαρία
 κληρονόμος, ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλευθερίαν
 τ' οἰκέτῃ τ' κατὰ λείψω αὐτῷ
 ὅτι τὸν οἶδας ὡς ὅτι ὅτι ἐκείνους τὸν
 κληρονομίαν ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλευθερίαν
 ἴδιον οἰκέτῃ, ὡς τὸ ἀρεκαρία Σεντίου
 νόμον κατὰ νόμον, ἐκ τῶν ἐκείνους
 εὐλόγον αἰτίαν δοκιμάσθαι. ἀλλὰ ἐκεί-
 νος εἰπὶ, ὅτι τὸν εὐλόγον αἰτίαν.
 ἀλλὰ ἀρεκαρία μὴ ἐκ τῶν ἐκείνους
 μὴ ἀρεκαρία ἢ τὸν πῶν αἰ-
 τίαν τ' ἀρεκαρία αἰτίαν, ἐκ τῶν ἐκείνους
 σιωπηρῶς μὴ, ἐκ τῶν ἐκείνους
 ὡς καὶ σιωπηρῶς ὅτι τὸν.

sa iæ libertatis datio. Ver a precaria
 ba autem, ex quibus fidei precaria
 commissum constat, di- dicuntur ver-
 cuntur precaria: quasi di- ba ἐκ τῶν πα-
 cas. Et accipitur. Li- acia quod i-
 bertatem igitur direct. m- es testator ita
 relinquitur per dictum loquitur cum
 colam esto: & precariam, hærede παρὰ
 per verbum rogo. Est que καλῶς ὅτι
 hæc inter has duas liber- κληρονομία. di-
 tates differentia, quod di- cuntur ὅτι hu-
 recta, simul atque is, qui iusmodi ver-
 heres scriptus est, heredi- ba inflexa.
 tatem adiit, siue suscepit, Sunt aut hæc
 aut admissit, ipsa vim suam Paulo. 4. sent.
 explicet, & servum servi- 1. §. 6. Rogo,
 tute liberet. Precaria ve- peto, volo, mā-
 ro, opus habeat facto he- do, deprecor,
 redis, id est, ut servum a- cupio, iungo,
 pud magistrum vel alio desidero, impe-
 quouis modo ex his quos ro. Est ὅτι in-
 supra retulimus, manu- beo l. Aure-
 mittat. His cognitis, vide- lius 28. §. po-
 to nunc rem, quam tracta nul. ff. de libe-
 mus. Diximus, cum ser- rali causa ut
 vum meum sine liberta- ὅτι relinquo. l.
 te filio meo tutorem de- Livijs 78. §.
 di, tacite directam liber- ficiam. ff. ad
 tatem ei deferri. Atque Sc. Trebel.
 ideo directā, ne facto hæ- (quod tamen
 redis opus sit, sed ut ex Paulus d. loco
 testamento ei libertas cō- negat) Cōmen-
 petat. Si enim fideicom- do non est ver-
 missaria fuisset, & pupil- bñ precariū.
 lus fuisset heres scriptus: Paul. ibidem.
 servum sibi tutorem da- lex verbo. C.
 tum, is manumittere non de fidei. liber.
 potuisset: quoniam minor fideicō 11. §. ff.
 viginti annis (ut scis) pro- ita quis. 2. ff.
 pter legem Æliam Sen- de legat. 3. nisi
 tiam servum suum manu- forte alia de-
 mittere non potest, nisi functi volun-
 ex iusta causa in consilio tas fuerit. Est
 approbata. Sed dixerit enim nouo iu-
 hic aliquis: iustam & hanc re omne ver-
 causam esse. Verum, pri- bum ad fidei-
 mò hæc supra in iustarum commissum
 causarum numerum a no- utile. l. 2. Cod.
 bis relata non est. Dein- com. de lega-
 de ut specialiter fuerit re tis. De ver-
 lata, tamen in manumit- bis precariis
 tendo opus est consen- adde §. ult.
 su & auctoritate tutoris. inf. de singu-
 lis reb. per fi-
 deicommissū
 d. l. 2.
 b. Esto verbū
 directum.
 c. Libertatis
 directio ὅτι per
 fideicommissū
 data differen-
 tia.
 d. hæc verba
 ponit τὸ ἴδιον
 in c. innuunt,
 hæc innuunt,
 hæc innuunt,
 hæc innuunt.

directam libertatis dationem per se ipsam si agere vi agere, non indigere facto hæredis: c. Precaria indigent
 facto hæredis. Directo relicta libertas non indiget facto hæredis. §. 7. ὅτι quibus ex causis manumittere.
 h. 4. Paul. sent. 13. §. ult.

*al si quis tu-
sorē 22. ff. qui
testamento tu-
tores. l. genera-
liter 24. §. 9 ff.
de fideicom-
miss. libert.*

Quomodo is igitur, qui nōdum tutorem agit, sed adhuc in seruorum numero est, consensum potest præstare? Quod si testator seruū suū liberum putabat esse, & ut liberum tutore dedit: non æque dicimus ei libertatē tacite competere. Quoniam in proxima specie ex defuncti voluntate illam ei dedimus: in hoc autem casu, nulla huiusmodi defuncti voluntas inueniri potest. Quomodo enim? cum is eum liberum esse putauerit. ¶ Seruus alienus purē inutiliter testamento datur tutor. Sic tamen dari videtur posse, *Ille illius seruus, cum liber erit, tutor esto.* Seruum tamen nostrum, sub hac condicione inutiliter tutorem damus, *Seruus ille meus cum liber erit, tutor esto.* Et ratio quidem in promptu est. Quod enim in potestate nostra habemus, id in casum conferre non debemus.

*c seruus nostris
eur sub condi-
tione liberta-
tis tutelam de-
mandare non
possumus.
d. d. l. 10 §. 3.
e al. n.
f. legendum est
p. v.*

2 ¶ Si furiosum aut minorem viginti quinque annis, tutores testamento dederim: tutores fient, cum ille cōpos mētis, aut hic maior viginti quinque annis fuerit factus.

*g Tutoris ad
certum tem-
pus dandi for-
mula.
8 Tutoris ex
certo tempore
dandi formu-
la.
i Tutoris sub
condicione dan-
di formula.*

3 ¶ Ad certum tempus, vel ex certo tempore, recte damus tutores. Ad certum tempus. Veluti, *Ille usque ad duos annos tutor esto.* Ex certo tempore, Veluti, *Post duos annos, quam mortuus ero, hic tutor esto.* Dare tutorem & sub cōdicione possumus, *Si nauis ex Asia venerit, ille tutor esto.*

Potest

πῶς ὁ ἡδυνάτω συναινέειν ὁ μήπω ἀ-
δπίξοπος, ἀλλ' ἐν οἰκέταις τελευτῇ. ε' α
ὁ τεσάτωρ τ' ἰδίον οἰκέτῳ ἐλδ' ὅ-
ρον εἶ) νομίσας ὡς ἐλδ' ὅρον ἀπίξο-
πον κατέλιπεν, ἐκέτι λέγοντι σωτη-
ρῶς αὐτῷ τῷ ἐλδ' ὅρον κατὰ τῆ
ρεαδ. ἐν γὰρ τῷ παραλαβόντι δέματι
ἐκ τ' τῆ τῆς ὁλότησας ἐννοίας ταύ-
τῳ αὐτῷ δεδωχάμεν. ἐπὶ γὰρ τῆ πα-
ρόντος δέματος, ἐδ' ἐποιαύτῳ τῆ τε-
λολότησας ἐννοίαν εἶρεν δυνατὸν.
πῶς γὰρ τῆ οἰομένη ἐλδ' ὅρον εἶ) τῆ-
τον;

¶ Ο ἀλόξιστος οἰκέτης ἐν δαδῇ κη-
πούρω, ἀχρήστως δ' ἰδίον ἀπίξοπος.
οὕτω μὲν τὸ δυνατὸν. Ἐστὼ δ' εἰνα
ἀπίξοπος ὁ τῆς οἰκέτης Cum liber
erit. Τυτέσιν ὅταν ἐλδ' ὅρον εἶ) τ' ὁ
ἡμέτερον οἰκέτῳ, ἀχρήστως ἴτω τοι-
αύτῳ ἄρεσιν διδδάμεν ἀπίξοπον,
λέγοντες, Ἐστὼ ἀπίξοπος ὁ ἡμέτερος
οἰκέτης cum liber erit, ἢ τοι ὅταν ἐ-
λδ' ὅρον εἶ) κῆ ὁ λοισμός πορ-
δηλῶ. ἐπειδὴ τ' ε' ἐν ἡμέτερά οἶον
ὁξεία, τοῦτον εἰς τυχλὴ ἀνάγκη ἐκ
ὁφείλομεν.

2 ¶ Εὰν μακρόμενον, ἢ ἡρώου ἐπὶ
ἀφῆλιν, ἀπίξοπον κατέλιπεν ἐν
δῆα δῆκη, γυή(ον) ἀπίξοποι, λῶ(ιν) εἶ-
μεν ἀνάν(ει), ὁ γὰρ τ' κῆ ἐν αὐτῷ ἴω(ε) ἔν.

3 ¶ Ad certum tempus, vel ex
certo tempore, ὁρδῶς δῖ(ον) ἀπί-
ξοπος. ad s certum tempus, οἶον ὁ
δεῖνα ἔστω ἀπίξοπος, ἕως β' ἐνιαυτῷ.
ex certo ἢ, οἶον Ἐστὼ ὁ δεῖνα ἀπίξο-
πος, μῆ εἶ) τ' ἐμῆς τελευτῇ.
δυνατὸν κῆ ἴτω ἀρεσιν, ἢ Ἐστὼ ἀπίξο-
πος, ἢ ναυς ex Asia venerit, ἢ
ῶ(ιν) εἶ) τὸ πλοῖον ἐλθῇ ἀπὸ Ἀσίας.

¶ Seruus au-
tem alienus pu-
rē inutiliter te-
stamento datur
tutor. sed ita.
Quum liber erit,
utiliter datur.
Proprius au-
tem seruus inu-
tiliter eo modo
tutor datur.

2. ¶ Furiosus
vel minor vi-
ginti quinque
annis tutor te-
stamento datus,
tutor tunc erit,
quum compos
mentis, aut ma-
ior viginti quin-
que annis fuerit
factus.

3. ¶ Ad cer-
tum tempus, vel
ex certo tem-
pore, vel sub
condicione, vel
ante heredis in-
stitutionem pos-
se dari tutorem
non dubitatur.

Διωμάδα καὶ ante heredis institutionem, ἢ γυναικὸς ἐνστάσεως ἢ κληρονομίου καταλιμπανέν ὁπίροπον. οἷον ἵνα εἰπωμεν, Εστω δὲ δεινα ὁπίροπος τῆ ἐμοῦ παιδός. Εστω δὲ ἐμοῦ δὲ δεινα κληρονομός.

4. ¶ Certæ autem rei, vel causæ tutor dari non potest: quia personæ non causæ, vel rei tutor datur.

4. ¶ Οὐ διωμάδα ὁπί ἀρήτας ἀνάματι, ἢ ῥήτῃ αἰτίᾳ, ὁπίροπον καταλιμπανέν οἷον, Εστω δὲ δεινα ὁπίροπος ὁπί τῆς ἀγῶν ἢ ὁπί τῆς δεινῆς. ἀλλὰ πᾶσι εἰωθεν ὁπίροπος δίδωμι, ἐμὴ αἰτία ἢ ἀνάματι.

5. ¶ Si quis filiabus suis, vel filiis tutores dederit, etiā posthumæ, vel posthumo dedisse videtur: quia filii, vel filia appellatione, & postumus & postuma continentur. Quod si nepotes sint, an appellatione filiorum, & ipsis tutores dati sint? Dicendum est, ut & ipsis quoque dati videantur, si modò liberos dixerit. Cæterū si filios, non continebuntur, aliter enim filii, aliter nepotes appellantur. Planè si posteris dederit, tam filij posthumi, quàm cæteri liberi conti-

5. ¶ Εὰν δὲ εἰαυτὸς θυγατέρας ἢ τοῖς ἰδίοις υἱοῖς ὁπίροπον καταλήψῃ, καὶ τὸ ποσούμεις, καὶ τοῖς ποσούμοις δoken καταλελοιπέναι ἐπειδὴ τῇ οὐ τῆς υἱοῦ ἢ γυναικὸς θυγατέρος ἀποσηγορία, καὶ ὁ ποσούμεις, καὶ ἡ ποσούμα ἀείχον. ἀλλὰ ὁ καὶ οἱ ἐγγονοὶ, τῇ τῆς υἱοῦ ἀποσηγορία, ὡς τε αὐτοῖς δοκεῖν δίδωμι τὸ τοῖς υἱοῖς δίδωμι ὁπίροπον, ἵνα τῇ τῆς filiorum ἀποσηγορία σημαίνωσι καὶ οἱ ἐγγονοὶ καὶ λέγομεν ὅτι καὶ πάντες, μόνον εἰ μὴ εἴπασι filiis, ἀλλὰ liberis. εἰ γὰρ εἴπασι filiis meis tutorem do, & ἀείχον οἱ ἐγγονοὶ ἐτέρας γὰρ οἱ υἱοὶ, καὶ ἐτέρας οἱ ἐγγονοὶ ἀποσηγορίων. εἰ ἰδὲ εἴπασι postumis do tutorem, τότε ὁποῖον αὐτὸ εἴη ὁ τεχθεὶς, εἴτε υἱός, εἴτε ἐγγόνος, ὁπίροπος ἐπιδείξῃ ὑπὸ τῆς δίδωμι καὶ ὁπίροπος.

Potest & ante heredis institutionem tutor relinqui. Veluti si dicamus: Ille filio meo tutor esto. At ille heres mihi esto.

4. ¶ Certæ tamen rei aut certæ causæ tutorem dare non possumus. Veluti, ille tutor esto in hoc fundo aut in hac lite. Personæ enim tutor, non causæ vel rei dari consuevit:

a apud 5. Harmonopol. 11. §. 9. & authorē Eclog. 37. tit. 2. c. 22. legitur, δὴ λω πρᾶγμα π: adde l. 12. ff. de testā. tutela. b 5. Harmon. 11. §. 6. & 9. c ὁπίροπος, Harmonopol. 11. §. 6. & 9. d loco.

5. ¶ Si quis filiabus suis tutorem vel filiis dederit, & postumæ vel postumo videtur dedisse, quoniam filii vel filia appellatione, & postumus ac postuma continentur. An igitur & nepotes filiorum appellatione veniunt, ut scilicet tutores, qui filiis dati sunt, & ipsis dati intelligantur, ac filiorum appellatione significantur & nepotes? Et ita sanè id dicimus, si modo non filiis sed liberis dixerit. Nam si dixerit, Filiis meis tutorem do, non continentur nepotes. Aliter enim filii & aliter nepotes appellantur. Quod si dixerit: Postumis tutorem do, tunc quicumque natus fuerit, siue filius sit, siue nepos: sub eo tutore, qui datus est, erit.

dl. 5. ff. de test. tutel. e ὁ καὶ θυγατέρας appellatione qui continentur. f Legendum ἢ g τῶν υἱῶν appellatione non continentur. h Liberorum appellatione continentur. i γονοὶ. 2. Ecl. 2. c. 104. l. 6. ff. de test. tutel. i Posthumorū appellatione qui continentur, adde l. 6. in ff. de test. tutela. k ita quidem legitur d. l. 6. in f. verum ubi hic Iustinianus, ita & illic Haloader legit, Posteris. quam sane lectionem non improbo, ut agatur hoc loco de tutore dato filiis, liberis, posteris.

a. adde qua
infra dicuntur
ut. de legiti-
ma patronorū
tutela.

DE LEGITIMA
ADGNATORVM
tutela.
TIT. XV.

b. Hi agnati,
Gracis plerū-
que ἀδελφοί
ut inf. eod a-
liis agnati.

Adgnati quando adgnatis sint tutores. 1. Qui adgnati & cognati: & de cognatione parentū, li-
berorum, ex latere. 2. Quo sensu adgnati ab intestato vocari ad adgnatorum tutelam dicantur
3. Adgnationis ius qua capitis diminutione perimitur.

ΠΕΡΙ ΑΝΟΜΙΜΩΝ
συγγράν b ἐπιτροπείσεως.
Τίτλος ιε.

DE AGNA-
TORVM
tutela.
TIT. XV.

c. Lex xij. Ta-
bularum legi-
timas tutelas
dedit. Idem
Ulpianus 11.
§ 3 l. 1. & 5.
ff. de legitimis
tutorib. l. 1. C.
de legitima
tutela.
d. Idem. Ulp
1. §. 4.
e. Idem 1. 1.
sup. de Nu-
ptiis 4 Har-
menepul 6. §
1.
f. ἀνιόντες qui
g. κατόντες
qui.

h. οἱ ἐκ πλα-
γῆς.

Diximus, paren-
tes liberis suis,
quos in pote-
state haberet,
testamentarium dare tu-
torem posse. Quid igitur,
si nullus sit tutor testamē-
tarius? Aut enim pater in-
testatus obiit, aut cum te-
stamentum faceret, tuto-
rē dare oblitus est: aut is,
qui datus erat, viuo testa-
tore decessit: in cuius tu-
tela erūt hi? Et lex duod.
Tabul. in hoc casu tuto-
res dat eis agnatos.

1. Et quinā sunt agnati?
Habeto hæc in modū cu-
iusdam præuię inspectio-
nis. Cognatio nomen est
generale, & in tria diuidi-
tur: in parētes, in liberos,
& in propinquos ex late-
re. Et parētes quidē sunt,
qui nos genuere: pater,
mater, auus, auia: proauus
proauia: & qui supra hos
sūt. Liberi sunt, qui ex no-
bis nascuntur filius, filia:
nepos, neptis: pronepos
proneptis: qui infra hos
sūt. Ex latere autē veniūt,
qui neq. nos genuere, ne-
que a nobis gignūtur, sed
eandem stirpem & radicē
nobiscum communē ha-
bent, veluti frater, soror,
patruus vel auūculus, ami-
ta vel matertera, cōsobri-
nus, consobrina, & qui ex
his nascuntur. Porro co-
gnatio hæc, quę ex latere
venit, in duas species di-
uisa est: in agnatos & in
cognatos. Et agnati qui-
dem.

Ερήκει μὲν ὅτι διωχτὴν
ὑπὸ τῆς γονέων τοῖς ἐν
ποτεσάτε πατρὶ, τεσα-
μυτάειον κατὰ λιμπά-
νειν ἐπιτροπὸν τ. οὐδ' ὅτε ἐκ τῆς τεσα-
μυτάειος ἐπιτροπῆς, ἢ γὰρ ὁ πατήρ
ἀδελφάδετος ἐτῆσθ' ἔστησεν, ἢ ἀδελφάδετος
ἐτῆσθ' ἀδελφάδετος κατὰ λιμπά-
νειν ἐπιτροπὸν, ἢ
κατὰ λιμπά-
νειν ἐπιτροπὸν, τὶς ἐπιτροπείσει τούτων;
ὅτε ὁ δωδεκάδελτος νόμος, δίδω-
σι τούτοις αὐτὸν ἀδελφάδετος.

1. Καὶ τίνες εἰσὶν ἀδελφοί; ἔχει ταῦ-
τάως ἐν προθεσίᾳ ἡ συγγένεια, ἡ
ὀνομαστικὴ γέννησις, ἡ εἰς τεία,
εἰς αὐτὸν ἀνιόντας, εἰς αὐτὸν κατόντας, εἰς
αὐτὸν ἐκ πλαγίως ἢ ἀνιόντες ἢ κατόντες, οἱ
ἡμᾶς γεννηθέντες, πατήρ, μητήρ,
πάππας, μῆμμη, παππῶν, παπ-
πῶν, καὶ οἱ ἐπὶ τούτων ἀνιόντες κα-
τόντες, οἱ ἐκ τῆς ἡμῶν γυνάμενοι, ἢ
ἀντὶ γονῆς, ἢ ἐκ γονῆς, παππῶν, παπ-
πῶν, καὶ οἱ ἐπὶ τούτων κατόντες, οἱ
ἐκ πλαγίως ἢ οἱ μὴτε ἡμᾶς γεννη-
θέντες, μὴτε ἐκ τῆς ἡμῶν γυνάμενοι, ἢ
ἀντὶ γονῆς, καὶ ῥίξης ἡμῶν κεκοινωνη-
κότες, οἷον ἀδελφός, ἀδελφή, δεῖος,
δεία, αἰεψιός, αἰεψιά, καὶ οἱ ἐκ τού-
των κατὰ γονῆς αὐτῆς διὰ ἐκ πλα-
γίως συγγένεια, εἰς β' διαίρεται, εἰς
ἀδελφάδετος καὶ κοινάδετος καὶ ἀδελφά-

Vibus
autem
testamē-
to tutor datus
non est, his ex
lege duodecim
tabularum ad-
gnati sunt tuto-
res, qui vocan-
tur legitimi.

1. Sunt autē
adgnati, cogna-
ti per virilis se-
xus cognatio-
nem coniuncti
quasi a patre
cognati: veluti
frater ex eodē
patre natus, fra-
tris filius, ne-
posve ex eo: itē
patruus, & pa-
trui filius, ne-
posve ex eo. At
qui per foemi-
nini sexus per-
sonas cognatio-
ne iunguntur
adgnati sunt,
sed aliis natu-
rali iure cogna-
ti. Itaque am-
tux filius nō est
tibi adgnatus,
sed cognatus, &

inuicem tu illi
eodem iure cō-
iungeris : quia
qui ex ea naf-
cuntur , patris
non maris fami-
liam sequuntur.

ποῖα μὲν εἰσιν, οἱ δὲ ἀρρενογονίας ἡμῶν
συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπά-
τρις b, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, ἀδελ-
φὸς ὁμοπάτρις c, καὶ πατὴρ, καὶ οἱ τούτου παῖδες, καὶ θεία πρὸς πα-
τρός. κοινάτοι c δὲ εἰσιν, οἱ ἐκ δηλυ-
γονίας ἡμῶν συναπτόμενοι οἷον ἀδελ-
φὸς ὁμομήτρια d, καὶ οἱ ταύτης παῖδες,
θεία πρὸς μητρός, καὶ οἱ ταύτης παῖ-
δες, ἡ γυνὴ δὲ πρὸς μητρός θείας
οἱ παῖδες οἱ ὅτι ἀδνατοὶ λέγονται, καὶ λε-
γόμενοι. τούτοις νόμμοι λέγονται καὶ κο-
ινάτοι, τούτοις φυσικοί. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ νό-
μος ἐπίσταται, οἷον καὶ ἡ φύσις. οἱ ὅτι κο-
ινάτοι λέγονται φυσικοὶ μόνον· οὐδὲ γὰρ
ἡ φύσις οἶδεν, ὅτι πάντως ὁ νόμος ἐπί-
σταται. ἐπεὶ δὲ τοῖς ταῦτα περὶ τῶν
Τιμῶν, ὅρα λοιπὸν τὸ περὶ κειμένων. τετα-
μενταρίων μὴ ὑποκειμένων περὶ σω-
πῶν τῶν ὀφειλόντων ἐπιτροπεύειν, ἀ-
νάγκη λεγιμένοις, ἥτοι ἀδνατοῖς ἐπι-
τροπεύειν, οἱ τινες δὲ ἀρρενογονίαν ἡ-
μῶν συναπτόντες λέγονται ὅτι ἀδνα-
τοι, οἷον ὁμοπάτρις ἀδελφός, καὶ ὁ
τούτου υἱός, καὶ ὁ δὲ ἐκ ἐκείνου ἐγγόνος· οἱ ὅτι
ἐκ δηλυγονίας ἡμῶν συνεγγόμενοι
ἐκ εἰσιν ἀδνατοι, ἀλλὰ φυσικῶς λόγῳ
κοινάτοι· ὡς περ οὐδὲ θείας μου δὲ
πρὸς μητρός ὁ υἱός, ἐκ ἐμοὶ ἀδνατός
ἀλλὰ κοινάτος, καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς κοινά-
τος εἰμι· ἐπεὶ δὲ οἱ πεπρόμενοι, τὸ τῆς πα-
τρός ὅτι τῆς μητρός διώκουσι φιλίαν
καὶ τοῖς πρὸς πατρός θεία ἀδνατά
ἐστὶν ὁ δὲ ἐκ αὐτῆς κοινάτος. τίς οὐδὲν
ἀγρία; ἐπεὶ δὲ τῆς δηλυ πρὸς τῶν περὶ
τετὸν τῆς θείας δίδεμεν τὸ ἀδνα-
πῶνα καὶ δοτικῶς ὅτι ἴσθι ὅτι πῶς περὶ
χέει τις πρὸς ἐμὴ συγγένειαν, καὶ γὰρ
ταύτῃ περὶ ἀλλομαί πρὸς αὐτόν.

dem sunt, qui pervirilem a ἀδνατοὶ
sexū nobis cōiunguntur: qui. adde Ul-
veluti frater eodē patre priam: l. 5. 4. l.
genitus, & liberi eius: itē 7 ff. eod.
soror eodem patre geni- δὲ ὁμοπάτρις
ta: tum patruus, ac liberi α δελφός fra-
eius, deinde & amita. Co- ter germanus
gnati verò sunt, qui per qui ὅτι consan-
feminā nos cōtingunt. Vt guneus.
soror eadē matre tantum c κοινάτοι
genita, ac liberi eius, itē qui.
matertera, ac liberi eius dὲ ὁμομήτρια
tū & amita liberi. Agnati α δελφός. so-
autem & legitimi dicun- ror uerina.
tur, à lege scilicet quasi
Græcè dicas νομίμως. Di- e ἀδνατοὶ
cuntur verò & cognati, λεγιμένοι νό-
q. d. naturales. Quoniam μμοὶ quibus
quos Ius ciuile nouit, hos hic opponun-
nouit & natura. Cognati tur κοινάτοι.
verò tantum habent co- qui ὅτι φυσί-
gnationē naturalē. Quos κοί.
enim natura nouit, hos
non protinus nouit & ius
ciuile. His ita præmissis, vi-
deto nunc rem de qua a-
gimus. Cum igitur nulla
est persona, testamētaria,
sub cuius tutela sint libe-
ri, necesse est, ut legitimi
siue agnati tutelam susci-
piāt, qui per virilis sexus
personas nobis coniuncti
sunt. Agnati autem dicun-
tur hi, veluti frater eodē
patre natus, & filius eius
nepōsque ex eo. Qui ve-
rò per fœminas nos cōtin-
gunt, agnati non sunt, sed
naturali ratione cognati.
Sic igitur matertere meę
filius, agnatus mihi non
est, sed cognatus: sed & e-
go ei cognatus sum, quo-
niā qui nascuntur, patris
non matris familiam se-
quuntur. Atqui amita a-
gnata est: qui tamen ex ea
nascitur cognatus est. Quæ
ergo huiusce rei ratio?
Quia interueniens femi-
næ persona, nec amita,
agnationem interscidit.
Id. n. in vniuersum scien-
dum est. Qua quisque me
cognitione contingit, eā
& me cum illo habere.

sensu. minis status muta-
tur. quod in his accidit,
qui cum sui iuris esset, se
ipsum in adoptione dede-
runt, & alieno iuri subiecti
sunt facti: aut contra, is qui
fit adoptione, alieno iuri subiectus erat,
emancipatione, ut hic in
manum onus
tione V. p. 11 §.
13. Cicero in
topici loco ab
adiunctis, ubi
dicam aliqua
do plenius.
b l. 3. in f. ff.
cod.

4 ¶ An seru⁹ igitur, cum
manumittitur, capitis de-
minutionem patitur? Et
dicimus, nequaquam: quo-
niam neque ante, caput
vllum habuit, sed nunc de-
mum a manumissione ca-
put habere, & iure civili
cognosci coepit.

5 ¶ Quibus autem prin-
ceps dignitatem adimit,
hi capite minui non vi-
dentur. Itaque neque is
qui senatu motus est, capi-
te minutus dicitur.

el. 3. ff. de sena-
toribus.

6 ¶ Per capitis igitur de-
minutionem plerumque ius
agnationis perimitur: (cur
autem addatur dictio, Ple-
rumque, mox discemus)
Cognitionis vero ius ple-
rumque non perimitur. Ideo
aut dixi (Plerumque,) quod
minima capitis deminu-
tio contingens, in suo habi-
tu statumque cognitionis
iura conseruet: maxima ve-
ro capitis deminutio in-

tercuius ius quoque co-
gnationis corrumpat. Nam
si quis redactus in seruitu-
tem fuerit, cognatus his
non manet quibus cogna-
tus erat. Sed neque is, qui
semel liber, postea seruus
factus est: post manumif-
sionem pristinas cognatio-
nes, quas antequam in ser-
uitutem redigeretur, ha-
bebat, recipit. Sed et si in
mediam capitis deminutio-
nem inciderit, veluti depor-
tatione: & huc in modum
soluitur cognatio.

7 ¶ Intellexisti igitur,
cum pupillo tutor quæri-
mus, nec vll⁹ est testamento

τε)·ή· παροῦσα κατὰ τὰς ἀμείβε-
ται· ὁ περ συμβαίνει ἐπὶ ἐκείνων, οἱ αὖ-
Τελέχοι οὐκ ὄντες δὲ δώκων ἐαυτῶν εἰς
ἀγοθεσίαν, καὶ γέροντας ὑπετέλοισι· ἢ
ἐκ ἐναντίας, ὁ ὑπετέλοισι γέροντι
αὐτέλεχος ἐνταῦθα γὰρ μόνος τὸ ὑ-
πετέλοισι, ἢ αὐτέλεχος γέ-
ροντι ἐναλλαγῇ.

4 ¶ Αρα ὁ οἰκέτης ἐλθὼν δευροθεὶς,
ὑφίσταται καὶ πῆς διμινετζίονα; καὶ λέ-
γομεν δαμαῖς, ἐπεὶ δὴ ἐδεμίαν πα-
λαίειχε κεφαλῇ, ὁ ἀλλαντιῶν μὲν
ἐλθὼν δεῖαν ἤρξατο ἔχειν κεφαλῇ,
καὶ γνωρίζεσθαι τῷ νόμῳ.

5 ¶ Ὡν ὁ τὸ ἀξίωμα βασιλεὺς ἀ-
φείλετο, ὅς τε ὑφίστατο καὶ πῆς διμι-
νετζίονα, ὥς τε οὐκ ὁ τὸ συνηθὺς ἐκ-
βληθεὶς ἐκ ἐστὶ capite deminutus.

6 ¶ Ἡ μὲν ἀδυναμία ἀναρεῖ· ὅθεν
καὶ πῆς διμινετζίονος, ὥς ἐπὶ τὸ
πλείστον· ὅθεν τὴν ποροτετέθη τὸ ὥς ἐπὶ
τὸ πλείστον μαθησομένη· ἢ καὶ γνωσίων
ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐκ ἀναρεῖ· ὅθεν τὸ
ἔειπον ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἐπεὶ δὴ ἢ ἐ-
λαχίση καὶ πῆς διμινετζίων παρκα-
τεθεῖσα, ἐπὶ χήματος φυλάττει τὰ
κοινωνικά· δίκαια· ἢ γὰρ μετρίση καὶ πῆ-
ς διμινετζίων συμβάσα, καὶ πῶ
κοινωτίονα· ὅθεν θείρει· εἰ γὰρ τις
καταδουλωθῇ, ἐκείνῳ μὲν κοινωνίας
οἷς ὡς κοινωνίας. ἀλλ' οὐδὲ ἐλθὼν δε-
υροθεὶς, ὁ πορφύρεων ἐλθὼν δευρος, πῶ
παλαίαν, ἢ γοῦν τὸ πορτὸ δουλείας
ἀναλαμβάνει κοινωνίονα, εἰ ὅς τε πῶ
μὲν καὶ πῆς διμινετζίονα τῶν πο-
ρτῶν, οἷον δεπορταῖος γυρόμενος, καὶ πῶ
τῶν πορτῶν ὅθεν ἀλύει· ἢ κοινωνίον.

7 ¶ Ἡνίκα πύπλλος δέτῃ ἐπὶ το-
πῆς, οἷδαις ὅτι τεταμνηταίας μὴ

4. ¶ Servus au-
tem manumil-
lus, capite non
minuitur: quia
nullum caput
habuit.

5. ¶ Quibus
autem dignitas
magis quā sta-
tus permuta-
tur, capite non
minuuntur, &
ideo à Senatu
motos capite
non minui con-
stat.

6. ¶ Quod au-
tem dictum est,
manere cogna-
tionis ius etiam
post capitis de-
minutionem,
hoc ita est, si mi-
nima capitis de-
minutio inter-
ueniat: manet
enim cognatio,
nam si maxima
capitis deminu-
tio interueniat,
iusque cogna-
tionis perit, ut
puta servitute
alicuius cogna-
ti: & ne quidem
si manumillus
fuerit, recipi
cognitionem.
Sed & si in in-
tulam quis de-
portatus sit, co-
gnatio soluitur.

7. ¶ Qui autē
ad agnoscu-
tela pertinet,
non simul ad o-
mnes pertinet,
sed ad eos tan-
tum qui proxi-
more gradu

sunt, vel si plures eiusdem gradus sunt, ad omnes pertinet. veluti si plures fratres sunt, qui unum gradum obtinent, pariter ad tutelam vocantur.

ὑποκειμένης, ἡ δὲ τῇ ἀδνατικῇ εἰς ὅ πολλοὶ εἰς ἀδνάτοι, ἔως πάντας ἀμα κατέτισιν αἱ ὀπιτροπῇ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ ἐγγύτερον ὀπιτροφομήσιν βαθμόν οἱον, ἐστὶν ἀδνάτος ὁ ἀδὺρὸς ὁ δὲ τῇ, ὁ ἀδελφὸς μᾶλλον ὡς γινέ. εἰς ὅ πολλοὶ εἰσι τὰ αὐτὰ βαθμοῦ, οἱον πολλοὶ ἀδελφοὶ ἢ πολλοὶ θείοι, πάντες ἀμα κληθήσονται.

relictus, locū agnatis fieri ad tutelam. Quod si plures sint cognati, nō ad omnes simul tutela pertinet, sed ad eos tantum, qui proximiores gradu sunt. veluti, est agnatus frater, est & patruus. Magis est, ut frater ad tutelā vocetur. Si tamen plures eiusdē gradus sint, veluti multi fratres, aut plures patrui, oēs pariter vocantur.

a Gaius lib. 12. ad edictū provinciale dixit, omnes tutelam nancisci l. si plures. 9. ff. de legitimis tutorib. quod ultimum verbum ex lege xii. tabularum est. F. stus in Nā citor.

DE LEGITIMA
PATRONORUM TUTELA
TIT. XVII.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΜΟΥ ΠΑ-
ΤΡΟΝΩΝ ὀΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ.
ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

DE LEGITIMA
PATRONORUM TUTELA.
TIT. XVII.

Patronos liberis & libertabus impuberibus tutores legitimos esse, & quā ob causā legitimi dicantur.

Ex eadem lege duodecim tabularum, libertorum & libertarum tutela ad patronos liberōsque eorū pertinet, quæ & ipsa legitima tutela vocatur: non quia nominatim in ea lege de hac tutela caveatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem ac si verbis legis introducta esset. Eo enim ipso quod hereditates libertorum, libertarumque, si intestati decessissent, iusserat lex ad patronos, liberosve eorum

Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἀδνατικῆς εἰς ὅ πολλοὶ εἰς ἀδνάτοι, ἔως πάντας ἀμα κατέτισιν αἱ ὀπιτροπῇ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ ἐγγύτερον ὀπιτροφομήσιν βαθμόν οἱον, ἐστὶν ἀδνάτος ὁ ἀδὺρὸς ὁ δὲ τῇ, ὁ ἀδελφὸς μᾶλλον ὡς γινέ. εἰς ὅ πολλοὶ εἰσι τὰ αὐτὰ βαθμοῦ, οἱον πολλοὶ ἀδελφοὶ ἢ πολλοὶ θείοι, πάντες ἀμα κληθήσονται.

Libertus aut liberta tutore indigebat ob minorem ætatem: quis eorum tutelam suscipiet? Testamentarius? nequaquā. Hos. n. dat is, qui impuberes in potestate habet. Qui autem ex servitute manumissi sunt, in potestate nullius videtur esse, quoniam nec parentes habere intelliguntur. Legitimi igitur? Et quomodo is, qui parētes non habet, propter quos ex latere habere potest, cum hi per illos comprehendantur? Quid ergo est? Lex duodecim tab. patronos & eorum liberos ad tutelam horū vocat. Quoniam ut & iam supra diximus) dationem libertatis onus tutelæ sequitur. Vocatur autem & hæc legitima tutela, quoniam ex lege duodecim Tabularum inuenta est. Sed dicat hic aliquis. atqui cum verba legis duodecim tab. legem, nullam huiusce tutelæ mentionem inveni-

b Manumissi neque parētes, neque propinquos ex latere habent.

c l. 3. ff. v. legitim. tutorib.

d Dationem libertatis tutela sequitur.

a Ex lege esse Verum huic dicem⁹ quā-
dicitur quod uis nō nominatim & ex-
ex eius inter- pressis verbis in ea lege
pretatione est de hac tutela differatur,
l. 6. §. 1 ff. de tamen per interpretatio-
verb. signific. nem ex mente legis id
b παφῶς no- minatim & posse colligi. Sic enim in
aperte. Ulpia parte aliqua suarum con-
nus 11. §. 3 pro palam dixit. Institutionum ait: Si quis si-
c forte ἐρ- ne liberis, & intestato deces-
μῶν εἰς nam serit, ad hereditatem huius
hic apud Iusti agnati vocantur. Et rursus
niamum dici- in alia parte ait: Si quis tu-
tur esse per in- tore indiget, huius tutelam
terpretationē agnati suscipiunt. Agnatos
introducenda ta- igitur, quibus emolumen-
met si ἐν νό- tum hereditatis detulit,
seu intellectu legi, idē quod etiam onere tutelæ gra-
eius interpre- uauit. Et hæc in ingenuis.
ratio. d v. l. 53. ff. de Cum autem ad libertinos
verborum si- venisset, ita loquuta est.
gnific. Autho- re ad Fieren- Si liberis aut libertis sine
nium. 1. & 2 liberis & intestato decesse-
de inuentione rin, ad hereditatem huius
Gaii 3. Insti- patroni, aut eorum liberi ve-
tut. apud Ruf- niant. De tutela verò, ni-
fr. 11. §. 6. col- hil omnino dixit. Cum i-
lar. legum Mo- gitur patronos ad liber-
suarum. ad- terum hereditates vocaf-
de inf de legiti- set: necessario veteres to-
ma agnatorū ta legis mente perspecta,
success & qua ad similitudinem agnato-
scripsi ad le- rum dixere, & patronos
ges xij tabula eodem modo onus tutelæ
rū de heredi- eodē modo onus tutelæ
tatib ab inte- subire: quoniam plerun-
fatio. c. l. 1. §. 1 ff. que, vbi successionis emo-
de legit. tuto- lumentum est, ibi & onus
rib. & sup. de legit. adgnat. tutelæ esse oportet.
tutela Ulp. 11.
§. 3. l. 1. Cod. de
legit. tutela.

¶ Ideo autem dixi (Ple-
ruumque) quia si a femina
num tit 29 § impubes manumittatur,
i. & passim, v- & impubes libertus de-
bi de bonis li- cedat, ipsa quidem ad he-
bertorum & co- reditatem eius vocatur:
rū succ. §. one. sed tutelæ eius (dum vi-
g. & μὴ μόνον uidet) onere non premittur.
id est ad simi- Quoniam tutorem esse
litudinem & virile officium est, & alie-
imitationem: num a feminis.
Ulpianus 11. §.
3. per consequē-
tiam tutores li-
berorum dixit patronos: agnatos pro palam iunores agnatorum suorum in legibus duodecim tabularum. h. v. s. Harmenopol. u. s. o. h. it
autem notandum, quod tutelam deferri ait ex ratione hereditatis, aliā in l. quo tutela ff. de reg. iur. hereditas deferri dicitur pro
ne tutelæ.

ἀλλ' ἐροῦμεν, ὡς αἰ μὴ παρὰ τὸ τοῖς
ρήμασι τὸ νόμου πρὸς αὐτὸν δὲ δὴ νόμος,
ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῆς ἐννοίας ἐκ τῆς δὲ δὴ
δέλτου ἐκ τῆς λαβῆς, φησὶ γὰρ ἐπὶ τινὶ
μέρει τῶν οἰκείας νομοθεσίας, Εἰ τις
ἀπαρὲς καὶ ἀδελφῶν τῆς ἐκ τῆς οἰκίας, οἱ ἀ-
δυνάτοι δ' ὡς ἀγαθὸν ὡσαν ὅτι πῶ
τοῦτο κληρονομίαν. καὶ πάλιν ἐν ἐτέ-
ρῳ μέρει φησὶ. Εἰ τις δὲ ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ,
οἱ ἀδυνάτοι ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ οὐδ' οἰκίᾳ
ἀδελφῶν παρὰ μὲν δὴ τὰ κέρδη
τῆς κληρονομίας, τοῦτο ἐβάρυνε τῇ
ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ. ταῦτα δὲ δὴ γὰρ ἐλ-
θὼν δὲ εἰς αὐτὸν ἀπελόμενος εἶπεν,
Εἰ ἀπελόμενος ἢ ἀπελόμενος ἀ-
παρὲς, καὶ ἀδελφῶν τῆς ἐκ τῆς οἰκίας,
τὸ τοῦτο κληρονομίαν οἱ παῖδες,
ἢ οὐκ οἱ παῖδες τῆς πατρὸς οὐδ' ἀδελ-
φῶν. καὶ ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ, ὅθεν εἶπεν· ἐ-
πὶ δὴ οὐδ' ἐκάλεισε αὐτὸν πατέρα,
εἰς πῶ τῇ ἀπελόμενος κληρονο-
μίαν, καὶ μίμησιν τῇ ἀδυνάτων, ὅς
ἀνάγκης οἱ παλαιοὶ καὶ αἰσχροχρόμοι
τὸ νόμου λέγουσι τὸ αὐτὸ τρόπον καὶ βα-
ρυέως αὐτὸν τῇ ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ. ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον γὰρ, εἰ δὲ τὸ δὴ δὴ οὐδ' ἐκ
τὸ κέρδος, ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ βαρύν-
ει γὰρ.

¶ Ὅθεν τὸ εἶπον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
ἐπὶ δὴ εἰς τὴν ἀνθρώπου ἐλόμενος
ση, τῆς ἐκ τῆς οἰκίας ὅς ἀνθρώπου ἀπελόμενος
ρο, καλεῖται) καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ κληρονο-
μίαν· ὅς βαρυέως) τῇ αὐτῇ ἐπὶ τῇ
πῇ· ἐπὶ δὴ τὸ ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ ἀρρένων,
δηλείων καὶ ἀλλότριον ὅς.

pertinere, cre-
diderunt vete-
res voluisse le-
gem, etiam tu-
telas ad eos per-
tinere: quum &
agnatos, quos
ad hereditatem
lex vocat, eos-
dem & tutores
esse iusserit
quia plerumque
vbi successionis
est emolumentum,
ibi & tu-
telæ onus esse
debet.

¶ Ideo autem
diximus plerum-
que: quia si a fe-
mina impubes
manumittatur,
ipsa ad heredi-
tatem vocatur,
quum alius sit
tutor.

DE LEGITI-
MA PAREN-
tium tutela.

TIT. XVIII.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΜΟΥ ΤΟ-

νέων ὀπιτροπέυσεως.

Τίτλθ ιη.

DE LEGITIMA

PARENTVM
tutela.

TIT. XVIII.

¶ *Parentes liberis suis emancipatis legitimos tutores esse: & quo ex iure hoc tutela legitima genus proflexerit.*

Eἔπλο πατρο-
norum
recepta est &
alia tutela, quæ
& ipsa legitima
vocatur. nam si
quis filium aut
filiam, nepotem
aut neptem ex
filio & deinceps
impuberes
emancipauerit,
legitimus eor-
um tutor erit.

Eποίησα τὸ ἐμὸν υἱόν, ἢ πλὴν
ἐμὴν θυγατέρα, ἢ ἑτε-
ρον, ἢ ἐγγρόνῳ ἀνήβοις
οἵ τας ἐμαγκιπᾶτοις. τίς
αὖτ' ὀπιτροπέυσθ', ἐπειδὴ ὀπιτροπέου
δέον; τῆς ἀμφοτέρων ἐκ ἑσὶν εἰπεῖν τὸ
τῆς ἀμφοτέρων κατὰ τὴν φύσιν, ὅ
ἔχον τὸ αἵμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἀλλὰ ἀδ-
νάτ. ; ἀλλὰ διότι τῇ ἐμαγκι-
πᾶσιν τὸ ἀδνατικὸν δίκαιον τίς οὐκ
κληθήσεται ὀπιτρώ; καὶ τὰ
καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν εἰρήκαμην, ὅ
πατήρ ἢ ὁ πάππ' οἱ ἐλὸν διεφύσαν
τὴν αὐτὴν, ἢ ὀπιτροπέυσιν, ἢ μίμη-
σιν τῇ πατρὸν, λεγόμενοι καὶ αὐτοὶ
ἀγῆτιμοι ὀπιτροποι.

Filium meum
filiamve, aut
nepotem vel
neptem, cum
ad hoc impuberes essent,
emancipavi. Quis horum
tutelam suscipiet, quoniam
omnino tutore indigent?
Testamentarium non pos-
sis dicere. Nam is testamen-
to dat tutorem, qui impu-
ber in potestate habet.
Agnatum igitur? Sed per
emancipationem ius agna-
tionis corruptum est. Quis
ergo ad tutelam vocatur?
Quemadmodum & supra
diximus, pater & avus, qui
eos manumiserint: exem-
plo patronorum, & tuto-
res eorum erunt. Atque
ita & ipsi legitimi tutores
dicuntur.

a apud Ulpia-
num l. 1. §. 5. fi-
lij filiaeve e-
mancipatorum
tutor fiducia-
rius dicitur,
is qui liberum
caput manci-
patum sibi, vel
a parente, vel
a coemptore,
hoc est, fiducia-
rio patre ma-
numisit. idque
per similitudi-
nem patroni.
Erit igitur
hac tutela spe-
cies non modo
legitima sed
& fiduciaria.

b καὶ μὴ μόνον
quod ait pa-
trem & avum
liberum emā-
cipatorum tu-
torem esse, Ul-
pianus l. 3. in f.
ff. de legitimis
tutoris dixe-
rat, vicem legi-
timi tutoris su-
stinere.

DE FIDV-
CIARIA TU-
tela.

TIT. XIX.

ΠΕΡΙ ΤΕΘΑΡΡΗΜΕΝΗΣ

ὀπιτροπῆς.

Τίτλθ ιθ.

DE FIDVCIARIA
TUTELA.

TIT. XIX.

¶ *Frater fratribus: patru fratribus liberis quemadmodum tutores esse possint: & cur frater fratris emancipati tutor fiduciarius dicatur: cum pater eorum tutor fuerit legitimus, cum patroni liberi, patronorum liberorum legitimi sint tutores ac non fiduciarij.*

Est & a-
lia tute-
la, quæ
fiduciaria ap-
pellatur. nam si
pater filium, vel
filiam, nepotē,

PΡΟΣ τὸ εἰρημύνας ὀπι-
τροπᾶς. ὅτι καὶ ἑτέρα
ἢ τις λέγει φιδουκία
εἶα· εἰὰ γὰρ ἐμαγκιπᾶ-
τον ποιήσω τὸ ἐμὸν υἱόν, ἢ θυγατέρα, ἢ

Pæter iam di-
ctas tutelas, est
& alia, quæ vo-
catur fiducia-
ria. Nam si filium meum
aut filiam, vel nepotem

c περὶ τὴν ἐμὴν
τὴν ὀπιτροπὴν
vocat fiducia-
riam tutelam
unde fiducia-
rij tutores, qui
infra, auctori
nostro φιδου-
κίται.

aut neptem, vel prone-
potem aut proneptem,
cum impuberes essent,
manumifero: ego legiti-
mus eorū tutor fio, quē-
admodū suprā proximo
titulo dictū est. Quoniā
manumissor liberi capi-
tis, exemplo eius qui ex
vera seruitute manumisit
ad tutelam eius vocatur.
Si ergo contingat, ut ego
liberos masculos, relin-
quens decedā, hi fiducia-
rii tutores erunt impu-
beris, cuius ego per emā-
cipationem factus sum tu-
tor legitimus.

¶ Euenit autē, ut non so-
lum frater fratri fiat tu-
tor fiduciarius: sed etiam
patruus fratris filio & pa-
ter filio. Et frater quidē
fratri hūc in modū. Duos
habebā filios, alterum vi-
ginti quinque annorū au-
etiam maioris ætatis, al-
terum impuberem. Quū
impuberē emancipassem
ego ei legitimus tutor e-
ram. Me defuncto, frater
perfectæ ætatis, tutor ei
erit fiduciarius.

¶ Patruus verō fratris
filio, quomodo? filiū ha-
bebam maiorem viginti
quinque annis: & nepotē
neptemve ex filio iā ante
mortuo. Emācipaui hun-
nepotē: dubium non est,
quin ego ei fiam tutor
legitimus. Post mortem
igitur meā, patruus ut fi-
duciaarius tutelam susci-
piet. ¶ Pater autem filio
hunc in modum: filium
habebam maiorē viginti
quinque annis, & impube-
rem nepotem ex eo. Ne-
potem emancipauī. Ego
quidem ut legitimus ad
tutelam vocor: sed a mor-
te mea, pater ut fiducia-
rius vocabitur.

¶ Verū dicat hīc mihi
aliquis: Quare cum patro-
norum liberi, legitimi tu-
tores dicantur: eorum pa-
rentum liberi, qui impu-
beres emāciparunt, appel-
lauo-

ἐγγονον, ἢ ἐγγόνιω, ἢ ἀεγγονον, ἢ
ἀεγγόνιω ἀνέβοις ὄντας, ἐγὼ κα-
θάπερ ἐν τῷ ποτὶ τούτου διόξήλθω-
μυ τίτλω, γίνομαι αὐτῷ λεγίμω
ἐπίτροπος. ὁ γὰρ ἐλδθεροθεὶς ἐλδ-
θέρας κεφαλῆς καὶ μίμησιν αὐτῷ ἀ-
ληθοῖς δουλείας ἐλδθερουῶτος κα-
θήσει) ἐπὶ τῷ ἐπιτροπῶ. εἰ δὲ συμβῇ
τελευτήσας ἔχοντα παῖδας ἀρρενας
ἢ θήλες) εἴτε φιδουκιάειοι ἐπίτροπο-
ι αὐτῶν, εἴτε περ δὲ τῶ ἐμαγκίπατιό-
να γέγονα λεγίμω ἐπίτροπος.

¶ Συμβαίνει δὲ, & μόνον ἀδελφὸν ἀ-
δελφῶν γὰρ εἶδὲ φιδουκιάειον ἐπίτρο-
πον, ἀλλὰ καὶ θεῖον αἰεψῶ, καὶ πατὴ-
ρα πατρὶ καὶ ἀδελφὸν) μὲν ἀδελφῶν,
εἴπως εἶχον δύο παῖδας, τὸ μὲν καὶ ἐν-
αὐτῷ, ἢ καὶ μείζονα) ἡλικίας τὸ δὲ
ἀνέβον. τὸ ἀνέβον ποιήσας ἐμαγκίπα-
τον, ἐπιτροπεύει αὐτῷ ὡς λεγίμω.
ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὁ ἀδελφὸς ὁ τε-
λειῶ) γνήσει) αὐτῷ φιδουκιάειο
ἐπίτροπος. ¶ Θεῖο) δὲ αἰεψῶ, τίνα
τρόπον; εἶχον γόν) μείζονα τῷ καὶ ἐν-
αὐτῷ, καὶ ἐγγονον, ἢ ἐγγόνιω ἀπὸ γῆς τελευ-
τήσαντος ἐποίησα τὸ ἐγγονον ἐμαγκί-
πατον ἐγὼ μὲν ὡς λεγίμω ἐπιτρο-
πεύσω, μετ' ἐμὸν θάνατον, ὁ θεῖο)
ὡς φιδουκιάειο ἐπιτροπεύσει.

¶ Πατὴρ δὲ παῖδα τῶν τὸ τρόπον
εἶχον γόν) μείζονα καὶ ἐν-
αὐτῷ καὶ ἀνέ-
βον ἐγγονον ἐκ τούτου, τὸ ἐγγονον ἐμαγκί-
πατον ἐποίησα ἐγὼ μὲν ὡς λεγίμω
ἐπιτροπεύσω, μετ' ἐμὸν δὲ πατὴρ ὡς
φιδουκιάειο ἐπιτροπεύσει.

¶ Ἀλλ' ἐχέ τις εἰπεῖν, τί δὴ πε-
τε, οἱ
μὲν τὸ παρῶν) παῖδες, λεγίμωι λέ-
γον) ἐπιτροποι, οἱ δὲ τούτων τῷ πατὴ-
ρον παῖδες, τῷ ποιησαίτω ἐμαγκί-
πατοις αὐτῶν ἀνέβοις, ἀλλὰ τίς τῇ

neptem, vel de-
inceps impube-
res manumile-
rit, legitimam
nanciscitur eo-
rum tutelam.
Quo defuncto,
si liberi eius vi-
rilis sexus exi-
stant, fiduciarii
tutores filiorū
suorum, vel fra-
tris vel sororis,
vel ceterorum
efficiuntur. At-
qui patrono le-
gitimo tutore
mortuo, liberi
quoque eius le-
gitimi sunt tuto-
res. quoniam fi-
lius quidem de-
functi, si non es-
set à viuo patre
emancipatus,
post obitum e-
ius sui iuris effi-
ceretur, nec in
fratrum potesta-
tem recideret,
ideò nec in tute-
lam. Libertus au-
tem, si seruus
mansisset, utiq.
eodem iure a-
pud liberos do-
mini post mor-
tem eius futu-
rus esset.

a Emancipa-
tionis & ma-
numissionis co-
gnatio.

b Frater fra-
tri quemadmo-
dum fiat tu-
tor.

c Patruus fra-
tris filio quem-
admodum tu-
tor fiat.

d Pater filio
quemadmodum
fiat tutor.

e Frater fra-
tris emancipa-
ti cur fiducia-
rius tutor dica-
tur, cum pater
legitimus fue-
rit: cum patro-
ni liberi liber-
torum patern-
um sint legiti-
mi non fiducia-
rii.

πρεσβυτέρους οἱ μὲν γὰρ λέγοντες λεγί-
μοι ὁπότε οἱ οὗτοι πάντες φι-
δουκίαι οἱ ἀλλ' ὁ λογισμὸς ὅτιν ὁδὸν
εἰ μὴ σωθήναι με ποιῶσα φερόντα τ'
ἐμὸν ὕον αὐτεξέσιον, τῇ ἐμῇ ἢ τελευτῇ
γίνεσθαι αὐτὸς ἐξέσιον, ἔπειτα πίπτων εἰς
τὴν ἐπὶ ἐξέσιον τῆς οἰκείας ἀδελφῆς,
ἢ τῆς ἰδίας θείας διό, ἔδεν τὴν αὐτὴν ἐξεί
ὁπότε πᾶσι τὸ ἐμαυτοῦ παῖδ' ὅσαν
τοὺς ἀλλὰ κληθήσεται φιδουκίαι.
ὁ γὰρ αὐτὸς αὐτὸς, εἰ μὴ ἡλθὲν ἄλλο
ἀλλ' ἐμεινεν ἐν τῇ δουλείᾳ, πάντως
οἰκείας ἐγίνετο τῇ παύδων τῇ Τηοτή-
σαντος.

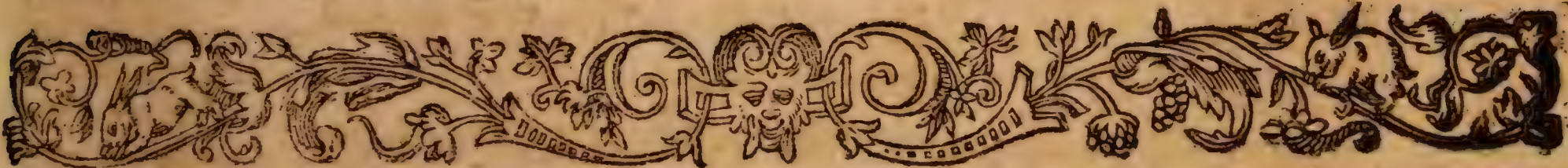
Ita tamen hi
ad tutelam vo-
cantur, si perfe-
ctæ sint ætatis:
quod nostra cō-
stitutio in om-
nibus tutelis &
curationibus
observari gene-
raliter præce-
pit.

¶ Τότε γὰρ οἱ φερεινὸι πάντες,
ἐκ τῆς φερεινῆς ὁπότε πᾶσι ἐλ-
κόν, ὡς καὶ συμβῇ μεῖζοναι αὐτῶν
εἴ τῇ καὶ ἐν αὐτῇ. τὸ γὰρ γυναικῶς
δὲ ταξίς τῆς ἡμετέρας βασιλείας, ὅτι
πάσης ὁπότε πᾶσι κούρατοί εἰς ἐθέ-
σιν αὐτοῦ ἡ γυναικῶς, τὸ δὲ
μὲν τῆς ἐπὶ κούρατοί εἰς, τὴν ἐπὶ
δοκίαν φερεινῆς.

lationem mutant? Nam
parētes legitimi tutores
dicuntur, eorum liberi, fi-
duciarii. Sed hæc eius rei
ratio est. Nā si ego vivēs
filium meum sui iuris nō
fecissem, omnino post o-
bitum meum sui iuris fie-
ret, nec in potestatem fra-
tris sui aut patrui cade-
ret. Ideo nec eandem tu-
telam habebit filius emā-
cipatoris, sed vocabitur
fiduciarius. Libertus autē,
si manumissus nō fuisset,
sed servus mansisset, uti-
que servus liberorum de-
functi futurus erat.

¶ Porro tunc præfati o-
mnes ad dictas tutelavocantur, cum maiores fue-
rint vigintiquinque an-
nis. Id enim generaliter
Imperatoris nostri con-
stitutio in omnibus tute-
lis & curationibus obser-
uari præcepit. Absurdum
namque existimavit, eū,
qui alterius cura indige-
ret, aliorum bona admini-
strare.

a hoc est per se-
ctæ ætatis. l. 4.
ff. de legit. tuto-
ribus.

DE ATTILIA-
NO TUIORE,
& eo qui ex le-
ge Iulia & Ti-
tia dabatur.
TIT. XX.

ΠΕΡΙ ΑΤΤΙΛΙΑΝΟΥ
ὁπότε πᾶσι ἐκ τῆς νόμου Ιουλίας
ἢ Τίτιος δίδομεν.
Τίτλ. κ.

DE ATTILIANO
TUTORE, ET EO QUI
ex lege Iulia, & Titia
dabatur.

TIT. XX.

b vide Ulpia-
num 11. §. 18. 1.
Gaium 7. Hi
dari dicuntur.
Et tamen Har-
menopol. lib. 3.
in. 11. §. 13. 2. 1.

¶ De tutoribus ex lege Attilia & à Pratore & à maiore parte Tribunorum plebis ex lege Iulia T-
tia datis, his quibus nulli omnino essent tutores. 1. aut certe qui sub conditione aut ex certo die da-
ti. 2. vel captivi. 3. & quemadmodum postea tutores dati à Consulibus: & à Pratoribus, idque ex
constitutionibus. 4. à Præfectis urbi, Pratore, Præsidiibus, magistratibus iussu Præsidentum. 5. aut sine
cerum iussu à defensoribus civitatum & similibus præsentibus Episcopo. 6. Impuberes tunc in tutela
sunt. 7. De rationibus à tutore, finita tutela reddendis.

¶ Cui nul-
lus om-
nino tu-
tor fuerat,
ei dabatur in
vibe quidem

¶ Οὐ πᾶσι ἢ πᾶσι
δόντο, ὁπότε πᾶσι, τῆς
μὲν αὐτοῦ οὐχ ὑπὸν, ἔ-
δεν μὲν ἀδελφῶν ἢ ἡρώων

¶ Vpillus aut pu-
pilla opus ha-
bebant tutore.
Non erat testa-
mentarius, ne agna-
tus quidem. Cessabat

ut qui lege da-
ti sint. lege, in-
quam, hoc est,
à magistrati-
bus & Indici-
bus, quorum
officij &
muneris est se-
cundum Le-
ges exque legi-
bus indicare.

& tutela, ad quam patro-
ni vocantur. Neque pater
extrabat, qui ad exemplū
patroni tutelam suscipe-
ret. Fiduciaria quoque tu-
tela, locum non habebat.
Quis ad tutelā vocandus
est? Et dicimus Romæ a

a Tribuni ple-
bis totidem, id
est decem fuere
creati L. Mi-
nucio & M.
Horatio Pul-
ullo Coss. Ita-
que hic ma-
ior pars tribu-
norum, sex tri-
buni.
b Tutor Atti-
lianus.

re parte Tribunorū ple-
bis, hi autem omnes de-
cem erant, id est, cum sex
aut septem, inquisitione
habita, tutorem idoneum
dari, idque ita iubete le-
ge Attilia, Vnde & tutor,
qui sic datur, ab auctore
dicitur Attilianus. Sed an-
gustissimis finibus eius le-
gis constitutio cōtinetur.
Neque enim extra Romā
procedit. Sed in prouin-
ciis ad exemplū eius duæ
sunt latæ leges. Iulia & Ti-
tia, quibus iubetur, ut his
quibus tutor quæritur, iu-
dicio Præsidis prouinciæ
tutor detur: qui & ex illis
appellationem sumit, ut
Iulius Titianus vocetur.

c Tutor Iu-
lius Titianus
vnde inf. in
prin. de Cura-
torib tutela
Iulio Titiano.

1 Porro nō ei tantum,
qui tutore non habet, At-
tilianus tutor aut Iulius
Titianus datur: sed etiam
cū is, qui tutor esse de-
buit, ex aliqua causa im-
pedimētum habet, ne tu-
telā suscipiat. Quid enim
si quis moriens herede in-
stituto filio, tutore ei sub
conditione dederit: si na-
uis ex Asia venerit: aut ex
die: veluti post biennium
ab obitu suo? Quamdiu
aut conditio aut dies pē-
det, Attilianus aut Iulius
Titianus tutor datur. Sed
& si purē datus est tutor,
& is qui heres scriptus est,
deliberat de adeunda he-
reditate: finge enim ex-
traneum heredem esse in-
stitutum, & filium esse ex
heredatum, tutoremque
ei purē relictū, & interim
deliberare secū heredem
scriptum.

d Tutore sub
conditione vel
in diem aut ex
die dato, quis
interca tutor
vide L. ff. de
testament. tu-
tela.

καὶ πατρονομικὴ ἐπιτροπή. ὁ δὲ πα-
τήρ ἢ καὶ μίμησιν τῆς πατρὸς ἐπι-
τροπὴν οὐκ ἔχοντες ἢ καὶ φι-
δοκίαια ἐπιτροπή, τίς κληθήσεται
ἐπὶ πᾶσι ἐπιτροπῶν. καὶ λέγουσιν ὅτι ἐν
τῇ Ρώμῃ ὁ πρεσβύτερος ὁ κερβανός, καὶ τῶν
μειζόνων μέρος τῆς δημοφιλίας (ἵνα ὅ
ἦσαν οἱ πάντες) τοὺς καὶ τῆς ἡλικίας
ἐπιζητήσας, τὸ ἐπιτήδειον δίδωσιν,
Ατtilianus νόμου τὸ τοιοῦτον ἐπιτήσαντος.
ὅς ἐκ τῶν νομοθέτων τῶν ἀρχαίων, λέγε-
ται Ατtilianός. b σενοντάτη ἡ τοῦ
νομοθεσίας μέχρι τοῦ Ρωμαίου καὶ
περαιτέρω πρεσβύνει ἐν ᾧ τὸ ἐπαρ-
χίαις καὶ μίμησιν τοῦτο, γερόνασι β
νόμοι. Ἰβλ. τὸ καὶ Τιτιανός, οἱ ἐκείνου
σαν ἐν ἀπείρᾳ ἐπιτροπῶν καὶ ἡ ἐπὶ
χρόνῳ τὸ ἐπαρχίαις δίδωσιν ἐπιτρο-
πὴν ὅς ἐξ αὐτῶν ἀνόμοισι Ἰβλ. τὸ c
Τιτιανός.

1 ἢ μόνον ὅτι καὶ μὴ ἔχοντες ἐπιτρο-
πὴν δίδωσι Ατtilianός, ἢ Ἰβλ. τὸ Τι-
τιανός. ἀλλὰ καὶ εἰ ὕπαισι, ἐμποδίζεσθαι
ὅτι ὑπὸ τινος ἀπείρας ἀνπλαστέως τὸ ἐπι-
τροπῆς τί καὶ ὅτι τῆς τῆς πῆς, τὸ ἴδιον
ἔχον ἐνστήσας κληρονομίαν. δίδωκε ὅ
αὐτῶν ἐπιτροπὴν ὑπὸ ἀίρεσιν, si na-
uis ex Asia venerit, τοὺς εἰς ἡ
ναὺς ἀπ' Ἀσίας ἔλθῃ, εἰ in die ἰστέσι
καὶ διεπίαν τὸ αὐτῶν τελευτῇ, ἐφ' ὅσον ἡ
ἀίρεσις, ἢ ἡμέρα ἦρται. Ατtilianός, ἢ
τοῖς Ἰβλ. τὸ Τιτιανός ἐπιτροπὴς δίδωσι.
εἰ ὅτι πούρος ἐδόθη, ὅς ὁ γεραίς κλη-
ρονομός, διασκέπτει) εἰ δὲ πρεσβυ-
τεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὑπόδου καὶ ὅσον
πικρὸν γεγραπθῇ κληρονομόν, ex he-
redatum δὲ καὶ καὶ τὸ πᾶσα, ἐπι-
τροπὴν ὅτι αὐτῶν πούρος καὶ ἀλείφθῃ,
καὶ διασκέπτει) ὁ γεραίς κληρο-

a Pratore urba-
no & maiore
parte Tribuno-
rum plebis tu-
tor ex lege At-
tilia, in prouin-
ciis verò a Præ-
sidibus prouin-
ciarum ex lege
Iulia & Titia.

i. ¶ Sed & si
testamento tu-
tor sub condi-
tione, aut ex
die certo datus
fuerat: quamdiu
conditio, aut
dies pendeat,
ex eisdem legi-
bus tutor alius
interim dari po-
terat. Item si pu-
rè datus fuerat:
quamdiu ex te-
stamento nemo
heres existeret,
tandiu ex eis-
dem legibus tu-
tor petendus e-
rat: qui desine-
bat esse tutor, si
conditio extite-
rat, aut dies ve-
nerat, aut heres
extiterat.

2. ¶ Ab hostibus quoque tutore capto, ex his legibus tutor petebatur: qui desinebat esse tutor, si is, qui captus erat, in ciuitatem reuersus fuerat. nā reuersus recipiebat tutelā iure postliminiij

3. ¶ Sed ex his legibus tutores pupillis desierūt dari, postea quā primō Cōsules pupillis vtriusque sexus tutores ex inquisitione dare coeperunt, deinde Prætores ex constitutionibus. Nam supradictis legibus neque de cautione à tutoribus exigenda, rem saluam pupillis fore: neque de compellendis tutoribus ad tutelæ administrationem quicquam cauebatur.

4. ¶ Sed hoc iure utimur, vt Romæ quidem Præfectus vrbis, vel Prætor secundum suam iurisdictionem: in prouincijs autem Præfides ex inquisitione tutores crearent: vel Magistratus iussu Præfidū, si non sint magnæ pupilli facultates.

νόμος ἐν τῇ μετὰ τὴν καὶ ταῦτα δίδοται Ἀτtilianὸς ἢ τοὶ Ἰούλιοι Τίτιανός· ἐὰν δὲ συμβῇ τὴν ἀρεσκίαν ἐξελθεῖν ἢ τὴν ἡμέραν ἀφ' ἧς ἀφύγει, ἢ τὴν κληρονομίαν ἀδιτιπύσαι, τότε ὁ τεταμένον αὐτὸν ἀντίξει) τὸ ἐπιτροπὴς· ἔτοι) παύον).

2. ¶ Εἰ δὲ καὶ ὁ ὢν ἐπιτροπος ὑπὸ πολέμιων ληφθῇ, πάλιν ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ Ἀτtilianὸς, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰουλιανὸς δίδοι)· ὅς παύσῃ, ἐὰν ὁ ὑπὸ πολέμιων ληφθῇ, ἀφύγει αὐτὸν πολέμοις· ὑποστέλλας γὰρ αἰαλαμβαίει τὴν ἐπιτροπὴν, διακίω) τὸν πολίτην.

3. ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν, καὶ τὰ ταῦτα, ἢ τῇ Ἀτtilianῶν καὶ Ἰουλιανῶν αἰνέσει δόσις· ἤρξαντο γὰρ καὶ μὲν ἀφ' οὗ τὰ τάξιν, οἱ ὑπάτοι τ' ἐκαστέρας φύσεως ἀνέβοις ἐπιτροπὴς καὶ iurisdictionem δίδοναι· τοὶ τεσι) ζήτου)τες εἰ ὑπεροί) εἰσιν οἱ ἐσόμενοι ἐπιτροποι, εἰ χηρὸν ἔχουσιν βίον, ἢ δυνάμειοι διοικεῖν ἀλλοτρίαν οὐσίαν· καὶ τὸ αὐτὸ ὑπάτοι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ῥέει) ἐκ τῆς δὲ ταξέων τὰ αὐτὰ ἐποίησαν· οἱ γὰρ ἀρχαῖοι νόμοι, ὁ Ἀτtilιος, ὁ Τίτιος, ἔτε) ἀσφαλείας ὀφειλόμενος ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἀφ' ἧς ἐλευθέρως διέζοντο, ὡς σὺν φυλάξεσσι τὰ τῆς ἀνέμων ἀρχαῖα, ἔτε) ἀφ' ἧς ἐλευθέρως συνωδιδί) τὸ ἐπιτροπον τὰ τῆς νέας διοικεῖν ἀρχαῖα διαγορεύοντο.

4. ¶ Τὰ τῶν οὐ) χερσὶν αὐτῶν νόμων, ὡς τε ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ β, τ' ἐν πόλεως ἐπαρχίᾳ, ἢ τῇ ἀρχαῖᾳ καὶ τὴν οὐσίαν ἰερισδικήσιν δίδοναι· ἀφ' οὗ τὸ ἐπὶ πέν) καὶ τὴν οὐσίαν ἰουρισδικήσιν, ἐπειδὴ εἰσι) τινες, οἷς ὁ ἐπαρχος, οὐ μὲν

scriptum. Et hac specie datur Attilianus tutor, aut Iulius Titianus. Quod si cōtingat, vt aut condicio existat, aut dies veniat, aut heres adeat: tūc is, qui testamento datus est tutor, ad tutelam accedet, & hi tutores esse desinent.

a l. 15. ff. de tutoribus.

2. ¶ Sed & si is, qui tutor est, in hostium potestate venerit: rursus, in vrbe quidē Roma Attilianus, in prouincijs verò datur Iulius Titianus tutor: qui & ipsi tutores esse desinēt, cum is, qui captus erat ab hostibus, hostes effugerit: nam reuersus, tutelam iure postliminii recipit.

3. ¶ Et hæc quidem olim sic habebāt. Postea sublata est Attilianorum tutorum & eorum, qui ex lege Iulia & Titia dabātur, datio: Nā & Cōsules primō vtriusque sexus pupillis, tutores secundum iurisdictionem suā dare coeperunt: hoc est, inquirentes, an hi, qui tutores erāt dādi locupletes essent: an honestam frugique vitā ducerēt, an denique alienis bonis administrandis sufficerent. Post Cōsules autem, etiā Prætores ex constitutionibus eādē rem ad curam suam reuocauerunt. Nam prædictæ leges Attilia & Titia nihil neque de cautione à tutoribus exigenda, rem pupilli saluam fore, cauebant: neque de compellendis tutoribus ad tutelæ administrationem, constituebant.

b l. penult. §. Roma ff. de excusat. tutorū.

4. ¶ Hoc igitur iure utimur, vt in vrbe quidē Roma, aut Præfectus vrbis, aut Prætor secundum iurisdictionem suā tutores det, (adeo autem dixi secundum iurisdictionem suā, quia sunt aliqui quibus Præfectus, nō autem

Prætor, decernere tuto-
res possit.) in prouinciis
verò Præsides Prouincia-
rum, aut magistratus ius-
su Præsidium, dummodo
nō amplæ ac magnæ sint
impuberum facultates, tu-
tores creent.

2. 5. ex l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

hic 5. Har-
menopul. 11. 5.

magistra-
tus, ut hic: ma-

gistratus mu-
nicipales l. 1. ff.

de tutoribus
datis qui 5.

Duumviri. l. 1.

dem, quod de
duumviris seu

magistratibus
municipalib.

constitutū in
defensoribus

plebis, qui cu-
dici. Nouel.

15.

b l. 30. Cod. de
episc. audien-

tia.

cadde No-

ucl. 15. 20.

των εκδικων.

ε forte 20. 21.

σατω.

e 20. 21. 22. 23.

hic vocat, que

Iustinianus

Antistitem di-

xit.

f 20. 21. 22. 23.

τα 20. 21. 22. 23.

publicas perso-

nas vocat hic

5. ex l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

gistratus mu-
nicipales.

g 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

alias, Iuridi-
cus.

h l. 1. ff. de mi-
norib.

i Sic supra de
tutelis 5. 5.

Harmonopul.
11. 5. 1.

k l. 1. 5. 3. ff. de
tut. 5. ratio

nib. distrahē-
dis.

5 ¶ Verum Imperator
noster per cōstitutionem
suam, huiuscemodi diffi-
cultates hominum rese-
cans, disposuit: vt non ex-
pectato Præsidium iussu, si
facultates pupilli vel a-
dulti vsque ad quingētos
aureos valeāt: defensores
ciuitatum vnā cum eius-
dem ciuitatis religiosissi-
mo Episcopo, vocatis &
aliis publicis personis, id
est, magistratibus, vel A-
lexandriæ Iuridico: tuto-
res aut curatores creent:
legitima cautione secun-
dum ea, quæ eadem con-
stitutione expressa sunt,
præstanda: idque eorum
periculo, qui illam acci-
piunt, si contingat, vt hi
qui eā cautionē præstite-
runt, locupletes non sint.

6 ¶ Porro, vt in tutela
sint impuberes, naturali
iuri congruit, quoniam
iustum est, vt is qui perfe-
ctæ ætatis non est, alte-
rius cura regatur.

7 ¶ Quum verò pube-
res facti fuerint pupilli,
tutelæ iudicio cum tuto-
ribus ad reddendam ra-
tionem agent.

qui perfectæ ætatis non sit, alterius tutela regatur: 7. ¶ Quum ergo pupillorum, pu-
pillarumque tutores negotia gerant, post pubertatem tutelæ iudicio rationem red-
dent.

ὁ παρὶς δυνάμει χειροτονεῖν ἐπι-
τερον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, οἱ τῇ ἐπαρ-
χίᾳ ἀρχόντες, ἢ οἱ στρατηγοὶ ἀκελῶ-
σι τῇ ἀρχόντων, ἐν ᾧ τῇ ἀνέβων εἰ-
σὶν οὐτρεῖς αἱ παρὰ τοὺς αὐτοὺς ἐπιτε-
ροὺς παρὰ τὸν ἄλλον).

5 ¶ Οἱ ἡμέτεροι βασιλεῖς οἱ κεία
ἀπατάζει τὰς τοιαύτας ἐπιτεροὺς τῇ ἀν-
τερόπων δυσκολίας ἐκτεμνῶν, παρ-
οὔταξε αὐτοὺς ἐκ δίκου ἐκ τῇ πόλεως, πῶ
τῇ ἀρχόντων ἐκ ἀνὰ μέρους κέλῶ-
σιν, ἐν ᾧ ἡ τῇ ἀνέβων, ἡ γοῦν τῇ ἀφῆ-
λικος ὑπόστασις, ἕως φ νομισμάτων
ἔσιν, ἀμα τὰ τῇ πόλεως οὐ λαβεσάτω
ἐπιτερόντων ἐ σωόντων ἢ ἐτέρον δη-
μοσιδόντων f παρὸς τῶν, τοῦτοι
στρατηγῶν, ἢ ἐν Αλεξάνδρεια τῇ ἰα-
εισ δίκου, ἐπιτεροὺς ἢ κουράτωρας
χειροτονεῖν, ἀσφαλείας ἐνόμου κα-
τὰ τῇ αὐτῇ παρὰ τοὺς ἀρχόντες παρ-
χομένης, κινδυνῶ τῇ ταύτῃ κομι-
ζομένην εἰ συμβῇ αὐτοὺς ταύτῃ πῶ
ἀσφάλειαν δύντας ἀπορῆσαι.

6 ¶ Τὸ ὅτι αὐτοὺς ἐπιτεροῦν ἐπὶ
τῇ φυσικῇ συνάδει νομίμως δίκου
ἢ γὰρ ἔσιν αὐτοὺς ἀτελῇ ἢ πῶ ἡλικίαν
ἀρχόντας, τῇ ἐτέρον ἰθυῶν ἐπὶ διοικήσει.

7 ¶ Επειδὴ ὅτι ἐφηβοὶ γυνῶν οἱ
ἀνήβοι, ἐξέσιν κτλ τῇ ἐπιτερόπων πῶ
τουτέλας παρὰ τὴν αὐτήν.

5. ¶ Nos autem
per constitutio-
nem nostram
huiusmodi dif-
ficultates ho-
minum resecan-
tes, nec expe-
ctata iussione
Præsidium, dis-
posuimus, si fa-
cultates pupil-
li, vel adulti vi-
que ad quingen-
tos solidos va-
leant, Defenso-
res ciuitatum,
vnā cum eius-
dem ciuitatis
religiosissimo
Antistite, vel
alias publicas
personas, id
est, Magistratus
vel Iuridicum
Alexandriæ ci-
uitatis, tutores
vel curatores
creare: legiti-
ma cautela se-
cundum eius-
dem constitu-
tionis normam
præstanda, vi-
delicet eorum
periculo, qui
eam accipiunt.

6. ¶ Impube-
res autem in tu-
tela esse, natu-
rali iuri conue-
niens est: vt is

DE AVTHO-
RITATE TU-
TORUM.
TIT. XXI.

ΠΕΡΙ ΑΥΘΕΝΤΙΑΣ^a

ἐπιτερόπων.
ΤΙΤΛΟΝΑ.

DE AVTHORITA-
TE TUTORVM.

TIT. XXI.

a 27. Eclog. 8
πρὸς αὐτὸν.
δίας καὶ σωμα-
τικῶς ὅτι τὸ
πρὸς ὕπ. 11. §
25. 26. 27.

*Authoritatem seu consensum tutorū non requiri in iis causis in quibus pupilli ipsi sibi alios obligant: qui illi in quasi contractibus requiri, in contractibus ex quibus mutua obligationes nascuntur & qui illi in quasi contractibus pupilla hereditate, bonorum possessione, fideicommissis ad eundem petendis, suscipiendis. 2. Au. hori-
tem à presente tutore statim non post tempus, non ab absente, non per alium interponi. 3. Quis au-
thor pupillo esse debeat, pupillo adversus tutorem litiganti.*

Authoritas autē tuto-
ris in quibus-
dam causis ne-
cessaria pupillis
est, in quibus-
dam non est ne-
cessaria: ut ecce,
si quid dari sibi
stipulentur, non
est necessaria tu-
toris authori-
tas. quod si aliis
promittant pu-
pilli, necessaria
est tutoris au-
thoritas. Nam-
que placuit,
meliores condi-
tionem licere eis
facere etiam si-
ne tutoris au-
thoritate: dete-
riorem verò nō
aliter quàm cū
tutoris autho-
ritate. Vnde in
his causis, ex
quibus obliga-
tiones mutuae
nascuntur, ut in
emptionibus,
venditionibus,
locationibus,
conductioni-
bus, mandatis,
depositis: si tutoris authoritas non interueniat, ipsi quidem, qui cum his contrahunt, ob-
ligantur, at inuicem pupilli non obligantur.

Πείδη μεμαθήκαμεν ὅτι
ἔσπου ὅτι διοικήσῃ τῷ τῷ
πυπύλλῃ δίδωσι παρὰ
τῶν, ὁ φείλῃς εἰδέναι, ὅτι δὲ τῶν αὐ-
θεντῶν b, ἐν τοῖς γινόμενοις ὑπὸ τῷ
πυπύλλῃ, καὶ τὸ μὴ κατ' αὐθεντίαν
τοῦ τῷ παρὰ τῶν, ὁ δὲ γινόμεναι δοκεῖ
ἐστὶ δὲ πῶς ἐφ' οἷς καὶ ἀναγκαῖα ἢ τῷ
καὶ δὲ μόνον αὐθεντία. οἷον ὁ πυπύλλ-
λος ἐπερωτήσέ με, Ομολογεῖς δι-
δέναι μοι δέκα νομίσματα; παρὰ τὸ
ἰχῦσαι τὴν ἐπερωτήσιν, ἢ τῷ ὅτι ἔξο-
που αὐθεντία παρὰ τῶν. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ
πυπύλλος ἐπερωτηθεὶς ὡμολόγησε,
συμπίπτει τὴν ἐπερωτήσιν, ἢ τῷ ὅτι
ἔξοπου συμπίπτει. ἤρεσε γὰρ τῷ ἀνέβον
καλλίονα μὲν τὴν οἰκείαν ἄρεσιν ὅτι
εἶναι αὐτῷ ποιεῖν, καὶ αὐξεῖν τὴν αὐτῷ
παρὰ τῶν sine tutoris auctoritate,
ἢ γοῦν αὐτῷ τῷ ὅτι ἔξοπου αὐθεντίας,
ἐλαττωῦν δὲ ἔχει ἑτέρως, εἰ μὴ παρὰ
τῶν γινόμεναι ἢ τῷ ὅτι ἔξοπου αὐ-
θεντίας. ὁ δὲν ὅτι τοῦ τῷ παρὰ τῶν,
ἐφ' ὧν ὅτι ἐκατέρου πλάτος τῶν
ἀγῶναι τοῖς συναλλάττεισιν οἷον ὅτι
μισθώσεως, μανδύα, δέποσι. ὁ μὲν
γὰρ παρὰ τῶν, ἔχει διέκταν δέ-
πόσι, ὁ δὲ δαπανήσας παρὰ τὸ

Quoniam didi-
cimus, tutor
administrandi
pupilli boni
constitui, sciendum est, eum
in omnib. quæ à pupillo
geruntur, auctorem esse
debere: & si quid sine au-
thoritate illius factū fue-
rit, nihil factum esse vi-
deri. Sunt tamen in qui-
bus non admodum tuto-
ris auctoritate opus sit: ve-
luti, stipulat^r est à me pu-
pillus, Decem aureos mihi
dare spondes? ad hoc ut va-
leat stipulatio, superua-
cua est tutoris auctoritas.
Quod si pupillus ipse sti-
pulanti promittat, ad cō-
stituendam stipulationem
consensus tutoris necessa-
rius est. Placuit enim, pu-
pillum meliorem condi-
tionem suam facere posse,
& facultates suas auge-
re sine tutoris auctori-
te: peiorem verò facere
cōditionem, aut minui e
facultates non posse, nisi
in re agenda interueniat
tutoris auctoritas. Vnde
in his casibus, in quibus
ultrò citròque actiones
inter contrahentes na-
scuntur, ut in locatione,
mādato, vel deposito (nā
is qui deposuit, directam
haber depositi actionem:
qui verò aliquid in rem

b αὐτὸν
auctoritatem
interponere.
unde mox αὐ-
θεντία καὶ δέ-
μενος ὅτι τῶν
παρὰ τῶν.

c l. 1. C. cod.

d l. 28. in prin.
ff. de factis.

depositam impendit, contrariam, nisi interuenerit tutoris auctoritas, is quidem qui cum pupillis contrahit, obligabitur: sed ipsi inuicem, contrahenti non obligabuntur.

a. l. 9 §. 3 ff. cod.

b. l. 91. ff. cod.

cd. l. 9 §. 4.

1 ¶ Sed neque hereditatem adire, neque bonorum possessionem petere, neque fideicommissariam hereditatem suscipere aliter possunt, quam tutore auctore, quamuis illis admodum lucrosa sint, nec vllum in se damnum habeant.

d παρὼν hic pro praesente statim & in ipso negotio. l. 9 §. 5 ff. cod.

2 ¶ Praesens autem tutor, auctor fieri debet, si id quod agitur, pupillo conducere existimat. Sin aut post tempus adsit, aut absens per epistolam id significet, non vtiliter auctorem se facit, veluti, contraxi ego cum pupillo, necesse erat, ut ipso in contractu tutor praesens diceret, se auctorem fieri: si ergo cum eo tempore domi in urbe ageret, post diem forsitan unum venerit ad me, & dixerit se auctorem fieri: aut etiam non venerit, sed per litteras significauerit se auctorem fieri: auctoritas haec (ut dictum est) nihil proderit.

e In ipso negotio auctoritatem praesens non interponit qui post unum diem eam interponit.

3 ¶ Iudiciū quoque suscipere cum tutoris auctoritate debet pupillus. Unde illud quaesitū est: cum ego tutelam pupilli gererem, litem cum eo habebam, reus aut actor. Pupillus sine auctoritate mea iudiciū ingredi non poterat, & ego auctor in rem meam vecabar esse. Porro nec lis moram patiebatur. Hac in specie olim a Praetore tutor dabatur,

g Tutor Praetorius hic dicitur qui pupillo datur aduersus tutorem litigari. Idem praetorianus Ulp. u. §. 24.

qui dicebatur Praetorius, quod a Praetore daretur. Verum sublata veteri sollemnitate, sublatus est

δεπόπτον, ἔχει κούρῳ ἀνὰ δεπόπτον. εἰ μὴ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς αὐτοῦ. τῆς, ὁ μὲν συναλλάττων τοῖς πεπύλλοις, ἐνόχως αὐτοῖς γράψετε, ἡτοιχῆται συναλλάττει. ἔτι γὰρ ὑπερθεωρεῖται.

1 ¶ Οὐδὲ κληρονομίαν ἀδελφῶν, ἔτε δὲ ἀγαποχίω ἀπὸ τῆς, ἔτε φιλοκομίας ἀπὸ τῆς κληρονομίας κατὰ τὴν ἀδελφῆς ἐτέρας δὲ αὐτῶν, εἰ μὴ αὐθεντία τῆς ἐπιτροπῆς. εἰ γὰρ μὴ αὐθεντία ὑπάρχει τὸ φιλοκομίας, καὶ εἰ μὴ αὐθεντία ἔχει ζημίαν ἐν αὐτῇ.

2 ¶ Οἱ ἐπιτροπῆ παρὼν, ἡτοιχῆται ὁφείλει, εἰ τὸ συμφέρον εἴη, κείναι τὴν ἀντιβῶ. καὶ ἡ χεῖρον παρὼν, ἡ ἀπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκ ἰχυρῶς αὐθεντεῖ. οἷον συναλλάττει ἐν τῷ πύλλῳ, δεῖ τῆς ἐπιτροπῆς παρὼντα αὐτῷ γινέσθαι τὸ συναλλάγμα, λέγειν, ὅτι αὐθεντεῖ. εἰ γὰρ ἐνδημεῖ τῇ πόλει, καὶ εἰ μίαν τυχὸν ἡμέραν ἐλθὼν εἴπῃ, ὅτι αὐθεντεῖ, ἡ καὶ ἀπολιμπανέμεν, δι' ἐπιτροπῆς τὸ δηλώσῃ, ὅτι αὐθεντεῖ, καὶ τὸ εἶρη, ἀνίχυρος ἡ αὐθεντία.

3 ¶ Ο ἀντιβῶ cum tutoris auctoritate ὁφείλει δικάζει. ὁ δὲ ἐν τῇ ἐπιτροπῇ, ἐπιτροπῆς ἐν τῷ πύλλῳ, εἶχον δίκην πρὸς αὐτὸν, ἡ ἐν τῷ πύλλῳ, εἰσέναι τὴν δίκην ἐκ ἡδυνάτο. δίκην τὴν ἐμὴν αὐθεντίας. ἐν τῇ in rem meam. τὸ τῆς ἐν τῷ πύλλῳ πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς δίκης ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς. ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ, ὅς ἐστιν ἐλέγχομαι. ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ, ὅς ἐστιν ἐλέγχομαι. ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ, ὅς ἐστιν ἐλέγχομαι. ἀλλὰ τὴν παλαιὰ ἀναγρεθείσης ἀκερείας, συνανηρήθη

1 ¶ Neque tamen hereditatem adire, neque bonorum possessionem petere, neque hereditatem ex fideicommissio suscipere aliter possunt, nisi tutoris auctoritate (quamuis illis lucrosa sit) ne vllum damnum habeant.

2 ¶ Tutor autem statim in ipso negotio praesens debet auctor fieri, si hoc pupillo prodesse existimauerit. Post tempus verò, vel per epistolam aut per nuntium interposita auctoritas nihil agit.

3. ¶ Si inter tutorem pupilumque iudicium agendum sit, quia ipse tutor in rem suam auctor esse non potest: non potest tutoris tutor, olim constituitur, sed curat in locum datur: quod a tutore interueniente iudicium peragitur: & tutor esse definit.

ἢ ὁ παλαιὸς ἐπιτροπος ὁ μὲν
 ἢ κουράτωρ εἰς τὰς ἐν αὐτῇ δίδω.
 ἢ καὶ αὐτὸς, αὐτὸς ὁ δικαστήριον
 καὶ τοῦτου παλαιὸν, παύει τὴν
 κουράτωρ ἢ ἐν βεβαίῳ τῷ μὲν
 ταῦτ' ὁ πύπυλλος, ἢ ἐπιτροπείῃ, ἢ
 κουράτωρ εἰς ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις,
 ἐγὼ εἰμι αὐτὸς ἐπιτροπος ἐν τῇ
 παλαιῇ ἐμὲ δὲ μόνῃ κουράτωρ εἰς
 ὑπὸ τῇ δεδομένῃ κουράτωρ.

est & tutor Prætorius,
 Hodie igitur in locum
 eius, datur curator: quo a v.l.i. Co. de
 conflictato peragitur iu- in litem dan-
 dicum, eoque ad finem do.
 perducto, curator esse de-
 finit. Et hoc in casu, eo-
 dem tempore & sub tute- b Eodem tem-
 la est pupillus & in cura- pore sub tutela
 tione. Nam aliis quidem & in curatio-
 in rebus ego ei tutor ne quando pu-
 sum. In sola verò lite, quâ pillus esse pos-
 aduersus me habet, in cu- sit.
 ratione dari curatoris est.

QVIBVS MO-
 DIS TUTELA
 finitur.

TIT. XXII.

ΤΙΣΙ ΤΡΟΠΟΙΣ

ἐπιτροπὴ δὲ λύεται.

Τίτλος κβ.

QVIBVS MODIS
 TUTELA FINITVR.

TIT. XXII.

e v. Titul. Co.
 quando tuto-
 res esse desinunt

Tutela hodie annis finiri, non ut olim, ex habitu corporis: & quoto anno finiat in masculis & foeminis. 1. Tutela finiri pupilli ad gaionem, deportationem, seruitutem. 2. Conditione tutoris sub iudicio dati, existens. 3. morte pupillarem vel tutorum. 4. Capitis diminutione tutoris maxima vel media omnes tutelas: minima solam legi iudicantem esse vero, quavis capitis diminutione pupilli finiri. 5. tempore tutoris ad tempus dati finiri. 6. tutore ab ipsa tutela remoto vel excusato.

d l. 35. l. i. l. 100.
 ff. de reg. iur.

Pupilli
 pupillæque,
 cum puberes ef-
 se coeperint, a
 tutela liberan-
 tur. Pubertatem
 autem veteres
 quidem non so-
 lum ex annis,
 sed etiam ex ha-
 bitu corporis
 in masculis æsti-
 mari volebant.
 Nostra autem
 maiestas indi-
 gnum esse ca-

ἰστώντες τὴν σύστασιν τῆς
 ἐπιτροπῆς, ἐπὶ μὲν αὐ-
 τῇ δὲ λύσει. τὸ δὲ γὰρ
 ἐπὶ τῇ πινὶ σιωπῇ μὲν
 τὸ πινὶ δὲ λύεται. δὲ λύεται ἢ
 ἐπιτροπὴ τῇ ἡβῇ ἐπὶ τῷ μὲν τῷ ἄρρε
 νῷ, τῷ δὲ καὶ τῷ θηλείᾳ. τὴν δὲ
 ἡβῶν οἱ παλαιοὶ μόνον ἐν τῇ ἐν-
 αὐτῇ, οὕτως ἐν τῇ ὑβὲρ βεβηκέναι τῷ
 ἰδ' ἔτος, ἐκείνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γήμα-
 τῷ τῷ σώματι. ὥς τε οὐδ' εἴτε
 τὸ γῆμα ἐπὶ γήρονε παρὲς τῷ ἰδ' ἐν-

Um dictum sit
 quemadmodum
 tutela consti-
 tuatur, dicam
 quomodo ea & solvatur.
 Quod enim aliquo modo
 constitutum est, hoc & a-
 liquo modo solvitur. Sol-
 uitur tutela per puberta-
 tem tum masculi, tum fe-
 mine. Pubertatem autem
 veteres, non solum ex an-
 nis, hoc est, ex eo quod
 quis decimūquartum an-
 num egressus esset, æsti-
 mabāt, sed etiā ex habitu
 corporis. Itaq. siue quis eo
 habitu corporis fuisset an

e vlp. ii. c. vi.
 unde ἐπὶ τὸς
 inf. eod. pubes
 ἀνδρὸς im-
 pubescentis inf.
 de iurisdic.
 ἡβῶν Puberē
 fieri. ἐπὶ τῷ
 τας. 2. Harme
 pupul. 8. .5.
 ἐπὶ τῷ τῷ σώ-
 μῳ τὸς hic ap-
 pellat, corpo-
 ris habitum,
 seu habitudi-
 nem, quam im-
 spectione iustit
 nian hic abbe-
 ctu. l. 32. ff. de
 minoribus. l. 3.
 Cod. si minor
 maiorem se
 esse dixerit, in
 decora atque
 inhonesta inda-
 gatione corpo-
 ris colligebant.
 l. 32. Cod. quā-
 do tutores esse
 desinunt. ubi
 plenius dixi

stitute nostrorum temporum existimās, bene putauit, quod in foeminis etiam antiquis impudicum esse visum est, id est, inspectionem habitudinis corporis, hoc etiam in masculos extendere. Et ideo nostra sancta constitutione promulgata, pubertatem in masculis post decimumquartum annum completum illico initium accipere disposuimus: antiquitatis normam in foeminis bene positam, in suo ordine reliquentes, ut post duodecim annos completos viri potentes esse credantur.

g. j

a d. l. 3.

b Extensio in
vis in feminis
constituitur ad
masculos.

c ε' φ' α' β' γ' δ' ε' ζ' η' θ' ι' κ' λ' μ' ν' ξ' ο' π' ρ' σ' τ' υ' φ' χ' ψ' ω' α' β' γ' δ' ε' ζ' η' θ' ι' κ' λ' μ' ν' ξ' ο' π' ρ' σ' τ' υ' φ' χ' ψ' ω'

d ε' φ' α' β' γ' δ' ε' ζ' η' θ' ι' κ' λ' μ' ν' ξ' ο' π' ρ' σ' τ' υ' φ' χ' ψ' ω' α' β' γ' δ' ε' ζ' η' θ' ι' κ' λ' μ' ν' ξ' ο' π' ρ' σ' τ' υ' φ' χ' ψ' ω'

f adde l. 8. §. 2. l. 1. ff. de testam. tutel. l. 6. §. 1. l. 1. in ff. de tutel.

te decimumquartum annū, siue maior fuisset quatuordecim annis, ne habitus adfuisset, inter puberes non numerabatur, sed tūc demum cum utraque concurrebāt. Hodie autem imperator noster sanctissimus, indignum id esse castitate suorum temporum iudicans, voluit id quod veteres in feminis seruabant: (nam solum in his spectabant tempus, an scilicet maiores essent an no duodecimo, quippe qui habitū curiosius querere existimant indecorum esse: putauit igitur Imperator noster, & in maribus impudicum esse corporis habitum inspicere: atque ideo quod in feminis veteres seruabāt, id & in maribus valere voluit. Eaque de re, & constitutionem edidit: in qua statuit, vt pubertas in maribus post completum annum decimumquartum inciperet, & quæ de feminis erant prodita, in suo statu reliquit, vt ab anno duodecimo impleto, puberes esse intelligerentur.

1 ¶ Præter modum iā dictum soluitur & tutela, si impuberes aut in captiuitatem venerint, aut in adrogationē sese dederint, vel si etiam deportati fuerint. Nam aliquando nī qui proximi sunt pubertati, tale aliquid admittūt, ob quod in pœā hāc incidant: aut adeo ingrati sunt aduersus patronos suos: vt in seruitutem redigantur: aut nōnumquā etiam in hostium manus veniunt. Tutela igitur soluit ac perimit, & minima, & media, & maxima capitis diminutio.

2 ¶ Sed & si quis impuberi tutor testamento datus fuerit ad certam conditionem, veluti nī morietur, donec nauis ex Asia venerit: post conditionis euentum soluitur tutela. 3 ¶ Tutoris quoque

αὐτῶν, εἴτε τις ὑποβέηται ἢ ἰδίᾳ ἐνταύτῃ, μὴ ὑπὸ τοῦ ἡγήματος, ἀλλ' ἐνόμιζετο ἔφηβος, ἀλλ' ὡς τὰ δύο συνηραμένον αὐτὸν ὁ διτεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, αἰδέσθων τῶν οἰκείων χερῶν σωφροσύνης κείνας ἐκέλευεν ὅπερ ὡς τὸ παλαιὸν ὅτι θηλειᾶν ἐπὶ ἐκείνων γὰρ ὁ χεῖρ ὁ μὲν ἐζητεῖτο, τὸ ὑποβέβηκεναι τὸ δὲ δέχατον ἐνταύτῃ. ἡμῶν γὰρ ὅτι αὐτῶν πολὺ παραγμονῇ, ἀλλ' ὡς τὸ ἐνόμιζετο ἐνόμισεν οὐκ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς ἀνέχωντον εἰ τὸ ἡμῶν τὸ σώματος ὁ δὲ αὐτῶν ἀρρένων τετύπωνεν τὸ κρετεῖν, ὅπερ ὁ κρεατεῖν ἢ ὅτι τῇ θηλειᾷ ὅθεν τέθεικε δέχατον ἐν τῇ διηγόρῳ, πλὴν ἢ βλεῖν ὅτι τῶν ἀρρένων ἀρρεῖται τὸ πέρας τῆς ἰδίας ἐνταύτῃ. τὸ γὰρ ὅτι τῇ θηλειᾷ, εἴατεν, ὅτι ἡμῶν, ὡς τε μὴ τὸ πλεονέκτηρον ἐνταύτῃ, ἐφύβους εἰ τὰ πάντα νομίζετο.

1 ¶ Πρὸς τὰς εἰρημύνας ἑὸς ὡς ἢ ὅτι ἑοπὴ δέχατον, εἰ ἀνέβοι ληφθῶσιν εἰς ἀχμαλωσίαν, εἰ εἰς ἀδρογαπὼνα, ἢ γλῶσσαν, δεπορεύσονται, ἢ τοὶ παλαιότεροι δὲ ὅτε γὰρ παρῆναι ὄντες που βερτάπῃ, ἢ μὲν τὸν πῃ, καὶ ταύτῃ ἐδεξάντο πλὴν πτωχείαν ἢ εἰς κατὰ δουλωθῶσιν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπὶ τὸν ὁφθέντες ὡς τὸ οἰκείους πάτρωνας, ἢ ληφθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς τε οὐκ αἰσχεῖται ὅτι ἑοπὴ, ἢ ἐλαχίστη, καὶ μεσημέρι, καὶ ἡ μέγιστη καὶ πῃς διμνηστίζων.

2 ¶ Εἰ γὰρ καὶ τις δοθῇ ὅτι ἑοπὴς ἐν δέχατον πῃ ἀνέβω μὴ φανεῖται αἰρέσεως οἷον, ἔστω ὅτι ἑοπὴς, ἔως ἢ ἡ ναὺς ἐλθῇ ἀπὸ Ἀσίας, τὸ αἰρίσεως ἐκβάσσης δέχατον ἢ ὅτι ἑοπὴ.

3 ¶ Οἱ δὲ καὶ ἡ τῇ ὅτι ἑοπὴς τοῦ τελευτῇ, ἢ τῇ ὅτι ἑοπὴς τοῦ τελευτῇ, ὡς τὸ ὅτι ἑοπὴς.

1. ¶ Item finitur tutela, si adrogati sint, adhuc impuberes, vel deportati. Item si in seruitutem pupillus redigatur, vel si ab hostibus captus fuerit.

2. ¶ Sed & si usque ad certam conditionem datus sit tutor testamento: æquè euenit, vt desinat esse tutor existente conditione.

3. ¶ Simili modo finitur tutela morte vel pupillorum, vel tutorum.

3 ¶ Tutoris quoque

4. ¶ Sed & capitis diminutio ne tutoris, per quam libertas vel ciuitas amittitur, omnis tutela perit. Minima autem capitis deminutione tutoris, veluti si se in adoptionem dederit, legitima tantum tutela perit: cæteræ non pereunt. Sed pupilli & pupillæ capitis deminutio, licet minima sit, omnes tutelâs tollit.

5. ¶ Præterea
qui ad certum
tempus testa-
mento dantur
tutores, eo fini-
to deponunt
tutelam.

6. ¶ Desinunt
etiam tutores
esse, qui vel re-
mouentur à tu-
tela ob id, quòd
suspecti visi
sunt: vel qui
ex iusta caussa
se excusant, &
onus admini-

strandæ tutelæ deponunt, secundum ea, quæ inferius proponemus.

4^η Εἰ ὅ κ' ὑποσῇ ὁ ὀπίθερος με-
γάλλω καπτὶς διμινετζίονα, δι' ἧς
ὑποβάλλει πὺν ἐλαθερίαν, ἢ τ' μέστω
δι' ἧς ὑποτίθεται πὺν πολιτείαν, πᾶσα
ῥαλύεται ἡ ὀπιξοπή. τῇ ὅ ἐλαχίστη
καπτὶς διμινετζίονι τῷ ὀπιτέρου,
ἵον ἐὰν ἐαυτ' εἰς ἀδρογαπὸνα ὠδρά-
χη ἢ λεγίμω μόνη φθείρε) ὀπιξο-
πή. αἱ ὅ λοιπαὶ, οἷον τεταμνυταίαι, καὶ
αἱ ὑπὸ τῷ ἀρχοντος δεδομνῶν, μνῶσιν
ὀπιχίματος^β. ἢ γδ' ὅ πουπίλλω κα-
πτὶς διμινετζίων, εἰ^γ καὶ ἐλαχίστη ὑ-
πάρχει, πᾶσας ἀναιρεῖταις ὀπιξο-
πᾶς γινε) γδ' ὑπεξέσσιθ ὁ ἀνήβθ.
ὑπεξέσσιων^δ ὅ ἀλλότριον ὀπιτερο-
πεύεσθ.

5 ¶ Εὐδοκίης ἐπίσκοπος ἐν Λαοική,
μέχρι ἐναντίας τῆς λιπίας ὡς α-
δραμούσης; παύει τὴν ἐπίσκοπον.

6 ¶ Παύει τ' ὀπίτροπον, καὶ τὸ ὥς
 δοῦσα ἐκτον αὐτ' ἐκβληθῶν τ' ὀπι-
 τροπῆς, τυχὸν γὰρ κακῶς διώκει τὰ τῶ
 ὀρφανῶν πρὸς ἡμᾶς· εἰ δὲ καὶ χεῖρε)
 ἐξκουσάποιοντες, (τούτοις παραιτήσε)
 ἐξ δολόρου αἰτίας, μαθησώμεθα δὲ καὶ
 τὰς δολόφους αἰτίας πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὅ-
 πως παυθήσε) τῶ ἐπὶ ὀπίτροπον.

4 ¶ Sed & si maximam capitis deminutionem tutor passus fuerit, per quam libertatem amisit: aut mediam, per quam ciuitatē exiit, omnis finitur tutela. Minima autem capitis deminutione tutoris, veluti si seipsum in adrogationem dederit, sola legitima tutela perit. Cæteræ verò, hoc est testamentariæ, & quæ à magistratibus dantur, in statu suo permanent. Nam capitis deminutio pupilli, etiam si sit minima, omnes tutelas tollit: quoniam alieno iuri subicitur pupillus. Porro tutorem habere, aliena res est ab his, qui aliena in potestate sunt.

a Minima ca-
pitis diminu-
tione sola legi-
ti na tutela
perit.

b xñp̄ḡhic
pro statu, ha-
bitu.

c Capius di-
minutio etiā se
sit minima o-
mnes tutelae
tollit.

d Idem sup. in
pr. de tutelis.

5 ¶ Datus est aliquis te-
stamento tutor vsque ad
duos annos. Biennio fini-
to, tutelam deponit.

cl. 14. §. 3. §.
de tutelis.

6 ¶ Desinit autem & tu-
tor esse is, qui vt suspe-
ctus à tutela remouetur,
quoniam fortè malè ad-
ministrabat res pupilli.
Sed & is qui iusta ex cau-
sa se excusat, (quænam
verò sint iustæ causæ in-
frà discemus) tutor haud
dubiè esse desinit.

fd. l. 14. § 4.
Ulp. 11 §. 23.
l. 11. §. 1. ff de
legit. tutorib.

g l ii §. i. ff.
de legit. tuto-
rib. l. 2 Cod. in
quibus causis
tutor. habent.

^a adde Vlp. II
DE CVRATORIBVS
TIT. XXIII.

ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.^a
Τίτλ. κγ.

DE CVRATO
RIBVS.
TIT. XXIII.

^b Tutela ha
enumerantur

à Iustiano
tesauraria

quia, ἀδναπικὴ
λεξιπία. (sub

qua patrono
rū parentum,

et fiduciaria
continetur)

Αττιλιανή
Ιελλοπιτιανή

Iustiniana ut
hic. Erat et tu

tor Prætorius
de quo § ult.

sup. de auct.
tut. Erat et

Cessitia (unde
Cessicus tutor)

Vlp. II. § 7.8.
c Iungenda est

hac species
tutela post legi

timam, ne alio
qui dat uam

hanc tutelam
putes sub legi

tima compre
hendi quod ta

men Harme
nopulus § int.

II § 3. factus.
d l. 3. §. Minore

rem ff. de mi
noribus

e o' mian δια
φυλαττειν

αδναπικὴ nihil
aliud quam

rebus suis su
peresse l. 2. ff.

cod. aut idonee
sua negotia

tueri posse. Vl
12. § ult. id

que § Harme
nopulus II. § 1.

dicitur v' q' s
ἀπ' ἐξ' ἡσ' α' σ

deus ut illo lo
co emendauit.

fv. l. 3. ff. de
tut. et curat.

datis.
g l. 1. inf. ff. de

confir. tut. l. 6.
Cod. de nego

tiis l. 7. Co. de
testament. tu

tela.
h adde §. inf.

cod. l. 2. § 4. 5.
ff. qui per tutor. l. 3 § 2. inf. ff. de tutelis adde l. 7 § 2. ff. de minorib. i. q' t' a' v' q' t' a' v' vocat certam ac definitam litem. adde §. Harmonopulus

Ad quod usque tempus curatore quis regatur. 1. Curatores à quibus et an testamento. 2. q' an inuitis et quomodo. 3. furiosis, et quomodo, prodigiis (licet sint maiores vigin. a. m. i. mente captis, surdis, mutis, perpetuo morbo laborantibus dentur. 5. ut et in locum legumini. mentarij, ad tempus dati aduersa valetudine vel alia necessitate impendi.

Iximuseorū,
qui sui iuris
essent, alios
in tutela esse.

alios in curatione, pleros
que neutro iure teneri.

Quam igitur de tutorib.
dictum sit, & quot sint tu

tela. (Sūt autem hæ, Te

stamentaria, Agnatorum

sive legitima, Patronorū

sub qua continetur & tu

tela parentum manumit

tētium, Fiduciaria, & At

tiliana, siue Iulia Titiana,

in cuius locum aliam Im

perator noster sanctissi

mus adinuenit:) cūque

etiā dictum sit, quot mo

dis ea finiatur: nunc dica

mus & de curatione. Mas

culi igitur, adhuc & semi

næ, cū puberes facti

sunt, curatores accipiunt,

donec vicesimum quintū

annum egressi fuerint.

Quamuis enim puberes

sint, adhuc tamen eius æ

tatis sunt, ut suas faculta

tes tueri non possint.

1. Dantur autem cura

tores ab iisdem magistra

tibus, à quibus & tutores.

Ερήκαμεν ὅτι τῶν αὐ
τοξοτών, οἱ μὲν ἐπιβο
πόων, οἱ ἰκουρατω
πόων, οἱ ἰδετέρω
τούτων ἰσχυρῶν, εἰπόν

Τες αὐτῶν ὅπτι ἐρώπων, καὶ πόσαι εἰσὶν

ὅπτι ἐρωπαῖοι. ἡ γὰρ, ἡσαμὲν ταῖα

ἀδναπικὴ, ἡ τοι λεγίτιμα, πατρωνι

κή. ταύτη ἡ αὐτῶν καὶ ἡ τῶν ἐλδοτε

ρωσαίων. πατέρων ὅπτι ἐρωπῆ, οἱ δὲ

κίαρία, καὶ ἡ Αττιλιανή, ἡ τοι Ιελλοπι

τιανή ἡς ἐν ταῖς ἐτέραν νυῖς ἐπερὶ

σεν ὁ θεὸς τὰ τοῦ ἡμῶν βασιλεῖς. εἰπόντες

ἡ καὶ πόσαι δὲ αὐτῶν ἐρωποῖς, καὶ εἰ

πωμεν καὶ αὐτῶν κουρατῶν. οἱ ἄρ

ρένες, ἐτι καὶ αἱ θήλαι ἐφηβοὶ δὲ γε

νότες, κουρατωπόοιται μέχρις ἡ

κε ἐνιαυτῶν ἑξήκων. εἰ καὶ μάλιστα

εἰσὶν ἐφηβοί, ἀλλ' οὐδ' ἐτι τοιαύτω α

Γεσιν ἡλικίαν, ὥς τε μὴ δυνάσθαι πῶς

οἰκείαν διαφυλάττειν αὐτοῖς.

1. Δίδονται ἡ κουρατωρες ὑπὸ τῶν

αὐτῶν ἀρχόντων, ἀφ' ὧν καὶ ἐπιβοποι

κουρατωρ εἰ δίδονται μὲν ἰσχυρῶς ἐν

διαθήκῃ, δοθέντες ἡ ψήφῳ τῶν αὐτῶν

εἰ δὲ ἀρχόντος κομφιρματεῖται.

2. Ο νέος ἄκων, εἰ λαμβανῆς κουρα

τωρα εἰ μὴ ἄρα ὅπτι αἰτία ῥητῇ. εἰπεῖ

ἡ κουρατωρ καὶ ὅπτι φανερά δίκη δίδο

σθαι δύναται, ὥς αὐτοὶ λαβόντες εἰρήκα

μεν. ὥς τε οὐ πολλὰ εἰσι διαφοραὶ

M qui
m
obe

res, & foeminae

viri potentes,

usque ad vicesi

num quintum

annum comple

tum curatores

accipiunt: qui

licet puberes

sint, adhuc ei

men eius aetate

sunt, ut sua ne

gotia tueri no

possint.

1. Dantur

autem cura

tores ab eisdem

magistratibus,

à quibus & tu

tores. Sed cura

tor testamento

non datur: da

tus tamen con

firmatur decre

to Prætoris ve

præsidis.

2. Item in

uiti adolescen

tes curatores

non accipiunt

præterquam in

litem, curator

enim & ad cer

tam causam da

ri potest.

3. ¶ Furiosi quoque & prodigi, licet maiores viginti quinque annis sint, tamē in curatione sunt adgnatorū ex lege duodecim tabularum. Sed solent Romae praefectus Urbis, vel Praetores, & in prouinciis Praefides ex inquisitione eis curatores dare.

4. ¶ Sed & mente captis, & furdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborat. (quia rebus suis superesse non possunt) curatores dandi sunt.

5. ¶ Interdum autem & pupilli curatores accipiunt, ut puta si legitimus tutor non sit idoneus: quoniam habenti tutorē tutor dari non potest. ¶ Item si testamento datus tutor, vel a Praetore, aut Praefide, idoneus non sit ad administrationem, nec tamen fraudulenter negotia administret, solet ei curator adiungi. ¶ Item loco tutorum, qui nō in perpetuum, sed ad tempus à tutela exculantur, solent tutores dari.

3. ὁ ἐπίτροπος, ἀνέβων ἀμόνον ὅτι ἐπίτροπος ὁ ὅκουράτωρ, ἐφίβων, ἐστὶ ὅτε ἀνέβων ὁ ἐπίτροπος ἐν δὲ ἀθήνῃ χαλὰς δίδω. ἀνιχύεσθαι ὁ ὅκουράτωρ ἀκων ἐδ εἰς κοουρατωρδύε), ὅτι τρωδύε) δὲ τις πρὶ μὴ β ἐκλόμυθ. ὅτι τρωπος ὅτι φανερά δίκη δοθῶναι ἐδ δὲ α), κοουράτωρ ὅτι τρῶν.

3. ¶ Κοουρατωρδύον) πρὸς τοῖς ἀφίλιξι, καὶ νόμοις. ἐπὶ ὅτι αὐτοῖς δ, εἰ μὴ μείζονες εἰεν τῆς κε ἐνιαυτῆς. κοουρατωρδύον) ὅτι τρῶν ἀδελφάτων, τῶ δὲ κεκαδέλτου ἐνόμου τῶ δὲ κεκαδύσαντος ἀλλ' ἐν τῇ Ρώμῃ ὁ δὲ πόλεως ἐπαρχος, ἢ ὁ κοουράτωρ, ἐν ὅτι τῶ ἐπαρχείας οἱ ἀρχόντες δίδωσι τοῖς μανόμενοις καὶ αὐτοῖς, ex inquisitione, ἢ τοῖς ἐξ συζητήσεως, κοουρατωρδύε. ὡς καὶ μὴ ἔπειτα ἀδελφάτος, ἢ ὑπὸν, ἀνεπιτήδεός ἐστι πρὸς διοίκησιν.

4. ¶ Κοουρατωρδύον) καὶ ἀνόητοις, καὶ κωφοῖς, καὶ ἀλαλοῖς, καὶ ἰόσω κατεχόμενοι δὲ κεκαδύ δὲ τὸ μὴ δὲ κεκαδύ αὐτοῖς κεκαδύ φροντίζον κοουρατωρδύον.

5. ¶ Εἰ δὲ ὅτε καὶ πούπυλοι κοουρατωρδύον). οἷον ἐὰν ὁ λεγόμενος ἐπίτροπος ἐκ ἑστὶν ἀξιόπιστος ἰ. δὲ τῶ τῶ ἐπερδὲ ἐπίτροπος ἐδ δὲ α), ἀλλὰ κοουράτωρ κ, ἐπὶ δὲ κωνῶν ὅτι ὁ λέγων, tutorem habenti tutor dari non potest, ἢ τοῖς τῶ ἐπίτροπον ἔχοντι, ὅτι τρωπος δοθῶναι ἐδ δὲ α).

¶ Εἰ δὲ ὁ τεταμνητάειθ ἐπίτροπος, ἢ ὁ ὑπὸ ἀρχόντων δοθείς, ἀναρμόδιός ἐστι πρὸς διοίκησιν, ἐμὴ τοῖς κοουρῶν π δὲ κωνῶν πρὸς τὰ τῶ ἀρφανοῦ κοουράματα, εἰώθε κοουράτωρ αὐτὰς συζδύνουσι.

¶ Εἰς τὸ ποντὶ κοουρατωρδύε δὲ κωνῶν.

tutor solis impuberibus datur: curator sepe puberibus, interdum verò & impuberibus. Tutor recte datur testamento, sed curator inutiliter. Inuitus nemo curatorem accipit, in tutela sunt & nolentes. Tutor ad certam causam dari non potest, curator autem maximè potest.

a 5. Harmenopul. 11. §. 16.

b adde inf. eo.

c μανόμενοι furiosi.

d v. l. 1. ff. de curat.

Cod. de curat.

Ulp. 12 §. 1. infani.

1. Gaius 8. de mente captis

adde §. prox. eod.

d αὐτοῖς pro

digi qui neque

finē neque mo-

dum expensa-

rum habent

qui bona sua

dilacerando

et dissipando

profundunt. l.

1. ff. de curat.

furios. Ulp. 12.

§. 2. eueriores

dicuntur 1. Ga-

ius 8. luxurio-

se uuentes l.

1. C. de cura.

furiosi.

e d. l. 1. d. §. 1.

v. qua scripsi

ad leges 12. ta-

bularum Tit.

de tutelis ubi

de Curatorib.

agitur.

f αὐτοῖς id

est mente ca-

piti hic separan-

tur à furiosis

quos μανόμε-

vos dixit §.

prox. sup. eod.

§ 5. Harmeno-

pul. 11. §. 13.

h ἰόσος δὲ κε-

καὶ perpetuus

morbus qui

et fonticus, de

quo dixi ad

l. 4. §. 5. ff. de a-

dilicio, et ad

leges xij. tabu-

larum tit. de

iudiciis ubi

de dilationib.

et ad Festum

in fonticu mor-

bum.

i μὴ ἀξιόπι-

σος hic pro nō

idoneo, nō si de

digno.

k et hic qui-

dem magis di-

stincta est καὶ

δὲ s admini-

strator et adiutor quam curator dicitur l. 1. ff. de tutelis §. Harmenopul. 11. §. 16. adde l. 11. §. 4. et sequent ff. de excusationibus tut. 28 ff. de testament. tutela. m. ἀναρμόδιος ἐπίτροπος πρὸς διοίκησιν non idoneus ad administrationem ut hic: vel qui non potest su-
re administrationi tutela l. 13. in ff. de tutelis. n. καὶ κωνῶν hic nihil aliud quā fraudulenter, dolo malo.

excusant, curatores dari consueverunt: de quo & infra latius.

a 5. Harmeno
pul. 11. §. 13.

6 ¶ Si Tutor aduersa valetudine laboret, aut alia qua necessitate impediatur, quo minus pupilli negotia gerat: veluti si suis litibus distentus sit, & pupillus aut absit, aut infans sit, potest tutor suo periculo actorem constituere apud Prætorem aut Præfidē Prouinciæ. Qui ideo actor vocatur, quia per acta constituitur. Quod si pupillus adsit, & loqui possit, is ab eo cum tutoris auctoritate constitui potest.

b Actor loco
curatoris con-
stitutus, cur di-
catur. l. 13 ff.
de tutel. l. 10.
§. 7. ff. de ex-
cus. tut. ff. de
administ. tut.

τευόντων ἐαυτὸν ὁ ἐπιτροπῆς, κούρα-
τωρες εἰώθασιν διδόναι, ὅπερ μαθη-
σοῦντα θεωροῦντες.

6 ¶ Εάν αὐτὸς ἐπιτροπος νοσῇ, ἢ ὑπὸ ἐτέ-
ρας ἀνάγκης ἐμποδίζῃ τὰ τῶν πού-
πυλλοι διοικεῖν πράγματα, οἷον οἰ-
κείας συνεχόμεναι δίκαις, ἢ ὁ πού-
πυλλος, ἢ ἄπειν, ἢ παρὸν ἴμφανος
ᾧ, ἢ τινὲς, διὰ αὐτὸν ὁ ἐπιτροπος,
οἰκείῳ κινδυνῷ ἄνδρα προβάλλειν
ᾧ τὰ πράγματα, ἢ ᾧ τὰς ἐ-
παρχίας ἀρχόντι, ὃς ἄνθρωπος δὲ τὸ
προσαγορεύεται, quia per acta con-
stituitur, ἐπεὶ δὲ δὲ τὸ πράξεως τῶν
ὑπομνημάτων χειροτονεῖται. εἰ δὲ
παρὼν ὁ πούπυλλος καὶ ἡδυνάτο
φθέρειν, cum tutoris auctorita-
te ἐχειροτονεῖται.

6. ¶ Quod si
tutor vel aduer-
sa valetudine,
vel alia necessi-
tate impedia-
tur, quò minus
negotia pupilli
administrare
possit, & pupil-
lus vel absit, vel
infans sit, quem
velit actorem
periculo ipsius
tutoris, Prætor,
vel qui prouin-
ciæ prærit, de-
creto consti-
tuet.

DE SATISDATIONE
TUTORVM, VEL CV-
ratorum.

TIT. XXIII.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΗΣ
τῆς ἐπιτροπῆς καὶ κούρατων.
Τίτλος κδ.

DE SATISDA-
TIONE T.V-
torum, vel cu-
ratorum.
TIT. XXIII.

¶ Satis dare rem pupilli saluam fore tutores (exceptis testamentariis) à pratore cogi: & quæ in dando tu-
tore vel curatore iudex inquirere debeat. 1. Pluribus tutoribus datis qui & quemadmodum sa-
tis dare debeant. 2. si iudex satisfactionem à tutore non exegerit quæ actio in eum pupillis compe-
tat. 3. & si tutores non satisfaciunt quæ pœna teneantur. 4. Qui satisfactionem exigere non co-
gantur.

Q Vandoquidē de curatorib⁹ diximus, quo modo aut cōstituatur, aut esse defināt: & quòd alii vsq. ad vicesimum quintum annū in curatione sint: alii verò qui cerro morbi ac vitii genere tenētur, donec eius maliliberationē cōsecuti fuerint: nūc generalē ali-
quē sermonē instituam⁹, qui ad oēs quicūq. res aliorū administrāt, sese extēdat. Ois igitur ea

Ε ἰπόντες τὴν κούρατων
τῶν οὐσιασιν καὶ τῶν δα-
λυσιν, καὶ ὅτι οἱ μὲν μέχει
τῶν καὶ ἐνιαυτῶν κούρατω-
ροῦνται: οἱ δὲ δὲ πάθος, μέχει τὸ
πάθος ἀπαλλαγῆς. νυν εἰπωμεν
ἡλικίαν πᾶσι λόγορον ἐπὶ πάντων τῶν κα-
δεμόνων ἐπεκτὶς νόμον πᾶς ἐπὶ τῶν

N E tamen
pupillo-
rum pu-
pillarumve, &
eorum, qui que
ve in curatione
sunt, negotia
curatoribus sa-
tis dare con-
sumantur, vel

diminuantur: cu
ret Prætor, vt
& tutores & cu
ratores eo no
mine satisfient.
Sed hoc non est
perpetuum. nā
tutores testamē
to dati satisfacere
non coguntur:
quia fides eo
rum & diligen
tia ab ipso testa
tore adprobata
est. Item ex in
quisitione tuto
res, vel curato
res dati satisfac
tione non on
erantur: quia ido
nei electi sunt.

i. ¶ Sed si ex
testamento, vel
inquisitione
duo, pluresve
dati fuerint, po-
test vnus offer-
re satisfactione
de indemnitate
pupilli, vel ado-
lescentis: & con-
tutori suo, vel
cōcuratori præ-
ferri, vt solus ad-
ministrat: vel
vt contutor, aut
concurator sa-
tis offerens præ-
ponatur ei, vt
& ipse solus ad-
ministrat. Ita-
que per se non
potest petere sa-
tisfactionem à
contutore suo,
vel concurato-
re: sed offerre
debet, vt ele-
ctionem det cō-
curatori, vel

προς, καὶ παῖς κουράτωρ, ἀσφάλαν^α ὀ-
 φειλ^α ποιῆσαι μὴ δόσεως ἐγγυητῆρ,
 ἐν ἣ συνολογοῦνται, ^βσῶα καὶ ἀκέραια
 φυλαχθήσεαι τὰ τ^α κηδεμον^α δομῶν
 παύματα^α αὕτη γὰρ μέση τῶ παρ-
 τωρος φροντίς· ὑπέξῃς ἡ ἐπὶ τῆς ἐπι-
 τρέπων τ^α τεταμνῶται εὐχ^α· γὰρ ἐπὶ
 γύας ^εβαρυῖται· πρὸν γὰρ αὐτὴ καὶ ἐπι-
 μύνησιν ἐσέσθαι πρὸς τὴν διοίκησιν, ἡ τ^α
 τεταμνῶρος ἡ μὲν πρὸς δέδωκε μῦρτυ-
 εῖα ὁμοίως ἡ καὶ οἱ ex inquisitione,
 ἡ τοὶ ἐν ζητήσεως, ἐπιτρέποι, ἡ κου-
 ράτωρες, ἐγγύας ἐκ ἀταμνοῦ^α· ἀξιο-
 πίσεις γὰρ αὐτῶν^α ἐπὶ, ἡ τ^α ἀρχόντων πα-
 ρέστησεν ἐξέτασις· εἰώθε γὰρ ταῦτα ἐπι-
 ζητεῖν· εἰ δ^α σῶφρον ἐπὶ βίον, εἰ δ^α πο-
 ρός^α ὅστις, ἡ ἔχει ἐνέχυρα ^γβίος, τοῦτέστι
 παῖδας (ὁ^α γὰρ παῖδας ἔχων, οἷδεν ὅ-
 πως δεῖ προσφέρειν τοῖς ὀρφανοῖς, ἡ
 οἷς^α ἐν τάξει δίδω^α πατέρος.) καὶ εἰ σορ-
 γῶν^α ἔχ^α πρὸς τὴν ἐνεγταμνῶν, ἡ
 γου^α πρὸς τὴν πατερίδα.

1 ¶ Εστὶ ὅτε καὶ αὐτοὶ παρέχουσιν ἐγ-
 γύας· εἰ μὴ γὰρ συμβῇ δὺς, εἰ καὶ πλείονας
 δοθῶναι τεταμενταίως, καὶ ex inqui-
 sitione ἐπιτρέποις, καὶ κεράτωρας· εἰς
 ὃ πούτων βελομένῃ τὸ ἀζήμιον φυ-
 λαχθῶναι πρὸ νέω δίδωσιν ἐγγύας,
 περὶ μὲν τῶν συνεπιτρέπων, καὶ ἡ συγ-
 κεράτωρας, καὶ μόνον κατὰ πρὸς δέεται·
 ἀσφαλεστέρα ὁ γὰρ πρὸ νέω τῆς ἐγγυῶν
 ἢ δόσις τῇ τῆς δόσεως ἀντιμαρτυρίας,
 ὅν εἰκὸς ἴσως πλανηθῶναι, ὥσπερ καὶ τὸ
 ἀφροντα ἐν τῇ ζητησὶ· διὸ, μόνον αὐτῶν
 κατὰ πρὸς δευθήσεται ἡ διοίκησις· δυνά-
 ται ὅτι τὰς γνησίων οὐκ ἔτερος ἀντιμαρτυ-
 ρίας παρέχον ἐγγύας, καὶ εἰς αὐτὴν μετὰ τιθέ-
 ναι τὸ ἐλχέεισμον· ὥς τε ἐν πολλῶν ὄντων
 τεταμενταίως, καὶ δυνάται τις ἀντι-
 στήμιον λέγει· πρὸ συνεπιτρέπων, καὶ
 συγκεράττει, δὸς ἐγγύας, καὶ ἔχει πρὸ

tor omnisq. curator, cautionē præstare datis fideiussoribus debet, per quā repromittat, saluas & integras res eorū, quī in tutela ipsius vel curatione sunt, fore. Hæc enim maxima Prætoris cura est. Ex tutoribus tamen excipe testamentarium: quoniam hic onere satisfaciendi non grauat. Fidum. n. ac diligentem eum futurum in administrando, ipso testatoris testimonio satis probatū est. Non dissimiliter, & tutores curatorēsque ex inquisitione dati, satisfacere nō coguntur. Idoneos namque eos esse, vel ipsa magistratuum inquisitio argumento est. Quoniam hæc & talia inquiri solēt: an vir sit bonæ frugis, an locuples, an vitæ pignora habeat, i. liberos. (Nam qui liberos habet, nouit quemadmodum erga pupillos affectus esse debeat, quibus in locum patris datus est) denique an terram diligat, in qua natus est, hoc est patriam.

1 ¶ Interdum tamē & hi debent satisfdare. Nam si duo vel plures testamēto aut ex inquisitione dati fuerint tutores aut curatores: atque vnus eorum quo magis pupillo vel adulto de indēnitate cautum sit, satisfdationem offerat: is cōtutori vel cōcuratori præfertur, & solus administrabit, quoniā certior est adulescenti satisfdatio, quam defuncti testimonium, qui falli sicut & magistratus in inquirēdo potuit. Quapropter ei soli credetur administratio. Potest tamen & alter hac in re contradicere, & satisfdationem offerendo, administrationem in se transferre. Itaque si multi sint tutores testamentarii vel curatores, non potest vnus

aliquis exurgere, ac dicere contutori, vel concuratori, Satisfda, & tibi omnem habe ad-
rit. 13. pro eo vel cui nulli unquam liberi aut qui liberos amisit. cui ibidem pater solitarius adiungitur quasi medius inter orbem & pro-
letarium. k Tutores ἐν ταῖς πατρὸς ὀρφανῶς quasi patres pupillis seu orphanis. facit l orphanotrophos 32 in f Co. de Episcop l 50 p-
γὴν ἀπὸ τῆς πατρίδα. in patriam pietas facit l. 2. ff. de Iustitiis. Cicero in somnio. in l. 17 ff. de test. tutela. n σὺν ἀπὸ τοῦ καὶ σὺν ἐπι-
ταρ: contutor, concurator fit & mentio συνηγεῖς δὲ τῶν ὀρφανῶν l. 10. §. 6. ff. de excusat. o Satisfactionis tutorum maior habetur apud
iudices ratio quam testimonij paterni pupillorum pro iisdem.

ministrationem. Verum, si quis id velit agere, ut contutor aut concurator suus satisfactionem præstet: prior ipse satis offerat, ut deinde per æmulationem, atque ea re commotus alter, ad satisfaciendum veniat. Quoniam cum satisfactio nem offero, electione do contutori, satisne velit a me accipere, & administratione mihi cedere, an potius ipse satisfacere mihi, & administrationem sibi habere. Quod si nemo eorum, qui testamento aut ex inquisitione dati sunt, satis offerat: tunc si quid defunctus certæ alicuius personæ administrationem commisit, is solus gerere debet. Sin autem de nemine id testatore expressit, is gerere debet, quem maior pars contutorum elegerit. Nā id ita & edicto Prætoris cauetur. Quod si tutores inter se de eligendo eo, qui gerere debet dissentiant, & alii hūc alii illum eligunt: (nā fieri potest, ut tam amplæ non sint pupilli facultates, quin vnus sufficiat administrationi:) tunc Prætor eligat, quem velit, & ei administrationem committat. Idemque omnino dicimus, & in pluribus ex inquisitione datis, nam & in his, a maiore parte eligi debet qui rem pupilli gerere possit.

2. Porro autē pupillus, cum pubes factus fuerit, vel adultus, cum ad perfectā & iustam ætatem venerit, non solum tutores aut curatores ex rerū suarū administratione obligatos habebit, sed etiam eos, qui satisfactionem ab illis acceperint, habetque aduersus eos actionem, in factum, pro indemnitate sua: quæ dicitur subsidia-ria, quod vltimū eis auxilium præbeat. Cum enim

δοικησιν· ἀλλ' εἰ βέλτερά τις ᾧ δα-
σεύεται τ' αὐτῷ κηδεμόνι δοῖται·
ᾧ δαχεῖν ἐγγύας, αὐτὸς πότερον ἐγ-
γύας προσφέρειτω, ἢ αὐτὸς ἐξήλεγκται
ᾧ δακλήσεως ὁ ἕτερος ᾧ δαχῇ ἐγ-
γύας· προσφέρειτω γὰρ ἐγὼ τὴν ἰκανο-
δοσίαν, ὅτι λογὴν δίδωμι τῷ συνεπι-
τόπῳ, πότερον βέλτερόν λαβεῖν ἀσφα-
λειαν παρ' ἐμοῦ ἢ παραχωρήσασθαι μοι
τὴν διοικήσεως, ἢ δοῦναι ἢ λαβεῖν τὴν
διοίκησιν· εἰ γὰρ μηδεὶς τῶν τεταμένω-
είων, ἢ τῶν ex inquisitione ἐγγύας
προσφέρει, εἰ μὴν ὁ τελειώσας ῥητὰς
τῇ προσώπῳ τὴν διοίκησιν ἐπέτρε-
ψεν, ἐκείνῳ ἀδιοικεῖτω μόνον· εἰ δὲ
οὐκ ἐκείνῳ τῷ ἐξασφάλισεν ὁ τε-
τάτωρ, ἐκείνῳ διοικεῖτω, ὅν τὸ μεί-
ζον ἢ μέρῳ ὅτι πλέξατο τῶν συνεπι-
τόπων. τὸ γὰρ ἢ τῷ ἐδίκητῳ, ἢ γουνο-
μοθετήματι πείσεται τὸ πρῶτον.
εἰ γὰρ διχνοῦσι μετὰ ξυῖ ἀλλήλων οἱ ὅτι
τεροῖ, οὐκ ἐστὶν ὁ φείλοντος διοικεῖν
ὅτι λογὴν, καὶ οἱ μὴ τὸν δε, οἱ γὰρ τὸν δε
ὅτι πλέξον· (εἰκὸς γὰρ πολλῆς ἐσθῆτος τῇ
πουπιλαρίας ἐσθῆτος, μὴ ἀρκεῖν ἕνα
πρὸς διοίκησιν.) τὴν ἰκανὴν ὁ πρῶτος
ὅτι πλέξων ὅν βέλτερόν, ἢ αὐτῷ τὴν διοί-
κησιν ὅτι πρέπεται· τὸ αὐτὸ φανερὸν ὅτι
πάντων, ἢ οὐκ ἐκ πολλῶν δοθέντων ex
inquisitione. δεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ αὐτῷ, τὸ
μείζον μέρος ὅτι πλέξων τὸ φείλον-
τα διοικεῖν.

2. ¶ Ἡ βήσας δὲ ὁ νέος, ἢ γουνο-
φῆλιξ γουνομόνῳ τέλει, ἢ μόνον
ὅτι ὅτι τεροῖς, ἢ οὐκ ἐκ πρῶτος πρὸς
φάσκει τὴν διοικήσεως ἐξ ὑποθέσεως,
ἀλλὰ καὶ κείνοις, οἱ ᾧ δα τῶν κηδεμό-
νων λαμβάνουσι τὴν ἰκανοδοσίαν· ἐχθρὸς
ἢ τούτων in factum, ἢ τὸ ἀζημιον ἢ
πρὸς νόμον· subsidia-ria ἐχθρὸς
βοήθειαν αὐτοῖς παρέχουσα· ὡς καὶ γὰρ,

contutori suo
vtrum velit sa-
tis accipere an
administrare. Quod
si nemo eorum
satis offerat, si
quidem adcri-
ptum fuerit a
testatore, quis
gerat, ille gere-
re debet. quod
si non fuerit
adscriptum: quæ
maior pars ele-
gerit, ipse gere-
re debet, ut edi-
cto. Prætoris
cauetur. Sin au-
tem ipsi tutores
dissentiant cir-
ca eligendum
eum, vel eos,
qui gerere de-
bent, Prætor
partes suas in-
terponere de-
bet. Idem & in
pluribus ex in-
quisitione datis
comprobandum
est, id est, ut ma-
ior pars eligere
possit, per quæ
administratio
fiat.

2. ¶ Sciendum
autem est, non
solum tutores
vel curatores
pupillis, vel a-
dultis, ceteris-
que personis
administratione
rerum cen-
eri: sed etiam in
eos, qui satisfac-
tionem acci-
piunt, subsidia-
riam actionem
esse, quæ vlti-
mum eis præ-
sidium possit ad-
ferre. Subsidia-

a l. 3 § 1. ff. de
administ. tu-
torum.

b l. 3 § 6. l. 19
ff. de testamēt.
tutela.

e diffusa nego-
tia dixit Pau-
lus l. 24. ff. de
administ. tu-
tor. magnitu-
dinem patri-
monij, Calli-
stratus l. 7 ff.
de excusat. tu-
telam Paulus
l. 31. in ff. de
excus.

d. ἢ ἐπὶ ἀδο-
λεσcenti, pubere
fieri.

e πρὸς φάσκει
διοικήσεως oc-
casione, ratio-
ne administra-
tionis habere
obligatum.

ria autem actio in eos datur, qui aut omnino à tutoribus, vel curatoribus satisfdari non curauerunt, aut nō idoneē passi sunt caueri. Quæ quidem tā ex prudentum responsis, quā ex constitutionibus imperialibus etiam in heredes eorum extenditur.

3 ¶ Quibus constitutionibus & illud exprimitur, vt nisi caueant tutores & curatores, pignoribus captis coerceantur.

4. ¶ Neque autem præfectus vrbi, neque Prætor, neque Præses prouinciæ, neque quifquam alius, cui tutores dandi ius est, hac actio ne tenebitur: sed hi tantummodo, qui satisfactionem exigere solent.

μηδὲ οἱ κηδεμόνες, μηδὲ οἱ τούτων ἐξουσιασθέντες ἀζημίον περιποιούσι τὰς ἐν τῷ πτωχεύειν οἱ πῶν ἀσφάλειαν ὡς τούτων λαβόντες κατὰ χρηστέον τῇ in factum: ἢ πῶς ἐκ τῆς γνησιότητος ἐκλήθη subsidia: a δίδω b γινώσκας, ἢ πάντας μὴ λάβωσιν ἐγγύας οἱ εἰσδοῦτες ταύτας λαμβάνειν, ἢ λάβωσι μὴ, ἐγγυήτας δὲ δέξων δόσεις αὐτῇ γ γνησιότητος κληρονομῶν δίδω, ὡς περ εἰρήται, τῇ τῇ βουλῇ ἀποκρίσεις, ἢ τῇ βασιλικῇ διατάξει

3 ¶ Καὶ κεῖνο δ γινώσκας, ὅτι περ οἱ χρεωσθέντες ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες, εἰ μὴ θύηθυσιν ἰκανοδοσίαν περὶ τῆς ἰδίᾳς ὡς ἀχρεῖν διοικήσεως, captis pignoribus, ἢ γινώσκας ἀπατήσας ἐνεχέον εἰς τὸ συναλαθῆναι, τούτοις κηδεσὶ τῷ ἀρχόντος ληφθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἐν ταῖς ἐνεχέον περάματα.

4 ¶ Οὐτε Ρώμης, οὐτε γ οἱ πόλεως ἐπαρχοὶ οὐτε ὁ περαιτέρω οὐτε ὁ τῆς ἀρχῆς ἀρχὴν ὑποδύοντες γνήθωνται τῇ βουβισθείᾳ· ἀλλ' οὗτοι μόνοι οἱς ἐστὶ σωήντες τὰς ταύτας λαμβάνειν ἐγγύας οἷον οἱ στρατηγοί, οἱ ἐκδικοί τῶν πόλεων.

neque à tutoribus, vel curatoribus, neque à fideiussoribus eorum res pupilli indemnis seruari potest, tunc hi qui satisfactionem ab his acceperunt, actione in factū tenentur: quæ ex ea re uocata est subsidia. Datur autem ea cum aut omnino nō curarunt satisfdandum hi qui curare id solēt: aut cum curarunt quidem, sed nō idoneē passi sunt caueri: & non locupleres fideiussores acceperunt. Sed & in heredes datur, quemadmodum & responsis prudentum & Principum rescriptis cauetur.

3 Quibus & illud exprimitur, vt si tutores vel curatores creati satisfdare ob administrationē suam nolint, captis pignoribus ad id cogantur, hoc est, iussu magistrat⁹ ex bonis eorum aliquid capiatur, quod loco pignoris sit.

4 ¶ Porro neque Præfectus vrbi, neque Prætor, neque Præses prouinciæ actione subsidia tenebuntur: sed hi tantum, qui huiusmodi satisfdationes accipere solent, vt magistratus, & defensores ciuitatum.

a l. i. §. 4. ff. de magistratibus conueniendis.

b l. i. ff. de magistratibus conueniendis.

c l. 6. ff. de magistratibus conueniendis. l. 2. C. de magistratibus conueniendis.

d l. 3. in princip. C. de suspect. tut. l. 4. ff. de damno.

e l. i. §. i. ff. de magistratibus conueniendis.

DE EXCVSATIONI-
BVS TVTORVM VEL
curatorum.

TIT. XXV.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΩΣ

τῶν ἐπιτρόπων ἢ κουρατόρων.

ΤίτλϞ κα.

DE EXCVSA-
TIONIBVS TV-
torum vel cura-
torum.

TIT. XXV.

Excusari quem à tutela gerenda onere numero liberorum: (quo loco videndum qui liberi excusent an adoptiui, nepotes ex filio defuncto) 1. rei fiscalis administratione. 2. absentia reipublica causa (et quæadmodum iis absentibus curator detur: an reuersi, ipso iure tutelam recuperent, an vero excusatione uti possint) 3. potestate seu honore. 4. lite omnium bonorum vel hereditatis aduersus ipsum pupillum. 5. Tribus oneribus presentis tutela vel cura non affectata et quando una vel multiplex tutela dicatur. 6. Paupertate. 7. aduersa valetudine. 8. literarum imperitia. 9. si propter inimicitias. 10. (non idem si ab ignoto) datus sit. 11. si litem cum patre pupillorum capitem nec reconciliatam. 12. statusve habuit. 13. si maior annis septuaginta sit vel minor viginiquingue. 14. si miles sit. 15. si Roma vel in patria Grammaticus, Rhetor, Medicus. 16. An plures seu diuersa et intra quod tempus excusationes proponenda. 17. De excusatione patris tutelæ. 18. De excusatione cura ob tutelam gestam. 19. De excusatione cura uxoris marito competente. 20. De excusatione falsis allegationibus promerita seu impetrata.

NEquè id tantum, quod modo diximus, inter tutores & curatores commune est, ut satisfacere cogantur, sed etiam illud, quod cum ad tutelam vel curationem vocantur, excusatione uti possint. Nam cum lex nō nesciret, graues admodum & molestas esse earum curas ac sollicitudines, excusationes quasdam variis ex causis commenta est, quarum unaquiuersus fuisset, onus tutelæ aut curationis euaderet. Plerumque autem propter liberos excusare nos possumus, siue in potestate sint, siue emancipati. Si enim tres liberos Romæ superstites quis habeat, vel in Italia quatuor, vel quinque in prouinciis, is rectè à tutela & curatione excusare se exemplo ceterorum munerum potest. Nam & tutelam ac curationes in numero publicorum munerum esse, in confectum venit.

Sed adoptiui liberi ad excusationem non prosunt, sed naturales (ut dictum est) etiam si alteri in adoptionem dati sint. Nepotes ex filio proderunt, persona quæ in medio

Τμόνον ὅτι ἡ ἀρχὴ βεβαιώσῃ ἐπὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ κουρατόρων κοινῶν, ὅτι ἐκαστος αὐτῶν ἐγγύης βαριέται· ἀλλὰ καὶ ἑτέρα, ὅτι ἐκαστος αὐτῶν ὁξκουσατίζιον καλὸν μὲν ἐπὶ πλὴν κηδεμονίαν κεχρησμένος δὲ αὐτῶν εἰδὼς καὶ ὁ νόμος φορτικὸν εἶναι καὶ βαρὺ τὸ τῆς κηδεμονίας φρόνημα, ὡς αἰτίσθαι ἢ ἐξέκουσατίζιον ἐκ διαφόρων ἐπινοήσεων αἰτιῶν, ὧν εἰ τις χηρίσεται μὲν, διαφύγει τὸ τῆς κηδεμονίας ἀρχὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅτι δὲ αὐτὸς παῖδας ὁξκουσατίζιον εἶναι αὐτὸς διωκόμενος, εἴτε ὑποξέσποι εἶεν ἢ ἐμαλκίτατοι· εἰ γὰρ τις ἐχέῃ τρεῖς παῖδας φειδόντας ἐν Ρώμῃ, ἢ τέσσερας ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀκωλύτως εἰ αὐτὸς ὁξκουσατίζιον ἐπιτροπῆς τε καὶ κουρατίου καὶ πρὸς μίμησιν τῶν λοιπῶν λειτουργημάτων καὶ τῶν ἐπιτροπῶν, καὶ κουρατίων, τοῖς δημοσίοις συναεισμεῖσιν λειτουργήμασιν ὁμολόγηται.

¶ Σε τοὶ παῖδες ἐκ ὠφελήσεων εἰς ἐξέκουσατίζιον, ἀλλὰ φυσικοὶ καὶ ἀδοκίματοι, εἰ καὶ ἔτυχον ἑτεροδέκτες εἰς ὑοθεσίαν.

¶ οἱ δὲ ὑοῦ ἐγγονοὶ ὠφελήσουσι, τὰ

Xcu-
san-
tur
autē

tutores & curatores variis excusis: plerumque tamen propter liberos, siue in potestate sint, siue emancipati. Si enim tres liberos superstites Romæ quis habeat, vel in Italia quatuor, vel in prouinciis quinque, à tutela vel cura potest excusari, exemplo ceterorum munerum. nam & tutelam, & curam placuit publicum munus esse. ¶ Sed adoptiui liberi non prosunt: in adoptionem autem dati, naturali patri prosunt. ¶ Item nepotes ex filio prosunt, ut in locum patris sui succedant: ex filiis non prosunt,

a u. l. i. c. qui numero libero sunt, siue emancipati. Si enim tres liberos Romæ superstites quis habeat, vel in Italia quatuor, vel quinque in prouinciis, is rectè à tutela & curatione excusare se exemplo ceterorum munerum potest. Nam & tutelam ac curationes in numero publicorum munerum esse, in confectum venit.

b l. i. ff. de muneribus. Immo non est reipublica munus aut prouincia l. 6. §. 15. ff. eod. c l. 2. §. 2. ff. de vacat. munerum.

d et quidem excusationem non prosunt, sed naturales (ut dictum est) etiam si alteri in adoptionem dati sint. 15. ff. eod.

¶ Filij autem superstites tantum ad tutelam, vel curam muneris excusationem profunt: defuncti autem non profunt. Sed si in bello amissi sunt, quaesitum est, an profint. Et constat eos solos prodesse, qui in acie amittuntur: hi enim, qui pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur.

I. ¶ Item diuus
Marcus in Se-
mestribus re-
scripsit, eum,
qui res fisci ad-
ministrat, excu-
sari posse.

2. ¶ Item qui reipublicæ causa absint, à tutela, vel cura excusantur. Sed & si fuerint tutores, vel curatores dati, deinde reipublicæ causa abesse coeperint: à tutela, vel cura excusantur, quatenus reipublicæ causa absint: & interea curator loco eorum datur. qui si reuersi fuerint, recipiunt onus tutelæ. nã nec anni habet vacationem, vt Papinianus libro quinto responsorum scripsit.

μέγου Τησάντες πρὸς πρὶν
 σέχον· ὡς τὸ πατρὸς τάξιν· οἱ ἃ ἐν
 διγατρὸς ἔπαρέχον ἐξισου-
 ζίονα.

¶ πάντες ὅς ὥς εἰπον μόνοι ζῶντες
ὠφρήσουσιν, οὐ μὲν τέλει θήσαντες·
εἰ ὅ ἐν πολέμῳ τέλει θήσωσιν, ἐζητή-
θη εἰ ὠφρήσοι καὶ ἡρεσε τοῦτοι μόνοις
παρέχειν ἡμῖν ἐξκουσατίζιον, οἱ ἐν^β
τῇ ὡδρατάξει, καὶ ἐν αὐτῇ πεπτώκα-
σι τῇ συμπλοκῇ ἐπεδὴ γὰρ εἶποι ὑπὸ
πολιτείας τεθνήκασι, δοκοῦσι δὲ τῇ
ἐργων δυνείας αἰεὶ ᾧ εἶναι.

Ιη καὶ Μάρκος ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ
 ἑξαμηνίᾳ αὐτῇ δευτέρᾳ ἐκέ-
 λυσε, τῇ φισκάλῳ, ἥτοιμα δημόσιας
 διοικουῦτα πράγματα, ἐφ' ὅσον τῇ ποι-
 αύτης αὐτῇ χειρὶ διοικήσεως, ἀξίτη-
 σιν αὐτῇ ἔχεν, κουρατίζιονός τε καὶ ὅτι
 Τροπῆς καὶ ὁ λογισμός δὴ λθ' ἀνάγκη
 καὶ ἡμᾶς, ἡ σωτῆρας τὰς νέων βλά-
 ψαι τῇ φίσκῳ, ἡ τὸ ἀζήμιον τὰς φίσκῳ
 ἀειποιοῦντας, τὰ τῇ νέων ἐλαττω-
 σαι δίκαια.

2. Καὶ οἱ reipublicæ causa ὑπὸν-
τις, ὅς κ' αὖτε ἄλλοι κηδεμονίας, ὁ μόν-
τος ἐκ μέρους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κληρονομίας καὶ
τοῖς μὴ ἂν ἀφ' αὐτοῦ τῆς διοικήσεως, ὁ παρὲς
καὶ ἐξ αὐτοῦ τῆς διοικήσεως, καὶ ἐν τῇ μετὰ
reipublicæ causa, ἡτοῦτο καὶ ἐν δη-
μοσίᾳ πράγματος ὑπὸ δημόσιας, καὶ
μὴ ὅς κ' αὖτε ἄλλοι, μέχει ὁ ὅτις
καὶ ἐν αὐτῇ ἀκινδυνώς διώκει τῇ
διοικήσεως, ὅς κ' αὖτε reipublicæ
causa ἀμέλῃ, καὶ κερὰ τῶν δίδωσι ἐν
τῇ μετὰ εἰς τῶν αὐτῶν ὑποσέφας
ὁ ὅτις ἐν τῇ reipublicæ causa ὑπο-
δημίας, ὁ δὲ ὅς κ' ὑποβάλλει τῇ ὅτι
ἐκ τῆς βαρύνει ὁ ἐν αὐτῇ ἔχων πρὸς τῇ

medio est, defuncta. In pa-
tris enim locū succedunt:
sed nepotes ex filia, excu-
sationem non præstant.

¶ Liberi quoq. (vt dixi)
hi tantum profunt, qui in
vivi sunt: defuncti verò, *a d. l. 2. §. 2.*
nō. Si tamē in bello amif-
si ſint, quæſitū eſt, an pro
ſint. Et placuit, eos dunta-
xat excuſationem præ-
ſtare, qui in acie, ipſoque *b l. 18 ff. eod.*
in cōſlictu ceciderint. Nā *l. ult. ff. de va-*
quando hi pro Republic. *cat. munerum*
perierunt, per rerum ge-
ſtarum gloriam ſemper
vivere intelliguntur.

I Imperator quoq. Marcus in cōstitutionibus semestribus rescriptis, eum qui res fiscales aut publicas administraret, quādiu in ea administratione est, excusationem à tutela & curatione habere. Et ratio quidē in promptu est: quoniā necesse est, ut aut dum rebus pupilli vel aucti operā damus, fiscus in multis lædatur, aut dū fiscum indemnem servare volumus, iura adolescentium minuantur.

2. Sed & hi qui Reip. causa absunt, à tutela & curatione excusantur: nō tantum futura, verum etiā ab ea quę nunc eis incumbit. Atqui cū quis semel administrationem aggressus est, excusatio nō solet admitti. Verū is qui semel administrationē aggressus est, si medio tēpore Reipub. causa peregrē profiscatur, vitur quidē excusatione, sed tātis per sine periculo ab administratione potest abstinere, dum Reip. causa abest. Itaque & in locum eius curator datur. Reuersus autē ex profectioe, quā Reip. causa suscepit, statim & tutelę oneri subiicitur: ac ne anniquidē habet

c εἰς αὐτὴν ὁ
 διατάξεισιν for
 te qua seme-
 stribus concil-
 iis fiebant. cō-
 stat enim Au-
 gustum & Ti-
 berium seme-
 stria concilia
 iniisse. Dion.
 Suetonius. v-
 triusque forte
 exemplo D.
 Marcus seme-
 stres constitua-
 tiones edidit.
 d πλουτάρχαι
 & δυνάσται
 pro eodem.
 e l. 10. C. cod.
 exactores tri-
 butorum diciū-
 tur.
 f l. 1. l. 2. Cod. si
 tutor vel cura-
 tor reipub. cau-
 sa absuerit.
 g Imò tutor.
 l. quasitum 12.
 ff. de tutelul.
 2. §. si quis ab-
 futurus 10. ff.
 de suspectis. l.
 si tutor 9 ff. de
 tutela & rat.
 distrahendis.
 h Imò annū
 habent vaca-
 tionem quali-
 tercumque pu-
 blico nomine
 absuerint l. 9.
 in pr. & §. i. ff.
 eod.

excusationem siue vacationem : sicut & Papinianus libro quinto Responsorum scribit. Nam anni spatium tunc datur reuersis ex profectioe, quam Reipubl. causa suscep- rant, ad excusationem: cum quis ad nouam tutelam vel curationem vocatur. Itaq. si cum tutor sim, Reipub. causa aliquo proficiscar, tutor quidem esse desino, sed reuersum statim necesse erit administrationem aggredi. Quod si cum tu- tor non essem, Reipubl. causa peregre profectus fuero, ac deinde reuersus ad tutelam aliquam vel curationem vocer, veluti in primo mese, quam reuer- sus sum, aut sexto, aut de- cimo, aut duodecimo, aut denique (vt rem vno ver- bo absolvam) ante quam annus expletus sit: excu- satione uti poterò.

3 ¶ Sed & qui potestate
aliquā gerunt, excusatio-
ne vtūtur, vt voluit Marci
Principis rescriptum. Sed
susceptā tutelā potestas
superueniens non soluit.

4 ¶ Iudiciū cum pupillo
vel adulescente habebam:
id excusationē non prae-
stat: nisi fortē de omnibus
nostris bonis, aut de here-
ditate controuersia sit.

5 ¶ Tres tutelæ vel cura-
tiones quas ego nõ studio
& per affectionem acce-
pi, vacationem à quarta
tutela vel curatione præ-
stant, quandiu ex tres tu-
telæ vel curationes cõsi-
stũt. Ideo autẽ dixi, Quas
non studio & per affecta-
tionem accepi, quia si for-
tè huius aut illius tutelã
vel curationẽ affectaue-
rim suscipere, cũ opulen-
ta esset: ea numerum triũ
tutelarum non explebit.
Sed & illud sciendum est,
non ex personis, sed ex
patrimoniis, tres tute-
las æstimari. Nam si quis

Ἐξουσατζίονα, ἥτοι ἀτέλῃαν ὡπερ
καὶ Παπινιανὸς ἐν τῷ εὐτὲ βιβλίῳ
τῆς ῥεσπόνδων γράφει τὸ γὰρ ἔνιαυτ
ῥάσημα τοῖς ὑπογράφεισιν ἀπὸ rei-
publicæ causa ἀποδημίας δίδεται
πρὸς Ἐξουσατζίονα, καὶ ἡ πρὸς ἐπι-
νέαν καλεῖται κληρονομίαν ὥστε οὐδ', εἰ
μὴ ἐπίτροπος ὢν rei publicæ causa
ἀποδημήσω, παύομαι μὴ τῆς ἐπὶ
τροπος, ὑπογράφας ἢ δὲ θείως ἀνθί-
ξομαι τῇ διοικήσεως Ἐξανάγκης. εἰ ἢ
μὴ ὢν ἐπίτροπος rei publicæ causa
ἀποδημήσω, εἴτε ὑπογράφω, μὴ δὲ
πρὸς ὑπογραφῇ κληθῶ ἐπὶ κληρο-
νομίαν, οἷον ἐν τῷ περὶ τῶ μὲν μὴ πρὸς
ὑπογραφῇ, ἢ ἐκτῶ, ἢ δεκάτῳ, ἢ δω-
δεκάτῳ, ἢ ἀπλῶς πρὸς περὶ τῶ ἢ
ὁ ἐνιαυτὸς, διὰ τὴν ἐργασίαν Ἐξου-
σατεύειν.

3^η Καὶ ὁ ἀρχὴ ἡ μετερχόμενος π-
να γρη^ν ἐξέκουσα ἰόνι ὡς βούλεται
ἡ τὲ δεῖς Μάρκου ἀπὸ γραφῆ· πὺν δὲ
ἀρχεῖσαν ὅτι ἰερὸν, ἀρχὴ ὅτι γνο-
μὴν ἔδωκεν.

4 ¶ Δίκλω^β εἶχον πρὸς τὸν που-
πίλλον, ἢ τὸν νέον, ὃς κουσατζῖονα τῆς
οὐ παρέξῃ, εἰ μὴ ἄρα πρὸς πάσης ἢ
μὴ τῆς ὁσίας ἡ γου κληρονομίας, ἢ
μὴν ὅτιν ὁ ἀγών.

5 ¶ Τρεῖς ἐπιτροπαὶ ἢ κουρατίο-
 νες, αἳ ἐκ ἐπιτηδεύσας δέλαβον, ἀτε-
 λειαν μοι παρέχουσι τετάρτης κηδε-
 μονίας, ἐφ' ὅσον καὶ σωεσὶ κασιν αἱ Τρεῖς
 ἐπιτροπαί, ἥτοι κουρατίονες· διὰ τὸ
 ὃ εἶπον αἳ ἐκ ἐπιτηδεύσας ἐλάβον, ἐ-
 πεί δὴ εἰ πολλαὶς ἐσώσασα πῶτε
 δεῖ ἐπιτροπῶν, ἢ κουρατείαν ὑπὲρ
 σελθεῖν οὔσαν δὲ τῆς ἀπὸ
 πληρόσεως τῆς τείων ἀειθρόν. ἐκεῖ-
 νο ὃ εἰδέναι καὶ, ὅτι ἐκ τῆς οὔσιων γ
 οὐ μὲν ἐκ τῆς περσώπων τὸ πλῆ-
 θος κείνεται τῆς ἐπιτροπῶν. εἰ γάρ τις

3. ¶ Et qui po-
testatem ali-
quam habent,
se excusare pos-
sunt, vt diuus
Marcus rescri-
psit: sed susce-
ptam tutelam
deferere non
possunt.

4. ¶ Item propter litem quā cum pupillo, vel adulto tutor, vel curator habet, excusari non potest: nisi fortè de omnibus bonis, vel hereditate con-
trouersia sit.

5. Item tria
onera tutelæ
non adfectatæ,
vel curæ, præ-
stant vacationi,
quandæ
administrantur.
vt tamen plu-
rimū pupillo-
rum tutela, vel
curæ eorundem
bonorum, velu-
ti fratrum, pro
vna compute-
tur.

6. ¶ Sed & propter paupertatem excuſationem tribui, tam diu fratres, quam per ſe diuſus Marcus reſcripſit, ſi quis inparem ſe oneri iniuncto poſſit docere.

7. ¶ Item propter aduerſam valetudinē propter quā ne ſuis quide negotiis intereſſe poteſt, excuſatio locū habet.

8. ¶ Similiter eos, qui literas nesciunt esse excusandos, diuus Pius rescripsit: quanuis & imperiti literarū possint ad administrationem negotiorum sufficere.

9 ¶ Item, si propter inimicitias aliquas testamento tutorem pater derit, hoc ipsū præstat ei excusationem: sicut per contrarium non excusatur, qui se tutelam administraturos, patri pupil-
lorum promiserant.

io ¶ Non es-
se autem admit-
tendam excu-
sationem eius,

II. ¶ Inimicitia, quas quis cum patre pupillorum, vel aduultorum exercuit, si capitales fuerunt, nec reconciliatio interuenit, à tutela, vel cura solent excusare.

πελαγίῃσιν ὀπίττεισιν, ἢ πλείοσι πασι,
 γλώσση ᾗ τούτε κηδεμένων, μία ἔσται
 ἢ ὀπίττειν, ἐπειδὴ καὶ μία πεικισία.

671 Οἱ δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐκκλησίας πα-
ρέχοντες κηδεμονίας. τὰς δὲ οἱ θεό-
τατοι βάλυδροι Σεβῆρος καὶ Αντωνί-
ου αὐτὴν ἐγράψαν. καὶ Μάρκος ὁ κατ'
ἐαυτὸν αὐτὴν ἐγράψε ὥς τε οὐδ' εἶναι δέ-
ρειν, καὶ πείσαν ἐπωφύη.

741 Εάν τις κληθεὶς εἰς ἑπιτοπίαν
ἀεπιστήδ' ἑσθ' ἑαυτ', καὶ ἐκ δ' ἔξαρκεῖν
πρὸς πλὴν διοίκησιν ὑποδείξῃ, ἢ ἐν νό-
(ον αὐτῷ περσεῖναι δικαολογήσει),
μὴ συγχωρεῖσιν αὐτῷ, μηδὲ τῶν οἰ-
κείων ἀντιλαβέειν πραγμάτων, δε-
χθήσε' ἑαυτ' ἔξκουσατ' ὄντων τ' ἑπι-
τοπίης.

89 Ο αὐτὸς ἀμματοῦ ἔχει ὡς ἀν-
τιπαραθεμένης τῇ θεότητι τοῦ Πάτρ^{ος} τῷ
θεωσίσαντος, εἰ καὶ τὰ μέγιστα καὶ οἱ
ἀνοσιῶτες γραμματεῖς, ὅτιν' ὅτε δύ-
ναι) ἀλλοξίας διοικῆναι δευρίας.

9^η Εὰν τις τὸ οἰκεῖον ἐκέρχῃ κατὰ
λείψῃ τεσαμνηταίον ὁπίξοποι τῶν
οἰκείων παρδὶ ἐξκοι σατεῖς) ὁ δοθεὶς.
ὡσπερ κὴ ἐκ τῆς ἐναντίας, ἐκ ἐξκοι σα
τα δόθῃσε) ὅς τις ἐπὶ ζώντι τῶν πατρὶ
τῶν ἀνέκων, ἐπηγχείλατο τῶν αὐτῶν
παρδὶ ὁπίξοποι δέειν.

10^{ος} Οὐδεις ἐν τούτῳ μόνον ὄξκου-
σαιζ' ἵστα εἰαυτῆς χαλαροῦσάσας δυτη
σε), λέγων ὡς ἀγνώστου ὕπῃ χεν τῶ
τῷ νέῳ πατεῖ. τὸτο γὰρ ὁξκουαίς τῷ
θροναίων ἀδελφάν κηρύσει.

II ¶ Εχθερα συμβᾶσά μοι πρὸς τὸ
πατέρα τὸν ἀνθρώπων, ἢ τοῦ ἀφ' ἡλίκων, εἰ
μὴ εἴη κεφαλὴ καὶ φιλίας ἐν τῷ μετὰ
ἐξὸ μὴ παρσεντεπίσης, ἀπολύομαι τὸ

tres aut plures liberos de
cedens relinquat, ego que
eorum tutor vel curator
fiam: vna erit tutela, quo-
niam & vnum patrimo-
nium est.

6 ¶ Sed & paupertas ex-
cusationem præbere so-
let. Id enim & diui fratres
Seuerus & Antoninus, &
Marcus deinde Impera-
tor, rescripserunt. Inue-
nias ergo, vbi & pauper-
tas proficit.

7 ¶ Si quis cum ad tute-
lam vocatur, in idoneu se
et imparem oneri inin-
cto doceat, aut morbum
aliquem accuset, vel ad-
uersam valetudinem, pro-
pter quam nec suas res ge-
rere possit, admitti de
ita se à tutela vel à cura-
tione excusans.

8 ¶ Is qui literas nescit
iustam habet ex usatio-
nem vt D. Pius rescripsit
quamuis & imperiti lite-
rarum, interdum alienis
negotiis gerendis suffi-
ciant.

9 ¶ Si quis inimicum suum
liberis testamento dede-
rit tutorem, excusatione
hoc nomine is habebit.
Quæadmodum ex diuer-
so, non excusabitur, qui
se tutelam patri pupillo-
rum cum adhuc viveret
administraturum promi-
sit.

io ¶ Nemo ex eo solo
excusationē habet, quod
dicat se patri pupillorum
ignotum fuisse : id enim
rescripto diuorum fra-
trum continetur.

II ¶ Inimicitia quas ci
patre pupillorum vel a
dultorum exercui, si cap
tales fuerint, nec recon
ciliatio interuenerit, a
tutela vel curatione mo

a l. pauperas
7. l. 40. §. ff. eo.

b. Deiotator
ad alios. Dicit
fratres quorū
sape in iure fi
mentio. Seuo
rus & Anto
ninus.

c Paupertas
plerumque
prodest.

d. adde Titul
 Cod qui mor
 bo l. 10. in f. l. 1
 S. ff. cod. l. 2. S
 7. ff de vacat
 muner.

e d'yeppus
 tog. vi. l. 6.
 in f. ff. eo. illit
 ratus, qui lit
 ras nescit, qu
 literas ignora
 de quo vocab
 lo dixi ad l. 2.
 C. de testamē

115.
f adde. Tit.
C si propter
• inimicitias

creatio facta
i. lib. x.
g l. 29. in f.
de testam. 11
a tela.

h dixi ad l. 1.
Co. de hered

bus instru
dis. l. 29 C. d.
donatumb.
de Novell. 9
c. 1. §. 1.

— i κεφαλικ
ε'χ' 5ρα. τ

ἡς. ὡς ἔκ
καλὴς ἀγῶ
1.6.9.17. ὅ

capitalis in
micitia, capi
lo vocamen

Dicuntur aut
 κεφαλὴ καὶ
 mortē aut c

uitatis ami
fione inferu
2. Eclog. 2.

103. l. 102.
de verborū
gnificatione

liberant. Sin autem capitales non fuerint, excusationem non præstant.

a δὲ κατα-
στάσεως ζητη-
σις quæ in l. 6
§ 18. ff. eodē
καταστά-
σεως ἀμφισ-
τάτησις, dici-
tur & alibi;
κατὰ τὴν
δικήν. 7. Eclog.
§. c. 86. κατὰ
τὴν ἑκ-
τάτην ib. Eccl.
2. ex lib. 48.
et. 11. ut illis
locis τὴν ἑκ-
τάτην ac κα-
τάστασιν &
status. ut &
49. Eclog. 21.
passim.
b l. 2. ff. eod.
adde l. unica
Cod. qui et a-
te. l. 1. & 2. C.
qui etate vel
professione lib.
x.
c v. l. ult. Co.
de legit. tutel.

12 ¶ Si quis mihi status controuersiam fecerit, liberorum eius tutelā non cogar suscipere.

13 ¶ Qui minor est annis septuaginta, à tutela & curatione excusationem habet. At minor viginti quinque annis, olim quidē ad tutelam vocatus, excusatione utebatur, dicens se minorem esse viginti quinque annis: verum Imperator hunc nō excusationē, sed prohibitionē habere voluit. Vnde si quis minor viginti quinque annis ad tutelam vel curationē vocetur, ne excusatione quidē indiget, ut eadem sacra cōstitutione expressum est. Sic itaque neque impubes, neque etiam pubes minor viginti quinque annis, ad legitimam tutelam vocabuntur. Id enim ab omni iure civili alienum est, ut qui in rerum suarum administratione alieno indigent auxilio, quique ab aliis regi debent, hi ad aliorū tutelā vel curationem vocentur.

14 ¶ Quæadmodum autē minor viginti quinque annis nec volēs ad tutelam vel curationem admittitur, ita neque miles.

d l. 8. l. 9. l. 10.
ff. eod. l. 4. Co.
qui daret tuto-
ris.
e l. 6 §. 1. §. 2.
& sequent. ff.
eod.
f d. §. 1. 2. &
sequentibus.
g de nume-
ro grammati-
corum, rheto-
rum, medico-
rum. v. d. §. 2.
h l. 21. §. 1. ff.
eod.

15 ¶ Grammatici, Rhetores, & Medici, qui Romæ sunt, aut qui in patria sua has artes exercēt, dū sint intra numerum à cōstitutione, quæ hac de re loquitur, datum, vacationem à tutela & curatione habent. Est enim cōstitutio Antonini, quæ quot grammatici, aut rhetores, aut medici in quaque ciuitate esse debeāt, declarat.

16 ¶ Qui multas habet excusationes, si cū quibusdam ex iis uteretur, pro-

δοποιήσας εἰς τὴν ἐκείνην κεφαλὴν, & δίδωσιν ἐξκουσατζίονα.

12 ¶ Εὰν τις ἐπαγάγῃ μοι κατὰ τὴν καταστάσεως ζητήσιν, & ἀναγκασθῇ δοποιήσας τέσσα παίδων ἐπιτροπείαν.

13 ¶ Ὁ μείζων τῆς ἐβδομήκοντα ἐνιαυτῶν ἢ ἐπιτροπῆς ἢ κουρατζίονος ἀπαλλαγῇ. ὁ δὲ ἡπίων τῆς ἐνιαυτῶν, πάλαι μὲν κληθεὶς ἐνέχρηται ἐξκουσατζίονι λέγων ὅτι ἡπίων εἰμι τῆς ἐνιαυτῶν. ἀλλά τας τὰς ἡμετέρας βασιλείας, ἐν κοινῇ τῶν ἐποίησεν εἶ), & μὲν ἐξκουσατζίονι. ὁ δὲ εἰ τις ἐλάττων ὢν τῆς ἐνιαυτῶν κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν, ἢ κουρατζίονα, & δὲ δεῖται ἐξκουσατζίονος, ὡς τῇ αὐτῇ θείᾳ ἐνέχρηται ἀλλά τας τὰς οὐκ, & δὲ ποιπύλλου, & δὲ ἐρηβου μὲν ἀφῆλιξ, εἰς τὴν λεγόμενάν ἐπιτροπὴν κληθεὶς. καὶ γὰρ τὰς πάσης πολιτικῆς νομοθεσίας ἀλλότριον, καὶ ἑτέρας δεομένων βοηθείας ἐπιδοικῆσθαι τῶν οἰκείων πραγμάτων, καὶ καὶ ὅφ' ἑτέρον ὀφείλοντας ἰδιωτέως εἰσέρχον γενέσθαι κηδεμόνας.

14 ¶ Ὡς περὶ τὸ ἀφῆλιξ, οὐδὲ βολόμενος γινέσθαι κηδεμών, οὕτως οὐδὲ ὁ στρατιώτης.

15 ¶ Οἱ ἐν τῇ Ρώμῃ γραμματικοί, ἐρητορες, ἰατροί, καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι, τὰς αὐτὰς μετέοντες ἐπιτροπείας, καὶ ἐν τῶν ὄντων τὰς τῇ ἀλλά τας ἐνέχρηται ἀφῆλιξ ἀειθεροῦ, ἀπὸ τῶν ἐξ ἑσπ κηδεμονίας. ἀλλά τας γὰρ ὅτι Ἀντωνίνου. ἢ τις φησὶ πόλεις γραμματικοί, ἢ ῥήτορες, ἢ ἰατροί ἐν ἐκάστῃ δεῖ εἶ) πόλιν.

16 ¶ Ὁ πολλὰς ἔχων ἐξκουσατζίονας, εἰ πινὲς αὐτῶν χρῆσασθαι ἀπε-

12. ¶ Item is, qui status controuersiam à pu-
pillorum patre
passus est, excu-
satur à tutela.

13. ¶ Item maior septuaginta
annis à tutela
& cura se po-
test exculare.
Minores autem
vixinti quinque
annis, olim qui-
dem excusaban-
tur: nostra autē
constitutione
prohibentur ad
tutelam, vel cu-
ram adspirare:
adeo ut nec ex-
cusatione opus
sit. Qua consti-
tutione caue-
tur, ut nec pu-
pillus ad legiti-
mam tutelam vo-
cetur, nec adul-
tus: quam sit in
ciuile, eos, qui
alieno auxilio
in rebus suis ad-
ministrandis e-
gere nesciunt,
& ab aliis re-
guntur, aliorum
tutelam, vel cu-
ram subire.

14. ¶ Idem &
in milite obser-
uandum est, ut
nec volens ad
tutelam onus ad-
mittatur.

15. ¶ Item
maior grammati-
ci, rhetores, &
medici, & qui
in patria sua
has artes exer-
cent, & intra nu-
merum sunt, &
tutela & cura
habent vacatio-
nem.

16. ¶ Qui autem vult se ex-

excusare, si plures habeat excusationes, & de quibusdam non probauerit, aliis vti intra tempora constituta non prohibetur.

17 ¶ Qui autem excusare se volunt, non appellant, sed intra quinquaginta dies continuos, ex quo cognouerint se esse tutores, vel curatores datos, se excusare debent, cuiuscunque generis sint, id est, qualitercunque dati fuerint tutores, si intra centesimum lapidem sunt ab eo loco, vbi tutores dati sunt. Si verò ultra centesimum lapidē habitant, dinumeratione facta viginti millium diurnorum & amplius triginta dierum: qui tamen (vt Scæuola dicebat) sic debent computari, ne minus sint, quam quinquaginta dies.

δοκιμάσθαι δὲ αὐτὰ ἐν τὸς τῷ τ' ἐξ-
κουσατζίον θ' χρόνων τ' λειπομείας
καὶ χῆδος.

17 ¶ Ο κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κη-
ρατζίον α, καὶ θέλων διαφυγεῖν τὸ τοί-
σθ' βαρὺ, ἐξκουσατζίον καὶ χῆδος, &
μὴ εἰσελαί. Τότε α γδ ἢ ἐγκληθεὶς
ἀναγκά, ὅτε τις χρησάμενος τῇ ἐξ-
κουσατζίον, μὴ κρατήσῃ τ' ἀγῶος.
ὁ γ' χρόνος τῇ ἐξκουσατζίον, εἰσὼ
ν ἡμερῶν ἐφ' ἧς τρεχουσῶν, & μὴ
ἐπιλίαν ταύτη χῆδος. ἐξ δ' ε γδ ἐγνω-
εαυτ' ἐπιτροπὴν δεδοδῶς ἀρχόν) τρέ-
χειν καὶ χῆδος αὐτὴν τῇ ἐξκουσατζίον-
ν, εἴτε ε τεσαμερτάριοι, εἴτε λεγίτι-
μοι, εἴτε πατρῶνες, εἴτε φιδουκιά-
ριοι, εἴτε ἀπὸ ἀρχόντος δεδομένοι. ἢ καὶ
κουράτορες εἰσὶν ἰδικῶς δεδομένοι, ἢ
ὑπὸ νόμων καλέμενοι, εἴτε ἐν δημοῦ-
σιν αὐτῇ τῇ πόλει ἢ κέναν. εἴτε ἐν-
τὸς ἑκατοστῶν μιλίας εἰσι. ἐκείνη τ' τό-
που, ἐνθα δίδονται ἐπιτροποι, εἴτε πε-
ρατῆρες τῶ ἑκατοστῶ διατρίβουσι μι-
λίαις ψήφους χρομῆνης καὶ εἰκοσιγμι-
λίαν καὶ ἑκάστης παρεχομένων ἡμέ-
ρας. ἂπερ ὀφείλει ποιεῖν ὁ κληθεὶς, ἐπι-
τὰς τῶ διατρίβου καὶ ὅν ὠνόμασται τοί-
πον ἢ α χῆδος τῇ ἐξκουσατζίον.
ἐπὶ μὲν τοῖς, ὡς τε αὐτὰς δειλιμπά-
νεος ἡμέρας καὶ τὸ ὅτις ἡ αὐτὴ ἐκείνη
τῇ πόλει ἐν ἢ βέλεται εαυτ' ἐξκουσα-
τεῦσαι ὅπερ καὶ Σκαίβουλος οὕτως ἐ-
φασκε χῆδος ψήφους εἰς, ὡς τε ἐλαττο-
νας μὲν τῶν ἡμερῶν μὴ ἐποτε ἔχον
τ' ἐπιτροπὴν εἰς ἐξκουσατζίον α. πλεί-
ον α γδ ἐνίοτε οἶον ἀφῆσθε σ μιλίοις,
μὴ δ' ἐγνω, ἔχει εἰς μὲν πῶ ὁδὸν δεκα
ἡμέρας, μὴ δὲ πῶ ἀφίξιν μ. ἀφῆσθε
καὶ τ' ἔχει εἰς μὲν πῶ ὁδὸν ιε, καὶ μὴ
πῶ ἀφίξιν, ἔχει τὰς ὑπολοίπους

probare non potuit: po-
test intra tempora excu-
sationis, & ceteris vti.

17 ¶ Is qui ad tutelā vel
curationem vocatur, & o-
nus illud studet effugere,
excusatione vti, & nō ap-
pellare debet. Tunc. n. ap-
pellatio necessaria est, cum
is qui excusatione vti
vult, obtinere in cau-
sa non potuit. Porro qui
excusatione vti vult, in-
tra quinquaginta dies, qui
cōtinuō currūt, & vtilēs
non sunt, ea vti debet. Nā
ex quo die tutorem se da-
tum esse cognouit, inci-
piunt curare. Excusatio-
ne autē hunc in modū vti
debent, siue testamētarii
sint, siue legitimi, siue pa-
troni, siue fiduciarii, siue
a magistratibus dati tuto-
res, siue etiam curatores
specialiter dati, siue per
leges vocati, siue in ciuita-
te sint, vbi dati sunt, siue
intra centesimū milliariū
ab eo loco, siue ultra cen-
tesimū milliariū agāt: di-
numeratione facta vice-
norū milliū, quæ in singu-
los dies prębentur, & quæ
conficere debet is, qui ad
tutelā vel curationē vo-
catus est, vt in locum, vbi
datus est tutor veniat, ad
utendū excusatione sua.
Sic tamē vt postquā ve-
nerit in ciuitatē in qua se
velit excusare, reliqui
sint ei triginta dies. Quod
& Scæuola sic dicebat cō-
putari debere, vt nō mi-
nus quā quinquaginta
dies tutor vnquā ad pro-
ponendam excusationem
haberet, sed & plus in-
terdum. Veluti, quum
certior factus est, aberat
CC. millibus, habet quidē
in iter X. dies: sed post ad-
uentū suū habet XL. dies.
Aberat CCC. in iter qui-
dē habet XV. dies: & post
aduētū habebit reliquos

a l. 13. ff. cod.

b d. l. 13 §. 1.
ver. qui enim,
ibi intra quin-
quaginta di-
es.

c d. l. 13 §. 1. ff.
eodem.

d d. 9.

e d. l. 13 §. 1.

in f. §. 3 ff. cod.

f Licentiam si

bi adrogare

videtur Thea-

philus hoc lo-

co, Iustinianus

dixit, Tutores

cuiuscunque

generis sint, ex-

cusare se in-

tra certum tē-

pus debere co-

cuiusque gene-

ris interpreta-

tur qualiter-

cunque dati

fuerint, unde

colligit legiti-

mos non conti-

neri. nec enim

dantur legiti-

mi l. 1. ff. de le-

git. tut. Possūt

tamen se excu-

sare ad tem-

pus l. 10. ff. eo.

sed hac excu-

satio non est

propria v. Ga-

ius ad l. 13. ff.

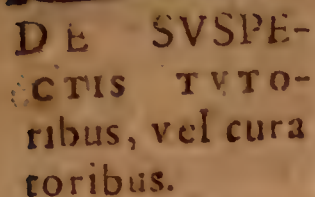
cod.

g d. l. 13 §. 1.

§. 2.

h d. §. 2. vers.

ita enim.

ἐπιτρέψαν ἢ κουράσθην.

Τίτλ. κς.

DE SVSPECTIS TV-
TORIBVS, VEL CVRA-
toribus.

TIT. XXVI.

¶ Suspecti crimen ex lege XII. Tabul. 1. Apud quem iudicem tutores suspecti fiant. 2. Qui & an cuiusunque generis sint tutores, suspecti fieri possint. 3. Qua fœmina. 4. an & quomodo impuberes & puberes suspectos postulare possint. 5. Suspecti qui dicantur, & an ante tutelã suspecti fieri possint. 6. Suspecti & remoti. 7. vel etiam non remoti qua pœna. 8. Suspecti cognitio an & quando morie fiat. 9. Suspectos præsumi eos qui latitant ne alimenta pupillo exhibeant. 10. qui præsentes negant per mendacium, alimenta præberi posse, qui tutelam redemerunt. 11. qui fraudulenter tutelam administrant liberorum patroni. 12. etiam si satis offerant: & de pœnis eorum qui ita subeant. 13. Suspectum colligi ex moribus, an & ipsa paupertate?

Sciendū
est, suspe
cti cri
men ex lege
duodecim tabu
larum descen
dere.

Datum est
autem ius remo-
uendi tutores
suspectos, Ro-
mæ Prætori: &
in prouinciis
Præsidibus ea-
rum, & Legato
Proconsulis.

2 ¶ Ostendimus, qui possint de suspecto cognoscere. nunc videamus, qui suspecti fieri possint. Et possunt quidem omnes tutores fieri suspecti: siue sint testamentarij, siue non sint, sed alterius generis tutores. Quare etsi legitimus fuerit tutor, accusari poterit. Quid si patronus? Adhuc idem erit dicendum: dummodo memineri-

mus, famæ patroni parcendum esse, licet ut suspectus remotus fuerit. 3. ¶ Consequens est, ut videamus, qui possint suspectos postulare. Et sciendum est, quasi publicam esse

ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
 ΙΠΟΤΕΣ ΤΑ ΠΡΩΤΗΝ ΕΞ-
 ΚΟΥΣΑΖΙΟΝΩΝ, ΕΪΠΑΜΕΝ
 ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΗΓΟ-
 ΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΥΣΣΕΚΤΩΝ
 ΟΠΙΘΕΡΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ· ΤΑΥΤΗΝ Ξ
 ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΝ Ο ΔΩΔΕΚΑΔΕΛΤΟΣ Α Ε-
 ΠΕΝΟΗΣΕ ΝΟΜΟΣ.

I. ¶ Καὶ σκοπήθημεν τίνες ἀπερῶν)
 ὁ θαύτης κατηγορείας, καὶ τίνες ὡς ὑ-
 ποπίτοι ἐνβάλλον· καὶ τίνες τῶν θυπέ-
 κτων κατηγορεῖν δυνάσται· κατηγο-
 ρεῶν) οἱ θυπέκτοι, ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ
 ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ,
 ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπὶ καὶ ἀπὸ τῶν λεγά-
 των, ἢ ἡρωικῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀν-
 θυπέκτων.

2 ¶ Εἰπόντες δὲ ἀνεσθαι εἶπον μὴ
καὶ τὸ βυβάκτων εἰδέναι ῥη, ὅτι πα-
Τες οἱ ὀπίθοποι, εἴτε εἰς Τεσαμύτα-
λοι, εἴτε ἐτέρω ῥύος, ὁρθῶς κατηγο-
ρουῖ· ὃθεν καὶ λεγόμενος, ὡς βύβα-
κται ὀποκινεῖ· εἰ γὰρ καὶ πάτρων ὄντι, τὸ
αὐτὸ ἐρεμνυτο μὲν τοι εἰδέναι ῥη, ὅτι
δεῖ φείδεσθαι τὸν πάτρων ὀπιπμίας,
εἰ καὶ ὡς βύβακται ὀποκινεθῇ. τὸ γὰρ
ἐποψίας δικαστήριον, ἀποποιούν ὄντι.

3 ¶ Νυν ἀπόλασθόν ὅτιν εἰπεῖν, τίνες
τῶν θυσιῶν διώσαν) κατηγορεῖν,

Quoniam de excusationibus dictum est, dicamus, quomodo tutores & curatores suspecti crimine postulentur. Crimen autem hoc ex lege Duodecim Tabularum descendit.

a l. i. 5. ced.

I ¶ Sed videamus apud quos crimen hoc intente tur, & qui vt suspecti remoueantur, & qui suspectos facere possint. Suspecti igitur sũt, in vrbe qui dem Roma, apud Præto rem: in prouinciis autem, apud Præsides, aut lega tum qui Proconsulis per sonam sustinet.

2 ¶ Dictum est, qui co- c d.l.i. §.4.
gnoscant, dicamus & de
suspectis. Et sciendum est, d d.l.i. §.5.
tutores omnes siue testa-
mentarii sint, siue alterius
generis, suspectos fieri
posse. Vnde & legitimus,
vt suspectus remouetur.
Sed & si patronus sit, idē
dicemus: hoc tamē scien-
dū est, famæ patroni par-
cendum esse, licet vt sus-
pectus remotus fuerit. nā
suspecti iudicium, famo-
sum est.

3 ¶ Nūc cōsequens est, vt
dicamus qui suspectos fa-
cere possint. Et sciendum

a d. l. i. §. 5 ff.
eodem.

b d. l. i. §. 7.

c d. l. i. §. 5 ff.

d d. l. i. §. 5 ff.

e d. l. i. §. 5 ff.

f d. l. i. §. 5 ff.

g d. l. i. §. 5 ff.

h d. l. i. §. 5 ff.

i d. l. i. §. 5 ff.

k d. l. i. §. 5 ff.

l d. l. i. §. 5 ff.

m d. l. i. §. 5 ff.

n d. l. i. §. 5 ff.

o d. l. i. §. 5 ff.

p d. l. i. §. 5 ff.

q d. l. i. §. 5 ff.

r d. l. i. §. 5 ff.

s d. l. i. §. 5 ff.

t d. l. i. §. 5 ff.

u d. l. i. §. 5 ff.

v d. l. i. §. 5 ff.

w d. l. i. §. 5 ff.

x d. l. i. §. 5 ff.

y d. l. i. §. 5 ff.

z d. l. i. §. 5 ff.

aa d. l. i. §. 5 ff.

ab d. l. i. §. 5 ff.

ac d. l. i. §. 5 ff.

ad d. l. i. §. 5 ff.

ae d. l. i. §. 5 ff.

af d. l. i. §. 5 ff.

ag d. l. i. §. 5 ff.

ah d. l. i. §. 5 ff.

ai d. l. i. §. 5 ff.

aj d. l. i. §. 5 ff.

ak d. l. i. §. 5 ff.

al d. l. i. §. 5 ff.

am d. l. i. §. 5 ff.

an d. l. i. §. 5 ff.

ao d. l. i. §. 5 ff.

ap d. l. i. §. 5 ff.

aq d. l. i. §. 5 ff.

ar d. l. i. §. 5 ff.

as d. l. i. §. 5 ff.

est, publicā esse hanc accusationem: hoc est, cuius homini licere, ut eam moueat. Plus dico, & feminas ad hanc accusationem admissum iri. Sic enim id rescripto diuorum Seueri & Antonini permittum est. Sed ex solā admitti debent, quæ pietatis necessitudine ductæ ad hoc procedunt: veluti mater, nutrix, auia. Ne soror quidem prohibenda est. Sed & si qua alia mulier fuerit, quam Prætor pietatis studio eò venire viderit ac non impudentia elatam, nec sexus verecundia egredientem, sed pietate adductā non posse æquo animo iniuriam pupillorum ferre, admittet & eam ad accusationem.

4 Impuberes, tutores suos ut suspectos remouere non possunt. Sed adulti curatores suos accusare possunt: de consilio tamē necessariorum suorum veluti cognatorum, & qui per affinitatem his coniunguntur. Et ita id Seuerus & Antoninus rescripserunt.

5 Suspectus autem est & qui nō ex fide tutelam gerit, licet soluendo sit. Sic enim id ait Iulianus. Tutor etiam antequam tutelam gerere incipiat, ut suspectus remoueri potest: quemadmodum Iulianus respondit, cuius reuersi quod si sponsum & constitutione quā iam approbatum est.

6 Qui ut suspectus remotus est, si ob dolum remouetur, infamis est: si ob culpam, non æquē.

7 Quamdiu quis ut sus-

cet soluendo sit, ut Iulianus quoque scripsit. Sed & antequam incipiat tutelam gerere tutor, posse eum quasi suspectum remoueri, idem Iulianus scripsit: & secundum eum constitutum est. 6. Suspectus autem remotus, siquidem ob dolum, famosus est: si ob culpam, non æquē. 7. Si quis autem suspectus postulatur, quoad cognitio finiatu-

καὶ δὲ εἰδέναι τὴν τοιαύτην κατηγό-
ρειαν εἶναι δημοσίαν, αὐτοῖς ἐν πᾶσι τοῖς
θεσποῖς ἐπιτρέψασθαι τὸ τοιαύτην κα-
τεγνῆναι δικαστήριον· τὸ πλέον φησὶ, ὅτι καὶ
γυναικὲς βωρεσθεῖσιν ἔχουσιν τὴν
τοιαύτην κατηγόρειαν· ὅθεν ἄξιως Σε-
βήρου καὶ Ἀντωνίνου τῶν θεοτάτων ἐπι-
τρέψεως· ἀλλ' ἐκείναι μόναι, ὅσαι τῇ
δυσέβειας ἀνάγκῃ πεισθεῖται, πρεσβυ-
τερὰς εἰς τὸ οἶον μήτηρ, ἑοφός, μᾶμ-
μη, καὶ κενώλυ) ἢ καὶ ἀδελφὴ εἴη καὶ
πρὸς ἑτέραν γυναικὴν ὅς ποτε ὁρᾷ τὴν
γυναικὴν ῥέπουσαν εἰς τὸ δυσεβεῖν, καὶ
μὴ ἀνιχνεύσασθαι, καὶ τὴν φύσεως ἐ-
ξίσσασθαι, ἀλλ' ὑποτῇ δυσεβείας
ἐλκομένη καὶ διωκόμενη κατέχειν ἐν
ἐαυτῇ τὴν κατὰ τὴν αἰήβων γυναικὴν
ἀδικίαν, πρεσβεῖν καὶ ταύτην εἰς
κατηγόρειαν.

4 Ἄνθρωποι δ' αὖ οἰκείους ἐπὶ ῥέπας
ἐκ δ' ἐξωθήουσιν ὡς βωρεστοὺς· ἐφ' ἃ
βοὶ καὶ τῶν κουρατωρῶν κατηγόρησιν·
γυναικὴ μὲν τοὶ τῶν ἀναγκαίων πρεσβυ-
τερων, οἷον συγγενῶν, καὶ τῶν ἀλγιστῶν
αὐτοῖς συναπτομένων· καὶ τὸ Σεβή-
ρου καὶ Ἀντωνίνου ἀντέγραψαν.

5 Σέβαστος δ' ἐστὶν καὶ ὁ ἐμὴ πρὸς
ἐπὶ τῷ διοικεῖν ἐπιτρέψας εἰ καὶ
ἐπὶ τῷ ἐπὶ τῷ ἰσχυρῶς φησὶ·
ὁ ἐπὶ τῷ ἐπὶ τῷ ἀλγιστῶν διο-
ικεῖν, ὡς βωρεστος ἀπὸ τῆς διω-
ταί, ἰσχυρῶς τῷ ἀποκρινάμενος, καὶ
ἀποκρίσιν ἐβεβαίωσε ὁ ἄρχων.

6 Ὁ δ' ἀποκρινάμενος ὡς βωρεστος
τῷ, εἰ μὴ δ' ὁ δολὸν, ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῷ
δ' ῥαθυμίας, καὶ π.

7 Εφ' ὅσον δ' ἐπὶ τῷ βωρεστος

hanc accusa-
tionem, hoc
est omnibus pa-
tere. Quinimo
mulieres admit-
tuntur ex rescri-
pto diuorū Se-
ueri & Antoni-
ni: sed hæ solæ,
quæ pietatis ne-
cessitudine du-
ctæ, ad hoc pro-
cedunt: ut puta
mater, nutrix
quoque, & auia,
potest & soror.
Sed & si qua al-
ia mulier fue-
rit, quam Præ-
tor propensa
pietate intellex-
erit, sexus ve-
recundiam non
egredientem,
sed pietate pro-
ductam, non su-
stinere iniuriam
pupillorum, ad-
mittet eam ad
accusationem.

4. Impube-
res non possunt
tutores suos su-
spectos postula-
re, puberes
autem, cura-
tores suos ex
consilio necessa-
riorū suspectos
possunt argue-
re: & ita diu Se-
uerus & Anto-
ninus rescrip-
serunt.

5. Suspectus
autem est, qui
non ex fide tu-
telam gerit, li-
cet soluendo sit.

§ ¶ Sed si suspecti cognitio suscepta fuerit, posteaque tutor, vel curator decesserit: extinguitur suspecti cognitio.

2. ¶ Si quis tutor copiam sui non faciat, vt alimenta pupillo decernantur: cauetur epistola diuorum Seueri & Antonini, vt in possessionem bonorum eius pupillus mittatur: & quæ mora deteriora futura sunt, dato curatore distrahi iubentur. Ergo vt suspectus remoueri poterit, qui non præstat alimenta.

10 Sed si quis
præfens negat
propter inopiā
alimenta posse
decerni, si hoc
per mendaciū
dicat, remitten-
dum eū esse ad
præfectum vrbi
puniendum, pla-
cuit: sicut ille
remittitur, qui
data pecunia
ministerium tu-
telæ adquisierit,
vel redemerit.

II ¶ Libertus
quoque, si frau-
dulenter tute-
lam filiorū, vel
nepotum patro-
ni gessisse probet

κατηγορεῖ). μέχρι ἑ² περὶ ωθῆ τὸ
δικαστήριον, ἐκ οὗ φείλει τὴ διοικήσεως
ἀπ' ἐδῶ. ἀπηγορεύει) ὅδ' αὐτῶς, ὡς δο-
κεῖ Παππινιανῶς.

8 ¶ Εἰς τὴν ἀρχιερεὺς μὲν ἡ τοῦ
ἀνέκτου κατηγορία, ἐν τῇ τὰ μετὰ ξὺ ὁ
ἐπίτροπος ἡ δὲ κουράτωρ τελούτης,
ἂν ποσὸν βέννυ τὸ τοῖς διὰ δίκης
πῶς γὰρ διωκτὶς ἐκβάλλεαι τὴν ἡδὴ
τελούσαντα;

9 ¶ Εὰν ὁ ὀπίσθεος μὴ φαίνεται
ὥστε alimentaria τῆς πυρίλλω ὑπὸ τῆς
ἀρχῆς τοῦ ὀριζήσαντος, εἴρη) διατάξει
Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, εἰς νομὴν τῆς
αὐτῆς πραγμάτων πέμπεσθαι τὴν πύ-
πλον, διδομένην κουράτωρος τοῖς
πράγμασι τῆς ὀπίσθου, ὁφείλονται
διαπωλῆσαι τὰ χροῶν διαρκῶς, ἐμμέσῃ
πράγματι οἷον ὑποζύγια, καὶ ἐσθῆτα,
καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὥστε οὐδὲν ὡς βούσσε-
ται ἐκβάλλεσθαι διὰ τὴν ὁ μὴ πα-
ρέχων ἀλιμνήτα τῆς πυρίλλω.

IO ¶ Εἰ δὲ τις παρὸν ἀνείηδμή δύ-
 νασθ' ἰσχυρῆσαι ἀλιμύτατα πεπύλω,
 δὲ τὸ πένητα αὐτ' εἶδ', ψαδὴς ὃ ὁ λό-
 γος αὐτὸ δ' ἀποδ' ἔχῃ. ὧσα πεμψθήσε)
 πρὸς πόλεως ἐπ' ἀρχῇ τιμωρηθῆσο-
 μῆκος ὡς περ καὶ κεῖνθ' ὅστις χεῖματά
 εἶδεν, ὅτις οὖτος ἐσθ' ἔδρασε γῆρας.

II ¶ Αὐτὸς δὲ εὖ καὶ ὡς διοι-
κῆται πῶς ἐπιτεροῦν τῶν ὑμῶν, ἢ ἐν
ζόνων ἢ οἰκείῃ παύσει· δεικνύται
ὡς ἀπεμνησέταται πᾶς ἐπαρχὴ εἰς
σῶμα· πμωρηθισόμεθα.

12 Ως ἐν τέλει δὲ τῶ τοῖς ἐόν, οὐ
κακούργως πρὸς τὴν ὀφθαλμοπλῆν ἢ
κουρατζίονα ἀναστροφολογίαις, εἰ καὶ
προσφύγειν πρὸς, rem pupilli sal-

Spectus postulatur, do- a l.7. Co. coll.
 nec iudicium finem acci-
 piat, ad administrationē
 accedere non debet. Est
 enim id ei interdictum, ut
 Papiniano videtur.

8 ¶ Sed si cognitio sus-
pecti suscepta fuerit, ac
medio tempore tutor aut
curator decedat, extingui-
tur tale iudicium. Nam
qui mortuus est, quomo-
do remoueri possit?

b hoc casu fi-
nitur tute-
la an & su-
specti cognitio
finiri hoc loco
ostēdit r. & l.
penultim ff eo.
c l. 7. §. 2. ff eo.

¶ Si tutor non comparet, aut copiam sui non facit, ut alimenta pupillo à Magistratu decernantur: cautum est Seueri & Antonini cōstitutione, ut in possessionem bonorum eius pupillus mittatur & bonis tutoris curator detur, qui ea, quæ tempore de eriora sunt futura, distrahatur, veluti iumenta, vestes, & quæcumque talia sunt. Ergo ut suspectus remoueri poterit, qui non præstat alimēta pupillo.

10 ¶ Sed si quis copiā sui
faciat & neget propter i-
nopiam alimēta pupillo
decerni posse, & comper-
tum fuerit id falsum esse,
ad præfectum vrbis pu-
niendus remittendus est:
quemadmodum & is qui
data pecunia redemit vt
tutor fieret.

d l. 3 §. 11 ff.
cod. l. 4 §. solēt
ff de off. p. r. f.
vrb.

11 ¶ Libertus quoque si
malè tutelâ filiorum vel
nepotum patroni sui ges-
sisse probetur, ad præfe-
ctum vr̃bis in corpore pu-
niendus remitti debet.

e l 2. ff. eod.
 f hac verba
 e is oũµg ad-
 dita hic a
 Theophilo, ut
 corporaliter pu-
 niendum tuto-
 rem hoc casu
 intelligamus.

12 ¶ Ad extremum & il-
lud sciendum est, eos qui
per fraudes in tutela vel
curatione versantur, etiã si
satisfactionẽ illam offerant
quẽ dicitur, Rẽ pupillisal

in l. 1. §. 7. ff. de
off. pr. vrbis.
gl. 5. ff. cod.

ni gessisse probetur, ad Præfectum vrbi remittitur puniendus. 12 ¶ Nouissimè autem sciendum est, eos qui fraudulenter tutelam administrant, etiam si satis offerant, remouendos esse à tutela: quia satisfactio tutoris propositum maleuolum non mutat, sed diutius grassandi in re familiarī facultatem præstat.

a l. 6. ff. cod.

uam fore, nihilominus re-
mouendos esse à tutela:
quia satisfactio maleuo-
lum tutoris propositum
non mutat: sed diutius in
rebus pupilli grassandi fa-
cultatem præbet.

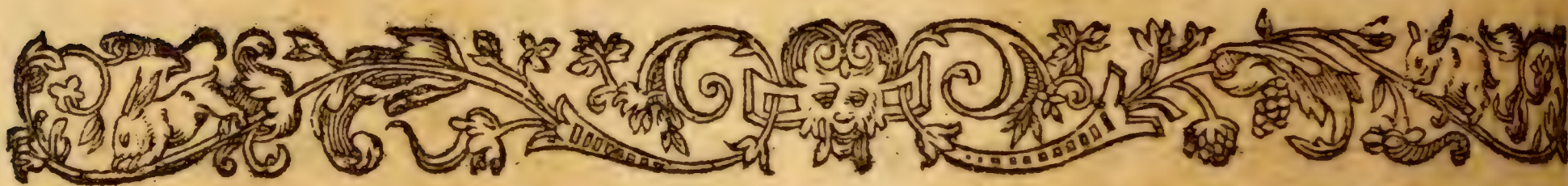
b l. 17. §. 14. ff.
de adop.

13 ¶ Suspectum enim &
eū putamus quātā peruer-
sis est morib⁹, ut vel ex his
ostendi possit suspectum
eum esse. Enimvero tu-
tor aut curator, quanuis
pauper sit, dum tamen &
fidus sit & diligens, eo no-
mine quasi suspectus re-
mouendus non est.

uam fore, ἱκανοδοσίαν, τουτέστιν ὅτι
σῶα τὰ πράγματα φυλαχθήσεται τῇ
πουπίλλῃ, ἐὰν ἢ τὸν δαπνηνοῦται τ
ἐπιτροπῆς ἢ αὐτὸν ἱκανοδοσίαν τὴν κα-
κοθυγὴν τῇ ἐπιτροπῇ παρέσιν οὐκ
ἀμείβει· ἀλλὰ παρρησίαν τῇ ἐπιπλεί-
ονα χρόνον ἐπενδύσῃ τοῖς τῇ νέῃ
πράγμασιν αὐτὰ χρηγῇ.

13 ¶ Σέσωκετον γὰρ ἐκείνον νομίζο-
μεν, ὅστις ἀτοπὸς ἐστὶ τοῖς ἥθεσιν, ὡς
ἐξ αὐτῆς δεικνύσθαι ὅτι βούσσετος
ἐστίν. ἐπιτροπὸς ὃν ἢ κουράτωρ, εἰ καὶ εἴη
πέννης, βπισὸς μὲν τοι καὶ ἐπιμύτης, ὡς
βούσσετος ἐκὸ φείλῃ ἐξωθεῖσθαι.

13 ¶ Suspectū
etiam eum pu-
tamus, qui mo-
ribus talis est
ut suspectus sit.
Enimvero tu-
tor, vel cura-
tor, quāuis pau-
per sit, fidelis
tamen & dili-
gens, remouen-
dus non est qua-
si suspectus.

THE INSTITUTE

ζῶν

Βιβλ. β.

INSTITUTIONVM IVRIS
DIVI IUSTINIANI

LIBER SECVNDVS.

Τὰ μὲν φυσικὰ λόγῳ
πάντων ἐστὶ κοινὰ, ὡς ὁ
ἀήρ, τὸ ὕδωρ τὸ ῥέον, καὶ ἡ
θάλασσα, καὶ οἱ τῆς θαλάσ-
σης ἀγματοὶ, καὶ εἴπερ ἐν
αὐτοῖς δέσσει.

Τὰ δὲ ὅσα ἐκ δυνάμεως δε-
σσομένη, ὡς τὰ σάκρα
σάκτα, καὶ ῥυγισσά.

Τὰ δὲ τῆς ὁμοιοῦς, οἷον
θεάτρα, καὶ σάδρα, καὶ
ὅσα τοῖς ὁμοῖα.

Τὰ δὲ καὶ ἐκαστὸν ἐστὶ,
ἀπὸ πολλῶν ἑοποῖς τῇ
ἡμετέρας γίνεσθαι ὡς
ἀπὸ πολλῶν ἑοποῖς τῇ
ἡμετέρας γίνεσθαι ὡς

Τὰν πρῶ-
των,Rerum alia
quidē sunt
vel

Naturali ratione
omnibus communes
ut aer, aqua profluens
mare, & litora maris
& quicquid in illis in-
uenitur.

In nullius domini-
o ut res sacrae, sanctae
& religiosae.

Vniuersitatis, &
theatra, & adia, & similia.

Singulorum, quae
multis modis nostri
dominii sunt. Haec au-
tem speciales dicuntur.

DE RERVM

DIVISIONE

& adquirendo
ipsarum do-
minio.

TIT. I.

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

δικυρέσεως.α

ΤίτλϞ α.

DE RERVM DIVI-

SIGNE ET ADQUI-

rendo ipsarum domi-
nio.

TIT. I.

a Plenior est
inscriptio Lati-
na in qua de
adquirendo re-
rum quoque
dominio agi-
tur, ut hic tit.

contineat Pa-
dectarū tit. l.

de diuisione re-
rum: et de ad-

quir rerū do-
minio. His ad-

ingēdus Ulpia-
nus t. de domi-

niis et adqui-
sitionib. rerū.

et Gaius de
reb. et t. περὶ

δεσποτίας,
et ex lib. 50

Ecloga. Est et
apud authorē

μικρὴ similis
inscriptio et

δεσποτίας et
2. Harmonop.

1. et 2. νομῶν
et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

et δεσποτίας

¶ A personis ad Rerum tractatū descendit. 1. ¶ Rerū autē alia in nostro dominio, alia extra dominiū.
¶ Extra dominium sunt vel quia communes (ut aer, aqua profluens, mare, maris litorea) 2. 3. 4. 5. de diuisione re-
rum: et de ad-
quir rerū do-
minio. His ad-
ingēdus Ulpia-
nus t. de domi-
niis et adqui-
sitionib. rerū.
et Gaius de
reb. et t. περὶ
δεσποτίας,
et ex lib. 50
Ecloga. Est et
apud authorē
μικρὴ similis
inscriptio et
δεσποτίας et
2. Harmonop.
1. et 2. νομῶν
et δεσποτίας

¶ In domino sunt quae singulorum
dicuntur. Funt autē in singulorum vel iure naturali seu gentium, vel iure civili. ¶ Iure gentium,
res nostra sunt. 12. Occupatione (quo iure, occupantur sunt fera bestia, volucres, pisces: etiam si in
alieno fundo capiantur. 13. Capta autem fera non intelliguntur nisi reipsa capta sint ut non suffi-
ciat eas vulnerasse, aut vulneratas persequi. 14. Eadem penē ratione apes earūque faui et e-
xamina occupantis sunt. 15. Sed et pavones, columbae, cervi. 16. et non gallinae et anseres. 17.
Sed et eodem iure sunt nostra quae ab hostib. capimus. 18. Vt et lapilli et gemmae et cetera quae
in litore inuenimus. 19. Nautitate ipsa (ut sunt ea quae ex animalibus nostris nascuntur.)
20. Aquae facta, (idque alluvione. 21. Vt si flumen, ut si flumen aliquid de nostro pradio detrahatur,
et alieno adijciatur. 22. si insulam faciat. 23. si alueum mutet. 24. Aliud, si agrum nostrum inun-
det) 25. Specificatione (26. ea autem sit adiectione. 27. Confusione. 28. commixtione. 29. 30.
Acquisitione. 31. Plantatione. 32. Satione. 33. Scriptura. 34. Pictura.) 35. Quod in fructu sint
(et quid de fructibus perceptis à bona vel mala fidei possessore. 36. Vt usufructuario et colono. 37.
et de fructu pecudum, parui ancilla. 38. gregis. usufructuario, eiusque iure et officio.) 39. Inuen-
tione (quo iure Thesauri inueniunt in alieno. variè tamen, nostri sunt) 40. Traditione rei facta à
domino quo iure, stipendiaria, et tributaria praedia nostra sunt. 41. Quo in genere quiddam sin-
gulare est in venditione, et emptione. Nec enim res vendita et tradita aliter sit emptoris, quam
si vel pretium soluerit, aut aliter satisfecerit. aut habita illi fuerit fides de pretio 42. 43. eiusque
procuratore. 44. Quasi traditione (ut si patior rem meam quae apud te est, iure domini esse. 45. si
tibi tradidero clauis mercium venditarum et apud horrea depositarum. 46. si cui id faciendi ius
est, missilia iactauerit. 47. si quis rem suam habuerit pro derelicta. 48. ac non si in tempestate
navis leuanda causa merces suas proiecerit, aut si quid ei de rheda corrente excidit. ¶ Iure civili
ut res nostra fiant vide infra tit. 6. et sequentiōis.

Superiore libro
de iure
personarum ex
posuimus, mo-
dò videamus de
rebus, quae

Εν τῷ περὶ λαβῶν βιβλίῳ
διεξήδοιτες αὐτὸν νομοθέτας,
ἀρξάμενοί τε τῶν ἰόμων
δικυρέσεως, εἰρήκαμεν περὶ τῶν
ταύτων τῶν Ῥωμαίων κατὰ γινέσθαι νο-
μοθεσίαν, περὶ προσώπων, περὶ πραγ-
μάτων, περὶ ἀγωγῶν. πληροῦσαντες
δὲ ἐν αὐτῇ τῇ περὶ προσώπων ἐδι-
δασκαλίαν, ἐν ᾗ εἰρήκαμεν, αὐτὸν μὲν ἐ-
λευθέρους εἶναι, αὐτὸν δὲ δούλους καὶ τῶν
ἐλευθέρων, αὐτὸν μὲν ἀγχιμεῖς, αὐτὸν δὲ
ἀπελευθέρους καὶ δευτέραν εἰπόν-
τες διήρεσιν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν
εἰσιν ὑπεξούσιοι, οἱ δὲ αὐτεξούσιοι,

Superiore li-
bro, enarratis
his qui iura
constituerēt,
factoque à legum diui-
sione initio, diximus, ius
civile Romanorum, circa
haec tria versari, Perso-
nas, Res, Actiones. Ac
plenè de Personis tradita
doctrina, in qua diximus,
quosdā liberos esse, quos-
dā seruos: & liberorum,
quosdā ingenuos, quos-
dā libertinos: alteram-
que fecimus diuisionem,
quod hominū quidā esset
alieni iuris: quidam sui:

b Epitome prio-
ris seu prioris
libri Institu-
tionum.

c νομοθέτας
vocat. populi,

plebē, senatū,

principem, ma-
gistratus seu

praetores, et
his similes pro-

videntes seu In-
terconsultos, de

quibus dixit
sup. Tit. de iure
naturali §.

4. circa haec
tria ius Roma-

norum versari
scripsit d. iuu.

de iustitia in

f. e compendia-

ria prioris In-

stitutionis li-

brī materia, et
τῶν προσώ-
πων διήρεσιν

ἀνα.

a βίβλιν hic
non pro libro
sed pro tracta
tu videtur ac
cipere. tracta
tu, inquam, re
m m.
b δι' αρεσ
quid.
c αὐτῶν τῶν δι
αρεσῶν: sum
ma divisio
sup. in de iure
personarum,
ἀναγὰρ δι' αρε
σῶν dixit. vi
Harmenopul
18. §. 1.
d Summa &
prima rerum
divisio qua
e δεσποτείας
ἢ δευτερίας
hic pro uno &
eodem sumit,
hoc est pro do
minio.
f φυσικῶν δι
αρεσῶν hic ius
gentium expo
nit ut & au
thor μὲν οὖν
τὴν δευτε
ρίας.
g facit alia
ἢ τὰ πρῶτα
alia πούβλια
ἢ seu δευτε
ρίας, alia ἐν
ἐρεσῶν τῶν
βίβλιν αὐτῶν
seu nullius.
h αὐτῶν οὖν
sup aqua pro
fluens hic &
l. 2. in ff. de re
rum divis. glo
sistingis aqua.
i Accedend.
ad latus ma
ris duo exem
pla hoc propo
nit, deambula
tionem & na
vis instructio
nem. p. sent.
adducitur in l.
4 ff. de rer. di
vis.
k Imò & hac
permissa. 50.
Eclog. 1. §. 1. 2.
Harm. 1. §. 6.
l. 14 ff. de ad
quir. rer. do
minio.
l. κοινὰ γὰρ
sive villa, cast
ella videt
m Publica
quasi publica

& quinam alieni iuris ef
fet, ac quocumque modis id dis
solueretur: iteumque
quod eorum qui sui iuris
essent, quidam sub tuto
ribus agerent, quidam
curatores haberent. Sed
& hoc intellectum est,
quemadmodum tutores
constituerentur, & absol
ueretur, vel excularetur,
aut suspecti postularetur.
Nunc ad secundū ordine
veniamus tractatum & de
rerū divisione dicamus.
Est autē divisio compen
diaria infinitæ materiæ
comprehensio.
¶ Porro summa rerū di
visio est hæc, quod quæ
dam in dominio seu patri
monio nostro sint, quædā
extra dominium seu pa
trimonium nostrum ha
beantur. Namque alia, iure
naturali siue gentiū, com
munia sunt omnium: alia,
publica: alia, universitatis:
alia, nullius: pleraque in sin
gulorum dominio: quæ
varius ex causis cuique ad
quiruntur: sicut ex his quæ
sequuntur apparebit.
1. Naturali ergo Iure,
communia omnium ho
minū hæc sunt, aer, aqua
perenniter fluens, & ma
re, eoque etiā litora ma
ris. Nemo igitur ad litora
maris accedere prohibe
tur: ut deambulandi,
aut navis instruendæ gra
tia: sic tamē ut a villis si
ue domiciliis monumen
tisque ibi positis & ab æ
dificiis abstinere, nec eis
damnum inferat. Hæc e
nim omnium communia,
aut iuris gentium non
sunt, sicut & mare est.
2. ¶ Flumina autem om
nia, & portus, publica
sunt, hoc est populi Ro
mani. Quapropter & ius
piscandi omnibus com
mune est, in fluminibus
& portibus.

ἢ ἡ ὑποθέσθαι πότις (τὴν πῶν συνίτα),
καὶ πότις δὲ ἀλύε) ῥόποις καὶ ὁ τῶν
αὐτῶν ῥόπων, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πευόν), οἱ
ἰκοιρατωρδίων). γὰρ τες ἰ καὶ τὰς
τῶν ἐπὶ ῥόπων συστάσας τε, ἢ λυσας ἢ
ἐξκουσατ(ζ)ίονας, ἢ συσπέντων κα
τηγορίας, νεὺ ἐλθωμεν ὅτι τὸ δεύτε
ρον τῇ τάξει βιβλίον, α καὶ εἰπωμεν
ὅτι τῶν πραγμάτων διαίρεσεως
διαίρεσις β δεδῶται, ὅλης ἀμέξεσιν
ὅμοις κατέληψας.
¶ ἢ ἰ ἀνωτάτη τῶν πραγμάτων
διαίρεσις δὲ τὴν αὐτῇ, ὅτι τῶν πραγμά
των τὰ μὲν τῶν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δε
σποτείαν εἰσι καὶ δευτερίαν, τὰ δὲ ἐν ὅς
ἐστὶ τῶν ἡμετέρας δευτερίαν, ἴτοι δεσπο
τείας: τινὰ γὰρ φυσικῶς δικαίω, ἢτοι f
iure gentium, κοινὰ εἰσι παντῶν ὄντι.
τινὰ δὲ πούβλια, ἢτοι δημόσια: τινὰ
ἐνὶ βερσι(ζ)ίαις, τινὰ δὲ ἀδέσποτα πλείστα
ἰ ὑπὸ τῶν κατ' ἐκαστον δεσποζόμενα,
ἀπὸ τῶν ἐν ποικίλων ἰπὸν ἐκαστῶν πε
σοεί(ζ)ε). ὡς ἐν τῶν ἐπαγομένων
δειχθήσε).
1. ¶ Φυσικῶς μὲν οὖν δικαίω κοινὰ
πάντων αἰτῶν ῥόπων ὄντι πάντα, ὅ αἱ ῥ,
τὸ ὕδωρ τὸ ἡ ἀένναος, ἢ θάλασσα δὲ
τῶν καὶ οἱ ἀγαλοὶ τῶν θαλάσσης ἐδεῖς
τῶν καὶ θαλάσσης θαλάσσης περσελ
θεῖν κωλυθήσε). οἷον ἀναπατεῖν, ἢ
ναυῶν περσελ μὲν εἰσι μὲν τῶν αἰ
σεῖ τῶν κώμων, ἢ ἴτοι τῶν οἰκημάτων,
καὶ τῶν ἐκεί δὲ κειμένων μνημάτων,
ἢ καὶ κτισμάτων ἀπέχουσι, καὶ τοῖς
μὴ παρενοχλεῖν: ταῦτα γὰρ εἰ κοινὰ
πάντων ἀνθρώπων, ἐδὲ iuris gen
tium. ὡς περ ἢ θάλασσα.
2. ¶ Ποταμοὶ δὲ πάντες, καὶ λιμνῆες
πούβλικοι εἰσι τῶν τῶν δῆμος τῶν Ρω
μαίων. διὸ καὶ τὸ δικαίον τῶν ἀλλοτρίων κοι
νὸν ἀπασίν ὄντι ἐν λιμέσιν καὶ ποταμοῖς.

vel in nostro pa
trimonio, vel
extra patrimo
nium nostrum
habentur. Quæ
dam. n. naturali
iure communia
sunt omnium,
quædam publi
ca, quædam uni
versitatis, quæ
dam nullius ple
raque singulo
rum, quæ ex va
riis causis cui
que acquiritur,
sicut ex sub
iectis appare
bit.
1. Et quidem
naturali iure
communia un
omnium hæc
aer, aqua pro
fluens, & mare
& per hoc lito
ra maris. Nemo
igitur ad litora
maris accedere
prohibetur:
dum tamen vil
lis, & monum
tis, & ædificiis
abstineat: quæ
non sunt iuris
gentium. &
& mare.
2. ¶ Flumina
autem omnia &
portus, publica
sunt. ideoque
ius piscandi o
mnibus comu
ne est in portu
fluminibusque.

3. ¶ Est autem litus maris quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.

4. ¶ Riparum quoque usus publicus est Iure gentium, sicut ipsius fluminis. Itaque naues ad eas adpellere, funes arboribus ibi natis religare, onus aliquod in his reponere, cuilibet liberum est, sicut per ipsum flumen nauigare: sed proprietates earum illorum est quorum prædiis hærent: quæ de causa arbores quoque in eisdem natæ, eorundem sunt.

5. ¶ Litorum quoque usus publicus est & Iuris gentium, sicut & ipsius maris, & ob id cuilibet liberum est casam ibi ponere, in quam le recipiat, sicut retia ficcare, & ex mari deducere. Proprietates autem eorum, potest intelligi nullius esse. sed eiusdem iuris esse cuius & mare, & quæ subiacet mari, terra vel arena.

6. ¶ Vniuersitatis sunt, non

singulorum quæ in ciuitatibus sunt theatra, stadia, & his similia, & si qua alia sunt communia ciuitatum.

3. ¶ Ἐπειδὴ δὲ εἶπον ὅτι ἀγμάλος iuris gentium ὅτιν, ὡς περ καὶ ἡ θαλάσσια, δεῖ ὁρίζεσθαι τὸ ὅτιν ἀγμάλος. Ἡ ἀγμάλος δὲ μετρίως τὸ χειμῶνον μέγιστον ἐξείσι κύμα· ὥστε οὐδὲ καὶ τὸ θάλασσαν, μετρίως τὸ πᾶν ἐκείνων τὸ ἀγμάλον ὁρίζεσθαι.

4. ¶ Καὶ ἡ β. τ. ὁ ἄλλος ὁ χεῖς ποῦ βλιν καὶ ὅτιν ὡς ὁ ἐθνικός βέλε) νίμθ, ὡς περ καὶ ἡ αὐτὴ τὰ ποταμῶν ὅτι χεῖς ποῦ βλιν ἀμέλει τοι, καὶ τὸ πλοῖον τὸ ὅτιν περὶ μίλιν, ἡ χοίους ἐκ τῶν ἀναφύοντων ἐκείσε δένδρων ἀποδεσμεῖν, καὶ τὰ φορτία τὰ νεῶς ἐν τοῖς ἀποτίθεσθαι τοῖς ποταμοῖς, ἐλὰς δὲ πᾶν τὸ περὶ παρρησία· ὡς περ καὶ τὸ πλέον δὲ αὐτὴ τὰ ποταμῶν ὅτιν ἀκώλυτον ἡ μὲν οὐδὲ χεῖς (ὡς εἶρη) τῶν ὁχθῶν ποῦ βλιν, ἡ τοι iuris gentium ὅτιν ἡ δὲ ἀπορία αὐτῶν τῶν ὁχθῶν, ἐκείνων ὅτιν ὡς τοῖς κτήμασι περὶ πᾶσι, ἡ τοι σὺν ὡς· διὰ καὶ τὰ δένδρα τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφύοντα τὸ ὅτιν χεῖς, ἐκείνων εἰσὶν ὡς καὶ ἡ ἀπορία τῶν ὁχθῶν· εἰκαὶ ὅτι τὰ ὅτιν κτήματα τοῖς ὑποκειμένοις.

5. ¶ Καὶ ἡ τῶν ἀγμάτων ὁ χεῖς ποῦ βλιν καὶ ὅτιν, ὡς περ καὶ αὐτὴ τὰ θαλάσσης ὅτιν πᾶσι τοῖς βελομένοις ἀδία δεδω, καλὺς εἰς αὐτοῖς ὅτιν πᾶσι, ἐν θαλάσσῃ ἀναπαύειν δυνήσων· ὡς περ καὶ ψύχειν τὰ δίκτυα, καὶ τὰ θαλάσσης ὅτιν κεν ἡ τῶν ἀγμάτων ἀπορία, ἰδιὸν ἐκ ὅτιν γράφει) ἀπορία πᾶσι ὅτι αὐτὴ τὰ δικάς καὶ ἡ θαλάσσια, καὶ ἡ τῶν θαλάσσης ὑποκειμένη γῆ, ἡ γῆ καὶ ἡ ψάμμος.

6. ¶ Τῆς ὁμοῦδος, ἡ τοι ἐν βερσιταῖς, εἰσὶν, ὡς μὲν τῶν καθέκαστεν, οἷον τὰ ἐν τῇ πόλει ἐντα δέκα, σάδρα,

3. ¶ Quoniam verò dixi, litora, ut mare, iuris gentium esse, definiendum est quid sit litus. Litus est id quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Vnde & æstate, usque ad ea loca litus definimus.

2. quid. idem 2. Harmenop. 1. 3. 37. & tit. 4. 3. 129. 2. Eclog. 112. ff. de verb. sign. b. l. ff. de ver. diuis. c. dominij soli effectum quis. d. sic infra 5.

4. ¶ Riparum quoque usus publicus est, ut volunt iura gentium, sicut & ipsius fluminis usus publicus est. Itaque, verbi gratia, & nauigium ad ripas appellere, & funes de arboribus ibi natis religare, & naus onera in his locis reponere, liberum cuique est: sicut nec per flumen ipsum nauigare quisquā prohibetur. Usus igitur riparum (ut dictum est) publicus, aut iuris gentium est: sed proprietates ipsarum, eorum est quorum prædiis adiunctæ sunt, vel adhærent. Quæ de causa, & arbores in his ripis natæ, eorum sunt quorum & proprietates riparum. Subiecto enim solo, cedit superficies.

30. Hac eadem regula utitur Harmenopul. 2. tit. 1. § 34. & tit. 4. § 79. c. καλὸς hic pro casa. In lege 180. ff. de verb. sign. pro tugurio. Definitur autē καλὸς βῆ, τὸ ἀπορριπτόν οἰκία. 2. Eclog. 2. c. 180. Glossa, casa, tugurium, pergula. f. d. hic & c. prox. inf. § 25. infra de legat. Glossa, vniuersitas, hinc ἐν ὁμοῦδος διοικῶν, edicto 43. Iustiniani in prin. ἐν ὁμοῦδος μισθώσας lib. 53. bas. in vniuerso, nostri auersione, l. 1. § 15. ff. de exercitoria, ἐν αὐτῇ τῇ 53. Eclog. 17. c.

5. Litorum quoque usus publicus est, ut & ipsius maris: & ob id data est facultas volentibus, casam ibi sibi componere, in quas se recipere possint, ut & retia ficcare, & ex mari deducere. Sed proprietates eorum, proprium non capit dominum: eiusdem enim iuris est & mare & quæ subiacet mari terra vel arena.

10. Sed nemo aperit Harmenopulo. quid ὁμοῦδος, ὁμοῦδος ἐστὶν οἱ ἐν τῇ αὐτῇ χωρίῳ 3. tit. 3. § 118. & inf. § ult. Tit. per quas personas cuique acquiritur καὶ ὁμοῦδος καὶ τῆς per vniuersitatem acquisitione, quibus optentur id est hoc est singulares adquirendi modi & c. καὶ τῆς φε- δικαμίας, quibus opponuntur id est 3.

publica balnea, porticus,
& siqua alia sunt commu-
nia ciuitatum.

a *ἀδελφία*
res nullius.

que in nullius
dominio, sic
τόποι ἀδελφία

101. Harme-
nop. § 73.

b *ἱερὸν*
ὁρδόν, id est quod
rite, unde Glos-
sis ὁρδόν rite,
quod ὁρδόν
ritu.

c sic in l. ult.
Cod. Theodof.
de sepulcris
violatis: marty-
rū sedes in l. 2.
Cod. de sacros
ecclēs.

d *ἐκκλησία*
oratoria, ut
Novella Leo-
nis 4.

e Hinc κεκοι-
μιστοί, l.
20 §. 1. Cod. de
agricolis. κε-
κοιμιστοί.

Novell. 4c.
κεκοιμιστοί
Novell.
74. c. 4. inf.
f. dixi ad l. 21.
Cod. de sacros
Ecclēs.

g Hic dispen-
sator paupe-
rum in l. 33. §.
4. Cod. de Epi-
scopis. Plurav.

l. 35. §. 42. d.
m. Nouell. 7. c.
10. §. 12. No.
223. c. 23.

h l. 6. §. 3 ff. de
rer. diuis.

i 2. Harmeno.
§. 73. l. unica
C. de usu ap.
transform.

k l. 6. §. 4. de
rer. diuis.

7 ¶ Nullius autem sunt,
res sacræ, religiosæ, &
sanctæ. Quod enim di-
uini iuris est, id nullius in
dominio est.

8 ¶ Sacræ res sunt quæ
rite & per Pontifices Deo
consecratæ sunt, veluti
Ecclesiæ, sacella marty-
rum, oratoriæque, & do-
na, quæ rite ad ministe-
rium Dei destinata sunt:
quod genus fuerint, &
pretiosa cœmelia. Hæc au-
tem, Imperatoris nostri
constitutio alienari & o-
bligari prohibuit, exce-
pta causa redēptionis ca-
ptiuorū. Nam si quem a
barbaris capi contingat,
nec pecuniā habeat san-
ctissima eius ciuitatis Ec-
clesia, datur ciuitatis epi-
scopo vel œconomo, fa-
cultas ea distrahendi, aut
acceptis nummis in cau-
sam pignoris dandi, vnde
scilicet captiui rediman-
tur.

¶ Quod si quis auctori-
tate propria quasi sacrum
sibi locum constituerit,
nemo cum sacrum dixe-
rit: (Semel enim dictum
est qualiter res sacræ fieri
consecuerint) sed dicimus
locum hunc profanum
esse, siue priuatum.

¶ Sed & si contigerit ut
ædes sacræ terræ motu
subsiderent, aut vetustate
collaberentur, nihilomi-
nus locus in quo fuerint,
sacer est, nec vllius in bo-
nis, ut Papinianus ait. Qui
enim sacer factus est, nul-
lo modo sacer esse desi-
nit.

9 ¶ Ex his quæ nullius
sunt, sunt & religiosa Por-
ro religiosum, propria si-
bi vnusquisque volūtare con-

δημόσια λατρεῖα, καὶ εἴ τινα ἄλλα
κοινὰ πόλεσιν εἰσὶν.

7 ¶ Ἀδελφία δὲ ἐστὶ τὰ σάκρα,
καὶ τὰ ῥηγιόσα, καὶ τὰ σάκρα ὅπερ γὰρ
διuini iuris ἐστὶ, τὰ δὲ ὕψος ἐξ ἑαυτοῦ τε-
λεῖ δεσποτεῖαν.

8 ¶ Σάκρα δὲ ἐστὶν ἃ τινα καὶ ἑό-
πον ὁρδόν, καὶ ἑλὰ τῶν ἱερέων θεῶν καὶ
διέρο. ὅποια αἱ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ
μάρτυρεῖα, καὶ τὰ ἐκκλήσια, καὶ τὰ
δῶρα, ἃ πνθ καὶ τὸ πρεσβύτερον πρε-
σβύτεριαν ἀφώριστα τῷ θεῷ. οἷον τὰ
τίμια κειμήλια. ταῦτα δὲ ἑλὰταξις τῷ
ἡγετέρι βασιλέως ἐκποιεῖται ἢ ἐνε-
χυράζειται ἐκώλυσεν, ἐξηρημνίης τῷ
αἰτίας τῷ ἀναρρήσεως ἐστὶν ἀχμαλώ-
των. εἰ γὰρ συμβῇ ληφθῆναι τινας
ὑπὸ βαρβάρων, ἢ ὑπὸ πόλεως ἐκείνης
ἀγνωστῇ ἐκκλησίᾳ χρημάτων ὅπο-
ρεῖ, παρρησία δέδοται τῷ πόλεως
ὁπισκόπῳ, ἢ τοῖς οἰκονόμῳ τὰ τίμια
κειμήλια πωρᾶσθαι καὶ ὑποτίθεσθαι
ὅτι λήψαι χρημάτων, ὥστε ἐντεῦθεν
αὐτοῦ ἀχμαλώτους ἀγοράσαι.

¶ Εἰ δὲ τις κατ' ἡ οἰκείαν αὐθεντίαν
ὥσπερ σάκρον ἑαυτῷ κατεστήσῃ το-
πον, ἢ αἱ τις τῷ καλέσει σάκρον εἰ-
ρήκαμεν γὰρ ἅπασι τὸ ἑόπον πῶς τὰ
σάκρα εἰσὶν γινέσθαι. ἀλλὰ φανερόν τ'
τοῖς τὸν τόπον βέβηλοις ἐστὶν ἢ τοῖς ἰδιω-
κῶν.

¶ εἰ δὲ συμβῇ κατὰ ἱερὸν σφισμοῦ
ῥηγομένης καταπεσεῖν, ἢ καὶ ὑπὸ πα-
λατότητος καὶ τινος ἑλῶναι, ἢ δὲ ἢ τῶν ὁ-
τόπος ἐν ᾧ ἀναδὸς εἰσὶν κει, σάκρα ἐστὶ
καὶ ἀδελφία, ὥς ὁ Παπινιανὸς φησι.
ὁ γὰρ ῥηγομένης σάκρα, ἢ δὲ τῷ πᾶσι
παίει τῷ σάκρα.

9 ¶ Ταῦτα ἀδελφία ἔστι καὶ τῶν
ῥηγιόσα τὸ ῥηγιόσον, ὅ καὶ ἑκαστος
ἀνθρώπος οἰκία συνίστησι γνώμῃ,

7. ¶ Nullius
autem sunt res
sacræ, & reli-
giosæ, & san-
ctæ quod. n. di-
uini iuris est, id
nullius in bonis
est.

8 ¶ Sacræ res
sunt, quæ rite
per Pontifices
Deo consecratæ
sunt: veluti æ-
des sacræ, & do-
naria, quæ rite
ad ministrum
Dei dedicata
sunt: quæ etiam
per nostram co-
stitutionem a-
lienari & obliga-
ri prohibuimus,
excepta causa
redemptionis
captiuorum.

¶ Si quis autem
authoritate sua
quasi sacrum si-
bi constituerit,
sacrum non est,
sed profanum.

¶ Locus autem
in quo ædes sa-
cræ edificatæ
etiam diuinitate
ficio, huc manet,
& Papinianus
scripsit.

9. ¶ Religio-
sum locum vnus-
quisque sui
voluntate facit,
cum mortuum

fit qui aliquid in muros deliquerint, vt si quis inde lapides tollat, aut aliud muro dānū inferat. Vnde & legum eas partes quibus poenæ conscriptæ sunt aduersus eos qui cōtra leges fecerint, sanctiones vocamus. Dicuntur autem & inde sancti, quod sancire firmare significet.

a Partes legis consuetæ & ordinaria præmii, capita legis varia, sanctio. hac vltima parte pœna constituebatur aduersus eos qui contra leges fecissent ut hoc loco adde l. sanctio legum ff. de pœnis l. 9. §. 3. in ff. de rer. diuis. caput denique eius qui contra fecisset consecratur. Cicero pro Cornelio Balbo. adde Festum in Satur. De sanctione, v. Ciceronem 3. ad Atticum. & in fine Verri- ne de signis.

b De origine murorum ciuitatis & eorū sanctitate fabulosa narratio.

¶ Quando igitur muri fir-
mè nos tuentur, & firmis
munitionibus tutos fa-
ciunt, ideo sancti appel-
lantur. Possumus autem
& ex fabulis veterum a-
liam huius appellationis
causam afferre. Quòdam
enim perhibent inter ho-
mines versatos esse, qui
& eos à malis vndique im-
munes conseruarent. Pro-
cedente deinde tempore,
factum esse vt pertèsi ho-
minum eos deseruerint.
Igitur homines deorum
auxilio destituti, ad imita-
tionem custodię quam ab
illis habuerant, mœnia
excogitarunt: quando id
ergo sãctum est quod ma-
gno in pretio est, muros
portásque, vt in locum
eorum quę vtiq̃ue magno
habenda erant inuenta,
sancta dixerunt.

¶ Dicamus deinceps & de rebus quæ sub domini-
nium singulorum redigū-
tur. Hæ autem multis mo-
dis patrimonii nostri fiūt.
Quarundam enim domi-
ni efficimur iure naturali
quod (sicut dictū est) ius
proprie Romanorum est.

¶ Commodius autem est,
à vetustiori iure initiū do
cendi facere. Porro in cō
fessum venit, antiquius ef
se ius naturale, quod vnā
cum genere humano in
lucem natura produxit: ci
uilia verò iurātunc inue
niri cōperunt, cum &

μωεία, κατ' ἐκείνων οἱ πῆρες πηχὶ τῆς
 Τειχῶν ἡμέρτον, οἷον, λίθον λαβόντες, ἢ
 ἢ ὅπως δῆποτε βλάβαντες τὸ τεῖχος.
 ὁ δὲ καὶ κεῖνα τὰ μέρη τῆς νόμων,
 ἐν οἷς μέρεσιν αἱ πημωείαι εἰσὶν αἱ γε-
 γραμμέναι καὶ τῆς ἐναντιμερῶν τοῖς
 νόμοις, σαγχιπόντας α καλῆμεν. λέγον-
 τ' ὅτι καὶ ἐντεῦθεν σάγκιτα. σάγκιρε γάρ
 ἐστι τὸ ὄχρου.

¶ ἐπεὶ οὖν ἀσφαλίζει) ἡμᾶς τὰ
τείχη, ὅλ' αὖ τὸ σάγκτα περὶ αὐ-
ροῦν). διὸ αὖτ' ὅ καὶ μυθώδη ^β πινά-
κιν ἀνὰ τὸν οὐρανὸν τὴν περὶ αὐτοῦ
φασὶν γὰρ πάλαι αὐτοῖς θεοῖς συνεῖναι τοῖς
ἀνθρώποις, καὶ ἀβλαβεῖς αὐτοῖς πα-
σθέντες, ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν ὁ χρόνος περὶ
ἰόντας, καὶ γινόντας τὰ ἀνθρώπων, ἀπο-
λιπεῖν αὐτοὺς. οἱ δὲ πάλαι ἀνθρώποι τὴν
ἐκείνων βοηθείαν ἐρηυνώσαντες, ὥς
μίμησιν τὴν ἐκείνων φυλακῆς ἐπέσκη-
σαν τὰ τείχη ἐπεὶ οὖν σάγκτον ὅτι τὸ
πῦρ, ὅλ' αὖ τὸ, ὡς ἐν τάξει τῶν πρι-
ωτάτων ἐπινοηθέντα, τὰ τείχη καὶ τὰς
πύλας ὠνόμασαν σάγκτα.

II ¶ Εἰπωμεν λοιπὸν ἢ ὡς τῆς
 πραγμάτων ἀπὸ ἀναφάρεσσι τὴν
 θεωροῦσαν τῆς κατ' ἑκαστον ἀφ' ἑαυ-
 τῶν ταῦτα ὅ πολλοῖς ἑσώποις τῇ ἡμε-
 τέρας γινεῖται ὡς οὐσίας· πινάν μὲν γὰρ
 πραγμάτων γινώσκοντα θεωροῦνται φυ-
 σικῶς ὡς (ὅπερ, κατὰ ἑρμηνείαν), ius
 gentium^d θεωροῦνται) τινὰ δὲ
 ἀκρεβῆς καὶ πολιτικῶς λόγῳ, τουτέ-
 στι τὰ ἰδικὰ τῆς Ρωμαίων.

¶ ἔστι ὅ λυσιστρίστερον ἀπὸ τῆς ἀρ-
χαίων ποιήσατο τὴ διδασκαλίας τὰ
περοίμια ὡμολόγη) ὅ παλαιότερον
f⁶¹ τὸ φυσικὸν δίκαιον ὅπερ ἅμα τὰ
γύει τῆς ἀνθρώπου εἰς φῶς ἢ φύσις
περήγαγε· τὰ γὰρ πολιτικὰ δίκαια
πρωικαῦται δ αἰείσκειτο ἤρξαντο ὅτε

¶ Ideo & legi-
eas partes, quibus
pœnas cōstitui-
mus aduer-
sus eos, qui con-
tra leges fece-
riat, Sanctiones
vocamus.

II ¶ Singulo
rum hominum
multis modis
res fiunt. qua-
rundam enim
rerū dominium
nanciscitur Iure
naturali, quod
(sicut diximus)
appellatur Ius
gentium: qua-
rundam verò
Iure civili.

¶ Commodius est itaque à re-
tutius Iure in-
cipere. palam
est autem vetu-
stius esse Ius na-
turale, quod
cum ipso gene-
re humano re-
rum natura pro-
didi. Ciuitia au-
tem Iura tunc
esse coeperunt,
qui & ciuitates
condi, & magi-
stratus creati,
& leges scribi
coeperunt.

c in prin. hu-
ius tituli.
d Ius nature
Ius gentium
dicitur.
e dñe. Ceter
tribuit iuri
simili.

f Ius gentium
antiquius iure
ciuili.

g Ius ciuile
quando cape-
rit.

12 ¶ Feræ igitur bestię, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cælo & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Iure genti. statim illius esse incipiunt.

¶ Quod enim antè nullus est, id naturali ratione occupati conceditur, nec interest, feras bestias, & volucres utrū in suo fundo quis capiat, an in alieno.

¶ Planè qui alienū fundū ingreditur vendidi, aut aucupandi gratia, potest à domino, si is prauiderit, prohiberi ne ingreditur.

¶ Quicquid a te eorum ceperis, eousq. tuum esse intelligitur, donec tuacustodia coercetur. Cum verò tuā euaserit custodiam, & in libertatē naturalem sese receperit, tuum esse definit, & rursus occupantis fit.

¶ Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo, ut difficilis

fit eius persecutio. 13 ¶ Illud quæsitum est, an si fera bestia ita vulnerata sit, ut capi possit, statim tua esse intelligatur. Et quibusdam placuit statim esse tuam: & eousque tuam videri, donec eam persequaris: quod si desieris persequi, definire esse tuam, &

ἢ πόλεις οἰκοδομῆσαι, ἢ ἀρχόντες χερσὶν οὐκ εἶδεν, ἢ νόμοι ἡρξάντο γράφειν.

12 ¶ Ταῦτα ἀγρία θήματα, ἢ πῶς ἐστὶν ἢ οἱ ἰχθύες (τούτῃσιν ὅσα ζῶα ἐν γῇ, ἢ ἐν θαλάσῃ, ἢ ἐν ἁερὶ παρῆναι) ἅμα καὶ ληθῆναι ὑπὸ τῆς φύσεως, ἢ ἐκ νόμου, ὡς ἀρχαῖα καὶ ἐκείνη δεσποτείας εἶναι).

¶ Ὅτι περὶ τούτων ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐτέλεσται δεσποτεία, τὸ φυσικῶς λόγῳ τῷ περὶ καταλαμβάνοντος ἐγίνεται ἀδελφόν. ὅτι ἀπὸ τούτων τὰ ἀγρία θήματα καὶ τὰ πῶς ἐν οἰκείῳ τῆς ἀρχαίας θήρας ἢ ἐν ἀλλοτρίῳ ἐκείνη, εἰσιὼν ὅτι τὰς κυνήσας ἢ τὰς ἱεῖς ταῖς χάριν.

¶ Ὅτι δὲ τῶν κωλύει ὑπὸ τῆς δεσποτείας τῆς ἀρχαίας, ἐάν τῷ ἐκείνῳ περὶ τοῦ θύοντος γὰρ αὐτὸ εἰς τὸ οἰκείον εἰστέναι κωλύειν ἀρχόν. ¶ εἴτε, ὅτι τῶν περὶ τῶν μὲν ζῶων λάβη τις, μέχρι τούτου ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐκείνης δεσποτείας, ἕως ὅτι ὑπὸ τῆς αὐτῆς συνέχεται φυλακῇ· εἰ δὲ τῆς λαβῆτος κατοχῇ διαφύγη, καὶ εἰς τὴν φυσικὴν ἢ ἐκείνην δεσποτείαν ἀναδράμῃ, παύεται τῆς δεσποτείας εἶναι τῆς παλαιᾶς λαβῆτος, καὶ πάλιν τῆς καταλαμβάνοντος ἐγίνεται τὸ ζῶον.

¶ Ὅτι φυσικῶς ἢ ἐκείνην δεσποτείαν καταλαμβάνοντος ἐστὶν τὸ ζῶον ὅποτε ἢ τῆς μετέραν θείαν διαφύγη, ἢ ὑποπέπτωκε μὲν τῇ μετέραν θείᾳ, διαφύγῃς ἢ τούτου καὶ ἀληθῆς ἐστὶν τὸ εἰς ἐξ ἡλότητος τὸν πῶς ἢ διὰ βαρύνοντος τόπον διαφύγῃς.

13 ¶ Εκείνο δὲ τὸ ζῶον μὲν γέγονεν ἐλαφθῆ, ἢ σὺν ἀρχαίᾳ ὥστε ἐξωθῆ ὑπὸ ἐμοῦ ὡς ἀρχὴ τῆς τούτου θήρας γνέσθαι. τινὲς λέγουσιν, ὡς δὲ τῶς τῆς τοῦ ζῶον τῆς ἐμῆς γνέσθαι δεσποτείας, ἐπεὶ εἰς ἢ ἡρεσε γνέσθαι μὲν ἐμὸν τῶν ἐμῶν πληγῇ ἅμα τῇ κακείᾳ πληγῇ.

ciuitates condi, & magistratus creari. & leges cæptæ sunt scribi.

12 ¶ Feræ igitur bestię & volucres, adhuc & pisces, (hoc est, quæcunque animalia in terra, & in mari, & in cælo nascuntur) simul atq. ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim in dominio illius esse incipiunt.

¶ Quod enim ante nullius erat, id naturali ratione occupantis fit. Nec interest feras bestias & volucres in suo fundo quis capiat, an in alieno vendidi aut aucupandi gratia illuc ingressus.

¶ Rectè tamen à domino fundi prohibetur, si illud is prauiderit: potest enim prohibere ne in fundum suum ingreditur.

¶ Si quid autem eorum quæ dicta sunt, animalium ceperit quis, tantisper ipsius est dum custodia eius continetur. Si verò custodiam eius euaserit, & in naturalem libertatem se receperit, in illius qui antè ceperat, dominio esse definit, ac rursus occupantis fit.

¶ Naturalem autem libertatē recipere animal intelligitur, quum conspectum nostrum effugerit, aut ita sit in conspectu ut difficilis sit eius persecutio. Quid enim si in fumum quempiam & accessu difficilem locum confugerit?

13 ¶ Illud quæsitum est Ceruus aut aper, ita à me vulneratus est, ut facile capi possit: Quidam dicunt, cōfestim tale animal meū fieri. Aliis placet, meum quidem fieri quod ego lethali vulnere affixi,

ad hoc hic pro cere. Unde dicitur ζῶα.

2. Harmonopol. 1. 12. 50. Eclog. 1. c. 1. ad del. 1. 9. 1. ff. de acquir. rerum dominio. b. 1. 3. ff. de acquir. rerum dominio.

c. apud geographos λαμβάνοντες non tantum est occupantis sed prioris occupantis.

d. d. 1. 3. 1. c. Venari & aucupari in alieno an & quomodo liceat.

f. 1. 16. ff. de seruit. rusticorum prad. g. d. 1. 3. 5. 2.

h. φυσικὴν ἢ λευθερίαν. Est enim libertas à natura. ut ex hoc loco possis argumentum ducere, in dubio rem presumi liberam, neque seruituti obnoxiam.

i. Naturalem libertatem recipere fera animalia à nobis capta, quando dicantur.

l. 3. ff. de acquir. rerum dominio.

k. δὲ ὁ ὅτιτος Glossis in assu.

sed eousque donec persequor animal. Quod si id persequi cessem, meum esse definit & occupantis fit.

*a Fera vulne-
rata cuius sit
eres scientie.*
¶ Fuit & tertia sententia dicentium, non aliter me qui vulneraverim, dominum eius fieri, quam si illud ceperim.

¶ Atque hanc tertiam sententiam magis probat Imperator noster, huiusmodi addens rationem. Ait enim multa interim accidere posse quæ me dictum animal capere non sinant. Nam fortè occurrens fera aliqua longius me progredi vetuit, aut eripuit quod vulneraveram. Vel denique in persequendo, in aspera & inculta loca incidens, investigare bestiam nō potui.

*b 2. Harmono.
e. §. 23. 30. E.
Eclog. l. c. 2. l. 5.
§. 2. ff. de acq.
rerum domin.
c. si m. c. loci al-
uei ut hic Glos-
fis alvearia.
d. κυφέλλαι
quæ & Hesi-
ochio κυφέλλον,
κυβερτον μέ-
λισσων Glos-
sis κυφέλλαι μέ-
λισσων, fauus al-
vearium.*
14 ¶ Apium natura fera est. Itaque profecto neque apes quæ in arbore tua confederint, tuæ sunt, antequam alveo, (quæ Greci etiam κυφέλλαι vocant) includas: quemadmodum neque volucres, quæ nidum in arbore tua fecerint, antequam capiantur, tuæ sunt. Vnde si quis apes illas dictas præveniat, & eas in alveo suo recodat, dominus earum fiet.

*e Eclog. 9.
Harmonop. d.
l. 5. §. 3. ff. de
acquir. rerum
dominio.
Ed i. s. §. 4.
Harmonop. 9.
Eclog. d. loc.*
¶ Fauos quoque, quos forte effecerint, volenti licet auferre, quamvis in fundo meo effecti sint. Quod si priusquam fauos alter contingat, ego id prævidens, prohibui ne fundum meum ingrederetur, (id enim iure possum facere) nemo obstabit quominus fauos ipse capiam.

¶ Examen quoque apium quod alveis tuis relictis involaverit, tāturper

μέχει ὅσον τούτου ἕως ἔτι ὀπιδιώκω τὸ ζῶον· εἰ δὲ παύσωμαι τὸ ὀπιδιώκειν αὐτό, τὸ ἐμῆς εἶναι παύει· δεσποτείας, καὶ τὴν καταλαμβαίνοντος γίνεσθαι).

¶ Ἔτι α γέρονε γνώμη πινάιν λεγόντων, μὴ ἐτέρος ἐμὲ τὸ ζῶσαντα γίνεσθαι δεσπότην τὸ θηρίον, εἰ μὴ ἕως ἔτι τούτου δράξομαι.

¶ Ἡ γὰρ πάλιν μάλλον τὸ εἶπαι γνώμην βεβαίωσιν ἡμέτερον βασιλεῖς, λογισμὸν περὶ τοῦτον· φησὶ γὰρ ὅτι πολλὰ ἐν τῷ μετὰ τὸ συμβῆναι δύναται ἅπανα ἔκ τῃ μετὰ τὸ εἰρημνῶν θήσασθαι ζῶον· τυχὸν γὰρ θηρίον ἀπαντῇσαν ἀγρίον ἐκώλυσέ με περὶ τέρας συμβῆναι· ἢ καὶ ἤρπασε τὸ παρ' ἐμοῦ ζῶον· ἢ καὶ ἐν τῷ ὀπιδιώκειν, δυσχερῆσι περιπεσὼν τοῖς οὐκ ἐδυνήθητο ὀπιζητῆσαι τὸ θηρίον.

14 ¶ Ἡ γὰρ μέλισσά ἐστι φύσις ὅτιν ἀγρία· ἀμέλει τοῖς ἐν τῷ σῶ δένδρῳ καταθεῖσθαι μέλισσαι· τὸ σῆς ἔστι γένος· δεσποτείας πρὸς αὐτὰς τοῖς σίμβλοις ἐναποκλείσθαι, ἀλλ' ὅσον λέγοντες κυφέλλας, δῶσπερ ἔστι τὰ ὄρνεα ἅπανα νεοττὰ ἐν τῷ σῶ δένδρῳ κατασκευάσθαι, πρὸς ἑαυτῇ, τὸ σῆς ἔστι δεσποτείας· ὅθεν εἴ τις φθάσας τὰς εἰρημνῶν μέλισσας, ἐνιδίοις ἐπεὶ τοῖς σίμβλοις, γνήσει· δεσποτὴς αὐτῆς.

¶ Καὶ τὰς μέλικηρίδας ἅπας ὑπὸ τῆς μέλισσας γινέσθαι συμβῆ, ὁ βασιλεὺς μὲν· ὅς ἐστι δυνάστης, εἰ καὶ καὶ τὸ ἐμὸν ἀγρὸν αὐτῇ γέρονται· εἰ δὲ περὶ ἑτέρῳ ἄφῃ τῆς μέλικηρίδας, θεωρήσας ἐγὼ, εἰσελθεῖν αὐτῇ εἰς τὸ ἐμὸν ἀγρὸν ἐκώλυσά, (δυνάμει γὰρ νόμοις τὸ ποιεῖν) λήψομαι τὰς μέλικηρίδας, οὐδενὸς ἐμποδίζοντος. καὶ ὅτ' ἡ μέλισσά ἐστι μὲν ἐμὴ τοῖς σίμβλοις καταλιπὼν ὑποπτή, μέχει

¶ Sed posteriorem sententiam nos confirmamus, quod multa accidere soleant, ut ea non capias.

1. ¶ Apium quoque fera natura est. Itaque apes quæ in arbore tua confederint antequam à te alveo includantur, non magis tuæ intelliguntur esse, quam volucres, quæ in arbore tuo nidum fecerint: ideoque si alius eas incluserit, is earum dominus erit.

¶ Fauos quoque si quos effecerint, eximere quilibet potest. Planè integrè, si prævideris ingredientem fundum tuum, poteris eum in re prohibere, ne ingredatur.

¶ Examen quoque, quod ex alveo tuo evolverit, eousque intelligitur esse tuum, donec in conspectu tuo est, nec difficilis persecutio eius est, alioquin occupantis fit.

tionem mouebo. Manifestū est enim, ex eo quod reuertendi consuetudinē non obseruauerit, dominiū meū aspernatā esse.

2 Glossis xT oī
 noi eadē autē
 forma dici-
 tur qua xg
 τοιxidτος
 Idē lar. xg-
 τοιxidτος
 Idē, lares, hoc
 est Dñ deme-
 strici.
 b 1. Harmonio
 pul. 1. 9. 25.
 c 50. Eclog. 1.
 6. 4. in f.

16 ¶ Domesticiarum gal-
linarum & anserū nō est
fera natura. Quod vel ex
eo intelligere est , quod
aliæ sint gallinæ quas fe-
ras Latini, Græci ἀγροίον-
δες vocarunt, & alii item
anserēs, quos feros Latini
Græci ἀγροχναίεα. Vnde
si anseres tui, aut gallinæ,
aliquo modo turbati auo-
lauerint, aut etiam effuge-
rint cōspectum tuum, tui
nihilominus sunt, quocū-
que in loco inueniantur.
Et qui lucrandi causa, aut
animo interuertendi ea
animalia retinet, furari
videtur, & furti in eam
datur actio.

ad. 5. in ff. de
dequir. rerum
m. 2. Har-
menop. l. 5. 32.
e l. 5. cod. Eclo-
m. l. c. 4.

179 Naturalis est & eorū
acquisitio quæ ex hosti-
bus capiuntur: nam hoc
iure gentium comparatū
est, vt quæcunque ex ho-
stibus ceperimus, statim
nostra fiāt: adeo vt liberi
homines capti, in seruitu-
tem nostram redigantur.
Si tamen hæc mancipia à
potestate nostra euase-
rint, & ad suos redire cō-
tingat, pristinū recipiunt
statum.

18 ¶ Pretiosi lapilli, gem-
mæque, & cætera quæ in
litore maris reperiri so-
lent, naturali ratione sta-
tim elus fiût qui reperit.

fl. 5. f. cod.

19. ¶ Ea quoque quæ ex animalib⁹ dominio meo subiectis nascuntur, mea sunt, sicut & illa ex quibus nascuntur.

¶ Iuris gētium est & ad-
quisitio per alluionem.
Alluuiā autē Græci πηγῶς.

8 Alluio
Gracis παρθε-
υλυσιν η πρό-
χασιν. addcl.
7.5.1 ff. de ad-
quir. rerum
dominio. 2.
Harmenopol.
L. 38.

κλυσις aut πρόσχαις quasi La-
tine d'cas, a iudicio vel ad-
aggeratio. Quicquid enim
per alluvionem flumen
agro nostro aducit, iure

κινήσω ἀγῶνι· πρὸς δὲ τὸν
μὴ ἐφύλαξε τὸ πνεῦμα τοῦ
ὁποῦ ἐμῆς κατεφρόνησε δεσποτίας.

16 ¶ Τὰν καὶ οὐρανὸν ἀορίστου καὶ
τῆς χλῆδος ἡ φύσις οὐκ ἔστιν ἀγρία καὶ
τοῦτον οὐκ ἐστὶν νοῆσαι διὰ τὸ ὅτι ἔτεροι
εἰσιν ὅροι αἱ ἀγρίας καλῶμεν, ὡς τε
ἀγρίοι οὐρανοὶ καὶ πάλιν ἔτεροι χλῆδες
οὗς ἀγρίους καλῶμεν καὶ λέγουσιν ἀγριο
χλῆδες. ὅθεν εἰ μὴ οἱ τοὶ χλῆδες, ἢ
τὰ β' σα' οὐρανὸν ἀορίστου καὶ τῆς ταρ
χέως τοῦ οὐρανοῦ, ἢ καὶ τὸ σὺν δαφνίσθῃ θείαν,
καὶ ἐν ἡ τῶν τ' οὐρανὸν ἀορίστου καὶ οὐ
ἀορίστου τόπου ἀρεθῆ καὶ ὅς τις κέρδι
καίεν, ἢ τοὶ ψυχῇ ἀποστερουῖτο τὰ
τοιαῦτα ὡς κατέχεται ζῶσα, καὶ πῶς
δοκεῖ, καὶ γίνεσθαι τὴν φύσιν ὑποδύου.

17. Φυσική κτῆσις ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῆς
πολεμίων ὁ γὰρ ἐθνικός νόμος, ἡ μετε-
ρα^d παρὰ χῆμα βέλε^ε γίνεσθαι ὅσα
εἰλήφασιν ἀπὸ τῆς πολεμίων ἀμέλῃ
ἢ ἐλδοῦντες ἐληφθέντες ἀντρεχομαι,
ἀδύνατος ἡμῶν καταδουλοῦνται. εἰ δὲ
ταῦτα δευτέρῃ πλὴν ἡμετέραν δευτέ-
ραν, οἷον ἡ αἰσρά ποδα, καὶ πρὸς αὐ-
τοὺς οἰκείους ὑποστέλλει συμβῆ, πλὴν ἀρ-
χῶν ἀπολαμβάνει κατὰ σαπν.

18 ¶ Οἱ λίθοι οἱ πῦμοι ἐπ' ἡμῶν
ψηφίδες καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν ἀγαλῇ
εἶωθεν εὐείσπεδον, φυσικῶς λόγῳ τῷ
εὐρετῷ γίνοντι) ὡς αὐτὸν ἔχοντα.

19^η ¶ Καὶ τὰ ἐν τῇ ζωῶν τῇ ἐν
ἐμοῦ διαπορομίῳν τιτόμια, τῆμῃς
ὅτι διαπορείας, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃς
ὧν ἐτέχθησαν.

¶ Φυσική κτησίς ὅτι καὶ ἡ τ' ἀλκιβίου
 αὐτῶν ἀλκιβίων εἰ δὲ ὅτι καὶ πρὸς κλυσις
 ἡ πρὸς χάσις ὅπερ καὶ ὁ ἀλκιβίουτος
 παρ' ἡμετέρῳ ἀγρῷ ὁ ποταμὸς πρὸς
 ἀποείζει, τὸ μὲν γὰρ εἶδος δαυοτείας

16. ¶ Gallina-
rum autem, &
anserum nō est
fera natura: id-
que ex eo pos-
sumus intelli-
gere, quod alie
sunt gallinae
quas feras vo-
camus: item alie
sunt anseres,
quos feros ap-
pellamus. Ideo-
que si anseres
tui, aut gallinae
tuae aliquo mo-
do turbati tur-
batæve euola-
uerint, licet cō-
spectum tuum
effugerint, quo-
cunque tamen
loco sint, tui
tuæve esse in-
telliguntur: &
qui lucrandi
nimo ea ani-
malia detinet
furtū cōmitte-
re intelligitur.

17. ¶ Item: quæ ex hostibus capiturus, Iuxta gentium statuta nostra sunt: addo quidem, ut & liberi homines in servitutem nostram deducantur: quia si evaserint nostram potestatem, & ad suos reuerſi fuerint, pristinam libertatem recipiant.

18. ¶ Item la-
pilli, & gemmae,
& cætera, quæ
in litore maris
inueniuntur. In
re naturali sta-
tim inuentoris
sunt, eodem Iure
adiicit, Iuro

fiunt. 19. ¶ Item ea, quæ ex animalibus dominio tuo subiectis nata sunt, eodem iure tibi acquiruntur. 20. ¶ Præterea quod per alluvionem agro tuo flumen adiecit, Iurgentium tibi acquiritur. ¶ Est autem alluvio incrementum latens.

¶ Per alluui-
nem autem id
videtur adici,
quod ita paula-
tim adicitur, ut
intelligi non
possit, quantum
quoquo tempo-
ris momento
adiiciatur.

21 ¶ Quod si
vis fluminis, de
tuo prædio par-
tem aliquam de-
traxerit, & vici-
ni prædio attu-
lerit, pal- m est
eam tuam per-
manere.

¶ Planè si lon-
giore tempore
fundo vicini
tui hæserit: ar-
borésque, quas
secum traxit, in
eum fundum ra-
dices egerint:
ex eo tempore
videntur vicini
fundo acquisiti
esse.

22 ¶ Insula, quæ
in mari nata est
(quod raro ac-
cidit) occupan-
tis sit: nullius e-
nim esse credi-
tur. At insula in
flumine nata
(quod frequen-
ter accidit) si-
quidè mediam
partem flumi-
nis tenet, comu-
nis est eorū qui
ab utraque par-
te fluminis pro-
pè ripam præ-
dia possident:
pro modo scili-
cet latitudinis
eiusque fundi,
quæ prope ri-
pam sit.

¶ Quod si alte-
ri proximior sit parti:

φυσικῶς νόμος.

¶ εἴς τὸ ὥς ἐν ὄρω ἀλκβίων, αὐξή-
σις λαμβάνουσα b.

¶ Δὲ τὸ ἀλκβίων τὸ τοιοῦτον δὲ οὐκ ἐστὶν
ἐνδεῶς ὅπερ εἶπω καὶ μικρὸν περὶ
θῆται ὥς μὴ c δυνάσθαι πᾶν νοῆσαι
πῶς καὶ ἐν ποίῳ χερσὶ d ἢ ἡμετέρας
ἐστὶ δεσποτείας τὸ περὶ τὸ μέτρον. ἐπὶ
δουρὶ δὲ δύο εἴδη ἀγροῦ, τὸ πρὸν ἐπὶ τὸ καὶ τὸ
ἐμὸν μέτρον e ἢ ῥεῖν ποταμὸν ἐάν οὖ πο-
ταμὸς καταβραχὺ καὶ ἀνεπαμειβήτως
περὶ τὴν ἐμὴν γῆν, τὸ δὲ δὲ ἀλκ-
βίων τὸ ἐμὸν γινέται.

20 ¶ Εἰ δὲ ἡ τῆ ποταμοῦ εἰς f καὶ ὄρ-
μὴ μέρος πρὸς τὸν ἀφείλετο ἀγροῦ, καὶ
τὰ ἐμὰ περὶ τὴν ἀγρὸν ἀγρὸν, δὴ λεί-
βειν ὅτι τὸ περὶ τὸν τὸν σῆς μέτρον δὲ
αὐτοτελείας ἢ τὸ ἀνεπαμειβήτως γέρονεν.

21 ¶ Εἰ δὲ τὸ μέτρον τὸ ἐκ τὸν ἀγρὸν
ἀφαιρέσθαι, δὲν δροφόρον g καὶ τὰ ἐ-
μὰ προσενεχθὲν ἀγρὸν, ὅτι πλείονα
χερσὶν αὐτὰ περὶ τὸν πᾶν, καὶ τὰ δὲ ἐν-
δρα δὲ ἐπεφύετο. Τὰς οἰκείας ἐξέτρεψε
ρίζας ὥστε τὸ ἐμὸν ἀφαιρῶν ἀγρὸν, ἐξ
καὶ τὸ χερσὶ πᾶν τὸ ἐμὸν γινέσθαι
δεσποτείας ἐξ ἧς λοιπὸν ἡρξάτο ἐφε-
σθαι ἐκ τὸ ἐμὸν γῆς, οἷον τὰς ρίζας ἐ-
χόντα ἐν τῇ ἐμῇ γῇ.

22 ¶ Νῆτον h ἀναφυλῶν σινέβη ἐν
μέσῳ τὸ θαλάσσης (τὸ ἵστανός τὸ
συμβανόντων ἐστὶ) τὸ περὶ λαμβάνειν-
το ἢ νῆτον γινέται. ἐδενὸς δὲ περὶ
ἐν οὔσα, νῦν ἀρχὴ δὲ αὐτοτελείας.

¶ Εἰ δὲ ἐν ποταμῷ i ἀναφύει (σινέ-
βη δὲ τὸ συμβανόντων) εἰ μὲν ἐν μέ-
σῳ τὰ ποταμῷ, ἔσται κοινὴ τῇ ἐξ
κατέρωθεν μέτρον τὸ ποταμοῦ πλησίον
τὸ ὅχνης ἐχόντων τὰ κτήματα, καὶ k τὸ
μέτρον τὸ περὶ τὴν τῆ ἐν τεύθεν
καὶ ἐν τεύθεν κειμένων ἀγρῶν, ἢ τις
περὶ τῆς τὸ ἀγρὸν τῆ ὅχνης πλησιάζει
οἷον ἐπὶ τῇ ἐν τῇ νῆτον αὐτῇ ὅτι πόδας

gentium meum sit.

¶ Est autem alluvionis
definitio, incrementum
latens.

a Alluvio
quid.

¶ Porro id per alluvionem
videtur adici quod ita
paulatim adicitur ut in-
telligere nemopossit, quā-
tum, & quo tempore no-
strum fiat id quod adici-
tur. Finge enim duo esse
prædia, tuū, itē & meum,
mediūq. flumen fluere.
Si flumen paulatim & si-
ne cuiusquam intellectu
aliquid terræ meæ adii-
ciat, hoc per alluvionem
meum fit.

b λαμβάνουσα
αὐξήσις
cuv
dicatur allu-
vio mox expli-
cat.

c proinde Al-
luvio. dicitur
τὸ ἀνεπαμειβή-
τως διὰ τὸ πο-
ταμὸν προσε-
δεν Eclog. eod.
ad c. s. in pr.

d χερσὶν hic
usurpat pro
momento.

e 2. Harmeno-
pul. 1. §. 41.

f περὶ τὴν ἐ-
κ τὴν ἀφαιρῶν
τὴν ἀφαιρῶν
καὶ τὸν ἀφαιρῶν
alluvioni. adde
1. 7. §. 2. ff. eod.

20 ¶ Sin verò vi & impe-
tu fluminis, pars aliqua
fundo tuo detracta, & præ-
dio meo applicata sit, du-
bium ea res non habet
quin quod adiectum est,
tuum maneat: neque e-
nim id sine cuiusquam
intellectu factum est.

21 ¶ Quod si pars quæ fū-
do tuo detracta est, arbo-
res habet, & prædio meo
adiecta, longiori tempo-
re ei adhæsit, & arbores
quas ferebat, ita radices
egerunt ut in meum ve-
niat, ex eo tempore mea
fient ex quo terra mea so-
lū ali cœpere, ut quæ
scilicet radices habeant
in terra mea.

g δὲν δροφί-
ρον πῖρος pars
agri arboribus
confita. Qui a.
de dendrophori.
v. l. 1. c. 2. C.
Theod. de de
tenariis c. de
dendrophori.

22 ¶ Insula in medio ma-
ri nata est: (quod rarius
contingit) occupantis sit
insula. Quum enim nul-
lius antè fuerit, nunc ali-
cuius esse incipit.

h l. 7. §. 3. ff. eo.
2. Harmeno-
pul. 1. §. 19. 50.
Eclog. 1. c. 5.

¶ Quod si in flumine nas-
catur (ut frequenter acci-
dit) & in medio fluminis
consistat, communis erit
eorum qui ex utraq. parte
fluminis ad ripam posses-
siones habent, pro modo
mensuræque latitudinis
hinc & inde spectantium
fundorum, quæ latitudo
agri ripæ proxima sit. ve-
luti, verbi gratia, exten-
ditur insula hæc in pedes

i νῆτον ἐν πο-
ταμῷ dixit,
αὐτὴ τῇ ἐν πο-
ταμῷ 2. Har-
menopul. 1. §.
40. Eclog. d. lo-
co. vers. νῆτον
ποταμῷ.

k καὶ τὸ μέ-
τρον pro modo,
mensuraque
ut c. 5. proxi-
mo inf. eodem.

¶ Quod si alte-
ri proximior sit parti: eorū est tantūm, qui ab ea parte prope ripā prædia possidēt.

centum: & qui ex dextera parte insule prædiū possidet, latitudinē habet prope ripā pedū itidem centū, sed alter tantum septuaginta. Is ergo qui in parte dextera est, dominus fiet insule ad pedes vsq. cētū in latum: is verò qui in sinistra est, ad pedes vsq. septuaginta in latū.

¶ Sin verò vni ripæ proximior est insula, & longius abest ab altera, eorū est tantum qui ex ea parte quæ proximior est prope ripam prædia possident.

¶ Quod si flumen quod fūdū meū præterlabitur, per partes diuisum, & in duo scissum, in fundum meū excurrerit, factoque ibi circulo, seu anfractu, deinde ad extremū in se se rediēs, vnū rursus fiat, ita vt locus qui in medio est, formā insule habeat, tanquam flumine in duo scisso, & per circulū quēdā & anfractū circummeunte, ager qui ita circumdatur, meus permanet, quia & antē meus fuerit.

23 ¶ Sin autē, vētre illo, aut cubili, id est naturali alueo, in vniuersum relicto, per aliam partē fluere flumen cœperit, prior quidem alueus, eorū erit qui prope ripā eius prædia possident pro modo scilicet latitudinis vtriusque eorum qui vtrinque prædia habent, prædii quæ tamen latitudo ripæ sit proxima. Nouus autē alueus eius esse iuris incipit cuius erat & flumen, hoc est publici.

¶ Quod si post tempus aliquod ad priorē redierit alueū, rursus & hic iā relictus alueus, eorum esse incipit qui prope ripā eius prædia possident.

24 ¶ Aliud quiddā est, si crescente flumine totus ager meus inundatus fuerit: neque enim hic dice-

λόγου χάριν ἄλλ' ὁ μὲν ἔχων τὸ ἀγρὸν ἐν τῇ δεξιᾷ μέρει τῆς ἡμέρας πλησίον, πλατυμόμενον ἔχων τὸ ἀγρὸν μέχει ποδῶν ῥ' ὅ δ' ἑτερος ο. ὁ μὲν ἐν τῇ δεξιᾷ μέρει, ὅτι πλάτος δεσπόσῃ ποδῶν ῥ' ὅ δ' ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὅτι πλάτος ο.

¶ εἰ δ' ἡ μὲν μὲν πλησιάζει τῇ ἑτέρᾳ ἀφίστηκε, τοῦτων ἕσται μόνων οἱ κατ' ἐκείνο τὸ μέρος τὸ πλησιάζον ἐγγὺς τῇ ὁχθῇ ἔχουσι τοὺς ἀγροὺς.

¶ εἰ δ' ὁ ποταμὸς τὰς ἐμὰς ὁρίων ἀγρὰς καὶ μέρος διαμεθεῖς, καὶ εἰς δύο τμηθεῖς, εἰς τὸ ἐμὸν ὡς ἐκείνου ἀγρὸν, ἢ τοῖς ἐκκύλωσεν εἰς τὴν ὁχθὴν ἐνωθεῖς ἑαυτὰς, ἐν τῇ γέρονε, ὥς τε τὸ μέσον τὸ πόν, νήσου αὐτὸν ἐπέχῃ, ὥς εἰς δύο τμηθέντος αὐτὰς, καὶ τὸ ἐμὸν ἀγρὸν ὡς ἐκείνου, ἢ τοῖς κυκλώσαντες, τὸ ἐμὸν μὲν δεσποτείας ὁ κυκλωθεὶς ἀγρὸς, δεσπὸς τὸ καὶ πάλαι ὡς ἐμὸν δεσποτέας.

23 ¶ εἰ δ' ὁ φυσικῆς νηδύος (ἢ τοῖς κοίτης d) ὡς αὐτῆς καταλειφθείσης κατ' ἄλλο μέρος ἢ ῥέειν ὁ ποταμὸς, ἢ μὲν ὡς ἐκείνου αὐτῆς νηδύς, ἐκείνων ἕσται οἱ πλησίον τῇ ὁχθῇ αὐτῆς ἀγροὺς κέκτω, καὶ τὸ μέσον δηλαδὴ τὸ πλατύτης ἐκατέρου ἀγρὸς τῇ παρ' ἐκείνου. ἢ τις πλατύτης πλησιάζει τῇ ὁχθῇ ἢ καὶ νηδύς, ἐκείνων ἀρχὴ εἰς διχαίαν ὅπου πῆρχε καὶ ὁ ποταμὸς, τοῦ τῆς πρυβλίκου.

¶ εἰ δ' μετὰ τινα χρόνον εἰς πῶν ὡς ἐκείνου ἐπέσρεψε νηδύς. (ἢ τοῖς κοίτης) πάλιν ἢ νηδύς ὡς αὐτῆς καταλειφθείσα νηδύς, ἐκείνων εἰς ἀρχὴ τῇ πλησίον τῇ ὁχθῇ αὐτῆς κέκτω μόνων ἀγροὺς.

24 ¶ ἑτερόν τι βεῖν, εἰ πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς ὅλον ἐπέκλυσεν ἢ καὶ ἀγρὸν ἐν ταῦτα γὰρ οὐκ ἐπὶ λέγομεν τὸ

¶ Quod si aliqua parte diuisum sit flumen, deinde infra unitum, agrum alicuius in formam insule redegerit, eiusque permanet is ager, cuius & erat.

23 ¶ Quod si naturali alueo in vniuersum derelicto, ad aliam partē fluere cœperit: prior quidem alueus eorum est, qui prope ripā eius prædia possident, pro modo, scilicet, latitudinis cuiusque agri, quæ prope ripā sit: nouus autem alueus eius iuris esse incipit, cuius & ipsum flumen est, id est publicus.

¶ Quod si post aliquod tempus ad priorē rem alueum reuersum fuerit flumen, rursus eorum esse incipit, qui prope ripam eius prædia possident.

24 ¶ Alia sane causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit, neque enim inundatio fundi speciem commutat, & id, si recesserit aqua

a νῆσος τὴν ποσὶς
forma insula
ut hia d. l. 7.
§. 4. ff. eod. au-
thor Eclogæ d.
loco, τὸ ἐν νῇ
οὐκ dixit.

b d. l. 7 §. 5.
c νῆδ' οὐκ ὡς ποτα-
μὸς Glossis al-
ueus. nisi forte
inibi legendū,
alueus.
d Idem Eclog.
d. loco.

e d. l. 7. §. 6. ff.
eod.
f ἐπεμείναν
ὅτι κλυόν δι-
xit author E-
clogæ d. l. 5. in
f. inundationē
ὡς imbrium
magnitudinis
factam.

aqua, palam est eum fundum eius manere, cuius & fuit.

25. ¶ Quum ex aliena materia species aliqua facta sit ab aliquo, quæri solet quis eorum naturali ratione dominus sit: utrum is qui fecerit: an potius ille, qui materiae dominus fuerit, ut ecce, si quis ex alienis viuis, aut oliuis, aut spicis, vinum aut oleum, aut frumentum fecerit: aut ex alieno auro, vel argento, vel ære vas aliquod fecerit: vel ex alieno vino & melle mulsum miscuerit, vel ex medicamentis alienis emplastrum, aut collyrium composuerit: vel ex aliena lana vestimentum fecerit: vel ex alienis tabulis nauem, vel armarium, vel subsellia fabricauerit. Et post multam Sabinianorum, & Proculianorum ambiguitatem, placuit media sententia existimā-

ἀγρόν ὅλον γνέσθαι πύβλικον, οὐδὲ ἀμείβεσθαι αὐτῇ πλὴν δεσποτείαν· μήναι γὰρ οὐδὲν ἢ πῶν ἐμὸς· ὁ δὲ ἐὰν ἀναχωρήσῃ τῆς τόπων ἐκείνων οὐκ ἐκάλυψεν ὁπικλύσας, τὸ ἐμὸν ἀγρόν ἀναλήψεται, τὴν δεσποτείαν οὐ γινόμενης τῆς ἀδρακεκτημένων καὶ ἀπὲρ ἡ νέα νηδὺς γινόμενῃ πύβλικα τῇ τῆς ποταμοῦ ἀναχωρήσει τῆς ἀδρακεκτημένων γίνεσθαι.

25. ¶ Εξ ἄλλοτείας ὕλης εἰδὼς ἐποίησέ τις ζῆτιται τις τῶν εἰδῶν ἔσται δεσπότης καὶ τὸ φυσικὸν λόγον, πότερον ὁ πλὴν ὕλης εἰς εἶδος ἀμείψας, ἢ ὁ τὴν ὕλης δεσπότης, κύριος ἔσται καὶ τῶν εἰδῶν· οἷον ἐξ ἄλλοτριῶν φαρμάκων ἐμωλυσεν ἢ κολλύριον· σπιγνέειν ἢ ἐξ ἄλλοτριῶν σαφυλῶν, ἢ ἐλαφῶν, ἢ σαχῶν, οἶνον, ἢ ἐλαφῶν, ἢ σίτον ἐποίησέ τις· ἢ ἐξ ἄλλοτρίου ἄρτου, ἢ ἀργύρου, ἢ χαλκοῦ ἐποίησέ τις σκεῦος· ἢ ἐξ ἄλλοτριῶν οἶνων καὶ μέλιτος ἐποίησεν οἶνόμην· ἢ ἐξ ἄλλοτριῶν ἐρίων ἐποίησεν ἢ ἐξ ἄλλοτριῶν σανίδων πλοῖον. ¶ καὶ γεγένησιν ὅππότε τούτων πολλὰ φιλονεικία, ἐπὶ Σαβινιανῶν, καὶ Προκουλιανῶν. ¶ οἱ μὲν Προκουλιανοὶ ἔλεγον, τὸ εἶδὼς κατασκαδασάντα, γίνεσθαι δεσπότην τῶν κατασκαδασθέντων. ¶ οἱ δὲ Σαβινιανοὶ, τὴν τῆς ὕλης δεσποτίαν κύριον ἐβούλοντο εἶναι τῶν εἰδῶν. ¶ τρίτη ὅμως γέγονε γνώμη, μέση τις οὖσα ἥ τις, πότε μὲν τοῖς Σαβινιανοῖς, πότε δὲ τοῖς Προκουλιανοῖς σωζέσθαι, ὡς καὶ ὁ Σεβέστατος ἡμῶν ἐπεδείξατο δεσπότης

mus totum agrum fieri publicum, aut dominium eius mutari, quoniam nihil minus meus permanet. Vnde futurum est ut si ab his locis quos in uindicta sua texerat, recedat agrum meum recepturus sim, nullo eorum facto domino qui in vicino habet prædia: sicut nouus alueus, publicus iam factus, recessu fluminis eorum fit qui prædia in propinquo habent.

25. ¶ Ex aliena materia specie quis fecit. In qua sententia cadit, uter speciei futurus sit dominus iure naturali: isne qui materiam in speciem verterit, an vero is qui materiae dominus fuerit. Quod genus est, si quis ex alienis medicamentis emplastrum aut collyrium composuerit: aut ex alienis viuis, vel oliuis, vel spicis, vinum, vel oleum, vel frumentum fecerit: aut ex alieno auro argenteo, vel ære, vas aliquod fecerit: aut ex alieno vino & melle, mulsum: aut ex aliena lana vestimentum: aut ex alienis tabulis, nauem.

¶ Et hac de re magnæ fuerunt inter Sabinianos & Proculianos contentiones. ¶ Nam Proculiani dicebant eum qui speciem fecisset, dominum eius quod fecisset fieri.

¶ Contra Sabiniani, dominum materiae, & speciei volebant esse dominum.

¶ Extitit & tertia sententia, medium quiddam tenēs alias Sabinianis, alias Proculianis assentiētiū, quā & religiosissimus noster dominus elegit.

tium, si ea species ad priorem & rudem materiam reduci possit, eum videri dominum esse, qui materiae dominus fuerit: si non possit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit. ut ecce, vas confiatum potest ad rudem materiam æris, vel argenti, vel auri reduci: vinum autem, vel oleum, aut frumentum, ad uvas, vel oliuas, vel spicas reuerti non potest. at ne mulsum quidem ad vinum & mel resolui potest.

2. Harmonopu 1. § 27. 50. Edog 1. c. 6. l. 7. § ff. de aditione cadit, uter speciei futurus sit dominus iure naturali: isne qui materiam in speciem verterit, an vero is qui materiae dominus fuerit.

b. ἐμωλυσεν 5. 7. ut d. §. 7. l. 18. § 10. ff. de instrueto. Paul. § sent. 6 § 62. c. καὶ ὅτι quod glossis καὶ ὅτι Collurion Collurion l. 18. §. 10. ff. de instrueto d. §. 7. d. ὁ νόμος mulsum ut 2. Harmonop. 1. §. 27. 28. adde l. 6. ff. de tritico.

c. εἰς ἀνεκτικὴν hic pro ambiguitate usurpat. ambiguitatem autem, pro ambigua questione.

Est enim, ut si species quæ confecta est, in priorem ex qua confecta est materiam resolui possit, is speciei sit dominus, qui & materiam: si vero ad pristinam materiam reduci non possit, eius sit species, qui eam

ἀρχὴν αὐτῆς fecerit. Quod videre est in exemplis relatis: Vas

27. pr. q. 0 quod ex massa æris, argenti vel auri feceris, confectum potest pristinam formam induere, æris, argenti, vel auri. At vinum, oleum, aut frumentum, in vuas, oliuas, aut spicas reuerti non potest: Imò ne mullum quidem in vinum & mel resolui potest.

¶ Et hæc quidem de his in quibus tota materia aliena fuit. ¶ Quod si ex mea & tua materia speciem aliquam fecerim, veluti ex meo vino & tuo melle, mullum: aut ex meis & tuis medicamentis, emplastrum: aut ex mea & tua lana, vestimentum: dubium non est hoc casu, eum esse dominum qui fecerit. Non enim operam tantum suam in eam speciem impendit, sed etiam partem materiam præbuit.

20. ¶ Sed si quis alienam purpuram vestimento suo intexuerit, quauis adiecta purpura pretiosior sit vestimento cui adiecta est, tamen accessionis vice accipienda est: & qui dominus fuit purpuræ, aduersus eum qui furripuerit, & hæc commiserit, habet furti actionem & furti conditionem: siue ipse qui furripuit, vestimentum fecerit: siue alius furripuerit, & alius furtiua vesti adiunxerit: Nam actione in re agere purpuræ dominus non potest. Videtur enim purpu-

ad accessionem cedit
principali l. 19
§. perueniam
10 ff. de auro.

ρησι γὰρ ἡ ἕκτη γνώμη, εἰ τὸ κατὰ σκευὴν εἶδος ἀναλυθῆναι δύναται εἰς τὴν παλαιὰν ὕλην ἐξ ἧς γέγονεν, ὡς αὐτῆς δεσπότης, καὶ εἰς τοὺς εἶδους ἐξ αὐτῆς δεσπότης εἰς τὸ εἶδος ἀναδραμεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν ὕλην ὡς δύναται, τὸ κατὰ σκευὴν πάντα τὸ εἶδος, ἐπὶ τὴν γρομῆκα δεσπότην οἶον ὡς ὁ ἐπὶ δέμας, ἀπὸ βώλης χαλκοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χρυσοῦ τὸ κατὰ σκευὴν σκεῦος διδύαται χωρὶς δὲ τὴν ἀρχαίαν ἀποτρίψασαι μορφῇ, χαλκοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χρυσοῦ ὁ γὰρ οἶνος, ἢ τὸ ἔλαιον, ἢ ὁ σίτος, εἰς σαφυλάς, ἢ ἐλάϊας, ἢ σάχχας ὑποσέφειν δύναται. ἀλλ' οὐδὲ τὸ οἶνόμην εἰς οἶνον καὶ μέλι δὲ χαλυεῖσθαι δύναται. Ταῦτα μὲν ἐν ᾧ ἡ πᾶσα ὕλη αλλοτρία ἐστίν.

¶ Εἰ δὲ ἐμῆς καὶ σῆς ὕλης ἐποίησά τι εἶδος, οἶον ἐξ ἐμοῦ οἶνου καὶ τοῦ μελιτός, οἶνόμην ἢ ἐξ ἐμῆς καὶ σῶν φαρμάκων, ἐμπλάσσειν ἢ ἐξ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐλαίου ἐδῆται, ἀναμφίβολον, ἐπὶ τούτου τὸ θέματος, τῶτον ἐστὶν δεσπότην τὸ κατὰ σκευὴν πάντα ὡς γὰρ μόνον οἰκείαν ἐργασίαν εἶδα πάντως περὶ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ μέρος παρέχει τῇ ὕλει.

20. ¶ Εἰ δέ τις ἀλλοτρίαν πορφύραν ἰδίῳ ἐνύσανεν ἐσθῆτι, εἰ καὶ περὶ δεῖσα ἢ πορφύρα τιμιωτέρα τῷ περὶ τε δέντρεσσιν ἐσθῆτι, ἀλλ' ὅμως ἐν περὶ σθῆτις δὲ δεχθήσεται μέρος, καὶ ὁ τὸ πορφύρας δεσπότης καὶ τὸ ὑφὸ γρομῆκα καὶ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ furti actionē, καὶ τὸ furti cōdict. εἴτε αὐτὸς ὁ κλεψῶς τὸ ἐσθῆτα κατὰ σκευὴν σεν, εἴτε ἕτερος καὶ ὑφείλετο ἕτερος ὁ κλεψῶν συνδύωσεν τῇ ἐσθῆτι ἢ ἰδίῳ γὰρ κτεῖν δύναται ὁ τὸ πορφύρας δεσπότης: δὲ ἡ γὰρ πορφύρα ἐστὶν ἰδίῳ.

¶ Sicut condici tamen à furibus & quibusque aliis possessoribus possunt.

¶ Quod si partim ex sua materia, partim ex aliena specie aliquam fecerit quis: veluti ex suo vino & alieno melle mullum miscuerit, aut ex suis & alienis medicamentis emplastrum, aut collyrium: aut ex sua lana & aliena vestimentum, fecerit: dubitandum non est hoc casu eum esse dominum, qui fecerit: qui non solum operam suam dedit, sed & partem eiusdem materiam præstitit.

20. ¶ Si tamē alienam purpuram vestimento suo quis intexuerit, licet pretiosior sit purpura, tamen accessionis vice cedit vestimento: & qui dominus fuit purpuræ aduersus eum qui furripuit, habet furti actionem & conditionem: siue ipse sit, qui vestimentum fecit, siue alius. nam extinctæ res, licet vindicari non possunt.

27 ¶ Si duorum materiae voluntate dominorum confusae sint, totum id corpus quod ex confusione fit, utrumque commune est: veluti si qui vinum sua confuderint, aut massas argenti vel auri conflauerint.

¶ Sed & si diuersae materiae sint, & ob id propria species facta sit: fortè ex vino & melle mulsum, aut ex auro & argento electrum: idem iuris est. nam & hoc casu communem esse speciem non dubitatur.

¶ Quod si fortuito, & non voluntate dominorum confusae fuerint, vel eiusdem generis materiae, vel diuersae, idem iuris esse placuit.

28 ¶ Quod si frumentum Titii frumento tuo mistum fuerit, siquidem voluntate vestra, commune est: quia singula corpora, id est, singula grana quae cuiusque propria fuerunt, consensu vestro communicata sunt.

ὑποσβεσθῶ, πρὸς μὴ εἶναι αὐτὸ καὶ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἐτέρω ἐστὶν οὗτις συνενωθῆναι· κινηθῆσε) ὅς πάντως conditio furti. τὰ αὖτὸ ὑποσβεσθῶ, πρὸς μὴ εἶναι αὐτὸ καὶ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἐτέρω ἐστὶν οὗτις συνενωθῆναι· κινηθῆσε) ὅς πάντως conditio furti. τὰ αὖτὸ ὑποσβεσθῶ, πρὸς μὴ εἶναι αὐτὸ καὶ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἐτέρω ἐστὶν οὗτις συνενωθῆναι· κινηθῆσε) ὅς πάντως conditio furti.

27 ¶ Ἦτοι δύο π. αὐτῶν γινώσκω ἐμὴν ἴσασιν τὴν δεσποτῆν, ἀπὸ τὸ ἐκτὸς μίξεως ὑποτελούμενοι σῶμα, ἐκαστὸν ἴσασιν οἶνον, δύο τινὲς τ' ἴδιον ἐμῆσαν οἶνον, ἢ βόλους ἀργύρου, ἢ χρυσῶν συνεχόνδσαν. ¶ Εἰ δὲ ὁμοιογενεῖς εἴσιν ὕλαι, καὶ αἱ τῶν ὁμοιογενεῶν ὕλων μίξεις ἀπετέλεσαν π. ἴσασιν οἶνον ὅσον οἶνον καὶ μέλιτος, οἶνο μέλι, ἢ ὑπό χρυσῶν καὶ ἀργύρου, ἢ λευκῶν. ἀπὸ πάντων λεγόμενον κοινὸν εἶναι τὴν δύο τὸ ὑποσβεσθῶ, πρὸς μὴ εἶναι αὐτὸ καὶ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἐτέρω ἐστὶν οὗτις συνενωθῆναι· κινηθῆσε) ὅς πάντως conditio furti.

¶ Εἰ δὲ ἐκ τύχης καὶ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν δεσποτῶν συνεχόνδσαν αἱ ὕλαι, ἢ ἐτερογενεῖς, ἢ ὁμοιογενεῖς, οὐ τὸ αὐτὸ γινώσκω.

28 ¶ Εἰ δὲ ὁ Τίτιος οἶτος πρὸς σῶμα τὸ συνεμῖχον, καὶ μία γέρονε σωρὸς, εἰ μὴ ἡμετέρα γινώσκω, κοινὴ ἴσασιν ἢ σωρὸς ἐστὶν ὅτι ἐν ἑκάστῳ σῶμα (τοῦτέστιν ἑκάστος κόκκος) ὅς ὑμετέρας συναγνέσεως ὑπὸ τῶν κοινῶν γέρονε δεσποτείας.

ra quodāmodo extincta esse, quod per sese iam non fit, sed cum alia veste. Omnino tamen furti conditio intentabitur. Etenim quauis ea quae extincta sunt aut interuersa, actione in rem vindicari non possint, aduersus tamen fures, & quosuis possessores, licet hi fures non sint, condictione furtiua agere poterimus. Sed ita, si is fuerit fur qui vestem cui purpura adiuncta est, possidet, & furti actio, & conditio furtiua locum habet: si uero alius a fure, condictione tenetur: actione furtiue quaquam.

27 ¶ Materiae duorum quorundam ex voluntate dominorum confusae sunt, totum id corpus quod ex confusione confectum est, utriusque erit commune: veluti, duo aliqui vinum suum confuderunt, aut massas argenti vel auri conflauerunt. ¶ Sed & si diuersae sint materiae & diuersarum materiā confusiones propriam specie constituant, ut ex vino & melle, mulsum, aut ex auro & argento, electrum: dicimus duorum communem esse quod confectum fuerit. Atque haec quidem, quum id ex voluntate dominorum factum est.

¶ Quod si fortuito & prae ter sententiam dominorum confusae sint materiae, siue eiusdem generis, siue diuersi sint, non idem erit.

28 ¶ Si Titij frumentum tuo mixtum, & unus aceruus factus fuerit, siquidem ex voluntate vestra, communis erit aceruus: quoniam singula corpora (hoc est, singula grana) de consensu vestro communicata sunt.

¶ Quod si casu facta fuerit mixtio, aut Titius prater voluntatem tuam id miscuerit, aceruus non erit communis, quoniam singula grana in substantia sua manserunt, nec mutata sunt per commixtionem.

¶ Quapropter communis non erit aceruus tali in specie: quemadmodum neq. grex ouium communis fiet, si pecora Titij tuis pecoribus immixta fuerint.

al. 30 in ff. de usufructu.

¶ Quod si contingat ut tu aceruum frumenti, aut Titius possideat, aduersus possessorem alteri in rem actio competat. Porro iudicis officio continetur, ut aestimet quale cuiusque fuerit frumentum, & secundum qualitatem & mensuram possessorem auctori condemner.

d. 2. Harmono

19. 33. l. 7. 10.

ff. de acquir.

rerum domi-

nio.

29 ¶ Siquis in suo solo, ex aliena materia domum construat, ipse eius quod constructum est, dominus fit. Solo enim cedit quicquid in edificatum fuerit. Illud tamen apertum est, dominum materiae non excidisse in perpetuum dominio eius: sed tantisper dum consistit aedificium, neque vindicare eam potest, neque ad exhibendum, ut si reddatur, agere pro-

20. Feñ in

Tigno, quod

scripsi ad leges

xij. tabularum

in glo. de priuilegiis

et delictis c.

de tigno iniuncto

ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

l. 1. ff. de tigno iniuncto

pter legem duodecim Tabularum, qua cautum est ne quis alienum tignum aedibus suis iniunctum eximere cogatur, sed ut duplum eius pretium refundat, proposita in personam actione, quae De tigno iniuncto dicitur. Est autem huic actioni locus, non tunc solum quum quis lignum meum in suum aedificium coniecit, sed etiam si lapidem, pessulum, aut columnam.

ea re agere, propter legem duodecim Tabularum, qua cautum est ne quis tignum alienum aedibus suis iniunctum eximere cogatur, sed duplum pro eo praestet, per actionem, quae vocatur, de Tigno iniuncto.

¶ Εἰ δὲ τυχερῶς γένηται ἡ μίξις, ἢ ὁ τίτιος ἐπὶ τῷ γράμῳ ἐμιξετ' οἶτον, ἢ ἕσται κοινὴ ἡ σωρὸς ἐπὶ δὴ οἱ καὶ δεκάσων κοῖκοι ἐν τῇ ἰδίᾳ μετρήσειν ὑποσάου, καὶ ἡ μὲν ἑκὼν αὐτῇ μίξις.

¶ Ὅς οὖν ἐγγήσε κοινὴ ἡ σωρὸς ἐπὶ τῷ τίτῳ δεκάσων· ὡς περ ἡ ἀγέλη τῶν βορβάτων ἐκ κοινοποιήσεως ἐκ τῶν βορβάτων τῆς τοῦ τίτῳ δεκάσων ἀσυναμίσῃ. ¶ εἰ συμβῇ τῷ οἶτον σωρὸν, ἢ ὑπὸ τοῦ, ἢ ὑπὸ τίτιος δέκα τε καὶ ὅτερος καὶ τῷ νεμομένου κινήσῃ πρὸς τὴν rem. b Officium δ' ἔσται τῷ δικαστῷ ὡς δεκάσων ἀσυναμίσῃ ὁποῖον ὁ ἐκάσων οἶτος, καὶ περὶ πῶν ποιότητα καὶ τὸ μέτρον, τὰ αὐτῷ καταδικάσαι τὴν νομίαν.

29 ¶ Εἰ δέ τις ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐδάφῳ οἶκον κατασκευάσῃ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν, δεσπότης γίνεσθαι κατασκευάσας τὸ δὲ ἐποικοδομηθέν, εἰς τὴν ἐδάφῳ.

¶ ἐκείνους δὲ λέγει ὅτι ὁ τῷ ὑλῆς δεσπότης, οὐκ ἐκπέπῃς τῷ δεσποτείας τῷ ὑλῆς αὐτῷ εἰς τὸ διλωκεῖς ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔσκηκε τὸ οἶκος δόμημα, οὐτε πῶν in rem κινεῖν, οὐτε πῶν ad exhibendum (ἢ γὰρ πῶν ὡς δεκάσων τίτιος εἰς ἀπαίτησιν) δυνάτα, ὅρα τὸ δυνάμει καὶ δέλονε νόμον, ὃ πρὸς διωγμὸν εἶναι καὶ μετὰ αὐτὸν ἐξυλοποιήσασθαι, πῶν ἰδίᾳ οἰκίμασι συζούχῃν, ἐξ ἧν ἀγαθὰ ἢ, ἀλλ' ἵνα πῶν διπλασίονα αὐτῷ καταβάλλῃ πρὸς κοινὴν ἀγῶνιν περὶ τῆς ἀλῆς, ἢ τις λέγεται de tigno iniuncto. ὅρα δὲ ταύτην τὴν ἀγῶνιν οὐ μόνον ὑλῆκα ξύλον τῷ ἐμῆς δεσποτείας ὑποβάλλῃ τις πρὸς ἰδίᾳ οἰκοδομήματι ἀλλὰ καὶ εἰς λίθον, ἢ βήσालον, ἢ κίονα.

¶ Quod si casu id mistum fuerit, vel Titius id miscuerit, sine tua voluntate, non videtur commune esse, quia singula corpora in substantia durant. ¶ Sed nec magis istis casibus commune fit frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora Titij tuis pecoribus mixta fuerint. Sed si ab alterutro vestrum totum id frumentum retineatur, in rem quidem actio pro modo frumenti cuiusque competit: arbitrio autem iudicis continetur, ut ipse aestimet, quale cuiusque frumentum fuerit.

29. ¶ Cum in suo solo aliquis ex aliena materia aedificauerit, ipse intelligitur dominus aedificii, quia omne quod solo aedificatur, solo cedit. Nec ideo ideoque aedificata domus fuerat, delictum domus eius esse: sed tantisper neque vindicare eam potest, neque ad exhibendum de

¶ Appel

bonæ fidei possessor fue-
rim, quia meum esse so-
lum putarum, consecutu-
rum me non tantum pre-
tium materiæ, sed etiam
mercedes fautorum acto-
rique facere id nolenti, do-
li exceptione prescriptu-
rum, nisi bona fide ædifi-
caui: sin vero mala fide
possederim, quia nō igno-
rauerim locum esse alie-
num, nullam habebō ex-
ceptionem: sed cogar lo-
cum restituere unā, cū his
quæ in ædificata sunt, quo-
niam illud mihi obici po-
test, cur temere in eo
quod alienum esse scie-
bam, ædificauerim.

a μὲν τὸν
τεχνίτην ἢ
loco sumere vi-
detur pro ma-
nupretio, quod
Glossis χείρ
δόνον
b l. 14 ff. de ex-
cep. doli.
c Forma est
excipiendi.

d l. 7 §. 12 ff. de
adquir. rer. do-
minio.

31 ¶ Si Titius alienam
arborem in suo fundo
plantauerit, Titii erit ar-
bor: sin vero is Titius ar-
borem suam in fundo Mæ-
uii plantauerit, Mæuii tā-
tū erit arbor: si modo
utraque in specie, quod
plātatum est, radices ege-
rit. Nam arbor antequam
proprias radices egerit, &
subiectam terram appre-
henderit, prioris domini
manet, sed simul atque ra-
dices egit dicta plāta, cō-
uertitur dominium eius,
ad soli, in quo sita est, do-
minum. Qua ex re talis
orta est questio, Vicinus
fundi mei, ad finem agri
fui arborem habebat, pro-
pe terrulas meas: euēnit
ut paulatim huius arboris
radices sub terra latius
serperēt, ac in fundū meū
subirent, terrāque meā
apprehenderēt, & inde a-
lerentur. Relata questio-
ne, placuit meam arbore
feri: neque enim patitur
naturalis ratio ut alterius
sit arbor, quā in eius in
ius fundū radices egerit.

e ἀπορείτω
in dicitur, qui
vicinum fun-
dum habet.
f ἐπεὶ ὁ πρῶ-
τος τὰς ρίζας
nihil aliud
quā quod a
Gaio l. 7. in f.
ff. de adquir.
rerum domi-
nio dicitur, ar-
borem ita ter-
ram pressisse,
ut in meum
fundum radi-
ces ageret. Pro-
inde cum hic
legatur ἐπεὶ
tas, videndū
ne illo loco ser-
perit pro pres-
serit sit le. edn.
g Naturalis
rationis aucto-
ritas pro lege
habenda.
h Cuius arbo-
ris est radix.
i eiusdem est
ipsa arbor.

¶ Vnde

bonæ fidei ὑπάρχον νομεις, (ἐνόμι-
ζον γὰρ ἐμὸν εἶναι) τὸ ἐδάφους) λήψομαι
& μόνον τὸ ὕλης πλὴν δὲ τῆς μὴ πᾶσι, ἀλλὰ
καὶ αὐτὸν μισθοῦ αὐτῶν τεχνιτῶν ἢ μὴ βε-
λόμενον ταῦτα παραπείν, αὐτὸ δὲ ὡς
δὲ τὸ δόλως β. ἀδραγδαφῆς, λέγων,
ἀλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἐκπῶσα εἰ δὲ
mala fide ἐνεμόμενος τὸν ἐπίον (ἡπιστά-
μενος γὰρ αὐτὸ ἀλλότριον εἶναι) οὐδε
μὴν ἐξω ἀδραγδαφῶν, ἀλλ' ἀναγ-
καζομαι τὸν ἐπίον ἀποδιδόναι μὴ τῶν
ὀπιτεθέντων δυνάμει γὰρ ἐκαστος ἐγκα-
λεῖν μοι τὴν χάριν εἰδώς, παραπεί-
πως εἰς ἀλλότριον ὠκοδομοῦν τόπον.

31 ¶ Eī d. Titiu ἀλλότριον δένδρον
ἐν τῷ οἰκείῳ ἐρύτευσεν ἀγρῷ, Τίτιος
ἔσται τὸ δένδρον· εἰ δὲ ἢ Τίτιος οἰκείον
δένδρον ἐν τῷ ἀγρῷ ἐφύττωσε Μα-
βίς, Μαβίς γνήσιον τὸ δένδρον μόνον,
εἰ ἐν ἑκατέρῳ δέματι, τὰς οἰκείας τὸ
φυτὰ δὲν ρίζας ἐξέτεινε. ¶ περὶ γὰρ
ταῖς οἰκείαις ἐκτείνῃ ρίζας, καὶ τὸ ὑποκεί-
μενης δράξῃ γῆς, τὴν πάλαι δεσπότου
ὅτι τὸ δένδρον μὴ δ' ἄλλοι ρίζωθῇ τὸ
εἰρημνόν φυτὸν, μετὰ τὴν αὐτὴν ἢ δε-
σποτεία ὅτι τὸ κύριον τὸ ἐδάφους ἐν ᾧ
ἔσται) ἀμέλῃ ἐντεῦθεν ἐζητήσῃ τὸ
ἔξω ὅ ἐμὸς ἀφ' ὧν γίγνεται ἐν τῷ
καίς ἀγρῷ, πλησίον τῷ ἐμῷ γηδίων,
δένδρον εἰς χωρίον βῆ τὸ τοῦ δεσπο-
τῆς μικρὸν ἐρπούσας ἢ ὑπὸ γλῶσσαν
ρίζας, ἐφ' ἡμέρας τὸ ἐμὸν ἀφ' ὧν, καὶ τὸ
μὴ δ' ἀξαι γῆς, καὶ καὶ δὲν ἐξέφω-
ζητήσεως γηνομένης, ἤρσεν ἐμὸν γί-
νη τὸ δένδρον. ὅτι γὰρ φυσικὸς ὁ δό-
ψος λογισμὸς ἐπ' αὐτῷ τὸ δένδρον εἶναι, εἰ-
περ ἡ ἐκείνη ἐν τῇ γῇ τὰς ρίζας ἔχει.

¶ Certè illud
constat, si in pos-
sessione consti-
tuto adificato-
re, soli domi-
nus petat do-
minum suam esse,
nec soluat pre-
tium materiæ
& mercedem
fabrorum, pos-
se eum per ex-
ceptionem do-
li mali repe-
li, utique, si
bonæ fidei pos-
sessor fuerit, qui
ædificauit. Nam
scienti alienum
solum esse, po-
test obici cul-
pa, quod ædifi-
cauerit temere
eo solo, quod
intelligebat al-
ienum esse.

31 ¶ Si Titius
alienam plantam
in solo suo po-
suerit, ipsius erit.
Et ex diuersis
causis, si Titius
plantam in Ma-
uij solo posuerit,
ita erit: si in
utroque solo
radices egerit
ante enim
radices
eius
cuius
Adeo autem
eorum quo
radices egerit
plantæ proprie-
tas eius com-
mutatur: ut si

vicini arbor ita terram Titii presserit, ut in eius fundum radices egerit, Titii efficiat ar-
borem dicemus, ratio enim non permittit, ut alterius arbor esse intelligatur quā
cuius in fundum radices egerit.

¶ Ideo prope
confinium ar-
bor posita, si e-
tiam in vicini
fundum radices
egerit, commu-
nis fit.

32. ¶ Qua ra-
tione autē plan-
ta, quæ terræ
coalescunt, so-
lo cedunt, ea-
dem ratione fru-
menta quoque,
quæ lata sunt,
solo cedere in-
telliguntur.

¶ Cæterum si-
cut is, qui in a-
lieno solo ædi-
ficauit, si ab eo
dominus petat
ædificium, de-
fendi potest per
exceptionē do-
li mali, secun-
dum ea quæ di-
ximus, ita eius-
dem exceptio-
nis auxilio tu-
tus esse potest
is, qui alienum
fundum sua im-
pensa bona fide
consecuit.

33. ¶ Literæ
quoque, licet
aureæ sint, pe-
rinde chartis,
membranisve ce-
dunt, ac solo
cedere solent
ea, quæ in ædi-
ficantur, aut in-
feruntur. ideo-
que si in char-
tis, membranif-
ve tuis carmen,

vel historiam, vel orationem Titius scripserit, huius corporis non Titius, sed tu domi-
nus esse videris. Sed si à Titio petas tuos libros, tuasve membranas, nec impensas scri-
pturæ soluere paratus sis, poterit se Titius defendere per exceptionem doli mali, uti-
que si earum chartarum, membrarumve possessionem bona fide nactus est.

34. ¶ Siquis in alie na tabula pinxerit, quidam putat tabulæ picturæ cedere. aliis videtur
picturam qualiscunque sit tabulæ cedere. Sed nobis videtur melius esse, tabulæ pictu-
ræ cedere. Ridiculū est. n. picturam Apellis, vel Parrhasii in accessione vtilissimæ tabulæ

¶ ὁ δὲ ἐν τοῖς ὅροις ἀπὸ δύο ἀ-
ρχῶν ἀναφυεῖ δένδρον, ἐκταθείσθαι ὅ-
τι τοῦτο ῥίζαι ἐκάτερον κατέλαβον
ἀρχὴν, κοινὸν γνήσιον τὸ δένδρον.

32. ¶ Ὡστερὶς γὰρ τὰ φυτὰ τὰ ἐν τῇ
γῇ ἐξ ἐφόδων καὶ ἀνζανόδων, ἐκείνου
γίνεται τῆς δεσπότου τῆς ὑποκειμένης γῆς,
πρὸς αὐτὰς λόγῳ καὶ τῶν ἀπειρομένων, κοῖον
οἶκος, κρεῖδη, καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπείκει
τὰς ἐδαφεί. ¶ Ἀλλ' ὥστερ' ὁ βοναφίδει
κτίσας ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, ἐναρ-
μόθῃ in rem, ὅτι τῆς δόλῃ πα-
ραγραφῆς ἐαυτὰς ποιεῖ τὸ ἀζήμιον, ὁ-
μοίως δὲ καὶ ἀπείρας τοῖς οἰκείοις δα-
πανήμασι τὸ ἀλλότριον ἀλῶν, εἰ βο-
ναφίδει τὸ πεποίηκεν, ὅτι τῆς δόλῃ
παγραφῆς ἐξεῖ τὸ ἀσφαλές.

33. ¶ Εμοὶ εἰς λαβὼν χάρτας, ἢ ἐ-
μας μεμβράνας, ἐνέγραψέ τι ἐν ἑν-
τῷς καὶ βιβλίον κατέσκηδ' αὖτε καὶ ταῦ-
τα καὶ ἢ μνήσιν τῆς ἐδαφεί, εἴκει τὰ
ὀπκιμένα τῷς ὑποκειμένοις, εἰ καὶ τὰ
μάλιστα χρυσῶς ὅτι τὰ ὀπιτεθέντα
γράμματα, καὶ γὰρ γίνονται τῆς βιβλίας
δεσπότης ἀδελφοῦ δὲ ὅτιν ἐῖτε ἐμ-
μεξον ἢ ἑπός, εἴτε ἰσοεικόν, εἴτε ῥητο-
εικόν ἐνέγραψέ λόγον ὅθεν καὶ ἀνέλω
τὴν in rem καὶ τὸ βιβλίον ποιήσαν-
τος, καὶ τὰ δαπανήματα τῆς παραγραφῆς μὴ
καταβαλὼν ἐτοίμως, ἐκβληθήσεται
ὅτι τῆς δόλῃ παγραφῆς, ἐν ᾧ βο-
ναφίδει νομίζω ὅτι ταῦτα γράψας.

34. ¶ Λαβὼν τις ἀλλοτρίαν σάνίδα, καὶ
ἐξ αὐτῆς ἔγραψε, καὶ εἰκόνα κατέσκηδ' αὖτε
τὴν ὅτιν ἢ εἰκὼν ἐζητήθη καὶ οἱ μὲν λέ-
γουσι τὸ ζωγραφὸν γίνεσθαι δεσπότην

¶ Vnde si in cōfiniis duo-
rum fundorum nascatur
arbor, cuius radices utrū-
que in fundum porrigan-
tur, communis hæc arbor
fiet.

32. ¶ Porro quemadmo-
dum plantæ quæ in terra
aluntur crescuntque, eius
fiunt qui & subiectæ ter-
ræ dominus est, eadem ra-
tione & quæ feruntur, ut
frumētum, hordeum, quæ
quæ alia his similia, solo
cedunt. ¶ Sed & quemad-
modum bonæ fidei ædifi-
cator in alieno solo, actio-
ne in rem petitus, indem-
nem se conseruat per ex-
ceptionem doli : ita per
eandem doli exceptionē
tutus erit qui sua impēsa
fundum alienum conse-
cuit, dum bona fide id fe-
cerit.

33. ¶ Chartas meas aut
membranas aliquis abstu-
lit, & aliquā in his scripsit,
libellūque composuit :
& hic ad similitudinē soli
superficies subiecto ce-
dit : etiam si maximē au-
reæ sint quæ inscriptæ
sunt litteræ : etenim domi-
nus ego libelli fio. Neq.
interest, carmen sit, an hi-
storia, aut oratio rhetori-
ca, quod inscriptum est.
Vnde futurum est ut si in
rem agens aduersus eum
qui libellum fecit, refun-
dere impendia scripturæ
paratus non sim, doli ex-
ceptione submouear, dū
bonæ fidei possessor fue-
rit qui scripsit.

34. ¶ Aliquis aliena accepta
tabula, pinxit in ea, ima-
ginēque effinxit. Quæ-
ritur est utrius hæc ima-
go sit? Et existimant qui-
dam pictorem tabulæ do-

a ὁ ποσὶ τῶν ἀ-
πὸν confinium
Glossa συνο-
εία.

b Argumentū
a plantatione,
ad sationem l.
9. ff. de acquir.
rerum domi-
nio.
c d l. 9.

d Edificanti
in alieno bona
fide quæ exce-
ptio aduersus
soli dominum
cōpetat.

e ἢ μὲν ἢ ἢ
nō legit Har-
mo 2. t. 2. §. 42.
sed dicitur etiā
ὁ χάρτης.

f Argumentū
a solo ad
chartam : ab
ædificio ad scri-
pturam.

g l. 9 §. 1. ff. de
acquir. rerum
dominio 2. Ga-
ius 1. c. 6.

h ἢ ποσὶ ἐμμε-
ξον, pro car-
mine, oratione
mensurata.

i ῥητορικὸς λό-
γος pro oratio-
ne.

k Pictura v-
trum cedat ta-
bulæ, an vero
tabulæ pictu-
ræ.

l. ins per
quas personas
vniuersi ad-
quirunt. l. 9 §. 2.
ff. eod. 2. Har-
monop. 1. §. 42.

a In ea sententia fuit Gaius 1. tit. 2. §. 6. in f. Paulus l. 23. §. 3. ff. de rei vindicat. Sane Gaius l. 9. §. 2. ff. de acquir. rerum domino nominatim putat, tabulam picturæ cedere. **b** Picturæ cedit tabula.

e Parrhasiū habuit vilissimæ tabulæ hic falso Romanum facit, cū fuerit Ephesius. Simili errore Faber Apellē Indæum facit, cū fuerit Cons. unde κατ' ἐξοχήν Cons. dicitur Ouidio 4. de Ponto. **d** Quidem directam l. 9. §. 2. ff. de acquir. rerum domino. **e** Utilis in re actio datur quasi domino.

f Fructus l. 10. na fide percepit utrum sunt percipientis. **g** Bona fidei causa hic adferuntur ex ror & iustus iustus. **h** Fructus naturalis ratione sunt eius qui bona fide tanquam suū aut iustum esse existimans, alienū coluit, ex quo fructus percipit. de quo vide qua scripsi ad l. 22. Co. de rei. vindic.

minum fieri, & tabulam picturæ cedere. Alii contra, eū qui tabulæ fuerit dominus, & picturæ dominum fieri dicunt, qualescunque tandem ea sit pictura. Imperatori vero nostro prior sententia magis placuit: & eū qui pinxerit, imaginis dominum vult fieri. Ridiculū enim putabate esse, picturam Appellis (fuit is pictor apud Græcos præstantissimus) aut Parrhasij (magnum hic apud Romanos nomen

cedere. Vnde si tabulæ dominus in possessione imaginis sit, pictor qui actio in rem proposita, preiudicium tabulæ non vult redere, doli exceptione submouebitur. ¶ Quod si is qui depinxit, imaginem possideat, tunc dominus tabulæ, directam quidem in rem actionem habere non potest: nam per impositionem picturæ, dominio tabulæ excidit: sed datur ei utilis in rem quasi in agendo, tanquam dominū, experiri dicat. Sed & si utili in rem agens, sumptus in pingendo factos, ei qui bona fide pinxit, nolit restituere, doli exceptione expellitur.

Procedit autē hic tractatus, eousque dum de Dominio imaginis quaeritur. Nam illud in confesum venit, siue is qui pinxit, siue alius quispiā, tabulam furto abtulerit, furti actionem aduersus furem dari domino.

35 ¶ Quum Dominum esse te putarem, alienum de te fundum emi, aut dono accepi, vel ex alia iusta causa, bona fide tamē, veluti ex permutatione. Ratio naturalis dominum esse me vult perceptorū

τ'σανίδος, καὶ πὺν σανίδα εἶκιν τῇ γραφῇ ἐπερὶ αὐτῇ τ' τ'σανίδος δεσπότῳ, καὶ τ' γραφῆς κύριον γίνεσθαι φασι, ὅποια δὴ ποτε εἴη γραφή· ὃ ἡμετέρος βασιλεὺς πὺν περὶ τὸν μέλλον ἐδέξατο γνώμῳ, καὶ τ' ζωγραφῆσαντα, τ' εἰκόνθ' ἐβλέψεν γίνεσθαι δεσπότῳ κατὰ γέλασον γὰρ ἐνόμισεν εἶναι, τ' Απελλοῦ ζωγραφίαν (ζωγράφου δι' ἐξοχῆς, τῇ παρ' ἑλλησιν ἀεὶς δούσαντων) ἢ Παρρησίᾳ (δουκίμῃσε ἡ ἐξοχὴ πρὸς Ρωμαίοις) ὑπέκρινεν τῇ εὐτρεστῇ σανίδι ὅθεν εἰ ὁ τ'σανίδος δεσπότης ἐν κατοχῇ γέρονε τ' εἰκόνθ', ὃ ἡ ζωγραφῆσας ἐλθὴν κινᾶν κατ' αὐτῇ πὺν in rem, δὲ μὴ καταβαλὼν τὸ τ'σανίδος τίμημα, δὲ τ' δόλῳ πρὸς γραφῆς ἐκβληθίσε. ¶ Εἰ ἡ ζωγραφῆσας νέμεται τ' εἰκόντα, τότε ὁ τ'σανίδος δεσπότης, ἀρέκταται μὲν ἔχειν in rem οὐ δυνάται. (ἔξέπεσε γὰρ τ' δεσποτείας τ' γραφῆς ἐπιτεθείσης) δίδωται ἡ αὐτῇ utilis in rem, ἡ αὐτῇ ἔπειτα λέγῃ ὡς ανειῖ ὑπῆρχεν δεσπότης. Τῇ ἡ εἰρημὸν ὑτὴν in rem χροῖμεν, εἰ μὴ πρὸς ἀλλήλα πρὸς πὺν ζωγραφίαν γνώμῃα δαπανήματα τὰς βοναφίδε ζωγραφῆσαντι, ἐξωδεῖται δὲ τ' δόλῳ πρὸς γραφῆς καὶ ταῦτα μὲν τετρακτῆσαι, ὅθεν ὅτι τῇ δεσποτεία τ' εἰκόνθ' ἐκείνο γὰρ τ' ὡμολογημένων ὅτιν, ὅτι εἴτε ὁ ζωγραφῆσας ἐκλεψέται τ'σανίδα, εἴτε ἑτέρος τις, δίδωται τὰς δεσπότη ἡ φέρη καὶ τ' κλέπτει. **35** ¶ Ἐπεὶ πρὸς δούσαν εἶναι δεσπότῳ, ἀλλ' ὁ τ' εἰς ἡ γέρονε πρὸς τὸν αὐτῇ ἡ δωρεῶν ἔλαβον, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀλόγου, βοναφίδε μὲν τὸς, οἷον ἀπὸ περιμετατρίονθ', ὁ φυσικὸς λόγος ἐβλέψεν δεσπότῳ γίνεσθαι μετὰ λη-

cedere. Vnde si à Domino tabulæ imaginem possidente, is qui pinxit eam petat, nec soluat pretium tabulæ poterit per exceptionem doli mali submoueri.

¶ At si is qui pinxit, eam possideat, consequens est, ut utilis actio domino tabulæ aduersus eum detur: quo casu, si non soluat impenfam picturæ, poterit per exceptionem doli mali repelli: utique si bona fide possessor fuerit ille, qui picturam imposuit. Illud enim palam est, quod siue is, qui pinxit, subripuit tabulas siue alius, competit domino tabularum furti actio.

35. ¶ Si quis à non domino quem dominū esse crediderit, bona fide fundū emerit, vel ex donatione, aliave qualibet iusta causa, a quē bona fide acceperit: naturali ratione placuit fructus quos percepit, eius esse pro

cultura & cura,
& ideo si po-
stea dominus
superuenerit,
& fundum vin-
dicet, de fructi-
bus ab eo con-
sumptis age-
re non potest.

¶ Ei vero qui a-
lienum fundum
sciens possede-
rit, non idem co-
cessum est: ita-
que cum fundo
etiam fru-
ctus, licet con-
sumpti sint, co-
gitur restituere.

36. ¶ Is vero,
ad quem usufructus fundi
pertinet, non a-
liter fructuum
dominus effici-
tur, quam si i-
pse eos perce-
perit.

¶ Et ideo licet ma-
turi fructi-
bus, nondum
tamen perce-
ptis decesserit,
ad heredes e-
ius non perti-
nent sed domi-
no proprietatis
acquiruntur.

¶ Eadem fere
& de colono di-
cuntur

37. ¶ In pecu-
dum fructu e-
tiam foetus est,
sicuti lac, pilus,
& lana. itaque
agni, hoedi, &
vituli, & equu-
li, & seculi sta-
tiam naturali iu-
re domini fructuarij sunt.

¶ Partus vero ancillae in fructu non est: itaque ad domi-
num proprietatis pertinet. Absurdum enim videbatur, hominem in fructu esse: quum

φθέντων καρπῶν, δὲ πλὴν ὅτι μέλει αὐ-
τῶν πλὴν φροντίδα ἡ ἐν αὐτοῖς ἐποιο-
σάμεν. διὸ μὴ ταῦτα ὡς ἀγρομέδους
ὁ τ' ἀγρὸς δεσπότης, καὶ δὲ τ' in rem
ἐκδικῶν τ' ἀγρὸν, & δεμίαν ἀγωγὴν
ἔξει κατ' ἐμοῦ πρὸς τῶν καρπῶν, οὓς ἐν-
τεῦθεν λαμβάνων ἐδαπάνησα. ¶ Εἰ
ἢ εἰδὼς ἀλλοτρίον ἐνεμήθην ἀγρὸν
οὐ τεύξομαι αὐτῶν· ἀμέλει τοι τ' ἀγρὸν
ἀποκαθίς ἂν ἀναγκάζομαι μὴ τῶν ἐν-
τεῦθεν ληφθέντων καρπῶν, εἰ καὶ τού-
τοις ἐτυχὼν αἰαλώσας.

36. ¶ Ἰδὲ αὐτὸς ἀγρὸς ἐγὼ μὲν εἶχον τ'
περιεταίαν, ὅσῳ ἢ οὐκυφρα-
κτον & χ' ἐτέρως σὺ ἐκυφρακτοῦ ἀ-
εἶθ' τῶν καρπῶν γνήσιον δεσπότης, εἰ
μὴ τούτοις λάβης ἀπὸ τ' γῆς. ¶ Διὸ, εἰ
πεπείσθον ὄντων τῶν καρπῶν, καὶ τῇ γῇ
σωτημυρίων, συμβῇ σε τελευτῆσαι,
οὐ λήψεται τούτοις ὁ σὸς κληρονόμος,
ἀλλὰ πάντες περιεταίᾳ διοίσουσι.
¶ Ταῦτα γὰρ ἔστι καὶ ἐπὶ τοῦ κολο-
νοῦ δ' ἐντέστι τῷ μισθωσαμένῳ. εἰ μὴ γὰρ
μισθώσῃ τοῖς ἀγρὸν, οὐ περιετὸν γνή-
σιον δεσπότης τῶν ἐντεῦθεν λαμβανο-
μένων καρπῶν, εἰ μὴ τούτοις ἐξέλῃς τ'
γῆς τὸ fere ἢ ἢ τ' ἔστι γὰρ ἐπὶ παρέλκετ'.

37. ¶ Επειδὴ ἢ πρὸς ἐκυφρακτοῦ
διελίχθην ἀγροῦ, ὁφείλεις εἰδέναι
ὅτι ἐκυφρακτοῦ θρεμμάτων, ὅστις ἢ
ὅς αὐτῶν γονή, ὡς περὶ τὸ γάλα, καὶ αἱ
τείχες, καὶ τὸ εἶον τοῖς ἀγροῦ οἱ ἀρ-
νοί, καὶ οἱ εἰφοί, καὶ οἱ μόχοι, καὶ οἱ μι-
κροί ἢ ἢ ποιοί, ἅμα τῶν τεχνῶν, φυσ-
καὶ λόγῳ τ' δεσποτείας γινόντ' ἐπὶ οὐ-
κυφρακτοῦ ἀρίσ. ¶ Οἱ ἢ τ' κετοὶ τ' δε-
επαίτης οὐκ εἰσὶν ἐν καρπῶν· ὅθεν εἰ

fructuum, propter cultu-
ram curamque quā in his
adhibui. Quapropter, si
postea superueniens fundi
dominus, fundum per in-
rem actionem vindicet,
nullam aduersum me ha-
bebit actionem de fructi-
bus illinc perceptis, & a
me consumptis. ¶ Quod
si sciens alienum fundum
posse, fructus non lucra-
bor, sed una cū inde per-
ceptis fructibus restitue-
re fundum cogor, etiam si
forte consumpti sint.

36. ¶ Eiusdē fūdi ego pro-
prietatē habeo, tu vsum-
fructum. Non aliter tu v-
sufuctuarius fructuum
dominus fies, quā si eos
a terra perceperis. ¶ Qua
propter si maturis iā fru-
ctibus, & terrae adhuc ad-
haerentibus, mori te con-
tingat, non capiet eos he-
res tuus, sed proprietario
acquirētur. ¶ Eadem ferē
& de colono dicūtur, hoc
est, de eo qui mercede cō-
ducit. Nā si tibi fundum
mercede locauerim, non
ante fructuum, qui inde
percipiūtur dominus fies,
quā eos a terra separa-
ueris. Quod autē dictum
est, Ferē, parelcon est, &
explēdæ orationis gratia
additum.

37. ¶ Quoniā verō nō ni-
hil de usufructu fundi dis-
serui, scire debes, in pecu-
dū usufructu esse foetum
ipfarum, ut & lac, & pilos
& lanam. Quocirca & a-
gni, hoedi, vituli que, &
equuli, simulatque editi
sunt, naturali iure usufru-
ctuarii sunt. ¶ Ancillarū
autem partus non sunt in
fructu. Vnde si tibi ego

a Fructus ma-
la fide ex alie-
no percepti non
sunt percipien-
tis.

b πρὸς περὶ τα-
πλὴν hic acci-
pi pro proprie-
tate.

c Fructus quē
admodū siant
usufructuarij.
d Colonus est
qui mercede
conducit.

e v. 3 Harmo-
nop. 8. 5. 3.

f Fructuarius
fructus suos an-
te non facit
quā a terra
eos separandū
rit Eadem fe-
re dicuntur de
colono. Imō pe-
ne eadē. Theo-
philus putat,
fere superua-
cuc adiungi. Sa-
nē falso. Est e-
nim usufru-
ctuarij & colo-
ni differentia.
Mortuo usu-
fructuario, pe-
rit usufructus,
mortuo colono
non perit l. 10.

g Cod. de locato.
§. ult. inf. de lo-
cat. §. ult. inf.
de v. s. f. Colli-
guntur & alia
differentia ex
l. 26. ff. de fur-
tis & l. 12. §.
Iulianus ff. de
usufructu.

h παρὰ τὸν
Suidam αἰσίων
h l. 28. ff. de v-
suris. l. 68. ff. de
usufructu.

i μικροί ἢ ἢ
ὡς ἂν ὁστὶς ἐ-
quuli & equu-
lei & equu-
lei. de quo plu-
ra simp. ad l.
12. §. 15. ff. de
suris.

ancillæ meæ vsumfructū cōcedam, tu quidem pro fructus ministerium eius habebis, & manus operā: quod verò natum ex ea fuerit, proprietario acquiratur. Absurdum enim visum est, hominem cōnu-merari inter fructus, quū hominum causa fructus omnes rerum natura cōparauerit.

a. πρὸ τῆς πα-
προβὰς νο-
cat, oues qua-
rum proprie-
tas aliena: qua
initio usufru-
ctus constituti
usufructuario
data sunt.

38 ¶ Quod si quis gregis habeat vsumfructum, in locum demortuorum capitū, ex foetu usufructuarius summittere, & numerum implere debet. Sic enim id Iuliano videtur. Verbi gratia, concessi tibi vsumfructum gregis centum ouium, euenitque ut triginta oues morerentur, & quinquaginta nascerentur: triginta ex his, prioribus debes addere, ut datū tibi numerum conferues, & ita reliquas viginti, tuas facies. Sin verò vineæ tibi, aut etiam fundi vsumfructum concessi, in locū demortuarum, vel senio confectarum vitium, & in locum laborantium vel deiectarum arborū, alias substituere debes. ¶ Oporter enim te rectē, & ut virum integrum decet, fundum colere, cuius tibi vsumfructus concessus est, & ita versari, ut optimus paterfamilias versaretur.

b l. 7. in f. l. 18.
l. 19. ff. de usu-
fructu.

c. x. πρὸ τῆς
ἀγαθῶν dixit
pro more boni
patrifamilias
quamquā
καλῶς οἰκῶ
δεσπότης paulo
post mentionē
faciat.

d. adde § ult.
inf. per quas
personas cuiq.
adquiratur.
e. τὸ φύσι δι-
κῶν, pro natu-
rali equitate
posuit. De be-
neficio appo-
lat lex unica
C. de thesau-
ris.

f. l. 3. § penult.
ff. de iure fisci.

39 ¶ Quidam thesaurum in fūdo suo reperit, diuus Hadrianus naturale ius secutus, repertori thesauri cōcessit, idēque statuit si quis in sacro aut religio-fo loco forrufo casu repererit. Quod si quis in alieno fundo non data ad hoc opera, sed fortuito

ἀπαχρήσω σοι ἐγὼ τὸ ἐμῆς δεξα-
πάνης τὸ εὐφροσύνη, σὺ μὲν ἐξ ἧς ἐν
καρπῶ τὸ ὑπηρεσίαν αὐτῇ, καὶ πλὴν ἀπὸ
χρῆσιν ἐργασίαν τὸ ὅ τεχέν, τὸ τὸ παρ-
πειραίει (γίνε) δεσποτείας ἀνόντον
γὰρ ἐνομίσθη, ἀνθροπον α συναει-
θμεῖς τοῖς καρποῖς, ὅποτε πάντας
αὐτῶν καρποὺς ἢ τῆς πραγμάτων φύσις
χάριν ἐπενόησε τῆς ἀνθροπων.

38 ¶ Εἰ δὲ ἀγέλης ἔχει τις εὐφρο-
κτον, εἰς τάξιν τῆς τῆς τῆς τῆς νε-
φαλῶν, ἐν τῇ γονῆς ὁ εὐφροσύνη ἀ-
ειθῶς ὑποβάλλειν, καὶ τὸ ἀειθρὸν ἀνα-
πληροῦν ὁφείλει τὸ γὰρ καὶ Ἰουλιανὸς
δοκεῖ οἷον παρεχώρησά σοι εὐφρο-
κτον ἀγέλης περὶ πάντων ἑκατόν, συνέ-
βη τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς
χρῆσιν ὅ πενήκοντα, δεῖ σε τὰ ἑκα-
κοντα συναναμίξαι τοῖς περὶ τὸ
ποῖς, ὥστε σὺ ζῆς τὸ δεδομένον σοι
ἀειθρὸν, καὶ ἔτω τὰ λοιπὰ εἴκοσι πε-
ρατὰ ἐξ ἧς ἐν δεσποτεία εἰ δὲ ἀμπε-
λῶν, ἢ γρου καὶ αἰθρῶν, εὐφροσύνη
σοι παρεχώρησα, εἰς τάξιν τῆς τελευ-
τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς
λων, καὶ εἰς τὰς τῆς τῆς τῆς τῆς τῆς
καταπεσόντων δένδρων, ἔπερα ὁφεί-
λεις ἀντικαθίσταν. ¶ δεῖ γάρ σε ὁρθῶς
καὶ κατὰ τὸν ἀγαθὸν ὅτι μὴ εἰς τὸ
αἰθρῶν οὐ παρεχώρησά σοι εὐφρο-
κτος, καὶ ἔτω δὲ γίνεσθαι ὥς ἀνθροπων
καὶ αἰθρῶν οὐ παρεχώρησά σοι εὐφρο-
κτος.

36 ¶ Εὐρετὶς θησαυρὸν δὲν τὰ ἰδίῳ
ἀγαθῶν ὁ θεὸς ὁ ἄριστος Ἀδριανὸς τὸ φύσι e-
συλάξας δικαίον, τὰ δὲ ἐόντι παρεχό-
ρησε τὸ θησαυρὸν τὸ αὐτὸ κελεύσας
εἰ τις ἐν σάκρωτι ῥήγι μισθῶ πῖπῳ ἐν
τύχῃς εὖρη· εἰ δὲ τις ἐν ἀλλοξίῳ ἀ-
γαθῶν, καὶ ἐξ ἐπίτηδες, ἀλλὰ τυχερῶς

omnes fructus
rerum natura
gratia hominis
comparauerit.

38. ¶ Sed si gre-
gis vsumfructū
quis habeat, in
locum demor-
tuorum capitū
ex foetu fructu-
arius submitte-
re debet (ut &
Iuliano visum
est & in vinea-
rum demortua-
rum, vel arbor-
um locū alias
debet substitu-
ere. Rectē. n. co-
lere, & quasi bo-
nus paterfami-
lias uti debet.

39. ¶ Thesau-
ros, quos quis
in loco suo in-
uenerit, diuus
Adrianus natu-
ralem aquita-
tem sequutus,
ei concessit, qui
eos inuenerit.
Idēque sta-
tuit, Si quis in sa-
cro aut religio-
so loco, fortui-
to casu inuene-
rit. At si quis in
alieno loco non
data ad hoc ope-
ra, sed fortuito
inuenērit, dimi-
dium domino
conces-
sit, &

fit, & dimidium inuentori. ¶ Et conuenienter, si quis in Cæsaris loco inuenierit, dimidium inuentoris, & dimidium esse Cæsaris statuit. ¶ Cui cōueniens est, ut si quis in fiscali loco, vel publico, vel ciuitatis inuenierit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci, vel ciuitatis.

40 ¶ Per traditionem quoque iure naturalis res nobis acquiruntur. nihil enim tā cōueniens est naturali æquitati, quā voluntatem domini volētis rem suam in alium transferre, ratam haberi. & ideo cuiuscumque generis sit corporalis res, tradi potest, & a domino tradita alienatur. Itaque stipendiaria quoque, & tributaria prædia eodem modo alienantur.

εἴρεθ' ἡμῶν, τὸ ἥμισυ τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας συνχωρήσας Ἀδριανῷ. ¶ ὁ δ' αὖ ἀκολουθῶν ἐάν τις ἐν βασιλικῷ τόπῳ εἴρεθ' ἡμῶν, τὸ μὲν ἥμισυ τῆς δεσποτικῆς παρέξῃ τῷ βασιλεῖ, τὸ δ' ἥμισυ, ὃ δὲ ἄλλοι καταδεξέσθαι. ¶ Εἰ δ' ἡ καὶ τις ἐν πολιτικῷ τόπῳ, ἢ φισκαλίῳ ὁρῇ, ὥσπερ τὸ μὲν ἥμισυ ὃ δὲ ἄλλοι καταδεξέσθαι, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ δὲ φίσκῳ (ἢ γὰρ ἡ πόλις) λήψεται.

40 ¶ Φυσικὸς ὁ πόρος κτήτεως ἐστὶ καὶ ὁ τῆς ἐξουσίας, καὶ τὸ ἐξουσιάζειν, καὶ τὸ ἐξουσιάζων, καὶ τὸ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρας μεταδίδωμι, καὶ ἀπὸ λατῶν, καὶ ἀπὸ ἐργῶν, καὶ φυσικῶν τῶν πραγμάτων ἐχρυσά. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῇ φύσει συνάδει ἢ τὸ βεβαίου καὶ τῆς δεσποτικῆς γνώμης τὸ οἰκεῖον πᾶσι μεταπιδέναι εἰς ἕτερον. εἰς δ' τὸ δὲ ἐξουσιάζειν μεταδιδόναι μετὰ τὴν δεσποτείαν, δεῖ ταῦτα συνδραμεῖν, ὥστε δεσπότης εἶναι τῆς ἐξουσιάζουσας, καὶ ψυχῇ τῆς βούλεως μεταδιδόναι τὴν δεσποτείαν, ποιῆσαι τὴν ἐξουσιάζουσαν, καὶ σωματικὸν δὲ τῆς ἐξουσιάζουσας σωματικὸν ἐμὲν δὲ τῆς εἰρησέειπον, ἐπεὶ δὴ τὰ ἀσώματα, ἀφῆς ὅσα κρείττονα, οὐκ ἐπιδέχονται ἐξουσιάζουσαν δεσποτίαν, ὥστε τῆς ἐξουσιάζουσας δεσποτίαν, οὐδὲν αὖ μετὰ τὴν δεσποτείαν ὡς οὐκ ἔχει. ψυχῇ δὲ βούλεως ποιῆσαι δεσπότην τὸ λαμβάνοντα, δὲ τῆς πᾶσι καταδεχέσθαι ἡ δὲ ἐξέλω τὴν χεῖρσιν καὶ τὴν πᾶσι καταδεχέσθαι ἐπὶ τοῦτων γὰρ, εἰ καὶ σωματικὸν τὸ πᾶσι, καὶ δεσποτικὸν τὸ ἐξουσιάζων, ἀλλὰ πᾶσι δίδωσι μὲν ὅτι ἐστὶν ἀναλαμβάνειν ἐλπίζων ταῦτα, οὐδὲν δὲ ὅποιον δὴ ποτε ἐστὶ τὸ πᾶσι δίδωμι πᾶσι ὑπὸ τῆς δε-

thesaurum repererit, dimidium eius domino soli cōcessit Hadrianus. ¶ Per consequens igitur, si quis in Cæsaris loco thesaurū repererit dimidium thesauri Cæsari præstabit, dimidium sibi repertor retinebit. ¶ Sed & si quis publico in loco aut fiscali repererit, eodem modo repertor dimidium lucrabitur, & dimidium fiscus aut ciuitas accipiet.

40 ¶ Est & naturalis adquirendi modus per traditionem. Et quid est traditio? Est de manu in manum translatio, naturalem quendam minimēq. multæ solēnitatis actū & qui facile absolui possit, continentens. Neque enim aliud tā nature conuenit quam domini voluntatem in alterum rem suam transferentis, ratam haberi. Ut autem traditione dominiū transferatur, hæc necesse est ut cōcurrant: nā & eum qui tradit dominum esse oportet, & animo volentis dominium transferre, traditionem facere, & corporale esse id quod traditur. Corporale ideo dico, quod incorporea, cum tactum fugiāt, traditionē non recipiant. Ideo quoque dixi tradentem esse dominum debere, propterea quod is qui dominus non est, dominium quod non habet, transferre non possit. Sed & hoc adiectum est, animo volentis eum dominum facere qui accepit, ut commodatum & depositum exciperetur. Nam his in rebus & corporale est quod traditur, & qui tradit, dominus est. sed tradit, paulo post se sperans recepturum. Nec referre oportet, ut qui eā pinor quale sit id quod a domino traditur, siue

πολιτικὸν ἢ βασιλικὸν τοῦτον τοῦτον publicum locum ciuitatis commodum vertisset, quod & vox sequens πόλις satis indicat. Proinde ut singula singulis reddantur Theaurū ἐν πολιτικῷ τόπῳ reperitur, pro parte dimidia fieri τῆς πόλεως δόξα, at non fisci, ἐξουσιάζουσας ὅτι αὐτὸν reperitur, pro parte quoque dimidia fisci fieri, non ipsius ciuitatis.

b Traditio quid. adde l. 9. §. 3. ff. de acquir. rerum dominio.

c Traditionē ἀπὸ ἐργῶν hoc est citra solēnitatem fieri ait. quia in re a mancipatione differre colligimus quod & indicat Ulpianus tit. de dominis 19. §. 3. 4. 5. 6. 7.

d Traditio videtur recte fieri quæ concurrere oportet.

e proinde α' αὐτὸν hoc est incorporalia non traduntur.

f Corporalia tantum traduntur.

g Tradentem dominum reā tradita esse oportet.

h Traditio a ut dominium transferatur necesse est rem reddere eo animo, ut qui eā accipiat, eius sit dominus.

prædium Italicum, siue possessiones stipendiariæ, aut tributariæ. ¶ Vocamus autem stipendiarias & tributarias possessiones, quæ in prouinciis sunt, principis iussu à populo occupatæ. Appellationis verò huius inde fluxit occasio. Quidam apud veteres Romanus Imperator, quum toto orbe subactò, virtus eius in magna Romanorū admiratione esset, prouincias omnes diuisit: & quasdam sibi retinuit, alias populo reliquit. Quas populus acceperat, ex stipendiariæ inde appellatæ sunt, quod stipēs ēxον, i. collationē significet, & particularim argenti aliarūque rerū factā collectionē. Quam igitur minutula quædam prouinciales ex his quæ apud ipsos nascebantur, collectione facta, mitterent populo, vt ea in vsus suos & voluptates impederet, factum est vt prouinciæ stipendiariæ dicerentur, & deinde consequēter, domus quæque & prædia stipendiaria. Imperatoris verò prouinciæ dictæ sunt tributariæ, quoniam tributū est graue illud vectigal quod Princeps prouincialib⁹ suis in dicebat, eo nomine, quod magnos alendis exercitibus sumptus faceret. Qui autem ex largitione populi vel principis stipēdia vel tributaria habebant prædia, domini illorū non erant: verū dominium aut apud populum erat, aut apud principē: sed vsum fructum eorum habebant, & plenissimā detentationem, ita vt & transferre possēt, & ad heredes transmitterent. Nam Italicorū fundorū domūmq. domini dominiū habebant.

απότου, είτε ἀγροὺς Ἰταλικούς, είτε σιπενδάρια κτήματα, είτε τειβεταρία. ¶ σιπενδάρια ἢ καὶ τειβεταρία λέγετο τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δακτύλῳ κτήματα, βασιλικῇ κηρὸς τῇ πότῃ δῆμου κατὰ τοῦ μὲν τῇ ἐπαρχίας αὐτῇ γέγονεν ἐντεῦθεν ἢ παλαιῶν. ὁ παλαιὸς Ρωμαίων βασιλεὺς ἐπὶ πάσης κρατήσεως γῆς, θαυμασταὶς ὁ παλαιὸς Ρωμαίων ἐνεκα τοῦ οἰκίας ἀνδρείας, διείλετο τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς μὲν, ἐκράτησεν αὐτὸς ἑαυτῶν. τὰς δὲ, ἀφώρισε πρὸς δῆμον καὶ αὐτὸς δῆμου ἐκλήθησαν σιπενδάρια ἐντεῦθεν ὅτι σίπες f. ὅτι ὁ ἔρανθ, καὶ ἡ μικρὸν γινόμεν τῇ ἀργύρῳ καὶ τῇ ἄλλων συνηγορίᾳ ἐπειδὴ οὐκ ὀλίγα πρὸς οἱ ἐπαρχῶν ἐκ τῇ παρ' αὐτοῖς γινόμενῳ συνάγοντες, ἐπεμποιον πρὸς δῆμον. ὅτι τὰ ταῦτα δαπανῶν εἰς οἰκίας χρείας τε ὅτι τῇ γῆς, ὅτι τῇ ἐκλήθησαν σιπενδάρια καὶ λοιπὸν ἀπολάθως, ὅτι οἱ οἰκίᾳ, ὅτι οἱ ἀγροὶ, σιπενδάρια. καὶ τῇ βασιλέως ἐπαρχίᾳ, ὅτι οἱ ἀγροὶ τειβεταρία. ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι τὸ βαρὺ τέλος ὅπερ ἐπέβαλε τοῖς οἰκείοις ἐπαρχῶν τῆς βασιλείας, ὅς πολλὰ δαπανῶν πρὸς τῇ ἐπαρχίᾳ ἀποτρεφῶν καὶ τὰ σιπενδάρια καὶ τειβεταρία ἔχοντες παλαιῶν, καὶ συγχώρησιν δῆμον ἢ βασιλέως, ὅτι ἔσαν δεσποτῆς. ἢ γὰρ δεσποτεία αὐτῶν ἢ ὅτι τὰς δῆμον, ἢ παρὰ τῇ βασιλείᾳ ἄλλ' εἶχον πρὸς αὐτοῖς χεῖρον, ὅτι ἐπικαρπία, καὶ πληρεσάτω κατὰ χεῖρον, ὅς διὰ αὐτῶν μεταφέρειν καὶ κληρονομοῖς παλαιῶν πρὸς τῇ Ἰταλικῶν ἀγρῶν ἢ οἰκίᾳ, οἱ δεσποτῆς πρὸς δεσποτεία εἶχον ἄλλ.

¶ Vocantur autem stipendiaria & tributaria, prædia quæ in prouinciis sunt: inter quæ, nec non & Italica prædia, ex nostra constitutione, nulla est differentia: sed si quando ex causa donationis, aut dotis, aut qualibet alia ex causa tradantur, sine dubio transferuntur.

Et Harmenopolium. h. Domus & prædia stipendiaria quid. i. Prouincia principis seu Tributaria. k. Tributum quid, sub præfecto pendiaris & tributariis antiqua differentia.

43 ¶ Hac ratione, si cui liberam potestatem fecero, rem meam ut vult administrandi, & is ex his rebus aliquid vendiderit tradideritque, in accipientem transfert dominium. Nam voluntate domini id facere videtur.

44 ¶ Inuenias autem & species quasdam seu casus, in quibus & sine traditione, nuda tantum voluntas dominio transferendo sufficiat: veluti, commodavi tibi librum meum, locavi tibi fundum meum, deponi apud te mensulam meam. Si postea tibi vendam hæc, aut donem, simul una cum donatione aut emptione, dominum te eorum facio, idque traditione non accedente. Nam quum ante apud te, naturalis dictarum rerum fuerit possessio de retentione, ob hoc solum, quod rem meam tuam esse velim, statim dominium eius tibi acquiritur, perinde atque si ex causa donationis, venditionisve, specialis traditio intercessisset.

45 ¶ Varias in horreo
merces reposui : tu mecum
egisti vt eas tibi venderẽ.
Contractu celebrato, sol-
uisti pretiũ. Si ergo hor-
rei clauẽs tibi, cum ab eo
haud longẽ abessem, tra-
diderim, statim sis mer-
cium dominus.

46 ¶ Interdū voluntate
mea trāsfero dominium,
& in personam incogni-
tam, de qua rogatus siue
ante traditionē, siue post
traditionē, dicere omni
no non possum, quænam
ea sit. Id autem contingit
in Prætoribus & Consuli-
bus, qui pro more, vel in
aduentibus vel in specta-
culis, iacere quædam so-
lēt in vulgus: & dominus

lata voluntas domini, transfert rei proprietatem: vt ecce, Prætores & Conſules cum miſſilia iactant in vulgus ignorant, quid eorum quiſque ſit excepturus, & quia volunt quod quiſque acceperit eius eſſe, ſtatim cum dominum efficiunt.

tam, de qua rogatus siue
ante traditionē, siue post
traditionē, dicere omni
no non possum, quænam
ea sit. Id autem contingit
in Prætoribus & Consuli-
bus, qui pro more, vel in
aduentibus vel in specta-
culis, iacere quædam so-
lēt in vulgus: & dominus

lata voluntas domini, transfert rei proprietatem: vt ecce, Prætores & Conſules cum miſſilia iactant in vulgus ignorant, quid eorum quiſque ſit excepturus, & quia volunt quod quiſque acceperit eius eſſe, ſtatim cum dominum efficiunt.

lata voluntas domini, transfert rei proprietatem: vt ecce, Prætores & Conſules cum miſſilia iactant in vulgus ignorant, quid eorum quiſque ſit excepturus, & quia volunt quod quiſque acceperit eius eſſe, ſtatim cum dominum efficiunt.

lata voluntas domini, transfert rei proprietatem: vt ecce, Prætores & Conſules cum miſſilia iactant in vulgus ignorant, quid eorum quiſque ſit excepturus, & quia volunt quod quiſque acceperit eius eſſe, ſtatim cum dominum efficiunt.

lata voluntas domini, transfert rei proprietatem: vt ecce, Prætores & Conſules cum miſſilia iactant in vulgus ignorant, quid eorum quiſque ſit excepturus, & quia volunt quod quiſque acceperit eius eſſe, ſtatim cum dominum efficiunt.

43 ¶ Γὰρ τῷ λόγῳ, εἰς αὐτοὺς αὐτοὺς
 ὡς ἀρχὴ πνὶ τῆ διοικεῖν ὡς βούλει αὐτῶν
 πνὶ ἐμὴ οὐσίαν, ὅτι ὁ ἐκ τούτων π
 πωλήσῃ τὰ ἀγαθὰ, ἐν ἑαυτῷ
 ση, μετὰφέρει πνὶ δεσποτείαν ἐπὶ τῇ
 λαβὸν τὰ δοκεῖ γὰρ γνώμη τῆ δεσπότητος
 τῆτο ἀνάγειν.

44 ¶ Εἰς β' ὁ ὕμνος πρὸς τὰ δέματα ἐν
οἷς καὶ ὡς ἀδούσεως χερεῖς, γυμνὴ δὲ
ὁμῶς βέλῃσις, ἀρκεῖ πρὸς τὸ μετα-
θεῖναι πῶς δεσποτεῖαν οἶον, ἔχρησά τοι
τ' ἐμὸν ἀγρόν, ἢ παρ' ἐδέμῳ τοι π' ἐ-
μὸν μεσέριον· ἐὰν μὲν ταῦτα πολλήτω
τοι ταῦτα, ἢ δωρήσωμαι, δὲ δέως ἄμα
τῇ δωρεῇ, ἢ ἄμα τῇ περὶ σέ, δεσπο-
τίῳ σε ποιεῖσθαι τῶν, καὶ ταῦτα ξαδιτ-
ζοῖσθαι μὴ γνῶμονος· ἐπὶ δὲ γὰρ περὶ
πῆρξε φυσικὴ καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ εἰ-
ρημίου περὶ ἀγρόν, ὅτι τὸ ὅτι
βέλομαι σοὶ εἶ) τὸ ἐμὸν περὶ ἀγρόν, δὲ
δέως ὡς γίνεσθαι τοι ἢ δεσποτεῖα, ὡς
σπερ εἰ δωρεῇ χάριν, ἢ γινῶν περὶ
σεως, γίνοντο ἰδικὴν τεραδιτζίων.

45|| Επεδὲ μιν ἐν ὥρείῳ φορτία
 ἔλαβον· διέχευεν μὲν αἶσα πάντα τοῖς
 πωλῆσαι συμφώνη· γνομῆς δὲ δώ-
 κας τὸ πῆμα· ἐὰν παρὲς πρὶ ὥ-
 ρειῳ, τὰς τὲ ὥρεις ἄρξαι δὲ τοῖς κλεῖς,
 εἰ δέ τις δεσπότης γινῇ τῶν φορτίων.

46 ¶ Πολλὰ κίς δ' ἰκὼν μεταφέρει
 δεσποτείαν ὑπὲρ Ἰνα τῷ ἐμοὶ ἀντιου-
 μένῳ· ἀλλ' ἔξ ἑσθ' ἡθις κὺ ἀλλ' ἑ
 ἐξ ὁδοῦ, κὺ μὴ τ' ἀλλ' ὁδοῦ. καὶ
 πὺ δ' ἡ αὐτὴ· εἰπεῖν τὸν τὸ ὅτι
 ἀλλ' ὁδοῦ· τὸ ὅτι συμβαίνει ὑπὲρ
 ἀλλ' ὁδοῦ, ἢ τῷ ὑπ' αὐτῶν, ἢ οἱ
 τινες εἰώ-
 θασιν· ἢ ἐν τῷ ἀλλ' ὁδοῦ· ἢ ἐν
 τῷ ἀλλ' ὁδοῦ· ἢ ἐν τῷ ἀλλ' ὁδοῦ·

43. ¶ Quara
tione, si cui libe
ra vniuersorum
negotiorum ad
ministratio per
missa fuerit a
domino, isque
ex his negotiis
rem vendiderit,
& tradiderit, fa
ciet eam acci
pientis.

44 ¶ Interdū
etiam sine tra-
ditione, nulla
voluntas domi-
ni sufficit ad re-
transferendam
veluti si r, quā
tibi aliquis cō-
modauerit, aut
locauerit, aut
apud te depo-
suerit, postea aut
vendiderit tibi
aut dotis nomi-
ne dederit. Quā
uis enim ex ea
caussa tibi eam
non tradideris,
eo tamen ipso,
quod patitur
tuam esse, sta-
tim tibi acqui-
ritur proprie-
tas, perinde ac
si eo nomine ti-
bi tradita fuis-
set.

5. ¶ Item si quis merces in horreo depositas vendiderit, simul etque clauēs horrei tradiderit emptori, transfert proprietatem mercium ad emptorē

46. ¶ Hoc amplius, interdum & in incertam personam col-

47. 70
tione ver
se videtur
pro dere
domino
tam occu
rit quis
eum domi
effici. Pro
licto aute
betur, quo
minus ea
te abiecer
id in nu
rerum su
esse nolit
que statim
minus ei
desinit.

ne causa
rum reru
in tem
leuande
caussa
tur: ha
non in
nent: q
lam est,
eo anim
quod q
habere
sed quo
cum ip
maris
lum
Qua de
fi quis
Etibus
sas, vel
ipso r
etus,
animo
rit, fur
mittit.
¶ Nec
duntur
re ab l
de r
rente
ligen
mini

47. ¶ Qua ratione verius esse videtur, si re pro derelicto a domino habitam occupaverit quis, statim eum dominum effici. Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente abiecerit, ut id in numero rerum suarum esse nolit: ideoque statim dominus eius esse definit.

8. ¶ Alia sane causa est earum rerum, quæ in tempestate levandæ navis causa eiiciuntur: hæc enim dominorum in permanent: quia palam est, eas non eo animo eiici quod quis eas habere nolit, sed quo magis cum ipsa navis maris periculum effugiat. Qua de causa, si quis eas fluctibus expulso, vel etiam in ipso mari nactus, lucrando animo abstulerit, furtum committit.

¶ Nec longè videntur discedere ab his, quæ de rheda currente non intelligentibus dominus cadunt.

δεσποτῆς αὐθιγῶς γίνε) ὁ λαβὼν. καὶ τοὶ ὁ ταῦτα ἀφίεις, ἀγνοεῖ τις ὑποδέχεται μὲν λείψανον τῆς ῥιπτομένης.

47. ¶ αὐτεῦθ' ὁ δῆλον, ὅτι ἐὰν τὸ ἐμὸν κατὰ φρονήσας πρᾶγμα ἴθι, καὶ τὸ ἐμὸν δὲ ποβάλω μετὰ κατὰ λαμβάνοντος αὐθιγῶς γίνε), ὅπερ λέγουσιν οἱ παλαιοὶ περὶ ἐρέλικτον. περὶ ἐρέλικτον δὲ ἐστὶν ὅπερ ὁ δεσποτῆς ταύτῃ ἔχων τὸ δέξιον ἀποβάλλει) ὥστε μὴ βούλεται αὐτὸ τὸ οὐκ εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀφαιρῆμα παύει) τῆς ἐξουσίας δεσποτῆς.

48. ¶ Ἐπεὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἐκείνων τῶν πρᾶγματων, ὅτι τινὰ δὲ τὸ συμβᾶσαν ἐν τῇ θαλάσῃ ἄλλω, κουφότερον οἱ πλείοντες βελόνηροι ποιῆσαι, τὸ ἐπικείμενον τῇ νηὶ βαρὺ ἀπεβάλλοντο. ταῦτα γὰρ τὰ ἀποβληθέντα, τῇ δὲ ἀποβαλλόντων μὲν δεσποτείας ὡμολογῇ) γὰρ τὸ τούτων ἀποβολὴν γινέσθαι, ὅτι τὸ μὴ βέλεται ταῦτα τὸ ἐαυτῶν δεσποτείας εἶναι αὐτῶν ἀποβάλλοντας, ἀλλὰ δὲ τὸ μᾶλλον ἐπιθυμῶν μετ' αὐτῶν νεῶς τὴν θαλάσσης κίνδυνον διαφυγεῖν. ὅθεν ἐστὶς τούτων τῶν πρᾶγματων ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐμβραδύνων, ἢ καὶ φερεμένων ἐν τῇ ὕδατι δράξεται, καὶ λογιμαί κερδαίνει) ἢ τοὶ ἀποσεσωσμένοι, ταῦτα λαμβήκωσι καὶ ἀμύρταις.

¶ Παραπλήσια γὰρ τούτοις ἐστὶ καὶ κείνα τὰ πρᾶγματα οἷον ἡ βελόνη ἀπὸ τοῦ δέξιον τινὰ τὸν εἶχοντα καθεύκοντα, ἢ καὶ ὁ δυνάμει ἐν τῇ ὁδῷ διανύσας, ἢ τῇ σὺν αὐτῷ ὥστε ἐπικραδεύων αὐτῇ, καὶ τὰ ἐμὸν ἀποδέσσει πρᾶγματα, ἐπὶ τὰ ἀφαιρῆμα εἰς δὲ ἐξήτοιμα τὸν τῶν μοι ποιεῖν ὑπέσχετο, ἐπὶ μισθῷ,

fit statim, qui acceperit: quanvis is qui iacit, ignoret quid eorum quisque sit accepturus.

47. ¶ Unde & illud liquet, si rem meam asperner, & ex possessione mea vel detestatione abiciam, statim eā occupantis fieri. Id Veteres dixerunt, Pro derelicto. Pro derelicto autem id habetur quod dominus ea mente eoque animo abicit, ut id patrimonii sui esse nolit. Itaque profecto statim dominus esse desinit.

48. ¶ Aliud est in his rebus quas coorta inter nauigandum tempestate, ut onus navis leuius reddatur, in mare nauigantes eiiciunt: hæc enim quanvis abiectæ abiciientium manent. Palam est enim eas non hac mēte eiici quod illi eas sui patrimonii esse amplius nolint sed magis, quod cupiāt unā cum navis, discrimen maris effugere. Quapropter, si quis eas res fluctibus expulso, aut in mari nantes excipiat animo lucrandi aut interuertiendi furtum committit.

d l. 9. alia causa est. ff. de acquirendorum dominio.

e adde 2. Mar menop. l. 9. § 8. l. 43. § 11. ff. de furtis.

f De carrucha p. l. 13. ff. de auro. Paul.

¶ Consimiles his & ille res sint veluti exempli causa: In locum quempiā proficisci volebam: habebas tu carrucam, qua ego iter celeriter conficere poteram. Rogavi te ut liceret ascendere, & res meas imponere quō maius, quō volebam, venirem. Id tu mihi promissisti, siue pretio,

5. sent. 6. § 91. si dicitur etiam Carrus & Carrum 3. Nonius 35. numero. Carrucatum: 20 l. 13. Porro. a carrucha carrucharius l. 13. ff. locati. qui aμείων 20. Eclog. 1. c. 12.

2. facit l. 43. §
4. ff. de furtis.

sive etiam sine pretio. Res meas carrucæ imposui. In itinere evenit ut aliquid rerum mearum me ignorante de carruca decideret, non fiet hoc reperiens, sed mihi dominium servatur. Datur enim mihi actio eo nomine in rem, ad exhibendum, fortique, & condictio furtiva: ea autem est actio quædam vindicationis similis, & evictio adversus fures.

ἢ καὶ δίχα μὲν ἀπεδέμην ἐν τῇ κα-
ρύνῃ τὰ ἐμὰ πρᾶγματα ἐν τῷ με-
ταξὺ τ' ὁδοῦ, συνέβη πινᾶ τ' πρᾶγμα-
των ἐκπετεῖν αὐτὴν καρύνῃς αὐτῇ, ἀ-
γνοοῦντος ἐμοῦ· καὶ ἐστὶ ταῦτα τῷ δε-
σπόντῳ, ἀλλὰ πεφύλακται τῇ ἐμῇ δε-
σποτείᾳ· δίδεται γάρ μοι ἐπ' αὐτοῖς ἰν-
rem ἀδελφίβενδον, φέρη, καὶ φέρη-
βον κινδυνὸν ζῶν, τοῦτέστι ἐκδική-
σεως ἀγωγῇ, ἢ ἐκνίκησις καὶ τ' κλεπτῇ.

l. i. §. i. ff. de REBUS CORPO-
ralibus & INCOR-
poralibus.

TIT. II.

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων.
Τίτλος β.

DE REBUS
CORPO-
ralibus & incor-
poralibus.
Tit. II.

De acquirendo rerum dominio dictum est titulo superiore. Nunc de rerum divisione pertractat. Re-
rum autem alias esse incorporales alias Corporales. Incorporalibus adnumerantur, καπορομῆται
οὐρανοῦ ἐνοχὴ δαλίου οὐρίας καὶ ἀγρῶν Ad hæc καὶ οὐρανοῦ ἰ. hereditas, ususfructus, obligatio, ser-
vitus urbana, rustica, usus, habitatio.

c Collectio seu
brevis narra-
tio eorum qua
superius dicta
sunt.

d Modi acqui-
rendi φυσικοῖ

Dictum est supra
de rerum divi-
sione, quasdam
enim esse natu-
rales siue iuris gentium,
quasdam publicas, quas-
dam universitatis, quasdam
nullius, plerasque singu-
lorum. Dictum est etiam
multis modis fieri, ut do-
minium rerum acquira-
mus. Et naturales modos
enarrauimus hos: venatio-
nes, hostium spolia, reper-
tos in maris littore lapil-
los aut gemas, & quæ ex
animalibus nostris nas-
cuntur, & alluvionem, &
insulam, siue in mari, quod
rarius est, siue in flumine,
quod frequens, enatam.
Ad hæc & proximum es-
se alueo quem flumen
reliquerit: & ita specie
ex

Εἰρήκαμην ἐν τοῖς περὶ
λαβῶν περὶ τ' ὅτι πρᾶ-
γμάτων διαρέσεως, ὅτι
πινὰ μὲν ἐστὶ φυσικὰ καὶ
θεράλεια, ἢ τοῖς iuris gentium, πινὰ
πούβλεια, πινὰ τ' ὁμάδος, πινὰ ἀδελ-
φωτά, τὰ δὲ πλείονα τῶν καθεύκων.
καὶ εἰρήκαμην ὅτι πολλοῖς ἔοποις τ' ἡ-
μετέρας γινέται δεσποτείας τὰ πρᾶ-
γματα καὶ φυσικοῦ· δὲ εἰρημὸν τέτοις
τούτοις, πινὸν θήραν, τὰ λάφυρα, αὐτὸν ἐν
ἀγρῶν δὲ εἰσομορφοῦ λίθοις, ἢ τοῖς
ψηφίστας, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων π-
κτόμῳ ζῶων, καὶ ἀλαβίονα, καὶ νῆσον,
ἢ ἐν θαλάσῃ, ὅπερ ἀσάνιον, ἢ ἐν ποτα-
μῷ αἰαφιομορφοῦ, ὅπερ συνεχὲς ἐστὶ
καὶ τὸ γέντινιάζειν τῇ τῷ ποταμῷ καὶ
ταλειφθείσῃ νηδύϊ, (ἢ τοῖς κοίτῃ.)

ἢ τὸ ἐξ ἀλλοτείων ὑλῶν εἶδος κατὰ
 συνάστασιν, ὡς μὴ διωμάδης τὸ κατὰ
 συνάστασιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀναξέχειν
 ὑλῶν ἢ τὸ ἐξ ἰδίας καὶ ἀλλοτείας ὑ-
 λης κατὰ συνάστασιν, ἢ τὸ ἀλλοτείας
 πορφύραν συνυφανέντῃ οἰκείᾳ ἐσθῇ-
 πῇ ἢ τὸ, δύο πινῶν ὑλῶν αὐτάς, ἢ ἢ
 δευτέρου γνώμῃ τῆς δευτέρας, ἢ κατὰ
 τυχερῶς μεγάλῃ, ἢ ἢ δευτέρου δε-
 σποῦσιν σωροῖ σίτου γνώμῃ αὐτῆς μι-
 γλῶσιν, ἐκείνῃ εἰ βεβλήσθαι τὸ ἐνός, ἢ ἢ
 τύχῃ τὸ σωρὸς καὶ ὁ παρὼν ὁ λέ-
 γων, εἰκεῖν αὐτὰ ὅτι κείμην τοῖς βίω-
 κειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ἐδεωρήθη
 δέμασιν, οἷον ὡς ἐξ ἀλλοτείας ὑ-
 λης ἐν τῇ ἐμῇ ἀκοδομήθῃ ἐσθῇ, ἢ
 ἐκ τῆς ἐμῆς ὑλῆς ἐν ἀλλοτεῖᾳ οἶκον
 κατεσκέδασα, ἢ ἀλλοτεῖον δένδρον
 ἐν ἰδίᾳ περὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθόν, ἢ ἰδίον
 δένδρον ἐν ἀλλοτεῖᾳ γῆ, ὥς ἢ ῥίζα-
 σαι ὅπερ ἐκράτισε ἢ ὅτι τὸ σωρὸς
 μέγας σίτου, καὶ ὅτι τῆς ὅτι περὶ μέγαν
 γραμμάτων ἐμοῖς χάριτας, ἢ ἐμῶς
 μεμβράνας τὸ ἐναντίον ὅτι τὸ εἰκό-
 νῳ ἐκείνῳ ἢ ἐξ ἐνὸς σάνις εἰς τὴν γρα-
 φῇ ἐν τῇ φυσικῇ κτήσεσιν ὅτι ἢ τὸ
 βοναφίδε λαβεῖν ὡς τὸ μὴ δεσπό-
 του ἀγρόν αὐτῇ γὰρ ἢ βοναφίδεῖ νομῇ
 ἀρκεῖ εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸ δεσπότῃ τῆς
 διαπαρηδέντων καρπῶν ἢ ἢ τὸ θυσαν-
 οῦ δ' ῥεσις, ἢ τὸ ὁλόκληρον, ἢ μέρ-
 ως περὶ τῶν δ' ῥεσις ἢ ἢ τὸ δ' ῥεσις
 φυσικῇ κτήσεσιν καὶ ἢ τὸ ῥεσις τῶν
 ἀλλὰ ταῦτα μὴ πάντα εἰρήδω ὡς
 τῆς σωματοκῶν.

1. ¶ Quædam
 præterea res
 corporales sūt,
 quædam incor-
 porales. Cor-
 porales hæ sūt,

1. ¶ ἐπεὶ δὲ τῆς σωματοκῶν τὰ μὲν
 ἐστὶ σωματοκῶν, τὰ δὲ ἀσώματα (σωμα-
 τικὸν δὲ ἐστὶν ὃ καὶ ὀνόματι γνωρίζε-
 ται, ἢ ἀφ' ἧς καὶ δέκα ὑποπίπτει οἷον

ex aliena materia confi-
 cere, ut confecta ad pristi-
 nam materiam reduci ne-
 queat: & ex sua & aliena
 materia aliquid efficere:
 & alienam purpuram suo
 vestimento intexere: &
 duorum materias vel eius-
 dem vel diuersi generis,
 ex voluntate dominorum
 aut fortuito misceri: aut
 plurium dominorum fru-
 menta voluntate ipsorum
 in vnum acervum cōfun-
 di, non item si vno tantum
 volente aut casu id acci-
 dat: & regulam dictatam,
 Subiecto cedere superfi-
 ciem, ut in non vna specie
 visum est. Cuiusmodi est,
 quum ex aliena materia
 in solo meo ædificatum
 est aut ex materia mea in
 alieno solo domū extru-
 xi, aut alienam arborem
 in suo quis agro plātauit,
 aut arborē suam in aliena
 terra, ita ut radices age-
 ret. Quod obtinuit & in
 serēdo frumēto, & in lit-
 teris quæ chartis aut mē-
 branis meis inscribuntur:
 contrarium esse in imagi-
 ne. Illic enim aliena ta-
 bula picturæ cedit. Est &
 inter naturales adquisitio-
 nes, ab eo qui dominus
 non sit, bona fide fundum
 accepisse. Hæc enim bo-
 næ fidei possessio, sufficit
 ut quis fructuum consum-
 ptorū dominus fiat. Præ-
 terea & thesauri inuētio,
 aut totum aut partem in-
 uentori tribuit. Per tradi-
 tionē quoque secundum
 quod constitutum est, na-
 turalis adquisitio est. Sed
 hæc quidem nobis om-
 nia de corporalibus dicta
 sint.

1. ¶ Porro quoniam re-
 rum aliæ corporales sunt,
 aliæ incorporeales (est autē
 corporalis quæ & nomine
 cognoscitur, & sub tactū
 oculōsque recidit: veluti

a Extat hæc
 eadem senten-
 tia §. 4. §. 30.
 § 33. de rerū
 diuis. Harme-
 nopul. 2. tit. 1.
 § 34. § tit. 4.
 § 39.
 b ὅτι κείμην
 pro superficie
 accipit. v. o-
 κείμην pro so-
 lo Gaius 2. tit.
 § 6. superposi-
 ta & inferio-
 ra dixit.

c l. 1. §. 1 ff. de
 rerum diuis. §.
 Gaius 1. §. 3.
 d σωματικῶν
 quæ dicantur
 adde d. §. cor-
 porales. 2. Ga-
 ius 1. §. 4.
 e Corporalia
 seu σωματικῶν
 ἀφ' ἧς δὲ δι-
 γnosci aut. sic
 Seruater, cor-
 poreum aut po-
 rius corporaliū
 se probaturus.
 φηλαφίστατο
 με, inquit, ἢ ἢ
 δεπ Luc. 24.
 ver. 36.

a ἀπόματα so-
la mente intel-
liguntur, sub
tactum atque
oculos non ca-
dunt.
b sic usufru-
ctus § 9 sup.
de rerū diuis.
dicitur, ut cer-
tis modis consti-
tutum, & κα-
ταλαμβάνον-
των.
c Non hoc vult
incorporalia o-
mnia in iure
consistere sed
ea demum de
quibus his li-
bris agitur.
d κληρονομία
dicitur esse α-
σώματος quod
repetitur inf.
tit. de pupilla-
ri substitut. in

e κληρονομία
quid.
f & ἀπὸ τοῦ
quid: adde i.
de usufructu
§ 9 sup. de
rerū diuisione.
g ἐνοχὴν quid
Idem inf. tit. de
obligationibus
h l. i. §. i. ver.
nec ad rem ff.
de rerū diuis.
l. §. i. l. 4.

i τὸ δικαίον τὸ
considerandum in
hereditate, v-
usufructu, obliga-
tione: at nō res
ipsa heredita-
tis, usufructus
v. obligatio-
nis.

fundus, domus, vestis, ser-
uus: incorporealis verò
quæ sola mente intelli-
gitur, atque sub tactum, ne-
que sub oculos recidit.
Tractatu habito de cor-
poralibus, dicamus & de
incorporalibus. Incorpo-
rale est autem quod in iu-
re consistit: ut hæreditas.
¶ Et quid est hæreditas? Est
ius quoddā certis modis
constitutum, sed intel-
lectu cōprehensum, quod
alieni patrimonii vniuer-
salem dominum me effi-
cit. ¶ Deinde & usufru-
ctus. Est autē usufructus,
ius quoddā certis modis
constitutū, quod efficit ut
in proprietate alterius,
ego re utar & fruor. ¶ Ad-
hæc & obligationes quo-
cunque modo contractæ:
multi enim sunt contra-
hendæ obligationis mo-
di, ut in sequentibus doce-
bimur. Et quid est obliga-
tio? est iuris vinculum,
quo quis quidque facere
cogitur quod facere de-
bet. ¶ Neque verò dixerit
quispiā, quod in hæredita-
te & res corporales inue-
niuntur: nā habet hæredi-
tas & seruos, & fundos, &
ædificia, & libros. Sed & v-
sfructus habet in sese
fructus qui ex fundo per-
cipiuntur, qui vti que cor-
porales sūt. Ad hæc quod
ex obligatione nobis de-
betur, plerūq. corporale
est, veluti fundus, seruus,
pecunia. ut dixi plerunq.
quoniā (ut ex his quæ se-
quuntur, discemus) sæpe
& incorporeale est quod
ex obligatione petimus.
Nequis ergo dixerit, hæ-
reditatem, vsumfructum,
& obligationem, corpora-
lia esse, quia res quæ in il-
la cadunt, corporales (ut
dictum est sint. Nam ius
ipsum quod mihi potesta-
tem facit, in vniuersum,
alienū patrimonium acci-

ἀλλ' ὅς, οἰκία, ἐσθής, οἰκίας ἀπόματον
a λέγειν δ' b καὶ μόνον πρὸς (ε), οὐ-
τε γὰρ ἡ δέκα ὑποπίπτει) εἰπόντες
οὐδ' αὖτε τῶν σωματικῶν, εἰπωμεν καὶ
τῶν ἀσώματων. ἀσώματον δὲ
λέγειν, ὅ ἐστιν δικαίωμα (ε), οἷον κληρονο-
μία d. ¶ Καὶ τί ἐστι κληρονομία; ἐστὶ
καὶ ὅτι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον
καταλαμβάνον, ὃ ποιεῖ μετ'
ἐτέρου δικαιοσύνης ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκου
σπότην. ¶ Εἰτι γὰρ ὁ οὐ βούλομαι εὖ
βούλομαι f δὲ ἐστὶ δικαίον τι φανε-
ροῖς τρόποις συνιστάμενον, ὃ ποιεῖ με-
τ' ἐτέρου δικαιοσύνης ἐχόντων ἢ
ὅτι καρπία. ¶ Εἰτι γὰρ αἱ ἐνοχὴ αἱ ὅ-
πως δὴ ποτε συστασάτω πολλοὶ γὰρ τρόποι
συστάσεως ἐνοχῆς, ὡς περὶ ὁρίοντες μα-
θησόμεθα. Καὶ τί ἐστιν ἐνοχὴ; ἡ δὲ εὖ
δικαίω, δὲ ἐστὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ποιεῖν.
¶ Καὶ ἡ μή τις λέγειται ὅτι ἐν τῇ κλη-
ρονομίᾳ δίδωκεν) ἀσώματα σωμα-
τικὰ καὶ γὰρ ἡ κληρονομία ἢ οἰκίας
ἐχόντων, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ οἰκήματα, ἢ βιβλία.
ἢ ὁ οὐ βούλομαι εὖ γὰρ ἐχόντων ἐαυτὰς αὐ-
τοῦ καρποῦ αὐτὸ ἀπὸ τ' ἀφ' ἑαυτοῦ λαμβανο-
μένης, οἱ τινες σωματικοὶ εἰσι καὶ τὸ ἐν
τ' ἐνοχῆς ἢ μὴν ἐποφθλόμενον, ὡς ὅτι
τὸ πλείστον, σωματικὸν ἐστὶν, οἷον ἀφ' ἑαυτοῦ,
οἰκίας, γένημα. ὡς ὅτι τὸ πλείστον εἰ-
πον, ἐπὶ δὴ (ὡς μαθησόμεθα περὶ ὁρίοντες)
πολλὰ καὶ ἢ ἀσώματα ὅτι δὲ ἐνοχῆς
ἀπὸ τ' ἑαυτοῦ μὴ δύνανται λέγεσθαι, ὅτι ἡ
κληρονομία, ἢ ὁ οὐ βούλομαι εὖ, καὶ ἡ
ἐνοχὴ, σωματικὰ ἐστὶν, ἐπὶ δὴ τὰ ὑπο-
πεπτωκότα αὐτοῖς (ὡς εἴρη) ἐστὶ σω-
ματικὰ. δ' εἰ γὰρ σκοπήσας ὅτι αὐτὸ τὸ
δικαίον τὸ παρέχον μοι παρρησίαν ὡς
ἀφ' ἑαυτοῦ τ' ἐτέρου λαμβάνειν δικαιοσύνην,
ἢ καρποῦ αὐτὸ ἀλλότριοι ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ αὐ-
τοῦ πατεῖν τὰ ἐποφθλόμενα, ἀσώματα ὅτι

quæ sui natura-
tangi possunt: ve-
luti fundus, ho-
mo, vestis, au-
rum, argentum,
& denique alia
res innumera-
biles. Incor-
porales autem
sunt, quæ tangi
non possunt:
qualia sunt ea
quæ in iure con-
sistunt: sicut hæ-
reditas, usufru-
ctus, usus &
obligationes
quoquo modo
contractæ.

¶ Nec ad rem
pertinet, quod
in hereditate
corporales cō-
tinentur, nam
& fructus, quæ
ex fundo per-
cipiuntur, corpo-
rales sunt: & id
quod ex ali-
qua obligatio-
ne nobis debe-
tur, plerunq.
corporale est,
veluti fundus,
homo, pecu-
nia. nam ipsum
ius heredita-
tis, & ipsum ius
utendi fruendi
& ipsum ius ob-
ligationis, in-
corporale est.

¶ Aut ex alieno fundo fructus colligendi, aut, quod mihi debetur, exigendi, spectandum est: quod

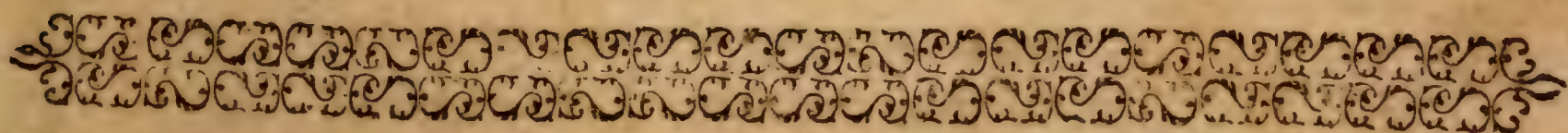
¶ Eodem nume-
ro sūt iura præ-
diorum vrba-
norum & ru-
sticorum, quæ
etiam seruitu-
tes vocantur.

ἔστιν, εἰ μὴ ἀνέχεται αὐτοῖς σωματικὰ.
¶ Εἰσὶν ἐν τοῖς ἀσωμάτοις ἢ ἀκαλὲς
μύραι δουλείαι, τὸ το μὲν οἰκίας, τὸ το ὅ
ἀγροῦ. ¶ Καὶ τί ἐστὶ δουλεία οἰκίας, ἀ-
δικαῖόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστά-
μενον, ἢ καταλαμβάνομενον, ὃ ποιεῖ
τὸ γείτονα ἀνέχεται ἢ τὸ γείτονος βα-
ρύν. ¶ Δουλεία ὅ ἀγροῦ ἐστὶ, δικαῖόν
τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον ἢ
καταλαμβάνομενον, ὃ ποιεῖ τὸ ἀγρο-
γείτονα, ἀνέχεται ἢ τὸ ἀγρογείτονος βα-
ρύν. ¶ Εἰ μὴ καὶ ὁ δὲ σὺ καὶ τί ἐστὶν
ἐξ ὧς; ἐξ ὧς ἐστὶ χεῖναι; χεῖναι δὲ ἐστὶ
δικαῖόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστά-
μενον, ἢ καταλαμβάνομενον, ὃ ποιεῖ
με. τὸ ἐπὶ τοῦ δεσποτείας ἔχειν χεῖν-
αι μόνον. ¶ Εἰ μὴ ἢ ἀβιβατίων, ἢ τοῖς
οἰκησιν. ἢ τί ἐστὶν ἀβιβατίων; δικαῖόν
τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, ἢ
καταλαμβάνομενον, ὃ δίδωσιν μοι
παρρησίαν οἰκεῖν ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ,
κεχωρισμένον ἔξω καὶ ἔξω φερούμενον.

vtiq. incorporeale est, quā-
uis circa corporalia verfe-
tur. ¶ Inter corporalia
sunt & seruitutes, quæ vo-
cantur urbanorum & ru-
sticorum prædiorum. ¶ Et
quid est seruitus urbani
prædij? est ius quoddam
certis modis constitutum,
sed intellectu comprehē-
sum, quod efficit ut vici-
nus urbanas, vicini onera
sustineat. ¶ Seruitus rusti-
ci prædij, est ius quoddā
certis modis constitutum,
sed intellectu comprehē-
sum; quod efficit ut vici-
nus rusticus vicini onera
sustineat.

¶ Ad hæc est & usus. Et
quid est usus? Usus ab v-
tendo dictus est. Et est ius
quoddā certis modis con-
stitutum, sed intellectu
comprehensum, quod ef-
ficat ut in aliena proprie-
tate ego re utar, sed utar
tantum. ¶ Præterea &
οἰκησις id est habitatio. Et
quid est habitatio? est ius
quoddam certis modis
constitutum, sed intelle-

tu-comprehensum, quod efficit ut liberè in aliena domo habitem, ab usu & usufructu se-
paratum.

DE SERVITV
TIBVS RVSTI
corum & vrba-
norū prædiorū.
TIT. III.

ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΕΙΑΣ
ἀγροῦ.
Τίτλος γ.

DE SERVITVTIBVS
RVSTICORVM ET VR-
banorum prædiorum.

TIT. III.

¶ De seruitutibus rusticis, Itinere, actu, via 1. De seruitutibus urbanis. 2. Quæ sint rustici prædij
seruitutes præter seruitutes superius enumeratas. 3. Seruitutes prædiorum, & his & ab his tantum
deberi qui prædium habeant. 4. Seruitutes constitui actionibus, stipula iuris, testamento.

Rustico-
rum præ-
diorum
iura sunt hæc:
iter, actus, via,
aquæ ductus.
¶ Iter est ius eū
di, ambulandi,
hominis, non e-
tiam iumentū
agendi, vel ve-
hiculum.

Eἰ πομὴ καὶ περὶ τὴν τάξιν
τοῦ δουλείας ἀγροῦ καὶ τὸ
μὲν ἔξω οἰκίας εἰπεῖν δι-
αίαι δικαῖόν ἐστι δουλείας. ¶ Δουλεία
ἀγροῦ ἐστὶν, οἷον ἵπερ, ἀκτὺς, βία, ἀquæ
ductus. ¶ Καὶ τί ἐστὶν ἵπερ; οἷον εἶχιν
ἀγρὸν ἐγὼ, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον.

Dicamus primò
de seruitute
rustici prædij.
Et definitionē
quædam posui: necessariū
igitur species dicere. ¶ Ser-
uitus rustici prædij est,
iter, actus, via, aquæ du-
ctus. ¶ Et quid est iter? ver-
bi gratia, habebam ego
fundū, habebas & tu fun-

dum in propinquo: quū in meum ire vellē, opus erat mihi magno circuitu. Rogavi te ut mihi iter cōcederes, hoc est, ut mihi per tuum fundum ire liceret. Nam hæc via com pēdio ducebat in fundum meum, tu mihi iter cōcessisti ut transire possim, sed neque cum iumēto, neq. cum vehiculo. ¶ Actus ab agendo iumento dicitur: verbi gratia, cum rogabo te ut mihi per fundū tuū transire liceat, cum iumēto vel vehiculo. Qui igitur iter habet, actum non habet. Nam cum iumēto aut vehiculo transire non potest. Qui verò habet actum, habet & iter: potest enim & solus & cū iumēto trāsire. ¶ Via est iuseūdi & habendi iumēta. Via igitur eadē habet quæ & actus. Sed in cæteris est differentia, sicut in Digestis docebimur. ¶ Aquæ ductus est, ius ducendi aquā per alienum fundum: verbi gratia, habebas fundum aquis abundantem, habebā & ego fundum in vicino aquis indigentem. Rogavi te ut mihi liceret, ex fonte qui in tuo oritur, aquam in fundum meum ducere. Id tu mihi concessisti. Hæc servitus dicitur aquæ ductus.

¶ Nunc dicamus servitutes urbanorum prædiorum. Exsunt quæ ædificiis in hærent, unde & Græcis πολιτικῶν οἰκιῶν, & Latinis urbanorū prædiorum dicuntur. Ædificia enim omnia, urbana prædia appellantur, quāvis in villa sint. ¶ Et quænam sunt servitutes urbanorum prædiorum? ut onera vicini sustineam. Ex autem sunt hæ: Habebā ego domum, habebas & tu in vicino domum. Rogavi te, ut mihi liceret trabes meas

ἀλῶν· βελόμην· ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ ἐμὸν ἀλῶν ἀπέναι, ἐδεόμην πολλὰ κύκλου, ἢ ἴππῳ σε ἵνα ἀδραχρήσης μοι ἵτερ· τοῦτέστιν ὥστε ἐξεῖναι μοι βαδίξ· ἢ δὲ τὸ ὑ ἀλῶν (συνέτομος γὰρ καὶ αὐτὴ πρὸς τὸ ἐμὸν ἀλῶν φέρουσα ὁδὸς· παρεχώρησάς μοι τὸ ἵτερ, ὥστε με παρῆναι, & μὴ ὑποζυγία & ἢ μὴ ὀχήματα. ¶ Ἄκτις δὲ ἐστὶν ἐλαπτα, ὅτε αἰτήσω σε ὥστε ἐξεῖναι μοι δὲ τὸ ὑ βαδίξ· ἢ ἀλῶν, μὴ ὑποζυγία, ἢ ὀχήματα· ὥστε οὐδ' ἔχων τὸ ἵτερ, & ἔχῃ τὸ ἀκτις· μὴ γὰρ ὑποζυγία, ἢ ὀχήματα· παρῆναι & διὰ τὸ ὅτι ἔχων τὸ ἀκτις, ἔχει καὶ τὸ ἵτερ. διὰ τὸ γὰρ καὶ μόνον καὶ μὴ ὑποζυγία παρῆναι. ¶ Βία δὲ ἐστὶ δικαῖον τὸ ἐμὸν πορεύεσθαι καὶ ἔχῃν ὑποζυγία ὥστε οὐδ' ἔχῃ τὸ βία ταῦτα ἔχει καὶ τὸ ἀκτις· ἀφ' οὗ καὶ εἰσὶν ἐν ἐτέροις. ἀφ' οὗ καὶ πορεύεσθαι ἐν τοῖς δικαίοις. ¶ Ακουαδουκτις δὲ ἐστὶ, δικαῖον τὸ ἔλκεν με ὑδωρ δι' ἀλλοτρίῃς ἀγροῦ· οἶον, εἴχῃς ἀλῶν ὑδωρ πλεονεξία, εἴχῃς ὅτι ἐγὼ πλησίον ἀλῶν ὑδατὸς δεόμενον, ἢ ἴππῳ σε ὥστε μοι ἐξεῖναι ἐκ τῆς ἀλῶν τοῦ φουμῆνης πηγῆς ὑδωρ ἔλκεν εἰς τὸ ἐμὸν ἀλῶν· παρέχῃς μοι τὸ τοῦ αὐτῆς ἡ δουλεία λέγεσθαι ἀκουαδουκτις.

¶ Νῦν μὲν εἰπομένῃ τὰς δουλείας τῶν οἰκίας· ἐ δουλείαι οἰκίας εἰσὶν, αἱ πινες συνωλώων· τοῖς οἰκοδομήμασι δὲ τῶν Ῥωμαίων λέγονται, urbanorū prædiorū, ἢ τοῖς τῶν πολιτικῶν οἰκίαν· ἐπειδὴ πάντα τὰ οἰκήματα ἔρβανὰ ὡραῖα ὡροσαγορεύονται, εἰ καὶ ἐν κώμῃ, ἐστὶ. ¶ Καὶ πῶς εἰσὶ δουλείαι τῶν οἰκίαν; τὸ γὰρ ἔχεισθαι με τῶν βαρῶν τῶν γείτονων· εἰσὶ ὅτι αὐτῶν· εἴχῃ οἰκίαν, εἴχῃς ὅτι καὶ σὺ πλησίον οἰκίαν, ἢ ἴππῳ σε ἵνα ἐξῇ μοι τὰς ἐμαὶς δοκοὺς ἢ τοῖς

¶ Actus est ius agendi vel iumentum vel vehiculum. Itaque qui habet iter, actum non habet: sed qui actum habet, & iter habet, & que uti potest etiam sine iumento. ¶ Via est ius eundi & agendi & ambulandi: nam & iter & actum via in se continet.

¶ Aquæ ductus, est ius aquæ ducendæ per fundum alienum.

1. ¶ Prædiorum urbanorum servitutes sunt hæ, quæ ædificiis in hærent: ideo urbanorum prædiorum dicuntur, quoniam ædificia omnia urbana prædia appellamus, etiam in villa ædificata sint.

¶ Item urbanorum prædiorum servitutes sunt hæ, ut vicinus onera vicini sustineat: ut in pariete eius liceat vicino tignum mittere: ut illud cidium, vel flu-

men recipiat
quis in ædes su-
as, vel in aream
vel in cloacam,
vel nō recipiat:
& ne alti-
us quis tollat
ædes suas, ne lu-
minibus vicini
officiat.

2. ¶ Inter ru-
sticorum præ-
diorum serui-
tutes quidam
computari re-
cte putat aquæ
haustum, peco-
ris ad aquam ad-
pulsam, ius pa-
scendi, calcis
coquendæ, are-
næ fodiendæ.

3. ¶ Ideo autē
hæ seruitutes
prædiorum ap-
pellantur, quo-
niam sine præ-
diis constitui
non possunt. ne-
mo enim po-
test seruitutem
acquirere vr-
bani, vel rusti-
ci prædij, nisi
qui habet præ-
dium: nec quis-
quam debere,
nisi qui prædiū
habet.

4. ¶ Si quis
velit vicino ali-
quod ius con-
stituere, pactio-
nibus atque sti-
pulationibus id
efficere debet.

ὅς ὅτι θύειναι τοίχοις ἢ ὥστε μοι ἐξεί-
ναι αὐτὸν σαλαγμοῖς, ἢ τοὶ αὐτὸν κρουνοῖς, α
αὐτὸν δὲ ποτὶ τῆς ἐμῆς κεράμων, ἐκπέμ-
πει βίβλιν τῆς σῶν δωματίων, ἢ καὶ τῆς
οὐ μεσαύλων, ἢ καὶ οὐ εἶχες τοῖτον δι-
κασίον καὶ τῆς ἐμῆς οἰκημάτων, καὶ ἢ τῆς
σῶν σε, ὥστε μὴ ἐκπέμπειν σε καὶ τῆς
ἐμῆς δωματίων, ἢ καὶ τῆς ἐμῆς μεσαύ-
λων, αὐτὸν σαλαγμοῖς, ἢ αὐτὸν κρουνοῖς
αὐτὸν δὲ ποτὶ τῆς σῶν κεράμων, ἢ ἢ τῆς σῶν σε
ἀποχωρῆσαι μοι τοῖτον δίκασιον, ὥστε
οὐ μὴ ἐξείναι ἀνὴρ σου πλὴν σὺ οἰ-
κίαν, καὶ ἐνταῦθα ἀπαρῆναι τὸ ἐ-
μῆς οἰκίας φάσις.

2. ¶ Εὐ τὴ δουλείᾳς τῆς ἀγρῶν (δεῖ
γὰρ αἰσθραμεῖν εἰς αὐτὰς) φασὶ τινὲς
συναρῆσαι δικαίως ἀκουαυ-
σου ὅτι οἶον ὥστε μοι ἐξείναι διέρχου
ἐν τῇ σῶν ἀγρῶν, καὶ δὲ ποτὶ τῆς σῶν
οὐ πηγῆς ὕδαρ ἀντλεῖν, ἢ ὥστε ποτὶ
ζειν ἐν τῇ ἀγρῶν τὰ ἐμὰ πρέβιατα, ἢ
κατανέμειν αὐτὰ ἐμῇ, δὲ τὸ τυχερὸν
πολλὰς ἐχὼν βοτάνας, ἢ ὥστε ἀσβεσον
τοκ' εἰν ἢ φάμνον λαμβάνειν.

3. ¶ Διὰ τὸ ποτὶ αὐτὰς αἰεὶ ρημύαι
λέγονται δουλείαι ἀγρῶν ἢ οἰκίας,
ἐπεὶ δὴ διὰ τῆς ἀγρῶν ἢ οἰκίας συνε-
σταίαι ἐδύαται, ἐδὲ εἰς γὰρ δυνάται
δουλείαν κτήσασι οἰκίας ἢ ἀγρῶν, εἰ
μὴ ὅτι ἔχων ἀγρὸν, ἢ οἰκίαν ἐδὲ πάλιν
ἐποφείλειν τὴν δυνάτην μίαν τῆς περ-
εὶρημύων δουλείαν, εἰ μὴ ἔχῃ οἰκίαν,
ἢ ἀγρὸν.

4. ¶ Ο βελόμηνος τῷ γείτονι ἀπο-
χωρῆσαι δουλείαν, δὲ τὸν συμφώνων καὶ
ἐπεροτήσεων τὸ δυνάτη ποτὶ εἰν συμ-
φώνως γὰρ ἡγομύαι περὶ τῆς ἀποχωρη-
θῆναι τὴν δουλείαν, ἐπεροτᾶ ὁ μέλ-
λων λαμβάνειν καὶ ἀποχωρῆσαι, Ο
μολογῆς ἐμμελῆς τῇ ἀποχωρηθεῖ-
bus, adde 5. i. inf. tit. prox. n. l. 11. ibi stipulatur. l. 14. §. ult. ubi peti. l. 16. ibi stipulator. ff. de seruitutibus.

in parietem tuum immi-
tere, aut stillicidia mea,
vel canales aquarum in
regulis meis collectarū,
in ædes tuas vel areā pro-
ficere. Aut tu ius huius-
modi habebas in ædes
meas, & rogavi te ne stil-
licidia tua aut canales in
domum vel aream meam
proliceret. Aut rogavi te
ut mihi tale ius concede-
res, ne tibi liceret domū
tuam alius tollere, & ita
luminibus ædium mea-
rum officere.

2. ¶ Inter seruitutes ru-
sticorum prædiorum (nā
illuc recurrendum est) di-
cunt quidam merito nu-
merari & aquæ haustum,
ut scilicet mihi liceat, in
fundo tuo versari, & ex
fonte qui ibi oritur, aquā
haurire. Item ut pecudes
meas ad aquas tuas appel-
lam, aut ut ibi pascantur,
quoniam forte gramine
fundus tuus abundat, aut
ut calcem coquam vel a-
renam tollam.

3. ¶ Porro ideo seruitutes
hæ dicuntur rusticorum
& urbanorum prædiorū,
quod sine prædiis rusticis
vel urbanis consistere non
possint. Nec enim potest
quisquam seruitutē præ-
dij urbani vel rustici ac-
quirere, nisi qui prædium
habet urbanum aut rusti-
cum, neque rursus quis-
quam debere aliquam di-
ctarum seruitutum, nisi
qui prædium habet urba-
num vel rusticum.

4. ¶ Quod si quis vicino
seruitutē velit constitue-
re, pactationibus atque sti-
pulationibus id efficere
potest. Nā ubi cōuenerit
de seruitute cōstituenda,
stipulatur is, qui ex con-
stitutione eā accepturus
est, Spōdes manere constitu-

α κρενὲς δὲ πο-
τὶν κεράμων
dixit pro eo
quod author
Eclogæ 58. tit.
2. c. 1. σαλαγ-
μὸν κεράμων
Harmonop. 2.
tit. 4. §. 126. ὥ-
στα κερά-
μων.

hac seruitus
auertendi dici-
tur. Hic autem
legitur ἐκπέμ-
πειν. Eclog. 2.
δοτὶ περὶ φ.

c. d. d. pro te-
no. l. 2. ff. de ser-
uit. urbanorū.

d. μέσων
pro area d. l. 2.
Gl. §. sarrum,
complunium.

hac seruitus
nō auertendi.
apud antho-
rem Eclog.

c. 2. dicitur μὴ
δοτὶ περὶ φ.

f. μὴ ὡς φά-
σις λέγει d. c. 2.
non tollendi ser-
uitus.

§ ἀκουαυ-
suis quid.
h. d. καὶ ἀν-
τλήσεως εἰς
τὸ διαφύειν
ὕδαρ. Harme-
2. tit. 4. §. 115.

1. δ. λέγει τὸ πο-
τὶ εἰν dicitur
2. Harmonop.

4. §. 117.

k δ. λέγει τὸ
βόσκειν ἐν τῇ
ἀγρῶ σου θρέ-
μματα appel-
lat Harmonop.

d. §. 117. Eclog.

3. c. 3. cui adiu-
git δίκασιον τῷ
λαύτῳ θρέμ-
ματα pecoris
appellendi.

1. δ. λέγει ἀ-
γρῶν ἢ οἰκίας
cur dicitur.

adde l. 1. §. 1. ff.

com prædior.

in Idē 2. Har-
mon. 4. §. 127. l.

4. ibi. inf. pacti-
ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

ff. de seruitutibus.

1a servitute? & si non man-
neas: sp. unde dare mibi no-
mine poena aureos census?
Potest quis etiam in testa-
mento heredem suum da-
nare, dicendo: Dāno te ha-
res ne ades altius tollas ut lu-
menibus vicina domus non
officiat: aut, Dāno te heres,
ut vicinum patiaris tignum
in parietem tuum immitte-
re, aut vicinū in tuas ades
stillicidium projicere: aut, ut
permittas vicinum itineris
servitutem vel actus, habe-
re per fundum tuum, aut ex
eo aquam ducere in fundū
suum. Sic itaque constitui-
tur servitus, pactis, stipu-
lationibus, & in testamen-
to.

b addi potest
ex Harmenop.
n. dicitur
propterea
tit. 4 §. 127
poris diuturni-
tate.
cl. 6. Eclog. 1.
d. hoc est §. 9.
sup. de rerum
divisione.
c. usufructus
quid. adde d. §.
1 sup. de rerum
divisione. §. 9.
de reb. corpor.
et incorporal.
f. usufructus
vicit il corpus
suis usufructus
legatus
donatus aut
venditus est,
sui denique in
habet aut ad-
habet usufructus
et
§. 1. §. 2. §. 3.
ait. Est enim
usufructus
ius incorporale.
Proinde d.
§. 9. usufructus
vocat ius
in re aliena
v. d. §. 1. §. 2.
sola comprehē-
sum. Sic supra
de rebus corpo-
ralibus, dixit
§. 1. §. 2. §. 3.
monio. Sup.
§. 1. §. 2. §. 3.
h. et in corpore
dicitur id
est predicari.
Paulus in l.
14 ff. de servi-
tutibus, eadem
ratione dixit,
corporibus ac
cedere servitu-
tem.

ση δουλεία; εἰ δὲ μὴ ἐμμενέμεν, ὁ μελο-
γῆς διδόναι μοι λόγου περὶ τοῦ νο-
μίματος ἑκατοντάδρια) ὅ ἢ ἐν δὲ
θήκη τις τ' ἴδιον κληρονόμον καταδι-
κάζειν, λέγων, Καταδικάζω σε, ὡς κλη-
ρονόμος, μὴ ἀνυψοῦν σε τὰ οἰκήματα,
ἵνα μὴ κατὰ βλάβης τ' γὰρ τὰς ἐσθλὰς
οἰκίας τὸ φάος ἢ, καταδικάζω σε, ὡς
κληρονόμος, ὥστε σε ἀνέχεσθαι τὸν
βυλομήδεα ξύλον ἐπὶ τῇ θύρῃ καὶ τὸν
τοίχου, ἢ τοῦ σαλαγμοῦ ἐν περὶ πειν τ'
γείτονα καὶ τῶν σῶν δωματίων ἢ ἵνα αἱ
νάχῃ τ' γείτονα τ' τῶν ἱερῶν δουλείαν, ἢ
ἀκτοῦς ἐχθρὸν καὶ τὸν αἵματι, ἢ ὕδωρ
ἐλκεῖν ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τ' ἴδιον αἶματι. ὥστε
οὐδὲ σωίσαι) ἡ δουλεία πάντοτε καὶ ἐ-
περοτήσεται, καὶ ἐν δὲ θήκαις.

Potest etiam
testamento
quis heredem
suum damna-
re, ne altius tol-
lat aedes suas,
ne luminibus a-
dium vicini of-
ficiat: vel ut pa-
tiatur eum tigi-
num in pariete
suum immitte-
re, stillicidium-
ve aduersus eū
habere: vel ut
patiat eum
per fundum ire
agere, aquamve
ex eo ducere.

DE VSVFRVCTV.

TIT. III.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΕΩΣ

καρπῶν.

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

DE VSVFRVCTV.

CTV.

TIT. III.

De usufructu & quid usufructus. 1. Usufructus à proprietate quemadmodum separari solet & possi. Quemadmodum constituitur: quemadmodum extinguatur: & quomodo sit extincti usufructus effectus. 2. Omnia verba usufructu & similia: quasi usufructus vero constituitur in his quae usu consumuntur: & quae usu consumantur. & quae cautione res huiusmodi per usufructuario trad. solent. 3. Usufructus quibus modis finiat. 4. Usufructu extincto proprietarium plenam rei habere potestatem.

QUod si servitutes vr-
banorum & rusti-
corum praediorū,
differamus nunc de usu-
fructu. Et quidem noli
quemadmodum in supe-
riorib⁹ definierimus quid
esset usufructus. Non ab-
surdum tamen fuerit & al-
liam definitionem adde-
re. ¶ Usufructus est ius
quoddam quod efficit ut
rebus alienis utar & fru-
ar, quantum tamen fieri
possit, salva rerum primi-
tiuarū principalium quesi-
tione. Etenim quā usufructus
quāvis incorpora-
lis sit, de rebus tamen
corporalibus predicetur,
necesse est & ipsum vnā
eum re corporali perimi.
Verbi gratia: cōcessi ego
tibi usufructum servi-

Νυν διδόμεθα μὲν περὶ οὐ-
κυφροῦκτου, καὶ τὸ δουλείαν
τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν οἰκίας καὶ οἰ-
κίας μὲν πως ἐν ταῖς περιλαμβανόμε-
ναις αὐτῶν τίς ἐστιν οὐκυφροῦκτος,
οὐκ ἀτοπον δὲ καὶ ἐπεὶ οὐκ εἰπεῖν.
¶ Οὐκυφροῦκτος ἐστὶ, δικαίον τι, ὃ
ποιεῖται καὶ τῶν ἀλλοξίων περιλαμβαν-
τῶν ἐχθρὸν καὶ τῶν οἰκίας καὶ οἰ-
κίας αὐτῶν περιλαμβανόμεναις αὐτῶν
ἐπὶ τῶν ἀπομαρτυρούμεναις οὐ-
κυφροῦκτος, κατηγορεῖ) ὅ ἢ σωματι-
κοῦ ἀνὰ τὴν σωματικὴν ἀπομαρτυ-
τικῇ καὶ αὐτὸν. οἷον παρεχόμεναις
οὐκυφροῦκτος τῶν ἐμῶν οἰκίας.

Usu-
fru-
ctus
est ius alienis re-
bus utendi, fru-
endi, salva rerū
substantia
¶ Est autem ius
in corpore: quo
sublato, & i-
plum tolli ne-
cesse est.

1. **Vsufuctus** à proprietate le-
parationem re-
cipit, idque plu-
ribus modis ac-
cidit, ut ecce, si
quis vsumfru-
ctum alicui le-
gauerit. nam he-
res nudam ha-
bet proprietate-
tem, legatarius
verò vsumfru-
ctum. Et con-
trà, si fundum
legauerit dedu-
cto vsufuctu,
legatarius nu-
dam habet pro-
prietatem, hæ-
res verò vsum-
fructum. Item
alij vsumfru-
ctum, alij dedu-
cto eo fundum
legare potest.

¶ Sine testamē-
to verò si quis
velit vsumfru-
ctum alij con-
stituere, pactio-
nibus & stipu-
lationibus id
efficere debet.
¶ Ne tamen in
vniuersum inu-
tiles essent pro-
prietates, sem-
per abscedente
vsufuctu, pla-
cuit certis mo-
dis extinguere v-
sumfructum, &
ad proprietate
reuertere.

2. ¶ Confi-
tuitur autē vsuf-
fructus non tan-
tū in fundo
& ædibus, verū
etiam in seruis
& iumentis, &
cæteris rebus: exceptis iis, quæ ipso vsu consumuntur. Nam hæ res neque naturali ra-
tione, neque ciuili recipiunt vsumfructum, quo in numero sunt vinum, oleum, frumen-
tum, vestimenta, quibus proxima est pecunia numerata, namque ipso vsu assidua per-
mutatione quodammodo extinguitur.

ἢ οὐ μὲν εἴ οὐ σου φρενὺς ἀείειθε· ἐγὼ
ὡς περὶ αἰεὶ· ἐπ' ἴσον ᾤεσιν ὁ
οἰκέτης, ὁ οὐ σου φρενὺς συνίστα. Τέ-
του ὅτε λελήσεται, ὁ οὐ σου φρε-
νὺς ἀποσβέννυ.

¶ Κεχέρισται, οὐ σου φρενὺς
ἀπὸ τῆς περὶ αἰεὶας· ἢ πολλοῖς τῶ
οὐ βάρει φόποις· οἷον ὡς ὅτι δέμα-
ς· ἐληγάτευσά σοι· ἐμὸν ἀγροῦ τῆ
οὐ σου φρενὺς ὁ μὲν κληρονόμος ἔχει
τῆ ἐμὸν ἀγροῦ τῆς περὶ αἰεὶας, ὁ δὲ
ληγάται· τῆ οὐ σου φρενὺς ἢ ἢ ἐκ
ἐναντίας, ἐληγάτευσά σοι τῆ ἀγροῦ
deducto vsufuctu. Ταῦτα ὅρα κα-
ταχρῆμα τῆ οὐ σου φρενὺς, ἐν ταῦτα ὁ
μὲν ληγάται· τῆς περὶ αἰεὶας
ἔχει· ὁ ὅ κληρονόμος τῆ οὐ σου φρενὺς
ἢ πάλιν, ἐτέρω μὲν ἐληγάτευσά τῆ οὐ-
σου φρενὺς, σοι ὅ τῆς περὶ αἰεὶας,
ἢ ταῦτα μὲν ἐπ' ἴσους· ἢ Δίχα δὲ
διὰ διχῆς, δέ τις βούλει· οὐ σου φρε-
νὺς ἐτέρω ὅρα χωρῆσαι· ὅτι εὐμ-
φώνων ἢ ἐπερὶ τῆς τῆς ποιῆν ὁ-
φείλει. ¶ ἵνα ὅ μὲν τελείως ἀχρηστοί
εἴησαν αἱ περὶ αἰεὶας αἱ εἰς κω-
μισμὸς τῆ οὐ σου φρενὺς, ἢ εἰς φανε-
ροῖς φόποις ἀποσβέννυται· ὁ οὐ σου-
φρενὺς, καὶ ὅς τις ἔχει πρὸς τὴν
περὶ αἰεὶας.

2. ¶ Παραχρῆμα τῆ οὐ σου φρενὺς, ὁ
μόνον ἀχρῆμα τῆ οὐκίας ἀλλὰ ἢ οἰκεῖ, ἢ
ὑποζυγίων, ἢ τῶ λοιπῶν ἀγαθῶν,
ἐξηρημαίων ἢ κείων ἀτινα ἐπ' ἡ δα-
πανῶν τῆς χρείας· ὅτι τούτων γὰρ ὁ δὲ
οὐ σικαλόφω· ὁ ἀκρεβῆ οὐ σου φρε-
νὺς δὲ ὡς ὅτι συνίσταται· ἢ πᾶσι ταῖς
ἐπ' ἡ ἀγαθῶν· οἷον οἷον· ἔλαον ὅ
τῶς, ἐπ' ἡ οἷς ἐπ' ἡ ἀπλήσια καὶ τὰ ἀρ-
γύρια (ἐν ἡ αὐτῇ γὰρ τῇ χρείας, καὶ τῇ
συνεχεῖ ἐναλλαγῇ· ἐν τῇ δὲ ἐπερὶ
μετέπειτα εἰς ἐπερὶ τῶν τῶν ἀπο-

mei, & tu quidem es vsu-
fructuarius, ego vero pro-
prietarius: quando super-
est seruus, vsusfructus
confinitur illo autem mor-
tuo & vsusfructus extin-
guitur.

1. ¶ Separationem igitur
habet vsusfructus à pro-
prietate: multaque id mo-
dis accidit, veluti in hac
specie. Vsumfructum tibi
fundi mei legavi, heres
quidem eius habet pro-
prietatem, legatarius ve-
ro, vsusfructum. Aut item ex
contrario: Legavi tibi fun-

dum deducto vsufuctu,
hoc est reieto vsufuctu:
hic, legatarius quidem
habet proprietatem, he-
res verò vsumfructum.
Aut iterum, alteri legavi
vsumfructum tibi proprie-
tatem: & hæc quidem in
testamento. ¶ Porro autē
fine testamento, si quis al-
teri velit vsumfructum

constituere, pactionibus
& stipulationibus id effi-
cere debet. ¶ Ne verò in
vniuersum inutiles essent
proprietates, vsufuctu
semper separato placuit
certis quibusdam modis
extinguere vsumfructum, &
ad proprietatem reuertere.

2. ¶ Constituitur autem
vsusfructus non tantū in
fundo aut ædibus, sed etiā
in seruis, iumentis & aliis
rebus, exceptis his quæ i-
pso vsu consumuntur. Ha-
rum enim neque naturali
neque ciuili ratione con-
sistere potest vsusfructus.
Et quænam sunt hæ res?

puta, vinum, oleum, fru-
mentum, vestis. Quibus
confiniles sunt & nūmi,
siue pecunia numerata.
Nam & hi ipso vsu, & assi-
dua permutatione, dum
ab alio in alium transiūt,
quodammodo extinguntur.

Res intelligit
quæ vsu ipso
consumuntur.

Res intelligit
quæ vsu ipso
consumuntur.

Pecunia
quemadmodum
intererat.

k. iij.

a sic Cicero in
Topica in loc
a similitudine
b Differentia
proprietatis ex
vsufuctus.

c Interdum re-
linquitur vsuf-
fructus ipse le-
gatario, proprie-
tas heredi, in-
terdum vsuf-
fructus here-
di, proprietatis
vero legatario:
interdum ter-
tius vsusfructus,
alteri proprie-
tas.

d Potest enim
vsusfructus le-
gari ff. de vsu
legato: Vlp. 24.
§. 26.

e adde §. 4.
sup. tit. proximo
sic §. 9. sup. de
rerum diuis.
g v. l. i. & pas-
sim ff. quibus
modis vsusfructus
amittat.

h Imo & ea-
rum rerum v-
susfructus lega-
ri potest. l. i. ff.
de vsu. earū
rerum quæ v-
su consumun-
tur Non ipso sa-
ne iure ac lege

potest ut paulo
post quod dicitur
quod hæc res
sed legis indu-
cuntur d. l. i. seu

ut in f. cod. d. l. i.
κλῆτος διὰ
τῆς μετῶδης
cautionis ὅτι
ἀσφαλείας,
ὅτι μὲν ἐπε-
νόησαν ὅτι
φρενὺς.

Res intelligit
quæ vsu ipso
consumuntur.

Pecunia
quemadmodum
intererat.

k. iij.

av. hūc locum **¶** Quoniam verò ne pro-
 plenius in f. hu- cedere quidē in his vsum-
 ius paragra- fructus dicitur, factum est
 phi ubi dixi. senatusconsultum cēfens
 b. x. amoteles & earum rerum quadam
 de oportet asē) ratione posse vsumfructū
 vsumfructum constitui. ¶ Etenim si quis
 dixit non im- moriens, hæredem institui-
 merito: quippe tuat, legētque tibi mille
 vsumfructus ius solidos aut mille sexta-
 est alienis rebus utendi. l. 1. ff. rios vini vel olei, aut vi-
 de vsumfructu. ginti modios frumētī, in
 In his qua- guntur vsumfructū tā ūm: tu le-
 contra leges, nō servantur regu-
 la generales. gataris accipiēs solidos,
 Formula cau- vinūque aut oleū, præ-
 tionis de reb. ter naturam vsumfructus,
 qua usu consu- dominus eorum fis: nam
 muntur, sua vsumfructus in aliena pro-
 die restituēdis. prietate est. Sed quoniam
 Est enim cer- hisce in rebus secundum
 ta pecunia æsti- leges, vsumfructus nō cō-
 matio. l. 3. ff. de silit, mirum nō est si ne-
 in litem iuran- que regulæ in vsumfructu:
 do. l. 42. ff. de si receptæ, hīc observētur.
 de ussorb. (Nam vsumfructus, vt di-
 f. facit l. 2. §. 1. c. de constitut. ctū est, in aliena proprie-
 C. de constitut. rate est.) sed satisfabis mi-
 pecunia. Aristo- hi, de tanto restituendo,
 oteles 5. Ethic. 5. quācū & accipis, si con-
 τὸ νόμισμα, tingat vt moriaris, aut ca-
 ὡς περ μέτρον- pitis diminutionem pa-
 σύμμετρα ποι- tiaris. Neque verò in his
 ἢ συνιστάει. tātum, quæ dicta sunt, pro-
 C. postm. τ. εἰ- cedunt hæc, verum etiam
 νόμισμα τ. γ. in ceteris, vt in vestimen-
 πάντα, C. Po- tis, in cera, aut vbi deniq.
 litic 6. νόμισ- vsum, rem qua de agitur,
 μα appellat consumit. Fit autem eorū
 τοιχεῖον κ. ε. dominus legatarius, si &
 εἰς τῆς ἀνα- æstimatione eorum ineatur
 τίς g μέτρον hic (quod de pecunia non di-
 interpretes ver- co: nam pecunia non æsti-
 ri inuentum, matur. Per eam enim cæ-
 remedium dici- tera æstimationem acci-
 tur l. 2. ff. de v- piunt cautionem præsta-
 sum carum re- te legatario, vt quū mor-
 rum. tuus fuerit, aut capite mi-
 h. In his qua- nutus, æstimatione earum
 usu consumū- rerum restituatur. ¶ Non
 tur non est pro- igitur Senatus qui hæc
 prie vsumfru- censuit, vsumfructum in
 ctus, sed mī- his constituit, (quoniam
 oris vsumfructus ne potuit quidē) sed in-
 id est imitatio- ducit, vērò ἀσφαλείας id est cautio-
 seu quasi vsum- nis, quendam quasi vsum-
 fructus. vt hic fructum introduxit.
 l. 2. in f. ff. de v-
 sumfructu earū
 rerum. Hic autē
 quasi vsumfru-
 ctum opponit,
 proprio, vero
 C. naturali.
 i s. πυνόστω.
 interpretes sic
 vertit. intradu-
 xit. Paulus dixisset, induxit. l. 1. ff. de vsumfructu carum rerum. Ius inducimus rerum interpretatione: inducimus de nouo. C. alium hī
 inductionem iuris opponi nō φρονίμω καὶ ἀνεγκαλῶς ἀλλ' ἐκ superioribus colligimus, vt sunt sane inductiones.

σβέννυ.) ¶ Επειδὴ δὲ τὸν νόμον εἰς λέγειν
 ἀποδοῖν ἐν τῇ αὐτῇ ἐξουσίᾳ τοῦ νομοθέτου,
 δὲ γὰρ συνελθόντων τῶν λέγον, ὡς
 καὶ ἐπὶ τῇ δὲ καὶ ἀποδοῦναι αὐτῷ
 ἐξουσίαν. ¶ Εὰν γὰρ τελευτήσῃ τις ἐν-
 στήσῃ κληρονόμον, ληγαταίᾳ δὲ τοῖς
 χιλίοις νομισματά, ἢ χιλίοις ξέσας οἶνους
 ἢ ἐλάγας, ἢ κ. μολίων σίτου ἐξουσίαν
 κτον, λαμβάνων οὐδὲ ληγαταίᾳ τὰ
 νομισματα, ἢ τὸ οἶνον, ἢ τὸ ἐλάγον, γίνῃ
 τοῦτων δεσποτῆς ὡς καὶ τὸ φύσιν τῶν οὐ-
 θυφρόντων. ὁ γὰρ οὐ θυφρόντης, καὶ
 ἀλλοτείας δεσποτείας ἐστίν. ἀλλ' ἐ-
 πειδὴ οὐ συνέστηκε καὶ τοῦτων καὶ νό-
 μοις οὐ θυφρόντης, εἰκότως καὶ οἱ κα-
 νόνοις ἐπὶ αὐτῷ ὡς λαμβάνων τῶν οὐ-
 θυφρόντων. (ὁ γὰρ ἐξουφρόντης, ὡς
 εἴρη), καὶ ἀλλοτείας δεσποτείας ἐστίν.)
 παρέξεις δὲ μοι ἱκανοδοσίαν, ὅτι δὲ
 σαῦτα μὴ ἀποκαταστήσῃς ὅσα καὶ λαμ-
 βάεις, εἰάν συμβῇ τῇ φύσει τῇ σῇ, ἢ ὑπο-
 σκῶσι καὶ πῆσι διμινυτζίοις. ἢ μὲν
 νον δὲ ἐπὶ τῇ εἰρημνίᾳ ἐστὶ τὰ πάντα.
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ λοιπῶν, οἷον ἐσθι-
 μόντων, ἢ κηρῶν, ἢ ἐν δαάπλᾳς ἢ χηρῶν
 δαπανᾶν ὑποκείμενον γίνῃ. ὅτι τὰ
 τὰ δὲ δεσποτείας τῇ ληγαταίᾳ, εἰ καὶ ἢ
 δὲ ἀτίμητοις αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ. (ἢ τῇ
 ἀρτίειων φημί τὰ γὰρ ἀρτίεια ἐξ ἡ-
 πμῶν), εἰ ὅποτε αὐτὰ ἐτέρων ἐστὶ δὲ ἀ-
 τίμητοις) ἀσφαλῆς ἀν ποιουῶν τῇ λη-
 γαταίᾳ, ὅτι τῇ φύσει τῇ σῇ ὑποσάει καὶ
 πῆσι διμινυτζίοις, τῇ τοῦτων τῇ ἀνα-
 γματῶν ἀποκαταστήσῃ δὲ ἀτίμητον. ¶ Ω-
 σεοῦ δὲ ἢ οὐ γνητος ἢ τὸ το νομοθετή-
 σασα, ἢ συνέστησε μὲν ἐπὶ αὐτοῖς ἐξου-
 σίαν (ἢ γὰρ ἢ δὲ ὡς ἀπο) δὲ ὅτι ἢ
 μὲν οὐδὲν cautionis, ἢ τοι ἀσφαλείας,
 μίμησιν ἢ ἐπὶ τῇ φύσει οὐ θυφρόντων.

¶ Sed utilitatis
 causa Senatus
 censuit, polle-
 etiam earum re-
 rum vsumfru-
 ctum constitui,
 vt tamen eo no-
 mi e heredi v-
 tiliter cauea-
 tur. ¶ Itaque si
 pecunie vsum-
 fructus legatus
 sit, ita datur le-
 gatario, vt eius
 fiat. & legata-
 rius satisfdet he-
 redi de tanta pe-
 cunia restituē-
 da, si morietur
 aut capite mi-
 nuetur. Cate-
 ræ quoque res
 ita traduntur
 legatario, vt e-
 ius fiant: sed æ-
 stimatis his sa-
 tisfatur, vt si
 moriatur, aut
 capite minua-
 tur, tanta pecu-
 nia restituatur,
 quanti hæc fue-
 rint æstimata.

¶ Ergo Senatus
 non fecit qui-
 dem earum re-
 rum vsumfru-
 ctum (nec enim
 poterat) sed
 per cautionem
 quasi vsumfru-
 ctum constituit.

3 ¶ Ex-

3. ¶ Finitur aut vsusfructus morte vsufructuarij, & duabus capitis deminutionibus, maxima & media, & non vten-
do per modum & tempus, quæ omnia noſtræ ſtatuit conſtitutio. ¶ Item finitur vsusfructus ſi domino proprietatis ab vsufructuario cedatur (nam cedere extraneo, nihil agitur) vel ex contrario, ſi vsufructuarius proprietatem rei acquiſierit: quæ res conſolidatio appellatur.

¶ Eo amplius conſtat, ſi ædes incendio conſumptæ fuerint vel etiam terræ motu, vel vitio ſuo corruerint, extingui vsumfructum, & ne aræ: quidem vsumfructum deberi.

4. ¶ Cum autē finitus fuerit tot, vsusfructus reuertitur ſcilicet ad proprietatem: & ex eo tempore nudæ

proprietatis dominus incipit plenā in re habere poteſtatem.

3. ¶ Αποσβέννυται ὁ οὐδύφεροντος τῇ τελούτῃ τῆς οὐδύφεροντου αἰῆς, καὶ τὸ δύο καὶ πέντε διμνηστῶσι, τῇ μεγάλῃ καὶ τῇ μέσῃ, καὶ τῷ non vten-do τῶ πρώτῳ καὶ ὡς ἐσμὲν χεῖν ὅτι πᾶσι πάντα δεῖχεται ὁ δὲ ἀξιοῦται ἡμετέρου βασιλείας. ¶ Ομοίως ἀποσβέννυται ὁ οὐδύφεροντος, εἰ ὁ οὐδύφεροντος ἀνέειπεν τῷ περὶ πειραιῶ τῷ οὐδύφεροντος ὅτι ἀχωρήσῃς ἐξωπικῶν ὅτι ἀχωρήσῃς, ἐδὲν περὶ τῆς, ἀλλὰ αἰνέριγνός ἐστιν ἡ ἀχωρήσις· εἰ ὁ καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ ὁ οὐδύφεροντος ἀνέειπεν ὅτι πικῶν τῷ δεσπότῃ, ὁμοίως παύεται λέγει ὁ τῷ conſolidatio, ὅτι οὐδύφεροντος, ὅτε σωέρχεται καὶ ταῦτα ὁ οὐδύφεροντος τῇ περὶ πειραιῶ. ¶ Εἰ ὁ οἰκίας ἐχθρὸς οὐδύφεροντος, ἐμωρηθῇ ἢ ὁ οἰκίας, ἢ ὑπὸ σεισμῶν κατὰ πίεσιν, ἢ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῇ, ὁ οὐδύφεροντος ἀποσβέννυται οὕτως, ὥς ἐμὴ δὲ τῇ μετὰ ἐδάφους τῷ οὐδύφεροντος αἰῶνι σωζέσθαι τῷ οὐδύφεροντος ἐπὶ δὲ μὴ ἐδάφους, ἀλλ' οἰκίας αὐτῶν παρεχωρίσθαι ὁ οὐδύφεροντος.

4. ¶ Αποσβέννυται ὁ οὐδύφεροντος ἐν τῷ ἐρημνίῳ τῶν τῶν, ἐπὶ αἰῶνι σὺν ὅτι τῷ περὶ πειραιῶ καὶ ἐξ ἐκείνης τῇ χεῖν ὁ δεσπότης τῷ πράγματι, πληρεστάτῳ ὅτι τῷ πράγματι ἐχει παρρησίαν τῶν δυνάμεων καὶ οὐ κατὰ λαμβάνειν πάλαι ὅτι οὐδὲν μετὰ λαβεῖν οὐ κατὰ, ἐκ ἐδόνει ἐχθρὸν τῇ αἰῶνι ὅτι τῷ πράγματι.

¶ Extinguitur autem vsusfructus morte vsufructuarii, & duabus capitis deminutionibus, maxima & media: itē non vten-
do per modū conuētum, aut tempus conſtitutum: Quæ omnia Imperatoris noſtri cōſtitutio amplexa eſt. ¶ Similiter extinguitur vsusfructus, ſi vsufructuarius vsumfructū proprietario cedat: extraneo enim cedens nihil agit, & inefficax eſt talis ceſſio. Sed & ſi contra vsufructuarius proprietatem acquirat, ſimili modo finitur. Vocatur autem hoc conſolidatio, quod eſt Gra-

a l. 1. ff. 3. 5. morte ff. quibus modis vsusfructus amittit. Paul. 3. ſent. 6. § 28. 29. ad 30. b l. 10. C. de vsufruct.

c Paul. 3. ſent. 6. § 28. § 31.

d οὐδύφεροντος cōsolidatio pro-prietatis cum vsumfructu meminit l. 3. in ff. de vsuf. adreſcendo.

e l. 5. § 2. ff. quibus modis vsusfructus amittit. Paul. 3. ſentent. 6. § 31. f vsumfructus amittit ad proprietatem reuertitur. Pau. 4. ſent. 6. § 28.

4. ¶ Extinctus autē vsusfructus aliquo ex dictis modis, ad proprietatem recurrit. Et ex eo tempore dominus rei plenam in ea incipit habere poteſtatem, hoc eſt fructus capere poteſt. Nam antē, cum fructus capere nō poſſet, non plenam videbatur habere in re poteſtatem.

DE VSV ET HABITATIONE.

TIT. V.

ΠΕΡΙ Α ΧΡΗΣΕΩΣ

ἢ οἰκισίας.

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

DE VSV ET HABITATIONE.

TIT. V.

a 7. ff. 8.

ἢ χῆσις quid
dictum est sup.
tit. 1. in f.

ἢ οἰκισίας quid
dictum sup. eo.
tit. 2. in f.

¶ De Vsu. vsum & usufructum eodem modo constitui ac finire, & in eo similitudinem esse inter vsum & usufructum. 1. Dissimilitudinem esse, quod minus sit in usu quam in usufructu. Quod contineatur usu fundi. 2. adium. 3. servituti. 4. p. corum. 5. ¶ De habitatione, & ut ab usu & usufructu adium differat. 6. ¶ Transito.

Post servitutes & usufructum consequens est dicere de usu & habitatione. ¶ Vsum ut dem modis constituitur, & eisdem extinguitur, quibus usufructus.

¶ Hoc restringitur vsum fundi minorque est usufructu. nam

is tantum utitur usufructuarius.

¶ Nam qui vsum fundi habet, nihil amplius habere potest quam ut oleribus

ibi natis, pomis, floribus, feno, stramentis & lignis,

quodcumque vsum quotidiano satis est, utatur. (Eatenus quoque usufructuario in fundo habere licet, ut

neque fundi domino molestus sit, neque his per

se legatur d. Scholio. g. Includa de-

sunt d. loco Schol. l. ii. Sunt autem aut gratis alteri cedere,

petita ex l. ii. non licet, cum usufructuario omnia hæc facere possit.

¶ Vsum quoque fundi vel in eo ab usufructu

differat d. l. ii. d. Scholio.

¶ Item is qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde

quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

¶ Minus autem lucris est in usu quam in usufructu.

¶ Nam qui vsum fundi habet, nihil amplius habere potest quam ut oleribus

ibi natis, pomis, floribus, feno, stramentis & lignis,

quodcumque vsum quotidiano satis est, utatur. (Eatenus quoque usufructuario in fundo habere licet, ut

neque fundi domino molestus sit, neque his per

se legatur d. Scholio. g. Includa de-

sunt d. loco Schol. l. ii. Sunt autem aut gratis alteri cedere,

petita ex l. ii. non licet, cum usufructuario omnia hæc facere possit.

¶ Vsum quoque fundi vel in eo ab usufructu

differat d. l. ii. d. Scholio.

¶ Item is qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde

quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

Nam qui vsum fundi habet, nihil amplius habere potest quam ut oleribus

ibi natis, pomis, floribus, feno, stramentis & lignis, quodcumque vsum quotidiano satis est, utatur. (Eatenus quoque usufructuario in fundo habere licet, ut neque fundi domino molestus sit, neque his per se legatur d. Scholio. g. Includa de-

sunt d. loco Schol. l. ii. Sunt autem aut gratis alteri cedere, petita ex l. ii. non licet, cum usufructuario omnia hæc facere possit.

¶ Vsum quoque fundi vel in eo ab usufructu differat d. l. ii. d. Scholio.

¶ Item is qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

sonis beris non in seruis habitare. uenient muliere xdu p cum m habitare. ¶ Item quem se pertine tantum atque rio eius testat. id nullius suum ferre sum est scilicet est & to.

¶ Item is, qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

sonis beris non in seruis habitare. uenient muliere xdu p cum m habitare. ¶ Item quem se pertine tantum atque rio eius testat. id nullius suum ferre sum est scilicet est & to.

¶ Item is, qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

Idem illis modis quibus usufructus constituitur, etiam nudus vsum constitui solet: in-

demque illis modis finitur, quibus & usufructus definit.

¶ Item is, qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

sonis beris non in seruis habitare. uenient muliere xdu p cum m habitare. ¶ Item quem se pertine tantum atque rio eius testat. id nullius suum ferre sum est scilicet est & to.

¶ Item is, qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

sonis beris non in seruis habitare. uenient muliere xdu p cum m habitare. ¶ Item quem se pertine tantum atque rio eius testat. id nullius suum ferre sum est scilicet est & to.

¶ Item is, qui adium vsum habet, eatenus potestatem habere intelligitur ut ipse tantum habi-

tet, non ut in alterum habitationem transferat. Unde quæsitum est an amicum recipere liceat: & placuit, posse. Concessum autem

ei

aut gratis concedere potest: quum is, qui usufructum habet, possit hæc omnia facere.

2. ¶ Item is, qui adium vsum habet hæcenus ius habere intelligitur, ut ipse tantum in habitatione nec hoc ius ad alium transferre potest: & vix receptum esse videtur, ut ho-

spitem ei recipere liceat, & cum vxore, liberisque suis, item libertis, nec non per-

sonis aliis liberis, quibus non minus, quam seruis vtitur habitandi ius habeat. ¶ Et convenienter, si ad mulierem vsus ædiū pertineat, cum marito ei habitare liceat.

3 ¶ Item is, ad quem serui vsus pertineat: ipse tantum opera atque ministerio eius vti potest: ad alium vero nullo modo ius suum transferre ei concessum est. Idem, scilicet, iuris est & in iumento.

4 ¶ Sed & si pecorum, vel ouium vsus legatus sit, neque lacte, neque agnis, neque lana vtetur vsuarius: quia ea in fructu sunt. Planè ad stercoreandū agrum suū, pecoribus vti potest.

5 ¶ Sed si cui habitatio legata, siue aliquo modo constituta sit, neque vsus videtur, neque vsusfructus, sed quasi proprium aliquod ius: quanquam habitationem habentibus, propter rerum utilitatem secundum Marcelli sententiam nostra decisione promulgata permittimus, nō solum in eodē

generē, sed etiam aliis locare. 6. ¶ Hæc de seruitutibus & vsufructu, & vsu, & habita-

τῇ ἀβιταλίζιονι πλὴν γαμετὴν ἀ καὶ αὐτῶν οἰκίαις πᾶσι, καὶ ἀπὸ τῶν δούλων καὶ ἀλλοτρίων καὶ ἄλλοις ἐλδοτέροις, οἷς ἔχῃ τὸν ὡς οἰκέταις κέχρηται, οἷον μισθωτοῖς. ¶ Εἰ δὲ καὶ γυναῖκα ἔσθαι οἰκίας καταλειφθῇ, ἔξεσιν αὐτῇ ἀκωλύτως ἐκείνῳ σινωοῦν καὶ τῷ ἀνδρί.

3 ¶ Εὰν οἰκέτου βέλος μοι ᾤσῃ ἀχωρηθῇ, ἐγὼ μόνον τῷ ὀπερὶ αὐτοῦ, καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ κέχρηται διώματι, τὸ αὐτὸ ὅτιν ἐῖς ὑποζυγίᾳ βέλος μοι ᾤσῃ ἀχωρηθῇ.

4 ¶ Εἰ δὲ θρεμμάτων, δ οἷον περὶ βάτων, οἷος μοι ληγατοῦ θῇ, οὔτε τῶν γάλακτι ἔτε τῶν ἀρνίοις, οὔτε τῶν ἔξ αὐτῶν ἐκείῳ συγχωροῦμαι κέχρηται ἐπειδὴ πάντα ἐν κερῶν βῆσι, τοῖς τε σὺν οὐκυφροῦν βῆσι καὶ ἐκ οὗτο. ἀλλ' εἰς τὸ μόνον συμβάλλεται μοι πᾶν χεῖν οὗτο περὶ βάτων, ὥστε διώματι ἄλλ' αὐτὰ εἰς τὸ ἐμὸν ἀγρὸν, καὶ τῶν κωπείζων. ἢ δὲ τῶν περὶ βάτων κὼπρω δαυλῇ καὶ γόνιμον ὅποτελεῖ τ' ἀγρὸν.

5 ¶ Εὰν ἀβιταλίζιον ληγατεύθῃ πᾶν, ἢ καὶ ἑτέρῳ ἔσθω συστῇ, οὔτε οὗτο δοκεῖτε ὅτι, οὔτε οὐκυφρονητοῦ, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἰδὲ ἔσθαι ἐδικαῖον πᾶν ἐκ τῆς θῆ, εἰ δέχεται ἀβιταλίζιον αὐτῶν παύτῳ ἐτέρῳ μισθοῦ καὶ πολλῶν ἐναντίας μισθῶν νομικῶν, μόλις δὲ Μαρκελλὸς ὅτι ἔσθω τὸ μισθοῦ, γέροντες δὲ ἔσθαι τὸ δόσε βῆσά του ἢ μὴ βῆσιλέως τέμνεσθαι πλὴν ζήτησιν, καὶ πλὴν Μαρκελλὸς δεχομένη γνώμῃ δὲ τὸ χεῖσιμον τῶν περὶ βάτων ὅτι ἔσθω σα μὴ μόνον οἰκεῖν αὐτὸν ἔχει βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἐπίσθαι μισθοῦ.

6 ¶ Ἀρκεῖ πάντα περὶ δουλείᾳ καὶ οὐκυφροῦν καὶ οὐσου, καὶ ἀβιτα-

ei est habere in habitatio-
ne, uxorem, & liberos, sed
& libertos: quinetiam &
alios quauis essent libe-
ri, quibus non minus quā
seruis viatur, velut mer-
cede conductos. ¶ Quod
si mulieri vsus ædium re-
lictus sit, potest ibi sine
dubio cum viro habitare.

^a Habitatio
seu oīnαις
quid: addo ver-
sic. ult. tit. de
rebus corpora-
libus. sup. l. 2. 3.
4. 5. 6. 7. opas
sim ff. cod.

^b l. 12. §. 5. v. 6.
operas. ff. cod.

3 ¶ Item si vsus mihi sit
concessus serui, ego solus
operis eius & ministerio
vti possum: idēque est
& si iumentum vsu ha-
beam.

^c addo d. l. 12.
§. 5.

^d d. l. 12. §. 2. 16
E. leg. 9. ex lib.
si. tit. 4. c. 4.
vers. 14. 2. E-
clog. 10 §. 10.

4 ¶ Quod si pecorū vel
ouium mihi vsus legatus
sit, neque lacte, neque a-
gnis, neque lana ipsarum
viti concessum est. Hæc e-
nim in fructu sunt, hoc
est vsusfructus sunt, non
vsus. Sed in hoc tantum
mihi prodest vsus ouium,
quod possim eas in fundū
meum mittere, & eum ita
stercoreare, nam ouium fi-
mus fundum reddit ferti-
lem & pinguem.

5 ¶ Si cui habitatio lega-
ta, vel alio modo consti-
tuta sit, neque vsus id vi-
detur, neque vsusfructus,
sed quasi ius quoddā pro-
prium. Quæsitum est au-
tem an qui habitationem
haberet, alteri eam posset
locare. Et cum multi iu-
risconsulti contradicerent,
ac solus Marcellus locare
permitteret, facta est reli-
giosissimi Imperatoris
nostri constitutio, quæ
hanc controuersiam deci-
dit, approbata Marcelli
sententia, propter utilita-
tem rerum, permittens
non ipsum tantum habita-
re si velit, sed etiam alte-
ri locare.

^e v. l. 10. ff. eo.

^f l. 13. Co. 10.

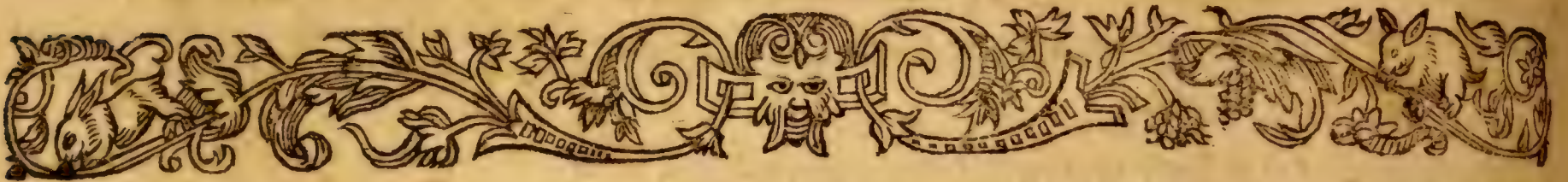
6 ¶ Hæc de seruitutibus,
vsufructu, vsuq & habita-

tione differuisse sufficiat. De hæreditatibus autem & obligationibus, suis exponemus locis. ¶ Quoniã verò dictum est summam quibus modis naturaliter res adquiramus, necessarium est nunc dicere quibus modis legitimo ac ciuili iure aliena acquirere possimus.

τὸν δὲ δι' ἐξ ἑαυτῶν καὶ κληρονομίας καὶ ἐνοχῶν ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκτεθήσε' τοῖς. ¶ Ἐπειδὴ ὅ ἐιρήκαμεν ὡς ἐν συντόμῳ ποὶ τῶν ποικίλων φυσικῶν καὶ νομικῶν πραγμάτων, νυνὶ ἀναγκαῖον εἶπεν τί τῶν ποικίλων νομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων τὰ ἀλλότρια κατὰ δυνάμιν.

tione dixisse sufficiat. De hereditatibus autem & obligationibus, suis locis proponemus. ¶ Exposuimus summam quibus modis Iure gentium res acquiruntur: mo-

dò videamus, quibus modis legitimo & ciuili iure acquiruntur.

DE VSVCAPIONIBVS
ET LONGI TEMPO-
ris præscriptionibus.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΧΡΗΣΕΙ
λαμβάνοντων ἢ μακροῦ χρό-
νου διακατεχομένων.

DE VSVCA-
PIONIBVS, ET
longi temporis
præscriptionib.

TIT. VI.

ΤΙΤΛΟΣ.

TIT. VI.

¶ De acquirendo iure ciuili rerum dominio. Et primò de vscapionibus. Vscapiones rerum mobilium & immobilium cur, & quo iure introducta, quoque temporis spatium cum iure Ciuili initio, cum iure Iustiniano circumscripta. 1. Quæ res vscapi non possint. Et de libero homine, re sacra, religiosa, seruo fugitiuo. 2. 3. rebus furuius & vi possessis. 4. 5. 6. Non continuo furuium esse quod alienum contrectamus: proinde quod alienum pignori contrectamus, & si alienauerimus certis modis ab accipiente vscapi. idque in hæreditibus, colonis, marito, usufructuario, & similibus, rem alienam distrahentibus cerni. 7. Et in eo qui fundum alienum vacantem occupauit, eumque alteri vendidit. 8. Furuias res vel vi possessas aliquando vscapi. 9. Ffiales res non vscapili: cet res vacantes fisco nondum denuntiata ab eo tamen alienari vscapi possint. 10. Vscapionibus hæc tria generaliter obstare, vitium reale in suis rebus: quæ de agitur. Item vitium personæ, quæ de vscapione excipit, hoc est malam fidem vscapere volentis. Postremo vitium possessionis causa seu titulo destituta. 11. Vscapere eum ex empto, vel donatione non posse, qui falso existimet se rem emississe aut donatione accepisse. 12. Possessio defuncti, in heredem & bonorum possessorem. 13. Venditoris in emptorem quemadmodum continuatur. 14. Res aliena accepta à fisco, Principe vel Augusta quemadmodum ab accipiente vscapiantur.

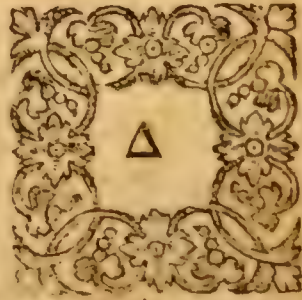

Vm dictum sit de naturalibus acquisitionibus, tractemus & de ciuilibus. Quod igitur is qui suam mihi re tradit, adhærens dominium transferat, in confesso est.

a Traditionis
a vero domino
facta effectus.
b Traditionis
a non domino
facta effectus.

¶ Quid autem si alienam mihi quis rem, cuius non sit dominus, tradat? a transfert hic dominium & dicimus, quod nequaquam. Quomodo enim, quod non habebat? Quid ergo? Possessionem in me aut detentationem quam habebat transtu. Nec ea parua res est: nam si bona fide re accipiam: (est autem

c Effectus bonæ
fidei & negotio
habet
d Bona fide ac-
cipere quid.

ἰεξ ἑαυτῶν τὰς φυσικὰς καὶ νόμικας, δὲ λαβόμεν ἢ κατὰ τὸ ἐν νόμῳ ὅτι μὲν ἐὰν τις τὸ οἰκεῖον ἐμοὶ ἔσται δόσιν, μεταφέρῃ τὸ πρὸς αὐτὸν δεσποτῆαν, συνωμολόγη. ¶ Τί ὅτι ἀλλότριον τις πρὸς αὐτὸν ἔσται δόσιν, μεταφέρῃ ἐν ταῦτα τὸ δεσποτῆαν; καὶ λέγομεν ὅτι ἔσται δόσιν, πῶς γὰρ, καὶ ἔσται εἰς τὸ οὐδὲ μετρίστα ἔσται ἐμὲ αὐτὸν καὶ εἰς τομὴν ἢ τοὶ κατὰ τὸν καὶ οὐκ ἔσται τὸ μικρόν. εἰ δὲ βοναφίδῃ δέξομαι τὸ πρὸς αὐτὸν (βοναφίδῃ δὲ δέ

Vre ciuii con-
stitutum fuerat
vt qui bona fi-
de ab eo, qui do-
minus nō erat,

cum

cum crederet
eum dominum
esse, rem eme-
rit, vel ex dona-
tione, aliave
quamvis iusta
caussa accepe-
rit: is eam rem,
si mobilis erat,
anno ubique
vno: si immobi-
lis, biennio tan-
tum in Italico
solo vsucape-
ret: ne rerum
dominia in in-
certo essent.

ὅτι, τὸ πῶς εἴη με δεσποτῶν εἶναι τὸ πε-
πραμένον, ἢ δωρησάμενον, ἢ ἄλλης
ἀλόγου αἰτίας· οἷον ἀπὸ περιουσια-
ζόντος, ἢ τοῦ αἰταλλαγῆς ὡς δεδω-
κότα) πάλαι μὲν εἰ κινήτῃ αὐτὸ τὸ
πράγμα ἐνιαυτῷ ὡς δραμόντος, ἐ-
ννόμῳ δεσποτῆς, εἴτε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ,
εἴτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ διήκον· εἰ δὲ ἀκίνη-
τον διετίας παρήκτουσιν, ἐν ᾧ καὶ ἀ-
γὼς ἐν Ἰταλίᾳ διακείμενον, ἢ οἰκία,
ἐνυκαπὶ δέτε παρ' ἐμοῦ, τουτέστι, διὰ
τὴν χρῆσιν ἐλαμβάνετο, καὶ τὴν ἐμὴν ἐγί-
νετο δεσποτείας τῷ δωδεκάδελτῳ β
νόμῳ τὸ τοῦ κελύσαντος· καὶ μὴ τις νο-
μιζέτω ἀδικον εἶναι τὸν νόμον, ὅτι ἕτερος
μὲν διὰ τὴν ἐνυκαπίοντα, ἑτέρος δὲ
ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐστρεῖτο πρὸς τὰ πράγματα τῷ
δὲ ἐπενοήθη ὡς τὸ μὴ φθείρεται αὐ-
τὰ τὰ πράγματα ἕκαστος δὲ ἀγνοῶν
πότερον αὐτὸς διαφέρει τὸ πρᾶγμα ὁ
νέμεν, ἢ δὲ μίαν ἐποιεῖτο τύπου φρον-
τίδα, ἐλπίζων ὅτε δὴποτε ὡς ἀγνή-
στες τὴν ἀληθῆ δεσποτῶν, καὶ τῷ ἀπο-
σῶν καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐραδύ-
μου οἱ ἀνθρώποι, καὶ ῥαθυμοῦ των
αὐτῶν ἐμὸν ἀπονόητα τὰ πράγμα-
τα, καὶ τῶν πραγμάτων ὄντων ἀπο-
νοήτων, ἀπάλεια καὶ φθορὰ εἰκότως
αὐτοῖς προσεγίνετο καὶ ἀποχασάμενος
οὐδ' ὁ δωδεκάδελτος δὲ τὸ τοιαύτης
ἀνθρώπων ἐννοίας, ὡς εἰσεχέον ἐ-
νιαυτὸν ἐπὶ τῷ κινήτῳ. διετίας δὲ ἐπὶ τῷ
ἀκινήτῳ· ἐν τῷ εἰ μὴ ὡς ἀγνή· ὁ
δεσποτῆς, ἀναφάρετον μὲν τὸ πρᾶ-
γμα ὡς ἀπὸ τῆς νομῆς, καὶ ἀγανα-
κτουμένων τῶν δεσποτῶν, ἤρκει δὲ αὐ-
τοῖς ἐνιαυτῷ ἢ διετίας χρόνῳ πρὸς
ἀναζητήσιν τῶν οἰκείων πραγμάτων.

¶ Et quum hoc
placitum erat,
putantibus an-
tiquioribus, do-
minis sufficere
ad inquiren-
das res suas

bona fide accipere, si cre-
dam eum dominum esse
qui vendidit, aut donavit,
aut ex alia iusta causa, ve-
lut ex permutatione de-
dit:) olim quidem, si res
erat mobilis, anno ela-
pso, dominus fiebam, siue
in Italia, siue in provin-
ciis agerem. Sin verò im-
mobilis, per biennii la-
psum, quum fundus aut
domus esset in Italia, vsu-
capiebatur à me, ex lege
duodecim Tabularum, &
mei dominij fiebat. Nec
verò iniqua esse legē ali-
quis existimauerit, quod
alter per vsucapionē (hoc
est temporalem possessio-
nem) dominus efficere-
tur, & alter dominio rerū
suarum priuaretur. Ide-
nim adinuētum est ne res
ipsæ perirent. Namque
vnusquisq. ignorans, num
verè esset dominus rei
quam possideret, nullam
omnino in eā curam im-
pendebat, semper timēs,
ne quādo verus dominus
veniret, & eam sibi aufer-
ret. Et ea de causa socor-
des quoque erant morra-
les, & per socordiam ip-
sorum, sine cura sollicitu-
dinēque res erant, quod
cum esset, illud quoque
nimirum eueniebat, vt
corrumperentur, & pes-
sum irent. Perspecta igitur
hac hominum cogita-
tione, lex duodecim Ta-
bularum in re mobili tē-
pus anni statuit: in immo-
bili, biennium: intra quod
nisi dominus adesset, res
à possessore auferri non
posset. Nec id admodum
indignantibus dominis.
Sufficiebat enim his anni
aut biennii tempus ad in-
quisitionē rerum suarum.

a adde Vlpia-
num tit. de do-
minis 19. §.
vsucapione 8.

b δωδεκάδελ-
τον νόμον ἡσθ
pro iure civili
accipit.

c Vsucapiones
cur inuenta l.
i. ff. de vsuca-
pionibus.

d Dixi ad l.
xij. tabularū
tit. de vsuca-
pionibus.

Et hæc quidē lex duodecim Tabularū. Imperator verò noster meliore & humaniore sententia vsus, sanxit, ne tam facile tamque celeriter, rebus suis domini defraudarentur. Neque iterum certo loco beneficetiam suam coangustauit, sed generalem eadere promulgauit constitutionem. Qua cautum est, vt res quidē mobiles vbique elapso triennio vsucapiantur: immobiles vero per longi temporis possessionem, id est, si præsentes sint domini, decennio: sin absentes, viginti annis elapsis. Verbi gratia. Fundum tradidisti mihi, aut domum ad Titium spectantem, cum te dominum eius putarem, & ita bona fide rem accipienti. Si præsens est Titius, decennium mihi ad vsucapionem sufficit: sin verò peregrè, viginti anni. Hæc autē non de his tantum, quæ in Italia sita sunt immobilia, constituta sunt, sed & de his, quæ in Prouinciis: ac olim stipendiaria aut tributaria appellabantur, & vt breuiter dicam, in tota terra eius imperio subiecta. vbi que tamē bonæ fidei possessione præcedente.

Quoniam verò dictum est, bonæ fidei possessorē vsucapere posse, inuenire est casus, in quibus vsucapio non procedat. Verbi gratia. Siquis liberam personam possideat, aut rem sacrā religiosāve. Nam quia dominium acquirit vsucapio: hæc autem in dominium nullius recidit: meritò, nec vsucapioni subiiciuntur. Idē dicendū est, si quis alienum fugitiuum possideat: neq. enim vsu-

ἢ οὕτως μὲν δὲ δωδεκάδεκτος. ¶ Οὐ
ἡμέτερος βασιλεὺς, καλλίονι ἢ δι-
λανθροποτέρᾳ διανοίᾳ χρησάμενος
προτέταξε, μὴ σιωπῶντος περιεῖναι
δεσπότης τῶν οἰκείων πραγμάτων· ἢ
οὐδὲ ρητὰ τοῦτο τὸ οἰκείαν ἐσένωτον
δουλείαν, ἀλλ' ἐξ ἐφ' ἧς ἐστὶν τοῦ
τοῦ γνησίου δέχεται, ἐν ᾧ διακρί-
ται, ὥστε τὰς μὲν κινητὰ πράγματα
πανταχοῦ τῆς τριετίας ἀφ' ἧς ἀρ-
σῆς ἐκδοκαπιδέσθαι, τὰ δ' ἀκίνητα, ἢ
τῆς μακροῦ χρόνου κατοχῆς· εἰ μὲν πα-
ρῶν οἱ δεσπότης δικαιοσύνης, δεῖ δὲ
ἀπολιμπανέον, εἰκοσαετίας παρῆ-
δουσης οἶον, ἀγρῶν ἐξ ἀδικοῦσάς μοι,
ἢ οἰκίαν Τιτίῳ δαφέρεσαν, ἐποπτεύ-
οντί μοι, εἰ) σε δεσπότην, ἢ δὲ τὸ
βοναφίδει δεχομένῳ τὸ πρᾶγμα· εἰ μὲν
ἐνδημεῖ δ' Τιτίῳ, ἀρτῆ μοι πρὸς ἐ-
κδοκαπίονα δικαιοσύνη· εἰ δὲ ἀπολιμ-
πάνει, εἰκοσαετία· ταῦτα δ' ἐμὸν
ὅτι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ δαφειμένων ἀκινή-
των· ἀλλὰ καὶ ἢ ὅτι τῶν ἐν ἐπαρχίαις,
ἀπάλαισι πρὸς δόξα εἰς τριετία-
ρια προσηγέρου· ἢ ἀπλάως ἐν πάσῃ
γῇ ὑπὸ τῇ αὐτῇ τελούσῃ βασιλείᾳ,
κρατεῖν ἐνομοθέτησε· πανταχοῦ μὲν
τοῖς βοναφίδει νομῆς προσηγορευμένους.

¶ Επειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸ βοναφίδει
νεμόμενον διώκον οὐκ ἐκδοκαπιδέειν,
ἔστιν εὐρεῖν δέμας ἀμὴν περιποιεῖ ἢ
μὴ οὐκ ἐκδοκαπίονα οἶον, εἰ τις νέμῃ
ἐλθὼν ἐν τῷ πρῶτον, ἢ σάκεον, ἢ
ῥυγέριον· ἐπειδὴ καὶ ἢ οὐκ ἐκδοκαπίων
δεσπότην περιποιεῖ, κρείττονα δὲ
πάντα τὰ πράγματα τῶν δεσπότην,
εἰκοπῶς, οὐχ ὑποκεί) οὐκ ἐκδοκαπίονι.
Τὸ αὐτὸ νοεῖν ὁφείλομεν, καὶ εἰ τις
τῶν ἀλλότριον νέμῃται φυγάδα, ἢ οὐχ

præfata tempo-
ra. Nobis me-
lior sententia
resedit, ne do-
mini maturius
suis rebus de-
fraudentur, ne-
que certo loco
beneficetia hoc
concludatur, &
ideo consti-
tutionem super
hoc promulga-
uimus, qua cau-
tum est, vt res
quidem mobi-
les, per trien-
nium: immobi-
les verò, per lo-
gi tēporis pos-
sessionem (id est
inter præsentes
decennio, in-
ter absentes vi-
ginti annis v-
sucapiantur, &
his modis non
solum in Italia
sed etiam in o-
mnī terra, quæ
nostro impe-
rio gubernatur,
dominia rerum
iusta causā pos-
sessionis præce-
dente acquiran-
tur.

1. Sed ali-
quando, etiam
si maximè quis
bona fide rem
possederit, non
tamen illi vsu-
capio vllō tem-
pore procedit:
veluti si quis li-
berum homi-
nem, vel rem sa-
crā, vel reli-
giosā, vel ser-
uum fugitiuum

a. σιωπῶντος
ἐστὶν δὲ, pro eo
quod Iustinia-
nus dixit, ma-
turius defrau-
dari.

b. l. i. Co. de v-
sucap. transfor-
manda.

c. Idem 2. Har-
menopol. 1. §.
52.

d. Paul. 5. sen-
tent. 2. §. 3.

e. Stipendiaria
& tributaria
prædia quæ
sunt, dictum est
sup. tit. de rerū
diuisione §. 40.

f. l. 6. in ff. eo.
g. d. l. 9. 2. Har-
menopol. 1. §. 41. l.
73 §. sacram ff.
de verb. oblig.
h. d. l. 9.

i. l. i. Co. de ser-
uis fugitiuis.

a Furtium
quid.

b Contrectare
rem alienam
quid. sane non
est sola cogita-
tio. l. 1. §. 1. ff.
de furtis, infir-
matio. l. infirmo
do 67. ff. de fur-
tis.

c Si quis hic
ut §. 5. §. 5.
§. 18. inf. tit. de
obligationib.
quæ ex delicto.
affectus l. fur-
tum 37. ff. de
vscap. volun-
tas §. proposi-
tum in l. qui
iniuria 53. ff.
de furtis. cogi-
tatio l. 1. §. 1. ff.
de furtis. desti-
natio l. quo de
stinaverit 4.
§. passim de
furtis.

d Furtium
proprie quid.

e Contrectare
rem alienam
quis potest in-
uito domino,
nec tamen fur-
tum committe-
re, & quemad-
modum id fiat
l. potest. 36. ff.
eod.

bitur: nam furtiua est, aut
vi possessa. ¶ Et quid est
furtium? Furtium est,
non solum, quod noctu
aut interdum clam surri-
pitur, sed etiam quæcum-
que res mobilis aliena,
quæ inuito domino con-
tretractatur. Contrectare au-
tem est, ut dominum cir-
ca rem versari, & omnia
in ea agere, quæ domini
solent. Atqui, si verum est
quod dicimus: numquam
res aliena vscapietur.
Quicumque enim rem a-
lienā possidet, inuito do-
mino eam cōtrectat. Sin
autē inuito domino con-
trectat, furtiuam reddit:
Quod si furtiua est, pro-
hibetur vscapio. Vitio
igitur laborat definitio,
& adiciendum est ei, Ma-
lo animo, & dicendum:
Furtium est non solum
quod noctu vel interdum
clam subripitur, sed om-
ne alienum mobile, quod
malo animo inuito domi-
no cōtretractatur. Sic enim
definitio, sine defectu ac
vitio est.

4 ¶ Atqui, quamuis hoc
addito, inuenio tamē cur
vscapio non procedat.
Nam qui rem alienam in-
uito dominopossidet, pro-
fecto malo animo eam
contrectat, & furtiuā red-
dit. Sed verum hoc non
est: Fieri enim potest ut
rem alienam quis con-
trectet inuito domino, &
furtum tamen non com-
mittat, quoniam malo af-
fectu caret. Velut in hac
specie. Commodavi Ti-
tio librum meum, aut ser-
uum meum locavi, aut
lancem meam apud eum
deposui. Defunctus est
hic, re herede. Tu ea in
hereditate inuenisti, &

heredi-
vitium non reciderit: quum
tum non committat.

Ταυτ' ἐστὶ τὸ φέρπιβον, ἢ βὶ πόας αὖτον.
¶ Καὶ τί ἐστὶ φέρπιβον; φέρπιβόν ἐστιν
ἐ μόνον τὸ νύκτωρ, ἢ μὴ ἡμέραν λά-
θρα λαμβανόμενον· ἀλλὰ καὶ τὸ παρ'
παρά γμα κινήτ' ἀλλότριον παρὰ γνώ-
μην τ' δεσπότου ψιλαφώμενον· ψι-
λαφᾶν β δέ ἐστι. ὅς τις δεσπότην ἀνα-
στρέφει παρὰ τὸ παρὰ γμα, καὶ παρὰ τὴν
τὸν δεσπότην τὰ δεσπότην ἐπ' αὐτῷ ἀλλ'
εἰ ἀληθὲς τὸ εἰρημνόν, καὶ ἐποτε ἀλλό-
τριον παρὰ γμα δυνάμει ἐκδοκαπτεῖ· ὅ-
θεν παρὰ τὸν δεσπότην τὸ ἀλλότριον παρὰ
γμα, παρὰ γνώμην τ' δεσπότην ψι-
λαφᾶ, εἰ παρὰ γνώμην δεσπότην ψι-
λαφᾶ, φέρπιβον ἀποτρεχέει τὸ παρὰ γμα,
εἰ δὲ φέρπιβόν ἐστιν ἐπέχει ἢ ἐκδοκα-
πτεῖν ἐκδοκῶς ὁ ὅρος ἐχέει, καὶ δὲ παρ-
αδίδωμι αὐτῷ τὸ κακῇ δόξῃ δέσσει, καὶ λέ-
γει, ὅτι φέρπιβόν ἐστιν, καὶ μόνον τὸ νύ-
κτωρ, ἢ μὴ ἡμέραν λάθρα λαμβανό-
μενον, ἀλλὰ καὶ παρὰ γμα κινήτ' ἀλ-
λότριον παρὰ γνώμην δεσπότην κακῇ
δόξῃ δέσσει ψιλαφώμενον· ὅπως γὰρ ἐχέει
ὁ ὅρος, αἰελλιπής ἐστιν.

4 ¶ Ἀλλὰ καὶ τοῦτου παρὰ γμα δέσσει
δὲ εἰσπομαί τ' ἐκδοκαπτεῖν μὴ παρ-
αδίδωμι, εἰ καὶ ἐπέχει τὸ ἀλλότριον
παρὰ γμα παρὰ γνώμην δεσπότην,
κακῇ δόξῃ δέσσει τὸ ψιλαφᾶ καὶ ἀπο-
τελεῖ αὐτὸ τὸ φέρπιβον· ἀλλ' ἐκδοκῶς
ἀληθὲς ἐνδέχεται γάρ τινα ψιλαφᾶ
τὸ ἀλλότριον παρὰ γμα παρὰ γνώ-
μην δεσπότην, καὶ κλοπῇ μὴ ἀμάρ-
ταν εἶναι, καὶ τὸ ἐστὶν αὐτὸ κακῇ δόξῃ
δέσσει οἷον ὡς ὅτι τοῦτου τ' δέμας,
ἐχρηστα ἐγὼ Τίτῳ τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ,
ἐμὴν δόξαν αὐτῷ τ' ἐμὸν οἶκόν τι, ἢ,
παρὰ δέμας αὐτῷ τ' ἐμὸν δίσκον ἐτε-
λευσῶ. ὅθεν ὅτι τοῖς κληρονό-
μοις εὖρες ταῦτα ἐν τῇ κληρονομίᾳ.

¶ Vnde in re-
bus mobilibus
non facile pro-
cedit, ut bonæ
fidei possesso-
ribus vscapio
competat. Nam
qui sciens alie-
nam rem ven-
diderit, vel ex
alia causa tra-
diderit, furtum
eius committit.

¶ Sed tamen
id aliquando al-
iter se habet.
nā si heres rem
defuncto como-
datam, aut lo-
catam, vel apud
eum depositā,
existimans he-
reditariam es-
se, bona fide ac-
cipienti vendi-
derit, aut dona-
uerit, aut dotis
nomine dede-
rit: quin is, qui
acceperit, vscu-
capere possit,
dubium nō est:
quippe quum
ea res in fur-

ὑποπλῖδας αὐτὰ ἐρεδιζαῖα εἶ). δι-
 επώλησας τινι bona fide λαμβάνον-
 τι, ἢ ἐδωρήσω, ἢ εἰς προῖκα ἐπέδω-
 κας ἰδοὺ, ἀλλότριον προῖκα ἢ πα-
 ρὰ γνώμῳ δεσπότου ψηλαφᾷς, καὶ
 ὁμῶς φέρηβον ἐκ ἀποτελεί. τὸ προῖ-
 κα, ἐπειδὴ πονηρὰς ἀπήλλακ) δξα-
 θέσεως. διὸ ὁ λαβὼν, ἀμάρχεις ἐβου-
 καπιτεύσῃ τὸ προῖκα, ἐπειδὴ ἢ βο-
 ναφίδει τέμε), ἢ ἀπήλλακ) βίπας τὸ
 προῖκα. ἐλὲ γὰρ διωατ' εἰπεῖν κλο-
 πῶ ἀμάρταιεν τ' κληρονόμον, τ' βο-
 ναφίδει πωλήσαντα.

5. ¶ Item si
 is ad quem an-
 cillæ usufruc-
 tus pertinet,
 suum esse cre-
 dens vendide-
 rit, aut donaue-
 rit, furtum non
 committitur: fur-
 tum enim sine
 affectu furandi
 non committitur.

5. ¶ Εἰν ὁρῶν τὸ καὶ ὅτι ἐτέρου α-
 δέματος παρεχώρησά σοι τ' ἐμῆς δε-
 ραπαῖνης τ' οὐβούφρουκτον (ἐβούφρου-
 κτος ὁ δεραπαῖνης ὅτιν ἢ ἀπὸ τ' χερός
 ἐργασία αὐτ' καὶ ἡ ὑπηρεσία) τέκεν
 αὐτὴ πρὸς σοι, ἢ δῆλον ὅτι ὁ τεκνὸς
 ἐμοὶ τὰ δεσπότη διέφερε καὶ τὰ προ-
 φρημῶνα ἐν τοῖς προλαβῶσιν νομίσας
 οὐκ ἔτεκετ' τ' δεραπαῖνης, δξαφέρειν
 σοι τὰ ἐβουφρουκτου αἰῶ, ἐπώλησας
 τὸν ἢ ἐδωρήσω ἰδοὺ καὶ ταῦτα πα-
 ρὰ γνώμῳ ἐποίησας δεσπότου, ἢ δξα-
 τέλδδερόν σε εἶ) πονηρὰς δξαθέ-
 σεως, ἐχ' ἀμάρταιε) κλοπὴ δξατέ-
 γρημομῶνα καὶ ὅλα γὰρ ὀφείλεις εἰδέ-
 ναι, κλοπῶ δξα κακίης δξαθέσεως
 μηδέποτε ἀμάρταιεδ). Furtum be-
 nim sine affectu furandi non
 committitur. τουτέστι, κλοπὴ αἰῶ
 δξαθέσεως τ' κλέπειν ἐχ' ἀμάρτα-
 νεῖται.

6. ¶ Aliis quo-
 que modis ac-
 cidere potest,
 ut quis sine vi-
 tio furti rem
 alienam ad ali-
 quem transfe-
 rat, & efficiat,
 ut à pole fore
 usufrapiatur.

6. ¶ Καὶ ἐγὼ μὲν ὀλίγας σοι εἶπον
 δέματα ἢ ὅ τῃ προαγματῶν ποῖσα-
 σις ὅτινοεῖν δύναι) πάντοτε ἐν οἷς
 ἀρεθίσε) τὸ ἀλλότριον τις ἐκποιᾷ
 πρὸς γνώμῳ δεσπότου, ἢ φέρηβον
 αὐτὸ μὴ ἀποτελεῖν.

hereditaria esse putasti:
 vendidisti alicui bona fide
 accipiēti, aut donasti, aut
 in dotem dedisti. Ecce,
 rem alienā, & inuito do-
 mino contractas: furtiva
 tamen non fit, quoniam
 malus animus abest. Quia
 propter, is qui accepit, si-
 ne dubio rem usufrapiet,
 quoniam & bona fide pos-
 sidet, & res abest à vitio.
 Neque enim dicere pos-
 sumus heredem, qui bo-
 na fide vendidit, furtum
 committere.

5. ¶ Id & in alia specie in a. l. potest. 36. §.
 uenire est. Usufructum tibi ancillæ meæ cōcessi.
 Usufructus autem ancil-
 læ in opera manuum &
 ministerio eius est. Ea a-
 pud te enixa est. Palam
 est, partum eius mihi do-
 mino adquiri, ut in supe-
 rioribus dictum est. Tu
 tamen existimans partum
 ancillæ ad te usufructua-
 rium spectare, vendidisti
 aut donasti eum. Ecce &
 hic inuito domino feci-
 sti: quoniam tamen malo
 animo vacabas, furtum eo
 facto non committitur.
 In uniuersum enim id sci-
 re debes, furtum sine ma-
 lo animo non fieri. Furtum
 enim sine affectu furandi
 non committitur.

b l furtum 37.
 ff. cod.
 c διάδοσις
 quid: dixi § 3.
 sup. cod.

6. ¶ Et paucas ego tibi
 species enarraui: sed rerū
 ipsarum varietates atque
 circumstantiæ multas alias
 producere poterunt, in
 quibus aliquis rem alie-
 nam inuito domino alie-
 nabit, nec tamē fortuiam
 reddet.

sententia exi-
stimantium, e-
tiam fundi, lo-
cive furtum fie-
ri. Et eorum v-
tilitati, qui res
soli possident,
principalibus
constitutionib.
prospicitur, ne
cui longa, &
indubitata pos-
sessio debeat au-
ferri.

8 ¶ Aliquan-
do etiam fur-
tiva, vel vi pos-
sessas res vsuca-
pi potest: velu-
ti si in domini
potestatem re-
uersa fuerit, tunc
enim vitio rei
purgato, prece-
dit eius vsuca-
pio.

9. ¶ Res fisci no-
stri vsucapi non
potest. Sed Pa-
pinianus scri-
psit, bonis va-
cantibus fisco
nondum nun-
tialis bonæ fi-
dei emptorem
traditā sibi rem
ex his bonis v-
sucapere posse,
& ita diuus
Pius, & diui Se-
uerus & Anto-
ninus rescripse-
runt.

δη ἰγνώμη τῆς δεξασαίτων νομι-
κῶν, ὅτι τῆς ἀκινήτων κλοπῆς ἀ-
μείψαντες, ἀλλ' ἐδὲ βίπρασας ὅν ὅτι
τὸ πρῶτον, ἐδὲ γὰρ ἡ πρῶτος τῆς βίας
παρηκολέθησε· λέγει τὸ νόμον, δεξα-
εἶα. ἢ εἰκοσαεἶα δεσπότην γίγνεται
ἀπὸ τῆς βοῆς ἀφ' ἧς λαμβάνονται φυ-
λακτοῦν ὑπὸ τῆς δεξασαίτων· βίπρασας
λεγουσῶν, καὶ δὲν ὁ ἀφαιρεθῶν ἢ τὴν
μάκρην ἢ ἀναμείβολον νομίζω.

8 ¶ Εἰρήνη μὲν τὰ φέρει, καὶ τὰ βί-
πρασας μὴ δυνάμει οἰκουμένη
τὸ εἶδος ἐστὶ ὅτι ἐπὶ τῇ ταῦτα τῇ
ἐκδοχῇ, οἷον ἐὰν ὑποσφύνηται εἰς τὴν
τῆς δεσπότης κατὰ χεῖρα· τότε γὰρ ἐλθὼν
δεσπότης τὴν ἀφαιρέσαντα αὐτῇ βίπρασας, καὶ
ὑποσφύνηται τῇ ἐκδοχῇ, οἷον κλέψας
οὐ τὴν οἰκίαν τῆς βίας, ἢ βίαν λαβὼν τὴν
αὐτῆς ἀγρὸν ἐπώλησας μοι ἐπείχετο τὰ
τὴν ἐκδοχῇ· συνέβη ἐν τῇ μετα-
ξὺ αὐτῶν ἐμὸν ὅτι τῆς βίας τῆς δεσπότης
μετατεθείωται τὴν νομίζω, ὅτι δὲως
παύει τῆς βίας φούρπιβας, ἢ βίπρασας
τὰ πρῶτα· διὸ γινώσκω μὴ ταῦ-
τα ὑπὸ τὴν ἐμὴν κατὰ χεῖρα, ἀκωλύ-
τως ἐκδοχῇ τὸ δίδασκε· ἔχει ταῦτα
ὡς ἐν πρῶτῳ.

9 ¶ Εὰν ἐπὶ τῇ δεξασαίτων τελευ-
τήσῃ, ὁ γεγραμμένος δεξασαίτων αὐτῇ
κληρονομία· εἰ δὲ ἀδελφεὶ, ἢ ἕτε-
ρῳ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν αὐτῆς, εἰ μὴ
ὑποσφύνηται, οἱ ἀδελφοὶ, καὶ γινώσκῃ ἡ-
редes: ἀδελφῶν ἢ μὴ ὑποκειμένων,
οἱ cognati, καὶ γινώσκῃ bonorum pos-
sessores. Τούτοις δεξασαίτων τῆς πρῶ-
της· τῆς ἢ εἰρημνίων μὴ ὑποσφύνηται,
ἢ μὴ ἐκδοχῇ κληρονομία, va-
cantia γίνονται τὰ πρῶτα, καὶ
ἐπὶ τῇ φίσκῳ δεξασαίτων, καὶ πρῶτος

sententia quorūdam Iu-
risconsultorū existiman-
tiū, in rebus immobili-
bus furtum cōmitti. Sed
neque res vi possessa est,
quoniam neque facinus
vim inferentis consequen-
tum est. Reliquum est er-
go, ut qui eam bona fide
accepit decē aut viginti
annis elapsis, dominus fiat,
quum & constitutionibus
adiuueretur, quæ dicūt, lō-
gā & indubitatā possessio
nē nulli auferri debere.

6 ¶ Dīctum est, res fur-
tivas & vi possessas vsuca-
pi non posse. Aliquando
tamē ex in vsucapionem
cadunt: veluti, si in domi-
ni potestate reuersæ fue-
rint. Tunc, n. vitio, quo te-
nebantur, liberantur, &
in vsucapionis causam re-
deunt. verbi gratia. Ser-
uum tu mihi Titij, quem
surripueras, aut fundum
quem vi obtinueras, ven-
didisti: impediēbatur ius
vsucapionis. Euenit, ut
medio tempore possessio
eius a me ad Titium do-
minum transiret, statim
furtivæ esse res aut vi pos-
sessæ desinunt. Quapro-
pter si postea ego posses-
sionem earum nanciscar,
nihil obstat quo minus
vsucapiantur. Hæc habe-

6 ¶ Si quis testamēto fa-
cto moriatur, is ei succe-
dit, quem hæredem scri-
pserit. Sin verò intesta-
tus, ad successionem eius
venient liberi, si qui sunt:
post hos si non extent,
agnati: & sunt heredes.
Si agnati defunt, cognati,
& sunt bonorum pos-
sessores. Quod si nulli
eorum supersint, aut hæ-
reditatem non admit-
tant, vacantia fiunt ea bo-
na, & fisco acquiruntur.
Et quicunque actionem

a subaudi vete-
rum, hoc est
Masuri Sabin-
ni 11. Gell 18.
adde d. 12.

6 l. ult. Co. un-
de vi.

c adde 2. Har-
tamē ex in vsucapionem
d l. 4. § 6. ff. eo.
l. 13. § 2. ff. de
verb. signifi-
cat.

e Succedendi
ordo is est, ut
primum succe-
datur ex testa-
mento, si testa-
mentum fuerit,
sin minus ab
intestato. & hoc
quidem casu
hic ordo rece-
pius est, ut libe-
ri, agnati, co-
gnati bonorum
possessores &
fiscus succedat.

f Vacantia bo-
na quando
fiunt.

2 l. 2. Co. de u-
sucap.
b g Modesti-
nus l. 28. ff. eod.

c. Fiscales res
non censentur
quæ in patri-
monium fisci
nondum versa
sunt..

d l. vitiapof-
sessionum 11 C.
de adquir pos
sessione.

c. l. Celsus 27.
 ff. de l. 6 ff. pro
 derelicto l. 2 ff.
 pro legato. l. 2.
 l. 4 C. pro here
 de. 2. Harme
 nap. l. 1. 50.
 ff. l. 2. l. 11 ff. pro
 emptore: l. 3 ff.
 pro legato.
 g l. 1 ff. pro do
 nato.
 h 2 Harmeno.
 i g 50.

habet aduersus defunctū,
qualiscunque ea sit, siue
in rem, siue in personam,
siue hypothecaria, eā in-
tra quadriennium aduer-
sus fiscum proponet. His
ita veluti pro fundamēto
quodam præcognitis, vi-
de deinceps cetera. Suprà
diximus res furtiuas & vi-
possessas, vsucapi nō pos-
se. Inuenias & aliud, quod
vsu non capiatur: veluti,
res fiscalis vsucapi nō po-
test. Scribit tamen Papi-
nianus: si quis sine succes-
sore moriatur, bonāque
eius fiant vacantia, & ali-
quis antequam bona fisco
denuntiētur, quædam ex
his mihi vendat & tradat
bona fide ementi, proce-
dere vsucapionem. Non-
dum enim res fiscales fue-
rūt quæ in patrimonium
fisci versæ non sunt. Hoc
namque non solum Pius
Imperator, sed etiam Di-
ui Severus & Antoninus
rescripserunt.

10 ¶ Nouissimè autem
& hoc scire oportet, rem
vsucap. endam talem esse
debere, vt nullum in se
vitium habeat, vtque itē
bona fide ematur, aut ex
donatione capiarur. vele-
tiam alia ex causa compa-
reretur.

11. ¶ Sed & veram esse possessionis causam oportet: Error enim falsę causę, locum vsucapioni nõ præbet. veluti, possidebã rem quam emisse me putabam nec emeram, aut donatam esse mihi, nec erat donata. Nam falsa possessionis opinio, vsucapionem impedit.

12. Fundum alienum
bona fide aliquis posside
bat, & opus erat longo
tempore, ut dominus
fieret: & post octo fortè.

ἔχων ἀγωνίῳ οἶαν δῆποτε καὶ τῷ τε
 λότῃσαντος, in rem, ἢ περιθαλίαν,
 ἢ ὑποθηκαίαν, ταύτῃ ἐστω τετρα-
 πῆς κινήσις καὶ τῷ φύσει· ἐπειδὴ ταῦ-
 τα θεωρεῖται, (ἔρα λοιπὸν τὸ θεω-
 ρούμενον ἐν τοῖς θεωρημασὶν εἴπομεν
 τὰ φέρπτα, καὶ διπλάσια ἀμείδιον
 ἀπὸ τοῦ καπιτελίου· ἐστὶ δὲ ἄρτι, καὶ
 ἕτερον μὴ ἐκ τοῦ καπιτελίου οἶον τὸ
 φισκάλιον ἀπὸ τοῦ καπιτελίου
 ἀμείδιον) ὁ μὲν οὖν Πατριάρχης ἐφη-
 σι, ὅτι ἐάν τις τελότης ἀδελφός, καὶ
 vacantia αὐτῷ γίνοντι τὰ πρῶτα,
 πρὶν δὲ ἢ καταμεινῇ ἢ ἐοίκαται φύ-
 σιν, πινὰ ἐκ τῆς αὐτῆς θεωρήσεως
 πωλήσῃ τις ἐμοὶ καὶ ξαδίτῃ βονα-
 φίδει ἀγοράζοντι, θεωρεῖται ἢ ἐκ τοῦ
 καπιτελίου ἢ παρὰ τὸ γινώσκει φισκάλια
 τὰ πρῶτα, μὴ δραξάμενος τὸ οὐ-
 σίας τὸ φύσις· τὸ γὰρ ἐκ μόνον Πίθ' ὁ
 βασιλεὺς ἀλλὰ καὶ Σεβήρος καὶ Αν-
 τώνιος ἀντέγραψαν οἱ θεοτάτοι.

10 ¶ Ως ἐν τέλει ἡ κτῆσι δέναι
 χρητὸ πρῶτον τὸ μέλλον ἐκτελεσθῆναι
 τὸ ἐκείνου, ὁφείλει τὸ ἴδιον εἶναι, ὥστε παν
 τὸς περιεχόμενον, ὁ βούλομαι εἶδεναι
 ἡ δὲ ἐκείνου, ἡ δὲ δωρεὰν λαμβάνειν, ἡ δὲ
 ἐξ ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πρῶτου γινώσκοντα.

II Καὶ δεῖ αὐλὴν θῆ εὐνομῆς ἐῖ) πλὴν
αἰτίαν· ψευδοῖς γὰρ αἰτίας πλάνη ἐδ-
ιδωπτή ἐβουχαπιοι χώραν· οἷον ἐνε-
μόμην περὶ ἄγρια, ἐνόμιζον ὅτι ἡγορα-
κεῖται· τῷ τῷ ταῦτα μὴ ἡγορακῶς, ἢ
δεδωρῆσθαι γὰρ αὐτὸ ὅπως ἐκ λεῖ δωρη-
θέν· ἐπειδὴ ψευδοῖς ἢ εὐνομῆς ὑπό-
νοια, ἢ ἐμποδίζε) ἢ ἐβουχαπίων.

12 ¶ Ενεμέτο τις βοναφίδει τ' ἀλλό-
ττον ἀγρόν, καὶ ἐδείτο τῷ μακροῦ χρόνῳ,
εἰς τὸ γλυέωσι δεσπότης· καὶ μὴ η τυ-

10. ¶ Nouissi-
mè sciendum
est, rem talem
esse debere, ut
in se non ha-
beat vitium, ut
à bonæ fidei em-
ptore vsucapi
possit, vel qui
ex alia iustâ
causâ possidet.

II Error au-
tem falsæ cau-
sæ, vsucapionē
non parit velu-
ti si quis, quum
non emerit, e-
misit se ex sti-
mās possideat
vel quum ei do-
natum non fue-
rit, quasi ex do-
natione possi-
deat.

12. *Mutina*
possio : quæ
 prodesse co-
 perat defuncto,
 & heredi & bo-
 norū possessori

continuat^{ur}, li-
cèt ipse sciat
prædium alie-
num esse. Quod
si ille initium
iustum non ha-
buit, hæredi &
bonorum pos-
sessori, licèt ig-
noranti, posses-
sio nō prodest.

¶ Quod nostra
constitutio si-
militer & in
vsucapionibus
obseruari con-
stituit, vt tem-
pora continu-
entur.

13. ¶ Inter ven
ditotē quoque
& emptor cō-
iungi tempora,
diui Seuerus &
Antoninus re-
scripserunt.

14. ¶ Edicto
D. Marci caue-
tur eum, qui à
fisco rem alie-
nā emit, si post
venditionem qu

ροί, ἢ θ' ἐναντιῶν ἐτελοῦσθαι ἐπὶ πο-
 λιτικῇ κληρονομίᾳ, ἢ πραγματείᾳ διὰ
 δόχῳ ὁ βούτου κληρονομία, ἢ βο-
 norum possessor ὁ ἐπίλοιπον
 χρόνον νυμφθεὶς, ἀναφάρετον ἔξει τὸ
 παράγμα, εἰ καὶ ἡ πίστα τοῦ ἀλλοτρίου ὄντα
 τ' ἀγρὸν πῶς γὰρ βοναφιδεῖ ἀρχεῖσαν
 νομῶν, ἢ κακίῃ τῇ διὰ δόχου πῖσις ἐκ
 ἀφανίζεσθαι ὅτι ἐκ τῆς ἐναντίας μεγαφί-
 δεῖ τις ἐνέμεσθαι τ' ἀλλοτρίον ἀγρὸν ὁ
 βούτου κληρονομός ἢ bonorum pos-
 sessor, εἰ καὶ ἡ γνώσις τ' ἀγρὸν ἀλλοτρίον
 ὄντα, ἐκ ὧφθησθαι διὰ τὸ μεγαφιδεῖ
 ἀρχεῖσαι πῶς νομῶν ὑπὸ τῆς τελευ-
 τήσαντος. ¶ Τεῖο ὅτι ἐπὶ τῇ μακροῦ
 χρόνῳ διὰ τῆς ἐκ τῆς βονοτίας ἡμῶν
 διαπότου, ἢ καὶ ἐπὶ τῇ βονοτία ἀγρὸν
 τεινόν ὥστε πῶς βοναφιδεῖ ὑπὸ τῆς τε-
 λελευτήσαντος ἀρχεῖσαν νομῶν ἐπὶ
 τῇ κλητικῇ παράγματι λυσιτελεῖν τῇ
 διὰ δόχῳ πρὸς πρεσβύτην βονοτία-
 νον καὶ κομφιρματεύεσθαι ἢ τοὺς βονο-
 τῆς τ' χρόνον αὐτῶν, εἰ καὶ οἶδεν αὐτὸς
 ἀλλοτρίον τὸ παράγμα καὶ ἐκ τῆς ἐναν-
 τίας κακίᾳ ἀρξάμενος ἐνέμεσθαι τῇ τε-
 λελευτήσαντος ἢ βονοφιδεῖ νομῇ τ' κλη-
 ρομόν ἐκ ὧφθαι.

13 ¶ Εἰς καὶ τις βοναφίδει ἡγόρασεν
ἀλλότριον πρᾶγμα, ἢ χεῖρον ἐνε-
μήθη πινὰ, εἴτα ἐπώλησεν ἐν ἐμήθῃ
καὶ ὁ πρῶτος τῷ ἀγοραστῷ ἀγοράσας,
συζυγνύμεθα ἑκατέρω πρὸς ὅπου
ὁ χεῖρον τῆ νομῆς, τῷ δευτέρῳ ἀγο-
ρασῇ, πλὴν τῷ πρᾶγματος πεποιεῖ
δεσποτεῖαν ἀπὸ γραφαίων τῷ Σε-
βήρῳ καὶ Ἀντωνίνῳ.

14 ¶ Γέγονεν ὡς ἐν ἐλίκτῳ δ' ἄτα-
 ξις Μάρκου f⁷ βασιλέως, λέγουσα ὅτι
 ἀλλότριον περὶ ἄνθρωπον ἡγοράκοιτα πᾶσι
 φίσκ, πέντε πέντε πέντε δραμέσης,

aut nouem annos mor-
tuus, heredem iure ciuili,
aut iure prætorio bonorū
possessorem habuit. He-
res huius aut bonorum
possessor, si reliquo tem-
pore possideat, ita rem
habebit, vt auferri ab eo
non possit, etiam si fun-
dum esse sciuerit alienū.
Nam possessionem bona
fide inchoatā, mala fides
successoris non vitiat.
Quod si contra, mala fide
alienum fundum quis pos-
sederit, heres eius aut bo-
norum possessor, etiam si
alienum esse ignoret, nō
iuuabitur, propterea
quod initiū possessionis
cū mala fide apud defun-
ctū fuerit. ¶ Hæc de lōgo
tempore dicta, religiosissi-
mi nostri domini consti-
tutio etiam ad vsucapio-
nem produxit, vt à defun-
cto bona fide inchoata
possessio in re mobili, &
successori proficiat ad im-
plendam vsucapionem, &
tempus eius confirmetur,
quamuis successor alienā
esse sciuerit. Ex contrario
quoque vt mala fide in-
choata possessione à de-
functo, heredem bona i-
psius fides in possidendo
non iuuet.

13 ¶ Sed & si quis bona fide rem alienam emerit, temporéque aliquo possederit, demum vendiderit: Possederit & is, qui eā iterum de emptore emit. Coniuncto utriusq. personæ tempore possessionis, secundo emptori dominium eius acquiritur. Sic enim Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

14 ¶ Emissa est & consti-
tutio ab imperatore D. f l. ult. Cod. si
Marco in modum edicti, aduersus fiscum
qua cauetur, vt qui rem
alienam à fisco emerit, e-
lapso quinquennio, do-
rei exceptione repellere.

minus eius fiat. Edictum hoc necessarium erat his, qui minore tēpore, quā quinquēnio, domini ei⁹, quod emerant, fieri non poterāt: veluti, quia fortē furtiuum erat, & post rē pus quinque annorū, cōuentus emptor, præscriptione repellebat agentem. Et hæc quidē Diuus Marcus. ¶ Exiit autem & D Zenonis cōstitutio, dicens eum, qui à fisco emerit, aut dono acceperit, aut ex permutatione comparauerit, statim securum fieri, & potio-rem auferre calculum, siue experiat, siue conueniatur. Ipsum verò rei domini, vsque ad quadriennium actionē habere aduersus fiscum. Atque hæc non in proprietate tantum, sed etiam in pignore vel hypotheca, eadem constitutio pro lege tradidit. Itaque neque domi- nus rei, actionem in rem, neque creditor Seruianā de rebus à fisco alienatis, saluas habebunt post quadrienniū. ¶ Extat & Principis nostri constitutio, quam nuper emisit, quæ cauetur, vt eadem obseruentur, in his quæ serenitas ipsius alienauerit, aut religiosissima domina nostra quæcumque Zenonis constitutio, in fiscalibus alienationib. introduxit.

a l. 2. C. de qua-
dr. prescrip.

b τὸ ἀνέχε-
ρον εἶναι pro
securum fieri
unde nostris
ἀμεμνῆς se-
curitates.

c De Seruiana
vide .7. inf de
actionibus.

d l. 1. Cod. de
quadr. præ-
script.

e δὲ ποιεῖν
pro Augusta
hic accipitur
vt & supras.
12. δὲ ποιεῖν
pro imperato-
re. Dicitur quo-
que alias Ca-
ρίστια. Hinc
in a Eclōg.
ἀντὶ βασιλῆως
καὶ βασιλῆως
ἀντὶ αὐτοῦ.

γίνεσθαι δὲ ἀπό πῶς τὸ πρῶτον τὸ δ
ἐδιδόναι, αἰσθητὸν ὡς, ὅτι τὸ μὴ διὰ
μὲν οὐκ ἐλάττω τὸ χεῖρον τὸ πρῶτον
τίας, δὲ ἀπό τὸ ἐν τῷ ἀποκαθάρτου, οἷον
ἐπειδὴ φέρει τὸν τυχόν ὡς, καὶ μὴ
πενταετὴ χεῖρον ἐναγέμεν οὐκ ἡγο-
ρακῶς ἐξ ὧν ὁ δὲ ἀποκαθάρτου ἐναγόν
ταῖς ταῦτα μὲν Μάρκος ὁ θ' ὅτε τὸ
¶ Διάταξις ἡ γέρονε τῷ θεοτάτου
Ζωωντὸ ἀλέγουσα, τὸ ἡγορακῶς πα-
ρὰ τὸ φίσκος, ἢ τὸ δωρεὰν δὲ ἐξ ἀμφοῖν,
ἢ τὸ περιμενέσθαι ζῖονα, αὐτὸ μὲν τὸ ἀ-
μεμνῶν βέχον ὡς ἀρχήμα· καὶ εἴτε
ἐνάγε) εἴτε ἐνάγη, τὸ καλλίον αὐτὸ
ἀποφέρει δὲ ψῆφον· τὸ δὲ πρῶτον
κύριον, μέχρι τετρατίας ἀγωγῶν ἐ-
χον καὶ τὸ φίσκος, ταῦτα ἡ δὲ ἐπὶ μό-
νης δὲ αὐτοτείας ἀλλὰ ἡ ἐπὶ ὑποθήκης
ἢ αὐτὴ δὲ διάταξις ἐνομοθέτησεν, ὥς
μήτε τὸ δὲ ἀπό πῶς πῶς in rem, μήτε τὸ
κρεδύτωρα τὸ Σερβιανῶν, ὅτι τῷ
ἐμποροῦν ἐπὶ τὸ φίσκος σωζομένης
ἔχειν τὰς ἀγωγὰς μὴ τὸ τετρατίας· ἐ-
ποίησε ἡ δὲ ἡμετέρου βασιλέως διά-
ταξις, δὲ ἐναγὸς ἐξεφώνησε, τὰ αὐ-
τὰ βελομένη κρατεῖν, ἢ ἐπὶ τὸ ἐμπ-
μενῶν, ἢ ὡς τὸ αὐτὸ γαλιωότητος
ἢ ὡς τὸ δὲ σεβασάτης ἡμῶν δὲ ἀπο-
νας, εἰ πῶς ἡ Ζωωντὸ διάταξις ὅτι
τὸ φισκαλίων διετύπωσεν ἐμπο-
σεων.

¶ Constitutio
aūt diuæ memo-
riæ Zenonis be-
ne prospexit iis
qui à fisco per
venditionem, aut
donationem, vel
aliū titulum
accipiunt ali-
quid: vt ipsi qui
dem securi sta-
tim fiant, & vi-
ctores existant,
siue experian-
tur, siue conue-
niantur, ad-
uersus aūt sacra-
tissimū arariū
vsque ad qua-
driennium liceat
iis intendere,
qui pro domi-
nio, vel hypo-
theca earum re-
rum, quæ alie-
natæ sunt, puta-
uerint sibi qual-
dam compete-
re actiones.

¶ Nostra autem

diuina constitutio, quam nuper promulgauimus, etiam de iis, qui à nostra, vel venera-
bilis Augustæ domo aliquid acceperint, hæc statuit, quæ in fiscalibus alienationibus
præfatæ Zenonianæ constitutionis continentur.

quædam haberent insignia, donationis inquam & legati, alii donationi esse similem, alii legati instar habere dicebant donationem causa mortis.

a l. ult. inf. c. Sed prodiit constitutio de mortis causa donat. Principis nostri, quæ hæc contentionem diremit.

b Donatio mortis causa quo sensu legatis comparari dicatur. c Et κεφαλαίω idem quod in summa. d 47. Eclog. 3. e. i. 5. Harmenop. l. 4. Gaius 10. l. 1. ff. de mortis causa donationibus. e Odys. 17. in prin.

Sancitum est enim, ut per omnia ferè legatis exequaretur. Dixi Ferè, quoniam a viuentem in viuente conferitur. Constituitur igitur secundum ea, quæ diuina eius constitutione expressa sunt. ¶ Est autem veluti in summa, mortis causa donatio, cum se quis mauult habere, quam eum, cui donat: & eum, cui donat, lucrari rem mauult, quàm hæredem suum. Huiusmodi donationem & diuinus ille Homerus Telemachum Piræo facientem introducit, In Odyssea, his versibus.

Piræe, incertus quoniam rerum exitus habere est,
Si tacita incautum stolidi me forte necare
Morte proci poterunt, & opes vexare paternas,
Hæc ego te malo, quàm illorum quempiam habere
Sinego eos iusta meritos affecero clade.
Tum mihi tu lato reddes illa omnia latus.

2. ¶ Cognita donatione causa mortis, dicamus de reliquis donationibus, quæ sunt inter viuos. Fiunt autem hæ nulla subsistente mortis cogitatione, sicut eæ quæ legatis comparantur. ¶ Porro has, ubi finem acceperint, temere nō licet reuocare. ¶ Perficiuntur autem finemque accipiunt, cum donator voluntatem suam per litteras aut etiam sine scripto declarauerit. ¶ Et quemadmodum venditor rem venditam tradere emptori cogitur, ita & Principis nostri constitutio, eum qui donare voluit, omnino quod donauit, cogit

ἔχει γινώσκειν, δωρεὰν τῇ μὲν καὶ ληγάτου, οἱ μὲν, εἰσὶν αὖτε τῇ δωρεᾷ, οἱ δὲ ὡς ἀπλησίαν εἶναι ληγάτω ταύτῃ ἐφασκον· ταύτῃ δὲ τὸ μὲν ὅσα πῶ φιλονεικίῃ, ἀπορῆλθε δὲ ἡ ἀξία αὐτῆς ἡ μετέρου βασιλέως, δεσποζέουσα τὰ πάντα χερσὶν ὧς, ὅς τις αὐτῇ τοῖς ληγάτοις. τὸ δὲ χερσὶν βεῖπον, ἐπεὶ δὴ ἀπὸ ζώντος εἰς ζῶντα γίνον· συνιστάδω τὸν νυν καὶ τὰ εἰρημνία τῇ θεῖα δὲ παῖξι. ¶ Ως ἐν κεφαλαίῳ δὲ mortis causa δωρεὰν εἶναι, ὅποτε αὐτὸν πρὸς βέλῃ ἔχειν, ἢ περὶ κεῖνον, ὃ ἐδωρήσατο, καὶ μάλλον τὸ πρᾶγμα κερδαίνει δὲ βούλεται τὸ τῆ δωρεᾶν δεξαμένη ἢ περὶ ἀπὸ τῆ οἰκείας κληρονομίας· τοιαύτῃ ποιουῦτα δωρεὰν Ομηροῦ δὲ θεῶσι θὲν τῇ Οδυσσεῖα τῇ Τηλέμαχον εἰσαγάγει Πειραίῳ δὲ τούτων τῶν ἐπῶν,

Πείρω, ὃ γάρ τ' ἴδμεν ὅπως ἔσται τὰ δὲ ἔργα,
Εἴπεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγλῶορες ἐν μεγάροισι
Λάτρη κτείναντες παρ' ὧϊα πάντα δάδον),
Αὐτὸν ἔχοντα σε βέλομεν ἐπαυρέμεν, ἢ ἵνα τῇ δόλῃ
Εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοις φόνον καὶ κῆρα φυτεύσω,
Δὴ τότε μοι χείρον τι φέρειν πρὸς δώματα χείρον.

2. ¶ Μαδόντες δὲ τῇ mortis causa δωρεὰς, εἴπωμεν περὶ τῶν λοιπῶν δωρεῶν, αἵ πινες εἰσὶν inter viuos. γίνονται δὲ αὐταὶ, μηδεμίνας ἐννοίας ὑποκειμένης θανάτου, αἵ πινες ἀπεόησιν τοῖς ληγάτοις. ¶ Ταύτας δὲ τὸ πέρας ἐγκλήσας, ὡς ἔτυχεν, ὃ δυνάτ' αἰάκα λείδω. ¶ Περαιουῦν δὲ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ ἢ δωρεῶν μὲν πῶ οἰκείαν δηλώσας γνώμην ἐν γράμμασιν ἢ καὶ γράφως. ¶ Καὶ ὡς περὶ ὁ πωλήσας τὸ πρᾶγμα ἀναγκάζει ἔσθαι τὸ δέει, οὕτω δὲ ταῖς ξισκτῆς ἡμετέρου βασιλέως τῇ δωρῇ σαδὲ βελήδεντα, αἰάκα ζειπαίντω

¶ Et in summa, mortis causa donatio est, quum magis se quis velit habere, quàm eum, cui donat: magisque eum, cui donat, quàm heredem suum. sic & apud Homerum Telemachus donat Piræo:

2. ¶ Aliæ autem donationes sunt, quæ inter viuos, cogitatione finemque accipiunt, quas inter viuos, appellamus, quæ non omnino comparantur legatis. ¶ Quæ si perficiuntur, aut quæ donator su voluntate scriptis aut sine scriptis man-

festauerit. Et ad exemplum venditionis, nostra constitutio est

etiam in se habere necessitatem traditionis voluit: ut etiam si non tradatur, habeant plenissimum & perfectum robur, & traditionis necessitas incumbat donatori.

¶ Et qui retro Principum dispositiones infinuari eas actis interuenientibus volebant, si maiores fuerat ducentorum solidorum: constitutio nostra eam quantitatem vsque ad quingentos solidos ampliauit, quam stare etiam sine infinuatione statuit. sed & quaedam donationes inuenit, quæ penitus infinuatione fieri minimè desiderant, sed in se plenissimam habent firmitatem.

¶ Alia insuper multa ad vberiores exitum donationum inuenimus, quæ omnia ex nostris constitutionibus, quas super his exposuimus, colligenda sunt.

¶ Sciendum est tamè, quod etsi plenissimæ sint donationes, si

tamen ingrati existant homines, in quos beneficium collatum est, donatoribus per nostram constitutionem licentiam præstitimus certis ex causis eas reuocare: ne illi, qui suas res in alios contulerint, ab his quandam patiantur iniuriam, vel iacturam, secundum enumeratos in constitutione nostra modos. 3. ¶ Est & aliud genus inter viuos do-

δοῦναι τὸ δωρηθῆναι, τὸ τέλειον παρέχουσα τῇ δωρεᾷ, εἰ καὶ μὴ παρηκολάθηται ἡ τεραδιτζίων. ¶ Οὐ μόνον ὅτι τὸ δωρεῇ τῇ δωρεῇ τὰς δωρεὰς ὁ δὲ σεβαστὸς ἡμῶν ἐνομοθέτησε βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἕτερον πᾶσι περὶ τὸ νόμον οἱ μὲν γὰρ πάλαι βεβασιλοκότες, τὰς δωρεὰς ἐμφανεῖς ὅτι περὶ τῆς δωρεῆς ὑπομνημάτων γίνεσθαι παρὲν ὅσον εἶγε ἡ δωρεὰ μείζων εἴη τῇ δωρεῇ ἀνομιμασίαν αὐτὸς δὲ ἐθέσπισε, ὁ μὲν περὶ τῶν νομισμάτων, καὶ ἐμφανιστὸν ἔσται, ἐρῶν δὲ τὴν δωρεὰν ἐξέῃρε ὅτι τινὰς δωρεὰς, αἱ μὲν δὲ δειδῶν περὶ τῆς δωρεῆς εἶπεν ὑπομνημάτων, εἰ τῇ νόμισμάτων ὑποβά- νει τὸ ποσότητά, ἀλλ' ἔχειν αὐτὰς τὸ ἰσχυρὸν ἐκέλευσε. ¶ Πολλὰ καὶ ἕτερα περὶ πλατυτέραν ἐξοδὸν τε καὶ ἰσχυρὸν ἐξέῃρε τὴν δωρεὰν ταῦτα ὅτι τινὰς δωρεὰς ὅτι τινὰς δωρεὰς αὐτὰς δωρεὰς ἐν- τυχόντα. ¶ Εἰς τὸν εἰδέναι καὶ, ὅτι εἰ καὶ τὸ τέλειον ἔχον αἱ δωρεὰς καὶ τὸ εἰρημνῶν τὸν πᾶσι δωρεὰν ἀχάριστος ἐστὶν τὸ δωρεῇ τινὰς δωρεὰν δωρεὰς δὲ τῇ μετέρου βασιλέως δὲ δωρεὰ παρρησίαν, ἐν φανερῶν αἰσίων εἰς ἀχάριστιαν ἀναγραφόμενων, τοῦτα ἀναγράφειν ὡς εἰ μὴ τινὰ τὰ οἰκεία περὶ τῶν φιλοπίας χάριν εἰς ἕτερον μεταπιδέντα ὅσον καὶ ζημίαν τινὰ ὑφίστασθαι παρ' ἐκείνων οἷς ἐδωρήσαντο, αὐτὸν ὅτι τινὰς δωρεὰν, καὶ τὰς ἀγωγὰς δὲ ὡς ἀναγράφειν αἱ δωρεὰς, καὶ τὴν ἐν ἐστὶ τὸ εἰρημνῶν δωρεὰς ἀναγραφόμενα.

3 ¶ Εἰ καὶ ἕτερον εἶδος τὸ inter viuos δωρεὰς, ὁ τοῖς μὲν νομικοῖς ἀγνωστον καὶ δωρεὰς ὁ βασιλεὺς τῇ

tradere, pleniusq. & perfectum robur donationi tribuit, etiam si traditio non sit sequuta. ¶ Neque vero id tantum de his, in quos donationes conferuntur, statuit Princeps, sed & quiddam aliud præter hoc adinuēnit. Nam cum veteres quidam Imperatores cōstituisent, ut donationes quæ ducētos solidos excederent, actis interuenientibus, infinuarentur, ipse sancivit, ut vsque ad quingētos solidos donatio & sine infinuatione, valida esset. Inuēnit adhuc donationes quasdam, quæ neq. si summam quingētorum solidorum excedāt, actorum infinuatione indigeāt, sed robur eas & vires habere iussit. ¶ Multaque præter ea & alia ad vberiores exitum, & robur donationum inuēnit. Sed ea omnia facile reperiet, qui diuinas eius constitutiones velit euoluere.

¶ Illud autem sciendum est, quod & si plenæ ac perfectæ sint donationes, secundum modos iam relatōs, si tamē ingratus probatus fuerit donatarius, in eum a quo beneficium in ipsum collatū est, constitutio Principis nostri potestatem fecit donatori, eas ex certis causis, quæ ingratitudini adscribuntur reuocandi, ne qui res suas liberalitatis causa, in alterum transtulit, damno iniuriæque ab eo afficiatur, cui donauit. Ingratitudinum autem modos & actiones per quas donationes reuocantur, facile est discere, si quis dictam constitutionem legat.

3 ¶ Est & alia species donationis inter viuos, quæ veteres quidē Iuriscōsulti ignorauit, sed cōstitutio-

a. 300. postea l. 34. Cod. de donat.

b. l. 36. in f. Co. de donationib.

Novell. 162. c.

13. Harmenop.

1 §. 21. 32. 47.

Eclog. 1. c. 63.

c. v. d. l. 36. in

pr. §. 1. §. 2.

3. Harmenop. 1.

§. 21. Eclog.

d. c. 63. circa

princip.

d. l. 33. 34. 35.

36. Co. de dona-

tionib. adde No-

uall. 52. c. 2. §.

101. 162. c. 1.

c. 3. Harmenop.

2. §. 3. 47. Ec-

clog. 2. c. 10.

fl. ult. C. de re-

uocand. dona-

tionib.

a Legendum

et qd datus do-
pda ut infra.
sic enim scribi-
tur 28. Eclog.
5. Nouell. 39. c.
1. Harmenopu-
lo 4. tit. 3. dici-
tur dōped μνη-
σεως donatio
ante vel pro-
pter nuptias.

b l. 19. C. de do-
nat. ante nupt.

c l. 20. C. de do-
nat. ante nu-
ptias. Nouell.
51 p.

nes Principū, qui post il-
los venēre, introduxerūt.
Vocatur autem Ante nu-
ptias donatio, quam scili-
cet spōsus in spōsam con-
fert. Habet autē tacitam
in se conditionem, vt tūc
demum vires habeat, &
rata sit, cum nuptiæ fue-
rint sequutæ. Porro Ante
nuptias vocata est, quod
ante contractum matri-
monium fieri debeat: non
autem post nuptias. Nam
in vniuersum, omnis pro-
hibita est donatio cōstan-
te matrimonio inter virū
& vxorē facta. ¶ Sed pro-
diit cōstitutio sanctissimi
Iustini, permittēs, vt quē-
admodum veterestradūt,
constāte matrimonio do-
tem augeri posse, & si for-
tē cētum solidi in dotem
dati essent, licere mulieri
post rēpus contracti ma-
trimonii quocūque vel-
let addere, & dotem ma-
iorē facere, nec quīquam
id donationem vocabat:
ita & vir donationē Ante
nuptias possit maiorem
reddere. Ac permisit, vt
vno partē suam augente,
& alter idem faceret. Sed
cum ita constitutio hęc
vellet, nomen donationis
Ante nuptias nō erat cō-
ueniēs, & dicebatur, Ant.
nuptias, quæ tamen post
nuptias facta esset. ¶ Ita-
que Princeps noster reli-
giosissimus omni ex parte
ius ciuile volens carere
vicio, & apta rebus qui-
būsq. dare nomina labo-
rans, constituit vt non so-
lum donationes hęc con-
stante matrimonio auge-
ri, sed etiā initium cape-
re possent. Nā si ego vxo-
rem duxero nulla in eam
collata ante nuptias do-
natione, ob inopiā fortē
aut aliā quā causam, nūc

mentum. ¶ Sed nos plenissimo fini tradere sanctiones cupientes & consequentia
mina rebus esse studentes, constituimus, vt tales donationes nō augeantur tantum, sed
etiam constante matrimonio initium accipiant: & non ante nuptias, sed propter nup-
tias vocentur, & dotibus in hoc exaquantur, vt quemadmodum dotes constante ma-
trimonio non solum augentur, sed etiam fiunt: ita & istæ donationes, quæ propter nu-
ptias introductæ sunt, non solum antecedant matrimonium, sed eo etiam contracto

νομικῶν νεώτεροι ταύτῃ ἐπαγοῦ-
μεσαν λέγει ὅτι αὐτῇ περὶ γάμου δω-
ρεὰ ποιεῖ) ὅτι ταύτῃ ὁ μνηστὴρ, εἰς τὴν
μνηστεύ. σιωπηραὶ ἔχουσα ῥεσι ἐν
ἐαυτῇ, ὥστε τότε τὸ κύρος ἔχειν αὐτῇ,
ὡς καὶ ἀπολαθῆναι οἱ γάμοι
ὠνόμαται ὅτι περὶ γάμου, ὅτι τὸ περὶ τῆς
συστάσεως τῆς συνοικεσίας γινώσκοντες αὐτῇ,
ὅτι περὶ τῆς γάμου καὶ ὅτι ὅτι
ἀπασα δωρεὰ, ἐν συνεστώπῃ τῇ γάμῳ
γινώσκοντες, μετὰ αὐτῇ ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς
ἀπὸ γάμου. ¶ Αλλὰ γέρονες δέτα-
ξις τῆς δέας λήξεως Ἰουστινιανὸς ὅτι
ἐποῦσα ὡς περὶ παλαιῶν νομι-
κῶν ἐξέστιν ἐν συνεστώπῃ τῇ γάμῳ αὐ-
ξάνει τὴν περὶ καὶ εἰς συμβηνομισμα-
τα ὅτι δοθῆναι εἰς περὶ καὶ ἑκάτον, ἢ
δύο καὶ μὴ χερόν τῆς συστάσεως ἢ
γυναικὸς δοθῆναι ἀλλὰ ὅσα ἀνέβλετο
χρήματα, ἢ πλείονα ποιεῖται τὴν περὶ
καὶ δωρεὰν ὅτι εἰς ἐκείναι τὸ δίδον.
ὡς αὐτῇ καὶ τὴν περὶ γάμου δωρεὰν, δύ-
ναται τὰν δὲ μετὰ ὅσα ποιεῖ, ἢ τῆς ἐ-
νὸς αὐξάνοντος μέρους ἐπέβλεψεν ὅτι
καὶ τὰν ἐτέρω τῇ αὐτῇ περὶ τῆς ἀλλῇ
ἐπειδὴ ταύτῃ μετὰ ἢ βέλετο ἢ δέταξις
τὸ ὅτι τὴν περὶ γάμου δωρεὰν, ὅτι οὐκ αὐ-
τοῖς γινώσκοντες ἀπὸ γάμου, καὶ ἐλέγε-
το περὶ γάμου ἢ μὴ γάμου γινώσκοντες
¶ Οὐ βέβαιον ὅτι ἡμῶν βασιλεὺς,
ἀνελιπεῖς τὰς νομοθεσίας εἰς βελό-
μετρον, καὶ περὶ τὰ ὁνόματα τοῖς
περὶ καὶ ἀπὸ δάξων εἰς διτύπω-
σεως τὰς τοιαύτας δωρεὰς μὴ μόνον
αὐξάνει συνεστώπῃ τῇ γάμῳ, ἀλλὰ
καὶ λαμβάνει ἀρχὴν εἰς τὸ συνήφθην
ἐν γυναικὶ περὶ γάμου, ἐποινά-
μετρον περὶ αὐτῇ περὶ γάμου δω-
ρεὰν, ὅτι περὶ τὴν τυχόν, ἢ καὶ ἐτέραν

nationis, quod
veteribus qui-
dem prud. tib.
penitus erat in-
cognitum, post
ea aut à iunio-
rib. diuis Prin-
cipibus introdu-
ctum est, quod
ante nuptias vo-
cabatur, & taci-
tam in condi-
tionē habebat,
vt tunc ratum
esset, cum ma-
trimonium ef-
ficeret insequutum.
Ideoque ante
nuptias appel-
labatur, quod a
te matrimonium
efficiebatur, &
nā quæ post nu-
ptias celebra-
tas talis dona-
tio procedebat.

¶ Sed prius
quidem diu.
Iustinus pater
noster, cum au-
geri dotes, &
post nuptias
fuerat permi-
sum, si quid tale
eueniret, & an-
te nuptias auge-
ri donationem
& constāte
matrimonio
sua constitutio-
ne permitti. Sed
tamen non
inconueniens
remanebat
cum ante nu-
ptias
vocabatur,
post nuptias
autem tale acci-
piebat incre-
mentum.

4. Erat olim & alius modus civilis acquisitionis per ius adcrefcendi, quod est tale. Si communem seruum habens aliquis cum Titio, solus libertatem ei imposuerit, vel vindicta, vel testamento: eo casu pars eius amittebatur, & socio adcrefcebat.

¶ Sed cum pessimum fuerat exemplo, & libertate seruum de fraudari, & ex ea humanioribus quidem dominis damnum inferri, fauoribus autem dominis lucrum accedere: hoc quasi inuidia plenum, pro remedio, per nostram constitutionem mederi, necessarium duximus. Et inuenimus viam, per quam & manumissor, & socius eius, & qui libertatem accepit, nostro beneficio fruantur: libertate cum effectu procedente (cuius fauore antiquos legum latrores multa etiam contra communes regulas statuiffe manifestum est) & eo qui eam libertatem imposuit, suae liberalitatis stabilitate gaudente: & socio indemni conseruato, pretiumque serui secundum partem dominii, quod nos de-

πάν, νυν ὅς οὐ σήσαδὺ βέλομαι ἀκώ-
λιτον μοι τὸ πρῶτον ἐστίν. ἐκείνῳ πρὸς
γάμου δωρεάν, ἢ ἀλλὰ δὲ γάμοις
δωρεάν ταύτῃ καλεῖσθαι δεσποίας.
ἔστιν) τοίνυν ἡ πρὸς γάμου δωρεάν
τῇ πρὸς δὲ τὸν γάμον καὶ ὡς περ
μόνον αὐξέειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι
πρὸς τὴν μὴ οὕτως γάμου δωρεάν, ὅ-
τι καὶ αὐτὴ γάμοις γινώσκται δωρεάν,
μὴ μόνον πρὸς τὴν δωρεάν τῇ γάμων,
ἀλλὰ καὶ μὴ οὕτως αὐτῇ, καὶ ἐκ μέρους
γινώσκται, καὶ ἀρχὴν δεχέσθαι.

¶ Εἰρήνεμον ἐν νόμοις κτήσεως, τὴν
δὲ ἐκ τῆς δωρεάν, καὶ τῇ δωρεάν τῇ μα-
κροῦ χρόνου νομῆς. ζητῶν δὲ τις πα-
λαιότερον καὶ ἄλλων εὐρήσῃ ῥόπον ἐν
νόμου κτήσεως. εὐρήσῃ δὲ ὅτι τὸ πρὸς
σαυξήσεως. ἐγένετο ὅτι τὸν τὸ ῥόπον, δ
Πατεῖμος, καὶ Τίτιος, εἶχον ἐπὶ κοινόν
οἰκέτην. ὁ Πατεῖμος δὲ γάμου
Τίτιου κοινόν ἡλδὲ δέσποιναν οἰκέτην,
ἐκ δὲ τῆς ἡγεμονίας ἐπὶ ἀρχόντος, ἐκείνῳ
συνὴ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ, ἐπὶ τῇ τῇ
δέσποινῳ, μὴ μόνον τὸ Πατεῖμον ἐδέν-
ποιεῖν, μηδὲ τὸ οἰκέτην ἀπαλλάττειν
τὴν δουλείαν, ἀλλὰ καὶ ἀπολύειν, ὅπερ
ἔστω αὐτῶν μέρος εἶχε δεσποτείας.
ἀπολύμενον ὅτι τὸ ἐπὶ τῇ Τίτιον ἐρ-
χέσθαι δικαίῳ πρὸς σαυξήσεως, καὶ ἔξ
ἀποτέλεσματος, μόνον Τίτιο γινώσκται
αὐτῶν δεσποτῶν. ¶ Αλλ' ἐπειδὴ καὶ κί-
σιν ὡς τὸ πρῶτον δειγμάτων, τὸ καὶ τὸ οἰκέ-
την περιεῖδεν τὴν εὐδοκίας, καὶ αὐτὸν μὲν
φιλανθρωπὸν τι βεβήλοισα μέρους ἐπὶ
τῶν οἰκέτην δεσποίας ζημιούσῃ αὐτῷ
μὴ βεβήλοισα τούτοις ἐλεῆσαι, καὶ δὲ
λείας ἀπαλλάττειν κερδαίνον, μέρος
αὐτῶν πρὸς σαυξήσεως τῶν οἰκέτων.
Βασιλείας ἀνὰ μέσον τῶν κείνων ὁ
δὲ σέβεται ὁ ἡγεμὼν βασιλεὺς, δεῖαν

verò cōstituerē ei aliquā
velim, nihil obstabit quo-
minus id faciam. Hoc in-
super sancito, ne post hac
Ante nuptias, sed ut pro-
pter nuptias vocetur do-
natio. In his igitur dotis
ex æquata est donatio pro-
pter nuptias. Et quæ admo-
dum non augeri tantum,
sed etiā dari dos post cō-
tractas nuptias potest, ita
& donationes quæ pro-
pter nuptias fiunt, nō so-
lūm præcedant nuptias,
sed etiam post eas contra-
ctas, vel ex parte fiāt vel
initium sumant.

¶ Exposuimus civiles
acquisitiones, tum eam
quæ per usucapionem fit,
tum eam, quæ per longi
temporis possessionem.
Quod si quis diligentius
inquirat, inueniet & aliū
antiquiorem civilis ad-
quisitionis modum. Voca-
tur is autem per ius ad-
crefcendi. Et in hūc fiebat
modus. Patrimus & Ti-
tius seruum habebāt cō-
munem Patrimus inuito
Titio communem seruū
manumisit vindicta, siue
apud magistratum. Cau-
tū erat iure civili, nō so-
lūm Patrimus in hac spe-
cie nihil agere, neque ser-
uum seruitute liberare,
sed etiam partē dominii,
quam in eo habebat amit-
tere, & amissam iure ad-
crefcendi ad Titium trāsi-
re: & ita denique solum
Titium fieri eius domi-
num. ¶ Sed cum hoc exē-
plo esset pessimum, & ser-
uum libertate defrauda-
ri, & eos qui erga seruum
humaniores esse vellent,
damno affici: rursus eos,
qui misereri eius, eūm-
que seruitute liberare nol-
lent, lucrum capere, parte
serui ipsis adcrefcente: re-
ligiosissimus noster Im-
perator, inuidia id plenū
iudicās, diuinā ipse viam

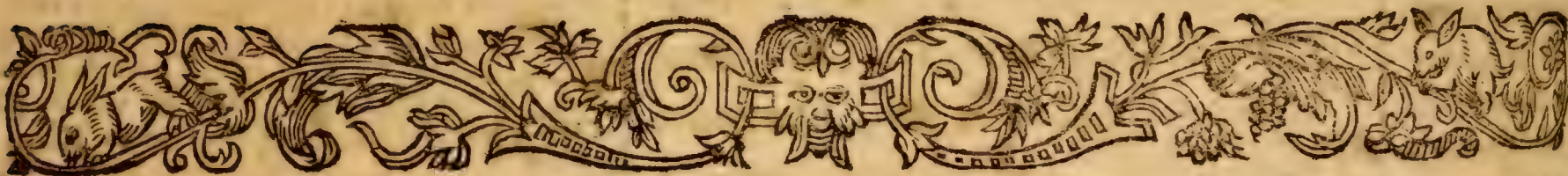
a πρὸς γάμου
δωρεάν ut hic
28. Eclog. 5.
qua & πρὸς γά-
μου δωρεάν
ex Harmenop.
7 ff. 19. & se-
quentib. Nunc
verò διὰ τῆς
πρὸς γάμου
δωρεάν. ut
hic & 119. 29.
Eclog. 1. vel,
διὰ γάμου. No-
uell. 39. c. 1. 28.
Eclog. 15. c. 11. 5.
6 id est propter
nuptias. dona-
tio & ἀπὸ τῆς
vul. Co. de do-
nat. ante nu-
ptias & ἀπὸ τῆς
τῆς πρὸς γάμου
29. Eclog. 1. c.
πρὸς γάμου
δωρεάν. ut
sei as 4. Har-
menop. 3. Spon-
salitia donatio
seu largitas l.
4. Co. de secun-
di nuptiis. Est
& ὡς ὁ βολον.
b Recte διὰ
τῶν in huius
xit donationē
propter nup-
tias compara-
ri seu ex aqua-
ri nec enim in
omnibus exa-
quatur.
c πρὸς γάμου
πρὸς iure adcref-
cendi, ita quo-
que dicitur. ff.
ult. in f. inf.
per quas perso-
nas cuique ad-
quiritur. & in
f. pr. inf. de ex-
heredatione li-
berorum.
d huius iuris
adcrefcendi me-
minit Ulp a-
nus tit. 1. §. 8.
Paul 4. sent.
12. §. 1. & 3. tit.
6. §. 4. & 5.

a l. ult. Cod. de
aomm. manu-
miff.

b l. 24. §. si quis
seruo 10. ff. de si
deicom. liberta
tis.

remedii excogitavit, per
quā & Patrimus qui ma-
numiserit, & Titius qui
non consenserit, & servus
qui libertatem acceperit.
cōstitutioni ipsius gratias
agant. Servum enim libe-
rum esse iussit (quando &
veteres legūlatores mul-
ta & aduersus communes
regulas studio & fauore
libertatis inuenerunt) vt
& Patrimus libertatem a
sede datā, ratam firmā-
que esse lætetur, & socii
res in pretio seruetur in-
demnis, id ei secundum
partem dominii, quā ha-
bebat in seruo, restituere
manumisso. Sicut latius
in dicta constitutione cō-
prehensum est.

ἔξεῦρον αὐτὸς δευραπείας ὁδὸν ὅτι
νοήσας· δι' ἧς καὶ πατρίμος ἔλδιδε-
ρόσας, καὶ Γίτιθ ὁ μὴ συναινέσας, καὶ
ἑπὶ τὴν ἐλδιδείαν δεξάμενος οἰκέτης,
τῇ αὐτῇ χάριτας ὁμολογήσει δὲ τῇ
ξεί· ἐπὶ ἐλδιδείᾳ δὲ τὸ μὲν οἰκέτῃ ἐλδιδε-
ρον εἶναι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ὅ παλαιὸν νομο-
θεῖ, πολλὰ καὶ ὅσα αὐτὸν κοινοὺς καὶ ὁ-
νας σφῶν ἢ τὴν ἐλδιδείαν ἐπ' ἀνόκῃσιν,
καὶ τὸ μὲν πατρίμον ἐφ' οἷς ἡ παρ' αὐτῇ
δοτρίσα ἐλδιδεία τὸ βέβαιον ἔχει
χαίρειν τὰς κοινοὺς φυλάττειν τὸ ἀ-
ζήμιον τὴν πῆματος, ἀποκαταστήσει
αὐτῇ ὅσα τὴν ἐλδιδείαν ὁσάντος, καὶ
ὅπερ ἐπ' αὐτῇ δευραπείας ἔχει μέρεθ,
καὶ τὰ τῇ αὐτῇ ὡς ἐχέει νομοθεσία.

QVIBVS ALIENARE
LICET, VEL NON
licet.

TIT. VIII.

ΤΙΣΙ ΕΚΠΟΙΕΙΝ

ἔξεστιν ἢ ἔκ.

Τίτλθ η.

QVIBVS A-
LIENARE LI-
cet vel nō licet.

TIT. VIII.

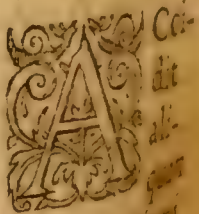
De rerum alienationibus: Qui res suas alienare non possint. Maritum, licet rei dotalis dominus
res dotales ubicunque ea sita sint alienare aut obligare non posse, etiam consentiente ipsa muliere.
1. Creditorem pignus acceptum (licet eius non sit dominus) alienare posse, certis tamen solennitatibus obseruatis. 2. Pupillum res suas sine tutoris auctoritate alienare non posse, nec mutuum dare, ita ut si mutuum dederit, mutuum ipsum, si exierit, vindicare possit: ut consumptum, et adicere. Pupillum debitores suos, solum ab iis accipiendo, non liberare: et quemadmodum creditores pupilli recte soluant eius tutori, curatori. Imò et ipsi pupillis solutum, seruare possint. Pupillum sine auctoritate tutoris non recte soluere.

c παρὰ δόξα
Glossis mirabi-
lia. hic autem,
qua raro. Et ta-
men quod hic
dicitur παρὰ
δόξαν nouū nō
esse scribitur in
l. non est nouū
46 ff. de ad-
quir. rerum do-
minio.
d Dominis in-
terdum res
suas alienare
non licet, ut
contra, non do-
minis, res non
suas interdum
licet alienare.
adde l non est
nouum 46. ff.
de adquir. re-
rum dominio.

Nunc mirabiles
quosdam casus
enumerare est
necesse: quādo
is qui dominus est, rem
suam alienare non possit,
aut is qui dominus nō est,
rem non suam possit. Et
primo de illo dicamus,
quādo dominus alienare
nō possit. Veluti, mulier
quāda cū viro nuberet,

Ναγκῆρον ἐντεῦθεν ἔξα-
ειδμήσας ὡς ἀδόξα
δέματα πότε ὁ δευρό-
της τὸ ἴδιον ἐκποιεῖν οὐ δύναται ὡς
γὰρ, καὶ πότε ὁ μὴ ὢν δευρότης ἐκ-
ποιεῖν τὸ μὴ οἰκεῖον· καὶ εἰπωμεν καὶ
ὡς πῶς τῶν, πότε ὁ δευρότης οὐ
δύναται ἐκποιεῖν. Οἷον γυνὴ
πὶς ἀνδρὶ συναπομήνη ὡς γάμον

do, vt qui
nus rei
nare nō
& contra, qui
dominus non
fit, alienandae
rei potestatem
habeat.

¶ Nam dotale prædium maritus inuita muliere per legem Iuliam prohibetur alienare: quamuis ipsius sit, dotis causa ei datum: quod nos, legem Iuliam corrigentes, in meliorem statum deduximus. ¶ Cum enim lex in solis tantummodo rebus locum habebat, quæ Italicae fuerant: & alienationes inhibebat, quæ inuita muliere fiebant: hypothecas aut earum rerum etiam volente ea: vtrique remedium imposuimus, ut etiam in eas res quæ in prouinciali solo posita sunt, interdicta sit alienatio, vel obligatio, ut neutrum eorum neque consentientibus mulieribus procedat, ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ earum conuertatur.

ὅτι δὲ δῶκε δῶρεα πράγματα λόγῳ
 περιόχοντες ἐπιδόδωκε ἢ ἢ ἀγρόν ἢ δῶρε
 ἢ ἢ ἀδελφίον, δεσποτῶν αὐτῆς
 ποίησε τῆς πάσης περιόχοντος. ὅτι δὲ αὐτῆς
 νῆρ πάντα τὰ ἐπιδόδεντα αὐτῆς ἐν
 περιόχῳ ὡς δεσποτῆς ἐκποιῶν, μετα-
 τίθουσιν ἐπὶ τῇ λαμβάνοντι τῇ δεσπο-
 τείαν. τῇ δὲ δotalίον ἀγρόν, τουτέστι τῇ
 εἰς περιόχον ἐπιδόδεντα, ὁ ἰελεὶ νό-
 μῳ ἐκποιεῖσθαι κωλύει, καὶ ταῦτα δε-
 σποτου ὄντος τῆς αἰσχροῦς. ¶ αὐτῇ δὲ μὲν
 ἰουλιῶν νόμος, τὰ ἀκίνητα τὰ ἐν τῇ
 ἰταλίᾳ δὲ κείμμενα, ἐκώλυσεν ὑπὸ
 τῆς αἰσχροῦς ἐκποιεῖσθαι ὡς ἀγρόν καὶ
 γυναικὸς ὑποτίθεσθαι ἢ πάντα ὁ αἰσχροῦς,
 οὐδὲ συναίνουσης ἢ δὲ ὑπὸ τῆς γυναι-
 κὸς. ἀλλ' ἐδόκει ἀλόγιστον εἶναι, ὅτι πᾶν
 μὲν ἐκποιῶσιν συναίνουσης τῆς γυναι-
 κὸς ὅς τις ἐποίησεν, ἐνταῦθα ἀπαλλοτρίωσις
 καὶ τῆς περιόχου, πᾶν δὲ ὑποθήκῃ
 ἐνταῦθα ἐστὶν ἢ δεσποτεία ἐπὶ ὡς τῆς
 αἰσχροῦς, οὐδὲ καὶ γυναικὸς συνεχωρεῖτο
 τῆς ποιεῖν ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἐκποι-
 αῖτης ἐννοίας ὁρμηθεὶς ἢ λθεν ἐπὶ
 τῶν τῶν λογισμῶν ὁ νόμος. ἢ δὲ γὰρ ὁ νό-
 μος ὅτι λεγομένης ἀπὸ τῆς αἰσχροῦς ἐκ-
 ποιήσεως τῇ γυναικὶ καὶ τῇ δotalίου
 κτήματος, καὶ πρὸς αὐτὴν συμβαίνει πᾶν
 ἀκούειν ἐκ τῆς ἐξουσίας τῆς γυναικὸς, καὶ
 συναίνουσης ἀνέχεσθαι. εἰ δὲ καὶ ὑπο-
 θήκης εἶπη τίς αἰσχροῦς, ἐκώλως ὁ
 γυνὴ γνήσιος πρὸς δὲ πεισθῶ. εἰκό-
 πως οὖν τὸ μὲν τῇ ὑποθήκης, δὲ τῇ οἰ-
 κείας ἢ σφαλίσατο νομοθεσίας. τὸ δὲ
 τῇ ἐκποιήσεως, εἰασε τῇ δὲ χειρείᾳ τῇ
 γυναικὸς. ὁ τοίνυν ἰουλιῶν, πᾶν μὲν
 ὡς ἀγρόν καὶ γυναικὸς ἐκποιῶ-
 σιν ἐπέχει. πᾶν δὲ ὑποθήκῃ ἐκώλυ-
 σε εἰ καὶ καὶ γυναικὸς αὐτὴ ἐγένετο.

varias ei res nomine do-
 tis dedit, dedit autem &
 fundum. Et traditione fa-
 cta, totius dotis eum do-
 minum fecit. Vir igitur
 quidquid eorum, quæ in
 dotem accepit, alienaue-
 rit, dominium in accipien-
 tem trās fert: dotale verò
 fundum, id est, qui datus
 in dotem est, lex Iulia a-
 lienari prohibet, quam-
 uis eius vir sit dominus.

a Dotale rei
 maritus dedit
 tunc sit tradi-
 tione ut hic,
 quod generaliter
 dici anceps
 maxime est lu-
 bricum est. Dos
 enim in bonis
 mariti esse di-
 citur & tamē
 mulieris esse l.

7. §. 3. l. quam-
 uis in bonis 7. l.
 ff. de iure do-
 tium. Aestimata
 res viri esse
 dicuntur. l. ult.
 ff. de fundo do-
 tali. l. unica. §.
 iūque. 9. vers.
 estimatarum.
 Co. de rei uxori-
 a actione. I-
 mo & non esti-
 matarum re-
 rum dominus
 virile vir habe-
 re censetur l.
 nec ullam 13.
 §. apud Mar-
 cellum 10 ff. de
 petit. heredita-
 tis. l. doce anel-
 lam 9. Cod. de
 rei vindic.

¶ Sed & hoc lex Iulia ve-
 tabat, ne res immobiles
 in Italia sitæ, à viro inui-
 ta vxore alienarentur.
 Obligare verò eas ne vo-
 lente quidem vxore po-
 terat. Sed absurdum hoc
 videbatur esse, alienatio-
 nem consentiente vxore
 rectè fieri, vbi tamen res
 penitus ad alium abit: hy-
 pothecas verò, vbi res in
 dominio mariti manebat
 nec de consensu vxoris
 concedi. Verum, dicimus
 ex tali cogitatione, ad
 hanc rationem prorupis-
 se legem. Nouerat enim,
 vbi de alienatione fundi
 dotalis, quam maritus fa-
 ceret, ad mulierem re-
 ferretur, ipso auditu tur-
 batum iri mulierem, nec
 inductum iri ut consenti-
 ret. Sin verò de hypothe-
 ca vxori maritus aliquid
 diceret, nō grauati eam
 consensum præstaturam.
 Non iniuria ergo, roga-
 tione sua, hypothecarum
 causam subuertit: aliena-
 tionem verò vxorii con-
 sensus difficultati reli-
 quit. Lex igitur Iulia, alie-
 nationem inuita vxore
 factam prohibuit, hypo-
 thecam autem, & de con-
 sensu vxoris factā vetuit.

b Dotalem fū-
 dum in Italia
 situm nolente
 vxore maritus
 alienare pote-
 rat: alibi situm
 ne quidem ea
 volente, pote-
 rat. idque lege
 Iulia de fundo
 dotali. Nunc in
 re i. l. iustitiam
 constitutione,
 maritus fundū
 dotalem siue
 in Italia, siue
 in prouincia
 sit. alienare vel
 obligare pr. ha-
 betur, etiam si
 in eam aliena-
 tionem vel o-
 bligationem
 mulier consen-
 tit. Porro le-
 gis Iulia memi-
 nit Iur. consue-
 tus passim sit.
 ff. de fundo do-
 tali. l. unica.
 2. dicuntur mulieres

Et locum hæc habebant tantum in rebus immobili-
bus in Italia sitis. Imperator
verò noster, cōmodissima
excogitatione vtrumq. commutavit, nec
enim in solis Italicis præ-
diis, verum etiam in pro-
vincialibus, prohibitam
esse & interdictam mari-

a φῶσι hic pro
sexu.

b οὐδὲν

Glossa quassa-

bundus fragi-

lis in l. 202.

inf. de ver. si-

gnificat. prope-

riculoso sumi-

tur. ut cum di-

situr a d. vo-

muks κενὸν

σαδρὸς εἶν.

c l. 3 ff. de di-

stract pignori

l. 8. inf. l. si con-

uenerit 18. ff.

de pignoratitia

act. 2. Harme-

nop. 5 §. 12. l. 4

Co. de pignora-

rit act.

d l. non est no-

um. 46. ff. de

acquir. rerum

dominio. l. 9. C.

de pignoratit.

act.

e De his solen-

nibus dixi ad

l. 1. Cod. de iure

domini impet-

trando.

f l. ult. Cod. de

iure domini

impetrando.

g ἵπτον τὸ πον

sumit pro defi-

nito ac ceri-

modo.

to voluit alienationem
vel obligationem rerum
dotalium, etiam si rei ge-
rendæ mulier consentiat:
ne muliebris sexus imbe-
cillitas, perniciem rebus
ipsis adferret.

¶ Porro nunc dicere o-
porteret, quando is qui do-
minus non est, alienandi
habeat potestatem. Id au-
tem velut in hac specie
contingit: Centū à te so-
lidos mutuò accepi, fun-
dumq. tibi meum in cau-
sam pignoris obligavi, ac
conueni, ut anno elapso,
& debito non exolutò, pi-
gnus tibi vendere liceat.
Ecce hic, creditor quum
dominus non sit, rectè a-
lienat. Si quis tamen rem
diligentius inspiciat, ni-
hil miri contingit. Nam ei
debitor ipse qui dominus
est, vendere videtur: cui
ex pacto cessatione facta
in soluendo debito, ven-
dere creditorem permit-
tit. ¶ Et olim quidem for-
mam quandam habebant

creditores, qua conces-
sum his fuerat, hypothe-
cas aut pignora vendere.
Sed emissæ est Imperato-
ris nostri constitutio, quæ
neque creditores, in de-
biti sui persecutione, im-
pediri voluit: neque de-
bitores temere & inex-
cussè res suas amittere E-
legantem igitur adinue-
nit alienandi modum, per
quem pignorum veditio
possit procedere. Quæ
constitutio vtrumque be-
neficio affecit, tum debi-
torem tum creditorem.

ἢ χώραν εἶχεν, ὅπῃ μόνων τῶν ἐν Ἰτα-
λίᾳ ἀκινήτων πραγμάτων. ὃ ἡμέ-
τερος βασιλεὺς ἐπαφίχεται τῇ διανοίᾳ,
τὰ δύο μετέθηκε ἐκέλευσε γὰρ, & μόν-
ον ὅπῃ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτημάτων,
ἀλλὰ καὶ ὅπῃ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀπηγο-
ρευμένων ἀνδρὶ ἐκποιήσιν καὶ ὑποθή-
κῃ τῶν περιουσιῶν πραγμάτων, καὶ
καὶ τοῖς γνομείοις ἡ Γενική Συμβαίνει ἵνα
μὴ τὸ τὴν Συμβαλὸς φύσεως σταθερὸν β.
ἀπώλειαν τοῖς αὐτοῖς πράγματι ἐμ-
ποιήσασθαι.

¶ Νυνὶ ἡ γὰρ λέγειν πότε ὁ μὴ ὦν
δεσπότης δυνάμει ἐκποιεῖν· τὸ τοῦ
παραβάνει ὡς ὅπῃ τοῦ τοῦ δέματός
ἐδανείσθαι μὴ πῶς τοῦ ἐκαστον νομί-
ματά, ἐνεχέας τῶν ἐμὸν ἀγρὸν
συμφωνήσας, ὥστε τῶν ἐξ εἶναι ἐν αὐτῷ
πῶς δὲ μόνος καὶ μου μὴ κατὰ βα-
λόντος τὸ χρέος, πῶς οὖν τῶν ἐν χυ-
ρὸν ἴδου ἐν ταῦτα ὁ κρεδύτωρ, μὴ ὦν
δεσπότης καλῶς ἐκποιεῖ· ἀλλ' ἐάν τις
ἐξετάσῃ πὲρ ἀκείβης, & γίνεταί τι πα-
ράδοξον· δοκεῖ γὰρ ὁ δεδύτωρ πῶς οὖν
οὖν ὁ δεσπότης ὦν, αὐτῷ τούτῳ, ὃ
δὲ συμφώνησεν ὡς χρεὶται κρεδύτωρ
τῶν παρασκειν ἀγνωμοσύνης γινόμε-
νης πῶς τῶν χρεώσας ἀπόδοσιν. ¶ Ἀλλὰ
πάλαι, μὴ οἱ κρεδύτωρες εἶχον τύπιν
πινὰ, καὶ ὅν ἐπετέταπτο αὐτοῖς πῶς
παρασκειν τὰς ὑποθήκας, ἥτοι τὰ ἐνέ-
χρα· δέταξις ἡ γέρονε τῇ ἡμετέρῳ
βασιλέως, ἥ τις & ὅς δανείσας ἐμπο-
δίζεσθαι βέλεται· πῶς τῶν ἐπὶ τοῖς ἐλο-
μύων ἀπάτησιν & ὅς δανείσας πῶς
πετῶς καὶ ἀνέξετασας τῶν οἰκείων ἐκ-
πίπτειν πραγμάτων· ῥητὴ οὐκ ἐπε-
νόησε τῶν ἐκποιήσεων ἔσπον. δι' ἧς ἔσο-
που, ἡ τῶν ἐνεχέων δυνάμει πῶς οὖν
πῶς οὖν ἡ τις δέταξις, ἐκαστερον δὲ ῥη-
γέτησε, τὸν τε χρεώσιν, καὶ τὸ δανείσιν.

1. ¶ Cōtra autē
creitor pignus
ex pactone,
quauis eius
ea res non sit,
alienare potest.
Sed hoc forsi-
tan ideo vi-
detur fieri, quod
voluntate debi-
toris intelli-
tur pignus alie-
nari, qui ab ini-
tio contractus
pactus est, ut li-
ceret creditori
pignus vende-
re, si pecunia
non solvatur.
¶ Sed ne credi-
tores ius suum
persequi impe-
direntur, neque
debitores tem-
erè suarum re-
rum dominium
amittere videren-
tur: nostra
constitutio est,
& ceteris mo-
dis impositus
est, per quem pi-
gnorum distre-
ctio possit pro-
cedere: cuius be-
neficio utriusque
creditori

igitur si mutuū dederit si-
ne tutoris auctoritate, an
valida est mutui datio? Et
diximus: nequaquam. Nā
in mutuo, accipiens domi-
nus fit, id quod hic nō fit,
quoniam sine tutore pu-
pillus alienare non po-
test. Neque mutuum igitur
consistit, neque acci-
piens obligatur. ¶ Quid
ergo? Nummos à se mu-
tuo datos actione in rem
pupillus vindicabit, idq.
si extant nummi. Sin ve-
rò mala fide consumpti
sunt, i. ab eo qui pupillū
esse eum sciuit, à quo mu-
tuum accepit: actione ad
exhibendum tenebitur.
Nam quæ, cū extant, a-
ctione in rē vindicantur,
in his si occultentur, aut
mala fide consumpta sint,
actioni ad exhibendum lo-
cus est. Quod si bona fide
consumpti sunt, i. eo qui
mutuum accepit, existi-
mante adultum esse, qui
mutuum dabat: tunc neq.
actio in rem intentari po-
test, quoniam non extant
dūmi, neque ad exhiben-
dum, quoniam non occul-
tantur, neque mala fide
consumpti sunt. Quid er-
go fiet, ne ius quod pro
pupillo introductum est,
in damnum ipsius verta-
tur? Et posteaquam nulla
ei ex iuris regulis actio
competit, reliquum est,
ut conditionem habeat,
& quod pecuniæ numera-
tione effectum non est,
ut scilicet mutuum con-
sisteret, & conditione re-
nere ut accipiens ad effi-
ciat boni fides consumen-
tis. Nam & hic oritur cō-
dictio.

a Actionis ad
exhibendum
qua natura:
Cur hac a-
ctio introducta:
utque differat
à rei vindica-
tione.

b Ex mutuo
pupillus agit
rei vindicatio-
ne si nummi
palam extant:
si occultantur,
ad exhibendum:
si consumpti, cō-
dictio. l. 19. §.
i. ff. de rebus
creditis

c Dicitur res pu-
pillus poss. si
ne tutoris au-
thoritate

¶ Quid autem contrā, si
quis pupillo rem aliquā
dedit sine tutoris aucto-
ritate? Et dominus sic pu-
pillus, neque enim lex
ei invidet patrimonium
suam

ματα· τί ουὶ ὅτι ἐδάνεισε πρὸς γνώ-
μην τῷ ὀφειζόμενῳ, ἀλλὰ ἔρρωτο το δέ-
νειαμα; καὶ λέγουσιν ὅτι δαμασῆς· εἰ γὰρ
ὅτι τὸ δανείζειν ὁ λαβὼν γίνεται δευτέ-
ρης, & γίνεται ὅτι ἐν ταῦτα, ἐπειδὴ ὁ πού-
πιλλος & δυνάμις ἐκποιεῖν δύναται ὅτι
ξόπου· & οὐκ οὐκ ἐδάνεισε τὸ δάνει-
σμα, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ εἰσχεῖν ὁ λαβὼν. ¶ Τί
οὐκ, ἔξει ὁ πούπιλλος τὴν in rem ὅτι
ἐκδικήσῃ τῶν νόμιμων τῶν ὑπὸ αὐτῶν
δανεισθέντων· ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ φέ-
ρονται οἱ νόμοι· εἰ γὰρ ὁ λαβὼν μαλα-
φίδει ἐδάπανον ἐν αὐτῷ, τοῦτέστιν εἰ-
δὼς ὅτι πούπιλλός ἐστιν ὁ δανείσας,
καταχέσθῃ τῇ ad exhibendum.
ἐφ' αὐτῶν γὰρ φαινομένων κινεῖται ἡ in rē,
ὅτι τούτων κρυπτομένων, ἡ μαλαφί-
δει δαπανηθέντων, χωρεῖ τῇ ad ex-
hibendum. εἰ γὰρ ἀνηλώθησαν βονα-
φίδει, τοῦτέστι τῶν δανεισμάτων νομί-
σαντος ἐφ' ἑβον εἶναι τὸ δανείσαντα, ὅτε
ἡ in rem κινεῖται & δυνάμις, οὐδὲ γὰρ
φάσιν οἱ νόμοι οὔτε μὲν ad ex-
hibendum, ἐπεὶ & δὲ κρύπτουσι οἱ
νόμοι οὐδὲ μὲν μαλαφίδει δα-
πάνου. τί οὐκ γινώσκῃ ὅτι μὴ τὸ ὑπὸ
τῶν πούπιλλων εἰσενεχθῆναι νόμιμον, εἴρε-
θῇ ἑπόμενον εἰς βλάβην αὐτῆς, καθ' ἣν
& δὲ μία αὐτῆς δεῖν ἔχει ἀγωγὴν, ἐκ τῶν
νόμιμων κανόνων; λοιπὸν b δοθήσῃ
αὐτῇ ὁ κρινόμενος· καὶ ὅπερ & ἐ-
ποίησεν ἡ τῶν χρημάτων ἀπαριθμησις,
τοῦτέστι τὸ συζητῆναι τὸ δάνεισμα, καὶ
γινώσκῃ τὸ δανείσας μόνον ὑπὸ αὐτῶν τῶν
κρινόμενων, τὸ ποιεῖν ἡ βοναφίδει
δαπανητικῆς γὰρ καὶ ταῦτα ὁ κριν-
όμενος. ¶ Τί γὰρ ὅτε ἐκ τῶν κρινόμενων δέ-
δωκεν πρὸς ἀνέγκαν ἀνέγκαν sine tuto-
ris auctoritate; δευτέρας γίνεται ὁ
πούπιλλος & γὰρ ὁ νόμος φθονεῖ αὐ-

¶ At ex contra-
rio; omnes res
pupillo & pu-
pilla sine tuto-
ris auctoritate
recte dari po-
sunt.

¶ Ideoque si debitor pupillo soluat, necelsaria est debitori tutoris auctoritas: alioquin non liberabitur.

¶ Sed hoc etiam eundem flamma ratione statutum est in constitutione quam ad Cæsarienses aduocatos ex suggestione Triboniani viri eminentissimi, Quæstoris sacri palatii nostri, promulgauimus: qua dispositum est, ita licere tutori, vel curator debitor pupillarem soluere, ut prius iudicialis sententia sine omni damno celebrata, hoc permittat: quo subsequuto, si & iudex pronuntiauerit, & debitor soluerit, sequitur, huiusmodi solutionem plenissima securitas.

¶ Sin autem aliter quam disposuimus, solutio facta fuerit, pecuniam autem saluam habeat pupillus, aut ex ea locupletior sit, & adhuc eandem pecunie summam petat, per exceptionem doli mali poterit submoueri.

τῶ αὐξοῦν ἢ οἰκίαν ἀνεκτίαν *sine* tutoris auctoritate. ¶ Τί οὖν ὅτε ὁ χρεώτης τὴν πύπλιν κατεβαλενάυτω τῶ πύπλιν τὸ χρεῖον, ὅτι μὴ δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνέβη τῇ κατεβληθέντων συνωμολόγη. ἀρα ὁ debitor ἢ λαβεῖν τὸ ἐνοχλῆς λέγομεν ὅτι οὐδαμᾶς. βεῖ γὰρ εἴπομεν ἐλβερεῖν τὸ χρεῖον, εἰσπερὶ ἐκποιαν τὸ ἐνοχλῶν ὁ πύπλιν, εἰ δὲ λαμβανέτω τὸ χρεῖον *sine* tutoris auctoritate, ὅπερ ἐκάλυ. ὥστε οὖν ὅτι τῇ κατεβολῇ τῶ χρεώτης, ἢ τῶ ἐπιτρόπου συναινέσις αἰσθητὰ. εἰ γὰρ μὴ καὶ γνώμην αὐτῆς κατεβληθῇ, ὁ χρεώτης οὐκ ἐλβερεῖ. ¶ Καὶ τὸ σαφές ἐστι δὲ ταῦτα. ξει ὁ δὲ σεβέστατος ἡμῶν διετύπωσε βασιλεὺς, ἀντιγραφείσῃ πρὸς αὐτὸν κατιστάτας δικολόγους, & ex suggestione Tribonianou τὸ κατὰ φύσιν τοῦ κούετος ἐν ἡ παρεκλεύσατο ἐπὶ ἐπιτρόπῳ ἢ κουρατωρὶ τὸ δεβίτωρα τὸ ἀνέβη ποιήσας τὸ κατεβολῶν οἶδας γὰρ ὅτε ὁ ἀνέβη κουρατωρ εἴται, οὕτω κατεβαλεῖν ὁφείλει, ὥστε πρὸ τερον ἀπόφασιν γνέσθαι δικαστοῦ δὲ χάπας δαπάνης ἐπιτρέψαν γινέσθαι τὸ κατεβολῶν. τοῦτο δὲ ἀνακολουθῆσαντες, καὶ ἐπιφλεαμὲν τὸ δικαστοῦ, καὶ τὸ δεβίτωρα κατεβαλόντος τὸ ἀμέειμνον ὁ κατεβαλὼν ἔχει, οἷα τὸ χρεῖον ἀπαλλαγεί. ¶ Εἰ δὲ ὁ ἀνέβη τὸ ἐν γνέσθαι δὲ ταῦτα τὸ χρεῖον γνέσθαι κατεβολῇ, τῇ κατεβληθέντῃ χρεῖμα σῶζε. ὁ δὲ τῶ πύπλιν, ἢ λαβὼν ταῦτα ἐδαπάνησε καὶ ἐν τῷ εὐδεν ὡς γνέσθαι αὐτοῦ, ἢ γνοῦν ἢ αὐτὸς ἀνεκτίαν τυχόν γὰρ οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ ἰδίους ἀγροὺς ἐφιλοχάλησεν, ἢ διδασκάλους παρέχευε μισθοῖς, ἢ κρεῖντοροι κατέβαλεν. οὐδὲν ἢ τῶν καὶ οὕτως ἔχει ὁ ἀνέ-

uum *sine* tutoris auctoritate augenti. ¶ Quid ergo si debitor pupilli ipsi pupillo debitum soluat? Et ^{a v l. pupillo} ^{si aut ff de sol} ^{dubium non est, quin pupillus eorum dominus fiat, quæ solvuntur. An ergo debitor obligatione liberatus est? dicimus quod nequaquam. Nam si dicimus debitorem liberatum esse, iam reperitur pupillus accepto *sine* tutoris auctoritate debito obligatione alienare, quod prohibitum est. In solutione ergo debiti, opus est auctoritate tutoris. Siquid enim *sine* permisso illius solutum fuerit, non liberatur debitor. ¶ Et hoc apertissime Princeps noster religiosissimus constituit, in constitutione, quam ad Cæsarienses aduocatos, ex suggestione Triboniani quæstoris eminentissimi scripsit: qua ^{c adde l. 25. C. de administra. tutor. qua est ad Iohannem præf. Prætorio. Hac enim ad Cæsarienses, cuius hic fit m. o non est} sancitum est, ut debitor pupilli, solutionem tutoris eius aut curatoris faciat (scis enim quando imputari debitor debitor detur) quam ita facere debet, ut prius, iudicis sententia *sine* omni sumptu celebretur, quæ solutionem fieri permittat. Quo subsequuto, si & iudex pronuntiauerit, & debitor soluerit: plena securitas ei qui soluerit, parta est, utpote a debito iam liberato. ¶ Quod si præter dictam formam solutio aliqua debiti facta fuerit, & soluta pecunia exierit apud pupillum, aut acceptam, utiliter in usus suos, aut patrimonium suum consumpserit: forte enim aut ædes suffulsi, aut fundos suos ex cultiores reddidit, aut præceptoribus mercedem præbuit, aut creditores absoluit: nihilominus & ita saluam habet aduersus debi-}

b Pupillo solvens debitor non continuo liberatur ipsa solutione.

c adde l. 25. C. de administra. tutor. qua est ad Iohannem præf. Prætorio. Hac enim ad Cæsarienses, cuius hic fit m. o non est

d διαγορὸς γὰρ pro aduocatis hic sumit. dicuntur δικατοῖς. 8. Eclog. 1. c. 17. c. 12. c. σὺν ἡγεγὶ ibidem πεισιν γράων.

e Pupillo quod admodum re. ac tuto soluitur v. d. l. 25. ff. de agri, de quo hic ita. ἀλλ' οὐ φιλονεικία 2. Eclog. 2. 79. quæ ar busti pascimatio dicitur in l. 71. § 1. ff. de verb. significat.

a Dixi ad l. 4
 §. 4. ff. de doli
 mali exceptio
 ne: l. 15. ff. in f.
 ff. de solutio-
 nib.
 b dōtēs da-
 πανāv pro ma-
 le consumere.
 Recte quæque
 interpretes per
 luxum: hoc n
 sensu, luxurio-
 sè vivere in l.
 14 ff. de cura-
 toribus, nihil
 aliud quàm
 dōtēs viue-
 re ut ibidem
 dixi.
 c l. 14. in ff.
 de solutionib.
 l. 29. ff. de con-
 dict. indebiti.

torē actionem pupillus:
 sed si agere cum eo nita-
 tur, & debitum petere, op-
 posita doli mali exceptio
 ne, submouebitur. ¶ Sin-
 vero acceptam per luxū
 & inutiliter consumpse-
 rit, aut furto amiserit: de-
 bitum à debitore iterum
 repeter, nec vlla obstabit
 exceptio: Nam proculdu-
 bio condemnabitur debi-
 tor, quia temere sine tuto-
 ris auctoritate, & non se-
 cundum dispositionem
 constitutionis Principis
 nostri, solutionē fecerit.
 ¶ Impuberes quoque si-
 ne tutoris auctoritate,
 soluere nō possunt, quā-
 do nec dominium in acci-
 pientem trāsferunt: pro-
 pterea, quod nullā sine tu-
 toris auctoritate res suas
 alienandi potestatem ha-
 beāt. Quid ergo fiet, quū
 soluerunt, nec à debito li-
 berantur, quasi is, cui solu-
 tum est, dominus factus
 non sit? Et dicimus, extā-
 tibus nummis fore, ut in
 rem actionem habeant:
 suppressis aut mala fide
 consumptis, ad exhiben-
 dum. Quod si bona fide
 consumpti sint, quia for-
 tē creditor putabat esse
 adultos, & ita consumpsit:
 quoniam neque actio in
 rem procedit, quum non
 extant, inutilisque est &
 actio ad exhibendum, quū
 neque mala fide consum-
 pti sint, neq. suppriman-
 tur: ex ipso facto hoc libe-
 rabuntur pupilli à debi-
 to. Et quod numeratio si-
 ne auctoritate tutoris fa-
 cta non fecit, id conficit
 bona fides consumptis.

βθ ἐρρώμεν καὶ τὴν δέβιτωρ πὺ
 ἀγωγὴν περὶ μὲν τὸ τὰ πῶν κα-
 νείν καὶ τὸ χρεῖσθαι ἀπατεῖν, ἐκβληθή-
 σεται διὰ τὴν δόλιν αὐτῶν γραφῆς.
 ¶ Εἰ ὁ λαβὼν τὰ αὐτῶν ἀσώτως βέδα-
 πάνησε, καὶ ἐκ ἐπωφύας, ἢ κλοπῆς
 ἐπ' αὐτοῖς ὑπέστη, ἀπὸ τῆς τῆς χρεῖσθαι
 χρεῖσθαι ἀρχῆς ἔδεμιναι ἀπὸ τῆς
 μὴνς ἀπατεῖν κατὰ δικαστήριον
 ἀμάχως ὁ δέβιτωρ. ἐπειδὴ περὶ τῶν
 sine tutoris auctoritate, καὶ ὁ τὰ
 εἰρημνία τῇ δικαστῆρι τῇ μετέρου βα-
 σιλέως ἐποίησε πὺ κατὰβολῆς. ¶ Καὶ
 οἱ ἀνήβοι sine tutoris auctoritate,
 κατὰβαλεῖν ἔδυναντο. ἔδεν δὲ με-
 ταπείρασιν ὅπῃ τὸ λαμβάνοντα τὸ δε-
 σποτεῖαν. Διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν αὐ-
 τῶν ἀδελφῶν ἐμποιεῖν sine tutoris au-
 thoritate τὰ οἰκεία πράγματα. πῶ
 οὐδ' ἔχουσιν; ὅπῃ κατέβαλον καὶ ἐκ
 ἡλδ' ἀποφύσσαντο χρεῖσθαι οἱ μὴ ποι-
 ῆσαντες δεσποτεῖαν τῇ νέμειν τὸ λα-
 βόντα καὶ φανερὸν ὅτι φανερῶν μὲν
 αὐτῶν, ἔχουσιν τὴν in rem. κρυπτομένων
 ὁ μὲν μαλαφίδει δαπανηθέντων, τὸ ad
 exhibendum. εἰ ὁ βοναφίδει ἔδα-
 πάνηθη, ὁ δὲ κρεδύτωρ νομίσας αὐ-
 τῶν ἐφήβοις εἶναι τὰ αὐτῶν δαπάνησε, ἐ-
 πειδὴ ἐκ ἐστὶν in rem μὴ φανερῶν
 αὐτῶν, ἀργῇ καὶ ἢ ad exhibendum,
 μήτε γνομὲν κακίςου δαπανήμα-
 τος, μήτε μὲν κρυπτομένων τὸ νόμι-
 μων, ὅτε ἐξ ἀποτελέσματος, ἐλδ' ἀπε-
 φάσθησε τὸ χρεῖσθαι ὁ πῶν πῶν καὶ ὁ-
 περ ἐκ ἐποίησεν, ἢ sine tutoris au-
 thoritate γνομὲν ἀπατεῖν μὴσιν,
 τὸ ἀποτελεῖ ἢ βοναφίδει δαπανῆν.

¶ Quod si malè
 consumpserit,
 aut furto, aut
 vi amiserit, ni-
 hil proderit de-
 bitori doli mali
 exceptio, sed
 il minus
 cōdemnabitur,
 quia temerè si-
 ne tutoris au-
 thoritate, & nō
 secundum no-
 stram dispositio-
 nem soluerit.
 ¶ Sed ex diuer-
 so pupilli, vel
 pupilla soluere
 sine tutoris au-
 thoritate non
 possunt: quia
 id, quod sol-
 uūt, non fit ac-
 cipientis: quum
 scilicet, nullius
 rei alienatio eis
 sine tutoris au-
 thoritate con-
 cessa sit.

PER QVAS ΔΙΑ ΠΟΙΩΝ ΠΡΟΣ Ω-
 PERSONAS ΠΩΝ ἡμῖν ἀποποιέζεθ.
 cuique acqui-
 ritur,
 TIT. IX.

PER QVAS PERSO-
 NAS CUIQUE AC-
 quiritur.
 TIT. IX.

¶ De rerum acquisitionibus & per quas personas nobis adquiratur. 1. ¶ Adquiri nobis per liberos no-
 stros in potestate positos cuiuscunque sexus sint, rerum ipsarum proprietatem si quid ex re nostra qua-
 fuerint si aliunde non tamē ex castrensi vel q. castrensi peculio. Id enim liberi sibi adquirunt, at non
 parenti) usufructum tantum. 2. Per emancipatos vero liberos, usufructum dimidia rerum ma-
 ternarum & lucrorum nuptialium (Ex his duabus causis, olim nihil patri acquirebatur.) Proinde
 parentes in ipsa emancipatione liberorum, tertiam partem earum rerum retinere solebant quasi
 emancipationis pretium. 3. ¶ Adquiri dominis per seruos proprios ex quacunque causa, proprietatem
 rem, possessionem, usucapionem. 4. Per seruos vero usufructuarios, id est eos in quibus usufructum
 tantum habemus id omne nobis acquiritur quod vel ex operis suis vel re nostra adquisuerint: ex ceteris
 causis (puta institutione, legato, donatione) quæ sita proprietatis domino adquiri. Per seruos bona fi-
 de possessos nec dum à nobis, usucaptos eadem, & eisdem causis adquiri ex quibus adquiri per u-
 usufructuarios seruo. Per seruos bona fide possessos & triennio usucaptos, proprietatem nobis acqui-
 rit: Per seruum nobis usufructuarium proprietatem nobis non adquiri earum rerum quas proprie-
 tario adquiri diximus. Per seruos usufructuarios, per seruos alienos bona fide à nobis possessos, per
 liberos homines bona fide à nobis possessos non tantum proprietatem sed & possessionem nobis ad-
 quirunt earum rerum quas adquirunt vel ex re nostra vel ex operis suis. 5. Per liberam personam (nisi ea sit
 ex liberis nostris & in potestate nostra: vel nisi bona fide à nobis possideatur, vel nisi res nostras proci-
 rei) vel seruos (nisi nostri sint, vel usufructuarij, vel bona fide à nobis possessi) nihil nobis adquiri.
 6. ¶ Transito & cur. à legatis (hoc est modo adquirendi res singulas) ad testamentum: hoc est, modum
 res adquirendi per universitatem, transeat.

A Cui
 ritur
 vo-
 bis
 nō solū per vos
 metipsos, sed
 etiam per eos,
 quos in pote-
 state habetis:
 item per seruos
 in quib. usufructum habe-
 tis: item per ho-
 mines liberos,
 & per seruos a-
 lienos, quos bo-
 na fide posside-
 tis, de quibus

Αντὰ τὰ εἰρημύα, εἴτε
 ἐν ἀρχαίᾳ, εἴτε ἐν
 ἀρχαίᾳ, ἀποποιέζον
 τὰ ἡμῖν, αὐτὸν μόνον δι-
 κῆν, ἀνὰ καὶ δι' ἐκείνων, οὐδ' ἔχοντες
 in potestate, ἢ δι' ἄλλων ἀλλοξίων
 οἰκιστῶν, ἐφ' οἷς ἔχοντες ἐξέρχονται,
 ἢ δι' ἐλδοθέων ἀποσώπων, ἢ οἰκιστῶν
 ἀλλοξίων, οἱ bona fide νεμόμεθα,
 νομίζοντες ἡμετέρους εἶναι οἰκιστὰς πε-
 ρεὶ τὸ ἐνός ἐκείνου, ὅτι μελέτερον σκο-
 πήσωμεν.

¶ Κατὰ πρότερον τὰς ἐν ἀποποιέ-

Q Vxūq. dicta
 sunt, siue in re-
 bus siue in ac-
 tionibus, ad-
 quiruntur nobis, non so-
 lum per nosmetipsos, sed
 etiam per eos quos in po-
 testate habemus. Itē per
 seruos alienos, in quibus
 usufructum habemus.
 Sed & per liberas perso-
 nas, & seruos alienos, quos
 bona fide possidemus, no-
 stros esse seruos existimā-
 tes. De singulis ergo dili-
 gentius videamus.

¶ Et in primis, liberi

¶ Igitur liberi vestri, vtriusque sexus, quos in
 potestate habetis, olim quidem quicquid ad eos peruenerat (exemptis, videlicet, castren-
 sibus pecuniis hoc parentibus suis acquirebant sine vlla distinctione: & hoc ita
 parentum fiebat, ut etiam esset eis licentia, quod per vnum, vel vnam eorum acqui-
 situm esset, alij filio, vel extraneo donare, vel vendere, vel quocunque modo voluerant,
 applicare.

nostri adquirant, quos in Potestate habemus, siue mares sint, siue feminæ. Atq. olim quidem, quidquid vndeunque ad eos peruenerat nobis in quorum erant potestate, adquirebāt: exceptis castrē-sibus peculiis, & ita hæc parētum erant, quæ liberis adquisierant, ut potestatem haberent, quod per vnum vel vnam ex liberis adq̄situm erat, alteri filio aut extraneo donare, vel v̄dere, vel quocumq. modo applicare ¶ Quod, cum Principi nostro inhumanū visum esset, ex generali ipsius cōstitutione idoneum remedium accepit, in qua & liberis percipit, & parentibus debitum honorem reseruauit. Sanciuit. n. ut si quid ex re patris, filio, qui in potestate eius est, obueniat, donatum forte à patre, aliaue ex causa ad eum translatum: hoc secundum antiquam obseruationē, totum patri adquiratur. Nec. n. vlla inuidia est, id quod ex patris occasione ad eum profectum est, ad patrē reuerti. Quod verò alia ex causa filius familiaris adquisierit: eius ut v̄susfructus patri adquiratur, & proprietas apud filium maneat. Iniquum. n. est, id quod magno labore, aut prospera fortuna cuiquam accessit, in alterum conferri: & ei qui primus adquisierit, causam mœroris esse, quoniam non tam molestum est, nihil adquisisse, quam quā adquisieris, id tibi auferri.

a l. 6. Co. de bonis qua liberis.

b Quæ sit a liberis in potestate ex patris profectus, patri sunt usufructu non modo, sed & proprietate.

c Quæ sit a liberis in potestate aliunde patris sunt non proprietate, sed solo usufructu.

d De iusticiis. prospera fortuna.

¶ Erāt sanè & ante cōstitutionē religiosissimi nostri Principis, quædam quæ patri nō adquirebātur, ut bona materna, &

lucra

ἔχουσιν ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι παῖδες οἱ ἐν potestate. τὸ μὲν ἀρχαῖον, τὸ δὲ θελευμεν, ἀλλὰ πάλαι μὲν, τὸ ὅθεν δὴποτε εἰς αὐτοὺς εἰσέχον, πορευόμενον ἡμῖν τοῖς ἐχούσιν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ οἴου, ἐξηρημαῖον τῆς κατὰ φύσιν πεκουλίω, ἢ οὐκ ἐκινεῖτο ταῦτα τῆς γενέων τὰ ὑπὸ τῆς πατρὸς πορευόμενα. ὥστε αὐτοῖς πάντα ἐξουσίαν πορευεῖναι, τὸ ὑφ' ἐνὸς ἑοῦ, ἢ ὑπὸ μιᾷ θυγατρὶ πορευομένην, ἢ ἑτέρῳ παιδί, ἢ ἐξωτικῶς δωρήσασθαι, ἢ πωλήσασθαι, ἢ οἰωδὴ ποτε τὸ ὑπὸ μετὰ γένει. ¶ Ὅπερ ἀπὸ τῆς πομπῆς ἐστὶ δόξαν τὰς ἡμετέρῳ βασιλεῖ, γρηγορήσας ταῖς πλὴν πορευομένης ἐδέξατο διακρίαν, δι' ἧς ἢ τῆς πατρὸς ἐφείσατο, καὶ τοῖς πατρίσιν τὸ ἐποφειλόμενον ἐφύλαξεν. ἐκείνοσε γὰρ εἰ μὲν ἐν τῇ πορευομένης τῆς πατρὸς πορευομένης τῆς ὑπερξουσίας, τῆς πατρὸς τυχὸν δωρησάμενος, ἢ ἑτέρος ὅπως δὴ ποτε εἰς αὐτὸν μετὰ γενέας, ὥστε τὸ τῆς ἀρχῆς κατὰ φύσιν, ὅλον πορευομένης τῆς πατρὸς ἐδέξασθαι φθόνον, ὅπερ ἐν τῇ τῆς πατρὸς πορευομένης ἡλθεν εἰς αὐτὸν, τῆς πατρὸς δυνάμειν ἐπὶ τῇ πατρὶ ὅπερ ἢ ἐξ ἀλλῆς αἰτίας ὁ ὑπερξούσιος ἐκτάσας, τοῦτο τῆς μὲν οὐκ ἐφείσατο πορευομένης τῆς πατρὸς ἢ ἢ διακρίαν μετέτω ὡς τῆς πατρὸς ἀδικον γὰρ πολλοῖς καμάρτοις ἢ δεξιότητι δὲ γρηγορήσας πορευομένης, ἢ ἑτέρῳ τῆς πορευομένης, καὶ ἐδυνάμει αἰτίον γρηγορήσας τῆς πατρὸς ἀρχῆς κατὰ φύσιν. λυπεῖ γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν, ὥς τὸ μὲν τῆς κατὰ φύσιν ἀφαιρῶν.

¶ Επεὶ ἢ καὶ πορὶ τῆς ἀσεβείας ἡμῶν βασιλέως διακρίαν, ἢ τῆς κατὰ φύσιν πορευομένης ὁμοῦ τῆς πατρὸς, οἷον

¶ Quod nobis inhumanum visum est: & generali constitutione emissa & liberis percipimus, & parentibus honorem debitum reseruauimus. Sancitum etenim à nobis est, ut si quid ex re patris eis obueniat, hoc secundum antiquam obseruationem totum parenti acquiratur. (Quæ. n. inuidia est, quod ex patris occasione profectum est, hoc ad eum reuertitur.) Quod autem ex alia causa sibi filius familiaris adquisiuit, huius usufructum patri quidē acquirat, dominum autem apud eum remaneat: ne quod eius laboribus vel prospera fortuna accesserit, hoc in alium perueniens lucuosum ei procedat.

¶ Hoc quoque à nobis dispositum est, & ea specie vi

pari s emancipando liberos suos, ex rebus quæ acquisitionem effugiebant, sibi

tiam partem retinere (si voluerat) iacentiam ex anterioribus constitutionibus habebat, quasi pro pretio quodammodo emancipationis: & inhumanum quiddam accidebat, ut filius rerum suarum ex hac emancipatione dominio pro parte tertia defraudaretur: & quod honoris ei ex emancipatione additum erat, quod sui iuris effectus esset, hoc per rerum deminutionem decresceret. Ideoque statuimus, ut parens pro tertia parte domini, quam retinere poterat, dimidium non domini rerum, sed ususfructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filium remanebunt, & pater amplius summa fructur, pro tertia, dimidia potiturus.

3 ¶ Itē vobis acquiritur, quod serui vestri ex traditione nanciscuntur, siue quid stipulentur, siue ex donatione, vel ex legato, vel ex qualibet alia causa acquirant. Hoc enim vobis & ignorantibus & inuitis obuenit. Ipse enim seruus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. Sed si heres institutus sit, non alias, nisi vestro iussu, hereditatem adire potest. Et si vobis iubētibus adierit, vobis hereditas acquiritur, perinde ac si vos ipsi heredes instituti essetis. Et conuenienter, scilicet, vobis legatum per eos acquiritur.

Ἐμαρῶα, καὶ τὰ ἀπὸ γάμων κερδαί-
ματα καὶ ἡ καὶ ἄλλοις ἀλέγουσα
εἶναι τὴν πατρὶς ἐμαρῶα τὸν ποιοῦν-
τα τὴν πατρὶα τὸ εἶπον μέρος τῆς ἀπο-
δοείων. ὡραγμάτων κατέχον λό-
γῳ δεσποτείας ὡς ἀνείηρημα λαμ-
βαίνοντα τὴν ἐμαρῶα τὸν ζῶντα. καὶ συνέ-
βαινε τὴν ἀπαίθετον. ὅτι ἡ ἐμαρῶα
πατρὶς, ἡ δὲ πῶλον δεσποτείας τῆς ὑ-
ποδοείων, καὶ δὲ αὐτὸς ἐξέσπον αὐτὸ ποιῇ,
εἰς ζῆμιον ἐαυτῶν ὡς ἐξέσπον τῆς γὰρ
οἰκείων ἐσερεῖτο ὡραγμάτων, τὸ εἶπος
αὐτῶν μετὰ τῆς ὅθεν δεσποτείας ὅ
δὲ δεσποτείας ἡ μὲν βασιλεῖς, μὴ ἐπὶ τὸ
τεῖπον τὸ δεσποτείας τῆς τὴν πατρὶς ἀ-
ποδοείων ὡραγμάτων τὴν πατρὶ-
α ὡς ἀκατέχον, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν
μέρος τὸ ἐξέσπον τὸν τούτω γὰρ τῶν
τέρεων, καὶ ἀμειωτῶ ἡ τῆς πατρὶς
ὡς ἀκατέχον μετὰ τῶν πατρὶς, καὶ τῆς
ἡμῶν μέρος τὸ ἐξέσπον λαμ-
βάνων ὁ πατήρ. ὁνομασμένοι χαί-
ρει πῶλον. ἀπὸ γὰρ εἶπον τὸ ἡμῶν
λαμβάνει. 3 ¶ Οὐ μόνον οἱ ὑποδοεί-
ον πατρὶς ἡμῶν ἀποδοείων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι οἰκέ-
ται, εἴτε καὶ
ἐαυτὸν ζῶντα λαμβάνει, εἴτε ἐπε-
τήκουσιν, εἴτε ὅς ἐστιν οἱ αἵματι
κατέχον τῶν πατρὶς. τὸ γὰρ ἡ ἀγνοῶσι ὅτι καὶ
τὸ μῆλον μὴ βελομενοῖς ἀποδοεί-
ων τοῖς δεσποτείας. ὅ γὰρ οἰκέτης οἱ αἵματι
πατρὶς ὡν, εἴτε ἴδιον ἐχόν δυνά-
μει τὴν κληρονομίαν. εἴ γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέ-
της ὑποπνῶν γραφῇ κληρονομος εἴχ-
ετέρος τῶν πατρὶς κατέχον δυνά-
μει, εἴ μὴ
καὶ ἡ κληρονομία ἐμὴν ἀδελφῶν. ἐπει-
δὴ ἐνδεχεται μετὰ τὸν εἶπον τῶν ἐν

lucra nuptialia. Erat & cō-
stitutio per quam licebat
patri filium emancipan-
ti, tertiam partem eorū,
quæ acquisitionem effu-
giunt sibi retinere, quasi
emancipationis pretium.
Et inhumanum quiddam
accidebat: ut emancipatio,
quæ honoris causa filio fa-
miliæ dabatur (nam sui
iuris per eam f. bat: in
dammum ipsius conuertere-
retur. Per deminutionem
rerū, ortunis suis spo-
liabatur. Vnde religiosissi-
mus noster Princeps cō-
stituit, ne posthac tertiam
partem proprietatis pa-
ter retineret in rebus fi-
lii, quæ in acquisitione
non veniunt, sed dimidiæ
partis ususfructum. Sic
enim & intactum apud fi-
lium manet patrimoniū
suum, & pater dimidiæ
partis ususfructum acci-
piens, maioris honoris
nomine laetatur, ut qui
pro tertia dimidiam sic
habiturus.

3 ¶ Non solum autem li-
beri nostri, qui in potesta-
te nostra sunt, nobis ad-
quirunt, sed etiam serui
nostri, siue quid ex tradi-
tione nanciscantur, siue
stipulentur, siue ex alia
qua causa acquirant. Id e-
nim & ignorantibus, im-
mo, quod maius est, & no-
lentibus dominis acqui-
ritur. Nā seruus, ut qui in
aliena sit potestate, nihil
propriū habere potest,
excipe hereditatem. Si e-
nim ab aliquo seruus
meus, heres scribatur:
haud aliter eam acquire-
re potest, quam si iussu
meo adeat. Nā fieri potest,
ut onera, quæ latent, nec

l. 6 de s. i. de
donis qua libe-
ris.

de ego pro
sā proprie non
proficiat. ac
enim pro po-
tenti.
c. n. m. p. di-
xit quod iustis
menas hic pre-
tium. tamē si
alibi premiū.
l. 3. Cod. de lo-
nis maternis.
ubi dixi.

d l. 10. §. 1. ff. de
acquir. rerum
dominio 30. E-
clog. i. c. 3. Ulp.
19 §. 18.

e Donationis
ex legati ex-
pla hic om. t. 118
Theophilius,
qua amena-
pud I. Justinia-
num hic. in
l. 86. §. 2. ff. de
legat.

l. 31 ff. de ad-
quir. rerum do-
minio.
Ulp 19. 19
h. adde i. inf.
de heredib. in
stituendis.

compáret, longe maiora
sint lucro quod prima fa-
cie appáret. Porro absur-
dum esset, ignorantes, im-
mo & nolentes nos dan-
nosam adire hereditatē,
eáque propter, in adquisi-
tione hac, necesse est, do-
mini iussus præcedat. Eih
volúrate mea seruus me-
adierit, perinde heres ef-
ficiar, atque si ego ipse ne-
res scriptus fuisset. His
autem consequens est, vt
& legata ipsis relicta, no-
bis adquirantur. ¶ Porro
nó solum proprietates per
eos, quos in potestate ha-
beamus, acquiritur nobis
verum etiam possessio. Si
quis enim rem non suam
mobilem aut immobilē
seruo meo bona fide acci-
piēt tradat, possessio eius
siue detentio ad hoc mihi
proficiet, vt rei dominus
constituar per vsucapio-
nem, vel longi temporis
possessionem.

4. ¶ Et hæc quidē de ser-
uis nostris. Acquirunt au-
tem nobis, vt dictum est,
& serui alieni, in quibus
vsumfructum habemus.
Non tamen quibusuis ex
causis, sed ex duabus tan-
tū: hoc est, ex re mea, &
ex operis suis. Ex re mea
est, quando verbi gratia,
curam ei possessionum
mearum credidi: aut per-
misi, vt pecuniis meis mu-
tuandis præesset, dispen-
satorēque (vt vocatur)
cum feci. Fieri enim po-
tuit, vt ex diligentia circa
rem familiarem, vel circa
res rusticas, vel in mutuū
dādo, extrinsecus aliquid
ad ea, quæ mihi debentur
& ad me spectant, lucrī
corradat: hoc dicitur ex
re mea, & mihi acquire-
tur. Ex operis autē suis,
verbi gratia, aut sutor e-
rat, aut faber, aut pictor:
Locaui eum, vt aliis ope-
raretur, pactamque mer-
cedem pro arte sua acci-

δὲ κερδῶν, τὰ λανθάνοντα βίβη, καὶ
μὴ φαινόμενα· ὅπου ἢ ἡ ἀγνοοῦ-
τας ἡμᾶς, ἢ γοῦν καὶ ἀκόντας ὅτι ἡ
μῶν ὑπειπέναι κληρονομίαν, δὲ ἔτι
ὅτι τὴν κτήσεως αὐτῆς, ἀναγκαῖον ὅτι τὸ
τὸ δεσπότου θεωρηγῆναι κέλευσιν. καὶ
ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, καὶ γνώμῃ ἐμῇ
ἀδιδόσῃ, ἔτι γνήσιον κληρονό-
μος, ὡς περ εἰ ἐγὼ αὐτὸς ἐρεῖ φωνὴ κλη-
ρονομῶ. ἀκολουθῶς ἢ τοῖς αἰῶσι εἰρη-
μῶσι, καὶ τὰ καταλειφθέντα τοῖς δού-
λοις ληγὰς θεωροῦνται ἡμῖν.
¶ Οὐ μόνον ἢ δεσποτεία δὲ τῆς ἐν
ποτεστίᾳ θεωροῦνται ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ
τομή· εἰ γάρ τις τὸ μὴ οἰκεῖον θεω-
ρῇ, τὰ ἐμὰ ὑποδραστήσας ὡς αὐτῶν, ἢ
κινήτῃ, ἢ ἀκινήτῃ βοναφίδει δεχομένη,
δὲ τὸ αὐτὴ κατοχῆς γνήσιον τούτου
δεσπότης δὲ τὸ ἐλευθερίον, ἢ δὲ
τὸ μακροῦ χρόνου νομῆς.

4. ¶ Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἡμετέρας οἰ-
κετῆς, θεωροῦνται ἢ ἡμῖν κατὰ
εἰρημὴν καὶ ἀλλότριοι οἰκέτῃ, ἐφ' οἷς ἐ-
χόμεν ἐδύρεσθον, ἀλλὰ καὶ ἐν
πάσης αἰτίας, ἀλλὰ ἐν δύο τούτων, ex
re mea, ex operis suis. Ex re mea
ἔστιν, ὡς ἡ φροντίδας αὐτῶν τῆς ἐμῆς
κτημάτων κατεπίστυσα, ἢ ἐπέξεψα
αὐτῶν τὰ ἐμὰ ἐκδανείζειν χρήματα,
καὶ ἐποίησα αὐτῶν τὸ λεγόμενον διασπ-
σάτωρα· ἢ δυνήθη ἢ ὁ ὅτι ἐν πε-
νοίας οἰκείας, ἢ ἐν τῇ γεωργίᾳ ἢ ἐν
δανείζομενων, ἐξωθέν τι τῆς ἡμῶν ἐ-
ποφειλομένων κερδαίειν, τὸ το λέγε-
ται ex re mea, καὶ θεωροῦνται ἡμε-
ταίμοι. Ex operis δὲ suis, οἷον ῥά-
πτης ἢ τέκτων, ἢ ζωγράφου, ἐμ-
δωσα αὐτῶν ἐγὼ ὅτι τὰ ἑτέροις ἐργά-
ζεσθαι καὶ μισθὸν ὡς μισθὸν ὑπὸ τῷ
αὐτῶν τέχνῃ λαμβάνειν. ὅτι

¶ Nō solum au-
tem proprietates
per eos, quos in
potestate habe-
tis, vobis acqui-
ritur, sed etiam
possessio. Cum
cumque .n. rei
possessionem a-
depti fuerint, id
vos possidere
videmini. Vnde
etiam per eos
vsucapio, vel lō-
gi temporis pos-
sessio vobis ac-
cidit.

4. ¶ De iis autē
seruis, in quibus
tanquam modò v-
sumfructum ha-
betis, ita pla-
cuit: vt quic-
quid ex re ve-
stra, vel ex ope-
ris suis acquirat
id vobis adici-
atur: quod ve-
rò extra eas
causas conse-
quuti sunt, id ad
dominum pro-
prietatis perti-
neat. Itaque si
is seruus heres
institutus sit, le-
gatumve quid
ei, aut donatum
fuerit, non vsu-
fructuario, sed
domino propri-
etatis acquiri-
tur.

ad l. 10. §. 2. ff.
de acquir. re-
rum dominii:
et d. c. 9. l. 1. §.
item acquiri-
mus §. ff. de ad-
quir. possess.

l. 10. §. de hi-
autem seruis.
§. ff. de acquir.
dominio:
d. 20. ff. de vsu-
fructu.
et ex re domi-
ni seruus ad-
quirere quan-
do dicatur.

et seruus ex o-
peris suis quā-
go aliquid ad-
quisisse dica-
tur.

quia non possidet, porro
sine possessione, vltucapio
a vultu quid. non procedit. Isti autem
Idem dicitur possessio, animo dominā
infra tit. de in-
terdictis in
principio.

h. l. i. §. sed
per eum ff. de
acquir. posses-
sione addel. i.
C. per quas per-
sonas.

e Argumento
scilicet a con-
trariis ducto.

d. l. i. §. 6 ff. de
pignoratitia
actioe l. i. Co.
per quas per-
sonas l. i. Co. de
acquir. possessio-
ne l. si procura-
tor l. 2. ff. de ad-
quir. rerum d.
minico. l. i. §.
208. l. 8 ff. de
acquir. posses-
sione.

quia non possidet, porro
sine possessione, vltucapio
non procedit. Isti autem
Idem dicitur possessio, animo dominā
tis possidere: ne vero tan-
tum habet ius vtendi &
fructuendi. Quod si quis nul-
lo ad iuris regulas habito
respectu, verum ex his
quæ oculari videtur estimā-
rem, vltufructuarium pos-
sidere dixerit: alia & qui-
dem maiori ratione, pro-
hibebitur vltucapio: nimi-
rum quod vltufructuarius
mala fide possideat, neq-
enim scire potuit alie-
num esse. ¶ Nō solum au-
tem proprietates nobis per
seruos in quibus vltufru-
ctum habemus, aut quos
bona fide habemus, vel
per liberam personam,
quam bona fide pos-
sideo, ac si bona fide
existimans: se posside-
re, possessionem acquiri
tamen ea, quæ ante
dicta sunt, hoc est, ex re
mea vel ex operis suis. Nā
si rem alienam ex duabus
his causis, ab eo qui domi-
nus nō fuerit, acceperint,
tempora, quibus ipsi in
possessione fuerint, & mi-
hi ad vltucapionem profi-
cient, siue current.

¶ Ex his igitur quæ di-
cta sunt, apparet, per libe-
ras personas quæ nec in
potestate nostra sunt, nec
bona fide nobis seruiunt,
item per alienos seruos, in
quibus neq. vltufructum
habemus, neq. possessionē
bonæ fidei, nulla ex cau-
sa quicquā nobis adquiri
posse. Et hoc scilicet est,
quod vulgò dicitur, per
extraneā personam nihil
adquiri posse, excepto ca-
su, quē iam referam. Nā
si quis mihi prædiū quod
alio in loco sitū est, vēdat:
neque ego illuc proficisci
possim, sed procuratorē
meū mittam, & hic pos-

αὐτὸ ἐπὶ τῇ ἐνέμειν· τοιοῦτος γὰρ μὴ ὁ
τοιοῦτος, & παρὰ τὴν ἐξουσίαν
τοιοῦτον δὲ ἐστὶν, αὐτὸ ψυχῇ δευτέρου
ἐνέμειν· ὅστις ἔχει τὸν κτήμονα τὸν κεχρη-
σθέντα, καὶ καρποῦντος· εἰ γὰρ καὶ τις μὴ νο-
μιμῆς ἐννοίῃται ἀπολαύων, ἀλλὰ τῷ
ὅρθῳ μὲν δουλεύων, εἰς τὴν ἐξουσίαν
κτοῦ ἀποδοῦναι μέμεινεν ἐτέρῳ μείζονι λό-
γῳ, ἢ ἐξουσίαν ὅτι καὶ τῆς· ὅθεν τὸ
μαλακίᾳ δὲ ἐνέμειν τὴν ἐξουσίαν κτοῦ
ἀποδοῦναι· οἷον γὰρ ὁ πᾶσι λόγῳ ὅστις.
¶ Οὐ μόνον γὰρ δευτερεύουσα δὲ τῷ πᾶσι
οἰκείῳ, ἐφ' οἷς ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν κτοῦ,
ἢ οὐ βοναφίδειν νεμόμεθα, ἢ δὲ τῇ ἐ-
λευθερίᾳ ἐν καλῇ νέμονται πᾶσι· ἐμὸν
ὑποπλάτων οἰκέτω ἐπὶ, ἀλλὰ γὰρ καὶ
νομὴ ἡμῶν παρὰ ποιεῖται· δηλαδὴ τῇ
τῇ ἐναλχὸς εἰρημνύει· τούτῃς ex re
mea, vel ex operis suis. ἐκ γὰρ ἀλ-
λότριον παρὰ γὰρ, ἐκ τῇ δὲ ὑποπλάτων
λάβωσι παρὰ τὴν μὴ δευτέρου, δι-
ὅτι χρόνον αὐτοὶ κατέχουσιν, ἢ ἐξουσίαν
κτοῦ παρὰ τῇ, ἢ γὰρ ἐμὸν δρᾶμα ἐπὶ

¶ Ex τῇ εἰρημνύων οὐ φαίνεται, ὅτι
ὅτι δὲ ἐλευθερίᾳ παρὰ τῇ ἀπὸ
ἐκ τῇ ἡμῶν ὑπεξέσται, & δὲ βοναφίδει
δουλεύει ἡμῶν ὁμοίως καὶ δὲ τῇ ἀλ-
λότριον οἰκέτω, ἐφ' οἷς ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν κτοῦ,
& δὲ βοναφίδειν ἔχομεν νομὴν ἐξ οὐ-
δεμιᾶς παρὰ ποιεῖται ἀπὸ τῇ ἡμῶν
τῇ δὲ τῇ, καὶ τῇ τῇ τῇ τῇ τῇ τῇ
λεγόμενοι, δι' ὅτι ἐξωτικὸν παρὰ τῇ
μηδὲν παρὰ ποιεῖται δι' ὅτι, ἐξ ἡ-
ρημνύει τὴν λεχθῆναι δὲ ματος· ἐάν γὰρ
πωλήσῃ τις ἐμὸν κτήσιον, ἐν ἐτέρῳ δὲ
καὶ τῇ τῇ, εἰ τὰ δὲ δυναστεῖς τοῖς
τῇ τῇ ἐκείνοις ὅτις τῇ τῇ, πέμψω τῇ
μὸν παρὰ τῇ τῇ, καὶ τὴν νομὴν ὅτις.

¶ Non solū autē
proprietates per
eos ieros, in
quibus vsufru-
ctum habetis,
vel quos bona
fide possideris,
aut per liberam
personam, quæ
bona fide vobis
seruit, vobis
acquiriur, sed
etiam possessio.
Loquimur au-
tem in vtrius-
que persona se-
cundum distin-
ctionem quam
proximē expo-
suimus: id est, si
quam possessio-
nem ex re ve-
stra, vel ex suis
operis adepti
fueriat.

5. ¶ Ex his ita
que apparet,
per liberos ho-
mines, quos ne-
que vestro iuri
subiectos habe-
tis, neque bona
fide possideris:
item per alie-
nos seruos: in
quibus neque
vltufructum
habetis, neque
possessionem
bonæ fidei, nulla ex
caussa vobis ac-
quiri posse. Et
hoc est quod di-
citur, per extra-
neam personā
nihil acquiri
posse: excepto
eo quod per li-
beram personam
velut per procuratorem placet non solum scientibus, sed & igno-
rantibus vobis acquiri possessionem, secundum diuini Seueri constitutionem, & per
hanc

liberam personam (velut per procuratorem placet non solum scientibus, sed & igno-
rantibus vobis acquiri possessionem, secundum diuini Seueri constitutionem, & per
hanc

hanc possessionem, etiam dominium, si dominus fuerit qui tradidit: vel usucapionem, aut longi temporis prescriptionem, si dominus non sit.

¶ Haftenus tantisper admonuisse sufficiat, quemadmodum singulae res vobis acquirantur: nam legatorum ius quo & ipso singulae res vobis acquirantur: item fideicommissorum, ubi singulae res vobis relinquuntur, oportunitus inferiore loco referemus.

ἡ δὲ ἀλάβη τῶν κτημάτων, ἀποδοτέα ἔσται μοι δι' αὐτῆς ἡ νομὴ ἢ μόνον εἰ γνωσκόντων ἡμῶν τὸ σωβέην, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγνωστώντων, αἰεὶ ἐδόθη τὴν αὐτοῖς ἡμετέρῳ ὀνόματι, ἡ νομὴ ἡμῶν προσπερίζει, ὡς βούλεται ἡ δόξα τῆς βασιλείας Σεβήρου, λοιπὸν ὅτι νομῆς ἡμῶν ἀποδοτέα, σιωπηρῶς ἔπειτα ἡ δεσποτεία, ἐν ᾧ δεσπότης ὡς ὁ ἀδελφεός. εἰ δὲ οὐκ ὡς δεσπότης, δὲ οὐ συγκαπνισθῇ, ἡ μακροῦ χρόνου ἀδελφότης τῆς ἀδελφότητος τῆς κτῆματι τῆς δεσποτείας.

¶ Ἀρκεῖ μὲν χειρὸς τοῦ δεξιοῦ δεικνύειν, τίνα τρόπον τὰ κατ' ἐκαστὸν ἡμῶν προσπερίζει, ἀνάγκη. ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερος νόμιμος τρόπος κτήσεως: ὁ δὲ τῆς ληξιάτου, κατ' ἐκαστὸν ἡμῶν προσπερίζει, ἀνάγκη. ἐστὶ δὲ καὶ ὁ τῶν φιδεϊκομίαςων, κατ' ἐκαστὸν ἡμῶν προσπερίζει, ἀνάγκη. ἐστὶ δὲ καὶ ὁ τῶν ἰδιότητων ἡμῶν ἀνάγκη. κατὰ τὴν ἀνέκδοτον ταῦτα ὅτι περὶ τῆς δεσποτείας ἐν τοῖς κατωτέραις λεχθήσεται ὅτις. Ὡς οὖν ἡ φυσικὴ κτήσις εἰσὶν ἡ ἐννομοί. Καὶ φυσικῶς μὲν τεσσάρων καὶ δεκά, εἰς οἷον ἡ θήρα, τὰ λάφυρα, ὅτι οἱ ἐν ἀγρῶν ἀεισκόμοι, ἡ λίθοι, ἡ πέτραι ψηφίδες, καὶ ἡ ἐν τῇ ἡμετέρῳ ζώων γονή, ἡ ἀλγίσια, καὶ ἡ νῆσος ἡ ἐν θαλάσῃ, ἡ ἐν ποταμῶν ἀναφυομένη, ἡ τὸ πλησίον κτήσας τὸ ὑπὸ τῆς ποταμοῦ καταλειφθείσης γῆς, τὸ ἀλλοτεῖαν ὕλην εἰς εἶδος μεταχρηματίζουσα, καὶ εἰς πλὴν ἀρχαίαν καὶ διωκόμενον ἀναδραμεῖν ὕλην τὸ ἐξ ἀλλοξίας καὶ οἰκείας ὕλης εἶδος κατασκευάζουσα τὸ δύο ὕλας τὰς αὐτὰς, ἡ καὶ ὁμοφύλων καὶ γινώσκων μὴ γινώσκων τῶν δεσποτῶν, ἡ ἐν τῇ γῆς ὁ κατὰ τὸν ὁ λέγων εἶκιν τὰ ὅτι κτε-

sessionem praediorum accipiat: possessio mihi per eum adquiretur. Nec vero solum si scientibus nobis id contingat, sed etiam si ignorantibus, possessio eius quod nostro nomine his datum fuerit, nobis acquiritur, ut voluit constitutio Severi Caesaris. Possessione vero nobis adquisita, tacite sequitur & dominium, si dominus fuerit, qui tradidit, quod si non fuerit, per usucapionem, aut longi temporis prescriptionem dominium rei traditae adquireo.

¶ Haftenus dixisse sufficit, quemadmodum singulae res nobis acquirantur. Est & alius civilis acquirendi modus per legatum: quo & ipso iure singulae res nobis acquiruntur. Item per fideicommissa: ubi etiam singulae res possunt relinqui. Verum haec commodius suis locis infra dicentur. ¶ Acquisitiones igitur aut Iurisdictionum sunt aut Civiles. ¶ Et iurisdictionum quidem sunt quatuordecim. Ut Venatio, Hostium spolia, & lapilli in littore maris inuenti, siue pretiosae gemmae: Animalium nostrorum foetus: Alluvio. Insula in mari aut flumine enata: Et praedia ad alveum a flumine desertum habere. Et alienam materiam, in eam speciem quae in pristinam materiam redire nequeat, mutasse: Et ex aliena & sua materia speciem fecisse: Duorum materias eiusdem aut diversi generis voluntate dominorum, aut fortuito commixtas esse.

Regula, quae dicit superfi-

l. 47 ff. de usucapionibus.

l. 1. Co de acquir. possessione.

c adde inf. tit. de legatis in prin. d v. inf. tit. de fideicommiss. hereditatibus.

c Acquirendi iure gentium modi quatuordecim: & qui illi.

f Supra tit. de rerum divis. §. 12. 13. 14. 15. 16. §. 17. ibidem. h §. 18. ibidem. i §. 19. ibidem. k §. 20. §. 21. ibidem.

l §. 22. §. 23. §. 24. ibidem. m §. 25. §. 26. §. 27. ibidem.

n §. 28. ibidem. o sic tit. de rerum divis. sup. §. 4. & §. 33.

2 §. 29. & §. 30
sup. de rerum
diuisione.

h §. 31. & §. 32.
ibidem.

e §. 33. ibidem.

d §. 34. ibidem.

e §. 35. 36. 37.

38. ibidem.

f §. 39. ibidem.

g §. 40. ibidem.

h Adquirendi

iure civili mo-

di quot olim

fuerint, quot-

que hodie sint.

i sup. tit. 6. de

usufructibus.

k περὶ τῶν

στὶς quid. sup.

tit. 7. §. 4.

l ἰδίᾳ καὶ κτῆ-

σις seu singu-

lares acquire-

di modi qui

quot.

m καὶ τοῦ αὐτοῦ

αὐτοῦ quid.

o quod sint. ad

de 2. Gaius 2.

§. 1.

ciem subiecto cedere, vt
in multis casibus visum
est: veluti cum ex aliena
materia domum in solo

meo cōstruxi: aut ex mea,
in alieno. Alienam arbo-
rem in suo plantasse fun-
do, & contra, suam arbo-
rem in alieno fundo plā-

tasse sic vt radices egerit:

Literas chartis aut mem-
branis meis inscriptas ef-
se: Porro in imagine vitia
batur regula. Nam tabulā

vincebat pictura. Bona fi-
de alienum fundum pos-
sidere, & hunc consequi:

Thesaurum in suo loco,
aut in sacro religiosōne,
ex casu reperisse. Si enim

in alieno, pro dimidio tā-
tum dominus fiet, siue pri-
uati, siue Principis, siue

Fisci, siue Ciuitatis is lo-
cus fuerit. Ad hæc & tra-
ditio. ¶ Porro autem Ci-
uiles acquisitiones olim

quinq. erant, hodie quat-
tuor, Veluti usufructus: lon-
ga possessio: & apud veteres

ius adcreſcendi, eō
quod temerē in seruum
communem libertas ef-

fet collata: Et legatum: Ad
extremum & fideicomis-
sum. Sed hæc singulares

acquisitiones sunt: quo-
niam & vna res est, quæ
geritur, & vna res nobis

adquiritur. Sunt autem &
aliæ acquisitiones, quæ di-
cuntur per vniuersitatem.

In quibus vna quidem res
est, quæ geritur, sed mul-
ta nobis sub vno acqui-

runtur.

¶ Porro acquisitiones v-
niuersales sunt hæc. He-
reditas. Bonorum posses-

sio, Adrogatio, Et alie-
na bona libertatum con-
seruandarum causa no-

bis addici. Ac de heredi-
tate quidem primo oportet

μὲν τοῖς ὑποκειμένοις ὡς ἐν πολλοῖς
ἐθεωρήθη δέμασιν οἷον ὡς ἡ ἀλλο-
λοτείας ὕλης οἶκον ἀποποίησα ἐν ἐμῷ

ἐδάφει, ἢ ὅτι ἐμῆς ἐν ἀλλοτείᾳ τὸ
ἀλλοτεῖον δένδρον ἐν οἰκείᾳ φυτεῦ-

σαι ἀγρῷ, ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας ἰδίου δέν-
δρον, ὃ ἐν ἀλλοτείᾳ φυτεῦσαι ἐδάφει,

ὥς ἢ ῥίζω θῶμαι ῥαμίματα ὅτι
πιδέμεθα ἐμῶν μεμβρανῶν, ἢ χαρ-

ταις ὅτι ἡ εἰκὼν ὅ ὁ κανὼν παρε-
βάνετο. ἐν ἡμέτῳ γὰρ ὑπὸ τῆς ῥαφῆς ἡ

σανίς τὸ βοναφίδειε ἀλλότριον νέμε-
σις ἀλτὸν ἢ παρὰ τὸν τὸ θεσανεὶν

ὄρεῖν ἐν ἰδίᾳ τόπῳ, ἢ σάκρῳ, ἢ ῥη-
γίσῳ καὶ τῷ χλῷ εἰ γὰρ ἐν ἀλλοτείᾳ,

ἢ ἡμισέως γνήσιον δεσπότης, εἴτε ἰ-
διώτου, εἴτε βασιλέως, εἴτε φίλου, εἴτε

πολιτικοῦ ὁ τόπος ὑπαρχει ἢ ἡ τε-
διτρίωνος πρὸς τοῦτο.

¶ Εννομοὶ ὅ
κτήσεις, πάλαι μὲν πέντε νῦν ὅ τες-
σαρες, οἷον ἡ ἐκδοκαπίων, ἡ χερνία

νομή, ἢ οἱ πάλαι γνομὴν παροῦ-
ξήσις, ἢ ἐν παροῦσι τὸ πικρὸν οἰκέ-

του ἐλδοτείας, ἢ τὴν ληγάτον, ἐπὶ ἢ
τὸ φιδεικόμματος ἀλλὰ αὐτὸ μὲν δι-

καὶ λέγονται κτήσεις ἐπεὶ δὴ ἐν τῷ ὅτι τὸ
γνόμενον, ἢ ἐν ὑπὸ πῶν ἡμετέρων δε-

σποτείας ἐρχεται παρὰ γὰρ εἰσὶ ἢ ἀλ-
λαι κτήσεις αἱ λεγόμεναι καδομάδα

ἐν αἷς ἐν μὲν τῷ ὅτι τὸ γνόμενον, πολλὰ
ὅ ὑφ' ἐνὸς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας δεσποτείας

γίνονται παρὰ γὰρ. ¶ Εἰσὶ ὅ ἢ ἀκα-

δομάδα κτήσεις αὐταὶ κληρονομία,
βονόρουμ πασσεσίων, ἢ τοι δὲ κατὰ

χρὴ, ἀδρογατρίων, καὶ τὸ παροῦν πα-

θῶμαι ἡμῶν ἀλλοτρίαν παροῦσαν, li-
bertatum conseruandarum causa.

ἢ γνομὴ τῆς ἐλδοτείας ἐνεκα σωτη-
ρήσεως, ἢ φυλακῆς καὶ δεῖ πρῶτερον

¶ Videamus
taque nunc
his modis
vniuersalem
res vobis ac-
quirantur. Si cui
ergo heredes
facti sitis, siue
cuius bonorum
possessionem

petieritis, vel si quem adrogaueritis, vel si cuius bonalibertatum conferuandarum causa vobis addita fuerint, eius res omnes ad vos transeunt. Ac prius de hereditatibus dispiciamus, quarum duplex conditio est: nam vel ex testamento, vel ab intestato ad vos pertinent. Et prius est, ut de his dispiciamus, quæ ex testamento vobis obueniunt. qua in re necessarium est, initium de ordinandis testamentis exponere.

ἡ δὲ κληρονομία διττὴ ἔσται· ἢ ἐκ τῆς κληρονομίας, διπλὴ τις ἔσται ἡ κτῆσις· ἢ γὰρ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐκ ἀδιαθέτου ἡμῶν προσγίνον, δεῖ πρὶν τὸν περὶ τῆς ἐκ διαθήκης προσνομίας διαλεχθῆναι, καὶ τὴν ἐκ προσνομίας διδάξαι καὶ, πῶς τὸν ἐκ διαθήκης γίνον.

tet differere: sed quoniam hereditatum duplex est adquisitio (aut enim ex testamento, aut ab intestato ad nos pertinent) prius de ea tractemus quæ ex testamento ad nos pertinet. Qua in re necesse est, vice præfationis exponere, quemadmodum testamenta fiant.

DE TESTA
MENTIS OR-
dinandis.
TIT. X.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΗΚΗΣ
καταστάσεως.
Τίτλος ι.

DE TESTAMENTIS
ORDINANDIS.
TIT. X.

25. Hermenopol. 1.35. Eclo.
1. Ulp. 20. 2.
Gai 2. Paul. 5.
sentent. 4.

De quarto genere acquisitionis civilis qua fit per testamentum seu de Testamentis paganorum (de primo diximus et uul. de usucapionib. De secundo et tertio supra titulo de Donationib.) Testamentum unde dicatur. 1. De antiquis testandi modis Iure civili introductis, seu de testamento Calaris comitis procincto vel in procinctu, et per as et librā. 2. De testandi forma iure Pratorio mētis testatio, seu honoratio introducta. 3. De alia testandi in scriptis forma postea recepta, seu de scripto testamento et de testium numero, subscriptione, signaculis, presentia, unitate contextus testamenti, subscriptione testatoris. 4. De nomine heredis manu testatoris vel testium exprimendo. 5. De si-
gno, eoque uno et alieno, testes signare testamentum posse. 6. De testibus testamentariis et qui testes in testamento esse non possint (ubi de muliere, impubere, seruo, furioso, muto, surdo, prodigo. stationem di-
7. de seruo qui liber existimatur. 8. 9. De domesticis personis. 10. de herede, eiusque liberis, et parē-
tib. 11. de legariis et fideicommissariis) 12. De materia testamenti et in qua materia testa-
mentum fieri possit. 13. Pluribus codicibus testamentum fieri posse. 14. De testamento nuncupa-
tuo seu non scripto, eiusque forma.

Testa-
men-
tum
ex eo
appellatur,
quod testatio
mentis fit.

Τὸ τῶν ἄλλων ἀναγκάσον
εἶπεῖν τὸ διαθήκης ὄ-
ρον, ἥτοι ἐτυμολογίαν· ἢ
δὲ διαθήκη ὡς ἂν Ρω-
μαίοις λέγε·) Testamentum. ἐντεῦ-
θεν δεξαμένη πῶς ἐτυμολογίαν, b
quod testatio mentis fit. ἐπεὶ δὲ
μὲν τρεῖς διανοίας ὅτι καὶ γὰρ μὲν τρεῖς

Necessarium est
ante omnia te-
stamenti dicere
definitionem
aut etymologiam. Testa-
mentum autem latine di-
citur, quā Græci διαθήκην
vocant, inde notationem
habens, quod testatio
mentis fit. Habet enim
Modestinus in
l. i. ff. cod. vo-
luntatis nostræ
sententiam Au-
thor. Synopses
25. tit. i. c. i.
et Hermeno-
pulus 5. t. i. c. i.
διαθήκην βύλη-
σιν Et inf. 5. 9.
definitur πῶς
ἐν τῶν διαθή-
κῃς ut et
inf. tit. quib. nō
est permittum
facere testam.

in princip. d. diaviciat posuit, pro mente, et pro voluntate d. c. i. d. 5. i. d. i. i.

Est enim usque
tupia idem
quod testis
aut ut ante di-
ctum, contesta-
tio.

bisogias co-
gnitio vel ipsi
Iurisconsulti
necessarii.

c Duo testame-
torum genera
quibus, si per
as & libram
addideris, tria
genera efficies.
quod & facit
Ulp. 10. §. 2. 14.
Gell. 27.

d Testamentū
Calatis comi-
tiis quando fie-
ret, & quare ra-
tio appellatio-
nis fuerit, adde
qua scripsi ad
Ulpianum d.
loco. Gellium v.
d. l.

e σωδοος
Glossis ἀνθρώ-
πων σωδός
eis, conuentus,
catus.

f Testamentū
procinctum
(quod Ulpiano
d. loco) in pro-
cinctu dicitur.

g Procinctus
quis, adde Fe-
stus in Pro-
cincta classis.

h Testamentū
per as & librā,
qui & que-
modo fieret ad
de Ulpianum
10. §. 1.

testimonium mentis de-
functi. ¶ Ne quid autē
eorum, quæ olim in usu
erant ignoretur, (nam
quamvis in horum igno-
rantia nihil sit periculi,
tamen ad cognitionem
historiæ, & ut intelliga-
tur, quemadmodum pau-
latim temporis processu
hæc mutata sint, haud ab-
surdum erit aliquid dice-
re) testamentorum duo
erant olim genera. Et al-
terum quidem Calatis co-
mitiis dicebatur, alterum
verò Procinctum. ¶ Te-
stamentum Calatis co-
mitiis tempore pacis fie-
bat bis in anno, hunc in
modum: Præco vniuer-
sam circumibat civitatē
conclamans, & totus po-
pulus congregabatur, &
ita qui volebat, teste po-
pulo testamentum scri-
bebat. Inde Calatis co-
mitiis dictum est. Nam ca-
lare, vocare est: comitia,
congregatio. quoniam i-
gitur vocati congrega-
bantur, appellatum est
testamentum Calatis co-
mitiis. ¶ Procinctum ve-
rò testamentum est, quod
fiebat, quum in prælium
essent exituri: nomēq.
ab habitu in quo testa-
menta faciebant, sortitū
est. Procinctus enim di-
citur, qui accinctus est &
paratus ad confilgendum
cum hoste. Nam cum in
incerto esset, an redituri
essent, testamento prius
facto in prælium exhibat.
¶ Porro quum hæc duæ
tantum species in usu ef-
sent, eueniebat, ut non-
nulli subitaneo morbo
correpti, intestati more-

rentur: neque enim Ca-
latis comitiis testaban-
tur, quia nondum instaret
tempus: neque item in
Procinctu, quia bellum non esset.
& valente corpore, testamentum facere. Ob hæc igitur, tertia species inuenta est, quæ dice-
batur per æs & librā. Fiebat autē per emāipationē. Porro emāipatio est imaginaria vēdi-
tio.

εἰαν ἀρχὴ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ δια-
volας. ¶ Ἰνα ἡ μηδὲν ἄλλο παρὰ τὴν
λιτοῦ ὁμῶν ἀγνώστον εἴη, καὶ ἡ τοῦ-
των ἀγνοία εἰδέναι φέροι κίνδυνον
ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἰσορρίαν, β. ἢ τὸ μα. δι. ἢ
πῶς ἢ μικρὸν περιόντος ἡμεῖς φησὶ τῆς
χρόνης, εἰπεῖν ἕκαστον τὸ παλαιὸν
δύο γὰρ εἶδη ὡς διαθηκῶν, καὶ τὸ μὲν ἐ-
λέγετο calatis comitiis, τὸ δὲ pro-
cinctum. ¶ Καὶ τὸ μὲν calatis comi-
tiis, ἐγίνετο κατὰ εἰρήνης, δις τὴν ἐνι-
αυτῆς, τῶτον ἕοπον· ὁ κῆρυξ ἀπασαν
ἀεικείν τὴν πόλιν συγκαλεῖν, καὶ πᾶς ὁ
δῆμος συνέβηκε, καὶ ὁ βελομήδης ὑπὸ
μαρτυρίᾳ διεπίδεντο τὰ δῆμα, εἴρη δὲ ἡ
calatis comitiis ἐντεύθυν. Calare
γὰρ ἐστὶ τὸ καλεῖν. comitia δὲ ἡ συν-
δος. εἰ δὲ περὶ οὐδὲ καλούμενοι συνε-
σαν, ἐκλήθη calatis comitiis. ¶ Τὸ
δὲ procinctum ἐγίνετο, ὡς καὶ ἐμελ-
λον εἰδέναι ὅτι πόλεμον, τὸ ὄνομα δε-
ξάμενον ἐκ τῆς χήματος, ὅπερ ἔχοντες
διεπίδεντο. Procinctus γὰρ λέγεται, ὅ
ἐξ ὡς μὲν ὁ κῆρυξ εἶπεν ὡς ἀπα-
ξιν, εἰ δὲ περὶ οὐδὲ ἀδήλαται τὴν ὑποσχε-
φῆς, διαπείθεμενοι, ὡς ὅταν, ἔπος ὡρ-
μου ὅτι πόλεμον. ¶ Οἰκτὼν δὲ τοῦ
των τῆς δύο γένων, συνέβαινε πινὰς
ἀφρηδία νόσῳ κατεχεμένους, ἀδρα-
δέτους ἵσθαι τὰν ἔτε γὰρ calatis comi-
tiis διεπίδεντο, ὡς ὅτι μὴ πῶς ὅτι ὡς
τὸ κῆρυξ, ἔτε περικίτε, ὡς τὸ μὴ τὸ
πόλεμον. ἄλλως τὸ δὲ διαπείθεται τὸς ἀ-
πάσιον ἐνόμιζον ὑμῶν ὅτι σάματι. ὡς
τὸ ἐπικροῖν εἶδον γένος, ὅπερ ἐλέγετο
per æs & librā, ἵς τις ὡς χαλκὸς ἢ
ζυγὸς, ἐγίνετο ἡ καὶ ἐμαρτυρία ἵονα. ἐ-
μαρτυρία ἵον δὲ ἐστὶν, εἰκονικὴ ὡς

1. ¶ Sed ut ni-
hil antiquitatis
penitus ignore-
tur, secundum
est, olim quidē
duo genera te-
stamentorū in
vū fuisse.

¶ Quorum alte-
ro in pace & o-
tio utebantur,
quod calatis co-
mitiis appella-
bant.

¶ Altero, cum
in prælium ex-
ituri essent,
quod procin-
ctū dicebatur.
¶ Accessit de-
inde tertium ge-
nus testamen-
torum, quod di-
cebatur per æs
& libram, scilicet,
quod per e-
māipationē,
id est imagina-
riam quandam
venditionem
agebatur, quin-
que testibus &
libripendē, ci-
uibus Romanis
puberibus præ-
sentibus, &
eo, qui familiæ
emptor diceba-
tur.

sano quempiam
est, quæ dice-
tio.

¶ Sed illa quidē priora duo genera testamentorum ex veteribus temporibus in desuetudinem abierūt. quod verò per æs & libram fiebat, licet diutius permanserit, attamen partim & hoc in usu esse desuit.

z. ¶ Sed prædicta quidem nomina testamentorum ad ius ciuile referebatur, postea verò ex edicto Prætoris forma alia faciendo-

rum testamentorum introducta est. Iure etenim honorario nulla mancipatio desiderabatur, sed septem testium signa sufficiebant, cum iure ciuili signa testium non essent

οὐδὲν ἄλλο πρὸς τὸν νότον τὸν Τρόπον παρε-
γίνοντο πέντε μάρτυρες, ἢ ζυγὸς ἀνδρῶν,
ἢ πολίται Ρωμαῖοι ἑφῆβοι, καὶ πα-
ρόντων αὐτῶν, ἐκείνῳ δὲ ἡμελλε γνέ-
σθαι δόχον τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ἢ γό-
ραζε τὸν μελλοντὸς τελευτῶν φει-
σίαν, λέγων τινὰ ῥήματα τυπικὰ αὐ-
τῷ φεισθὲν ὅτι λέγειν, ἢ ἐδίδου λό-
γῳ πυλῆματος εἰκονικοῦ, νῦν μὲν τῷ
δεσπότῃ τῷ φεισίᾳ, ἢ ἐλέγετο ὁ ἀ-
γοράζων φαρμυλίεμπωρ, ἢ λοιπὸν
ὁ μένων τελευτῶν, διετύπου τί ὁ-
φείλει δοθῆναι μὴ πῶ αὐτῷ τελευ-
τῶν ἐλέγετο γὰρ φαρμυλίεμπωρ, ἢ
τοῖς κληρονομοῦσι, ὅτι βέλομαί σε τῷ
δεσπότῃ ἀγρόν, τῷ δὲ οἰκίαν, τῷ δὲ
ἐκάτον νομισμάτα. ¶ Καὶ τοῦτου ὅπινον
ἡ δέξιντος τὸν νότον, τὰ πρῶτα ἐκείνα
δύο γένη, τὸ calatis comitiis, καὶ τὸ
προκίρκου ἐν πλείστον ἡδὴ τῶν χρό-
νων εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησε, ἢ αὐτῷ
τὸ per æs & libram, κατεφρονήθη
καὶ μικρόν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ φαρμυλίε-
μπωρ, αὐτὸς ἢ κληρονομῶν, ἢ ἐν-
τεῦθεν λοιπὸν γνώσκων ὅτι αὐτὸς ἔ-
σται δόχον, ἐπεβέβλετο τῷ δεσπότῃ
τῷ φεισίᾳ δὲ τὸ καὶ μὴ τὸ ἀρχαῖον
γῆμα, παραλαμβάνετο φαρμυλίε-
μπωρ, ὃς εἰκονικῶς ἡγόραζε πῶ τῷ
μελλοντὶ τελευτῶν ὑπόσασιν ὁ δὲ
δέμνων, ἰδίᾳ ἐγραφε ἐν δέλτοις, ἢ
ἐν χαρταῖς, ὃν ἡ βούλετο ἔσεσθαι αὐτῷ
κληρονόμον.

2. ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὴ τὰ εἰρημνία τῶν
ἀρχαίων γένη, ἢ πολιτικὴ νομοθεσία
ἠπίστατο μόνη μὴ τὰ ταῦτα, τὸ τῷ φει-
σίᾳ ἐδιδόν, ἐπερὶ τὸν νότον ὅτι τῶν
ἀρχαίων δὲ εὔρεται γὰρ τὸ φεισθῆ-
ναι δίκαιον οὐδεμία ἐμαγκιστ-

rio. In hunc verò modum
vendebatur. Quinque a-
derant testes, & libripes,
cives Romani, hique pu-
beres. Atque his præseti-
bus, is qui successor defū-
cti erat futurus, patrimo-
nium morituri emebat,
verba quædam dicens so-
lemnia, quæ nunc frustra
sit referre: & imaginarii
pretii nomine, nummum
rerum domino dabat, ap-
pellabaturque is, qui eme-
bat, familiæ emptor. De-
inde ordinabat moriens,
quid post mortem suam
fieri vellet, dicebat enim
familiæ emptori, siue he-
redi: Huic volo dari fundū,
illi domum, alij centum soli-
dos. ¶ Hoc verò testamen-
ti genere inuento, priora
illa calatis comitiis & in
Procinctu iam longo tem-
pore in desuetudinem
abierant. Sed & tertium
genus per æs & libram,
paulatim sperni cœperat.
Nam, cum idem familiæ
emptor esset, & heres, pro-
certo habens is se heredē
futurum, in dominum he-
reditatis insidias compa-
rabat: vnde complures
pro veteri more familiæ
emptorem adhibebant:
qui imaginaria emptio-
ne patrimonium moritu-
ri emeret: sed testator
seorsum in tabulis aut
chartis, quem sibi here-
dem esse vellet, scribe-
bat.

¶ Et prædicta quidem
testamentorum genera,
solo Iure ciuili cognita
erant. Postea verò ex
edicto Prætoris, alia te-
stamentorum faciendo-
rum forma inuenta est.
Nam iure Prætorio nulla

a Familiæ
emptor postea
alius fuit, ab
ab herede, et
inf. cod.

b Vlp. 20. §. 9.

c Testamentū
per æs & lib-
ram quā ab
causam desue-
tum.

d Familiæ em-
ptor alius ab
herede future.

e Testamentū
iure Prætorio
inuentū solenni-
tas quæ fuerit.

a Sic in l. i. Co.
de testamentis
alias, Catonē
ut hic apud In-
stinianum.

b l. 22. §. i. ff.
cod. l. i. Cod. de
testamentis.

c l. 22. in pr. ff.
cod. §. i. Eclog. i
§. 22.

d oikos pro fa-
milia.

in testamento adhibito-
rum, qui tempore faciēdi
testamenti liber existima-
batur, postea seruus appa-
ruerit? Videam⁹ an testa-
mentum irritum & infir-
mum sit, quoniam seruus
esse testis prohibetur, ut
dictū est. Et cum primum
hæc dubitatio orta esset,
emissa est Hadriani Cæsa-
ris constitutio ad Cato-
nium Verum. Et cum ite-
rum idem cōtigisset, Di-
ui Seuerus & Antoninus
rescripserunt, ex sua libe-
ralitate se viribus testi-
menti succurrere, ut eo-
dē numero id haberetur,
quasi si ab initio sine vi-
tio omni factum fuisset,
omnibus existentibus li-
beris, qui pro testibus in-
teruenissent: cum eo tem-
pore, quo testamentum
condebatur, omnium opi-
nionē, pro libero habitus
sit, neque quisquam fue-
rit, qui status ei quæstio-
nem moueret.

8 ¶ Si testamentum ego
faciam, testis in eo potest
esse Primus, vnāque filius
eius Secundus, quamuis
in potestate ipsius sit. Sed
& duo fratres, qui in eiuf-
dem potestate sunt, testes
esse non vetantur. Neque
enim prohibet quicquā
quominus plures ex vna
familia seu domo testes
alieno in testamento ad-
hibeantur.

9 ¶ Porro cum quis testa-
tur, si testamentum suum
esse vult perfectum & si-
ne vitio, videat ante om-
nia, qui sint inter testes
futuri, & inquirat, num
quis eorum in potestate
testatoris sit, & inuentum
à testimonio repellat. Il-
lud verò amplius non
quærimus, num quis re-
stium in potestate habeat
testatorem, aut in eiufdē
potestate sit. Et ratio est
hæc. Vtrum vis testatorē
esse sui iuris, an in pote-

τῇ διαθήκῃ, καὶ μὴ τῇ κατὰ τὴν διαθή-
κης ἐλδ'δεοῦς ἐνομιζέσθω ὡς φησὶ Λ.
μὴ ταῦτα δοῦλῳ, σκοπήσωμεν, εἰ ἀ-
κυροῦν ἡ διαθήκη· ἐπεὶ δὴ δοῦλῳ
ὡς εἴρηκεν ἡ περὶ αὐτῶν μὲν τυρεῖν· ταύτης
οὐδ' οὐσης τ' ἀμφιβολίας, γέγονεν
πρότερον μὴ διατάξις, Αδριανοῦ
βασιλέως πρὸς Κατάνιον Ἀβήρον πα-
λιν ὅτι τὰ αὐτῶν συμβάντος Σεβήρου, καὶ
Αντωνίνου ἀντέγραψαν, ὅτι οἰκείαι
φιλοπρίας, τῇ τ' διαθήκῃ ἰχυρὶ συν-
έχουσιν, ὥς ἐστὶν αὐτῶν ἐν τοῦ αὐτῇ τῇ
τάξει, ἐν ἣ περὶ ἐμελλέειν, εἰ τ' ἀρχὴν
ἀνεπιλήπτως ἐχρῆτο, πάντων ἐλδ'δε-
οῦν μὲν τυρεῖν αὐτῶν διατάξιν καὶ τὸ βρο-
νον τ' ποιήσεως τ' διαθήκης, τ' εἰρημέ-
νον μαρτυρεῖ καὶ τ' πάντων γνώμην
ἐλδ'δεοῦς ἐστὶν νομιζέσθω καὶ μηδ' ἐπεί-
ναί πνα τ' πρὸς κατὰ τὰς αὐτῶν ζήτησιν
αὐτῶν ἐπαρῶντα.

8 ¶ Εμοῦ διαπαιδευθὲς δυνάμει μὲν
τυρεῖν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ, Πρίμος ὁ μᾶ-
Σεκουῦ δ' ὡς τῷ ἰδίῳ ὑπεξέστω εἰς ἡμῶν
δύο ἦσαν συνυπεξούσιοι ἀδελφοί. ὁ
μοίως τὸ τ' μὲν τυρεῖας ἀκώλυτον οὐ-
δὲν γάρ ἐστι τὸ ἐμποδίζον, ὅτι ἐνός οἱ
κον δ' ἡ τῶν μᾶς φαρμίας, πολλοὺς ἐν
ἀλλοτρίᾳ μὲν τυρεῖν διαθήκη.

9 ¶ Ἡνίκα διατίθεται τις, εἰ βέλεται
πάντα διαθήκῃ ἀνεπιλήπτως ἐστὶν, σκο-
πέτω αὐτὸν μέλλοντας μὲν τυρεῖν, καὶ ἐ-
ξετάζετω, μή τις τῶν μὲν τυρεῖν ὑπε-
ξούσιός ἐστι πρὸς τῇ αὐτῇ, καὶ εὐρὺν τ'
μὲν τυρεῖας αὐτὸν ἐξελαυνέτω· ἐκ' ἐπὶ ὅ
ζητῶμεν μή τις τῶν μὲν τυρεῖν ὑπεξέ-
σιον ἔχει τ' πρὸς τῇ αὐτῇ. ἡ συνυπεξού-
σιός ἐστιν αὐτῶν καὶ ὁ λογισμὸς,
ὅτι ἐστὶν τί βούληται τ' διαπαιδέμενον
ἐστὶν, αὐτῶν οὐσίον, ἢ ὑποξούσιον,

bus testamenti
quidem facien-
di tempore li-
ber existima-
batur, postea
aut seruus ap-
paruit, tam di-
uus Adrianus
Catonis, qui po-
stea diui Seue-
rus & Antoni-
nus rescripse-
runt, subueni-
re se ex sua libe-
ralitate testa-
mento, ut sic ha-
beatur firmum,
ac si, ut oportebat,
factum esset:
quum eo tem-
pore, quo testa-
mentum signa-
retur, omnium
cōsensu hic te-
stis liberi loco
fuerit, neque
quisquam esset,
qui status ei
quæstionē mo-
ueret.

8. ¶ Pater nec
non is, qui in
potestate eius
est: ita duo fra-
tres, qui in eiuf-
dem patris po-
testate sunt, ut-
rique testes in
vno testamen-
to fieri possunt,
quia nihil no-
cet ex vna do-
mo plures te-
stes alieno ne-
gotio adhiberi.

9 In testi-
bus autem non
debet esse is qui
in potestate te-
statoris est. Sed

Sed si filius familias de castris si peculio post missionem faciat testamentum: nec pater eius recte adhibetur testis, nec is qui in potestate eiusdem patris est: reprobatum est. n. in ea re domesticum testimonium.

10. ¶ Sed neque heres scriptus, neque is, qui in potestate eius est: neque pater eius, qui eum habet in potestate: neque fratres, qui in eiusdem patris potestate sunt, testes adhiberi possunt: quia hoc totum negotium quod

tamen ab eo & illud exigunt, ne prorinus in testando iuris regulas contemnat.

10 ¶ Quidam testamentum faciens heredem me scripsit. In huius ego testamen-

εἰ μὲν αὐτὸς οὐσίον εἴποις, & ὁρβαίνῃ
τὸ λέγειν μή τις ὅτιν αὐτὰς συνυπε-
ξούσιθ. ἢ ἔχῃ αὐτὸ ἐν ὑπεξουσιότητι.
¶ Εἰ ὅ ὑπεξούσιον αὐτὸν δευαίσιος,
ἐτέρω μείζονι λόγῳ τὰ δ' ὁρβαίνῃς
ἐπεχέει ὑπεξούσιθ. γὰρ δ' ἀνέσταται
ὁρβαίνῃς, ἐπειδὴ ὁρβαίνῃς ὅτιν ἔχῃ
ὄντων ὁρβαίνῃς, & νομίζῃ δ' εἰς τὴν
χεῖν ὅ ὑπεξούσιθ. ἐν πληρεστίῃ ὁρ-
βαίνῃς, ὥστε ὁρβαίνῃς αὐτὸν ὁρβαίνῃς
εἰ ὅ ἀνέσταται ὁρβαίνῃς ὑπεξούσιον
ὁρβαίνῃς, τότε λοιπὸν σκοποῦμεν,
εἰ ἀνέσταται ὁρβαίνῃς ἐξ ἑκὸς ἢ ἢ
τοῦτον δ' εἰσκομῇς βέτεράνῃς ὑπε-
ξούσιον βετεράνῃς δ' ὅτιν, ὅς ὁρ-
βαίνῃς, καὶ ἢ δ' ὁρβαίνῃς ἀ-
φ' ἑκὸς εἰς τὸ κατ' ἑκὸς πεκούλιον
ἀνέσταται ὁρβαίνῃς. Τῆς δ' ὁρ-
βαίνῃς ἐκ τὸ ἐν πόλεμοις καμάρων
ἐτ' ἔμειναν γὰρ αὐτὸν ὁρβαίνῃς οὐκοῦν
ἐπειδὴ ὁρβαίνῃς ὑπεξούσιθ.
ὁρβαίνῃς, κατὰ τὸν τὸν ὁρβαίνῃς
βετεράνῃς ὑπεξούσιος ὁρβαίνῃς εἰς
τὸ κατ' ἑκὸς πεκούλιον, ὁ πατὴρ ἔχων
αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ ἀδελφὸς ὁ συνυπε-
ξούσιθ. δ' ὁρβαίνῃς μὲν τυρεῖν; καὶ λέγο-
μεν ὅτι οὐδαμῶς. ἢ γὰρ οἰκιστὴς ἐμὲ
πεία, δ' λέγουσιν οἱ νομικοὶ dome-
sticum testimonium, & καλῶς ἐν
ὁρβαίνῃς γίνῃ. τὸ ὅ οἰκιστὴς μὲν τυ-
ρεῖα, & ἐκ τὸν συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τὸ
ἐνώσεως τὸ ἐν ὑπεξουσιότητι, λαμ-
βαίνοντες εἰ καὶ τὰ μέγιστα γὰρ αἱ ὁρ-
βαίνῃς ὁρβαίνῃς συνεχώρησαν αὐτὰς
ἐν ὑπεξουσιότητι, ἀλλ' οὐκ ἀπαγορεύουν
αὐτὰς, ὥστε ὁρβαίνῃς μὴ κατὰ ὁρ-
βαίνῃς τὸ ἀνέσταται.

10 ¶ Διατ' ὁρβαίνῃς τις, ἐν ἐκὸς τὸν
κληρονόμον, & ἀνέσταται μὲν τυρεῖν

Si sui iuris esse dixeris, nō
procedet questio, nū quis
aut in eiusdem potestate
sit, aut eum in potestate
habeat. ¶ Quod si in pote-
state fingas esse: iam ma-
iore ratione, vim testa-
menti soluis, quoniam qui
in aliena potestate est, te-

stari non potest. Nam re-
stamentum est, per quod
quis de rebus suis dispo-
nit: at qui in potestate a-
liena est, plenam rerum
suarum administrationē
non habet, ut de his quo-
modo velit, statuere pos-
sit. Si tamen unquam ali-
quis, qui aliena in pote-
state est, testabitur: tunc
reliquum erit videre. nū
fieri possit, ut & cetera
procedant. Et sane, cum
diu querimus, inuenimus
veteranū, qui cum in pa-
tris potestate sit: (est au-
tem veteranus, qui alias
militavit, & nunc militia
solutus est.) de peculio ta-
men castrensi, testari pos-
sit. Id est his de rebus,
quas laboro suo in bellis
comparaverit. Id enim ei
per Principum constitu-
tiones indultum est. Quā-
do igitur testator hic in
aliena esse potestate inue-
nitur, tractemus reliqua.

An ergo, si veteranus fi-
lius fa. de peculio castris
testamentum faciat, pa-
ter eius, qui eum in po-
testate habet, aut frater,
qui in eiusdem potestate
est, in testem adhiberi po-
test? Et dicimus quod ne-
quaquā. Domesticum e-
nim testimonium in testa-
mento probatum nō est.
Porro domesticum testi-
monium, non ex cogna-
tione intelligimus, sed ex
vnitione, quæ per patriam
potestatem contingit. Et
enim quamvis ei consti-
tutiones Principum nec-
dum patria potestate solu-
ta, permittant testari,

c l. 20. ff. ca-
dem.

b Testamentū
quid. Ita quo-
que definitur
infra tit. quib.
non est permis-
sum facere te-
stamentum. in
princ.

c Veteranus
quis.

d Castrensis
qua dicantur.

e οἰκιστὴς
κατὰ τὸν αἰ-
νῆς ὁρβαίνῃς. Har-
menopul. 6. §.
38. ὁ 21. Eclo.
1. c. 24. domesti-
ca testimonia.
testes de domo
l. penult. ff. de
testibus. adde
§. 10. in fin. eo.
f Testamentum
domesticum co-
gnatio nō facit
sed potestas.

g l. 20. ff. eod.

ti confectio testis esse
 a Ut facilius non possum, neque is quem
 huiusmodi in potestate habeo: neque
 intelligamus: is, in cuius ego potestate
 secundum est sum: neque frater meus, qui
 familia emptor in eiusdem potestate est.
 veribus fuisse Quia totum hoc negotium,
 ab herede clā quod testamenti ordinandi
 scripto seu futuro In hoc autē gratia geritur, hodie in-
 casu quo de a- ter herede & testatore geri-
 gitur, hoc est te- creditur. ¶ Etenim, quā
 testimonio, apud uis hoc ius maximē apud
 veteres fami- veres inordinatum &
 lia emptor in conturbatum fuerit, cum
 eo testamento solennis ille familie em-
 (in quo fami- ptor in usu esset: (quia. n.
 lia emptor es- ipse, heres esse prima fa-
 set) testis esse nō cie videbatur, non pote-
 poterat: sed nec rant hi, qui per patriā po-
 ē qui per pa- testatem familie emptori
 triam potesta- coniungebantur, in testes
 tem eum alii- adhiberi. Eos verō, qui he-
 gebant, hoc est redi clam scripto, sicut iā
 eius liberi, pa- ante diximus, per patriā
 rentes, fratres potestatem erant coniun-
 in eiusdem pa- cti, immo heredē ipsum,
 tris potestate. nihil verabat testes esse.
 Hæres autem Quasi nihil obstarēt Iu-
 clam scriptus, nec is tantum,
 poterat in eodē sed & omnes
 testamento ad- qui per patriā
 hiberi testis: potestatem ei
 nec is tantum, coniungebatur
 sed & omnes hoc est parētes,
 qui per patriā heres rerum omnium ef-
 potestatem ei se ignarus.) tamen hi ipsi
 coniungebatur conferrī, & clam scriptus
 hoc est parētes, veteres, qui id permise-
 liberi, fratres rant, nec verabāt quo mi-
 in eiusdem pa- nus scriptus hæres, & si
 tris potestate. quis ei per patriam pote-
 Quod sane fieri- staret coniungebatur, testi-
 ab herede moniū in testamēto præ-
 satis durū vi- staret: admonebant testa-
 detur unde pe- tores, ne facile hac sibi
 riti iuris, testa- concessa licentia aburere
 toribus suade- tur. Et hæc quidem apud
 bant, ne passim antiquiores. At Impera-
 ac temere te- tor noster, hac confusio-
 stes eos admit- ne tam in composita cor-
 terent in testa- recta (quid enim minis
 mento, quos in compositum, quam licen-
 eo clam here- tiam concedere, & admo-
 des fecissent. Id nere ne quis ea vteretur?)
 consilium Iusti- quod veteres pro consi-
 nianus in legis- lio respondebant, ipse in
 necessitatem po- concedimus, sibi quodammodo testimonia præstare. ideoque nec
 stea transmuta- constitutiones nostro Codici inferi permisimus.
 hoc edicta, ut ne in testa-
 mento qui clā
 scriptus heres
 esset, testis fie-
 ret.

b Nam hac e-
 niam legis vir-

tus est, consilium quod sane aliud est quam permittere, ut colligi potest ex 1 Harmonopol. 1 §. 21. Est enim ille loco ubi testis perit, id est neque videri neque hortari. Pars igitur hac qua paulo post συμβολή dicitur, addi potest alius, qui
 quibus lex 7 ff. de legibus.

τῇ ποιήσῃ ταύτης τῇ δὲ τῆς, ἔδδ' ὁ
 ἐμὸς ὑπεξέσθαι, ἔδδ' ὁ δὲ ὅσον με ἐν
 ὑπεξέσθαι πατήρ. ἔδδ' ὁ ἀδελφός
 μου ὁ συνυπεξέσθαι. ὅλον γὰρ πὶ σή-
 μερον πατὴρ μου ὅτι δὲ τυπώσῃ τῇ
 δὲ τῆς, μετὰ τὸ τῇ κληρονομίᾳ, καὶ
 τῇ τεσάρτω πατὴρ. ¶ Εἰ καὶ τα-
 μάλισα γὰρ συνυπεξέσθαι τὰ τῇ
 τῇ μου, ἢ πολλῆς ἐπεπλήροτο τῇ
 εἰς, καὶ τῇ ἐπὶ τῇ τῇ φανιλίᾳ
 πῶρος, (ἐπεὶ δὲ αὐτὸς πατὴρ ἐστίν,
 αὐτὸς ἐνομίζετο κληρονομίᾳ εἶ), ἔκ
 ἡδυνάσθαι οἱ τῇ ὑπεξέσθαι συν-
 ἀπόδοι τῇ φανιλίᾳ πῶρος, μὲν τυ-
 ρεῖν τῇ δὲ τῆς. οἱ τῇ κληρονομίᾳ
 τῇ ἰδίᾳ γραφομένῳ, καὶ τῇ πατὴρ
 τῇ ὑπεξέσθαι συνυπεξέσθαι, καὶ
 αὐτὸς μὲν τοῖς ὁ κληρονομίᾳ, ἀκωλύ-
 τως ἐμὲ τυρεῖ, τῇ ἀκωλύτῳ ἐκ ἐναν-
 τιστῆς τῇ μὲν τυρεῖ, δὲ τὸ δοκεῖν
 ὅλον φέρεσθαι τὸ κέρδος εἰς τῇ φανι-
 λίᾳ, τῇ ἰδίᾳ γραφομένῳ κλη-
 ρονομίᾳ ἀνοείδῳ) ἀλλὰ μὲν, οἱ τῇ
 ὅτι ξέποντες ἀρχαῖοι, καὶ μὴ κωλύοντες
 τῇ σκεῖπτον κληρονομίᾳ, καὶ τῇ συν-
 ἀπόδοι αὐτῇ καὶ ὑπεξέσθαι
 τῇ δὲ τῆς μὲν τυρεῖν, παρήνου μὲν
 ναὶ αὐτὸς δὲ τῇ μὲν τυρεῖν μὴ ἀποκεχεῖν
 τῇ δὲ τῆς τοιαύτη παρήνου. καὶ τῇ
 τῇ μὲν τῇ τῇ παλαιῶν. ὁ τῇ μὲν τε-
 ρῇ βασιλεῖς, τῇ τοιαύτῳ διορθῶν αὐ-
 τῇ τῇ (αὐτῇ γὰρ ἐδοκεῖ, τὸ δοκεῖν
 μὲν παρήνου, αὐτῇ μὲν τῇ τῇ μὲν
 κεχεῖν) τῇ ἀρχαῖων συμβεβηλῶν, εἰς

agitur testamē-
 ti ordinandi gra-
 tia, creditur
 hodie inter te-
 statorem & he-
 redem agi.

Licet autem to-
 tum ius tale cō-
 turbatum fue-
 rat, & veteres
 quidem familie
 emptorem, &
 eos qui per po-
 testatē ei cōiun-
 cti fuerant, a te-
 stamentariis te-
 stimoniis repel-
 lebant: heredi
 autē, & iis qui
 per potestatem
 ei coniuncti fue-
 rant, concede-
 bāt testimonia
 in testamentis
 præstare: licet
 ij, qui id permit-
 tebant, hoc iu-
 re. minimē a-
 buti eos debere
 suadebant: ta-
 men nos eādē
 observationem
 corrigentes, &
 quod ab illis
 suasum est, in le-
 gis necessitatē
 transferentes,
 ad imitationē
 pristini familie
 emptoris, meri-
 tō nec heredi,
 qui imaginem
 vetustissimi fa-
 milie emptoris
 obtinet, neque
 aliis personis
 quæ ei (ut dictū
 est) coniunctæ
 sunt, licentiam
 eiusmodi veteres

concedimus, sibi quodammodo testimonia præstare. ideoque nec eiusmodi veteres
 constitutiones nostro Codici inferi permisimus.

11. ¶ Legatariis aut & fideicommissariis, quia non iuris successores sunt, & aliis personis eis coniunctis, testimonium non denegamus: imò in quadam nostra constitutione & hoc specialiter eis concessimus. Et multò magis iis, qui in eorū potestate sunt, vel qui eos habent in potestate, huiusmodi licentia damus.

12. ¶ Nihil autē interest, testamentum in tabulis, an in chartis, membranis, vel in alia materia fiat

13. ¶ Sed & vñū testamentū pluribus codicibus conficere quis potest, secundum obtinentem tamen observationem omnibus factis, quod interdū etiam necessariū est: veluti si quis nauigaturus, & se cum ferre, & domi relinquere iudiciorum suorum contestationem velit: vel propter alias innumera- biles causas, quæ humanis necessitatibus imminet.

ἀναγκῶν μετήγαγενόμην. καὶ ὡς ἐρῶ πρὸς τὴν παλαιὰν φαρμυλίεμπνους, ἐνεκῶ-
λυτο πᾶσα μὲντοι τῇ συνω-
μῶν τῶν φαρμυλίεμπνους καὶ ὑπε-
ξυσιότητα, ἔτω καὶ ὅτι τῶ κληρονόμου
σώζοντος εἰκόνα τῶ παλαιοῦ φαρ-
μυλίεμπνους, ἔτε αὐτῶν μὲν τυρεῖν, ἔτε
τοῖς συναπτομῶν αὐτῶν καὶ ὑπεξ-
υσιότητα συνεχώρησε. δοκεῖ γὰρ εἰς αὐ-
τοῖς κέρδος μὲν τυρεῖν καὶ ἐπειδὴ ἡ
δραχμὴ τῇ παλαιότερον βασιλέων
τῶ κληρονόμῳ μὲν τυρεῖν ἐπέξεπε, τῇ
τοιαύτῃ δραχμῇ ἐκώλυσε. ὁ δὲ ὁ-
τάτος ἡμῶν βασιλεὺς ἐγγραφῶν τῶ
οἰκείῳ κώδικι.

II. ¶ Ληγαταρίοις ἢ ἢ φιδεϊκομισ-
σαρίοις ἐπειδὴ ἐκ αὐτῶν αὐτῶν γίνον-
δραχμοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς συναπτομῶν
αὐτοῖς καὶ ὑπεξυσιότητα, ἀκώλυτος
ἡ μὲντοι γνήσιος ἀλλὰ δραχμὴς
πρὸς τοῖς ἐσιγαλνωτάτῳ ἡμῶν
βασιλέως ἰδικῶς ἐπιτρέπουσα τοῖς
τοῖς δὲ αὐτῶν ἀληθῶς καταλιμπανειν,
τοῖς μέλλουσι μὲν τυρεῖν τῇ δραχμῇ καὶ
πολλὰ πλέον τοῖς συνωμῶν αὐ-
τοῖς καὶ ὑπεξυσιότητα.

12. ¶ Οὐ δραφέρομαι ἢ ἐν ποίᾳ γέ-
γονεν ὕλη ἢ δραχμῇ, πότερον, ἐν σάν-
τιν, ἢ ἐν χάρταις, ἢ ἐν μεμβράναις, ἢ ἐν
ἐτέροις ὕλῃ, οἷον ἐν δέρματι, ἢ ἐν ἐλε-
φαντίνοις πτυχίοις.

13. ¶ Διὸ αὖτις δραπιδέμεν, πολλὰς
ἰσχύνας γράφειν δραχμῶν, ἔτω μὲν
τοῖς, ἄτε μίαν ἐκάστω αὐτῶν, καὶ πῶ
κρατῶσαν ἐν δραχμῇ, ὡς ἀφουλα-
κῶν περαιτέρω τῶ ἢ ἀναγκῶν ἐστὶ,
τοῖς πολλὰ τῇ δραχμῶν ἰσότητα.
ἔσθ' ἔτε γὰρ πρὸς μέλλων ἀποπλεῖν ἔ-
χειν μὲν αὐτῶν βούλεται πῶ δραχ-
μῶν, καὶ ἐτέραν οἰκοὶ καταλιπεῖν, ὥς ἡς
δείκνυται τῇ τελευτήσαντος ἢ διαθήκῃ.

legis necessitate trāstulit.
Et quēadmodū in vetere
illo familie emptore, nul-
lus in testē admittebatur,
qui per patriam potesta-
tem ei coniungeretur: ita
nec heredi, qui veteris fa-
milie emptoris imaginē
obtinere: nec aliisei per pa-
triam potestatem coniunctis,
testimonia præstare con-
cessit. In rem. n. suam, lu-
crumque suum testes vi-
dentur esse. Et quoniā ve-
rustiorum Principum cō-
stitutio, heredem permit-
tebat in testem adhiberi,
idcirco talem cōstitutio-
nem Imperator noster
sanctissimus Codici suo
inferi noluit.

11. ¶ Legatariis autem &
fideicommissariis (quia nō
iuris successores sunt) &
aliis omnib. per patriam
potestatem his coniunctis,
testimonium denegatum
non est. Quin immò con-
stitutio quædam est sere-
nissimi Principis nostri,
qua specialiter id permis-
sum est, ut legata his, qui
testes in testamento futuri
sunt, relinqui possint: ac
multò magis his, qui per
patriam potestatem, ipsis
coniunguntur.

12. ¶ Porro nihil interest,
in qua materia testamen-
tum scribatur, utrū in ta-
bulis, an in chartis, an in
membranis, aut alia qua-
vis materia, ut in pellibus,
aut eburneis pugillaribus.

13. ¶ Potest testator mul-
ta eiusdem formæ testa-
menta facere, sic ut unum
quodq. eorum ea observa-
tione conficiatur, quæ in
testamentis obtinet. Est au-
tē id aliquādo necessariū,
plura esse testamentorum
exemplaria. Ut si quis lō-
ginquā nauigationē insti-
tuēs testamentū suū seū
velit portare & aliud itē
domi relinquere, unde eo
defuncto constare possit
mentis ipsius contestatio.

αὐτοῖς καὶ ἡμῶν
τυρεῖν τοῖς ἡμῶν
non admittitur, su-
perius ostē-
sum est. §. 9. in
fine.

ἢ ὡς ἐρῶ
pro iure hic ac-
cipitur, non male.
Nam ut ante
dictum est
sup. de rebus
corporalibus.
ἀσπίς τῆς
iure consistit,
c qua hodie
extat.

d Legatariis
in testamen-
to in quo vel
legata vel fidei-
commissa acci-
piunt, testibus
esse licet. l. 20.
ff. cod. l. 22. Co-
de testamētū:
l. 15. in f. Co-
cod. add. l. 15.
Co. de testamē-
to milit. tamē
si id quodam-
modo specia-
te.

Sed & alix multæ causæ interuenire possint ex variis rerum humanarum casibus, quæ rem hanc maximè faciāt necessariam. Nam & hoc interdum accidit, vt vnum exemplar furto amittatur: aut is apud quem depositum est, peregrinetur, nec quiscquam sciat, vbi gentium degat.

s. ἄγερος
διαθήκη
quæ
admodum
fiat
adde l. 21 ff. co-
dem. l. 21. §. 2.
C. de testamen-
tis.
b. ἄγερος δια-
θήκη
nemo
facit iure pre-
torio.

14 ¶ Et hæc quidem omnia, de testamentis, quæ in scriptis fiunt, intelliguntur. Quod si quis sine scriptis testamentum facere velit, iure scilicet ciuili: nam Prætor testamētum sine scriptis ignorat, quomodo. n. nosset qui signa testium semper requirat) septem testibus adhibitis, & voluntate sua coram eis nuncupata, perfectum firmumque Iure ciuili erit hoc testamētū.

ἢ δὲ ἄλλας συμβαίνει πολλὰς αἰτίας, αἰαγκαζόμεναι τὰς αἰτίας ὅτι τὸν ἄγερος συμβαίνει πρὸς ἀρρεσίων ἐπὶ ὅτε τὸ κληροῦμα συμβαίνει τὸ ἐν ἰσοτύπον, ἢ ἢ τὸ λαβόντα ἐν ὁδοῦ κα-
ταθήκη, ὁ δὲ ὅταν, ἢ ἢ ἀδελφόν ἐπὶ τὸ
πον ἐν ὧ δὲ αἰτεῖται.

14 ¶ Ταῦτα ὅτι πάντα αἰτεῖται ἄγερος
ἀρρεσίων δὲ ἰσοτύπον δὲ ἀδελφόν ἐπὶ
ἀρρεσίων ἀρρεσίων ποιῶν δὲ ἀδελφόν,
πολιτικὴν δηλονότι, ἀρρεσίων ὅτι ὁ
ἀρρεσίων ἐπὶ ὁδοῦ δὲ ἀδελφόν πῶς
τὸ σφραγίδας ἀπαγγέλλει αἰτεῖται τὸν
παρόντων ἐπὶ ὁδοῦ τὸν οἰκείαν
γνώμην ἐπὶ αὐτῇ φανερόσθαι, τελεία
καὶ ἰσχυρὰ ἢ τοιαύτη ἐπὶ τὸ πολιτικόν
ἐστὶν δὲ ἀδελφόν.

14. ¶ Sed hæc quidem de te-
stamentis quæ
scriptis confi-
ciuntur, suffi-
ciunt. S. quis aut
sine scriptis, vo-
luerit ordinare
Iure ciuili te-
stamentum, se-
ptem testibus
adhibitis, & sua
voluntate corā
eis nuncupata,
sciat hoc perfe-
ctissimum testa-
mentum Iure
ciuili, firmum-
que constitu-
tum.

adde 35. E. DE MILITARI TE-
STAMENTO.
adde 35. E. DE MILITARI TE-
STAMENTO.
adde 35. E. DE MILITARI TE-
STAMENTO.

TIT. XI.

ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ

ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

ΤΙΤΛΟΙΣ.

DE MILITA-
RI TESTAMEN-
TO.

TIT. XI.

¶ De testamentis militum, & qua sollemnitate milites testentur, & in iis sollemnitates, quas vices
lyfamilies sint) in paganis testamentis requiri diximus titulo superiore, non exigi. In expeditioni-
bus ipsis iure militari: citra expeditionem, iure paganorum eos testari. 1. Quosuis sermones de ali-
quo herede instituendo, militum non haberi pro testamento. 2. Mutum & surdum militem testari
posse. 3. Veterani milites, an & intra quod tempus iure militari testari possint. 4. An pagani te-
stamentum minus solenne si is postea miles fiat, pro militari habeatur. 5. Testamentum militis
capitis diminutione (puta eius adrogatione vel emancipatione) irritum non fieri. 6. Filiofamilias
in quasi castrensi peculio testari posse, iure tamen paganorum, non militari.

Am supra di-
ctum est, quæ
admodum te-
stamenta ordi-
nari debeant. Sed ea tam
diligēs & exacta observa-
tio, in paganorum testa-
mentis locum habet. Ve-
rū in militaribus testa-
mentis omnis ratio hæc
cessat. Militibus enim ex

¶ παρὰ τὴν
διαθήκην
ἄρρεσίων
ἄρρεσίων
ἄρρεσίων

Ν τοῖς ἀρρεσίων εἰρή-
καρμῶ, τῶν ἀρρεσίων
τυποῦ δὲ τὸ ἀδελφόν,
ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἢ πολ-
λὴς ἀκρεβείας ἐχόμεναι ὁδοῦ
ἐν τῇ παλαιῇ δὲ χώρᾳ ἐχει δὲ ἀδελ-
φόν ὅτι τὸ στρατιωτικὸν δὲ ἀδελφόν,
ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ἀδελφόν λόγος συλ-

Vprā
dicta
diligēs
observatio in
ordinandis te-
stamentis, mili-
tibus propter
nimiam imperi-
tiam eorum, ci-
stitutionibus
Principalibus
remissa est. Nam
quamus ij neque legitimum
nume-

quamus ij neque legitimum
nume-

numerum testimonium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem obseruauerint, recte nihilominus testantur, videlicet cum in expeditionibus occupati sunt, quod merito nostra constitutio introduxit. Quoquo enim modo voluntas eius iuxta inueniatur, siue scripta, siue sine scriptura: valet testamentum ex voluntate eius. Illis autem temporibus, per quæ citra expeditionum necessitatem in aliis locis, vel suis ædibus degunt, minimè ad vindicandum tale privilegium adiuuantur: sed testari quidem, et si filii familiarum sint, propter militiam conceduntur: Iure tamen communi, eadem obseruatione & in eorum testamentis adhibenda, quam in testamentis paganorum proximè exposuimus.

i. ¶ Plane de testamentis militum Tra-

νεχώρη) ὃ αὐτοῖς ἐν τῇ δατάξειων
δὲ πῶς ἐν νόμοις ἀπειρίαν, τὸ πρὸς
πῶς ἀκρίβειαν δατάξει. ¶ Αὐτέλει
τοι, εἰ καὶ ἐνός ἀπαρόντος μάρτυρος
δατάξεν)· ἢ καὶ ἐὰν μὴ γράψωσιν
οἰκεία β χεὶρ τὸ τῷ κληρονόμου ὄνομα
ἢ αὐτῷ ἐρρώ) βούλησις. ἢ χολη-
μόροι γὰρ πρὸς πῶς σεατείαν, εἰκότως
ἀγνοῶσιν ἀκρίβειας ἀπάσης πρὸς
τήρησιν· ἀλλὰ πάλαι μὲν ὅπου εἰς πο-
τε δατάξοντες, σεαπωτικῶς ἡδυνάοντο
δατάξεν) δατάξις δ' ὃ τῷ ἡμετέρου
βασιλέως τότε συνεχώρησεν αὐτοῖς
τῷ τοῦ πρὸς τῆς ἐν τοῖς κασεῖς,
ἢ ἐν τῷ εἰς πεδίτω ε δατάξουσιν, ὅπως
δὴ ποτε γὰρ ἢ βέλησις αὐτῷ, εἰ γράφως
ἢ ἀγραφῶς διατυπωθεῖσα ἢ, τὸ ἰχυ-
ρὸν ἔχον ἐν αὐτῇ. ¶ Εν οἷς ὃ χρόνις
ἐν ἐτέρῳ διατελέσῃ τοῖς, ἢ ἐν τοῖς
λεγομένοις αὐτοῖς σεδέτοις, στουτέσιν
εἰς δατάξεν) αὐτῷ ἀνάγκη, τῷ σεα-
πωτικῶν ἐν τῷ διατίθεσθαι σεαπομίω
ἐκ ἀπολαύουσι καὶ ὑπεξέσῃ) ὃ ὄντες
ἀκωλύτως δατάξεν) πανταχοῦ μὲν
τοῖς ἀκρίβειαν πρὸς φυλάττοντες, ἐν
ὃ τῷ κασεῖς εἰσιν ἐκτός.

i. ¶ Οὐκ ἂν τοπον) εἰς μέσον ἀγαγεῖν,
καὶ δ' Τραϊανῶ) πρὸς σεαπωτικῆς εἰ-
ρη) διαθήκης, ὅπῃ θέμα) τοῖς
σεαπώτης τις συγκαλεσάμενος π-
νας, ὅπῃ αὐτῷ εἶπε, τὸν δε, ἢ τὸν δε βε-
λεδ) κληρονόμον εἶ), καὶ τὸν δε τ οἰ-
κέτω ἐλδ) σεαπομίω) ἀγράφως δὲ
παῦτα ἐπράττει. Ζήτησις μὲν τ αὐτῶ
τελοῦ πῶς μετὰ τῷ τῷ εἰς ἀδελφίτη) καὶ
τ ὄνομα δέντος κληρονόμου αἰεφύη
καὶ οἱ μὲν εἰς ἀδελφίτου ἐλεγον τὰ πα-
ρὰ τῷ τελοῦ τῷ αὐτῷ εἰρημνῶ) εἰς

constitutionibus, propter rerum civilium impericium concessum est, testamenta sua sine hac obseruatione ordinare. ¶ Proinde, & si vel vno teste testamentum fecerint, vel suis manibus heredum nomina non scripserint, rata tamen eorum voluntas est. Etenim, cum in expeditionibus occupati sunt, non mirum est, si solennitatem huius obseruationis ignorent. Et olim quocumque in loco agerent, militariter poterant testari: Sed constitutione Imperatoris nostri, tum demum eis concessum est, ut voluntas ipsorum quocumque modo facta, siue in scriptis siue sine scriptis, firmiter ex se robur haberet, cum in castris siue in expeditione sunt. ¶ Eo vero tempore, quo aliis in locis versantur, aut in his quæ sedetibus suis: militaribus in testando non fruuntur privilegiis. Sed testari quidem possunt, & si filii familias sint, dum tamen in omnibus, iuris communis obseruatione cum extracastra degunt, sequantur. ¶ Porro non absurdum fuerit in medium proferre, quid a Traiano de militaribus testamentis statutum sit, in tali fere specie Miles aliquis, conuocatis quibusdam coram eis dixerat: se, hunc aut illum sibi heredem esse velle, & seruum hunc manumitti. Et hac sine scriptis omnia. Post mortem militis, quaestio coorta est, inter eos, qui ab intestato veniebant, & eum, qui hæres nūcupatus erat. Et hi quidem qui ab intestato veniebant, negabant, quæ defunctus dixerat, animo

Testamentum
militaribus
hoc est spirituale
ut vel uno tan-
tum teste adhi-
bito testamen-
tum facere pos-
sint milites, ut
hic. Imo, si Leo-
nis Nouell. 40.
integra ac pu-
ra lectio est,
nullo teste ad-
hibito. Quæ sa-
ne authorita-
tes mihi susce-
pta. Vult in Iu-
stinianus § ult.
de l. 24 ff. de
testam. militis.
milites conuo-
catis homini-
bus testari.
¶ in l. 40. ff. de
testa. n. militis
vult legitimis
probationibus
testamentum
militis ostendi.
proinde duobus
satis rem testi-
bus adhibitis
l. ubi. ff. de te-
stibus. addo
quæ scripsi ad
Nouell. Leonis
40. § 4. Id-
que mihi iu-
stius videatur:
cum et ipse
militum in her-
editate successiones
suas non defer-
ri ex vnius tan-
tum hominis
testimonio.
b. omnia hæc
id est si prius
manu heredis
nomen non scri-
bit, singulare
ius. ubi fuit
militum in
pagano. Contra
fuit, quod tra-
ianus præcipit
ad §. 3. sup. de
testamentis.
¶ Milites quo-
in loco. Et mi-
litari testari
possunt.
¶ l. 27. Cod.
de testamento
militis.

pro expeditione. εἰς δατον dixit Harmenopol. 4 tit. ult. §. 28.

¶ F. sed et a militum, hæc pro adibus ipsorum accipit. Sane de hoc di-
cuntur ἐν τῷ διατάξεν) αὐτῷ ἀνάγκη: ut statim esse intelligamus. In his autem iure militari testari non posse mihi negat h. c. p. 10
Theophilus, de quo vide quæ scripsi ad l. 28. Cod. de Episcopali audient. g. Filii familias milites testari possunt. h. i. Divus Traianus de

testandi dicta esse. Contra heres pro politico militum privilegio, ex eo testamentum ut validum, tuebatur. Statilius Seuerus ad quem in ius itum fuerat, dubitationem suam ad D. Traianum retulit. Atque is ita rescripsit: Id privilegium quod militantibus datum est, ut testamenta militum quocumque modo facta, rata sint: sic intelligi oportet, ut prius constare debeat testamentum factum esse, in scriptis, aut sine scriptis. Is ergo defunctus miles, de cuius bonis quaestio mota est, si quibusdam in hoc conuocatis, ut coram testibus voluntatem suam declararet, clare significauit, quem sibi heredem esse vellet, & quem se uorum libertate donaret: testamentum hoc & sine scriptura, ratum esse dicimus. Quod si (ut saepenumero in sermonibus congressibusque contingit) praesentibus quibusdam, in aliquem conuersus dixit, Ego te heredem facio, vel Bona mea tibi relinquo: non oportet hoc vim testamenti habere. Nec in ullo alio magis id dispiciendum & cauendum est, quam in militibus, quibus pro privilegio datum est, ut quocumque vellent modo testarentur, ne quae in congressibus dicta fuerint, ad formam testamenti referantur. Alioquin non difficulter, post mortem cuiusvis militis, existerent testes asseuerantes audisse se, defunctum dicentem alicui, Ego te heredem meum facio, aut Bona mea tibi relinquo, & per hoc vera subuertere-

a. ομιλίασθις
pro sermonibus.
accipit ut ex
Iustiniano hoc
loco c. l. 24 ff.
eod. intelligi-
mus, sermoni-
bus, inquam,
quales familia-
res esse inter
miles solent.

b. hic τὸ πρὸν
διαδύνην ἀνα-
φέρειται ad
formam testa-
menti referri.
Idem quod
pro testamen-
to obseruari.

ὅτι ἐννοία δὲ δαθήκης εἰρήνης ὅ ἢ κλη-
ρονόμος περιβάλετο τὸ στρατιωτικὸν
περονόμιον, ἐκείθεν πῶς δαθήκην
βεβαίαν. Σταπίλιος ἢ Σεβήρος τ
τοιαύτης ἀπερώμενος ἀμφοβολίας,
ὅτι Γεχίανόν αἰνέζατο τὸ θεοῦ ὅ
ἢ αὐτὸς ἔλαβε ταῦτα τὸ στρατιωτικὸν
περονόμιον τὸ λέγων, τὰς ὁπας δὴ το-
τε γνομύνας ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δα-
θήκης βεβαίας εἶναι, ὅτε νοεῖται καὶ ὅ-
τε καὶ περὶ τὰς τάξεις περὶ δὴλον εἶναι
τὸ γνησιότητος δαθήκην, εἴτε ἔγραφον,
εἴτε ἀγράφον. ὁ δὲ τὸν μὲν τῆς δαθήκης
στρατιωτικῆς, ὅ ἢ ὑπὸ τῆς δαθήκης κινεῖται
ζητήσις, εἰ συγκαλεσάμενός τις ὅτι
τούτῳ ὥστε πῶς οἰκεῖαν γνώμην ὅτι
μὲν τὴν δαθήκην σαφῶς παρέστη
σε τίνα βέβαιον ἔχειν κληρονόμον, καὶ
τίνα τῆς οἰκεῖας ἐκδοθεῖσας ἡξίω-
σεν, ἀγράφον ἰχυρὰν πῶς τοιαύτῳ
καλεῖται δαθήκην. εἰ ἢ ὅτε περὶ
τὸ πλείστον ἐν ὁμιλίαις αὐτῶν συμ-
βαίνειν, παρόντων τινῶν ἀπὸ τεινόμε-
νον ὅτε τὰς εἰρημίας. Εἰ δὲ κληρο-
νόμον ποιεῖ, ἢ τὰ ἐμὰ πράγματα τὰς
καταλιμπανῶν ὅ ἢ καὶ τὰς δαθήκης
ἔχειν δύναμιν ὅτε οὐδενὸς καὶ μά-
λιστα τὰς καὶ σκοπεῖται, εἴπερ ὅτι
στρατιωτῶν οἷς περονόμιον δέδοται, τὸ
ὅπως βούλονται δαθήκην ὅτε τὰ ἐν
ὁμιλίαις λεγόμενα, εἰς τὸν τύπον δα-
θήκης μὴ ἀναφέρειται. ἐπεὶ τοι γε πά-
σης δυσκολίας ἐκτός, καὶ τελευτῶν
στρατιωτῶν πάντες, ἀναφανήσονται
μάρτυρες δαβεβαίου μὲν ἑαυτῶν ἀ-
κηκοέναι, ὅτι ὁ δὲ τὸν ὅτε τελευτήσας,
εἴπε τὰς δαθήκας, ὅτι ἐγὼ σε κληρονόμον, ἢ
ὅτι καταλιμπανῶν τὰ ἐμὰ πρά-
γματα. καὶ ἐν τούτῳ αἱ ἀληθείαι

ianus Catilio
Seuero ita re-
scripsit. Id privi-
legium, quod mili-
tantibus datum est,
ut quocumque modo
facta ab his testa-
menta, rata sint,
sic intelligi debet,
ut uiuque prius co-
nstare debeat, testa-
mentum factum
esse: quod & sine
scriptura, & a non
militantibus quo-
cumque si potest, si er-
go miles, de cuius
bonis apud requiri-
tur, conuocatis ad
hoc hominibus, ut
voluntatem suam
testaretur, uale-
re ius est, ut decla-
ra ei quem uellet si-
bi heredem esse, &
cui libertatem tribu-
eretur: potest uideri
sine scripto hoc mo-
do esse testatum, &
voluntas eius rata
habenda est. Ceterum
si (ut plerumque ser-
monibus fieri solet)
dixit alicui, Ego
te heredem fa-
cio, aut Bona
mea tibi relin-
quo: non oportet
hoc pro testamen-
to obseruari. Nec ul-
lorum magis inter-
est, quam ipsorum
quibus id privile-
gium datum est, eius-
modi exemplum
non admitti: alio-
quin non difficulter
post mortem alicuius
militis testes ex-
isterent, qui adse-
rarent se audisse de-
centem aliquem
relinquere se her-
edem, cui uisum sit:
& per hoc uera in-
dicia subuerterentur.

2. ¶ Quinimò
& mutus, & sur-
dus miles testa-
mentum facere
potest.

3. Sed haec-
tenus hoc illis à
Principalibus
constitutionibus
conceditur, qua-
tenus militant,
& in castris de-
gunt. Post mis-
sionem verò ve-
terani, vel extra
castra alij, si fa-
ciant adhuc mili-
tantes testamen-
tum, communi
omnium civium
Romanorum iu-
re id facere de-
bent. Et quod
in castris fece-
runt testamentū,
non communi
Iure, sed quo
modo volue-
runt, post missio-
nem intra annū
tantum valebit.

ἀναξαρτήτων τῶν στρατιωτῶν βελήσας.
2. ¶ Στρατιώτης, εἴτε ἀλαλθ^b εἴη,
εἴτε κωφός, ἰχθυόσας δὲ αὐτὸς ὑπο-
δοῦ^c ἢ αὐτὸς μὴ ἐκβληθέντα τῶν στρα-
τείας causaria dmissione. ἀποπον γὰρ
τῶν τοιούτων στρατεύεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἐκ ἀ-
κούει τῶν τῶν στρατηγῶν ἀγγελ-
μάτων, ὁ δὲ ἐάντιν^θ ἀναγκαίᾳ δεῖ,
οἷον ὅπλα, & δυνάμει^δ τῶν δηλώσας.

3. ¶ Μέχρι τῶν τοιούτων ἐκ τῶν βασιλι-
κῶν διατάξεων συνεχώρη^η τοῖς
στρατιώταις τὸ διατίθεσθαι ὡς πλὴν
ἀκείβειαν, μέχρις ἂν στρατεύων-
ται, ἢ καὶ διατίθωσιν ἐν καστροῖς. μὴ
ἢ πλὴν ἀφέν^η, τοῦτέστι λύσιν ἀφέν^η γίνονται
βετεράνοι, ἢ τῶν καστροῦ ἐκτός, εἰ
ἢ ἐν τῶν στρατῶν. πλὴν τῶν παλαιῶν
ἀκείβειαν φυλάττειν ὁφείλουσιν, ἐπει-
δὴ ἢ εἰρήνη μὲν, αὐτοὶ μὲν στρατιώτας
ἐν καστροῖς διατίθωσιν, ἀπὸ δὲ ὡς
τῶν ἀκείβειας καταφεροῦσιν, αὐτοὶ δὲ βετε-
ράνοι, τῶν ἀκείβειαν ὁφείλουν ὡς πα-
λαιῶν, ὅρα τὸ ἐκτελεῖν ζητηθῆναι.
ὁπερ μεταξὺ στρατιωτῶν καὶ βετεράνου
ὅτι στρατιώτης ἐν καστροῖς διατίν^η,
καθ' ὃν ἡ βελήσας δίδετο τρόπον ἀ-
φέν^η τῶν στρατείας, ἐτελεύτησε σκο-
ποῦ μὲν, εἰ δὲ ἐκτελεῖν αὐτὸς τῶν βελή-
σας ἢ εἰ μὲν τις ἐξετάσας τῶν χρόνον ἐν
ὧν γέγονε ἢ διαθήκη ἐρράσθαι φημί, καὶ
ὡς τῶν ἀκείβειαν. εἰ δὲ τῶν κατὰ τὸν
ὧν τῶν ἀφέν^η, τῶν μὴ γνομένην καὶ ἀκεί-
βειαν ἰχθυόσας δὲ τίον^η; ὁ χρόνος
τέμνει τῶν ἀμφοιβήτησιν καὶ εἰ μὲν εἰ-
σω ἐνιαυτοῦ μὴ πλὴν ἀφέν^η ἐτελεύτη-
σε, τυχὸν τῶν δεκάτῳ ἢ ἐνδεκάτῳ ἢ
δωδεκάτῳ μὲν, στρατιωτικῶν ἐτι-
μῶν πλὴν ἀπὸ καλῶν, τὸ ἰχυρόν αὐτῶν
δίδωμι. εἰ δὲ καὶ πλὴν ἀφέν^η ἐνιαυτοῦ

rentur militum iudicia.

2. ¶ Miles siue mutus sit, a βελήσας.
siue surdus, rectè testatur. id est, volunta-
tes. Iudicia di-
Sed tamen finge missum tes. Iudicia di-
nō esse à militia, causaria xerat Iustinia-
missione. Hunc enim ab- nus c. Florēti-
surdum & turpe esset mi- nus. l. 24. ff. eo.
litare. Nam alter ducis b ἀλαλθ^η, τε-
sui mandata non exaudit. stimonium fer-
alter, si qua re opus ei sit, re non posse in
ut armis, dicere id non testamento di-
potest. ctum est §. 6.
sup. de testam.
c Iure milita-
ri surdus &
mutus testa-
mentum face-
re potest ante
causaria mis-
sionem in nu-
meris manens.
l. 4. ff. eod. post
causaria mis-
sionem, non po-
test. ut nec ad
militiam ad-
mitti, quippe
surdus ducis
sui mandata
exaudire: mu-
tus, loqui non
potest.
d De causaria
missione v. l. 12.
3. ff. de re mi-
litari.

3. ¶ Enimvero haecenus à
principalibus constitutio-
nibus militibus concessum
est, ut inobservata solem-
nitate testentur, dum mi-
litant & in castris degunt.
Post missionem verò, id
est, cum veterani facti
sunt, vel alias extra castra
sunt, quamvis adhuc mi-
litet, paganorum solem-
nitatem observare debet.
Quoniam verò diximus:
miles, qui in castris te-
stantur, sine periculo iu-
ris observationē omitte-
re: veteranos verò com-
muni iure testari debere:
vide quod inde quaesitum
est, quantum inter militem
& veteranum interfit. Mi-
les in castris agens, quo-
cumque volebat modo,
testatus est: missionem ac-
cepit: & abiit. Videamus
num voluntas eius rata
esse debeat. Et si quis tem-
pus inquirat, quo testa-
mentum factum est, dico
valere, etiam non obser-
vata solemnitate. Sin ve-
rò tempus, quo mortuus
est: testamentum quod si-
ne iuris observatione fa-
ctum est, valere non o-
porteret. Quid ergo? Tem-
pus ipsum hanc dubitatio-
nem dirimit. Nam si intra
annum à missione obiit,
decimo fortè, undecimo
ve aut duodecimo men-
se, cum adhuc militare
testamentum hoc vocare
possis, robur & vires ha-
bere opinor. Sin ve-
rò annus post missionem

elapsus est, ampliùs vale
re nō potest. Sufficit enim
medium ei tempus, vt so-
lemnitatem, quę circa te-
stamenta desideratur, ob-
seruare disceret, & muta-
to priore testamēto, aliud
conderet. ¶ Quid autem
si quis militariter testa-
tus, heredem sub condi-
tione instituerit, & ipse
quidē intra annum à mis-
sione decesserit, sed con-
ditio heredi ascripta post
annū extiterit? videamus,
an id testamento noceat.
Et dicimus, quod nequa-
quā. Id enim spectamus,
vt mors intra annū post
missionem contingat, nō
etiam vt aditio.

a l. 29. in f. 5. 1.
ff. 604.

4 ¶ Quidam cum adhuc
paganus esset, non iure fe-
cerat testamentum: deinde
miles factus, & in castris
agens, resignato testamē-
to, quædā adiecit, aut in-
duxit, aut fortè solum re-
legit testamentum, aut a-
liud quid fecit unde vo-
luntas ipsius cōstare pos-
sit hoc testamentum vti-
que volētis valere. Postea
defunctus est. Testamen-
tum hoc quamuis nō iu-
re factum, valet: quasi ex
nova ipsius volūtate, quā
in castris degens, de testa-
mento habuit.

b v. l. 22. ff.
eodem.

5 ¶ Item miles in castris
degens non iure fecit te-
stamentum, deinde capi-
tis diminutionem passus
est: aut enim cum sui iuris
esset, in adrogationem se
dedit, aut cum in patria
potestate esset, emanci-
patus est: nihilominus in
robore suo manere debet
testamentum, quod post
emancipationē, noua mi-
litis voluntate videatur
esse confirmatum quoniā
hoc ipso, quod non muta-
uit, valere id & vires ha-
bere voluit. Neque ca-
pitis diminutio irritum

ὡς δα δαμόνιος, μηκέτι ἐρρώσθω· ἵ-
κανός γδ' ἔω ὁ μέγας χεῖν· ἐκ-
παυθεῖσθαι αὐτὸν πῶς οὐ φείσσαντο ὡς δα
φυλάττει· ὡς ἴατο διαθήκας ἀκρί-
βειαν, ὥς αὐτὸν πῶς αὐτὸς διαθήκεν
ἀμείψαντα, ἔγωγε διατίθεσθαι. ¶ Τίς,
εἰ δίδετο μὲν τις στρατιωτικῶς, ἐνε-
σῆσατο ἢ κληρονόμον ὑπὸ ἄρεσιν, ἐ-
τελοῦτο ἢ εἴσω ἐκταύτῃ μὴ τ' ἄφε-
σιν, ἢ ἢ τ' ἐνστάσεως ἄρεσις, μὴ τ' ἐκ-
αὐτὸν ἐξῆλθε; σκοποῦμεν εἰ βλάπτει
τὸ πῶς διαθήκεν, καὶ λέγομεν ὅτι
ἐδαμάς· πῶς γδ' τελοῦν πῶς ἀπαγόμεν
εἴπω ἐκταύτῃ γνέσθαι μὴ πῶς ἄφεσιν,
ἔμην τὸ γνέσθαι πῶς ἀδύνατον.

4 Παγανὸς τις ὢν, διέθετο ὡς
πρὸς ἀκρίβειαν, ἐσρατῶσατο μὲν
ταῦτα, δ' ἔχων ἐν καὶς τοῖς, ἀποσφρα-
γίσας τὴν διαθήκην, τινὰ προσέθηκεν,
ἢ περὶ εἰλῶ, ἢ καὶ μόνον ἀνέγνω τὴν δια-
θήκην, ἢ ἐπεραξέ τι ἕτερον, ὅς ἂν ἐ-
δείκνυτο ἢ τῷ στρατιώτῳ βέλτοισι, βε-
λομένῃ δὴ ταύτῃ ἰχρύνειν, ἐτελῶν τῇ
μὲν ταῦτα, ἰχρύνειν ὡς τὴν ἀκρίβειαν
ἢ διαθήκην ὡς ἀπὸ παντοίας αὐτῇ
βελήσεως, καὶ δ' ἔχων ἐν τοῖς καὶς τοῖς
ἔχον ὅτι τῇ διαθήκῃ.

59 | Σφατιώτης δ' ἄγων ἐν καὶ εἰς δι-
 θεὸν ὡδὴ πῶ ἀκρίβειαν, ὑπέστη μὴ
 πάντα χάπις ^b διμνητζίονα· ἢ γὰρ
 αὐτεξούσιος ὢν δέδωκεν ἑαυτὸ εἰς ἀ-
 δοχατζίονα, ἢ ὑπεξούσιος ὢν γέγο-
 νεν ἐμαγκίπατος, μενέτω ἢ διαθήκη
 ὅτι τ' οἰκείας εἰδὲν ἢ ἦτον ἰχύος, ὡς
 καὶ νότερας ἐντυχήσασα γλώμης τῆ
 σφατιώτου, μὴ πῶ ἐμαγκίπατζίονα.
 ἐν ᾧ γὰρ οὐκ ἤμεψεν αὐτῶν, τὸ βέ-
 βηον ἔχειν αὐτῶν ἡβουλήθη. οὐδὲ
 ἢ χάπις διμνητζίων, ἱρρήτον ποιεῖ

Quid ergo si
intra annum
quis decesse-
rit, cōdicio aut
heredi adscri-
pta, post annum
extiterit? an qua-
si militis testa-
mentum valeat?
& placet valere
quasi militis.

4. ¶ Sed & si quis ante militiam non Iure fecit testamētū, & miles factus, & in expeditione degens resignauit illud, & quoddā adiecit, siue detraxit: vel alias manifesta est militis volūtas hoc valere volentis, dicendum est, valere hoc testamentum quoque ex noua militis volū-
tate.

Denique & si in adrogatio-
nem datus fue-
rit miles, vel fi-
lius familias e-
mancipatus est,
testamentum e-
ius, quati ex no-
ua militis volun-
tate, valet: nec
videtur capitis
deminutione ir-
ritum fieri.

6. ¶ Sciendum tamen est, quòd cùm ad exemplum castrensis peculij tam anteriores leges, quàm principales constitutiones quibusdam quasi castrensia dederāt peculia, & horum quibusdam permissum fuerat etiam in potestate degentibus testari: nostra id constitutio latius extendens, permiserit omnibus, in huiuscemodi pecuniis, testari quidem, sed iure communi: cuius constitutionis tenore perspecto, licentia est, nihil eorum quæ ad præfatius pertinent ignorare.

πλὴν δευτέρῳ· ἐπειδὴ ἔστι τελευτήτης
 ὁ δευτερεύων· ἐπεὶ τοιγε, ὡς περὶ ὄν-
 τες μαθησώμεθα, ἢ αὐτὸ τελευτῶν
 χάπτης διμνηστίζων ἀναξέπει πλὴν
 δευτέρῳ ἐν ταῦτα ὅτι ὡς φυλάτ-
 τε) ταῦτα· ἀποπον γὰρ πλὴν μὴ ἐν νό-
 μοις γνομήνῳ δευτέρῳ, ἰχθύσαν ὅ-
 τινι πλὴν ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀναρρεῖται
 κατόνων.

6 ¶ Εἰσι πινές ὑπὸ ξέσοι οἱ κατ' ἑν-
 σπον μὴ ἐκ ἔχουσι πεκούλιον, κουάσι
 δὲ κατ' ἑνσπον, ἐκ τῆς παλαγοτέρου
 νόμων, ἢ ἐκ τῆς μεταγλυετέρου δξα-
 τάξεων ἔχουσι. οἷα b ὅτι α' ἀπὸ συνε-
 δρίας, ε' ἢ α' ἀπὸ συνηγορίας, d ἢ α'
 ἀπὸ ἀρχῆς· τουτέστι τῆς ἀνόντων ε' ἐκ τῆς
 δημοσίας παρεχομένων αὐτοῖς· καὶ τού-
 τοις ὁπότερα πᾶσι ἐν ὑποξυσιότητι
 δξατίθεσσι. ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὰ τις λυ-
 ἐπ' αὐτοῖς ἀμφιβολία, γέρονε γλυκὴ
 τῆς ἡμετέρου βασιλείας δξατάξις f λέ-
 γουσα· πᾶσι α' ὑποξέσιον κουάσι κα-
 τ' ἑνσπον ἔχοντα πεκούλιον, ἐπ' αὐτῶν
 κοινῶς νόμῳ διυλάσθαι δξατίθεσσι· πᾶσι
 εἰρημνύλου οὐδ' δξατάξιν αἰαγνοὺς, οὐ-
 δὲν ἀγνοήσας τῆς εἰς τὰς φερόντων.

facit testamentum, cum miles sit testator. Quod enim ut infra discemus, capitis deminutio testatoris, testamenta subvertit, id hinc non observatur. Nam absurdum foret, testamentum non iure factum, quod tamen valeat, per Iuris Civilis regulas irritum fieri.

6 q Sunt aliqui, qui cū in potestate patris sint, peculiū habeant, nō castrēse, sed quasi castrēse, tam ex anterioribus legibus quā ex Principū cōstitutionibus. Quod genus fuerint ea quę vel ex assessoris, vel ex aduocationibus, vel ex magistratibus percipiunt, hoc est, annone quę ex publico eis prębentur. Et de his p̄missum est quamuis in patria potestate degant, testari. Sed cū hac in re non nihil esset dubitationis, exiit quēdā generalis Imperatoris nostri cōstitutio, dicens: quicūque in patria potestate cōstitutus quasi castrēse haberet peculiū, eū de hoc iure communi testari posse. Quā cōstitutionē vbi legeris, nihil omnium ignorare poteris, quę ad hoc ius pertinent.

a v. 4. 4. inf.
quibus modis
testamenta
infirmantur.

b Quasi ca-
strenſia pecu-
tia qua.

c v. l. 7. c. de
adessoribus.

d Advocati
castrense pe-
culium ha-
bent. l. vi. Cod.

de inofficioso.

εὐνοῶναι ἐν
τοῦ δημοσίου.

fl. 1. §. 6. ff. ad
Trebell.

QVIBVS NON
EST PERMIS-
sum facere testa-
mentum.

TIT. XII.

¶ Præter superiores solemnitates testamentis necessarias hoc etiam requiritur, ut qui testamentum facit, ius testamenti facienti habeat. Nec enim testari omnibus permittitur. Proinde recte quaeritur, an certari possit filiusfamilias. 1. Impubes furiosus. 2. Prodigus cui bonis interdictum. 3. Servus, mulier. 4. Cæcus. 5. Is qui apud hostes.

Non tamē
om-
nib;
licet facere te-
stamentum. Sta-
tim enim ii, qui

TINEΣ ΟΥ ΣΥΓΧΩ-

ερωῖ) ἡγάθηκας ποιείν. g

ΤΙΤΛΟΣ Β.

QVIBVS NON EST
PERMISSVM FACE-
re testamentum.

TIT. XII.

g adde 35. E-
clog 3.2.C.25.
3. Paul. sen-
tent. 4 de
testamentis.

Ὡς αὐθρόπων οἱ μέδοντες
 πένον, οἱ δ' ἔλαττον
 τὰ καὶ εἰπωμεν ὡς ἐν τῷ
 δυνάμεων ἐλάττω

I Ominum quidā
testamentum fa-
ciunt, quidam
non faciunt. Et
dicamus de his, qui testa-
menta facere possunt.

a Et sane methodica ratio est, ut casus qui pauciores sunt, priore loco ostendantur: ut inde colligamus, quæ ab illis sunt reliqua, iuris esse generalis.

b Testamenti eadem descripio extat §. 9. §. 1. di. sup. de testamentis. Definitio nem pene ex eiusdem tit. principio.

c Filis fami- lias testari an possint. adde 35. Eclog. §. 6. 21. et ibidem Scholion. l. 6. ff. cod. Ulp. 20 §. 10. d Paul. 3 sen. 4. §. 1. e ap. 15. cognomen tribuit Traiano. unde Plinio in Panegyrico Traiani bonitas.

f Nota regula.

g Peculii paganici et castrensis quatuor differentia. §. Harmenopol. 2. §. 3. h s. Harmenopol. 2. §. 6. l. ult. Cod. de bonis qua liberis.

Sed quoniam hi multi numero sunt, dicam de his qui facere non possunt, quum pauci sint, ut ex his, multos illos cognoscam. ¶ In primis testari non potest, qui alieno iuri subiectus est, quoniam testamentum est rerum suarum ordinatio siue dispositio. At qui alieno iuri subiectus est, disponere sua non potest. Adeo verò prohibetur hic testari, ut si ego pater (sicut fieri solet) obsecundas ei, per mittam ipsi, quotacumque velit ex parte patrimonij mei testari, valere non possit, quod fecerit. Neque enim oportet privati hominis voluntatem, plus virum habere quam leges. ¶ Sunt tamen, qui quavis in potestate sint, nihilominus testentur, veluti, qui peculium habent castrense. ¶ Et id quidem initio solis concessum erat militibus tum ex auctoritate Augusti, tum Nerue, nec non optimi Imperatoris Traiani. Postea verò constitutio Hadriani & veteranis id egrè ferentibus. concessit, ut & ipsi in potestate cum essent, testarentur. ¶ Itaque si omnes hi testamenta fecerint de castrensi peculio, id is acceptum est, quæ heredem scripserint. Sin verò intestati decesserint, nullis liberis eorum vel fratrib. superstitibus. iure communi ad parentes eorum tamquam paganum siue profectitium peculium id abibit. Quando enim is, cui novi quidpiam concessum est, eo non utitur, locus fit veteri legi. Et omnimodum quaecumque esset peculium, mortuo filio pater accipere solebat. ¶ Porro multæ sunt profecticii & castrensis peculij differentia. ¶ Et prima quidem est hæc quod de

ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τ' ἀειδόμενοι εἰσιν, εἰπωμεν περὶ τῶν μὴ δυναμένων διατίθεσθαι ὀλίγων ἀδόντων ἵνα ἐν τούτῳ μάθωμεν καὶ πολλοὺς. ¶ Κατὰ τὸ πρότερον (ἀξίον οὐ δυνάμει) διατίθεσθαι ὁ ὑποζυγισθῆναι, ἐπεὶ δὴ διαθήκη βεβηκέναι ὄντων διατύπωσης ὑποζυγισθῆναι δυνάμει ὡς βούλεται τὰ οἰκεία διατυπώσας ἀλλ' ὅτι τὸ τοῦτον περὶ αὐτοῦ διατίθεσθαι, ὅτι εἰ καὶ ἐγὼ ὁ πατήρ (οἷα φιλεῖ γίνεσθαι) διατεύων αὐτὸν, ὅτι βέβαιον αὐτῷ, εἰς ὅσον βέβαιον μέγας τ' ἐμῆς διαθήκης δωρεῆς, ἐκ ἑρῶν τὸ παρ' αὐτῷ γινόμενον & δεῖν ἰδίω του γνῶμεν ἰχυροτέραν εἶναι τὸ νόμον. ¶ εἰσὶ δ' οἱ τινες ἐν ὑποζυγισότητι διατίθενται, οἷον οἱ ἔχοντες κασρένσιον πεκούλιον. ¶ Τὸ δ' ὅτι τὰ ἀρχαῖα νόμοις ἐπεξέτης διατίθενται. ὅς αὐθεντείας τὸ μὲν Αὐγούστου, τὸ δ' Νέρου αὐτῷ μὲν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰεῖσου βασιλέως Τραϊανῶν. καὶ τὰ ταῦτα, διατάξεις Αδριανῶν, δυσφοροῦσι τοῖς βετεράνοις, καὶ αὐτοῖς ἐπέβηκε τὸ διατίθεσθαι ἐν ὑποζυγισότητι. ¶ καὶ εἰ μὲν διατίθενται πάντες οἱ εἰρημνοὶ εἰς τὸ κασρένσιον πεκούλιον, λήψεται τὸ παρ' αὐτῷ γραφεὶς κληρονομία. εἰ δ' ἀδελφεοὶ τελευτήσουσι, μήτε παῖδας ἔχοντες, μήτε μὲν ἀδελφοὺς ὑπόντας, κοινὰ διαίω ὡς οἷον δήποτε παγανικὸν πεκούλιον ὅτι καὶ γονεὺς ἐρχεσθαι αὐτῷ καὶ γάρ τις μὴ χρήσηται τῇ φιλοτιμῇ θείσῃ αὐτῷ καὶ νομίᾳ, τοῖς παλαιοῖς χρονοῖς πάλαι δ' αὐτοῖον πεκούλιον τῷ δὲ τῷ πατὴρ ἐλάμβανε. ¶ Πολλὰ διαφοραὶ, επαγανικοῦ καὶ κασρένσιον πεκούλιον. ¶ καὶ τὸ πρότερον μὲν αὐτῇ, ὅτι εἰς μὲν τὸ κα-

alieno iuri subiecti sunt, testamenti faciendi ius non habent: adeo quidem ut quamvis parentes eis permiserint, nihil magis iure testari possunt: exceptis iis, quos antea enumeravimus, & præcipue militibus, qui in potestate parentum sunt, quibus de eo, quod in castris acquirunt, permisso est ex constitutionibus Principum testamentum facere. ¶ Quod quidem ius ab initio tantum militantibus datum est, tam ex auctoritate divi Augusti, qui Neruæ: nec non optimi Imperatoris Traiani: postea verò subscriptione Divi Adriani, etiam dimissis à militia, id est veteranis concessum est. ¶ Itaque si quid fecerint de castrensi peculio testamentum, pertinebit hoc ad eum quem heredes reliquerunt. Si verò intestati decesserint, nullis liberis, vel fratribus superstitibus, ad parentes eorum Iure communi pertinebit.

¶ Ex hoc intel-
ligere possu-
mus, quod in
castris acqui-
suerit miles, qui
in potestate pa-
tris est, neque
ipsum patrem
adimere posse.
Neque patris
creditores id
vendere, vel al-
iter inquieta-
re. ¶ Neque pa-
tre mortuo co-
fratribus com-
mune esse: scilicet propriū
eius esse, qui id
in castris acqui-
suerit: quāquam
Iure ciuili om-
nium, qui in po-
testate parentū
sunt, peculia
perinde in bo-
nis parētum cō-
putantur, ac ser-
uorum peculia
in bonis domi-
norum nume-
rantur.

¶ Exceptis, vi-
delicet, quæ ex
facris constitu-
tionibus, & præ-
cipuè nostris,
propter diuer-
sas causas non
acquiruntur.

¶ Præter hos i-
gitur, qui ca-
strense peculium
vel quasi ca-
strense habent,
si quis alius fi-
liusfamilias te-
stamentū fecerit,
inutile est: licet
sua potestatis fa-
ctus decesserit.

¶ Præterea te-
stamentū facere
non possunt impuberes,
quia nullum eorū animi iudicium est.
¶ Item furiosi: quia men-
tis factus fuerit, & decesserit. Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum,
quo furor eorum intermissus est. Iure testati esse videntur: certè eo, quod ante furorē
fecerint, testamento valente. Nam neq. testamentum rectè factum, neque vllum aliud
negotium rectè gestum postea furor interueniens perimit.

στρένσιον, ὃ ὑπεξούσιον δυνάμει δα-
τίζεται, εἰς τὸ παγαλικὸν & δυνά-
ται. ¶ Δεύτερον αὖ δαφνορεῖ, ἀγανα-
τῆσας ὁ πατὴρ καὶ τὰ ὑποζεύχοντα τὸ
μὲν παγαλικὸν ἀδελφὰς δύνειν, οὐτέστιν
ἀφαιρεῖται δυνάμει πεκούλιον, τὸ δὲ
καστρένσιον ἐκείν. ¶ Τρίτον δαφνορεῖ,
ἐὰν πολλοῖς ἐποφείλων τις, ὑποστῇ
δαφνορεῖσιν ὑπὸ τῆς ἐαυτοῦ κρεδιτώσεως
καὶ μὲν τὰ παίδος συνδαπνορεῖσιν
πεκούλιον ἢ γοῦν τὸ παγαλικὸν, τὸ δὲ
καστρένσιον ἐδαμῶς. ¶ Ἐστὶ καὶ τε-
τάρτη δαφνορεῖ, ἐὰν πολλὰν ὄντων
παίδων ὁ πατὴρ τελευτήσῃ, συμβῇ ὅ
ἐξ αὐτῆς ἓνα, παγαλικὸν ἔχῃ πεκού-
λιον καὶ καστρένσιον. τὸ μὲν παγαλικὸν
κοινὸν ἔσται τῆς ἀδελφῶν, τὸ δὲ κα-
στρένσιον, μόνον ἐκ τῆς κτησαμένης καὶ τοῖς
παῖσι τὰ τῆς ὑποζεύχοντος παίδων πε-
κούλια, μέρος εἶναι νομίζονται τὸ πα-
τρῶς κληρονομίας. ὡς περ καὶ τὰ τῶν οἰ-
κῆς πεκούλια συναριθμεῖται τῇ
δεσποτικῇ κληρονομίᾳ. ¶ Ταῦτα ὅτι εἰρημνία
καὶ τῆς καστρένσιον, νόμιμον ἐστὶν ἐκεί-
νων τῆς καὶ τῆς κληρονομίας οὐκ ἔστιν
παρὰ τὴν δαφνορεῖσιν καὶ δαφνορεῖσιν
αἰτίας διχα τῶν τε ἔχοντος καστρέν-
σιον, ἢ κοινὰ καστρένσιον πεκούλιον,
ἐὰν τις ὑποζεύχῃ ὡς δαφνορεῖ, ἀρ-
χῆς ἢ τούτου δαφνορεῖ, εἰ καὶ γνόμενόν
αὐτὸς ἔσται ἐτελευτήσῃ. σκοποῦ μὲν
τὸ ἀεὶ μόνον τὸ κατὰ τὴν τῆς αὐ-
τῆς καὶ τὸ ποιήσεως τὸ δαφνορεῖ, εἰ ἐν
ἐκαστέρῳ χρόνῳ παρρησίαν εἶχε τὰ
δαφνορεῖ.

¶ Ἐν δευτέρῳ δαφνορεῖ δυνάμει
δαφνορεῖ οἱ αἰνῆτοι οἱ δαφνορεῖ τὸ ὅτι τε-
σταμέντον λέγεται τεσάτιο ἢ μὲν τις,
ἢ τοῖς μὲν τῶν δυνάμεως ἐστὶν δὲ
δυνάμει ὁ αἰνῆτος. ¶ καὶ δαφνορεῖται,
quia nullum eorū animi iudicium est. ¶ Item furiosi: quia men-
tis factus fuerit, & decesserit. Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum,
quo furor eorum intermissus est. Iure testati esse videntur: certè eo, quod ante furorē
fecerint, testamento valente. Nam neq. testamentum rectè factum, neque vllum aliud
negotium rectè gestum postea furor interueniens perimit.

castrensi filiusfamilias te-
stari possit, de profecti-
cio, non possit. ¶ Secunda
differentia, quod pater i-
ratus filio, profecticiū
ei peculium adimere pos-
sit: castrense, non possit.

¶ Tertia differentia. Si
quis graue xs alienum
contraxit, & bona eius a
creditoribus distrahantur,
profecticiū filii pecu-
lium vnā venditur: Ca-
strense verò, nequaquam.

¶ Est & quarta differen-
tia. Nam si quis moriens
plures relinquat liberos,
quorum vnus peculium
habeat profecticiū, om-
nium fratrum cōmune e-
rit: castrense verò eius iū-
tum qui id adquisierit.

Quāuis omnia liberorum
qui in potestate sunt, pe-
culia, pro parte patrimo-
nii paterni habeantur, si-
cut & seruorum peculia,
in bonis dominorum nu-
merantur. ¶ Quæ autem
dicta sunt in castrensis
peculiis, ea & in his intel-
lige, quæ per constitutio-
nes Principum variis de
causis patri nō adquirun-
tur. Eo igitur excepto,
qui castrense aut quasi ca-
strense peculium habet, si
quis alius filiusfamilias te-
stamentum fecerit, inuti-
le est huius testamentum,
quāuis sue potestatis fa-
ctus decesserit. Specta-
mus enim nō solum mor-
tis tempus, sed etiam tem-
pus confecti testamenti,
an viroque tempore po-
testatem habuerit testan-
di.

¶ Quæ autem
dicta sunt in castrensis
peculiis, ea & in his intel-
lige, quæ per constitutio-
nes Principum variis de
causis patri nō adquirun-
tur. Eo igitur excepto,
qui castrense aut quasi ca-
strense peculium habet, si
quis alius filiusfamilias te-
stamentum fecerit, inuti-
le est huius testamentum,
quāuis sue potestatis fa-
ctus decesserit. Specta-
mus enim nō solum mor-
tis tempus, sed etiam tem-
pus confecti testamenti,
an viroque tempore po-
testatem habuerit testan-
di.

¶ Quæ autem
dicta sunt in castrensis
peculiis, ea & in his intel-
lige, quæ per constitutio-
nes Principum variis de
causis patri nō adquirun-
tur. Eo igitur excepto,
qui castrense aut quasi ca-
strense peculium habet, si
quis alius filiusfamilias te-
stamentum fecerit, inuti-
le est huius testamentum,
quāuis sue potestatis fa-
ctus decesserit. Specta-
mus enim nō solum mor-
tis tempus, sed etiam tem-
pus confecti testamenti,
an viroque tempore po-
testatem habuerit testan-
di.

¶ Quæ autem
dicta sunt in castrensis
peculiis, ea & in his intel-
lige, quæ per constitutio-
nes Principum variis de
causis patri nō adquirun-
tur. Eo igitur excepto,
qui castrense aut quasi ca-
strense peculium habet, si
quis alius filiusfamilias te-
stamentum fecerit, inuti-
le est huius testamentum,
quāuis sue potestatis fa-
ctus decesserit. Specta-
mus enim nō solum mor-
tis tempus, sed etiam tem-
pus confecti testamenti,
an viroque tempore po-
testatem habuerit testan-
di.

¶ Secundo testamentum
facere nō possunt impube-
res. Nosti enim testamen-
tum esse testationem men-
tis. At impubes mentem
hoc est iudicium non ha-
ber. ¶ Item non testatur
furiosus: quia men-
tis factus fuerit, & decesserit. Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum,
quo furor eorum intermissus est. Iure testati esse videntur: certè eo, quod ante furorē
fecerint, testamento valente. Nam neq. testamentum rectè factum, neque vllum aliud
negotium rectè gestum postea furor interueniens perimit.

¶ Item non testatur
furiosus: quia men-
tis factus fuerit, & decesserit. Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum,
quo furor eorum intermissus est. Iure testati esse videntur: certè eo, quod ante furorē
fecerint, testamento valente. Nam neq. testamentum rectè factum, neque vllum aliud
negotium rectè gestum postea furor interueniens perimit.

a. s. Harmono
pul. 2. §. 7.

b. s. Harmono
pul. 2. §. 8.

c. l. 3. sed v-
trum. ff. de mi-
noribus.

d. s. Harme-
no pul. 2. §. 9. d.
1. s. nec castren-
se ff. de colla-
tionibus.

e. l. 1. §. nec ca-
strense. ff. de
collat. bonorū.

f. Peculia ser-
uorum in bo-
nis dominorū
numerantur.

g. Parentibus
hæc d. de testam.
et si a, non ad-
quiruntur tæ-
stamentū
diadhi-
cas, & exai-
as. d. de testam.
Schol. Eclog.
d. l. 1. §. 11.

12633

2 Huius titulo
respondet titu-
lus Pandecta-
rum de liberis
& posthumis
heredibus insti-
tuendis vel ex-
heredandis &
Cod. de liberis
præteritis vel
exheredatis.
C. 2 Gai. 3.

DE EXHÆREDATIONE LIBERORUM.

TIT. XIII.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΚΛΗΡΙΩΝΑ
παίδων.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΥ.

DE EXHÆ-
REDATIONE
liberorum.

TIT. XIII.

Præter superiora (veteri iure in multis ea parte explorato) parentes nominatim testamento suo exheredare aut instituere debent liberos suos cuiuscunque sexus sint quos in potestate habent iam natos. 1. vel posthumos. 2. quasi posthumos. 3. emancipatos. 4. 5. adoptiuos. 6. Hæc tamen sententia fallit in patre milite. 7. matre, aut materno & ceteris per matrem ascendentibus. Possunt enim hæc persona liberos suos præterire, hoc est neque nominatim instituere vel exheredare.

b C. 4. sup. de
testamentis v-
bi dixi §. 3.
c hoc est nullo
actu interme-
dio: de quo vi-
de quæ scripsi
§. 3. sup. de te-
stamentis.

d Filios in po-
testate nomina-
tim instituere
aut exheredes
facere debemus
§. 1. Eclog. 8. c.
30. 2. Gai. 2. §. 3.

e Præteritione
in potestate fi-
liorum, testa-
mentum pa-
tris rumpitur.
f v. l. 29 ff. de
regulis iuris
ubi dixi.

g Præteritio fi-
lii in pote-
state scriptis
heredibus in-
stituentium no-
cet.

h Præteritio
filii nepotis &
cognatus scri-
ptis heredibus
in uniuersum
haud nocet, ne-
que hoc casu
rumpitur testa-
mentum ut
scriptis heredi-
bus nullum ius
omnino compe-
tat in heredita-
te defuncti, sed
adherescunt scri-
ptis heredibus
qui præteriti
sunt liberi.

Diximus supra,
quemadmo-
dum testamē-
ta fieri debe-
ant. Veluti ut testator, sua

manu scribat nomen he-
redis, aut id dicat coram
testibus. Item ut septem
sint testes, & hi testamēto
subscribant, & id confi-
gnent nulla re in medio
agenda. Quod si quid eo-
rum omissum fuerit, irri-
tum facit testamentum.

Porro ut utiliter teste-
mur, non dicta modò ob-
seruatione opus est, sed &
aliud quiddam querimus.
Id enim videndum, num
quem testator filium ha-
beat in potestate, aut e-
mancipatum: quoniam
hunc aut heredem scribe-
re, aut nominatim exhe-
redare necesse est. Quod

si eum silentio præter-
eat, ex ipsa scriptura &
ordinatione sui, non sub-
sistet testamētum. Itaque
& si filium ante patrem
mori cōtingat, nihilomi-
nus irritum testamentum
est, idque ex regula quæ
dicit: Ea, quæ ab initio nō
subsistunt, ex postfacto
non conualescere. Neque

poterunt scripti heredes
hereditatem defuncti sus-
cipere, quanuis filius, qui
præteritione læsus est, nō
superfit. Et hæc quidem,
cum quis filium habet in
potestate. ¶ Quod si quis

Ἰρήκαμεν ἐν τοῖς περ-
λαβῶσι πῶς ἔσονται οἱ
γινέσθαι τὰς διαθήκας.
οἷον τὸ τεσάτωρα οἰκεία
χειρὶ γράφειν τὸ τὸ κληρονομίου ὄνο-
μα, ἢ τὸ λέγειν ὅτι τὸ μὲν τὸ γένος καὶ
ἐπὶ αὐτῷ μαρτυράς, καὶ τοῖς ὑπογρά-
φειν ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ταύτῃ σφρα-
γίσσειν, μηδενὸς ἐν μέσῳ παραπο-
ρεύσας ἐν δὲ τῷ τούτων ὡς αὐτὸς φησὶν, ἀ-
χρηστον δείκνυσιν τὴν διαθήκην: & μόνον
τὸ εἰρημὸν δέοντα ὡς αὐτὸς φησὶν
ὡς τὸ ἰσχυρὸς διατίθεσθαι, ἀλλ' ὅτι
ζητῶμεν καὶ ἄλλο τί δεῖ γινώσκειν εἰ
ὅσον ἐπὶ ἑσέσιον, εἴτε αὐτεξέσιον ἔχει
ὁ τεσάτωρ: δεῖ γὰρ τὸν δὴ κληρονό-
μον γράφειν, ἢ ὅτι κληρονόμον νομινα-
tim ποιεῖν εἰ δὲ σιωπῇ & παρατερι-
τῶσθαι τὸν, ἀνυπόστατον δὲ διαθήκην,
ὅς αὐτὸς γράφῃς ἀμέλει, εἰ καὶ συμ-
βῇ τὸ παῖδα παρατελοῦνται τὰ οἰ-
κεία πατρὸς, & δὲν ἦτον ἀκυρὸν ἢ
διαθήκην, καὶ τὸ κανόνα τὸ λέγοντα, τὰ
ὅς ἀρχῆς ἀνυπόστατα, ἐν τῷ μὲν ταῦ-
τα ὅτι γινώσκων, ἰσχυρὸν λαμβάνειν
& διωκτά, καὶ & διωκόμενα οἱ
πλείστοι κληρονομοὶ διαδέξασθαι πῶς
& τελοῦνται & παρατελοῦνται, εἰ καὶ
μὴ ὑπὲρ πάντας, ὁ δὲ τὸ παρατερι-
τίον & βλαπτόμενον: καὶ ταῦτα μὲν
ἡμεῖς ὅς ἐστιν ὑπεξοίσι. ¶ Εἰ ἡ

Non tamē
ut omni-
no valeat testa-
mentum: suffi-
cit hæc obserua-
tio quam supra
exposuimus:
sed qui filium
in potestate ha-
bet, curare de-
bet ut eum he-
redem instituat,
vel exheredem
eū nominatim
faciat, alioqui si
silentio præter-
ierit, inutiliter
testabitur: adeò
quidem, ut si vi-
uo patre filius
mortuus sit, ne-
mo heres ex eo
testamento exi-
stere possit,
quia, scilicet, ab
initio non con-
stitit testamē-
tum.

¶ Sed nō ita de

filiabus & aliis
per virilem te-
xu descenden-
tibus liberis v-
triusque sexus
antiquitati fue-
rat obferuatū:
sed si non fue-
rant scripti he-
redes, scriptæ
ve, vel exhere-
dati, exhereda-
tæve, testamen-
tum quidem nō
infirmabatur,
ius tamē ad cre-
scēdi eis ad cer-
tam portionem
præstabatur: sed
nec nominatim
eas personas ex
heredare paren-
tibus necesse e-
rat, sed licebat
inter cæteros
hoc facere.

¶ Nominati aut
quis exheredari
videtur, siue i-
ta exheredetur,
Tuius filius meus
exheres esto; siue
ita, *Filius meus*
exheres esto, non
adiecto pro-
prio nomine,
scilicet si alius
filius nō extet.

δὲ πρὸς ἑαυτὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἐξουσίαν, ἢ
ἐγγονόν, ἢ ἐγγόγιον, ἢ πατρὸς ἐγγονόν, ἢ
πατρὸς ἀνδρὸς κληρονομίαις καὶ οὖτοις κλη-
ρονομίοις καὶ ἐκ τούτων ἐξερεδάτω εἰποι-
νται, βαλὺ ὑβρίσας αὐτοῦ πατριάρχῃ
ζώοντι, καὶ ἀνεργῷ) μὴ ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ οἵου
πραγματοποιήσαντες τοῖς γεγραμμένοις
κληρονομίοις περὶ ταύτης περὶ ταύ-
της σφιδάσκει μερὶς ἀφ' ὧν οὐδεμία
εἰς αὐτὸν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμέ-
νοι, εἰς τὸ ἥμισυ γίνε) ἢ περὶ ταύτης
οἱ οἱ, εἰς τὸ ἀναλογισθῆναι οἷον
θεῖς ἐνεστήσατο πρὸς κληρονομίαις, πᾶσι
θυγατέρας, ἢ τ' ἐγγονόν πραγματοποιήσαντες
καταλιπόν· εἰ μὴ ἐξωτικοί εἰσιν οἱ
γεγραμμένοι κληρονομοί, ἢ μὴ θυ-
γάτηρ ἡ γυνὴ οὗτος, λήψεται) ἐξα-
κούγιον· οἱ οἱ θεῖς ἐξωτικοί κληρονό-
μοι ἐξακούγιον· εἰ οἱ οἱ λαμβάνει
τὸ ἀναλογισθῆναι, τότε θεῖς οὐκ ἔστι, ὅ-
σον ἡμεῖς λαμβάνειν, εἰ γὰρ ἀδελφεὸς
ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ, τότε πᾶσι τε
τάριον τ' ὠκυπέτας αὐτῇ μοῖραν· ἐ-
ξωτικῶς δὲ τοῖς, καὶ μόνον nomina-
tim, ἀλλὰ καὶ inter ceteros, ἢ τοῖς
ἀορίστως ἐξερεδατεύειν, ἐν τῇ λέξει.
Οἱ λοιποὶ ἕσονται ἀπὸ κληρονομίας. ¶ Η οὖν
νομινάτιμ ἐξερεδατεύων, ἐγίνετο
τῶτον τ' τέρον· Γίπτο ὁ υἱός μου, ἕσω
ἐξερέδατο. διὸ καὶ ἡ ἀπὸ ὀπιθη-
δέυματος, Ο Γραμματικός ἕσω ἐξε-
ρέδατος. καὶ ἀπὸ τέχνης, Ο χαλκεὺς καὶ
ἀπὸ ἡλικίας, Ο πρεσβύτερος, ἢ ὁ νεώτε-
ρος. καὶ ἀπὸ χωμάτων, Ο λοβικός καὶ ὁ
μέλας καὶ ἀπὸ πάσης φράσεως σα-
φῶς δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον περὶ
σώπον, νομινάτιμ ἐξερεδατεύοντα
ἀποτρεῖ.

filiam habet in potestate, aut nepotem vel neptem, aut pronepotem vel proneptem, neque eos heredes scribat, neque item exheredet, sed tantum ignominia præteritionis aspergat, non est irritum huius testamentum. Verum qui præteriti erant, scriptis heredibus ad crescunt. Est autem ius ad crescendi, veluti ius partis auferendæ. Sed si extranei sint heredes scripti, ius ad crescendi ad dimidiam usque cõpetit: sin verò sui, pro rata. Exempli gratia. Tres aliquis instituit heredes, filiam verò aut nepotem silentio præterit. Si heredes scripti, extranei sunt: filia vel nepos vnum semissem accipiet, & alterum semissem tres illi heredes extranei. Sin verò sui, pro rata accipiunt, hoc est, quadrantem siue tres vncias, quantum accepturi erant, si pater intestatus decessisset, hoc est, quartam partem hereditatis eius. Licebat autem hos non solum nominatim, sed etiam inter ceteros, hoc est, *ad eos* siue indefinite exheredare, dicendo: *ceteri ex heredes sunt.* ¶ Nominatim exheredatio hunc in modum fiebat: *Filius meus ex heres esto.* Sed & à studiis exheredari quis potest ita, *Grammaticus ille ex heres esto.* Et ab arte: *Excusor ille.* Et ab ætate: *Senex ille aut iuuenis.* Et a colore: *Albus ille aut niger.* Et vt in vniuersum dicam, Sermo omnis & locutio, dilucidè explicans personam de qua quis loquitur, exheredationem nominatim perficit.

Filia. prateri-
ta non infir-
mat testamen-
tum: sed scri-
ptis hereditio-
bus adcrefcit: fuis-
in virilem: ex-
traneis: in di-
midiam. adde
Ulpianum tit.
22. §. 16. 3.
Paul. fentent.
4 §. 21. Gaium
2 tit. 3. §. 2.
b Ignominia
videtur fieri
exhereditatis i-
pfa exhereda-
tione.
c περὶ τοῦ νότου
feu ius adcref-
cendi quid. ad-
de §. ult. fup. de
donationib. §.
ult. fup. per
quas perfonas.
d Ius adcref-
cendi prateri-
tis liberis pro
quaparte com-
petat.
e Filius qui
in potestate, ff.
non hares infti-
tuitur, nomina-
tim (hoc quid
fit v. l. 1. 2. 3.
ff. de liber. &
pofthumis: l. 4.
Cod. qui testa-
ment. exhere-
dari debet: re-
liqui heredes
viriusque se-
xus aut inno-
minatim, aut
inter ceteros
ut hic & apud
Ulp. 22. §. 20.
f Inter ceteros
exheredare, ni-
hil aliud quā
dogetur feu
indefinite &
haud nomina-
tim exhereda-
re (ut ita, cete-
ri omnes filij,
filiaeque omnes
exheredes fun-
to l. 35. ff. de libe-
ris) opponitur
exheredationi
qua fit nomina-
tim, de qua
mox dicetur.
g quod & o-
rator §. 35. E

*leg. 8. e. i. h Nominatim exheredat, qui nomine vel pronomine vel cognomine exhereditari adiecto eum exheredat, sed et si nomen ὀνόματι
διωμένος, τυχὼν, ἢ λυγίος, χεῖματος α διiciatur. adde l. nominatim. 34 ff. de condit. & demonstrat. 90. ff. de legat. 3. j Exheredatio qui-
busvis verbis, idoneis tamen, fieri potest.*

a Ulp. 12. § 21.
l. 9. l. 12. ff. de li-
ber. & posthu-
mis.

b adde l. 12. in
ff. de liberis.
c Ulp. 12. § 21.
l. 3. circa finem
Co. de heredi-
b. instituendis.

d Hoc inter ce-
teros exhereda-
re est. l. 25. ff.
de liberis &
posthumis.

1 ¶ Oportet autem eum, qui testamentum condit, non liberorum tantum, qui in rerum natura sunt, sed & postumorum curā gerere, eosque vel heredes scribere, vel exheredare. Nā si præteriti sint, simul atque nati fuerint, testamentum rumpunt. Neque est hīc vlla differentia inter filium aut filiam, aut nepotem vel neptem. Nam si prætercantur, valet quidem testamentum ex scriptura sui, sed posthumus postea agnato aut posthuma, rūpitur, & inutile redditur propter ipsorum scilicet præteritionē. Non igitur ex seipso & scriptura sui irritum est, sed per natiuitatem rumpitur. Vnde si contingat, ut mulier ex qua postumus nasci sperabatur, abortum faciat, nihil obstat quominus heredes scripti hereditatem adire possint. ¶ Et feminini quidem sexus postumæ vel nominatim vel inter cæteros exheredantur. Nam si dixerit testator: Ille mihi heres esto, ceteri exheredes sunt: per verba hæc exheredari videtur postuma. Verumtamen ne turpissimo aduersus scriptum heredem iudicio, ubi nata fuerit consistat, dicens: non de me cogitauit testator, quippe qui & ignorauerit me: iccirco & legata ei relinqui oportet. Ut ita scilicet dicat testator: Ille mihi heres esto, ceteri exheredes sunt, postuma vero mea, si qua nascetur, centum solidos lego. Hoc enim ita facto, dicemus ei: testator de te inter cete-

1 ¶ Δεῖ γὰρ τὸν διατεταγμένον, καὶ μόνον τῷ ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τῷ ποσούμῳ αφορπιδὰ πένδεσσι, καὶ γραφεῖν τοῦτοις κληρονόμοις, ἢ ἀποκληροποιεῖν. ἐπεὶ τοῖς κατελείπονται δὲ τῶν ποιούσι τὴν διαθήκην. καὶ ἐκ τούτων ὁρεῖν ἐν ταῦτα διαφοραὶ ἔσονται, ἢ διχατὸς, ἢ ἐγγόνος, ἢ ἐγγόνου. κατελείπονται δὲ τῶν μὲν γὰρ αὐτῶν, ἢ ἑρῶν) ἢ διαθήκη ἀμα τῇ γραφῇ. ἐν γὰρ τῇ μὲν ταῦτα τελεῖται καὶ τὸ ποσούμῳ, ἢ τὴν ποσούμῳ, ῥήγνυται ἢ διαθήκη καὶ πᾶσα ἀνεργεῖται ἐντελευτῇ, δηλονότι τῇ κατελείπονται τῶν αὐτῶν. ἐκ δὲ αὐτῶν ἀνεργεῖται τῇ γραφῇ, ἀλλὰ ἐν τῇ διαθήκῃ ὅτι εἰ συμβῇ τὴν γυναικαὶ δὲ ἢς ὁ ποσούμῳ ἢ λήξειτο τίς κτεσθῆναι ἀβλαβῶς, ἀνεμπερίστωσι οἱ σκεπτοὶ κληρονόμοι ἀδικοῦσι τὴν κληρονομίαν. ¶ Αλλὰ εἰ μὴ δὴ λείπει ποσούμῳ, ἢ nominatim ἢ inter cæteros, ἐξ ἐρεδατῶν) εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ τεστάτωρ, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστωσαν ἀποκληρονομήσαντες τῶν τῶν ῥημάτων, ἐξ ἐρεδατῶν δὲ δοκεῖ ἢ ποσούμῳ πλεονέκτηται, ἵνα μὴ μὲν τὸ τελεῖται ἀναίχυντον εἰσέρχεται δίκην πρὸς τὸ σκεπτόν κληρονόμον λέγουσα, ὅτι οὐκ ἐνεθυμήθη πρὸς ἐμοῦ ὁ τεστάτωρ, ὅποτε καὶ ἡγνόει με δεῖ ληγὰς αὐτῇ κατελείπειν ἵνα οὕτως εἴπῃ ὁ διατεταγμένος, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ δὲ ἔστωσαν ἀποκληρονομήσαντες, τῇ δὲ πλεονέκτηται μοι ποσούμῳ, ληγὰς δὲ ἔχοντες νομίματα. Τούτου γὰρ οὕτως ἔχοντες, λέγουμεν αὐτῇ, ὅτι πρὸς

1. ¶ Posthumi quoque liberi, vel heredes institui debent, vel exheredari. Et in eo par omnium conditio est quod & filio posthumus & quolibet ex cæteris liberis, siue foemini sexus, siue masculini, præterito, valet quidem testamentum, sed postea adagnatione posthumi, siue postumæ rumpitur, & ea ratione totum infirmatur. Ideoque si mulier, ex qua postumus aut posthuma sperabatur, abortum fecerit: nihil impedimento est scriptis heredibus ad hereditatem adeundam.

¶ Sed foemini quidem sexus personæ, vel nominatim, vel inter cæteros exheredari solent: dum tamen si inter cæteros exheredarentur aliquid eis legatur, ne videtur præterita esse per obliuionem.

¶ Masculos vero posthumos, id est filios, & deinceps, placuit non aliter rectè exheredari, nisi nominatim exheredaretur, hoc scilicet modo,

Quicumque mihi filius genitus fuerit, exheres esto.

2. ¶ Posthumorum autè loco sunt & hi, qui in sui heredis locum succedendo, quasi ad gnascendo fiut parentibus sui heredes: ut ecce, si quis filius, & ex eo nepotem, neptemve in potestate habeat, quia filius gradu præcedit, is solus ius sui heredis habet, quamvis nepos quoque & neptis ex eo in eadem potestate sint. Sed si filius eius viuo eo moriatur, aut qualibet alia ratione exeat de potestate eius, incipit nepos neptisve in eius locum succedere: & eo modo iura suorum heredum quasi adgnatione nascuntur.

Ὁὖ πῶ inter ceteros ἐξαίρεται ὁ
ρεδατίζοντα, ἀμέλει καὶ ληγάτον τοιαυ-
τέλιπε· οὗ ἀρρενας ὁ ποσύνμοις, τὰ
τέσιν ὕον ἐγγονον, περὶ ἐγγονον, ἤρεσε,
μὴ ἄλλως ὁξερεδατοῦ εἶναι, εἰ μὴ νο-
μινάπμι καὶ ἀποῖον ὄνομα δυνάτ' εἶ-
πεν ὅτι τὰ μὴ πῶ τεχθέντες ἐγγόνμοι,
ὅτι τὰς δὲ δηλώσας τούτων πρὸς ὅπως,
ἵνα εἴπωμεν, ὅς τις δὴ ποτὲ μοι παῖς
τεχθῇ, ἀπόκληρος ἔστω. ἢ ἵνα εἴπω, ὁ
μέλλων πᾶσι τῶν δὲ τῶν ἐμῆς γα-
μεῖν ἀπόκληρος ἔστω. ¶ Εἰσὶ καὶ ἕτεροι
τῶς ποσύνμοις ὁμοιοῦτες, οἱ πινες τὰς
περὶ λαμβάνοντες καὶ βαθμὸν τοῦ
τῆς τῆς αὐτοῦ, ὅσοι γινώσκουσιν ὅτι τὰς
τοῦ τὰς δὲ αὐτοῦ εἶχεν ὕον ὑπεξέσπον,
καὶ ἐκ τοῦτου ἐγγονον ἢ ἐγγόνμοι ἀλλ'
ὁ μὲν ὕος καὶ καὶ τοῦτο. διὰ τὸ μὴ περὶ
λαμβάνειν· ὁ δὲ ἐγγονος ἢ ἐγγόνμοι
περὶ οὐ πο. μὲν τῶν, διὰ δὲ τὸ περὶ
λαμβάνειν, ὑπὸ τῶν οἰκείων πατέρων, ἐκ
εἶχον παρ' ἐαυτοῖς τὸ τοῦτον. διὰ τὸ δὲ
μὲν ἐγγὺ τῶν ὁφείλων φρονεῖν ἵνα
ποιήσας, περὶ δηλονότι τῶν καὶ τῶν
γὰρ φησὶ κληρονόμον ἢ ὁξερεδατίζοντα
ἀλλ' ὁ δὲ ἐγγόνμοι, ἢ τῶν ἐγγόνμοις, ὁ δὲ αὐτοῦ
ἔτοι γὰρ ἐκ ὁντες τοῦτοι, ἐὰν περὶ τε
τὰς δὲ αὐτοῦ, οὐτε ἴψο ἴψο, ἢ γοῦν αὐ-
τῶν τῶν δικαίω αὐτοῦ ποσύνμοι πῶ
διὰ τὸν καὶ, οὐτε περὶ αὐτοῦ δυνάτ'.
ταῦτα γὰρ τῶν τοῦτον ἵνα ἀλλ' εἰ μὲν
μέχρι τέλους ἐσώζετο μοι τὸ αὐτὸ καὶ
μακαλὰς ἐλέγετο ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ
εἰκὸς ἐμῶν ζώντων τὸ μέλλον περὶ αὐτοῦ
ὁξερεδατίζοντα, ὁ δὲ ἐγγόνμοις, ἢ τῶν
ἢ ἐπειδὴ ἐτυχεν ἀξιώματος πατρικίου,
ἀείσκει λοιπὸν ὁ ἐγγόνμοις, ἢ τῶν ἐγγόνμοις,

ceteros exheredationem scripsit. itaque profectò & legatum tibi reliquit.

¶ Postumos vero masculini sexus ut filium, nepotem, pronepotem, non aliter exheredari placuit, quàm si nominatim id fiat. Et quomodo nomen eius dicere possumus, qui necdum natus est? Dicimus id hunc in modum declarari posse, ut dicamus: *Quisquis mihi filius natus fuerit, exheres esto: aut, qui ex illa uxore mea nascetur, exheres esto.*

^a Posthumus quemadmodum heres nominatus institui possit, cum nondum sit, atque ita, cum nondum nomen habeat.

2. Sunt & alij quidam posthumorum loco, qui suo herede priore in gradu, mortuo, sui fiunt. Ut in hac specie. Habebam filium in potestate, & ex eo nepotem vel neptem. Et filius quidè mihi suus erat, propterea quòd nemo eum præcederet: nepos verò vel neptis, in potestate quidem mea erant, sui mihi non erant: propterea quòd ante eos pater ipsorum esset. Si iam ego testamentum faciam, cuiusnam curam mentionemque habere debeo? Et certum est, filij: eumque aut heredem scribere aut exheredare. Non igitur nepotis aut neptis? Non. Hi ergo, cum sui non sint, si prætereantur, neque efficient, ut testamentum ipso iure non subsistat, neque scripto heredi ad crescere poterunt. Hæc enim suorum propria sunt. Et si quidem hic rerum habitus usque ad finem servetur, omnia illa rectè dicta sunt. Quòd si fortasse me adhuc viuentem, media illa persona, ex potestate mea abeat, vel morte vel per Patricia fortè dignitate: iam nepos neptisve

^b Posthumorum loco seu non vere posthumus, qui illi sint, adde l. posthumorum. l. 13 ff. de liberis & posthumis: adde 2. Gaium 3. §. 3. ubi etiam duo posthumorum genera facit, unum eorum qui post patris mortem: alterum eorum qui post testamentum patris nascuntur.

velut agnatione quadam
& instar postumorum
suis suave inuenitur. Nam
cum ante sui non fuerint,

a Posthumum nunc sui fiant. Et quem-
rum proprie admodum postumi per
eorum qui natiuitatem, ita & isti per
postumorum successionem in locum
loco habentur
familia.

b v. l. Gallus
29 §. Nunc de
lege Velleia, i
et sequentib.
ff. de liber. &
posthum. Vlp.
22 § 19.

c Vlpianus 22.
§. emancipa-
tos 23.

d §. emancipa-
ti §. 9. ff. de ha-
reditat. ab in-
testato.

e Ex hoc loco
discimus hic
apud Iustinia-
num legendum
esse, promittit,
non, permittit.
f. Bonorum
possessio contra
tabulas quib.
desunt.

ut non satis legibus fir-
mum, irritum & inuolidum
efficiunt. Idque lege Julia
Velleia prouisum est. Quae
ad similitudinem postu-
morum exheredari eos
docuit, hoc est, nepotem
quidem nominatim: ne-
ptem verò vel inter cete-
ros, dum tamen hic lega-
tum ei detur.

3 §. Filium quis habebat,
aut filiam emancipatos. Hic
si testamentum faciat, quod
ad ius civile attinet,
heredes eos scribere, aut
exheredare non cogitur.
Nam eos propter capitis
diminutionem, quam passi
sunt, lex duodecim Tabu-
larum ignorat. §. At praetor
respectu ad naturalem co-
gnationem habito, & fi-
lios hos nouit, & emanci-
patos quoque heredes scri-
bi iubet. Quod si id testa-
tor nolit, masculi nomi-
natim exheredentur, fe-
minae vel nominatim vel
inter ceteros.

Quod si
neque heredes scripti, ne-
que ut dictum est, exhe-
redati fuerint, bonorum
possessionem eis Praetor
contra tabulas dat. Per
tor omnes, tam foeminini sexus, quam masculini si heredes non
dantur iubet: virilis sexus, nominatim: foeminini verò, inter ceteros: quia si neque
instituti fuerint, neque ita ut diximus ex hereditate, permittit eis Praetor contra tabu-
las testamenti bonorum possessionem.

ὅτι οὐδὲν ἄλλο, ὡς περὶ ὅτι τε, γέντες, μι-
μοῦντοί τε τῷ τῷ αὐτοῦ ποσούμεν μὴ
ὄντες γὰρ πάλαι οὗτοι, νυνὶ γένοντο οὗτοι.
ἢ ὡς περὶ αὐτοὶ ποσούμεν, τὰς τοιαύτας, καὶ
ἔτοι τῇ ἐπαναβάσει, ῥᾶπτε ποιοῦσιν
τὴν δὲ δὴ κλην. §. ἵνα μὴ οὐδὲ καὶ νῦν
οὗτοι ἐπαναβάσειν ὁ ἔργον οὗτοι ῥᾶπτε
ποιήσῃ τὴν δὲ δὴ κλην ὡς περὶ αὐτὸν τὸν
ἔργον καὶ τὸν ἔργον, ἢ τὸν ἔργον ὁ φέλλω
γράφειν κληρονομίαις, ἢ ἐξαιρεδαίσεως
νομιναίῃ ποιεῖν· εἰ δὲ ἀρκεῖται
δοῦναι, τῇ ἐπαναβάσει, ὅτε τὸ μέτρον δι-
λονόπῃ ἀρκεῖται ὡς περὶ ἔλθῃ, ὡς μὴ
ἐννόμως ἢ ἀφαισμηδύλῃ, ἀκυροῦσι τὴν
δὲ δὴ κλην· ἢ τῷ τῷ Ἰαλίῳ Βελλείῳ
νόμῳ εἶρη). ὅς τις νόμος καὶ μίμησιν
τῶν ποσούμεν, ἐξαιρεδαίσεως αὐτοῦ εἶπε
γράφει. Τούτοις τὸ μὴ ἔργον νομιναί-
ται, ἢ inter ceteros· μὴ δόσεως δὲ
ληγάτου, τὰς θυγατέρας, ἢ ἔργον.

3 §. Εἴτε τις υἱὸν, ἢ θυγατέρα ἐμαγ-
κίπαται. §. δὲ ἀπὸ δέ μὴ οὗτοι ὅτι καὶ
τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν ἐκ ἀνάγκης
ζεταῖ γραφὴν αὐτοῦ κληρονομίαις, ἢ
ἀποκληρῆς ποιεῖν· ἀγνωστοὶ δὲ γὰρ εἰσι
τὰς δωδεκάδεκτα. διὸ καὶ ὑπέστησαν
καπτις διμνητίζοντα. §. ὅτι ὡς αἰτῶρ
πρὸς τὴν φυσικὴν ὁρὴν συγγένειαν, οἱ δὲ
καὶ τοῦτοι παῖδες, καὶ κληρονομίαις τούτοις αὐτοῦ
ἐμαγκίπατοις γραφὴν κληρονομίαις
εἰ δὲ μὴ βέλει) ὁ δὲ ἀπὸ δέ μὴ οὗτοι, οἱ μὴ
ἀρκεῖται νομιναίῃ ἐξαιρεδαίσεως
σαν· αἱ δὲ θήλειαι καὶ νομιναίῃ, καὶ in-
ter ceteros. Εἰ δὲ μὴ τὰς γραφῶν
κληρονομίαις, καὶ τὰς εἰρηται ἐξε-
ρεδαίσεως, δίδωσιν εἰς αὐτοῖς ὁ
αἰτῶρ τὴν κληρονομίαν f. δι-

¶ Ne ergo eo
modo rumpatur
eius testa-
mentum, sicut
ipsum filium,
vel heredem in-
stituere, vel no-
minatim exhe-
redare debet
testator, ne non
Iure faciat te-
stamentum: ita
& nepotem, ne-
ptemve ex fi-
lio necesse est
ei vel heredem
instituere, vel
exheredare: ne
fortè eo viuo,
filio mortuo,
succedendo in
locum eius ne-
pos, neptisve,
quasi agnatio-
ne rumpat te-
stamentum. Id
que lege Julia
Velleia proui-
sum est: in qua
similis exhere-
dationis mo-
dus ad similitu-
dinem posthu-
morum demon-
stratur.

3 §. Emancipa-
tos liberos lu-
re civili, neque
heredes insti-
tuere, neque ex-
heredare neces-
se est: quia non
sunt sui here-
des. §. Sed Prae-

des. §. Sed Prae-

ἢ ὁ μὲν υἱός, ἢ γυνὴ ἐξ ὧν παῖσαν
λήψεται τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς.
ἢ ὁ θυγάτηρ, ἢ γυνὴ ἐξ ὧν, τοῦτον
λαμβάνει ὅσον ἐκέρδαινε διὰ τὴν προ-
σταυξήσεως ἕστα ὑποχρέωσις.

4. ¶ Adopti-
ui liberi, quan-
diu sunt in po-
testate patris
adoptiui, eius-
dem iuris habē-
tur, cuius sunt
iustis nuptiis
quæsit. Itaque
heredes insti-
tuendi, vel ex-
heredandi iunt
secundum ea,
quæ de natura-
libus eposui-
mus. ¶ Emanci-
pati verò à pa-
tre adoptiuo,
neque iure ci-
uili, neque eo
iure, quod ad
edictum Præ-
toris attinet,
inter liberos
connumerantur.
¶ Qua ratione
accidit, vt ex
diuerso, quod
ad naturalem
parentem atti-
net, quandiu
quidem sunt in
adoptiua fami-
lia, extraneorū
numero ha-
beantur, vt eos
neque heredes
instituire, ne-
que exheredare
necesse sit: cum
verò emancipa-
ti fuerint ab a-
doptiuo patre,
tunc incipiant
in ea causa esse,
in qua futuri

erunt, si à naturali patre emancipati fuissent.

quam filius aut nepos to-
tam defuncti hereditatē
accipit: filia verò aut ne-
ptis, quantum si in pote-
state esset, lucraretur per
ius adcrefcendi.

4. ¶ Hæc habeto in mo-
dum præiuræ cuiusdā in-
spectiois. Si quem ado-
ptauero in filiū, hic mihi
& lege & natura filius e-
rit: lege quidem propter
adoptionem ipsam: natu-
ra verò, propter legē. Na-
tura enim lex in se con-
tinet. Tantisper autē na-
tura huius filij parer esse
videor, dum causa adop-
tionis durat. ¶ Quod si eū
emancipauero: cum hic sit
actus legitimus, legē quæ
ex adoptione contabatur,
dissoluit. Porro lege iam
extincta, simul discedit &
natura, tanquā eo amisso,
quo continebatur. His ita
pro fundamento quodā re
inspectis, vide nūc cetera.
Filiam tibi ego meam in
uxorem dedi: natus est fi-
lius, & in tua scilicet erat
potestate. Rogatus eum
mihi dedisti in adoptio-
nem. Quæstiois est vter
nostrius huius in testa-
mento suo mentionē fa-
cere & curam gerere de-
beat? Et dicimus, qd ego
pater adoptiuus. Per ado-
ptionem enim hic eiusdē
iuris habetur, cuius sunt
ex iustis nuptiis quæsit.
Quemadmodum igitur
iustum filium meum, qui
in potestate mea est, he-
redem cogor scribere, aut
secundū ea, quæ diximus,
exheredare, ita & hūc ado-
ptiuū. Tu verò pater na-
turalis, scribere eum here-
dem non cogeris. Nam
neque lege ubi filius est,
quia in potestate eum
non habes. Neque natura,
cum ego per legē natu-
ralis ei esse pater videar:

a Adoptati
quemadmodū
quo sensu
nobis filij, vbi
uolunt & φύσει
dicuntur.
b Lex naturā
in se continet.
c Emancipa-
tio νόμος
est actus ille
legitimus a ci-
tatur: ut qd s.
sup. quibus
modis in pa-
tris potestate
soluitur. ubi
dixi.
d Emancipa-
tio adoptio-
nis effectus tol-
litur.
e Adoptiuos
nominatim he-
redes instituere
aut exhere-
dare, parentes
naturales, &
adoptiuos an
quemadmodū
teneantur.
f Adoptiuū
naturalis
filij similitudo
g Emancipa-
ti, parentibus
a quibus emā-
cipati sunt, le-
gimus filij nō
consentur.
h Legitimū
aut lege libe-
ri non censē-
tur, qui non
sunt in potestate
parentum.
i Non hoc
vult, omnē a-
doptiuū pa-
trē filio ado-
ptiuo natura-
lem patrē esse:
nec enim ado-
ptiuus filius
extraneo pa-
trē adoptiuo
filius est natu-
ralis sed in hys
paragaphis, a-
d præsum finem
g' à patre na-
turali.

a Quod hic nec fieri possit, ut duos patres naturales quis habeat. Quod si ego cum emācipauero, neque iure referri debet, ciuili, neq. eo iure quod ex edicto Prætoris venit, inter liberos connumerā-
dicatur, Nemi- nē duos siui- patres natura- les habere posse referri debet, ad patrē pro- prie ac vere sumptum: ut patris appella- tione aut aut- dem caps perso- nas inuad intel- ligamus. Nec enim ita re- rum ipsarum natura probi- bet vni ac ei- dem plures pa- rentes esse na- turales.
 b l. 4 Cod. de liberis prateritis.

c Mares & feminae legib. xij. tabularum ad successionē intestati pari- ter vocantur. d. Exaquatī sunt igitur masculū, femi- na nati, posthu- mi: filius fami- lias, emācipati

e di φύσις αὐ- τῶν dicuntur, qui in vtero sunt, sed & in rerum natura esse. l. 26. ff. de statu. & alibi, perinde ac si in reb. humanis. l. 7 ff. de statu. ac iam nati l. 2 §. 6. ff. de ex- cus. tut. non ta- men proprii homines l. 9. in fi. ff. ad l. Falc. d. f. l. penult. C. de adopt.

patres naturales quis ha- beat. Quod si ego cum emācipauero, neque iure referri debet, ciuili, neq. eo iure quod ex edicto Prætoris venit, inter liberos connumerā-
 dus est. Quapropter neq. ego eū scribere heredem cogor, neque naturalis pa-
 ter id facere cogetur. In ea enim causa filius hic erit, quasi à te naturali pa-
 tre emancipatus fuisset.

5 ¶ Sed hæc quidē olim obtinebant. Verūm Im-
 peratoris nostri constitu-
 tio nullā esse in testamē-
 tis voluit differentiā in-
 ter masculos & feminas:

propterea quod vtrāque æquē personā ad procrea-
 tionē liberorū idoneam natura produxerit. Sed & illinc apertum est, nullū esse inter eos discrimen, quod lex duodecim Ta-
 bularū mares iuxta ac fe-
 minas ad successionē in-
 testati vocauerit. Quin & Prætor legem duodecim
 Tabularum sequutus vi-
 detur, & ideò simplex ac
 simile ius, in filiis & filia-
 bus & ceteris per virilem
 sexū descendētibz, non
 natis tantū, sed etiam po-
 stumis, nec filiis familias
 modò, verūm & emanci-
 patis introduxit: ius itēq.
 ut siue sui essent filij, siue
 emancipati, nisi heredes
 instituerētur, nominatim
 exheredarentur. Etenim
 si prætereantur, æquē re-
 stamēta ex ipsa scriptura
 ipsorum reddunt inutilia
 & iniusta, siue sui sint, siue
 emācipati, siue in rerum
 natura, siue in vtero cōsti-
 tuti postea nascantur. ¶ Por-
 rò in adoptiuis specialem
 quādā obseruationē inue-
 nit in alia quadam cōsti-
 tutione Imperator noster

habent, siue iam nati sint, siue adhuc in vtero constituti postea nati sint. ¶ Circa ado-
 ptiuos autem filios, certam induximus diuisionem, quæ in nostra constitutione, quam
 super adoptiuis culimus, continetur.

ἔδειξεν ὅτι δύο φυσικοὺς πατέρας ἔχειν
 δύναται· εἰ δὲ ποιήσῃ αὐτὸν ἐμμανικὴν, οὐτε
 τὸ πολιτικόν, οὐτε τὸ πραι-
 τωρεα μεταξὺ τῆς πατρὸς συννεύ-
 μηθήσε· ἔκδοιτο ἔτι καὶ ἀναγκά-
 ζομαι γράφειν αὐτὸν κληρονόμον, ἔδ-
 ο φυσικὸς πατήρ ἀναγκασθήσε· τὸ
 πραιτωρεῖν ἔτι καὶ ἔστιν ὅτι ὡς εἰ ὑπὸ
 τοῦ φυσικοῦ πατρὸς γέγονεν ἐμμαν-
 κίπαιτος.

5 ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν·
 δὲ τὰς β' γ' γέροντες ἡμετέρῃ βασι-
 λέως, μηδεμίαν εἴδη βελομένην δὲ
 φορὰν ἐν δὲ δὲ ἀρρένων καὶ θυγατέρων.
 ἐκείτηρον γὰρ πραιτωρεῖν, πραιτὸς πατρὸς
 γέννησιν ὅτι τῆς οὐσίας ἢ φύσεως
 πραιτῶν, καὶ καὶ τὸν δὲ δὲ, μὴ εἴ-
 τινα μεταξὺ αὐτῶν δὲ δὲ, ὅτι ὡς ὁ
 δουδεκαδελτος c. 1. δὲ δὲ δὲ οὐ-
 μοίως ἀρρένας καλεῖ καὶ θυγατέρας καὶ
 πραιτῶν ὅτι ἀπολαθῆσας φαίνεται τὰς
 δουδεκαδελτω, ἀπλοῦς δὲ δὲ, καὶ
 ὁμοιον εἰσηγήσατο νόμον, ὅτι ὡς καὶ
 θυγατέρας καὶ πατρὸς τῶν δὲ δὲ ἀρρένο-
 ρονίας καταγομένων, ἔμνονον τεχθέν-
 των ἢ δὲ, ἀλλὰ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ
 μόνον ὑπὸ τῶν δὲ δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐμμανικὴν
 τῶν καὶ ἐκείλων εἴτε τοῖς εἰσι πατ-
 ρὲς, εἴτε ἐμμανικὴν, εἰ μὴ γράφοντα
 κληρονομοί, ἰομνάται αὐτῶν δὲ δὲ
 δατοὺς γίνεσθαι πραιτῶν δὲ δὲ γὰρ
 ὡς αὐτῶν ἀκυρῶν δὲ αὐτῶν τῶν γὰρ
 τῶν δὲ δὲ, εἴτε τοῖς εἰσιν, εἴτε ἐμμαν-
 κίπαιτοι, εἴτε εἰσιν ἐν τῇ φύσει, ἢ καὶ πο-
 σούμοι ὄντες καὶ ταῦτα τεχθῶσι. ¶ Ε-
 πὶ δὲ τοῖς δὲ δὲ πατρὶ, ἰδὲ δὲ δὲ
 τινὰ ἐπενόησε πραιτῶν τῶν ἐτέρῃ
 αὐτῶν δὲ δὲ, ὅτι δὲ δὲ δὲ ἡμῶν

5. ¶ Sed hæc quidē vetustas introducebat. nostra verò cō-
 stitutio inter masculos & foe-
 minas, in hoc iure nihil inter-
 esse existimans: quia vtrāq. per-
 sona, in hominū procreatione
 simili nature of-
 ficio fungitur, & lege antiqua
 duodecim tabu-
 larum omnes si-
 militer ad suc-
 cessionem ab in-
 testato vocabā-
 tur, quod & Prætores po-
 stea sequuti es-
 se videtur, ideo simplex ac simi-
 le ius, & in fi-
 liis, & in filia-
 bus, & in cate-
 ris descendē-
 tibus per viri-
 lem sexum per-
 sonis, non solū
 iam natis, sed
 etiam posthu-
 mis, introduxit:
 ut omnes, siue
 sui, siue emanci-
 pati sint, vel he-
 redes instituan-
 tur, vel nomina-
 tim exhereden-
 tur: & eundem
 habeant effectū
 circa testamen-
 ta parētum suo-
 rum infirmāda,
 & hereditatem
 auferendam, quem filij sui,
 vel emancipati

Βασιλεὺς, ὡς τὸ θεῖον δὲ τῷ ὑοδε-
τυμῶν.

6. ¶ Sed si in expeditione occupatus miles testamentum faciat, & liberos suos iam natos vel posthumos nominatim non exheredauerit, sed silentio præterierit, non ignorans an habeat liberos: silentia eius pro exheredatione nominatim facta valere, constitutionibus Principum cautum est.

7. ¶ Mater vel avus maternus, necesse non habent liberos suos aut heredes instituere, aut exheredare: sed possunt eos silentio omittere. nam silentium matris, aut avi materni, & cæterorum per matrem ascendentium tantum facit, quantum exheredatio patris. Neque enim matri filium filiamve, neque avo materno nepotem nepotemve ex filia, si eum eamve

6 ¶ ὁ ἀπὸ τῆς ἐν ἐξπιδίτῳ δὲ-
γων δίδετο· αὐτὸς οἰκείους παῖδας ὄντας ἐν φύσῃ, ἢ γου κυφοροθυμῶν οὐτε κληρονόμους ἐγράφε, οὐτε νομινάπμ ἐξερεδάτῳσεν· ἀλλ' ὕβρισην αὐτῶν παρὰ τὴν ζῶντι ζητήσιν εἰ ἐρρωται αὐτῶν ἡ δὲ θεὸς καὶ φανερὸν ἐπὶ εἰ μὲν ἡπίστατο πύτοις ὑπόστασιν, καὶ μνήμην αὐτῶν οὐκ ἐποίησατο, ἡ σιωπὴ αὐτῶν νομινάπμ ἐξερεδάτῳσεν· ὁ δὲ λαμβανέται, ὡς βούλονται αἱ βασιλικαὶ δὲ ταξίς βῆσιν ἐρρωται αὐτῶν ἡ δὲ θεὸς καὶ εἰ ἡ γνῶσις, ἰπσο ἰure αὐτοῦσας τὸς ὅσιν αὐτῶν ἡ δὲ θεὸς καὶ.

7 ¶ Μητὴρ ἢ γου πάππῳ πατρὸς μητρὸς δὲ πατὴρ, ἐκ ἀναγκάζον αὐτὸς ἰδιοῖς παῖδας γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερεδάτῳσεν· ἀλλὰ δὲ αὐτῶν τούτοις ἀποσιωπῶν· ἡ γὰρ σιωπὴ τῆς μητρὸς ἢ τῆς πάππας τῶν ἰσχύουσιν, ὅσιν ἡ τῆς πατρὸς ἐξερεδάτῳσεν. οὐδὲ γὰρ μητὴρ τῶν ἰσχύουσιν, ἢ τῶν θυγατέρων, οὐδὲ πάππῳ τῶν θυγατέρων ἐγγονον, ἢ ἐγγόνων, ἀναγκάζον γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερεδάτῳσεν, ἀμέλει παρὰ τῶν γρόμῶν, οὐδὲ ἀπὸ τῶν πολιτικῆς βοηθῶν νομοθεσίας, ἐπὶ ὅσιν παρὰ τῶν κοινὰς βλάσιν αὐτοῖς ἐπαγγέλλει δὲ καταχλῆ· πάντα γὰρ ὅτι τῶν βούων, ἐπὶ μὲν τῶν παυομῶν ἐπὶ βούων ἡ κατατῆται, ἐπὶ αὐτοῖς ἐπὶ εἰσὶν παρὰ τῶν βοήθεια, ὡς ἐργῶν μὲν μικρὸν ἢ στερῶν.

sanctissimus, quam de adoptivis edidit.

6 ¶ Miles in expeditione agens, testamentum fecit: liberos suos iam natos aut posthumos, neq. heredes scripsit, neq. nominatim exheredavit, sed contumelia præteritionis affecit. Quæsitum est, an valeat testamentum? Et dicimus: si liberos hos habere se sciuit, nec mentionem eorum habuit, præteritionem hanc pro exheredatione nominatim facta accipi (sicut Principum constitutionib. cautum est) & valere testamentum eius. Quod si nesciuit, ipso iure testamentum eius non subsistit.

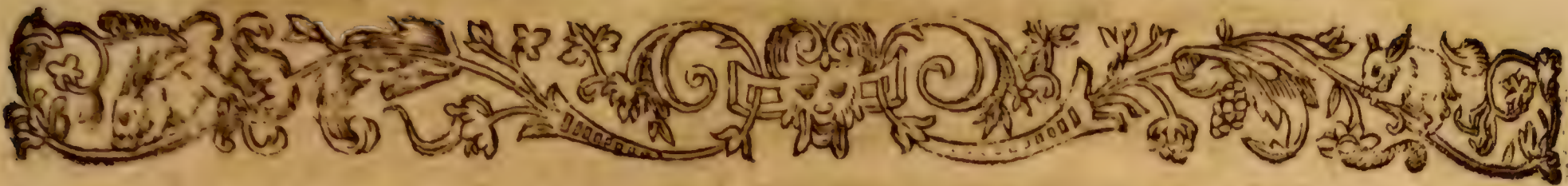
7 ¶ Mater vel avus maternus liberos suos heredes instituere aut exheredare necesse non habent, sed silentio præterire possunt. Matris enim aut avi materni silentium, non minus potest, quam patris exhereditio. Nam neque mater filium aut filiam, neq. avus nepotem nepotemve ex filia, heredes instituere coguntur aut exheredare. Itaq. præteriti, neque auxilium à iure civili habent, neq. rursus Prætor eis bonorum possessionem contra tabulas pollicetur. Hæc enim suis constituta sunt, non his, qui sui esse desierunt. Sed aliud eis adminiculum servatur, quod paulo post dicemus.

a Gordiani & Philippi l. 10. Cod. de test. militis b l. 9. cum sequentibus. C. de testament. milit.

c Exheredare silentio liberos suos potest, mater, avus, & que maternus ut hic, sed & miles l. 10. Cod. de testamento militis Qui ita exhereditati, iure civili ac Prætorio deservit, querelam tamen inofficiosa habent.

d hoc est, infra titu de inofficiosa testam.

heredem non instituat, exheredare necesse est, siue de iure civili quæramus: siue de edicto Prætoris quo Prætor præteritis liberis contra tabulas bonorum possessionem permittit: sed aliud eis adminiculum servatur, quod paulo post vobis manifestum fiet.

DE HEREDIBVS IN-
STITVENDIS.

TIT. XIV.

a vel ἐνδο-
ς 38. Eclog 9.
adde tit. Di-
gestorum &
C. de heredib.
instituentis.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩ Ν

κληρονομῶν κατὰ σέως

Τίτλ' Ιδ.

DE HEREDI-

BVS INSTI-
TUENDIS.

TIT. XIV.

In testamentis hoc etiam considerandum est, An qui institutus sit, iure potuerit institui, necne. Proinde recte quaeritur, utrum heredes instituere possimus quosvis liberos homines. Servos proprios (qui proprii servi dicantur) excepto uno casu: servos alienos (qui alieni dicantur). 1. Servus à domino testamento manumissus, si in eadem causa, id est si servus mansit, si à domino non manumissus inter vivos, si alienatus, quemadmodum liber fiat. 2. Servus hereditarius. 3. plurimumve an quemadmodum recte heres instituat. 4. Unum & plures in infinitum à nobis institui posse. 5. In assem aut assis partes heredem institui posse. & quid si unus tantum in semisse heres institutus, hoc est assem contraxerit: quid si testator duodecim assis partes excesserit. 6. Quid si plures nullis partibus expressis instituti, quas partes habeant? Quid si quidam certis partibus: unus vero vel plures nullis partibus expressis instituti, pro qua parte hi vel inter se vel cum illis succedant, siue assis partes aliqua desint, siue as ipse sit expletus. 7. Quid si heredibus ex certa parte institutis pars assis aliqua vacet, aut as ipse excedatur, pro qua parte illis adcreseat vel decreseat. 8. Quid si quibusdam ex parte ad integrum assem aut dupondium institutis, quidam alij sine parte instituti, pro qua parte ij succedant. 9. Pure vel sub conditione recte heredes institui, at non ex certo tempore aut ad tempus, & hoc casu diem haberi pro superuacuo. 10. Sub conditione impossibili institutos, manere institutos reiecta conditione. 11. Sub pluribus conditionibus institutos coniunctim, utrique conditioni: disiunctim institutos, alterutri conditioni obsequi teneri. 12. Ignotos recte heredes institui.

Post tradita de institutione & exheredatione liberorum doctrinam, & illud dicere necesse est, quas alias personas heredes scribere possimus. Heredes igitur instituere permissum est, tum liberos, tum servos: nec nostros modo servos, sed & alienos. Sed nostros quidem servos olim secundum plurimum Iurisconsultorum sententiam, haud aliter instituere licebat, quam cum libertate. Hodie vero & sine libertate servi institutio valet ex constitutione Imperatoris nostri, quæ servos & servis heredibus, sine libertate institutos

b Heredes instituere possimus non modo liberos homines sed & servos: servos inquam, & nostros & alienos.
c Ulpianus 22. §. 7.
d Heredes, servos nostros etiam sine libertate instituere possimus.
e l. penul. Cod. de necessariis servis heredibus instituendis.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ὡς ὅτι τῇ ἐνστάσει, καὶ ὡς ἐρεδαίσιον τῶν πατρῶν ἐποισάμεθα, ἀναγκάζον εἶπεν, καὶ ὅποια ἄλλα περὶ ταύτων ἀμείβεσθαι κληρονομίας γραφείν ὅ δὲ ἀμείβεσθαι τὸ μὲν οἰκέτας τὸ δὲ ἐλδοτέους καὶ ἐμὸν ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ ἀλλοξίους οἰκέτας. Ἀλλὰ αὖ μὲν ἡμετέρας οἰκέτας, παλαιὰ μὲν καὶ πρὸ τῶν πλείονων νομικῶν νόμων, αὐχέστερος, εἰ μὴ cum libertate γραφείν ἐξελύσθαι. σήμερον ὅ καὶ δίχα ἐλδοτείας, καὶ οἰκέτας ἐνστάσις ἐρρώ, ἐκ διατάξεως ἐτὲ ἡμετέρων βασιλέως, καὶ τῆς καὶ sine libertate γραφείν

Heredes institui re permissum est, tam liberos homines, quam servos: & tam proprios, quam alienos. Proprios autem olim quidem secundum plurimum sententias non aliter, quam cum libertate, recte instituere licebat. hodie vero, etiam sine libertate, ex nostra constitutio ne heredes eos instituere per-

missum est. Quod non per innovationem induximus, sed quoniam æquius erat, &

Atilicino placuisse Paulus suis libris quos tam ad Maturium Sabinium quam ad Plautium scripsit, refert.

¶ Proprius autem seruus etiam intelligitur, in quo nudam proprietatem testator habet, alio usufructu habente.

¶ Est tamen casus, in quo nec cum libertate utiliter seruus à domina heres instituitur, ut constitutione diuorum Seueri & Antonini cauetur, cuius verba hæc sunt: Seruum adulterio maculatum, non iure testamento manumissum ante sententiam ab ea muliere videri, qua reus fuerat eiusdem criminis postulata, rationis est. Quare sequitur, ut in eundem à domina collata heredis institutio, nullius momenti habeatur.

¶ Alienus seruus etiam intelligitur, in quo usufructum testator habet.

τας αὐτῶν, ἀπολύτως ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ· τὸτο δ' ἔστι καὶ νῦν μὲν ἀνὰ τὴν αὐτὴν δὲ τὰς εἰσὶν ἀλλὰ γνώμην νομικῶν ἀκολοθήσασα. Ἀπὸ λίκινου δ' ὁ νομικὸς ἐδέξατο καὶ sine libertate τὸ οἰκὸς τοῦ καλῶς ἐνστασιν γίνεσθαι· ὡς ἀναφέρει αὐτὸ Παῦλος ὁ ὁριζῶν· τὸτο μὲν ἐν τοῖς ἀδ. Μαβύριον Σαβίνου αὐτῶν βιβλίοις, τὸτο δ' ἐν τοῖς ἀδ. Πλαυτίου. ¶ Ἡ μετὰ τὴν δ' οἰκὸς τοῦ νομικοῦ καὶ νῦν μὲν, ἔστι τὸ εὐφροκτον ἐτέρω τῷ δὲ ἀπορήσαντες, γυνὴν ἐπὶ αὐτῷ περὶ τὴν εὐφροκτίαν ἔχοντα. ¶ Ἐστὶ δ' ὁρεῖν ὅτι ἐν τῷ δὲ ἀποδοξονδέμα, πότε τις τὸ οἰκὸς τῶν, οὐδὲ cum libertate γράφει κληρονόμον ἰχυρῶς, καὶ τὸ δὲ ἀποδοξονδέμα Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου τῷ δὲ δειοτάτων, ἡ τις χώραν ἔχει ἐπὶ τοῦτου δέματος· ἀπὸ δὲ τῶν τις κατηγορεῖται καὶ Τιτίας, λέγων αὐτὸν ὑποστίχον τὸ ἰδίον οἰκὸς τοῦ μοιχῶς δὲ μήπω περὶ αὐτοῦ τὸ δὲ δικασθεῖν ἢ εἰρημῶν Τιτία τῇ δὲ τῶσα, τὸ εἰρημῶν Στίχον cum libertate ἐνεστήσατο κληρονόμον· καὶ τὸ ἐκείνης τῇ δὲ ζήτησις γέγονεν, εἰ ἔργῳ τῇ δὲ ἐνστάσεως, καὶ οἱ εἰρημῶν δειοτάτοι βασιλεῖς αὐτῶν ἔλαβαν, τὸ οἰκὸς τῶν ἐντοχῶν ὄντα τῇ μοιχείᾳ, καὶ ἰχυρῶς ἐν τῇ δὲ ἀποδοξονδέμα δὲ ἀποδοξονδέμα τὸ δὲ δικασθεῖν, ὑπὸ ἐκείνης αὐτῆς δὲ ἀποδοξονδέμα ἡ τις ὡς ὑποπερὶ τῶν τῶν ἐγκλήματι κατηγορεῖται ὡς οὐδ' ἢ ἐνστάσις ἢ ἐπὶ τῶν τοιούτων γνώμην δούλων, πάσης ἰχύος ἐστὶν ἐκείνης. ¶ Ἐπειδὴ δ' ἡ εἰρημῶν καὶ τὸ ἀλλότριον οἰκὸς τῶν καλῶς γράφειν ἡμᾶς κληρονόμον, ὁφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριος ἐστὶ καὶ νῦν μὲν, ἐφ' ᾧ ὁ Τεσάτωρ οὐδ' εὐφροκτον εἶχεν.

ad hereditatem sine impedimento admittit. Neque id per innouationem introductum est, sed ex sententia quorundam veterum: Nam & Atilicinus Iuriscōsultus id sequutus est, ut seruus & sine libertate recte institueretur: sicut prudentissimus Paulus, cum in libris ad Maturium Sabinium, cum in libris ad Plautium refert.

¶ Seruus autem noster & is intelligitur, cuius alij usufructum concessimus & nos in eo nudam proprietatem habemus.

¶ Inuenias autem mirabilem quendam casum, in quo nec cum libertate seruus utiliter à domina heres instituitur, ut constitutione diuorum Seueri & Antonini comprehensum est, quæ locum habet in hac specie. Quidam aduersus Titiam accusatione instituerat, dicens eam cum seruo proprio Stichum

adulterium commisisse. Iudicio nondum absoluto, dicta Titia moriens, dictum Stichum cum libertate heredem instituit. Quæsitum est post mortem eius an heredis institutio valeretur? Et quidem hi, quos diximus, Diui Principes rescripserunt, Seruum adulterij reum non utiliter ante finem iudicij in testamento manumitti ab ea domina, quæ eiusdem illius criminis rea postulatur. Hæc igitur in tali specie serui institutio nullius momenti est.

¶ Quoniam vero dictum est, & alienum seruum utiliter à nobis hæc edē scribi: sciendum est & eum alienum esse in quo testator usufructum habebat.

a Nostri dicitur id etiam cuius usufructus alienus est, ut hic. adde c. 25. ff. de ver. significat. & per contrarium alienum id dicitur, in quo usufructum habemus in f. infra eodem. b l. 48. § 2. ff. de heredib. instituendis.

c recte dicitur id est maculatum dixit, non κατηγόρησε, nec enim duo, mas scilicet & famina, rei adulterij simul fieri possunt. l. 8. c. ad l. Iuliam de adulteriis: atque ita in l. his verbi 48. § 2. ff. de heredib. instituendis legendum videtur, maculatum, non accusatum d. Alienum id nobis, in quo nudum habemus usufructum, ut hic: proprium vero id etiam cuius usufructus alienus ut sup. eodem dixi.

1 ¶ Quando autē seruum meum heredem instituo, siue cū libertate, siue sine libertate (neque enim interest, ut iam diximus) si quidem meus manserit, liber fiet, & necessarius mihi heres. ¶ Sin verò eū testamēto meo superstes, manumifero, voluntarius fiet heres, & liberum ei erit, aut adire aut non adire. Necessarius enim esse non potest, dū vtrumque ex domini testamēto non habeat, hereditatem scilicet & libertatem.

b hoc est si viuo testatore manumissus
Vlp. 22. §. 12.
in princip.

¶ Quod si eum non manumifero, sed alienaue- ro: noui domini iussu adiens, illi hereditatem adquirat. Alienatus enim & meus non permanens, neque liber, neque heres esse potest, etiam si cum libertate heres institutus fuerit, quoniam dominus à libertatis datione destituisse videtur, propterea quod eum alienauerit.

c Vlp. d. §. 12.
in fine.

d Alienatus seruum libertatem illi testamento datam reuocare intelligitur.

e Vlp. 22. §. 13.

f adde §. 3. sup. per quas personas cuique acquiritur obligatio.

¶ Et hæc quidem de seruo nostro. Alienus autē seruus heres institutus, si eiusdem domini perman- serit: iussu illius hereditatem adiens, ipsi eam ad- quirat. Sin verò alienatus fuerit, aut viuo testatore, aut post mortem eius an- tequam domini iussu ad- iret, tūc noui domini ius- su adire poterit. Quod si viuo testatore à domino suo manumissus fuerit, aut post mortem eius an- te aditionem: suo arbi- trario utpote liber adibit.

1 ¶ Ηνίκα ὃ τ' ἐμὸν οἰκέτιον γράψω κληρονόμον cum libertate, καὶ sine libertate, ἀδελφοὺς γὰρ καὶ ἀδελφὰς, εἰ μὲν μὲν τελευτῶν ὑπὸ τ' ἐμῷ διαποτεῖαν ἐλδ'δερος γνήσεται, καὶ νεκρὰ εἰς μοι κληρονόμος. ¶ Εἰ ὃ ἐπιζήσας τῇ διαθήκῃ ἔχον ἐλδ'δερόσω, βολουτὰ εἰς γνήσεται κληρονόμος, ἐν παρρησίᾳ ἔχων τὸ ἀδιτεύσαι, ἢ μὴ νεκρὰ εἰς γὰρ δύνα) εἰ) οἷα τὰ δύο ἐν τ' τῷ διαποτέου μὴ δυνάμενος ἔχειν διαθήκης. Τὰ τε- σὶ τ' κληρονομίαν, ἢ τ' ἐλδ'δερίαν.

¶ Εἰ ὃ μὴ ἐλδ'δερόσω μὲν αὐτ', ἐν ποιήσω ὃ, κελεύσῃ τῷ νέῳ διαποτέου ἀδιτεύσας, ἐκείνῳ παραπορεύει πῶν κληρονομίαν αὐτὸς γὰρ ἐκποιήσας, ἢ μὴ μέλλας ὑπὸ τ' ἐμῷ διαποτεῖαν, ἔτε ἐλδ'δερος, οὔτε κληρονόμος εἰ) δυνά)· εἰ ἢ cum libertate ὡς ἐν σαδείας, δοῦναι γὰρ ὁ διαποτέος ἀφίστα- σθαι τ' ὅτι τῇ ἐλδ'δερίᾳ δοτέως, κα- δότι αὐτ' ἐξεποίησε. ¶ Ταῦτα μὲν ὅτι τ' ἡμετέρου δούλου· εἰ εἰ τ' ἀλλότριον οἰκέτιον ἐνστήσεται κληρονόμον, εἰ μὲν μὲν εἰς τὰ αὐτῶν διαποτέως, κελεύ- σῃ αὐτὸς πῶν κληρονομίαν ἀδιτέων, αὐτῶν πῶν παραπορεύει. εἰ ὃ ἐκ- ποιήσῃ ζώντος τ' διαποτέως, ἢ γοῦν ἢ μὴ τῷ πῶν ἀδιτέως ἢ κέ- λουσι αὐτὸς, πῶν καὶ ταῦτα παρασάξει τῷ καὶ τῷ διαποτέου, ἀδιτέων διωρησέ) εἰ ὃ ζώντος τ' τεσάρτερος ἔτυχεν ὑπὸ τ' ἰδίᾳ διαποτέου ὁ δούλος ἐλδ'δερο- δέας, ἢ ἢ μὴ τῷ πῶν ἀδιτέωνος, ὡς ἐλδ'δερος γέγονας, ἢ τ' οἰκείαν ἐξεσίαν ἀδιτέως.

1. ¶ Servus autē à domino suo heres institutus, siquidem in ea- dem causa ma- serit, fit ex testa- mento liber, he- réque ei neces- sarius. ¶ Si verò à viuo testato- re manumissus fuerit, suo arbi- trario adire here- ditatem potest: quia non fit he- res necessarius, cū vtrumque ex domini testa- mento non con- sequatur.

¶ Quod si alie- natus fuerit, ius- su noui domini adire heredita- tem debet, & ea ratione per eū dominus fit he- res. nam ipse alienatus, neq. liber, neque he- res esse potest, etiam si cum li- bertate heres institutus fue- rit. destituisse n. à libertatis da- tione videtur dominus qui eū alienauit.

¶ Alienus quo- que seruus he- res institutus, si in eadem causa durauerit, iussu eius domini a- dire heredita- tem debet: Si verò alienatus fuerit ab eo, aut

viuo testatore, aut post mortem eius, antequam adeat, debet iussu noui domini adire. At si manumissus est viuo testatore, vel mortuo, antequam adeat, suo arbitrio adire po- test hereditatem.

2 ¶ Seruus e-
tiā alienus post
domini mortē,
rectē heres in-
stituitur.

2 ¶ Εχε ταῦτα ὡς ἐν περθεωείᾳ·
 ὧν αὐτὸς δι' ἑσέως διυμνάσθαι γράφειν
 κληρονόμος· τούτου καὶ αὐτὸς οἰκέτας· ὁ
 γὰρ οἰκέτης ἀπερόσκαπος ὢν, ἐκ τῶν οἰ-
 κείων χαρακτηεῖ(ε)· β δεσπότης ταῦ-
 τα περθεωρήσας, ὅρα λοιπὸν τὸ προ-
 κείμενον· τίτις εἶχεν οἰκέτην λεγό-
 μενον Σπῆρον, ἐνεσησάμην ἐγὼ τῇ εἰρη-
 μῳ Σπῆρον, κληρονόμον, ἔτιως εἰπὼν,
 Ἔστω μοι κληρονόμος Σπῆρος, καὶ τῷ
 πλὴν τίτις τῶν οἰκείων δεσπότης· ζητῶμεν
 μή τι ἡ δαδῆκη ἀνυπόστατος ὅσιν, ἐπε-
 δὴ τίτις τῷ πλὴν τῆσας ἐκ ἑσίν ἐν φύσει,
 ἵνα πρὸς αὐτὸν ὁ οἰκέτης χαρακτηε-
 ῖ· ἢ ἀλλ' ἤρεσεν ἄνευ τῶν ἐσίων τῶν δα-
 δῆκης ἐρρώδης· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ
 φείεσιν ὁ τίτις ὁ γεροντὴς αὐτῶν δε-
 σπότης, ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ τὸ ἀσάματον
 τῷ πλὴν κληρονομίας, καὶ ἐρεδιταειὸς
 ὅσιν οἰκέτης.

¶ Quia & cum hereditariis seruis est testamēti factio. Nondū enim adita hereditas, personę vicem sustinet, non heredis futuri, sed defuncti: cū etiam eius qui in vtero est, seruus recte heres instituitur.

¶ Μετὰ τὴν ἐρεδιζαείων οἰκετῶν, ἔχο-
μεν Τεσσαρτὸν φακτίονα· ἡ γὰρ κλη-
ρονομία, μὴ πω ἀδιτάδεῖσα, πρὸς
σωπιν ἐπέχον δοκεῖ τῇ Τηλοτήσαντος,
οὐ τῇ ἑωμύκ κληρονόμῃ· ὅτι γὰρ τὸ
ἀληθές ἐστι, δῆλον ἐντεῦθεν· εἰ τις τε-
λοτήσῃ πᾶσα κυφορὸς μύρον ἐκα-
ταλιπὼν, τῇ τῇ Τηλοτήσαντος οἰκέτῃ
καλῶς δυνάμα, γράφει κληρονόμον
ἢ μὴ πω τεχθέντος τῆ ποσούμῃ· καί τοι
τῇ ἀλλότριον ποσούμον· ἀλλότριος δέ
ἐστιν ὅς περὶ μύρον· ἐκ ἐστὶ μοι οὕτως·
ἐσυχάρῃ μοι γράφειν οἱ παλαιοὶ
κληρονομοὶ καί τοι, εἰ τὸ ἀσώματον τῇ
κληρονομίας, τὸ πρὸς σωπὸν ἐπεῖχε τῇ
ἑωμύκ κληρονόμῃ, ἐκ ὁρῶς ὅς ἐρε-
διζαίει οἰκέτης ὅπῃ τῇ παρὸντος ἐ-
γράφει κληρονόμῃ· δέματος,

2 ¶ Hęc habeto in mo-
dum cuiusdā pręuię spe-
culationis. Quosdominos
heredes instituere possu-
mus, horum possumus &
seruos. Nam seruus cū
personam non habeat, à
domino suo designatio-
nem accipit. Hęc est prę-
uia speculatio: Vide nunc
cetera. Titius seruum ha-
bebat, Stichum nomine.
Hunc ego Stichum ita he-
redem scripsi, Stichus post
mortē Titij domini sui, mihi
heres esto. Quęsitū est, an
testamentum non subsi-
stat: Nam mortuo Titio,
nemo est in rerum natu-
ra, ex cuius persona desi-
gnationē seruus habeat.
Sed tamen placuit, here-
dis institutionem valere.
Etenim vt maximē domi-
nus eius Titius non super-
sit, tamē in hereditate, &
hereditarius est seruus.

¶ Porro cum servis hereditariis testamenti factionem habemus. Quoniam hereditas nondum adita, personæ vicem sustinere videtur defuncti, non heredis futuri. Quod autem id verum sit, vel hinc apparet. Si quis moriens posthumum relinquat: nam etiam nondum nato postumo, defuncti servum vtiliter heredem instituere possum, quamvis alienum posthumum (est autē alienus postumus, qui si nascatur, suus mihi nō est futurus) veteres mihi heredem instituere nō permittunt. Atqui si hereditas personam sustineret futuri heredis, non vtiliter in hac specie, hereditarium servum, heredem instituissem.

a l. 31. in prin-
 cip l. 52 ff. de
 heredibus in-
 stituendis. Ulp.
 22. §. 1.
 b $\chi\alpha\epsilon\alpha\tau\tau\eta\pi\iota$
 $\zeta\epsilon\delta\eta$ hic nihil
 aliud quam
 designari & de
 monstrari.

c Hereditas
us seruus, ani
aditam here
ditatem here
institutui potest
hoc enim. cas
hereditas do
minag^o defun
eti locum ob
net. dixi ad l
e non minus 31
in f. l. 52. ff. d
heredib. insti
tuendis.
d πρὸς τὸν
ἐπ' ἐχειν τ
τελευτήσαν
λος, est vicer
ut hic & l
cum defun
eti sustiner
d. l. 31.
c κυοφορέμε
fi vos, posthu
mus, qui in v
tero est, qu
post mortem
meam nasci
tur. adde au
tem huic loc
l. 64. ff. eod. s
28. inf. de leg
tis.
f Posthumu
alienus qui

a Sic in l. ser-
uus communis
67. ff. de ad-
quir. heredit.
hic, proportio-
ne dominij.

b Puta colle-
gium, vel cor-
pus certum ta-
men. l. 1. §. si
autē collegiū.
25. ff. ad Tre-
bell. an. Ali-
cū incerta per-
sona heres in-
stitui non po-
test. Ulp. 22.
4. Paul. 3 sent.
4. §. 16. l. 9. §.
heres ff. de he-
redib. instituē.
adde §. incer-
tis 25. inf. de le-
gatis ut & in
certum corpus
Ulp. 22. §. 5.
c Hereditas
in uncias ple-
runque diuidi-
tur: & qua
unciarum no-
mina: adde l.
seruum 50. in
ff. eod.

f l. 13. §. pater-
familias. 1. ff.
eod. Paul. 3.
senten. 4 § 19
gl. 2. §. 2. ff.
de honorū pos-
sess secundum
tabulas.

3 ¶ Complures, vnus e-
rāt serui domini. Seruum
hunc ego heredem insti-
tuere possum. Et dummo-
dò cū singulis eorum te-
stamenti factionē habue-
rim, vnicuiq. dominorum
pro parte dominica, here-
ditas mea acquiritur.

4 ¶ Possum autem & v-
num & plures, & vsque
ad infinitum heredes in-
stituere.

5 ¶ Hereditas plerumq.
in duodecim diuiditur vn-
cias. Et vniuersa hæc he-
reditas appellatur, ha-
bētque partes in sese, quæ
ab vncia per propria no-
mina vsque ad assem ap-
pellantur. Sunt autem hæ:
Vncia, duodecima pars
hereditatis. Sextās, id est,
duæ vnciæ, sexta pars.
Quadrans, quarta pars,
hoc est, vnciæ tres. Triēs,
tertia: quæ vncias quat-
tuor efficit. Quincūx ter-
tia pars & duodecima,
hoc est, quinque vnciæ. Se-
mis, dimidia: hoc est, vnciæ
sex. Septunx dimidia cum
duodecima. hoc est, septē
vnciæ. Bes, duæ partes è
tribus (Græcè διμοιον) siue
octo vnciæ. Dodrans, duæ
partes è tribus cum duo-
decima. Id valet vncias
nouem. Dextans, duæ par-
tes è tribus cum sexta, id
est, vnciæ decem. Deunx,
duæ partes è tribus, cum
quarta, hoc est, vnciæ vn-
decim. As, vnciæ duode-
cim. ¶ Porro non vtiq.
semper patrimonium de
quo testator testamētum
condit, in duodecim vn-
cias diuidi oportet: tot e-
nim vnciæ assem absol-
uūt, quot testator volue-
rit. Si quis igitur, verbi
gratia, vnum heredē scri-
pserit in semissem, id est,
in vncias sex, totus as in
sex vnciis erit. Neq. enim
dicimus fore vt heres scri-
ptus semissem accipiat &
qui ab intestato venient,

3 ¶ Πολλοί πινες ἐδέσπον οἰκέτου
ἐνὸς διωάματι τὸν γραφεῖν κληρο-
νόμον, καὶ ἐν ᾧ πρὸς πάντας ἔχω τετα-
μένην φακίωνα, pro parte a domi-
nica, τουτέστι πρὸς τὰ μέρη τῆς δεσπο-
τίας ἐν ἑκάστῳ ἢ ἐμὴν δεσπορευμένη
σεται κληρονομία.

4 ¶ Διωάματι καὶ ἑνα, καὶ πολλοῖς, καὶ
εἰς ἀπέραντον γραφεῖν κληρονόμους.

5 ¶ Ἡ κληρονομία ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον,
εἰς δωδέκα (δραρεῖ) οὐγκίας, καὶ
αὕτη μὲν ἡ πᾶσα κληρονομία, αὖτε
πρὸς αὐτοὺς ἔχει ὅ ἐν αὐτῇ ταῦ-
τα τὰ μέρη, ἰδὲν ἔσας ἔχοντα πρὸς
σημείας, ἀπὸ οὐγκίας μεχρὶ αὐτῆς
λίξας. δέστι ὅ ταῦτα. e Vncia τὸ δω-
δέκατον μέρος τῆς κληρονομίας. Sex-
tans, τουτέστι τὸ δέκκιον, ὅπερ ὅσον ἑκ-
τὸν μέρος. Quadrans, τὸ τέταρτον, ὅπερ
ὅσον ἑξήκοντα. Triens, τὸ τρίτον, ὅπερ
ποιεῖ τριάσaras οὐγκίας. Quincunx,
εἰς τὸν δωδέκατον, ὅ ποιεῖ πέντε οὐγ-
κίας. Semis, τὸ ἡμισυ, ὅ ποιεῖ ἑξ οὐγ-
κίας. Septunx, τὸ ἡμισυ καὶ δωδέκα-
τον, ὅ ποιεῖ ἐπὶ αὐτῇ οὐγκίας. Bes, τὸ δι-
μοιρον ὅ ποιεῖ ὀκτώ οὐγκίας. Dodrans,
τὸ διμοιρον καὶ δωδέκατον, ὅ ποιεῖ ἐν-
νέα οὐγκίας. Dextans, διμοιρον ἑκτόν,
ὅ ποιεῖ δέκα οὐγκίας. Deunx, τὸ δι-
μοιρον τῆς τρίτης ὅ ποιεῖ ἐνδεκά οὐγκίας.
αὖτε δωδέκα οὐγκίας. ¶ Οὐ πάντως ὅ
δωδέκα οὐγκίας τῆς δεξίας (εἰ) δεῖ,
εἰς αὐτὴν δραρεῖ) ὅ τεταμένην ὅσαυτα
τῶν οὐγκίας τῆς λίξας ἀποτῆξιν ὅσας
αὐτὸς δραρεῖ μετὰ βεληθῆ. εἰ δὲ ἑνα πρὸς
ἐνεσησάτο κληρονόμον, λόγου χάριν,
εἰς ἑξ οὐγκίας, ἢ πᾶσα λίτρα ἐν τῇ ἑξ
οὐγκίας ὅσον οὐδέ τὸ λέγομεν, ὅ-
τι ὁ μὲν σκεῖπτόν τας ἑξ οὐγκίας
λαμβάνει, οἱ δὲ ὅς ἀδραρεῖτου

3. ¶ Seruus
aut plurium, cū
quibus testamē-
ti factio est, ab
extraneo insti-
tutus heres, vni-
cuique domino-
rum, cuius iussu
adierit, pro por-
tione dominij
acquirat heredi-
tatem.

4. ¶ Et vnum
hominem, &
plures, vsque in
infinitum, quot
quis heredes ve-
lit, facere licet
5. ¶ Hereditas
plerumque diui-
ditur in duode-
cim vncias, quæ
assis appellatio-
ne continentur.
Habent autem
& hæ partes
propria nomi-
na ab vncia vs-
que ad assem, vt
puta hæc, sex-
tans, quadrans,
triens, quincūx,
semis, septunx,
Bes, dodrans,
dextans, deunx.
¶ Non autē vti-
que semper duo-
decim vncias ef-
ficere oportet. nam
tot vnciæ assem
efficiunt, quot
testator volue-
rit: & si vnum
tantum quis ex-
semisse (verbi
gratia) heredē
scripserit, totus
as in semisse e-
rit.

Neque enim i-
dem ex parte te-
status, & ex par-
te intestatus, de-
cedere potest:
nisi sit miles, cu-
ius sola volun-
tas in testando
spectatur.

¶ Et è contra-
rio potest quis
in quantaluncun-
que voluerit,
plurimas vncias
suam heredita-
tem diuidere.

6 ¶ Si plures
instituantur he-
redes, ita de-
mū in hoc casu
partium distri-
butio necessa-
ria est, si nolit
testator eos ex
æquis partibus
heredes esse. Sa-
tis. n. cōstat nul-
lis partibus no-
minatis, ex æ-
quis partibus
eos heredes ef-
fe.

¶ Partibus aut
in quorundam
personis expref-
fis, si quis alius
fine parte nomi-
natus erit, si qui-
dem aliqua pars
affi deerit, ex ea
parte heres fit.
Et si plures fine
parte scripti
sunt, omnes in
eandem partem
concurrunt.

ταὶ ἐξ· παλιν ὅς αὖ καὶ ταυτ' ἐν δξα-
θήκῃς, καὶ ἐξ ἀδξαθέου κληρονομήσας
ἔδωκε, ὡς αἰωότης ἢ καὶ παύ. νο-
μος γὰρ αὐτοῖς ὅτι ἐν τ' δξαθήκῃς ἢ
βούλησις, ὡς ἔχει ἀμέλει ὡς αἰωότης
δξατὶ θέρμερος, ἐὰν εἴπω, Ἐστω μου ὁ
δεῖνα κληρονόμος εἰς ἑῖς ἑγκίας,
ταῖς ἐννέα οἱ δὲ ἀδξαθέου λαμβάνου-
σιν δωκά) δέ τις δξατὶ θέρμερος. ¶ Ω-
στερ εἰς ἐλάττονας οὐκίας συστῆλθῃ
πλὴν λίξαν, ἔπω καὶ εἰς πλείονας ἐκ-
τείνῃν αὐτὴν οἷον δωκά) λέγειν, Ὁ δεῖ-
να ἔστω με κληρονόμος εἰς ὅκτω οὐκ-
κίας, καὶ ὁ δεῖνα εἰς ἐπτά.

6 ¶ Εὰν πολλοὺς γράψω κληρονόμους
θέλω ἢ αὐτοῦ δὲ ἴδου τ' ἐμὴν δξαθέ-
ξασιν ὡς αἰωότης, ἀρκεῖ τὸ sine d parte
γράφαι αὐτοῦ λέγοντα, Ὁ δεῖνα, καὶ ὁ
δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα ἔστωσαν μου κληρονό-
μοι οὐκίας γάρ μου μὴ ὀνομάσαν-
τος, τὸ ἴδον αὐτοῖς προσχρησέσθαι. εἰ ἢ
θέλω δὲ αὐτῶν μερὸν αὐτοῦ κλη-
ρονομήσαι, τότε ex certa parte αὐ-
τοῦ γράφειν χρὴ καὶ λέγειν, Ὁ δεῖνα εἰς
τέσσερας, ὁ δεῖνα εἰς ἑξ, ἔστωσαν κλη-
ρονόμοι. ¶ Τίς ἢ ὅπῃ πολλοὺς γράψας
κληρονόμους, ὅπῃ πᾶν μὲν δὲ ἐφώνη-
σα τ' οὐκίας μόν, ἐνεσησάμην ἢ ἕνα
fine parte· ἀρα πόσον λήψεται ὁ fine
parte; καὶ λέγομεν, ὅπῃ εἰ μὲν ὑπο-
λιμπανέται τῇ λίξᾳ, τυχὸν γὰρ Περ-
μον ἔγραψα κληρονόμον εἰς πέντε οὐκ-
κίας, Σεκουῦδον εἰς ἑῖς, Τέρπιον εἰς
δύο· εἶπον ἢ, Καρπὸς ἔστω μου κληρο-
νόμος, ἢ ἔπος, Καρπὸς καὶ κουίντος, καὶ
σέξτος, ἔστωσαν μοι κληρονόμοι. τό-
τε λέγομεν, ὅπῃ εἰς τὸ διούγκιον ὁ εἰς
ἢ καὶ οἱ ἑῖς, οἱ fine parte γράφον-

alterum femissem. Quo-
niam paganus pro parte a l. 1. 7. ff. de re
testatus, & pro parte inte-
status decedere nō potest: b l. 6. in f. ff.
quamvis omnino miles
possit, cuius voluntas, qua
liscunque sit, in testamen-
tis pro lege h. etur. Ita-
que si miles testamentum
ordinans ita dixerit: Ille
mibi ex quadrante heres sit,
dodranti hi qui ab inte-
stato veniunt, accepturi
sunt. ¶ Porro autē quem-
admodum a testatore
in pauciores vncias cōtra-
hi potest, ita & in plures
extendi potest. Exempli
gratia, dicere potest: Ille
mibi ex besse heres esto, & il-
le ex septunce.

6 ¶ Si plures instituā he-
redes, & ex æquis partib.
effice eos heredes velim: si
fice eos sine partibus in-
stitui: Ita, Ille & ille mibi
heredes sumo. quamvis e-
nim ego vncias non no-
minē, tamen ex æquo suc-
cedent. Sin verò ex inæ-
qualibus eos partibus esse
velim heredes, tūc ex cer-
ta parte instituere necesse
est, & dicere: Ille mibi ex
triente, & ille ex femisse he-
redes sumo. Quid ergo? si
pluribus institutis heredi-
bus, partes in quorūdam
personis expressi, & vnum
aliquem sine parte insti-
tui, quantum accepturus
est, qui sine parte institu-
tus est? Et dicimus, si qui-
dem aliqua desit affi pars,
(forte enim, Primum in-
stitui ex quicunque, Secun-
dum ex quadrante, & Ter-
tium ex sextante: & addidi,
Quartus mibi heres esto: vel,
Quartus & quintus & sex-
tus heredes mibi sumo:)
tunc dicimus, vnum il-
lum, aut hosce tres, qui
fine parte instituti sunt,
ex duabus vnciis siue ex

sextante heredes futuros.

¶ Quod si in tres priores totum assem consumpserim, vno ex semisse, altero ex triente, tertioq. ex sextante heredibus institutis: deinde vnum aliquē aut plures e parte subiunxerim: tunc, quoniam nihil assi deest, in quod venire possint, qui sine parte instituti sūt: semis illi aut illis, qui sine parte instituti sunt, dabitur, quasi videatur testator, ex viginti

a Heredes instituti sine parte, si deest heres, si pars data aliqua sit: si non sit, semis bit.

Neque verò interest, primò, an post omnes, an in medio institutus sit is, qui sine parte est.

Vbi que enim eadem ratio & idem effectus est.

¶ Complures heredes institui, ex certis partibus: nec tamen assem in eos consumpsi, sed pars eius adhuc aliqua reliqua est. Pars igitur quæ vacat, ad quem spectabit? Et dicimus, quod pars quæ reliqua est, tacitè scriptis heredibus adcrefcit. Verbi gratia. Tres ex ternis vnciis heredes scripsi, vt iā quadrās vnus sit reliquus. Quadrans hic tacitè singulis heredibus pro parte hereditaria adcrefcet, & in effectū vnusquisque eorum ex quattuor vnciis heres esse institutus inuenietur, perinde atque si singuli in singulos trientes instituti fuissent. ¶ Ex diuerso, si plures ex certis partibus heredes scribā, & ex certa parte scribēdo, duodecim vncias excedā: tacitè cuique id decrefcet, q. superest. Verbi gratia, Quattuor ex quaternis

τεσσάρων. ¶ Εἰ δ' ἐφθασα πῶς λίξαν διαπανήσται εἰς αὐτὸς ἕξ, ἢ μὴ εἰς ἕξ, ἢ εἰς τέσσαρας, ἢ εἰς δύο. ἤ αὖτε κληρονόμον σίνε παρτε ἢ ἐπήγαγον, ἓνα, ἢ ἡ πλείους, ὅτε ἐπειδὴ ἔκ' ἐστὶ τὸ ὑπολιμπανόμενον τῇ λίξας, εἰς δ' δυνάμει λείπειν οἱ σίνε παρτε γραφέντες, τὸ ἡμῶν δοθήσεταί σίνε παρτε, ἢ ὅτις sine parte. ὡς δὲ κεῖν τὸ τεσσεῖς, εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας οὐγκίας διακρίσει. ὥστε οὐδ' ὁ σίνε αὐτὸς παρτε, ἢ τὸ ἐλλείπον τῇ λίξας, ἢ τὸ ἡμῶν τῇ λίξας λαμβάνει. ¶ καὶ ἔ' β' διακρίνομαι πότερον περὶ τοῦ ἐγγράφου ὁ σίνε παρτε, ἢ μὴ πάντας ἢ ἐν μίᾳ πάντων πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ἔσαι ὑποτέλεσμα.

7 ¶ Πολλοὺς ἐνεσησάμην κληρονόμοις ἕξ κέρτα παρτε. ἔκ' ἐδαπανήσα ἢ εἰς αὐτὸς τῇ λίξας, ἀλλ' ἐπὶ ὑπολιμπανέτω πᾶσα τὸ ὑπολὶ φθῆν, εἰς πῖνα διακρίσει. ἢ λέγομεν ὅτι σιωπῆτος ὅτις γραφεῖσι περὶ αὐξεται τὸ ὑπολοιπὸν. οἷον ἕξ ἐνεσησάμην κληρονόμοις, ὑπὸ ξίαν οὐγκιαν, ὡς ὑπολιμπανέτω ἄλλο τριούγκιον τῷ σιωπῆτος ἐκάστω τῷ σιωπῆτων περὶ παρτε ἐρεδιταίᾳ περὶ αὐξήσῃ, ἢ δ' εἰσποταί λοιπὸν ἕξ ὑπὸ τῇ σιωπῆτος εἰς ἐκάστω, αἰὰ τέσσαρας οὐγκίας γεγραμμένῃ, ὡς αὐεὶ ἐνός ἐκάστου εἰς τὸ ξίαν τῇ λίξας ἐνσταθέντος. ¶ Εἰ δ' ἐν τῷ ἐναντίου πολλοὺς ἐνεσησάμην κληρονόμοις ἕξ κέρτα παρτε καὶ ἐν τῇ ἕξ κέρτα παρτε γραφῇ, ὡς ἐβλέπω, ὡς δύο δεκά οὐγκίας, σιωπῆτος ἐνός ἐκάστου τὸ περὶ τῷ ὑπομῆτι. οἷον τέσσαρας ἐνεσησάμην κληρονόμοις, ὡς ἐβλέπω, ὡς δύο δεκά οὐγκίας, σιωπῆτος ἐνός ἐκάστου τὸ περὶ τῷ ὑπομῆτι. οἷον τέσσαρας ἐνεσησάμην κληρονόμοις, ὡς ἐβλέπω, ὡς δύο δεκά οὐγκίας, σιωπῆτος ἐνός ἐκάστου τὸ περὶ τῷ ὑπομῆτι. οἷον τέσσαρας ἐνεσησάμην κληρονόμοις, ὡς ἐβλέπω, ὡς δύο δεκά οὐγκίας, σιωπῆτος ἐνός ἐκάστου τὸ περὶ τῷ ὑπομῆτι.

¶ Si verò totus as completus sit, ii, qui nominatim expressas partes habent, in dimidiā partem vocantur, & ille, vel illi omnes in alterā dimidiā. ¶ Nec interest, si prius, an medius, an nouissimus, sine parte heres scriptus sit: ea n pars data intelligitur, quæ vacat.

7 ¶ Videamus si pars aliqua vacet, nec tamen quisquam sine parte sit heres institutus, quid iuris sit, veluti si tres ex quartis partibus heredes scripti sint. Et constat vacantem partem singulis tacitè pro hereditaria parte accedere, & perinde haberi, ac si ex tertis partibus heredes scripti essent. ¶ Et ex diuerso, si plures heredes scripti in portionibus sint, tacitè singulis decrefcere: vt si verbi gratia) quattuor ex tertis partibus heredes

scripti sint, perinde habeantur, ac si vnusquisque ex quarta parte heres scriptus fuisset.

νόμοις δὲ τὰς ἀφ' ὧν οὐγκίαν ὁ νόμος
ἐξ ἐνὸς ἐκάστου σιωπηρῶς ἀφαιρεῖται
ἀνὰ οὐγκίαν, ἢ ἐξ ἀποτέγματος δὲ
εἰπον) αἰὰ ἑῖς ἔχοντες οὐγκίας.

8 ¶ Et si plures
vnciae, quam
duodecim di-
stributæ sint, is,
qui sine parte
institutus est,
quod dupondio
deest habebit.

¶ Idemque erit
si dupondius ex-
pletus sit, quia
omnes partes
ad assem postea
reuocantur, quā-
uis sint plurium
vnciarum.

9 Heres & pu-
rè, & sub cōdi-
tione institui
potest: ex certo
tempore, aut ad
certum tempus
nō potest, velu-
ti, *Post quinquen-
nium, quān mo-
riar, vel, Ex Ca-
lendis illis, vel, Us-
que ad Calendas
illas heres esto.*
Denique diem
adiectum habe-
ri pro superua-
cuo placet, &
perinde esse ac
si purè heres
institutus esset.

8 ¶ Εἰς ἑσθ' αὖτε πολλοὺς κληρονό-
μοις, ἐξ κέρτα πάρτε, καὶ αὖτε βίω-
τας δύο δεκά οὐγκίας. πρὸς δὲ δεκά ὃ
ἄλλον σὶνε πάρτε ἀρα πύον λήψε-
ται, ὃ σὶνε πάρτε; καὶ φανερὸν, ὅτι ὅσον
εἰς ἀναπλήρουν ἦν δύο λίτραν ὑπο-
λιμωάνε) οἷον εἶπον οὕτως. Πρῶτον
ἔστω μου κληρονόμος εἰς πέντε οὐγκίας,
Σεκουῦδος εἰς ἕξ, Τέρπιον εἰς ὀκτώ. ἔ-
στω δὲ καὶ Κκαρῶς κληρονόμος. λέγο-
μεν τὸ Κκαρῶν τὰς ὑπολοίπους πέντε
οὐγκίας λαμβάνειν ἐννεακάδεκα γὰρ
οὐγκίαι τῷς ἐξ κέρτα πάρτε γραφεῖσι
κατελείφθησαν. ¶ Τὸ βραυτόδιν, εἰ καὶ
εἰς αὐτὸν ἑῖς ἐδαπαίνοσα τὰς δύο λί-
τρας, ἢ καὶ ταῦτα ἐπὶ γὰρ πῶς σὶνε
πάρτε, μίαν λήψεται λίτραν. ὥς εἶ-
ται τὰς πάσας λς οὐγκίας. καὶ ὃ ἥρουν
λς οὐγκίας διωάμαι εἰς μίαν ἀει-
σῆσαι λίτραν.

9 ¶ Κληρονόμον ἢ πύερος, καὶ ὑπὸ
ἀίρεσιν, γραφεῖν διωάμαι πύερος
μεν, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος.
ὑπὸ ἀίρεσιν ὃ, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κλη-
ρονόμος, Si naus ex Asia venerit.
εἰ ὃ δ' ad certum tempus, vel ex
certo tempore ἐκ οὐδὲς γραφεῖται
πὺς κληρονόμος, οἷον, ἔστω μοι ὁ δεῖνα
κληρονόμος, καὶ πρὸς τὰς ἐμῆς
Τηροῦτ, ἢ ἀπὸ καλανδῶν Ιανουαρίων. ἢ
ἐὰν εἴπῃ οὕτως, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κλη-
ρονόμος, ἕως καλανδῶν Ιανουαρίων.
παρακαλεῖται γὰρ τὸ χερόν, τὸ ἀπὸ καλαν-
δῶν ἢ μέχρι καλανδῶν, οὕτως ἔσται
ἢ γραφὴ ὡς πύερος γραμμὴ.

nis vnciis heredes scripti
Lex tacite singulis singu-
las detrahit vncias, & in
effectu singuli singulos
habere quadrantes depre-
henduntur.

8 Item plures ex certis
partibus heredes institui, a l. 17. §. sed
& duodecim vncias egredi expleto asse,
sussum; deinde & alium 4. ff. cod.
sine parte adiunxi, quan-
tum habebit is, qui sine
parte est? Et dicimus: quā-
tum complendo alteri assi
defuerit. Verbi gratia, Sic
dixi: *Primus mihi ex quin-
cunce heres esto, Secundus ex
semisse, Tertius ex besse.* Por-
ro & *Quartus mihi heres e-
sto.* Dicim⁹ futurū, ut Quar-
tus reliquas quinque vncias
habeat. Nouemdecim enim
vnciæ his qui
certas partes habent, reli-
ctæ sunt. Idemque est, si
vtroque asse, hoc est du-
pondio, in tres illos con-
sumpto alium postea sine
parte adiungam. Nam &
hic assem vnum habiturus
est, ut ita triginta sex fiant
vnciæ. Enimvero has vi-
ginti quatuor, aut triginta
sex vncias, ad vnum as-
sem reuocare reducerē-
que possum.

9 ¶ Heres & purè & sub
cōditione institui potest. c. v. tit. ff. de
Purè, *Ille mihi heres esto.* conditionibus
Sub conditione, *Ille mihi institutionum.*
*heres esto, si naus ex Asia ve-
nerit.* Ex certo autē tem-
pore, vel ad certum tem-
pus institui nemo utiliter
potest. Verbi gratia, *Ille
mihi post quinquennium quā
moriar, heres esto, vel à Kalē
dis Ianuariis.* Aut si quis ita
dixerit: *Ille mihi heres esto.*
usque à Kalēdis Ianuariis.
Circūducto enim & pro
superuacuo habito tem-
pore, quod usque ad Ca-
lendas vel à Calendis est,
perinde erit institutio,
quasi purè fuisset facta.

b l. 16. §. ult.
ff. cod.

c v. tit. ff. de
conditionibus
institutionum.

d dixi ad l.
34. ff. de here-
dib. instituend.

10 ¶ Quendam sub con-
 ditione impossibili here-
 dem institui, dicens: Ille
 mibi heres esto, si mare ebibe-
 rit: aut etiam legatum ali-
 cui, fideiue commissum
 vel seruo libertatem re-
 liqui. Condicio hæc im-
 possibilis aufertur, ac pro
 non scripta habetur, & pu-
 rum efficitur, quod here-
 di relictum est.

11 ¶ Hæredem quendam
 sub pluribus condicioni-
 bus institui. Queritur, an
 expectadū sit, donec om-
 nes implere fuerint? Et di-
 cimus: quod si cōiunctim
 adscriptæ sunt, (veluti si
 dixerim: Ille mibi heres esto,
 si capitolium ascenderit, & si
 nauis ex asia venerit, & ille
 consul factus fuerit:) omniū
 expectandus est euentus.
 Sin verò separatim & dis-
 iunctim eas adscripti, di-
 cens: Ille mibi heres esto, si
 capitolium ascenderit, aut si
 Titio dederit decem solidos:

b hoc est, non
 auilibet. (ut
 malè legitur
 in institutio-
 nibus hoc loco)
 sed cui libet. i.
 alterutri, non
 vero utrique.
 c v. l. 11. Co. de
 heredibus in-
 stituendis ad-
 del. 29. Co. de
 donationibus.
 d Hic differt
 à peregrino l.
 1. Cod. cod.

quicumque volet paren-
 do, heres fiet.
 12 ¶ Utiliter & eos quis
 potest instituere heredes,
 quos nunquā viderit. Ver-
 bi gratia. Fratrem aliquis
 habuit peregrè degentem,
 & is ibi liberos creauit. Fi-
 lios eos quos nunquā vi-
 dit, heredes scribere po-
 test. Ignorantia enim re-
 stantis circa heredem, in-
 stitutionem inutilem nō
 facit.

10 ¶ Ενεσησάμεν πινά τὸν ἀδυνά-
 τον ἢ ἀρεσιν κληρονόμον εἰπὼν, ἔστω
 μοι δεῖνα κληρονόμος, εἰ ἂν πῖνῃ ἢ θά-
 λασσαν. ἢ ῥουὴν ἢ ληγάτον ὑπὸ τριαύ-
 πλῳ ἀίρεσιν κατέλιπον πινί, ἢ ῥουὴν φι-
 δείκου μασον, ἢ ἐλδὲ θερίαν οἰκέτη,
 ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀδυνάτου ἀίρεσεως, αὐ-
 τὴ μὴ δὲ γεγραμμένης ὡς λαμβάνε-
 ται, καὶ ποῦρα ὅπου τῆς ταῦ κατὰ
 λειφθέντα τὰ κληρονόμου.

11 ¶ Κληρονόμον ἐνεσησάμεν πινά
 ὑπὸ πολλὰς ἀίρεσας, ζήτημα εἰ δεῖ
 ὡς μαρτυρεῖ ὡς ἔπληροθῶσιν αἱ πα-
 σαι, ἢ λέγομεν, εἰ μὲν cōiunctim
 ἐγράψαν, εἰπον γὰρ, ἔστω ὁ δεῖνα κλη-
 ρονόμος εἰ ἂν ἀνέλθῃ εἰς τὸ καπιτώλιον
 ἢ εἰ ἡ ναὺς ἐλθῇ ἀπὸ Ἀσίας, ἢ ὁ δεῖνα
 γῆν) ὕπατος, δεῖ πασῶν ἀναμνησθῆναι
 ἐκβασιν εἰς separatim, ἢ ὡς ἔλε-
 κτικῶς ταῦτα ἐγράψα εἰπὼν, ἔστω ὁ
 δεῖνα κληρονόμος εἰ ἂν ἀνέλθῃ εἰς τὸ
 καπιτώλιον, ἢ εἰ ἂν δῶ Τίτιζω 100
 μίσματα, οἷαν βέλε) ὅς αὐτῇ ὅπου
 πληθὺν γῆν) σέτ) κληρονόμου.

12 ¶ Ἰχυρὸς τις γράφει κληρονόμου
 ἢ ἐκείνους, οὓς αὐτὸς δέποτε ἐδεάσατο.
 οἷον εἶχε τις ἀδελφὸν ὅτι ξένης ὡς ἔλε-
 γον) ἐπεδοποίησαν ὅτι, δυνά) αὐ-
 τῷ δας τὸ ἀδελφῶ, οὓς ἔκ ἐδεάσατο
 πώποτε, γράφει ὁρῶς κληρονόμου.
 ἢ γὰρ ὡς τὸ κληρονόμον ἀγνοία τὸ ὡς
 περὶ μέρους, πλὴν ἐνστασιν οὐκ ἀνεστῇ.

10 ¶ Impos-
 sibilis conditio
 in institutio-
 nibus & legatis,
 ac in fidei
 commissis, & li-
 bertatibus, pro
 non scripta ha-
 betur.

11 ¶ Si plures
 conditioes in
 institutōibus
 adscriptæ sunt:
 si quidē cōiun-
 ctim, ut putā,
 si illud & illud
 factum fuerit: om-
 nibus paren-
 dum est, si sepa-
 ratim, veluti,
 si illud, aut illud
 factum erit: cui-
 libet conditio-
 ni obtempera-
 re satis est.

12 ¶ Si, quos
 nunquam testa-
 tor vidit, here-
 des institui pos-
 sunt: veluti si
 fratris filios pe-
 regrinantes, i-
 gnorans qui es-
 sent, heredes in-
 stituerit. igno-
 rantia enim te-
 stātis, inutilem
 institutionem
 non facit.

DE VVLGARI
SUBSTITUTIONE.
TIT. XV.

ΠΕΡΙ ΧΩΡΙΚΗΣ^a
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.^b
ΤΙΤΛΘ ΙΕ.

DE VVLGARI SVB
STITVTIONE.

TIT XV.

a qua & i di
cot in 35. Eclo.
11. 43.
b Substitutio
quid. v. 2. Gaj.
4. 5. 1.

An primis heres ille sub hac conditione, Si heredes non erunt: alios & quidem in infinitum, imo & pro rium se uum. 1. quo. 2. & quib. ex partibus substituere liceat. 3. Substitutum substituto, substitui prim. instituto intelligi. 4. Si quis seruus (qui liber existimabatur) instituto, substitutus fuerit.

Potest autem quis in testamento suo plures gradus heredum facere: ut puta, Si ille heres esto, & deinceps, in quantum velit testator, substituere potest: ut nouissimo loco in subsidium, vel seruum necessarium heredem instituere possit.

¶ Et plures in vnius locum possunt substitui, vel vnus in plurium, vel singuli in singulorum, vel inuicem ipsi, qui heredes instituti sunt.

Α Κώλει τον βρε τω δχαπ-
τεμύω, κένεσασιν ποιή-
ταδς, υ υποκατάστασιν,
υ άπλάς πολλούς ποι-
ήσαι βατμοις d κληρονόμων. βα-
θμός ε υ λέγε κληρονόμων, ο έχων
τας δύο δευα ούγκίας. έξεσι γδ ή μιν
ούτω δχαπτεμύ. Εστω Πείμος κλη-
ρονόμος εαν υ μη γήη Πείμος κλη-
ρονόμος, έστω σεκουυδς, ει υ μη γήη
ται σεκουυδς, έστω τέρτιος ει υ μη
τέρτιος, έστω κουαβς. υ εις άπέραντον
υποκαδισ αν δυνάμδα, υ εν τη ο-
ταίω τωπω, ήτοι βατμοις, ως εις έχά-
τω βοήθειαν οικήτω ήμέτερον ενί-
σταδς δυνάμδα. ίνα ει συμβή πάν-
τας άδαιτήσαδς, ο οικέτης εξ ά-
νάγκης κληρονομήση.

¶ Δυνάμδα υ ενί ένα ή υποκαδ-
ισ αν, και ενί πολλούς, και πολλούς ένα,
υ πολλούς πολλούς ενί ένα, οϊον. Εστω
μοι Πείμος κληρονόμος. ει υ μη
γήη Πείμος έστω σεκουυδς ενί κ
πολλούς έτως. Εστω μοι Πείμος κλη-
ρονόμος, ει δέ μη γήηται, σεκουυδς
και τέρτιος έστω αν μοι κληρονόμοι
πολλούς ένα υποκαδισωμδν ούτως.

Nihil prohibet, quo minus testator, & institutionem faciat, & substitutionem, aut denique (ut rem verbo absoluiam) plures heredum gradus. Gradus autem heredum dicitur, qui totum assem, hoc est, duodecim habet uncias. Licet enim nobis ita testari: Primus heres esto. Si primus heres non erit, secundus heres esto. Si nec secundus heres erit, tertius heres esto. Quod si tertius non erit, quartus heres esto: & ita deinceps in infinitum substituere possumus. Et ultimo loco siue gradu, tanquam in extremum subsidium, seruum nostrum instituere possumus. Ut si contingat omnes recusare, seruus necessarius sit haeres.

¶ Possumus autem & vni vnum & vni plures, & pluribus plures substituere. Vni vnum, ut Primus mihi heres esto. Si primus non erit, secundus heres esto. Vni plures sic: Primus mihi heres esto, si primus non erit, secundus & tertius mihi heredes admodum li-

c s. Harmenop
pul. 8. 5. 3.

d l. 36. ff. eod.

hoc est, institui

re & substituere.

quippe in-

stituti, primo

gradu heredes:

substituti, secundo

do & tertio. l.

1. ff. de vulga-

ri. Paul. 3. sen-

4. 5. 17. 31. E-

clog. 11. 6. 1. 5.

Harmenop. 8.

5. 1. 5. 2. Vlp.

22. 5. 32.

e Gradus he-

redum quid.

f Substitutio

vulgaris vti so-

at. adde 2. Gaj.

ius 4. 5. 2. Vlp.

22. 5. 34. l. 1. 5.

1. ff. eod. 35. E-

clog. 10. 6. 1. 5.

Harmenop. 8.

5. 2.

g Substituere

in infinitum

possumus.

h l. potest 36.

5. 1. l. 37. ff. de

vulgaribus & pu-

pillari substi-

tutione, 21. E-

clog. 10. 6. 34. 1.

Harmenopul.

8. 5. 3.

i Substituere

unum quoad-

modum possi-

mus.

κ Substituere

uni plures quoad-

modum li-

ceat.

l Substituere

pluribus unum

vti iure fit por-

missum.

a Substituere plures pluribus an & quo modo liceat. *b* Substituere sibi inuicem heredes quemadmodum quis possit adde d. 6. 34. Eclog.

Primus & Secundus mihi heredes sunt. Si non erunt, tertius mihi heres esto. Plures pluribus, ut: Primus & secundus mihi heredes sunt. Si hi non erunt, tertius & quartus mihi heredes sunt. Possumus adhuc & inuicem, heredes sibi substituere: ut, Primus mihi ex semisse heres esto, & secundus item ex semisse. Quod si primus heres non fuerit, heres esto Secundus & in partem eius. Sin vero Secundus non adierit, primus in secundi partem substitutus esto.

c Species l. si plures 24. ff. de vulgari & pupillari substitutione.

2 ¶ Et si quis heredes ex disparibus partibus scriptos, ut huc ex septunce, illum ex quincunce, inuicem substituerit, & nullam in substitutione partium mentionem habuerit, eas partes accepturus est substitutus, quas accepturus erat, si adisset is, in cuius locum substitutus est. Nam si contingat, ut is, cui quincunx datus est, adeat, & is cui septunx, omittat: dicendum non est, Primum ex substitutione tantum quincuncem habiturum, sed septuncem. Hunc enim Secundus accepturus erat, si adisset.

d Species l. si Titius 27. ff. de vulgari & pupillari substitutione.

3 ¶ Quidam heredes scripti, Primum ex semisse, & Secundum ex semisse. Deinde dixit: Si Secundus heres non erit, Primus ex parte secundi heres esto. Quod si Primus heres non erit, Tertius heres esto. Severus & Antoninus rescripserunt: sine distinctione Tertium heredem esse possibile, siue Primus solus,

Πεῖμος καὶ Σεκουῦδος ἔστωσαν μοι κληρονόμοι. εἰ δὲ μὴ γένωνται, ἔστω μοι τέρπιος κληρονόμος. καὶ πολλοὺς αὖ πολλοῖς, Πεῖμος καὶ Σεκουῦδος, ἔστωσαν μοι κληρονόμοι, εἰ ὅ μὴ γένωνται, τέρπιος καὶ κουάρτος ἔστωσαν μοι κληρονόμοι. διωκόμεθα καὶ inuicem b, Τετάρτην αὖ μοι βαδὸν αὖ κληρονόμοις ἀλλήλοις ὑποκατάστησιν. οἷον, Ἐστω μου κληρονόμος ἀρῖμος, εἰ ἐξ οὐγκίας καὶ Σεκουῦδος εἰς ἐξ οὐγκίας. εἰ δὲ μὴ γένωνται ἀρῖμος, ἔστω Σεκουῦδος καὶ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. εἰ δὲ Σεκουῦδος μὴ ἀδιδιτάσῃ, ἔστω πεῖμος ὑποκατάστησιν εἰς τὸ Σεκουῦδου μέρος.

2 ¶ Εἰ δὲ ὅς τις αἰσίων c μερῶν γράψας πινὰς κληρονόμοις, οἷον, τὸ μὲν εἰς ἐξ, τὸ δὲ εἰς πέντε, inuicem αὐτῶν ὑποκατάστησιν, οὐδεμίαν μνῆμιν ἐν τῇ ὑποκατάστασι οὐγκίας μὴ ποικίλῃς, τοιαύτας λήφεται, ὅς τις ὑποκατάστησιν, ὅσας ἡμελλε λαμβάνειν εἴ γε ἡδύ τευσεν ἐκείνῃ, ἢ ἔζητον ἐκείνῃ ὑποκατάστατος. εἰ δὲ συμβῇ ἀδιδιτάσῃ τὸ εἰς πέντε οὐγκίας γεγραμμένον, ἀδιδιτάσῃ δὲ τὸ εἰς ἐπτά, οὐδεὶς λέγειν, ὅτι πέντε οὐγκίας λήφεται, ὁ ἀρῖμος ἐκ τῆς ὑποκατάστασεως, ἀλλ' ἐπτά. τοιαύτας γὰρ σεκουῦδος ἀδιδιτάσῃ, ἡμελλε λαμβάνειν.

¶ Ενεσθῆσατο δὲ τις κληρονόμος Πεῖμον εἰς ἐξ οὐγκίας, καὶ Σεκουῦδον εἰς ἐξ, εἰπε δὲ ἔτι. Εἰ μὴ γένωνται Σεκουῦδος κληρονόμος, ἔστω Πεῖμος κληρονόμος, καὶ εἰς τὸ Σεκουῦδου μέρος, εἰ δὲ μὴ γένωνται Πεῖμος, ἔστω Τέρπιος κληρονόμος. Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος αὖτε γράψαντες, τὸ Τέρπιον, ἀδιδιτάσῃ δὲ ναδὲ κληρονομεῖν εἴτε Πεῖμος μόνος,

2. Et si ex disparibus partibus heredes scriptos inuicem substituerint, & nullam mentionem partium habuerint: eas videtur in substitutione partes dedisse, quas in institutione expressit: & ita diuersus rescripsit.

3. Sed si instituto herede, coherede substituto dato, alius ei substitutus fuerit: diuersus Severus & Antoninus sine distinctione rescripserunt, ad utranque partem substitutum admitti.

sive Primus & Secundus hereditatem omittant.

4. ¶ Si seruum alienum quis patrem familias arbitratus heredem scripserit: & si heres non esset, Mauium ei substituerit, isq. seruus iussu domini adierit hereditate: Mauius substitutus in partem admittitur.

¶ Illa enim verba, Si heres non erit, in eo quidem, quem alieno iuri subiectum esse testator scit, sic accipiuntur, Si neque ipse heres erit, neq. alium heredem effecerit: in eo vero, quem patrem familias esse arbitratur, illud significabit: si hereditatem sibi, vel ei, cuius iuri postea subiectus esse coeperit, non adquisierit. Idque Tiberius Cæsar in persona Parthenii serui sui constituit.

εἴτε Πείμος ἢ Σικουῦδος ἐκληρονομήσαν.

4. ¶ Τὸν σὸν οἰκέτην, νομίσας αὐτοῦ ἐξέσιον εἶ), ἐνεσησάμην κληρονόμον ἐπὶ γάρων ὃ ἔτῳ, εἰ ὃ μὴ γῆνηταί μοι κληρονόμος, ἔστω Μαύβιϑ κληρονόμος· μὴ δ' ἐμὲν τελευτήσω, ἐκέλευσας σὸν οἰκέτην, ὃν ἐνεσησάμην κληρονομίαν ἀδικοῦσάν (ζητῶν, εἰ χώρα γίνε) Τῇ ὑποκατάστασι; ἢ λέγουμαι, ὃ πὸ ὑποκατάστατος τὸ ἥμισυ λαμβάνει· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὴν ὑποκατάστατον τὸ ὅλον λαμβάνειν. ὃ γὰρ τεστάρων εἶπεν, Ἐστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος, εἰ ὃ μὴ γῆνη, ἔστω Μαύβιϑ, ὃ ποιῶ ἐν ταῦτα ἐπειδὴ ὁ ἰνστιτούτος ἡ γουὸ ἐνστατός οἰκέτης ὢν, οὐκ ἠδυνάτο γῆναι κληρονόμος, ἔδει τὴν ὑποκατάστατον εἰς ὅλον κληρονόμον καλεῖσθαι. ¶ Ἀλλὰ δεῖ πρὸς τὸ λεγόν, ὅτι τὰ ῥήματα ἐκείνα, Si heres non erit, τούτῳ εἰάν κληρονόμος ὁ γῆνη, εἰ μὲν ὑποξέσιος ὅστις ὁ ἰνστιτούτος, καὶ τὸ οἰδεῖν ὁ τεστάρων, ἔπειτα νοεῖν ὁ φείλομαι, τούτῳ, εἰ μήτε αὐτὸς ὁ ἰνστιτούτος γῆνη κληρονόμος, μήτε ἕτερον ποιήσῃ κληρονόμον, τούτῳ μὴ πρὸς ποιεῖσθαι ὥστε χώραν λαμβάνειν τότε πᾶν ὑποκατάστατον ὅτι δὲ τῷ ἰνστιτούτῳ ἐκεῖνος, ὃν αὐτοῦ ἐξούσιον ὁ δὲ γὰρ δέμας ἐνόμιζεν εἶ), τῷ σημαίνει, τὸ Si heres non erit ῥήμα, εἰάν πᾶν κληρονομίαν εἰαυτῷ ἡ γουὸ ἐκεῖνος οὐ μὴ ταῦτα ὑποξέσιος εἶ) ἀρξεται μὴ πρὸς ποιεῖσθαι ὥστε χώραν λαμβάνειν πᾶν ὑποκατάστατον εἰς ὅλον κληρονόμον ἐν-

4. ¶ Cum seruum tuum a Species l. si patrem familias esse putarem, heredem eum institui. Et adieci: Si is mihi heres non erit, Mauius mihi heres esto. Mortuo me, seruum tuum quem heredem scripseram te iubente, hereditatem adiit. quaeritur an locus sit substitutioni? Et dicimus, substitutum in partem dimidiam admitti. Sed dicet aliquis, substitutum in totum assenti admitti debere. Nam testator dixit: Ille mihi heres esto, & si is non fuerit, Mauius esto. Cum igitur heres institutus, heres esse non potuerit, ut qui seruus fuerit: necesse erat substitutum in vniuersum ius vocari. ¶ Sed huic respondendum est verba haec, Si heres non erit: in eo quidem qui alieno iuri subiectus est, cum testator id non nesciret, sic intelligi debere: Si neque ipse institutus heres erit, neque alium heredem fecerit, hoc est, alij adquisierit, ut tunc demum locus fiat substitutioni. In eo vero, quem patrem familias esse putabat testator, significare verba illa, si heres non erit: Si neque sibi, neq. ei, cuius iuri postea subiectus esse coeperit, hereditatem adquisierit: ut in totum, locum habeat substitutio. Hic autem,

b Verba. Si heres non erit, quā interpretationem recipiant.

quia iam alieno iuri subiectus esset, qui paterfamilias esse putabatur, ideo substitutus dimidiam partem accipit. Idque & diuus Pius in persona Parthenij serui sui rescripsit. Fortè enim quispiā cūm Parthenium Cæsaris seruum, liberum esse arbitrareretur, heredem eum scripsit, & deinde ita substitutum dedit, *Quod si Parthenius mihi heres nō erit, Mæuius heres esto.* Et tunc facta est constitutio, vt dimidia pars hereditatis per Parthenium Cæsari acquireretur, & in alteram dimidiam Mæuius substitutus vocaretur.

a Tiberius. ita legitur in l. 41. ff. de heredib. instituendis. legendum Tiberius Vespas. ex Dione & Suetonio.
b v. l. & hoc Tiberius 41. ff. de hered. instituendis.

ταῦτα ὅτι ἐπειδὴ ἡ δὴ ὑποκαταστάσις αὐτοῦ οἱ νομιμαὶς εἶναι αὐτὸς οὐσίᾳ, δὲ τὸ τὸ ἡμῶν οἱ ὑποκαταστάσις λαμβάνει· καὶ τὸ οἱ θεῖοι τὰ ἀντέγραφε Πίος, αὐτὸς Παρθένιος τὸ ἰδίᾳ οἰκέτω Παρθένιον καὶ τὸ βασιλέως οἰκέτω νομίσας τις ἐλθέτω εἰς ἐνεσῆσθαι κληρονομον, ὑποκαταστήσας καὶ εἰπὼν, Εἰ δὲ μὴ Παρθένιος γῆραι μοι κληρονομος, ἔστω Μαίβιος κληρονομος· καὶ γέρονε ὅτι δὲ ταῖς, ὥστε τὸ μὲν ἡμῶν τὸ κληρονομίας, δὲ τὸ Παρθένιου παρονομασθῆναι τῷ βασιλεῖ· εἰς ὃ ἕτερον ἡμῶν κληθῆναι Μαίβιον· τὸ ὑποκαταστάσις.

Pupillari
substitutio
quid. v. 2. Ga-
ium 4. §. 3.
DE PVPILLARI SVB-
STITVTIONE.
TIT. XVI.

ΠΕΡΙ ΟΡΦΑΝΙΚΗΣ
ὑποκαταστάσεως.
ΤΙΤΛΟΣ ΙΣ.

DE PVPILLA-
RI SVBSTI-
tutione.
TIT. XVI.

¶ Liberis nostris substituere possumus, non tantum sub hac conditione, si heredes non erunt (ea est vulgari substitutio, de qua dictum titulo superiore) sed & si impuberes mortui fuerint. (Hac substitutio pupillaris dicitur). 1. Imò, & si puberes, mente tamen capiti, mortui fuerint (hac substitutio ad exemplum pupillaris introducta, unde ab interpretibus, Exemplaris dicitur. 2. Quod cum sit, duo quasi testamenta facere videmur, vnum nobis: alterum, liberis, quibus ita substituimus. 3. Quemadmodum parentes iuro ita vt periculum illis ab eorum substitutio non inferatur, liberis suis possint substituere. 4. Posse parentes liberis suis impuberibus substituere non modo instituendo, sed & exheredatis & posthumis. 5. Liberis suis impuberibus neminem substituere pupillariter posse, nisi sibi testamentum faciat. 6. Liberis pupillariter substitui posse vel singulis vel ultimo. 7. itaque nominatim vel generaliter. 8. Masculo, ad annum XIII. Fœmina ad XII. quo tempore elapso, substitutio evanescit. 9. Extraneo pupillariter substitui non posse, sed eum tantum grauari per fideicommissum posse, vt hereditatem partemve eius alteri restituat.

d. l. 2. ff. de
vulgari & pu-
tatione 2. Ga-
ium 23. §. 7.

Non tantum au-
tem extraneis
heredibus in-
stitutis, substi-
tutum dare possumus, sed
etiam liberis nostris, ita
dicentes: *Filius ille meus*

Τμόνον ὁξωτικοῖς γρά-
φομενοῖς κληρονόμοις
διωάμεθα ὑποκαταστήσιν,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμετέροις δι-
παισι, λέγοντες οὕτως, Ο δέῖνα οἱ υἱός

Iberis
suis
impu-
beribus, quos in
potestate quis
habet, non so-
lum ita, vt su-

præ diximus, substituere potest, id est, ut si heredes ei non extiterint, alius sit ei heres.

¶ Sed eo amplius, ut si heredes ei extiterint, & adhuc impuberes mortui fuerint, sit eis aliquis heres: veluti si quis dicat hoc modo, *Tuius filius meus heres esto.* Et si filius meus heres mihi non sit: siue heres erit, & prius moriatur, quam in suam tutelam venerit, id est, antequam pubes factus sit, tunc *Seius heres esto.* quo casu, si quidem non extiterit heres filius, tunc substitutus patri sit heres: si verò extiterit heres filius, & ante pubertatē decesserit, ipsi filio sit heres substitutus.

μονέσω κληρονόμος, εἰ ὅ μὴ γένηται, ἔστω ὁ δέῖνα κληρονόμος. καὶ λέγει αὐτὴν ἐκκλησίαν ἀποκατάστασις ἀρμόζει γὰρ ὅτι πάντες, καὶ τὸ μὲν ὁξωτικοῦ, καὶ ὁ καὶ παῖδος· ἀλλ' ὅτι μὲν ὁξωτικοῦ, ἐν πολλοῖς δέμασι δυνάται χώραν λαβεῖν ἢ ἀποκατάστασις οἷον ἐὰν ὁ ἰνστιτούτος ἀποθνήσκει τὴν τεσάρτην, ἢ ῥεπουδία τὴν ἡγουμένην ἀφαιρήσει τὴν κληρονομίαν, ἢ ἡ ἰρρεσις γράφειντος αὐτὸ ἀποθνήσκει ἢ ἡ ῥεσις ὅτι ὁ γόνυ, ἐν ἐνὶ μόνῳ δέματι χώρα γίνεται τῇ ἀποκατάστασις οἷον ἐὰν τελευτήσῃ ὁ ὑπεξέστης καὶ τὸ οἶκος πατέρος καὶ ὁξωτικὸς. εἰ γὰρ τὸ ἰνστιτούτος ὁ πατήρ καὶ ὁ παῖς, ὁ γὰρ χώρα γίνεται τῇ ἀποκατάστασις ἀναφανέει γὰρ ὁ δυνάτως κληρονόμος τῷ πατρί, καὶ ὁ δὲ ἀβσινάτλει ἐαυτῷ, ἡ γουμένην ἀποτίθει τὸ ἀσώματον ὀνομαζόμενον ἀσώματοι γὰρ ὄνομα τὴν κληρονομίαν ἀπαξ ἐμπαρὸν τινί, διχρεῶς ἐφ' ἑτέρον μετέρχεται.

¶ Εἰς ὃ καὶ ἐτέρω ἀποκατάστασις, ἢ τις ἀρβαίνει ὅτι τὸ ἡμετέραν παίδων, καὶ ὁ μόνον παίδων, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁξωτικῶν, καὶ ὁ μόνον ὁξωτικῶν ἀλλὰ καὶ ὁ γούων ἀνήβων. ¶ Λέγεται δὲ ὁ πουπιλλαρεία ἐκ τῆς ἡλικίας ἐφ' ἣν ἔκκλησιάζει. ¶ Καὶ διυδάμια τὴν πουπιλλαρίαν ἀποκατάστασιν οὕτω ποιέειν. Ἐστω μου ὁ γόνυ κληρονόμος, εἰ δὲ γυνόμηνος κληρονόμος ἀνήβω τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῷ ὁ δέῖνα κληρονόμος. καὶ ἐὰν ὁ παῖς γυνόμηνος κληρονόμος ἀνήβω τελευτήσῃ, χώρα γίνεται τῇ ἀποκατάστασις. ¶ Εἰς δὲ μίξαις τῇ πουπιλλαρίαν τὴν βουλγαρίαν καὶ ποιῆσαι τὴν λεγομένην

heres mihi esto, & si heres non erit, ille heres esto. Et hæc vocatur, vulgaris substitutio, quoniam apta idoneaque est, ut cuius fiat, cum extraneo tum filio. Sed in extraneo quidem multis casibus accidit, ut substitutio locū habeat. Quod genus fuerit, Si institutus ante testatorem decedat: si repudiet aut omittat hereditatē: aut si sub conditione eo instituto, condicio non existat. In filio verò, vno duntaxat casu locus fit substitutioni: videlicet si filius familias ante patrem testatē decedat. Nam si ante filiū decedat pater, substitutio non fit locus. Ille enim statim patri fit heres, neque abstinendo nomen heredis ponit. Nā heredis nomen semel alicui parum, difficulter ad alium transfertur.

¶ Est & alia substitutio, quæ in liberis nostris procedit, nec liberis tantum, sed quos in potestate habemus: nec tantum quos in potestate habemus, sed suis impuberibus. ¶ Vocatur autem ea pupillaris, ab ætate de qua fieri solet. ¶ Substitutionem igitur pupillarem sic facere possumus. Ille filius meus heres mihi esto, & si heres fuerit, ac impubes moriatur, ille heres esto. Et si filius heres factus fuerit, & ante pubertatē decesserit, locus fit substitutioni. ¶ Porro pupillaris substitutioni vulgarē licet coniungere, & facere substitutionē (ut ita

b ἀσώματον ὄνομα κληρονομίαν δicit. ut & sup. tit. de reb. corporalis

c Substitutio pupillaris quibus liberis fiat.

d Substitutio pupillaris curia appellata.

e Substitutio pupillaris ut fiat.

f Substitutio pupillaris vulgarē quem admodum admissum licet.

a *Calypso*
pro aei a sub
stituio.

b *hoc est pri-*
usquam pubes
pat, aut ut
hic loquitur
Imperator,
res esto. Quid ais?
Viuo pa-
priusquam in
tre mortuus est filius ex
suam tutelam
venerit. Hinc
sua tutela fie-
ri. l. quod iens.
9. §. 1. ff. de ad-
mini. l. 1. ff.

dixerim vulgaripupilla-
rem in hunc modum. Fi-
lius meus heres mihi esto,
et si heres non eris (quod
est propriū vulgaris) aut
heres factus intra pubertate-
tem deceder quod est pro-
prium pupillaris. Ille he-
res esto. Quid ais? Viuo pa-
tre mortuus est filius ex
prioribus verbis, venit
substitutus, & heres fit
patris, non defuncti filij.
Quod si viuo filio pater
decessit, & filius heres fa-
ctus, ante pubertate mor-
tuus est: tunc ex verbis se-
quentibus substitutio lo-
cum habet, & heres fit
substitutus, non patris
sed defuncti filij.

c *In eo differt*
pupillari a
vulgari, quia
ex lege xij. Ta-
bularum est.
l. 162. ff. de ver-
borum signific.
d. v. l. 2. ff. de
vulgari et pu-
pillari substi-
tutione.

Porro hoc ius pupillaris
substitutionis, nulla pro-
pria lege inuentum, sed
moribus & iure non scri-
pto introductum est. Ete-
nim quum pupilli testa-
mentum sibi facere non
posset: iustum visum est,
ut patres iis testamenta
facerent.

e *l. 9 C. de im-*
puberum. &
alijs substiti-
tionibus.

Hac ratione motus
& Imperator noster san-
ctissimus, constitutionem
emisit, quā & Codici suo
voluit inseri: quā & tali
casui consultiū est. Ait e-
nim: Si quis furiosos, aut
dementes filios habeat,
aut nepotes aut pronepo-
tes, cuiuscūque sexus sint
& cuiuscūque gradus,
ius & potestas ei esto, etiā
si puberes sint, ad simili-
tudinem substitutionis
pupillaris, certas perso-
nas substituere, in casum
quo in dementiæ morbo
adhuc manētes, decesse-
rint. Quod si resipuerint,

βελγαιοπυπυλλάριαν, ἔτις. Εἰτω
μεὸ υἱὸς κληρονομήσει· εἰ δὲ μὴ γνή-
ται, ὅπερ ὅτιν ἰδίον βελγαιέας, ἢ
γυρόμεθ· αἰνέθ· ὅ τῆς οὐκ ἔστιν, ὅπερ
ὅτιν ἰδίον πυπυλλάριας ὑποκατα-
στάσεως, Εἰτω μου ὁ δέινα κληρονομός.
τί λέγεις; ὡρετῆς οὐκ ἔστιν ὁ παῖς τῆ
πατρὸς, ἐν τῇ ὡρετῆς ῥημάτων ὁ
ὑποκαταστάτος ὡρετῆς γίνεθ, καὶ γίνεθ
κληρονομός τῆ πατρὸς, ἢ τῆ τῆς οὐκ ἔ-
σταντος πατρὸς· ἀλλ' εἰ ὁ πατήρ ὡρε-
τῆς οὐκ ἔστιν, αἰαφανεὶς ὁ κληρονομός
ὁ παῖς αἰνέθ· ἐτελοῦται, χόρεα γί-
νεται τῇ πυπυλλάρια ὑποκαταστάσεως
ἀπὸ τῆς δευτέρης ῥημάτων, καὶ γίνεθ
κληρονομός ὁ ὑποκαταστάτος, ἢ τῆ πα-
τρὸς, ἀλλὰ τῆ τῆς οὐκ ἔσταντος πατρὸς.
¶ Τῆ τοῦ τῆ πυπυλλάριας ὑποκα-
ταστάσεως, ἐν· ἀπὸ ἰδικοῦ νόμου ὅτι
νεκρόν, ἀλλ' ὅς αἰνέθ· σιωπῆς
εἰσῆκται· ἐπειδὴ πυπυλλοὶ ὄντες ἐν
ἡδυνάτω δὲ ἀπὸ τῆς, ὑπὸ αὐτῆς αὐ-
πατέρας δίκας, ἐν οὐκ ἔστιν ὡρετῆς
ταῖς δὲ δίκας.

¶ I. Ex τῇ τοῦ κληρονομίας λογισμοῦ ὁ
δεύτατος ἡμῶν βασιλεὺς, ὅς ἐφώτισε
δὲ ταξίς, ἐν ἡμῶν γράφῃ τῇ οὐκ
κείῳ ὡρετῆς κώδικι· ἐν ἡμῶν
νομῶν, καὶ τῆ τοῦ δεύτατος ἐποίησα-
το· φησὶ γὰρ, εἰ ἂν τις μεμνόμενος, ἢ ῥου-
ὡρετῆς οὐκ ἔστιν ἔχῃ υἱὸς, ἢ ἐγγόνος,
ἢ ὡρετῆς οὐκ ἔστιν οἰας δὲ ποτε οὐκ ἔστιν,
οἰας δὲ ποτε βαθμοῦ, ὅς ἐστιν αὐτῶν εἰ καὶ
εἰς ἐφῆβοι ὡρετῆς μίμησιν τῆ πυπυλλ-
αίης ὑποκαταστάσεως, ῥητὰ ὡρετῆς
πα, ὑποκαταστάτος, εἴγε συμβῇ αὐτῶν
τοῖς παῖδας ἐν τῇ τῆ ὡρετῆς οὐκ ἔστιν
τῆς οὐκ ἔστιν παῖδας εἰ δὲ ἀνὰ ἡμῶν,

¶ Nā moribus
institutum est,
ut quum eius
ætatis filij sint,
in qua ipsi sibi
testamentū fa-
cere non pos-
sunt, parentes
eis faciant.

i. ¶ Qua ra-
tione excitati,
etiam constitu-
tionem posui-
mus in nostro
Codice, quā
prospectum est,
ut si qui mēte ca-
ptos habeat fi-
lios, vel nepo-
tes, vel prone-
potes cuiuscū-
que sexus, vel
gradus: licet
eis, et si pube-
res sint, ad exē-
plum pupilla-
ris substitutio-
nis, certas per-
sonas substitue-

re: si autem resipuerint, eandem substitutionem infirmari sancimus, & hoc ad exem-
plum pupillaris substitutionis: quā postquam pupillus adoleuerit, infirmatur.

ἀκυροῦν δὲ τὴν ὑποκατάστασιν ἐκέλευσε.
 τὸ δὲ πρὸς α ὁμοίωσιν τὴν πουπιλα-
 εῖαν ὑποκατάστασιν εἶρεν ἥ τις ἀμφι-
 τῶ ἐφίβον γυνέει τὴν πουπίλλον ἀκυ-
 ροῦται.

2. ¶ Igitur in pupillari substitutione secū dum præfatum modum ordinata duo quodammodo sunt testamenta: alterum, patris: alterum, filii: tanquam si ipse filius sibi heredem institueret: aut certè vnum testamentum est duarum caussarum, id est, duarum hereditatum.

3. ¶ Sin autem quis ita formidolosus sit, ut timeat, ne filius suus pupillus adhuc ex eo, quod palàm substitutum acceperit, post obitū eius periculo infidiarū subiacet: vulgarem quidem substitutionē palàm facere, & in primis testamēti partibus ordinare debet.

2. ¶ Ἐν ᾧ δὲ τὸ πρῶτον δεδωμένον τυ-
 πον ἢ πουπιλαρία ὑποκατάστασις
 δευτέρου δὲ ἢ δύο β εἶπον c τινὰ δε-
 δῆκαί εἰσιν: ἢ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς
 τὴν πύδα γυναικὴν: ἢ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς,
 εἰς τὴν ὑποκατάστατον, ὡς περ εἰ αὐτὸς
 ὁ υἱὸς ἐαυτοῦ κληρονόμον ἐνεσησάτο ἢ
 μᾶλλον εἰ δὲ τὸ ἀληθὲς εἴη, μία
 μὲν ὅτι δευτέρου, δύο δὲ κληρονομίαι.
 ἢ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, εἰς τὴν πύδα κα-
 ταφερομένην: ἢ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς, εἰς τὴν ὑ-
 ποκατάστατον ἐρχομένην καὶ αὐτὴν δεῖσα
 διεδέξατο ὁ πουπίλλος, ὅτι τὸ πατρὸς,
 ἢ καὶ αὐτὸς ἐπεκτίσατο, μὴ τελευτήσῃ τὸ
 πατρὸς ὅτι τὴν ὑποκατάστατον μετέρ-
 χε) ὅτι δὲ μία δευτέρου ὅτι, δὴ λον,
 δεῖ δὲ ἐπὶ αὐτοῖς μόνοι μάρτυρες πρῶτα
 λαμβάνειν, καὶ τοὶ εἰ δύο ἦσαν δε-
 δῆκα, ἰδίᾳ εἰ παρῆναι μάρτυρας.

3. ¶ Συμβάνει πολλάκις τινὰ πύ-
 πλαιώς ὑποκαταστήσῃ τῶν πατρὸς,
 εἰς ἕνα τὸν ἐμπέπειν δεῖ, μή πως ὁ τὸ
 πύπλαιος ὑποκατάστατος, γυναικὶ αὐτῆς
 τῆς αὐτῆς τὸ πατρὸς ἐαυτὴν πύπλαιος ὑ-
 ποκατάστατον, ὅτι βλάβη τῶν αὐτῶν
 (πρὸς τὸν δὲ τὸ βραχὺ τὴν ἡλικίας
 ὁ πουπίλλος εἰς ὅτι βλάβη) εἰ τίνυν
 εἰρεθῇ δὲ λόγος ὁ πατήρ, καὶ βλάβη
 τὸ ἐντεῦθεν ἐκκλίνει φόβον. γράφων τὸ
 πουπίλλον κληρονόμον, τὸ μὲν βλάβη
 εἰον ὑποκατάστατον δεῖσιν μὴ τὸ ἐν-
 στασιν τὸ πουπίλλος ἀφόβως γράφεται.
 οὕτως γὰρ ὅτι βλάβη εἰ δὲ λυμῆσεται

substitutionem illā infirmari sancivit. Id quod & ipsum ad exēplum pupillaris substitutionis inuenit, quæ postquā pupillus adoleuerit, infirmatur.

2. ¶ Pupillari igitur substitutione in præfatum modū ordinata, duo quodammodo testamenta sunt, alterum patris erga filiū: alterum filij erga substitutum, quemadmodū si ipse filius heredē sibi scripsisset. Quinimō, si verum dicere volum⁹, propius est ut vnum sit testamētum, sed hereditates duæ, quarum altera ad filiū a patre defertur, altera a filio ad substitutū vadit. Quæcumq. enim pupillos vel ex hereditate paterna habuerit, vel ipse sibi adquisierit post mortē patris: ad substitutum transeunt. Porro vnum esse testamētum, vel eo argumento ostēditur, quod solum seprem testes adhibeātur: cum, si duo fuissent testamenta, quatuordecim adhibendi fuerint.

3. ¶ Cōtingit sæpenu-
 mero, ut qui filio suo pupillariter substitutum dede-
 rit: in summum timorem veniat, ne qui pupillo substitutus est, ubi nouerit post mortē patris, se illi substitutū datum, pupillo insidias cōparet: (est autē impubes ob ætatis breuita tēpora, insidiis admodum obnoxio) Siquis ergo pater ita formidolosus est & formidinē hanc vitare vult: pupillo herede instituto, vulgare substitutionem palàm sine timore post institutionē pupilli scribat. Sic. n. pupillo infidiari substitutus nō pote-

a πρὸς τὸν πατέρα
 αὐτὸν ὁ πατήρ
 dixit τὸν πύ-
 πλαιον. Impera-
 tor hīc c. l. 9.
 C. eo. ad exem-
 plum.

b hoc est prin-
 cipales & se-
 cundæ tabula
 l penult ff te-
 stamenta quæ-
 admodum a-
 periantur.

c Rectè hoc
 addidit Nam
 reipsa, patris
 & filij testa-
 menta pro v-
 no habentur. l.
 patris 20 ff. de
 vulgari & pu-
 pillari. Quod
 & inf. eod. cō-
 firmatur, licet
 dua sint here-
 ditates l. 2. §:
 4 ff. eod.

d Patris &
 filij testamen-
 tum pro vno
 habetur. l. 20.
 ff. eodem. pro
 inde ut ibidem
 notatur ab in-
 terpretibus,
 una solennitas
 sufficit: & ut
 autor noster
 ait, septem te-
 stes sufficient,
 neque quatuor
 decim exigē-
 tur.

rit, neq. viuo patre: quia tunc ignorat quid in testamento scriptum sit, neque à morte testatoris: quia iam pupillus heres patri factus, locum vulgari substitutioni non facit: porro nemo sine spe lucri, insidias pupillo molitur. Et id quidem de vulgari substitutione.

¶ Pupillarem autē substitutionem, cum quis facere vult, dicat in hunc modum: *Filius meus heres mihi esto, & si heres nō erit, ille mihi heres esto.* Et cum tutores, legata, fideicommissa, & libertates dederit: in inferiore testamēti

a καὶ πῶτερον μέρος διαθή-
κῃς hīc, inferioris partes te-
stamenti, Iu-
stiniano, hoc
loco: Gaiō 2. 1.
4. §. 3 pagina
extrema: Suc-
censio, ima ce-
ra.

b Similis cau-
tio est in l. vi.
§. ad Trebell.

parte, hęc verba scribat: *Sin verò filius meus heres factus ante pubertatem mortuus fuerit, ille ei heres esto.* Et hanc partem proprio lino colliget, & propria cera consignet. Sed & in priore testamento hęc verba scribat: *Nolo inferio-
rem partem testamenti vi-
uo filio meo & adhuc impu-
bere aperiri.* Substitutione enim pupillari hunc in modum facta, tutus erit pupillus ab insidiis omnibus. Nam neque viuo patre quisquam ei insidiabitur propterea quod testamentum omne adhuc clausum sit: neque à morte patris, propterea quod tota substitutionis pupillaris ratio ignoretur.

¶ Quidam cum testamentum conderet, & filium heredem scriberet, statim substitutionem pupillarem subiunxit, valet nihilominus substitutio. Verum is qui id consilii cepit, & ibi filio substitutum dedit, ubi filium heredem in-

πρὸς ἀνέβω, ὅτε ζώντος τῆ πατρὸς ἀ-
γνοεῖ) γὰρ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμ-
μένα, ὅτε μὴ τῆς οὐτῆς διαθήκῃς ἢ
δη γὰρ ἀναφανείσῃ ὁ παῖς: τὰ παρὰ κλη-
ρονόμος, & δίδωσι χώραν τῷ ἐκλα-
ρίως ὑποκατάστατῳ & δέ, ὅς ἀνεκδῶς
ὅτι βεβλήσῃ τῷ πρὸς πώλλῳ ταῦτα
μὴ πρὸς τὴν βεβληθείας. ¶ ἢ ὅς πρὸς
πυπυλλάρῳ ὑποκατάστασιν, ὡς τὶς
βούλεται τυπώσας, λεγέτω ὅτως. Εἰ
μὲν ὁ υἱὸς κληρονόμος ἐὰν ὅ μὴ γένηται,
ἔστω μὲν αὖτε κληρονόμος καὶ μὴ ὁ
καταλείψει, ὅτι ἔστω, ληγὰς φε-
δεῖν ὁ μὲν αὖτε, ἐλθὼν τῆς, ἐν τῇ κα-
τατέρῳ ὁ μὲν αὖτε διαθήκῃς, τὰ ρή-
ματα γεγράφεται ὅτως. Εἰ δὲ ὁ παῖς
κληρονόμος κληρονομήσῃ, αἴη δὲ τῆς οὐ-
τήσῃ, ἔστω αὖτε ὁ αὖτε κληρονόμος, καὶ
τῇ τὸ μὲν αὖτε ἰδὲ ὅντι λίνῳ δεσμεύ-
τω, καὶ ἰδὲ ὅντι σφραγίστω κηρὰ ἐν
μὴ τῇ τῇς περὶ τῆς διαθήκῃς
μέρεσι, τὰ ρήματα γεγράφεται ταῦτα.
Οὐ βέλομαι τὸ κατὰ τὸν μὲν αὖτε
διαθήκῃς ἀνοίγῃαι ζώντος ἐμοῦ τῇ
πατρὸς, καὶ ἐπὶ ἀνέβω ὄντος ὅτε γὰρ κλη-
ρονόμος τῇ πυπυλλάρῃς ἔξει τὸ ἀνεπι-
βεβλήτον ὁ παῖς ὅτε γὰρ πρὸς τὸν αὖ-
τε τῇ πατρὸς ὅτι βεβλήσῃ, διατὸ πᾶ-
σαν κεκλεῖσθαι πρὸς διαθήκῃς, οὐτε μὴ
τῇ πρὸς τῇ πατρὸς, διατὸ πᾶς ἀγνοεῖσθαι
τὰ ἐν τῇ πυπυλλάρῃ ὑποκατάστασιν
γεγραμμένα. ¶ Διατιθέμενός τις καὶ
γράφας τῇ ἀνέβω πᾶσα κληρονόμος,
αἴη δὲ ἐπὶ γεγραφὼν πυπυλλάρῃ
ὑποκατάστασιν ἔρρω) μὴ ἐδὲν ἢ ἴσον
ἢ ὑποκατάστασις πρὸς ὅ οὕτως βου-
λοσάμενος, καὶ κεῖ γράφας πρὸς
ὑποκατάστασιν, ἐνταῦθα ἐαυτὸν ἐκείνησθαι

¶ Illam autem substitutionem, per quam, si heres extiterit pupillus, & intra pubertatem decesserit, substitutus vocatur, separatim in inferioribus partibus scribere debet, eamque partē proprio lino, propriaque cera consignare: & in priore parte testamenti cauere, ne inferiores tabulae viuo filio & adhuc impubere aperiantur.

¶ Illud palam est, non ideo minus valere substitutionem impuberis filij, quod in eis de tabulis scripta sit, quibus bi quisque heredes institueret: quoniam pupillo hoc periculosum sit.

κληρονόμον τὴν πατέρα, ὅτι κινδυνεύει
ὅσον πρὸς τὴν πατέρα δοκεῖ διατίθεσθαι.

4. ¶ Non solum autem heredibus institutis impuberibus liberis ita substituere parentes possunt ut si heredes eis extiterint, & ante pubertatem mortui fuerint, si eis heres is, quem ipsi voluerint: sed etiam exheredatis. Itaque eo casu, si quid exheredato pupillo ex hereditatibus, legatibus, aut donationibus propinquorum atque amicorum acquisitum fuerit, id omne ad substitutum pertinebit.

¶ Quæcunque diximus de substitutione impuberum liberorum, vel heredum institutorum vel exheredatorum, eadem etiam de posthumis intelligimus.

5. ¶ Liberis autem suis testamentum neque facere po-

4. ¶ Οὐ μόνον ὅν κληρονόμοις γραφεῖσι τοῖς ἀνέβοις πασι πουπιλλαρίως οἱ γονεῖς ὑποκαταστήσιν δυνάμει, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξερεδάτος ἀνὴρ τοῖς γινομένοις ὥστε οὐκ ἔστι τὸ ὑποκαταστήσθαι, καὶ ἐπειδὴ γράφον κληρονόμοι, δέχονται καὶ πεπιλλάριας ὑποκαταστάσεις, διὰ καὶ ἐξερεδάτοις καλῶς ὑποκαταστήσιν τοῖς πασίν· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, καὶ τί λήψεται ὁ τῷ ἐξερεδάτῳ πουπίλλῳ ὑποκατάστατος; ἐροῦμεν ὅτι εἰὰ πῶς συμβῇ τῷ πεπίλλῳ, ἀπὸ κληρονομίας, ἢ ληγάτων, ἢ δωρεῶν συγγενῶν, ἢ πατρῴων φίλων προσχρηστέως, τὰ πάντα πρὸς τὸ ὑποκαταστήσθαι ἐλπίσει. ¶ Ταῖς εἰρημέρᾳ πρὸς τὸ ὑποκαταστάσεως τῷ ἀνέβων πατρὶν γραφέντων κληρονόμον, ἢ ἐξερεδάτων γινομένων, τὰ αὐτὰ καὶ ὅτι ποσούμων ἐλκομένη δυνάμει· καὶ τοῖς ποσούμοις βεβλαβείως ὑποκαταστήσιν ἕως· ἔστω μου ὁ ποσούμος κληρονόμος, εἰὰ μὴ γνήσιος, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος· καὶ γινέσθω εἰὰ μὴ τεχθῇ ἢ τεχθεὶς προσηλυτῆσι τῷ πατρός· δυνατὸν καὶ πεπιλλαρίως ἕως· ἔστω μου ὁ ποσούμος κληρονόμος· εἰὰ δὲ γινομένος ἀνέβος τεχθῇ, ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος καὶ ἀκολούθως τοῖς προσηλυτοῖς βεβλαβροπυλλαρίαν ἐπ' αὐτῷ ποιῶμεν ὑποκατάστασι.

5. ¶ Ἐχέτω ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· τὸ μέρος ἐκείνο δὲ διαθήκης ἐνθα ὁ πατὴρ εἰαυτῷ γράφει κληρονόμοις,

stituerit: cum magno filij discrimine testatus esse videtur.

4. ¶ Non solum autem heredibus institutis liberis impuberibus, pupillariter substituere parentes possunt, sed etiam exheredatis. Quemadmodum igitur propter patriam potestatem non quia heredes scribuntur, pupillare habent substitutionem: ita & exheredatis liberis vtiliter substituimus. Verum dixerit aliquis, quid ergo accepturus est, is qui exheredato pupillo substituitur? Dicemus, si quid contingat pupillum ex hereditatibus, legatis, aut donationibus propinquorum vel amicorum paternorum acquirere, id omne ad substitutum transibit. ¶ Ea quæ dicta sunt, de substitutione liberorum impuberum institutorum vel exheredatorum: etiam ad postumos trahuntur. Postumis enim vulgariter substituere possumus, hunc in modum: *Postumus mihi heres esto, & si non fuerit: ille heres esto.* Heres autem non est, si aut non nascatur, aut natus ante patrem decedat. Possumus & pupillariter: ita, *Postumus mihi heres esto: & si heres fuerit, & impubes decesserit, ille heres esto.* ¶ Sed & illud his quæ dicimus, consequens est, ut vulgaripupillaris (quæ vocant) substitutio in postumis procedat.

5. ¶ Habeto hæc pro quadam præuia inspectione. Pars testamenti, in qua pater sibi heredem insti-

a l. i. §. 2. ff. eo.
23. Ulp. 8.

b l. 2. in prin.
vers posthu-
vulgariter substituere pos-
sumus. ff. eo.

Principalis
ars testamē-
iquid. Hinc
testamentum
Principalis cui
opponitur pu-
pillare hic et
44 ff. cod.
b Pupillaris
pars testamē-
ti.

c Substituere
liberis impube-
ribus quando
liceat. adde l.
2. §. prius 4.
ff. cod.

d Pupillare
testamentum
pars & seque-
la principalis.

e adde l. 178.
ff. de reg. iur.

f l. vel singulis
37 ff. cod.

tuit, dicitur principalis: ea verò in qua filio impuberi substituit, dicitur pupillaris. Pendet autē pupillaris ex principali, & ex illa vim suā accipit. Hoc ita pro praeiis quibusdā cognito, vide nunc reliqua. Diximus liberis nostris impuberibus posse nos substituere. Id autem intellige: cum nobis ipsis hæredes instituimus, hoc est, cum principalem partem condimus. Hac enim nō condita, pupillaris nō habet, unde sibi robur adsumat. Nam pupillare testamentum veluti pars & sequela est principalis testamenti. Atqui cōsequens nemo inuenire potest, nisi & principale subsistat. Adeo autem vim suā omnē pupillare testamentum a principali accipit, ut si principale nō valeat, nec pupillare valere possit. Finge enim exempli gratia: Testatorē in principali, nomen heredis suam manu non scripsisse, & tamen in pupillari id fecisse: nullius momenti erit pars pupillaris, quoniam pars principalis vitio laborat.

6 Possumus autem, si plures nobis sint liberi impuberes, vel singulis pupillariter substituere, vel ei, qui eorum nouissimus impubes morietur. Sed si neminem liberorū impuberum intestatū velim decedere: singulis propria substitutione substituo. Sin verò iura successionum ab intestato, salua & integra esse inter liberos malim, tūc ei, qui eorū vltimus impubes morietur, alium quempiam extraneū substituo. Et si alij mortui fuerint, fratres superstites, ius legitimæ hereditatis ab intestato habebunt. Sin verò vnus ex eis nouissimus impubes obierit, tunc veniet substitutus.

λέγει πειγνιπαλία· α τὸ ὃ μέρθ ἐκείνο, ἐν ᾧ τὰ ἀνὴρω παῖδι ὑποκαθίστηται, λέγει· πουπιλλαρία· ἢ ἥρτη δὲ ἐκ τῆς περικυπαλίας ἢ πουπιλλαρίας, καὶ ἐξ ἐκείνης λαμβάνει τὸ ἰχὺν. ἐπεὶ δὴ οἱ ταῦτα θεωρεῖται, ὅρα λοιπὸν τὸ θεωρεῖται εἰρήκαμεν ὅτι τοῖς ἡμετέροις ἀνέροις παῖδι διωάμθα ὑποκαθίσταν· ἀλλὰ ὅτε ἐνόει, ὡς καὶ αὐτοὶς γενομένοις κληρονόμοις, τοῦτέστιν ὅτε ποιήσονται περικυπαλίας· ταῦτα γὰρ μὴ γενομένης, ἢ περικυπαλίας ἐκείνη οὐδὲν αὐτῇ θεωροῖται τὸ ἰχὺν μέρθ δὲ ὡς περ καὶ ὡς ακολουθῆται τῆς περικυπαλίας· ὅτιν ἢ πουπιλλαρία· ὡς ακολουθῆται δὲ εἶναι ἐδωκεν μὴ ὑποκαθίσταν θεωροῦν· ὅτι τοῦτον ὃ ἐκείθεν δέχεται τὸ ἰχὺν ἢ πουπιλλαρία, ὅτι τῆς περικυπαλίας ἐμὴ ἐρρωμένης, οὐδὲν ἢ πουπιλλαρία ἰχὺν ὑποδοῦν γὰρ οἰκεία χειρὶ μὴ γεγενημένη αὐτῇ ἐν τῇ περικυπαλίᾳ τὸ κληρονόμου ὄνομα, ἐν τῇ περικυπαλίᾳ τὸ ποιῆσαι, οὐδὲν ὁφείλει τῇ πουπιλλαρίᾳ τῆς περικυπαλίας ἀδενούσης.

6 ¶ Διωάμθα πολλοὺς ἀνέροις ἐχόντες πῦδας ἐν ἑκάστῳ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαθίσταν· ἢ γενομένης τῆς ἀνὴρω τελειότητι· ἀλλ' εἰ μὴ μὴ γενομένης βέλομαι τῆς ἀνὴρων παίδων ἀδελφῶν τῆς τῆς τῆς, ἐν ἑκάστῳ ἰδὲ ζόντος ὑποκαθίσταν· εἰ δὲ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἀδελφοῦ μεταξὺ τῆς παίδων ἀποσώζεσθαι βέλομαι, ὅτε τὰς τελειότητι ἀνὴρω τῆς τῆς, ὑποκαθίσταν· ἄλλον πινάξενον· καὶ εἰ μὴ οἱ ἄλλοι τελειώσονται, οἱ θεωρόντες ἀδελφοὶ ἔξουσι ἐξ ἀδελφῆς τοῦ κληρονόμου εἰ δὲ οἱ εἰς ἐξ αὐτῆς τῆς ταῖς ἀνὴρω ἀποθαίῃ, τότε ὁ ὑποκαθίσταν θεωρεῖται.

test, nisi & sibi faciat. nam pupillare testamentum, pars & sequela est paterni testamenti: adeo ut si patris testamentum non valeat, nec filii quidem valebit.

6. ¶ Vel singulis autem liberis vel ei qui eorum nouissimus impubes morietur substitui potest: singulis quidem si neminem eorum intestatum decedere voluerit: nouissimo, si ius legitimæ hereditatis integrum inter eos custodiri velit.

7 Substituatur autem impuberi aut nominatim, veluti, *Titius heres esto*: aut generali er, ut, *Quisquis mihi heres erit*. Quibus verbis vocantur ex substitutione, impubere mortuo filio, illi qui & scripti sunt heredes, & extiterunt, & pro qua parte heredes facti sunt.

8. ¶ Masculo igitur usque ad quatuordecim annos substitui potest: feminae usque ad duodecim annos. & si hoc tempus excederint, substitutio evanescit.

9. Extraneo vero, vel filio puberi heredi instituto, ita substituere nemo potest, ut si heres extiterit, & intra aliquod tempus decesserit, alius ei fit heres, sed hoc solum permissum est, ut cum per fideicommissum testator obliget alij hereditatem eius, vel totam vel pro parte restituere: quod ius quale sit, suo loco trademus.

7 ¶ Διὺ αμαὶ ὃ ὑποκαθίστανται πατρὶς αὐτῶν ὀνομαστικῶς λέγων· Εὰν ὁ υἱός μου γέννηται κληρονομῶ, αὐτῶν τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῶν ἱπὶ κληρονομῶς· διὺ αμαὶ ὃ καὶ γυνικῶς αὐτῶν ὑποκαθίστανται οἷον πολλοὶ ἐνεσησάμενοι κληρονομῶς καὶ τῶν πατρὸς μου, ἢ πολλοὶ γράψας κληρονομῶς, ἔξερε δαὶ τὸν ἐποίησα τὸ παῖδα· διὺ αμαὶ γυνικῶς αὐτῶν οὕτως ὑποκαθίστανται εἰπόν, Εἴ τις ἐμοὶ πατρὶς γυνὴ κληρονομῶ, ἔστω ὑποκαθίσταται αὐτῆς τελευτήσῃς τῆς πατρὸς μου· δι' ὧν ῥημάτων ἐν τῷ υποκαταστάσεως, εἰς τὰ τῆς αὐτῆς πατρὸς γράμματα πατρὸς γυνῆς, οἱ πινες καὶ ἐγράφησαν κληρονομοὶ, καὶ γέννησιν· εἰ γὰρ γράφοντες παρήτησαντο τῷ πατρὶ παλίν, καὶ λήψον τὰ ἀπὸ τῆς πούπυλλας ὑποκαταστάσεως μερίζον· ὃ τὰ τῶν πατρὸς γράμματα pro parte hereditaria, τοῦ τῆς καθόλου διεδίξαντο τὸ πατὲρα.

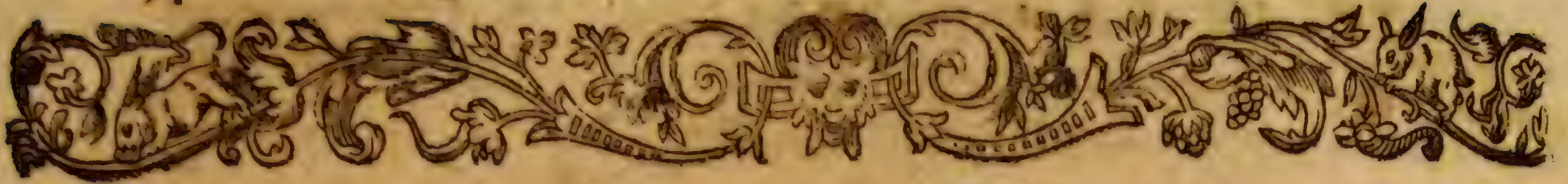
8 ¶ Καὶ τοῖς μὲν ἀρρεσιν πατρὶν, ἕως ἰδὲν αὐτῶν ἔξῃ ὑποκαθίστανται τῷ ὃ θηλείας, μέχρι δωδεκάτου· ταύτῃ ὃ τῷ ἡλικίᾳ αὐτῶν καὶ βαίτων, ἢ ὑποκαταστάσεως ἀποσβέννυ.

9 ¶ Ταῦτα ἔξω πατρὸς, καὶ γυναικὸς ἐφ' ἡβῶν πατρὶς γράφῃσι κληρονομῶς, καὶ τοῖς ὑποκαθίστανται πρὸς δὲ μίμησιν τῶν αὐτῶν πατρὸς λέγων, Οἱ ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονομῶ· εἰ δὲ γέννηται κληρονομῶ, τελευτήσῃ, λόγου χάριν, πρὸς τῆς λ' ἐνιαυτῶν ἔστω αὐτῶν, ὁ δεῖνα κληρονομῶ· τὸτο εἰ δὲ μόνον ποιεῖν ἡμῖν ὅτι τέτραπται· γράφοντες γὰρ κληρονομῶν τινα, διὺ αμαὶ δὲ φιδοικονομίας ἐνοχον αὐτῶν ποιεῖν, ὥστε ἑτέρῳ τῷ κληρονομίᾳ ἀποκαταστήσαι, ἢ πᾶσαν, ἢ μέρος, τὸ ὃ τῶν φιδοικονομίας, ὅποιον ἔχει ἀποτέλεσμα, ἐν τῷ οἰκείῳ πατρὶς δοθήσεται τῷ πατρὶ.

7 ¶ Preterea nominatim impuberi substituere possum, & dicere: *Si filius meus heres mihi fuerit, & impubes decesserit, Titius ei heres esto*. Possum autem & generaliter ei substituere. Verbi gratia, multos una cum filio meo heredes institui, aut multis institutis heredibus, filium exheredavi. Possum generaliter ita substituere, dicēs, *Quisquis a l. 3. l. 5. l. 8. mihi patri heres erit, & si filio meo ante pubertatem morienti, substitutus esto*. Per quæ verba, ex substitutione ad hereditatem impuberis venient, qui & scripti sunt heredes & extiterunt. Nam si instituti, hereditatem ex principali parte repudiauerint, ex pupillari substitutione nihil capient. Diuiditur autem inter eos pupilli hereditas pro portione hereditaria, id est, pro qua parte patri heredes facti sunt.

8 ¶ Et masculis quidem usque ad annos quatuordecim licet substituere: feminis vero usque ad duodecim. Quam ætatem si excedant, evanescit substitutio.

9 ¶ Extraneo autem vel filio puberi heredibus institutis, nemo ad similitudinem impuberum liberiorum substituit dicens: *Ille mihi heres esto: & si heres mihi fuerit, & intra trigimum (exempli gratia) annum decesserit, ille ei heres esto*. Sed hoc solum permissum est, ut eum, quæ heredem instituerimus, per fideicommissum possimus obligare, alij hereditatem nostram vel totam vel pro parte restituere. Porro ius fideicommissi quid & quale sit, suo loco tradetur.

QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR.

Adde tit. Digestorum de iniusto, rupto, & irrito testamento.

TIT. XVII.

ΠΟΙΟΙΣ α ΤΡΟΠΟΙΣ

αἱ διαθήκαι ἀνεργαῖ.

ΤΙΤΛΟΙΣ.

QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR.
TIT. XVII.

Testamentis hac vitia quoque incidunt. 1. Aut enim testamentum rumpitur. (1. l. a item si quasi agnatione sui heredis, quoties testator post factum testamentum, aliquem sibi ad praeiudicium 2. posteriore testamento, licet ex eo haeres aliquis non existerit. 3. licet in eo testator ex ceteris tantum paribus heredem instituerit). 4. Aut sit irritum (id accidit quoties testator capite minuitur.) 5. Est autem aliud irritum, aliud ruptum testamentum. 6. Irritum non fieri effectu ipso testatore capite deminuto, si modo testator civis, suaeque potestatis intutus fuerit. 7. Sed nec irritum fieri nuda voluntate ac poenitentia testatoris. 8. Ex imperfecto testamento principem non admittit hereditatem sibi relictam.

Didicimus quē admodū iure testamēta fiāt. Sed si quidem, quæ ad solēnitatem observationemque spectant, omisum fuerit, dicitur testamentum non iure civili factum, aut verbi compendio, iniustum. Fortē enim legitimus, (id est, à lege statutus) testium numerus omisus est: aut adfuerunt quidem septem testes, sed non omnes sub scripserunt: aut subscripserunt quidem omnes, sed non consignauerunt: aut ipsi quidem omnia hæc fecerunt, sed testator manu sua nomen heredis non scripsit, neque coram testibus futurum successorē nominavit, aut aliquis qui liberos habebat suos, neque eos instituit, neque ex heredavit. Omnibus his ex causis, testamentum dicitur non iure civili factū. Quod si nihil eorum neglectum fuerit, nō tamen sic omnino ad finē usque, vim habet testamentum.

b Testamentum non iure factum quando dicatur.

c περὶ νόμος διαθήκη.

hic § 34. Elog. 2. e. 1. 5.

Harmonop. 5. §. 2. iniustum testamentum.

d διαθήκη πολιτείας.

sup. eod. non iure factū.

l. 1. ff. eod.

e Et generaliter iniustum, ubi solennia iuris desunt.

ad solennitatem vero qua hic enumerantur.

ut superius dictum est § 2. 3.

4. de testamento.

ut.

Eγνωρίζω ὅπως γίνονται νόμιμως αἱ διαθήκαι· ἀλλ' εἰ μὲν παρῴφθῃ πρὸς τὴν ἀκερβείας ἐχμέων, λέγει) ἡ διαθήκη, non iure Civili facta, ἢ γινώσκω διὰ τὴν πολιτικὰν γνησιμότητα ἢ συνταγὰ λόγῳ iniusta, ἢ τοὶ παρόνομοι παρῴφθῃ γὰρ τυχὸν ὁ λεγόμενος τῶν μὲν τῶν δ' ἀειδόμενος, ἢ γινώσκω ὡς ἐσμὲν ἀπὸ νόμου, ἢ παρῴσαν μὲν οἱ ἐπὶ αἱ, ὅτι πάντες ὁ ὑπὲρ γράψαν, ἢ ὑπὲρ γράψαν μὲν πάντες, ὅτι ἐσφραγίσαν δὲ ἢ ταῦτα μὲν ἐποίησαν, ὅτι τὸ τεσσάρων οἰκεία χεῖρ τὴν κληρονομίαν παρασηγορεύει, ὅτι ἐγράψαν ὅτι μὲν ὅτι τῶν μὲν τῶν δ' ὡνόμασεν τὸ ἐσμὲν αὐτὰς διαδοχὸν ἢ πᾶσι δαί, τις ἔχων τοῖς, ὅτι κληρονόμος, ὅτι ὁ ξερεδάτος τοῖς ἐποίησεν. ὅτι τοῦτον πάντων λέγει) ἡ διαθήκη, non iure Civili facta· εἰ ὅ μὴ δὲν τοῦτον παρῴφθῃ, ὅτι ἔγω πάντος μέχρι τέλους, τὸ ἰσχυρὸν παρέσται τῇ διαθήκῃ.

Estamētū iure factū, ut que eò valet, donec rumpatur, irritūve fiat.

1. Rumpitur autem testam-
tum, cum in eo-
dem statu ma-
nente testatore,
ipsius testamen-
ti ius vitatur. Si
quis enim post
factum testame-
tum adoptaue-
rit sibi filiū per
Imperatorem
eum, qui est sui
iuris, aut per
Prætores, secū-
dum nostrā con-
stitutionem, eū,
qui in potestate
parentis fuerit:
testamentum e-
ius rūpitur qua-
si adgnatione
sui heredis.

2. Posterior-
e quoque testa-
mento, quod iu-
re perfectum
est, superius rū-
pitur. Nec inter-
est, extiterit ali-
quis heres ex
eo, an nō. hoc e-
nim solum spe-
ctatur, an ali-
quo casu existe-
re potuerit. Id-
eōq. si quis aut
noluerit heres
esse, aut viuo te-
statore, aut post
mortem eius,
antē quam here-
ditatem adiret,
decesserit, aut
conditione, sub
qua heres infi-
tutus est, defe-
ctus sit: in his ca-
sibus paterfami-
lias intestatus moritur. Nam & prius testamentum
posteriore: & posterius æquē nullas habet vires, cum ex eo nemo heres extite-
rit. 3. Sed & si quis, priore testamento iure perfecto, posterius æquē iure

ἢ ῥοῦπτα γίνεται, ἢ ῥῥίτος.

1. ῥοῦπτα ἢ γίνετο τοῦτω τῷ τε-
στῶντι. πῶς δὲ τὸ πρὸς ἀνεπιλήπτως μὴ μεί-
ναντος τῆς τεστῆτος ἐπὶ τῷ αὐτῷ κα-
τάστασι, πῶς δὲ τῆς δίκης δίκην ἢ
λατῶν. εἰ γὰρ τις μὲν τὴν ποίησιν τῆς
δίκης λαβὴν πινάκας ἔδοξε, ἢ
αὐτεξούσιον ἢ βασιλεῖ, ἢ ὑποεξέ-
σιον ἢ τῶν ἀρχόντων, τὰ εἰρημέ-
να τῇ διατάξει τῆς διαβεσάτου ἢ μὲν
βασιλεως, τούτῃσιν ὡς παπῶν
ἐστὶν ὁ λαμβάνων, ὅτε γὰρ ἡ δέξις ἐπι-
δείκνυται τὰ αὐτῶν, ἢ γνομὴν ῥήνυται
δίκην καὶ τὸν οὗτον ἐπὶ γνομὴν αὐ-
τῶν εἰ ποσοῦμος ἐτάχθη.

2. Καὶ δὲ δίκην δευτέρῃ νομίμως
πληροθεῖσα, διὰ τὴν πῶς περὶ τὴν
ῥήνυται δίκην. εἴτε γέρονέ τις
κληρονόμος ἐξ αὐτῶν, εἴτε μὴ γέροντα,
ἢ διὰ τὸν ὅλως κληρονομήσας. τὸ
γὰρ μόνον σκοποῦμεν, εἴ ἐν τῇ δέξει
ἢ διὰ τὸν κληρονομήσας. ἢ πῶς δι-
νώμενος τις κληρονομήσας ἐκ κληρο-
νόμῃσιν; ὑπόδοι ὅτι ἐρεπευδῆται ὅσων
ὁ γραφεὶς ἐν τῇ δευτέρῃ διαθήκῃ κλη-
ρονόμος, ἢ ζῶντος τῆς τεστῆτος ἐτε-
λάτῃσιν ἢ μὲν τῇ τῆς πῶς τῆς διατε-
μὴν περὶ τὸν αὐτῶν ζῶντος, ἢ ὑπὸ αἵρε-
σιν ἐγράφη καὶ ἢ αἵρεσις ἢ τῶν τε. ἢ ἐν
τούτοις τοῖς θέμασι συμβαίνει τῆς τεστῆ-
τος δύο ποιήσαντα διαθήκας, αὐτῶν
δετὸν τῆς τῶν τῆς μὲν περὶ τὴν ῥή-
νυται τῇ ποιήσας τῆς δευτέρας, τῆς
μετὰ τῆς τῆς ἀνεσμενίας, δὲ τὸ
μὴ εἶναι ἐν τῇ τῆς γνομὴν κληρονόμον.

3. Διαθέμενος τις, ἐν τῇσιν αὐτοῦ
κληρονόμον. εἴτα μὲν χερόν τινά
ἢ λέν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας διαθήκης,

Nam aut rumpitur, aut ir-
ritum fit.

1. Et rumpitur quidē hūc
in modum. Quidam sine
vicio omni testamentum
cōdidit. Sed cum testator
eodem in statu nō mansif-
set, ius testamenti minu-
tum est: fortē enim post
testamenti cōfectionem,
adoptavit in filiū, vel eū,
qui sui iuris esset, apud Im-
peratorem, vel eum qui a
lieni, apud Prætores, se-
cundum ea quæ cōstitu-
tione quadam piissimi no-
stri Principis cauētur: hoc
est, cum auus est, qui ado-
prat, tunc enim adoptio
naturam suam explicat: &
testamentum eius rumpi-
tur, per adiectionem noui
huius sui, perinde atq. per
agnationem posthumi.

2. Sed & posterius testa-
mentum quod iure perfe-
ctum est, superius rūpere
potest, siue quis ex eo he-
res existat, siue nondum
existere potuerit. Idem
solum spectamus, an ali-
quo casu existere potue-
rit. Et quī fieri potest, ut
qui existere potuit, non
existat tamen? Finge eum
qui in secundo testamēto
heres institutus est aut re-
pudiāsse, aut viuento testa-
tore, vel post mortem ei-
ante adiectionem mortuum
esse, aut conditionem, sub
qua institutus erat, nō ex-
itisse. Et in his casibus
contingit, ut is, qui duo
testamenta fecerit, inte-
stat tamē moriatur, prio-
re rupto per cōfectionem
posteroris, & secundo ir-
rito facto, quod ex eo ne-
mo heres extiterit.

3. Quidam testamento
condico heredē primum
instituerat. Deinde post
tēp̄ aliquod, aggressus est
& secundū testamentum

a qua & puy-
u u. n. 39. E-
dlog. 2. c. 1. 5.
Harmonop. 2.
c. 1.

b 2. Gai. 3. 5.
si quis post fa-
ctum testamen-
tum. 4. Ulp. 23.
§. 2. 5. 3. ibi ad
optando 39. E-
dlog. 2. c. 7. l. 8.
ff. de iniusto.

c l. 1. l. 2. l. 8. ff.
eod. §. Harme-
nop. 5. §. 1. 2.
Gai. 3. §. poste-
riore. 5. Ulp.
23. §. 1. 39. E-
dlog. 2. c. 2.

facere, quod & iure perfecit, herede instituto Secundo: hunc in modum: *Secundus mihi ex illa & illa re heres esto.* Nihilominus & hoc modo prius testamentum rumpitur. Nec enim quod ex certa parte Secundus heres in secundo testamento institutus sit, id institutionem irritam facit. Ac ita D. Severus & Antoninus rescripserunt. Cuius constitutionis hæc verba sunt. (Neque enim referre absurdum est, quum & aliud quiddam non inutile, ex ea discere possimus.) Quidam testamento condito, pluribusque in eo institutis heredibus, in secundo testamento aliū quendam ex certis rebus heredem scripsit, hoc addito, se nihilo minus velle & prius testamentum valere. Decessit. Relata res est ad Severum & Antoninum, & ab his Cocceio Campano rescriptum est. Testamentum quidem secundo loco factum, licet in eo certarum rerū heres scriptus sit, nihilominus prius testamentum rumpit, perinde atque si institutio sine aliqua rerum mentione in secundo testamento facta esset. Verum iusserunt eum, qui in secundo testamento institutus erat, heredem quidem esse, sed tamen teneri heredibus in priore testamento institutis, ad restitutionem hereditatis, his videlicet rebus contentum, ex quibus heres scriptus fuerat. Ita ut si ea, quæ ipsi relicta sunt, quadrantem legis Falcidiae non faciunt: suppleri ei debeat,

*a l. si quis prior
re 29. ff. ad
Trebell.
beis & uerba
pro, certis in
rebus posuit.
Certis autem
in rebus he-
res institui-
tur. l. i. §. si &
fundo 4. ff. de
heredibus in
stituend. qui
ex altero at-
que altero fun-
do instituitur
l. 10. ff. de hæ-
redib. institu-*

ὡς ἢ αὐτὴν νομίμως ἐπεραίωσε Σα-
κουῦδον ἐν τῇ πρώτῃ κληρονομίᾳ,
ἔπος, Ἐστὼ Σακουῦδος κληρονομός
εἰς τὸδε, ἢ τὸδε πρᾶγμα· ἔδεν ἢ τὸν
καὶ οὕτως ἢ πρῶτη ρήνυ) δὲ δὴ κλη-
ῖδεν γὰρ τὸ ἐκ certa parte, ἢ γοῦν εἰς
δὴλα πρᾶγματα γεγραμμένα τὸ σε-
κουῦδον ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ δὴ κλη-
ρονομίᾳ ποιῇ τὴν ἐνστάσιν, καὶ τὸ το. Σε-
βῆρον ἢ Ἀντωνίνου αὐτὴν γράψαν οἱ
θεότατοι· τὸ τοιαύτης διατάξεως,
ὅτι τὰ ρήματα ταῦτα ἐκ αὐτοῦ γὰρ
αὐτῷ μνημονεύσαι, δὲ τὸ καὶ ἕτερον π-
ρὸς αὐτὸν δὲ αὐτῷ διατάξαι σημαί-
νεαι δὲ δὴ κληρονομός ἢ γεγραμμένον πολ-
λοῖς κληρονομοῖς, ἐν δευτέρᾳ δὲ δὴ
κληρονομίᾳ εἰς φανερά κληρονομίαν
ἐνεστήσας, πρῶτος οὐδὲ ἢ το βού-
λεται τὴν πρῶτην ἐρραδίως δὲ δὴ
κλεινὴ ἐτελεύτησεν. ἢ ἄρα οὕτως Σεβῆρον
ἢ Ἀντωνίνον τὸ πρᾶγμα, ἢ αὐτὴν γρά-
ψαν κοινῶς καὶ πρᾶγμα. ἢ μὲν τὸ
δευτέραν τάξιν γοῦν δὲ δὴ κληρονομίᾳ
ἢ ὅτι φανεροῖς πρᾶγμασι γεγραμμέ-
ναι ἐν αὐτῇ κληρονομίᾳ, ἀλλ' οὐκ
ἀναξέσθαι τὴν πρῶτην ὁμοίως, ὡ-
στε εἰ διὰ μνήμης πρᾶγμάτων ἢ
ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ δὴ κληρονομίᾳ ἐνστάσις ἐγε-
γόνει· ἐπέλαβε ἢ κληρονομεῖν μὲν τὸ
ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ δὴ κληρονομίᾳ γεγραμμέ-
νον, κατέχευε δὲ τοῖς ἐνστάσει κλη-
ρονομοῖς ἐν τῇ πρῶτᾳ δὲ δὴ κληρονομίᾳ,
ὅτι ἀποκαταστάσει τὸ κληρονομίᾳ,
ἀρκούμενον αὐτὸ τοῖς πρᾶγμασι, εἰς αὐ-
τὴν γεγραμμένη κληρονομίᾳ· εἰ καὶ μὴ
ταῦτα τὰ ἐκ δέναν αὐτῶν ποιῇ τὸ φαν-
κίον, ὁμοῦς δὲ αὐτῶν κληρονομίᾳ αὐτῶν

fecerit: etiam si
ex certis rebus
in eo heredem
instituerit: supe-
rius tamen te-
stamentum sub-
latum esse, diui
Seuerus & An-
toninus Augu-
sti rescripse-
runt. uius con-
stituti ionis ver-
ba & hic inferi-
uimus, quum
aliud quoque
præterea in ea
constitutione
expressum sit.
Imperatores Seue-
rus & Antoninus
Augusti Cocceio
Campano. Testa-
mentum secundo
loco factum, licet
in eo certarum rerū
heres scriptus sit,
perinde iure uale-
re ac si rerum men-
tio facta non esset:
sed & teneri here-
dem scriptū, ut co-
tentus rebus sibi
datis, aut suppleat
quarta ex lege
Falcidia, heredi-
tatem restituat: hu-
ius in priore testa-
mento scripti suc-
ciant, propter inferi-
ora fideicommissi
uerba, quibus ut
ualeret prius te-
stamentū expres-
sum est, dubitari
non oportet. Et ru-
ptum quid te-
stamentum hoc
modo efficiatur.

τὸ ἐλλείπον τὰ τετάρτῳ· τοῦτον δ' ἀ-
πὸ τῆς δευτέρας διαθήκης γε-
γραμμένα ῥήματα, ἐν οἷς εἶπε τὸ πα-
τέραν ἐρράδῃ διαθήκῃ, τὸ μὲν οὖν τὸ
ῥέπτε πατρὸς δὲ πολλὰν συμβαίνει
τέρας· ποσὺ μὲν γὰρ πατρὸς τοῦ
τοῦτος, καὶ κατὰ τὸν ὅτι γινώσκῃ,
καὶ ποίησις δευτέρας διαθήκης, ῥέπταν
ποιεῖ τὴν διαθήκην· ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ὡς τὰ πατρὸς τὰ ῥέπτε.

4 ¶ Τὸ δ' ἱρρίτον καταλύει καὶ αὐτὸ,
τὸ γινώσκῃ διαθήκῃ· οἷον ὡς ἴκα ὁ
διαθήκῃ ὑποστῇ καὶ πῶς διμνη-
ζίονα ἀποίοις τὸ ῥέπτε συμβαίνει, ἐν
τῇ πατρὶ τῇ διὰ τὴν ἰσχύοντα
ζῶντι· ἐάν γὰρ ὁ τεσσάρων ὑποστῇ, ἢ πῶ
μαγάλῃ, καὶ γινώσκῃ δοῦλῳ, ἢ πῶ
αἰσῶ καὶ τὴν πολιτείας ἐκπέση, ἢ πῶ
ἐν ἰσχύῳ, καὶ γινώσκῃ ὑποστῇ,
δοῦναι εἰς ἀδελφὰ ζῶντα, ἱρρίτος
γίνεται ἢ διαθήκη.

5 ¶ Ὡς οὖν ὡς καὶ ἡ δὴ εἶρη, ζῶντα
πατρὶ παρὰ τοῦτο δὲ διαθήκῃ, non
Iure Civili factum, ruptum, irri-
tum. διὸ αἰνῶν καὶ τὸ ἱρρίτον, ῥέπτε
καλ' οὖν καὶ τὸ ῥέπτε, ἱρρίτον, καὶ πῶ
ὅτι ἀρχῇ μὴ νομίμως γινώσκῃ δια-
θήκῃ, ἱρρίτον διὸ αἰνῶν καλ' οὖν, καὶ
ἀδελφὸς χερσὶν τοῖς ὀνόμασι δια-
τῶν ἰδὲ ζῶντας ἐκαστὸν παθεῖ κυ-
εἶοντα πατρὸς τοῦτος ἐπικροήσας,
ἵνα ἐν τῇ κυρίῳ ὀνομαζόντων γινώσκῃ
τὸ ὑποστῇ πατρὸς, διὸ αἰνῶν
τῶν διαφυγῇ. ¶ Ἀλλὰ τὰ μὲν εἶρη-
μὲν γὰρ πατρὶ, πῶ πολιτείας ἀναξέ-
πει διαθήκῃ τὴν πατρὸς εἰς
ἀπὸ τὸ μὲν γὰρ τῶ non Iure Civili
facti, παθεῖ καὶ μωρὸν ὅτι λέγειν ὅτι
τὴν πατρὸς.

quod quadranti deest. Hu-
ius autem rei ratio in ver-
bis est secundo testamēto
insertis: quibus ut valeret
prius testamētum expres-
sum est. Rupti ergo testa-
menti vitium multis mo-
dis accidit: Nam & postu-
mi natiuitas, & noui sui a-
gnatio, & secundi testa-
menti confectio, testamē-
tum rumpere solent. Et
hæc de rupto.

4 ¶ Porro & irriti vitium
testamenta soluit. Verbi
gratia, cum testator capi-
tis deminutionē patitur.
Quod quibus modis acci-
dat, primo libro relatum
est. Si enim testator aut
maximam patiatur, & fiat
seruus: aut mediam, & ciui-
tatem amittat: aut mini-
mam, & fiat alieni iuris,
dando se in adrogationē:
irritum fit testamentum.

a adde §. ult.
sup. de militari
testamento: 2.
Ga. 3. §. 6. l. 6.
§. ff. de iniur-
sto: Ulp. 23. §.
4. 39. Eclog. 2.
c. 6. §. Harme-
nop. §. 5. 27. c.
29.
b Tit. de capi-
tis diminutio-
ne.

5 ¶ Quemadmodum igitur
& iam dictum est, tria
vitia sunt, quæ testamētis
sunt molesta: non iure ci-
uili factum, ruptum, & ir-
ritum. Possumus autem
& quod irritum est, rup-
tum vocare: & quod rup-
tum est, irritum: Sed & ea
quæ nec initio iure facta
sunt, irrita vocare possu-
mus: & sine differētia, his
nominibus utimur. Sed
ideo singula vitia, singulis
appellationibus distingue-
re institutum est, ut ex pro-
prio cuiusque nomine co-
gnitis vitis facilius ea vi-
tare possemus. ¶ Sed hæc
tria dicta vitia, testamētū
iure civili factum infir-
mant, verum ad testamen-
tum iure prætorio confe-
ctum non pertinent. Nam
vitium non iure civili fa-
cti, stultum sit dicere in
testamento, quod ad ius
Prætorium pertinet, lo-
cum habet.

c Tria vitia
testamentorum
hic. Duo tan-
tum rupti, sci-
licet & irriti
enumerat Ulp.
23. l. 1. Papinia-
nus vero 1. de
finitionum l. 1.
ff. de iniur-
stis, quatuor enu-
merat. In iuristi-
nullius, rupti,
irriti, & au-
tæc Ecloga 39.
tit. 2. c. 1. c. 5.
Harmenopul.
§. 5. l. 2. c. 3.
d. l. 12. ff. cod.
Ulp. 23. §. si se-
iure signis, 6.

4 ¶ Alio autem
modo testamen-
ta iure facta in-
firmantur: velu-
ti cum is, qui fe-
cit testamētum
capite deminu-
tus sit, quod qu-
bus modis acci-
dat, primo libro
retulimus.

5 ¶ Hoc aut
casu irrita fieri
testamenta di-
cuntur: quum a-
lioqui & que
rumpuntur, ir-
rita fiant: & ea
quæ statim ab i-
nitio non iure
sunt: irrita sunt.
sed & ea, quæ
iure facta sunt,
& postea per
capitis deminu-
tionem irrita
sunt, possumus
nihilominus ru-
pta dicere. Sed
quia sanè com-
modius erat sin-
gulas causas sin-
gulis appella-
tionibus distin-
guere: ideo quædā
non iure facta
dicuntur, quædā
iure facta rumpi
vel irrita fieri.

a l. 15. ff. cod.
Ulp. 23. ff. de
testam. signis. 6.

6 ¶ Sed neq. vitium ru-
pri, id dissoluit, neq. etiam
irriti, si cōtingat, ut testa-
tor. capitis deminutionē
quam subierat, effugiat.
Prætor enim duo tēpora
inquirat: nempe conditi
testamenti, & mortis: & si
quem utroque tempore
inuenerit testamenti fa-
ctionem habuisse, pro va-
lido testamentum tuctur:
nihil curiosius de medio
tempore laborans, siue
ciuitatem, siue libertatē
amisit. Omnino enim si se-
ptem testium signis signa-
tum sit, & defunctus utro-
que tempore, testamenti
factionem habuerit, quo-
niam & ciuis Romanus &
sue potestatis erat, heredi
scripto dat bonorum pos-
sessionem secundum ta-
bulas. Quod si in capitis
deminutione decesserit:
cū enim se adrogādum
præbisset, mortuus est,
antequam potestatis suæ
fieret: tunc & ipse Prætor
irritum esse nouit testa-
mentum, neque heredi
scripto bonorum posses-
sionem secundum tabu-
las pollicetur.

7 ¶ Quidam testamento

condito superuixit, ac di-
xit, se nolle id testamētū
valere. Ex solis his verbis
testamentum nō infirma-
tur. Nam quæ iure confe-
ctasunt, iure etiā subuerti
tollique debent. Plus di-
co, etsi quis post prius te-
stamentum, secundum fa-
ctionem aggressus sit, & aut
mortalitate præuētus, aut
quia eum eius rei poeni-
tuit, id non perfecit: di-
ui Pertinacis cōstitutione
cautum est, ut prius testa-
mentum firmum ratūmq.
sit. Ait enim, non aliter
tabulas priores, quæ iure
factæ sint, per sequentes
irritas fieri, quàm si &

6 ¶ Οὐδὲ αὖ τὸ τῆς ρούπης καταλύει
αὐτὴν ὁ δὲ μὲν τὸ τῆς ἱρρίτου, εἰ αὖ συ-
βῇ τ' τεσάρτωρα διαφυγῇ. ὡς ὑπέστη
καὶ πῆς διμνηστίζονα. ὁ γὰρ παρὶ τῶν
αὐτῶν δυοκαρῶν ὁπίζηται, τὸν τε τ'
ποιήσεως τ' διαθήκης, καὶ τ' τ' ἡδύτης.
καὶ εἰ ἐν εὐρησιν ἐκατέρω καὶ ῥα ἔχου-
σιν τ' τεσάρτωρα φακτίζονα, ἰχυρὰν
οἶδεν εἶναι τὴν διαθήκην αὐτῆς, τ' μέν
καρῶν & παρὶ τῶν ὁμῶν, εἴτε πο-
λιτείαν, εἴτε τὴν ἐλευθερίαν ἀπώλε-
σεν ὅλως, γὰρ ἐν τῇ ἐπὶ τὰ μὲν τῶν ὁπ-
κινῶν σφραγίδες, καὶ ἐν ἐκατέρω κα-
ρῶν τεσάρτωρα φακτίζονα εἶχεν ὁ τε-
λευτήσας, ὡς γὰρ καὶ Ρωμαῖοι, καὶ αὐ-
τοὶ ἐξ ὧν, δίδωσι τὰς σκεῖπτα κλη-
ρονόμῳ τὴν σκευὴν τοῦ ταβύλλαι
διακατοχῶν. εἰ μὲν τοι ἐτελεύτησεν
ἐν τῇ καὶ πῆς διμνηστίζονι, δοὺς γὰρ
ἑαυτὸν εἰς ἀδρόγαλζονα, ἐτῆσθησεν
περὶ αὐτοὺς ἐξ ὧν γλῶσση, τότε καὶ αὐ-
τὸς ὁ παρὶ τῶν οἶδεν ἱρρίτον εἶσαν τὴν
διαθήκην, καὶ ἐκ ἐπαγγέλλεται τὰς σκεῖ-
πτα τ' σκευὴν τοῦ ταβύλλαι δια-
κατοχῶν.

7 ¶ Διαδέμνους πρὸς καὶ ὁπίζησας
τῇ ποιήσῃ τ' διαθήκης εἶπεν, ὅτι βού-
λομαι ταύτην ἰχύνειν ἐν τοῦτον μόνον
τῇ ῥημάτων, ἀίχυρος ἐκ δὲ τελεῖ-
ται ἡ διαθήκη τὰς γὰρ ἐν νόμῳ γνῶ-
μενα, ἐν νόμῳ αἰαξέπειδός δέ. τὸ
πλέον φημι εἰ καὶ μὴ τὸ διαδέμνους
ἦλθεν ὁπὶ ποίησιν δευτέρας διαθή-
κης, ἐν δὲ τὰς μετὰ τὴν τῆς τελευτήσας, ἢ
καὶ μετανοῶν ταύτην οὐκ ἐπεραίωσε,
τὸ θεοῦ τοῦ Περτίναντος δὲ γέροντος
ἐξέταξις, ῥεβ' αὐτῶν τὴν παρὲν
διαθήκην καὶ ὁμοῦσιν οἰσὶν γὰρ μὴ ἐτέ-
ρος τὴν νόμῳ γέροντος παρὲν
διαθήκην, ἐκ τ' δευτέρας ἀκυροῦσθαι,

6. ¶ Nō tamē
per omnia inu-
tilia sunt ea te-
stamenta, quæ
ab initio iure fa-
cta, per capitis
deminutionem
irrita facta sunt.
Nam si septem
testium signis si-
gnata sunt: po-
test scriptus he-
res secundum
tabulas testamē-
ti bonorum pos-
sessionem agno-
scere: si modò
defunctus, &
ciuis Romanus,
& suæ potesta-
tis mortis tem-
pore fuerit. Nā
si ideo irritum
factum sit testa-
mentum, quia
ciuitatem, vel e-
tiam libertatem
testator amisit,
aut quia in ado-
ptionem se de-
dit, & mortis
tempore in ado-
ptiuū patris po-
testate sit: non
potest scriptus
heres secun-
dum tabulas bo-
norum posses-
sionem petere.

7. ¶ Ex eo au-
tem iolo nō po-
test infirmari te-
stamentum, quod
postea testator
id noluerit re-
re: vique ad
ut & si quis post
factum prius
testamentum,
posterius face-
re coeperit, &
aut mortalitate
præuētus, aut
quia eum eius
alias tabula pri-
uerint: nam im-

rei poenituit, id nō perfecit, diui Pertinacis oratione cautum sit, ne
ores iure factæ, irritæ fiant, nisi sequentes iure ordinatæ & perfectæ fuerint: nam im-

perfectum testamētum sine dubio nullum est.

8. ¶ Eadem ratione expressit, non admissurū se hereditatem eius, qui litis causa principem reliquerit heredem: neque tabulas non legitimē factas, in quibus ipse ob eam causam heres institutus erat, probaturū: neque ex nuda voce heredis nomen admissurū, neque ex vlla scriptura, cui iuris auctoritas desit, aliquid adepturum. Secundum hoc diuī Seuerus & Antoninus sapientissimē rescripserunt. *Licet enim*

(inquirunt) legibus soluti sumus, attamen legibus viuimus.

εἰ μὴ ἐν νόμῳ δευτέρῳ περαιωθῇ. ἡ γὰρ αὐτῆς διαθήκη, ἀδελφῆς ἀμύχως ἐστὶ. 8. ¶ Τῇ αὐτῇ διατάξει καὶ κεῖνο πᾶσι ἐχέτω. ὡς δὲ δεῖ πᾶσι τοιαύτῳ ἐνστασι εἶναι, ἐντα πῶς διατὸ δίκλῳ ἔχειν πᾶσι πᾶσι, βασιλέα α κληρονομον ἐνεστήσατο. ἐδὲ βεβαίως ἀποκαλεῖται τὰς τοιαύτας διαθήκας, ἐδὲ ἀγραφον εἰς βασιλέα γνομόνῳ ἐνστασι δέχεται, ἐδὲ λέγει αὐτὸ ἀνέχεσθαι πλεονεχθῆναι ἀπὸ γραφῆς ὡς ἐπὶ τῇ διατάξει βεβλήσθαι, εἰ μὴ πᾶσι ἀνελλιπῆς αὐθεντία τῷ νόμῳ. τῇ τοιαύτῃ διατάξει Σεβήρῳ καὶ Ἀντωνίνῳ οἱ δὲ οὗτοι πολλὰς ἀκολοθεῖσάντες, ἀντέγραψαν, ὅτι καὶ τοῖς νόμοις ἔχοντες ὑποκείμεθα, ἀλλ' οὐ καὶ νόμοις πολιτευόμεθα. Licet enim legibus soluti sumus, attamen secundum leges viuere volumus. Deī γὰρ θαυμάζοντας πᾶσι οὕτω θεῖαν φωνὴν ἐπὶ σόματι ἔχοντες.

sequentes iure ordinatae & perfectae fuerint. Nam imperfectum testamentum, sine dubio nullum & infirmum est.

8. ¶ Eadem constitutione & illud expressum est, talem institutionem valere non debere, cum quis litis causa, quā cum aliquo habet, Imperatorem heredem instituit, nec firma huiusmodi testamenta vocat. Sed neque ex nuda voce, sineque scriptis, heredis institutionem in Imperatorem collatam admittit, neque commissurum se dicit, ut aliquid accipiat ex vlla scriptura tanquam ex vltima voluntate, nisi integra ei Iuris auctoritas adest. Secundum hanc constitutionem & D. Seuerus & Antoninus saepe rescripserunt. Licet enim (inquiunt) legibus soluti sumus, attamen secundum leges viuimus. Quam vocem adeo diuinā magnificare oportet & saepe in ore habere.

a l. Imperator rem 91. ff. cod.

b Horum rescriptum non extat, sed testamentum simile est in l. ex imperfecto. Cod. de testament.

DE INOFFICIO-
SIO TESTAMENTO.
TIT. XVIII.

ΠΕΡΙ ΑΤΑΚΤΟΥ
διαθήκης.
Τίτλος ιη.

DE INOFFICIOSO
TESTAMENTO.
TIT. XVIII.

d adde titulum Digesti & Codici de inofficioso: 5. Harmonop. 6. περι μέμψας καὶ ἐναντίας διαθήκης. 39. E. elog. 1. περί τῆς διαθήκης μέμψας. Paul. 4. sent. 3. de inofficiosi querela.

¶ Testamentis quoque hoc vitium plerumque accidit, ut à testatore contra eius officium, factum sit: quod euenit, parentibus, liberos suos, inique aut exheredantibus aut praeuocantibus: unde liberis competit aduersus testamenta parentum inofficiosi testamenti querela. 1. Vt per contrarium, parentibus, sorori, & fratri, si à liberis aut fratribus inique exheredati vel omnino praeuocati. (2. Liberos hoc loco cum dicimus, naturales, adoptiuos, posthumos intelligimus.) 3. Quod si non omnino praeuocati, non de inofficioso, sed alia actione qua ad supplementum legitima competit, agitur. 4. Caeterum de inofficioso agere me posse aduersus testamentum patris etiam si ex eo pupilli mei nomine legatum, quod in eo testamento à parente meo relictum erat, fuero consecutus. 5. Vt per contrarium, legatum ex eo test. petere possim, quod pupilli mei nomine inofficiosum postulauo.

6. Inofficiosi querelam non competere quartam consequutis vel iure institutionis, vel legari, vel fideicommissi vel mortis causa, vel inter vivos donatione. Quartam autem autemque unam competere vel omnibus simul liberis, quae pro rata inter eos postea dividitur.

3 sup. tit. 13.

b Querela inofficiosi testamenti cur introducta. ad del. 4. ff. eodem.

c 39. Eclog. 1.
a. 2. l. hoc colore
2. ff. eod.

d d. c. 2. d. l. 2.
e e' u' s' e' i' a' v'
id est pietatem
hic sumit pro
officio pietatis.
ut apud Im-
peratorem hoc
loco l. 2. ff. eod.
Paul. 4. sent. 5.
§. 1.

f Furiosus te-
stamentum fa-
cere non potest.
§. 1. sup. quibus
non est permis-
sum testamen-
tum facere.

Diximus supra posse parentes in condendis testamentis, liberos suos heredes conscribere, sed vel exheredare, vel praeinstitutionis ignominia adficere, in quibus scilicet praeteritio, pro exheredatione accipitur. Sed quoniam parentes hinc arrepta potestate, filios suos grauer ladebant, relinquētes eos in inopia: nam si quis ex ascendenti bus per masculos, aliquē ex liberis exheredasset, neque ipso iure inuolidū erat testamentum: neque ab intestato filius venire poterat: nam quomodo cum testamētum extaret? neque Praetor bonorum possessionem contra tabulas dabat, praeteritis enim non exheredatis ea dabatur. Quod si mater erat testatrix, ne cogitare quidē poterant hi, qui per matrem descendebant, de bonorum possessione contra tabulas. aduersus enim testamentum femine liberis bonorum possessio contra tabulas non datur. In extremum igitur subsidium inductum est: ut liberi de inofficioso testamento agere possint, qui queruntur aut dicunt, iniquē se exheredatos, vel iniquē praeteritos esse: huius coloris praetextu, quod defunctus sanæ mentis non fuerit, quum testamētum ordinaret. Id autem dicitur à liberis nō quasi verē furiosus fuerit defunctus, sed quod rectē quidem fecerit, verum nō ut ratio pietatis exigit. Nā si verē furiosus fuisset, testamētū facere non potuisset. Aut certē ideo insani se existimandus est quod naturam siue causa odisset.

Ερήκαμεν ἐν τοῖς παρο-
λαβοῦσι, αὐτὴν αὐτὴν
ἀνιόντας διαπιδεμένους,
μὴ γράφειν αὐτὴν καπὸν-
τας κληροδομοῖς, ἀλλ' ἐξηρεδάτο
ποιεῖν, ἢ παραιτεῖται ζῶντι ὑβρίζοντες
ὧν ἢ παραιτεῖται ζῶντι, ἀντὶ ἐξηρεδάτο
ζῶντος ὡς λαμβάνει. ἀλλ' ἐπὶ
δὴ πάντας διαπιδεμένοι τὸ ἀδείας οἱ
γονεῖς, αὐτοὶ οἰκείους ἐβλάπτον παῖδας,
καταλιμπανόντες αὐτοὺς ἐν πτωχείᾳ· εἰ-
μὲν γὰρ καὶ πῶς τὸ ἀρρηνόγονον ἀνιόν-
των, ἐποίησε ὁ ἐξηρεδάτο τὸ πῦμα,
ἔτε ἰπσο ἰure ἀντιπρόστατος καὶ ἡ διαθή-
κη, ἔτε ἐξ ἀδελφείτου ὁ πᾶς ἡδυνάτο
ὡς ἀδελφείτου πῶς γὰρ διαθήκης ὑπο-
κειμένης; οὐτε γὰρ τὸ παρὰ τὸ πῶ
κόντα ταβέλλας εἶχεν, παραιτεῖτο
γὰρ, ἔμειν ἐξηρεδάτο αὐτὴν παρὰ
χεῖρ ἐῖς τὴν μητὴρ καὶ ἡ διαπιδεμένη, τοῖς
καὶ μητέρας καποῦσιν, οὐδὲ ἐν θυμῷ
θλῶαι παρὰ τὸ κόντα ταβούλλας καὶ
γὰρ διαθήκης δήλατο παρὰ τὸ πῶ, πᾶ-
σιν ἔδιδον κόντα ταβούλλας· ἐν ἐ-
χάτῃ τοῦ βουθέα, ἐπενοήθη τοῖς
πᾶσι de inofficioso μεμεμνέοις ἢ
λέγασιν, ἀδίκως αὐτοὺς ἐξηρεδάτοις
γίνεσθαι ἢ γοῦν παρὰ τὸ πῶ θλῶαι, τὸ
παρὰ τὸ πῶ τοῖς χεῖρ, ὥς ὅτι με-
μνηνὸς καὶ ὁ τῆς θλῶας, καὶ ἡ δια-
θήκη διετύπου. ¶ Τοῦτο ὃ λέγεται
ὡς τῆς πᾶσιν οὐχ' ὡς τῆς ἀληθείας
μανέντος τὸ τῆς θλῶας, ἀλλ' ὅτι
γεγνηῖ μὲν ἰχυρὸς ἡ διαθήκη, οὐχ'
ὡς ἀπαίτει ὁ τὸ ἀσεβείας ἐὸ λόγος.
εἰ γὰρ ἐμάνετο τῆς ἀληθείας οὐκ' ἡδύ-
νατο διαπιδεσθαι, ἢ μᾶλλον, ἐμειλῶς
διαπιδεσθαι ἐπὶ δὴ πῶ φύσιν ἀλόγως ἐ-
μίσησεν.

Via ple-
rum-
que sine
caussa liberos
suos e hereditat,
vel omittunt, in
ductu est, ut
de inofficioso
testamento age-
re possint libe-
ri, qui querun-
tur, aut iniquē
se exheredatos,
aut iniquē prae-
teritos: hoc co-
lore quā non
sanæ mentis fue-
rint, cum testa-
mentum ordi-
narent.

¶ Sed hoc dici-
tur, nō quasi ve-
rē furiosus sit,
sed rectē quidē
fecerit testamē-
tum, nō autem
ex officio pieta-
tis: Nam si verē
furiosus sit, nul-
lum testamen-
tum est.
1. Non ad

eis penitus à defuncto re-
 lictum est. Id enim & cō-
 stitutione quadā sanctis-
 simi Imperatoris, ad ser-
 uandam cōgruentem na-
 turæ verecundiam intro-
 ductum est. Nā olim, nisi
 tota debita pars relicta
 fuisset, locus querelæ de
 inofficioso fiebat. veluti,
 si quis quadringentos so-
 lidos in bonis haberet,
 necesse erat ei omnino
 centum relinquere, hoc
 est, quartam partem he-
 reditatis, ne de inofficio-
 so agi posset. Hodie verò
 & si vnus solidus tantū vel
 quantacumque pars here-
 ditatis, vel res qualiscum-
 que eis fuerit relicta, que
 rela de inofficioso quie-
 scit, cōstitutione id quod
 eis deest vsque ad quartā
 partem legitimæ partis
 quam ab intestato erant
 habituri, supplēte: etiam
 si maximē testator pro-
 pria manu non adscripsit,
 velle se, vt quod quartæ
 deesset, boni viri arbitra-
 tu compleretur. Id enim
 constitutio ipsa quamuis
 non adiectum, tanquam
 naturæ consentaneum
 admittit.

4. Si quis patris volun-
 tatem approbauerit, per
 querelam de inofficioso
 eam subuertere non po-
 test. Vnde vide quid que-
 situm sit: is quem ego in
 potestate habebā, pupilli
 cuiusdam tutor erat. Mo-
 riens ego alium heredē
 scripsi, & filium meum
 exheredaui. Porro pupil-
 lo, cuius is tutor erat, le-
 gatum dedi. Legatū filius
 meus, quod pupillo reli-
 ctū erat exegerat: postea
 de inofficioso vult agere,
 quod se nihil ex paterna
 hereditate habere dicat:
 id ne ei licet, an nihil no-
 cuit, quod legato exa-
 ctū, videatur. voluntati

αὐτοῖς πάντας ὑπὸ τῆς ἐξουσίας
 τοῦ κατηγόρου τὸ πρὸς καὶ ἐν δὲ
 ξεως αὐτῆς τοῦ αὐτοῦ ἡμῶν βασιλέως
 ἀπινυόν), τῇ φύσει τῆς ποροποιουσαν
 ἀποπύζοντος αὐτῶν πάλαι γὰρ, εἰ μὴ
 τὸ ὀφειλόμενον ἀπαν καὶ γείνηται, ἐδ-
 δοῖτο χάρις τῇ de inofficioso οἷον υ-
 πομνήτων εἶχε τις ἀεικοίαν, ἐλ-
 αὐτὸν παῖς ῥη καταλιπεῖν. οὕτως τὸ
 τῆς ἀρτῆς τῆς οἰκίας ἵνα μὴ κινηθῇ ἡ de
 inofficioso σήμερον ὅτι καὶ ἐν νόμῳ
 σμα τῶν ἐξ ἐρεδάτω, ἡ καὶ ὅσον δὴ ποτε
 μέρος τῆς κληρονομίας καταλειφθῇ, ἡ
 γοῦ καὶ ποροποιουσαν οἷον δὴ ποτε, ἡ ἐκ τῆς
 de inofficioso μέμψις ἀρχαῖ, τὸ δὲ
 τὰ ξεως τὸ ἐλλείπον τῶν τε ἀρτῶν τῶν
 ἀδελφῶν τοῦ μοίρας ἀναπληρώσεως, εἰ
 καὶ τὰ μάλιστα ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐκ ἐνέ-
 γραψῆς τῇ οἰκείᾳ χειρὶ, ὅτι εἰς τὴν
 ῥητῇ ἐλλείπον, βέλομαι αὐτὸ ἀνα-
 πληρωθῆναι, αὐτὸς εἰς ἀγαθοῦ μοι-
 τείας τῶν γὰρ καὶ μὴ ποροποιουσαν, ἡ αὐ-
 τῇ δὲ ἀδελφῶν φυσικῶς ποροποιουσαν. ἡ
 γοῦ καὶ ὅσον φύσει παρεπόμενον.

4. ¶ Εἰάν τις ἀπαράσῃ τῆς πατρὸς
 βέλησιν, & δυνάμει τῶν αὐτῶν ἀναξέπειν
 δὲ de inofficioso ὁ δὲ ὁρα οἷον
 ἐζητήσῃ ὁ ἐμὸς ὑποξέσῃ ἐπετε-
 πνεῖς πούπυλλας πινός. τῇ ἐξουσίᾳ ἐγὼ καὶ
 γράψας ἕτερον κληρονομον, τὸ ἐμὸν ὑ-
 ποξέσῃ ὅσον ἐρεδάτωσα κατέλειπον
 ὅλην τὸν τῶν πούπυλλων, & περὶ ὅτι
 τῶν ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς τῶν ἀπὸ τῆς
 παῖς, τὸ καταλειφθῆναι τῶν πούπυλλων
 καὶ τῶν αὐτῶν βούλει κινῆσαι τὸ de inof-
 ficioso, ὡς μὴ ἐν ἔχον ἐκ τῆς πατρὸς
 ἀεικοίας ἀεὶ διωάται, ἡ καὶ πρὸς
 βλάπτει, ὡς ὅτι γοῖς αὐτῶν τῶν τελε-
 τήσαντος βέλησιν, αὐτῶν τούτῳ, ὡς τὸ

hil eis penitus
 à testatoribus
 testamento re-
 lictum est quod
 nostra constitu-
 tio ad verecun-
 diam naturæ in-
 troduxit. Sin ve-
 rò quantacum-
 que pars heredi-
 tatis, vel res eis
 fuerit relicta: de
 inofficioso que-
 rela quiescente,
 id quod eis de-
 est, vsque ad
 quartam legiti-
 mæ partis re-
 pleatur, licet
 non fuerit ad-
 iectum, boni
 viri arbitratu
 debere eam
 compleri.

4. ¶ Si tutor
 nomine pupil-
 li, cuius tutelā
 gerebat, ex te-
 stamento patris
 sui legatum ac-
 ceperit, cum
 nihil erat ipsi
 tutori relic-
 tum à
 patre suo, ni-
 hilominus po-
 terit nomine
 suo de inoffi-
 cioso patris te-
 stamento agere.

ληγάτον ἀποήτησε; ἢ λέγομεν μηδὲν
αὐτὸ ὑφίστασθαι ὡς κλημ, ἐπειδὴ ὅτι-
Τροπικόν τι παρὰ τῶν ὀφφίκιον, ἔλαβε
τὸ ληγάτον, ὥς τε οὐδ' ἀκωλύτως suo
nomine, κινήσῃ πῶδε inofficioso.

5. Sed si è cō-
trario pupilli
nomine, cui ni-
hil relictū fue-
rat, de inofficio
so egerit, & su-
peratus est: ip-
se tutor, quod
sibi in testamē-
to eodem lega-
tum relictum
est, non amit-
tit.

6. ¶ Igitur
quartam quis
debet habere,
ut de inofficio-
so agere nō. pos-
sit: siue iure he-
reditario, siue
iure legati, vel
fideicommissi,
vel si mortis
caussa ei quar-
ta donata fue-
rit, vel inter vi-
uos in iis tan-
tummodo ca-
sibus, quorum
mentionem fe-
cit nostra con-
stitutio, vel a-
liis modis, qui
in nostris con-
stitutionibus
continentur.

¶ Quod autem
de quarta dixi-
mus, ita intelli-
gendum est: ut
siue vnus fue-
rit, siue plures

5. ¶ Καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας ἢ τοῦ ζητεῖ-
ται· εἶχον ἐγὼ αἰνέον πᾶσα ὑπερξού-
σιον· ἕτερον γὰρ φασ κληρονόμον, τὸ
αἰνέον ἐξαιρεθέν ἐποίησα, μηδὲν
αὐτῷ κατὰ λιπὼν ἐληγάτ' ὅσα ἢ νο-
μίματα ρ. Τίτιω τῇ, ὃν ἐγὼ κατέλι-
πον τεταμνητάριον ὅτι ἔσπον τῷ αἰνέ-
ον ἢ γουὺ ὁ ἀρχὼν δέδωκε, ἢ ἢ ἴσως
δὴ ὁ ὁμοῦ ἐκλήθη· ἐκίνησεν ὁ Τίτιος
ὁ ὁμοῦ τῷ αἰνέον τὸ de inofficioso,
ἢ ἢ τῇ τῇ δολόως γὰρ ἴσως δέρεθ' ὁ
αἰνέον ἐξαιρεδατ' ὁμοῦ· μὴ ταῦτα ὁ
Τίτιος, χαρεῖ καὶ τὸ σκεῖπτε κληρονό-
μα τὸ ληγάτον αὐτῷ ἀπατῶν ὅπερ αὐ-
τῷ κατ' ἐρείφθη ἀμάχως λήψ' ἢ τῷ.

6. ¶ Απὸ κλείει ἢ τὸ de inofficioso, τὸ
τέταρτον κατὰ λιμνωτόμον τῷ ἐξ
ἀδελφείου κληρονόμῳ, ἢ ἐν ληγά-
τῳ, ἢ ἐν φιδεῖκου μίσῳ, ἢ mortis
causa δωρεᾷ ἢ ἢ inter viuos δωρεᾷ
ἐσυναρ. θμεί· εἰ μὴ πω γὰρ τῷ Τίτῳ
ἐδόθη, ὥς ἐν ἐκείνοις c τοῖς δέμασιν,
ὧν ἢ δ' ἐξέταξις d τὸ θειοτάτου ἢ μὴ βα-
σιλέως μέμνη· καὶ ἐτέροις τῶ ποίς
ἐξαιρετόμοις τῶ παλαιῶν νόμοις, καὶ
τὸ δέμας μὴ τῶ δ' ἐξέταξις, e εἰὰ τὸ
τέταρτον ἐξαιρεθῇ τῷ πατρί, ἢ δ' ἐν
ὀφφικίῳ σωχολάζει. ¶ Καὶ εἰ μὴ εἰς
ὅτι πᾶς, τὸ τέταρτον αὐτῷ δέμει
κατὰ λιμνωταίειν τὸ οἰκείας ἐξου-
σίας· εἰ δ' ἐν δύο εἰσὶν ἢ καὶ πλείονες,
τὸ τέταρτον πᾶσι κατὰ λειφθῇ, ἀνα-

tem defuncti approbasse?
Et dicimus, nihil eū pati
præiudicij, quoniam pa-
pilli nomine, & ex tutoris
officio, legatū exegit. Ni-
hil igitur prohibet, quò
minus suo nomine de in-
officioso possit agere.

5. ¶ Ex cōtrario quoque a l. 22. §. 1. ff.
quæritur, impuberē ego
filiū in potestate habe-
bam. alio quodam herede
instituto, impuberem ni-
hil ei relinquens exhere-
davi. Legavi autem Titio
cuidam solidos centum,
quem ego impuberi te-
stamentarium tutorē de-
deram, aut Prætor dede-
rat, aut fortasse lege ad tu-
telam vocabatur. Titius
tutor nomine pupilli de
inofficioso egit, & victus
est: forte enim meritò ex-
heredatus fuit impubes.
Postea hic idem Titius le-
gatum sibi relictū a scri-
pto herede petiit, haud
dubium est, quin id non
amittat.

6. ¶ Querelam igitur de
inofficioso excludit reli-
cta quarta ei, qui ab inte-
stato ad hereditatem vo-
luntarius relinqui suffi-
ciat, siue per legatū reli-
cta sit, siue per fideicom-
missum, siue per donatio-
nem causa mortis. Dona-
tio autem inter viuos his
non cōnumeratur, nisi in
hoc donatum fuerit, ut in
his casibus, quorū Impe-
ratoris nostri sanctissimi
constitutio quædam me-
minit: & aliis quibusdam
modis qui veteribus legi-
bus & sacris constitutio-
nibus compræhensi sunt.
Si quarta igitur filio relin-
quatur, querela inofficio-
si quiescit. ¶ Et si quidem
vnus est filius, quartam ei
toti⁹ hereditatis relinqui
porter, sin autem duo
sunt, aut etiā plures, quar-
ta omnibus relicta pro

c v. l. penult.
Cod. de dona-
tionib.
d l. omnimodè
30 Cod. de in-
officioso.
e l. quoniam.
nouell. 29. Cod.
eod. l. ut libe-
ri ff. de colla-
tionib.

Si quarta igitur filio relin-
quatur, querela inofficio-
si quiescit. ¶ Et si quidem
vnus est filius, quartam ei
toti⁹ hereditatis relinqui
porter, sin autem duo
sunt, aut etiā plures, quar-
ta omnibus relicta pro

tem defuncti approbasse?
Et dicimus, nihil eū pati
præiudicij, quoniam pa-
pilli nomine, & ex tutoris
officio, legatū exegit. Ni-
hil igitur prohibet, quò
minus suo nomine de in-
officioso possit agere.

rata & ex æquo, efficit, ut querela fileat. Verbi gratia, duo sunt: Necessse est ut his relinquam singulos fescūces. Quod si tres sint, necesse est, ut singulas vncias his relinquam.

ἀνάλογως ἢ ἐξ ἰσότητος ἢ συζαίρειν ποιεῖται· ὅθεν ἡ νομοθεσία οὕτως ἐστὶν· ἑκάστῳ αὐτοῖς κατὰ μίαν ἢ δύο οὐγκίας· ἢ ἑξῆς εἰς ἑκατὸν τρεῖς αὐτοῖς αἰά μίαν οὐγκίαν.

pro rata eis distribuat: id est, pro virili portione quarta.

DE HEREDVM QUALITATE, ET DIFFERENTIA.

TIT. XIX.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ

ποιότητος ἢ διαφοράς.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

DE HEREDVM QUALITATE, & DIFFERENTIA.

TIT. XIX.

¶ Heredes (de quibus superius multis dictum est) sunt vel. 1. Necessarii (ut servi à domino instituti. 2. Sui & necessarii (ut qui nobis sunt liberi.) 3. 4. ¶ Extranei: & qui eorum possint heredes institui. 5. ¶ De iure deliberandi & inventario ab herede faciendo: & inventarij facti ab herede, utilitate.

a Heredis nomen generale

Eres nomen generale est, in tres autem species diuiditur. Nam heredum alij dicuntur Necessarii. Alij Sui & Necessarii, Quidam extranei.

b Heredum alij necessarii, sui & necessarii, extranei. 2. Gai. 3. §. 7.

c Hares necessarius quis adde Tit Cod de necessariis suis hereditibus instituendis. adde Gai. 3. §. 7.

¶ Et quisnam est Necessarius? Servus, qui heres institutus est. Inde sic vocatus, quia volens nolens omni modo post domini mortem, & liber statim & necessarius fit heres. Itaque, qui de facultatibus suis dubitant, & ratione subducta, veretur fore, ut nemo propter angustias rei familiaris ipsorum, pro herede se velit gerere servorum aliquem in primo, secundo, aut tertio gradu aut etiam inferius heredem instituere solent. veluti, Stichus servus meus heres esto. Ecce in primo gradu. Aut in secundo, sic: Primus heres esto. Et si is heres non erit, Stichus servus

Κληρονόμος, ὁνομαζέσθαι γινώσκων ἀδιαρείει· ὃς εἰς τρία· τὸν κληρονόμον, οἱ μὲν λέγοντες νεκροῦ υἱοῦ, ἢ τοῦ ἀνδρὸς οἱ δὲ θυοῦ νεκροῦ υἱοῦ, οἱ δὲ ἐξ ἐκτράντων, ἢ τοῦ κληρονόμου.

¶ Κὴ τίς ἐστὶν νεκροῦ υἱός, ἐὼς οὗ κείνης ὁ γραφεὶς κληρονόμος, διὰ τὸ τῆς ἑαυτοῦ ὀνομαθείας, ἐπεὶ δὴ καὶ βουλόμενος ἢ ἀκούων πάντι τρέφω μὴ τὸν δεσπότου τελευτῶν, ἀλλ' ἐως ἐλθόντος ἢ νεκροῦ υἱοῦ γίνεσθαι κληρονόμος· ἀμέλει, οἱ πρὶν ἐκείνου ἔχουσι τὰς οἰκίας πράξεις, καὶ λογίζονται, ὡς ἐκεῖνος ἀνέξει· διὰ τὸ ἀπερὶ τὸ αὐτὸν κατὰ δεξιάς πράξαι, εἰώθασιν ἰδίον οἰκέτην, ἐν πρώτῳ, ἀντὶ δευτέρῳ, ἢ ἐν τρίτῳ βαθμῇ, ἢ καὶ ἐπέκεινα· γραφεὶν κληρονόμον οἶον, Σπῆχος, ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἔστω κληρονόμος· ἰδοὺ ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῇ ἢ ἐν δευτέρῳ οὕτως, ἔστω Πείμος κληρονόμος· εἰ δὲ μὴ γνήσιος, ἔστω Σπῆχος.

Eredes autem aut necessarii dicuntur, aut sui & necessarii, aut extranei.

1. ¶ Necessarius heres est servus heres institutus, ideoque sic appellatur: quia siue velit, siue nolit, omnino post mortem testatoris protinus liber & necessarius heres fit. Unde qui facultates suas suspectas habet, solet servum suum primo aut secundo aut etiam ulte-riore gradu heredem instituere: ut si creditoribus satis non fiat, potius eius heredis bona

quam ipsius re-
statoris, a cre-
ditoribus pos-
sidentur, vel
distringantur,
vel inter eos di-
vidantur.

ὁ ἐμὸς οἰκέτης κληρονομία. ἢ ἢ ἐπὶ
κίνα· λοιπὸν αὐτὸ μηδενὸς ἀνεχόμενος
προσελθὼν τῇ κληρονομίᾳ, ὅταν αὐ-
τὸς ὁ Σπύρχος ἐλθῇ, καὶ γνήσεται
κληρονομός· καὶ εἰ μὴ καταβληθῇ εἰς
κρεδίτωροι τὰ χρεῖα τῆς οὐκ ἐκείνου,
καὶ τὸ ἰκανὸν αὐτοῖς γῆν) ὅτι τοῖς ὀ-
φλημοσι, μὴ μὲν αὐβρεῖς ὁ Τυλ-
θήσας, ἢ ὁ κληρονομία διαπωρᾶσκε-
ται, καὶ ἐπὶ λεγόντων ἐκείνων, ὅτι τὰ τῆς
τῆς οὐκ ἐκείνου διαπωρᾶσκε) πωρ-
γματο, ἀλλὰ τὰ τῆς Σπύρχου τῆς κληρονό-
μου· γιόμοι ὅι κρεδίτωρες ἐν νο-
μῇ, ἢ διαπωρᾶσκεσι ταῦτα, ἢ μετὰ
ἐξ ἀλλήλων κείζονται. ¶ Μισθὸν
ὅ τῆς τοιαύτης ὕβρεως· ἔξει, πρὸς
μὲν τὴν ἐλθόντιαν, ἢ ἐκείνην πρῶτο-
τον· ἢ πρὸς καὶ τὸ αὐτὸ προσγί-
νεται· ὅσα γὰρ τῆς οὐκ ἐκείνου καὶ ὅσα
ἐαυτῇ προσποιεῖται ὁ Σπύρχος ἐκ
ἐτέρων ἀπαιτῶν, ταῦτα ἐκ ἐκείνου πωρᾶ-
σκει· τῆς κληρονομίας, αὐτῇ φιλαχί-
σει, καὶ ἐκ ἐνοχληθῇ) ὑπὸ τῆς κρε-
διτῶρον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἢ τῆς οὐκ ἐκείνου
συνεπείκει καὶ ὁ ἐκείνου δατο-
πληροῦται τὰ ἐποφληθῇ) καὶ οὗτοι
μὲν εἰσι νεκασάριοι.

2. ¶ Στοι· ὅι νεκασάριοι τίνες εἰσὶ σκο-
πῆτωμεν. Οὗτοι νεκασάριοι εἰσιν, οἷον
ἕως· θυγάτηρ ἔγγον·, ἔγγον· οἱ δὲ
τῆς ἡμέρας καὶ ἐφ' ἧς παῖτες παῖδες οἱ π-
ρὸς ἐσὶν ἐν ποτεσάτε ἐν τῇ καὶ τῇ
τῆς οὐκ ἐκείνου· ὁ μὲν ἕως, καὶ ἡ θυγάτηρ, ἔ-
γγον· παρ' ἐαυτοῖς πάντες τὸ οὖν· ὁ δὲ
ἔγγον·, καὶ ἡ ἔγγον·, ἐκ μόνον ἐκείνου

meus heres esto: aut etiam
ultra. Nemine igitur ad
hereditatem accedere au-
dente, ex necessitate ve-
niet Stichus, & heres fiet. a id est siue ve
Ac nisi creditorum nomi-
na, quæ defunctus contra
xit, dissoluta fuerint, ali-
terve eis eo nomine satis-
factū, nulla defuncti me-
morix ignominia inuri-
tur, sed hereditas distrahi-
tur: non iam illis dicenti-
bus huius defuncti bona
distrahi, sed Stichi here-
dis. Creditores igitur in
bonorum possessionem
missi, aut distrahunt illa,
aut inter se dividunt. ¶ Ha-
bet autem infamix huius
mercedem servus, Primò
libertatem, qua nihil est
præstabilius, neque pre-
tiosius. Deinde & illud
commodum ei præstatur,
ut ea quæ post mortem pa-
troni, Stichus sibi ex aliis
causis acquirerit, hoc est,
non per occasionem here-
ditatis, ipsi reservetur, ne-
que in iis ei molesti sint
creditors, qui inois maxi-
mè defuncti bona æri alie-
no nō sufficiant. Et hi qui-
dem sunt necessarii.

b Quadam
enim infamia
defunctus affi-
citur, si eius
nomine bona
distrabantur.
c Libertatis
summum pre-
tium. l. 176. ff.
de regulis
iurū.
d Sui heredes
qui. adde l. 1.
§. 1. ff. de
sum. 45. Eclog.
l. 1. §. 2. Gai.
3. 9. 7. adde li.
3. tit. de heredi-
tati. h. ab in-
test. l. 1. §. 2. in-
fra.

2. ¶ Porro, qui sui & ne-
cessarii sint, videamus. Sui
& necessarii sunt, verbi
gratia, filius, filia, nepos,
& neptis ex filio, & dein-
ceps liberi omnes, qui
in potestate cuiusque
cum is moreretur, fue-
runt. Et filius quidem &
filia ex sese omnino ius
suorum heredum ha-
bent: verum ut nepos
neptisve sui heredes sint,

¶ Pro hoc ta-
men incommo-
do, illud ei co-
modus præsta-
tur: ut ea, quæ
post mortem pa-
troni sui sibi ac-
quisierit, ipsi re-
serventur. Et
quavis bona
defuncti non
sufficiant cre-
ditoribus: ite-
rum tamen ex
ea causâ res e-
ius, quas sibi
acquisierit, non
vencunt.

2. ¶ Sui autem
& necessarii
heredes sunt,
veluti filius, fi-
lia, nepos, ne-
ptisve ex filio,
& deinceps ca-
teri liberi qui
in potestate mo-
rientis modò
fuerint. Sed ut

nepos neptisve sui heredes fiant, non sufficit cum eamve in
potestate aui morientis tempore fuisse: sed opus est, ut pater

appellantur.

¶ Itaque liberi quoque nostri qui in potestate nostra non sunt, heredes à nobis videntur instituti extranei heredes nobis. ¶ Qua de causa & qui heredes à matre instituantur, eodem numero sunt: quia foemina in potestate liberos non habent.

¶ Servus quoque heres à domino institutus, & post testamentum factum ab eo manumissus eodem numero habetur.

4. ¶ In extraneis heredibus illud observatur, ut sit cum eis testamenti factio, siue heredes ipsi instituantur, siue ij qui in potestate eorum sunt. & id duobus temporibus inspicitur: testamenti quidem facti tempore, ut constiterit institutio: mortis verò testatoris: ut effectum habeat, hoc amplius, & cum adit hereditatem,

esse debet cum eo testamenti factio, siue purè, siue sub conditione heres institutus sit. nam ius heredis eo maximè tempore inspiciendum est, quo acquirit hereditatem. ¶ Medio autem tempore inter factum testamentum, & mortem testatoris, vel conditionem institutionis existentem, mutatio iuris non nocet heredi, quia ut diximus) tria tempora inspicere debent.

ἐξοσιότητι. ¶ Ἀμέλει καὶ οἱ ἡμετέροι παῖδες ἐμαγκιστῶσι, ἔξω γένεοι κληθεῖσιν. ¶ Καὶ ὁ παῖς τῇ μητρὶ ἔξω γένεοι κληθήσεται, καὶ γυνήσεται κληρονομος. Θήλεια γὰρ ἐν potestate αὐτῆς παῖδας ἔχειν οὐ δύναται. ¶ Διαπιδέμενός τις, τὸ ἴδιον οἰκέτω ἐνεστήσατο κληρονόμον, ὅτι ζήσας τῇ ποιήσει τὸ δαδίκης, βινδύκτα τῶτον ἡλὸς θέροσεν. ἐτὶ ζῶντι σεν, καὶ αὐτὴς τὸ δαδὶ κληρὺ ζῆτομεν εἰ ὁ γράφει κληρονόμος, πότερον νεκροσάριος ὅτιν ἢ ἔξω γένεοι; καὶ λέγομεν αὐτὸν ἔξω γένεον εἶναι. ἐπεὶ δὴ μὴ τὰ δύο ἐκ τῶν τῶν ζῶντων ὅς δαδίκης αὐτὰς πορτῆναι, ποτέ σι ἡ ἐλὸς θερία καὶ ἡ κληρονομία.

4. ¶ Ἐπὶ αὖ τῶν ἔξω γένεων κληρονομῶν, ἐκείνο δεῖ πορφυλάττειν, ὥστε ἡμᾶς ἔχεν μετ' αὐτῶν πεσαμὲν φακτῆριον, εἴτε αὐτοὶ ἐγράψαν κληρονόμοι, εἴτε οἱ αὐτῶν ὑπεξέσποιοι. πᾶν τὸ β' τὸ πεσαμὲν φακτῆριον ἔχον αὐτὸν ἀπαμὲν ἐκ δυοῖν καρεῖς. ὡς δαδὶς δαδὶς μὲν αὖτε τῶς ἐρράδης τὸ ἐνστασιν καὶ ὡς δαδὶς τῶν τελευτῶν, ὥς τὸ καλὰς γνομὲν ἐνστασιν, χρῆσθον ἔχον ἀποτέλεσμα εἰ δέ τις ἀκρεβὰς ἐξετάσῃ, καὶ εἴπον ὅτι ζῆτομεν κληρὸν, ἐν ᾧ δεῖ τὸ πεσαμὲν φακτῆριον ἔχειν αὐτόν. τοῦτέστιν, ὡς δαδὶς πορσέρχεται τῇ κληρονομίᾳ. ὅδε μὲν ὅς δαδὶς πορσέρχεται πότερον πούρος, ἢ ὑπὸ ἀρεσιν γέγραπται κληρονομος. τίς δὲ γὰρ δίκαιον τῶ κληρονομῶν, τῶν ἐκ δυοῖν κληρονομῶν, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα σκοπεῖται καὶ καὶ, ἐν ᾧ δεῖ τὴν κληρονομίαν ἀδιδεῖσθαι. ¶ Ἐν τῷ πρὸ μέσῳ χρόνῳ, πᾶς

subiecti non sunt. ¶ Itaque & liberi nostri emancipati, extranei vocabuntur. ¶ Sed & filius matri extraneus heres est & vocatur. Nam femina liberos in potestate habere non potest. ¶ Quidam testamento condito servum suum heredem instituit. Cum testamento facto supervivisset, servum vindicta manumisit. Et testamento non mutato mortuus est, quærimus, hic institutus heres, necessarius sit, an extraneus. Et dicimus eum extraneum esse, quoniam utrumque ex defuncti testamento consequutus non est, libertatem scilicet & hereditatem.

4. ¶ In extraneis heredibus illud observandum est, ut cum eis sit testamenti factio, siue ipsi heredes instituantur, siue hi qui in potestate eorum sunt. Hanc autem testamenti factionem duobus temporibus exigimus: cum testamentum condimus, ut tunc valeat institutio: & quum morimur, ut tunc institutio rectè facta, utilem effectum habeat. Quod si quis accurate singula inquirat & tertium inveniemus tempus, quo testamenti factionem cum habere oporteat, hoc est, cum hereditatem adit. Neque vlla est differentia, utrum purè an sub conditione heres sit institutus. Nam ipsum ius heredis, hoc est, an heres esse possit, eo maximè tempore spectatur, quo hereditatem adire debet. ¶ Medio autem

a Extranei heredes hi possunt institui cum quibus testamenti factio est. l. si alienum 49. § in extraneis ff de heredib. instituendis. b Testamenti factio seu ius ex testamento accipiendi quo tempore consideretur. adde l. 62. ff de heredibus instituendis. c Tria tempora in extraneo herede scripto consideramus, testamenti, mortis, adit a hereditate.

a *Media tem-* tempore, quod est inter
para non no- factum testamentum &
cent. l. s. s. sole testatoris mortem aut
mus dicere ff. conditionem institutionis
de heredib. existentem, si quis condi-
instit. tionaliter est institutus:
 ius heredis mutatum, nul-
 lum ipsi ad succedendum,
 damnum affert. Vnde fu-
 turum est, ut si contingat
 eum ciuem Romanum
 esse, quem heredem insti-
 tui, & is post factum testa-
 mentum, ciuitatem ami-
 serit, & eā recuperauerit
 ante mortem meam, aut
 si condicionaliter institu-
 tus est, ante euentum cō-
 ditionis: nihil eum prohi-
 beat hereditatem acqui-
 rere. Sic igitur (ut rei to-
 tius effectū in vnum con-
 traham) tria tempora in-
 spicimus, quib. heredem
 testamenti factionem ha-
 bere oportet, testamenti
 confectionem, mortem
 testatoris, & tempus adi-
 tionis. Et ex his maximē
 testamenti confectionem

b *Testamenti* factio duplex:
una testamen- factio duplex:
ti faciendi: al- una testamen-
tera, ex testa- ti faciendi: al-
mento capien- tera, ex testa-
di. l. filiusfam- mento capien-
lias. 16. §. 1. ff. di. l. filiusfam-
qui testamen- lias. 16. §. 1. ff.
tum facere. qui testamen-
 tum facere.

c *Furiosus* quemadmodū
testamenti fa- si quod in furioso ita spe-
ctionem passi- ciem seu casum fingere
nam, hoc est, oportet, ut a patre heres
ius ex testa- esse institutus intelliga-
mento capien- di habeat d. l. tur. Nam ab alio institu-
di. l. s. l. 17. ff. tus, donec resipiscat, neq.
qui testamen- sibi neque alii heredita-
tum. tem acquirere potest.

μεταξύ αὐτῶν ποιήσεως τῆς διαθήκης, καὶ τῆς τεσσάρων τῶν τῶν, ἢ τοῦ ἐκβά-
 σεως τῆς αἰρέσεως ὅτι, ἐν αὐτῇ αἰρετικῶς
 ἐγράφη πρὸς κληρονόμος, τὸ τῆς κληρο-
 νόμου δίκαιον ἐναλλαχῶς, ἡ δὲ μία
 αὐτῶν φέρει βλάβην εἰς τὸ διαδέξα-
 σθαι. ὥστε οὐκ εἰ συμβῇ τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ
 γραφέντα κληρονόμον, εἴ ῥωμαῖον,
 εἴτα μὴ τὸ ποίησιν τῆς διαθήκης, ἐκπε-
 σὼν τὴν πολιτείαν ταύτην ἀνέλαβε
 πρὸς τὴν ἐμῆς τῆς τῶν, ἢ τοῦ ἐν αὐτῇ αἰρε-
 τικῶς ἐγγράφῳ κληρονόμος πρὸς τῆς
 ἐκβάσεως τῆς αἰρέσεως, ἀκωλύτως
 κληρονομήσῃ ὥστε οὐκ, ἢ τοῦ γάρβῳ τῶ
 συναρμόδιον, ἢ τοῦ τῶν ἀποτέλεσμα,
 ἔξῃς ὅτι ζῆτε μὲν καὶ ἐν οἷς τῆς κλη-
 ρονόμον ἔχειν δεῖ τεσσαρῶν φακ-
 τῶν αὐτῶν ποίησιν τῆς διαθήκης, τῆς τῶν
 πρὸς τῆς διαθήκης, τῆς χρόνον τῆς ἀδιτ-
 ζίωνα μᾶλλον ἢ πρὸς ποίησιν τῆς δια-
 θήκης, καὶ πρὸς ἀδιτζίωνα. ¶ Τεσα-
 ρῶν b φακτῶν αὐτῶν ἔχειν νοεῖ, ἡ
 μονον διωάμενος διατίθεσθαι, ἀλλὰ
 καὶ ὁ ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης διωά-
 μενος λαμβάνειν, ἢ τοῦ ἐτέρω πρὸς
 ἀποερίζειν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐκ οὐ
 διωάμενος ποιεῖν διαθήκην, ἢ τῶν καὶ
 ὁ μακρότερος καὶ ὁ ἀλλοτρίος καὶ ὁ πύ-
 πλος καὶ ὁ ἴμφας καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ
 υἱὸς ὁ ὑποζύγιος καὶ ὁ ἀλλοτρίος οἰκέ-
 τῆς ἔχειν λέγον· Τεσσαρῶν φακτῶν αὐ-
 τῶν εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἡ διωάν) δια-
 τίθεσθαι, ἀλλὰ οὐκ ἐν τῇ ἐτέρω διαθή-
 κῃ, ἢ ἐαυτοῖς, ἢ ἐτέρω διωάν) πρὸς
 ἀποερίζειν· ὅτι ἢ τῇ μεμνητός, δεῖ
 διαμαρτυρεῖν αὐτῷ ὑπὸ τῇ πατρὸς γε-
 γραμμένον κληρονόμον ὑπὲρ ἐτέρω γὰρ
 γραφεῖς, μέγιστος ἡ ἀνανήψῃ, ἡ δὲ ἐαυ-
 τῶν, οὐδὲ ἐτέρω διωάν) πρὸς ἀποερί-
 ζειν κληρονομίαν.

¶ Testamēti au-
 tem factionem
 nō solum is ha-
 bere videtur,
 qui testamētū
 facere potest:
 sed etiā qui ex
 alieno testamē-
 to, vel ipse ca-
 pere potest, vel
 alij, acquirere
 licet non pos-
 sit facere testa-
 mentum. Et i-
 deo furiosus
 & mutus, & po-
 stumus, & in-
 fans, & filius fa-
 milias, & ser-
 uus alienus te-
 stamenti factio-
 nem habere di-
 cuntur. Licet
 enim testamen-
 tum facere non
 possint, attamē
 ex testamento
 vel sibi, vel alij
 acquirere pos-
 sunt.

5 ¶ Extraneis autem hereditatis deliberandi potestas est de adeunda hereditate, vel non adeunda. Sed siue is, cui abstinendi potestas est, immiscuerit se bonis hereditatis: siue extraneus, cui de adeunda hereditate deliberare licet, adierit: postea relinquenda hereditatis facultatem non habet, nisi minor sit xxv. annis. Nam huius aetatis hominibus, sicut in cæteris omnibus causis, deceptis: ita & si temerè damnosam hereditatem susceperint, Prætor succurrit.

5 ¶ Οἱ δὲ ἑξῆς ραῖνοι κληρονομοὶ λέγονται καὶ βολουτάραιοι, ἀνὰ πατρὸς ἔχοντες τὸ κληρονομῆσαι, ἢ μή· οἱ δὲ ἑτέροι β λέγονται νεκρῶν ἀειοί, ὅτε τὸ ἑξ ἀνὰ τῆς αὐτοῦ καλεῖται καὶ ἡ μόρον ἐν τούτῳ ἔστιν ἡ διαφορά, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι τὸ κατὰ δέξασθαι κληρονομίαν, ὅτι μὲν τὸ ἑξ ραῖνός, λέγεται ἀδικοῦν, ὡς ἡτοι κατὰ δόχην. ὅτι δὲ τῆς νεκρῶν ἀειοῦν, immixtio, ἡτοι ἐμμίξις· καὶ τὸ ἀπώσαθαι τὴν κληρονομίαν, ὅτι μὲν τὸ ἑξ ραῖνός, λέγεται ῥεπουδῆσαι, ὡς ἡτοι χωρισμός· ὅτι δὲ τῆς νεκρῶν ἀειοῦν ἀβσινάτίζων· ἀλλ' ὅτι μὲν ἑξωπικός ὡς ῥεπουδῆσαι δύνανται, ὅπως ἔστιν, ὡς μηδέποτε κληθεὶς ὅτι τὴν κληρονομίαν ὅτι τὸ βούλομαι νεκρῶν ἀειοῦν ἀβσινάτίζων, ὡς εἰδὴ μὲν τῆς τῆς πατρὸς δόξας ἀνεφανῆ, ὅτε ἐν ἡ τῆς ἑξ ἐχει ἐν αὐτῇ τὸ ἀσώματον κατὰ πατρὸς εἶρη· πολλὰ γὰρ ὅτι τὸ ἀσώματον ὄνομα τῆς κληρονομίας ἀπαξ ἐμπαρὸν πρὸς διαφοράς ἐφ' ἑτέρον μῆθισα· εἰ μὴ ὅτι ὁ πατὴρ, ὅτι τὴν ἀβσινάτίζων ἀβσινάτίζων, ἀπὸ τῆς ἀνέστῃς ἀβσινάτίζων αὐτῇ τὸ ἀνὸν χληθῆναι ἐν τούτοις μὲν αἱ διαφοραί ἐν ἐκείνῳ ὅτι ἡ κοινωμία, ὅτι εἴτε ὁ νεκρῶν ἀειοῦν ἐμμίζει αὐτῇ, εἴτε ὁ ἑξωπικός ἀδικοῦν, ὡς ἡ δύνανται μὲν ταῦτα ἀποσῶναι τὴν κληρονομίαν· εἰ μὴ ἀρα ἐλάττωτες εἰσι τῆς εἰκοσὶ καὶ πέντε ἐνιαυτῶν. τοῖς γὰρ ἀγνοοῦσι ταῦτα τὴν ἡλικίαν, ὡς περ ἐν τοῖς ἀπασι πατρὶμασι ἀπατηθεῖσιν, οὐτὶς καὶ ταῦτα, ἐν ᾧ περὶ τῶς ὅτι ζῆμον κατὰ δέξασθαι κληρονομίαν· ὁ πατὴρ συνέχει διδοὺς αὐτοῖς τὴν ἀποκατάστασιν, ὡς τοῖς κληρονομίας ἀποσῶναι.

5 ¶ Extranei autem heredes, dicuntur & Voluntarij, quum liberū is sit, ut heredes sint, aut non sint. Alii verò necessarii dicuntur, propterea quod ex necessitate ad hereditatem veniant. Neque in hoc solum differentia est, verum & in illo, quod hereditatem acquirere, in extraneo dicatur aditio, in Necessariis, immixtio. Et quod hereditatem non admittere, in extraneo dicatur repudiatio, in necessario, abstentio. Sed extraneus repudiens, perinde est quasi numquam ei hereditas delata fuisset. Suus autē & Necessarius quanvis abstineat, tamen cum a morte patris protinus heres factus sit, nomē heredis nihilominus retinet. Nam id iam sæpe dictum est, nomen heredis semel alicui partum, difficulter ad alium transferri: nisi quod Prætor (qui & ius abstinendi inuenit) tutum eū præstat, aduersus molestias & negotia creditorum hereditariorum. Et in his quidem differunt, in illo autem conueniunt quod siue Necessarius immiscuerit se, siue Extraneus adierit, postea omitteḃ hereditatis facultatem non habent, nisi minores sint viginti quinque annis. Nam hanc ætatem agentibus, sicut in cæteris omnibus causis, deceptis, ita & hinc in eo læsis, quod temerè damnosam hereditatem susceperint, Prætor subuenit: data eis in integrum restitutione, ad hereditatem omitteḃdam.

a Extranei heredes cur voluntarij dicantur.

b Voluntarium heredum & necessarium differentia.

c Aditionis (qua κατὰ δόχην) & immixtionis (qua ἐμμίξις) differentia.

d Repudiationis (qua ῥεπουδῆσαι) & abstentionis differentia.

e Extraneus & necessarius heredis post repudiationem differentia.

f Semel heres semper heres l. 3. l. 4. Cod. de repudianda hereditate.

g Extranei & necessarius heredis similitudo h Hereditatis adita omitteḃdus qui habeant vel non habeant. adde Paul. 3. sentent. 4. §. ultimo.

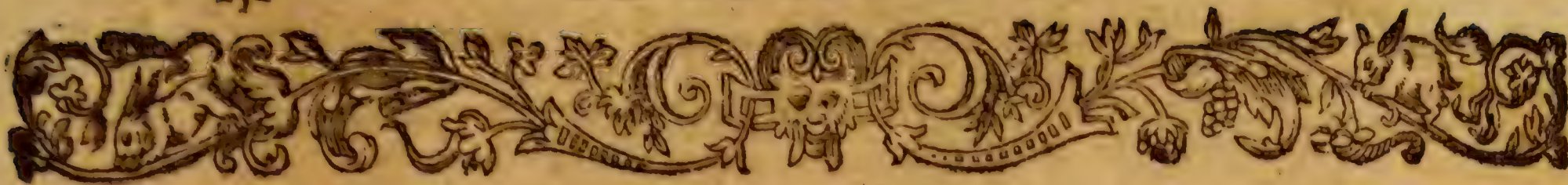
i v. tit. Cod. si minor ab hereditate se abstinere.

7 ¶ Item extraneus heres testamentum institutus, aut ab intestato ad legitimam hereditatem vocatus, potest aut pro herede gerendo, aut etiam nuda voluntate suscipiendae hereditatis, heres fieri. Pro herede autem gerere quis videtur, si rebus hereditariis tanquam heres utatur, vel vendendo res hereditarias, vel praedia colendo, locando ve: & quoquo modo voluntatem suam declaret, vel re, vel verbo, de adeunda hereditate: dummodo sciat eum, in cuius bonis pro herede gerit, testamentum, intestatumve obiisse, & se ei heredem esse. Pro herede enim gerere est pro domino gerere. veteres enim heredes pro dominis appellabant. ¶ Sicut autem nuda voluntate extraneus heres fit: ita contraria destinatione statim ab hereditate repellitur.

¶ Eum, qui surdus vel mutus natus, vel postea factus est: nihil prohibetur pro herede gerere, & acquirere sibi hereditatem: si tamen intelligit quod agit.

7 ¶ Ο ἔξαραιέθ γραφεῖς κληρονό-
 μος, ἢ ἔξ ἀδελφείτου ὡς λεγόμενος
 κληρονόμος διὰ τὴν παροικίαν, ἢ ὡς κληρονόμος διοι-
 κεῖν, ἐνεργεῖν, χειρίζειν, τοῦτο ἐστὶν γυ-
 μνὴ βελήσῃ κατὰ δέξασθαι τὴν κλη-
 ρονομίαν, ἢ γνέσθαι κληρονόμος· δο-
 κεῖ ὁ παροικεῖν, ὁ τοῖς κλη-
 ρονομαίοις πράγματα χεῖρῶν ὡς
 δεσπότης, ἢ ἐν ταῖς πράξεσιν, ἢ ἐν ταῖς
 γαργαῖς ὡς ἀγροῖς, ἢ ἐν ταῖς μετοχῇ
 ἀνδρῶν, ἢ ἀπλῶς, οἷον δὴ ποτε τρέπῃ, εἰ
 τὸ οἰκίαν γνώμῃ δηλώσῃ, ἢ πρά-
 γματα, ἢ ῥήματα, ὅτι κατὰ δέχεται τὴν
 κληρονομίαν· μόνον μὲν τοῖς, εἰ οἶδε
 ποτερον ἐκ ἀδελφείτης, ἢ ἔξ ἀδελφείτου
 κληρονομεῖ· εἰ δὲ ἐγγράφῳ κληρο-
 νόμος, ἢ δὲ τὸ ὅτι ὡς ἔξ ἀδελφείτου
 κληθεῖς, ἢ ὡς τὸ ἐναντίον, ἢ γνέσθαι
 κληρονόμος· παροικεῖν τεύειν ὅτι
 pro domino gerere, εἰ δὲ παλαιὸς
 παρὰ heredis βούλομαι, ἀντὶ τῆς δομίνης
 ἐκέρχωντο. ¶ Ὡς περὶ τὴν γυμνὴν βελήσῃ
 ταῖς εἰρηαῖς ὅτι κατὰ δέχεται τὴν κληρο-
 νομίαν· γινέσθαι κληρονόμος ὁ ἔξαραι-
 νεθ, ἢ παρὰ τῇ ἐναντίᾳ ἀποκρίσῃ
 ταῖς εἰρηαῖς, ὅτι ἢ παροικεῖν τὴν κληρο-
 νομίαν ὡς ἐκ πίπτῃ τὴν κληρονομίαν. ¶ Ο
 ἀλλὰ ὁ ἔξαραιος καὶ τὸς τεχνεῖς, ἢ καὶ
 μὴ ταῦτα γινώσκοντες ἐκ πατέρων, ἀνω-
 λήτως διὰ τὴν παροικίαν παροικεῖν, ἢ
 καὶ ἑαυτὰς παροικεῖν τὴν κληρονομίαν·
 μόνον μὲν τοῖς εἰ οἶδεν ὅτι παροικεῖ
 ταῦτα παροικεῖ κληρονομίας.

7 ¶ Extraneus heres testamēto institutus, aut ab intestato ad legitimam hereditatem vocatus, potest pro herede gerere, id est, ut heres administrare, agere, seu tractare, aut etiam nuda voluntate hereditatem suscipere, & ita heres fieri. Pro herede autem gerere videtur, qui in rebus hereditariis ut dominus versatur, siue in vendendo, siue in colendis aut locandis prædiis, & (verum verbo vno absoluā) quocumque modo voluntatem suam declaret, vel re vel verbo de adeunda hereditate: duntaxat, si prius nouerit, utrum ex testamento an ab intestato heres sit. Nam si quis heres institutus sit, & is tanquam ab intestato vocatus adeat, aut ex contrario, heres non fiet. Pro herede gerere est, pro domino gerere. Veteres enim nomine heredis, pro domino utebantur. ¶ Quem admodum autem nuda voluntate extraneus heres sit, dicendo hereditatem se admittere: ita etiam contraria responsione statim ab hereditate repellitur, dicendo se non admittere hereditatem. ¶ Is qui mutus est aut surdus, sic natus vel postea ex accidenti factus, nihil prohibet, quominus pro herede gerere possit, & hereditatem sibi acquirere, dum modò id se sciat propter hereditatem facere.

344. Eclog.
3. Paul. 3. sent.
6.

DE LEGATIS.

Гит. xx.

ΠΕΡΙ ΑΗΓΑΤΩΝα.

Τίτλ@ κ.

DE LEGATIS.

Tit. xx.

¶ Quartum genus acquisitionis civilis esse testamentum, diximus supra titulo de testamentis. In ar-
tem relinqui vel hereditatem (de qua superioribus titulis dictum est) vel legata, de quibus hoc ti-
tulo. 1. ¶ De legati definitione. 2. ¶ De legatorum formulis antiquis (hoc est per damnationem,
sinendi modo, & per praeceptionem) inter se exaquis. 3. ¶ De legatorum & fideicommissorum
natura & eorum exaquisitione. 4. ¶ De materia legatorum & quae res legari possint. Testatore
posse legare res suas, heredis sui, alienas. 5. rem obligatam creditoribus & quid utroque casu heredem
praestare oporteat legatario. 6. Item si legatarius rem alienam sibi legatam, emerit, donatione, vel
alterius testamento consecutus fuerit. 7. quae non sunt in rerum natura, futura tamen. 8. Rem eam-
dem duobus coniunctam, vel disiectam. 9. Fundum alienum (& quid sit legatarius fundi ipsius
alieni proprietatem emerit, eiusque ususfructus ei postea adcreuerit: quid & quantum ei debita-
tur ab herede testatoris.) 10. Rem legatarii pure legare non possumus. 11. Si quis rem suam qua-
si alienam, id est putans eam esse alienam aut legatarii legauerit. 12. Si quis rem quam ipse lega-
uerit totam vel pro parte alienauerit aut obligauerit. 13. Si quis liberationem integram aut ad
tempus aut pure debitori legauerit. 14. Si domum acceptam vel non acceptam maritus legauerit.
15. si interierit res legata sine facto heredis, vel si seruus legatus manumissus fuerit. 16. si ancilla
cum natis legata, mortua fuerit: si ordinarius seruus cum vicariis legatus mortuus fuerit, parum
ancillum, & vicarium debere. Aliud, si seruus cum peculio fundus, cum instrumento legatus sit.
Seruo enim mortuo, manumisso, alienato, ut & fundo alienato, legatum exingui. 18. De grege
legato & si grex ad unam ouem perueniat, vel antea fuerit. 19. De aribus legatis. 20. De pecu-
lio legato. 21. De rebus corporalibus & incorporalibus legatis. De nomine legat. De facto aut fa-
ciendi necessitate legatis. 22. De legato generis cuius sit electio. 23. De optione lega. 24. ¶ De
Obiectis legatorum & quibus legari possint. Legariis posse cum quibus est testamenti factum. 25. An
incertis personis. 26. 27. 28. An posthumo alieno legari possit. 29. ¶ De forma legandi & si no-
mine, cognomine, agnomine, praenomine legatarii testator errauerit. 30. si sub falsa demonstratione.
31. si falsa causa adiecta legauerit: utque differat causa à conditione. 32. si pure vel sub conditione
seruo heredis. 33. aut serui domino legauerit. 34. si ante heredis institutionem. 35. si post mortem
heredis aut legatarii: si pridie quam heres aut legatarius moriatur. 36. si poena nomine legauerit.

Post testamentorum doctrinā, necesse est dicere de legatis. Sed dixerit hīc aliquis, eum qui id fecerit, docēdi seriem continentiamque institutionis scidisse. Propositum enim erat ordine discere de acquisitionibus, quæ per vniuersitatē fierent: vnde oportebat, cū qui de hereditate, quæ ex testamento defertur, dixisset, orationem suam vertere protinus ad eam, quæ ab intestato defertur: & ita deinde per reliqua ad legatū venire, per quod singulæ res adquiruntur. Sed in promptu respōsio est. Nā quoniā de heredi-

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΔΕ ΔΙΔΑΚΤΕΩΝ
 ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ, ΑΓΑΓΓΕΛΙΟΝ
 ΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΛΗΓΑΤΩΝ
 ΑΛΛ' ΕΧΙΠΙΣ ΕΙΠΕΙΝ, Τ
 ΤΟΤΟ ΠΕΠΟΙΗΚΟΤΑ Τ ΣΥΛΕΧΕΙΑΝ ΔΙΔΑΚΤΕΩΝ
 ΨΑΙ Τ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ· ΠΕΡΕΚΕΤΟ ΓΩ ΕΙ
 ΠΕΙΝ ΕΦΕΞΗΣ, ΔΕ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΟΜΟΔΑ
 ΚΤΗΣΕΩΝ, ΚΑΙ ΔΕΙΑΝ ΕΙΠΟΝΤΑ ΔΕ Τ ΔΥΟ
 ΔΙΔΑΚΤΕΩΝ ΚΑΤΑΦΕΡΟΜΕΝΗΣ ΚΛΗΘΕΝΟ
 ΜΙΑΣ, ΔΕ ΠΑΡΑΓΕΙΝ ΔΙΔΕΩΣ Η ΔΕ ΤΕ
 ΑΔΙΔΑΚΤΕΟΥ, Η ΕΤΩΣ ΕΝ ΤΗΣ ΛΕΠΟΜΕΝΩΝ
 ΕΛΘΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟ ΛΗΓΑΤΟΝ, ΟΠΕΡ ΙΔΙΚΗ
 ΚΤΗΣΙΣ ΕΣΤΙ ΑΛΛ' ΕΓΓΥΣ Η ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ Ε
 ΠΕΙΔΗ ΓΩ ΔΕ Τ ΔΥΟ ΔΙΔΑΚΤΕΩΝ ΚΛΗ-

Post hæc videam⁹
de legatis: quæ
pars iuris extra
propositam qui
dem materiam
videtur: nam lo
quimur de iis
iuris figuris, qui
bus per vniuer
sitate[m] res no
bis acquiuntur,
sed cum omni
no de testamen
tis, & de heredi
bus, qui in testa
mento insti
tuuntur, loquuti
simus: non sine
causa sequenti

loco potest hæc iuris materia tractari.

ονομίας διελέχθημεν, ἐν δὲ δίκῃ
ἢ κληράτω καταλιμπανέ), ἔκ ἐκ-
τὸς λόγου πινός ἐστιν ἐφ' ἧς εἰπεῖν ἢ
ἐξ ἐκκλησιῶν.

1 ¶ Καὶ δὲ πρὸτερον δέισαδ, π' ἐστὶ
κληράτων· α ληράτων ἐστὶ δωρεὰ ἀπὸ β
τελευτήσαντος κατὰ λειψείσα.

2 ¶ Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα αὐτὸ τ' λη-
ράτου, πρὸς τὸν πόνον ἐστὶ, καὶ ὡς περ
ἐλθὼν ἐντεῦθεν διὰ πρῶτον δ' ἡ γῆ, ἐ
Vindicatio, ἢ γρου ἐκ δικηπικῆ· da-
mnatio, ἢ τοι κατὰ δικαστικὴ· sinendi
modo· praeceptio, ἢ τοι ἐξ ἀρετῆς ἐστὶ
δὲ ῥήματα πινὰ τυπικὰ ἐκαστῶ γῆν
κληράτου ἀφωρισμένα, δι' ὧν τὸ γῆ
χαρακτηρίζεται). ¶ Καὶ βινδικαζίω-
ν μὲν ἐστὶ τὰ πάντα τὰ ῥήματα. Δίδω-
μις τὰ δὲ νομίματα ῥ' αὐτῇ γ' ἢ βιν-
δικαζίω, δεσφὸς πῶν ἐποίει τ' ληρα-
πείριον, ἄμα τῇ τῆ κληρονομίου ἀδιτ-
ζίω, ὡς δὴ αὐτὸς αὐτὸν κ' παντὶς κί-
νῃ πῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον, τ' πρῶτον
αὐτῇ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον, τ' πρῶτον
ἐστὶς ἢ μὴν δεσφὸς ἐστὶς, ὡς αὐτὸς πρῶ-
τον ἀφωρισμένα ἐλέγετο ἢ βινδικα-
ζίω, πρῶτον τὸ βινδικαζίω, ὃ ἐστὶ δὲ τ'
ἐν ῥέμ ἐκδικήσαν τὸ πρῶτον. ¶ Τῆς
δαμναζίω τ' τὰ ῥήματα, κατὰ
δικαζίω σε ὡ κληρονόμῃ, δουλοῖσι τὰ
δε νομίματα ῥ' ἐπὶ κτετο ἢ ἐντεῦθεν
τὰ ληραπείω κ' τ' κληρονομίου περ-
ὄναλῖα ἀγωγῇ, ἢ λεγομένη ἐξ τετα-
μενίου. ¶ Σινένδι μὲν δὲ ἢ, κατὰ δικα-
ζίω σε ὡ κληρονόμῃ, συγχωρήσαντ' τὰ
δε λαβεῖν τὸ πρῶτον κ' ἐντεῦθεν
ὁμοίως ἢ ῥμοσεν ἢ ἐξ τεταμενίου,
¶ Πρακτικῇ ζίω τ' τὰ ῥήματα, κα-
τεξάρετον ἢ ὁ δὲ ἴνα ὁ μερικὸς κλη-

ratibus, quæ ex testamēto
deferuntur, differuimus:
in testamento autem &
legata relinquuntur: non
omnino sine ratione ali-
qua est, sequenti loco &
de legatis dicere.

1 ¶ Et ante omnia defi-
niendum est, quid sit lega-
tum. Legatum est donatio
à defuncto relicta.

2 ¶ Sed legati quidē no-
men primitium est, &
velut materia: procedunt
autem ex eo genera quat-
tuor. Per vindicationem,
Per damnationem, Per si-
nendi modum, & per prae-
ceptionem. Sunt autem &
certa quædam verba, cui-
que legati generi adsigna-
ta, quæ per singula genera
significantur. Et vindi-
cationis quidem hæc ver-
ba sunt: Do illi solidos centū.

Porrò vindicatio hæc do-
minum faciebat legatariū
simul atq. heres adiisset,
ita ut aduersus quemuis
actione in rem uti posset.
Et ideo referri solita est
inter illa, per quæ singu-
larum rerum dominia ad-
quirimus, ut supra dixi-
mus. Dicta est autem vin-
dicatio ab eo quod est vin-
dicare, id est, re per actio-
nem in rem auferre. ¶ Dā-
nationis verò illa sunt
verba: Damno te heres illi
dare solidos centum. Nasce-
batur autem hinc legata-
rio aduersus heredē actio
in personam, quæ dicitur
ex testamento. ¶ Sinendi
modo, sic: Damno te heres
ut illi permittas illam rem
accipere. Et hinc itidem ac-
tio ex testamento com-
petebat. ¶ Præceptionis
quoq. illa verba sunt: Pra-
cipuam ille ex parte heres

a Unde autem
dictum legatū
v. Ulp. 24. §. 1.
b ἐν δὲ δίκῃ
ita legitur a-
pud authorem
Ecloga 44. sit.

1. c. 1. horum
verborū ἀπὸ
τῆ πλειστή-
σαντος loco. I-
bid. c. 105. lega-
tum dicitur

μὲν τῆς
κληρονομίας.
c πρῶτον τὸν
νόμον primi-
genium.

d Quæ hic ἐστὶ
2. Gai. 5. §. 1.
ἐστὶν id est gene-
ra vocat. Ulp.
24. §. 2. appel-
lat modos.

e adde quintū
genus Partitio-
nis, de quo vi-
de §. 5. inf. de
fideicommiss.

f Sed & ita,
do, lego, capito;
sumo, habeto.

Ulp. 24. §. 3.
presume, ha-
be, vindica, 2.

Gai. 5. §. 2. uti
differat hoc ge-
nus legati, à

dānationis le-
gate v. 2. Gaii
5. §. 4. §. 6. quæ

res ita legari
poterant vide
apud Ulp. 24.

ff. 7. 12. 12.
g Legati per
damnationem

facti effectus.
h Vindicare
quid.

i Legati per
damnationem
alias formulas

vide apud Ul-
pianum 24. §.
ut illi permittas illam rem

4. §. 2. Gai. 5.
§ 3. hæc autem
continentur,

Heres meus
damnas esto
dare, dato, faci-

to, heredem
meum dare in-
beo, heres da-

Porro de simi-
litudine & dif-
ferentia legati,

vindicationis
Vel ita, Lucius

1. ¶ Legatum ita
que est donatio
quædam à de-
functo relicta,
ab herede præ-
standa.

2. ¶ Sed olim
quidem erant
legatorum ge-
nera quatuor,
per vindicationem,
per dam-
nationem, sinen-
di modo, per
præceptionem:
& certa quædā
verba cuique
generi legato-
rum adsignata
erant, per quæ
singula genera
legatorum signi-
ficabantur: Sed
ex constitutioni-
bus diuorum
Principum so-
lennitas huius-
modi verborum
penitus sublata
est.

& damnationis, vide apud 2. Gai. 5. §. 4. §. 6. quæ res ita legarentur, vide apud Ulpianum 24. §. 8. §. 9. κ Sed & hæc verba in usu, Heres
sine Lucium, sumere, presumere, habere. Ulp. 24. §. 5. 2. Gai. 5. §. 6. quæ res ita legari possent. v. Ulpianum 24. §. 10. 1 Vel ita, Lucius
illam rem præcipuo. Ulp. 24. §. 6. quæ res ita legarentur v. Ulp. 24. §. 11. m μερικὸς κληρονόμος, dicitur qui ex parte heres.

reim illam accipito. Itaque
 a 2. Gal. 5. 5. non rectè ei, qui ex parte
 ult. Paul. 7. heres non est, per præce
 sent. 6. 9. 1. ptionem adinquinus. Nō

rem illam accipito. Itaque non rectè ei, qui ex parte heres non est, per præceptionem relinquimus. Nā qui dicit, *Præcipito, vel præcipuam accipito,* non dubiè declarat se præsupponere partem aliquam hereditatis: hoc enim dicit, ad partem, quamei reliqui, volo ipsum & illum habere præcipuum. Exigebatur autè quod per præceptionem relictum erat, iudicio fa-

milix herciscundę. Et hec
quidem olim. Nam iunio-
rum Principum constitu-
tiones, hanc verborū so-
lemnitatem per quæ sin-
gula quæque genera signi-
ficabantur, sustulerunt.

¶ Emissa est autē & sanctissimi nostri Imperatoris constitutio, quam cum magnalucubratione fecit, studio validiores firmioresque defunctorum voluntates reddēdi, quā iussit, ut sententiæ, non verba morientium spectentur, & vna omnium legatorum generum sit natura: atque etiam ut quibuscunque verbis aliquid relictum sit, liceat legatariis id persequi, siue per actiones personales, siue per actionem in rem, aut etiam hypothecariam. Multa autem & alia vtilia, eadem constitutione docemur: Sed longè perfectius eius robur discet, qui verba eius legens illud inuestigabit.

39 At neque ad hæc ea
constitit constitutio, ve-
rùm etiam maius quiddā
adiexit. Cùm enim vide-

ερονόμος λαβέτω τὸδε τὸ παῖγμα· αἰ-
 μέλει, ὃ καλὰς τὰς ἀμὴ ὄντι μερικὰς
 κληρονομῶν· καὶ παρὰ τὴν ἱστορίαν κα-
 ταλιμπάνομεν· τὸ δὲ εἰπεῖν ῥωμαῖσι
 Praecipito, τοῦτέστι Καταξαιρέτον
 λαμβανέτω, δηλωτικόν ὅτι παρὰ το-
 κειμὲν ὁ μὲν κληρονομίας· τοῦτέστι
 πρὸς τὰς μέρας ὅπερ αὐτὰς κατέλιπον,
 βέλομαι αὐτὴν καὶ τὸ δέχσθαι ἐν ὁξαιρέ-
 τῳ· ἀποητέτω ὃ ἡ παρὰ τὴν ἱστορίαν, δηλ.
 τὴν familiæ herciscūde· ἀλλὰ παῦσα
 μὲν τὸ παλαιόν, αἱ δὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν
 τέθνηκε βασιλέων, ἀνείλον τὰ τυπικὰ
 ῥήματα, δι' ὧν τὸ γένος ἐσημαίνειτο.

¶ Γέρονε ἢ καὶ δ' ἄταξις ἐ^τ θ' οὐ^α-
του ἡμῶν βασιλέως, καὶ μὴ πολλῆς ἐ-
ποίησατο τ' ἀγρυπνίας ἀποδάζων ἰ-
χυροτέρας, καὶ βεβαυοτέρας ἐ^τ τὰς τ'
τ' ἡδ' ὅλων τῶν βελήσας ἐν ἡ παρενε-
λόσατο, ἐ^τ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ τ' γνώ-
μας τῶν τ' ἡδ' ὅλων τῶν περὶ σε χεῖν. ὥστε
πᾶσι τοῖς γένεσι τῶν ληγάτων, μίαν σ'
ἐ^τ φύσιν καὶ οἷοις δὴ πτε ῥήμασιν ἐ^αν
πισυμβῇ κατὰ λειφθῶν ἐξ εἶναι τοῖς
ληγαταίοις τ' λαμβάνειν, εἴτε ἡ
βέλον τ' περὶ ναλίας ἀγωγὰς, ἢ ρου-
κινῆσαι τ' ἰν ρέμ, ἢ καὶ ὑποθηκαίαν.
πολλὰ ἢ καὶ ἑτέρα χρήσιμα, ἢ περὶ ρη-
μῶν δ' ἄταξις διδάσκει πῶν ἢ πῶν τῆς
ἐξ ἡ τ' αὐτῶν ἰχθυὶ μαθεῖν ἐνεσι τῆς
ώτερον, τοῖς αὐτ' ἐν τῷ χαίοντα ῥήμα-
σιν.

37 Αλλ' ἔῃ μέχρι τούτων ἡ αὐτὴ δ' ἁ-
 τάξις ἔση, ἀλλὰ ἢ τὴ μεῖζον προσέ-
 θεκεν ὅποτε γὰρ ἑώρατὰ μὲν ληγόντα

¶ Nostra autem
cōstitutio, quā
cum magna fe-
cimus lucubra-
tione, defuncto-
rum voluntates
validiores esse
cupientes, & nō
verbis, sed vo-
luntatibus eo-
rum fauentes,
disposuit, vt
omnibus legatis
vna sit natura:
& quibuscunq;
verbis aliquid
relictum sit, li-
ceat legatariis
id persequi, nō
solum per actio-
nes personales,
sed etiam per
in rem, & per
hypothecariā.
Cuius constitu-
tionis perpensū
modum ex i-
pſius tenore
perfectissimē ac-
cipere possibile
est.

3. ¶ Sed non
usque ad eam
constitutionem
standum esse e-
xistimauimus.

Cum enim antiquitatem inuenimus legata quidem strictè concludentem; fideicom-

missis autē, quae ex voluntate magis descendebant defunctorum, pinguiorem naturam indulgentē: necessarium esse duximus, omnia legata fideicommissis exaequare, ut nulla sit inter ea differentia: sed quod deest legatis, hoc repleatur ex natura fideicommissorum: & si quid amplius est in legatis, per hoc crescat fideicommissorum natura. Sed ne in primis legum cunabulis permixtum de his eponendo, studiosis adolescentibus quamdam introducamus difficultatem: operae pretium esse duximus interim separatim prius de legatis, & postea de fideicommissis tractare: ut natura utriusque Iuris cognita, facile possint permissionem eorum eruditi subtilioribus auribus accipere.

4. ¶ Non solum autem testatoris vel heredis res, sed etiam aliena legari potest: ita ut heres cogatur

πολλῆς ἀκρεβείας^a ἐχόμενα, ὅτι δὲ τῇ φιδεϊκομμίαςων, μᾶλλον τ' βοί-
λησιν θαλπομήν τῶ τεσάτωρ^θ, καὶ
δὲ τῶ πλατυτέραν ἔχοντα φύσιν, ἀν-
αγκάον ὥσθι παρὰ τὰ ληγὰ τῶς
φιδεϊκομμίαςοις ἐξισώσασθαι, ὥς μη-
δεμίαν εἶ^δ μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν.
ἀλλ' ὅπερ ἐλλείπει τῶς ληγὰ τῶς, ἐκ
τῇ φιδεϊκομμίαςων ἀναπληροῦσθαι
φύσεως καὶ εἶναι πλεονεκτεῖν τὸ λη-
γάτον τούτου μετὰ δίδοναι τῇ φιδεϊ-
κομμίαςω ἀλλ' ἵνα μὴ χυδῶν, καὶ
ἀνάμιξ πρὶν ληγὰ τῶν καὶ φιδεϊκομ-
μίαςων διαλεγομένων, ἐν αὐτοῖς τοῖς
τῶ νόμων^d περὶ οἰκίαις ἀπαλωτέρας
ἐπιταῖς τῇ νέων ἀκοῇ, δυσχερεστέρας
διδασκαλίας τρεῖς ὡς ἐν ἐπιστα-
γωγῇ, ἀξιολογώτατοι ἐνομίσαντο εἶ^δ,
ὥστερον^e πρὶν ληγὰ τῶν πεχωρισμέ-
νως, εἶτα μὴ ταῦτα πρὶν φιδεϊκομ-
μίαςων διαλεγεῖν ὅπως τ' ἐκατέρω
φύσεως ἰδίᾳ γνωσθείσης, ἐκπαίδευ-
θεῖτες λοιπὸν καὶ ἐν^f ἐξεί γυμνάσιον,
λεπτοτέραν καὶ ἀκρεβεστέραν ἀπορύ-
βως δέξων^g διδασκαλίαν.

4. ¶ Οὐ μόνον γὰρ τὰ τῶ τεσάτωρ^θ,
ἢ τῇ κληρονομίᾳ πράγματα, ἀλλὰ καὶ
ἀλλοτρίᾳ δυνάμει ληγὰ τῶς οὐχ^h
ὥστε τ' δεσπότην τῇ ἰδίᾳ πρᾶγμα-
των ἐρεῖδι ἀναγκάζεται γὰρ ὁ κλη-
ρονομὸς προσέειναι τῇ δεσποτῇ, καὶ
διαλέγεσθαι πρὶν ἀγορασίας καὶ ἐν
μὴ ἐλοιτο ὁ δεσπότης πωλῆσαι ἀγο-
ράσας ὁ κληρονομὸς δίδωσι τοῦ-
το τῇ ληγαταίᾳ· εἰ δὲ μὴ δυνά-
σθαι τῇ δεσποτῇ μὴ βουληθέντι^h,
πρὶν τῇ πράγματι^θ διατίμῃσιν h

ret legata in multaverfari a τῇ ἀνε-
solemnitate, in fideicom-
missis autem magis testa-
tis voluntatem foveri, &
ideo latiore quoque ea
naturam habere: necessa-
rium existimavit, omnia
legata fideicommissis ex-
aequare, sic ut nulla inter
ea esset differentia: sed ut
quod legatis deesset, id ex
natura fideicommissorum
repleretur: & si quid am-
plius esset in legatis, per
hoc cresceret & fideicom-
missorum natura. Verum,
ne confuse & permixte
de legatis & fideicommissis
in proemiiis iuris disse-
rentes, teneriores adhuc
adulescentium aures per
difficiliores has traditio-
nes offendamus in ipsis
institutionibus, operae
pretium esse duximus, prius
separatim de legatis, dein
de postea de fideicommissis
tractare: ut natura utrius-
que seorsim cognita, sub-
tiliorem postea & exactio-
rem, erudiri iam & quo-
dam quasi habitu adsum-
pto, doctrinam sine per-
turbatione accipiant.

4. ¶ Porro non solum te-
statoris vel heredis res, sed
etiam alienae legari pos-
sunt. Non tamen ut do-
mino res suae auferantur.
Nam heres dominum a-
dire cogitur, & cum eo de
re emenda agere. Et si
quidem dominus eam
vendere non recusat, em-
ptam heres dabit legata-
rio. Sin verò emere e-
am de inuito domino
non potest, aestimatio-

d Haec institu-
tiones vocat
τῶν νόμων
περὶ οἰκίαις.
e initio In-
stitutionum
περὶ οἰκίαις, hoc
est cunabula,
sed paulo
post ἐπιστάτω
sunt.

e De legatis
cur priore loco
differat quam
de fideicom-
missis.

f τῶν ἐν ἐξεί
γυμνασίοις ὁρ-
πονται ἀπαλω-
τέρας τῶν
νέων ἀκοῇ.

g Res alienae
legari potest,
non tamen in
praejudicium
domini, addo
ff. u. inf. end. l.
7. §. 3. ff. de
legatis 2. l. 25.
Cod. fideicom-
miss.

h adde 44. E-
clog. 1. c. 23. l.
40. ff. de le-
gat 1. Paul. 4.
sen. l. c. 7. adde
§. 4. inf. de sin-
gulis rebus per
fideicommiss.

redimere eam, & praestare: vel si eam non potest redimere, aestimationem eius dare.

nem legatario præstabit.

a **Campus** Quodsi quis moriens mihi
Martius qui rē legauerit, cuius cōmer
Tiberianus 6. ciū nō habeo, id est, ius cā
Sellius 7. locus extra urbem comparandi : non solum
 Romam 15. non debetur mihi quod
 Gell. 27. inf. relictum fuerit: sed neque
 prope portam estimationem eius petere
 Fluentiana v. potero. Quidenim, si quis
 Malicarnass. 5. mihi campum Martium
 Strabonem 5. legasset (est autem locus
 36. Plin. 10. Li- publicus, non lōgē a Ro-
 uium 39. Cam- ma) vel basilicā, vel tem-
 pietiam mar- plum, vel quæ vñbus pu-
 tij meminit l. blicis destinata sunt, velu-
 39. in f. ff. de ti Theatrum, Arenam, E-
 legat. 1. l. uni- quirium? Omnia enim hu-
 Cod. Theodos. iuscemodi legata, nullius
 de campo mar- momenti sunt. ¶ Sed illud
 tio urbis Ro- quod paulò antè dictum
 ma. est, alienam rem vtiliter
 b **Βασιλική** legari posse, tunc intelli-
ades regia, tē- gendum est, cum ego te-
pla. 15. Isidor. stator alienam rem scie-
 4. bam esse: si enim ignoras-
 c **ναὸν** **templa** sem, nō consisteret lega-
ut hic, ades sa tum. Nam fortè si meam
era l. 39. in f. non esse sciuissem: inter-
ff. de legat. 1. ero venationi-
d κληήριον dum noneam legassem: &
quod hic thea- hoc ita rescripto D. Pij
airo adiungit cautum est. ¶ Si quis mihi
sumit pro thea- rem alienam legauerit,
tro venationi- neque heres eam redime-
bus populo exi- re & mihi dare velit: ne-
tendis adcom- que æstimationem eius
modato. unde præstare, quod legatum
¶ theatroy dicat non consistere, quia
negium seu testator alienam rem esse
διὰ τὸ κληήριον nesciuerit: ego verò lega-
Nonell. 105. tarius instem & aduerfer
e κληήριον propterea quod validum
pos esse contendam, quia de-
Circus functus alienam esse sciue-
Circensis Gloss. rit: vtri tandem onus pro-
iisdem Circum badi incumbit? heredi ne,
ιστω κληήριον qui ignorasse testatorem
Circus κληήριον dicit, an mihi legatario,
ἐν ᾧ ἵπποδρο- qui sciuisse contendo? Et
μιά γίνονται. dicimus, legatario onus
Proinde inter- probandi incumbere, he-
pres hic malè. redem verò probare non
Equiriū uertit. cogi. Nam legatarius, cum
Equiria enim actor sit, meritò probandi
Varroni. 5. de onus sustinet.
lingua num. 3.
dies quo equi
currunt in cā-
po Martio: Fe-
sto vero, Ludi
à Romulo
Marti institu-
ti. Hic autem.
ἵππικόν, ne-
que ludus, ne-
que tempus,
sed locus. De
circo maximo
vide Varronē
4. de lingua
numero 32.

¶ Legare rem alienam scientes possumus: ac non ignorantes ut hie. adde Paul. 4. sent. 1. c. 8. (nisi proxima persona l. cum alienam
 Cod. de legatis, ubi dixi. Proinde legatarius probare debet, testatorem scientem ac prudenter rem alienam legasse. 8. Quam non
 Et autem simile Alexandri in d. l. 10. h. l. 2. ff. de probat. l. 4. Cod. de edendo.

παρέξει τῷ ληγатаείῳ. εἰ δὲ τις τε-
 λούσῃ, τοιούτον μοι ληγатаείῳ παρέ-
 μα, ἐφ' ᾧ κομμέριον ἐκ ἔχω, τοῦτέ-
 σι δίκαιον τῷ κτὰ αὐτὸ, ὃ μόνον ἐκ
 ἐποφληθήσεται αὐτὸ τὸ κατὰ λήσιν,
 ἀλλ' ὅδε πῶς τούτου διατίμηναι ἀπα-
 τεῖν διωθήσεται πῶς ὅτι ἐληγатаείσε
 τις ἐμοὶ τὸ καμπὸν τὸ Μάρτιον. τὸ ὅ-
 δε ὅτι δημόσιον πλησίον αὐτὸ Ρώμης, ἢ
 τὸ βασιλικὸν, ἢ τὸ ναόν, ἢ τὸ δημο-
 σίας χρείας ἀφιερωθέντα. οἷον θεα-
 τρον, κληήριον, ἀἱπικόν. εἰ πάντε τῶ
 τα τοιαύτοισιν ἀλλότρια, ἀνίσχυρα εἰσὶ.
 ¶ Ὅτι εἰρημνίον ἡμῖν παρὰ βασιλέα,
 ὅτι τὸ ἀλλότριον παρὰ γὰρ ἰχυρὸς
 διωμάται ληγатаείειν, τότε χεῖρ νοεῖν,
 ὡς ἡμεῖς ἐγὼ ὁ διαδέμενος, ἢ πρὶν αὐτὸν
 ἀλλότριον εἶναι τε εἰ γὰρ ἡγνώκειν, αὐ-
 πόσατον τὸ ληγатаείον. εἰ γὰρ ἡπρὶν αὐτὸν
 ἐκ ἐμὸν εἶναι τὸ παρὰ γὰρ. ἐὰν ὅτε, οὐκ
 αὐτὸ κατέλειψα. ἢ τῷ παρὰ γὰρ
 διατίμηναι τὸ θεοτάτου Πίτ. 8. ¶ Εὰν
 ληγатаείση τις ἀλλότριον παρὰ γὰρ ἐ-
 μοὶ καὶ ὁ κληρονόμος μὴ βελομένη
 ἀποδέσσει αὐτὸ ἢ διωμάται, ἢ γινώσκων πα-
 ραχέν τὸ διατίμηναι, αὐτὸς αὐτὸν ὅτι
 φησὶ τὸ ληγатаείον, διατὸ τὸ τεσάτωρα ἀ-
 γνοεῖν ἀλλότριον εἶναι τῷ ἐνίσταμαι δε-
 ἔγῳ ὁ ληγатаείειν, καὶ ἐναντίον,
 ἰχυρὸν αὐτὸ διαβεβαιέμενος εἶναι, δια-
 τὸ τὸ τῷ δότῃ πάντα εἰδέναι, ὅτι τὸ παρὰ
 γὰρ ἀλλότριον ὡς τις ἀρα βαρύνει
 τῇ ἀποδείξει, ὁ κληρονόμος λέγων ἡ-
 γνοηκέναι τὸ τεσάτωρα, ἢ ὁ ληγатаεί-
 ει ὅτι παρὰ γὰρ φάσκων αὐτὸ, ἢ λέγο-
 μενος τὸ ληγатаείον βαρύνει τῇ ἀπο-
 δείξει ὅτι μὴ τὸ κληρονόμον, ἀποδει-
 κνύειν ἀναγκαζέσθαι ὅτι ληγатаείος
 ἀκτωρ ὡς, εἰκότως βαρύνει τῇ ἀπο-
 δείξει.

Sed si talis sit
 res cuius com-
 mercium non
 est, vel adipisci
 non potest, nec
 æstimatione eius
 debetur: veluti
 si quis campum
 Martium, vel ba-
 silicas, vel tem-
 pla, vel quæ pu-
 blico vñui desti-
 nata sunt, lega-
 uerit: nam nul-
 lius momenti
 tale legatum est.
 ¶ Quod autem
 diximus, alienā
 rem posse lega-
 ri, ita intelligen-
 dum est, si defun-
 ctus sciebat a-
 lienam rem esse,
 non si ignora-
 bat. Forsitan e-
 nim si sciuisset
 alienam rem es-
 se, non legasset,
 & ita diuus
 Pius rescriptit.
 ¶ Et verius est i-
 psium qui agit,
 id est, legatariū
 probare oport-
 ere, sciuisse a-
 lienam rem le-
 gare defunctū:
 non heredem
 probare oport-
 ere, ignorasse
 alienam, quia
 semper necessi-
 tas probandi
 incumbit illi
 qui agit.

5. ¶ Sed & si rem obligatam creditori aliquis legauerit, necesse habet heres eam luere. Et in hoc quoque casu idem placet, quod in re aliena: ut ita demum luere necesse habeat heres, si sciebat de functus rem obligatam esse: & ita diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expresserit: non debet heres eam luere.

6. ¶ Si res aliena legata fuerit, & eius rei viuo testatore legatarius dominus factus fuerit: si quidem ex causa emptio- nis, ex testamento actione pretium consequi potest: si vero ex causa lucrativa, veluti ex donatione, vel ex alia simili causa, agere non potest. Nam traditum est, duas lucrativas causas in eundem

5. ¶ Τίτιος δανεισάμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου μου, ἐνεχείρασεν, ἢ τοι ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ὅτι τὸ χρεὶν οἰκείον ἀφ' ὧν τελευτῇ οὗ Τίτιος ἀπὸ τοῦ πρώτου μου τὸ χρεὶν, ἐληγά. Τότε μοι τὸν ἀφ' ὧν αἰσγνέω ὁ κληρονόμος ἔξει καὶ βαλεῖν τὸ χρεὶν τῷ πρώτῳ, καὶ τὸ ὑποθήκης ἐλθεῖν ἐπὶ αὐτὸν διδόναι μοι καὶ ταῦτα δὲ ἢ αὐτῇ· χόρῳ ἔχει δὲ τῆς, ἢ πρὸς ὅτι τὸ πρῶτον οὗτος δέμας, ἡνίκα ἀλλότριον ἐληγά τὸν πρῶτον. τότε γὰρ ἀναγκάζει ὁ κληρονόμος καὶ βαλεῖν τὸ χρεὶν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ὑποθήκης τὸν ληγάτον· ἐν ᾧ ἡπίστατο ὁ τελευτήσας ὑποκαίει τὸ πρῶτον καὶ τὸ Σεβήρος ἢ Ἀντωνίνου ἀντίγραφα ἵνα οἱ δεικνύται· εἰ μὴ τοι ὁ τελευτήσας ἡβελήθη τὸν ληγάτον τῷ δεσμοῦ τὸ ὑποθήκης τὸν ληγάτον ἀπαλλάξαι, καὶ τὸ ἰδιωτὸς ἐξεφώνησεν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρονόμος τὸν λυτῆσαι.

6. ¶ Ἐληγά τὸν σάββαν ἀλλότριον πρῶτον, ὅτι ζήσαντος μου τῇ ποιήσει τὸν ὑποθήκης γέγονας αὐτῷ τῷ πρῶτον πρῶτον δὲ ἀποθήκης ὁ ληγάτος. ὅτι μὴ αὐτὸ τὸ πρῶτον τὸν κληρονόμον ἀπαγγεῖν οὐ δύναμαι, (πῶς δὲ τὸ τελευτῶν ὑπὸ πῶς δὲ ἀποθήκης) σωμαλόγηται; ἀλλ' οὐδὲ πῶς δὲ ἀπὸ τούτου ἀπαγγεῖν δύναμαι; καὶ χρεὶν οὐτὸν δέμας εἰ μὴ ἀπὸ ἀγορασίας ἐκτήσῃ τὸν, κινῶν καὶ τὸν κληρονόμον πῶς δὲ τεταμένον, λήψῃ πῶς τούτου τῷ πρῶτον δέμας ἀπὸ τούτου εἰ δὲ ἀπὸ δωρεᾶς γέγονας τούτου ἀποθήκης, ἢ ἀπὸ ληγάτου· ἐκ ἀπαγγεῖν τὸ τίμημα δὲ τὸ κανόνα τὸ λέγοντα, **Duas lucrativas h causas in eun-**

5. ¶ Titius à Primo mutatus, fundū ei suū eius debiti nomine, in pignoris causam dederat. Titius antequam debitū solueret, ad mortem veniens, fundū hunc mihi legauit. Necesse est heredi, quod hoc alienum quod Primo debetur, soluere: & mihi fundum à pignore sine hypotheca liberum dare. Sed tamē & hic eadem distinctio adhibetur, quæ in præcedente casu, cum aliena res legata est. Tunc enim heres soluto debito cogitur fundum ab hypotheca liberare: cū defunctus obligatam esse rem sciebat. Idque Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Si tamen legatarium voluerit defunctus rem legatā ab obligatione hypothecæ liberare, & hoc specialiter expresserit, heres eam luere non debet.

6. ¶ Rem ego tibi alienā legavi, & cū post testamentum superuixissem, tu legatarius eius rei factus es dominus. Illud profecto extra omnem controuersiam est, te eam rem ab herede meo petere non posse: nam quomodo, quæ in tuo dominio est? An ergo neque æstimationē eius petere poteris? Et ita distinguendum est. Siquidē ex causa emptio- nis eam compara- ueris, æstimationem eius per actionē ex testamento contra heredem intentā, consequēris. Sin vero ex donatione aut ex legato dominus eius factus fueris, ne pretiū quidem eius petere poteris. Idque propter regulam dicentem: **Duas lucrativas causas in eundem he-**

b Alienari obligati similitudo.

a adde l. pre- dia. 6. Cod. de fideicommissis qua est Alexandri.

d Nemo rei dominium à quoquam petere potest, qui ipse iam sit rei ipsius dominus.

e Rem alienā nobis legatam emptio- nis an donationis titulo consequamur, multum interest. Priore casu heres testatoris rei legatæ æstimationem nobis debet: posteriore non debet.

f Et hic ex non lucrativa causa. l. 108. §. 4 ff. de legat. 1. Ceterū quæ causa lucrativa vide l. unicam §. lucrativas. C. de im- ponenda lucra- tiuis descri- ptione lib. 10. tit. 35.

g l. Nutu 21. §. 1 ff. de legat. 2. 44. Et log. 32 c. 27.

h d. 4. d. §. 1. d. c. 21. l. omnes 17 ff. de obligati- nib.

Titio & Seio hominem Stichum do, lego. ¶ Disiunctim ita, Titio hominem Stichum do, lego. Sed & si exprefferit eundem hominem Stichum, æquè disiunctim legatum intelligitur.

iunctim ἀμὲν ὅτιν, ἐὰν οὕτως καταλείπω, Τίτῳ καὶ Σείῳ τοῖς ἐπὶ τῷ Στίχῳ δίδωμι καὶ ληγὰ δέω. ¶ Disiunctim ὃ ἕκαστος, Τίτῳ Στίχον τὸ οἰκέτω δίδωμι καὶ ληγὰ δέω. Σείῳ τὸ οἰκέτω Στίχον δίδωμι καὶ ληγὰ δέω· εἰ ὃ καὶ περὶ τοῦ Στίχου, Σείῳ τὸ αὐτὸ οἰκέτω, ὁμοίως disiunctim τὸ ληγὰ δέω δότω. εἰπον γὰρ Τίτῳ Στίχον τὸ οἰκέτω ληγὰ δέω, Σείῳ τὸ αὐτὸ οἰκέτω ληγὰ δέω ὥστε οὐκ ὁ καὶ συνδέσμος παρὼν, coniunctim ποιεῖ τὸ ληγὰ δέω· εἰ ὃ μὴ γέγραπται ὁ καὶ, disiunctim αὐτὸ ποιεῖ.

9 ¶ Si cui fundus alienus legatus sit, & emerit proprietatem deducto usufructu, & usufructus ad eum pervenerit, & postea ex testamento agat: recte eum agere, & fundum perire, Iulianus ait: quia usufructus in petitione, servitutis locum obtinet. sed officio iudicis continetur, ut deducto usufructu, iubeat æstimationem præstari.

9 ¶ Τὸν Τίτιον ἀγρὸν τῷ Στίχῳ ἡγώμενος ἀς μοι. ὅς ἐστιν ἐπὶ ἡρώεσσιν ὁ τὸν ἀγρὸν ὡς Τίτιος, deducto usufructu. Τούτῳ ἐλάβον γυνὴν τὴν περὶ τὴν ἀγρὸν ἐξήρημωσεν τὴν γῆν ὥστε εὐεῖν ὃ ὡς Τίτιος ὁ οὐδὲν φεροντὸς μικροῦ δαδραμόντος χρόνου ἐτῆς ὅτις ὁ Τίτιος καὶ τῇ αὐτῇ ἡρώεσσι δότωσιν ὁ οὐδὲν φεροντὸς, ὃν ἔτυχε ὡς ἀκατήσας, ἀνέδραμον ὅτι τὴν περὶ τὴν ἀγρὸν ἐξήρημωσεν τὸν, βέλομαι κινήσας τὸν ἐξ ἑστέρας καὶ τῆς οὐ κληρονομίας. ὁ Ιουλιανὸς φησὶ, καλῶς ἀπατεῖν με δὲ τὴν περὶ τὴν ἀγρὸν ἀγρὸν, τὴν περὶ τὴν ἀγρὸν τῆς ἀγρὸν δαδρήμωσιν. ὁ γὰρ οὐδὲν φεροντὸς ἐν ταῦτα, ἐν ταῖς ἐξιδουλείας ὅτιν· ὁ φρόνιον δὲ ὅτι τὸ δικαστοῦ, ὥστε deducto usufructu κινήσας, ἵνα ὁ κληρονομία ὡς ἀκατήσας δαδρήμωσιν οἷον ὁ ἀγρὸς καὶ τῆς οὐ φεροντὸς, ἀξίος ὅτιν ἢ νομισμάτων, δὲ καὶ τὸ οὐ φεροντὸς ῥ. κινῶν οὐκ ἐγὼ ἀπατεῖν ἢ νομίσματα· ἀλλὰ τὸ φρόνιον τὸ δικαστοῦ ὡς ἀκατήσας ἵνα

est, si ita relinquam: Titio a Triplici modo Seio Stichum servum do, do 142. ff. de lego. ¶ Disiunctim vero, verborum significacione. sic: Titio Stichum servum do, lego: Seio servum Stichum do, lego. Sed & si adiecerim: Seio eundem servum, æquè disiunctim legatum efficitur. Dixi enim, Titio Stichum servum lego. Sic igitur coniunctio illa, &, adiecta, coniunctum legatum videri facit. Quod si adiecta non sit, disiunctim.

9 ¶ Titij fundū moriens mihi legasti. Te adhuc vivente fundum ego hunc de Titio emi deducto usufructu: hoc est, nudā proprietatem sine usu accepi, & usufructus penes Titium mansit. Pauco post tempore mortuus est Titius, & ita morte ipsius extinctus usufructus, quē sibi exceperat, ad proprietatem recurrit. Mortuo te, cum herede tuo ex testamento volo agere. Iulianus ait, recte me per actionē in personam, æstimationem proprietatis fundi petere. Nam in hac petitione usufructus locū servitutis obtinet. Sed officium iudicis est, ut deducto usufructu, æstimationem ab herede præstari iubeat. Verbi gratia, fundus cū usufructu, centum quinquaginta solidis valet: sine usufructu, centum. Agens igitur centum quinquaginta solidos petam: sed hoc officio iudicis continetur, ut

solius proprietatis æstimationem accipiam, hoc est, solidos ceterum. Id enim absurdissimum est, ut ususfructus pretium consequar, cum ususfructus ex causa lucrativa ad me peruenierit.

10 ¶ Quidam meum mihi fundum legauit. Inutile est legatum. Quod enim meum est, amplius meum fieri non potest. ¶ Et si maxime fundum hunc alienauerim: non debetur mihi, neque fundus ipse, neque æstimatio eius.

11 ¶ Titius serui dominus erat: hunc mihi legauit, cum Primi esse putaret: valet legatum. Nam veritas valet legatum. Opinioni præualet. ¶ Sed & si meum, qui sum legatarius, seruum esse putauit: valet & ita nihilominus Quoniam utilem exitum habet legatum. Nam & defunctus dominus est, & ego dominus non sum: neque impedit quicquam, quod minus in me dominium transferri possit.

12 ¶ Rem tuam mihi legasti, & quum superuiveres, alienasti eam. Ait Celsus, si adimendi animo, & quod ab amicitia mea recederes, eam alienaueris, legatum mihi non deberi. Quod si hunc animum in alienando non habueris, quia forte magna tibi incubuit necessitas ob publica aut privata debita, & cum parata pecunia egeres, eam vendidisti: legatum ab herede tuo petere possum. Idque etiam Seuerus & Antoninus rescripserunt. ¶ Quidam mihi prædium suum legauit, & cum superuixisset, pignori id dedit: ab iisdem Principi-

Paul. 3
sent. 6. 9. 16.
c. l. 3. Cod. de
legatis.

λάβω τὴν ἀποδοχὴν τῆς μόνης τῆς
δρατήμης, οὕτως ῥησίσματα πῆ-
μα γὰρ λαβὴν μετὰ ἐξουφροσύνης
ἀποδοχῆς, οὕτως τὸ ἐξουφροσύνης
ὅπως ῥησίσματα ἀπὸ ἐμὲ ἀποδοχῆς
αἰτίας.

10 ¶ Εληγάτευσέ τις ἐμὲ τὴν ἀμὸν
ἀγρὸν, ἀχρησὸν τὸ ληγάτον, τὸ γὰρ ἐμὸν
ἐπὶ πλέον ἐμὸν γνέσθαι δυνάμει. ¶ Ε-
νὶ τῇ μάλιστα ἐξεποίησα τὸ ἀγρὸν καὶ
ἐποφληθήσεται μοι, εἰ δὲ αὐτὸς, εἰ δὲ ἡ
τοῦ δρατήμης.

11 ¶ Ἰππὸς ἐδέσσοις νοικέτου ἐλη-
γάτοσε μοι τὸν νομίζων ἐπὶ πλεί-
ον, ἐρρώτω τὸ ληγάτον, πλέον γὰρ ἰχθυεῖ
ἢ ἀλήθεια τὸ ὑπονοίας. ¶ Εἰ γὰρ ἐμὸν
ληγάταις τὸν ὑποπτεύσει ἐπὶ τὸ
κέπῳ, ἐρρώτω καὶ ἔπος εἰδὲν ἡ τὸν
ἀποτέλεσμα γὰρ χρυσὸν ἔχει τὸ ληγά-
τον καὶ γὰρ ὁ τῆς ἀπὸ δέσσης καὶ γὰρ
εἰ δέσσοις, καὶ ἀνεμποδίστως ἐπὶ ἐμὲ
δυνάμει μεταφέρειται ἢ δεσποτεία.

12 ¶ Εληγάτευσάς μοι τὸ σὸν παρ-
μα, ὅπως ἴσας ἐξεποίησας ἐττο, φη-
σὶν ὁ κέλευρος, ὡς εἰ μὲν ὡς ἀδεμπτύων
καὶ τὸ πρὸς ἐμὲ φιλίας ἀφιστάμενος
ἐξεποίησας ἐττο, καὶ ἐποφληθήσεται
μοι τὸ ληγάτον εἰ γὰρ τῷ αὐτῷ ἐχρησά-
μενος ἢ ἀλλοτρίως αὐτό τυχὸν
γὰρ ἀνάγκη ἐπέτεθῃ δημοσίων χρυσῶν
ἢ ἰδιωτικῶν, καὶ ἀπορῶν χρυσῶν πένοντα
καὶ τὸ ἀπατήσω τὸ σὸν κληρονόμον
τὸ ληγάτον καὶ ἐττο Σεβήρος καὶ Αντων-
νῖν θάτερον γὰρ. ¶ Κτήμα τις νοικέτου
ἐληγάτευσέ μοι, ὅπως ἴσας ἐνεχρεώ-
σε δὲ τὸ ὑπὸ τῷ αὐτῷ ἀπὸ γέγραπται

10. ¶ Sed si rem
legatarii quis
ei legauerit, in-
utile est lega-
tum: quia quod
proprium est i-
psius, amplius
eius fieri non
potest.

¶ Et licet alie-
nauerit eam, non
debetur, nec i-
psa res, nec æ-
stimatio eius.

11. ¶ Si quis
rem suam qua-
si alienam lega-
uerit, valet le-
gatum: nam plus
valet quod in
veritate est quam
quod in opinio-
ne.

¶ Sed & si lega-
tarii esse puta-
uit valere con-
stat: quia exitum
voluntas defun-
cti habere po-
test.

12. ¶ Si rem
suam legauerit
testator, post-
eaque eam a-
lienauerit, Cel-
sus putat, si non
adimendi ani-
mo vendidit,
nihilominus de-
beri: idemque

Seuerus & Antoninus rescripserunt. ¶ Idem rescripserunt eum, qui post testa-
mentum factum prædia, quæ legata erant pignori dedit, ademisse legatum non vide-

ri: & ideo legatarium cum herede eius agere posse, ut prædia à creditore luatur.

¶ Si verò quis partem rei legatæ alienauerit: pars, quæ non est alienata, omnino debetur: pars autem alienata ita debetur, si non adimendi animo alienata sit.

13. ¶ Si quis debitori suo liberationem legauerit, legatum utile est: & neque ab ipso debitore, neq. ab herede eius potest heres petere, neque ab alio, qui heredis loco sit, sed & potest à debitore conueniri ut liberet eum.

¶ Potest etiam quis vel ad tempus iubere, ne heres petat.

14. ¶ Ex contrario, si debitor creditori suo quod debet, legauerit: inutile est legatum, si nihil plus

βασιλέων, μὴ δοκεῖν τὸ ἐν χειρὶ ἄζοντα ψυχῇ ἀπαρρυμμένης τὸ ληγᾶτον, τὸ πρὸς τὸν ὅθεν ὁ ληγατάειος, ἀναγκάσει τὸ κληρονόμον τὸ χρεῖος καταβαλόντα τὴν κρεδίτωρει, ὅς δ' ἔσθ' ἐν ἐπιθήκῃ παρέχειν τὸ κτῆμα, καὶ τὸ ληγατάειον δοῦναι. ¶ Εἰ δέ τις ληγατάειος μοι ἀγρὸν, ὅπῃ ζήσας, μέρεσιν ἐξέποιήσῃ τοῦτο, τὸ μὲν μέρος τὸ μὴ ἐκποιήσῃ, ἐποφληθήσεται μοι πάντως τὸ ἐκποιήσῃ, τῷ κληγῆται, ὅτε ἐκ ἀφιστάμενος τὸ πρὸς ἐμὴν φιλίαν ἡλλοτερίωσῃ τὸ.

13. ¶ Εἰς αὐτοῖς μοι ριζομίσματα, ὅσα ληγατάειον λιβερᾶται, τὸ χρεῖος, τοῦτέστιν ὅς δ' ἔσθ' ἐν κληγῆται γλῶττῃ ἀπατήσεως ἔρρωται τὸ ληγᾶτον, καὶ ὁ ἐμὸς κληρονόμος, ἔτε σέ, ἔτε τὸν κληρονόμον ἀπατήσῃ, ἔτε ἔτερον πῶς, τὰς ἐν ἐπὶ χροῖα κληρονομῶν οἷον τὸ κατὰ ἐμὴν φιδέικομμιαν ἀειον, ἢ βονόρουμ πωσέσσωρα· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας διωκῆσθαι κινεῖν καὶ τὸ ἐμὸν κληρονόμον τὸ ἐξ ἐπὶ χροῖα, ἀναγκάζων αὐτὸν, ἵνα σε ἀκχεπήλατίζῃ, ὅς δ' ἔσθ' ἐν ἐπὶ χροῖα. ¶ Οὐ μόνον δὲ διωκῆσθαι δύναμαι τὸ ἀπατήσιν τὸ χρεῖος συγχωρεῖν τὴν ἐμὴν δεβίτωρει, ἀλλὰ καὶ καὶ πρὸς τὴν πρὸς κληγῆται λέγειν, καταδικάζω σε ὁ κληρονόμος ἵνα μέχρι δέκα ἐνιαυτῶν μὴ ἀπατήσῃς τὸ χρεῖος τὸ ἐμὸν δεβίτωρα.

14. ¶ Εἰ δέ τις ἐκ τῆς ἐναντίας ὁ δεβίτωρ τῷ κληγῆται ἐπὶ ἐχρεώσῃ χρεῖος ὅσα ληγατάειον κρεδίτωρει· ζητήσω εἰ ἔρρωται, καὶ φανερὸν ἀνυπόστατον εἶναι τὸ ληγᾶτον· εἰ μὴ δὲ πλεον

bus rescriptum est, non videri eum, qui pignori dedisset, animo legatum adimendi id fecisse. Unde legatarius heredem cogit ex soluto debito prædium à creditore luere & sibi dare. ¶ Quod si quis fundum mihi legauerit, & cum superuixisset, partem eius alienauerit: pars quæ alienata non est, omnino mihi debetur: pars autem alienata tunc demum: cum non eo animo alienauit, quod ab amicitia mea recederet.

13. ¶ Centum mihi solidos debebas. Ego tibi liberationem debiti legavi: Valet legatum. Et neque à te heres meus, neq. ab herede tuo petere potest, neque ab alio qui heredis loco est, ut ab eo, qui vniuersitatis fideicommissum accepit, aut à bonorum possessore. Sed etiam ex contrario cum herede meo ex testamento poteris agere, ut te acceptilatione liberet. ¶ Porro non tantum in perpetuum debitori meo id concedere possum ne ab eo petatur, sed etiam ad tempus, dicendo: Damno te heres, ne petas à debitore meo.

a ut quod iuris est in toto, idem sit et in parte, l. quæ de tota re 76. ff. de rei vindicat.

b adde titulum. Digest. de liberatione l. gata 44. Eclo. 16. πρὸς ἐλπίδας χρεῖος ληγατάειον.

c l. 3. §. 3. ff. de liberatione legata. intra decem annos debuit petas à debitore meo.

d l. non solum 8. §. 1. ff. de liberatione legata.

14. ¶ Quid autem, si ex contrario, debitor moriens debitum quod debet creditori suo legauerit: querimus an valeat? Et dicimus, legatum hoc inutile esse, si nihil plus est in le-

e l. 22. in f. l. 29. ff. de legat. 1.

gato. Nam si is qui cetera debet, cetera legavit, non valet: igitur ut debitum petitur, & cum locum habet lex Falcidia, non diminuitur ut cetera legata. Sin autem cetera quina dena legata sint, valet legatum propter adiectionem. Cum vero sola centena sunt in legato, ideo legatum non valet, quoniam sine lucro est.

¶ Quod si tibi in diem debebam, ut quia forte stipulatus eras centum solidos tibi dari post annos quindecim, aut debebam tibi sub condicione: veluti, Si navis ex Asia venerit, & debitum tibi hoc pure legavi, Queritur, an valeat legatum. Et dicendum est, valere propter representationem, id est, quoniam statim iam soluitur.

Idem lucratum creditor, quod statim accipiat id, quod post decennium aut post euentum conditionis erat praestandum.

Aut etiam interdum quod nunquam daretur, si forte condicio non extitisset. ¶ Quid ergo, si in hoc legato, vivo testatore qui debitor est, aut diem venire, aut condicionem existere contingat? Et ait

Papinianus utile nihilominus esse legatum, quia semel constitit ab initio, & lucrum in se habuit. Quod & verum est: neque enim obtinuit sententia quorundam Iurisperitorum, qui existimabant legatum extinguere, cum in eam causam pervenisset, a qua incipere non potuisset. Ut ecce adveniente die, aut existente conditione, debitum purum est tempore mortis testatoris. At si quis, quod ab initio purum erat legaverit, iam dictum est legatum.

¶ Quod si in diem, vel sub condicione debitum, ei pure legaverit: utile est legatum propter representationem.

ὅτι ἐν τῇ ληγάτῳ εἰ γὰρ ῥησέωσιν ῥ
ἐληγάτῳ, ἐκέρρωται τοιγαροῦν ὅς
ῥέθ' ἀταπείται, καὶ χώραν λαμ-
βαίνει τῇ βαλκιδίᾳ, & μειοῦται
ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτ' εἰ δέ ριε, ἐρρω-
ται, δὲ πῶς περὶ τῆς ἐν τῇ ληγάτῳ
ὅτι ἐν τῇ ληγάτῳ, οὐκ ἰσχύει δὲ
τῇ, ἐπειδὴ ἀνερόδες ὅτι τὸ ληγάτον.
¶ Εἰ δ' ἐρρωσέωσιν τοῖν δέει· τυχὸν
γὰρ ἐπιρροήσας με δώσῃν τοῖν νομί-
ματα, μὴ ἰεῖται ἢ ἐρρωσέωσιν τοῖν ὑπο-
ἀρεσιν οἷον Si navis ex Asia vene-
rit ἐληγάτῳ σὰ τοῖν τῇ τὸ ῥέθ'
πούρος ζητῶμεν εἰ ἐρρωται τὸ λη-
γάτον καὶ ῥέθ' λέγειν ἐρρωσέωσιν αὐτ', δὲ
τ' ἐμπαρασιασμόν' αὐτῶν, ἐπειδὴ
ἐντεῦθεν ἡδὴ κατὰ βάλλεται, κερ-
δαίνει γὰρ ὁ κρεδύτωρ ἐντεῦθεν ἡδὴ
λαμβάνων, τὸ μέλλον αὐτῷ παρέχε-
σθαι μὴ δεκαετίαν, ἢ γοῦν μὴ ἐκβα-
σιν τ' ἀρέσεως ἢ καὶ ἐὰν ὅτε μὴ δοθῇ
σὸν μὲν, εἴγε ἢ ἀρεσας ἀτονήσῃ. ¶ Τί
δὲ ὅτι τῇ τοιοῦτου ληγάτου εἰσιωέ-
θη ζῶντος ὁ τῇ περὶ τῶν τῇ ἐπο-
φείλοντος, πῶς ἡμέραν ἀρῶν καὶ ἢ
πῶς ἀρεσιν ἐξ ἡμερῶν; φησὶν ὁ Παπινι-
ανὸς χρησίμον' ἐδὲν ἢ τῶν ἐπὶ τὸ ληγά-
τον δὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐρρωσέωσιν, καὶ ἔχειν
ἐν αὐτῷ τὸ κέρδος, ὅπερ καὶ ἀληθές
ὅτιν' ἐδὲ γὰρ ἐκέρωσιν ἢ γνώμη τῇ
λεζόντων νομικῶν ἀπεσβέσθαι τὸ λη-
γάτον, ἐπὶ δὲ εἰς τοιαύτῳ παρεχέσθαι
τῇ, ἐξ ἧς ἀρχῆς ἐκ τῇ δυνάμει ἰδοῦ
γὰρ ἀρῶν καὶ τῇ ἡμέρας, ἢ ἐξ ἡ-
μέρας τ' ἀρέσεως, πούρος λοιπὸν δὲ
εἰσπεῖν τὸ ῥέθ', καὶ τ' καὶ ἐν τῇ τῇ
σάτωρος τῇ δὲ εἰδεπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς
πούρος ληγάτῳ, εἰρήκαμεν μὴ

est in legato, quam in debi-
to: quia nihil
amplius per le-
gatum habet.

¶ Quod si in diem, vel sub condicione de-
bitum, ei pure legaverit: utile est legatum propter representationem.

¶ Quod si vivo testatore, dies venerit: vel conditio extiterit: Papinianus cripsit utile esse nihilominus legatum, quia semel constitit, quod & verum est. Non enim placuit sententia existimantium extinctum esse legatum: quia in eam causam pervenerit, a qua incipere non potest.

a τῇ παρῶν
αὐτῶν, id est
representatio
dicitur quo-
ies id quod in
diem vel sub
condicione de-
betur, repræ-
sentatur, id est,
presenti die ac
statim solui-
tur, aut solui
iubetur, alias
si neque modo,
neque conditio
ne, neque loco,
neque tempo-
re legati d' f'
ferat ab eo
quod debetur,
inutile erit le-
gatum. si au-
tem 29. ff. de li-
ber. legat.
b l. verbis le-
gati 5. in f. ff.
ad l. Falcid.
c Pauli l. 82.
ff. de legat. 2. l.
140. in f. ff. de
verb. obligat.
Marcelli l. 92.
ff. de verb. ob-
ligat.
d. Legatum si
ad eam cau-
sam pervene-
rit, a qua inci-
pere non potest,
an & quomo-
do valeat.

15. ¶ Sed si vxori maritus dotem legauerit, valet legatum: quia plenius est legatum, quam de dote actio. Sed si, quam non accepit dotem legauerit: Diui Severus & Antoninus rescripserunt, si quidem simpliciter legauerit, inutile esse legatum, si verò certa pecunia, vel certum corpus, aut instrumenta dotis in prælegando demonstrata sunt, valere legatum.

16. ¶ Si res legata sine facto heredis perierit, legatario decedit. Et si seruus alienus legatus, sine facto heredis manumissus fuerit, non tenetur heres. Si verò heredis seruus legatus sit,

& ipse eum manumiserit: teneri ipsum Iulianus scripsit. nec interest, sciuerit, an ignorauerit à se legatum esse. Sed & si alij donauerit seruum, & is, cui donatus est, eum manumiserit: tenetur heres: quanuis ignorauerit, à se eum legatum esse.

ἔρρωθ' τοῦ ληγάτου ἐν ταῦτα ἡ ἔρρωθ' ἐπειδὴ συνίστατο πρὸς ἀρχὴν.

15. ¶ Ὑποδεξάμενος ἐγὼ παροῖκα δὲ τὴν ἐμὴν γαμέτην συνεστῶτα ἐπὶ τῷ γάμῳ, αὐτὴν ἐλὼν ἐληγάτοσα αὐτῇ πρὸς παροῖκα ἔρρωθ' τοῦ ληγάτου. κερδαίνει γὰρ μάλλον ἢ γυνή, ἀπαγγέλλουσα τὰ περὶ μάστα ὡς ληγάτα, ἢ ὡς ὑπὸ παροῖκος· ἐπειδὴ ὡς ἐχρημαδεῖν, οὐχ ἄμα τῇ δαλύσει τῶ γάμῳ αἰεὶ ἢ παροῖκος ἀποδίδω. τὸ δὲ ληγάτον ἐν ταῦτα ἡ δὴ καὶ βάλει. πῶς οὖν ὅτι παροῖκα μὴ ὑποδεξάμενος, ἐληγάτοσα παροῖκα τῇ ἐμῇ γαμέτῃ; Σεβήρος καὶ Ἀντωνῖνος αὐτὴν ἔγραψαν· εἰ μὴ ἀπλοῖς ἐσθ' ληγάτοσα, εἶπεν γὰρ ὅτι ληγάτοσα τῇ γυναικί μου πρὸς παροῖκα ὅτι δέδωκέ μοι, ἀχρηστον τὸ ληγάτον· οὐδὲν γὰρ ὅτι δέδωκέ μοι, καὶ ἀδελφῇ ἢ ποσότης· εἰ δὲ φανερὰ ἐμνήσθην ποσότητος, καὶ εἶπον, Ταῖς ἐκατὸ νομισματά, ἀλόγῳ παροῖκος ὅτι δέδωκέ μοι ληγάτοσα αὐτῇ, ἢ καὶ τυχόν, τὸν δὲ ἀχρὸν δὲ ὅτι δέδωκέ μοι, ληγάτοσα αὐτῇ, ἰχυρὸν τὸ ληγάτον· ἢ καὶ εἶπον, Ταῖς παροῖκα μὴ ταῖς παροῖκα γαμματεῖα ληγάτοσα αὐτῇ, καὶ οὕτως ἰχύει τὸ ληγάτον.

16. ¶ Οἰκέτῳ ἐληγάτοσα σοι, δῖχα φάντα, ἢ τοι δῖχα δόλῃς ἐμοῦ κληρονόμου, ἐτ' ἡδύτησε βδοχ' ὁ δοῦλος· ὁ ληγάτοσα ἐν ταῦτα (ἡμωθήσε). εἰ δὲ καὶ ἀλλόθι ὡς ὁ ληγάτοσα δὲ οἰκέτης, ἢ δόλῃς ἐτ' ὅτι ὑπὸ τῆς δασιότητος οὐ καὶ γνώμῃ τῆς κληρονόμου, ἢ ἐτ' ἡδύτησε βδοχ', ἀνδρῶν ὁ κληρονόμος, εἰ δὲ τῆς

non valere. Hic autem i deo valet, quia ab initio constitit.

15. ¶ Dotem ego ab vxore mea accepi, & constante matrimonio moriens, dotem ei legavi. Valet legatum. Id. n. lucratur mulier, quod plenior sit de legatis actio quam de dote. Nam (ut adhuc discere poterimus) non simulatque solutum est matrimonium, dos etiam redditur. At legatum protinus soluitur. Quid ergo, si dotē quā non acceperim, vxori legauerim? Severus & Antoninus rescripserunt: si quidem simpliciter legauerim: forte quod dixerim: vxori meae dotem lego, quam mihi dedit, inutile est legatum. Nihil enim mihi dedit, & incerta est quantitas. Sin verò certae quantitaris mentionē fecerim: ut si dixerim: Centum solidos, quos nomine dotis mihi dedit, ei lego. Aut fortē, Illum fundum, quem mihi dedit, lego ei: Vtile est legatum. Aut si dixerim, Quae in instrumento dotali expressa sunt, ei lego. Nam & sic valet legatum.

16. ¶ Seruum tibi legavi. Is sine facto aut dolo heredis mei mortuus est. Damnum hoc erit legatarij. Sed & si alienus sit seruus, qui legatus est, & is non ex heredis voluntate manumissus sit à domino, aut mortuus sit, non tenetur heres. Quod si heredis seruus legatus fuerit, &

a Quae ita dos legatur, Graecis ἀνπλεῖα τεύδεται dicitur 44 Eclog. 6. c. 15 δὲ παροῖκος ἀνπλεῖα τεύδεται.

b Paul 3. sen. 6. 5. 7.

is eum manumiserit, tene-
ri heredem Iulianus
ait ad estimationem eius.
Nec interesse putamus,
sciuerit an ignorauerit
eum seruum à se legatum
esse. Idem est, & si ipse ser-
uum non manumiserit,
sed alij eum donauerit: &
is cui donatus est, eum
manumiserit. Nam & hic
æstimatio eius petetur
ab herede. quianuis igno-
rauerit eum legatum esse.

17 ¶ Ancillam aliquis
suam cum natis suis lega-
uit: viuo testatore mor-
tua est ancilla. In ipsa qui
de legatum est extinctū,
sed in liberis eius valet.
Nec cum ipsa, liberorum
legatum perimitur. Ser-
uus meus dicitur ordina-
rius: Seruus autem serui
mei vocatur vicari⁹. Qui-
dam igitur cum seruum
haberet, Stichum nomi-
ne, qui vicarios habebat:
ordinarium mihi cum vi-
cariis legauit. Cōtigit, vt
ordinarius moreretur. Et
hic legatum in ordinario

a Serui ordina-
ri⁹ & vicari⁹
qui.

b ὁρῶντος
πα καὶ παρὰ
πολλῶν πα-
hic opponun-
tur: vt & 24.
Eclog. 11. c. 1.
περὶ δὴ καὶ
πρῶτον πα-
accessiones &
que principa-
lia.

c Principali
substante sub-
stāt accessio-
riū: vt eo sub-
lato perit, l. 2.
ff. de peculio le-
gato, vbi dixi
quādiu seruus consistit,
& l. 178 ff. de
regulis iuris.
d addo 44.
Eclog. 11. c. 1.
et l. 1. ff. de
peculio legato
quomodo peculium apud

κληρονομοῦ οἰκέτῃ ἢ ἡγάτορ τὰ βί-
αι πὸς τὸ κληρονομοῦ τὸν ἡλῶ δέ-
ροσε, κατέχευε τὸ κληρονομοῦ Ιβλίου
νὸς φησὶν ὅτι τῇ δότῃ τὸ δὲ πικρήσεως
& δὲ πρεσβύτων ἢ μὲν πότερον ἡπίστα-
τα, ἢ γνῶσι τὸ τοῖστον ὑπ' ἐμοῦ κατα-
λῆψιν οἰκέτῃ, τὸ αὐτὸ βεῖν, εἰ καὶ
αὐτὸς μὲν ἐκ ἡλῶ δέξασθε τὸ οἰκέτῃ,
ἐδωρήσατο ὃ αὐτὸ ἐτέρῳ, καὶ ὃ δέξασ-
μεν αὐτὸ δωρεάν ἡλῶ δέξασθε
καὶ ταῦτα γὰρ ἀπαμειβήσε) πῶς τοῦ-
του δὲ πικρήσεως ὁ κληρονομός, εἰ καὶ ἢ
γνῶσι τὸ ληγάτορ τῷ αὐτῷ.

17 ¶ Τὴν ἰδίαν τὴν δεράπαμ ἢ ἡ-
γάτορσε μὲν τῇ ἰδίῳ τέκνῳ ὅτι ζή-
σαντος τῆ τεσάρτω, ἐτῆς τῆσεν ἢ
δεράπαμ αὐτῇ μὲν ἐσβέσαι τὸ
ληγάτον ὅτι τῶς πασὶν ἐρῶ), καὶ
& συναπαρτίσαι αὐτῇ, τὸ ὅτι τῶς πα-
σὶ ληγάτον. ¶ Οἱ μὲν οἰκέτης λέγεται
ὁρδινάριος. αὐτὸς τὸ οἰκέτου μου οἰ-
κέτης, λέγε) βικαρίος. ἔχων οὐδὲ τις
οἰκέτῃ Στήχον λεγόμενον, ὃς εἶχε βι-
καρίου, ἢ ἡγάτορσε τὸ ὁρδινάριον ἐ-
μοῖ μὲν τῇ βικαρίῳ συνέβη τὸ ὁρδι-
νάριον τῇ δὲ τῇσιν καὶ ταῦτα αὐτῇ
νῆσαν τὸ ληγάτον ὅτι τὰ ὁρδινάριον,
ἰχὺς ὅτι τοῖς βικαρίοις. ¶ Ἐχε ταῦτα
ὡς ἐν περὶ θεωρίας ἐστὶν πινὰ περὶ τυ-
πα ἐστὶ ἢ τὸ τυπὸν ὡς ἀπολλύει μα-
τα ἢ ἐφ' ὅσον μὲν ἐρῶ) τὰ περὶ τυ-
πα, ὑφίστα) καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀνηρημέ-
νων ὃ ἐκείνων, καὶ ταῦτα συναπασβέν-
νῃ) οἷον βεῖν περὶ τυπὸν ὁ οἰκέτης
ὡς ἀπολλύει ματα δέ βεῖν, τὸ πεκούλιον
αὐτῆς ἐφ' ὅσον ὁ οἰκέτης ὑφίστα), συνί-
σα) καὶ τὸ πεκούλιον δὲ τὸ οἰκέτου, ἢ
τῇ δὲ τῇσιν, ἢ ἢ δὲ περὶ βέντος, ἢ
ἐκπομθέντος, ἀποσβέννεται τὸ πεκού-
λιον πῶς γὰρ ἀπολλύεται τὸ πεκούλιον

17: ¶ Si quis
ancillas cū suis
natis legauerit
etiam si ancilla
mortuæ fuerint,
partus legato
cedunt.

¶ Idem est, &
si ordinarij ser-
ui cum vicariis
legati fuerint,
quia licet mor-
tui sint ordina-
rij, tamen vica-
rij legato ce-
dunt.

¶ Sed si seruus
fuerit cum pe-
culio legatus:
mortuo seruo,
vel manumisso
vel alienato, pe-
culij legatum
extinguitur.

Idem est, si fundus instrumentus vel cum instrumento legato fuerit. Nam fundo alienato, & instrumenti legatum extinguitur.

ὑπεῖναι παρ' ἐμοὶ τὸ ποσὶ τύπου μὴ ὑφείσθω; ¶ Πάλιν ἐστὶ ποσὶ τύπον ἀγρὸς, ὡς ἀκολέθημα ὃ τὸ ἰνστρούμηνον αὐτῆς ἰνστέμνητον^α δὲ ὅστις ἀγρὸς, παρ' ὅπερ σωτήριος εἰς γένεσιν καὶ συλλογῇ καὶ μετακομιδῇ καὶ ὡς φυλακῇ τῇ καρπῶν εἰς γένεσιν μὲν, οἷον οἱ γεωργουῦντες οἰκέται, βόες, ἀεῖρα, δεικλαί, καὶ ὅσα τοιαῦτα εἰς συλλογῇ δρέπανα καὶ τὰ τοῖς οἰκιστοῖς εἰς μετακομιδῇ ὃ οἷον ἀμάξι, κόφινος καὶ τὰ τοῖς ὡς ἀπλήσια. εἰς ὡς φυλακῇ πίδοι, κέραμοι, φακοί, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπειδὴ τοιαῦτα ποσὶ δεώρη, ὅρα λοιπὸν τὸ ποσὶ μὲν ὃ ἡγήτορας τοῖς ἐμὸν οἰκέτῃ μὴ τὸ πεκουλίον αὐτῆς ὅτις ἡσας τῇ ποιήσῃ τὸ δὲ ἀθήκης, ἡλὺ δὲ ὅρα τὸ οἰκέτῃ, ἡ δὲ ἐποίησα αὐτῇ, ἡ σωίβη αὐτῇ τῇ δὲ τῇσιν, ὃ μόνον ἐπ' αὐτῇ ἀλλὰ καὶ ὅτι τῇ πεκουλίῳ τὸ ληγάτον ὅρα ἀνεί τῇ γὰρ ποσὶ τύπων μὴ σωζομένων, ὑφείσθαι ὃ δύνανται τὰ ὡς ἀκολέθημα τὸ αὐτὸ ὅστις εἰ καὶ ληγάτω τὸ ἐμὸν ἀγρὸν ἰνστρούμηνον, ἡ τοῖς μὴ τῇ ἰνστέμνητον ὅτις ἡσας ὃ τὸν ἐμποιήσω καὶ ταῦτα γὰρ ἐπ' ὅτι τὸ ἰνστέμνητον τὸ ἀγρὸς ὅστις ὡς ἀκολέθημα, ὅρα σβεσθήσεται τὸ ληγάτον καὶ ὅτι τῇ ἰνστέμνητον.

18. ¶ Si grex legatus fuerit, & postea ad vnam ouem peruenit: quod superfluum fuerit, vindicari potest.

¶ Grege autem legato, etiam eas oves quæ post testamentum factum gre-

18. Εληγάτωσά τοι τὸ ἐμὸν ἀγρὸν τὸ ποσὶ τύπον, σωίβη μὴ ταῦτα εἰς ἐν ποσὶ τὸν πᾶσαν ἀγρὸν περὶ αὐτῶν, δύνανται ὅλην ἀγρὸν τὸ περὶ αὐτῶν ἀπαγγεῖν ποσὶ τὸν τῇ ἐμὸν ἀγρὸν ὃ ἡγήτορας τοῖς οἰκιστοῖς ποσὶ τὸν ὅρα ἀνεί τῇ γὰρ ποσὶ τύπων μὴ σωζομένων, ὑφείσθαι ὃ δύνανται τὰ ὡς ἀκολέθημα τὸ αὐτὸ ὅστις εἰ καὶ ληγάτω τὸ ἐμὸν ἀγρὸν ἰνστρούμηνον, ἡ τοῖς μὴ τῇ ἰνστέμνητον ὅτις ἡσας ὃ τὸν ἐμποιήσω καὶ ταῦτα γὰρ ἐπ' ὅτι τὸ ἰνστέμνητον τὸ ἀγρὸς ὅστις ὡς ἀκολέθημα, ὅρα σβεσθήσεται τὸ ληγάτον καὶ ὅτι τῇ ἰνστέμνητον.

me posset extare, ipso illo, quod principale est, non extante? ¶ Rursus, Principale est fundus: Accessorium, instrumentum ipsius. Est autem instrumentum fundi, quidquid ad gignendos, & colligendos, aut transferendos vel conservandos fructus pertinet. Ad gignendos: ut servi agricolæ, boues, aratra, lignones, & cetera id genus. Ad colligendos: ut falces & quæ his similia. Ad transferendos: ut plaustra, corbes, & cetera his adfinia. Ad conservandos: ut dolia, testæ, lenticule, & quæcumque talia sunt. His ita præcognitis, vide nunc rem quam tractamus. Servum tibi meum cum peculio suo legavi. Cum à testamento facto supervixissem, servum meum manu misi, aut alienavi, aut eum mori contigit. Non in servo tantum, sed etiam in peculio, periit legatum. Nam cum principales causæ non subsistunt, neque ea quæ accessorij vicem obtinent, subsistere possunt. Idemque est, si tibi fundum meum instructum, siue cum instrumento suo legaverim, eumque cum supervixissem alienaverim. Nam & hic, cum instrumentum sequela & accessorium sit fundi, extinguitur legatum & in instrumento.

18. ¶ Gregem ovium tibi meum legavi. Evénit deinde, ut totus grex ad unam ovem redactus esset. Potest legatarius & ovæ quæ reliqua est, petere. ¶ Gregem ego tibi meum, in quo centum erant oves, legavi. Cum à testamento supervixissem, contigit, ut multis agnatis fieret capitum centum quinquaginta: &

^a Instrumentum fundi quid. ὃ τὸ ἀκολέθημα vocat aut or Eclogæ 44. tit. 10. c. 3. 5. Harmenopol. 10. §. 40.

^b l. si grex 22. ff. de legat. 1.

^c l. grege 21. ff. de legat. 1. 44. Eclog. 1. c. 21. vers. ἀγρὸς. 5. Harmenopol. 29. §. 6.

hæ quæ post testamētum editæ sunt, in grege numerantur, & omnes legatarius accipiet, ut ait Iulianus. ¶ Grex enim vnum corpus est, ex diuersis capitibus consistens.

a Corporum
duæ species
hæc & sequen-
te §. enumeran-
tur. Prima

τῶν ἐκ διαφό-
ρων κεφαλαίων.
Alterā τῶν
ἀπὸ συνλω-
μένων σωμα-
τικῶν. v. l. rerū
30 ff. de usu-
capionibus.
b l. 41. §. 1. l.
44. §. 4 ff. de
legat. 1.

c De peculio
legato eiusque
accessionibus
& deminutio-
nibus v. l. pe-
culium § 3. ff.
de legat. 2.
quædam adde-
re ex 44. Eclog.
11. περὶ πε-
κυσ-
λίσ λεγατέ-
υ δέντος.
d περὶ χάρι-
σος seu cessio
legatorum
quid.
e Heredis &
serui patris-
familias & do-
mini propor-
tio.

f Legata
quando cedat.

g De ferri no-
bis legata quæ
de dicantur.

h Legatorum
nomine, siue
capura, siue
conditionalia
sint, quando
nobis competat
actio.

19 ¶ Sicut & domus, vnum corpus est, ex coherentibus lapidibus aut materiis consistens. Itaq. si domum tibi legauerim, & à testamento facto, columnas aut marmora adiecerim, nempe & hæc adiecta accipies.

20 ¶ Peculium ego tibi serui mei legavi, in quo erant decem solidi. Siue me viuentem quindecim fiant, siue quinque, omne id legatarium respicit, siue lucrum est, siue damnum. Hæc habero in modum præuix cuiusdam inspectionis. Cessio est, legatorum quæ nondum percepta sunt, ad heredes transmissio. Porro quod patrifamilias est heres, id seruo est dominus. Quod enim ego paterfamilias nondum per captum, ad heredem meum transmittere possum, hoc scilicet & seruus domino acquireret. Quod verò cedere non potest, atque ad heredes transmitti, id neque dominis acquireretur. Cedunt autem legata, cum delata nobis fuerint. Deferri verò est, actionem eorum nomine competere. Competit autem actio, in puris quidē legatis, à morte testatoris: in conditionalibus verò, post conditionis euentum. Et olim quidem legata ab adita hereditate cedebat. Sed cum id sæpe in legatariorum damnum verteretur (heredes enim videntes aliquos ex legatariis morbo laborantes, in magno esse vite periculo, aditionem differebant, ne le-

τὸ διαθήκης ἐπιτικτόμενα, συναριθ-
μεί) τῇ ἀγέλῃ, καὶ πάντα λήψεται ὁ
ληγὰς εἶθ', ὥς φησι Ιουλιανός. ¶ Ἡ
γὰρ ἀγέλη, ἐν τῷ σώματι ὅτι συνω-
σθηκὸς ἐκ διαφορῶν κεφαλαίων.

19 ¶ Ὡς περ καὶ ἡ οἰκία ὅτι ἐν σώ-
ματι, συνωσθηκὸς ἀπὸ συνλωμένων λί-
θων, ἢ τοιούτων, ἀμέλει, ἐὰν οἰκίαν ὡς
ληγὰς ὕσσω, μὴ ὅτι διαθήκῃ κίονας, ἢ
μαρμὰρα προσέσθῃ, ἢ τὰ πάντα λήψεται
ὁ εὐσεβὲς δέντα.

20 ¶ Ἐληγάτευσά σοι τὸ ἐμοῦ οἰκέ-
τε τὸ πεκούλιον, ὃ ἔχον προαγματικὰ δέκα
νομισμάτων· εἴτε γλῆν) πεντακίδε-
κα, εἴτε πέντε ζώντος ἐμοῦ, τὰ δὲ σὲ ὁ
ρᾷ τὸ ληγὰς εἶθ', εἴτε κέρδος ὅτι ἐστιν,
εἴτε ζημία ἔχει τὰ πάντα ὡς ἐν προθεω-
ρίᾳ· προχωρήσεις δὲ ὅτι τῷ μήπω λη-
φθέντων ληγμάτων ἢ εἰς κληρονομί-
αν ἀπομπή· ὅπερ εἰ δὲ ὅτι τὰ αὐτῶν
ἐξοίκα· ὁ κληρονόμος, τὸ τὰ οἰκέτη ὅτι ἐστιν
ὁ δεσπότης· ὅπερ γὰρ ἐδυνάμην ἐγὼ
ὁ αὐτὸς ἐπιθεῖν, πρὸ τῆς λήψεως ὅτι τὸ
ἐμὸν ἀδελφὸν κληρονόμον, τὸ ὁ
οἰκέτης προπορεύσει τὰς δεσποτίας ὅτι
μὴ δυνάμην προχωρεῖν, μὴ εἰς κλη-
ρονομίαν μετέναι, τὸ δεσποτίας οὐ
προπορεύσει)· προχωρεῖ f ὅτι τὰ
ληγάτα, ἐπεὶ δὲ ἀνκατενεχθῇ εἰς ἡμᾶς·
καταφορὰ γὰρ δὲ ὅτι ἐστιν ἢ τὸ ἀγνοῖας ἀφ-
μοσις ἀφ' ὧς ἢ ὅτι μὴ τῷ προφῶν, ἀ-
πὸ τῆς τεστаторίς· ἢ γοῦν μὴ δυνά-
τον τὸ διαθεμελῆσαι· ὅτι ὅτι τῷ ἀρετικῶν,
μὴ τὴν ἐκβασιν τῆς ἀρεσίας· πάλαι μὲν
γὰρ ἀπὸ ἀδита hereditate προχωρεῖ
τὰ ληγάτα· ἀλλ' ἐπεὶ δὲ τὰς τοῖς λη-
γαταίοις ὡς ὅτι ζῆμον, οἱ γὰρ κλη-
ρονομοὶ ὁρῶντες πρὸς τῇ ληγὰς εἰων
ἐπικινδυνώως ἐὰν ὅτε νοθεύτας, ὑ-
περεπίθεντο τὸ ἀδितζίωνα ὡς αὐτοῖς

gi adiiciuntur
legato cedere,
Iulianus ait.

¶ Est autem gre-
gis vnum cor-
pus ex distanti-
bus capitibus:
sicut ædium v-
num corpus est
x coherenti-
bus lapidibus.

19. ¶ Aedibus
denique legatis,
columnas &
marmora, quæ
post testamen-
tum factum ad-
iecta sunt, lega-
to dicimus ce-
dere.

20 ¶ Si pecu-
lium legatum
fuerit, siue du-
bio quicquid
peculio acce-
dit, vel decedit
vivo testatore,
legatarii lucro
vel damno est.

Quod si post mortem testatoris, ante aditam hereditatem aliquid seruus acquirerit: Iulianus ait, si quidem ipsi manumisso peculium legatum fuerit: omne quod ante aditam hereditatem acquisitum est, legatario cedere, quia huiusmodi legati dies ab adita hereditate cedit: sed si extraneo peculium legatum fuerit, non cedere ea legato, nisi ex rebus peculiaribus augmentum fuerit peculium.

μη ἀρμόσαι τὰ ληγὰτα, μηδ' ὅτι αὐτῷ δὲ βίῳ κληρονόμος, δὲ τὸ ἤρεσεν, ὥστε ἂν a morte testatoris γίνεσθαι ἀποχωρήσιν, ἥτοι κατὰφορὰν. ἐπειδὴ οὖν ὁ χερόν, ἐκ ἐντὶν γινώμην ἀπόκει) τὰ κληρονόμου ἐστὶν ὅτι εἶναι ἢ σήμερον ληγὰτα πινὰ δὲ τὸ πρὸ κανόνων ἀείσαν, ab adita hereditate, καὶ τὸ ἀρχαῖον ἔχοντα τὸ ἀποχωρήσιν ἐπειδὴ οὖν ταῦτα ἀποτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ ἀποκείμενον. Στίχου τὸ ἐμοῦ οἰκέτῃ ἐληγὰτοσα τὸ πεκούλιον Μετὰ τὸ ἐμὴν Τελούτ' ἀδελφίαν, Στίχος ὁ ἐρημύς, ἀποτεκτήσατο πινὰ ἀρα ταῦτα τίνι ἐσται κέρδος; πότερον μὲν αὖτ' ἀπὸ κληρονομῶ, ἢ δὲ δόσῃ) καὶ ληγὰτα εἶναι; καὶ οὖν Ἰουλιανός, εἰ μὲν αὐτῷ τὰ Στίχου ἐλὼθεροσθέντι ἐντὶν δὲ δόσῃ, ἐληγὰτοσα τὸ οἰκεῖον πεκούλιον, ἀπαν ὅπερ ἀδελφίαν τὸ κληρονομῶ ἐπικτήσατο, αὐτῷ δόσῃ) δὲ πινὸν λογιζόμενον ἐροῦμεν. ἐπειδὴ τὸ οὗτος ληγὰτα ἡ ἡμέρα, καὶ πινὸν ἀδελφίαν τὸ κληρονομῶ ἀποχωρεῖ καὶ πότε ἂν a morte testatoris, ἀποχωρεῖ τὸ ληγὰτον, ἡρμόζον αὖτ' ἀπὸ κληρονομῶ τὸ γινώμην ἀλλοιότητος, τίς ἡ αἰτία; οἶδας, ὅτι ἀποχωρήσιν οὖν, καὶ μὴ πινὸν κτηθέντων ληγὰτων ἢ εἰς κληρονόμος ἀποδομπῇ. οὖν οὐκ ὁ Στίχος τὸ ληγὰτον ἀπὸ πεκούλιον, ὅτι τίνα μεταφέρειν ἐμελλε ἀδελφίαν; ὅτι κληρονομῶς ἐκ ἡδυνάτο οἰκέτης γὰρ κληρονόμου ἔχοντα δυνάμει. ἀλλὰ ἀποδομπῇ τὰ δυνάστη, καὶ τίς τίς δυνάστης ἀδελφίαν; εἰκότως ἐν ἀποχωρήτον μὲν τὸ ληγὰτον καὶ δὲ τὸ ἀδελφίαν ἐπειδὴ γέγονε ἐλὼ-

gata eis competere, & ad heredes ipsorum transmitteretur:) ideo placuit legata a morte testatoris cedere, siue deferri, quoniam hoc tempus in hereditate arbitrio non est. Inuenias tamen ubi & legata quaedam hodie propter diuersas iuris regulas, ab adita demum hereditate, ut olim solebant, cedant. His ita pro prauius fundamento quodam inspectis, videto nunc rem, qua de agimus. Stichus serui mei peculium legavi. Post mortem meam ante aditionem, Stichus praedictus adquisiuit aliquid, utrius lucro id cedit? apud heredem manebit, an legatario dabitur? Et ait Iulianus si quidem ipsi Stichus in testamento manumisso, legatum fuerit peculium suum: omne quod ante aditam hereditatem adquisiuerit, ipsius esse. Et quam ob causam, dicemus? quia dies huius legati, ab adita hereditate cedit. Atqui, si a morte testatoris legatum cessisset, ad heredem spectaret. Huiusmodi ergo differentiae quae ratio est? Audisti, cessionem esse legatorum, quae nondum percepta sunt, ad heredes transmissionem. Hic igitur Stichus ad quem transmissurus erat peculium sibi legatum ante aditam hereditatem? Ad heredes non poterat: quoniam seruus heredem habere non potest. Domino igitur adquiret. At quis est dominus eius ante aditam hereditatem? Merito igitur non cedit legatum. Post aditam vero hereditatem, quoniam tunc & liber est factus,

a Legata a morte testatoris regulariter (paucis exceptis) qua ab adita hereditate cedunt: c.

b Legata qua ab adita hereditate cedant, non a morte testatoris.

c προχάρσις quid. add. 44. Eclog. 20. ποδαι ἡμέρας τὰ ληγὰτα ἀποχωρεῖ

& heredem habere potest: non sine ratione est ut legatum cedat. En tibi igitur casum, in quo & hodie secundum vetera iura ab adita demum hereditate, legatum cedit. Non iniuria ergo, cum autem sit legatum antequam cederet, omnia quæ postea acquisita sunt, ad Stichum legatarium pertinent. Quod si extraneo cuipiam Stichi serui peculium legauerim: quæ post mortem meam ante aditam hereditatem acquisita fuerint, apud heredem manebunt. Nam legatum hoc à morte testatoris cedit. Hæc autem dico, quæ post mortem meam acquisita sunt, legatario non dari, nisi quæ acquisita sunt, ex rebus ipsis primitiuis, quæ sunt in peculio, descenderint. Veluti, Ancilla erat in peculio, & ea peperit. Fundus, & in eo fructus nati sunt.

¶ Porro sciendum est, cum seruus in testamento manumittitur, peculium non sequi: quod si inter vivos eum manumittam, accipere eum cum libertate peculium, nisi id specialiter adimam. Idque Diui Severus & Antoninus rescripserunt. ¶ Seruus autem meus non solum habet in peculio, ea quæ quavis ex causa acquirit, sed etiam si quid in res aut rationes meas impendat, id peculium augeat. Verbi gratia: Mille solidorum aliquis habebat peculium, & debebam ei ceterum solidos, quos in res meas impenderat, erit peculium eius mille & ceterum solidorum. Si hunc igitur servum testamento manumittam, & peculium

δερος, ἢ κληρονόμον ἔχειν δυνάμει, εἰκότως καὶ περὶ χάρησιν ἔχει τὸ ληγάτον· ἰδοὺ τοίνυν θέμα ὅτι τὰ παλαιὰ τομοθεσία ἔχει σήμερον ἀβαν δὴτα ἡμερίτητα τὴν περὶ χάρησιν· εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ περὶ τὴν περὶ χάρησιν ἡνυξήθη τὸ ληγάτον, πάντα ἢ τὰ περὶ χάρησιν δέντα, ὅτι Στήχον τὴν ληγάτειον ἀδανείνει· εἰ ὅτι ὁξωτικῶς πρὸς τὸ Στήχον τὸ οἰκέτου πεκούλιον ἢ ἡγάτευσα, τὰ μὴ τὴν ἐμὴν τῆς δὲ πρὸς ἀδανείων τὴν περὶ χάρησιν δέντα, μὴ εἰς τὴν ἀδανείων τὴν κληρονόμῳ τὸ γὰρ τοῖτον ληγάτον, ἀ morte testatoris περὶ χάρησιν ταῦτα ὅτι λέγω, ὅτι τὰ κτηθέντα μὴ τὴν ἐμὴν τῆς δὲ τὴν ἀδανείων τὴν ληγάτειον εἰ μὴ ἀδανείων τὰ ὅτι γινόμενα, ἐκ περὶ χάρησιν περὶ χάρησιν ὄντων ἐν τῇ πεκούλιῳ περὶ χάρησιν οἷον δεράπανα καὶ ἐν τῇ πεκούλιῳ ἢ τέτυκέν· ἀγρός, ἢ γερονασιν ἐν ταῦτα καρποί. ¶ Οφείλεις ὅτι εἰδέναι, ὅτι ἢ δὲ δερομύς τὴν οἰκέτου ἐν δανείων ἢ ἔπειτα τὸ πεκούλιον· εἰ ὅτι inter vivos αὐτὴν ἢ δὲ δερομύς, ληγάτειον τὸ πεκούλιον ὅτι ἢ δὲ δερομύς, εἰ μὴ ἀδανείων ἰδικῶς ἀδανείων αὐτῶν. τὸ γὰρ Σεβήρος καὶ Ἀντωνίου ἀντέγραψαν οἱ θεότατοι. ¶ Ο δὲ ἐμὸς οἰκέτης ἔχει ἐν πεκούλιῳ ἢ μόνον ὅσα κτήματα εἰς οἶον δανείων ἀπείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δανείων περὶ χάρησιν δανείων ἀπείας τὸ αὐτῶν τὸ πεκούλιον· οἷον εἰς τὴν χλίων νομισμάτων πεκούλιον· ἐπεὶ ὅτι αὐτῶν ἕκαστον νομισματῶν, ἀπὲρ ἔτυχε περὶ χάρησιν δανείων, εἰς τὸ πεκούλιον χλίων καὶ ἕκαστον νομισμάτων εἰς τὸν οἰκέτην ὅτι ἢ δανείων, ληγάτειον

¶ Peculium autem, nisi legatum fuerit, manumisso non debetur: quanvis si vivus manumiserit, sufficit si non adimatur & ita diui Severus & Antoninus rescripserunt. ¶ Idem rescripserunt, peculio legato, non videri id relictum, ut petitionem habeat pecunia, quam in rationes dominicas impenderit.

a Peculium ut servum manumissum sequatur, inter est, servus testamento an inter vivos manumittatur v. l. unica. Cod. de peculio eius qui libertatem meruit. bl. 6. s. 4. vers. Cum peculio legato.

¶ Idem rescripserunt, peculium videri legatum, cum rationibus redditus liber esse iussus est, & ex eo reliqua inferre.

21. ¶ Tam autem corporales res legari possunt, quam incorporeales.

¶ Et ideo quod defuncto debetur, potest alii legari, ut actiones suas heres legatario præstet: nisi exegerit viuis testator pecuniam: Nam hoc casu legatum extinguatur.

¶ Sed & tale legatum valet, Dānas esto heres meus domum ill-

lūm rescire: vel Illūm a re alieno liberare.

ἢ αὐτὰ τὸ πεκούλιον, ὅτι μὴ λαμβάνει τὰ χίλια νομίματα συναμολογῆται· ἄρα ἢ καὶ τὰ ἑκατὸν ἄπερ ἔτυχεν· εἰ μὲν δαπανήσας; οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἀντέγραψαν, μὴ ἔχειν αὐτὸ ἐπὶ τοῖς ἀπαίτησιν· τὰ γὰρ ἐν πορχείῳ ὄντα καὶ ἐν ἐτίμῳ ἐδοξα ληγὰς εἶναι αὐτὰ, & μὴν ἄπερ ἐδαπαίησε· πρὸς ἐμοὺς λογισμοῖς. ¶ Εἰ δὲ διοικήτω τὴν οὐσίαν ἐλθὼν δευτέρῳ ἐν δόξῃ· ἀπὸ αἵρεσιν πῶν, εἰ μὴ τῶν ἀρχιλογισμοῖς· διοικήσεως, ληγὰς εἶναι αὐτὰ δοκῶ τὸ πεκούλιον, καὶ λέγειν ὡς τοῖς αὐτοῖς ἤρεσε βασιλεῦσιν ἐν τῇ δοκούσῃ ληγὰς εἶναι αὐτὰ πεκούλιον, δεῖν αὐτὰς λοιπάδων· καὶ καταβάλλειν· πῶν γὰρ οἰκείας ὧν, ἢ μὴ ἐκδοκῶν τὰ ἐποφειλόμην· εἰ μὴ ἐκ τῶν πεκούλιον, εἰ δὲ ἢ μελλέει καταβάλλειν, εἰ μὴ ὅτι δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐτῆς λοιπαδέντα.

21. ¶ Οὐ μόνον σωματικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀσώματα πράγματα δύναμθα ληγὰς εἶναι. ¶ Διό, ἐάν τις ἐποφείλῃ δυομίματα, & δύναμαι πῶν τούτου ἀγωγῶν, ἑτέρῳ ληγὰς εἶναι· ἀναγκαῖον ὅτι ὁ κληρονόμος ταῦτα ἐγχορεῖν τὰ ληγὰς εἶναι· εἰ δὲ ἐπιζήσας τῇ δόξῃ· ἀπαιτήσῃ τὰ χίλια, ἀποσβέννῃ τὸ ληγὰς εἶναι· τίνυν ἐν ταῦτα ἀσώματων ὅτι τὸ καταλειφθέν ἐληγὰς εἶναι γὰρ ἀγωγή. ¶ Εἰ δὲ τὸ ληγὰς εἶναι τὸ οὕτω καταλειφθέν, καταδικάζω σε ὁ κληρονόμος, πῶν τῶν οἰκίαν ἐάνανυσαι, ἢ γούσιον ἐλθὼν δευτέρῳ τῶν χίλιον οἷς ἐπέχεσθαι.

ei suum legem, dubium id nō est, quin mille illos solidos sit consequuturus. An autem & centū illos, quos in rem meam impedit? Et iidem principes rescripserunt petitionem eorum non habere. Quæ enim in promptu sunt, & in parato, legare videor, non etiam quæ in rationes meas impendit. ¶ Si dispensatorem rerum mearum testamento manumittam, sub hac conditione, si rationes dispensationis suæ reddiderim: legare ei videor peculium, ac dicere, ut iisdem Principibus visum est, ex peculio quod ei legatum videtur, debere ipsum reliqua inferre. Nam unde cum servus esset, exoluturus erat ea quæ deberet, nisi ex peculio: ex quo & reliqua illaturus erat, si dominus cum adhuc viueret, reliqua petiisset?

a διοικητῆς
& οἱ δὲ δια-
sator, qui
Glossis διοικη-
τικὸς: sic διο-
κῆσις, dispen-
satio, actus.

b λοιπαδὲς
vocat, quæ post
λοιπὰς εἶναι
ta. id est reli-
qua, reliqua-
tiones, quæ
Glossis reliqua-
rium & λοι-
παδὲς: quæ
iisdem ἐκδο-
σι λοιπαδὲς
est & iisdem
λοιπογραφίαι,
reliquatio.

c l. Cetera 4r.
ff. de legat. 1.
Paul. 3. sent. 6.
s. ii.

d Paul. 4. s.

ii.

21. ¶ Non solum res corporales, sed etiam incorporeales legari possunt. ¶ Et ideo si quis centum solidos mihi debeat, actio nem quam contra eum habeo, alteri legare possum. Cogitur autem heres hanc legatario præstare. Quod si debitum hoc exegerim cum a testamento superuixisset, extinguatur legatum. Ecce hic igitur, incorporeale est, quod relictum est. Actio enim legata est.

¶ Sed & tale legatum valet. Paul. 3. let: Dāno te heres domum illius rescire. Aut, Titium a re alieno liberare.

21 ¶ Generaliter aliquis
seruum aut rem aliam le-
gavit, dicens: Do lego huic
seruum. Aut, Do lego illi e-
quum. Quæritur, utri dan-
da sit electio, heredine, ut
quem velit soluat, an lega-
tario, ut quem velit acci-
piat? Et dicimus electione
esse legatarii, nisi speciali-
ter contrarium dixerit te-
stator.

a Imo heres e-
lectionem ha-
bet. l. 32. §. 1.
l. 37. ff. de le-
gat. 1.

b De optionis
legato. adde
tit. Digestorū
de optione le-
gata.

c adde 44.
Eclog. 3. πρὶ
τῶν κατ' ὅπ-
λοζήν ληγατε
νομήων.

d Optionis le-
gatum quid.

e Optionis le-
gatum eam
habet condi-

tionem ut lega-
tarius viuius
optet legatum:

alias legati o-
ptionem non
transmittit.

f adde l. 19. ff.
de optione. l. 3.
ff. quando dies
legat.

g Optio quem
admodum le-
getur.

h l. ult. Cod.
comm. de lega-
tis.

23 ¶ Optionis legatum,
id est, ubi testator ex ser-
uis suis, aut ex vestibus, aut
ex libris, legatariū optare
aliquid siue eligere iussit,
tacitam habet condicio-
nem. Vnde nisi legatarius
viuius optauerit, sed ante
optionem mortuus fue-
rit, non transit id legatum
ad heredem ipsius, pro-
pter regulam dicentem
legatum cōditionale ante
euentū conditionis mor-
tuo legatario, ad heredem
eius non transmitti. Est
autem optio, cum ita di-
xit testator: *Optato titius de
familia mea seruum unum.*
Et hæc quidem olim in u-
su erant. Constitutio au-
tem sanctissimi nostri Im-
peratoris & hoc in melio-
rem statum transtulit: li-
centiāque dedit heredi
legatarii, seruum optare,
quem legatarius in vita
sua non optauit. ¶ Et dili-
gentiore tractatu habito,
illud in eadem constitu-
tione additum est. Nam

i d. l. ult.

22 ¶ Γενικῶς τις ἡ γράσειεν οἰ-
κέτιν, ἢ ἑτερον πραγμὰ εἰπὼν Δίδω-
μι καὶ ληγατεύω τῷδε οἰκέτιν, ἢ Δί-
δωμι καὶ ληγατεύω τῷδε ἵππον. Ζη-
τῆμεν τίνι δίδω) ἢ ὀπιλογῇ, πότερον
τῷ κληρονόμῳ, ὥς καταβάλλειν ὄν-
βάλε), ἢ τῷ ληγαταείῳ, ὥς λαβεῖν
τ' αὐτῷ ἀρέσκοντα καὶ λέγοντα τ' λη-
γαταείονα ἔχειν πῶς ὀπιλογῇ. εἰ μὴ
ἰδικῶς τὸ ἐναντίον εἴπῃ ὁ τεστάρ.

23 ¶ Τὸ δ' ὀπιζίων θ β ἡ γρουτ
ὀπιλογῆς ληγάτον, τουτέστιν δ' εἶδα ὁ
τῆς δότησας ἐν τῇ ιδίῳ οἰκετῇ, ἢ ἐν
τ' ιδίᾳς ἐσθῆτις ἢ βιβλίῳ, τ' ληγατα-
είον ἐκέλευσεν ὀπιλέξασθαι, ἄρουν ε-
ἶχε ἐν αὐτῷ ὅθεν, εἰ μὴ ὁ ληγατα-
είθ αὐτὸς ὀπιλέξει) ζών, ἀλλὰ
πρὶ τ' ὀπιλογῆς ἐτῆσθαι, ὅθεν
βάνει τὸ ληγάτον ὀπι τ' αὐτῷ κληρο-
νόμῳ, ὅθεν τ' κανόνα τ' λέγοντα, ἀρε-
σκόν ληγάτον πρὶ τ' ἐκβάσεως τ' ἀγ-
ρέσεως τῆς δότησας τ' ληγατα-
είας, ὀπι κληρονόμοις ὅ μετέρχει). ὁ
πιζίων δ' ἐστὶ, ἢ τοι ὀπιλογῇ, ὡς ἡ
οὕτως εἴπῃ ὁ τεστάρ, *Optato Ti-
tius de familia mea seruum v-
num.* ἢ τοι ὀπιλέξασθαι ἐκ τ' ἐμῆς
φαιμλίας εἷα δοῦλον. ἀλλὰ ταῦτα
μὲν τὸ παλαιόν. ὅθεν ἄξις ἡ δὲ τ' ὀψ-
οτάτου ἡμῶν βασιλέως τῷδε μετήγα-
γν ὀπι τὸ καλλιον. δέδωκε γὰρ παρ-
ρησίαν, καὶ τῷ κληρονόμῳ τῷ ληγα-
ταείῳ, τ' οἰκέτιν ὀπιλέξασθαι, ὅν ὁ
ληγαταείθ οὐκ ἐπ' ἡμέξατο πε-
ριών. ¶ Επ' ἡμέξατον δὲ τῷδε
τρακταίσας, καὶ κείνο τῇ οἰκείᾳ πρὶ
σεδεῖκε ὅθεν ἄξις i' ἐπειδὴ γὰρ τὸ πα-

22. ¶ Si gene-
raliter seruus,
vel res alia lege-
tur, electio lega-
tarii est, nisi al-
liud testator di-
xerit.

23. ¶ Optionis
legatum, id est,
ubi testator ex
seruis suis vel
aliis rebus opta-
re legatum
iussit, habebat
olim in se
conditionem:
& ideo, nisi ipse
legatarius viuius
optasset, ad he-
redem legatum
non transmittit-
bat. Sed ex con-
stitutione no-
stra & hoc in
meliolem statum
reformatum est,
& data est licen-
tia heredi lega-
tarii optare ser-
uum, licet viuius
legatarius hoc
non fecerit.

¶ Et diligentiore
tractatu habito,
& hoc in nostra
constitutione
additum est.

siue plures legatarii extiterint, quibus optio relicta est, & dissentiant in corpore eligendo: siue vnus legatarii plures heredes sint, & inter se circa optandum dissentiant, alio aliud corpus eligere cupiente: ne pereat legatum (quod plerique prudentium contra beneuolentiam introducebant, fortunam esse huius optio- nis iudicem, & forte hoc esse dirimendum, ut ad quem fors peruenerit, illius sententia in optione precellat.

24. ¶ Legari autem illis solim potest, cum quibus testamenti factio est.

25. ¶ Incertis vero personis neque legata, neque fideicommissa olim relinqui concessum erat. ¶ Nam ne miles quidem incertæ personæ poterat relinquere, ut diuus Adrianus rescripsit. ¶ Incerta autem persona videbatur, quæ incerta opinione animo suo

λαϊόν, δύο ἀπὸν, ἢ καὶ πλείονιν ὁπτιζίω-
ν καταλειφθείσης, εἰ σωέσθαι μὴ ὁ-
μονοεῖν αὐτὸς περὶ τῆς ὀπιλογίης, ἀλλ'
ὁ μὲν, Στίχον ὀπιλέγει, ὁ δὲ Πάμφι-
λον, καὶ μὲν πῶς τῆς νομικῆς, ἢ σὺν χα-
ρὶ τῆς ἡγεσίας αὐτῆς παύσεως, ἕως
ὅσον ὁ νόμος αὐτῆς δέ πῶς, ἀπεσβέννυ-
το τῇ διανοίᾳ· ἐκείνου δὲ ἐν τῇ αὐτῇ
ἀνατάξει, εἴτε ἐνὸς ληγάτου πολλοὶ
ἦσαν κληρονόμοι, εἴτε περὶ τῆς ὀπιλο-
γίης οὐχ ὁμοφρονέουσιν, ἢ πῶς πολλοὶ
ληγάτοι ὄντες, οὐτὶς αὐτῶν ὀπιλέ-
γει· οἰκέτω, καὶ ἐχόμενων, μὴ
ἀπολλυμένων τὸ ληγάτον· εἰ καὶ τοῖς πλεί-
οσι τῆς νομικῆς ἐκδοκεῖ τὸ, ἐναν-
τιονόμοις τὰς καλὰς ἐχόντι· ἀλλὰ πῶς
ποιαύτω ὁπτιζίω, ἢ τοῖς ἕκτιζίω, καὶ
τῇ ὀπιζέειν καὶ πῶς ἐκείνου ἀνα-
μνησθῆναι κληρονομῶν· ἢ τοῖς λαχού-
σι νόμον, ὅτι τὸ παρέχει ὁ κληρο-
νομὸς· ἢ τὸ ἐκείνου ὀπτιζίω, ἢ τοῖς ἕκ-
τιζίω, καὶ αὐτὸς ἀλλοις συλληγата-
εῖς, ἢ συγκαληρονόμοις ἐπεδιδότω·
καὶ ἐκείνον λαμβάνειν, ὃν ἐπιζέξατο, ὃ
ἐπὶ κληρονομίᾳ.

24. ¶ Εκείνοις δὲ ληγάτοις δυνά-
μει μόνον, μὴ δὲ ὡς ἐχόμενα τεταμέν-
τα φαίνεται.

25. ¶ Ἰνκέρτοις δὲ περὶ σώποις, οὐτε
ληγάτα, οὐτε φιδέικου μίσα κατα-
λειφάνειν ἐξέστι. ¶ Καὶ οὐ μόνον ὀπι-
παγαλὸν τὸ κρατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ
σεβαστάταις ὀπιτέξαται, ὡς ἀντί-
γραψεν Ἀδριανὸς ὁ θεοτάτος. ¶ Ἰν-
κέρτον ἐστὶ περὶ σώπον ὅστις, ὅπερ ἀδή-
λω κείσθαι ὁ τεστάτωρ αὐτῶν ὑπέδειξε·
ὡς δὲ ἐρωτώμενος, ἐδέν σαφὲς εἰπεῖν
δυνάμει ὅτιον εἰς οὕτως· εἴπη, ὅς-
τις δὴποτε τὰ ἐμὰ ὑπὸ πῶς ἴδαν
δυνατέα περὶ γάμον κατεγγυή-

cum olim duobus aut plu-
ribus optione relicta, si in
optione non consensie-
bat, sed alius Stichum op-
tabat, alius Pamphilam:
secundum aliquorum iu-
risconsultorum senten-
tiam, in pendenti esset le-
gati petitio, donec consen-
sissent, secundum alios, dis-
sensu eorum, extinguere-
tur: constituit Imperator,
ut siue vnus legatarii plu-
res sint heredes, qui in op-
tando non consentiant, si-
ue plures sint legatarii,
qui non eundem seruum op-
tent, ne legatum ideo
pereat, quamuis complu-
ribus veterum aliud visum
sit, contra omnem ratio-
nem. Sed totam eiusmodi
optionem siue electionem
fortuna voluit committi,
& iudicium eius expecta-
ri. Sorte enim iacta, cum
optionem siue electionem
habiturum, cui id fors de-
derit, & ceteros omnes
collegatarios aut cohere-
des hunc sequuturos, &
cum accepturos, quem is
elegerit, cui fors fauerit.

24. ¶ Illis autem solis le-
gare possumus, quibus cum
testamenti factionem ha-
bemus.

25. ¶ Incertis personis ne-
que legata neque fideicom-
missa relinqui possunt.
Et neque id in paganis
solum obtinet, sed ne mi-
litibus quidem permittum
est, sicut Diuus Hadrianus
rescripsit. ¶ Incerta autem
persona est, quam incerta
opinionem testator animo
suo subiecit, & de qua ro-
gatus nihil certi possit di-
cere: veluti, si quis ita dixe-
rit: Quicumque filio meo filiam
suam in matrimonium collocans

a Optione duo-
bus legata iis-
que in optan-
do dissensien-
tibus, neque
pendet neque
extinguitur
legatum, sed
res sortis com-
mittitur.

b Sorti qua
committantur
dixi ad d. l.
ult. in prin.

c Proinde ei
qui in hostium
est potestate u-
tiliter non le-
gatur, si apud
hostes decessit
l. si seruo 101.
in f. ff. de le-
gat. 1. adde
quod alia ex
Ulpiano 24. §.
23. 24.

d Paul. 3 sent.
6. §. 13. Ulp.
24. §. 18. l. cum
post 69. §. 4. ff.
de iure dotium.

e Incerta per-
sona qua dica-
tur & quem-
admodum in-
certa persona
legatur. adde
l. 39. in f. ff. de
verb. signific.

f Aliud est,
si corpori vel
collegio legat.
hoc enim casu,
licet incerta
nobis sint per-
sona corporis
aut collegij:

certum tamen
est nobis ipsum
vel corpus vel
collegium. ad-
de l. 1. §. si au-
tem 15. ff. ad
Trebellianum.

§ 4. sup. de he-
red. instituen-
d. quod in lega-
tis corpori aut
collegio paupe-
rum obtinere
aquisitum
est. l. 24. Cod.
de Episcopali
audientia. ad-
de l. 1. Cod. de
sacro. Ecclesiis.

testator subiiciebat, veluti si quis ita dicat: Quicumque filio meo filiam suam in matrimonium dederit,

vit, fundum illum ab herede meo accipio. ¶ Aut. Qui primi à morte mea consules designabuntur, his heres meus decem solidos dato. Incerta est & hinc persona. Nam & hoc incertum est, quis filiam suam filio testatoris in uxorem daturus sit, & quis post testamentum sit designandus Consul. Nam si quis de eo testatorem interroget, nihil habet certi quod dicat. Et alios autem multos huiusmodi, facile est fingere.

¶ Libertas quoque incertæ personæ relicta, inutilis est. Nominatim enim ser-

a v. Paul. 4. sent. ult. §. 1. l. 24. ff. de manumiss. testa-mento. Vlp. 1. §. ult. m.

b Incerta persona sub certa demonstratione quemadmodum legatur.

c Vniuersitati legata, certis quasi personis legata videntur.

d Vide §. vi. in f. inf. de obligat. quæ ex quasi constitutionibus fiunt.

e Posthumus & incerti personæ similis.

f Posthumus alienus quis.

uos in testamento manumitti placuit. ¶ Sub certa autem demonstratione, incertæ personæ utiliter legatur: Veluti si dixerò, Ex cognatis meis, quos nunc habeo, si quis filiam meam in uxorem duxerit, rem illam ab herede meo accipio. Hinc enim persona quidem incerta est, verum demonstratio, hoc est, vniuersitas, certa. Nam dixi, ex cognatis quos nunc habeo, qui numerus certus est. ¶ Incertæ personæ legatum dedi. Dubium non est, quin non consistat. Si tamen per errorem heres meus soluerit: repetere non potest. Ita enim id sacris constitutionibus cautum est.

26 ¶ Alienus posthumus similis est incertis personis. Et ideo inutiliter ei legatur: Est autem alienus posthumus ille, qui natus suus heres non sit:

ση, λαμβανέτω ὡς δὲ τῷ ἐμοῦ κληρονόμου τόνδε τ' ἀγρόν. ¶ Ἡ ἔτι, τοῖς πατρὶσι μὴ πῶς ἐμὴν τελευτῶν χειροποιήτοις ὑπατοῖς, δίδωτω ὁ ἐμὸς κληρονόμος δέκα νομίματα ἰν κέρτων καὶ ταῦτα τὸ πρὸς τὸν ἀδελφόν γάρ βῃ τίς μέλλει πῶς ἰδίαν θυγατέρα δίδωται, πρὸς γάμον τῷ πατρὶ τῷ τεσάρτω, ἢ τίς μέλλει δεσπότης εἶναι ἢ τοι ἄπο δέικνυται μὴ πῶς ἄλλοι ὑπατοῖς ἐροῦντο μὴ γὰρ ὁ τεσάρτω πρὸς αὐτὸν, ἔκ ἀνείων τὴν σαρῆς καὶ ἑτέρα ἢ πολλὰ δέματα διέσποντο νοῦσαι. ¶ Καὶ ἐλθὼν δὲ ἰν κέρτων πρὸς τὸν κατέλιπον πατριάρχην, ἀρχισὸς ὅστις ἤρεσε γὰρ ὀνομασίᾳ αὐτοῦ οἰκέτας ἐν δέσπότην ἐλθὼν εὐδῶ. ¶ Ὑπὸ ἰν κέρτων δέμονες εἰς ἰωνά, ἰν κέρτων πρὸς τὸν ἰχυρὸς ληγατὸς οἶον ἐὰν εἴπω, ἔκ τ' νῦν ὄντων μοι συγγράν, ἐὰν τις τ' ἐμὴν θυγατέρα λάβῃ πρὸς γάμον, λαμβανέτω ὡς δὲ τῷ ἐμοῦ κληρονόμου τὸ δὲ τὸ πρὸς τὸν κατέλιπον γὰρ τὸ μὴ πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἢ ἰν δέμονες εἰς ἰωνά, τοῦτέστιν ἡ ἡμᾶς δήλη εἶπον γὰρ τ' νῦν ὄντων μοι συγγράν, ὅτι ὁ ἀειθρὸς δὴ λῶ ὅστις. ¶ Ἰν κέρτων πρὸς τὸν κατέλιπον ληγατὸν, δὴ λονόπιν ὑπόστατον τὸ κατέλειφέν, εἰ ἢ πλάνην ὁ κληρονόμος τῷ κατέβαλεν, ὁ δὲ δυνήσε) ῥεπεπιδεῖν τῷ γὰρ τ' δέικνυται ὡς ἐχέ) δέκαταξι.

26 ¶ Ὁ ἀλλότριος ποσούμος, ὅστις ἐστὶν ἐν κέρτων πρὸς τὸν ἀρχιστὸς αὐτοῖς ληγατὸς οἶον ἐστὶν ἢ ἀλλότριος ποσούμος ἐκείνῳ, ὁς τεχθεὶς ὢν οὐ γίνεται κληρονόμος. διό

ei heres meus illum fundum dato. ¶ Illud quoque quod iis relinquebatur, qui post testamentum scriptum primi Consules designati essent: æquæ incertæ personæ legari videbatur: & denique multarum iurum modi species sunt.

¶ Libertas quoque incertæ personæ non videbatur posse dari: quia placebat nominatim seruos liberari.

¶ Sub certa verò demonstratione. i. ex certis personis incertæ personæ rectè legabatur: veluti, Ex cognatis meis qui nunc sunt, si quis filiam meam uxorem duxerit.

¶ Incertis autem personis legata, vel fideicommissa relicta, & per errorem soluta, repeti non posse, sacris constitutionibus cautum erat.

26. Posthumus quoque alieno inutiliter antea legabatur. Est autem alienus posthumus, (qui natus, inter suos heres testato futurus non est.) Ideoq.

ex emancipa-
to filio conce-
ptus nepos, ex-
traneus erat
posthumus a-
uo.

27. ¶ Sed nec
huiusmodi spe-
cies penitus est
sine iusta emen-
datione relicta,
quum in nostro
Codice consti-
tutio posita sit,
per quā & huic
parti mede-
mur, non solum
in hereditati-
bus, sed etiam
in legatis, & fi-
deicommissis:
quod euiden-
ter ex ipsius co-
stitutionis le-
ctione clare-
scit. ¶ Tutor
autem nec per
nostram consti-
tutionem incer-
tus dari debet:
quia certo iudi-
cio debet quis
pro tutela suā
posteritati ca-
nere.

28. ¶ Posthu-
mus autem alie-
nus, heres insti-
tuit & antē pote-
rat, & nunc po-
test: nisi in vtero
eius sit, quā iu-
re nostro vxor
esse non potest.

29. ¶ Si qui-
dem in nomine,
prænomine, co-
gnomine, agno-
mine legatarij
testator errauerit: cum de persona constat, nihilominus valet

ὁ ἐν τῇ ἐμαγκιπάρτου μου πατρὸς συλ-
ληφθεὶς ἢ τεχθεὶς ἔσται, ὅς ἐστι
ἐστὶ μου ποσοῦμο.

27. ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παλαιὰ καὶ
τὸ παλαιὸν διατάξεις αἱ τῇ ἡμετέρῃ
βασιλείῳ, ἐν ταῖς αὐταῖς καὶ δικαίαις κειμε-
νῇ, ἀπὸ τῆς τοῦ τῆς ἐν κέρτων ἀδελ-
φῶς διώρρωσεν, & μόνον ἐν κληρο-
νομίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ληγάτοις, καὶ ἐν φι-
δεύοις. σαφές αὖτε ἡ εἰρη-
μὴν διατάξεις ἀναγνωσθεῖσα δείκνυσιν
ἐαυτῶν. ¶ Ἐπιτροπὸς ὁ ἐν κέρτων δίδο-
ται, & δὲ ἐν τῇ προφρημῆς διωρήσε-
ται διατάξεως. οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τῇ προφρη-
μῇ δίδωται, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ διατάξει, σαφές
τοῖς οἰκείοις πασι καταλιμπανέειν ἐ-
πιτροπὸν ἀχρηστὸς τὸν καὶ ἐστὶν ἡ δόσις
τῇ ἐπιτροπῇ, ἐὰν ὁ τεσάρων εἴπῃ, Ἐστὼ
ἐπιτροπὸς τῇ ἐμοῦ πατρὸς ὁ προφρη-
μῇ ἐπὶ τῇ ἐμῇ κηδεῖαν.

28. ¶ Ὁ ἀλλότριος ποσοῦμος δὲ,
κληρονόμος γράφεται ἢ λυάτο, καὶ
παλαιὸν ἢ νεὺν ἀκωλύτως γράφεται.
εἰ μὴ ἀπὸ συμβῆ αὐτῇ ἐκείνης ἐν γα-
στρῇ τῇ γυναίκος ἐπὶ, καὶ ἐν νόμῳ γα-
μετῶν ἔχειν & δυνάμει.

29. ¶ Πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπιτροπῆς
προσώπων, πολλὰς ἐπενόησαν οἱ πα-
λαιοὶ προσηγορίας ἐπὶ τῷ νόμῳ του-
τέστι τὸ κύριον ἐὸν ὄνομα, οἷον Τίτιος
κογνόμος τῇ ἐπώνυμον, ὁ περὶ τὸν φό-
ρου, ἢ τὸν ἐπὶ τῇ λαμβάνει. τὸν φόρον
μὲν, οἷον Σαπέρβους, ἢ τὸν ἰσθμῶν
φαν. ὅς ἐστι τῇ, οἷον Πίους, ἢ τὸν
σεβῆς. ὅς ἐστι καὶ προσηγορία τουτέστι ὁ
χρηματισμός ὁ δὲ τῇ λαμβάνεται, ἢ
τὸν προσηγορίων, ἢ τὸν ὁ ἐπὶ τῇ. τὸν
testator errauerit: cum de persona constat, nihilominus valet

ideoque ex emancipato filio conceptus & natus
nepos, extraneus est mihi postumus.

27. ¶ Et hæc quidē olim
ita in usu erant. Sed est
quædam Imperatoris no-
stri in Codice posita con-
stitutio, quæ totam hanc
de incertis personis par-
tem, mirabiliter emenda-
uit, non solum in heredi-
tationibus, sed etiam in lega-
tis & fideicommissis. Sed
ipsa sese cōstitutio, si quis
eam legat, clarissimè o-
stendit. ¶ Incertus tamen
tutor dari, ne ex hac qui-
dem constitutione pote-
rit, certū enim esse debet.
quoniā certo iudicio de-
bet testator filiis suis tu-
torem dare. Inutilis ergo
erit illa tutoris datio, si
dixerit: Qui primus adiu-
sta mihi facienda venerit, is
filio meo tutor esto.

28. ¶ Alienus postumus
& olim heres institui po-
terat, & nunc potest sine
impedimento. Nisi fortē
in vtero eius femina sit,
quam iure vxorem habe-
re non possum.

29. ¶ Porro vt clariū
personas de quibus age-
retur, veteres explicarēt,
multas commenti sunt
appellationes. Est enim
nomen, vt Titius. Cogno-
men hoc est, quod nomi-
ni subiungitur: & id mo-
do in laudem, modo in
vitium sonat. In laudem,
vt Pius: in vitium, vt
Superbus. Est & præno-
men. Hoc autem vel à
maiorib. assumitur, vel à
benefactoribus. A maio-

legatum.

f. i.

Hæc cōstitutio
fuit in vet.
Codice Iusti-
niani. eaque
constitutio ve-
tissime est tan-
tum fuisse, vt
incerta perso-
na ex aliquo
posthumus le-
gari posset.
b. l. 20. l. 30. ff.
de testam. tut.
c. Hunc locum
Alciatus ad-
dita negatione
legit. 1. Para-
dox. 9. quo no-
mine reprehē-
sus à Roberto
1. recepta le-
ctionis 3.
d. Posthumus
igitur institui
potest alienus.
vt hic. Sic e-
ius qui in vte-
ro est seruus
erit illa tutoris datio, si
recte institui-
dixerit: Qui primus adiu-
sta mihi facienda venerit, is
e. κύριον ὄνο-
μα seu nomen
quid.

f. ἐπώνυμον
seu cognomen
quid. Id au-
thori Eclogæ
(de quo infr.)
πατρωνυμία,
g. χρηματισ-
μός seu præno-
men quid est
unde sumatur
h. Ex hoc inte-
rim loco disci-
mus κύριον ὄνο-
μα hos esse
nomen & πώνυ-
μον. id est cog-
nomen χρημα-
τισμός. hoc est
prænomen ve-
teribus fuisse.
Author Eclo-
gæ & ibidem
Scholiastes. li.
35. t. 2. §. 3. quæ
tuor hæc recen-
set κύριον ὄνο-
μα id est no-
μῆ χρηματισ-
μός, id est præ-
nomen πατρωνυ-
μία (id est
cognomen) καὶ
προσηγορία,
id est agnomen
his adde quæ
scripsi ad l. 4.
c. de testam.

αρχὴν ἑα-
τῆς καὶ πο-
ν-
τος quis

b Eadem ra-
tione Pratore
Constantinopoli
Flautalis, Con-
stantinianus,
Constantianus,
Theodosius,
Arcadius. ut
notauit ad l. 2.
Cod. de officio
Praeris.

c Falsa de-
monstratio le-
gatum non pe-
rimit. l. falsa
31. ff. de condi.
et demonstr.
d Demonstratio
quid.
e Falsa de-
monstrationis
exemplum. i-
dem apud Ul-
pian. 4 §. 19.
f Cuius seruum
dominus dicit §. 4
sup. de iure
personarum.

ribus, ut si quis Achillem
vocet Aeacidem. A bene-
factoribus, quemadmodum
videmus Praesides quosdam
Prouinciarius, qui propriis
appellationibus nomina
illorum praeposunt, quo-
rum suffragio Praesides
facti sunt: veluti Strate-
gium aut Constantinum.
Si quis ergo cum legatum
alicui daret, in nomine
legatarii errauit, ut si cum
Titium dicere deberet, di-
xerit Seium, aut in cogno-
mine, ut si pro Superbo,
Pium dixerit, aut in ap-
pellatiuo, ut si pro Strate-
gio dixerit Primum: qua-
ritur, an legatum sit inu-
tile. Et dicimus, si in con-
fessum veniat, de quo sen-
serit, nihilominus valere
legatum. Idemque & in
heredibus obseruatur. Nam
si quem heredem insti-
tuens, in aliquo eorum que
dicta sunt errare, institu-
tionem id non vitiat. Et
merito. Nam nomina si-
gnandorum hominum
gratia inuenta sunt. Quod
si alio quouis modo in-
telligi possit, qua de per-
sona agatur, nihil inter-
est: atque adeo nullum ex er-
rore circa nomina dam-
num contingit.

30. Huic rationi proxi-
ma est & illa Iuris regula,
qua dicimus falsa demon-
stratione legatum non pe-
rimiri. Sciendum est enim
quod interdum demon-
stratio, interdum causa le-
gatis accidit. Est autem
demonstratio, rei quae le-
gatur designatio. Veluti si
quis seruum legaret, Stichum
seruum meum verna
lego Titio, utile est legatum,
quamuis non verna sit
Stichus, sed ex emptione
eum habeam. Aut etiam
ita: Stichum seruum meum
quod de Seio emi, Titio lego.

αρχόντων μὲν οἶον ἐάν τις καλέσῃ Ἀ-
χιλλέω· ἢ Ἀχιλλέα ὑπὸ δουρὸς γένῃ,
ὡς περὶ ὁμοῦ αὐτὸν ἀρχόντας τῷ ἐπι-
κρίν. περὶ τῶν τῶν ἰδίᾳς περὶ
ροίας, τὰ ὀνόματα, ἐκείνων, δι' ὧν
γενόμενοι οἶον στρατήγων, αἱ Κονσταν-
τίνον· εἰ τοίνυν ληγὰτ' ὧν τις ἐπλανή-
θῃ περὶ τὸ ὄνομα· ἢ ληγὰτ' αἰετῶν, καὶ δέον
εἰπεῖν Τίτιον εἶπε Σεῖον, καὶ ἐπλανήθῃ
περὶ τὸ νόμῳ, ἢ περὶ τὸ κοινόν· δέον
γὰρ εἰπεῖν Σκατέρβους, εἶπε Πίους· ἢ περὶ
τὸ χρηματισμὸν, δέον γὰρ εἰπεῖν Στρα-
τήγιον, εἶπε Ὀρίμους· Ζητήμι, εἰ τὸ λη-
γάτον ὅτιν' ἀχρηστον· ἢ λέγομεν, εἰ ὡ-
μολόγη· περὶ τίν' ὅτιν' ἐνθυμήθῃ, ἢ δὲν
ἢ τῶν ἐρρώ· τὸ ληγάτον· τὸ αὐτὸ καὶ
ὅτι κληρονομῶν φυλάτῃ· εἰ γὰρ γρά-
φων τινὰ κληρονομῶν πλανηθῶ περὶ
ἐν τῇ τῷ εἰρημνῶν, ἢ ἐνστασις ἐντεῦθεν
ἐκ ἀκυρῆ· ἢ ἐκὸς τῶν τῶν ὀνόματ' αἰ-
δηλώσεως ἐνεκα τῷ ἀνθρώπων ὅτι
νενόη· εἰ ὃ δυνατὸν ἐξ ἑτέρου οἶα δὴ
ποτέ τῶν τῶν τὸ ὑποκείμενον κατὰ λη-
φθῶναι περὶ τῶν, ἢ δὲ μία ἐστὶν ἀγα-
φορα, οὐδὲ βλάβη ἐκ τῶν περὶ τὸ ὄνομα
πλανῆς.

30. Εοικε τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐκείνῳ
ὁ κανὼν ὁ λέγων, falsa demonstratio
legatum non perimit· τουτέστι ψευ-
δὴς δὴλωσις, ληγάτον ἐκ ἀκυρῆ· ὁ
φείλῃς γὰρ εἰδέναι, ὅτι περὶ τῶν τῶν
ληγάτῳ, πότε μὲν δεμνστρατίζων,
πότε ὃ καὶ σα· δεμνστρατίζων δὲ ὅτι
δὴλωσις περὶ γματος, ὁ ληγὰτ' αἰετῶν,
οἶον ἐλ ηγὰτ' αἰετῶν τις ἐπὶ εἰπὼν· ἢ Σπῆ-
χον τὸ ἐμὸν οἰκέτῳ· ἢ οἰκογενῆς ληγὰ-
τῶν Γαπίω· χρησίμον τὸ ληγὰτ' αἰετῶν,
εἰ ὁ Σπῆχον οὐκ ἔστι οἰκογενῆς, ἀλλ'
ἐξ ἀγορασίας αὐτὸν ἔχον· ἢ καὶ οὕτως
εἶπον· Σπῆχον τὸ οἰκέτῳ ὃν ὑπὸ Σεῖου
ἢ ἑστὶν ληγὰτ' αἰετῶν Γαπίω, ἔτυ-

Idemque in he-
redibus serua-
tur, & rectè. No-
mina enim si-
gnificandorum
hominum gra-
tia reperta sunt;
qui si alio quo-
libet modo in-
telligentur, ni-
hil interest.

30. Huic pro-
xima est illa Iu-
ris regula, Fal-
sa demonstra-
tione legatum
non perimi. ve-
luti si quis ita
legauerit, Sti-
chum seruum meum verna
lego Titio, uti-
lium est legatum.
Sic enim non
verna, sed em-
ptus sit: si tamē
de seruo con-
stat utile esse
legatum. Et con-
uenienter, si
ita demonstra-
uerit, Stichum
seruum quem à Seio

emi, sique ab alio emptus: utile est legatum, si de seruo constat.

31. ¶ Longè magis legato falsa causa adiecta non nocet: veluti cum quis ita dixerit, Titio, quia me absente negotia mea curauit, Stichum do lego: vel ita: Titio, quia patrocini- nio eius capitali crimine liberatus sum, Stichum do lego. Licet enim neque negotia testatoris unquam gesserit Titius, neque patrocini- nio eius liberatus sit: legatum tamen valet. Sed si conditionaliter enūtiata fuerit causa, aliud iuris est: veluti hoc modo, Titio si negotia mea curauerit, fundū meū do lego.

32. An seruo heredis rectè legemus, quæritur, & constat purè inutiliter legari,

χον ὃ αὐτὰρ ἀγοράσας ἀπὸ Πείρου, χη- σιων ἢ ἔτι πὺς τὸ ληγάτον, δὲ τ' εἰρη- μόνον κανόνα τ' λέγοντα, falsa demon- stratio legatum non perimit.

31. ¶ Καὶ πλασὴν ὃ αἰτία ἐγκειμένη πρὸς ληγάτω, ἐκ ἀκυροῦ τὸ ληγάτον. καὶ οὐσα δ' ἐστὶ, δὴ λωσις τ' αἰτίας, δὴ λὼ ληγάτω. οἷον ἐληγάτω σέ πρὸς ἑ- τὼς Δίδωμι ἢ ληγάτω Τιτίω, Στί- χον τ' ἐμὸν οἰκέτην, ἐπεὶ δὴ ἀπόντος μου, τὰ ἐμὰ διώκησε πράγματα, ἢ ἑ- τὼς. Οἰκέτην ληγάτω Τιτίω, ἐπεὶ δὴ δὲ τ' αὐτὰ πρὸς αἰτίας, κεφαλαι- κοῦ ἐγκλήματος ἢ λὼ δευτέρῳ. εἰ ἢ τὰ μέγιστα γὰρ ἐ διώκησε τὰ ἐμὰ πράγματα Τιτίω, ἢ δὲ δὲ τ' αὐτὰ πρὸς αἰτίας κεφαλικοῦ ἢ λὼ δευτέρῳ κινδυνεύει, ἰχυρὸν τὸ ληγάτον δὲ τ' κανόνα τ' λέγοντα, falsa causa lega- tum non perimit. εἰ μὲν τοι ἀρεπ- κῶς τ' αἰτίαν ἐξεφώνησα, οὐδέ τι ὃ ψὺς δὴς ἢ αἰτία, λήψεται δὲ τ' ληγα- τὰ εἶπον γὰρ ἔτι πρὸς, ληγάτω Τιτίω τ' ἀγρόν, εἴ γε διώκησε τὰ ἐμὰ πράγματα. εἰ μὲν γὰρ διώκησε, λήψεται ὡς τ' ἀρέσεως ἐξ ἡδούσης. εἰ ὃ μὴ διώκησεν, ὡς τ' ἀρέσεως ἀδενέσης, οὕτω τὰ τρέπον, ἢ δὲ μία ἀγωγὴ πρὸς ληγάτω εἰωδοθήσε.

32. ¶ Ἐπεὶ ταῦτα ὡς ἐν περὶ τῶν αἰ- τῶν αἰς ἐν ἢ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸν πε- ρὶ τὰ δίκαια τ' ἐν ἀγρόντος, ἢ τ' ἐν α- γορῆς, ἢ γνομένη καὶ τ' τὸν τ' τρέπον κοινφροσίν, τ' ἐστὶ σὺ γυσις, ἀποσβέν- νυσι τ' δίκην. ἢ δὲ γὰρ καθ' ἑαυτὸ δύ- ναται κινεῖν δικαστήριον καὶ κείνο ὃ πα- λιν ὀφείλεις εἰδέναι, τὸ πρὸς ὀλίγων εἰρη- μόνον, ὅτι κατὰ φροσίν τοῖς ληγάτοις ἐστίν,

Quamuis cum de Prim emerim, utile tamen est legatum, propter dictam regulam, Falsa demon- stratione legatum non perimi.

31. ¶ Ficta quoque causa legato iniecta, legatum non nocet, ut non vitiat. Est autem cau- sic. adde Ul- sa significatio rationis, piano 24. §. 19 l. 72. fal- quare res quæq. legetur. sam causam Veluti si quis ita legaue- 6. ff. de condic. rit: Titio, quia me absente & demonst. negotia mea curauit, Stichū b Causa quid. seruum meum, do, lego. Vel ita: Titio, quia patrocini- c πρὸς αἰτίας e- ius capitali crimine libera- patrociniū. Id tus sum, seruum meum lego. autem poten- Quamuis enim maximè, tioribus tri- neque negotia mea vn- bui solet 7. E- quam Titius gesserit, ne- clog. 9. πρὸς τὸν que patrocini- nio eius capi- προσφύγῳ τῶν εἰς πρὸς- tale discrimen euaserim, αἰτίας τινῶν valet tamen legatum: id- δυνάτων. ad- que propter regulā: qua de 2. Harme- dicimus, Falsa causa lega- nop. 9. §. 5. & tum non perimit: nā si cō patronis au- ditionaliter enūciata fue- tem separo rit causa: & ea falsa inue- σωνηρεῖται seu aduocatio- niatur, nihil consequetur nē quæ aduo- legatarius. Verbi gratia cati tribui- sic dixi, Titio, si negotia mea tur. 8. Eclog. i. unquam curauit, fundū le- ex lib. 21. tit. go. Nam si curauit, habebit i. c. 36. d κεφαλικὸν legatum tanquam imple- & κληρικὴ ca- ta conditione. Sin autem pitale crimen non curauit, tanquam cō capitale iudi- ditione defectus nullam cium. e Αἰρετικῶς habebit actionem pro le- conditionali- gato. ter, (sub condi- tione.

32. ¶ Hæc habeto in mo- dum præuiæ cuiusdā in- f Confundunt- spectionis. Quum in vnā tur actiones & eandem personam con- reo, actori: & currunt iura actoris & e contrario a- rei, confusio eo modo fa- ctore, reo suc- cidente. cta, iudiciū tollit, & litem g κατὰ φροσίν extinguunt: Neque enim fieri potest, ut quisquā ad ληγάτων dies uersus seipsum iudicio quo legata ce- cōsistat. Illud quoq. scien- dunt: actio dū est, quod paulò iā antè qua pro legato dictum est, legata pura competit.

καὶ μὲν οὖν, ὅτι δὲ ὁμοπείν πλὴν ἐκβασι-
 τὴν αἰρέσεως ὅτι ὅτι πούρου, ἀματὴ
 γραφῇ τὸ ληγάτον ἀχρηστὸν ὅτι, δὲ τὸ
 κατὰ τὸν ἀκανόνα τὸ λέγοντα πάντα
 τὰ ληγάτα, ὅσα ἡμεῖς ἀχρηστα εἶναι,
 εἴγε ἀδελφεῖμα μὴ πλὴν ποίησιν τὸ
 δὲ δῆκας ἐτὶ ὅτι τῶν οὗ, τεσάτωρ,
 ταῦτα μὴ δὲ τὸ ὅτι βεβαίου, ἐ-
 πείδῃ σωβὴ πολὺ αὐτὸ ὅτι βίβλαι
 χρόνον τῇ ποιήσῃ τὸ δὲ δῆκας. ὥστε
 χώραν γνέσῃ τὰ κληρονόμω, Σπύρον
 τὸ ἴδιον οἰκέτιν, ἢ ἐκποιήσῃ, ἢ ἐλ-
 δεῖσθαι εἰ γὰρ ἀματὴ ποιήσῃ πλὴν
 δὲ δῆκας ὁ τεσάτωρ ἐτὶ ὅτι τῶν, ἢ
 μελλεν ὁ οἰκέτης ὑποδέξασθαι δὲ
 σκεῖται τὸ κληρονόμου.

33. ¶ Ex di-
 uerso herede
 instituto seruo
 quin domino
 rectè etiam si-
 ne conditione
 legetur, non du-
 bitatur. Nam
 et si statim post
 factum testamē-
 tum decesserit
 testator, non ta-
 men apud eum,
 qui heres sit,
 dies legati ce-
 dere intelligi-
 tur: cum here-
 ditas à legato
 separata sit, &
 possit per eum
 seruum alius
 heres effici, si
 prius, quàm
 iussu domina-
 deat, in alterius
 potestate trans-
 latus sit, vel ma-
 numissus, ipse
 heres efficitur:

33. ¶ Τί δὲ ὅτι ἐκ τῆς ἐναντίας τελευτῆς
 πρὸς τὸν ἐμὸν οἰκέτιν συνέστησάτο κλη-
 ρονόμου. ληγάτον δὲ μοι κατέλιπεν
 ἀπὸ αὐτοῦ; ἐνταῦθα δὲ χαπάσης ἀμφι-
 βολίας, ἰσχύει τὸ καταλειφθῆναι. γὰρ
 εἰ μὴ πλὴν ποίησιν τὸ δὲ δῆκας ὁ τεσά-
 τωρ ἐνδέως ἐτελεύτησεν, οὐκ ἡμελλε
 ἀδελφὰ πλὴν κληρονόμω ἢ τὸ ληγάτου
 ἀποχωρεῖν ἡμέρα ἀπὸ μὴ γαίρεντα
 κληρονόμου. ὡς δὲ δεσπότης, ληγάτα-
 ειὼ ὁ οἰκέτης, κατενεχέν τὸ ληγά-
 τον ὅτι τὸ οἰκέτιν ἐνδέως ἀποσεπο-
 εἶδεν τὰ δεσπότη. ὅτι ὅτι τούτου τὸ δὲ
 ματος, οὐ δύναται εἶπαι, ὅτι τὸ ληγά-
 τον κατενεχέν ὅτι τὸ δεσπότην, ἀπο-
 σεπείδῃ τὰ οἰκέτιν τὰ γραφέντα κλη-
 ρονόμω. ἐνταῦθα γὰρ ἡ κληρονομία
 καὶ χωρεῖται τὸ ληγάτου. καὶ διὰ τὸ
 ἕτερον δὲ τούτου τὸ Στίχου κληρο-
 νόμου γίνεσθαι. εἰ γὰρ πρὶν κτελεῖσθαι
 ἀδιτεῦσαι, καὶ ἀποδοεῖσαι μοι
 πλὴν κληρονομίαν, εἰς πλὴν ἑτέρου με-

mus: spectandum esse e-
 uentum conditionis. In
 puris autem vnà cū scri-
 ptura sui legatum inutile
 est, idque propter Cato-
 nis regulam qua dicimus,
 omnia legata, quæcumq.
 inutilia erant futura, si
 statim à testamēto facto,
 testator decessisset, ea ne-
 que ideo conualescere,
 quod testator post testa-
 mentum factum, tam diu
 superuixerit, ut medio tē-
 pore, facultatem habuerit
 heres seruum Stichū vel
 manumittendi, vel alie-
 nandi. Etenim si testator
 simul atque testamentum
 fecerat, decessisset, futurū
 erat haud dubie, ut seruus
 in potestate heredis in-
 ueniretur.

33. ¶ Quid autem è con-
 trario, si quis moriens ser-
 uum meum heredem in-
 stituit, & ab eo mihi lega-
 tū dedit? Et dubium non
 est, quin hic valeat quod
 relatum est. Nam & si sta-
 tim à testamēto facto, te-
 stator decessisset: nondū
 futurum erat, ut apud he-
 redē dies legati cederet.
 Etenim supra quidem in
 proxima specie, ubi he-
 res dominus erat, & ser-
 uus legatarius, legatum
 seruo delatum statim &
 domino acquirebatur. In
 hac autem specie, dici
 non potest, legatum do-
 mino delatum, & institu-
 to heredi seruo adquiri.
 Nam hereditas hīc à le-
 gato separata est: & per
 hunc Stichum alius heres
 effici potest. Etenim si
 antequam iussu meo he-
 reditatem adeat, eamque
 mihi adquirat, in alterius

a Catonis regula
 la v. tit. Digo-
 statorum de re-
 gula Catonia-
 na. Disiunctus
 Catonis
 sententia, l. 86.
 ff. de optione.
 b Quod inuti-
 le foret si testa-
 menti tempore
 decesseret te-
 stator, non ideo
 conualescit
 quod testator
 diutius vixe-
 rit ut hīs col.
 i. ff. de regulis
 Catoniana.

c adde specul.
 l. 25. ff. de lega-
 i. qua est de fi-
 lio herede insti-
 tuto, & patre
 legatario; cum
 hac pertinet
 ad seruum ho-
 redem institu-
 tum dominum
 legatarium fa-
 ctum.

potestatem translatus sit, nouo domino adquirit hereditatem. Sin autem manumissus fuerit, adeūdo sibi adquirit hereditatem. Et in his casibus utile erit legatū. Diuisa enim est persona heredis & legatarij. Itaque vel cū eo si manumissus adsit, vel cum nouo domino ad legatū agere possum. Quod si in potestate mea permanserit, iussūque meo adierit, euanesceat legatū. Quoniam ego, & legatarius ex scriptura testamenti, & heres per serui acquisitionem inuenior.

a Legari ante heredis institutionem cur o-
lim non poterat adde Pau.
3. sent. 6. 3.
Ulp. 24. § 15.
b l. i. ff. de
vulgari: l.
c ult. ff. de iure
codicillorum
c Heredis institutione caput
et fundamentum testamenti.

34. ¶ Ante heredis institutionem inutiliter legamus. Et merito, quoniam testamentum vim suam ex institutione heredum accipiunt. Et ob id veluti caput atque fundamentum totius testamenti heredis institutio esse intelligitur. Sic igitur, id quod ante heredis institutionem relictum fuerit, extra testamentum esse videtur.

¶ Hac eadē ratione, neque libertas ante heredis institutionem dari potest. ¶ Sed quoniam sanctissimus noster Imperator absurdū putauit esse, scripturæ quidem ordinem seruare (quod tamē & ipsi veteres vituperabant): testatorum autem voluntate aspernari: constitutionē edidit, per quam & hoc vitium emendauit, ut iam liceat & ante heredis institutionem, & inter medias heredum institutiones, lega-

τέλθῃ ὑπεξέχουσι, τὰ καὶ δα-
πότῃ θεωροῦνται τὴν κληρονομίαν
εἰς ἡλὸς θεωροῦν, αὐτὸς ἀδικοῦν
ἐαυτὰ θεωροῦν τὴν κληρονομίαν
καὶ ἐν τούτοις τοῖς δέμασι, χησι-
μον ἔσται τὸ ληγάτον· δὲ καὶ κεῖν
τὸ πρῶτον τῆς κληρονομίας, καὶ τῆς
ληγάτου· διωθήσεται γὰρ τὸ ἐλὸς θεω-
ροῦντος καὶ ἀδικοῦσαντος, ἢ καὶ τῆς
καὶ δὲ ἀποτέκναι, ἀπαγγεῖν τὸ λη-
γάτον· εἰς ἡμῶν ἐν τῇ ἐμῇ ὑπεξέ-
χουσι, τῇ ἐμῇ καὶ ὅσῃ ἀδικοῦσαντος, δὲ κα-
θεῖναι τὸ ληγάτον· δὲ εἰσπομαί γὰρ ἐγὼ
καὶ ληγάτου· ἀπὸ τῆς γραφῆς καὶ
κληρονομίας ἀπὸ τῆς θεωροῦσιν.

34. ¶ Ante heredis institutionem, ἢτοι πρὸ τῆς ἐνστάσεως κληρονομίας, ἀχρήστως ληγάτον δοῦναι ἢ ἐκώ-
πας, ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ δὲ καὶ τὴν ἰσχυρὰ
λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἐνστάσεως τῆς κλη-
ρονομίας· διὸ κεφαλὴς ὡς περὶ τῆς
μέλει τῆς πάσης δὲ καὶ τῆς ἐνστάσεως
τῆς κληρονομίας ἢ ἐνστάσεως· ὥστε οὐδὲ τὸ
καταλαμβάνον πρὸ τῆς ἐνστάσεως
τῆς κληρονομίας, ἐκ τῆς ἐνστάσεως
τῆς κληρονομίας. ¶ Τὸ τὰ λόγῳ, οὐδὲν ἐλὸς
θεοῦ πρὸ τῆς ἐνστάσεως δίδωμι δὲ καὶ
ταῦτα. ¶ Ἀλλ' ἐπεὶ δὲ ἀτοπὸν ἐνόμισεν
ὁ θεὸς, ὅτε τοῖς ἡμῶν βασιλεῦσι, τὸ μὲν τα-
ξιν ἡμῶν πρὸς τὴν φυλάξαι τὸ ἐν τῇ
δὲ καὶ τῇ γραφῇ, ὅπερ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐ-
ψήγετο τῶν ἀρχόντων, καταφρονεῖν ἢ τῆς
τῆς ἐνστάσεως βελήσεως, τὸ δὲ καὶ
δὲ καὶ τῆς ἐνστάσεως, εἰ δὲ ἡς καὶ τὸ παρὲν ἐλάττω-
μα δὲ καὶ τῆς ἐνστάσεως, ὥστε δὲ εἶναι καὶ ante
heredis institutionem, καὶ inter
medias heredum institutiones, λη-

quibus casibus
utile est lega-
tum. Quod si
in eadem cau-
sa permanserit
& iussu legata-
rij adierit, eua-
nescit legatum.

34. ¶ Ante heredis institutionem inutiliter legabatur: scilicet, quia testamentum vim ex institutione heredis accipiunt, & ob id veluti caput atque fundamentum intelligitur totius testamenti heredis institutio. ¶ Pari ratione nec libertas ante heredis institutionem dari poterat. ¶ Sed quia iniuriū esse putauimus, scripturæ ordinem quidem sequi (quod & ipsi antiquitatem vituperandum fuerat vitium) sperni autem testa-

toris voluntatem: per nostram constitutionem & hoc vitium emendauimus: ut liceat & ante heredis institutionem, & inter medias heredum institutiones lega-

legatum relin-
quere: & multo
magis liberta-
tem, cuius usus
favorabiliore est.

γράφον καὶ πολλὰ πλέον, ἐλδοθεῖαν
καταλιμπανῆν, ἢ πρὸς ἐλδοθεῖαν
πλείστης ἡξιώθησθαι δῆς. ¶ Καὶ ante
heredis μὲν institutionem, οἷον εἰ
εἶπω ἀρχόμενος τὸ δαθήκης ἔσως,
Ληγὰ τὸ ὡς τὰς ἐκατὸ νομίματα· ἢ
Ἐσὼ δὲ ἴνα ὧ δ' ἄθερος καὶ μὴ ταῦτα
ἐπαράγω, Ἐσὼ μου ὁ δὲ ἴνα κληρονό-
μος. ¶ Inter medias heredum in-
stitutiones ὅτιν, λέγω εἶπω, Ἐσὼ
μου ὁ δὲ ἴνα κληρονόμος εἰς ἐξ ἑγ-
κίας, ληγὰ τὸ ὡς τὰς ἐκατὸ νομί-
ματα· ἢ γοῦν Ἐσὼ ὧ δ' ἄθερος ὁ
Στήχος ὁ οἰκέτης ἐπαράγω ὧ μὴ ταῦ-
τα, καὶ τὸ δ' ἄθερον κληρονόμον εἰς τὸ
ἔτερον ἐξαγκιον.

35. ¶ Post mor-
tem quoque he-
redis aut lega-
tarii simili mo-
do inutiliter le-
gabatur: veluti
si quis ita dicat,
Cum heres meus
moriens fuerit, do-
lego.

Item, pridie quā
heres, aut legatari-
us morietur.

¶ Sed simili mo-
do hoc corre-
ximus, firmita-
tem huiusmodi
legatis ad fidei
commisforum
similitudinem
præstantes:

35 ¶ Post mortem heredis d' ἢ
post mortem legatarii, ἀρχήσως
καταλιμπανῆν τὸ ληγὰ τὸν οἷον εἰ
πρὸς εἶσιν, Μετὰ τὸ τὸ ὅτι πῶς τε κληρο-
νόμου, ληγὰ τὸ ὡς τὰς ἐκατὸ νομί-
ματα· τέως μὲν γὰρ ἐν ὅσῳ ὡς εἴσιν ὁ
κληρονόμος, ἐκ ἀπαρτῆς τὸ ληγὰ τὸν
μὴ ὧ πῶς αὐτὸ τὸ ὅτι πῶς, ὅτι ὁ κλη-
ρονόμος ἀπαρτῆς ὡς, δὲ τὸ κανόνα
τὸ λέγοντα, ἀγωγὴ ἢ καθ' ἡμῶν μὴ ἀρ-
ξαμένη, καὶ τὸ ἡμετέρων ὧ δ' ἄθερος
κληρονόμων. ¶ Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ λη-
γαταίς· εἰ γὰρ εἶπω, Ληγὰ τὸ ὡς
Πείμων νομίματα ἐκατὸ, μὲν τὸ ὅτι
τῆς αὐτοῦ πῶς τὸ ληγὰ τὸν ὧς γὰρ
αὐτὸς δὲ ὡς ἀπαρτῆς δὲ τὰ ῥήμα-
τα τὸ τέσσερα, ὧς ὁ αὐτὸς κληρο-
νόμος, δὲ τὸ κανόνα τὸ λέγοντα, ἀγω-
γὴ ἢ ἀφ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, ὅτι αὐ-
τῶν ἡμετέρων οὐ δ' ἄθερος κληρονόμοις.
¶ Καὶ ὅτι pridie^f quā heres aut
legatarius morietur, τούτοις ληγὰ-
τον τὸ ὡς ἡμέρας τὸ τὸ κληρο-

tum relinquere, ac multo
magis libertatem, utpote
quam leges omnes maxi-
mo favore prosequatur.
¶ Et ante heredis quidem
institutionem, veluti si ita
in initio testamenti dixe-
ro, Illi solidos centum lego:
aut, Ille liber esto, & post de
inde subiungam, Ille mihi
heres esto. Inter medias
verò heredum institutio-
nes, cum dico: Ille mihi ex
semisse heres esto: illi & illi
centum solidos lego: aut Si-
chus servus meus liber esto:
deinde post subiungā &
secundum heredem ex
altero semisse.

Libertatis
favor.
Ante here-
dis institutio-
nem quemad-
modum legari
possit.

Inter me-
dias institutio-
nes quemad-
modum legari
possit. adde
Paul. 3. sent. 6.
§. 2. inf.

35 ¶ Post mortem here-
dis, aut post mortem lega-
tarii, inutiliter relinqui-
tur legatum: veluti si quis
dixerit: Post mortem heredis
illi centum solidos lego. Tūc
enim quamdiu superest
heres, legatum ab eo non
petitur: post mortem ve-
rò eius, ab herede eius non
petetur. Idq. propter re-
gulā, qua dicimus: Actio-
nem, quæ aduersus nos
non cæperit, neque aduer-
sus heredes nostros tran-
sire. Idemque est & in le-
gatario. Nam si dixerim,
Primo cum moriens fuerit,
centum solidos lego, non con-
stat legatū: quoniam ne-
que ipse petere poterit,
propter verba testatoris:
neque heres eius propter
regulam, qua dicimus. Ac-
tionem quæ in nobis
non cæperit, neque in he-
redes nostros transmit-
ti. ¶ Item pridie quā
legatarius aut heres mo-

Hæc regula
antiquata ius-
re Cod. in Ti-
tulo, ut actio-
nes ab heredi-
bus & aduer-
sus heredes im-
cipiant.

De legatariis
pridie quā
heres aut le-
gatus mo-
rietur. adde
Paul. 4. sen. 1.
§. 11. inf. Ulp.
24. §. 16. de
legato in tem-
pus mortis le-
gatarij & he-
redis v. Paul.
3. sent. 6. §. 6.

rietur, inutile legatū est. Verbi gratia si dixerō: *Pridie q̄m defunctus est, ut heres instituitur, aut q̄m futurum est ut Titius moriatur, Titio centum solidos lego.* Incertus enim dies est qui pridie mortis sit. Nam post mortem, ad præteritum recurrentes dicimus, diem hesternum pridie mortis fuisse, & quoniam id non nisi ex morte cognoscitur, perinde est, quasi post mortem legatum fuisset. ¶ Verum & hæc Imperator noster sanctissimus simili modo emendare dignatus est, legatis ita relictis firmitatem præbendo ad similitudinem fideicommissorum. Nam veteres fideicommissa in hunc modū relictā admitterebant, & legata calumniabantur. Sic igitur nulla est hac in re inter legata & fideicommissa differentia, valent enim utraque.

αὐτὸ πλεονάζει ἡμέρα. ὅτι πλεονάζει ἡμέρα.

h. v. l. unicam Cod. ne actiones ab heredibus & contra heredes incipiant. l. 11 Co. de contrah. si pulatione.

3. Poena nomine vel causa olim legari non poterat. ut hic Ulp. 24. §. 17 adde l. 1. §. 2. ff. de his qui testantur. Poena nomine legari videtur, quod coercendi heredis causa relinquitur, quod magis aliquod aut faciat aut non faciat. Nam quoniam multi quædā ab heredibus suis fieri iubebant, ac modum quendam illis præscribebant vivendi: & heredes has voluntates sine periculo ac damno aliquo cōtemnebāt: ideo videntes homines contemni iussa ac præcepta sua, deinceps pecuniarum quandam pœnam excogitauerunt, per quam he-

36. ¶ Legatū quoq. quod pœnæ nomine relinquitur aut adimitur, aut transferitur, inutile est. ¶ Poenæ nomine legari videtur, quod coercendi heredis causa relinquitur, quod magis aliquod aut faciat aut non faciat. Nam quoniam multi quædā ab heredibus suis fieri iubebant, ac modum quendam illis præscribebant vivendi: & heredes has voluntates sine periculo ac damno aliquo cōtemnebāt: ideo videntes homines contemni iussa ac præcepta sua, deinceps pecuniarum quandam pœnam excogitauerunt, per quam he-

νόμου ἢ τῆς ληγασίας τῆς αὐτῆς, ἀ-
χρηστὸν ἐστὶ οἷο' ἐάν εἴπω, Περὶ μιας ἡ-
μερας τε μέλειν τῆς οὐτῆς τῆς ἐμῆς
κληρονομίας, ἢ τῆς μέλειν τῆς οὐτῆς
Τίτιον, ληγασίᾳ Τίτιω ἑκατὶ νομί-
ματα ἀδήλωτο ὅτι ἡ ἡμέρα ἡ αὐτῆς
μὲν τῆς τελευτῆς μὲν ὅτι πῶς τῆς οὐτῆς
ὅτι τε εἰς τὸ παρὴν ἀναφερόντες λέ-
γομεν, ὅτι ἡ αὐτῆς ἡμέρα, αὐτῆς μὲν
τῆς οὐτῆς ἢ ἐπειδὴ ἐκ τῆς οὐτῆς κατα-
λαμβάνει, πάλιν εἰς τὸ post mor-
tem ἐμπίπτει. ¶ Ἀλλὰ καὶ ταῦτα, ὅτι
αὐτὸ ἡξίωσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασι-
λεὺς ὁ διορθώσεως, τὸ ἰσχυρὸν παρέ-
χων, τοῖς οὕτω καταλιμπανόμενοις,
αὐτῶν μίμησιν τῆς φιδείκομμίαςων·
τὰ ὅτι οὕτω καταλιμπανόμενα φι-
δεϊκόμματα, ἐδέχοντο οἱ παλαιοί,
διαβάλλοντες τὰ ληγάτα ὥστε οὐκ ἐ-
δεμία ἐν τούτοις διαφορὰ ληγᾶτων
ἢ φιδείκομμίαςων ἐστίν· ἔρρωτο ὅτι
ἀμφότερα.

36. καὶ πρὸς τὴν pœnæ nomine κα-
ταλιμπανόμενον ληγᾶτον, ἢ ἀδου-
πλόμεινον, ἢ γρου ἀφαιρούμενον, ἢ
φανοσλατόμεινον, ἢ μεταφερόμενον
ἀνυπόστατον ἐστίν. ¶ Pœnæ nomine
ληγᾶτος ἐστὶ δὲ οὗτος ὅτι περ πτωχεύει χά-
ριν καταλιμπανέ) τῆς κληρονομίας· ὅ-
πως μάλλον ποιήσῃ τι ἢ μὴ ποιήσῃ· ἐ-
πειδὴ ὅτι πολλοὶ τῆς οὐτῆς, αὐτοὶ ἐπὶ
τὸν γινεσθαι πῶς αὐτῶν τῆς κληρονομίας,
ἢ βίαν αὐτοῖς ὑπεγράφων ἔσπου πῶς,
καθ' ὃν ἐδεῖ αὐτοὺς πολλὰ δέσσει, εἴτα οἱ
κληρονόμοι τῶν τούτων κατεφρόνουν ἐκ
λήσεων ἀζημίως, διὰ τὸ ἐωρακότες
οἱ αὐτοὶ εὐποροῦν καταφερόμενα τὰ παρ'
αὐτῶν αὐτοῦ τῶν οὐτῆς, λοιπὸν ἐπενόησαν
χρηματικῶς ποινῶν, διῆς ὡς ἀλ' ἐξέ-
τε

ne in hoc casu
deterior causa
legatorū, quā
fideicommissio-
rum inuenia-
tur.

36. ¶ Poenæ
quoque nomi-
ne inutiliter an-
tea legabatur,
& adimebatur,
vel transfere-
batur.
¶ Poenæ autem
nomine legari
videtur, quod
coercendi he-
redis causa re-
linquitur, quod
magis aliquid
faciat aut non

faciat veluti si quis ita scripserit: Heres meus si filiam suam in matrimonium Titio collocauerit: vel ex diuerso, Si non collocauerit, dato decem aureos. Scio: aut si ita scripserit, Heres meus si seruum Stichum alienauerit: vel ex diuerso, Si non alienauerit, Titio decem aureos dato.

ὁ κληρονόμος παρὰ τὴν πᾶν καὶ ἀφ' ὅπου καὶ εἰπωμεν ὡς ἐπὶ δέματι τὸ πέναι νόμινε ληγάτον· οἷον, α. Εἴτω μου ὁ δέῖνα κληρονόμος, διδόντω δὲ τῷ οἰκείῳ θυγατέρα πρὸς γάμον Τιτίῳ, ἢ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας, Μὴ δίδόντω εἰς τὴν ἐμὴν γνώμην ἐναντιωθῆναι, διδόντω Σείῳ δέκα νομίσματα ἢ καὶ ἕτως, Ὁ ἐμὸς κληρονόμος, εἰ μὴ ἐμὸν οἰκέτῳ Στίχον ἐκποιήσῃ, ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας, Μὴ ἐκποιήσῃ, Τιτίῳ δέκα νομίσματα δίδόντω, ἐκ ἑρῶν τὸ ληγάτον δὲ δύο λογισμοὺς· πρῶτον β. μὲν ὅτι μισεῖς ὁ νόμος τὸ ληγάτον τὸ ἐν τῇ γνώμῃ ἀποκείμενον τῷ κληρονόμου, ἐν ταύτῃ, ἐν αὐτῇ ὅτι ἐποφλήσῃ, καὶ μὴ ἐποφλήσῃ· εἰ μὲν γὰρ πληροῦσθαι τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιλήσαντος εἰρημνία, ἐδὲν κατὰ βάλαι· εἰ δὲ ἐναντιωθῇ, ἐνόχος τὰ ληγάτα εἶναι γινώσκῃ· ἐπεὶ δὲ τὰ ληγάτα, εἰς οἷα καὶ φιλία τῇ πρὸς τὸ ληγάταιον καταλιμπανέν, ἐμὴς τῆς κληρονόμου. γ. Ἐπὶ τούτῳ ὅτι οὐδὲ ὁ καὶ τῶν ὁ λέγων ἀχρηστὰς τὰ ληγάτα, τῇ πρᾶναι nomine καταλιμπανόμενα κρατεῖ, ὅτι καὶ πολλὰ δ. δὲ τὰς εἰς βασιλικὰ, ε. ἐν αἷς σημαίνει, καὶ βασιλέα ἀνέχον λαβεῖν τὸ πέναι νόμινε καταλειφθέν ληγάτον· ἀλλ' ἐδὲ στρατιωτικὴ δὲ δὴ καὶ βέβαιον οἷδε τὸ πέναι νόμινε ληγάτον καταλειφθέν· εἰ καὶ τὰ μέγιστα ἄλλως αἰτῶν στρατιωτικὴ βαλὴσθαι ἐν τῇ δὲ δὴ καὶ, ὡς νομικοὶ φασιν κρατεῖσιν· ἀλλ' ἐν ἐλβετρία f πέναι νόμινε καταλειφθεῖσα, τὸ βέβαιον ἔχει, ἐν κληρονόμον πέναι νόμινε, ἰχυ-

res facere quidque cogere vel contra animum suum. Et dicamus exemplo quid sit legatum pœnæ nomine. Veluti: Ille mibi heres esto, & filiam suam

a Pœna legatarij exemplum. adde Vl. d. 17.

Titio in uxorem dato. aut ex contrario, Ne dato. Quod si contra sententiam meam fecerit, Seto decem solidos dato: Vele etiam ita, Heres meus, si seruum meum Stichum alienauerit, aut ex contrario, Si non alienauerit, Titio decem solidos dato. Non valet legatum propter duas rationes. Prima est, quod lex improbet legatum, quod in arbitrio heredis positum est. Atqui hic in ipso est, ut legatum debeat, aut non debeat. Nam si iussa testatoris fecerit, nihil soluit: Sin aduersatus fuerit, obligatur legatario. Ad hæc legata amore legatarii & ex beneuolentia dari oportet, non odio heredis. Porro adeo regula hæc quæ dicit: Legata pœnæ nomine relicta inutilia esse, obtrinet: ut multe extent principum constitutiones, quibus ostenditur, ne Principem quidem agnoscere legatum quod pœnæ nomine ei relictum sit. Neque etiam ex militari testamenti valet legatum pœnæ nomine relictum, quâ tates in testamentis ordinandis, ut iurisperi dicunt, valde obseruentur. Quinetiam nec libertas pœnæ nomine relicta, utilis est. Eo amplius nec herede pœnæ nomine utili-

b Legata pœnæ causa, duabus de causis olim non valebant.

c Legata ex arbitrio heredis pendere non debent.

d Legata pœnæ nomine relicta olim constitutionibus exosa. e Hæ constitutiones non extent.

f Pœna quoque causa fideicommissa dari non poterant. Gai Vl. prius 24. §. 13.

¶ Et in tantum hæc regula obseruabatur, ut quamplurimis principalibus constitutionibus significaretur, nec principem agnoscere, quod ei pœnæ nomine legatum sit: nec ex militis quidam testamento talia legata valebāt: quauis aliæ militum voluntates in ordinandis testamentis valde obseruabātur: quin etiam nec libertates pœnæ nomine dari posse placebat: eo amplius nec heredem pœnæ nomine adici posse, Sabi-

ter institui scribit Sabin⁹
 Veluti si quis ita dixerit:
Titius mihi heres esto, si fi-
liam suam seio in matrimo-
nium collocaturus est. Quia
si Titius, filiam suam seio in
uxorem non dederit, seius ei
coheres esto: inutilis est Seii
institutio. Quā enim mo-
lesta est heredi, legati da-
tio: tam nocebit ei & here-
dis adiectio, quoniam di-
midia hereditatis aufer-
tur. ¶ Sed tantam hanc
scrupulositatem Impera-
tor noster sanctissimus pa-
rum sibi placentem gene-
rali constitutione sustulit,
ac iussit, ne ea quæ poenæ
nomine relicta sunt, vel
adempta, vel in alium trās-
lata, à cæteris legatis dista-
rent, quæ siue poenam vel
dationem, vel ademptionem,
vel translationem ha-
bēt: exceptis videlicet his,
quæ vel impossibilia sunt:
vel legibus interdicta, vel
aliās probrosa. Tales enim
testatorum voluntates ob-
tinere, à ratione religio-
forum sui imperii tempo-
rum alienum esse fanciuit.
Et impossibile quidem le-
gatum est, Veluti si dixe-
ro: Titio si in calum ascende-
rit, centum solidos do lego: &
si non ascenderit eos primo
lego. Nam Titius hic lega-
tum consequetur. Aut si
ita dixerō: Titio si uxorem
illius adulterauerit, centum
solidos lego, & si non adulte-
rauerit, eos primo lego. Nam
& hic Titius legatum con-
sequetur. Aut ita: Titio si
matrem suam verberauerit,
centum solidos lego, & si
non verberauerit, eos cen-
tum solidos primo lego.

a ἀκριβεία
 hic scrupulo-
 sitas: aliās cau-
 tela.
 b l. unica Co-
 de his quæ po-
 na nomine in
 testamentis vel
 codicillis relin-
 quuntur.

c Legata po-
 na nomine re-
 licta vel a-
 dempta quan-
 do valeant.

d Legati im-
 possibilis & pro-
 brosi exem-
 plum.

εἰς τὴν γράφει ὡς Σαβίν⁹ φησὶ οἷον
 εἰαν τις ἔπος εἴπῃ, ἰ ἴπθ' ἔσω μου κλη-
 ρονόμος, εἰ μέλλῃ διδοῖναι πὺν ἰδίαν
 θυγατέρα πρὸς γάμον Σείῳ· εἰ δ' ἴ
 Τίπθ' πὺν ἰδίαν θυγατέρα μὴ ἐκδῶ
 Σείῳ πρὸς γάμον, ἔσω αὐτὰς οὐ κλη-
 ρονόμ⁹ ὁ Σεί⁹· ἄχρηστος ἢ τῷ Σείου
 ἔνστασις· ὥσπερ γὰρ λυπεῖ τ' κληρονό-
 μον ἢ τ' ληγάτου δόσις, ἔπω ἢ τ' λα-
 βεῖν οὐ κληρονόμον ζῆμιεῖ αὐτὸν ἀ-
 φαιρεῖ· γὰρ τ' ἡμῶν τ' κληρονομίας.
 ¶ Ἀλλὰ πὺν ἴδιαν αὐτὴν ἀκρίβειαν αὐτὸς
 θεότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐκ ἀρέσασαν
 αὐτὰς, ἡλικίῃ δ' ἡγετάξει βωβείλιν εἰ-
 πὼν· εἰ καὶ πέναι νόμινε πινὰ κατὰ λει-
 φθῇ ἢ ἀδεμπροθῇ, ἢ εἰς ἑτέροις με-
 τνεχθῇ, μὴ διεσάναι ταῦτα τῷ λοι-
 πῶν ληγάτων, ἐν οἷς δίχα ποιῆς ἢ δό-
 σις, ἢ ἢ ἀδεμπροθῶν, ἢ ἢ φανσ λατίζων
 ὅτιν· ὁ ξηρημύων, δηλονότι ἐκείνων,
 ἀπὸ τῆς ἀδυσίατος, ἢ τοῖς νόμοις ἀπηγο-
 ρομύα, ἢ ἄλλως ὅτιν ἐφύβρισα ἢ τοῖς
 ἐπονείδω· τὰς γὰρ τοιαύτας τῷ τεσα-
 τώρον δ' ἡγετῶν κατὰ εἶν, ἀλλ' ὅτιον
 εἰ· τῷ δ' οὐ βαν αὐτὰ χερόν τ' βασι-
 λείας ἐδέσσει, ἢ ἀδυσίατον μὲν, οἷον
 εἰάν εἴπω, Δίδωμι καὶ ληγάτ' ὡς Τίτῳ
 ἑκατ' νομίματα, εἰάν ἀνέλθῃ εἰς τ' ἔ-
 ρανόν· εἰ δ' ἢ μὴ ἀνέλθῃ, ληγατ' ὡς
 αὐτὰ ὅριμα· ἐν ταῦτα γὰρ ὁ Τίπθ'
 λήψεται· ἢ καὶ ἔπος εἴπον, Ληγατ' ὡς
 Τίτῳ νομίματα ἑκατ', εἰάν μοι χυθῇ
 πὺν τῷ δεγαμεπὺν· εἰ δ' ἢ μὴ μοι χυ-
 θῇ, ληγατ' ὡς αὐτὰ ὅριμα· ἢ ἐν ταῦ-
 τα ὁ Τίπθ' λήψεται· ἢ οὕτως ληγα-
 τ' ὡς, Τίτῳ ἑκατ' νομίματα, εἰάν τυ-
 πτήσῃ πὺν ἰδίαν μητέρα· εἰ δὲ μὴ,
 Δίδωμι τὰ ἑκατ' νομίματα ὅριμα·

nusexistimabas
 veluti si quis i-
 ta dicat, Titius
 heres esto, si Titius
 suam suam in
 matrimonium se-
 io collocaverit, de-
 ius quoque heres
 esto. Nihil enim
 intererat, quara-
 tione Titius co-
 erceretur, v-
 trum legati da-
 tione, an cohe-
 redis adiectio-
 ne. ¶ Sed huius
 modi scrupulo-
 sitas nobis non
 placuit: & ge-
 neraliter ea,
 quæ relinquin-
 tur, licet poenæ
 nomine fuerint
 relicta, vel a-
 dempta, vel in a-
 lium translata,
 nihil distare à
 cæteris legatis
 constituimus,
 vel in dando,
 vel in adimen-
 do, vel in tran-
 ferendo: excep-
 tis videlicet
 iis, quæ impos-
 sibilia sunt, vel
 legibus interdi-
 cta, aut aliās
 probrosa. Hu-
 iusmodi enim
 dispositiones
 valere, secta
 meorum tempo-
 rum non pati-
 tur.

ἢ καὶ ἀδεμπίδω οὕτως. Εἰ δὲ μὴ ἀνέλ-
θῃ εἰς τὸ ἔρανον, ἢ γου μὴ μοιχέσῃ
πῶτε δεγματῶν ἢ μὴ τυπῇσιν πῶ
οἰκείαν μητέρα, ἢ ληγάδω αὐτὰς
ἐκατὶ νομίματα· ἀνίχυρος γὰρ ἡ ἀ-
δεμπίσιων, ὥσπερ ὅτι τὸ πρὸ λαβόν-
τος δεματισμὸς ἢ ξανσλατζίων· εἰ δὲ
ἔτε ἀδυνάτῃ ὅτι τὸ ὅτι κλαδέντα τὰς
ληγαταίῳ, ἔτε τοῖς νόμοις ἐναντία,
ἔτε ἐπονείδισα τὰ λεγόμενα probro-
sa, τότε καὶ ἡ πέναι νόμινε γυομύνη δό-
σις, καὶ ἡ ἀδεμπίσιων, καὶ ἡ ξανσλα-
τζίων ἰχύνει.

Aut si hunc in modum a-
demero, Et si in calum non
ascenderit, vel uxorem illius
non adulterauerit, vel ma-
trem suam non verberauerit,
centum illos solidos ei non le-
go. Quoniam & hic inu-
tilis est ademptio ut in prio-
ribus casibus translatio.
Quod si neque impossibi-
lia sint, quæ legatario in-
iuncta sunt, neque legi-
bus vetita, neque probro-
sa, tunc & pænæ nomine
facta datio, vel ademptio,
aut translatio valet.

DE ADEM-
PTIONE LE-
GATORUM, &
translatione.
TIT. XXI.

ΠΕΡΙ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ
τῶν ληγάτων.
Τίτλος κα.

DE ADEPTIONE
LEGATORVM, ET
translatione.

TIT. XXI.

¶ Legatorum ademptionem fieri posse eodem testamento, codicillis, contrariis quibuscunque verbis.
I. sed & eorum translationem.

a Plenior en-
tat hac inscri-
ptio apud an-
thorem syno-
pseos, hoc mo-
do, περὶ ἀφαί-
ρεσιν καὶ μετα-
φορᾶς καὶ δό-
σεως ἀσπί-
δων 44.
Eclog. 17. Et sa-
ne non adem-
ptionis modo
sed & μετα-
φορᾶς id est
translationis
legati fit men-
tio hoc titulo.
adde titul. Di-
gestorum, de
adimendis &
transferendis
legatis.
b Ulpian. 2.9.

Adem-
ptio lega-
torū,
siue eodem te-
stamento adi-
mantur, siue co-
dicillis, firma
est. sed & siue
contrariis ver-
bis fiat adem-
ptio: veluti si
quis ita quid le-
gauerit, *Do lego*:
ita adimatur,
Non do, non lego:
siue non contra-
riis, sed aliis
quibuscunque
verbis.

Κ αὖτε τῇ αὐτῇ διαθήκῃ
ποιεῖν ἰχυρῶς ἀφαίρε-
σιν τῶν ληγάτων ἔξεσι, καὶ
ἐν κωδικέλλοις καὶ ἀδελ-
φορον, εἴτε κωδικείοις ῥήμασι γίνε-
ται ἡ ἀδεμπίσιων· εἶπον γὰρ, *Τιτῶ δίδω-
μι καὶ ληγάδω ἐκατὶ νομίματα*· εἰ-
τά ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ μικρὸν ὕστερον,
ἢ ἐν τῷ κωδικέλλῳ προσθεῖς τὸ *non*,
ἢ ἴνα εἰπῶ *Ἀδελφῶν εἶπον Τιτῶ ἐ-
κατὶ νομίματα* *non do, nec lego*· αἰ-
τῇ δὲ δίδωμι, ἢ ληγάδω, ἰδοὺ ταῦτα
κωδικεία λέγει· διὸ καὶ δίδωκα
καὶ τῇ αὐτῇ ἀφαίρεσιν προσθεῖς,
τὸ *non*· τὸ γὰρ *do*, τὸ *non do* κωδικέειον.

Et in eodem te-
stamento, utilis
est legatorum
ademptio, &
in codicillis. Neque inter-
est, an contrariis verbis fiat
ademptio: verbi gratia si
dixi, *Tuio centum solidos do*
lego, deinde paulò post in
eodem testamento vel in
codicillis, adieci negatio-
nem non, sic dicens, *Tuio*
centum solidos quæ dari ei
iusseram, non do nec lego.
Ecce verba hæc contraria
dicuntur. Per quæ enim
verba dederim, per eadem
adimo, adiecta negatione
non. Nam illi, *do*: hoc,
non do, contrarium est.

Sed & si aliis verbis fiat
ademptio, valet & ita. ut
si dixerim, Titio centum
solidos lego, deinde dicam,
Titio centum solidos dari nolo.

¶ Possumus autem & ab
alio in alium transferre,
verbi gratia: Seruum meū
Stichū Titio reliqui, Pos-
sum ita dicere, Stichumquē
Titio legavi, Seio lego. Dice-
re autem id possum vel in
eodem testamento, vel in
codicillis. Porro transla-
tio tacitam in se habet a-
demptionem. Nam lega-
tum quodā Titio ad Seium
transfere, tacite Titio a-
dimo.

a v. l. sicut a-
dimi s. ff. de a
dimendis &
transfereendis
legatis.
b Translatio
fit à persona
in personā (vel
heredem graua-
ti vel legata-
rii) fit & rei
& conditionis.
b. 6. ff. de adi-
mentis & tra-
sferendis lega-
tis.

c Translatio
legati eodem
testamento, i-
tem & codicil-
lis fieri potest.
d Translatio
tacitam in se
ademptionem
continet.

e Paul. 3. sent.
2. 2. Gai 6. &
41. Eclog. 1.
πρὶ φαιδίας.
5. Hermeno. 9.

DE LEGE FAL- CIDIA.

TIT. XXII.

εἰ ὅτι ἑτέροις ῥήμασι καὶ ἄλλως ἰσχύει.
εἰπὼν γὰρ, Τίτῳ ἕκατ' ἱομίσματα λη-
γατέω, εἴτα εἶπον Οὐ βούλομαι Τι-
τίῳ δοθῆναι ἕκατ' ἱομίσματα. ¶ Δυ-
νάμει καὶ ἕκαστος λαττέειν αἱ τοῖ μετα-
πίθεσθαι ἑτέρω εἰς ἑτέρω οἷον κα-
τέλιπον Τίτῳ Στήχον τ' ἐμὸν οἰκέτην,
δυνάμει οὕτως εἰπεῖν. Τὸν Στήχον
ὃν ἐληγάτεωσα Τίτῳ, ληγατέω
Σείῳ καὶ τὸ δυνάμει εἰπεῖν ἐν τῇ
αὐτῇ δόξῃ καὶ ἡρώων ἐν κωδικείοις
ἢ ὅταν λαττέων, δ' ἔχει ἐν αὐτῇ
σιωπηραὶ ἀδεμπύζιωνα δ' γὰρ ἀπὸ Τι-
τίου, εἰς Σείον μεταφέρει ληγάτον, τὸ το-
σιωπηρὸς ἀπὸ Τίτῳ, ἀφαίρουμαι.

1. ¶ Transferri
quoque legatū
ab alio ad aliū
potest: veluti si
quis ita dixerit,
Titio centum soli-
dos legavi, Seio
lego: siue in eod. testa-
mento, siue in
codicillis hoc
fecerit: quo ca-
su simul & Ti-
tio adimi vide-
tur, & Seio dari.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ

Φαλκιδίαι.

Τίτλ' αβ.

DE LEGE FALCIDIA.

TIT. XXII.

¶ Legandi liberam olim potestatem fuisse ex legibus XII Tabul. Isti tamen libertati modum postea im-
positum lege Furia, Voconia, Falcidia, qua cautum, ut ne plus legare liceat, quam quartam bo-
norum, utique quarta eorum remaneat penes heredes defuncti. 1. quo etiam pertinet, quod dicitur,
quemque partis, ex qua heres scriptus est, quartam retinere posse. 2. Bonum seu patrimonium
quantitatem, ad quam ratio Falcidia redigitur, mortis testatoris tempore spectari, non ad hunc
datam. Ut quod iis bonis, illo intermedio tempore, adcreuerit vel decreuerit, ad heredes pertinere
non ad legatarios. 3. Ex iis autem bonis ante decessum alienum, sed & factam impensam, & pretia
seruorum manumissorum: tum demum, reliquorum bonorum quartam apud heredes tres partes
alias, apud legatarios remanere, interque eos pro rata legati diuidi.

DEinceps ne-
cesse est dice-
re de lege Fal-
cidia, per quā
modus nouissimē legatis
datus est. ¶ Nam olim lice-
bat totū patrimoniū, vel
ferē totū, legatis exhauri-
re: permittente id lege duo-
decim Tabularū, qua sic cau-
tū erat, Vti quisque legassit

f dixi ad le-
ges nū. tabula-
rum tit. de ta-
stamentis.
g Legandi li-
berima initio
potestas, certis
legibus postea
austricta.

Εντεῦθεν ἀναγκαῖον
εἰπεῖν περὶ τῆ Φαλκι-
δίαι νόμου, δι' οὗ μέγιστον
ὡς ἐν τέλει τοῖς ληγά-
τοις ἐπέτεθῃ. ¶ Πάλαι γὰρ ὅτε καὶ πα-
σαν πλὴν ἐστίαν, ὅτε ληγάτων δα πα-
ντὸν, ἢ καὶ σχεδὸν πᾶσαν, τὸ τοῦ δω-
δεκαδέλτου f νόμου ὅτι ζέποντο,
ὅς τις φησὶ, & Vti quisque legassit,

Vperest,
ut de le-
ge Faldi-
dia dispiciamus,
qua modus no-
uissimē legatis
impositus est.
¶ Cum enim
olim legatario
cui tabularū li-
bera erat legan-
di potestas, ut li-
ceret vel totū
patrimonium

legatis erogare: quippe quum ea lege ita cautum esset, Vti quisque legassit,

suare rei, ita ius esto: visum est hanc legandi licentiam coarctare: idque ipsorum testatorum gratia prouisum est, ob id, quod plerumque intestati moriebantur, recusantibus scriptis heredibus pro nullo aut minimo lucro hereditates adire. Et super hoc tā lex Furia, quam lex Voconia latae sunt, quarum neutra sufficiens ad rei consumptionem videbatur: nouissimē lata est lex Falcidia, qua cauetur, ne plus legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum: i. ut siue vnus heres institutus sit, siue plures, apud eum eōsue pars quarta remaneat.

suare rei, ita ius esto. Τούτέστιν, ὥς ἀν-
ληγὰ ἴδωσιν, καὶ δευτέρως ἡ πρὸς τῇ
οἰκείᾳ περὶ τῶν νόμων ἔστω ἀλλὰ
μὴ τὰ ὅσα ἤρεσε, τὸ τοιαύτῳ τῷ ληγα-
τῷ ἐν παρρησίᾳ συνεῖλαι, καὶ τὸ
ἴδιον τῷ δευτέρῳ δέξασθαι (ὅρῃ). ἔπειθ' ἡ
ὥς ὅτι πλείον ἀδελφεοὶ ἐτελεύ-
των οἱ τεσάρτες, τῷ πατρὶος κλη-
ρονόμων ὡς αὐτοῦ μέρους τὰ διττὰ ζω-
να, δευτέρῳ μὲν ἢ ἐλάττω αὐτῶν τεύ-
χον ὡς αὐτῶν κέρδος. Καὶ ἐτέθη
μὴ τὰ ὅσα ὁ νόμος ὁ αὐτὸς ὅς τις
εἶπε, μὴ εἶναι πρὶν ληγὰ ἴδωσιν πε-
ραιτέρῳ κληρὸν νομισμάτων· εἰ δέ τις
πλείονα ποσὴν καταλειφθεῖσαν
κατεδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τῷ ἴδιον
πλείον ὅτιος αἰεσίδου· οἷον εἰ ἐλαβε
αὐτὸς νομισμάτα, αἰεσίδου τὸ τετραπλὸν
τῷ σ, τοῦτέστι ὡς ἀλλ' ὁ χρεὼς ὁ τοιοῦ-
τος περὶ τῶν νόμων· εἰ γὰρ τις ἐ-
νομίσματα ἔχων περὶ τῶν, ἐληγὰ
εἰς ἐληγὰ τῶν ἀνὰ α, εἰ δὲ τῶν νό-
μων περὶ τῶν· ἢ ἡνείκε τὸ πάλιν
ὁ κληρονόμος, δευτέρῳ μὲν ἔχον κέρ-
δος ῥεπουδρατῶν τῷ κληρονόμῳ, καὶ
ἔτι πάλιν ἀνέξενον ὁ δὲ δευτέρῳ.
ἀλλ' ἐτέθη ἐν τρίτῃ τάξει ὁ βοκώ-
νιος νόμος, ὅστις εἶπεν, μὴ πλείον
λαμβάνειν τῷ ληγατῷ κληρονό-
μου, ἢ αὐτὸς ὁ ἀναξέπτος· εἰ γὰρ
τις ἔχων νομισμάτων ἔχων περὶ τῶν
ἐνεσῆσατο με κληρονόμον, καὶ ἐν κλη-
ρονόμῳ ἐνέει ληγατῷ εἰς ἐληγὰ τῶν
σεν ἀνὰ ἐν νόμισμα, ἔτι τὸ νόμον ἴδιον
ἐβαλεν, καὶ πάλιν εἰς δέξασθαι τῷ
ῥεπουδρατῶν τῷ δ' ἐν τῷ νόμισμα, ἐκ
τῶν εἶχετο ὁ κληρονόμος ὁλοκληρὸν
κληρονομίας ὑπεισελθεῖν βαρὺν
ὥς ἐν τέλει τοῦ νόμου ἐτέθη ὁ νόμος ὁ

suare rei, ita ius esto. Sed po-
stea placuit hanc legandi
licentiam coartare. Id quod
& ipsorum testatorū gra-
tia inuentum est, ob id
quod plerumque intestati
moriebantur, recusanti-
bus scriptis heredibus, pro
nullo aut minimo lucro
hereditates adire. Et lata
quidem est post hæc lex
Furia, qua cauebatur, ne
cui ultra mille aureos le-
gare liceret. Quod si quis
maiorē summam sibi
relictam accepisset, qua-
druplum eius, quo plus
quam licebat, acceperat,
reddebat. Verbi gratia, si
mille & ducentos aureos
acceperat, quadruplum du-
centorum reddebat, hoc
est, octingentos. Sed para-
ta huic legi fraus erat. Et
enim si quis cum quinque
millia aureum in bonis
haberet, quinque legata-
riis millenos reliquisset,
in legem non incidebat,
& rursus tamen euenie-
bat, ut heres, qui nihil lu-
cri habebat, hereditatem
repudiaret. Et ita iterum
subueriebantur testamen-
ta. Tertio loco lata est lex
Voconia, qua cautum erat,
ne legatarius plus haberet
quam heres. Sed tamen &
hæc ipsa facile conuelle-
batur. Nam si quis, cum
centum solidos in bonis
haberet, heredem me in-
stituisset, & nonaginta no-
nem legatariis singulos so-
lidos reliquisset, neque
legem transgrediebatur,
& locum tamen faciebat
repudiationi. Ob vnum e-
nim solidum, nemo totius
hereditatis onera subire
sustinuisset. Ultimò igitur
lata est lex Falcidia,
quoque caput
legis Voconia
de quo hoc lo-
co, ut ne qui
census plus
quidquam lega-
ret, quam ad
herede per-
ueniret. Quod
etiam refert Cicero 3. Verrina.

a Falcidia le-
gis ratio qua
addo leg. 73.
in f. ff. cod.
Paul. 3. sent. 8.
§. 1.

quæ totum defuncti patri-
monium in duodecim vn-
cias diuisit, & vetuit, ne
cui ultra dodrantem, id
est, nouem vncias totorū
bonorum legare liceret,
sive vnus sit heres institu-
tus, sive plures: sed vt qua-
drans, id est, quarta pars
bonorum apud heredem
heredesve maneret.

¶ Quidam igitur cūm
quadringentos solidos in
bonis haberet, duos here-
des ex æquis partibus in-
stituit Titium & Seium:
Legauit autem nomina-
tim à Titio dicens, *Dam-
no te titio, illi & illi dare res
quæ valeant solidis ducen-
tis, aut solidis centum.* A
Seio verò aut nihil spe-
cialiter legauit, aut tantū
legauit, quæ partem eius
duntaxat in partem dimi-
diam minuerent: sic vt ei
adhuc integri sint centum
solidi. Aderant legatarii,
& cum Titio agebant in-
tegra petentes legata. At
is, cūm exolutis legatis
aut nihil esset habiturus
reliquum, aut pauca ad-
modum: quartam partem
eius partis ex qua institu-
tus erat volebat detrahe-
re, sive deducere, hoc est
solidos quinquaginta. Ex
aduerso dicebant legata-
rii, satis esse factum à te-
statore legi Falcidiæ. Tan-
tum enim dodrantem bo-
norum legatis esse exhau-
stum. Coorta igitur hac
quæstione placuit: *sua
quemque partis, ex qua heres
scriptus esset, quartam retinere
posse.* Neq. ideo ergo, quod
Titius, integrum femissem
aut quadrantem habeat,
impedimento id erit Ti-
tio, quo minus quartam
partem suæ institutionis

Φαλκίδι αὐτὸς πρὸς τὴν τέτταρτην
τοῦ κειμένου, εἰς ἑβδόμενον οὐγκίας
καὶ εἶπε μὴ ἐξεῖναι πρὸς πλέον τῆς
οὐγκίας τὴν πάσης κειμένης ληγα-
τῶν, εἴτε εἰς ἑβδόμενον ὁ γραφεὶς κληρο-
νόμος, εἴτε πλείονες· ἀλλὰ τὸ τέταρτον
μὲν τῶν κληρονομῶν ἢ τοῖς κλη-
ρονόμοις τὴν κειμένην.

¶ Εἰς τὴν νομισμάτων κειμένην
ἐνεσησάτο δύο κληρονόμους ὅς ἐστιν,
Τίτιον καὶ Σεῖον. ἐληγάτο δὲ τὸ ὄνομα-
σιν ὅτι Τιτίος εἰπὼν, Κατὰ δὲ τὴν ζῶσαν
τὴν Τιτίου, δυνάμει τῆς δὲ καὶ τῆς δὲ κει-
μένης συντέλλοντα εἰς τὴν νομισμάτων,
ἢ εἰς τὴν νομισμάτων. ὅθεν τὴν Σεῖου, ἢ ὅ-
θεν ἐληγάτο δὲ ἰδιωτῶς, ἢ ἐληγάτο δὲ
σεβαστά, ὅσα συντέλλουσιν εἰς τὸ ἡ-
μιον τὴν ἐνστάσεως αὐτῆς, ὡς ὑπολει-
φθῆναι αὐτῆς ἀκέραια νομισμάτων.
παρεχέοντο οἱ ληγάται οἱ κινουῦντες
καὶ τὴν Τιτίου, καὶ ἀπαυτῶντες αὐτὴν ἀκέρ-
αια τὰ ληγάτα· ὅθεν, ἢ οὐδὲν ἔχον
ὑπολοιπὸν μὴ τὴν ἐξάρεσιν τῆς ληγά-
των, ἢ ὀλίγη, ἢ ἐκείνη τοῖς κειμένης ἐνστά-
σεως ὅσα κατέχουσιν τὸ τέταρτον τῆς
τῶν νομισμάτων· ἀντετίθεσαν ὅτι οἱ λη-
γάται οἱ λέγοντες τὴν τεσάρτην τὴν ἰ-
κανὸν πεποιημένην τῶν Φαλκιδίων νό-
μων· μὴ ὅτι περαιτέρω τὴν ἐνεστέλλουσαν
δαπανῆσαι τὴν κειμένην ληγάτοις· ὅθεν Τι-
τιος κατὰ εἶρη τὴν οἰκείας ἐνστάσεως
ἢ ἑβδόμενον ὅσα κατέχουσιν τὸ τέταρτον· ζήτη-
σεως τοῖς κειμένης ἀναφύσεως, ἢ
ρεσεν, ὡς εἶναι ἑκάστον τὴν οἰκείας ἐνστά-
σεως τέταρτον ὅσα κατέχουσιν καὶ ἐκ ἐ-
πειδὴ ἀκέραιον ὅτι ὅσα τῶν Σεῖου τὸ
ἐξάκκιον, ἢ ἑβδόμενον, ὅσα τὸ ἐμ-
ποδιώθησε ὁ Τιτίος τὴν αὐτῆς ὅσα
κατέχειν ἐνστάσεως τὸ τέταρτον.

1. ¶ Et quum
quæsitum esset,
duobus heredi-
bus institutis
veluti Titio &
Seio) si Titii
pars aut tota
exhausta sit le-
gatis, quæ no-
minatim ab eo
data sunt, aut
supra modum
onerata: à Seio
verò aut nulla
relicta sint le-
gata, aut quæ
partem eius dū
taxat in partē di-
midia minuat:
an, quia is quar-
ta partem totius
hereditatis, aut
amplius habet,
Titio nihil ex
legatis, quæ ab
eo relicta sunt,
retinere liceat,
vt quartam par-
tem suæ partis
saluam habeat?
placuit posse
retinere. ete-
nim in singulis
heredibus ra-
tio legis Falci-
diæ ponenda est.

cri faciens. ¶ Tractemus
 a Hereditatis idem & ex contrario. Qui
 deminutio a dam cum centum solidos
 morte testato in bonis haberet, legauit
 ris ad heredi- solidos septuaginta quin-
 batem adi- que: dubium non est, quin
 sam, heredi- heres cum ex voluntate
 que: non le- heres cum ex voluntate
 gataris: ut testatoris quartam habe-
 hic § l. 9. l. ret, nihil egerit retentio-
 30. l. 77. ff. co. ne ex lege Falcidia. Post
 Est igitur he- mortem tamen testatoris
 redis illo casu ante aditam hereditatem
 τὴν κληρονο- vel coorto incendio do-
 μίας ζημίας καὶ mus hereditariæ consump-
 ἐπὶ αἰξήσις, ptæ sunt, vel facto naufra-
 41. Eclo. l. c. 29. gio merces hereditariæ pe-
 ubi vide Scho- rierunt, vel serui heredi-
 lastem. tarii mortui sunt, ita ut he-
 reditas in viginti quinque
 solidos decreuerit, & ad
 LXXV. solidos, aut eo mi-
 nus veluti ad septuaginta
 venerit. Heres ubi adie-
 rit, solida legata soluere
 cogetur. Nam tempore
 mortis testatoris, ex vo-
 luntate eius quartam ha-
 bebat, nec auxilio legis
 Falcidiæ egebat. Sic igitur
 in hoc & simili casu nihil
 lucratur, sed est quando
 & lædatur. Neque verò
 indignetur, quoniam li-
 berum ei erat damnum hoc
 non adeundo hereditatem
 effugere. Et id in causa
 fuisset, ut legatarii, cum
 scirent, illo hereditatem
 repudiante, se nihil ex le-
 gatis consequuturos, cum
 eo paciscerentur, ut por-
 tione aliqua legatorum sibi
 relictorum contenti, nihil
 amplius peterent. Et ita
 quod lex Falcidia non tri-
 buit, id ratio hæc heredi-
 præstaret, propterea quod
 minitaretur repudiationē.

§ l. 6. Cod. eo. 3 ¶ Quantitas autē patri
 Paul. 4. sent. monii ita spectatur. Nam
 1. §. 1. l. substi primò deduci oportet æs
 gnatum 39 §. alienum defuncti: item fu-
 1. ff. de verb. neris impensas, tum pretia
 significat. c. l. impenſa manumissorum seruorum.
 45. ff. de reli. Tunc demū reliquum spe-
 giosis. ctandum est, quātum sit. Id
 d. l. 33. ff. cod. enim purū esse & verū pa-

σεδέντα. ¶ Τρακταῖται μὲν ὁ τῆς τοῦ καὶ
 ἐκ τῆς ἐναντίας, ἀέχων πρὸς ἐκαστὸν νομι-
 σμάτων περιουσίαν, ἐληγάτο σεν οὐκ, καὶ
 περιουσίαν ὅτι ἐκ ἐδείτο τὸ δὲ τὸ Φαλ-
 κιδίς αὐτῶν ἀχέσεως ὁ κληρονό-
 μος, ἔχων τὸ τετάρτον δὲ τὸ γνῶμης τῆς
 τεσσάρων. καὶ ὁ πῶς αὐτὸς τελευτῶν,
 καὶ τὸ ἀδικοῦν ἐμωρησμένον γνο-
 μὴς οἰκίας ἐρεδιταίαι, ἢ ναυαγίου
 γνομὴς ἀπώλετο ἀγαθὰ ἐρεδι-
 ταίαι, ἢ ἐτὶ ἔδωκεσαν οἰκέται κληρο-
 νομιοι ὥς τὴν κληρονομίαν εἰς κε νο-
 μίσματα ἐλάττω θύω, καὶ εἰς οὐ πε-
 ρισθῶν νομίσματα, ἢ καὶ εἰς ἐλάττω-
 να, τούτοις εἰς οὐ περιουσίαν ὁ κληρονό-
 μος, ἀναγκάζει ἀκέραια ἀληγὰτα
 καταβαλεῖν. καὶ γὰρ τὸ καὶ τὸν τὸ τε-
 σάρων τῆς δόξης, εἰς τὸ δὲ γνῶμης
 αὐτὸς τὸ δὲ, καὶ ἐκ ἐδείτο τὸ βοηθείας τῆς
 Φαλκιδίς, ὥς οὐκ ὅτι τῆς τριούτου
 δεματομοῦ ἐδὲν κερδαίνει, ἢ ἐὰν ὅτι
 καὶ ζημιῶται. καὶ μὴ ἀγανακτῶν
 ἐξελὼν γὰρ αὐτὸς τὸ διαύπνω δαφνυζῶν
 βλάβην μὴ ἀδικοῦντι καὶ τῆς παρ-
 ουσίας ἐκ τῶν ληγαταρίων, εἰδότες ὡς
 ἐκείνους αὐτῶν αὐτῶν τὴν κληρονο-
 μίαν, ἐδὲν αὐτοῖς ἐκ τῆς ληγάτου περι-
 γίνε, συμφωνῶσαι καὶ τὴν κληρονομίαν,
 ὥς μέρθ πὶ λαβεῖν αὐτῶν τῶν κατὰ-
 ληψιμῶν ληγάτων καὶ ὅπερ ὁ Φαλ-
 κιδίς ἐκ ἐδείτου, τῆς ἢ μέθοδος πα-
 ρεῖχε τὴν κληρονομίαν, δὲ τὸ ἀπειλη-
 σαι ῥεπουδῶν τῶν αὐτῶν.

3 ¶ Ἡ ὅσοντος τὸ περιουσίας, ὅπως
 σκοπεῖται. δεῖ γὰρ ἐξαίρεθῶν τὰ β
 ἐποφληθέντα ὑπὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ,
 πῶς αὐτὸς πῶς κηδείαν δαπάνην, καὶ
 τὰ μνήματα τῶν ἐκ ἐλδοθευθέντων
 οἰκετῶν καὶ λοιπὸν τὸ ὑπολοιπὸν σκο-
 πεῖν ὁπόσον ὅτι τῆς γὰρ νομίζεται

¶ Ex diuerso si
 septuaginta-
 quinque legau-
 rit, & ante adi-
 tam heredita-
 tem in tantum
 decreuerint bo-
 na (incendiis
 fortè, aut nau-
 fragiis, aut mor-
 te seruorum)
 ut non amplius
 quàm septua-
 gintaquinque
 aureorum sub-
 stantia vel etiā
 minus relin-
 quatur: solida
 legata debentur.
 Nec ea res
 danosa est he-
 redi, cui liberū
 est nō adire he-
 reditatem: quæ
 res efficit, ut sit
 necesse legata-
 riis, ne destitu-
 to testamento
 nihil consequā-
 tur, cum here-
 de in portione
 pacisci.

3. ¶ Cum autē
 ratio legis. Fal-
 cidia ponitur,
 antè deductur
 æs alienum, itē
 funeris impen-
 sa, & pretia ser-
 uorum manu-
 missorum: tunc
 demum in reli-
 quo ita ratio
 habetur, ut ex

eo quarta pars apud heredem remaneat, tres verò partes inter legatarios distribuuntur, pro rata scilicet portione eius, quod cuique eorum legatum fuerit. Itaque si fingamus quadringentos aureos legatos esse, & patrimonij quantitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringentorum esse: quarta pars legatariis singulis debet detrahi. Quòd si trecentos quinquaginta legatos fingamus, octava debet detrahi. Quòd si quingentos legauerit, initio quinta, deinde quarta detrahi debet. Antè enim detrahendum est, quod extra bonorum quantitate est, deinde quod ex bonis apud heredem remanere oportet.

εἴ) καθαρὸς ἐστὶ καὶ ταύτης τὸ τίτληται
 τὸν ὡς κατέχειν οἷον ὡς ἐπὶ θέμα-
 τος· ἐτελεύτησε τις, ὡς νομισμάτων ἐ-
 χων πειρασὶν ἐληγάτοσε τεξακό-
 σια· ἐχέωσθ' ὅτι κρεδύτωρ σι, οἱ ὅτι ἐ-
 λούθησθαι τὸ οἶκόν· ἦσαν ῥη νομι-
 σμάτων· ἐδαπανήθη πάλιν αὐτὸς
 παρὲν, ὡς ὑπολιμπάεισθαι, ἢ ῥου-
 αὐτὸ τὸ ληγάτον· οὐκοῦν ὡς δὲ πὸν, ρ,
 ὁρεῖται ὡς κατέχειν, ὡς ὡς δὲ πὸν
 ὡς κατέχειν. ὡς τὰς ῥημορίας ὡς εἰρη-
 ῖς ἀρέσθαι· ὡς οὐκ, τὰ μὲν ῥη μέρη
 δοθήσεται τοῖς ληγαταίοις καὶ ανα-
 λογίαν τὸ ὅτι, τυτίσι τὰ ρ, μὲν πα-
 ρὰ τὸ κληρονομίῳ· ἐχὼν τις ὑ νομι-
 σμάτων· πειρασὶν καθαρὰν, ὑ ἐληγά-
 τοσε, ὅτι δὲ ὡς κατέχεισθαι τυτίσι
 ρ. τίς ὅτι ἐληγάτοσε τιν, ὅτι ὅτι δὲ
 ὡς κατέχεισθαι ὅτι δὲ πὸν ῥη ὑ τὸν ἐχει-
 οῦν ὁ κληρονομός, δὲ πὸν γνώμης ὅτι ὡς
 δὲ μὲν ῥη ἐν τῷ νόμῳ ὅτι, ἑτέρα ῥη ἀπερ-
 σωμένη ὅτι ὅτι τὸ τέρτου ποσότητα· εἰ ὅτι
 φέληγάτοσει, ἐχὼν ὑ ἐν πειρασὶ, ἐ-
 ληγάτοσε ὅτι τὰ φ οὕτως· ἀρίμων ρ,
 σκευάδω ρ, τυτίσι, κουάρτω, κουίν-
 τω· ἀνὰ ῥη τῶς, δὲ ὅτι πάλιν ὡς
 ρηθῆναι, τυτίσι ἐπὶ ἐκάστῳ ληγαταίῳ
 μειωθῆναι πάλιν πέμπτῳ μοῖραν ὡς
 ὑπολιμπάεισθαι ἐκάστῳ ληγαταίῳ,
 νομισματα, π· λοιπὸν ὡς δὲ πὸν ὅτι φαλ-
 κιδίς ὡς κατέχει ὁ κληρονομός,
 δὲ πὸν ἐν ἐκάστῳ ληγαταίῳ, ἀνὰ ῥη
 νόμισμα τὸ καὶ αὐτὸς μὲν αὐτὰς πειποι-
 ῖσθαι τὰ ρ· τυτίσι τὸ δὲ ὅτι ἐστὶς ὅτι τε-
 λούθησαν τὸς· ἕξασθαι ὅτι οἱ ληγαταί-
 οιοι, οἱς ἀνὰ ἐκάστῳ ἐληγάτοση, ἀνὰ ῥη.

trimoniū putatur, & ex eo
 quarta pars apud heredē
 manere debet. Veluti ver-
 bi gratia in hac specie.
 Deceſſit aliquis CCCC.
 solidos in bonis habens,
 legauit CCCC. Decebat
 creditoribus CC. Serui
 manumissi æſtimaturio-
 lidis CL. in funus eius im-
 penſi ſunt L. vt iā reliquū
 ſint CCCC. hoc eſt ipſa
 legata. Vt igitur eſt CCCC.
 apud heredem C. manere
 debent, non verò vt ex
 DCCC. CC. propter de-
 ductiones, quas fieri de-
 bere dictum eſt. Sic igitur
 tres partes legatariis da-
 buntur pro rata, Quarta
 verò hoc eſt C. apud he-
 redem manebit. Quum
 ergo is, qui purè in bo-
 nis CCCC. solidos habet
 CCCC. legat, quarta, hoc
 eſt C. ſolidi apud heredē
 manent. Quid ſi CCCL.
 leget? Octauam retinere
 oportet. Eſt autē octaua
 pars CCCCCL. Habet er-
 go heres ex teſtatoris vo-
 luntate L. & ex lege, alte-
 ros L. Quæ vtraque quar-
 tæ quantitatem efficiunt.
 Quod ſi quis D. legarit,
 cū CCCC. in bonis ha-
 beret, & quidē eos D. ſic
 legarit. Primo C. Secūdo
 C. Tertio, Quarto, Quin-
 to Centenos: tūc quod ſu-
 per eſt, deduci debet, hoc
 eſt, ſingulis legatis quinta
 pars detrahi, vt ſic ſingu-
 lis legatariis relinquātur
 LXXX. ſolidi. Ad extre-
 mum nomine legis Falci-
 diæ, retinet heres à ſingu-
 lis legatariis XX. ſolidos.
 Et ita, ipſe quidē ſibi con-
 ſiciet C. ſolidos, hoc eſt
 quartā bonorū defuncti:
 legatarij verò, qui quinq.
 numero ſunt, quibūſque
 ſingulis C. legati erant,
 ſinguli LX. habebunt.

a Paul. 4.
sent. 1. de fi-
deicommissis.

b v. tit. Di-
gest. & Cod.
ad SC. Tre-
bellian. Paul.
4. sent. 20.

DE FIDEICOM-
MISSARIIS HERE-
ditatibus (& ad Sena-
tusconsultum Trebel-
lianum.

TIT. XXIII.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ

καταληψανούρων κληρονο-
μαν, καὶ τῶ θεαπίστατος
Τρεβελιανεία. b
ΤΙΤΛΟΣ κβ.

DE FIDEI-
COMMISSA-
riis heredita-
tibus, (& ad Se-
natuconsultum
Trebellianum.
TIT. XXIII.

Fideicommissarias hereditates seu Fideicommissa testamentis relinquuntur: eaque uniuersalia vel spe-
cialia esse. 1. Originem Fideicommissorum initio infirmam. Fideicommissa excogitata, ut qui ne-
que hereditatem neque legata directo accipere poterant, ea caperent per interpositam personam u-
triusque capacem. Fideicommissorum restitutionem, initio à mera fide restituere rogati constituisse, Augusti,
ea in necessitatem praestandi primum omnium uertisse: De fideicommissis Consules primum, post Pra-
etorem fideicommissarium ius dixisse. Fideicommissa non relinqui nisi ab eo qui recto iure heres in-
stitutus sit. Fideicommissum vel partis tantum hereditaria relinqui posse. Sed & id uel pure uel
sub conditione & ex certo die. 3. Fideicommissaria hereditate restituta, eum qui restituit heredem
dicere accipientem, primis quidem temporibus, emptoris (utpote interposita imaginaria hereditas
venditione & emptione & stipulatione uendita & emptoria hereditaria) 4. Postea Trebellio (unde
Trebellianum Senatusconsultum) & Seneca Consulibus) heredis (cum ei & in eum obliqua fi-
deicommissi actiones darentur.) 5. Tandem Pegaso (inde Pegasianum Senatusconsultum) & Pu-
deicommissi actiones darentur. 6. Tandem Pegaso (inde Pegasianum Senatusconsultum) & Pu-
dione Coss. legatarij partiarij (stipulationibus nimirum partis & pro parte inter heredem & fidei-
commissarium interpositis ut ita lucrum & damnum hereditatis inter eos esset commune) vicem
sustinuisse. 7. E. hanc quidem rationem Senatusconsulti Trebelliani & Pegasiani fuisse. 8. Sed
cum stipulationes huius Senatusconsulti captiosae viderentur, Iustiniano placuit, ut vim omnem Pe-
gasi in Trebellianum transfundere, hoc constituto, ut heres restituere rogatus, quancumque retineat
antequam restituat: modo & post restitutionem factam, eam condicat, hereditarijs actionibus inter
eum & fideicommissarium pro rata parte diuisis, nisi sponte totam hereditatem fideicommissario
restituere: hoc enim casu uniuersas actiones fideicommissario & in fideicommissarium dari. Item
heredem adire hereditatem, eamque restituere cogi fideicommissario, eique & in eum omnes ac-
tiones dari. 9. Potest etiam heres scriptus rogari, ut una aliqua re deducta vel precepta ha-
reditatem restituat fideicommissario: quo casu omnes etiam actiones fideicommissario & in fidei-
commissarium dantur, licet pars illa deducta ab herede, maximam partem hereditatis contineat.
Idem ius est si heres rogatus fuerit hereditatem restituere duabus, pluribusve preceptis reb-
us aut certa summa deducta, preceptaue. 10. Potest etiam rogari de restituenda hereditate non modo
heres scriptus, sed & qui ab intestato successurus erat. 11. Sed & ipse fideicommissarius de resti-
tuendo rursus rogari potest. 12. Fideicommissi relictum quinque testibus probari: aut si testes desint,
iureiurando ipsi heredi legatario, fideicommissario, delato si ab his sit fideicommissum.

c Cur hoc loco
de fideicom-
missis dica-
tur, repetere ex
8. ult. sup. per
quas personas
suique acqui-
runtur.
d Fideicom-
missorum alia
id est, alia
καταληψανούρων
adde infra tit.
proxima

Dicitur est de le-
gatis, nunc ad
fideicommissa
transseamus. Fi-
deicommissorum quaedam
sunt singularia, & quaedam
uniuersalia. Oportet autem
prius differere de uniuersa-
libus, & ita venire ad
singularia. Interea vi-
deamus, nonnihil de an-

Εἰπόντες c οὖν τῶν ληγά-
των νυν μετέλθωμεν
ἐπὶ τῇ φιδεϊκόμμια. c
τῇ φιδεϊκόμμιας, c
μὴ ὅτιν ἰδιὰ, τὰ ἵκατομάδα δὲ
ἵκατομάδα δὲ, οὖν τῇ κα-
μάδα δὲ, λεχέω, ἢ ἕως ἐλθεῖν
ἐπὶ τὰ ἰδιὰ.

1. Τέως δὲ σκοπήσωμεν οὖν τῇ

Nunc tran-
seamus
ad fideicommis-
sa, sed prius est
ut de hereditari-
bus fideicom-
missariis videa-
mus.

1. Sciendum
itaque est, &

a Consules de
fideicommissis
initio cognosce-
bant.

De Pratore
fideicommissa-
rio. addel. 2.
capit. 3. ff. de
origine iuris.
Ulpianum 25.
§. 12. ubi plu-
ra dixi.

e l. 14. Cod. de
testament.

d. Paucissi-
mis his verbis
heres etiam in
statui potest l. 1.
§. 2. ff. de here-
dib. instituend.

e l. 16. §. 4. ff.
ad SC. Tre-
bellianum.

f l. ubi pure
19. ff. ad SC.
Trebellianum.

g l. 13. ff. ad
Trebellianum.

h Paul. 4. 3 Si quis heres institu-
tus, & rogatus hereditatem
restituere, eam restituere.

ris, vel senio confectis pa-
rentib. defuncti restitue-
re, & tamen fidem rumpe-
bat: iussit ergo Consulib.
ut authoritatem suam in-
terponerent, & eum qui
rogatus esset, cogere ad
restitutionem. Id cum ius-
tum admodum videretur,
& gratum esset in vulgus,
paulatim in iurisdictione
& necessitatem conuer-
sum est. Ac tantus post-
modum fauor est factus

fideicommissorum, ut pro-
cessu temporis & proprius
Prætor petedis fideicom-
missis crearetur, qui fidei-
commissarius appellatur.
Enarrata fideicommissor-
um antiqua origine dica-
mus de his quæ per uni-
uersitatem relinquuntur.

2 ¶ Ut igitur fideicom-
missum uniuersale valeat,
necesse est in primis esse
aliquem qui directo he-
res in testamento institua-
tur, & is alteri rogetur he-
reditatem restituere. Alio-

qui inutile est testamen-
tum, in quo nemo heres
instituitur. Si quem igitur
heredem instituiam,
dicens L. Titius heres mihi
esto, possum adicere &

dicere: Rogo te L. Titium
primum potueris heredita-
tem meam adire, eam C.
Seio reddas & restituas.

¶ Possum igitur heredem
rogare, & de parte resti-
tuenda, non solum de ro-
ta hereditate. ¶ Relinqui-
tur autem & pure, & sub
condicione, & ex certa
die, veluti, post biennium,
quam mortuus fuero.

ἢ καὶ γεγενημένοι τὴν τελευτήσαντος
ρογῆσιν, ἀποκαταστήσαι, ἵνα τὸ πῶς
παρέβητοῖς ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς ἐνέλωσε
πῶς οἰκείαν ἀνδραγαθίαν εἶναι μέλλει, καὶ
ἀναγκάσαι τὸ ἀξίωσέναι, ποιήσας
τὸ ἀποκαταστήσαι τὸ δίκαιον νομι-
θεῖν, καὶ χάριν παῖτι καὶ δήμῳ, καὶ μι-
κροῖς εἰς ἰσχυρὰ δικλῖνα μεταξάπῃ καὶ
εἰς ἀνάγκην καὶ τοσαύτην γερονεν ὅτι
τοῖς φιδεικομμίσαισι παρὰ δὲ, ὅτι παρὰ
ἰότητι καὶ χάριτι καὶ ἀνδραγαθίᾳ
ὅτι τῇ ἀπαμύσει τῶν φιδεικομμίσαισι
ἐχειροτονηθῇ, ὁ λεγόμενος φιδει-
κομμίσαις ἀείθ.

2 ¶ Μετὰ πῶς ἀρχαζονίαν τῶν φι-
δεικομμίσαισι, εἰπωμεν πρὸς τὴν κα-
δομάδα ἵνα ὁ καδομάδα φιδει-
κομμίσαισι ἰχύση, καὶ καὶ πρὸς τὴν
τάξιν εἶναι τὴν ἀπὸ τοῦ δίκαιου
καὶ γραφομένου κληρονομίαν, καὶ ἀξί-
ον ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ἀποκα-
ταστήσαι ἐπεί τινι, ἀχρηστὸς ὅς τις ἢ
ἀνδραγαθὸς, ἐν ᾧ μηδεὶς γεγραπταὶ κλη-
ρονομὸς εἶναι τοῦ καὶ γραφῶ πῶς κλη-
ρονομὸν λέγων, λέγει τινι ἐστὼ
μου κληρονομός, δὲ λέγωμαι πρὸς
ἀδελφῶν καὶ εἰπέ, ἀξίωσέναι δὲ λέγει τί-
νι, ἵνα λέγω πρὸς τὸν ἀδελφόν τῆς ἐ-
μῆς ἀδελφῆς κληρονομίαν, τοῦ πῶς
ταύτῃ ἀποδότης καὶ ἀποκαταστήσης.
¶ Διότι οὐκ ἀξίον τὴν κληρονο-
μίαν, καὶ πρὸς μέρεσι κληρονομίας, ὥς
ἀποκαταστήσαι, ἢ μόνον πρὸς πέρας.
¶ Καταλιμπανέ) ὅς τις πούρος ἢ καὶ
ὑπὸ ἀρεσιν, καὶ ἀπὸ τῆς φανεραῆς ἡμέ-
ρας εἶον καὶ δύο ἔτη τῆς ἐμῆς τῆς ὁδῆς.

3 ¶ Εὰν δέ τις γραφεὶς κληρονο-
μός, καὶ ἀξίωσέναι ἀποκαταστήσαι
πῶς κληρονομίαν, ἀποκαταστήσει ταύ-

tātisque eorum
fauor factus est,
ut paulatim e-
tiam Prætor
proprius crea-
retur, qui de fi-
deicommissis ius
diceret, quem
fideicommissa-
riū appellabāt.

2 ¶ In primis
igitur sciendum
est, opus esse,
ut aliquis recto
iure testamento
heres institua-
tur: eiusque fi-
dei committatur,
ut eam heredi-
tatem alii resti-
tuat. alioqui in-
utile est testa-
mentum, in quo
nemo heres in-
stituitur. Cum
igitur aliquis
scripserit, L. mi
Titius heres esto,
potest adicere,
Rogo te L. Titium
ut cum primum
poteris hereditatem
meam adire, eam
C. Seio reddas
restituas.

¶ Potest autem
quisque & de
parte restituenda
heredem ro-
gare. ¶ Et l. be-
rum est, vel pu-
rè, vel sub con-
dizione, vel ex
certa die, vel ex
certo die.

3 ¶ Restituta
autem heredita-
te, is quidē qui
restituīt, nihī-

partē recinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere cōceditur. Et in singulis quoque rebus, quæ per fideicommissum relinquuntur, eadem retentio permittitur. Post quod Seio heres onerata hereditaria iustinebat: ille autem, qui ex fideicommissio recipiebat partē hereditatis, legatarii partiarum loco erat. i. eius legatarii, cui pars bonorum legabatur: quæ species legati partitio vocabatur, quia cum herede legatarius partiebatur hereditate. Unde quæ solebāt stipulationes inter heredem & partiarium legatarium interponi, eadem interponebantur inter eū, qui ex fideicommissio recepit hereditatem, & heredem: id est, ut lucrum & damnum hereditarium pro rata parte inter eos cōmune esset.

ἔστιν ὁ Φαλκίδιος τὸ ἐν ἀμεξία φι-
δίκου μίαναι δὲ τὸ Πιζασιάνον.
Ἡμεῖς γὰρ τὸ δόγμα, ὁ κληρονόμος
μὴ ἐπὶ κεινῇ βαρύνει κληρο-
νομίαν, ἢ μὴ ὁ φιδεῖκομμιασάριος
ἀλλὰ μὴ τοῦτα ἤρεσε τὸ φιδεῖκομ-
μιασάριον τάξι, ἀ ἐπὶ χεῖρ ληγατα-
εἰς παρπαρίων. Τούτῳ ἡμῶν μετρί-
τερον γοῦν ἡμῶν μετρίτερος λαμβάνοντος
τὸ γὰρ παλαιὸν ἡμῶν πῶς γὰρ λη-
γατοῦ δὲ ἐλίσσεται παρπαρίων, ὥστε με-
εἰκόν· κατὰ ἡμῶν παρπαρίων γὰρ τὸν τὸν
τὸ· Titius mihi heres esto, & cum
Seio hereditatem diuidito in di-
midia portione· τούτῳ, Titius ἔστω
μου κληρονόμος, καὶ μετρίτερον μὴ
Σείκ τ κληρονομίαν τὸ ἡμῶν με-
εὶς λοιπὸν οὐδὲ ἔχῃσι δὲ ἐπεροτήσης δ
μετὰ τὸ αὐτὸν (τοῦ αὐτοῦ), ὁ κληρονόμος
ἐπὶ τὸν τὸν ληγαταεῖον οὐ πῶς. Ομο-
λογεῖς, ὡς ληγαταεῖς, ἐὰν ἐναχθεῖς κα-
τάβαλον κνομίσματα, τούτων μοι δι-
δοῦναι τὸ ἡμῶν; ἢ ἐλεῖν, Ομολογῶ καὶ
πάλιν ὁ ληγαταεῖς ἐπὶ τὸν τὸν λη-
εὶς μετρίτερος, Ομολογεῖς ἐκ λαβῆς
ὡς ἐρεδίταριος δεβίτωρος κνομί-
σματ, διδοῦναι μοι τὸ ἡμῶν, Τητίσι (τοῦ
ἐλεῖν, Ομολογῶ καὶ ἐναλεῖται
τοῦ αὐτοῦ ἐπεροτήσης, partitio & pro
parte· καὶ μίμησιν οὐδὲ τὸ παρπαρίου
ληγαταεῖς ἢ ἐπεροτήσης περεχόρει
μετὰ τὸ τὸ κληρονόμου καὶ τὸ φιδεῖ-
κομμιασάριος καὶ ἐπὶ τὸν τὸ φιδεῖ-
κομμιασάριον ἔπος, Ομολογεῖς ὡς
φιδεῖκομμιασάριος, ἐὰν ἀπατηθῶ μ
νομίσματα ὑπὸ κρεδίτωρος ἐρεδίτα-
εῖς, διδοῦναι μοι τὰ λ' ἢ ὁ κληρονόμος
ἐπὶ τὸν τὸ φιδεῖκομμιασάριος
Ομολογεῖς ὡς κληρονόμος, ἐὰν ὡς
ἐρεδίταριος δεβίτωρος μιομίσμα-
τα λάβῃς, διδοῦναι μοι τὰ λ' ; καὶ ἐ-
λεῖν Ομολογῶ καὶ τούτῳ τῷ

Falcidia, id in immensis
fideicommissis est S. C.
Pegasianum. Post hoc
autem S. C. heres solus o-
nerato hereditaria subi-
ciebatur, non autem fidei-
commissarius. Sed postea
placuit, fideicommissarium
esse loco legatarii partia-
rii, id est eius legatarii,
qui partē dimidiam acci-
peret. Nam erat olim
quintum genus legati, &
vocabatur Partitio. Re-
linquebatur autem in hūc
modum, Titius mihi heres
esto, & hereditatem meam
cum Seio in dimidia partem
no diuidere. Ad extremum
interponebatur inter eos
tales stipulationes. Heres
ita stipulabatur à legata-
rio: Spondeo legatario epi-
curo, aut mihi dare dimi-
dium? Et dicebat, Spondeo.
Et rursus legatarius sti-
pulabatur ab herede sic:
Spondeo, si à debitore heredi-
tario consequutus fueris
viginis solidos, eorum mihi
dare dimidium, hoc est, de-
cem? Et dicebat: Spondeo.
Et vocabatur hæc stipula-
tio partis & pro parte. Ad
similitudinem igitur le-
gatarii partiarum, stipula-
tio intercedebat inter he-
redem & fideicommissa-
rium. Et heres ita stipula-
batur. Spondeo si à mihi
partem, si creditor hereditarius
quadr. ginta à me si l. d. d.
exigeri, dare mihi trigin-
ta? Et fideicommissarius
stipulabatur sic: Spondeo
heres, si à debitore heredita-
rio quadr. ginta solidos con-
sequutus fueris, dare mi-
hi triginta? Et dicebat,
Spondeo. Et hoc modo

Stipulatio
partis & pro
parte inter
heredem & fi-
deicommissa-
rium (cui ex
Pegasio her-
editas reli-
quitur) in-
terponitur:
ut heredi in-
stituto pro
quarta adie-
ctis: pro rata-
to, fideicom-
missarius com-
petant. Paul.
4 sent. 2. 9.
§ 15. § 15.

lominus heres
permanet: is ve-
rò qui recipit
hereditatem,
aliquando here-
dis, aliquando
legatarii loco
habetur.

πῶ, οὐδὲν ἢ πῶν μὲν αὖ κληρονόμος
ἐπεὶ δὴ τὸ αὐτὸ μὲν β αὐτῷ περὶ
πατρὶς ὅ ἢ ταύτῃ δεξάμενος, ἐν μὲν
τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, ἀγροῦ
τάξιν ἐπεῖχε, μὲν ὅ ταῦτα, πότε μὲν
κληρονόμος, πότε ὅ ληγαιαίς· ἢ εἰ-
πωμὲν ὅ περὶ τὸν λόγον περὶ τὸ ἀγ-
ροῦ ἐπεὶ δὴ αὖ τὸ πῶν ἐνομιζέτο (ἢ), τὸ
κληρονόμον, μὲν ὅ πρὶν αὖ τὰ τὸ
κληρονομίας βάρη, τῶν ὅ κερδῶν ἀπο-
λαύειν τὸ φιδεῖκουμίας ἀειον, δὲ τὸ
ἡρεσεν, εἰκονικῶς δὲ γίνεσθαι περὶ τὸν, ἢ ὅ
κληρονόμος ἐνὸς νοῦ μου, τὸ πᾶσαν
ὅ πρὶν περὶ κληρονομίαν· καὶ πινες ἐ-
περὶ τὴν ἐξ ἐνὸς μεταξὺ τὸ κληρο-
νόμος ἢ τὸ ληγαιαίς, ἢ τοῖς φιδεῖ-
κουμίας ἀειον, ἢ ἐλέγοντο αἱ ἐπερὶ τὴν
σὺς emptæ & venditæ heredi-
tatis· ἐπερὶ τὰ γὰρ ὅ κληρονόμος τὸ
φιδεῖκουμίας ἀειον ἔπος, ὁ μολογέις
ὅ φιδεῖκουμίας ἀειον, ἐὰν ἀπατηθῶ
Τὸ ὑποτὶ ἐρεδιταίς κρεδίτωρος, διδο-
ναι μοι τὸ, ἢ γου καὶ δεφενδεύειν με,
ἢ περὶ ποιεῖν μοι τὸ αἰνὸς χλητὸν ἢ ἐ-
λεγμὸς φιδεῖκουμίας ἀειον, ὁ μολο-
λογῶ ἐπερὶ τὰ ὅ ἢ ὅ φιδεῖκουμίας ἀ-
ειον τὸ κληρονόμον ἔπος· ὁ μολογέις
ὅ κληρονόμος, ἐὰν ἀπατηθῆς ἐρεδιταί-
ειον δεδίτωρα διδόναι μοι τὸ, ἢ γου
ἢ ἐλχωρεῖς μοι τὰς ἀγῶγας, ὥς δὲ δυνη-
θῶ αἰμὲν procuratorio nomine κι-
νεῖν ταύτας· τίς δὲ ὅτι περὶ κρεδίτωρ, f
περὶ ὄντες g μαθησόμεθα· ἢ ἐλεγμὸς ὅ
κληρονόμος, ὁ μολογῶ· ἀλλ' ἐπερὶ δὴ
τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅ κληρονόμος
σπασθῶν δὲ φεφυγεῖν τὸ δικαστήριον
δυσὶ περὶ ἐπιπτε δίκης, ὡς ἀγῶγας
γὰρ δικάζειν περὶ τὸ ἐρεδιταίς κρε-

rit, nihilominus heres
permanet, quoniam no-
men heredis iam ei inha-
sit. Is vero qui hereditatem
recepit, primis quidem tem-
poribus emptoris vicem
habebat, postea autem in-
terdū heredis, interdū le-
gatarij. Et dicamus prius
de emptore. Quoniam igi-
tur absurdum videbatur
heredem onera heredita-
tis agnoscere, fideicom-
missarium verò in lucro ver-
sari, ideo placuit imagina-
riam venditionem fieri,
& ita heres vno nummo
totam addicebat heredi-
tatem. Ac quædam inter
heredem & legatariū siue
fideicommissarium inter-
ponebatur stipulationes,
quæ vocabantur emptæ &
venditæ hereditatis. Sti-
pulabatur enim heres à
fideicommissario, hūc in
modum, Spondes fideicom-
missarie, si quid creditor he-
reditarius à me exegerit, id
mihi reddere, aut defendere
me, & me indemnem presta-
re? Et dicebat fideicom-
missarius: Spondeo. Deinde
stipulabatur & fideicom-
missarius ab herede, hūc
in modum, Spondes heres,
si quid ab hereditario debi-
tore exegeris, id mihi presta-
re, aut etiam actiones mihi
cedere, ut eas procuratorio
nomine intentare possim?
(Quis autem sit procura-
tor infra docebimur.) Et
dicebatur heres: Spondeo. Sed
cum hac re ita se haben-
te, heres, qui iudicium fu-
gere studebat, in dupli-
ces lites incideret, quo-
niam & cum creditore
hereditario iudicium ex-
cipere cogebatur, & rur-

a v l. 88. in f.
ff. de heredi-
bus instituendis.

c. Harmerop.
8. §. 2.

b αὐτὸ μὲν
conuictū dixit
pro hereditate
quæ ius est in-
corporale.

c Fideicom-
missarius ali-
as vicem em-
ptoris, heredis
& legatarij
sustinuit. em-
ptoris ut hoc
§. heredis § 4.
legatarij. §. 5.
inf. cod.

d εἰκονικῶς
περὶ τὸν quem
admodum o-
lim fieret.

e Stipulatio-
nes emptæ &
venditæ her-
editatis inter
heredem & fi-
deicommissa-
rium quem-
admodum o-
lim fierent.

f Procurator
quis.

g Adde infra
tit. de his per
quos agere
possimus.

a Senatuscons. sum agere cum fideicom-
Trebell. v.l. i. missario ex stipulatione:
f. eod. b Hi consules ut reciperet, quod sol-
suscepi nō ordi uillet.

nerij. Nam cū

in indice cōsu-
lū nō reperian-
sur, credendū

est initio anni

eos non fuisse in

magistratu

sed suspectos. l.

dem dicendū

de Rubrio Gal

lo c. Cestio

Hispane Coss. in

l. cū vero 26

§. 7. ff de fidei-

com. libert. c.

alias Dion 43

c. 48. refert,

annos consulis,

ab his duobus

qui primis duo

bus mensibus

creati essent no

men accepisse,

quod etiā Cas-

siodorus sequi

tur. Atqui re

liquis mensib.

creabantur.

(quod à Casar-

re introductū)

minores consu-

les dicebantur,

c. in senatus-

consultis c. au-

thoritatib. scri-

bebantur.

c. Igitur re

stitutia here-

ditate fideicom-

missario c. in

fideicommissa-

rium dantur

actiones

d. πλαγιάς

hæc vocat a-

γῶγας id est

4 ¶ Ideo temporibus Ne-
ronis, Trebellio Maximo
& Anneo Seneca Coss. Se-
natuscons. factum est, quo
cauetur, ut sicui hereditas
per fideicommissum reli-
cta & restituta foret, om-
nes actiones quæ iure ci-
uili heredi & in heredem
competerent, hæc ad fidei-
commissarium & aduersus
fideicommissarium, tran-
sirent. Et deinde prætor
S. C. hoc subsequens, uti-
les actiones, id est, obli-
quas fideicommissario &
in fideicommissarium de-
dit, perinde quasi ipse he-
res esset. Ut is, qui cū eo
ageret, perinde atque si
heres foret effectus, dice-
ret: Si apparet hunc dare o-
portere. Ecce hic vicē he-
redis obtinet.

5 ¶ Sed quia cum hæc ita
se haberent, heredes scri-
pti totam ferè, ut pluri-
mum, hereditatem resti-
tuere rogati, ob nullū aut
minimum lucrum adire
recusabant, sed eam repu-
diabant, atque ob id ex-
tinguebantur fideicom-
missa, ideò postea Vespasi-
ani temporibus Pegaso
& Pufione Coss. factum
est S. C. Pegasianum: quo
cauetur, ut ei qui rogatus
esset hereditatem alij re-
stituere, perinde liceret
quartam partem retine-
re: atque ex lege Falcidia
quartam partem ex lega-
tis retinere concessum
est. Neque verò tantum
in immensis fideicommis-
sis vniuersalibus, sed etiā
in his, per quæ singule res
relinquuntur, retentio hæc
permissa est. Quod enim
in immensis legatis est lex
fuit.

διπλάσια, καὶ πάλιν κληῖται καὶ τὸ φι-
δεϊκομμιασaris, ὡς δὲ τὸ ἐπεροπὴ
σεως, ἵνα λάβῃ ἀπερ' εὐχε καὶ βαλῃ.

4 ¶ Διὰ τὸ ὅτι αὐτῷ Νέρονι
χρόνων, ὅτι Τρεβελλίου Μαξιμου, καὶ
Αννέου Σενεκά τῶν ὑπάτων, ὅ δόγμα
συγκλήτου γέρονε τὸ λέγον, ἵνα ἐάν κλη-
ρονόμος τινὶ καὶ φιδεϊκομμιασον κα-
ταλειφθῇ καὶ ἀποκαταστῇ, πάντα αὐτῷ
γῶγαι, αἱ τινες καὶ τὸ πολιτικὸν τῇ τῷ
νόμου ἀκρεβεία ἡρμοζον τῷ κληρο-
νόμῳ, καὶ τῷ κληρονόμῳ, αὐτῷ ὅτι
τῷ φιδεϊκομμιασaris, καὶ τῷ φιδεϊ-
κομμιασaris μετέλθωσι, καὶ λοιπὸν ὁ
παράτωρ ἰσχυρῶν τῷ τῷ δόγμα
πᾶσι ἀγῶγαις, τουτέστι πλαγιά-
σας δέδωκε τῷ φιδεϊκομμιασaris καὶ
τῷ φιδεϊκομμιασaris, ὡς αὐτῷ κλη-
ρονόμου αὐτῷ ὑπάρχοντος ἵνα κινῶν
λέγῃ, ὡς αὐτῷ ἐπὶ κληρονόμῳ, Εἰ
φαίνετ' ὅτι δεχόμενος δουλεύει ἰδού ἐν-
ταῦθα ταῖς ἐπέχει κληρονόμου.

5 ¶ Ἰσχύοντες ἔχοντες, ἐπὶ δὲ οἱ
σχεῖπτοι κληρονόμοι πᾶσαν χεῖρα
ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον ἀξίωμα τοῦ κληρο-
νομίαν ἀποκαταστῇ, ὡς οὐκ αὐτῷ
τεῦσαι, δι' ὃ δὲν, ἡ ἐλάττω κέρδος, καὶ
ὅτι τῷ ἐρεπουδῆσθαι, καὶ ἐντεῦθεν
ἀπεσβέννυτο τῷ φιδεϊκομμιασaris, καὶ
ταῦτα ὅτι τῷ Οὐεσπασιανῶν χρόνων
Πηγάου καὶ Πισίωνος ὑπατάδωντων,
γέρονε δόγμα Πηγασαίου, κελεύον
τῷ ἀξίω δένει κληρονόμῳ ἀποκατα-
στῇ τῷ κληρονομίαν ἑτέρῳ, ὅτι εἶναι
τὸ τετάρτον μέρος ὡς ἀκατέχειν ὡ-
σπερ καὶ δὲ τῷ Φαλκιδίῳ τῷ τετάρτῳ
ἐν τῷ ληγάτων μοίρῳ ὅτι τετάρτῳ
ὡς ἀκατέχειν, καὶ οὐ μόνον ὅτι τῷ
καδομάτῃ ἀμέτρω φιδεϊκομμιασ-
ων, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῷ ἰδικῶν ἡ αὐτῇ
ὡς ἀκατέχεις ἰδικῶν συνηχῶρη-
ται. ὅπερ γὰρ ἐν ἀμερίᾳ ληγάτων

4. ¶ Et Nero-
nis quidem tem-
porib. Trebellio
Maximo, & An-
neo Seneca Cō-
sulib. Senatuscō-
sultum factum
est: quo cautum
est, ut si heredi-
tas ex fideicom-
missi causa resti-
tuta sit, omnes
actiones, quæ
iure civili here-
di, & in heredē
competerent, ei
& in eum daren-
tur, cui ex fidei-
commissio restitu-
ta esset heredi-
tas. Post quod
Senatusconsul-
tum Prætor uti-
les actiones ei
& in eum qui re-
cepit heredita-
tem, quasi here-
di, & in heredē
dare cœpit.

5. ¶ Sed quia
heredes scripti,
quum aut totam
hereditatē, aut
penē totam ple-
rumq. restituere
rogabantur,
adire heredita-
tem ob nullum
vel minimū lu-
crum recusabat
atque ob id ex-
tinguebantur
fideicommissa:
Postea Vespasia-
ni Augusti tem-
poribus Pegaso
& Pufione Cō-
sulibus, Sena-
tus censuit, ut
ei, qui roga-
tus esset here-
ditatem resti-
tuere, perinde
liceret quartam

8. ¶ Nihil autem interest, vtrum aliquis ex asse heres institutus, aut tota hereditatem, aut pro parte restituere rogatur: an ex parte institutus, aut totam eam partem, aut partem partis restituere rogatur. Nam & hoc casu eadem observari precipimus, quæ in totius hereditatis restitutione diximus.

9. ¶ Si quis una aliqua re deducta, siue præcepta, quæ quartam continet (veluti fundo, vel alia re) rogatus sit restituere hereditatem: simili modo ex Trebelliano Senatusconsulto restitutio fiet, perinde ac si quarta parte retenta, rogatus esset reliquam hereditatem restituere. ¶ Sed illud interest, quod altero casu. i. cum deducta siue præcepta aliqua re, restituitur hereditas: in solidum

ex eo Senatusconsulto actiones transferuntur: & res, quæ remanet apud heredem, sine ullo onere hereditario apud eum remanet, quasi ex legato ei acquisita: altero vero caduntur actiones, & pro dodrante quidem transferuntur ad fideicommissarium, pro

8 ¶ Όσα σοι εἶρη) πρὸς τὴν εἰς ὅλον κληρον γερὰ μὲν κληρονόμου, ταῦτά σοι εἰρήσω, ἢ ὡς ἴκῃ εἰς μέρος, οἷον εἰς ἑξαοῦγκιον γραφεῖς, ἢ ἑξῶθεν ὅλον τὸ μέρος, ἢ τὸ μέρος μέρος ἀποκαταστήσας, ἢ γοῦν τὸ τέταρτον καὶ ταῦτα γὰρ, τὰ αὐτὰ φυλάττειν, ὅθεν ὁ ἕτερος ἢ μὴ ἐνέλωσε βασιλεὺς, ἀπὶ τὰ ἐπὶ πάσης κληρονομίας εἰρήνηται.

9 ¶ Τὸ δὲ τίς ἐνεστήσατό με κληρονόμον, εἴτε ἕτως εἴπω, Αἰσῶ σε ἐξελόντα τὸν δὲ τὸ ἀγρὸν, ἢ ἕτερον πρᾶγμα, ἢ τοι κατεξάρετον λαβόντα (ὑποδοῦν τὸ ἀγρὸν ἔχειν ἐν αὐτῷ, τὸ πάσης περιουσίας τὸ δὲ) ἀποκαταστήσας τὰ δὲ πῶν κληρονομίας καὶ ἐπὶ τούτου τὴν δεμαπτομῶν, χωρὰ δὲ τὰ Τρεβελλιανείῳ δόγματι ὥστε εἰ εἶπεν, Αἰσῶ σε τὸ δὲ κληρονομίας πρᾶγμα ἔχοντα, τὸ λοιπὸν ἀποκαταστήσας. ¶ Ἡ δὲ διαφορὰ δὲ ἐστὶν ἐν τούτῳ, ὅτι ἐνταῦθα ἐν πρᾶγμασι ἐστὶ τὸ δὲ πρᾶγμα κληρονόμῳ, εἰς ὅλον κληρονόμῳ τὴν Τρεβελλιανείῳ αἱ ἀγωγὰς ἐπὶ τὴν φιδεϊκομίας ἀείον, ἢ καὶ τὴν φιδεϊκομίας ἀείον μετέρχον) καὶ τὸ πρᾶγμα μὲν πρᾶγμα κληρονόμῳ, δὲ βαροῖς πάντος, ὥστε ληγὰς δὲ αὐτῶν ἐνταῦθα μὲν τοι ἐν δικαίῳ ἔχει τὸ δὲ εἶπε γὰρ ὁ τεστᾶτωρ πρᾶγμα κατήσας τὸ δὲ, ἀποκαταστήσας τὴν κληρονομίαν, μερίζον) αἱ ἀγωγὰς ἢ εἰς μὲν τὰ γ' μέρη, πλασιακῶς ἐνάγῃ, ἢ ἐνάγῃ) ὁ φιδεϊκομίας ἀείον εἰς τὸ δὲ ὁ κληρονόμος διέκτως ἀπαγτεῖ καὶ μὴ οὐδέεται.

8 ¶ Quæcumque tibi dicta sunt, de herede, qui ex asse, id est, in solidum institutus est: eadem tibi dicta intellige, etiam cum quis ex parte aliqua vel puta ex semisse heres institutus, aut totam eam partem, aut partem partis restituere rogatus est. Nam & hic eadem observari imperator noster sanctissimus iussit, quæ in totius hereditatis restitutione diximus.

9 ¶ Aliquis moriens heredem me instituit, deinde ita dixit: Rogo te, ut accepto, vel præcepto fundo illo, aut alia quavis re, (finge autem fundum hunc quartam hereditatis continere) hereditatem meam illi restituas. Et in hac specie S. C. Trebelliano locus est, perinde atque si dixisset: Rogo te, ut quarta hereditatis retenta, reliquum restituas. ¶ Sed in illo differentia est, quod cum præcepta aliqua re, quarta apud heredem manet, in solidum ex S. C. Trebelliano actiones ad fideicommissarium & contra fideicommissarium transferuntur: & res quæ apud heredem remanet, sine ullo onere remanet, quasi legato relicta. Cum vero non in re aliqua, sed in iure habet heres quartam, dixit enim fortè testator: retenta quarta hereditatem meam restituere, scinduntur actiones, & pro dodrante, id est in tres partes, fideicommissarius utili actione (quam & obliquam vocant aliqui) agit, & cum eo agitur: pro quadrante autem siue in quartam cum herede directa agitur, & ipse directa agit.

a Heres ex asse institutus rogari potest partem tantum restituere: & contra, ex parte heres, totam restituere.

b Multam in Trebelliano actiones ad fideicommissarium & contra fideicommissarium transferuntur: & res quæ apud heredem remanet, sine ullo onere remanet, quasi legato relicta. Cum vero non in re aliqua, sed in iure habet heres quartam, dixit enim fortè testator: retenta quarta hereditatem meam restituere, scinduntur actiones, & pro dodrante, id est in tres partes, fideicommissarius utili actione (quam & obliquam vocant aliqui) agit, & cum eo agitur: pro quadrante autem siue in quartam cum herede directa agitur, & ipse directa agit.

a Ius delibe-
randi compe-
tit etiam fidei
commissario.

b vide l. 1. §.
hoc autem se-
natus consul-
tum §. l. 6. §. 1.
l. Lucius Ti-
tius 78. ff. ad
Se. Trebellia-
num. l. 3. Cod.
eod. Ulpianus
25. §. 4. l. 13. ff.
de inofficiso.
l. 114. §. 2. ff.
de legat. 1. l.
89. §. 1. Lucius
ff. de legat. 2.
l. 4. Co. de co-
dicillis. §. 1. in
pr. infra de co-
dicillis.

¶ Etiam si maximè heres scriptus, qui vna aliqua re præcepta siue deducta, hereditatem restituere rogatus est, in ea parte, quam deducet, maximam partem hereditatis habeat. Veluti, si fortè cum tota hereditas esset quadringentorum solidorum, heres iussus est fundum retinere, qui ducentis quinquaginta solidis valeat. Nam & ita, in solidum actiones fideicommissario & aduersus fideicommissarium comperit. Et necesse est hic, fideicommissario secum deliberare, num expediat sibi, fideicommissum suscipere. ¶ Eadem dicimus, & si duabus, pluribusve rebus aut certa aliqua quantitate deducta, heres hereditatem restituere rogatus sit. Nam & hic, si quarta aut etiam plus quarta, in certis illis rebus, certave illa quantitate sit, ex Trebelliano S.C. ad fideicommissarium actiones in solidum transeunt. ¶ Quæ de eo dicta sunt, qui ex asse, id est, in solidum heres institutus, & certa re certisve rebus deductis siue præceptis, alteri rogatus est hereditatem restituere: etiam tunc intelligimus, cum quis ex parte hæres institutus, institutionem suam certa aliqua re vel rebus retentis, rogatus est restituere. Nam & in hac specie, in solidum eius partis actiones ad fideicommissarium transibunt.

io ¶ Porro autem, non scriptum tantum heredem, fideicommissum quod per vniuersitatem relinquitur, onerare possumus, sed etiam eum, qui ab intestato,

¶ Εἰ καὶ τὰ μέγιστα ὃ ὁ γραφεὶς κληρονόμος καὶ ἀξιώδης, ἐν ᾧ διακεκρίσθαι πρᾶγμα, ἢ τοὶ κατὰ δέξαιρετον λαβὼν, ἀποκαταστήσῃ τὴν κληρονομίαν, ἐν τῷ ᾧ διακεκρίσθαι πρᾶγμα πλεον μέρος ἔχῃ τὴν κληρονομίαν τυχόν τὸ πάσης ἔσσης κληρονομίας υ νομισμάτων, ὁ ἀγρὸς δὲ ὁ κληρονόμος ἐκ τῆς αὐτῆς ᾧ διακεκρίσθαι, ἀξίος ἐστὶν συν νομισμάτων καὶ ἔπος εἰς ὁλόκληρον ἀγῶγαι ὅπῃ τὸ φιδεϊκομμιασάειον, καὶ καὶ τὸ φιδεϊκομμιασάειον μετέρχον, καὶ χρεία ἐν ταῦτα τὸ δέξαιρετον ἀτὰρ φιδεϊκομμιασάειον εἰ συμφέρει αὐτὰ κατὰ δέξαιρετον τὸ φιδεϊκομμιασάειον. ¶ Τὸ αὐτὸ φανερὸν, εἰ καὶ ὁ κληρονόμος δύο, ἢ καὶ πλείονα πρᾶγματα ἢ ποσότητα ῥητὴ ἐκ τῆς αὐτῆς παρὰ κατὰ δέξαιρετον, καὶ ἔπος ἀποκαταστήσῃ τὴν κληρονομίαν καὶ ἐν ταῦτα τὸ εἶτε ὁ δ, ἢ καὶ πλεον τὸ δὲ ἐν τοῖς ῥητοῖς πρᾶγμασι, ἢ τῇ ῥητῇ ποσότητι, ἐκ τῆς Τρεβελιανῆς εἰς ὁλόκληρον ὅπῃ τὸ φιδεϊκομμιασάειον ἀγῶγαι μετέρχον. ¶ Τὰ εἰρημνῶτα δὲ εἰς ὁλόκληρον γραφέντος καὶ ἀξιώδης ῥητὴ ἢ ῥητὰ πρᾶγματα ᾧ διακεκρίσθαι, καὶ πλεον κληρονομίαν ἑτέρῳ ἀποκαταστήσῃ, νοοῦμεν, καὶ ὡς καὶ πῶς εἰς μέρος γραφεὶς κληρονόμος ἢ ἀξιώδης ὡς εἰς μέρος πᾶν πρᾶγμα, ἢ πρᾶγματα ᾧ διακεκρίσθαι, τὸ οἰκείαν ἔνστασιν ἀποκαταστήσῃ καὶ ὅπῃ τούτου τὸ τῆς δέματος, εἰς ὁλόκληρον αὐτὸ τῶς μέρος, ὅπῃ τὸ φιδεϊκομμιασάειον ἀγῶγαι μετελθόντων.

io ¶ Οὐ μόνον ὅτ' οἰκείπτον κληρονόμον διωάμθαι βαρύνειν τὰ καθ' ὅμα δα φιδεϊκομμιασάειον, ἀλλὰ καὶ καὶ τὸ εἰς ἀδελφείτου ὁ δέξαιρετον πλεον ἢ με-

¶ Quinetiam si ceter vna re aliqua deducta, aut præcepta, restituere a iquis hereditate rogatus sit, in qua maxima pars hereditatis continetur: quæ in solidum transferuntur actiones. Et si cum deliberare debet is, cui restituitur hereditas, an expediat sibi restituere.

¶ Eadem scilicet interueniat & si duabus pluribusve deductis præceptisve rebus, restituere hereditatem rogatus sit.

¶ Sed et si certa summa deducta præceptave quæ quartam vel etiam maiorem partem hereditatis continet, rogatus sit aliquis hereditatem restituere, idem iuris est.

¶ Quæ autem diximus de eo, qui ex asse institutus est, eadem transferimus & ad eum, qui ex parte heres scriptus est.

io. ¶ Proinde intelligitur quod potest rogare eum, ad quæ bona sua vel legitimo iure vel hono-

Sed quarta quidem retenta, quasi partis & pro parte stipulationes interponebantur, tamquam inter partiarium legatarium & heredem: si verò totam hereditatem restitueret, emptæ & venditæ hereditatis stipulationes interponebântur. Sed si recusabat scriptus heres adire hereditatem, ob id, quòd diceret eam sibi suspectam esse, quasi damnosam, cavebatur Pegasiano Senatusconsulto, vt desiderante eo, cui restituere rogatus esset, iussu Prætoris adiret, & restitueret hereditatem: perindè que ei & in eum, qui reciperet hereditatem, actiones darentur, ac iuris est ex Trebelliano Senatusconsulto, quocasu nullis stipulationibus est opus: quia simul & huic qui restituit, securitas datur: & actiones hereditariæ ei, & in eum transferuntur, qui recipit hereditatem: vtroq. Sena-

γὰρ ἡ βαλὴθη ὡς ἀκροατῆσαι καὶ δὲ
 τὸ, ἐδὲ ἐγίνοντο αἱ πάρις καὶ παρ-
 πάρις ἐπεροτήσις· λοιπὸν οὐκ πα-
 ρις χολαζούσις βοηθείας, ἐγίνοντο ἐ-
 περοτήσις, αἱ ἐμπαι καὶ βουδὶ ἐρε-
 διτάρις ταῦτα μὲν ὡς ἡ παρὶς ἐκὼν
 παρὲλθῃ τῇ κληρονομίᾳ· εἰ δέ τις
 ὡς αἰτεῖ τὴν κληρονομίαν, ὑποπτον ἐπὶ λέ-
 γων τὴν κληρονομίαν δὲ τὸ ὅτι ζήμιον,
 παρὲλθῃ τῇ Πηγασιανείῳ δόγματι
 ὥστε παρὲλθῃ τὴν φιδεϊκομμίας ἀριον
 παρὲλθῃ τὴν παρὲλθῃ τὴν κληρονομίαν
 παρὲλθῃ τὴν κληρονομίαν ἀδιδεῦσαι, καὶ τὴν πα-
 ρις ἀποκαταστήσαι τὴν φιδεϊκομμίας
 παρὲλθῃ κληρονομίαν καὶ εἰς ὅλον κληρο-
 νόμῳ αἱ ἀγῶγαι ἀπὸ τῆς κληρονο-
 μίας, ὅτι τὴν φιδεϊκομμίας ἀριον καὶ καὶ
 τὴν φιδεϊκομμίας ἀριον, ὥστε εἰ ἀπὸ τῆς
 Τρεβελλιανείας γέροντες ἢ ἀποκαταστή-
 σις καὶ ἐν τούτῳ τὴν δέματι, σπουδρομὴν
 γίνετῃ τῇ δὲ δύο δόγματων καὶ τὸ μὲν Πη-
 γασιανείον ἀναλῆξαι τὴν σκεῖπτον ἀδιδεῦ-
 σαι τὴν Τρεβελλιανείον μεταφέρει
 τὰς ἀγῶγας, καὶ λοιπὸν οὐδὲ μία ἐ-
 περοτήσις καὶ ὡς ἐν ταῦτα γίνετῃ.
 παρὲν δὲ ἀποκαταστήσαντι τὴν κληρονο-
 μίαν παρὲν γίνετῃ τὸ ἀμέλειμον, οὐκέτι
 ἐναγομὲν καὶ τὸ ἀσφαλὲς τὴν φιδεϊ-
 κομμίας ἀριον παρὲν γίνεται, ἔχοντι
 πᾶσας τὰς ἀγῶγας.

79 Ἀλλ' ἐπεὶ δὴ αἱ ἐπεροτήσες αἱ
ὑπὸ τῶν Πηγιασιανέων ὅτις νοσηλεύοντες, καὶ
τοῖς ἀρχαίοις ἀπήρεσκον, καὶ ἐν τοῖς θέ-
μασιν ὁ ἄριστος τῶν νομικῶν Παπινια-
νὸς, ἐπιζημίους ταύτας ἐκάλει, τὰς ὧν
θεοτάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ ὅτιν ἐν σω-
δῇ, ἀπλῆστερα δὲ μᾶλλον ἢ περὶ δυσχε-
ρείας εἶναι πλήρη τὰ νόμιμα, ἀνενεχθῆ-
σάντων αὐτὰς ἀπασῶν ὁμοιώσεων καὶ ὁμο-

quoniam heres quartam retinere non voluerat quidem. Atque ideo neque stipulationes partis & pro parte locum habebant. Tandem igitur omni cessante auxilio, stipulationes emptæ & venditæ hereditatis interponebantur. Et hæc quidem cum quis sua sponte hereditatem adierit. Sed si scriptus heres hereditatē adire recuset, ob id quod dicat eam sibi suspectam esse quasi damnosam, cauetur S.C. Pegasiano, ut fideicommissarius Prætorem adeat, & ut Prætor iubeat heredem adire hereditatem, ac totam fideicommissario restituere. Et omnes actiones ab herede in uniuersum ad fideicommissarium & contra fideicommissarium transeunt, perinde atque si ex S.C. Trebelliano restitutio facta fuisset. Atque in hoc casu, concursus fit amborum S.C. Et Pegasianum quidem, scriptum heredem adire cogit, Trebellianum verò trāsferit actiones. Denique nullis hîc stipulationibus opus est, quia simul & ei qui hereditatem restituit, securitas datur, cum non conueniatur amplius, & qui hereditatem recipit, in tuto est: quum omnes ipse actiones habeat.

7 ¶ Sed quia stipulationes ex S. C. Pegasiano descendentes & ipsi antiquitati displicebant, ac quibusdam casibus excellentissimus Iurisconsultorum Papinianus eas captiosas vocat, & Imperatori nostro sanctissimo studium est, simpliciter potius quam difficultatis plena iura facere: ideo omnibus similitudinibus & differentiis

a Heres restituere totam hereditatem rogatus, si quartam retinere volebat, ex Sc. Pegasiano cā restituebat, interpositis emptæ & venditæ hereditatis stipulationibus. ut hīc. Hodie ex Sc. Trebelliano: aut vi pratoris ex Sc. Pegasiano nullis interpositis stipulationibus l. qui totam 45. ff. ad Sc. Trebellian. adde Paul. 4. sent. 3. §. 2.

b Paphianus
ἀεισος τῶν το
μικῶν.
c Capriones
legibus exosa.
d Simplicitas
legibus ami
ca.

a Sc. Pegasia-
num expla-
sum & in Tre-
bellianū trans-
fufum Nouel.
i. ut & actio
rei uxoria in
actionem ex
ftipulatu.
b Sc. Trebel-
liani authori-
tas.
c Fideicom-
missaria here-
ditates resti-
tuuntur ex
Sc. Trebellia-
no.
d Quarta
Trebellianica
retentio cui
competat.

e Legendū est
πεπιτεύειν,
Poteft enim,
qui ex Trebel-
liano restituit
totam heredi-
tatem, quar-
tam condice-
re, ut hic.
quod ei qui ex
Pegasiano to-
tam heredita-
tem restituere
non lice-
bat. Paul. 4.
sent. 3. §. ult.
Rationem dif-
ferentiae vide
ibidem apud
doctiffimum
interpretem.

f Heres insti-
tutus adire co-
gitur heredi-
tatem eamque
restituere.

utriusque S. C. ad se relatis
constituit, ac placuit ex-
ploso S. C. Pegasiano,
quod postea superuenit,
omnem auctoritatem Tre-
belliano S. C. præstare, ut
ex eo fideicommissariæ
hereditates restituantur,
sive ex voluntate testato-
ris quartam habeat heres,
sive plus, sive minus, sive
nihil penitus. Cum enim
scriptus heres aut totam
hereditatem aut supra do-
drantem restituere roga-
tus fuerit, liceat ei vel
quartam totam, vel quod
quartæ deest, ex constitu-
tione Imperatoris nostri
retinere: aut quod solue-
rit repetere: actionib. pro
rata inter heredem & fidei-
commissarium ex S. C. Tre-
belliano diuidendis. Sin
verò totam hereditatem
sponte restituerit heres:
omnes actiones fideicom-
missario & contra fideicō-
missarium dabuntur. ¶ Sed
illud etiam quod præci-
puè cautum erat S. C. Pe-
gasiano, piissimus noster
Imperator constitutione
sua ad Trebellianum trans-
posuit. Satis enim ex his
quæ paulò antè diximus,
noti, heredem quando
hereditatem, ut suspectam
adire recusabat, cogi soli-
tum ex Pegasiano S. C. ut
adiret, & omnes actiones
ad fideicōmissarium tran-
sisse. Hoc igitur iam ex
solo S. C. Trebelliano
fiat, & coactus heres ad-
eat, & volenti fideicom-
missario hereditatem re-
stituatur, nullo damno aut
commodo apud heredem
remanente.

φορὸν τῆς δόματος, ἢ ῥεσεν ἐν βλη-
θῶναι αὐτὸν τὸ Πηγασιανέιον τὸ μετὰ-
χρησεῖς ὅτι οὐδὲν χρόνους, πᾶσαν
τὴν Τρεβελλιανείαν δόματι τῆς αὐ-
θεντίας ἀδραχῆν, ὥστε ὅς ἐστι αὐτῆς τὰς
φιδεϊκομμιασάριας ἀποκαθίσταδι
κληρονομίας, εἴτε ἔχει τὸ τέταρτον ὁ
κληρονόμος ἀπὸ γνάμης τῆς δόμας
μὲν, εἴτε πλεον, εἴτε ἐλαττον, εἴτε ἔδεν
παντὶ ἡλικίᾳ γὰρ πᾶσαν, ἢ ἕως τὸ
ἐννεαέκτητον ἀξιοθῆναι ἀποκαταστήσαι τῆς
κληρονομίας ὁ σκεῖπτόν, ὅς ἐστι αὐ-
τῆς τὸ δ' ὅλον, ἢ καὶ τὸ ἐλλείπον τῆς δι,
ἐν δόματι ἕως τῆς ἡμετέρας βασιλείας
ἀδρακατέχον, ἢ καὶ κατὰ βληθὲν ῥε-
πουδῆται εἶναι, ἐπὶ ἀγωγῶν ἀναλόγως
ἐκ τῆς Τρεβελλιανείας, μετὰ τὴν κλη-
ρονομίαν καὶ τῆς φιδεϊκομμιασάριας διμ-
ερυμύων· εἰ δὲ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν
ἐκὼν ἀποκαταστήσῃ ὁ κληρονόμος, πᾶ-
σαι αἱ ἀγωγὴ τῆς φιδεϊκομμιασάριας,
καὶ τῆς φιδεϊκομμιασάριας δόμησιν).
¶ Καὶ κείνο δὲ, ὅπερ ὅς ἐστι ῥετων ἀδραχῆν
τῆς Πηγασιανείας δόματι, μετατίθη-
σιν ὁ ἀσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς δόμα-
τοικείας δόματι ἕως ὅτι τὸ Τρεβελλι-
ανέιον οἶδας γὰρ μαθὼν ἀδραχῆν,
ὅτι ἡλικίᾳ παρητεῖτο ὡς ὑποπῆν ἀδρα-
σελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὁ κληρονόμος,
ὡς ἀπὸ τῆς ἐτοφίᾳ τῆς Πηγασιανείας δό-
ματος ἀδραχῆν, καὶ πᾶσαι μετετί-
θεντο ὅτι τῆς φιδεϊκομμιασάριας αἱ ἀ-
γωγαί τῆς τῶν γνέσων ἀπὸ μόνος τῆς
Τρεβελλιανείας δόματος καὶ ἄκων ὁ
κληρονόμος ἀδραχῆν, καὶ τῆς κληρο-
νομίας ἀποκαθίστατω τῆς φιδεϊκομ-
μιασάριας βελομύων, ἔδεν μὲν ζή-
μίας, ἢ κέρδους τινὸς ἀδραχῆν τῆς κλη-
ρονομίας μύοντος.

que Senatuscō-
ulti, placuit, ex-
ploso Senatus-
consulto Pega-
siano, quod po-
stea superuenit,
omnem autho-
ritatē Trebellia-
no Senatuscōsul-
to præstare, ut
ex eo fideicōmis-
sariæ heredita-
tes restituantur:
sive habet he-
res ex voluntate
testatoris, quar-
tam, sive plus, si-
ue minus, sive
nihil penitus. ut
tunc, quando vel
nihil, vel minus
quarta apud eū
remanet, liceat
ei vel quartam
vel quod deest
ex nostra autho-
ritate retinere,
vel repetere so-
lutum quasi ex
Trebelliano S.
C. pro rata por-
tione actionib.
tam in heredē,
quam in fidei-
commissarium
competentibus.
Si verò totam
hereditatem
sponte restitue-
rit, omnes here-
ditariæ actio-
nes fideicōmis-
sario, & aduer-
sus eum com-
petant.
¶ Sed etiam
quod præcēptum
Pegasiani Sena-
tuscōulti fue-
rat, ut quando
recusaret heres
scriptus sibi da-
re hereditatem, nullo

tam hereditatem adire, necessitas ei imponeretur totam hereditatem volenti fideicō-
missario restituere, & omnes ad eum & contra eum transferre actiones: & hoc transpo-
sumus ad Senatusconsultum Trebellianum, ut ex hoc solo necessitas heredi imponi-
tur, si ipso nolente adire, fideicommissarius desideret restitui sibi hereditatem, nullo
nec damno nec commodo apud heredem remanente.

rario pertinere intelligit: ut hereditatem suam totam, partemve eius, aut rem aliquam, veluti fundum, hominem, pecuniam alicui restituat: cum alioqui legata, nisi ex testamento, non valeant.

11. ¶ Eū quoque, cui aliquid restituitur, potest rogare, ut id rursus alii aut totum aut partem, vel etiam aliquid aliud restituat.

12. ¶ Et quia prima fideicommissorum cunabula à fide heredum pendent, & tam nomen quam substantiam acceperunt: ideo diuus Augustus ad necessitatem iuris ea retraxit. Nuper & nos eundem principem superare contentes, e facto quod Tribonianus vir excellentissimus, Quæstor sacri palatii suggestit, constitutionem fecimus: per quam dis-

τάραν δωρεσίαν, ἢ λεγιτήμιω δικαίω, ἢ ἀπὸ τῆς δωρεῆς τυχόν τὸ κοινά-
τος ἡμῶν λέγοντες, ὧς κληρονόμους λεγι-
μιμους, ἢ δωρεῇ δέδοκται, ἀξιάσε, πᾶσαν ἢ μέρος τῆς κληρονομίας, ἢ καὶ
τόνδε τὸ ἀγρόν, ἢ καὶ οἰκίαν, ἢ νομίμα
τα ὅσα τῷδε ἀποκαταστήσῃ. ὅποτε
ληγάτα ἐν δωρεῇ, ἢ μὲν ἐξ ἀδελ-
φείου καὶ ἀδελφῶν, ἢ ἀδελφῶν, ἢ ἀδελφῶν
οὐδ' ὅτιν' αὐτῇ δωρεῇ, ἢ ἀδελφῶν καὶ
φιδεϊκόμισσων, ὅπ' τὰ μὲν ληγάτα,
ἐν δωρεῇ μόνῃ καὶ ἀδελφῶν, τὰ
φιδεϊκόμισσα καὶ ἐξ ἀδελφῶν.

11. ¶ Διὼμαι δὲ τῶν κληρονό-
μων πρῶτον, ἀξιάσαι αὐτὸν ἀποκατα-
στήσαι τὴν κληρονομίαν σκευώδω, καὶ
πάλιν σκευώδω ἀξιάσαι, ἵνα τῇ
πᾶσαν τὴν δωρεῇ κληρονομίαν αὐ-
τῷ ἢ μέρει αὐτὸν ἀποκαταστήσῃ. ἢ ἵνα
τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ τριτῷ τὸ δωρεῇ.

12. ¶ Επειδὴ καὶ εἰρηρῶν ἀρχαῖς
τῶν παρόντων ἡ τὰ δωρεῇ, τὰ δωρεῇ
φιδεϊκόμισσων τῆς πίστεως ἡρῶν τῶν
κληρονομῶν, καὶ εἶδεν καὶ τὸ ὄνομα καὶ
τὴν ὑπόστασιν εἰδεῖν, καὶ ἐν δωρεῇ
ἐστὶ πάλαι ὄντα εἰς ἀνάγκην ἐννομεν
τὸ δέδοκται ὁ θεότατος Αὐγούστους ἡγα-
γῶν ὅτι ἡμετέρῳ βασιλεῖς ἐπὶ
πολλοῦ χρόνου τὴν εἰρηρῶν θεότατον
Αὐγούστον ὑπὸ βασιλεῖς ἀποδίδων,
φάντε συμβαίνοντες ὅπερ ὅτι τὰς θείας
αὐτῶν ἀπορίας ὁ τριβωνιανὸς ἀνήγαγε
κουάτωρ, δὴ τῶν ἐξ ἐφώνησεν, ἐν ἡ
διετύπωσεν, ἵνα εἰ καὶ καταλείψῃ τις
ἀγραφοῦ φιδεϊκόμισσον δωρεῇ τῶν
καὶ κληρονομῶν, ἢ καὶ δωρεῇ, ἢ ἰδι-
κῶν, καὶ μὴ δὲ ἀπὸ γραμμάτων δείκνυ-
σθαι τὸ δωρεῇ, μὴ δὲ ἐκ καταθέ-
σεως πέντε μὲν τῶν, ὧν ἡ παρσία

legitimo iure aut honora-
rio, ad successionem no-
stram venturus est, forte
quod cognatus fuerit, di-
centes, Rego te, qui mihi
aut iure legitime heres es, aut
iure pratorio benorum posses-
sor, ut hereditatem totam, aut
partem eius, aut etiam fundum
illum, aut servos, aut totos solidos
illi restituas, cum alioqui
legata, ex testamento so-
lum, non etiam ab inte-
stato relinqui possint. Sic
igitur est hæc differentia
inter legata & fideicom-
missa, quod legata solum
ex testamento relinquan-
tur, fideicommissa etiam
ab intestato.

11. ¶ Possum autem here-
de Primo instituto, ac ro-
gato hereditatem Secun-
do restituere, Secundum
quoque rogare, ut rursus
totam hereditatem quam
susceperit, vel partem eius
Tertio restituat, aut etiam
Tertio rem illam prester.

12. ¶ Quoniam autem, sicut
in initio huius tituli dictum
est, principia ac fundamē-
ta fideicommissorum à fide
heredis pendent, atque ex
eare & nomen & substan-
tiam sumpserunt: ideo D.
Augustus ea quæ olim in
arbitrio sita erant, ad iu-
stam præstandi necessita-
tem deduxit. At Impera-
tor noster, haud ita longo
ab hinc tempore, prædi-
ctum D. Augustum supe-
rare contendens, ex facti
contingentia, quod ad sa-
cras ipsius aures Triboni-
anus Quæstor rettulit, cō-
stitutionem emisit, per
quam disposuit, ut si quis
sine scriptura fideicom-
missum ab herede suo re-
liquerit, aut uniuersale
aut speciale: & neque id
ex scriptura planum fieri
possit, neque ex quinque te-
stium testimonio, quorum

a Legati &
fideicommissi
in eo differen-
tia est quod in
codicillis testa-
mento non con-
firmatis, dire-
cto nihil relin-
qui potest: fi-
deicommissi
vero potest.

Paul. 4. sent.
1. §. 10. adde 2.
Gai. 7. §. 9. l.
4. ff. de fidei-
com libertat.
ubi alias vide
differentias le-
gatorum & fi-
deicommissorū.
Nec idem

mirum, cum
in fideicom-
missis sola vo-
luntas spectetur.
l. 127. ff. de
legat. 1.

b Fideicom-
missarius gra-
uar potest ut
hereditatem
sibi ab herede
restitutam al-
teri restituat
l. 1 §. de illo &
l. 22. in ff.
cod.

c l. ult. Cod. de
fideicommissis.

d Fideicom-
missum cum
quinque testi-
bus relinqui
potest.

posuimus, Si testator fidei heredis sui commisit, ut vel hereditatem, vel speciale fi-
deicommissum restituat: & neque ex scriptura, neque ex quinque testium numero

a Iureiuran-
do calumnia
quid continet
sur. addel. 34.
§. 4. de iureiur-
ando.

praesentia fideicommissio
constituendo sufficit (nam
aliquando minor nume-
rus testium, aut omnino
nullus testis adfuit.) tunc
sive pater est, qui à filio
herede fideicom. relinquit
sive alius quispiam qualif-
cumque is sit: si heres ani-
mi perfidia, id quod fidei
suae creditum commis-
sumque est, recusat adim-
plere: negando, ac dicendo
nullam rem ita esse sub-
sequutam: fideicommissa-
rio contra hæc renitente,
liceat fideicommissario
(cum pri^o ipse de calūnia
iuravit, id est, se non ani-
mo calumniandi iusiuran-
dum deferre) cogere he-
redem, ut iuret nullum re-
lictum esse fideicommissum.
Et si iusiurandum he-
res recusaverit, cogatur
ad fideicommissi vel uni-
versalis vel specialis solu-
tionem: ne ultima testato-
ris depereat voluntas, qui
rem totam fidei heredis
concredidit. ¶ Sed & si à le-
gatario aut fideicommissa-
rio hunc in modum fi-
deicommissum relictum
fuerit, ea obtineat. Et lega-
tarius negans quicquam
relictum esse: nihil reli-
ctum esse, iurato: aut recu-
sans, fideicommissum, sol-
vito. ¶ Quod si is qui fi-
deicommissio oneratus est
confiteatur quidem fidei-
commissum à se relictum
esse, sed ad iuris observa-
tionem confugiat, dicen-
do, quinque testes in re-
linquendo fideicommissio
non interuenisse: frigida
frivolaque erit causifica-
tio hæc, & ipse dubio pro-
cul fideicommissum sol-
vere cogetur.

ὁρῶντες οὕτως ἀρκεῖ φιδεῖκομμίασ'·
ἐὰν ὅτε γὰρ ἐλάττωτες τῆς πέντε μὲν τύ-
χον ὡς αὐτὸν ἀνασιν, ἢ πάντας οὐ-
δεῖς· τότε εἴτε πατήρ ᾧ ὁ ὡς αὐτὸν
κληρονομίῳ τὸ παιδὸς τὸ φιδεῖκομ-
μιασὸν καταλιμπάνων, εἴτε ἕτερος ὅς
τις δῆποτε, ἐὰν ὁ κληρονόμος φανό-
μῃ αὐτὸς, τὸ τῆς πίστεως αὐτοῦ κατα-
πιστευθῆναι, πληροῦσαι ὡς αὐτὸν, ἀρ-
νέμεσθαι ἢ λέγων, μηδὲν τοῦτο πα-
ρηκολαθῆναι, τὸ φιδεῖκομμιασὸν ἀρ-
νέμεσθαι, ὡς αὐτὸν, ἐξ εἰς αὐτὸν
φιδεῖκομμιασὸν ὡς αὐτὸν, ὁ μὲν
πᾶσι καὶ καλῶς ὁρῶν, ὅτι αὐτὸς ἔχει
συκοφαντίαν ἐπ' αὐτὸν τὸ ὅρκον, ὥς αὐ-
τὸν λέγει τὸ κληρονόμον ὁμολογῶν, ὡς ὁ
κατ' ἐξέφθαι φιδεῖκομμιασὸν· εἰ ὁ πα-
ρατήρησεν τὸ ὅρκον ὁ κληρονόμος, ἀνα-
καλέσας τὸ κατὰ νόμον γινώσκον, ἢ τὸ ἰ-
δικόν κατὰ βλάβην, ἵνα μὴ ἡ τῆς αἰτίας
τῆς ἀφαιρέσεως βλάβησις ἀναστῇ, αἰ-
δέσθαι τὸ ὅλον τὸ κληρονόμον κατὰ π-
σῶστος. ¶ Εἰ ὁ γὰρ ἀπὸ ληστῆς, ἢ
φιδεῖκομμιασὸν ἢ τὸ εἰρημνόν
τέρας φιδεῖκομμιασὸν κατ' ἐξέφθαι,
τὰ αὐτὰ κρατεῖται καὶ ἀρνέμεσθαι ὁ
ληστῆς τὸ κατὰ νόμον γινώσκον, ὁ-
μνύτω μὴ κατὰ νόμον γινώσκον, ἢ παρα-
μνύτω, ἀπαγγέλλω τὸ φιδεῖκομμια-
σόν. ¶ Εἰ ὁ βαρὺς τὸ φιδεῖκομ-
μιασὸν σιωπολογεῖ μὲν τὸ κατὰ νόμον
φθαι παρ' αὐτὸν φιδεῖκομμιασὸν, ὅτι
ὁ ἀκρίβειαν κατὰ νόμον τῶν νόμων
λέγων, ὡς ὁ παρὴν πάντες μάρτυρες
ὡς αὐτὸν τὸ φιδεῖκομμιασὸν κατὰ νό-
μον γινώσκον, ὡς αὐτὸν οὕτως τὸ αὐτοῦ
δικηλογίαι, κατὰ νόμον ἀμάρτυ-
ρα ἀναγκασθῇ τὸ φιδεῖκομμιασόν.

(qui in fideicō-
missis legitimus
esse nōcitur)
possit res mani-
festari: sed vel
paucioresquā
quinque, vel ne-
mo penitus te-
stis interuene-
rit: tunc siue pa-
ter heredis, siue
alius quicquid
sit, qui fidem
heredis elege-
rit, & ab eo re-
stitui aliquid vo-
luerit: si heres
perfidia tentus
adimplere fidem
recusat, negando
rem ita esse sub-
sequutam: si fi-
deicommissarius
iusiurandum ei
detulerit, cum
prius ipse de ca-
lumniā iurave-
rit: necesse erit
habere, vel iusi-
urandum subire,
quod nihil tale
à testatore audi-
uerit: vel recu-
santem, ad fidei-
commissi vel uni-
uersalis, vel
specialis solutio-
nem coarctari:
ne depereat vi-
tima voluntas
testatoris, fidei-
heredis com-
missa. ¶ Eadem ob-
seruari cen-
mus & si legatario, vel fidei-
commissario a-
liquid similiter
relictum sit.
¶ Quod si is, à
quo relictum
dicitur, (post-

quam negauerit,) confiteatur quidem aliquid à se relictum esse, sed ad legis subtili-
tatem recurrat, omnino soluere cogendus est.

DE SINGVLIS

REBUS PER
fideicommissum
relictis.

TIT. XXIIII

ΠΕΡΙ ΙΔΙΚΩΝ ΠΡΑ-

γμάτων τῶν δὲ τῶν φιδεϊκομμίας

καταλιμπανομένων.

ΤΙΤΛΟΣ κδ.

DE SINGVLIS RE-

BUS PER FIDEI-
commissum relictis.

TIT. XXIIII.

¶ Fideicommissio res etiam singulas relinquere possumus, vel ab herede vel à legatario praestandas.
1. Res inquam, proprias, heredis, legatarii fideicommissarii, cuiuslibet alterius (his tamen casibus nemo rogari potest, plus restituere, quam testamento ceperit. Quin, cum res aliena restitui ab herede mandatur, heres eam redimere et praestare, aut estimationem eius soluere tenetur.) 2. Libertatem quoque per fideicommissum relinquere possumus, seruis propriis et alienis: quod ultimum cum accitit, heres manumittere rogatus, seruum emere cogitur aut tantisper expectare dum aut possit, volente eius domino, postea manumittere. Porro qui ita manumittitur, heredes est liberum, non orcinus, id est defuncti. 3. Quibus verbis fideicommissi possit.

Potest tamen quis etiam singulas res per fideicommissum relinquere: veluti fundum, argentum, hominem, vestem & pecuniam numeratam: & vel ipsi heredem rogare, vt alicui restituat, vel legatarium, quamuis à legatario legari non possit.

¶ Potest autem non solum proprias res testator per fideicommissum relinquere: sed & heredis, aut legatarii, aut fideicommissarii, aut cuiuslibet alterius Itaque & legatarius & fideicommissarius, non solum

de ea re rogari potest, vt eam alicui restituat, quæ ei relicta sit: sed etiam de alia, siue ipsius, siue aliena sit.

Κατὰ τὸν κατὰ νόμον φιδεϊκομμίας καὶ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημνία δυνάμει κατὰ λιμπάνειν, ἀλλὰ καὶ ἰδικὰ οἷον ἀγρόν, οἰκήτας, ἐσθῆτα, ἀργύρεον, νέμους, ἢ καὶ αὐτὸν κληρονόμον ἀξιάσαι, ὥστε ἐτέρῳ τὸ ὑποκαταστήται, ἢ ἰου καὶ ληγάτειον, ἢ εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὑπὸ ληγάτειον ληγάτον & δυνατὸν καταλιμπάνειν.

¶ Καταλιμπάνομεν ὅτι φιδεϊκομμίας, & μόνον τὰ ἡμέτερα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ κληρονόμου, καὶ τὰ ληγάτειον, καὶ τὰ φιδεϊκομμίας εἰς & μόνον ὅτι πρὸς καλεῖται δυνάται τὸ τὸ πρᾶγμα ἐτέρῳ ὑποκαταστήσαι ὅπερ ἔτυχεν αὐτῷ κατὰ λῆφθῆν, ἀλλὰ καὶ ἢ ἑτερον. εἴτε αὐτὸς ὅστις, εἴτε καὶ ἄλλος οἷον: εἰ καὶ ὁ ἀγρόν, οἰκίαν, κατὰ λείψω, δυνάμει σε ἀξίου, ἢ αὐτὸν ἀγρόν, ἢ οἰκίαν, ἀπὸ τῷ ἀγρῷ ἐτέρῳ δοῦναι, ἀδελφῶν ὄντων ποτερον σὴ, ἢ ἄλλοτεία ὅστις ἢ οἰκία.

Non solum per a *Sic supra*
vniuersitatem, *tit. proximo.*
vt iam dictum *Ulpianus 84.*
est, fideicom- *§. 25.*

missa relinqui possunt, sed etiam specialia & singulae res: veluti, fundus, serui, vestis, argentum, nummi. Potest etiam ipse heres rogari, vt id alicui restituat, aut etiam legatarius, quamuis à legatario legatum relinqui non possit.

¶ Relinquimus autem per fideicommissum non solum res nostras, sed etiam heredis, & legatarii & fideicommissarii. Porro non solum rogari quis potest, vt eam re, quæ ipsi relicta est alteri restituat, sed etiam aliam, siue ipsius est, siue aliena. Si enim fundum tibi relinquam, rogare te possum, vt hunc ipsum fundum, aut domum pro fundo alteri restituas, nec interest, tua sit domus illa, an aliena:

h l. 22. in f. ff. ad Sc. Trebellianum.

c In eo differre fideicommissum à legato, hodie à legatario legari potest: l. 2. in f. Cod commun. de legat.

adixi plenif-
sime ad l. 1. d.
f. u. q. u. ff.
ad S. T. et hel-
lianum.

b. v. qua scri-
psi ad l. 4. sup.
de legatis.

e l. libertates
16. ff. de fidei-
commiss. liber-
tatib. vlp. 2.
§. 7.

d. l. 1. §. 1. ff. de
fideicommiss.
libertatib.

e hoc verbum
precarium est
quo uti ex si-
milibus, qua
vulgaria di-
cuntur d. l. 6.
libertas per
fideicommiss.
sum relinqui
potest.

f. h. p. m. e. dixit
pro in suspensio
esse.

¶ Dum tamen hoc scilicet
obseruetur, ne quisquam
plus alteri prestare roge-
tur, quam ipse percipit.
Quod enim plus in fidei-
commissio est, inutile est,
veluti, ceterum solidos tibi
reliqui, & fideicommissio
centum decem solidorum
oneraui te: in eo, quod
amplius est, non consistit
fideicommissum. ¶ Porro
quum res aliena per fidei-
commissum relinquitur,
necesse est ei, qui rogatus
est, & hanc restituere. Aut
enim redemptam dat fi-
deicommissario, aut si nō
potest redimere, aestima-
tionem eius præstat.

2 ¶ Enimvero non pecu-
niaria tantum fideicom-
missa relinquere possu-
mus, sed etiam libertatem
per fideicommissum dare
permisum est. Possum e-
nim heredem meum ro-
gare, ut seruum illum meū
manumittat: aut etiam le-
gatarium vel fideicommis-
sarium. Nec interest, de
meo seruo eos rogem, an
de seruo heredis, legata-
riiue, an cuiuslibet alte-
rius. Dicere enim possum:
Rogo te heres aut legatarius,
ut hominem illum tuū, aut
Meū seruum manumittas.
Cogetur enim hunc redi-
mere, & libertate donare.
Quod si dominus cum no-
lit vendere (quoniam nec
cogitur) ne quis extin-
gui dixerit fideicommis-
sariam libertatem, sed
interim in pendentem est &
differtur. Et si quādo fieri
poterit, dabitur libertas.
Nam si is qui rogatus est,
quouis modo dominus
eiuscemodi serui factus fue-
rit, manumittere eum co-
gitur. Et hæc quidem tunc

¶ Τέττα δηλαδή ὡς ἀφουλατομή, ἡ ἀμὴ τις πλέον ἀξιοῦν ἢ ἑτέρω ἀξιοῦν, ὡς αὐτὸς κερδαίνει. ὁ γὰρ πλέον ἐν τῇ φιδεϊκομμίας, ἀχρηστὸν ὅτι οἶον κατέλφει τοῖς προμίσματα, ἐβαρυνά ὃ σὲ φιδεϊκομμίας, προμίσματα τὸν εἰς τὸ ὑπὲρ πλέον, αὐτοῦ κατὰ τὸν φιδεϊκομμίας. ¶ Ἡνίκε ὁ ἀλλότριον β. παρὰ γὰρ φιδεϊκομμίας, κατὰ λιμπανέ), ἐπὶ ἀνάγκης ὅτι τὰ ἀξιοῦν πρὸ τοῦ ἀποκαταστήσῃ τὰ ἢ γὰρ ἀγοράσας δίδωσι τῷ φιδεϊκομμίας αἰώ, ἢ εἰ μὴ δυνά, πλὴν δὲ τήρησιν παρέχει.

2 ¶ Οὐ μόνον ὁ χρηματικὴ φιδεϊκομμίας δυνάμει κατὰ λιμπανέ, ἀλλὰ καὶ ὁ δουλείαν c. καὶ φιδεϊκομμίας δίδωσι συγχωρεῖται. δυνάμει γὰρ ἀξιοῦν τὸ ἐμὸν κληρονόμον, τὸν δὲ μου τοῖς οἰκέτῃ καὶ δουλεύουσιν. ἢ γὰρ ληγατάρειο, ὁ φιδεϊκομμίας δουλείαν ἀδελφοῦν δὲ ὅτι, πότερον περὶ ἐμοῦ οἰκέτῃ καὶ δουλεύουσιν, ἢ καὶ ἰδιοῦ κληρονόμου ἢ ληγατάρειος, ἢ γὰρ ἐπὶ τῇ πρὸς. δυνάμει γὰρ λέγειν, Αξίω σε ὁ κληρονόμος ἢ γὰρ ληγατάρειος, τὸν δὲ σου τοῖς οἰκέτῃ, ἢ καὶ Μαίεις δουλον, ἢ δουλεύουσιν ἀνάγκη (ε) γὰρ τὸν ἀγοράσας, καὶ ἢ δουλείαν πρὸς εἰς ὁ δεσπότης αὐτὸς πρὸς σὺ γὰρ ἀνάγκη (ε) μὴ λέγεται τις, ὅπως βέννυ δὲ φιδεϊκομμίας ἀρίαν ἐλδοθείαν δηλαδή, ἀλλὰ τέως μὴ ἡρεμείῃ καὶ δύνῃ ἐχρὶς εἰπετε δυνάτῃ γλῶσση, ὅτι περὶ σε ἢ δουλείαν. εἰ γὰρ ὁ ἀξιοῦν ὅπως δύνῃ δὲ δεσπότης τὸ τοιοῦτον οἰκέτῃ, ἀνάγκη (ε) γὰρ αὐτὸν ἢ δουλεύουσιν ταῦτα μὴ ἐνῶ

¶ Hoc solum
obseruanda est,
ne plus, quis
quam rogetur
alicui restituere,
quam ipse ex
testamento ce-
perit. nam quod
amplius est, in-
uoluntate rela-
quitur.

¶ Cum aut alie-
na res per fidei-
commissum re-
linquitur: necesse
est ei, qui ro-
gatus est, aut i-
psam redimere
& præstare, aut
aestimationem
eius solvere.

2 ¶ Libertas
quoque seruo
per fideicom-
missum dari po-
test, ut heres
eum rogetur
manumittere,
vel legatarius,
vel fideicom-
missarius. nec
interest, utrum
de suo proprio
seruo testator
roget, an de eo
qui ipsius here-
dis, aut legata-
rii, vel etiam
extranei sit. Ita-
que & alienus
seruus redimi-
manumitti de-
bet. Quod si do-
minus cum nō
vendat: si m. n.
nil ex iudi-
cio eius, qui re-
liquit liberta-
tem accepit,
non statim ex-
tinguitur fidei-
commissaria libertas, sed differtur, quod ad possit tempore procedente, ubiunque

commissaria libertas, sed differtur, quod ad possit tempore procedente, ubiunque
ocasio serui redimendi fuerit præstari libertas.

INSTITV-
TIONVM
LIBER III.

ΤΗΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΣΙΩ-
ΝΘ ΒΙΒΛΟΥ γ.

INSTITVTIO-
NUM LI-
ber III.

DE HEREDI-
tatu quæ ab
intestato de-
feruntur.
TIT. I.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ Τῆς ὁρᾶς ἀδιαθέτου
ΠΕΡΟΦΕΡΟΜΕΝΩΝ.
ΤΙΤΛ. α.

DE HEREDI-
tatu quæ ab intesta-
to deferuntur.
Titul. I.

Adde 4.
Paul. sen. 8. de
Intestatorum
successione. 45.
Eolog. 45. 67
Novell. 118.
S. Armenop. 8

¶ De sexto genere acquisitionis civilis: seu, de hereditatibus quæ nobis à lege ab intestato adqui-
runtur. Et qui intestati facto vel iure dicantur. 1 ¶ Intestatorum hereditates primùm ad suos perii-
nere. 2 ¶ Suos esse, qui in potestate morientis fuerint, siue naturales sint liberi siue adoptiui, siue legiti-
mati per curia oblationem aut matrimonium subsequens, siue posthumi. 3 siue ignorantes ac furiosi. 4
quibus annuuntur qui post mortem patris ab hostibus reuersi sui censeri incipiunt. 5 Suis cō-
trarios esse, qui sui esse desinunt. In suis hereditibus gradus proximiores, vltioribus non preferri. Inter
suos imparis gradus hereditatem in stirpes non in capita diuidi. 7. 8. ut quis suus dicatur, conside-
rari ut suus sit ei qui testamentum non fecit, cuiusve testamentum destitutum ac desertum. 9. 10. 11.
12. 13. 14. Liberi emancipati & adoptiui. 15 Descendentes ex filiabus quemadmodum parentibus
succedant.

ΜΕΤΑ τὴν ἐκθεσιν τῆς
κατ' εἶδος κτήσεων ἀρ-
ξάμενοι περὶ τῆς κατὰ
νόμον διαθήκης, ἢ ἑξ ἀ-
διαθέτου κληρονομίας, εἰπόντες ταύ-
τῃ ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου
εἰς ἡμᾶς καταφέρει. εἰπόντες οὖν
τὰ ἐκ διαθήκης ὡς ἐν εἰσαγωγῇ ὡς
οἶον τὴν ἀλλοτρίαν διαθήκην ἀκολου-
θίαν, εἰπόντες καὶ περὶ ληγάτων, καὶ
φιδείκου μιάσων, νυν εἰπομεν περὶ
τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας. καὶ
ἐκ τούτων, ἡνίκα τις μὴ διαθέ-
μενος τελευτήσῃ. ¶ Τελευτῶν τις
ἀδιαθέτος, ἢ βράχως, ἢ νόμῳ φάκτω
καὶ ἡνίκα τὸ πάντελός μὴ ποιήσῃ
διαθήκην. νόμῳ δ' ὅ, ἡνίκα τις ποιήσῃ
διαθήκην, ἐπὶ ὃ νόμος οὐ δεσπόει. ἢ
ἂν non iure Ciuili facta, τυτέσι οὐ
δικαίῳ πολιτικῷ γενημένη ὅτι, πα-

¶ Intestatus
decedit, qui
aut omnino te-
stamentum nō
fecit, aut non
iure fecit: aut
id quod fece-
rat, ruptum ir-
ritumve factū

ΕXPOSITIO
modis, per
quos singulae
res acquiruntur,
factoque deinde initio, ut
de his quæ per vniuersita-
tē acquiruntur, differere-
mus, ab hereditate cōpi-
mus: dicentes eā nobis aut
ex testamento, aut ab inte-
stato deferri. Cū igitur de
ea quæ ex testamento de-
fertur, quā fieri potuit in
Isagoge siue institutione
accuratissimè plenissimè-
que dixerimus: dictumque
etiā sit ob rerū continen-
tiā consequentiāque de le-
gatis ac fideicommissis, di-
camus nunc de hereditati-
bus quæ ab intestato defe-
runtur. His autem tunc lo-
cus est, quādo quis sine te-
stamento decessit. ¶ Por-
rò ut quis intestatus dece-
dat, aut factus sit, aut iure.
Facto quidem, quādo quis
omnino nullum testamen-
tum fecerit. Iure verò quā

b Intestatus
quis vel factus,
vel iure dece-
dere dicitur.
c Intestatus fa-
cto dicitur qui
nullū fecit te-
stamentū. adde
l. 1. ff. de suis &
legitimis here-
ditibus. Quid
qui testari nō
potuit? proprie
non est intesta-
tus, sed pro in-
testato. d. l. 1.
d Intestatus
iure dicitur
qui aut non iu-
re testatur, aut
cuius testamen-
tum ruptū irri-
tumve, aut ex
cuius testamen-
to nemo here-
ditatem adit.
l. ff. de iuris &
legitimis here-
ditibus.

missis his, quæ ad solennem testamenti ordinationem spectant: aut quum rectè ordinatum esset, ruptum est. (Nouiti autem quibus modis contingat, ut rûpatur, veluti posthumum) id est, filij qui post testamentum factum natus est (præteriti natiuitate & nouo suo herede in locum prioris succedente, & nouo suo herede post adscito) Aut irritum factum est, quia fortè testator capitis deminutionem passus fuerit in qua & mortuus sit. Aut cum nihil horum sequutum esset, heres institutus hereditatem non adiit.

I ¶ Cùm igitur intestatus aliquis secundum modos iã dictos decessit, hereditas primùm ex lege duodecim Tabularum ad suos heredes pertinet.

a Sic sup. §. 2.
titulo de hare-
dum qualitate
& differentia
dixi ad l. 1. §.

I. 6 5. ff si
tabula testa-

menti nulla ex
tabunt.

b Dixi ad l.
xij tab. Titulu

de baredit. al
intest.

c-V. p. 26. B. 1.
2. Gal. 8. §. 1.

d. Libro 2 13
tulo de hered

qualitate &
differentia.

2. adde 2. Ga
8. §. 1. v. sur

1. ff de suis Si
qui dicantur

ραλειφθέντων τῶν ὁρών, τῶν εἰς ἀκρι-
 βῆ συντεινόντων διατύπωσην διαθή-
 κης ἢ τυπωθεῖσα ἰχυρώς γέγραφέ-
 πτα, τούτοις ῥηγνυμένη οἶδας ὃ τὸ ῥῆ-
 πτον πόθι συμβαίνει τέτοις ποσού-
 μιν φρατερίται τοιαύται. Τούτοις ἡοῦ
 γνηθέντων μὲν πλὴν τῶν διαθήκης περὶ-
 σιν, καὶ καὶ ὡς ἐπαναβαίνοντι, ἢ κα-
 νὼς ὡς ἐπὶ γνηθέντων ἢ ἴναιτος, τού-
 τῃς ἀκέρως ἀποτελεσθῆναι, διὸ ὡς ὑπέ-
 στη χάριτις διμινούσι ζῶντα ὁ τεσάτωρ
 ἐν ἡ καὶ ἐτελεύτησε. ἢ μηδενὸς τοιού-
 του ὡς ἀκολοιθήσαντες, ὁ γραφεὶς
 κληρονόμος οὐ φρασθῆλθε τὰ κληρῶ.

14 Α' ἔλαθέου ποίνω τελέτησαν τὸς
πνθ καὶ τοὺς εἰρημνῶους τέτοις , ἡ
κληρονομία καὶ ὡρώπια ἄξιον ἀπὸ τ
δυωδεκάδελτου ἐνόμου, εἰς αὐτὸν σέως
ὡς ἀγίνεται κληρονόμοις.

2 || Σοῦοι ὃ κληρονόμοι νομίζονταί,
καθὰ καὶ ἐν τῇ περιλαβούσῃ εἰρήκαμν
ἰνσιτατζῶνι, οἱ ἰν ποτεσάτε ἔντες τῆ
Τελούθησαντος, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἔλ-
γοντο, ἔλγόνη, οἱ δὲ πρὸ τῆ περιελούθη-
σαντος υἱοῦ. περιέλγοντο, περιέλγόνη, οἱ
πρὸ τῆ ἐμῆς τεχθέντες Τελούτης ἐκ
τῆ ἐλγόνου, ὃν ὁ ἐμὸς ἐγγύνησεν υἱός. || Καὶ
ὁ δὲ φέρωμαι πότερον φυσικοῖς πᾶσι
δὲς εἰσὶν, ἢ θεοῖς. || Τέτοις ὃ τοῖς σέοις
συναριθμεῖται ἀνάγκη καὶ τοῖς μὴ τε-
χθέντας καὶ δὲ πρὸ νομίων γάμων,
ὅτι ποθέντας δὲ κατὰ ταῖς βασιλι-
καῖς περιέχεται ἀγατάξει βουλοῦ τη-
εἰω f πόλεως. γυνομήμοι γὰρ βαλοῦται s
τὰ τῆς βύων ἐξ ἑσσι δίκαια. || Περι-
δει τοῦ τοῖς καὶ οὐδ' ἢ τῆς δειοτάτου ἢ
μὲν βασιλέως ἐπεινόησε ἀγατάξις, h κε-
λεύσασα ἡνίκα πρὸς ἐμίγη πρὸς γυναῖκα

est: aut si ex eo
nemo heres ex
titerit

I ¶ Intestatorū
autem heredi-
tates ex lege
duodecim Ta-
bularum primū
ad suos heredes
pertinent.

2 ¶ Sui autem heredes e isti-
mantur (vt su-
prà diximus)
qui in potesta-
te morientis
fuerint : veluti
filius filiàve, ne-
pos neptisve
ex filio, prone-
pos, proneptis-
ve ex nepote,
ex filio nato
prognatus pro-
gnatàve. ¶ Nec
interest, vtrum
naturales sint
liberi, an ado-
ptiui. ¶ Quibus
connumerari
necesse est etià
eos , qui ex le-
gitimis quidem
nuptiis, vel ma-
trimoniis non
sunt progeneri.

五

rit, non ab initio affectione maritali, eam tamen cum qua poterat habere coniugium, & ex ea liberos sustulerit, postea vero affectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, & filios vel filias habuerit: non solum eos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos, & in potestate patris esse: sed etiam anteriores, qui & iis, qui postea nati sunt, occasionem legitimae nominis praestiterunt. Quod obtinere censuimus, & si non progeniti fuerint post dotale instrumentum confectum liberi, vel etiam nati ab hac luce fuerint subtrahuntur.

¶ Ita demum tamen nepos neptisve, pronepos proneptisve, suorum heredum numero sunt, si praecedens persona defierit in

potestate parentis esse: siue morte id acciderit, siue alia ratione, veluti emancipatione. Nam si per id tempus, quo quis moritur, filius in potestate eius sit, nepos ex eo, suus heres esse non potest. ¶ Idque & in cæteris deinceps liberorum personis dictum esse intelligimus. ¶ Posthumi quoque, qui si viuo parente nati essent, in potestate eius futuri forent, sui heredes sunt. 3 ¶ Sui autem heredes fiunt etiam ignorantes.

ἢ γαμικῇ ὁμιλίᾳ, ὡς ἐν νόμων γαμικῇ ἔχον οὐκ ἐκωλύετο. εἰ δὲ τεχθεῖεν ἐκ ταύτης παῖδες, τὸ ὅτι γοργῆς ἐντεῦθεν ἀξιομύνης περικῶα πρὸς αὐτῶν συμβόλαια ποιήσεται, τοῖς τεχθέντας, ἢ τὰς τεχθείσας, οὐ μόνον μὴ τὸ τε περίκωον γραφῶν, ἐν νόμοις καὶ ἰν ποτεσάτε γίνεσθαι τοῖς πατέρας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς περικῶων Τεχθείτας. οἱ καὶ τοῖς μὴ ταῦτα πρόφασιν παρέχον τὸ κτήσασθαι τὸ τιμωρῶν τῆς νομίμων παίδων ὄνομα. κρατεῖν ὅτι οὗτο ὁ θεῖός τε ἢ ἡ μή ἐκ ἐλδοσε βασιλεὺς, ὅτι τοῖς γυνήδεσι πρὸ τῆς περικῶων, εἰ καὶ μηδένα μὴ τὰ περικῶα τεχθῆναι σωέβη. ἢ καὶ Τεχθέντες ἐτελεύτησαν. ¶ Ὁ δὲ ἔργον ἢ ἔργον, καὶ ὁ πρὸς ἔργον ἢ πρὸς ἔργον, συναεισμουῦται, τοῖς τοῖς κληρονόμοις τῆς καὶ ταῦτα, ἢ ἡνίκα τὸ πρὸς λαμβάνον αὐτὸς πρὸς ἄλλον ἐπαύσατο ἐῖς ἰν ποτεσάτε τὸ οἰκίαν γονέως, τελευτῇ τυχόν, ἢ ἄλλω τρόπῳ, οἷον ἐμογεκίπατ ζῶντι. εἰ δὲ καὶ οὗτον τὸν χρόνον ἐν ᾧ τις τελευτᾷ τὸ ὅτι ὑπὸν ὑπεξούσιον ἔχει, ὁ δὲ αὐτὸς ἔργον, ἐῖς τοῦτος ἢ σιγῶρεται. ¶ Τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι τῆς λοιπῶν παίδων. ἐν ᾧ καὶ ὑπεξούσιον ἔχω τὸ ὅτι μου, ἢ τοῦτου τελευτήσαντος τὸν ἔργον τὸ δὲ αὐτὸ, ὁ πρὸς ἔργον οὐ δύναται τοῦτος ἐῖς. ¶ Καὶ ἐν τοῖς ποστούμοις ἐῖς ὅτι δρῶν τὸ τοῦτον, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις οἱ τινες εἴγε ζῶντες ἐτέχθησαν τὸ πατέρους, ἢ μελλον ἐῖς ἰν ποτεσάτε.

3 ¶ Οἱ δὲ τοῖς κληρονόμοι, καὶ

non ab initio animo maritali, eam tamen quam iure habere uxorem non prohibebatur, & ex ea liberi nati sunt, atque hinc affectione crescente, dotalia cum ea instrumenta fecerit: filij filiave non tantum qui post dotalis instrumenti conscriptionem nati natave fuerint, iusti liberi fiant, & in potestate patris sint, sed etiam qui antea, cum hi & his qui postea nati nataeque sunt, occasionem pretiosissimum liberorum nomen adquirendi praestiterint. Quod tamen etiam obtinere voluit sanctissimus Princeps, in his qui ante dotalia instrumenta nati sunt, quamvis nulli post dotalia instrumenta nati fuerint, vel etiam ab hac luce fuerint subtrahuntur.

¶ Nepos autem neptisque, item pronepos & proneptis, tunc demum suorum heredum numero habentur, b v. l. s. in pr. cum praecedens persona in potestate parentis sui esse defuit: morte fortassis, aut alio modo, veluti emancipatione. Nam si per id tempus quo quis moritur, filium in potestate habeat, non est permittum ut nepos ex eo, suus ei heres sit.

¶ Idemque est & in cæteris liberis. Nam si filium in potestate habeam, aut hoc mortuo nepotem ex eo natum: pronepos, suus mihi esse heres non potest.

¶ In postumis quoque ius suorum heredum est, sed in his demum qui si viuo parente nati fuissent in potestate eius erant futuri.

3 ¶ Porro sui heredes, &

a Legitimatio plerumque retrahitur ad anteriores liberos ut hic. adde l. 33. ff. de ritu.

e v. sup. quib. mod. ius pat. potest. 2. Gai. 8. §. 1. versic. sed ita. d. Adde §. 7. in fin. eod.

c. l. 3. §. uti que. 9. ff. de suu. 2. Gai. 8. §. 2.

ignorantes fiunt siue ex-
a l. 63. ff. de fiunt heredes. Itaque & fu-
adquir. hered. riosi nihilominus heredes
fiunt. Id enim sciendū est
b l. 24. ff. de pro vniuersali regula: ex
oblig. & act. quibus causis ignorantibus
nobis aliquid adquiri-
tur, ex his causis & furio-
c Furiosi & sos adquirere, quoniam hi
ignorantis simi ignorantibus similes sunt.
ludo. ¶ Et statim à morte pa-
rētis quasi cōtinuatur do-
d v. l. 11. ff. de minium: hoc est, non dici-
hberis & post mus, quod patre mortuo,
humis. l. 8. C. patrimonium eius in do-
de iure deli- minio defuncti esse desit,
beranda. & nunc interiecto tempo-
re, in bonis liberorum esse
incipit: sed sine intermis-
sione. nullaque re in me-
e ἀδιακόπως dio sequuta, dominia rerū
ἢ συναπτόμε- coniunctim sine temporis
ἢ ἐξενός με- interuallo in bonis libe-
ἢ πατρικο- rorum esse comprehendū
λουθέντος. pro tur. ¶ Vnde neque patre
eo quod Gaius defuncto, si quis liberorū
in l. penult. ff. impubes est, auctoritate
de suis, statim, tutoris opus est ad acqui-
ipsaque iure sitionem paternæ heredi-
heredes existe- tatis, propterea quod his
re. sine additio- ignorantibus, vt suis here-
ne. dibus hereditas adquiratur.
Sed neque pubes, qui
aut minor annis est, aut fu-
riosus, hac in re curatoris
auctoritate indiget. Quā-
uis in extranea adeunda
hereditate, neque ille sine
f l. 18. c. de iu- tutoris auctoritate, neque
ra. deliberandi. hi sine curatoris consensu
quicquam facere possint.

4 ¶ Casus interdum in-
g Haeres sum uenias, vbi quis mortis tē-
patri interdū pore in potestate parentis
fit, qui testa- non sit, suus ei tamen he-
menti tempore res fiat, veluti: Filius meus
si suus haeres ab hostib. captus est, post
non fuit. Paul. 4. sent. 2. §. 5. mortis meae tēpus rediit.
h v. d. 9. l. 14. Ius postliminij suum eum
Eod. de capti- heredem efficit, quamuis
uis & postlimi- quum moreretur ego, in po-
nio reuerfus, eo testate eum non habue-
que sensu, lege rim.
Cornelia ha-
reditates fir-
mani dicuntur.
Paul 3. sen. 4.
J. d. in ff.

ἀγνοοῦντες γίνονται κληρονόμοι, ἢ τοί-
ἀναφανόνται. ἀνέλει καὶ μεμνηότες α-
ἐδὲν ἢ τὸν κληρονόμοι γίνονται. κανόνα
γὰρ ἰσθὶ καὶ δολίκον ἐξ ὧν ἀπὸν ἀ-
γνοῶσιν ἢ μὴν θεωροῦνται, ἐκ
τύτων τ' ἀπὸν, καὶ μαινόμενοι κτῶν-
ται. εἰκότως γὰρ τοῖς ἀγνοοῦσι. ¶ Καὶ
ἀμα τῇ τελευτῇ τῆς πατρὸς, ὡς περ
κοντινυατοῦ ἐστὶν αὐτῇ δεσποτεία. Τετάρ-
την δ' λέγουσιν ὅτι τελευτήσαντος τῆς
πατρὸς τὰ ἀράγματα ἐπαύσαντο εἶναι
ὑπὸ τῆς τελευτήσαντος δεσποτείας,
εἴτα μὴ χρόνον πινὰ ὑποβάλλεται τῇ
τ' πατρὸς ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ ἀδιακόπως,
καὶ ἐξενός μετ' αὐτῇ δεσποτείας οὐδενός δια-
λείποντος χρόνου ὑπὸ τῇ τ' πατρὸς
ἐξουσίᾳ δέσσειν. ¶ Ὅθεν οὐδὲ
τελευτήσαντος τ' πατρὸς, εἰ ὁ παῖς
αἰήσας εἴη, πρὸς κτῆσιν τ' πατρῶου
κληρονομεῖται τῆς τῆς ὀπίστευ αὐ-
θεντίας. ὅθεν καὶ ἀγνοοῦσι αὐτοῖς οἰα-
τούσις κληρονόμοις μεταφέρειν τῇ
κληρονομίαν. ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἐφηβὸς μὲν,
ἀφῆλξ ἢ ἢ ὁ μεμνηὼς δέσσει πρὸς
τῆς τῆς κουράτωρος συγγένεως,
καὶ τοῖς κληρονομίαν ξένῳ ἀδελφῷ εἶναι,
ὁ μὲν πρὸς ἀγνώμῳ τ' ὀπίστευ, ὁ
ἢ δὲ καὶ τῆς κουράτωρος συγγένεως
οὐ δύναται.

4 ¶ Εἰς τὸν δὲ πρὸς τὸν κτῆσιν τ' πατρῶου οὐκ εἰς τὸν
ποτεσάτε τ' πατρὸς. γίνονται γὰρ ὅμως
αὐτὰς τοῦ κληρονόμος. οἷον ὁ ἐμὸς
ἦρος ὑπὸ τῆς πολέμιων ἐλήφθη, καὶ
χρόνον τῆς ἐμῆς τελευτῆς ὑπέστρεψε.
τὸ δὲ καὶ ἢ τ' πρὸς λιμνίου, τοῦτον αὐτὸν
ὑποτελεῖ κληρονόμον. καὶ τοῖς ὑπεξού-
σιον οὐκ ὄντα μου καὶ τ' πατρὸς τῆς
τελευτῆς.

& licet furiosi
sint, heredes
possunt existe-
re: quia quibus
ex causis, igno-
rantibus nobis
acquiritur, ex
his causis & fu-
riosus acquiri
potest. ¶ Et sta-
tim à morte
parentis quasi
continuatur
dominium.

¶ Et ideo nec
tut. auctoritate
opus est pupil-
lis, cum etiam
ignorantibus ac-
quiratur suis
heredibus he-
reditas: nec cu-
ratoris assensu
acquiratur fu-
rioso, sed ipso
iure.

4 ¶ Interdum
autem, licet in
potestate pa-
rentis, mortis
tempore suus
heres non fue-
rit, tamen suus
heres parenti
efficitur: velu-
ti si ab hostibus
quis reuersus
fuerit post mor-
tem patris sui:
ius enim postli-
minij hoc facit.

5 ¶ Per contrarium autem hoc euenit, ut licet quis in familia defuncti sit mortis tempore, tamen suus heres non fiat: veluti si post mortem suam pater iudicatus fuerit perduellionis reus, ac per hoc memoria eius damnata fuerit. suum enim heredem habere non potest, cum filius ei succedat, sed potest dici ipso quidem iure suum heredem esse, sed definire.

6 ¶ Cum si lius filiave, & ex altero filio nepos neptisve existunt, pariter ad hereditatem aui vocantur: nec qui gradu proximior est, vltiorem excludit. Æquum enim esse videtur, nepotes neptisque in patris sui locum succedere. ¶ Pari ratione, & si nepos neptisve sit ex filio, & ex nepote pronepos

5 ¶ Καὶ πάλιν ἐκ τῆς ἐναντίας συμβαίνει ἑῷ μὲν πᾶσι ἐν τῇ ἐμῇ φανί-
λῃα καὶ τῇ κατὰ τὴν ἐμῆς τελευτῆς, ὅσον
ἢ μὴ γίνεσθαι κληρονόμον. οἷον ἐτελοῦ-
σιν τε ὁρίμος ὑπεξούσιον ἔχων ὕον. καὶ
πῶς αὐτὸς τελευτῶν ἀπετίθη κατηγο-
ρία καὶ τῆς τελευτῆς, ἐπαρξουσα
τὸ τὴν τελευτῆς ἀγγέλλουσα (τῇ γὰρ τε-
λευτῇ τῇ ἐγγλημένην ἀποσβε-
νυμένων, ὅσον καὶ τῇ τελευτῇ τῶν
πῶν κινεῖται) ἀπεδείχθη τὴν τελευτῆς ὁ
ὁρίμος, ὡς ἔχεται τῷ τοῦ μη-
νύουσα ὁρίσκει πῶς τοῦτου διαδέχε-
ται ἀδελφουσίαν, καὶ συμβαίνει τὸν ὕπε-
ξόντον αὐτὸς κληρονόμον μὴ γίνεσθαι
ἀλλ' ἐάν τις τὸ ἀκρεβές ἐξετάσῃ, αὐτῇ
μὲν τῇ ἀκρεβείᾳ καὶ τῷ νόμῳ γίεται
κληρονόμος, πᾶσι δὲ ὁ κληρονόμος
ἑῷ, τῇ τε πατρὸς αὐτὸς μνήμης κατὰ
δικαιοσύνης. Ἰδοὺ ὅτι τῷ δέμα ἐν
ὅτῳ τὸ ἀσώματον τὴν κληρονομίας ὄνομα
ἐμπαρῶν πᾶσι ἀφίσταται ἀπ' αὐτοῦ.

6 ¶ Τίτιος ἔχων ὕον ὑπεξούσιον, ἡ-
ρουν θυγατέρα, καὶ ἀπὸ ὕου ὡρετε-
λοῦσάντος ἔργονον ἢ ἐγγόνιον, ἐτε-
λοῦσιν ἀδελφότητος. ἡξουσιν ὅτι τὸν
κληρονόμον αὐτὸς, ἀλλὰ ὁ ὕος, ἡρουν ἢ θυ-
γάτηρ, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς ὡρετελοῦσάν-
τος ὕου ἔργονον, ἡρουν ἔργονον, καὶ οὐ-
δὲ ὁ ἐγγύτερος ὢν τῷ βαθμῷ, τοῦτε-
ρῳ ὁ ὕος ἀποκλείει τὸν ἐπικεινα, ἡ-
ρουν τὸν ἔργονον. δίκαιον γὰρ ἔδοξεν
εἶναι, ὥστε τοῖς ἐγγόνις, καὶ ταῖς ἐγ-
γόναις εἰς πῶς τῆς οἰκείου πατρὸς ὑ-
πεισέναι τὰς. ¶ Ταῦτα αὐτὰ λόγῳ
εἰ καὶ τις τελευτήσῃ, ἔργονον, ἢ ἐγγό-
νιον ἀπὸ ὡρίμου τε ὡρετελοῦσάν-
τος ὕου καταλιπόν, καὶ ἀπὸ ἐγγόνου
καὶ αὐτὸς τελευτήσας ὡρεῖ ἔργονον,

5 ¶ Et interim per con-
trarium contingit, ut ali-
quis mortis meae tempore
in familia mea sit, & tamē
suus heres non fiat: veluti,
Mortuus est Primus in po-
testate habens filium: post
mortem verò mora est ad-
uersus defunctum accusa-
tio perduellionis: (Nam
quauis cetera crimina
morte reorum extinguan-
tur, hoc tamen etiam ad-
uersus mortuos exerce-
tur.) Cōdemnatus est Pri-
mus perduellionis, & sen-
tentia de ea relata est: Fi-
lius bona huius occupat:
Et contingit, ut qui in po-
testate eius fuit, heres non
fiat. Verum tamen si quis
rem exacte perpēdat, pos-
set dicere: ipso quidem iure
heredem eum fieri, sed
condemnata patris me-
moriam heredem non esse
definere. En tibi igitur ca-
sum, ubi heredis nomen
semel alicui partum, ab eo
recedat.

a Morte crimē
extinguitur,
at non maiesta-
tis. v. l. 5. C. ad
l. Iul. maiest. l.
vlt. ff. ad l. Iul.
maiest.

b Tὴν τελευτῆς
ἐγγλημένην περ-
δουλλῶντος cri-
men hinc ὅτι
τὴν τελευτῆς ἐ-
λέγξεις Ecclō.
36 ex t. t. 52. c.
15. reus per-
duellionis Di-
citur & hoc cri-
men d. titulo
36. κατὰ τοῦτο
maiestatis v.
ὅτι lex maie-
statis ἀπὸ τῶν
ὁρίμων ὡ-
ρε.

6 ¶ Titius habēs filium
in potestate aut filiam, &
ex filio iam antè defun-
cto nepotem aut neptem,
intestato mortuus est. Ad
hereditatem eius venient
simul & filius filiave, &
ex filio iam antè mortuo
nepos neptisve. Neque is,
qui gradu proximior est
(filius scilicet) vltio-
rem (id est, nepotem) ex-
cludit. Iustum enim esse
visum est, ut nepotes &
neptes in locum patris sui
succedant. ¶ Eadem ratio-
ne & si quis moriens ex
Primo filio iam antè mor-
tuo nepotem aut neptem
relinquat, & pronepotem
vel proneptem ex nepote
iam quoque antè mortuo:

c Heres, in-
terdum heres
esse definit.

d Nepos aui
succedit una
cū patris suis
adde l. 2. 3. C.
cod. 2. 5. 1. 2. 5.
3. Vlp. 26. 5. 2.
Novell. 118. c.
15. Harmono.
8. 9.

nepos qui ex Primo natus est, & pronepos qui ex nepote, pariter heredes fiunt.

a Pronepos patre & avo mortuis proavus suecedit una cum propatruis suis maiorū suorū succedunt.

Quibus rebus cōsequēs

b De hereditate in stirpes & non in capita dividit. adde Novell. 118. c. 1. v. p. 2. §. 2. Gaii 8. §. 3. c. Hereditas in stirpes quē admodum dividatur.

est dicere, nō in capita, sed in stirpes hereditatem dividi. Sic igitur filius dimidiam hereditatis habebit, & nepotes qui ex filio ante mortuo nati sunt, siue duo sint siue plures, alterā dimidiā accipient. Quando enim pater horum, si viueret, dimidiam tantum haberet, atque hi in locū eius succedunt, non immerito ut semis dandus fuisset patri viuenti, ita & ipsis dabitur. ¶ Sed & si quis defunctus fuerit, nullo quidem filio relicto, sed qui ex duobus filiis iam antea extinctis nepotes habeat: ex uno, vñ aut duos: ex altero, tres aut quatuor: unus illis aut duo illi, dimidiam partem: tres vero hi siue quatuor, alteram dimidiam accipiunt.

d Suis qui an sit cum defuncto queri solet, cum quis intestatus decessisse dicitur, intestatus, inquam, aut nullo penitus facto testamento, aut defuncto.

e Testamentū dicitur hoc casu defunctum, si defunctum, inquit, defunctum, inquit, quam, quoniam ex eo nemo heres existit, adde l. vlt. ff. de condi. institut. l. 1. §. sciendū. 2. ff. de suis.

7 ¶ Cum autem querimus, an quis suus heres possit existeret defuncto: tunc exigimus ius sui heredis apud eum esse, quū apparet defunctu esse intestato. ¶ Id vero non solum contingit, cum nullo omnino factum est testamentum: sed etiam cum factum quidem est, sed nemo ex eo heres existit. Quapropter, si quis quamquam filium in potestate haberet, & ex eo nepotem: exheredatosi iō, heredes extraneū instituit: post mortem deinde testatoris intra de liberatione extranei filius mortui sedit: ac postea extraneus vel hereditatem repudiavit, vel heres esse nō potuit (fortassis n. sub cōditione heres institutus est,

οὐκ ἐξ ἑνὸς, ὁ ἐξ ἑνὸς ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μου, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μου, ἀμὰ κληρονομοῦσιν. ὡς περ αὖ οἱ ἐξ ἑνὸς τῶν τῶν υἱῶν, οὐ τῶν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν τῶν οἰκείων περὶ τῶν τῶν ἐξ ἑνὸς ὑπαιστέρονται. ¶ Οὐδὲν ἀκόλουθον ὅτι λέγειν ἐχὼν ὁ κἀπὶ τα, ἀλλ' ἵν' εἰρημὴ διαρεῖται τῶν τῶν τελευτήσαντες περὶ τῶν τῶν. ὡς οὐκ ὁ μὲν υἱὸς λήψεται τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας, οἱ δὲ ἑτεροὶ τῶν τελευτήσαντες υἱὸς ἐξ ἑνὸς, δύο ἢ καὶ πλείονες ὄντες τὸ ἕτερον λήψονται ἥμισυ. ἐπεὶ δὲ γὰρ ὁ τούτων πατήρ περὶ τῶν τῶν, ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ, οὐδὲ τὸν ἐκείνους τῶν τῶν ὑπαιστέροντες εἰσὶν, ἐκόντως, ὡς περ ἐξ ἀγκύριον ἐδίδοται περὶ τῶν τῶν, οὐ τῶν καὶ αὐτοῖς. ¶ Εἰ δὲ καὶ τις ἐτελεύτησεν: υἱὸν μὲν καὶ κατελείπων, ἀπὸ δὲ δύο υἱῶν περὶ τελευτήσαντων ἐξ ἑνὸς, ἀπὸ μὲν τῶν ἐνός ἑνα ἐξ ἑνὸς, ἢ καὶ δύο ἀπὸ τῶν τῶν ἑτέρου τρεῖς ἢ τέσσαρες, ὁ μὲν εἰς, ἢ καὶ αἱ δύο τὸ ἥμισυ μέρος, οἱ δὲ γὰρ ἄλλοι οἱ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ λαμβάνουσι.

7 ¶ Ηνίκα δὲ ζητῶμεν εἰς δὲ ἵνα, ὡς τῶν τῶν αἰαφάνεσθαι τελευτήσαντι κληρονομῶν, τότε ἀπαγεμὴν εἶναι παρ' αὐτῶν τὸ τῶν, ἵν' ἵνα δὲ κινῆται ἀδελφείας ὁ τελευτήσας.

¶ Τοῦτο δὲ συμβαίνει, οὐ μόνον ἵν' ἵνα πάντες μὴ γῶνται δευτέρῃ, ἀλλὰ καὶ ἵν' ἵνα γῶνται μὲν καὶ δευτέρῃ ἐπὶ τῶν κληρονομῶν. διὸ αἱ τῶν τῶν υἱὸν ὑπαιστέρον καὶ ἐξ ἑνὸς ἐκ τῶν τῶν υἱὸν ἐξ ἐρεδασίας, ἐξ ὧν τῶν τῶν κληρονομῶν μὲν τῶν τελευτήσαντος δευτέρῃ μὲν ἐστὶν δευτέρῃ μὲν τῶν τῶν υἱὸς τελευτήσας μὲν τῶν τῶν ἐξ ὧν τῶν τῶν ἢ περὶ δευτέρῃ, ἢ μὲν δευτέρῃ κληρονομῶν, τυχὸν γὰρ ὑπὸ ἀρεσιν ἐγράφηται.

proneptive, simul vocantur.

¶ Et quia placuit nepotes, neptive: item proneptes proneptive in parentis sui locum succedere, conveniens esse visum est, non in capita, sed in stirpes hereditatem dividi: ut filius partem dimidiam hereditatis habeat, & ex altero filio duo pluresve nepotes alteram dimidiam.

¶ Itē si ex duobus filiis nepotes neptive existant, ex altero tres aut quatuor: ad unum aut duos dimidia pars pertineat, ad tres vel ad quatuor altera dimidia.

7 ¶ Cum autem queritur, an quis suus heres existeret possit: eo tempore querendum est, quo certum est aliquem sine testamento decessisse. ¶ Quod accidit & defuncto testamento. Hac ratione, si filius exheredatus fuerit, & extraneus heres institutus, & filio.

si mortuo potestas certa fuerit, heredem institutum ex testamento non fieri heredem, aut quia noluit esse heres, aut quia non potuit, nepos autem suus heres existet: quia quo tempore certum est intestatum decessisse patremfamilias, solus inuenitur nepos. & hoc certum est.

8. ¶ Et licet post mortem aui natus sit, tamen auo vivo conceptus mortuo patre eius, posteaque defuncto aui testamento, suus heres efficitur. ¶ Planè si & conceptus & natus fuerit post mortem aui, mortuo patre suo defunctoque postea aui testamento, suus heres auo non existet: quia nullo iure cognationis patrem sui patris attigit. ¶ Sed nec ille est inter liberos aui, quem filius emancipatus adoptauit. ¶ Hi autem, cum non sint sui, (quantum ad hereditatem) liberi: neque bonorum possessionem petere possunt, quasi proximi cognati. ¶ Hæc de suis heredibus.

9. ¶ Emancipati autem liberi, Iure civili, nihil iuris habent. neque enim sui hæredes

ενομέος, καὶ ἡ δὲ ἐνστάσεως ἡτόνησεν αἰτίας, ὁ ἔργον τοῦτο πᾶσι πάσι κληρονομοῦται. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ γέροντες χρόνον δῆλον, ἀδελφεὸν τε τελευτήσαντα τὸν τεσάρωρα, μόνον ὁ ἔργον οὐκ εἶπεν. Τὰ ἐν τῇ αὐτῇ φαρμιλίᾳ, δὲ πὲρ τελευτήσαντα ἐν τῇ μετὰ τὸν γόν.

8. ¶ Τὰ αὐτὰ χάραν ἔχει, εἰ αὖ ζῶντος μὲν τὸ πάππου συνεληφθῇ ὁ ἔργον. μὴ ὅτι πᾶσι αὐτῷ τελευτῇ ἐτέχθη, καὶ εὐρέθη μόνον ὁ ἔργον ἐν τῇ τελευτῇ τῶν αὐτῶν φαρμιλίᾳ, μὴ παρὰ λαμβανόμενον καὶ τὸ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτε ὁ ζωπικός, ἢ γνῶμη, ἢ τύχη οὐκ ἐκληρονομήσεν. ¶ Εἰ ὅτι ὁ δὲ πᾶσι τῷ γόν ἔργον συνεληφθῇ, καὶ ἐτέχθη, μετὰ τῷ τῷ πάππου τελευτῇ, εἴτα τῷ μετὰ τελευτῇ τῶν αὐτῶν ὁ ζωπικός οὐκ ἐκληρονομήσεν, ὁ ἔργον οὐκ ἐπιγίγεται τοῦ κληρονομοῦ. οὐδὲν γὰρ εἶδος συγγενείας πρὸς τὸν ἀδελφόν ὁ ποιούμενος ἔχει. ¶ Ὡς περὶ δὲ ἐκείνῳ πῶς παρὰ συνεληφθῇ, ὃν ὁ ἔργος γόν ὁ ἐμαγκίπας ἀνέλαβεν εἰς δέσιν. εἰ γὰρ συμβῇ μετὰ τελευτῇ ἀδελφόν τοῦ ἐμαγκίπας πατρὸς μου πρὸς τελευτῇ τῶν αὐτῶν, ὃν ἔλαβε πρὸς αὐτῶν ὁ ἐμαγκίπας εἰς δέσιν, ἔτος οὐδεὶς δὲ τὰ ἐμαγκίπας, εἰδὲν εἶδος πρὸς ἐμὲ συγγενείας πρὸς ἀδελφόν μου. ¶ Οἱ μόνον ὅτι γνῶμη κληρονομοὶ οἱ εἰρηκτοὶ δὲ πᾶσι πολιτικοῦ οὐδὲν ἀλλ' εἰδὲν αἰτήσαντα ἀδελφόν χιῶ οἱοὶ τὴν εἶσιν ὡς κοινά. ¶ Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸν ζῶν κληρονομοῦται.

9. ¶ Οἱ δὲ ἐμαγκίπας τῶν πατρὸς καὶ εἰρήκας καὶ ἐν τῇ δαυτέρᾳ

& conditio institutionis defecit: nepos hic suus erit heres auo. Nam quo tempore cognitum est, testatorem intestatò decessisse, solus nepos in familia eius inuenitur, propterea quòd medio tempore filius mortuus sit.

8. ¶ Eadem locum habent, si vivo auo conceptus nepos, & post mortem eius natus, solus in familia defuncti inuentus fuerit, cum nemo cum eo tempore præcederet, quo extraneus aut sponte aut fortuito, heres factus non est. ¶ Quòd si post aui mortem nepos ex filio conceptus & natus est, & deinde eo qui in medio erat mortuo, extraneus, heres non est factus, suus heres auo nepos non existet: quoniam nullam speciem cognationis hic erga testatorem habebit.

¶ Quemadmodum nec ille inter liberos numerabitur, quem filius meus cum emancipatus esset, in adoptionem accepit. Nam si contingat, ut ego filio meo iam antè mortuo, intestatus decedam: is quem filius meus quum viveret & emancipatus esset, adoptauit, in iura mea non succedet: quippe qui nullo cognationis genere tangere me possit. Porro autem non solum hi iam dicti iure civili heredes esse non possunt, sed neq.

¶ Et hæc quidem de suis heredibus.

9. ¶ Emancipati verò liberi, sicut & secundo libro

a l. 7 ff de suis & legitimis.

b l. 6 vers. quod si post mortem aui ff. de suis & legitimis.

c l. quæ filius 26. ff. de adoptionibus.

d Emancipati iure civili, ad legibus xij. Tabularum parentibus non succedunt, neque ut sui, neque ut cognati. Iure tamen Prætorio ex naturali equitate emancipatis datur bonorum possessio unde liberi.

Nam viuo eo emancipati ab adoptiuo patre, perinde admittuntur ad bona naturalis patris, ac si emancipati ab ipso essent, nec unquam in adoptiua familia fuissent.

¶ Et conuenienter, quod ad adoptiuum patrem pertinet, extraneorum loco esse incipiunt. Post mortem verò naturalis patris emancipati ab adoptiuo patre: & quantum ad hunc adoptiuum patrem pertinet, æquè extraneorum loco fiunt: & quantum ad naturalis patris bona pertinet, nihilo magis liberorum gradu nanciscantur. Quod ideo sic placuit, quia iniquum erat esse in potestate patris adoptiui, ad quos bona naturalis patris pertineant, vtrum ad liberos eius, an ad agnatos.

II ¶ Minus ergo iuris habent adoptiui filii quam naturales. Namque na-

οὗτος γὰρ ὁ παῖς ὅπῃ τὰ ἐμὰ ἐκδοθήσεται, καὶ ἡ ἐμὴ οὐκ ἐκδοθήσεται. ταῦτα δὲ λέγω, μόνον εἰ καὶ ὁ ἐτελοῦτων ἐγὼ καὶ ἐγὼ, καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ φανήσεται. εἰ γὰρ ἐμοῦ ζῶντος ὁ Τίτιος ἐποίησεν αὐτὸν ἐμὰ κίπατον, ὁμοίως ἐκδοθήσεται εἰς τὰ ἐμὰ ἐμοῦ τῆ φυσικοῦ πατρὸς, ὡς περὶ ἐγὼ ἐποίησα αὐτὸν ἐμὰ κίπατον, καὶ ὁ δὲ ποτε ὑποδεπὺν γέρονε φανήσεται. ¶ Α' κόλουτον οὐδὲ λέγειν ὅτι περὶ τὸν γρόμιον αὐτὸν δευτέρου πατέρα ἐξωτικὸν αὐτὸν εἶ. εἰ γὰρ μετὰ αὐτὸν ἐμὴν τελοῦτων ἐμὰ κίπατον αὐτὸν ὁ Τίτιος ἐποίησε, καὶ περὶ ἐκείνον ἐξωτικὸς φανήσεται, τοῦτο γὰρ οὕτως ἔχειν ἤρεσεν, ἐπειδή περ αὐτὸν ἐκδοθήσεται, ἐν ἐξουσίᾳ τῆ δευτέρου πατρὸς, εἰς πᾶσα δὲ ἐκδοθήσεται τῆ φυσικοῦ γρόμιος τὰ ἐμὰ, πότερον εἰς αὐτὸν υἱὸς, ἢ αὐτὸν ἀδελφός. εἰ γὰρ ἔχων υἱόν, ποιήσω τοῦτον ἐμὰ κίπατον, καὶ ἐκδοθήσεται εἰς ἀρρογατίζοντα Τίτιον, τελοῦτων γὰρ ἀδελφός ἔχων, ἐξ ἐστὶ Τίτιος ἐν τῇ δευτέρῃ φανήσεται. τοῦτο γὰρ παῖδα, παρὰ δὲ δουλεύοντες ἀδελφοῖς εἰς πᾶσα κληρονομίαν. ἢ τοῦτο εἰς βουλήν τὴν ποιήσας αὐτὸν ἐμὰ κίπατον ἐμοῦ τελοῦτωντος, ὡς ἐξωτικὸν αὐτὸν μὴ αὐτὸν ἀδελφός, τοῦτον γὰρ κληρονομήσει ὅπῃ πᾶσι ἐμὴν ἐξουσίαν, ἀκωλύτως πράξει τοῦτο. αὐτὸν γὰρ εἰρήκαμεν εἶ τοῦτο καὶ ἐν ἐξουσίᾳ τῆ δευτέρου πατρὸς, ὑποπίνων δὲ με κληρονομήσει, πότερον, ὑποπίνων τῆ υἱὸς μου, ἢ ὑποπίνων ἀδελφός.

II ¶ Ως οὐδὲ, δὲ γὰρ αἰσθασίαν εἰς τὸν βραχέως εἰρημύον, ἐντα εἴρηται, ὅτι ὁ γρόμιος ἐμὰ κίπατος ὑποπίνων τῆ δευτέρου πατρὸς, ἐξωτικὸς νο-

Filius enim hic ad bona mea non admittitur. Hæc autem dico, si modò cum morerer, in adoptiua adhuc fuerit familia. Nam si me viuo Titius eum emancipauerit: non dissimiliter ad bona mea, qui naturalis pater eius, veniet: atque si egomet ipse eum emancipassem, nec unquam in adoptiua familia fuisset. ¶ Consequens est igitur dicere, quantum ad adoptiuum patrem pertinet, extraneum eum esse. Quod si post mortem meam Titius eum emancipauerit, etiam quantum ad eum pertinet, extranei loco existet. Hoc autem ideo sic placuit: quia iniquum esse visum est, in patris adoptiui potestate esse, ad quos bona patris naturalis pertinerent, ad filios ne an ad agnatos. Si enim quum filium haberem, eum emancipauero, & is sese Titio dederit in arrogationem, deinde moriar agnatos habens, licet Titio ut filio meo in adoptione retento, aditum præstet agnatis ad hereditatem meam: aut si velit eum post mortem meam emancipare, ut & agnati repellantur, & ipse ad successionem vocetur, nihil obstabit quominus id faciat. Sed iam diximus absurdissimum esse, ut id in arbitrio adoptiui patris situm sit, quos

a l. penult. §. 2. ff. de adoptionibus.

b Heredes alieno arbitrio nobiscum sint, iniquissimum adde l. 32. l. 70. ff. de hered. instituendis.

II ¶ Sic ergo (nam ad illud recurrendum est, quod paulò antè diximus, ubi dictum est: eum qui ab adoptiuo patre emancipatus est, extraneum ei existi-

c § 9. sup. eod.

a Adoptiuorū stimari) minū iuris adoptiui filii habent, quā naturalibus. Nam filius meus naturalis emancipatus à patre adoptiuo quantum ad ipsum, extranei loco est: quantum verò ad me, etiā si ius successionis de iure ciuili amiserit, attamen per Prætorem in numero liberorum habetur.

b l. 3. C. de legitimis hereditibus l. 5. C. de condiēt. indeb. Nouel. 118. c. 1. in fin.

c adde §. vl. sup. de legitimis agnatorū tutela. l. 3. ff. de reg. iur.

d Adoptiuorū emancipatorū post emancipationem conditio qua. l. 4. ff. unde liberi.

e l. 1. §. 1. & sequentib. ff. de bon. poss. contra tabulas. f Præteriti dicuntur, qui neque nomina- tims exheredati aut instituti.

g l. penult. in pr. C. de adopt. verò, qui cum pater ipsorum naturalis moreretur, in adoptiua fuerint familia, bonorum posses-

12 ¶ Atque hæc non solum in hæreditate ab intestato deferenda dicere possumus, sed etiam in bonorum possessione contratabulas petenda: quam Prætor aduersus paternum testamentum liberis neque heredibus institutis, neque ut oportet (id est, nominatim) exheredatis pollicetur. Quos enim in potestate defuncti inuenerit, & qui emancipati fuerint naturales, eos ipse si præteriti sint, bonorum possessione contra tabulas armat atque instruit. Eis verò, qui cum pater ipsorum naturalis moreretur, in adoptiua fuerint familia, bonorum posses-

μίζε) παρ' αὐτῶν. Ε'λάττωνα α τὰ δικάμα ἐπὶ τῆς δευτέρου πάδων, ἢ περ τῶ φυσικῶν. ὁ γὰρ φυσικός μου πάς γυρόμην & ἐμαγκίπατος ὑπὸ τῆς δευτέρου πατρὸς, ὁξωτικός νομίζεται παρ' αὐτῶν. περὶ ἐμὲ ἢ εἰ καὶ τὸ δίκαιον ὑπόλλυσι τ' ὁξωδοχῆς, ὅσον ὑπὸ τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ τ' ἀγαίτωρος^b σωμαειδυμένησεται τοῖς πασι. οἱ ἢ δευτεροπάδες γερονότες ἐμαγκίπατοι καὶ κατὰ τὸ πολιτικὸν τ' τάξεως τῆς πάδων ἐκπίπτουσι, καὶ ὁ ἀγαίτωρ αὐτοῖς ε' βοήθει. καὶ εἰκότως. τὰς γὰρ φυσικὰ δικάμα, ὁ πολιτικός νόμος ἀναξέπειν οὐ δύναται. καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἐπαύσαντο εἶναι υἱοὶ κληρονόμοι, παύονται καὶ τ' φύσει εἶναι υἱοὶ, ἢ θυγατέρες, ἢ ἔγχοι, ἢ ἔγχοι. οἱ δ' ἢ δευτεροπάδες ἐμαγκίπατοι δέντες, ἀρχονται εἶναι ὁξωτικοί. τὸ γὰρ ὄνομα τ' υἱοῦ ἢ θυγατρὸς ὁ περ' ἔχον δὲ τ' δευτέρου, ἑτέρω πολιτικῶς λόγῳ, τούτοις ἐμαγκίπατίζονται ἀπολλύσιν.

12 ¶ Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ὁξωδοχῆς κλησεως εἶναι εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κοντρατάβουλλας ὁξωδοχῆς, καὶ ὁ ἀγαίτωρ κατὰ τ' πατρός τοῦ πασι δίδωσι ὁξωδοχῆς, μὴ γράφεισι κληρονόμοις, μὴ δὲ γερονόσι νομίμως ὁξωδοχῆς τοῖς, τούτοις νομίσαι, ἢ γυνονομασί. οἱ δ' μὲν γὰρ εἶναι ἰν ποτεσάτε τ' τελευτήσαντος, καὶ αὐτὸς γυνομῶις ἐμαγκίπατους φυσικοῖς, ὁπλίζει ἀγαίτει τοῖς ὄντας τῇ κοντρατάβουλλας τοῖς ὁξωδοχῆς ἐν τῇ δευτέρου φαρμλίᾳ, καὶ ὁ φυσικός τελευτᾷ κατὰ τὸν, ε' χορηγεῖ

naturales emancipati, beneficio Prætoris gradū liberorum retinent, licet iure ciuili perdant. Adoptiui verò emancipati, & iure ciuili perdunt gradum liberorum, & à Præatore non admittuntur: & rectè. Naturalia enim iura ciuilis ratio perimere non potest: nec, quia definunt sui heredes esse, possunt definire filii filiarum, aut nepotes neptes esse: adoptiui verò emancipati, extraneorum loco incipiunt esse: quia ius, nomenque filii filiarum, ve quod per adoptionem consequuti sūt, alia ciuili ratione, id est, emancipatione, perdunt.

12 ¶ Eadem hæc obseruantur & in ea bonorum possessione, quam contra tabulas testamenti parentis liberis præteritis, id est, neque heredibus institutis, neque ut oportet, exheredatis, Prætor pollicetur. Nam eos quidem, qui

in potestate mortis tempore fuerint, & emancipatos, vocat Prætor ad eundem bonorum possessio-

possessione: eos
quod qui in ad-
optiva familia
fuerint, per hoc
tempus, quo na-
turalis pars mo-
reretur, repe-
lit. ¶ Item ado-
ptiuos liberos
emancipatos ab
adoptiuo patre
sicut nec ab in-
testato, ita lon-
gè minus con-
tra tabulas te-
stamenti ad bo-
na eius admit-
tit: quia desi-
nunt in nume-
ro liberorum e-
ius esse.

13 ¶ Admon-
di tamē sumus,
eos qui in ado-
ptiva familia
sunt, quive post
mortem natura-
lis parentis ab
adoptiuo patre
emancipati fue-
rint, intestato
parente natura-
li mortuo, licet
ea parte edicti,
qua liberi ad bo-
norum possessio-
nem vocantur,
non admittan-
tur, alia tamen
parte vocari, sci-
licet qua cogna-
ti defuncti vo-
cantur. Ex qua
parte ita admit-
tuntur, si neque
fui heredes libe-
ri, neque eman-
cipati obfint,
neque adgnatus
quidem ullus
interueniat. An-
tē enim Prætor
liberos vocat tā
suos heredes, quā emancipatos, deinde legitimos heredes, tertio proximos cognatos.

πὺν κοίτην ἀβελῆς. ¶ Εἰ ἀντὶν θε-
οῦ μου ὑπὸν ἐμαγκίπατον ποιήσω, οὐ
μόνον ἀδελφεὸν μετελῶ τίσανται οὐ
ἀδελφεὶται, ἀλλ' ἐδὲ πατρὶος ἐλ-
θεῖς ἐν τῇ ἐμῇ οἰκίᾳ, λήψεται κατ'
αὐτὸ πὺν κοίτην ἀβελῆς. ἐπαύσατο
τὸ εἰς ἐμοῖς συναριθμεῖσθαι πατρὶν.

13 ¶ Εἰ κείνους ὅ μεμνημένοι ἡμῶν γυνή,
ὅτι ὁ φυσικὸς μου παῖς, δοῖς ἐαυτὸν εἰς
δέσιν, καὶ μένας ἐν τῇ θετῇ φιλίᾳ.
ἢ μὴ πὺν ἐμὴν τελευτῶν ὑπὸ τῇ θε-
τοῦ πατρὸς ἐμαγκίπατο δέσιν, εἰ καὶ τὰ
μάλιστα ὅτι τὰ ἀνάγκη ἐμὸν τὸ φυ-
σικὸν πατρὸς οὐ δύναται ἀδελφε-
νέσθαι, ὡς ὅτι οὐδὲ λῖβερε δέκα
τοῦτος, ἀλλ' οὐδὲ ἐξ ἑτέρας κληθήσεται
τῆς αἰσῶς, τοῦτ' ἐστὶν ἐξ ἧς οἱ τῇ τελευ-
τήσαντες ἀδελφίζονται κατὰ τὸν νόμον. ἀλ-
λὰ τοῦτο τὸ τε δ' ἔπος εἶχεν, ἵνα καὶ μὴ
κατέλειπα, μὴ ὅτι οὐκ ἐκ κληρονομίας,
μὴ ὅτι ἐμαγκίπατος. μήτε μὲν ὑπὲρ
μοι πῶς ἀδελφός. οὐτοὶ γὰρ αὐτὸς πατρὶ-
κῶς κληθήσεται. ὡς τὸν γὰρ ὁ πατὴρ
αὐτὸν παῖδας καλεῖ, τοῦτο μὲν οὐκ οἶμαι, τῆ-
ς ὅτι ἐμαγκίπατος. τοῦτων ὅ μὴ οὐκ οἶμαι
ἀδελφός. μὴ ὑποκειμένων ὅ ἀδελ-
φών, οἱ κατὰ τὸν νόμον κληθήσονται. ἐν οἷς
πατρὶος οἱ παῖδες μου, οἱ οἶμαι
ἐν τῇ θετῇ φιλίᾳ.

14 ¶ Εἰ ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προειρη-
νείᾳ. εἰ ἔχων τρεῖς ἀρρένας παῖδας
ὑπεξουσίους, ἀδελφῶν ἑνα εἰς δέσιν,
λέγεται ἢ τὸ αὐτὸν ὑποδοῖα, ἐξ ἑτε-
ρῶν μαρτύρων. καὶ ἐστὶ δόγμα σαβι-
νιανὸν τὸ λέγον, ἀνάγκη σὲ ἔχειν πάν-
τας τοιοῦτάς παῖδας ἐξ ἑτε-
ρῶν ὑποδοκῶν τὸ τεταρτὸν τὸ σὺν
δοκίμῳ κατὰ τὸν νόμον. εἰ ὅ μὴ κατὰ
λίπης αὐτὸς, δίδωσιν αὐτὰ τὸ εἰρη-

sionem contra tabulas
non largiatur. ¶ Si filium
meum adoptivum eman-
cipaverim: non modò mi-
hi intestato non succedit,
sed neque in testamento
meo præteritus ad bona
mea per bonorū possessio-
nem cōtra tabulas admitti-
tur, quoniā in numero li-
berorū meorū esse desit.

13 ¶ Illius tamen memi-
nisse nos oportet, quod
naturalis meus filius, qui
se in adoptionem dedit, &
in adoptiva familia man-
sit, vel ab adoptiuo patre
post mortem meam eman-
cipatus est, etiam si maxi-
mè ad successionem meā,
qui pater eius naturalis
sum, non possit admitti, ex
ea parte edicti, vnde libe-
ri ad bonorum possessio-
nem vocantur: ex alia ta-
men parte vocabitur, ex
ea videlicet, vnde cognati
defuncti vocantur. Et tunc
quidem ita hæc res se ha-
bebat, cum neque suos he-
redes liberos, neque eman-
cipatos reliqueram: ac ne-
vllus quidem interuenie-
bat agnatus. Horum enim
causa potior: quoniā ante
Prætor liberos vocat, tum
suos tum emancipatos, ac
his non extantibus agna-
tos: qui si nulli sint, cogna-
ti vocantur, inter quos pri-
mas obtinent filii mei, qui
in adoptiva familia sunt.

14 ¶ Hæc habeto in mo-
dum præiæ cuiusdam in-
spektionis: si cum tres fi-
lios mares habere, vnum
ex his in adoptionem de-
derim: vocatur hæc ado-
ptio ex tribus maribus. Et
extat S. C. Sabinianū, quo
dicitur necesse tibi esse, fi-
lio huic ex tribus mari-
bus adoptato quartam bo-
norum tuorum relinque-
re. Et si non relinquas,

a adde. §. 11.
sup. cod. l. 1. §.
6 ff. de possess.
contra tab.

b l. 4. ff. vnde
liberi.

c l. 1. §. 4. ff.
vnde cognati.
d Filius na-
turalis adopta-
tus ab extran-
eo, olim patri
naturali succe-
debat, post suos
emancipatos,
adgnatos: hoc
est, ea parte
edicti, qua co-
gnati, admit-
tebatur.

e Ex tribus
maribus in a-
doptionē dari
quid. & quis
effectus, apud
veteres istius
adoptionis fue-
rit, dixi ad l.
penult. §. 3. C.
de adoptionib.

ipsum S. C. ei dat actionē aduersus heredes tuos ad petendam quartam. His præcognitis, videto nunc deinceps cetera.

a l. penult. c. de adoptionib. Quæcunque iam supra dicta sunt, olim obtinebant. At Imperator noster aliquam his emendationem attulit per constitutionem suam, in qua de filiis qui à patre naturali in adoptionem dantur, dis-

seruit. Cum enim casus nonnullos inueniret, (qui & à nobis supra relati sunt) in quibus filii & naturalis patris hereditatem amitteret, propterea quod in adoptiua familia esset, & adoptione facile per emancipationem soluta, ad neutrius patris successionem vocarentur: hoc ipse solito more in melius cōuertens, constitutionem, vt dictum est, fecit: per

b Filij naturales in adoptionem dati, quæ admodum parentibus naturalibus succedant.

c Adoptiuus patri adoptiuo ab intestato succedit. addo facto: neque iure ciuili, neque Prætorio ex hereditate eius aliquid persequi potest, neque contra tabulas bonorum possessio petita, neque querela inofficiosa instituta: cum nec necessitas patri adoptiuo fuisse subsequuta: nisi in hoc tantummodo casu vt possit ab intestato ad patris adoptionem venire successionem. Testamento autem ab eo facto, neque iure ciuili, neque Prætorio, ex hereditate eius aliquid persequi potest: neque contra tabulas bonorum possessione agnita, neque inofficiosa querela instituta: cum nec necessitas patri adoptiuo

μύρον δόγμα ἀγῶν κτ' ἢ τῶν κληρονόμων, ἐπὶ ἀπατήσῃ τῇ τετάρτῃ. ἐπειδὴ σοι ταῦτα περὶ θεώρηται, ὅσα λοιπὸν τὸ περὶ κληρονομίας. ¶ Ἀπαντα τὰ ἐν τοῖς περὶ λαβοῦσιν εἰρημύνα ἐκράτει τὸ παλαιόν. ὃ ἡμέτερος βασιλεὺς, μερικῶς τούτοις διώρθωσιν περὶ γὰρ δὲ τὸ οἰκείας διατάξεως ἀπὸ ἧς περὶ τῶν δεδωμένων εἰς θέσιν ὑπὸ τῷ φυσικοῦ πατρὸς διελέχθη. ἐπειδὴ γὰρ οἱ περὶ δέματα ἄπνα κτ' εἰρημύνα, ἐν οἷς οἱ παῖδες κτ' πλὴν τῷ φυσικοῦ πατρὸς δὲ τὸ εἶναι ἐν θέσιν κληρονομίαν ἀπολλύοντες, καὶ τὸ δέσεως ῥαδίως δὲ τὸ ἐμαγκιστρίωσι τὸ δὲ λαομύνης, περὶ δὲ δετέρου πατρὸς ἐκαλουμένῳ διαδοχῇ, κτ' τὸ συνήδες αὐτῶν, κτ' οὗτο μεταδέρων ἐπὶ τὸ κτ' αἰών, ἐποίησεν ὡς εἴρηται δέματα ξιν, δὲ ἡς ἐκέλευσεν ἵνα βέαν φυσικὸς πατήρ τ' ἴδιον ὑὸν εἰς θέσιν ἐτέρου πατρὸς ἀνέσσεια πάντα τὰ δίκαια πατρὸς φυσικοῦ πατρὸς ἔχεν, καὶ μὴ ἐξείναι τὴν αὐτῆς φιλίας. ὡς περ εἰς πάντας οὐκ ἐχρῆτο ὑὸς θετός. ἐν τούτῳ ἡ μόνον τῶν δέματι δοκεῖ πᾶν εἶναι ἡ θέσις, εἰς τὸ διύασις τῇ πατρὶ δὲ ἀδελφείῳ περὶ γὰρ ἐξ εἰς τὴν κληρονομίαν τῇ κληρονομίᾳ δετέρου πατρὸς. ἐπειδὴ γὰρ δὲ διαθήκης ὑπὸ αὐτῆς γνησίου, ἢ κτ' τὸ πολιτικόν, ἢ κτ' τὸ περὶ τὸ δίκαιον διωτάται ἐν τῷ τούτου κληρονομίας ἀποσπᾶσθαι, οὐδὲ κοῖτα βούλας αὐτῶν, οὐδὲ δεινοφροσύνην, δὲ τὸ μηδὲ ἀνάγκη εἶναι τῶν δετέρου πατρὸς, ἢ γὰρ εἶναι αὐτὸν κλη-

¶ Sed ea omnia antiquitati quidem placuerunt: aliquam autem emendationem à nostra constitutione acceperunt: quam super iis personis exposuimus, quæ à patribus suis naturalibus in adoptionem aliis dantur. Inuenimus etenim nonnullos casus in quibus filii, & naturalium parentum successionem propter adoptionem amittebant: & adoptione facile per emancipationem soluta ad neutrius patris successionem vocabantur. Hoc solito more corrigentes, constitutionem scripsimus, per quam definimus: Quando parens naturalis filium suum adoptandum alii dederit, integra omnia iura ita seruari atque si in patris naturalis potestate permansisset, nec penitus adoptiuo

ptiuo imponatur, vel herede-
cum instituere, vel exheredem
facere: utpote
nullo vinculo
naturali copu-
latum: neque si
ex Sabiniano
Senatusconsul-
to ex tribus ma-
ribus fuerit ad-
optatus. Nam
& in eiusmodi
casu, neq. quar-
ta ei seruatur,
neq. vlla actio
ad eius perse-
quutionem ei
competit. ¶ No-
stra autem con-
stitutione ex-
ceptus est is,
quem pater na-
turalis adoptan-
dum suscepit.
Vtroque enim
Iure tam natu-
rali quam legiti-
mo in hanc per-
sonam concurren-
te, pristina
Iura tali ado-
ptioni seruamus:
quemadmodum si
pater familiās sese
dederit adrogan-
dum, quæ specia-
liter & singula-
tim ex præfatæ
constitutionis
tenore possunt
colligi.

15 ¶ Item vetu-
stas ex masculis
progenitos plus
diligens, solos
nepotes vel ne-
ptes, qui quæve
ex virili sexu

ἐνόμωι, ἢ ἔξερε δάτον ποιεῖν, οἷα μη-
δὲν φυσικῶς δεσμῶν κρατοῦν ἄν-
των. ὅ πλεον φημι, ἔδὲ εἰ καὶ τὸ Sabinianum δόγμα ἔξ τριῶν μείζων
ἔτυχεν αὐτὸν λαβὼν εἰς θέσιν. καὶ γὰρ
καὶ ὅτι τῆς τοιαύτης θέσεως, οὐδὲ τὸ
τέταρτον αὐτῷ φυλαχθήσεται ἀπὸ
δόγματος, ἔτε τις ἀγωγὴ πρὸς ἀπαί-
τησιν ἀρμόττει τὴν τέταρτον.

¶ Ἐξήρηται ὅ ἐκ τῆς εἰρημότητος διατά-
ξεως ἀπὸ τῆς βασιλείας, ἢ βασιλέως,
ἐκείνου ὁ θετός παῖς, ὃν ὁ φυσικὸς πα-
τήρ πρὸ πάππου αὐτῷ τῆς παιδὸς δέδω-
κεν εἰς θέσιν. ἑκάτερον γὰρ ἐν ταῦτα
συντρέχοντος δικαίως τοῦτο μὲν τῷ φυ-
σικοῦ διὰ τὴν συγγένειαν, τὸ δὲ τῷ ἐν-
όμου διὰ τὴν θέσιν. τὰ ἀρχαῖα δὲ
καὶ τῇ τοιαύτῃ θέσιν φυλαχθῶντος
πατρὸς, ὡς περ εἰς αὐτὸν εἰσὶν ὧν δέ-
δωκεν αὐτὸν εἰς θέσιν. ταῦτα δὲ ἰ-
δικῶς καὶ κατ' ἐκαστὸν ἐκ τῶν ῥημά-
των τῆς προλαβούσης διατάξεως ὅτι
λαβεῖν.

15 ¶ Ομοίως ἔτυχε καὶ κείνο δερα-
πείας προσηκούσης. τῷ γὰρ παλαιῶν,
τοῖς δ' ἔξ ἀρρένων κατὰ γένος πλέον
φιλοῦντων, καὶ μόνοις ἐγγόνις ἢ ἐγγό-
ναις τοῖς ἔξ ἀρρένων κατὰ γένος
τὰ τῶν βίου παρεχόντων δίκαια, καὶ
τῷ ἀδνάτων αὐτοῖς περιουσιῶν
αὐτῶν ὅ ἀπὸ θυγατρὸς ἐγγόνος, καὶ αὐτῶν
ἀπὸ ἐγγόνος προεγγόνος, τοῖς κοινά-
τοις συγγενέων, καὶ τῷ ἀδνάτων
δευτέρως πιδέντων. ἐπαλουῖτο γὰρ εἰς
τὰ πράγματα, τὸ μὴ τῷ πρὸς μη-
τρὸς πάππου, τὸ γὰρ εἰς τὴν κληρονο-
μίαν τῆς μητρίδος, ἢ προμητρίδος, εἴτε

ptiuo imponatur, vel here-
dem cum instituere, vel ex
heredatum facere: utpote
nullo vinculo naturæ sibi
coniunctum: Plus dico, ne
si ex S. C. quidem Sabiniano ex tribus maribus
in adoptionem datus fue-
rit, quoniam & in huiusce
modi adoptione, neque
quarta ipsi ex S. C. seruabi-
tur: neque actio aliqua ad
quartæ persecutionem ei
competet. ¶ Exceptus
est autem à dicta Impera-
toris nostri sanctissimi cō-
stitutione, is quem pater
naturalis, aut filii in ado-
ptionem dederit. Cum e-
nim hic utrumque ius cō-
currat, hinc naturale pro-
pter cognationem: inde ci-
uile propter adoptionem:
vetera iura huic adoptio-
ni seruamus, perinde atq.
si pater familiās aliquis in
adrogationem sese dedis-
set. Et hac specialiter & sin-
gularim ex prædictæ con-
stitutionis tenore colligi
possunt.

15 ¶ Similiter & illud
debita cura correctum est.
Cum enim vetustas ex ma-
ribus natos plus diligens,
solis nepotibus neptibus-
que, qui per virilem sexū
descendunt, iura suorum
heredum daret, & agnato-
rum quoque iure eos an-
teponeret: nepotes autem
ex filia, aut pronepotes
ex nepte natos, in cogna-
torum numero haberet,
& secundos ab agnatis
poneret, quoniam tunc
dum ad successionem
tam aui materni, quam
auiæ vel proauiæ, siue

a d. l. penult.

b Adoptatis

ab aui natura

li, competit

querela aduer-

sus testam en-

tum aui. sed

c bonorum

possessio contra

tabulas. d. l.

pen. in prin.

vers. si verò

pater natura-

lis.

c Duo iura u-

nico potentia-

ra.

^a *Valentinianus, Theodosius, Arcadius. l. 9. C. de suis & legitimis.*

^b *Eorum qui ab agnatis, ab his qui à cognatis geniti sunt differentia.*

paternæ siue maternæ, vocabantur, quum nulli extarent agnati: Diui principes, qui ante annos aliquot regnarunt, tantam absurditatem sine correctione non reliquerunt. Cum enim nepotis & pronepotis nomen cōmune esset, tum his qui per virile sexum, tum his qui ex fœminis descendunt: ideo communem eis ordinem & eundem successionis gradum donarunt. Sic tamen ut nonnihil plus haberent, qui per virilem sexum descendunt, utpote quos & natura agnoscat, & vetera iura tantum honorarint: ita ut iam tertia parte plus habeant. Nam si quis decedat relicto filio, & ex filia, nepote neptève vel pronepote proneptève, filius quidē octo vncias habebit, nepos verò neptisve aut pronepos proneptisve ex filia iam antè mortua, quatuor: hoc est, tertia parte minus quam mater eorum vel auia, si superesset, haberet. Erat enim mater eorū siue auia sex vncias habitura, si vixisset: nunc verò illa defuncta, nepos aut pronepos ex ea descendens, minus tertia parte, hoc est sextante, siue duabus vnciis (nam sex vnciarum, sextans tertia pars est) accepturus est ex aui vel proaui hereditate. Quod si mortua sit fœmina relicto filio filiave, relicto itē nepote aut pronepote ex filio filiave iam antè defunctis: filius ille aut filia octo vncias habebit, nepos verò aut pronepos, siue ex filio sint, siue ex filia, iam antè defunctis, quatuor: hoc est, & ipsi tertia parte minus, quam pater eorum aut mater, vel auus auiave siue paterni, siue materni haberent. Quoniam cum persona quæ defun-

πρὸς πατρός, εἴτε πρὸς μητρός ἢ
καὶ μὴ ὑπῆσαν ἀδνάτοι. οἱ δὲ πρὸς
λίγων ἂ βεβασιλεύοντες ἐν αὐτῇ, οὐ
κατέλιπον ἀδιόρθωτον τὸ τοῖς ἀπὸ
πλημῶν ὅποτε γὰρ τὸ τῶν ἐγγόνων, καὶ πρὸς
γόνων ὄνομα κοινόν ἐστι τῇ δὲ ἀρρενο
γονίας καὶ θυλυγονίας καὶ ἀγομφύων,
ὅθεν τοῦτο κοινὸν αὐτοῖς τὰξιν, καὶ τὸ
αὐτῷ δὲ ἀγομφύων ἐφιλοπρόσκειται ὅτι
μόν. ¶ Οὕτω μὲν τοι, ὥς τε πλεονεκτεῖν
ἐν βραχεὶ τοῖς ἐξ ἀρρενογονίας, οἷα
καὶ θυλυγομφύων τῇ φύσει, καὶ ὑπὸ τῷ
παλαιῶν πρὸς τῶν, ὥς τε αὐτῶν ἐν
τείτῳ μέρει τὸ πλεῖον ἔχειν. ἐὰν γὰρ
πρὸς τῶν τελευτήσῃ καὶ ἀπολιπὼν υἱόν, καὶ ἀπὸ
θυγατρὸς τελευτήσας ἔγγονον ἢ
ἐγγόνιον, πρὸς ἔγγονον ἢ πρὸς ἐγγόνιον
ἢ μὲν υἱὸς λήφεται οὐγκίας, ὁ δὲ
ἀπὸ τῆς πρὸς τελευτήσας, θυγα
τρὸς ἔγγονος ἢ ἐγγόνου, ἢ πρὸς ἔγγονον
πρὸς ἐγγόνον δὲ. τοῦτέστι δὲ τὸ τῶν
τῶν ἢ μελλεν ἢ μητὴρ, ἢ γονὺς ἢ μάμ
μη πρὸς οὐσα λαμβάνειν. ἢ γὰρ μητὴρ
αὐτῇ, ἢ γονὺς ἢ μάμμη ζῶσα, ὥς τε
λαμβάνειν οὐγκίας. ἐκείνης δὲ τελευ
τήσας ὁ δὲ αὐτῇ ἔγγονος ἢ πρὸς ἔγγ
ονος δὲ τὸ τῶν, τοῦτέστι δὲ τὸ
διεγκιον. τῇ γὰρ ὥς ἐγγονὸν τὸ τῶν
διεγκιον ἐστὶ λήφεται τῆς παπώας
ἢ πρὸς παπώας κληρονομίας. εἰ δὲ
γονὺς καὶ συμβῇ τελευτήσῃ ὅτι υἱὸς,
ἢ γονὺς θυγατρὸς καὶ ὅτι ἐγγόνου ἢ πρὸς
ἐγγόνου, ἀπὸ υἱοῦ, ἢ γονὺς θυγατρὸς πρὸς
τελευτήσας αὐτῶν, ὁ μὲν υἱὸς ἢ γονὺς θυ
γατρὸς λήφεται οὐγκίας, ὁ δὲ ἔγγονος ἢ
πρὸς ἔγγονος ἢ ἀπὸ τῆς υἱὸς ἢ τῆς θυγατρὸς
τῆς πρὸς τελευτήσας αὐτῶν δὲ λαμβάνου
σιν. Τετέστι καὶ αὐτοὶ δὲ τῶν ἢ μελλ
λε λαμβάνειν ὁ αὐτῇ πατὴρ ἢ μητὴρ, ἢ
πάππος ἢ μάμμη, εἴτε πρὸς πατρός
εἴτε πρὸς μητρός. δηλὸς γὰρ ὅτι οὐκ ἐστὶ

paternæ, siue
maternæ succes
sionem. Diui au
tem Principes
non passi sunt
talem contra
naturam iniu
riam sine com
petenti emēda
tione reliaque
re: sed cum ne
potis, & prone
potis nom cō
mune sit vtrif
que, tam qui ex
masculis, quam
qui ex fœminis
descendunt: i
deo eundē gra
dum & ordinē
successionis eis
donauerunt.
Sed ut amplius
aliquid sit eis,
qui non solum
naturæ, sed et
iam veteris iu
ris suffragiis mu
nuntur: por
tionem nepo
tum, vel neptū,
vel deinceps
de quibus su
prà diximus)
paulò minuen
dam esse existi
mauerunt: ut
minus tertia
parte accipe
rent, quā mater
eorum, vel auia
fuerat acceptu
ra: vel pater eo
rū, vel auus pa
ternus. siue ma
ternus, quādo fœ
minamortuasit,
cuius

cuius de hereditate agitur: iis que (licet soli sint) ad eantibus, adgnatos minime vocabant. Et quemadmodum lex duodecim tabularum, filio mortuo, nepotes vel nepotes, pronepotes vel proneptes, in locum patris sui ad successionem aui sui vocat: ita & principalis dispositio in locum matris suæ, vel auæ, eos cum iam designata partis tertiæ de minutione vocat.

Τελούτησαντες περὶ τῶν περὶ ἐξήν-
 τιν ζήτησις τῆς κληρονομίας, οὐκ ἐπὶ δὲ
 φορὰ πρὸς ἀνάγειν, πότερον ὅς ἀρρε-
 νογονίας ἢ θηλυγονίας οἱ ἔγγονοι ἢ οἱ
 πατρὸς ἔγγονοι καταγονται. εἰ δὲ συμβῇ τε-
 λούτησαν ἀρρενα ὑπὸ θυγατρὸς περ-
 Τελούτησάσης ἔγγονοι καταλιπόντα, εἰ
 καὶ συμβῇ θήλειαν Τελούτησαν, καὶ
 ὑπὸ ἧς ἡ θυγατρὸς περὶ Τελούτη-
 σάντων ἔγγονοι καταλιπεῖν, ὅτε οἱ δὲ
 καὶ ἀδελφοὶ τῆς Τελούτησαντι, πάλαι
 μὲν ὡς εἴρηται, ὁ δὲ δεκάδελτος ἀνό-
 μος αὐτῶν ἀδελφοὶς τῆς τοιαύτης ἔγγονων
 προετίμα. ¶ Σήμερον δὲ εἰ καὶ μόνοι
 ὅτε οἱ ἔγγονοι, ἔδε μία παροδοῦς
 τοῖς ἀδελφοῖς ὑπὸ τῆς δεκάδελτου
 δοθήσεται, ὅτε τὰ πατρὸς τῆς Τε-
 λούτησαντος, ἢ τῆς Τελούτησάσης, δὲ
 τὸ τοῖς ἔγγονοις ἢ τοῖς πατρὸς ἔγγονοις ὅ-
 τε πεισέναι τὸν ὅσον ἐκείνων, ὅς ὦν καὶ
 γενόνασιν. ἀλλ' εἰ μὲν ὡς εἴρηται τῆς
 Τελούτησαντι, ἢ τῆς τελευτήσασα ὅτιν
 ἧς ἢ θυγατρὸς, τότε, ὅτε μὲν τῆς Τελο-
 τήσαντος ἀρρενος, οἱ δὲ θηλυγονίας
 ἔγγονοι, ὅτε δὲ τῆς τελευτήσασα θη-
 λείας, οἱ δὲ ἀρρενογονίας ἢ θηλυγο-
 νίας ἔγγονοι ὡς τὸ γὰρ λαμβάνουσι τῆς
 οἰκίας γενέων.

16 ¶ Sed nos
cum adhuc du-
bitatio maneret
inter agnatos,
& memoratos
nepotes, quar-
tam partem sub
stantiæ defun-
cti adgnatis sibi
vindicanibus
ex cuiusdam cō-
stitutionis au-
thoritate : me-
morata quidem
constitutionē à
nostro Codice

16 ¶ Ἡ νίκη ἣ αὐτοῖς πρὸς αὐτὸν ἀ-
δινάτους μόλις ὄξιν ὁ ἀγὼν , πᾶσαν
λήψονται τὴν κληρονομίαν τῶν ἀνιόντων.
Ὡς μὲν γὰρ πάλαι δ' ἄταξις , ἥ τις τοῖς
μὲν τοις τοῖς ἐγγύτοις τὸ ἐξιδου ἐγκλίας.
τοῖς ἣ ἀδινάτοις Τρεῖς. ¶ Ἐκεῖτο ἣ καὶ
μεταγενεστέρᾳ δ' ἄταξις ἀμυδρῶς ἐναν
πικρῆ. ἀλλ' ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς
πῶ τοιαύτην ἐκ τῆς ἀσαφείας ἐγχειρ
μὲν ἢ ἀμφιβολίαν ἀναρῶν , πῶ μὲν
εἰρημὲν δευτέρᾳ δ' ἄταξιν, οὐ συν-
εχώρεισεν ἐγγραφῆναι τῶν οἰκείων
κώδικι. οὐδὲ εἶασεν αὐτὴν εἶναι ἐν

ita est, sit fœmina, de cuius hereditate quæstio est, nulla est differētia, vtrum quis pervirilem sexum an ex fœminis descendat. Sin autem masculus decesserit relictis ex filia iam antè mortua nepotibus: vel fœmina, quæ ex filio filiæve iam antè mortuis nepotes habeat, supersint autem & defuncto agnati: olim quidē (vt dictum est) ex lege duodecimi Tabularum agnati hisce nepotibus præferebantur.

a l. 1. C. de suis
& legitimis.

¶ Hodie verò , etiam si soli supersint nepotes, nullus agnatis aditus ex lege duodecim Tabularum ad successionem defuncti defunctæve dabitur: propter ea quod nepotes, & pronepotes in locum eorum ex quibus nati sunt, succedâr. Sed enim cum , ut dictum est, defuncto vel defunctæ filius aut filia superstes fuerit, in masculi successionem, nepotes ex filia nati: in femine successionem, nepotes omnes, siue ex filio sint siue ex filia, tertia parte minus accipiunt , quam parentes ipsorum.

b Nepotes pro
nepotes, & de-
inceps in locū
parentum suc-
rum succedunt
atque ita ad-
gnatis prae-
feruntur.

16 ¶ Quum verò certamen illis omne & solum cum agnatis est, tunc totam parentū hereditatem accipiunt. Nam fuit olim & cōstitutio quædam, quæ huiuscemodi nepotibus dodrantem siue nouē vncias daret, agnatis autem quadrantem siue tres vncias. ¶ Emissa erat & alia posterior constitutio, quæ leuiter tantum & obscure contrarium volebat. Sed Imperator noster, vt dubitationem hanc ex rei obscuritate coortam tolleret, prædictam secundam constitutionem Codici

cl. si defun-
ctus. 4. C. Theo-
dos. de legiti-
mis heredibus.

fuo inferi noluit, neq. ex Theodosiano Codice trāf ferri concessit. ¶ Verūm generalem, & clarissimam edidit cōstitutionem, qua totam dodrantis & quadrantis diuisionem sustulit, & in solidum prædictos nepotes agnatis ante posuit. Absurdum enim

b Liberi in suc
cessionibus præ
feruntur qui-
buscunque co-
gnatis ex late-
re.

c § 6. sup. eod.

d In capita
successioni op-
ponit hic, in
stirpem succes-
sionem.

erat, eos qui ex transfusa linea veniunt, potiores esse illis, qui in ordine liberorum sunt. Et ne multa, eandem constitutionem, secundum illa, quæ in ea cauentur, ac secundum tempora, quæ in ea designantur, & nunc obtinere voluit. Quemadmodum, autem supra diximus, cum quis relicto filio decedit, & nepotes neptēsve habet ex filio iam ante mortuo: eos qui ex filio iam antea mortuo descendunt, in stirpem, & non in capita vocari. Sic etiam si masculus aliquis decedat relicto filio, & nepotibus ex filia iam ante mortua natis, omnes nepotes in stirpem vocantur, tertia parte minus accipientes. Sin autem fœmina decedat, relicto filio, & nepotibus ex filio aut filia iam ante defunctis, rursus nepotes quocunque sint, trientem accipient: & quemadmodum si masculus decedat, nullum relinques filium: sed ex filiis iam ante mortuis nepotes diuerso numero, ex vno vnum aut duos, ex altero tres aut quatuor, non in capita, sed in stirpes diuisio fit, & vnus ille aut duo semissem accipiunt, tres verò hi aut quatuor alterum semissem: sic etiam si masculus decedat nepotes ex filiabus iam ante mortuis relinquens: aut etiam fœmina decedat nepotes ex filiis aut filiabus iam ante mortuis relinquens diuerso numero: veluti ex

αὐτῶν, ἀπὸ τῆς Θεοδοσιανῆς καὶ δικῆς με-
ταθεῖσαν. ¶ Ἀλλ' ἐξερῶν ἡσέ γενι-
κλὴν καὶ σαφεσὶ πῶς δὲ τὰς ἐξ ἑαυ-
τοῦσαν μὲν πῶς τῆς θ, καὶ τῆς αὐτῆς ἐξ ἑαυ-
τοῦσαν, εἰς ὁλόκληρον ὃ τοῖς εἰρη-
μύκας ἐξ ἑαυτοῦ καὶ περὶ ἑαυτοῦσαν περὶ
μήσασαν τῆς ἀδνάτων. ἀποπὸν ὃ
αὐτὸς ἐκ πλαγίας, καλλίονας εἶναι τῆς καπ-
όντων. ἐν βραχί γινώ μέρει, πῶς αὐτῆς
δὲ τὰς ἐξ ἑαυτοῦσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ αὐτῆς
χρόνια καὶ καὶ αὐτὸς σημανομένοις ἐν αὐ-
τῇ χρόνοις, καὶ ἐκ ἐλόμεν. ὡς περὶ ὃ εἰρή-
καμὲν ἐν τοῖς περὶ λαβῶσι. ὃ περὶ αὐτῆς
τελευτήσῃ ὅτι καὶ ἐξ ἑαυτοῦσαν καὶ ἐξ ἑ-
ναὶς ἀπὸ ἑαυτοῦσαν περὶ τελευτήσας, ὃ περὶ
εἰρπὲν, ἡ γινώ καὶ σειρῶν, καλουῦται
αἱ ἀπὸ τῆς περὶ τελευτήσας αὐτῆς ἐξ ἑαυ-
τοῦσαν καὶ οὐχὶ ἐν καπὶτα, ἐπὶ καὶ ἐὰν ἀρρῶν τε-
λευτήσῃ ὅτι καὶ ἐξ ἑαυτοῦσαν καὶ ἐξ ἑαυ-
τοῦσαν περὶ τελευτήσας, πάντες οἱ ἐξ
γονοὶ ἐν εἰρπὲν καλουῦται ὡς τὰ τὸ
γ λαμβάνοντες. εἰ ὃ θήλεια τελευτή-
σῃ ὅτι καὶ ἐξ ἑαυτοῦσαν καὶ ἐξ ἑαυ-
τοῦσαν περὶ τελευτήσας, πάλιν οἱ ἐξ
γονοὶ ὅσοι δὴ πῶς εἰσι λήφονται τὸ τε-
λευτούμενον. καὶ ὡς περὶ αὐτῆς ἀρρῶν τελευτή-
σῃ, ἡ γινώ μὲν μηδὲνα κατὰ λιπὼν, ἀπὸ ὃ
καὶ περὶ τελευτήσας αὐτῆς ἐξ ἑαυτοῦσαν καὶ ἐξ ἑ-
αυτοῦσαν ἀρρῶν, ἀπὸ μὲν τῆς ἐνός, ἐνα
ἡ δύο, ἀπὸ ὃ τῆς ἐτέρου τρεῖς ἡ δ, ἐκ ἐν
καπὶτα, ἀλλ' ἐν εἰρπὲν γίνεταί ἡ διαί-
ρεσις. καὶ ὃ εἰς ἡ οἱ δύο λήφονται τὸ
ἐξαούγκιον, οἱ δὲ γ ἡ δ, τὸ ἐτέρον
ἐξαούγκιον. οὕτω καὶ ἐὰν τελευτή-
σῃ ἀρρῶν περὶ αὐτῆς, ἐξ ἑαυτοῦσαν κατὰ λι-
πὼν ἀπὸ θυγατέρον περὶ τελευτήσας
αὐτῆς ἡ καὶ θήλεια τελευτήσῃ ἐξ ἑαυτοῦσαν
κατὰ λιπὼσα ἀπὸ ἑαυτῆς ἡ θυγατέρον
περὶ τελευτήσας αὐτῆς, ἡ περὶ τελευτήσας
αὐτῆς ἐξ ἑαυτοῦσαν ἀρρῶν, οἷον ἐκ μὲν

segregauimus, neque inferi ei ex Theodosiano Codice in eo cōcessimus. Nōstra autem cōstitutione promulgata, totius iuri eius derogatū est: & sancimus, talibus non potibus ex filiis, vel pronepotibus ex nepote, & deinceps, superstitionibus, adgnatos nullam partem mortui successionis sibi vindicare: ne hi, qui ex transfusa linea veniunt, potiores his habeantur, qui recto iure descendunt. Quam cōstitutionem nostram obtinere secundū sui vigorem, & tempora, & nunc sancimus. ¶ Itaque tamen vt quem admodum inter filios & nepotes ex filio antiquitas statuit, non in capita, sed in stirpes diuidi hereditatē: similiter nos inter filios & nepotes ex filia distributionem fieri iubeamus, vel inter omnes nepotes & neptes, & inter pronepotes, & proneptes & alias deinceps

deinceps perso-
nas ut utraque
progenies, ma-
tris, vel patris,
auia vel aui por-
tionē sine vlla
diminutione
consequatur: ut
si fortē vnusvel
duo: ex vna par-
te, ex altera tres
aut quatuor ex-
tent: vnus aut
duo dimidiam,
alteri tres aut quatuor alteram dimidiam hereditatis habeant.

τῶν δὲ μετέωρων, ἐκ τῆς ἐπείρου γ' ἢ
Δ' ἢ εἰς πέντε ἢ κληρονομία διαμερθεῖ-
ται, ἢ ὁ εἰς ἢ οἱ δύο λείπονται τὸ ἕξ α-
γχιον, οἱ ὅς τρεις, ἢ οἱ Δ' τὸ ἑπτερον ἑ-
ξαγχιον. ἢ ἑνὶ καὶ ὅς τριῶν τελευτῶν
ἔστι τὸ τελευτῆσαι, καὶ οἱ ἑξονοὶ ἢ τε-
λέονοι φιλονεικῶσιν, εἰ μὲν πρὸς δει-
οὺς ἢ δειάς, τότε τῶν τελευτῶν τῶν
ἀκέραιον λείπονται τὸ μέρος, ἢ τῶν τρι-
ῶν μειώσεως οὐ γὰρ ἔστι.

vna parte vnum vel duos,
ex altera, tres aut quatuor,
in stirpē diuidetur heredi-
tas: & vnus ille aut duo se-
millem accipiet: tres verò
hi vel quatuor, alterū se-
millem. Item cum femina
fuerit quæ decessit, si cer-
tandum habent nepotes,
cum auunculis scilicet aut
materteris, tunc partem
eius, qui antè obiit in soli-
dum consequentur, idque
sine vlla tertiæ partis de-
minutione.

DE LEGITI-
MA ADGNA-
torum succes-
sione.

TIT. II.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΥ

τῆς ἐξ ἀρρενογονίας διαδοχῆς.

ΤΙΤΛΟΣ Β.

DE LEGITIMA

ADGNATORVM
successione.

TIT. II.

a Adde Vlp.
tit. de legitimis
heredib. 26.

Post suos (de quibus dictum est tit. superiore) id est, si nulli sui sunt, aut qui inter suos numerantur
proximi cognati per virilem sexum descendentes (est enim cognationis nomen generale diuisum in as-
cendentes, descendentes, ex latere. Et horum quidem, alij agnati, alij cognati. Et priorum, id est Ascen-
dentium & descendentium gradus facilius horum, id est ex latere cognatorum, difficilius numerantur)
succeedunt. 1 Per virilem sexum coniunguntur fratres fratri consanguineo, patruus fratris filio, duorum
fratrum filij, & deinceps agnati. Agnatus etiam censeri masculos posthumos. 2 Sed & adoptiuos filios.
3 Fæminas olim deterioris conditionis fuisse in succedendo, quam masculos: hodie, fæminas unā cum
masculis quoto gradu ea sint, succedere, seruata tamen gradus prærogatiua seu proximitate. 4 Proinde
fratres sororum filios excludunt: hoc iure Institutionum, licet hoc ius hodie mutatum Nouell. 127. Ipsi
verò sororum filij inter se ac soli succedunt in capita non in stirpes. Proximi enim semper præferuntur.
5. Proximi autem appellatione singulos proximos: imò & eum intelligimus, qui nullos sequentes habeat.
6. Sed & proximum defuncti consideramus, quo tempore is intestatus mortuus fuerit. 7 In legitimis
hereditatibus hodie successionem esse. 8 Legitimum heredem emancipato filio patrem censeri, licet
contracta fiducia non emancipauerit.

ΚΕ ταῦτα ὡς ἐν ὁρ-
σεωεία. ἢ συγγένεια, ὁ-
μογενεῖα γινώσκον. b

¶ Διαμερίζεται ὁ εἰς τρία,
εἰς ἀνιόντας, κατιόν-
τας, καὶ εἰς ἐκ πλαγίου.

¶ Καὶ ἀνιόντες
μὲν εἰσιν, οἱ ἡμεῖς γεννηκότες, οἷον
πατήρ, μητήρ, πάππος, μᾶμμη, προ-
πάππος, προμᾶμμη, καὶ εἰς ἐπὶ τούτων
ἀνωτέρω. ¶ Κατιόντες δὲ οἱ ὅς ἡμεῖς
γεννηθέντες, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἑξονος,
ἑξονή, προἑξονός, προἑξονή. καὶ οἱ ἐ-
πὶ τούτων κατωτέρω. ¶ Ἐκ πλαγίου
δὲ, οἱ μήτε ἡμεῖς γεννηκότες, μήτε
ὅς ἡμεῖς γεννημένοι, ἢ ὅς αὐτῆς γονῆς
καὶ ρίζης ἡμῶν κοινοὶ γεννηκότες. οἷον ἀ-
δελφός, ἀδελφή, δειός, δειά, ἀνεψιός

ΑΒΕΤΟ hæc
veluti in modū
præuix cuius-
dam inspectio-
nis. ¶ Cognatio nomen ge-
nerale est, sed in tria diui-
sum: in ascendentes, in de-
scendentes, & in eos qui ex
transuerso veniunt. ¶ Et
ascendentes quidem sunt,
qui nos genuerunt: veluti,
Pater, mater, Auus, auia,
Proauus, proauia: & qui su-
pra hos sunt. ¶ Descenden-
tes verò qui ex nobis geni-
ti sunt: veluti Filius, filia,
Nepos, neptis, Pronepos,
proneptis: & qui infra hos
sunt. ¶ Ex transuerso autē
cognati, qui neque nos ge-
nuerunt, neque ex nobis
geniti sunt: sed stirpem &
radicem nobiscum com-
munē habent: veluti Frater,
soror, patruus vel auūcul⁹.

b Idem supra
dictū est tit.
de legitima ad-
gnatorum tute-
la adde infra
tit. de gradib.
c Α'νιόντες,
qui.

d Κατιόντες,
qui.

e Ἐκ πλα-
γίου, qui.

a Cognatio ex
transverso dimi-
ditur in ad-
gnatos & co-
gnatos.
b Aδνάτοι.
qui.
c Κονάτοι.
qui.
d Cognatio di-
versis gradus
habet.

amira vel matertera, pa-
truelis, vel cōsobrinus, i-
tēmq. cōsobrina, & qui ex
his nascūtur. Rursus co-
gnatio, quæ ex transverso
est, in duo diuiditur, nēpe
in agnatos & cognatos. Et
agnati quidē sunt, qui per
virilē lineā nobis sunt cō-
iūcti. Cognati verò, qui per
fœmineā. Habēt autē lin-
guli cognationis ordines,
varios & diuersos gradus:
& inter ascendentes & de-
scendētes, siue inter parē-
tes & liberos, simplex & fa-
cilis est graduū cognitio:
quoniā singulæ personæ
graduū absoluūt, & (vt rem
vno verbo explicem) quot
generationes, tot inuenies
& gradus. In his autē qui ē
transverso veniūt, maioris
negotij res est, & nō tā fa-
ciles inuentu sunt gradus.
Neque .n. statim, ad perso-
nā quæ nobis ex transuer-
so cōiūcta est, recurri de-
bet: sed prius sursum versus
ascēdi oportet, donec per-
uenerimus ad eū, qui cog-
nationis huius transuersæ
causa & origo est. Quo in-
uēto, descēdēdū est ad per-
sonā, de qua ex transverso
quæritur. Et ita omnes
(quas collegeris) genera-
tiones numerandæ sunt, ti-

e Gradus quē
admodū dimi-
merandi in li-
nea directa &
descendētiā.

f Gradus
quemadmodū
enumerandi
in linea dire-
cta ascendē-
tiā.

in ascensu, tum in descen-
su. Nam ita numerum ini-
re debes, vt singulis gene-
rationibus suum gradum
assignes. Et in liberis qui-
dem facile id est: verbi gra-
tis: Filius meus quoto mi-
hi gradu est? Ego eum ge-
nui: Ecce vna generatio
vnum gradum confeci.
Primo igitur gradu mihi
filius meus est. Nepos au-
tem quoto? Ego genui fi-
lium, filius nepotem. Ecce
duæ generationes duos
gradus confecerunt. Secū-
do igitur gradu nepos est.
Idem tenta: & deinceps
in pronepote, & abnepote.
Similiter videamus & in
parentib. Pater quoto mi-
hi gradu est? Me pater genuit: ecce vna generatio vnum gradum confeci.
Primo igitur mihi est gradu.

ἀνεψιά, καὶ οἱ ἐκ τῶν κατὰ γένους.

¶ Ἡ δὲ ἐκ πλαγίου συγγένεια διαρρί-
ται εἰς δύο, εἰς ἀδνάτους, καὶ κοινάτους.
καὶ ἀδνάτοι μὲν εἰσιν οἱ καὶ ἀρρενο-
γονίαν ἢ μὴν συναπτόμενοι. κοινάτοι δὲ
οἱ καὶ θυλυγονίαν. ἐκάστη δὲ τῶν τῶν
συγγενείας, ποικίλους ἔχει καὶ διαφο-
ρας βαθμούς. ἀλλ' ὅτι μὲν τὰ ἀνιόν-
των καὶ καπνόντων ἀπλῶς ἑκάστης καὶ δὲ
χερὸς ἢ κατὰ ληψὶς τῶν βαθμῶν. ἑκάστον
δὲ τῶν τῶν προσώπων βαθμὸν ὅπου
τελεῖται, καὶ ἀπλῶς ὅσα γυνήσεις, τοσού-
τοι καὶ βαθμοὶ ὁρίζονται. ὅτι δὲ τῶν ἐκ
πλαγίως συγγενεῶν καὶ οὐκ ἀκατὰ-
ληπτὸς ὅστις ἢ τῶν βαθμῶν ὁρίζεται. δεῖ
δὲ ἡμῶς οὐκ ἀδυνάτως εἶναι ὅτι τὸ ἐκ
πλαγίου πρόσωπον, ἀλλὰ πρότερον
ποιεῖται τὴν ἀνάβασιν ὅτι τῶν ἀνιόν-
των, μέχρις οὗ ὅπου τῶν ἐκείνων τῶν
αἰτίων τῶν γυνήσεως τῶν ἐκ πλαγίου, εἴ-
ται τὸ δὲ ὅστις καπνέται ὅτι τὸ ζητού-
μενον πρόσωπον τὸ ἐκ πλαγίως. καὶ οὕ-
τως πᾶσας ἀριθμεῖν τὰς γυνήσεις
τὰς συναρμογὰς, τῶν μὲν ὅτι τῶν
ἀνόδου, τὸ δὲ ὅτι τῶν κατὰ δόδου. ἐκάστη
δὲ γυνήσιν ἐν ἰδίῳ τῶν βαθμῶν,
ποιοῦ τὸν ἀριθμὸν. καὶ ὅτι μὲν τῶν κα-
πνόντων δὲ χερὸς τῶν. οἷον ὁ υἱὸς μου πό-
σος μοι ὅστις βαθμῶν; ἐγὼ ἔτεκον, ἰδοὺ
μία γυνήσιν ἑνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν.
ἐκούω πῶς μοι ὅστις ὁ υἱὸς βαθμῶν.
ὁ ἔργον πῶς; ἐγὼ ἐγύννησα τὸν υἱόν, ὁ
υἱὸς ἔργον, ἰδοὺ δύο γυνήσεις δύο
βαθμοὶ ἀπετέλεσαν. ἐκούω ὁ ἔργονος
ὅστις δευτέρως βαθμῶν. τὸ αὐτὸ καὶ ἐφεξῆς,
ὅτι περὶ γόνος καὶ ἀπεργόνος. ὁμοίως
καὶ ὅτι τῶν ἀνιόντων. ὁ πατήρ ποσού μοι
ὅστις βαθμῶν; ἐμὲ ἐγύννησε ὁ πατήρ, ἰδοὺ
μία γυνήσιν ἑνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν.
ὡς τῶν πῶς μοι ὅστις βαθμῶν. ὁ πατήρ
ποσού πῶς; ἐμὲ ὁ πατήρ ἐγύννησε, τὸν
πατέρα. Αὐτὸς ποσού; Με πατήρ genuit, pa-
ter

πατέρα ὁ πάππος, ἰδὲ δύο γυνήσεις
 δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν ἐστὶν οὖν ὁ
 πάππος δευτέρου βαθμοῦ. τὸ αὐτὸ καὶ
 ὁπὶ μητρὸς, καὶ μάμμης, καὶ πατρὸς
 αἰγιόγων ἀρρένων καὶ θηλειῶν. ὅτι αὖτε
 τῆς ἐκ πλαγίᾳ ὡς εἴρηται, δεῖ αἰένως
 ὁπὶ τὸ τ' συγγενείας ἅπτον πρὸς ὅσον
 τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντα. καὶ πάλιν
 καπέναν ψηφίζοντα τὰς γυνήσεις, ἕως
 οὗ ἔλθωμεν εἰς τὸ πρὸς ὅσον πρὸς οὗ
 ἢ ζήτησις. εἰ γὰρ τίς σε ἐροῖ τίς, ὁ ἀδελ-
 φός βουπόου βεῖ βαθμοῦ; λέγε
 ὅτι δευτέρου. ὅρα, τίς αἰέρχῃ πρὸς τὸ πα-
 τέρα. ἰδὲ μία γυνήσις ἀπὸ τ' πατρὸς εἰς
 σέ ἐνα βαθμὸν ἀπετέλεσε. εἰς ἄπει-
 ρὴν οὖν τὸ αἷον τ' γυνήσεως πρὸς
 ὅσον, κατέλθε πρὸς τὸν ἀδελφόν,
 πρὸς τοὺς ἐν ταῦτα ἑτέραν γυνήσιν.
 ἰδοὺ δύο γυνήσεις δύο βαθμοὺς ἀπε-
 τέλεσαν. οὐκοῦν καλῶς εἴρηται ὅτι
 ὁ ἀδελφός δευτέρου βεῖ βαθμοῦ. πάλ-
 λιν ἐάν τίς σε ἐροῖ τίς, ὁ δεῖος πόσος σοὶ
 βεῖ βαθμοῦ, λέγε ὅτι τρίτος. ἀνάγκη
 γὰρ σέ αἰένως ὁπὶ τὸν πατέρα, καὶ λέ-
 γειν ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατήρ τ' πατέρα ὁ
 πάππος. ἰδοὺ δύο γυνήσεις. ὁ αὐτὸς
 πάππος τ' ἐμὸν δεῖον. ἰδοὺ γ' γυνήσεις
 τρεῖς βαθμοὺς ἀπετέλεσαν. ὡς τε οὖν
 τρίτος μοι βεῖ βαθμοῦ ὁ δεῖος. οὕτω καὶ
 ὁπὶ τῆς ἐξῆς, τὰ αὐτὰ πρὸς ὅσον καὶ
 νὶ δυνάσται καταλαβεῖν αὐτοὺς βαθμοὺς.
 ἐπειδὴ βεῖ ταῦτα πρὸς ὅσον, ὅρα
 λοιπὸν τὸ πρὸς ὅσον. ¶ Εἰ αὖτε τε-
 λοῦται, μηδένα κατὰ λειπὸν, μηδὲ τὸ
 ἐν τάξει βούχ κατὰ λειπὸν, ἢ ὑπὸ τ' πρὸς
 τωρος, ὁπὶ τ' βεῖν ὁ ἐμαυτοῦ πατήρ, ἢ
 ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς, ὁποῖοι εἰσὶν οἱ πρὸς
 φρημῶν ἐργονοί, ἢ ὑπὸ τ' τὰ βιαῦτα
 πρὸς ὅσον τ' τὰ τελοῦται ὅπως
 δὴ ποτὲ καλῶν ἔχ' ὑπὸ τ' ἐργον. τότε ὁ

¶ Si nemo suus
 heres, vel eo-
 rum, quos in-
 ter suos here-
 des Prætor vel
 constitutiones
 vocant, exstat,
 qui successione
 quoquo modo
 amplectatur:
 tunc ex lege

tré auus: ecce duæ genera-
 tiones duos gradus cōfeca-
 runt. Auus igitur secundo
 gradu est. Idē & in matre
 ac auia est, cæterisq. ascē-
 dentib. cum masculis tum ^a Gradus quō
 fœminis. In his verò, qui ^{admodum di-}
 nos ex transverso contin- ^{numerandi in}
 gunt, ad eū (vt dictum est) ^{linea collate-}
 ascēdi oportet, qui cognā-
 tionis causa est, generatio-
 nibus semper cōputandis:
 & rursus descendi genera-
 tiones exactè numerādo,
 donec ad eam personam
 peruentum sit, de qua quæ ^b Fratrem
 rimus. Nam si quis te con- ^{Quoto | gradu}
 sulat, quoto gradu sit tibi ^{quis attingat.}
 frater? Dic: secūdo. Quam
 ob rem? Ascende ad patrē:
 ecce vna generatio à patre
 in te, vnum gradum cōfe-
 cit. Deinde inuento eò, qui
 generationis causa est, de-
 scende ad fratrem. hic rur-
 sus alteram addens gene-
 rationem: ecce duæ gene-
 rationes duos gradus con-
 fecerunt. Rectè igitur di-
 ctum est, fratrem secundo
 esse gradu. Rursus si quis
 te cōsulat, Patruus quoto ^c Patruum
 tibi gradu est? Dic, tertio. ^{quoto gradu}
 Necesse enim tibi est, vt ^{quis attingat.}
 ad patrem ascendas, & di-
 cas: Pater me genuit, patrē
 auus: ecce duæ generatio-
 nes: Idē ille auus patruum
 meū: ecce tres generatio-
 nes, tres gradus confeca-
 runt. Sic igitur tertio mihi
 gradu est patruus. Atque
 ita & in cæteris, qui dein-
 de sequuntur, eidem regu-
 læ adhaerendo gradus cu-
 iusque inuenire poteris.
 His ita præfationis modo
 inspectis, videto nunc ré,
 de qua agimus. ¶ Si quis
 decedat neminē suum he- ^d Hæredum
 redē relinqūēs, vel alium, ^{suorū, alij pro-}
 qui inter Suos aut à Præ- ^{prie sui, alij in}
 tore (vt est emancipatus) ^{ter suos, & qui}
 aut à constitutionib. (vt iā
 dicti nepotes ad heredita-
 tes vocātur: aut cum per-
 sonæ huiusmodi extarēt,
 hereditatē tamē defuncti
 amplexæ nō sint: tunc lex

a Adgnati le- duodecim Tabularum se-
ge xy. Tabu- cundo loco proximum a-
larum quādo gnatum ad hereditatem
adgnatis succe- gnatum ad hereditatem
dant, dixi ad vocat.

leges xy. Ta-
bul. Titul. de

heredit. ab in-
testato c. de

adgnatis.

b Adgnati sexus personas nobis con-

qui, adde l. s.

ff. unde legiti-

mi. 2. Gai. 8.

§ 4. l. 4 § 2 ff.

de gradibus.

Paul. 4. sent.

8. s. a. tit. de le-

gitima adgna-

tor tutela.

c O'ogwui

conjugui, & patruus meus, agnatus

fic o'ogwui

nis conjugui

nitas adde l. i.

6 penult.

d Fratres pa-

truales qui

adde l. i. §. 6.

f. de gradib.

e Confobrini

qui propriē.

f Adgnatos

quemadmodū

distingere a

cognatu possi-

mus.

g l. i §. 10. in

fin. ff. de suis

legitimis l. ul.

ff. unde legiti-

mi.

h Adgnati

adgnatis (qui-

bis suis ha-

res non est) suc-

cedunt, non o-

mnēs, sed qui

proximi. V. p.

25 §. 1. in fin.

dixi ad leges

xy. Tabul.

et de heredit.

ab intestato.

c. 16. l. 2. § 4.

ff. de suis.

i ¶ Sunt autem agnati,

(vt primo quoq. libro di-

ximus) cognati per virilis

sexus personas nobis con-

iuncti, quasi à patre cogna-

ti. ¶ Sic igitur fratres eo-

dem patre nati, agnati in-

ter se sunt, & Latine dicun-

tur consanguinei, Græcè

οὐκ οὐκ. Nec interest, ex ea-

dem matre, an ex diuersis

matribus nati sint. ¶ Sed

& patruus meus, agnatus

mihi est, & ego illi. ¶ Sic

& qui ex duobus fratribus

nati sunt, agnatorum iura

inter se habent, qui dicun-

tur fratres patruales: & per

abusionem etiam consob-

riini, quū consobriini pro-

prie sint qui ex duabus so-

roribus nati sunt, quasi cō-

sororini. ¶ Quam regu-

lam si quis sequatur, & ad

plures gradus possit per-

uenire, & dicere: Patru-

mei filius & ex filio nepos,

agnati sunt. Et (vt vno ver-

bo rem cōcludam) quam-

diu per fœminæ personā,

cognitionem non scindi

videbis: agnatos esse, qui

nascuntur, pronuntiato.

Perrò non hi tantum,

qui viuo patre nati sunt,

sed etiam hi qui post mor-

tem eius iura consanguini-

tatis erga me habent.

Non tamen omnes si-

mul agnati, ad defuncti he-

reditatem vocatur à lege

duodecim Tabularū: sed

hi tantum, qui tunc prox-

imum gradum obtinebāt,

cū certū esse cœpit, inte-

statum aliquem decessisse.

Quod quemadmodum in-

telligi debeat, infra latius

docebimur. Sic igitur, si &

δυνατόν δὲ εἶναι, ὡς περ καὶ ἐν
τῇ πρώτῃ τῷ δὲ δώδεκα μὲν ἐστὶ τῷ
ζῶντι, οἳ καὶ ἀρρενογονίαν ἢ μὴ συνα-
πόμῳ συγγενεῖς, quasi à patre co-
gnati. τούτῃς ὡς αὖτε ἐκ πατρὸς συγ-
γενεῖς. ¶ Ὡς τε οὐκ οἳ ἐκ τῆς αὐτῆς πα-
τρὸς τεχθέντες ἀδελφοί. ἀδνατοὶ ἀλ-
λήλοις εἰσὶ, καὶ ῥωμαῖσι μὲν λέγονται,
κονσανγυῖνοι ἐλλήνισι δὲ ὁμαμνοί,
οὐ διαφερομένων ἢ μὴ ποτερον ἐκ τῆς
αὐτῆς μητρὸς εἶναι, ἢ ἐκ διαφόρων μη-
τρῶν. ¶ καὶ ὁ δεῖν μὲν ὁ πατρὸς πα-
τρὸς, ἀδνατός μοι ἐστὶ, καὶ ὡς ἐκείνῳ.
¶ καὶ οἳ ὑπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων
τεχθέντες, ἀδνατοι καὶ πρὸς ἀλλήλους
ἐκείνῳ δικαία, οἳ πινες λέγονται
fratres e patruales. καταχρηστικῶς δὲ
κοινοβεῖνοι. κοινοβεῖνοι δὲ λέγονται
κυρίως οἳ ἐκ θηλειᾶν δύο ἀδελφῶν
τεχθέντες, quasi consororini. ¶ τῶν
πατρὸς μὲν τῶν κατὰ νόμον, δύναται τις εἰς
πολλοὺς βαθμοὺς ἀναγινώσκειν, καὶ
εἰπεῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς θείου μου τῆς πατρὸς
πατρὸς, καὶ ὁ ἐκ τούτου ἐγγονός, ἀδ-
νατοὶ εἰσὶν, καὶ ἀπλῶς ἐφ' ὅσον ὁρᾷς
θῆλυ πρὸς ὅσον μὴ διακόπτον τὴν συγ-
γενεῖαν, ἀδνατοι ἀπὸ πατρὸς τοῖς πα-
τρῶσι. ¶ οὐ μόνον δὲ οἱ ζῶντες
τῶν πατρὸς τεχθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ
τῆς ἐκείνου τελευτῆς, τῶν ὁμαμνέτη-
τος ἔχουσι πρὸς ἐμὲ δικαία. ¶ οὐ
πάντες δὲ αἱμα οἱ ἀδνατοι εἰς τὴν τῆς
τελευτῆς αὐτοῦ καλουμένην εὐεχσίαν,
ὑπὸ τῆς δυνατῆς δὲ λουνοῦ νόμου, ἀλλ' ἔ-
τοι οἳ πινες ἐγγύτερον ἐπέχον βαθμόν,
ὅποτε δῆλον γέρονε ἀδνατον πρὸς τῆς
τελευτῆς ἐκείνου. πῶς δὲ καὶ τούτο νοεῖται,
περιόντες μαθησόμεθα, ὡς τε οὐκ

xii. Tab. ad a-
gnatum proxi-
mum pertinet
hereditas.

i ¶ Sunt autē

agnati (vt pri-

mo quoque

libro tradidi-

mus) cognati

per virilis sexus

personas cogna-

ti one coniūcti,

quasi à patre

connati. ¶ Itaq.

ex eodem patre

nati fratres, i-

gnati sibi sunt,

qui & consan-

guinei vocatur:

nec requiritur,

an etiam eandē

matrem habue-

rint.

¶ Item patruus

fratris filio, &

inuicem is illi

adgnatus est.

¶ Eodem nume-

ro sunt fratres,

patruales, id

est, qui ex duo-

bus fratribus,

procreati sunt:

qui etiam con-

sobriini vocan-

tur. ¶ Qua ratio-

ne etiam ad plu-

res gradus ad-

gnationis per-

uenire poterim-

us. ¶ Si etiam

qui post mortē

patris nascuntur

iura consanguini-

tatis nasciscun-

tur. ¶ Nō tamen

omnibus simul

adgnatis dat

lex heredita-

tem: sed iis, qui

tunc proximio-

re gradu sunt,

cū

cum certū esse
ceperit, ali-
quem intesta-
tum decessisse.

2 ¶ Per ado-
ptionem quo-
que agnationis
ius cōsistit:
veluti inter fi-
lios naturales,
& eos quos pa-
ter eorum ado-
ptauit. Nec du-
bium est, quin ij
impropriē con-
sanguineiappel-
lentur. Item si
quis ex cæteris
agnatis[tuis,]
veluti frater,
aut patruus,
aut denique is,
qui longiore
gradu est, ado-
ptauerit ali-
quem:agnatus
inter tuos here-
des esse non du-
bitatur.

3 ¶ Cæterum
inter masculos
quidem agna-
tionis iure he-
reditas, etiāsi
longissimo gra-
du sint, vltro
citroque capi-
tur. Quod ad
fœminas verò
[attinet,] ita
placebat, vt ip-
sæ consanguini-
tatis iure tan-
tūm capiāt he-
reditatem, si so-
rores sint: vltē-
rius nō capiāt:
masculi autem
ad earum here-
ditates. (etiam

ἐὰν ᾖς· ἡ ἀδελφὸς, ὅς ἐστι καὶ θεῖος, ἐπειδὴ
2 ὁ μὲν ἀδελφὸς δευτέρου βαθμοῦ, ὁ
ἢ θεῖος τρίτος ὅς ἐστι βαθμοῦ, ὁ ἀδελ-
φὸς ὡς πρῶτος).

2 ¶ Οὐ μόνον ἡ γέννησις, ἀλλὰ καὶ
θεσις, καὶ ἀδνατζίωνα συνίστησιν. οἷον
ἐγὼ ἔχω φυσικὸν παῖδα ἑλᾶβον καὶ θε-
τὸν, καλέουσιν οὗτοι ἀλλήλοις οὐ μόνον
ἀδνατζίους, ἀλλὰ καὶ ὁμοῖοις. εἰ ἡ
ἑτέρα ἀδνατζίος, οἷον ὁ ἀδελφός μου, ἢ
ὁ πατὴρ πατὴρ θεῖος, ἢ καὶ ὁ υἱός, ἢ
γόνυ ὁ ἑγὼν ἢ πατὴρ πατὴρ θεῖος,
εἰς δευτέρου βαθμοῦ ἀδνατζίον μετα-
ξὺ ἡμῶν συώσεται.

3 ¶ Ἡ κληρονομία μεταξὺ ἀρρέ-
νων, ἀδνατζικῶς δικαίως καταφέρεται,
εἰ καὶ μακροτέρου βαθμοῦ εἶεν πατὴρ
ἀλλήλοις, ὁ τελειώσας, καὶ ὁ τοῦτον
δεχόμενος. καὶ εἰ γὰρ τὸ πατὴρ πα-
τὴρ πατὴρ ἀπὸ γόνυ ἢ πατὴρ πάντων
πατριῶν ἀρρένων, ὅς ἐστιν ἐξ ὁμοῦ
βαθμοῦ. εἰ γὰρ ὁ θεῖος ὅς ἐστι γὰρ βαθμοῦ,
τοῦτου ὁ υἱός ἐστι, ὁ ἑγὼν ἢ ὁ πατὴρ ἑγ-
γόνυ, ζείκτως ὁ ἀπὸ γόνυ. ταῦτα
μὲν μεταξὺ ἀρρένων. ¶ Εἰ ἡ θή-
λειά τις κληρονομῆσα, τότε ἡδυνά-
το ἀδνατζικῶς δικαίως πρὸς τὴν τελειώ-
σαντος λαβεῖν κληρονομίαν ἢ ἡ ἀδελφή
ἢ ἡ ἀδελφὴ. εἰ ἡ δὲ θεῖα
πατὴρ πατὴρ ἢ θυγάτηρ ἀδελφοῦ, οὐκ
ἡδυνάτο ὡς ἀδνατζίον κληρονομῆσαι.
καθόλου γὰρ ὁφείλεις εἰδέναι, ὅτι θήλυ
πρόσωπον ἔχον βαθεῖον ὁμοῖον
τῆτος, ἀδνατζικῶς δικαίως οὐ κληρονο-
μεῖ. εἰ ἡ θήλειά τις μὲν ἢ ἡ τελειώ-
σασα, ἀρρέν δὲ πρόσωπον εἰς πρὸς
πάντης ἐκκαλεῖτο κληρονομίαν, εἴτε γ,
εἴτε δ, εἴτε ε, ἢ βαθμοῦ, ἀδνατζικῶς
δικαίως κληρονομεῖ. ¶ Διὰ τὸ γὰρ ἐμοῦ ἀ-
δελφός, ἢ τὸ θεῖός μου ἢ πατὴρ,
ἢ θυγάτηρ, ἢ ἡ πατὴρ μητὸς θεῖα εἰ ἔτε-

frater & patruus extant:

quoniam frater secundo
gradu est, patruus autem
tertio:frater praefertur.

a Frater de-
functi, patruus
eiusdem in suc-
cessionem praefer-
tur.

2 ¶ Non tantūm autem
per generationē, sed etiā
per adoptionem, ius agna-
tionis consistit, veluti:na-
turalē filiū, accēpi-
& adoptiuū:hi sese mutuō
non agnatos tantūm, sed
etiam cōsanguineos voca-
bunt Sed & si ex ceteris a-
gnatis quispiā: veluti fra-
ter meus, aut patruus, pa-
truiue filius, vel ex filio
nepos, in adoptionem ali-
quem acceperit, agnatio
inter nos constituitur.

b Adoptione
ius agnationis
constituitur, veluti:na-
turalē filiū, accēpi-
& adoptiuū:hi sese mutuō
non agnatos tantūm, sed
etiam cōsanguineos voca-
bunt Sed & si ex ceteris a-
gnatis quispiā: veluti fra-
ter meus, aut patruus, pa-
truiue filius, vel ex filio
nepos, in adoptionem ali-
quem acceperit, agnatio
inter nos constituitur.

3 ¶ Hereditas inter ma-
sculos iure agnationis de-
fertur, etiā si longissimo in-
ter se gradu sint defunctus
& successor eius. Quoniā
fieri potest, vt extet patruus
abnepos per omnes virilis
sexus personas descendēs:
qui septimo gradu est. Nā
patruus tertio gradu est:Fi-
lius, quarto: Nepos, quin-
to:Pronepos, sexto: vnde
sequitur, vt abnepos sit se-
ptimo. Et haec quidē inter
masculos. ¶ Quod verò ad
fœminas attinet:si fœmina
erat, quæ ad hereditatē a-
spirabat, tūc demū iure a-
gnationis ad bona defun-
cti admittebatur cūm so-
ror esset consanguinea.
Quod si aut amita erat, aut
fratris filia: vt agnata heres
esse non poterat. Nā id in
vniuersum sciendum est,
personam fœmineā, quæ
gradum consanguinitatis
excessit, iure agnationis
ad hereditates non admit-
ti. Sin verò fœmina erat,
quæ decesserat, masculus
autem ad hereditatē eius
vocabatur: siue tertio, siue
quarto, siue quinto gradu
fuisse, hæres fiebat. ¶ Qua-
de causa, si fratris mei vel
patruus filia, aut amita mea
decesserit, ego ad heredi-

d Septimo, vt
hic. Imò &
decimo §. vlt.
inf. de success.
cognatorum.

e Fœmina ad
hereditates le-
gitimas ultra
consanguineas
ad successiones
olim non ad-
mittebantur in
re civili vt
hic, Vociatione, Pau-
lus 4. sent. 8 §.
3. Ulpian 26. §.
6. 2. Gaius 8. §.
6. quod postea
abrogatum.

f Fœmina suc-
cedebat olim
masculi etiam
quinto gradu,
masculo fœmi-
na non succede-
bant nisi con-
sanguinea.

g Forè legen-
dum dicitur
et tūc.

tatem eius ut agnatæ ad-
mittebar: sin autem ego
decefferam, ipsæ iure agna-
tionis ad hereditatem meā
non veniebant. ¶ Hæc ideo

a Hereditates sic erant constituta, quia
cur frequētius commodius videbatur ef-
ad masculos se & utilius, frequentiores
olim delata ad masculos quā ad femi-
quā ad foe- nas hereditates confluere:
minas. b Masculi in propterea quod utiliores
multū utilio se masculi præstent Reipu-
res Reipublicæ, dum aut bella ge-
quā foemi- runt, aut sacra faciunt, aut
na. c Equitas muneribus publicis fungū-
in iudiciis spe- tur. ¶ Verū quoniam sa-
standa. nè iniquum erat, in vniuer-
d Hoc ius con- sum eas repellere a defuncto
firmatur ver- ram successione, quasi ex-
ficulo, Ideo, in traneis similes, Prætor id
fi. inf. eo. l. 14. quod natura æquum est
C. de legit. hæ- præ oculis habens, bono-
red. dixi ad rum possessionem Vnde
leges xij. Tab. cognati eis pollicitus est:
Iv. de hered. ex ea parte edicti vocans
ab intest. eas, qua cognatis aditum
e Lex xij. Ta- ad bona intestatorum de-
bularum nulla dit: hoc est, cum neque a-
discretionē se- gnatus vllus, neque proxi-
xius agnatos gnatus vllus, neque proxi-
(ita legendum mior cognatus inuenitur.
videatur apud ¶ Quod autem dictum est,
Paul. 4. sent. 8. f. Foemina pe-
9. 3.) admittit. nitus arcentur
f. Foemina pe- ab agnatorum
nitus arcentur successione iure
ab agnatorum a prudentibus
successione iure introducitur seu
a prudentibus mediocris spru-
introducitur seu dentia Ul. vi
media iur spru- Paul. 4. sent. 5
dentia Ul. vi 3. Iure civili
Paul. 4. sent. 5. Voconia ro-
3. Iure civili gatione qua
et Voconia ro- lex hereditatē
gatione qua mulierū coer-
lex hereditatē cuit, ne disces-
mulierū coer- rent, ac proin-
cuiusque coer- de elata, equa-
cuiusque coer- rent se virū.
rent se virū. g. Proinde,
hæc iurispru- dētia, media hic
dicitur. h. Foemina ad
successionem agnatorū iu-
re Prætorio vo- cantur ut co-
gnata: data il- lis bonorū pos-
sessione, unde cognati.

λάβησεν, ὡς ἀδνάταν ἐκληρονόμην
ἐγώ. εἰ δὲ ἐγὼ ἐτελεύτησα, αὐταὶ ἀδ-
νατικὰ δικαίῳ ὅπῃ πῶ ἐμὲ οὐ ὡς ἀ-
γίνονται κληρονομίαν. ¶ ταῦτα δὲ
οὕτως ἔχει, ἐπειδὴ ἀλυσιτελέστερον ἔ-
δοξε (εἶ), συνεχέστερον δὲ ἀρρένας
μᾶλλον ὅπῃ τὰς κληρονομίας καλεῖ-
σθαι τὰς θηλείας. ἐπειδὴ τῇ πολιτείᾳ
χρῆσθαι εἰσὶν οἱ ἀρρένες, πολέμου ὤ-
τες, λειτουργοὺ ὤτες, ἀρχόντες. ¶ Ἀλλ'
ἐπειδὴ περ ἀτοπον ἐνομίσθη ἕξω-
θεῖσθαι αὐτὰς κατ' ὅλου τῆς τελευτῆς
πάντων διαδοχῆς ἕξωτικοῖς μιμουμέν-
οις, ὁ ποταμὸς αὐταῖς πρὸς τὸ φύσιν
δικαίον ἀπορᾶν, πῶ ἐνδεκνὰ ὅτι δια-
κατὰ χλὴ ἐπηγείλατο, ἕξ ἐκείνης τοῦ
μέρους καλέσας αὐτὰς, ἕξ οὗ τοῖς κο-
γνάτοις ἐφιλοποιήσατο πῶ ὅπῃ πῶ ἕξ
ἀδελφείου πρὸς τὸν, τουτέστιν ἡνίκα
μηδεὶς ἀδνάτος, μηδὲ ἐγγύτερος κο-
γνάτος εἰσέσται. ¶ Τὸ ὅτι εἰρημέ-
νον ἡμῖν, ὅπῃ ἀθήλειαι ἀδνατικὰ δι-
καίῳ κληρονομοῦνται μὴ, οὐ κληρο-
νομοῦσι δὲ βατὸν ὁμαμότητος ὡς
βᾶσαι, οὐχ ὅτι εἰς ὅτι τῆς δωδεκα-
δέλτου. ὁ γὰρ δωδεκαδέλτος, δὲ πῶ
τοῖς νόμοις συνήθη φιλοῦν ἀπλότητι,
ἀπαιτὰς ὁμοίως ἀδνάτοις ἐν ἀδνά-
τας, οἷον δὴ ποτὲ εἶναι βατὸν κατ' ὅ-
μοιότητα τῆς φύσιν, ὅπῃ τὰς τελευτῆς
σαντος ἐκάλει πρὸς γμαῖτα.

¶ Ἀλλ' οἱ μετὰ τὸν δωδεκαδέλ-
τον ὅσοι, ἐν νεώτεροι μὴ ὅντες τῆς
ἐκείνου νομοθεσίας, πρὸς βύτεροι δὲ
τῆς βασιλικῶν διατάξεων, ἀκρε-
βεία χέροντες, πῶ εἰρημνίῳ ἐμ-
χρήσαντο διαδορᾶν, ἕξωτου ὡς
αὐταῖς κατὰ τὸν, τῆς σιγῆς ἀνὰ δια-
δοχῆς, μέχρις ἕκαστα εἰρηται, οἱ πρὸς
πρὸς τὸν τῆς φύσιν εἰσέσταισαν

¶ Media autem
Iurisprudētia, quæ erat quidem lege duodecim Tabularum iunior,

si longissimo gra-
du sint) admit-
titur. Qua de
causā fratris
tui, aut patrui
tui filiæ, vel a-
mitæ tuæ here-
ditas ad te per-
tinebat: tua ve-
rò ad illas non
pertinebat.

¶ Quod ideo i-
ta constitutum
erat, quia com-
modius videba-
tur, ita iura con-
stitui, ut plerun-
que hereditates
ad masculos cō-
fluerent. ¶ Sed
quia sanè ini-
quum erat, in
vniuersum eas
quasi extraneas
repelli, Prætor
eas ad bonorum
possessionem ad-
mittit ea parte
qua proximita-
tis nomine bo-
norum posses-
sionem pollice-
tur: ex qua par-
te ita scilicet
admittuntur, si
neque adgna-
tus vllus, ne-
que proximior
cognatus inter-
ueniat. ¶ Et hæc
quidem lex duo-
decim Tabula-
rum nullo mo-
do introduxit:
sed simplicita-
tem legibus
amicam ample-
xa, simili mo-
do omnes ad-
gnatos, siue
masculos siue
feminas, cuius-
cunque gra-
dus ad similitudinem suorum inuicem ad successionem vocabat. ¶ Media autem
Iurisprudētia, quæ erat quidem lege duodecim Tabularum iunior, Imperiali au-
tem

re dispositione
anteriori subti-
litate quadam
excogitata præ-
fatam differen-
tiam inducebat,
& penitus eas
à successione
adgnatorum re-
pellebat: omni-
alia successione
incognita, do-
nec Prætores
paulatim aspe-
ritatē iuris ciui-
lis corrigētes,
siue quod dee-
rat, implentes,
humano propo-
sito alium ordi-
nem suis edictis
addiderunt, &
cognitionis li-
nea proximita-
tis nomine in-
troducenda, per
bonorum possi-
eas adiuuabāt,
& pollicebatur
his bonorum
possi. quæ *unde*
cognati appella-
tur.

¶ Nos verò le-
gem XII. Tab.
sequentes, &
eius vestigia in
hac parte con-
seruantes, lauda-
mus quidē Præ-
tores suæ huma-
nitatis, non ta-
men eos in ple-
num huic causæ
mederi inueni-
mus. Quare ete-
nim vno eodē
que gradu, natu-
rali concurrēte
& agnationis ti-
tulis, tamen in masc.
quàm in foemi-

ἑαυτῶν τῇ πολιτείᾳ φιλάνθρω-
ποτέρᾳ, ἡγενοῖα διορθοῦντες ὡς κο-
ινάτας πάντας ἐκάλεσαν, ἢ καὶ τὸ ἐλ-
λείπον ἀναπληροῦντες, (τοῦτο αὖτ' ἐ-
στὶν αὐτοῖς,) εἰπὼν τίξιν κοινωτικῶς
ὁππιοῦσαντες, ὡς κοινάτας αὐτὰς ἐκά-
λεσαν, πῶν ἐνδε κοινάτοι ἡγενο-
χῶν αὐτῶν ἐπαγγελία μνησθῆναι. ¶ Ο-
ὗ δὲ τοῦτο ἡμῶν βασιλεὺς, τὸ ὁππιοῦ-
σάντων ἀπὸ τοῦ δωδεκάδελτου βάρ-
βανων τε καὶ θυλειῶν περὶ τὸν ἡγενο-
χῶν ἰσότητι φυλάττων, ἐπαγγέλλεται μὴ τὸ φι-
λάνθρωπος αὐτῶν πορίσασθαι, μὴ κα-
τάπαξ ἐκτὸς τῆς ἡγενοχίας τὰς θυ-
λειῶν ἐάσαντας. φησὶ γὰρ αὐτῶν μὴ τε-
λείως τὸ καὶ τῶν θυλειῶν ἀδικίας εὐ-
ρεῖν ἴσασιν. ἀποπύσασθαι γὰρ ἐξ ἐνὸς
καὶ τῆς αὐτῆς βαθμοῦ τὰς θυλειῶν τοῖς ἀρ-
ρεσιν σιωπῆσθαι, καὶ οὐ μόνον πῶν
φυσικῶς ἐχέσας συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ
τὴν ἀδνατικῶν ἀπρωζούσας, μὴ καὶ τὴν
ὁμοιον τρόπον τοῖς ἀρρεσιν ἡγενοχίας,
ἀλλὰ μόνον ἀδελφὰς ἀδνατικὰς δι-
κάζει, ὅτι τὸν τῆς τελευτήσαντος πα-
ραγγέλλεται κληροῦν. ¶ Τούτοις οὐκ
κινηθεὶς ὁ δὲ τοῦτο ἡμῶν βασιλεὺς
τοῖς λογισμοῖς, τὸ ἀρχαῖον ἀνεκαλέ-
σατο δίκαιον, καὶ ἀπὸ τοῦ δωδεκάδελ-
του δὲ φησὶ, καὶ οἰκεία τὸ ἡγενοχίας
ἐξ ἀρρενογονίας σιωπῆσθαι τὰς τε-
λευτήσαντι παρὼντας, εἴτε ἀρρενα,
εἴτε θυλεία ἴσῳ ἴσῳ εἰς πῶν λε-
γόμεναι ἐκείλῳ ἐκ ἀδνατικῶν κα-
λεῖσθαι ἡγενοχίᾳ, τὸ πορρωτέρως
ὡς πανταχοῦ τοῦ βαθμοῦ σιωπῆσθαι.
τὸν γὰρ ἐγγύτερον, ἢ πῶν ἐγγυτέραν, τὸ
ἐπὶ κείνῃ πορρωτέρως βέλεται. καὶ μὴ
ἡγενοχίᾳ ἐλάττωσαν αὐτὰς εἶναι, ἐπει-
δὴ βαθμὸν ὑπερέβησαν ὁμοιότητος,

asperitatē iuri ciuili à pru-
dentibus inuictam, huma-
niori cōsilio corrigentes,
vt cognatas eas ad succes-
sionē admiserunt, aut po-
tius, quod deerat imple-
tes (nā ideis familiare est)
tertio ordine cognatorum
inuēto, vt cognatas eas vo-
carūt. bonorum possessio-
nē, quæ Vnde cognati di-
citur, illis pollicendo. ¶ At
verò Imperator noster san-
ctissimus, æqualitatē inter
masculos & feminas à le-
ge duodecim Tabularum
inuentā cōseruans: laudat
quidē Prætores humanita-
tis suæ, quod non omnino
fœminas à successione
passi sint excludi, sed ne-
gat perfectē ab eis reme-
diū aduersus fœminarum
iniuriā inuentū esse. Absur-
dissimum enim esse, fœmi-
nas quæ ex vno eodēq.
gradu cum marib. concur-
rant, neq. solum naturalē
cognitionem habeant, sed
etiā agnatarū nomen con-
seruent, nō eodem modo,
quo mares succedunt, ad
successiones admitti, ve-
rū solas sorores iure a-
gnationis ad defuncti here-
ditatē venire. ¶ Atque his
igitur rationibus motus
Imperator noster sanctissi-
mus vetera iura, ex lege
(inquā) duodecim Tabu-
larū reuocauit, & constitu-
tione sua sanxit, vt perso-
næ omnes, quæ per virilē
sexū defunctū cōtingunt,
siue mares sint, siue fœmi-
næ, simili modo ad legi-
timæ successione iura vo-
centur: quod tamen serua-
ta vbiq. gradus prærogati-
ua fiat. Nā proximū quēq.
aut proximā his qui remo-
tiore gradu sunt, præferri
vult. Neve ideò min⁹ iuris
habeant, quod gradum cō-
sanguinitatis egressæ sint:

a Prætoribus
ius ciuile sup-
plere licet. l. 7.
§. 1 ff. de iusti-
tia & iure.

b Versic. &
hæc quidem.
sup eod.

c Fœmina v-
na cum mascu-
lis succedunt iu-
re xij. Tab.

d Confirma-
tur versic. Et
hæc quidem lex.
sup eod.
e l. penult. &
ult. C. de legit.
hæredit.

f Abrogatur
ius vetus. de
quo in versic.
quod ad fœmi-
nas sup. eod.
g Proximi vl-
terioris gra-
dus personas
excludunt.

nis æqua lace constitutis, masculis quidem dabatur ad success. venire omnium adgnato-
rū: ex agnatis autē mulierib. nulli penitus, nisi soli sorori, ad adgnatorū success. patebat
aditus. ¶ Ideo nos in plen. omnia reducentes, & ad ius XII. Tab. eādem dispositionem
exæquates, nostra constitutione sancimus, omnes legitimas personas, id est, per virilem
exum descendentes (siue masculini gen. siue fœm. sint) simili modo ad iura successio-

hi frater & soror superstites non sunt. (His etenim personis præcedentibus & successio nem admittentibus, ceteri gradus remanēt penitus semoti, videlicet hereditate non in stirpes, sed in capita diuiden-

πρὸς ἀδελφὴν ὁμομήλειαν καταλιπὼν, καὶ ὑὸν ἀδελφεῦ προτελοῦντήσαντος. πάλαι μὲν ὅτε προτελοῦντήσαντος ἀδελφοῦ ὑὸς, ἐκκληρονόμει ὡς ἀδνατός. παρεχόμετο γὰρ ὑπὸ δυνατωτέρας τάξεως εἰ καὶ ἐπλεονεκτεῖτο τῷ βαθμῷ. αὐτὸς μὲν γὰρ τρίτος καὶ βαθμοῦ, ἢ δὲ ἀδελφὴ δευτέρου. ἀλλὰ σήμερον ἐκ τῆς ὁπιοῦσιν ἐν τῷ ἡμετέρου βασιλείᾳ αὐτὴ προσημνηθῆσεται τῷ ὑοῦ τῷ ἀδελφοῦ, ἀδνατικῶς κτήσασθαι δὲ δίκαια ἐκ τῆς διατάξεως. τὸ δ' ἐν ἀκαπίταις ὅπως ὅτι νοεῖν. οἷον συνέβη ἐμὲ τελοῦντα ἀδελφὸν, καταλιπὼν τὸν ἀδελφὸν προτελοῦντήσαντος, καὶ ἀδελφῆς προτελοῦντήσας παῖδας. ἀλλὰ τῷ μὲν ἀδελφοῦ ἦσαν γ' ἢ δ', τῇ ἀδελφῇ εἰς ἢ β'. οὐδεὶς λέγειν ὅτι οἱ ὑπὸ τῷ ἀδελφῇ τὸ ἡμῶν, καὶ οἱ ὑπὸ τῷ ἀδελφοῦ τὸ ἡμῶν λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἐν ἀκαπίταις γίνεται ἡ διαίρεσις. καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῷ ἀδελφῇ τέσσαρες ὄντες, δὲ ὅλα λαμβάνουσι μοίρας. οἱ δ' ὑπὸ τῷ ἀδελφῇ ὄντες δύο, ἔξουσιν β' μέρη.

§ ¶ Εἰτελοῦντή τις ἀδελφὸς, πολλῶν ὑπὸντων ἀδνατῶν διαφέρει βαθμῶν, ὁ δὲ δωδεκάδελτος ἢ ἑγγύτερον καλεῖται. ὡς τε οὐκ εἰς λόγον χάριν ὑπερσιν ἀδελφὸς τῷ τελοῦντήσαντος, καὶ ὑὸς ἀδελφοῦ προτελοῦντήσαντος, ἢ γοῦ καὶ δεῖτε πρὸς πατέρα, ὁ ἀδελφὸς ἔσται καλλίων. ὁ μὲν γὰρ δευτέρου, ἐκείνοι δ' εἰς τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ. ¶ Οὐ μόνον δὲ ἡ νῆκα εἰς ὅτιν ὁ ἑγγύτερος ὅτι κληρονομίαν καλεῖται τῷ τελοῦντήσαντος, ἀλλ' εἰ καὶ πολλοὶ εἰσὶ ἐν τῷ πλησιάζοντι βαθμῷ, πάντες ἅμα προαίρονται. εἰ καὶ ἐνικῶς ἀειδμαῖ ὁ δωδεκάδελτος ἐχρήσατο εἰπὼν ὅτι τὸν προξίμον προσημαῖ. καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι τὸν προξίμον. οὐκοῦν ἐὰν εἰσι τρεῖς δ

sorore vterinā, id est, eadem matre nata, relicto & filio fratris iam tum mortui. Olim quidem filius fratris antè mortui, heres fiebat, ut agnatus: & quamvis gradu vinceretur, nam ipse tertio erat gradu, soror secundo, tamen ordine (cū potior is esset) vincebat. Verū hodie ex his, quæ à Principe nostro inuenta sunt, ipsa filio fratris preferetur, ius agnatæ habēs ex cōstitutione. Quod autem dicitur IN CAPITIS, sic intelligendum est. Veluti, euēnit ut intestatus moreretur relictis fratris & sororis iam tunc mortuorum filiis: sed fratris quidem erāt tres aut quatuor, sororis autē vnus aut duo. Non est dicendum filios sororis dimidiā partem, & filios fratris alteram dimidiā accepturos: verū in capita fieri diuisio. Et fratris filii quum quatuor sint, quatuor partes habebunt: sororis autem, duas.

§ ¶ Intestatus aliquis decessit, qui multos habebat agnatos, diuersi tamen gradibus: lex duodecim Tabularum proximum vocat. Igitur si, verbi gratia, & frater defuncti superest, & defuncti fratris filius: aut etiam patruus: fratris causa potior est: hic. n. in secundo, ceteri in tertio sunt gradu. ¶ Non solum autem, cum vnus proximus est, ad hereditatem defuncti vocatur, sed etiam si plures sint in proximo gradu, omnes simul venient, quamvis singulari numero lex xii. Tabularum vsa sit, dicendo: Proximum præferri, neque dixerit Proximos. Si defunctus igitur tres

^a In capita succedere quia

^b Verba legum xii. Tabularum vide in l. pronuntiatio 16 § 1 ff. de verb. signific. Dixi ad leges xii. Tabul. Tit. de hered. ab intestato. et de agnatis.

^c Proximum igitur in lege xii. Tab. interpretabimur proximos, facit l. 17 § 1 ff. de legat. 1. ^d Idem Paul. 4. sentent. §. 2.

§ ¶ Si plures sint gradus agnatorum, aperte lex duodecim Tabularum proximum vocat. Itaque si (verbi gratia) sint defuncti frater & alterius fratris filius aut patruus: frater potior habetur. Et quanuis singulari numero vsa lex duodecim Tabularum proximum vocet: tamen duobium non est,

habeat fratres, & fratris iā ante mortui filium: tres illi fratres, heredes erunt victo fratris antè defuncti filio.

a Proximus proprie dicitur, qui ad gradus aliquot in sequentes comparationem habet. & tamen quoties lex aliqua, ad hereditatem defuncti, Proximum vocat, eum vocare quoque intelligitur qui solus sit, qui nullos in sequentes gradus habeat. vide l. proximi 155. ff. de verb. signific. l. 2. §. 4. ff. de suis & legitimis hered. b Proximus defuncto ab intestato is dicitur, qui mortis intestati tempore proximus fuit: ex testamento quicumque tandem sit qui succedit. l. 2. §. 6. ff. de suis & legitimis heredib. Itaque hoc ultimo casu proximum non dicimus, qui mortis testatoris tempore proximus fuit, sed & qui proximis repudiantibus post mortis testatoris tempus factus est proximus.

¶ Et rursus, quod lex duodecim Tabularum dicit Proximi, id propriè plurium graduum cōparationem significat. Atqui quamvis id verbi significatio ostendat, attamen licet vnus tantum exeret gradus, locus est legi duodecim Tabularum proximum gradum vocanti, veluti, Decessit aliquis relicto patruo, nec ullos habēs alios agnatos: patruus vt proximus succedit, etiam si non sit alius gradus, cuius comparatione is proximus sit.

6 ¶ Verum enim uero, si quis nullo facto testamento decesserit, ille vt proximus admittitur, qui eo tempore, quo is mortuus est, de cuius hereditate agitur, proximus ei erat. Quod si quis testatus decesserit, tunc qui s proximus fuerit eo tempore, quo certum factum est, neminem defuncto heredem ex testamento exiturum. quærimus. Nam tunc propriè dicitur quisq. intestatus decessisse. Id autem longo post tempore aliquando certum fit. ¶ In quo temporis interuallo nonnunquam accidit, vt qui mortis tempore remotiore erat gradu, iam proximum gradum obtinens, ad hereditatem vocetur, veluti, Decessit aliquis extraneo herede instituto: extante fratre, extante & patruo. Heres scriptus deliberabat, num ad eunda sibi esset hereditas: & medio tempore frater defuncti diem obiit. Extraneus deinde hereditatem repudiavit: patruus, vt proximus vocatur. Quoniam nunc de mum certum factum est, defunctum intestatū esse. Cum enim nemo ex testamento ad

ἀδελφοὶ τῷ τελευτήσαντι, καὶ πατρὶς ἐνὸς προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ, οἱ γὰρ ἀδελφοὶ κληρονομήουσιν, ἢ τῷ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ πατρὶς ἀνικῶντες. ¶ Καὶ πάλιν τὸ εἰρημνίον τῷ δωδεκαδέλτῳ προξίμοι, τὸ τοσημνευκείως ἀπλειόνων βαθμῶν σύγκεισιν. τουτέστι οἱ ἐγγύτεροι. πλὴν εἰ καὶ ἡ σημασία τῷ ῥήματι ὑποφάνει τῷ, ἀλλ' οὐκ εἰ καὶ εἰς ὑποκείμετα βαθμοὺς, χάρα τῇ ὑπὸ τῷ δωδεκαδέλτου κλήσει. οἷον ἐτελευτήσῃ τις, δεῖον μόνον πρὸς πατρὸς καὶ ἀνικῶν, οὐκ ἔχον ἑτέρον συγγενῆ, ὁ δεῖσθαι ὡς προξίμος ὑποφάνει, καὶ τοιοῦτον ὅτι ἐτέρου βαθμοῦ πρὸς ἐν ὅτῳ συγκεῖνται.

6 ¶ Ἀλλ' εἰ μὲν τις ἀδελφὸς τελευτήσῃ, ἐκείνου ὡς ὁ προξίμος πατρὶς, ὅς καὶ τὸν κατὰ τὸ τελευτῶν ἐγγύτατος τῷ κληρονομηκώ. εἰ δὲ ἀδελφὸς τις τελευτήσῃ, ζητῆμεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δὴλον γέρονε, μηδένα ἐκ ἀδελφῶν ὑπάρχοντα τελευτήσαντα ἀδελφόν, πῶς ἐγγύτερος τότε διὰ κυρίως λέγεται ἀδελφὸς τελευτῶν. τῷ ὅτῳ ὅτε ἀδελφὸς πολλοῦ δηλοῦται χρόνου. ¶ Ἐν ᾧ ἀδελφὸς συμβαίνει πολλάκις, ὡς ἴε τὸν καὶ τὸν κατὰ τὸ τελευτῶν μακροτέρῳ ὄντα βαθμῶν, ἐγγύτερον γινόμενον κληρονομεῖν. οἷον ἐτελευτήσῃ τις ἔξωπλὸν γράφας κληρονομὸν, ὑπὸντος ἀδελφοῦ, ὑπὸντος ὅτι καὶ δεῖς πρὸς πατρὸς. ὁ γράφας κληρονομῶν διεσκέπτετο εἰ δεῖ προσελθεῖν. ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφῶν. ἐρεπουδῆται δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ἔξωπλὸς τὸν κληρονομῶν, ὑποφάνει. ὁ δεῖσθαι ὡς ἐγγύτερος. νῦν γὰρ ὁ τελευτήσας ἀπεδείχθη ἀδελφὸς. ἀλλὰ γὰρ τὸ μηδένα ἐκ τῶν γραφῶν ὅτι

quin si plures sint eiusdem gradus, omnes admittantur.

¶ Nā & propriè proximus ex pluribus gradibus intelligitur: & tamen non dubium est, quin licet vnus sit gradus agnatorum, pertineat ad eos hereditas.

6 ¶ Proximus autem, si quidē nullo testamento facto quicquā decesserit, per hoc tempus requiritur, quo mortuus est is, de cuius hereditate quæritur. Quod si facto testamento quis quā decesserit, per hoc tempus requiritur quo certum esse cōperit, nullum ex testamento heredem exiturum. tunc enim propriè quisque intestatus decessisse intelligitur.

¶ Quod quidē aliquando longo tempore declaratur. In quo spatio temporis saepe accidit vt proximior mortuo, proximus esse incipiat,

piat, qui mortis te-
statore non e-
rat proximus.

7 ¶ Placebat
autem in eo ge-
nere percipien-
darum heredi-
tatum successio
nem non esse:
id est, ut quan-
vis proximus,
qui secundum
ea quæ diximus,
vocatur ad he-
reditatem, aut
spreuerit here-
ditatē, aut, ante
quam adeat, de-
cesserit: nihilo
magis legitimo
iure sequentes
admittantur.

¶ Quod iterum
Prætores imper-
fecto iure corri-
gētes, nō in totū
fine adminicu-
lo relinquebāt:
sed ex cognato-
rum ordine eos
vocabant, ut po-
te adgnationis
iure eis recluso.

¶ Sed nos nihil
perfectissimo
iuri deesse cu-
pientes, nostra
constitutione,
quam de iure
patronatus, hu-
manitate sugge-
rente protuli-
mus, sancimus,
successionem
in adgnatorum
hereditatibus
nō esse eis de-
negandam: cum fa-
tis absurdum e-
rat, quod cognati
a Præatore a-
pertum est, hoc

κληρονομίαν ὡς ἀγνύειν, ἐγγύτερος
δὲ ῥέθρη οὐδεὶς, καὶ τοὶ παλαιότεροι
μὲν τὸ κληρὸν τὸ τελευτῶν, δὲ τὸ ἀ-
δελφὸν ὑπεῖναι τότε τὰ τελευτῶν.

7 ¶ Ἐπὶ τῇ ἀδνατικῇς διαδοχῇς
ἐκαστὸν δὲ οὐδὲν δεκάδελτος συγγεν-
σίονα. τοῦτέστιν οὐ λέγομεν ὅτι τὸ ἐγγύ-
τερον ἢ πρὸς τὸ ἀδνατικὸν τελευτῶν-
σαντος, ἢ ῥέπου διατρίψαντος τὴν κλη-
ρονομίαν, ὅτι ἐπομῆρου βαθυμῆ λε-
γόμενον κληρονομεῖ, οἷον ἐτελευτήσας
πρὸς ἀδελφὸς ὑπὸντος ἀδελφοῦ, ὑπὸν-
τος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρὸς. ὁ ἀδελ-
φὸς ἐκκαλεῖτο, δηλονότι ὡς ἐγγύτερος,
εἰ σὺμβῃ τὸ ἀδελφὸν πρὸς ἀδνατικὸν
τελευτῶν, ἢ ῥέπου διατρί-
ψαν τὴν κληρονομίαν, ὡς ἀδνατος ὁ
δεῖται οὐδὲν ἀγνύεται, δὲ τὸ ἀγνο-
εῖν συγγενσίονα τὸν δεκάδελ-
τον.

¶ Ἀλλ' ὁ παλαιὸς τὸ πᾶν ματὶ
δεκάδελτου διορθῶν, ἀτελεῖς
μὲν, πλεονέκτεινεν τινὰ βοήθειαν. τὸ
δεῖται ἐκκαλεῖται ἐκ τῆς κοινῆς
τάξεως, δὲ τὸ ἀδνατικὸν τὰ ἀδνατι-
κὰ δίκαια, ἐκ τῆς μὴ εἶναι συγγενσίονα.

¶ Ὅτι δὲ δεῖται ἡμῶν βασιλεῖς,
δὲ πάντων τελείας τὰς νομοθε-
σίας εἶναι ἀποφάσσων, τέθηκε δὲ τα-
ξιν, ὥς ἐν ἡμεῖς τῶν παλαιῶν δι-
λέκτην δικάων καὶ φιλικῶν πρὸς ὅ-
νομα τοῦτο σκοπήσας ἐκέλευσεν, ὡς τε
συγγενσίονα δὲ τὰ ἀδνατικὰ εἶναι κλη-
ρονόμων ἀνόητον καὶ ἐνόμισεν εἶναι, ὅπερ
ἐτοῖς κοινάτοις ὁ παλαιὸς ἐφιλοτιμή-
σατο εἶναι καὶ ἐφ' αὐτῇ συγγενσίῳ. τὸ
μὴ πρὸς εἶναι τοῖς ἀδνατοῖς, καὶ μάλι-
στα ὅποτε πρὸς τὸ βάρος τὸ ἐπιζοπῆς
εἶναι successio. εἰ καὶ πρὸς αὐτὸν ὅτι, καὶ
δύο ὅτι αἱ ἀδνατοί, ἀδελφός, καὶ
δεῖται, ὁ ἀδελφός κληρονομεῖται ὡς ἐ-
γγύτερος ὅτι πρὸς ἐπιζοπῆς. εἰ καὶ καὶ

hereditatem venerit, proxi-
mus inuentus est patruus:
quamvis alius mortis tem-
pore eum præcederet: pro-
pterea, quod tunc frater de-
functi extabat.

7 ¶ In hoc autem genere
percipiendarum iure agna-
tionis hereditatum, lex duo-
decim Tabularum successio-
nem non nouit: id est, nega-
mus eo, qui proximus est,
vel hereditatem repudian-
te, vel antequam adiret
mortuo: eum, qui sequenti
gradu est, legitimo iure ad-
mitti ad hereditatem. Velu-
ti: Decessit aliquis intesta-
tus, extante fratre, extante
& patruo. Frater vocabatur,
nimirum ut proximus: si
modo contingat ut frater,
aut antequam adeat, dece-
dat: aut hereditatem repu-
diet, patruus aut agnatus ve-
nire non poterit: propterea
quod lex duodecim Tabu-
larum successionem nesciat.

¶ At Prætor erratum legis
duodecim Tabularum corri-
gens, non perfectum quidē
ille, auxilium tamen ali-
quod tulit: quoniam patrum
ex cognatorum ordine vo-
cavit: utpote agnationis
iure nihil hic valente, cum
successio locum non ha-
beat. ¶ Imperator verò no-
ster sanctissimus, in omni-
bus perfecta esse iura cu-
piens: constitutionem emi-
sit, in qua de iure patrona-
tus differuit: & humanita-
te suggerente sancivit, ut &
in agnatorum hereditati-
bus esset successio. Absur-
dum enim putauit esse,
quod cognatis a Præatore
concessum esset (est enim
inter eos successio) id agna-
tis non adesse: quum præ-
sertim onus tutelæ succes-
sionem habeat. Nam si quis
impubes sit, & duo super sint
agnati, frater & patruus: fra-
ter ut proximus ad tutelam
vocabitur. Sin verò & is

a In legitimis
hereditatibus
non erat succes-
sio: & ideo fra-
tre decedente
antequam a-
deat, aut repu-
diet heredita-
tem, fratris fi-
lius admitti
non potest, quia
omnis successio
proximiori de-
fertur. de quo
vide plura a-
pud Paul. 4.
sent. 8. §. 4. Ul-
pian. 26. §. 25.
Hodie successio
est inf. eod.
b Iura in om-
nibus perfecta,
si fieri potest,
esse debent.
c qua non ex-
tat.

d Est igitur
hodie successio
in hereditate
legitima, &
legitimis here-
ditatibus: ut fra-
ter, alterius
fratris filio nō
præferatur. ut
hic. proinde
abrogetur ius
vetus, de quo
dictū est initio
huius paragra-
phi: & de quo
apud Paul. 4.
sent. 8. §. 4.

e Argumentū
a iure inter co-
gnatos constitu-
to, ad ius in-
ter adgnatos
constituendum.
f Successio est
inter cognatos
iure pratoris.
g Argumentū
a iure in tute-
lis deferendis
recepto, ad he-
reditates de se-
rendas.

h Vbi tutela,
ibi hereditas
vide tamen l.
quod tutela 73.
ff. de regulis
iuris: ubi dicitur

adgnatis esse reclusum: maximè cum in onere quidem tutelarum & primo gradu

decedat, quoniam hoc modo secundus gradus deficit, locus fiet successioni, & patruus legitimus erit tutor. Quod igitur in onere tutelæ obtinebat, absurdum erat in lucro hereditatis non obtinere.

8 ¶ Ex ordine legitimorum, ad filii hereditatem & defuncti pater vocatur, qui specialiter contracta fiducia, filium filiāve, nepotem neptēve, ac deinceps emancipauit. Hodie verò ex constitutione Imperatoris nostri, superuacuum est, specialiter contracta fiducia emancipare: quoniam id præsumptum vult esse dicta constitutio, & tacite sequi, ut in emancipando contracta esse fiducia intelligatur.

a Nouell. 118.
Cod. eod.

b l. ult. Cod.
de emancipationib.

τελευτήσῃ, καὶ τοῦτω τὰς ἐξουσίας, ὁ δὲυ-
τερος ἀδελφὸς βαδμὸς, χάριν γίνετα
τῇ successioni, καὶ λεγίμμος ὁ θεῖος
ἐπιζωπὸς γνήσεται. ὅπερ τῶν δὲ
τῶ βαρὺς τὸ ἐπιζωπὸς ἐκέρχεται, ἀπο-
πον λῶ, μὴ καὶ ἐπὶ τῶ κέρδοις τὴν κλη-
ρονομίαν κρατεῖν.

8 ¶ Εἰ καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν λεγίμων,
ἐπὶ τὰς ἀγαθὰς τῶ υἱοῦ, ὁ δὲ τελευ-
τήσαντος καλεῖται ἀπὸ πατρὸς, ὅς τις ἰδι-
κῶς contracta fiducia, τὸ υἱὸν ἢ τὴν
θυγατέρα, ἢ ἐγγονον, ἢ ἐγγόνιον, καὶ
αὐτὸς μὴ ταῦτα ἐμαγκιπᾶτος ἐποίησε.
σήμερον ὅτι ἐκ τῶ ἡμετέρου βασιλείως
δὲ τὰς ἐξουσίας ὡς ἐπὶ τὸν τοῖδ' ἰδικῶς con-
tracta fiducia ποιεῖν ἐμαγκιπᾶτον.
περὶ λήψεως καὶ σιωπηρῶς ἐνεῖναι τῶ-
το βούλεται τὸ ἐμαγκιπᾶται ζῶντι ἢ ἐ-
ρημῇ δὲ τὰς ἐξουσίας.

deficiente, se-
quens succedit:
& quod in one-
re obtinebat,
non erat in lu-
cro permiffum.

8 ¶ Ad legiti-
mam successio-
nem nihilomi-
nus vocatur et-
iam parens, qui
contracta fidu-
cia filium vel
filiam, nepotem
vel neptem, ac
deinceps eman-
cipat. quod ex
nostra constitu-
tione omnino
inducitur, ut e-
mancipatio-
nes liberorum
aliter hoc obti-

semper videantur quasi contracta fiducia fieri: quum apud veteres non obtinebat, nisi specialiter contracta fiducia parens manumississet.

DE SENATVS-
CONSULTO TER-
tulliano.

TIT. III.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ
δογματῶ τῶ Τερτυλλιανεύς.

Τίτλος γ.

DE SENATVS
CONSULTO
Tertulliano.

TIT. III.

c Adde 138.
Digestorū 17.
4. Paul. sen-
tent. 9. Ad Se-
nat. Tertull.

¶ Inter matres & liberos ius succedendi legibus xij. Tabularum non fuisse: iure Prætorio matrem
successionem superioribus personis indultam, ex ordine & gradu unde cognati. 1 Claudium matrem ad
solarium liberorum amissorum legitimam hereditatem indulsisse. 2 Senatusconsulto Tertulliano ma-
tri, non etiam avia ius succedendi liberis indultum, si tamen mater ingenua tres libertina quatuor li-
beros sustulisset. 3 Et illo quidem iure mater postponebatur omnibus liberis defuncti filij, filiatæ: sed
& eorum patri (at non avo aut proavo) fratrique consanguineo (at non sorori consanguinea) 4 Hanc
iure à Iustiniano constituto, matres, tamen si neq. tres, neque quatuor liberos enixa, liberis succedant,
& agnatis omnibus prapponuntur, exceptis fratribus & sororibus. 5 Succedunt enim una cum defun-
cti sororibus solis in dimidiam: cum fratribus solis, vel cum fratribus & sororibus solis defuncti in viri-
lem tantum. 6 Si tamen intra annum tutorem liberis non perierit mater, etiam in locum ex utro
vel remoti, filio non succeder. 7 Porro quæ dicta sunt de legitima liberorum successionem matri deferen-
da ita obtinent, ut etiam vulgo quasiis liberis succedat.

EX his quæ su-
prà dicta sunt,
fatis cogno-
sci possunt le-
gis duodecim

Tabularum solennitates,
& angustia circa heredita-
tes. Nam & emancipa-
tos, à parentum suorum
successione reiecit, veluti

d Ius intesta-
ti legibus xij.
Tabularum
angustum di-
xi ad leges
xij. Tabul.
Titulo de ha-
reditatib. ab
intestato g. 1.

καὶ τῶν εἰρημῶν ἐν
τοῖς περὶ λαβοῦσιν ἐγ-
γρῶν πρὸς τῶ δουλειᾶ
καδελτῶ ἀκρίβειαν.

καὶ σεῖοτητα πρὸς τῶ
κληρονομίας, ὅς ἐβαλε μὲν γὰρ αὐτὸς
μαγκιπᾶτος τῆς τῶ πατέρων δὲ δό-

EX
duode-
cim ta-
bularum ita stri-
cto iure uteba-
tur, & prapo-
nebat masculo-
rum progeniem
& eos, qui per

atus est. Nam si quis dece-
dat, & matrem relinquens
& liberos: liberi vocantur,
siue sui sint, siue loco suo-
rū: quod genus sunt eman-
cipati: siue primi gradus
sint, siue secundi, siue infra
secundum. ¶ Sed & fœmi-
na defuncta, liberi defun-

*a Liberi ut pa-
tri ita matri
succedunt, &
in matris suc-
cessionem præfe-
runtur auiæ.*

*b Hodie non
anteponitur. l.
ult. §. penult.
Cod. eod.*

*c Hodie non
præfertur. l.
vl. Cod. ad Sc.
Tertull.*

ctæ auiam suā ab heredita-
te excludunt. ¶ Masculus
aliquis aut etiam fœmina
decessit: extabat aut pater,
in cuius potestate nō erāt,
extabat & mater: pater præ-
feretur. Sin autem auus vel
proauus extabat, cuius iuri
nō erant subiecti, tunc ma-
ter præferetur, scilicet cum
inter eos solos de heredi-
tate agitur. ¶ Frater quo-
que consanguineus defun-
cti fratris, aut defunctæ so-
roris, matrē eorū excludit.
¶ Soror verò consanguine-
a pariter cum matre ad-
mittitur: id est, ex æquis
partibus heredes fiunt.
¶ Quod si & frater & so-
ror & mater extabat, fra-
ter matri quamuis ius libe-
rorum habenti, præfereba-
tur. Et communis erat he-
reditas ex æquis partibus
inter fratres & sorores. Sic
igitur si aut solus frater
defuncto extabat, siue &
frater, & soror, & mater,
excluebatur mater. Sin
autem frater non extabat,
sed sola soror & mater,
tunc & mater semissem, &
semissem soror habebat.

*d l. ult. C. de
iure liberorū.*

*e l. ult. Cod.
qui potiores.*

4 ¶ Sed hæc quidem o-
lim. Verū edita est Impe-
ratoris nostri constitutio,
quæ & Codici eius inserta
est, qua constituit tum ad
naturā ipsam, tum ad puer-
periorum discrimen, quod
interdum & mortem addu-
cit, respiciens, ut matri au-
xilium præstaretur. Impiū
enim esse duxit, ea quæ
fortē fortuna, nec ex vo-
luntate matris accidunt, in
detrimentum eius cōuerti.
Etenim si nō cōtigisset, ut

οἱ παῖδες. εἰ γάρ τις παῖδας καὶ μητέ-
ρα καταλείψας τελευτήσῃ, οἱ παῖδες
ἀδελφίνοιται, εἴτε θυοὶ εἴπιν, εἴτε ἐν-
ταῖς εἰρησὺς θυῶν ὁποῖοι εἰσὶν οἱ ἐμαγ-
κιπαῖοι, εἴτε πατρὸς βατμοῦ, εἴτε
δευτέρου, εἴτε ἐπικεινα. ¶ Εἰ δὲ θή-
λεια ἀδύνη ἢ τελευτήσασα, οἱ δὲ τε-
λευτήσεως παῖδες οὐκ ἐῷσι κληρο-
νομήσαι τὴν ἰδίαν μοῖμιν. ¶ Ἀρ-
ρήν, ἢ καὶ θήλειαν ἐτελευτήσῃ. ὑπὲρ δὲ
πατὴρ ὃς ἐκ ἡσάν ὑπεξέσαιοι, ὑπὲρ δὲ
καὶ μητὴρ, ὃς πατὴρ παρρημνήσῃ. b εἰ
δὲ πατὴρ ὑπὲρ, ἢ πατρὸς πατὸς, ὃς
ἐκ ἡσάν ὑπεξέσαιοι, τότε ἢ μητὴρ παρ-
ρημνήσῃ, πατρὸς αὐτῆς μόνη ἀγωνίζομένη
πρὸς τὴν κλήρον. ¶ Καὶ ἀδελφὸς δὲ ὁ-
μαιμὸς τὴν τελευτήσαντος, ἢ τὴν τελευτή-
σεως, τὴν αὐτῆς παρρημνήσῃ. ¶ Εἰ δὲ εἴη ὁμαιμὸς ἀδελφὴ συνανα-
πέμπεται· τοῦτέστιν ὃς ἴσῃ κληρονομεῖ.
¶ Εἰ δὲ ὑπῆσαν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ, καὶ
μητὴρ, ἐμὴ ἀδελφὸς παρρημνήσῃ τὴν
μητὸς, καὶ ταῦτα ἐχέσῃς δίκαιον παῖ-
δων κοινῇ δὲ ἢ κληρονομία μετὰ τῆς
ἀδελφῆς καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐγίνετο. ὥστε
εἰ μὴ μόνον ἀδελφὸς τῆς τελευτήσαν-
τος, ἢ καὶ ἀδελφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μητὴρ,
ἀπεκλείετο ἢ μητὴρ. εἰ δὲ ἀδελφὸς μὴ
ἐχέσῃ ὑπὲρ, ἀδελφὴ δὲ μόνη καὶ μητὴρ,
τοτε ἐξαοὺ γκίον μὴ ἢ μητὴρ, ἐξαοὺ γ-
κίον δὲ ἢ ἀδελφὴ λήψῃ.

4 ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὴ τὸ παλαιόν.
ἀλλά ταῖς δὲ γέροντες ἡμετέρας βασι-
λέως, ἡ τις καὶ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἐμώρεται
καὶ δικί, δὲ ἡς παρεκλείετο πατρὸς τῆς
φύσιν ὁρῶν καὶ πατρὸς τῆς λοχείας κίν-
δυνον, ὃς ἐὰν ὅτε καὶ τελευτῇ ἐπαγει-
βοηθεῖσθαι τὴν μητέρα, ἀσεβέσαι πρὸς
τὴν νομίσας, ζημίαν αὐτῇ παρρημνέ-
ρειν τὸ ἐκ τύχης, καὶ μὴ κατὰ γνώ-
μιν συμβῆναι. εἰ δὲ μὴ συμβῇ τὴν

siue primi g-
dus, siue vne-
rioris. ¶ Sed &
filix suæ mor-
tux filius vel fi-
a præponitur
ex constitutio-
nibus matri de-
functæ, id est
auiæ suæ. ¶ Pa-
ter verò vtriuf-
que, nō etiam a-
uus & proauus,
matri antepo-
nitur, scilicet
quum inter eos
solos de here-
ditate agitur.

¶ Frater autem
consanguineus
tā filii quā filix
excluebat ma-
trem. ¶ Soror
autem consan-
guinea pariter
cum matre ad-
mittebatur.

¶ Sed si fuerant
frater & soror
consanguinei,
& mater liberis
onerata: frater
quidem matrē
excluebat, cō-
munis autem
erat hereditas,
ex æquis parti-
bus, fratribus &
sororibus.

4 ¶ Sed nos
cōstitutione,
quā in Cod. no-
stro nomine de-
corato, posui-
mus, matri sub-
ueniendū esse
existimaui-
mus, respicientes ad
naturā, & puer-
perium, & peri-
culum, & sæpe
mortem ex hoc
casu

casu matrib. illatam. Ideoq. im-
pium esse cre-
didimus, casum
fortuitum in e-
ius admitti detri-
mentū. Si enim
ingenua ter, vel
libertina quater
non peperit, im-
merito defrauda-
batur successioe
suorum liberorum
¶ Quid enim
peccauit, si non
plures sed pau-
cos peperit?
¶ Et dedimus
ius legitimum
plenum matrib.
siue ingenuis si-
ue libertinis, et-
si non ter enixa
fuerint vel qua-
ter, sed eum tan-
tum vel eam, qui
quæve morte
intercepti sunt,
vt sic vocentur
in liberorum
suorum legiti-
mā successionē.

5. ¶ Sed cum
antea constitu-
tiones iura legi-
timæ successio-
nis perscrutan-
tes, partim ma-
trem adiuuabāt,
partim eam præ-
grauabant, nec
in solidum eā vo-
cabant, sed in
quibusdam casu-
bus tertiam ei
partem abstra-
hentes, certis le-
gitimis dabant
personis, in aliis
autem contra-
rium faciebant:

nobis visū est re-

cta & simplici via, matrē omnib. personis legitimis anteponi, & sine vlla deminutione, si-

δὲ καὶ μητέρα τρεῖς, ἢ ἑξ ἑκατοῦσι
παῖδας, ἢ δικάως τὴν τῆς
τελευτήσαντος ἐξωθεῖτο δαδοχῆς.
πεῖον γὰρ αὐτοῖς ἐνομιζέτο πᾶσι μα. εἰ
μὴ γὰρ ἢ διὰ τὸ κε, δι' ὧν ἡ δύνατο λεγι-
μῶ δικάω κληρονομεῖν, ἀλλὰ τὴν τε-
λευτήσαντα, ἢ πῶς τελευτήσασαν μό-
104;

5. ¶ Ὅποτε ἡ αἰτ' ἐπεὶ βραχέως βα-
σιλευσάντων διατάξεις, ὡς λεγι-
μῶ δαδοχῆς διαλεχόμεναι ποτὲ ἐβοή-
θειαν τῇ μητρὶ, ποτὲ ἡ πᾶν τὴν ἐβαρύν-
ον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον αὐτῇ πῶς τῇ
παίδων φιλοτιμιστάμεναι δαδοχῆς,
ἀλλ' ἐν πᾶσι θεμασί, οἷον ἡνίκα δίκαι-
ον εἶχε παίδων, τὸ τρίτον αὐτὴ ἀφαί-
ρουν, ἢ τοῖς πατέριον προσώποις. λε-
γιμῶς ἡ αὐτὴν ἀπορροῦσαν δικάου, ἢ
τὴν ἐναντίαν, φανερά παρεμυθεύοντο μοί-
ρα τὴν κληρονομίας. ἵνα ἡ σαφέστερον
ἢ τὸ λεχθέν, ὡς ἐπὶ θεματος ἀναγκαῖ-
ον εἶπεν. εἰ συνέβη τελευτήσασιν ἀνέ-
χοντα μητέρα δικάω παίδων κεκοσ-
μημένην, ὡς πῶς ἡ θεῖα λεγίμῳ, ἢ
γυνὴ ὑὸς θείου, ὅκτω μὲν οὐ γνίας ἐ-
λάμβανεν ἡ μήτηρ. ὅς ἡ θεῖα, ἢ γυνὴ ὁ
τὴν θεῖα ὑὸς τεσσαρῶν. εἰ ἡ ἐκ τῆς ἐναν-
τίαν ἢ εἶχε δίκαιον παίδων ἡ μήτηρ, ὁ
μὲν θεῖα, ἢ γυνὴ ὁ τὴν θεῖα ὑὸς, ἐλάμ-
βανεν ὅκτω γνίας, ἢ ἡ μήτηρ τεσσα-
ρας. ὅς ἡ θεῖα τοῦ ἡνίκα βασιλεὺς ὁ
δὲ θεῖα ἢ ἀπλυσάτης ὁδοῦ, πῶς μη-
τέρα πάντων περετίμησε τῇ λεγι-
μῶν, ἀμείωτον τὴν τῇ τελευτήσαντων
παίδων αὐτῇ παρέχον δαδοχῆς, ἐ-
ξηρημένου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, εἴ-
τε εἰς ὁμαίμοι τοῖς τελευτήσασιν,

ingenua mater tres libe-
ros: aut libertina, quatuor
pareret, nullo suo merito
successione defuncti repel-
lebat. Quod enim pecca-
tū eis imputabatur, quod
non tres aut quatuor pepe-
rissent, per quos legitimo
iure ad hereditates admit-
ti poterāt, sed eum tantum
aut eam, qui quæve nunc
faro functus functaue est?

5. ¶ Sed & quum Princi-
pum quorundam, qui pau-
cis abhinc annis regnarūt,
constitutiones de legitima
successione tractātes, aliās
matrē iuuarent, aliās præ-
merent, nō in solidum eā
ad hereditatē liberūm vo-
cantes, sed quibusdā in ca-
sibus, (veluti quum ius li-
berorum habebat) tertiam
partē ei ablatam certis per-
sonis darēt. Porro in aliis,
quum legitimo iure nō po-
terant admitti, certa por-
tione cōsolarentur. Quod
vt melius apertiusque in-
telligatur, exēplo siue spe-
cie ad rem cōfictam, osten-
dendum est. Si contigisset,
vt quis decederet relin-
quens matrem iure libero-
rum cohonestatā, superes-
set autē & patruus qui est
legitimus, aut patruus filius:
mater octo capiebat vn-
cias siue besse hereditatis,
patruus autem aut eius fi-
lius trientem, hoc est, qua-
tuor vncias. Quod si ex cō-
trario ius liberorū mater
nō habuisset, tunc patruus
aut filius eius bessem here-
ditatis capiebat, at mater
trientem solū. Ideo Imper-
ator noster sanctissimus
recta simpliciue via, ma-
trem omnibus personis le-
gitimis anteposuit, & sine
deminutione vlla, liberorū
suorum eis successionem
præbuit, excepta fratris
& sororis persona, siue cō-
sanguinei sint defunctis,

a Mater li-
berū suo gra-
du succedit, e-
tiam si neque
duos pluresve
liberos peperit.
d. l. ult. C.
de iure libero-
rum.

b l. ult. C. ad
Se. Tertull.
c Mater in
successione li-
berorum præ-
fertur omni-
bus liberorum
legitimis co-
gnatis.

siue sola cognationis iura cum eis habeant. ¶ Nam quemadmodum eam toti alii ordini legitimorum Imperator anteposuit: ita quemuis fratrem & quamuis sororem, etiam si legitimi non sint, ad hereditates vnā cum ipsa vocauit. Sic tamen, vt si solæ sorores (siue agnationis siue cognationis iura habeant) & mater defuncti vel defunctæ supersint, dimidiam quidē mater defuncti vel defunctæ, alteram verò dimidiam, omnes sorores habeant: veluti, Decessit aliquis relinquens matrem, relinquens & duas aut tres sorores: semissem quidem mater, semissem verò omnes sorores habebunt.

a Mater ad successionem liberorum admittitur vnā cū defuncti filij filiaeve fratribus: & cum his succedit in virile, mutato huius §. iure Nouell. 22. c. 47. in fin.

¶ Quod si defunctæ perfrater superest, aut fratres, vel vnā & fratres & sorores: quamuis tantum cognationis iura habentes, in capita distribuenda est hereditas. Sic igitur fratre nō extante, mater dimidiam prorsus partem accipit, & sorores quotcunque sint, pro vna tantum habentur: fratre verò superstitē, non item sorores locum vnus obtinent.

6 ¶ Porro autem quemadmodum & matri cōsultū prospectumque est per Imperatorem nostrū sanctissimum: sic & eam curā liberorum suorum gerere iubet. Hortatur enim eas, si impuberes habeant liberos, quirectore egeāt, cum neq. initio vllus tutor datus est, aut qui decretus est, vel excusationē est vsus: vel ut suspectus remotus, vt tutorem petant, neque eos sine gubernatore relinquant. Datum est autem his tēpus, intra quod liberos tutore petere possint,

b Matribus liberorum cura imposita & quæ. c Adde l. 2. §. 1. ff. qui petant tutores.

εἴτε κοίνα πικὰ πρὸς αὐτοὺς ἔχοιεν δίκαια. ¶ Ωὲρ γὰρ πάντων τῶν λοιπῶν λεγιμῶν αὐτῶν προετίμηται ὁ βασιλεὺς, οὕτω πάντα ἀδελφὸν, καὶ πᾶσαν ἀδελφὴν, εἰ καὶ μὴ εἶεν λεγιμοί, ἀμὰ αὐτῇ ὅπῃ τῶν κληρονομίων ἐκάλεισεν. οὕτω μὲν τοι, ἵνα εἰ μὲν μόνα εἴησαν ἀδελφαί, ἀδνα πικὰ ἢ καὶ κοίνα πικὰ ἔχουσαι δίκαια, καὶ μητὴρ τῆς τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτήσασας: τὸ μὲν ἡμῖν, ἡ μητὴρ τῆς τελευτήσαντος, ἢ τῆς τελευτήσασας, τὸ δ' ἔπεσον ἡμῖν, πᾶσαι λάβοιεν αἱ ἀδελφαί. οἷον ἐτελευτήσῃ τις ὑποούσης τῆς μητρὸς, ὑποουσῶν δ' ἢ καὶ δύο ἢ τρεῖς ἀδελφὰν θηλειῶν, ἐξ αὐτοῦ γκίον αὐτῆς ἢ μητὴρ, ἐξ αὐτοῦ γκίον δ' αἱ πᾶσαι ἀδελφαί λήψονται. ¶ Εἰ δ' ὡς εἴησαν ἀδελφὸς τῆς τελευτήσαντος πρὸς τῶν, ἡ γυνὴ ἀδελφῆ, ἢ ἀναμῆξ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κοίνα πικὰ προετίχοντο ἢ προετίχοντο δίκαια, ἢ καὶ πᾶσαι ἢ κληρονομία διαρείστω. ὥστε οὐδ' ἀδελφοῦ μὲν μὴ ὑπόντος, ἢ μητὴρ τὸ ἡμῖν πάντως λήψεται. αἱ δ' ἀδελφαὶ ὅσαι δὴ ποτε εἴσιν, αὐτῇ μιᾷ παραλαμβάνον, ἀδελφοῦ δ' ὑποκειμένης, ἐκ τῆς αἱ πολλὰ ἀδελφαὶ τάξιν ὑπέχουσι μιᾷ.

6 ¶ Ωὲρ δὲ τῆς μητρὸς ἐποίησας τὸ πρόνοιαν ὁ θεὸς τῶν βασιλεῶν, οὕτω κελεύει καὶ αὐτῶν τῶν οἰκείων φροντίδα ποιεῖσθαι πάντων. παρεγγυᾷ γὰρ αὐταῖς ἀνέβοις ἑσσι τοῖς πασι καὶ κηδεμόνων ἀπορροῖν, ἢ ἵνα μὴ ὅτιν ὅπῃ ποτὶ τῶν ἀρχῶν, ἢ χειροτονηθεὶς τις ἐξκουσάτω ἐξήσαστο, ἢ ὥς εὐάπεικτος ἀπεκινήσῃ, ὥς τε αὐτῶν ὅπῃ ποτὶ καὶ μὴ ἀφρονήτοις αὐτοὺς καταλιμπάνειν. δέδωκε δ' αὐτῇ χρόνον ἑστῶς, ἔχειν παρρησίαν τοῖς

siue sola cognationis iura habentes. ¶ Vt quemadmodū eam toti alii ordini legitimo praposuiimus, ita omnes fratres & sorores siue legitimi sint, siue nō, ad capiendas hereditates simul vocemus. Ita tamē vt si quid solæ sorores adgnatae vel cognatae & mater defuncti vel defunctæ supersint: dimidiā quidē mater, alteram verò dimidiam partem omnes sorores habeāt. ¶ Si verò matre superstitē, & fratre vel fratribus solis vel etiam cum sororibus, siue legitima, siue sola cognationis iura habentibus, intestatus quis vel intestata moriatur: in capita distribuatur ei hereditas. ¶ Sed quem admodum nos matribus prospeximus, ita eas oportet suæ soboli consule-re: scuturis eis quod si tutores liberis non petierint, vel in locum remoti vel excusati, intra annum petere neglexerint.

rint, ab eorum impuberū morientium successione merito repellentur.

7 ¶ Licet autem vulgò quæ sit filius filia: potest tamen ad bona eius mater, ex Terrylliano Senatusconsulto admitti.

ταῖς αἰτέων ὑπὲρ τὸν, τυτίαν εἶσω ἐνιαυτῶ. εἰ ὅρα θυμὸν αἰ μητέρες εἶσω τῶ ἐνιαυτῶ ὑπὲρ τὸν αἰτήσαν τοῖς πούπλοις, αἰηβοὶ ὅ οὐ τοῖς τελευτήουσιν, οὐ κληρονομήουσιν αὐτῶν αἰ μητέρες. ἀποπὸν γὰρ ὅτιν ἀβοήθητον καταλιποῦσαν τὴν παῖδα, τὸ τοῦτο δὲ δοχῆς ἀπολαύειν.

7 ¶ Καλεῖται ὅ εἰς τὰ τῶ πατρὸς πατρὶσμα, ὑπὸ Τερτυλλιανέως δόγματος, εἰ μὴ ἀπὸ α πορνείας ἔχῃ τὴν τελευτήσαντα παῖδα.

nempe vnius anni. Quod si matres liberis suis pupillis tutores intra annum petere neglexerint, & hi impuberes decesserint: hereditates eorū matres non capient. Absurdum enim est, eam quæ liberos suos auxilio destitutos non adiuvit, eorum successione frui.

7 Vocatur autem mater ad bona filij ex S. C. Terrylliano, etiam si ex a l. 2. in pr. ff. meretricio concubitu defunctum filiū conceperit.

DE SC. ORFITIANO.

TIT. IIII.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ

δόγματὸς ὀρφιτιανέως.^b

Τίτλος Δ.

DE SC. ORFITIANO.

TIT. IIII.

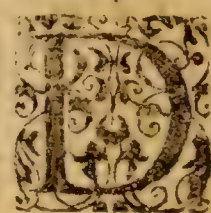
^b Adde titulum Dig. ad S. C. Trebellianum & Orphitianum. adde 4. Paul. sent. 10. Ad S. C. Orphitiano.

¶ Filij filiaque (etiam si alieno iuri subijciantur) ex Senatusconsulto Orfitiano matri succedunt, & consanguineis agnatisque matri præferuntur. 1 Nec tantum filij, filiaque, sed & nepotes, neptēsque, ex constitutionibus. 2 Quod ius succedendi adeò firmum, ut capitis diminutione non perimatur. 3 Quia vulgò quasi liberi matribus succedunt. 4 Et hæc quidem de legitimis heredibus dicta sint: in quibus hæc generalis regula recepta, ut uno legitimorum heredum emittente, aut non adveniente, reliquis eorum adcreseat portio. Et licet ante decesserint, ad heredes tamen eorum pertinent.

Et contrariū autem liberi ad bona matrum intestatarum admittuntur ex Senatusconsulto Orfitiano, quod Orfitio & Rufo Consulibus effectum est, diui Marci temporibus: & data est tam filio, quàm filia, legitima hereditas, etiam si alieno iuri subiecti sint. & præferuntur consanguineis, & agnatis defunctæ matris.

Ἰρήκαμιν ἐν τοῖς πατρὶσμα λαβοῦσιν, ὡς ὁ δουρὸς καὶ δὲ λῶς, οὐδὲ μητέρα εἰς τὰ τῶ πατρὸς, & δὲ παῖδας εἰς τὰ τῶ μητρὸς ἐκάλει πατρὶσμα. ἀλλ' ὁ πατρὶς ἐπενόησεν αὐτοῖς τὴν κοινὰν δαδοχίαν. εἰρήκαμιν ὅτι πατρὶον τῶ χρόνου, δόγμα Τερτυλλιανέως ἐγένετο, τὸ παρέχον τῇ μητρὶ λῆγναι δίκαια, ὅτι τῇ τῶ πατρὸς δαδοχῇ. ὅπερ καὶ τελείαν ἐδέξατο διόρθωσιν, ἐκ δαδοχῆς τῶ ἡμετέρου βασιλέως, ὡς ὁ πατρὸς λαβὼν ἐδίδαξε τίτλος. καὶ μίμησιν ὅτι Τερτυλλιανέως, γέρονε δόγμα τὸ λεγόμενον Ὀρφιτιανέως, ὅτι ὁ Ὀρφίτιος καὶ Ρέφος τῶ ὑπάτων ἐκφωνηθέν, ἡ Μάρκος βασιλεύοντος. δι' ἡ δὲ δότα, τοῦτο μὲν ἡδ, τοῦτο δὲ θυγατεῖ, λῆγναι δίκαια,

Eximus supra, neq matrem ad bona liberorū, neque liberos ad bona matris, ex lege duodecim Tabularum vocari solitos Sed à Prætoribus ultro citroque ex proximitate cognatorum ius petendæ bonorum possessionis datum fuisse. Diximus item successu temporis factum esse S. C. Terryllianum, quod matri in liberorum hereditatibus legitimæ successionis iura præberet. Quæ res tandem perfectam ex constitutione Imperatoris nostri emendationem accepit, sicut præcedens titulus docuit. Porro ad similitudinem S. C. Terrylliani, factum est & S. C. quod Orfitianum vocatur, imperante D. Marco, Orfitio & Rufo Cons. per quod & filio & tū filia

^c Sup. tit. 1. §. 1. d Inter matres & liberos iure re xij. Tab. ius mutua successionis non fuit.

^e Inter matres & liberos iure pratorio, ius mutua successionis fuit ex ordine tantum unde cognati. f De senatusconsulto Terrylliano vide titulum 3.

^g Orphitianum ad similitudinem Terrylliani constitutum.

^h Orphitianum quibus temporibus factum. i Orphitiano senatusconsulti summa. add. l. 1. ff. eod.

a l. 9. ff. eod.

in materna successione datum est ius legitimæ hereditatis etiam si alieno iuri subiecti sint. Præferuntur autem & consanguineis fratribus, & cæteris agnatis defunctæ matris.

1. ¶ Verum S. C. hoc nepotib. opẽ non fert. Quẽ admodum enim auia ex Tertulliano non vocatur, ita nec nepos ex Orfitiano. Sed tamen ex Principum constitutionibus emendationem S. C. Orfitianum accepit. His enim cautum est, ut ad similitudinem filij filiaque, & nepos neptisque vocetur.

2. ¶ Illud autem notandum est, capitis deminutione, iura hæc legitimæ successione, quæ ex S. C. Orfitiano aut Tertulliano data sunt, non tolli: idque propter illam regulam qua dicimus, legitimas hereditates ex nouo iure inuentas capitis deminutione non perire, sed eas tantum, quarum inuentum ad legem duodecim Tabularum refertur.

3. ¶ Ex S. C. quoque Orfitiano admitti debet, & liberi vulgò quæriti, siue ex meretricio cõcubitu nati.

4. ¶ Si quis decedat, multis relictis legitimis personis eiusdem gradus: & alij hereditatem adeant, vnus autem aliquis aut re-
pudiet, aut heres esse prohibeatur vel morte, vel alia quauis causa, (nã multi per constitutiones Principum ab hereditatibus arcentur) tunc pars eius, reliquis qui adierint, adcrefcit. Veluti cũ quatuor

εις πλὴν μητρὸς ἀνδραδοχλὼν, εἰ ἀκτὴ εἴησαν ὑπεξούσιοι. περὶ μὲν τὰς δὲ καὶ τῶν ὁμῶν αὐτοῖς ἀδελφῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν.

1. ¶ Τὸ δὲ δόγμα εἰς τὸν οἶον ἐκ τῆς δὲ Τερτυλλιανείου, ἔτι οὐδὲ οἱ ἔγγονοι τῆς Ὀρφιτιανείου. ἀλλὰ ἐτυχε διορθώσεως τῆς Ὀρφιτιανείου ἐκ τῆς βασιλικῶν διατάξεων, αὐτὰς δὲ παρὰ κληρονομίας, καὶ μίμησιν ὑοῦ καὶ θυγατρὸς καὶ ἔγγονον καὶ ἔγγονῳ ὅτι τὰ τὸ μῆμας ὡς ἀγίνεως περὶ τὰς.

2. ¶ Τοῦτο ὁ σημειώσατο καὶ, ὅτι καὶ πῶς διμινουτὶ τὸν, τὰ ὅτι τῆς Ὀρφιτιανείου, ἢ Τερτυλλιανείου δεδομένη λεγίμια δίκαια οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλὰ τὰ καὶ νόνα ἢ λέγοντα, ὅτι αἱ ἀπὸ καυνοτομίας ὅτι νενομημένα λεγίμια κληρονομία, οὐ φθείρον. Τῇ καὶ πῶς διμινουτὶ τὸν, ἀλλὰ ἐκείνῳ μόνῳ, ὅσα τὸν δωδεκάδελφον δὲ περὶ τὸν ὅτι γράφον.

3. ¶ Ἐξοῦσι δὲ τὸ Ὀρφιτιανείου καὶ οἱ ἀπὸ πορνείας τεχθέντες παῖδες.

4. ¶ Ἐάν τις ἂν τῆς ὁλότης πολλὰς ὑποκειμένων λεγίμων περὶ τῶν αὐτῶν βαθμῶν, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἀδελφοί, εἰς τὸν ῥεπερὶ τῶν ἡ κωλυθῇ κληρονομήσαν ἀπὸ τῆς ὁλότης, ἢ γὰρ δι' ἑτέρας αἰτίας ἢ κληρονομίᾳ. εἰς δὲ πολλοὶ ὑπὸ τῆς διατάξεως εἰρημονοιοὶ κληρονομεῖν τότε τὸ τοῦ τῆς μερὸς περὶ τῶν αὐτῶν εἰς τῶν ἀδελφῶν. οἷον περὶ τῶν

1. ¶ Sed cum ex hoc Senatusconsulto nepotes, & neptes ad auia successionem legitimo iure non vocarentur: postea hoc cõstitutio- nibus Principibus emendatum est, ut ad similitudinem filiorum, filiarumque & nepotes & neptes vocentur.

2. ¶ Sciendum autem est huiusmodi successiones, quæ ex Tertulliano & Orfitiano Senatusconsultis deferuntur, capitis deminutione non perimuntur: propter illam regulam, qua nouæ hereditates legitimæ capitis deminutione nõ pereunt: sed illæ solæ quæ ex lege duodecim Tabularum deferuntur.

3. ¶ Nouissime sciendum est etiam illos liberos, qui vulgò quæriti sunt, ad matris hereditatem ex Senatusconsulto ad-

mitti. 4. ¶ Si ex pluribus legitimis heredibus quidam omiserint hereditatem, vel morte, vel alia causa impediti fuerint, quo minùs adeat: reliquis, qui adierint, adcrefcit illorum.

a l. 1. §. capitũ. ff. eod.

e. R. e. e. ut quemadmodũ matres ex Senatusc. Tertulliano succedunt liberis vulgò quæriti: ita ex Orphitiano filij vulgò quæriti matri succedant. Paul. 4. sent. 10. §. 1. l. 1. §. 2. ff. eo. d. l. 9. ff. de suis & legitimis.

illorum portio:
& licet ante de
cellerint, ad he-
redes tamē eo-
rum pertinet.

ὅταν οἱ τρεῖς ἡδὲ τὸ ὅσον, ἢ εἰς ἡδὲ νη-
σε ῥεπουδῆσαι, ἢ τελευτήσας, ἢ
ὑπὸ νόμον κωλυθεὶς διαδέξασθαι. τὸ τὸ
τοῦ μέρους τοῖς τρισὶν ἢ ἑξ ἑῶν περὶ αὐ-
ξεί, εἴτε ζῶσιν οἱ ἀδελφοὶ πάντες, εἴτε
καὶ τελευτήσας αὐτῶν συνέβη.

essent, tres adierunt, vnus
adire non potuit, vel quod
repudiasset, vel quod mor-
tuus esset, vel quod lege
prohiberetur: pars huius
reliquis tribus pro æquis
partibus adcrefcit, siue hi
qui adierunt super sint, siue
euenit vt morerentur.

DE SVCCES-
SIONE CO-
gnatorum.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ
τῆς κτ' ἀδελφότητος.

DE SVCCES-
SIONE COGNA-
torum.

TIT. V.

ΤΙΤΛ. Ε.

TIT. V.

Cognati (nullis existentibus suis aut inter suos: legitimis aut inter legitimos) cognatis succedunt.
Hoc tertio ordine succedendi continentur lege xij. Tabularum agnati capite deminuti, eorumque
liberi (soli fratres, sororesve defuncti excepti iure Prætorio, & lege Anastasiana) 2 Continentur quo-
que hi qui ex feminis descendunt. 3 Liberi qui in adoptione alierum sunt (hi enim patri suo natu-
rali cognati tantum.) 4 2 u g. quasi. 5 Ceterum in hoc ordine non succeditur nisi usque ad sex-
tum gradum: cum in ordine agnatorum, ad decimum usque succedatur.

POST
suos
here-
des,
eoque quos in-
ter suos here-
des Prætor &
constitutiones
vocant, & post
legitimos (quo
numero sunt ad-
gnati, & ii, quos
in locum adgna-
torum tā supra
dicta Senatus-
consulta, quā
nostra erexit
constitutio pro-
ximos cognat-
os Prætor vo-
cat.

ΠΡΩΤΟΝ ΤΕ ΑΔΕΛΦΕΥ
τελευτήσαντος κληρο-
νομίαν εἰρήκαμεν κα-
λέσθαι αὐτὸν υἱοῦς, β καὶ
αὐτὸς ταυτοῖς συναριθμητέοις ὑπὸ τῆ
ἐπιτομῆς, οἷον αὐτὸν ἐμαγκιστῆς, ἢ
αὐτὸν ἐκ τῆς διατάξεως γ αὐτοῖς συζυ-
γιστῆς, οἷον αὐτὸν δ ἐν βουλεύσει
ἐπιδοθέντας, καὶ αὐτὸν τεχθέντας ὑπὸ
γυναικός, πρὶν ἢ ἐκ τῆς γαμικῆς δια-
θέσεως, ποιήσας δ περιουσίαν τὰ τῆς υἱο-
νων κτησάμενοις δικαίω. γ δ ὁ υἱός,
ἢ ὁ ἀδελφεὺς κλησίς, ἔχει αὐτὸν ἀδελ-
φῆς, δ καὶ οἱς ἀδελφικὰ δικαίω παρέ-
χε τὸ Τερτυλλιανέιον g φημί, καὶ τὸ
Ορφιανέιον h δογματῆς μπερῶσι
καὶ πασὶν αὐτῶν, τὰ δίκαια τῆς δια-
δοχῆς, καὶ ἡ τῆς ἀσεβείας τοῦ ἡμῶν βα-
σιλέως διατάξις, τοῖς ὑπὸ δηλείαν ἀ-
δελφῶν τεχθεῖσιν, ἐξ ἑῶν τὰ λεγόμενα
δικαίω.

Ι Μετὰ τοίνυν αὐτὸν εἰρημνύουσιν πα-
τρὸς ὁ πατὴρ ἐπεκρίθη τριπλῶς αἰνῶν,
ὁ δὲ ἢς αὐτὸν κοινάτως ἐκάλεισε, αὐτὸν τῇ
φύσιν γνωσόμενος, οἷς ἡ νόμος ἢ τῆ
δωδεκαδελφῶν συντάττει νομοθεσία.

AD hereditatem
eius, qui inte-
statò mortuus
est, diximus vo-
cari suos: & quos eorum
numero Prætor habet, vt
emancipatos: & quos de-
inde constitutiones his ad-
iunxerunt: vt eos qui cu-
riis oblati sunt, aut qui ex
ea muliere nati sunt, qui-
cum maritalis affectio nō
erat, & deinde cōfectis do-
talibus instrumentis ius
suorum adepti sunt. Post
hos, vocantur ab intestato
agnati, & quibus ius agna-
torum tribuit aut S. C.
Tertullianum vel Orfitia-
num, nempe matres & li-
beri earum: aut constitu-
tio Imperatoris nostri san-
ctissimi, nempe hi qui ex
sorore nascuntur.

a S. i. sup. de
hered. ab in-
testato.

b Primus or-
do succedendi
suorum here-
dum.

c l. penult. C.
de legit. hered.
d S. i. sup. de
hered. ab in-
testat.

e Secundus or-
do succedendi
agnatorum &
quasi
f sup. tit. de le-
gitima adgna-
success.
g sup. de sena-
tusconsulte Tertull.
h sup. de sena-
tusconsulte Orphi-
tiano.

Ι Qua parte
naturalis cogna-
tio spectatur.

¶ Nam agnati
capite deminu-
ti, quique ex his
progeniti sunt,
ex lege duode-
cim Tabularum

Ι Post omnes igitur iā
dictos & tertium ordinem
inuēnit Prætor, quo cogna-
tos vocauit. Quos natura
quidem nouit, sed angu-
stia iuris, quod ex lege
duodecim Tabularum de-
scendit, nesciuerunt.

i Tertius ordo
succedendi co-
gnatorum.

a Adgnati
capite deminu-
ti, quo ordine
succedant.

b v. l. 4. C. de
legitimis tutor.
l. ult. C. de le-
git. hered.

c Integri iuri
liberi, id est
non emancipati.

Hi autem sunt, qui capitis deminutionem passi sunt, aut ex his nati. Quos cum odio lex duodecim Tabularum prosequeretur, Prætor eos ex tertio ordine vocavit. Hæc autem dico, solis exceptis fratribus & sororibus emancipatis: non tamen liberis eorum. Extat enim constitutio D. Anastasij, qua cautum est, ut si quis decedat relicto fratre integri iuris, hoc est qui nondum capitis deminutionem subiit, relicto & fratre capite deminuto, uterque quidem ad fratris defuncti hereditatem vocetur, non tamen ex equis partibus: sed ut plus habeat legitimus, hoc est, ut capite deminutus habeat quatuor uncias: & frater integri iuris duplū, id est, octo uncias. Sed totam eius iuris seriem clariùs cognoscer, qui dictam constitutionem legerit. Frater igitur capite deminutus vocatur quidem una cum fratre integrum ius legitimi habente, minorem tamen portionem accipit, ut dictū est. Aliis vero agnatis etiam si capitis deminutionem passus sit, antepositur in solidū, ac multo etiam magis cognatis. Nam si ego decedam relicto fratre capite minuto, relicto etiam patruo, frater præferetur. Nemo igitur capite minutus ex ordine agnatorum vocatur præter fratrem & sororem tantum, non etiam liberos fratris. Hi enim capite minuti, in cognatorum ordinem incidunt.

d Adde G. 3. 2 ¶ Eos quoque qui per
2 erf. sed quia. fœminini sexus personas
sup. de legitim. descendunt, sicut & capite
adgnat. succed.

εἰσὶ δὲ οἱ ὑποσάντες καπὶς διμινύζοντες, ἢ οἱ ἐκ τῶν τεχθέντες. μισθόντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῆς δουδεκατέλειου, ὅθεν τὴν καπὶς διμινύζοντες, ἐκ τρίτης οὐ προαιτῶν ἀλλὰ σε ταξέως. ταῦτα λέγω ἐξηρημένων μόνων ἀδελφῶν, ἀρρέων φησὶ καὶ θηλειῶν ἐμμελησάντων. οὐκ ἐπὶ μὲν τοῖς τῶν ἐξ αὐτῶν τεχθέντων. γέροντες γὰρ ὁμοῦ τῆς δέας λήξεως ἀναστασίον λέγουσα. ἵνα ἐάν τις τελευτήσῃ κατὰ λιπὼν ἀδελφὸν ἢ τέλει ἰσῆς, ὅτε τις μὴ ὑποσάντα καπὶς διμινύζοντες, καὶ ἕτερον καπὶς διμινύζον, ὥστε αὐτὸς δύο καλεῖται, ὅτι τῆς τελευτήσαντος ἀδελφοῦ, ἢ τῆς τελευτήσαντος ἀδελφῆς κληρονομίαν, οὐκ ἐξ ἴσων μερῶν, ἀλλ' ὥστε πλεον πρὸς ἑαυτὸν λαμβάνει. τῆς τῆς καπὶς διμινύζον λαβεῖν δι' ἐγκίας, τῆς ἢ τέλει ἰσῆς δὲ διπλῶν. τετέστιν ἡ οὐκίας. πάντες γὰρ τῆς τελευτήσαντος νόμιμον ἐξέσι μαθεῖν, τὴν εἰρημολίαν ἀνασίουτα δέταξιν. ὁ οὖν καπὶς διμινύζον ἀδελφός, καλεῖται μὲν, ἀμα τὰ ἔχοντα ἀκέραια τὰ λεγόμενα δίκαια, ἢ τῶν καὶ κομίζεται μοῖραν καὶ δὲ εἴρηται. ¶ Τῶν δὲ ἄλλων συγγενῶν εἴ καὶ μὴ ὑπέστη καπὶς διμινύζοντες, εἰς ὁλόκληρον προτιμῶται, πολλὰ δὲ πλεον τῶν κοινάτων. ἐάν γὰρ ἐγὼ τελευτήσω κατὰ λιπὼν ἀδελφὸν καπὶς διμινύζον, καὶ θεῖον πρὸς πατέρα ὁ ἀδελφός τελευτήσῃ. αὐτὸς οὖν ὑποσάντες καπὶς διμινύζοντες καλεῖται ἀπὸ ἀδναπικῆς ταξέως, εἰ μὴ ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ μόνη. ἔμιν πᾶσι δὲ ἀδελφοῦ. οὗτοι γὰρ ὑποσάντες καπὶς διμινύζοντες εἰς τὴν κοινάτων κατὰ πῖπτοι ταξίν.

2 ¶ Καὶ αὐτὸς ἀπὸ θηλυγονίας d κα-
ταγομήους, ὥσπερ αὐτὸς καπὶς

inter legitimos non habentur, sed à Pratore tertio ordine vocantur: exceptis solis tantummodo fratre & sorore emancipatis, non etiam liberis eorum. quos lex Anastasiana cum fratribus integri iuris constitutis, vocat qui dem ad legitimam fratris hereditatem, siue sororis, non æquis tamen partibus, sed cum aliqua deminutione, quam facile est ex ipsius constitutionis verbis colligere. Aliis vero agnatis inferioris gradu licet capitis deminutione passi non sunt, tamen anteposit eos, & procul dubio cognatis.

2 ¶ Eos etiam qui per fœminini sexus personas ex transverso cognatione iunguntur, tertio gradu proximitate

ximitatis nomi-
ne, Prætor ad
successionem
vocat.

3 ¶ Liberi
quoque, qui in
adoptiva fami-
lia sunt, ad na-
turalium paren-
tum heredita-
tem hoc eodem
gradu vocantur.

4 ¶ Vulgò quæ-
ritos, nullos ha-
bere adgnatos
manifestū est:
quū adgnatio à
patre fit, cognat-
io à matre, hi
autem nullum
patrem habere
intelligentur.

¶ Eadem ratio-
ne ne inter se
quidem possunt
videri consan-
guinei esse: quia
consanguinita-
tis ius, species
est adgnationis.
Tantum ergo
cognati sunt fi-
lii, sicut & matri
cognati sunt.

¶ Itaq. omnib.
istis ex ea parte
competit bono-
rum possessio,
qua proximita-
tis nomine co-
gnati vocantur.

5 ¶ Hoc loco
& illud necessa-
riò admonendi
sumus, adgna-
tionis quidem
iure admitti a-
liquem ad he-
reditatem, etsi
decimo gradu
sit, siue de lege
duodecim Ta-
bul. quæramus,
siue de edicto,

Διμνήτας ἀγνωμύους ὑπὸ τῆς δω-
δεκάδελτου ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς τρίτης
ἐκάλεισε τῶς ἑξῆς.

3 ¶ Ἐξαιρῶν τὴν τρίτην τάξιν, καὶ τὸς
δέσποντας ἀδελφύους παῖδας, ἡνίκα βέλε-
ται ὑπὸ πῶς τῆς φυσικοῦ πατρὸς ὡς ἀ-
γινέσκων κληρονομίαν.

4 ¶ Γυνή τις πορνῶς δεῖται, παῖδας
ἔχουσα. οὐχ ἔξουσι οὗτοι πρὸς πᾶσαν λε-
γίμην δίκαν. ἢ γὰρ ἀδνατίζων, ἀπὸ
τῆς πατρὸς γνωρίζεται. οὗτοι δὲ πατέρας
ἔχειν οὐ νοοῦνται. ὧς οὐκ οὐδὲ
οὐδὲ ἀλλήλοις εἰσὶν ὁμαιμοί. ἢ γὰρ ὁ-
μαιμότης ἡ εἶδος ἐστὶν ἀδνατίζωντος.
κοινὰ τινὰ δὲ οἱ ἐκ πόρνῆς μητρὸς τεχ-
θέντες ἀδελφοὶ περιβάλλονται πρὸς
ἀλλήλους δίκαν. ὡς περὶ καὶ πρὸς πάν-
τας τὸ ἀπὸ μητρὸς αὐτοῖς γνωστούς κληρο-
νομίαν. ¶ Οὗτοι τὸν νόμον ἐκ τῆς τρί-
της ἀδνατίζοντες τάξιν. οὐκοῦν ἢ
ἀπὸ τῆς πρῆτης ἀδνατίζοντες, ἔχει οὖν ὑποστα-
σάμενοι ἀδνατίζοντες, ὡς ἡμε-
ρων ἀδελφῶν, καὶ οὖν ἐκ τούτων τεχ-
θέντας. οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ οὖν ἀπὸ δι-
αδοχῆς ἢ μὴν ἐγνωσμένοις. καὶ παῖ-
δας ὄντας μὲν ἐκ τῆς δευτέρας φαρμίας, τὸ δὲ
φυσικὸν πατέρα κληρονομίαν περιβά-
λλοντες καὶ οὖν ἀπὸ ἐπορνείας τεχθέν-
τας. οἷς πᾶσι proximitatis nomine,
πῶς vnde cognati διακατοχὴν ἐπαλ-
γέλλεται. τὰς τεσσεῖς ἐπὶ πάντας ἀμα κα-
λῶν, ἀλλὰ οὖν πλησιάζοντας τὰς καθ' ἑαυ-
τῶν.

5 ¶ Πολλὰν δὲ διαφορὰν ἔσθ' ἡ
μετὰ τὸ ἀδνατίζον καὶ κοινάτων, πρὸς
ταῖς οὐσῶν ἐστὶ καὶ ἡ αὐτὴ ἐὰν γὰρ
πρὸς ἀδελφὸν τελευτήσῃ, ὁ τὸ
τὸ ἀδνατίζον ὑπὸ πῶς αὐτὴ κληρο-
νομίαν, εἰ καὶ δεκάτης ἐστὶ
βαθμοῦ, καὶ διώκται ἀδελφὸς ὡς

minutos, legi duodecim
Tabularum ignotos, Præ-
tor ex tertio ordine vo-
cavit.

3 ¶ Habebit autem & ter-
tius ordo filiū in adoptio-
nem datum, cum ad natu-
ralis patris hereditatē ad-
mitti postulabit.

a l. i. §. cognat-
ionem. 4. ff.
vnde cognati.

4 ¶ Mulier ex meretri-
ciis concubitibus liberos
habuit, nullos hi agnatos
habebunt. Agnatio enim
per patrem cognoscitur,
hi verò patrē non habere
intelliguntur. ¶ Sic igitur,
neque inter se erunt con-
sanguinei. Quoniam con-
sanguinitas species est a-
gnationis. Cognationis ve-
rò iura inter se habent fi-
lij ex meretrice matre na-
ti: sicut & erga quemvis
qui per matrem eis con-
iunctus est, cognatum.

b l. 4. ff. vnde
cognati. l. 4. §.
sciendum ff. de
gradib.

¶ Igitur & hi ex tertio
ordine succedent. Itaque
tertius hic à Prætoze in-
uentus ordo habet agna-
tos capite minutos, (exce-
ptis fratribus) & eos dein-
de qui ex illis nascuntur.
Ad hæc & illos, qui per fe-
minas non contingunt. Et
filium, qui cum in adopti-
ua familia sit, patri tamen
naturali heres esse postu-
lat. Et liberos postremò,
vulgò quæritos. Quibus
omnibus proximitatis no-
mine, bonorum possessio-
nem Vnde cognati polli-
cetur: hoc est, non omnes
simul vocans: sed ut quisq.
gradu proximus est.

c Consanguini-
tatis species est
agnationis.

d Tertio ordi-
ne qui vocen-
tur ad succes-
sionem defun-
cti.

e §. Harmen.
9. §. 19.

5 ¶ Porro, cum multæ
sint inter agnatos & co-
gnatos differentiæ, tum &
illa præter ceteras una est.
Nam si quis intestatò de-
cedat, agnatus eius ad he-
reditatē ipsius vocabitur,
etiam si decimo sit gradu,
& ut ex lege duodecim Ta-
bularum adire poterit, aut

f Adgnatorum
differentia.
g Adgnato ad-
gnatus succe-
dit etiam si sit
decimo gradu.
adde §. 3. sup.
de legit. ad-
gnat. success.

a Quod præstat aditio ex iure civili, idē bonorum possessio petita à Pratore, efficit.
 b Cognatus cognato succedit intra sextum cognationis gradum.
 c In septimo gradu vocantur sobrini, sobrina nati ut h' c l. 1. Hac autem ff. unde cognati. nec enim ultra inueniuntur nomina. l. non facile. ff. de gradib. Paul. 4. sent. 11. §. 8.

ut ex edicto Prætoris, bonorum possessionem Unde legitimi petere. ¶ Quod si agnatus nullus super sit, sed cognatos habeat defunctus: dabitur his bonorum possessio Unde cognati, quādiu inter sextum gradum sunt. Nam ē septimo gradu solæ vocantur hæ personæ. Filius filiæve, con sobrini cōsobrinæve. Qui autem hi sint, ex sequenti titulo discemus.

ἀπὸ τῆ συωδευαδέλτου, αἰτεῖ ἡ πῶ
 οὐδὲ λεγέμεαν, ὡς ἀπὸ τῆ πρῶ-
 τωρ. ¶ Εἰ δὲ ἀδνάτω μὴ μὴ
 ὕπαι, ὡς εἰσι δὲ κοινάτοι τὰ τε-
 λότησαντι, δοθήσεται αὐτοῖς ἡ οὐν-
 δε κοινάτοι δὲ αὐτῶν ἡνίκα εἰσὶ μέ-
 χει τῶν ἐκτὲ βαθμοῦ. ἀπὸ γὰρ τῆ ἐβ-
 δόμου βαθμοῦ, πάντα μόνον καλεῖ-
 ται τὰ παρὼπα, ὁ υἱὸς, ἡ θυγά-
 τηρ τῆ κοινῶβείας, ἡ δὲ κοινῶβείας.
 τίνες ἡ οὗτοι εἰσὶν ἐν τῇ ἐξῆς μαθησώ-
 μθα τίτλω.

quo Prætor le- gitimis heredi- bus daturum se bonorū po- s- sionem po- ice- tur. ¶ Proximi- tatis verò nomi- ne, iis solis Præ- tor promittit bonorum posses- sionem qui usq. ad sextum gra- dum cognatio- nis sunt, & ex se- ptimo à sobri- no sobrinæque, nato natæve.

d sic 28. Eclog. c. 45. Eclog. 3. 38. Digest. 10. ad- de 4. Paul. sen- tent. 11. de gra- dib. 4. Harmes- nop. 6.

DE GRADIBVS COGNATIONVM.

TIT. VI.

ΠΕΡΙ ΒΑΘΜΩΝ ΣΥΓ-

ΓΡΑΦΙΑΣ. d

ΤΙΤΛΟΣ.

DE GRADI- BVS COGNA- tionum.

TIT. VI.

¶ Cognatio alia superior parentum: inferior liberorum: ex latere fratrum, sororum, & eorum qui quæve ex his generantur. Priores duæ cognationes à primo: posterior à secundo gradu incipit. 1 Quæ persona primo gradu. 2 secundo. 3 tercio. 4 quario. 5 quinio. 6 sexto. 7 & reliquis gradibus centineantur. 8 Gradus adgnationis eodem modo numerantur, quo cognationis gradus numerati nunc diximus. 9 Graduum cognitionem facilius percipi ex descriptione & tabella, quàm viua voce aut nuda narratione.

e Titulo de le- gitima adgna- torum tutela, & tit. de legiti- ma adgnatorū successione.

V o d nuper in præuia qua- dam inspectio- ne de gradibus diximus, id nunc nobis per ipsam ordinationem rerū exhibendum est, quò res maiorem fidem habeat. Sic igitur gradus cognationis numerabuntur. ¶ In- terim tamen in primis sciendum est: cognatio- nem, aut ascendentium & descendendum esse, aut eorum qui ex latere ve- niunt, qui dicuntur ex transuerso, fratrum, soror- um, & qui ex his nascun- tur: & consequenter, pa- trui & auunculi, amita- que & matertera.

f Cognatio as- cendentium & descendendum à primo gradu incipit.

¶ Et ascendētium quidem & descendētia cognatio,

T ο παρὼπαι ἐν παρὼπαι εἰς ἡμῖν εἰρημῶν πε- εἰ τὸ βαθμῶν, νῦν ἀναγ- καῖον δὲ αὐτῶν ὡς εἰ- σα τῶν τῶν, ὅτι τὸ πλείο- να πῶς ἔχειν τὸ λεγόμενον. αἰεθικηθὴ ὄνται ἡ οἱ βαθμοὶ τῶν συγγράμματος ἔτος. ¶ Τέως δὲ καὶ παρὼπαι τῶν εἰδε- ναι καὶ πῶς συγγράμματος ἡ τῶν ἀνιόντων καὶ καπνόντων, ἡ τῶν ἀπὸ λοξότητος ἐρ- χομένων, οἱ τίνες λέγονται ἐν πλα- γίου, ἀδελφῶν ἀρρένων καὶ θυγατέρων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πικτομένων. ἀκολουθῶς ἡ δὲ καὶ τῶν τῶν. τοῦτο μὴ παρὼπαι τῶν, τῶν τῶν παρὼπαι. ¶ Καὶ ἡ μὴ τῶν ἀνιόντων καὶ καπνόντων συγγράμματος

O c lo- co ne- cessariū est exponere quæadmodum gradus cognationis nume- rentur. ¶ Quare in primis admo- nedi sumus, co- gnationem aliā supra numerari, aliā infra: aliā ex transuer- so, quæ etiā à la- tere dicitur.

¶ Superior co- gnatio est paren- tum: inferior li- berorum: extrā- uerso fratrum sororave, & eo- rum

rum qui quæve ex his generantur: & conuenienter patruus, amita, auunculi, matertera. ¶ Et superior quidē & inferior cognatio à primo gradu incipit: at ea quæ ex transfuerso numeratur, à secundo.

1 ¶ Primo gradu est suprā pater, mater: infrā filius, filia.

2 ¶ Secundo gradu suprā Auius, auia: infrā Nepos, neptis: ex transfuerso Frater, soror.

3 ¶ Tertio gradu suprā proauus proauia: infrā pronepos, proneptis: ex transfuerso fratris sororisq. filius, filia & conuenienter patruus, amita, auunculus, matertera. ¶ Patruus est frater patris qui Græcè πατὴρ δὲλοις appellatur. ¶ Auunculus est frater matris, qui Græcè μητὴρ δὲλοις dicitur, & vterq. promiscuè δειός appellatur. ¶ Amita est patris soror, quæ Græcè πατὴρ δὲλφον appellatur. ¶ Matertera verò, matris soror, quæ Græcè μητὴρ δὲλφον dicitur: & vtrique promiscuè δειά appellatur.

suprā abauus, abauia: infrā abnepos, abneptis. ex transfuerso fratris, sororisque nepos, neptisve: & conuenienter patruus magnus, amita magna, id est, aui frater & soror, item

ἀπὸ πατρὸς ἀρχὴ βαθμῶν. ἢ ὅτι ἀπὸ ἐκ πλαγίας, ἀπὸ δευτέρου. πατρὸς γὰρ οὐκ ἔστιν εἶναι βαθμὸν ὅτι ἦν ἐκ πλαγίας.

1 ¶ Ὁ πατρὸς βαθμὸς ἐν μὲν τοῖς ἀνιούσιν ἔχει, πατέρα, μητέρα. ἐν δὲ τοῖς καποῦσιν, υἱόν, θυγατέρα.

2 ¶ Ὁ δευτέρου ἐν τοῖς ἀνιούσιν ἔχει, πάππον, μήμηνα. ἐν δὲ τοῖς καποῦσιν, ἐγγονόν, ἐγγόνιον. ἐν δὲ τοῖς ἐκ πλαγίου, ἀδελφόν, ἀδελφίδα.

3 ¶ Ὁ τρίτου βαθμὸς ἔχει ἐν τοῖς ἀνιούσιν, προπαππον, προμήμηνα ἐν τοῖς κατὰ ἴσιν, προἐγγονόν, προἐγγόνιον. ἐν τοῖς ἐκ πλαγίου, ἀδελφὸν ἢ ἀδελφίδα, υἱόν ἢ θυγατέρα ἢ ἀκολούθως δὲ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα. ¶ Ὁ δὲ τῷ πατρὶ πατὴρ ὁ πατρὸς πατὴρ λέγεται patruus. τούτῃσι ὁ πατὴρ ἀδελφὸς, ὃς ἐλλειψι λέγεται πατὴρ. ¶ Ὁ δὲ τῷ πατρὶ μητὴρ δειός καλεῖται ὁ πατὴρ ἀβένκουλος. τούτῃσι ἀδελφὸς τῷ μητρὶ, ὃς παρ' ἐλλειψι καλεῖται κύνειος μητὴρ. κοινῶς δὲ πᾶς δειός λέγεται. ¶ Ἡ πρὸς πατὴρ δειά, λέγεται ἀμिता. τούτῃσι τῷ πατρὶ ἀδελφὴ. ¶ Ἡ δὲ πρὸς μητὴρ μήτερτα. τούτῃσι τῷ μητρὶ ἀδελφὴ. ¶ Ἐκατέρα δὲ δειά προσταθροῦ, ἢ γυναικὸς ἀπὸ πτῆος.

4 ¶ Ὁ τέταρτου βαθμὸς περιέχει ἐν μὲν τῷ ἀνιόντων ἀπὸ παππον, ἀπὸ μήμηνα. ἐν δὲ τῷ καποῦσιν ἀπὸ ἐγγονόν, ἀπὸ ἐγγόνιον. ἐκ δὲ τῷ ἐκ πλαγίου ἀδελφόν ἢ ἀδελφίδα ἐγγονόν, ἐγγόνιον. θεῖον πρὸς πατὴρ μέγαν, θεῖαν πρὸς πατὴρ μέγαλιν. ὁμοίως δὲ θεῖον μέγαν πρὸς μητὴρ, θεῖαν μέγαλιν πρὸς μητὴρ. Ἰστέστι

à primo gradu incipit: eorum verò qui ex transfuerso veniūt, à secundo. Nam primus gradus nullus est ex transfuerso.

1 ¶ Primus gradus, suprā habet patrem & matrem: infrā verò, filium & filiam.

2 ¶ Secundus, suprā habet, auum & auiam: infrā nepotem & neptem. Ex transfuerso, fratrem & sororem.

3 ¶ Tertius gradus suprā habet proauum, proauiam: infrā, pronepotem, proneptem. Ex transfuerso, fratris & sororis, filium, filiam. Et consequenter, patruum, auunculum, amatam, matertera. ¶ Parruus Latine dicitur frater patris, qui Græcè dicitur πατὴρ. ¶ Auunculus quoque Latine vocatur frater matris, quem Græci propriè μητὴρ vocant. Et vterque promiscuè δειός appellatur. ¶ Amita est patris soror: matertera, matris. Et vtrique communi nomine, dicitur δειά, à nonnullis verò etiam πτῆος.

4 ¶ Quartus, suprā continet, abauum, abauiam: infrā, abnepotē, abneptē. Ex transfuerso, fratris & sororis nepotem, neptem. patruum magnum, amatam magnam. Similiter &

4 ¶ Quarto gradu suprā abauus, abauia: infrā abnepos, abneptis. ex transfuerso fratris, sororisque nepos, neptisve: & conuenienter patruus magnus, amita magna, id est, aui frater & soror, item

auunculum magnum, materteram magnam, id est, aui & auiæ meæ fratrem & sororem. Est & *consobrinus* & *consobrina*, id est, qui quæve ex duobus fratribus aut sororibus procreatur.

a *Consobrini* rum rectè dixerūt, *consobrini* nos eos propriè vocari, qui ex duabus sororibus geniti sunt, quasi cōsorinos. Eos verò, qui ex duobus fratribus procedunt, propriè dici *fratres patruales*. Si autem ex duobus fratrib. filia nascatur, inter se sorores patruales dicuntur. At hi qui ex fratre & sorore generantur, *amitini* propriè dicuntur. Amitæ meæ filij *consobrinum* me vocāt, & ego illos *amitinos*. Itaque (ut rem in pauca contraham) per abusionem hi qui ex duobus fratribus aut sororibus nati sint, *consobrini* appellantur. Sed propriè mares ex duobus fratribus, *fratres patruales*, fœminæ, *sorores patruales*. Et ex duabus sororibus mares aut fœminæ, *consobrini* & *consobrina*. Et qui ex fratre & sorore nati sunt, *amitini*. Sed sororis quidem filius, fratris filium vocabit *consobrinum*: fratris autem filius, sororis filium, *amitinum*.

b d. l. 1. § 7. l. 10. §. 16. ff eod. Paul. d. loco. §. 5. hoc gradu continentur persone. 184.

5 ¶ Quintus gradus habet, supra adauum, adauia: infra, adnepotē, adneptē. Ex transuesso, Fratris & sororis pronepotem, proneptem. Et consequenter, maiorem patrum, maiorem amitam, id est, proaui fratrem & sororem. Auunculum maiorem, materteram maiorem, id est, proauiæ

τ πάππας μου ἢ τ μάμμης μου ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν. ὅτι ἢ ὁ κονσοβεῖνθ, ἢ ἡ κονοβεῖνα. Τυτέσιν οἱ τινες καὶ αἱ τινες, ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων τέκονται, ἢ γυναικῶν.

¶ Τινες ὅμως παλαιῶν κονοβεῖνους ἀμὲν ὁρθῶς λέγουσι τούτοις κυεῖως, οἱ τινες ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν ἐτέχθησαν, κοῦάσι κονοβεῖνους. τέτοις δὲ οἱ τινες ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων πατρὸς κυεῖως φεάτρες πατρίελλες καλεῖσθαι λέγουσιν. εἰ δὲ ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων θυγατέρες τεχθῶσιν, ἀλλήλας καλοῦσιν φεάτρες πατρίελλες. οἱ ὅμως ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς πικτόμυροι, ἀμίτινοι κυεῖως πατρὸς καλοῦσιν. τὸ δὲ φεάτρες οἱ παῖδες, ἐμὲ κονοβεῖνον καλεῖσιν, ἐγὼ ὅμως ἐκείνους ἀμίτινους. ὥστε οὐδὲ δεῖ συλλέγοντα εἰπεῖν, κατὰ χρηστικῶς μὲν οἱ ἀπὸ δύο ἀρρένων, ἢ γυναικῶν πικτόμυροι κονοβεῖνοι πατρὸς καλεῖσθαι. κυεῖως ὅμως οἱ μὲν ἀπὸ ἀρρένων ἀρρένες, φεάτρες πατρίελλες, οἱ ὅμως θηλειῶν ἀρρένες, ἢ γυναικῶν θηλειῶν, κονοβεῖνοι, καὶ κονοβεῖναι, οἱ ὅμως ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς ἀμίτινοι. ἀλλ' ὅμως οἱ μὲν θηλειῶν υἱὸς τὸ τῆς ἀρρένος κονοβεῖνον καλεῖσθαι. ὅς τῆς ἀρρένης τὸ θηλειῶν ἀμίτινον.

5 ¶ Οὗ πέμπτος βαθμὸς ἐστὶν αὐτῶν ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων διάσπαστων, δις μίμυλον. ἐκ δὲ τῶν καπόντων δις ἑπτόνον, δις ἑπτόνυλον. ἐκ δὲ τῶν πλαγίως, ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς πατρὸς ἐπτόνον πατρὸς ἐπτόνυλον. ἢ ἀκολέθως μείζων θεῖος πατὸς, μείζων θεῖα πατρίελλας. τέστι τῆς πατρὸς ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς μείζων θεῖος πατὸς, μείζων θεῖα πατρίελλας. Τυτέστι τὸ πατρὸς ἀδελφῆς καὶ ἀδελφῆς μείζων θεῖος πατὸς, μείζων θεῖα πατρίελλας.

auunculus magnus & matertera magna, id est, auiæ frater & soror: consobrinus, consobrina, id est, qui quæve ex sororibus, aut fratribus procreantur. ¶ Sed quidam rectè consobrinos eos propriè dici putant, qui ex duabus sororibus progenerantur, quasi consorinos: eos verò qui ex duobus fratribus progenerantur, propriè fratres patruales vocari. Si autem ex duobus fratribus filia nascuntur, sorores patruales appellari. At eos, qui ex fratre & sorore progenerantur, amitinos propriè dici putat. Amitæ tuæ filij consobrinū te appellant: tu illos amitinos.

5 ¶ Quinto gradu supra atauus, atauia: infra atnepos, atneptis: ex transuesso fratris sororisq. pronepos, proneptis: & uenienter, pro patruus, pro amita, id est, proaui frater & soror: & proauunculus & pro matertera, id

est, proavix fra-
ter & soror: i-
tem fratris pa-
truelis vel so-
roris patruelis
consobrini &
consobrinx, a-
mitini & amiti-
næ filius, filia:
propius sobri-
no, propius so-
brina: hi sunt
patruui magni,
amitæ magnæ,
avunculi magni,
materteræ ma-
gnæ filius, filia.

6 ¶ Sexto gradu supra tri-
tauius, tritauiæ:
infra trinepos,
trineptis: ex
transverso fratr.
sororisque ab-
nepos, abnept.
& cōuenientei
abpatruus, aba-
mita, id est, aba-
ui frater & so-
ror: abavunculus
abmatertera, id
est, abavix fra-
ter & soror: (I-
tem propatruui,
proamitæ, proa-
vunculi, proma-
terteræ filius fi-
lia: itē propius
sobrino, sobri-
næve filius filia:
item consobri-
ni consobrinx,
nepos neptis:
item sobrini so-
brinx, i. qui que-
ve ex fratribus,
vel sororibus pa-
truelibus, vel
cōsobrinis, vel
amitinis proge-
nerantur. 7 ¶

ἀδελφός καὶ ἀδελφή. ὁμοίως καὶ τῇ
ἀπὸ ἀδελφῶν πατρύων, οἱ πνεύσας
εἰρηται ποτὲ μὲν φράτρες πατρίελες,
ποτὲ ὅμοιες πατρίελες, καὶ ποτὲ μὲν
κονβείνοι καὶ κονβεῖναι, ποτὲ ὅ α-
μίπνοι καὶ ἀμίπναι, υἱὸς καὶ θυγάτηρ, καὶ
ὁ λεγόμενος πατρὶος κονβεῖνος,
καὶ πατρὶα κονβεῖνα. Τουτέστι τῇ με-
γάλων δειῶν τὸ πρὸς πατρός καὶ πρὸς
μητρός υἱὸς καὶ θυγάτηρ.

6 ¶ Ἐκτὸς βαθμοῦ εἰσὶν, ἐν μὲν τῷ
ἐκόντων, τείσσω πατρὸς τεισμάμμη.
ἐν ᾧ τῷ καπίντων τεισέγγονοι, τεισεγγ-
ρόνη. ἐν ᾧ τῷ ἐκ πλαγίως ἀδελφοῦ καὶ ἀ-
δελφῆς, ἀπέγγονοι ἀπέγγονη. καὶ ἀκο-
λῆτως θεῖοι μέγιστος πρὸς πατρός,
δεία μεγίστη πρὸς πατρός. Τέτρεσι τῷ
ἀποπάππας ἀδελφός καὶ ἀδελφή. θεῖοι
μέγιστος πρὸς μητρός, δεία μεγίστη
πρὸς μητρός. Τέτρεσι τῷ ἀπομάμμη ἀ-
δελφός καὶ ἀδελφή. ὁμοίως καὶ ὁ μεῖζων
κονβεῖνος, καὶ ἡ κονβεῖνα τέτρεσιν
ὅς τις ἢ τις, ἀπὸ υἱὸν καὶ θυγατέραν τῷ
φράτρεον πατρίελων, ἢ ἀπὸ τῇ κον-
βεῖνων ἢ ἀμιπίνων ἐτέχθησαν.

7 ¶ Ἀρκεῖ μέχρι τέτρεσιν ἀπὸ δεῖξαι
τίνα τρόπον, οἱ τῷ συγγενείας ἀριθμῶν-
ται βαθμοί. ὁφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι
τὸ τεχθὲν πρὸς ὅσων, ἀεὶ βαθμὸν
πρὸς ἑαυτὸν. ὁ χεῖρτερον δὲ ὅτι τὸ εἰ-
πὴν πῶς τις ὅτι βαθμῷ, ἢ τῷ ἰδιό-
ζοντα τῷ συγγενείας ὀνόματα δηλώσας.

8 ¶ Ταῦτα αὐτῷ τῷ ὅτι, καὶ τῷ ἀδνα-
τρίων ἀριθμῶνται οἱ βαθμοί, καὶ
τῷ κοννατρίωνος.

9 ¶ Ἀλλ' ὅποτε ἡ ἀλήθεια δὲ τῷ ὁ-
φθαλμῷ μᾶλλον ἢ περὶ δὲ τῷ ἀκοῆς
ἔχει πῶς πῶς ἰχυροτέραν, ἀναγ-

fratrem & sororem. Simi-
liter eorum, qui ex fratri-
bus vel sororibus nascun-
tur, & (ut dictum est) mo-
do fratres patruales, aliæ
sorores patruales, modò
consobrini & consobrinx,
nonnumquam amitini & a-
mitinæ vocantur, filium &
filiam. Deinde & proprium
consobrinum, propriam-
que consobrinam, sicut vo-
cantur, hoc est, patruui ma-
gni & amitæ magnæ, auun-
culi magni & materteræ
magnæ, filium filiam.

6 ¶ Sexto gradu sunt: su-
pra, tritauius, tritauiæ: infra,
trinepos, trineptis: Ex trans-
verso fratris & sororis ab-
nepos, abneptis. Et conue-
nienter, patruus maximus,
amita maxima, hoc est, ab-
aui frater, & soror. Auuncu-
lus maximus, matertera ma-
xima, id est, abavix frater
& soror. Similiter & maior
consobrinus & maior con-
sobrina, id est, qui quæve
ex filiis filiabusque fratrum
aut sororum patruelium,
consobrinorum consobri-
narumve, amitinarum ami-
tinarumve nascuntur.

7 ¶ Hactenus monstrasse
sufficiat, quemadmodum
gradus cognationis nume-
rentur: quoniam sciendum
est, semper generata perso-
na gradum vnum adici. Est
autem longè facilius dice-
re quoto gradu quisque sit,
quam propria cognationis
nomina exprimere.

8 ¶ Eodem quoque mo-
do & agnationis gradus
numerantur, & cognatio-
nis.

9 ¶ Verum cū veritas per
oculos quàm per aures ma-
iorē fidē habeat, ideo neces-

a l. sexto gra-
du p. l. 10. §.
19 ff. eo. Paul.
d. loco. §. 6. Ca-
terum hoc gra-
du continentur
persona 448.

b Sic Paul. 4.
sent. 11. §. 7. eo
8. Septimo gra-
du qui sunt, co-
gnati propriis
nominibus non
appellantur,
quia ulterius
per rerum na-
turam, nec no-
minā inveniri,
nec vita succe-
dentibus proo-
gari potest. Ca-
terum hoc gra-
du, id est septi-
mo personas
1024. contine-
ri notat Paul.
l. 10. §. 18 ff. de
gradibus.

nerantur. 7 ¶ Hactenus ostendisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis nume-
rentur. Nanq. ex his palam est intelligere, quemadmodum vltiores quoq. gradus nume-
rare debemus: quippe semper generata persona gradū adicit, vt lōgè facilius sit respon-
dere, quoto quisque gradu sit, quàm propria cognationis appellatione quenquam deno-
tare. 8 ¶ Adgnationis quoque gradus eodem modo numerantur. 9 ¶ Sed cū
magis veritas oculata fide, quàm per aures animis hominum infigatur: ideo neces-

sarium visum est, post narrationem graduum, etiam præsentī libro eos gradus inscribi, ut iuvenes & auribus & oculis hæc accipientes, perfectissimam graduum doctrinam adipiscantur.

καὶ οὕτως ἐνομιάζηται τὸν τοῦτο, μὴ πῶς τῶν βαθμῶν διήγησιν, καὶ αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ ἐγγράψαι αὐτοὺς βαθμοὺς. ὅπως αὐτὸ ἀκοῇ καὶ θέα οἱ νέοι καὶ τὰς προσλαμβάνοντες, τελειοτάτης τῆς βαθμῶν ἐπιτύχουσι διδασκαλίας.

sarium duximus post narrationem graduum, eos etiā præsentī libro scribi: quatenus possint & auribus, & oculo-

rum inspectione adolescentes perfectissimam graduum doctrinam adipisci.

DE SERVILI COGNATIONE.

TIT. VII.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ

δούλων.

ΤΙΤ. Ζ.

DE SERVILI COGNATIONE.

TIT. VII.

a Hanc epigraphen ita restituendam censeo, cur enim desit Theophilo, cū Latinis hisce institutionibus non desit. Et sanè ex Indice titulorū Theophili suspicio est, huic titulo specialem ac suā epigraphen fuisse, ut sequenti: ex utroque autem temere hunc in Indice legi perī συγγενίας ἀπελευθέρων cuius pars prior, huius tituli propria, si δούλων addideris: altera sequentis proximitate si διαδοχῆς προφύσεως. b adde i. Har. menop. 14. §. 18. c Cognatio servilis iure xij Tabularū & Pretorio ignoratur in successione. ut hic: at non in nuptiis s. illud certum. sup. de Nuptiis.

¶ Servos manumissos cognatis liberis vel manumissis hodie succedere. i. Quo sensu dicatur eos qui pari gradu sint, nō pariter succedere: eosque qui proximiores sint, nō semper esse patiores in succedēdo.

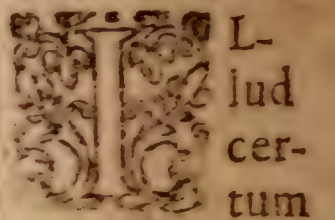
L L V D autem ante omnia nosse oportet, Praetorem, cum cognatorum ordinem excogitasset, servilem cognationem in eo numero non habuisse: Nam neque veteres leges, ut est lex duodecim Tabularum, aut aliæ quædam, quæ de cognatis loquuntur, eam nouerunt.

¶ Verūm Imperator noster in constitutione quadam, quam de iure patronatus scripsit, sublata rerum obscuritate & iuris confusione, humanitate suggerente & hoc constituit, ut si quis in servitute liberum vel liberos habuerit, siue ex libera, siue ex serua: aut contra, si qua mulier ex libero vel seruo liberos pepererit, cuiuscunque sexus sint: & contingerit, ut pater servus aut mater serua manumittantur, & hi qui ex servili ventre nati sunt, ad libertatem quoque venerint: hi omnes liberè ad successionem patris & matris veniant, iure patronatus in hac parte

οὐδὲ δὲ πρὸ πάντων εἶδέναι χρὴ, ὅτι ὁ πρῶτος ἐπινοήσας τὴν κοινὰ πικρῶς τῶν, & συνεκίδευσεν τοὺς κοινάτους, πῶς ἐν δουλείᾳ συστάσαν συγγένειαν.

ἔπειτα δὲ οὐδὲ νόμος ἀρχαιότερος, οἷον ὁ δουδεκάδεκτος, ἢ καὶ ἑτέροις περὶ συγγενῶν διαλεχόμενοι. τούτοις ἐπισανταί. ¶ Α' λ' ὁ δευτέρως ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ διατάξει ἐν ἣ περὶ τῶν πατρωνικῶν διαλέχθη διαδοχῶν. αὐτῶν τ' ἐν αὐτῇ κρατῆσαν ἀσάφειαν, καὶ τὴν νομοθεσίαν πῶς σύγχυσιν φιλανθρώπων σιωπῶν, ἐνομοθέτησε καὶ τῶν, ἵνα εἰάν τις δούλος ᾖ, πᾶσα ἢ πᾶδας χοῖν, εἴτε εἰς ἐλεύθερας, εἴτε ἐν δούλης ἢ ἐν τῇ ἐναντίᾳ γυνὴ δούλη, εἰάν εἰς ἐλεύθερον, ἢ οἰκείᾳ τέκνη πᾶδας, οἷας δὴ ποτὲ φύσεως, συμβῇ ἢ τὸ δέλον πατέρα, ἢ τὸ δέλον μητέρα ἐλεύθερον θῶναι, καὶ οἱ ἀπὸ δέλης ἢ γαστρός περὶ θῶντες ἐλεύθεροι θῶσι πᾶδας, ἀδελφὰν ἐχέτωσαν αὐτῶν οἰκείοις διαδέχονται γονεῖς, καὶ πατρωνικῶν χολαζόντων

L lud certum est, ad serviles cognationes illam partem editi, qua proximitatis nomine bonorum possessio permittitur, nō pertinere. nam nec vlla antiqua legalis cognatio computabatur. ¶ Sed nostra constitutione quam pro iure patronatus fecimus (quod ius usque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum, & vndique confusum fuerat & hoc humanitate suggerente concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio

liberum vel liberos habuerit, siue ex libera siue ex servilis conditionis muliere: vel contra, serua mulier ex libero, vel seruo habuerit liberos cuiuscunque sexus, & ad libertatem his peruenientibus, ii, qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel, uenerint: ut hi omnes ad successionem patris vel matris veniant, patronatus iure in hac parte sopito. ¶ Hos enim liberos non solum in suorum parentum successionem

sed etiam alterum in alterius successionē mutuā vocauimus ex illa lege specialiter eos vocantes: siue soli inueniantur, qui in seruitute nati, & postea manumissi sunt, siue vnā cum aliis, qui post libertatē parentū cōcepti sunt: (siue ex eod. patre, siue ex eadem matre, siue ex aliis nuptiis) ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptiis procreati sunt.

¶ Repetitis itaq. omnibus, quā iam tradidimus, apparet, nō semper eos, qui parem gradū cognationis obinent, pariter vocari, eōq. amplius ne eum quidem, qui proximior sit cognatus, semper potiore esse. ¶ Cum enim prima causa sit suorum heredum, & eorum, quos inter suos heredes enumerauimus, apparet pronepote, vel abnepote defuncti potiorē esse quā fratrem, aut patrem, ma-

δικίων. ¶ Οὐ μόνον ὅ οἱ ἕως τεχθέντες αὐτοῖς οἰκείους διαδέξων) γονεῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμοιβαδὸν τὰς ἀλλήλων λήγονται κληρονομίας. ὥς ἡ ἀσπὴ βέλεται διατάξεις ἰδικῶς, εἴτε μοῖροι παῖδες οἱ ἐν δουλείᾳ τεχθέντες, εἴτε ἐλευθεροθέντες, εἴτε συμβῇ μη ταῦτα τῇ γονέων ἐλευθεροθέντων ἐπεὶ τεχθῶσι. ἀμὰ καὶ αὐτοῖς, τὸ πατρῶον ἢ μητρῶον διαδέξονται κληρὸν, εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, εἴτε τῆς αὐτῆς πατρὸς εἰς φάς προήλθον οἱ μὲν ἐλευθερίαν τῇ γονέων τεχθέντες, εἴτε ἐκ διαφόρων. ἢ ἀπλῶς ἀπαντὰ κρατεῖται ἐπὶ αὐτοῖς, πρὸς μίμησιν τῇ ἐξ ἐν νόμων τεχθέντων γάμων.

¶ Εἰ τῇ εἰρημύων (δεῖ καὶ ἀνακεφαλαιωσάμενον συντόμως εἰπεῖν) Τρεῖς αἰεὶ τάξεις συγγενείας. ἡ τῶν οὐκ ἐκ τῆς λεγιμίων, ἡ τῆς κοινάτων. διὸ οὐ δεῖ λέγειν. ὅτι ὁ ἐγγύτερος τῶν βαθμῶν ἐκείνων προσημαίνεται ἐπὶ τὸ κληρονομεῖν. τάξεις καὶ τάξεως προσημαίνεται, καὶ ὁ προσημαίνεται ὢν τάξεως εἰ καὶ ἀπολιμπανέται τῶν βαθμῶν, πλὴν ἐκ τῆς τάξεως δυνατώτερος ὢν, προλαμβάνει ἐπὶ τὸ κληρονομεῖν. τότε β δὲ βαθμῶν γίνεται σύγκρισις, ἢ ἵνα πολλὰ πρόσωπα ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς τάξεως. ἔτε c οὐκ οἱ τὸν ἴσον ἔχοντες βαθμὸν τῆς συγγενείας αἰεὶ ἀμὰ καλεῖται, ἔτε ὅς ἐγγύτερος αἰεὶ προτιμώτερος. ¶ Εἰ καὶ πρὸς τὰς τάξεις ἡ τῶν οὐκ ἐκ τῆς λεγιμίων, καὶ συναριθμημένων τοῖς οὐκ ἐκ τῆς λεγιμίων, καὶ τῶν ἀπὸ διδυμίας ἐγγόνων, καὶ οἱ κατὰ μέρος ἐκ τῶν προλαβοῦσιν ἡριθμησάμενοι, ὑποδοῦ τοίνυν εἰ) πρὸς γονον, ἢ ἀπὸ γονον τῶν τελευτήσαντων, εἰ) ὅ καὶ ἀδελφὸν, ἢ γονον πατέρα ἢ μη-

posito. ¶ Neq. verò qui sic nati sunt, solum ad parentū successionē venient, sed etiam alter ad alterius mutuā successionem vocatur, quē admodū specialiter vult dicta constitutio. Siue hi soli supersint, qui in seruitute nati, & deinde manumissi sunt, siue euenerit, vt post manumissionē parētum alii quoque nascerentur: quoniam vnā cum eis ad paternā vel maternam hereditatem admittentur: siue ex eadem matre, aut ex eodem patre in lucem prodierint, hi qui post parentum manumissionem nati sunt, siue ex diuersis. Et (vt vno verbo rem totam absolui) Omnia in eis obtinere debent, ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptiis nati sunt.

¶ Ex his quę dicta sunt (vt rem veluti per capita a Cognationis colligēdo in compendium tres sunt ordines. contraham) tres sunt ordines.

nes cognationis: Suorum, Legitimorum, & Cognatorum. Quapropter dicendū non est eum qui proximus gradu sit, statim etiam in hereditate percipiēda preferri, quoniam ordo ordini preferitur. Et qui in proximior ordine est, quā uiseum alius gradu precedat, dum ipse ordine potior sit, & in hereditate percipiēda potior est. Tunc autem gradus fit comparatio, cum plures per quando fiat.

sonæ ex eodem ordine veniunt. Neque igitur, qui parem gradum cognationis obtinent, semper pariter vocantur: neque eius, qui proximior est, causa semper potior est. ¶ Primus enim ordo primāq. causa Suorum est, & eorum qui suorum numero habentur: vt e

mancipatorum, & qui per fœminam descendunt nepotum: atq. aliorum, quos supra particulatim enumeramus. Finge ergo defuncto esse pronepote vel abnepote, esse & fratrem, patrēve aut ma-

c Pari gradus qui sunt, non semper eodem ordine succedunt.

d Proximioris non semper est potior causa.

e Primus ordo succedendū est suorum.

f Suorum numero quinque habentur.

tamen præferuntur ceteris
ulterioris gra-
dus adgnatis.

ἀδνάπων τῆς ὀντων τεύξε ἢ καὶ τῆς ἐπέ-
κεινα βαθμοῦ προσημα, ὡς ἡ ἀνα-
στασις βούλεται δ' ἀτάξις. ὥστε οὐδ' ὁ
εἰρημύον περὶ βραχίος, ὡς ὅτι ὁ πλεῖ-
στον, εἰρημύον δ' ἀτὸς ἐμαλκιστῶς ἀδελ-
φοὺς ἔχει γὰρ καὶ τοὶ κοίνατικὰ ἔχοντες
δίκαια ἐκ τῆς παλαιᾶν, περὶ ἐπιμήθη-
σαν ἐκ τῆς εἰρημύονος διατάξεως.

qui tertio aut remotiore
gradu sunt, præferuntur:
secundum Anastasii consti-
tutionem. Quod igitur an-
tè diximus, plerumque pro-
pter fratres emancipatos
dictum est. Nam quamvis
hi secundum veteres, ius
tantum cognationis ha-
beant, tamen ex dicta con-
stitutione prælati sunt.

DE SVCCES-
SIONE LI-
BERTORVM.

TIT. VIII.

Libertus qui cum successerint ex lege xij. Tabularum. 1. Iure pratorio. 2. Lege Papia. 3. Iure
Iustitiane: & qui modum patris, libertis suis succedant centenariis, aut centenario minoribus,
& qui Centenarij liberti. 4. Libertinorum prius temporibus alios fuisse ciues: alios, Latinos: alios,
de iuribus: hanc neco iure omnes libertinos ciues esse.

NUNC
de li-
ber-
torū
bonis videamus.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

ἀπελιδέρον.

ΤΙΤΛΘ η.

ΕΤΑΥΤΑ ὡς ἐν περὶ
δεωεία ἢ συγγένεια ὁ-
νομά ἐστι γινικόν. δια-
ρεῖται δὲ, εἰς ἀνιόντας,
καπόντας, καὶ αὐτὸς ἐκ
πλαγίος, ἀλλ' αὐτὰς αἱ τρεῖς συγγένειαι,
ὅτι ἐκ συγγένων ἐλιδέρον σκοποῦν.
ὅτι γὰρ τὸ ἀπελιδέρον, ἀνιόντας ἐκ ἱ-
στασιν οἱ ἀρχαῖοι. πᾶς γὰρ ὅποτε ἐν δ' α-
λεία ἐτέχθησαν; ἔτε αὐτὸς ἐκ πλαγίου.
ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀνιόντας, ἔδε αὐτὸς ἐκ πλα-
γίου κέκτηται. ἔξ ἐκείνων γὰρ ἔστι κα-
ταλαμβάνοντα. μόνον δ' ἔχουσιν τὴν
τὴν καπόντων συγγένειαν. τοῦτέστι τὴν συλ-
ληφθέντων καὶ τεχθέντων αὐτοῖς με-
τὰ ἐλιδείαν. ἐπειδὴ οἱ ταῦτα περὶ
τεδεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ περὶ κεί-
μενον. διεξελθόντες πῶς τῆς ὀν-
ταν διαδοχῇ, ἀκολουθῶς ὁφείλο-
μεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἀπελιδέρον.
ἐὰν ἀπελιδέρος ἀδελφὸς τελο-
τήση, τίς ὅτι τὸν κληρον αὐτοῦ ὀν-
γίνεται. εἰ μὲν ὕπαις αὐτοῦ πᾶς συλ-
ληφθεὶς μὴ πῶς ἐλιδείαν, ἐκ τῆς
τῆς οὖων ὀντὴ κληθήσεται ὀν-
ξείως.

DE SVCCES-
SIONE LI-
BERTORVM.

TIT. VIII.

a Hanc off-
graphen ita re-
stituendā esse
superiori titu-
lo satis vere

videor expli-
casse. Ceterum
huic titulo ad-
de Vlp. 27. de
libertorum suc-
cessionibus vel
bonis: & titul.
29. Adde Tit.
Digestorum de
bonis libertorū.
Paul. 3. sent. 4.
b. 1. Harmen.
1. 5. 2.

HÆC habeto, ve-
luti pro quadā
præuia inspe-
ctione. Cognā-
tio nomen generale est.
Diuiditur autem in ascen-
dentes, descendentes, &
eos qui ex transverso ve-
niunt. Verum hæc tres cognā-
tionum species, in cognatis
ingenuis spectatur. Nam in
libertinis ascendentes non
norunt veteres. Nam quo-
modo, cum in seruitu-
te nati sint? ac ne eos qui-
dem, qui ex transverso
coniunguntur. Qui enim as-
cendentes non habet, ne-
que ex transverso cognatos
habere potest, cum hi ex il-
lis intelligantur. Solam igitur
habent descendendum
cognitionem, hoc est, eo-
rum quos post libertatem
conceperint, & pepererint.
His ita præcognitis, vide-
o nunc cætera. Cum di-
sputatū sit de successionē
ingenuorum, consequens
est dicere & de successionē
libertorum: si libertus in-
testatus decedat, quis ad he-
reditatem eius vocetur. Et
si quidē liberos habet post
libertatem cōceptos, ex or-
dine suorum heredum vivo

c Cognatio in
ingenuis tantū
spectatur li-
bertinis & cur.

d Libertate
donati neque
ascendentes ha-
bent, neque co-
gnatos ex late-
re, sed de cen-
dentant m:
eisque post li-
bertatem ade-
ptam cōceptos.

e Liberto in-
testato mortuo
quis succedat.
Vlp. 27. §. 1.

cabūtur. Quod si liberi nulli extent, videamus, quis sit vocādus. Et agnatum quidē dicere non possumus, quoniam parentes libertus nō habet, vt in seruitute natus. Atque ideo non sine ratione, & cognatis ex transuerso caret. Nam hi ab illis procedunt. Quando igitur nullus ei agnatus est, lex in agnati locum, patronum subiecit. Quęcunque igitur agnatum a successione defuncti submouent, ea & patronum a successione liberti reiciunt. Liberti igitur liberis extantibus, patrono locus non est. Quoniam autem & facto testamento agnatus hereditatem non percipit, ita similiter nec patronus.

¶ Olim igitur quantum ad legem duodecim Tabularum pertinet, liberti patronum præterire licebat. Nā ita demum lex duodecim Tabularum ad hereditatem liberti aditum dabat patrono, cum nullus liberti suus extabat, nullumque factum erat testamentum. Et quidem quum aliquis liberorum superstes patronum excluderet, poterat, neque enim indignum erat patronum naturæ cedere. Verum quum adoptiuus filius vt iura sui heredis habens, patrono præferretur, id aperte absurdum & iniquum erat, patronum ab adoptiuo filio superatum liberti successione priuari.

¶ Qua de causa Prætor postea edicto suo, huic iuris iniquitati succurrit: iubens libertum, qui testamentum faceret, dimidiam bonorum suorum partem omnino patrono relinquere. Quod si minus dimidia reliquisset, dabat patrono bonorum possessionem contra tabu-

adoptiuus filius fuisset, aperte iniquum erat, nihil iuris patrono superesse. ¶ Qua de mentū libertus, iuebatur ita testari, vt patrono partem dimidia bonorum suorum relinqueret: & si aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat: dabatur patrono contra tabu-

τούτου ὃ μὴ ὑπόντος σκοπήσωμεν τίς χαλεῖται. καὶ τέως ἀδνάτον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἔχει αὐτὸν αἰόντας ὁ ἀπελθεὶς, οἷα τε χθεὶς ἐν δουλείᾳ. καὶ εἰκότως ἀμοιρεῖ τῷ ἐκ πλαγίας. ἀπὸ ἐκείνων γὰρ τοῖς ἔστιν ἡ παροῦσα. ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἀδνάτος, ἐν αὐτῷ ἔστι ἀδνάτου τὸ πάτερνα ὁ νόμος ἐπενόησεν. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀδνάτον. ἐξωθεῖ τὸ δαδολῆς τὸ τελευτήσαντος, τοῦ αὐτοῦ τὸ πάτερνα τὸ τῷ ἀπελθεῖν κληρονομίας ἐκβάλλει. οὐκοῦν πατρὸς ὑποκειμένη τῷ ἀπελθεῖν οὐ χωρεῖ τῷ πάτερνι. ἐπειδὴ ὁ καὶ δαδολῆς ποίησις τὸ ἀδνάτον οὐκ ἔστι κληρονομῆσαι, εἰκότως οὐδὲ πάτερνα.

¶ Εξω οὐκ ἔστι παλαιὸν ὅσον τῷ δουδεκαδέλτῳ c παρτέριον ποιεῖν τὸν πάτερνα. οὐ γὰρ μὴ ὑπόντος καὶ δαδολῆς μὴ ὑποκειμένης, τότε μόνον ὁ δουδεκαδέλτος εἰδίδου τῷ πάτερνι πάτερνον ὅτι αὐτὸν παρτέριον τῷ ἀπελθεῖν. καὶ εἰ μὴ πατρὸς ὑποκειμένου ὁ πάτερνον ἐξεβάλλετο, φορητὸν ἔστιν γὰρ ἀτοπον ὑπεῖναι αὐτὸ τῇ φύσει. ἐπειδὴ ὁ καὶ δευτέρως πᾶς ἔχει τὸν αὐτοῦ δικαίαν παρτέριον τὸν πάτερνον, ἀτόπημα μέγιστον ἐστὶν αὐτὸν αἰετοῦ τοῦ σερεῖαι αὐτὸν τὸ ἀπελθεῖν δαδολῆς ὑπὸ τῷ δευτέρῳ κινώμενον πατρὸς. 1^{ος} ὁ δὲ χρόνος ἔστιν ὁ πρῶτος ἐστὶν οἰκείας νομοθεσίας ἐδεράπευσεν τὸ τοιοῦτον ἀδικημα εἰπὼν, τὸ ἀπελθεῖν δαδολῆς ὑπὸ τῷ πάτερνι πάντως τὸ ἡμῖν ἐκτελεσθῆναι τὸ ἰδίαν παρτέριον τῷ πάτερνι. εἰ ὁ ἡμῖν τὸ ἡμῖσεως κατέλιπε, εἰδίδου τὸν πάτερνον, ἡμῖν τε καὶ βούλ-

¶ Olim itaque licebat liberti patronum suum impunè testamento præterire, nam ita demum lex duodecim Tabularum ad hereditatem liberti vocabat patronum, si intestatus mortuus esset libertus, herede suo nullo relicto. Itaque intestato mortuo liberto, si is suum heredem reliquisset, patrono nihil in bonis eius iuris erat. Et si quidem ex naturalibus liberis aliquem suum heredem reliquisset, nulla videbatur querela: si vero

a Patronus, quasi agnatus aut agnatus ei loco, liberti intestato sine liberis legitimis mortuo succedit. l. 17. ff. de bonis liber.

b Patroni & agnati cognatio seu similitudo.

c Patroni libertis suis quæ admodum succedebant iure xij. Tabularum & a liberis liberti excludebantur. adde Ulp. 29. §. 1. in pr.

d Adoptiuus liberti iura suorum habent: sed iure xij. Tabularum patrono in bonis patris adoptiuus præferrebantur.

e l. 1. §. ult. ff. de bonis liber. Ulpia. 29. §. 1. vers. sed ex edicto.

f Legitima qua competat patrono in bonis liberti: & que actio eo nomine patrono competat.

las testamenti, partis dimidia bonorū possessio. ¶ Siue inte- status morieba- tur, suo herede relicto filio ad- optiuo: dabatur æquē patrono contra hunc suum heredem partis dimidia bonorum pos- sessio. ¶ Prodes- se autem liber- to solebant, ad excludendum patronum, natu- rales liberi: nō solum quos in- potestate mor- tis tempore ha- bebat, sed etiam emancipati, & in adoptionem dati: si modò ex aliqua parte scripti heredes erant, aut præte- riti contra tabu- las bonorū pos- sessionem ex- dicto Prætorio petierant: nā ex hereditati, nullo modo repelle- bāt patronum.

λας τῆς τῆς ἀπαλούθερου διαθήκης. διῆς παῖτες ἐλάμβανε τὸ ἐξαοῦγκιον. ¶ Εἰ δὲ ἀδελφεὸς ἐτελούτησεν ὁ ἀ- παλούθερος, τῆτον παῖδα καταλι- πὼν ὁ παῖς τὸν ἐδίδου τῆς πατρὸς, τῆς κόντρα ταβούλλας διακατοχῶν, διῆς ἐλάμβανε τὸ ἐξαοῦγκιον. ¶ Παῖδες αὖ ὅσοι ὅσοι τῆς ἀπαλούθερου, ἐξώδου τῆς πατρὸς, & μόνον ὑπε- ξοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκίπατοι. ἐπὶ ὅσοι καὶ ὑποὶ εἰς θέσιν διδόμενοι, τότε ἡνί- κα εἰς μέρος ἐλάχσον ἐγράψαν κλη- ρονόμοι. οἷον ἀπὸ ἡδὲ ὅθεν ὡς ἐγὼ, ἐ- χὼν τῆς πατρὸς, ἐχὼν καὶ φυσικὸν υἱόν, δέδωκα τὸν εἰς θέσιν. εἰ μὲν οὖν διαδέμνηται γράψω αὐτὸν ἐν μέρει κλη- ρονόμον ὑποκείμενον τῆς πατρὸς. εἰ ὅ- ποτε τῆτον αὐτὸν καταλείψω, ἀκω- λυτῶς ὁ παῖς τῆς αἰτήσῃ καὶ τῆς διαθή- κης μου, τὴν κόντρα ταβέλλας. εἰ δὲ ὁ υἱός μου ὁ ὑπεξοῦσιν, ἡγούμαι ὁ ἐμαγ- κίπατος κληρονομούμενος με γνώμη ἢ νόμῳ, νικῶσι τῆς πατρὸς. γνώμη μὲν ἡνίκα γράψω αὐτὸν κληρονόμος. νό- μῳ ὅσοι ἡνίκα ἀδελφεὸς τῆς ἐδίδω, ἢ καὶ ἐὰν διαδωμαι ποταμῶν αὐτὸν καταλείψω. ὁ μὲν γὰρ ἀνατρέπει, ἰπσο- iure ὁ δὲ ἐμαγκίπατος διατὸν κόντρα ταβέλλας λαμβάνων τὴν ἐμὴν εἰσὶν & δίδωσι χώραν τῆς πατρὸς. κόντρα ταβέλλας γὰρ ἐδέποτε δίδωσιν ὁ παῖς τῆς φυσικῶν παίδων. ἀλλὰ καὶ μὴ τὴν τῆς πατρὸς νομοθεσίαν, & πο- βοηθήσασαι τῆς πατρὸς, ὑπὸν ἐπὶ μέθοδος τῆς ἀπὸ ἡδὲ ὅθεν, διῆς ἀκιν- δυνῶς ἐδὲν ἐπὶ κατελίμπανε τῆς πα- τρὸς. εἰ γὰρ εἴχε παῖδα φυσικόν, & τε ὁ δυνάμενος δὲ ἵτος ἐβοήθει τῆς πατρὸς νι, οὐδὲ ὁ παῖς τῆς φύσιν ἐρυ- θείαν.

las testamenti liberti, per quam semissem penitus consequebatur. ¶ Si verò in- testatus libertus decederet, adoptiuum filium relin- quens, Prætor dabat patro- no possessionem contra ta- bulas, per quam semissem accipiebat. ¶ Porro natu- rales liberi patronum ex- cludebant, tum qui in po- testate erant, tum emanci- pati. Quinimodò & filii in adoptionem dati, si modò ex aliqua parte minima he- redes scripti erant: veluti, cum ego libertus essem, habebam patronum, habe- bam & filium naturalem: hunc in adoptionem dedi. Si igitur testamento con- dito, ego eum ex parte he- redem scripsero, aditus pa- trono præclusus est ad he- reditatem meam. Sin verò præteriero, nihil obstat quò minus contra tabulas testamenti mei bonorum possessionem petere possit. Liberi igitur mei, siue in mea potestate sint, siue e- mancipati, cum aut volun- tate mea, aut iure heredes mihi sunt, patronum super- rant. Voluntate mea, cum heredes eos scripsero: iure, cum aut intestatus decedo, aut testamento condito eos prætereo. Nam is qui in potestate est ipso iure subuertens testamentum: e- mancipatus verò bonorum possessionem contra tabu- las petens, locum in here- ditate mea patrono non relinquunt. Quoniam bo- norum possessionem con- tra tabulas nunquam dat Prætor aduersus liberos na- turales. Verum enim uerò & post hoc ius Prætorium, quo patrono prospectum videbatur, adhuc suberat ratio, qua libertus nihil re- lineret patrono. Nam si libertus filium naturalem habebat, neque lex duode- cim Tabularum opem pa- trono ferebat, neque item Prætor naturam reuerens.

a Liberi li- berti patroni excluduntur. b adde l. 3. ff. de suis.

c Heredes sunt testatoris aut legis vol- untate.

d Bonorū pos- sessio contra ta- bulas non da- tur aduersus liberos natura- les. Ulpian. l. 1.

2 ¶ Sed postea lex Papia iura patronorum adauxit: cautum est enim ut ex bonis locupletioris liberti (cū verò locupletem definiit, qui cētū millia sestertiūm possideret) cui pauciores quàm tres essent liberi, siue is testamento facto, siue intestatus mortuus fuisset, virilis pars patrono cōseruaretur. Itaque, si contigisset, ut libertus locupletior condito testamento moreretur, vnum relinquens filium, aut vnam filiam, lex Papia vnā cum filio aut filia patronum admittebat, data ei dimidia parte bonorum defuncti, perinde atque si nullus filius, nullāve filia extirisset. Sin autem duos filios duāsve filias heredes scripisset, in tertiam partem admittebatur. Cū autem tres exstant expellebatur patronus, propter multitudinem liberorum.

3 ¶ Et hæc quidem olim edita est autem Imperatoris nostri cōstitutio, quā, ut omnibus innotesceret, compendioso tractatu habito, Græca lingua euulgauit. ¶ Per quam definiit, ut si libertus libertāve minores sint centenariis, id est, patrimonium habeant minus centum solidis: (Sic enim à lege Papia taxatam centum millium sestertiūm summam interpretatus est, ut mille sestertii solidum vnū faciāt) nullum locum habeat patronus, cū testamētum factum est, ad hereditatē eius.

¶ Nam si intestatus decedat,

sam definiuit: ut si quidem libertus vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papia summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis vnus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione: si tamen testamentum fecerint. ¶ Sin autem intestati decesserint, nullo

2 ¶ Ἀλλὰ χρόνους ὕστερον ὁ Πάπιος ἀνόμῳ ἤρξασε τὰ πατρωνικά δικαία. εἴπε γὰρ ἐν πλούσιῳ ἀπελεύθερος. πλούσιον βὶ ὡρίσατο τὸ ἔχοντα ἑκατὶ χιλιάδων σεσερτίων ὡριουσίαν καὶ ἐλάττωνας τῇ τριᾶν πατρὶν καταλείψῃ, ἢ ἀναλογούσα φυλαχθήσεται πατρὶ πατρωνι. εἴτε δὲ δαδῆκης, εἴτε ἀδελφείας ἐτελεύτησεν. ἀμείλει, εἰ συμβῇ τελεύτησας τὸν πλούσιον ἀπελεύθερον ἢ ὅν ἕνα ἢ ῥοιὴν μίαν ἔχοντα θυγατέρα, ὅτι δαδῆκη, συνανέπεμπε τὰς ἡμέρας, ἢ ῥοιὴν τῇ θυγατρὶ, ὁ Πάπιος τὸ πατρωνά, διδοὺς αὐτῇ τὸ ἕμισυ τῆς τῆς τελεύτησαντος ὡριουσίας, ὡς περ εἰ μηδὲ εἰς ὑπὸ πᾶς. εἰ δὲ δύο ἢ εἰς ἢ ῥοιὴν δύο θυγατέρας ἐνεσῆσαντο κληρονόμοις, εἰς τὸ τρίτον ὁ πατρωνὸν συνανέπεμπετο. Τριᾶν δὲ ὑπόντων, ὁ πατρωνὸν ὅξιν ἀλλεῖτο δαδὸν τὸ πλῆθος τῶν παίδων.

3 ¶ Ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. δαδὸν τῶν δὲ γέροντες ἡμετέρου βασιλέως, ὡς δὲ δαδὸν τὸ πᾶσιν εἶναι ὡρίσθηλον, ὅξιν ὡρίσθησαν ἐκλήρωσι, πολλῆς φροντίδας τὸ συντομίας. ¶ Εἰ δὲ ἢ διετύπωσεν, ἵνα εἰ μὲν ἀπελεύθερος, ἢ ῥοιὴν ἀπελεύθερα, ἢ ῥοιὴν ἢ ῥοιὴν ἢ ῥοιὴν κεντῶναίαν, τουτέστιν ἢ ῥοιὴν ἢ ῥοιὴν ὡριουσίαν τῇ ἑκατὸν νομισμάτων. οὕτω γὰρ πᾶν ὑπὸ τῆς Παπίου νόμου τὸ ἑκατὶ χιλιάδων σεσερτίων ὁρίσθησαν ποσότητά ἢ ῥοιὴν ὡρίσθησαν, ὡς δὲ δαδὸν σεσερτία ἐν νόμισμα ποιεῖν. μηδὲ μία ἢ ῥοιὴ πατρὶ πατρωνι διδοῦναι εἰς τὸ κληρονομήσας δαδῆκης ὑποκείμενης. ¶ Εἰ γὰρ ἀδελφείας τελεύτησεν

2 ¶ Postea verò lege Papia adaucta sunt iura patronorum qui locupletiores libertos habebant. Cautum est enim, ut ex bonis eius, qui sestertium centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat (siue istestamento facto siue intestatus mortuus erat) virilis pars patrono deberetur. ¶ Itaque cū vnum quidē filium filiāve hereditatem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac si is sine villo filio filiāve intestatus decessisset: cum verò duos duāsve heredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat, repellabatur patronus.

3 ¶ Sed nostra constitutio (qua pro omninatione, Græca lingua compendioso tractatu habito composuimus) ita huiusmodi causam

a Lege Papia iura patronorum quatenus adaucta sunt in bonis locupletioris liberti. Ulp. 29. §. 3. §. 6. l. 1. §. pen. ff. si cui plus quàm per legem Falcid. b Libertus locupletior seu locuples censetur ὁ ἔχων ἑκατὸν χιλιάδων σεσερτίων ὡριουσίαν.

c cuius fragmenta vide in l. 4. C. de bonis libertorū. d Patronus liberti quemadmodum succedat iure nouo à Iustiniano introducto. e §. Harmen. 3. §. 5. §. 6. f Centenariis minores qui minus centum solidis habent. v. l. 52. ff. ad l. Falc. g Centum millia sestertiūm, pro centum solidis: mille sestertiū, pro vno solido.

h Patronus quemadmodum succedat liberti centenario minori, vel ex testamento, vel ab intestato.

nullo liberorū
relictō: tunc pa-
tronatus ius,
quod erat ex le-
ge duodecim
Tabularum in-
tegrum referua-
uit. ¶ Cū ve-
rò maiores cen-
tenariis sint, si
heredes vel bo-
norum possessō-
res liberos ha-
beant, siue v-
num, siue plu-
res cuiuscunq.
sexus vel gra-
dus, ad eos suc-
cessionēs paren-
tū deduximus,
patronis omni-
bus modis vnā
cum sua proge-
nie semotis.

¶ Sin autem si-
ne liberis de-
cefferint si qui-
dem intestati,
ad omnem he-
reditatem pa-
tronos, patro-
nâsque vocau-
imus. ¶ Si verò
testamentū qui-
dem fecerint,
patronos au-
tē aut patronas
præterierint, cū
nullos liberos
haberent, vel
habentes eos ex-
heredauerint,
vel mater siue
auus maternus
eos præterie-
rint, ita quod
non possint ar-
gui inofficiosa
eorum testamē-
ta: tunc ex no-
stra constitutio-
ne per bonorū
possessionem
contra tabulas,

Non dimidiam

[illegible]

(vt antea) sed tertiam partem bonorum liberi consequantur:

nullos relinquēs liberos,
tūc patronus ex lege duo
decim Tabularum heredi
tatem eius in solidum ha
bebit. Sin autē maior fue
rit cētenario, & liberos re
linquat qui ad hereditatē
eius vocētur, vel iure ciui
li, vel honorario, quia sint
emancipati, siue vnus sit,
siue plures, cuiuscūque se
xus, aut gradus: hi in soli
dum vocabuntur, patrono
& filiis patroni ab eiusmodi
hereditate repellendis.

¶ Quod si libertus, quum maior esset cētenario, nullos moriens reliquerit liberos: tunc si intestato decesserit, patronus aut patrona in solidum heredes erunt: Sin autem condito testamēto patronū aut patronam præterierit, cū liberos nō haberet, aut quos habebat exheredasset, aut cū liberta esset defuncta, quæ filiū præterierit, aut libertus defunctus, qui nepotem ex filia iam ante mortua, quoniā, (vt scis, & secundo libro à nobis dictum est) in his præteritio loco exheredationis accipitur, nec possint hi liberi mora inofficiosi querela testamentum subvertere: tunc ex constitutione Imperatoris nostri sanctissimi, patroni patronæq. data eis cōtra tabulas bonorum possessione, non dimidiam partem vt olim, sed tertiam tantum auferent: aut, quod tertiæ parti deest, supplebitur. Quoniam fortè libertus eos ex vnciam, aut sextante vel quadrante heredes scripserat. Sic autem per bonorū possessionem contra tabulas tertiam partē capiēt, vt tamē legata aut fideicōmissa ideo præstare nō cogantur:

a Dixi ad le-
ges xij. Tab.

b Patronus
quemadmodū
succedat liber-
to centenario
maiori, siue te-
stamentum fa-
ctum sit, siue
intestatus mor-
tuus sit.

c Bonorū pos-
sessio contrata
bular liberti
patrono an ex
quando detur.
d s. Harmen-
nop. 9. §. 18.

e Aliud in
are alieno.
Paul. 3. sent. 2.
D. 4. Nam bo-
na deducto
are alieno in-
telliguntur.

non solum extraneis personis, sed ne liberis quidem liberti libertave, (verum quod ab ipsis relictum fuerit, id coheres agnoscet.) exheredatis forsitan, aut prateritis quando prateritio vim exheredationis habet: qui si heredes scripti fuerint, nihil debetur patrono. Et si contingat eum heredem scribi, legata liberis debentur.

¶ Multos autem & alios casus, ad huius iuris dispositionem necessarios collegit dicta constitutio. Etenim sanxit, ut tam patroni patronæque, quam liberi eorum, necnon qui ex transverso veniunt, ad quintum usque gradum ad libertorum libertarumve successionem vocentur. ¶ Si igitur eiusdem patroni patronæve, aut duorum patronorum duarumve patronarum, aut etiam plurium extent liberi, is qui gradu proximior est, ad liberti libertæve successionem vocabitur. Veluti decessit libertus aut liberta, nullos habens liberos, nec ullo condito testamento, cum neque patronus aut patrona superesset: verum extabant liberi, nepos forte & pronepos: nepos vocabitur. Et in capita hereditas, non autem in stirpes dividitur. Veluti unius patroni duo erant liberi, alterius tres: in quinque partes scinditur successio. ¶ Idem & his qui ex transverso patronum patronamve contingunt obtinebit, ut & proximior potior sit, & in capita hereditas dividatur. Quoniam pene consonantia esse ingenuitatis iura in successionebus dicta constitutio voluit.

a Impatronatus ad quintum usque gradum collateralium extensum.

b Harmenop. 3. §. 3.

c Proximus quique patronorum ad hereditatem liberti vocatur. Adde Paul. 3. sent. 2. §. 1. Libertus praterito §. penult. ff. de bonis liberorum l. penult. ff. de ad. sig. liber. Proinde, in bonis liberti prior est patronus quam filius alterius patroni: Item prior est filius patroni, quam nepos alterius patroni. Paul. d. l. Vlp. 27. §. 2. §. 3.

d Libertorum hereditas in capita non in stirpes dividitur.

e Ideo si unus patroni duo sunt liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. Paul. 3. sent. 2. §. 1. 23 §. ult. ff. de bonis libertorum Vlp. 27. §. 4.

f Libertorum hereditas in capita non in stirpes dividitur.

g Ideo si unus patroni duo sunt liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. Paul. 3. sent. 2. §. 1. 23 §. ult. ff. de bonis libertorum Vlp. 27. §. 4.

h Libertorum hereditas in capita non in stirpes dividitur.

i Ideo si unus patroni duo sunt liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. Paul. 3. sent. 2. §. 1. 23 §. ult. ff. de bonis libertorum Vlp. 27. §. 4.

k Libertorum hereditas in capita non in stirpes dividitur.

οὐ μόνον, ἑξωπνοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πασι τῷ ἀπελούθερα, ἢ τῷ ἀπελούθερας. ἀλλ' ὅπερ ἐτυχεν παρ' αὐτῆς καὶ λείψανον ὁ συγκαληρονόμος ὁπινώσεται τῷ τυχόν exheredatis. οὐσιν περαιτέρω δεῖσιν. ὅτι ἡ περαιτέρω ἔοικε τῇ exheredationi. εἰ γὰρ γράψαν κληρονόμοι, οὐδὲν ἐχρεώσεται τῷ πατρὶ. καὶ εἰ συνέβη ἡ γὰρ γράψαν κληρονόμον, ἐχρεώσεται τοῖς πασι τὰ ληγὰτα. ¶ Πολλὰ γὰρ καὶ ἑτέρα θέματα ἢ εἰς μὲν ἡ συνήγαγε δόξα, πρὸς τὴν τῷ περικειμένον μου δόξαν πωσὶν ἀναγκά. ἢ ἐκείλῳ σε γὰρ τὸν ἀπαζώνα καὶ τὴν παζωνίσσαν, καὶ αὐτὸν τοῦτων καπὸντας, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκ πλαγίας μέχρι πέμπτης βαθμοῦ πρὸς τὴν τῷ ἀπελούθερον. ὡς γὰρ ἐστὶ δόξα δόχην. εἰ γὰρ οὐ τῷ αὐτῷ παζώνῳ, ἢ τῷ αὐτῆς παζωνίσσας, ἢ δύο παζώνων, ἢ παζωνίσσων, ἢ καὶ πλείονων ὅπως παῖδες, ὁ ἐγγύτερος βῶν τῷ βαθμῷ εἰς τῷ ἀπελούθερον ἢ τῷ ἀπελούθερας κληθήσεται πρὸς τῷ αὐτῷ ἀπελούθερον ἢ ἀπελούθερα ἀπαις ἢ ἀδελφείας, πατρὸς ἢ παζωνίσσας οὐχ ὑπὸντων. ὑπεῖσαν γὰρ παῖδες, ἔργον τυχόν καὶ πρὸς τυχόν ὡς γὰρ ἐστὶ δόξα, καὶ in capita οὐ μὲν in stirpem ἢ κληρονομία διαφεθήσεται. οἷον εἰς παζωνος ἢσαν δύο παῖδες, ἑτέρω δὲ τρεῖς, εἰς πέντε μεριδθήσεται ἢ κληρονομία. ¶ Τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι τῷ ἐκ πλαγίου συγγενῶν, τῷ παζώνῳ ἢ τῷ παζωνίσσας κρατήσεται. ὡς τε τῷ ἐγγύτερον πλεονεκτεῖν, καὶ in capita διαφεθήσεται τὴν κληρονομίαν. καὶ γὰρ γὰρ σύμφωνα τὰ τῷ αὐτῷ καὶ τῷ ἀπελούθεροντος ἐκ τῆς δόξης ἢ λεχθεῖσα δόξα εἰς ἐκείλῳ εἶναι νόμους.

vel quod deest eis ex cost. nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel libertæ relicta sit: ita sine onere, ut nec liberis liberti, libertæve ex ea parte legata, vel fidei commissa prostentur, sed ad heredes eorum hoc onus redundet.

¶ Multis aliis casibus à nobis in præfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionem iuris per proximos: ut tam patroni, patronæque, quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum, libertarumve vocentur, sicut ex ea constitutione intelligendum est. ¶ Et, si eiusdem patroni, vel patronæ, vel duorum duarumque pluriumve liberi sunt: qui proximior est, ad liberti vel libertæ vocetur successione, & in capita, non in stirpes dividatur successio. ¶ Eodem modo, & in iis qui ex transverso latere veniunt, servanda.

¶ Penè enim concordantia iura ingenuitatis & libertinitatis in successionebus fecimus.

4 ¶ Sed hæc de iis libertinis hodie dicenda sunt, qui in civitatem Romanam pervenerunt: cum nec sint alij liberti, simul & Dedititii & Latinis sublatis: cum Latinorum legitimæ successiones nullæ penitus erant, quia licet ut liberi vitæ suam peragebant, at tamen ipso vitæ mo spiritu simul animam, atque libertatem amittebant: & quasi servorum, ita bona eorum, iure quodammodo peculij, ex lege Iunia Norbana manumissores detinebant. ¶ Postea vero Senatusconsulto Largiano cautum fuerat, ut liberi manumissoris nō nominatim exheredati facti, extraneis heredibus eorum præponerentur.

¶ Quibus etiam superuenit D. Traiani edictum,

¶ Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοῦ τῶνδε, ἐπειδὴ ὅτι καὶ τὸν αὐτὸν καὶ περὶ τῆς πατρὸς βασιλείας καὶ τῆς κληρονομίας ὅτι τῆς ἀπελευθέρων, μέχρι τῆς συγγενῆς τῆς πατρὸς ἢ τῆς πατρὸς βασιλείας.

4 ¶ Ταῦτα περὶ τοῦτον τῆς ἀπελευθέρων σήμερον ἔκτακτον νόμον, τῆς πολιτικῆς ῥώμης. οὐ γὰρ εἰσιν ἐπεὶ ἀπελευθέρων οἱ δὲ καὶ τῶν μαθόντων ὅτι ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ δέδιπτον καὶ τῇ λατρίων ἀνέστη δίκαια. ἥνκα δὲ οἱ λατρίων ἐπολιτεύοντο, οὐδὲ μία ἐστὶν αὐτῶν νόμος ἐκτακτὸς δὲ δόχῃ. εἰς τὴν τὰ μάλιστα καὶ ἔξω ὡς ἐλευθέρων, ὅμως ἐλευθέρων ὡς οἱ καὶ συνιστάμενοι τῇ ψυχῇ καὶ ἐλευθέρων, καὶ ὡς οἱ καὶ τῇ καὶ τῇ ἐλευθέρων ἐκκληρονομούοντες τῆς οἰκείων τὰ βόνα αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ κληρονομίαν ὅτι οἱ καὶ τῆς διωκτῆς καὶ ἀλλὰ iure peculij ὅτι τῆς ἐν νόμῳ ἐλάμβανον οἱ ἐλευθέρων καὶ ταῦτα καὶ ὅτι τῆς νόμου. ¶ Μετὰ τὸ ταῦτα δόγμα γέγονε λαργιανέιον, τὸ ἐλευθέρων, ὡς τε αὐτῶν πατρὸς καὶ ἐλευθέρων μὴ γινώσκουσιν τὸν νόμον ἐξερειδῆσαι τῆς ἐξωπικῶν κληρονομῶν πατρὸς καὶ αὐτῶν καὶ τῆς λατρίων δόχῃ οἶον, ἐλευθέρων ἐκ τὸν ἐμὸν οἶκόν, καὶ ἐποίησα λατρίων. ἐλευθέρων γράφας κληρονομῶν πατρὸς ἐμοῖς, ἐπὶ καὶ ἐξωπικῶν. ὅτι καὶ τῆς ἰουλίς ἐισυνέβη τῆς τῶν λατρίων, οἱ πατρὸς οἱ ἐμοῖς ἀμα τῶν ἐξωπικῶν κληρονομῶν εἰς τὰ βόνα παρεγίνοντο τῆς λατρίων. ὅτι τῆς δόχῃ τῆς λαργιανείας, οἱ πατρὸς μόνον δὲ δέχονται τὸν λατρίων. ἐπειδὴ οὐ γέγονασι nominatim exheredati. ¶ Μετὰ τὸ λαργιανέιον γέγονε ἐδικτον Ἰαῖαν τῆς βασιλείας,

¶ Penè dixi, ideo, quod inter ingenuos & ultra quintum gradum deferantur & dedititii: libertinorum vero successiones intra quintum gradum cognatorum patroni & patronæ consistent.

4 ¶ Et hæc quidem de his Libertinis hodie tractamus, qui Cives Romani sunt, cum nec sint alij liberti. Didicisse enim te opinor ex libro primo de ditionum & Latinorum iura sublata esse. Porro, cum Latinorum usus adhuc receptus esset, de nulla ipsorum successione agitabatur. Quamvis enim maximè ut liberi viveret, tamen ut servi moriebantur, veluti una cum spiritu libertatem exuentes. Et quasi servorum, bona eorum a manumissoribus possidebantur. Non iure hereditatis, quoniam servorum nullas dicere possumus hereditates: sed iure peculij, idque ex lege Iunia.

¶ Postea factum est Senatusconsultum Largianum quo cautum fuerat, ut liberi manumissoris non nominatim exheredati, extraneis heredibus eius in successione Latini præponerentur veluti, Manumissi servum meum, & Latinum feci, mortuus sum institutis heredibus liberis meis & quibusdam extraneis. Ex lege quidem Iunia, si contingat Latinum mori, liberi mei una cum extraneis heredibus, ad bona Latini venissent. Ex Senatusconsulto autem Largiano, soli liberi mei Latino succederent, quoniam nominatim exheredati non sunt. ¶ Post Senatusconsultum Largianum venit D. Traiani edictum

a Ingenuitatis & libertinitatu in successionebus differentia: hæc dicitur: illa latius deferuntur.

b 5. Harmonop 3. 6. 6.

c Titulo de libertinis. 5. 4.

d Libertorum Latinorum quæ olim conditio fuerit: & quo iure eorum bona à patronis occuparentur. adde Timoth. 3. ad Ecclesiā. c De lege Iunia l. bona vide d. 5. 3. f De quo vide Nouell. 28.

quo cauebatur, ut si quis Latinus, inuito aut infcio patrono Ciuitatē sibi Romanā petisset, & obtinuisset, viueret quidem vt Ciuis Romanus, & omnia ageret quæ Ciuium Romanorum sunt, verū vt Latinus moreretur. ¶ Sed Imperatoris nostri constitutio, has conditionū mutationes perosa, cum vt Ciuis Romanus viueret, ac vt Latinus moreretur, & alias quoque difficultates hinc nascentes sustulit. explosis non Latinis tantū & lege Iunia, & S. C. Largiano, sed etiam edicto Traiani: vt iam omnes liberti, Ciues Romani sint. Et ita veluti quadam inuentione, siue adiectione quibus modis Latini fiebant, qui manumittebantur, iisdem & Ciuitatem Romanam serui ad pifcuntur.

a Iunio. C. de Latina libertate.

ὁ περ ἐκ ἐλευθερίας, ἵνα ἐὰν ὁ Λατῆνός, ἀκούσας ἢ ἀγνοῦντος τῆ πατρὸς, αἰτήσῃ ἐαυτὰς πολιτείας Ῥωμαίων, ἢ ἐπιτύχη, ἢ ἢ μὲν ὡς πολίτης Ῥωμαίου, ἢ πάντας ἀνέτηται τῇ Ῥωμαίων, τελευτήσῃ ὡς Λατῆνός. ¶ Ἀλλ' ἢ τῆς ἡμετέρας βασιλέως δόξασις, αἱ τῶν τοιούτων ἀρέσεων ἐναλλαγὰς μισῶσα, ὅτι ἔζη μὲν ὡς Ῥωμαῖός, ἐτελεύτα ὡς Λατῆνός, καὶ ἑτέρας ὅδου χερείας ἐντεῦθεν ἀναφυομένης ἀνείλυν ὁξωθήσασα τὴν πολιτείας, οὐ μόνον οὗς Λατῆνους, καὶ τὸν ἰούνιον νόμον, καὶ τὸ λαομαίειον δόγμα, ἀλλὰ καὶ ὅτι πᾶσι ἐδύνατον τρεῖς, ὡς τε πάντας ἀπελευθερίας εἶναι Ῥωμαίους. καὶ μετὰ τίνος ἐπινοίας ἡ γούνη περὶ τῆς, δι' αὐτὴν πῶν ἐγίνοντο πάλαι Λατῆνοι οἱ ἐλευθεροῦμενοι, δὲ τῇ αὐτῇ ἐπὶ πῶν Ῥωμαῖοι ἀγείναι οὐκ ἔτας πολιτείας.

quod eundē hominem, si inuito vel ignorate patrono ad ciuitatem Romana veni ex beneficio principis festinat, faciebat quidem viuum ciuē Romanū, Latinum verò morientem. ¶ Sed nostra constitutio ne propter huiusmodi conditionum vices, & alias difficultates, cum ipsis Latinis etiam legem Iuniam, & Senatusconsultum Largianū, & edictum diui Traiani in perpetuum delerī censuimus: vt

omnes liberti ciuitate Romana fruuntur: & mirabili modo quibusdam adiectionibus ipsas vias quæ in Latinitatē ducebant, ad ciuitatem Romanam capiendā transposuimus.

DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM.

TIT. IX.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΚΥΡΩΣΕΩΣ ἀπελευθερίας.

Τίτλος θ.

DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM.

TIT. IX.

b Idem 49. Eclog. 5. adde 38 Digest. 4. de adsignatis libertis. Porro quid sit adsignare libertis. vide legē 107. de verborum signific.

¶ De septimō genere acquirendi iure civili, seu de adsignatione liberti (id enim aliud à legato & fideicommissis, l. 7 ff. de adsignatis libertis: sit etiā adsignatio, alibi quā in testamento: vt id genus acquirendi, à testamento sit diuersum, & ab intestato, cum non lege fiat: sed voluntate defuncti, in dō & liberiam vni filiorum adsignare possit. Imò & filia, nepoti, nepoti, quos in potestate habet. 2 Proinde emancipatio eo cui libertus adsignatus est, adsignatio tacite reuocata intelligitur. 3 Adsignationem siue in testamento, siue in testamento, quibusque verbis. Quo tempore ius adsignandi liberti introductum.

VM dictū sit de libertis, dicamus vt in summa de adsignatione ipsorum. Scis enim liberos patri, cum parē gradum obtinent, simul, pariterque & ex æquis partibus ad successionem liberti patris

c Liberi patri æquis partibus liberti successione.

ΠΟΝΤΕΣ δὲ τῇ ἀπελευθερίας, εἴπωμεν ὡς ἐν τέλει καὶ περὶ τῶν αὐτῶν γνομόνης προσκυρώσεως. οἶδας ὅτι οἱ παῖδες ὅτε πατρίαν, ἢ νύκα τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμόν, ἀμα καὶ ἐξ ἑαυτῶν πῶν τῆ πατρὸς

NSumma (quod ad bona libertorum attinet) admonendi sumus censuisse Senatū vt quamuis ad omnes patri liberos

liberos, qui e-
iusdem gradus
sunt, æqualiter
bona libertorū
pertineat, tamē
licere parenti,
vni ex liberis
adsignare liber-
tū post mor-
tem eius, solus
is patronus ha-
beatur, cui adsi-
gnatus est. & cæ-
teri liberi, qui
ipsi quoque ad
ead bona, nul-
la adsignatione
interueniente,
pariter admit-
terentur, nihil
iuris in his bo-
nis habeant, sed
ita demum pri-
stinum ius reci-
piat, si is cui ad-
signatus est, de-
cesserit nullis
liberis relictis.

1 ¶ Nec tantū
libertum, sed e-
tiam libertam:
& non tantū
filio nepotivæ,
sed etiam filia,
neptivæ adsi-
gnare permit-
titur.

2 ¶ Datur au-
tem hæc adsi-
gnandi facultas
ei qui duos plu-
resve liberos in
potestate habe-
bit, vt eis quos
in potestate ha-
bet, adsignare li-
bertum liber-
tāmve liceat.
Vnde quæreba-
tur, si eum cui
adsignauit, po-

ἀπελὸς δέρου παρὶνόνται κληρο-
μίαν γέροντες ἢ μὴ ταῦτα δόγμα. 2. συ-
κλ' τὰ τὸ λέγον ὅτι ἴσται τὰ παρὶν-
ον πολλοὺς ἔχοντι παῖδας ἐν τούτων
ἀδσιγνατεύουσι, ἢ ἴτοι παρὶνόνται
τὸν ἀπελὸς δέρον. καὶ λοιπὸν μὴ τὰ ἀ-
πελὸς δέρου τελευτῶν, οὐδ' ὅτι ὁ
ἀδσιγνατεύει, ἐξείσται τὰ παρὶνόνται
δίκαια, οὐδ' ἐμίαν ἔχοντων παρὶνόνται ἐ-
πὶ τὸν αὐτὸς κληρὸν τ' ἄλλων παρὶνόνται
τὰ παρὶνόνται, ὅτι ἐμελλον ἀμα κλη-
ρονομεῖν μιᾷς γονιμῆς ἀδσιγνατίζω-
ν. εἰ ὅτι συμβῇ ἐκείνων τ' παρὶνόνται ἀδ-
σιγνατεύθῃ ὁ ἀπελὸς δέρος ἀπαρὶνόνται
τελευτῶν, τότε οἱ ἄλλοι παρὶνόνται τ' πα-
ρὶνόνται, τὸ ἀρχαῖον ἀναλήψον) δίκαι-
ον, καὶ αὐτοὶ τὰ τὸν δέρον δέξον).

1 ¶ Οὐ μόνον ὅτι ἀπελὸς δέρον, ἀλ-
λά καὶ ἀπελὸς δέραν ἐξείσται ἀδσιγνα-
τεύουσι. d

2 ¶ Τὰς παρὶνόνται καὶ τὰς ἔχοντι δύο
ἢ πλείονας παρὶνόνται in potestate. ἐ-
μαρτυρεῖται γὰρ ἀδσιγνατεύειν ἐφ' ὅ-
νατόν. τί οὐκ ὅτι τ' ἀπελὸς δέρον ἀδ-
σιγνατεύσας τ' οὐκ ἐὼν δοῦλον τὰς ὑπε-
ξουσίᾳ παρὶνόνται, εἴτα ὅτι ἡσας ἐμαρτυ-
ρεῖται ἐποίησεν παρὶνόνται ζῆν μὲν εἰ ὅτι ἀ-
δενεῖ ἢ ἀδσιγνατίζων; καὶ ἡρεσεν Ἰουλιανὸς
καὶ τῶς πλείοσι τῶν νομικῶν, ὅτι ἀ-
δενεῖν αὐτῶν.

3 ¶ Διὸ αὐτὸς ὅτι ἀδσιγνατεύειν, οὐ μόνον
ἐν δέρον δέρον, ἀλλὰ καὶ ἐν ὅτι ἀδ-
δέτου. οὐ μὲν γὰρ ὅτι τὸ τὸ ὅτι πνευ-
ματικά ῥήματα ἢ τυπικά. γέροντες ὅτι τὸ πε-
ρὶ τῶν ἀδσιγνατίζωνων δέρον δέρον
νον δόγμα ὅτι τ' Κλαυδίου βασιλείας,
ὅτι Σελλίου Ρούφου, καὶ Οὔστωρ κ
Σκαπουλά τῶν ὑπατάων.

postea emancipauerit, num euanescat adsignatio. Sed placuit euanescere: quod & Iuliano,
& aliis plerisque visum est. 3 ¶ Nec interest, an testamento quis adsignet, an sine testa-
mento. sed etiam quibuscunque verbis, patronis hoc permittitur facere ex ipso S. C.
quod Claudianis temporibus factum est, Sabellio Rufo, Asterio Scapula Consulibus.

venire. Factum tamen est
postea S. C. quo placuit, pa-
trono plures habenti libe-
ros, licere vni eorum li-
bertum adsignet. Et dein-
de mortuo liberto, is solus
patroni iura habebit, cui
ille adsignatus fuerit, & ce-
teri liberi patroni, qui pa-
riter ad eadē bona ventu-
ri erāt nulla adsignatione
interueniente, iam nullum
aditum ad hereditatem li-
berti habebunt. Quod si
is, cui libertus adsignatus
fuerit, decedat nullis reli-
ctis liberis: tunc ceteri pa-
troni liberi pristinum ius
recipiunt, & liberto pos-
sunt succedere.

a De hoc Se-
trono plures habenti libe-
natu conjuncto.
vide l. i. ff. de
adsignandis li-
bertis.

b Adsignare
libertum vni
liberorum pa-
tronus potest.

c l. 30 in ff.
qui & a quib.
manumissi.

1 ¶ Nec tantū libertum,
sed etiam libertam: Et nō
tantū filio nepotivæ, sed
etiam filia nepotivæ, adsi-
gnare permittitur.

2 ¶ Porro hæc adsignan-
di facultas ei competit, qui
duos aut plures liberos in
potestate habet. Quoniam
emancipato libertus assi-
gnari non potest. Quid er-
go, si quis libertum suum
filio in potestate adsigna-
uerit, & deinde cum super
uixisset, filium emancipa-
uerit? Querimus, an euanes-
cat adsignatio? Et Iulia-
no ac aliis Iurisconsultis
placuit eam euanescere.

d Integra sen-
tentia de nepo-
te & nepte hic
in textu Græco
deest.

e Deesse hic
aliquid videretur
vel ἐξ ἑστ
καὶ τὸ παρὶνόνται
vi. vel ὡς καὶ.
f Imo potest.
l. 9. ff. de adsig-
nandis libertis.

g l. 1. §. 3. l. 13.
ff. eod.

h ῥήματα
τυπικά. pro so-
lemnibus posuit.
cur autem ver-
borū solemnitas
hic non requi-
ratur. collige
ex l. 7. ff. eod.

3 ¶ Possumus autem as-
signare, non tantū in te-
stamento, verū etiam ab-
intestato. Neq. etiam hac
in re inuenta sunt solen-
nia quædam & formalia
verba. Porro, S. C. quod de
adsignatione libertorū lo-
quitur, imperāre Claudio
factum est: Suillio Rufo, &
Hostorio Scapula COSS.

i Alias Sa-
bellio ut hic.
alias Velleio.
l. 1. ff. eod.

k Alias A-
sterio ut hic
in ipso textu
Institutionū:

alias Oserio. l.
1. ff. eod. alias

Hostorio ut
Pand.

a Adde Vlp.
Tit. de posses-
sionib. dandis.
b Bonorū pos-
sessio quid. ad-
de i. Harmen.

3. §. 36 37. &
lib. 5. tit. 6. §. 7.

¶ De octauo genere acquirendi iure ciuili aut potius Pratorio, seu de bonorum possessionibus. ¶ Bono-
rum possessiones à Pratoribus introductas testamentorum emendandarum, confirmandarum causa, sed
& successionum ab intestato confirmandarum (quod cum accidit, sciendum est, Pratorem eos, quib. ita
dat bonorum possessionem non facere heredes, sed quasi) & ampliandarum causa. Ius enim succedendi
ex legibus duodecim Tabul. strictum erat. 1 ¶ In eum finem Prator introduxit duas generales, unā
bonorum possessiones ex testamento, aliam ab intestato. ¶ Ex testamento quidem, duas species, contra
tabulas (ea liberis prateritis datur) secundum tabulas (ea scriptis heredibus datur.) Ab intestato ve-
rò hasce speciales introduxit. Primam, unde liberi: Secundam, unde legitimi: Tertiam, unde decem
persona. Quartam, unde cognati. Quintam, tanquam ex familia. Sextam, unde patroni. Septimam,
unde vir & uxor. Octauam, unde cognati manu missoris. 2 ¶ Sed hic ordo Bonorum posses. à Iustitia-
no mutatus est hunc in modum. Bonorum poss. ex testamento duas quidem admittit, Contra tabulas,
& secundum tab. Ab intestato, hos gradus fecit. Primum, unde liberi. Secundum, unde legitimi. Ter-
tium, unde cognati. Quartum, unde vir & uxor. Quintum, eūque subsidiariū & extraordinariū,
Ex legibus, senatusconsultis, constitutionibus: Reliquas, ut otiosas sustulit. Et hæc quidem bonorū poss.
earūque gradus. 4 ¶ quarum petitionem intra certum tempus (ne alioquin nullo petente, actiones
creditorum differrentur) & à liberis, parentibusque intra annum: à reliquis intra centesimum diem
peti voluit. 5 ac si intra id tempus petita à proximioribus non essent, ulterioribus ad crescere, eoque
admitti ex successorio edicto. 6 In petenda autem bonorum possessione dies utiles esse. 7 ¶ Bono-
rum possessiones, hodie quocunque modo intra certa ac definita legibus tempora admitti, neque neces-
sariò à Pratore peti.

c Lege xij. Ta-
bul. succeditur
vel ex testa-
mento, vel ab
intestato.

d. Heredum
a. h. necessarij,
a. h. volunta-
rij.

e Bonorū pos-
sessiones iure
Pratorio, cur
inuenta.

f Bonorum pos-
sessiones iuris
ciuili emendan-
di causa à

Pratoribus
inuenta: cu-
iusmodi pote-
stas. Pratori-
bus data, l. 7.

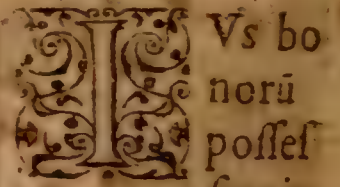
g i. ff. de iusti-
tia & iure.

h Bonorū pos-
sessiones alie
ab intestato, a-
lia contra ta-
bulas seu testa-
mentum dan-
tur.

Quemadmodum
legis duodecim
Tabularum in-
uentum est, vt
ex testamento vel ab in-
testato vocaremur: & qui
vocantur, aliās efficit, vt
existant tamen, quod ge-
nus sunt necessarij: aliās
requirit vt adeant, cuius
modi sunt ceteri præter
hos: sic & Prator bonorū
possessiones inuenit, per
quas interdum ius ciuile
emendat. ¶ Non solum in
intestatorum hereditati-
bus, vt dictum est (Nam
quum ius ciuile capite mi-
nutos, & eorum liberos,
necnon & eos, qui ex fœ-
minis nascuntur, ignora-
ret: ipse tertio quodam or-
dine inuento bonorum
possessionem Vnde cognati
eis dedit) verum etiam
in eorum qui testamen-
to factò decedunt, erra-
tum legis duodecim Ta-
bularum correctum est.
Nā si quis moriens alienū

ΣΠΕΡ ὁ δωδεκάδελ-
δῆτος εἰπενόησε τὸ ἐκ
διαδοχῆς, ἢ ἐξ ἀδιαδέ-
τῃς κλησιν, καὶ ποτὲ μὲν
ἀναφανέως ποιεῖ αὐτὸν καλὰ μέγους, ὁ-
ποῖοι δέσιν οἱ νεκροὶ ἀρίοι. ποτὲ δ' ἀδι-
τεύειν, ὁποῖοι εἰσιν οἱ ἀδελφοὶ τοῦτος. ἔγω-
γὴ ὁ ἀράτωρ ἐπενόησε τὰς διαδοχὰς
καὶ, δὴ αὖν, ποτὲ μὲν διορθοῦται τὸ
πολιτικόν. ¶ Οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ἐξ ἀ-
διαδέτου εἰρηται. (τὴν γὰρ πολι-
τικὴν αὐτὴν καὶ πτε διμνούται, καὶ αὐτὴν
τοῦτων οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐκ δηλ-
ρονίας ἀγνοοῦται, αὐτὸς εἰπὼν ἐπὶ
νοήσας τὸ εἶναι, δέδωκε αὐτοῖς πλὴν αὐτῶν
ἀκογνάτοι διαδοχὰς κλη) ἀλλὰ καὶ
ἐν διαδοχῇ, ὅτι πᾶσιν διορθοῦται
τὸ δωδεκάδελτον. εἰ γὰρ τις τῶν
τῶν ἀλλότριον περὶ μὲν γράψῃ κλη-
ροτόμον. οἶδας δὲ τίς ἐστιν ἀλλότριος

Us bo-
norū
posse-
sionis
introduc-
tū est
à Pratore, emē-
dandi veteris iu-
ris gratia.

¶ Nec solum in
intestatorū he-
reditatibus ve-
tus iuseo modo
Prator emen-
dauit, sicut su-
prà dictum est,
sed in eorum
quoque, qui
testamento fa-
cto decederint.
Nam si alienus

posthumus heres iure iunctus: quamvis hereditat. Iure civili adue non poterat, cum institutio non valebat: honoratio tamen iure bonorum possessor efficiebatur: videlicet cum à Prætorè adiunabatur. sed & is à nostra constitutio ne hodie rectè heres instituitur, quasi & Iure civili non incognitus. ¶ Aliquando tamen neque emendandi, neque impugnandi veteris iuris, sed magis cōfirmandi gratia, Prætor pollicetur bonorū possessionem. Nam illis quoque qui rectè testamento facto heredes instituti sunt, dat secundum tabulas bonorum possessionem. ¶ Item ab intestato suos heredes, & agnatos ad bonorū possessionē vocat. Sed & remota quoque bonorum possessione, ad eos pertinet hereditas iure civili.

πρὸς τὸν, τοῦτο ἐστίν, ὁ μὴ πικτόμενος
μοι τοῦτο περὶ τοῦτο, ὅτι τοιοῦτος, ὅτι ἀπὸ τῆς
πικτικῆς ἀδικοῦν οὐκ ἡδυνάτω. διέ
βαλε γὰρ τὴν τοιαύτην ἐνστάσιν τὸ πολι-
τικόν, ὃ ὁ πρῶτος τῆς σκευῆς τοῦ τοιαύτου
βούλλας αὐτῆς χρηστῆς διακατοχῆς,
καὶ bonorum possessorē αὐτῆς ἀ-
πτελεῖ. ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τῆς ἡμετέρας
βασιλεως, τῆς τοιοῦτον ποσὺ μόνον, ὁρῶν
βέλε) γραφῆς κληρονόμον, ὡς αὐτῆς
καὶ τῆς πολιτικῆς ἐγνωσμένον. ¶ Ἔστι ὅ-
τι ὁ πρῶτος, οὐ διορθοῦ) μὲν, ἐναν-
τιοῦται ὅτι τῆς πολιτικῆς. οἷον ὡς ἐρῆ-
καμν, ἐὰν ὁ ἀπελευθερωτῆ πατρὶα
πρῶτος ἐκ τῆς καταλείψει, ὁ μὲν δω-
δεκάδ' ἡμέρας ἐκ τῆς δωδεκάδ' ἡμέρας πα-
τρὶα ὅτι τῆς πρῶτος ἀπελευθε-
ρου ποιήσει διαθήκης νικωμένη. ὁ δὲ
πρῶτος ἐπενόησε τὴν κόνεα ταβέ-
λας. ¶ Οὐκοῦν ἐν ταῦτα ἀντικρὶς
μάχεται, οὐκ ἐστὶ ὁ δυσχερὴς, οὐδὲ φι-
λόνηκος ὁ πρῶτος. ἡνίκα γὰρ οἱ δὲ τὸ
πολιτικόν ἐδοκίμεον, τότε οὐδὲ ὅτι
διορθώσεται, ὁ δὲ ὅτι ἐναντιώσεται, ἀλλὰ
μᾶλλον ὅτι βεβαιώσεται τίθησι τῆς ἰδίας
νομοθεσίαν. ἐὰν γὰρ τις ὁρῶν γνο-
μένης διαθήκης γραφῆς κληρονόμου,
οὐ μόνον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς διώ-
ται ἀδικοῦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος
δίδωσιν αὐτῆς τὴν σκευῆς τοῦ τοιαύτου
βούλλας διακατοχῆς. καὶ τὸ μὲν καὶ
νόμον ἡ heredes αὐτὸν ἀπτελεῖ. ὃ ὅ-
τι βονόρουμ πασέας ὡρα καὶ ἐξ ἀδελ-
φῶν συγγενῶν. αὐτὸ γὰρ τὸν κληρονό-
μου καὶ αὐτὸ ἀδελφῶν καλεῖ τὸ πολι-
τικόν. καὶ αὐτὸ μὲν ἀναφάνεσθαι ποιῇ, αὐτὸ
ὅτι ἀδικοῦν. ὃ ὅτι πρῶτος συγγενῶν
τῆς πολιτικῆς, τοῖς μὲν δίδωσι τὴν οὐ-
δε λείπει, τοῖς δὲ δίδωσι τὴν οὐ-
δε λεγίτιμοι, καὶ τὰ μάλιστα ὅτι μὴ ἀγ-
νωσι τὴν διακατοχῆς, οὐδὲν ἦτον

posthumum heredem scri-
bat scire te opinor quis sit
alienus posthumus, nempe
is qui si nascatur suus mihi
futura non est) is si natus
fuerit, quod ad ius civile
adire non posset: reiecit e-
nim talem institutionē ius
civile: Verū Prætor ei Bo-
norum possessionē secun-
dū tabulas largitur, & bo-
norum possessorē eum fa-
cit. Sed & Imperatoris no-
stri constitutio, rectè hunc
heredē vult institui, quasi
nec iure civili incognitū.
¶ Aliquando Prætor non
emendat, sed impugnat ius
civile. Veluti (sicut dixi-
mus) cum libertus patro-
num præterit: Lex duode-
cim Tabularum nullū da-
bat patrono, quasi testamē-
to facto superaretur, adi-
tū ad bona liberti: At con-
tra Prætor bonorū posses-
sionem cōtra tabulas com-
mētus est. ¶ Hoc igitur ex
adverso pugnat. Porro nō
est Prætor acerbus aut cō-
tentiosus: quoniam ubi ius
civile probari in vulgus a Prætor ius
putavit, non emendandi, civile usu rece-
neq. impugnandi, sed con-
firmandi eius gratia, suam ptum atque in
iurisdictionē interpoluit. usu positum
Nā si quis rectè atque or-
pugnare. let. at non im-
dine facto testamento, he-
res institutus sit, nō solum
iure civili adire poterit,
sed etiam Prætor ei dat bo-
norum possessionem se-
cundum tabulas. Et ius
quidem civile ex lege he-
redem facit, Prætor verò scripsi here-
& ab intestato bonorum dibus. Vlp. 28.
possessorem approbat. Nā S. 5. ubi ple-
suos quidem heredes & a-
gnatos vocat ius civile: at-
que ut illi existant, & hi c. Heredes &
adeant efficit. At verò Præ-
tor cum iure civili con-
currens, illis dat bono-
rum possessionem. Vnde
liberi, his bonorum pos-
sessionem Vnde legitimi.
Atque etiam si maximè d. Bonorum
bonorum possessionem nō possesio unde
petierint: nihilominus liberi.

a Prator ius civile quemadmodum emendat, impugnet, confirmet. l. sup. §. 1. ff. de iustitia & iure.

heredes sunt iure civili. Sic igitur Prætor, aut emendat, aut impugnat, aut comprobatur. Emendat, ut in extraneo posthumo. Impugnat, ut in patrono præterito. Et comprobatur, ut in heredibus scriptis: Et in his qui ab intestato vocantur, ex primo aut secundo ordine.

b Heredes sunt lege, senatusconsulto, constitutionibus.

¶ Quos autem solus Prætor, non etiam ius civile ad successionem vocat, heredes quidem ipso iure eos non facit. Nam heredis nomen nemini Prætor tribuit, sed aut lex, aut quod legis vicem habeat. Veluti S. C. aut constitutio Principis. S. C. ut Tertullianum & Orfitianum. constitutio principis, ut Imperatoris nostri constitutio, quæ sororis filium in numerum legitimorum retulit. Prætor igitur heredem non facit: sed data bonorum possessione, loco heredis eum constituit: & bonorum possesorem efficit: sic ut vtiliter & experiri possit & conueniri. **¶** Neque verò iam dictas bonorum possessiones tantum Vnde liberi, Vnde legitimi, & Vnde cognati inuenit Prætor: sed etiam alias plurimas: cum vnus eius sit scopus: ne quis sine successore moriatur. Nam angustissimis finibus conclusum à lege duodecim Tabularum ius percipiendarum hereditatum, Prætor ex bono & æquo dilatauit.

d Bonorum possessiones variæ inuēta sunt à Pratore, ut ne quis sine successore moreretur.

e Bonorum successio ex testamento duplex. Est enim vel contra tabulas, vel secundum tabulas.

f Bonorum successio contra tabulas datur liberis præteritis. **¶** Vide l. 1. ff. de bon. poss. contr. tab.

¶ Porro bonorum possessiones: aliæ ex testamento sunt, aliæ ab intestato. Et ex testamento quidem sunt hæ duæ. Prima: quæ Contra tabulas dicitur, quæ Prætor liberis præteritis pollicetur: Secunda: quæ Secundum tabulas vocatur, quæ

heredes eorum à τὸ πολιτικῷ. ὥς τε οὐκ ὁ ἀρχαῖος ἢ ὁ διορθῶν, ἢ ἐναντιοῦται, ἢ σωμνεί. διορθῶν μὲν, ὥς ὅτι τὸ ἐξωτικοῦ ποσούμ. ἐναντιοῦν, ὥς ὅτι τὸ ἀρχαίου τοῦ πάτρωνος. καὶ σωμνεί ὥς ὅτι τὸ σκεῖπτον κληρονόμων, καὶ τὸ ἐξ ἀρχαίου καλουμένων, ἀπὸ ἀρχῆς ἢ δευτέρας ἑξέως. **¶** Οἱ δὲ ὁ ἀρχαῖος μόνον καλεῖται ὅτι τὸ ἀρχαῖον, οὐκ ἐπὶ τὸ πολιτικόν, hæredes μὲν αὐτῶν νόμῳ οὐκ ἀποτελεῖται. τὸ γὰρ τὸ κληρονόμ. ὄνομα, ὁ ἀρχαῖος οὐδὲν πεποιεῖ, ἀλλ' ὁ νόμος, ἢ ἡ νόμος ὁ νόμος ἑξῆς ὑπέχων. οἷον δόγμα συγκλήτου, ἢ ἡ ἀρχαία βασιλείως. δόγμα συγκλήτου, ὥς ὅτι τὸ Τερτουλιανέως καὶ ὁ ροιτιανέως. ἀρχαία, ὥς ἡ τὸ ἡμετέρου βασιλείως τὸ πᾶσα τὰ ἀρχαία συναριθμησάσα τοῖς λεγόμενοις. ὁ ἀρχαῖος οὐκ κληρονόμον οὐ ποιεῖ, διδοὺς δὲ ἀρχαῖον, ἐν τῇ κληρονόμων αὐτῶν κατὰ τὴν ἀποτέλει bonorum possessorem. ὥς τε αὐτῶν πλαγιαστικῶς καὶ ἐνάγειν, καὶ ἐνάγει. **¶** Οὐ μόνον δὲ τὰς εἰρημύχας ἀρχαῖας πᾶσι οὐδὲ λείβει, καὶ τὸ οὐδὲ λεγόμενοι, καὶ τὸ οὐδὲ κοινά. τοῖς ἀρχαῖοις ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πλείους, ἐν αὐτῶν σκοπόν ἔχων, ἵνα δὲ μή τις ἀρχαῖος τελούσῃ. καὶ γὰρ σενότα τοῖς ὅροις τὸ δικαίον τὸ ἀρχαῖον ἐκ τῶν δωδεκάδελτων ἀρχαῖον, ἐκ τῶν καλλίσου καὶ τῶν δικαίων ὁρμώμενος ὁ ἀρχαῖος ἐπλάτυνε.

¶ Τὰ δὲ ἀρχαῖα, αἱ μὲν εἰσὶν ἐκ ἀρχαίας, αἱ δὲ ἐξ ἀρχαίου. καὶ ἐκ ἀρχαίας μὲν εἰσι δύο αὐταί, ἡ κόντρα ταβούλλας, καὶ ἡ πατρίαν. τῶν ἀρχαίων τῶν πατρίαν. δευτέρα δὲ ἡ σκαυώδου ταβούλλας, καὶ χορηγεῖται

¶ Quos autem solus vocat Prætor ad hereditatem, heredes quidem ipso iure non fiunt: nam Prætor heredem facere non potest: per legem enim tantum, vel similem iuris constitutionem heredes fiunt, veluti per Senatusconsultum, & constitutiones principales. sed cum eis Prætor dat bonorum possessionem, loco heredum constituuntur, & vocantur bonorum possessores.

¶ Adhuc autem & alios complures gradus Prætor fecit in bonorum possessionibus dandis dum id agebat, ne quis sine successore moreretur. Nam angustissimis finibus constitutum per legem duodecim Tabularum ius percipiendarum hereditatum, Prætor ex bono & æquo dilatauit.

¶ Sunt autem bonorum possessiones, ex testamento quidem hæ: Prima quæ præteritis liberis datur, vocaturq. Contra tabulas. Secunda, quæ

omni-

omnibus iure scriptis heredi-
bus Prætor pol-
licetur, ideoq.
vocatur *Secundum
tabulas* (testa-
menti). Et cum
detestatis prius
loquutus est, ad
intestatostran-
sum fecit. Et
primo loco suis
heredibus, &
iis, qui ex edi-
cto Prætoris in-
ter suos here-
des connume-
rantur, dat bo-
norum posses-
sionem, quæ vo-
catur *bonorum pos-
sessio*.
¶ Secundo, le-
gitimis heredi-
bus. ¶ Tertiò,
decem perso-
nis, quas extra-
neo manumisso-
ri præferebat.
Sunt autem, de-
cem personæ
hæ: pater, ma-
ter, avus, avia,
tam paterni
quàm materni:
item filius, filia:
nepos, neptis,
tā ex filioquàm
ex filia: frater,
sororve, consan-
guinei, vel vte-
rini.

πάντες οἱ αὐτοῦ νόμον γραφεῖσι κληρο-
νόμοις. ἐπινοήσας ὅτι πρῶτας τὰς ἀ-
πὸ δὲ θεῆκης, μετὰ λαβεῖν ὅτι τὰς ἐξ αὐ-
τῆς δὲ θεῆκης. καὶ καὶ πρῶτον τάξιν πῶς
τοῖς κληρονόμοις καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς
ἀεισμενέοις, λέγων τοῖς ἐμαρτυ-
ρίοις δέδωκε δὲ καὶ τοῖς ἑτέροις λέ-
γει οὕτως δὲ λέγει. ¶ Δοῦτέραν δὲ
ἀδελφείον, τοῖς δὲ ἀπὸ νόμου καλουμέ-
νοις ὅτι τὸν κληρὸν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ
δεδώκε, τὴν οὕτως δὲ λέγει μοι, οἷον ἀδ-
ελφείοις, καὶ πατρὶν, καὶ τοῖς τοῦτου πα-
τρὸς ἐργασίαις ὅτι τὰ πράγματα τῆς
ἀπὸ θεῆκης, ἢ τῆς ἀπὸ θεῆρας.
καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς Τερτουλλιανείας, ἢ Ὁρ-
φιανείας, καὶ ἀπὸ τῆς δὲ κατὰ ξέων, ἐχ-
οῦται δὲ ἀδελφείον. ¶ Τρίτῳ, τὴν
vnde e decem personæ, ἐξ ἧς τῆς
ἐξωπικῆς ἐλθὺν θεῆκης τῆς ἐλευθέρως κα-
ραλῆς δέκα πρῶτον πρῶτον πρῶτον
συγγενῶν ἀνόντων, καπόντων, καὶ ἐν
πλαγίαις, μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. τί δὲ
τοῦτο ὅτι ἀναγκάσθον εἰπεῖν, εἰ καὶ νῦν
οὐκ ἐστὶν ἐν πολιτείᾳ. εἰ σὺν ἐβη μὲ τὸν
ἐμὸν υἱὸν ποιουῦτα ἐμαρτυρίαν, δοῦ-
ναί σοι αὐτόν, εἰς πρῶτον μαρτυρίαν καὶ
δευτέραν, καὶ τρίτον, καὶ σὺν ἡλευθέρω-
σας αὐτόν, καὶ αὐτεξούσον ἐποίησας
δὲ τὴν δόσιν τῆς ἐλευθέρειας, εἴχης
ἐπ' αὐτῷ λεγόμενα δέκα μιμνή-
σκει πατρὶνα. καὶ εἰ σὺν ἐβη τοῦτον ἐ-
λευθέρωσας αὐτόν ἀδελφείον τῆς αὐ-
τοῦ, σὺ πάντων πρῶτον πρῶτον τῆς αὐ-
τῆς συγγενῶν ἔχων, ὡς εἴρηται δὲ τὴν
ἐλευθέρειαν τῆς λεγόμενα δέκα τῆς
ἄλλων ὄντων αὐτῷ κοινάτων, διὸ
ὑπὲρ καπνὸς διμινουτίζονα. ἀλλ'
ἐπειδὴ ἀποπονὴ δὲ μόνῳ ψιλῶ
ἐλευθέρειαν σε πρῶτον μᾶλλον πάντων
τῆς αὐτῆς συγγενῶν, δὲ τῆς οὐρανίας
ἐκάλεισε δέκα πρῶτον, ὁφείλοντά
σε πρῶτον μᾶλλον πρῶτον τῆς ἀδελφείου

omnibus iure scriptis here-
dib. largitur. Et cū eas pri-
mas fecisset, quæ ex testa-
mento dantur, ad ea tran-
siit, quæ ab intestato locum
haberent. Ac primo loco
suis heredibus, & his qui in-
ter suos heredes connume-
rantur (dico autē emancipa-
tos,) bonorum possessionē
dedit, quæ vocatur *Vnde li-
beri*. ¶ Secundo loco ab in-
testato his dedit bonorum
possessionem *Vnde legiti-
mi*, qui iure civili ad here-
ditatem defuncti vocantur:
ut agnatis: Et patrono libe-
risq. eius in bonis liberti li-
bertæve. Et his, qui ex S.C.
Tertulliano vel Orfitiano
aut principum cōstitutioni-
bus ius ab intestato percipi-
endarum hereditatum ha-
bent. Tertio loco proposui
bonorum possessionē *Vnde*
decem personæ: per quā ex
traneo manumisso-
ri capitis, decem personas co-
gnatorū prætulit: patrē, libe-
rorum, & eorum qui ex
trāverso veniunt, vsq. ad se-
cundum gradum. Quid au-
tē id sit, docere necesse est,
quamvis in usu cōmuni nō
versetur. Si tibi ego filium
meum quē emancipassem,
in primum & secundum &
tertium mancipium dedis-
sem: tūque eum manumis-
ses, & sui iuris fecisses:
propter libertatis dationē
iura legitimæ successionis
in eo habebas ad similitu-
dinem patroni. Et si conti-
gisset, ut hic manumissus, in-
testatus decederet, tū omni-
bus cognatis præferebaris:
quippe qui, ut dictum est,
iura legitimæ haberes pro-
pter libertatem: & cæteri
omnes cognati essent pro-
pter capitis diminutionem.
Verū quia iniquum erat
ob solam & nudam liberta-
tem omnibus cognatis te
præferri: ideo Prætor de-
cem personas vocavit, quæ
in successionē ab intestato
præferri tibi debeant. Fi-
lium, filiam, nepotem,

a Bonorum pos-
sessio secundum
tabulas datur
scriptis here-
dib. vide Ulp.
28. §. 3. ubi di-
xi plenius. ad-
de tit. Digest.
si tabula testa-
menti extabit.
c de bonorum
possessione
secundum
tabulas.

b Bonorum pos-
sessiones ab in-
testato varia,
vide Ulp. 28.

§ 7.
c Bonorum pos-
sessio, unde libe-
ri quibus de-
tur vide tit.
Digest. si tabu-
la testamen-
ti nulla exta-
bunt: unde li-
beri.

d Bonorum pos-
sessio, unde le-
gitimi quibus
detur. vide
Titul. Digest.
unde legiti-
mi.

e Bonorum
possessione, unde
decem persona.

f Manumis-
sori ingenu-
que iura in bo-
nis manumissi
intestato mor-
tui compels-
bant.

g Manumis-
sori extraneo
decem persona
præferuntur.
c quæ illis: cō-
quemadmodū
illis detur bo-
norum pos-
sessio, unde decem
persona.

¶ Οὐδὲν, κο-
gnatis manu-
missoris.

2 Sed easqui-
dem Prætoris
introduxit iuri-
dictio: à nobis
tamen nihil in-
curio um præ-
termisum est:
sed noltris cōsti-
tutionibus om-
nia corrigētes,
Cetera quæ ab
quidem & s. an-
dum tabulas bo-
norum posse-
siones admi-
simus, utpote ne-
cessarias consti-
tutas: necnon
ab intestato,
Vnde liberi, &
Vnde legitimi, bo-
norum posse-
siones. ¶ Quæ
autē in Prætoris
edicto quinto
loco posita fue-
rat, id est, Vnde
decem persona:
eam pio propo-
sito, & compen-
dioso sermone
superuacua o-
stendimus. Cum
enim præfata
bonorū posse-
sio decem per-
sonas præpone-
bat extraneo
manumissori,
nostra constitu-
tio, quam de e-
mancipatione li-
berorum feci-
mus, omnibus
parentibus, eis-
dēque manu-
missoribus, con-
tracta fiducia
manumissionē
facere dedit: ut
ipsa manumissio
eorum hoc in se
habeat privilegium, & superuacua fiat supradicta bonorum possessio. ¶ Sublata

τὸ δὲ αὐτὸ ἀπὸ κληθῆναι ἐν τῇ περὶ λα-
βῶν δακτυλῶν, τῇ παρούσῃ δα-
κτυλῇ γινέσθαι. καὶ ὁ ἀνὴρ τὰ τὸ συ-
ναγῶν, καὶ ἡ γυνὴ τὰ τὸ αἰσθῶν δακ-
τυλῇ. ¶ Ὁ γὰρ δὸν ἀπόκον ἐπέχει ἐν τῇ
ἐξ ἀδελφείτου, οὐδὲ κοινὰ τοῦ μανου-
μιασῶν, ἢ γυναικὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ
γυναικὸς τῆς ἐλπίδας. ἐὰν γὰρ τις ἀδελ-
φείτος πελοῦσῃ μηδενὸς παντελὸς
ὑπὸντος, μὴ πατρὸς, μὴ πατρὸς τῆς
πατρὸς, μήτε ἀδελφῶν, οἱ κοινὰ-
τοι τῇ πατρὸς τῇ πατρὸς αὐτοῦσι
δακτυλῇ.

2 Ταύτας μὲν ὁ παρὶς ἐπενόη-
σε τὰς δακτυλῶν δύο ἐν δακτυλῇ-
κῇ, καὶ ὁ παρὶς ἐξ ἀδελφείτου. ὁ δὲ δευτέ-
ρος ἡμῶν βασιλεὺς, οὐδὲν ἀπολυ-
πῶς μόνον καὶ ἀπολυπῶν, τῇ διορθώ-
σεως δέοντα ἐπὶ τὸ καλλίον μετήγα-
γε καὶ τὴν κόνεα τοῦ βούλου, καὶ σεκου-
δου τοῦ βούλου, οἷα ἔσας ἀναγκά-
ας, εἰσὶν ἐπὶ χήματος. καὶ ἐξ ἀδελ-
φείτου τῶν οὐδὲ λείβει, καὶ τῶν οὐδὲ λε-
γίμωι. ¶ Τὴν γὰρ τῇ μὲν ἔσας τῇ
ἐξ ἀδελφείτου, πῶς πῶς ἐπὶ τὸν καὶ
πῶς τὰς ἐν δακτυλῇ, οὐδὲ δέ κε μ-
περὸν, τῇ τῇ δακτυλῇ ἐξωθῶν
ἀειθροῦ, σωτὸμω λόγῳ περὶ τῇ
δὲ αὐτῇ ἀποφύνας. ὅποτε γὰρ ἡ εἰρημέ-
νῃ δακτυλῇ δέκα συγγραμμῶν περὶ
πα, καὶ εἰρηται, τῇ ἐξωπικῇ περὶ
μῶ μανουμιασῶν. ἢ γὰρ διάταξις τῇ
εἰρημῶν βασιλέως, ἡ δὲ περὶ τῇ ἐμαγ-
κιπατζίωνων ἀντίγραφε, πᾶσι πατρὸς
σι καὶ μανουμιασῶν, ἐν περὶ τῇ δέ-
δωκε τῇ contracta fiducia ἐλπίδας
εἰμῶ, ὡς περὶ σιωπηρῶν αὐτὴν τῇ ἐμαγ-
κιπατζίωνων τῇ ἔχειν ἐν αὐτῇ: εἰκό-
τως δέ οἱ περὶ τῇ περὶ τῇ περὶ τῇ
δακτυλῇ μὲν ἐξωπικῶν γινόμε-
νῃ μανουμιασῶν. ¶ Περί τῇ τῇ

qui ex aliqua dictarum bo-
norum possessionum, ad suc-
cessionem eius vocetur: tunc
locus sit huic bonorum pos-
sessori. Et vir uxori, uxor-
que viro succedit. ¶ Octa-
uum locum obtinet inter
bonorum possessiones, quæ
ab intestato dantur, ea quæ
Vnde cognati manumisso-
ris, dicitur: Nā si libertus in-
testatus decedat, nec patro-
nū habēs, neq. patroni libe-
ros, neq. etiam agnatos, co-
gnati patroni ex hac parte
bonorum possessionē petūt.

2 Et has quidem bonorū
possessiones Prætor inue-
nit, duas ex testamento, &
octo ab intestato. Verūm
Imperator noster sanctissi-
mus, nihil intactum in excus-
sumq. relinquēs, ea, quæ e-
mendatione indigere vide-
bātur, in melius transtulit,
atq. eā quidem quæ Cōtra ta-
bulas dicitur, eamq. itē quæ
Secundū tabulas, ut nece-
sarias in suo habitu reliquit.
Necnon & ex his, quæ ab
intestato dātur, eam quæ Vn-
de liberi, eamq. quæ Vnde
legitimi. ¶ Quæ autē tertio
loco posita est inter ea quæ
ab intestato dantur: & quin-
to quantum & ad eas quæ ex

testamento: ac vocatur Vnde
decē persone: eam ex nume-
ro bonorum possessionū su-
stulit, breui ratione super-
uacaneam esse ostendens.

Quum enim præfata bono-
rum possessio decem perso-
nas cognatorum (sicut di-
ctum est) extraneo manu-
missori præferret, constitu-
tio autem præfati Imperato-
ris, quam de emancipationi-
bus conscripsit, omnib. pa-
tronis & manumissoribus
presumptionem contractæ fi-
ducia in manumissionibus
dederit, sic ut ipsa emanci-
patio tacitè id in se ha-
beat: merito & præfata bo-
norum possessio pro super-
uacua habēda est, cū extra-
neus posthac manumissor
nullus intelligatur. ¶ Sublata

a Septimo lo-
co ponitur a-
pud Vlp. d. lo-
co.

b Bonorū pos-
siones ha-
recepta sunt à
Iustiniano, Cō-
tra tabulas, se-
cundum tabu-
las, unde libe-
ri, unde legi-
timi.

c Bonorum
possessio unde
decem persona:
diuersa ratio-
ne tertio, diuer-
sa, quinto gra-
du datur.

d Bonorum pos-
sessio unde de-
cem persona:
sublata.

e l. ult. C. de
emancipat. li-
berorum.

igitur bonorum possessione
 a Bonorum pos-
 sessiones omnes,
 si ita numeres,
 Bonorum pos-
 sessio contra tab.
 secundum ta-
 bul. unde libe-
 ri, unde legiti-
 mi, unde decem
 persone, unde
 cognati, hac bo-
 norum pos-
 sessio, unde cogna-
 ti sexta fuerit,
 ut hic numera-
 tur. Sin initium
 feceris ab inte-
 stato bonorum
 possessionibus,
 quarto gradu
 possessio erit. ut
 §. 1. vers. 4.
 sup. eod. Hodie
 quinto ordine
 constituitur.
 b Bonorum
 possessio tan-
 quam ex fami-
 lia sublata.
 c Bonorum pos-
 sessio unde libe-
 ri patroni, pa-
 troneque
 parentes eorum,
 sublata: data
 his personis bo-
 norum pos-
 sessio contra
 secundum ta-
 bulas. adde §.
 C. 13.
 d Ingenuorum
 & libertinorum
 successione co-
 gnatio.
 e Bonorum pos-
 sessio, unde vir
 & uxor, sexta
 inter bonorum
 possessiones, a
 Iustiniano in-
 troducitur.
 f Bonorum pos-
 sessio, unde co-
 gnati manu-
 missoris subla-
 ta.
 g Bonorum pos-
 sessio sex
 tantum dire-
 cta: & sub-
 diary una, de
 qua §. proxi-
 mo inf. eod.

igitur bonorum possessione
 Unde decem personarum: quæ
 quinta erat numero: bono-
 rum possessionem Unde co-
 gnati, quæ prius sexta erat
 in ordine, quintam fecit.

¶ Porro eam bonorum pos-
 sessionem quæ septimo lo-
 co erat, Tāquā ex familia,
 eamque quæ octava, Unde
 liberi patroni, patronæque
 & parentes eorum: utramq.
 inutilem fecit, in sacra sua
 constitutione, quam de iure
 patronatus composuit. Cum
 enim ad similitudinem suc-
 cessionis ingenuorum, & Li-
 bertinorum successiones re-
 degisset: eas usque ad quin-
 tum gradū coarctando ut ali-
 quid esset inter Ingenuos
 & Libertinos differentie: cō-
 tentos esse eos voluit bono-
 rum possessionibus, Contra
 tabulas, & Unde legitimi,
 & Unde cognati. Ex qui-
 bus hereditatem liberti ab
 intestato cognati patroni
 sibi vindicare possunt: om-
 ni scrupulositate & inex-
 tricabili errore istarum
 duarum bonorum pos-
 sessionum sublata.

¶ Nona autem bonorum
 possessione, quæ Unde vir
 & uxor dicitur, sexto loco
 posita: decimam bonorum
 possessionem, quæ erat Un-
 de cognati manumissoris,
 pro superuacua haberi vo-
 luit propter rationes in di-
 cta constitutione de iure
 patronatus enumeratas. It-
 a ut iam sex tantum sint
 ordinariæ bonorum pos-
 sessiones: duæ ex testamen-
 to: Contra tabulas, & Se-
 cundum tabulas: & qua-
 tuor ab intestato, Unde li-
 beri, Unde legitimi, Unde
 cognati, & Unde vir & u-
 xor.

extricabili errore istarum
 bonorum possessionem, quæ Unde vir & uxor appellatur, & nono loco inter veteres
 bonorum possessiones posita fuerat, & in suo vigore seruauimus. & altiore loco, id est,
 sexto eam posuimus, decima quoque veteri bonorum possessione, quæ erat Unde cognati
 manumissoris, propter causas enumeratas merito sublata: ut sex tantummodo bonorum
 possessiones ordinariæ permaneant, suo vigore pollentes.

ὁτι καὶ οὐκ ἔστι δέκα μετὰ τὴν πρῶτην, ἢ πε-
 ντὴν πέμπτῃ. ἡ δὲ ἐκ τῶν παλαιῶν δια-
 τοχῶν οὕσαν, οὕτως τῶν οὐκ ἔστι κοινά-
 τοι, πέμπτῃ ἐποίησε.

¶ Τὴν δὲ ἐξ
 δόμῳ οὕσαν, λεγομένην ὡς tanquam
 ex familia, καὶ ὅς δὲ τῶν ὧν Unde
 liberi patroni patronæque & pa-
 rentes eorum, ἑκατέραν μετὰ τὴν
 ἀπὲρδείξαι ἐν τῇ θείᾳ αὐτῇ διατάξει.
 ὡς ἐπὶ τοῖς πατρωνικοῖς συνέθηκε δι-
 καίτοις. ὁποῦτε γὰρ πρὸς τὴν μίμησιν τῆς
 τῶν ἀγγέλων διαδοχῆς, τὰς ἀπελευθε-
 ρικὰς ἐποίησε κληρονομίας, μέχρι
 πέμπτου βαθμοῦ ταύτας συνώσας, ὥς
 τε εἶναι πῶς διαφορὰν μεταξὺ ἀν-
 γέλων καὶ ἀπὸ τῶν δέρον, ἐκέλευσε αὐ-
 τοῦ ἀρκείῃ τῇ κόντρε τοῦ βούλου, καὶ
 ἐνδελέγχοι, καὶ ἐνδελέχοι δια-
 τοχῇ, ὅς ὧν διὰ τὴν καὶ ὅς ἀδελ-
 φέτε κληρονομίαν αὐτοῖς ἀποποιῇ-
 σαι τὴν ἀπελευθερωτικὴν πατρωνος συ-
 γκρίσι, πάσης δυσχερείας, καὶ πέρας οὐκ
 ἐχούσης πλάνης, τὰς τοιαύτας ἐκέλευσε
 ρώσας διατοχὰς. ¶ Τὴν δὲ ἐννά-
 τῃ διατοχῇ, τὴν λεγομένην Unde
 e vir & uxor, ἐν ἑκτῷ τόπῳ ἀποθέ-
 μεν, τὴν δεκάτην φησὶ δὲ τὸ οὐκ ἔστι
 κοινάτοις f μεταμίσσας ἀπὲρ τῇ
 ἀπὲρδείξει διατάξαι εἰρημύτας ἡτίας, ἀπὲρ
 δεξὴν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ πατρωνικῶν καὶ
 μετὰ τῇ διατάξει. ὥς λοιπὸν ἐξ ἑξ ὧν
 εἶ) τὰς πάσας ὁρδιναιτίας διατο-
 χὰς. δύο μὲν ἐν διαθήκῃς κόντρε τα-
 βούλλας, καὶ σκευώδου τοῦ
 βούλλας. τὰς αἰτίας δὲ ἀδελφείτου,
 οὐκ ἔστι λιβέρι, οὐκ ἔστι λεγίτιμοι, οὐκ
 ἔστι κοινάτοι, οὐκ ἔστι vir & uxor.

bonorum possessionum resoluta.
 Aliam verò
 bonorum possessionem, quæ Unde vir & uxor appellatur, & nono loco inter veteres
 bonorum possessiones posita fuerat, & in suo vigore seruauimus. & altiore loco, id est,
 sexto eam posuimus, decima quoque veteri bonorum possessione, quæ erat Unde cognati
 manumissoris, propter causas enumeratas merito sublata: ut sex tantummodo bonorum
 possessiones ordinariæ permaneant, suo vigore pollentes.

igitur prædicta
 quinta bonorum
 possessione, in
 gradum eius ex
 tam antea bo-
 norum pos-
 sessionem induxi-
 mus: & quintā
 fecimus, quam
 Prætor proxi-
 mis cognatis
 pollicetur.

¶ Quæ an-
 tea fuerat septi-
 mo loco bono-
 rum pos-
 sessio,
 Tāquā ex familia
 & octauo, Unde
 patroni, patronæ-
 que, liberi & par-
 tes eorum: utran-
 que per consti-
 tutionē nostrā
 quā de iure pa-
 tronatus feci-
 mus, penitus e-
 uacuauim⁹. Cū
 enim ad simili-
 tudinem succes-
 sionis ingenuo-
 rum, libertino-
 rum successio-
 nes posuerimus
 quas usque ad
 quintum gradū
 tantummodo co-
 arctauimus, ut
 sit aliqua inter
 ingenuos, & li-
 bertinos diffe-
 rentia: sufficit
 eis tā Cōτα tabu-
 las bonorum pos-
 sessio, quā Unde
 legitimi, & Unde
 cognati: ex qui-
 bus possunt sua
 iura vindicare,
 omni scrupu-
 lositate, & in-
 ¶ Aliam verò

cunque modo
admittentis ea
iudicium intra
statuta tamen
tempora osten-
derit, plenum
habeat earum
beneficium.

λίζουσιν, ὅτι οἱ αὐτοὶ τὸ πρῶτον ἐν
καὶ τοῖς ἑξῆς ἀποδείξουσιν ὅτι τὸ
πρῶτον ἐν τῇ ἐκείνου δειξήσιν αὐτὸν ὅπως
δὴ πρὶν τὴν ἀποδοχὴν ἀπαρτίζε-
ται, ἔχει τελειοτάτην ἐξ αὐτῶν πῶς ἐν-
εργεσίαν.

effectum est ut quocumque
modo is, cui bonorum pos-
sessio competit, intra sta-
tutum tempus ostenderit se
dictam bonorum possessio-
nem admittere, plenissi-
mum habeat eius benefi-
cium.

DE ACQVI-
SITIONE PER
ADROGATIONEM.
TIT. XI.

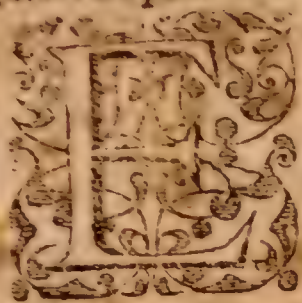
ΠΕΡΙ ΑΔΡΟΓΗΣ
μὲν δὲ ὑποδείκνυται.
ΤΙΤΛ. ΙΑ.

DE ACQUISITIO-
NE PER ADRO-
GATIONEM.
TIT. XI.

a Adde s.
ult. sup. per
quas personas.

De octavo genere adquirendi ex iure civili, non scripto, seu de acquisitione per adrogationem.

EST &
alteri
generis
per uniuersita-
tem successio:
quæ neque lege
duodecim Ta-
bularum, neque
Pretoris edicto,
sed eo iure,
quod consensu
receptum est,
introducitur.

ΙΡΗΚΑΜΕΝ δὲ δύο
κλήσεων καδομάδα τὴν
κληρονομίαν, ἢ τὴν ἐκ
διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδια-
θέτου ἡμῶν προσγίνεσθαι.

ἐπὶ τῇ δὲ διαθήκῃ, καὶ αὐτῇ ὁμοί-
ως ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου προσ-
φερομένης. εἰπωμεν καὶ τὴν καδο-
μάδα κλήσιν. αὐτὴ δὲ ἐκ τῆς δω-
δεκάδελτου ἐπινερόνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς
πρωτογενούς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου ἢ τῆς
γραφῆς συναγέσεως εἰς πολιτείαν εἰση-
γέθη. ἑτέρον γὰρ νόμον, καὶ ἑτέρον πολι-
τικὴν νομοθεσίαν. νόμος μὲν γὰρ ὅστις ὁ
ἐκ τῆς ἰδικῆς προσηγορίας. οἷον δωδε-
κάδελτος, Αἰλίου Σέντιου, Φαλκίου
Κανίνου, Φαλκίου. νομοθεσία ἡ πο-
λιτικὴ ἢ ἀγράφου συναγέσεως τῆς
γραφῆς, ὡς ἡ πρὶν εἰσενέχθη ἀγράφως, εἰ-
τα δὲ τὴν γένεσιν ἐπὶ τὴν τῆς καδο-
μάδος γένεσιν οἱ ἄλλοι τῆς γένεσιν ἐ-
βεβαίωσαν οἰκεία συναγέσεως.

ICTVM est de
duobus per uni-
uersitatē acqui-
rendi modis: de
hereditate, quæ vel ex te-
stamento, vel ab intestato
ad nos pertinet. Deinde &
de bonorum possessione,
quæ & ipsa similiter vel ex
testamento, vel ab intestato
nobis defertur. Dicamus &
de tertia per uniuersitatem
acquisitione. Hæc autē neq.
lege duodecim Tabularū,
neq. edicto Prætoris inuen-
ta: sed eo iure, quod sine
scripto & ex approbatione
prudentum receptum est,
introducitur in commu-
nem ciuitatis vsum. Nam
longè aliud est lex, & aliud
ciuilis vsus. Quoniam lex
est, quæ propriam habet ap-
pellationem, ut lex duode-
cim Tabularum, lex Ælia
Sentia, lex Furia Caninia,
lex Falcidia. Vfus verò ci-
uilis est approbatio pru-
dentum nulla scriptura cō-
stans, cum quid primum si-
ne scripto introductum est,
deinde per vsum longius
productum: & ad extremū,
cum prudentes id vtile es-
se iudicassent, approbatio-
ne sua confirmarunt.

b Ius acqui-
rendi per adro-
gationem con-
suetudine in-
troducitur.

c Consuetudo
quid.

Veluti, Ecce si paterfa-
miliās in adrogationem se
dederit, omnes illius res cor-
porales & incorporales &
quæ ei debentur, adrogatori

d Patrisfam-
iliās adrogati
res omnes olim
adquirebatur
adrogatori.

Ecce enim
cum paterfami-
liās sese in adro-
gationem dat, o-
mnes res eius
corporales, &
incorporales,
quæq. ei debentur
sunt, adrogatori.

Ἰδοὺ ἐὰν τις αὐτεξέστις
ἐαυτὸν εἰς ἀδρογατίζοντα ᾤκηται,
πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ, σω-
ματικὰ καὶ ἀσώματα, καὶ τὰ ἐπο-
φειλόμενα ἐαυτοῦ τῷ ἀδρογάτῳ.

antea quidem adquirebat, dominum eum rerum suarum faciens: his exceptis, quæ per capitis diminutionem pereunt, cuiusmodi est operarum obligatio, (quid autem id sit, infra discemus) & ius agnationis (nam iure agnationis propter capitis diminutionem, ad superiorum agnatorum hereditatem non vocabatur.) Vfus enim & ususfructus, quauis olim hoc quoque modo extinguerentur, Imperatoris tamen nostri constitutione prohibitum est, ne minima capitis diminutione perirent.

a Capitis diminutione peris operarum obligatio & ius agnationis.

b l. 16. c. de usufructu.

2 ¶ Sed idem ille sanctissimus noster Imperator, acquisitionem hanc, quæ per adrogationem fiebat, in angustum contraxit, similem eam faciens acquisitioni naturalium parentum. Quoniam neque naturali neque adoptiuo patri quicquam ultra usumfructum in his rebus adquiritur, quas liberi extrinsecus, & non ex re patris adquireunt. ¶ Si contingat, ut is qui in adrogationem acceptus est, apud adrogatorem inque adoptiuam familia decedat: & rerum dominium in adrogatorem transeat, nisi supersint alie persone, quæ ex constitutione Imperatoris nostri, patri in successione earum rerum, quæ adquiri non possunt, preferantur.

3 ¶ Si autem is qui se in adrogationem dedit, debeat aliquibus, ipso quidem iure & stricta ratione, adrogator pro eo non tenetur. Quo modo, n. ex eo quod alius contraxit, cum alio agatur? Sed nomine filii agatur cum eo: & si nolit eum

gl. 42 ff. de pculio.

constitutione nostra patrem in iis, quæ adquiri non possunt antecedant.

3 ¶ Sed ex diuerso pro eo, quod is debuit, qui se in adoptionem dedit, ipso quidem iure adrogator non tenetur: sed nomine filii conuenitur: & si noluerit eum defendere

τάλῃ μὲν πορτεπορίζε, δεσπότην αὐτὸν ἀποτελάν, τῆς ἐαυτοῦ περιουσίας. ἐξηρηρμένων ἐκείνων ἅπανα τῇ καππῆς διμινυτζίωνι διαφείρε. οἷον αὖτις ὁ τῆς ἐπερὶ ἐνοχῆς τῆς τοῦτο, πορτίοντες μαθησόμεθα. καὶ τὸ τὸ ἀδνατζίωνι δικαίον. ἀδνατκῶς γὰρ δικαίον δὲ πλὴν καππῆς διμινυτζίωνα, αὐτὸς πορτερον ἀδνατῶς οὐκ ἐκληρονόμει. ὁ γὰρ οὗτος, καὶ ὁ οὐ βούρεκτος πάλαι μὲν ἀπὸ λυωτοῦ διατάξις b ἡ ἡμετέρη βασιλέως, τῇ ἐλαχίστῃ καππῆς διμινυτζίωνι ταῦτα διαλύεσθαι διεκώλυσεν.

2 ¶ ὁ δὲ πρὸς θεϊότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τῇ καὶ ἀδνατζίωνα γινόμενον πορπορισμὸν ἐστένωσε καὶ τὰς πορπορισμὰς τῆς φυσικῶν γονέων τῶν ἀπομοιωσας. d οὐτε γὰρ φυσικῶς, ἔτε δεῖσιν πατεὶ περὶ τῶν τῶν οὐ βούρεκτου ἐπεπορίζε) ἐν ἐκείνοις τοῖς περιουσίαις, ἅπανα τοῖς πατρὶ ἐξωθεν, καὶ μὴ ἐξ ἑρὸς πατέρων πορπορίζεται. ¶ Εἰ ὅμως τῇ εἰς ἀδνατζίωνα ληρδέντε πορπορῶν ἀδνατῶν τελευτήσας, καὶ ἡ τῆς περιουσίας δεσπότης αὐτῶν μετείσιν ὅτι τῇ ἀδνατῶν. εἰ μὴ ἀδνατῶν πορπορῶν πορπορίζεται, ἅπανα ἐκ τῆς ἡμετέρας βασιλέως διατάξεως πορπορίζεται τῇ πατρὸς αὐτοῦ πλὴν διακατοχῇ τῆς ἀποπορτίων περιουσίας.

3 ¶ Εἰ δὲ ὁ δεδωκὸς ἑαυτὸν εἰς ἀδνατζίωνα χρεώσῃ πρὸς αὐτὰ μὲν τὰ νόμῳ, καὶ τῇ ἀκρίβειᾳ ὁ ἀδνατῶν οὐ κατέχεται. πῶς γὰρ ἑτέρου συναλλάξαντος, ἑτέρος ἐνάγκῃ οφείλει, ἀλλ' ὅς ἐξ ὀνόματος ἐναχθήσεται τῇ πατρὸς. καὶ εἰ μὴ βούλεται αὐτὸν

antea quidem pleno iure acquiebantur: exceptis iis, quæ per capitis diminutionem pereunt, quales sunt operarum obligationes, & ius agnationis, usus etenim & usufructus, licet his antea connumerabantur, attamen capitis diminutione minima eos tolli prohibuit nostra constitutio.

2 ¶ Nunc autem nos eandem acquisitionem, quæ per adrogationem fiebat, coarctauimus ad similitudinem naturalium parentum. Nihil enim aliud nisi tantummodò usufructus, tam naturalibus parentibus, quam adoptiuis, per filios familiarum acquiritur in iis rebus, quæ extrinsecus filiis obueniunt, dominio eis integro seruato.

3 ¶ Mortuo autem filio adrogato in adoptiuam familia, etià dominium rerum eius ad adrogatorem pertransit: nisi supersint alie persone, quæ ex

defendere, per-
mittitur credi-
toribus, per com-
petentes nostros
magistratus bo-
na, quæ eius cū
usufructu futu-
ra fuissent, si se
alieno iuri non
subiecisset, pos-
sidere, & legiti-
mo modo ea di-
sponere.

Διότι δὲ ταῦτα, ἐξουσία δίδωμι τοῖς κρε-
δύτωρσιν, καὶ λαβεῖν τὸ πρὸς τὸν ἀρ-
χὸν τῶν ἐκείνων τὰ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις
μετὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμελ-
λόντος, ὅτι ἡ τοῦ ἐκείνου ἐξουσία, εἰ μὴ δέ-
δωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρόγατίζονα, ὑπὸ
τῶν οἰκείων ποιήσας νόμους, καὶ νομί-
μως τὰς πράξεις ταύτας διαθῆναι.

defendere, facultas datur
creditoribus, ut auctorita-
te competentium magi-
stratum, bona quæ filij a-
doptiui cum usufructu fu-
tura erant, si sese in adro-
gationem non dedisset, in
possessionem suam redi-
gant, & legitimo modo ea
disponant.

DE EO CUI

LIBERTATIS
CAUSSA bona
addicuntur.

TIT. XII.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΤΗ

ἥν ἐλαβερεάν ἀπὸ τὰ
πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις
ἐπὶ τῶν νόμων.

TIT. 16.

DE EO CUI LI-

BERTATIS. CAUSSA
bona addicuntur.

TIT. XII.

De nouo genere adquirendi iure civili: & de acquisitione per bonorum additionem. Hoc autem
iure possunt hi qui à domino in testamento (ex quo non aditur hereditas) manumissi sunt, petere bona
defuncti sibi addici libertatum conseruandarum causa. 1. si modo idonee caueant creditoribus de soli-
do, quod cuique debetur, soluendo. 2. Quo impetrato, atque ita fisco excluso, bona defuncti à creditori-
bus neque possidentur, neque veniunt. 3. Competit autem petitiō hac manumissis testamento vel codi-
cillis. 4. Quoties omnino certum est nullam aliam defuncto heredem existere. 5. Quid tamen si minor
abstinuit hereditate, & interea in pendenti est, restituatur necne aduersus hereditatem omisam, po-
tēstne testamento manumissus hanc bonorum additionem petere? potest. Quid si minor tandem resti-
tuatur? hereditatem quidem obtinebit, non tamen reuocabit libertatem. 6. Competit quoque hac pe-
titiō manumissis inter viuos, vel mortis causa, si hanc bonorum additionem petere velint, ne exactius
quærat in fraudem creditorum sint manumissi necne. 7. Cetera quæ ad hoc genus successionis
pertinent, petenda sunt ex Codice.

Acces-
sit no-
uus
casus
successionis ex
constitutione
diui Marci. Nā
si ij, qui liberta-
tem acceperunt
à domino in
testamento, ex
quo non aditur
hereditas, ve-
lint bona sibi
addici libertatu
cōseruandarum
caussa, audiun-
tur.

Et ita diui
Marci rescripto
ad Pompilium
Rufum contine-
tur.

Σπερὶ τῆς τεταρτῆς εἰδὸς τῆς
κατ' ὁμολογίαν κτήσεως,
καὶ νύκτατον καὶ τοῖς πα-
λαιοῖς ἀγνώστον, ἐν δὲ
τάξεως τῆς δευτέρας τοῦ Μάρκου ἀδριανῆος
δέν. **Ε**ὰν γὰρ οἱ τυχόντες ἐλαβε-
ρείας ἐν δαδύκῃ, μηδενὸς ἀδριανῆος
ἀπὸ τῶν αὐτῶν πρὸς τὸν ἀρ-
χὸν τῶν ἐκείνων τὰ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις
ἐπὶ τῶν νόμων φυλακτέων ἐνεκα τῆς ἐ-
λαβερείας, ἐπιτρεχόντες τῆς ἐξουσίας.

Ιὸς ἡ εἰρημὴ τῆς Μάρκου βου-
λεται δαδύξαις Ποπιλίῳ Ρούφῳ ἀν-
τιγραφεῖσα ἐπὶ τῷ τοιοῦτῃ δέματι
Οὐίργινιου πρὸς Οὐάλης δαδύμῳ
καὶ γραφῆς τίπον κληρονόμον, οἰκίταις
ἰδίῳις κατέλιπεν ἐλαβερείας ἔχων δα-
νείας. ὁ γραφεὶς κληρονόμος οὐκ ἡ-
βουλήθη πρὸς τὴν τῆς κληρονο-
μίας. ἐμελλον οἱ δανείας αἱ ἐν νόμῳ γι-
νῆσθαι.

ST & quarta
species acqui-
sitionis per v-
niuersitatem:
noua admodum & veteri-
bus ignota ex constitutio-
ne D. Marci inuenta. Nā
si hi, qui libertatem acce-
perunt in testamento, ex
quo nemo hereditatem
adit, libertatum conseruā-
darum causa, bona sibi
addici petant, id assequen-
tur.

a l. ff. de fi-
deic. libert. ad-
de l. ult. C. de
manum. test.

1. Quemadmodum di-
cti Marci voluit constitu-
tio, quā ad Popilium Ru-
fum scripsit in hac specie.
Verginius quidam Valens
testamento condito & Ti-
tio herede instituto seruis
suis libertatem reliquit, cum
& creditores haberet. Is
qui heres scriptus erat, he-
reditatem adire noluit. Futu-
rū erat, ut creditores in bo-

na mitterentur, & ea sicuti
vellent disponderent: vnus
aliquis eorum, qui liberta-
tem in eo testamento ac-
ceperat, nomine Popilius
Rufus, bona sibi volebat
addici, vt & libertates con-
seruarentur, & creditores
damno non adficerentur.

¶ Aditus igitur Marcus
Imperator, in hunc mo-
dum rescripsit: Si Verginij
Valentis, qui quibusdam
in testamento suo liberta-
tem adscripsit, hereditatē,
is quem heredem scripse-
rat, non vult adire, & ex
hac periculum est, ne bo-
na a creditoribus distra-
hantur: aditus competens
iudex, ab eo qui libertatē
in eo testamento accepit,
& sibi bona conseruanda-
rum libertatum gratia cu-
pit addici: rationem desi-
derij eius habebit: & bona
ei addicet. ¶ Sic tamen vt
& directæ libertates, & eæ
quæ per speciem fideicom-
missi relictæ sunt, præ-
stentur.

a l. 4 § addi-
ei. 8. ff. de fidei-
com. libert.
¶ Dummodò ante omnia
datis fideiussoribus, aut a-
liter idoneè securos faciat
creditores, de solido, quod
cuique debetur, soluendo.

b l. 4 § 12. ff.
de fideicom.
libert.
c De Orcino
liberto. v. 2.
§. qui autem.
sup. de fidei-
com. liberto
Vlpianū
2. §. ubi dixi.
¶ Et hi quidem, quibus di-
recta libertas data est, per-
inde sunt liberi, ac si here-
ditas ab herede scripto a-
dita fuisset, hoc est, Orcini
funt liberi. In his autem,
quibus fideicommissaria
libertas relicta est, is cui
bona addicta sunt, factum
manumittentis supplebit,
& ipse scilicet fient li-
berti. ¶ Potest autem
is, cui bona addicun-
tur, dicere: non aliter

νόμμοι τῆς παραγμάτων ταῦτα δια-
τυποῦν, καὶ ὅτι ἐβέλοντο νόπον. εἰς
τῆς τυχόντων ἐλδοθερίας ἐν τῇ δια-
θήκῃ, Ποπίλιος Ρούφος λέγει, καὶ
ἤτοι προσκυροῦνται αὐτὰς τὰ παρα-
γμάτα, ὥστε καὶ τὰς ἐλδοθερίας φυ-
λαχθῶναι, καὶ αὐτὸν κρεδίτωρας μὴ ζη-
μιωθῶναι. ¶ Προσελθὼν δὲ ἐν Μάρ-
κος ὁ βασιλεὺς ἀντέγραψε τοῦτο, οὐ
Οὐίργινίου Οὐαλέντος ἐν τῇ οἰκείᾳ
διαθήκῃ οἰκέτας ἐλδοθερόσαντος, ὁ
σκεῖπτος κληρονόμος ἀδιτεῦσαι μὴ
βούλεται, καὶ ἐκ τούτου κινδυνεύει τὰ
παραγμάτα ὑπὸ τῆς κρεδίτωρον δια-
πραχθῆναι προσελθὼν δὲ ὁ ἀρμόδιος
ἀρχὼν ὑπὸ τῆς τυχόντος ἐλδοθερίας
διαθήκῃ, καὶ βουλομένης αὐτὰς προσκυ-
ροῦναι τὰ παραγμάτα, ὥστε φυλα-
χθῆναι τὰς ἐλδοθερίας, παιδίσεταί
τὰ προσερχομένη, καὶ προσκυροῦσιν
αὐτὰς τὰ παραγμάτα. ¶ Οὕτω μὲν τοι,
ὥστε καὶ τὰς διρέκτας, καὶ τὰς φιδεϊκομ-
μιασείας ἐλδοθερίας ἀπαχεθῆ-
ναι. ¶ Πρῶτον μὲν τοι διὰ ἐγγυῶν
δόσεως, καὶ ἑτέρας ἀξιοπίστως τὰς
φαλῆς τοῖς κρεδίτωροις γηρομνέει, ὅτι
τὸ ὅλον κληρονόμος ἐκείνους ἀποσώζε-
ται. ¶ Καὶ οἱ μὲν διρέκτας ἔχοντες τὰς
ἐλδοθερίας, ἔτι καὶ ἐλδοθεροῦνται, ὥς
περ εἰς ὁ κληρονόμος ἡδιστασε. Τετέ-
στιν ὅρκινος γίνον, ἀπελεύθεροι οἱς
φιδεϊκομμιασεία ἐλδοθερία κατὰ
λειφθῇ, τὸ φακτὸν ὁπθεῖται τὴν ἐλδοθε-
ρίας ἐκείνους ὅτι προσκυροῦνται τὰ παρα-
γμάτα, καὶ αὐτὰ δηλὸν ὅτι γηροῦνται
ἀπελεύθεροι. ¶ Ἐξέστι δὲ ἐκείνους
προσκυροῦναι τὰ παραγμάτα λέ-
γειν, ὅτι οὐχ ἑτέρας βούλομαι προσ-
κυροῦναι μὲν τὰς εἰσίας, εἰ μὴ ὅτι τοῦ

¶ Verba rescri-
pti ita se habet:
Si Verginij Va-
lenti, qui testamēto
suo libertatē qui-
busdam adscripsit,
nemine succedere
ab intestato exi-
stente, in ea causa
bona eius esse coe-
perunt, ut venire
debeant: is, cuius
de ea re notio est,
aditus, ratione de-
siderij sui habebit

¶ Ut libertatum
iam earum, quæ
directæ, quæ ea-
rum, quæ per spe-
ciem fideicommissi
relictæ sunt, iuen-
darum gratia ad-
dicantur tibi.

¶ Si idoneè credito-
ribus cauoris de so-
lido quod cuique
debetur, soluendo.
¶ Et si quidem, qui-
bus directa liber-
tas data est, perin-
de liberi erunt, ac
si hereditas adita
esset.

¶ Et autem, quos
heredes manumit-
tere rogatus est, a-
d te libertatem con-
ferantur, ita ut si
non alia conditione
volis tibi bona
voluntati tua, scilicet, quorum de statu agitur, consentiant, authoritatem nostram adhibere
datus

addici, quàm ut etiam qui directam libertatem acceperunt, sui liberi fiant. Nam hoc etiam
voluntati tua, scilicet, quorum de statu agitur, consentiant, authoritatem nostram adhibere
datus

damus. ¶ E: ne
huius rescripti
nostra emolumentū
a iustitiae iuri. n.
fian: si fiscus bona
agros, cere volue-
rit, & q. qui rebus
postea attendunt,
fiant commisso de
cunctis praesenten-
dam esse libertatis
causam, & ita bo-
na cogenda, ut li-
bertas eis salua sit
qui eam adipisci
potuerunt, ac si he-
reditas ex testa-
mento adita esset.

2 ¶ Hoc re-
scripto subuen-
tum est & liber-
tatibus, & de-
functis, ne bo-
na eorum a cre-
ditoribus possi-
deantur, & ve-
neant. Certē si
fuerint hac de
causā bona ad-
dicta, cessat bo-
norū venditio:
existit enim de-
functi defensor,
& quidem ido-
neus, qui de so-
lido creditoribus
cauet.

3 ¶ In primis
hoc rescriptum
toties locū ha-
bet, quoties tes-
tamento liberta-
tes datae sunt.
[Quid ergo si
quis intestatus
decedens codi-
cillis libertates

dederit, neque adita sit ab intestato hereditas, an fauor constitutionis debet locum
habere? Certē si intestatus decesserit, & codicillis dederit libertatem: competere eam
nemini dubium est.

τω τῶ ὄρω, ὡς κ' οὐ διέκτας ἐλ-
θεῖας ἐχοῖτας, ἐμοὶ ἀπελευθε-
ρεῖν γυῖός. πῦτο ὃ πρὸς τῶν ἀκου-
σῶν, καὶ πῶς τούτῃς ἀπὸ βεβαιοῦ
βασιλεὺς. μόνον ὃ εἰ σωταίνοῦσιν οἱ τ'
διέκτας ἀξιοθέντες ἐλευθερίας.

¶ Καὶ κεῖνο διὰ περὶ τῆς ἡ δ' ἀτάξις
τῶν βεβαιοῶσιν τ' οἰκίας φιλανθρω-
πίας. φησὶ γὰρ ἐὰν μηδενὸς περὶ τῶν
ὁ φίσκος αὖς βακάντια βούλεται λαμ-
βάνειν τὰ παλαιὰ, οὐχ ἑτέρως λή-
ψεται πάντα, εἰ μὴ τοῖς ἐλευθεροθεῖσιν
ἐν δ' ἀθήνητας ἐλευθερίας ἀδ' ἀρχῇ,
καὶ ἡ τ' τῆς δ' ἡσυχίας φυλακῇ βού-
λησις. οἱ ταύτης ἐμελλον ὅτι τυγχάνειν
ἀδ' ἰσχύοντος γυνομῆς.

2 ¶ Τὸ παρὸν ῥεσπεῖπτον ἐβοήθη-
σεν οὐ μόνον ἐλευθερίας, ἀλλὰ τοῖς
τελευτήσασιν, ὅπως μὴ τὰ τούτων
παλαιὰ ὑπὸ κατὰ χυλὸν γήνηται τῆς
κρεδωτόρων καὶ δ' ἀπαρτῆς. περὶ τῶν
εὐμενῶν γὰρ περὶ τῆς ἐλευθερίας,
ἐν τῇ τυχόντων ἐλευθερίας τῆς παλ-
αίων, ἡ τῆς παλαιῶν ἀρχαῖ δ' ἀ-
παρτῆς. ὅρῃται γὰρ δ' ἐφ' ἑστωρ τῆς τε-
λευτήσαντι ἀξιοπύτος. ὅς τὸ ἀσφαλές
ὅτι ὁλοκλήρως τῆς χρεὶ ποιεῖ τοῖς
κρεδωτόρσιν.

3 ¶ Ἰστέον δ' ἐπὶ τοῦτ' ἐπὶ τῶν πα-
λαιῶν, ὅτι χάρις τῇ δ' ἀτάξῃ, ἡνίκα δ' ἐ-
λευθερίας δίδοντες ἐν δ' ἀθήνη. πῶς ὅτι
τῆς δ' τῆς ἀδ' ἀτάξῃς, ἐν καὶ δ' ἐλ-
λὼ κατέλιπεν ἐλευθερίαν. ὅς ἀδ' ἀτάξῃς
τοῦ ὃ δ' ἀτάξῃς περὶ τῆς ἡνέχετο; ἐλκεί-
τω καὶ τὰ ὅτι ἡ δ' ἀτάξῃς δ' ἀ-
τάξῃς, εἰ ὃ καὶ δ' ἀτάξῃς πῶς, ἐν δ' ἀθήνη
καὶ ἡ δ' ἀτάξῃς δ' ἀτάξῃς, ἐν καὶ δ' ἐλκεί-
τω.

mibi volo bona addi, nisi
hac conditione, ut & hi qui
directas libertates habent, mei
liberti fiant. Hoc enim pro-
ponens audietur, & postu-
lationem eius confirmat
Imperator: duntaxat, si i
quibus directa libertas de-
betur consentiunt. ¶ Sed
& illud eadem constitutio
ad confirmationem suae hu-
manitatis adiicit. Ait enim
si nullo adeunte, fiscus, ut
vacantia, bona defuncti oc-
cupare voluerit, non aliter
ea capiet, quam si liberta-
tem his, qui testamento ma-
numissi sunt, praestet, & de-
functi seruetur voluntas
his, qui si hereditas adita
fuisset, eam consequuti
fuissent.

a l. 4. §. eadē
constitutio. 8. ff.
de fidei. liber.

2 ¶ Praesens rescriptum
non libertatibus tantum
subuenit, verum etiam de-
functis: ne bona eorum a
creditoribus possideantur,
& veneant. Bonis enim,
qui eorum qui libertatem
acceperunt, per occasionē
conseruandarū libertatum
addictis, cessat bonorum
veditio: quoniam idoneus
defuncto defensor inuen-
tus est, qui securos, de soli-
do quod debetur soluen-
do, creditores faciat.

b § 1. sup. qui
bus ex causis
manumitt.

c Solidum au-
tē accipimus,
& sortem &
usuras l. 4. §.
ff. de fidei.
liber.
d l. 4. in pr. ff.
de fidei. liber.

3 ¶ In primis hoc scien-
dum est, tū locū esse huic
rescripto, cum libertates
testamento datae sunt. Quid
ergo si quis intestato de-
cedēs codicillis libertates
dederit, neq. ab intestato
quisquā hereditatē adie-
rit. Et huc quoque senten-
tia constitutionis trahenda
est. Sin autē quis testamēto
facto decedat, nec testamē-
to libertates, sed codicillis

relinquat: dubium nō est, quin & hic constitutio locum habeat.

a d. l. 4. in pr.

4 ¶ Tunc autem constitutionis verba locum ei ostendunt esse, quum nemo ab intestato successor existit: ergo quamdiu incertum est, an existat quis, an non existat, cessat constitutio: cum verò certum fuerit, neminem aditurū, tunc constitutio vires suas explicat.

b d. l. 4. §. 1.

5 ¶ Decessit aliquis, libertatibus in testamento relictis: minor quispiam vigintiquinque annis ad hereditatem huius vocabatur: abstinuit ab hereditate: Locūne est constitutioni? an verò quoniā per in integrum restitutionē ad hereditatem redire potest, cessat constitutio? Et dicimus, rectē ex constitutione petēri bonorum additionem fieri: quamvis is qui ab hereditate abstinuit, possit deinde pœnitentia acta per in integrum restitutionem ad eam redire. ¶ Quid ergo si post additionē bonorum & præstitas iam libertates, adolescens in integrum restitutus hereditatem recuperaverit? an libertates, quæ semel competierunt, reuocabuntur? Nequaquam.

d Libertates quæ semel competierunt, non reuocantur c. 8. aduersus libertatem.

6 ¶ Hæc præsens constitutio cōseruandis libertatibus introducta est. Si nulla igitur libertas relicta est, tractatus eius non procedit. ¶ Titius cū creditores aliquot haberet, seruos suos inter viuos manumiserat, aliis mortis causa libertates dedit, dicēdo inter manumittēdum: Liberos vos esse volo, nisi ab hoc morbo liberatus fuero. Mortuus est Titius.

derit libertates, vel mortis causa, & ne de hoc quaratur, vtrum in fraudē creditorum, an non, factum sit, idcirco velint sibi addici bona, an audiendi sint. Et magis est vt audiri debeant, et si deficient verba constitutionis.

ἢ κατέλιπε τὰς ἐλευθερίας, ἀμαχρὺν ἢ οὕτως τεκταίει τὸ δόγμα.

4 ¶ Εἰ καὶ τὸ δόγμα ἕως ἡμεῶς δείκνυσιν, τότε χωρὰν εἶναι ταύτην, ἢ ἵνα μηδεὶς ἐξ ἀδελφῶν κληρονόμος ᾖ φαίμεν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. ὥς τε οὐκ ἐστὶν ὁρὴν ἀδελφὸς ἀδελφῶν πότερον κληρονομίᾳ πῖς, ἢ ἐκ κληρονομίᾳ ἢ δόγματις ἀρχεῖ. ἢ ἵνα ὁ γινώσκων δῆλον, ὥς ἐστὶν ἀδελφῶν, ἢ δόγματις τότε τὰ ἐαυτῆς ἐπιδείκνυν.

5 ¶ Ἐπελευθερώθη τις, ἐλευθερίας ἐν δόγματι κατέλιπον, ἀφῆλξεν ἐπὶ τῷ οὗτῳ κληρονομίαν ἐπαλείψας. ἀπὲς τῆς κλήρας, ἀεὶ χωρὰ τῇ δόγματι. ἢ ἐπειδὴ δὲ ἀποκαταστάσεως δυνάμει πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ κληρονομίαν, ἢ δόγματις ἀρχεῖ; καὶ λέγουσιν καλῶς ἐν τῷ δόγματι ἕως τῆς ἀποκαταστάσεως πῶς τὸ ἀγαθὸν πρὸς τὸν κληρονομίαν, εἰ καὶ ὁ ἀποστάς τὴν κληρονομίαν δυνάμει δόγματις ἀποκαταστάσεως μετανοήσας ταύτην αἰσλαμβάνειν. ¶ Τίς ὅ, εἰ καὶ πῶς ἐλευθερίαν, καὶ τῇ ἀγαθῇ πρὸς τὸν κληρονομίαν πρὸς τὸν ἀποκαταστάς ὁ νέος, ἀπέλαβε τῇ ἀγαθῇ πρὸς τὸν κληρονομίαν; ἀλλὰ πᾶς ἀρμόσας ἀνατεκταίειν ἐλευθερίας; οὐδὲν.

6 ¶ Ἡ γὰρ παρούσα δόγματις ἐπὶ φυλακῇ τῆς ἐλευθερίας ἐπινοήσεται. καὶ ἐν ἐλευθερίας μὴ κατελείψεται δυνάμει αὐτῇ τεκταίειν. ¶ Τίς ὅ, ἔχων κρεδιτῶρας πῶς, ἵνα βίβῃ ἢ ἐλευθερίας οἰκέτας. πῶς δὲ δέδωκε μόρτης καὶ ἐλευθερίας, εἰπὼν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, Βούλομαι ὑμᾶς εἶναι ἐλευθεροῦς ἐὰν μὴ δαφύω πῶς παρούσαν νόον. ἐπελευθερώσιν ὁ Τίτος

4 ¶ Tunc enim constitutioni locum esse verba ostendunt, cum nemo successor ab intestato existat. Ergo quamdiu incertum erit, vtrum existat, an non, cessabit constitutio. Si verò certum esse coeperit, neminem existere: tunc erit constitutio nil locus.

5 ¶ Si is, qui in integrum restitui potest, [abstinerit hereditate: an] quamvis potest in integrum restitui, possit admitti constitutio, & bonorum additio fieri?

¶ Quid ergo] si post additionē libertatum cōseruandā causa facta, in integrum sit restitutus? Vtique non erit dicendum reuocari libertates: quia semel competierunt.

6 ¶ Hæc constitutio libertatum tuendarum causa introducta est. Ergo si libertates nullæ sint data, cessat [hæc] constitutio. ¶ Quid ergo si viuis de-

οἱ κρεδῖτες ἢ βούλοντο τὰς ἐλπίδας ἀνατρέψαι, λέγοντες ἰν' φρασί-
δε αὐτῶν ταύτας δεδωκεῖν οἱ ἐλπίδες
ἐφ' ὧν, ἢ τῶν ἐαυτοῖς περὶ σκευ-
δῆται τὰ πράγματα τὸ ἀζήμιον τοῖς
κρεδῖταις περὶ πεινῶν ὑπάρχοντες.
ἀκαθ' ἑαυτῶν τὰς λέγοντες, εἰ καὶ τὰ
ρήματα τ' ἀλάξας, τ' παρόντος οὐχ
ἀπείτα δέματ'.

7 ¶ Sed cum
multas diuisiones
eiusmodi
constitutioni de
esse perspexi-
mus, lata est à
nobis plenissi-
ma constitutio:
in qua multæ
species collatæ sunt, quibus ius huiusmodi successionis plenissimum est effectum, quas
ex ipsius lectione constitutionis potest quis cognoscere.

7 ¶ Πολλὰς δὲ διαρίσεις ἐλλειπεῖς
τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ. ὁ δευτέρως
ἡμῶν ἐωρακὸς βασιλεὺς, ἀτάξιν αὐ-
τῶν ἐφ' ὧν, δὲ τῶν τελειότατον τ' τοιαύ-
της ἀκαθ' ἑαυτῶν ἀπετέλεσε δίκαιον.
ταύτας δὲ τοιαύταις διαρίσεις τὰ τ' ἀλά-
ξας αὐτῶν διδάξει ρήματα.

creditores volebant reuo-
cari libertates, dicentes in
fraudem sui eas datas fuis-
se. Hi, qui manumissi erāt,
bona sibi petebant addici,
creditoribus de indemni-
tate promittentes. Audiēt
hæc dicentes: quamuis ver-
ba constitutionis ad hunc
casum non pateant.

7 ¶ Sed cum multas diui-
siones huic iuri Imperator
noster sanctissimus vide- a l ult. C. de
ret deesse: constitutionem testam. manu-
edidit, per quam perfe- miss.
ctissimum est ius huius
successionis effectum. Por-
rò diuisiones eiuscemodi,
ipsa constitutionis illius
verba docebunt.

DE SVCCES-
sionibus subla-
tis quæ fiebāt
per bonorum
venditiones, &
ex Senatuscō-
sulto Clau-
diano.
TIT. XIII.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΩΝ
ὑφ' αὐτῶν, τῶν νομοθετῶν ἐν
πράγματι δὲ πρὸς τὴν
δρασίαν Κλαυ-
δίου.
Τίτλ' ιγ.

DE SVCCES-
sionibus subla-
tis, quæ fiebant per bono-
rum venditiones, & ex
Senatusconsulto Clau-
diano.

TIT. XIII.

b adde titu. C.
de senatuscons.
Claudio sol-
lendo.

¶ De decimo genere adquirendi iure civili, seu de bonorum emptione, & bonorum emptore expofis.
¶ De undecimo genere adquirendi ex Senatusconsulto Claudio sublatō.

Rant
ante
præ-
dictā
successionē o-
lim & aliæ per
vniuersitatē suc-
cessionēs: qua-
lis fuerat bono-
rū emptio quæ
de bonis debi-
toris venden-
dis per multas
ambages fue-
rat introducta:
& tunc locum
habebat, quan-
do iudicia or-
dinaria in vfu fuerant: sed quum extraordinariis iudiciis posteritas vfa est, ideo

PΟ' τῆς καδομάδα
κτήσεως, ὡς ἐν τῇ προλα-
βόντι, διεξήλθομεν τί-
τλ', ἥσαν ἡ ἑτέρα καδο-
μάδα κτήσεως, οἷον ἡ βονόρου ἐμπι-
ων, ἥτοι τῶν πραγμάτων ἀγορασία, ἥ-
τις ἐπὶ τοῖς πωρασκομένοις πράγμα-
σιν ἐγένετο δέβιτος, ἀλλὰ πολλὰν, καὶ
κλων, καὶ πολλὰν πεινῶν νομοθετῶν
τεχέραν ἔχουσα, ἥντινα τὰ δικαστήρια
ὀρδινάειαν, ὡς, τὰς ἐν ἡντινα ἐκινεῖτο
ἐν μόνῳ τῷ κατὰ τὸν νόμον. καὶ δὲ

NTE eam per
vniuersitatem
adquisitionem,
quam proximo
titulo explicauimus, erant
& aliæ per vniuersitatem
adquisitiones. Quod ge-
nus fuerit, bonorum em-
ptio: quæ de bonis debi-
toris vendendis per mul-
tas ambages multosque
circuitus fiebat. Et tunc
locum habebat, quan-
do iudicia ordinaria in
vfu essent. Hoc est, cum
solo tempore conuen-
tus haberentur. Porro de

c Hæc bonorū
emptio imagi-
naria succeffe-
rat in locum se-
ditionis credito-
rum in partes
lege xij. tab. in-
troducitur. Ter-
tull. in Apol.
3. de qua dixi
ad leges xij. ta-
bular. Tit. de
hereditatibus.
in fi.
d Iudicia or-
dinaria nō nisi
certo tempore
exercerentur. ad
del. i. C. de for-
mulis sublatiis.

a De conuentu
dictum est li-
bro 1. tit. qui
ex quib. ex
causis manu-
mitt §. 4.
b Iudicia ex-
traordinaria
quouis tempo-
re exercentur.

c Vide Titul.
Digestorum
quibus ex cau-
sis in possessio-
nem eatur: &
de rebus aucto-
rit. iud. poss. d.
Novell. 53. c. 4.
Cod. 7. Cod. 72.
d In bona de-
bitoris quoad-
modum olim
creditorum mit-
terentur.

e Magister
hic universita-
tis dicitur in
l. 9. ff. ratam
rem habiturus
auctoris. & a
me dicitur i.
epist. ad At-
ticum 1.

f Proscriptio
bonorum debi-
toris quibus lo-
cus urbis fie-
ret.

conuentu, libro primo a-
bundè dictum est. Hodie
verò cum iudicia sint ex-
traordinaria, & quouis
tempore exercentur: non
iniuria & bonorum ven-
ditiones in defuetudinem
abierunt. ¶ Et cum pluri-
bus debere quem comper-
tum est, officio iudicis con-
tinetur, ut creditoribus bo-
na communis debitoris
possidere permittat, & ea
disponere prout sibi con-
ducere putabunt. ¶ Sed
hæc ex latiore digestorum
traditione perfectius co-
gnosci poterunt. ¶ Et
hunc quidem in modum
olim hæc fiebant. Si con-
tingerat, ut quisquam gran-
de æs alienum contraxis-
set, ac multa nomina con-
fecisset, & postea latitasset,
nec defensorem habuisset,
creditorum in vnum con-
gregati, Prætorem adibat,
querelam ei suam exponen-
tes: mittebaturque illis
Prætor, ut bona debitoris
possiderent: & possidebant
ea incertum dierum spa-
tium. Quibus elapsis rur-
sus adibat Prætorem, pe-
tentes ut sibi liceret vnum
ex numero suo constitue-
re, qui debitoris patrimo-
nium diuendere deberet.
Nam cum molestum esset
quotidie omnes in vnum
coire, vnum ex numero
suo creabant, qui diceba-
tur Magister. Et de cetero
ille cum iis qui emere vel-
lent, contrahebat. Fiebatur
que in celeberrimis qui-
busque totius urbis locis
proscriptio, hæc signifi-
cans: Ille debitor noster, in ea
causa est, ut bona eius diuendi-
debeat. Nos creditores patri-
monium eius distrahimus. Qui
cumque emere volet, adesto.
Ac deinde paucis diebus
elapsis iam tertium adi-
bant Prætorem: qua ex re

κονθέντου^a ἐδίδαξε ἢ πρὸς τὴν ἰνστι-
πῶν. σήμερον ἢ τῇ διπρασίῳ ἢ
ῥαορδιναιῶν ὄντων, καὶ ἐν παντὶ
καρὰ γυμναζομένων, εἰκότως αἱ βο-
κόρουμ βενδιτζίωνες εἰσὶν ἐν ἀρχη-
σίᾳ. ¶ Καὶ ἐπειδὴ ἀνδρεῖται τοῖς πολ-
λοῖς ἐποφείλων, ὁφθαλμῶ τῆ διπρασοῦ
δίδοται τοῖς κρεδύτωρσι παρρησία ἐν
κατοχῇ γνέσθαι τῇ τῆ κοινοῦ δεβίτωρος
πραγματῶν. καὶ ταῦτα διαδιδῶν καὶ
ὅτι ἀνσυνίδουσι συμφέρεται αὐτοῖς τέρ-
πον. ¶ Ἐξέσι δὲ ταῦτα ἐν τῇ πλα-
τυτέρᾳ τῇ διγέσων ἐκδοτέως γνῶ-
ναι τελειότερον. ¶ Πάλαι δὲ τὸν
ἐγίνοντο τὸ ῥόπον. εἰ συνέβη πρὸς πολ-
λοῖς ἐποφείλιν, εἴτε διαλανθανεῖν, καὶ
μὴ ἔχειν τὸ δεφενδόντα, συνιόντες
οἱ κρεδύτωρες, προσέειπον τῷ πράιτω-
ρι, τοῦτο αὐτῷ μεμφομένοι. καὶ ἐπέξε-
σαν αὐτοῖς ὁ πράιτωρ, γνέσθαι ἐν νο-
μῇ τῇ τῆ δεβίτωρος πραγμάτων. καὶ
ἐγίνοντο ἐν κατοχῇ τούτων ὅτι ῥητὰς
ἡμέρας. παρῆλθουσῶν ἢ ἐκείνων τῇ
ἡμερῶν, ἐγίετο δεύτερα προσέλο-
σις ὑπὸ αὐτῇ αἰτωμάτων ὥστε αὐταῖς
ἐξουσίαν εἶναι, ἕνα ἐξ αὐτῶν προβά-
λεσθαι, τὸν ὀφείλοντα διαπωλῆσαι
πρὸς πειρασίαν. ἐπειδὴ γὰρ δυσχερὲς
ἦν πάντας συνιέναι ἐν ταῦτον καθ-
ἐκρίσθαι ἡμέραν, ἐχειροτόνουν ἐξ αὐ-
τῶν ἕνα, ὅστις ἐλέγετο μάγιστρος^f καὶ
λοιπὸν αὐτὸς συνεφώνει τοῖς βουλο-
μένοις ἀγοράσαι καὶ ἐγίετο προγρα-
φὴ ἐν ἧς τοῖς προφανέσι τὸ πῶς καὶ μερε-
σι ταῦτα δηλῆσαι: ὁ δὲ ἵνα χρεωστὴς ἡ-
μέτερος ὑπαρχῶν εἰς αἰτίαν ἐνέπεσε
διαπρασίως. ἡμεῖς κρεδύτωρες ὄντες
τὸ πῶς διαπρασσομένην πειρασίαν.
ὡνητὴς ὁ βουλόμενος προσιτω. εἴ-
τε ὁλῶν πρὸς δραμισίων ἡμερῶν
ἐγίετο καὶ τρίτη προσέλοσις, καὶ ἡ

cum ipsis ordi-
nariis iudiciis
etiā bonorum
v. ditiones ex-
pirauerunt: &
tantummodò
creditorib. da-
tur officio iudi-
cis bona possi-
dere, & prout
utile eis visum
est, ea dispone-
re: quod ex la-
tioribus Dige-
storum libris
perfectius ap-
parebit.

¶ Erat & ex Senatusconsulto Claudiano miserabilis per vniuersitatem acquisitio, quum libera mulier seruili amore bacchata, ipsam libertatem per Senatusconsultum amittebat, & cum libertate substantiam. quod indignum nostris temporibus esse existimantes, & à nostra ciuitate deleri, & nō inferi nostris Digestis cōcessimus.

ἐπεὶ ῥέποντο ποιήσαντες legem bonorum venditorum, τοῦτέστιν, ὅθεν τῇ δξαπαρασκομίδων. λοιπὸν γὰρ τῇ εἰρημνῇ περὶ γραφῇ περὶ στίθεσαν τάδε. ὁ ἀγοράζων, ὅπ ποῖς κρεδίτωρσι λόγου χάριν ἔχει ἀποκρίνασθαι εἰς τὸ ἡμῶν τῇ χρεῖαν. ὥστε τὸ ἐποφειλόμενον ἑκάτ' λαβεῖν νομίσματα πενήκοντα, καὶ τ' ἐποφειλόμενον σλαβεῖν ἑκατόν. καὶ μεθ' οὗ ἐν ταῦτα παρὲς δραμερῆτος χρόνον, τότε περὶ σκευροῦ τοῦ αἰδίουσι τὰ ἀγορασθῆ. καὶ ἐλέγγοτο ὁ ἀγοραστὴς βορόρου ἐμπύωρ, ἢ τοῖ τῇ παραγμάτων ἀγορασθῆ. καὶ πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ αἱ πνευ ἡρμύζοντες τὰ ὑποστάντων βορόρου βενδίζιωνα, καὶ ὅσαι ἦσαν κατ' αὐτὰς, αὐταὶ μετεφέροντο ἐπὶ τ' βορόρου ἐμπύωρα. καὶ ἐπὶ λῶς ἐνήγε, καὶ ἐνήγετο, ὥπερ ἡ καὶ ὁ βορόρου πασέαςωρ. ἀμφοτέρω καὶ περαιτέρω δξαδοχοι. ἀλλ' ὥς εἰρηται αὐταὶ πᾶσαι χολάζουσιν αἱ περὶ εἰσοδοὶ σήμερον, δξα τὸ ἐξέταορδινάεια εἰ τὰ δικαστήρια. ¶ Ἡ γὰρ καὶ ἄλλη καδομάδα κτήσις, ἢ τις ἐπενοεῖτο ὑπὸ τῆς Κλαυδιανείου δόγματος. εἰ γὰρ ἐλθὼν δέξα ἡράσθη τῆς ἐμοῦ οἰκέτου, καὶ ἐντεῦθεν ἐνεποδίζετο τὰ τ' ἐπιπρεσίας, ἐξέλω μοι πέμψαι αὐτῇ πρὸς ἀγγελίαν ὅτι ἐπὶ μαρτύρων παρὲς γυνοῦσαν αὐτῇ, ὥστε ἀποσῆναι ἐμοῦ τῆς οἰκέτης. εἰ δὲ μὴ ἀπέσῃ ἐχρώμεν καὶ δευτέρα πρὸς ἀγγελία. ὅτι μελέτης δὲ αὐτῆς τοῖς αὐτοῖς, παρὲς ἀγγελίαν αὐτῇ καὶ τείτον. εἰτα οὐκ ἀπεχρημνῆς τ' ἐμοῦ οἰκέτης, ἐμφανῆς ἐποίησεν αὐτῇ πρὸς ἀγγελίας ὅτι τῆς ἀρχόντος, καὶ δξα λαλία ἐγένετο, κατὰ δουλοῦσα τούτῳ ἐμοῦ, καὶ ἐγνώμεν ἐμὸν ἄνθρωπον αὐτῆς δεσπότης, ἀλλὰ καὶ πάσης αὐτῆς τῆς αἰουσίας. τοῦτο γὰρ ἀνάξιον

consequabantur, ut sibi liceret legem bonorum venditorum facere. Atque ex eo tempore, præfata proscriptiōi talia quædam addebant. Verbi gratia. Ea quicūque emerit, creditoribus in dimidiam partem eorum, qua ipsis debentur, respondere debet: sic, ut cui centum aurei debentur, accipiat quinquaginta: & cui ducenti, accipiat centum. Atque quam post hac, statutum tempus præterisset, tunc emptori patrimonium debitoris addicebatur. Et vocabatur is qui emerat, bonorum emptor. Actionesque omnes, quæcumque ei vel contra eum, qui passus erat bonorum venditionem, competeabant: hæ in bonorum emptorem transferebantur, & vtiliter vel experiebatur, vel conueniebatur, sicut & bonorum possessor. Vterque enim successor Prætorius est. Sed quemadmodum iam antè dictum est, omnes illæ ambages ociosæ sunt, atque inutiles, quoniā iudicia sūt extraordinaria. ¶ Erat & alia per vniuersitatem adquisitio, quæ inuenta fuit ex S. C. Claudiano. Nam si libera mulier serui mei amore accensa, impedimento fuisset, quominus frequenti diligentique eius opera ministerioque vterer: licebat mihi denunciationē coram septem testibus ad eam mittere, monēdo ac iubendo, ut à seruo meo abstineret. Si non parebat denuntiationi primæ, nec abstinēbat, licebat & secunda denuntiatione vti. Et cum illa nihil de consuetudine sua mutaret, denuntiabam ei & tertium. Sineque tūc à seruo meo se cōtinebat: profitebar ac proferebam denuntiationes meas apud Prætozem aut Præsidē: qui interlocutione sua, eā mihi in seruitutem dabat: & dominus efficiebar,

a Bonorum debitoris additio olim quando fieret.

b Bonorum emptor qui.

c Bonorum emptoris & bonorum possessoris cognatio.

d De senatusconsulto Claudiano dixi ad tit. C. de S. C. Claudiano tollendo. adde 48. Eclog. 20. περὶ δουλοῦσα φησὶ ex tit. 25. C. 1.

non mulier tantum, sed etiam omnium bonorum eius. Id cum

Imperator noster religio-
sissimus temporibus suis
indignum iudicasset: sustu-
lit, & è ciuitate sua eiecit:
neque digestis suis passus
est inferi. Sic igitur qua-
tuor sunt per vniuersitatē
acquisitiones, hereditas,
bonorum possessio, per ad-
rogationem, & bonorum
addictio libertatū conser-
uandarū causa. Et hæ ad-
huc in communi vsu ver-
santur. Sublatæ autem due
sunt, bonorum venditio, &
ex S. C. Claudiano in ser-
uitutem redactio.

τῶν αὐτῶν χρόνων κείνας ὁ δ' ὑπεβίβα-
 τος ἡμῶν βασιλεὺς ἀνέειλε, καὶ τῇ οἰκείᾳ
 ἐξώθησε πολιτείᾳ. καὶ οὐδὲ τοῖς οἰ-
 κείοις διγέστοις συνεχώρησεν ἐγγραφῇ
 ναί. ὥστε οὐκ εἰσὶ καὶ δομάδα κτήσεις
 τέσσαρες, ἡ κληρονομία, ἡ δὲ καὶ κατο-
 χή, ἡ δὲ τῆς ἀδρογατζίων, καὶ ἡ
 τῶν πραγμάτων περὶ τῶν liber-
 tatum conservandarum causa.
 αὐταὶ μὲν ἐν πολιτείᾳ. ἀνηρημέται δὲ
 εὐό, ἡ βονόρουμ βασιλεῶν καὶ ἡ ἀπὸ τῆ
 Κλαυδίου δόγματος καὶ αὐτῶν
 σις.

α ἀπὸ ἐνοχῶν
πατρῶν 52.
Eclo. i. c. 1. 44.
Digest. 7.

DE OBLIGATIONIBVS.

Tit. XIII.

ΠΕΡΙ ΕΝΟΧΩΝ.α

Tit. id.

DE OBLIGA-
TIONIBVS.

TIT. XIII.

¶ De obligationibus: & cur de obligationibus hoc loco tractetur. ¶ Obligationis definitio qua-
 1 ¶ Obligationum alia civiles, alia pratoria. 2 alia ex contractu vel quasi: ex maleficio vel quasi.
 Qua ex contractu sunt, re, verbis, literis, consensu contrahuntur.

b Cur de obli-
gationibus hoc
libro tractet.

Atqui, potuit aliquis ordi-
nem hunc reprehendere,
& dicere: Nos præter quã
promissum est, de obliga-
tionib. disputationem in-
stituere. Nam, quum libro
primo differeremus circa
quot ius ciuile Romano-
rum versaretur, diximus
id omne esse in his, in per-
sonis, in rebus, & in actio-
nibus. Cum igitur tracta-
uerimus de personis, disse-
ruerimus itê de rebus, con-
sequens erat de actioni-
bus dicere. Quomodo igitur
relictis actionibus, ad
obligationes defleximus?
Verum defensione hic or-
do non caret. Nam qui de
obligationib. tractat, pau-
latim tacitèq. & de actio-
nib. tractat. Quoniam actio-
nũ mentes sunt obligatio-

¶ Obligatio est
Iuris vinculum
quo necessitate
altringimur ali-
cuius rei sol-
uendæ secundū
nostræ ciuitatis
iura.

¶ Α' πολογησάμενοι πρὸς τὴν τάξεως, εἰπωμεν πρὸς ἐξουσίαν ἐνοχλή. ἐνοχλή α' ἐστὶ δέσμος δικαίου, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται κατὰ βολὴν ἢ τὸ ἐποφειλόμενον, καὶ οὗτος τὸ ἡμετέρας πολιτείας νόμοις. οἷον δὲ ὅπως ἂν πάντα κατὰ βολὴν γένοιτο, ἔχει τὸ βέβαιον ἐν ἑαυτῇ, εἰ μὴ γένηται καὶ νόμοις. τοῦτο δ' εἶπον, ἀντιπρόδρομος τὸ εἰς τὸ πούπλλον καταβολῶν, ἢ τὸ ὑπὸ τῆς πούπλου. ὅτι δεῖ καὶ τὸν ὁπίσθον συναινεῖν, ἐπεὶ ὅτε δ' καὶ τηρῶσιν ἑτέρας γίνεσθαι πινός.

1 ¶ Omnibus autem obligationum summa diuisio in duo genera deducitur: namque aut Ciuiles sunt, aut Prætorix. Ciuiles sunt, quæ aut legibus constitutæ, aut certo Iure ciuili comprobatæ sunt. Prætorix sunt quas Prætor ex sua iurisdictione constituit, quæ etiam honorariæ vocantur.

2 ¶ Sequens diuisio in quatuor species diuiditur. Aut. n. ex contractu, aut quasi ex contractu sunt, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio. Prius est, ut de his quæ ex contractu sunt dispiciamus.

¶ Harum æquæ quatuor sunt species. Aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu: de quibus singulis dispiciamus.

1 ¶ Πασῶν δ' τῶν ἐνοχῶν ἡ ἀκρὰ διαίρεσις, ἐν τοῦτοις ἐστὶ. καὶ γὰρ ἡ δ' πολιτικαὶ εἰσιν αἱ ἐνοχαί, ἢ πραγματικαί. πολιτικαὶ ἐμὲν αἱ τινες ὑπὸ νόμων ὁρίσθαι, ἢ δηλαδὴ ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς πραγματικαί δ' ἢ, αὐτὸ πρὸς τὴν οἰκείαν ὁρμώμεναι δικαιοδοσίας, ὡς εἰσιν, αἱ τινες καὶ ὁνομαστικαὶ καλουμέναι. αὐτὴ μὲν ἡ πρώτη διαίρεσις.

2 ¶ Δεύτερα δ' διαίρεσις αὐτῆς, ἢ τις εἰς τέσσαρα τέμνεται. ἢ γὰρ ὑπὸ συναλλάγματος εἰσιν, ἢ ὡσανεὶ ὑπὸ συναλλάγματος, ἢ ὑπὸ ἀμαρτήματος, ἢ ὡσανεὶ ὑπὸ ἀμαρτήματος.

¶ Δεῖ δ' ἄλλοτερον, πρὸς τοῦτων διαλεχθῆναι, αἱ τινες ὑπὸ συναλλάγματος εἰσιν. συναλλάγμα δ' ἐστὶ δύο, ἢ καὶ πλειόνων εἰς τὸ αὐτὸ σκόδους τε καὶ συναινεσις, ὅτι τὸ σκώδους ἐνοχλῶν, καὶ τὸ ἑτέρον πρὸς ἑτέρω ποιῆσαι ὑπεύθυνον.

¶ Τέσσαρες ἰδ' ἐκ τῶν συναλλαγματικῶν πικτονται ἐνοχαί, ἢ ῥέ, βέρβις, λίττεις, καὶ κοισένθου. καὶ δεῖ πρὸς ἐκάστης διαλεχθῆναι.

nes. ¶ Defensio ordinis nostri ratione dicamus quid sit obligatio. Obligatio est iurisvinculum, quo quisque soluere quod debet cogitur, secundum ciuitatis nostræ iura. Nouisse enim te, opinor, non omnem debiti solutionem validam & utilem esse per sese, nisi secundum iura fiat. Id autem dixi, veluti per obscurum significans, ea quæ vel pupillo soluuntur, vel pupillus ipse soluit. Nam & tutoris auctoritatem interuenire oportet, aliquando etiam alia obseruari debent.

1 ¶ Omnium autem obligationum summa diuisio, in his est: Namque aut ciuiles sunt aut Prætorix. Ciuiles quidem, quæ aut legibus inuentæ, aut iure ciuili comprobatæ sunt. Prætorix verò, quas prætor ex sua iurisdictione constituit: quæ & honorariæ vocantur. Et hæc quidem prima diuisio est.

2 ¶ Sequens diuisio hæc est, quæ in quatuor species scinditur. Aut enim ex contractu sunt, aut ex quasi contractu, aut ex delicto, aut ex quasi delicto.

¶ Porro prius est, ut de his disseramus, quæ ex contractu sunt. Contractus autem est, duorum pluriūve in idem conuentio & consensus ad constituendam obligationem, & ut alter alteri fiat obnoxius. ¶ Quatuor autem ex contractibus species obligationum nascuntur, quoniam aut re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu. De quibus singulis dicendum est.

a ἐνοχὴν quid. idem sup. titulo de rebus corporalibus, & incorporalibus. §. 2.

b Soluendi verbo, dare, facere, prestare continetur: in his enim versatur obligatio. l. 3. ff. de obligationibus.

c Non omnis obligatio valida atque efficax, nisi secundum iura fiat.

d Similis diuisio apud Harmonopol. 3. tit. 5. §. 62.

e πολιτικαὶ ἐνοχαί seu obligationes ciuiles quid.

f πραγματικαὶ ἐνοχαί seu obligationes Prætorix quæ ex iure honorario l. 32. §. 6. ff. cod.

g Obligatio num quatuor genera hic facit, cum duo tantum faciat. §. 1. infra de perpetuis & temporariis ac. Ex delicto & ex contractu & ex culpa. Additur in l. 1. ff. cod. aut proprioque dam iure ex variis causis figuris: vel ut 32. Eclog. 1. c. 1.

h ὡσανεὶ ἰδὲν νέμει ἐκ διαφερῶν πραγμάτων. Extat & alia diuisio in l. 1. obligamur. 32. ff. cod. & 32. Eclog. 1. c. 51. Nos enim obligari ἢ πρὸς ἑμὲ π. ἢ ἐπερωτήσιν, ἢ ἐκ τέρπου αἰμα, ἢ συμφορῶν, ἢ νόμων, ἢ πραγμάτων, ἢ αἰσθησῶν, ἢ δ' ἄλλων.

i author Eclog. 32. tit. 1. §. 1. tres tantum species

QVIBVS MODIS
RE CONTRAHITVR
obligatio.

TIT. XV.

a Dicitur &
apud authorē
Eclog. 52. tit. 1.
c. 1. & ἐπιπέ-
γμῳτι. ἐνοχί.

¶ De Re obligationibus. ¶ Re obligatio contrahitur, Mutui datione (& quid mutuum, unde mu-
tuum dicatur, quæ actio ex mutuo nascatur.) 1 Indebiti solutione (& quæ formula indebiti condicen-
di: quemadmodum differat à mutui conditione hac conditio.) 2 Commodato (& quemadmodum
contrahatur & à mutuo differat, & quæ commodatarius in commodato custodiendo præstet. Commo-
datum gratuito sumi) 3 Deposito (& quæ in deposito custodiendo depositarius præstet) 4 Pignore, &
quemadmodum pignus contrahatur, & quæ obligatio ex pignore nascatur.

b Re obligatio
quemadmodū
contrahatur.

RE contrahitur o-
bligatio ex fa-
cto, siue ex nu-
meratione, & à
manu in manum trāslatione, & inter eas est mutui da-
tio. ¶ Est autē mutuum cum
dominus is fit, qui accepit,
& nobis obligatur non ad
eadem illa, sed ad alia eius-
dem substantiæ & quanti-
tatis. Dixi dominum cum
fieri qui accepit, ut commo-
datum & depositum vita-
rem. In his enim is, qui ac-
ceperit dominus non fit. Di-
xi nobis obligari, ut dona-
tionem vitarem. Nam domi-
nus is qui acceperit, fit: sed
non obligatur. Dixi non
ad eadem illa, sed ad alia e-
iusdem substantiæ & quan-
titatis, ne vsum mutuū da-
tarum rerum tollerem. Mu-
tuū enim vnusquisque ac-
cipit, ut id in vsum suos im-
pendat: & pro eo aliud red-
dat. Nam si eadem restituere
cogatur, superuacaneū
est mutuari.

¶ Mutuū autem dantur,
non quæuis res: sed hæc tan-
tū, quæ pondere, nume-
ro, mensuræ constant.
Pondere, veluti aurum, ar-
gentum, plumbum, fer-
rum, cera, pix, stannum.
Mensura, veluti oleum, vi-
num, frumentum. Numero,
ut niuuti nummi. Et (ut
vno verbo rem totam con-
cludam) quascunque res

ΤΙΣΙ ΤΡΟΠΟΙΣ Η
ἐν ἀλλάγμασι συναλλάσσεται ἐνοχή.
ΤίτλϞ Ϟ.QVIBVS MO-
DIS RE CONTRA-
hitur obligatio.
TIT. XV.

RE contrahitur o-
bligatio ex fa-
cto, siue ex nu-
meratione, & à
manu in manum trāslatione, & inter eas est mutui da-
tio. ¶ Est autē mutuum cum
dominus is fit, qui accepit,
& nobis obligatur non ad
eadem illa, sed ad alia eius-
dem substantiæ & quanti-
tatis. Dixi dominum cum
fieri qui accepit, ut commo-
datum & depositum vita-
rem. In his enim is, qui ac-
ceperit dominus non fit. Di-
xi nobis obligari, ut dona-
tionem vitarem. Nam domi-
nus is qui acceperit, fit: sed
non obligatur. Dixi non
ad eadem illa, sed ad alia e-
iusdem substantiæ & quan-
titatis, ne vsum mutuū da-
tarum rerum tollerem. Mu-
tuū enim vnusquisque ac-
cipit, ut id in vsum suos im-
pendat: & pro eo aliud red-
dat. Nam si eadem restituere
cogatur, superuacaneū
est mutuari.

RE cō-
trahi-
tur o-
bli-
ga-
tio, veluti mu-
tui datione.
¶ Mutui autem
datio in iis re-
bus cōsistit, quæ
pondere, nume-
ro, mensuræ
constant: velu-
ti vino, oleo, fru-
mento, pecunia
numerata, ære,
argento, auro:
quas res aut nu-

¶ Et in his quidem com-
munio est: in illo autem
differentia, quòd condi-
ctio mutui ex contractu
constituatur. Nā mutuum do-

a [δὲ νεναιον
quid, & ut
χρεός τῆ δα-
νείας (sit καὶ δολὴ
καταργον v. 3.
Harmen. §. D.
l. l. 2. §. 3. ff. de
reb. cred
b l. 2. §. 2. ff. de
reb. cred. .
c καὶ δικαίτηον
pro certi condi-
tione hic po-
suit, alias τῆ
καὶ δικαίτηι's
nomen genera-
le ad omnes
conditiones
extenditur. Pa-
ragrapho qui
proximè infra
sequitur condi-
titia, de qua
hic agitur a-
ctio. δανεία καὶ
καὶ δικαίτηος
dicitur, mutui
& certi condi-
ticio. l. 2. ff. de
reb. cr.
d Imo quafi
ex contractu
6. inf. de obli.
quæ quasi ex
contractu.
e ut tit. ff. de
C. de cōd. ind.
f Conditionis
mutui & inde-
biti d. fferētia.
g Gracis ita
quequedicitur
ὁ περὶ τῆς μὴ
καὶ δανείας καὶ
νεναιον &
δανείον τῆς τῆς
ἀπατησίως
λόγ. 52. Ecl.
3. ex libro II.
tit. 2. c. 52. &
ex lib. 24. tit.
1. c. 17.
h Conditionis
mutui & inde-
biti cognatio.
i sup. tit. q. 1b.
alienare non
licet §
k Cond. et onis
mutui & inde-
biti differentiā

ut tu mihi obligeris. Con-
dictio verò indebiti, nul-
lum in sese contractum ha-
bet. Quis enim contractum
vocet, cum animo debitum
agnoscentis & obligatio-
nem dissolvere volentis,
erroneam solutionem, fa-
cio, non ut obligationem
constituam?

a §. 6. infra de
obligat. quali
ex contractu.

b §. 1. Eclog. 1.
c. 1. l. 1. §. 3. §.

4. ff. de oblig.
c. Adde 13. E-

clog. 1. περὶ
χρησίων τε καὶ
μικρῶν τε καὶ

οὐκ 2. Harme-
nopol. 10. περὶ
χρήσεως.

d Commoda-
tum seu com-
modati obliga-

tio quemadmo-
dum re consti-
tuitur.

e De commo-
dati & mutui
differentiis ad

de §. 1. Eclog. 1.
a. 1.

f Debitor te-
netur de casu
fortuito rei.

g Commoda-
tarius exactis
simam diligen-

tiam prestare
in commodato
tenetur, ut hic

l. 1. §. 4. c. 1.
l. 18. ff. de obli.

14. Eclog. 1 c.
6. §. 5.

h Commoda-
tarius casum
viri maio-

rem in commo-
dato non praestit
nisi culpa ipsius

casus interve-
nerit. adde
Paul. 2. sent.

4. §. 1. l. ut cer-
to. §. 2. c. 1. ff. de obli.

que ff. com-
modati.

i Commodatū
gratuitum esse
debet ut hic

Eadē ratione
c. mandatū.

l. 1. §. 4. ff. man-
dati. §. ut in-

fra, de man-
dato.

poterat eam rem custodire: sed propter maiorem vim maioremve casus non tene-

tur: si modò non ipsius culpa is casus interuenerit: alioqui si id, quod tibi commodatum

est domi, perege tecum ferre malueris, & vel incursum hostiū praedonūve, vel naufragio

poterat eam rem custodire: sed propter maiorem vim maioremve casus non tene-

tur: si modò non ipsius culpa is casus interuenerit: alioqui si id, quod tibi commodatum

est domi, perege tecum ferre malueris, & vel incursum hostiū praedonūve, vel naufragio

poterat eam rem custodire: sed propter maiorem vim maioremve casus non tene-

tur: si modò non ipsius culpa is casus interuenerit: alioqui si id, quod tibi commodatum

est domi, perege tecum ferre malueris, & vel incursum hostiū praedonūve, vel naufragio

ὅτι πρὸς κτήσαται σε ἐνοχον. ὁ δὲ ἰνδ-
βιτθὸν κονδικήπος οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ
συνάλλαγμα, πῶς γάρ τις καλέσθ
συνάλλαγμα, ὅποτε ψυχῇ δ' ὀνομο-
νοῦσθῃ ἢ βουλομένη δ' ἀλύσαι ἐνο-
χίῳ ὑποπιδουρίῳ ποιοῦμαι τὴ κα-
ταβολῇ, ἔκ 2 ὅτι πρὸς συστήται ἐνοχόν.

2 §. Ὑπὸ πῶς ῥε ἀνάγεται καὶ ὁ
κομμοδάτον εἰάν δ' ὁ ἀπὸ τῆς μὲς
χρησῆται αὐτῷ τὸ ἐμὸν βιβλίον, καὶ χρη-
σῶ, ἰδοὺ τὸ φάκτον ὡς ἀπολούσῃται,
καὶ πῶς ῥε ἔτεκεν ἐνοχίῳ, καὶ ἀγνοῇ
τίκτεται ἢ κομμοδάτον. §. Πολλὰ

δὲ ἀφῆκε τὰ δανείσματῶν, τὸ κομ-
μοδάτον. τὸ μὲν γὰρ δανείσμα μετα-
τίθησι δεσποτεῖαν, τὸ δὲ κομμοδά-
τον οὐ μετατίθησι. καὶ ὅρα τοῦτο τῇ τῷ
πράγματι δανείσματῶν καὶ τῇ
ὁ χρησάμενος. ἔστι ἢ καὶ ἑτέρα δ' ἀ-
φορᾷ. ὁ γὰρ δανείσας, εἰ ἢ οἷα

δήποτε τυχερᾷ πείρασθ' ἀπολέσθαι τὰ
δανείσματῶν, οἷον ἐμπερισμᾷ, ἢ συμ-
πῶσθαι, ἢ ναυαγίᾳ, ἢ ληστῶν ἢ πολεμί-
ων ὅτι δρομῇ, οὐδ' ἐν ἢ τῶν ἐνοχῶν μέ-
νει. ὁ δὲ χρησάμενος, ὅτι μελᾶς μὲν φυ-

λάττων τὸ κομμοδάτον οὐκ ἀπαυτεῖ.
ἢ γ' οὐκ ἀρκεῖ τοσαύτῳ αὐτῷ ὅτι μέ-
λειαν ἐπιδείκνυται ὡς τὸ χρησάμενος, ὅ-
σῳ ὅτι τοῖς εἰκείοις ἔχει πρᾶγματι,
ἀλλὰ ὅσῳ ἑτέρως ὅτι μελέσθ' ἔ-
χειν δ' αὐτῷ. εἰ ἢ μέζονι ἢ βία, τὰ

τέτι τυχερᾷ πείρασθ' ἀπολέσθαι συμ-
βῇ τὸ κομμοδάτον, οὐ κατὰ χεῖρ ἔσται.
εἰ μὴ ἄρα ἐξ ἀπίας αὐτῷ, ταύτῳ συμ-
βῇ γινέσθαι πῶς πείρασθαι. ὅθεν, εἰ ἔ-
χρησάτο βιβλίον, ἀποδημῶν ἢ εἰχες
τοῦτο μὴ σεαυτῷ, καὶ ἐξ ὅτι δρομῆς

πολεμίων, ἢ πειρασθ' ἀπώλεσας τὰ

2 §. Item is cui
res aliqua vten-
da datur, id est
comodatur, re-
obligatur, & te-
netur commo-
dati actione.

Sed is ab eo qui
mutuum acce-
pit, longe distat:
namque non ita
res datur, ut e-
ius fiat & ob id
de ea re ipsa re-
stituenda tene-
tur. Et is quidem

qui mutuum ac-
cepit, si quoli-
bet fortuito ca-
su amiserit
quod accepit,

veluti incendio,
ruina, naufra-
gio, aut latro-
num hostiū-
ve incursum, ni-
hilominus obli-
gatus remanet.

At is qui vten-
dum accepit,
sanè quidem ex-
actam diligen-
tiam custodien-
da rei prestare
iubetur nec suf-

ficit ei tantam
diligentiam ad-
hibuisse, quan-
tam suis rebus
adhibere soli-
tus est, si modò
alius diligentior

amiseris: dubium non est, quin de restituenda ea re tenearis. ¶ Com-

modata autem res tibi proprie intelligitur, si nulla mercede accepta vel constituta, res tibi utenda data est: alioqui mercede interveniente, locatus tibi vultus rei videtur. Gratuitum enim debet esse commodatum.

3 ¶ Præterea & is, apud quem res aliqua deponitur, re obligatur, teneturque actione depositi: quia & ipse de ea re quam accepit, restituenda tenetur. ¶ Sed is ex eo solo tenetur si quid dolo commiserit: culpæ autem nomine, id est, desidæ ac negligentia non tenetur. Itaque securus est qui parum diligenter custoditam rem furto amiserit: quia qui negligentiam amico rem custodiendam tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet.

4 ¶ Creditor quoque, qui pignus accepit,

re obligatur: quia & ipse de ea re quam accepit, restituenda tenetur actione pignoratitia. ¶ Sed quia pignus utriusque gratia datur, & debitoris quod magis pecunia ei credatur, & creditoris quo magis ei in tuto sit creditum: placuit sufficere

τὸ ἀναμφοβολῶς καὶ ἀχρεώσῃ ὅπῃ τῇ τοῦ δανειστή. οὐδὲ γὰρ εἴδει σε ὡς γὰρ μὲν ἐμὴν ὅπῃ ξένης φέρειν. ¶ Τὸ κομμοδῆτον ἀγρατούϊτον εἶδεν. πούτις περὶ καὶ οὐφείλω κίχῃ, οὐδὲν δὲ δὲν τὸς μισθῶ, οὐδὲ μὲν ὁ-εἰσέντες περὶ αὐτῶ. μισθῶ γὰρ ὁ εἰσέν-τες ἢ δὲν τὸς, δοκεῖ τοῖς ἢ χρεώσις τῶς β-βλίου μεμισθῶ. ἢ οὐκ ἐπὶ κομμο-δῆτον τὸ τοῖον κληθήσεται. δεῖ γὰρ, ὡς εἴρηται, ἀγρατούϊτον εἶδεν τὸ κομμοδῆτον.

3 ¶ Ὅτι πὸ τὴν πρὸς τὸν ἐνοχλῶν, ἢ τὸ δὲ ποσὶ τὸν βέλων γὰρ τοῖς ἀδελφῶν τοῦ ἐ-μὸν περὶ αὐτῶ, ἐνοχλῶς ἐστὶ τῇ πρὸς ἐνοχλῶ. ἀ-γῶν ἢ τῇ δὲ ποσὶ, ἢ ἐξω κτλ. τοῖς, ἀ-παιτῶν σε αὐτὸ τὸ δὲ ποσὶ. δόλον β. ὅ-μόνον μὴ ποιῆσαι ἐποφείλεις ὅπῃ τῶς δὲ ποσὶ εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς βέλων μίας ἢ τοῖς ἀμελείας χρεώσιν γνήσιον πρὸς ἀτε-θῆν, αἰ δὲ τὸν ἐστὶ. ὡς περὶ καὶ εἰς τοῖς βέλων μίας, ὑπὸ τὴν κλαπῇ τὸ περὶ αὐτῶ. ὁ γὰρ βέλων φίλῶς τὸ περὶ αὐτῶ μα ἀδελφῶς φυλακίον, τὴν οὐκ εἰς ἀντίαν ἀπῶσθαι.

4 ¶ Δανεισάμενος δὲ τὸν ἀδελφῶν τοῖς ἐκατὸν νομισμάτα, δίδωκα τοῖς λόγῶς ἐνεχέμεν ἐμὸν οἰκέτων. ἐνοχλῶς ἐστὶ μοι τῇ πρὸς ἐνοχλῶ, ἀγῶν ἢ τῇ πρὸς ἐνοχλῶ, δὲ τῆς μετὰ καταβολῆς τῶς χρεώσις, αὐτὸ τὸ περὶ αὐτῶ ἀποκαθίστην μοι ἀπῶσθαι. τοῖς δὲ τὸ ἐνεχέμεν εἰς ὁφείλειαν τῇ δὲ τὸ f ὅπῃ νενόηται. ἐ-μοῦ τε τῶς δανειζομένου καὶ τοῖς δὲ δα-νείζοντος. ἐμοῦ μὲν, ἐπειδὴ λαμβάνων σὺ τὸ ἐνεχέμεν μᾶλλον κατὰ πρὸς δὲ τῶς ἐκατὸν νομισμάτα. τοῖς δὲ, ἐπειδὴ δὲ τὸ κατὰ τῶς ἐνεχέμεν, τὸ ἀσφα-λὲς ἐχέεις ὅπῃ τῶς χρεώσις. ἀμέλει, δὲ

non dubium est, quin ade-
ius restitutionem tenearis.
Nec enim decebat eum præ-
ter meum consensum te-
cum peregrè ferre. ¶ Com-
modatum gratuitum esse
oportet, hoc est, gratis com-
modanda est quæque res,
nulla data mercede, ac ne
constituta quidem. Mer-
cede enim constituta aut
data, locatus tibi esse libri
usus videtur. neq. amplius
id commodatum vocabitur:
Commodatum enim (ut dictum
est) gratuitum esse oportet.

3 ¶ Inter obligationes
quæ re contrahuntur, est &
depositum. Nam si ego rem
meam apud te deponam,
re mihi obligaris, & teneris
actione depositi: quam ad-
versus te habebō, ipsum de-
positum repetens. Id au-
tem solum cavendum est,
ne quid dolo in re deposita
committas: sin verò desi-
dia tua aut negligentia de-
terior facta fuerit, non tene-
beris eo nomine: quæ admo-
dum neque si per negligen-
tiam tuam furto sublatam
fuerit. Quia qui negligentiam
amico rem suam custodiend-
am tradidit, suam stultici-
tiam accusare debet.

4 ¶ Cum centum ego so-
lidos à te mutuo accepis-
sem, servum tibi meum in
causam pignoris tradidi,
Re mihi obligaris: & tene-
ris actione pignoratitia,
per quam post debiti solu-
tionem tu mihi rem ipsam
restituere cogeris. Porro
in utriusque commodum
& utriusque gratia pignus
inventum est, tum mea,
qui mutuor: tum tua,
qui mutuas. Et mea quidē,
quia tu accepto pignore
libentius mihi credis cen-
tum illos solidos. Tua au-
tem, quia per retentionem
pignoris causa crediti tui
in tuto est. Itaque ob-

a Commodatum
gratuitum esse
debet, ut hic.
eadem ratione
et mandatum.
l. 1. § 4. ff. man-
dati. §. ult. inf.
de mandato.

b Adde 3.
Harm. 9. §. 1. 1.
Eclog. 2. §. 5. 1.
Eclog. 1. §. 1. 1.
Paul. 2. sen. 12.
c Depositarius
dolum præstat,
sed et magis
hoc est, magnam
culpam, at non
simpliciter a-
méliei, ut
hic, adde 3.
Harm. 9. §. 1. 3.
et sequent. hoc
est diligentiam
adde §. 17. inf.
de oblig. quæ
ex delicto.
d adde 25. E-
clog. 1. 3. Har-
menop. 4. 52.
Eclog. 1. c. 1.

e Pignoratitia
directa quato-
nus creditor de-
bitori teneat-
ur.
f Pignus da-
tur creditoris
causa.

eam rem, quia scilicet id lucrari videaris, quod de indemnitate consultum tibi sit, exactam diligentiam custodiendo pignori adhibere debes. Quod si quo fortuito casu pignus perierit, non tenebitur creditor, sed adhuc creditum sine impedimento repetet.

τοῦτο ὡς κερδάνων δὲ τὸ ἔχειν αὐτὴν σφάλειαν ἐπὶ τῇ χρεὶ, πολλὴν ἐπιμέλειαν ὀφείλεις ἐπιδείκνυσθαι, ὥστε αὐτὴν ἀσφαλῶς εἰς τὴν συμβῆναι τυχῶν ἀφαισῶς τὸ ἐνέχον ἀπολαῖν. ὡς, ἔξω τὸ ἀνδ' αὐτοῦ ὁ κρεδίτωρ. ἀπαγῆσθαι δὲ ὁμῶς τὸ χρεὶ.

ad eam rem custodienda, exactam diligentie adhibeat: quam si præstiterit, & aliquo fortuito casu rem amiserit, securum esse, nec impediri editum petere.

DE VERBORVM OBLIGATIONIBUS.

TIT. XVI.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΛΟ-

ΓΩΙΣ ΕΝΟΧΗΣ.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΣ.

DE VERBORVM OBLIGATIONIBUS.

TIT. XVI.

¶ De Verborum obligationibus seu Stipulationibus, & quemadmodum verbis obligatio interrogacione & responsione contrahatur, Duas nasci ex verborum obligatione actiones, Condictio nem certam ex stipulatu, incerti, stipulatio unde dicta, quibus verbis, quæve lingua contrahatur. 2. Iure quemadmodum concipiatur, & quis sit eius effectus. In diem stipulationis qua formula ac natura. 3. De stipulatione, quoad viam dare spondes? 4. De stipulatione conditionali concepta si quid factum, aut non factum. 5. Conditionalem stipulationem ad heredes stipulantis transmitti, contra quam legatum conditionale. 6. Stipulationibus loca plerunque inseri. Tempus in stipulationibus subintelligi. Stipulationem nullius esse momenti si quis Roma stipuletur, & eadem die Carthaginiensi stipuletur. 7. Conditiones stipulationibus adiectæ, & ad præsens vel præteritum tempus relata, statim in iuramentum obligationem, si in rerum natura non sint, statim pariunt, si in rerum natura sint. 8. Stipulationibus re & facto adiectæ, quemadmodum pœna adiecta recte stipulari quis possit, factum aut non faciendum aliquid.

QUOD VERBORVM dictum sit de obligatione, quæ re contrahitur, dicamus & de ea quæ verbis. ¶ Verbis autem contrahitur obligatio, ex interrogatione & commoda responsione: cum quid fieri, aut dari stipulamur. Dari, ut, Promittis mihi dare centum aureos? Fieri, ut, Promittis mihi ædificare domum? Porro ex verborum obligatione duæ actiones proficiscuntur, condictio, & ex stipulatu. Et si quidem certum est, & apertum, stabileque, & statutum, quod in stipulationem deductum est, competit certi condictio. Dixi enim, Promittis mihi dare hunc fundum aut hunc librum? Quod si incertum sit, ut si dixerim: Promittis mihi dare, quæ in arcula illa sunt, aut quæ in horreo illo habes?

Ἰπόντες ὡς τὸ ἐνὸχης, εἰπωμεν καὶ ὡς τὸ ἐρβίς. ¶ Συμίστα) ἡ αὐτὴ δὲ ἐπεροτήσεως δ καὶ συμφώνως ἐδοκείσεως, ἥνιν καὶ ἡ γραμμένη πῇ ἢ δοθῶναι ἐπεροτῶμεν. δοθῆναι μὲν, οἶον, Ο' μολογεῖς ἡ δοθῶναι μοι ἐκατ' νομίσματα; γράμμεν δ', οἶον, Ο' μολογεῖς κατασχεδάζειν μοι οἰκίαν; ¶ Εἰ δὲ ἐρβίς ἐνὸχης, δύο ἱ ἀγῶγαι ἀναφύον, ὁ κοινδικτήπιος, καὶ ἡ ἐξ ἐπιουλάτου, ἢ εἰ μὲν κέρτον ἐστὶ, ἢ τοι φανερόν, βέβαιον καὶ ὁρισμῶν τὸ ἐν τῇ ἐπεροτῇ κεῖμενον, ὁ κοινδικτήπιος ἀρμόζει εἶπαι γὰρ, Ο' μολογεῖς κδοθῆναι μοι τὸνδε τὸν ἀγρόν, ἢ τὸδε τὸ βιβλίον; εἰ δὲ ἴνκερτον ἢ, εἶπον γὰρ, Ο' μολογεῖς δοθῶναι μοι τὰ ἐν τῇ κιβωτῇ, ἢ τὰ ἐν τῷ ἀρείῳ; τότε τί-

¶ Verbis obligatio contrahitur ex interrogatione & responsione cum quid dari fieri ve nobis stipulamur. ¶ Ex qua duæ proficiscuntur actiones, tā condictio (certi) si certa sit stipulatio, quam ex stipulatu, si incerta sit. quæ hoc nomine inde utitur, quod stipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à stipite descendens.

¶ In hac re olim talia verba tradita fuerunt. Spondes? Spondeo. Promittis? Promitto. Fideiubes? Fideiubeo. Dabis? Dabo. Facies? Faciam. ¶ Vtrum autem Latina, an Græca, vel qualibet alia lingua stipulatio concipiat, nihil inter est: scilicet si vterque stipulantium intellectum eius linguae habeat: nec necesse est eadem lingua vtrumque vti, sed sufficit, congruenter ad interrogata respondere.

¶ Quinetiā duo Græci Latina lingua obligationem contrahere possunt. ¶ Sed hæc solēnia verba olim quidem in usu fuerunt: postea autem Leonina constitutio lata est, quæ solemnitate verborum sublata, sensum & consonantē intellectum ab utraque parte solum desiderat, quibuscunque tādē verbis expressum est.

κατα ἢ ἐξ σπουλάτου. ¶ Σππου-
λάτου ὃ ἐντεῦθεν ὠνόμασαι ὡδὲ
τοῖς παλαιοῖς σπυλουμε ἐλέγετο τοῖ-
χυρον, ἢ στίπτε, ἀπὸ τῆς ἐλέχου.

¶ Εἰ πὶ τῆς βέρβις, πάλαι τοιαῦ-
τα ὡδὲ δίδεται ῥήματα, δι' ὧν αἱ ἐ-
περοτήσεις ἐγίνοντο. Spondes? spon-
deo. Promittis? promitto. Fidei-
ubes? fideiubeo. Dabis? dabo. Fa-
cies? faciam. ἀλλὰ τὸ μὲν ὡνδεις,
ὡνδεο, οὐ μεταφράζεται ἐλλω-
σί· τὰ δ' ἑτέρα μεταφράζεται. περμί-
τις, περμίττο, τουτέστι ὁμολογεῖς; ὁμ-
λογῶ· φιδεῖ περμίτις, φιδεῖ περμίτ-
το, τουτέστι πισκελεύεις; πισκελεύω.
δάβεις, δάβω, τουτέστι δώσῃς; δώσω. φα-
κίς, φακίαμ, τουτέστι ποιήσῃς; ποιήσω.

¶ Καὶ ἀδιάφορον ὡς, πότερον ῥω-
μαῖσι, ἢ ἐλλωσί, ἢ οἱ αἰγύπτιοι ποτε ἑτέρα
ῥηλέκτω, οἷον τῆς Σύρου, ἢ Αἰγυπτίων
ἢ ἐπεροτήσις γέγονε: μόνον μὲν τοῖς, εἰ
ἐκάτερον τῆς συναλλασσόντων ἐνόει
τὰ ἐκφωνοῦμενα: καὶ οὐδ' ἐπ' ἀναγκῆς
ὡς τῇ αὐτῇ ῥηλέκτω ἐκάτερον κεχρη-
σθαι. ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ἀρμόδιως, πρὸς τὴν
ἐπεροτήσιν γνέσθαι τὴν ἀπόκρισιν. οἷον
ἐὰν ἐπεροτήσης με περμίτις, δύναμαι
εἰπεῖν ὁμολογῶ. ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας, ἐὰν
εἴπῃς μοι ὁμολογεῖς, δύναμαι ἀποκρι-
νασθαι περμίττο. ¶ Διὸ ἂν ὃ δύο
ἐλλωσῆς, ῥωμαῖσι συστήσας τῇ βέρβις,
οἷον τὸ περμίτις, περμίττο. ¶ Ταῦ-
τα δ' ἐκ τῆς τυπικῆς ῥήματα, πάλαι μὲν ὡς
πῆρχον ἐν χρησέ. μὴ δ' ἐκ τῶν λέοντος
ῥημάτων ἐκ τῆς ἐπεροτήσεων ἀνῆλε
τυπικῆς ῥήματα ἀπαχθῆναι συναίνεσιν
τῶν συμφωνούντων ἐξ ἐκάτερος μέρους περ-
μέναι, μηδεμιᾶς ῥημάτων ὅτι ζητεμέ-
νης ὡδὲ φυλακῆς.

na scitur actio tunc ex stipu-
latu. ¶ Stipulatio autē inde
appellata est, quod apud ve-
teres stipulum firmum di-
ceretur, fortē à stipite.

a Stipulatio
unde dicta
Paul. 3 sent. 7.
§. 1.

b Hi verbis
stipulatio fieri
solet Paul. 20
sent. 3. §. 1. ad-
de 2. Gai. 9.
§. 3.

¶ In obligatione verbo-
rum talia olim verba fue-
runt tradita, per quæ stipu-
lationes fiebant: Spondes?
spondeo: promittis? promit-
to: fidepromittis? fidepro-
mitto: fideiubes? fideiu-
beo. dabis? dabo: facies?
faciam. ¶ Nec intererat,
Latinē, an Græcē, an qua-
uis alia lingua veluti Sy-
rorum aut Ægyptiorum sti-
pulatio conciperetur: dun-
taxat, quum vterque con-
trahentium eius linguae in-
tellectum habebat. Nec
verò necesse erat vtrumque
eadem lingua vti, verum
sufficit conuenienter ad in-
terrogationem dari respon-
sum. Veluti si me Latinē
interrogaris, Promittis?
possum Græcē dicere ὁμολο-
γῶ. Aut contrā, si mihi Græ-
cē dixeris, ὁμολογεῖς, possum
Latinē respondere, Pro-
mitto.

c Eadem an
alia lingua
stipulanti re-
spondeatur nihil
interest. l. 1. §.
ult. ff. de verbis
obligatis.

¶ Possunt etiam duo
Græci Latinē obligatio-
nem verbis contrahere,
quod genus est illud, Pro-
mittis? promitto. ¶ Sed hæc
quidem solēnia verba o-
lim in usu fuerant. Postea
autem edita est Leonis cō-
stitutio quæ stipulationum
solemnibus verbis sublatis
consensum ab utraque par-
te & consonantem intelle-
ctum intercedere requirit,
nulla desiderata verborum
obseruatione.

d Duo Græci
Latinē possunt
stipulari.

e l. omnes. ff.
de contr. stipu-
lat.

a Stipulatio
et pure quam
sub conditione
concipi potest.
Paul. 2. sent. 3.
§. 1. in ff.

b Stipulatio
quemadmodum
iure concipia-
tur.

c Stipulatio
pure concepta
presentem pa-
rie obligationem
atque effectum.

d Stipulatio-
nis in die for-
mula et na-
tura.

e l. qui hoc an
no 42. ff. de
verb. oblig.

§ 2 Stipulationes verò,
aut purè, aut in diem, aut
sub conditione constituun-
tur. Purè, vt, Promittis mi-
hi dare ducentos aureos?
Quæ stipulatio statim pa-
rit petitionem. In diem,
quum tempus stipulationi
adiicitur, quo pecunia sol-
uatur: veluti, Promittis mi-
hi dare decem aureos pro-
ximis calendis Martiis? Id
autem quod in diem stipu-
lamur, statim quidem de-
betur: sed peti priusquam
dies venerit, nō potest: quin
immò ne ipsis quidem Ka-
lendis, quia totus is dies in
arbitrio promissoris est, an
scilicet soluere velit. Quā-
uis enim septem aut octo
horæ illius diei præterie-
rint, eo non solvente: non
dum tamen cessare videtur,
quoniam fieri potest, vt &
decima hora soluat. Tunc
autem cessator esse videtur,
cū totus dies Kalenda-
rum Martii præterierit, il-
lo nihil præstante.

§ 3 Stipulatus sum ab a-
liquo in hunc modum: De-
cem mihi aureos annuos
quoad viam dare promit-
tis? Talis stipulatio pura
est, quoniam ex eo primo
anno peti potest. Est autem
ea & perpetua, nec tempo-
re villo perimitur. Nam sti-
pulatio ad tempus consti-
tui non potest. veluti si di-
cam: Decem mihi aureos
dare promittis vsque ad
decem annos? hoc est, vt
si intra decem annos eos
à te petam, eos habeam: sin
prætereat decennium nec
petam, vt perimatur actio.
Sic igitur perpetua est

2 ¶ Αἱ ἑπεροτήεις, ἢ πούρω, αἱ τοῖς
καταροῖς, ἢ ἰν δέμ, τουτέστι ἐν ἡμέρᾳ
ὀρισμένη, ἢ ἀπὸ ἄρεσιν συνίστανται.
πούρω β μὲν, οἷον, Οἱ μολογῆς δίδόναι
μοι σ νομίσματα: ἢ πῶς ἐπεροτήεις δὲ
δέως ἔχει πικτομένη πῶς ἀπαίτησιν.
ἰν δέμ δὲ ἡμέρα χρόνον περιέχῃ τῇ ἐ-
περοτήεις, ὅτε δὲ τὰ χρονία κατὰ
βληθῶν. οἷον, Οἱ μολογῆς δίδόναι
μοι δέκα νομίσματα, ἐν τῇς ὁπρου-
σίαις καλαῖδαις Μαρτίου τὸ ἰν δέμ
ἐπεροτῶμενον, δὲ δέως μὲν ἐπεφείλε-
ται. ἀπαίτησιν δὲ πρὸς ἀφίξεως τῇ
μέρας οὐδὲν αἰ. ἀλλ' ἐοὺς δὲ ἐν αὐ-
τῇ τῇ αἡμέρᾳ τῇ καλανδῶν. πᾶσα
γὰρ ἡμέρα ἐκείνη, ἐν ἧς ὁρῶνται
ταῖς ἐπεροτήεις, εἴ γε βέλτεται κα-
ταβαλεῖν εἰ καὶ τὰ μέγιστα γὰρ ἐπὶ αἰ,
ἢ ὅτι τὸ ὥρα τῇ ἡμέρας ἐκείνης παρὰ
δωρ κατὰ βαλόντος αὐτῆς, οὐπω κεί-
νεται ἀγνώμων. δυνατόν γὰρ αὐτὸν καὶ
τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ καταβαλεῖν. τότε δὲ
ἀγνώμων κείνεται, ἡνίκα πᾶσα ἡ αἡμέ-
ρα τῇ καλανδῶν παρὰ δὲ Μαρτίου
μηδὲν αὐτῆς ὥρα χρόνος.

3 ¶ Ἐπεροτήεις τινὰ οὕτως, Οἱ μολο-
γῆς δίδόναι μοι δέκα νομίσματα
ἐτήσια μέχρις οὗ ζα. ἡ τοιαυτὴ ἐπε-
ροτήεις πούρα ὅσιν. ἐντεῦθεν γὰρ ἡ δὴ
τῆς περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ δυνατὸν γνέ-
σθαι πῶς ἀπαίτησιν. ἐστὶ δὲ ἡ αὐτὴ καὶ
περὶ τοῦ αἱ τοῖς δίδωκεν, οὐδὲν ἰσχύ-
ον σβεννυμένη. περὶ σκευῶν δὲ γὰρ ἐπε-
ροτήεις, οὐ δύναται γνέσθαι. οἷον ἵνα
εἴπω, οἱ μολογῆς δίδόναι μοι δέκα νό-
μίσματα ἕως δέκα ἐνιαυτῶν: τουτέ-
στιν ἵνα εἰ μὲν εἴσω τῇ δέκα ἐνιαυτῇ
ἀπαίτησω σέ, ἔχω πάντα. εἰ δὲ παρὰ
δὲ ἡ δέκα ἐνιαυτῇ ἀπαίτησω σέ, ἵνα σβεν-
νυθῇ ἡ ἀγωγή. ὥστε οὐδὲ δίδωκεν ὅσιν

2 Omnis sti-
pulatio aut pu-
rè, aut in diem
aut sub condi-
tione fit. Purè
veluti qui quæ
aureos dare pro-
mit. Idque cōfessionem
peti potest. In
diem: cū adie-
cto die, qua pe-
cunia soluat,ur
stipulatio fit.
In die, Decem annos
primis Calendis
Martii dare pro-
mit. Id autem
quod in diē sti-
pulatur, statim
quidē debetur:
sed peti prius,
quā dies vene-
rit, non potest:
atne eo quidem
ipso die, in quo
stipulatio facta
est, peti potest:
quia totus is
dies arbitrio
promittentis tribui de-
bet: neq. certum
est, quā die, in
quem promissum
datum non esse,
priusquam is præ-
terierit.

3 At si ita
stipuleris, Decem
aureos annuos
quoad viam da-
re spondes? & pu-
rè facta obliga-
tio intelligitur
& perpetuatur,
quia ad tempus
non potest de-
beri: sed heres
petendo, pacti
exceptione sub-
mouebitur.

ἢ ἀγῶνι, ὅτι τὸ ἐπεροθήσεως τὸ λεγόμε-
νης, Δώσεις ἐπὶ πᾶσι δικὰ νομίσματα
ἕως οὗ ζῶς; ἐὰν ὅ ἐπεροθήσας τὴν ὑ-
πόθεσιν, ὅ ἢ κληρονόμῳ εὐταχὴν ἢ τὸ εἶ-
σιπουλάτῃ, τῇ μὲν τὴν ὑπόθεσιν τὸ ἐπερο-
θήσαντος δὲ αὐτῶν ἐνιαυτῶν ὁ ἀπα-
τῇ τὸ ποσότητος, ἐκβάλλει) πακτοῦ πα-
ραγραφῇ, ὡς ὑπὸ ἀρετῇ ἐπεροθή-
σας τὸ ἕως οὗ ζῶς. τοῦτο δὲ παρὰ τὴν ἰσ-
χίαν τῆς πακτοῦ παραγραφῇ.

4 ¶ Sub con-
ditione stipula-
tio fit, cum in a-
liquo casum dif-
fertur obliga-
tio: ut, si aliquid
factum fuerit,
vel non fuerit,
committatur sti-
pulatio: veluti
Si Titius Consul
fuerit, etc., quin-
que aureos dare
spondes? Si quis
ita stipuletur,
si in Capitolium
non ascendero, da-
re spondes? perin-
de erit, ac si sti-
pulatus esset,
cum morere-
tur, sibi dari.

¶ Ex conditio-
nali stipulatio-
ne tantum spes
est debitum iri:
eamque ipsam
spem in heredem
transmittimus,
si prius quam
conditio extet,
mors nobis co-
tigerit.

4 ¶ Ἡ ὑπὸ ἀρετῇ ἐπεροθήσεως
συνίσταται, ὅποτε εἰς τὴν αἰαρέ-
ται ἢ ἐνοχλή. ἵνα ἐὰν πύχνηται, ἢ μὴ
γύνηται, ἀρμόσῃ ἢ ἐπεροθήσας, οἷον,
Ὁμολογεῖς δίδομαι μοι πέντε νομί-
σματα, ἐὰν ὁ Τίτιος ὑπάτωρ γύνη-
ται; ἢ μὴ γύνηται; ¶ Ἐὰν τις οὕτως
ἐπεροθήσῃ, ἐὰν μὴ ἀνέλθω εἰς τὸ
καπιτώλιον δώσεις μοι πέντε νομί-
σματα; οὕτως ὅστις ἢ ἐπεροθήσας, ὡς περ
εἰ ἐπεροθήσας, Ὁμολογεῖς δίδομαι
μοι πέντε νομίσματα, ὅτε μέλλω τε-
λευτᾶν, τότε δὲ ὅτε μέλλω τηρεῖν, ἐ-
δείχθη, ὅτι ἐκ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τὸ καπι-
τώλιον ἐπειδὴ ὁ δὲ δὴ ποτε χρόνῳ ἐὰν
παρὰ τὴν ἐμοῦ πατρὸς, καὶ μὴ ἀνέλ-
θω εἰς τὸ καπιτώλιον, οὐκ ὅστις ἵκανός
πῆσιν ὡς δαχύν, τὸ ὅτι οὐκ ἐπαγγέμι
εἰς τὸ καπιτώλιον. διὸ αὐτὸ δὲ τὸ ἐπὶ ἐ-
ξήκοντα ἐνιαυτοῖς, ἢ ἐβδμήκοντα
μὴ ἀνελθόντα εἰς τὸ καπιτώλιον μὴ
ταῦτα ἀνελθόντα τὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὄντα
αἰαπνοῇ, οὐκ ἐστὶν δυνατὸν ἀνελθόντα.

¶ Ὁ ὑπὸ ἀρετῇ ἐπεροθήσας, ἐλπί-
δα ἔχει, τὸ ὅτι ἀλλοθῆσεν) αὐτῶν. ὅ-
θεν ἐὰν τὴν ὑπόθεσιν τῶν αὐτῶν πλὴν ἐλπί-
δα ὅτι αὐτὸς οἰκείους ὡς δαχύν) κλη-
ρονόμοις. αἱ δὲ ἐπεροθήσεις αἱ ἀρεπ-
καὶ ἢ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν ἢ ῥημῶς τὸ αἰ-
ρέσεως δευτέραν, ὅτι κληρονόμοις.

cogitur præstare hoc est &
ipsis a ctio ex stipulatione,
& ita concepta. Decē au-
reos annuos, quoad vi-
dabis? Sed mortuo stipula-
tore si hæres eius ex stipu-
latu velit agere: petens
summas annorum, qui à
morte stipulatoris elapsi
sunt, exceptione pacti
submouebitur, quasi stipu-
latio sub hac conditione,
Quoad viuant, concepta
fuiſſet. Hoc enim locum
præbuit exceptioni pacti.

4 ¶ Sub conditione au-
tem stipulatio constituitur,
quum in aliquem casum
differtur obligatio, ut si a-
liquid factum fuerit vel non
fuerit, committatur stipula-
tio. veluti, Quinque mihi
aureos dare promittis si
Titius cōsul factus fuerit?
aut si non fuerit? ¶ Si quis
ita stipuletur, Si in capito-
lium non ascendero, quin-
que mihi aureos Dabis?
perinde est hæc stipulatio,
atque si stipulatus essem,
Quinque aureos mihi cū
moriar, Dare promittis?
Tunc enim cū moriar,
certum planūque fiet,
me in Capitolium non ad-
scendisse. Quoniam quan-
tumcunque temporis me
vivo prætereat, & si in Ca-
pitoliū non ascendam,
tamen ad faciendam eius
rei fidem nō sufficit, quod
amplius in Capitolium non
ascendā. Fieri enim potest
ut qui per sexaginta aut se-
ptuaginta annos in Capi-
toliū non ascenderit,
postea tamen ascendat. At
qui iam in ultimo vitæ spi-
ritu est, is ascendere non
potest. ¶ Qui sub conditio-
ne stipulatus est, spem ha-
bet, fore, ut sibi debeat:
vnde si decedat, hanc spem
ad heredes suos transmi-
tit. Nam conditionales sti-
pulationes & mortuis pen-
dente cōditione stipulato-
ribus ad heredes trāsibūt.

a Stipulatio
sub conditione
quemadmodum
conciatur.

b Adde l. 129.
ff. de verb. ob-
ligat.

c L. ita stipula-
tus. 115. §. 1. ff.
de verb. oblig.

d Adde l. con-
ditionales cre-
ditores 54. ff.
de verb. sign.

e l. si quis 57.
ff. de verb. obl.

Quamuis dixerimus a bro secundo legatum cōditio- nale legatario ante euen- tum conditionis mortuo, adheredes ipsius nō trans- mitti.

a l. 2. qui ita.
ff. quod certo lo-
co.

b l. interdum
pura, 7. Con-
tinuus. 137. §.
eum ita stipu-
latus sum ff. de
verbor. oblig.

c d. l. 73.

d l. conditio.
100. ff. de ver-
bor. oblig. l. cū
ad tempus pra-
sens cōditio 37.
ff. de rebus cre.

5 ¶ Solemus & loca sti- pulationibus inferere: ve- luti, Decē aureos Cartha- gine dabis? aut in illo lo- co? Hæc autem stipulatio, quamuis pura esse prima facie videatur, tacitum ta- men in se tempus habet, & dilationem: quantum ha- bere necesse est, vt promif- sor Carthaginem ad sol- uendum venire possit. Vnde, si quis cum Romæ sit, ita à me stipuletur: Cartha- gine dare mihi hodie pro- mittis? inutilis est stipula- tio, vt quæ rem impossibi- lem cōtineat. Nam id fieri non potest, vt quis vno die Roma Carthaginē veniat. Porro stipulationes, quæ sub impossibili conditio- ne fiunt, nullius sunt mo- menti.

6 ¶ Cōditio quæ ad præ- teritū vel ad præsens tem- pus refertur, aut statim in- firmat obligationem, aut omnino non differt: sed confestim petitur: veluti ad præteritum: si Titius Consul fuit, decem mihi aureos dabis? Ad præsens, si Mænius vivit, decem mihi aureos dabis? Nam si ea ita non sunt, quia nec Ti- tius Consul fuerit, nec Mæ- nius vivat, nihil valet sti- pulatio. Sin autem ita se habent, statim valet stipu- latio, & competit ius pe- tendi. Neque enim quia contingit nos nescire, an hæc ita sese habeant, etiā mora dilatioque petitiō- ni, quō minus nascatur, in- iicitur: quoniam quæ per rerum naturam certa sunt, non morantur obligatio- nem, quamuis apud con- trahentes incerta sint.

εἰ καὶ ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰ. σι-
ταζίζωνι, αἰρετικὸν ληγόντων τῆς οὐ-
παντος τῆς ληγαίας καὶ τῆς ἐκβάσεως
τῆς αἰρέσεως ἔμειπεν ὅτι αὐτὴ
κληρονομία.

5 ¶ Εἰώθαμεν αὖ τὸ ποιεῖν ἐν τῇ ἐπε-
ροτήσῃ ἐν πᾶσι οἷον, Δώσης ἐν
καρχηδὼνι δέκα νομίσματα, ἢ ἐν τῇ
πατρὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐν τῇ ἐπεροτήσῃ, εἰ καὶ
ποῦρα δοκεῖ εἶναι καὶ περὶ τὸ ὅτι, ὅ-
μως σιωπῇ ἐν τῇ ἐπεροτήσῃ ἐν αὐτῇ καὶ
ὑπέρθεσιν, ὅση δύναμις δαπανηθῶναι
μέχρις ἑοῦ οἷον τὸ ἐπὶ τῇ ἐπεροτήσῃ
καρχηδὼνι ἐν καρχηδὼνι καὶ καταβα-
λεῖν. ὅθεν ἐάν ὁ νῦν ἔσῃ ἐν τῇ ῥώμῃ
ἐπεροτήσῃ με, ὁ μολογέας σημερον
διδόναι μοι ἐν καρχηδὼνι; ἢ ἀρχιστο-
ν ἐπεροτήσῃ, ὡς ἔχῃ ἐν αὐτῇ τὸ ἀ-
δύνατον. ἀδύνατον γὰρ ἐν μίᾳ ἡμέρᾳ
ἀπὸ ῥώμης ἐλθεῖν εἰς καρχηδὼνα. αἱ
ἐπεροτήσῃ αἱ γὰρ οὐκ αὐτὴ ἀδύνα-
τον αἰρετικὴν εἰσὶν ἀνυπόστατοι.

6 ¶ Ἡ αἰρεσις ἢ τις εἰς τὴν παρῃ δό-
ξα χρόνον, ἢ εἰς ἐνεστώτα πῶς ἀφοραὶ
ἔχει, ἢ ὁδὸς ἀνεροτῆς ἐνοχλῶ, ἢ ὑ-
πέρθεσιν αὐτῇ ἔχει (ἔχει), ἀλλὰ πα-
ραχρημα ἀπαίτει. οἷον εἰς τὴν παρῃ δό-
ξα, δώσης μοι δέκα νομίσματα, εἰ ὁ Τι-
πος ὑπάτος γένηται. εἰς ἐνεστώτα, οἷον, δώ-
σης μοι δέκα νομίσματα, εἰ Μάβιος
ζήσει. εἰ μὲν γὰρ ταῦτα οὕτως ἔ-
χει, οὐδὲ γὰρ ὑπάτεισε Τιπός, ἔδει δὲ
Μάβιος, ἀνίσχυρος ἢ ἐπεροτήσῃ. εἰ
ταῦτα ἔχει, ἔρρωται ἢ ἐπεροτή-
σις ὁδὸς, καὶ ἀρμόζει ἢ ἀπαίτησις. καὶ
ἐν ἐπειδὴ συμβαίνει εἰς ταῦτα ἔχει
ἔχει ἡμᾶς ἀγνοεῖν, ἐν τῇ παρελθού-
σῃ καὶ ὑπέρθεσιν πατρὶ καὶ τῇ ἀπαί-
τήσῃ. τὰ γὰρ δηλαδὴ τῇ παρῃ δό-
ξᾳ τῇ γὰρ οὐκ αὐτὴ ἀδύνατον, οὐχ ὡς
τῇ ἐνοχλῶ, εἰ καὶ ὡς τῇ σιωπῇ
καὶ τῇ ἐπὶ τῇ ἀδύνατον.

5 ¶ Loca etiā inferi stipulatio- ni solēt: veluti, Carthagini dare spondes? Quæ sti- pulatio licet purē fieri videa- tur: tamen rei- p̄sa habet tem- pus adiectum, quo promissor vtatur ad pecu- niam Carthagi- ni dandam.

¶ Et ideo si quis Romæ ita stipu- letur, Hæc Car- thagini dare spon- des? inutilis erit stipulatio: cū- impossibilis sit repromissio.

6 ¶ Condi- nes, quæ ad præ- sens vel præte- ritum tempus referuntur, aut statim infirmat obligationem, aut omnino nō differūt. veluti, si Titius Consul fuit: vel si Mæ- nius vivit, dare spondes? Nam si ea ita non sunt, nihil valet.

¶ Quæ enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obli- gationem, licet apud nos incer- ta sint.

7 ¶ Nos

Quamuis dixerimus a bro secundo legatum cōditio- nale legatario ante euen- tum conditionis mortuo, adheredes ipsius nō trans- mitti.

a l. 2. qui ita.
ff. quod certo lo-
co.

b l. interdum
pura, 7. Con-
tinuus. 137. §.
eum ita stipu-
latus sum ff. de
verbor. oblig.

c d. l. 73.

d l. conditio.
100. ff. de ver-
bor. oblig. l. cū
ad tempus pra-
sens cōditio 37.
ff. de rebus cre.

5 ¶ Solemus & loca sti- pulationibus inferere: ve- luti, Decē aureos Cartha- gine dabis? aut in illo lo- co? Hæc autem stipulatio, quamuis pura esse prima facie videatur, tacitum ta- men in se tempus habet, & dilationem: quantum ha- bere necesse est, vt promif- sor Carthaginem ad sol- uendum venire possit. Vnde, si quis cum Romæ sit, ita à me stipuletur: Cartha- gine dare mihi hodie pro- mittis? inutilis est stipula- tio, vt quæ rem impossibi- lem cōtineat. Nam id fieri non potest, vt quis vno die Roma Carthaginē veniat. Porro stipulationes, quæ sub impossibili conditio- ne fiunt, nullius sunt mo- menti.

6 ¶ Cōditio quæ ad præ- teritū vel ad præsens tem- pus refertur, aut statim in- firmat obligationem, aut omnino non differt: sed confestim petitur: veluti ad præteritum: si Titius Consul fuit, decem mihi aureos dabis? Ad præsens, si Mænius vivit, decem mihi aureos dabis? Nam si ea ita non sunt, quia nec Ti- tius Consul fuerit, nec Mæ- nius vivat, nihil valet sti- pulatio. Sin autem ita se habent, statim valet stipu- latio, & competit ius pe- tendi. Neque enim quia contingit nos nescire, an hæc ita sese habeant, etiā mora dilatioque petitiō- ni, quō minus nascatur, in- iicitur: quoniam quæ per rerum naturam certa sunt, non morantur obligatio- nem, quamuis apud con- trahentes incerta sint.

εἰ καὶ ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰ. σι-
ταζίζωνι, αἰρετικὸν ληγόντων τῆς οὐ-
παντος τῆς ληγαίας καὶ τῆς ἐκβάσεως
τῆς αἰρέσεως ἔμετειν ἐπὶ αὐτῇ αὐτῇ
κληρονομίᾳ.

5 ¶ Εἰώθαμεν αὖ τὸ ποιεῖν ἐν τῇ ἐπε-
ροτήσῃ ἐν πᾶσι οἷον, Δώσης ἐν
καρχηδὼνι δέκα νομίσματα, ἢ ἐν τῇ ἐ-
πὶ τῷ ὄρει; αὐτῇ ἢ ἐν τῇ ἐπεροτήσῃ, εἰ καὶ
ποῦρα δοκεῖ εἶναι; καὶ περὶ τὴν οὐρανὴν, ὅ-
μως σιωπῇ ἐν τῇ ἐπεροτήσῃ ἐν αὐτῇ καὶ
ὑπέρθεσιν, ὅση δύναμις δαπανηθῶναι
μέχρις ἑοῦ οἷον τὸ ἐπὶ τῇ ἐπεροτήσῃ
καρχηδὼνι ἐν καρχηδὼνι καὶ καταβα-
λεῖν. ὅθεν ἐάν ὁ νομίσας ἐν τῇ ῥώμῃ
ἐπεροτήσῃ με, ὁ μολογῆς σημερον
διδόναι μοι ἐν καρχηδὼνι; ἢ ἀχρηστος ἢ
ἐπεροτήσῃ, ὡς ἔχουσα ἐν αὐτῇ τὸ ἀ-
δύνατον. ἀδύνατον γὰρ ἐν μίᾳ ἡμέρᾳ
ἀπὸ ῥώμης ἐλθεῖν εἰς καρχηδὼνα. αἱ ὅ-
ἐπεροτήσῃ αἱ γὰρ οὐκ αὐτῇ ἀδύνα-
τον αἰρεσιν εἶσιν ἀνυπόστατοι.

6 ¶ Ἡ αἰρεσις ἢ τις εἰς τὴν παρῃ δό-
ξα χρόνον, ἢ εἰς ἐνεστώτα πῶς ἀφοραὶ
ἔχει, ἢ ὁδὸς ἀνεροτῆς ἐνοχλῶ, ἢ ὑ-
πέρθεσιν αὐτῇ ἔχει (ἔχει), ἀλλὰ πα-
ραχρημα ἀπαίτει. οἷον εἰς τὴν παρῃ δό-
ξα, δώσης μοι δέκα νομίσματα, εἰ ὁ Τι-
πος ὑπάτος γένηται. εἰς ἐνεστώτα, οἷον, δώ-
σης μοι δέκα νομίσματα, εἰ Μάβιος
ζήσειν. εἰ μὲν γὰρ ταῦτα οὕτως ἔ-
χει, οὐδὲ γὰρ ὑπάτεισε Τιπός. ἔχει ἢ
Μάβιος, αἰχμητός ἢ ἐπεροτήσῃ. εἰ ὅ-
ταῦτα ἔχει, ἔρρωται ἢ ἐπεροτή-
σις ὁδὸς, καὶ ἀρμόζει ἢ ἀπαίτησις. καὶ
ἔχει ἐπειδὴ συμβαίνει εἰς ταῦτα ἔχει
ἔχει ἢ μὲν ἀγνοεῖν, ἐν τῇ παρῃ δό-
ξῃ καὶ ὑπέρθεσιν πᾶσι τοῖς ἀπαί-
τήσεως. τὰ γὰρ δηλαδὲ τῇ ἐπερο-
τάσῃ γὰρ οὐκ αὐτῇ, οὐχ ὑπὲρ τῆς
δὲ τῇ ἐνοχλῶ, εἰ καὶ καὶ τῇ οὐκ αὐτῇ
λαβῆσιν ὅτιν ἀδύνατον.

5 ¶ Loca etiā inferi stipulatio- ni solēt: veluti, Carthagini dare spondes? Quæ sti- pulatio licet purē fieri videa- tur: tamen rei- p̄sa habet tem- pus adiectum, quo promissor vtatur ad pecu- niam Carthagi- ni dandam.

¶ Et ideo si quis Romæ ita stipu- letur, Hæc Car- thagini dare spon- des? inutilis erit stipulatio: cum impossibilis sit repromissio.

6 ¶ Condi- tiones, quæ ad præ- sens vel præte- ritum tempus referuntur, aut statim infirmat obligationem, aut omnino nō differūt. veluti, si Titius Consul fuit: vel si Mæ- nius vivit, dare spondes? Nam si ea ita non sunt, nihil valet.

¶ Quæ enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obli- gationem, licet apud nos incer- ta sint.

7 ¶ Nos

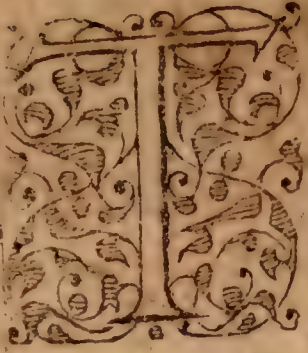
VM qui de sti-
pulationib. dif-
ferit, & de reis
stipulandi pro-
mittēdi que docere neces-
sarium est, qui aut duo, aut
plures fieri possunt. Et
rei quidem stipulādi fiunt
in hūc modū: Si Primus &
Secundus alicui mutuaue-
runt cētum aureos: & vter
que eorum sibi illum in
solidum voluerit obliga-
tum habere. Separatim
vterque eorum stipulabi-
tur: post omnium autem
stipulationem, promissor
dicet, Spondeo. veluti Pri-
mus stipulatus est a me:
Centum mihi aureos da-
re spōdes? Similiter & Se-
cundus. Deinde ad vtrun-
que respondi, dicens. Vtri-
que vestrū dare spōdeo.
Nam si Primo prius respō-
deam, dicens: Dare spon-
deo: postea & tantundem
Secundo respondeam, alia
& alia obligatio constitui-
tur, nec duo rei stipulandi
fieri dicuntur. ¶ Duo au-

a Stipulandi
rei quemadmo-
dum duo, plu-
resve fiant.

b Promittēdi
rei duo plures-
que quemadmo-
dum fiant. ad-
de l. duo rei. ff.
eod.

c recte s'pe-
rit non ēπε-
ριτόντων δι-
τίσεων. ut
hinc colligitur in
textu Latino
Institutionum
legendum esse
non stipulatio-
nibus, sed sti-
pulantibus.

I Ex huiusmodi enim
obligationibus: & singulis
stipulantium solidum de-
betur, & singuli promittē-
tium in solidum obligan-
tur. In vtraque enim obli-
gatione, vna res vertitur.
Nam & vnus reorum sti-
pulandi, debitum accipien-
do, aufert & constipu-
latori petendi facultatem:
& vnus reorum promit-

ON δὲ ἐπεροτήσεων
δραλερόμερον, ἐπαύα-
νές ἐστι διδάξαι καὶ τῶν
ρέων σπουλαίων, καὶ
ρέων περιμιτήτων οἱ

πινες δύο, ἢ καὶ πλείονες διωύων) γε-
νέσθ. ¶ Καὶ ῥέοι μὲν σπουλαίοι γί-
νονται οὕτως. εἰὰ ἀρίμθ καὶ σεκουῦ-
διθ δανείσωσι πνὶ ἐκατ' νομισμάτα,
καὶ ἐκάτερος αὐτῶν βουληθεῖ ἢ ἐνοχόν -
χειν αὐτ' εἰς ὁλόκληρον, ἐπεροτᾶ με-
χεισμέως ἐκάτερος αὐτῶν. καὶ διέ-
πνὶ πάντων ἐπεροτήσιν ὁ ἐπεροτῶ-
μεθ εἰὰ εἴπη τὸ ὁμολογῶ οἷον ἀρί-
μθ ἐπεροτήσέ με, ὁμολογεῖς διδο-
ναι ἐκατ' νομισμάτα; ὁμοίως καὶ σε-
κουῦδος, εἴτε πρὸς τὸν δύο ἀπεχει-
νάμην εἰπὼν, Ἐκατέρω ὑμῶν δουῶμαι
ὁμολογᾶ. εἰ γὰρ πρὸς τρεῖς πρὸς ἀρίμω
ἀποκείνομαι λέγων, ὁμολογῶ διδο-
ναι, καὶ ὅ ταῦτα πρὸς σεκουῦδω ἀποκεί-
νομαι, ἑτέρω καὶ ἑτέρω ἐνοχῇ συνίστα).
οὐ μὲν δύο ῥέοι σπουλαίοι γινέσθ
λέγονται. ¶ Δύο ὅ καὶ πλείονες ῥέοι
περιμιτήνθ, ὁ οὕτω γίνονται. οἷον εἰὰ
μαίβιον καὶ σεῖον, οἷς ἐδάνευσαν ἐνομί-
σματα, ἔπειτα ἐπεροτήσω, ὁμολογεῖς
ὦ Μαίβιε ἐνομισμάτα διδόναι μοι.
ὁμολογεῖς ὦ Σεῖε, ταῦτα ἐνομί-
σματα διδόναι μοι; καὶ ἕκαστος μεχεισ-
μέως ἀποκείνθ, ὁμολογῶ.

I ¶ Εἰ γὰρ τῶν καὶ τῶν ἐπεροτῶντων
ἐκάστω τὸ ὁλόκληρον δόφληθήσθ, καὶ
τ' ἐπεροτῶντων ἕκαστος εἰς ὁλόκλη-
ρον ἐνοχος γινέσεται. ἐν δευτέρῳ γὰρ ἐ-
νοχῇ ἐν ἀποτελείται τὸ πρᾶγμα καὶ γὰρ
ὁ οἷς τ' ῥέων σπουλαίων τὸ χρεῖθ ἀ-
πλαβὼν, ἀφαιρείται καὶ πρὸς συνεπε-
ροτήσαντι πῶν τῆς ἀπαιτήσεως ἀ-
δεια. ἢ καὶ ἐτέρω τῶν ῥέων περιμιτ

T stipu-
ladi &
promit-
tendi duo plu-
resve rei fieri
possunt.

¶ Stipuladi ita,
si post omnium
interrogationē
promissor re-
spondet, ut puta cum
duobus separa-
tim stipulantib.
ita promissor re-
spondeat. Vnde
vestrum dare spon-
deo. Nam si prius
Titio sponde-
rit, deinde alio
interrogate spo-
deat, alia atque
alia erit obli-
gatio, nec credun-
tur duo rei sti-
pulandi esse.

¶ Duc pluresve
rei promitten-
di ita fiunt. Ma-
ui, decem aureos
re spondeo. Si
eosdem decem au-
reos dare sponde-
si respondeant
singuli separa-
tim, non tenentur.

I ¶ Ex huius-
modi obligatio-
nibus & sti-
pulationibus soli-
dū singulis de-
betur, & pro-
mittentes singu-
li in solidum te-
nentur. In vtra-
que tamen obli-
gatione vna res
vertitur, & vel
alter debitum
accipiendo,
vel alter

vel alter soluen-
do, omnium pe-
mit obligatio-
nem, & omnes
liberat.

2 ¶ Ex duobus
reis promitten-
di, alius purè, a-
lius in diem, vel
sub conditione
obligari potest,
nec impedimē-
to erit dies aut
cōditio, quomi-
nus ab eo, qui
purè obligatus
est, petatur.

τὴν δὲ τὸ χρεὸς κατὰ βαλὼν, καὶ τὸ σὺν
περὶ τῆς δέ τα ἐλὼν διερεῖ.

2 ¶ Ἐκ τῶν δύο ῥέων περιμίσ-
θων, ὁ αὐτὸς πούρεος, ὁ δὲ ἢ ἐν δέμῃ, ἢ ὑπὸ
ἀρεσιν ἐνοχὸς γίνεσθαι δύναται. τοῦτέ-
στιν οὐκ ἐμποδὼν πᾶσι εἰς τὸ αὐτὸ δέως
ἀπαρτῆσθαι τὸ ἑνὸς τὸ πούρεος ἐπερο-
πῆται. ὁ γὰρ ἡμεῖς ἐν ποδίσματος,
εἰς τὸ τὸ πούρεος ἐπεροπῆται, ἐν τεύ-
θει ἢ δὴ μετὰ δευθῆναι, τὰ τὸ ἑτερον ἢ
δὲ δέμῃ, ἢ ὑπὸ ἀρεσιν ὁμολογήσας.

tendi, debitum soluendo,
etiam compromissorem
liberat.

2 ¶ Ex duobus autem a l. ex duobus
reis promittendi, alius pu reis 7 ff. cod.
rè, alius in diem, vel sub
conditione obligari po-
test, hoc est, nihil impedit,
quo minus is, qui purè
promisit, vel statim conue-
niri possit, quamvis alter
in diem vel sub conditio-
ne sponderit.

DE STIPULA-
TIONE SER-
UORUM.

TIT. XVII.

ΠΕΡΙ Β ΕΠΕΡΩΤΗ-
σεως δούλων.
ΤΙΤΛ. ΙΖ.

DE STIPULATIO-
ne seruorum.

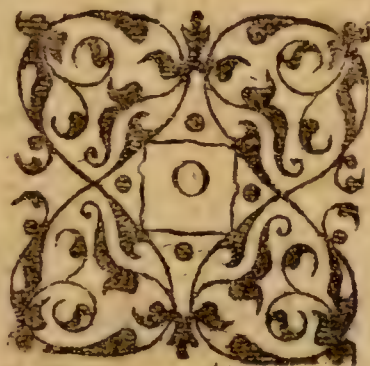
TIT. XVII.

b Adde 24.
Eclo. 9. & lib.
43. tit. 2. & 3.
adde. ἐπερο-
πῆται. δέλων
adde tit. Dige-
storum de sti-
pulat. seruorū.

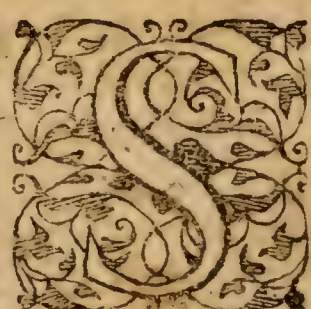
¶ De stipulatione seruorum. Stipulandi ius, servis ex persona dominorum, iure civili, competere. Quid si mortuus dominus, neque eius adita hereditas? Ipsa hereditas defuncti domini vicem sustinet: & ex ipsius hereditate, ut ita dicam, persona, servus hereditarius, ius stipulandi habet, sic tamen ut quod ante aditam hereditatem adquisierit, heredi, qui postea adierit, adquiratur. I siue domino, siue sibi, siue conseruo, siue nullius persona adiecta, fuerit stipulatus. Quid si liberi, qui in potestate nostra sunt, quid stipulati fuerint? Eadem, qua de servis diximus, obtinebunt, ut scilicet stipulādo, parentibus adquirant quibus casibus adquirere possunt. 2 Quid si factum (puta, sibi agere licere) servus fuerit stipulatus: sibi non domino ius id adquisiuit. 3 Quid si communis servus quid stipulatus est? singulis dominis adquiri proportionē dominij, nisi iussu unius, aut nominalim uni adquisiuit, sic tamen, ut quod uni adquisiri non potuerit, alteri adquiratur.

c ἀπεροπῆται
dixit δούλων.
Quia iure cū-
li caput nō ha-
bent. vide qua
scripsi ad l. 3. in
fin. ff. de capito-
minuti: & pro
mortuis haben-
tur. l. 209. ff. de
reg. iur. Plura
vide apud r.
Harmen. 14. §.
l. 1. & passim.

ERVVS
exper
sona
domi
ni ius stipulādi
habet. ¶ Sed &
hereditas in ple-
risque personæ
defuncti vicem
sustinet: ideó-
que quod ser-
uus heredita-
rius ante adi-
tā hereditatem

ἰοικέ) ἀπεροπῆται
cόντες, ἐν δὲ περὶ
των τὸ οἰκείω νδισ-
πῆτ χρεακτικέζον
) ε. καὶ ἐκείθεν ἐξασ-
πῆν κατὰ λειψιν, πότερον ἐπεροπῆται
δύανται, ἢ οὐ δύανται. ¶ Ἀλλὰ
ταῦτα μὲν ἡνίκα δέξεται ὁ τὸ ἐπερο-
πῆτος οἰκέτης δεσπότης. εἰ δὲ τὸ γένος
καὶ ἔπα γέγονεν ἀδελφῶν, ἢ κληρονο-
μία, δεσπότης τὸ οἰκέτης ὡς δὲ τὸ
πλείστον γὰρ πῶς τάξιν ἐπέχει τὸ περ-
σῶπου τὸ γένος τῆς αὐτοῦ διὸ ὁ ἐρεδι-
ταίει τὸ οἰκέτης περὶ τῆς ἀδελφῶντος

ERVI cū
personā
non ha-
beant, ex
persona
domino-
rum suorū æstimatur, & ex
illa intelligēdū est, stipula-
rīne possint, an nō possint.
¶ Sed id quidē cū stipu-
latoris servi dominus in-
vius est: quod si mortuus
est, neque dum quisquam
hereditatem adiit, ipsa he-
reditas servi domina est.
Nam & plerisque in rebus
hereditas vicem personæ
defuncti sustinet: ideóque
servus hereditarius, quod
ante aditam hereditatem

d Servi ex per-
sona dominorū
stipulari pos-
sunt.
e χρεακτικέζον
dixit pro
censeri, ἀστι-
mari.
f vide l. ser-
uus heredita-
rius. 16 ff. cod.
l. nō minus 31.
in fi. ff. de har.
instit.

*a Est enim ha-
reditas quiddā
αὐτῶν.*

stipulatur, id incorporali
illi, siue nomen vocas, siue
ius) hereditatis acquirit: &
heres postea adiens, vna
cum ceteris rebus actio-
nibusque hanc in heredi-
tate stipulationem inuen-
turus est.

1 ¶ Nec verò interest
quomodo stipuletur ser-
uus: siue enim dixerit, Mi-
hi aut domino dare spon-
des? siue, Mihi aut confer-
uo meo dare spondes? siue
impersonaliter stipulatus
sit, dicendo: Dare spondes?
domino ex omnibus hu-
iuscemodi stipulationibus
acquirit. ¶ Idem dicimus
& de liberis qui in potesta-
te parentū sunt: ex quibus
scilicet causis, nobis pos-
sunt acquirere, hoc est, ex
re nostra.

2 ¶ Sed cum factū in stipu-
latione quā seruus noster
facit, continetur, persona
ipsius, non autem domini
spectanda est: velut, si ab
aliquo stipuletur, Iter mi-
hi (id est, soli transire) Aut
actum, id est, cum iumento
ire Per fundum tuum præ-
bere spondes? Tunc enim
siquidē dominus per fun-
dum ire prohibeatur, nul-
la datur ei ex huiusmodi
stipulatione actio. Seruo
autem prohibito commit-
titur stipulatio, propterea
quod factum in stipulatio-
nem deductum ad perso-
nam serui referatur.

3 ¶ Serui autem commu-
nes stipulando vnicuique
dominorum pro parte do-
minij ex stipulatione obli-
gationem adquirunt, siue
equales partes, siue inæqua-
les domini in seruo ha-
beant. Inæquales partes ha-
bent, vt in hac specie: cum
quis moriēs, Primum & Se-
cundū heredes instituit, al-
terum ex besse, id est, ex
vnciis octo, & alterum ex
triente, id est, ex quatuor

εἰ ἐπεροθήσῃ, τὰς ἀπομέτω α πορο-
ποιεῖς εἰ τῆς κληρονομίας. ἢ μὴ ταῦ-
τα ἀδιδύσας ὁ κληρονόμος, μὴ ἄλ-
λων παραμάτων τε καὶ ἀγωγῶν, πλὴν
ῥαυτῶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ εἰρήσῃ ἐ-
περοθήσῃ.

1 ¶ Α' ὁ ἀφορον δὲ ἐστὶν ὅπως ἐπε-
ροθῇ ὁ οἰκέτης. εἴτε γὰρ εἴπῃ Ὁ μολο-
γῆς δοῦναι ἐμοὶ, ἢ τὰς ἐμαυτοῦ δεσπότῃ;
εἴτε Ὁ μολογῆς δοῦναι ἐμοὶ, ἢ τὰς ἐ-
μαυτοῦ δουλῶν, ἢ ἂν ποροσώπως ἐπε-
ροθήσῃ λέγων, Ὁ μολογῆς δοῦναι; τὰς
δεσπότῃ ἐν πασῶν τῶν τοιούτων
ἐπεροθήσεων ποροποιεῖς. ¶ Τὸ
αὐτὸ φανερὸν, ὅτι τῶν ὑπεξισίων παύ-
δων, ἐφ' ὧν μὴ τοὶ ἀπὸν δουλῶν ἢ
μὴν ποροποιεῖν, τοῦτέστιν ἐξ ῥε νό-
σεα.

2 ¶ Ἡ νῦν δὲ φάντεν ποροποιεῖται τῇ
ἐπεροθήσῃ, ὡς ὁ ἡμέτερος οἰκέτης
ποιεῖται, τὸ ἐκείνους σκοπεῖται ποροσώ-
πον, & μὴ τὸ τῆς δεσπότου. οἷον ἐὰν ἐ-
περοθήσῃ πινά, Ὁ μολογῆς ἐξείναι
μοι δὲ τῆς τοῦ ἀγροῦ ἴτερ, τοῦτέστι πα-
είναι μόνον, ἢ καὶ ἄλλοις, τοῦτέστι μὴ
ὑποζυγίᾳ βαδίσειν. τότε γὰρ εἰ μὴ ὁ
δεσπότης κωλυθῇ δὲ τῆς ἀγροῦ βαδί-
σαι, οὐδὲ μία δίδεται αὐτῷ ἐκ τῆς τοι-
αύτης ἐπεροθήσεως μέθοδος. τῆς δὲ οἰ-
κέτου κωλυθέντος, κομμιτῶνται ἢ
ἐπεροθήσεως δὲ τὸ ἀνάγκη τὸ ἐν τῇ
ἐπεροθήσῃ κείμενον φάντεν εἰς τὸ τῆς
οἰκέτου ποροσώπον.

3 ¶ Οἰκέται δὲ ὅτι κοινοὶ δὲ ἐπεροθῇ-
τες ἐκάστω τῶν δεσποτῶν pro e parte
dominica ἐκ τῆς ἐπεροθήσεως ποροσ-
ποιεῖς ἐκ τῆς ἐκείνου. εἴτε ἐξ ἰσίων μερῶν
εἴτε ἐξ αἰσίων δεσπότου τῆς οἰκέτου.
ἐξ αἰσίων δὲ συμβαίνει, οἷον ἡνῖκα τις τε
λατῶν, πορῶν ἢ σεκῶν δὲ ἐν τῇ
κληρονομίᾳ. τὸ μὴ εἰς ἀκτῶν, τὸ δὲ εἰς δ

stipulatur, ac-
quirit heredita-
ti, ac per hoc e-
tiam heredi po-
stea facto ac-
quiritur.

1 ¶ Siue autem
domino, siue fi-
bi, siue confer-
uo suo, siue im-
personaliter ser-
uus stipuletur,
domino acqui-
rit. ¶ Idem iu-
ris est & in li-
beris, qui in po-
testate patris
sunt, ex quibus
causis acquirere
possunt.

2 ¶ Sed quum
factum in stipu-
latione conti-
nebitur, omni-
modo persona
stipulantis con-
tinetur. velut
seruus stipu-
latur, vt siue
agere liceat: i-
pse enim tunc
prohiberi non
debet, nō enim
dominus eius.

3 ¶ Seruus com-
munis stipulan-
do, vnicuique
dominorū pro
portione domi-
nij acquirit: nisi
iussu vnius eo-
rum, aut nomi-
natim alicui eo-
rum stipulatus
est: tunc enim
soli acquiritur.
¶ Quod

*d Quæ facti
sunt non trans-
eunt ad domi-
num. l. qui ha-
redit. 44. ff. de
condit. & de-
monstrat. adde
l. stipulatio 38
g. hi qui. 6. ff.
de verb. oblig.
c. v. l. i. s. com-
munis seruus.
4 l. i. c. pas-
sim. ff. eod. l.
ult. c. per quas
personas nobis
acquiritur.*

οὐκίας. καὶ τοῦτον γὰρ δεσπόζουσι καὶ
 ἐν τῇ κληρονομίᾳ ὑρεθέντων οἰκί-
 ας, ἢ μὲν εἰς τὸ διμοῖρον, ὃ ἢ εἰς τὴν τρί-
 ταν. εἰ ἢ ὁ ὅτι κοινὸν οἰκίτης ἐν τῇ ἐ-
 περοτῇ, ἐνὸς καὶ δεσποτῆς μνημο-
 νεύσας εἰπὼν, Ὁ μολογῆς διδόναι ἀρί-
 μω καὶ ἐμοὶ δεσπότῃ; ἐκείνῳ μόνῳ
 ἀποδοίξει. ταῦτο δὲ ὅτιν, εἰ καὶ μὴ
 μνημονεύσῃ ἰδικῶς ἀπὸ ἀρίμου ἐν τῇ
 ἐπεροτῇ, ἀλλὰ ἀποσώπως ταύ-
 τῳ ποιήσεται. καὶ ταῦτα γὰρ μόνῳ ἀρί-
 μῳ ἀποδοίξει, καὶ τὸ διδόναι μὲν τῇ
 μνήμῃ τὸ ὀνόματός τινος δὲ δεσποτῆς κέ-
 λουσιν. **β** ¶ Εἰ ἢ ἀποσώπως ἐ-
 περοτῇ ὁ οἰκίτης, τὸ εἰς ἐπεροτῇσιν
 ἐνέχθην ἀρχαῖα, καὶ ἐν τῇ δεσποτῇ
 ἀποδοιῶναι ἢ διδάται. ὑπόθου
 γὰρ ἐμὲ καὶ ἀρίμον ὅτι κοινὸν ἔχειν οἰκί-
 τῳ. τίτιον ἢ ἐπεροτῇσιν ὑπό τινος κοι-
 νοῦ ἡμῶν δούλας ἔστω, Ὁ μολογῆς ὡς
 τίτιε δοῦναι τὸνδε τὸ ἀγρόν; τὸ ἢ ἐμῆς
 ἐπύχανε δεσποτείας ἔτος ὁ ἀγρός, ὅ-
 τιν ἐμὸν καὶ ἐρρώται ἢ ἐπεροτῇ-
 σιν. ἐπειδὴ οὐδὲ ἐγὼ δὲ ἐμαυτῇ ἰχυ-
 ρὸς ἐπεροτῇ καὶ τὸ ὑπό ἐμοῦ δεσπο-
 ζόμενον ἀρχαῖα. δάρε γὰρ ὅτι τὸ ποι-
 ῆσαι δεσπότη. ὅτι πλέον δὲ γνέσθαι
 δεσποτῆς ἢ διδάμαι τὴν ἐμὴν. εἰ τοί-
 νυν εἰς τὸ ἐμὸν ἀποσώπων ἀνίσχυρ
 ὅτιν ἢ ἐπεροτῇσιν, ζητεῖται εἰς τὸ ἐ-
 μοὶ ἐποφείλον ἀποδοιῶναι, πότε-
 ρον ἀρχαῖα οὐσα ἢ ἐπεροτῇσιν ἀνε-
 νέργητός ὅτιν; ἢ ἐμοὶ μὲν οὐδὲν ἀποσ-
 ποείζεται, καὶ κοινῶν ἢ ὅλον δοθήσε-
 ται; ὅπερ καὶ ἤρεσε καὶ τὸ κανόνα τὸ λέ-
 γοντα, ὅτι τὸ καὶ ἐν τῇ δεσποτῇ οὐ
 διδάμενον ἀποδοιῶναι. τὸ καὶ τῇ
 ἐτέρῳ ἀποδοίξει, καὶ δεκτικῇ τῇ
 χαλόντι τὸ ἀποσπορισμῷ.

vnciis. Nam easdem partes
 habebunt in seruis in he-
 reditate repertis, nepe al-
 ter duas partes e tribus, &
 alter tertiam. Quod si co-
 munis servus vnus ex do-
 minis in stipulando men-
 tionem fecerit, dicendo,
 Domino meo primo dare
 spondes? illi soli acquirit.
 Idemque est, & si non spe-
 cialiter Primi mentionem
 habuerit in stipulando: sed
 quum iussu Primi stipula-
 retur, impersonaliter sti-
 pulatus fuerit. Nam & hic
 soli Primo acquirit. Pro-
 pterea, quod nominis ha-
 bira mentio, & præcedens
 domini iussus tantumdem
 præstent. ¶ Quod si indefi-
 nitè stipulatus fuerit ser-
 uus, & res quæ in stipula-
 tionem deducta est, alteri
 ex dominis adquiri non
 possit: finge enim mihi &
 Primo communem esse
 servum, eumque ita à Ti-
 tio stipulatum esse: Fun-
 dum hunc tibi dare spon-
 des? si meus hic fundus fue-
 rit, quantum ad me atti-
 net, stipulatio non valet.
 Quoniam neque per me
 ipsum rectè stipulor rem
 cuius sum dominus. Dare
 enim, est dominum facere.
 At eius, quod meum est,
 amplius dominus fieri nō
 possum. Si igitur ex perso-
 na mea infirma est stipu-
 latio: quæritur, an quan-
 tum ad id pertinet, quod
 mihi debebat adquiri, inu-
 tilis sit stipulatio, & sine
 effectu: an verò potius, mi-
 hi quidem nihil adquirat-
 ur, sed socio detur soli-
 dum? Quod & placuit, pro-
 pter regulam, qua dici-
 mus: quod vni ex dominis
 adquiri non potest, id al-
 teri, qui acquisitionis ca-
 pax est, & ad obligationem
 admittitur, adquiri.

¶ Quod servus
 communis stipu-
 latur, si alteri ex
 dominis acqui-
 ri non potest,
 solidum alteri
 acquiritur: ve-
 luti si res, quam
 dari stipulatus
 est, vnus domi-
 ni sit.

a l. 7. §. 1. l.
27. ff. eod.

b l. 33. ff. eod.

c adde l. 25. §.
quæstionis est.
33. ff. de usu-
fructu.

DE DIVISIONE
STIPULATIONVM.

TIT. XIX.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ

ἐπεροτήσεων.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

DE DIVISIO-
NE STIPV-
lationum.

TIT. XIX.

a adde Titul.
Digestorum de
pratoris stipu-
lationib. & se-
quentes. adde
etiam stipula-
tionum divi-
sionem ex i. in-
fra de fideiussu-
ribus ubi stipu-
lationum alia
dicuntur πολι-
τικῇ seu iudi-
cials, alia πρι-
βατῇ seu natura-
les.

De stipulationum diuisione. Stipulationum alia Iudiciales. 1 veluti quæ à mero iudicis officio proficiuntur, ut est cautio de dolo, & de persequendo seruo. 2 Prætorie quæ à mero Prætoris (ut est damni infecti vel legatorum) vel Aedilis officio proficiuntur. 3 Conuentionales, quæ neque à iudice neque à Prætoris, sed ex consensu contrahentium. 4 Communes (Iudicibus & Prætoribus) Rem pupilli saluam fore, & Ratam rem haberi.

Nec verò ab-
surdum fuerit,
& stipulationū
diuisionem no-
uisse. Stipulationum e-

b Stipulationū
diuisionē. adde l.
l. s. ff. eod.
c Ha dicitur
quod dicuntur
authori Ecloga
24. tit. ex lib.

Et Iudiciales quidē

sunt vnius generis, quæ-
cumque à mero Iudicis
officio proficiuntur. Qua-
lis est de dolo stipulatio.

Est autem ei locus, quan-
do cum eo, qui mihi ex sti-
pulatione seruum debet,

ago actione ex stipulatu.
At reus pro certo habens
fore ut condemnetur, ve-
nenum ei dat, quod paulo
post quam seruum mihi
dederit, enecare eū & in-
terimere possit. Officium
iudicis est ob huiuscemo-
di suspiciones, cogere reū
ut in dando seruo, stipulā-
ti promittat, nihil se dolo
malo fecisse, quo seruus le-
deretur. Iudicialis est sti-
pulatio, & de persequendo
seruo, qui in fuga est. Nam
si quis seruum meum ab
aliquo bona fide emerit,
eum neque vitium subef-
fet, nihil impedit, quo mi-
nus currat vsucapio. Quod
si nunc ego ante finē tem-
poris quod vsucapionem
perficit, fortē ante duos
aut etiam tres menses,
cum possessore actione

ΥΚ ἀποπον ἢ ἢ τὰς τῶν
ἐπεροτήσεων ἡμᾶς γινώ-
σκει διαρρέσεις.

¶ Τῶν δὲ ἐπεροτήσεων,
αἱ μὲν εἰσι ἰουδικιὰλαι, αἱ δὲ πραι-
τωριαι, αἱ δὲ κοινὸν ἀλῆαι, αἱ δὲ κο-
μῶνες, οὗτοι εἰσι πραιτωριαι ἀμὰ καὶ
ἰουδικιὰλαι.

¶ Καὶ ἰουδικιὰλαι μὲν εἰσι μο-
νοειδεῖς, αἱ ἐπὶ ἐν μόνῃ τῷ ὀφφικίῳ
τῷ δικαστοῦ ὁρμῶν. ὅποια δὲ ἡ πραι-
τὸ δόλῳ ἐπεροτήσις. χωρὰ δὲ αὐτῇ εἶναι,
ἡνίκα κινᾶ κατὰ πινθὸν εἰς ἐπεροτή-
σεως ἐποφείλοντός μοι οἰκέτῳ, τὸ εἰς
σιπλάτῃ. εἰδὼς δὲ ὁ ἐναγόμενος, ὡς
παντὶ ἑόπῳ καταδικασθήσε, φάρ-
μακον αὐτῷ παρέχῃ, μικρὸν ἔσθον
μὲν τὸ οἰκέτῃ ἀπόδοσιν ὀφείλον αὐτῷ
ἀνελεῖν τὸ οἰκέτῳ. ὀφφικίον δὲ τὸ δικα-
στοῦ εἰς τὰς τοιαύτας ὑπονοίας ἀναλ-
κάζειν τὸν ῥέον, ἢ τοι τὸν ἐναγόμενον
διδόντα τὸ οἰκέτῳ ἐπεροτᾶσθαι, ὅτι εἰ-
δὲνα δόλον ἐμηχανήσατο, ἐπὶ βλαβῇ
τῷ παρεχόμενῳ οἰκέτῳ. ¶ Ἰου-
δικιὰλαι δὲ ἐπεροτᾶσις, καὶ ἡ πραι-
τὸς ἀπατήσεως τῷ ἐν φυγῇ εἰς τὸν
οἰκέτῳ. εἰ γὰρ τις τὸν οἰκέτῳ
μου ἀπορᾶξῃ πινθὸν βοναφίδει,
ἢ βιτίῃ μὴ ὑπὸντος ἀκωλύτως τρέχῃ
ἢ ἐλευθερίων, πρὸς τὸ τέλος τυχὸν τῷ
ῥέον τῷ περαιντός πῶς ἐσκαπῶνα,
πρὸς δύο, ἢ καὶ τρεῖς μηνῶν εἰς ἀνῆστα.

Stipu-
lationū a-
liæ sunt iudicia-
les, aliæ Præto-
riæ, aliæ conue-
tionales, aliæ
cōmunes, tam
Prætorie, quàm
iudiciales.

¶ Iudiciales
sunt duntaxat,
quæ à mero iu-
dicis officio
proficiuntur:
veluti de dolo
cautio, vel de
persequendo ser-
uo, qui in fuga
est, restituens
dove pretio.

τὸν ῥέμει τὴν νομῶς, ἐπεκτεινομένης
 δὲ τὴν δίκης περαιωθῇ ἢ ἔσχαπών,
 εἴτε δίκῃ δούλῃ τὸ ἐναγόμενος οἰκέτης
 δραπέτης, μὴ δὲ ταῦτα, ὑποδείξω
 ἐν τῷ ἐνάγων τὸ ἐμῆς γρηγορήσει δεσπο-
 τείας· ἐπειδήπερ ἄτοπον ἔστι καταδι-
 καλιῶν τὸ ἐναγόμενον μηδὲν ἐπιαι-
 κότε ὅτι τῇ τῷ οἰκέτου φυγῇ, ἀφίεδ
 διὰ αὐτὸν ἄτοπον ὑπάρχει, ἵνα μὴ πως
 ἀνώγητός μοι γρηγορήσῃ ἐν τῷ τοιούτῳ
 δικασθείω δίκῃ, ὁφείκειον ἔστι τῷ δικα-
 σῶ, ἀναγκάζειν τὸ ἐναγόμενον διδόναι
 καυτίονα, ὡς ἐπειδὴν ὁ ῥητῶν τὸ οἰ-
 κέτω, κινήσει καὶ τὸ κατέχοντα πῶς ἐν
 ῥέμει οἷα γρηγορήσει ἢ δὴ δεσπότης, ἐκ τῆς
 εἰρημότητος οὐ συγκαπνίσθῃ, καὶ τῶν ἀ-
 ποκαταστήσά μοι, ἢ τὸ αὐτὸ τίμημα, εἰ
 γὰρ οὐκ ἔτυχεν οὐ συγκαπνισθεὶς, οὐδὲ
 ἐδεόμην τὸ τοιαύτης καυτίονος. δοθή-
 σεται γὰρ τὰς ἀκταρε, καὶ παντὸς ἑτέρου
 ἡ κατέχοντος αὐτὸν, κινεῖν ἀκωλύτως
 τὸν ῥέμει.

2 ¶ Prætoriae
 sunt, quæ à me-
 ro Prætoris of-
 ficio proficif-
 cuntur : veluti
 damni infecti,
 vel legatorum.

2 ¶ Πρατωρεῖαι δὲ εἰσιν ἐπεροτή-
 σεις, αἵτινες ἐκ μόνης αὐτῆς τῆς παρὰ το-
 ρος δικαιοδοσίας κατὰγονται. ὅποια
 ὅστις ἢ damni^b infecti, ἢ γρου ἢ ὅτι
 ζήμιος· ὡς αὖ τὴν αὐτὴν ἢ τὴν γεί-
 τονος οἰκία δὲ πῶς αὐτῇ παρὰ τοῦσαν
 σαθρότητα πῶς ἀπειλεῖ. εἰ γὰρ μὴ
 βελήθῃ τῶν τῆς φροντίδα ποιήσας
 ὁ γείτων, καὶ ἐπεροτηθῶν, ὡς εἰ συμ-
 βῇ ἐκ τῆς αὐτῆς κατὰ πάσεως βλάβῃ νά-
 με, ὅτι παρὰ τοῦσαν μοι πῶς ἐντεῦθεν
 συμβεβηκότων βλάβειν, πέμπομαι
 ὅτι νομῇ τῆς σαθρῆς οἰκίας. βου-
 λόμενος τίνυν ὁ γείτων μὴ γνέσθαι
 με ἐν νομῇ τῆς αὐτῆς οἰκίας, ἀναγκάζε-
 ται ἐπεροτῆσθαι πῶς τοιαύτῳ ἐπε-
 ρότησιν, τὸ ὅτι ἀτελεῖ, τοῦτέστι δάμνι
 ἰνφέκτῃ τῇ ζήμια. δὲ γὰρ τὸ μήπω γνέ-
 σθαι πῶς ἐκ τῆς κατὰ πάσεως βλάβειν,

in rem agam : & cum lon-
 gior mora iudicio fieret, im-
 pleta sit usucapio, ac dein-
 de servus sine dolo eius qui
 cum agitur, fugiat: postea-
 que ego peritor dominum
 me eius esse ostendam: quo-
 niam & illud iniquum est,
 ut reus condemnatur, qui
 nihil fraudis in fuga servi
 admisit: & illud absurdum
 ut absolatur, ne iudicium
 illud omne elusorium sit:
 officium iudicis est, ut reum
 cautionem præstare cogat:
 se cum servum inuenerit,
 eum à possessore vindica-
 turum, veluti qui per præ-
 fatam usucapionem factus
 sit dominus: eumque mihi
 aut æstimationem eius re-
 stitutum. Nam si usuca-
 pus non sit servus, cautio-
 ne hac nihil indigeo. Dabi-
 tur enim actori adversus
 quemvis possidentem po-
 testas rei vindicationem in-
 tentandi.

2 ¶ Prætoriae autem stipu-
 lationes sunt, quæcunque à
 mera Prætoris iurisdic-
 tione proficiscuntur, qualis est
 damni infecti. Est autem ei
 locus, cum vicini ædes tam
 vitiosæ putridæque & iam
 carie sunt consumptæ, ut
 ruinam minentur. Etenim
 si nolit vicinus refectionem
 earum ad curam suam
 vocare, neque spondeat,
 se damnum quod mihi ex
 ruina earum, si collapsæ
 damno me affecerint, illa-
 tum fuerit, refarturum: in
 possessionem ædium vitio-
 sarum mittor. Vicinus igitur
 qui me nolet in posses-
 sionem ædium suarum mit-
 ti, repromittere mihi cogi-
 tur hanc damni infecti sti-
 pulationem, hoc est: de dam-
 no, quod nondum conti-
 git. Nam inde eam appel-
 lationem habet, quod non-
 dum ex ruina ædium dam-
 num ullum factum sit.

a Prætoriae ab
 autore Eclo-
 gæ 2.4. mul. 9.
 & lib. 4.3. tit.
 1. c. 3. dicun-
 tur, αἵ δὲ
 παρὰ τοῦσαν.
 adde l. 5. §.
 prætoriae.

b 2. Harmen.
 1. §. 60.

c Damni in-
 fecti stipulatio
 Prætoriae l. 1. §.
 item ex causa
 damni infecti.
 ff. de prætoris
 stipulationibus
 adde l. 4. ff. de
 damno.

damnum vllum factum sit.

¶ Huiusmodi stipulatio est & ea quæ Legatorum di-
nomine stipu- citur. Nam si quis moriens
latio Prætoris. heredem te instituerit, &
adde l. i. in pr. legatum mihi à te sub con-
ff. ut legatoris ditione reliquerit: veluti,
seu fideicomis- Si naus ex Asia venerit:
forum seruandorum causa
caueatur. l. i. quoniam pendente condi-
§. 2. ff. de stipu- tione, nullam aduersus te
lat. prætoris. heredem actionem moue-
re possum: & non mediocris
subest formido, ne tu medio

b Sic apud au-
thorem Eclogæ tempore, consumptis ac cō-
d. §. 3. περὶ τῶν fectis fortunis omnibus, ad
πίας δὲ νόειν inopiam redactus inane
τὸς ἀγρίαις mihi beneficium testatoris
τίας. facias: iubet te heredem

c Adilitias Prætor repromittere, &
stipulationes ante conditionis euentum,
ab adilitiis in etiam datis fideiussoribus,
iurisdictione ve legatum à te vbi conditio
nre aut melius extiterit præstitum iri. Id
quàm in Lati si heres facere nolit, ego in
ni institutioni possessionem rei legatæ aut
bus legitur, & etiam totius hereditatis mit-
adilitias à iuris tar. **¶** In numero autem
dictione Præ-
toris venire. Prætoriarum stipulatio-

d Stipulatio- num habentur & adilitiæ
nibus adilitiis stipulationes. Nam & hæc
quando in stipulationes. Nam & hæc
quibus sit lo- iurisdictione Prætoris ve-
cus. niunt. Est autem his locus

e Ita ut an- in interrogationibus quæ
tea dixi, Græ- de vitis morbisque in ven-
cis dicuntur dendis seruis fieri solent.
συναινεσιμὴ: Venditorem enim empto-
cuiusmodi sit: ri repromittere oportet,
αὐτὸς συμφῶ-
νε γινώσκων. se, si quid occulti vitii mor-
adde l. 5. ver. bive in seruo vendito in-
conventionales uetum fuerit, duplum (ver-
f. d. l. 5. verj. bi gratia) præstaturum.

3 ¶ Conuentionales ve-
rò sunt, quæcunque ex cō-
muni conuentione vtrius-
cuius generis que partis concipiuntur,
duas adfert, hoc est, neque iussu iudicis,
τῶν περὶ τῶν neque iussu Prætoris, sed ex
παραγούτων voluntate contrahentium.
τῶν ἀνέκων
φυλακῆν Tot enim sunt genera con-

4 ¶ Cōmunes autē stipu-
lationes sunt, veluti, Rē pu-
latio & cautio pilli saluam fore. Nam prætor

4 ¶ Κομμοῦνες δὲ εἰσιν ἐπεροτή-
σις, ἢ γινώσκων κοινὰ, οἷον ἡ γὰρ
saluam fore, ἐπεροτήσις. ὁ γὰρ πραι-

δάμνι ἰνφέντι πρῶτα γορεύεται. ¶ Τοι-
αύτη δὲ ἐστὶν ἡ ἀλεγατώρεμ. εἰ γάρ
πῃς τῆς οὐτῆς ἐνσησέται σε κληρονόμον,
ληγάτον ὃ μὴ καταλείψῃ ὑπὸ ἀίρε-
σιν, οἷον, Si naus ex Asia venerit, ἐ-
πειδὴ τὸ ἀίρεσεως ἡρτημένης ἀγνώ-
στῆς ἐστὶν καὶ ὅτῃ κληρονόμος πινεῖν
δύναμαι, ἐστὶ ὃ δὲ ὅτῃ μικρόν, ἵνα μὴ
ἐν τῇ μεταξὺ δαπανήσας σὺ ὁ κληρο-
νόμος τὸ πρῶτον, εἴτα ἀπορος γε-
νῶς αἰώνητον μοι ποιήσης τὸ τεσάτω-
ρος φιλοπμίαν. κελδεὶ ὁ πραιτωρ ἐ-
περοτᾶσθαι σε τὸ κληρονόμον πρὸ τῆς
ἐκβάσεως τὸ ἀίρεσεως, δίδοναι ὃ καὶ ἐλ-
γύας ὡς ἐκβάσεως τὸ ἀίρεσεως παρέξῃς
τὸ ληγάτον, τέτο ὃ ποιεῖν τὸ κληρονόμο
μὴ ἀνεχόμενος, ὅτι νομῇ ἢ τὸ ληγατώ-
ρηντος πραιτωρός, ἢ πάσης πεμφθῆ-
σθαι τὸ πρῶτον. ¶ Ταῦς b ὃ πραι-
τωρείας ἐπεροτήσις συνεισφέρειται
καὶ αἱ adilitiæ ἐπεροτήσις. καὶ ταύτας
γὰρ ἐκ τῆς adilitiæ εἰσεσδικτίζω-
νος ἔχον τὸ γινώσκων συμβάλλει. χάρα δὲ ὃ
αὐτῆς ἐστὶν, ὅτι τὸ ἐπεροτήσεων, αἱ γί-
νονται δὲ τὰ πάθη τὰ ἐν τοῖς πραι-
πομοῖς οἰκέταις. δεῖ γὰρ τὸ πραιτω-
ρ ἐπεροτᾶσθαι τὰ ἀγροσῆ ὡς εἰ πάθος
ὄρεθῃ κρυπτόν ἐν τῇ πραιπομοῖ
οἰκῇ τὴν παρέξει τὸ διπλάσιον λέγει
χάειν.

3 ¶ Κομβεντιονάλιαι δὲ εἰσιν, αἱ τινες
ἐκ κοινῆς συναμείσεως ἐκαστὸν μέρος
γίνονται, τέτῃς δὲ κελδεὶς τὸ δικα-
στοῦ, ὅτῃ κελδεὶς πραιτωρός, ἀλλ' ἐκ
πραιμείσεως τῆς συναλλατῆς τῶν το-
σαῦτα γὰρ γινώσκων τὸ κομβεντιονάλιον ἐπε-
ροτήσεων, ὅσα χεδὸν καὶ συναλλάτ-
ματᾶ.

4 ¶ Κομμοῦνες δὲ εἰσιν ἐπεροτή-
σις, ἢ γινώσκων κοινὰ, οἷον ἡ γὰρ
saluam fore, ἐπεροτήσις. ὁ γὰρ πραι-

¶ Prætorias au-
tem stipulatio-
nes sic exaudiri
oportet: vt in
iis etiam conti-
neatur Adilitiæ:
nam & hæc à iu-
risdictione Præ-
toris veniunt.

3 ¶ Conuentiono-
nales sunt, quæ
ex conuentione
ne vtriusq. par-
tis concipiuntur,
hoc est, ne-
que iussu iudi-
cis, neque iussu
Prætoris, sed ex
conuentione con-
trahentium, qua-
rum totidem ge-
nera sunt, quot
(penè dixerim)
rerum contra-
hendarum.

¶ Commu-
nes sunt: veluti
rem saluam
fore pupillo,
nam

(nam & Prætor iubet re saluam fore pupillo cauere: & interdum index, si aliter hæc res expediri non potest, vel de rato stipulatio.

παρὰ τὴν κατὰ νόμον ἐπιτροπὴν ἐγγύας
 διδόναι κελεύει, καὶ εἴρηται ἐν τῇ
 α α ἰνστιτούτῳ, ὅτι σὺν καὶ ἀκέραια
 τὴν ἀνέβη φυλαχθήσονται τὰ πράγματα
 τὰ. εἰ δὲ συμβῇ πρὸς τὴν ἰκανοδοσίαν ἐ-
 νάγειν τὸν ἐπιτρόπον πούπυλλου δεδίτω-
 ρα, ὃ δὲ ἀποκρίνασθαι μὴ βουληθῇ, καὶ
 ὑποδείξασθαι τὸ δικαστήριον διὰ τὸ μὴ-
 πω δεδιδῶκε τὰς ἀνάγκας τὸν ἐπιτρόπον ἐγ-
 γύας, ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον ἄλλως
 προείναι ἐδυνάται, κελεύει ὁ δικά-
 ζων πρὸς τὸν ἐπιτρόπον, καὶ πρὸς πούπυλλου
 δεδίτωρ δοθῆναι τὴν rem pupilli sal-
 uam fore ἰκανοδοσίαν. καὶ ὁ βρεθήσεται
 δὲ αὐτῆς, κοινὴ δὲ τὴν ἀνέβη δικαιο-
 δοσίαν, καὶ τὸ ὁφειλόμενον δικασθῇ. ¶ Τὸ
 αὐτὸ ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ Ratam rem domi-
 num habiturum. τὴν δὲ ἀνέβη
 κελεύοντες τῷ αἰῶνι nomine ἐνάγοντα,
 ἐπειδὴ ἀμφισβἀλλεται, εἰ καὶ γνώ-
 μων διὰ τοῦ ποιῆσαι ἐπιτάσσιν, διδο-
 ναι ἰκανοδοσίαν, εἰ συμβαῖν τινὰς ὡς
 καὶ μανδᾶτον τῆς ἀπόντος κινήσας κατ'
 ἐμὸν ἀνώγειν, ἐπειδὴ πρὸς τὸ μανδᾶ-
 τον, ἐμὸν ἀμφισβἀλλοντες, ἐδυνάται
 προείναι τὸ δικαστήριον, ἀναγκάζει ὁ
 δικαστὴς τὸ ἐνάγοντα ἀναγκάζει τὴν ra-
 tam rem dominum habiturum.
 καὶ τὰ τῶν ἐξ ὧν κοινωνήσουσιν, ἐπὶ τῇ
 συστάσει τῆς παρέσης ἐπεροθήσεως, ὃς
 τε ἀνέβη καὶ ὁλὸν τοῦ νόμου δεῖται, καὶ
 καὶ ὁ δικαστὴς διὰ τὸ προείναι τὸ δικα-
 στήριον ταῦτα γίνεσθαι ἀναγκάζων.

ut dictum est libro primo, eum, qui tutor constituitur, datis fideiussoribus cauere iuber, rem pupilli saluam & incolumem fore. Quod si contingat, ut ante satisfactionem tutor debitorem pupilli conueniat, atque is neque respondere velit, neque iudiciū suscipere, quod nondum tutorem dicat satisfecisse: quoniam aliter iudicium procedere non potest, iubet tutori iudex ad quem in ius aditum est, ut debitori pupilli satisfecit re pupilli saluam fore. Et ita inuenietur hæc stipulatio communis iurisdictioni Prætoris & officio iudicis. Idem est & in stipulatione, ratam rem dominum habiturum. Quoniam & Prætor eum, qui alieno nomine a-

a sup. de satisfd. tut. adde §. 29 inf. de inutil. stipulat.

b Stipulatio ratam rem haberi communis stipulatio est. Dicitur autem hæc stipulatio auctoritate Eclo- ga τῆς ἀσφα- λείας ἰκανοδο- σία v. §. 1. de satisfdationib.

c Prætoris & iudicis differe- rentia.

DE INUTILI-
BUS STIPU-
lationibus.

TIT. XX.

ΠΕΡΙ ΑΧΡΗΣΙΜΩΝ
 ἐπεροθήσεων.
 Τίτλος κ.

DE INUTILIBUS
STIPULATIONI-
bus.

TIT. XX.

d adde tit. C. de inutil. stipul.

¶ De stipulationibus inutilibus quæ paucissime ad alias, & cur de illis hoc loco dicatur. Omnium, quæ in dominio nostro esse possunt, stipulationem utilem esse. Inutilem verò, si quis stipuletur aut promit-

zat id quod in rerum natura non est (putà mortuum) aut esse non potest (putà, hippocentaurum.) 2
 Rem sacram, religiosam, publicam, vñibus populi perpetuò expositam, liberum hominem, rem suam,
 tametsi res illa profana, priuata, aut non mea postea fieri possint: tametsi sacra, religiosa, publica, seruilis
 conditionis aut non mea post stipulationem re ipsa facta sint. Proinde in illum casum stipulari eas non li-
 cebit. 3. Minus daturum, facturumue (aliud, si promittat se effecturum, vñ alius dei) 4 Stipulari ex-
 traneo (cuius iuri subiecti non sumus) obligationem, non possumus, licet solutionem possimus. Proinde in
 hac stipulatione, Mihi, aut Seio dare spondes, obligatio mihi soli acquiritur, (Seio verò me inuito selui
 potest, & in eum mihi mandati competet actio) pro parte tantum dimidia stipulari quoque ei qui in
 potestate nostra sit, non possumus, quia nobis id adquirimus. 5 Inutilis quoque stipulatio est si quis ali-
 ter promittat quàm interrogatus sit. 6 Si ab eo qui in tua potestate sit stipuleris, aut illi à te stipuletur.
 7 Muti, surdi, 8 furiosi stipulari non possunt. 9 sed nec pupilli sine tutoris auctoritate stipulanti promit-
 tere (tametsi sibi rectè stipulari possint si puberes aut puberati proximi) Filijfamilias, ne parè quidem
 auctore stipulanti promittendo, obligantur. 10 De stipulatione sub conditione impossibili, & qua dica-
 tur impossibilis conditio, & de differentia earum stipulationum, si cælum tetigero, si cælum non tetigero.
 11 De stipulatione inter absentes. 12 Post mortem suam, stipulantis patris, domini, prius quàm mo-
 riar vel morieris, dabis? 13 De stipulatione prapostera (qualis ea est, Hodie dabis, si naus tras vene-
 rit?) 14 De stipulatione, Cum moriar, vel cum morieris. 15 Post mortem extranei dabis? 16 Inter-
 rogationem nonnunquam ex responsione præsumi. 17 Si quis res plures stipulanti, vel ad omnes, vel ad
 unam tantum rem responderit. 18 Alteri extraneo posse nos vñtiter stipulari, si pœnam stipulemur.
 19 Imò ut pœnam non stipulemur, alteri stipulare possumus, si nostra intersit illi dare, putà, pupillo,
 procuratori, creditori meo. 20 Eadem ratione possumus promittere, alium facturum. 21 si quis rem,
 suam aliquando futuram stipuletur. 22 si in re dissensiant stipulatur & promissor. 23 si quis pro-
 missum ex turpi causa. 24 Conditionis euentum transmitti ad heredes stipulantium & promitten-
 tium. 26 Quando ex stipulatione agi possit.

STIPVLATIO-
num alix vtilis
fuit, alix inutilis.

¶ Et viles. quidem multæ, inutiles verò paucæ. ¶ Necesse est igitur de paucis dicere: etenim per eas & multitudinem vtilium cognoscemus. ¶ In primis sciendum est, rem quamque, quæ dominio nostro subiici potest, vtiliter in stipulationem deduci, siue mobilis sit, siue immobilis.

a Res omnes
in stipulationē
deducuntur. fa
cit l. 2. ff. de
verb. oblig.

b Stipulari
non possumus
quæ in rerum
natura non
sunt, aut esse
nō possunt: quæ
natura aut lex
non concedit l.
stipulor. 35 ff.
de verb oblig.

c Quæ in re-
rum natura
non sin.

d Mortuum e
stipulari non
possumus l. si
homomortuus.

69 ff. de verb. r
oblig. l. 103 2. r

Gai. 9 §.6. r

e Hippocen-
taurū non pos-
sumus stipu'a
ri dixi ad l

97. §. I. ff. de
verb. oblig.

I ¶ At si quis rem quæ in rerum natura non est, aut esse non potest, dari sibi stipulatus fuerit: inutilis est stipulatio. Et quod in rerum natura nō est, tale fuerit: veluti, Stichum seruum mihi dare spondes? cū is mortuus sit, & ego eum vivere putarim. quod esse nō potest. veluti, Hippocentaurum mihi dare spondes? qui esse non potest. In his itaque inutilis est stipulatio, vt dictum est.

ΩΝ ἐπεροτήσεων αἱ
μὲν εἰσι χηήσιμοι, αἱ δὲ
ἀχρηστοί. Ἡ ΑΛΛ' αἱ μὲν
χηήσιμοι πολλά. αἱ δὲ
ἀχρηστοί ὀλίγοι. Ἡ ΔΕ
ἐν τῇ ὀλίγων. ἐντεῦθεν
εἰσοῦνθα τῇ χηήσιμων.
ναί χηή, ὅτι πᾶν αὐτῶν
ἐρα ὑποπίπτειν δυνάσκειται
ὡς εἰς ἐπεροτήσιν κα-
τακτάται, εἴτε ἀκίνητος.

I ¶ Εἰ δὲ τις ἐν εἶνο ὅπερ ἔστι ἐν τῇ ᾧ
 παραμάτρων οὐκ ἔστι φύσις, ἢ γυνέσται
 καὶ δούλῃ δοθῶναι αὐτῷ ἐπεροτήσῃ.
 ἀχρηστος ἢ ἐπεροτήσις. καὶ τὸ μὲν καὶ ὅν
 ἐν φύσῃ ἔστι τοιοῦτον. οἷον, Ὁ μολογχεὶς
 διδόναι μοι εἶχον τὸ οἰκέτω. οὕτω δὲ
 ὡς περὶ τοῦ τεκνέως, ἢ ὑπόπτειον ἢ ἄλλῃ
 ᾧ εἶναι τὸ ἢ ἔσεται μὴ συνάμμιον,
 οἷον, Ὁ μολογχεὶς διδόναι μοι ἰπποκέν-
 τωρον, εὖδὲς γυνέσται καὶ δούλῃται. ἀχρη-
 στος ἢ ἐπεροτήσις ὡς εἴρηται.

¶ Omnis res
quæ dominio no
stro subiicitur,
in stipulationē
deduci potest,
siue illa mobilis
sit, siue soli.

1 ¶ At si quis
rem, quæ in re-
rum natura nõ
est aut esse non
potest, dari sti-
pulatus fuerit:
veluti Stichum
qui mortuus sit
quæ viuere cre-
debat: aut hip-
pocentaurum,
qui esse nõ pos-
sit: inutilis erit
stipulatio.

Idem

¶ Idem iuris est, si rem sacram, aut religiosam, qua humani iuris esse credebatur: vel (rem) publicam, quæ vñibus populi perpetuo exposita sit, ut forum, vel theatrum: vel liberum hominem, quem servum esse credebatur: vel cuius (rei) commercium non habuerit: vel rem suam dari quis stipuletur.

¶ Nec in pendenti erit stipulatio ob id, quod publica res in privatam deduci, & ex libero servus fieri potest, & commercium adipisci stipulator potest, & res suas stipulatoris esse definire potest, sed protinus inutilis est. ¶ Item contra, licet initio utiliter res in stipulatum deducta sit, si tamen postea

2 ¶ Τὸ αὐτὸ ἔστιν, ὃ καὶ τις θεῶν ἢ ἀνθρώπων ἱερὸν, ἢ ἀνθρώπων δικαίου ὀπίσθεν (ἢ), ἢ πύβλικον, ὅπερ τῆς τῆς δῆμος ἀεὶ ἀφώριστα χρεῖαις ἢ τοὶ ἀνὰ κε. τμ. (οἷον ὁ φόρος, τὸ θεῶν, κυνήγιον ἢ ὅσα τῶν αὐτῶν) ἢ τὸ ἐλδ'δερον ἀνθρώπων, ἐν οἷς τῶν ὑποπιδόν (ἢ), ἢ θεῶν ἢ κομμέριον^d οὐκ εἶχον. τοῦτεστιν ὁ ἀγοράζειν ἐκ ἡδυνάμην κομμέριον γὰρ ὅτιν ἢ τὸ δυνάμην πωρᾶσθαι, ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία. ἐστὶ δὲ τοιοῦτον θεῶν ἢ ὁ πᾶς δικαίον οὐκ ἔχει κομμέριον. οἷον ἐν κτήματι ὃ ἔχει ἢ ὁ ὁδοῦς ἐκκλησία, ἀρεπικὸς οὐ δύναται κτλ. ἢ ἐὰν τὸ θεῶν τὸ ἐμὸν ἐπεροθήσω σε λέγων, Ὁ μολογῆς δίδωμι μοι τὸ θεῶν; δάρεγ γὰρ ἔστι, τὸ ποιήσας δεσπότην. ὅτι πλέον τῆς ἐμοῦ γνέως δεσπότης ἐδυνάμην. ¶ Καὶ οὐδὲ λέγομεν ἐν ἡρτημύῳ πῶν τὸ ἐπεροθήσεως (ἢ) δυνάμην τε καὶ οὐσίαν, δὲ τὸ εἶκος (ἢ) ἐν τῶν μετ' ἐν τῶ πύβλικον θεῶν εἰς ἰδιώτου μεταπίπτειν δύναμιν δεσπότην, τυχὸν βασιλέως τέταρτος δάσαντες. καὶ ὁ ἐλδ'δερος ὅ, οἷς τῆς δύναται γνέως τυχὸν γὰρ ἀπελδ'δερος ὢν, ὡς ἀχαιεὶς^h κατεδουλώθη τὸν πάτρωνι. καὶ κομμέριον ἰκολλὰ δύναται τῆς θεῶν βασιλέως λαβεῖν ἐπ' ἐκείνῳ, οὐ τὸ κτήσεως ἐφικέως κεκωλυται. καὶ τὸ ἐμὸν θεῶν τὸ ἐμῆς (ἢ) δεσπότηας παύσεως δυνατὸν. ὡς λοιπὸν ὁδεῖν εἰς τὸ ἀνεμποδίως λέγειν, ἰχυρὰν (ἢ) πῶν ἐπεροθήσιν. ἀλλ' ὁδεῖς ἐξ ἀρχῆς, ἀχρηστον (ἢ) ταῦτ' λέγομεν. ¶ Ὁ μολογῆς ἐκ τῆς ἐναντίου. εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς χρεῖσι μὴ ἢ ἐπεροθήσις ἐγγράφει, μὴ δὲ ταῦτα

¶ Idem est etiam, si quis rem sacram aut religiosam, stipulatus fuerit, quam humani iuris esse credebatur: aut publicam rem, quæ vñibus populi perpetuo destinata & exposita est, veluti forum, theatrum, arenam, & si qua talia: aut liberum hominem, quem putabat servum esse: aut re cuius commercium non habebat (id est, quam emere non poterat: quoniam commercium est, facultas ut vendere aut emere liceat: Sūt enim res quædam, quarum non quivis iustum habeat commercium, veluti Prædium, quod orthodoxa ecclesia habet, hæreticus comparare non potest. Aut si re meam a te stipulatus fuero, dicens, Rem illam dare mihi spondes? quoniam dare, est dominum facere. at eius, quod meum est, amplius non possum dominus fieri. ¶ Nec verò dicimus interim in pendenti esse stipulationis potestatem & constitutionem: ob id quod medio tempore res illa publica in privati hominis dominium recidere possit, si fortè Imperator eam illi donarit. Et qui nunc liber est, servus fieri possit: fortè enim libertinus est, qui ut ingratus a patrono redigi potest in servitutem. Et sæpè commercium aliquis impetret a Principe eius rei, ad cuius cōparationem accedere prohibebatur. Ac fieri possit, ut res mea desinat mea esse. Sic ut deinde res in eum casum veniat quo sine impedimento dicere possumus, utilem esse stipulationem. Sed noseam dicimus statim ab initio inutilem esse & similiter ex contrario: licet ab initio utilis stipulatio fuerit, si tamen postea

a 2. Gai. 9. §. 6. in fi. l. inter stipulantes 83. §. sacrum vel religiosum. ff. de verb. oblig.

b κυνήγιον pro arena posuit unde in arenā descendere ex arenarij. dixi ad l. 4. ff. de accus. c adde 2. Gai. 9. §. præterea inutilis sup. in pr.

c Commercium quid. adde Ulp 19. §. 5. e Commercium hoc est, ius comparanda Ecclesie hæreticus non habet. f l. nemo rem suam. 83. ff. de verb. oblig. g Dare est dominum facere.

h Ingratus sine libertas in servitutem reuocatur. i Commercium a Principe impetrare potest, qui alias commercium non habet.

k Stipulatio ex post facto non fit utilis vel inutilis l. existimo 98. in fi. principi. l. pluribus. 140. §. et si placeat. 2. ff. de verb. oblig.

si postea res in aliquā eorū,
de quibus iam dictum est,
causam, sine facto & non
studio promissoris deuenie-
rit, extinguitur stipulatio:
velut, stipulatus ita sum à te:
Stichum seruum dare mihi
spondes? At ille primo ser-
uiebat, & dubio procul va-
lebat stipulatio. Sed con-
tingit, ut is sine facto tuo à
domino manumitteretur.
Aut ita sum stipulatus à te:
Locum hunc (qui tum pri-
uati iuris erat) Dare mihi
spondes? deinde antequam
peterem, sacer aut religio-
sus factus est: inutilis erit
stipulatio, ut dictum est.

a Stipulatio
est inutilis si
in eum casum
deueniat, un-
de, incipere nō
potest. d. l. 98.
d. 9.2.

Cum enim res in eū casum
deuenit, unde incipere non
poterat, extinguitur. ¶ At
ab initio stipulari non pote-
ram liberam personam, aut
rem sacram religiosā inue-
re. Quid ergo? si quis liberam
personam ita stipulatus sit,
Titium cum seruus fuerit,
dare mihi spondes? Aut pu-
blicam rem ita, Locum
hunc in quo theatrum est
vel arena, cum priuati iuris
fuerit, dare mihi spondes?
inutilis est ab initio stipula-
tio. Quæ autem ab initio
non consistunt, ex post fa-
cto non confirmantur. Quo-
niam quæ natura sui domi-
nio nostro exempta sunt, v-
tiliter in stipulationem nō
deducuntur.

b Idem sup.
tit. de exhere-
dationib. libero-
rum. & apud
authorē Eclog.
2. tit. 3. 29.
Harmenop. tit.
de reg. iur.

c Nemo alie-
num factū pro-
mittendo obli-
gatur. l. stipu-
latio ista. 38.
ff. de verb. obl.

3 ¶ Si quis alium daturum
quid facturūve promise-
rit, non obligabitur: veluti
si dicam, Titium tibi decem
aureos daturum, aut do-
mum tibi ædificaturum spō-
deo. Quod si me affecturum
procuraturūque dixerim,
ut Titius tibi decem au-
reos daret: valet stipulatio,
quoniam factum meum
promisi.

εἰς μίαν τῶν περιηρημένων ἐμπέτω-
κα ἀπάν, & κτ' ἡνώμην, & δὲ πούδῃ
τῶν ἐπεροτηθέντων, ἀποσβέννυται ἢ ἐπε-
ροτήσις. οἷον ἐπεροτήσά σε, Ὁ μολο-
γῆς, διδόναι μοι Στήχον τὸ οἰκέτω; οὐ-
τος ἢ ἀρίμω ἐδούλαδε. καὶ ὡς ἰχυρεῖ
ἢ ἐπεροτήσις ἀμείχως. σωτέον δὲ οὐ
κτ' ὡς ἡνώμην ἐλὼ δεροθῶμαι ἀν-
τὶ ὑπὸ τῶν δεσπότην. ἢ ἐπεροτήσά σε,
Ὁ μολογῆς, διδόναι μοι τὸνδε τὸ πον-
ός, ὡς ἰδιωτικοῦ δικαίως. εἴτα πρὸς τῆς
ἀπαγήςσεως σάνκτος γέρονε. ἢ ῥελεγιό-
σος. ἀχρηστος ἢ ἐπεροτήσις, καὶ τὰ εἴρη-
) γένήσεται. ἢ ἵνα αὖτὸν δέμω εἰς τοιοῦτον
παράσχη φάκτον, ἀφ' οὗ τὸ ἀρχὴν ὑπὸ
ἡδυνάτω λαμβάνειν σβέννυται. Οὐκ
ἡδυνάμην ἢ ὡς ἀρχῆς ἐπεροτῶν,
& δὲ τὸ ἐλὼ δερον. οὐδὲ τὸ σάν. ἐπὶ ῥε-
λεγιόν. τί οὐκ ὅτι τις πρὸς ἐλὼ δερον
ἐπεροτήσας οὐτως, Ὁ μολογῆς, διδόν-
ναι μοι Τίτιον, ὅπως τε δούλω γήνηται;
ἢ καὶ πρὸς πούβλιου, Ὁ μολογῆς, δι-
δόναι μοι τὸνδε τὸ πονός, ὡς ἔστι τὸ
δέαξον, ἢ τὸ κυνήγιον, εἰὰ γήνηται ἰ-
διωτικοῦ δικαίως; ἀχρηστος ὡς ἀρχῆς;
ἐπεροτήσις τὰ β' ὡς ἀρχῆς ἀνυπό-
στατα ἐν τῇ μὲν ταῦτα γυρομένων οὐ
βεβουλώται. ἐπειδὴ τὰ κατ' οἰκίαν
φύσιν τῇ ἡμετέρᾳ δεσποτεῖα μὴ ὑπο-
πίπτοντα εἰς ἐπεροτήσιν ἐρρωμένως &
κατὰ γέ).

3 ¶ Εἰς πρὸς ἕτερον δώσειν, ἢ ποιή-
σειν ὁμολογήσει τί. ἐνοχῶ οὐ γήνη-
σε). οἷον εἰπὼ, Ὁ μολογῶ δώσειν
μοι Τίτιον δέκα νομίσματα, ἢ ποιή-
σειν μοι οἰκίαν εἰ δὲ εἴπω ὅτι πρὸς
σκόδατο ἵνα ὁ Τίτιος πρὸς δέκα
κα νομίσματα ἐρρωται ἢ ἐπεροτή-
σις. ἐμαυτῶν γὰρ φάκτον ἐπηγείλαμεν.

in aliquam eo-
rum causam, de
quibus supra di-
ctum est sine
facto promisso-
ris deuenierit,
extinguitur sti-
pulatio. ¶ At
nec statim ab
initio talis sti-
pulatio valebit:
Lucium Titium, cum
seruus erit dare
spondes: & similia,
que. n. naturalis,
dominio nostro
exempta sunt, in
obligationem
deduci nullo
modo possunt.

3 ¶ Siquis aliū
daturum factu-
rūve quid pro-
miserit, non o-
bligabitur. velu-
ti si spondeat
Titium quinque
aureos daturū.
¶ Quod si effe-
cturum se ut Ti-
tius daret, spo-
ponderit, obli-
gatur.

4 ¶ Si-

4 ¶ Si quis alii quam ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur: nihil agit. ¶ Plene solutio etiam in extraneam personam conferri potest: veluti si quis ita stipuletur, *Mihi aut Seio dare spondes?* ut obligatio quidem stipulatori acquiratur, solui tamen Seios, etiam inuito eo recte possit: ut liberatio ipso iure contingat, sed ille aduersus Seium habeat mandati actionem. ¶ Quod si quis sibi, & alii cuius iuri subiectus non sit, dari decem aureos stipulatus est, valet quidem stipulatio: sed vtrum totum debeat stipulatori, quod in stipulationem deductum est, an verò pars dimidia, dubitatum est: sed placuit, non plus quam dimidiam partem ei acquiri. ¶ Ei verò, qui iuri tuo subiectus est, si stipulatus sis, tibi acquiris: quia vox tua, tanquam filii sit, sicuti & filii vox tanquam tua intelligitur in iis rebus, quæ tibi acquiri possunt. 5 ¶ Præterea inutilis est stipulatio, si quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non respondeat, veluti si quis decem aureos à te dari sibi stipuletur,

4 Εἰ ἂν τις ἐτέρῳ αὐτῷ ἢ ἑκὼν ὑπεξούσιος ἐπεροτήσῃ, ἀδικοῦτος ἐπεροτᾷ. Καταβολὴ μὲν τοῖς καὶ εἰς ὁξωτικὸν παρὸν γίνεσθαι δύναται. οἷον ἐὰν ἔπῳς ἐγὼ ἐπεροτήσω, Εἰ μοι ἢ Σεῖω δώσης δέκα νομίσματα; ἢ μὲν γὰρ ἐνοχὴ ἐμοὶ παρ' ἐπεροτήσαντι μόνῳ παροορίζεται. καταβαλεῖν βῆ παρ' Σεῖω καὶ ἀκούοντος με ὁρθῶς δύναται. ὥστε σὲ καὶ ἰπσοῖς ἰure ἐκ τῆς καταβολῆς ἐλευθερῆσθαι. ἔξω γὰρ λοιπὸν ἐγὼ καὶ τῷ Σεῖῳ τὴν μανδάνην ἀγωγὴν, ὅτι ἀπατήσῃ τὴν δεδομμένων αὐτῶν νομισμάτων. ¶ Εἰ γὰρ ἔπῳς ἐπεροτήσω, Εἰ μοι, καὶ Τίτῳ, ὅς με ἔκτεν χεν ὑπεξέσθαι, δώσης δέκα νομίσματα; ἔρρω μὲν ἢ ἐπεροτήσῃς, ἀλλὰ πότερον τὸ ὅλον ἐποφείλῃς, τὸ εἰς ἐπεροτήσιν ἐνεχθῆναι, οἷα τῷ Τίτῳ μὴ δέδοκουίτος ἐν τῇ ἐπεροτήσῃ τεθεῖσθαι, ἢ τὸ μὴ δέκατικὸν εἶναι αὐτῷ παροορῆσαι, ἢ τὸ ἡμῖν μέρθ' ἢ τῷ σου δεσμον συμπλεκτικὸν ὄντα ἀμφιβαλεῖν. ἢ ῥεσε γὰρ μὴ πλέον τῷ ἡμῖσεως μέρος παροορίζεσθαι ἐμοὶ παρ' ἐπεροτήσαντι, ἢ τὸ ἀχρίτως τῷ Τίτῳ μνήμην ἐμφέρεισθαι τῇ ἐπεροτήσῃ. ¶ Εἰ ἐπεροτήσω, δώσης Τίτῳ; ἢ γὰρ ὁ Τίτιος ἐμὸς ὑπεξέσθαι, δέμαυτῷ παροορίζω. ἢ γὰρ ἐμὴ φωνή, τῷ ὑπεξέσθαι με εἶναι δοκεῖ. ὥστε ἢ ἐτὶ ἢ ἔξω με φωνή, ἐμὴ νομίζεσθαι εἶναι, ἐν τούτοις μὲν τοῖς τοῖς παρ' ἐμοῖς, ἀπὸ δὲ δυνάτα ἢ μὴ παροορίζεσθαι. νομῶν γὰρ σήμερον, τὰ ὅλα πατέρας.

5 ¶ Ἀχρίτως παρ' ταῖς εἰρημύταις ἐπερωτήσῃς καὶ κίνησῃς μὴ συμφῶνως ἀποκρίνῃς τῇ ἐπερωτήσῃ, οἷον, Οὐ μολοῖς δώσῃ μοι δέκα νομίσματα; σὺ γὰρ εἶπες, Δώσω πέντε νομίσματα.

5 ¶ Præterea inutilis est stipulatio, si quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non respondeat, veluti si quis decem aureos à te dari sibi stipuletur,

4 ¶ Si quis alii, cuius iuri subiectus non sit, stipuletur, inutiliter stipulatur. ¶ Solutio tamen in extraneam personam conferri potest. Veluti, si ita ego stipuler, *Mihi aut Seio decem aureos dabis?* Nam obligatio mihi soli, qui stipulor, acquiritur: Soluere autem Seio recte vel me inuito poteris, ut tu ipso iure solvendo libereris. Sed ego deinde mandati actionem aduersus Seium habeo, ad aureorum ei datorum repetitionem. ¶ Si ita stipuler, *Mihi & Titio* (qui in potestate mea non sit) decem aureos dabis? valet quidem stipulatio. Sed vtrum totum id quod in stipulationem deductum est debeatur, quasi Titius in stipulatione positus esse non intelligatur, propterea quod adquisitionis non sit capax: an verò dimidia tantum pars, propter coniunctionem, & quæ coniungendi vim habet: dubitatur. Sed placuit, non plus dimidia parte mihi stipulatori acquiri, propterea quod inutiliter Titii mentio stipulationi injecta sit. ¶ Si stipulatus sum, *Titio dabis?* cum Titius in potestate mea esset, mihi acquiro. Vox enim mea, vox eius qui in potestate mea est, videtur esse. Quemadmodum & filii mei vox, mea intelligitur, in his duntaxat rebus, quæ nobis acquiri possunt. Id quod hodie intelligendum est, quæ ex re patris comparantur.

5 ¶ Præter iam dictas stipulationes inutilis est & illa, Si quis ad interrogationem congruenter non respondeat: veluti, Decem aureos dare mihi spondes? si tu dixeris, Quinq. aureos dabo.

§. 18. inf. cod. l. stipulatio ista. 35. §. alteri stipulari 17. ff. de ver. oblig. b. l. 10. l. 12. §. penul. ff. de solutionibus. c. l. cum qui ita 56. si mihi Titio 110. ff. de verb. oblig. d. Eū qui ita 56. §. qui sibi aut filio suo 2. l. quod dicitur 130. ff. de ver. oblig. c. vox filij, vox patris dicitur. Vna. n. c. eadem persona censetur v. l. ult. in fi. C. de impuberum & aliis substitutionibus. adde §. 12. inf. cod. f. hoc ordine respondendi stipulatio vacillare intelligitur 2. Gai. 9. §. 11. hoc ideo fit, propter regulam qua dicitur, stipulatione vitari, cum responsio ei aliquid adiit vel minuit: nisi stipulatori diuersitas responsionis illico placuerit. l. 1. §. si quis simpliciter. 3. in fi. ff. de verb. oblig. atque ita, si quis stipulanti viginti, decem responderit, contra huius obligatio in decem: ut è contraria si stipulanti decem, viginti responderet, hoc casu, in viginti contracta erit obligatio d. l. 1. §. 4. si tamē vāntē dicitur est, diuersas responsionis stipulanti illico placuerit. Et hunc in modum conciliari loca illa duo possunt: quæ alioquin inter se videntur dissentire.

a 2. Gai. 9. §. 10.

b Adde l. 1. §. 3. vers. 3. ver-
sa vice. ff. de
verb. oblig.

Aut si ego quinque stipu-
latus sum, & tu decem pro-
mittas. ¶ Aut si ego purè
stipulatus sim, & tu sub
conditione promittas. Aut
contrà, si me sub conditio-
ne stipulato, tu purè respō-
deas. Hec autem ita dico,
si apertè id exprimas, quod
his quæ in stipulatione con-
tinentur, contrarium sit:
hoc est, si me sub conditio-
ne vel in diem stipulato,
tute euestigio iam datu-
rum respondeas. Sin autem
id solum respondeas, Pro-
mitto: compendio sermo-
nis in eandem diem aut sub
eadem conditione, videris
respondisse: Nec enim ne-
cesse est, in respondendo ad
interrogationem eadem om-
nia repetere, quæ is, qui
stipulabatur, expressit, quo-
niam verbum hoc Promit-
to, ad omnia, quæ in inter-
rogatione continentur, re-
fertur.

c Adde §. 17.
j. cod. l. 65. §. 1.
l. 134. §. 1. 2.
l. plurib. 120.
ff. de verb. obl.

6 ¶ Similiter inutilis est
stipulatio, si ego ab his qui
in potestate mea sunt stipu-
ler, vel illi à me stipulen-
tur, quoniam inter nos iudi-
cium constitui non potest.
Sed seruus quidem non so-
lum domino stipulante, nō
obligabitur, sed neque alio
quouis: filius familiæ verò
aliis stipulantibus obliga-
tur. Nam in contractibus,
filius familiæ patris fami-
liæ similis habetur.

d v. l. 14. ff. de
obligat. & act.

e v. l. 39. ff. de
obligat. & act.

f l. 1. ff. de ver-
bor. obligat. l. 1.
mutum. 14. ff.
de obligat.
gl. 1. §. ult. ff.
de obligat.

7 ¶ Mutum neque stipu-
lari posse, neque promitte-
re, in confesso est: quod &
in surdo receptum est, quo-
niam & is qui stipulatur,
verba promittētis: & is qui
promittit, verba stipulantis
audire debet. De illo autē
surdo loquimur, non qui
tardiùs audit, sed qui peni-
tus non audit.

ἢ ἐγὼ μὲν πέντε ἐπεροήθησα, σὺ δὲ
καὶ ὡμολόγησας. ¶ Ἡ ἐγὼ μὲν πού-
ρος ἀεπεροήθησα, σὺ δὲ ὑπὸ ἀίρεσιν ὡ-
μολόγησας. ἢ ἐν τῇ ἐναντίᾳ, ὑπὸ βαί-
ρεσιν ἐμοῦ ἐπεροήθησαν, τὸ δὲ πούρος
ἀπεκρίνα. ταῦτα δὲ λέγω εἰ φανερός
ἐξεφώνησας ἐκείνο, ὁποῖς περιεχομέ-
νοις τῇ ἐπεροήσει ἐναντίον ἐστὶ τοῦ
τίσιν εἰ ἐμοῦ ὑπὸ ἀίρεσιν, ἢ ἢν δέμ ἐ-
περοτῶντος, σὺ ἀπεκρίνου, ἐν τεύθεν
ἡδὴ σαυτὶ δίδοναι. εἰ δὲ τοῦτο μόνον ἀ-
πεκρίνου, ὁμολογῶ, συντόμῳ δοκεῖς
λέγειν, ὑπὸ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ ἀίρεσιν
ἀποκρίνασθαι. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ ἀναγκῆς ἐστὶν
ἐν τῇ ἀποκρίνασθαι πρὸς ἐπεροήτησιν,
ταῦτα πάντα ἀναλαμβάνειν, ἀλλὰ ἐ-
περοήσας ἐξεφώνησε, τὸ γὰρ ὁμολο-
γῶς: & πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐπεροήσει
περιεχόμενα ἀναφέρεται.

6 ¶ Ἀρχῆς ὁμοίως ἢ ἐπεροήτη-
σις, ἐὰν ἐπεροήσω αὐτὸν ἐμοῖς ὑπεξέπι-
ξας, ἢ ὑπὸ αὐτῷ ἐπεροήθῃ. μετὰ δὲ γὰρ
ἢ μὲν δίκῃ οὐ δύναται συγκερατῆσαι
ἀλλ' οἰκείῃς δὲ μὲν οὐ μόνον δεσπότης
ἐπεροτῶντος, οὐ γίνεσθαι ἐνοχῶ,
ἀλλ' οὐδὲ ἐτέρου πινός. ὅς δὲ ὑπεξού-
σιος ἐτέροις ἐπεροήταις ἐνέχεται. ὁ
γὰρ ὑπεξούσιος ἐν τοῖς συναλλάγμα-
σιν ἔοικε τῷ αὐτεξούσιῳ.

7 ¶ Τὸν ἀλαλον, εἰ μήτε ἐπερωτᾶν
μήτε ἐπεροτᾶσαι δύνασθαι τῷ ὁμολο-
γημῶντι ἐστὶν, ἀπερὶ καὶ ὅτι κωφοῦ ἐ-
δέχθη. ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐπεροτῶντα τῷ τῇ
ἐπερωτῶντι ῥημάτων, καὶ τὸ ἐπερο-
τῶντι τῷ τῇ ἐπεροτῶντος ἀκούειν
χρῆ. πρὸς ἐκείνους δὲ ὁ λόγος τῇ κωφῇ,
οἱ χὲς βεβαίως ἀκούει, ἀλλ' ὅς παν-
τελῶς οὐκ ἀκούει.

tu quinque pro-
mittas, vel con-
trà aut si ille pu-
rè stipuletur, tu
sub conditione
promittas, vel
contrà si modo
scilicet id ex-
primas, id est, si
cui sub condi-
tione, vel in
diem stipulanti
tu respondeas,
Nam si hoc
solum respon-
deas, Promitto:
breuiter vide-
ris in eandem diem,
vel conditione
spondisse. Ne-
que enim ne-
cesse est in rei-
pondendo eadē
omnia repeti,
quæ stipulator
expresserit.

6 ¶ Item inu-
tilis est stipula-
tio, si vel ab eo
stipuleris, qui
tuo iuri subie-
ctus est, vel si is
à te stipuletur.
¶ Sed seruus qui
dem non solum
domino suo o-
bligari non po-
test, sed ne qui-
dē ulli alii: filii
verò familiariū
aliis obligari
possunt.

7 ¶ Mutum ne-
que stipulari,
neq. promitte-
re posse palam
est: quod & in
surdo receptū
est: quia & is
qui stipulatur,
verba promit-

tentis: & is, qui promittit, verba stipulantis audire debet: vnde apparet, non de eo nos
loqui, qui tardiùs exaudit: sed de eo, qui omnino non audit.

8 ¶ Furiosus nullum negotium gerere potest: quia non intelligit, quod agit.

9 ¶ Pupillus omne negotium recte gerit: ita tamen, ut ubi tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeatur tutor: veluti si ipse obligetur: nam alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate potest. ¶ Sed quod diximus de pupillis, utique de iis verum est, qui iam habent aliquem intellectum. nā infans & qui infantiae proximus est, non multum a furioso distat: quia huiusmodi ætatis pupilli nullum habent intellectum.

¶ Sed in proximis infantiae, propter utilitatem eorum benignior iuris interpretatio facta est: ut idem iuris habeant, quod pubertati proximi.

8 ¶ Οὐ μὲν οὖν αὐτὸς οὐδὲ ἐν συνάλλῳ λαλῆσαι ποιεῖν δύναται. οὐδὲ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχει τὴν γνώμην. ἐπεὶ ῥηταὶ γὰρ πῶς δεῖ αὐτὸν εἶναι. μηδὲ γὰρ τὴν συναλλαγὰν ποιεῖν ἢ δεῖ αὐτὸν.

9 ¶ Οὐ αὖτε παρὰ συνάλλαγμα ἰσχυρὸς συναλλάσσει, ἵνα μὴ τοι εἴ ποτε χρεῖα τῷ ὅπῃ ῥηταὶ γίνονται αὐτῷ πῶς, περὶ ληφθῇ ὁ ὅπῃ ῥητος. οἷον ἡ νύκτα αὐτὸς ἐνοχὸς γίνονται. ἄλλοι δὲ γὰρ ἐαυτὰς ἐνοχόν ὁ ποῦπυλλος ποιεῖν καὶ δεῖ αὐτὸν ὅπῃ ῥητος δύναται. ἀλλ' ὅπερ εἰρήκαμεν περὶ τῶν πεπύλλων, περὶ τῶν πῶν δηλαδὴ ἀληθεῖς εἶναι, οἱ πῶν ἡδη πῶν τῶν γνώμης ἀφ' ἑαυτοῦ δ' ἔχουσιν. ὁ γὰρ ἰνφανς, ἐπὶ καὶ ὁ περὶ ξίμου ἰνφαντῆς, οὐ πολὺ τῷ μῦθῳ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχουσιν. οἱ γὰρ ταύτῃν ἄγοντες τὴν ἡλικίαν, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀφ' ἑαυτοῦ νομίζοντες. ¶ Εἰ δὲ περὶ τὸν ποῦπυλλον εἶπον, καὶ δηλαδὴ μὴ εἶναι, ὅτι ἡ τῷ πῶν πύλλῳ ἡλικία, εἰς τρία διαρεῖται. τῶν γὰρ πῶν πύλλων, οἱ μὲν εἰσιν ἰνφαντῆς. οἷον οἱ ἐπὶ δεκάζοντες, καὶ οἱ μικροὶ μείζοντες οἱ δὲ λέγονται περὶ ξίμοι ἰνφαντῆς, οἷον ἡ οἱ ἀρξάμενοι λαλῆσαι καλῶς. οἱ δὲ περὶ ξίμοι ἰνφαντῆς καὶ ὁ μὲν ἰνφανς καὶ ἐπερὶ τῶν δὲ αὐτῶν δεῖ αὐτὸν μὴ δεῖ δύνασθαι φθίγγεσθαι καὶ μὴ οἶδε ὁ περὶ ξίμου ἰνφαντῆς ὅπῃ ῥητος ἔστιν ὁ ἔσθον, ἢ ἔσθον ἄλλων ἐν αὐτῷ. ὅθεν γὰρ εἰ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ῥηταὶ δύναται, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν εἶναι δύναται, ὅτι ποτὶ νοεῖ τὰ λεγόμενα. ὁ γὰρ περὶ ξίμος ἰνφαντῆς, οἷον ὁ πλησιάζων τῇ ἡβῃ, ἰσχυρὸς ἐπερὶ τῶν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐκφωρεῖν καὶ τῷ ἀφ' ἑαυτοῦ τῶν λεγόμενων εἶναι δεῖ αὐτὸν ἡρῆς ὅτι τὸ ἀκρεῖς, ἀλλὰ καὶ φλόγα δὲ λογισμῶν, ὥς πῶν καὶ τῷ περὶ ξίμου ἰνφαντῆς ἰσχυρὸς ἐπερὶ τῶν ὡς περὶ καὶ τῇ ἡβῃ πλησιάζοντα.

8 ¶ Furiosus nullum negotium contrahere potest, quia non nullum eorum, quæ geruntur, intellectum habet. Animus cum affectione caret: potest mater contractum esse ipsa animi affectio.

9 ¶ Pupillus quodvis negotium recte contrahit: ita tamen, ut ubi opus est tutoris auctoritate, tutor adhibeatur: veluti cum ipse obligatur. Nam alium sibi obligare pupillus & sine tutore potest. ¶ Sed quod de pupillis diximus, in iis scilicet verum est, qui iam aliquem eorum, quæ geruntur, intellectum habent. Nam infans, & qui proximus infantiae est, non multum a furioso differunt. Qui enim ea ætate sunt, nullum intellectum habere creduntur. Quoniam autem de pupillo sermo incidit, sciendum est generaliter ætatem pupilli in tria diuidi. Pu-

pillorum enim alij sunt infantes, veluti qui adhuc latent, aut his paulo maiores: alij dicuntur proximi infantie, ut qui recte loqui incipiunt: alij sunt proximi pubertati. Et infans quidem stipulari non potest, propterea quod ne loqui quidem possit. Neque is etiam qui proximus infantiae est: qualis fuerit, qui septimum aut octavum annum agit.

Hic enim quamvis verba proferre possit, id tamen diiudicare non potest, quid sibi velint ea, quæ dicuntur. Proximus autem pubertati, qualis est qui ad pubertatem accedit, utiliter stipulatur, quoniam & verba pronuntiare potest: & intelligere ea, quæ dicuntur.

¶ Placuit tamen non stricta ratione, sed benigniore interpretatione: ut & proximus infantiae recte stipularetur, quæ admodum is qui ad pubertatem accedit.

c Vide l. 7. C. de contr. & comm. stipul.

d Qui intellectum habere non dicuntur. e Infantis, proximi infantiae & furiosi cognatio.

f Ætas pupilli in tres quasi ætates diuiditur.

g Infantes qui. h Infantiae proximi qui.

i Pubertatis proximi qui. k l. i. ff. de verb. obligat.

l Infantiae proximi qui septimum aut octavum annum agit.

m Proximus pubertati stipulari potest.

n Infantiae proximus potest stipulari l. 7. o. in fi. & l. ult. §. pupillus. 2. ff. de verb. oblig.

a. d. 5. 2. Sed qui in potestate parētis est impubes, neauthore quidem patre obligatur.

b. l. Impossibilis 10 ¶ Impossibilis quoque conditio stipulationi adiecta, eam vitiat. Impos-

c. Conditionum sibilis autem conditio est, cui natura impedimento est, quod minus existat: veluti, si quis ita dixerit: Si digito meo cælum attigero, aut si mare bibero, decem mihi aureos dabis? At si quis ita dixerit, Dabis si digito cælum non attigero, purè facta obligatio intelligitur: atque statim potest petere.

ii ¶ Similiter verborum obligatio inter absentes concepta nullius momenti est. Sed quum hoc materiam litium contentiosis hominibus præberet: post multum fortè temporis tales allegationes opponen-
11 ¶ O' μοίως ἡ βέρβις ἐνοχὴ μετὰ τὸ δ' ἀπόντων γνομὴν, ἐσέρχεται ἰ-
χὺς. ἐπειδὴ ὁ τὸ τοιοῦτον πρῶτον δι-
κῶν φιλονεικοῖς ἀνδράσι παρέχε-
ται χρόνον τυχὸν πολὺν τοιοῦτον δι-
καιολογιᾶν ἀντιπαραστήσαν, καὶ μὴ πα-
ρεῖναι κατ' ἐκείνῳ πλὴν πόλιν ἐαυ-
τοῦ, ἢ αὐτὸν ἐπερωτήσαντας δευτερο-
νόμων. διὰ τὸ το γέρονε δευταξίς ἐστὶ ἡ-
μετέρῃ βασιλείῳ, συντόμον ἀν' αἵρεσιν
ταῖς διαύταις ἐπαγούσα φιλονεικίας.
ὡς πρὸς αὐτὸν συνηγέροις καὶ σαείας
ἀντιθέσασιν. ἐν ἧ δ' ἐτύπωσε, τὰ ποι-
αῦτα ἐξέγραφα ἐν οἷς παρεῖναι ἐκάτε-
ρον κινύεται μέρος, πρὸς σέιναι πάν-
τῃ ὁπωπιδανὰ, εἰ μὴ ὁ πλὴν διαίτην
αἰάχων. πρὸς ἰσχυρὸν δικαιολο-
γίαν σαφέστατα διελέγξει δευτερο-
μάτων, ἢ μαρτύρων ἀξιοπίστων, ἐν
πάσῃ ἐνένη τῇ ἡμέρᾳ, κατ' ὡς ἐπε-
ραοῦτο συμβόλαιον, ἢ ἐαυτὸν ἢ τὸν
οἰκείον ἀντίδικον, ἐν ἄλλοις δευτερίων
τόποις.

f. Absentia probari potest instrumentis et testibus.

Ο' ὅ ἐπεξούπιτο αὐτοῦ, οὐδὲ αὐθεν-
τουῦτος τὸ πατρὸς ἐνοχὸς γινέται.

10 ¶ Οἶδε καὶ ἀδυνάτους ἄρεσις πρὸς
σχεμὴν τῇ ἐπερωτήσῃ πάντῳ ἀκν-
ρου. ἀδυνάτοις δὲ ἐστὶν ἄρεσις, ἥς
ἡ φύσις ἐμποδίζει τῇ ἐκβάσει. οἷον
ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, Εἰ τὰς δακτύλων κα-
τ' ἀφομα τὸ οὐρανοῦ, δώσεις μοι δεκά-
νομισμάτα; ἢ ἐάν πινῶ πλὴν θαλάσσαν;
εἰ δὲ τις οὕτως εἴπῃ, Δώσεις μὴ εἰ τὰς
δακτύλων μὴ ἀφομα τὸ οὐρανοῦ; πρῶ-
τος ἡ ἐνοχὴ γερῶν ἡ δὲ δευτε-
ροῦ δευτερίων.

11 ¶ Ο' μοίως ἡ βέρβις ἐνοχὴ μετὰ
τὸ δ' ἀπόντων γνομὴν, ἐσέρχεται ἰ-
χὺς. ἐπειδὴ ὁ τὸ τοιοῦτον πρῶτον δι-
κῶν φιλονεικοῖς ἀνδράσι παρέχε-
ται χρόνον τυχὸν πολὺν τοιοῦτον δι-
καιολογιᾶν ἀντιπαραστήσαν, καὶ μὴ πα-
ρεῖναι κατ' ἐκείνῳ πλὴν πόλιν ἐαυ-
τοῦ, ἢ αὐτὸν ἐπερωτήσαντας δευτερο-
νόμων. διὰ τὸ το γέρονε δευταξίς ἐστὶ ἡ-
μετέρῃ βασιλείῳ, συντόμον ἀν' αἵρεσιν
ταῖς διαύταις ἐπαγούσα φιλονεικίας.
ὡς πρὸς αὐτὸν συνηγέροις καὶ σαείας
ἀντιθέσασιν. ἐν ἧ δ' ἐτύπωσε, τὰ ποι-
αῦτα ἐξέγραφα ἐν οἷς παρεῖναι ἐκάτε-
ρον κινύεται μέρος, πρὸς σέιναι πάν-
τῃ ὁπωπιδανὰ, εἰ μὴ ὁ πλὴν διαίτην
αἰάχων. πρὸς ἰσχυρὸν δικαιολο-
γίαν σαφέστατα διελέγξει δευτερο-
μάτων, ἢ μαρτύρων ἀξιοπίστων, ἐν
πάσῃ ἐνένη τῇ ἡμέρᾳ, κατ' ὡς ἐπε-
ραοῦτο συμβόλαιον, ἢ ἐαυτὸν ἢ τὸν
οἰκείον ἀντίδικον, ἐν ἄλλοις δευτερίων
τόποις.

¶ Sed qui in po-
testate parentis
est impubes, ne
authore quide
patre obliga-
tur.

10 ¶ Si impos-
sibilis conditio
obligationibus
adiiciatur, nihil
valet stipulatio.
Impossibilis au-
tem conditio
habetur, cui na-
tura impedimē-
to est, quo mi-
nus existat: ve-
luti si quis ita
dixerit, Si digi-
to cælum attigero,
dare spondes? At
si ita stipuletur,
Si digito cælum non
attigero, dare spon-
des? purè facta
obligatio intel-
ligitur, ideoque
statim peti po-
test.

11 ¶ Item ver-
borum obliga-
tio inter absen-
tes concepta, in-
utilis est. Sed
cum hoc mate-
riam litium cō-
tentiosis homi-
nibus præstabat
fortè post tem-
pus tales alle-
gationes oppo-
nentibus, & nō
præsentibus fuis-
se vel se vel ad-
uersarios suos
contendentibus:
ideo nostra con-
stitutio pro-
pter celeritatē
determinandarum

litium introducta est, quam ad Cæsarienses aduocatos scripsimus: per quam disposui-
mus tales scripturas, quæ præstò esse partes indicant, omnino esse credendas: nisi is qui
tam, vel per testes idoneos approbauerit, toto eo die, quo conficiebatur instrumentum,
se vel aduersarium suum in aliis locis fuisse.

12 ¶ Post mortem suam dari sibi nemo stipulari poterat nō magis quā post eius mortem, à quo stipulabatur. ¶ Ac nec is qui in alicuius potestate est, post mortem eius stipulari poterat: quia patris vel domini voce loqui videretur. ¶ Sed & si quis ita stipuletur. *Pridie quā moriar, vel Pridie quā morieris, dare spondes?* inutilis erat stipulatio. Sed cūm [ut iam dictum est] ex cōsensu contrahentium stipulationes valeāt: placuit nobis etiā in hunc iuris articulum necessariam inducere emendationem, ut siue post mortem, siue pridie quā moriatur stipulator siue promissor, stipulatio concepta sit, stipulatio valeat.

13 ¶ Itē si quis ita stipulatus erat. *Si navis (Cras) ex Asia venerit, hodie dare sponde.* inutilis erat stipulatio, quia præpostere concepta est. Sed quum Leo inclytæ recordationis in dotibus eandem

12 ¶ Post mortem suam a δούλῳ ναὶ πὶς ἐαυτῷ αἰχίῳ ἐπερωτᾷ. ὡς περ καὶ μὴ πλὴν ἐκείνῃ τῇ δούλῳ ἐπερωτᾷ. ¶ Ἀλλὰ οὐδὲ οὗτος, ὅς ἐστι ἐξουσίῳ ὑπεζούσιον, οἷον δούλος, ἢ υἱὸς post mortem τῆς οἰκείας πατρὸς, ἢ δεσπότου ἐπερωτᾷ αἰχίῳ. ¶ Εἰ δὲ καὶ πὶς ἐπερωτήσῃ οὕτως: *Πρὸ β' μηνὸς ἡμέρας τῆς μέλλειν ἐμὲ ἢ σὲ τῇ δούλῳ δούναν ὁμολογεῖς; ἀχρηστὸς ἢ ἐπερωτήσις ὑπὴρχει, δὲ τὸ εἰς π' post mortem αἰχίῳ γὰρ τὸ πρίδιε. πλὴν γὰρ πρὸ μηνὸς ἐκ τῇ δούλῳ τῆς γνώσεσθαι. ἀλλ' ἐπεὶ δὴ καὶ δὲ πολλάκις εἴρηται, ἐν συνωνέσεως τῆς συναλλαττόντων αἰ ἐπερωτήσεις αἰχίῳ οὐσιν, ἤρεσε δὲ τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, καὶ τοῦτο τὸ νομοθεσίας τὸ μέρος διορθώσεως ἀξιώσαι, ἵνα εἴτε post mortem, εἴτε πρίδιε τῇ δούλῳ τῆς ἐπερωτᾶντος, ἢ ἐπερωτῶντος συνετέθη ἢ ἐπερωτήσις, αἰχίῳ ἀμείχως.*

13 ¶ Ἀχρηστὸς καὶ ἢ πραιπότερα ἐπερωτήσις. οἷον ἐὰν πὶς ἐπερωτήσῃ, *Εἰ ἀνὴρ ναὺς αὐτοῖον ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, σήμερον ἐμοὶ δούναν ὁμολογεῖς; ἀχρηστὸς δὲ ἐστὶν ἢ ἐπερωτήσις, ἐπεὶ δὴ καὶ δὲ τὸ δόσιν πραιπότερα ἐστὶ τὸ ἐκβάσεως τῆς αἰρέσεως, ἀλλὰ μεταχρηστέραν, ἀλλ' ἐπεὶ δὴ λέοντος ὅς ἐστι δὲ ταξίς ἐπὶ τῆς πραιπότερας, ἢ πλὴν πραιπότεραν δεχομένη ἐπερωτήσιν, δὲ τῷ οὐ ἡμετέρῳ βασιλεῖ δίκαιον ἐστὶ ἐνόμισεν, ὥς τε ἐπὶ πάσης ἐπερωτήσεως τὸ τῆς πραιπότερας πάθος ἐπιγνώμενον, μὴ ἀναρρεῖν πλὴν ἐνόχλῳ. πραιπότερα γὰρ ἐπερωτήσις καὶ οὕτως γίνεται, ἐὰν εἴπω, ὁμολογῶ δώσειν σοὶ σήμερον δέκα νομίσματα, ἐὰν αὐτοῖον τίπῃ γῆνται ὑπατος. ἢ γοῦν ἐπὶ τῆς πραιπότερας ἐὰν εἴπῃ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναίκί, ὁμολο-*

12 ¶ Post mortem suam dari nemo sibi utiliter stipulatur, quemadmodum ^{a 2 Gai. 9. 1. sed & post mortem alie} neque post mortem eius à eod. quo stipulatur. ¶ Sed neque is, qui in aliena potestate est, ut servus aut filius post mortem patris sui aut domini utiliter stipulatur. ¶ Quin etiam si quis ita stipulatus fuisset, *Pridie quā moriar, aut pridie quā tu morieris dare spondes?* inutilis erat stipulatio, propterea, quod significatio illius (Pridie), reducatur ad potestatem huius (Post mortem). Nam ex ipsa morte demum cognoscimus, ^{c Stipulatio consensu perficitur nō tamē solo consensu cōstat.} quis dies fuerit pridie. Verum quoniam sicut iam sæpe dictum est, ex consensu contrahentium stipulationes valent, Imperatori nostro visum est, & hunc iuris articulum emendare: ut siue post mortem, siue pridie quā moriatur seu stipulator seu promissor, stipulatio concepta sit, sine dubio valeat.

13 ¶ Inutilis est & præpostera stipulatio, veluti si ^{e Huiusmodi stipulatio confertur in eventum futura conditionis. & tamen solutio, in diem præsentē concipitur, ut merito præpostera dicatur. adde l. huiusmodi 64 ff de verb. obligat.} quis stipuletur, *Si navis ex Asia venerit, hodie mihi dare spondes?* Inutilis est autem stipulatio, propterea quod datio eventus conditionis prior esse non debeat, sed posterior. Sed cum extet Leonis constitutio, quæ præpostera stipulationem in dote recipiat: iultū putavit esse Imperator noster, ne qua in stipulatione verba præpostere concepta, obligatio nem tollerent. Præpostera stipulatio & in hunc modū fit, si dixerō: *Decem aureos tibi hodie dare spondeo, si Titius cras consul factus fuerit: aut in dote*

stipulationem quæ præpostera nuncupatur, non esse reiiciendam existimaverit: nobis placuit & huic perfectum robur accommodare: ut non solum in dotibus,

2. *Præstera
dote stipulatio
quemamodum
fit.*

si vir uxori dicat, Ego tibi dorem cum morieris red-
dere spondeo, si sine liberis decesseris. Quoniam red-
ditio in tempus vitæ con-
fertur: Euentus autem cō-
ditionis, id est orbitatis (di-
xerat enim, Si sine liberis
decesseris) ad tempus quod
post mortem futurum est,
refertur. Placuit igitur nō
in dote solum, sed etiam
in quauis alia stipulatione
præpostera verborum cō-
ceptione, stipulationē in-
uilem non fieri.

14. Stipulatio sic con-
cepta, Cum morieris, vel
Cum moriar, valet. Con-
cipitur autem in hunc mo-
dum: veluti si Titius inter-
rogatus stipulanti dicat,
Dabo tibi cum moriar.
Hæc enim stipulatio & a-
pud veteres utilis erat, &
nunc valet.

15. Sed & stipulatio post
mortē alterius concepta,
valebat apud veteres: velu-
ti si quis dixerit: Decē au-
reos post mortē tibi dare
spondeo. Quoniam euenie-
bat, ut & viuis contrahen-
tibus moreretur Titius.

16. Si in instrumento
stipulationis scriptum fue-
rit, Titium spondisse:
perinde habetur atque si
præcedente interrogatio-
ne respondisset, quoniam
præsumptū est ex respō-
sione quæ in instrumēto con-
scripta est, & interrogatio-
nē in re agenda præcessit.

17. Quotiens multæ res
vna stipulatione compre-
hēduntur (sine articulo il-
lo Vel, quod disiungendi-
vium habet: veluti Seruum
illum, & fundum illum, &
librum illum, & vestem il-
lam dare mihi spondes? si
promissor simpliciter re-
spōdeat, Dare spondeo: ad
omnes tenetur. Sin verò
ad vnum forte tantum
aut alterum eorum, quæ
stipulatione cōprehendun-
tur, respondeat: in his tan-
tū cōtrahitur obligatio,

ἢ ὡς μελλούσης τοι τῆς δότης ἀδούσης ἢ
περὶ ἧς, ἐὰν ἀπαρτῆς τῆς δότης. ἢ ὡς ἂν
δοῖς, εἰς τὸ ζῶντος ἀναγίγῃ καὶ ἐν τῇ
ῥέκτασις τῆς αἰρέσεως, (οὐτὶς τῆς ἀπαρ-
τίας· εἴπερ δὲ, Ἐὰν ἀπαρτῆς τῆς δότης,
εἰς τὴν τελούτων ἀναφίρεται ἡ δότις,
ἢ ῥέσσει οὐκ, ἢ μόνον ὅτι περὶ ἧς, ἀλ-
λὰ καὶ ἐπὶ ἄλλης οἵασι δὴ ποτε ἐπερω-
τήσεως, τὸ περὶ πόσῃ συνδύναται,
μὴ ἀκυροῦν τὴν ἐπερωτήσιν.

14. ¶ Cum morieris ἐπερωτῶ, ἢ
ἐπερωτῶμαι, ἢ ἐπερωτῶταις ἐρῶ).
σὺ γὰρ καὶ ὁ οὗτος. ἐὰν ὁ Τίτιος ἐπε-
ρωτῶμαι εἴπῃ, Δώσω σοι ὅτε ὁ μέλ-
λω τελούτων. αὕτη δὲ καὶ ἡ δότις τοῖς
παλαιοῖς χρήσιμος ἦν ἐπερωτήσις, καὶ
νῦν ἰσχύει.

15. ¶ Καὶ ἡ post mortem δὲ ἐπε-
ρωτησὶς ἐπερωτῶταις, ἰσχύσει ὅτι
τοῖς παλαιοῖς. οἷον εἴ τις εἴπῃ, Ὁ μο-
λογῶ δώσω δέκα νομίσματα μετὰ
τελούτων Τίτιου. ἐπειδὴ σωέβαινε καὶ
τῆς συναλλαττόντων πωλούντων τελού-
των τῆς Τίτιον.

16. ¶ Ἐὰν ἐν τῇ ἐπερωτήσεως συμ-
βολαίῳ γραφῇ καὶ τῇ ἢ ὡς ἀκπ-
κοῦ ὅτι ὁ μολόγησε τίτιος, ὡς περὶ
μολογῆς ἐπερωτήσεως ἀπὸ τῆς ἀπο-
κρισῆς εἰδὲν ὅτι ἐν συμβολαίῳ ἐγ-
κειμένη ἀποκρίσις, περὶ παρόντων
ἐπερωτήσιν ὑποφάνει.

17. ¶ Ἡ νῦν πολλὰ πράγματα ἐν
μια ἐπερωτήσει περιέχεται, οἷον Ὁ
μολογῶ δώσω μοι τὸνδε τὸν οἰκέ-
την, ἢ τὸνδε τὸν ἀγρὸν, καὶ τὸδε τὸ βί-
βλιον, καὶ τὸνδε τὸν ἐσθῆτα; εἰ μὲν ὁ
ἐπερωτῆθῃς ἀπλῶς, ἀποκρίνεται,
Ὁ μολογῶ, εἰ δὲ πᾶσι κρατεῖται. ἐὰν
ὁ περὶ ἐν τυχόν, ἢ δυνάμεν τῆς ἐν τῇ
ἐπερωτήσεως περιεχομένων ἀποκρίνεται
ὅτι τοῖς μόνον ἐνοχῶν γινώσκεται,

sed etiam in o-
mnibus valet
huiusmodi con-
ceptio stipula-
tionis.

14. ¶ Ita autem
stipulatio con-
cepta, veluti si
Titius dicat,
Cum moriar, dare
spondeo: vel Cum
morieris: & apud
veteres utilis e-
rat, & nunc va-
let.

15. ¶ Item post
mortem alte-
rius recte sti-
pulamur.

16. ¶ Si scrip-
tum in instru-
mento fuerit
promississe ali-
quem: perinde
habetur, atque
si interrogatio-
ne præcedente
respondit sit.

17. ¶ Quoties
plures res vna
stipulatione cō-
prehenduntur, si
quidem promissor
simpliciter
respondeat, Dare
spondeo, pro-
pter omnes te-
netur. ¶ Si ve-
rò vnam ex his
vel quoddā da-
turum se spon-
derit: obligatio
in iis pro quib.
sponderit,
contrahitur.

Exolu-

b. *Vide l. quod
cunque 41. §.
non solum. ff.
de verb. oblig.*

c. 2. *Gai. 2. §.
2. adde §. 12.
sup. eodem l.
quodcunque.
41. §. 1. ubi post
mortem filia
mea ff. de ver-
bor. obligat.*

d. *Item §. ult.
infra de fideius-
sor. b. l. trien-
nā est. 30. l. Ti-
tia. 114. §. 2. in
ff. de verbor.
obligat.*

g. Adde 2.
Gaium. 9. §. 12.
vide l. 3. in
prin. Cod. eod.

a l. 38. §. si sti-
puler aij cum
mea interesset.
20 ff. de verb.
obligas.

b Stipulationis
rem pupilli sal-
nam fore, for-
mula. adde
§. 4. sup. de di-
uisione st. pul.
et sup. de satis-
dat. tutorum.

c Stipulari

possumus procu-
ratoribus no-
stris dari. l. 38.
§. unde et si
procuratori
meo 23. ff. de
verbor. oblig.

d Stipulari
possumus credi-
tori nostro da-
ri. l. 22. Cod. de
donationibus.

e Adde l. 38.
in prin. et §. 1.
2. ff. de verb. ob-
ligas.

valere stipulationē. Nam
si cum Primus & Secundus
tutores essent, Primus om-
nem administrationē Se-
cundo contutori suo cesse-
rit: & ab eo stipulatus fue-
rit rem pupilli saluam &
incolumem fore: quoniam
interest stipulatoris id ita
fieri, cum teneri possit a-
ctione tutelæ. Secundo res
malè gerere, tener stipula-
tio: ita ut & Primo aduer-
sus Secundum efficacem
actionem pariat.

¶ Similiter si à me stipu-
latus fueris procuratori
tuo dari, valet stipulatio.
Fortè enim quum procu-
rator tuus alio loco re ge-
reret, opus habebat pecu-
nia, siue ut in publicū sol-
ueret, siue ut ædificia repa-
raret, siue ut fūdus excul-
tiores redderet. Et tu cum
me scires in illa loca pro-
fecturum, in hunc modum
à me stipulatus es: Procu-
ratori meo cētum aureos
dare spondes? Ecce enim
& hic mea interest, ne si pe-
cuniam procuratori meo
non dederis, ego damnum
pariar. ¶ Item si cum credi-
torē haberes, cui res tuas
in causam pignoris dedisti,
hoc permisso, ut eas pecu-
nia non soluta venderet,
aut etiam pœnam promi-
ssisti, si secundum legem in-
credendo dictam non sol-
uisses: stipulatus sis à me
in hunc modum: Creditori
meo tot aureos dare spon-
des? Nisi id impleam, ego
tibi obligabor, in quātum
tua interest: quod damnum
passus sis aut distractis pi-
gnoribus, aut exacta pœ-
na. Et hæc quidem de sti-
pulationibus quæ in dan-
do consistunt.

20. ¶ Quod si quis alium
quid facturū promiserit,
veluti si ille tibi domū æ-

ιχύνει τὴν ἐπεροτήσιν. ἐν αὐτῷ Πείμω
καὶ Σεκουῦδου ὄντων ἐπιτρόπων, Πεί-
μω ὡς ἀχωρήσῃ Σεκουῦδῳ τὰ συ-
νεπιτρόπω τὴν διοίκησιν, ἐπεροτήσιν δὲ
αὐτῶν καὶ ἀνέραια τὰ τὰ πουπίλ-
λα φυλάττειν τὰ πράγματα, ἐπειδὴ
ἄλλοι ἐπὶ τῇ ἐπεροτήσιν, τὸ ταῦτα
ἡγεῖσθαι ἐνόμος γὰρ ἡγήσεται τῇ τουτέλας,
καί τις τὴν Σεκουῦδου καὶ τὴν διοίκη-
σιν ἄλλοι μὲν, ἑρῶν ἢ ἐπεροτήσιν,
ὡς καὶ πικτεῖν τὰ Πείμω καὶ Σεκουῦ-
δου ἰχυρὰ ἀγῶνι. ¶ Ομοίως ὅταν
οἰκείῳ ὡς περὶ κουράτωρι δουλείᾳ με ἐ-
πιτροπήσας, ἰχύει ἢ ἐπεροτήσιν. τυ-
χὸν γὰρ ὁ σὸς περὶ κουράτωρ δάγων ἐν
ἐτέρᾳ χώρᾳ, ἐδὲ τὰ χρήματα εἰς τὸ δη-
μόσιον καταβαλεῖν, ἢ οἰκημάτων ἐπα-
νόρθωσιν, ἢ φιλοκαλίαν ἀγῶνι μέλ-
λοντα δὲ με, εἰς αὐτὸν τοῖς ἐκείνου ἐκ-
δημεῖν, ἐπιτροπήσας, Ομολογεῖς δι-
δόναι τὰ περὶ κουράτωρι με νομίσμα-
τα ἐκ αὐτῶν; ἰδοὺ γὰρ καὶ ταῦτα δαφνέρον
ὑπάρχει, τὸ εἰς ἀπορίας καὶ δόξιν τῶν τὰ
περὶ κουράτωρι τῶν χρημάτων, ζημιω-
θῆναι με. ¶ Εἰ ὅταν κρεδίτωρα εἶχες, ὡς
τυχὸν ἐνεχρίσας τὰ πράγματα, καὶ
ἐπέβησας αὐτὰ ταῦτα πωλῆσαι εἰς
ἀγνωμοσύνης σῆς, ἢ καὶ ποινῇ ἐπερο-
τηθεῖς, εἴ γε καὶ τὴν συγκαταλέγειν κα-
ταβάλλης τὰ πράγματα περὶ δεσμίαν,
ἐπιτροπήσας δὲ με, Ομολογεῖς δι-
δόναι τὰ ἐμὰ κρεδίτωρι τόσα νομίσ-
ματα; ἐμοῦ τὰ τοιαῦτα μὴ πληροῦσάντος, ὅταν
τὰ δαφνέροντι ἔξεις με ὑπὸ δουλον,
εἴ οἱς ἐζημιώθης, τῇ ἐνεχρίσας δα-
φνέωντων, ἢ πῶν ποινῇ ἀπατηθεῖς.
καὶ ταῦτα μὲν καὶ τῇ ἐν δαίδο.

20. ¶ Εἰ δὲ πῶς ποιήσῃ, τὴν ἐπεροτήσιν
ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ δαίνα ποιήσῃ. ὅτι οἱ-

valere. ¶ Nam
si is, qui pupilli
tutelam admi-
nistrare cepe-
rat, cesserit ad-
ministrationem
c tutori suo, &
stipuletur rem
pupilli saluā fo-
re: quoniam inter-
est stipulatoris
fieri quod stipu-
latus est, quum
obligatus futu-
rus sit p. p. illo,
si malè res ges-
serit, tenet. obli-
gatio. ¶ Ergo &
si quis procura-
tori suo dari sti-
pulatus sit: ha-
bebit vires sti-
pulationis. ¶ Et si
creditori suo
quis stipulatus
sit, quod sua in-
terest: ne fortè
vel pœna com-
mittatur, vel
prædia distra-
hantur, quæ pi-
gnori data erant
valet stipulatio.

20. ¶ Versa vi-
ce qui alium fa-
cturum

a Servus natu-
raliter obliga-
tur non civili-
ter: serui fide-
iussor, natura-
liter & civili-
ter.

Diximus non solum in ci-
uilibus obligationibus, sed
etiam in naturalibus fide-
iussorem recte accipi. Natu-
rales autem dico obligatio-
nes: veluti si seruus alii
quam domino obligatus,
aut etiam ipsi domino (Natu-
raliter videlicet, quoniam
Ciuiliter non potest) fide-
iussorem dederit extraneo
vel domino suo pro rebus,
quas illi debebat. Tenetur
igitur fideiussor & natura-
liter & Ciuiliter, propter
ea, quod principalis perso-
na, id est, seruus naturaliter
obligetur.

b l. potest 4.
§. 1. ff. de fide-
iuss. 2. Gai. 9. §.
3. vers. & non
solum.

c Futura ut
præcedenti obli-
gationi fideiuf-
sor adhiberi po-
test. l. 6. in fi. ff.
cod. hoc est præ-
cedere & subse-
qui obligatione
potest, quia par-
te differt a mā-
datore & con-
sentiente pro a-
lio. Ille obliga-
tionem tantum
præcedere, non
subsequi. l. 12. §.
si post. 1. 4. ff. mā-
dati. Hic subse-
qui, non præce-
dere solet. l. 1. ff.
de pecunia con-
stituta.

d Ius hoc ve-
tus fuit. 2. Gai.
9. §. 3. in fi. ad-
de qua scripsi
ad l. Inter fide-
iussores 26. de
fideiussorib.
e De epistola
D. Hadriani,
vide d. l. 26. l.
vlt. c. de consti-
tuta pecunia.
Paul. 1. sent.
2. §. 1.

2 ¶ Porro non solum fi-
deiussor ipse obligatur, sed
etiam defunctus hæredem
suum relinquit obligatum.

3 ¶ Potest autem fideiuf-
sor & obligationem eius,
pro quo fidem suam inter-
ponit, ante capere, siue præ-
cedere: veluti, cum mutuū
ab aliquo esses accepturus,
antequam contractus con-
stitueretur, fideiussorem de-
disti. Sed & fieri potest, ut
postquam contractus cele-
bratus fuerit, fidem tuā pro
me interponas.

4 ¶ Si plures fuerint dati
fideiussores, quotcumque
sint numero, non pro parti-
bus, sed singuli eorum in
solidum tenentur: ut libe-
rum sit creditori, qui cum
velit in solidum agere. Sed
ex epistola Hadriani Cæsa-
ris, compellitur creditori a
singulis, qui modò soluē-
do sint litis contestatæ tem-
pore, partes viriles pro rata
petere: vnde si quis fideiuf-
sorum eo tempore, soluēdo
esse non inueniatur, eius
inopia confideiussores onē-
rat. Veluti, quinque erant
fideiussores in debitum cen-
tum aureorū. Cum omnes
essent soluendo, singuli in
vicenos cōueniebantur. Sed
cum vnus eorum non sol-
uendo factus esset, eius ino-
pia cæteris damno est. Non
enim a quatuor, viceni,
sed viceni quini peten-

εἰρήκαμεν ὅτι ἔ μόνον ἐπὶ πολιτικῆς
ἐνοχαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φυσικῆς, ὁρῶν
ἐγγυητὴς ὡς λαμβάνεται. φυσικῆς
ἢ λέγω ἐνοχαῖς, οἷον ἐὰν ὁ οἰκέτης ἀ-
νοχος γινώμεται τὰ μὴ δεσπότῃ, ἢ καὶ
τὰ δεσπότῃ, φυσικῶς δηλονότι· οὐδὲ
γὰρ ἐν νόμῳ ἐνδέχεται, δῶ ἐγγυητῶν,
εἴτε τὰ ἐξωτικῶν, εἴτε τὰ οἰκείῳ δε-
σπότῃ ὑπὸ ὧν ἐπώφλησεν αὐτῶν
παραγμάτων· κρατεῖται οὐδὲ ὁ ἐγγυη-
τὴς καὶ φύσιν καὶ νόμον, ὅθεν τὸ τὸ πρῶτον
τυπον, ταῦτά τ' οἰκέτῃ φύσιν κατέχε-
ται.

2 ¶ Οὐ μόνον αὐτὸς ὁ ἐγγυητὴς ἐνο-
χος γίνεται, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνοχίας, ἢ νοχον τ'
οἰκεῖον καταλιμπάνει πληρονόμον.

3 ¶ Διὰ ταῦτα ἢ ὁ ἐγγυητὴς καὶ ὁ πρῶτος
λαμβάνει τὴν ἐνοχίαν ἐκείνην, ὃν ἐγγυᾷ-
ται, οἷον μέλλων δανείζεσθαι ὡς π-
νθ, πρὶν τὴν συναλλαγῆτος συστά-
σεως δέδωκας ἐγγυητῶν, ἢ καὶ μετὰ συστά-
ναι τὸ συναλλάγμα ἐγγυήσω με.

4 ¶ Τότε εἰ πλείονες γινώσκονται ἐγ-
γυηταί, ὅσοι αὐτὸ ἀριθμὸν ὦσιν, καὶ εἰς
μέρος, ἀλλὰ ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλόκλη-
ρον κατέχεται. ὥς αὖτε ἐλδοτέραν εἶ-
παρρησίαν τὰς κρεδίτωρι, κατ' ἑβέ-
λεται χαρεῖν εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' ὅς
ὅπισθ' ἤσ' Α'δριανὸς τὴν βασιλείῳ, ἀ-
ναγκάζεται ὁ κρεδίτωρ ἕκαστον ἐγ-
γυητῶν ὅπου ὄντα ἐν καθρὰ πρῶ-
κατὰρξεν τὸ ἀναλογικῶς ἀπατεῖν.
ὅθεν εἴ τις τῶν ἐγγυητῶν, ἐν ἐκείνῳ πε-
χόνῳ ἀπορῶν ὄρεσθ' ἢ τοῦτου ἀπο-
εἶα αὐτὸν συνεγγυητὰς βαρύνει. οἷον
εἰ ἦσαν ἐγγυηταί, ρεπτοφειλομένων
νομισμάτων. ὅπου μὲν ὄντες πάν-
τες ἐνήγοντο εἰς ἀνάγκην ἀπορήσαντες ἢ
ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ἢ ἀπορία τοῖς λειπο-
μέτοις ζημίαν πρῶτον φέρει, οὐκ ἐπὶ γὰρ
πρῶτος καὶ οἱ ἄλλοι, πρῶτος καὶ δὲ ἀπατηθή-

2 ¶ Fideiuf-
sor non tantum
ipse obligatur,
sed etiam here-
dem relinquit
obligatum.

3 ¶ Fideiussor
& præcedere o-
bligationem, &
sequi potest.

4 ¶ Si plures
sint fideiussor-
es, quotquot
erunt numero,
singuli in soli-
dum tenentur.
Itaque liberum
est creditori, a
quo velit soli-
dum petere. Sed
ex epistola di-
ui Adriani com-
pellitur credi-
tor a singulis
qui modò sol-
uendo sint litis
contestatæ tem-
pore, partes pe-
tere. Ideoque si
quis ex fideiuf-
soribus eo tem-
pore soluendo
non sit, hoc cæ-
teros onerat.
¶ Sed si ab vno
fideiussore cre-
ditor totum cō-
sequitur

sequutus fuerit
huius solius de-
trimentum e-
rit, si is pro quo
fideiussit, soluen-
do non sit: & si
ibi imputare de-
bet, cum potue-
rit iuuari ex E-
pistola diui A-
driani, & desi-
derare ut pro
parte in se de-
tur actio.

¶ Fideiusso-
res ita obligari
non possunt, ut
plus debeant
quam debet is,
pro quo obli-
gantur. ¶ Nam
eorum obliga-
tio, accessio est
principalis. o-
bligationis: nec
plus in accessio-
ne potest esse,
quam in princi-
pali re. ¶ At ex
diuerso, ut mi-
nus debeant, o-
bligari possunt.
¶ Itaque si reus
decem aureos
promiserit, fi-
deiussor in quin-
que recte obli-
gatur: contra
vero obligari
non potest.

¶ Item si ille
purè promise-
rit, fideiussor
sub conditione
promittere po-
test: contra ve-
rò non potest.
¶ Non solum au-
tem in quanti-
tate, sed etiā in
tempore minus,
aut plus intelli-
gitur. Plus est, n.

ὄντα, ἔκουσ' εἰ μὴ τὸ ἀρκάταρξιν
ἐνα ἀπορήσας συνέβη, ἢ τοῦτο ἀπορία
τῷ δανειστῇ, & μὴ τοῖς ἐγγυηταῖς ἀπο-
σάξει ζημίαν. εἰ δὲ καὶ τις καθ' ἐνός τ'
συνεγγυητῆν χωρήσας, πὲρ ὁλόκληρον
λάβῃ, τὸ τοῦ αὐτοῦ μόνον ἀδικεῖ τὸ ἀπα-
τηθέντα. οὐτε γὰρ καὶ τῶν συνεγγυητῶν ἔ-
χειν πινὰ ἀγῶνι συγκαχώρηται. & δὲ
καὶ τὰ ἀποτύπου ἰχυρῶς κινήσῃ ἀπό-
ρου ὑπάρχοντος. καὶ δίκαιον ὅτι οὗτοι
οὐτὸς ἐγγυητῆς ἐαυτὸν ἀπαῖδι. ὅποτε ἐνα
ζόμην ἢ δ' αὖτ' ἐβοηθῶμαι ἐκ τῆς Α'-
δριανῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀδραστεύσασθαι,
ἵνα ἐξ ἴσου τοῖς συνεγγυηταῖς ἀπατη-
θῇ.

¶ Οἱ ἐγγυηταὶ οὕτως ἐνοχοὶ γίνονται
οὐ δυνάμει. ὥς αὖ πλεον ἂν αὐτὸς ἐποφεί-
λειν, ἢ περ ἐποφείλῃ ἐκείνου ὑπὲρ &
μεζόντασιν ἐνοχοὶ καὶ γὰρ ἢ τῶν ἐγγυητῶν
ἐνοχῇ, accessio εἶναι λέγεται. τὰ τε
ἀδρακολούθημα, ἢ τοῖς ἐφόλκιον τῆς
ἀποτύπου ἐνοχῆς. & δ' αὖτα, ὅτι
ἐν τῇ accessione εἶναι πλεον ἢ περ ὅτι
ἐν τῇ ἀποτύπῳ δίκην. ἐκ δὲ τῆς ἐναν-
τίας, ἵνα ἢ πον δ' ἐποφλήσωσιν ἐνοχοὶ γί-
νεσθαι δυνάμει. δὲ τὰ ἐάν ὁ ἀποτύ-
πος, τὰ τεσπιν ὁ δεβίτωρ, δ' ἐκ αὐτοῦ
δωσὶν ὁμολογήσῃ, πέντε αὐτοὶ ἰχυρῶς
ἐπεροτῶνται. τὰ δὲ ἀποτύπου πέν-
τε ἐπεροτῆθέντες, & καλὰς ὁ ἐγγυητῆς
ὅτι δ' ἐκ ἀδραλαμβάνεται. ὁμοίως
ἐάν ὁ ἀποτύπος πύρος ἐπεροτῆ-
θῇ, ὁ φιδεισάτωρ ὑπὸ ἀρεσιν ἐπερο-
τῆσθαι δυνάμει.

¶ Ἐκ δὲ τῆς ἐναντίας, τὰ ἀποτύπου ἐ-
πὶ ἀρεσιν ἐπεροτῆθέντες, ὁ ἐγγυητῆς
ὑπὸ ἀρεσιν μὴ ὁρῶς, πύρος δὲ οὐ
δεόντως ἐπεροτῶνται. οὐ γὰρ μόνον ἐν
πρόσῳπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ, τὸ πλεον
καὶ ἢ πον νοεῖσθαι γέ. πλεον γὰρ ὅτι

tur. Sin igitur vnum ex his
post litis contestationem
non soluendo fieri contin-
gat: huius inopia, creditori
tantum, non etiam fideius-
soribus fraudi erit. Sed si
cum vno confideiussorum
creditor egerit, & solidum
ab eo consecutus sit: id eius
solius a quo petatum fuerit,
detrimentum est. Quoniam
neque aduersus confideius-
sore aliquam actionem ha-
bere concessum est: neque
utiliter agat cum principa-
li, qui soluendo non est.
Superest, ut de seipso que-
ratur, & sibi imputet, cum
conuentus ex epistola Ha-
driani iuuari potuerit, ac
desiderare, ut ex æquis par-
tibus in confideiussore da-
retur actio.

¶ Fideiussore ita obli-
gari non possunt, ut plus
debeant, quam debet is pro
quo obligantur: nam fide-
iussorum obligatio, accessio
esse dicitur & sequela prin-
cipalis obligationis. At plus
in accessione esse non po-
test, quam est in princi-
pali re. Verum ex diuerso, ut
minus debeant, obligari pos-
sunt. Et ideo, si principalis,
id est, debitor decem aureos
dare spondit, quinque ab
ipsis recte stipulaberis: sed
cum principalis quinque
promisit, non recte in de-
cem fideiussor accipitur. Ea-
dem ratione, si principalis
purè promisit, fideiussor
sub conditione expromitte-
re potest.

a l. Grace 8.
§. illud. 7. l. hā
qui 34. l. si ita
42. ff. de fide-
iussorib.

b Fideiussor
um obligatio
accessio dicitur.
unde, ac-
cessionis loco pro-
mittere dicun-
tur. l. 34. ff. eod.

c Plus in ac-
cessionem esse non
potest quam in
principalis.

d d. l. 8. §. 7.

e Plus non est
tum quantita-
te, sed et tem-
pore assima-
mus. adde §.

33. vers. plus au-
rò, non aptè expromittit.

tem. j. de assu-
mibus. l. solidis

8. ff. de solutio-
nibus. l. 12. inf.

ff. de verb. s-
ignific.

¶ Ex diuerso, cum prin-
cipalis sub conditione pro-
misit, fideiussor sub condi-
tione quidem recte: purè ve-
rò, non aptè expromittit.
Quoniam non solum in
quantitate, sed etiam in
tempore plus aut minus in-
telligendum est. Plus, n. est,

statim aliquid dare: minus
verò, post tempus dare.

6 ¶ Fideiussor autem, eius
quod pro principali solue-
rit, recuperandi causa, ha-
bet contra eum mandati a-
ctionem.

2. Adde l. 6. §.
2. l. 40. l. 53. ff.
mandati.

b l. Grace 8.
ff. de fideiussor-
ib. Nec tauri

Latine Fit au-
tem Latine huc
in modum, Isti

fide sua esse iu-
bes? Fide mea
esse iubeo. 2.

Gai. 9. §. 3.

o. Similis est
πρόληψις. §.
16. sup. de inu-
entibus stipula-
tionibus.

7 ¶ Græcè fideiussor ita
plærunque sponder: Τῇ ἐ-
μοῦ πιστῇ κελεύω. δέλω αὐτὸν ἐ-
λομαι. Sed & si dixerit φημι,
perinde est, atque si dixisset
δέλω.

8 ¶ In stipulationibus fi-
deiussorum sciendum est,
quodcumque scriptum sit
quasi actum, per præsum-
ptionem actum videri. Et
ideo in confessum venit, si
quis scripserit se fideiuf-
sisse, omnia quæ consueue-
runt, acta videri: videlicet
eum ut fideiussorem inter-
rogatum esse, & ipsum con-
venienter spondisse.

tur etiam actum. Ideoque constat, si quis scripserit se fideiussisse, videri omnia tolemni-
ter acta.

DE LITERARVM OBLIGATIONIBUS.

TIT. XXII.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΓΡΑΜ- ΜΑΤΙ ΕΝΟΧΗΣ.

ΤΙΤΛΘ' κβ.

DE LITERA- RVM OBLI- GATIONIBUS.

TIT. XXII.

¶ De literarum obligatione, & quemadmodum olim fieret, & hodie fiat, & de exceptione non nu-
merata pecunia a iuribus literarum obligationem, & intra quod tempus possit obici.

d Literarum
obligatio quid
est quomodo
olim fieret.

e Tu πῶς ῥή-
ματα, καὶ
σπῆματα ἰ-
dem quod solē

nia accerta.

f Quæ hunc in
modum perfici-
untur literarum
obligatio, sit a
contractu ad
alium contra-

ctum, seu a re
ad rem: sed &
alia quoque for-
ma constituebatur, aut enim

re in personam
aut a persona
in personam fie-
bat, quæ de re
vide Gaii lib.

2. tit. 9. §. 1.

POST obli-
gationem,
quæ re, item
quæ verbis
contrahitur,
dicamus de
obligatione literarum. ¶ Ha-
bebat autem apud vete-
res literarum obligatio talē
quādam definitionem. Litera-
rū obligatio est vereris no-
minis in nouū creditū per so-
lemnia verba & solemnes li-
teras transformatio. Nam, si
cum quis mihi centum au-
reos deberet ex emptione
aut locatione, aut mutuo,
aut stipulatione (multis n.
modis aliquid nobis deberi
pōt.) voluissem hūc mihi o-
bligatū esse literarū obli-
gatione: necesse erat verba
hæc dicere & scribere ad

ΜΕΤΑ τὴν ῥῆσιν, τὴν τῶν βί-
βις, ἐπὶ τῶν παλαιῶν λί-
ττεις. ¶ Ἡ δὲ λίττεις τὸ
παλαιόν, τοῦτον ἐπεδεί-
χεν ὅσον. λίττεις δὲ ὅτι, τὸ παλαιόν
ῥῆσιν εἰς καινὸν δάνειον μεταχρημα-
τίζοντες, ῥήματα καὶ γράμματα τυπ-
κα. εἰ γὰρ ἔπεχεώσκει μοι ἑκατὶ νο-
μισματα, ἀπὸ ἀγορασίας, ἢ μιᾶς ὥσε-
ως, ἢ δανείσματος, ἢ ἐπερωτήσεως.
πολλὰ δὲ τῶν ῥημάτων περὶ αὐτοῦ ἐβελό-
μην διὰ τὸν ὑπὸ δυνάμει ποιεῖσθαι τῇ
λίττεις ἐνοχῇ ἀνὰ δίκην ὡς πάντα λή-
ξην καὶ γράφειν τὰ ῥήματα περὶ αὐ-

QUOD LIM
scriptu
ra fie-
bat o-

bligatio quæ po-

minibus fieri di-

cebatur: quæ no-

mina hodie nō

sunt in vñ.

¶ Planè si quis

deberet se scri-

plerit, quod si-

bi numeratum

non est: de pe-

cunia minimè

numerata, post

multum tem-

poris exceptio-

nem opponere

non

non potest. hoc enim scriptissime constitutum est. sic fit, ut & hodie, dum queri non potest, scriptura obligetur: & ex ea nascatur conditio, cessante scilicet verborum obligatione.

τὸν ἐν ἐνοχὸν ἐβουλόμην τῇ λίπεις ποιῆσαι ἐνοχί, ὡς ἡ ταῦτα ἔρημα. ἃ πῖνα καὶ ἐλέγετο, καὶ ἐξέρετο. Τοῖς ἐκ τὸν χρεῖταις, οἷς ἐμοὶ ἐξ αἰτίας μισθώσεως χρεώσεως, οὐ ἐκ συνθήκης καὶ ὁμολογίας δώσης τῆς οἰκείων γραμμάτων. εἴτα ἐνεγράφετο, ὡς ἀπὸ ἐνοχου ἡδὴ γνησίου ἐκ τῆς μισθώσεως ταῦτα τὰ ῥήματα. Ἐκ τῆς συνθήκης ὀφείλω τῆς οἰκείων γραμμάτων. καὶ ἡ μὲν περὶ ἐνοχί, ἀπισθέννυτο. καὶ νοτιέρεα ἢ ἐπὶ τετῶ, τούτῃσιν ἡ λίπεις. αὕτη ἢ ἐκ τῆς ἐν γραμμασίῃ πῶ ονομασίαν ἐδέξατο. σήμερον δὲ ταῦτα οὐκ ἐστὶν ἐν χρεῖταις. ἐστὶ δὲ ὁ ῥῆν, εἴ τις ἀκρεβέστερον καὶ ἀνοήστῃ, καὶ σήμερον^b πολιτευομένῳ πῶ λίπεις ἐνοχί καὶ ἄλλῃ ἑτέρῳ γῆμα. εἴ γάρ τις βουλόμενος δανείσασθαι παρ' ἐμοῦ δὲ ἀλεχθῇ μοι πῶ τούτῃ, ἐγὼ δὲ ἐπέφερα αὐτὸν πεῖσαι μοι γραμματεῖον, καὶ δὴ καθ' ἐαυτὸν οὐ παρόντος ἐμοῦ τὸ γραμματεῖον ἐποίησεν, ἐν ᾧ εἶπεν ὅτι Ε δανείσάμην ἐγὼ καὶ πῶ σήμερον ἡμέραν ὡς αὐτὸς δὲ καὶ ταῦτα ἐποφείλω, ἐπεροτήτης δὲ, οὐκ ἐνετέθη ἡ ῥου καὶ ἐντεθεῖσα ἀχρησθῇ. ὡς, δὲ τὸ γῆμα τῷ τούτῳ συμβόλαιον, ὃ παρόντος τ' δανείσαντος, ἐν ταῦτα χρόνῳ ὡς ἀδραμέντος πολλῷ ζυτεῖται, εἰ δυνατὸν ἐνάγασθαι, τὸ εἰρημνὸν ἐκ δέ μὲν γραμματεῖον καὶ λέγομεν ὅτι ἐξ ἐξ ἀπὸ τῶ ῥῆ δυνατὸν ἐναχθῆναι τὸ παρὸν πῶσπον. οὐ γὰρ γέρονται ἀπαείθμησις. οὐδὲ ἀπὸ τῶ βερβίς, ἐπεὶ δὴ μὴ παρόντων τῶ δὲ οὐ μερῶν γέρονται ἢ ἐπεροτήσις. ἢ αὐτὸ τῶ οὐδὲ γέρονται ἢ ἐπεροτήσις. λέιπε^c ἐν ἀπὸ μόνον τῶ γραμμάτων ἐνοχον αὐτὸν γῆμα καὶ ἰδοὺ ποτὲ, καὶ σήμερον γίνεται πῶ ἐνοχος τῇ λίπεις.

cum, quem literarum obligatione obligatum habere volebam. Sunt autem hec verba, quæ dicebantur & scribebantur: Centum illos aureos, quos mihi ex causa locationis debes, tu mihi ex conventionione & promissione literarum tuarum dabis. Deinde adscribebantur ut ab eo, qui iam ex locatione obligatus esset, hec verba: Ex conventionione debeo literarum mearum. Et prior obligatio extinguebatur: novaque literarum nascebatur. Quæ ex eo nomen habet, quod in literis consistat. Sed hodie hæc in usu non sunt. Invenias tamen & hodie si diligentius inspicias, in communi vita versari quandam literarum obligationem, sed quæ aliam formam aliamque figuram habeat. Nam, si quis cum a me mutuari vellet, ea de re mihi loquutus sit, & ego ei iusserim ut schedulam mihi conscriberet, atque is illam solus me non presente conscripserit, in qua talia quædā dixit: Hodie ego ab illo mutuo accepi. & hæc debeo, nec vlla stipulatio adscripta sit, aut quæ scripta est, inutilis sit, propterea quod in re gerenda creditor præsens non fuerit: queritur an multo tempore post illa elapso, agi cum eo possit, qui dicta schedulam emisit. Et dicimus personam hanc ex obligatione quæ re contrahitur, conveniri non posse: quia nulla numeratio interuenierit. Neque rursus ex verborum obligatione, quia stipulatio nulla intercesserit, aut quæ intercessisse dicitur, non præsentem utraq. parte intercesserit. Reliquum est ergo, ut ex solis literis obligata sit. Ecce igitur, quod modo & hodie quis ex literis obligetur.

a Nouari olim solebat obligatio vel in verborum obligatione. §. i. ff. quibus modis tollitur obligatio. vel in obligationem nominum. Hodie nouatur etiam nudo consensu. l. singularia ff. de reb. creditis de nominum obligatione. ad de 3 Gell. 2. C. cerone 4. ad Atticum. ult. b Literarum obligatio quæ admodum hodie contrahatur. adde l. non figura literarum. 38. ff. de obligat. & act.

vt substantiam
capiat obliga-
tio: sed sufficit
eos qui negotia
gerunt, consen-
tire. vnde inter
absentes quo-
que talia nego-
tia contrahunt-
tur, veluti per
epistolā vel per
nuntium. ¶ Itē
in his contracti-
bus alter alteri
obligatur in id
quod alterum
alteri ex bono
& æquo presta-
re oportet: um
alioquin in ver-
borum obliga-
tionibus alius
stipuletur, alius
promittat.

ἡ αὖ σὺ σάσιν δέξιται, ἢ κοινὸν. ἀρκεῖ γὰρ
τὸ συναινεῖν, οὐ τῇ κοινότητι συναλ-
λάσσοντας. τὰ τοιαῦτα οὐ συναλ-
λάτματα, καὶ μετὰ τὸ ἀπόντων ἰχυ-
ρῶς περβαίνει. οἷον αὖ δι' ὁπισθολήτης, ἢ
δι' ἀγγέλου. καὶ οὐ μόνον ἐν τοῦτοις διέ-
σηκεν ἡ κοινότης τῶν λοιπῶν ἐνοχῶν, ἀλ-
λά καὶ ἐν ἐκείνῳ. ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἄλ-
λων ἐνοχῶν, εἰς ἡμῶν γίνεται ὑπεύθυ-
νος, εἰς ἣν κτᾶται τ' ἕτερον ὑπεύθυνον.
οἷον ὅτι τ' ῥέ, ὃ μὲν διδοὺς ἐνοχον κτᾶ-
ται, ὃ ἡ λαβὼν ὑπεύθυνος γίνεται.
ὅτι ἡ τ' βέρβις, ἐνοχον κτᾶται ὃ ἐπερο-
τήσας, ὑπεύθυνος δὲ ὅστις ὁ ὁμολο-
γήσας. ὅτι τ' λίπεις, ἐνοχος μὲν ὁ γρα-
φάς, ἐνοχον ἡ αὐτὴ κτᾶται ἐκείνη, εἰς
ὃν γέγονεν ἡ γραφή. ὅτι ἡ τ' κοινότης ἐ-
κείνητος ἐκείνῳ ὑπεύθυνος γίνεται
εἰς τοῦτο, ὅτι τ' ἕτερον τῶν ἐτέρων,
ἐκ τῆς καλλιέργειας καὶ δικαίου παρέχειν
ἐχέτω. ὅποτε ὅτι τ' βέρβις ἐνοχῆς, ὃ
μὲν ἐπεροτᾶ καὶ κτᾶται ἐνοχον, ὃ δὲ
ὁμολογεῖ καὶ γίνεται ἐνοχος.

quæ re contrahitur, ut obligatio, quæ consensu fit, substantiam capiat: Sed satis est eos, inter quos negotiū geritur, consentire. Huiusmodi igitur contractus & inter absentes rectè contrahuntur, veluti per epistolam vel per nuntium. Neque verò in his tantum obligatio quæ consensu fit, ab aliis obligationibus distat: verumetiam in illo. Nam in cæteris quidem obligationibus unus duntaxat obligatur, & unus alterum sibi obligat, veluti in obligatione quæ re contrahitur, is qui dedit, obligat: is qui accepit, obligatur. In ea quæ verbis constituitur, stipulator obligat, obligatur promissor. In ea quæ literis fit, obligatur qui scripsit: obligat is, in quem scriptura dirigitur. At verò in hac obligatione, quæ consensu contrahitur: vterque vtrique obligatur in id, quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet. Quam in verborum obligationibus alter stipuletur, & obliget: alteri promittat & obligetur.

a Absentis
consensu contra
here possumus
vel per nuncios
vel per episto-
lam. l. § 2. ff.
de obligat.

b Cōsensu obli-
gationum are,
literis ¶ 7 er
buobligatione,
hac etiā diffe-
rentia est, quod
in his postero-
rib duo non v-
trinque ac mi-
tuo obligati
sunt, sed unus
tantū, puta is
qui cum spon-
det, promittit:
In cōsensu obli-
gationib. duo
vtrinque oblā-
gātur. l. 2. in fi.
F. de obligatio-
nibus.

καλίσσον ἢ
δίσκον ἢ cō
ungit, ut est
alibi τὸ καλόν
ἢ ἴσον. 2. E.
clog. i. c. 14. 60
ἢ Taquim.

DE EMPTIO-
NE ET VEN-
ditione.
TIT. XXIII.

ΠΕΡΙ ΑΓΟΡΑΣΙΑΣ
καὶ πώσεως.
Τίτλος κδ.

DE EMPTIONE
ET VENDI-
tione.
TIT. XXIIII.

d Adde 9.
Harmenop. 8.
19. Eclog. 1. πρ
εἰ ἀγορά-
σας καὶ πρᾶ-
σας adde
Paul. 2. sent.
17. exempto
vendito.

¶ De primo genere obligationis ex contractu & consensu. seu De emptione & venditione. ¶ Emptionem sine scriptis contrahi simul atque conuentum est de pretio: quanuis neque pretium numeratum, neque arra data. Ex vendito actionem, venditori: ex empto, emptori competere. Arram probare venditionem non pariri. Emptionem qua scriptis contrahitur, perfectam non prius censi, quam eius instrumentum à venditore, vel tabellione scriptum, subscriptumue sit, si id non factum, impune recedere à contractu fas esse, impune, inquam, nisi arra data sit. Hoc enim casu, emptorem poenitentem arras ipsas, venditorem duplum arrarum amittere. Emptionem nullam esse sine pretio. 1 Pretium certum esse oportere (& quid si in alterius arbitrium collatum? An idem in locatione?) 2 Pretium in numerata pecunia non in rebus esse oportere, & de ea re diuersa Cassianorum, Sabinianorum & Proculianorum sententia. Emptionem ea parte à permutatione distingui. 3 Periculum rei vendita ad emptorem pertinere, statim atque perfecta venditio fuerit, tamen si res emptori non sit tradita, nisi venditoris dolo id periculum accideri: (commodum eadem ratione emptoris esse) aut in se periculum suscepit, si id non fuerit, nudam vindicationem & conditionem exhibebit emptori. 4 ¶ Purè vel sub conditione emptionem contrahi posse. 5 ¶ Res sacras, religiosas, publicas, hominem liberum, frustra comparari à sciente: ab ignorante si quid horum emptum fuerit, emptorem actione ex empto consequi, quod sua interserui deceptum non fuisse.

addde d. l.
ult. in fin. eod.
de contr. empt.
§. 1. inf. ti prox.
l. si merces 25.
ff. locati.

b Pretiū ven-
ditionis in pe-
cunia numera-
ta esse debet.
Nec enim re-
bus sit emptio
ut permutatio
l. ult. C. de re-
rum permuta-
tione. l. 1. §. sed
an sine numis.
1. ff. de contra.
empt. §. 2. infra
locatione.
c Sabini &
Cassij sententia
de venditione
rebus etiā per-
ficienda.

d v. Homerum
Iliados 7 circa
finem. ver. 482

est idem ad locationem &
conductionem trahere.

2 ¶ Nec verò solum sta-
tutum & certum esse debet
pretium, ut dictum est: sed
necesse est etiam, ut in pe-
cunia numerata consistat.

¶ Nā in certis rebus præ-
ter pecuniam, an esse pre-
tium possit, queritur. Velu-
ti anseruus, aut fundus, aut
vestis alterius rei pretium
esse possit, valde quæsitum
est. Ac Sabinus quidem &
Cassius etiam alia in re
pretium consistere posse
existimabant. Et illud sci-
licet est id ipsum quod vul-
go iactatur: permutatione
rerum emptionem & ven-
ditionem contrahi, eam-
que speciem venditionis
antiquissimam esse. Teste-
que utebantur Homero
poeta, qui in parte quadā
sux poesis, cum exercitum
Græcorum vinum sibi e-
misseret, permutatio-
ne quarundam rerum em-
ptionem ait fieri, idque his
versibus:

Tunc ibi criniti coeunt hinc
vina Pelasgi:

Aes alij fulgens: nitidum pars
altera ferrum.

Aut costis direpta boum dant
tergora, totos

Constituunt alij tauros: ple-
rique suorum

Corpora feruorum.

Quod enim ait οἰνίζοντο, id
significat, vinum emebant.
Et cum fingeret eos vinū
ementes, dixit loco pretij
ab his datum fuisse æs, aut
ferrum, aut corium, aut
boues, aut mancipia. ¶ Sed
Proculiani contra dice-
bant: & aliud esse existima-
bant rerum permutatio-
nem, aliud emptionem &
venditionem. Nec posse
aitbant rem commodè ex-
pediri permutatis rebus,
quæ res videatur venisse &
quæ loco pretij data esse.

tionem rerum, aliud emptionem & venditionem: alioqui non posse rem expe-
diri, permutatis rebus, quæ videatur res venisse, & quæ pretij nomine data esse.

ὁπὶ μισθώσεως, ἀπὲρ ἐν μισθώσεως ἐλ-
κεδὲς τὸ το.

2 ¶ Δεῖ ὅτι μόνον ὁμοῦ τὸ τίμη-
μα ὡς εἴρηται, καὶ κέρων ἐστὶν ἀλλὰ καὶ
ἐν ἀρτυρίοις ἐστὶν. ¶ Ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς
πράγμασι τοῖς ἀπὸ τῶν αἰ, εἰ ἄρα
τίμημα ἐστὶν διώματα, ζητεῖται, οἷον εἰ
ἄρα οἰκίας, ἢ ἀγρός, ἢ ἐσθλὴς ἐτέρου
πράγματος τίμημα ἐστὶν διώματα, -
ζητήθη σφόδρα. καὶ Σαβῖνθ' ἔμνη καὶ
Κάσιθ', καὶ ἐν ἐτέρῳ πράγματι νο-
μίζουσι διώματα τίμημα συνεστῆ-
ναι. καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῷ πλήθει θρυλ-
λούμενον, τῇ τῶν πραγμάτων ἐναλ-
λαγῇ, πρῶτον καὶ ἀγορασίαν συνεστῆ-
ναι, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος πράξεως ἀρ-
χυότατον ἐστὶν. καὶ μάρτυρι κέχρηται
Ὁμήρου δὲ τῷ ποιητῇ. ὅς τις ἐν τινὶ μέ-
ρει τὸ οἰκίας ποιήσεως, πῇ τῶν ἑλλή-
νων στρατόπεδον, οἶνον ἑαυτῷ ἀγορά-
ζον ὑποπδέμενθ' φησὶ, ἐναλλαγῇ τι-
νῶν πραγμάτων τὴν ἀγορασίαν γίνεσθαι,
τοῦτο τοῖς τοῖς ἐπεσιν.

Εἰ δ' ἄρα οἰνίζοντο καρκινώοντες ἀχαιοί
Ἄλλοι αὖτ' χαλκῷ ἄλλοι δ' αἰθάνει σιδῆρω.
Ἄλλοι δ' αὖτ' οἰνοῖσιν, ἄλλοι δ' αὖτ' οἰσὶ βοῦσσιν
Ἄλλοι δ' ἀνδράποδον ποδῶσιν.

Οἰνίζοντο δὲ ὅτιν, οἶνον ἡγόραζον.
καὶ ὑποπδέμενθ' αὐτῶν οἶνον ἀγορά-
ζοντας, φησὶ δίδοσθαι λόγῳ τιμή-
ματος, ἢ χαλκῶν, ἢ σιδῆρον, ἢ βύσσας,
ἢ βόας, ἢ ἀνδράποδα. ¶ Οἱ δὲ πρῶτον
λιανοί, ἐπὶ τὸ ἐναλπίον ἐλεγον ἐτερον ἐστὶν
λέγοντες, πῶς μὲν τὰ ζῶνα πράγμα-
τος, καὶ ἐτερον πρῶτον καὶ ἀγορασίαν.
καὶ φασὶ μὴ διώματα καλεῖσθαι τὸ πρῶ-
τον δὲ ἀγοράζειν. ἀλλ' ἐναλλαττομέ-
νων τῶν πραγμάτων, πῶς μὲν δὲ καὶ πε-
πρωμένον, πῶς δὲ τιμήματος λόγῳ δε-

tionibus nobis
placuerit, non
est absurdum &
in locationibus
& in conductio-
nibus trahere.

2 ¶ Item pre-
tium in nume-
rata pecunia co-
sistere debet.

¶ Nam in cate-
ris rebus an pre-
tium esse posset
valde quæreba-
tur: veluti, An
homo, aut fun-
dus, aut toga al-
terius rei pre-
tium esse pos-
set. Et Sabinus
& Cassius etiam
in alia re puta-
bant pretiū pos-
se consistere, vn-
de illud est,
quod vulgò di-
cebatur, Permu-
tatione rerum
emptionem &
venditionem con-
trahi: eamq. spe-
ciem emptionis
& venditionis
vetustissimā ef-
se. argumentō-
que utebantur,
Græco poeta
Homero, qui a-
liquam partem
exercitus Achi-
uorum vinum
sibi comparasse
ait, permutatis
quibusdam re-
bus.

¶ Diuerse
scholæ autho-
res contra sen-
tiebant: aliudq.
esse existima-
bant permuta-

Nam utramque videri & remitti, & pretij nomine datam esse, rationi non patitur. Sed Proculi sententia dicentis permutat. one propriam esse speciem contractus à venditione separatam, merito prauuluit: cum & ipse aliis Homerici versibus adiuuabatur, & validioribus rationibus argumentabatur.

quod & anteriores diu principes admiserunt, & in nostris Digestis latius significatur.

3 ¶ Cum autem emptio & venditio contracta sit (quod effici diximus, simul atque de pretio cōuenerit, cum sine scriptura res agitur) periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit. Itaque si homo mortuus sit, vel aliqua parte corporis læsus fuerit, aut ædes totæ, vel aliqua ex parte incendio consumptæ fuerint,

aut fundus vi fluminis totus, vel aliqua ex parte ablatus sit, siue etiam inundatione aquæ, aut arboribus turbine deiectis, longè minor aut deterior esse cœperit,

δὲ δὲ. Ἐκείθεν γὰρ δοκεῖ, καὶ περὶ αὐτὸν
δὲ δὲ. Ἐκείθεν γὰρ δοκεῖ, καὶ περὶ αὐτὸν
δοκίμης τοῦ λόγου δὲ δοκεῖ, τὸ δὲ
λογον οὐκ ἀναδέχεσθαι ἀλλ' ἢ τὰ Προ-
κούλου γνώμην λέγοντες πῶς περὶ μου
τατ' ἰσχυρὰ ἰδὲ ὅτι οὐκ εἶ) συναλλάγμα
τὸ εἶδος, καὶ χωρὶς μέρους τὸ πᾶν ὡς
εἰκότα, ἐν εἰρήσῃ. ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ
Προκούλος, ἐπεὶ οὐκ ὁμηροῖς β' σί-
χους ἔχει σὺν ἡγεμονίας αὐτῶν, καὶ ἰσχυ-
ροτέρους καὶ χεῖρας πρὸς τοῦτο λογισ-
μοῖς. οἳ γὰρ σίχους εἰσὶν οὗτοι.

Ενθ' αὖτε Γλαύκος κενόδηρος φρένας ἐξέλετο Ζεὺς.
Ὅς πρὸς Τυδείδῃ Διομήδεϊ τεύχε' ἄμα βεν-
χρυσία χαλκίαν, ἐκ τῶν βόει' ἐννεαβόων.

Ἰδοὺ γὰρ ἐν ταῦτα, ἀμείψιν σαφῶς
ἐκάλεισεν, οὐ πᾶσι τοῖς νόμοις. Τὰ
δὲ καὶ οἱ παλαιὲς βασιλεῖς προστε-
δέξαντο. καὶ ἐν τοῖς δικαστοῖς πλατέως
πᾶν ἔχεται. 3 ¶ Εἰρήκαμιν ἐν τοῖς πρᾶ-
λαβοῦσι τ' ἀγραφον συνίστασθαι πρᾶ-
σιν ἐκ τῆς πρὸς τὸν τιμήμα ὅρου, καὶ τῆς
ποσότητος, εἰς δ' ἐκείθεν ἡρέσθη μέ-
ρος. καὶ τὸν πῶς εἰρημόνως σῖσα-
σιν, ὁ κίνδυνος δὲ τῆς περὶ μέρους
πράξεως δὲ δι' ὅτι τ' ἀγρῶν καὶ ὁ-
ρᾶ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ πρᾶγ-
μα αὐτῶν πᾶν δίδεται. Τὸ γὰρ οὐ
εἴτε οἰκίας ἔσιν ὁ περὶ μέρους, καὶ
τελευτήσῃ, εἴ ἢ οὐ μέρους τὴν βλα-
βὴν τῆς σώματός ποδαὶ καὶ χεῖρα, καὶ ὁφ-
θαλμόν, καὶ οἰκία ἔσται ἢ περὶ μέρους πᾶ-
σα ἢ ἐν μέρους πρὸς δαπανηθῇ, καὶ ἀ-
γρὸς βίαις ποταμῶν ὅλῃ, καὶ ἐν μέρους
ἀπολείται πλημύρα ἰδατῶν, καὶ δέν-
δρων ἐν θυέλλῃ ἀνέμου καὶ ἀπὸ σπιν-
τῶν πολλὰ καὶ ὅσων ἐαυτῶν καὶ χεῖρον
γίνεσθαι ὁ ἀγρὸς, ὅτι πάντων τούτων

Utramque enim & venisse videri, & loco pretij datam esse, ratio sani hominis non admittit. Sed Proculi sententia dicentis permutat. ionem propriam esse specie- a Permutatio
ciem contractus, separatam est contractus
à venditione, merito ob- ab emptione.
nuitt: cum & ipse Proculus ut hic. tametsi
alios quosdam versus Ho- emptio & ven-
meri pro se facientes ha- ditio originem
beat, & validioribus insu- cœperit à per-
per rationibus utatur. Sūt mutatione l. i.
autem versus hi: ff. de contrah.
empt.

b vide Home-
rum Odys. ver-
su 430.

Iterum hic Glaucō mentem
abtulit, aurea ut amens
Arma, boum ceterum inuolare
cum Diomede,
Aerea tunc redente, nouem
que valentia bubus.

Ecce enim, quemadmo-
dum hoc loco, rem gestam
ἀμείψιν, hoc est commuta-
tionem vocauit, non ven-
ditionem. Hoc autem &
priorēs Principes admise-
runt, & latius in Digestis
traditur. 3 ¶ Diximus su-
pra, venditionem quæ sine
scriptura fiat, ex constitu-
tione & quantitate pretij,
in quod utraque pars con-
sensit, contrahi. Contracta
igitur venditione statim
periculum rei venditæ ad
emptorē pertinet: tametsi
adhuc ea res ipsi tradita
non sit. Itaque si seruus vē-
ditus est, & is perit, vel ali-
qua parte corporis læsus
est, pede, manu, vel oculo:
aut si venditæ sunt ædes,
exque aut totæ aut aliqua
ex parte incendio consum-
ptæ: aut fundus vi flumi-
nis totus vel aliqua ex par-
te inundatione aquarum
perit: aut si arboribus tur-
bine & impetu ventorum
deiectis, longè minor de-
teriorq. factus est fundus:
damnum in his omnibus

c Diocletianus
& Maximia-
nus. l. emptio-
nem 7. C. de re-
rum permut.

d De periculo
rei venditæ. v.
Harmen. 3. 6.
14. 19. Eclog. 6.
c. 1.

e Harmenop.
d. 5. 14. l. 6 in
ff. de periculo
& commodo
rei venditæ.
f l. 7. in princ.
l. 9 l. 10. in fin.
l. 11. ff. de peri-
culo & comm.
rei venditæ.

4 ¶ Emptio tā sub conditione quam purē contrahi potest. Sub cōditione: veluti, Si Stichus intra certum diem tibi placuerit, erit tibi: emptus aureis 10.

5 ¶ Loca sacra, vel religiosa, item publica (veluti forum, basilicam) frustra quis sciēs emit. Quæ tamen si pro profanis vel priuatis deceptus à venditore quis emerit, habebit actionem ex empto, quod nō habere ei liceat: ut consequatur, quod sua interest eū deceptū non esse. Idē iuris est, si hominē liberum pro

ἀγοραστῇ, ὅτε πᾶσι αὐτῇ τὸ πρῶτον εἶδεν ἀποότιν, οἷα μήπω τῷ πρῶτον ἀγοραστῇ, ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν φούρην, καὶ τῷ κλεψάντων, καὶ τῷ ἀκουίλιον καὶ τῷ βλαψάντων τὸ πρῶτον ἀγοραστῇ.

4 ¶ Ἡ πρῶτος ἀγοράστῇ καὶ πούρος καὶ ὑποἀρεσιν συναλλάττειται. ὅτε πρὸ ἀρεσιν, ὅτε οἷον, Στήχος ὁ οἰκέτης εἶχε εἶπω μὲν οὐ μὴ ἀπαρέσθαι, ἔστω δὲ περὶ ἀγοράστῇ δὲ νομισμάτων.

5 ¶ Τα σάκρα, ἢ ῥεληγίονα, ἢ τὰ πρὸς βλίκια, οἷον τὸ φέρον, ἢ τὸ βασιλικὸν, ἀγοραστῇ τις εἰδὼς ἀγοραστῇ. τοῦ τῆς ἀγοράστῇ ἐξῆς ἀγοράστῇ τὸ συναλλάττειν ἀγοράστῇ. εἰ δὲ ὥσπερ εἰ ὑπαρχόντες ἰδιωτικῶν δικαίων ἀπαρτηθεὶς ὑποτὸν πρῶτον ἀγοραστῇ ταῦτα, τότε ἔχει τὸν εἶδος ἀγοράστῇ, ὅτε ἀπαρτηθεὶς τὸν ἀγοραστῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἔχον τὸ πρῶτον ἀγοράστῇ. πᾶσι αὐτῇ ἔστω, εἰ καὶ ἐλθὼν δὲ πρὸς ἀγοράστῇ οἰκέτου ἀγοραστῇ.

seruo emerit.

emptori, propterea quod ipse venditor adhuc sit dominus, quippe re nondum tradita. Cedet etiam actionem furti aduersus eos, qui furto subriperint re venditam, & ex lege Aquilia, aduersus eos qui damnum iniuria in re vendita dederint.

4 ¶ Veditio & purē & sub conditione contrahi potest. Sub conditione, veluti: Stichus seruus si intra mensem tibi non displicuerit, emptus tibi esto decem aureis.

5 ¶ Sacra, religiosa, aut publica, veluti forū vel basilicam, frustra quis sciens emit, hoc est nullam occasione contractus habebit actionem. Quod si ea tanquam priuati iuris emerit à venditore deceptus: tunc in id quod sua interest, actionem habet. Ex empto: quoniam rem venditam ei habere non licet. Idem esto, si quis hominem liberum pro seruo emerit.

a 3. Harmen. 3 §. 16. l. 20 ff. locati. adde tit. de lege commissaria & de in diē addit. 20. Ecl. l. c. 16. b Huusmodi conditionalis venditio tunc perficitur, cum impleta fuerit conditio. l. 7. ff. de contr. empt. o l. 4. l. 62 § 1. ff. de contrah. empt.

d l. 45. l. 6. l. 70. ff. de contr. empt.

DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE. TIT. XXV.

ΠΕΡΙ ΕΜΙΣΘΩΣΕΩΣ

καὶ ἐμμετώσεως.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

DE LOCATIONE

& conductione.

TIT. XXV.

c 3 Harmen. 20. Ecl. l. 1. adde tit. ff. locati & conducti. C. de locato & conducto: ut apud Paul. 2. sent. 13. 2. Gai. 9. §. locatio.

¶ De secundo genere obligationum ex contractu & consensu, seu de Locatione & Conductione, & in his proximas esse venditioni & emptioni: Illic pretium, hic mercedē certam & in pecunia numerata esse oportere. Illic, ex vendito & empto: hic ex locato & conducto actionem esse. Illic, pretium: hic, mercedem in aliterius, imò, in id quod contrahentibus postea placuerit conferrī, posse (hoc tamen ultimo casu nascitur prescriptis verbis actio) 2 Illic, emptionem, hic, conductionem rebus non fieri (quod enim ita fit, actionem prescriptis verbis parit) 3 ¶ De emphyteusi & qua lege fiat. 4 ¶ Locationem & conductionem non esse, sed emptionem, si quis aurifici decem det, ut ex auro suo annulos faciat, sed tū demum si aurum illi eo nomine dederit mercede constituta. 5 Conductor prestare debet legem conuentionis, si nihil conuentum sit, equum & bonum, custodiam diligentissimi patrisfamilias, non casum. 6 ¶ Conductionem transmitti ad heredem, mortuo conductore intra tempus conductionis.

Locatione & conductione proxima est emptioni & venditioni, iisdemque Iuris regulis consistit. ¶ Nam

Μίσθωσις, καὶ ἡ ἐμμετώσις, εἰσὶν ἐκ τῆς ἀγοράστῇ καὶ τῆς ἀγοράστῇ, καὶ ὅτε τῇ αὐτῇ ἀγοράστῇ καὶ ὅτε τῇ αὐτῇ ἀγοράστῇ.

Locatione & conductione proxima est venditioni & emptioni, & iisdem iuris regulis consistit. ¶ Nam quemadmo-

fl. 1. ff. eod.

^a Locatio facta
tim atque de
mercede con-
ueniunt, est per
fecta intelligi-
tur. d. l. 1.
b Merces id
in locatione &
conductione,
quod in vendi-
tione & em-
ptione pretium.
c Mercedem
in locatione &
conductione cer-
tam esse oportet.
d Locati actio,
locatori condu-
ctori, conducti
competit. adde
l. ex conducto.
15. ff. locatz.
e §. 1. sup. de
emptione &
venditione.

f l. ult. in fi. c.
de contr. empt.

g l. si tibi po-
lenda. 27. ff. de
prescriptis ver-
bis.

h. d. l. 12. ff. de
prescriptis ver-
bis.

modum venditio tunc cō-
trahitur, quando vtrique
parti pretium placet: ita
& locatio contrahi intel-
ligitur, si merces vtrique
parti placuerit. ¶ Et quem
admodum illic diximus,
certum & in pecunia nu-
merata pretium esse de-
bere: sic & mercedem cer-
tam & in pecunia nume-
rata esse oportet. ¶ Et cō-
petit locatori quidem a-
ctio locati: conductori au-
tem, conducti. Illi, vt mer-
cedem exigat: huic, vt rem
sibi locatam habeat.

¶ Sed & illud quod no-
bis in venditione dictum
est, cū alieno arbitrio quā-
ritas pretii permittitur,
vt, Venditum tibi id esto,
quanti Titius definierit: v-
bi & Imperatoris sanctissi-
mi constitutionem addu-
ximus, quæ huius contra-
ctus constitutionē distin-
ctioni subiicit. Idem & in
locatione ac conductione
dicitur, cū in alterius ar-
bitriū mercedis quantitas
cōfertur: quod & suprà do-
cuimus. ¶ Quod si quis ful-
loni poliēdam, aut sartori
sarciendā vestem dederit,
nulla statim mercede con-
stituta, promittens daturū
se quantum inter ambas
partes postea conuenerit: non
est id locatio, sed alius
quispiam contractus à lo-
catione, ex quo & præscri-
ptis verbis actio datur.
¶ At ne putes hæc Impera-
toris constitutione decisa
esse: quoniam diuersa in il-
la casus species est. Illic e-
nim sic habetur: Venditum
tibi id esto quanti Titius
definierit. Hic verò, sic:
Locatum tibi id esto, quanti
vtrique parti visum erit.

γδ ἢ περὶ τοῦτε σωίσαιται, ἢ ἵνα
τὸ τίμημα ἐκαστέρου μέρει ἀρέσθ, οὐ
τὸν ἢ ἢ μίσθωσις σωίσαι νοεῖται, εἰ
τὸ μίσθωμα β τῶς μέρεσιν ἤρεσε. ¶ Καὶ
ὡς περ εἰρήκαμεν ἐπεί, κέρτον καὶ ἐν ἀρ-
γυρίῳ ὀφείλειν εἶναι τὸ τίμημα, οὕτω
καὶ τὸ μίσθωμα c κέρτον καὶ ἐν ἀρ-
γυρίῳ εἶναι δέ. ¶ Καὶ ἀρμόζει τὰ μὲν μι-
σθώσαντι ἢ λοκάτι, d τὰ ἢ μισθώσα
μὲν ἢ κωνδούκτι τὰ μὲν ἢ α ἀπατή-
ση τὸ μίσθωμα, τὰ ἢ, ἵνα λάβῃ τὸ με-
μισθωμένον αὐτὰς περὶ ἄμα.

¶ Καὶ τὸ εἰρημένον εἴ μιν περὶ περὶ
σεως, ἢ ἵνα εἰς ἑτέρω κείσιν ἢ τὰ πμή-
ματος ἀνὰ γὰρ ποσότης, οἷον, Εἴσω ὅτι
περὶ ἄμα ὅτι αὐτὸς αὐτὸς οἰεῖται ὅτι τῶν
ἐντα καὶ δὲ τῶν ἐντα ἀνὰ γὰρ τῶν
τάτου βασιλέως δὲ τῶν τῶν τῶν
λάτματ ὅτι οἰεῖται ὑποβάλλεσθαι. τὸ
αὐτὸ καὶ περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώ-
σεως εἰρήκαμεν, ἢ ἵνα εἰς ἑτέρω δοκιμα-
σίαν ἢ τῶν μισθώματ ὅτι ἀνὰ γὰρ πο-
σότης, καὶ αὐτὸ καὶ περὶ λαβόντες ἐδιδάξα-
μεν. ¶ Εἴ ἢ πῶς κναφεί σ κναφείαν, ἢ
ῥά πῶς ῥά πῶς ἐσθῆτα δέ δωκε, μι-
σθῶ μὴ δένος οἰεῖται δέντος, ὡς ἀρχήμα
ὑποσχόμεν ὅτι τοῦτον δώσθ, ὅσαν αὐ-
μετὰ ξὺ τῶν δύο μερῶν σωδὸξῃ μὴ
ταῦτα, οὐκ ἐστὶ μίσθωσις τὸ τοιοῦτον,
ἀλλὰ ἑτέρον τὸ σωάλλαγμα ὡς ἀρχῇ
μισθώσιν. ἐφ' ὃ καὶ δίδωται, ἢ περὶ
σχεῖται ἢ βέρβις. ¶ Καὶ μὴ πῶς νομιζέ-
ται τῶν τῶν τῶν ἐκ τῶν βασιλικῆς δε-
κασίονος. ἑτέρος γδ ὅτι δὲ τῶν δὲ
ματισμός. ἐχθρὸς γδ ἐπεί, Εἴσω ὅτι περὶ
μὲν, ὅτι αὐτὸς οἰεῖται τίτιος. ἐν ταῦτα
ἢ, Εἴσω ὅτι μεμισθωμένον, εἰς ὅτι αὐ-
ἐκαστέρω μέρει σωαρέσθ.

vt emptio &
venditio ita cō-
trahitur, si de
pretio conuene-
rit: sic & loca-
tio & cōductio
ita contrahi in-
telligitur, si
merces constitu-
ta sit: & cōpetit
locatori quidē
locati actio: con-
ductorī verò
conducti.

¶ Et quæ su-
prà diximus, si
alieno arbitrio
pretium permis-
sum fuerit, eadē
& de locatione
& conductione
dicta esse intelli-
gimus, si alieno
arbitrio merces
permisssa fuerit.
Qua de causa si
fulloni poliēda
curandave, aut
sartinatori sar-
ciendave vestimen-
ta quis dederit,
nulla statim
mercede consti-
tuta: sed postea
tantum daturus
quantum inter
eos conuenerit:
non propriè lo-
catio & condu-
ctio contrahi in-
telligitur, sed
eo nomine a-
ctio præscriptis
verbis datur.

2 ¶ Præterea, sicut vulgè quærebatur, an permutatis rebus emptio & venditio contraheretur: ita quæri solebat de locatione & conductione, si fortè rem aliquam vtendam siue fruendam tibi aliquis dederit, & inuicem à te vtendā siue fruendam aliam rem acceperit.

¶ Et placuit nō esse locationem & conductionem, sed propriū genus contractus. veluti si cūm vnum bouem quis haberet, & vicinus eius vnum, placuerit inter eos vt per denos dies inuicem boues commodarent, vt opus facerēt, & apud alterum alterius bos perierit: neque locati, neque conducti, neque commodati cōpetit actio: quia nō fuit commodati gratuitum: verūm præscriptis verbis agendum est.

3 ¶ Adeo autē aliquam familiaritatem inter se videntur habere emptio & venditio, item

locatio & cōductio: vt in quibusdā causis quæri soleat, utrū emptio & venditio cōtrahatur, an locatio & cōductio: vt de prædiis, quæ perpetuò quibusdā fruenda traduntur, id est,

2 ¶ Οὕτω δὲ τὰς ζητήσας ἐπὶ ἀλλοτρίων καὶ μισθώσεως, ὅπως περ ἀμφοτέρων, εἰ ἂν ἡ περιουσία τῶν τῶν ἀλλοτρίων ἀλλοτρίων ἐστὶν, οὕτω καὶ ἐπὶ μισθώσεως ζητεῖται, εἰ ἐμὸν ἀλλοτρίον ἐστὶν ἀλλοτρίον εἰς χρῆσιν, ἢ ἄλλου ἐπὶ τῇ καρπῷ ἢ ἑτέρῳ π. ἀμφοτέρων ἐμὸν δοθήσεται, ἀλλὰ οὐ εἰς χρῆσιν, ἢ εἰς τὸ καρπῷ ἢ ἑτέρῳ, ἀμφοτέρων εἰ ἐστὶ μίσθωσις καὶ ἡρεσέ μὴ εἶναι μισθώσιν, ἀλλὰ π. ἰδιόζον γένος συναλλάγματος. οἷον ὡς ἐπὶ δέμας. δύο πνὲς ἀροτριῶνες ὑπὴρχον. ἑκάτερος αὐτῶν πρὸς ἑνα βοῦν ἐκέντητο. οὐδέτερος οὐκ ἠδυνάτο τὸ οἰκεῖον ἀροτρεῖν, ἀλλὰ τὸ ἑνα κέντησεν. ἐὰν συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν, ὥστε ἑτέρων τῶν ἑτέρων ἐπὶ δέμας ἡμέρας κίχῃν τὸ οἰκεῖον βοῦν ἐπὶ τῷ ἀειτερίᾳ τῶν πνὲς λαβόντες, καὶ παρ' αὐτῶν ἀπολύταις τοῖς, οὐτε μισθώσις τὸ εἶναι ἐστὶ, ἀλλὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνταῦθα κέρδιον ἐναρτίει μίσθωμα. ἐὰν κομμοδάτον, τὸ γὰρ κομμοδάτον γρατρίτον ὀφείλῃ εἶναι. ἰδοὺ ἐνταῦθα ὁ χῆρας ἔχει, ἢ τοῖς ἐλπίζει, τὸ ἐκ τῆς ἀνπλείφειας κέρδος. ἀλλ' ὁρῶντα ἐνταῦθα τὸ ἀρῶνται πρὸς βέρβις, καὶ τὸ ἀπολέσαντες.

3 ¶ Εἰ δὲ τὸ οὕτον δὲ κοινωνία τις μεταξὺ ἀλλοτρίων καὶ μισθώσεως ἐστὶν, ὅτι ἐπὶ πνὲς δέμας ἀμφοτέρων γίνεται, πότερον ἀλλοτρίων, ἢ μίσθωσις ἐστὶ τὸ γινόμενον. οὕτω ὅσον συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀγῶν ἐμφορῶν. οἷον ὡς ἐπὶ τῶν κτημάτων, ἀπερὲς περπέλως πρὸς παρέχεται ἐπὶ τῷ καρπῷ ἢ ἑτέρῳ.

2 ¶ Porro adeo omnia a diu. s. 2. 6. eadem & in venditione & in locatione, quæ unum vt quemadmodū dubitatur, an permutatio rerum venditio sit, ita & in locatione quæritur. Si cum rem aliquam tibi vtendam aut etiam fruendam dedissem, tu mihi inuicē rem aliam vtendam aut etiam fruendam dederis: in dubium enim vocatur, an sit locatio? Et placuit locationem nō esse, sed proprium quoddam genus contractus. Vt in hac specie: Duo quidam erant vicini rustici, quorū vterque vnū nec amplius bouem habebat. Neuter igitur fundum suum arare poterat, quia tantum vnū bouem haberet. Si conueniret inter eos, vt per denos dies alter alteri bouē suum commodaret, quod opus apud accipientem facerent, & apud eum bos perierit: neque locatio id est, propterea quod certa merces in pecunia numerata constituta non sit: neque rursus commodatum, quoniam commodatum gratuitum esse debet, at hic is, qui commodauerat, aut habebat, aut sperabat emolumentum ex compensatione. Sed aduersus eum cuius culpa bos perierit, actionem præscriptis verbis decernimus.

3 ¶ Adeo autem familiaritatem inter se aliquā habent venditio & locatio: vt in quibusdā casibus dubium esse cōringat, venditio sit id quod agitur, an potius locatio? Id autem maximè contingit in his casibus qui illis admodum similes sunt: veluti, quum de prædiis tractamus, quæ quibusdā perpetuò fruenda traduntur.

b d. p. s. i. t. o. u. e. c. o. n. f. i. n. e. s. v. i. c. i. n. i. v. i. c. i. n. a. p. r. a. d. i. a. h. a. b. e. n. t. e. s.

c l. s. i. r. a. t. u. i. t. a. 17. §. si cū vnū bouem. 3. ff. de p. r. e. s. c. r. i. p. t. i. s. v. e. r. b. i. s.

d De emph. t. e. u. s. i. t. a. t. e. a. d. d. e. t. i. t. c. d. e. i. u. r. e. e. m. p. h. y. t. e. u. s. i. t. i. c. o. a. d. d. e. 3. H. a. r. m. e. n. 4. §. 1. 2. E. c. l. o. g. 2. c. 1.

e Emphyteusis qua lege, quāve conditione fieri soleat.

ut quandiu merces sine pen-
sio vel reditus sine uectigal
domino pro eis praestatur, ne-
mo conductori ea auferre pos-
sit, aut heredi eius, cuiue aut
conductor aut heres eius id
pradium vendiderit, donave-
rit, in dotemue dederit, vel al-
io quocunque modo aliena-
uerit. Quoniam ergo inter
veteres dubitabatur, quif-
nam contractus hic esset,
& a quibusdam locatio, ab
aliis venditio existimaba-
tur: venditio quidem, quod
& ad heredes transiret, &

2 *Amphyteu-
seos & vendi-
tionis cognatio.*
b *Emphyteu-
seos & locatio-
nis cognatio.*

a *l. i. c. de in-
te emphyteu-
tico.*

d *Emphyteu-
sis neque con-
ductio, neque
alienatio, sed
ius proprium est.*
d. l. i. 20. Eclog.
2. c. i. vide plu-
ra apud Har-
men. 3. i. tit. 4.
§. 1. 2. 3. 4. de
emphyteusi &
eius cognatio-
ne & differen-
tia cum aliena-
tione & loca-
tione.

e *Pacta con-
tractibus aut
naturā ut hic
& formam ad-
dunt.*

f *Terminus
emphyteuseos
ad quem perti-
neat.*

variis modis alienaretur:
locatio verò, quod per sin-
gulos annos aliquid domi-
no daretur: edita est D. Ze-
nonis constitutio, quæ cō-
tractum hunc emphyteu-
sin vocauit, propriā ei na-
turam adsignans, quæ ne-
que ad locationem in vni-
uersum, neq. item ad ven-
ditionē spectaret, sed quæ
suis finibus confisteret. Et
si quidem aliquid pactum
fuerit inter contrahentes,
id ita iustum firmūque
esse debet, quasi ea certa
natura contractus esset.
Quoniam pacta cōtracti-
bus naturam dant. Sin ve-
rò nihil pactum fuerit de
periculo rerum in causam
emphyteuseos datarū, tūc
si tota res pereat, ad domi-
num videlicet, hoc est ad
eum, qui in causam emphy-
teuseos dederat, damnum
hoc spectat: sin autem ex
parte, tūc is qui in causam
emphyteuseos accepit, de-
trimentum hoc agnosceret.
Quod & hodie in vfu est,
eoque iure vtimur.

4 ¶ Similiter & illud sepe
in controuersia videmus
esse, Aurifici cuiusdam de-

ἵνα ἐφ' ὅσον τὸ μίσθωμα, ἢ τοι πρὸς
δοῦναι τοῦτων τὰ δεσπότη παρέχε-
ται, μηδεὶς ἀποπάσῃ ἀπὸ τῆς μίσθω-
σαμένης, ἢ κληρονόμος αὐτῆς, ἢ ἐκείνου,
ὃς ὁ ἐκμισθωσάμενος, ἢ ὁ αὐτῆς κληρο-
νόμος πέπρακεν, ἢ ἐδώρηται τοῦτο
τὸ κτήμα. ἢ περιτὸς ὀνόματι δέδωκεν,
ἢ ἑτέρῳ ἐξεποιήσαςτο ἑσώπῳ. ἀλλὰ τὸ
τοιοῦτον συναλλάγμα, ἐπειδὴ μετα-
ξὺ τῆς παλαιᾶν ἀμφιβάλλετο, καὶ
ὑπὸ πινων μὲν μίσθωσις, ὑφ' ἑτέρων
δὲ πρᾶσις ἐνομίζετο. πρᾶσις αὖ μὲν
ἐπειδὴ διέβαινε δὴ κληρονόμοις, καὶ
ἐξεποιεῖτο διαφόροις μίσθωσις β δὲ
ἐνομίζετο, διὰ τὸ κατ' ἑκάστον ἔτος δι-
δόμενον διὰ ταξίς γέρονε ζώωντο τ
δειωτάτα, ἢ πρὸς ἐμφύτῳσις c τοῦτο ἐ-
κάλεσεν ἰδιόχουσαν αὐτὰ φύσιν ὅτι
νοήσασα, αὐτὴ πρὸς μίσθωσιν κατὰ
λου, ὅτε πρὸς πρᾶσιν ὀρθῶσαν, ἀλλ'
ἰδίῳις ὅροις συνισαμένη. καὶ εἰ μὲν τοι
παντὸς τῆς μεταξὺ τῆς συναλλασσό-
πων, οὕτως ἰσχυρὸν ἔστω τὸ σύμφωνον,
ὥσαντι φύσεως τοιαύτης φανερᾶς πρὸς
τοῦσης πρὸς συναλλάγματι. φύσις γὰρ
μνέσθω τὸ συναλλάγματι τὸ πάντων.
εἰ ὃ μηδὲν πρὸς τῆς πράγματος ἀπω-
λείας δυνάμει ἡδὴ, τὴν καὶ αὐτὰ εἰ μὲν
παντὸς τῆς πράγματος γένεταί φθόρος
τῆς ἐμφύτῳσις, δηλαδὴ τῆς δεσπό-
τις, τοῦ τῆς ἐμφύτῳσις, ὅρα τὸ ἢ
ζημία. εἰ δὲ μὲν κληρὸς ἐμφύτῳσις αὐτῆς
νῦν πάντῃ ὅτι γινώσκῃ τὴν βλάβην.
ὅπερ καὶ ἐπὶ χηρῶν ὅτι τε καὶ πολι-
τοῦται.

4 ¶ Ομοίως καὶ καὶ τῆς ἀμφι-
βαλλομένης ὅτι. χρὴ δὲ πρὸς τὴν δέ-

quandiu pensio
ne reditus pro his
domino praestatur,
neque ipsi condu-
ctor neque heredi
eius cuiue condu-
ctor heres eius
id pradium ven-
diderit, aut don-
auerit, aut alio
nomine dederit, u-
loque quocunque
modo alienauerit,
auferre licet.

Sed talis con-
tractus, quia
inter veteres
dubitabatur, &
a quibusdam lo-
catio, a quibus-
dā venditio exi-
stimabatur: lex
Zenoniana lata
est, quæ emphy-
teuseos contra-
ctus propriā sta-
tuit naturā, ne-
que ad locatio-
nem neque ad
venditionem in-
clinantem, sed
suis pactioib.
fulciendam: & si
quidem aliquid
pactum fuerit,
hoc ita obtine-
re, ac si natura-
lis esset contra-
ctus: sin autem
nihil de pericu-
lo rei fuerit pa-
ctū: tunc si qui-
dem totius rei
interitus acces-
serit, ad domi-
num super hoc
reducere peri-
culum: sin autē
particularis, ad
emphyteutica-
rium huiusmo-

di damnum venire: quo iure vtimur. 4 ¶ Item quaeritur, si cum aurifice Titius conuene-
rit, ut is ex auro suo certi ponderis certaque formæ annulos ei faceret, & acciperet
verbi

verbi gratia, decem aureos: vtrum emptio & venditio, an locatio & conductio contrahi videatur. Cassius ait materiam quidem emptione & venditionem contrahi, operam autem locationem & conductioem. Sed placuit tantum emptionem & venditionem contrahi. Quod si suum aurum Titius dederit, mercede pro opera constituta, dubium non est, quin locatio & conductio sit.

¶ Conductor (autem) omnia secundum legem conductionis facere debet: & si quid in lege premissum fuerit, id ex bono & aequo prestare. Qui pro usu aut vestimento, aut argenti, aut iumentum, mercedem aut dedit, aut promisit: ab eo custodia talis desideratur, qualem diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet: quam si praestiterit, & aliquo casu fortuito eam rem amiserit, de restituenda ea non tenebitur.

δωκα, λόγου χάριν δέκα νομίσματα, συμφωνήσας ὥστε αὐτὸν χρυσοχρόον ἀπὸ οἰκείας ὑλῆς, χρυσοῦ φανεροῦ σαθροῦ, καὶ φανεροῦ τύπου, δακτυλίοις μοι ᾧδρασκοῦσάσθαι. πότερον ὡρᾶσις ἢ μίσθωσις τὸ τοιοῦτον ἐστίν, ζητεῖται. καὶ ὁ μὲν κρίσις φησὶν εἶναι καὶ μίσθωσιν καὶ ὡρᾶσιν τὸ τοιοῦτον. ἵνα εἰ μὲν αἰπῶμαι πλὴν ὑλῆς τῆς χρυσοῦ, ὥς ἐχρησιν κινήσω πλὴν ἐξ ἐμπόρου. εἰ δὲ ἐργασίαν ὥς οὐ καλῶς ἐχρυσαν, ἐχοίμην πλὴν λοκάπ. ἀλλ' ἤρεσε μάλλον ὡρᾶσιν εἶναι ἢ ἀγορασίαν τὸ πρᾶγμα. τὸ δὲ ἐργασίας ἐστίν, ὥς ἐν ᾧδρασκοῦσάσθαι, εἰ δὲ ἴδιον δέδωκα ἐγὼ χρυσὸν πρὸς χρυσοχρόον, μισθοῦ ὁμοειδέντος ὡς τὸ ἐργασίας, ἀναμφιβόλως μίσθωσις καὶ ἐκ μίσθωσις ἐστὶ τὸ τοιοῦτον.

¶ Οὐ μισθωσάμενος πάντα καὶ τὸ ὅρον τὸ μισθώσεως ὀφείλει ποιεῖν. ὅτεσι καὶ τὸ δοῦν μετὰ τὸν ἥμισυ λατρήντων. εἰ δὲ πᾶσι τοῖς συμφωνοῖς παρεφθῇ καὶ τὸ κάλλιστον καὶ δίκαιον ὀφείλει τὸ τυποῦσθαι. ¶ Εἰ αὖτε χήσω πῶν ἐσθῆτα, ἢ ἄρβυρον, ἢ ζῶον, εἴτε ὡς τὸ χρῆσεως τοῦτο, χρυσίον ῥητὴν λόγῳ μισθοῦ δοθῇ μοι, ἢ ὁμολογηθῇ δίδωμι, ὁ λαβὼν τοσαύτην ὁπρὸς μέλειαν πρὸς τὴν τύπον ᾧδραφυλακῶς ἐποφείλει, ὅσῳ ὁ σφόδρα ὁπρὸς μέλειας τοῦ πρὸς οἰκεία παρέχῃ πράγματα. εἰ δὲ ᾧδράχη καὶ τυχερῶς τὰ χρῆσθαι ἀπώληται πράγματα, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως ἐκρεπῆται.

¶ Εἰ αὖτε πένταετίαν μισθώσω πῶν τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἐν δὲ τῷ δευ-

di, verbi gratia, decem aureos: conuenitque, ut is ex auri sui materia, certi ponderis certaeque formae annulos mihi faceret, queritur venditione id sit, an locatio? Et Cassius quidem simul & locationem & venditionem id esse dicit: ut si materiam auri non satis probam esse causer, Ex empto possim agere: si de opere ipso ut non recte facto conquerar, locati actionem habeam. Sed magis visum est, tantum emptionem & venditionem contrahi: quoniam opera velut accessorii vice fungitur. Quod si aurum ego meum dederim aurifici, mercede pro opere constituta: dubium non est, quin ea res locatio & conductio sit.

¶ Conductor omnia secundum legem & fines conductionis facere debet, hoc est, secundum ea, quae in re gerenda cauta sunt. Et si quid in lege, & pactis commissum fuerit, id ex aequo & bono disponi debet.

¶ Si cui vestem, aut argentum, aut animal commodauerim: & pro usu eius certa pecunia mihi mercedis nomine data sit, aut dari promissa: is qui accepit, tantam in his custodiendis diligentiam adhibere debet, quantam diligentissimus paterfamilias rebus suis adhibet. Eam enim si adhibuerit, & casu aliquo fortuito res quas vtendas accepit, perierint: ad restitutionem earum, aut propter restitutionem non tenetur.

¶ Si cui ad quinquennium fundum meum locauero, & conductor secundo

a adde 3. H. men. 8. §. 1. l. 2. J. i. ff. de locat. & condus.

b Si quam rem nobis fieri velimus, puta statuam, & nihil aliud quam pecuniam de-

mus, emptio est: si re ipsam nobis faciendam (puta aurum ut fiat annulus: arcam, ut in ea fiat adificium) conductio est. l. Sabinius. 20. l. conuenit. 6. §. ff. de contr. empt. 19. Eclog. 1. c. 54. c. v. l. si merces. 25. §. ff. de locat. l. circa. 19. C. de locato.

al. viam ve-
ritatis. 10. C. de
pactis.

forte aut tertio anno de-
cesserit, heres eius in con-
ductionem vsque ad finem
quinquennii succedit.

τέρω τυχόν ἢ τρίτῳ ἐνιαυτῷ τῆς
τήσης ὁ μισθωσάμενος, ὁ κληρονόμος
αὐτοῦ ἐπεισελεύσεται τὴν μισθωσιν
μέχρι πέρατος τῆς πενταετίας.

cōductionis, he-
res eius eodem
iure in condu-
ctione succedit.

l. 3. Harmen.
19. 12. Eclog. 1.
adde tit. ff. C.
C. pro socio C.
Paul. 2. sent.
16. Porro τῆς
κοινωνίας καὶ
κοινωπρίας
differentiā vi-
de apud Har-
men. 3. tit. 10.
§ 3.

DE SOCIETATE.

TIT. XXVI.

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΚΣ.

DE SOCIETATE.

TIT. XXVI.

TIT. XXVI.

¶ De tertio genere obligationum ex contractu & consensu, seu De societate. Societatem iuri vel omnium bonorum (ea κοινοπραξία dicitur Græcis) vel unius negotiationis. 1. Lucri & damni partes in societate aquas in dubio intelligi, sin minus, lucri ac damni partes aquas vel dispartes conventionione constitui posse. 2. ut unus pecuniam conferat, aliter operas tantum, ut unus lucri partem ferat, le damno tamen non reneatur, & quemadmodum id intelligatur. 3. Partem damni non expressam, ex lucri parte expressa subintelligi, & e contra. 4. ¶ Societatem solui renunciatione (et quemadmodum societati renunciare liceat) morte unius socii (nisi aliter conventum) 6 negotii (cuius causa societas contracta, perfectio. 7 publicatione bonorum socii. 8 Concessione bonorum à socio facta, eiusve bonis venditis. 9 ¶ Actione pro socio socius tenetur culpam non admittit, non tamen exactissimam diligentiam, satis enim esse si in re socii eam diligentiam, quam in suis rebus, adhibeat.

c hoc est om-
nium bonorum
2. Gui. 9. §. so-
cietatem 17.
vniuersum bo-
norum l. 5. ff.
eod. 12. Eclog.
1. §. 4. 3. Har-
men. 10. §. 9.
d κοινοπρα-
ξία aliter de-
finit Harmen.
d. §. 3. hanc enim
citra cōsensum
& contractum
habitum: non
vniuersa tracta-
tu & consensu
feri. adde l.
30. l. 31. ff pro
socio.

OST venditio-
nem & locatio-
nem, necesse est
& de societate
dicere. ¶ Contrahitur au-
tem hæc inter aliquos, aut
totorum bonorum, hoc est,
de vniuerso patrimonio,
quam Græci proprio no-
mine κοινοπραξία appellant:
aut unius alicuius nego-
tiationis, veluti emendorū
vendendorūque manci-
piorum: aut olei, aut vini,
vel frumenti emendi ven-
dendique.

c πραγμα-
τίαν dixit au-
thor Eclogæ d.
6. 4.
f Si societas
απλῶς id est,
simpliciter, seu
nullis expressis
partibus lucri
vel damni, ini-
ta ex æquo lu-
crum & dam-
num commune
intelligitur l.
societatem. 7.
C. l. 29. ff. eod.
3. Harmen. 10.
§. 10. 12. Eclog.
1. §. 39.

¶ Et si nihil conuene-
rit, quotam quisque in lu-
cro & damno partem ha-
bere debeat: ex æquo lu-
cra & damna agnoscent
socii. Sin expressæ fuerint
partes, standum est conuen-
tis. Neque enim dubium
est, quin valeat conuen-
tio, si duo inter se pacti

Επὶ τῇ πραξίᾳ ἢ μίσθω-
σιν, καὶ ἢ ἐν κοινωνίᾳ
διεξελεῖν. ¶ Συμίστα)
ἢ αὐτὴ μετὰ ἑαυτῶν, ἢ
τοτὶ ἑαυτοῦ, ἢ ἑτέρου, ἢ τῶν
σὺν τῇ κοινωσίᾳ ἢ οἱ ἑλλήνες ἰδιωτῶς
κοινοπραξίαν ἢ καλοῦσιν. ἢ μιᾶς οἱας
δὴ ποτε ἐμπορίας ἢ οἷον ὅτι τὸ ἀγροε-
σαι ἀνδράποδα, ἢ αὐτὰ δὲ πωλῆσαι,
ἢ ἑλαιον, ἢ οἶνον, ἢ σῖτον.

¶ Καὶ εἰ μὴ μὴδὲν ἢ ἐν τῇ πο-
σὶ μέρους ἑκάστος τῆς κοινωνίας ἢ κέρ-
δος ἢ ζημίας ἐπιγνώσεται συμφωνη-
θῆναι, ἢ ἔξ ἑαυτοῦ τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας
ἐπιγνώσονται. εἰ δὲ ἐκφωνηθῇ τὰ μέρη,
φυλάττειν τὸ συμφωνηθὲν δεῖ. ἀναμ-
φίβολον γὰρ ὅτι ἔρρωται τὸ πά-
κτον, εἰ δὲ δύο μετὰ ἑαυτῶν ἀλλήλων συμ-

SOcie-
tate co-
ire so-
lemus
aut totorū bo-
norum, quā Græ-
ci specialiter κο-
ινωνίαν appellant:
aut unius ali-
cuius negotia-
tionis, veluti
mancipiorū ven-
dendorū e-
mendorūque,
aut olei, aut vi-
ni, aut frumenti
emendi venden-
dique.

¶ Et quidē si
nihil de partib.
lucris & damni
nominatim con-
uenerit: æqua-
les scilicet par-
tes & in lu-
cro & in dam-
no spectan-
tur. Quod si ex-
pressæ fuerint
partes hæc ser-

uari debent. Nec enim vnquam dubium fuit, quin valeat conuentio, si duo inter se pacti
sint.

fint vt ad vnum
quidēduarpartes
lucris dāni per
tineat, ad aliū 3.

2 ¶ De illa sa
nē conuentione
quæsitum est, si
Titius & Seius
inter se pacti
sint, vt ad Titium
lucris dux partes
pertineant, dāni
tertia: ad Seium
dux partes dam
ni, lucris tertia,
an rata debeat
haberi conuen
tio? Quintus Mu
tius contra na
turam societatis
talem pactiōē
esse existimauit,
& ob id non ef
se ratam haben
dam. Seruus Sul
pitiū (cuius sen
tentiæ præualuit)
contrā sentit:
quia sæpe quo
rundam ita præ
tiosa est opera
in societate, vt
eos iustum sit
conditione me
liore in socie
tatem admitti.
Nam & ita coi
ri posse socie
tatem non dubita
tur, vt alter pe
cuniam confe
rat, alter non
conferat, & ta
men lucrū inter
eos commune
sit: quia sæpe o
pera alicuius pro
pecunia valet.
Et ideo contra

φωνήσωπιν, ἵνα ἑτέρως μὲν δύο μέρη καὶ
κέρδοις καὶ ζημίας ὁπριγνώσκῃ, ὃ ὅ ἑ
τέρος τρίτον.

2 ¶ Περὶ ὅ ἐκείνης τῆς πάντας ζητεῖ
ται, εἰ ἂν Τίτιος καὶ Σεῖος μετὰ ἀλ
λόλων πακτῶσιν, ἵνα Σεῖος μὲν
δύο μέρη λαμβάνῃ τῶν κέρδους, καὶ δὲ
τὸ τρίτον ζημιούται. ὃ ὅ Τίτιος καὶ δύο
μέρη ζημιούται, τῶν κέρδους τὸ γὰρ ὅσο
ἐμμένῃ. εἰ ἑρρώται τὸ σύμφωνον. καὶ
ὁ μὲν Κούιντος Μάτιος τῇ φύσει τῆς
κοινωνίας φησὶν ἐναντιοῦσθαι τὸ τοιοῦτον
σύμφωνον, καὶ δὲ τοῦτο μὴ κρατεῖν τὸ
πακτῶσιν. ὃ ὅ Σέρβιος Σελπίπιος, ὃ
μᾶλλον ἐκράτησεν ἡ γνώμη, τὸ ἐναν
τίον φησὶ, δὲ αὐτὸ πολλὰ πινῶν κοι
νωνῶν, οὕτω πρῶτον (εἰ) πῶς σου
δὲ πῶς τῇ κοινωνίᾳ, ὥστε δίκαιον
εἶναι πλείονα κερδᾶν εἶναι αὐτῶν, καὶ ὅτι
μεῖζον κέρδι εἰς κοινωνίαν αὐτῶν δέ
χεται. καὶ γὰρ οὕτω κοινωνίαν συνίσταται
ἀναμφισβόλον εἶναι, ὥστε ὅτι μὴ ζη
μίας συνεισφέρειν, τὸ ὅτι καὶ κοινὸν
εἶναι τὸ προσνόμιον κέρδος μετὰ ἀλλή
λων. πολλὰ γὰρ καὶ ἡ σου δὲ ἐνός τῶν
κοινωνῶν, ἵσα δὲ αὐτῶν τῇ τῇ ζημιῶν
συνεισφορᾷ. ¶ Καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐ
κράτησεν ἡ τῆς Σερβίου γνώμη, ἐναν
τιοῦσθαι τῶν Κούιντος Μάτιος, ὅτι καὶ ἐ
κείνο τῶν ὁμολογημένων γέροντες, δύνα
ται πακτῶσιν αὐτῶν κοινωνοῖς, ἵνα πῶς ἐξ
αὐτῶν κέρδοις μὲν μέρος ὅσο φέρηται,
μὴ δὲ ὑποβάλληται δὲ ζημία. ὅπερ καὶ
ἐπὶ νοήσαι ζη. ἵνα εἰ ἂν ἐν τινὶ μέρει
κέρδος, ἐν τινὶ δὲ ζημία προσενεχθῇ,

sint: vt alter duas lucris dam
nique partes habeat, alter
tantum tertiam.

2 ¶ Sanē de illa conuen
tione quæritur: si Titius &
Seius inter se pacti sint, vt
Seius duas in lucro partes
habeat, & tantum tertiam
in damno: contra Titius
duas in damno partes ha
beat, & tantum tertiam in
lucro, an ratum sit id pa
ctum? Et Q. Mutius con
uentionem hanc contra na
turam societatis esse ait, &
ob id ratam non haben
dam. Seruius autem Sul
pitiū (cuius opinio obti
nuit) contrā sentit: quia se
pe quorundam sociorum
ita excellens est diligentia
& opera in societate, vt iu
stum sit plus eos lucris ha
bere, & maioris lucris con
ditione in societatem reci
pi. Nam & ita coi
ri socie
tatem posse nemo dubitat,
vt alter pecuniam conferat,
alter non cōferat, & tamen
lucrum inter eos commu
ne sit. Nam sæpe vnus ex
sociis diligētia tantum præ
stat, quantum pecunia ab
aliis collata. ¶ Et adeo hæc
Seruii sententia contra Q.
Mutium obtinuit, vt illud
quoque extra controuer
siam sit: conuenire posse in
ter socios, vt vnus aliquis
eorum, lucris partem ha
beat, de damno non tenea
tur. Quod tamen ita intel
ligendum est, vt si aliqua
in parte lucrum, in ali
qua damnum allatum sit:

a d. c. 29. d. 3.
29. in pr.

b v. l. i. c. 10.

c l. 5. §. 1. l. 52.
§. 2. ff. cod. 3.
Harmenop. 10.
§. 9.

d Societas
quemadmodū
viri possit, vt
vnus lucrum
habeat, de dā
no non tenea
tur. adde d. l.

29. §. 1. d. 3. 29.

Quinti Mutii sententiam obtinuit, vt illud quoque confiterit posse conuenire, vt
quis lucris partem ferat, de dāno nō teneatur. quod & ipsum Seruius conueniēter sibi fieri
existimauit. Quod tamē ita intelligi oportet, vt si in alia re lucrū, in alia damnum illatum sit,

compensatione facta id solum quod superest, lucrum esse intelligatur, veluti, Quidam mancipiorum & vestimentorum negotiationem inierant: In negotiatione vestimentorum damnum cetum aureorum acceptum est. In negotiatione servorum, lucrum trecentorum aureorum accessit: Primum eximuntur centum aurei, qui in damno sunt, scilicet ut lucrum trecentorum aureorum huic damno medeatur. Et ducenti aurei qui super sunt, inter socios secundum legem initio dicta diuiduntur. Ex hoc igitur planum fit, cum simul & lucrum & damnum societas accepit, aut lucrum dumtaxat, socium ex pacto non iuuari, quo conuenit, ut partem in lucro haberet, & damnum non sentiret. Quum vero solum damna accepta sunt, tunc quid pro sit ea conuentio, ostenditur. Nam ecce, si cum millenos singuli aureos in societate attulissent, subsequuta praedicta conuentione: ducentorum aureorum damnum in negotiatione acceptum sit & lucrum nihil factum: deinde societatem contingat dissolui: alter mille aureos quos intulit, accepturus est, alter tantum octingentos.

3 ¶ Illud in confesso expeditoque est: si in vno tantum eorum quae accidunt, pars expressa sit, & in altero pars expressa non sit: id quod expressum est, regulam eius esse, quod ommissum est: veluti conuenit, ut cum lucrum continget, alter bessem habeat, alter tertiam partem, nec de damno quicquam dictum est: aut contra. Id de quod dictum nihil est, equale fiet ei quod expressum est.

4 ¶ Societas autem consensu manet, donec in eodem consensu partes perseuerant. ¶ At cum quis

κομπενσατίζωνται ἢ τοι ἀντελλόγου γνομόνος, τὸ ὑποληφθὲν τοῦτο μόνον κέρδος νομιθεῖν οἷον ἐνεπορεύοντα ἰδράποδα, καὶ ἐσθῆτα. ἐν τῇ ἐμπορίᾳ δ' ἐσθῆτα ζηνμία γέρονται ἐκαστὸν νομίσματα. ἐν δὲ τῇ πωρυματῖα τῇ οἰκίᾳ τῇ κέρδος πωρυποιήθη τ νομίσματα. ἔξαιρεῖται πρὸς τὸν τὰ ἐκαστὸν νομίσματα τὰ τ ζηνμίας, ὥστε ἐκείνῳ δεξαμένη τῶν ἐν τῇ κέρδος τῶν τ νομισμάτων, καὶ τὰ σ μεριζήσεται μεταξύ τῶν κοινωνῶν, καὶ τὰ γνόμενα πάντα. ὥστε οὐδ' ἐν τούτῳ δέικνυται, ὅτι ἡνίκα μὲν καὶ ταύτ' κέρδος καὶ ζηνμία συμβῇ τῇ κοινωνίᾳ, ἢ κέρδος μόνον, ἢ δὲν ὠφελήσῃ) ὁ κοινωνὸς ἐν τῇ πάντου, τ' λέγονται, μετεχειν μὲν αὐτὸ τῇ κέρδος, μὴ ὑποκείσθαι τ ζηνμία. ἴσως δὲ ζηνμία μόνη συμβῇ, ὅτε τὸ ὄφελος τὸ ἐν τῇ συμφώνῳ δέικνυται. ἰδοὺ δ' εἰσαγαγόντων αὐτῶν αἰδ' αἰομίσματα, τ' πωρυποιήσῃ πάντου πωρυπολούσωντος, συνέβη ζηνμίαν μόνον γνόμεν ἐν τῇ ἐμπορίᾳ σ νομισμάτων, μηδὲν ἢ κέρδος, εἴτε δεξαμένη τῶν κοινωνίαν, ὁ μὲν λείφεται α' συνήγαγε α νομίσματα, ὁ δὲ ω.

3 ¶ καὶ ἐν τῇ ὁμολογημένων ἐστίν, ὅτι α' ἐὰν ἐφ' ἐνὶ μόνῳ τῇ συμβαίνοντων μέρος ἐκφωνηθῇ, μέρος δὲ οὐκ ἐκφωνηθῇ, κανὼν γίνεταί τῃ σιγηθέντι τὸ ἐκφωνηθέν. οἷον γέροντες πάντων, ὥστε κέρδος συμβαίνοντος τ' μὲν τὸ διμοίρεον, τ' ὃ τ' εἶς λαμβάνειν, πρὶν ὃ ζηνμίας οὐδὲν ἐλέγχει, ἢ τοῦ ἀντίον, ἔξισωθήσεται τῷ εἰρημνίῳ τὸ μὴ λεχθέν.

4 ¶ Ἡ δὲ κοινωνία μέχρι τοῦτου συνίσταται, ἕως οὗ τὰ μέρη τῆς αὐτῆς ἔχεται δεξαμένης. ¶ Εἰ δὲ τις

compensatione facta, solum quod superest intelligatur lucro esse.

3 ¶ Illud expeditum est si in vna causa pars fuerit expressa, (veluti in solo lucro, vel in solo damno) in altera vero ommissa: in eo quoque quod praetermissum est, eandem partem seruari.

4 ¶ Manet autem societas eo usque donec in eodem consensu perseverauerint. ¶ At cum quis renun-

a Ex lucris stipulatione, damnum: ex damni conuentione, lucris quantitate colligimus.

b Societas soluitur τῷ γνόμενῳ, voluntate, seu renuntiatione. 3. Harmen. 11. §. 4. l. Verum est. 63. §. ult. in ff. pro socio: soluitur impereuntibus personis & rebus. §. 5. inf. cod. §. ult. 3. Harmen. 11. §. 2. 2. 3. Tollitur etiam actione, aut stipulatione aut iudicio mutatur societatis causa.

3. Harmen. 11. §. 5. l. actione 65. ff. pro socio

renunciauerit societati, soluitur societas. Sed planè si quis callidè in hoc renunciauerit societati, ut obueniens aliquod lucrum solus habeat: veluti si totorum bonorum socius, cum ab aliquo heres esset relictus, in hoc renuntiauerit societati, ut hereditatem solus lucrifaceret: cogitur hoc lucrum communicare. Si quid verò aliud lucrifaciat, quod nõ captauerit, ad ipsum solum pertinet. Ei vero, cui renuntiātū est, quicquid omnino post renuntiatam societatem acquiritur, soli conceditur.

¶ Soluitur adhuc societas etiam morte socii: quia qui societatem cōtrahit, certam personā sibi eligit: sed &

ἢ κοινωνίαν ἀπαγορεύει. ἡ λύεται ἢ κοινωνία ὅπῃ τοῖς μὲν ταῦτα συμβαίνουσι. εἰ δὲ τις κακούργως προαίρεσις ἀπηγορεύσει διὰ τοῦτο τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα δὲ πὶ προσηγορίαν μόνον κτήσῃ, τοῦτο κοινὸν ἔσται, εἰ δὲ τις κέρδος οὐ προσηγορίαν ἀπηγορεύσει, αὐτὸς δὲ μὴ προσηγορίαν ἔξει μόνον. οἷον περὶ μὲν ἢ σεκουῶδος τοῦτορουμ βονόρμῃ ἦσαν κοινοὶ. σωθέντ' ἵππον ὅπῃ περὶ μὲν τῆς τῆς κληρονομίᾳ, καὶ Σείου ἢ πῶς περὶ τῆς τῆς αὐτῆς φέρειν περὶ μὲν. ἐλθόντ' ἀπὸ τῆς τῆς περὶ μὲν τῆς Τιτίου κληρονομίας. ἀγνώστους ἢ μὲν ἢ Σείου κληρονομία περὶ μὲν, εἴγε ἡρμῶσιν αὐτῶν. βουλόμην δὲ περὶ μὲν μόνος κτήσασθαι τῆς Τιτίου κληρονομίας, εἰδὼς ὅτι μὲν λύσιν τῆς κοινωνίας μόνος τῆς κτήσασθαι ἔστιν, ὅπῃ τῆς ἀπηγορεύσει τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα μόνον κερδάνη τῇ κληρονομίᾳ. πῶς περὶ μὲν τῆς κακίᾳ αὐτῆς προαίρεσιν ὁ νόμος, ἀναγκάζων αὐτὴν πὶ κέρδος τὸ προσηγορίαν ἐκ τῆς Τιτίου κληρονομίας κοινὸν ποιεῖν. πῶς ἢ Σείου κληρονομίαν, εἴγε γνοῖς μὲν ταῦτα κατὰ δέξιπαι, μόνον ἔξει. οὐδὲ γὰρ ἐλπίδι τῆς κτήσασθαι ταύτῃ διέλυσεν τῇ κοινωνίᾳ. πῶς γὰρ; ὅποτε καὶ ἡγνόει ταύτῃ εἰς αὐτὴν κατενέχεσθαι. τὰ μὲν τοῖς σεκουῶδω, εἴπε μὲν τῆς ἀπαγορεύσειν πῶς εἰς αὐτὴν προσηγορίαν τῆς κοινωνίας διεποιήθη, εἰ καὶ ἡ αἰτία τῆς νεῦ κτήσεως προσηγορία τῆς ἀπαγορεύσεως μὲν, μόνον λήψεται, διὰ τὸ μηδὲνα αὐτῆς δόλον ἐλέγχεσθαι.

¶ Λύεται ἡ κοινωνία καὶ τοῖς τῇ τῆς κοινωνοῦ τελευτῇ. ὁ γὰρ κοινωνία σωστῶν ἐγνωσμένων προσηγορίαν ἐαυτῶν ὅπῃ λέγεται. οὐ πάντως δὲ

renunciauerit societati, soluitur societas quantum ad ea pertinet, quæ ex illo tempore contingunt. Sed si quis versuta callidæque mente in hoc societati renunciauerit, ut obueniens aliquod lucrum solus habeat, lucrum hoc communicabitur. Sin autem cum nullum lucrum expectaret, renunciauerit: id ipse quod non præiudicabit, solus: veluti, Primus & Secundus totorum bonorum erant socii: contigit ut Titius heredem Primum relinquens moreretur, sed & Seii hereditas eodem tempore Primo delata est. Qui dam ad Primum venit, ac nunciauit illi de Titii hereditate. Sed Seii hereditatē, nondum sibi delatam esse sciebat Primus. Quum vellet igitur Primus solus hereditatē Titii habere, sciens soluta societate suam solius futuram, ex industria renunciauit societati, ut solus hereditatē lucrifaceret. Hec eius tam peruersa mens punitur lege, & lucrum quod ex hereditate Titii obuenit, communicare cogitur. At Seii hereditatem, si postea cum delatam sibi esse sciret agnoscat: solus eam habebit. Neque enim spe eius lucrificandæ societatem dissoluit. Nā quomodo? Quum & sibi eam delatam esse nesciret. Secundus tamen si quid post renuntiationem societatis ei factam adquisiuerit, etiam si forte causa acquisitionis, quæ nunc obtrigit, antiquior sit renuntiatione, sibi soli id habebit, propterea quod nullus in eo dolus argui possit.

¶ Soluitur adhuc societas & socii morte, quia qui societatem contrahit, certam cognitam personam sibi eligit. Nec omnino

a Renunciatio autem si intelliguntur, non modo qui verbi ipsi aut scripto renunciant, sed & qui se paratum negotiari sibi incipiunt. 3. Harmonop. 11. §. 5. l. itaque 64. ff. pro socio. b l. 65. §. diximus. 3. ff. pro socio.

c l. actione 65. §. diximus. 3. d Societas dissoluitur quod perierit, hoc est intereuntibus personis. Interire aut interire intelliguntur personæ dāνατοῦ ἢ ἐξ ἑστῆς, ἢ δὲ μεύσει, morte, relegatione, publicatione. 3.

Harmonop. 11. §. 1. & 2. tit. 10. §. 4. cuius meminit paragraph. 7. inf. eo. Soluitur quoque non modo intereuntibus personis, sed & rebus. Interire enim dicuntur res cum aut prorsus nullæ, aut certe conditionem mutarunt: ἢ ipote vel consecrata vel publica.

3 Harmon. 11. §. 3 l. 65. in fin. ff. pro socio. 2. Gai. 9. §. per sibi eligat. Nec omnino

socii mei heres ad societatem mihi erit commodus. Sed & si inter plures contracta sit societas, vnius morte inter omnes soluitur: quamuis plures supersint, quā mortui sunt. Quid enim si quum quinque aut sex societatem inissent, duo simul naufragio perierint? Interdū enim propter eos, qui mortui sunt, his qui supersunt utilis, & optanda erat societas: utique nisi in coeunda societate aliud cōuenerit, ut vno mortuo inter ceteros maneret societas.

6 ¶ Soluitur & societas eo negotio ad finem perdueto cuius gratia contracta fuit. Nam si ad negotiationem mancipiorum fortē inita sit societas, & contigerit ut hæc negotiatio finem acciperet: finitur & societas.

7 ¶ Publicatio quoque vnius ex sociis, societatem dissoluit. Sed tunc quum vniuersum socii patrimonium publicatum fuerit. Nam quum in bona socii publicati alter succedat, (nē pē Fiscus) & similitudo quædam mortis inducitur, societas dissoluitur. Si enim pars tantum bonorum publicata sit, manet societas.

8 ¶ Si socius ære alieno oppressus (siue id publicum sit, siue priuatum) bonis suis cesserit, & patrimonium eius venierit, soluitur societas. Si tamen post cessionem adhuc consentiant in societatem: noua nunc incipere videtur societas.

9 ¶ Socius socio vtrum

ὁ τ' ἐμοῦ κοινωνοῦ κληρονόμος, ἔσται μοι πρὸς κοινωνίαν ὁπιτήδειος. εἰ δὲ καὶ πλείονες κοινωνοὶ συστήσονται, τῇ τῷ ἑνὸς τῇ αὐτῇ μεταξὺ πάντων διαλύεται ἡ κοινωνία. εἰ καὶ οἱ ἀφαιρόντες πλείονες εἴσι τῷ τῇ αὐτῇ πάντων. τί γὰρ ὅτι πέντε ἢ ἕξ συστήσασιν κοινωνίαν, δύο ἄμα ἐν ναυαγίῳ τεθνήσκουσιν. ἐὰν ὅτε γὰρ διασῶν τῇ αὐτῇ πάντων τοῖς ἀφαιροῦσιν ἐπωφελὴς ἄμα καὶ ἀρετὴ ὑπῆρχεν ἡ κοινωνία, εἰ μὴ ἄρα ἐν τῷ σωσάντων τῷ κοινωνίαν, ἑτερόν τι σωθήσεν, ὥστε ἑνὸς τῇ αὐτῇ πάντων, τοῖς ἀφαιροῦσι φυλάττειται τῇ κοινωνίαν.

6 ¶ Λύεται ἡ κοινωνία καὶ περὶ τὸν πρῶτον τῷ πράγματι ἐκείνῳ, ἐφ' ᾧ συνῆν. εἰ γὰρ ὅτι ἐμπερία ἀνδραπόδων αὐτὸν γέγονε, σωθήσῃ τῷ αὐτῷ τ' ἐμπερίαν πέρας χεῖν, συμπαύσεται καὶ ἡ κοινωνία.

7 ¶ Καὶ δήμευσις^b ἑνὸς τῷ κοινωνῶν διαλύει τῷ κοινωνίαν. ἀλλὰ τότε ἡνίκα πάντα ἢ τῷ κοινωνοῦ ἀφαιρούσιν δημόσια ὅποτε γὰρ εἰς τῷ ἀφαιρούσιν τῷ δημόσιον ἕτερον ὑπεισέρχεται, τοῦτον ὁ φίσκος, μίμησις ἐπιστάγεται τῇ αὐτῇ. ὅθεν διαλύεται ἡ κοινωνία. μερικῆς γὰρ ἀπομέρους δημόσιως ἐπιστάσθαι ἡ κοινωνία.

8 ¶ Ἐὰν κοινωνὸς, πολλοῖς βαρυόμυθος χρεέσι δημοσίοις, ἢ καὶ ἰδιοτικοῖς, τ' οἰκείας ἐκτὴ ἀφαιρούσας, καὶ διασῶν αὐτὰ τὰ πράγματα, λύεται ἡ κοινωνία. εἰ μὲν τοῖς μὴ τῷ ἐκτασιν τῆς αὐτῆς ἔχον διαδέσσεως, καὶ νωτέρων ἀρχῶν δοκεῖ κοινωνία.

9 ¶ Ὁ κοινωνὸς τῷ κοινωνῶν, πότερον

si consensu plurium societas contracta sit, morte vnius socii soluitur, etsi plures supersint: nisi in coeunda societate aliter conuenerit.

6 ¶ Item si alicuius rei contracta societas sit, & finis negotio impositus est, finitur societas

7 ¶ Publicatione quoque distrahi societatem manifestum est, scilicet si vniuersa bona socii publicentur: nam cum in eius locum alius succedat, pro mortuo habetur.

8 ¶ Itē si quis ex sociis mole debiti prægrauatus, bonis suis cesserit, & ideo propter publica aut priuata debita, substantia eius vaneat: soluitur societas. sed hoc casu si adhuc consentiant in societatem, noua videtur incipere societas.

9 ¶ Socius socio vtrum eo nomine

a τῷ πρῶτῳ πρὸς τὴν κοινωνίαν εἰρησυχίαν εἶναι λέγουσιν, ὅτι ἡ κοινωνία ἐκ τῆς ἐμπερίας ἀνδραπόδων αὐτὸν γέγονε, σωθήσῃ τῷ αὐτῷ τ' ἐμπερίαν πέρας χεῖν, συμπαύσεται καὶ ἡ κοινωνία.

b Societatem publicatione interire superius dictum est s. s. adde l. 6 s. s. publicatio nem ff. eod.

mine tantum te-
neatur pro socio
actione, si quid
dolo commiserit,
sicut is, qui depo-
ni apud se pas-
sus est, n etiam
culpa, id est, de-
dix atq negligē-
tia nomine qua-
situm est, preua-
luit tamen, etiā
culpa nomine
teneri eū. Culpa
autē non ad exa-
ctissimā diligen-
tiā dirigēda est.
Sufficit enim ta-
le diligentia cō-
munibus rebus
adhibere sociū,
qualem suis reb.
adhibere solet.
Nam qui parum
diligētem sociū
sibi adsumit, dese-
queri, bīq hoc
imputare debet.

τούτου λόγου χάριν κρατεῖται τῇ περὶ
δικῆς ἀγωγῇ, ἡνίκα κατ' ἀλλήλων ἐ-
χουσιν οἱ κοινωνοὶ, ἢ ἐάν τις ἐξ ὧν
βλάβη πρὸς κοινωνίαν, ὡς περὶ τὸ δό-
λου κρατεῖται φανερὰ τῇ δέποσι, τὸν
ἀναχόμενον παρ' ἑαυτῶν ἀλλότριον
πράγμα πρὸς ἀδικίαν ἡ γινώσκων
καὶ κούλπας ὀνόματι, τοῦτέστι ῥαθυ-
μίας τε καὶ ἀμελείας, τῇ ζητησέ-
ων ἐστὶ ἀλλ' οὕτως ἐκράτησε, καὶ κούλ-
πας β' χάριν αὐτῶν κρατεῖται. ἡ δὲ κούλ-
πα, οὐ περὶ πρὸς ἀδικίαν ἐπιμέ-
λειαν ἀναφέρεται. ἀρκεῖ γὰρ τοιαύτῃ
ἐπιμέλειαν ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμα-
σιν ἢ κοινωνὸν προσλαμβάνειν, ὅποιαν
τοῖς οἰκείοις πράγμασι εἶωθε παρέ-
χειν. ὁ γὰρ τ' ἢ τὸν ἐπιμελῆ κοινωνὸν
ἑαυτῶν προσλαβὼν, ἑαυτῶν ἀπ' αὐτῶν τῆς
ἀβουλίας, ὡς ἑαυτῶν τ' ζημίας γινώ-
σκων ἀπ' αὐτῶν.

eo nomine tantum tenea-
tur actione Pro socio (ca-
est autem actio quam mu-
tuo inter se habent socii) si
qua in re dolo societatem
laserit, quemadmodum
actione depositi dicimus
eum de dolo teneri, qui
rem alienam apud se de-
poni passus est: an verò e-
tiam culpa nomine, id est,
desidia & negligentia, qua-
situm est. Sed tamen pre-
ualuit, etiam culpa nomi-
ne eum teneri. Culpa au-
tem non ad exactissimam
diligentiam refertur. Suf-
ficit enim talem diligen-
tiam communibus rebus
adhibere socium, qualem
suis rebus adhibere solet.
Nam qui minus diligen-
tem socium sibi adsumpsit,
suam ipse imprudentiam
incuset, cum & ipse eius
mali sibi causa fuerit.

a Actio pro
socio quibus
quatenus de-
tur, adde l. 31.
l. 34. l. 72. ff. eo.

b Socios inter
se culpam
dolus praestare
oportet. Culpā
inquam, non
exactissimam,
sed qualem suis
rebus adhibet.
l. cum duobus.
52. §. virum. 2.
l. socius socio,
72. ff. eo.

DE MANDA-
TO.

TIT. XXVII.

ΠΕΡΙ ΜΑΝΔΑΤΟΥ

ἢ τοῖς ἐντάλματι.

ΤΙΤΛ. κζ.

DE MANDATO.

TIT. XXVII.

c adde 14. E-
clog. 1. περὶ ἐν-
τολῶν καὶ ἐντο-
λέων de man-
datis & procu-
ratoribus. Est
et titulus de
mandatis apud
Paul. 2. sent.
15.

¶ De quarto genere obligationum ex contractu & consensu, seu de Mandato. ¶ Mandat quis tibi vel tua tantum gratia (hoc genus mandati actionem ex mandato adversus mandantem non pa-
rit.) 1 vel sua tantum. 2 vel sua & tua. 3 vel aliena tantum. 4 vel sua & aliena. 5 vel
tua & aliena. 6 vel tua tantum gratia (quod genus consilium magis quam mandatum. Ideoque
mandati actionem non parere superius diximus, nisi quis tibi mandauerit ut Titio fœnerares, quia
non aliter Titio credidisses, quam si tibi mandatum esset.) 7 ¶ Contra bonos mores mandatum non
obligare. 8 ¶ Fines mandati excedere non permitti, si tamen fundum centum emere iusseris, & man-
datarius pluris emerit, in centum: si minoris, cum eo mandati agere poteris: quoniam qui centum emi
mandavit, & ut minoris, si posset, emeretur, mandasse intelligitur. 9 ¶ Finiri mandatum reuocatio-
ne: hoc est si re integra fuerit reuocatum. 10 aut si mors alterutrius supervenerit (hoc tamen casu si
quid mandatarius egerit, puta alicui soluerit, ignorata mandantis morte ratum erit) 10 aut si tem-
pestive reuocatum ei à mandatario fuerit. 11 ¶ In diem & sub conditione mandari posse. 12.
¶ Gratuitum mandatum esse, alijs in locutionem transire.

RELIQUVM nobis est, ex obligationibus quæ consensu contrahuntur, mandatum. Quinque autem id modis constituitur. Aut enim mea solum gratia tibi mando: aut mea & tua: aut aliena tantum: aut mea & aliena: aut tua & aliena. Nam si tua tantum gratia mandatum fiat, superuacuum est quod agitur, ac neque ex consensu constituitur obligatio, neque mandati nascitur actio.

a l. 2. ff. eod.
b d. l. 2. in prin.
vers. quod si
tua: & s. tua
autem 6 ff. eo.

c d. l. 2. §. 2.

I Et mea tantum mandantis gratia interuenit mandatum: veluti si tibi mandarim, vt negotia mea gereres, vel vt fundum illum mihi emereres, vel vt pro me sponderes.

d d. l. 2. §. tua
& mea.

e Mea & tua
datarij gratia
quemadmodum
mandare possit.

2 ¶ Mea & tua gratia mandatum fit, quum tibi mando, vt pecuniam Titio sub vfuris credas, qui datarij gratia ea in rem meam versurus est. Nam & tibi prodest id quod agitur, propter vfurarum præstationem: & mihi in cuius rem pecunia vertenda est. Aut si cum pro Primo qui mutuum à te accepit, ego fidem meam interposuissim: & tu mecum ex causa fideiussoria velles agere: mandarim tibi, vt meo periculo cum Primo principali agas. Ecce enim, & ego hic iuuor, præsentem euitans actionem: & tu qui post acceptum cum principali iudicium, nisi is tibi satisfecerit, contra me reuerti potes. Nam si sine pignore fideiussionem factam fuisse, & mandatum cum pignore interuenire, vt aliquid emolumenti sit

Πόλοιπον ἢ μὴν ὄσιν, ἐν ἡ ἀναγομῶν ὑπὸ τῆς κοινῆς συναλλαγῆς, τὸ μανδᾶτον.

¶ Συναίεται ὅτε τοι τε τοῖς πέντε. α ἢ β γ δ εἰ μὲν μόνος ἐντέλλομαι σοὶ χάριν, ἢ ἐμαυτῷ ἢ σοὶ, ἢ ἐτέρου μόνος ἐξέχει, ἢ ἐμοῦ ἢ ἐτέρου, ἢ σοὶ ἢ ἐτέρου. ¶ Εἰ γὰρ σοὶ μόνος χάριν γράψω τὸ μανδᾶτον, πειρήσῃ τὸ παραχρῆν. καὶ οὐδὲ ἡ κοινὴ συναίεται ἐνοχῇ, οὐδὲ ἡ μανδᾶται πηκτεται ἀγωγῇ.

I Καὶ τὸ ἐντέλλομαι μὴ χάριν ἐμοῦ μόνος γίνεσθαι τὸ μανδᾶτον, οἷον εἰ ἐντέλλωμαι σοὶ, ἵνα τὰ πράγματα μου διοικήσῃς, ἢ ἵνα μοι τὸν ἀγρὸν τὸνδε ἀγοράσῃς, ἢ ἵνα ἐγγυήσῃ με.

2 ¶ Εἰ μὲν καὶ δὲ σοὶ χάριν γίνεσθαι τὸ μανδᾶτον, ἢ ἵνα ἐντέλλωμαι σοὶ, ἵνα ὅτι τὸν δανείσῃς Τίτιον, τὰ μέλλοντα ταῦτα τὰ χρεῖματα εἰς ἐμὰς δαπανὰς χρείας. καὶ γὰρ καὶ σὲ τὸ γινόμενον ὠφελῇ δὲ τὴν λήψιν τῆς δανείας, καὶ μὲν οὐδεὶς τὰς χρείας δαπανηθῆσεται τὸ ἀργύριον. ἢ εἰ ἀντισυμβῇ δανείσασθαι μὴ ὡς δὲ σοὶ ἀρῖμον, ἐμὲ δὲ ἐγγυήσασθαι βελομῶν δὲ σοὶ χωρήσασθαι κατ' ἐμὸν, ἐντέλλωμαι σοὶ ἐμὰ κινδυνώσασθαι καὶ ἀρῖμον τὸν ποσὶν. ἰδοὺ γὰρ ἐν ταῦθα καὶ γὰρ ὠφελῇ καὶ τὴν παροῦσαν ἀφ' ὧν ἀγῶν ἀγῶν, καὶ οὐδὲ δυνάμει μὴ τὴν καὶ τὸν ποσὶν δίκην, εἴη μὴ ἀποπληροθῇ τὸ χρέος ὑποσφραῖν κατ' ἐμὸν. ὑπόσφραζο γὰρ ὅτι ἡ ἐγγυήσι γένοιτο δίχα ὑποθήκης, τὸ δὲ μανδᾶτον μὴ ὑποθήκης, ἵνα πὶ ὀφελῇ καὶ

M Andatum contrahi

tur quinque modis, siue sua tantum gratia aliquis tibi mādēt, siue sua & tua, siue aliena tantum, siue sua & aliena, siue tua & aliena. ¶ At si tua tantum gratia tibi mandatum sit, superuacuum est mandatum, & ob id nulla ex eo obligatio, nec mandati inter vos actio nascitur.

I Mandatis tantum gratia interuenit mandatum: veluti si quis tibi mādēt, vt negotia eius gereres, vel vt fundū ei emereres, vel vt pro eo sponderes.

2 ¶ Tua gratia & mandantis, veluti si mādēt tibi, vt pecuniam sub vfuris crederes ei qui in re ipsius mutuaretur: aut si volente te agere cum eo ex fideiussoria causa, mādēt tibi, vt cum reo agas periculo mandantis: vel vt ipse periculo stipuleris ab eo

quem tibi

quem tibi dele-
get in id quod
tibi debuerat.)

τὸ μανδᾶτον, ἢ καὶ ἡνίκα ἐχρεώσουμι σοι
ἐκ τῶν νομισμάτων, ἐβούλα δέ με κα-
λέσαι πρὸς δίκην. ἐδεληγάτευόν σοι
ἐγὼ τὸν ἐμὸν δεβίτωρα. εἴτα ἐντειλά-
μιμι σοι ἐγὼ ἐμὰ κινδυνώω ἐπεροτᾶν
αὐτόν. τυχόν γὰρ ἐδεδείης μήπως ἐπε-
ροτήσας τὸν ἐμὸν δεβίτωρα ἐκπέ-
σης τῇ χρείῃ, ὥστε παρ' αὐτῷ δύναμε
ιὸς πλάβειν, ὅρα δ' αὐτὰς περὶ τῶν
ἀπορίαν, οὐτε κατ' ἐμοῦ δύναμιν
ὑποστέφειν, ὅρα δ' συμβάσαν μοι ἐκ
τῆς νομιστικῆς ἐλπίδος. ἰδοὺ γὰρ ἐν
ταῦτα ἐκείτηρον ὠφελεῖ τὸ μανδᾶτον.
ἐμὲ μὲν κατὰ μὲν πρὸς τὸ παρὸν ἀνε-
νόχλητος, σὲ δὲ, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐμὸν δε-
βίτωρα ὑπεύθυνον ἔξεις ἐκ τῆς ἐπερο-
τήσεως, καὶ κατ' ἐμοῦ χωρήσας ἐκ τῆς
μανδάτου δύωσθαι. καὶ παλαιὰ κα-
κτημένος ὑπεύθυνον, νυνὶ ἔξεις δύο. ἐ-
κείνον μὲν ἐκ τῆς ἐπεροτήσεως, ἐμὲ δὲ
ἐκ τῆς μανδάτου.

3 ¶ Aliena au-
tem tantū causa
interuenit man-
datum: veluti
si tibi aliquis
mandet, vt Ti-
tij negotia ge-
reres, vel vt Ti-
tio fundū eme-
res: vel vt pro
Titio sponderes.

4 ¶ Sua & alie-
na: veluti si de
communib. suis
& Titii negotiis
gerendis tibi
mandet, vel vt
tibi & Titio fun-
dum emerēs,
vel vt pro eo
& Titio spon-
deres.

5 ¶ Tua & a-
liena, veluti si ti-
bi mandet, vt
Titio sub vfuris
crederes: quia
si sine vfuris pe-
cuniā crederes,
aliena tantū
gratia interce-
dit mandatum.

3 ¶ Ἐτέρου αὖ μόνου χάριν γίνεται
τὸ μανδᾶτον, ἡνίκα ἐντείλωμαι σοι ἢ α-
πὸ τοῦ διοικήσεως τοῦ πράγματος. ἢ ἵνα
τίτῳ ἀγρὸν ἀγοράσῃς, ἢ ἐγγυήσῃ τί-
τιον.

4 ¶ Ἐμοῦ β' χάριν καὶ ἐτέρου γίνεται
τὸ μανδᾶτον, εἰὰ ἐντείλωμαι τὸ κοινὰ
ἐμοῦ καὶ τίτιου διοικῆσαι πράγματα.
ἢ ἵνα ἐμοὶ καὶ τίτῳ ἀγοράσῃς ἀγρὸν.
ἢ ἵνα ἐμὲ καὶ τίτιον ἐγγυήσῃ.

5 ¶ Σοῦ δὲ καὶ γ' ἐτέρου χάριν ἐντέλ-
λωμαι, εἰὰ τίτῳ δεικνύου χρημάτων,
ἐντείλωμαι σοι, ἵνα δανείσῃς αὐτῷ ἐ-
πὶ τοκοῖς. ἐν ταῦτα γὰρ καὶ σὺ ὅρα αὐτῷ
τοκοῖς ὠφελιθῇ, καὶ κείνος τῆς οἰκεί-
ας ἐν τῇ χρήσεται χρείας. εἰ γὰρ ἵνα
αὐτὸς δανείσῃς ἐντειλάμιμι σοι,

in mādato, aut si cūm cen-
tum tibi aureos deberem,
& tu me in ius vocare vel-
les, debitorem meum tibi
delegauerim: deinde man-
dauero tibi ego, vt meo
periculo ab eo stipulare-
ris. Quoniā timebas fortē,
ne si stipulando à debito-
re bonum nomen eius fe-
cisses, debito omni excide-
res. Cum neq. ab eo quic-
quam propter inopiam im-
pius posses consequi: neq.
contra me redire posses
propter liberationē, quæ
mihi ex nouatione contin-
geret. Ecce enim quemad-
modum & hic vtriq. pro-
fit mandatum: mihi, quia
in præsens molestia libe-
rabor: tibi, quia & debito-
rem meum ex stipulatione
tibi obligatum habebis, &
mecum ex mandato agere
poteris. Atque etiam, qui
vnū antea tibi obligatum
habebas: nunc duos habe-
bis: illum, ex stipulatione:
me, ex mandato.

3 ¶ Aliena tantū gra-
tia fit mandatum, cūm tibi
mando, vt Titij negotia
geras: aut, vt Titio fundū
emas: aut vt pro Titio
spondeas.

a d. l. 2. §. alie-
na tantum. 2.
ff. cod.

4 ¶ Mea gratia & alie-
na fit mandatum, si manda-
uerim tibi, vt mea & Titij
communis negotia gere-
res: aut vt mihi & Titio
fundum emerēs: aut vt pro
me & Titio sponderes.

b d. l. 2. §. mea
& aliena. 3. ff.
cod.

5 ¶ Tua & aliena gratia
fit mandatum, si cūm Titio pe-
cuniā egeret, mandem ti-
bi, vt ei sub vfuris credas.
Hic enim & tibi res prode-
rit, propter vfuras: & illi,
cuius necessitati succursū
erit. Quoniā si, vt sine vfur-
is crederes, mādarem tibi,

c d. l. 2. §. tua
& aliena. 5. ff.
cod.

aliena tantum, non etiam
tua qui nihil iuuêris, gra-
tia, intercedit mandatum.

2 d. l. 2. §. tua
autem gratia.
6. ff. cod.

6 ¶ Tua tantum gratia
interuenit mādatum, cum
mando tibi, vt pecunias
tuas in emptiones potius
prædiorum colloces, quàm
vt fœneres, aut contrā vt
potius fœneres, quàm præ
dia emas. Huiusmodi
autem mandatum confi
lium potius est quàm mā-

b i Mandati
nemo obliga-
tur, quod consi-
lium nudū de-
derit. aliud est
enim manda-
re, aliud consi-
lium dare. a-
liud tamen di-
cendum, ubi
quis fraudu-
lentū consiliū
dedit. l. consilij
non fraudulenti.
47. ff. de regu-
lis iuris.

datum: & ob id nullam pa-
rit obligationem: quia ne-
mo ex consilio mandati
obligatur: etiam si non ex-
pediat ei, cui mandabatur:
cum liberum cuique sit a-
pud se explorare, an quod
pro consilio ab aliquo ac-
cepit, sibi conducatur. Qua-
propter si cum vacuum &
otiosam apud te pecuniam
haberes, hortatus fuero, ut
rem emerces aliquam, vel
ut eam fœnori dares, quā-
vis id quod egeris tibi non
profuerit: veluti cum ser-
uos emisisses, si hi mortui
sint aut fugerint, aut cum
fœnori dedisses, si non sit
soluendo, cui credidisti:
mandati ego tibi non te-
neor. ¶ Et hæc adeo vera
sunt, ut apud veteres dubi-
tatum sit, an mandati te-
near si mandatum tibi, ut
Titio sub vultu pecuniam
credideres, quibusdam dicen-
tibus id consilium esse, &
secundum ea, quæ dicta
sunt obligationem non pa-
tere. Sed obtinuit Sabini
sententia, dicentis manda-
to me obligari. Nam quo-
iam certam personam
Titii, mandato apposui:
ideo tibi obligor, veluti ad
quandam similitudinem
ideiussoris. Si enim in-
definitè dixerim: crede
pecuniam tuam: manda-
tum hoc (ut dictum est)
non est obligatorium.

*c. Alia hic r.
tio videtur ad-
ferri à Theo-
philo, quàm
quæ à Iusti-
niano Iustitia
reæ fauet. 17.
Eclog. i. c. 6. sup.
3. vers. et de
l. 6. s. planè l.
52. ff. eod.*

DE MANDATO.

ἡσυχ' ἑτέρου, οὐ μὲν ἡσυχ' ὅτ', οἷα μη
δὲν ὠφελουμένους γίνεται το μανθάν-
τον.

6 ¶ Σοῦ^α μόνον χάριν γίνεται τὸ μαν-
δάτον, ἢ νῦν ἐντείλωμαι σοι, ἵνα τὰ σα-
χρήματα μάλλον εἰς ἀγοράσῃς κτή-
ματων ἀξιάχνης, ἢ περὶ ἵνα δανείσῃς,
ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας, ἵνα μάλλον δανείσῃς,
ἢ περὶ ἀγοράσῃς κτήματα. τὸ δὲ τοιοῦτο
ἔσοπον μανδάτον, συμβελλὴ μάλλον ἐ-
στὶν ἢ περὶ μανδάτον, καὶ διὰ τὸ ἐδε-
μίαν τίηται ἐνοχλῶ. εἴδεις βὲν δὲ ἀπὸ
συμβελλῆς ἐνέχεται τῇ μανδᾷ, εἰ καὶ
τὰ μάλιστα μὴ ὠφελήθῃ ὁ συμβου-
λοῦθεις. ὁπότε ἐλδοθέρα ἐκάστα πρὸς
σεσι^ν ἐξασία, ζητήσας κατ' ἐαυτὴν, εἰ
ἀρὰ τὸ ἐν συμβελλῇ αὐτῇ ἀξιά τι τοῦ
εἰρημνίου ἐπωφελές ὑπαρχέ. διὸ εἰ
ἀρὰ ἔχοντά σε χρήματα, προξέψω,
ἵνα πωρᾶμαι ἀγοράσῃς ἢ ἵνα ταῦτα
δανείσῃς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ προ-
χθὲν ἐπωφελές σοι ἐγέροντο, οἷον τὸ ἀ-
γοράσας, ἐπειδὴ τυχὸν οἰκέ^ν ἦσαν καὶ
ἐτήλοῦνται, ἢ ἔφυγον, ἢ ἐδανείσας ἀ-
πόρω, καὶ καταχεθήσμαι σοι τῇ μαν-
δᾷ. ¶ Καὶ ἐπὶ τούτοις πάντα οὕτως
ἔχει, ὅτι γέρονε ἐπὶ τοῖς παλαίοις ἀμφι-
βολία, εἰ ἀρὰ τῇ μανδᾷ κατέχευται
ἐντελᾶνός σοι ἵνα τιπῶ ἐπὶ τῇ
δανείσῃς χρήματα, πρὶν συμβελλῶ
τῶν λεγόντων, καὶ μὴ τίηται ἐνοχλῶ,
καὶ τὰ εἰρημνία ἐκράτησε ἢ μάλλον ἢ
ἴσα βίβας γνώμη λέγουσα, ἐνοχλὸν με γέ-
νεται τῇ μανδᾷ. ἐπεὶ δὲ βὲν κέρδι
ὑπεδέμην πρὸς τὸν τιπῶ, διὰ τὸ
καὶ ἐνέχομαι, ἔσοπον πρὶν ἀμιμουμένῃ
ἐγγυητῶ. εἰ μὲν βὲν εἴπω ἀπρὸς διω-
είσως, δανείσων τὰ χρήματα, ἐνοχο-
ποιὸν ἐκ ἐστὶν ὡς εἴρηται τὸ μανδάτον.

6 ¶ Tua tan-
ta gratia inter-
uenit mādatum:
veluti si tibi mā-
da, vt pecunias
tuas in emptio-
nes potiùs prae-
diorum collo-
ces, quàm foene-
neres: vel ex di-
uerso, vt pecu-
nias tuas foene-
res potiùs, quàm
in emptiones
praediorum col-
loques. Cuius ge-
neris mādatum
magis cōsiliū
quàm mādatum
est, & ob id non
est obligatoriū,
quia nemo ex
cōsilio manda-
ti obligatur, e-
tiam si non ex-
pediat ei, cui
mandabatur: cū
liberum cuique
sit apud se ex-
plorare, an sibi
expediat cōsi-
lium. Itaque si
periculosam pecu-
niam domi te-
nentem hor-
tatus fuerit ali-
quis vt rem ali-
quam emeret,
vel eam crede-
ret, quauis non
expediat eā ti-
bi emisse, vel
credidisse, non
tamen tibi man-
dati tenetur.
Et adeò hæc
sunt, vt qua-
rum sit, an mā-
dati teneatur,
si mandauit ti-
bi, vt pecuniam
in emptio foenera-
res: sed obtinuit

Sabini sententia, obligatorium esse in hoc casu mandatum: quia non aliter. Titio credidisses quàm si tibi mandatum esset.

7 ¶ Illud quoque mandatum non est obligatorium, quod contra bonos mores est: reuerti si Titius de furto, aut damno faciendo, aut de iniuria facienda mandet tibi, licet enim poenam istius facti nomine praestiteris, non tamen ullam habes aduersus Titium actionem.

8 ¶ Is qui exequitur mandatum, non debet excedere fines mandati: ut ecce, si quis usque ad centum aureos mandauerit tibi ut fundum emeris, vel ut pro Titio sponderes, neque pluris emere debes, neque in ampliorem pecuniam fideiubere, alioqui non habebis cum eo mandati actionem, adeo quidem ut Sabino & Cassio placuerit, etiam si usque ad centum aureos cum eo agere volueris inutiliter te acturum. Sed diuersae scholae auctores recte usque ad centum aureos te actu

εἰ ὁ ῥητὸν ὑπόδωκεν ἀντιπρὸς, καὶ τὸ κεκλήσαντος, ὑπεύθυνος ἐσται τῇ μανδᾷτι.

7 ¶ Ὡς περὶ τὸ ἐν συμβουλῇ γινόμενον μανδᾶτον οὐ πῦκται τῇ μανδᾷτι, οὐτὸς οὐδὲ τὸ ἐκτὸς bonos mores. οἷον ἐντεταλόμενος σοι, ὥς τε κλέψαι, ἢ πῆξαι ἀνθρώπων, ἢ ζημιώσαι αὐτὸν, ἢ ὑβρίσαι εἰς τὴν τὰ μάλιστα γὰρ οὐ πεθεῖς τῷ ἐμοὶ μανδᾷτι, τὸ ἐπὶ τῷ ἀμαρτήματι ὑπέστης ποινῇ, ὅμως ἔχῃς κατ' ἐμοῦ τῇ μανδᾷτι.

8 ¶ Ὅτι τὸ μανδᾶτον ὑποδεξάμενος, οὐκ ὀφείλει αὐτὸν ὅστις ὑπεβλήται τῷ μανδᾷτι. οἷον ἐντεταλόμενος σοι, ὥς τε μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἀγοράσαι μοι τὸνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἐγγυήσασθαι Τίτιον, ἔτε πλείονος ποσότητος ἀγοράσαι μοι τὸνδε τὸν ἀγρὸν, σέ εἶδαι, ἔδωκε εἰς πλείονος ἐγγυήσασθαι. ὡς δὲ γὰρ τὸ εἰρημνύον ἡμῶν μέτρον, οὐχ ἔχῃς κατ' ἐμοῦ τὴν μανδᾷτι, ἐπὶ τοῦτον ὅπως σαβῖναι, ἢ καὶ αἰσίου φησὶν, εἰς ἢ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων βέλῃ κινήσαι κατ' ἐμοῦ τὴν μανδᾷτι, ἔστι μέχρι ἧς ἐντεταλόμενος σοι ποσότητος τῇ πλείονος κατὰ φρονήσας, οὐκ ἔσαι χρηστὸν ἀποτέλεσμα τῇ δίκῃ. οἱ ὅτι περὶ κουλῖαν, ὁρθῶς σε λέγουσι μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων κινεῖν. ἢ τις γνώμη μάλλον ἐστὶ φιλάγαθος. εἰ ὅτι ἐλάττωον ἀγοράσης, οἷον πέντε νομισμάτων, ἔξω κατ' ἐμοῦ δηλαδὴ τὴν μανδᾷτι. ὁ γὰρ ἐντεταλόμενος ἑκατὸν νομισμάτων αὐτῷ ἀγρὸν ἀγοράσῃναι, περὶ δὴ λῶς ἐντέλλεται δοκεῖ, ὥς τε καὶ ἐλάττωον εἰς διπλαστὸν ἀγοράσῃναι.

Quod si certam personam subiecerim, secundum morem qui nunc obinet, mandati obligabor.

7 ¶ Quomodo mandatum quod pro consilio datum est, obligationem mandati non pro lucit: ita nec mandatum, quod contra bonos mores est: veluti si mandatum tibi ut res Titij furto tollereres: aut datum ei dares, aut contumelia cum afficeret. Nam quamuis mandato meo parueris, & poenam facti istius nomine praestiteris: non tamen ullam aduersus me habebis mandati actionem.

8 ¶ Is qui mandatum suscepit, fines mandati excedere non debet. Veluti, mandavi tibi ut usque ad centum aureos fundum illum mihi emeret: aut ut usque ad centum aureos pro Titio sponderes. Neque pluris emere fundum illum debes, neque in maiorem summam pro Titio spondere. Nam si statutum inter nos modum excedas, mandati actionem tecum non habebis. Adeo, ut Sabinus & Cassius existimet, etiam si usque ad centum aureos tecum velis ex mandato agere (hoc est, usque ad summam quam tibi mandavi eo quod amplius est omisso inuti fore litis exitum. Proculiani vero recte usque ad centum aureos agere te dicunt: quae sententia sane benignior est. Quod si minoris emeris, veluti octoginta aureis, habebis scilicet tecum mandati actionem. Qui enim mandat, ut sibi centum aureis fundus ematur, utique id mandare videtur, ut etiam minoris (si fieri possit) ematur,

Sic auctor
Eligat. u.
c. 6. §. 3. *omni*
tra bonos mores est: veluti
si mandatum tibi ut res
Titij furto tollereres: aut da
num ei dares, aut contum
elia cum afficeret. Nam
quamuis mandato meo
parueris, & poenam facti
istius nomine praestiteris:
non tamen ullam aduersus
me habebis mandati actio
nem.

rum existimant. quae sententia sane benignior est. Quod si minoris emeris, habebis scilicet cum eo mandati actionem, quoniam qui mandat, ut sibi centum aureorum fundus emeretur, is utique mandasse intelligitur, ut minoris (si possit) emeretur

quoniam maior summa
minorem in se continet.

9 ¶ Soluitur mandatum
quamuis rectè contractū,
si re integra, id est, manen-
tibus rebus. reuocatū fue-
rit: veluti mandauit tibi vt
seruū mihi emerēs. Ante-
quam emere inciperēs, re-
uocaui mandatum. Id est,
re integra.

10 ¶ Similiter & re in-
tegra per mortē eius qui
mādaui, aut eius cui man-
datum est, soluitur man-
datum. Propter naturalem
tamen æquitatem, placuit
interdum actionem man-
dari dari. Quid enim si
cū in regionem illam
proficisci parares, ego tibi
mandauī, vt mihi equos
emerēs: tu suscepto māda-
to profectus es. Antequam
ad emptionem accederēs,
contigit vt ego morerer.
Tu cū me adhuc viuere
putares, & mandato parē-
res, emisti equos. Reuersus
comperis me defunctum
esse. Mandati agere cum
heredibus meis nō potes.
Quoniam re integra euē-
nit, vt ego mandator tuus
obirem. Sed quoniam ini-
quum est te, cū mortem
meam ignoraueris, dam-
no affici: visum est beni-
gnius esse vt mandati a-
ctionem aduersus heredes
meos haberes, ne iusta
probabilisque ignorantia
damnum tibi afferret.

¶ Id autem hic contin-
git exemplo eius quod in
illa specie traditum est.
Dispensator est seruus,
qui fœnori dare consueuit
pecuniam domini. Et hic
quidem fœnori dando, ne-
minem sibi obligat. Nam
quomodo, cū seruus sit?
sed domino suo actionem
adquirat. At qui mutuū accepit,
siue domino soluat, à
debito liberatur: quoniam
ei soluit, qui actionem

DE MANDATO.

τοῖς γὰρ πλείοσι τὰ ἐλάττωνα περιέχε-
ται.

9 ¶ Διαλύεται τὸ μανδάτον, καὶ ὁρ-
θῶς περὶ, εἰ ῥέ ἵν τετρα τουτέστι μόνον
των τῶν πραγμάτων γήνηται τούτου
αἰάκλησις. α οἷον ἐνετειλάμην σοι τῷ
ἀγοράσῃ μοι οἰκέτῃ, πρὶν ἀρξῇ τῆς
ἀγορασίας ἀνεκαλεσάμεν τὸ μανδά-
τον. τὸ δὲ ῥέ ἵν τετρα.

10 ¶ Ομοίως ῥέ ἵν τετρα θάνατος ἢ
συμβαῖ τῷ ἐντειλαμένῳ, ἢ ἑπὶ ἐνταλ-
θέντι λύει τὸ μανδάτον. ὅθεν ὁ φύσει
δίκαιον, ἡρεσκει ἐὰν ὅτε δίδωδὲ πῶς
μανδάτι. τί γὰρ ὅτι μέλλοντί σοι ἐκδη-
μεῖν ὅτι πῶς πῶς χάρις, ἐντειλά-
μεν σοι ἀγοράσῃ ἵππους. δεξάμενος
τὸ μανδάτον ἀπεδήμησας. πρὶν ἀφῇ
τῇ ἀγορασίας, σωέβη με τελειώ-
σαι. ὑποπιδὼν σὺ ἐτι με περιεῖναι, καὶ
τὸ μανδάτον τὸ ἱκανὸν ποιεῖν, ἡγόρα-
σας αὐτῷ ἵππους. ὑποσέψας ἔγνωσ με
τέλῃς τεκνέειν, οὐδὲν ἔχοντα κινήσαι τὸ
μανδάτι καὶ τὸ ἐμὸν κληρονόμων. ἐπε-
δή ῥέ ἵν τετρα σωέβη τὸ ἐντειλάμενόν
σοι ἐμὲ τέλει τῇσαι, ἀλλ' ἐπεδή δ' αὖτε
πόν ὅτι, ἀγνοήσαντά σε ζημιούω, ἡ-
ρεσε ὅθεν τὸ φιλάγαθον, ἔχειν σε καὶ τὸ
ἐμὸν κληρονόμων, τὸ μανδάτι, ἵνα μὴ ἡ
δύλορος ἀγνοία ζημίαν σοι περσενέ-
κη. ¶ τὸ δὲ περσενέει καὶ μίμησιν ἐ-
κείνῃ τὸ δέμας. δεσποσάτωρ ὅτι
ὁ οἰκέτης, ὃς εἰσὶν ἐκδανείζειν τὰ δε-
σποτικὰ χρήματα. ὅθεν ὁ δανείζων, ἐ-
νοχον μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν. πῶς γὰρ οἰκέτης
ὢν; τῷ οἰκείῳ δὲ δεσπότη, τὸ δὲ τῷ δε-
νείματι περσενείζει ἀγῶν. ὁ δὲ
δανεισάμενος, εἴτε τῷ δεσπότη, κατὰ
βάλη, ἐλὼν δεροῦται τῷ χρέει. κατέ-
βαλε γὰρ τῷ πῶς ἀγῶν ἐχόντι

9 ¶ Rectè quo-
que mandatum
contractum, si
dum adhuc in-
tegra res sit, re-
uocatū fuerit,
euanescit.

10 ¶ Item si ad-
huc integro mā-
dato, mors alte-
rutrius interue-
niat, id est, vel
eius qui manda-
uerit, vel illius
qui mandatum
susceperit, solui-
tur mandatum.
Sed utilitatis
caussa receptū
est, si eo mor-
tuo qui tibi mā-
dauerat, tu i-
gnorans eū de-
cessisse, execu-
tus fueris man-
datum, posse te
agere mandati
actione: alioqui
iusta & proba-
bilis ignorantia
tibi damnum
adferet. ¶ Et
huic simile est,
quod placuit, si
debitores ma-
numisso dispen-
satore Titij per
ignorantiam li-
berto soluerint,
liberari eos,
cū alioqui stri-
cta iuris ratione
non possent li-
berari, quia alij
soluissent, quā-
m cui soluere de-
buerint.

Nes

a Hoc est, man-
datum finitur
finita seu con-
traria volun-
tate. 2. Gai. 9.
S. soluitur. 20.
l. 12 S. si man-
dauero. l. 15. ff.
eod.
b Mandatum
morte soluitur.
2. Gai. 9. S. sol-
uitur. l. 26. ff.
eodem.
c l. si quis. 27.
S. morte quoq.
eius cui man-
datum est. 3. ff.
eod.

d l. si preceden-
te. 58. ff. eod.

e Dispensator
seruus pecunijs
fœnerandis &
exigendis præ-
positus. adde
quæ scripsi ad
l. 1. C. aduersus
fiscum l. 4. C.
de fide instru-
mentorum. l. ex
mutui datione adqui-
rit. l. 51 l. 62 ff.
de solutionib.

κατ' αὐτὴν εἴτε τῶ οἰκέτῃ, ἢ οὕτως ἀπαλλάτῃται τ' ἐποφείλειν. δέδωκε γὰρ ταῦτα γνώμῃ τ' δεσπότου. εἰ γὰρ ὅτι ξένης τῶ οἰκίῳ οἰκέτῃ δανείζειν, αὐτὸς δοκεῖ παρρησίαν διδόναι τοῖς δανείζομένοις, τὰ ἐπ' αὐτὸν δεισασάτωρα καταβάλλειν. ταῦτα γὰρ ἐφ' ὅσον τ' αὐτὸν ἐχεται ὁ δεσπότης πρὸς τ' οἰκέτῃν διαδέσεως. εἰ γὰρ ὅπως τ' τοιαύτης γνώμης, ἐκ ὁρῶς οἱ δανείζοντες ἐπ' αὐτὸν καταβάλλουσιν. τί οὐκ ὅτι τ' δεσπασάτωρα ἡλὺθ' ἐρροσεν ὁ δεσπότης, εἴτα κατέβαλεν ἐπ' αὐτὸν ὁ δανεισάμενος τὰ χρημάτων αὐτὸν ἐλὺθ' ἐρροῦται τ' χρείαι; ἢ μὴ τὸ ἀκρίβες, οὐκ ἐφείλει ἐλὺθ' ἐρροῦν. ἐπειδὴ ἑτέρω καταβάλλειν, ἢ περὶ ὃ ἐβούλετο ὁ δεσπότης τῶν χρημάτων ἐλὺθ' ἐρροσας γὰρ αὐτὸν δὴλον ὅτι τ' τοιαύτης ἀπίστη ἐπ' αὐτὸν διαδέσεως. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτοπον ἐστὶ, τ' ὁ λόγος ὁ ἀγνοίας φέρειν βλάβην τῶ καταβαλόντι, ἤρρεσε ἀπαλλάτῃται αὐτὸν, διὰ τὸ φύσει δίκαιον τ' ἐνοχῆς. ὡς περὶ οὐκ ὅτι τ' δεσπασάτωρος αὐτὸν τ' ἀκρίβειαν ἢ ὁ λόγος ἀγνοία βοηθεῖται, οὕτως γὰρ τ' μανδάτωρος πρὸς ἑντελέχεια δαλυθέντος τῆς ἐντελέχεις, κινήσει ἢ μανδάτι, διὰ τ' αὐτὸν λογισμὸν, τοῦτεστι τ' ὁ λόγος ἀγνοίας.

II ¶ Τὸ γνώμηρον εἰς ἐμὲ μανδάτον, ὅξουσία μοι πείσεις με ὑποδέχεσθαι. ὑποδεχόμενος δὲ πληρωτὴν ὀφείλω, ἢ τὰ χρεῖα ἀπαγορεύειν. ὥς τε τ' ἐντελέχεις μοι, ἢ δὲ ἐαυτῶ, ἢ δὲ ἐτέρου τ' αὐτὸ πρᾶγμα πληρῶσαι. εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀπαγορεύσω ὥς τε ἐν ἀνεραίῳ τὰ τῶ πρᾶγμα τ' ἐντελέχεις φυλάττειν, ἢ δὲ αὐτὸς ἐν ἡπὶον αἰζημίας αὐτὸ πληρῶν, κατέχομαι τῇ μαν-

cum eo habebat: Siue seruo: & hunc quoque modum debere desinit. Voluntate enim domini id dedit. Nā qui seruo permisit, ut pecuniam suam crederet, idem & debitoribus facultatem dedisse videtur, ut dispensatori solueret. Et hæc qui dem quandiu eodem erga seruum dominus animo est: Si enim sententiam mutarit haud recte debitores ei solvunt. Quod ergo si dominus dispensatorem manumiserit, & deinde ei debitor pecuniā soluerit, an liberatur debitor? Et quidem secundum strictā iuris rationē liberari non debet, quoniam alij soluit, quam cui dominus pecuniarum volebat. Cum enim cum manumiserit, dubium non est, quin & animum suum erga ipsum mutarit. Sed quoniam iniquum est, ut probabilis iustaque ignorantia soluenti damnum afferat, placuit eum propter naturalem æquitatem obligatione illa liberari. Quemadmodum igitur in dispensatore, probabilis ignorantie succursus est: ita & mandato, re integra per mandantis mortem soluto, mandati actio locum habebit: propter eandem rationem, id est, propter probabilem ignorantiam.

II ¶ Mandatum, quod mihi aliquis facit, liberum est non suscipere: susceptum verò aut implere de beo, aut quā primum renuntiare, ut is, qui mihi mandavit, aut per se, aut per alium eā rem exequatur. Nam nisi ita renuntia uero, ut omnia quæ rem cōtingunt, mandanti sint in integro, & eam commodè adhuc exequi possit, mandati tenebor,

II ¶ Mandatū non suscipere, cuilibet liberū est: susceptum autem conuictum est, aut quā primum renuntiandum, aut per semetipsum, aut per alium, eand. rem mandator exequatur. Nam nisi ita renunciatur, ut integra causa mandatori referretur eandē rem explicandi: nihilominus mandati actio locum habet:

a Qui seruo pe-
cunia serui an
de p. iustitiam
facit, idem
seruum recipiē-
te potestatem
fecisse intelli-
gitur. adde l.
quod seruum qui
deposuit. 11. ff.
depositi l. 18. ff.
de solutionib.

b Iusta igno-
rantia soluentis
damnum ad-
ferre non de-
bet.

c l. si manda-
uer. o. 22. §. sicut
autem liberum
est 11. l. 27. §.
qui mandatum
suscepit.

a Ob necessa-
riam peregrina-
tionē integra
adhuc causa
mandati negotio
renuntiari po-
test. Paul 2.
sent 1. §. 1.
b ὑπὸ ἡμέ-
ραν dixit au-
thor Eclog. 14.
tit. 1. c. 1. l. 1. §.
3 ff. eod.
c l. 1. §. 4 ff.
eod. Eadem ra-
tione commoda-
tum gratuitū
esse debet. §. 2.
in fi. sup quib.
mod. re contr.
oblig.
d Author E-
clog. 14. tit. 1. c.
1. dixit καὶ χεῖ-
ρον εἶναι ἐν
πολλῷ inter-
ueniente enim
pecunia μὴ δῶ-
σιν γίνεσθαι, lo-
cationem fieri.
c Mandati,
depositi, & lo-
cati differētia.
f Forte legen-
dū est, prescri-
ptis verbis, ex
l. si tibi polienda
2. ff. de prescri-
ptis verbis. Nā
si tibi mādan-
polienda vesti-
menta, & tu
hanc operā gra-
tis suscepisti,
mandatum: si
merces constitu-
ta, locatio: si ne-
que gratuito,
neque mercede
constituta, sed
ut tantū mer-
cedis daretur,
quantū inter
nos statutum
esset, prescriptis
verbis: actio
nascitur. Igitur
quibus casibus
neque manda-
ti, neque pra-
scriptis verbis
nascitur actio,
ibi locatio na-
scitur. Et tamē
ut hac ita sint,
nihil temere
hac loco mu-
tandum censeo.
Glossis λευγα-
τῆς albaten
ράτης farci-
nator. Ut &
20 Eclog. 1. ca.
9. in fin.

12 ¶ Mandatum & in
diē differri potest: veluti,
Mando tibi, vt post bien-
nium hoc agas. Et sub con-
ditione fieri: veluti, Mādo
tibi, vt si nāuis ex Asia ve-
nerit, hoc facias.

13 ¶ Illud autem vt in
summa sciendum est, man-
datum gratuitū esse debe-
re. Nisi enim tale sit, in a-
cedis daretur,
quantū inter
nos statutum
esset, prescriptis
verbis: actio
nascitur. Igitur
quibus casibus
neque manda-
ti, neque pra-
scriptis verbis
nascitur actio,
ibi locatio na-
scitur. Et tamē
ut hac ita sint,
nihil temere
hac loco mu-
tandum censeo.
Glossis λευγα-
τῆς albaten
ράτης farci-
nator. Ut &
20 Eclog. 1. ca.
9. in fin.

δάτι. τί γὰρ ἐμελλον ἀποδημεῖν α ἐπὶ
πῶδε πῶς χώραν. ἐβλέπετο ἡ ἰτιοῦ ἢ
αὐτὸς φίλος τοῖς ὧν ἀποδημεῖν. ἐντε-
λω μοι ὥς τε τοῖς ἀγορεύσας, ἢ ἀνδρά-
ποδα, ἢ καὶ ἑτερόν τι, εἰὰν ὑποδέξωμαι
τὸ μανδάτον, μέχρι τοῦτου ἀζημίως
ἀπαγορεύω, ἄχρῃς δ' ἐκ ἀπεδήμησεν
ὁ τίτιος, ἢ δυνατ' αὐτὰς ἐντείλασθαι
πρὸς αὐτῆς ἀγορασίᾳς. εἰ δὲ συμβῇ
αὐτ' ἀποδημεῖν τῇ καὶ αὐτὰ ἀπαγο-
ρεύσας ἐγὼ, ἐνοχὸς ἔσμαι τῇ μανδᾷ
τί. ἐκ' ἐτι γὰρ πληρωῶ δὲ ἑτέρᾳ δυνά-
ται τὸ μανδάτον ὁ ἐπὶ τῷ λαμβάνειν, ἀπο-
δημήσαντος τῷ τίτιος ἡ δὲ. εἰ μὲν τοῖς
δύο λογος ἀπὸ ἀπὸ γλῆν, ἢ τις ἐ σω-
χώρησέ με ἀπαγορεύσας, ἢ βραδέως
ἀπαγορεύσας, συγγνώμης ἀξιοῦν ὀ-
μαι. τί γὰρ ὅτι δημοσία χρεῖα ἢ ἑτέρα
πὶς ἀναγκαῖα πρὸς αὐτὴς ἐ σωχώρη-
σέ μοι τὸ μανδάτον ἀποπληρῶσας;

12 ¶ Τὸ μανδάτον ἢ ἰν δέκα β γίνε-
σθαι δυνάται. οἷον Εὐτέλλομαι τοῖς μὴ
δύο ἔτη τῷδε πορεύσας. καὶ ὑπὸ ἀρεσιν,
οἷον Εὐτέλλομαι τοῖς σὶν ἄβις ἐξ Ἀσίας
βένεει, τῷδε ποιῆσας.

13 ¶ Ὡς ἐν τέλει ἡ ἰσέον, ὅτι τὸ μαν-
δάτον, ὁ φείλει εἶναι γὰρ τοῦτον. δ εἰ μὴ
γὰρ τοῖς ὧν ἐστίν, εἰς ἑτερον μεταπίπτει
συνάλλαγμα. μὴ δ' γὰρ ὁρῶντες ἀφ'
χεῖ μίσθωσις εἶναι καὶ ἐκ μίσθωσις. γε-
νικῶς γὰρ εἰδέναι σε χρὴ, ἐφ' ὧν δε-
μῶτων δίχα μὴ δ' ἀναχομῆς τοῦ πὶ
ποιῆσας, ἢ μανδάτι, ἢ γρου ἢ δὲ πόσις
σωίσαι αὐτῶν, ὅτι τούτων τῶν δε-
μῶτων, μὴ δ' παρεντεθέντες μίσθωσις
καὶ ἐκ μίσθωσις συναλλάττει. διὸ εἰ
κναφεῖ κναφέαν, ἢ λοκάντῃς λοκάν-
τέαν, οὐδενὸς ἀδράχης, ἢ ῥάπτη ῥα-
πτήαν, ὁδενὸς μὴ δ' ὁρῶντες, ὁδὲ
ἐπαγγελθέντες, πρὸς τῷ κναφέως,

nisi iusta causa
intercesserit,
aut non renun-
ciandi, aut intē-
pestiue renun-
ciandi.

12 ¶ Mandatum
& in diem dif-
ferri, sub condi-
tione fieri po-
test.

13 ¶ In sum-
ma sciendum est
mandatum, nisi
gratuitū sit, in
aliā formam ne-
gotij cadere.
Nam mercede
constituta, inci-
pit locatio &
conductio esse.
Et (vt generali-
ter dicamus)
quibus casibus
sine mercede su-
scepto officio,
mandati siue de-
positi contrahi-
tur negotiū: iis
casibus interue-
niente merce-
de locatio &
conductio in-
telligitur cōtra-
hi. Et ideo si ful-
loni polienda cu-
rā dare quis de-
derit vestimen-
ta, aut sarcina-
tori sarcienda,
nulla.

nulla mercede
constituta, neq.
promissa, man-
dati competit
actio.

ἢ ῥά πῃ τὰ αὐτὰ ποιεῖν ἐπαγγελλομένῃ,
ὅπῃ τῇ τούτων αἰαλήψῃ ἢ μανδάτῃ α
ἀφ' αὐτῶν ἀγωγὴ.

aut factore id se facturum
pollicente, ad ea recipien-
da mandati competit ac-
tio.

a Imò prescri-
ptis verbis d. l.
si tibi pollicetur.
22. in fin. ff. de
prescriptis ver-
bis.

DE OBLIGA-
TIONIBVS
quæ ex quasi
contractu na-
scuntur.

TIT. XXVIII.

ΠΕΡΙ ΕΝΟΧΗΣ
ὡσανεῖ δὲ τὸ συναλλάγματι.

Τίτλος κη.

DE OBLIGATIO-
NIBVS QVAE QVA-
si ex contractu na-
scuntur.

TIT. XXVIII.

b Dicuntur et
ab autore no-
stro ha obliga-
tiones ὡς δὲ το
κοντρεῖται δ.
6. infr. eod. ὡς
δὲ τὸ κοντρεῖται δ.

De secundo genere obligationum, hoc est de obligationibus ex quasi contractu (superius enim dictum de ijs quæ ex contractu essent) et quid sit obligari ex quasi contractu: utque hoc genus obligationis differat à contractu et maleficio obligationibus. 1 Quasi ex contractu obligari, Negotiorum gestorem, ei cuius negotia gessit: et contra. 2 Tutor em pupillo, et contra. 3 Communem rem habentem, collegataro aut condonatario suo, si quid in re ita, siue societate communi damni fecerit, aut eam meliorem fecerit: et contra. 4 Coheredem coheredi eadem ratione legatariis obligari. 6 Indebitum accipientem, ei à quo id accepit, eodem iure teneri, nisi indebitum acceperit ex ea causa quæ inficiando crescere solet: et quæ actiones per inficiationes crescant.

POST
gene-
ra cō-
tra-
ctuum enume-
rata, dispicia-
mus etiā de iis
obligationibus,
quæ quidē non
propriē nasci
ex contractu in-
telliguntur: sed
tamē, quia non
ex maleficio sub-
stantiā capiunt,
quasi ex contra-
ctu nasci viden-
tur.

Igitur cum
quis negotia ab-
sentis gesserit,
vltro citroque
inter eos nascū-
tur actiones,
quæ appellātur
negotiorum ge-
storum: sed do-
mino quidē rei
gestæ aduersus
eum qui gessit,
directa compe-
tit actio: nego-

ΕΠὸντες οὐδὲ τῶν ἐ-
νοχῶν, τῶν δὲ τὸ κοντρεῖται
τοῦ τ' ἡμέσιν ἐχρυσῶν εἰ-
πωμεν λοιπὸν περὶ τῶν
ἐνοχῶν, αἵ πινες ἐκ νερείως δὲ τῶν συν-
αλλάγματων κατὰ τὸν, ἀλλ' ἐπεὶ
δὴ ἐξ ἀμαρτήματος ἐκ ἔχουσιν ὑπό-
στασιν, ὡσανεῖ δὲ τὸ συναλλάγματος
πικτεδὲ δοκοῦσιν.

I E'άν τις τοίνυν, δπὸντος μου τὰ
ἐμὰ διοικήσῃ πράγματα, ἐκατέρω-
θεν μετὰ τὸ ἡμῶν πικτονται ἀγωγὰ.
ἢ ἐμοὶ μὲν τὰ δεσπότη τῶν πραγμά-
των δίδωται ἀγωγὴ ἢ διρέκτα ἐξο-
πόρου γεσόρου. τὰ δ' ὅ διοικήσαντι, ἢ
κοντρεῖται. ε ταύτας ὅ οὐκ ἐκ τινος
συναλλάγματος νερείως πικτεδὲ φα-
νερόν ἐστι. τότε γὰρ πικτονται, ἢ ἢ πῃ
δὴ καὶ μανδάτου τῇ τ' ἀλλοξίῳν πραγ-
μάτων διοικήσῃ ἐαυτὸν περὶ ἡμέ-
ρων. ἐξ ἧς αἰτίας οἱ τῶν διοικηθέντων
πραγμάτων δεσπότης, καὶ ἀγνοοῦν-
τες κατέχονται. καὶ τοὶ δὲ τὸ συναλ-
λάγματος, οὐδεὶς ἀγνοῶν κατέχεται.

VM sit i-
gitur di-
ctum de
obligatio-
nib. quæ
ortum ha-
bent ex contractu, dica-
mus deinceps de obliga-
tionibus, quæ quidem non
propriē ex contractu de-
scendunt, sed tamen quia
non ex maleficio substan-
tiam capiunt, quasi ex con-
tractu nasci videntur.

c Obligationes
ex quasi con-
tractu dicuntur,
quæ neque ex
contractu; neq.
ex maleficio,
vel quasi. l. 5.
in prin. et §. 1.
2. 3. ff. de oblig.

I Si quis ergo me ab-
sente, negotia mea gesse-
rit, vltro citroque inter nos
nascuntur actiones: & mi-
hi quidem domino rerum
datur directa actio nego-
tiorum gestorū: negotio-
rum vero gestori, contraria.
Has autem ex nullo pro-
priē contractu nasci aper-
tū est. Tunc enim nascun-
tur, cum quis sine manda-
to ad res alienas gerendas
accessit: qua ex causa, do-
mini rerum gestarum, e-
tiam ignorantes, obligan-
tur. Atqui ex contractu
nemo ignorans obligatur.

d Negotiorum
gestorum actio
decet compe-
tit ei cuius ne-
gotia gesta sunt
aduersus gesto-
rem. l. 2. ff. de
negotijs.

e Negotiorum
gestorum actio cō-
trario competit
gestori aduer-
sus rei domi-
nū, cuius nego-
tium gessit. l. 2.
l. 10. l. qua uti-
liter. 45. ff. de
negotijs gestis.

tiorum autem gestori, contraria, quas ex nullo contractu propriē nasci manifestum est, quippe ita nascuntur istæ actiones, si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit, ex qua causa ij, quorū negotia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur,

a Negotiorum
gestione etiam
ignorantes obli-
gamur.

Idque utilitatis causa rece-
ptum est, ne negotia eorū
defererentur, qui subita &
necessaria protectione di-
stenti, nemini rerū suarum
administratione demāda-
ta, peregrè profecti sunt.
Porro utilitas in his est,
nimirum in actionibus, di-
recta scilicet & contraria:
ne res desertæ & sine ad-
ministratore relinqueren-
tur. Neq. enim aliter quis-
quam eas curaret, nisi de
eo aliquam haberet actio-
nem, quod in administra-
tione alienarū rerum im-
pendisset. Porro quemad-
modū is qui utiliter aliena
negotia gessit, obligatū ha-
bet dominum eorum in id
quod impendit: ita & ex
contrario, ipse negotiorū
gestor tenetur, vt admini-
strationis suæ reddat ra-
tionem, cum ab eo exigat-
ur, vt exactissimam & pæ-
nè modum excedentem di-
ligentiam rebus gerendis
adhibeat. Neque enim ad
hoc vt actione negotiorū
gestorum non teneatur,
sufficit, talem diligentiam
in alienorum negotiorum
administratione adhibere,
qualem suis rebus adhibe-
re solet: si modò alius dili-
gentior eo cōmodius ad-
ministraturus negotia fuisset.
Tunc enim non ex ne-
gotiorum gestoris, sed ex
illius alterius diligentia,
res diiudicanda est.

b l. i. ff. de ne-

gotiis gestis. l. si
quis absentis. s.
vers. Ideo au-
tem id ita rece-
ptum est. ff. de
obligationibus.
c Gestor ne-
gotiorum ratio-
nibus domino
reddendis obno-
xius. l. ij. ff. de
negotiis gestis.
l. s. & 7 ff. de
administrat.
tutorum.

Sed & tutores, qui tu-
telæ iudicio tenentur, non
propriè ex contractu obli-
gari intelliguntur. Quis
enim cōtractus inter tuto-
rē & pupillum cōtrahitur?
maximè cum infans pupil-
lus est. Sed quoniā tutores
hic non ex maleficio te-
nentur: quod enim male-
ficio tutela est, quæ ad
enim negotium inter tutorem & pupillum contrahitur, sed quia

τοῦτο ὅτι ἐνόνται δὲ αὐτὸν τὸ χρησιμὸν
τῆς ἀπολιμνωμένης, οἱ πῶς ἀφ' οὐ-
δὲ καὶ παρὰ τὰ κατὰ τὸν νόμον
δημῖα, οὐδ' ἀλλοτρίων τινὶ τῶν οἰκείων
πραγμάτων τὴν διοίκησιν ἐντεῖλα-
δι, ἀπεδήμησαν. τὸ ὅτι χρησιμὸν ἐστὶν
ἐν τοῦτοις, δηλονότι τὰς ἀγωγὰς, τῇ
τε δὲ δόξῃ καὶ τῇ κοινῇ, ἵνα μὴ ἀ-
πορροήσῃ κατὰ λείψαν τὰ πράγμα-
τα. καὶ ἂν γὰρ τις τοῦτων ἐφ' ὅντις ἐστὶν,
μὴ πᾶσι εἶχεν ἀγωγὰς, ἐφ' οἷς ἐδὰπα-
νησε καὶ τῆς ἀλλοτρίων πραγμάτων
διοίκησιν. ὥστε ὁ χρησιμὸς διοική-
σας τὰ ἀλλότρια πράγματα, ἐνοχὸν
ἔχει τῶν δὲ ἀποτὶν ἐφ' οἷς ἐδὰπα-
νησεν, οὐτὼ καὶ ἐν τῇ ἐναντίᾳ, αὐτὸς ὁ δι-
οικητὴς κατ' εἶτα, ὥς τε τῇ διοικήσεως
λόγους ὑποχέιν, ἀπαυτὸν μὲν τὰ ἀ-
κρίβησάντων καὶ ὑπὲρ βάλλουσιν ἐπὶ
μέλειαν τοῖς πράγμασι πρὸς τὸν
ἐξ ἀρκείας αὐτῶν πρὸς τὸ μὴ κατὰ
χρῆμα τῇ νεγροπόρῃ, γαστέρῳ, τὸ
διαύτῃ ἐπιμέλειαν ἐπιδείξασθαι πε-
ρὶ τῶν ἀλλοτρίων ἔσθ' ὅταν εἰσέλθῃ
τοῖς οἰκείοις ποιεῖν πράγματα. μόνον
μὲν τοῖς, εἴ γε ἑτέρος ἐπιμέλειαν ἐπα-
φελέσετον ἐμὲλλε διοικεῖν τὰ πράγμα-
τα. τότε γὰρ, ὅς πρὸς τὴν αὐτῆς διοίκησιν,
ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιμέλειαν τὰ
τῇ διοικήσεως κρίνει.

2. Καὶ ἐπὶ τῷ περὶ δὲ τῇ τουτέλα
κατεχόμενοι ἀγωγῇ, καὶ ἀπὸ κοινῆς
καὶ κυρίως ἐνοχοὶ γίνεσθαι νοουῦται.
πῶς γὰρ συνάλλαγμα μεταξὺ ἐπι-
τέρου καὶ πούπυλλου συναλλάσσεται;
καὶ μάλιστα ἐν τῇ φανερῇ ἐστὶν ὁ πούπυλ-
λος. ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ καὶ ἐξ ἀμαρτήμα-
τος ἐν ταῦθα κατέχονται οἱ ἐπιτέροι.
πῶς γὰρ ἀμαρτήματα ἢ ἐπὶ τῷ περὶ ἢ τις

idque utilitatis
causa receptū
est: ne abstium
qui subita festi-
natione coacti,
nulli demanda-
ta negotiorum
suorum admini-
stratione, pere-
grè profecti es-
sent, defererent-
ur negotia: que
sanè nemo cura-
turus esset, si de
eo, quod quis
impēdisset, nul-
lam habiturus
esset actionem.
Sicut autem is,
qui utiliter ges-
sit negotia [do-
mini] habet o-
bligatum nego-
tiorum gesto-
rum: ita & con-
tra, ille quoque
tenetur vt admi-
strationis red-
dat rationem.
Quo casu ade-
exactissimā quis-
que diligentiam
cōpellitur red-
dere rationem:
nec sufficit talē
diligentiam ad-
hibere, qualem
suis rebus adhi-
bere solet, si mo-
dò alius diligen-
tior eo commo-
dius administra-
turus esset ne-
gotia.

2. ¶ Tutores
quoque, qui tu-
telæ iudicio te-
nentur, nō pro-
priè ex contra-
ctu obligati el-
se intelligun-
tur: nullum
enim negotium inter tutorem & pupillum contrahitur, sed quia

Inficientur, quasi ex contractu teneri videntur. Hoc autem casu mutua sunt actiones. Non tantum enim pupillus cum tutore habet tutelæ actionem: sed & contrā, tutor cum pupillo habet contrariam tutelæ, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus, aut rem suam creditoribus eius obligauerit.

3 ¶ Item si inter aliquos communis res sit sine societate: veluti quod pariter eis legata donatave esset, & alter eorum alteri ideo teneatur communi diuidendo iudicio, quod solus fructus ex ea receperit, aut quod socius eius solus in eam rem necessarias impen-
sas fecerit: non intelligitur ex contractu propriè obligatus esse, quippe nihil inter se contraxerunt: sed quia ex maleficio non tenetur, quasi ex contractu teneri videntur.

4 ¶ Idem iuris est de eo, qui coheredi familiæ erciscundæ iudicio ex his causis obligatus est. 5 ¶ Heres quoque legatorum nomine non propriè ex contractu obligatus intelligitur, (neque enim cum herede, neq. cum defuncto vllum negotium legatarius

ἐπὶ ἀενοία τῶν πούπλων ὁπινενόηται ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος κατέχευε δοκοῦσι. καὶ ταῦτα ὅτι ἐκαστέρω ἀπὸ τῶν πικτοῦται ἀγῶγαι. οὐ μόνον γὰρ ὁ πούπλος τὸ ὁπίστροπον ἐνοχον ἔχει τῇ τουτέλει ἀγῶγῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας οὗτ' ἐπὶ ὁπίστροπον γίνεταί ἐνοχος τῇ κονξείᾳ τουτέλει. εἴτε πὲρ πάντων εἰς τὴν πούπλον ὡς ἐξοσίαν, ἢ ὡς αὐτὴ γέγονεν ἐνοχος, ἢ οἰκεῖον ὡς ἀγῶμα ὁ ὁπίστροπος διανείσῃ πούπλου ἐνεχυρίασεν.

3 ¶ Ὅτι τὸ κοινὰς κονξείᾳ τὸν ἀσάτως ἀνάγεται ἐὰν μεταξὺ πινῶν εἴη ὡς ἀγῶμα κοινωνίας ἐκτός. ὡς οἷον ἐπὶ δὴ ἀγῶμα δύο πρὸς τὸ αὐτὸ ἐληγατῶν ὡς ἀγῶμα, ἢ ἐδωρήθη. καὶ ἐντεῦθεν ἕτερος τῶν ἑτέρω κατέχευε, πρὸς κομμοῦνι διδιδουῶ δὲ δικαστείᾳ, ἐπὶ δὴ μόνη καρποὺς ἐντεῦθεν ἔλαβεν. ἢ κινεῖ τις, οἷα νεκροσάφεια δαπανήματα πεποιηκῶς ὡς τὸ κοινὸν ὡς ἀγῶμα. ὅτι γὰρ αὐτῇ ἢ ἀγῶγῃ κυρίως ἐκ συναλλάγματος κατέχευε δοκεῖ. πρὶον γὰρ μεταξὺ ἀλλήλων συνέθεντο συναλλάγμα, ἀλλ' ἐπὶ δὴ ὅτι κακουρήματα χρεὶν κατέχευε ὁ ἕτερος, καὶ ἀσάτως κονξείᾳ τῶν δοκεῖ.

4 ¶ Τὸ αὐτὸ ὅτιν, εἰ καὶ πινες εἰς κοινὴν κληρονομία, εἴτα ἕτερος καὶ τὸ ἕτερον κινεῖ πρὸς φαρμίαν ἐρκισκουῶ δὲ δικαστείᾳ, ἐκ τῆς εἰρημνύων ὁπὶ τῶν κομμοῦνι διδιδουῶ δὲ ἀπὸ πάντων.

5 ¶ Εἰ δὲ καὶ πινες τελευτῶν, ἐνστήσεται με κληρονόμον, ληγατεύσει δὲ ἐπαρ' ἐμοῦ ὡς ἀγῶμα ἀλλότριον, κατέχομαι ἐγὼ τῶν ληγατείᾳ, ἐνεκα τοῦ καταλειφθέντος τῇ ὅτι τῶν τεταμνῆτο.

pupillorum curam est inuenia, quasi ex contractu teneri videntur. Et hinc ergo mutua nascuntur actiones: quoniam non solum pupillus cum tutore tutelæ actionem habet, sed etiam ipse tutore contraria tutelæ actione obligatus est: siue quid tutor impenderit in rem pupilli, siue pro eo sese obligauit, siue rem suam creditori pupillari in causam pignoris dedit.

3 ¶ Inter obligationes, quæ ex quasi contractu sunt, est & illa. Si inter aliquos res communis sit sine societate: veluti, quod pariter duobus quibusdam eadem res legata aut donata esset. Et hinc alter alteri Communi diuidendo iudicio tenetur, aut quod unus eorum solus fructus ex ea re perceperit, aut alius solus necessarias impen-
sas in rem communem fecerit. Nam neque hæc actio propriè ex contractu descendere videtur. Quem enim contractum inter se inierunt? sed quoniam ex maleficio alter alteri non tenetur, quasi contractus ea res videtur esse.

4 ¶ Idemque est, si aliqui sint coheredes, & deinde alter cum altero familiæ herciscundæ iudicio egerit, ex his causis quæ in iudicio Communi diuidendo dictæ sunt.

5 ¶ Ad hæc si quis moriens heredem me instituerit, & rem alienā à me legauerit: ego rei nomine quæ testamento relicta est, legatario neor actione ex testamēto.

a Eξ ἐκαστέρω ἀπὸ τῶν πικτοῦται ἀγῶγαι. οὐ μόνον γὰρ ὁ πούπλος τὸ ὁπίστροπον ἐνοχον ἔχει τῇ τουτέλει ἀγῶγῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας οὗτ' ἐπὶ ὁπίστροπον γίνεταί ἐνοχος τῇ κονξείᾳ τουτέλει. εἴτε πὲρ πάντων εἰς τὴν πούπλον ὡς ἐξοσίαν, ἢ ὡς αὐτὴ γέγονεν ἐνοχος, ἢ οἰκεῖον ὡς ἀγῶμα ὁ ὁπίστροπος διανείσῃ πούπλου ἐνεχυρίασεν.

b Vide d. l. 5. §.

c Communis res

est inter ali-

quos, vel ex so-

cietate, vel sine

societate. Ex so-

cietate commu-

nis res est, qua

ex conventionē

ortū habet, ut

si duo, pluresve

simul rē emāt.

Sine societate

communes res

sunt quæ duob.

vel pluribus le-

gata vel dona-

ta l. 2. ff. comu-

ni diuidendo.

in his alter al-

teri tenetur

vel communi di-

uidendo iudi-

cio, ut res ipsa

communis diuida-

tur: vel negotio

rū gestorū actio-

ne, si alteruter

quid in rē ita

commune impen-

derit. adde 52.

Ecl. l. c. 43. in fi.

d Quemadmo-

dum igitur co-

munionem rei

habēs quasi ex

contractu obliga-

tur ei quicquid ha-

bet communio-

nē rei: ita cohe-

res coheredi ob-

ligatur, ut

quod de commu-

ni diuidendo iu-

dicio dictū est

superiore casu,

idē obtineat in

altero casu, hoc

est familia er-

ciscunda iudi-

cio, quod inter

plures cohere-

des reddi solet.

l. 1. l. 2. ff. fami-

lia erciscunda.

e Hæres qui le-

gatus debet, le-

gatario obliga-

tur quasi ex co-

ntractu. l. 5. §. hæ-

res. 2. ff. de ob-

ligationibus.

Porro actio hæc ex testamento, non ex contractu oritur. Nam cum quo contractum iniisse videtur legatarius? non cum defuncto, quoniam ignorante legatario, eam rem testator relinquit. Non cum herede, quoniam & eo invito relinquitur legatum. Sed quoniam in hac re maleficium non vertitur, ex quasi contractu heres obligari videtur.

6 ¶ Item, si quis mihi per errorem id soluerit, quod mihi non debebat, quasi ex contractu obligari videor. Adeo enim ex contractu propriè nō obligor, ut si quis certiorē rationem sequatur, magis (quod & supra diximus) ex dissolutione eius quod se quis putabat debere, quam ex constitutione alicuius contractus obligari videar: hoc est ex distractu potius quàm ex contractu. Nam qui animo soluendi dat id quod debere se putat: in hoc dat, ut obligationem quam subesse existimat, dissolvat potius & distrahat, quàm ut novam obligationem aliquam constituat ac contrahat. Sed tamen is qui accepit, obligatur, sicut is cui mutuum datur, & conditione indebiti tenetur.

7 Non quavis tamen ex causa, ei qui per errorem solvit, repetendi facultas datur. Quoniam id pro regula tradunt veteres: quibus ex causis id quod verè debetur per inficiationem duplicatur, ex iisdem causis & quod non debitum solutum est, repeti non posset: veluti ex lege Aquilia. Nā si quis damnum mihi dederit, habeo aduersus eum actionem ex lege Aquilia. Sin verò, cum poscerem ut damnum mihi resarciret, inficiatus fuerit, se quicquid debere: deinde fuerit cōvictus, duplici solvere cogetur.

αὐτῇ δὲ ἡ εἰς τετραμύριο, οὐκ ἀπὸ συν-
αλλάγματος ἐγείρεται. πρὸς τίνα γὰρ δο-
κεῖ συναλλάγμα πεποιεῖσθαι ὁ ληγα-
ταίρι; οὐτε πρὸς τὴν τεσάρτωρα, ὅπο-
τε ἀγνοοῦντος τὴν ληγαταίαν, τὴν κα-
ταλιμωαίαν ὁ δὲ ἀδελφὸς. ἔτε πρὸς
τὴν κληρονόμον, ὅποτε καὶ ἀκούοντος αὐτοῦ
ληγατὸν καταλιμωαίαν. ἀλλ' ἐπὶ δὴ
κακούργημα τὸ παραχρὲν ἀπὸ κουάσι
κονξάκτου ἐνοχῶ δοκεῖ γίνεσθαι ὁ δε-
σπότης.

6 ¶ Ομοίως εἰ τις καὶ πλάνῳ τὸ α-
μὴ ἐπαφλόμην μοι καταβάλλῃ μοι,
ὡς ἀπὸ κονξάκτου ἐνέχεσθαι δοκεῖ. ἐ-
πὶ τούτῳ γὰρ ἀπὸ συναλλάγματος
κυρίως ἐγίνομαι ἐνοχος, ὅτι εἰ τις ἀ-
καχετέρῳ παρέχεται λογισμῶ, μᾶλ-
λον ὡς εἰρήκαμην ἐν τοῖς παραλαβοῦ-
σιν, ἀπὸ δαλύσεως δ' ὑποπίλομην
ὀφελήματος, ἐμὴν ἐκ συστάσεως ἐνο-
χος εἰμί. ὁ γὰρ δαδὲς καταβαλόντος
τὸ χρεὼν δίδωσι, ὅτι τούτῳ δίδωσιν, ὡς
τε τὸ νομιζομένην ὑπεῖναι ἀγωγὴν, τῇ
καταβολῇ δαλύνειν, ἢ περ σιωπῆ.
ἀλλ' ὅμως ὁ λαβὼν ἐνοχῶ γίνεσθαι, τὰ
ἐνδεβίτω κονδικηπῶ, ὡς περ ὁ δανεί-
σας μὲν.

7 ¶ Οὐκ ὅτι πάσης δὲ δόσεως τὰς
καὶ πλάνῳ καταβαλόντι δίδεται τὴν
ῥεπεπταίαν ἀδεια. κακάνονισαι γὰρ
τῶν ἀρχαίοις, εἰς τὸν ἀπὸν εἰς
ἀρνήσεως ὅτι τῇ ἀληθείᾳ ἐποφειλό-
μην διπλασιάζεται, ἐκ τῆς αὐτοῦ αἰ-
πῶν. ὅτι ἐνδεβίτως καταβληθέν, οὐκ ἐ-
πιδέχεται ῥεπεπταίαν. οἷον ὡς ὅτι
τὴν ἀκουίλιαν. ἡ ἐν γὰρ τις ζημώση
με, ἔχω κατ' αὐτὸν τὸν ἀκουίλιον. εἰ δὲ
ἀπαυτούμεν δεραπύσαι μοι πλὴν
ζημίαν, ἀρνήσεται ἰ τὸ ἐποφείλειν, εἰ
τα ἐλεγχθῇ, διπλασιον καταβάλλει.

gestisse propriè dici potest & ta-
men quia ex ma-
leficio non est
obligatus, quasi
ex contractu de-
bere intelligi-
tur.

6 ¶ Item is, cui
quis per errorem
non debitum sol-
vit, quasi ex con-
tractu debere vi-
detur. Adeo e-
nim non intelli-
gitur propriè ex
contractu obli-
gatus esse, ut si
certiorē rationē
sequamur, magis
(ut supra dixi-
mus) ex distra-
ctu quam ex con-
tractu possit di-
ci obligatus esse.
Nam qui soluen-
di animo pecu-
niam dat in hoc
dare videtur, ut
distrahat po-
tius negotium
quàm contrahat.
Sed tamen per-
inde is, qui ac-
cepit, obligatur,
ac si mutuum ei
daretur, & ideo
conditione te-
netur.

7 ¶ Ex quibus-
dam tamen cau-
sis repeti non po-
test, quod per er-
rorem non debi-
tum solutum sit,
sic nanque defi-
nierunt veteres
ex quibus causis
inficiando lis
crescit, ex iis
causis non de-
bitum solutum
repeti non pos-
se: veluti ex le-
ge Aquili

a Imò re obli-
gatur §. 1. supr.
quibus modis
re contrahitur
obligatio.

b l. §. §. is quo-
que qui non de-
bitum accepit
3. ff. de obligat.
c §. 1. in fi. supr.
quib. mod. re cō-
trahitur obli-
gatio.

d Διὰ λῶσις
distractus: cui
hic opponitur
σύστασις ut
διχλύσαι καὶ
συστήσαι. §. 1.
sup. quib. modis
re contr. oblig.
e Vide titul.
Digest. & Cod.
de cōd. indebit.
f Indebitum
solutum quib.
ex causis non
repetatur.

g Quadam a-
ctiones, si a reo
inficiantur du-
plantur. Paul.
1. sent. 19. §. 1.
h Dixi ad §.
19. j. de actio-
nibus.

i Actionem
damni iniuria
seu legis Aqui-
lia si quis im-
probè inficie-
tur, dupli con-
dēnatur. Paul.
d §. 1. Quid si
cū se Aquilia
teneri existima-
ret, damnum im-
prudens solue-
rit, non repetit:
in hac enim a-
ctione legis A-
quilia, quia his
per inficiationē
crescit, ideo so-
lutum per erro-
rem non repeti-
tur: quod obti-
net in omnibus
actionibus quæ
inficiando cre-
sunt.

ge Aquilia, item ex legato.

¶ Quod veteres quidem in iis legatis locum habere voluerunt, quæ certa constituta, per damnationem cuique legata fuerant, nostra autem constitutio cum vnam naturam omnibus & legatis & fideicommissis indulgit, huiusmodi augmentum in omnibus legatis & fideicommissis extendit: sed non omnibus legatariis hoc præbuit, sed tantummodo in iis legatis & fideicommissis, quæ sacrosanctis Ecclesiis, & cæteris venerabilibus locis, quæ religionis, vel pietatis intuitu honorantur, relicta sunt: quæ si indebita solvantur, non repetuntur.

εἰ μὲν τοι μὴ ζημιώσας, ὑποπίδους
ἢ αὐτὸ ἐζημιώσας, ἢ ἐνδεσίως κα-
ταβάλλῃ, ἢ ῥεπεπιτεύξῃ τὸ δοθέν. ¶ Τὸ
αὐτὸ ἔφασκον οἱ παλαῖοι, καὶ ὅτι τούτων
τῶν ληγάτων χώραν ἔχειν, ἃ πῖνα κέρ-
τως καὶ δαμνατίζονα κατελιμπάνε-
το οἷα δὴ ποτε περὶ τῶν κέρτων ἃ δὲ
ληγάτων ὅςιν, εἰ εἶπω καταδικάζω
σε ὡς κληρονόμος δοῦναι τὰς ἐκατὸν
νομίσματα. εἰ γὰρ εἶπω, καταδικάζω
σε δοῦναι τὰ β ἐν τῇ κισσῷ, ἐπεὶ δὴ
ἐκ ὅτι περὶ δηλοῦ ἢ πρὸς τῆς, ἢ κερῶν
τὸ ληγάτον. ὅτι τῶν κέρτων τὸν κέρ-
τα δαμνατίζονα καὶ ληγάτων δομῶν, ἀρ-
νησάμεθα τὸ ἐπεὶ δὴ λόγῳ οὐ κληρο-
νόμος εἶτα ἐλεγχθεῖς, τὸ διπλάσιον
κατέβαλλεν. εἰ γὰρ μὴ ἐποφείλων ὅςιν,
ἴσως γὰρ ὡς ἐποφείλων πλανηθεῖς δέδω-
κεν, ἐκ ἧς δὲ αὐτὸ ῥεπεπιτεύξῃ. ἢ γὰρ ἢ
μετέρου βασιλέως δὴ τὰς, δὲ οὐ ποτε
μίαν ἐφύσιν ὡς ἐπὶ ληγάτοις τε καὶ φι-
δεϊκομμίαις, τὸ δὲ ἀπὸ ἧς τῶν διπλα-
σίονα ἢ μόνον ὅτι ληγάτων, ἀλλὰ καὶ
ὅτι φιδεϊκομμίαις ἐπεκτείνεσθαι βέ-
λεται. ἀλλ' οὐκ ὅτι πάντες ληγάτου,
ἀλλ' ὅτι τῶν μόνων τῶν ληγάτων καὶ φι-
δεϊκομμίαις, ἃ πῖνα τὰς ἱεροτά-
ταις ἐκκλησίαις, ἢ λοιπῇς σεπτοῖς τό-
ποις κατελιμπάνε, οὐκ ἢ θρησκείας
ἢ σεβείας σκόπῳ πρὸς μὲν. εἰ γὰρ μὴ
δενὸς καταβληθέντος ληγάτου ἢ φι-
δεϊκομμίας σεπτῶν τόπων, νομίζων
ἐγὼ καταλελῆφθαι καταβάλλω, ἀργῇ
ἢ ἢ ῥεπεπιτίων, δὴ τὸ ἐποφείλοντα τὰ
τοιαῦτα τὸ κληρονόμος, εἶτα ἀρνησάμε-
νον τῇ τῇ διπλάσιον ὑποπίπτειν κα-
ταβολῇ.

Si quis ergo cum damnum mihi non dedisset, sed dedisse se putaret, id quod non debebat mihi soluerit, non repeteret quod dederit. ¶ Idem dicebant veteres & in his legatis locum habere, quæ certa constitutione cuicunque personæ per damnationem relinquebantur. Certum legatum est, si dixerō, Damno te heres, illi dare centum aureos. Nam si dixerō, Damno te dare ea quæ in arca sunt, quoniam quantitas eorum non apparet, incertum legatum est. Incertis igitur legatis, quæ per damnationem relicta erant, heres, qui debitum inficiabatur, conuictus, duplum soluebat. Quod si cum non deberet tibi, per errorem tamen quasi deberet, soluisset, repetitionem eius non habebat. Sed Imperatoris nostri constitutio, cum vnam omnibus legatis & fideicommissis naturam constituerit: duplationem hanc, quæ ex inficiatione descendit, non solum ad legata omnia, verum etiam ad fideicommissa extendi voluit. Non tamen omnibus legatis id indulgit, sed his solum legatis ac fideicommissis, quæ sacrosanctis ecclesiis & ceteris venerabilibus locis relinquuntur, quæ aut religionis, aut pietatis respectu honoramus. Si ergo quum nullum legatum fidei commissum venerabili alicui loco relictum esset, ego tamen quia relictum esse putabam soluerim, cessat repetitio, propterea quod heres qui ea verè deberet, per inficiationem ad duplum soluendum cogendus esset.

a Certi legati formula.

b Incerti legati formula.

c Actio legatorum per damnationem relinquebatur.

d l. 2. Cod. communia de legatis.

e Legata fideicommissis ex aqua addita.

f Actio legatorum per damnationem relinquebatur.

g Dubitationem faciebat, quod quæ ita legatur incertis personis legata videtur.

h Ex his causis quæ inficiatione duplicatur, perperam soluta non repetuntur.

i l. 4. C. de codicillis.

k l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

l. 1. sent. 19. § 2.

a 4 Cod. 27.

PER QVAS PER-
SONAS NOBIS O-
bligatio acquiritur.

TIT. XXIX.

ΔΙΑ ΠΟΙΩΝΑ ΗΜΙΝ

πρωτων ή ενοχη επιζητει).

ΤΙΤΛ. κθ.

PER QVAS
PERSONAS NO-
bis obligatio
acquiritur.

TIT. XXIX.

¶ Obligatio quemadmodum & qua nobis acquiratur per liberos nostros. 1 per eos quos bona fide possidemus, siue liberos, siue seruos. 2 per eos in quibus vsumfructum, vel vsum habemus. 3 per eum quem cum alio communem habemus.

b In eo differt
hictitulus à ti-
tulo per quas
personas cui-
que acquiri-
tur. sup. libro
2. hoc enim de
obligatione no-
bis adquirēda,
illo de dominio
adquirēdo a-
gitur.

c Quod seruus
adquirat, id in
regum atque
solidū adquire-
tur domino. vi
de l. nec seruus.
40. ff. de pecul.
d l. 6. Cod. de
bonis quæ li-
beris.
e l. ult. c. de
bonis quæ libe-
ris in potestate
patris constitu-
tis ex matrimo-
nio vel aliā
adquiruntur.
f §. 4. vers.
Idem placet.
sup. per quas
personas.

DIXIMVS de obligationibus, quæ vel ex contractu, vel ex quasi contractu nascuntur. Nunc dicendum nobis est, quod hæ obligationes non solum per nosipsum nobis acquiruntur: sed etiam per eas personas, quæ in potestate nostra sunt: veluti per seruos nostros, aut suos, aut liberos quos in potestate habemus. Sed ea quidem, quæ per seruos nostros nobis acquiruntur, tota nostra fiunt. Quæ verò per liberos nostros quos in potestate habemus, ex obligatione acquiruntur, ea diuiduntur ad exemplum similitudinemque domini rerum & vsumfructus: quam Imperatoris nostri constitutio decreuit: vt quod ex actione, lucri commodique pro- uenerit, eius vsumfructum quidem habeat pater, proprietas autem filio seruetur: patre scilicet actionem mouente, secundum recentioris eius & sacræ constitutionis diuisionem.

¶ Sed & liberæ personæ & alieni serui, quos bona fide possidemus, obligationes nobis adquirent, sed duabus tantum ex causis: id est, si quid habeant ex operis suis, aut ex re nostra.

ΕΙΡΗΚΑΜΕΝ ΠΕΙ ΤΗΣ ΕΝΟΧΩΝ ΤΗΣ ΔΥΟ ΚΟΝΞΑΚΤΟΥ, Η ΚΟΥΑΣΙ ΚΟΝΞΑΚΤΟΥ ΦΥΟ ΜΕΛΩΝ. ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝ ΕΙ ΠΕΙΝ, ΟΠ ΠΕΡ ΑΥΤΑ ΑΙ ΕΝΟΧΑΙ, Β ΠΕΡ ΖΙΝΟΝΤΑΙ Η ΜΙΝ, Ε ΜΟΙΟΝ ΔΕ Η ΜΥΣ ΑΥΤΗΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΔΙ ΕΝΕΨΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΩΤΩΝ, Α ΠΙΝΑ ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΤΕΡΑ ΕΞΟΥΣΙΑ ΕΣΙΝ. ΟΙΟΝ ΔΕ ΤΗΣ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΟΙΚΕΤΗΣ, Η ΟΥΩΝ, Η ΥΠΕΞΕΣΙΩΝ. ΑΛΛΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΔΕ ΤΗΣ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΟΙΚΕΤΗΣ Η ΜΙΝ ΠΕΡΑΠΟΕΙΖΟΜΕΝΑ, ΠΑΝΤΑ ΗΜΕΤΕΡΑ ΖΙΝΟΝΤΑΙ. ΤΑ ΔΕ ΔΕ ΤΗΣ ΟΙΚΕΙΩΝ Ε ΠΑΙΔΩΝ ΥΠΕΞΕΣΙΩΝ ΔΕ Τ ΕΝΟΧΗΣ ΠΕΡΑΠΟΕΙΖΟΜΕΝΑ, ΤΑΥΤΑ ΔΙΑΡΕΙΤΑΙ, ΜΗ ΜΙΜΗΣΙΝ Τ ΤΗΣ ΠΕΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΕΑΠΟΤΕΙΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΧΕΙΣΕΩΣ, ΛΩ ΔΕ ΤΑΞΙΣ Δ ΤΕ ΗΜΕΤΕΡΑ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΙΕΚΕΙΝΕ. ΙΝΑ ΟΠΕΡ ΕΝ Τ ΑΓΩΓΗΣ ΚΕΡΔ Θ ΠΕΡΑΠΟΕΙΖΟΜΕΝΑ, ΤΟΥΤΟΥ Η ΜΕΛΗ ΧΕΙΣΙΣ ΕΙΝ ΠΕΡΑ ΤΩ ΠΑΤΡΙ, Η Ξ ΔΕΑΠΟΤΕΙΑ ΦΥΛΑΤ ΤΗ ΤΩ ΠΑΤΡΙ. Τ ΠΑΤΕΡΟΣ ΔΗΛΑΔΗ ΚΟΙ ΝΟΥΤΟΣ Τ ΑΓΩΓΩΝ, ΚΤ Τ Τ ΡΕΑΡΑΣ ΕΑΥ ΤΕ ΚΥ ΔΕΙΑΣ ΔΕ ΤΑΞΕΩΣ ΔΙΑΡΕΙΣΙΝ.

¶ Καὶ ἐλδ' δερα ὃ πρῶτωπα, καὶ ἀλλότριοι οἰκέ), οὐδ' βοναφίδει νεμό-
μεθα, περαιοειζον ημιν ενοχας. ἀλ-
λ' ἐκ δύο μόνον αἰτιαν. τουτέστιν εἴαν τι
ἔχωσιν ἐξ ὅπρις οὐίς, ἢ ἐξ ῥεῖός εα.

Expositis generibus obligationum, quæ ex contractu, vel quasi ex contractu nascuntur: admonendū sumus, acquiri nobis non solum per nosmet ipsos, sed per eas quoque personas, quæ in nostra potestate sunt, veluti per seruos & filios nostros, vt tamen, quod per seruos nostros nobis acquiratur, totum nostrum fiat: quod autem per liberos quos in potestate habemus ex obligatione fuerit acquisitū, hoc diuidatur secundum imaginem rerum proprietatis, & vsumfructus, quā nostra decreuit constitutio: vt quod ab actione commodum perueniat, huius vsumfructū quidem habeat

pater, proprietas autem filio seruetur, scilicet patre actionem mouente secundum Nouellæ nostræ constitutionis diuisionem. ¶ Item per liberos homines, & alienos seruos, quos bona fide possidemus, acquiratur nobis, sed tantum ex duabus causis, id est, si quid ex operis suis, vel ex re nostra acquirant.

¶ Per

2 ¶ Per eum quoque seruum, in quo vsumfructum, (vel vsum) habemus, similiter ex duabus istis causis nobis acquiritur.

3 ¶ Communem seruum pro dominica parte dominis acquirere certum est, excepto eo, quod nominatim vni stipulando aut per traditionem accipiendo, illi soli acquiritur: veluti cum ita stipulatur, *Tuio a meo dā spondes?* Sed si domini vnus iussu seruus fuerit stipulatus, licet antea dubitabatur, tamen post nostram decisionem res expedita est, vt illi tantum acquirat, qui hoc ei facere iussit, vt supra dictum est.

2 ¶ Ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους τὰ οἰκέτας, ἐφ' ὃν οὐδὲν φρενέον, ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ομοίως ἐκ δύο τῶν αὐτῶν ἀπάντων γίνεται ἡ μὴν ἀποδοῖς μὲν. ἀλλ' ἐξωθεν δεῖσε εἰδέναι, ὅτι τὰ ἐξ οὐδὲν τῶν οἰκέτων, ἐφ' ὃν τῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ τῶν ἀποδοῖς ζεταίμεν, εἰ μὴ ἄρα αὐτὸς ὁ οἰκέτης ἐτυχεν αὐτὴν μισθώσας.

3 ¶ Ὅτι πῶς οἰκέτης, pro dominica parte, τουτέστι καὶ τὸν μέρος ὑπὸ ἐνὸς ἐκείνου τῶν δεσποτῶν δεσπόζειται, ἀποδοῖς εἰ τοῖς δεσποταῖς. ἐκείνου δήλου ὄντος, ὡς εἰ ἐνὶ τῷ δεσποτῶν ὀνόματι μόνον ἐπεροθήσῃ, οἷον Δώσεις πῶς τῶν ἐμῶν δεσποτῆς; αὐτῶν μόνον ἀποδοῖς εἰ. ὡς περὶ καὶ ἐπὶ ὀνόματι αὐτῶν μόνον πῶς ἐλαβέμεν, καὶ ἑαδί τζιωνά. εἰ καὶ καλῶς ἐνὸς τῶν δεσποτῶν ἐπεροθήσῃ ὁ οἰκέτης, ὀνόματος μὴ μνησθεὶς ἐν τῇ ἐπεροθήσῃ, πολλὴ μὲν ἐκινεῖτο ὡς δὲ τοῖς παλαιῶς ἀμφιβολία περὶ τούτου. ὅμως ὁ δεκτικὸν γέρονε τῶν δεσποτῶν ἡμῶν βασιλέως, ἡ λέγουσα, ἐκείνῳ μόνον ἀποδοῖς εἰς τὴν καλῶς αὐτῶν. ὡς περὶ καὶ αὐτὸ εἴρηται, ὅτι τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν τῇ μνήμῃ τῶν ὀνόματος τῶν καλῶς.

2 ¶ Per eum quoque seruum in quo vsumfructum vel vsum habemus, similiter ex duabus iisdem causis nobis acquiritur. Hoc tamen velut extrinsecus sciendum est, quod ea quae ex operis serui, in quo vsum habemus, procedunt, mihi non adquiruntur, nisi ipse se seruus forsitan locauerit.

3 ¶ Seruus communis pro dominica parte, id est, pro qua parte vnusquisque dominorum dominus eius est, dominis acquirit. Hoc tamen pro certo excepto, quod si vni soli dominorum nominatim stipulatus sit, veluti, Titio domino meo dabis? illi soli acquirat. Quemadmodum etiam si nomine Titii solius aliquid per traditionem acceperit. Sed & si cum iussu vnus ex dominis seruus stipularetur, nomen eius in stipulando omiserit: magna quidem de ea re erat inter veteres dubitatio. Sed tamen edita est Imperatoris nostri sanctiss. decisio, qua cautum est, vt illi tantum acquirat, qui hoc ei facere iussit, quod & supra relatum est: propterea quod iussus tantundem praestet, quantum nominis mentio.

2 v. 5. 4. sup. per quas personas. l. 21. ff. de v. i. i. poss. 42. ff. de adq. i. poss.

b l. communis seruus. 45. ff. de adq. rerum dominio. adde l. 1. 8. per communem. 7. ff. de adq. i. poss.

QVIBVS MODIS TOLLITUR obligatio. TIT. XXX.

ΓΙΣΙC ΤΡΟΠΟΙΣ Η' ἐνοχὴ λύεται. ΤΙΤΛ. Λ..

QVIBVS MODIS TOLLITUR obligatio. TIT. XXX.

c Adde l. Cai. 10.

¶ Obligationem tolli, ¶ Solutione. 1 ¶ Acceptilatione (Acceptilatio quid, qua lingua fieri possit. obligationes verbis conceptas, acceptilatione proprie tolli. 2 alio modo conceptas, Aquiliana stipulatione in verborum obligationem transferri, ita translatas, & quasi deportatas, acceptilatione tolli posse.) 3 ¶ Nouatione. Fit autem vel ab alia persona, vt si quod mihi debes ab alio stipuler, vel ab eadem, vt si quod mihi parè debes, à te stipuler sub conditione, in diem, aut fideiussore adiecto, & è contraria. 4 ¶ Contrario consensu.

Ἰπόντες τὰς συστάσεις τῶν ἐνοχῶν, εἰπωμεν αὐτῶν καὶ τὰς λύσεις. τὸ γὰρ εἶδος πρὸς συνιστάμενον, τὸ καὶ εἶδος πρὸς λύσιν.

Est quā diutius, quo modo obligationes contrahantur: dicamus etiam quomodo solvantur. Quod enim aliquo modo contractum est, hoc & aliquo modo soluitur.

a *Solutione quemadmodum tollatur obligatio, vide 2.*

Gai. 10. §. 1. ad de l. 107. ff. de solution. l. 5. in fin. Cod. de pos. sit.

b *Solui aliud pro alio consentiente creditore potest. l. manifestum. 17. C. de solutionib. l. 99. ff. de solutionib. c. d. l. 17. l. 14. l. 64. l. 65. l. 104. ff. de verb. obligat.*

d *U. l. 23. ff. de solutionib.*

e *Reo solvente fideiussor liberatur l. cum quis 30. §. de peculio. 2. ff. de solut.*

f *Fideiussore solvente an quomodo reus liberetur. vide l. cum u. 36. ff. de fideiussorib.*

g *A' κεπτιλαπών quia authori Eclog. 26. tit. 6. dicitur α' δ' α' σ' ι' c*

h *Acceptilatio ita definitur apud Scholiasten. Eclog. d. tit. 6. c. 22.*

i *Hac formula fit acceptilatio. Græcus Scholiastes d. c. 22. hanc Græcè ita reddidit ο' παρ σ' ι' α' μο λ' ο' σ' ι' α' ε' χ' ε' ι' s λαβ' ω' ν? ε' χ' ω. Alia est τ' η' c' δ' ο' τ' ο' χ' η' s hoc est ap' o' c' h' a Nam inter se differunt α' δ' α' ω' σ' ι' c' x' δ' ο' τ' ο' χ' η' s. Scholiastes d. loco.*

¶ Omnis igitur in primis obligatio tollitur solutione: cum scilicet id ipsum quod debetur, exolvitur. Veluti, si cum aurei deberentur, aureos quis soluerit. Quod si pro aureis, frumentum aliudve quid, aut etiam contra, solutum fuerit, & id factum sit consentiente creditore, etiam hunc in modum à debito liberatur debitor. ¶ Nec referre putamus, utrum is ipse qui debet soluerit, an alius quispian pro eo. Nam & alio solvente liberatur debitor: siue sciente, siue ignorante, siue etiam invito eo fiat solutio. ¶ Cum autem reus soluerit, etiam hi qui pro eo interuenerunt, liberantur, hoc est, fideiussores & mandatores. Sed & fideiussor soluendo, vnà & principalem liberat: & se exolvit obligatione.

i ¶ Præterea & acceptilatio tollit obligationem. ¶ Est autem acceptilatio, (ut eam definiamus) imaginaria solutio solemnibus quibusdam verbis constans. Quod enim ex verborum obligatione mihi debetur, id si velim tibi remittere: sic remitti potest, ut ego te debitorem patiar hæc verba dicere: Quod ego promisi tibi, habesne acceptum? Et ego respondeam, Habeo. ¶ Sed & Græcè acceptilatio fieri potest, dum ita fiat, ut Latine fieri consuevit, Ε' χ' ε' ι' s λαβ' ω' ν δ' η' δ' α' ε' ι' α τ' ο' σ' ι' ε' χ' ω λαβ' ω' ν.

¶ Α' ν' α' ρ' ε' ι' τ' α' ι' κ' ε' ρ' ε' φ' τ' η' ν τ' α' ξ' ι' ν π' α' σ' α ε' ν' ο' χ' η' τ' η' β' ο' λ' ο' γ' ι' ο' ν' ι' , α' τ' ο' υ' τ' ε' σ' ι' τ' η' κ' α' τ' α β' ο' λ' η' . η' ν' η' γ' α' α' υ' τ' ο' τ' ο' ε' π' ο' φ' ε' ι' λ' ο' μ' ε' ν' ο' ν κ' α τ' αβ' λ' η' θ' η' . ο' ι' ο' ν ν' ο' μ' ι' σ' μ' α' τ' ω' ν ε' π' ο' φ' ε' ι' λ' ο μ' ε' ν' ω' ι' ε' ι' ν' ο' μ' ι' σ' μ' α' τ' α κ' α' τ' αβ' λ' η' θ' η' ε' ι' b' ε' α' ν' η' ι' ο' μ' ι' σ' μ' α' τ' ω' ν ο' ι' τ' ο' , η' κ' α' ι' ε' π' ε' ρ' ο' ν π' η' κ' η' τ' ο' ε' ν' α' ι' τ' ι' ο' ν κ' α' τ' αβ' λ' η' θ' η' σ' υ' ν' α' , ν' ε' σ' ι' c' ε' ρ' ε' δ' ι' τ' ω' ρ' ο' s τ' ε' τ' ο' γ' ε' ρ' ο' ν' e' , κ' α' ι' ο' υ' τ' ω' s α' π' α' λ' λ' α' τ' η' ε' τ' α' ι' τ' χ' ρ' ε' ι' ο' u' ο' δ' ε' β' ι' τ' ω' ρ' ¶ Ο' υ' δ' ε' α' φ' ε' ρ' ο' μ' ε' θ' α' ε' ρ' η' π' η' δ' ο' σ' ι' ν' ο' κ' α τ' αβ' α' λ' ω' ν' , π' ο' τ' ε' ρ' ο' ν α' υ' τ' ο' s ο' ε' π' ο' φ' ε' ι' λ' ω' ν' , η' ε' τ' ε' ρ' ο' s υ' α' ρ' α' υ' τ' α' . ε' λ' ο' λ' δ' ε' ρ' ο' u') ε' ρ' ο' δ' ε' β' ι' τ' ω' ρ' , κ' η' ε' t' e' ρ' ο' u' κ' α' τ' αβ' α' λ' ω' ν' ο' s' , ε' ι' τ' α' ε' ι' δ' ο' u' s' , ε' ι' t' e' α' γ' ν' ο' ο' u' i' t' o' s' , η' κ' α' ι' α' λ' ο' u' i' t' o' s' e' γ' ε' ρ' ο' ν' e' s' η' κ' α' τ' αβ' ο' λ' η' . ¶ Τ' ε' ε' ρ' ε' s κ' α τ' αβ' α' λ' ο' n' t' o' s' , κ' η' ο' i' γ' ε' ρ' ο' n' o' t' e' s υ' α' ρ' α' υ' τ' α' ε' ν' ο' χ' ι' ε' λ' ο' λ' δ' ε' ρ' ο' u' i' . τ' ο' υ' τ' ε' σ' ι' ν ε' γ' λ' υ' η' τ' α' i' , κ' η' μ' α' ν' δ' e' τ' ω' ρ' e' s' . ε' ι' ε' γ' λ' υ' η' τ' η' s f' κ' α' τ' αβ' α' λ' η' , ε' λ' ο' λ' δ' ε' ρ' ο' i' t' τ' ω' ρ' ο' t' o' t' y' π' o' ν' , α' π' α' λ' λ' α' τ' η' i' ε' κ' η' ε' α' υ' t' α' ε' ν' ο' χ' ι' s' .

i ¶ Καὶ ἀκεπτιλαπών ἡ δὲ λέγει πρὸς ἐνοχλῶν. ¶ Α' κεπτιλαπών δ' ε' σ' ι' ν' ὡ' s ε' ν' ὄ' ρ' ω' , ε' ι' κ' ο' u' i' t' η' κ' α' τ' αβ' ο' λ' η' ρ' η' μ' α' σ' ι' τ' y' π' ι' κ' ο' i' s γ' ι' ν' ο' μ' ε' θ' η' τ' o' ε' ρ' ο' c' η' t' ε' ρ' β' ι' s ε' ν' ο' χ' η' s ε' π' ο' φ' e' ι' λ' ο' μ' e' n' ο' n' μ' ο' i' , τ' e' t' o' ε' i' β' ο' υ' λ' υ' θ' ω' s ι' σ' y' γ' χ' ω' ρ' η' σ' α' , δ' u' i' α' t' a ο' u' t' o' s γ' ι' ν' e' α' d' s' y' γ' χ' ω' ρ' η' σ' ι' s ε' α' ν' α' ν' α' χ' ω' μ' α' i' t' e' s' ο' u' δ' e' β' ι' t' ω' ρ' o' s τ' α' ō' t' a λ' ε' γ' ο' ν' t' e' s τ' a ρ' η' μ' α' t' a' , Q' u' o' d i' e' g' o t' i' b' i p' r' o m' i' s' i' , h' a' b' e' s' n' e a' c' c' e' p' t' u' m' ? κ' α' γ' ω' ε' δ' ο' τ' o' κ' ε' i' ν' ο' μ' α' i' , H' a' b' e' o' : τ' ο' υ' t' e' σ' ι' ν' ο' π' e' ρ' ε' γ' ω' s ι' ὡ' μ' o' λ' o' γ' η' σ' α' ε' χ' e' i' s λ' η' φ' θ' e' n' ; κ' α' ι' δ' o' t' o' κ' e' i' n' e' i' t' a' i' o' κ' ρ' e' d' i' t' ω' ρ' , ε' χ' ω' . ¶ Α' λ' λ' α' κ' α' i' ε' λ' λ' η' ν' i' s' i' δ' u' u' a' t' a γ' ι' ν' e' α' d' s' α' κ' e' π' t' i' λ' a' π' ω' n' . μ' o' n' o' n' e' i' ο' u' t' o' s γ' ι' ν' e' τ' α' i' ὡ' s π' e' ρ' ε' i' ω' d' e' γ' ι' ν' e' α' d' s' κ' α' i' ρ' o' m' a' i' s' i' . Ε' χ' e' i' s λ' αβ' ω' n' δ' η' δ' α' ε' ι' α τ' o' s' a' ; ε' χ' ω λ' αβ' ω' n' .

¶ Tollitur autē omnis obligatio solutione eius, quod debetur, vel si qui consentiente creditore, aliud pro alio soluerit. ¶ Nec interest, quis soluat: utrum ipse, qui debet, an alius pro eo, liberatur enim & alio solvente: siue sciente, siue ignorante debitore, vel invito eo solutio fiat. ¶ Item si reus soluerit: etiam ii, qui pro eo interuenerunt, liberantur. Idem ex contrario contingit si fideiussor soluerit: non enim ipse solus liberatur, sed etiā reus.

i ¶ Item per acceptilationem tollitur obligatio. Est autem acceptilatio, imaginaria solutio. Quod enim ex verborum obligatione Titio debetur, id si velit Titius remittere, poterit sic fieri, ut patiaturs hac verba debitorem dicere, Quod ego tibi promisi, habesne acceptum? & Titius respondeat, Habeo. Sed & Græcè potest acceptilatio fieri, dum modo sic fiat, ut Latinis verbis solet exigī,

ἔχεις λαβὴν δὲ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου λαβὴν.
 Quo genere (ut diximus) tantum ex solvuntur obligationes, quæ ex verbis consistunt, non etiam ceteræ. Consentaneum enim visum est verbis factam obligationem, aliis posse verbis dissolui. Sed & id, quod alia ex causa debetur, potest in stipulationem deduci, & per acceptilationem dissolui. Sicut autem quod debetur, pro parte rectè solvitur, ita in parte debiti acceptilatio fieri potest.

2 ¶ Est autem prodita stipulatio, quæ vulgò Aquiliana appellatur, per quā contingit, ut omnium rerum obligatio in stipulatum deducatur, & ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio enim Aquiliana renouat omnes obligationes, & à Gallo Aquilio ita composita est: *Quicquid te mihi ex quacunque causa dare, facere oportet,*

ἢ ἡ ἀκκεπὶ λαπὼν κατὰ εἶρηται, μὴ ἢ ἀδελύει τ' ἐρβις ἐνοχλῶ. ἔμιν τὰς λοιπὰς· οἷον πλὴν ῥέ, ἢ λίπεις, ἢ κοινσέ. ἀπολούθον γὰρ ἐνομιάθη ἔμιν, τ' ῥήμασι σωισαμὲν ἐνοχλῶν, ἑτέροις δὲ ἀδελύει ῥήμασι συλκαταλυεῖς. εἰ δὲ ἑτέρωθεν ὅτι μοι πὶς ἐνοχρς, οἷον ἀπὸ τ' ῥέ, λίπεις, ἢ κοινσέ, ἢ ἀπὸ τ' negotiorum gestorum, ἢ ex testamento, βεληθῶ δέ τοι τοῦτο συχωρήσας τὸ χρεῖ, δὲ ἀδελύει ἐπερωτᾶν οὕτως, ὅ μολογῆς δίδοναι μοι ὅπερ βέποισῆς ἐν τ' δετ' ἀνωγῆς; ἢ τοῦ εἰπόντος ὅ μολογῶ, ἢ μὴ περὶ ἐραῖαν ἢ ῥητῶν ἀνωγῆ, πικτέται ἢ ἐρβις καὶ λοιπὸν σύσαπς τ' ἐρβις, ἀπολούθως ἢ ἀκκεπὶ λαπὼν ἐπαγέται. ἢ ἐν ἐκείνῳ μὴ ὅτι δὲ ἀφορεῖς ἐλουτζίωνος, ἢ ἀκκεπὶ λατζίωνος, ὅτι ἢ μὴ ἐλατῶν, πᾶσαν ἀδελύει ἐνοχλῶ. ἢ ἡ ἀκκεπὶ λαπὼν πλὴν ἐρβις ἐν ἐκείνῳ δὲ ὅτι ἐν αὐτῶν κοινωνία, ἢ ὅτι ὡς περ μέρει χρεῖ κατὰ βληθέν, ἐν μέρει ἀδελύει τ' ἀνωγῶν, ἔτω ἢ εἰς μέρει δὲ αἰτῶν γίνεσθαι ἢ ἀκκεπὶ λαπὼν.

2 ¶ Επειδὴ δὲ εἶρηται ἀπὸν ἐτέρωθεν ἐποφείλοντα, ἐπερωτηθέντα, καὶ γινόμενον ἐνοχλῶν τῇ ἐρβις, δὲ ἀδελύει τότε δὲ τ' ἀκκεπὶ λατζίωνος ἐλούθεσθαι· ἀναγκάον εἰπεῖν περὶ τῆς ἀκκεπὶ λατζίωνος, ἢ τ' ἀκουσίαν ἢ ἐπερωτήσεως. ἢ πὶς ἐπερωτήσας πλέον πᾶσαν ἐνοχλῶ, εἰς ἐαυτῶν δύναται κατὰ γιν, ἢ δὲ τ' ἀκκεπὶ λατζίωνος ἀναρρεῖν ἢ γὰρ ἀκκεπὶ λαπὼν ἐπερωτήσας, πᾶσαν ἐνοβάτθωσεν ἐνοχλῶ. ὑπὸ ἡ γὰρ λατζίωνος ἀκκεπὶ λαπὼν τὸ νομίζεσθαι, ἔτω συλκατῶν. Εἰη μοι ὅτι οἷας δὲ πότε αἰτίας δοῦναι, ἢ πὶ ποιῆσαι σε χρεῖ,

id est, tot denarios acceptos habes? Habeo acceptos. Verum Acceptilatio, ut dictum est, solam verborum obligationem dissolvit: non etiam ceteras, quæ re videlicet, aut literis, vel consensu contrahuntur. Nam id consequens esse visum est, ut obligatio, quæ verbis contracta esset, aliis quoque verbis dissolui posset. Quod si quis alia ex causa obligatus sit, veluti re, literis, consensu, aut negotiorum gestorum vel ex testamento: atque id debitum remittere tibi velint, in hunc modum à te stipulari possum, Quod ex illa actione mihi debes, id dare mihi spondes? Et te dicente Spondeo, tollitur prior actio, & nascitur verborum obligatio. Constitutaque deinde verborum obligatione, convenienter & acceptilatio accedit. Et in illo quidem est inter solutionem & acceptilationem differentia, quod solutio omnem obligationem dissolvat, acceptilatio verò solam verborum. Sed in hoc conveniunt, quod quæ admodum pars eius quod debetur soluta, & ex parte actionem dissolvit: ita & in partem debiti, acceptilatio fieri possit.

2 ¶ Quoniam autem diximus, eum qui ex alia causa deberet, stipulatione interueniente, debito in verborum obligationem converso, per acceptilationem liberari posse, necesse est de acceptilatione & Aquiliana stipulatione dicere. Quæ stipulatio omnem amplissimè obligationem in sese transferre, & per acceptilationem tollere potest. Stipulatio. n. Aquiliana omnes obligationes novat. & ita à Gallo Aquilio Iuriscōsulto composita est, *Quidquid te mihi ex quacunque causa dare, facere oportet,*

a acceptilationem dissolvitur verbis tantum obligatio, at non re, literis, consensu vel contractu.

b Re & similes obligationes in verborum obligationem transferri possunt.

c Solutionis & acceptilationis differentia.

d Solutionis & acceptilationis cognatio.

e Re & similes obligationis nudis directis verbis tolli non possunt. Ut igitur tolli possint in verborum obligationem vertuntur: versa, acceptilationem tolluntur.

f Omnis obligatio per stipulationem novari, transferrique potest, siue civilis sit, siue naturalis, siue ex stipulatione, siue ex contractu, ut hīs: dummodo secunda obligatio vel civiliter, vel naturaliter teneat, vide 7. Eclog. 6. ex libro 26. tit. 4. c. 1. ubi etiam vide Scholia.

g à Gallo Aquilio Aquiliana stipulatio dicta.

h Aquiliana stipulationum formula.

oportebat, prout vel in diem, quancunque rerū nomine, mihi tecū actio vel in rem vel in personam est, vel erit, & quidquid tu meum habes, tenes, aut possides, (est autem differentia inter tenere & possidere: eaque talis. Tenere enim est, naturaliter detinere: Possidere verò est animo domini detinere) aut possidisti, aut dolo fecisti ne possideas. (Nam fortè cum hereditatem mihi delatam inuasisse, aliquas tantum res possidisti: quoniam & de his teneberis, quas dolo nō possederis) Quancunque earum rerum quaque res est, tantam pecuniam dari stipulatus est Au. Agerius, spondit Num. Nigidius. Et posteaquam stipulatio talis intercessisset, & omnia in verborum obligationem collata essent: tunc è diuerso per acceptilationem Num. Nigidius Au. Agerium interrogabat, Quidquid ego tibi Num. Nigidius per Aquilianam stipulationem hodie spondidi, id ne omne habes acceptum? Respondit Au. Agerius, Habeo acceptum, acceptumque tuli. Et ecce per priora verba contracta est verborum obligatio, quæ per Aquilianam stipulationem, omnes priores causas nouauit. Et per secunda verba nata est acceptilatio, quæ Aquilianam stipulationem dissoluit. Hæc igitur est ea, quæ vulgò Aquiliana stipulatio vocatur.

a Tenendi (Græcis τὸ κρατεῖν) & possidendi (uisdem τὸ νέμεσθαι) differentia.

b Νοβάτιων nouatio quæ fit per alterius præterea χρέος eis ἐτέραν ἐνοχὴν πολιτεῖαν, ἢ φυσικὴν μεταβολὴν 7. Eclog. 6. ex lib. 26. tit. 4 c. 1. adde 26. Eclog. 4. περί μεταβολῆς ἐνοχῆς Dicitur autem μεταβολῆς, ὅτι τὰ μεταβλητὰ τὸν παλαιὸν χρεώστην εἰς καὶνόν. Nam si id quod tu mihi debes, ego à Titio stipuler, interuentu nouæ

3 ¶ Ad hæc & nouatio actiones tollere consuevit: Nam si id quod tu mihi debes, ego à Titio stipuler, interuentu nouæ

ἢ ἐχέω ἢ ποῦρος, ἢ ἰν δέει. καὶ ὧν περ γράτων χρεῖν ἐμοὶ καὶ τοῦ ἀγῶνῃ ἢ ἰν ῥέμ, ἢ περὶ ἀλῖα ὅτιν, ἢ ἔσαι, καὶ ὅπερ αὐτὸ ἐμὸν ἔχεις, ἢ κρατεῖς, ἢ νέμῃ.) δὲ φορὰ γὰρ τῆς κρατεῖν καὶ τῆς νέμεσθαι αὐτῇ. ὅτι κρατεῖν ὅτι φυσικῶς κρατεῖν, νέμεσθαι δὲ τὸ ψυχῇ διακόζοντος κρατεῖν.) ἢ ἐνεμήθης, ἢ δόλον ἐποίησας ὅπως μὴ νεμήθης. τυχὸν γὰρ κληρονομίαν εἰσελθοῦσαν εἰς ἐμὴν, ὑπὸ τῷ ἐαυτῆς ἐποίησω κατόχῳ. εἴτα πινὰ τῆς περ γράτων ἐνεμήθης. κρατερεθήσῃ γὰρ, καὶ ἐφ' οἷς καὶ δόλον οὐκ ἐνεμήθης. ὅτι αὐτὸ ὅτιν ἐν ἐκείνῃ τούτων τῆς περ γράτων, τοσαῦτα χρήματα δώσῃ. ἐπερώτησε μὲν αὐτὸν ἀγέριος. ὁ μὲν λόγησε ὅτι νεμήθῃ νεμήθῃ. εἴτα μὲν τὸ γράμμι τὸ τοιαύτῳ ἐπερώτησιν, καὶ παῖτα ἐνεχέω εἰς τὴν βέρβις, τὸ περὶ νεμήθῃ νεμήθῃ, δὲ τὸ ἀκουῖλιανῆς ἐκ τῆς ἐναντίας ἐπερώτησε αὐτὸν ἀγέριον. ὅτι εἴπῃ τοῖς τῆς σήμερον ἡμέραν, ἐγὼ ὁ νεμήθῃ νεμήθῃ, δὲ τὸ ἀκουῖλιανῆς ἐπερωτήσεως ὁ μὲν λόγησα, τοῦτο ὅλον ἔχεις λαβών. ὅπου κείνεται αὐτὸν ἀγέριος, ἔχω λαβών, ἢ καὶ ληφθὲν ἀπενεμάμην. καὶ ἰδοὺ δὲ μὲν τῆς περ γράτων ῥημάτων, σωῖσθαι ἢ βέρβις, ἢ δὲ τὸ ἀκουῖλιανῆς, πᾶσαν αἴτιαν περὶ πάρχουσαν ἐνοβάτῳ σεν. δὲ ὅτι δευτέρου ἐτέχθη ἀκκαπῖλαϊων, τὸ ἀκουῖλιανῆς ἐπερώτησιν δὲ λύσσει. αὐτῇ τῶν ὅτιν, ἢ ὡς τὰ πλήθει λεγόμενα ἀκουῖλιανῆ δὲ λύσις.

3 ¶ Καὶ νοβάτιων b εἶωθεν ἀναρρεῖν τὰς ἀγῶνας. εἰὰ γὰρ τὸ ὡς τὸ ἐπὶ φιλόμυρον, ἐπερωτήσω ἐγὼ τίππον, παρεντεθέντῃ καὶ νοῦ περὶ σῶπου,

oportebitve, praesens in diemve, aut sub conditione, quancunque rerum mihi tecum actio est, quaque aduersus te petio, vel aduersus te persecutio est et iure, quod iure tu meum habes, tenes, possides, dolo uero malo fecisti quominus possideas, quanti quaque earum rerum res erit, tantam pecuniam dari stipulatus est Au. Agerius, spondit Numerius Nigidius, quod Numerius Nigidius Aulo Agerio spondit, id habere me à se acceptum Numerius Nigidius Aulum Agerium rogauit, Aulus Agerius Numerio Nigidio acceptum fecit.

3 ¶ Præterea nouatione tollitur obligatio: veluti si id quod tibi Seius debebat a Titio dari stipulatus sis. Nam interuentu nouæ personæ

noua nascitur obligatio & prima tollitur, translata in posteriorem. ¶ Ad id ut interdum, licet posterior stipulatio inutilis sit, tamen prima nouationis iure tollatur: veluti si id, quod tu Titio debes, a pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus fuerit, quo casu res amittitur. Nam & prior debitor liberatur, & posterior obligatio nulla est. ¶ Non idem iuris est, si a seruo quis fuerit stipulatus: nam tunc prior perinde obligatus manet, ac si postea nullus stipulatus fuisset. Sed si eadem persona sit, a qua postea stipu-

καὶ ἡ πάλαι ἐνοχὴ, καὶ ἀναιρεῖται ἢ
πρωτέρα, εἰς τὴν δευτέραν μετατεθεῖ-
σα. ¶ Καὶ ὅτι τοῦτο ταῦτα οὕτως ἐ-
χρῆσθαι εἴ, ἀναιρεῖται μὲν ἡ πρωτέρα,
ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ποιεῖται
τὸν νόμον τὴν ἐπερομένην. οἷον ἐχρῶσαι
μοι πέντε, ἐπερομένης πούπυλλον
οἷε τοῦτο αὐτὸ βεβαίωται. ἐν τούτῳ
τῷ δευτέρῳ ἀπὸ λυτῶν μοι τὸ χρῆμα· ἢ
ὅτι πέντε ὑπὸ νοβαλζίων ἐλ-
θεροῦται, καὶ ὁ πούπυλλος οὐ γίνεται
μοι ἐνοχος, οἷα διχα ἐπὶ τὸν ἐπερο-
μένην. ¶ Οὐκ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅτιν ἐὰν οἱ-
κὲν πῶ τις ἐπερομένη τὸ ἐτέρου χρῆμα.
ἢ γὰρ τὴν καὶ τὴν πρωτέρα ἐνοχὴ μέ-
νει ἀσάλευτος ὅτι χρῆμα, ὡς αὐτὴ
μηδὲ μίας μὲν ταῦτα ἀναιρεῖται ἐπερο-
μένης. ἢ μὲν τις λεγέτω, ὅτι ὁ οἰκὲς της
φυσικῶς δὲ ἐπερομένης, ἐνοχος γίνε-
ται. ἀμέλει, ἢ οἱ δοθέντες ὑπὸ αὐτῶν ἐγγυ-
ηταί, ἢ φύσις ἢ νόμος ἐνέχον. ἢ ὁ φυσι-
κὴ ἐνοχὴ νοβαλζίων ποιεῖν δυνάται.
ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι ποιεῖ νο-
βαλζίων, καὶ μόνον τὸ πικτεδυστικῶν
ἐνοχῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπείναι πρὸς τὸν
ἀπὸ τῶν νόμων ὅτιν ἐνοχοῖς ὁ δὲ
λος. ¶ Καὶ γὰρ ταῦτα μὲν ἡνίκα εἰς ἕτερον
πρὸς τὸν πικτεδυστικῶν, τοῦ
τέστιν ἡνίκα πρὶν πρὸς τὸν αὐτὸν
μοι, ἢ λυτὸν σερβὸν ὑπὸ αὐτῶν ἐπερο-
μένης, εἰ δὲ γὰρ ἐποφείλονται μοι
ἐπερομένης. ζητῶμεν εἰ γίνε-
ται νοβαλ-
ζίων. ἢ ἵνα εἴπω τοῖς ἐξωθεν τελειότερον,
εἰ μὲν ἐνοχος ὑπείρχεται μοι, ὅτιν τὸ μὲν, ἢ
λίπεις, ἢ κοινῶς, ἢ ὅτιν τὸ ἀγῶνι, τὸ
ὅτιν κοινῶς κοινῶν ἀναφυομένων,
ἀμέλει ἐπὶ τὸ νοβαλζίων. εἰ ὅτι πάλαι
ἐνοχος ἦν αὐτῇ βέρβις ἢ καὶ ἐπερομένης,

persona noua nascitur o-
bligatio, & prior in poste-
riorem translata tollitur.
¶ Et adeo hæc vera sunt, ut
quauis contingat stipu-
lationem inutilem esse, tol-
latur tamen prior obliga-
tio, & secunda promissore
iure non obliget. veluti,
Debebat mihi Titius, id
ego a pupillo sine tutoris
auctoritate stipulatus si.
Perit mihi in hac casus spe-
cie debitum. Nam & Titius
per nouationem liberatur,
& pupillus cum tutore au-
ctore non promittat, non
obligatur. ¶ Non idem iu-
ris est, si quis id quod alter
debet, a seruo fuerit stipu-
latus. Tunc enim prior o-
bligatio in suo habitu ma-
net inconcussa, perinde at-
que si nulla stipulatio po-
stea interuenisset. Neque
dixerit quisquam, seruum
promittendo naturaliter
obligari, itaque & fideius-
sores ab eo datos naturali-
ter & civiliter teneri: por-
ro naturalē obligationem
vim & ius nouandi habere.
Nam ad ea dicendum est,
non id nouationi suffice-
re, quod vel naturalis o-
bligatio nascatur, sed etiā
persona ut aliqua sit, requi-
ri. At seruus in iure civili
personam non habet. ¶ Et
hæc quidē cum in alteram
personam facimus noua-
tionem. Hoc est, cum Pri-
mo antē mihi debente, ve-
nit Secundus, qui pro eo
promittat. Cū vero ab eo
qui mihi debet, stipulor,
quæritur an nouatio con-
tingat, & (ut ego tibi rem
omnem foris quibusdam
adsumptis perfectē tradā)
si quidem ex obligatione,
quæ re contrahitur, aut lit-
teris, aut cōsensu, mihi de-
beas, aut aliqua actione
quæ ex quasi cōtractu de-
scendit, tenebaris: dubium
non est quin nouatio con-
tingat. Sin autem & antea
verbis obligatus eras, stipulatur.

a Inutili acce-
ptatione quæ-
admodum tolli-
tur obligatio.
vide l. an inu-
tilis & ff. de ac-
ceptilationib.
b Pupillus si-
ne tutoris au-
thoritate noua
re non potest. l.
20. in fin. ff. de
nouationibus.

c Id quod ter-
tius nobis de-
bet, a seruo,
an a pupillo sti-
pulemur mul-
tum interest.
adde l. 30. §.
pen. ff. de pactis.
d Seruus pro-
mittendo natu-
raliter obliga-
tur.

e Obligatio
naturalis no-
uari potest, id
est, pro natura-
liter tantum o-
bligato, reus ac-
cipi potest: non
tamen quiuis,
sed obligationis
capax.

f Aπὸ τῶν νόμων
seruicententur,
quod eorū per-
sona iure civili
pro nulla ha-
beatur.

g Nouatio fit
duobus modis,
vel cū id quod
nobis Seius de-
bet, a Titio sti-
pulamur: vel
cum ab ea per-
sona quæ nobis
obligata est,
quiddam vel
aliud, vel ma-
ius vel minus
stipulamur.

a *Nouatio*
quando facta
intelligatur. v
l quotiens. 14.
ff. de nouatione
b *Obligatio*
in priori si vel
conditio vel
dies, vel fidei-
iussor, vel quā-
titas adiicitur,
vel detrahitur,
fit nouatio.

c *Vide l si Sri-
shum. 8 §. 1.
quotiens. 14. ff.
de nouatione. b.*

d *Obligatio*
quæ valida
est, ab imbecil-
liore tolli non
solet.
e *Pura obliga-
tio validior est
conditionali.*

f l. 8. §. 1. de
iura Cod. de
nouatione. 7.
Ex og 6. ex lib.
26. m. 1.

& nunc idem à te stipulor:
tunc demum fit nouatio,
cum noui aliquid in poste-
riore stipulatione adici-
tur, quod in priore non e-
rat, quoniam fortè aut cō-
ditio, aut dies, aut fideiuf-
sor adiicitur vel detrahi-
tur: aut quātitas adiicitur.
nam si detrahatur, vt si
cum prior stipulatio esset
decē aureorum, in secūda
quinque sint, nulla cōtin-
git nouatio: quoniam in
decem aureis & quinque
sunt, nec quicquam noui
secunda habet stipulatio.
¶ Quod autem dictum est,
adiecta conditione noua-
tionem fieri, id ita intelli-
gendum est, vt tunc fieri
dicamus nouationem, si
conditio extiterit: si enim
defecerit, manet prior o-
bligatio, quoniam absur-
dum est dicere, validiorē
obligationem (eam scili-
cet dico quæ pura est) à
debiliore tolli, debilem
autem vocamus eam, quæ
condicionalis est, quamdiu
ea pendent quæ in condi-
tione sunt. ¶ Sed cum hoc
quidem inter veteres con-
staret, tunc fieri nouatie-
nem, cum nouandi animo
ad secundā stipulationem
aliqui venissent: Illud autē
in controuersia esset, quā-
do nouandi animo ad eam
venirent contrahentes: &
quasdam de eo præsumptio-
nes, alij aliis in casibus in-
troducerent. Ideo edita est
Imperatoris nostri consti-
tutio: quæ apertè definit,
tunc demum nouationem
fieri, cum ipsum inter con-
trahentes expressum fue-
rit: quod propter prioris
obligationis nouationem,
ad hanc venerūt stipulatio-
nē. Hoc autē non factō, &
pristina obligatio in suo
habitu manet, & secūda ei
accedit. Ac deinceps reus

τότε α γίνε) νοβαπών, ήνίκα τι καινό
Τερον αλδα τ' αρετέραν επερότησιν
εμφέρει) τή δευτέρα επερότησ. τυ-
χόν b γδ αίρεσις, ή ήμέρα, ή έγλυπηής
αρεσίθε), ή υφαρρείται, ή ηυ ποσότης
αρεσίθεται. ει γδ υφηρεθ, επειδη ή
πρετέρα επερότησις λω' δεκα νομι-
ματα, ή γ' δευτέρα πέντε & γίνε) νο-
βαπών, επ' δη τοις δεκα, τα πέντε αρε-
έχε). ηγδ εν έχει καινότερον ή δευτέρα.
¶ Το γ' ειρημλίον αρετ' αρεδοήκης τ'
αίρεσεως, όπι παρει νοβατ ζίωνα, ούτω
c χη νοειν, ως τε τότε γινεαζ νοβατ
ζίωνα, εν α' εζήλθεν ή αίρεσις. ει γδ
ήτόνησε, μηδεις ή αρετέρα ενοχη. α' το-
πον γάρ εστι λέγειν τ' ισχυροτέρα d ενο-
χλω, λέγω e δη τ' ποῦραν, υπό τ' σα-
θρας αίαιρείας. σαθραι γ' καλουμην
τ' αρετικλω, έως ε' τα τ' αίρεσεως ήρ-
τηται. ¶ Α' λ' επειδη αλδα τοις πα-
λαοις αμολόγητο, τότε γινεαζ νοβατ
ζίωνα, ήνίκα nouandi animo, τυτε
σιν ανειουτος ψυχή, εις πλω δευτε-
ραν παρεγινοντο επερότησιν. τ' το γ' λω
εν αμφοβολία, ποτε νοβανδι αίιμο, όπι
ταύτω όρεθσιν οι συναλλατ' οντες, καί
πινές τε αρολήψες έτεραι υπό επ' ερον
εν τούτοις εισήγοιτο τοις θεμασι δλ' α' τ-
το π' ασαν αμφοβολίαν αίαιροῦσα γέ-
ρονε δλ' α' ταξις τ' ή μετέρ βασιλέως, ή
πς φανερός αρεσε, τίτε μόνον γινεαζ
νοβατ ζίωνα, ήνίκα τ' α' αὐτο μεταξυ τ'
συναλλατ' τοντων συνεφωνήθη, όπι δλ' α'
νοβατ ζίωνα τ' αρετέρας ενοχής όπι
πλω παροῦσαν ήλθον επερότησιν. τυ-
του δ' έ μη γλυομλ' α' καί ή αρετέρα
μηδεις ενοχη όπι χήματ' α' καί ή δευ-
τέρα αρεσίθεται, καί ό ρεός λοιπόν εζ

leris, ita demū
nouatio fit, si
quid in poste-
riore stipulatio-
ne noui sit, for-
tè si cōditio, aut
dies, aut fideiuf-
sor adiiciatur,
aut detrahatur.
Quod autem di-
ximus, si condi-
tio adiiciatur,
nouationē fieri
sic intelligi o-
porteret, vt ita di-
camus facta no-
uationem, si cō-
ditio extiterit,
alioqui si defe-
cerit, durat pri-
or obligatio.
Sed cū hoc qui-
dem inter vete-
res constabat, tūc
fieri nouationē
cum nouandi ani-
mo in secūdam
obligationē itū
fuerat, per hoc
autem dubium
erat, quādo no-
uandi animo vi-
deretur hoc fie-
ri, & quasdam de
hoc præsumptio-
nes alij in aliis
casibus introdu-
cebant, ideo no-
stra processit
constitutio, quæ
apertissimè defi-
niuit, tūc solum
nouationē prio-
ris obligationis
fieri, quoties
hoc ipsum inter
cōtrahentes ex-
pressum fuerit,
quod propter
nouationē prio-
ris obligationis
conue-

conuenerunt, alioqui & manere pristinam obligationem, & secundam ei accedere, ut maneat ex utraque causa obligatio, secundum nostrae constitutionis definitionem, quam licet ex ipsius lectione apertius cognoscere.

4 ¶ Hoc amplius ex obligationes, quae consensu contrahuntur, contraria voluntate dissoluantur. Nam si Titius, & Seius inter se consenserint, ut fundum Tusculanum emptum Seius haberet centum aureis, deinde re nondum sequuta (id est, neque pretio soluto, neque fundo tradito) placuerit inter eos ut discederetur ab emptione & venditione, inuicem liberantur. Idem est in conductione & locatione, & in omnibus contractibus, qui ex consensu descendunt, sicut iam dictum est.

ἐκατέρας αἰτίας ἐνοχὸς εἶναι μοι, καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν διατάξω. ταῦτα ἔξω τῆς ἐπιτέλειαν τῆς εἰρημίας ἀναγνωσκόμενα διατάξω μαθεῖν.

4 ¶ Πρὸς τοῖς εἰρημίοις, τὰ ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐξουσίας συναλλάγματα, τῇ ἀναντία διαλύει βελήσθαι. εἰ γὰρ ἐγὼ πρὸς τίτιον διελέχθην περὶ πωροσέως πωροσέων, ὥστε αὐτὸν ἀποδοῦναι παρ' ἐμοῦ τὸν δὲ τὸ ἀγρὸν ἐκὰτ νομισμάτων. εἴτα re nondum sequuta, τετέστι μὴτε τιμήματος καταβληθέντος, μὴτε τὸ ἀγροῦ ἔσθαι δέντρος, ἀρῆσθαι μετὰ τὴν δύο μερῶν ὥς τε ἀναχωρῆσαι ἀπὸ τῆς ἀγορασίας καὶ τῆς πωροσέως, ἀμοιβαδὸν ἐλὼν δέντρον, ὥς μὴτε τὸν πωροσέων πῶν ἐξ βένδιστο καὶ τὸ ἀγορασίου, μὴτε τὸν ἀγορασίου πῶν ἐξ ἐμπόρου ἐχέειν καὶ τὸ πωροσέων καὶ τὸ ἐπὶ τὸ λεγόμενον, re nondum sequuta, τοῖς τε πωροσέων μὴ πληροδέντρος ὑπαναχωρεῖν. τὸ αὐτὸ φανερὸν, καὶ ἐπὶ τῷ λοιπῷ, καὶ παρὰ τὴν συναλλαγματικὴν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐξουσίας ἀνάγει.

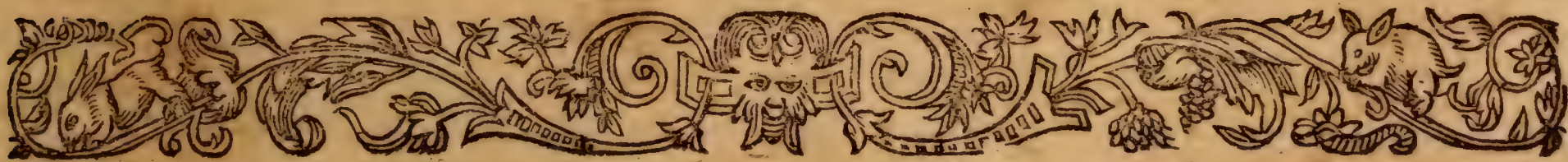
ex utraque causa mihi obligabitur: secundum illius saerae constitutionis definitionem: quam ex ipsius lectione apertius perfectiusque licet cognoscere.

4 ¶ Præter hæc, quæ dicta sunt, & obligationes quæ ex consensu nascuntur, contraria voluntate dissoluntur. Nam si ego cum Titio egerim de re aliqua vendenda, ita ut ille de me secundum illum centum aureis emeret: ac deinde re nondum sequuta, id est, neque pretio soluto, neque fundo tradito, placuerit inter ambas partes, ut ab emptione & venditione discederetur: inuicem liberamur, ita ut neque venditor ex vendito cum emptore, neque emptor ex empto cum venditore agere possit. Et hoc scilicet est illud quod dicitur, re nondum sequuta, id est, re nondum impleta recedere. Eadem dicimus, & in locatione, omnibusque contractibus, qui ad obligationem quæ consensu contrahitur, referuntur.

a Vide l. prout quidque contra etum est. 80 ff. de solutionibus. l. 2. l. 3. ff. de fundum illum centum aureis emere.

b Res nondum secuta seu res integra in emptione & venditione intelligitur. cum emptor pretium: venditor rem nondum tradidit.

c Consensu obligationes re integra ac non secuta quemadmodum dissolui possunt. l. 80 ff. de solutionibus.

INSTITVTIONVM LIBER quartus.

Γ Η Σ Ι Ν Σ Τ Ι Τ Ο Υ Τ Ζ Ι Ω Ν Θ Δ.

INSTITVTIONVM LIBER quartus.

DE OBLIGATIONIBVS quæ ex delicto nascuntur.

Π Ε Ρ Ι Ε Ν Ο Χ Ω Ν Τ Ω Ν ἀπὸ ἀμαρτίας ὑπομνήων ἢ τοῖς φουρνήων.

DE OBLIGATIONIBVS QVAE EX delicto nascuntur.

TIT. I.

ΤΙΤΛ. α.

TIT. I.

¶ De tercio genere obligationum (dictum est enim superius de contractu, & quasi contractu obligationibus) seu De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. Has obligationes ex re, id est ipso maleficio nasci. Huius species, furium, rapina, dampnum, iniuria. I ¶ De furto, & quid furium. Furium

fieri, rei, usus, possessionis. 2 Furtum, vel à furuo, vel à fraude, vel à ferendo, e' à Græco εὐρο deno-
minari. 3 ¶ De furto manifesto, non manifesto. 4 conceptio, oblato, prohibito, on exhibitio. 5 ¶ De
pœna furii. 6 Furtum non modo rei, sed & eius usus fieri posse à creditore, depositario, commodatario.
7 ¶ Furtum sine affectu furandi non fieri. 8 ¶ Furtum, inuito tantum fieri (imò & volenti in no casu,
ut si quis patiatur libi furtum fieri à seruo suo, ut sollicitatorem serui in ipso delicto deprehenda.)
9 Furtum etiam liberorum hominum nobis fieri. 10 ¶ rei sua interdum furtum aliquem facere.
11 Furtum ope simul & consilio, non nudo consilio fieri. 12 ¶ Furtum nobis non fieri ab iis qui sunt in
nostra potestate, & tamen si quid ope & consilio aliterius tale factum, eos quid fecerint, furii teneri.
13 ¶ Furti actionem ei tantum competere cuius inter sit rem saluam esse. 14 Proinde pignoris subrepti
actionem competere creditori. 15 rei ex conducto polienda, falloni, politori, succinatori, & similibus.
16 commodata, commodatario. 17 at non deposita, depositario, & cur. 18 ¶ Impuberem furii non
teneri, nisi proximus pubertati. 19 ¶ Furti actionem merè pœnalem esse: præter pœnam furii, rem
vindicare, & condici posse.

SUPERIORE
libro differui-
mus de obliga-
tionibus & ac-
tionibus, quæ ex contra-
ctu nascuntur: consequens
est, ut & de obligationib.
quæ ex delicto nascun-
tur dicamus. Etenim cum
sermonem de obligationi-
bus institueremus, dixi-
mus eas aut ex contracti-
bus, aut ex delictis nasci.
¶ Sed hæc quidem, quæ ex
contractu nascuntur, in
quatuor genera diuisæ
sunt: quoniam aut re, aut
verbis, aut literis, aut con-
sensu contrahuntur. Hæc
verò ad vnum genus redi-
guntur. Quemadmodum
enim illic contractus prin-
cipatum obtinet, & qua-
tuor obligationes parit:
ita & hic delictum princi-
patum obtinet, & vna ex
eo obligatio tanquā ex re
nascitur. Sed inde quatuor
deducuntur maleficia: vi
furtum, rapina, damnum,
iniuria.

a Unde & fur
Paulo 2 sent.
91. §. 1. dicitur
qui rem alie-
nam cōstreciat.
¶ Est autem furtū, con-
trectatio rei alienæ frau-
dulenta, lædens eum, cui
furtum factum est, aut in
re ipsa, aut in usu eius, aut
in possessione. In re ipsa,
ut si seruum tuum subtra-
xerim. In usu eius, veluti,
si id quod mihi vtendum
datum est in vnum diem,
diutius teneam. In pos-
sessione, ut si id quod
mihi in causam pignoris
aut ex causa depositi pos-
sidendum datum est, tan-
quam dominus possideam.

ΕΝ Τῷ ΠΡΩΤΩ ΒΙ-
βλίῳ διεξέλετο μεν
τὸ ἐνοχῶν τε καὶ ἀγωγῶν,
αἱ πινες δὲ πὸ κοινῆς αὐτοῦ
πίνονται. ἀκόλουθόν δ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ
τὸ πρὸς ἀμαρτήματι ἐγκειμένῳ,
ἐνοχῶν. καὶ γὰρ ἀρχόμενοι τὸ πρὸς ἐνοχῶν
λόγον, εἰρήκαμεν ἢ δὲ πρὸς συναλλαγμα-
των, ἢ δὲ πρὸς ἀμαρτημάτων, ταῦτα ἐ-
γείρεται. ¶ Ἀλλ' αἱ μὲν δὲ πρὸς κοινῆς αὐ-
τοῦ φύμεναι ἐνοχαί, εἰς τέσσαρα διή-
κων γίνονται. ἑρβεις, λίπεις, κονσέο.
αὗται ὅς εἰς ἐν πρὸς αὐτὸν γίνονται. ὡς περ
γὰρ ἐκεῖ, ἀρχὴ μὲν τὸ κοινῆς αὐτοῦ, πικρὸν
δὲ τέσσαρας ἐνοχάς, ἑπὶ καὶ ταῦτα,
ἀρχὴ μὲν τὸ δέλιον, ἢ δὲ πρὸς αὐτὸ
φύεται ἐνοχή. τέσσαρα ὅς ἐν τεύθει κα-
τάγει ἀμαρτήματα, οἷον κλοπή, ἀρπα-
γή, ζημία, ὕβρις.

¶ Κλοπή δὲ ἐστὶν ἀλλοτείου
πράγματος κακίη ψηλάφησις ἀδι-
κούσα τὸν πρὸς κλοπῇ ὑποσάφει, ἢ
πρὸς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἢ πρὸς τὴν χεῖ-
ρὸς αὐτοῦ, ἢ πρὸς νομίῳ. πρὸς αὐτὸ μὲν
τὸ πρᾶγμα, οἷον ἐὰν ὑφέλωμαι τὸν σὸν
οἶκόν σου. πρὸς χεῖρὸς, οἷον ἐὰν τὸ δοθέν
μοι ἐπὶ τῇ χεῖρὸς πρὸς μίαν ἡμέ-
ραν περαιτέρω κρατήσω. πρὸς νομίῳ ὅς
ὅτε τὸ δοθέν ἐπὶ τῇ νέμεδι ὡς ἐνέχυ-
ρον ἢ ὡς δέπνοιον, νέμομαι ὡς δέπνο-

VUM
sit ex
posi-
tum
superiori libro
de obligationi-
bus ex contra-
ctu, & quasi ex
contractu, sequi-
tur, ut de obli-
gationibus ex
maleficio, (&
quasi ex malefi-
cio) dispicia-
mus. ¶ Sed illæ
quidem (ut suo
loco tradidi-
mus) in quatuor
genera diuidun-
tur: hæc verò v-
nius generis
sunt: nam om-
nes ex re nascū-
tur, id est, ex i-
pso maleficio,
veluti ex furto,
rapina, damno,
iniuria.

¶ Furtū est cō-
trectatio frau-
dulosa lucri fa-
ciendi gratia, vel
ipius rei, vel e-
tiam usus eius
possessionisve:
quod lege natu-
rali prohibitū
est admittere.

2 ¶ Furtum autem vel à furuo, id est, nigro, dictum est, quod clam & obscure fiat, & plerumque nocte: vel à fraude, vel à ferendo, id est, auferendo: vel à Græco sermone, quod φῶρ appellant fures. Imò & Græci à ferendo φέρειν dixerunt.

3 ¶ Furtorum autem duo sunt genera: manifestum & nec manifestum. Nam conceptum & oblatum, species potius actionis sunt furto coherentes, quam genera furtorum, sicut inferius apparebit. ¶ Manifestus fur est, quem Græci φανερός appellant: nec solus, qui in ipso furto apprehenditur, sed etiam is, qui eo loco apprehenditur quo furtum fit: veluti qui in domo furtum fecit, & nondum egressus ianuam apprehensus fuerit: & qui in oliueto oliuarum, aut in vineto, vuarum furtum fecit, quandiu in eo oliueto, aut in vineto apprehensus fuerit. Imò ulterius

της. ὅτι τοῦτο τὸ κλοπῆς ἀμαρτήμα, ἐμὸν οὐ πολιτικὸς, ἀλλ' οὐδὲ ὁ φυσικὸς περιείχεται λόγος.

2 ¶ Λέγεται δὲ αὕτη ἡ κλοπὴ fur- tum à furuo, ἢ id est nigro. τοῦτέ- σιν δὲ τὸ μέλανος, ἐπεὶ δὴ λέγεται καὶ ἀμαρτήμα, καὶ ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον ἐν νυκ- τὶ γίνεται. ἢ à fraude, ἐκ τῆς ἀπάτης. πᾶς γὰρ κλέπτης, καὶ ἀπατεῶν. vel à fe- rendo, id est auferendo. Τυτέσιν αὖ- τὸ ἀφαιρῆν, ἢ ἡρῶν τὸ σφαιερίζεσθαι, καὶ ἀποσερεῖν. ἢ δὲ τὸ ἐλλωπικῆς φωνῆς, ἐκ τῆς φῶρ. φάρας γὰρ οἱ ἔλληες αὐτὸν κλέπτης ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τῆς φέρειν. φέρειν δὲ λέγουσιν τὸ λαμβάνειν τὰ ἀλλότρια.

3 ¶ Δύο δὲ τῶν κλοπῶν εἶδη γλῶσῃ φανερόν ἐστιν. ἢ γὰρ κλοπὴ ἢ φανερά ἐστιν, ἢ οὐ φανερά. τὸ γὰρ conceptum, καὶ τὸ oblatum, εἶδη μᾶλλον εἰσιν ἀνωγῶν ἀπὸ κλοπῆς ἐχειρομένων, ἢ τῇ κλοπῇ συνωμωμένων, ἢ περὶ γένῃ κλοπῆς, ὡς περιέχοντες μαθησόμεθα.

¶ Φανερός δὲ κλέπτης ἐστίν, ὃν ἐπαυτοφῶρ λαμβάνειν λέγουσιν οἱ ἔλλη- νες. οὐ μόνον ὅστις, ὃς ἐν αὐτῷ τῷ φερέ- ματι καὶ λαμβάνει, ἀλλ' ἐτι μὲν καὶ ὅστις ὃς ἐν τῷ τῷ τόπῳ συνέχευται, ἐν ᾧ γίνεται ἡ κλοπὴ οἷον ἐν οἴκῳ τις κλο- πὴν εἰργάσατο, μήπω δὲ τὸ πύλινον ἐμβαλὼν κατέχευται. εἰ δὲ καὶ ἐν ἐλαγῇ τις ἐλαγῇ, ἢ ἀμπελῇ σαφυλῇ κλο- πὴν ποιήσῃ, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ ἐλαγῇ ἢ ἐν τῇ ἀμπελῇ κατέχευται, φανερός κλέπτης ἐστίν. ἑτέρως δὲ περὶ τούτου φανερὰν ἐκτείνουσι κλοπῶν λέγοντες μέχρι τῶν φανερῶν τὰ κλεπτικῶν νομίζουσιν, ἐπεὶ δὲ τὸ κλοπὴν φερέ- μα κατέχευται, ἢ ὅσον τὸ συχεῖται,

Porro delictum hoc furti, non solum civilis, sed etiā naturalis ratio auerfatur.

2 ¶ Dictum est autem furtum, à furuo, id est, à nigro, quod clam & obscu- re, ac plerumque noctu fiat. Vel à fraude. Nam fur- omnis, & fraudator est. Vel à ferendo, id est ab auferen- do, quod intervertere & priuare significat. Vel à Græcavoce ἀφαιρῆν Nam Græci φάρας appellant fu- res ἀπὸ τῆς φέρειν, id est, à fe- rendo. Quoniam & Græcè dicimus φέρειν, res alienas auferre.

3 ¶ Furtorum autem duo esse genera apertum est: quoniam furtum aut ma- nifestum est, aut non ma- nifestum. Conceptum enim & oblatum species po- tius sunt actionum, quæ ex furto nascuntur, siue quæ furto coherent, quam ge- nera furtorum, sicut infra docebimur.

¶ Mani- festus fur est quem Græci φανερός apprehendi di- cunt: nec solum is, qui in ipso furto apprehenditur, sed etiam is, qui in eo lo- co apprehenditur, quo fur- tum fit: veluti, quidam

in domo furtum fecerat, & nondum ianuam egressus, apprehensus est. Quod si quis in oliueto oliuarum, aut in vineto vuarum fur- tum fecerit, quamdiu in oliueto aut vineto depre- hensus fuerit, manifestus fur est. Aliqui & ulterius

manifestum furtum exten- dunt, dicentes manifestum furem existimari, quam- diu rem, quam furatus est fur tenens, vel visus vel apprehensus fuerit,

a Videt. l. ff. de furtis.

b Furtum igitur vel à furuo, vel à fraude, vel à ferendo, vel à Græco φάρ. adde l. Gell. 18.

c l. 2. ff. eod. Imò quatuor genera furtorum constituuntur à Paulo. l. 2. sen 31. §. 2. et 2. Gai. ult. §. 3. Verum dicendum est, Conceptum & oblatum furti actionum species esse furto cohaerentes, quam furtorum gene- ra. Proinde eodem Paulo d. tit. dicitur conceptum & oblatum actionum non conceptum & oblatum.

d Idem l. 3. in prin. ff. de eo. 15. Eclog. 2. ex lib. 60. tit. 12. c. 2.

e l. 1. §. 2. l. 4. ff. eod.

furtum manifestum est extendendum, quādiu eam rem fur tenēs visus, vel apprehensus fuerit.

a l. s ff. eod.

siue in publico, siue in priuato loco: siue à domino, siue ab alio quouis: antequam eò peruenerit quò perferre rem, & vbi deponere constituerat. Finge enim (vt rem clariùs, apertiusque intelligas) aliquē antequā furaretur, amicis suis secreto dixisse, se rem illam, quam furto auferre in animo habebat, velle in ædibus Primi (verbi gratia) deponere. Si post commissum furtum, eā rem habere visus fuerit aut deprehensus, quocumque loco id fiat, antequam in ædes Primi perferat, ibique deponat, manifestus fur est. Quod si postquā in ædes Primi eam pertulisset, ibique deposuisset, deprehensus fuerit eam nō habens: manifestus fur non iudicaretur. ¶ Ex his, quæ nunc dicta sunt, facile colligas, quis nec manifestus fur sit. Quod enim manifestum

b l. nec manifestum. 8. l. s ff. de furtis. 2. Gai. ult. § 3. v. nec manifestum.

c Concepti a ditione tenetur, apud quem furtum quasi-tum, & inuentum est. Paul. 2. sent. 31. § 3. 2. Gai. ult. § 3. v. furtorum vers. conceptum. 11. Gai. 18.

d 2. Gai. ult. § 3. in fi Oblati furti aditione tenetur, qui e furtum a q ob tulit, ne apud se inueniretur. Paul. 2. sent. 31. § 3. in fi Oblati simile iudiciū proponitur in lege Salica tit. de spibus. addo. 11. Gell. 18.

e Concepti a ditione u agere potest, qui rem concepit & in uenit; oblati, u penes quem res concepta & in uenit est Paul. 2. sent. 31. § 3.

f Oblatum furtum vocatur, cum res furtiua ab aliquo ad me allata, aut mihi data, & deinde apud me presentibus testib. quæ sita & inuenta est. Sed tunc de-

gum, cum eo animo mihi rem furtiuam aliquis dederit, vt potius apud me quàm apud ipsam dantem inueniretur, & vt condemnationis turpitudine penes me potius esset, quam penes ipsum. Hic enim & ego actione concepti teneor,

h Concepti a ditione tenetur, apud quem furtum quasi-tum, & inuentum est. Paul. 2. sent. 31. § 3. 2. Gai. ult. § 3. v. furtorum vers. conceptum. 11. Gai. 18.

i Oblatum furtum vocatur, cum res furtiua ab aliquo ad me allata, aut mihi data, & deinde apud me presentibus testib. quæ sita & inuenta est. Sed tunc de-

ἐν δημοσίῳ ἢ ἰδιωτικῷ τόπῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ δεσπότου, εἴτε ὑπὸ ἄλλου τινός, μέχρις ὅτου ἐκείσε ἀφαιρήσεται ἐνταυθα ἐνεγκεῖν καὶ ἀποδέσθαι ὡς εἰσετέτο τὸ πρᾶγμα. ὑποδοῦν γὰρ ἵνα διαποδίσκτον τὸ πρᾶγμα ᾖ, ὅτι ἄρ' ἐν κλέψῃ τις ποτὶ τῆς οἰκίας ἐξάρρησε φίλων, ὅτι κλέψας τόδε τὸ πρᾶγμα, βούλομαι ἀποδέσθαι ἐν τῇ οἰκῇ λόγου χάριν ἑαυτοῦ. εἰ μὴ τὸ ὑφελέσθαι ὁρεθῇ τὸ κατέχων, ἢ ὁφθῇ ἐν οἷῳ δηποτε τόπῳ, πρὶν ἀπαράγειν εἰς τὴν οἶκον ἑαυτοῦ, καὶ ἀποδέσθαι, φανερός κλέπτης ὅστις. εἰ γὰρ μὴ τὸ ἀπαράγειν καὶ ἀποδέσθαι εἰς τὴν οἶκον ἑαυτοῦ, συλληφθῇ τὸ μὴ κατέχων, καὶ ἀν' ἐκείνῃ φανερός κλέπτης.

¶ Εἰς ἐκ τῆς εἰρημύτου ὁρεθῇ τις ὁ μὴ φανερός κλέπτης ὅστις. νοεῖν γὰρ ἔξεστιν ὡς ὅπερ καὶ ἐστὶ manifestum, ἀμάρτυρος τῆς nec manifestum ὅστις.

4 ¶ Conceptum c furtum λέγειν ἵν' ἵνα πρὶν μαρτύρων παρόντων τὸ κλαπέν μου πρᾶγμα ζητηθῇ ὁρεθῇ, καὶ τοῦτο γὰρ παρ' ὧ ὁρεθῇ, ἢ ὁφθῇ εἰσαγωγῇ ὡς εἰσαγωγῇ concepti: καὶ ἀφαιρέσειν ἢ μὴ εἴτε κλέψας ὅστις ὅστις παρ' ὧ ὁρεθῇ, εἴτε καὶ ὅστις κλέπτης. ἔλαβε γὰρ παρ' ἐμοῦ.

¶ Oblatum d furtum λέγειν, ὅπῃ τε κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὑποπνός μου πρὸς ἐνεγκῇ, ἢ τοι δοθῇ, καὶ τὸ παρ' ἐμοῦ ζητηθῇ μαρτύρων παρόντων ὁρεθῇ, ἀλλὰ τότε ἵν' ἵνα ταύτη δ' ἀνοίῃ δέδωκε τις ἐμοῖ τῆς τοῦ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὡς τε παρ' ἐμοῖ μάλλον, ἢ παρ' ἐνείκῃ τῷ δοτῇ ὁρεθῇ, καὶ πρὶν ἐντεῖθεν κατὰ γνώσιν ἢ τοι ἀχρημοσύνην ἐμοῖ μάλλον περὶ τῆς δ' ἡμετέρας, ἢ περ ἐνείκῃ ἐν ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἐμὴ κατέχουμαι τῇ concepti.

si te in publico, si te in priuato, vel à domino, vel ab alio, antequam eò peruenerit, quò deferre vel deponere destinasset. Sed si pertulit, quò destinauit, tamen si deprehendatur cum re furtiua, non est manifestus fur. ¶ Nec manifestum furtum quid sit, ex iis quæ diximus, intelligitur. nā quod manifestum non est, id scilicet nec manifestum est.

4 ¶ Conceptum furtum dicitur cum apud aliquem testibus presentibus furtiua res quæ sita & inuenta sit, nam in eū propria actio constituta est, quauis fur non sit, quæ appellatur concepti.

¶ Oblatum furtum dicitur, cū res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta sit: vtique si ea mē tibi data fuerit, vt apud te potius, quā apud eum qui dedit conciperetur. nam tibi apud quem concepta sit, propria

proptia aduersus eum qui obtulit, quauis fur non sit, constituta est actio quæ appellatur oblati. ¶ Est etiam prohibiti furti actio, aduersus eum qui furtum quærere testibus presentibus volente prohibuerit. ¶ Præterea pœna constituitur edicto Prætoris per actionem furti non exhibiti, aduersus eum qui furtiuam rem apud se quæsitam & inuentam non exhibuit. ¶ Sed hæ actiones, scilicet concepti & oblati, & furti prohibiti, nec non furti non exhibiti, in desuetudinem abierunt. Quum enim requisitio rei furtivæ hodie secundum veterem observationem non fiat, meritò etiam præfata actiones ab usu communi recesserunt, cum manifestum sit, quod omnes, qui scientes rem furtiuam susceperint, & celauerint, furti nec manifesti obnoxii sunt.

§ Pœna manifesti furti, quadrupli est, tam ex serui, quam ex liberi persona: nec manifesti, dupli.

¶ ἡ δὲ τὸ δόλῳ ἔχων πλὴν oblati, εἰ καὶ τὰ μέγιστα κλέπτῃς ἐκ ἐστὶν ὁ τὸ ποιοῦντας. ἐκ οὗ εἰ μὴ ὅτι τοιοῦτον σκόπον δέδωκε μοι τὸ πρᾶγμα, καταχεδήσεται τῇ concepti ἔχῃ, ὡς δὲ κατ' αὐτὸ πλὴν oblati. ¶ Εἴς τὸ ὑποπροhibitedi furti, ἀγωγὴ, ὅτε ἴσμεν κατ' ἐκείνης τὴν κωλύσαντος μαρτύρων παρόντων τὸ βεβαιώσαι ζητήσας τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα. ¶ Εἴς τὸ μετὰ ταύτας καὶ ὁ πρᾶγματος τὸ furti non exhibiti, ἀρμόζουσιν κατ' ἐκείνης ὅς τις τὸ ζητηθέν καὶ ὅρεθέν παρ' αὐτοῦ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ἐσυναχέσθαι ὅτι τὸ δόλῳ ληφθῆναι. ¶ Ταύτας δὲ τὰς ἀγωγὰς, οἷον πλὴν concepti, oblati, prohibiti, furti non exhibiti, ἐδυνάτ' εἰπεῖν γινώσκοντες κλοπῶν, ἀλλ' εἶδη, καὶ τὸ συστῆναι τὴν κλοπὴν ὅτι γινώσκοντες. ἀμέλει καὶ τὸ μὴ κλέψαντος ἀρμόζουσιν αἱ τὰ αὐτὰ ἀγωγαί. οὗτως ἐδυνάτ' ταύτας μετὰ ταῖς κλοπὰς οἰοῦσθαι, ἀπὸ τῆς εἰρήκαμην ἀγωγῆς εἶδει κλοπῶν ἐφαρμόζεσθαι, ταύτας οὐ δύνατ' σήμερον ἰδεῖν ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν γήσῃ. ὁπότε γὰρ ἡ δὲ τὴν κλοπὴν πρᾶγμα τὸ ζητήσας καὶ τὸ παλαιὸν ἐπερείσει πρᾶγμα κλέψαντος, τὰς μαρτύρων παρόντων, δικαίως ἐξ ἀπολαθίας καὶ αἱ πρᾶγματα τὴν κοινῇς ἐξελέλκων γήσεως ἀγωγὰς. τὸ γὰρ τὸ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅτι ἐπεὶ αἱ εἰδὼς κλοπιμαῖον εἶναι πρᾶγμα, ὡς δὲ ἐξ ἀμφοτέρων καὶ κρύπτων τὸ τῇ f nec manifesti furti κατέχει.

§ Ἡ δὲ ποινὴ τῆς manifesti furti, γαῖς τὸ τετραπλοῦν, ἀνάγει. τὸ δὲ nec manifesti, εἰς τὸ διπλοῦν, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε δοῦλος εἴη ὁ κλεψῶν.

& aduersus eum, qui dede^a rit, actionem habeo oblati: ^a Furti oblati actio aduersus eum qui obtulit, tripli est pœna. & ipsius rei repetitio 2 sent. 31. §. 13. adde Gellium 11 c. 18. etiam si maximè is, qui id fecerit, fur non sit. Quapropter si ea mente mihi rem furtiuam non dederit, tenebor quidē actione concepti, sed aduersus eum actionem oblati non habeo. ^b Furti prohibiti actio. Est & prohibiti furti actio, aduersus eum constituta, qui rem furtiuam presentibus testibus quærere volentem prohibet. ¶ Præter has inuenit Prætor & actionem furti non exhibiti, qui furtiuam rem apud se quæsitam & inuentam passus non est ab eo, qui illam inuenisset auferri. ¶ Has igitur actiones concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, genera furtorum esse dicere non possumus: sed species, quæ furto iam commisso accidunt. Itaq. & aduersus eum, qui furtum non admisit, hæ actiones competunt. Vnde nec illud fieri potest, ut ea principalia furta esse definiantur. Sed has actiones, quas incertis furtorum formis cōpetere diximus, hodie in usu civili & agendis rebus non sanè videas. Cum enim requisitio rei furtivæ hodie secundum veterem observationem non fiat, hoc est presentibus testibus, meritò per consequentiam, & prædictæ actiones ex communi usu recesserunt. Quoniam illud in cōfessum venit, qui cunque sciens rem furtiuam suscepit, & celauit, ^c 2. Gai ult. §. 4. f §. 25. infr. de hunc furti nec manifesti ^d Conceptum furtum hodie non est in usu ac per consequens furti prohibiti, vel non exhibiti actio. actionib.

§ Pœna autem furti manifesti, in quadruplum excrescit: nec manifesti, in duplum: siue liber sit, siue seruus qui furtum admisit.

6 ¶ Furtivum autem est, non solum quod noctu aut interdium clam aufertur, sed quidquid alienum mobile malo animo invito domino contrectatur. Quapro-

a Si pignore creditor utatur furti tenetur. l. 54 ff de furtis.

b Si quis rem utendam accepit, aut commodatam apud se habuerit, aliter ea usus fuerit quam accepit, furti actione tenetur.

2. Gai ubi. §. 5. c. 2. Harmenop. 10. §. 3. in prin.

d 2. Harmen. 10. §. 3. in fi. c. 4 l. qui iumenta longius. 40. ff. de furtis. 7. Gell. 13.

pter siue creditor pignore, siue is, apud quem res deposita est, ea re utatur, siue is, qui rem utendam accepit, ad aliū vsum eā transferat quam ad quem accepit, furtum in his committit. Veluti si quis argentū utendum à me acceperit quasi amicos conuiuio excepturus: & id peregrè secum tulerit: quamvis spoliare me eo non voluerit, tamen furti tenetur: quoniam ultra quam accepit, usus est. Sed & si quis equū sibi utendum datum gestandi causa ob auræ temporisque gratiam ad certū spatium, longius aliquò duxerit, furtum committit: quod veteres in eo scripserunt, qui equum sibi utendum datum in aciem abduxerat.

e Fur non est qui putat se dominum voluntate rem attingere. l. inter omnes. 46. ff. de furtis. c. 1. ff. de furtis.

f Furtum sine affectu furandi non committitur.

7 ¶ Illud tamen in uniuersum placet: omnes eos, qui rebus sibi commodatis aliter quam utendas acceperunt, utuntur, furtum committere & furti tene-ri: si se intelligant id invito domino facere, eūque si resciscat, non permissurum. Quod si contentum esse dominum, nec irasci eam ob rem putabant, extra furti crimē eos esse de finimus: optima sanè ratione: quia furtū sine malo animo & affectu furandi non committitur.

missurum credant, extra crimē videri: optima sanè distinctione, quia furtum sine affectu

6 ¶ Φούρτιον δὲ εἶναι ἢ μόνον τὸ νύκτωρ, ἢ μετ' ἡμέραν λαμβανόμενον λάθρα, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸ ἄλλοῦ ξίον ὡς ἀνὴρ πῶμιν δευότα κακῇ δυνάμει ψιλαρώμενον. διὸ εἴτε ὁ κρεῖττορ ἢ ἐνέχυρον, εἴτε ὁ δὲ παρ' αὐτὸν κατετίθη τὸ πρᾶγμα, τῷ ἐνέχυρῳ δένει ἢ ὡς ἀτεδεντι πρᾶγματι κέχρηται, εἴτε ὁ εἰς χεῖρσιν λαβὼν ἀλλότριον πρᾶγμα εἰς ἑτέραν χεῖρσιν μεταδέσῃ τῷ ὅτι ἢ περ εἰς ἑλ' ἐλάβε, κλοπῶν ὅτι τὸ τῷ ἀμαρτάνει. οἷον ἀρβύρον ἐχρήσατο τις παρ' ἐμοῦ, ὡς δὴ τινὲς φίλοις ἐστίν, ἢ τὸν μετ' ἑαυτῶν ἐπήγαγον ὅτι ξένῃς, ἢ βουλόμενοι ὑποσερῆσαι τοῦτον, ἢ δὲν ἡπὼν κατέχευε τῇ furti ἀγωγῇ. ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν ἢ περ' ἐλάβεν ἐχρήσατο. εἰ δὲ καὶ τις ἵππον δὲ ὡρᾶς χάριν αὐτῷ χρησθέντα, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἀπαγαγεῖν μέχρι φαιεῶν δυνάμεως, ἀπήγαγε ἢ περὶ τῶν, κλοπῶν ἀμαρτάνει. ὁ περ' ἐγραψαν οἱ παλαιοὶ ὡς ἐκείνους, ἃς τις εἰς ὡς ἀτεξιν τ' ἵππον τ' χρησθέντα αὐτῷ ἀπήγαγε.

7 ¶ Ἀρέσκει δὲ τοῦτο καὶ ὁ λόγος, πάντας ὅσοι τοῖς χρησθεῖσι πρᾶγμασιν ἐτέροις ἢ περ' ἐλάβον κέχρηται, κλοπῶν ἀμαρτάνειν, καὶ τῇ furti κατέχευε. εἴτε ὁ ὑποπλάουσιν ἀκόντος τῷ δευότα τῷ γίνεσθαι παρ' αὐτῷ, ἢ μαδόντα τ' δευότῳ οὐκ ὅτι ξέφειν τῷ. εἰ δὲ ἀρέσκει καὶ μὴ ἀγανακτεῖν ὅτι παρ' αὐτοῦ τ' δευότῳ ἐτόμιζον, κατὰ τὸν τ' κλοπῆς ἀμαρτήματος εἰς ἑλ' ἀείσω δηλαδὴ λογισμῶν, quia furtum sine affectu furandi non committitur. ἀλλὰ δὲ πενηρᾶς δυνάμειος, ἢ ἀμαρτάνεται κλοπῇ.

6 ¶ Furtum autem fit, non solum cū quis intercepti di caus. sa rem alienam amouet: sed generaliter cū quis alienā rem invito domino contrectat. Itaq. siue creditor pignore: siue is, apud quem res deposita est, ea re utatur: siue is qui rem utendam accepit, in aliū vsum eam trāserat, quam cuius gratia ei data est, furtum committit: ve, uti si quis argentum utendum acceperit, quasi amicos ad cœnā inuitaturus, & id peregrè secū tulerit: aut si quis equū gestandi causa commodatum sibi, longius aliquò duxerit: quod Veteres scripserunt de eo, qui in acie equum perduxisset.

7 ¶ Placuit tamen eos, qui rebus commodatis aliter uterentur, quam utendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant id invito domino facere: eūque, si intellexisset, non permissurum: at si per-

8 Sed & si cre-
dat aliquis inui-
to domino se
rem commodata
tam sibi contie-
ctare, domino
autem volente
id fiat: dicitur
furtum non fie-
ri. ¶ Unde il-
lud questum est,
quum Titius ser-
uum Mauii soli-
citauerit, ut qual-
dam res domi-
no subriperet, &
ad eum perfer-
ret, & seruus id
ad Mauium per-
tulerit: Mauius
autem, dum
vult Titium in
ipso delicto de-
prehendere, per-
miserit seruo
quasdam res ad
eum perferre:
vtrum furti, an
serui corrupti iu-
dicioteneatur Ti-
tius, an neutro.

8 ¶ Εἰς ἡ ἀκόντος τῆ δεωότης ταῦ
τα ποιεῖν ἐαυτὸς ὑποπτεύων, μαθὼν ὅ
ὁ δεωότης ἐκ ἡ γανάκτησε τῆ γερονό-
π, ὅς ἂν τὸ χῶρα γυήσεται. τῆ τ κλο-
πῆς λόγῳ. ὡς τε οὐκ ἵνα furti ἀρμό-
ση, δεῖ τὰ δὲ οὐ συνδραμεῖν, καὶ μετὰ
ἐκ γνάμιν δεωότης κεχρησθῆς εἰδὼτα
ὡς ἀγανάκτησθ' ὅτι τὰ πωρομύων
ὁ πωρομύων κέρει, καὶ κέρει οὐ γ-
μαθῶν μαθόντα. ἐν ὅ τούτων ἐλλεί-
ψαν οὐκ ἐκ τῆ κλοπῆς πῶ furti. ¶ Α'-
μέλει ἐστ' αὐτῷ τὸ ἐξ τῶν πειζήτων. ἐ-
κεῖ ὅ τὰ ὡς ἐν πωρομύων. ἐάν τις
τ' ἐμὸν ὑπονοθεύσῃ δοῦλον, καὶ χείρο-
νας αὐτῷ ἐξ ὅποις ἀποτελέσῃ, κατέ-
χεται μοι ἀγωγῇ τῇ λεγομένη furti e
corrupti, ἢ τις εἰς τὸ διπλάσιον τ' ὅτι
τῇ ἐλαττώσει τ' οἰκέτου δαπνιήσεως
ἀρμόζει. ἢ ἡ ἡ ἀπώλετο ὅτι τὰ δι-
πλῶ τῆ πρίματος. ἐπειδὴ οἱ ταῦτα
πωρομύωνται, ὅρα λοιπὸν τὸ πω-
ρομύων. Τίτιος δ' ἐλέχθη τὰ ἐμὰ
οἰκέτη, τῆ οἱ ὑπονοθεύων, καὶ φυγεῖν
ὑποπτεύων αὐτῷ, πωρομύων αὐτῷ
καὶ τῆ ὡς τε αὐτ' ὑφελέσθ' π' τ' ἐμὸν
πωρομύων. ὁ οἰκέτης γνάμιν μοι
τῶ κατέστησεν, ὅς πεισθῆς ἐγὼ τούτω
τὰ οἰκέτη, βουλόμην ὅς τ' Τίτιον ἐν
αὐτῷ καταλαβείν τὰ ἀμαρτήματα, ἐ-
πέσειεν ταῦτα πωρομύων τὰ οἰκέτη. ὁ
δὲ λαβὼν τὴν παρ' ἐμοὶ ὄντων σκε-
λῶν, ἀπεί πωρομύων Τίτιον. ἐπόμεν ἐγὼ
λάθρα, γνάμιν βουλόμην εἰ ἀλη-
θῆ τὰ πωρομύων οἰκέτης μοι λεχθέντα.
γερονόμος ὁ οἰκέτης καὶ τ' συντεθέντα
πῶν πωρομύων αὐτῷ καὶ Τίτις, δέδωκε π-
τίω τὸ σκεῦος. ὅσον δὲ τ' γνομύων
ὅν οἰκέτην μὴ ψευδομύων. ζήτη-
σις ὅς πῶ μοι κατὰ Τίτιου δίδο-
ται πωρομύων τῆ γνομύων, ἀγωγῇ.

8 ¶ Sed & si inuito do-
mino id se facere crede-
bant, & dominus cum re-
scisset, male id non accepit:
neque hic causa furti locū
habebit. Sic igitur ut actio
furti competat, duo neces-
se est concurrant: ut & ego
scilicet re inuito domino
utiar, non ignarus id ei mi-
nimè gratum futurum: &
is, cum rem intellexerit, in
malam partem accipiat.
Quorum si alterum deside-
retur, actio furti nasci non
possit. ¶ Itaque ex hoc
tale quiddam questum est.
Et hæc habeto in modum
preuia cuiusdam inspectio-
nis. Si quis seruum meum
corruerit, & mores eius
in deterius mutarit: actio-
nem aduersus eum habeo,
quæ dicitur *Serui corrupti*.
Et ad duplum eius ea com-
perit, quāto minoris pretii
seruus factus est. Aut cum
is perit, ad duplum æsti-
mationis. His ita pro præ-
uia inspectione cognitis:
vide nunc rem, de qua agi-
mus. Titius cum seruo meo
agebat corrupens eum,
& ut fugeret monebat: si-
mul & illo addito, ut rerum
mearum aliquid furriperet.
Seruus id non me clam ha-
buit. Ego cum omnino ei
fidem non haberem, sed Ti-
tium in ipso delicto vel-
lem deprehendere, permi-
si seruo ut ea omnia face-
ret. At is sublata ie quadam
ex suppellectili mea, ad Ti-
tium abibat: clam ego se-
quebar, sciendi cupidus
an vera essent, quæ is mihi
dixisset. Cūque is ad lo-
cum inter se & Titium con-
stitutum venisset, Titio de-
dit rem illam surreptam.
Atque ita ex his, quæ acta
sunt, inueni seruum non
mentiri. In quæstionem
cadit, quæ mihi actio pro-
pter rem gestam com-
petat. Et quidem in

a Qui aliena
animus furandi
contrectat, fur-
tum committe-
re dicitur. si ta-
men id sciens
domino sciente
neque conqui-
rente, quæsitū
est, furti necne
teneatur. Et hic
quidam Impe-
rator negat fur-
ti teneri. Vlp.
in l. inter om-
nes. 46. § per
contrarium. 8.
ff. de furtis, ait,
furtum quidē
fieri a contre-
ctante: sed ta-
men eum furti
non obligatum.
b Ut furti ac-
tio competat,
duo concurrant
necesse est: rem
animus furandi,
& inuito domi-
no contrectari.
Nec enim quis
voluntatem do-
mini habens fur-
ti teneri potest.
l. qui vas. 48.
§ 2. ff. de furtis.
c vide titulum.
D. gest. de ser-
uo corrupto: &
C. de furtis &
seruo corrupt.
d l. 20. Cod. de
furtis.
e Solet enim
sapissime fugā
seruorum fur-
tum subsequi.

primis vix fieri potest, ut qui actionem furti competere dicat. Vt enim maxime Titius rem illam male mente & adfectu furandi contrectarit, id tamen inuito domino non contigit. An ergo serui corrupti actio locum habet? Sed tamen ne hæc quidem dari posse videtur, quoniam mores serui non sunt corrupti, quin immò cum antea ignoraretur, quam fidelis esset domino suo, id nunc demum apparuit. Futurum est igitur, ut vna in re multis delictis commissis Titius, nulla tamen actione teneatur. Quidam tamen apud veteres furti actionem competere dicebant. Sed quoniam multæ ea de re inter veteres erant altercationes: cum alii actionem omnem negarent, alii solum actionem furti darent: relata res est ad Principem nostrum, & edita ab eo est constitutio, quæ huiusmodi calliditatibus obuians, ita vlciscitur Titium, ut non solum actione furti, sed etiam serui corrupti eum teneri iusserit. Nam quamuis mores eius serui in deterius mutati non sint, & ideo cessent regulæ quæ de actione serui corrupti traduntur: tamē cum malum consilium ad perniciem probitatis serui tendat, constituit in pœnā Titii, ut actio serui corrupti daretur, perinde atque si re ipsa seruus corruptus fuisset: ne ex huiusmodi impunitate Titius & alium quempiam aggrediatur, quem facile sit à bona fruge ad malos mores impellere.

¶ Interdum & in liberis personis furtum committitur: veluti si quis liberos, quos in potestate habemus, clam subripiat, filium filiamve aut nepotem vel neptē. Furti autē agitur in id quod interest: & quod hic intersit nostra dicendum est.

ἢ τέως ἔδωκα εἰπεῖν ἀρμόζειν, τὴν
 furti. εἰ ἢ τὰ μέγιστα γὰρ κακὴ δὲ αὐτῶν
 σφ λαβὼν ἐψηλάφη πῶς οὐκ ὁ τίπος,
 ἀλλ' οὐκ ὡς γὰρ γὰρ δὲ αὐτῶν δὲ αὐτῶν
 ἐβαννε τῆς. ἀλλ' ἢ serui corrupti.
 ἀλλ' ἔδὲ ταύτην ἐγχωρεῖ παρέχει. ὁ
 γὰρ οἰκέτης ἔχει οὐκ αὐτῶν ἔχουσιν, μάλ-
 λον ἢ ἢ πάλαι δὲ αὐτῶν ἐμὸν
 τῶν δεσπότη, νῦν γὰρ φανερός. καὶ
 συμβαίνει καὶ ταύτ' πολλὰ τίπον πῶς
 σάντα, μηδὲ μὲν καὶ τῶν ἀνθρώπων. π-
 νες ἢ τῶν νομικῶν ἐδίδωσαν ἐντεῦθεν
 τ' furti. ἀλλ' ἐπειδὴ ζητήσεις ὑπὲρ
 χον τῶν νομικῶν, τῶν μὲν πᾶσαν ἀντι-
 μέτων ἀνθρώπων, τῶν ἢ παρεχόντων τὴν
 furti, ὅτι τ' ἢ ἡμέτερον ταύτα αὐτῶν
 βασιλεία, καὶ γὰρ οὐκ αὐτῶν δὲ αὐτῶν
 ξις αἱ πρὸς ἐνεκα τ' τοιαύτης κακου-
 ρίας πρὸς αὐτῶν τὸν τίπον, ἔχουσιν
 τῇ furti, ἀλλὰ καὶ τῇ serui corrupti
 ἐνοχον αὐτῶν ἐπὶ ἐκείνῳ. εἰ ἢ τὰ μέ-
 λιστα γὰρ οἱ τ' δούλα ἔχουσιν χεῖρονες ἔ-
 γονασι, καὶ δὲ αὐτῶν ἢ ἡρμισαν οἱ τ' ser-
 ui corrupti κατόνε, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ
 δὲ τ' ὑπονοθεύοντες ἢ κακίῃ βουλή
 αὐτῶν ἀπωλείαν χησῶν ἔχουσιν τῶν οἰ-
 κέτης χωρεῖ, ἐδίδωσαν ὅτι πρὸς αὐτῶν
 τ' πῶς δίδωσι τὴν serui corrupti,
 ὡς περ ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ τ' οἰκέτῳ δὲ
 φθίρειν, ἵνα μὴ ἀπώρηται ὅτι τοῦ-
 τω μὲν ὁ τίπος, ἐφ' ἑπερ οἰκέτῳ
 ὁρμήσῃ, ὅν δὲ αὐτῶν ἴσως τῶν χησῶν
 ἀπαγαγεῖν ἔχουσιν.

9 ¶ Ε'δ' ὅτε καὶ ὁπὶ ἐλδύσις
 παρῶποις ἀμαρτάνειαι κλοπή οἶον
 εἰς αὐτὸν ὅς b ὑπεξουσίους c παύσας
 ὑφέληται λάθρα, ἢ ὅν ἢ θυγατέρας, ἢ
 ἔγρονον ἢ ἔγρονον. καὶ δὲ τὴν φαῖν
 εἰς τὸ δ' αὖτε. καὶ d ποῖον δ' αὖτε
 ὅς ἐν ταῦτα, εἰπεῖν ἀναγκαῖον.

Et cum nobis super hac dubitatione suggestum est, & antiquorum prudentum super hoc altercationes perspeximus quibusdam neque furti, neque serui corrupti, actionem praestitibus, quibusdam furti tantummodo: nos huiusmodi calliditati obuiam euntes, per nostram decisionem sancimus, non solum furti actionem, sed & serui corrupti contra eum dari. Licet enim is seruus de terrior a sollicitatore minime factus est, & ideo non concurrant regulae, quae serui corrupti actionem introducunt, tamen consilium corruptoris ad perniciem probitatis serui introductum est, ut sit ei poenalis actio imposita, tanquam si re ipsa fuisset seruus corruptus: ne ex huiusmodi impunitate & in alium seruum, qui facile posset corrumpi, tale facinus a quibusdam perpetretur.

9 Interdum etiam liberorum hominum furtum fit, veluti si

10 Ali-

al. si quis ser-
uo alieno suase-
rit. Cod. de fur-
tis & seruo
corrupto.

b 1. cum qui.
14. § si filius fa-
miliæ subre-
ptus sit. 13. ff. de
furtis. l. 1. §. 2.
ff. de rei vin-
dicat.

c Hoc ideo ad-
ditur, quoniam
mater filij sur-
repti furti a-
ctionem non ha-
bet, l. mater. 38
ff. de furtis.

d Quatenus id
quod interest
liberos nostros
subreptos non
fuisse astime-
tur.

ὑποδοῦ ὅτι τῆς πόλεως πρὸς ἐνέστητα κλη-
ρονομεῖν τὸ ἐμὸν ὑὸν ὑπὸ ἀρεσιν τῶν, εἰ
ἔρεθῃ δὲ αὐτῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει. ἐ-
κλεψας ὃ τοῦτον, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπήγα-
γας πόλιν, καὶ τὸ κληρὸν τῆς πόλεως τῆς τε-
σάρωρος. συνέβη αὐτῷ ἐν αὐτῇ μὴ εἶρε-
θῆναι τῇ πόλει. ἡ τὸν ἡσυχίαν ἡ ἀρεσιν, καὶ
τὸ κληρονομίας ἐξέπεσε. κινῶν ἐγὼ κα-
τὰ τοῦ τῆς furti, λήψομαι ὅσον ἐζημιώ-
θῃ. ἐζημιώθῃ καὶ τὸ εὐφροῦντον
τὸ κληρονομίας, ὅς ἐμελλέ μοι περὶ
πείξεσθαι τοῦ τῆς δαπνισμῶν ἀπατή-
σθαι.

ro ¶ Aliquan-
do autem etiam
iuxta rei furtum
quis committit:
veluti si debitor
rem quam credi-
tori pignoris
caussa dedit, sub-
traxerit.

ri ¶ Interdum
(quoque) furti
tenetur, qui ipse
furtum non fecit:
qualis est is, cu-
ius ope & consi-
lio furtum fa-
ctum est. In quo
numero est, qui
tibi nummos ex-
cussit, ut alius
eos raperet: aut
tibi obstiterit, ut
alius rem tuam
exciperet, aut o-
ves tuas, vel bo-
ves fugaverit, ut
alius eas accipe-
ret. Et hoc vete-
res scripserunt
de eo, qui panno
rubro fugavit ar-
metum. Sed si quid
eorum per lasci-
viam & non da-
ta opera, ut fur-
tum admitte-
retur, factum
est: in factum

io ¶ Πολλάκις καὶ ὅταν οἰκείῳ πρὸς
ἀμαρτανῶν πράγματι κλοπῇ. οἷον εἰ
ὁ δέβτωρ ἀπὸ πρᾶγμα ὁ ἐνεχρίασε
πρὸς δανείσῃ ὑφείλετο λάθρα. ἀδικεῖν δὲ
τὸ δανείσθαι, τὸ ἀπὸ τῆς ἐνεχρίσεως
ἐξὸν ὠφελείας.

ii ¶ Ἐὰν ὅτε πρὸς καὶ μὴ κλέψας κα-
τέχεται τῇ furti. τὸ εὐφροῦντον καὶ
ἐκείνου cuius bope & consilio fur-
tum factum est. Τετέστιν οὗ ἀρεθῆ καὶ
συμβουλῇ ἡμαρτηθῇ ἡ κλοπή. ¶ Οἷον
C τοῖς μοις πρὸς ἐπιφέρειτο ἐν τῇ οἰκείᾳ
χειρὶ, τοῦτο ἐξέτιναξεν ἑτέρος, ὥς τε
ἄλλον ἀρπάσσει. ἢ ἐπισκόπῃ δὲ τῇ σῇ
δεῖα, ὥς τε ἄλλον τὸ σὸν ὑφείλε-
ται πρᾶγμα. ἢ τὰ πρᾶγματα, ἢ αὐ-
τόμας αὐτῶν εἰς ἐφυγάδευσεν, ὥς τε ἄλ-
λον ταῦτα λαβεῖν ἰδοὺ ἐν ταῦτα οὐχ
ἐπὶ τῆς τῆς πρᾶγματων τῆς σῆς, ἀλ-
λ' οὕτως κατέχεται τῇ furti ἀγωγῇ.
μόνον μὲν τὸ τὸ ἐξωθεν ἰδοὺ, εἰ ἑτε-
ρος ἐψηλάφησε τὰ ἀποκρίματα τοῦ
πρᾶγμα. δῖχα δὲ ψηλάφησεως, ἐ-
πέπεσε κλοπῇ ἀμαρτανῶν. τὸ δὲ ἐ-
ξαφρον οἱ παλαιοὶ ἐπὶ ἐκείνου, ὅς πρὸς
ράνῃ ἐριθραῖ διεσέβησε τὰ βελόλια.
εἰ ὃ τὸ τῆς ἐξωφύλῃ καὶ ἐκ ὅτι τῆς ἐκ
κλοπῇ ἀμαρτηθῇ γὰρ, in factum

Finge filium meum ab ali-
quo sub hac conditione he-
redem scriptum esse, si in
hac ciuitate viuere inuen-
tus fuerit. Tu cum furto
subripuisti, & in aliam ab-
duxisti ciuitatem: cum testa-
tor moreretur, euēnit, ut in
ciuitate filius non inuenire-
tur. Defecit conditio, &
filius hereditatem amisit.
Ego furti tecum agam, & in
quantum rationes meae læ-
sæ sunt, consequar. Por-
rò in usufructu, qui mihi
erat acquirendus, lesus
sum: huius æstimationem
petam.

io ¶ Sæpe & in re sua
quis furtum committit: ve-
luti, si debitor rem quam
creditori pignoris causa de-
derat, clanculum subtraxe-
rit. Quoniam in eo credito-
rem lædit, quia commodum
eum spoliaret, quod in causa
pignoris est.

ri ¶ Interdum quoque &
is furti tenetur, qui furtum
non fecerit. Id autem in eo
contingit cuius ope & con-
silio furtum factum est.

¶ Quo in numero est is, qui
cum nummos aliquis in ma-
nu sua haberet, eos ipse ex-
cussit, ut alius raperet: vel
obtentu togæ corporisve
obiectu aspectui tuo obsti-
tit ut alius rem tuam subri-
peret, vel oves tuas aut bo-
ves in fugam auertit, ut al-
ius eos caperet. Ecce res
tuas hic non attigit, & ta-
men furti tenetur: dum ta-
xat (ut id obiter & ἐξωθεν ac

velut foris assumptum scia-
mus) si quis alius res tuas
amissas contrectauerit.
Quoniam sine contrecta-
tione furtum nunquam in-
telligitur committi. Et
hoc veteres in eo scripsere,
qui rubro panno turbatum
armetum fugauerat. Quod
si quid eorum per lasciviam
& non data opera ut fur-
tum admitteretur, fa-
ctum fuerit: in factum

a §. 13. §. 14 inf.
cod. l. itaque
12. §. pen. l. si is
qui. 66. ff. de fur-
tis. Paul. 2. sen.
31. 16.

b Non tantum
qui furtum fe-
cit, sed etiam is
cuius ope, aut
consilio furtum
factum fuerit,
furti actione
tenetur. Paul.
2. sent. 31. 10.
l. in furti actio-
ne so §. ope con-
silio 1. ff. de fur-
tis.

c Si quis de
manu alicuius
nummos, vel
aliam rem ex-
cussit, furti
tenetur: si id fe-
cit ut alius tol-
leret, isque su-
stulerit. l. si
quis uxori 52.

d. si quis de ma-
nu. 13. ff. de fur-
tis.

d Hoc est si-
nū furanti præ-
bere. l. sacrile-
gio. 6. §. ult. ff.

ad l. Iul. pecu-
tus. Hinc Gell.

1. c. 18. ex Sabi-
no refert, furē
hominis esse in-
dicatum, qui
cum fugitiuus
præter oculos
domini forte
irret, obtentu to-
gæ tanquam se
amiciens ne vi-
deretur a domi-
no, obstiterit.

e Furtum sine
contrectatione
fit aliquando, ut
in his exēplis.

Fit & sola mē-
te ac solo ani-
mo, ut in anni-
tente. 11. Gell.

ult. in fin.

f Dixi Insti-
tutionibus, hoc
loco: & ad l. in
furii. 50. in fin.

ff. de furtis.

g Lascivia pu-
nitur.

dabitur actio aduersus eū, qui eorum quid fecerit: & furti, aduersus eum, qui abduxerit aut subripuerit. At ubi ope Meuii Titius furtum fecit, vterque tenetur. Et illius quoque ope & consilio furtum videtur admitti, qui aut scalas fenestris admouit, aut fenestras ipsas vel ostium effregit, ut alius furtum faceret: aut qui ferramenta ad seram vel fenestras effringendas, vel scalas ut fenestris admouerentur, commodauit, non ignarus in quem vsum eas commodaret. ¶ Sin autem quis nullam ad faciendum furtum opem adhibuit, sed tantum consilio instruxit, & volentem furtum facere cohortatus est, furti non tenetur.

12 ¶ Si aut seruus meus, aut filius quem in potestate habeo, rerum mearum aliquam furetur: furtum quidem admittitur, & res furtiua fit, neque ab villo vfucapi potest, donec in potestatem domini reuertatur. Furti tamen aduersus eos, qui furtum fecere, actio non nascitur, quoniam neq. alia vlla actio ex contractu, vel ex delicto inter hoc consistere potest. Quod si ope & consilio alterius furtum ab his, qui iuri nostro subiecti sunt, factum fuerit: quoniam furtum vti que committitur, consequens est, ut ille furti teneatur, cuius ope id factum est: quāuis cum eo, qui rem subtrahit, propter potestatem quam in eo habemus, nulla furti sit actio.

13 Hæc habeto in modū præuię cuiusdam inspectio nis. Qui nobis ex aliquo contractu obligati sunt, præstare debent in rebus ad quas tenentur, alias solū dolum, causa potest inter eos actio nasci. Si verò ope & consilio alterius furtum fuerit: quia utiq. ue furtum committitur, conuenienter ille furti tenetur: quia verum est, ope & consilio eius furtum factū esse.

ἀγωγὴ παρέχει, καὶ τὰ ταῦτα παρὰ ξαν
τος καὶ δὲ τῆς ὑφελομένης ἢ furci. ἢ νίκας
τῆς μαβίου παρὰ δὲ ὁ Τίτιος κλοπῇ
εἰργάσατο, ἀμφοτέροι κρατούται.
καὶ κείνους δὲ παρὰ δὲ καὶ βουλῇ κλοπῇ
πλημμελεῖται, ὅς κλίμακα ἀνεῖσιν
ἢ ἐπέθηκεν, ἢ αὐτὰς ἐκλασε βτὰς συ-
είδας, ἢ καὶ θύραν ὅπῃ τὰς ἐτέρους κλέ-
ψαι. ἢ ὅς τις σίδηρον ἐπὶ τὰς κλέψαι
κλεῖν ἢ θυρίδας, ἢ κλίμακας ἐχρη-
σεν ὥς τε τὰς θυρίδας ὑποτέθειται,
ὅπως αὐτὸς ἐφ' οἷα παρὰ ξαν τις ταῦτα
κίχεται. ¶ Εἰ δὲ τις οὐδεμίαν παρ-
δὲ παρὰ ξαν ποιήσαν κλοπῇ ἐπέθε-
ξας, ἀλλὰ μόνον σπυρεβούλους, καὶ
τὸ θέλοντα κλέψαι παρὰ ξαν, ἐκ
τέχεται τῇ furti.

12 ¶ Εἰ δὲ ἐμὸς οἰκέτης, ἢ ὁ ἐμὸς ὑ-
πεξούσιος, κλέψῃ τὴν ἐμὴν, κλο-
πῇ καὶ ἀμαρτάνεται, καὶ σουρτίβας ἀ-
ποτελεῖται τὸ παρὰ ξαν, καὶ ὡς οὐδε-
νὸς οὐ συγκαπιτεύσει δυνάτα, μέ-
χρις οὐ εἰς πλὴν τῆς δευτέρου καπχλὼ
ὑποσέψει. ἢ καὶ τῇ furti ἐφ' ἡκτέται
καὶ τῇ κλέψαι τῶν. ἐπειδὴ οὐδ' ἐτέρως
τις ἀγωγὴ παρὰ συναλλάγματος ἢ παρὰ
ἀμαρτήματος μεταξὺ τούτων συστή-
ναι δύναται. εἰ δὲ συμβαλῇ καὶ παρ-
δὲ ἐτέρου κλοπῇ παρὰ τῇ ἡμετέρου
ὑπεξουσίῳ γλῶσῃ ἢ μὴν, ἐπειδὴ κλο-
πῇ πλημμελεῖται, ἀμφοδίως ἐκείνους
τῇ furti καταχεθήσει, καὶ παρὰ δὲ τῆς
τῆς παρὰ ξαν, εἰ καὶ ὁ ἀφελόμενος
δὲ τῇ ὑπεξουσίῳ τοῦ λόγου οὐχ
ὑποβάλλει ταύτην.

13 ¶ Εἰ δὲ ταῦτα ὡς ἐν παρὰ ξαν.
οἱ γερονότες ἢ μὴν ἐίσοχοι ἐκ πρὸς συν-
αλλάγματος, ἐποφείλουσιν ἐπ' αὐ-
τοῖς οἷς ἐνέχον. ἐπ' ὅτε δόλον μόνον, nec ex alia vlla
furtum factū esse. 13 ¶ Furti autem actio ei competit, cuius

actio dari de-
bet. At ubi ope
Meuii Titius
furtum fecerit,
ambo furti te-
nentur. Ope &
consilio eiusquo
que furtum ad-
mitti videtur,
qui scalas fortē
fenestris suppo-
nit, aut ipsas fe-
nestras vel o-
stium effringit,
ut alius furtum
faceret, quive
ferramenta ad
effringendū, aut
scalas, ut fene-
stris supponen-
tur, comoda-
uerit sciens, cu-
ius (rei) gratia
commodauerit.
¶ Certē qui nul-
lām opem ad fur-
tum faciendum
adhibuit, sed tan-
tūm consilium
dedit, atque hor-
tatus est ad fur-
tum faciendum,
non tenetur
furti.

12 ¶ Hi, qui in
parentum, vel
dominorum po-
testate sunt, si re
eis surripiunt,
furtum quidem
faciunt, & res
in furtiuam causā
cadit, nec
ob id ab villo v-
fucapi potest,
antequam in do-
mini potestatem
reuertatur, sed
furti actio non
nascitur quia
nec ex alia vlla
interest

a l. si pignore.
§ 4. § qui ferra-
menta. 4 ff. eod.
b Vide l. 39. l.
§ 3. ff. eod.

c Solo consilio
furtum non
committitur. l.
qui seruo per-
suasit. 36. l. in-
ficiendo. 67. ff.
eod.
d l. quamuis
res furtiua 84.
ff. eod.

e Filius, ser-
uus, uxor actio
ne furti in du-
plum patri, do-
mino, marito
non tenentur.
Qui tamen o-
pem eis fert, in
duplum actione
furti tenetur.
15. Eclog. 2. ex
lib. 50. tit. 12. c.
16. § 34. adde
l. 15 ff. eod. ut
in fin. Cod. de
furtis.
f Neque nos in
filios familias
nostros furti ac-
tionem in du-
plum habemus,
neque illi ad-
uersus nos. 15.
Eclog. 2. ex lib.
50. tit. 12. c. 16.
g l. 4. ff. de in-
dictis
h Vide l. con-
tractus. 23. ff. de
reg. iuris.
i Dolum tan-
tum in re alie
custodienda
præstat, qui nu-
lum ex ea cu-
stodienda lu-
rum sentiunt.

interest rem saluam esse, licet dominus non it. Itaque necdomino aliter competit, quam si eius interest rem non perire.

ἐὰν δὲ τε καὶ diligentiam, τοῦτέστι σω-
δω. ἢ γὰρ οὐκ ὀφείλῃσι δόλον καὶ
ταῦτα πλημμελεῖν, ἢ καὶ χρηρὰ θυμῷ
εἶναι, καὶ τὸν φυλακῆναι. ἀλλ' εἰ μὴ
μηδὲν κερδαίνουσιν, ἀπὸ δόλου μόνον κα-
τάρχονται. εἰ δὲ πῶς ποσὲς αὐτοῖς
κέρδος, τότε καὶ ἀπὸ ραθυμίας ὑπεύ-
θυνοί γίνονται. κέρδος ὅ γ' λέγω, καὶ μό-
νον τὸ τῆς ζημιᾶς λῆψιν, ἀλλὰ καὶ τὸ
τῆς σκοποῦ ἀποπλήρωσιν. ἐπεὶ δὲ ὅτι
ταῦτα ποσὲς θεωρεῖται, ὅρα λοιπὸν τὸ
ποσὲς κέρδος. Ζήτησις γάρ ἐστι κλοπῆς
γινόμενης, ἀρὰ τίνι ἀρμόζει ἡ furti ἀ-
γωγὴ; ἀλλ' ὥτως εἶπεν τις αὖ, ὅτι τὰς δε-
σποτῆς δέδοται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τῆς ἀλη-
θείας, ὅποτε καὶ δεσποτῶν ἐγνωρῆσθαι κα-
τεχόμενον, ἢ νῦν καὶ τὰ οἰκεία κρε-
δίτωρ τὸ ἐνέχον ὑφέληται. ἀλλὰ
δίδωται ἐκείνῳ ὃ διαφέρει διαφέρει δ' ὃ
ἐκείνῳ, ὃν λυπεῖ γινόμενη ἡ κλοπή. λυ-
πεῖ ὃ ἐκείνῳ, ὃς κερδαίνει τὴν πράγ-
μα. τὸ σωζόμενον, εἰ καὶ μὴ δεσποτῆς
εἴναι. ἀμέλει οὐτε δεσποτῆς ἑτέρος ἀρ-
μόζει, εἰ μὴ διαφέρει τὸ ὑπέστη λόγος.

14 ¶ Vnde con-
stat creditorem
de pignore sub-
repto furti actio-
ne agere posse,
etiam si ido-
neum debitore

14 ¶ Τί δὲ τῶν ἐστίν, ἀναγκαῖον εἶ-
πεῖν σαφέστερον ἐδανείσθαι μὴ ἐγὼ πα-
ρὰ τῆς ἐνεχούσας τούτῳ ποσὲς
μοῖ μόνον. ὑφείλετό τις τῆς ποσὲς τι-
τίς, τίνι δοθήσεταί ἡ furti ἀγωγὴ; καὶ
λέγουσιν ὅτι τὰς κρεδίτωρ. εἰ δὲ τὸ ἐνε-
χόν, ὅτι αὐτῶν διαφέρει. λυπεῖ γὰρ αὐ-
τὸν γινόμενη ἡ κλοπή. ἐπεὶ δὲ ὅτι καὶ αὐ-
τὸς κερδαίνει σωζόμενον τὴν πράγ-
μα, ἔχον πῶς ὅτι τὰς χρεῖς δὲ αὐτῶν ἀ-
σφάλειαν. ἀμέλει δὲ τῶν ἐποφείλει
καὶ δόλον, καὶ diligentiam. οἷα καρ-
πούμεθα ὡς εἴρηται πῶς τὰς χρεῖς
ἀσφάλειαν, δὲ τὸ ἐνεχόν κατω-
χρῆς. οὐκοῦν εἰκότως αὐτῶν δοθήσεταί ἡ
furti ἀγωγὴ, καὶ ἡ ἐμὸι τὰς δεσποτῆς.

alias etiam diligentiam. Quoniam aut nullum in his dolum committere de-
bent: aut negligentes esse in custodiendis non oportet. Sed si quidem nihil inde ad ipsos commodi redit, de solo dolo tenentur: sin-
attem commodi aliquid habent, & ex negligentia obligantur. Porro commodum dico, non solum quod in pecuniaria praestazione consistit, sed etiam quod in explenda cuiusq. intentione. His ita in modum praeviae inspectionis cognitis, videro
nunc rem qua de agimus. Vetus est quaestio: cui furto commissio, actio detur? Et facile quispiam forte dixerit, domino dari. Sed verum
id non est: quando iam diximus, ipsum quoque dominum furti teneri, qui pignus a creditore suo subtrahit. Verum ei datur, cuius interest. Eius autem interest, qui furto admissio laeditur. Is vero laeditur, qui re salua, commodum huius habet, quamvis dominus non sit. Itaque nec domino competit, nisi eius quod interest ratio subest. 14 ¶ Quid autem id sit paulo apertius dicere necesse est. Mutuum ego a Titio accepi, & rem meam ei in causam pignoris dedi: cum al quis Titio subtrahit. Vtri dabitur furti actio? & dicimus creditori. Quam ob rem? Quoniam eius interest: ipse enim admissio furto laeditur. Nam & re salua commodum ex ea habebat, utpote cui per eam de debito consultum esset. Itaque & dolum & diligentiam debet: velut id pro fructu consequens, quod incumbendo pignori, debiti sui causam (ut dictum est) indēnem servat. Merito igitur ipsi dabitur furti actio, & non mihi domino. Nam

a Negligentiam praestant, hoc est. Prater dolum absfuturū, diligentiam praestare in re aliena custodienda debent, qui ex eius custodia lucrum aut commodum aliquod sentiunt. adde §. 17. inf. eod.

b Commodi appellatione quid contineatur. ad de §. 16. inf. eod.

c §. 10. sup. eod.

d Vide l. cuius interfuit. 10. l. 11. l. 12. ff. eod. l. ult. Cod. eod.

e Itaque Fullo. 1. §. sed si res pignori data sit creditori. l. 14 §. 4. 2. ff. eod.

f Creditoris interest pignus a debitore acceptum furto non subripi. Id est, cum eius interest sit furto pignus non subripi, datur creditori furti actio.

g Quae utilitas pignoris creditori.

h Creditur in pignore custodiendo diligentiam praestare cogitur.

i Furti actio nonnunquam potest domino denegari, & alij in causa crediti per pignus. si pignus si receptum est datur.

a l. 12. in fi. ff.
de furtis.

ego pignoratitia cum eo agam, ut negligenter in re custodienda versato. Habet autem creditor actionem furti, etiam si maxime idoneus & soluendo ego debitor sim. Quia expedit ei ut pignori potius incumbat, & inde rem suam indemnem seruet: quam ut actione in personam mecum agat. Porro adeo verum est creditorem furti actione agere, ut etiam si ego debitor pignus subtraxerim, nihilominus (ut sæpius iam dictum est,) creditori furti actio competat.

b Vide §. 10.
sup. cod.

c Vide l. qui
vac. 48. §. si e-
go tibi polien-
da 4. ff. de fur-
tis.

15 ¶ Dedi fulloni polien-
dam, aut lotori lauandam,
vel sartori sarcindam ve-
stem certa mercede consti-
tuta: furto admissio ea pe-
riit. Magis est, ut fullo aut
sartor actionem furti habeat
quam dominus, quia domi-
ni non interest eam rem
perire: Nā de indemnitate
vestis illi prospectum est,
cum locati agere possit cū
fullone aut sartore, & ita
rem suam persequi. Ideo
autem sartor & fullo actio-
nem furti habent, quoniam
ipsorum interest furtum fa-
ctum non esse. Lucrantur
enim re salua mercedem cō-
stitutam. ¶ Sed & is, qui rem
alienam bona fide emit, &
eam furto amisit, omnino
furti actionem habet, idque,
cum tamen dominus nō sit,
quemadmodū & creditor.
Fulloni autem & sartori nō
aliter datur furti actio,
quam si soluendo sint: hoc
est, nisi domino rei solue-
re æstimationem possint.
Nam si æstimationem rei
furto amissæ soluere non
possint, tunc domino furti
datur actio: cum ab eis æ-
stimationem rei amissæ
non possit consequi.

d Furti actio
competit bona
fidei emptori
quamvis domi-
nus non sit. ad-
de §. 4. j. de
act. l. 20. §. 1. l.
5. §. 10. l. 74.
ff. cod. l. 5. C. eo.
e Creditoris
bonæ fidei em-
ptoris in actio-
ne furti, insti-
tuenda simili-
tudo atque co-
gnatio.
f l. Itaque ful-
lo 12. ff. de fur-
tis.

ἐγὼ δὲ ἔξω κατ' αὐτὴν πῶ pignorati-
tiam, οἷα ῥα θυμήσαντος αὐτὴν πῶ τοῦ
τοῦ ἀφαιρουμένου. ἔξει ὃ πῶ furti
αὐτὸς ὁ κρεδύτωρ, εἰ ἂν ἐγὼ ὁ δεβί-
τωρ ἀπορροῦτος εἰμί. συμφέρει δὲ
αὐτῷ, μᾶλλον κρατεῖν τὸ ἐνέχρον, καὶ
ἀποποιεῖν ἑαυτῷ τὸ ἀσφαλές ἐντεῦ-
θεν, ἢ περὶ ἀναλίαν κατ' ἐμοῦ κινεῖν. ἐ-
πὶ τοῦτον ὃ ἀληθές τὸ τ' κρεδύτωρα
ἔχειν τ' furti, ὅτι εἰ καὶ τὰ μέγιστα ἐ-
γὼ ὁ δεβίτωρ, ὑφειλόμην τὸ ἐνέχρον,
ἐσθὲν ἢ πῶν τὰ κρεδύτωρα ὡς εἴρηται
b πολλάκις δοθήσε) ἢ furti.

15 ¶ Δέδωκα κ' ἀρεῖς κναπτήαν, ἢ
πλύτη πλύτ' εἶαν ἐσθῆτα, ἢ ῥάπτη ῥα-
τ' εἶαν. μισθὸς ῥητὲς ἐρεσθέντος κλοπῆς γε-
νομένης ἀπώλετο ταύτας. ὁ κναφεὺς ἢ
ὁ ῥάπτης μᾶλλον ἔξει τ' furti, ἢ περὶ ὁ
δεσπότης. τὰ δὲ δεσπότης ἐσθῆτα ἔχει
τὸ ἀπολέσθαι τὸ ἀσφαλές, διὰ
μὲν τὸ τ' ῥάπτης, ἢ κναφεὺς κινεῖν τ'
locati, καὶ τὸ οἰκείον ἀπαγεῖν ἀσφα-
λ' εἶαν. ὁ δὲ ῥάπτης, ἢ ὁ κναφεὺς δὲ τὸ κί-
νῃσι πῶ furti, ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ
τοῖς τ' μὴ γνέσθαι πῶ κλοπῆς. περ-
δαίνετο δὲ σωζομένης τὸ ἐσθῆτα
τὸν ὡς ἐσθῆτα μισθόν. ¶ Εἰ ὃ τις bona
d fide ἀφαιρούμενος ἀλλοτρίαν κλοπῆς
νῦν ἀπορροῦτος ὑπὲρ τούτου κλοπῆς,
ἔξει πῶ furti παντὶ ῥόπῳ. καὶ ταύτας
δεσπότης οὐκ ὦν, ὡς περὶ καὶ ὁ κρεδύ-
τωρ. Τὰ δὲ κναφεῖ καὶ τὰ ῥάπτη οὐχ
ἐτέρως δίδονται ἢ furti, εἰ μὴ εἴησαν
ἀπορροῦτοι. εἰ μὴ πῶ τὰ δεσπότης
τῇ πῶ τὸ ἀφαιρούμενος ἀσφαλ' εἶαν κα-
ταβάλλειν δύνανται. εἰ δὲ δύνανται
τὸ κλαπέντος ἀφαιρούμενος ἐκ-
ίχθισι, τότε τὰ δεσπότης δίδονται ἢ fur-
ti ἂν τε μὴ δυναμὴν εἶναι αὐτῶν λα-
βεῖν τὸ κλαπέντος πῶ δὲ ἀφαιρούμενος.

habeat, quia ex-
pedit ei pignori
potius incumbe-
re, quam in per-
sonam gere, ad-
e quidem, ut
quavis ipse de-
bitor eam rem
subripuerit, ni-
hilominus cre-
ditori competat
actio furti.

15 ¶ Item si ful-
lo polienda cu-
randave, aut sar-
cinator sarcinda
vestimenta mer-
cede certa con-
stituta accepe-
rit, eaque furto
amiserit, ipse fur-
ti habet actio-
nem, non domi-
nus: quia domi-
ni nihil interest
eam rem non pe-
rire, cum iudicio
locati a fullone
aut sarcinatore
rem suam perse-
qui possit. Sed
& bonæ fidei
emptori subre-
pta re, quam e-
merit, quamvis
dominus nō sit,
omnino compe-
tit furti actio,
quemadmodum
& creditori. Ful-
loni vero & sar-
cinatori non ali-
ter furti actio-
nem competere
placuit, quam si
soluendo fue-
rint, hoc est, si
domino rei æsti-
mationem sol-
uere possint. Nā
si soluendo non
sint, tunc quia
ab eis suum do-
minus

minus consequi non possit, ipse domino furti commo- petit actio, quia hoc casu ipsius interest rem saluam esse. de est, & in parte soluendo fuerit fullo aut sarcinator.

16 ¶ Quæ de fullone, & sarcinatore diximus, eadem & ad eum, cui commodata res est, transferenda veteres existimabant. Nam ut ille ullo mercedē accipiendo, custodiam præstat, ita is quoque qui commodatum vendendi causa accepit, similiter necesse habet custodiam præstare. Sed nostra prouidentia etiam hoc in nostris decisionibus emendauit, ut in domini voluntate sit, siue commodati actionem aduersus eum, qui rem commodatam accepit mouere desiderat, siue furti aduersus eum, qui rem subripuit, & alterutra earum electa, dominum non posse ex poenitentia ad alteram venire actionē: sed si quidem furem elegerit, illum, qui rem vendendam accepit, penitus liberari.

τότε γὰρ αὐτὰς διαφέρει τὸ σωζέσθαι τὰ πράγματα, οἷα τὸ διαπλήσεως τὸ ἐσθῆμα ἢ φυλακτομένης αὐτὰς, ἐκ τῆς κναφείας ἢ ῥάπτης χειρὸς. ταῦτα δὲ ἕρμευ, εἴτε εἰς μέρος, εἴτε ὁλόκληρον ἢ πᾶρος ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης ὑπαρχει.

16 ¶ Ταῦτα ὅτι κναφείας καὶ ῥάπτης εἰρήμιστα πάντα, ταῦτα μετέφερον οἱ παλαγοὶ καὶ ὅτι τῆς χρησαμένης. αἰ γὰρ πινίεχιστα τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἐκλάπη ἢ τὸ, ἐπειδὴ τὸ commodati εἶχον ἀγῶν καὶ τῆς χρησαμένης, δι' ἧς ἐσώζετο μοι τὸ τίμημα τῆς χρησθέντος, οὐκ ἐμοὶ τὰς δεσπότῃ, ἀλλὰ τὰς χρηστένῃ ἢ furti παρείχετο. ἐπειδὴ αὐτὴ ἐλύπη ἢ συμβᾶσα κλοπῇ. ἐκέρδαινε γὰρ σωζομένη τὸ πρᾶγμα. τὸ ἡκέρδους ὡς ἐκ ἐν λήψῃ χρημάτων, ἀλλ' ἐν δότῃ πληρώσῃ σκοπῷ. ἐπληρῆτο ἢ αὐτὸς ὁ σκοπὸς διατὸ τῆς χρήσεως ὅπως λαβεῖν, ἢ τοῦτο χάριν diligentiam ἐχρεώσῃ ὅτι τὰς πράγματι. ὡς ἐρ καὶ ὁ κναφεὺς τὰς λαμβάνειν τὸ μισθὸν· εἰ δὲ ἄπρος ὡς ὁ χρησάμενος, εἰς ὁλόκληρον, ἢ ἐν μέρος, ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ πῶς furti μετέφερε. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ μίμησιν τῆς ῥάπτης ἢ κναφείας ὡς αὐτὸς παλαγοῖς ὅτι τῆς χρησαμένης ἐξαιτᾷ ζετο. διατάξις ἢ τῆς ἡμετέρας γέρονε βασιλέως ζητήσεως τοιαύτης ἀνενεχθείσης εἰς αὐτὸν, ὡς τε κλοπῇ ὑποσάντῃ τῆς χρησαμένης ἐξουσίαν εἶναι τὰς δεσπότης τῆς κλαπέντος εἴτε πῶς commodati ἐκλέγῃ καὶ τῆς χρησαμένης κινήσας, εἴτε τῆς furti καὶ τῆς κλέπτης καὶ τῆς ἐτέρας ὅτι λεχθείσης, μὴ δύνασθαι τὸ δεσπότην ἐκ μεταμελείας ὅτι τῆς ἐτέραν ὡς ἀγῶν ἀγῶν. ἀλλ' εἰ μὲν ὅτι κλέπτης τῆς κλέπτης, ἐλὼν δὲ τῆς χρησάμενον.

Hic enim ipsius interest, rem saluam esse: quippe qui eliminationē eius ex bonis fullonis aut sartoris, seruare sibi non possit. Et hec dicimus, siue ex parte, siue in solidum soluendo non sit fullo aut sartor.

16 ¶ Quæ autem in fullo ne aut sartore dicta sunt omnia, eadem veteres & ad eum cui res commodata est, transferebant. Nam si cui librum meum commodassem: & is furto amissus fuisset, quoniam actionem commodati aduersus eum, cui commodassem, habebam, per quam mihi pretium rei commodatæ conseruabatur: non mihi domino, sed commodatario dabatur furti actio, is enim legebatur furto admissio, quoniam re salua commodatum ex ea habebat. Commodum autem hoc, non in eo erat, quod pecuniarum aliquid caperet, sed in eo quod intentionem suam expleret. Intentionem verò suam explebat, quod usu eius frueretur. Atque idē, & diligentiam rei debebat, quemadmodum & fullo, qui mercedem accipiebat. Quod si soluendo non erat commodatarius, in solidum vel ex parte, ad me furti actio iure transferbatur. Et hæc quidem apud veteres ita ad exemplum fullonis & sartoris, in eo quoque, qui utrumque accipisset, tractabantur. Sed cum questio hæc ad Imperatorem nostrum relata esset, constitutio est ab eo edita, qua cautum est, ut commodatario furtum passo, in potestate domini rei furto ablata sit, commodati actionem aduersus eum qui rem commodato accepit, mouere: aut furti cum eo agere, qui rem subripuit: ut tamen altera electa ad alteram actionē dominus ex poenitentia venire non possit, sed si furem elegerit, is qui rem vendendam accepit liberetur.

al. eum qui emit, 14. § si res commodata est. 14. l. hereditaria. 68. ff. eod.

b Commodum non tantum consideramus in pecunia, sed et in usu rei, cuiusmodi commodum commodatario competit. § 13. sup. eod.

c l. ultim. in prin. § 1. c. de furtis.

a d.l. ult. 5.
fini autem ne-
sciens. 2.

Quodd si commodator ad-
uersus eum, qui rem vten-
dam accepit, venet, ipsi
quidē commodatori nullo
modo aduersus furem furti
actio dabitur, sed eam illi
dat constitutio, qui rem v-
tendam accepit. Tunc au-
tem rei dominus per actio-
nem commodati agendo
amittit actionem furti: quā
do dominus sciens rem esse
subreptam, actionem com-
modati elegit. Sin autē ne-
sciens aut dubitans rem sub-
reptam esse, commodati a-
ctionem instituerit, & re
deinde comperta post li-
tem cum commodatario
contestatam, relinquere ve-
lit actionem commodati, &
furti malit agere: eadem
constitutione id ei facere
permisum est, & aduersus
furem venire: sublata om-
ni oppositione, quoniam
rerum omnium ignarus,
iudicium cum commoda-
tario accepit. Nisi fortē cō-
modatarius domino rei,
antequam eam dominus
sciisset furto ablatam esse,
de re furto ablata satisfacere-
rit. Tunc enim fur domi-
no furti non tenebitur, sed
a commodatario conuenie-
tur, qui sua pecunia domi-
no rei damnum resarciuit.
Quoniam & illud in con-
fesso est, si dominus cum
nesciret rem subreptam
esse, commodati actionem
instituerit, & postea hoc
cognito, ad actionem fur-
ti transferit, regressum ei
amplius ad actionem com-
modati non esse. Nam ab
ea liberatus est commoda-
tarius, etiam si non omnino
optimum furti actio exitu
habuerit: propterea
quodd saepe fures non esse
soluendo deprehendantur.

fuerit, tunc etenim omnino furem a domino quidem furti actione liberari, sup-
positum autem esse ei, qui pro re sibi commodata domino satisfecit, quum ma-
nifestissimum sit, etiam si ab initio dominus actionem commodati instituerit, igna-
rus rem esse subreptam, postea autem hoc ei cognito, aduersus furem transferit, omnino
liberari eum qui rem cōmodatā acceperit, quemcūq. causse exitū dominus aduersus furē
habuerit:

εἰ ὁ χησας ἔλθῃ καὶ τὸ χρησάμενον,
αὐτῷ μὲν τὰ χρησάντων ἐκ ἐπ. καὶ τὴν κλέ-
πτειν ἢ τὴν δόξαξιν παρέχει καὶ τὴν κλέ-
πτειν. τότε ὁ δεσπότης τὸ πρῶτον
κινήσας τὸν commodati, ἀπὸ λυσι τὸ
furti, ἢ νῦν εἰδὼς ὡς ἐκλάπη τὸ πρῶ-
τον τὸν χρησάμενον, ἐπελέξατο τὸν com-
modati γνοὺς αὐτὸ μὴ πῶς τὸν χρησάμενον
πρὸς τὰς ἀρτίας, εἰ βούλεται καὶ τὴν
πῶς commodati, χωρὶς δὲ ἐ-
πὶ τὸν furti, εἰδὼς αὐτὸν πρὸς τὴν
τὸν ποιεῖν ἢ τὴν δόξαξιν, καὶ ὡς ἀρτίας
καὶ τὴν κλέπτειν. μηδὲ μίας αὐτῶν δικαιο-
λογίας ἀντιτιδεμένης. ἐπεὶ δὲ μὴ πῶς
γνοὺς τὸ ἀληθές πρὸς τὴν ἀρτίαν καὶ τὸν
χρησάμενον. εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ χρησάμενον τὸ
δεσπότη τὸ πρῶτον πρῶτον, ὅτι ἔχον ἐπὶ
ἡσυχίᾳ τὸν κλέπτην πρὸς τὸν πρῶτον
ὁ δεσπότης μόνον τὸν κλέπτην. τὴν
νῦν αὖτε ὁ μὲν κλέπτης ἐκ τῆς ἀρτίας
σε) τὸν δεσπότη τὴν furti. ἐκ τῆς ἀρτίας
ταυ δὲ ὡς τὸν χρησάμενον ὅς οἱ κείνους
χρησάμενος τὸν δεσπότη τὸν πρῶτον
ἐπελέξατο πῶς τὸν χρησάμενον. ὡς ὁ μὲν
μὲν καὶ κείνους, ὅτι εἰ ἀγνοῦν ἐφ' ἧς
δὲ τὸ πρῶτον ὁ δεσπότης ἐκίνησε
πῶς commodati, εἰτα μὲν δὲ ἐν τῶν
μεταξὺ μετῴθησαν ὅτι πῶς furti, οὐκ
ἐπὶ δυνήσας) πάλιν δυνήσας ὅτι πῶς
κομμοδάτι. ἢ ὡς δὲ δυνήσας ὁ χρησά-
μενος τὸν αὐτὸν ἀγνοῦν εἰ καὶ τὸ μὲν
σα ἢ καὶ τὸν κλέπτην ἀγνοῦν ἐκ τῆς
χρησάμενον ἀποτέλεσμα, δὲ τὸ πολλὰ-
κίς ἀπορὸν ἀρεθίστως τὸν κλέπτην.

Sin autem com-
modator veniat
aduersus eum
qui rem vtendam
accepit, ipi qui-
dem nullo mo-
do competere
posse aduersus
furem furti actio-
nem, eum autem
qui pro re com-
modata conue-
nitur, posse ad-
uersus furem fur-
ti habere actio-
nem. ita tamen si
dominus sciens
rem esse subre-
ptam, aduersus
eum cui res com-
modata fuerit,
peruenit. sin au-
tem nescius &
dubitans re esse
subreptam, apud
eum commoda-
ti actionem in-
stituerit, postea
autem re com-
perta voluerit
remittere qui-
dem commoda-
ti actionem, ad
furti autē actio-
nem peruenire,
tunc licentia ei
conceditur &
aduersus furem
venire, obstacu-
lo nullo ei op-
ponendo, quo-
niā incertus cō-
stitutus mouit
aduersus eum,
qui rem vtendā
accepit, commo-
dati actionem:
nisi domino, ab
eo satisfactum

eadem definitio-
ne obtinere, si-
ue in parte, siue
in solidum sol-
uendo sit is, qui
rem commoda-
tam acceperit.

17 ¶ Sed is, a-
pud quem res de-
posita est, custo-
diam non pre-
stat, sed tantum
in eo obnoxius
est, si quid ipse
dolo malo fe-
cerit. quia de
caussa, si res ei
subrepta fuerit,
quia restituen-
da eius rei no-
mine depositi
non tenetur, nec
ob id eius inter-
est rem saluam
esse, furti agere
non potest, sed
furti actio do-
mino competit.

18 ¶ In summa
quaesitum esse,
an impubes re
alienam amouen-
do, furtum fa-
ciat. Et placuit,
quia furtum ex
affectu furan-
di consistit: ita-
demum obliga-
ri eo crimine
impuberem, si
proximus pu-
bertati sit, & ob
id intelligat se
delinquere.

19 ¶ Furti ac-
tio, siue dupli,
siue quadrupli,
tantum ad poe-
nae persecutio-
nem pertinet.
Nam ipsius rei
persecutionem

extrinsecus habet dominus, quam aut vindicando, aut condicendo potest auferre.

καταλείπει ὃ παύσαί τε εἰς μέρος, εἴ-
τε εἰς ὁλόκληρον ἀπορῶν ἢ πρὸς τὴν
κατάβολον τῆς κινήσεως τῆς χρηστέ-
της πραγμάτων.

17 ¶ Παρεδίδωμι τὴν τιμὴν πραγμά-
του, diligentiam ἔχειν ἐποφείλει
ὅτι ὅταν ὁ δανειστής ἀντιπράξῃ τῇ
οἷα χρηστέντων ἀντων, ἀλλ' ἐν τῇ ἐ-
ναίτιᾳ μᾶλλον αὐτὸς τῶν δεσποτικῶν κέρ-
δοις ἀπὸ τῆς γίνεσθαι, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ τό-
πῳ μᾶλλον τὸ ἐμὸν πρὸς δανειστήν
πραγμά. μόνον ὃ ἐπὶ τούτῳ ὑπεύθυ-
νός ἐστι τῇ depositi, ἐὰν κατὰ πᾶ-
ν δόλον αὐτὴν βλάβῃ τὸ πρᾶγμα. ὅθεν
ὑφαίρεσεντος τούτου, ἐπειδὴ οὐκ ἐνά-
γεται πρὸς τὴν ἀντιπράξιν ἀποκατα-
στασιν δὲ τὸ μηδὲν ὁφείλει αὐτῇ πρὸς
σὲ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὅτι κινῆσθαι τῇ
κλήσει αὐτὸς τῇ furti ἀλλ' ἀρμόσι αὐτῇ
τῶν δεσποτικῶν.

18 ¶ Ἐντελεῖ ὃ ἐκείνο οὐκ ἀποπῶν
εἰδέναι, ὡς ἡγήσεις γέροντες, εἰ ἀρᾷ αὐτῇ
ἢ ἀλλοτρίῳ ὑφελίμῳ πρᾶγμα
μα καταλείπει τῇ furti. ἐπειδὴ πονη-
ρὰς ἐσέτη δανειστέως ἢ τοιαύτη ἡ-
λικία, καὶ μᾶλλον ὡς ἡλικία ὑφελίμῳ καὶ
ἐμπειρίᾳ, ἢ καὶ δόλον ὑφαίρεσεντος δο-
κεῖ τὸ πρᾶγμα. ἀλλ' ἡρεσε τότε ἐνοχὸν
αὐτὴν γίνεσθαι τῇ furti, ἐὰν ὅτι πρᾶξιμος
ποσειδάμων, καὶ οἷον ἐαυτὸς δανειστὴν καὶ
πῶντα πλημμελεῖν.

19 ¶ Ἡ furti, εἴτε ἐπὶ τῇ ἀπατήσιν
τῇ διπλασίῳ, ἢ τῇ τετραπλασίῳ
κινεῖται, πονηρὰ μόνον ἀπατήσιν, ὅτι
πρᾶξιμος ἔχει. τὸ ὃ πρᾶγμα ἐξωθεν
ἢ ἀπατήσιν ὅτι πρᾶξιμος δανειστής,
ἢ δὲ τῆς ἐν ῥέμῃ, ἢ δὲ τῇ κονδικτικῇ.

Ac obtinent hæc, siue in
partem siue in solidum par-
fuerit soluendo pretio rei
commodata.

17 ¶ Rem meam apud a Depositarius
Titium deposui. Is in re furti actio non
deposita diligentiam non competit, ob
debet: quoniam nullum ha- depositum sub-
bet ex ea commodum, quin reatum. v. l.
immo propius est, ut ipse cum qui. 14 §.
domino sit causa commo- is autem apud
di, utpote cuius res in tu- quem res depo-
tione loco collocata sit. sita est. 3. ff. de
Sed tantum in eo depositi furtis.
obnoxius est, si quid dolo b Depositarius
ipsum in re damni acceptum in deposito cu-
sit. Quam ob causam si res stodiendo dili-
ei subrepta fuerit, cum ad gentiam non
restitutionem rei cum eo debet, sed dolo
non agatur, furti agere cum tantum prestare.
eo, qui illam subripuerit d. §. 3. l. 23. ff.
non potest: propterea quod de regulis §. 3.
eius non interfit rem salu- sup. quib. mod.
am esse, sed ea actio do- re contrahitur
mino competet. obl.

18 ¶ Denique non ab-
furdum fuerit & illud scire
questionis fuisse: an impu- d Impubes do-
bes rem alienam amouen- li capax, furtum
do Furti teneatur? quoniam facere potest.
ætas hæc mala mente & v. l. impuberē.
furandi affectu caret, & ma 23 ff. de furtis.
gis per lasciuiam lusumq. c. diadema
quam dolo rem videtur quid, dixi sup.
auferre. Sed placuit ita de- §. 3. tit. de usu-
mum furti cum obligari, captionibus.
si proximus pubertati sit, f. Dolus in im-
& ob id intelligat se furto pubere non pra-
commisso delinquere. sumitur.

19 ¶ Furti actio siue ex
ea ad duplum, siue ad qua- g l. si pignore.
druplum agatur, poenæ tā 54. §. cum furti. 3.
tum persecutionem, non ff. de furtis.
etiam rei continet. Nam h Furti mani-
rem ipsam extrinsecus festi actio in
persequetur dominus, aut quadruplum
per rei vindicationem, est ex iure Pra-
aut per condictionem. torio & merā
aut condicendo poenā conti-
poteſt dominus net: extra poe-
auferre. Paul. nam, est rei per-
2. sent. 31. §. 12. secutio, quam
aut vind. cado
aut condicendo
poteſt dominus
auferre. Paul.
2. sent. 31. §. 12.

a Harmen. 3. §. 46. §. 1. inf de actionibus.

Sed rei vindicatio aduersus quemuis possessorem dabitur: siue fur ipse possidet, siue alius quispiam. Condictio verò furtiua solum aduersus furem heredemve eius dabitur, etiam si rem subreptam non possideant.

ἀλλ' ὃ μὲν in rem, καὶ ἀπὸ τοῦ νομῆως οὐτὼ δοθήσεται, εἴτε ὁ κλέπτης αὐτὸ νέμεται, εἴτε ἑτέρος τις. ὃ δ' οὖν φουρτίβῃ κοιδικτίβῃ καὶ μόλις τὴν κλέπτου, ἢ κληρονομοῦ αὐτῆς δοθήσεται, εἰ καὶ μὴ νέμον τὸ κλαπέν.

Sed rei vindicatio quidem aduersus possessorem est, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet. Conditio autem aduersus furem ipsum heredemve eius, licet non possideat, competit.

redemve eius, licet non possideat, competit.

b adde titul. ff. vi bonorum raptorum. Eclog. 17. καὶ τῶν ἀρπαγῶν ἐξ ἐφόδου πειρώτων, Eclog. 2. καὶ βίαις.

DE VI BONORVM RAPTORVM.

TIT. II.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΙΑΤΑ

ἀλλοξία ἀρπαζόντων.

Τίτλ. β.

DE VI BONORVM RAPTORVM.

TIT. II.

¶ De vi raptorum seu Rapina & raptoribus. Raptores omnem, furem esse, & tamē hanc actionem vi bonorum, peculiarem esse à Præatore introductam. ¶ Intra annum, quadrupli, post annum, simpli esse, ob rem etiam minimam dari. Intra annum, quadrupli esse, siue raptor in ipsa rapina deprehensus, siue non deprehensus. Et in eo distare à furti actione, quæ manifesti, est quadrupli: non manifesti dupli. ¶ Aduersus eum qui dolo malo, non qui errore aut imprudencia, rem, quasi suam, rapuit: hanc actionem dari: licet qui id faciat, dominio rei rapta decidat, si dominus fuit: sin minus, rem restituere cogitur, ac præterea tantundem. 2. ¶ Hæc actionem vi bonorum dari, quorum interest, rem non raptam: puta conductori, commodatario, creditor (quid enim si pignus raptum?) depositario, bona fidei possessori, usufructuario. ¶ Ex his causis hanc actionem ob rem raptam dari, ex quibus furti actio, in re clā subrepta.

HOS, qui res alienas rapiunt, iura impunitos esse non sinūt.

Tenentur enim furti, quoniam nemo magis rem alienā inuito domino contrectat, quam qui eam vi rapuit. Vnde rectissime dictum est, raptorem, furem esse improbissimum. Sed tamē propriam actionem eius delicti nomine, Prætor introduxit: quæ vi bonorum raptorum dicitur.

c non manifesti. l. 1. ff. eo. 60. Eclog. 17. c. 1. tenetur etiam dāni iniuria, & condictione, l. 2. §. 26. ff. eod.

d Raptor, fur improbus: l. nē si cū. 14. §. qui vim intulit 12. ff. quod metus causa.

e Actio vi bonorum raptorum propria ac separata à furti actione, l. 2. §. 17 ff. eod.

f Actio vi bonorum raptorum quid contineat, & intra quod tempus proponatur: adde. l. 4. ff. eod.

¶ Et hæc intra annum ex quo rapina facta est, ad quadruplum: post annum ad simplum dabitur.

¶ Atque est ea & illi

Οὐκ ἀλλοξία ἀρπαζόντας πράγματα, οὐκ ἐὼσιν ἀπμωρήτους οἱ νόμοι. κρατοῦν γὰρ τῇ fur ti, & οὐδεὶς γὰρ μᾶλλον τὸ ἀλλότριον πράγμα ἀκοντῇ ψηλαφᾷ τὴν δεσπότου, εἰ μὴ ὁ καὶ βίαν ἀρπάσας τοῦτο. ὅθεν ὀρθότατα λέγεται τοῦτον ἀναδέσαστον εἶναι κλέπτην, τὸν ἀρπαγᾶ. ἀλλὰ καὶ ὁ πράκτωρ, ἰδιόζουσαν ἐπενόησε προφάσει τοῦτο τοῦ πράγματος ἀγωγὴν τῇ vi bonorum raptorum. αὕτη δὲ εἶσω μὲν ἐνιαυτῷ ἐξ οὗ πῶ ἀρπαγῇ συνέβη γινέσθαι, εἰς τὸ τετραπλοῦ. ¶ Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἀπλοῦ κληθήσεται. ¶ Ἐστὶ δὲ

Qui res alienas

rapit, tenetur quidē etiā furti (quis .n. magis alienā re inuito domino contrectat, quam qui vi rapit, ideoque rectē dicta est, eū improbū furem esse) sed tamē propria actionē eius delicti nomine Prætor introduxit, quæ appellatur Vi bonorum raptorum.

¶ Et est intra annum quadrupli, post annū simpli. ¶ Quæ actio utilis

utilis est, etiam si quis vnā rem licet minimā, rapuerit. Quadruplum autem nō tota poena est, sicut in actione furti manifesti diximus, sed in quadruplo inest & rei persecutio: ut poena tripli sit, siue cōprehendatur raptor in ipso delicto, siue non. Ridiculū enim esset leuioris conditionis esse eum, qui vi rapit, quā qui clam amouet.

χρήσιμον ἐστὶ μὲν καὶ τοῦτω, ὅς ἐνός αὖ ἀρπαγῆς ὑποσῆ ἔδε γὰρ ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆ ἀγωγῆς πληθυντικῶς πέφρασαι, ὅτι ἐνός οὐχ ἀρμόσει ἀρπαγῆς ἀρπαδέντης. δίδοται γὰρ οὐδὲν ἢ πῶν. ἔσθ' ἀφ' ἐρομένων ἢ μὴ, εἴτε πῶν, εἴτε οὐτελές, ὅ ἐστιν τὸ ἀρπαγῆς. τὸ δὲ τετραπλάσιον, ὅτι τὸ vi bonorum raptorum, οὐχ ὅλον ἐστὶν ἐν ποινῇ, καὶ ἔξωθεν ἢ τῆ ἀρπαγῆς ἀπαίτησις. ὥστε συμβαίνει τοῦτω τῷ λόγῳ, ἐν τριπλῷ εἶναι πῶν ποινῇ. ταῦτα δὲ λέγουμεν, εἴτε δὲ συλληφθῇ ὁ ἀρπαξ ἐν αὐτῇ τῇ πλημμελείᾳ, εἴτε μὴ τῇ δὲ κατὰ γὰρ ὅτι, κουφώτερας αἰρέσεως εἶναι τὸ ἀρπαζόντα βία, τῆ λαθραῖα φαιρομένη. τὸ δὲ ἔαν ἀξέλασθαι τῇ furti nec manifesti, ἡ δὲ δὴς ὁ λόγος δὲ εἰσέσεται ἀλλ' εἴρηται πρὸς τὸ ὅτι τὸ κλοπῆς. εἰ μὲν συχεθῇ ἢ τὸ ὅραθῇ ὁ κλέπτης, ἐστὶν αὐτῇ ἡ furti manifesti, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἐχρυσά πῶν ποινῇ. εἰ δὲ μὴ συλληφθῇ, ἢ μὴ ὅραθῇ, τὸ τε ἐστὶν ἡ furti nec manifesti, εἰς τὸ διπλοῦ. ὁ δὲ πῶν ἀρπαγῆς ἐργασάμενος, κατέχεται εἰς τὸ τετραπλοῦ, εἴτε ἐν αὐτῇ τῇ πράγματι φωραθῇ, εἴτε καὶ λαθρῇ. καὶ δὲ οὐδὲν ὅτι τὸ κλοπῆς, πότε μὲν διπλάσιον, πότε δὲ τὸ τετραπλάσιον, ὅτι δὲ τῆς ἀρπαγῆς, ἀδελφικῶς τὸ τεπλοῦ ἐσται ἐν ποινῇ, εἴτε συλληφθῇ, εἴτε μὴ ὁ πῶν ἀρπαγῆς ἐργασάμενος. καὶ καὶ τὰ τοιοῦτα δοκεῖ, ἢ πλεον π' ἐχειν, ἢ οὐκ ἐλαττοῦ.

utilis, qui vel vnā rem tantum rapina amisit. Nec enim quod actionis nomen plurali numero elatum est, in rapina vnus rei non competit, quoniam nihilo minus datur. Nec putamus referre, magni an minimi pretii sit ea quæque res quæ rapta est. Porro quadruplum in actione vi bonorum raptorum, non totum in poena est, & scilicet extra poenam est rei persecutio. Itaque consequens est ex hac ratione, ut poena in triplo sit. Hæc autem dicimus, siue raptor in ipso delicto comprehensus sit, siue non sit. Ridiculum enim foret leuioris conditionis esse eum qui vi rapit, quā is est, qui clam amouet. Quæ tamē ratio falsa esset, si exemplo furti nec manifesti, res hæc exigere-tur. Sed ad hoc dictum est in tractatu furti cum furti visus aut deprehensus esset, esse actionem furti manifesti, quæ poenam quadrupli continet: cum non visus esset aut comprehensus, tunc ad duplum dari actionem furti nec manifesti. At qui rapinam admisit, semper ad quadruplum tenetur, siue in ipso delicto deprehensus fuerit, siue etiā latuerit. In vniuersum igitur, in furto, aliās duplum, aliās quadruplum: in rapina verò indistincte triplū in poena est, siue comprehensus sit, siue non, is qui rapinam commisit. Atque eam ob rem, aut plus aliquid, aut certè non minus videtur habere.

a Actio vi bonorum raptorum competit, etiam si unica tantum res rapta. l. 2. §. vel cuius. ii. ff. cod. 60. Eclog. 17. c. 2.

b Actio vi bonorum raptorum, non totum ob rem minimam vi raptam competit.

c Actionis vi bonorum raptorum poena quadruplum. Id autem quadruplum, non tota poena est, quoniam in illo quadruplo rei vi rapta persecutio continetur: adde §. 19 inf. de actionib. l. 2. §. 13 ff. cod. d. c. 2. in fi.

d Vi bonorum raptorum reus quadrupli tenetur, siue in ipsa vi deprehensus, siue non sit deprehensus, ut vno verbo dicatur, semper ad quadruplum tenetur: sed tum demum cum in ipso furto deprehensus: si minus, dupli tantum tenetur. §. 5. sup. titul. prox. atque ita raptor, non minus poena habere videtur quā fur. e quidam hæc negationem expungunt.

I. ¶ Ita tamen competit hæc actio, si

I. ¶ Τῷ vi bonorum raptorum, συμβαίνει κινεῖσθαι, ἢ νίκη

I. ¶ Vi bonorum raptorum agitur, quum

a l. 2. in pr. & de malo quis rapuit. Vnde de const. si quis aut errore ductus, aut iuris imprudens rem suam rapuit, cum putaret domino licere, re suam vel vi a possessoribus auferre, iudicio Vi bonorum raptorum eum condemnandum non esse. Atque his quæ dicta sunt, & illud consequens est, ut neque furti obligatus intelligatur, qui errans ac simplici animo, non per dolum rapuit. ¶ Ne tamen hi, quibus rapere omnia, & trahere in animo est, viam sibi apertam putarent qua impunè improbitatem suam exercere, ac auaritiæ suæ morem gere possent, optimè per constitutiones Imperatorum & hac in parte prospectum est, & consultum: ne cui liceret rem aliquam mobilem aut immobilem quavis eam suam putaret esse, rapere & vi auferre. Namque his constitutionibus cauetur: ut qui tale quid designauerit: raptor, si rem suam se putabat rapere, idque non falsò, rei suæ dominio excidat: sin rem quæ erat aliena, suam credebat esse, in primis rem ipsam restituat, ac deinde etiam æstimationem eius præstet. Quod non solum in mobilibus, in quibus rapina committi potest, constitutiones definierunt: sed etiam in inuasionibus, quæ in res immobiles fierent: veluti in domos aut fundos. Ideo autem

dolo malo quis rapuit. Vnde de const. si quis aut errore ductus, aut iuris imprudens rem suam rapuit, cum putaret domino licere, re suam vel vi a possessoribus auferre, iudicio Vi bonorum raptorum eum condemnandum non esse. Atque his quæ dicta sunt, & illud consequens est, ut neque furti obligatus intelligatur, qui errans ac simplici animo, non per dolum rapuit. ¶ Ne tamen hi, quibus rapere omnia, & trahere in animo est, viam sibi apertam putarent qua impunè improbitatem suam exercere, ac auaritiæ suæ morem gere possent, optimè per constitutiones Imperatorum & hac in parte prospectum est, & consultum: ne cui liceret rem aliquam mobilem aut immobilem quavis eam suam putaret esse, rapere & vi auferre. Namque his constitutionibus cauetur: ut qui tale quid designauerit: raptor, si rem suam se putabat rapere, idque non falsò, rei suæ dominio excidat: sin rem quæ erat aliena, suam credebat esse, in primis rem ipsam restituat, ac deinde etiam æstimationem eius præstet. Quod non solum in mobilibus, in quibus rapina committi potest, constitutiones definierunt: sed etiam in inuasionibus, quæ in res immobiles fierent: veluti in domos aut fundos. Ideo autem

• l. 7. l. 10. C. unde vi. l. 13. ff. quod metus causa. l. 7. ff. ad l. Iul. de vi priuata. d. Poena rem suam per vim sine magistratu auferentis ac rapientis. adde 20. Eclog. 2. ex lib. 60. in. 18. c. 12. 6. Harmon. 16.

e Quod est in mobilibus rebus à rapta in id in immobilibus. Nec enim vi bonorum raptorum actio in immobilibus locum habet. 10 Eclog. 2. ex lib. 60. si. 37. c. 30.

nem eiusdem rei præstare. possunt, constitutiones

δολῶ ἀγέρονε ἢ ἀρπαγῇ. ἐντεῦθεν δὴ λον, ὡς εἴ τις ἀπατηθεὶς, καὶ τὸν νόμον ἀγνοῶν ἢ τὸ οἰκεῖον ἥρπασε πρᾶγμα, ὑποπτεύσας ὅτι εἶναι τῷ δεσπότῃ τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα, καὶ βία δυνάμει λαμβάνειν ἀπὸ τῆς νενομισμένης, οὐκ ὀφείλει ἐν τῇ δικαστικῇ τῆς vi bonorum raptorum καταδικάζεσθαι ἀκόλουθον ὅτι τοῖς εἰρημνοῖς ἐστὶ, μήτε τῇ furti ἐνοχον αὐτὸ γίνεσθαι. ὅς πεπλανημένος λογισμῷ ἥρπασε, καὶ ἔκακούργως. ¶ Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῖς βουλομένοις ἀμαρτανῶν τοιαύτη ἐφορευθῇ ὁδός, δι' ἧς τὰ οἰκεῖα κακουργήματα ἀζημίως ἐπιδείκνυνται, καὶ τὸ οἰκεῖον θεραπεύουσιν ἀπλησίαν, καλλίστη γέρονται ἐκ τῶν θειῶν διατάξεων ἐπιτέτων φροντίς. ὥστε δὴ μὴ συγχωρεῖσθαι τινὶ κινητῇ ἢ ἀκίνητον πρᾶγμα. εἰ καὶ οἰκεῖον τοῦτον γενόμενον, ἀρπάζειν τὴν βία λαμβάνειν. εἰρημνὴ γὰρ ταῖς αὐταῖς διατάξεσιν, ὅπως τοιοῦτον τινὸς πλημμεληθέντος, ὁ ἀρπάζει μὲν ὡς οἰκεῖον πρᾶγμα τοῦτο ἀρπάζει, τὸ πρᾶγμα δὲ ἐκπέσῃ δεσποτίας. εἰ δὲ τὸ ἀλλότριον οἰκεῖον ἐνέμισεν εἰς τὸν κακὸν, μὲν καὶ πτωτῶν τὰς ἐν τῷ πρᾶγμα διδόντων δὲ καὶ πρὸς τοῖς καὶ τὸ πρᾶγμα δὲ ἐπιμήσιν. ὑπερὲς μόνον ἐπὶ τῇ κινητῇ πρᾶγματων, ἐφ' οἷς καὶ ἡ ἀρπαγὴ δύναται γίνεσθαι, ὅρισαν αἱ διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ, ἀπὸ τοῖς ἀκίνητοις πρᾶγμασιν, οἰκίᾳς φημὶ καὶ ἀγροῖς γίνεσθαι συμβαίνει. διετύπωσεν δὲ

Quod non solum in mobilibus rebus, quæ rapi obtinere censuerunt: sed etiam in inuasionibus, quæ

dolo malo quis rapuerit. Nam qui aliquo errore ductus, rem suam esse existimans, & imprudens iuris, eo animo rapuerit, quasi domino liceat etiam per vim rem suam auferre a possessoribus, absolui debet. Cui scilicet conueniens est, nec furti teneri eum qui eodem hoc animo rapuit. ¶ Sed ne dum talia excogitantur, inueniatur via per quam raptores impunè suam exerceant auaritiā, melius Diualibus Constitutionibus pro hac parte prospectum est, Vt ne mini liceat vi rapere vel rem mobilem, vel se mouentem, licet suam eandem rem existimet. Sed si quis contra statuta Principum fecerit, rei quidē suæ dominio cadere: sin autem aliena res sit, post restitutionem eius etiam æstimationem

a v l. 2. .
generaliter. 23.
ff. eod.

habebat? sed id tantum,
quod ex bonis eius ablatum
est: hoc est, ius quod in re
habebat: veluti usufructum,
vel usum, in eo quod
raptum est, habebat: quoniam
eo per rapinam spoliatus est,
is illi & restituitur. Et generaliter
dicendum est, quibus ex causis
furti nec manifesti actio
datur re clam amora, ex
iisdem casibus omnes habere
actionem Vi bonorum raptorum.

ἔχεν; ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ἐν τῷ
τῷ δίκῳ ἀφαιρῆται, τούτῳ ὅπερ
εἶχεν ἐπὶ τῷ πράγματι δίκαιον, οἷον
usufructum, ἢ usum, εἶχεν, ἐπὶ τῷ
ἀφαιρῆται. ἐπεὶ δὲ ὅπερ τούτῳ ἐστὶ
ἐν δίκῳ ἀφαιρῆται, τούτῳ αὐτῷ καὶ ἀπο-
καθίσταται. ¶ Γενικῶς αὖ λεκτέον ὅτι,
ὅτι ἐξ ὧν ἀπὸ τῆς ἡ furti δίδεται nec
manifesti κλοπῆς γνομῆς, ἐν τῷ
τῷ τῷ ἀφαιρῆται πάντες ἔξουσιν πρὸς Vi
bonorum raptorum.

bonis eius qui
rapinam passus
est, id est, quod
ex substantia eius
ablatum esse pro-
ponatur. ¶ Et
generaliter di-
cendum est, ex
quibus causis
furti actio com-
petit in re clam
facta, ex iisdem
causis omnes
habere hanc ac-
tionem.

b πρὸς ζημίας
6. Harmen. 1.
19. Eclog. o c.
πρὸς ζημιών-
των, &c.

DE LEGE A- QUILIA.

TIT. I.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ Α- ΚΟΥΙΛΙΑ.

ΤΙΤΛ. γ.

DE LEGE A- QUILIA.

TIT. III.

De damno dato, seu lege Aquilia. PRIMO capite legis Aquilia eum, qui servum alienum aut quadrupedem, qua pecudum numero sit, iniuria occiderit, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, dare occisi domino cogit. 1. (pecudum autem numero non sunt, fera bestia, & canes, sed qua gregatim pascuntur, ut equi, muli, asini, oves, boves, caprae, sues. 2. ¶ Iniuria vero occidit, qui nullo iure occidit. Proinde hac lege Aquilia non tenetur, qui latronem insidiantem 3. qui casu, sine culpa occidit. 4. ¶ Culpa caret, qui dum in loco exercitiis publice destinato iaculatur, praetereuntem occidit. 5. ¶ Et putator, qui circa viam publicam aut vicinalem proclamavit, & ramo deiecto praetereuntem interfecit: vel in medio fundo, procul a via, etiam si non proclamavit, ramum deiecit, & aliquem interfecit. 6. ¶ Culpa contra admittit medicus qui curationem agere susceptam reliquit. 7. ¶ Qui imperite secuit. 8. ¶ Mulio vel eques, impetu muli vel equi alium per imperitiam opprimens (secus est in eo qui alterius animal, corporis infirmitate, cohibere ac frenare non potuit.) 9. IC ¶ Condemnatio, quanti res occisa eo anno plurimi, quemadmodum in hac lege Aquilia aestimetur. 11. ¶ De occiso non tantum lege hac Aquilia, sed & Cornelia agi posse. 12. ¶ SECUNDUM cap. legis Aquilia in usu non esse. 13. ¶ TERTIO capite legis Aquilia coercetur damnum quodvis aliud, servo, & aliis quibusvis animalibus quadrupedibus, etiam si non sint pecudum numero (ut sunt fera bestia & canes) modo & rebus inanimatis, datum. Hoc igitur capite coercentur vasa, rupia, fracta, scissa, collisa, effusa, quoquo modo perempta & deteriora facta (ut si quis vinum vel oleum, aliquo immixtio, corrumpit.) 14. Idque dolo vel culpa, qua parte hoc caput tertium legis Aquilia simile priori (de quo supra dictum est.) Damnum autem hoc capite aestimatur quanti in diebus triginta proximis fuerit, non quanti in eo anno (& in eo dissimile primo.) 15. Quanti, inquam, subaudi, plurimi. 16. ¶ Actio autem directa legis Aquilia nascitur, si quis corpore: utilis, si alio modo quam corpore corpori damnum datum: in factum, si neque corpore neque corpori, sed alio modo damnum datum.

c πρὸς ζημίας. 6.
Harmen. 1. §. 1.
d Legis Aquilia tria capita.
e Legis Aquilia primum caput est de servo & quadrupede, de qua pecudum numero sit, iniuria occisis.

DE damno alteri dato statuit lex Aquilia, eum qui damnum dedit, puniens. ¶ Sed constitutio eius omnis in tria capita diuiditur.

¶ Et primo quidem ca-

Εἰ τῆς ἐτέρῳ προσγε-
νομῆς βλάβης, ὁ ἀ-
κούϊλιος νομοθετεῖ, τὸν
ζημιουῦντα κολάζων.

¶ Ἡ δὲ τούτου νομο-
θεσία εἰς τρία δὲ διαίρεται κεφάλαια.
¶ Διαλέγεται δὲ ἐν τῷ πρώτῳ κε-

Amni
iniu-
ria a-
ctio cō-
stituitur per le-
ge Aquilia. Cu-
ius primo capi-
te cau-

te cautū est, ut si quis alienum hominem, alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, iniuria ceciderit quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantum domino dare damnetur.

¶ Quod autem non præcisè de quadrupede, sed de ea tantū quæ pecudū numero est, cauētur, eò pertinet, ut neq. de feris bestiis, neque de canibus cautum esse intelligamus: sed de iis tantum, quæ gregatim propriè pasci dicuntur: quales sunt equi, muli, asini, oues, boves, capræ. De suis quoque idē placuit. Nam & suis pecudū appellatione continentur: quia & hi gregatim pascuntur. Sic denique & Homerus in Odyssæa ait (sicut Aelius Martianus in suis institutionibus refert)

Φαλαγγὰ περὶ τὰ πένους, ἥτοι κτήνοισ.
Φησὶ γὰρ ἔπος, Εἰ τις ἀλλότριον οἰκέ-
την, ἢ ἀλλότριον τετραπόδον, ὅπερ ἐν τῷ
ἀειθμῷ τῶν πεκιδῶν ὅτι, ἀδίκως ἀ-
έλη, ὅτε τὸ ἀναιρέσειν ἀεὶ γὰρ πλείον-
ῃ ὑπῆρχεν ἐν τῷ τῷ ἀναιρέσειως ἐνι-
αυτῷ, τοῦτο οὐ ζήμιος αὖτε δὲ σπό-
τη δουρὶ κατὰ δικαίον ἐμὴν δόξαν
μὲν δὲ τὰ εἰρημνῶτα τὰ νόμα, ἀσαφῆ
τὰ π δοκοῦντα. καὶ τὸ μὲν εἰρημνῶν,
Εἰ τις ἀλλότριον οἰκέτην ἀδίκως ἀ-
νέλη, τῷ ὁμολογημῶν ὅτι.

¶ Εἰπε δὲ ἢ ἀλλότριον τετραπόδον,
καὶ ἐκ ἡρκεσθῆναι τῷ, ὅτε ἀδίκως
καὶ ὅποτ' ὅπως αἰπερὶ τούτου, ἀλλὰ
ἀεὶ σέθεν ὅπερ ἐν τῷ ἀειθμῷ τῶν
πεκιδῶν ὅτι. τοῦτο δὲ πρὸς ἐκείνο
βλέπει. ἐὰν γὰρ ἀπὸ σφιδεύσας εἰπε
τετραπόδων, μὴ συνάψας τὴν αἰτῶν
ἐν ἀειθμῷ τῶν πεκιδῶν, ἐμελλε τὸ
πρῶτον τὸ νόμου κεφάλαιον ἐλκεσθαι,
καὶ ὅτι περὶ ἀγρίων ἐμὴν δόξαν
πρὸς, ἢ κινῶν, ἢ ἵνα τις αἰεὶ ταῦτα.
ἀλλ' οὐκ ἐβλήθη πρὸς τούτων τὸ νό-
μον εἰπεῖν. πρὸς γὰρ τούτων μόνων διη-
λέσθαι, ἀπὸ καὶ νεύσας νέμεσθαι, ἢ ἀγε-
ληδὸν εἶωθε βόσκεσθαι, ὅπῃ εἰσὶν ἵπ-
ποι, ἢ μίονοι, βόες, πρόβατα, ἀγρὺς καὶ
πρὸς χίον b γὰρ τὸ αὐτὸ ἤρεσε. ἢ γὰρ οἱ
χίον τῇ τῶν πεκιδῶν πρὸς ἐχόντα
πρὸς πρὸς καὶ τούτοις γὰρ ἀγρὺς νέ-
μεσθαι συνωμολόγη, τούτο γὰρ ἢ ὅποιον
τῆς ὁμῆρας ἐν τῇ ὁδῶν εἰς ἀ-
σκεῖ, ὡς ὁ Ἀέλιος Μαρτιάδης ἐν τῇς
οἰκείοις αὐτῶν ἀναφέρει ἰνστιτῶν τῶν
μεμνημῶν τῶν ἐπῶν,

Δήεις πίνγε σίεαςι παρήμῃον, οἱ γὰρ
νέμονται

Παρήμῃος πέτρη, ὅπῃ τε κρῖν ἢ
ἀρεδούση.

pute de pecudedifferit. Sic enim ait: Si quis alienum seruum alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero sit, iniuria occiderit: quanti id quod occisum est, eo anno quo occisum est, plurimi fuerit, tantum is, qui damnum dederit, domino dare cōdemnabitur. interpretemur verba legis, quæ nonnihil obscura videntur esse. Et quidem quod ait: Si quis alienum seruum iniuria occiderit, in expedito est.

¶ Quod verò dixit, Alienamve quadrupedem: nec eo contenta fuit, ac neque indistinctè loquuta est aut abruptè, sed addidit, quæ pecudum numero sit, id illo spectat. Nam si indefinite de quadrupedibus dixisset, non adiuncto, ut pecudum numero essent, futurū erat, ut primum hoc caput & ad feras bestias ad me pertinentes, & ad canes traheretur, si quis ea occidisset. Sed de his loqui lex noluit. De his enim solis cauētur, quæ propriè & gregatim pasci solent. Quod genus sunt equi, muli, boves, oues, capræ. De suis quoque idē placuit, quoniam & suis pecudum appellatione continentur. Et eos enim gregatim pasci, in confessum venit, cum & id Poeta Homerus in Odyssæa doceat, sicut Aelius Martianus in suis institutionibus refert, hos ex illo versus adducens:

Assidet is suis, quorum grex
magnus in agris

Pascitur, ad Coracos Petram,
fontemque Arethusam.

a. ὅποτ' ὅπως
id est præcisè,
ut l. i. §. ult.
in pr. ff. ut le-
gatorum nomi-
ne: quod idē
ac abscisse. l.
tempore. §. §.
demonstratur.
ff. de iure im-
munitatis.

b v. l. 2. §. 2. ff.
eo. l. 65. §. 4. ff.
de legat. 3.

c v. Homerus
Odyss. lib. 13.

Quod enim ait νέμεται, id gregatim palci significat.

Τὸ ὅ νέμεται δηλοῖ τὸ ἀγέληδόν βοσκήν.

2^a ¶ Τὸ ὅ εἰρημνύον τὰ νόμῳ, Iniuria a occiderit, τὸ νόμῳ ἀδικοῦσας ἐφόνευσεν, τουτέστι sine iure. οὐ κοῦν εἰ μὴ ἀδικοῦμεν εἴη ὁ φόνος, ἀκίνδυνος ἐφόνευσας. καὶ ἔποτε χάραξ τούτῳ τὰ νόμῳ οἶον ἡνίκα τὸ σὸν οἰκέτην αἰέλω λησύνει ὄντα, κατέχευται τὰ ἀκουιλία, ἀλλὰ ὅτε ἡνίκα τὸ ἐπαγόμενον μοι παρ' αὐτῶν κίνδυνον, οὐχ ἑτέρος ἡδυνήθην ἐκκλίνω, εἰ μὴ δὲ τὸ ἐπαχθείσης αὐτῶν παρ' ἐμοῦ πληγῆς. εἰ γὰρ δυνάμην δαρυγῆν τετον ἀνείλον, κατέχευται τὰ ἀκουιλία.

3^a ¶ Οὐκ ἔστιν ὑποδύμενος τὰ ἀκουιλία, ὅ ἐν τυχερῶς ἀνελών παρὰ σεως, ἡνίκα μὴ πρὸς ῥαθυμία τὰ γνομνύω. οὐχ ἡπτόν γὰρ τὸ δόλῃ καὶ ῥαθυμίαν ἀνελόντα ὁ νόμος τιμωρεῖται.

4^a ¶ Διότι εἰ τις ἐν τῷ πύζειν ἀκοντίοις, εἴη καὶ γυμναζέσθαι παριόντα τὸν σὸν οἰκέτην πλήξας ἀνείλον. εἰ μὲν στρατιώτης ᾧ ὁ τοῦτο ποιήσας, ἐν τῷ κάμπῳ, ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔθα γυμναζέσθαι τοῖς στρατιώταις συνηθῆς, ἀνόδυνος ὁ πλήξας. εἰ δὲ ἰδιώτης ᾧ, καὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ αἰείλει, ἐπεὶ δὲ ἰδιώτης ἐν ὅπλοις γυμναζέσθαι, καὶ νεόμισται, ὑποδύμενος ἔσαι ὁ πλήξας τὰ ἀκουιλία. τὸ αὐτὸ φανερὸν εἰ καὶ στρατιώτης ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ μὴ συνηθῆς γυμναζέσθαι στρατιώτας, ὥστε πλησίον ἤμαρτεν. ὑποπείτται γὰρ τὰ ἀκουιλία.

5^a ¶ Εἰ τις κλαδύων ἐκ τῆς δένδρου, κλάδου κατενεχθέντος, τὸν ἐμὸν οἰκέτην παριόντα πλήξας ἐφόνευσεν, κατεῖται τὰ ἀκουιλία. τὸ δὲ λέ-

2^a ¶ Iniuria autē occidere intelligitur, qui nullo iure occidit. Itaq. qui latrone[m] occiderit, non tenetur, vtiq. si aliter periculum effugere non potest.

3^a ¶ Ac ne is quidem hac lege tenetur, qui casu occidit: si modò culpa eius nulla inveniatur: nam alio qui non minus ex dolo, quàm ex culpa quisq. hac lege tenetur.

4^a ¶ Itaque si quis, dū iaculis ludit, vel exercitatur, transeūte seruum tuum traiecerit, distinguitur. Nam si id à milite in eo campo, vbi solitum est exercitari, admisum est, nulla culpa eius intelligitur. Si alius tale quid admiserit, culpæ reus est. Idem iuris est de milite, si in alio loco, quàm qui ad exercitandum militibus destinatus est, id admiserit.

5^a ¶ Item si putator ex arbore deiecto ramo seruum tuum transeūte occiderit, si prope

2^a ¶ Porro quod in lege a Iniuria quē dicitur, Iniuria occiderit: admodum hēc sic id intelligimus, παρὰ νόμῳ, id est, sine iure. Itaque nisi cum nullo iure cades facta est, is qui occidit, extra periculum est, nec erit huic legi locus. Veluti, si seruum tuum latronem occidam, lege Aquilia non teneor: Sed tunc demum, cum illatum mihi ab eo periculum aliter euitare non potui, quàm vulnere illi a me illato. Nam si cum effugere possem, eū occidi: lege Aquilia teneor.

3^a ¶ At ne is quidē lege Aquilia tenetur, qui fortuito & casu occidit: dū nulla interuenierit culpa aut negligentia. Quoniam non minus eum lex vlciscitur, qui per culpam occidit, quàm qui per dolum.

4^a ¶ Quapropter, si quis dum iaculis ludit vel exercitatur, seruum tuum transeūtem traiecit, si quidem is, qui hoc fecit, miles est, & in campo id fecit, aliove quo loco, vbi se milites exercitare solent: occisor nō tenetur. Sin autem paganus est, quāuis in eodem loco occiderit, quoniam paganus in armis exercitatus non ceditur, lege Aquilia tenetur is, qui seruum traiecit. Idem & in milite dicimus, qui alio in loco quàm vbi milites exercitare se confueverunt, tale aliquid admisit. Nā & hic in legē Aquiliam incidet.

5^a ¶ Si quis cum arborem putaret, deiecto ramo seruum meum prætereuntē percussit & occidit, lege Aquilia tenetur. Id autē di-

¶ 1. ad Eclog. 1. αἰεὶ φόνον 2. 17. 1. 1. 31. ff. ad l. Ag. 1. 7. ff. de fidei iur.

si prope viam publicam aut vicinalem id factum est, neque proclamavit, ut casus evitari posset, culpa reus est. Sed si proclamavit, nec ille curavit praecavere, extra culpam est putator. Equè extra culpam esse intelligitur, si seorsum a via fortè, vel in medio fundo cædebat, licet non proclamavit, quia in eo loco nulli extraneo ius fuerat versandi.

6 ¶ Præterea si medicus, qui servum tuum secuit, dereliquerit curationem eius, & ob id mortuus fuerit servus, culpa reus erit.

7 ¶ Imperitia quoque culpa adnumeratur, veluti si medicus ideo servum, tu occiderit, qui malè eum secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit.

8 ¶ Impetu quoque mularum, quas mulio propter imperitiam retinere non potuit, si servus tuus oppressus fuerit, culpa reus est mulio. Sed & si propter infirmitatem eas

ζομεν, εἰ τὸ τοῦ ζέρονος ὁδοῦ ποὺ βλικίας ἢ βικινάλιας ὑποκειμένης. ἐδὲ γὰρ αὐτὸ ἐμβοῆσαι, ὥστε πάντα παριόντα πλὴν ἐβουλήν φυλάττειν τῆς πλάνης τῆς κλάδου. τοῦτο γὰρ μὴ ποιήσας, περὶ τῆς ῥαθυμίας, ἢ τῆς culpa, ὑπεύθυνος ἔσται τῇ ἀκουιλίᾳ. εἰ δὲ αὐτὸς μὴ ἐξέβηκε, τὸ γὰρ τοῦτε βοῆς κατεφρόνησεν ὁ οἰκέτης, ἀνέλεη τὸ ὁ κλάδ' ὄντων. ἢ publica μὴ ὄντων ὁδὸς, ἢ τις ἢ μιλιτάρια λέγεται, ὅθεν δὲ τῆς ἐλλήσας βασιλικῆς. ἀλλὰ πάντες ἀνθρώποι καὶ ζῷα ἐπὶ διαφορῶν ἀπὸντες τοῖς. Vicinalis γὰρ ἢ ἐπὶ κώμας ἀγρούται. Vicus γὰρ ἢ κώμη. ἐξὲ ταύτης γὰρ βεδίζετο πᾶς ἐπὶ τῇ κώμῃ ἀπὸν. εἰ μὴ τοὶ ἀνθρώποι τὸ ὁδοῦ ἢ ἐν μέσῳ τυχόν τῷ ἀγροῦ ἐκλάδιδεν, εἰ καὶ μὴ ἐξέβηκεν, πλὴν, ἐπεὶ ἐν τοιούτῳ ζέρονος τόπῳ, ἐν ᾧ ἔδει τῇ ἐξωπικῶν ἐξουσία τὴν βαδίζειν ἐν αὐτῷ, ἀπώρητος ὁ πλὴν ξας.

6 ¶ Ἰατρός τις τὸ ἐμὸν οἰκέτην φλεβοτομήσας, κατέλιπε τὸν ἀδελφόν, τετρημένον ὁ οἰκέτης. ὁ ἀκουίλιος ἀρμόζει τῇ ἰατρῇ.

7 ¶ Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὴν κούλῳ ἀφαιρῶσαν, κατέχουσιν τῇ ἀκουιλίᾳ ὁ δὲ ναὶ καὶ ὡς ἢ ἡ ἀπειρία τοῖς κούλῳ ἀναγεται. οἷον ἰατρός τις ἑαυτὸν ἐπὶ λέγων, ἀτεχνῶς τὸ οἰκέτην τὴν σὸν ἀνείλεν, ἢ φάρμακον δ' αὐτῷ δίδωκεν οὐ δεομένην, ἢ καὶ καλὸν οὐχ ἀρμόδιον.

8 ¶ Εἰ δὲ καὶ μουλίων ἐβηκαδὴμεν ὁ χίματι πλὴν τῇ ἐμὸν ὅς ἀπειρίας ὁ μὲν βηκαδὴν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ τὸ ἀλλότριον ἀνείλεν οἰκέτην, ὡς ἀπὸ κούλῳ ἀφαιρῶν ἔσται τῇ ἀκουιλίᾳ. εἰ δὲ καὶ ὅς ἀδυνείας κεραιῶσαι

cimus cum via publica aut vicinalis liberat. Exclamare enim debuit, ut omnis qui transiret futurum rami lapsum caueret. Nam cum hoc non fecerit, negligentia seu culpa nomine lege Aquilia tenetur. Sed si cum ille exclamasset, servus id contempsit, extra crimen omne & culpam est putator. Et publica quidem via est, quæ & militaris dicitur, apud Græcos βασιλική, quæ omnes homines in diversa loca euntes viuntur. Vicinalis verò est, quæ in vicos ducit, dicta a publico. Vico, quem Græci κώμην vocant. Per hanc enim transit omnis, qui in vicum abit. Si quis tamen seorsum a via, aut in medio forte fundo ramos cædebat, etiam si non exclamaverit, cum id eo loco factum sit, ubi nulli extraneorum ius erat versandi, non tenetur occisor.

6 ¶ Medicus quidam, cum servo meo venam secuisset, curationem eius dereliquit, mortuus est servus. Lex Aquilia adversus medicum competit.

7 ¶ Quoniam autem diximus, eum qui culpa occidit, lege Aquilia teneri, sciendum est & imperitiam ad culpam referri. veluti, cum se medicum quispiam profiteretur, per imperitiā servum tuum occidit, quia aut medicamentum cum nihil opus esset ei dederit, aut non suo tempore dederit.

8 ¶ Sed & mulio, si cum in vehiculo esset, ex imperitia mularum impetum cohibere non potuit, & alium servum occidit, ut ex culpa tenetur lege Aquilia. Quinetiā si per debilitatē

a v. l. 2. §. 22. ff. ne quid in loco publico.

b Aquilia tenetur o' καλὰς ὑπ' ἐμὸν, καὶ τοῖς ἰατρῶν δὲ τῶν ἰατρῶν.

19. Eclog. 10. ex lib. 60. tit. 3. c. 8. l. 8. ff. ad l. Aquil.

c v. 2. Eclog. 3. c. 1. Harm. tit. de reg. iur. §. 10. l. 132 ff. de reg. iur. l. 8. §. 1. 27. 29. ff. eod. l. 7. c. pen. ff. locati.

d l. 7. in fi. ff. eod.

e Mulio imperitia tenetur 19. Eclog. 10. ex lib. 5. tit. 3. c. 8. in fi. l. 8. i. ff. eod.

f In mulione i' c'itur due p'untur a' p'et'ia ἢ ἀδ' α' vel' α'. Eclog. 2. loco.

mulas retinere non potuit, quis tamen alius firmior cohibere poterat: tota res culpæ mulionis adscribetur, & locus erit legi Aquiliæ. Quæ de mulione dicta sūt, & ad eum qui equo vehitur trahere possumus: si cum impetum equi per debilitatem aut imperitiam cohibere non posset, alienum seruum occidit.

*Alta legendum
Proinde in d.
c. 3. Eclogæ. in
l. si. legendum
i. πίων non,
i. πίων.*

9 ¶ Interpretati sumus prima legis verba, dicamus & de cæteris. Ait lex: Quanti id in eo anno plurimi fuerit: quid sibi volunt hæc verba? Et dicimus his verbis hanc sententiam exprimi: ut si quis alienum seruum, quum is claudus esset aut luscus, aut mancus, occiderit, & is in eo anno, quo vulnus accepit, integer, ac ideo maioris pretii fuerit: iudex rem retro legendo æstimationem eius in eam. Et si fortè seruus qui occisus est, integer & sanus ante nouem, decem, aut vñ decem menses fuerit, & ideo maioris pretii: æstimatione ad illud tempus relata reum condemnet. ¶ Ex hoc autem efficitur, pœnalem esse legis Aquiliæ actionem: quia non tanti quisque condemnatur, quantum damni dederit: sed etiam aliquando pluris. Vnde in confessum venit aduersus heredes actionem hanc tanquam pœnalem non transmitti. Nam si tanti quisque quantum damni dedisset obligaretur, haud dubiè & heres eius eadem actione teneretur.

*c. Actio legis
Aquilie pœna
lis est.*

d. Pœnales actiones dicuntur, in quibus pluris quis, quàm damnum dedit, condemnatur.

e. Pœnales actiones aduersus heredes non dantur. v. §. 1. inf. de perpetuis & temporalibus act. l. 111. §. 1. ff. de regulis iuris.

f. L. Aquilia in heredem non competit. l. inde Neratius 32. l. hanc actionem. 8. ff. ad l. Aquil.

10 ¶ Et hæc quidem ex ver-

τῶν ἡμιόνων οὐ χίχουσε, δυνάτ' δὲ ὡς ταύτας ὑφ' ἐτέρου μάλλον δ' ἀνεοῖς ὅτι χεῖναι, εἰς τὴν τ' μουλίωνος καλῶσαν ἀναθήσεται τὸ γεγονός, καὶ γνήσεται) χώρα τῶ ἀκουιλίῳ. τὰ δὲ τ' μουλίωνος εἰρημύα, καὶ ἀπὸ πῶτος ἐλκεῖν δυνάμει. εἴγε τ' ὁρμὴ τ' ἴπῳ, ἢ δὲ ἀδενείαν μὴ δυνήσεται ὅτι χεῖν, ἢ δὲ ἀγνοίαν, ἀλλότριον ἀνέλκεν οἰκέτω.

9 ¶ Ἡ ῥημὸς δὲ σαμὸς τὰ πρῶτα ῥήματα τ' νόμου, εἰπωμένῃ καὶ τῇ ἐξῆς. λέγει ὁ νόμος, Quanti id in eo anno plurimi fuerit. ἢ τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ πλείονος ὑπῆρχε. τὴν βούληται ταῦτα τὰ ῥήματα; καὶ λέγουμεν ὡς δὲ τ' εἰρημύων τῶ νόμῳ, αὐτῇ δὲ τελεῖται ἡ ἐννοία. ἵνα εἰάν τις τ' ἀλλότριον οἰκέτω χολὸν ὄντα ἢ ἐτερόδοτα λυον, ἢ τ' μακρὸν ἐστὲρμύων χεῖρος ἀέλη. τοῦτον ὃ συνέβαιεν ἐν αὐτῷ τῷ ἐνιαυτῷ, καὶ δ' ἐν ἐξῆς τ' ὡς ληλῶ, ἀκέραιον εἶ) καὶ δὲ τοῦτο πριώτερον εἰς τοῦ πίστω ἀνακαλῶν ὁ δικαστὴς τὴν τοῦτου δὲ ἀπὸ μνησιν ποιεῖται καὶ εἰ τυχὸν ὁ ἀναμεθεῖς οἰκέτης ἀκέραιος καὶ ὑγῆς ὑπῆρχε πρὸ ἐν νεα ἢ δέκα ἢ ἐνδεκα μὲν καὶ δὲ τῷ πλείονος ἀξίος ὡς εἰς ἐκείνον τ' χρονον ἀναγων τ' δὲ ἀπὸ μνησιν, ποιεῖται τὴν κατὰ δίκην. ¶ Ἐν τούτῳ ὃ κατασκευάζεται) pœnalem c. 1) τὴν τ' ἀκουιλίαν ἀγῶν. οὐ δὲ μόνον εἰς τοῦτον τὴν κατὰ δίκην εἰς ὅσον ἐζημίωσιν, ἀλλ' ἐὰν ὅτε καὶ πλεον. ἐνταῦθεν ὡς ὁλόγηται καὶ ἐκ κληρονομῶν ταύτῃ τὴν ἀγῶν μὴ ὡς ἀπὸ μνησιν, ἀλλ' ἐκ pœnalem. εἰ γὰρ εἰς τὸν τοῦτον εἰς ὅσον τὴν ἐζημίωσιν, ἐνοχος ἐγίνετο, ἀμέλως καὶ ὁ τοῦτο κληρονομος τῇ αὐτῇ ὑπεβάλλετο ἀγῶν.

10 ¶ Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ῥημάτων

retinere non potuerit, quā alius firmior eas retinere potuisset, æquè culpæ tenetur. Eadē placuerunt de eo quoque qui quā equo veheretur, impetum eius aut propter infirmitatem, aut propter imperitiam suam retinere non potuerit.

9 ¶ His autem verbis legis, Quanti id in eo anno plurimi fuerit, illa sententia exprimitur: ut si quis hominem tuum, qui hodie claudus, aut mancus, aut luscus erit, occiderit, qui in eo anno integer, aut pretiosus fuerit, non tanti teneatur, quanti hodie erit, sed quanti in eo anno plurimi fuerit. ¶ Quæ ratione creditur esse huius actionis: quia non solum tanti quisque obligatur, quantum damni dederit, sed aliquando longè pluris. Ideoque constat in heredem eam actionem non transire, quæ transitura fuisset, si ultra damnum nunquam lis æstimeretur.

10 ¶ Illud non

ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit non solum perempti corporis æstimationem habendam esse secundum ea, quæ diximus: sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore damni nobis illatum fuerit, veluti si seruum tuum heredem ab aliquo institutum, antequis occiderit, quam is iussu tuo hereditatem adierit: nam hereditatis quoque, amissionem rationem esse habendam constat. Item si ex parimularum vnam, vel ex quadrigis equorum vnum quis occiderit, vel ex Comædis vnus seruus occisus fuerit: non solum occisi sit æstimatione, sed eo amplius id quoque computatur, quanti depretiati sunt, qui super-

παν ὅτι λαβεῖν. ἐκ δὲ τῆς ἐρμηνείας ἡ
ἐκ τῆς ἐννοίας ἀποτελεῖται συμβαίνει τῷ
νόμου, ἀρεσκῆ οὐ μόνον πῶς τῷ ἀναγρε-
δένῃ οἰκέτου δξαπμήσιν γίνεσθαι καὶ
τὰ εἰρηκῆα, τοῦτέστιν ἀνακαλουῦν τὸ
ἐαυτὸν τῷ δικαστῇ· ἀλλὰ καὶ εἴπερ ἔτε-
ρον ἐκ τῆς τῷ σώματος ἀναγρέσεως
προσγέγονεν ἡμῖν ζημία, καὶ τὸ
δξαπμηθῆναι χρη. οἷον τὸ ἐμὸν οἰκέτῳ
τῷ δὲ τῷ πῶς ἐνεστήσατο κληρονομον. ἐ-
δυνάμην τούτῳ κελύσαι ὑπὸ ἡδεῖν
πῶς κληρονομίαν, καὶ ταύτῃ ἐμοὶ
προσπορίσαι. ὡρὶν ἢ δὲ τὸ το γῆν-
ται παρ' ἐμοῦ, ἀνείλεν τοῦτον πῶς τὸν
οἰκέτῳ· ἐπειδὴ ἀπολλύεται συμβα-
νει μοι τὴν κληρονομίαν, οὐ μόνον κα-
ταδικαθίσεται ὁ τοῦτον ἀνελών εἰς
πῶς τῷ σώματι δξαπμήσιν, ὡς προεί-
ρηται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῆς κληρονο-
μίας ἥς ἐξέπεσον. ὡς ἀπλήσιον ἐκ τῆς
τοῦ δὲ δέματ' ἀναφύεται. εἴχε πῶς
ζεύγος ἑ μούλων, αἳ τινες εἰσὶν ἀλ-
λήλαις, καὶ δξαπμήσιν πλείονος ὑπὲρ
χον ἀξία, καὶ εἴ μὲν πῶς τὰς δύο διεπ-
μήσατο, εἰς σ νομίσματα ἢ δξαπμήσιν
αὐτῷ σωθήκετο. εἴ δὲ καὶ χειρομύως, ν
νομίσματα ἐκείνης ἐγίνετο τὸ πῆμα.
ἐὰν οὐδὲ τούτων πῶς μίαν ἀνέλη, οὐ μόν-
ον τὸ ἀναγρεδείσης τὴν δξαπμήσιν, ἀλ-
λὰ καὶ τὸ πείσεως παρέξει τὸ δξαπμή-
σεως τὸ ἀπομείωσιν, ἢ γοῦν ἐκείνου νο-
μίσματα. ¶ Τὸ αὐτὸ καὶ εἴ τις εἴχε τέ-
θειππον, δ εἴτα ἕτερος ἀνείλε τὸ ἐκ τῆς
τῷ ἀεισεύοντα, ὅς καὶ τίμιον ἐποίησε τὸ
δεξίππον, ἢ γοῦν ἐκείνη τὸ πῶς κομω-
δὸν καὶ τὸν τοῦτου ὑποκλειτήν. ὁ δὲ ὑ-
ποκλειτὴς ἐκόσμει τὸ κομωδὸν, ἢ θαν-
ματὸν ἐδείκνυσεν ἐν τοῖς ἀγῶσιν αὐτῶν
συνών. ἀνείλε τῶς τοῦτον τὸν ὑποκλει-
τήν. ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν δέματων

bis ipsis descendunt. Illud autem ex interpretatione quam legis sententia exprimit, placet: non solum perempti serui æstimationem secundum ea quæ dicta sunt, habendam esse: hoc est, retro se referente iudice: sed etiam, si quid aliud ob peremptum corpus damni nobis illatum fuerit, & hoc æstimandum est: veluti, Seruum meum aliquis moriens heredem scripsit: poterā huic iubere, ut hereditatem adiret, eamque mihi adquireret. Antequam id à me fieret, seruum hunc meum aliquis occidit. Quoniam accidit, ut ego & hereditatem amittam, non solum condemnabitur is qui illum occidit, ad corporis æstimationem, ut prædictum est: sed etiam ad hæreditatis quam amisi. Simile quiddam & ex hac specie evenit. Iugum aliquis habebat mularum, quæ sibi inuicem similes erant, & ideo maioris quoque pretii: ac si quis ambas æstimasset, pretium earum ducentos aureos colligebat: si singulas, quinquaginta aureis unaquæque ipsarum æstimabatur. Si quis ergo vnam earum occiderit, non eius tantum quæ perempta est æstimationem præstabit, sed etiam quanti pretium eius quæ superest, minutum est, nempe centum aureos. Idemque est, si quis quadrigam equorum habeat, & alius eum qui ex his optimè se habet, & toti quadrigæ pretium conciliat, occidat: aut si quis comædum & huius histrionem habeat, & cum histrio hic comædum institueret, adiuuaretque & semper ei in ludis adherens omnibus illi admirandū redderet, aliquis hunc histrionem perimat: In utraque hac specie

Hæc duo in lege considerantur ἡμῶν καὶ ἐρμηνεία adde l. 6. §. verbum ex legibus ff. de verb. signi.

b v. l. 22. c. l. inde Neratius, 23 in 12. c. 9. l. ff. eod.

c v. l. 2. §. 1. ff. eod. atque ita causa corpori coherentes æstimauntur, ut in hoc exemplo non tantum perempti corporis æstimatione fit, sed et eius habetur ratio quæ cetera corpora depretiata sunt.

d Idem extat in d. l. 2. §. 1. ff. eod.

occisor non eius tantum æstimationem qui occisus est, sed etiam quanti pretium eius qui superest, minutum est, præstabit.

ὁ ἀνελὼν ἔ μόνον τὸ φονεὺν τὸ πλὴν
δραπμήσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ φειδόντες παρέ-
ξει τὸ δραστιμότητος ἀπομείωσιν.

a l. 23. §. si dolo.
ff. cod. l. 3. C.
cod.

11 ¶ Liberum est autem, domino occisi serui, & privato iudicio agere, ex lege (inquam) Aquilia, & ita damnum sibi illatum persequi. Faciet etiam adhuc & publici criminis reum ex lege Cornelia de sicariis. Neque enim privata actione mora publica accusatio extinguitur. Hucusque igitur primum caput obtinet.

11 ¶ Τὰς δὲ τὴν ἀναμετρήσας δούλας δεσ-
πότης ἐξουσία αὐτὸν δίδωται καὶ τὸ φρενέ-
τον κινεῖν δικαστηρίου, φησὶ, τὸ ἀκού-
σιον, καὶ τὸ πρὸς τὴν νομικὴν αὐτὰς δεσ-
πεύειν ζημίαν. κινήσας δὲ πρὸς τοῦτο
καὶ τὸ publicum ἐγκλημα, τὴν Corne-
liam de sicariis. οὐδὲ γὰρ ἡ privata
κινήσεισα ἀγωγή, τὴν publicam σβέν-
νυσιν. κατὰ τοῦτο μέχρι τούτου τὸ πρὸς
τον κεφάλαιον.

12 ¶ Τὸ δὲ δεύτερον β οὐκ ἔστιν ἐν
χρήσιν.

13 ¶ Εἰς τὴν τρίτῃ κεφαλῇ πε-
ρὶ πάσης τῆς λειπομένης ζητήσεως ὁ νό-
μος διέξισι. διὸ ἐκί τις τὸ ἐμὸν οἰκέτην
τετραπόδον, ὅπερ ἐν ἀριθμῷ τῆς πεν-
δων ὅσιν, ἑξαυματίσας, ἢ ἢ ἢ οὐκ ἐκεί ο
τὸ τετραπόδον, ὅπερ οὐ συναριθμῆται
τοῖς πεντάδοις· οἷον ἀκυρία, ἢ θηρίον
ἀγρίον, ἀρκτοῖς ἢ λέοντας, ἢ λύκοις ἀ-
νελῆν, ἢ τετραυματίσας· τὰς γὰρ ὑποβά-
λεται τῷ νόμῳ κεφαλῇ αὐτῇ ἀλλὰ καὶ
ὅτι πάσων τῶν λοιπῶν ζώων, ὁμοίως
ἢ καὶ ὅτι τῶν ἀψύχων, ἢ πρὸς τὴν νομικὴν
τὴν τῶν δευτέρῃ ζημίαν, ἐκ τούτου δε-
ραπεύεται τὸ κεφάλαιον. Λέγει γὰρ
ὁ νόμος· quicquid enim combu-
stum, e aut ruptum, aut fractum
fuerit. Τούτῃσιν ἐάν τι καυθῇ, ἢ ῥαγῇ,
ἢ κλασθῇ, ὥς τε ἀρμόζειν τὴν ἀγ-
γὴν ἐκ τῆς τρίτης κεφαλῆς. ἐν πε-
ρὶ τοῦ δὲ νόμου ἐκλήσαστο τοῖς δύο
λέξεσι τὰς ὑψιστάς, καὶ τὰς fractum.
ἢ γὰρ τῆς rupti ἢ πρὸς τὴν νομικὴν
πάντας ἐξηρκεῖ δηλωσάσας αἰτίας.
Ruptum γὰρ λέγομεν τὸ ἀφαιρεθῆναι

11 ¶ Liberum autem est ei, cuius servus occisus fuerit, & ex iudicio privato legis Aquiliae damnum persequi, & capitalis criminis reum facere.

12 ¶ Caput secundum legis Aquiliae in usu non est.

13 ¶ Capite tertio de omni cætero damno cavetur. Itaque si quis servum, vel ea quadrupedem, quæ pecudum numero est, vulneraverit, siue eam quadrupedem, quæ pecudum numero non est, veluti canem, aut feram bestiam vulneraverit, aut occiderit, hoc capite actio constituitur. Incate-
ris quoque omnibus animalibus, item in omnibus quæ anima carent, damnum per iniuriam datum, hac parte vindicatur. Si quid enim vltum aut ruptum, aut fractum fuerit: actio ex hoc capite constituitur: quanquam poterat sola rupti appellatio in omnes istas causas sufficere. Ruptum enim intelligitur, quod

b l. si servus.
27. §. huius le-
gis secundum
capitulum, 4.
ff. cod.

12 ¶ Porro secundum in usu non est.

c 1. Harmen.
18. §. 11. v. d. l.
27 §. tertio au-
tem capite s. ff.
cod.
d l. 29. §. hac a-
ctione 9. ff. eo.

13 ¶ Tertio capite de cæteris quæstionibus pertrahatur lex. Itaque si quis servum meum, vel eam quadrupedem, quæ pecudum numero est, vulneraverit, aut eam quadrupedem quæ pecudum numero non est, ut canem, feramve bestiam, ursos, aut leones, aut lupos occiderit vel vulneraverit, in tertium hoc legis caput incidit. Sed & in cæteris omnibus animalibus, item in rebus quæ animam non habent, damnum domino illatum, ex hoc capite resarcitur. Ait enim lex, Quidquid enim vltum, aut ruptum, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite constituitur. Ex abundantia autem videtur lex duabus illis dictionibus, Vltum & Fractum, visa esse. Nam sola Rupti appellatio, omnibus his causis significandis satis erat adcommoda. Ruptum enim intelligitur,

c Tertium ca-
pitulum legis Aqui-
liae est de vul-
nerato, vltum,
rupto, fracto.
d. §. 5.
f Rupti gene-
ralis appella-
tio. v. l. 27. In-
quit lex rupe-
rit. 13. §. rupisse.
17 ff. cod. con-
tinet enim
διαφθαρέντα,
καυθέντα,
κλασθέντα,
σθάντα, συνθλα-
σθέντα, δι-
πλωθέντα,
διαφθαρέντα,
δοκλύντα,
χειρόνα γρη-
νέτα.

quod quoquo modo corruptum est. Vnde non solum fracta, aut vasa, sed etiam scissa, & collisa, & effusa, & quoquo modo perempta, atque deteriora facta, hoc verbo continentur.

¶ Denique responsum est, si quis in alienum vinum aut oleum id miscuerit, quo naturalis bonitas vini aut olei corrumpere tur: ex hac parte legis Aquiliae eum teneri.

14 ¶ Illud palam est, sicut ex primo capite ita demum quisque tenetur, si dolo aut culpa eius, homo aut quadrupes occisus occisus fuerit: ita ex hoc capite, de dolo aut culpa, & de cætero damno quemque teneri. ex hoc tamē capite non quanti in eo anno, sed quanti in diebus triginta proximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dedit.

15 ¶ Ac nec plurimum quidem verbum adiicitur. Sed Sabino recte placuit perinde

οἷον δὴ ποτε ἔστω. ὅθεν ἔμνον τὰ καυθέντα ἢ κλαυθέντα, ἀλλὰ καὶ ἡ χύσις αἵματος, καὶ τὰ σωθλαθέντα σκόλη, ἢ καυθέντα, ἢ ὡς εἰώθασιν λέγειν διπλωθέντα. τί γὰρ ὅτι ἀρβύρα ὡς; ἢ καὶ ὁ ἐκχυθεὶς ἐκ οἴνου, ἢ ἑλαίου, καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ τὰ οἷον δὴ ποτε ἔστω δὲ φασθέντα. ὅθεν ἔμνον ἀπολύμνα, ἢ χίονα γερονότα τῶν τυρτο πωλείων. ¶ Α' μέλη τῶν εἰς τὸ ἐμὸν οἶνον καὶ ἄλλισιν ἐντα, ἢ εἰς τὸ ἑλαιον πωλείον ὑπάρχον, ἐνέβαλε τι τοιοῦτον, δὲ οὐ ἡφαιέζετο τῶντα, ὑποκείσει) τὰ τοιαῦτα τῶν τεύτων κεφαλῶν.

14 ¶ E' κεῖνο ὃ τῆς ὁμολογημένων ὅσιν, ὡς περ ἐκ τῶν πωλείων κεφαλῶν τότε κατέχεται τις τῶν ἀκουσίλων, ἐπὶ δὴ αὐτὸ δόλω ἢ κούλῳ αὐτὸ ἀλλότριον οἰκέτω ἢ τὸ pecus ἀνέλη. ἔτω καὶ ἐκ τῆς χύσεως, ὃ δὲ αὐτὸ ἢ ἡ κούλῳ ἐν ἀγρῷ ποιεῖ τὴν ζημιώσαντα. οὐκοῦν καὶ τὸ τοιοῦτον αἰσθητοῖς τὰ δύο κεφάλαια. ἐν ἐμῷ δὲ διενήνοχεν, ὅτι τὸ ὡς πωλείον κεφαλῶν, πωλείον οἰκέτου ἢ πεκούδων φησὶν αἰσθητοῦς, τὸ τῶν τεύτων ποτε, καὶ ὃ δεύτερον, πωλείον πάσης δὲ λαμβάνει τὴν λοιπομένην ζημίαν. καὶ ἔμνον ὅτι τούτω, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐκείνω ὅτι ὅτι μὲν τὸ πωλείον κεφαλῶν, ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ δικαστὴς εἰς αὐτὸ ἀνακλᾷ, ὅτι ὃ τῆς συμβαινόντων ἐκ τῆς χύσεως κεφαλῶν, ὅτι χύσαντα ἡμέρας.

15 ¶ Καὶ καὶ μὲν πωλείοντα τὸ plurimi. ἐν ταῦτα δὲ εἰσάγεται. ὡς ἐν τῷ δὲ παρρησίαν ἔχοντα δικαστὴν, εἰς ἐκεῖνόν αὐτὸν εἰς τῆς χύσαντα ἡμέρας πλὴν ἡμέρας, ἐν ἢ ἐλάττω ὡς αὐτὸν τὸ πωλείον, καὶ χείσαντα τῶν

quod quocumque modo corruptum est. Vnde non solum quæ vasa sunt aut fracta, sed etiam scissa vestis, aut collisa vasa, siue ut aliqui dicunt διπλωθέντα, id est, duplicata, (quid enim si argentea erant?) aut etiam effusum vinum, vel oleum, vel si qua talia, & quæcumque aliquo modo corrupta, perempta, aut deteriora facta sunt sub rupti significatione continentur. Quapropter si quis in vinum meum, cum id optimum esset, aut in oleum quod excellentissimum erat, tale aliquid miscuerit inieceritque, quod ea spurcarentur & corrumpere tur: ex hoc tertio capite ob eas res tenetur.

14 ¶ Illud autem in confesso est, quemadmodum ex primo capite ita demum quis lege Aquilia tenetur, cum dolo aut culpa alienum seruum aut pecudem occidit: ita & ex hoc capite, ob dolum aut culpam quem de damno teneri. In hoc igitur utraque capita conueniunt. In illo planè differunt, quod primo capite de seruis aut pecudibus occisis agatur: hoc verò caput, quod olim tertium erat, & nunc secundum est, de cæteris omnibus damnis tractet. Neque rursus in hoc tantum differunt, verum & in illo: quod ex primo capite iudex ad annum retrò se referat: in iis verò quæ ex tertio capite procedunt, ad triginta dies.

15 ¶ Sed & illic adiecta est dictio plurimi. hic autem omissa est: ut liberum sit iudici ad eum diem ex triginta diebus æstimationem referre, quo res minimi pretii fuerit: & ita hanc reo gratiam facere: aut ad eum

a d. l. 27. § si quis vestimenta sciderit. 18. ff. cod.

b διπλωθέντων appellatio ne quid intelligat author non vix intelligo. Duplicationem argenteorum (ut interpretes Latini vertit hoc loco)

quæ lege Aquilia nondum reperi. Imo lege Aquilia non puniri duplicationem rei, cuius sit difficultas separatio. video ex l. 27. §. 14. ff. cod.

Quare cum dicitur videtur est nummorum

(sic enim malo quam argenteorum) mentionem faciat, videndum est, num hinc agatur de nummis manu alicuius excusis, ita ut vel in mare, vel in flumen, vel in cloacam caderent, agatur: quod sane lege Aquilia puniri constat ex l. 27. §. si quis de manu mihi nummos excusserit. ff. ad l. Aquilia. c. d. l. 27. §. 15. d. hoc vinum spurcare. d. l. 27. §. cum eo. 15

Legis Aquilia tribus capitibus doli & culpa facientis puniuntur. l. 30. §. 3. ff. cod.

f Primi & tertij capitis legis Aquilia differentia.

g l. 27. §. autem cap. §. l. 29. in ff. cod.

habenda æstimationem, ac si etiā hac parte, plurimi verbum adiectum fuisset, nā plebē & quæ Aquilio Tribuno rogāte hanc legē tulit, cōtētā fuisse, quod prima parte eo verbo vix esset.

a l. 19. in ff. eod.

b Aquilia igitur plebiscitum magis proprie dicitur quam lex.

c Plebiscita ita rogabantur. d v. l. 134. in ff. de verbor. oblig.

e Aquilia duplex directa & utilis.

f l. 15. ff. eod.

g Aquilia directa competit, si corpore aliquo in corpus damnum datum est.

h Aquilia utilis competit si alio quam corpore in corpus damnum datum est: & quemadmodum id fiat. adde l. 4. ff. de seruo corrupto.

i l. 9. §. si quis hominem fame necauerit. 2. l. 29 §. 7. ff. eod. l. 5. Cod. eod. k l. 39. l. 53. ff. eod. l. 51. ff. de furtis.

l. Quintilianum declamat. 350.

m l. 7. §. sed si quis de ponte. 8 ff. eod.

diem quo plurimi fuerit, & actori fauere. Sed recte ait Sabinus perinde habendam esse æstimationem, atque si & hic dictio Plurimi fuisset adiecta. Nam Plebs Romana, eo tempore quo inter Plebem & Patres erat dissensio, Aquilio (is tunc Tribunus plebis erat) hanc legem rogante, contenta fuit, quod in primo capite dictione plurimi fuisset vsa.

16 ¶ Cæterum generali aliqua regula concludendum est, quando directa actio in lege Aquilia & quando utilis comperat. Atque illud in primis sciendum est, tunc legem sese dare, eique tunc locum esse, cum corpus læsum fuerit. Sed si corpore datum est damnum, veluti nudis fortè manibus meis, aut ligno, lapide, vel alio quouis instrumento percussum occidi aut vulnerari, directa competit actio ex lege Aquilia. Sin autem læsum quidem corpus est, non tamen corpore datum est damnum, tunc utilis datur actio: veluti, seruum aliquis meum aut pecus tandiu inclusit, ut fame perirent: aut iumentum meum ita egit, ut tantum iter non ferret, sed rumperetur: aut ouem meam vel bouem ita turbauit, ut in præcipitia fugeret, & ibi periret, vel in aliquo læderetur: aut seruo aliquis alieno persuasit, ut in arborem ascenderet, vel in puteum descenderet, non ignorans difficilem & periculosum ascensum vel descensum esse, & deinde seruus ascendens vel descendens, cum pes eum falleret, aut extinguitur, aut aliqua parte corporis læsus. Quid ergo, si quis alienum seruum de ponte,

ἐναγομένην ἢ εἰς ὡς πλείον ὁ ὑπὸρχε, καὶ ὠφελῆσαι τὸ ἐνάγοντα. ἀλλὰ καὶ λίσον φησὶ ὁ Σαβῖνός, ὁμοίαν αὖτις ποιῆσαι πλὴν διατήρησιν, ὥστε εἰ καὶ ταῦτα τὸ plurimi προσέκειτο ῥήμα ὁ γὰρ ῥωμαῖκός χυδῶν δῆμον, καὶ τὸ καὶ ἐν τῆς διατάξεως τῆς χυδῶν δῆμου καὶ τὸ συκλήτης, τὸ ἀκουίλις (δήμαρχος ἐστὶν ὡς) τὸ παρόντα νόμον τεθέντος, ὁ ἡρκεῖται τὰ plurimi ῥήματα ἐν διατάξει κεφαλῶν.

16 ¶ Κανόνι ὅ γινώσκω δεῖν δεῖν βεῖν πότε ὁ δῖρεκτός ἐ ἀκουίλιος ἀρμόσφ. πότε ὁ οὐτίλιος. καὶ τῶς εἰδέναι καὶ, ὅτι ὁ νόμος ἐαυτὸν δίδωσιν. ἐπεὶ δὲ αἱ ἀδικήθη σῶμα. ἀλλ' εἰς ὅσον ἐκ σώματος ἢ βλάβη προσγυήσεται, τυχὸν ψιλῶς τῆς ἐμαυτῆς χερσιν, ἢ καὶ ξύλων, ἢ λίθου, ἢ ἑτέρου πνός ὁργάνου, πλήξας ἀνέκλον, ἢ ἐτραυματίσαι, δῖρεκτός ὁ ἀκουίλιος ἀρμόσφ. εἰ ὅσον σῶμα μὲν ἡδίκηθη, οὐκ ἀπὸ σώματος δὲ γέγονεν ἢ βλάβη, δίδωσιν τὸ ἐπὶ λίον ἀκουίλιον καὶ. οἷον τὸ ἐμὸν τις οἰκέτω, ἢ τὸ ἐμὸν πέποις ἐνέκλυσεν ἐπὶ χερσίν. ὥς τε λιμασί διαφθαρεύω. ἢ τὸ ἐμὸν ὑποζύγιον, ἢ πρὸς κῆλασε σφοδρῶς, ὥς μὴ ἐνέκλειν τὸ πλῆθος τὸ διασηματός, ἀλλὰ διαρρηγνύω, ἢ τὸ ἐμὸν τυχὸν πρὸ βατον, ἢ τὸ ἐμὸν βοῦν, ἢ πρὸς τις διατάραξεν, ὥς ἐνεχθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ κρημνῆ καὶ ἀπολέσθαι, ἢ καὶ τὸ βλαβῆναι. ἢ εἰάν τις τὸ ἀλλότριον οἰκέτω πείσῃ ἀνελθεῖν εἰς δένδρον, ἢ κατὰ γυνὴν εἰς φρέαρ, εἰδὼς δυσχερεσάτω καὶ ὅτι κίνδυνον πλὴν ἀνδρῶν, ἢ πλὴν καὶ θοδῶν ἐστίν. εἰδὼς ὁ οἰκέτης ἀνιῶν ἢ κατιῶν ὠλίγησεν καὶ ἢ ἐτῆσθησεν, ἢ πρὸς τι μέρος ἐβλάβη τὸ σῶμα. τί δὲ, ὅτι τὸ ἀλλότριον οἰκέτω τις ἀπὸ γούρας

16 ¶ Cæterum placuit, ita deum directam ex hac lege actionem esse, si quis præcipue corpore suo damnum dederit. Ideoque in eum qui alio modo danum dederit, utiles actiones dari solent, veluti si quis hominem alienum, aut pecus ita incluserit, ut fame necaretur, aut iumentum ita vehementer egerit, ut rumperetur, aut pecus in tantum exagitauerit, ut præcipitaretur, aut si quis alieno seruo persuaserit, ut in arborem ascenderet, vel in puteum descenderet, & is ascendendo, vel descendendo, aut mortuus aut aliqua parte corporis læsus fuerit, utilis actio in eum datur. Sed si quis alienum

alienum seruum aut de ponte, aut de ripa in flumen deiecerit, & is suffocatus fuerit, eo quod proiecit, corpore suo damnum dedisse, non difficulter intelligi potest, ideoque (ipsa lege Aquilia) teneatur. Sed si non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læsum fuerit, sed alio modo alicui damnum cōtigerit, quum non sufficiat, neque directa, neque utilis Aquilia actio, placuit eum, qui obnoxius fuerit, in factum actione teneri, veluti si quis misericordia ductus, alienum seruum compeditum soluerit, vt fugeret.

ὁ ὅστις ἐρρίψῃ τὸ ποταμῷ. εἴτα οὐ-
κατανεχθεὶς ἐν τῷ ὕδατι ἐπνίγη;
ἐν ταῦτα τὸ δὲ ρεχθὲν ἀκούϊλιον διδόναι
χρή. ὅς γὰρ ὠδήσῃ τὸ οἰκέτω οἰκείῳ
σώματι πλὴν ἀναιρέσιν εἰργάσατο. εἰ δὲ
μὴ δὲ σώματι πῆς ἐβλάψεν, ὃ δὲ σώμα
ὅτι τὸ ἀδικηθὲν, ζημία δὲ πῆς παρο-
γέρονται, ἐμοὶ ἀρξουῦτος τῆς διρέκτου,
οὐκ ἐπειδὴ ἀπὸ σώματος, καὶ οὐ τι-
λίου ὅ, δὲ τὸ μὴ ἡδίκηθῃναι σώμα, ἡ-
ρεσε τὸ ζημιώσαντα ὑποπίπτειν τῇ in
factum. οἷον τὸ ἐμὸν οἰκέτω, ὡς ἅμαρ
ταύοντά τι δεσμοῖς παρῆβαλον. τοῦτον
ἐπερὶ οἷα τῷ καὶ φιλανθρωπία βικνη-
θεὶς, εἰδὼς ὅτι φέρεται, λύσας ἀφῆ-
κε τῷ δεσμῷ.

vel de ripa in flumen deiecerit, & is in aquas collapsus, suffocatus fuerit? Et directam hinc ex lege Aquilia actionem dari oportet. Qui enim seruum impulit, is corpore suo occidit. Quod si neque corpore suo quis damnum dederit, neque corpus sit quod læsum est, & damnum tamen datum sit. Quum & directa actio cesset, quia corpore non sit damnum datum, neque locum habeat utilis, quia corpus læsum non sit: placuit eum, qui damnum dederit, actione in factum teneri: veluti, Seruum meum ob delictum in vincula conieceram, hunc aliquis humanitate ductus & misericordia motus, cum futurum sciret vt fugeret, solutis vinculis dimisit.

a 6 Harmen:
1. §. 3. in fi. Si
non corpore ne-
que corpori dā-
num datum sit,
sed tamen dā-
num datum sit,
Aquila neq.
directa; neque
utilis, sed in
factum iactum
actio competit.

b φιλανθρω-
πία nimia, et-
iam punitur. l.
7 §. idem La-
beo ff. de dolo.
l. 14. in pr ff. de
custod. reorum.

DE INIURIIS.
TIT. IIII.

ΠΕΡΙ ΤΥΒΡΕΩΣ.
ΤΙΤΛ. Δ.

DE INIURIIS
TIT. IIII.

¶ De iniuriis. Iniuria legibus non impunita. ¶ Iniuria in genere, ὅ μὴ νόμος: in specie ὅ ἐστι
seu contumelia, ὁ δὲ νόμος, seu culpa (und in lege Aquilia iniuria damnum datum, idem quod ὁ δίκως)
adicia, seu iniquitas & iniustitia. 1 ¶ Iniuria ἐρρίψῃ λόγῳ fit. 2 ¶ Iniuriam nos pati per nos ipsos,
liberos, uxorem (at non uxorem per maritum) nulum. 3 seruos (si atrox fiat illis iniuria non leuis)
4 seruos, inquam, etiam communes. 5 in quibus proprietatem habemus. 6 per eos qui bona fide no-
bis seruiunt siue sine liberi, siue serui) si tamen ea iniuria facta illis est in nostrā contumeliam. 7 ¶ Pœ-
na iniuria, ex legibus duodecim tabularum, ex membro rupto, talio: fracto, nummaria: iure prætorio ar-
bitraria est, & pro gradu dignitatis aestimatur: quæ pœna hodie in usu. 8 Est & pœna iniuria lege Cor-
nelia introducta, quæ competit ei qui se pulsatum, aut verberatum, cuiusve domus vi introita. 9 A-
trox etiā iniuria aestimatur, hoc est iniuria crescit ex facto, loco, persona. 9 Et hæc quidem pœna civilis
iniuria est. Criminalis verò seu extraordinaria, vel relegatio, vel bonorum publicatio. ¶ Agere &
conueniri actione iniuriarum criminali posse per procuratores, viros illustres & superillustres 10 ¶ In-
iuriarum teneri non modò eum qui fecit, sed & qui curauit fieri. 11 ¶ Tolli actionem iniuriarum
dissimulatione.

c adde §. Paul.
sent. 4. de inu-
riis & 60. E-
clog. 21. περὶ
ὁ βίβλων.

Generaliter in-
iuria dicitur omne, quod non iure fit, specialiter aliàs.

Ἦν δὲ ὅσι τὸν ὕβρις αἰ-
ἀπμωρῆτος οἱ νόμοι.
ἡνικῶς δὲ iniuriæ λέ-
γεται, πάντ' ὃ μὴ κατὰ
νόμον γίνεται, quod
non iure fit. ἰδικῶς δὲ λέγεται,

NON commit-
tunt iura, vt im-
punè ferāt, qui
alteri iniuriam
fecerint. ¶ Generaliter autē
dicitur Iniuria, omne quod
nō iure fit. Specialiter verò

d Iniuria in-
re punita.
el. l. ff. eo. 60;
Eclog. 21. c. 15.
Arist. Ethic. I.
f Iniuria pro
contumelia dā-
no, culpa, iniu-
stia.

απειροφύνητος
 Sclog. d. loco.
 b Contumelia
 à contemnendo.
 c Culpa à δίκη
 μα, iniuria.
 d l. i. ff. cod. l. 5.
 §. i. ff. ad l. A-
 quil.
 e à δίκη quo
 τ' αὐτοῦ αἰς
 ὅτι τὸ ἀδικῶς
 καὶ παρὰ νόμον
 ἐκτεταμένον.
 Eclog. d. c. i.
 f Iniuria com-
 mittitur re aut
 verbis. l. i. §. i.
 ff. eodem ἐρῶ
 ἢ λόγῳ. Eclog. d.
 loco.
 g ἐρῶ, id est
 facto vel re in-
 iuria quemad-
 modum inferatur
 h l. 5. ff. eo. Hac
 iniuria in cor-
 pus inferri dici-
 tur. Est et alia
 quæ in dignita-
 tē: alia quæ in
 infamiam v. Ecl.
 d. c. i. l. i. §. ff. eo.
 i Conuicium
 quod et Græcis
 ὀχλαγωγίον.
 Dicitur autem
 πολλῶν τινῶν
 σύνοδος, ὅτε
 πολλῶν τινῶν
 φωνῇ παρὰ
 τοῦ ἀγῶντος
 τῆς πόλεως
 τεροῦς εἰς αὐ-
 τὸν συντρέχουσιν
 εἰς φθόρον καὶ
 ἀπώλειαν τινος.
 60. Eclog. 2. i. c.
 1. 3. l. 25. §. 3. 4.
 de iniuriis.
 κ λόγῳ seu ver-
 bo iniuriā quæ-
 admodum quis
 inferat.
 l' ἐμμετρον ἐ-
 πος opponit πρὸς
 τὸ λόγῳ. Su-
 pra verò §. 33.
 de rerum diui-
 sione opponit τὸ
 ἱστορικὸν aut πο-
 τιὸν ῥητορικὸν
 λόγῳ.
 m Iniuria te-
 netur qui famo-
 sum libellum
 scripsit, compo-
 suit, edidit, fecit
 uel quid eorū
 fecerit. l. 5. §. 9 ff.
 eod.
 n Prætexta qui
 olim uteretur
 dixi ad l. 3. in fi.
 ff. de liberis
 exhibendis.

contumelia dicitur, à con-
 temnendo, quom Græci
 ὕβριν appellant. Dicitur au-
 tem & culpa, quod Græci
 ἀδίκημα vocant, sicut in lege
 Aquilia accipitur. Dicimus
 enim damnum iniuria da-
 tum. Aliquando verò dici-
 tur iniquitas & iniustitia,
 quam Græci, ἀδικίαν vocant.
 Cum enim Prætor, aut iu-
 dex non iure contra quem
 pronuntiat, dicimus eum
 iniuriam accepisse.

¶ Porro iniuria commit-
 titur, non facto tantum, sed
 etiam verbo. ¶ Et facto
 quidem, cum quis aut pu-
 gnis pulsatus, aut fustibus
 vel loris cæsus fuerit, aut si
 cui factum fuerit conui-
 tium. Conuicium autem est,
 cum quis in celebri aliquo
 vrbis loco, contumelia tali
 me afficit, ut eam ob cau-
 sam magna hominum tur-
 ba concurrat. Facto etiam
 iniuria fit, cum quis pru-
 dens ac sciens sibi me nihil
 debere, tanquam creditor
 in possessione bonorum
 meorum est. ¶ Verbo au-
 tem fit iniuria, cum quis in
 infamiam meā vel proflam
 orationem, vel carmen, con-
 scripsit, vel composuit in
 me aut edidit: aut eorum
 quidem nihil fecit, sed do-
 lo ipsius factum est, ut quid
 eorum fieret. Horum enim
 singuli actione iniuriarum
 tenentur. Velut, Primus fa-
 mosum in me carmen scrip-
 sit, Secundus composuit,
 Tertius id edidit. Quartus
 verò, nihil eorum qui-
 dem commisit, sed dolo fe-
 cit, ut aut scriberetur, aut
 componeretur, aut edere-
 tur hæc iniuria in me emis-
 sa. ¶ Sed & si quis matrem-
 familiās in publico eun-
 tem, aut prætextatum præ-
 textatamve in publico eun-
 tes, hoc est, puerum vel pu-
 ellam: (nam qui in minori

attentata esse dicetur, & denique aliis plurimis modis admitti iniuriam

contumelia à contemnendo, ὡς
 οἱ Ἕλληες ὕβριν καλεῖσιν. λέγεται ὅ-
 καὶ culpa ὅπερ οἱ Ἕλληες ἀδίκημα
 καλοῦσιν. ὡς περ τῆς ἀκουσίτης. d λέ-
 γομεν γὰρ damnum iniuria datum,
 τούτῳ ζημία ἢ ἀδικῶς γινόμενη. πο-
 τε ὅ λέγεται iniquitas καὶ iniustitia,
 ὡς οἱ Ἕλληες ἀδικίαν καλεῖουσιν. ὅ-
 πότε γὰρ ὁ πραιτωρ, ἢ ὁ δικαστής, ἀδ-
 ικῶς κατὰ τὴν ὁρμήν, λέγομεν
 τὴν ἀδικηθέντα iniuriam accepisse.

¶ Ἡ δὲ ὕβρις ἀμαρτάνεται καὶ μό-
 νον ἐρῶ, ἢ ἀλλὰ καὶ λόγῳ. ¶ Καὶ ἐρ-
 γῶς μὲν, ὅποτε τις πύξῃ ἢ ῥάβδοις, ἢ
 ἰμάτιν τυπῇ, εἴτε κονίον τις ἐ-
 ποσῇ. Conuicium ἰδέσθιν, ἢ νῆα τις
 ἐν ὀπίσθῳ τύπῃ, ἢ πόλεως, ὕβριν ἐ-
 παράγῃ μοι, ὡς καὶ ὄχλον ἐν τῷ ὄρει
 συναχθῆναι. ἐργῶς γινέται ἢ ὕβρις,
 καὶ ἡ νῆα τις εἰδώς, ὡς εἰδὲν αὐτὴν ὁπο-
 θεῖλω, ὅτι νομῶ γέροντες ἐμὲ πραι-
 τῶν, ὡς δὴ δανειστής. ¶ Λόγῳ καὶ
 εἰς τις πρὸς ἐμὲ ὕβριν περὶ ὅν λόγον
 ἔγραψεν, ἢ ἐμμετρον ἔπος, ἢ σωτέθην-
 κατ' ἐμοῦ, ἢ ἐξέδωκε. ἢ οὐδὲν μὲν
 τοῦτων ἔπραξε. δόλον δὲ ἐποίησεν, ἢ α-
 πὶ τούτων χρηταί. ἔκαστος γὰρ τοῦτων
 κρατεῖται τῇ iniuriarum οἶον Περ-
 κὸν ἔγραψε ἔπος ὕβρις κατ' ἐ-
 μοῦ. Σεκουῦδος σωτέθην. Τέρπιος τ-
 το ἐκδέδωκε, Κουάρτος οὐδὲν τούτου
 μὲν ἔπραξε, δόλῳ δὲ οἰκείῳ παρε-
 σέδασεν μὴ γραφῆναι, ἢ σωτέθην
 ἢ ἐκδέδωκε κατ' ἐμοῦ ὕβριν. ¶ Εἰ
 δὲ καὶ τις πρὸς ἐμὲ τῇ οἰκοδεσποί-
 νῃ, ἢ τῷ πραιτεξτάτῳ, ἢ πραιτεξτά-
 τῳ πρὸς ἐμὲ, τῶν τῶν νέων ἢ τῇ νέᾳ.
 οἱ πρὸ νέων ἀγῶντες πρὸς ἡλικίαν τῇ

contumelia, quæ
 à contemnendo
 dicta est, quam
 Græci ὕβριν appel-
 lant, aliàs culpa,
 quam Græci ἀδίκη-
 μα dicunt, sicut
 in lege Aquilia
 damnum iniuria
 datum accipitur.
 aliàs iniquitas &
 iniustitia, quam
 Græci ἀδικίαν vo-
 cant. cum enim Præ-
 tor vel iudex nō
 iure contra quē
 pronuntiat, iniu-
 riam accepisse
 dicitur.

¶ Iniuria au-
 tem committi-
 tur, non solum
 cum quis pugno
 pulsatus, aut fu-
 stibus cæsus, vel
 etiam verbera-
 tus erit: sed & si
 cui conuicium
 factum fuerit, si-
 ue cuius bona
 quasi debitoris
 qui nihil debe-
 ret, possessa fue-
 rint ab eo, qui in-
 telligebat nihil
 eum sibi debere.
 ¶ Vel si quis ad
 infamiam alicuius
 libellum, aut
 carmen, aut histo-
 riam scripserit,
 composuerit, edi-
 derit, dolo ve ma-
 lo fecerit, quod
 quid eorū fieret,
 siue quis matrē
 familiās, aut præ-
 textatum prætex-
 tatamve adfecta-
 tus fuerit, siue
 cuius pudicitia
 manifestum est.

2 ¶ Patitur autem quis iniuriam non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos quos in potestate habet, item per uxorem suam, id enim magis preualuit. Itaque si filia alicuius, quæ Titio nupta est, iniuriam feceris, non solum filia nomine tecum iniuriarum agi potest, sed etiam patris quoque & mariti nomine. Contra autem si viro iniuria facta sit, vxor iniuriarum agere non potest. Defendi enim vxores à viris, non viros ab vxoribus, æquum est. Sed & focer nurus nomine, cuius vir in eius potestate est, iniuriarum agere potest.

3 ¶ Seruis autem ipsis quidē nulla iniuria fieri intelligitur, sed domino per eos fieri videtur, non tamen iisdem modis, quibus etiā per liberos & vxores, sed ita, quū quid atrocius commissum fuerit, & quod aperte ad contumeliam domini respicit, ve-

καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἐχέοντο, φόρημα δὲ τοῦ ῥωμαϊκόν. εἰ οὐκ ἐν τῇ περιρρημῶν περιόντι ἀδικολογῇ τις συνεχῆς, μηδὲν αὖτε γόμμος, ἢ γουὸν καὶ λέγων τὸ ἐπὶ τῇ αὐτῇ σὺ φερούσας αὐτῇ δὲ ἑσέψαι ῥόποις, κατέχευε τὴν iniuriarū. καὶ ἐπεὶ οἱ ἵπτοις τὸ πλείους τὸ ὑβρεῖν ἀμαρτάνεσθαι ῥόποις τῇ ἀμολογημένων ἐστίν.

2 ¶ Ὅτις αὖτε δὲ τις ὑβρεῖν, οὐ μόνον δὲ ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ δὲ τῇ οἰκίῳν πατρῶν, οὐκ ὑπεξουσίῳς ἐχέει. καὶ δὲ τὴν γαμετῆς. ἐκ δὲ τῇ ἐναντίου, εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ ὑβρεῖται, ἢ γυνὴ τὴν iniuriarum ἔδουκινεῖν. τὰ δὲ ἴρεσεν, εἰ καὶ τινες ἐναντιώδως αἰ. ὥστε δὲ τὸ ἐμὲ ὑβρεῖται ἐν τῇ ὑπεξουσίᾳ πατρῶς, δίδοται μοι ἡ iniuriarum, ὡς ἔβρεως, ἢ καὶ τῆς γαμετῆς ἀμέλει, εἰ δὲ ἡ ἐμὴ ὑπεξουσία θυγάτηρ γαμητῆς τὴν πατέρα, οὐ τὴν ὑβρεῖται, καὶ αὐτὴ ὑβρεῖται εἶσα, καὶ τὴν πατέρα αἰήρ, καὶ γὰρ δὲ ὁ πατέρα τῆς πατρὸς ἐξομα καὶ τὸ πῶν iniuriarum. ¶ Εἰ δὲ ἐστὶ τις, εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ ὑβρεῖται, ἢ γυνὴ τὴν iniuriarum οὐ δύναται κινεῖν. διὰ τὸ δὲ εἶδεν τὸ ὑβρεῖται ἀνδρῶν τὰς γυναικας, οὐ μὲν αὖτὸς ἀνδρας ὑβρεῖται τῇ γυναικῶν δίκαιον ἐστίν. καὶ περὶ τῆς τῇ νύμφης ὀνόματι τῆς γαμητῆς τῇ ὑπεξουσίᾳ πατρῶς αὐτῆς. ἀκολουθῶς κινήσῃ τὴν iniuriarum.

3 ¶ Εἰ δὲ ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑβρεῖται, οὐδὲ μία αὐτῆς ἀγωγὴ ἀρμόζει. ὅτι δὲ αὐτὸς ὑβρεῖται, δοκῶ ἐγὼ ὁ δεσπότης ὑβρεῖν ὑποστῆναι. ἀλλ' οὐχ οἱ τινες ῥόποι γού, ἢ γαμετῆς ὑβρεῖται ἐν τῶν, δίδοσσί μοι τὴν iniuriarum, οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ οἰκίᾳ. ἐπὶ γὰρ δούλῳ τότε ὑβρεῖται εἶσα δοκῶ, ἢ νύμφῃ σκαμὸν ἢ τὴν κατ' αὐτῆς ἐπλημελήσῃ,

atate erant, prætecta utebantur. Gestamen id erat Romanorum.) Si quis ergo aliquem horum in publico euntē affectetur, nihil, omnino proloquens, aut fortē etiam dicens aliquid, quo probi eorū mores corrumpantur, actione iniuriarum tenetur. Sed & aliis quamplurimis modis iniuriam admitti, in confesso est.

2 ¶ Patitur autem quis iniuriam, non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet. Item per uxorem. ¶ Ex contrario autem si maritus iniuria sit affectus, vxor iniuriarū agere non potest. Id enim magis placuit, quāvis aliqui contra senserint. ¶ Sic igitur, cum aut liberorum aliquis quem in potestate habeo, aut vxor mea iniuriā accepit, ego iniuriarum agere possum. Itaque si filiam in potestate habeam, quæ nupta sit Titio, tūque iniuriā ei feceris: & ipsa, quæ iniuriā accepit, & Titius maritus eius, & ego pater ipsius, tecum actionem iniuriarum habemus. ¶ E diuerso si maritus iniuria sit affectus, vxor iniuriarum agere non potest: quoniam a maritis vxores, non ab vxoribus maritos defendi æquum est. Sed & focer, nurus nomine, quæ filio ipsius quem in potestate habet, denupsit, nihil prohibet quo minus iniuriarū agat.

3 ¶ Si seruis meus iniuria affectus fuerit, nulla ei actio competit, sed iniuriā quæ illi facta est, ego dominus passus esse videor. Verum non quibusmodis per liberos vel vxorē iniuria affectos, iniuriarū mihi datur actio: iisdē in seruo danda est. Tūc. n. demū per seruū iniuriā pati videor, cū atrocius in eū quid commissum est, & quod aperte ad

a Re. Hec ad iudicium: d. ff. de iniuriis. qm adfectatur ab eo qui appellat. Nam aliud appellare, aliud adfectari. l. 1. s. aliud est appellare. ff. de iniuriis. sic G. ac. 60. Eclog. 21. c. 29. distinguitur.

a. ff. de iniuriis. qm adfectatur ab eo qui appellat. Nam aliud appellare, aliud adfectari. l. 1. s. aliud est appellare. ff. de iniuriis. sic G. ac. 60. Eclog. 21. c. 29. distinguitur.

Appellat, qui sermone pudicitiam adtentat: adfectatur qui frequenter tacitus sequitur. d. s. 22.

b. 60. Eclog. 21. c. 1. in fi.

c. Includa videtur esse glossa alicuius: nam paulo post hac eadem sententia sequitur & alioqui deest hac sententia Latinis institutionibus.

d. Huiusmodi iniuria per co-sequentias fieri dicuntur. l. 1. s. 3. l. 4. ff. eod.

e. Atq. ita ex iniuria una a maritis vxores, non ab vxoribus maritos defendi æquum est. Sed & focer, nurusque marito, & patri: & per unum alterius iniuria non consumitur. 60. Eclog. 1. c. 3.

f. viro iniuria affecto vxor non agit. Eclog. d. c. 3. l. 2. ff. eod. g. tamen si iniuriam eu facere non liceat. l. 1. c. eod.

h. l. 1. paragr. 3. l. 15. s. Prator ait, 34. ff. de iniuriis.

a Huiusmodi iniuria contra bonos mores illata dicitur. **d. 5. Prator** Nam in hoc casu iniuriarum actio mihi competit. **34. §. a di** Sin autem vel pugno eum percusserit, vel conuitium ei fecerit, nulla mihi datur actio. **b** Seruo pugnare ducere aut conuicium facere, ac non flagellis eum cadere licet. **d. 5. 34. §. sequ.** **c** l. 15 §. ult. l. 16. ff. cod.

4 §. Cōmunem cum Titio seruum habebam. Eum tu verberasti, & mihi & Titio iniuriarum actio competit. Neque vero pro ea parte, qua dominus sum serui, fit iniuriarum aestimatio, sed ex qualitate & persona dominorum iniuria aestimatur. Quid enim si alter est dominus Senator sit, & alter plebeius?

d. l. 15. §. si v- **sumfructum.** **47. ff. cod.** **5** §. Quod si eiusdem serui Titius usufructum & Mauius proprietatem habeat, & tu eum iniuria afficias, iniuriarum soli Mauius teneberis.

e d. l. 15. §. item **si liberum hominem 48.** **6** §. Liber aliquis bona fide seruiebat, hūc ego iniuria affeci, non tibi cōpetet iniuriarum actio: sed ipsi qui bona fide seruit, dabitur, ut is suo nomine agere possit. Id autē dico, nisi si tortasse, in tuam contumeliam ei iniuriam fecerit. Tunc enim tibi dabitur actio iniuriarum. Idēque dicimus, si seruus alienus bona fide tibi seruiat. Hoc enim iniuriam passio, tunc demum tibi dabitur actio iniuriarum, cum docere poteris id in tuā contumeliam factum esse.

f Iniuriarum actio aut lege, aut more aut mixto iure inducta lege xij Tab. de famosis carminibus, membrum ruptis, & osibus fractis moribus, arbitrio iudicis mixto iure ex lege Cornelia. **Paul. 5. sent. 4. §. 6. 7. 8.** **g** ταυτοπαλεια, talio de qua dixi ad leges xij Tabul. **34. de iniurijs.** **7** §. Poena autem iniuriarum ex lege Duodecim Tabularum, si cuius membrum ruptum fuerat, erat talio. Idem enim patiebatur, qui membrum

ἢ ὁ περ φανερός εἰς ὕβριν ὁρᾷ τὸ δὲ πότον. εἶν' εἰς τὸν ἐμὸν μαρτύριον οἰκέτω. ἀρμόζει γὰρ ἐπὶ τοῦτ' ἔμαχος ἡ iniuriarum. εἰ β' δ' εἰς conuitium ποιήσῃ καὶ ἐμὰ οἰκέτῃ, ἢ πῶς αὐτὸν πῆσῃ, οὐδεμία μοι δίδεται ἀγωγή.

4 §. Εἰς πῶσινον εἶχον οἰκέτω καὶ Τίτιον ἐτύπησας αὐτὸν, καὶ ἐμοί, καὶ Τίτῳ ἡ iniuriarum ἀρμόζει. καὶ ὁ κατ' ἑμῆς τὸ οἰκέτου δεσπόζω ἢ τῆς ὕβριως γίνε' ὁ δὲ ἀπάμνησις. ἀλλ' ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ἀπαμνήσεως ἐκείνου τῷ δεσποτῇ καὶ τῷ ὕβριως κείνῳ. τί γὰρ εἰ ὁ μὲν ὅτι συγκαληπκὸς τῷ δεσποτῇ, ὁ δ' ἰδιώτης;

5 §. Τοῦ αὐτοῦ οἰκέτου Τίτιος μὲν εἶχε τὸν usufructum d, Μαῖβιος δ' τὸ δεσποτεῖαν, ὕβρισας τοῦτον, ἐνοχὸς ἐστὶ τῇ iniuriarum μόνῳ καὶ Μαῖβίῳ.

6 §. Εἰς λούδιος εἰς ἐδούλῳ ἀεὶ bona fide. ὕβρισα τὸν ἐγὼ οὐχ ἀρμόζει τῇ iniuriarum, αὐτῷ δ' τῇ bona fide δουλοῖσι δοθήσε'. ὥστε αὐτὸν suo nomine κινεῖν ταύτῃ. ταῦτα δ' λέγω, εἰ μὴ ἀεὶ σαφῶς δὲ τ' εἰς σὲ καταφρονῇ, ὕβρις καὶ αὐτῷ ἀπαμνήσει. τίτε γὰρ καὶ δοθήσε' ἡ iniuriarum. π' αὐτὸ φανερὸν καὶ ἡνίκα ἀλλότριον οἰκέτης bona fide εἰς ἐδούλῳ. ὕβρις δ' ἐστὶ γὰρ αὐτῷ, τῇ καὶ δοθήσε' αὐτῷ τῇ iniuriarum, ἡνίκα ἀπαμνήσει δὲ τ' εἰς σὲ καταφρονῇ, πᾶσι ταῦτα.

7 §. Ἡ δ' εἰς τῆς iniuriarum πινὴ ἐκ τῆς δουλοκατέλκου νόμου. εἰ μὲν καὶ τινὸς ἐρράγη ταύτοπαλεια γινώσκῃ. τὸ αὐτὸ γὰρ ὕφιστατο, ὁ μὲν καὶ

luti si quis alium eum seruum [acrociter] verberauerit: & in hunc casum actio proponitur. At si quis seruo conuicium fecerit, vel pugno eum percusserit, nulla in eum actio domino cōpetit.

4 §. Si communis seruo iniuria facta sit, æquum est, non pro ea parte qua dominus quisque est, æstimatione iniuriarum fieri, sed ex dominorum persona, quia ipsis fit iniuria.

5 §. Quod si usufructus in seruo sit, est, proprietatem Mauij, magis Mauius iniuria fieri intelligitur.

6 §. Sed si libero homini, qui tibi bona fide seruit, iniuria facta sit, nulla tibi actio dabitur, sed suo nomine is experiri poterit, nisi in contumeliam tuam pulsatus sit: tunc enim cōpetit & tibi iniuriarum actio. Idem ergo est & in seruo alieno bona fide tibi seruiente, ut toties admittatur iniuriarum actio, quoties in tuam con-

7 §. Poena autem iniuriarum ex lege 12. Tabularum propter

pter membrum quidam ruptum, talio erat, propter os vero fractum nummaria poenae erat constituta, quasi in magna veterum paupertate. Sed postea Praetores permittebant ipsis, qui iniuriam passi sunt, eam aestimare, ut iudex vel tantum reum condemnaret, quanti iniuriam passus aestimauerit, vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed poena quidam iniuriarum, quae ex lege 12. Tabularum introducta est, in desuetudinem abiit: quam autem Praetores introduxerunt (quae etiam honoraria appellatur) in iudiciis frequentatur. Nam secundum gradum dignitatis, vitaeque honestatem, crescit aut minuitur aestimatio iniuriarum: qui gradus condemnationis & in serui persona non immerito seruatur: ut aliud in seruo actore, aliud in medi actus homine, aliud in vilissimo vel cōposito ius aestimatio nis constituitur.

ρήξας πινός. εἰ δὲ ὅστω ἔκλασεν, εἰς
χρήματα ἐγίνοντο ὡς καὶ δίκαι. καὶ ἡ
τὸ ἀπορητὸν αὖτις παλαίοις, δὲ πλὴν
περὶ αὐτῶν ἀντὶς πενίαν. μὴ ὅτι ταῦτα
οἱ ἀρχαῖοι αἰαρεθείσης τὸ ἀπὸ τῆς
δωδεκάδελτου πτωχείας ἐπινενον-
μήσης, τοῖς ὑβριστεῖσι ἐπέτρεπον δὲ
τιμῆσαι δὲ τὸ ὑβρίν, ἡ δὲ ὑπέστησαν, ὅσης
βούλονται ποσόπιτος, καὶ τυχὸν αὐτῶν ὁ
ὑβριστεὶς ἐλεγχῇ, ὅτι διαπραμάτευται πλὴν
ὑβρίν, ἡ δὲ ὑπέστην ἐκαστὸν νομισμάτων. καὶ
ὁ δὲ iniuriarum ἀκρομήτωρ, ποτὲ
μὲν εἰς τοῦτον κατέδικάζετο, τούτε-
στιν εἰς τὰ ἐξουσίαν. ποτὲ δὲ εἰς ἐλάττωνα
ποσόπιστα πλὴν καὶ δίκην ἔφεραν, ὡς ἐν
αὐτῇ δίκῃ ὡφθῇ. ¶ Αλλ' ἡ καὶ ὑπὸ
τῆς δωδεκάδελτου κρίσεως χρεῖστα ποι-
νὴ, εἰς ἀπειρήθειαν ἐχώρησεν. ἡ δὲ ἐπὶ
τῆς πεντήκοντα δὲ ἐπινενονθεῖσα ἐν τοῖς
δικαστηρίοις συνεχῆς ὄσιν. ὅτι καὶ καθ-
μὸν τὸ ἀξιόμιστον, καὶ τὸ ἀξιόπιστον τὸ
πολιτείας τὸ ὑβρίν, ποτὲ μὲν
αὐξάνει, ποτὲ δὲ μειοῦται ἢ τῆς ὑβρέως
δρατμύσης. ἐὰν ὅτε καὶ ἡ αὐτὴ ὑβρις,
ὑπὸ τῆς αὐτῆς περιστάσεως συνηληπ-
καὶ ἀνδρὶ καὶ ἰδιώτῃ, σεμνὰς πολιτευ-
ομένη. τῆς μὲν συνηληπτοῦ λόγου
χάριν ἡ ὑβρις δρατμύσεται ἐκαστὸν
πεντήκοντα νομισμάτων τῆς ὅτι σωφρο-
νὸς ἰδιώτου ἐκαστὸν. τὸ δὲ ἀσέμνου πεν-
τήκοντα. ὅτι οἱ τῆς δρατμύσεως βαθ-
μοὶ, σφίζονται καὶ ἐπὶ οἰκέτων ὑβρι-
στῶν. ἐτέρως μὲν καὶ τῆς δρατμύσε-
ται ἡ ὑβρις, ἐὰν τὸ διοικητὴν ἐοικέντων
πάσης μου τῆς δουλείας ὑβρέσεως. καὶ
ἐτέρως ἢ νῆκα ὑβρέσεως τὸν οἰκέτην με-
τὰ μίαν ἐνεχέρησα φροντίδα, τυχὸν
διοικητὴν αὐτὸν ποιήσας. τῆς ἐν τῷδε
τῷ τόπῳ δρατμύων μου κτημα-
των. ἄλλως δὲ ἐπὶ τῆς ἀτελεστάτου

cuiuspiam rupisset: sin ve-
ro os fregeras, in pecuniā
fiebant condemnationes.
Quod & ipsum veteribus
grauē erat, ob magnam
ipforum paupertatem. Po-
stea autem Praetores, subla-
tis poenis, quae à Lege duo-
decim Tabularum inuen-
tae fuerant, permittebant
his qui passi erant iniuriā,
ut iniuriā quā passi fue-
rant, quantumque vel-
lent aestimarent. Et forte
dicebat is, qui adfectus e-
rat iniuria: Iniuriā quae
mihi illata est, centum au-
reis aestimo. Atque is, ad
quem ea de re in ius iba-
tur, modò tanti condem-
nabat, id est, in centum au-
reos, alias in minorem sum-
mam condemnationē mo-
derabatur, prout ei iustum
visum fuerat. ¶ Sed poena
quidem quae à Lege Duo-
decim Tabularum intro-
ducta est, in desuetudinē
abiit: quae verò à Praeteri-
tis inuenta est, frequens
est in Iudiciis. Nam secun-
dum gradum dignitatis vi-
taeque honestate eius, qui
iniuriā accepit, alias cre-
scit, alias minuitur iniuri-
ae aestimatio. Finge enim ab
eodem homine eandem in-
iuriā affecti viro alicui
Senatorio, & Plebeio cui-
piam honeste viuenti, & ite
alicui infimae sortis homi-
ni. Nempe scilicet Senato-
ris iniuriā (verbi gratia)
C.L. aureis aestimabitur:
plebeij verò honorioris
C. humilioris autem L. At-
que hi aestimationum gra-
dus seruantur. & in seruis
iniuriā adfectis. Aliter.n.
iniuriā aestimabitur in ser-
uo, cui omnium mearum re-
rum procurationem cre-
didi. & aliter in seruo, cui
vnius tantum actus ad-
ministrationem commisi.
Tradita fortē cura pos-
sessionum mearum, quae
hoc aut illo in loco sitae
sunt: & aliter in vilissimo

a Sex Cacti-
lius apud 20.
Gellium 1. No-
minino inq-
omnes iniurias
ere isto pauco
diluerunt, ta-
meti hac pau-
citas asu gra-
ue pondus ari-
fuit. Nam libra-
rys asibus in
ea tempestate
populus usus
est: quo loco id
quod dicitur
grauē pondus,
aris fuisse, hic
ἀφ' ὅπου τὸν fuis-
se scribitur.
b Haec iniuria
rum actio Pre-
toria, moribus
introducenda di-
citur Paulus.
sent. 4. §. 7.
c Iniuriarum
poena lege xij.
Tabul. introdu-
cta desueta.
d Iniuria poe-
na praetoria
ordinaria &
usitata: de in-
iuria autē ho-
die extra or-
dinem cogno-
scitur, & ex
causa personā.
que statuitur.
l. ult. ff. eod.
6. Eclog. 21. e.
6.
e διοικητῆς
πινός ὅτι οἰκίας.
ἀδελφὸς οὗ ὀππο-
νιτο οὐκ ἐστὶν
ὡς πᾶσι ἐνεχέ-
ται φροντί-
δα. q. e. medij
actus hominem
hic appellat
Imperator. Ul-
pianus in l. 15.
§. itaque. 44.
ff. eod. priorem
appellat, dispen-
sationem, alte-
rum, mediastim-
um: quanquā
illo loco oppo-
nere v. eatur
bona frugi ser-
uum vulgari:
ordinariū, me-
d. a. f. m. dispen-
sationem, quali
quali.

a Compeditus in mediastino & compe-
gitur, o' ev de dito seruulo.

8 Atqui neque lex Cornelia cōmisit, vt iniuriam præteriret. Nā & ea actionem in iniuriarum introduxit, quæ comperit, si liber homo pulsatum se aut verberatum queratur, aut aliquem vi in domum suam venisse dicat. Domum autē cuiusque intelligimus, siue in propriis ædibus habitet, siue in cōductis, siue gratis, siue hospitio exceptus sit.

9 ¶ Atrox iniuria indi-
catur: vel ex facto, vel ex
loco, vel ex persona. Ex
facto, veluti si quis à quo-
piā vulnera acceperit, aut
fustibus cæsus sit. Ex lo-
co, veluti, si cui in Thea-
tro, aut in foro, vel in con-
spectu Prætoris, id est, ma-
gistratus iniuria facta sit.
Ex persona, veluti si magi-
stratus iniuriā passus fue-
rit, aut si Senatori ab humi-
li persona iniuria illata sit,
aut si parentes iniuria affe-
cerint liberi, vel patronos
liberti. Aliter enim senato-

Fl 8. f. de inin
rÿs.

*g. In iuriarum
agi civiliter
vel criminali-
ter posse.
h. In iuria poe-
na civilis que.*

10 q. Illud autem velut
in summa sciendum est, de
omni iniuria eum, qui pas-
sus est, posse, vel criminali-
ter iniuriarū agere, vel pe-
cuniariē siue ciuilit̃. Et si
quidē ciuilit̃ agitur, æsti-
matio secundum ea, quæ
diximus, fiet, & in tantum

DE INIVRIIS.

ἢ ἐν αὐτοῖς ὄντος οἰνέται.

8 ¶ Οὐδὲ ὁ Κορνήλιος νόμος· οὐδὲ
 ὕβρεως διαλεχθῆναι ἡμέλησαν. ἔπε
 νόησε γὰρ καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν iniuriarum. ἡ
 τις ἀρμόζει ἐὰν ἐλθὺς θεοῦ λέγῃ ἐαυτὸν
 ὠθεῖναι ἢ τυπῆσθαι, ἢ ὅτι βία τις εἰ
 σῆλῃεν εἰς τὸ αὐτοῦ οἶκον. τὸ δὲ αὐτοῦ οἶ
 κον νοῦμεν, εἴτε ἐν ἰδίᾳ οἰκειᾷ ᾧκει,
 εἴτε μητροῦ εἴτε πατρὸς, εἴτε ὡς ξένος
 ἐδέχθη.

9 ¶ Τραχιῶα εἰς ὕβρεις κινεῖται, ἢ
ἀπὸ πρᾶγματός, ἢ ἀπὸ τόπου, ἢ ἀπὸ
πρᾶσώπου. Ἀπὸ πρᾶγματός, οἷον
ἐάν τις ὑπὸ πινούσῃ δέξηται ζαύματα,
ἢ ῥάβδοις τυπῇ θῆ. Ἀπὸ τόπου, οἷον
ἐάν τις ἐν θεάτρῳ, ἢ ἐν ἀγορᾷ, ἢ ἐπὶ ὄ-
ψεσι δὲ πρᾶσώπῳ, ζυτέσι τ' ἀρχον-
τος ὕβρειν ὑποσῇ. ἀπὸ πρᾶσώπου, οἷον
ἐάν ἀρχὼν ὕβρεισθῇ, ἢ ἐὰν συγκαληπτικός
πρὸς ἀπὸ δ' τελοῦς ὕβρειν ὑποσῇ. ἢ αὖ
ἀνιόντας εἰς οἱ παῖδες, ἢ αὖ παῖδωνας
ὕβρεισιν οἱ ἀπελιδυμένοι ἐτέρους ἢ τ'
συγκαληπτικοῦ, καὶ ἢ τ' ῥονέως, καὶ ἢ τ' πα-
τρῶν, ἐτέρους ἢ ἢ τ' ὀξωτικοῦ καὶ δ'
τῆς πρᾶσώπου ὕβρεις διατιμάται.
Εἴδοτε καὶ τίς πρὸς πληγὴς τραχιῶαν ἀ-
ποφάνει τ' ὕβρειν. οἷον ἐάν τις τ' ὀφθαλ-
μὸν πληγῇ. Οὐ διαφέρει μὲν δὲ πότε-
ρον αὐτεξοσίῳ, ἢ ὑπεξοσίῳ ἢ ὕβρεις
αὕτη πρᾶσινέχῃ. ὅτι πάντων τραχιῶα
ὕβρεις νομιθήσεται.

ΙΟ 4 | Ως ἐν τέλει δὲ ἴστέον, ὅτι δέ-
 δοται παρρησία τῷ ὑβριζέντι ἐν βέ-
 λετα ἐγκληματικῶς κινεῖν τὴν iniuria-
 rum, ἢ χρηματικῶς, ἢ ἐν πολιτι-
 κῶς. καὶ εἰ μὴ πολιτικῶς ἢ ταύτῃ κί-
 νησι καὶ ἡ δολιχίησις τῆς ὑβρεως, κατὰ
 τὰ εἰρηώδη γινώσεται. καὶ εἰς τοῦτον

8 ¶ Sed & lex
Cornelia de in-
iuriis loquitur,
& iniuriarū ac-
tionem intro-
ducit, quæ com-
petit ob eā rē,
quòd si pulsatū
quis, verberatū-
ve, vel domum
suam vi introi-
tam esse dicat.
Domum autem
accipimus, siue
in propria dō-
mo quis habi-
tet, siue in con-
ducta, siue gra-
tis, siue hospitio
receptus sit.

9 ¶ *Atrox iniuria æstimatur vel ex facto, veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus, velex loco, veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in conspectu Prætoris iniuria facta sit, velex persona, veluti si magistratus iniuriâ, passus fuerit, vel si Senatori ab humili persona iniuria facta sit, aut patrêti, patronove fiat a liberis vel libertis, aliter enim Senatoris & parentis, patronique, aliter extranei, & humilis personæ iniuria æstimatur. Nōnunquā & locus vulne*

ris atrocem iniuriam facit, veluti si in oculo quis percussus fuerit. Parui autem refert, utrum patrifamil. an filiof. talis iniuria facta sit. nam & hæc atrox iniuria æstimabitur. **109** In summa sciendum est, de omni iniuria eum, qui passus est, posse vel criminaliter agere, vel ciuilit. Et si quidē ciuilit agatur, æstimatione facta secundū quod dictū est, pœna

pœna reo im-
ponitur. Sin au-
tē criminaliter
officio iudicis
extraordinaria
pœna reo irro-
gatur. ¶ Hoc vi-
delicet obser-
uando, quod Ze-
noniana consti-
tutio introdu-
xit: vt viri illu-
stres, quique su-
per eos sunt, &
per procurato-
res possint a-
ctionem iniuria-
rum criminali-
ter vel perse-
qui vel suscipe-
re, secundum
eius tenorem,
qui ex ipsa mani-
festius apparet.

11 Non solum
autem is iniuria-
rū tenetur, qui
fecit iniuriam,
id est, qui per-
cussit, verum il-
le quoque tene-
tur, qui dolo fe-
cit iniuriam vel
qui procurauit,
vt cui mala pu-
gno percutere-
tur.

12 ¶ Hæc actio
diffimulatione
aboletur, & id-

eō si quis iniuriam dereliquerit, hoc est, statim passus ad animum suum nō reuocauerit,
postea ex pœnitentia remissam iniuriam non poterit recolere.

DE OBLIGA-
TIONIBVS
quæ ex quasi
delicto nascū-
tur.

TIT. V.

¶ De quano genere obligationum (dictum est enim superius de obligationibus ex contractu, vel
quasi: & ex delicto) seu de obligationibus quasi ex delicto. ¶ In iudicem qui non dolo mala, sed per im-
peritiam iudicauit, hanc actionem dari. 1 In eum ex cuius cœnaculo aliquid deiectum, effusum ve,
aut suspensum cecidit. (Pœna deiecti & effusi, dupli: occisi, ex superioribus causis, liberi hominis
aurei quinquaginta: si aliter nocuum, arbitraria pœna est) 2 In filium familias seorsim à patre ha-
bitantem dari actionem si quid tale deiectum, effusum ve ex illius domo: aut si is iudex per imperitiam
iudicauit, non in patrem. 3 In exercitorem nauis, cauponæ, stabuli, ex eorum malificio quorum o-
pera illis locis usus est, hanc actionem dari. In heredes non dari, licet heredibus de iur.

M iij

ἡ καὶ τὰ δικὰ ὅτι τε δὴ περὶ αὐτῶν εἰς τὴν ἐγκλη-
ματικῶς, ἀφ' ὧν ὁ δίκαιος ἐστὶν τῶ δικαστῇ,
ὥστε ἔξωθεν β' β' βούλεται ποινὴν ἐ-
παγαγεῖν τῶν ὑβρίσων τυχὸν ἐξο-
ρίαν ἢ εἰς μέγας δημοσίους. ¶ Οὐ-
λατῆσθαι δὲ πάντας τοὺς εἰσενεχθέντες ὑ-
πὸ δ' ἀτάξιας τῆς τῆς δίκης λήξεως
ζυγίου. ὥστε τοῖς ἰλλοῦς εἰοῖς, καὶ
τοῖς μέγιστοις τὸ ἀξίωμα, ὅτι εἰναί
δ' ἐκ περὶ αὐτῶν τῶν iniuria-
rum ἐγγυμνάσειν ἐγκληματικῶς καὶ
τοῖς δ' ἐκ περὶ αὐτῶν ἐγκλημα κί-
νειν περὶ αὐτῶν περὶ δ' ἐκ περὶ αὐτῶν
ἐξ ὧν τῶν εἰρημνῶν ὑποδέχο-
νται τῶν iniuriarum, καὶ δ' αὖ τῇ αὐτῇ
περὶ αὐτῶν δ' ἀτάξια. σαφέστερον δὲ πα-
ταμαῖον δ' αὖ τῶν αὐτῶν ἀναλινού-
ται δ' ἀτάξια.

11 ¶ Οὐ μόνον δὲ ὁ τυπήσας μετὰ
iniuriarum κρατεῖται, ἀλλὰ καὶ κί-
νειν οὐ καὶ δόλον τέτο γέροντα, ἢ ὅς ἐ-
αποῦδα τε τυφθῆναι με.

12 ¶ Η' iniuriarum ἀποσβέννυται
τῇ περὶ αὐτῶν ὅτι ἐκ περὶ αὐτῶν
καὶ ἀφ' ὧν τῇ γ' ἡμομῆς, τῇ δὲ μὴ ἀ-
θανακτῆσθαι ὅτι περὶ αὐτῶν περὶ αὐτῶν, μηδὲ
ὥς δεινὸν τέτο δ' ἐξήτα, καὶ τ' οἰκείον
λόγον ἀμα τῶν ὑβρίσων, τῇ καὶ αὐτῇ
ἐκ μετὰ μελείας τ' συγχωρηθεῖσαν ὑ-
βεῖν, οὐ δ' αὖ τῇ κίνειν.

condemnabitur reus. Sin
autem criminaliter, officio
Iudicis continetur, vt ex-
traordinariē, quam velit,
reo pœnam imponat: aut
relegationē fortē, aut par-
tis bonorū publicationē.
Hoc tamen seruandum
vbique est, quod D. Zeno-
nis constitutione est intro-
ductum, vt viris illustrib.
& qui maiore dignitate
præditi sunt, vel per pro-
curatorem actionem iniu-
riarum exercere liceat, quā
uis nemo per procurato-
rem, reum criminis facere
possit. Per procuratorem
quoque his quos iam di-
ximus, actionem iniuria-
rum excipere licet: sicut
eadem constitutione cau-
tum est. Sed hæc omnia
clarius apertiusque cogno-
scet, qui dictam constitu-
tionem legerit.

11 ¶ Non solum autem
is iniuriarum tenetur, qui
per percussit, verum etiam
is, cuius dolo id factum
est, aut qui procurauit, vt
ego percuterer.

12 ¶ Iniuriarum actio
diffimulatione tollitur. I-
taque si quis iniuria affe-
ctus, id cōtempnit, hoc est,
non indignatus est, neque
vt rem indignam iniquo
animo & grauitè tulit,
tunc ex pœnitentia remis-
sam iniuriam recolere
non potest.

DE OBLIGATIO-
NIBVS QUÆ EX
quasi delicto nascuntur.

TIT. V.

e Author E-
cloga lib. 7. tit.
3. ex lib. 34. tit.
14. c. 3. dixit
ἀσπαρὶ δ' ὅτι
ἀληθινῶς
μᾶτος.

VM dictum sit
de actionibus,
quæ ex delicto
nascuntur, dica-

mus & de his quæ ex quasi
delicto sunt. Cum inter
me & Titium lis esset, Ma-
nius ius de ea re dicebat.
Et mihi iniuriam fecit. Nā

a Litem suam
facere id est
xpiston πειν
dixit author
Ecloga 7. titul.

3. ex lib. 54. tit.
14. c. 5. addel.
ult. ff. de va-
rijs & extra.

cognit. l. 5. §. si
iudex litē suā
4 ff. de obliga-

tioni. & abt.
b Contractus
enim est duo-
rum plurimumve

in idem consen-
sus. l. 1. §. 2 l.
7. §. 2 ff. de pa-

ctis, seu ut dici-
tur. §. 2. sup. de
obligationibus

duorum plu-
riumve eis tō
u'tō συνάγεις

c Quasi con-
tractus utrius-
que consensu

non perficitur
d Quasi con-
tractus liciti

atque permitti-
e Malè iudi-
catur n̄ ēξ ἀ-
πειρίας (&

γνωίαν dixit
author Eclog.
d. loco.) n̄ κα-

κὴ δianoia.
f in factum
actione, ut in

fra eodem &
Eclog. d. loco.

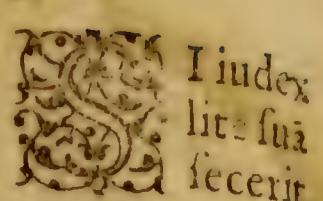
fortē cum nihil deberem,
condemnavit me: & quod
à iuriconsultis dicitur, li-
tem suam fecit. Videamus
contractus id sit, an quasi
contractus, an verò deli-
ctum. Et quidē contractus
non est. Nam contractus
utriusque consensum re-
quirat. Porro non de con-
sensu meo iudex mihi ini-
uriam fecit. Neque rursus
est quasi contractus. Nam
quasi contractus quamvis
utriusque consensum non
requirat, attamen ut iure
civilis licitus sit ac permis-
sus, oportet: quemadmo-
dum videmus in obligatio-
ne negotiorum gestorum.
quæ ratio hic cessat. Neq-
enim permissum est iudi-
ci, ut quem velit litigan-
tium iniuria adficiat. At-
qui nec delictum est. Quo-
niam interdum fieri po-
test, ut non malo animo,
sed iuris dicendi imperitia
& per imprudentiam tale
quid cōmittat. Vnde quo-
niā aliquid deliquit, quasi
ex delicto tenetur: & tan-
ti condemnatur, quantum
iudici qui inter eum & il-
lum cui iniuria facta est,
ius dicit, æquū videtur, eū
alteri pœnæ nomine dare
oportere. Nā ei qui læsus
est, actio in factū cōpetit.

i Ad quasi delictum
& illa species pertinet. Ha-
bitabā in domo quāpiam,
cuius fortē dominus eram,
aut mercede cā habebam,
vel gratis. Ex ea regulam
aliquis deiecit aut lapidē,
vel aquam effudit, ita ut
alicui eorum: qui transi-
bant, noceret: In factum
mecum agetur. Ideo au-
tem hoc non propriè deli-

Ἰπότες τὰς ἀπὸ δελί-
κτων ἀγωγὰς, εἰπωμεν
καὶ τὰς ὡσανεὶ ἀπὸ δε-
λίκτων. ἐμοὶ καὶ Τίτῳ ἐ-
δίκαζε Μάβιος. ἡ δίκη καὶ με. τυχόν-
τ' οὐ μὴδὲν ἐποφείλοντά με κατεδίκα-
σε. καὶ τὸ λεγόμενον ὡς τὰ τοῖς τομικοῖς
litem suam ἐποίησε. τοῦτέστι καθ' ἐαν-
τὴ δίκην ἢ γὰρ σκοποῦμεν ἅρα τὸ τοι-
οῦτον κονξάκτον ὅστις, ἢ κουάσι κονξά-
κτον, ἢ δελικτον. καὶ τέως κονξάκτον
οὐκ ἔστι. τὸ γὰρ κονξάκτον, ὅ τῷ δύο πλὴν
συνάγεισιν ἀπατεῖ. & καὶ συνάγεισιν δὲ
ἐμὲ καὶ δίκησέ με ὁ δικαστής. & δὲ κουά-
σι κονξάκτον. τὸ γὰρ κουάσι κοντρά-
κτον, εἰς καὶ μὴ τῷ δύο πλὴν συνάγεισιν
ἀπατεῖ, ἀλλ' οὐκ ὀφείλει παρρησίαν
ἔχειν ἐν νόμων, εἰς τὸ γίνεσθαι, ὅπερ ὅστις
ἐπὶ τῷ negotiorum gestorum. ἀρ-
γεί δὲ οὗτος ὁ λόγος ἐν ταῦτα. οὐδε-
μία γὰρ δέδοται παρρησία τῷ δικαστῇ
ἀδικεῖν ὃν βούλεται τῷ δικαζομέ-
νων. ἀλλ' οὐτε δελικτον τέτο. ἐὰν ὅτε
γὰρ ὁξ ἀπειρίας ἐστὶ δικάζειν, & κα-
κῇ δianoia τέτο ἐπιδραξεν. ὅθεν ἐπειδὴ
ἡμαρτέτι ὁ δικαστής, ὡς ἀπὸ τῷ κουάσι
δελικτῆ κατέχευ. καὶ εἰς τοῦτον κατὰ
δικάζει, εἰς ὅσον αὐτὸ δοκιμάσῃ ὁ δικά-
ζων αὐτὰ καὶ τὰ ἀδικηθέντι, χεῖναι αὐ-
τὰ λόγῳ ποιῆς καταβάλλειν. τὰ γὰρ
βλαβέντι ἢ in factum ἀρμόζει.

i ¶ Ὑπὸ τῷ κουάσι δελικτον ἀνά-
γεται καὶ κεῖναι τὸ δέμα. ἐμὲ καὶ ἐγὼ ἐν
πνὶ οἰκίᾳ, ἧς ὑπῆρχον διαπότης, ἢ καὶ
μαδοῦ ταύτῃ εἶχον, ἢ περὶ κα. ἐρ-
ρίψέ τις ἐντεῦθεν λίθον, ἢ κέραμον,
ἢ ὅτι ἔχευ ὕδωρ, καὶ τις τῷ παριόν-
των ἐβλάβη. ἐναχθήσεται ἐγὼ τῇ in
factum. ὅθεν τέτο οὐδὲ κενείως δελι-

I iudex
litē suā
fecerit
non propriè ex
maleficio obli-
gatus videtur,
sed quia neque
ex maleficio, ne-
que ex contra-
ctu obligatus
est, & utique
peccasse aliquid
intelligitur, li-
cèt per impru-
dentiam, idē
videtur quasi ex
maleficio tene-
ri, & in quantū
de ea re æquum
religioni iudi-
cantis videbi-
tur, poenam su-
stinebit.

i ¶ Item is, ex
cuius coenacu-
lo, vel proprio
ipfius, vel cōdu-
cto, vel in quo
gratis habitat,
deiectum effu-
sumve aliquid
est, ita ut alicui
noceret, quasi
ex maleficio o-
bligatus intelli-
gitur. Ideo au-
tem non pro-
priè ex malefi-
cio

g. l. 5. §. item is
ex cuius coena-
culo. s. ff. de o-
bligat. & titu-
lo. Digest. de
his qui deiece-
runt vel effu-
derunt.

casus prætereuntibus nocere possit placuit Iuliano nullam esse aduersus patrem actionem, sed aduersus ipsum filium. Idemque dicimus, cum tibi is, quem in potestate mea habeo, iniuriam iudex fecerit. Quoniam cum ipso in factum agere poteris, non mecum, quamuis pater eius sim.

al. 5. parag. i. c. exercitor na-
uis. 6. ff. de obli-
gationibus.

3 ¶ Aliquis exercitor nauis erat, aut cauponæ, aut stabuli. Si in caupona, aut nauis, vel stabulo dolo aut furto cuiusquam damnum mihi datum fuerit, ipse actione in factum mihi tenetur, velut ex quasi delicto. Dumtaxat si nihil ab eo fraudis admissum sit, sed ab aliquo ex ministris aut famulis, quorum opera nauim, cauponam, aut stabulum exercet. Nam ex contractu dominum nauis, cauponæ aut stabuli obligatum esse, non possis dicere. Neque enim quicquid cum eo contractum est. Quoniam tamen non nihil id culpæ eius adscribi potest, quod opera malorum hominum utatur, ideo quasi ex delicto tenetur. Hæc autem in factum actio, heredibus quidem eius, qui iniuriam accepit, dabitur, sed aduersus exercitoris heredes non competet.

b adde 3 Har-
meno. 8. parag.
4. in fi.
e Poenales a-
ctiones ex qua
si delictum in ha-
redem non dan-
tur, l. vii. para-
graph. ult. ff.
nauta, caupo-
nes, stabularij,
l. 16. ff. de indi-
citis, l. 5. parag.
hæc autem ff.
de his qui deie-
cerunt: qui in
parte quasi de-
licta, de es-
senaquata. pa-
rag. 1. infra de
perpetuis et
tempor. act.

ἢ κατὰ πῶσις ὁπικίνδυνος τοῖς παρ-
εσιν. ἤρεσε τὰς Ἰουλιανῶν καὶ τὰ παρὸς
ἀνδεμίαν αἰ) ἀγῶνι αἰ) λὰ κατ' αὐ-
τὴν τὰ παρὸς. τὰ αὐτὰ φανερὸν, καὶ ἡ
νίκη ὁ ἐμὸς ὑπεξοῦσιος δικάσας ἡ δὲ
κησέ σε, κατ' αὐτὴν γὰρ ἐξεῖς πλὴν in fa-
ctum, οὐ κατ' ἐμὸν τὸ παρὸς.

3 ¶ Ἐξερκίτωρ αἰς λῶ νεῶς, ἢ κα-
πηλείον εἶχεν, ἢ πανδοχεῖον. ἐν ἐν τῷ
καπηλείῳ, ἢ ἐν τῷ πλείῳ, ἢ τῷ παν-
δοχεῖῳ καὶ δόλον τινὸς, ἢ ἄλλου κλέψαν-
τος ὑποστῶ ἐγὼ ζημίαν, κατὰ χεθίσε-
ται αὐτὸς τῇ in factum, ὡς ἀπὸ τῆς κα-
άσι δελίκτου. μόνον μὲν τοι, εἰ μηδε-
μίαν αὐτὸς ἤμαρτε κακουργίαν, ἀλ-
λά τις τῶν ἐργατῶν, ἢ τῶν μιθωτῶν, δι-
ῶν ἢ ναὺς ἐπλεῖ, ἢ τὸ καπηλείον, ἢ τὸ
πανδοχεῖον διωκεῖτο. ἀπὸ γὰρ κοινῆς αἰ-
ου οὐκ ἐστὶν αὐτὸ εἰπεῖν ἐνοχον τὸ κύριον
τὸ νεῶς, ἢ τὸ καπηλείον, ἢ τὸ πανδο-
χεῖον. οὐτε γὰρ συνάλλαγμα γέρονε
πρὸς αὐτὸν. ἐπεὶ ὁ πῶσις πᾶσι λέγεται
αὐτὴν κατὰ τὸ κακούργον αἰ) θεοῖς
εἶχε αὐτὸ ὑπηρετοῦντας, ὅθεν τὸ ὡσα-
ναι ἀπὸ δελίκτου κατὰ χεθίσε).

¶ Αὕτη δὲ ἡ in factum ἀγῶνι τοῖς
μὲν κληρονόμοις τῆς ἀδικηθέντος δοθῆ-
σε. καὶ ὁ τῶν κληρονόμων τῆς ἐξερκί-
τωρος οὐχ ἀρμόσι.

casus periculo-
sus est, Iuliano
placuit in patre
nullam esse a-
ctionem, sed cum
ipso filio agen-
dum esse. Quod
et in filio fami-
lias iudice ob-
seruandum est,
qui litem suam
fecerit.

3 ¶ Item exer-
citor nauis, aut
cauponæ, aut sta-
buli de dolo,
aut furto, quod
in nauis, aut cau-
pona, aut stabu-
lo factum erit,
quasi ex malefi-
cio teneri vide-
tur, si modò
ipsius nulla est
maleficium, sed
alicuius eorum,
quorum opera
nauem, aut cau-
ponam, aut sta-
bulum exercet.
Cum enim ne-
que ex malefi-
cio, neque ex con-
tractu sit aduer-
sus eum consti-
tuta. hic actio,
et aliquatenus
culpæ reus est,
quod opera ma-
lorum hominū

uteretur, ideo quasi ex maleficio teneri videtur. In his autem casibus in factum actio competit, quæ heredi quidem datur, aduersus heredem autem non competit.

DE ACTIONI-
BVS.
TIT. VI.

ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΩΝ
ΤΙΤΛ. 5.

DE ACTIO-
NIBVS.
TIT. VI.

De act. onibus cur hoc loco dicatur. ¶ Actio unde dicta. ¶ Actionis definitio. ¶ PRIMA DIVISIO
Actionum alia, in personam: alia, in rem. Et utraque vel Ciuiles vel Prætoria. ¶ Ciuiles in personam quæ
ex contractu vel ex maleficio. ¶ In rem, vel corporalem, vel incorporalem. 2. (vi sunt intra ususfructus
prediorum rusticorum, urbanorum, in quibus vel confessoria, vel negatoria actione experimur. Negatio
Personam sunt. In rem quidem Publiciana, quæ nondum domino datur (id est ei qui nondum usuce-
pit)

pi) 5 Rescissoria (superiori contraria est) qua datur ex iusta causa, ei qui cum abesset rei dominus esse desit. 6 Pauliana (qua & rescissoria est) qua in gratiam creditorum rescinditur traditio extraneis facta à debitoribus, in creditorum fraudem. 7 Seruiana (qua locator in res, in fundum suum locatum inuentas & illas à conductore expetit pignoris taciti nomine) quasi Seruiana (hac creditores sua pignora, & hypothecas persequuntur.) 8.9.10.11. Prætorie in personam, ut de pecunia constituta (in quam transacta est antiqua Recepticia) De peculio filiorum familiæ & seruorum: De iureiurando. 12 Paulas, De albo corruptio: De patrono vel parente in ius sine impetratione vocatis, De in ius vocato per vim exemplo. Sunt & alia Prætorie his similes, hoc est in personam, innumerabiles. 13 Præiudiciales, de libertinitate, de seruitute, de patre agnoscendo (nam de libertate, ciuile in rem actio est, non Prætorie) 14 ¶ Hæc formula, Si apparet eum dare oportere, neminem rem suam à quoquam petere posse, nisi iussu. 15 ¶ Actiones in rem, vindicationes: in personam, Conditiones appellari: & cur, unde de Conditione, dicta. 16.17 ¶ SECUNDA DIVISIO. Actionum alias esse persecutorias Rei. 18 Pæna. 19 Mixtas, id est rei & pæna persecutorias (ut est vi bonorum raptorum: legis Aquilia, aduersus eos qui legata & fideicommissa ad pias causas dare distulerunt.) 20 Mixta quadam sunt alio sensu quadam actiones in rem & personam, ut familia erciscunda, communi diuidendo, finium regundorum: in quibus tribus iudiciis, potestas iudicis maximè cernitur in adiudicationibus. 21.22 ¶ TERTIA DIVISIO. Actionum alia in simplicem. 23 Duplum. 24 Triplum. 25 Quadruplum. 26 Quo loco seruandum in duplum. 27 In quadruplum actiones, non esse unius & eiusdem generis. 28.29. ¶ QUARTA DIVISIO. Actionum alia bona fidei (& qua ille sint) quadam stricti iuris. 30 In bona fidei iudiciis, iudex ex æquo & bono æstimare, quantum auctori restitui debeat (quo casu minus restitui iubet si quia compensandum sit.) 31 Arbitrarie actiones superioribus aduicina sunt, quibus in certam summam iudex condemnat, eum non exhibentem, non restituentem, non soluentem aut noxæ non dudentem. Harum quadam in rem (ut Publiciana, Seruiana, & quasi) quadam in personam (ut de vi, metu, dolo, ad exhibendum, & similes, in quibus ex æquo & bono, naturæque rei, qua de agitur, iudex æstimat quantum auctori restitui oporteat. 32 ¶ QUINTA DIVISIO. Actione quis interdum petit, incertum (in his tamen iudex certa pecunia ac quantitate condemnationem facere debet.) 33 Plus quam ad eum pertinet (quo casu litem olim amittebat, nisi minor aut iusto errore ductus ia fecisset. Plus autè petitur, Res, Tempore, Loc, Causa: quod ultimum in alternationibus & generis promissione maximè cernitur. Hæc tamen verò qui plus petit, aliter puniuntur.) 34 Minus (quo casu reliquum iudicium potest petere.) 35 Aliud (quo casu eodem iudicio errorem suum corrigere potest cognita veritate. 36 ¶ SEXTA DIVISIO. Actionibus in eundem in solidum id quis consequitur, quod ei debetur, interdum minus solidum: ut est is qui de peculio aduersus patrem vel dominum. 37 ut uxor dorem repetens à marito 38 ut qui agit aduersus parentem, patronum, socium. 39 ut is cui compensatio potest obici. 40 ut est is qui agit aduersus eum qui bonis cessit.

Vperest
ut de a
ctioni
bus loquamur.

Ιαλεχέντες αὐτὸν τῷ
ἐνοχῶν χάρις αὐτῷ ἐπι
ταξάμενος. τοῦτο δὲ ἐ
στὶ πρὸς τῷ ἐπιτελεσμέ
νων ὑπολιμπανόμενον. εἰρήκαμεν δὲ
ἐν τῇ προτάσει ἡντινύχον, πῶς νομο
θεσίαν πῶς ῥωμαίων κατὰ γένος πε
ρὶ προτάσεων, αὐτὸν πράγματα, αὐτὸν
ἀγῶνας. εἰπόντες οὖν πῶς τῷ προτά
πων διαίρεσιν ἐν τῇ προτάσει ἡντινύ
χον, διδάξαντες ὅτι καὶ αὐτὸν τῷ προ
τάσεων ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν μέρει τῆς
τεῖτης, μνησθέντες ὅτι καὶ τῷ ἐνοχῶν, εἰ
πωμεν καὶ αὐτὸν τῷ ἀγῶνι. Οφεί
λεις δὲ εἰδέναι, ὅτι αὐτὸν δίκας ἐκαλούμε
οἱ Ἀθηναῖοι, ταῦτα ἀκτίονας καλεῖσιν

TQVE hæte- a Actionum
nus quidem se- tractatio in
dulò de obliga- hunc locum cur
tionibus dispu- reiecta.
tatum est: nunc ergo ad a
ctiones transeamus. Ide
nim ex his quæ iam diu
promissa sūt, superest, quo
niā libro primo diximus,
lus omne ciuile Romano
rum circa personas versari,
circa res, & circa actiones.
Cum igitur de personarū
differentiis libro primo dif
feruerimus & docuerimus
de rebus libro secundo, quæ
& in magnam partem li
bro tercio excurrunt: me
minerimusque & obliga
tionum: dicamus nunc &
de actionibus. ¶ Sciendum
est autem, quas Athenien
ses δίκας vocabant, eas à
Romanis actiones dici.

Eiusdem generis est actio de iure praediorum urbanorum, veluti si quis agat ius sibi esse alius aedes suas tollendi, prospiciendi, vel proiciendi aliquid vel immittendi tignum in vicini aedes. Contra quoque de usu fructu, & de servitutibus praediorum rusticorum, item praediorum urbanorum, inuicem quoque prodita sunt actiones, ut si quis intet dat ius non esse aduersario vtendi, fructu, eundi, agendi aquae ducendi, item altius tollendi, prospiciendi, vel proiciendi immittendi, istae quoque actiones in rem sunt: sed negatiae. Quod genus actionis in controuersis rerum corporaliu proditum non est. Nam in his is agit qui non possidet, ei vero qui possidet, non est actio prodita per quam negetur actoris esse. ¶ Sa ne vno casu, qui possidet, nihilominus is

μόνον κινῶ. ὅπῃ ἢ τῆς ἀπομάκτων καὶ κοινφειθείως, καὶ νεγατορείως. καὶ κοινφειθείως ἢ μὴ κινῶ ὅπῃ τῆς σωματικῶν, ἢ ἰνῆα λέγω, Εἰ φαίνεται τὸν δεῖν τὸ ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶ) δεσποτείας. κοινφειθείως ἢ ἐπὶ τῆς ἀπομάκτων, οἷον ὠς φρούτου, τῆς μὴ ἀγροῦ, τῆς οἰκίας λέγων. Εἰ φάινεται τὸ οὐδὲν φρουκτὸν τῆς ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, ἐμὸν εἶ). ὅπῃ ἢ τῆς δουλείας τῆς ἀγροῦ λέγω, Εἰ φαίνεται ὅτι εἶναι μοι βαδίζον δὲ τῆς ἀγροῦ τῆς γείτονος, ἢ ἐκείθεν ὕδωρ ἔλκειν. ἢ καὶ ὅπῃ δουλείαν οἰκίας, οἷον ἐὰν κινῶ λέγων, δίκαιόν μοι παρσεῖναι τὴν εἰς ὕψος αἶρειν πῶς ἐμὴν οἰκίαν. ἢ δίκαιόν μοι παρσεῖν τὴν κατὰ πλάτος σε, ἢ τὴν ὑπεκτείνειν ὡς ὅτι, καὶ τῆς μεσαύλου, ἢ καὶ τῆς σῶν δωματίων. ἢ τῆς ἀποτίθεσθαι τὰ βάρη τῆς ἐμῆς δοκῶν καὶ τῆς τείχων σου τῆς γείτονος. νεγατορείως ὅπῃ κινῶ μὴ in rem, ἢ ἰνῆα ὅπῃ τῆς ἀπομάκτων λέγω, Εἰ φαίνεται τὸν δεῖν μὴ ἔχον τὸ δίκαιον τῆς vti frui, καὶ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἢ καὶ τῆς ἐμῆς ἀγροῦ. ἢ τῆς ἐλαύνειν ὑποζύγια δὲ τῆς ἐμῆς ἀγροῦ, ἢ ἔλκειν ἐκείθεν ὕδωρ. ἢ τῆς εἰς ὕψος αἶρειν τὰ ἴδια οἰκοδομήματα, ἢ τῆς κατὰ πλάτος με, ἢ τῆς ἐπεκτείνειν ὡς ὅτι καὶ τῆς ἐμῆς δωματίων, ἢ καὶ τῆς ἐμῆς μεσαύλων, ἢ τῆς ἐπιθῶναι βάρη καὶ τῆς ἐμῆς τείχων. ¶ Αὗται ἢ παρσεῖν in rem εἰς νεγατορείως κινῶ μὴ in rem, οὐκ ἔχουσαι ὅπῃ τῆς σωματικῶν. ὅπῃ γὰρ τῆς σωματικῶν, ἐκείνη μόνος κινεῖται in rem, ὅς τις ἐνέμεται. παρσεῖν νεμομένη οὐ δίδεται in rem, οὐδέ δὲ δυνάμει λέγειν, Εἰ φαίνεται τὸν ἀγρὸν τοῦδε μὴ εἶ). ¶ Εἰ ἐν ἐνὶ ἐμῶν δέματι, ὅς νεμομένης δυνάμει κινεῖται πῶς in rem. ὅς τις καὶ ἐνέμεται, καὶ

agimus: in incorporalibus autem & confessorie & negatorie. Et confessorie quidem ago in corporalibus, cum dico: Si huius fundi dominum me esse apparet. Confessorie vero in incorporalibus, veluti in usufructu fundi aut aedium, si dicam. Si apparet usufructum fundi aediumve meum esse. vel in seruitute fundi, si dicam: si apparet licere mihi ire per fundum vicini, aut illinc aquam ducere. vel etiam in seruitute aedium: si agam, ius mihi esse altius aedes meas tollendi, aut ius mihi esse in tuo prospiciendi, aut stillicidium in aream tuam, vel in aedes tuas proiciendi, aut trabium mearum onera in parietem tuum, qui vicinus es, immittendi. ¶ Negatorie vero in rebus incorporalibus in rem agimus, veluti quum dico: Si apparet hunc ius vtendi fruendi aedibus meis aut fundo meo non habere: aut iumenta per fundum meum agendi, aut aquam illinc ducendi, aut edificium suum altius tollendi, aut in meo prospiciendi, aut stillicidium in aedes meas vel aream meam proiciendi: aut onera in parietes meos immittendi. ¶ Omnes haec actiones in rem sunt negatorie conceptae, quae in rebus corporalibus locum non habent. Quoniam in corporalibus, is solus in rem agere potest, qui non possidet. Nam ei qui possidet, nulla in rem prodita est actio, neque possum dicere: Si apparet fundum huius non esse. In vno tamen casu, is qui possidet in rem agere potest, qui simul & possideat,

a Actionis confessoria formula.

b Actionis negatoria formula. addel. s. ff. de usufructu.

c Actiones negatoriae in rebus corporalibus cur locum non habeant.

d In rebus corporalibus excepto vno casu is tantum agere solet qui non possidet.

e de huius loci lectione dixi in Institutionibus hoc loco.

& vices actoris sustineat: sicut in latioribus Digestorum libris opportunius apparebit. ¶ Itaque (vt re totam in pauca contrahā) in rem agimus in rebus corporalibus & in rebus incorporalibus. Et in cor-

a Confessoria actio est, qua ius nostrum cōfitemur, aut vt Ulpianus ait. l. 2. ff. si seruitus vindicetur, qua quis seruitutem sibi competere contendit.

b Negatoria actio est qua ius esse aduersario id vel id facere negamus: vel vt Ulpianus d. l. 2. qua dominus negat seruitutem aduersario competere.

c Cur confessorie tantum agere possimus in rebus corporalibus non negatorie. d vide l. Harmon. 2. §. 49. l. qui accusare. C. de edendo l. ult. C. de rei vindicat.

e Non continuo meum est quod tuum nō est.

poralibus quidem tantum confessorie. ¶ Est autem confessoria actio, cum quis ius, quod sibi adest, confitetur, dicens: si apparet me dominum esse fundi. In incorporalibus verò & confessorie & negatorie. Confessorie quidem, cum dico, si apparet vsumfructum meū esse. ¶ Negatorie verò, cum id ius nego aduersario adesse, dicens, si apparet aduersarium ius utendi fructu di fundo meo non habere. Sic igitur in incorporalibus non idē & confessorie agit & negatorie, sed confessorie quidem is, qui se ius illud de quo quæritur, habere dicit, velut vsumfructum aut seruitutem in alterius proprietate. Negatorie verò agit ipse dominus fundi aut ædium, affirmans aduersarium vsumfructum aut seruitutem in fundo suo aut ædibus non habere. ¶ Et quamobrem tandem in rebus corporalibus confessorie possumus agere, negatorie verò non possumus? Et eius rei hæc ratio est. Quicumq; cū aliquo agit, cū eo iure quod ipse habet, causam suam iudici probare debet. Vt l. si hūc fundū meū esse apparet: Nec debet dicere Si fundum hūc aduersarij nō esse apparet. Nam si ita velit agere, dicet ei aduersarius primum, Fundus hic meus est. Deinde si meus nō est, vt tu ais, non tamen ideo tuus, verum alterius est. Neq. enim, quod meū non est, id protinus tuum est.

τάξιν ἀκτωρ ἐπέχει. ὡς περ ἐν τοῖς πλατύτεροις διγέσων βιβλίοις περὶ φόρος φανησέται. ὥς οὐδ' δεῖ γδ συνελόντα εἰπεῖν, κινεῖται ἢ in rem ὅπι σωματικῶν ἢ ἀσωμάτων. ὅπι σωματικῶν μὲν μόνον κομφορείως. ¶ Κομφορεία α' δὲ ὅτιν ἀγωγὴ, ἥνίκα τις συνολογεί τοῦ περὶ αὐτῆς δίκαιον, λέγων εἰ φαίνεται τ' ἀγρὸν τ' ἐμῆς εἶδ' ἀποτείας. ὅπι γ' τ' ἀσωμάτων ἢ κομφορείως, ἢ νεγαςτερείως. κομφορείως μὲν ἥνίκα λέγω, εἰ φαίνεται τὸ ντι φρui ἐμὸν εἶδ'. ¶ Νεγαςτερείως β' γ', ἥνίκα τὸ τοῦ δίκαιον ἀρνοῦμαι περσεῖναι τῶ ἀπδίκῳ, λέγων, εἰ φαίνεται τὸ ντι φρui μὴ ἔχειν τ' ἀπδίκον καὶ τ' ἐμοῦ ἀγροῦ. ὥς το οὐδ' ὅπι τῶ ἀσωμάτων, ἔχ' ὁ αὐτὸς κινεῖ ἢ κομφορείως ἢ νεγαςτερείως. ἀλλὰ κομφορείως μὲν ὁ λέγων περσεῖναι αὐτῶ τὸ ἀσώματον, οἷον τὸν vsumfructum, ἢ πῶ δουλείαν, καὶ τῆς ἀλλ' ἀποτείας. νεγαςτερείως δὲ πῶ in rem καὶ τὸ δεσποτικὸν τῶ ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, δεβεδαμὸν μὲν τ' ἀπδίκον μὴ ἔχειν τὸ ντι φρui, ἢ τὸ δίκαιον τ' δουλείας καὶ τ' αὐτῆς οἰκίας, ἢ καὶ τ' τοῦ ἀγροῦ. ¶ Καὶ πῶς εἰεκα κομφορείως δυνάμει κινεῖν, ἔκ' ἐπὶ δὲ καὶ νεγαςτερείως ὅπι τῶ σωματικῶν; καὶ ἡ αἰτία ἐστὶν αὐτῇ. ἔκ' αὖτος δ' ἐνάγων ὀφείλει περποιεῖν αὐτῶ πῶ δίκην ἐκ τῶ περσόντων αὐτῶ. οἷον εἰ φαίνεται τὸνδε τὸν ἀγρὸν τ' ἐμῆς εἶδ' ἀποτείας. ἔμ' αὖ ὀφείλει κινεῖν λέγων, εἰ φαίνεται πῶς τ' ἀγρὸν μὴ εἶδ' τ' ἀπδίκου δεσποτείας. εἰ γδ οὕτως εἰσέλθῃ κινεῖν, ἐρεῖ αὐτῶ ὁ ἀπδίκος, περσόντον μὲν. Ε' μὲν ὅτιν ὁ ἀγρός. εἰ γ' ἔκ' ἐστὶ ἐμὸς ὥς σὺ λέγεις, ἔκ' ὡς αὖ τὸ τοῦ σός, ἀλλὰ ἀλλ' ὅτιν. καὶ γδ ἔκ' πάντως τὸ μὴ ἐμὸν, ἢ δὴ σόν ὅτιν.

actoris partes obtinet, sicut in latioribus Digestorum libris opportunius apparebit.

εἰ δὲ μήτε ἐμὸς, μήτε σὸς ἔστιν ὁ ἀγρὸς, ὁφείλω σε νικᾶν ἐν τῇ παρόντι δίκῃ. εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ λέγοντα ἐν αἰσθη αἰτία, κρείττων ἔστιν ἡ ἀρεσις τῆς νεμότητος. In pari causa melior est conditio possidentis. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῇ σωματικῇ. ἐπὶ δὲ τῇ ἀσωματων καλῶς νικοῦμεν τὴν ἐν κομφορείῳ. κινῶμεν δὲ καὶ νεμότητος. καὶ δὲ σπῆ, μὴ καὶ ἐν ταῦτα ἐν ᾧ κινεῖται νεμότητος τὴν rem, μὴ λέγοντες αὐτὴ καλῶς κινεῖται; καὶ δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς περὶ σόντων, ἀλλ' ἐκ τῆς σαφούς τῆς αἰτιολογίας. εἰ αὐτὰ τὴν νίκην ποιοῦν. λέγοντες, εἰ φάνετο τὸν δὲ μὴ ἔχειν. ἀλλ' ἡ δὲ λογία αὐτῇ ἔστιν ὅτι δὲ νεμότητος ἐναγωγῆς τῇ ἀσωματων εἰ καὶ τοῖς ῥήμασι νεμότητος κινῶμεν τὴν rem, ἀλλ' ἐν τῇ ἀποτέλεισιν κομφορεία ἔστιν. ἐπεὶ δὲ συνολογῶνται ἐμὴ δὲ δεσπότης τῆς ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, καὶ τὸ ἀντίδικος ἐαυτῶν περὶ τῆς ὕψους, ἢ δὲ λείαν φησὶ, ἐγὼ λέγω· εἰ φάνετο τὸν δὲ μὴ ἔχειν ὕψους, ἢ δὲ δουλείαν καὶ τῆς ἐμῆς ἀγροῦ δόκω τῇ δυνάμει ταῦτα λέγοντες, εἰ φάνετο ἐλθεῖν δὲ δουλείαν, ἢ ἐλθεῖν ὕψους ὕψους τῆς ἐμῆς ἀγροῦ. καὶ ἐστὶν ἔτι νουθεσία τὴν rem ἢ ἐναγωγῆς κομφορεία, εἰ καὶ νεμότητος περὶ τῆς αἰτίας.

3 ¶ Sed istæ quidem actiones, quarum mentionem habuimus, & si quæ sunt similes, ex legitimis & civilibus causis descendunt. Aliæ autem sunt, quas Prætor ex sua iurisdictione comparatas habet tam in rem quam in personam, quas & ipsas necessariū est exemplis ostendere. ut ecce plerunq. ita permittit Prætor in rem agere,

3 ¶ Αὐτὰς δὲ καὶ in rem ὧν ἐποιοῦσιν μεθὰ μνήμην, καὶ αἱ ταῦτα ὁμοῖα, ἀπὸ ἐνομίων καὶ πολιτικῶν αἰτιῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. εἰσὶ καὶ ἄλλαι in rem ἐπὶ δὲ καὶ περὶ σωματικῆς, αἱ δὲ περὶ τῆς οἰκίας ὁρμηθεῖς ἐπενόησε δὲ νομίας. αἱ δὲ καὶ τὰς δὲ ἀποδείξαι. οἷον ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἡμῶν, ἐὰν ὅτε κινεῖται τὴν rem, μὴ οὐδὲν καταπύσαι, καὶ

Quod si neque meus est, neque tuus fundus, vincere tamen te debeo in hoc Iudicio per regulam qua dicere solemus, in pari causa meliorem esse conditionem possidentis. Et hæc quidem in rebus corporalibus: in incorporalibus vero, recte confessoria in rem actione, & negatoria agimus. Et quare non & hic eum, qui negatorie in rem agit, malè agere dicimus? Cum nō ex eo iure quod ipse habet, sed ex vicio iuris quod aduersarius præ tendit, causam suam probare nitatur. Ait enim: Si apparet hunc ius utendi fruendi non habere. Sed parata est responsio. Nam cum negatorie pro rebus incorporalibus agimus, quamuis ipsa verba actionis in rem negatorie in negationem sonent, tamē effectus ipse actionis confessorie est. Cum enim id in concessum veniat, dominum fundi aut ædium esse me, vel eo quod aduersarius usufructum eorum aut seruitutem in his sibi deberi dicat: ego cū dico, si apparet hunc usufructum aut seruitutem in fundo meo non habere, τῇ δυνάμει, id est, vi & actionis potestate siue in effectu hoc dicere videor, si appareret fundum meum ab usufructu aut seruitute liberum esse. Et ita tacite confessoria in rem agitur, etiam si negatorie concepta sit.

3 ¶ Sed hæc quidem in rem actiones, quarum iam meminimus, & si quæ sunt his similes, ex legitimis ac civilibus causis originem suam ducunt. Sūt autem & aliæ tam in rem quam in personam, quas ex sua iurisdictione Prætor comparatas habet. Ac necesse est & eas exēplis ostendere: veluti, permittum nobis interdum est, in rem agere, cū usu non ceperimus, &

a v l. 128. ff. de reg. iur.

b In corporalibus & negatoria agimus. Et quare non & hic eum, qui negatorie in rem agit, malè agere possumus.

c In incorporalibus cur negatorie haud malè agatur ut in corporalibus.

d Negatoria actio in rebus incorporalibus vim habet, & effectus actionis confessorie est. Est enim τῇ δυνάμει confessoria.

e Actiones in rem alia ex iure civili: alia a Prætoris introducuntur. l. in honorariis. 35. ff. de oblig.

f In rem actione uti interdum possumus etiam si rem nondum vel suscepimus: atque ita etiam si nondum rei dominum facti simus, rem tamē vindicamus.

a In rem actio-
ne uti interdū
possumus aduer-
sus eū qui vfu-
cepit, atque ita
aduersus domi-
num.
dicere: si apparet hanc rem
meam esse, quasi à me vfuca-
ptam. Vel e diuerso cū ali-
quo qui rem meam vfuce-
pit ac pollidet, agere possū,
ac dicere: si apparet hanc rē
meam esse, quasi aduersarius
eas vfu non cepisset.

4 ¶ Atque in primis di-
camus, vbi is qui rem vfu
non cepit, vfucepisse se fin-
gat. Veluti ex iusta causa
rē alienam mihi bona fide
accipiēti tradidisti, forsan
ex causa venditionis, aut
donationis aut dotis, aut
legati. Et ad eā vfu capien-
dam, opus erat mihi trien-
nio. Possedi eam fortē duo
bus annis, deinde casu ali-
quo possessionē eius amisi.
Directa in rem actio da-
tur ei qui vfu
cepit: utilis,
bona fidei em-
ptori, & simili-
bus, qui nondū
vfu ceperunt.
Harm. 2. tit. 1.
§. 64.
c. Actionibus
in rē dominiū
quod vel iure
gentium, vel
ciuili nobis cō-
petit, vindica-
mus. l. in rem
actio. 23. ff. de
rei vindicat.
adde §. 15. sup.
de obligat. ex
delicto.
d. ut rei bona
fide à nobis em-
pta, necdum
vfu capta pos-
sessionem perin-
de reuocemus,
ac si fuisset à
nobis vfuca-
pta. 2. Harme.
1. §. 70. & 71.
e. De Publicia-
na in rē actio-
ne. adde §. 31.
inf. co. vide tit.
Digestorū, De
Publiciana. &
2 Harmen. 1. §.
61. & sequ. l.
35. ff. de oblig.
§. 2. Eclog. ex
lib. 15. tit. 2.
f. Reā dixit
en τὸν ἐναν-
τίαν: sunt enim
contraria vin-
dicare aduer-
sus dominum,
ut hic: & non-
dum dominum
vindicare, ut
sup. paragraph.

5 ¶ Est & in rem actio,
quæ ex contrario latere
intentatur. Nam si quis

λέγειν, εἰ φαίνεται τὸδε ἐμὸν εἶναι, ὥστε εἰ
ἐβουκαπιτεύδεν ἐπ' ἐμοῦ ἢ ἐκ τῆς ἐναν-
τίου ἀκατά τινος οὐ βουκαπιτοῦσαντος·
τὸ ἐμὸν, καὶ νεμόμενος, δύναμαι κινεῖν,
καὶ λέγειν, εἰ φαίνεται τὸδε ἐμὸν εἶναι τὸ
πράγμα, ὥστε εἰ μὴ οὐ βουκαπιτοῦ-
σεν αὐτὸ ὁ ἐμὸς ἀντίδικος.

4 ¶ Καὶ τέως εἰπωμεν, ἔθθα πῶς μὴ
ἐβουκαπιτοῦσας πλάττεται ἐαυτὸ οὐ
βουκαπιτοῦν. οἷον ἐξ ἀλόγου αἰ-
τίας παρέδωκας μοι ἀλλότριον πρᾶ-
γμα bona fide λαμβάνοντι, ἢ πωλή-
σας ἴτο, ἢ δωρησάμενος, ἢ καὶ εἰς πρᾶ-
ξί μοι ὁπιδου ἢ ληλατοῦσας. ἐδεό-
μην ἐγὼ ξεπῆας, εἰς τὸ οὐ βουκαπιτοῦ-
σαι ἴτο τὸ πρᾶγμα. ἐνεμήθην αὐτὸ
τυχρὸν δι' οὐ καυλῶν, ἐξέπεσον αὐτὰ κα-
τὰ πᾶν τύχην τὴν directam^b in rem
καὶ τὴν νεμόμενος κινεῖν & δύναμαι. πῶς
γὰρ ὁπότε & οὐ βουκαπιτοῦσα; αἱ γὰρ
in rem ἐπεροήθησαν, ὅτι τὰ ἔχασον τὴν
πρᾶξιν αὐτὰς δι' αὐτῶν ἐκδικεῖν
δεσποτεῖαν. ἀλλ' ἐπεὶ δὴ τὸ αὐτὸ θρωπον
ἐν τούτῳ τὸ δέματι ἀγῶν μὴ δίδω-
σιν ἀνδρὶ bona fide νεμόμενος καὶ τὴν
τύχην ἐκπεσόντι ἐρῶν, δὲ ὁ πρᾶ-
ξιν in rem ἀγῶν, καὶ κινεῖν λέγων·
ἐπειδὴ τὸδε τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἀλόγου
αἰτίας, οἷον πρᾶξιν, δωρεᾶς, ἢ πρᾶ-
ξιν ἐνεμόμενος bona fide, ἔσχε δε-
μοι ἐβουκαπιτῶν, καὶ ἐν τῇ μεταξὺ πρᾶ-
ξιν τοῦ οὐ βουκαπιτῶν & ἐξέπεσε ὡς
σανεὶ οὐ βουκαπιτοῦσα. Εἰ φαίνεται
τὸ πρᾶγμα τὸ ἐμὸν εἶναι δεσποτεῖας. λέ-
γειν δὲ αὐτὴν ἢ in rem publicianήν. ἐ-
πειδὴ πρᾶξιν τοῦ βλίκι & πρᾶξιν
ταύτῃ ἐπινόησεν.

5 ¶ Ἐστὶ καὶ ἐκ τῆς ἐναντίας^f in
rem κινουμένη. ἐὰν γὰρ τις νεμόμενος,

ut vel actor di-
cat se quasi vfu-
cepisse, quod nō
vfu cepit: vel
ex diuerso pos-
sessor dicat, ad-
uersariū suū nō
vfu cepisse, quod
vfu cepit.

4 ¶ Namque
si cui ex iusta
causa res aliqua
tradita fuerit,
(veluti ex causa
emptionis, aut
donationis, aut
dotis, aut legato-
rum) nec dum
eius rei domi-
nus effectus est,
si eius rei posses-
sionem casu a-
miserit, nullam
habet in rem di-
rectam actionē
ad eam persequē-
dam, quippe ita
proditæ sunt iu-
re ciuili actio-
nes, ut quis do-
minium suū vin-
dicet, sed quia
sanē durū erat,
eo casu deficere
actionem, inuen-
ta est à Prætore
actio, in qua di-
cit is, qui posses-
sionem amisit,
eam rem se vfu-
cepisse, quam v-
fu non cepit, &
ita vindicat suā
esse: quæ actio,
Publiciana appel-
latur, quoniam
primum à Publi-
cio Prætore in
edicto proposi-
ta est.

5 ¶ Rursus ex
diuerso, si quis
cū reipublicæ

caussa abesset, vel in hostium potestate esset, rem eius, qui in ciuitate esset, vsuceperit, permittitur domino, si possessor reipublicæ causa abesse desierit, tunc intra annum rescissa vsucapione eam petere, id est, ita petere, vt dicat possessorem vsu non cepisse, & ob id suam rem esse. Quod genus actionis quibusdam & aliis simili æquitate motus prætor accommodat, si cui ex latiore Digestorum seu Pandectarum volumine intelligere licet.

6 Item si quis in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit bonis eius a creditoribus possessis ex sententia Præsidis, permittitur ipsis creditoribus rescissa traditione eam rem petere, id est, dicere eam rem tradita non esse, & ob id in bonis debitoris mansisse.

7 ¶ Itē Seruiana, & quasi Seruiana (quæ etiam Hypothecaria

τὸ ἐμὸν πρᾶγμα bona fide ἐν τῷ μετὰ τοῦ reipublicæ causa ἀποδημίῳ, οἷον δὲ ἀρεσθείαν, ἢ ὑπὸ αὐτῷ πολέμοις γήνηται, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ, ἐν ὅσῳ ὁ μὲν ἀποδημεῖ, ὁ δὲ πρὸς τοῖς πολέμοις ἔστι, ὁ δὲ οὐ συγκαπνίωνται περὶ αὐτῆς γένῃ, ὑποστέλλεται ὁ μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας, ὁ δὲ αὐτῷ πολέμοις δὲ φυγῶν, ἔξῃσιν ἐμοὶ τῷ δεσποτῇ ἐπὶ αὐτοῦ, καὶ τὴν αὐτῇ ἀποστροφῇ αἰαπυχρείας, ἢ τοιαύτα πείσης, τῆς συγκαπνίωνται κινήσας τὴν in rem. λέγω γὰρ ὡς ανείει μὴ οὐ συγκαπνίσειεν ὁ ἀντίδικος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα. εἰ φάνεταί τε τοῦ ἐμῆς ἐπὶ δεσποτείας. τὸ δὲ τοιοῦτο ἔσονται εἶδος τῆς in rem, καὶ ἐτέροις ὁ πρᾶγματος ἐφιλοτιμήσας, ἐν τῇ ὁμοίας ὁρμηθεὶς δικαιοσύνης. ὡς περ ἐκ τῆς πλατυτέρας βιβλίων τῆς διγέσεων, ἢ τοῦ Πανδέκτου ἔξῃσι λαβεῖν.

6 ¶ Ἐστὶν οὖν καὶ ἄλλη in rem ὅτι πρᾶγματος ὅς ὀπνοηθεῖται, ὡς περ ὅτι τοῦτου τῆς δέμας ἐχρεώσεται τις πολλοῖς ἔξῃσιν ἐπὶ τῇ αὐτῇ πρᾶγμα, καὶ ὁ δεσποτῆς δηλοῖται, δὲ τῆς αὐτῆς ἰσχύος μετέπειτα τὴν δεσποτείαν ὅτι τῇ λαμβάνοντα. ἔξῃσι τοῖς κρεδύτορσιν ἔξ ἀποφάσεως τῆς ἀρχῆς, τὰ τῆς δεβίτωρος νεμνηθεῖσι πρᾶγματα, ἐν ᾗ πρὸς πειρησθῆναι αὐτῶν γένῃ, ἢ ἐκ πείσης, κινήσας τὴν in rem καὶ τῆς δὲ κατεχόντος, ἢ τις λέγεται Παυλιανή. ἐστὶν ἡ λέγουσι ταῦτα, ὡς αὐτῇ μὴ ἔξῃσι τῆς δεβίτωρος ὑπὸ τῆς δεβίτωρος, εἰ φάνεταί αὐτῇ ἐν τῇ τῆς δεβίτωρος μεμνηκεῖναι δεσποτεία.

7 ¶ Ἐστὶ καὶ Σερβιανή, ἢ καὶ κουάσι Σερβιανή in rem. ἢ τις ὑποθηκαία

rem mea bona fide possideat, ac medio tempore, Reipub.] causa abesse coeperit: veluti in legationem missus, aut hostium potestate fuerit. Atque interim dum aut ille peregrinatus, aut hic apud hostes est, tempus vsucapionis impletum fuerit, ac deinde hi redierint, alter ex profectio, alter ab hostibus: licet mihi domino intra annum postquam reuersi fuerint, rescissa vsucapione, in rem agere. Etenim quasi aduersarius rem meam vsu non cepisset, dico, si apparet huius rei me dominum esse. Atque hoc genus actionis in rem & aliis quibusdam simili æquitate motus Prætor permittit: sicut ex latiore digestorum seu Pandectarum volumine licet colligere.

a v. l. i. §. i. l. 31.
ff. quib. ex
causis maiores.
b v. l. i. a. l. 15.
ff. quib. ex causis
maiores.

c v. addet in
honorarijs. 35.
vers. sed cum
rescissa vsucapione.

6 Porro est & alia in rem actio à Prætorē inuenta, velut in hac specie. Multis aliquis debens alienauit aliquam rerum suarum, & vt dominus scilicet per traditionem dominum transfudit in accipientem. Creditoribus, qui in bona debitoris ex sententia Præsidis missi sunt, cum alienatio hæc in fraudem ipsorum facta sit, permittitur eis in d. v. l. i. c. passim. ff. de his rem agere cum eo, qui eam rem possidet. Quæ actio vocatur Pauliana, in eaque perinde ac si tradita res à debitore non fuisset, dicunt: si apparet eam rem in bonis debitoris mansisse.

sim. ff. de his
qua in fraude
creditorum. c.
ut. c. de reuo-
candis in qua
in fraudem cre-
ditorum.
e De Paulia-
na actione v. l.
videamus 38.
§. in Pauliana
4. de usuris.

7 ¶ Est & Seruiana in rem actio, ac quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria

vocatur. Atque hæ & ipse ex iurisdictione Prætoris substantiam capiunt.

a Seruiana fit etiam metio. s. 31. inf. eod. & s. ult. sup. de usufructibus.

b De Seruiana actione ad de l. 1. C. de precario.

c v. l. 4. ff. in quibus causis pignus.

d Seruiana l. 3. ff. de pignoribus l. 6. C. si aliena res pignori pignora. titia. Seruiana seu hypothecaria. s. 31. inf. eod. l. 3. § 3. ff. de pignoratitia. In rem Seruiana l. 14. C. de obligationibus l. 1. C. de precario. pignoratitia Seruiana seu hypothecaria l. 3. § 3. ff. ad exhib.

e Quasi Seruiana creditor pignora, & hypothecas persequatur, atque ita intendebant. Rem in bonis eo tempore, quo pignus contrahabatur, debitoris fuisse l. si superatus. l. 1. § 1. ff. de pignoribus. f. 2. Eclog. 2. c. 28. 3. Harmen s. 5. 7. & 27. 28. l. 238. § 2. ff. de verb. sign.

¶ Seruiana quidē actione tali in specie vtimur, Fundum à me cōduxisti, & colonus mihi factus es, ad præstandos mihi quotānis mercedis nomine centum aureos. Induxisti in eum fundum res complures, veluti equos, boues, seruos, vestem, argentum: cum pacto vt hæ mihi mercedis nomine obligarentur. Si contingat, vt in præstanda mercede cesses: possum cū quouis possessore, de his rebus quæ in fundum meū inductæ aut illatæ sunt experiri, donec mercedem recepero. ¶ Quasi autem Seruianæ actioni, tali fere in specie locus est. Mutuatus es à me decem aureos: & res mihi aliquas in pignoris causam dedisti, aut etiā quasdam hypothecæ iure obligasti: dicendo, Huius debiti nomine, hanc & illam tibi rem in causam hypothecæ obligo. Si in soluendo eo, quod debes, cessaris: cum quouis possessore, penes quem sint ea quæ in causam pignoris dedisti, aut hypothecæ obligasti, vtiliter actione quasi Seruiana experior: ablaturus, nisi id quod mihi debetur, solutum fuerit. ¶ Inter pignus autem & hypothecam, quantum ad actionem quasi Seruianam attinet, nihil est differentiæ. Siue enim tu debitor, eorū nomine quæ mutuò à me sumpsisti, pignori mihi res tuas dederis, siue hypothecæ obligaueris, vtiliter experiar actione quasi Seruiana. Sed in aliis est differentia. Pignus enim propriè vocatur, quod creditori traditur, maxime si res mobilis sit. Quod verò sine traditione nuda conuentione

περσαγορεύεται, ἐν τῇ τῷ ἀντιπώρῳ δικαιοδοσίᾳ, ἢ αὐτὴ πῶς αὐτὴν ὑποστασὶν ἔχουσα. ¶ Κέχρηται δὲ τῇ Σερβιανῇ αἰς ἐπὶ τοῦτο τὸ δέματ'· ἐμὶ δώσω παρ' ἐμοῦ τὸ ἀγρὸν, ἢ γέρονάς μοι κολᾶνθ', ὅπῃ τὸ παρέχην μὴ λόγου μισθώματ' καὶ ἔχασον ἔξος ἐκατ' νομίσματα. εἰσήγαγες β δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ἀγρὰ, ἢ περὶ ἀγρὰ πῶς, οἷον ἵππους, βοὰς, οἰκέτας, ἐκτῆτα, ἀργύρεον παλιδύσας, ὥστε μοι ταῦτα ὑποκεῖσθαι λόγῳ τοῦ μισθώματ'· ἐὰν συμβῇ σε ἀγνωμονῆσαι περὶ τὸ μίσθωμα, δύναμαι καὶ παντὸς δὲ κατέχοντος περὶ γὰρ τῷ εἰσενεχέντων χάριν ἐν τῷ ἐμῷ ἀγρῷ, κινεῖν πῶς Σερβιανῶν, εἰ μὴ ἀπολαμβάνω τὸ μίσθωμα. ¶ Ἡ δὲ κοινὰσι δ Σερβιανῇ χεῖραν ἔχει ἐπὶ τοῦτο τὸ δέματ'· δανείσω παρ' ἐμοῦ νομίσματα. δίδωκας μοι πῶς ἀγρὰ λόγῳ ἐνεχέρε· ἢ καὶ ὑπέδου μοι τὰ ἀγρὰ, εἰπὼν ὅτι καὶ ὑποπείθεμαι σοὶ ἐνεκα τῷ χεῖρις τὰς δὲ, τὸ ἀγρὰ τὸ δὲ καὶ τὸ δὲ ἀγνωμοῦντος σοῦ περὶ πῶς τῷ χεῖρις καταβολῇ, καὶ παντὸς τῷ νομῶς κατέχοντ' τὰ ἐνεχρειάσεντά μοι, ἢ σοὶ ὑποπείθεται ἀγρὰ, καλᾶς κινᾶ πῶς κοινὰσι Σερβιανῶν· ἢ ἀποσπᾶ, εἰ μὴ καταβληθῇ μοι τὸ χεῖρ. ¶ Μετὰ τὸ ὅτι ἐνεχέρε καὶ ὑποπείθεται ὅσον μὲν ἐπὶ τῷ κινήσῃ με τῷ κοινὰσι Σερβιανῶν, εἰ δὲ μία ὅτι διαφορὰ εἴτε γὰρ ἐνεχρειάσας μοι, εἴτε ὑποπείθεις τὰ σεαυτὲ ἀγρὰ, οὗ ὁ δέβιτωρ ὑπὸ ὧν ἐδανείσω, ὁρῶς κινήσω τῷ κοινὰσι Σερβιανῶν· ἐστὶ ὅτι ἐν ἐτέροις ἢ διαφορὰ. ἐνεχέρε γὰρ κυρίως λέγει ἐκείνο ὅπερ ὡς ἀδίδου τῷ κρεδίτωρι, μάλιστα ἐν ᾧ ὅτι κινήτον. ὅπερ δὲ κατὰ τὸν ζῶντος ψιλὰ συμφωνῶ

vocatur) ex ipsius Prætoris iurisdictione substantia capiunt. ¶ Seruiana autē experitur quis de rebus coloni, quæ pignori iure pro mercedibus fundi ei tenentur.

¶ Quasi Seruiana autem est qua creditores pignora hypothecæve persequuntur. ¶ Inter pignus autē & hypothecam (quantum ad actionem hypothecariam attinet) nihil inter est. nam de qua re inter creditorem & debitorem conuenit, vt sit pro debito obligata, vtraque hac appellatione continentur, sed in aliis differentia est. Nam pignoris appellatione eam propriè re contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. At eam quæ sine traditione nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicimus.

8 ¶ In personam quoque actiones ex sua iurisdictione propositas habet Prætor: veluti de pecunia constituta, cui similis videbatur receptitia: sed ex nostra constitutione cum & si quid plenius habebat, hoc in actionem pecuniæ constitutæ transfusum est) & ea quasi superuacua iusta est cū sua autoritate à nostris legib. recedere.

ὑποθήκη, τὸ κυρίως ὑποθήκη θεωροῦνται).

8 ¶ Οὐ μόνον ὃ in rem, καὶ δὲ ἐρηται, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀλίαν ὁ ἀραίτωρ ἐπενόησε. οἷον πῶς pecuniæ a constituta. αὐτῇ ὃ οὐκ ἐστὶ πολιτικὴ χώραν διέχει ὅτι οὗτου τ' ἀμέλει. ἐχρεώσεις μοι ρηομίματα. ἀλλ' ἐντυχὼν σοι, ἀπὸ τοῦ σε ταῦτα ἀπαίτούμεν. οὐκ ἔστι βελομένης τ' παρῆσαν ἐνόχλησιν διαφυγεῖν, ἀντιφωνήσας εἰπὼν, ὅτι τῇ δεκάτῃ τ' μηνὸς ταῦτά σοι κατέβαλα. παρῆσθης τ' ἀποδεσμίας ἀπὸ τοῦ σε. ἐλέγξῃς σου αὐτὸν ὅροις τῇ ἀγωγῶν τεχνολογῶν. μηδ' αὐτὸν ἐαυτὸν ὑπὸ θύμον ἐῖ. ἔστι δὲ ἐπερώτησις γέρονε, ἵνα κινήθῃ καὶ οὗ ἢ ex stipulatu. ἔστι μανδᾶτον παρηκολούθησε, ἵνα ἀρμόσῃ ἡ μάdati ἐωρακῶς τοίνυν τὸν ἀγνωμοσύνῃν ὁ ἀραίτωρ, ὡς ὑπεναντίαν, ὅτι μάχη τ' αὐτὸν ὑποχέσεσιν, ὥστε πῶς pecuniæ constitutæ. καὶ ὃ παλαιὸν ὁμοία ταύτης τ' pecuniæ constitutæ, καὶ ἡ receptitia, ἡ ἥ τις ἀρμόζει ξαπτεζίτου ἀντιφωνήσαντος. ἡ κοινωνία c μὲν τ' receptitiæ, ἡ τ' pecuniæ constitutæ, αὐτῇ, καὶ δὲ ἐκατέρωθεν ἀντιφωνήσεως πικτε). διαφορὰ δὲ ὃ, ὅτι ἡ μὲν pecuniæ constitutæ, ὅτι πάντες ἐτέρω ἀντιφωνήσαντες, χώραν ἔχει. ἡ δὲ receptitia ὅτι μόνον ξαπτεζίτης. ἡ ἐτέρα διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν pecuniæ constitutæ χώραν ἔχει, ἡ δὲ ἀντιφωνηθῆτα' pondere, numero, mensura. ἡ δὲ receptitia, ὅτι δὴποτε εἴη τὸ ἐποφειλόμενον, εἴτε κίνητ', εἴτε ἀκίνητον, ἀντιφωνήσαντος ξαπτεζίτης κινεῖται δὲ ὡς αὐτὸ. ἔστιν ἡ pecuniæ constitutæ πλατύνει) μὲν οἷς ἀρσώποισ.

tenetur, id propriè hypotheca appellatur.

8 ¶ Enimvero nō actiones tantum in rem, verum etiam in personā quādam Prætor introduxit. Velut actionem pecuniæ constitutæ. Hæc enim civilis nō a De pecunia est Locū autē ea habet tali constituta. addet. Cod. Pa. dectarū Pau. mihi debebas. Cōueni te, 2 sent. 2. de pecunia constituta. 26. Eleg. 2. c. 3. et an. 1. quod te decimo die mēsis solu. Harmenp. 3. 5. iuriam constitueres. Cum elapsedum iam esset tempus à me tibi indultū, rursus tibi molestus esse cœpi. Tu omnes actionum fines callidè & astutè captans, negabas vlla re actione mihi teneri. Quoniā neq. stipulatio interuenerat, ut possem ex stipulatu agere: neque sequutum erat mādātum, ut mandati actio cōpeteret. Tuam igitur istam improbitatem cum videret Prætor, ut quæ etiam promissis tuis cōtraria sit: actionem de pecunia cōstituta proposuit. Atq. actioni de pecunia cōstituta similis erat olim & actio receptitia. Quæ tum competit, cum argentarius constituit. Et id quidem inter actionem de pecunia constituta & actionem receptitiam commune est, quod utraque ex cōstituto nascitur. Verum in illo differunt, quod actio de pecunia cōstituta locum habeat, quicunq. is sit, qui constituerit, receptitia vero tunc demum procedat, cum argentarius cōstituit. Differunt item & in hoc, quod actioni de cōstituta pecunia locus sit, cū ea, quæ numero, pondere, aut mēsurā cōstant, constituta fuerint: receptitia vero agere possimus, quidquid sit id quod debetur, mobile an immobile, dum argentarius constituerit. Sic ergo

b De receptitia actione. v. l. Receptitia 2. Cod. de constituta pecunia.

c Receptitia de constituta pecunia a. tionis cognatio.

d Receptitia de constituta pecunia a. tionis differētia in personis & rebus duas sunt. Soli argentarii tenebantur de recepto: de constituta, reliqui. Receptitia res omnes, constituebantur ea tantū quæ pondere & numero constant.

Proinde priore casu receptitia remissior, posteriore luxurior est actione de constituta.

actio de constituta pecunia latius patet, quod ad personas attinet:

nam quilibet cōstituit, sed in angustius contracta est, quod ad res pertinet. Nam ea constituuntur sola, quæ numero, pondere, vel mē-
sura constant. Ex diuerso actio receptitia, in angustius contracta est, si per sonas spectes, quoniam solus argentarius ea tenetur. Et latius patet, si res inspicias: Nam omnia quæ cuiquam debetur, recipit. Atq. hæc quidem olim ita in vsu e-
rant. Verum hodie edita est Imperatoris nostri cō-
stitutio, qua cauetur, vt su-
blata actione receptitia, ex sola actione de consti-
tuta pecunia, tam cum ar-
gentario, quam cum quo-
uis alio constituyente aga-
tur. Quin & illud etiam in actionem de constituta pecunia translatum est, quod tam latè ad res quas-
uis actio receptitia pate-
bat: ita vt hodie actio de constituta pecunia aduer-
sus quemuis constituentē,
& quauis in re debita locū
habeat. ¶ Inuenit & Præ-
tor actionem de peculio,
contra patrem vel domi-
num, hisce de rebus, quæ
cum filiis familiis aut ser-
uis contractæ fuerint.

¶ Proposuit & actionē in factum, cui tali in specie locus est. Si quod mihi de-
bes à te petam, & tu debe-
re te neges, ac deinde iusu-
rādum mihi deferas, ego-
que te debere iurem: dabi-
tur mihi ex hoc iureiuran-
do actio in factum. Sed &
alias complures actiones
Prætor inuenit.

9 ¶ Actio autem de con-
stituta pecunia (nam ad
eam redeūdum est) aduer-
sus quemlibet constituen-
tem locum habet: siue pro
seipso siue pro alio solutu-
rū se constituerit: stipula-
tione scilicet nulla inter-
posita. Quoniam sequuta
stipulatione iure ciuili a-
ctio ex stipulatu datur.

πᾶς ὃ ἀνθρωπείνῃ σενούται ὃ τοῖς πραγ-
μασιν. ἀνθρωπείναι ὃ μόνον ἀρρη-
deris numeri mensuræ. ἢ ὃ rece-
ptitia, ἐν τῇ ἐναντίου, σενούται τοῖς
πραγμάτοις. μόνον ὃ ἡ ἀρρηξίτης ταύ-
τη κρατεῖται. πλατυύνει ὃ τοῖς πραγ-
μασι πάντῃ ὃ ἐν ἐαυτῇ ἐπιδέχεται ὃ
ἐποφείλομεθα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὃ πα-
λαιόν. δὲ ἡ γέρονε τῇ ἡμετέρῃ
βασιλείῃ, ἢ πρὶς εἰπε μόνον κινεῖται ὃ
ἢ ἡ ἀρρηξίτης, ἢ παντὸς ἐτέρῃ ἀνθρω-
πίνῃ τῇ pecuniæ constitutæ,
ἀναγοῦσα ὃ receptitiū. ὃ ὃ πλά-
τος τῇ πραγμάτων, ὃ ἐν ἐαυτῇ εἶχεν
ἢ receptitia, μετήγαγεν ὃ πρὶς τῇ pecu-
niæ constitutæ. ὡς τε σήμερον τῇ
pecuniæ constitutῇ, χώραν ἔχειν,
ἢ παντὸς ἀνθρωπίνῃ σενούται, ἢ ὃ πᾶν
τῇ πραγμάτων ἐποφείλομεθα. ¶ Εἰ πε-
ρίσσει ὃ ἀνθρώπων καὶ τῇ de peculio c
ἢ τῇ πατρὸς, ἢ ἢ τῇ δεσποτοῦ πραγ-
μάτων τῇ γνομόνῃς πρὸς τοῖς οἰκέτας,
ἢ τῇ ὑπερξοίῃς πᾶσιν συναλλαγ-
μάτων. ¶ Εἰ φεῦρε ὃ ἢ πρὶς in factum,
ἢ πρὶς ἀρμόζει ὃ πρὶς τούτου τῇ δέμαί τε
ἀν ἀπαίτῳ σέχεται, ἀρῇ ὃ σὺ τῇ ἐ-
ποφείλεις, εἰ ὃ ἐπαγάγης μοι ὄρκον,
ὃ μόνον ὃ ἐγὼ ἐποφείλεαι, ἐκ τούτου ἀν-
τὶ τῇ ὄρκῃ δοθήσεται μοι ἢ in factum.
ἢ ἐτέρας ὃ πλείσας ἀγωγὰς ἐπενόη-
σεν ὃ ἀνθρώπων.

9 ¶ H' ὃ pecuniæ d constitutæ,
αἰαδράμω μὲν ὃ πάλιν ἐπ' αὐτῇ, ἢ
παντὸς κινεῖται ἀνθρωπίνῃ σενούται, εἴτε
ὑπὲρ ἐαυτῇ, εἴτε ὑπὲρ ἐτέρῃ κατὰ βα-
λεῖν πρὶς ἐπιγείλατο. ἐπερωτήσεως δὲ
λαδὴ μηδεμιᾶς ὑποκειμένης. ταύτης
ὃ ὃ ἀκολοθῆσάσης, τῇ ex stipula-
tu, δίδωσι τὸ πολιτικόν.

¶ Item Prætor
proposuit actio-
nem de peculio
seruorum, filio-
rum q. familia-
rum. ¶ Et eam,
ex qua quaeritur
an actor iuraue-
rit, & alias com-
plures.

9 ¶ De consti-
tuta autem pe-
cunia cum om-
nib. agitur, qui-
cunque vel pro
se, vel pro alio
soluturos se cō-
stituerint, nulla
scilicet stipula-
tione interposi-
ta. Nam alioqui
si stipulanti pro-
miserint, iure
ciuili tenentur.

10 ¶ Actio.

a l. 2. Cod. de
pecunia consti-
tuta.

b Receptitia
actio sublata,
& in de pecu-
nia constituta
actionē trans-
fusa.

c De peculio
actione plura
vide inf. titulo
quod cū eo qui
in aliena pote-
state.

d Pecunia con-
stituta actio
quæ & consti-
tutoria actio. l.
20. ff. de pecu-
cent. Harme-
nop. 1. tit. 3. §.
47. & Eclog.
26. tit. 1. c. 1. ὃ πρὶς
τῇ ἀνθρωπίνῃ
σενούται. ὃ πρὶς
ἀντὶ τῇ ἀνθρω-
πίνῃ. 26. Eclog.
2. & 3. Harme-
nop. 6. & No-
uell. 4. pecunia
constitutæ reu-
Gallio repon-
dant. Si id quod
mihi Lucius
debet soluerit
se constituas,
teneris actione
pecuniæ consti-
tuta. Paul. 2.
sentent. 2. §. 1.

10 ¶ Actiones autem de peculio ideo aduersus patrem, dominumve comparauit Prætor, quia licet ex contractu filiorum, seruorumve, ipso iure non teneantur, æquum tamen est peculio tenus (quod veluti patrimonium est filiorum, filiarumque, item seruorum) condemnari eos.

11 ¶ Itē si quis postulante aduersario iurauerit deberi sibi pecuniā quā peteret, neque ei soluatur, iustissimè accommodat ei talem actionem, per quam non illud queritur, an ei pecunia debeatur, sed an iurauerit.

12 ¶ Pœnales quoque actiones Prætor pene multas ex sua iurisdictione introduxit, veluti aduersus eū qui quid ex albo eius corripisset. ¶ Et in eū qui patronū vel parētem in ius vocasset, cū id nō impetrasset:

10 ¶ Τὸ δὲ de peculio ἀγῶσις, ὅθεν τὸ κατὰ τὴν πατρὸς, ἢ κατὰ τοῦ κυρίου, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀλλοτρίους, ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ κυρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ πατρὸς, ἢ πατρὸς τῆς ἀλλοτρίους, τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, ὅπως δὲ τὸ φύσις δικαίον μέχρι τῆς τῆς peculii ποσότητος καταδικάζει, ὅπερ peculium οὐσία ἐστὶν ἐξουσίας τοῦ πατρὸς ἀρρένων φησὶ καὶ Σηλαίου ἐστίν. ὁμοίως ὅ καὶ οἰκετῆς. ὥστε οὐ δεσπόται, ἢ οὐ πατέρας μέχρι ποσότητος καταδικάζει ποσότητι.

11 ¶ Ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὁρκου in factum, δεῖ γὰρ πλατύτερον δεῖν αὐτὸν δεῖν ἔχειν, καὶ εἰρήνην, ἢν ἡ ἐμὴ ἀπαγορεύει τὸς σε τὸ ἐποφειλόμενον, ὁρκου ἐπαχύνει μοι ὁμῶς ἐποφείλειν σε τοσούτω ποσότητι, ἢ ἢ ἀπαγορεύει γὰρ πάντῃ μὴ καταβάλλης, παρεχέσθαι μοι ἢ in factum ἀγῶσιν. ὡς κινῶν, ἐκ ἀνάγκης ζομαι δεῖξαι, πότερον ἐποφείλομαι τι, ἢ ἐκ ἐποφείλομαι. ἀλλὰ τὸ μόνον ἀπὸ δεῖξαν τὸς μου, τὸ ὅτι περ ὡμῶς, ἀνάγκη σε καταδικαδῆναι.

12 ¶ Εἰ πενόησε ὅ καὶ pœnales ἀγῶσιν ὁ πατὴρ. οἷον ἐδικτον ὁ πατὴρ παρὰ τὴν ἐξουσίαν. ἐλθὼν δὲ τις τοῦτο διεῖρηξεν, ἢ τοῖς ἀφῆρπασεν. ἐστὶ κατὰ αὐτὸν in factum ἀγῶσιν, albi corrupti. Τούτῃ ἐνεκα τῆς ἀλλοτρίους ἀλλοτρίους. ἀλλοτρίους ὅ λέγει τὸ ἐδικτον, ὅθεν τὸ λαοκοῖς γεγράφται γεάμματα. ¶ Πολλὴ τοῖς πατρὶσιν, ἐπὶ ὅ καὶ τοῖς πατρὶσιν ἐποφείλει τὴν μὴ ἀπὸ τῆς πατρὸς, ἢ τῆς ἀπὸ τοῦ κυρίου. μέρος ὅ τῆς μὴ ἐστὶ κατὰ τὸ μὴ δύνασθαι λαβεῖν τὰς εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ αἰτήσεως συγνώμης. ὑπόθεσις ὅ τῆς πατρὸς ἐστὶ ἐμαλκίπατον ἐπεὶ δικαστήριον ἐδυνάτωσιν εἶναι.

10 ¶ Actionem vero de peculio, ideo aduersus patrem dominumve Prætor comparauit, quia licet ex contractu eorum qui aliena in potestate sunt, ipso iure patres aut domini nō teneantur, (id enim ius civile ignorat) tamen hoc natura æquū est, ut usque ad peculij quantitatem fiat condemnatio, (quod peculium veluti patrimonium est filiorum, filiarumque qui in potestate sunt, item & seruorum) ita ut usque ad peculij quantitatem domini patrisve condemnentur.

11 ¶ Sed & actio, quæ ex iureiurando in factum datur: (nā & de ea latius disserendum est) locum habet, ut dictum est, cum me id, quod mihi debetur, petente, ac iureiurando mihi delato tantā summam quantum & peto, debere te mihi iuravi. Si enim eā non solueris, datur mihi in factum actio. Quam intendens, planū facere non cogor, debeatū ne mihi aliquid, an non debeat. Verū cum id solum planum fecero, me iurasse, necesse erit, ut condemneris.

12 ¶ Pœnales quoque actiones introduxit Prætor. Veluti edictū Prætor f. vide 7. E. proposuit. Id aliquis accepit, aut abstulit. Actio aduersus eum in factum datur albi corrupti. Album enim dicitur edictum quod albis literis conscriptum sit. ¶ Ad hæc multum patronis ac parētibus, à liberis ac libertis reuerentiæ debetur. Est autem & ea reuerentiæ pars, quod ab his in ius vocari nō possint sine permissu ac venia. Finge tamē liberos emancipatos esse, nam aliter non consistit iudiciū.

a Actio de peculio datur aduersus patres, & dominos l. 1. Cod. ne filius pro patre l. 12. Cod. quod cum eo

b Ex contractu liberorum & seruorum patres & domini ipso iure nō teneantur: iure tamen Prætorie tenentur ad peculij eorum quantitatem.

c Peculium veluti patrimonium liberorum & seruorum.

v. §. 4. infra quod cum eo, adde l. §. 2. & 3 ff. de peculio.

d Adde §. 4. infra. de exceptionibus.

e vide l. non erit §. 8 dato iureiurando §. ff. de iureiurando.

f vide 7. E. clog. 3 l. 7 ff. de iurisdic.

g Albū Prætoris unde dictum.

Si igitur aut filius patrem,
a l. 4. §. 1. ff. de aut libertus patronū, sine
In ius vocando venia in ius vocauerit, a-
ctione in factum tenetur,
atque in certam pecuniā
b l. 1. §. libertus. summam condemnatur.

12. ff. de In ius
vocando. d. 5. 1. ¶ Item eum qui mihi obli-
gatus erat, in ius vocatum
aliquis exemit, aut dolo fe-
cit, ne ad iudicem veniret.

c In annos
quingenta. Hic mihi actione in factū
7. Eclog. 8. c. agenti, in tātum condem-
24. l. 23 ff. de in nādus est, quantum ab eo,
ius vocando. qui in ius vocatus erat, pe-
tebam. Sunt adhuc & a-
liæ innumeræ in factum
actiones pœnales.

d Vide titul. 13 ¶ Sunt etiam quædam
Digest. Ne quis præiudiciales actiones,
eum qui in ius quæ diuersis in casibus
vocabitur, vi procedunt, Præiudiciū ve-
rimat. rō est formula ex sola in-
tentione constans. Neque

e Quā & præ
iudicia. l. 1. §. ff. Neque enim cōdemnationem in
de rei vindica. se habet. In rem autem est
l. actionis ver- hoc iudiciū, veluti in hac
bo. 37. ff. de o- specie. Aliquis domino cō-
bligat. l. 12. ex trouersiam sui faciebat, di-
cep. cēs se seruum illius non ef-

f Præiudicium
quid. se. Aut fortè libertus meus

g De præiudi-
cialibus acti- proclamabat ad ingenuita-
bus domini in tē. Vtraque hac in specie,
seruum: serui præiudicialis in rem actio

in dominum. moueri potest. Dicere e-

u. l. 26. l. 24 ff. nim potest is, qui ad liber-

de liberali cau- tatem proclamat: Si appa-

sa: patroni in li- ret me liberū esse, nec ne-

bertum, liberti cesse est subinferre, Con-

in patronum l. demna iudex. Præiudicia-

14. ff. de proba- lis quoque in re est actio

de partu & li- de partu agnoscendo. Ve-

beris agnoscen- luti vxorē habebam quæ

dis. l. 1. in ff. grauida ex me facta est. So-

de lib. exhib. lutum est diuortio matri-

monium. Natūque est in-

fans, hunc ego alere nole-

bā: potest mulier mecum

agere, vt me cogat ad alien-

dum puerum. Et coget, si

planum fecerit, se graui-

dam ex me factam esse.

Tres igitur diximus præ-
iudiciales actiones, quarū
duas Prætor inuenit: & vna
ex iure ciuili descendit, qua
dicimus, Si apparet me li-
berum esse.

εἰ τοίνυν ὁ μὲν πᾶς τὸ πατέρα, ὃ ἂν πε-
λὸν δὲ αὐτὸς αὐτὸν πατέρα δὲ αὐτὸν αὐτὸν
συγγνώμης ὅτι δικαστήριον καλέσει,
κρατεῖ) τῇ in factum. ἢ εἰς φανε-
ραν χρυσίῳ ὅτι ποσότητά καταδικάζει).
¶ Τὸν ἐμὸν ὑπεύθυνον ἀγρόμενον ὅτι
δικαστήριον, βία ὁξείλετό τις, ἢ ἢ
δόλον & συνεχώρησεν ἐλθεῖν ὅτι τὸ δι-
καστήριον καταδικάζει) τῇ in fa-
ctum, ὅθεν ἀπαυθύνει ὅθεν ἐγὼ
τὸ καλέμενον ὅτι τὸ δικαστήριον ἀπὴ
τοῦ. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι ἀναρίθμητοι
in factum pœnales.

13 ¶ Εἰσὶ ἢ καὶ præiudiciales ἀγώ-
γαι, ὅτι διαφορὰν κινέμεναι δευτέρων.
Præiudicium δὲ ἔστι, τὸ πρὸς ἀπὸ ἰν-
τεντίων ὅτι μόνης συγκείμενον. & δὲ γὰρ
ἔχει καταδίκην ἐν αὐτῇ. In rem δὲ
ἔστι τὸ τὸ δικαστήριον οἷον ὡς ὅτι
τούτου τὸ δέμας ἀπεμάχεται τις
πρὸς τὸ οἰκεῖον δεσποτὴν, λέγων ἐαυ-
τὸν μὴ εἶναι δοῦλον αὐτοῦ. ἢ γοῦν ὁ ἐμὸς
ἀπελδοῦντος ἀνέφώνει εἰς δουλείαν.
Διὸ καὶ κινεῖται ὅτι ἐνὸς ἐκάστου τῶ-
ν τῶν δευτέρων, πρὸς δικαστήριον τὸ
in rem. διὸ αὐτὰ γὰρ ὁ ἀναφώνων εἰς
ἐλδοῦντος κινεῖν λέγων. Εἰ φαίνεται
με ἐλδοῦντος, ἢ οὐκ ἐπὶ ἐπαύσει κα-
ταδίκαν ὅτι δικαστήριον αὐτῇ δὲ ἔστι καὶ
ἢ in rem præiudicialis, de partu
agnoscendo, ἢ τοῦ τοῦ τοῦ τοῦ τοῦ
γνώσεως οἷον εἶχον ἐγὼ γαμετὴν, ἐκ
μὲν γέγονεν ὅτι ἐμὸν. διελύθη ῥεπου-
δὲ ὁ γάμος, ἐτέχθη πᾶς ἐκ ἡβελόμην
τὸν ἔφερον, διὸ καὶ κινεῖν κατ' ἐμὲ ἢ
γυνὴ, ἀναδικάζει με, ὡς τε θρέψαι
τὸν τὸν πᾶν καὶ ἀναδικάζει με, εἴ γε ἀ-
ποδείξει ὅτι ὁ ἐμὸν γέγονεν ἐκ μὲν.
ἔστι ἐν εἰρήκαμν præiudiciales ἀγώ-
γας ὅντας τὰς μὲν δύο ἐπενόησεν ὁ πρῶτος
τῶν, ἢ ἢ μία κατὰ τὸν τὸν πολιτικοῦ. ἐν
ταύταις τις εἰ φαίνεται με ἐλδοῦντος

item aduersus
eum qui vi ex-
emerit eum, qui
in ius vocare-
tur: cuiusve do-
lo alius exem-
erit, & alias in-
numerabiles.

13 ¶ Præiudi-
ciales actiones
in rem esse vi-
dentur, quales
sunt per quas
quæritur, an ali-
quis libertus
sit, vel seruus,
vel de partu a-
gnoscendo. Ex
quibus serè vna
illa legitimam
causam habet,
per quam quæ-
ritur, an aliquis
liber sit. cætera
ex ipsius Præto-
ris iurisdictione
substantiam
capiunt.

aduersario sit denūtiatio, quoniam nō denūtiat ei petitor, ut hoc aut illo die ad iudicium vel ad litigandum veniat.

a Actionibus persequimur, rem, pœnam, utrumque.

16 ¶ Secunda actionum diuisio est hæc: quod quibusdam actionib. agamus ad rei persequutionem, hoc est nudam rem petentes: quibusdam ad pœnæ persequutionem: & quædam mixtæ sint, quæ simul & rei persequutionem habent, & etiam pœnales sunt.

b Rei persequutionis actiones sunt, omnes in rem actiones & in personam quæ ex contractu sunt, veluti mutui, ex stipulatu, cōmodati, depositi, pro socio, ex empto, vendito, locati, conducti.

c Depositum actio crescit, pro qualitate ipsius depositi, ut hic & l. 1. §. 1. ff. de depositi: crescit etiam ex inficiatione. §. 26. inf. eod.

17 ¶ Et ad rei quidem persequutionem comparatæ sunt omnes in rem actiones. Earum quoq. quæ in personam sunt hæc quæ ex contractu nascuntur, ferè omnes ad solam rei persequutionem condemnationem habent. Veluti conditio mutui, ex stipulatu, cōmodati, depositi, pro socio, ex empto, ex vendito, locati, conducti. Quoniam verò dixi in deposito solā rei persequutionem versari, sciendum est, quod si in publico tumultu incendio, ve, aut cum ruina vel naufragium timeretur, re aliquam apud Titium deposuerim: atque is cum res illa ab eo repeteretur, morā in reddendo fecerit, actione depositi aduersus Titium vel heredes eius mota, dū cum herede de dolo ipsius heredis agatur: non solum ad rem ipsam, verum etiam ad alterum tantum reddendum condemnabitur. Atque hoc casu actio depositi quamuis ex contractu nascatur, ad duplum competet, & mixtis actionibus, quæ & rei & pœnæ persequutionem continet, adnumerabitur.

τὸ ἀντίδικον γίνετο ἀδελφὴν ἀγγελία. οὐδὲ γὰρ ἀδελφὸς αὐτῶν ὁ ἐνάγων ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰσελθεῖν τῇδε τῇ ἡμέρᾳ καὶ δικασαμένῳ.

16 ¶ Διττέρα τῶν ἀγωγῶν διείρεται αὕτη ὅτι τῶν ἀγωγῶν τὰς μὲν κινουμένης ἀρεὶ persequutionem, τοῦτέστι ψαλὸν τὸ πρᾶγμα ἀπαγούσας. τινὰς δὲ ὅτι ἀπαγίτης ποινῆς. τινὲς δὲ εἰσι μικτὰς, ἔχουσιν καὶ rei persequutionem, ὅσαι δὲ καὶ pœnales.

17 ¶ Καὶ πρὸς μὲν rei persequutionem ὅτι ἐν νόμῳ πασαι β' αἱ in rem ἀγωγῆς. ὅτι δὲ τῶν περιουσιαίων, ὅσαι μὲν ἀπὸ συναλλαγμάτων κατὰ γένος, σχεδὸν πάντα ad rei persequutionem μόνῳ ἔχουσιν τὴν κατάδικον. οἷον ὁ δανείακος κενδριπὸς. ἢ ἀπὸ τῆς ἐπεροτήσεως ex stipulatu, ἢ cōmodati, ἢ depositi, ἢ pro socio, ἢ ex empto, ἢ ex vendito, ἢ locati, ἢ conducti. ἐπειδὴ δὲ εἶπον τὸ depositi rei ἔχειν persequutionem μόνῳ, ὁφείλεις εἰδέναι, ὅτι εἰ ταραχῆς συμβάσης δημοτικῆς, ἢ πολέμου ἐμφορησμοῦ, ἢ πλώσεως ἀπειλουμένης. ἢ ναυαγίου μέλλουσι γινέσθαι, παρεθέμενον πένον πρᾶγμα, ἀπαγούμενον δὲ ἐκείνος μετὰ ταῦτα, ἡδὲ εἰς τοῦτο ποιεῖται τὸ ἀπὸ δόσιν, κινουμένης τὸ depositi κατ' αὐτὴν πένον, ἢ καὶ τῶν κληρονομίων αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐλέγχεται δολὸς ὑπὸ τῆς κληρονομίου ἀμαρτηθεὶς κατὰ δικαίωσιν, & μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν ὅσον καταβαλεῖν. καὶ συναριθμηθήσεται δὲ depositi εἰς τὸ διπλοῦν, καὶ τοῖς ἀπὸ συναλλαγμάτων ἐξαιρεμένη. ὁμοίως καὶ τὰς μικτὰς συναριθμουμένης τῶς ἐχούσας ποινὰς καὶ πρᾶγμα τὸ ἀπαγίτησιν.

16 ¶ Equens illa diuisio est, quod quædam actiones rei persequutione gratia comparatæ sunt, quæ da pœnæ persequutione, quæ lam mixtæ sunt.

17 ¶ Rei persequutione causæ comparatæ sunt omnes in rem actiones. Earum verò actionum, quæ in personam sunt, ex quibusdam, quæ ex contractu nascuntur, ferè omnes rei persequutione causæ comparatæ videntur, veluti quibus mutuum pecuniæ, vel in stipulatum deductam petit actor, item cōmodati, depositi, mandati, pro socio, ex empto, vendito, locato, conducto. Planè si depositi agatur eo nomine, quod tumultus, incendi, ruina, naufragii causæ depositum sit, in duplum actione Prætor reddit, si modò cum ipso, apud quæ depositum sit aut cum herede eius de dolo ipsius agitur, quo casu mixta est actio.

18 ¶ Ex maleficiis verò pro-
ditæ actiones,
aliantum pœ-
næ persequen-
di causa com-
parantur, alia
tam pœnæ, qua
rei persequen-
di, & ob id mi-
stæ sunt. Pœna
tantum perse-
quitur quis ac-
tione fur. siue
enim manifesti
agatur, quadru-
pli, siue non ma-
nifesti, dupli-
de sola pœna
agatur. nam ipsam
rem propria ac-
tione perse-
quitur quis, id
est, uam esse pe-
tens, siue fur
ipse eam rē pos-
sideat, siue alius
quilibet. Et am-
plius aduersus
furem etiam cō-
dictio est ei.

19 ¶ Vi autem
bonorum raptorum actio mista
est, quia in qua-
druplo, rei per-
secutio contine-
tur, pœna autē
tripli est. ¶ Sed
& legis Aquiliæ
actio de damno
iniuria dato, mi-
sta est, non solū
si aduersus infi-
ciantem in du-
plum agatur,
sed interdum &
si in simplum
quisque agat, ve-
luti si quis ho-
minē claudum
aut luscum occi-

18 ¶ Αἱ δὲ ἀμαρτήματα ἐγεί-
ναι ἀγῶναι, ποτὲ ἀ μὲν μόνως ποι-
νῆς ἀπάτησιν ἔχουσι, ποτὲ δὲ τὸ μὲν
ποινῆς, τὸ δὲ ἢ τὸ πρῶτον ἀγῶναι, ὡς
τὰ αὐτὰ, εἰ μὴ τὰς ποινῶν β μόν-
ω ἀπατῶν μὲν δὲ τὸ furti, εἴτε ma-
nifesti κινεῖται ὅτι τὰς τετραπλά, εἴτε
nec manifesti ὅτι τὰς διπλά. ὁ δὲ
τὸ πρῶτον ἀγῶναι αὐτὸ τὸ κλαπέν, δὲ ἰδὲ
ζέσης ἀπατῶν μὲν ἀγῶναι, ἢ δὲ τὸ in
rem, εἴτε ὁ κλέπτης, εἴτε ἕτερος πρὸς τ-
ὸ νέμεται, ἢ δὲ δὲ τὸ φερτὸς κόνδικ-
τικῆς, ὃν κατ' αὐτὸ τὸ κλέπτης κινεῖν δύ-
ναμθα.

19 ¶ Η δὲ vi bonorum raptorum
μικτὴ ὅτι. ἐν γὰρ τῇ τετραπλά ὅτι καὶ ἡ
τὸ πρῶτον ἀγῶναι ἀπάτησιν. ὡς τε οὐδὲ
τὸ τετραπλοῦ οὐκ ἐν κατὰ ὅτι πο-
νῆ. ¶ Η δὲ ἐν τῇ ἀκοιιλίου ἀγῶναι μικ-
τὴ ὅτι οὐ μόνον ἡνίκα τὸ ἀρ. οὐ μὲν
κινεῖται εἰς τὸ διπλάσιον, ἀλλ' ἐὰν
ὅτε καὶ ἡνίκα εἰς τὸ ἀπώλου ποιεῖται
τὸ ἐναγῶναι. ἐὰν γὰρ πρὸς τὸ ἐμὸν οἰκ-
τῶν χαλεπὸν ὄντα, ἢ ἕτερόν τι δαλμον φο-
νῶν, ἐτυχε δὲ ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐταυ-
τῷ ἀνέρας ὢν, τυχόν τῷ ζ, ἢ η, ἢ καὶ
ι μὲν τὸ πάλιν, οἶδας ὅτι ὁ δικα-
σῆς, ἀνακλᾷ ἐαυτὸν εἰς τὸ πίσω, ὅτι ὁλό-
κληρον ἐναυτὸν, ἡνίκα τὸ πρῶτον κατὰ
λαρον τὸ ἀκοιιλίς φανταί (ε). καὶ ἐν τῷ
αὐτῷ ῥη. χέρον πλέον τὸ ἀξίον ὄντα τὸ
αἰ. ρεθὲν τὸ οἰκέτην, ὡς τὸν δὲ τιμή-
σιν ἐκείνης τὴν ἡμέρας ποιεῖ τὸ κατὰ δι-
κην, καὶ τὸ δεδωκέν ἢ δὲ διαίρεσιν. ἰδὲ
ἐν ταῦθα εἰ καὶ εἰς ἀπώλην κινεῖ, ὡς
ἔχῃ καὶ ποινῆς ἀπάτησιν. τὸ γὰρ ἀναρ-
εθὲν τὸς οἰκέτης ἐὰν ὅτε ἀξίος ὄντος καὶ τὸν
κατὰ τὸ ἀναρ-εθὲν ἰομοματων, ἢ
κατὰ δίκην γίνεται εἰς ρ νομισματά.

18 ¶ Quæ autem ex ma-
lificio actiones nascuntur,
alias in sola pœnæ perse-
cutione versantur, alias
tam pœnæ quam rei perse-
cutionem continent, ut
ideo mixtæ dicantur. Pœ-
nam tantum persequimur,
actione furti: siue manife-
sti agatur ad quadruplum,
siue nec manifesti ad du-
plum: Nam ipsam rē quæ
furto ablata est, propria
actione persequimur, aut
in rē scilicet, siue fur ipse
eam possideat, siue alius
quilibet: aut conditione
furtiua, quæ aduersus i-
psam furem competit.

19 ¶ Actio autem vi bo-
norum raptorum mixta est,
quoniam in quadruplo &
rei persecutio continetur.
Itaque quadruplum in so-
la pœna non est. ¶ Sed &
actio legis Aquiliæ mixta
est: non solum cum aduer-
sus inficiantem in duplum
agitur, verum etiam inter-
dum cum in simplum actio
proponitur. Nam si quis
hominē meum cum clau-
dus aut luscus esset occide-
rit, atque is eo anno inte-
ger fuerit, ante septem aut
octo vel decem fortē men-
ses quam occideretur, didi-
cisti Iudicem retro se ad
totum annum referre, cū
primum caput legis Aqui-
liæ exercetur, & quocum-
que tempore, eum, qui oc-
cusus est, plurimi fuisse
compererit, ad eius diei
æstimationem, condemna-
tionem facere, secundum
iam traditam diuisionem.
Ecce & hīc, quamuis in
simplum agatur, habet
tamen res pœnæ perse-
cutionem. Nam interdū
serui eius nomine, qui
cum occideretur, decem
aureorum fuerit, condem-
natio fit in cētum aureos.

a Actione ex
maleficio inter
dam solam pœ-
nam, interdū
pœnā & rem
persequimur.

b Furti actio
ad pœnā perse-
cutionem perti-
net: cōdictio &
vindictio. ad
rem ipsam l. si
pignore. s. 1. §.
cū furti. 3. ff. de
furtis.

c Furti actio-
nis & vindica-
tionis & cōdi-
ctionis furtiua
differentia.

d s. 14. sup. eo.
e v. sup. vi bo-
norum raptorum
in princ. versi.
quadruplum
autem.

f Actiones qua-
dam si a reo
inficiantur, du-
plantur, veluti
iudicati. Pau-
l. sen. 18. §. 1. &
lib. 5. si §. 6. 7.

g Cie. ro pro Flac-
co, depositi (nā
ita legendū est
apud Paul. 1.
sent. 18. §. 1. non
de pœ. vi §. 26.
infra. cod. legatū
per damnatio-
nem relictū d.
§. 1. & §. ult. ff.
de obligat. qua-
si ex cōtra-
ctu damni in-
iuria legis A-
quiliæ d. §. 1.
& §. 26. infra
cod. §. 7. sup. de
obligat. qua-
si ex cōtra-
ctu item de mo-
do ag. cū a
venditore em-
ptor per mēda-
cium decipitur
est. d. paragra-
Paul. de sent.
17 paragra. 4. Ci-
cero 3. de offic.
ubi de lingua
nūcupatis agit.

h Estimatio
hominis occisi,
lege Aquilia
ad id tēpus re-
fertur quo ho-
mo plurimi in
eo anno fuit. l.
vi lex. l. 23. pa-
rag. idem Iu-
lianus ff. ad l.
Aqui.

derit, qui in eo anno integer & magni precij fuerit, tanti enim damnatur, quanti is ho-
mo eo in anno plurimi fuerit: secundum iam traditam diuisionem.

propterea quod tanti fuerit eo tempore, quo sanus erat & integer. ¶ Mixta etiam est actio illa in specie. Decedens aliquis legatum aut fideicommissum ecclesiæ, vel monasterio, vel sacello, vel alii venerabili loco reliquit. deinde is, qui legatum aut fideicommissum debebat, tandem solutionē distulit, donec in ius vocaretur. Tunc enim & re ipsam aut summam, quæ legata est, dare cogitur, & alterum tantum præ nomine, ut hinc appareat, in duplum condemnationem eius esse.

a Adde §. 23. in si infr. eod. §. Harmenop. 10. §. 47. & §. 2. t. sup. de obligat. que quasi ex contractu sunt. & alia que insciando creantur, de quibus paulo ante dixi.

b Familia herciscunda iudicium ex duobus constat, rebus & præstationibus, id est personarum actio, ut in Labio, 22. §. familia herciscunda. 4 ff. familia.

c Comuni diuidendo actio quatenus in re & in personam dicatur. vide l. per hoc iudicium. 4. §. sicut autem 3. ff. commun. diuid.

d Finium regundorum actio in re & in personam quemadmodum dicatur. vide l. 1. 2. 3. 4. ff. finium regundorum.

20 ¶ Sunt quædam actiones, quæ & actionis in rem & actionis in personam naturam in se habeant. ¶ Talis est familia herciscundæ actio, quæ coheredibus competit de diuidenda hereditate. Nam & actionis in rem proprietatem habet, quod ea de rebus agatur. Ex parte enim singuli coheredum domini sunt. Habet & actionis in personam effectum. Nam capita quædam in ea & excutuntur, & in condemnationem deducuntur, quæ actionis in personam & non actionis in rem propria sunt. Sicut infra fauente Deo in Titulo de officio iudicis discemus.

¶ Idem dicere possumus & in actione Comuni diuidendo, quæ inter eos redditur, qui quauis ex causa res inter se communes habent, ut hæc diuidantur.

¶ Prædictis Actionibus adnumeratur & actio Finium regundorum, quia inter eos agitur, qui confines agros habent, & de finibus inter se contendunt,

ὅτι τὸ τοῦτου ἀξίον αὐτὸν γινώσκοντες κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ἐν ᾧ ὕγιής ἦν. ¶ Μικτὴ δὲ ἔστιν ὁμοίως ἀγωγὴ, καὶ ἐπ' ἐκείνῃ τὸ δέμας. τῆς δὲ τῆς πρὸς, ληγὰς τὸν, ἢ φιδεϊκόμματος κατέλιπε ἐκ κλησίας, ἢ μοναστηρίου, ἢ δὲ κτηνείας, ἢ ἑτέρῳ τοιούτῳ σεπείῳ τόπῳ. εἴτα ὁ πρὸς ληγὰς, ἢ τὸ φιδεϊκόμματος ἐποφείλων, μέχρι τοῦτου τὸ κατεβολὴν ἔατο ποιεῖν, μέχρις ὅτι εἰς δικαστήριον κληθεὶς παρεγγύετο. τότε γὰρ καὶ αὐτὸς κατελείφθαι πρᾶγμα, ἢ ἐκ τῶν χρημάτων ποσότητά ἀναγκάζει δοῦναι, καὶ ἑτέρον τοῦτον ποινῆς ἕνεκα. ὡς ἐντεῦθεν δεικνύεται, ὅτι εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὸ κατεδίκην.

20 ¶ Εἰσὶ τινες ἀγωγῆς, αἵ πρὸς καὶ τὴν in rem καὶ τὴν personalem πρὸς φύσιν ἐχούσιν ἐν ἑαυταῖς. ¶ Τοιοῦτὴν ἔστι, τὸ φιλίας ἢ ἐρκεσκουῦν δαί, ὅπερ ἀρμόζει μετὰ τὴν συγκαληρομένην, ἕνεκα τὴν διαρίσεως τῆς κληρονομίας, πρᾶγμα τὸν ἔχει γὰρ καὶ τὴν in rem, τὸ ἰδίωμα, καὶ δὲ πρὸς πρᾶγμα τὸν κινεῖται ἕνεκα γὰρ συγκαληρομένην ἐν μέρει δεσπότης ὅστις ἔχει δὲ καὶ περὶ ἀλλοτρίας ἀποτελέσματα. ὁ δὲ εἴρεται γὰρ ὅτι αὐτῷ, καὶ κατὰ γὰρ εἰς κατεδίκην κεφάλαια, αἵ τινες personales, & μὲν τὴν in rem ἔστιν οἰκία. ὡς ἐν τοῖς de iudiciis συὲν δεῖ μαθόντες. ¶ Τὸ αὐτὸ ἔστιν εἰπεῖν, καὶ ἐν τῇ κοινοῦ διαιρούμεν ὅτι περὶ κινεῖται συμβαίνει, μετὰ τὴν ἔχοντων ὅτι κοινα πρᾶγματα, ὅς οἱ αἵ δὲ ποτε αἰτίας, ὅτι τὰ πάντα διέλεται. ¶ Συμμετρεῖται τῶν εἰρημνέων ἀγωγῆς, καὶ τὸ finium regundorum, μετὰ τὴν ἀγρογεῖσθαι γυμναζόμενον. οἱ τινες πρὸς ὅσον πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι φιλονεικίαν.

¶ Item mixta est actio contra eos, qui reliqua sacro sanctis Ecclesiis vel aliis venerabilibus locis, legati vel fidei commissi nomine dare distulerint, ut que addo ut etiam in iudicium vocarentur. tunc enim & ipsam rem vel pecuniam, quæ relicta est, dare compellitur, & aliud tantum pro poena: & ideo in duplum eius fit condemnatio.

20 ¶ Quædam actiones mixtam causam obtinere videtur, tam in rem, quam in personam. Quales est familia herciscundæ actio, quæ competit coheredibus de diuidenda hereditate. ¶ Item comuni diuidendo, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut id diuidatur. ¶ Item finium regundorum actio, quæ inter eos agitur qui confines agros habent.

¶ In quibus

¶ In quibus tri-
bus iudiciis per-
mittitur iudici-
rem alicui ex li-
tigantibus ex
bono & æquo
adiudicare, & si
vnius pars præ-
gruari videbi-
tur, eum in iudic-
certa pecunia
alteri condem-
nare.

21 ¶ Omnes
autem actiones
vel in simplum
conceptæ sunt,
vel in duplum,
vel in triplum,
vel in quadrup-
plum, vterius
autem nulla ac-
tio extenditur.

22 ¶ In simplū
agitur, veluti
ex stipulatione
ex mutui datio-
ne, ex empto,
vendito, locato,
conducto, man-
dato, & deniq.
ex aliis quæ plu-
rimis causis.

23 ¶ In duplū
agimus, veluti
furti nec mani-
festi, damni ini-
uriæ ex lege A-
quilæ, depositi
ex quibusdam
causis. ¶ Item
serui corrupti
quæ competit
ei cuius horta-
tu, consilio ve
seruus alienus
fugerit, aut con-

¶ Εἰς τούτοις τοῖς ἑσὶ δικάσεισι
ὅπῃ τῶν ἀπαιτῶν δικάσει, ἐν τῇ δικάσει
μὲν καὶ δίκαιον καὶ καλλίστον ἀν-
ταφάνῃ, ἀποσκευασθῶν τὸ κοινὸν ἀν-
ταφάνῃ, καὶ τῶν ἐτέρων ἐπεὶ ἀδίκῃ δικάσει-
ν. οἷον καὶ τούτῳ νόμισμά των ἀξίον,
καὶ κείνῳ νόμισμά των ἀξίον. ὅπῃ τῇ
τῷ γὰρ συγκροτεῖται τὰ δικάσεια
ταῦτα, ὅπῃ τῶν τῶν κοινότητι^b καταπαύ-
σαι τὸ ἐντεῦθεν ἐξαιρεθῆναι φιλοει-
κίαν. εἰς τὴν συμβῇ τῶν ἐν ἀποσκευασθῆναι
ἀγρὸν ἀξίον ἀ νόμισμά των, τῶν ἐτέ-
ρων οἰκίαν, νόμισμά των. καταδικα-
σθῆσιν ὁ λαβὼν τὸ ἀγρὸν τῶν ἀ νόμισ-
μά των, δὲ τὸ μείζον αὐτῶν τῶν μέσων,
δοῦναι τῶν λαβόντι τῶν νόμισμά-
των οἰκίαν, νόμισμά των, ὥς τε ἕκαστον
αὐτῶν ἔχειν, ἀνὰ τὸ νόμισμά των.

21 ¶ Τεῖτη τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις ἐ-
στὶ αὕτη. πᾶσα γὰρ ἀγωγή, ἢ εἰς ἀπλῆν,
ἢ εἰς διπλοῦν, ἢ εἰς τριπλοῦν, ἢ εἰς τε-
τραπλοῦν ἔχῃ τὴν καταδίκην. περαιτέ-
ρον ὅτι τετραπλοῦν οὐκ ἔστιν εἶναι.

22 ¶ Καὶ εἰς ἀπλοῦν μὲν ἔχουσιν πλὴν
καταδίκην, οἷον ἢ ἀπὸ τῆς ἐπεροθήσε-
ως ἀγωγῆς, ἢ ἀπὸ τῆς δανείσεως, ἢ ex
empto, ἢ ex vendito, ἢ locati, ἢ cō-
ducti, ἢ mandati. καὶ ἄλλαι τὴν ἐκ πλει-
όνων αἰτιῶν ἀναφυόμεναι ἀγωγαί.

23 ¶ Εἰς διπλοῦν δὲ, οἷον ἢ furti d
nec manifesti. καὶ ἢ τῆς ἀκουιλίου ἐ-
ξ ἀρνήσεως. καὶ ἢ depositi, φέσθ' ὅ-
τι, οἷον ἢ νίκη μὴ ἀποδιδόται, τὸ τῆ-
ραχῆς χάριν, ἢ ἐμωρησμοῦ ἀδελ-
φῶν. ¶ Ἐπὶ δὲ καὶ ἢ serui corru-
pti. ἢ τις ἀρμόζει κατ' ἐκείνου, τῆ
ἀποτρέψαντος, ἢ συμβουλεύσαν-
τος τῶν ἐμῶν οἰκέτη ὥς τε φυγεῖν,

¶ In his autem tribus iu-
diciis permittum est iudici-
rem communem alicui ex
litigatoribus ex bono &
æquo addicere, & alteri a-
liud quid adiudicare: velu-
ti huic rem, quæ centum
aureis valeat, & alteri rem,
quæ etiam centum aureis
valeat. Nam ideo hæc iu-
dicia constituuntur, ut cō-
munio, quæ contentiones
& discordias gignere so-
let, tollatur. Quod si vni
addictus fuerit fundus mil-
le aureum, & alteri ædes
octingentorum aureum: is
qui fundum mille aureum
accepit, quoniam pars e-
ius maior est, condemnan-
dus est alteri, qui ædes oc-
tingentorum aureum ac-
cepit, dare centum aureos:
ut ita vterque ipsorum non-
gentenos aureos habeat.

a Id uti fiat
vide 3. Harme-
nop. 10. §. 19. &
§. 4. 5. 6. 7. inf.
de off. iudicu.

b Communio
discordias par-
rit.

12 ¶ Tertia diuisio actio-
num est hæc: quod omnis
actio aut in simplum, aut
in triplum, aut in quadrup-
plum cōdemnationem ha-
beat: ultra quadruplū nul-
lam extendi cōpertum est.

c Nulla actio
ultra quadru-
plū iure Roma-
no extenditur.
Mosaico iure,
quintupli pœ-
na fuit. Exod.
22.

22 ¶ Et in simplum qui-
dem condemnationem ha-
bent, velut ex stipulatu, ex
mutuo, ex empto, ex ven-
dito, locati, conducti, man-
dati, & aliæ denique com-
pluribus ex causis manan-
tes.

23 ¶ In duplum verò, ut
furti nec manifesti, legis
Aquilæ ex inficiatione, &
interdum depositi, veluti
cum id quod tumultus aut
incendii causa depositum
est, non redditur.

d Vide §. 5. sup.
de obligat. quæ
ex delicto.
e Vide 26. inf.
cod.
f §. 17. sup. cod.
§. 26. inf. cod.

¶ Ad hæc & serui corru-
pti, quæ competit aduer-
sus eum, cuius hortatu vel
consilio seruus meus fugit,

g l. 10. l. 14. §.
5. ff. de seruo
corrupto.

aut contumax in me factus est, aut prodigè viuit, aut (vt rem verbo absoluiam) mores suos quocumque modo in peius mutauit. Cum autem serui corrupti agetur, & earum rerù, quæ ab illo ablatæ fuerint, æstimatio habenda est.

a §. 19. in fin. sup. cod. §. 26. inf. cod. §. ult. in fi. sup. de obli. gat. qua quasi ex contractu.

b De his qua inficiando cre- scunt in duplum adde Paul. 1. sent. 19. §. 1.

c Quæ in prio- ri Codice exta- bat Hodie non extat: simile ta- men quiddam in Nouell. 8. & Nouell. 82. c. 7.

d Adde §. 25. inf. cod. & 7 E. log. 4. περὶ ἐκ- λίσσεως.

e Est autem, vt ibi- dem refertur, ἐκβίβασθαι ὁ μισθὸς τῶν ἀπο- φασιν παραχό- ρηται ὅτι τῶ ἐκβίβασθαι ἀποφάσσεται.

f Qui post senten- tiā adhibetur, vt qua iudica- ta sunt exse- quatur. de quo v. l. Executorē.

g C. de execut. rei iudicata ad de 1. Harme- nop. 4. §. 55.

h Vide tit. C. de Sportulis.

i Conditions quædam ex le- ge nascuntur. l. unica ff. de con- dict. ex lege.

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

¶ In duplum quoque con- demnationem habet (vt dictum est) legatum aut fideicommissum, quod vene- rabilibus locis relictum, nec antè quàm in ius ire- tur, solutum est.

24 ¶ In triplum fit con- demnatio, illa in specie.

Cōstitutio est Imperatoris nostri, quæ litium exequu- toribus certum quid spor- tularum nomine iuber da- ri secundum quantitatem

in libello cōventionis in- ferta: veluti (verbi gratia) vsque ad centum aureos

constituit, vt dimidium au- rei daretur. Quod si maior fuerit quantitas, maiores

esse voluit & sportulis. Cum igitur ego aduersa- rio meo nocere vellem &

curare, vt maiores daret sportulas, tale quid com- mentus sum. Etenim cùm

centum mihi aureos nec amplius deberet, libellum ei mille aureorū misi: quo

facto necesse fuit ei ob maiorem summam in li- bello insertam & maiores

dare sportulas. Excussa igi- tur petitione, compertum est centum tantum aureos

mihi deberi. Et quoniam (exēpli gratia) sex aureos plus dedit, quàm ex vero

dare debebas, nascetur ad- uersus me actorē ex dicta cōstitutione. Condictio ex

lege, qua in octodecim au- reos conueniar, nempe sex

illos, qui supra verū erant dati, & alios duodecim. Porro dubiū non est, quin

ex constitutionibus, & condictio ex lege nascatur.

ἢ ὥς τε αὐτὸν πορνεῖν κατ' ἐμὲ γινέ- σθαι. ἢ ἀσώτως ζῆν ἢ ἀπλάσσοιω δὴ πο- τε ζόπῳ χείρονας αὐτὰς αὐτὸς ζόποις ἀ- ποτελέσθαι. κινεμένης ὅ τούτης τ' ser- ui corrupti, ἐναχθήσε) καὶ εἰς τ' τῆς ἀφαιρέθέντων, ὅπως αὐτὰς πορνεύειν δαπάνησιν. ¶ Εἰς τὸ δὲ πλουτῆσαι ἔχει τ' κατὰ δίκην καὶ εἰρη) ἀπὸ τῆς ληγά- των, ἢ τῆς φιδεϊκόμματος τῆς κατὰ λει- φθέν σεπτοῖς τοῖς, μέχρι τ' εἰς τὸ δι- καστήριον ἀφίξεως μὴ β' κατὰ βληθέν.

24 ¶ Εἰς τὸ εἰς πλουτῆσαι γινέ) ἢ κατὰ

δίκην, ὅτι ἐκείνη τ' δέματ' οὐ δατάξιν

εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλέως, ἢ πρὸς τοῖς

τῆς υποθέσεων ἐκβίβασθαι, ἀ λόγῳ

απορτέλων, εἰς τὸν π' δίδωδ' παρενε- λείσθαι, πρὸς τ' ποσότητ' αὐτῶν β'

βλίσθαι τῆς ἀπάσεων ἐμφερομένη. οἷον

λόγῳ χάριν μέχρι ἐκατ' νομισμάτων

ἴσως δίδωδ' τῆς ἡμῶν τ' νομισμάτων.

εἰ ὅ μείζον εἴη ποσότης, πλεοναεῖ) ὅ

τὰ ἀόρτελα. βουλόμην οὐδ' ἐγὼ τ'

ἐμὸν ἀντίδικον ζημιάσαι, ὅς υποβ' α-

λέω πλεονα απορτέλων δώδ', ἐποδει-

λόμην ὅς αὐτὰς ἐκατ' νομισμά-

τα ἐπεμψα αὐτὰς βιβλίον εἰς ἀ νόμισ-

ματα, ὅς λοιπὸν ἀνάγκη γέρονε πρὸς ἀ-

τηθέντι, ὥς πολλῆς οὐσίας τ' ἐμφερε-

μένης τῆς βιβλίου ποσότητος, πλεονα

δωδ' ἀπορτέλα. τ' ἀπάσεως οὐδ'

ἴσως ζομένης, ὅς ἐμὴν ἐκατ' νομισ-

ματα ἐποφειλόμην. ὅς ἐπειδὴ πλε-

ονα ὧν ἔδει αὐτὸν τῆς ἀληθῆς δωδ' α-

δέδωκε, λόγῳ χάριν ἑτέρα ἐξ νομισ-

ματα, τεχθήσετα) κατ' ἐμοῦ τ' ἀκτω-

ρος ἐκ τ' εἰρημένης δατάξεως ὅς ἐξ λέ-

γε κονδίκτιον, μεθοδεύων μὲν νο-

μισματα, αὐτὰ τε τὰ ἐκ πρὸς τῆς διδὸ-

μην ἐξ νομισματα, ὅς ἑτέρα β'. τ' γὰρ

ex lege κονδίκτιον, ἀμάχως ἐκ

δατάξεως πικτεδ' συμβαίνει.

tumax aduersus dominum factus est, aut luxurio- sè viuere cape- rit, aut denique quolibet modo deterior factus sit. In qua actio- ne earum etiam rerum, quas fu- giendo seruus abstulerit, æsti- matio deduci- tur. Item ex le- gato, quod vene- rabilibus locis relictum est se- cundum ea quæ suprà diximus.

24 ¶ Tripli ve- rò agimus, cùm quidam maiorē vera æstimatione quantitatem in libello con- uentionis infe- runt, vt ex hac causa viatores id est, executo- res litium am- pliorem sum- mam sportula- rum nomine exi- gerent. tunc e- nim id, quod propter eorum causam damni- patus fuerit reus, in triplum ab actore conse- quetur, vt in hoc triplo etiā simplum, in quo damnum passus est, connumere- tur. Quod no- stra constitutio introduxit, quæ in nostro Codi- ce fulget, quam proculdubio, certum est ex le- ge condictitia emanare.

25 ¶ Qua-

25 ¶ Quadrupli autē agitur, veluti furti manifesti, item de eo quod metus causa facta sit. ¶ Deque ea pecunia, quæ in hoc data sit, ut is cui datur, calūniæ causa negotium alicui faceret, vel non faceret. ¶ Item ex lege condictitia nostra constitutio oritur, in quadruplum condemnationē imponens iis executoribus litiū, qui contra nostræ constitutionis normam a reis quidquam exegerint.

26 ¶ Sed furti quidē nec manifesti actio, & serui corrupti, à cæteris, de quibus simul locuti sumus, eo differunt, quod hæ actiones omnimodo duplici sunt, at illæ, (i. damni iniu-

25 ¶ Εἰς τὸ τετραπλὸν ἔχουσιν τὴν καταδίκην, ἢ furti manifesti, ἢ ἐπὶ τῇ καὶ ἢ metus causa. ὅ ἐάν γὰρ ἐπαγὰν φόβον πρὸς, ὡς ἀποκρίσας ὅτι αὐτὸ οἰκτιροῦν παρὰ μοι ὡς ἀδουῶν, ἐξέφατ' ἐμοῦ πλὴν metus causa. καὶ κατὰ δικαστήριον αὐτῶν, εἰς τὸ τετραπλοῦν. εἰσὶ καὶ δύο in factum, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσιν τὴν καταδίκην, οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ τὰ τὴν δέματ' ὅς δέ δωκατοὶ ἑκατὶ νομισμάτα, ὡς τε κινήσας καὶ τινὲς δικαστήριον, καὶ ἀπορρίμνως αὐτῶν μὴ συγχωρήσας δ' ἀγρεῖν. διὸ καὶ ὁ πῖτις κινήσας καὶ τοῦ τ' in factum ἀγῶνι, ὡς ἀπατῶ νομισμάτα. ἢ καὶ ἐβέλετό τις, μηδὲ μίαν ἔχον κατ' ἐμοῦ ἀγῶνι, καὶ συκοφαντίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἔλκειν με. φοβηθεὶς ἐγὼ δ' ἄρ' ὡς βούσας καὶ ἀπορρίμνω, δέδωκα τέττα νομισμάτα ἑκατὶ ἐπὶ τὰ ἀπορρίμνω δ' ἀφ' ἑκατὶ δικαστήρια. διὸ καὶ ὅτι σφαφείς κινήσας κατ' αὐτῶν πλὴν in factum. καὶ τῶν ὅτι ἐμοῦ δεδωμένων νομισμάτων ἀπατῶσας αὐτὸ τὸ τετραπλοῦν. ¶ Εἰ καὶ οὗτο ex lege κονδικτίτις ἐκ δ' ἀτάξιας τῆς ἡμετέρας βασιλείας, ἔχον εἰς τὸ τετραπλοῦν τὴν καταδίκην, ὡς ἐπὶ τοῖς τὰ δέματ' ἢ πασάμιν ἐγὼ τ' ἐμὸν ἀντίδικον. ἐπεμψα αὐτῶν βιβλίον τ' ἐποφειλομένης καὶ τὸ ἀληθὲς ποσόπιτος. δέον τ' ἐκ βιβλίου ὁρίσασθαι ἀπορρίμνων λαβεῖν δύο νομισμάτα, ἔλαβον νομισμάτα. κινήσεται κατ' αὐτῶν, ὅ ex lege κονδικτίτις τὸ τετραπλοῦν τῶν νομισμάτων αὐτῶν μετ' ὁδούων.

26 ¶ Εἰρήκαμεν εἰς τὸ διπλοῦν ἔχειν πλὴν κατὰ δίκην, πλὴν furti nec manifesti. καὶ πλὴν serui corrupti,

25 ¶ In quadruplum habent condemnationem actionis furti manifesti, & actionis, Quod metus causa. Nam si cui metum incussi ac curavi, ut rem suam is mihi traderet, habebit adversum me actionem, Quod metus causa: & in quadruplum ei condemnabor.

¶ Sunt & duæ in factum actiones, quæ condemnationem in quadruplum habent. Velut in hac specie: Centum tibi aureos dedi, ut Titio controuersiam faceres, nec sine molestiis eum vivere sineres. Potest Titius tecum in factum agere, & quadringētos aureos à te petere. Aut etiam quidam cum nullam mecum haberet actionem, calumniæ causa ad iudicium me volebat trahere. Ego id metuens homo ab omnibus litibus abhorrens, & negotiorum huiusmodi imperitus, centum ei dedi aureos, ut iudicium quod mihi minitabatur, effugerem. Possum ad eum regredi, & in factum cum eo agere, ac quadruplum aureorum, quos ei dederam, persequi. ¶ Est & ex constitutione Imperatoris nostri prodita condictio ex lege, quæ & ipsa condemnationem habet in quadruplum. Velut in tali specie. Litem habebam cum adversario meo. Libellum ei miseram summæ quam mihi ex vero debebat, Exequutus cum sportularum nomine duos tantum aureos accipere deberet, accepit octo. Condictio ex lege, ad quadruplum octo aureorum cum eo agitur.

26 ¶ Diximus iam duplici condemnationem versari in actione furti nec manifesti, & serui corrupti,

a §. 5. sup. de obligat. quæ ex delicto. b l. 14. §. 1. ff. quod metus causa.

c Vide l. 1. ff. de calumniarioribus.

d De executoribus dixi §. 24. sup. eod. ad de §. 27. inf. eod. 7. Eclog. 4. c. 6 §. 4. e Sportula Græcis dicitur ἐνταγία τινος ἡ ἀρμενικὴ §. 53. περὶ ἐνταγίας.

& ex lege Aquilia, & depositi, interdum etiam in legati fideicommissive, quod venerabilibus locis relictum est, petitione. ¶ Sed inter eas actiones hæc est differentia, quod furti nec manifesti actio, & serui corrupti, omnimodo habeant dupli condemnationem, siue quis negauerit, siue confessus fuerit: actio vero legis Aquiliæ, & in his casibus, qui relati sunt, depositi, aduersus inficientes duplicentur, in confitentes vero simpli condemnationem inducant. ¶ In legato autem quod ecclesiis aut aliis venerabilibus locis relictum est, non solum cum quis inficiatur, in duplum crescit condemnatio, verum etiam cum relictæ solutionem tandiu differt, donec iussu competentium magistratuum conueniri coepit. In confitemem vero, & antequam iussu magistratuum conuentus fuerit soluëtem, simpli redditur.

27 ¶ Porro inter actiones, quæ quadrupli condénationem habent, ea est differentia. Nam actio Quod metus causa, eò differt à ceteris, quod eius natura tacite continetur: ut qui ea conuentus est, si iussu iudicis, rem vi ablatam actori restituerit, absoluat. Quod in cæteris actionibus haud ita est, quoniam in his omnimodo quisque in quadruplum condénatur. Veluti in duabus illis, quæ in factum dantur. Itē in condictione ex lege, quæ aduersus exequutorem competit, qui maiores sportulas, quam legibus cautum est, accepit, quemadmodū

ἢ τὸν ἀκουίλιον, ἢ τὸν depositi. ἔστιν ὅτε, ἢ τὸ ἐπὶ τῷ ληγάτῳ, ἢ ἐπὶ τῷ ἐν τοῖς ἀκαταδίκευτοις τοῖς ἀκαταδίκευτοις. ¶ Διαφορὰ δὲ μεταξὺ τῆς τῶν ἀγωγῶν αὐτῆς. ὅτι ἡ furti nec manifesti, καὶ ἡ serui corrupti παντὶ ῥόπῳ εἰς τὴν διπλοῦν ἔχουσιν τὴν κατάδικον. εἴτε ἀρνείται τις, εἴτε ὁμολογᾷ. ὁ δὲ ἀκουίλιος, αὐτὴ ἡ depositi, ὅτι τῷ εἰρημάρχῳ δεμάται, καὶ τῷ ἀρνέμενόν τινος διπλασιάζονται. καὶ τῷ ὁμολογουμένῳ, εἰς ἀπλοῦν ποιοῦν τὴν κατάδικον. ¶ Ἐπὶ δὲ τῷ ληγάτῳ τὴν κατάδικον ἐκκλησίαις, ἢ ἑτέροις τιμίοις τοῖς τοῖς, ἢ μόνον ἡνίκα τις ἀρνείται ὅτι κατ' αὐτὴν ἢ εἰς τὴν διπλοῦν κατάδικον, ἀλλὰ ἢ ἡνίκα ὑπὸ δικῆς τῆς ἀκαταδίκευτος ἐκποιήσας τὸ ἀπόδοσιν, μέχρις ἐκελευσθῇ τῷ προσφύοντι ἀρχόντων ὀχλήσθαι. καὶ ὁ δὲ ὁμολογουμένῳ, καὶ πρὶν τὴν ἐκκλήσιν ἀρχόντων ὀχλήσεως ἀγνωμονουμένῳ, εἰς ἀπλοῦν ὅστις ἡ καταβολή.

27 ¶ Ἐπὶ δὲ τῷ εἰς τετραπλοῦν ἐκδοσὶν τὴν κατάδικον ἔστιν αὐτῇ ἡ διαφορὰ. ἡ γὰρ metus causa διενήνοχε τῷ λοιπῶν τῶν, ὅπερ σιωπηρῶς τῇ φύσει αὐτῆς παρέπετα. εἰ δὲ ὁ ταύτην ἐναγόμενος, κελεύσει τὸ δικαστῶν, ὅτι βίαν ληφθέντα ὑποκρίσασθαι τὸ ἐνάγοντι, ἀπολύεται. ὅπερ ὅτι τῷ λοιπῶν ἀγωγῶν ἔχει ἔτι εἰς ἑκάστος εἰς τὸ τετραπλοῦν κατάδικον ἔχεται. οἷον ὅτι τῷ δύο, in factum καὶ τὸ ex lege κονδίκτου, ὅς τις ἀρμόζει καὶ ἐκβίβας, πλείονα, τῷ νενομισμένῳ ἀπορτούλων κομισαμένου.

riæ ex lege Aquilia, & interdum depo. ti.) inficiatione duplicantur, in confitentem autem in simplum dantur. Sed illa, quæ de his competit quæ relictæ venerabilibus locis sunt, non solum inficiatione duplicatur, sed etiam si differtur relictæ solutionem, usquequo iussu magistratuum (nostro- rum) conueniatur. In confitemem vero, antequam iussu magistratuum conueniatur, soluentem, simpli redditur.

27 ¶ Item actio de eo quod metus causa factum sit, à ceteris, de quibus simul locuti sumus, eo differt, quod eius natura tacite continetur, ut qui iudicis iussu ipsam rem actori restituat, absoluat, quod in cæteris casibus non est ita, sed omnimodo quisque in quadruplum condennatur: quod est

a Actio legis Aquiliæ & depositi inficiando crescit. Paul. 1. sent. 19. §. 1.
b Depositum actio inficiando crescit. §. 17. c. 27. sup. eo. Paul. 1. sent. 1. §. 1.
c De actionibus quæ inficiando crescunt, dixi §. 19. sup. eodem.
d Vide §. 19. in fin. & §. 23. §. eod.

e l. Item si 14 §. 1. ff. quod metus causa.

f Veluti furti: qua actione sua poenitentia nemo absoluitur. l. qui ea mente. §. 5. ff. de furtis.

quod est & in furti manifesti actione.

28 ¶ Actionū autem quædam bonæ fidei sunt, quædam stricti iuris. Bonæ fidei sunt hæ, ex empto, vendito, locato, conducto, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familiæ herciscundæ, communi diuidendo, præscriptis verbis, quæ de æstimatorio proponitur, & ea quæ ex permutatione cōpetit, & hereditatis petitio. quāuis. n. vsque adhuc incertum erat, inter bonæ fidei iudicia cōnumerāda hereditatis petitio esset, an nō, nostra tamē constitutio apertè eā esse bonæ fidei disposuit.

29 ¶ Fuerat antea & rei vxoriæ actio vna ex bonæ fidei iudiciis: sed cū plenior esse ex stipulatu actionem inuenientes, omne ius, quod res vxoria antea habebat, cum multis diuisionibus, in actionem ex stipulatu, quæ de dotibus exigendis proponitur, transtulerimus, meritò rei vxoriæ actione sublata, ex stipu-

απερ κὲ ἐπὶ τῷ furti manifesti.

28 ¶ Τὰν ἀγαθῶν ὡς μὲν εἰσι bonæ fidei, αἱ δὲ strictæ. ¶ Bonæ fidei εἰσὶν αὖτῶν, ex empto, ex vendito, locati, conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familiæ herciscundæ, communi diuidendo, præscriptis b verbis λεγομένη ἀσtimatoria. ἧς αὖτε αὐτῇ ὅστις, ἡνίκα δὲ πικροσάμενος πρῶτον οἶον κόσμιον ἢ ἑτέρου τι τοῖς παρὰ τοῦτο τοῖς πολλοῖς εἰπὼν, ἢ φερε μὲν νομίσματα, ἢ αὐτὸ τὸ πρῶτον γινώσκων. καὶ ἢ ἑτέρας c præscriptis verbis, ἢ πῶς ἀρμόζει ἐπὶ τῇ permutatione, hereditatis petitio. εἰ δὲ τὰ μάλιστα γὰρ μέχρι τῆς σήμερον ἐκαστὰς εἰς τοῦ αὐτοῦ, ἢ ἀδελφόν, ἢ πότερον συγγενεῖς) τοῖς bonæ fidei δικασθεῖσιν, ἢ σωματικῶν, ὅπως δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλέως σαφῶς εἴη ταύτῃ ἐκέλευσε τῷ bonæ fidei.

29 ¶ Καὶ ἡ rei vxoriæ ἐπάλαμ. ἢ ῥμοζεῖ δὲ αὐτῇ μετὰ δόλυσιν τῷ γάμῳ τῇ γυναικὶ κατὰ τὴν οἰκίαν ἀδελφῶν, ἐπὶ ἀναλήψει τῷ πρῶτον καὶ ἑτέρας γυναικῶν, καὶ ἡ bonæ fidei. ἀλλὰ δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλέως ταύτῃ ἀνελοῦσα, δέδωκε πρῶτον ἀναλήψαν τῆς πρῶτης πλὴν ex stipulatu, ὡς οἶσαν πλεονέκτησαν. καὶ πᾶν τὸ τῆς rei vxoriæ δικαίον ἐπὶ ταύτῃ μετήγαγε. καὶ τοῦτο τὰς δέμας τῷ bonæ fidei πλὴν ex stipulatu ἀπετέλεσε. καὶ ἑτέρας πλῆθους διαγρέσεις ὁπνοήσας αὐτῇ τῇ ex stipu-

& in actione furti manifesti.

28 ¶ Actionum quædam sunt bonæ fidei, aliæ stricti iuris. Bonæ fidei sunt hæ, ex empto, ex vendito, locati, conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familiæ herciscundæ, communi diuidendo, præscriptis verbis, quæ dicitur æstimatoria (huic autem tunc locus est, cū rem aliquam æstimatoriam tibi trado, ut vendas: dicendo, aut centum mihi aureos, aut rem ipsam referro) & alia præscriptis verbis. quæ ex permutatione competit, item hereditatis petitio. Nam quamuis ad hunc vsque diem certatum de ea, & dubitatum fuerit, in numerone bonæ fidei iudiciorum habenda, an non habenda esset, Imperatoris tamen nostri cōstitutio apertè eam bonæ fidei esse voluit.

29 ¶ Erat olim & actio rei vxoriæ. Hæc autem soluto matrimonio, vxori aduersus maritum dabatur, ad repetendas res dotales, & inter actiones bonæ fidei erat. Sed Imperatoris nostri constitutio, hæc sublata, actionem ex stipulatu, ut quæ plenior sit, & latius se porrigat, ad dotis repetitionem concessit: & omne ius quod actio rei vxoriæ habebat, in hanc transtulit: ac ea in specie actionem ex stipulatu bonæ fidei efficit, multisque aliis diuisionibus actioni ex stipu-

a Bonæ fidei cur dicantur. adde § 30. inf. eod.

b De æstimatoria præscriptis verbis actione, vide l. unicam. ff de æstimatoria.

c Præscriptis verbis actio duplex, æstimatoria & ex permutatione.

d l. ult. Cod. de pet. hereditat.

e Actio rei vxoriæ quando, in quem, ad quid datur & cuius natura.

f Facit l. sed erat. Sed Imperatoris nostri constitutio, hac sublata, actionem ex stipulatu,

g Vide l. unicam Cod. de rei vxoriæ act.

a Vide l. assi-
duis. 12. Cod.
qui potiores.
Novell. 109. c. 1.
§ 97. § 3. 4.

b Donatio an-
te nuptias &
propter nuptias
dote minus pri-
uilegiata.

c Actionum
bonæ fidei na-
tura quæ.

d Potestatis
iudicialis argu-
mentum est ad
compensationem
incundam liti-
gatores posse
cogere.

e Compensatio
quid adde l. 1.
ff. de compensa-
tionibus.

f Ita dicitur.
7. Eclog. 10 pas-
sim: & 3 Har-
menop. 9. §. 22.

g Compensatio
non tantum in
bonæ fidei, sed
in stricti iuris
iudiciis admit-
titur.

latu quæ ad dotē repeten-
dā cōpetit, inuentis, & taci-
tā hypothecā actioni ex sti-
pulatu ad dotis exactionē
dedit, & quibusvis credi-
toribus, quamuis priores
sint tempore, preferri eam
voluit. Sed hoc tū demum,
cū mulier de his ipsis
quæ dotis nomine intulit,
vult experiri. Quapropter,
si ad exigendam antenu-
ptialem vel ob nuptias fa-
ctam donationem, actione
ex stipulatu velit agere, nō
iisdem fruatur priuilegiis.

30 ¶ In bonæ fidei iudi-
ciis libera facultas est Iu-
dici ex bono & æquo esti-
mandi, quantum auctori
reum dare oporteat. Pars
autem tam liberæ iudicis
potestatis est & illa. Nam
si quis mecum agat actio-
ne bonæ fidei, & decem à
me petat aureos, atq. is in-
uicem mihi debeat quin-
que aureos: iudex compen-
satione habita cum his quæ
in uicem mihi debentur, nō
in decem aureos, sed in
quinque me cōdemnabit.

¶ Est autem compensatio
Græcè ὁ ἀντιλογος, hoc est,
in uicem imputandi quæ
contrā debentur ratio. Et
hæc quidem est natura iu-
diciis bonæ fidei. In iu-
diciis autem stricti iuris,
quoniam ibi summa & ex
acta iuris constituti ratio
habetur, si quis mecum agat
ad decem aureos forte, quā-
uis in uicem mihi quinque
debeat, nihilominus tamē
in decem condemnandus
sum. ¶ Atque id quidem
quantum ad strictam iuris
rationem attinet. Sed eiuf-
sum est Marci Cæsaris re-
scriptum, quo cauetur: vt
cū stricti iuris actione
decem aurei à me petuntur,
& quinq. in uicem mihi de-
bentur, liceat mihi doli ex-
ceptionē agēti opponere.

latu, ἐπὶ ἀπατήσῃ περιουσίᾳ ἀφ' ἧς
ση, καὶ σὺν πηραὶ δέδωκεν ὑποθήκην τῇ
ex stipulatu, ἐπὶ ἀπατήσεως τῆς περι-
ουσίας, καὶ περιουσίᾳ παντὸς δανει-
στοῦ, εἰ καὶ περισβύτερός ἐστι τῆς χρο-
νίας, ἀλλὰ τότε ἡνίκα βέλεται ἡ γυνὴ αὐ-
τὰ τὰ ὀπίσθεντα ὑπ' αὐτῆς λόγῳ περι-
ουσίας ἀναλαβεῖν. ὥς τε οὐδ' ὅτι ἀπατή-
σῃ τῆς περιουσίας δωρεᾶς ἢ τοῦτο δὲ
γάρμον γνομῆνης δωρεᾶς, εἰ βελητῇ
χρήσασθαι τῇ ex stipulatu, τῇ αὐτῇ δὲ
τὰ ἔξῃ περιουσίᾳ.

30 ¶ E' πὶ c τῇ bonæ fidei δικασ-
τείᾳ ὁξουσία δέδοται τῇ δικάζοντι
ἐκ τῆς καλίστης καὶ τῆς δικαίας κείνῃ. ὅ-
σον τῇ ἀκέρει τὸν ῥέον ὑποκαταστήται
χρή. μέγας δ' ὅτι ἐλδ' ὁξουσίας
ἐκείνης τῆς δικαστοῦ ὅτι καὶ τῷτο. ἐὰν γάρ
πὶς κινεῖ κατ' ἐμοῦ ἀγωγῇ bonæ fi-
dei, δέκα μὲ ἀπατῇ νομίσματα, αὐτὴ
ποφείλει δέ μοι ἐνομίσματα, κομ-
πασα τὸ σῶμα ὁ δικαστὴς, ἀπερ ἐκείνος
ἀντεποφείλει μοι, οὐκ εἰς τὰ νομίσμα-
τα, ἀλλ' εἰς τὰ ἐμὲ καταδικάζει.

¶ Κομπασαπὼν ε' δὲ ὅτιν ὁ ἀντέλ-
λογος, f τυπείσθαι ἀντελλογισαομαι
τὰ ἐποφειλόμην. ταῦτα μὲν οὐκ ἡ φύ-
σις βούλεται, τῇ bonæ fidei δικασ-
τείᾳ. ὅτι ὅτι τῇ σφίκτην, ἐπειδὴ τῆς
ἀκρείας αὐτῆς γίνεται λόγος, εἰ
κινῶν πὶς κατ' ἐμοῦ τῇ νομισμά-
των τυχόν, εἰ καὶ ἀντεποφείλει ἐνομί-
σματα, εἰς τὰ οὐδὲν ἢ τῶν καταδικα-
σθῆναι. ¶ Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἐκ
τῆς ἀκρείας αὐτῆς. δὲ τὰ ξίς δὲ
γέρονε μαρκου τῆ βασιλείας, ἡ τις φη-
σὶν ἐναγόμενον με σφίκτη ἀγωγῇ πε-
ρὶ νομισμάτων, καὶ ἀντεποφειλό-
μην ε, διωκόμενος ἀντιπιδέναι τῇ ἀγω-
γῇ πῶ τ' ὅλως ἀδυνατῶν. καὶ τῆς
διαύτης ἀντιπιδείσης ἀδυνατῶν,

latu actio, quæ
pro ea introdu-
cta est, naturam
bonæ fidei iudi-
cii tantum in ex-
actione dotis
meruit, vt bo-
næ fidei sit: sed
& tacitam eide-
dinus hypothe-
cam. Præferri
autem aliis cre-
ditoribus in hy-
pothecis tunc
censuimus, cū
ipsa mulier de
dote sua expe-
riatur, cuius so-
lius prouidentia
hoc induximus.
30 ¶ In bonæ fi-
dei iudiciis libe-
ra potestas per-
mitti videtur
iudici, ex bono
& æquo æstima-
di, quantum a-
uctori restitui de-
beat. In quo &
illud cōtinetur,
vt si quid inui-
cem præstare a-
uctorem oport-
eat, eo compen-
sato, in reliqui-
is, cum quo a-
ctum est, debeat
condemnari.
Sed & in stricti
iuris iudiciis ex
rescripto dñi
Marci, opposita
doli mali exce-
ptione, compen-
satio induceba-
tur.

¶ Sed nostra cōstitutio easdem compensationes, quæ iure apertō nituntur, latius introduxit, ut actiones ipso iure minuant, siue in rem, siue in personam, siue alias quascunque, excepta sola depositi actione, cui aliquid cōpensationis nomine opponi, sanè iniquum esse credimus, ne sub pretextu compensationis, depositarum rerū quis ex actione defraudetur.

31 ¶ Præterea quasdam actiones arbitrarias, id est, ex arbitrio iudicis pendentes appellamus: in quibus, nisi arbitrio iudicis cum quo agitur, actor satisfaciat, velut rem restituat, vel exhibeat, vel soluat, vel ex noxali causa seruum dedat, condemnari debet. ¶ Sed istæ actiones, tam in rem, quam in personā inueniuntur.

χωρεῖ δὲ δοῦναι τὰς δικαστῆς, δέξασθαι ἢ κομπέσασθαι, ἢ εἰς ἐμὴν κατὰ δικαστῆς νομίσματα. ταῦτα μὲν ἐν ἑκτῇ παλαιότερῃ διατάξει. ¶ Ἡ δὲ τῇ μετέωρῃ βασιλέως ἀρχαγγελῶν διατάξις, ἀ τὰς σαφεῖς ἢ καὶ ἀνὰ μισθολογίας κομπέσασθαι, ἰπσο iure μειοῦν τὴν ἀγωγὴν εἴτε in rem ὅτιν, εἴτε περὶ θναλίας, οἷον ἔχει τις κατ' ἐμὴν ἀγωγὴν, ἢ strictam, ἢ καὶ bonæ fidei, καὶ ἐν νομισμάτων, ἀντεποφείλει δὲ μοι γ νομίσματα. ἀντὶ τὰ νόμων, ἀ μὰ τὰς ἀντεποφείλησθαι, ἢ κατ' ἐμὴν ἀγωγὴν μειοῦται ἔξισιν νομίσμασι. ὡς μηκέτι με, ἢ ὅ μόνον ἐποφείλει νομίσματα. εἴπον ὅ ταῦτα χωρὶν ἔχειν ὅτι πάσης c in rem, ἢ περὶ θναλίας, ὅτιν ῥημῶνς μόνως d depositi. d εἰὰ γάρ τις ἀρχαγγελῶν μοι νομίσματα, ἀντεποφείλει δὲ με ἔξισιν, κινῆσθαι ὅ κατ' ἐμὴν d depositi, τὰ νομίσματα μεθοδῶσθαι. ἀποπῶτατον γὰρ ἐνόμισεν ὁ δευότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἀντὶ τῆς δικῆς τῇ κομπέσασθαι, καὶ περὶ τῆς ταύτης, τῇ ἀρχαγγελῶν περὶ τῶν ἀρχαγγελῶν μὴ γίνεσθαι τὸ ἀπείτησιν εἰ ἀκέραιον.

31 ¶ Εἰσὶ τινὲς ἀγωγῆς, αἱ arbitrarias περὶ σαροδομόν, ὅτιν ἐπὶ τῇ κείσεως ἡρτῆσθαι τῇ δικαστῆς, ἐν αἷς εἰ μὴ μεσιτεία καὶ τῇ κελούσθαι τῇ δικαστῆς ὁ ῥέος ἀποκαταστήσῃ, ἢ εἰς μέλον ἀρχαγγελῶν, ἢ κατὰ βάλη, ἢ εἰς noxam δῶ τ οἰκέτῃ. ἢ τὸ περὶ τῆς ἀκτοῦ, κατὰ δικαστῆς τῇ πάντως τῇ ὅ ποιήσας, ἢ ἀποκαταστήσας, ἢ ἐν τῇ εἰρημῶν περὶ τῆς, ὅτιν ὅτιν τὴν κατὰ δίκην, ὅτιν ὅτιν ὅτιν τῇ ταῦτα τῆς ἀγωγῆς.

Qua exceptione opposita, potestas datur iudici, ut cōpensationem admittat, & me in quinque tantum aureos condēnet. Et hæc quidem ex veteribus constitutionibus. ¶ Sed imperatoris nostri constitutione cautum est, ut liquidæ, apertæque & certæ compensationes ipso iure actionē minuant, siue in rem agatur, siue in personā: veluti, mecum aliquis actionem habet decem aureorū, bonæ fidei aut stricti iuris. Is mihi inuicem debet aureos tres. Ipso iure actio, quam mecum is habet, simul atque mihi inuicem debere cœpit, tribus aureis minuta est. Sic ut ego non decem iam aureos, sed septem tantum debere intelligar. Locum hæc habere dixi in quavis actione, tum in re, tum in personā, sola depositi actione excepta. Nam si quis decem aureos apud me deposuerit, & is mihi inuicem tres debeat: depositi mecum agendo, decem aureos persequi potest. Satis enim impium esse putauit Imperator noster sanctissimus hac in specie compensationis nomine aliquid opponi: & eius pretextu res depositas in solidum non exigi.

31 ¶ Præterea sunt quædam actiones quas ideo Arbitrarias dicimus, quod ex arbitrio iudicis pendeant. In quibus nisi intercessionē, arbitrio, & iussu iudicis, reus rem vel seruum actori restituat, vel exhibeat, vel soluat, vel noxa dedat, omnino condemnari debet. Quod si id egerit, & restituerit, aut eorum quæ dicta sunt, quid fecerit: condemnationē effugit, propterea quod specialiter ea his actionibus inesse credantur.

a l. ult. C. de compensationibus.

b Compensatio liquidi & aperti debiti sit ipso iure.

c d. l. ult.

d Actioni depositi opponi cōpensatio nō potest, sed res ipsa reddenda est Pau. 2. sent. 12. §. 3. adde l. ult. commodati. l. ult. C. de compensat. l. pen. C. depositi. 3.

Harmonop. 9. § 22.

e Arbitrarias actiones cur dictæ.

¶ Porro harum, alia in re sunt, alia in personam.

¶ In re veluti Publiciana.

a De Publiciana. adde §. §. v. 4. C. cod.

Hac autem agimus, cum id, quod bona fide possidebamus & usucapiebamus, medio tempore amissum est. Item & Seruiana talis est de rebus coloni, qui ob mercedem agri, quem a me coduxit, res mihi suas, quas in eum inferret, in hypothecæ causam obligauit.

b De Seruiana. adde §. 7. sup. cod.

Est & quasi Seruiana, quæ & hypothecaria appellatur, & cuius creditori datur ad persequutionem rerum pignori obligatarum. Et enim si qua harum actionum actum fuerit, & reus præcepto iudicis obsequutus rem ante condemnationem restituerit, absolutionem consequetur. ¶ Arbitrarie autem in personam sunt, actio quod metus causa, & de dolo. Actio autem

d Actio quod metus causa quid contineatur.

Quod metus causa est, qua tecum ago ad rem, quæ mihi per vim ablata est. Nam si tu Iudice auctore rem illam mihi restitueris, quadrupli condemnationem euitas. ¶ Talis est & actio de dolo: veluti, illectum tu me, vino forsitan obrutum, vel aliter deceptum eò perduxisti, ut rem tibi meam traderem. Tandem ego ad me reuersus & mihi redditus, de dolo tecum agere cœpi. Si ante condemnationem rem illam mihi restitueris, simul & condemnationem effugis & infamiam, quæ inde consequitur.

e Deest Theophilo exemplum arbitraria actionis quæ ad id quod certo loco promissum est pertinet. de qua in l. arbitraria actio. 2. ff. de eo quod certo loco.

h Vide l. 3. §. 6. in fi. ff. ad exhibend.

¶ Ad exhibendum quoque actio arbitraria est. Si enim rem quam apud te occultas, exhibueris, condemnandus non es. ¶ In omnibus igitur his actionibus, & si quæ similes sunt, permixtum est iudici ex bono & æquo secundum rei cuiusque de qua actum est,

¶ Εἰσὶ δὲ αὐταὶ, αἱ μὲν in rem, αἱ δὲ περὶ ἀνθρώπων. ¶ In rem, οἷον ἡ Publiciana. κινῶν δὲ ταύτην, εἰ μὴ bona fide κατεχομένης, καὶ οὐ συγκαταβόλου ἐν τῇ μετὰ τὴν ἐκπέσιν. ἡ δὲ Seruiana βδέδεται τῷ ἀγρῷ, ὃς ἐπὶ τῇ μετὰ τὴν ἀγροῦ ὑπέθετό μοι, τὰ ἐκείναις ἐνεχθέντα ὑπὸ αὐτῆς ἀγροῦ βδέδεται καὶ ἡ quasi c Seruiana, ἡ περὶ ποδηλασίας ἀποσπορεύεται, πάντες τὰς κρεδύτωρε παρεχομένης, ἐπὶ ἐκδικήσει τῇ ὑποκειμένης ἀγροῦ. μιᾶς δὲ τούτων κινεμένης, εἰ μὴ ὁ ῥέος κελύφος πεισθῇ δίκης, ἀποκαταστήσει τὸ ἀγροῦ κατὰ δίκης, ἀββλουζίων. ¶ Περὶ ἀνθρώπων δὲ εἰσιν, ἀρβιξάειαι, ἡ metus causa, καὶ ἡ de dolo. Metus causa δὲ ἐστίν, ὡς κινῶν τὸν παρ' ἐμοῦ βία ἀφαιρῇ ἀπατήσας. εἰ μὴ δὲ πεισθῇ τῇ δίκῃ, ἀποκαταστήσει μοι τὸ ἀγροῦ, πῶς τὸ τετραπλοῦ κατὰ δίκην ἐκκλίνεις. καὶ ἡ de dolo ἐστὶν ταύτη, οἷον ἐδελέασας τυχὸν μεθύσας με, ἡ καὶ ἑτέρως πῶς ἀπατήσας, καὶ παρεσθῆσας με τὸ ἐμὸν ἀγροῦ παραδόνταί σοι. τῆς δὲ τῶν ἐγὼ ἀναλαβὼν ἐμαυτῇ, κινῶ κατὰ τὸν πῶς de dolo. καὶ εἰ κατὰ δίκης ἀποκαταστήσεις μοι τὸ ἀγροῦ ἐκδύγεις πῶς κατὰ δίκην, καὶ πῶς ἐντείνεις ἐπαγορεύω ἀπρίαν. ¶ Καὶ ἡ ad exhibendum ἡ δὲ ἀγωγὴ ἀρβιξάει ἐστίν. εἰ μὴ δὲ ὁ ἀποκρύπτεις ἀγροῦ ἀποκαταστήσεις ἐκείνῃ κατὰ δίκην. ¶ Ἐπὶ πάσων τῶν τούτων ἀγωγῶν καὶ τῇ ὁμοίῳ ἐπιτέταται τῇ δίκῃ, ἐν τῇ καλλίστῃ καὶ τῇ δικαίου, κατὰ πῶς μιᾶς ἐκείνης ἀγωγῆς

¶ In rem, veluti Publiciana, Seruiana, de rebus coloni, quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria vocatur.

¶ In personam veluti, quibus de eo agitur, quod vi aut metus causa, aut dolo malo factum est. Item cum id quod certo loco promissum est, petitur.

¶ Ad exhibendum quoque actio, ex arbitrio iudicis pendet. ¶ In his enim actionibus, & cæteris similibus, permittitur iudici ex bono & æquo secundum cuiusque rei, de qua actum est, naturam

naturā aestima-
re quemadmo-
dū actori satisfi-
eri oporteat.

32 ¶ Curare
autem debet iu-
dex, ut omnino
quantū possi-
bile ei sit, certā
pecuniā vel rei
sententiam fe-
rat, etiam si de
incerta quanti-
tate apud eum
actum est.

33 ¶ Si quis a-
gens, intentione
sua plus cō-
plexus fuerit,
quā ad eum
pertineat, causā
cadebat, id
est, rem amit-
tebat, nec facile
in integrū resti-
tuebatur à Præ-
tore, nisi minor
erat viginti quin-
que annis. Huic
enim, sicut in a-
liis causis, causā
cognita suc-
currebatur, si la-
psum iuventute
fuerat, ita & in
hac causa suc-
curri solitū erat.
¶ Sanè in tā ma-
gna causa iusti
erroris interue-
niebat, ut etiam
constantissimus
quisq. labi pos-
set, etiam maio-
ri viginti quinq.
annis succurre-
batur. veluti si
quis totum lega-
tū petierit, post
deinde prolati
fuerint codicilli

φύσιν ἀπαμύσσειν, καὶ κείναι τινὰ φό-
πον τὸ ἰκανὸν γινέσθαι ἀπὸ τοῦ προσήκου-
στος.

32 ¶ Καὶ ὁ παρανοοῦν μὲν τὴν δίκην
καθ' ὅσον αὐτὸς δυνάτ' εἰς κέρταν πο-
σότητα, ἢ τοι εἰς κέρτον πρᾶγμα, ποιεί-
ας τὴν κατὰ δίκην, εἰ καὶ ἰν κέρτα ἐστὶν ἢ
παρ' αὐτὸν κινεμένη ἐναγωγὴ. καὶ λέγειν,
ἢ κατὰ δίκην ὅσον δὲ εἰς νομίσματα,
ἢ κατὰ δίκην ὅσον δὲ εἰς ὅδε τὸ πρᾶ-
γμα. καὶ μὴ ἀποφάνεσθαι, ὅσον αὐτὸς ὄρε-
σθ' ἐποφείλων. ὁ ρεθίσεται γὰρ ἢ τοιαύ-
τη κατὰ δίκην οὐ πέρας νομίστην φιλο-
νεκίας, ἀλλ' ἐτέρας φιλονεκίας καὶ δό-
κης ἀρχῇ.

33 ¶ Παρανοοῦν γὰρ τὸν ἀνὴρα, αὐ-
τὸν τὴν ἰντεκτόνα καὶ τὴν ἐναγωγὴν,
εἰς τὸ ἀληθὲς πρᾶγμα ποιέειν καὶ ἔχειν. εἰ γὰρ
γὰρ ἀποδοῖτο πλείονα ποσότητα ὥν ἐπο-
φείλει, οἷον εἰς νομίσματα ἐποφεί-
λόμην πρᾶγμα ἐκίνησεν, καὶ μόνον τὰ
πρᾶγματα καὶ λήψεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀληθῶς
ἐποφείλομένων αὐτῷ ἐκπέπειται. ὁ δὲ
περὶ ὅδε plus petitionis, τὸ ἴδιον
ἀναμύσαι τῇ ἀληθείᾳ. καὶ οὐδὲ βοη-
θεῖται, καὶ δὲ ὁ χρεὼς τὴν ἀνέρανον
ἀποκαταστάσεως ἀπολαύσας, εἰ μὴ
ἀρὰ ἐλάττων ἐστὶ τῇ καὶ ἐναυτῇ. τὰ γὰρ
ἀρήλικι ὡς περ καὶ ἐν ἄλλαις πολ-
λαῖς αἰτίαις causa cognita, τοῦτέστι
τὴν αἰτίαν δειγνοῦς καὶ ὁρῶν αὐτὸν δὲ
τὸ νέον τὴν ἡλικίαν ἐαυτὸν πρᾶγμα φαν-
τα. ὁ πρᾶκτωρ αὐτὰ συντρέχει. οὐτὸ
καὶ νταῦτα τῆς ὁμοίας αὐτὸν καὶ τὸ
συνιδὲς ἀξιοῖ βοήθειας. ¶ Ἐστὶ δὲ ἵτε
καὶ τοῖς τελείοις δίδωσι τὴν ἀποκατα-
στασιν, ἡνίκα μέγιστη καὶ ὁ λόγος αἰτία
πρᾶγμα πρᾶγμα τῇ πλάνῃ, ὥς τε καὶ
τὸν σφόδρα συνετὸν ἀπατηθῆναι. οἷον
ὅς ἐπὶ τοῦτε τὸ δέμας. τελευ-
τῇ καὶ ἔχων ὁ νομισμάτων

naturam, aestimare ac sta-
tuere, quemadmodum sa-
tis actori fieri debeat.

32 ¶ Monemus autem iu-
dicem, ut quatenus id ab
eo fieri potest, certā quan-
titaris, aut certā rei con-
demnationem faciat, etiā
si de incerta re aut quanti-
tate apud eum actum fue-
rit: ac dicat, Condemno
hunc in centum aureos,
aut, Condemno hunc in
eam rem: nec ita ferat sen-
tentiam, Quantum cōper-
tum fuerit eum debere:
quoniam talis condemna-
tio, non finem controuer-
sæ imponit, sed alteri con-
trouerisæ litiq. causam
dat.

33 ¶ Admonendus est &
actor, ut intentionē suam
& actionem ita constituat,
ut non amplius quā sibi
verē debetur, petat. Nam si
maiorē summā quā
debetur, ea complexus fue-
rit, veluti si quum decem
aurei deberentur, ad quin-
decim egerit: non solum
eos, quos præter verum
petiit, id est, quinque illos
non habebit, sed etiam de-
cem illos qui verē deben-
tur, amittet. Est autem hic
finis plus petitionis, falsa
veris miscere. Ac neque
auxilio ullo iuuatur, neq.
facile in integrum restitui-
tur, nisi fortē minor sit vi-
ginti quinque annis. Nam
adulto sicut plerisque aliis
ex causis, Prætor causa co-
gnita, & comperto, eum
per imbecillitatem ætatis
circumscriptionem esse, suc-
currit: ita & hic simile au-
xilium pro more suo fert.

¶ Quinetiam interdum &
maioribus in integrū da-
tur restitutio, cum scilicet
tam magna & iusta causa,
occasionem errori dedit,
ut & vir aliquis admodum
prudens decipi potuerit.
Veluti hac in specie.
Quidam decedens, & relin-
quens quadringētos aureos

a l. 1. 2. 3. 4.
Cod. de senten-
tiis que sine
certa quanti-
tate.

b Formula sen-
tentia certare
quantitatem
continentis.

c De poena
plus petentis,
vide quæ scri-
psi infra huius
paraphrasi:
add. in Cod.
de plus peten-
tibus, § Pau-
l. sent. 10. de
plus petendo
d. Plus petitio
falsi ac veri
mixtionem cō-
tinet.

e Facit l. ad.
ii § sciendum.
3. ff. de minorib.
l. Cod. de pra-
dictis & alijs
rebus minoribus.
Cod. quibus ex
causis maiores.
f. v. tit. ff. ex
quibus causis
maiores.

g vide l. pen.
Cod. ad l. Fal-
sidiam.

a Legata ipso iure per Falcidiam reuocantur ad iustum legandi facultatem.

in bonis heredem me instituit: Legauit autem Primo centum aureos, & Secundo item centum: cum verò à testamento superuixisset, scripsit & codicillos, quibus Tertio & Quarto singulis centenos aureos reliquit. Sciendum est autem legata quæ supra dodrantem relictæ sunt, ipso iure per legem Falcidiam minui, & in eam causam cadere quasi nec relictum fuisset, quod plus iusto relictum est. Si igitur post testatoris obitum apertum sit testamentum, & in obscuro fuerint codicilli, nec quisquam legatariorum codicillos esse factos sciuerit: ac deinde hereditate à me adita venerit Primus, non ignarus quadringentos aureos esse in hereditate, & solum ducentos esse in legata exhaustos existimans atque ita ratus me non solum quadrantem habere, verum etiam ultra quadrantem, mecum ad centum aureos egerit, hoc est, totum legatum petens: ac medio tempore

b Paul. 1 sent. 10. §. 1. Causa adimus inquit, loco, si alibi: summa si plus quam datumus petimus: tempore, petendo ante tempus: qualitate eius de speciei rem meliorem postulant. Ex eodẽ auctore 2. sent. 3. §. 3. in fi. colligimus, eum quodque plus petere, qui totum petit ab eo, cuius pro vicissim aliquid debet. ad de huius loco §. 5. in fin. sup. de fideiusso. ribus. c Re plus petere, idem quod summa plus petere. summa autem plus petit, qui plus petit quam dedit.

nem in rem ita petam,

δουσίαν, ἐνεσῆτατό με πληρονόμον. ἐληγάτωσε ὁρίμω νομισμάτα ρ. σεκουῦδω ρ. ὅπιζήσας τῇ ποιήσῃ τῷ δὲ δῆκῃς ἐξέσσε κωδινέλλοι, ἐν ᾧ κωδινέλλω, κατέλιπε τερτίω, καὶ κουάρτω, ἀνὰ ρ νομίματα. ὁ φείλῃς δὲ εἰδέναι ὅτι παρὰ φιλκίδι θ' ἰπσο ἰure μεοὶ τὴ ληγάτευθεν ὑπὸ τὸ ἐναγχιον, καὶ εἰς τοῦτο διεῖσθον ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸ κατὰ λελείφθαι. εἰ τὸν μὲν πῶ τ' τεσάρτωος τῷ δὲ πῶ ἀνέωχῃ ἡ δὲ δῆκῃς, διελάνθαιον ὅ οἱ κωδινέλλοι καὶ εἰς ἡπίστατο τῇ ληγάτειων ὅτι γε νόνασι, καὶ ὅ πῶ ἐμὴν ἀδιδίωνα ἔλθῃ ὁ ὁρίμος, εἰδὼς ὅτι νομισμάτων ἐσὶν ἡ δουλία, καὶ νομισσας σ μόνον ἀληγατεῦδω, καὶ ἔχειν ἐμὲ, καὶ μόνον τὸ τέταρτον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸ δ, καὶ κινῆσθαι κατ' ἐμῶ ὑπὸ ρ νομισμάτων, τοῦτέστιν ἀνέσσειον ἀπαρτῇ τὸ ληγάτον. ἐν δὲ τῷ μετὰ ξὺ ἀναφανασιν, οἱ κωδινέλλοι, ἐν οἷς ἦσαν κατὰ λελείφθαι τερτίω καὶ κουάρτω σ νομισμάτα, ἡ καὶ μέρος τ' ληγατεῦδων ὁρίμω ἀδιδίωνα, καὶ ἐν τῷ δὲ δῆκῃς, ὡς πλέον τ' ἐποφύλομύων καὶ τὸ ἀληθὲς ἀπώθησεν ὁ ὁρίμος. δὲ τ' δὲ λογωτά πῶ ἀπῆσαν, καὶ συγνωθήσῃ, καὶ τὰ οὐ νομισμάτα λήψῃ. καὶ εἰ δὲ βλαβήσεται, εἰ καὶ δέον κινῆσαι δῆκῃς, ἐκίνησε περὶ ρ. ¶ Ἡ δὲ plus petitio καὶ δ b ἀμαρτάνεται ὅποις, πρᾶγμα π, χροῶ, τόπω, αἰτίᾳ. ¶ Πρᾶγμα π, c οἷον εἰς πῆς ἀντὶ νομισμάτων ἐποφύλομύων αὐτῶ, καὶ ἀπατήσῃ. ἡ καὶ εἰς τὸν ἀγρόν, εἰ δὲ αὐτοῦ ὑπῆρχον κατὰ τὸ ἡμῶν ὑπὸ τοῦ δὲ δῆκῃς τοῦ μόνον, ἀπατήσῃ δὲ τῇς in rem, λέγων τῇς

quibus aut pars legati adempta sit, aut quibusdam aliis legata data sint, quæ efficiebant, ut plus petisse videretur petitor quim dodrantem, atque ideo lege Falcidia legata minuebantur.

¶ Plus autem quatuor modis petitur, re, tempore, loco, & causa. ¶ Re, veluti si quis pro decem aureis, qui ei debebantur, viginti petierit: aut si is, cuius ex parte res est, totam eam vel maiorem partem suam esse intenderit.

¶ Tempore

¶ Tempore, veluti si quis ante diem vel ante conditionem petierit. Qua enim ratione qui tardius soluit, quam soluere deberet, minus soluere debere intelligitur: eadem ratione qui pramature petat, plus petere videtur. ¶ Loco plus petitur veluti cum quis id, quod certo loco tibi dari stipulatus est, alio loco petit sine commemoratione illius loci, in quo tibi dari stipulatus est. verbi gratia, si is qui ita stipulatus fuerit, Ephesi dare spondet: Romæ pure intendat sibi dari oportere.

ἐμὲ δὲ) Διοποτείας. πάντα τ' ἀγρὶν, ἡγοῦμαι τὸ διμοιρεῖν μέρος. ¶ Χρόνος plus πεπτεύω, οἷον ἐὰν in diem ἐποφείλομαι, ἢ ὑπὸ ἀφρέσεως, πρὶν δ' ἢ μέρας, ἢ πρὸς ἐκβάσεως τ' ἀφρέσεως ἀπατήσω. ὡς περὶ τὸ βραδέως, τὰς πέντε μὲν χρόνον καὶ βραδὺν ἐλαττον δοκεῖ καταβαλεῖν, ἔπειτα καὶ ὁ πρὸς τὸν χρόνον ἀπατήσῃ plus πεπτεύ. ν. ¶ Τὸ πω plus petitio ἀμαρτάνεται, οἷον ἐὰν τὸ ἐπὶ λόμῳ μοι ἐν φανερά τῷ πω καταβληθῇ, ἐν ἑτέρῳ ἀπατήσω τὸ πω. μνήμην μὴ ποιησάμενος τὸ πω, ἐν ᾧ τὸ χρεῖσθαι μοι καταβληθῇ. οἷον ὡς ἐπὶ δέμας τῷ, ἐπηρεάσας σε ἔτι, ὁμολογῆς σιδῶναι μοι ἐν ἐφέσω ρυομίσματα. ὅσον ἀπὸ τῆς πελτικῆς νομοθεσίας, ἔδωκα μοι ἀπατῆν ἐν ἑτέρῳ τῷ πω, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ τῇ ἐφέσω. ἔξωθεν γὰρ ἀπατήσας σε τῆς ἐφέσου, τὸ πω plus πεπτεύω ἐὰν γὰρ ἀφρέσεως ἐν τῇ ῥώμῃ. καὶ πύργος κινήσω καὶ σὺ, πούτεσι μὴ μνηστῆς τ' ἐφέσου, εἰσάγεται ἡ plus petitio. ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβαινε σε μηδέποτε ἀπατῆσαι, ὅθεν τὸ μὴ ὁρᾶσθαι, ὅτι τὸ πω ἐφέσον καὶ οὐκ ἡδυνάμην ἀπατῆσαι σε, ἔτι ἐν τῇ ἐφέσω, ὅθεν τὸ μὴ δέισιν εἶναι ἐν αὐτῇ, οὐτὶς ἐκ τῆς τ' ἐφέσου ὅθεν τὸ πω plus petitionem, πούτου χάριν ὁ πρῶτος ἐπινόησε τὸ πω τοιαύτῳ ἐναγωγῷ. δέδωκε γὰρ μοι ἔξουσίαν, καὶ ἐκ τῆς τ' ἐφέσου ὄντι κινεῖν κατὰ σὺ, μόνον μὲν τοι ἡ μνήμην ποιῆσαι τ' ἐφέσου, καὶ ὁρᾶσθαι τὸ πω plus petitionem. ἐὰν γὰρ ἐν τῇ ῥώμῃ κινήσω κατὰ σὺ λέγων, εἰ φάνεται τὸν ἀντίδικον χεῖναι, δοῦναι μοι ρυομίσματα ἐν ἐφέσω, ἔδωκα plus πεπτεύ. ν.

quoddam dicam cum totum meum esse, aut certe dominum me esse in duas a Tempore partes ē tribus. ¶ Tempore plus peto, veluti si quum ante conditionem mihi debetur, ante quam dies venerit, aut conditione exillat petā. Quemadmodum enim is, qui tardius, i. post tempus soluit, minus soluere videtur: ita & is, qui ante tempus petit, plus petere videtur. ¶ Loco plus petitur, veluti si id quod certo mihi loco soluendum est, alio loco petam, sine commemoratione illius loci, in quo id soluendum erat. Vnde in hac specie, ita sum a te stipulatus, Ephesi mihi dare centum aureos sponde: quantum ad ius civile pertinet, alio loco id a te petere non possum, quam Ephesi. Nam si extra Ephesum petam, loco videor plus petere. Si enim Romæ te inuenero, pureque tecum egero, id est, nulla facta Ephesi mentione, introducitur plus petitio. Verum quoniam eueniebat, ut nunquam a te petere liceret, quod ita promissum esset: propterea quod tu nunquam Ephesum venires, neque ego tecum agere possem, primo non Ephesi, quoniam nunquam illic inuenireris, deinde nec extra Ephesum propter plus petitionem: eiusce rei gratia hanc agendi rationem Prætor excogitavit: Liberum enim mihi fecit, ut & extra Ephesum tecum agerem, dum modò Ephesi mentionem facerem, & ita captiunculas plus petitionis effugerem. Nam si ita tecum Romæ egero: si apparet aduersariū centum mihi aureos Ephesi dare oportere, plus petere non videbor.

a Lucrum & id quod inter-
est opponuntur.
adde 9. Eclog.
n. c. 2 l. 2. fra-
tam rē haberi.

b Id quod in-
terest variatur
in ipsis merci-
bus, atque adeo
in ipsa pecunia
pro locorum &
temporum va-
rietate.

c Pretia re-
rū varia sunt
per singulas ci-
uitates regionē-
que, maxime
olei, vini, fru-
menti. l. 3 ff. de
eo quod certo lo-
co. Quinimo
tempora, ut lo-
ca nonnullam
pretio varieta-
tem adferunt.
Nec enim tan-
tā eadem Roma
& in Hispania
oleum aesti-
matur: nec
continuis steri-
litatibus tanti-
dem quanti se-
cundis fructib.
l. pretia rerū.
63. ff. ad l. Fal-
cid.

d Pecuniarū
quoque licet & i-
deatur una &
eadem potestas
esse: tamē aliis
locis facilius &
tenuiorib. usu-
ris inueniun-
tur, aliis diffi-
cilis & gra-
uibus usuris l.
3 in fi. ff. de eo
quod certo loco.

e Roma mino-
res usurae quā
in provinciis
exerceri solita.

Sin verò purè egero. i. nul-
la Ephesi mentione facta,
haud dubiè incurret ratio
plus petitionis: quoniā id
quod rei interest, & emolu-
mētum quod haberet pro-
missor, si Ephesi solueret,
auferre ei ac tollere vi-
deor. Interdum .n. euenit,
vt Ephesi sit ei facile pecu-
niā soluere, & extra Ephe-
sum difficillimum. Neq. ve-
rò in centū aureos, quos
promisit, cōdemnari eum
extra Ephesum oportet.
Nam de cētum illis aureis
deduci debet omne id in
quo lāditur extra Ephesū
soluendo. Fortē .n. Romae
coactus debitum soluere,
viginti aureos impēdit cō-
trahendis nummis, quos
mihi dari oportet. atque
ideo nō in centum aureos
condemnatur, sed in octo-
ginta. Cum autem nullam
Ephesi in intentione men-
tionem faciens extra Ephe-
sum litē moueo: quoniam
tunc omnino id ago ac stu-
deo, vt in cētum aureos se-
quatur cōdemnatio (nam
pura intentio eius quod
interest, tractatum, dedu-
ctionēmq. tollit) ob eam
rem plus petere videor.

f Id autē quod eius inter-
est, atq. utilitas hāc maxi-
mā plerunq. in mercib. vē-
dendis differentiā recipit:
vt in vino, frumēto, oleo,
quae per singulas regiones
diuersa habēt pretia. Nā si
Romae quis centū aureos a
me petat, & ita merces,
quas habeo, cogar diuēde-
re, interdū cētum solum au-
reos cōsequar: quas si Ephe-
si vēderē, cētū viginti au-
reos possim cōsequi. At ne-
que hisce tātū in reb. ve-
rū in ipsis quoq. pecuniis
eius q. interest ratio ex va-
rietate regionum habēda
est. Quoniā nō omnib. in
regionib. eadē est ratio cre-
dendi sub vsuris. Nā Romae
cum multi sint ibi qui fœ-
nus exercēt, interdū is, qui
sub vsuris mihi credidit,
quartā cētēsimā partem,

εἰ ὅπουρος, τουτέστι μνήμης μὴ γνο-
μῆς τ' ἐφέου, εἰσαγε) plus petitio.
ἀπαγοῦμαι γὰρ τὸ διαφέρειν αὐτὸν τὸ κέρ-
δος, οὐ περ' ἐμελλε τυχεῖν οὐ περὶ
τηδεῖς, εἰ κατέβαλεν ἐν τῇ ἐφέτῳ ἐὰν
ὅτε γὰρ διχρὴς ἡ αὐτῶν τῶν χρημάτων
ἢ καταβολὴ ἐν τῇ ἐφέτῳ, ἐκπὶς ὅ τῆς
ἐφέου διαχρεσάτη. ἢ οὐ δεῖ οὐτ' εἰς
τὰ ρνομίσματα καταδικάζεσθαι ἐκ τὸς
τ' ἐφέου. δεῖ γὰρ εἰσπράττειν αὐτῶν ρνο-
μισμάτων ποσῶν ὅσα ζημιούται ἐκ
τὸς τ' ἐφέου καταβαλὼν τυχὸν γὰρ ἐν τῇ
ρώμῃ τὸ χρεῖσθαι καταβαλεῖν αἰσχυ-
ροῦσθαι, δαπανᾷ ρνομίσματα, εἰς
τὸ ἀποποιῆσαι αὐτῶν πλὴν προσότητα,
ἡ ἐχέω μοι δοθῆναι. ἢ δὲ τῶ οὐ
καταδικάζεται εἰς τὰ ρ, ἀλλ' εἰς π.
ἐν ᾧ δὲ οὐ μνημονεύω τ' ἐφέου ἐν τῇ
δικῇ ἐκ τὸς κινεῖν τῆς ἐφέου, ἐπειδὴ
ἀδικοῦμαι αὐτὸν εἰς ρνομίσμα-
τα καταδικάζωμαι ἢ γὰρ ποῦρα ἐνα-
γοῦμαι πλὴν τῶ διαφείροντ' εἰς τὰς
ἀναρεῖς δὲ τῶ plus πεπτεύω. ¶ Τῶ
δὲ τ' διαφείρον, ὡς ὅτι τ' πλείστον
ἐκ τῶ πωροσπομῶν φορτίων ἐ με-
γίστω δέχεται διαφορά. οἷον οἴνου,
σίτου, ἐλαίου ἀπὸ πᾶσα καθ' ἕκαστον κλίμα
διαφορὸν ἔχει τίμημα. ἀπαγοῦμαι
γὰρ ἐν τῇ ρώμῃ ρνομίσματα, καὶ τὰ
πλεονέκτα μοι φορτία διαπωλεῖν ἀναγ-
καζόμεθα, ἐὰν ὅτε λήψομαι ὑπὸ
αὐτῶν ρνομίσματα μόνον. εἰ δὲ ἐν τῇ
ἐφέτῳ ταῦτα διαπωροσπομῶν, ἐλάμ-
βανον ρνομίσματα. οὐ μόνον δὲ ἐν
τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀρ-
γυρείοις τ' διαφείρον ἐκ τῶ κλίματων
εἰσάγεται. οὐδὲ γὰρ ἐν παντὶ κλίματι
οἱ αὐτοὶ τοκοὶ ἀπαγοῦμαι. ἐν μὲν γὰρ τῇ
ρώμῃ, πολλὰν ὄντων τῶ δανειζόντων,
ἐὰν ὅτε πλεονέκτα δανείζοντες μοι ἀ-
παγοῦμαι τὸ μέρους τῆς ἑκατοστῆς,

Ideo autē plus
petere intelli-
gitur, quia utilita-
tem quam habe-
ret promissor,
si Ephesi solue-
ret, adimit ei
pura intētiōne.
Propter quam
causam alio lo-
co petenti arbi-
traria actio pro-
ponitur, in qua
scilicet ratio ha-
betur utilitatis
quae promisso-
ri competitura
fuiſſet, si illo lo-
co solueret, quo
se soluturum
spondit.

¶ Quae utilitas
plerunque in
mercibus, maxi-
ma inuenitur,
veluti vino, o-
leo, frumento,
quae per singu-
las regiones di-
uersa habēt pre-
tia. Sed & pecu-
niae numeratae
non in omnib.
regionibus sub
eisdem vsuris
fœnerantur.

Si quis tamē Ephesi petat, id est, eo loco petat, quo ut sibi detur, stipulatus est, pura actione recte agat. idq. etiam Praetor monstrat, scilicet quia utilitas soluendi salua est promissori. Huic autem, qui loco plus petere intelligitur proximus est is, qui causa plus petit: ut ecce si quis ita à te stipulatur, *Hominē Stichum, aut decem aureos dare spondes?* deinde alterum petat veluti hominē tantum, aut decem aureos tantum. Ideo autē plus petere intelligitur, quia in eo genere stipulationis, promissoris est electio, vtrum pecuniam, an hominem soluere malit. Qui igitur pecunia tantum, vel hominem tantum sibi dari oportere intendit, eripit electionem aduersario, & eo modo suam quidem conditionem meliorem facit, aduersarii verò sui deterioorem.

ὁ περ στυλαίνει, εἰς γ' τομίσματα. ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ ἀδελφὰ τὸ ὀλίγου ἐστὶν αὐτῷ δακτύλιον, δακτύλιον αὐτοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ καταβαλεῖν. οἱ ἀπαγγέλλονται λόγῳ τῶν κων τὸ ἥμισυ ἢ τὸ ἐκαστῆς, τοῦτ' ἐστὶν νομίσματα. ὡς τε οὕτως ἢ ἐκ τῶν προσήκοντων τῶν περὶ τὸ δακτύλιον ποιεῖται κλίμακα. δὲ τὸ τοιοῦτον ἀνὰ λαὸν μὲν μετὰ τὸν δὲ ἐφέου, ἐκ τῶν δὲ ἐφέου ποιεῖται ἀναγωγὴν, ἵνα τὸ δακτύλιον σκοπηθῇ. εἰ γὰρ συμβῇ τὸ ἐπερωτηθέντα δὲ ῥηθῆναι τὸ ἐφέου, ποῦρα ὁ φείλῃ γινεσθῇ. οὐ γὰρ ἀναγωγὴ. καὶ ἂν γὰρ ἐν τῇ ἐφέῳ, ἢ ὁ φείλῃς μνήμην ποιήσας δὲ τὸ τεύχος δὲ ἀναμείνῃ τῇ μνήμῃ τὸ νόμισμα τὸ τῆς, ἢ ἐν τῇ τῶν ἀναμείνῃ ἀναγωγὴ καὶ ἀνὰ δὲ ὅτι ἐν τῇ ἐφέῳ κινεσθῇ τὸ δακτύλιον, καὶ τὸ δακτύλιον ἀποτῆται τῶν σκοπηθῆσεται.

¶ Εἰ οὖν περὶ plus πεπιτεύοντι ἐν τῷ πῶ, ἢ ὁ ἀπὸ plus πεπιτεύων. ἢ πῶς ἀπὸ plus petitio γινέσεται; τὸ συμβῇ γὰρ ὅτι δὲ ἀλτερνατίον. ἀλτερνατίων δὲ ἐστὶν ὁ ἐπαμφοτερισμός. τοῖον ἐπερωτῆσαι σε, Ὁ μολογῆς διδόναι μοι, σίχον ἢ οἰκίτην, ἢ νομίσματα; καὶ μὴ ταῦτα ἦλθον μοι οἰκίτης τὰ νομίσματα ἀπαγγέλλῃ. ἀπὸ plus πεπιτεύω, ἐπεὶ δὲ ἀφαιρῶμαι σου τὸ ἐπιλογνῶ, ἢ ἡ φύσις τὸ ἐπερωτησέως σου παρέχῃ. ὁ γὰρ οὕτως ἐπερωτῆσας, Ὁ μολογῆς διδόναι μοι νομίσματα, ἢ σίχον ἢ οἰκίτην; ὁ δὲ οὐκ ἔχῃ τὸ καταβαλεῖν ὁ βέλῃται. ὁ δὲ οὕτως τὰ δέκα νομίσματα ἀπαγγέλλῃ, ἢ μόνον τὸ οἰκίτην, ἀφαιρεῖται πῶς ἐπιλογνῶ τῶν χείρις. καὶ ἐντεῦθεν καλλίονα μὲν πῶς αὐτῷ, χείρονα δὲ πῶς ἀρεσιν ποιεῖ τῶν ἀναγομένην ἐὰν ὅτε γὰρ δυσχερέστερα εἶναι ἢ καταβολὴ τῶν ῥέων, τῶν δέκα νομισμάτων,

sive quadrantes vsuras poscet, quæ res annuæ colligit ternos aureos in centenos. In prouincia verò, vbi nō magnus est eorum numerus, qui sub vsuris credunt, vsuraru nomine fortasse ei. à quo mutuū sumptū, quod tibi soluerem dimidium centesimæ præstabo, hoc est, senos aureos quotannis in centenos. Itaque & ex ratione vsurarū adfert diuersitas regionis, quod cuiusq. intersit. Quapropter, cum extra Ephesum agere volam, necesse erit, ut & Ephesi mentionem faciam, quo ratio eius quod interest haberi possit. Quod si contingat, ut iū promissor Ephesi deprehendaris, pura intentione tecum agendum est. Nam qui Ephesi agit, loci mentionem habere nō cogitur. Quoniam tantumdem præstat litem in loco mouere, quantum nominatim loci mentionem facere. Nec dubium est, quin iudicio Ephesi constituto, & eius quod interest ratio ex loco ducenda sit.

¶ Ei qui plus loco petit, ad finis & similis est is, qui causa plus petit. Et quomodo fiet, ut quis causa plus petat? & maxime id contingit in alternatione. Alternatio autē est ὁ ἐπαμφοτερισμός, ut Greci dicunt, id est, quæ ex disunctione dubiā habet præstationem & ancipitem exactionem: veluti, stipulatus sum à te, Hominem stichū aut decem aureos dare mihi spondes? Et deinde sublata alternatione, decem aureos petij: causa plus peto, quoniā electionem, quā tibi natura stipulationis præbet, tibi adimo. Is. n. à quo ita quis stipulatus est, Decem aureos aut hominē stichū dare mihi spondes? potest atē habere, vtrū velit soluendi. Qui igitur, vel decem aureos tan-

a Usura quadrantes, annuos ternos, in centenos aureos tres, in centenos aureos pariant. Galli à trois pour cent, atq. ita quartam partem centesimæ efficiunt. Centesima enim usura annuos duodecim pariant in centenos. Galli à douze pour cent. b Usura prouinciales vrbis olim fuisse grauiiores. c Semisses usura senos annuos pariant in centenos aureos. Galli sic pour cent.

d v. l. i. c. pas sim ff. de eo quod certo loco. e Causa plus petere solentis, in alternationibus ut hic: c. generis obligationes. f Alternatio quid. g Epamphorotismos Latini alternatio. l si quis seruus. 9. ff. de seruus corrupto. l. 2. §. 3. ff. quod certo loco. l. Prætor. 7. §. quod autē. 4. ff. de iniurijs. Festo Alternatio per vices successio.

tum, vel solū hominē petit: electionē soluendi aufert, eoque modo, suā quidē cōditionē meliorem, eius verò à quo petit, deteriores facit. Quoniā interdū minus expedita est decem aureorū

a Electionem aduersario de-
bitam qui tol-
lit, cuius plus
petere videtur
b Petitio si
milis esse debet
stipulationi et
promissioni.
c Qui genera-
liter hominem
promittit, simi-
lis est ei qui ho-
minem aut de-
cem promittit.
l. cum is. 32 in
ff. de condict.
indebiti l. 2. §.
1. ff. de verb.
obligat.
d Plus petens
(excipe mino-
re et maiorem
qui iusto errore
retinetur, in-
itio huius para-
graphi) olim
causa cadebat
sup. eod. d. loco.
Paul. 1. sent.
10. §. 1. et 2. §.
5. §. 1. Postea
Zenonis consti-
tutione, Plus pe-
tens tempore,
alterum tantum
temporis sine ulla
interruptione
expectare cogi-
tur, quando sta-
tutura tempus
anteuertere co-
natus est: ac
praeterea sum-
ptus sui refun-
dit: Qui vero
plus loco, sum-
ma vel quali-
tate petit, lu-
stiani consti-
tutione omne
damnum praes-
tat in triplum.
e Huius con-
stitutionis fi-
mentio. §. 34.
inf. eod. §. 10.
vers. hodie inf.
de exceptionib.
f Haec consti-
tutio desidera-
tur.
g. v. l. 2 in
princ. Cod. de
plus petitionib.

solutio, quam hominis. In
hoc igitur laeditur, quod
electione non habeat. Qua
propter id agendum est, ut
petitio similis sit stipulatio-
ni, & eodem modo petatur,
quo promissum est: atque
ideo sic dicendum est: si appa-
ret aduersarium, Stichum ho-
minem aut decem aureos dare
oportere. Sed & si quis gene-
raliter hominem siue ser-
uum stipulatus sit, & deinde
Stichum specialiter petat:
aut generaliter vinum stipu-
latus sit, & postea speciali-
ter Campanum petat: aut
generaliter purpuram sti-
pulatus sit, deinde specia-
liter Tyriam petat, plus pe-
tere intelligitur, quoniam
electione aduersarii, qua
natura stipulationis ei de-
derat, tollit. Ei enim, qui
generaliter hominem, vi-
num, vel purpuram promi-
sit, liberum est, quocunq.
id ex loco acceptum, soluere
Plus dico, licet quod alter
petit, vilissimum sit, nihilo-
minus & ita plus actor pe-
tit. Nam id interdum acci-
dit, ut eius quod vile habe-
tur, difficilior sit ei, a quo
petitur solutio: velut, ex-
empli gratia, vinum Campanum,
omnium pessimum est. Si
vinum generaliter stipula-
tus, Campanum petat: ideo
plus petere videor, quod
illi a quo petitur, facilius
sit melius aliquod vinum
soluere, quam Campanum:
propterea quod vinum
Campanum non habeat.
Sed hoc quidem ius
plus petitionis olim in usu
fuerat. Nam Postea & lex
Diui Zenonis, & Impera-
toris nostri constitutio rem
totam in angustum contra-
xit. Et si quidem tempore
plus fuerit petendum, secundum
ea, quae Diui Zenonis lege
tradita sunt, Iudex rem ad
exitum perducet. Quod si in
quantitate, vel alio quopiam
quidem tempore plus fuerit petendum, quid statui oporteat, Zenonis diuinae memoriae lo-
quitur constitutio. Sin autem quantitate, vel alio modo plus fuerit petendum: in om-
ne, si

ἢ περὶ οἰκέτης. καὶ δὲ τοῦτο βλάπτει
πὺν ἀπὸ πλοῦτος οὐκ ἔχων. ὥς τε οὐ
δεῖ ὁμοῖον ἔσθαι πὺν ἐναγωγὴν τῇ
ἐπεροσῇ. ἵνα οὕτως εἴπω, εἰ φάνεται
τὸ αὐτὸ δικὸν χεῖναι δοῦναι σίχον, ἢ νο-
μίσματα. ¶ Εἰ δὲ καὶ τις γηνικῶς οἰκέ-
τῃ ἐπεροσῇ, καὶ ἔλθῃ ἰδικῶς σίχον
ἀπαγγέλλῃ ἢ γηνικῶς οἶνον ἐπεροσῇ
μὴ ταῦτα ἰδικῶς καμπαῖον οἶνον ἀ-
παγγέλλῃ ἢ γηνικῶς πορφύραν ἐπερο-
σῇ, μὴ ταῦτα ἰδικῶς τυρίαν ἀπα-
γγέλλῃ, πλὺς πετῖλαι τὸ δὲ πλοῦτος
ἀπαγγέλλεται ἐναγωγῇ, ὡς ἡ φύσις
αὐτῶν δίδωσι τὴν ἐπεροσῇ. ὁ δὲ γε-
νικῶς ἐπεροσῇ οἰκέτῃ, ἢ οἶνον ἢ
πορφύραν, ἢ τυρίαν ἔξει ἢ οἷα βού-
λεται τόπος τῆς λαβῆς, κατὰ βολὴν.
τὸ πλεον φημι, εἰ καὶ οὐτελέσεται
εἴη τὸ ἀπαγγέλλον, οὐδὲν ἢ πον καὶ οὐ-
τως ὁ ἄκτωρ πλὺς πετῖλαι συμβά-
νει γὰρ ἐστὶ ὅτε τὸ νομίζον ἔσθαι οὐ-
τελές, δυσχερὲς εἰς κατὰ βολὴν γίνεσθαι
τῇ ἐναγωγῇ, οἶον λόγου χάριν, πάν-
των τῶν οἶνων χεῖρον εἶναι ὁ καμπαῖος.
εἰ δὲ γηνικῶς ἐπεροσῇ, ἰδικῶς καμ-
παῖον ἀπαγγέλλῃ, δὲ τὸ πλὺς πετῖ-
λαι, ἐπεὶ δὲ ὁ ἐναγωγὸς ἐστὶ ὅτε οὐ-
τελέσει οἶνον καλλίονα δίδωσιν ἢ
καμπαῖον, δὲ τὸ τοῦτου ἀπορεῖν.
¶ Ἀλλὰ τὰ ταῦτα μὲν πάλαι ὡς ἐν πο-
λιτείᾳ τὰ τῶν πρώτων petitionum. μὴ δὲ ταῦ-
τα δὲ ταῖς ζήνωνος τὴν δὲ θείας λήξε-
ως οὐδὲν ἢ πον καὶ νομοθεσία τῆς ἡμε-
τέρας βασιλείας ἐγένεσε ταῦτα τῶν
πλὺς petitionum. καὶ εἰ μὲν τις χεῖρον
πλὺς πετῖλαι πᾶσι, καὶ τὸ δικαστὴν οὐ
ζειν, ὡς ἡ ζήνωνος διδασκαλία δὲ ταῖς
εἰ δὲ καὶ περὶ ποσότητος, εἰ καὶ ἕτερον

Qua de causa
talis in ea re
prodata est a-
ctio, ut quis in-
tendat hominem
Stichum aut au-
reos decem sibi
dari oportere,
id est, ut eodem
modo peteret,
quo stipulatus
est. ¶ Praeterea
si quis generali-
ter hominem sti-
pulatus sit, &
specialiter Sti-
chum petat, aut
generaliter vi-
num stipulatus
sit, & specialiter
Campanum
petat, aut gene-
raliter purpu-
ram stipulatus
sit, deinde spe-
cialiter Tyriam
petat, plus pete-
re intelligitur,
electionem ad-
uersario tollit,
cui stipulationis
iure liberum
fuit, aliud solue-
re, quam quod
peteretur. Quin
etiam licet vilis-
simum sit, quod
quis petat, ni-
hilominus plus
petere intelli-
gitur, quia saepe
accidit, ut pro-
missori facilius
sit illud soluere
quod [maioris
pretii est.] ¶ Sed
haec quidem an-
tea in usu fue-
rat, postea vero
lex Zenoniana
& nostra rem
coarctauit. Et si

ne, si quod forte
damnum ex hac
causa accide-
rit, ei contra
quem plus peti-
tum fuerit, com-
missa tripli con-
demnatione [sic
ut supra dixi-
mus] puniatur.

34 ¶ Si minus
in intētionē sua
complexus fue-
rit actor, quam
ad eum perti-
neat, veluti si
quum ei decem
aurei deberen-
tur, quinque si-
bi dari oportere
intēderit, aut
si quū totus fun-
dus eius esset,
partem dimidiā
suam esse petie-
rit, sine pericu-
lo agit, in reli-
quum enim ni-
hilominus iu-
dex aduersariū
[eodem iudicio
ei condemnat]
ex cōstitutione
diuæ memoriæ
Zenonis.

35 ¶ Si quis a-
liud pro alio in-
tenderit, nihil
eum periclitari
placet, sed in eo-
dem iudicio co-
gnita veritate,
errorem suum
corrigere ei per-
mittitur, veluti
si is, qui homi-
nē Stichum pe-
tere deberet, E-
rotem petierit:
aut si quis ex te-
stamento dari

πινὰ ζόπον γίνεται ἢ plus petitio, καί
πινὰ ἐντεῦθεν ζημία συμβῇ τῷ ἐναγο-
μῶν, οἷον ἀπορτοῦλων πλειόνων δό-
σις, ὡς περὶ εἰρήνης καὶ εἰς τὸ ξίπλου, ὡς
ὅτι τὸ δέον ὁ ῥέος ἐζημιώθη, ὁ δὲ
κτωρ καταδικασθήσεται.

34 ¶ Κινῶν τις κατ' ἐμῶ δικαστή-
ριον minus ἢ ἐρεπετίτῃ. δέκα γὰρ
ἐποφύλομαι ἐκίνησε πέντε. ἢ
δεσπόζων εἰς ὀλόκληρον τὸ ὑπ' ἐμοῦ
κατεχόμενον ἀγρῶν, πέντε τὴν ἡμίσεως ἐ-
ποίησα τὴν ἐναγωγῶν. ὁ δὲ εἰς αὐτῶν
κίνδυνον ἐντεῦθεν συμβῇσεται. εἰς
γὰρ τὴν λοιπὴν ποσότητά ὁ δικαστής ἐν
αὐτῶν τῶ δικαστηρίῳ, ὁ δὲ ἡμίσην κατα-
δικάζει με, ὡς ἡ εἰρημὴν ζήνωνος
βούλεται δέταξις.

35 ¶ Εἰς τις aliud pro alio ἀμαρ-
τήσῃ, ὅτι ἐστὶ αὐτῶν τὸ πᾶσιμα ὅτι
ζημιον. ἐν αὐτῶν γὰρ τῶ δικαστηρίῳ τὸ
ἀληθείας γνωσθεῖσης, ἢ πλάνη διόρ-
θωσιν ὅτι δέχεται. τὸ ἄλλο aliud pro a-
lio ἀμαρτάνει ζόποις δύο, ἢ περὶ ἡμι-
πιν, ἢ αὐτῶν περὶ ἡμιπιν, οἷον σίχον ἐ-
ποφύλομαι τὸ οἰκέτῃν ἡλθεν ἐροτῶν
ἀπατῶν. αὐτῶν γὰρ οἷον ἡνίκα ἐτέραν ἀν-
τὶ ἐτέρας ἐκίνησεν ἀγωγῶν. δέον γὰρ κί-
νῃσαι τὴν ex testamento, ἐκίνησε τὸ
ex stipulatu ἢ καὶ ἐκ τῶ ἐναντίας.

36 ¶ Εἰς καὶ ἄλλη τῶ ἀγωγῶν διαί-
ρεσις. εἰσὶ γὰρ τινες ἀγωγῶν, δι' ὧν ὅχι
ὅλον τὸ ἐποφύλομαι λαμβάνομαι.
ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὀλόκληρον, ποτὲ
δὲ ἡμίσην. οἷον εἰς κινῶν κατὰ τοῦ πινὸς
de peculio, ἐνεκα τῶ τοῦ υἱοῦ, ἢ
τῶ τοῦ οἰκέτου πέντε δέκα νομισ-
μάτων. εἰ δὲ μὲν γὰρ ὅτι πορὸν ὅτι τὸ
peculium ἐλήφομαι τὰ νομίσματα.

modo plus petitione fieri
contingat, & damnum ali-
quod ex ea re fecerit is, à
quo petitur, veluti si ma-
iores datæ sunt sportulæ
(ut prædictum à nobis est)
in triplū eius, in quo supra
verum iustūque læsus
fuerit reus, actor condem-
nandus est.

34 ¶ Aliquis quum me- a d l. 2. §. ult.
cum iudicio cōsisteret, mi-
nus petiit. Nā cum decem
deberem, quinque dari in-
tendit. Aut cū fundi, quem
ego tenebam, in solidum
dominus esset, ad dimidiā
eius partem egit. Nihil ex
eare periculi timendū est.
Quoniam nihilominus in
reliquam quantitatem iu-
dex me in eodem iudicio b v. d. l. 2.
ei cōdemnat: quemadmo-
dum iam relata Zenonis
constitutione cautum est.

35 ¶ Si quis aliud pro a-
lio errans petiit, errorem
hunc ei fraudi esse nō pla-
cet. Nam eodem in iudi-
cio, cognita veritate erro-
rem suū corrigere potest.
Duobus autem sit modis, c Si id petiit
fuerit, quia ul-
tra id quod in
iudicio de-
ductum est ex-
cedere potest
iudicis non po-
test. l. 18. ff.
comm. diuid.
ut quis aliud pro alio pe-
tat. Aut re scilicet, aut cau-
sa. Re, veluti cui Stichus
homo debebatur, Erotem
petiit. Causa, ut cū aliam
pro alia actionem quis mo-
uit. Quum enim ex testa-
mento agere deberet, ex sti-
pulatu egit: aut etiam ex
contrario.

36 ¶ Est & alia actionum
diuisio. Quædā enim sunt
actiones, quibus non soli-
dum quod nobis debetur,
semper consequimur, sed
alias minus. Veluti, si te-
cum agam de peculio, ob
filium seruūve tuum, in
decem aureos. Nam si
locuples est, peculium de-
cem aureos consequar.

d. Atque ita
libellum emen-
dare licet. l. 1.
Cod. de decendo.
adde l. ult. C.
de errore ad-
uocat.

c Fit igitur
condēnatio si-
ni peculij. l. 47
§. 2. ff. de pecu-
lio.

sibi oportere intenderit, quod ex stipulatu debetur. 36 ¶ Sunt præterea quædam actio-
nes, quibus non semper solidum, quod nobis debetur persequimur, sed modò solidum
persequimur, modò minus, ut ecce, si in peculium filii seruiue, agamus. Nam si non
minus in peculio sit, quàm persequimur, in solidum dominus, paterve condemnatur.

Sin autem ea, quæ in peculio sunt, quinque tantum aureis valent, in solos quinque pater dominusve condemnatur. Quemadmodum autem peculium intelligendum sit, infra latius discemus.

a De peculio eiusque definitione dicetur. §. 4. *verbi cum autem. infra quod cum eo qui in aliena potestate.*

b Dotis nomine maritus in quantum facere potest condemnatur. vide l. 17. in fin. & l. 20. ff. de re iudicata. c. *Méxus & πορὶς dixit Harmenop. l. 1. tit. 4. §. 47. & 2. Eclog. 3. c. 169. adde l. 173. ff. de regul. iur.*

e Impensa ipso iure dotem minuit. l. 1. l. 5. ff. de impensis. l. 16 §. 2. ff. de iure dotium.

37 ¶ Præter actionem de peculio, est & alia actio, quæ non semper in solidum condemnationem habeat. Nam si dotem ab uxore mea accepero & matrimoniū semel constitutum, deinde solutum fuerit: illa mecum ad repetitionem dotis ex stipulatu agens, non solidum omnino consequutura est, sed quatenus facultates meæ patiuntur. Et si quidem concurrat quantitas bonorum meorum cum quantitate dotis, solidum consequutura est mulier. Sin verò cum dos centum aureorum esset, facultates meæ tantum quinqueaginta colligant, in quinqueaginta condemnandus sum. Eatenus enim facere possum. Interdum quoque & si maximè possim facere, non solidam tamen dotem consequutura est mulier, idque obiecta retentione, quæ dotis quantitatem minuit. ¶ Nam si mihi bona aliqua in dotem data sint, quæ mille aureis valeant: & centum aureos in illa impendero: ac deinde soluto matrimonio summa mille aureorum à me petatur: obicere possum & dicere, *sumptum centum aureorum me fecisse in ades aut fundos mihi in dotem datos.* Et quoniam huiusmodi impensæ ipso iure dotem minuunt, non in mille aureos condemnabor, sed tantum in non-gentos: dum necessariæ fuerint impensæ, id est, quas facere necesse fuerit,

εἰ ὅτι ἀξία ἐστὶ τὰ ἐν τῷ peculio ἀγαθὰ πέντε νομισμάτων, εἰς τὰς μόνas ὁ πατὴρ ἢ ὁ δευότης κατὰ δικαστήριον. τίνα ὅχι ἐξ ὅπου νοεῖται τὸ peculium ἀρριότης ἀμαθισόμθα.

37 Εἴ τι τὸ περὶ τῆς de peculio, καὶ ἑτέρα ἀγωγὴ, οὐ πάντως εἰς ὁλόκληρον ποιουμένη τὴν κατὰ δίκην. εἰ γὰρ ἐγὼ ἀρριότης ὑποδέξωμαι ἀπὸ τῆς καυτῆς γαμετῆς, εἴτα συζαῶ ὁ γάμος, καὶ τὰ πάντα διαλυθῇ, κινῶσα κατ' ἐμὴν πλὴν ex stipulatu, ὅτι ἀπατήσθαι τῆς ἀρριότης, οὐ β' πάντως λήφεται τὸ ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς τὸ ὅσον ἐξαρκεῖ ἢ ἐμὴν ἀριότητα, καὶ εἰ μὴ συντρέχει ἢ ποσότης τῆς ἐμῆς ἀγαθμάτων τῇ ποσότητι τῆς ἀρριότης, ἢ γυνὴ λήψεται τὸ ὁλόκληρον. εἰ ὅτι κατὰ νομισμάτων ἑσθ' ἀρριότης, ἢ ἀριότητα εἰς πενήκοντα συντείνει, εἰς πενήκοντα κατὰ δικαστήριον, ἀλλὰ τὸ εἰς τὸ ὅσον ὑπορεῖν. εἰ δ' ὅτε καὶ ὑπόρκα μὲν ὄντω, ἢ πάντως ἢ ἐμὴν γυνὴ πᾶσαν λήψεται τὴν ἀρριότητα, ἀλλὰ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ retentionem, ἢ τις τὴν ποσότητα μείοι τῆς ἀρριότης. ¶ Εἰ γὰρ ὅτι δοθῇ μοι ἀγαθὰ ἐν ἀρριότητι εἰς χίλια νομισμάτων συντείνοντα, δαπανήσω δὲ πρὸς αὐτὰ ἑκατὸν νομισμάτων, διαλυθέντος δὲ τῆς γάμου, ἀπατοῦμαι τῆς χιλίων νομισμάτων πλὴν ποσότητα, διώμαι ἀπὸ τῆς δόσεως καὶ λέγειν, ὅτι περ ἑκατὸν νομισμάτων ἐδαπανήσω πρὸς αὐτὰ ἀγροὺς, ἢ τὰς οἰκίας, τὰς λόγῳ ἀρριότης ὅτι δοθείσας μοι. καὶ ἐπεὶ δὴ ἰπσο iure, ἢ γυνὴ αὐτὰς τὰς νόμων αἰτοῦσα δαπάναι τὴν ἀρριότητα μείουσιν, ἢ κατὰ δικαστήριον εἰς τὰ χίλια νομισμάτων, ἀλλ' εἰς μόνas ἐννεακόσια. εἰ γὰρ ὅσον ἢ δαπάνη νεκροσασεία ἔσται. Ἰστέστι ὅτι ἀνὰ δικὴν δαπανηθεῖσα

si verò minus inueniatur, eatenus condemnatur iudex, quatenus in peculio sit. Quemadmodum autem peculium intelligi debeat, suo ordine proponemus.

7 ¶ Item si de dote in iudicio mulier agat, placet eatenus maritum condemnari debere, quatenus facere possit, id est quatenus facultates eius patiuntur. Itaque si dotis quantitati concurrant facultates eius, in solidum damnatur. si minus, in tantum quantum facere potest. Propter retentionem quoque dotis repetitio minuitur. ¶ Nam ob impensas in res dotales factas marito quasi retentio concessa est, quia ipso iure necessariis sumptibus dos minuitur, sicut ex latioribus Digestorum libris cognoscere licet.

ἐμελλε γὰρ εἶναι ὅτε καὶ ἀπὸ τῆς ἡ οἰ-
κίας, εἰ μὴ πρὶν αἰανέωσιν αὐτῆς ἐκα-
τὶ ἀνελώθησαν νομίσματα. δὲ τὸ
παύτη χρημάτων τῇ ῥεπεντζίω. τὸ
τίσι τῇ πρὸς ἀνάγκης, ἥ τις λέγεται
ob necessarias impensas. ταῦτα ὅ
παίτα τῆς ἰστέον ἐκ τῆς διγέων ἐν-
εσι μὲν.

38 ¶ Εἰ ἀνὴρ καὶ ὁ οἰκεία πατρὸς, ὁ
ἐμαλκίπατ ὧν δηλοῖται, ἢ ἀπελδύ-
πτερος καὶ ὁ οἰκεία πατρὸς, ὁ κινῆ
οἶαν δὴ ποτε ἀγωγῶν, ἢ ἐὰν ὁ κοινω-
νός, καὶ ὁ κοινωνεὶ κινεῖ τὸ pro d socio,
ἐπλεον ὁ ἐναγόμενος κατὰ δικαστήσε
ταῦτα ἀνὰ πείρα, ἢ περ εἰς ὅσον ὅπορ
ἢ αὐτὸς πειρά. τὸ αὐτὸ ἐστὶν, ἢ ἐὰν do
nandie animo ἐπεροτηθῶ δουῶν
πνὶ ἐκατὶ νομίσματα. ἔτε γὰρ πλεον ὁ-
φείλω κατὰ δικαστήσε αὐτῶν, ἢ περ
εἰς ὅσον ὅπορ.

39 ¶ Καὶ αἱ κομπασατίονες ἀντι-
δέμνων ὡς ὅτι τὸ πλείον ἀποτελοῦ-
σιν, ὡς τε μὴ ὅλον λαμβάνειν τὰ ἄκτω-
ρα ὅπερ ἀπαγγεῖν πειράται. εἰ γὰρ κί-
νει κατ' ἐμοῦ πρὶν δέκα νομισμάτων,
ἀμειβάσθην ἀντεποφείλων μοι ἑξία νο-
μίσματα, εἰς ἐπὶ ἀκαταδικαστήσε
κατὰ καὶ ἡ δὴ πειράται. δὲ τὸ ἐπὶ
πνὶ ὡς ὅτι τὸ πλείον, ἐπειδὴ ἐὰν συμ-
βῇ μὴ σαφές ἐστὶ τὸ εἰς κομπασα-
τίονα ἀντιδέμνον χρέος. ἔδεν ἡ πνὶ ὁ
ἄκτωρ ἀπαγγεῖν τὸ χρέος ὅλοκληρον.

40 ¶ Εἰ χρεώσεται τίτιος διαφοροῖς
κρεδίστασι πολλῶν χρησίων ποσότητα.
ὅτι καὶ μὲν τῶν δανείων καὶ ἀπαγγεῖν
των τὰ χρέα ἐξέση γὰρ οἰκείας πειρά-
σίας, οὐκ ἐξαρκῶν, πρὸς πνὶ τούτων
κατὰβολῶν. εἰ συνέβη τὸν τίτιον αὐτῶν
μὴ χρεῖον, ἔτερεα κτήσαται πειρά-
ματα, εἰς ἀξιόπιστον σωτήριον τὰ π-

quoniā forte futurum fue-
rit, ut edes collaberentur,
nisi in refectionem earum
sumptus centum aureorū
factus fuisset. Et ideo hac
retentione utar, quæ dici-
tur ob necessarias impensas.
Verum hæc omnia perfe-
ctius ex libris Digestorum
accipi poterunt.

38 ¶ Si quis quum eman-
cipatus esset scilicet, aut li-
bertus, cum patre patrono
ve suo quacunque actione
egerit, aut si socius cum so-
cio actione pro socio, non
in amplius is à quo petitur
aduersario suo condemna-
bitur, quàm in quantum
facultates eius facere pos-
sint. Idem est, si cui donan-
di animo centum aureos
dare promiserim. Neque
enim in amplius ei condē-
nabor, quàm in quantum
facere possim.

39 ¶ Compensationes
quoque oppositæ plerum-
que efficiunt, ut nō totum
actor consequatur, quod
petere tentat. Nam si me-
cum agat ad decem aureos,
cū mihi inuicem tres au-
reos debeat, in septem cō-
demnabor, quemadmodū
& iā antè dictum est. Ideo
autem dixi, Plerūq., quia,
si certum ac liquidum non
sit, quod compensationis
gratia obiicitur, nihilomi-
nus actor totum quod sibi
debetur repeter.

40 ¶ Titius graui ære a-
lieno conflato, multis
multa debebat. Quum cre-
ditores molesti & infesti
incumberent, & quod sibi
debebatur peterent, bonis
suis cessit, quia soluendo
omnibus non esset. Si con-
tingat post Titium aliqua
bona acquirere, quæ dignū
emolumentum habeant:

38 ¶ Sed & si
quis cum paren-
te suo, patrono,
ve agat: item si
socius cum so-
cio iudicio so-
cietatis agat, nō
plus actor con-
sequitur, quàm
aduersarius eius
facere potest.
Idem est, si quis
ex donatione
sua conuenia-
tur.

39 ¶ Compen-
sationes quoq.
oppositæ ple-
runque efficiunt
ut minus quis-
que consequatur,
quàm ei de-
beatur. Nam ex
bono & æquo,
habita ratione
eius quod inui-
cem actorem ex
eadē causā præ-
stare oportet,
poterit iudex
in reliquum eū
cū quo actū est,
condemnare, si
cut iā dictū est.

40 ¶ Cum eo
quoq. qui credi-
toribus suis bo-
nis cessit, si po-
stea aliquid ac-
quisierit, quod i-
doneum emolu-
mentū habeat:

De retentio-
ne dotis ob im-
pensas in eā fa-
ctas: vide quæ
scripsi ad l. uni-
cam. §. taceat
in ea retentio-
num uerbo sitas.
Cod. de rei ux-
oris act. adde
Ulp. 6 §. reten-
tiones. 9. & §.
impensarum. 14.
§. 15. 16. 17.
b l. 16. in fin.
vers. item pa-
rens. ff. de re iud.
dicata.
c l. patronus.
17. ff. de re iud.
dicata.
d d. l. 16. vers.
qui pro socio. ff.
de re iudicata.

e l. 12. ff. de do-
nationibus.
f De compen-
satione adde §.
30. sup. eo. Pau-
2. sent. 5. §. 3.

g Qui bonis ces-
sit si postea
quid adquisie-
rit eἰς ὅσον
πορὶ ἀπαγγεῖ-
ται. 7 Eclog. 6.
ex lib. 9. tit. 8.
cap. 3. §. 8.
h l. si qui bonis
cessit. 4. ff. de ces-
sione bonorum.
Novell. 135. ἐν
ᾧ τις autem
Græcis dicuntur
qui bonis cesse-
runt Eclog. d. lo-
co ἐκαστος bo-
norum cessio
Novell. 135.

poterunt creditores, ut qui bus ad plenū satisfactum non fuerit, ex integro reli quas summas petere. Et cō demnabitur eis, verum nō insolidum, sed quantum fa cere potest. Nam id inhu manum visum est, eum qui fortunis omnibus à seipso exutus sit, in solidum con demnari.

πότητα, δυνάμει οἱ κρεδύτωρες οἷα μὴ δυνήσονται ἀποπληροθῆναι τὸ χρέος, πλὴν ἀπομείνῃ αὐτῷ ἀπατεῖν ποσότη τα. ἢ κατὰ δικαιοσύνην αὐτοῖς, οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς ὅσον ἔσται. ἀπαίτητον γὰρ ἐνομίσθη, τὸ ἰδίᾳ αὐ τοῦ γυμνωθέντος δικαιοσύνης, εἰς ἅπαν κατὰ δικαιοσύνην τὸ χρέος.

ex integro in id, quod facere potest, credito res experimur, inhumanū enim erat, spoliatum fortunis suis, in solidum damnari.

a Adde §. 8. vers. Itē Pra tor. sup. de actio nibus.

QVOD CVM EO QVI ALIENA IN potestate est, negotium gestum esse dicitur. TIT. VII.

ΠΕΡΙ ΠΕΚΟΥΛΙΟΥ

ΤΙΤΛ. Ζ.

QVOD CVM EO QVI ALIENA in potesta te est negotiū ge stum esse dicitur. TIT. VII.

¶ De actionibus quæ aduersus dominos & parentes dantur ex contractu seruorum & liberorum. Agimus aduersus dominum (idem iudiciū esto de parente & liberis in potestate) ex negotio gesto cum eius seruo. 1 ¶ Quod iussu actione, si cum seruo suo contrahi iussit. 2 Exercitoria actione, si eum nauis præposuit. Institoria, si taberna aut negotiationi præfecit. 3 Tributoria (si sciens domino in merce peculiari contraxit, hoc enim casu merces peculiares distribuuntur, id est diuiduntur inter creditores extraneos serui, & ipsum dominum, si quid foris ei à seruo naturaliter debeatur) 4 De in rem verso (si quid in rem domini uerterit.) De peculio, si foris peculium habuerit (hoc casu antea deducitur quod domino, & alij seruo, hoc est conseruo suo, nisi vicarium, id est nisi illum ipsam seruum in suo peculio habeat, debet: quod superest, peculium censetur. 5 ¶ Superiores actiones si concurrant, a- ctori consultiſſimum, ut pleniorē, id est, eam, quæ solidum consequatur debet, eligat. 6 ¶ In filiis familiæ eadem obtinent aduersus parentem, quæ de seruis diximus aduersus dominum. 7 ¶ Quædam speciale, hoc est in filiis familiæ, Macedoniano senatusconsulto interdictum, ut ne quis ei qui in potestate parentis sit, mutuum det. 8 ¶ Hoc interea obseruandum directo agi posse aduersus ipsum dominum in actione quod iussu, de in rem verso, Exercitoria, & Institoria.

b Id est, titu lo de actioni- bus §. 36. c De peculio actio, ad quid & in quo de- sur.

Mentionem su pra habuimus actionis de pe culio, qua in peculium serui aut filii fa miliæ aduersus patrē aut dominum agitur. Necesse est igitur & de ea dicere, nam in hoc tempus tracta tū eius reiecimus ac distu limus. Sed enim & de aliis actionibus, quibus seruo rum filiorūve familiæ gratia, cum patribus ac do minis agitur, diligentius dis ferere oportet. Ac quoniā siue cum filio familiæ siue cū seruo negotiū gestum fuerit, eadē penē iura ser uantur, nec cui loquax aut verbosus videar infinitis dispensationibus vtēdo, ver ba tantum facturus sum de his quæ cū seruis geruntur,

d Contractus cum seruo & filio familiæ co gnatio.

Εν τοῖς περὶ τοῦ πεκυλίου ἐποινάμεθα & de peculio, ἥ τις ἐκ τῶν περὶ τὸν πεκυλίου τῶν οἰκέτων, ἢ τοῦ ὑπεξέστος ἢ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ δεσπότη. δεῖ τοῦτο περὶ αὐτῶν εἰπεῖν. εἰς τὸν γὰρ τὸν πατρὸς, πᾶν αὐτῆς ὑπερδέμεθα διδασκαλίαν ποιήσαμεν. ἀλλὰ καὶ καὶ περὶ ἑτέ ρων ἀγῶνων, αἵ πινες χάριν τῶν αὐτῶν ὑπεξέστων καὶ πατρὸς ἢ δεσπότη κι νοῦνται, ὅτι μελέτερον διεξήλθε. ἐ- πεὶ δὲ δὲ συναλλαγμάτων γυμνάσιον, εἴτε μὴ οἰκέτου, εἴτε μετὰ ὑπεξου- σίας ὑοῦ, τὰ δ' αὐτὰ ὅτι χρεδὸν νόμιμα, ἵνα μὴ φλύαρος καὶ πολυρήμων φανῇ, δξαλογομοῖς ἀπείροις κεχρημένῳ, λόγον ποιῆσθαι περὶ μόνων τῶν περὶ οἰκέτων γυμνάσιον συναλλαγμάτων.

Via tamē upe rius mentionem ha buimus de actio ne, qua in pecu lium filiorum seruorumq. agi- tur, opus est, ut de actione & de cæteris, quæ eo- rundem nomi- ne in parentes dominosve dari solent, diligen- tius admonea- mus. Et quia si- ue cum seruis negotium ge- stum sit, siue cū iis qui in pote-estate parentum sunt, eadem ferē iura seruantur,

ne uerboſa fiat diſputatio, dirigamus ſermonem in perſonam ſerui dominique, i-

de intellectu
de liberis quo-
que, & parenti-
bus, quorum in
potestate sunt.
Nam si quid in
his propriè ser-
uetur, separatim
ostendemus.

1 ¶ Si igitur
iussu domini c.
seruo negotium
gestum erit, in
solidum Prætor
aduersus domi-
num actionem
pollicetur, scili-
cet quia is, qui
ita contrahit, fi-
dem domini se
qui videtur.

2 ¶ Eadem ra-
tione Prætor
duas alias in so-
lidum actiones
pollicetur, qua-
rum altera exer-
citoria, altera
institoria appel-
latur. ¶ Exerci-
toria tunc ha-
bet locum, cum
quis seruū suū,
magistrum na-
ui præposuerit,
& quid cum eo
eius rei gratia,
cui præpositus
erit, contractū
fuerit. Ideo au-
tem exercitoria
vocatur, quia
exercitor is ap-
pellatur, ad quē
quotidianus na-
uis quæstus per-
tinet. ¶ Instito-
ria tunc locum
habet cum quis
tabernæ fortē,
aut cuilibet negotiationi seruum suum præposuerit, & quid cum eo eius rei causa,

καὶ τὸ κατὰ τὸ δεσπότην ἐναγωγῆς. τὰ αὐτὰ
γὰρ νοήσωμεν καὶ πρὸς τοῦτο, ἐπὶ ᾧ καὶ πρὸς
πατρὸς ἔχοντος in potestate τὴν παῖδα.
εἰ δέ τι ἰδιόχρηστον ἂν τοῦτον ὡς αὐτοῦ
λαβήται, καὶ χωρὶς μέρους ὅτι δὲ εἰζω-
μεν τὰς.

1 ¶ Εἰς τὸν αὐτὸν καὶ τὸ δεσπότην ἀγω-
γῇ ἢ quod iussu, περὶ αὐτοῦ τὸν περὶ
τὸ οἰκίαν συναλλαγμάτων κινῶμεν
ἐὰν γὰρ καλῶς τὸ δεσπότην συναλ-
λάξῃ μοι, γήνηται δέ μοι ἐνοχρὸς, ἐξω-
κατ' αὐτὸν τὸ δεσπότην πῶ quod ius-
su. ἔσποιν γὰρ τινα περὶ αὐτὸν δοκῶ συ-
ναλλάττειν, καὶ τὸ αὐτὸ μεταδιδόναι πῶ
σιν, ὅθεν τὸ αὐτὸ γήνομεν καλῶ-
σιν. εἰς ὅλον κληροῦν ᾧ αὐτὴ ἢ quod ius-
su ἔχῃ τὸ καταδικῆναι.

2 ¶ Κατὰ μίμησιν τὸ quod iussu,
καὶ ἑτέρας δύο εἰς ὅλον κληροῦν ἐχούσας
πῶ καταδικῆναι ἀγῶνας ὁ περὶ αὐτῶν ἐ-
πιγείλατο. ¶ Ἡ δὲ ἐν ἡμῶν exercitoria,
ἢ ἡ ἑτέρα institoria c. περὶ αὐτῶν ὁ-
ταί. καὶ ἡ μὲν exercitoria ὅτε χώ-
ραν ἔχει, ὅποτε τὸν ἴδιον οἰκίαν μὲν
κλῆρον τις τῆς οἰκίας περὶ αὐτῶν
κλῆρος, καὶ πρὸς αὐτὸν περὶ αὐτῶν
αὐτὸν χάριν τὸ περὶ αὐτῶν, ἐφ' ᾧ καὶ
περὶ αὐτῶν, γήνοιν συναλλάγματα. ὅτι
γὰρ τοῦτον τὸ δέμας, εἰς ὅλον κλη-
ροῦν ἐξω πῶ exercitoriam, καὶ τὸ δε-
σπότην. ὅθεν τὸ δεσπότην ὡνόμασαι exer-
citoria, ἐπειδὴ exercitor περὶ αὐτῶν
γῶνται, ὅθεν, περὶ ὃν ὁ κατὰ αὐτὸν
κλῆρος τὸ νεῶς πόρος ἀνατίθεται. ¶ Ἡ δὲ
institoria, δὲ τότε χώραν ἔχει, ἢ ἡ κα-
τὰ πῶ καπυλίου τυχόν, ἢ οἷας δὴ ποτε
περὶ αὐτῶν, τὸ ἴδιον οἰκίαν περὶ αὐτῶν
σησεν. ἐὰν γὰρ μετ' αὐτῶν συναλλά-
γμα γήνηται, πάντως χάριν τὸ αὐτῶν,

& de actionibus quibus
cum domino agitur. Eadē
enim & in filio dici intelli-
gemus, & in patre, qui il-
lum in potestate habet.
Quod si quid in his pro-
priè obseruetur, id separa-
tim ostendemus.

a Contrarius
cum seruo &
filio familias in
dissimilitudo
adde §. 7. inf.
cod.

1 ¶ Est igitur cum domi-
no actio Quod iussu, qua
de negotiis cum seruo ge-
stis agitur. Nam si iussu do-
mini seruus mecum con-
traxerit, & mihi obligatus
fuerit, habeo cum ipso do-
mino actionem Quod ius-
su. Nam quodammodo
cum eo contrahere, & fi-
dem eius sequi videor, ob
iussu quem seruo fecerit.
Hæc autem actio, Quod
iussu, in solidum habet
condemnationem.

b De actione
quod iussu, ad-
de 18. Eclog. 3.
c 8.

2 ¶ Ad exemplum actio-
nis, Quod iussu, & alias
duas actiones, quæ & ipsæ
condemnationem habent
in solidum, pollicitus est
Prætor: quarum vna exer-
citoria, & altera institoria
vocatur. ¶ Et exercitoria
quidem tunc locum habet,
cum quis seruum suum ma-
gistrum naui præposuit, &
aliquid cum eo eius rei gra-
tia cui præpositus est, con-
tractum est. Namq. in hac
specie in solidum cum do-
mino habeo actionem e-
xercitoriam. Ideo autem di-
cta est exercitoria, quia e-
xercitor is vocatur, ad quē
quotidianus naui quæ-
stus pertinet. ¶ Institoria
verò tunc locum habet,
cum quis tabernæ forsitan,
aut cuilibet negotiationi
seruum suum præposuit. Nāsi
quid cum eo eius rei gratia,

c De exercito-
ria actione &
exercitoribus.
adde Pau. 2.
sent. 6.

d De institoria
actione, & in-
stitoribus, adde
18. Eclog. 1.
Paul. 2. sent. 8.
e 18. Eclog. 1. c
1. l. 1. ff. de in-
stitoria act.

f Κατὰ τὸν καὶ
περὶ αὐτῶν
loco author E-
cloga d. loco ἐπὶ
γασπρίαις memi-
nit. hoc est ta-
berna: unde
ὁ γασπρίαις
Glossis taberna-
rius: meminisse
author inf.
eodē τῆς νεῶς,
quod exercito-
ria proprium

a In eo differt
institoria, & tri-
butoria quæ ad
peculiū datur.
18. Eclog. 6. i. in
Scholiaste. Dici-
tur autē Instito-
ria. 18. Eclog. 8.
ex lib. 26. tit. 7.
a. 41. n. x. & p.
b Institoria
unde dicta.
c Institores
quod instens
dicta. l. 3. ff. de
institoria. Gra-
cis Institor,
προειστής ἐργα-
στής, ὁ πο-
λλοὺς οὕτως τῶν
πωλεῖν ἢ ἀγο-
ράζειν. 18. E-
clog. 1. c. 1. &
11. Is autem qui
præposuit πο-
λλοῦς, & αὐτὸς
differt autē φύ-
λαξ. i. custos ab
eōq. quæ προ-
στα diximus
hic alienare po-
test: ille non pot.
d Tὴν πορτίαν
scilicet seu propo-
sitionē τῇ λαμ-
πρῇ φωνῇ fieri
ait Ulp. l. 11. §.
3. ff. de instito-
ria, clarus licet
unde de pla-
no legi possit. I-
dem author E-
clog. 18. tit. 1. c.
3. Ἰσχυρὰ καὶ
πρόχειρα.
e Tributoria
actio Græcis
διαιρικὴ. ini-
tio huius §. &
apud Schol. 18
Eclog. 2. c. 1. δι-
αίρεσις τὸ κέρ-
δος ἀγῶν. I-
bidem c. 3. Νᾶ
si quid seruus
extraneorum do-
mino debet, hac
actione inter
extraneos &
dominum ἀνα-
λόγως διαιρεῖ-
ται τὰ φορτία
τῷ δούλῳ.
Scholiast 18. E-
clog. 1. c. 1. ἀνα-
λόγως τῶν κα-
τασκευασμένων
ἵκεται. i. διαι-
ρεσις, μὴ πορτίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν δόλο
a. f Servus domino debet φυσικῶς & ἢ ἐν νόμῳ. g Idem 18. Eclog. 1. c. 1. h Tributoria actio unde dicitur.

cui præpositus est, contra-
ctum fuerit: in solidum do-
minus actione institoria
tenebitur. Ideo autem ap-
pellata est institoria, quia
qui negotiationibus præ-
ponuntur, Institores vo-
cantur. ¶ Est autem his a-
ctionibus institoria & ex-
ercitoria tunc locus, cum
quis liberam personam aut
alienum hominem naui,
tabernæ, aut cuicumque
negotiationi præposuit.
Nam & hic ratio equitatis
aduersus eum, qui præpo-
suit, exercitoriam aut insti-
toriam actionem dat. Qui
enim aliquem præponit, id
clara & aperta voce dicere
videtur: Hunc ego præπο-
νι, qui uolet cum eo contrahat.

3 ¶ Inuenit & aliam a-
ctionem Prætor quæ Tri-
butoria vocatur. Nam si
seruus meus in mercibus
peculiaribus negotietur,
neque iubente me, neque
præponente, sed tamē sciē-
te, & non verante: & quid
cum eo contractum fuerit:
Prætor ad hunc modum iis
de rebus ius reddit. Nam si
contigerit, ut is multis per-
sonis deberet, deberet itē
& mihi domino (quod dixi
debere, non ciuilitur, sed
naturaliter intelligendum
est) ac seruus cum mer-
cibus suis adfuerit: Credito-
res Prætorem adibunt, qui
dominum cogat merces
in medium proferre: & si
quid ex mercibus venditū
fuerit, pecuniam inde re-
dactam, pro rata inter se
& creditores ceteros distri-
buere. Et si dominus, cui
Prætor mercium distribu-
tionem permittit, aliquas
ex his interuerterit, nec
omnes in medium attule-
rit, & aliquis creditorum

ἐφ' ἣ καὶ πορτίαν, ἐναχθήσεται ὁ δευό-
της εἰς ὁλόκληρον α τῇ institoria
δὲ β τῷ πορτίαν institoria πορτίαν
ρῶεται, ἐπειδὴ οἱ πορτισταὶ καὶ οἱ
πορτίαν institores & καλουῦνται).
χώρα ὅ τῇ τῇ institoria, καὶ τῇ
exercitoria, εἰ καὶ ἐλθόντων, ἢ ἀλλο-
τριον οἰκίαν, νεὼς, ἢ καπηλίαν, ἢ οἶκον
δὴ πορτίαν πορτίαν πορτίαν καὶ
ταῦτα γὰρ αὐτὸς ὁ τὸ δικαιοσύνης λό-
γος καὶ τὸ πορτίαν πλὴν exercito-
riam, ἢ γὰρ institoriam δίδωσιν. ὁ
γὰρ πορτίαν πλὴν, δοκεῖ λαμβάνειν ἢ λέ-
γειν τῇ φωνῇ, ὅτι ἐγὼ τὸν πορτίαν
ὁ βουλόμην & αὐτὸς συναλλάττεται.

3 ¶ Εἰπέοντες ὅ καὶ ἀλλὰ ἀγῶν
ὁ πορτίαν, ἢ τῇ tributoria & καλεῖ-
ται. εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκίαν εἰς τὰ pecu-
liaria αὐτὸς πορτίαν πορτίαν πορτίαν,
& καὶ καὶ ἐλθόντων, οὐδὲ ἐμὸς πορ-
τίαν πορτίαν αὐτὸν, εἰδοὺς μὴ τοῖς καὶ
οὐκ ἀντιλέγονται, γὰρ τῇ δὲ πορτίαν
αὐτὸν συναλλάγματος, ὅπως ὁ πορτίαν
ὅτι αὐτὸς δικαιοδοτεῖ. εἰ γὰρ συμβῇ ἐ-
πορτίαν αὐτὸς δὲ πορτίαν πορτίαν,
ἐπορτίαν δὲ καὶ μοι τῇ δευότῃ. (ὁ
f δὲ εἰπον ἐπορτίαν φυσικῶς νοη-
τέον, οὐκ ἐν νόμῳ) πορτίαν δὲ ὁ
οἰκίαν ἔχων μετ' ἐαυτὸς τῇ πορτίαν,
πορτίαν οἱ κρεδύτωρες τῇ πορτίαν
πορτίαν, καὶ ἀναγκάζει τὸ δευότῃ ἀγῶ-
ν εἰς ὅ μέσον τὰ πορτίαν. καὶ εἰπὼς ἐκ
τῇ πορτίαν διεπορτίαν καὶ συνήχθη
χρυσίον, καὶ τῇ ἀναλόγως ἢ διελθὼν
μετ' ἐαυτὸς, καὶ τῇ λοιπῶν κρεδύτω-
ρον. εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ δευότης, ὅ ἐπερ-
πη τῇ πορτίαν ἢ διαιρεσις, ὑφελήται
πλὴν αὐτῇ, καὶ καὶ πάντα εἰς μέσον
ἀγῶν, ἐλθὼν δὲ τις τῇ κρεδύτωρον

cui præpositus
erit, contractum
fuerit. Ideo au-
tē institoria ap-
pellatur, quia
qui negotiatio-
nibus præponi-
tur, institores
vocantur. Itas
tamen duas a-
ctiones Prætor
reddit, & libe-
rum quis homi-
n, aut alienum
seruum naui,
aut tabernæ, aut
cui libet nego-
tiationi præpo-
uerit, scilicet,
quia eadem æ-
quitatis ratio
etiam eo casu
interveniat.

3 ¶ Introduxit
& aliam actio-
nem Prætor, quæ
tributoria voca-
tur. Namque si
seruus in pecu-
liari merce sciē-
te dominonego-
tiatur, & quid
cum eo eius rei
caussa contra-
ctum erit, ita
Prætor iusdicit
ut quidquid in
his mercibus e-
rit, quodq. inde
receptum erit,
id inter domi-
num, si quid ei
debetur, & ce-
teros credito-
res pro rata por-
tione distribu-
tur: & (ideo tri-
butoria voca-
tur) quia ipsi
domino distri-
butionem Præ-
tor permittit.
(Nam) si quis ex
credito-

creditoribus
queratur, quasi
minus ei tribu-
tum sit, quam o-
portuerit, hanc
ei actionem ad-
comodat, quæ
tributoria ap-
pellatur.

4 ¶ Præterea
introducitur est
actio de pecu-
lio, deque eo,
quod in rem do-
mini verum e-
rit: ut quavis
ne voluntate do-
mini negotium
gestum erit, ta-
men siue quid in
rem eius verum
fuerit, id totum
præstare debeat
siue quid non sit
in rem eius ver-
sum, id eatenus
præstare debeat
quatenus pecu-
lium patitur.

¶ In rem autem
domini verum in-
telligitur, quic-
quid necessario
in rem eius im-
penderit seruus,
veluti si mutua-
tus pecuniâ cre-
ditoribus eius
soluerit, aut æ-
dificia ruentia
fulserit, aut fa-
milix frumen-
tum emerit, vel
etiam fundum,
aut quamlibet
aliam rem neces-

sariam mercatus erit. Itaque si ex decem putâ aureis, quos seruus tuus à Titio mu-
tuo accepit, creditori tuo quinque aureos soluerit, reliquos verò quinq. quolibet modo
consumpserit, pro quinq. quidem in solidum dâdari debes, pro cæteris verò quinq. eatenus

ἀπὸ τοῦ κυρίου καὶ λέγων, ὡς ὅτι ἐλάττωσα
φορτία τῆς οἰκίας ἐκ τῆς ἀπο-
μαρτίας ἐνεχθέντων εἰς μέτρον ἐλήλυ-
θε, δοθήσε) ἀντὶ τῆς τριβυτορίας καὶ τοῦ
δεσπότου. δι᾽ ἧς ἀναγκασθήσεται, ὅπερ
ἔτυχεν ἀποκρυφάμενος φορτίον εἰς
μέτρον ἐνεγκείν. λέγεται ὅτι τριβυτο-
ρία, ἢ διαμετρίωσις. ὅθεν τὸ distribue-
re. ὃ ὅτι διελείν.

4 ¶ Πρὸς ταῖς εἰρημύταις ἀγωγαῖς,
ἐπενόησε καὶ τὴν de peculio, ἢτοι de in-
rem verso, τὰ τέστις ἐστὶ τὸ ἐν ἀπο-
μαρτίᾳ παρὸς, ἢ καὶ δεσπότου σφαφέν-
των ἢ ἡρώων δωρηθέντων, δι᾽ ἧς εἰ καὶ
ὅθεν γνώμῃ τῆς δεσπότου συνάλλ-
λαγμάτι γήνηται πρὸς τὸν οἰκέτην,
ὅμως εἴτε τὴν δωρηθῆναι πρὸς τὸν οὐ-
σίαν τῆς δεσπότου, τουτέστι in rem ver-
sum ἐλήλυθε, εἰς τὸ ὅλον ὁ δεσπότης
καταδικασθῇ, εἴτε ἐκ ἐλήλυθε ver-
sum, εἰς τὸ μέτρον τῆς peculii πο-
σότητος καταδικασθῇ. δοκεῖ δὲ ver-
sum γινώσκειν πρὸς οὐσίαν τῆς δεσπό-
του. εἰ καὶ τὸ ἀναγκάσιον ἀναλωθῇ
πρὸς τὰ αὐτὰ ἀπομαρτία. οἷον δανει-
σάμενος ὁ ἐμὸς οἰκέτης, πῆς ἐμοῖς
κρεδύτωροι κατέβαλον, ἢ μέλλου-
σάν μοι πίπτειν οἰκίαν ἀνάρθωσεν, ἢ
τῇ ἐμῇ φαρμλίᾳ σίτον ἠγόρασεν, ἢ
ἡρώων ἀγρόν, ἢ ἑτέρον οἶον δῆποτε ἀπο-
μαρτία ἀναγκάσιον ἠγόρασε μοι. εἰ τοίνυν
δέκα νομίσματα ἐδανείσατο ὅθεν
εἶ, καὶ πέντε μὲν κατέβαλε τῶν ἐμῶν κρε-
δύτωροι, τὰ ὅσα ἄλλα ὅπως δῆποτε ἐδα-
πάνησεν. ὅθεν μὲν τῆς πέντε verso-
rum, εἰς ὅλον κληρὸν καταδικάζομαι.
ὅθεν δὲ τῆς μὴ δωρηθέντων εἰς ἐ-
μὴν, μέχρι τοσούτου καταχεθήσομαι,

id molestè serens dixerit,
minus mercium, quàm ser-
uus in negotiatione sua ha-
bebat, in mediū collatum
esse, dabitur ei aduersus do-
minū actio tributoria: per
quam cogetur, quicquid
mercium occultauerat, in
medium afferre. Dicitur
autem tributoria actio, qua
si Græcè dicas διαμετρίωσις ab
eo quod est distribuere.

a Ἀναλόγως
pro rata.

b Dixi principi-
pio huius para-
graphi.

4 ¶ Præter actiones iam
relatas inuenit & Prætor
actionem de peculio, & de
in rem verso, ut quavis si
ne volūtate domini nego-
tium cum seruo gestum
fuerit, tamen siue quid in
rem domini impensum aut
versum sit, id totum domi-
nus soluere cogatur: siue
quid in rem domini ver-
sum impensumque nō sit,
id eatenus præstet, quate-
nus peculii quantitas pati-
tur. ¶ Porro in rem do-
mini verum videtur, si
quid necessario in res eius
impensum fuerit. Velu-
ti mutuo accepto seruus
meus creditores meos di-
misit: aut ædes ruinam mi-
hi minitantes fulsit, aut fa-
milix meæ frumentū mer-
catus est: aut fundum mihi
aliāque quam rem neces-
sariam emit. Si decem igitur
aureos à te mutuo
sumpsit, & quinque credi-
tori meo persoluit, & alios
quinq. quomodolibet con-
sumpsit pro quinq. qui in
rē meā verbi sunt, in solidū
condēnor: pro reliquis, qui
in me impensi non sunt,

c Unde Græcè
actio de in rē
verso ἢ πρὸς
τὴν δωρηθῆναι
ἀγροῦ. 18. E-
clog. 7. c. 1. ὅθεν
2. De in rem
verso actione.
adde Paul. 2.
sent. 9. ὅθεν istud.
Digest. de in rē
verso: ὅθεν Cod.
quod cum eo
qui in aliena
potestate.

d In rem ver-
sum quid dica-
tur, adde l. 3. §.
1. ff. de in rem
verso 18 Eclog.
7. c. 2. ὅθεν pas-
sim.

2 Actio de peculio & de in re verso unisa est, duas habens condemnationes. facit l. 19. in fi. ff. de in rem verso.

b Peculium quid, eiusque definitio. adde §. 10. sup. de actionibus. l. 5. §. 2. & 3. ff. de peculio.

c Peculium, naturale filij & serui patrimonium dicitur, quoniam nouer iure civili patrimonium habet.

d Peculium nullum habet filij aut serui patre vel domino ignorante.

e Peculium filij & serui id pro priè dicitur quod illis super est, deducto eo quod naturaliter debent parentibus vel dominis. Cur ita? quia prauentisse dominus, & cū seruo suo e gisse creditur. l. sed si. 9. §. peculium. 2. ff. de peculio quia non est verisimile dominum id concedere seruo in peculium habere, quod sibi debetur. d. l. 9. §. 5. quia naturalaequum est filij vel serui liberari obligatione, eo quod illi debitum videtur exegisse. l. si noxali. ii. §. 2. ff. de peculio.

quatenus peculii quantitas patet, teneor. Vnde apparet, quod si omnes decem aureos in rem meam impendit, non quinque tantum aureos sed omnes decem creditor à me repetet.

§ Hæc enim actio de peculio, vna quidem est actio, sed duas habet condemnationes. Quoniam aut de peculio, aut de in re verso, & actio intentatur, & condēnatio sequitur. ¶ Iudex igitur, apud quem de peculio agitur, antè solet dispicere, an quid in rem domini versum sit, & si quid versum fuerit, in eam omnino summam dominum condemnat. Alioqui enim ad æstimationem peculii transibit, si nihil eorū aut non omnia, quæ seruus mutuò sumpsit, in rem domini versa impensaque sint. ¶ Cum dictum sit de actione de peculio, dicamus quid sit peculium. Et definitio peculii talis est. Est naturale patrimonium ei, qui aliena in potestate est, concessum ac permissum, de voluntate patris aut domini, de iure naturalibus debitis, quæ aut patri debentur aut domino, & his, qui in eiusdē potestate sunt. Dixi Naturale patrimonium: quoniam per civile ius qui aliena in potestate est, patrimonium habere non potest. Dixi, Ei qui aliena in potestate est de voluntate patris aut domini permissum ac concessum: quia id demū peculium est, quod pater dominusve nō ignorat. Nam si quid sine voluntate ipsorum serui aut filii habuerint, id peculio adnumerandum nō est. Adieci, Deductis naturalibus debitis: quoniam id propriè peculium est, quod his deductis, quæ naturaliter ab eo debetur, superest: veluti, centum mihi aureos debetis, qui potestate tua est: habetque peculium

μέχρις ὅσον τῆς ἐκταίνε) ἢ τῆς peculii ποσότης. οὐκοῦν ἐν τῷ ὅσον δῆλον, ὅτι πάντα τὰ δέκα νομίσματα εἰς τὴν ἐμὴν ἐδαπάνησεν οὐσίαν, οὐ τὰ πέντε, ἀλλὰ ὅλα τὰ δέκα νομίσματα ὁ κρεδίστωρ ἀπατήσας με. ¶ Αὕτη γὰρ ἡ de peculio, μία αὐτῶν ἐστὶν ἀγωγὴ, διπλὴ δὲ ἔχει τὴν κατὰ δίκην. ἢ γὰρ εἰς τὸ peculium, ἢ εἰς τὸ versum γινέται ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ κατὰ δίκην. ¶ Ὅτι νυνὶ δικασθῆς, ὁ τῆς de peculio ἀκροώμενος ἀκούσας εἰσώδε κατὰ νομὸν εἰ ἐδαπάνησεν τὴν οὐσίαν τῆς δεσπότης, καὶ εἰ μὴ π. δεδωκέναι, εἰς τὴν παύτως τὴν ποσότητά τῆς δεσπότης κατὰ δίκην ἔτερος γὰρ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ποσότητος τῆς peculii μεταβήσεται, εἰ μὴ δὲ τῆς δαρεωθέντων τῶν οἰκίστη, εἰς τὴν οἰκίαν οὐσίαν δαπάνησεν τῆς δεσπότης, ἢ ἔσεν μὴ δαπάνησεν. ¶ Εἰπόντες δὲ τῆς de peculio, εἰπωμεν τί ὅστις b peculium. ὅρος peculii οὗτος ὅστις, οὐσία φυσικὴ ἀποκεκυρωμένη ὑπεξοίῳ, κατὰ νόμον πατρὸς, ἢ δεσπότου, ἐξηρημένον τῆς φυσικῶν χειρῶν, πατρικῶν φημὶ καὶ δεσποτικῶν, καὶ τῶν τοῖς ὑπεξοισίοις ἐποφύλλοις. οὐσία εἶπεν φυσικὴ, ὥστε δὴ καὶ νόμοις οὐσίαν ἔχειν ὑπεξοισίῳ ὁδωμέναι. ἀποκεκυρωμένη ὑπεξοίῳ καὶ νόμον πατρὸς, ἢ δεσπότου εἶπεν, ὥστε δὴ δὲ ἐκείνο peculium ὅστις ὁ οἰδὼς ὁ πατήρ, ἢ ὁ δεσπότης. εἰ γὰρ π. ὡς γὰρ νόμον αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο τὰς peculio ὁ σωαεῖς μὴ δέσεται. ἐξηρημένων φυσικῶν χειρῶν ἀποκεκυρωμένη, ἐπεὶ δὴ κυρίως ἐκείνο εἰς peculium, ὁ ἀεὶ λιμπάεται μὴ τὴν τῆς φυσικῶν χειρῶν ἐξάρεσιν. οἷον ἐποφείλει μοι ὁ σὸς ὑπεξοισίῳ. ἐκατὸν νομίσματα. ἔχει δὲ peculium

quatenus in peculio sit. Ex quo scilicet apparet si toti decem aurei in rem tuam versi fuerint, totos decem aureos Titium consequi posse. ¶ icet enim vna sit actio, quæ de peculio, de qua eo, quod in rem domini versum est, agitur, tamen duas habet condemnationes. ¶ Itaque iudex apud quem de ea actione agitur, antè dispicere solet, an in rem domini versum sit: nec aliter ad peculii æstimationē transit, qui aut nihil in rem domini versum intelligatur, aut non totū. ¶ Cū autem queritur quantum in peculio sit, antè deducitur quicquid seruus domino, eive qui in potestate eius est, debet, & quod superest id solum peculium intelligitur.

¶ Aliqua-

¶ Aliquando ta-
men id, quod
ei debet seruus
qui in potestate
domini sit, non
deducitur ex pe-
culio, veluti si
is in ipsius pe-
culio sit: quod
eò pertinet, ut
si quid vicario
suo seruus de-
beat, id ex pecu-
lio eius non de-
ducatur.

νομίζονται καὶ πενήκοντα νομίσματα. ἀλλ' ἐπεὶ δὴ ἐπο-
φείλῃ τὰ πατρὶς ἢ τὰ δευτέρου ἐκ τῶ νο-
μίσματα, ἐποφείλῃ ἢ καὶ τὰ συνηπείξω-
σίω, ἢ γου τὰ ἰδίω ἀδελφῶ. ἢ ὁ μὲν
ὑὸς ἐποφείλῃ τὰ πατρὶς δουλω, ἢ ὁ σὸς δὲ
λατὶ ἐποφείλῃ τὰ ὑἱῶ τοῦ τὰ ὑπείξωσίω
ἐκ τῶ καὶ πενήκοντα νομίσματα, καὶ τα-
ρὸν νομίζε) peculium πενήκοντα
νομίσματα. ¶ Ἐστὶ δὲ ὅτε τὸ τὰ ὑπείξω-
σίω ἐποφείλῃ ὁ μὲν καὶ χρεῖσθαι, ἢ καὶ ὁ ξυρεῖ-
ται κινεμένης τῆς de peculio. οἷον ὡς
ἐπὶ τοῦτο τὸ δέμας ὁ σὸς οἰκέτης εἶ-
χεν ἐν τὰ peculio αὐτῶ οἰκέτην. οἱ δὲ
νομικοὶ, τὸ μὲν περὶ τὸν αὐτὸν οἰκέτην λέγου-
σιν ordinarium. τὸ δὲ τὸ οἰκέτου οἰκέ-
την λέγουσιν vicarium. ὡς περὶ ὁ ordi-
narius οἰκέτης ἐστίν, ἢ τὸ καὶ ὁ vica-
rius ὡς τὸ οὐδὲ συνηπείξωσίω εἰσιν. ἐ-
χρεῖσθαι τὸν οὐδὲ οἰκέτης ἐμοὶ ἐκ-
τὸ νομίσματα. εἴχῃ δὲ peculium ἐκ τῶ
καὶ πενήκοντα. ἢ γὰρ δὲ ἀτιμήσις τῶ ἐν
τὰ peculio πενήκοντα εἰς τοσαύτην
συνηπείξωσι ποσότητα. ὡς δὲ ἐν τῇ ἀτι-
μήσει. καὶ ὁ vicarius ἐχρεῖσθαι δὲ καὶ
ὁ ordinarius τὰ vicario ἐκ τὸν νο-
μίσματα. ἐναγόμενον οὐδὲ σὺ παρ' ἐ-
μοῦ τῇ de peculio ἐδύναται λέ-
γειν, ὅτι τὸ peculium τῶ τοῦ οἰκέτη
ἐστὶ πενήκοντα μόνον νομίσματα, καὶ
δεῖ σε εἰς πενήκοντα μόνον κατὰ δικα-
σῆναι. ἐπεὶ δὲ ὁ ordinarius ὑπὲρ ἢ ἐ-
τάλη τῇ de peculio τὰ vicario χρεῖσθαι
εἰ ἐκ τῶ νομίσματα. τὰ γὰρ τὸ χρεῖσθαι
ἢ καὶ ὁ ξυρεῖται. ἢ τῆς ἐστὶν ὁ λογισμὸς
ἀναγκαῖον εἶπαι. ὁ λογισμὸς ἢ τῆς ἐστὶν.
ἢ νῦν καὶ βελομένη τὸ peculium, βτ' ordi-
narii οἰκέτου καταμαθεῖν, ἢ φησὶ οἷον
ταῖς ἀτιμήσεσι τῶ ἄλλων πενήκοντα

quod prima facie trecentorum aureum putatur esse. Sed quoniam is patri aut domino centum aureos debet, debetque. itidem ei, qui in eiusdem potestate est, aut fratri suo: aut filius tuus debet seruo tuo, aut seruus tuus debet filio tuo, quem in potestate habes, centum quinquaginta aureos: pure videntur esse in peculio quinquaginta aurei.

¶ Inuenias tamen quando nec id quod ei debetur, qui in eiusdem potestate est deduci debeat de actione de peculio: veluti in hac specie seruus tuus in peculio seruum habebat. Iuris prudentes autem primum illum seruum ordinarium vocant, & serui seruum vicarium. Porro quemadmodum ordinarius, seruus est, ita & vicarius. In eiusdem itaque potestate sunt. Seruus igitur tuus centum aureos mihi debebat. Habebat autem peculium centum quinquaginta aureorum: tanti enim res peculiales aestimabantur: atque in hac aestimatione erat & vicarius, sed & huic vicario centum aureos debebat ordinarius. Si tecum igitur agam de peculio, non poteris dicere: quinquaginta tantum aureos in peculio serui tui esse, & ideo in quinquaginta solum condemnari te debere: quia ordinarius, cuius gratia tecum de peculio agitur, vicario suo centum aureos debeat. Quoniam debitum hoc deduci non oportet. Et quamnam huiusce rei ratio sit, dicendum est. Ac ratio est hæc. Cum peculium ordinarii serui scire accognoscere volumus, ceterarum quidem rerum æstimationem ineuntes

a Ordinarius
ὁ πρῶτος δέ-
λος. Vicarius,
δῆλος τῶ δέ-
λος Scholastes 18.
Eclog. 5. c. 16. ut
Ulpianus in
l. 17. ff. de pecu-
lio, dominus vi-
carij. sunt enim
vicarii ipsi v-
na cum suo pe-
culio, in peculio
ordinarii.

b Quod ordi-
narius mihi
debet, id etiam
detraho ex vi-
carij pecu-
lio. Quod ipsi
vicarii mihi
debent, detra-
ho tantum ex i-
psorum pecu-
lio. Quod ordi-
nario suo debe-
runt, id non ex
ordinarij pecu-
lio detrahitur,
sed ex ipsorum
tantum peculio.
Quod vicarij
ab ordinario
debetur, non de-
ducitur de pecu-
lio ordinarii
(quia peculium
eorum in ipsius
peculio est) sed
peculium eorum
augetur quem
admodum si do-
minus seruo suo
debeat. l. 17. ff.
de peculio. 18.
Eclog. 5. c. 16.
Quod domino
debetur ab or-
dinario, ex vi-
carij seruo de-
ducitur. d. 16.

addere solemus & æstimationem vicarii. Et ita pronuntiamus, tantum aut tantum esse in peculio. Id cum ita se habeat: non potest vicarius, cuius æstimatione peculium augetur, & ipse illud minuere, eo nomine, quod sibi aliquid debeatur. Ne eadē persona duas contrarias habere functiones videatur, ut in eadem facti specie, & eadem causa simul & augeat & minuat peculium. Idēque est, si filius tuus, quē in potestate habes, hominem in peculio suo habeat, quī dicitur servus peculiaris. Ac

a Eadem persona duas contrarias functiones simul obire non potest.

b Actiones varie adversus dominos ex contrariis servorum institui possunt.

c Actio de peculio uti possumus omnia quod iussu, executoria, institutoria, exercitoria.

d Actio de peculio generalis est si cum institutoria, exercitoria, & tributoria, & quod iussu comparetur: sunt enim illa omnes speciales.

e Actio de peculio specialis consultius est agi, quam generalis. Speciales enim & faciliorem probationem habent, & solidam condemnationem continent.

f Actio de peculio minus plena quam executoria, institutoria, & quod iussu.

g Peculij quantitas difficulter probari potest: & cum

mihi centum aureos debeat, debeat item & servo peculiarari centum aureos. Nam & hic dicimus, debitum hoc deduci non debere, ne servus peculiaris, simul & estimatione sui peculium filii tui augeat, & eorum nomine quæ sibi naturaliter debentur, minuat: & eadem persona in eadem causa duas contrarias functiones obire intelligatur, ut & augeat & minuat peculium.

Ex his quæ dicta sunt, constat, multas esse actiones quibus cum domino, de his quæ servus debet, agere possimus. Est enim actio Quod iussu: est institutoria: est exercitoria: est tributoria: est & de peculio. Porro dubium non est, quin omnis actio Quod iussu, vel exercitoria, aut institutoria, de peculio agere liceat. Nam cum actio de peculio generalis sit, cuiuscumque in locum moveri potest, quoniam ceteræ speciales sunt, hæc autem generalis est. Cæterum stultius admodum sit oportet, qui omnibus illis quæ & faciliem probationem, & actori in solidum pariunt condemnationem, ad actionem de peculio decurrat. Nam & illud in primis, difficile est planum facere,

πρὸς τὸν κῆρυκα τῶν vicarii διατίμησιν, καὶ οὕτως ἀποφανόμεθα λέγοντες, τοσῆς ὅτι ποσότητος τὸ peculium. τοῦτο ὅτι ἔσται ἔχοντες, & διὰ τοῦτο vicarius & ἡ διατίμησις ἡύξησε τὸ peculium, αὐτὸς καὶ μειοῦν αὐτὸ δὲ τῷ ἐποφειλομένων αὐτοῦ, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸν κῆρυκα, δύο ἐναντία ποιῶν, καὶ αὖξον, καὶ ἀπομειοῦν τὸ peculium, ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει, τὸ αὐτὸ ἐστίν, εἰ καὶ ὁ σὸς ὑπεξούσιος ἔχει οἰκὲν πῶς ἐν τῷ ἰδίῳ peculio, ὅς λέγει πεκουλιαίει οἰκέτης. καὶ ἐποφείλας μοι ἔκατ' νομίσματα, χρεώσῃ καὶ τῷ πεκουλιαίῳ οἰκέτῃ τοῦ ἔκατ' νομίσματα. ἐν ταῦτα λέγοντες, μὴ ἐξαρεῖσθαι τὸ τὸ χρεῖσθαι ἵνα μὴ ὁ πεκουλιαίος οἰκέτης, αὖξῃσιν μὲν τὸ τῷ ὑπὸ τοῦ peculium, δὲ τὸ οἰκείας διατίμησης, μειώσῃ ὅτι δὲ τῷ αὐτῷ φυσικῶς ἐποφειλομένων. καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ ἀπὸ πρὸς τὸν δύο ποιῶν ἐναντία ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ, καὶ αὖξον καὶ μειοῦν τὸ peculium.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δεδιδαται, ὅτι πολλάκις εἰσιν αἱ ἀρχὴ καὶ κινούμεναι καὶ τῷ δεσπότῳ ἀρξάσει τῷ ἐποφειλομένων ὑπὸ τῷ οἰκέτῳ. ἔστι γὰρ ἢ quod iussu, ἢ institutoria, ἢ exercitoria, ἢ tributoria ἔστι δὲ καὶ ἡ de peculio. ἔξεστι δὲ τινὶ εἰσαγαγεῖν πῶς quod iussu, ἢ πῶς exercitoriam, ἢ πῶς institutoriam, ἐλθεῖν ὅτι πῶς de peculio. γινώσκοντες γὰρ ὅσα ἢ de peculio, αὐτὴ πασάνδυνάμιον κινεῖται, ἐκείναι μὲν γὰρ ἰδίαι. αὐτὴ δὲ γινώσκοντες ἀνόντες ὅτι ἐκείνός ἐστιν, ὁ εἰσάγεις ἐκείνας, αἱ πᾶς ἀρχαίς εἰσιν εἰς ἀπὸ δὲ ξιν, καὶ πὸς ὅλην κληρὸν ἀπὸ ποιήσασθαι ἐνάγοντι, καὶ ὁρμῶν ὅτι τὸ de peculio. ἀρχαίς γὰρ ὅτι πρὸς τὸν μὲν δεῖξαι,

5 Ceterum dubium non est, quin is quoque qui iussu domini contraxerit cuiq. institutoria vel exercitoria actio competat de peculio, deque eo, quod in rem domini versum est, agere possit. Sed et plurimum de nulla actione qua facillime litem ex contractu consequi possit, se ad difficultatem perducatur probandi in rem domini versum esse.

de peculio agitur, totius peculij ratio habetur. At quum tributoria agitur, id tantum in iudicio spectatur, in quota parte peculij seruus negotietur, forte in tertia, aut quarta, aut etiam sexta. Atqui ne sic quidem tributoria agendo sextam in solidum partem peculij consequitur, in qua seruus negotiatur: sed id tantum quod a domino in distributione mercium interuersum ac celatum fuerit. Partis igitur partem fert. Ea vero peculij pars quæ vel in prædiis consistit, vel in mancipiis, vel in nominibus, quoniã forte seruus alius quibusdam mutuum dedit, ad rationem nõ vocatur. ¶ Necesse est ergo, diligenter secum vnusquisque æstimet, tributoriane sibi conducatur agere, an malit actionem de peculio eligere? Quod si probare possit, ea quæ ipse seruo credidit in rem domini versa esse, melius est, vt actione de peculio eligat: quo ex capite de in rem verso in solidum condemnatio sequatur.

6 ¶ Quæ à nobis iam de seruo ac domino dicta sunt: eadem de filio filiâque, & nepote neptéque ac patre auóne, quorum in potestate sunt intelligimus.

7 ¶ Illud autem propriè in liberis personis, quas in potestate habemus, seruatur: quod aduersus eos, quicumque his qui in parentis potestate sunt, mutuum dederint, velut in modum exceptionis obici soleat S. C. Macedonianum. Id autem quid sit, latius dicendum est. Fuit quidam cum in potestate patris esset, grande æs alienum conflauit, sperans futurum, vt mortuo patre suo

μῆνης δὲ de peculio, παντὸς τῷ pecu-
lii γίνε) λόγος. τὸ δὲ τριβωτορίας κινε-
μῆνης, ἐκείνο μόνον ἐν δικαιοκρίσει σκο-
πεῖται, εἰς δὲ πραγματεύεται μέρος τῷ
πεκουλίου ὁ οἰκέτης. τὸ τρίτον τυχόν, ἢ τὸ
τέταρτον, ἢ καὶ τὸ ἕκτον μέρος τῷ pecu-
lij. καὶ εἰ δὲ αὐτὸ ὅλον φέρεται τὸ ἕκτον
μέρος τῷ πεκουλίῳ, εἰς δὲ ὁ οἰκέτης πραγμα-
τεύεται κινεμῆνης τῆς τριβω-
τορίας. ἀλλὰ τὸ ὑφαιρεθὲν ὑπὸ τῷ δεσ-
πότῃ ἐν τῇ δανειμῇ τῇ φορτίῳ.
ὥστε οὐδὲ μέρος μέρος φέρε). τὸ ἕτε-
ρου peculij ὁ περὶ εἶν ἐν κτήμασι καὶ
ἀνδραπόδοις, καὶ οἷς ἐποφείλε) ὑπὸ ἑτέ-
ρου ὁ οἰκέτης δανείσας τυχόν ποιῖν, οὐ
γίνεται λόγος. ¶ Ὡς τε δεῖ πινὰ σκο-
πήσαντα τὸ συμφέρον αὐτῶν, ἢ πλὴν tri-
butoriam, ἢ τῷ de peculio ὁππότε ἀ-
δῷ. εἰ δὲ τις διὰ τὴν ἀποδείξαι, ὅτι τῷ
δανεισθέντα ὑπὸ αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν
παρεχώρησε τῷ δεσπότῃ, ὁππότε γένηται
αὐτῷ μᾶλλον τῷ de peculio. ἵνα ἀπὸ τῷ κε-
φαλαίου τῆς de in rem verso ἡ κατὰ
δικαιοκρίσηται.

6 ¶ Ταῦτα ἡ εἰρημνία ἡ μὴν παρὲς οἰκέ-
της καὶ δεσπότῃς. τὰ αὐτὰ νοοῦμεν, καὶ πε-
ρὶ υἱοῦ, καὶ θυγατρὸς, καὶ ἐγγόνος καὶ ἐγγονῆς,
καὶ πατρὸς, ἐπὶ ἡ καὶ πάππος, ὧν ὑπεξού-
σιοι εἰσιν οὗτοι.

7 ¶ Ἐκείνο ἡ ἰδιωκτικῶς βδὲ τῷ
ἐλαττέρον τῷ in potestate σκοπεῖ-
ται. ὅτι τὸ Μακεδονιαῖον ἐδῶκεν,
ὡς ἐν ἀδελφῇ ἀντίκειται τοῖς δα-
νείσασιν ὑπεξοσίῳ. τί δὲ τοῦτο εἶναι,
ἀναγκάον ἐπεῖν. Μακεδὼν δὲ τις οὐ-
τὼ λεγόμενος γέγονεν ἐν τῇ ῥώμῃ,
ὃς ὑπεξοῦσι) ὧν τὰ εἰνείῳ πατεῖ,
ἐδανείσατο ἀδελφῇ ἐλπίζων, ὅ-
τι τελευτήσαντο αὐτῷ τῷ πατρί,

quod in hac a-
ctione totius pe-
culij ratio habe-
tur, at in tribu-
toria, eius tan-
tum, quo nego-
tiatur. Et potest
qui q. tertia for-
te parte pecu-
lij, aut quarta,
vel etiam mini-
ma negotiari:
maiorē autem
partem in præ-
diis, vel manci-
piis, aut foene-
bri pecunia ha-
bere. ¶ Prout er-
go expedit, ita
quisq. vel hanc
actionem vel il-
lam eligere de-
bet. Certè qui
potest probare
in rem domini
versum esse, de
in rem verso a-
gere debet.

6 ¶ Quæ dixi-
mus de seruo,
& domino: eadē
intelligimus &
de filio, & filia,
[& nepote, &
nepte, & patre
auóne, cuius in
potestate sunt.]

7 ¶ Illud pro-
priè seruatur in
eorum persona
quod Senatus-
cōsultum Mace-
donianum pro-
hibuit, mutuas
pecunias dari
eis, qui in po-
tate patris
& ei qui erep-
derit, denegatur
actio tam aduer-
sus ipsum filiū,
filiāve, nepo-
tem neptémve
(siue adhuc in
potestate sint,
siue

2. Actio de
in rem verso
plenior quam
de peculio.

b. Adde prin-
cipium huius
tituli in fine.

c. De Sena-
tusconsulto Ma-
cedoniano. ad-
de titu. D. gest.
C. de Se-
natusconsulto.

d. Macedo-
niano: Fuit quidam
Paul. 2. sen. Macedo
Romæ (id enim
ten. 10. C. 18.
Eclog. 4.

d. Macedo-
niano: Fuit quidam
Paul. 2. sen. Macedo
Romæ (id enim
ten. 10. C. 18.
Eclog. 4.

siue morte pa-
rentis, vel eman-
cipacione, siue
potestatis esse
caperint, quā
aduersus patr.,
aut ve, siue eos
habeat adhuc
in potestate, si-
ue emancipaue-
rit. Quae ideo Se-
natus prolepexit
quia saepe one-
rati esse alieno
creditarum pe-
cuniarum, quas
in luxuriam cō-
sumebant, vitæ
parentum infi-
diabantur.

διυλίσσεται τὸ χρέος ἀποδοῦναι πολλοῦ χρέους ἡμετέρας ἀποδοῦναι, ὁ δανειστής ἐπέκειτο τὸ χρέος ἀπαγγέλλει. ὁ Μακεδὼν οὐκ ἔχεν πόθεν ἀνδρῶν, πῶς γὰρ ὑπεξούσιος αὐτοῖς; ἀνέλας τὸ ἑαυτοῦ πατέρα. ἐγνώθη τῷ τῇ συγγενήτῳ καὶ κεῖνός. μετὰ δὲ καὶ δέδωκε παροικονίας. δόγμα ἦν γὰρ τοῦ Μακεδονιστοῦ γένους, τὸ κελεύσαν, μηδένα δανείζοντα ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ὑπεξούσιον ἀπαγγέλλει τὰ δανεισθέντα, ἵνα τοῦτω τῷ ἔργῳ ἐκείνῳ εἰδῶς, ὡς ἐδυνάταται ἀπαγγέλλει τὸ δανεισμός, ἀπώχνηται τοῦ δανείζοντος αὐτοῦ. ἐκ μόνον διὰ αὐτὸν ἐκ ἀπαγγέλλει τὸ ὑπεξούσιον, ἢ πῶς ὑπεξούσιον, ἢ τὸ ἔργον ἢ τὸ ἔργον ὑπεξούσιον ἐτιόντας, ἀλλ' οὐδὲ ὑπεξούσιον γνησίους, τῇ τῇ τυχὸν τῷ πατρὶ, ἢ ἐμαλκίπατος δέντας. οὐδὲ μὲν, καὶ τὸ πατρὶ, ἢ τῷ πάπῳ δυνάταται κινεῖν πῶς de peculio, εἴτε ἐπὶ αὐτῶν πατρὶς ὑπεξούσιον ἔχει, εἴτε τοῦτο ἐμαλκίπατος ἐποίησε. ταῦτα γὰρ ἡμετέρας ἢ συγγενήτος οὕτως ἐνομοθέτησαν, ἐπειδὴ πολλὰ κίς βαρυνθέντες τὰ χρεῖα οἱ ὑπεξούσιοι, ὅπερ λαβόντες ἀσώτως ἐδανείσσαν, τῶν οἰκείων γένεων ἐπεβούλευον τῇ ζωῇ.

8 ¶ Εἰκὲν ὡς ἐν τέλει ὁ φείλο-
 μη εἰδέναι, ἢ καὶ κέλευσιν πατρός,
 ἢ δεσπότου συνάλλαγμα πρὸς τὸν
 ὑπεξέστον γέγονε. ἢ γου καὶ versum
 γήνηται πρὸς αὐτὸ οὐσίαν, δυνάτῃ
 τις ἐάσας πῶς de peculio, ἢ πῶς
 de in rem verso ὡς δυνάτῃ καὶ τοῦ
 πατρός, ἢ καὶ δεσπότου κινεῖν τὸν
 κοινὸν τίτιον, ὡς περ εἰ θεωροτύπως
 πρὸς αὐτὸν τὸν δεσπότην, ἢ τὸν πα-
 τέρνα ἐποιήσατο τὸ συνάλλαγμα,
 ἀλλὰ καὶ ὁ πῶς exercitoriam, ἢ πῶς

facile id dissolueret. Cum multum iam temporis transisset, grauis ei & molestus coeperat esse creditor debitum repetens. Macedo, quum non haberet unde redderet, (Nā quomodo, qui in potestate esset?) patrem suum occidit. Relata res est ad Senatum. Et ille quidem poenas dedit paricidij. Verum S. C. factū a Macedonia-
est, quod Macedonianum ni senatuscon-
vocatur, quo cauetur, ne sulti sententia.
qui liberæ personæ alieno iuri sub eâ mutuum dedisset, actionem eo nomine haberet. Ut hoc modo, cum se repetitionem quisque eius, quod credidisset nullam habiturum cognosceret, caueret sibi à mutuum dando. Non solum autem à filio aut filia, nepote aut nepte, non rectè petetur, cum adhuc in parentis sui potestate sunt: sed neque, cum sui iuris facti fuerint, vel morte parentis forsan, vel emancipatione. Quinimmo nec aduersus patrem auumque de peculio datur actio, siue liberos adhuc in potestate habeant, siue eos emancipauerint. Hæc autem ideo constituta sunt à Senatu, quoniam sæpe cōpertum est iuuenes magna æris alieni mole obrutos, quod per luxum libidinemque prodegerant, vitæ parentum suorum insidias moliri.

8 ¶ Illud autem velut in
summa debemus scire, si
domino aut patre iubente,
cum eo, qui in potestate
illorum est, contractum
fuerit, aut quid in rem i-
psorum versum sit, licere
ut omitta actione de pecu-
lio aut de in rem verso, di-
recto aduersus patrem
aut dominum conditione
ne agamus, tanquam si
principaliter cum ipso do-
mino vel patre, negotium
gestu fuisset. Sed & is qui

institoriam habet vel exercitoriam, conditione aduersus patrem vel dominum agere potest. Nam & iussu illius cum eo quem in potestate habet, contractum intelligitur. Diximus enim supra eū, qui negotiationi maritimæ, vel terrestri aliquem præponit, hoc velut omnibus dicere videri, vt securè cum eo, quem præponit, contrahant.

a §. 2. sup. cod.
b De noxalibus actionibus adde 18 Eclog. 8 ex libro 60. titul. 5. passim dicitur autem illi auctori, Noxalis actio νόξα ἀγωγή.

In.

c adde Paul.

2 sent. 31. §. 7.

d Noxa hic

pro damnum

dante: Noxia

pro dāno. Fe-

sto vero No-

xa, peccatum

aut pœna pec-

cati. 2 Eclo.

2. c. 138. τὸ δὲ νό-

μα τὸ νόξος

πάν ἀμαρτία

μαρτίας καὶ

sic Noxa pro

maleficio sumi

tur, nō pro ipso

homine in li. 1.

ff. de noxalib.

act. adde l.

200. ff. de ver-

signis Sane, cū

noxæ dedere

dicimus, pœna

dedere intelli-

gimur vt Tri-

bonianus passi-

uē. Noxā hoc

loco videatur,

sumere pro ipso

seruo: aliud est

enim noxa, a-

liud noxā de-

dere: si noxa

dedere, hoc lo-

co legas, inter-

pretandum est.

pœna dedere: si

noxam, seruum

interpretari

possumus. Quare

enim sit questio

de seruo noxa,

hoc est, pœna

dedere, male,

noxam inter-

pretatur seruum.

c Adde Fest.

in Noxia.

f Equitas

noxalis actio

noxalis.

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

TIT. VIII.

¶ De actionibus noxalibus, quæ ex maleficio seruorum dantur aduersus dominum. ¶ In his actionibus dominus, litis æstimationem pati cogitur, nisi malit seruum, qui nocuit, noxa dedere (1. ¶ quid Noxa & Noxia.) 2. quod sanè æquissimum, ne serui nequitia, vltra ipsius corpus, sit damnum. 3. Noxa deditio, seruum noxa ita deditum, in perpetuum à domino ab alienari: & tamen, quasi aliunde pecunia, posse ab eo cui noxa sit deditum, se liberare. 4. ¶ Noxales actiones variè iure int. ed. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

VEMADMODUM ex contractu seruorum, cum dominis agitur: ita & ex delicto seruorum domini tenentur. Nam si rerum mearum aliquam seruus tuus furto abstulit, aut vi rapuit, vel si damnum mihi intulit, aut iniuria me affecit: noxalis mihi datur tecum actio. Liberum autem tibi est noxali actione condemnato, vel quod mea interest præstare, vel seruum noxæ dedere.

1. ¶ Noxa dicitur corpus ipsum quod nocuit, quoniam seruus nocuit. Noxia vero ipsum maleficiū vocatur: veluti furtum, damnum, rapina, iniuria.

2. ¶ Est autē id summa ratio ne introductū, vt dominus

institoriam ἔχων, δυνάται τὸν δὲ κτίπον καὶ τὸν παῖδα, ἢ τὸν δεσπότην κτείναν, ἐπειδὴ καὶ οὗτοι αὐτὸν πρὸς τὸν ὑπεξούσιον γέροντα τὸ συναλλάγμα εἰρήκαμεν καὶ ἐν τοῖς περιλαβῶσι, αὐτὸν ὅτι πρὸς τὸν πᾶσι τὸν γένοντα ἢ τὸν δεσπότην ἐμπορίας, δοκεῖ πᾶσι πρὸς αὐτὸν γέλλειν, ὥστε αὐτὸς συναλλάττειν, πρὸς αὐτὸν ὑπεξούσιον.

ΠΕΡΙ ΒΛΑΒΕΡΑΣ

αγωγῆς.

ΤΙΤΛ. η.

Σπερ εἰ τὸ πρὸς αὐτὸν ὑπεξούσιος συναλλάγματων ἐνάγεται ὁ δεσπότης, οὕτω καὶ εἰς αὐτοὺς ἡμαρτον κατέχον, οἱ δεσπότης, εἰς τὸν ὅς οἱ κτείναν καὶ ἐμὰ πρὸς αὐτὸν, ἢ ἀρπάγη, ἢ ζημίωσις, ἢ ὑβρεῖσις, ἢ νόξα ἀγωγή δίδοται μοι κατὰ τὸν κατὰ δικαιοῦς ὅτι πᾶσι τὴν νόξα, εἰς αὐτὸν ἔχεις, ἢ τὸ διαφέρειν κατὰ βαλεῖν, ἢ τὸ οἱ κτείναν εἰς νόξαν πρὸς αὐτὸν γέλλειν.

1. ¶ Νόξα δὲ ἡ λέγει αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ βλάβαν, ἐπειδὴ ἐβλάψεν αὐτὸς ὁ οἱ κτείναν νόξια εἰς τὸ κακούργημα ὠνόμασαι. οἶον ἢ κλοπή, ἢ ζημία, ἢ ἀρπάγη, ἢ ὑβρεῖς.

2. ¶ Αἰεὶς αὐτὸν λογισμὸς τοῦτο ὅτι πρὸς αὐτὸν δεσπότην κατὰ δικαιοῦς ἐν τῇ

institoria actio ne tenetur, directo posse condici placet: quia huius quoque iussu contractum intelligitur.

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

TIT. VIII.

Maleficiis seruorum: veluti si furtū fecerint, aut bona rapuerint, aut damnum dederint, aut iniuriam commiserint, noxales actiones prodite sunt, quibus domino damnato permittitur, aut litis æstimatione sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere.

1. ¶ Noxa autē est ipsum corpus, quod nocuit, id est, seruus: noxia, ipsū maleficiū, veluti furtum, damnum, rapina, iniuria.

2. ¶ Summa autem ratione permittitur noxæ deditio

deditione fungi. Nanque erat iniquum, nequitia eorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse.

3 ¶ Dominus noxali iudicio, serui sui nomine conuentus, seruū actori noxæ dedendo liberatur: nec minūs in perpetuum eius serui dominio à domino transferuntur. Sin autem damnum ei cui deditus est, (seruus) refarcierit quæta pecunia auxilio Prætoris inuito domino manumittetur.

4 ¶ Sunt autem constitutæ noxales actiones, aut legibus, aut edicto Prætoris. Legibus: veluti furti ex lege 12. Tabularum, damni, iniuriæ ex lege Aquilia. Edicto Prætoris, veluti iniuriarū, & vi bonorum raptorum.

5 ¶ Omnis autem noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxam commiserit, quandiu in tua potestate sit, tecum est actio.

τῇ νοξάλια, διὰ αὐτῶν οἰκέτην ἐκδύναι ἐκείνῳ, εἰς ὃν ἐπλημμελήσεν ὁ οἰκέτης, ἀποπύλατον γὰρ ἐνομίζετο τῷ οἰκέτῃ ἀγριότητι ἐπιζήμιον εἶναι τοῖς δεσποταῖς, περαιτέρω αὐτῶν σαμάνων αὐτῶν. ὥστε οὐδὲ καταδικασθεὶς ἐγὼ ὑπὸ τῷ οἰκέτῃ τῇ νοξάλια, εἰς οὐδὲν ἐπερὶ ἀκῶν ζημιῶμαι, ἢ εἰς τὸ δουλεύειν αὐτῷ εἰς νόξαν. τὸ δὲ δατήμηνον τὸ ἀμαρτήματος ἀκῶν ἐκτεβαλλῶ.

3 ¶ Παράχων ὃ εἰς νόξαν τὴν πᾶσαν τῇ οἰκέτῃ ἐγὼ πᾶν ἐνάροντι, ἐλδὲθεῖμαι ὁ νοξάλιας, εἰς τὸ διηνεκὲς μεταφέρειν τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τῷ λαμβάνοντι. ὃ γὰρ λέγεται ὅτι δὲ τῷ οἰκέτῃ ὁ περὶ, καὶ τῷ οἰκέτῃ ὁ πηρεσίας, ὁ οἰκέτης ἀποπληρότατος ἀμαρτήματος τὸ δατήμηνον ἐκείνῳ εἰς ὃν ἡμαρτεν, ἢ ἡρῶν καὶ ὑπορήσας ποδὲν χρημάτων, καὶ ταῦτα αὐτῷ περὶ σαμάνων ὑποσφέρει πρὸς τὴν δεσποτείαν. ἀλλὰ περὶ τῷ πᾶσι πρὸς αὐτῷ, καὶ τῷ αὐτῷ πᾶσι ἀποδείξας, ἀκόντος τὸ ἔχοντος αὐτὸν εἰς νόξαν, ὑπὸ τῷ πρὸς αὐτῷ ἐλδὲθεῖμαι).

4 ¶ Ἐπινενόμωται ὃ αἱ νοξάλια ἀγριότης, ἢ ὑπὸ τῶν νόμων, ἢ ἐκ τῶν ἐδίκτου τῷ πρὸς αὐτῷ. ὑπὸ τῶν νόμων, οἷον ἡ φέρπη. πᾶν γὰρ ἐξ οὗρου ὁ δουδεκαδύτης. ἐπὶ ὃ καὶ ἡ νοξάλια, ἢ ἀπὸ ζημίας τῷ ἀκουίλις. πᾶν γὰρ ἐπινένωσεν ὁ ἀκουίλις. ἐκ δὲ ἐδίκτου τῷ πρὸς αὐτῷ, ἢ νοξάλια iniuriarum, καὶ ἡ νοξάλια vi bonorum raptorū.

5 ¶ Κανὼν ὅστις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δεδομένῳ ὁ λέγων, Noxa f caput sequitur. διωρεῖν ὃ οὐτῷ, ἐπὶ τῷ τοῖς τῶν δεμάτων. ὁ οὗτος οἰκέτης ἐκτεβαλλῶ ἐμὲ πρὸς αὐτῷ. ἐφ' ὅσον ὅστις ὑπὸ τῷ σὺν ἐξασίαν ἔχω καὶ οὐ τὴν νοξα-

noxali actione cōdemnatus, seruū illi, in quem deliquit, possit dedere, quoniam iniquum erat, ne quoniam seruorum ultra corpora ipsorum dominis damnosam esse. Noxali igitur actione serui mei nomine condemnatus, in nullo alio inuitus lator, quam ut cum noxæ dedā. Nam delicti æstimationem inuitus non cogor soluere.

3 ¶ Porro cum semel actori seruū qui deliquerat, noxæ dedidi, à noxali iudicio liberor, in perpetuum dominio eius in accipiētem translato. Neque enim dicimus, si seruus vel operis suis atque ministerio, delicti æstimatione ei in quem deliquit præstiterit, vel nummos alicunde cōparatos, illi dederit, ad veterem dominum eū redire. Verum Prætorē adire debet, & ei rem omnem exponere, atque ita vel inuito eo, qui noxæ ipsum accepit, à Prætorē manumittetur.

4 ¶ Constitutæ sunt autem noxales actiones aut legibus, aut edicto Prætoris. Legibus, ut furti. Hanc enim lex duodecim Tabularum inuenit: itē & damni iniuria, hanc enim introduxit lex Aquilia. Edicto Prætoris, ut noxalis iniuriarū, & noxalis Vi bonorum raptorum.

5 ¶ Regula est nobis à veteribus permanens tradita, qua sic dicimus: Noxa caput sequitur. Ea maxime spectatur his in casibus. Seruus tuus res quasdam mihi furto subtraxit. Quandiu in tua potestate est, habeo tecum noxa-

a l. 2. ff. de noxalib. act. 8. Eclog. ex lib. 60. tit. 5. c. 1.

b Noxa deditione dominus liberatur. l. 2. C. end.

c Noxa deditione dominus noxa dediti perpetuo amittimus.

d Noxa deditus pecunia noxa aliqua qua sita, potest ab eo cui deditus est noxa, se liberare.

e Noxales actiones aut legibus aut edicto Prætoris introductæ & qua illa.

f Τοῦ ἀμαρτήματος τῇ κεφαλῇ ἀπολαθῆναι. Eclog. d. tit. 5. c. 1. l. 1. in fi. ff. de priuatis delictis.

g Harmen. 1. 3. 2.

a Si seruus fur
tū fecerit, de
inde manumif
sus fuerit, aut
alienatus, cum
ipso vel manu
misso, vel em
ptore agi po
test. Noxa e
nim caput se
quitur. Paul.
2. sent. 31. §. 8.

lem furti actionem. Quod
si ad alium translatus sit,
cum eo noxali agetur. Sin
verò manumissus fuerit,
directam habeo cum ipso
furti actionem, & noxalis
perimitur. Sed & per con
trariū, actio quæ prius di
recta erat, noxalis fieri po
test: velut, aliquis cum li
ber esset, furtum mihi fe
cit. Is postea seruus factus
est, quoniam fortè (vt su
prà libro primo diximus)
ad pretium participandum
vanundari se permisit: &
seruus tuus factus est, a
ctio furti tecum noxalis
esse incipit, quæ prius di
recta fuerat.

6 § Seruus meus mihi
furtū fecit: nulla nascitur
actio. Nam inter dominū
& eum, qui in potestate e
ius est, nulla esse potest o
bligatio. Quod si aut in po
testatē alterius seruus per
uenerit, aut manumissus
fuerit: neq. cum ipso iam
manumisso, neque cū eo
in cuius potestate est, age
re possum. Quoniā actio,
quæ ex delicto ipso nasci
tur, non nata, quia seruus
qui furtum commisit, in
mea potestate esset: ex eo
nunc nasci nō potest, quod
is qui furtum commisit,
de potestate mea exierit.

¶ Adeo autem id verū est,
nullam inter seruū & do
minū obligationem posse
consistere, vt si alienus ser
uus furtum tibi fecerit, &
ea ex re furti actio tibi na
ta sit, ac deinde is in tuam
potestatem venerit, actio
furti iā nata extinguatur,
idque per regulam qua di
cimus, Rem quaque, cum
in eum casum venerit, a
quo initium capere non
poterat, extingui.

c. v. l. si alie
nus seruus. 37.
§. de noxal. act.

d. Ex hoc ve
rò colligimus
apud Iustinia
num hoc loco
legendum esse,
intercidit, non,
interdicitur.
e. v. l. quia in
eum casum. 17.
§. ad. l. Aquil.

λίαν furti. εἰ ἂν εἰς ἕτερον μετετέθη
δεσπότῃ, κατ' ἐκείνη κινήσεται ἢ
νοξαλία. εἰ ἂν ἐλθὺν δεσποτῇ, κατ' αὐτῆς
ἔξω πλὴν διρέκταν furti, καὶ ἢ νοξα
λία ἀποσβέννυται καὶ ἐν τῷ ἐναντίου ἢ
διρέκτα διυάται γνέσθαι νοξαλία.
ἐὰν γὰρ ἐλθὺν δεσποτῇ ὧν τις, κλέψῃ τὰ ἐ
μὰ πράγματα, οὐτὶς δὲ μὴ ταῦτα
γνύται δοῦλῳ, οἷον εἰρήκαμιν ἐν τῇ
περὶ τῇ ἰνστιτασιονι, ἢ νῆκα ἀνάχνηται
ἐαυτὸν παρατῆναι ad pretium parti
cipandum, ἢ γνύται σὸς δοῦλῳ, ἢ
παλαι διρέκτα furti, νυνὶ γνήσει νο
ξαλία.

6 ¶ Οὗτος ἐμὸς οἰκέτης ἐκλεψεν ἐμὰ
πράγματα· & δεμία τίκτεται ἀγωγῇ.
μετὰ ξὺν γὰρ δεσπότῃ καὶ τῷ ὑπεξου
σίῳ αὐτῆς, & δεμία ἐνοχὴ αἰαφύεσθαι δύ
ναται. εἰ δὲ εἰς ἕτερου ὑπεξουσιότητα,
ὁ οἰκέτης παρεγχετο, ἢ γνοῦν καὶ ἐλθὺν
δεσποτῇ, ἔτε καὶ τῷ ἐλθὺν δεσποτῇ σάντος,
ἔτε κατὰ τῷ νυνὶ δεσπόζοντι αὐτῆς
διυάται κινεῖν ἀγωγῇ. ἢ γὰρ μὴ τε
χθεῖσα ἀγωγῇ, ἢ τις ἐξ αὐτῆς τε πλημ
μελήματ' οὐκ ἐπὶ κτετῶ, δὲ τὸ τὸν
οἰκέτην ἐμὸν εἶναι τὸν κλέψαντα, αὐ
τῇ μὴ ταῦτα & διυάται τίκτεσθαι ἐν
τῷ χειρῶν τῷ κηλοφόρῳ τῆς ἐ
μῆς ὑπεξουσιότητος. ¶ Τοῦτο δὲ ἀ
ληθές ἐστιν, ὅτι μετὰ ξὺν οἰκέτῃ καὶ δε
σπότῃ & δεμία ἐνοχὴ διυάται σω
σάναι, ὅτι καὶ ἐὰν ἀλλότῃ κοινέτης
κλέψῃ τὰ σὰ πράγματα, ὡς τεχθεῖ
ναί τῃ ἐντεῦθεν πλὴν furti, καὶ οὕτως
μὴ ταῦτα ὑποπλὴν σὴν γνύται δεσπο
τείαν, ἀποσβέννυται δὲ ἢ ἢ δὲ τεχθεῖσα
furti ἀγωγῇ· δὲ τὸν κανόνα τὸν λέ
γοντα· ἢ νῆκα δεμία εἰς τοιοῦτον πε
σαῖν καί τιν, ἀφ' οὗ πλὴν ἀρχὴν λαμ
βαίνειν οὐκ ἔδυνάτο, ἀποσβέννυται.

eum casum deducta sit, in quo consistere non potuit.
Ideoque

Si autem in al
terius potestate
peruenerit, cum
illo incipit a
ctio esse. At si
manumissus fue
rit, directo ipse
tenetur, & extin
guitur noxa de
ditio. Ex diuer
so quoque dire
cta actio noxalis
esse incipit. Na
si liber homo
noxiam commi
serit, & is ser
uus tuus esse
cœperit (quod
quibusdam cas
ibus effici primo
libro tradidi
mus) incipit
tecum esse no
xalis actio, quæ
ante directa
fuiſſet.

6 ¶ Si seruus
domino noxia
comiserit actio
nulla nascitur.
Nanq. inter do
minum & eum
qui in potestate
eius est, nulla
obligatio nasci
potest. Ideoque
& si in alienam
potestatem ser
uus peruenerit,
aut manumissus
fuerit, neque
cum ipso, neq.
cum eo, cuius
nunc in potesta
te sit, agi potest.
¶ Vnde si alie
nus seruus no
xiam tibi com
miserit, & is po
stea in potestate
tua esse cœpe
rit, interdicitur
actio, quia in
Ideoque

Ideoq; licet exierit de tua potestate, agere nō potes: quem admodū si dominus in seruū suū aliquid commiserit, nec si manumissus, aut alienatus fuerit seruus, vllam actionem contra dominū habere potest.

7 ¶ Sed veteres quidem hoc in filiis familiarū masculis, & fœminis admiserunt: noua autē hominum conuersatio, huiusmodi asperitatem rectē respiciendam esse existimauit, & ab vsu cōmuni hoc penitus recessit. Quis enim patiatur filium suum, & maximē filiam, in noxam alij dari: vt penē per filij corpus pater magis quā filius periclitetur? cū in filiabus etiā pudicitiae fauor hoc bene excludat. Et ideo placuit in seruos tantummodo noxales actiones esse proponēdas, quū apud veteres legum cōmentatores inuenerimus sœpius dictū, ipsos filios familiarū pro suis delictis posse cōueniri.

εἰ ὅτι ἡνίκα ἐκλεψόν ὑπὸ τῇ σὴν δεσποτεῖαν, ἐπειδὴ ἐκ ἐπικτετό σοι, ἀγωγῇ, καὶ τοῦτο τοῦ δεσπόσαντος αὐτοῦ, ἡ ἡδὴ τεχθεῖσα ἀγωγῇ αἰαρεῖται. ἔγωγε ὅτι σβέννυ) τοῦ δεσπόζοντος μὴ ταῦτα οἰκέτας, ὅπρι καὶ τῇ σὴν ὑπεξέσονται τὰ ἐκ φύγι. ἔδωκεν κινῆσαι τὴν ἀγωγὴν. πῶς γὰρ τῇ ἡδὴ σβεθεῖσαν; ἀεὶ πον γὰρ ἡδὴ πολλάκις, ὅτι ὁ δεσπότης καὶ οἰκέτας, ἔδεμίαν κτᾶται ἀγωγὴν. ὡς περὶ δὲ ἐν δεσποτῆς πείσῃ τίς εἰς τὸ οἰκέτην, οἷον ὑβρίσας αὐτὴν, ἢ τυπτήσας, ἔδεμίαν καὶ ἀχέσῃ ἀγωγῇ, ἔδε ἐν ἐλδὲ δεσποτῆς, ἢ τῇ ἐτέρου γυναικὸς δεσποτείας ὁ ταῦτα ὑποσας οἰκέτης.

7 ¶ Ταύτας δὲ τὰς νοξάλιας ἀγωγὰς οἱ παλαιοὶ, καὶ ὅτι τῇ ὑπὸ ὑπεξέσονται, καὶ ὅτι θυγατέρων ἀρρεστέοντες. ἡ μὴ ταῦτα τῇ αἰαρεῖται αἰαρεῖται, καὶ πολίτεια, τῇ τῷ αὐτῷ ἐξέβαλε χάριτητα, καὶ κατεφρόνησε ταύτης ὀρθῶς ποιεῖσα, καὶ τῇ κοινῇ χρήσεως παντελῶς ἐξώσῃ. τίς γὰρ δὲ φρονεῖν αἰαρεῖται τοῦ τῇ ἰδίῳ σπᾶν, καὶ μᾶλλον θυγατέρα εἰς νόξαν ἐτέρῳ ἀδελφῇ ὥστε χεῖρον τῇ πατέρα εἰς δὲ τοῦ οἰκείου κινδυνεύειν σῶμα, ἢ περὶ τῇ πᾶν, ὅς τῃ τῷ αὐτῷ ταῦτα ὑφίσταται; ὅτι ὅτι θυγατέρον καὶ ἢ περὶ τῇ σωφροσύνης ἀσφαδῇ, καλῶς τῇ πολιτείας ἐξέβαλε τῇ. τούτοις χάρις ἢ ρεσεν ὅτι ἐμόνων οἰκέτῃ τὰς νοξάλιας ἀρμόζειν. ὅποτε καὶ οἱ παλαιοὶ αὐτῷ νόμοις ὑπομνηματῆσαντες, εἰρήκασι τῇ πολλὰκις, ὥς τῇ αὐτῇ ἐλδὲ δεσποτῆς ὑπεξέσονται, ὡς τῇ τῇ οἰκείων πᾶσιμάτων διωκᾶν μεθοδὲ δεσποτῆς, καὶ χρηματικῶς δὲ θυώδε, καὶ μὴ ἐκ δὲ δεσποτῆς αὐτῷ ὡς τῇ παλαρόν.

Porro quoniam nulla nascebatur tibi actio, cum is eo tempore furtum fecisset, quo in tua potestate erat, ideo & cum in tua potestate esse cœperit, actio iam nata perimitur. Adeo autem extinguatur actio hæc, cum postea tu serui dominus factus fueris, vt neque si de potestate tua exierit, agere iam eo nomine possis. Quomodo enim cum extincta sit actio? Iam sæpe enim a nobis dictum est, dominum cum seruo nullā actionem habere posse. Quemadmodum nec dominus si quid in seruum admiserit, veluti quod iniuria aut verberibus eum adfecerit, vlla ei teneri potest actio, neque si seruus in quē id commissum est, vel manumissus fuerit, vel in alterius potestatem venerit.

7 ¶ Has autem noxales actiones veteres & in filiis filiabusq; familiās admittebant. Verū posterior hominum conuersatio & viuēdi inter sese ratio, merito ac rectē huiusmodi asperitatem eiecit & contempsit, ac penitus à cōmuni vsu explosit. Quis enim saxe mentis sustineat filium suum, & magis filiā noxæ dedere, vi penē in corpus suū pater, qui hæc patitur, magis quā filius, periclitetur? In filiabus verò & pudicitiae fauor, curaque, rectē id ex cōmuni vita exclusit. Et ideo placuit, vt tantū in seruos, noxales actiones proponerentur: cū & veteres iuris ciuilis interpretes, sœpius id dixerint: liberas personas, quæ alieno iuri subiectæ sint, ex suis delictis cōueniri, & pecuniariè puniri posse: nec secundū vetera iura, noxæ dedendas esse.

a In perpetuū sublata obligatio restat non potest. l. qui res suas. 98 §. arca 2. ff. de solutio. nibus.

b Dominus iniuria seruo nō tenetur, nisi fortē grauis & aspera. l. 2. ff. de his qui sunt sui.

c Liberos noxæ dedere parentes non possunt. l. 33. 34. 35 ff. de noxal. act. d. l. 8. in fin. ff. quod met. cau.

e Noxalis actio aduersus libera personas non datur

f Idcirco filius familias si furtū fecerit, deinde emancipetur, furti in eum actio dabitur. Paul. 2. sent. 31 §. 9. l. 17 ff. de iudiciis. l. 19 ff. de obligat.

SI QVADRVES

PAVPERIEM FE-
cisse dicatur.

TIT. IX.

adde 6. Har-
men. 1. & 19. E-
clog. 10. c. & 19.
ζηνυσίτων.

ΕΑΝ ΤΟ ΤΕΤΡΑΠΟ-

δον ζημίαν α ποιήσαι λέγε).

ΤΙΤΛ. Θ.

SI QVADRV-

PES PAVPE-
riem fecisse
dicatur.

TIT. IX.

De actionibus noxalibus qua dantur aduersus dominos, ex pauperie quadripedum, si quid no ge-
nitali feritate, sed lasciuia, pauore, aut alia feritate nocuerint, & quemadmodum illo casu, dominum
liberetur noxa deditione, & quid pauperies. I Aedilitio edicto prohiberi nos qua iter vulgo fit, ca-
uerem, aprum, leonem, vrsu habere: ut si quid ijs libero homini sit nocitum, arbitrio iudicis: si alius,
dupli reus condemnatur. Illo ipso casu actionem de pauperie praeterea intendi posse.

b Bruta etiā
animantia pu-
niantur. v. qua
scripsi ad l. 2.
§. de legibus.

Nimaliū quo-
querationis ex-
pertium nomi-
ne, quæ dam-
num dederint,

c Ob damnum
ab animali da-
tum lex Aquil-
ia locum non
habet, & cur.
d Damnum ab
animalibus da-
tum vti punia-
tur lege xij. Ta-
bul. tit si qua-
drupes.

e Hac igitur
tria in bruto
animali hic pu-
niantur. v. de
p. de m. d. n. s.
aut
potius damnum
ex his causis
datum.

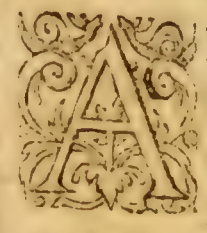
f adde m. e. m.
p. u. l. o. v. id est,
haud naturalē
ut proximo
versiculo.

g Sanē huic
leso deest exem-
plum bouis cor-
nu petere so-
liti, quod apud
Iustinianū ex-
tat hoc §. Ita
que videtur
hoc addicendum,
et sic si
d. s. c. p. e. t. i.
sic enim
19. Eclog. 10.
c. lib. 60. tit
2. c. 1. 6. Har-
men. 1. §. 3.
h Lex xij. Ta-
bularū non pu-
nit damnum
datum ab ani-
mali feritate
propria com-
mo.

proditæ sunt noxales a-
ctiones. Verū furti qui-
dem noxalem actionem,
aut Vi bonorum raptorū,
vel iniuriarum dicere non
possis locum eorum no-
mine habere. An ergo no-
xalis actio ex lege Aquil-
ia locum habebit? Et di-
cimus nequaquam. Quo-
niam in ea, damni iniuria
dati quaestio versatur. Iure
autem & iniuria quid fa-
cere, ab animo qui iudi-
cium habeat, proficisci-
tur. At animalia rationis
expertia, & bruta, iudicio
omni carent. Quid ergo
est? Et ex lege Duodecim
Tabularum in his prodita
est noxalis actio. Contra
dominum igitur noxali
actione ex lege duodecim
Tabularum agitur. Si bru-
tum ergo animalium, aut
per lasciuia, aut per fer-
uorem, aut per feritatem,
pauperiem fecerit, id est,
damnum mihi dederit: no-
xali actione tecum agā ex
lege duodecim Tabularū.
Quod si quis conuentus
animal pro noxa dederit,
proficiet ei ad liberatio-
nem. Sic enim eadem lege
duodecim Tabularū cautū
est. Veluti, cum equus cal-
citrosus esset, calce in ali-
quem reiecto, nocuit ei.

ΑΙ' τῶν ἀλόγων β ζώων
χάειν ζημιούτων ἐτέ-
ρου ἐπενοήθησαν νοξά-
λια. ἀλλὰ furti νοξα-
λίαν, ἢ vi bonorum raptorum, ἢ in-
iuriarum, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι αὐτῶν χό-
ραν ἔχειν. ἀρα εἴ οὐ νοξάλιον ἀκού-
λιον; καὶ λέγομεν ὅτι δαμάς, ἐπειδὴ ἔ-
χει damni iniuria. Τυτέσι δ' ἀδίκως
μικροῦς ζημίαι, τὸ δ' δίκαιον καὶ ἀδ-
ικον, ἀπὸ δὲ ἀνεκκεκμηῖας περὶ ψυχῆς
τὰ δὲ ἀλόγα ζῷα ἐτέρωτα λογισ-
μοῦ. πῶς; ὁ δουδεκάδελτος ἐπενοή-
σεν ὅτι τούτων τ' νοξάλια. κινεῖται
καὶ τὸ δεσπότου ὁ νοξάλιον δουδεκά-
δελτος. εἰάν οὐκ ἢ καὶ θυφύλῳ, εἴ καὶ
θερμότητι, ἢ ἀργιότητι, τὸ ἀλόγον
τοῦ ζῶον pauperiem fecerit, το-
τέσι ζημιώσημε, νοξάλιον κινεῖται
ὁ δουδεκάδελτος. καὶ εἰάν τοῦ ζῶον
εἰς νόξαν ὡς ἀχθεῖ, ὁ ἐναχθεῖς ἐλα-
θεροῦται. τὸ δ' αὐτὸς φησι ὁ δουδε-
κάδελτος. οἷον ἵππῳ ὡς λακκῆς, καὶ
λαξ δοῦς πινί, τὸν ἐβλάψε. g
Ἡ χά-
ρα δὲ ἐστὶ τῶν νοξάλιων δουδεκάδελ-
των ὅτι ἐκείνων τῶν ζώων, ἃ πινά ὡς
φύσιν ἀργιούμενα, ἑτέρον βλάπτουσιν.
εἰ δ' ἐμφύτος ἢ αὐτοῖς ἐστὶν ἢ ἀργιό-
της, ἀργεῖ ὁ δουδεκάδελτος. ἀμέλει,
εἰάν ἀρκας φύγη, καὶ ἑτέρον βλάψῃ, ὁ γο-

Nima-
lium
nomi-
ne,

quæ ratione ca-
rent, si qua lasci-
uia, aut pauore,
aut feritate pau-
periem fecerint
noxalis actio le-
gis 12. Tabula-
rū prodita est.
Quæ animalia si
noxæ dedatur,
proficiunt reo
ad liberationē,
quia ita lex 12.
tabularū scripta
est, utputā, Si
equus calcitro-
sus calce percul-
serit, aut bos
cornu petere so-
litus, cornu pe-
tierit.

¶ Hac autem
ctio in iis
contra natura
mouentur, lo-
cum habet. Ca-
terum si genita-
lis sit feritas,

¶ Est autem huic noxali actioni ex lege Duodecim Tabularum locus in his animalibus, quæ
contra naturam suam ferocientia, aliquem læserunt. Nam si natua & à natura in sic sit fe-
ritas, cessat actio legis Duodecim Tabularum. Itaque si vrsus fugerit, & aliquem læserit

cessat actio. De
nique si rursus fu-
gerit à domino
& sic nocuerit,
non potest quò
dam dominus
conueniri, quia
desit dominus
esse, vbi fera
euasit. ¶ Paupe-
ries autem est
damnum sine in-
iuria facietis da-
tum. Nec enim
potest animal
iniuriam fecisse
dici, quod sensu
caret. Hæc qui-
dem ad noxa-
lem pertinent
actionem.

¶ I. ¶ Cæterum
sciendum est,
ædilitio edicto
prohiberi nos
canem, verrem,
aprum, vrsus,
leonem ibi ha-
bere, quâ vulgò
iter fit, & si ad-
uersus ea factum
erit, & nocitum
libero homini
esse dicatur,
quod bonum &
æquum iudici
videtur, tati do-
minus condem-
netur, cætera-
rū verò rerum,
quanti damnum
datum sit, dupli.
Præter has au-
tem ædilitias

γονὼς αὐτὰς δειπότης ἔκατέχευται τῇ
νοξάλια. ὅθεν τὸ ὅτι πᾶν ὁ γονὼς,
ἐπὶ δὴ φυγοῦσα αὐτῇ, εἰς πῶν φυσι-
κῶν ἀνέδραμνεν ἐλδοθείαν. ἢ ἐπαύ-
σατο τὴν δειπότιν. ¶ Pauperies^a ὅ-
τι λέγεται ἡ ζημία, ἢ δὲ καὶ κακουργήμα-
τος γινόμενον. ἢ τις ἐπὶ τῷ ἀλόγων ζώ-
ων συμβαίνει. ἔστι δὲ τὸ δύναται τὸ ἄλο-
γον ζῶον, τὸ ἀσθενέως ἐσθλημύχον, πο-
νηρὸν κατὰ τὴν ἐκβολήσαντα. ταῦ-
τα μὲν ὅσον πρὸς τὴν νοξάλιαν.

¶ I. ¶ Εἰ περὶ τοιγεῖς ἐόντες ἐστὶν αἱ δόλεις
ἐν ταῖς οἰκείαις ἐδίκτω ἀπαγορεύειν β
παίτι ἀνθρώπων, κυνία, ἢ σὺαγρον, ἢ
ἀρκον, ἢ λέοντα ἔχειν ἐν οἰκείῳ τὰς τό-
πων, δι' οὗ παρέρχεται πλῆθος. εἰ γάρ τις
ὑπεναντίον πρὸς αὐτὴν, ἢ ἐλδοθείας ἐν
τεῦθεν ἐλατῇ, ὁ δειπότης τὴν ἀδικήσαν-
τος θηρίαν, εἰς τὸν κατὰ δικαιοσύνην
ταῖς οἰκείαις ἐλδοθείας, εἰς δὲ τὸν κατὰ δικαιοσύνην
καὶ ζῶον πρὸς αὐτὴν. εἰ δὲ πρὸς τὸν ἐλδο-
θείαν, οἷον ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἢ ὁ ἐμὸς
ἵππος, ἢ ἕτερον οἷον δὴποτε ζῶον τὸ ἐ-
μὸν δὲ δειπότιν, τὸ διπλάσιον τὴν γε-
νομένης ζημίας, ὅθεν θηρίαν παρέχει
δειπότιν. οἷον ἐζημιώθη δὲ καὶ νομισ-
μάτων, εἴκοσι λήφομαι. ἔμνονον δὲ αἱ
ædilitiæ ἀγωγῇ, ἀλλὰ καὶ αἱ νοξά-
λια, ὅθεν ἔχουσιν ἐπὶ τῷ τοιούτων
δεμάτων καὶ νομισμάτων τὸ ὀφείλεις εἰδέ-
ναι, ὅτι ἔστιν ὁ δὲ ἀγροεῖς ἀγω-
γῇ, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνέχουσιν πρὸς αὐ-
τὰς, ἀλλήλων γινόντων ἀναρρεπικῶς.

noxali actione is qui domi-
nus eius erat, nō tenetur. I
deo autē dixi: Qui domi-
nus erat: quoniam vrsus,
cūm fugerit, naturalem li-
bertatem recipit, & in bo-
nis cuiusquā esse desinit. a Pauperies
¶ Porro pauperies dicitur
quid.
damnum, sine iniuria datū:
quod vel maximē in brutis
animalibus contingit. Neq.
enim potest animal brutū,
quod sensu careat, malum
aduersus quemquam con-
siliū inire. Et hæc quidē
quantum ad noxalem a-
ctionem pertinet.

¶ I. ¶ Etenim sciendum est,
Ædiles edicto suo prohi-
bere, ne quis hominum ca-
nē, aprum vrsus, leonē eo
loco habeat, quā vulgò i-
ter fiat. Quod si quid ad-
uersus ea factum fuerit, &
per hoc libero homini no-
citur sit, tanti dominus
bestiæ cōdemnabitur, quā-
tum bonum & æquum ei,
cuius erit notio, videbitur.
Sin autem aliud quid læ-
sum fuerit, veluti seruus
aut equus meus, vel aliud
quoduis animal, cuius ego
sim dominus, duplum dam-
ni quod datum erit, domi-
nus bestiæ præstabit. Velu-
ti, damnum quod datum
est, decem aureorum, vi-
ginti consequar. Nec verò
ædilitiæ actiones tantum,
sed etiam noxales in his
casibus locum habēt. Quo-
niam id regulariter scien-
dum est, nunquam in actio-
nibus pœnalibus quæ de
eadem re concurrunt, a-
liam ab alia consumi.

b Idem Hæc
men. 6. tit. 1. §.
2. 19. Eclog 10.
ex lib. 51. titu.
4. c. 30. Paul. 1.
sent. 15. §. 2. l.
40. 41. 42. ff. de
ædilitio.

c νοξάλιαν hic
vocat, quæ Iu-
stiniano hoc lo-
co actio de pau-
perie dicitur.
d l. 60. ff. de
oblig. l. 130. ff.
de reg. iur.

DE IIS PER
QVOS AGE-
re possumus.

TIT. X.

ΠΕΡΙ ΩΝΤΑΣ ΑΓΩ-

γὰς κινεῖν δυνάμιστα.

ΤΙΤΛ. 6.

DE IIS PER QVOS
agere possumus.

TIT. X.

¶ Agere possumus per nos ipsos vel per alios. Per alios putà per procuratorem. I quem vel nudis
verbis & absentes constituere possumus. 2 per tutorem & curatorem.

Vnde dictum
sit de ac-
tionib.
quibus no-
biscum ex
contractu

aut delicto eorum, qui no-
stri iuris sunt, agere quis
potest, transeamus nunc
ad aliam inspectionem.

¶ Et sciendum est, agere
nos in iudicio solere aut
pro nobis ipsis, quod vo-
catur suo nomine agere;

aut pro aliis, quod voca-
tur alieno nomine. ¶ Et

alieno quidem nomine a-

gimus, veluti, ut procurato-

res, tutores, aut curatores.

Atque hæc & hodie obti-

nent. Nam olim id non erat

in usu ut quis alieno nomi-

ne ageret, nisi certis qui-

busdā ex causis. Veluti pro

populo quis iudicium sus-

cipere poterat: aut pro li-

bertate, quoniā cum is qui

in possessione servitutis e-

rat, & ad libertatē procla-

mabat, per seipsum iudi-

cium suscipere non poterat,

ne si probatum fuisset ser-

uum eum esse, is videretur

esse iudicii exitus, ut servus

adversus dominum confi-

teret, ideo alius quispiam

pro eo agebat, qui & asser-

tor dicebatur. ¶ Ad hæc &

pro tutela. Nam sæpe tuto-

re opus habebat pupillus.

Et duo aliqui inter se con-

tendebant, vter ipsorum tu-

tor esse deberet. Nec erat

dubium, quin alter supe-

rior fuerit futurus. Is ergo,

qui succumbit, futurum est

ut alieno nomine egerit.

hoc est, de tutela quæ nihil

ad ipsum pertinet, sicut e-

ventus litis docuit. ¶ Per-

missum quoque est lege

Hostilia, ut si cuius res qui-

busdā ex causis. Veluti pro

Εἰπόντες δὲ τὸ ἀγωνῶν,
αἱ δὲ αὐτῶν κινεῖσθαι καὶ
ἡμῶν ἐκ συναλλαγμά-
των, ἢ ἀμαρτημάτων

παράσθαι τὸ ὑπὸ ἡμῶν δεσποζομένων,
νυνὲς μετέλθωμεν ἐπὶ ἐτέρᾳ θεωρίᾳ.

¶ Καὶ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰς ἀγῶνας αἱ κί-
νῳμεν ἐν δικαστηρίοις, ἢ δι' ἡμῶν αὐτῶν,
ὁ δὲ suo a nomine, κινῶμεν, ἢ δι' ἐτε-
ρον, ὁ δὲ in alieno nomine.

¶ Καὶ alieno nomine κινῶμεν, οἷον ὡς πα-
ροικῶντες, ἢ ἐπιτροποὶ, ἢ παροικῶ-
ρες. τὰ δὲ ἡμῶν τὸ σήμερον κρατοῦν. πάλαι δὲ ἐκ τῶν ἐν πολιτείᾳ τὸ δυνάσθαι

alieno nomine κινεῖν, εἰ μὴ ἐπιφανέ-
ρον ἄλλων. οἷον ὑπὸ τῷ δήμῳ ἢ δυνά-
τῳ τις εἰσέναι δίκην, ἢ ὑπὸ ἐλευθερίας

ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἐν νόμῳ πρὸς τὸν ἀρχὸν δικ-
λείας, ἢ ἀφ' αὐτῶν εἰς ἐλευθερίαν, ἐκ

ἡ δὲ αὐτὸ δι' αὐτῶν πρὸς δίκην εἰσέναι,
ἵνα μὴ κινουμένων δικασθεῖς ἀποδει-
χθῇ δοῦλος, καὶ συμβῇ ὅς τις ἀποτελέ-

σματος δοῦλον ἀγωνίζεσθαι παρὰ δὲ
σπότῳ, ὅς τις ἐτέρῳ εἰσέναι πρὸς

δίκην ὑπὸ αὐτῶν, ὅς τις καὶ ἐλέγετο αἰ-
σертor. f ¶ Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ ἐπιτρο-

πῆς. πολλάκις γὰρ ἐδεῖτο πρὸς πᾶν ἐ-
πιτρόπου. καὶ δύο ἐμάχοντο παρὰ τὴν

δεῖ ἐπιτροπῆσαν. παρὰ δὲ τὸν ὅτι εἰς
κινήσθαι ὁ οὐδὲν ἡγήσθαι δέσποτος alic-

no nomine κινῶν, τοῦτέστι δικάζο-
μεν ὑπὸ ἐπιτροπῆς τῆς μὴ ἀφ' ἐ-

λευθερίας αὐτῶν, ὡς τὸ τέλος ἐδίδασκε τὸ
δικης. ¶ Οἱ δὲ ἡ νόμος ἐπέτρε-

πον, εἰ συνέβη πρὸς τῶν ὄντων παρὰ
τοῖς πολέμοις, ἢ reipublicæ causa

ἀποδημουμένων, παρὰ γὰρ κλαπεί-
ναι, κινεῖν τὸ βεβλόμενον πρὸς furti ἀ-

γῶν. εἰ δὲ ἐπὶ ἐπιτροπῶν πρὸς πᾶν,

¶ Præterea lege Hostilia per-

missum erat tunc

ti agere eorum

nomine, qui a-

pud

¶ Nunc ad-
monendi sumus
agere posse quæ
libet hominem
aut suo nomine
aut alieno. ¶ A-
lienò, veluti pro
curatorio, tuto-
rio, curatorio:
cum olim in v-
su fuisset, alte-
rius nomine a-
gere non posse,
nisi pro popu-
lo, pro liberta-
te, pro tutela.

¶ Præterea le-
ge Hostilia per-
missum erat tunc
ti agere eorum
nomine, qui a-

a Suo nomine
agit, qui pro se-
ipso agit.

b Alieno no-
mine agit, qui
pro alio agit:

c §. 3. sup. de fi-
dei commissis, hæ-
reditatib.

d Alieno no-
mine agere o-
lim non omni-
bus permissum

e Pro liberta-
te quemadmo-
dum quis olim

f Assertor quis
cur indu-

g Pro tutela
quemadmodum
quis olim age-

h Hostilia lege
agere licuit pro
rebus furto su-

i qui capti ab
hostibus aut
Reipublicæ cau-

sa aberant.

re.

re.

re.

re.

re.

re.

re.

re.

re.

puḍ hostes ef-
sent, aut repu-
blicæ causā a-
bessent, quive
in eorum cuius
tutela essent.
Sed quia hoc
non minimam
incommodita-
tem habebat,
quod alieno no-
mine neque a-
gere, neque ex-
cipere actionē
licebat, cōpe-
runt homines
per procurato-
res litigare. Nā
& morbus, &
ætas, & necessa-
ria peregrina-
tio, itēque a-
liæ multæ iustæ
causæ sæpe ho-
minibus imp-
dimento sunt,
quominus rem
suam ipsi exe-
qui possint.

1 ¶ Procurator neque cer-
tis verbis, neque
præsentē sem-
per aduersario,
imo & plerun-
que eo ignoran-
te, constituitur.
Cuicunq. enim
permiseris rem
tuam agere, aut
defendere, is
tuus procura-
tor intelligitur.

2 ¶ Tutores &
curatores quē-
admodum con-
stituantur, pri-
mo libro expo-
situm est.

ὑποστῆναι ἢ ἔπος κλοπῆς, ἐμοῦ ὄντος πα-
ρὰ τοῖς πολέμοις, ἢ reipublicæ cau-
sā ἀποδημῶντος, ὁμοίως ὁ βεβλόμενος
ἐκ τῆς πλὴν furti. ἀλλ' ἐπεὶ δὴ τὸ οὐκ
ἐλαχίστω προσῆγε πλὴν βλάβῃ, τὸ
μὴ δι' αὐτῶν ἀλλ' ἀλλοτρίῳ ὀνόματι, μὴ
τε ἐν ἀγῶνι μὴ τε ἐν ἀγῶνι ἐπενόησαν α-
οἱ αὖτε ἄλλοι δὲ ἀποκουράτωρον δι-
κάζεσθαι. ἐπεὶ ὅτε γὰρ ἢ νόσος, ἢ γῆρας, ἢ
ἀναγκὰς ἀποδημία, καὶ ἄλλα ἢ πολ-
λαί αἰτίαι, ἐμποδῶν γίνονται, τὸ μὴ δύ-
νασθαι τὸν προστάτην δι' ἑαυτοῦ πρὸς ἀγῶ-
νι εἰς τὸ δικαστήριον.

1 ¶ Οἱ δὲ ἀποκουράτωρ οὕτως κα-
θίσταται, ὅτι ἐντέλλομαι πρὸς τὸν
ἐμοῦ δικαστῆρα, καὶ αὐτὸν ἐν τῇ μαν-
δῇ πρὸς βεβλόμενον, ὃς δὲ ὁμοῦ ἐν τῷ
τῷ τυπικῶν ὁ ρημάτων. δι' οἷων δὴ πο-
τε γὰρ δι' αὐτῶν ἀποκουράτωρα χει-
ροτονῶμαι. ἀλλ' ἄφορον δὲ ὅτιν, εἴτε ἀ-
πολυμωπῶνται ὁ ἐμὸς ἀντίδικος, εἴτε
παύειν. ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον γὰρ, ἀγνοοῦν-
τος αὐτοῦ ἀποβέβλητομαι τὸ ἀποκουρά-
τωρα. καὶ ἀπλῶς, ὅτι πᾶσαι ἐπιτρέψῃς
τὸν δίκην κινῶσαι, ἢ δεφενδεύσασθαι,
ἔπος ἀποκουράτωρ νοεῖται.

2 ¶ Οἱ δὲ ἐπιτρέπτοι, καὶ οἱ κου-
ράτωρες πῶς τρέπονται καθίστανται, ἐ-
κ τῆς βεβλόμενης ἐν τῇ πρῶτῃ ἐνστούτῳ. ἐ-
ξωθεν δὲ ὁφείλεις εἰδέναι, ὅτι ὁ
ἀποκουράτωρ, εἰ μὲν ἄκτωρ ὅτιν, ὅ-
πως εἰσὶν κινεῖν. Εἰ ἐφαίνεται τὸ ἀν-
τίδικον χεῖρ ἢ δουρὶς Τίτῳ, οὗ ἐ-
μὸς ἀποκουράτωρ, καταδίκην αὐ-
τὸν ὡς δικαστῆ. καὶ πλὴν μὲν ἐν τῇ ἐξω-
τα, ἢ τοῖς πλὴν ἀρχῇ τῆς ἐναγωγῆς
λαμβάνει ἀπὸ τῆς δεισπότου. εἰς ἑαυ-
τὸν δὲ μεταφέρει πλὴν κόνδεμναπῶ-
να. εἰ δὲ τις ἐν ἀγῶνι ὡς ἀποκουρά-
τωρ, ὁ κινῶν ἔπος ὁφείλει λέγειν. Εἰ

atque eo tēpore quo apud
hostes eram, vel Reipubli-
cæ causā aberam, furtum
aliquis ei fecisset, equē qui
liber furti agebat. Verum,
quoniam id non minimam
incommoditatem habebat,
quod nemo alieno nomi-
ne agere aut excipere a-
ctionem posset: commentum
sunt hoc homines, ut per
procuratores litigarēt. Nā
interdum aut morbus, aut
senectus, aut necessaria
peregrinatio, itēque aliæ
multæ causæ, impedimēto
sunt, ne principalis rem
suam exequi possit.

a Procurato-
rum usus per-
quam necessa-
rius, ut qui re-
bus suis super-
esse non possint.
vel agere vel
cōueniri possint
l. 1. §. 2. ff. de
procurat.

1 ¶ Procurator sic con-
stituitur, si cui mandem, ut
pro me litiget, quemadmo-
dum & in mandato dixi-
mus: nec vlla certorū ver-
borum præscripta forma o-
pus est. Quibuscunq. enim
verbis procuratorem con-
stituere possum. Neque e-
tiam refert absit aduersa-
rius meus, an præsens sit:
plerumque enim & igno-
rante eo procurator con-
stituitur. Denique (ut rem
omnem vno verbo cōclu-
dam) cuicunq. causam tuā
agere aut defendere permī-
seris, is procurator tuus in-
telligitur.

b sup. tit. de mā-
dato.
c Mandari po-
test procuratio
certis verbis,
ut hic. Imò et
nudis verbis.
Paul. 1. sent. 3.
§. 1. hoc est non
certis non so-
lemnibus.

2 ¶ Tutores autem & cu-
ratores, quemadmodum
constituantur, libro primo
exposuimus. Porro (ut ali-
quid obiter foris adsumā)
sciendum est procuratorē,
si actor est, ita agere debe-
re: Si apparet aduersarium,
Titio, cuius procurator sū,
dare oportere, condemna-
eum iudex: Et intentionem
quidem siue initiū actio-
nis ex persona domini su-
mere, condemnationem
verò in sese vertere.
Quod si quis ut procura-
tor conuenitur, sic eum
qui agit, dicere debere: Si

d Procurator
actoris nomine
quemadmodū
agere debeat.
e Eὐφελείας
formula vsta-
ta apud vete-
res, qua actio-
nes in personā
concepiebantur
cuius formula
fit hic mentio,
et infra eodē
meminit et
Harmen. 1. tit.
§. 53.
f Procurator
rei nomine
quemadmodū
defendere de-
beat.

apparet Seium decem aureos dare oportere, condemnna primum procuratorem eius in decē aureos

φαίνε) δουῶαι χεῖναι Σεῖον δέκα νομίσματα κατὰ δέκα ὄν ὀρίμον τ' αὐτ' ὡς κινουράτωρα εἰς δέκα νομίσματα.

2 Adde 9. E.
clog. 10. & 11.
& 44. tit. 31.

DE SATISDA- TIONIBVS.

TIT. XI.

¶ *Actores (hoc est qui agunt & qui excipiunt) satisfacere solent. ¶ Et lim quidem reus iudicio in rem conuentus, 1 vel personam, satisfabat, iudicatum solui: qui vero alieno nomine agebat, Rem ratam dominum habiturum. 2 ¶ Hodie, Reus ipse principalis vel in rem vel in personam conuentus, aut satisfat, aut iurat, aut nudè promittit, pro qualitate personæ, Iudicio sibi. 3 Procurator vero actoris (mandato actis insinuato, aut si non in iudicio ab actore constitutus satisfat, Ratam rem dominum habiturum. Procurator autem rei, si ipse reus vel in iudicio vel extra satisfecerit, iudicatum solui, & Iudicio sibi satisfacere aliàs non cogitur. 4 si id non factum, iudicatum solui satisfacere cogitur. 5 Quæ satisfactionum regula usu ipso melius addiscuntur. 6 Locum etiam obtinent in prouinciis.*

ΠΕΡΙ ΙΚΑΝΟΔΟ- ΣΙΑΝ.

ΤΙΤΛ. ΙΑ.

DE SATISDA- TIONIBVS.

TIT. XI.

NUNC de satisfactionibus dicere necesse est: quæ causæ eius quæ in iudicio vertitur, nomine, aut ab actore aut reo præstantur. 1 ¶ Atque illud cum primis inter ipsa procemia sciendum est, alium apud veteres fuisse satisfactionum modum, & alium nunc in vlu versari.

b Satisfactionis modus apud veteres quis fuerit.

c Reus actionis realis quem admodum alieno, suoque nomine iudicatum solui satisfabat. d Satisfactionis iudicatum solui vetus formula.

e Iudicatum solui satisfactio unde & cur dicta.

¶ Quoniam quicum in re agebatur, cogebatur satisfactionem præstare: qua promittebat, si victus re de qua questum erat, non restitueret, neque litis æstimationem solueret, liberum actori fore ut cum ipso aut cum fideiussoribus eius ex stipulato ageret. Appellabatur autem satisfactio hæc iudicatum solui: Porro vnde id nominis sit sortita, facile est intelligere. Quoniam sic stipulabatur actor. Promittis mihi soluere quod iudicatum fuerit? Idque quum quis suo nomine in rem conueniebatur. ¶ Ac multo etiã magis si quis alieno nomine actionem in rem exciperet. Nam hunc satisfacere

ΝΑΝ ΑΝ ΑΝ ΑΝ ΕΙΠΕΙΝ ΠΕΙ ΕΙ ΤΗΣ ΣΑΠΙΣΔΑΠΙΝΩΝ, ΤΟΥΤΕΣΙ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΔΟΠΙΑΝ. ΑΙ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΧΑΕΙΝ ΤΟ ΚΙΝΟΥΜΕΝΗΣ ΔΙΚΗΣ, Η ΥΠΟ Τ' ΑΝΤΩΡΟΣ, Η ΥΠΟ Τ' ΕΙΣ.

1 ¶ Τέως ὅσον ὡς οἱ μῖοις ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι παλαιὰ μὲν ἕτερος τρόπος ἦν τῶν τοιούτων ἐν γυναι, ἕτερος δὲ νυνὶ πολιτὸν ἔσται. ¶ Παλαιὰ γὰρ τὸ in rem κινουμένης, ὅσον ἀνὰ νόμον ὁ σὴν ἀλκὰς ἐπὶ δουῶαι σαπισδαπίονα. ἐν ἧ ἐπιγνέλλετο, ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ πῆνδεῖς οὐκ ἀποκαταστήσει τὸ ὡς γὰρ αὐτὴ οὐ ἐνάγεται, & δὲ τὸ δίκης πῶν δατήμῃσιν, ἵνα ὁ δὲ πῶν ἀκτωεῖ, ἢ κατ' αὐτὴν κινεῖν πῶν ex stipulatu, ἢ κατ' αὐτὴν ἐγγυητῶν αὐτὴν ἐλέγξῃ. Δὲ ἡ τοιαύτη ἐγγυη iudicatum solui. ὅθεν ἐν τούτῳ τῷ σώματι ἔτυχεν, ὅτι χερὲς ὅτι νοῆσαι ἐπερῶτα γὰρ ὁ ἀκτωρ ἔπος. Ὁ μολογῆς καταβαλεῖν μοι, ὅτι αὐτὸν γνῶται κειδέν καὶ ταῦτα μὲν ἡνίκα suo nomine ἐνῆγετο πρὸς τῇ in rem. ¶ Πολλὰ δὲ πλεον, εἰ ἀλλοτρίῳ nomine πῶν in rem ὑποδεδόμῃ ἐπὶ γχαυε. ἢ γὰρ ἡνὰ γκαί ζετὸ δίδῳαι τ

1 ¶ Satisfactionis modus alius antiquitati placuit alium nouitas per vsum amplexa est. ¶ Olim enim si in re agebatur, satisfacere possessor compellebatur ut si victus esset, nec rem ipsam restitueret, nec litis æstimationem, potestas esset petitori aut cum eo agendi, aut cum fideiussoribus eius, quæ satisfactio appellatur iudicatum solui. Vnde autem sic appelletur, facile est intelligere. Nam questipulabatur quis ut soluere-

cogebatur

cogebatur si
lieno nomine
iudicium acci-
piebat.

¶ Ipse autem,
qui in rem age-
bat, si suo nomi-
ne petebat, sa-
tisfare non co-
gebatur. Procura-
tor vero si in
rem agebat, sa-
tisfare iubeba-
tur, rem ratam ac
minum habiturum.
Periculū enim
erat, ne iterum
dominus de ea
de experiretur.
Tutores verò &
curatores eod-
modo, quo pro-
curatores, satis-
dare debere,
verba edicti fa-
ciebant. Sed ali-
quando his a-
gentibus satis-
datio remitte-
batur. Hæc ita
erant si in rem
agebatur.

1 ¶ Si verò in
personam ab a-
ctoris quidem
parte eadē ob-
tinebant quæ di-
ximus in actio-
ne, qua in rem a-
gitur: ab eius ve-
rò parte cū quo
agitur, si quidē
alieno nomine
aliquis interue-
niret, omni-

iudicatum solui, δὲ τὸ κανόνα τὸ λέ-
γοντα, nemo^a sine satisfactione, a-
lienæ rei defensor idoneus intel-
ligitur. Τυτέστιν, οὐδεὶς διὰ δόσεως
ἐγὼ αὐτὸν, ἀξιόπιστος νομισθήσε) δεφέν-
σωρ πρὸς ἀλλοτρίαν. ταῦτα μὲν
περὶ τῶν. ¶ Οἱ δὲ πῶς in rem κι-
νῶν, εἰ μὲν suo nomine ταύτῃ ἐκί-
νῃ, & δεμίαν ἀπητεῖτο ἱκανοδοσίαν.
πῶς γὰρ δεσπότης ὢν εἶχεν ἀπατεῖσθαι
τῇ ratam rem dominum habitu-
rum; εἰ δὲ alieno nomine, ἔδει αὐτὸν
ἀπατεῖσθαι ἱκανοδοσίαν τὴν λεγομένην
ratam rem dominum habiturum.
ἐν ᾗ ἐλέγχετο, ὡς ἐκείνη καὶ βέβαια τῇ
παρ' αὐτὸν πρὸς τὸν δέσποτην ἡ-
γήσε) τὴν δίκης. δέ) γὰρ καὶ μὴ ἔσθ' ὅτε
ὁ δεσπότης ἀπατεῖσθαι, καὶ λέγων,
ὡς ὁ περὶ κουράτωρ ἐκείνῳ μὲν αὐ-
τὸ ἐκίνησε, καὶ αὐτὸν περὶ τῆς αὐτῆς
ἀρξῆται διζήσεσθαι. καὶ ὁ περὶ τῆς αὐτῆς
τῇ αὐτῇ πρὸς ἀλλοτρίαν δόσει ἐναγὸν
μὲν. ¶ Καὶ ὁ πρὸς κουράτωρ
ὁμοίως βαρύνονται τῇ δόσει τῇ ἐγ-
γυῶν, ὡς τὰ ῥήματα τῇ ἐδίκτου βοᾷ.
ἐστὶ δὲ ὅτε κινουσί αὐτοῖς ἡ ἱκανοδοσία
συγχωρεῖ). νομτέον δὲ ἡνίκα ὡμολογή-
μην ὅτι αὐτῇ ἡ κατὰ τὰς. Τυτέστιν
ὅτι ὁ μὲν πρὸς κουράτωρ, ὁ δὲ κουράτωρ ὅτι.
καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν in rem κινουμέ-
νης.

1 ¶ Εἰ δὲ περὶ ἀλλοτρίαν ἐκινεῖτο, ἐν
μὲν τῇ ἐναγῇ μέρει, τὰ αὐτὰ ἐ-
κείνῃ, ἀπερὶ εἰρήκα μὲν καὶ ὅτι τῆς in
rem. τυτέστιν ὁ μὲν δεσπότης & δεμίαν
παρέχων σαπιδάπωνα. ὁ δὲ περὶ κου-
ράτωρ ἐκείνῳ τὴν ratam rem. ὁμοίως
καὶ οἱ κηδεμόνες, ἡνίκα ἡ κατὰ τὰς
αὐτῇ ἀμφιβάλλετο. ἐν πλεονεξίᾳ δὲ τῇ
ἐναγῇ, εἰ μὲν πρὸς alieno nomi-
ne ὑπεδέχετο τὴν περὶ ἀλλοτρίαν, πάντα

iudicatum solui necesse e-
rat: propter regulam Iuris
qua dicimus: Neminem si-
ne satisfactione alienæ rei
idoneum defensorem in-
telligi. Et hæc quidem in
reo. ¶ Porro is, qui in rem
agebat, si suo nomine age-
bat, nullam satisfactionem
præstabat. Quomodo e-
nim ab eo, qui ipse domi-
nus erat, postulari potuis-
set, ut satisfaceret, ratam rem
dominum habiturum? Sin-
verò alieno nomine age-
bat: præstare debebat satis-
factionem, quæ dicitur, Ratam
rem dominum habiturum:
qua dicebat fore, ut domi-
nus latus ea quæ ipse egisset ra-
ta & firma haberet. Pericu-
lum enim erat nequando
dominus adesset, & diceret
non ex voluntate sua pro-
curatorem egisse, atque ab
initio iisdem de rebus ex-
periretur, ac idem eadem
de causa secundo impete-
retur. ¶ Tutor quoque &
curator equè satisfactionis
onere grauantur, ut edicti
verba ostendunt. Interdum
tamen agentibus his satis-
datio remittitur. Quod ita
intelligendum est, si hoc
constat an cōstitutum ac crea-
tum sint, hoc est, an hic tutor,
& ille curator sit. Et hæc
quidem de his qui in rem
agebant.

1 ¶ Cum verò in perso-
nam aliquis agebat: ex par-
te actoris, eadem obline-
bant, quæ diximus in actio-
ne, qua in rem agitur: hoc
est, dominus nullam præ-
stabat satisfactionem: pro-
curator verò cauebat do-
minum ratam rem habitu-
rum: similiter & tutor aut
curator, si hoc erat dubiū,
an tutor aut curator esset.
Ex latere verò eius qui cō-
stabat, si quis alieno
nomine actionem in per-
sonam excepisset, omnino

a Hanc senten-
tiā author E-
digea d. tit. 2. c.
περὶ δίκης διζή-
των sic expri-
mit. & δεὶς ἀλ-
λοτρίαν δίκην
αὐτὸν ἱκανοδο-
σίαν δίκην δι-
κεῖν δόσει, εἰ
μὴ ἐστὶν ὑπαρ-
χὸς. v. l. 110. §.
1. ff. de reg. iur.
b Actor si suo
nomine in rem
agebat, olim
nullo modo sa-
tisfare cogeba-
tur: si alieno no-
mine: Ratam
rem dominum
habiturum sa-
tisfare cogeba-
tur.
c Ratam rem
dominum habi-
turum causā
quid continet

d In personam
actione apud
veteres, Acto-
res, suo nomine
non satisfabant:
alieno, ratam
rem habiturum
dominum satis-
dabant. Rei a-
lienō nomine,
ratam rem ha-
biturum & in
iudicatum solui:
suo nomine, iudicatum solui
satisfabant.

a l. in eo. no. 5
uemo aliena.
10. ff. de regul.
iur. 8. Eclog. c.
πρὸς δὲ καὶ διὰ
τὴν ἐν ἑαυτῇ ἐπι-
γραφῇ.

b Actores suo
nomine agen-
tes, hodie non
satisfaciunt omni
modo, nisi quod
iudicio sibi in-
terdum fideius

terdum iurati,
interdum ne
iurati quidem
nude tantum
id promittunt.

c Cautio hac
iudicio sibi.

d Iuratoria
cautio quæ hic
ἐξομολογία aut
potius ἐξομολο-
γία, de qua di-
xi apud Har-

menop. 1. tit. 2
§. 26. 27.

e ὁμολογία
ἢ ἡμολογία
ἢ ἡμολογία
ἢ ἡμολογία
ἢ ἡμολογία

f Actor in-
terdum satis-
dat, interdum
iurat, interdum
repromittit iu-
dicio sibi.

g Procurator
hæc actoris siue
rei satisfacere
debet. Ratam
rem dominum

habiturum, nisi
aut mandatū
apud acta o-
stendat, aut in
ipso iudicio pro-
curator a do-
mino constitu-
tus.

h Hac cautio
ratam rem do-
minum habitu-
rum, auctori
Eclog. 9. tit.
11. c. 2. τῇ δ' αὖ
σφαλείᾳ ἐν-
νοουμένη δὲ
ἐστὶν. De hac sti-
pulatione vide
quædam in §.
ult. sup. de diui-
sione stipula-
tionum.

cogebatur ad satisfactionem:
propter prædictam iuris re-
gulam qua dicere solentur:
Neminem in aliena re sine
satisfactione idoneum de-
fensorem credi. Sin autem
quis suo nomine actione
in personam conuentus es-
set, iudicatum solui satis-
dare non erat necesse.

2 ¶ Et hæc quidem sic
apud veteres in usu erant.
Hodie verò alius ordo hi-
sce in rebus obtinet, quo
niam siue in rem, siue in
personam cum aliquo suo
nomine agatur, nullam sa-
tisfactionem pro litis æsti-
matione dat. Sed pro sua
personæ fideiussorem præ-
bet, qui promittat, in iu-
dicio reum usque ad termi-
num litis permansurum.

¶ Interdum verò ne fide-
iussorem quidem dat, sed
sux promissioni commit-
titur, iurando, in iudicio se
permansurum, nec inde dis-
cessurum: quæ & Romano
more iuratoria cautio vo-
catur. ¶ Interdum etiam &
sine Iure iurando nudæ re-
promissionem emittit. Et
hæc omnia secundum qua-
litem personæ quæ rei su-
stinet partes, procedere cō-
sueuerunt. Sic itaque is,
quicum suo nomine agi-
tur, modò satisfactionem,
modò iuratoriam cautio-
nem, modò nudam repro-
missionem emittit.

3 ¶ Quod si aut is, qui
agit, aut is quicum agitur,
procurator est: tunc ex la-
tere actoris præstanda est
satisfactio Ratam rem do-
minum habiturum, nisi
aut mandatū sibi a domi-
no factum, cum professio-
ne apud acta ostendit esse,
aut præsens litis dominus,

ἥτοι ἐγγύας παρέχει, ὅτι τὸ πρὸς ἑαυ-
τὸν κανὼνα τὸ λέγοντα, Nemo a sine
satisfactione alienæ rei defensor
idoneus intelligitur. εἰ γὰρ suo no-
mine ὑπεδέχεται τὴν περὶ ἀλλοτρίαν, iu-
dicatum solui, οὐκ ἡναγκάζεται το πα-
ραχειν.

2 ¶ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς τὰ τοῖς πα-
λαιῶσι. σήμερον ὅτε τὰς αἰτίας ὅτι τὸ
πρὸς ἑαυτὸν. εἴτε γὰρ τις ἐν ἀντι-
τῇ in
rem, εἴτε τῇ περὶ ἀλλοτρίαν suo nomi-
ne, & δὲ μίαν b δὲ δώσει σαπιδάτιονα,
ἐνεκα τὸ δὲ ἀπὸ μὴ σέως τὸ δὲ δικῆς, ἀλλὰ
μόνον ἐγγύην τὴν παρέχει ὑπὸ τὸ οἰκείον
πρὸς αὐτὸν, τὸ ἐπαγγέλλομενον, ὅτι πα-
ραμενεῖ ὁ ἐναγόμενος ἐν τῇ δὲ δικῇ
συνείῳ, μέχρι τέλους τὸ δὲ δικῆς. ¶ Ἐστὶ
ἡ δὲ τὸ πρὸς ἑαυτὸν ἐγγύην. ἀλλ' οἰκεία
ὁμολογία καὶ (ἀπὸ δὲ) ἐνομήτως, ὅτι
ὡς παραμενεῖ τῇ δὲ δικῇ συνείῳ, καὶ ἐκ δὲ πο-
σῆται. ἡ τις καὶ ἐν τῇ συνειδέῳ ῥω-
μαῖσι λέγει iuratoria d cautio. τὰ
τέσιν ἐξομολογία. ¶ Πολλὰ καὶ ὅτι δὲ δικῇ
ὁρκου φιλικῶς ἐὼς ὁμολογίαν ἐκτίθεται.
ταῦτα ὅτι πάντα πρὸς τὴν ποιότητά τῇ
πρὸς αὐτὸν τὸ ἐναγόμενος πρὸς αὐτὸν
εἶαται. ὥστε οὐδὲ ὁ ἐναγόμενος suo
nomine, ποτὲ μὲν ἐγγύην, ποτὲ δὲ
ἐξομολογίαν, ποτὲ γὰρ φιλικῶς ὁμολογίαν
ἐκτίθεται.

3 ¶ Εἰ γὰρ πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐν ἀν-
τι-
τῇ, ὅτι ἐναγόμενος, ἐκ πλεονεξίας καὶ
τοῦ ἀκτωρ ἀναγκάζεται διδόναι
τὴν ratam h rem dominum ha-
biturum. εἰ μὴ ἄρα ἡ μανδύτον ὅτι
δείξῃ γυρόμενον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὸ δὲ αὐτό-
τα, ὅτι πρὸς αὐτὸν ὑπομνημάτων ἐμ-
φανισθέν, ἡ παρὼν ὁ δὲ σπότης τὸ δὲ δικῆς

modo satisfac-
ret, quia nemo
defensor in alie-
na re sine satis-
factione idoneus
esse creditur.
Quod si proprio
nomine aliquis
iudiciū accipie-
bat in personā:
iudicatum solui
satisfacere non co-
gebatur.

2 ¶ Sed hodie
hæc aliter obser-
uantur. Siue
enim quis in
rem actione con-
uenitur, siue per-
sonali suo nomi-
ne, nullam satis-
factionem pro
litis æstimatio-
ne dare compel-
litur, sed pro sua
tātum persona,
quod in iudicio
permaneat usq;
ad terminum li-
tis, vel commit-
titur suæ promif-
sioni cum iure-
iurando, quam
iuratoriam cau-
tionem vocant,
vel nudam pro-
missionem, vel
satisfactionem
pro qualitate
personæ suæ da-
re compellitur.

3 ¶ Sin autem
per procurato-
rem lis, vel in-
fertur, vel susci-
pitur, in actōis
quidē persona,
si non mandatū
actis insinuatū
est, vel præ-
ses dominus litis
in iudi-

a Adde No
ucl. 112. c. 2.

secutum reddat, illum eo tem-
pore, quo ferenda erit senten-
tia in iudicium venturum:
aut si non adierit, omnia vel à
se ipso, vel à fideiussore suo
praestitum iri, quæ in condem-
natione continebuntur, nisi
forsitan ea per appellatio-
nem fuerit facta irrita.

5 Quod si contingat, ut
principalis reus ob quam
libet causam præito non
sit, sed alius qui ipiam vo-
lens absentis defensionem
subeat, nulla differentia in-
ter actiones in rem vel in
personam introducenda,
citra impedimentum velut
defensor admittendus est.

b Defensores
absentium qua
satisfactione te-
neantur.

Sic tamen ut satisfdet Iudi-
catum solui, & caueat acto-
ri, à se quod iudicatum e-
rit, solutum iri. Idque pro-
pter veterem & sæpè iam
à nobis adductam Iuris re-
gulam, qua dicimus, Ne-
minem sine satisfactione,
alienæ rei idoneum defen-
sores intelligi.

c Hanc regu-
lā author Eclo-
gæ 8. tit. 2. c. 33.
ita expressit.

d Hæc autem
regula dicitur
in cano-
nicis dicitur
in dicitur,
autem dicitur,
autem dicitur,
autem dicitur.

e Usus & pra-
xi iudiciorum
multa addisci-
mus, qua libris
per scriptis
haud adsequi
possumus.

6 ¶ Verum omnia hæc
multo clarius perfectius-
que ex iudiciorum, quæ
multa quotidie inter homi-
nes existunt, usu, & ex re-
bus ipsis percipi possunt.

7 ¶ Porro hanc satisfac-
tionum & repromissionum
formam non in hac tan-
tū regia vrbe, sed in o-
mnibus suis prouinciis Im-
perator noster sanctissimus
obtinere voluit, etiā si for-
tè aliqui per imperitiam
aliter vtantur. Quoniam
illud necesse est, ut omnes
prouinciales caput ciuita-
tum omnium, hoc est, re-
giam hanc urbem sequatur.

ἀσφαλιζέμεθα ὅτι αὐτὸ ἐν τῇ κυρίῳ τῇ
ἀποφάσει δὲ ρεθῆσε) ἐν τῇ δὲ δικασί-
ει. εἰ ὅ μὴ ἀδραχῆται, πᾶσι πα-
ρέξει αὐτὸς, ἥτοι ὁ αὐτοῦ ἐγγυητῆς, τὰ
τῇ ἀποφάσει διερχόμενα. εἰ μὴ ἄρα τῇ
ἀπόφασιν ἐγγυητὸς ἡνύεσθε.

5 ¶ Εἰ ὅ συμβῇ αὐτῷ τῷ περὶ τυπὸν
ῥέον μὴ παρῆναι δὲ οἷαν δὴ ποτε αἰ-
τίαν, ἕτερος δὲ πρὸς ἐκὼν ὑποβάλλῃ ἐα-
τὴν τῇ ὑπὸ τῆς ἀπὸντος διεφροσίνῃ, & δε-
μίας ἐσθῆς διαφορᾶς πότερον in rem,
ἢ περὶ ὀνόματι κινεῖται κατ' αὐτῆς, ἀνω-
λύτως δεχθήτε) ἐν τῇ δὲ διεφροσίνῃ
b οὐ πῶ μὲν τοι, ὥστε ἀδραχῆν τὸ iu-
dicatum solui. ἐν ἣ τὸ ἀσφαλὲς γίνε-
ται, ὅτι τὰ κειθεσόμενα πάντ' ἐξ ὧν
καταβαλεῖ, δὲ τὸ παλαιὸν ἢ πολλὰ
κίς εἰρημὸν κανόνα τὸ λέγοντα, Ne-
mo c sine satisfactione alienæ rei
defensor idoneus intelligitur.

6 ¶ Ταῦτα ὅ παῖτα σαφέστερον ἢ τε-
λειότερον, ἐν τῇ καθημέραν τῇ αἰθρο-
πῶν χρήσεως δὲ τῇ δικαστείῳ, ἢ ἐξ
αὐτῆς πρὸς μαθήσε) τῇ περὶ ἀγμάτων.

7 ¶ Τοῦτον ὅ τὸν τύπον τῇ ἱκανοδο-
σίᾳ, ἥτοι ὁ μολογιστῆς, εὐ μόνον ἐν ταύ-
τῃ τῇ βασιλείᾳ πόλει, ἀλλὰ ἢ ἐν πά-
σαις ταῖς οἰκείαις ἐπὶ ῥῆμας ὁ πρὸς το-
τὸς ἡμῶν ἐξέλε) κεῖται βασιλεῖς. εἰ ὅ
ἐξ ἀπειρίας ἕτερος τυχὸν ταῦτα κρα-
τεῖ. ἐπ' ἀνάγκης γὰρ ἐστὶ πάντα αὐτῷ ἐ-
παρχεισθαι, ἐπὶ δὲ τῇ κεφαλῇ πᾶσιν
τῇ πόλεων τοῦτ' ἐστὶ ταύτῃ τῇ βασιλευ-
ούσῃ πόλει.

quod tempore
sententiæ reci-
tandæ in iudi-
cium veniet, vel
si non venerit
omnia dabit fi-
deiussor, quæ in
condemnatione
continentur,
nisi fuerit pro-
uocatum.

5 ¶ Si verò reus
præsto ex qua-
cunque causa
non fuerit, & a-
lius velit defen-
sionem eius sub-
ire, nulla diffe-
rentia inter a-
ctiones in rem
vel personales
introducenda,
potest hoc fa-
cere, ita tamen
ut satisfactione
Iudicatum solui
pro litis æstima-
tione præstet.
Nemo enim se-
cundum vete-
rem regulā, ut
iam dictum est,
alienæ rei sine
satisfactione de-
fensor idoneus
intelligitur.

6 ¶ Quæ om-
nia apertius &
perfectius quo-
tidiano iudicio-
rum usu in
rerum documē-
tis apparent.

7 ¶ Quam for-
mam non solum

in hac regia vrbe, sed etiam omnibus nostris prouinciis, et si propter imperitiam fortè
aliter celebratur. obtinere censemus, quum necesse sit omnes prouincias caput om-
nium nostrarum ciuitatum, id est hanc regiam urbem, eiusque obseruantiam sequi.

feſſor, & quiuis alius qui heredis inſtar obtinet, quod genus eſt iſ, cui ex S.C. Trebell. hereditas reſtituta eſt, per fictionē ſibi heredis nomen vindicant, ideō vt per omnia fictio hæc vera ſit, neceſſariū eſſe viſum eſt, vt quēadmodū actiones quæ hæredibus competunt, ita & hæ, quæ bonorū poſſeſſoribus dantur, perpetuæ eſſent. ¶ Sed & furti manifeſti actio quamuis prætoriam ſit, perpetua tamen eſt, quoniam abſurdiſſimum id erat & iniquiſſimum, vt anno circumſcriberetur. Sed dixerit hic aliquis mihi: atqui & lex Duodecim Tabularum furti actionem nouit: quomodo tu igitur eā Prætoriam vocas? Verūm hæc eſt reſponſio. Lex Duodecim Tabularum cum furti actionem daret, capitale in furem pœnam conſtituit, Prætor verò pecuniariam. Quoniam ergo Ius quod ex lege xii. Tab. venit, propter aſperitatē exploſum eſt, & magis iure Prætorio vtimur (iuſtū. n. erat, vt qui in pecunia læſiſſet, & in pecunia plecteretur) ideo Prætoriā furti actionem vocamus. Hanc quoque ob cauſam perpetuam eſſe placuit. Quoniā iniquū putauit Prætor, vt in vtroq. furibus auxiliū ferret, ſimul & pœnā, quæ capitalis erat, in pecuniariam vertens, & actionem quæ perpetua fuiſſet, annalem faciens. Quod igitur ad actionis perpetuitatem attinebat, id in ſuo habitu ſtarūque reliquit.

¶ Porro nō omnis actio quæ aut nobis cōpetit, aut contra nos datur, ſive Iure Ciuili, ſive à Prætoribus: etiā heredibus aut cōtra heredes datur. Et (vt ré quā ſimpliſſimē exponā) actionum aliæ ex delicto naſcuntur, aliæ ex contractu. Quæ ex delicto dantur, cōtra here-

ſor, ἢ πᾶς μὲν ὁ κληρονόμων, ὁποῖος ὅστις ὁ Γεβελιανός φιδεῖ-
κουμίας ἱεροῦ, ἐπὶ δὲ ὅς τὴν πλάσεως
ὡς περὶ αὐτοῖς τὸ τῷ κληρονόμῳ
ὄνομα, ἵνα δὲ πᾶς ἢ πλάσις ἀλη-
θὴς ὁρεθῇ, ἀναγκάσθον ἐνόμισεν, ὥς-
περ τὰς τοῖς κληρονόμοις, ἔγωγε καὶ τὰς
τοῖς bonorum poſſeſſoribus ἀρμο-
ζούσας ἀγωγὰς, εἶναι περπετούας.

¶ Καὶ ἡ furti ἡ manifeſti, εἰ ἢ ἐκ τῆς
πραίτωρος κατὰ γέται, ὁμῶς περπε-
τοῦα ὅστις. ἀποπύλατον γὰρ ὡς ἐνιαυτῶν
πᾶν τὴν περικλείει. ἀλλ' ἔχει τις εἰ-
πεῖν, καὶ τοῖς ἡ furti ἀγωγὴν ἐγνωσται τῶν
ἡ δωδεκάδεκτῶν. πῶς οὖν πραίτω-
ρίαν αὐτὴν καλεῖς. ἀλλ' ἡ ἀπολογία
αὐτῇ ὅστις. ὁ δωδεκάδεκτῶν ὅστις νο-
σας τὴν furti, κεφαλικῶν ἢ τῶν κλέ-
πτου ὡς ἐπεμείαν. ὁ δὲ πρῶτος
χηματικῶν. ἐπειδὴ οὖν δὲ τὴν τε α-
χίτητα ἢ τῶν δωδεκάδεκτῶν κατεφε-
νήθη νομοθεσία, πολλὴ δὲ εἶται δὲ ἡ τῶν
πραίτωρος δίκαιον ὡς ὡς, τὸ εἰς χη-
ματὰ ἀδικήσαντα, εἰς χημάτα τι-
μωροῦμεν. δὲ τῶν πρῶτον αὐ-
τὴν καλοῦμεν. περπετοῦα δὲ γέγονε,
δὲ τῶν. ἀποπύλατον γὰρ ἐνόμισεν ὁ πρῶ-
τος δὲ πάντων σωτρίων τοῖς κλέ-
πτῶν, τὸ κεφαλικῶν τιμωρίαν χημα-
τικῶν ποιοῦν, ἢ τὸ περπετοῦαι αἰάλιαν,
εἰασεν οὖν ὅτι σχήματα τὸ περπε-
τοῦον.

¶ Οὐ πᾶσα δὲ ἀγωγὴ ἡμῖν ἀρ-
μόζουσα, ἢ κατὰ ἡμῶν παρεχομένη, ἢ
ἀπὸ τῆς πολιτικοῦ, ἢ ἀπὸ τῆς πρῶτω-
ρος, ὡς αὐτὴς δίδεται κληρονόμοις δὲ
ἢ κληρονόμων. καὶ ἀπλῶς τῆς ἀ-
γωγῶν αἱ μὲν εἰσιν ἐξ ἀμαρτημάτων·
αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων. αἱ δὲ ἐξ
ἀμαρτημάτων κατὰ κληρονόμων οὐ

poſſeſſori, ca-
riſque qui here-
dis loco ſunt,
adcommodat.

¶ Furti quoque
manifeſti actio,
quāuis ex ipſius
Prætoris iuriſ-
dictione proſi-
ſcitur, tamen
perpetuo datur.
Abſurdū enim
eſſe exiſtimauit
anno eam ter-
minari.

¶ Nō autem
omnes actio-
nes, quæ in ali-
quem aut ipſo
iure competūt,
aut à Prætoribus
dantur: & in he-
redem æquē
competunt, aut
dari.

a Furti actio
quo ſenſu Præ-
toriam dicitur
cū furtum legi-
bus xij. Tabul.
punitū fuerit.

b Furti capita-
lis actio lege
xij. Tabularum:
pecuniaria, à
Prætoribus ſa-
cta eſt. & cur
hæc pœna in-
ſerior.

c Fures pecu-
nia quāvis ca-
pitaliter puniri
æquum.

d Actiones
omnes hæredi-
bus aut in hæ-
redes nō dan-
tur.

e Obligationū
aliæ ex deli-
cto: aliæ ex con-
tractu, de qua
diuiſione dixi
ſ. 2. ſup. de obli.

dari solent. Est enim certissima iuris regula, ex maleficiis poenales actiones in heredem rei non competere: veluti furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, damni, iniuriarum. Sed heredibus huiusmodi actiones competunt, nec denegantur, excepta iniuriarum actione, & si qua alia similis inueniatur. ¶ Aliquando tamen etiam ex contractu actio contra heredem non competit: veluti cum testator dolose versatus sit, & ad heredem eius nihil ex eo dolo peruenit.

¶ Poenales autem actiones, quas supra diximus, si ab ipsis principalibus personis fuerint contestatae, & heredibus dantur, & contra heredes transeunt,

ἡ δὲ ἀπὸ πονηρίας ἐστὶν ὁ σαφέστατος καὶ ὁ λέγων, τὰς ἀπὸ ἀμαρτημάτων ποινάlias, καὶ δίδωσι καὶ κληρονομίων. οἷον furti, ^b vi bonorum raptorum, damni iniuria, ἀκουιλίας. κληρονομίους ^c δὲ αὐταὶ παρέχονται ἐξηρημύσης ^d iniuriarum, καὶ ἥτις ἐστὶ ταυτὴ ὡς πλησία. οἷον in factum ἀγωγῇ, ἥ τις ἀρμόζει, ἢ ἵνα δίχα αὐτῆς σέως συγγνώμης, ὁ πατήρ εἰς δικαστήριον κληθῇ, καὶ ὁ λογισμὸς περὶ τὸν λόγόν ἐστιν. ἔνθα γὰρ τὸ γινώσκον ἀμαρτημάτων ἐλαττοῦ ^e καὶ μέλλοντος τῆς ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς, τότε καὶ ὁ κληρονομίος ὡς συναδικηδὲς, πῶς δὲ τὰ ἀμαρτημάτων ἀγωγῇ κινήσῃ. ὅπερ συμβαίνει ὅτι ^f furti, καὶ ^g vi bonorum raptorum, καὶ ^h ἀκουιλίας. ὅτι γὰρ ⁱ iniuriarum, ἐπειδὴ ἡ ὑβρεῖς, ἢ εἰς ἐμὲ γινώσκον, οὐ μείοι πῶς ὑπόστασις, εἰκότως καὶ ὁ κληρονομίος ὁ ἐμὸς, ὡς μὴ συναδικηδὲς ταύτῃ οὐχ ἔξει. τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι ^j in factum. ¶ Αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων ἀνωλίτως κληρονομίους, καὶ καὶ κληρονομίων δοθέντων. ¶ Ἐστὶ δὲ ὅτε ἡ ἀπὸ συναλλαγμάτων ἀγωγῇ, ὡς δίδωσι καὶ κληρονομίων. ἐὰν γὰρ ὡς ἀδωμά, τοῖς περὶ αὐτὰ ἐῖς κατὰ δόλον σὸν ἀφανισθῇ τῆς εἰσῆς, ἢ καὶ χίρρον γῆνται, καὶ δὲ ἐν δὲ ἐντεῖθεν κέρδος εἰς τὸ σὸν ὡς ἀγῆν καὶ κληρονόμον, οὐ καταχρησθῇ τῇ depositi καὶ τοῦ depositum συναλλαγμά ἐστιν. ¶ Αἱ δὲ ἐπιποινάlias ἀγωγῇ, αἱ εἰρήκα μὲν ἐν τοῖς περὶ λαβοῦσι, καὶ κληρονομίων μὴ ὡς ἀπὸ πονηρίας, τινὰς δὲ καὶ εἰς κληρονομίους δεχάμεναι, ἐὰν ζώωντων περὶ ἀρχαῖσι τῶν περὶ τοῦ τύπων, ἀνωλίτως καὶ μετὰ τὴν κληρονομίων ἐγγυμνασθῇ.

des non transeunt. Est enim certissima iuris regula, qua a poenales actiones poenales ex delictis in heredes non dari veluti, furti, vi bonorum raptorum iniuriarum, & legis Aquiliae. Sed heredibus hæc competunt, excepta actione iniuriarum, & si qua est alia huic similis, veluti actio in factum quæ tunc competit, cum sine venia patronus in ius vocatus est. Et ratio quidem in promptu est. Nam quotiens delictum, fortunas eius, qui moriturus erat, minuit: tunc & hæres, vi qui lesus & ipse sit, agere ex delicto poterit. Quod accidit in actione furti, vi bonorum raptorum, legisque Aquiliae. Actione enim iniuriarum cum iniuria, quæ mihi illata est, nullum fortunis meis damnum attulerit, merito heres, ut qui lesus & ipse non sit, non habebit. Idem est & in illa in factum actione.

¶ Actiones verò quæ ex contractu nascuntur, citra impedimentum & heredibus & in heredes dabuntur. Videas tamē interdum, ubi nec actio ex contractu in heredes detur. Nā si re aliquam apud te deposuerim, ac deinde dolo tuo vel omnino interuersa fuerit, vel deterior facta, nec inde emolumenti aliquid ad heredem tuum pervenerit, actione depositi non tenebitur. Et tamen depositum contractus est. Poenales autem actiones (quas supra diximus in heredes non transmitti) si vivis principalibus contestatae fuerint, citra impedimentum & inter heredes exercebuntur.

2 ¶ His quæ de iudiciis dicta sunt, & illud necesse est addere: si is quicum agitur, bonâ fidem agnoscens actori satisfecerit, id est, aut id quod debet, aut rem quæ ab eo petitur, reddiderit: nihil opus est eum propterea condemnari, quòd lis cum eo contestata sit. Sed pudori eius ignoscimus, & absolutione eum dignamur: quanuis accipiendi iudicij litisquæ contestandæ tempore in ea causa fuerit, ut damnari deberet. Et hoc illud scilicet est, quod vulgò iactatur, Omnia iudicia esse absolutoria Hoc est, permisum est Iudici ante condemnationem reum, qui bonam fidem agnoscat, ab actione liberatum dimittere.

a Omnia iudicia absolutoria esse quo sensu dicatur.
b Adde l. 73. in fi. ff. de procurat.

2 ¶ Τοῖς δὲ δικαστέων λεγομέ-
νοις, ἀνάγκη καὶ κεῖτο παραθεῖναι. ἐὰν ὁ
ἐναγόμενος πρὸς τὴν κατὰ δίκην, τὸ δέον
ὑπὸ νόμοις, τὸ ἰκανὸν ποιήσῃ πρὸς ἀκταρεί,
τοῦτέστιν ὑποδῶ τὸ χρεῖος, ἢ τὸ πρᾶγμα
ἐφ' ᾧ ἐνάγεται, καὶ ἔστιν ἐπαίαντες, ὥστε
αὐτὸν καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ ὁλως
παρατήρηθη. ἀλλὰ συζητησάμενος
τῇ δυνάμει, καὶ ἀβελόπῳ αὐ-
ξιστῇ. εἰ καὶ ὁ πρὸς παραταξέως κα-
ρὸς οἶδεν αὐτὸ ἀξιὸν ὄντα τὴν κατὰ δίκην
ἀκταρεί, καὶ τῷ ὅτι τὸ ἐν τῇ πλήθει λε-
γόμενον, ὅτι πάντα τὰ δικαστήρια
ἀβελόπῳ ἔστιν. τοῦτέστιν ἔστιν ὅτι
δικαστὴς πρὸς καταδίκην δυνάμει
ταῦτα ὅτι ῥέον ἀφίενται τὴν ἀγωγῇ.

2 ¶ Superest, vt admoneamus, quòd si ante rem iudicatam is, cum quo actum est, iatis faciat actori, officio iudicis cõuenit eum absolueret, licet in ea causa fuisset iudicii accipiendi tempore, vt damnari deberet, & hoc est, quod antea vulgo dicebatur, omnia iudicia absolutoria esse.

c adde 51. E-
clog. i. πει' πα
ρα, ραφών. Γ
tit. ff. de excep.

DE EXCEPTIONIBVS.

TIT. XIII.

ΠΕΡΙΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ.

ΤΙΤΛ. 17.

DE EXCE-
PTIONIBVS.

TIT. XIII.

§ Actionibus, Exceptiones 1 Metus, Doli, Erroris. 2 Pecunia non numerata. 3 Pacti. 4 In-
risurandi. 5 Rei iudicata. 6 & similes (de quibus in Digestis plenius agitur) opponuntur. 7 Ex-
ceptionum alia sunt ex legibus, siue qua legis vicem obtinent (hoc est Senatusconsultis, & constituti-
onibus Principum) Edictis Praetorum. 8. 9 Sunt & alia exceptiones perpetua & peremptoria, qua
semper agentibus obstan (ut est metus, doli, pacti de nunquam petendo) 10 Alia temporales & di-
latoria ex re (ut est pacti de non petendo ad tempus) 11 Ex persona procuratoris (ut si miles, aut
mulier) fuerint & olim ex persona procuratorem constituentis. Nec enim infamis olim procuratorem
poterat constituere, quod hodie sublatum.

CVM dictum sit
de actionibus:
consequens est,
vt & de exceptio-
nibus dicamus, quæ defen-
dendorum eorum gratia
quibuscum agitur, compa-
ratæ sunt. Et quid est exce-
prio? Est iudicialis quædã
allegatio reo cõpetens, ad
uersus actionem, quæ iure
quidẽ ciuili efficax sit, sed
natura iniquas vires ha-
beat.

 Ἰπόντες οὖν καὶ τῆς ἀγα-
 γῶν, ἀκόλουθον ἐνομι-
 σαμεν, καὶ καὶ τῶν
 γραφῶν διαλεχθῆναι, αἵ
 πινες ἐπεροήθησαν ὅτι βοηθεῖα τῶν ἐνο-
 μομένων. καὶ τίς δ' ὅστις τῶν γραφῶν; δι-
 κηλογία τις, ἀρμόζουσα τῶν ῥέων
 κατ' ἀγωγῆς ἐρρωμένης μὴ τὰ νόμα,
 ἀδικον ὅτι τῇ φύσει περβαλλομένης
 ἰσχυρῶς.

Equatur, ut de exceptionibus discipiamus. Comparatae autem sunt exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, ut licet ipsa persecutio, qua

actor expeditur, iusta sit, tamen iniqua sit aduersus eum cum quo agitur.

I 9 Verbi

1 ¶ Verbi gratia, si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus, stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere: palam est, iure civili te obligatum esse & actio, qua intenditur, dare te oportere, efficax est. sed iniquum est te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio, quod metu causa, aut doli mali, aut in factum, composita ad impugnandam actionem.

2 ¶ Idem iuris est, si quis quali credendi causa pecunia à te stipulatus fuerit neq. numerauerit. Nam eam pecuniam à te petere posse eum, certum est: dare enim te oportet, quoniam ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquum est, eo nomine te condemnari,

1 ¶ Οἷον ὡς ἐπὶ δέμαί τοι, φόβον ἢ ἐπιήραρον, ἢ παρειαυτοῦ σε ἐπεροπθίωαι ὅτι δώσης μοι ἐκατὸ νομισμάτων, ἢ ἐδελείασαί σε δολερός τοι περσελθὼν, ὥστε σε ἐπεροπθίηναι, ἢ καὶ πλανηθεὶς ὑποπτόσας ἑαυτὸ ἐποφείλειν, καὶ ἐπεροπθίης ταῦτα ἀχρεώσεσθαι ἐνόμιζες, εἰ καὶ ἢ ἐπεροπθίσις ἐποίησε τὸ ἑαυτὸ, καὶ ἔτεκε πῶν verbis ἐνόχην, καὶ πῶν ἐν τῷ δυνεῖν ἐγχειρομένην ἀχρεώην. ὥστε οὐδὲ ἰσχύουσιν ἔχειν πῶν ex stipulatu καὶ τοῦ, ἢ τοῦ τὸν κενδύτιον. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποπὸν ὅτι μὴδὲν ἐποφείλονταί σε καὶ νόμοις ἀπαρτίζεις, τούτου χάριν, κινουμένη μοι πῶν ex stipulatu, ἀντιδήσας ὡς ἀγραφὴν λέγων, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ φόβον ἐπεροπθίην. ἢ γοῦν ἀλλ' εἰ μὴ καὶ πλάνην ὡμολόγησά τοι δώσης. ἰδοὺ ἢ ἀγωγὴν, ἰσχυσε τὰ νόμων. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ φύσει δίκαιον ἀδίκος ἐστὶν ἢ πάντης ἰσχύς, ἐπενοήθη δικαιοσύνη, ἢ τοι ὡς ἀγραφὴν, δι' ἧς ἐβοήθησας αὐτὰς. αὐτῇ γὰρ καὶ πλάνης ὡς ἀγραφὴν in factum λέγει ἐπείδὴ διηγηματικῶς πάντῃ ἀντίτιθισιν.

2 ¶ Αἰτίτιθεται ὡς ἀγραφὴν, καὶ ἐπὶ ἐκείνου τῷ δέμαί τοι. ἢ ἡ τῆς αἰτίας με ὥστε ἐκδανείσαι τοι ἐκατὸν νομισμάτων, ὑπεχόμενόν τῷ τοῦ ἀφ' οὗ. εἰ γοῦν πότερον ἐντιδεμένης γραμματεῖον παρέχεις, λαβὼν ἐγὼ τοῦτο, ὑπεχόμενόν τῇ ἐξῆς ποιῆσαι πῶν ἀπαρτίζουσιν, ἐκποιήσας μὴδὲ. καὶ ταῦτα παρῆλθε χρόνον. εἰδὼς ἐγὼ, ὅτι ἢ ἐπεροπθίσις ἐποίησε τὸ ἑαυτὸ, κινά καὶ τοῦ τὸν κενδύτιον, ὥς ἀπὸ τῆς ἐπεροπθίσεως δέχεται πῶν τῷ νόμου ἀκρίβειαν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδίκον ὅτι κατὰ δικάζεις σε, ὥς τῆς ἀπαρτίζεως μὴ γνομμένης, δοῦναι σεταί τοι ὡς ἀγραφὴν, ἢ τῆς αἰαργυ-

1 ¶ Veluti (ut rem exemplo ostendam) metu tibi iniecto, curavi: ut promitteres mihi te daturum centum aureos. Aut dolo aggreffus, eò te illectum per duxi, ut promitteres aliquid. Aut etiā per errorem, cum debere te putares, promissisti ea mihi stipulanti, quæ mihi credebas deberi. Quamvis stipulatio vim suam explicuerit, obligationemque verborum pepererit, & actio, quæ ex ea nascitur: ut ego iam efficacem tecum habeam ex stipulatu actionem, aut etiam conditionem: tamē quia iniquum est, ut quod non debeas, id propter regulas iuris soluere cogaris: ideo mihi ex stipulatione agenti exceptionem oppones: si non per metum promissi: aut si non per errorem dare tibi sponendi. Ecce actio iure civili valebat: sed quoniam natura iniquum erat, ut valeret, data est tibi exceptio, qua te ipsum iuuare possis. Hæc autem exceptio erroris, in factum dicitur: quia διηγηματικῶς, id est, narrative opponitur.

2 ¶ Opponi solet exceptio & illa in specie. Centum à me aureos mutuo rogabas, Promissi id facere. Tu igitur priusquam pecuniam exhiberem, litteras stipulationis mihi dedisti. Quibus acceptis, recepi me facturum, ut postridie tibi pecunia numeraretur: Nec feci tamen: Post hæc temporis aliquantum præterit. Ego cum scirem efficacem esse stipulationem, conditione tecum agere cœpi, velut ex stipulatione propter exactam strictamq. iuris rationem. Verum quoniam iniquum est condemnari te, utpote non sequuta numeratione, exceptio tibi dabitur,

a v. tituli. Dig. de doli mali & metus exceptione, cuius nuda inscriptio extat. § 1. Edo. 4.

b adde l. 3. §. 3. ff. de except. doli.

quam Iurisconsulti vocant
Pecuniæ nō numeratæ. Et
olim quidē exceptio hæc
adde 2. Har-
menep. 2. terarum obligatione age-
remus constitutio Impe-
ratoris nostri ad biennium
eam coangustauit. Atque
ita si intra biennium agā,
exceptio mihi obstabit: eo
vero elapso, exceptio reo
non dabitur.

3 ¶ Huic & illa species
similis est, Centum tibi au-
reos mutuò dedi. Post tem-
pus aliquod conuenit, ne
quod mihi deberes, pete-
rem. Factum hoc ipso iure
condictionē non perimit,
quoniam stricti iuris est ac-
tio. Sed adhuc iure ciuili
obligatus manes. Quoniā
ergo & efficax mihi est
condictio, rectēque inten-
do, Si apparet te dare oportere: & ramen iura naturæ
lædo, pactiōib. meis ad-
uersans, ac modò remit-
tens, nunc iterum petens:
pacti exceptio mihi obsta-
bit.

4 ¶ Cētum mihi aliquis
aureos debebat. Petere ab
eo cœpi quod mihi debe-
bat. Negauit ille se quic-
quam debere. Iusiurandū
ei detuli. Iurauit se nihil
debere. Nihilominus salua
& efficax mihi est condi-
ctio. Quemadmodum e-
nim pactū, ita & iusiuran-
dum, actionem ipso iure
non extinguit: verum, quo-
niam absurdum est, ut ego
cum eo agendo, de periurio
ipsius quærā, iusiuran-
di exceptio mihi obstabit.
Quoniam dicet is, quicum
ageitur: si nō iurauit, nihil me
tibi debere. Non solum au-
tem in actionibus in per-
sonam, sed & in actionib.
in re, exceptiones opponi
possunt: veluti, tenebas re-

είας, αὐτὸ οἰνομικοὶ λέγουσι pecuniæ
non numeratæ. ἀλλὰ πάλαι μὲν
χειρὶ πρὸς τῆς εἰτίας ἡ δυνάμει ἀντὶ τῆς εἰτίας ἡ
τοιαύτη ὡς γραφή. σήμερον ὅμως καὶ
εἰρήκαμεν ἐν τῇ εἰτίᾳ ἰνστιτάσιον, τίτ-
λω καὶ, ὡς τὸ λίπεις ὡς λεγόμενοι,
ὡς τῆς εἰτίας τῆς ἡμετέρας βασιλέως, ἐσέ-
νωσε ταύτῃ εἰς διείαν. καὶ εἰ μὲν εἰ-
σὼ τὴν διείαν κινῶ, ἀντὶ τῆς εἰτίας μοι πα-
ραγραφή. ταύτης ὅμως ὡς παραγραφῆς,
ἀρνηθήσεται τὰς εἰτίας ἡ ὡς γραφή.

3 ¶ Οὐ μοιὸν ὅτι καὶ ἐν τῷ δέμα. ἐ-
δάνεισα σοι ρυομίσματα. μὴ χροῖον π-
νὰ πάντων ἐποίησα, ὅτι οὐκ ἀπατήσω
τὸ χρέος. τὸ πάντων τῶτο οὐκ ἀναρῶ b
ipso iure τὸ κονδικτίον, σείκται c
οὐσαν τὴν ἀγωγὴν. ἀλλὰ μὲν εἰς τὴν
νόμῳ ἐνοχός. ἐπειδὴ οὐκ ἰσχύει καὶ οὐ
ὁ κονδικτίον, καὶ καλῶς λέγω, εἰ φά-
νεταί σε χρεώσασθαι, ἀδικῶ δὲ καὶ
τὸ φύσιν δίκαιον, ἐναντὶ τῆς εἰτίας ἐ-
μαυτῶ συμφώνοις, συγχωρήσας, καὶ πάλ-
ιν ἀπατήσω, ἀντὶ τῆς εἰτίας μοι δὲ ἡ τὴν πάλ-
ιν τοῦ ὡς γραφή.

¶ Εἰ χρεώσας τις ἐμοὶ ρυομίσματα.
ἀπὸ τῆς αὐτῆς τῆς εἰτίας, ἡρνήτο ἐκείνῳ
τὸ ἐποφείλιν. ὅρκον αὐτῶς ἐπήγαγον, ὡ-
ς ὡς ὅτι ἐν χρεώσας εἰς ὅτι ἐν τῇ εἰτίας ἐρ-
ρώταί μοι ὁ κονδικτίος. ὡς ὡς ἐν τῇ
πάλιν, ὅτι καὶ ὁ ὅρκος ipso iure f οὐ
ὡς ὡς τὴν ἀγωγὴν. ἀλλὰ ἐπὶ δὲ ἀπὸ τῆς
ὅτι κινουῦν τε ἐλέγχω αὐτῶς τὸ πλο-
κίαν, ἀντὶ τῆς εἰτίας μοι ὡς γραφή ὅτι
τὸ ὅρκου. λέγω γὰρ ὅτι ἐναγόμενος, ἀλλὰ εἰ
μὴ ὡς ὡς καὶ ἐν τῇ εἰτίας ἐποφείλιν. ¶ Οὐ
μόνον ὅτι ἐπὶ τῇ περὶ τῶν ἀγῶν,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ in rem δυνάμει ἀντι-
πρὸς τῇ ὡς γραφῇ. οἷον ἐκείνους

pl cet exceptio
ne pecuniæ non
numeratæ te de-
fendi debere:
cuius tempora
nos (secundum
quod iam supe-
rioribus libris
scriptum est)
cōstitut. nostra
coarctauimus.

3 ¶ Præterea
debitor, si pa-
ctus fuerit cum
creditorē, ne a
se pecunia pe-
teretur, nihilo-
minus obliga-
tus manet, quia
pacto conueto
obligationes nō
omnino dissol-
uuntur, qua de
caussa efficax
est aduersus eū
actio, quā actor
intendit, j a-
rei eum dare oportere. Sed quis ini-
quum est, cōtra
pactionem eum
condēnari, de-
fenditur per ex-
ceptionem pa-
cti conuenti.

4 ¶ Equè si de-
bitor, creditorē
deferente iura-
uerit, nihil se da-
re oportere, ad-
huc obligatus
permanet. sed
quia iniquum
est de periurio
quæri, defendi-
tur per excep-
tionem iuri-
randi. ¶ Inis
quoque actioni-
bus, quibus in
rem agitur: æ-
què necessariae
sunt exceptio-
nes, veluti, si

b l. 27. §. pa-
sum. ff. de pa-
ctis.

c Mutuum,
stricti iuri.

d l. 7. §. sed
um nulla. ff.
de pactis.

e Pacti & iu-
risiurandi co-
gnatio.

f Pactis aut
iureiurando
ipso iure actio-
nes non tollun-
tur.

g De iurisu-
randi actione
& exceptione.

adde §. 11. sup.
de actionibus.

l. 5. l. 15. ff. de
exceptis.

a Exceptiones perpetuae sunt, doli, metus, pacti conuenti, omnino perpetui, id est, ne omnino pecunia petatur.

5. Eclog. l. c. 4.

l. 3. ff. eod. Hoc

etiam numero

sentetur iudica

si exceptio, &

si quid contra

leges factum

esse dicatur. d.

l. 4. d. l. 3.

b Temporalia

quae hic

dicuntur exce

ptiones, auctori

Eclogae d. c. 4.

dicuntur per

sonem, & non

ut temp

porales & indi

catur.

c Haec exce

ptio, ut per

sonem, & non

ut temp

porales & indi

catur.

d Dilectoria

exceptiones

cur dicantur.

e Dilectoria

exceptione

quemadmodum

peremptoria

exceptio adqui

ratur.

actionis resoluant, Talis est doli exceptio, & Quod metus causa, & Pacti conuenti, cum ita conuenit ne vnquam a debitore, quod mihi deberet, peterem.

Temporales autem sunt, quae ad certum tempus obstant: qualis est temporarij pacti exceptio, cum scilicet conuenit, ne vsque ad quinque annos debitum peterem: quoniam intra tempus hoc obstat mihi exceptio, sed eo elapso, extinguitur. Itaque si intra annum (ut dictum est) agere velim, obstat mihi praedicti pacti exceptio, aut alia quouis similis. Atque ideo actionem in quinquennium differre debeo, & post tempus agere. Nam inde dilatoriae dicuntur, quod rem differant. Dilatio enim ab eo quod est differre, vocata est. Quod si intra tempora quinque annorum agere pergam, ita necum in animo ratione subducens, si illum praecipitem dare ante diem & iudici obrepere potero, iam inde confestim id quod mihi debetur, consequar: sin vero temporarii illius pacti exceptio mihi obstat, necesse erit omnino, ut post quinquennium consequi liceat. Qui apud sese huiusmodi cogitatione instituet, non recte sibi videtur consultum iri. Nam intra tempora submouebitur per exceptionem pacti, & post tempora, si pergar agere, habebit aduersum se exceptionem rei iudicatae, quoniam haec peremptoria est. Nam illud in vniuersum sciendum est, per exceptionem dilatoriam, quae semel opposita efficax fuerit, hoc est, actorem a iudicio repellere potuerit, peremptoriam exceptionem adquirat. Hunc igitur in modum tota litem actor amittit.

Sed olim haec in usu

αγωγῆς πρὸς ἑαυτὸν. τοιαύτη αὖτις ἢ δόλος ὡς ἀγραφὴ, ἢ τὸ φόβος, ἢ τὸ πᾶν τοῦ, ἢ νῦν πακτεύσω τὴν δέβιπαι, ὅπῃ οὐδέποτε σε ἀπατήσω τὸ χρέος.

10 ¶ Τεμποράλια δὲ εἰσιν, αἱ μὲν χριφανερῶς χρόνος ἀντικείμεναι, οἷον τὴν τεμποράλιαν c πᾶντες ὡς ἀγραφὴ. ἢ νῦν πᾶντος ποιήσω τὴν ἐμὴν δέβιπαι, ὅπῃ οὐκ ἀπατήσω σε τὸ χρέος, ἕως πέντε ἐνιαυτῶν. εἴσω μὲν γὰρ τοῦτου τοῦ χρόνου ἀντικείμεναι μοι ἢ ὡς ἀγραφὴ. ὡς ἀδραμούσης ἢ τὴν πενταετίας ὅπο σβεννύ. ὥστε οὐκ ἔσθαι εἰρηται βουλομένη μοι εἴσω τὸν χρόνον κινήσω, αἱ τῆς τεμποράλιαν ὡς ἀγραφὴ, ἢ τὴν περιηρημένην πᾶντος, ἢ ἑτέρα οἷα δὴ ποτε ὁμοία. διὸ οὐδέποτε τὴν πενταετίαν ὑπὸ δέσφης, καὶ μὴ ταῦτα κινεῖν. δὲ τὸ δὲ γὰρ διλατορία περιηρημένηται, δὲ τὸ ἔχειν ὑπὸ δέσφης πᾶν. Dilatio γὰρ λέγεται ἢ ὑπὸ δέσφης. εἰ ἢ περιηρημένη κινήσω εἴσω τὴν πενταετίαν, τὸ καὶ ἑαυτὴ λογισάμενη, ἔπειτα μὲν διωκηθῇ συναρπᾶται, ἐντεῦθεν ἢ δὴ τὸ χρέος ἀπατήσω. εἰ δὲ ἀντιτεθῇ μοι ἢ τὴν τεμποράλιαν πᾶντες ὡς ἀγραφὴ, ὅς ἀνὰ τῆς ἀπατήσω μὴ τὴν πενταετίαν. ὁ ταῦτα λογισάμενος κακῶς βεβλήεται. τίς μὲν γὰρ ἐκβάλλεται. μὴ ἢ τὴν πενταετίαν εἰ περιηρημένη κινήσω, ἀντικείμεναι ἔχῃ τὴν rei iudicatae ὡς ἀγραφὴν. ἢ τις ἐστὶν περιηρημένη. κανόνα γὰρ ἰσχυρὰ δολικὸν ὅτι c διλατορία ὡς ἀγραφὴ ἀντικείμεναι καὶ ἰσχυρὰ, τουτέστι διωκηθῇ τὸ ἀκτωρ ὅς ὠδήσω τὴν δικασθῇ, περιηρημένην τῆς τεμποράλιαν. τὸ τὸ οὐκ ἔσθαι τὸ δέσφης ὁ ἐνὰ τῶν ἐκπῆς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ πα

doli mali, & quod metus causa facta est, & pacti conuenti, cum ita conuenit, ne omnino pecunia peteretur.

10 ¶ Temporales atque dilatoriae sunt quae ad tempus nocent & temporis dilatione tribuunt, qualis est pacti conuenti, cum ita conuenit, ne intra certum tempus ageretur, veluti intra quinquennium, nam finito eo tempore, non impeditur actor rem exequi. Ergo si, qui bus intra certum tempus agere volentibus obicitur exceptio aut pacti conuenti, aut alia similis, differre debent actionem, & post tempus agere. Ideo enim & dilatoriae istae exceptiones appellantur. Alioqui si intra tempus egerint, obiectaq. sit exceptio, neque eo iudicio quicquam consequerentur propter exceptionem, neque post tempus olim agere poterant, cum temere re in iudiciu deducebant, & consuegebant: quare ratione rem amittebant.

¶ Hodie autem non ita strictè hoc procedere volumus, sed eū qui ante tēpus pactionis, vel obligationis litē inierre ausus sit Zenonianæ cōstitutioni subiicere cōsemus, quam sacratissimus legislator de iis, qui tempore plus petierint, protulit, & inducias, quas ipse actor spontē indulserit, vel quas natura actionis continet, si contempserit, in duplu habeant ii, qui talem iniuriam passi sint, & post eas finitas non aliter litem suscipiant, nisi omnes expensas litis antea acceperint, ut actores tali pœna perterriti, tempora litium doceantur obseruare.

II ¶ Præterea etiam ex persona sunt dilatoriaræ exceptiones, quales sunt procuratoriæ, veluti si per militem aut mulierem agere quis velit. Nam militibus nec pro patre, vel matre, vel uxore, nec ex sacroscripto, procuratorio nomine experiri conceditur. Suis

λαίον. σήμερον ὃ ὁ δειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐ βέλε) ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ χωρὶς ἔχειν ἀκρίβειαν· ἀλλὰ φησὶν, εἰ τις ἐπερωτήσας, ὁμολογῆς δίδοναι μοι μὴ πενταετίαν; ἢ καὶ δανείσας τινὶ πάντων ποιήσεται μὴ ταῦτα πρὸς αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀπαμὶν σὲ τὸ δανείσμεν ἕως ἐνιαυτοῦ. εἰσω ὃ πενταετίας τὸ ἐγκειμένῃς τῇ ἐπερωτήσῃ, ἢ τῇ γνώμῃ πάντων κινήσῃ, χωρὶς ἔχεται ἢ ζήνωνος ἀδελφοὶς ἐπ' αὐτῶν, ἢ δαλερμόνῃ πρὸς τῶν χρόνον plus πενταετίαν. ἢ πρὸς ἀκρίβειαν, τοιούτον τι πλημμελήσαντα, ἢ πρὸς τριετίας τὸν χρόνον τὴν περαιωθῆναι τῇ πενταετίαν, τὴν πάντων πρὸς ἀκρίβειαν, ἢ καὶ ἐγκειμένῃς τῇ ἐπερωτήσῃ κινουῦντα, ὥστε μηδὲν ἐνταῦθα ἡδὴ λαμβάνειν τι, ἀλλὰ διπλασιάζειται αὐτῷ τὴν προθεσίαν, ἢ ἀπὸ ἀκρίβειας αὐτὸν ἐξαετίαν αἰαμεῖναι. μὴ ὃ τὴν ἐξαετίαν ὅτε κινῶν λήφεται, ἢ ἡλικία πρὸς ἀκρίβειαν ἀπαμὶν σὲ ὅσα ὁρῶντα ἐξαετίαν ἐναχθεῖς πρὸς χρόνον. τῷ γὰρ τῷ χρόνῳ σωφρονισθέντες οἱ κρεδύτωρες, τὸ ὅτι αὐτῶν δεδομένης καὶ ἀποδοτέας προθεσίνας.

I. ¶ Τὰν δὲ διλατορίων β' ὡς γραφῶν, αἱ μὲν ἀπὸ πράγματός, αἱ δὲ ἀπὸ προσώπου αἰαφύον. ἢ ἀπὸ πράγματος μὲν, οἷον ἡ τοῦ c τεμποραλίας πάντες ὡς γραφῆ ἀπὸ προσώπου ὃ αἱ δ' ἀποκουραβείας, οἷον εἰ τις δαλερμάτιον, ἢ γυναῖκος ἐστὶν ἀγὼν βεληθῇ, ἐκβάλλεται ὡς γραφῆ. στρατιώτης f γὰρ οἷον τοῖς ὅπλοις χολάζειν ὁφείλων, procuratorio nomine οὐδὲ ὑπὸ πατρὸς, ἢ μητρὸς, οὐδὲ ὑπὸ γαμετ, οὐδὲ εἰ ἔχει δεῖαν ἀντιγραφὴν, συγχωρεῖται κινεῖν. ὑπὸ ἑαυτῷ

fuerunt. Hodie vero Imperator noster sanctissimus tamini quæ huic subeilitari locum esse noluit. Sed cōstituit, ut qui aut ita stipulatus est, Post quinquennium mihi dare spondes? aut qui mutuum dedit, & pactum deinde cum debitore fecit, ne intra quinque annos id ab eo peteret: si ante quinquennium vel stipulationi insertum, vel in pactum deductum agat: locum in eo haberet Zenonis constitutio, quam de his edidit, qui tempore plus peteret. Hac autem ita cautur, ut qui tale aliquid deliquit, & ante triennium forte, quam quinquennium exiret, quod vel in stipulationem deductum vel pacto indultum fuerit, agit: nihil inde consequatur emolumentum, sed aduersus eum præscripta tempora duplicentur, & ipse sexennium expectare cogatur. Sed & ut cum agere peracto sexennio volet, ita suum actor recipiat, si impensas ac sumptus, quos is, qui ante tempus conuētus erat, fecerit, ei restituere. Hoc enim modo prudentiores facti creditores, tempora ac inducias quas ipsi dederint, non tam facile contemnent.

a de qua 33. vers. sed hæc quidem sup. de act.

b Exceptionum dilatoriarum causa dua res & persona. c Exceptio pacti temporalis ex re nascitur. adde l. 2. vers. temporales. ff. eod.

d Exceptiones procuratoria dilatoria sunt ex persona, hoc est earū dilatio ex ipsa agentis persona nascitur, adde l. 2. in fi. ff. eod. l. 6. ff. de ope. nunt.

II ¶ Dilatoriarum autem exceptionum alia ex re, a alia ex persona nascuntur. Et ex re quidem, ut temporarii pacti exceptio. Ex persona vero ut procuratoriæ. Veluti si quis per militem aut foeminam agere velit. Exceptione enim submouebitur. Nam miles quum totum se debeat armorum studio & exercitio dare, ne pro patre quidem aut matre, immo neq. pro uxore, quamuis sacrum haberet rescriptum, procuratorio nomine agere potest. Pro se de locato.

e l. 4. ff. de procura. i Har menop. 13. §. 1. f Miles. procurator altius esse non potest omnimodo. l. 7. C. de procuratoribus. l. 30. & 31. C. de locato.

verò agere non prohibetur. Nam id legibus, quæ de re militari latæ sunt, nõ sepugnat. ¶ Sunt & aliæ dilatoriæ exceptiones, quæ ex personis nascantur: cæque procuratoribus ex causa infamiæ opponi solent.

Porro quid id sit, dicere oportet: perpretium est. Tu verò hæc habe in modum cuiusdā preiudicij inspectionis. Si quis aut depositi aut iniuriarum cōdēnatus fuerit, infamis fit. Is autem cui infamiæ nota iniusta est, multis

afficitur pœnis. Nam neque in Senatum allegi, neque Decurio creari, neque militiæ nomē dare, neque aduocationes subire, neque procurator cuiusquam esse, neque si agat, procuratorem constituere potest: Suam tamen litem per se non prohibetur persequi.

His ita inspectis, vide nunc deinceps rem quam agimus. Volebam tecum agere. Infamem aliquem procuratorem constitui, aut cum is integræ famæ esset, ego infamis erā, infamiæ exceptio obstabit. Dicet enim is cū quo agetur: si tu procurator non infamis es, aut certè non ab infami datus es. Et est hæc exceptio dilatoria ex persona nascēs. Facile est autem dilatorias has exceptiones effugere. Nam si dixerit reus infamem esse procuratorem: possum eo submoto aliquem integræ famæ constituere, aut per meipsum litigare. Sin autem dixerit, infamem esse qui procuratorem dederit: id vitabo, si procuratorem missum faciam, & ipse in causam descendam. Nam qui infamia laborat, quamuis procuratorem nõ constituat, tamen per sese agere potest. Quod si actor hac exceptione contempta, ita secum in animo suo cogiter: siue fefellerocausam vicero, siue

δὲ κινεῖν οὐ κενώλυνται. τοῦτο γὰρ τοῖς
ὡς ἐξαπατῶν οὐκ ἐναντιοῦται νό-
μοις. ¶ Εἰσὶ γὰρ ἄλλαι διλατορικαὶ πα-
ραγραφαί, ἀπὸ προσωπῶν ἐμειρόμε-
ναι, αἵτινες αἰτνεῖν τοῖς περικο-
υράτοις, διὰ τὸ λόγον τὸ ἀτιμίας. τίς γὰρ
τῶν βῆν, ἀναγκάον εἰπεῖν. ἔχει γὰρ ταῦτα
ὡς ἐν περικοιῶν. εἰ αὖτις κατὰ δικα-
σὴν τῇ depositi ἐναχθεῖς, ἢ τῇ iniu-
riarum, γίνεταί ἀτιμος, ὁ δὲ ἀτιμος
δεῖς, πολλὰς ὑφίσταται ποινὰς. b οὐτε
γὰρ συνηληπκὸς γίνεσθαι δύναται, οὐτε
βουλομένης. ἐδὲ ἐξαπατῶνται, οὐδὲ συ-
νηγορεῖ. c οὐδὲ γίνεταί πνὸς περικο-
υράτωρ. οὐτε ἐνάγων δύναται διδόν-
ναι τὸν περικοιῶν. αὐτὸς μὲν τοῖς δι-
εαυτῶν ἐνάγων κενώλυνται. εἰ δὲ δὴ τοῖς
ταῦτα περικοιῶν, ὅρα λοιπὸν τὸ
περικοιῶν. ἢ ἐκλήθη γὰρ τοῦ κινῆ-
σαι δίκην. περικοιῶν περικοιῶν
τοῖς ἀτιμοῖς ὄντα ἢ ἐκείνῳ μὲν ἐντι-
μος, ἐγὼ γὰρ ἀτιμος, αἰτνεῖται τὸν περικοιῶν
φῆ, ἢ τὸ ἀτιμίας. ὁ γὰρ ἐνάγων λέγει
ἀλλ' εἰ μὴ ἀτιμος εἰς τὸν περικοιῶν
τοῖς ἡγοῦνται ἀπὸ ἀπὸ τοῦ ἐδόθη. ἢ ἐστὶν
αὐτῇ ἢ τῇ παραγραφῇ διλατορικῇ ἀπὸ
προσωπῶν ἐμειρόμενη. τὰς γὰρ διλατο-
ρικὰς παραγραφὰς δύναται ἐκκλῖναι με-
τόδῳ. εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ ῥέος, ὅτι ἀπὸς ἐ-
στὶν ὁ περικοιῶν, δύναμαι εἰς τὸν ἀ-
μείψας αὐτὸν περικοιῶν ὅτι τιμωρ, ἢ
τοῖς δι' ἐμαυτῶν διλάσαι. εἰ γὰρ εἴπῃ
ἀπὸς ὅτι ὁ περικοιῶν, ἐκ-
κλινῶ ταύτην, ἀποκινῶν μὲν τὸν περικοιῶν
τοῖς ἀτιμοῖς, δι' ἐμαυτῶν δὲ κινῶν. ὁ γὰρ
ἀτιμος, εἰ ἢ μὴ δῶν περικοιῶν, ἀλλ' ἐν
δι' ἐαυτῶν ἐνάγων δύναται. εἰ γὰρ
ὁ ἀπὸ κατὰ φρονήσιν τὸ ταύτης πα-
ραγραφῆς, ἐνθυμηθεῖς ὅτι ἢ σωμα-
πάζω καὶ νικῶ τὴν δίκην, ἢ εἰ αἰ-

verò negotiis
superesse sine
offensa militaris
disciplina pos-
sunt ¶ Eas verò
exceptiones,
quæ olim procu-
ratoribus pro-
pter infamiam
vel dantis vel
ipsius procura-
toris oppone-
bantur, cū in
iudiciis frequen-
tari nullo modo
perspeximus, cō-
quiescere fanci-
mus, ne dum
de his alterca-
tur, ipsius nego-
tii disceptatio
proteletur.

a Infames sunt
qui depositi
aut iniuriarum
condemnati.

b Infamis quas
pœnas patia-
tur.

c Infamis po-
stulare prohi-
betur: sed ne-
que cognitor
fieri potest. l.
quos. ff. de po-
stulando. Paul.
1. sent. 2. §. 1.
d Infamis mā-
data dare non
potest. Aulia-
nus ad 1. Paul.
sent. 2. §. 1.

πτεδὴν ὡς ἀγραφὴ, δι' ἐμαυτὸς κινῶ,
 καὶ λαμβάνω τὸ χρεῖος, ἐαυτὸ ἀπαλῶ. πρὸς
 ἐκείνους γὰρ μὴ ταύτῃ κινήσας, ἐκβάλλ-
 λῆται περιεμπροεία ὡς ἀγραφὴ, ἢ τῇ
 rei iudicatur, ὅτι τὸ ἥδη ὡς ἀδοθέντα
 τοι κανόνα, τὸ λέγοντα, ὅτι διλατία
 ὡς ἀγραφὴ, ἀνπεδεῖσα καὶ ἰχύουσα,
 περιεμπροείαν ποιεῖ ὡς ἀγραφὴν. ἀλλ'
 καὶ ταῦτα μὴ καὶ ἀπ' αἰτίας τοῦ πα-
 λαίου ἐτραχταίζετο. σήμερον γὰρ δὲ τὸ
 μὴ συνεχῶς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀνα-
 στρέφει ταῦτα, οὐδὲ διωκτὶ δὲ πῶς
 ἀσυνήθειαν, τραχταίζειν τὴν καὶ ἀπ'-
 αἰτίας, τῇ θεωρῶσιν τὴν θεωρουμένην
 ἂν τι περὶ μὴ. ἀποπον γὰρ καὶ θεω-
 ρῶντων ποίηται φιλονεικούσας πῶς
 τὸ πρῶτον ἐπεκτείνειν ζήτησιν.

opposita exceptione illa,
 per meipsum egero, omni-
 no consequar id quod mihi
 debetur, seipsum planè de-
 cipit. Nam si deinde agere
 cœperit, peremptoria rei iu-
 dicatæ exceptione submo-
 uebitur. Idque propter re-
 gulam iam tibi traditam,
 qua dicimus: per exceptio-
 nem dilatoriam quæ semel
 opposita efficax fuerit, per-
 emptoriam exceptionem
 adquiri. Verùm hæc quæ
 de infamia dicta sunt, olim
 procedebant. Sed hodie,
 cum hæc frequenter in Iu-
 diciis nõ versentur: ne fieri
 quidem videtur posse, ut a
 liquid de infamia quæ pro-
 curatoribus obici posset,
 propter desuetudinē eius
 tractemus aut quæramus.
 Nā& illud absurdum esse
 visum est, dum de persona-
 rum conditione alterca-
 mur, ipsius negotii disceptationem longius differre.

DE REPLICA-
TIONIBVS.

TIT. XIII.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΛΟΚΩΝ. α

TIT. ΙΔ.

DE REPLICA-
TIONIBVS.

TIT. XIII.

¶ 1 De actorum replicationibus 2 Duplicationibus reorum. 3 Triplicationibus actorum. 4 & deinceps exceptionibus, puta, Quadruplicationibus: & si quid tale in digestis occurrit. 5 Exceptiones qua debitori principali competunt, plerumque etiam competere debitorum fideiussoribus: plerumq. etiam non competere, & qua illa sint.

α ἀναπλοκῇ
 qua hic repli-
 cationes, au-
 thori Eclogæ
 51. tit. i. dicun-
 tur ἀντιπαρε-
 σταται, ut
 qua opponan-
 tur τῷ κύριῳ
 σταταῖς id est
 exceptionibus

Nter-
 dum
 eue-
 nit, ut
 exceptio, quæ
 prima facie iu-
 sta videtur, ta-
 men iniquè no-
 ceat. quod quā
 accidit, alia al-
 legatione opus
 est, adiuuandi a-
 ctoris gratiā,
 quæ replicatio
 vocatur, quia
 pereā replicatur
 atq. resoluitur
 ius exceptionis:

Σπερ τὸ ἀγῶνις ἰχὺς-
 σαις καὶ τὰ νόμῳ, ἀδι-
 κέσαις ἢ τὸ φύσιν δι-
 καλον ἀντίιδενται αἱ πα-
 ραγραφαί, ὅτι καὶ τὸ ὡς ἀγραφῶς, ἐρ-
 ρομῶς καὶ τὸ ἀληθές, ἀδικοῖς
 δι' ἐρομίζομῶς τῇ φύσιν, ἀντίιδε-
 ται δικαιολογία ὑπὸ τῆς ἐναγόντων,
 ἥ τις λέγεται replicatio. ὡνόμασαι
 δι' ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀνα-
 πλέκεται καὶ ἀναλύει ἢ τὸ ὡς ἀγραφῶς
 ἰχὺς. Plico γὰρ ὅτι τὸ πλέκω. replico
 δι' τὸ ἀναπλέκω, καὶ ἀναλύω. θεω-
 ρεῖται δὲ τὸ εἰρημῶν, ὅτι τούτῃ τὸ δε-

QUEMA-
 modū a-
 ctionib.
 quæ iure
 quidē ci-
 uili effica-
 ces sunt, sed ex æquitate
 naturali iniquè nocent, ex-
 ceptiones opponi solēt: ita
 & exceptionibus quæ reue-
 ra quidem validæ sunt, sed
 ex æquitate iniquæ putan-
 tur, allegatio quædam ab
 agentibus opponitur, quæ
 replicatio vocata est. Ac in-
 de nomen habet, quod per
 eam replicatur ac resolu-
 tur vis exceptionis: nempe
 à replicando. Prædicta au-
 tem tractari possunt tali in-

b Replicatio
 est exceptionis
 exceptio. adda
 51. Eclog. 1 c. 3.
 l. 2. §. replica-
 tiones, l. l. 1 §. l.
 22. ff. de excep-
 c. Replicatio
 unde dicta.

a Si pactum
de non petendo,
petendi pactum
subsecutum sit.

specie. Pactum cum debito
re meo feci, ne quod mihi
deberet peterem. Post rem
pus aliquod cum debitor
factus esset ditior, aut cum
ego id exprobrassem, aut
alius quispiam, pactum me
cum iniit, quo mihi permi
sit pristinum debitum pe
tere. Si nunc ego post secū
dum hoc pactum, cōdictio
ne aduersus illū ad ea quæ
mihi debentur experiar, at
que ille pœnitentia ductus
pacti exceptionē mihi op
ponat, sic dicēdo: Si pactum
amplius non petendi non
fecisti: prima facie, pactum
hoc multum videtur peti
tionem meā lādere. Nam
reuera ita conuenit, & ni
hilominus verum manet.

b Pactum pa
cto ipso iure nō
soluitur, sed
per exceptionē
tantum.

c Atque ita
actor intētiōne
suam pæp
legat, & nō
τὴν παρὰ τὴν
δυνάταμ ἰχ
ποποιεῖν 7. E
clog. 8. ex lib.

d Duplicatio
igitur est di
δικαλογία seu
allegatio quæ
replicationi a
foris opponitur
a reo: vel ut v
no verbo dicā,
replicationis
est exceptio.

Nā per secundum pactum,
prius ipso iure sublatum
non est. Sed quoniam ini
quum est, creditorem ex
cludi: ex secundo pacto da
tur ei replicatio, in qua sic
dicet: Si posterius inter nos
pactum factum nō est, quo
mihi petendi facultas data
sit.

i ¶ Porro quemadmo
dum exceptioni opponitur
replicatio, ita & replicatio
ni quæ prima facie iusta
est, sed ex æquitate natura
li iniquē nocet, alia quæ dā
allegatio a reo opponitur,
quæ duplicatio vocatur. Ve
luti pactum amplius non
petendi tecum feci. Dein
de posteriore pacto conue
nit ut petere possem. Ter
tium pactum sequutum
est, quo debitum tibi ite
rum remisi.

2 ¶ Quod si & duplica
tio aliquam ob causam ini
quē noceat, alia rursus al
legatione opus est actori,
ut ea adiuuetur, quæ dici
tur triplicatio. Harum autē
exceptionū sum & vltterius
interdum quā dixim⁹, va
rietas negotiorū producit.

μὲν τὸ πᾶντον ἐποίησα τῷ ἐμῷ δεβί
τωρι, ὅτι ἐκ ἀπατήσω αὐτὸ τὸ χρέος.
μὲν χρόνον πινὰ ὁ δεβίτωρ ἐν ὀυπείᾳ
ἡρώμενος χρευσίς, ἢ καὶ τυχὸν ὀνειδι
θεὶς παρ' ἐμοῦ, ἢ ὑφ' ἑτέρου, πᾶντον ἐ
ποίησεν. ἐν ᾧ ἐπέβλεψέ μοι ποιήσασθαι
τὸ τῷ χρέος ἀπάτησιν. ἐὰν κινήσω ἐγὼ
κατ' αὐτὸ τὸν κοινὸν δίκτυον ἀπατήσας τὸ
χρέος μὲν τὸ ἡρώμενος τὸ δευτέρου πᾶ
ντον, μετὰ τοῦτο ὁ ἐκείνος ἀντιθισί μοι
τὴν τῷ πᾶντι ἀπατήσας, λέγων,
Ἀλλ' εἰ μὴ πᾶντον ἐποίησας μὴ ἀπα
τήσας τὸ χρέος, δοκεῖ καὶ πρὸς τὸν ὅτι
ἐμποδίζῃ μοι τὸ πᾶντον πρὸς τὴν ἀ
πάτησιν. συνεφωνήθη γὰρ τῇ ἀληθείᾳ,
ὅτι μὲν ἐξ ἑνὸς ἦτον ἀληθές. τὸ γὰρ δεύ
τερον πᾶντον ἐκ ἐγώ γερον ἐκ ἰπσο b iure
τὸ δευτέρου ἀπαρρηκόν. ἀλλ' ἐπειδὴ
ἀδικόν ὅτι τὸ κρεδίστωρα ἐξ ὧδε δὲ δέ
δωται αὐτῷ replicatio c ἐκ τὸ δευτέ
ρου πᾶντου, ἐν ᾧ φησι, Ἀλλ' εἰ μὴ δεύ
τερον πᾶντον ἐγώ γερον ὅτι βέπον μοι τὴν
ἀπάτησιν.

1 ¶ Ὡς περὶ τῇ ἀπατήσας ἀντι
τίθεται replicatio. οὕτω καὶ τῇ d re
plicationi, ὅση μὲν ἐν νόμῳ τὸ πρὸς
τὴν τάξιν, βλαπτοῦσιν ὅτι καὶ τὸ φύσιν δι
καίον, ἀλλὰ ἀντιτίθεται δικαλογία
ὑπὸ τῷ ῥέει, ἥτις duplicatio πρὸς τὸ
ρῶεται. οἷον ἐποίησά μοι πᾶντον. ὅτι ἐκ
ἀπατήσω σε τὸ χρέος. σὺ δὲ δευτέρου
πᾶντον ἐποίησας, ὅτι βέπον μοι τὴν ἀ
πάτησιν. ἐγὼ τείτον συγχωρῶν τὸ χρέ
ος.

2 ¶ Εἰ γὰρ ἡ duplicatio ἀρεστὴ
ἀδικος ὅσα φύσιν χρειάδης ὅτι τὰ ἀ
κτωρι καὶ πρὸς βοήθειαν ἀλλήν δικαιο
λογία, ἥτις λέγεται triplicatio. τού
των δὲ τῶν ἀπατήσας τὴν χρεῖσιν,
περὶ τῶν ἡπερ εἰρήκαμεν, ἢ τῶν πρὸς
γμάτων ἐπενόησε ποικιλία. δυνάταμ

veluti cū pactus
est aliquis cum
debitore suo, ne
ab eo pecuniam
petat, deinde
postea contra
rium pacti sunt,
id est, ut credito
ri petere liceat,
si creditor agat
& excipiat de
bitor, ut ita de
num condem
netur, si non co
uenerit, ne eam
pecuniam cre
ditor petat, no
cet ei exceptio:
conuenit enim
ita: nanque nihi
lominus hoc ve
rum manet, li
cet postea in co
trariū pacti sint,
sed quia iniquū
est creditorem
excludi, Repli
catio ei dabitur
ex posteriore
pacto cōuento.

1 ¶ Rursus in
terdum euenit,
ut replicatio,
quæ prima facie
iusta est, iniquē
noceat: quod
quum accidit, a
lia allegatione
opus est adiu
uandi rei gratia
quæ Duplicatio
vocatur.

2 ¶ Et si rur
sus ea prima fa
cie iusta vide
tur, sed propter
aliquam causā
actori iniquē no
ceat, rursus alia
allegatione op
us est, quæ actor
adiuuetur, quæ
dicitur Triplici
catio.

3 ¶ Quorum omnium exceptionum vsum interdum vltius, quam diximus, varietas negotiorum intro ducit: quas omnes apertius ex Digestorum latiore volumine facile est cogno scere.

4 ¶ Exceptio nes autem, qui bus debitor de fenditur, plerun que adcommo dari solent etia fideiussoribus ei⁹ & recte: quia quod ab iis pe titur, id ab ipso debitore peti vi detur, quia man dati iudicio red diturus est eis, quod ei pro eo soluerint. Qua ratione, & si de non petenda pe cunia pactus cum eo fuerit: placuit perinde succurrendum esse per exce ptionem pacti conuenti illis quoque, qui pro eo obligati sit, ac si etiam cum ipsis pactus ef fet, ne ab eis ea pecunia petere tur. Sanè qua dam exceptio nes non solent his adcommo dari. Ecce enim debitor si bonis suis cesserit, & cum eo creditor experiatur: defenditur per exceptio nem, si bonis cesserit. Sed hæc exceptio fideiussoribus non datur, ideo scilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime prospicit, vt cum facultatibus lapsus fuerit de bitor, possit ab iis, quos pro eo obligauit, suum consequi.

3δ Τῇ τριπλασίῳι καὶ τετραπλασίῳι ἀντίπιδεσθαι. ταῦτα πάντα ὃ δὲ χροῶς ἐνεσιγνάναι, ἐν τῇ πλατυτέρῳ τῇ δι γέσῳι αὐτὰ γράψαι.

¶ 4 Αἱς δὲ ἀδελφῶν οὐκ ἐγγόνων πορὶ βεβίτωρ καὶ χροῶς διώα), ταύ τας ὡς ἐπὶ τὸ c πλείστον καὶ ὁ ἐγγυητής, ἀντίπιδεσθαι εἰκότως. ὃ γὰρ ἀπαι τηθῇ ὁ ἐγγυητής, ὁ βεβίτωρ ἀπαιτῆσθαι δοκεῖ. καὶ βαλὼν γὰρ ὁ ἐγγυητής, ἐξέδ ηκατ' αὐτῶν πτω' mandati. ὅθεν ἐὰν πᾶ κτον ποιήσω, τῷ βεβίτωρ μου, μὴ ἀ παμπῆν τὸ χροῶ, ἢ τῷ πᾶκτις ἀδελφῶ φη, καὶ τοῖς ἑσθ' αὐτῶν γυνομένων ἐνο χοῖς δοθήσεται, ὡς περ εἰ φανεῶς εἰ παρ, ὅτι ἐδὲ ὑμᾶς ἀπαιτήσω τὸ χροῶ. ¶ Εἰσὶ δὲ πινες ἀδελφῶν, ὧν ὁ συν αλωλάσει ὁ ἐγγυητής τῷ βεβίτωρ. οἷον ἐδ' αἰψα ὁρίμω, σεκουῖ δὸν ὃ ἐ λαβὼν ἐγγυητῶν. ὁ ὁρίμος ἐξέσθαι τ' οἰ κείας ἀεικσίας, μηδὲν ἀξιόπιστον ὅπι κτησάμενος. ἐναγόμενος δὲ παρ' ἐμοῦ, διώα) ἀντίπιδεσθαι ἀδελφῶν, καὶ λέγειν, Ἀλλ' ἢ εἰ μὴ ἐξέσθαι, καὶ ἐνβάλλ ῃ μετ' ἀδικασθῆναι αὐτῇ δὲ ἢ ἀδελ φῶν, ἐκ ἡ ὠφελήσεται ἐγγυητῶν αὐ τῶν, ὅτι ταῦτ' αὐτῶν αἰτίαν. ἐπειδὴ ὁ ἀδελφῶ τῶ οἰκείῳ βεβίτωρ λαμβάνων ἐγγυητῶν, ὅτι τῶ το μάλιστα λαμβάνει, ἀρῶν οἰαν' αὐτῶν ποιεῖμενος, ἵνα εἰ συμ βῇ ἀπορῆσθαι τῷ βεβίτωρ, διωκηθῇ χω ρῆσθαι καὶ τῷ ἐγγυητῶν. εἰ δὲ πτω' ἀπὸ τ' ἐκείνου ἀδελφῶν δω μέν καὶ τῷ ἐγγυητῇ, αἰωφελῆς ἔσται μοι, καὶ ἢ ὅτι τ' λήψεως τῷ ἐγγυητῇ ἀρῶ νοια.

Nam & triplicationi, qua druplicatio opponi potest.

3 Sed omnia hæc & alia facilius ex latioribus Digestorum voluminibus cognosci poterunt.

4 ¶ Exceptiones autem, quibus principalis debitor vti potest, plerumque & fideiussor opponit. Merito. Quoniam quod a fideiussore petitur, id ab ipso debi tore peti videtur. Nam fi deiussor cum soluerit, mā dati actionem aduersus eū habebit. Quæ ratione, si cum debitore pactum fe cerim, ne ab eo peterem, exceptio pacti conuenti & his dabitur, qui pro ipso obligati sunt, perinde at que si expresse dixissem, ne a vobis quidem petā, quod mihi debetur. ¶ Sunt ta men exceptiones quedam quæ non æquæ fideiussori ac debitori cōpetant: velu ti, mutuum dedi Primo, & Secundum fideiussorem accepi. Primus cum nihil haberet, vnde ego meum cōsequi possem, bonis suis cessit. Si cū eo velim agere habet is exceptionem, quā mihi opponat, sic dicendo: Si bonis nō cessi, & ita me iudicio potest excludere. Verum exceptio hæc, fi deiussores ipsius nō iuuabit: hac maxime de causa, quo niā qui fideiussorem a de bitore suo accipit, eam ob rem precipue accipit, vt si bi rebusque suis consulat, nempe vt si contingat de bitorem soluendo nō esse, regressum habeat ad eos, qui pro illo fidem suā obli garunt. Quod si & fideiuf fori dederimus exceptio nē cessionis futurū est, vt non admodum bene rem meam gessisse videar acci piendo fideiussores.

a Triplicatio dari solet con tra duplicatio nem: vt & con tra triplicatio nem, & dein ceptur multipli cantur nomi na, dum aut reus aut actor obicit l. 2. §. 1. ff. de excep. b v. lib. ff. 34. c v. l. exceptio nes. 7. de exce ptionibus.

d Quod a fideiussore petitur id a principali debitore peti videtur.

e Fideiussori postquā soluit, mandati com petit actio ad uersus princi palem debito rem.

f Pactum de non petendo fa ctum reo: pro dest rei fideiuf fori.

g Quedam ex ceptiones reo competunt, quæ eius fideiussori non dantur.

h Formula exceptionis, bo norum cessionis. i Cessio bono rā facta a reo principali, non liberat eius fi deiussorem.

DE INTERDICTIS.

TIT. XV.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑ-

ΛΕΞΕΩΝ. ^a

ΤΙΤΛ. ΙΕ.

DE INTERDICTIS.

TIT. XV.

a διαλέξεως
hic interdicta:
παρὰ λέξιν
dicuntur au-
thor Ecloga
58. tit. 14. περί
παρὰ λέξιν.
dicuntur & ei cui petenti detur, ad quem dirigatur, quāue de re possessione aut quasi, aut alius detur. I PRIMA DI-
dicta ibidem c. VISIO. Interdictorum, alia esse Prohibitoria, Restitutoria, Exhibitoria: & e r. m alia, alius non es-
se magis interdicta. 2.3. SECUNDA DIVISIO. Interdictorum alia esse possessionis Adipiscenda (ut
Quorum bonorum, & Salutarium interdictum) 4.5. Reuocanda, (ut Vti possideatis: & Vtrubi.) 6 Re-
cuperanda. 7 TERTIA DIVISIO. Interdictorum alia simplicia, alia duplicia. 8.9. Interdicta, ha-
die non necessario perui: sed eorum loco, utilem actionem competere.

QVI de actioni-
bus exceptio-
nibusque & re-
plicationibus
differuit, consequens est vt
& de interdictis differat, si
ue de actionibus quæ vice
interdictorū exercentur.
Sed & is qui de interdictis
disputat, scire debet, quan-
do de possessione loquatur
& quando de quasi posses-
sione. Et possessio quidem est,
corporalis rei detentio.
Quasi verò possessio est, in
corporalis rei vsus. Et cor-
poralis quidem res est, ve-
luti fundus, ædes, & quæ-
cunque iis similia sunt In-
corporalis verò, vt vsufrui-
ctus, seruitus, & si qua ta-
lia. Quū igitur inter duos
aliquos de possessione aut
quasi possessione contro-
uersia est, Prætorē adeūt,
ac totam rem ei exponūt:
quoniam in huiusmodi
controuersis sæpe contin-
git & cædes fieri, & vulne-
ra infligi, & ad manus ve-
niri. Rem itaque omnem
Prætori ordine exponunt.
At is quædam verba inter
eos pronuntiat, non litem
dirimens, sed ad pedaneū
Iudicem remittens, qui de
controuersia ipsorum co-
gnoscat. Dicendū est igitur

ΟΝ δὲ ἀγωγῶν, ἢ πα-
ραγραφῶν, καὶ ῥεπληγα-
τιόνων διαλεχθέντα, ἀ-
κόλουθόν ἐστι, ἢ δὲ ἰν-
τερδικτῶν διεξῆδεῖν, ἢ δὲ τῇ ἀγωγῶν.
αἱ πρὸς εἰς τὰξιν τῇ ἰντερδικτῶν κινῶν-
ται. τὸ δὲ ἰντερδικτῶν διαλεχθόμε-
νον, αἰαγκῶν εἰ δέναι πότε μὲν δὲ νο-
μῆς λέγει πότε δὲ δὲ ὡσανεὶ νομῆς,
ἢ νομῆς μὲν ἐστὶ σωματικοῦ παρὰ γ-
ματὸς καὶ ὁχλῆ ὡσανεὶς ὅ νομῆς ἐστὶν,
ἀσώματου παρὰ γματὸς καὶ χηρῶν. ἢ σω-
ματικὸν μὲν ἐστὶν, οἷον ἀγρὸς, οἰκία, ἢ
ὅσα τοιαῦτα. ἀσώματον δὲ ἐστὶν οἷον
vsusfructus, καὶ δουλεία, καὶ τὰ τέ-
τοις εἰκότα. ἢ νῆμα τῶν νο-
μῆς, ἢ ὡσανεὶ νομῆς μεταξὺ δύο τι-
νῶν γίνεται φιλονεικία, ἀπέρχονται
παρὰ τὴν ἀράτωρα τὸ αὐτῶς διηγοῦ-
μενοι, ἐπὶ δὲ συμβαίνει πολλάκις, καὶ
φόνοις πλημμελεῖσθαι, καὶ τραύ-
ματα ἐπάγειν, καὶ πληγὰς ὀπιφέ-
ρεσθαι, ἐν ταῖς τοιαύταις φιλονεικίαις,
καὶ διηγουῦνται τῷ ἀράτωρι τὸ γε-
γονός. ὁ δὲ λέγει, μεταξὺ αὐτῶν ῥήμα-
τα τινὰ, οὐ τέμνων τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ
ἀπαπέμπτων αὐτῶν χαμαιδιχαστῆ, δ
ἀκροατῇ χρησθῆναι τῆς μεταξὺ αὐ-
τῶν φιλονεικίας. δεῖ οὖν συναγαγόντα

Equi-
tur vt
dispi-
ciamus de inter-
dictis, seu a ctio-
nibus, quæ pro
his exercentur.

b νομῆς seu pos-
sessio quid. I-
dem extat. 5.
4. vers. fructua-
rius. sup. per
quas personas
enique acqui-
ritur. 2. Herm.
3. 5. 4. 50. Ecl. 2.
5. 6.
c Quasi posses-
sio quid.

d χαμαιδιχασ-
τῆς pedaneus
iudex.

¶ Erant autem interdicta for-
mae atque con-
ceptiones ver-
borum, quibus
Prætor aut iu-
bebat aliquid
fieri, aut fieri
prohibebat,
quod tunc ma-
ximè fiebat, cum
de possessione,
aut quasi posses-
sione inter ali-
quos contende-
batur.

I ¶ Summa au-
tem diuisio in-
terdictorū hæc
est, quo aut
prohibitoria
sunt, aut restitu-
toria, aut exhi-
bitoria. ¶ Pro-
hibitoria sunt,
quibus Prætor
verat aliquid
fieri: veluti vim
sine vitio possi-
denti, vel mor-
tuum inferenti
quò ei ius erat
inferendi: vel
in sacro loco æ-
dificari, vel in
flumine publi-
co ripæve eius
aliquid fieri,
quo peius nauig-
etur.

¶ Resti-
tutoria sunt,
quibus restitui

ορείσαδ' η' εἰπεῖν, πὶ ὅτιν ἰντερδίκτον.
ἰντερδίκτον α' δὲ ὅτι ὁμιλία πρῶτον
μετὰ δὲ δύο πινάκων περὶ τομῆς, ἢ
ὡς ἀνείρομῆς ἀγωνίζομεν γινόμε-
νη, ἢ τέρμινσας πλὴν ὑποθέσιν, ἀλλὰ ῥιθ-
μίζουσα τὴν δικασίαν, ὅπως καὶ κείναι
περὶ τὴν ὑποθέσεως. λέγει δὲ ταῦτα τὰ
ῥήματα ὁ πρῶτος, ἢ ὡς κωλύων τὴν
νεύσιν, ἢ ὡς κελύων. μάλιστα ὅτι νο-
μῆς χάρα τῶν ἰντερδικτῶν. δὲ τὰς
ἐπὶ μάλιστα, ἐπειδὴ ὅτιν ὅτε καὶ νο-
μῆς οὐχ ὑποκείται λόγος, καὶ ἰντερδι-
κτὸν ἀρμόζει.

I ¶ H' ὅτι ἀκρὰ διαίρεσις τῶν ἰντερδι-
κτῶν β' ὅτιν αὐτῇ. ὅτι τῶν ἰντερδικτῶν
τὰ μὲν ὅτι περὶ β' τομῆς, ἢ τοῦ κωλυ-
πικῆ. τὰ δὲ ἐξ ἐπιβόλαια, ἢ τοῦ κωλύ-
καὶ τὰ ὅτι ἐπιβόλαια, ἢ τοῦ ἀποκαταστα-
πικῆ. ¶ Καὶ περὶ ἐπιβόλαια καὶ ὅτιν, ἐν οἷς
κωλύει τὴν γένεσιν, οἷον ἢ πείλῃ τὴν ἐπι-
ναί, καὶ τὸ οἷσαν παρ' ἐμοὶ δὲ τὰ ῥήματα
τομῆς. περὶ τὸν ἐγὼ τὰ πρῶτον, ἢ
τὸ ἀντιδίκου διηγοῦμενος ἀποφύγω.
εἰπὼν ὅτι ἐμαυτὸν ἀνεπιλήπτως ἐμέδω καὶ
ἀπεφύνατο ὁ πρῶτος οὕτως λέγων,
Sine vitio possidenti vim fieri
veto. τὰς τὴν νεύσιν δὲ δικὰ ἐ-
λαττώματα βίαν γίνεσθαι κωλύω. ἢ
καὶ ἐπὶ ὅτε πὶς ἐβέλετο λείψανον αὐτῶν
δὲ φέρον, εἰσαγαγεῖν καὶ ὑποθέσιν ἐν
τῶν τόπων ἐνθα δίκασον καὶ αὐτῶν ἀποπύ-
θεσιν. δὲ τὴν ἐπὶ περὶ ἐπιβόλαιον ἰν-
τέρδικτον καὶ τὸ βελομήδ' ἐπέχειν αὐ-
τόν. ἢ καὶ ἐβέλετο πὶς, ἐν σάκρω τόπῳ οἱ
κοδομεῖν, ἢ καὶ ἐν δημοσίῳ ποταμῶ, ἢ
καὶ ἐν ὅτῃ αὐτῶν κατὰ σκευὰς εἰν τὴν δι-
οὐ κατὰ σκευὰς ἀσμάτων, χεῖρνα ἐπὶ τὴν
τὴν ποταμοῦ πλουῖ. καὶ ταῦτα δὲ τὴν
σεῖται περὶ ἐπιβόλαιον ἰντέρδικτον. ¶ Πρὸς
τὴν τομῆς δὲ ὅτι, δι' ὅν ἀποκαταστήναι

omnibus in vnum colle-
ctis, quid sit interdictum.
¶ Interdictum ergo est, e-
nuntiatum Prætoris inter
duos aliquos, qui de posses-
sione vel quasi possessione
contendunt, emissum, fa-
cti quidem speciem cau-
samque non incidens, sed
quomodo de ea iudican-
dum sit iudicem informās.
Hæc autē verba dicit Prætor
aut ut prohibens, aut ut iu-
bens quid fieri. Porro in-
terdictis vel maximè lo-
cus est in possessione. Ideo
autem dixi, maximè, quo-
niam interdum & de pos-
sessione quaestio non mo-
uetur, & interdictum ta-
men competit.

I ¶ Summa interdictorū
diuisio est hæc, quod in-
terdictorum alia sint pro-
hibitoria, alia exhibitoria,
& alia restitutoria. ¶ Et
prohibitoria quidem sunt,
quibus aliquid fieri Prætor
prohibet: veluti, minas a-
liquis iactabat aduersum
me quasi ingressurus, &
possessionem quam habe-
bam turbaturus. Ego præ-
torem adii, & minas aduer-
sarii exposui, ac sine vitio
me possidere dixi. Prætor
itaque sic pronuntiavit: Si-
ne vitio possidenti vim
fieri veto. Sed & interdum
aliquis mortuum, cuius ad
ipsum cura spectet, in locū
aliquem quò ius ei erat in-
ferendi, inferre vult: huic
ergo interdictum prohibi-
torium dabitur, aduersus
eum qui prohibere id vo-
luerit. Aut etiam in sacro
loco, vel publico flumine
ripæve eius aliquis opus a-
liquod molitur, quò per flu-
men peior fiat nauigatio:
Nam & hic prohibito-
rium interdictum dabi-
tur. ¶ Restitutoria au-

a Interdictum
quid.

b Interdicto-
rum tres tantū
facit species,
κωλυτική
(prohibitoria)
παραστατική
(exhibitoria)
ἀποκαταστα-
τική restituto-
ria. Author
Ecl. 58. tit. 14.
μικτὰ, id est,
mixta, adici-
atque ita inter-
dictorum qua-
tuor species fa-
ciunt: mixta autē
dicuntur, quæ
et prohibitoria
et exhibitoria.
l. 1. §. 1. ff. de in-
terdictis.

c Horum fer-
mula ita con-
cepta. Id resti-
tuitur l. 1. in fi.
principij. ff. qua-
rum bonorum.

a §. 1. inf. eod.
b v. l. 3. in fin.
pr. §. 1. ff.
quod vi aut
clam l. 2. in fi.
pr. ff. de preca-
rio.

c In his inter-
dictis recepta
erat hac formu-
la, Eum eam-
ve exhibeas v.
l. 1. §. 2. ff. de ho-
mine libero ex-
hibendo: §. l. 1.
ff. de liberis ex-
hibendis §. l. 1.
1. ff. de tabu-
lis exhibendis.
d v. l. 1. §. pas-
sim tit. de libe-
ris exhib.

e In his formu-
la hac usitata
erat, vim fieri
veto l. 1. ff. ne
quid in loco sa-
cro: l. 1. de loco
publ. fruendo: l.
1. ff. de via
publ. l. 1. uti
possidetis, §.
passim illo li-
bro.

f Decretorum
§. interdicto-
rum differentia.
g Decernere
quid.

h Interdicta di-
cuntur, quod
inter duos di-
cta.

i εὐργίας, νο-
μὴν καὶ δυνά-
μιν ἡς ὁ se-
quentibus locis
videtur pro eo-
dem sumere.

k Interdicta
προσληπτικῆς
ἐνεργείας καὶ
καταχρηστικῆς, ἀνα-
ληπτικῆς καὶ
νομικῆς.

l quæ ὁ adi-
piscendæ posses-
sionis interdi-
cta l. 2. §. ult.
vers. adipiscen-
dæ. ff. de inter-
dictis. Dicun-
tur, §. supra
interdicta pos-

ληπτικῆς
ἐνεργείας adde
l. 1. in §. ff. quo-
rum bonorum.

aliquid iubet: veluti bono-
rum possessori, ut reddatur
possessio earum rerum, quas
alius quis pro herede vel
pro possessore possidet.

Quid verò sit pro herede
aut pro possessore posside-
re infra discemus. Aut
cum possessionem fundi
mihi restitui iubet, de qua
vi deiectus sum. §. Exhi-
bitoria autem sunt per quæ
quid iubet in medium pro-
ferri: veluti fratrem meum
apud te occultas, quod di-
cas eum seruum tuum esse:
cum ego de libertate eius
agere velim. Aut libertum
meum apud te occultas,
cui operas ego velim indi-
cere. Aut filium meum
(quod sæpe contingit) vel
nepotem meum qui in po-
testate mea sint, apud te
occultas, quos ego in me-
dium adduci velim.

§ Sunt tamen qui dicant
ea propriè interdicta vo-
cari, quibus quid fieri pro-
hibet. Ab interdicendo sci-
licet, quod denuntiare &
prohibere significat. Resti-
tutoria verò & exhibito-
ria, decreta dici: nempe ab
eo quod est decernere. Id
enim statuere & cedere est.
Sed tamen obtinuit, ut om-
nia interdicta appellentur,
propterea quod inter
duos quosdam dicantur.

2 § Altera interdictorum
diuisio est hæc, quod inter-
dictorum alia habeant vim
adipiscendæ possessionis:
quoniam ea perimus, cum
adipisci possessionem vo-
lumus: alia retinendæ: alia
recuperandæ.

3 § Et adipiscendæ qui-
dem vim habet inter-

τὴν κελεύει οἷον τὰς bonorum posses-
sori, ὥστε δοθῆναι τὸ νομικὸν τῆς οὐρα-
γμάτων, ὡν ἑτέρος τις, pro herede,
ἢ pro possessore ἐπελάβετο. τίς ὅστις
pro herede, ἢ pro possessore, παρ-
ῶντες ἀμαθιστοῦμεθα. ἢ ἡνίκα κελεύει
δοθῆναι τὰς αὐτῶν ἢ βιοι τὸ νομικὸν τῆς α-
γροῦ, ἢς ἐξελήθην βία. § Εἰς δι-
τόρια δὲ ὅστις, ἐν οἷς κελεύει τις εἰς μέ-
σον φέρεται οἷον ἀποκρύπτεις τὸ ἐμὸν ἀ-
δελφόν, λέγων αὐτὸ εἶναι δούλον σόν,
ἐμὸν βελομεύει παρὰ τὸ αὐτὸ δικαίωμα
ἐλευθερίας. ἢ ἀποκρύπτεις τὸ ἐμὸν ἀ-
δελφόν, ὥς πνι βελομεύει ὁ πάτερ ἐ-
πιθῆναι. ἢ καὶ πολλάκις τὸ ἴδιον δ μου, ἢ τὸ
ἑγχείον τὸ ὑπεξέσιον ἀποκρύπτεις, καὶ
βελομεύει τοῖς εἰς μέσον ἀδελφῶν.

§ Τινες δὲ λέγουσιν ἐν τέρδι καὶ κυρίως
ἐκείνα καλεῖσθαι, ἐν οἷς καλύει ἐπὶ γί-
νειται ἐπειδὴ interdicerε ὅστις, τί πα-
ραγγῆλαι καὶ καλύσαι. τὰ δὲ ῥησιμα-
τικὰ καὶ ἐξελήθην οὐκ ἐν τέρδι καὶ,
ἀλλὰ δὲ κρεταί καλεῖσθαι. ὡς δὲ τὸ
decernere §, ὁ ὅστις ψήφισαται. ἀλλ'
ὁμῶς ἤρεσε, πάντα προσωποφάνει
interdicta, quia inter duos dicū-
tur, ἐπειδὴ, μετὰ ξὺν ἡ δύο πινάν λέγε-
ται.

2 § Διότι τὰ τῶν ἐν τέρδι καὶ διαί-
ρεσις ὅστις αὐτῇ, ὅτι τῶν ἐν τέρδι καὶ πιν-
νὰ μὲν ὅστις τὸ ἀδικοκένδαι ἐνεργείας
ἢ τοι προσωποφάνει. καὶ τοῦ μὲν γὰρ ταῦ
τα νομικῆς ἀρχῆς καὶ βελομεύει. τινὰ δὲ
τὸ ῥεῖν ἐν δαί, ἢ τοι κατὰ χρηστικῆς πινὰ δ
τὸ ῥεκου παρανδλ. ἢ τοι ἀναληπτικῆς.

3 § Καὶ τῆς μὲν ἀδικοκένδαι ἐνε-
ργείας ὅστις, ἢ τοι δυνάμειως, ὅ ἐν τέρ-

aliquid iubet:
veluti bonorum
possessori posses-
sionem eorum
quæ quis pro he-
rede, aut pro
possessore possi-
det ex ea heredi-
tate: aut cum iu-
bet ei qui vide-
re possessione de-
iectus sit, resti-
tui possessionem.

§ Exhibitoria
sunt, per quæ iu-
bet exhiberi ve-
luti eum cuius
de libertate agi-
tur, aut libertum,
cui patronus
operas indicere
velit, aut paren-
ti liberos qui in
potestate sunt.

§ Sunt tamen
qui putent, pro-
priè interdicta
ea vocari, quæ
prohibitorias sūt
quia interdicerε
est denuntiare
& prohibere:
Restitutoria au-
tem, & exhibito-
ria, propriè de-
creta vocari.
Sed tamen obti-
nuit omnia in-
terdicta appella-
ri, quia inter
duos dicuntur.

2 § Sequens
diuisio interdi-
ctorum hæc est,
quod quædam ad-
piscendæ posses-
sionis causæ co-
parata sūt, quæ-
dam retinendæ,
quædam recu-
perandæ.

3 Adipiscen-
dæ possessionis
causæ inter-
dictum

dictum accom-
modatur bono-
rum possessori,
quod appella-
tur, *Quorum bono-
rum*, eius iure vis
& potestas hæc
est, ut quod ex
his bonis quis-
que, quorū pos-
sessio alicui data
est, pro herede
aut pro posses-
sore possideat, id
ei cui bonorum
possessio data
est, restituere
debeat. ¶ Pro
herede autem
possidere vide-
tur, qui putat se
heredem esse.
Pro possessore
is possidet, qui
nullo iure rem
hereditariā, vel
etiam totam he-
reditatē, sciens
ad se non perti-
nere, possidet.

Ideo autem a-
dipiscendæ pos-
sessionis voca-
tur interdictū:
quia ei tantum
utile est, qui nunc
primum cona-
tur adipisci rei
possessionem.
Itaque si quis

δικτον, *Quorum bonorum*. ὅπερ
δίδεται τῷ bonorum possessori.
οἷον ἐπὶ τοῦ τὰ δέματ' ἐτελεύτη-
σαν ὁ ἐμὸς κοινάτος, ἢ πῶς πῶς vnde
cognati δὲ καὶ ὅχλῳ ἐπὶ τοῖς τούτου
παράμασι πῶς τῷ παράματι δὲ
κεῖται πῶς, δὲ καὶ τῷ quo-
rum bonorum ἐντερίκτου, τῷ πῶς
ἐμὸς ἐπὶ νομῆς. ἀλλ' οὐκ ὅτι πῶς
τῷ νομῆς δίδεται μοι τῷ ἐντερί-
κτου, ἀλλὰ καὶ δύο μόνον, καὶ τῷ pro he-
rede, καὶ τῷ pro possessore.

¶ Καὶ τῷ pro hærede; ὁ νομί-
ζων ἐαυτὸν κληρονόμον. δὲ πῶς δὲ
τῷ ὡνόμασι, ἀναγκαῖον εἶπαι. πολ-
λὰ κτήσεων εἰσὶ παράματι, καὶ ὅσα δὲ
τῷ κτήσεων εἰσὶ παράματι, τῷ τῷ
τίτλοι. τίτλος C δὲ ἐστίν, ἢ τῷ δὲ κα-
τοχῆς αἰτία. οἷον ἐροῦν σε πόθεν νέμῃ
τῷ τῷ παράματι, καὶ λέγεις, ἐπειδὴ ἐ-
δώρηθαι μοι. καὶ τίτλος ἐστὶ pro
donato. ἢ ἐπειδὴ ἡγόρασα, καὶ ὁ
τίτλος ἐστὶ pro empto. ἢ ἐς πα-
ράματι ἐπεδόθη, καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ pro
dote. ἢ ἐληγάτευθαι μοι, καὶ ὁ τίτλος
ἐστὶ pro legato. εἰ τῷ οὐκ ἐρο-
ῦν τῷ λέγεις, ἐπειδὴ νομίζω ἐμαυ-
τὸν κληρονόμον. καὶ λέγεται pro
hærede. τίς δὲ ἐστὶ pro posses-
sore? Pro possessore ἐστὶ καὶ λέγεται,
ὁ βίαιος ἀρπαξ, ὁ μηδεμίαν ὄλορον
ἔχων αἰτίαν τῷ κατοχῆς. ὅς ἐροῦν με-
ν πόθεν νέμῃ λέγει, ἐπειδὴ νέ-
μομαι καὶ πῶς ἐροῦν εἰς ἀπόκρισιν
μεταξέπει. εἰ οὐκ λέγεται pro pos-
sessore, οὐ δὲ φερεῖται ἡμῶν, εἴτε
πᾶσαν νέμεται πῶς κληρονομίαν, εἴ-
τε ἐν παράματι, δὲ τῷ δὲ ὑπὸ τῷ
ἀδικοῦνται ἐνέργειαν ἀνάγεται τῷ
quorum bonorum ἐντερίκτου,

dictum, *Quorum bonorum*,
quod bonorum possessori
accommodatur. Veluti in
hac specie. Mortuus est co-
gnatus meus. In bonis hu-
ius petij bonorum posses-
sionem Vnde cognati. A-
liqua ex his bonis quidam
tenebant. In eorū ego pos-
sessionē per interdictum,
Quorum bonorum, venire
possum. Sed non omnino
aduersus quemuis posses-
sorē interdictum hoc mi-
hi dabitur, verum aduersus
duos duntaxat, nempe ad-
uersus eum, qui pro here-
de possidet, & aduersus eū
qui pro possessore. ¶ Et
quis pro herede possidet?
Is qui se heredem putat.
Cur autē sic vocetur, pau-
lo latius dicendum est. Mul-
tæ sunt acquisitionum ra-
tiones: Et quot sunt acqui-
sitionum rationes, totidē
sunt & tituli. Titulus verò
est possessionis causa. Ve-
luti rogo te, Vnde hanc
rem possides? Et dicis,
Quoniam mihi donata est:
& titulus est, Pro donato.
Aut quoniam emi: & titu-
lus est, Pro empto. Aut in
dotem mihi data est: & ti-
tulus est pro dote. Aut le-
gata mihi est: & titulus est,
Pro legato. Et hic ergo, si
quis rogetur, dicet: Quo-
niam heredem esse me pu-
to. & dicitur Pro herede.
Quis autē pro possessore
possidet? Pro possessore
possidet, & dicitur, qui vi-
rapuit aut abstulit: nec vl-
lam possessionis iustam ha-
bet causam, quique si roge-
tur vnde possideat, dictu-
rus sit: Quoniam possideo,
& interrogationem in re-
sponsum versurus. Hic
igitur pro possessore possi-
dere dicitur: nec refert, to-
tā hereditatē an re aliquā
possideat. Ideo autē in in-
terdicto, *Quorum bonorum*,

a Interdictum,
Quorum bono-
rum possessori ad-
commodatur.

b Interdictum
quorum bono-
rum datur ad-
uersus eum qui
pro herede vel
pro possessore possi-
det.

c Pro herede
possidere quid.
l. 11. ff. de here-
dit. pet. l. 33.
§ 1. ff. de usur-
pat.

d Tituli toti-
dem sunt, quot
adquirendi mo-
di. v. l. 3. §. gene-
ra possessionum
21. ff. de ad-
quir. possess.

e Titulus, pos-
sessionis causa.
vnde titulus
pro donato, em-
pto, dote, legato,
herede. v. l. 1.
ff. pro donato. l.

2. pro emptore.
l. 1. ff. pro dote.
l. 2. ff. pro lega-
to. l. 1. pro herede
11. ff. de rei vin-
dicat. l. 33. §. 1.

ff. de usucap.
50. Eclog. tit. 6.
4. §. 5.

f Possidere pro
possessione quis
dicatur. adde l.
11. in fin. l. 12. l.
13. ff. de here-
dit. petitione.

a Interdictum testas versatur, quia ei tan-
quorū bonorum tum utile est, qui nunc pri-
mum adipisci vult possessionem. ¶ Huiusmodi
est & interdictum Saluianum, quod fundi domino
datur aduersus colonum, qui ea, quæ in fundum il-
lata & inuecta essent, pi-
gnori futura mercedis no-
mine pepigit. Nā si is cesse-
rit in soluendo, aduersus
quemuis res coloni possi-
dentē interdicto Saluiano
dominus experiri poterit.
Si quis ergo nunc primum
adipisci possessionē velit,
necessaria sunt ei interdi-
cta adipiscendæ possessionis.
Sin verò semel ade-
ptus eam amiserit, ad ea in-
terdicta transeundum ei
est, in quibus potestas re-
cuperandæ versatur.

c Retinenda
possessionis in-
terdicta quæ.
¶ 2 sup eod hæ-
ταχτικῶς νο-
μῶς ἢ δυνά-
μειος interdi-
cta.
d. vide l. i. in
ff. versio Reti-
nenda ff. de In-
terdictis l. i. &
passim ff. ubi
possidetis.
e. Vide l. uni-
usam. ff. ut rubi.

f Iudicia recte
non procedunt,
nisi prius iōstet
quis actor sit,
et quis reus,
adde l. i. §. 3.
ff. ut possideat
¶ Reus in iudi-
cis potior actor
re.

4 ¶ Cum dictū sit de in-
terdictis adipiscendæ posse-
sionis, dicamus & de inter-
dictis retinendæ possessionis.
Huiusmodi autem est
interdictū Vti possideris,
& interdictū Vtrubi. Quæ
tali ferè in specie locū ha-
bent. Euēnit, ut ego seruum
aliquem nanciscerer, idq.
præsentē te. Cum egome-
esse illū dicerem: tu cōtrā,
te eius esse dominū affir-
mabas. Atq. ita uterq. no-
strum ad se trahebat domi-
niū serui. Ad extremū, ego
sic locutus sim. Si tu te do-
minū esse putas, en ego ser-
uū possideo, in re mecum
agito. & si probaris, habebis
eum. Eadem & tu dicebas.
Immo verò ego cum possi-
deo: & tu potius mecum in
rem agito. Initio igitur cō-
trouersia coorto de serui
propriēte, eō veniendum
est, ut de possessione qua-
ramus. Illud .n. in primis
discerni ac cognosci oportet,
uter reus sit, uter actor.
Quoniam neq. ius civile id
recipit, neq. naturalis ratio
admittit, ut iudiciū proce-
dat, nisi nouerimus, quis
petitor sit, & à quo petat-
ur. Potior est autem in iudiciis rei causa quàm actoris.

ἐπειδὴ ἡ ἀδελφὴ ἐστὶν ἐκείνῳ, ὅς ἐστι
τοῦ αὐτοῦ δράζαδι νομῆς. ¶ Τοιοῦ-
τό ἐστι, τὸ σαλβιανέιον ὁ ἐν τέρδιον,
ὅπερ δίδω) τῷ δεσπότῃ τ' ἀγροῦ, καὶ
τ' κωλονῶ τ' συμφωνήσαντος, ὡς τε
εἰσαγόμενα ὑπὸ αὐτῶ ἐν τῷ ἀγρῷ
πράγματα, ὑποκειῖται ἐν τῷ μισθώ-
ματι. ἐὰν γὰρ ἀγνωμονήσῃ, καὶ πάντες
κατέχοντες τὰ τ' κωλονῶ πρᾶγματα,
κινήσῃ τὸ σαλβιανέιον ἐν τέρδιον.
εἰ μὲν οὐκ ἀγνοήσῃ πῶς πρῶτον δράζα-
δι νομῆς, ἔστιν αὐτῷ αἰσθητὰ τὰ ἐν τέρ-
διον τ' ἀδιποικένδαι νομῆς. εἰ δ' ἀ-
ξάμενος ἐκπέσῃ, καὶ αὐτὸ τότε μετέ-
ναι ὅτι τὰ ἐν τέρδιον, ἀπερὶ ἐστὶ τ' ῥε-
κουπεραῖδαι ἐνεργείας.

4 ¶ Εἰπόντες τὰ τ' ἀδιποικένδαι ἐ-
νεργείας, ἐπὶ μὲν τὰ τ' ῥεπένδαι.
τοιοῦτόν ἐστι, τὸ ντὶ ὁ possidetis, καὶ τὸ
ντὶ rubi. ἐχώραν δὲ ἔχει ὅτι τούτου τῷ
δέματι. σωέβη με δράζαδι οἰκέτα
πῶς, παρὸν τὸν. καὶ λέγοντός μου
τῷ ἐμὸν εἶ) οἰκέτω, διεβεβαίωσαν-
τ' εἶ) δεσπότην. καὶ ἐκάτερον ἡμῶν εἰς
ἐαυτὸν μετέφερε πῶς δεσπότην. τῷ
τῶν εἶπον ἐγὼ, εἰ νομίζεις σαυτὸν εἶ)
δεσπότην, ἰδοὺ ἐγὼ νέμωμαι τ' οἰκέ-
τω, κίνησον κατ' ἐμοῦ πῶς in rem. καὶ
ὁποδεῖξας λήψῃ τ' οἰκέτω. ἔλεγες δὲ
καὶ σὺ τὰ αὐτὰ, ὅτι ἐγὼ νέμωμαι, καὶ σὺ
μᾶλλον κίνησον κατ' ἐμοῦ πῶς in rem.
καὶ πρῶτερον ἀρξάμενοι πρὸς δεσπο-
τείας, ἔλθωμεν εἰς τὸ λόγον πρὸς τ'
νομῆς. δεῖ γοῦν διακρίνωμεν καὶ γὰρ
ναί, πῶς ἐστὶν ὁ ῥέ) τ' ὁ ἀκτωρ. ἐπὶ
δὴ οὐδὲ καὶ τὸ πολιτικόν, οὐδὲ καὶ τ'
φυσικὸν λόγον πρὸς βήσεται διακρί-
νειν, εἰ μὴ γὰρ πῶς ἐστὶν ὁ ἐνάγων,
πῶς δὲ ὁ ἐκαστὸς. καλλίων δὲ ἐν
τοῖς δικαστηρίοις, ὁ ῥέ) τ' ἀκτωρ.

adeptus posses-
sionem, amise-
rit eam, hoc in-
terdictum ei in-
utile est. Inter-
dictum quoque,
quod appella-
tur Saluianum,
adipiscendæ pos-
sessionis causa
comparatū est:
eoque utitur do-
minus fundi de
rebus coloni,
quas is pro mer-
cedibus fundi
pignori futuras
pepigerit.

4 ¶ Retinen-
dæ possessionis
causā comparata
sunt interdicta,
Vti possidetis, &
Vtrubi, cum ab
utraque parte
de proprietate
alicuius rei con-
trouersia sit, &
antè quaratur,
uter ex litiga-
toribus posside-
re, & uter pete-
re debeat. Nam
que nisi antè
exploratum fue-
rit, utrius eorū
possessio sit, nō
potest petito-
ria actio institui
quia & civilis,
& naturalis ra-
tio facit, ut alius
possideat, &
alius à possiden-
te petat. Et quia
longè commo-
dius est [& po-
tius] possidere
quàm petere.

idea

ideo plerunque
& ferè semper
ingens existit
contentio de
ipsa possessione.
Commodum au-
tem possidendi
in eo est, quod
etiam si eius res
non sit, qui pos-
sident, si modò
actor non po-
tuerit suam esse
probare, rema-
net in suo loco
possessio: pro-
pter quam caus-
sam cum obscu-
ra sunt utriusq.
iura, contra peti-
tionem iudicari
solet. ¶ Sed in-
terdicto quidè
Virg. Bideis, de
fundi vel ædium
possessione con-
tenditur. Virg. Bideis
verò interdicto,
de rerum mobi-
lium possessione.
Quorum vis
ac potestas plu-
rimam inter se
differentiam a-
pud veteres ha-
bebat. ¶ Nam
Viri possideatis in-
terdicto is vin-
cebat, qui inter-
dicti tempore
possidebat: si
modò nec vi,
nec clam, nec
precario nactus
fuerat ab aduer-
sario possessionem,
etiam si
alium vi expu-
lerat, aut clam
arripuerat alie-
nam possessionem,
aut preca-
rio rogauerat aliquem ut sibi possidere liceret.

Virg. Bideis verò interdicto is vincebat, qui
maiore parte eius anni, nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario possidebat.

καὶ δὲ τοῦτο ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον, μετὰ
λαί αἰαφύονται φιλονεικίαι αὐτῶν
τῆς ἐνομήσεως, ὡς πρὶν αὐτῇ τυγχάνει.
ἔστι γὰρ τὸ κέρδος τῆς ἐνομήσεως ἐν τούτῳ, ὅ-
τι εἴ τις μὴ αὐτὸς ὅτι τὸ πρῶτον ἔνε-
μομύσῃ, ἐὰν ὅτε πρὶν δίκην νικᾷ ὁ ῥέος,
τὸ ἀκτωρὸς μὴ διωκθῆναι τὸ ἀποδεί-
ξαι περὶ τῆς αὐτῆς τὸ δεσποτεῖαν, δι-
κῆν αὐτῷ ἀδελφὸν ὅτι, πότερον ὁ ἐκείνου, ἢ
ὁ ἐναγόμενος ὅτι δεσποτεῖαν, ὡς τὸ ῥέος
ἐκφέρει) ἢ ἀποφασίς. αἰεὶ γὰρ ἢ ἀδελφῶν
τὸ ἀποδείξαι τὸ ἀκτωρὸς (αὐτὸς γὰρ εἰ-
ώθε βαρύνει τὰς ἀποδείξεις) νί-
κῃ αὐτῷ ποιῇ τὰ ῥέος. ¶ Ταὐτὰ μὲν οὕ-
τως ἐν τῇ δίκῃ, τῆς ῥεπνένδῃ ὅτι ἐν
ἐνεργείᾳ. δὲ πορὸς δὲ ὅτι αὐτῇ με-
ταξύ· ὅτι τὸ μὲν ὅτι ὅτι ὅτι ὅτι ὅτι
τῇ ἀκινήτων, οἷον ἀγροῦ, καὶ οἰκίας καὶ
ραν ἔχει, τὸ δὲ ἐν τῇ ὅτι τῇ κινήτων.
¶ Νικᾷ δὲ ὅτι τὰ ὅτι ὅτι ὅτι ὅτι ὅτι
ἐν τῇ δίκῃ ἐκείνῳ, ὅς ἐνεμεται ἀνε-
πιλήπτως τὸ ἀγρὸν καὶ ἐκείνον τὸ ῥέος-
νον, ὅτε ὁ ἀγρὸς ἐκείνου τὸ ἐν τῇ δίκῃ
κτον, τούτῳ οὐτε βιασάμενος, οὐτε
λάθρα, λαβὼν, οὐτε κατ' ἀξίωσιν.
εἰ καὶ τὰ μέγιστα γὰρ ἑτέρου βιασά-
μενος ἐνεμομαίω τὸ ἀγρὸν, ἢ λάθρα
ἐλάβον παρ' ἑτέρου, ἢ ἑτέρου ὡς ἀκα-
λέσας γέγονα ἐν νομῇ, πάλιν ἢ νῦν καὶ μὴ
δὲν τοιοῦτον πέπρακται μοι πρὸς σέ,
ἐν τῷ ἀγῶνι νικᾷ σε τὸ ἐν τῇ δίκῃ ἐ-
πὶ δὲ τῇ ὅτι νικᾷ, ὅς τις εἰς τὸ
πίσω αἰακλωμύσῃ τὸ ἐν αὐτῇ, τὸ πλε-
ονα γέγονον ἐνεμήθη. οἷον ἐνεμήθῃ ἐ-
γὼ ἐπὶ ἀμύνας, σὺ πέντε αὖτε τῇ ὅτι
οἰς, ἐγὼ κινήσω. λοιπὸν οὐδὲ τῆς νομῆς
ἐμοὶ ἀποδοθείσης, τότε σὺ ἀκτωρ γινό-
μενος, τῶς ἀποδείξαι βαρύνῃ. ἀλ-
λὰ πάντα μὲν αὐτὰ τὸ παλαιόν.

Atque ideo plerunque in-
gentes existunt contentio-
nes de ipsa possessione, v-
trius scilicet ea sit. Posses-
sionis autem commodum in
hoc est, quod quamvis res
de qua agitur, possidentis
non sit, interdum tamen cau-
sam obtineat, cum videli-
cet actor probare non po-
test proprietatem ad se per-
tinere. Quapropter cum
incertum est, actor an reus
dominus sit, pro reo fer-
tur sententia. Semper e-
nim cum actor in proba-
tione deficit (namque is o-
nus probandi sustinet) vi-
ctoria reo paratur.

Hæc igitur duo inter-
dicta, retinendæ posses-
sionis sunt. Est tamen non ni-
hil inter ea differentiæ: Nā
interdictum Vri posside-
tis in rebus immobilibus
veluti in fundo aut ædibus
locum habet: interdictum au-
tem Vtrubi, in rebus mobi-
libus. ¶ Is porro interdi-
cto Vri possidetis vincit,
qui eo tempore, quo Prætor
interdicit, sine vitio fundum
possidet, hoc est neque vi
inuasum, neque clam arre-
ptum, neque precario con-
cessum. Sed quavis alter i-
vim fecerim ut possiderem,
aut ab altero clam arripue-
rim, aut ab altero precario
rogauerim possessionem:
dum nihil aduersus te hu-
iusmodi commiserim, vin-
cere te debeo in hoc inter-
dicto. In interdicto autem
Vtrubi, is vincit, qui maio-
re parte eius anni (qui re-
tro legendus est) possedit.
Veluti septem ego menses
posseidi, tu quinque postre-
mos. ego te vincam. deinceps
ergo tu possessione mihi
restituta, actor factus, onere
probandi grauaberis. Et ita
quidam olim hæc in usu erant.

a Possessionis
magna sunt co-
tentiones

b Possessionis
commodum in
hoc est, quod
quamvis res
de qua agitur,
possidentis
non sit, interdum
tamen cau-
sam obtineat.

c Interdicti
Vri possidetis,
locum habet:
interdictum au-
tem Vtrubi, in
rebus mobi-
libus.

d vide 2. Har-
menop. l. 5. 59.

a Interdicti
uti possident,
et utriusque
cognatio. l. v
nica. ff. utriusque.

b l. 1. §. 1. §. 8.
ff. ut possidentis.

c Possidemus
civiliter per co
lonum, inquilini
um, deposita
rium, comoda
tarium, illis na
turaliter possi
dentibus l. 9. l.
3. sup. ceterum.
12. ff. de admi
nistrat. possessor.
d Possessionem
per alium reti
nere ipsi possu
mus, qui nostro
nomine in pos
sessione sit.
e Possessionem
retinere nobis
nudo animo
possumus, ta
met si neq. ipsi,
neque alius no
stro nomine in
possessione sit l.
44 in fin. ff. de
acquir. possessor.

f Possessionem
solo animo nunc
primū adipisci
non possumus.
l. 3. in princip.
et §. 3. ff. de
acquir. possessor.

Sed hodie aliter ea obser
uatur: nulla facta differen
tia inter utrumque inter
dictum, quantum attinet
ad questionem possessionis.
Is enim vincit, siue res so
li sit, siue mobilis, qui litis
contestatae tempore, sine
vicio possidet. Nō amplius
igitur quærimus vter in
terdicti reddendi tempore
possidet, neque vter maio
re parte anni possederit.

§ Possidemus autem
non solū per nosmetipsos,
aut eos, quos in potestate
habemus: verametiam per
alios, qui in potestate no
stra non sunt. Quod genus
est, qui fundū a nobis con
duxit: ac inquilinus, & is
apud quem deposui, vel
cui commodavi rem meā.
Nam illis naturaliter pos
sidentibus, ego civiliter pos
sideo. Et hoc scilicet
illud est, quod vulgo dici
tur possessionem retinere
me posse per alium qui no
mine meo in possessione
sit. Enimvero potest quis
animo possessionem reti
nere, quamvis neque ipse
neque alius quisquam no
mine eius in possessione
rerum sit: nempe si non ea
mente rem reliquit, quod
eā aspernaretur, sed cum
speraret fore, ut postea ad
eā rediret. Nam & ita pos
sionem videtur retinere:
id autem maximē contin
git in agris & prædiis sub
urbanis: Ab his enim sub
hyemis tempus discedi
mus propter incōmodam
habitationem, sperantes
fore, ut cum tempus inui
tauerit, eodē reuertamur.

Iam primum verō posses
sionem adipisci solo ani
mo non possumus: veluti
prædia quædam, quæ in il
la prouincia sita sunt, mi
hi vendidisti. Volebas ea
mihi tradere. Ego nec ac
cipere ea ex distante terra
rum spatio possum: nec ali
quem illuc mittere in ani
mum induco, qui accipiat.
Dicere ego tibi nō poterō,

σήμερον αὖ ἐτέρως ταῦτα ὡς αὖ
λάττειται, οὐδεμίαν διαφορὰν, ὅτι τῇ
ἐξετάσει τῆς νομῆς, τῇ ἰντερδικτικῶν φυ
λακτομῆς. ἐκείνῳ γὰρ κινῶ, εἴτε ἀκι
νητον, ὅ εἴτε κινητὸν ὅτι τὸ πρᾶγμα, ὅς
νέμεται ἀνεπιλήπτως τὸ ἀγρὸν, καὶ τὸν
καρπὸν τὸν περιττὰ ἀρξέως. ὥστε οὐκ οὐκ
ἐπὶ σκοποῦ μὲν τις ἐνέμετο, ὅτε εἰδὸς το
ῦ ἰντερδικτικῶν. ἔδὲ τις ἐνεμήθη τὸ πλεί
ονα χρόνον τῶν περιλαβόντων ἐνιαυτῶν.

§ Νεμόμεθα γὰρ, οὐ μόνον δι' ἡμῶν αὐτῶν,
ἢ διὰ τῆς μετέρου ὑπεξουσίαν, ἀλλὰ καὶ
δι' ἐτέρων, οἳ οὐκ εἰσὶν ἡμῶν ἰν ποτεστα
τε ὁποῖον ὅτιν ὁ μισθωσάμενος καὶ ὡς
ἡμῶν τὸ ἀγρὸν καὶ ἐνοικίος καὶ κείνος, ὃ
παρεδέμνω, ἢ ὃ ἐχρησατο ἐμὸν πρᾶ
γμα. ἐκείνων γὰρ κατεχόντων φυσικῶς,
ἐγὼ τὰ νόμῳ νέμεμαι. καὶ τῶν ὅτι τὸ
πανταχοῦ λεγόμενον, δυνάμει δὲ νο
μῶν ὡς κατέχειν δι' ἐτέρου, ὅς ἐμῶν
ὀνόματι ὅτιν ἐν κατοχῇ. ἐφυχῇ γὰρ δι
ναται τις ὡς κατέχειν νομῶν. εἰ καὶ
τὰ μέγιστα γὰρ μήτε αὐτὸς, μήτε ὀνό
ματι αὐτῶν ὅτιν ἐν κατοχῇ τῶν πρᾶ
γματῶν, ἀλλὰ κατέλιπε τὸ πρᾶγμα,
οὐ φυχῇ καταφρονουῦτος, ἀλλ' ἐν ἐλ
πίδι, τὸ μὴ ταῦτα ὑποσέφειν εἰς αὐ
τὸν, καὶ οὐτὼ δοκεῖ ὡς κατέχειν πλὴν
νομῶν. τῶν δὲ γίνεται ὅτιν ἀγρῶν, ἢ
περαστίων. κατὰ λιμνωαίον μὲν γὰρ ταῦ
τα ὡς χειμαίνονται, ὅτι τὸ ἀνεπιτήδιον
τὸ οἰκήσεως, ἐλπίζοντες καρπὸν καλεῖν
τοῦ αὐτῶν κατὰ λήψεσθαι τοῖς. φυ
χῇ δὲ πρᾶγματος ἀρξάμενος νομῆς ἔδυν
ατο νοοῖον ἐπώλησας μοι κτήματα, ὅσα
κείμενα ἐν τῇ δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ. ἢ δέλη
σας μοι ταῦτα ὡς δέχεται, ἔτε εἰδὸς δὲ
ναμαι κατὰ λαβεῖν αὐτῶν τοῖς ἐκείνης,
ἢ ἔτι ἔτι ἀνέχεται, ἔτε τινὰ τὸ ὡς ἀλη
φόμενον πέμψαι. ἔδυνάμαι λέγειν σοι,

§ Hodie tamen
aliter obserua
tur. Nam utrius
que interdicti
potestas quan
tū ad possessio
nem pertinet)
æquata est, ut
ille vincat & in
re soli, & in re
mobili, qui pos
sionem nec vi,
nec clam, nec
precario ab ad
uersario, litis
contestatae tem
pore detinet.

§ Possidere
autem videtur
quisque, non so
lūm si ipse possi
deat, sed & si e
ius nomine ali
quis in posses
sione sit, licet is
eius iuri subie
ctus nō sit, qua
lis est colonus,
& inquilinus.
Per eos quoq.
apud quos de
posuerit quis,
aut quibus com
modauerit, ipse
possidere vide
tur. Et hoc est,
quod dicitur re
tinere posses
sionem posse a
liquo per quem
libet, qui eius
nomine sit in
possessione.
Quin etiam ani
mo quoque so
lo retinet pos
sionem pla
cet, id est, ut qui
uis neq. ipse sit
in possessione,

neque

neq. eius nomi-
ne alius: tamen
si nō re'inquen-
da possessionis
animo: sed post
eareuerfurus in
de discesserit, re-
tinere possessio-
nem videatur.
Adipisci vero
possessione per
quos aliquis po-
test secundo libr.
exposuimus.
Nec vlla dubita-
tio est, quin ani-
mo solo adipif-
ci possessionem
nemo possit.

6 ¶ Recupe-
randæ possessio-
nis causa solet
interdici, si quis
ex possessione
fundi, vel ædiū
vi deiectus fue-
rit. Nam ei pro-
ponitur interdi-
ctū *Vnde vi*, per
quod is, qui de-
iecit, cogitur ei
restituere pos-
sessionem, licet
is ab eo qui vi
deiecit, vi vel
clam vel preca-
riō possideat.

¶ Sed ex consti-
tutionib. sacris
(vt suprà dixi-
mus) si quis rem
per vim occupa-
uerit, si quidem
in bonis eius
est, dominio
eius priuatur: si
aliena, post eius
restitutionem
etiam æstimatio-
nem reidarivim
palso compelli-
tur. Qui autem aliquem de possessione per vim deiecerit, tenetur lege Iulia de vi pri-
uata, aut de vi publica, sed de vi priuata, si sine armis vim fecerit: si autem armis eum de
possessione vi expulerit, de vi publica tenetur. Armorum autem appellatione non solum
scuta, & gladios & galeas, sed & fustes, & lapides significari intelligimus.

Ο' π' δ' ὁπότε τ' κτημάτων ἐγὼ καὶ τῶν
τῶν ψυχῇ νέμεται. ψυχῇ καὶ πρὸς τῆς
δράξας νομῆς & διωκτόν. τ' ὅσῳ
μοτί μοι ὡς δ' οὐδ' ἔστιν ἀνομήν, ψυχῇ
διωκόμεν ὡς φυλάττειν. ¶ Τίνας δ'
εἶσι δ' ὧν περὶ ποιεῖται μοι νομή,
τῆς ὥς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐνσι-
τούρι.

6 ¶ Τῆς περὶ περὶ ἀνδρα ἀνεργε-
ας ἐστὶ καὶ τοῦ b vnde vi ἐν τῇ δ' ἐκ τῶν. εἰ
γάρ τις βία ἐξέλαι μετὰ ἐμοῦ α
μοῦ, ἢ ὅ ἐμὴς οἰκίας, ἀναγκάσεν μοι
τὸ εἰρημνῶν ἐν τῇ δ' ἐκ τῶν. δι' οὗ ἀναγ-
καδ' ἵσταται ἀποκαταστήσῃ μοι τὴν
νομίαν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐτύχον αὐ-
τὸν ἐγὼ περὶ βία σάμην, ἢ λάτρεα
αὐτὸν γνόμεν, ἐν νομῇ, ἢ ὅ ὡς δ' ἀ-
κλῆσιν λαβὼν παρ' αὐτῆς τὴν νομίαν.

¶ Ἀλλὰ τῶν τῶν μὲν οἱ παλαιοί. αἱ δὲ
ἐξ αὐτῆς ὥς εἰρήκαμεν d ἡ δὲ βού-
λονται, εἰ μὲν τις τὸ οἰκεῖον περὶ βία
ἀπέσπασε βία, περὶ βία αὐτὸν τῆς αὐ-
τῆς δεσποτείας, εἰ δὲ ἀλλότριοι ἢ αὐ-
τὸν δ' ἀποδιδόναι, καὶ τὴν τῶν τῶν ἀποτίμι-
σιν παρέχειν τὰ βία δ' ἐν τῇ. ὅ ὅ βία ἐξ ὧ
δήσας τινὰ τῆς ὑπὸ αὐτῆς δ' ἀκλῆσιν
μὲν νομῆς, οὐ μόνον ὑπεύθυνός ἐστι
τὰ εἰρημνῶν ἐν τῇ δ' ἐκ τῶν, ἀλλὰ ὑπό-
κειται καὶ ἐγγυλήματι, τὰ ἰσλίω e de
vi priuata. ἢ de vi publica. π' τε δὲ
χέραν ἔχει τὸ de vi priuata, ἢ ἢ κα
δ' ὅ ὅ πλων εἰργάσατο τὴν βίαν. εἰ δὲ
μὲν ὅ πλων βία τινὰ τῆς νομῆς ἐξέ-
βαλε, τὰ ἰσλίω de vi publica κατε-
χε. τῇ ὅ ὅ πλων f περὶ σιγήρια & μό-
νον ἀσπίδες, ἢ ξίφη, ἢ περὶ κεφάλαια, α
σημαίνον, ἀλλὰ καὶ ξύλα, καὶ λίθοι,
καὶ πᾶν ὄργανον βλάπτειν δύναμενον.

Discede à prædiis illis,
quoniam ego ea animo
possideo. Nam id fieri non
potest, vt solo animo iam
primū possessione nan-
ciscar. Sed possessione se-
mel mihi corporaliter tra-
ditam, solo animo retine-
re possum. ¶ Qui autem
sint, per quos adquiri pos-
sessio queat, plenē suprà li-
bro secundo exposuimus.

6 ¶ Recuperandæ posses-
sionis est interdictum, *Vn-
de vi*. Nā si quis vi de fun-
do aut ædibus meis me de-
iecerit, opus mihi erit præ
dicto interdicto: quo pos-
sessionem mihi is restitue-
re compelletur: quamuis
ego iam antē vi eum expu-
lerim, aut clam in posses-
sionem venerim, vel eam
precario ab eo rogauerim.

¶ Et hæc quidem ita tra-
debant veteres: Sed hodie
(vt diximus) Principū con-
stitutionibus cauetur, vt
si quis rem suam per vim
occupauerit, dominio eius
priuetur. Sin verò alienā,
simul & eam restituat, &
æstimationem eius depen-
dat, ei cui vim fecerit. Por-
rò qui aliquem de posses-
sione, in qua erat, deiece-
rit, non solum dicto inter-
dicto tenetur, sed etiam in
crimē legis Iuliæ de vi pri-
uata aut de vi publica in-
cidit. Tunc autem locum
habet lex de vi priuata,
cū sine armis vis facta
est. Si enim cum armis vi
de possessione deiecit, lege
Iulia de vi publica tene-
tur. Armorum autem ap-
pellatione non solum scu-
ta, & gladij, & galeæ intel-
liguntur, sed etiam fustes,
& lapides, & omne instru-
mentum, quod nocere
possit.

¶ Et hæc quidem ita tra-
debant veteres: Sed hodie
(vt diximus) Principū con-
stitutionibus cauetur, vt
si quis rem suam per vim
occupauerit, dominio eius
priuetur. Sin verò alienā,
simul & eam restituat, &
æstimationem eius depen-
dat, ei cui vim fecerit. Por-
rò qui aliquem de posses-
sione, in qua erat, deiece-
rit, non solum dicto inter-
dicto tenetur, sed etiam in
crimē legis Iuliæ de vi pri-
uata aut de vi publica in-
cidit. Tunc autem locum
habet lex de vi priuata,
cū sine armis vis facta
est. Si enim cum armis vi
de possessione deiecit, lege
Iulia de vi publica tene-
tur. Armorum autem ap-
pellatione non solum scu-
ta, & gladij, & galeæ intel-
liguntur, sed etiam fustes,
& lapides, & omne instru-
mentum, quod nocere
possit.

¶ Et hæc quidem ita tra-
debant veteres: Sed hodie
(vt diximus) Principū con-
stitutionibus cauetur, vt
si quis rem suam per vim
occupauerit, dominio eius
priuetur. Sin verò alienā,
simul & eam restituat, &
æstimationem eius depen-
dat, ei cui vim fecerit. Por-
rò qui aliquem de posses-
sione, in qua erat, deiece-
rit, non solum dicto inter-
dicto tenetur, sed etiam in
crimē legis Iuliæ de vi pri-
uata aut de vi publica in-
cidit. Tunc autem locum
habet lex de vi priuata,
cū sine armis vis facta
est. Si enim cum armis vi
de possessione deiecit, lege
Iulia de vi publica tene-
tur. Armorum autem ap-
pellatione non solum scu-
ta, & gladij, & galeæ intel-
liguntur, sed etiam fustes,
& lapides, & omne instru-
mentum, quod nocere
possit.

a 6. i sup. eod.

7 ¶ Diximus interdictorum alia esse prohibitoria, alia restitutoria, & alia exhibitoria. Deinde fecimus & alterā diuisionem, cum dictum est, alia esse adipiscendæ possessionis, alia retinendæ, & alia recuperandæ. Dicatur nunc & tertia diuisio interdictorū, quoniam alia simplicia sunt, & alia duplicia. ¶ Et simplicia quidem sunt, in quibus actor à reo discretus est: qualia sunt omnia restitutoria & exhibitoria. Quoniam actor is est, qui aut restitui sibi vult possessionem, aut personam, que celatur, in medium adduci. Reus verò est is, qui aut restituere possessionē, aut personam in medium adducere cogitur. ¶ Prohibitoriorum autē interdictorum alia simplicia sunt, & alia duplicia: & simplicia quidem sunt: Veluti, cum Prætor prohibet in loco sacro, aut in flumine publico, ripæve eius aliquid fieri. Is enim qui prohibet, actor est: qui verò prohibetur, reus. Duplicia autē sunt, velut, Vti possidetis & Vtrubi. ¶ Porro ideo dicuntur duplicia, quia par vtriusque litigantium in his conditio est: neq. quisquam eorum præcipue vel actor vel reus videtur: sed vterque eorum & actoris & rei partes sustinet: itaque & Prætor in interdicendo media quadam enuntiatione usus est, neque hunc neq. illum ex verbis suis actorem faciens. Nā in interdicto Vti possidetis, in hæc verba loquitur: Vti possidetis, quo minus possideatis, vim fieri veto. Nec dixit, vti possides: ne ad vñ, sermonē suū dirigere videretur. In interdicto quoq. Vtrubi, his verbis usus est;

b 5. 2. 3. 4. 5. 6. sup. eod.

c Interdictorū alia ἀπλά: alia διπλά. v. l. 2. ff. de interdictis.

d Simplicia in interdictis sunt, ea quæ restitutoria & exhibitoria, & in quibus alter actor est, alter reus.

e Prohibitoriorum interdictorū alia simplicia, alia duplicia. Paulus tamē simplicibus interdictis adnumerat sine ulla distinctio- ne, prohibitoria interdicta, l. 2. in princ. ff. de interdictis.

f Prohibitoria interdicta simplicia quæ.

g Prohibitoria interdicta duplicia quæ. h Duplicia interdicta dicuntur in quibus vterque litigantiū & actor simul & reus est.

i Formula in interdictis duplici-

7 ¶ Εἰρήκαμθα τῶν ἰντερδίκτων, τὰ μὲν εἰς ἀποκρίσεια, τὰ δὲ ῥεσιτῶ- τόρια, τὰ δὲ ἐξιβιτόρια. ἐποίησάμεθα καὶ δευτέραν διαίρεσιν, εἰπόντες τὰ μὲν εἰς τῆς ἀδιπσκέου ἐνεργείας, τὰ δὲ τῆς ῥετινένου, τὰ δὲ τῆς ῥεκουπε- ραίνου. λεγέτω καὶ εἴτη διαίρεσις τῶν ἰντερδίκτων· τὰς μὲν γὰρ ὅτι ἀπλά, τὰς δὲ διπλά. ¶ Απλά μὲν ἐν οἷς ὁ ἄκτωρ δὲ ἀνέκει· τῶν ῥεσιτῶ, ὅποια ὅτιν, ἀ- ποκρίσεια τῶν ῥεσιτουτόρια καὶ τὰ ἐξιβιτό- ρια. ἄκτωρ μὲν γὰρ ὅτιν, ὁ δὲ λων ἐαυ- τῶν τὸ νομὲν ἀποκαταστῆναι, ἢ τὸ κρυ- πτόμενον ἀποσώπον ἀγέτω εἰς μέσον. ῥεσιτῶ δὲ ὁ πῶ νομὲν ἀποκαταστῶν, ἢ τὸ ἀποσώπον εἰς μέσον ἀγέτω ἀναγκα- ζόμενον. ¶ Ἰάν τῶν ἀποκρίσειων ἰντερ- δίκτων, τὰς μὲν ὅτιν ἀπλά, τὰς δὲ δι- πλά· καὶ ἀπλά μὲν ὅτιν, ἢ ἵνα κωλύ- ῃ ὁ ἀκτωρ πῶ κτίσας ἐν σάκρῳ τῶ- ρῳ, ἢ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ, ἢ ἐν τῇ ὁ- χλῇ αὐτῆς κατὰ σκευάσας τῶν καὶ γὰρ ὁ κω- λύων ἄκτωρ ὅτιν. ὁ δὲ κωλύμενος ῥε- σιτῶ. διπλά δὲ ὅτιν, ὅτιν τῶν ὅτιν possidetis, καὶ τῶν ὅτιν Vtrubi δὲ τῶν ὅτιν διπλά ἢ λέγον- ται, ἐπεὶ δὲ ἴση τῶν δικαζόμενων ἐκατέ- ρου ὅτιν ἢ ἀρεσις καὶ οὐδεὶς κατεξάρε- τον ῥεσιτῶ ἢ ἄκτωρ ὅτιν ἐν αὐτοῖς. ἀλλ' ἐ- κασὸς αὐτῶν καὶ ῥεσιτῶ καὶ ἄκτωρος τῶν ἐπὶ χεῖρ. ἀμέλῃ ἢ καὶ ὁ ἀκτωρ ἢ ἵνα ἐ- δὲ αὐτοῖς τὰ ἰντερδίκτα, μέση ἐνέχη τῶν ὁμιλία, καὶ τῶν, καὶ δὲ ἐκείνον ἄκτωρα δεικνύς, ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων. ὅτιν γὰρ τῶν ὅτιν possidetis, ἐλεγε ταῦτα ῥήμα- τα, vti possidetis, quò minus possi- deatis vim fieri veto. τουτέστιν, ὡς νέ- μεσθε, ὅπως ἐλαττον νέμεσθε, βίαν γίνε- σθαι κωλύω. καὶ ἐκ εἰπεν vti possides, ἵνα μὴ δόξη πρὸς ἕνα ἀποτείνεσθαι. ὅτιν δὲ τῶν ὅτιν Vtrubi τῶν τοῖς ἐκείνῳ τοῖς ῥήμασι.

7 ¶ Tertia di- uisio interdicto- rū est, quod aut simplicia sunt: aut duplicia. ¶ Simplicia sūt, veluti in quibus alter actor, al- ter reus est: qua- lia sunt omnia restitutoria aut exhibitoria. Nā actor is est, qui desiderat aut e- exhiberi, aut re- stitui, reus autē is est, à quo de- sideratur, vt re- stituat, aut exhi- beat. ¶ Prohibi- toriorum autē interdictorum alia simplicia sunt, alia dupli- cia. Simplicia sunt, veluti cum Prætor prohi- bet in loco sa- cro, vel in flumi- ne publico ripæ- ve eius aliquid fieri. Nam actor est, qui deside- rat, ne quid fiat: reus est, qui ali- quid facere co- natur. Duplicia sunt, veluti Vti possidetis in- terdictū, & Vtru- bi. ¶ Ideo autem duplicia vocan- tur, quia par vtriusque litiga- toris in his con- ditio est: ne- quisquam præ- cipue reus, vel actor intelli- gitur: sed unus- quisque tā rei, quam actoris partes sustinet.

Vtrubi a vestrum seruus ille quo de agitur, maiore parte huius anni fuerit, quod minus is eum ducat vim fieri veto. παρ ὁποτέρω ἢ μὴ δὲ εἶναι ὁ οἰκέτης πρὸς τὸν ἑνὶ τῶν μετ' αὐτῶν, ὅπως εἴη μὴ λάβῃ αὐτὸν βίαν ἢ ὀρκίον καὶ λύω. Τούτῳ δὲ βέλομαι αὐτὸν καλυθῆναι ὥστε λαβεῖν τοῦτον τὸν οἰκέτην, ὅς γε γονεὺς ἐν νομῇ ἐν τῷ πλείονι μέρει τὸ ἐνιαυτὸν σκοπῆτον πῶς ἢ ἐν ταῦτα εἶπεν Vtrubi, b τουτέστι, παρ ὁποτέρω οὐκ εἶπε παρὰ τοῦ.

Vtrubi vestrum seruus ille de quo agitur, maiore parte huius anni fuerit, quod minus is eum ducat vim fieri veto. Vide quomodo & hic dixerit Vtrubi, id est, apud vtrum, neque dixerit apud te.

8 De ordine & vetere exitu interdictorum superuacuum est hodie dicere. Nam quoties extra ordinem ius dicitur, (qualia sunt hodie omnia iudicia) non est necesse reddi interdictum: sed perinde iudicatur siue interdictis, ac si utilis actio ex causa interdicti reddita fuisset.

8 ¶ Το δὲ πρὸς τὴν τάξεως, καὶ τὴν ἀποτελέσματος, πρὸς τὴν ἐξ ἑαυτοῦ εἶναι λέγειν. ὅτι γὰρ τὸ ἐξ ἑαυτοῦ εἶναι, δικαστηρίων ὅποιας σήμερον εἶναι πάντα τὰ δικαστήρια, ἐκ δὲ εἶναι ἐπ' ἀνάγκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦτον ἐργασίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν δικαστήρια, οὐ πλὴν ἀγωγῆς, ἀπὸ τῆς ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐργασίας, οὐκοῦν οὕτως εἶωθε τις οὐκ εἴδῃ, ὅτι οὐκ εἴδῃ, μὴ γὰρ οὐ πλὴν ἀγωγῆς, ὡς ἀπὸ τῆς σαλβιανείας ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἢ ὡς ἀπὸ τῆς ὅθεν vi ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἢ ἐτέρω πινός.

8 Enimvero de ordine & exitu interdictorum superuacaneum est hodie dicere. Nam quotiens extra ordinem ius dicitur, qualia sunt omnia hodie iudicia, non est necesse interdictum reddi. Sed sine his iudicia exercetur vtili actione loco interdictorum reddita. Sic igitur quisque intendere consuevit: Constituo aduersus te vtilem actionem, velut ex Interdicto Saluiano, aut ex Interdicto Vnde vi, aut alio quouis.

DE POENA

TEMERE LITIGANTIVM.

TIT. XVI.

Agentium temeritas punitur, vel pecunia, i vel iureiurando (et quemadmodum iuret Rei, Atores, eorumque adu. cati. et quae sit poena inficiatis rei: et quae olim fuerit poena actoris calūniatis) 2 vel infamia. 3 De actore in ius rei vocante, et de eius poena, si eum, quem edicto non debuit, in ius vocauerit.

N VNC admonendi sumus, magnam curam egisse eos, qui iura sustinebant, ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis studio est. Idque eo maxime fieri potest quod temeritas tam agentium, quam eorum, cum quib.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ

καὶ φόβου τῶν δικαστορῶν.

TIT. 15.

N Ἰπάλαι αὖτ' νόμοις ἡμῶν καταστήσαντες, καὶ τὴν τάξιν τῶν δικαστηρίων δίδόντες, αὖτ' εὐχερεῖς καὶ ματαίους ὅτι δικαστηρίων δρόμοις ἡβουλήθησαν ἐπιχεῖν. ὅπερ καὶ βασιλεῖ τῶν ἡμετέρων εἶπε καταδύμιον. πολλὰ γὰρ τις οὐκ ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγῶν πῶς, ἐκίνει δικαστήριον, ταῦτα ἐν θυμῷ μὲν. εἰ μὲν δὲ συνηθῶ συναρπάσαι, καταδικασθήσεταί μοι ὁ ἀντίδικος. εἰ δὲ μὴ ἰσχύσω, οὐδὲν ἐν ταῦτα βέβλαμαι.

DE POENA TEMERE LITIGANTIVM.

TIT. XVI.

N V nobis olim iura constituerunt, & ordinem Iudiciorum inuenerunt: petulantiam eorum, qui facile ac temere ad litigandum procederent, reprimere voluerunt: id quod & Imperator noster sibi studio esse dicit. Sæpe enim fieri posset, ut qui nullam aduersus me actionem haberet, iudicium tamen mihi dictaret, hæc secum in animo suo reputans. Si contingit, ut iudicium imponam: nempe aduersarius mihi condemnabitur.

R. iiii

pro calumnia iurare cogitur, ex nostra constitutione quod non calumniadi animo litem mouisset, sed existimando se bonam causam habere. ¶ Vtriusque etiam partis aduocati iusiurandum subeunt, quod alia nostra constitutione comprehensum est. ¶ Hæc autem omnia pro veteri calumnie actione introducta sunt, quæ in defuetudine abiit, quia in partem decimam litis actores multabat, quod nunquam factum esse inuenimus. sed pro his introductum est & præfatum iusiurandum, & ut improbus litigator & damnum, & impensas litis inferre aduersario suo cogatur.

2. ¶ Ex quibusdam iudiciis dānati, ignominiosi fiunt, veluti furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo, item tutelæ, mandati, depositi, directis, non contrariis actionibus: item

ἐν δὲ τῇ αἰσῶς αὐτῇ ἡμετέρου βασιλέως, ὅτι ὁρθῶς σωεῖδον τὴν παρεῦσαν ἐνεστῶσα δίκη. ¶ Καὶ ἑτέρα δὲ αἰσῶς ἐστὶν αὐτῇ δειοτάτη ἐστὶ βασιλέως, ἥ τις ἐκάτεροι τῶν σωητόρων ἐπὶ τῷ ἀλλοτρίῳ ὅρκῳ. ¶ Τοῦτον δὲ τὸν ὅρκον ὁ ἡμετέρος ἐπενόησε βασιλεὺς, εἰς τὰς τῆς παλαιῆς κινδύνης καλῶν, ἥ τις ὑπὸ τῇ ἀσωτηρίας αἰνέσθῃ. εἰ γὰρ ἐκείνησα ἐκὼ κατὰ τὴν τοιοῦτον δὴ ποτε ἀγωγῶν, εἴτα ἡττήθην ἢ δὲ ῥέθην συνοφάντης, ἡ δὲ ὑπὸ ὁ ῥέθῃ ἐπὶ τῇ εἰς κινῆσαι κατ' ἐμοῦ τὴν πρὸς καλῶν ἀγωγῶν, ἐχρυσαν τὴν κατὰ δίκην εἰς τὸ δέκατον ὧν ἐπέφερον αὐτῶν ἐκὼ οἷον ἐκίνησα τὸν δικήπτον λόγον χάριν περὶ νόμισμάτων, καὶ ἡττήθην. ἐκινῆσαι κατ' ἐμοῦ ἡ καλῶν εἰς νόμισματα. ἐπεὶ δὲ οὐκ αὐτῇ ἡ καλῶν εἰς ἐκὼ ἐν πολιτείᾳ, εἰς τὰς τῆς αὐτῇ ἐπενόησθαι ἡ δόσις τῇ περὶ τῶν ὅρκων. ἢ τὸ τὸ ἀναγκαστὴν λιπιδάτωρα ἀναγκάζειν κατὰ βάλλειν τῇ ἀντιδικῶντας δαπάνας, αἷς αὐτὸν πρὸς ἐβάλε μάτην αὐτῶν δικασάμενος.

2. ¶ Πρὸς ταῖς εἰρημύνας ἡμῶν ἐν τοῖς περὶ λαβῶσι πτωχείας καὶ τῶν ῥέων, εἰς ἡν ἑτέροι πτωχείας. εἰς γὰρ καὶ πνὲς ἀγωγῶν, αἷς οἱ κατὰ δικασθέντες ἀπμοιό γίνοινται, ὧν μὲν ἀμαρτημάτων ἢ furti, ἢ vi bonorum raptorum, ἢ iniuriarum, ἢ de dolo. ὧν δὲ συναλλαγμαίων, ἢ ὡς ἀνὲρ ἀπὸ συναλλαγμαίων, ἢ tutelæ, ἢ mandati, ἢ depositi, ἢ νίκας διρέκται κινουῦν, & μὲν ἀπὸ κινῆσαι. αἷς γὰρ κινῆσαι ἐκ εἰσὶν ἀπμοποιαί οἷον κινῆσαι tutelæ, ὧν ὁ δὲ πρὸς ἔχει καὶ τὰς πωπύλλας, ὧν ὧν ἐδάπανον εἰς αὐτὸν. κινῆσαι ἐκ εἰς.

ex constitutione Imperatoris nostri initio litis iurare cogitur, se recta conscientia eam litē inferre. ¶ Est autem & alia eiusdem Imperatoris constitutio, quæ vtriusque partis aduocatos iusiurandum subire cogit. ¶ Hoc autem iusiurandum Imperator noster, in locū & pro veteris calumnie actione introduxit, quæ iam per defuetudinem sublata est. Nam si cum aliquo quauis actione egissem, ac succubuissem, & inuentum fuisset, calumniam reo ameparatam fuisse: habebat is regressum ad me, & de calumnia mecum agere poterat. Quæ actio condemnationem in decimam eorum partem habebat, quæ ego in priorem litē deduxeram: veluti, conditione (verbi gratia) ad centum aureos egi, & succubui. Agi mecum poterat de calumnia in decem aureos. Quoniam igitur hæc actio de calumnia, in communi usu non erat, in locum eius introducta est dicti iurandi præstatio: & ut improbus litigator impensas & dāna litis aduersario soluere cogatur, in quæ temerè litigando illum coniecit.

2. ¶ Præter iam relatas à nobis reorum pœnas, sunt & aliæ pœnæ. Sunt enim iudicia quædam, quibus damnati ignominiosi fiunt. Ex delictis quidem furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo, ex contractibus vel quæ contractibus, tutelæ, mandati, depositi, cum scilicet directis actionibus agitur, non item cum contrariis. Nam contrariæ actiones ignominiam non pariunt: veluti, contraria tutelæ actio est, quam tutor aduersus pupillum habet, pro sumptibus & impensis, quæ in eum reme eius fecerit,

ad l. 2. c. de iureiur. propt. calum.

b l. 14. §. 1. c. de iudiciis. c iurare aduocati utriusque partis coguntur adde. 7. Eclog. 4. c. 16. Nouell. 90. c. ult. in fin. l. 2. Cod. de iureiur. propter calum.

d Vide l. 1. ff. de his qui notantur infamia.

e l. in fi. ff. de his qui notantur infamia. f Contraria mandati eius confertur.

a Contraria depositi quid contineatur.

b Actio pro socio utrinque famosa.

c Delictorum & contractuum in paciscendo differentia.

d Vide l. 6. §. pactis que 3 ff. de his qui notantur.

e l. 1. ff. de in ius vocando. l. 13. in ff. de iudiciis.

f Adde 7. E. clog 8. c. 2. περί των δυναμένων καλεῖσθαι εἰς δικασήριον ἢ μὴ δυναμένων. l. 4. §. 1. ff. de in ius vocando.

Contraria mandati est, veluti cum mihi mandatum est, ut pro te litigem, & impensas litis à te repeto. Contraria depositi est, veluti seruum tuum apud me deposuisti. Is in aduersam valetudinem incidit, sumptus aliquos in valetudine eius feci: hos ego contraria depositi actione à te repeto. Actio quoque pro socio famosa est. Sed nihil est, cur hinc contrariam actionem dicamus, quoniam ex utroque latere directa est. Et quilibet ex sociis eo iudicio damnatus, infamia notatur. Est autem hec inter delicta, & contractus differentia, quod ex furto & quæ talia sunt, non solum damnatus ignominia notetur, sed etiam extra iudicium pactus. Nam veluti constituendam in sese pœnam redimere pecunia videtur: & de paciscendo, delictum suum fatetur. Ex contractibus verò, istantum notetur, qui & damnatus est. Nam qui decedit, misericordia dignus iudicandus est.

3 § Omnium autem actionum instituendarum principium ab eo Prætoris titulo proficiscitur, quo de in ius vocando edicit. Qui enim cum aliquo litigare vult, iudicem in primis adire debet, & ita eum in ius vocare. Quod si aut aliquis qui è numero parentum sit, in ius vocatur: aut Patronus à liberto, vel parentes eius aut liberi, venia à Prætoribus petenda est. Si enim sine venia ac permisso eius vocati fuerint: infamum aduersus vocantem datur actio, & quinquaginta aureorum sequitur condemnatio.

mandati ὅτι, ὅταν ἐντείλωμαι, ἵνα δικάσωμαι ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἀπαιτῶ σε δι' αὐτῆς τῆς οὐκ ἐμῆς δίκης δαπανήματα. *Contra* depositi, οἷον παρέδου μοι οἰκέτην, ἐνόησε ὁ δὲ, ἐδαπάνησα διὰ τὴν αὐτῆς νόσον πινὰ δαπανήματα, ἀπαιτῶ ταῦτα διὰ τὴν ἀντιθέσιν ἀποδοῦναι τῆς ἀποδοῦναι. *Actio pro socio* ἀπμοποιός. ἀλλ' ἐν ταῦτα οὐκ ἐστὶν εἰπεῖν ἀντιθέσιν. ἢ δι' ἑκείνου γὰρ ὅτιν ἐξ ἑκείνου πλοῦτος ἢ ὅστις δὴ ποτε ἐκ τῆς κοινωνίας κατὰ δικασθῆναι ἀπμοποιός. *Delictum & contractus* ἀμαρτημάτων καὶ τῶν συμβαλλομένων αἰτίων. ὅτι ὅτι τῆς φέρει καὶ τῆς οὐκ ὁ μόνον ὁ κατὰ δικασθῆναι ἀπμοποιός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τῆς δικασθῆναι οὐκ ἀμαρτημάτων. *Actio pro socio* ἀπμοποιός. *Delictum & contractus* ἀμαρτημάτων καὶ τῶν συμβαλλομένων αἰτίων. ὅτι ὅτι τῆς φέρει καὶ τῆς οὐκ ὁ μόνον ὁ κατὰ δικασθῆναι ἀπμοποιός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τῆς δικασθῆναι οὐκ ἀμαρτημάτων.

3 § Πάντων τῶν κινουμένων δικασθῆναι τῶν ἀποδοῦναι ἐκ τῆς de in ius vocando εἰς τὴν τῶν ἀποδοῦναι λαμβάνει τὴν ἀποδοῦναι. ὁ γὰρ βεβλήμενος πρὸς τὴν δικάσαντα, ὁφείλει ἀποδοῦναι τὰ ἀρχόντι, καὶ τοῦτον καλεῖν εἰς τὸ δικασθῆναι. εἰ ὅστις τῶν ἀνιόντων ἐστὶν ὁ καλούμενος, ἢ πατρὸς ὑποἀπμοποιός, ἢ ἀνιόντες αὐτῶν, ἢ καπνόντες, δεῖ αἰτῆσαι αὐτὸν συγγνώμην. εἰ γὰρ διὰ ἀπμοποιώσεως συγγνώμης κληθῶσι, κινουμένων κατ' αὐτῶν τὸ in factum, εἰς πενήτην κατὰ δικασθῆναι νομίσματα.

pro socio quæ ab utraque parte directa est: & ob id quod libet ex sociis eo iudicio damnatus, ignominia notatur. Sed furti qui sem aut vi bonorum raptorum, aut iniuriarum, aut de dolo non solum damnatus notatur ignominia, sed & pactis & recte, plurimum enim interest, utrum ex delicto aliquis, an ex contractu debitor sit.

3 § Omnium autem actionum instituendarum principium, ab ea parte edicti proficiscitur, qua Prætor edicit de in ius vocando. Utique enim in primis aduersarius in ius vocandus est, id est ad eum vocandus, qui ius datur sit. Quæ parte Prætor parentibus, & patronis, item parentibus, liberisque patronorum.

rum, & patronarum hunc præstat honorem, ut non aliter liceat liberis libertisque eos in ius vocare, quam si ab ipso Prætoribus postulauerint & impetrauerint. Et si quis aliter vocauerit, in eum pœnam solidorum quinquaginta constituit.

DE OFFICIO
IUDICIS.

TIT. XVII.

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ

δικαστῶν.

ΤΙΤΛ. ΙΖ.

DE OFFICIO IUDICIS.

TIT. XVII.

¶ De iudicis officio (dictum est enim superius de Actoribus & Reo: Procuratoribus, & Advocatis) Iudicis officium est ex legibus iudicare. 1. Quomodo iudicare debeat in iudicio noxali. 2. actione reali. 3. ad exhibendum. 4. familia eriscunda, 5. communi diuidendo, 6. finium regundorum, 7. & de adiudicationibus in illis iudiciis faciendis.

Uperest ut de officio iudicis dispiciamus. ¶ Et quidē in primis illud obseruare debet iudex, ne aliter iudicet, quā legibus, aut constitutionib⁹, aut moribus proditum est.

1. ¶ Ideo (que) si noxali iudicio aditus est: obseruare debet, ut si condemnandus videtur dominus, ita debeat condemnare, Publium Manium Lucio Titio in decem aureos condemnare, aut noxam dedere.

2. ¶ Et si in re actum sit coram iudice, siue contra petitorē iudicauerit, absolueri debet possessorē, siue contra possessorē, iubere ei debet, ut rem ipsam restituat cum fructibus. Sed si possessor neget in præsenti se restituere posse, & sine frustratione vi-

debitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, ut tamen de litis æstimatione caueant cū de iussore, si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit. ¶ Et si hereditas petita sit,

Υπόλοιπον ὅτι, ὡς τὸ ὄφικος τῶ δικαστῶν σκοπῆται. ¶ Καὶ τῶς κτ' ἀφ' ὧν τὰς ἐν, τὸ το παρὰ φύσιν ὁ δικαστὴς ὀφείλει, ἵνα αμὴν δικάζων ἐτέρως ἀποφαίνηται, ἢ περὶ τῶν ἀξίων, ἢ τοῖς ἐγγράφοις νόμοις, ἢ τῇ τῶν ὁρῶν νομοθεσίᾳ δοκεῖ.

1. ¶ Διὸ ἐὰν κινήσῃ τὸ νοξάλιον, εἴτα ἀποδείξῃ τὸ εἰς ἐμὲ γνῶμενοι ἀμαρτήματα, οὕτω δὲ τὸ δικαστὴν ἀποφαινεῖται, κατὰ δικάζω β τὸ πούβλιον μάβιον λουκίῳ πτίῳ τῶ ἀκτωεῖ, ὥστε νομίσματα ὡραχῆν, ἢ τὸ οἰκέτην εἰς νόξαν δοῦναι.

2. ¶ Εἰ δὲ τῶ in rem κινεῖται, εἰ μὴ καταγνώσκῃ τὸ ἀκτωεῖ, ἀβελεπίον τὸ ἀξιούται τὸ ῥέον. εἰ δὲ ἐλάττω, ὁρᾷ τὰ τῶ ἐναγόμενου δίκῃ, καλῶς αὐτὸ τὸ παρὰ φύσιν ἀποκαταστῆναι μὴ καὶ τῶ καρπῶν. εἰ δὲ ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται ἐν τῶ παρόντι χρόνῳ μὴ δυνάμενος τὸ παρὰ φύσιν ἀποκαταστῆναι, καὶ τὸ οὐδὲ ὑποφθεσιν λέγεται παρ' αὐτῶ, ὡς οἰκέται τὸν δικαστὴν χρόνον δοῦναι ἀποδεσμίᾳς, οὐδὲ ὁφείλει τῶ ἀκτωεῖ ἀποκαταστῆσαι τὸ παρὰ φύσιν, ὁμολογίαν ἐκτιθέμενος μετὰ δόσεως ἐγγυητῶν, ὡς τῆς ἀγαθιμῆσεως τὸ δίκῃς. ὥς εἰ μὴ εἴπω τὸ χρόνον τὸ ὁριζήντος ὑπὸ τῶ δικαστῶ ἀποκαταστῆσαι τὸ παρὰ φύσιν πῶ ὁρᾷ δεῖσαν ἀγαθιμῆσιν παρέξει. ¶ Εἰ δὲ

hereditatis petitio κινεῖται,

RELIQUVM est, ut de officio iudicis dispute-
mus. ¶ Atque illud quidem in primis obseruare debet iudex, ne in iure dicēdo aliter iudicet, quā constitutionibus, aut legibus scriptis, aut eo iure quod a sapientibus receptum est, cauetur.

1. ¶ Quapropter si noxali actione tecum egero, & quod aduersus me cōmissum esse dico, probauero: ita pronuntiare debet iudex, P. Manium L. Titio actori condemnno, decem aureos soluere, aut seruum noxæ dedere.

2. ¶ Sin autem quis in rem egerit, iudex si contra actorem iudicat, reum debet absolueri. Sin minus habere iuris reum perspicit, rem vnā cum fructibus restitui iubebit. Quod si reus se neget in præsens rem posse restituere, neque id ab eo frustrationis causa dicatur: conueniens est, ut iudex ei inducias alicuius temporis concedat, intra quod rem actori restituat: ut tamen de litis æstimatione caueat cum fideiussoribus: nempe ut si intra tempus à iudice statutum rem non restituerit, constitutā litis æstimationē præstet. ¶ Quod si hereditatis petitione agatur:

a Vide l. 1. Cod. de penna iudicis: N. uel. 15. c. 1. Nouell. 82. c. 13. l. 40 ff. de iudiciis. l. 1. §. sed cisi quis. ff. de falsis.

b Formula iudicij noxalis.

c Actore in rem agente non probate, Index Reum absolueri debet: probate, Re vnā cū fructibus restitui iubebit: aut certe causa cognita, inducias restituendi, fideiussore dato, concedat.

Præterea fructuum medii temporis, id est, eius quod post exceptum ad exhibendum iudicium ante rem iudicatam intercesserit, rationem habere debet iudex. quod si neget reus, cum quo ad exhibendum actum est, in præsentem se exhibere posse, & tempus exhibendi causa petat, idque sine frustratione postulare videatur, dari ei debet, ut tamen caueat se restitutum: quod si neq. statim iussu iudicis se exhibeat, neq. postea exhibitum se caueat: condemnandus sit in id quod actoris intererat, si ab initio res exhibita esset.

4 ¶ Si familia herciscundæ iudicio actum sit, singulas res singulis heredibus adiudicare debet: & si in alterius persona prægrauare videatur adiudicatio, debet hunc inuicem coheredi certa pecunia (sicut iam dictum est) condemnare. Eo quoque nomine coheredi quisque suo condemnandus est, quod solus

οὐ πω λῶ περιωδεῖσα ἢ οὐ δουκαπιών, εἰ καὶ μεταξὺ παρολκῆς γυρομένης ὁ χρόνος αὐτῇ παρήλθε. πλὴν ἐπειδὴ ἀναξέχομεν εἰς τὴν περιουσίαν, ὅτε ἔπω λῶ δουκαπιτεύδεν, εἰκότως ἀποκατίσαι, ὡς μὴ δοξάν τε γυρομένης τῆς ἐξ, δὲ τὴν δουκαπιών, δὲ τὴν κατὰ εἶρητα ἔλκειν ἡμᾶς πλὴν κατὰ δίκην, πρὸς μίμησιν δὲ ἀδελφάταρξως. καὶ αὐτὸν καρποὺς δὲ τῆς μετὰ χρόνον, τοῖσι αὐτῷ κατὰ τὰρξιν μέχρι κατὰ δίκης ὁ ρέει διδόντω. ἀρνούμεθα αὖ οὐδὲν ὑπερδιδόν, τὸ μὴ δύνασθαι παρὶς αὐτῷ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ παρὲν χρόνον, δὲ τὸ τυχόν ἐν ἐτέρῳ τῷ ὧ δὲ κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἑλκόντος πρὸς ἀποκατίσαι, ἀσφαλιζόμεθα τὴν ἀκτωρα, ὡς ἀποκατίσαι τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ ἀδελφάταρξιν κελύσθαι περὶ δόμῳ τῆς δικασίῃ, ἀδελφάται τὸ πρᾶγμα, μηδὲ μὴ ἀσφαλιζέμεν, ὡς ἀποκατίσαι, εἰς τὸν οὖν καταδικασθήσεται, εἰς ὅσον διέφερε τῇ ἀκτωρ τὸ ἐν κατὰ τὴν περιουσίαν ἀποκατίσαι λῶαι τὸ πρᾶγμα.

4 ¶ Ἡνίκα κινεῖται πρὸς familia herciscundæ, ὁφείκειον ἔστω τὸ δικασθῆναι ἐν ἑκάστῳ ἀκτωρ πρᾶγμα, ἐν ἑκάστῳ πρὸς πρᾶγμα καὶ τὸ κληρονομῶν. καὶ εἰς μὴ βῆ πλείονος εἶναι δὲ κατὰ τὴν πρᾶγμα κυρωθῆναι ἐν τῇ κληρονομίᾳ, κατὰ δικασθῆναι τὸν τῶν συγκαληρονομῶν, ὡς ἐρ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς περιουσίαις, εἰς ἧς τῇ χρυσίᾳ πρὸς τὴν ἀκτωρ πρᾶγμα φυλάξῃ τὸ ἴσον οἶον ἀκτωρ μὴ ἀδικασθῆναι πρὸς πρᾶγματα ἀνομιμάτων. σεκουῖ δὲ ὧ κατὰ δικασθῆναι τὸ ἀκτωρ εἰς ἑκατόμια. ὡς τε ἑκατέρω ἀκτωρ ἐννεακοστὰ ἔχον νομίσματα. εἰ δὲ καὶ ἑνα τῶν κληρονομῶν συνέβη μόνον εἶναι

contestata, & iudicium acceptum est, nondum completa erat usucapio, quamvis inter moras at dilationes iudicii, tempus eius preterierit. Verum quoniam ad litis contestationem recurri solet, quo tempore nondum usucapta erat res: non immerito perinde restituenda est, atq. si reo adquisita esse non videretur per usucapionem. Propterea quod (ut dictum est) condemnationem retrorahamus ad hoc, ut simile sibi ac æqualem faciat litis contestationem. Sed & fructus medii temporis, id est, eius quod inter litis contestationem & condemnationem est, reddendi sunt a reo. Quod si neget reus, idque sine frustratione, rem a se restitui in præsentem posse, forte quod alio in loco sit, tempus ei ad restituendum dabitur. Sic tamē ut eo nomine securum faciat actorem, quod re restitutus sit. Sin verò neque contestim iussu iudicis rem exhibet, neq. se postea restitutum cauet, in id condemnabitur, quod actoris intererat, re sibi litis contestate tempore restitui.

4 ¶ Porro cum agitur familia herciscundæ, officium iudicis est, ut singulas res singulis heredibus adiudicet: & si contingat, ut id quod uni adiudicatum est, pluris valeat, quam quod alteri, inuicem hunc debet coheredi certa pecunia (sicut iam dictum est) condemnare: nimirum, ut æquam vterque partem habeat: veluti, Primo adiudicauit res aliquas, quæ mille aureis valeant: Secundo alias, quæ octingentis. Primum Secundo in centum aureos condemnabit, ut ita vterque non decenos habeat. Quod si evenit, ut unus aliquis heredum solus ex

a l. 12. §. 5. ff. ad exhibendū.

b Adde §. 10. in si. sup. de act. l. 22. §. 1. l. 52. l. 55. ff. familia herciscunda.

al. l. l. 19. C.
familia.

bl. i. C. pas.
sim. ff. commu-
ni diuidundo.

cl. si familia.
ss. ff. familia.

d. Ad iudica-
tio fieri solet in
iudicio cō muni
diuidundo, al.
de §. 20. in fin.
sup. de actionib.

c. Adde §. 20.
ff. sup. de act.
l. 2. ff. finium
regundorum.

rebus cōmunibus, fructus colligeret, aut ut rem hereditariam vel corrumpere, vel consumeret (quid enim si vinum fuerit, & id aliquis ebiberit?) & earum rerum gratia coheredi cōdemnandus est. Neque vero hec tantum, cum duo hæredes sunt, sed etiā cum plures, locum habere debent.

§ Eadem dicemus & in communi diuidundo iudicio: cum de multis rebus inter aliquos communibus diuidendis ageretur. Nam cum de vna re veluti fundo agitur: tunc siquidem commodè, & ut id de quo agitur non lædatur, regionibus diuidi fundus possit, quoniam fortè & vineam habet & oliuetum: poterit iudex vni vineam adiudicare, & alteri oliuetum: Nec tamen ut is, qui potiorē partem accepit, alteri dare pecuniam cōdemnetur. Sin autem res diuisionem cōmodè non admittat: aut etiam seruus sit de quo agitur, aut mulus, qui in iudicium deducitur: vni tota res adiudicanda est. sic tamen ut is alteri certa pecunia condemnatur.

6 ¶ Cum autem finium regundorum inter aliquos agitur: secum estimare debet iudex an in præsentis specie opus sit adiudicatione: quæ sanè vno casu necessaria erit. Si enim eui dentioribus finibus agros distinguere melius sit, quam antea fuerint distincti: officium iudicis est, ut ex vnius agro partem aliquam alterius agri domino adiudicet, & ita certos in ea parte fines constituat. Quo casu consequens est,

τῶν ὁπικοίων παραμάτων καρποὺς ἀναδέξασθαι, ἢ παραμάτα ἐρεδιτάειν διαφθεῖραι, ἀπὸ δὲ διαπανήσαι· τί γὰρ ὅτι οἶνον ἢ ἄλλο τι ἐξέπιε· δικαζέσθω παραμάτα τούτων τὰ συνηληθόντων. ταῦτα γὰρ μόνον δύο κληρονόμων ὄντων, ἀλλὰ καὶ πλείονων, χώραν ἐχέτω.

§ Ταῦτα λέξομεν καὶ ἐπὶ τῇ κοινῇ διαιρούμεν. ἡνίκα δὲ πολλὰν ὁπικοίων παραμάτων διαμετέων μεταξὺ πινὰν κινεῖ. εἰ γὰρ ἐνὶ μόνῳ οἶνον λόγου χάριν, ἀρξάμενος μὴ δὲ βλάβης τῷ ὑποκειμένῳ, εἰς κλίματα διωάται ὁ ἀγρὸς διαμεθεῖναι, ἐχέτω τυχὸν ἐλαῶνα ἢ ἀμπελῶνα, δύνατο δὲ δικασθῆναι τὰ μὲν ἐνὶ παρασκευῇ ἐλαῶνα, τὰ δὲ ἐτέρῳ ἀμπελῶνα. οὕτω μὲν τοῖς ὡς τε τὰ λαβόντα τὸ τιμιώτερον μέρος, κατὰ δικασθῆναι τὰ ἐτέρῳ δὲ ὑναίχουσιον. εἰ γὰρ τὸ συμφωνοῦν εἴδῃ δοκεῖ, ἢ καὶ ἐὰν ὅτε οἰκῆτης ὅτιν οἰκοῦμενος ἢ ἡμίονος περὶ τὸ τοιοῦτον κινεῖ δικασθῆναι τὰ ἐνὶ τῷ παρὰ ἀδικασίᾳ τευέσθω παραμάτα. οὕτω μὲν τοῖς ὡς τε αὐτὸ εἰς ῥητὰ κλίματα τὰ ἐτέρῳ κατὰ δικασθῆναι.

6 ¶ Ἠνίκα μεταξὺ πινὰν κινεῖται τὸ finium regundorum, καὶ τὸν δικαστὴν σκοπεῖν, εἴ γε χρειώδης ὅτιν, ἐν τῷ παρόντι θέματα ἢ adiudicatio, εἴ τις ἐν ἐνὶ θέματι γνήσεται καὶ τὸ ἀναγκάσιον. εἰ γὰρ σαφὲς ὅριον διακρίνονται αὐτὸν ἀγροῖς, οὐδὲ δικασθῆναι οὐχ οἶός τε ὅτι μεταπίδεσθαι, ὁφείκειον ἔστω αὐτῷ, ἐξ ἐνός τῶν δύο ἀγρῶν, μέρος τι τῷ ἀγρογείτονι παρασκευῇσαι, ὅπως αὐτὸ σαφὲς καὶ τοῦτο τὸ μέρος αὐτῷ ὅριον ἀπόδοιτο. ἐν ᾧ θέματα ἀκόλαστον ὅτιν

fructus hereditariifundi perceperit, aut rem hereditaria corruperit, aut consumpserit. Quæ quidè similiter inter plures quoque quam duos coheredes subsequuntur.

§ Eadem interueniunt, & si cōmuni diuidendo de pluribus actum sit. Quod si de vna re, veluti de fundo, si quidem iste fundus cōmodè regionibus diuisionem recipiat, partes eius singulis adiudicare debet. & si vnius pars prægruare videbitur, is inuicè certa pecunia alteri condemnandus est. Quod si cōmodè diuidi nō possit, veluti si homo fortè aut mulus erit, de quo actum sit: tunc totus vni adiudicandus est, & is inuicem alteri certa pecunia condemnandus est.

6 ¶ Si finium regundorum actum fuerit, iudex, an necessaria sit adiudicatio quæ in vno casu necessaria est, si euentioribus finibus

distinguere agros commodius sit, quam olim fuissent distincti. Nam tunc necesse est, ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adiudicari, quo casu conueniens est, ut is alteri

ut is alteri certa pecunia debeat condemnari. ¶ Eo quoque nomine condemnandus est quisque hoc iudicio, quod fortè circa fines aliquid malitiosè commisit, verbi gratia, quia lapides finales furatus est, vel arbores finales excidit. ¶ Contumaciæ quoque nomine quisque eo iudicio condemnatur, veluti si quis iubente iudice metiri agros passus non fuerit.

7 ¶ Quod autem istis iudiciis alicui adiudicatum fuerit: id statim eius fit, cui adiudicatum est.

ὥς τε τ' ἑτέρον κατὰ δικαστῶν αὐτῶν εἰς φανερά νομίσματα. ¶ Εἰ δὲ καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἑνα σωέβη χακούργως πρὸς αὐτοὺς ὁρῶντας δακτύλους, ὅτε τοῦ τυχόντος, εἰς αὐτὴν αὐτὸν λίθοις αὐτὸν διορίζοντας αὐτὸν ὁρῶντας ὑφείλετο, ἢ δένδρα αὐτὸν ὁρῶντας δακείνοντα ἐξέκοψε, κατὰ δικαστῶν αὐτῶν αὐτῶν περὶ αὐτῶν, βλάβης, τῶν ἀντιδικῶν. ¶ Εἰ δὲ καὶ ὅτε καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀπειθῶς πρὸς αὐτῶν τὸ δικαστῶν κελεύσεως δακύνοντα δίδωσι δίκας, καὶ τοῦτου περὶ αὐτῶν κατὰ δικαστῶν. οἷον ἐκείνου οὐδὲ δικαστῶν πρὸς ὅρῶντας ἐπὶ φιλονεικίας, ἐκάτερον ἀγρὸν μετρηθῆναι. ὁ ἕτερος δὲ καὶ ἡνέχετο. ὡς ἀπειθῶν ὅτε καὶ δικαστῶν, καὶ τὰ εἰρημνία κατὰ δικαστῶν.

7 ¶ Τὸ δὲ ἀδικαστῶν αὐτῶν ἐν τῶν δικαστῶν, οὗτοι καὶ τῶν familiae herciscundæ, τῶν communis diuidundo, τῶν finium regundorum, ὅθεν αὐτῶν ἀποτεία, γινεῖ ἐκείνου δὲ ἀδικαστῶν αὐτῶν. δὲ τὸν καὶ ταύτην τὴν κτήσιν, τὴν ἐν νόμοις ἰδικῶν περὶ ἐξέσι συναριθμεῖν, τὴν δὲ τὸ ἀδικαστῶν αὐτῶν.

ut cum alteri certa pecunia condemnet. ¶ Quod si quis vicinorum aliquid malitiosè circa fines commiserit, quoniam fortè (verbi gratia) lapides, qui fines ostendunt, furatus est, aut arbores, quæ fines dirimunt, excidit: & eius damni nomine aduersario condemnandus est. ¶ Interdum etiam is, qui contumaciter aut inobedienter iussis iudicis non parer, pœnas dat, & eius rei nomine hoc iudicio cõdemnatur: veluti, cum de finibus esset inter aliquos quæstio, iussit Iudex utrumque agrum metiri: id alter litigantiũ non est passus fieri, is ut in iudicem contumax, sicut iam dictum est, cõdemnabitur. ¶ Porro quod vno ex his iudiciis, id est, familiae herciscundæ, communi diuidundo, aut finium regundorum alicui a iudice adiudicatum fuerit, eius is statim dominus fit, cui adiudicatum est. Et hic ergo per adiudicationem adquirendi modus, in numerum eorum actuum, per quos ciuileres res singulares adquirere solemus, referri debet.

a l. 4. §. si dicatur termini 4. ff. finium regundorum. adde § 8. Eclog. 9. περὶ ὁρῶντας δακύνοντας. Harmenop. §. 5. 10.

b Adquirendi modus per adiudicationem. Ulpianus 13. §. 16. Adiudicatione, inquit, dominia nascimur per formulam familiae herciscundæ, communis diuidundi, finium regundorum: adde l. 11. in fin. ff. de iurisd. l. 21. §. 3. ff. de annis.

DE PVBLICIS IVDICIIS.

TIT. XVIII.

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ

δικασθειών.

ΤΙΤΛ. ΙΗ.

¶ De iudiciis publicis, utique à pecuniariis & ordinariis causis & actionibus differant. 1 Publica iudicia curantur. 2 Publicorum iudiciorum quedam esse capitalia: quadam non capitalia. 3 Publica iudicia hæc sunt, Maiestatis. 4 de Adulterio. 5 de Sicariis. 6 de Parricidiis. 7 de Falsis. 8 de Vi. 9 de Peculatu. 10 de Plagiariis. 11 de Ambitu, Repetundarum, de annona: de Residuis & similibus. 12 quarum plenior conditio ex Pandectis petenda.

DE PVBLICIS IVDICIIS.

TIT. XVIII.

Publica iudicia neque per actiones ordinantur, neque omnino quicquam simile habet ceteris iudiciis de quibus loquuti sumus, magnaque diuersitas eorum est & in instituendo & in exercendo.

Οὐκ ἔστιν ὅτε περὶ τῶν πρὸς τὸν νόμον δικασθειῶν οἱ νόμοι. ταῦτα δὲ οὐδὲ δὲ ὁρῶντας ἀγρῶν ἐγλυμνάζεται, οὐδὲ πὶ ὁμοιον ἐν τῶν ἐξέτασιν δεικνύοντα τῶν δικασθειῶν καὶ τούτων. πολλὴ γὰρ ἐστὶν ἡ μετὰ αὐτῶν διαφορὰ, ἐν τῶν τῶν περὶ αὐτῶν, καὶ ἐν αὐτοῖς μὲν τοῖς αἰσῶν. ὥστε ἐν αὐτοῖς κινῶν πρὸς τὸν νόμον.

N magna cura legibus sunt publica iudicia. Porro hæc neque per ordinarias actiones exercentur, neque quicquam simile inuenimus in his iudiciis discutiendis, atque in aliis ceteris. Magna. n. inter ea differentia est, tũ in instituendo, tũ in exercendo. Nemo igitur, qui publico

c Iudicia publica legibus summa cura. d Iudiciorum publicorum à priuatis differentia.

2 Publica iudicia quæ cur dicantur publica exposui ad z. iul. 4. Digest. de publicis iudiciis.

b Iudicia capitalia quæ dicuntur, exposui d. loco de publicis iudiciis.

c Lex Iulia maiestatis in quos lata, adde 60 Ecl. 36.

περί ὁπότε ἄλλων d Pœna legis Iulia maiestatis, ψυχῆς ἀπώλεια

c Rei maiestatis etiam post mortem tenentur, confiscata eorum substantia. 60 Ecl. 36 c. 20. & i. bid. tit. 36 c. 12.

l. ult. ff. ad leg. Iul. maiestatis. f. Tiberio hoc dicuntur la

se maiestatis rei, qui E. leg. i. l. loco ὁπότε ἄλλοι καὶ ἡ πόλις καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα. sed ὁπότε τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα.

l. ult. ff. ad leg. Iul. maiestatis. f. Tiberio hoc dicuntur la

se maiestatis rei, qui E. leg. i. l. loco ὁπότε ἄλλοι καὶ ἡ πόλις καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα. sed ὁπότε τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα.

l. ult. ff. ad leg. Iul. maiestatis. f. Tiberio hoc dicuntur la

se maiestatis rei, qui E. leg. i. l. loco ὁπότε ἄλλοι καὶ ἡ πόλις καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα. sed ὁπότε τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα.

l. ult. ff. ad leg. Iul. maiestatis. f. Tiberio hoc dicuntur la

se maiestatis rei, qui E. leg. i. l. loco ὁπότε ἄλλοι καὶ ἡ πόλις καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα. sed ὁπότε τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ σῶμα.

l. ult. ff. ad leg. Iul. maiestatis. f. Tiberio hoc dicuntur la

iudicio quem postulabit, dicere poterit, Hac actione ago, sed dicere debebit, Hac lege postulo. Hic igitur videas & tormenta decerni, seu quæstiones haberi, & alias bonâ publicari, aliâs ciuitatem amitti, aliâs libertatem eripi, aliâs vitam adimi. Quæ omnia à pecuniariis iudiciis abhorrent.

1 ¶ Publica autem dicta sunt, quod cuius ex populo persequutio eorum plerumque datur. Dixi Plerumque, quia quædâ personæ sunt, quibus publico aliquid iudicio postulare permissum nō est. Quemadmodum in exactioe publicorum iudiciorum doctrina, latius & plenius tradetur.

2 ¶ Publicorum iudiciorum alia capitalia sunt, quædam non capitalia. Capitalia vocamus, quæ ultimo supplicio reos adficiunt, id est, animæ amissione, vel aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo. Cetera vero quæ publica sunt iudicia, & infamia cum dāno pecuniario irrogant, hæc publica quidem putantur, non tamen capitalia.

3 ¶ Erit autem opus præteritum enumerare publica iudicia. Est igitur lex Iulia maiestatis: quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel Rempub. aliquid moliti sunt, competit. Pœna autem eius, animæ amissionem sustinet: atque exercetur, ut supra initio libr. 3. diximus etiam post mortem tyranni.

4 ¶ Est & lex Iulia de adulteriis, quæ non eos tantum punit & capitali supplicio adficit, qui aliena matrimonia violant, sed etiam eos qui masculis miscentur. Eadem lex & stupri flagitium punit, cum quis sine vi virginem,

δικαστήριον διώκται λέγειν, ὅτι Ὁρίζομαι τὴν δὲ πῶ ἀγῶν, ἀλλὰ Ὁρίζομαι τὸ δὲ τὸ νόμον. καὶ ἐν ταῦτα βασιλείους ἐστὶν εἶρεν ἐπαγομένους. καὶ ποτὲ μὲν δημοσίου, ποτὲ δὲ πολιτείας ἐν πῶσιν καὶ ποτὲ μὲν ἐλευθερίας, ποτὲ δὲ ψυχῆς ἀπώλειαν ἐπαγομένους. ταῦτα δὲ τῶν χρηματικῶν δικαστηρίων ἐστὶν ἀλλότρια.

1 ¶ Ὁ νόμος αὖτὲ πάλιν, ἐπειδὴ παντὶ δημοτῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κινεῖν. διδοται παρρησία. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅτι εἶπον, ἐπὶ δὲ ἐστὶν τινὰ πρὸς τὸ πλεῖστον, οἷς καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ κινεῖν πάλιν δικαστήριον. ταῦτα δὲ ἐν τῇ τελειότερα τῶν πούβλικων δικαστηρίων διδασκαλία μαθεῖν ἐστὶν ἀνελλιπώς.

2 ¶ Ταῦτα πούβλικων τὰ μὲν ἐστὶν κεφαλικά, τὰ δὲ κεφαλικά. b κεφαλικά δὲ λέγομεν ὅτι πᾶσι τῇ ἐσχάτῃ ὑποβάλλει πινυρία τὸ ἐναγόμενον. τετάρτη δὲ ἀπώλεια τὴν ψυχῆς, ἢ aquæ & ignis interdictioni, ἢ deportationi, ἢ metallo. τὰ δὲ λοιπὰ ὅτι πᾶσι τῇ πούβλικῃ δικαστείᾳ, καὶ ἀπὸ μίαν μὴ ζημίας ἐπὶ τῇ χρηματικῇ. ταῦτα μὲν πούβλικα λογίζονται, καὶ μὴ κεφαλικά.

3 ¶ Ἀναγκαῖον δὲ τὰ πούβλικα εἶσα εἰθιμίσασθαι. ἐστὶν ὁ ἰσχυρὸς ὁ de maiestate ὅς τις ἀρμόζει καὶ c τῇ μηχανισμῶν τὴν βασιλείας, ἢ πολιτείας. ἢ δὲ τετάρτη τιμωρία, ἀπὸ ψυχῆς ἀπώλειαν ἔχει. ἐγγυμνάσει δὲ, ὡς ἐν ἀρχῇ εἰρήκαμεν τὸ γινώσκον, καὶ μὴ ἐτελοῦ πῶ τὸ τυραννικόν.

4 ¶ Ἔστι καὶ ὁ ἰσχυρὸς ὁ de adulteriis, τιμωρούμενος καὶ μόνον τῶν ὑπὲρ ζοντα ἀλλοξίου γάμοις, καὶ ὑποβάλλων κεφαλικῇ ἢ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ ἡ καὶ τῶν ἀρρεσίων μισνυμένων. ὅτι αὐτὸς νόμος, καὶ τὸ ἀμαρτήματα τὸ σούφρου κολλάει, ἢ ἡνίκα τις βίας ἐκτὸς πυρθέον,

1 ¶ Publica autem dicta sunt, quod cuius ex populo exequutio eorum plerumque datur.

2 ¶ Publicorum iudiciorum quædam capitalia sunt, quædam non capitalia. Capitalia dicimus quæ ultimo supplicio adficiunt homines, vel etiâ aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo. Cetera si quæ infamia irrogant cum damno pecuniario, hæc publica quidem sunt, non tamen capitalia.

3 ¶ Publica autem iudicia hæc sunt lex Iulia maiestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel rempublicam aliquid moliti sunt suū vigorem extendit. Cuius pœna, animæ amissionem sustinet, & memoria rei etiam post mortem damnatur.

4 ¶ Item lex Iulia de adulteriis coercendis, quæ non solū temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos qui cum masculis nefandam libidinem exercere audet. Sed eadem lege Iulia etiâ stupri flagitium punitur, quum quis sine vi vel virginem,

vel viduam honeste viventem stuprauerit. Pœnam autem eadem lex irrogat stupratoribus, si honesti sunt, publicatione patris dimidia bonorum, si humiles, corporis coercionem cū relegatione.

Item lex Cornelia de sicariis, quæ homicidas ultro referro persequitur, vel eos, qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem (vt Caus nolter ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur, quod arcu mittitur, sed & nunc omne significat quod manu cuiusque iacitur. sequitur ergo, vt lignum, & lapis, & ferrum hoc nomine cõtineantur: dictum ab ea quod in longinquo mittitur, à Græca voce *τηλον* figuratum. Et sic hanc significationem inuenire possumus & in Græco nomine. nam

quod nos telum appellamus, illi *βέλος* appellant, *ἀπὸ τῆ βέλους*. Admonent nos epigrammata in Xenophonte vrbis faustissimæ scripta, *καὶ τὰ βέλη οὐκ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξέματα, σφενδόναι, πλείστοι δὲ καὶ λίθοι*. Sicarii autem appellantur à *sica*, quod significat ferreum cultrum. Eadem lege & venefici capite damnantur qui artibus odiosis, tā venenis quàm fufurris magicis

ἢ χηραὶ σεμνὰς ζῶσαν διαφθείρη, εἰς τὸ ἡμῶν δῆμιον ἐπάγων τὰ τοιαῦτα πλημελίσαντι τὸ οἰκίας πειροίας. εἰ δὲ ὅστις οὕτως ὁ ταῦτα πράξας, μὴ τὸ βασανίσαι αὐτὸ τὸ σῶμα, ρελεύατον αὐτὸ πειρεῖ.

Τεῖτον δὲ ὁ κορνήλιος de sicariis, ἀὸς τις ἀνδραφόους ξίφει τιμωρεῖται. ἢ γουὶ ἐκείνοις, οἳ τινες χεῖρας ἀελεῖν τινα διεύχονται μὴ ἀποντίξαι, ὅπερ ἐν τῇ ῥητῇ telum προσαγορεύει, ὃ γὰρ ἐν τῇ συντάγματι αὐτῇ, ἐν ᾧ τὸ δουδεκαδελτον ἐρμηνεύεται, φησὶ τὸ telum β σημαίνειν τὸ πλῆθει, & μόνον τὸ βέλος ὅπερ ἀπὸ τῆ τῆς ἀφίης, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅπερ ἀπὸ χειρὸς πινὸς ἐκπέμπεται. ὡς τε οὐκ καὶ λίθος, καὶ ξύλον, καὶ σίδηρος, τούτω περιέχεται τὸ ὄνομα. ὠνόμασαι γὰρ telū, ἐπειδὴ ὅτι δέσημα καὶ μικρὸς πέμπεται, ἀπὸ ἐλλωικῆς φωνῆς χρηματιζόμενον τὸ βέλος, telum. καὶ ταύτῃ τῇ σημασίαν εἶρεῖν δυνατὸν, ἐν τῇ ἐλληνικῇ ὀνόματι. ὅπερ γὰρ ῥωμαῖοι telum προσαγορεύουσι, τούτῳ ἐλλωικῶς βέλος ὀνομαζέουσιν, ἀπὸ τῆ βάλλειν. τέτταρτον μαρτυρεῖται Ξενοφῶν οὕτω γράφων, καὶ τὰ βέλη οὐκ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξέματα, σφενδόναι, πλείστοι γὰρ καὶ λίθοι. καὶ περὶ τῆς ὀνόματι βέλος, ἐπήγαγε τὰ ἐξῆς. Ὁ γὰρ νόμος λέγει κορνήλιος de sicariis. Sicarii δὲ λέγονται οἱ ἀνδραφόνοι, ἐκ τῆς *sica*, ὅπερ σημαίνει σιδηρὰν μάχαιραν. ὁ γὰρ αὐτὸς νόμος, καὶ γρόηται κεφαλικῶς τιμωρεῖται, οἳ τέχαις μεμισσημένοις καὶ φαρμάκοις, καὶ μαγικοῖς ψευδισμοῖς, ἢ τοι ἐπαγο-

ant viduam honeste viventem corrumpit: pœnamque in eum, qui tale quid admittit, constituit talem, vti honestior sit, pars dimidia bonorum eius publicetur: sin humilior, vtpost corporis coercionem relegetur.

Tertio est lex Cornelia de sicariis: quæ homicidas gladio punit, vel etiā eos, qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Porro Gaius in his libris, quibus legem Duodecim Tabularum interpretatus est, ita scriptum reliquit, Telum vulgò non solum: *βέλος* significare, quod ab arcu mittitur, sed etiam omne, quod manu cuiusquā iacitur. Itaque & lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine continetur. Dictum autē ab eo telum videtur, quod ex spatio, & in longinquum mittatur: à Græca videlicet voce cōfiguratum, *ἀπὸ τῆ τηλῆς* telum, atque hanc significationem & in Græco nomine inuenire possumus. Quod enim Latini telum appellant, id Græci βέλος nominant, *ἀπὸ τῆ βέλους*. Eiusce rei vel amplissimus testis est Xenophon hunc in modum scribens, καὶ τὰ βέλη οὐκ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξέματα, σφενδόναι, πλείστοι δὲ καὶ λίθοι. Id est, Et tela simul adferebantur, lanceæ, sagittæ, fundæ, ad hæc & plurimilapides. Nam cum *τὴν βέλους*, id est, telorum nomen præmisset, & cætera deinde subiūxit. Hæc autē lex dicitur, lex Corneliade sicariis. Sicarii verò dicuntur homicidæ, à *sica*, quo nomine ferreus culter significatur. Eadem lex & veneficos capitaliter puniit, qui artibus odio dignis, & venenis, ac magi-

a Vide l. 1. passim. ff. ad l. Cornel. de sicariis. 6. Harmenop. 6. περὶ φονέων.

b Vide l. 233. §. Telum ff. de verb. significat.

c Sicarij qui, Glossis sicarius ἀνδραφόνες.

d Sica quid. Glossis σιδηρὸν ξίφος ὅτι καμπύς. unde Suida, Σιδηρὸν ξίφος ὅτι καμπύς. καὶ σιδηρὸν ξίφος ὅτι καμπύς. Sic Glossis Sica μάχαιρα.

f l. 3. ff. ad l. Cornel. de sicariis. 6. Harmenop. 10. §. 1. 2. et ibidem §. 3. περὶ γάτων.

cis susurris seu carminibus homines occidunt, vel letalia medicamenta publicè vendunt.

^a Vide 36. Elog. ex libro 60. titul. 40. ^b Imò igni datur. d. cap. 16. ^c Dixi de hac pœna parricidij ad l. 9. ff. de lege Pompeia de parricidiis. ^d Hoc est neque ascendentes, aut descendentes. Sed tamen sic cognati contineri hac lege videntur l. 1. ff. de lege Pompeia d. c. 1. Elog. d. 5. 16. Harmenop.

6 ¶ Est & lex Pompeia de parricidiis, quæ asperri- mum crimen noua perse- quitur pœna. Cauetur au- tem ea, vt si quis aut pare- tum suorum aliquem, aut filium vel aliquem liberorū eiusdem affectionis, & qui nomine parricidii compre- hēdatur, siue clām, siue palām occiderit: necnon is, cuius dolo id factum, aut qui conscius criminis fue- rit, quamuis extraneus sit, pœna parricidii puniatur. Neq. tamē lex aut gladiū minatur, aut ignibus tra- dit, neq. alia vlla solemnī pœna eū adficit, sed in bu- bulum culeum eum iubet immitti, cum cane, & gal- linaceo, & vipera, & simia, & ita culeo insui: ac angu- stē cum eiusmodi feris la- tentem, secundum qualita- tem regionis in qua puni- tur, aut in proximū mare, aut si mare longius abest, in flumē proici: vt omniū elemētorum vsu, & viuus, & mortuus priuetur. Nam & viuus, cum culeo insu- tus sit, ac in aqua iactetur, cœli siue aeris vsu caret: & mortuus, terræ honorem non consequitur, cum huc atque illuc fluctus vndæq. culeū ferant. Predictæ au- tē bestię idē vñā insuuntur, quoniā similes ei mo- res habere videntur. Nam aliæ ex his parentes occi- dunt, aliæ nō se continēt, quin & cum illis pugnent. Quod si quis alios qui co- gnatione sibi, aut affinita- te iungantur, occiderit: is legis Cornelix de sicariis pœnam sustinebit.

^d Hoc est neque ascendentes, aut descendentes. Sed tamen sic cognati contineri hac lege videntur l. 1. ff. de lege Pompeia d. c. 1. Elog. d. 5. 16. Harmenop.

mortuo auferatur. Si quis autem alias cognatione, vel adfinitate personas coniunctas necauerit: pœnam legis Cornelix de sicariis sustinebit. 7 ¶ Item lex Cornelia de falsis, quæ etiam testamentaria vocatur, pœnam irrogat ei qui testamentum, vel aliud instru- mentum falsum scripserit, signarit, recitauerit, subiecerit: vel signum adulterinum fece- rit, sculpsit, expressit sciens dolo malo. Eiusq. legis pœna in seruos: vltimum suppli- cium est, quod etiam in lege de sicariis & veneficis seruatur: in liberos verò deportatio

δαῖς ἀναγοῦν αἰθέρους, ἢ θανά- σμα φάρμακα δημόσια πωροῦσιν. 6 ¶ Ἐστὶ δὲ πομπή· de parrici- diis, ἀσχέτον ἀμάρτημα καὶ νοτέ- ραις ὑποβάλλων τιμωρίας. διηγε- ραῖ) ὅτι τούτῳ ἵνα ἐὰν τις αἰέλῃ τινὰ τῆς αἰονίων, ἢ ὑόν, ἢ γου τινὰ τῆς κα- τιώντων τῆς αὐτῆς δευτέρας, ἢ τῆς οὐνό- ματις parricidii διερχόμενον, λα- θρα, ἢ φανερώς κἀκεῖν· ὅτι δὲ δό- λον τῆς γέροντος, ἢ οὐ σωεῖδε τῆς γου- μέρας, εἰ ἢ ἐξώτικός ἐστίν, ὑποβάλλη- ται τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ οὐ ξίφος ἐ- πάγων ὁ νόμος, οὐδὲ πῦρ· ὡς δὲ δουί, ἐξ ἄλλῃ τινὶ τῆς σωεῖσθαι μέλων τιμωρίᾳ τῆς ὑποβάλλων, ἀλλ' ἐν ἀσκα βοείῳ στῆτον ἐμβάλλεται, καὶ κ- νὸς καὶ ἀλεξέον· καὶ ἐχέδνης καὶ π- θήκου, καὶ οὐ πως αὐτὸν συρράπτειν τῶ ἀ- σκα. ὥς τε μετὰ τὸ τῆς τοιοῦτων θηρίων ἐν σενοῖς συνεχόμενον, καὶ τὸ ποιοῦντα τὸ κλίματ' ἐν ᾧ τιμωρεῖται, ἢ εἰς πῦρ γετνιαζούσαν θαλάσσαν, ἢ γου εἰς ποταμὸν ἐμβάλλεται τὴν θαλάσσης ἀ- φεώσεως πολὺ ὥς τε παντὸς σοιχείου σερεῖται αὐτὸ καὶ ζῶντα καὶ τῆς πῦρ. ζῶν μὲν γὰρ τῶ κεκαλύφθαι ὑπὸ τῆς ἀσκού καὶ ἐπὶ ἐν τῶ ὕδατι, τὸ τῆς ἀέρος, ἢ τοῦ τῆς οὐρανὸς σερεῖται χηρίσεως. τε- λωθήσας ὅτι γῆς οὐκ ἀξιοῦται, τὸ ἀ- σκῶ σερεῖται καὶ τῆς ὕδατος. τὰ δὲ περὶ τῆς θηρίας ἐμβάλλεται δευ- τέρῃ, ἐπειδὴ ὁμοίότατα αὐτῶς ἐστίν. τὰ μὲν γὰρ ἀναρεῖ αὐτὸν γονεῖς τὰ ὅτι τῶ πῦρ αὐτὸν καὶ ἀπέχει· μόνης· εἰ δὲ τις ἐ- πέρος ἐστὶ γῆς, ἢ καὶ ἀγχεῖαν συν- ἀπομύσει αἰέλῃ, τῶ κορινθίῳ de si- cariis ὑποβάλλεται.

homines occi- derint, vel mala medicamēta pu- blicè vendide- rint.

6 ¶ Alia deinde lex asperri- mum crimē noua pœ- na persequitur, quæ Pœna de parricidiis voca- tur, qua cauetur vt si quis paren- tis, aut filii, aut omnino adfini- tatis eius, quæ nuncupatione parentum con- tinetur, fata pre- parauerit (siue clām, siue palām id ausus fuerit) necnon is, cuius dolo malo id factū est, vel conscius crimi- nis existit, hoc extraneus sit pœna parricidii puniatur & ne- que gladio, igni- bus, neq. vlli alia solemnī pœna subiiciatur, sed in culeo cū cane, & gallo gallinaceo, & vi- pera, & simia, & inter eas ferales angustias compre- hensus (secundū quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinū mare, vel vñā proiciatur, vt omnium elemē- torum vsu viuus carere incipiat, & ei calum su- perstiti, & terra

8 ¶ Itē lex Iulia de vi publica seu priuata, aduersus eos exoritur, qui vim vel armata, vel sine armis commiserint. Sed siquidē armata vis arguatur, deportatio ei ex lege Iulia de vi publica irrogatur: si verō sine armis, in tertiā parte bonorū suorū publicatio imponitur. Sin autē per vim raptus virginis, vel viduæ, vel sāctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus, tūc & raptores, & ij qui opē huic flagitio dederūt, capitale puniuntur, secundū nostræ cōstitutionis definitionem, ex qua hoc apertius possibile est scire.

9 ¶ Itē lex Iulia peculatus eos punit, qui [publicā pecuniam, vel rē sacram,] vel religiosā furati fuerint. Sed si quidē ipsi iudices tēpore ad ministrationis publicas pecunias subtraxerint, capitali animaduersione puniuntur: & nō solum his, sed etiā qui ministerium eis ad hoc exhibuerint, vel qui subtrāctas ab his scietes susceperint. Alij verō qui in hanc legem inciderint:

pœnæ deportationis subiugentur.

de plagiariis, quæ interdum capitis pœnam ex sacris Cōstitutionibus irrogat, interdum

7 ¶ Εἰς τὴν ὁ κορνήλιος de falsis, ὁ τεταρτάειον α καλῶς, πινωρὺ μὲν β τ δαδὴκω, ἢ ἑτερον συμβόλιον πλάσων γράφοντα, ἢ αἰαγνόντα, ἢ ὑποβαλόντα, ἢ τ δήσαν ὅπτε δέντα σφραγίδα πλάσων, ἢ ἐκτυπώσαντα κτ' κακὸν δόλον. ἢ ὃ τ' οἱ νετ' ὅτι κεφαλική, c ὡς περ καὶ ἡ τ' κορνήλιος de ficiariis & veneficis. κτ' ἐλὺ δέρον δ' ὅτι deportatio.

8 ¶ Εἰς τὴν δὺο ἰούλιοι, ὁ de vi publica, καὶ ὁ de vi priuata. κτ' τ' βίαν ἐνοπλον, ἢ κτ' χεῖρας ὅπλων πλημμελήσαντων. ἀλλ' εἰ μὲν ἐνοπλῶ βία ἐπενεχθῇ, deportatio εἰσάγεται τ' πλημμελήσαντι εἰ δ' ἴχα ὅπλων εἰς τὸ ζῆτον τ' ἀεὶ σίας ἐπάγεται δ' ἡμευσις. εἰ δ' ἐπὶ κτ' βίαν παρδένον, ἢ χῆραν, ἢ τ' δ' ἀφωρεισμὺν, τουτέστιν ἀσκήσαν, ἢ ἡρωὺ δ' ἀκόνισαν ἀρπάσῃ, ἀμα τοῖς αὐτὰς συνεργήσασιν, κεφαλικῶ ὑπέχει τιμωρίαν. κτ' τ' εἰρημνύα τ' ἢ ἡμετέρη βασιλέως δ' ἀτάξῃ, ὡς ἐξ ἡς σαφές ἐστὶν ὅτι γινώσκαι.

6 ¶ Περί δ' ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ νόμος ὁ ἰούλιος ὁ de peculatu. e τούτοις τιμωρῶν, οἱ πινες χήματα ἢ ἀνάματα δημόσια, ἢ σάνερα, ἢ ῥέλογισα κεκλόσαν. ἀλλ' εἰ μὲν ἀρχόντες εἴησαν ἐν καὶ τ' ἀρχῆς ὑφελόμενοι δημόσια πινὰ χήματα, κεφαλικῶς τιμωρῶν, ἀμα τοῖς ὑπηρετῶν μὲν αὐτοῖς. πρὸς τ' ὃ τ' αὐτῶν ὑφίστανται πινῶν, κτ' οἱ δ' ἀτ' κεκλόφοντες εἰδότες ὑποδεξάμενοι. εἰ δ' ἐπὶ ἑτερος ἀτ' αὐτῶν εἰρημνύοις, ὑποπέσῃ τ' ποιούτῳ ἐγκλήματι δεπορτατίονι σφραγίζε).

10 ¶ Συνάειθ μεῖται τοῖς πονεβλικοῖς, κτ' ὁ φάβιος, ὁ de plagiariis f ὁς ἐστ' ὅτε κεφαλικῶ ἐκ τ' βασιλικῶν ἐπαίτ' δ' ἀτάξων Τιμωρίαν. ἐστ' ὅτε ὃ

nibus capitalem pœnam irrogat: Interdum etiam

10 ¶ Est & inter publica iudicia lex Fabia

7 ¶ Est item lex Cornelia de falsis, quam & testamentariam vocamus. Hac punitur qui testamentum, vel aliud instrumentū falsum scripserit, aut recitauerit, aut subiecerit: vel qui signo adulterino signauerit, aut signū adulterinum dolo malo sculpsit. Est autem earū rerum pœna, in seruos quidē ultimum supplicium, quemadmodum & in lege Cornelia de ficiariis ac veneficis: in liberos verō, deportatio.

8 ¶ Sunt ad hæc & duæ leges Iuliæ, vna de vi publica, & altera de vi priuata: aduersus eos, qui vim vel armatā, vel sine armis committunt. Sed enim, si quidem vis cum armis illata fuerit: deportatio ei qui illam cōmiserit, incumbit. Sin verō sine armis, in tertiam partem bonorum publicatio imminet. Quod si quis per vim virginē, aut viduā, aut Deo dedicatā, id est, ascetiam aut diacōnissam rapuerit, vnā cum his qui opem ei dederint, capitalem pœnam subibit: quemadmodū Imperatoris nostri constitutione cauetur, ex qua omnia ea apertius cognosci poterūt.

9 ¶ Addatur his & Lex Iulia de peculatu, quæ eos punit, qui res vel pecunias publicas, aut sacras, aut religiosas furati fuerint. Sed si quidē iudices aut magistratus eo tēpore quo iudices, aut magistratus erāt, pecunias publicas subtraxerint: capitaliter in eos animaduertitur, vnā cū his qui ministeriū illis ad hoc adhibuerint. Ad hæc eandē pœnam subeunt hi, qui res ab his furto subtrāctas scientes receperint. Si quis alius præter prædictos in hoc crimen inciderit, is deportationi subiicitur.

10 ¶ Inter publica iudicia habetur & lex Fabia de plagiariis, quæ interdū ex Principum constitutio-

a Ita quoque dicitur. Pau. 5. sentent. 23 Lex Cornelia testamentaria. Et lex Cornelia de testamentis. l. i. ff. de publicis iudiciis.

b Vide l. i. ff. de lege Cornelia de falsis. Paul. d. loco. 5. i. et passim 60. Eclog. 41. et passim.

c Vide Eclog. d. l. c. i. in fi. 35. Eclog. 16 ex lib. 60. tit. 41. c. 2. et ibidem Scholion.

d 5. 6. sup. de interdictis. ad de titu. Digest. de vi publica. et de vi priuata. adde. 60. Eclog. 18. c. i. 6. Harmonop. 7. 8. 8. 10. Eclog. 2 ex lib. 60. tit. 18. c. 10. ii.

e Adde titu. Digest. ad legem Iuliam Peculatus. 60. Eclog. 45. et passim.

f τῶν δημόσιων χήματα ὑφελόμενοι, ὅτι

Lex Fabia de plagiariis. add. titu. Digest. de lege Fabia de plagiariis.

g Inter publica iudicia habetur & lex Fabia de plagiariis, quæ interdū ex Principum constitutio-

leuiorem, vt ex Codice & Constitutionibus cognosci potest.

a Lex Iulia de ambitu, ad de tit. Digest. De lege Iulia ambitus 60 E. clog. 46. **b** Lex de repetundis, ad de tit. Digest. de lege Iulia repetundarum.

c Lex Iulia de annona, ad de tit. Digest. De lege Iulia de annona.

d Lex Iulia de residuis, ad de l. 2. l. 4. §. 3. ff. ad legē Iul. peculatus, & de sacrilegiis, & de residuis. 60. Eclo. 45. c. 3.

II ¶ Sunt & alia publica Iudicia: veluti Lex Iulia de ambitu, quæ aduersus eos competit qui pecuniā aliquibus dederint, vt magistratum aliquem vel honorem consequerentur.

¶ Et lex Iulia repetundarum: quæ vigorem suum extendit aduersus magistratus, aut iudices, vel etiā adfessores, qui aliquid ob rem iudicandā acceperint.

¶ Et lex Iulia de annona, quæ punit eos, qui frumentum siue annonam, cum

ad regiam urbem comportaretur, in alia loca auerterint.

¶ Et lex Iulia de residuis, qua in eum animaduertitur, qui cum publicæ pecuniæ administrationem habuerit, reliqua

tamen nō intulit. ¶ Atque ex leges, & de aliis quibusdam capitulis loquuntur: ac animæ quidē nulla earum amissionem irrogat, sed aliis pœnis subduntur, qui præceptis earum neglectis aliquid contra fecerint.

12 ¶ Sed de publicis iudiciis hætenus dixisse sufficiat, vt iuuenos ea per cōpendiariā traditionem accipere, & summo digito gustare possint. Exactior enim diligentiorque eorum cognitio, ex latiore Digestorum seu Pandectarum doctrina, Deo propitio, legentibus continget.

κουροτέραν, ὅς ἐκ τῆ καὶ δικος, καὶ τῆ δὲ ἀξέων ἐστὶ γινώσκω. leuiorem.

II ¶ Εἰσὶ καὶ ἑτεροὶ πύβλικοι νόμοι ὁ ἰούλιος ὁ de ambitu, ὁ ἀμύζων καὶ τῆ χρημάτων δόντων ποινὴ, ὅτι τὸ τυχεῖν αὐτὸς ἀρχῆς, ἢ γούμης τιμῆς.

¶ Καὶ ὁ ἰούλιος ὁ de repetundis, ὁ κινούμενος καὶ ἀρχόντων, ὁ καὶ δικάζων, ἢ καὶ συνέδρων, ἐν δίκῃ κεκλωρότων.

¶ Καὶ ὁ ἰούλιος ὁ de annona, ὁ ὅς τις πτωρεῖται, αὐτὸς τὸ σίτον, ἢ γούμης τὴν δὲ θνήσκον τὴν φερόμενον ἐπὶ πλὴν βασιλίσκουσαν πόλιν ἀποσρέφοντάς εἰς ἐτέρους τόπους.

¶ Καὶ ὁ de residuis, ὁ ἀλάζων τὴν διοικήσαντα πολιτικὰ χρημάτων, εἴτα τὰς λοιπάδας οὐκ ἀποδίδοντα.

¶ Οὐδὲ ἵνα καὶ καὶ ἑτέρον τινα κεφαλαίων ἀλάζων. καὶ ψυχῆς μὲν αὐτῶν οὐδεὶς ἀπώλειαι ἐπάγῃ, ἀλλὰ ἄλλας ποινὰς ὑποβάλλει τὴν πλημμελήσαντα, καὶ τὴν ἐναντιωθέντα τοῖς αὐτῶν ἀδικήμασιν.

12 ¶ Ἀλλὰ καὶ τῶν πύβλικων δικαστηρίων ἀρκεῖ ταῦτα διδάξαι, ὡς δυνατὸν δεῖξαι νέοις, καὶ ἀκροβύτουσιν τῶν δακτύλων, δὲ συντόμου καὶ ἀδουσεως. ἢ γὰρ ὅτι μελεσεῖται τούτων γνώσις, ἐκ τῆ πλατυτέρας τῆς διγέσων, ἢ τοῦ τῆ πανδέκτου διδασκαλίας, θεοῦ πρὸς ημετέρας δὲ μελέτης, τοῖς ἀγαθὸν σπουδαζούσι περὶ σπουδῆς.

II ¶ Sunt præterea publica iudicia, lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarum, & lex Iulia de annona, & lex Iulia de residuis, quæ de certis capitulis loquuntur, & animæ quidē amissionem nō irrogant, alius autem pœnis eos subiciunt, qui præcepta earum neglexerint.

12 ¶ Sed de publicis iudiciis hæc exposuimus, vt vobis possibile sit summo digito, & quasi per indicē ea tetigisse, alio qui diligentior eorum scientia vobis ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris Deo propitio aduentura est.

ΠΕΡΙ ΡΗΜΑΤΩΝ ΑΣΗΜΑΣΙΑΣ.

2. Eclog. 2.

α αὐτὸ σημα-
σίας ὀνομα-
των 6. Har-
menop.

DE VERBORVM SIGNIFI-
CATIONE.

GRÆCA HVIVS

TITVLI FRAGMENTA

ex Græcis autho-
ribus hinc & in-
de collecta.

9 ¶ Εἴκοσι μίλια καὶ ἡμέραν λο-
γίζεσθαι τὸ ὅσον πᾶσι βλάψῃται, ὑπε-
ξηρημένους τὴν ἡμέραν, καὶ ὡς ὁμο-
λόγησε, καὶ καὶ ὡς αὐτὸς δεῖ βλάψῃ-
ναι. 7. Eclog. 8. ex tit. 16. c. 1. 1. Har-
menop. 2. § 54.

4 ¶ Τὸ ὄνομα τῆς γραμματείας, τὸ
καχεωσμημένον πρᾶγμα σημαίνεται.
2. Eclog. 7. eod. c. 4.

5 ¶ Ἡ τὸ πρᾶγμα τὸ πρᾶγμα
πλατυτέρα ἐστὶ τῆς χρημάτων ἐπει-
δὴ καὶ τὰ ἔξω τῆς ψυχῆς τὸ οὐσίας ἡμῶν
ὅσα φέρει. ὅποτε τῆς χρημάτων ση-
μασία εἰς ταῦτα τὰ πρᾶγματα ἀ-
ναφέρεται. Eclog. eod. c. 5.

6 ¶ Ἡ τὸ γραμματεῖς καὶ τὸ πρᾶγμα
τὸ πρᾶγμα εἰς παῖσιν ἀλλήλα μα-
καρὶ ἐνοχλῶ ὁρᾷ. Eclog. eod. c. 6.

7 ¶ Ἡ συνθήκη πᾶσαν ἐπερὸν τῇ
καὶ ὁμολογίαν δηλοῖ. Eclog. eod. c. 7.

Vlpianus libro primo ad Edictum.

VERBVM hoc, Si quis, tam mascu-
los quàm fœminas complectitur.

2 Paulus libro primo ad E-
dictum.

Verbs appellatio maris: Romæ autem cō-
tinentibus b ædificiis finitur, quod latius pa-
ter. ¶ Cuiusque diei maior pars est horarum
septem primarum diei, non supernarum.

3 Vlpianus libro secundo ad Edictum.

Itinere faciendo viginti millia passuum in
dies singulos peragenda, sic sunt peragenda, ut
si post hanc dinumerationem minùs quàm vi-
ginti millia supersint, integrum diem occi-
pent. veluti viginti vnum millia sunt passus:
Biduum eis attribuetur. quæ dinumeratio ita
demum facienda erit, si de die non conueniat.
¶ Eius qui apud hostes decessit, diei hereditas
non potest, qui serus decessit.

4 Paulus libro primo ad Edictum.

¶ Nominis appellatione re significari Pro-
culus ait.

5 Idem libro secundo ad Edictum.

¶ Rei appellatio latior est quàm pecuniæ: qua
etiam ea quæ extra computationem patrimo-
nij nostri sunt, continet: cum pecuniæ signifi-
catio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt.
¶ Opere locato, conducto, his verbis Labeo
significari ait id opus quod Græci ΑΠΟΤΕ-
ΛΕΣΜΑ vocant, (non ΕΡΤΟΝ), id est, ex opere
facto corpus aliquod perfectum.

6 Vlpianus libro tertio ad Edictum.

¶ Nominis & rei appellatio ad omnem con-
tractum & obligationem pertinet. ¶ Verbum
Ex legibus sic accipiendum est, tam ex le-
gum c sententia quàm ex verbis.

7 Paulus libro secundo ad
Edictum.

¶ Sponsio appellatur non solum quæ per
sponsus interrogationem fit, sed omnis stipu-
latio, promissioque.

b Proinde
Roma ædificia
fieri dicuntur
quæ in cōtinen-
tibus Roma
ædificiis sunt.
l. 129. inf. eod.
c qui in con-
tinentibus vr-
bus nati, Roma
nati. l. 147. inf.
eod. Romæ e-
nim non muro
existimamus,
sed continenti-
bus ædificiis. l.
87. inf. eod.

c Hæc duo
coniunguntur
aut potius se-
parantur, legis
p̄missa & p̄
missa. Theo-
phi. 10. Insti.
de l. Aquil.

8. *Idem libro tertio ad**Edictum.*

¶ Verbum Oportebit, tam præsens quam futurum tempus significat. 1. ¶ Actionis verbo non continetur exceptio.

9. *Vlpianus libro quinto ad**Edictum.*

¶ Marcellus apud Iulianum notat, verbo Perisse & scissum & fractum contineri, & vi raptum.

10. *Idem libro sexto ad Edictum.*

¶ Creditores accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacunque actione, vel persecutione, vel iure civili sine vlla exceptionis perpetuæ remotione, vel honorario, vel ex ordinario, siue purè, siue in diem, vel sub conditione, quod si natura debeatur, non sunt loco creditorum, sed si nō sit mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur.

11. *Gaius libro primo ad edictum*
prouinciale.

¶ Creditorum appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt: sed omnes quibus ex qualibet causa debetur.

12. *Vlpianus libro sexto ad Edictum.*

¶ (Vt) si cui ex empto, vel ex locato, vel ex alio vllō debetur: sed & si ex delicto debeatur, mihi videtur posse creditoris loco accipi.

1. ¶ Quod si ex populari causa, ante litis contestationem rectè dicitur creditoris loco non esse, postea esse. 2. ¶ Minus soluit, qui tardius soluit: nam & tempore minus soluitur.

13. *Idem libro septimo ad**Edictum.*

¶ Mulieris appellatione etiam virgo viripotens continetur. 1. ¶ Res abesse videntur, vt Sabinus ait, & Pedius probat, etiam hæ quarum corpus manet, forma mutata est: & ideo si corruptæ redditæ sint vel transfiguratæ, videri abesse: quoniam plerunque plus est in manus pretio, quam in re. 2. ¶ Definere autem abesse res tunc videtur, cum sic credit in potestatem, ne amittere (eius) possessionem possimus. 3. ¶ Ob hoc quod furto pridem subtracta est, abest & ea res, quæ in rebus humanis non est.

14. *Paulus libro septimo ad**Edictum.*

¶ Labeo & Sabinus existimant, si vestimentum scissum reddatur, vel res corrupta reddita sit, veluti scyphi collisi, aut tabula rasa pictura, videri rem abesse: quoniam earum rerum pretium non in substantia, sed in arte sit positum. item si dominus rem, quæ furto sibi aberat, ignorans emerit: rectè dicitur res abesse, etiam si postea id ita esse scierit: quia videtur res ei abesse, cui pretium abest.

1. ¶ Rem amisisse videtur, qui aduersus nullum eius persequendæ actionem habet.

8 ¶ Τὸ ὀπορτέβιτ, καὶ τ' ἐνεστὶν, καὶ τ' μέλλοντα χρόνον δηλοῖ. ¶ Τῆς ἀγωγῆς τὸ ὄνομα, ὃ δηλοῖ τὴν ἀδραγραφήν. Ecl. eo. c. 8.

9 ¶ Ταῖς ῥήματι τ' ἀπολέσθαι καὶ τὴν γῆν, ὡς ἐν τῷ κλασθέν, καὶ τὸ βίαια ἀρπάξεν δηλοῦται. Ecl. o. c. 9.

10 ¶ Δανεισῆς ἀδύνη, ὃ ἐξ οἰαζοῦ ἀπάσας χρεῖς διλυενοῖς ἀδραγραφῆς χρεωστούμενος. Ecl. eod. c. 10. 3. Harmen. 5. §. 61. 62.

11 ¶ Οὐ γὰρ μόνοι οἱ δανείσαντες, δανείσαι λέγονται, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἀπὸ συναλλάγματος.

12 ¶ Ἡ ἀμαρτήματα χρεωστούμενος. Ecl. eod. c. 10. Sic adde 3. Harmenop. 5. §. 1. sed maximè, §. 61. 62. ibi vide scholion.

Καὶ ἀπὸ ὀρφανικῆς ἀγωγῆς μὴ παρταρξεν, ὃ μὲν παρὶν ἢ παρκατάρξεται. ¶ Ἡ τὸν καταβάλλει ὄβρα δύτερον καταβάλλων, καὶ ὃ μηδὲ ὄβρα, ὡς ἐν τῷ λδ. κεφαλῶ φησι. Eclog. eod. c. 10. in f. & 12.

13 ¶ Ταῖς ὀνόματι τ' γυναικὸς καὶ ἡ φησὶ παρθεν (δηλοῦ). ¶ Πράγματα ἀπείναι δοκεῖ καὶ ταῦτα, ὡς τὸ μὲν σῶμα μὲν, ἢ ἡ μορφή ἐν ἡλκασται. δὲ π τοῦτο ἐὰν διεφθορῇ ἀποδοθῇ, ἢ μεταπλασθῇ. δοκεῖ ἀπείναι. Ecl. eod. c. 13. in f. Harmenop. eo. §. 2.

a adde omnino 3. Harmen. 5. §. 61. 62.

b adde hunc loco Theophil. 5. §. in fin Inst. de fideiussurib. 5. §. 33. vers. plus autē Inst. de actionibus.

15 ¶ Η' οὐσία τ' πόλεως καταχρηστικῶς δημοσία εἴρηται. μόνα γὰρ ταῦτα δημοσία ὄντι, τὰ τ' ῥωμαίῃς ὄντα δῆμος. Eclog. eod. c. 15.

16 ¶ Καὶ ἐν ταῖς κεφαλαίῳ, ὁμοίως πρὸς δημοσίων φησί. Eclog. eo. c. 16.

18 ¶ Τὸ μωύου ζῖα σημαίνει, δωρεάν, ἢ ἐὰρ, ἢ ὀφφίκιον. Eclog. eo. c. 18.

2 ¶ Συνάλλαγμα δὲ ὅτι δύο ἢ καὶ πλεονόντων εἰς τὸ αὐτὸ σωὸδος τε καὶ συναίνεσις ὅτι τὸ σωίσαδς ἐνοχλῶ, καὶ τ' ἕτερον τὰς ἐτέρω ποιῆσαι ὑπὸ δουρον. Theophil. §. 2. Inst. de obligat.

21 ¶ Ο' βασιλεὺς ἀδελφῶν ἀρχαίων ἀρχαίων, καὶ τὰς ἀρχαίας ἀδελφῶν. Eclog. eod. c. 21.

22 ¶ Περὶ αὖν ὅτι, τὸ ἀδελφῶν τὸ ἐπιζητοῦμενον ἀρχαίον. Eclog. eod. c. 22.

15. *Ulpianus libro decimo ad Edictum.*

¶ Bona ciuitatis abusuē publica dicta sunt: sola enim ea publica sunt, quæ populi Romani sunt.

16. *Gaius libro tertio ad Edictum (provinciale.)*

¶ Eum qui vectigal populi Romani conductum habet, publicanum appellamus, (nam) publica appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: ciuitates enim priuatorum loco habentur.

17. *Ulpianus libro decimo ad Edictum.*

Inter publica habemus non sacra, nec religiosa, nec quæ publicis vñibus destinata sunt: sed si qua sunt ciuitatum velut bona. sed peculia seruorum ciuitatum proculdubio publica habentur. ¶ Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus, vel venalium rerum, item salinarum, metallorum, & piscariarum.

18. *Paulus libro nono ad Edictum.*

¶ Munus tribus modis dicitur: vno donum, & inde munera dici dari mittiue, altero onus, quod cum remittatur, vacationem militiæ munerisque præstat. inde immunitatem appellari. tertio officium: vnde munera militaria, & quosdam milites munificos vocari. igitur municipes dici, quod munera ciuilia capiant.

19. *Ulpianus libro undecimo (ad Edictum.)*

¶ Labeo lib. i. Prætoris vrbani definit, quod quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur. 1 ¶ Et actum quidem generale verbum esse, siue verbis, siue re quid agatur: vt in stipulatione, vel numeratione.

2 ¶ Contractum autem vltro citroque obligationem, quod Græci ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ vocant, veluti emptionem, vditionem, locationem, conductionem, societatem. 3 ¶ Gestum rem significare sine verbis factam.

20. *Idem libro duodecimo (ad Edictum.)*

¶ Verba, Contraxerunt, gesserunt, non pertinent ad testandi ius.

21. *Paulus libro undecimo (ad Edictum.)*

¶ Princeps bona concedendo videtur etiam obligationes concedere.

22. *Gaius libro quarto (ad Edictum provinciale.)*

¶ Plus in restitutione, quam in exhibitione. b Adde l. vl. nam exhibere b est præsentiam corporis præbere. restituere est etiam possessorem facere, fructusque reddere. pleraque præterea restitutionis verbo continentur. b Adde l. vl. inf. eo Theoph. § si ad exhibendum 3. Inst. de actionibus.

2 ¶ Νεαπὶ γῇ ὅτιν ἡ ἀεθμηθεῖσα,
ἡ δὲ ἐνιαυτὸν ἀργήσασα. ὡς οἱ Γραῖνες
ἰαπὴν καλοῦσι. Eclog. eo. c. 30.

31 ¶ Λειμών ὅτιν, ἐν ᾧ εἰς τὸ λαβεῖν
καρπὸν, δρεπαίου μόνον ὅτιν χρεία. E-
clog. eod. c. 31.

32 ¶ Ενεῖν τὸ ἀποκαθίστα, ὃ διδοὺς ἔ-
τω τὸ ἐν ἀγρόντι, ὡς ἐμελλεν αὐτὸ εἶναι
ἐν καρπῷ ἀποκαταρξέως. Eclog. eo.
c. 31. Harmenop. eod. §. 3. Idem 1.
titul. 12. §. ultimo, adde l. ult. in f. j.
eod.

38 ¶ Τέρας οὐκ εἶναι ὁ λαβέων ἀπαν
τὸ ἀπὸ φύσιν ἐκαστὸν ἀεθμηθεῖσας γεν-
νηθεῖν, καὶ γεροντός. Ecl. eo. c. 38.

39 ¶ Ὑποσημανθὲν λέγεται, τὸ ὑφ' ἐ-
τέρου ὑπογραφομένου. οἱ γὰρ παλαιοὶ
τὸ ὑποσημειώσεως ὀνόματι, ἀντὶ τοῦ
ὑπογραφῆς χρησθῆναι εἰώθησαν. Eclog.
eod. c. 39.

40 ¶ Διαμαρτύρασθαι ὅτι τὸ ὅτι μαρ-
τύρον ἀπὸ ἀγέλης. Ecl. eod. c. 39.

2 ¶ Noualis est terra præcisa, quæ anno cessa-
uit, quam Græci νῆαον vocant. 3 ¶ Integra
autem est, in qua nondum dominus pascendi
gratia pecus immisit. 4 ¶ Glans caduca est, quæ
ex arbore cecidit. 5 ¶ Pascua sylua est, quæ pa-
stui pecudum destinata est.

31. *Ulpianus libro octauo decimo
ad Edictum.*

¶ Pratum est, in quo ad fructum percipien-
dū falce duntaxat opus est: ex eo dictum, quod
paratum sit ad fructum capiendum.

32. *Paulus libro vicensimo quarto.
(ad Edictum.)*

¶ Minus solutum intelligitur, etiam si nihil
esset solutum.

33. *Ulpianus libro vicensimo primo
ad Edictum.*

¶ Palam est coram pluribus.

34. *Paulus libro vicensimo quarto
(ad Edictum.)*

¶ Actionis verbo etiam persecutio contine-
tur.

35. *Idem libro septimodecimo (ad Edictum.)*
Restituere autem is intelligitur, qui simul &
causam actori reddit, quam is habiturus esset,
si statim iudicii accepti tempore res ei reddi-
ta fuisset, id est & usufructus causam, & fru-
ctum.

36. *Ulpianus libro vicensimo tertio
(ad Edictum.)*

¶ Litis nomen (omnē) actionem significat,
siue in rem, siue in personam sit.

37. *Paulus libro vicensimo sexto
(ad Edictum.)*

¶ Verbum oportere, non ad facultatē iudi-
cis pertinet, qui potest vel pluris vel minoris
condemnare: sed ad veritatem refertur.

38. *Ulpianus libro vicensimo quinto
(ad Edictum.)*

¶ Ostentum Labeo definit omne cōtra na-
turam cuiusque rei genitum, factūque, duo
genera (autem) sunt ostentorum: vnum, quo-
tiens quid contra naturam nascitur: tribus ma-
nibus fortē aut pedibus: aut qua alia parte
corporis quæ naturæ contraria est. alterum,
cū quid prodigiosum videtur: quæ Græci
φαισμάτα vocant.

39. *Paulus libro quinquagesimo tertio
(ad Edictum.)*

¶ Subsignatum dicitur, quod ab aliquo sub-
scriptū est. nam veteres subsignationis verbo
pro adscriptione vti solebant. 1 ¶ Bona in-
telliguntur cuiusque, quæ deducto ære alie-
no supersunt. 2 ¶ Detestari est absenti denun-
tiare. 3 ¶ Incertus a possessor est, quem igno-
ramus.

40. *Ulpianus libro quinquagesimo sexto.*

¶ Detestatio est denuntiatio facta cū restatio-
ne. 1 ¶ Serui appellatio etiā ad ancillā refertur,

a huc refer
qua apud Tho
opulū § 25
Inst. de leg. iis
dicuntur per
in pte pro-
prie.

2. ¶ Familie appellatione liberi quoque continentur. Vnicus seruus familie appellatione non continetur: ne duo quidem familiam faciunt.

41. *Gaius libro vicensimo primo ad Edictum prouinciale.*

Plenior extat
hæc lex apud

Theophil. §. 6.

Inst. de inter-

dict. τῇ τῶν οὐ-

πλῶν προσή-

γορία, & μόνον

αὐτῶν, καὶ

ξίφη, καὶ περι-

κεφάλαια ση-

μαίνονται, ἀλ-

λά καὶ ξύλα,

καὶ λίθοι, καὶ

παντὶ ὄργανον

βλάπτειν δύ-

νάμενον. Εἰς τὸ

ἴτα 10. Eclog. 2.

ex lib. 60. tit.

17. c. 9. ὁ πῶλα

δὲ εἰσι πάντα

τὰ βέλῃ, οἷον

ρόπαλον, λί-

θοι, ξίφη, ῥομ-

φαίη quod sū-

prium ex l. 3.

§. 2. ff. de vi.

vi.

¶ Armorum appellatio non vtique scuta, & gladios, & galeas significat: sed & fustes, & lapides.

42. *Ulpianus libro quinquagesimo septimo ad Edictum.*

¶ Probrum & opprobrium, id est probra quædam natura turpia sunt, quædam ciuilitate, & quasi more ciuitatis. vtputa furtum, adulteriū, natura turpe est. enimuero tutelæ dānari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.

43. *Idem libro quinquagesimo octauo (ad Edictum.)*

¶ Verbo Victus continentur quæ esui, potui quæ, cultuique corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt. vestem quoque victus habere vicem Labeo ait.

44. *Gaius libro vicensimo secundo (ad Edictum prouinciale.)*

¶ Et cetera quibus tuendi, curandæve corporis nostri gratia vtimur, ea appellatione significantur.

45. *Ulpianus libro (quinquagesimo octauo* ad Edictum.)*

¶ In stratum, omne vestimentum contineri, quod in Iciatur Labeo ait. neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne palliū, περίσρωμα. In victu ergo vestem accipiemus, non stragula. in stratu omnē stragulam vestē.

46. *Idem libro quinquagesimo (ad Edictum.)*

¶ Pronuntiatum & statutum idem potest. promiscuè enim & pronuntiasse & statuisse solemus dicere eos qui ius habent cognoscendi. 1. ¶ Matrem familiās accipere debemus eam, quæ non inhonestè vixit, matrem enim familiās à cæteris fœminis mores discernunt, atque separant. Proinde nihil intererit, nupta sit an vidua, ingenua sit an libertina. nam neque nuptiæ neque natales faciunt matrem familiās, sed boni mores.

47. *Paulus libro quinquagesimo sexto ad Edictum.*

¶ Liberationis verbum eandem vim habet quam solutionis.

48. *Gaius libro ad Edictum prætoris urbani titulo, Qui neque sequantur neque ducantur.*

¶ Solutum non intelligimus eum, qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur. ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico siue vinculis seruatur.

¶ Τῇ φαρμῳίᾳ, καὶ οἱ ἐλδύθιοι πε-
εἰχόνται. εἰς τὴν δύο δοῦλοι φαρμῳίαν
& ποιεῖσιν. Eclog. eod. c. 40.

42. ¶ Τὸ ὄνομα τῶν ὀπλῶν καὶ τὰ ξύ-
λα, καὶ οἱ λίθοι περιέχονται. Eclog. eo.
c. 41.

43. ¶ Τὸ τῆς ξοφῆς ὄνομα καὶ τὰ βρο-
σима, καὶ τὰ πόσιμα περιέχεται καὶ τὸ
ένδυμα.

44. ¶ Καὶ τὰ πρὸς ζῆν αἰσθητὰ, καὶ
τὰ πρὸς φιλακίαν ἢ φροντίδα τῆς σώ-
ματος ὀπιτηδεια. Eclog. eod. c. 43.

45. ¶ Τὸ ὄνομα τῆς σεμνῆς πᾶσα
ἐσθῆς περιέχεται, καὶ τὰ σεαλῖα, καὶ τὰ
παλλία, καὶ παντὶ ὁ περιβαλλόμεθα. τῶν
ὀνόμενα δὲ τῆς ξοφῆς, ἢ ἐσθῆς, οὐ μὴν
τὰ σεαλῖα περιέχεται. Eclog. eo. c. 45.

46. ¶ Τὸ ψηφίσασθαι τῶν διορίσασθαι
τὸ αὐτὸ δηλοῖ. Eclog. eod. c. 46.

1. ¶ Σεμνήν Γυναικα νοεῖν ὀφείλομεν, τὴν
μὴ ἀπρεπῶς ζῆσασθαι. πῶς γὰρ σεμ-
νὴν γυναικα ἐκ τῶν λοιπῶν Γυναικῶν
οἱ ξόποι διακρίνουν καὶ χωρίζουν. ἀ-
μέλῃ δὲ ἐν διαφέρει πότερον γράμμι-
ται, ἢ χηραεῖν. εἴτε δὲ γυνὴς, εἴτε ἀπε-
λούθρεα εἰσιν. ἔτε γὰρ γάμος, ἔτε γυν-
σις ποιεῖ τὴν σεμνὴν γυναικα, ἀλλὰ
ξόποι χηροί. Eclog. eod. ca. 46.

47. ¶ Τὸ τῆς ἐλδύθειας ὄνομα τὸ αὐ-
τὴν δυνάμειν ἔχει τῶν καταβολῆς
ὀνόμενα. Eclog. eo. c. 47.

50. ¶ Τῶν

50 ¶ Τα ὀνόματα τῶν νύμφης, καὶ τῶν
νύμφης, καὶ ἡ πόρρωτέρω δηλοῦται. Ec-
log. eo. c. 50.

51 ¶ Τῇ τῷ γονέως τῷ τῷ πατρί-
τι οἱ ἀνιόντες, ἀρρενες καὶ θήλειαι δη-
λοῦνται. Ecl. eo. c. 51.

52 ¶ Τῇ τῷ τῷ πατρίτι, ἡ
πατρίτις αὐτῆς αὐτῆς. Eclog. eod.
c. 52.

53 ¶ Ὁ συμπλεκτικὸς καὶ διαζευκτικὸς
ἔστι ὅτε αὐτὸ ἀλλήλων ἀναλαμβάνου-
νται. καὶ ἀναλαμβάνεται τὰ ἀναδείκ-
ναι, ἐν οἷς φησὶν, ἐπὶ ὁπίσθω τῷ
εἰς οὐσίας ἔδιδόται. ὁμοίως καὶ ἐν τῷ
κθ. ἀ κεφαλῇ φησὶ, καὶ ἐρεῖται εἰς τὸ
κ. Ecl. eod. c. 53.

54 ¶ Ὁμοίως φησὶ ἀπὸ τῶν. E-
clog. eod. c. 54. 55. His paucis sum-
mam huius & sequentis legis in-
dicat author Eclogæ.

49. *Vlpianus libro quinquagesimo nono
ad Edictum.*

¶ Bonorum appellatio aut naturalis aut ciui-
lis est: naturaliter bona ex eo dicuntur, quod
beant, hoc est beatos faciunt. beare est prodes-
se. In bonis autē nostris cōputari sciendum est
non solum quæ domini nostri sunt: sed & si à
nobis bona fide possideantur, vel superficiaria
sint. Æquē bonis adnumerabitur, etiā si quid
est, in actionibus, petitionibus, persecutioni-
bus. nam hæc omnia in bonis esse videntur.

50. *Idem libro sexagesimo primo
ad Edictum.*

¶ Nurus appellatio etiam ad pronurum, &
ultra porrigenda est.

51. *Gaius libro vicensimo tertio ad Edi-
ctum prouinciale.*

¶ Appellatione parentis non tantum pater,
sed etiā auus, & proauus, & deinceps omnes su-
periores continentur: sed & mater, & auia, &
proauia.

52. *Vlpianus libro sexagesimo primo
(ad Edictum.)*

¶ Patroni appellatione & patrona cōtinetur.

53. *Paulus libro quinquagesimo (nono)
ad Edictum.*

¶ Sæpe ita cōparatum est, vt coniuncta pro
disiunctis accipiantur, & disiuncta pro coniun-
ctis, interdum soluta pro separatis. nam cum
dicitur apud veteres Adgnatorum gentiliū-
que, pro separatione accipitur. at cum dicitur
Super pecuniæ tutelæve suæ, tutor separatim
sine pecunia dari non potest, & cum dicimus,
Quod dedi aut donavi, vtraque continemus.
cum verò dicimus, Quod eum dare facere o-
porteret, quoduis eorum sufficit provare. cum
verò dicit prætor, Si donum, munus, operas
redemerit, si omnia imposita sunt, certum est
omnia redimenda esse. ex re ergo pro coniun-
ctis habentur. si quædam imposita sunt, cætera
non desiderabuntur. ¶ Item dubitatum illa
* verba * Ope, consilio, quemadmodum acci-
pienda sunt: sententiæ coniungentium, aut se-
parantium. sed verius est, quod & Labeo ait,
separatim accipienda: quia aliud factum est
eius qui ope, aliud eius qui consilio furtum
facit. sic enim alii condici potest, alii non po-
test. (&) sanè post veterum auctoritatem eò
peruentum est, vt nemo ope videatur fecis-
se, nisi & consilium malignum habuerit: nec
consilium habuisse noceat, nisi & factum secu-
tum fuerit.

54. *Vlpianus libro sexagesimo secundo
(ad Edictum.)*

¶ Conditionales creditores dicuntur & hi qui
bus nondum competit actio, est autem com-
petitura: vel qui spem habent vt competat.

b facit ad
hanc legem §.
4. in fin. quæ
apud Theophi-
lum. Instit. de
verb. oblig.

55. *Paulus libro sextodécimo brevis Edicti.*

¶ Creditor autē is est, qui exceptione perpetua summoueri non potest. qui autem temporalem exceptionem timet, similis est conditionali creditori.

56. *Vlpianus libro sexagesimo secundo (ad Edictum.)*

¶ Cognoscere instrumenta, est relegere & recognoscere. dispungere est cōferre accepta & data. ¶ Liberatorum appellatione continetur non tantum qui sunt in potestate: sed omnes qui sui iuris sunt, siue virilis, siue femini-
ni sexus sint, exve fœminino sexu descendentes.

57. *Paulus quinquagesimo nono (ad Edictum.)*

¶ Cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & sollicitudinem rebus quibus præsunt debent, hi magistri appellatur. quinetiā ipsi magistratus per derivationem à magistris cognominantur: unde etiam cuiuslibet disciplinæ præceptores Magistros appellari à monendo, vel monstrando. ¶ Persequi videtur & qui satis accepit.

58. *Gaius libro vicensimo quarto ad Edictum prouinciale.*

a 29. sup. eod.

¶ Licet inter a gesta & facta videtur quædā esse subtilis differentia, attamen nihil inter factum & gestum interest. ¶ Paternos liberos rectē videmur dicere nostros liberos. liberorum liberos non rectē nostros liberos dicimus.

59. *Vlpianus libro sexagesimo octauo (ad Edictum.)*

¶ Portus appellatus est cōclusus locus, qui importantur merces, & inde exportantur, ea-
que nihilo minus statio est conclusa, atque munita. inde angiportum dictum est.

60. *Idem sexagesimo nono (ad Edictum.)*

¶ Locus est nō fundus, sed portio aliqua fundi. fundus autem, integrum aliquid est. & plerumque sine villa locum accipimus. Cæterum adeo opinio nostra & constitutio locum à fundo separat: vt & modicus possit fundus dici, si fundi animo eum habuimus: non etiam magnitudo locum à fundo separat, sed nostra affectio: & quælibet portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus, necnon & fundus locus constitui potest: nam si eum alii adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur.

¶ Loci appellationem non solum ad rustica, verum ad urbana quoq. prædia pertinere La-
beo scribit. ¶ Sed fundus quidem suos habet fines: locus verò latere potest, quatenus determinetur, & definiatur.

61. *Paulus libro sexagesimo quinto (ad Edictum.)*

¶ Satisfactionis appellatione interdum etiam repromissio continetur, qua contentus fuit is, cui satisfactio debebatur.

56 ¶ Γινώσκην δικάωμεν, ὅτι, αἰα γινώσκην ἢ καταγινώσκην. ὁμοίως δὲ εἰς δικαίωματα, τὸ ἀντιθέτα ἐστὶν τὰς λήψεως ἢ τὰς δόσεις. Eclog. eod. c. 56.

57 ¶ Παιδες λέγονται ἢ οἱ αὐτεξέστοι, ἢ οἱ ἐξ ἀρρενογονίας, ἢ οἱ ἐκ θυλυγονίας καπύοντες. τὸ παῖδων ἢ οἱ εἰς μένος ἀείχεται. Eclog. eod. c. 56.

58 ¶ Μάγιστροι λέγονται, ἀπὸ μεταφορᾶς ἀρχόντων, οἱ πλέον τῶν ἐλευθέρων, ὁφείλοντες τῶν ἐπιτεταμένων ἀνδρῶν ἀνὰ ἀρετῆς καὶ ἀξιοσύνης. οἱ δὲ ἀπὸ σπουδῆς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης. Eclog. eod. c. 57.

59 ¶ Λιμὴν ὅστις τόπος περικλειόμενος, εἰς δὲ ἀναέρωνται τὰ φορτία, ἢ ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸς τὸ αὐτὸ ἢ σαπίων λέγεται. Eclog. eod. c. 59.

60 ¶ Ὁ τόπος μέρος ἀγρῶς ἐστίν, ὃ ὁ ἀγρὸς ὁλόκληρον ἐστίν, ἢ ὡς ἐπίπαν χωρὶς τῆς οἰκημάτων. διωάται δὲ ἀπὸ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς κερταμῆς ἢ ὁ τόπος ἀγρὸς ἐστίν, ὡς ὅταν ἀπὸ τοῦ ἀγρῶς μὲν αὐτὸν ἢ ὁ ἀγρὸς ἐστὶν τόπος, ὡς ὅταν αὐτὸν ἐτέρῳ ἀφαιρήσῃ ἀγρῶς. Ὁ δὲ τόπος ἢ ἐπὶ πολιτικῶν ἢ ἀγροικῶν λέγεται. ¶ Καὶ ὁ ἀγρὸς ἰδίῳις ὅροις περικλείεται, ὃ ὁ τόπος διωάται λαμβάνειν μέχρι που δέηκει. Eclog. eod. c. 60.

61 ¶ Τῇ προσηγορίᾳ τὴν ἱκανοδοσίαν εἰδὼς ὅτι ἢ ὁμολογία ἀείχεται. Eclog. eod. c. 61.

62 ¶ Τῇ

62. ¶ Τῇ προσηγορίᾳ τῆς ξύλης πᾶσα
ἡ πρὸς οἰκοδομίᾳ ποιεῖσα δηλοῦ-
ται. Eclog. eod. c. 62.

63. ¶ Τὸ πλεονέκτημα τῆς πρὸς
σέ. πρὸς σε γὰρ ἐστὶ, τὸ ὅπως οὗ ὑπο-
βου κελεύμενον. πρὸς δὲ ἐστὶ ἐξ-
ωπνιέμενον. Eclog. eod. c. 63.

64. ¶ Αἰσχρότης ἐστὶν, ἢ μόνον ὁ μὴ
δυσχερὴς, ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ κληρονομοῦ-
μενος ἐκ διαθήκης. Eclog. eod. c.
64.

65. ¶ Κληρονόμος λέγεται, οὐ μόνον ὁ
πρῶτος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῷ κληρονόμου
κληρονομός, καὶ οἱ ἐξῆς. Eclog. eod. c.
65.

67. ¶ Τὸ πρῶτον καὶ ὃν πρῶτον παρὰ πρῶτον
καὶ λέγεται ἐκποιήσεν, ἀλλὰ πρῶτον.
Eclog. eod. c. 67.

70. ¶ Ἡ τῇ κληρονόμου προσηγορία
εἰς αὐτὸν πορρωτέρω ἐκτείνεται. πανίως
ὅτι πρῶτος δηλοῦται, ὥς ἐπὶ τῇ ἀνέ-
βου ὑποκατάστασις. ἐὰν γὰρ εἴπω κλη-
ρονόμον ἐμὴν τῇ ἀνέβη τῇ γενόμενον μου
κληρονόμον, οὐ φαίνεται ὅτι κληρονό-
μος μου κληρονόμος. Eclog. eod. c. 70.

62. Gaius libro vicesimo sexto ad Edictum
provinciale.

¶ Tigni appellatione in lege duodecim ta-
bularum omne genus materiarum, qua ædificia
constant, significatur.

a Paulo aliter
extat apud s.
Harmenop. 6.
§ 13. Paulo ali-
ter extat apud
Theophil. §. 29.
de rerum diuis.

63. Ulpianus libro septuagesimo primo ad
Edictum.

¶ Penes te, amplius est, quam Apud te. nā a-
pud te est, quod qualiter qualiter teneatur:
penes te est, quod quodam modo possidetur.

64. Paulus libro sexagesimo septimo ad
Edictum.

¶ Intestatus est non tantum qui testamen-
tum non fecit: sed etiam cuius ex testamento
hæreditas adita non est.

65. Ulpianus libro septuagesimo secundo
ad Edictum.

¶ Heredis appellatio non solum ad proxi-
mum heredem, sed & ad ulteriores fertur. Nā
& heredis heres & deinceps, heredis appella-
tione continetur.

66. Idem libro septuagesimo quarto ad
Edictum.

¶ Mercis appellatio ad res mobiles tantum
pertinet.

67. Idem septuagesimo sexto ad Edictum.

¶ Alienatum non proprie dicitur, quod ad-
huc in dominio venditoris manet. venditum
tamen recte dicitur. ¶ Donationis verbum
simpliciter loquendo omnem donationem
comprehendisse videtur, siue mortis causa,
siue non mortis causa fuerit.

68. Idem septuagesimo septimo ad Edictum.

¶ Illa verba, Arbitratu Lucii Titii fieri, ius
significant, & in servum non cadunt.

69. Idem septuagesimo octavo ad Edictum.

¶ Hæc verba, Cui rei dolus malus (aberit,)
Asuerit, generaliter comprehendit omnem
dolum, quicumque in hanc rem admissus est,
de qua stipulatio est interposita.

70. Paulus libro septuagesimo (ad
Edictum.)

¶ Sciendum est heredem etiam per mul-
tas successiones accipi. nam paucis speciebus
heredis appellatio proximum continet: velu-
ti in substitutione impuberis. Quisquis mihi
heres erit, idem filio heres esto: ubi heredis
heres non continetur, quia incertus est. item
in lege Ælia Sentia filius heres proximus po-
test libertum ut ingratum accusare, non etiā
si heredi heres extiterit. idē dicitur in opera-
rum exactione, ut filius heres exigere possit,
non ex successione effectus. ¶ Verba hæc, Is ad
quem ea respertinet, sic intelliguntur, ut qui in
universum dominium vel (iure civili) vel iure
prætorio succedit, contineatur.

71. *Ulpianus libro septuagesimo nono ad Edictum.*

¶ Aliud est capere, aliud accipere. capere, cum effectu accipitur. accipere, & si quis non accepit ut habeat. ideoque non videtur quis capere quod erit restitutus: sicut peruenisse proprie illud dicitur quod est remanens. ¶ Hæc verba His rebus recte Præstari, hoc significant, ne quod periculum vel damnum ex ea re stipulator sentiret.

72. *Paulus libro septuagesimo sexto (ad Edictum.)*

¶ Appellatione rei pars etiam continetur.

73. *Ulpianus libro octogesimo (ad Edictum.)*

¶ Hæc verba in stipulatione posita, Eam rem recte restitui, fructus continent. Recte enim verbum pro viri boni arbitrio est.

74. *Paulus libro secundo ad Edictum adili-
lium curulium.*

¶ Signatorius anulus ornamentum appellatione non continetur.

75. *Idem libro quinquagesimo (ad Edictum.)*

¶ Restituere is videtur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset.

76. *Idem libro (quinquagesimo primo ad Edictum.)*

¶ Dedisse intelligendus est etiam is qui permutauit, vel compensauit.

77. *Idem (libro quadragesimo nono ad Edictum.)*

¶ Frugem pro reditu appellari, non solum (quod) frumentis, aut leguminibus: verum & (quod) ex vino, syluis cæduis, cretifodinis, lapidicinis capitur. Iulianus scribit, fruges omnes esse quibus homo vescatur falsum esse: non enim carnem, aut aues, feræve, aut poma fruges dici: frumentum autem id esse, quod arista se teneat, recte Gallum definisse. lupinum vero & favam fruges potius dici, quia non arista, sed siliqua continentur, quæ Seruius apud Alfenum in frumento contineri putat.

78. *Paulus libro tertio ad Plautium.*

¶ Interdum proprietatem quoque verbum possessionis significat, sicut in eo qui possessiones suas legasset, responsum est.

79. *Idem libro sexto ad Plautium.*

¶ Impensæ necessariæ sunt, quæ si factæ non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit.

¶ Vtiles impensæ esse Fulcinius ait, quæ meliorē dotē faciant, (non) deteriore esse non sinant: ex quibus reditus mulieri acquiratur, sicuti arbusi pastinatione ultra quā necesse fuerat:

71. ¶ Εἴτερον λαβεῖν ἢ ἑτέρον δεῖξαι. τὸ λαβεῖν, ἐν δυνάμει τοῦ εἶναι. δεῖξαι δὲ ἢ καὶ οὐχ οὕτως τις ἐδείξατο. ἵνα ἔχη. ὅθεν τὸ οὐ δοκεῖ τις λαβεῖν, ὁπερ μέλλει ἀποκαθίσαι ὥς περ ἐληλυθέναι κυρίως ἐκεῖνο λέγεται, τὸ ὅτι μὴ εἶναι μέλλον. Eccl. eo. c. 71.

73. ¶ Τὸ ἐπεροτῆσαι, ἀεὶ γὰρ ὁρῶν ἀποκαταστῆναι, δηλοῖ μὴ τῷ καρπῶν. Eccl. eo. c. 73. Harmen. eod. §. 21.

75. ¶ Αἰσχρονομία δὲ δοκεῖ, ὁ δὲ δοκῶν τῷ ἐν ἀγῶνι, ὁπερ ἡμελλεν εἶναι μὴ δὲ καὶ σάμην. Eclog. eo. c. 75.

77. ¶ Τὸν καρπὸν αἰτῶν περὶ τοῦ καλῶς ἢ ῥέσσει, ἢ μόνον τὸ ἀπὸ πυρρῶν, ἢ ὁπωρίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ οἴνων, ἢ ὑλῶν τε μνομήων. Eccl. eo. c. 77.

78. ¶ Εἴθ' ὅτε ἢ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν νομῆς ἢ δεσποτεία δηλοῦν. ὥς ἐνθα τις τὰς νομὰς αὐτῆς λεγὰτ δέει. Eccl. eo. c. 78.

79. ¶ Χρησίμου ἀδωάντας ἢ ῥέσσει τὰς βῆτις ποιούσας τὴν περὶ τῆς οὐ μὲν συγχέρας εἶναι αὐτὴν χίεσθαι. ὅθεν περὶ τοῦ τῇ θυγατρὶ περὶ τοῦ εἰζέταται. οἷον ὥς ὅτι τὸ ἀλλοῦ φιλοκαλίας περὶ οὐ ἐπαίαντες ἡ δὲ οὐ μὲν

a Δὲ αὐτῶν.
ἢ ἀναγκῶν
δαπανήματα.
dicuntur. 29.
Eclog. 1. ex tit.
10. 6. 1. 3.

ὁμοίως ἢ ἐπὶ τῇ δ' αὖτε (alij διδα-
χῆς) τῇ παίδων ὧν ἐνεκα βαρυέως
τῇ γυναικα ἀγνοοῦσαν ἢ ἀκουσαν οὐ
χρῆ, ἵνα μὴ ἀναγκάσθῃ τῷ ἀγροῦ, ἢ τῇ
ἀνδραπόδων σερῇ.

2 ¶ Εἰς περπεῖς δ' ἀπαύειν εἰσὶν, αἱ
τῷ εἶδος μόνον κοσμοῦσαι, οὐ μὲν καὶ
τῇ κερτὴν αὐξῆσαι. ὡς ἐπὶ τῇ χλοη-
φόρῃ γήδῃ, ἢ τῇ ἀνὰ βρύτῃ ὕδατα ἢ
αἱ μαρμαρώσεις, ἢ αἱ λωεικατίωνες,
ἢ αἱ ζωγραφαί. Eclog. eo. c. 79.

80 ¶ Ἡ γῆ γῆρας τῇ λεγάτων ἐπανα-
λήψῃ, καὶ ἐλὺθέρῃ αὐτῇ ἐχόντῃ. E-
clog. eo. c. 80.

81 ¶ Ὅτε δ' αὖτε ἀποκαταστή-
ναι κτήμα καὶ πλὴν συμβᾶσαν ζῆμιν
λαμβάνει ὁ ἐνάγων. τῷ γὰρ ῥήματι τῆς
ἀποκαταστάσεως, ἢ χρησιμότης τῷ ἐνά-
γοντι. Eclog. eo. c. 81.

84 ¶ Τῇ τῷ γοῦ ἀροσηροῖα, παύ-
τας αὐτῶν παύδας νοεῖται. Eclog. eo. c. 83.

85 ¶ Τρεῖς σύσημα ποιοῦσιν. Eclog. eo.
c. 84.

86 ¶ Τὰ δικαιώματα τῇ ἀγρῶν αὐ-
τοῖσι ἀγροῖ εἰσὶ, οὐτέστι ἢ καλλομένη, ἢ ὕ-
γία ἢ τὸ μέγεθος. Eclog. eod. c. 85.

88 ¶ Σχεδὸν ποσῶντα ἕκαστος χεῖμα-
τα καταλιμπάνει, ὅσα ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ
ἀφ' ἐρωδιῶν αὐτῶν. οὕτω λέγο-
μεν ἐκατοντάται, ἕκατ' χεῖμας ἔχειν τὸ
μόνον ἐν κτήμασι, ἢ τοῖς λοιποῖς πραγ-
μασιν ἐχόντα οὐσίαν. Eclog. eod. c. 88.

item doctrinam puerorum, quorum nomine
onerari mulierem ignorantem vel inuitā nō
oportet: ne cogatur fundo, aut mancipiis ca-
rere. in his impensis & pistrinum, & horreum
insulæ dotali adiectum plerunque dicemus.

α διὰ κέρδος
ε' ἀπαύειν
ἀπαύειν μετα-
dicuntur ibidē

2 ¶ Voluptariæ sunt, quæ speciem duntaxat ornant, nō etiam fructum augent. ut sunt viridia, & aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ.

c. l. c. 4.

80. Idem libro nono ad Plautium.

¶ In generali repetitione legatorum etiā datae libertates continentur ex mente legis duodecim tabularum.

b διὰ τὴν
ἀπαύειν μετα-
etiam dicuntur.

81. Idem libro decimo ad Plautium.

Cum prætor dicat, ut opus factum restitatur, etiam dānum datum actor consequi debet: nam verbo restitutionis omnis utilitas actoris continetur.

82. Idem libro quarto decimo ad Plautium.

¶ Verbum Amplius ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur, sicuti ex contrario minus solum videtur, etiam si nihil esset exactum.

83. Iavolenus libro quinto. ex Plautio.

¶ Propriè bona dici non possunt, quæ plus incommodi quàm commodi habent.

84. Paulus libro secundo ad Vitellium.

¶ Filij appellatione, omnes liberos intelligimus.

85. Marcellus libro primo Digestorum.

¶ Nerarius Priscus tres facere existimat collegium. & hoc magis sequendum est.

86. Celsus libro quinto Digestorum.

¶ Quid aliud sunt iura prædiorum, quàm prædia æqualiter se habentia, ut bonitas, salubritas, amplitudo?

87. Marcellus libro duodecimo Digestorum.

¶ Ut Alfenus ait, vrbs est Roma, quæ muro cingeretur. Roma est etiam, qua continentia ædificia essent. Nam Romam non muro tenus existimari, ex consuetudine quotidiana posse intelligi, cum diceremus Romam nos ire, etiam si extra urbem habitarem.

c Dixi ad l.
2 sup. eod.

89. Celsus libro octauodecimo Digestorum.

¶ Tantum quisque pecuniæ relinquit, quantum ex bonis eius refici potest. sic dicimus, centies aureorum habere, qui tantum in prædiis cæterisque similibus rebus habeat. non idem est in fundo alieno legato, quanquam is hereditaria pecunia parari potest, neque quisquam eum qui pecuniam numeratam habet, habere dicit quidquid ex ea parari potest.

d τὸν ποσῶν-
τῶν ἐν κτήμασι
σιν, c. c.

89. Pomponius libro sexto ad Sabinum.

¶ Boues magis armentorum quam iumentorum generis appellantur. 1. ¶ Hoc sermone, DVM NVPTA ERIT, primæ nuptiæ significantur. 2. ¶ Inter edere & reddi rationes, multum interest: nec is qui edere iussus sit, reliquum reddere debet. nam & argentarius edere rationem videtur, etiam si quod reliquum sit apud eum non soluat.

90. Ulpianus libro vicensimo septimo ad Sabinum.

¶ Qui, vti optimæ maximæque sunt ædes tradit, non hoc dicit, seruitutem illis deberi: sed illud solum, ipsas ædes liberas esse, hoc est nulli seruire.

91. Paulus libro secundo fideicommissorum.

¶ Meorum & tuorum appellatione actiones quoque contineri dicendum est.

92. Idem libro septimo Quaestionum.

¶ Proximus est, quæ nemo antecedit: supremus est, quem nemo sequitur.

93. Celsus libro nono decimo Digestorum.

¶ Mouetium, item mobilium appellatione idem significamus, si tamen apparer, defunctum animalia duntaxat, quia se ipsa mouerent, mouentia vocasse, quod verum est.

94. Idem libro vicensimo Digestorum.

¶ Verbum reddendi quanquam significatū habet retrodandi, recipit tamen & per se dandi significationem.

95. Marcellus libro quarto decimo Digestorum.

¶ Potest reliquorum appellatio & vniuersos significare.

96. Celsus libro vicesimo quinto Digestorum.

¶ Litus est quousque maximus fluctus à mari peruenit: idque Marcum Tullium aiunt, cum arbiter esset, primum cōstituisse. 1. ¶ Prædia dicimus aliquorum esse, non vtique communiter habentium ea: sed vel alio aliud habente.

97. Idem libro tricensimo secundo Digestorum.

¶ Cum stipulamur, Quanta pecunia ex hereditate Titii ad te peruenerit: res ipsas quæ peruenerunt, nō pretia earum spectare videmur.

98. Idem libro tricensimo nono Digestorum.

¶ Cum bisextū Kalēdis est, nihil refert, vtrū priore, an posteriore die quis natus sit, & deinceps sextum Kalendas eius natalis dies est, nā id biduum pro vno die habetur, sed posterior dies intercalatur, non prior: ideo quo anno intercalatū non est, sexto Kalendas natus, cū bisextum Kalendis est, priorē diē natalē habet.

¶ 89 Οἱ βοὲς τῶν βεκολίων εἰσι μᾶλλον ἢ τῶν ἰποζυγίων. Eclog. eod. c. 89.

2. ¶ Διαφέρει δὲ ποδουῶν λόγοις τῶν ἐκ ποδουῶν. ὁ γὰρ κελαιθεὶς ἐκ ποδουῶν, οὐ δίδωσι τὰ λοιπαζομένα. Eclog. eod. c. 89.

93. ¶ Τὸ κινητὰ καὶ κινούμενα, τὸ αὐτὸ δηλοῖ, εἰ μὴ ἀρὰ δειχθῇ ὁ διακρίνων τὸ κινούμενα νοήσας ἐπὶ τῷ ἐμφίχην. Eclog. eod. c. 93.

94. ¶ Ἀναδοῦναι καὶ τὸ δοῖν δηλοῖ. Eclog. eod. c. 94.

95. ¶ Ταὐτόν ἐστι τῶν λοιπῶν καὶ τῶν πάντων σημαίνει. Eclog. eod. c. 95.

96. ¶ Αἰγιαλὸς ἐστὶ μέγας καὶ τὸ μέγιστον τῆς θαλάσσης ἐκτετακέναι. Eclog. eod. c. 112. hoc est 112. § eod.

97. ¶ Ἐὰν ἐπεροθήσω σε, ὅσα χρήματα εἰς σε διελεύθῃ, ἀπὸ τῆς κληρονομίας τούτου, αὐτὰ τὰ πράγματα δοκῶ ἐπεροτᾶν, οὐ μὲν τὰ πρήματα αὐτῶν. Eclog. eod. c. 97.

98. ¶ Εἴτε ἐν τῇ περὶ τῆς ἡμέρας τῆς β' σέξτου, εἴτε ἐν τῇ β'. τελευτῇ πρὸς ἀδελφόν ἐστιν. ὅς ἐκείνους γὰρ τὸ εἰκοστὸν ἐστὶς ψηφίζεται, ὡς τῶν δύο ἡμερῶν, αὐτῆς μίας περὶ λαμβανομένων. Harmenop. eod. §. 33.

99. ¶ Γενέσθαι

99 ¶ Γνώσιν νοεῖν δυνάμει, καὶ πῶς
δῶκ' ἄνθρωπον καὶ τὴν δικαιοδοσίαν. Eclog.
eod. c. 99.

1 ¶ Δικαιώματα ἔστι, καὶ τὰ πρὸς
ἀποδείξιν τὴν δίκης συμβαλλόμενα
πρόσωπα. Eclog. eod. c. 99.

100 ¶ Ἐπίσημα πρόσωπα λέγει,
τὰ τῶν λαμπροτέρων ἀνδρῶν καὶ
γεννητῶν. Eclog. eod. c. 100.

101 ¶ Μεταξὺ οὐδοῦ καὶ μοιχείας
τὸ δὲ φέρειν πνέες δόξαζουσιν, ὅτι ἡ
μοιχεία εἰς τὴν γεγαμημένην, ἢ τὴν φθο-
ρὰν εἰς τὴν χήραν πλημυθεῖται. ὃ δὲ πρὸς
μοιχείας λόγος (alii νόμος legunt)
ἀδελφόφθορος (alii ἀδελφόφθορος) πύτω
πῶς λόγῳ χεῖρ. Eclog. eod. c. 101.

1 ¶ Διαίσιον μεταξὺ ἀνδρός καὶ γυναι-
κός, γινέσθαι λέγει. δὲ ζύγιον ὅτι τῇ μνήσῃ
πέμπεται δοκεῖ. ὅπερ καὶ εἰς πρόσωπον
τῆς γυναικὸς ἐκ δὲ ἡδῶς (alii δὲ ἡδῶς) πί-
πτει. Eclog. eod. c. 101. Harmenop.
cod. §. 8. 9. 2 ¶ Ἀληθὲς ἔστι τὸ, νέον
εἶναι τὸ πρόσωπον τὸ σῶμα τὸ ἀδελφόν.
πάθος δὲ ἔστι δὲ ἡλικίας τὸ σῶμα τὸ
ἐμπόδιον. Eclog. eod. c. 101.

3 ¶ Δέλων λεγόμενον καὶ δού-
λαι καχεώσιν. Eclog. eod. c. 101.

102 ¶ Ἀπομείναι νόμος πῶς ἀποδαπα-
νᾶν. ἀποδαπανᾶν, ἔστιται παρὰ τὴν
ἐν νόμῳ ἀναρρεῖ. Eclog. eod. c. 102.

10 ¶ Τὰ κεφαλικά, θάλαττα δηλοῦ-
σι, καὶ πολιτείας ἐκπῶσιν Harmen.
cod. §. 19. Eclog. eod. c. 103.

¶ Cato putat mensem intercalare additiciū esse,
omnesq. eius dies pro momento temporis ob-
servat, extremūque diei mensis Februarij ad-
tribuit Quintus Mucius. 1. ¶ Mensis autem
intercalaris constat ex diebus viginti octo.

99. Ulpianus libro primo de officio Consulis.

¶ Notionem accipere possumus, & cogni-
tionem & iurisdictionem. 1. ¶ Continentes
provincias accipere debemus eas, quæ Italiae
iunctæ sunt: ut puta Galliam. sed & provinciam
Siciliam magis inter continentes accipere nos
oportet quæ modico freto Italia diuiditur.

2. ¶ Instrumentorum appellatione quæ com-
prehendantur, perquam difficile erit separare.
quæ enim propriè sint instrumenta, propter
quæ dilatio danda sit, inde dignoscimus, si in
præsentiam personæ quæ instruere possit dila-
tio petatur, puta qui actum gessit, licet in ser-
uitute, vel qui actor fuit constitutus: putem
videri instrumentorum causâ peti dilationem.

100. Idem libro secundo de officio Consulis.

¶ Speciosas personas accipere debemus cla-
rissimas personas utriusque sexus, item eorum
qui ornamentis senatoris utuntur.

101. Modestinus libro nono Differentiarum.

¶ Inter stuprum & adulterium hoc interesse
quidam putant, quod adulterium in nuptam,
stuprum in viduam committitur, sed lex Iulia
de adulteriis hoc verbo indifferenter utitur.

1. ¶ Divortium inter virum & uxorem fieri
dicitur: repudium verò sponsæ remitti videtur,
quod & in uxoris personâ non absurdè cadit.

2. ¶ Verum est morbum esse temporalem cor-
poris imbecillitatem: vitium verò perpetuum
corporis impedimentum. veluti si talum ex-
cussit, nam & luscus itaque vitiosus est.

3. ¶ Servis legatis etiam ancillas deberi qui-
dam putant: quasi commune nomen utrunque
sexum contineat.

102. Idem libro septimo Regularum.

Derogatur legi, aut abrogatur. derogatur
legi, cum pars detrahitur. abrogatur legi, cum
prorsus tollitur.

103. Idem libro octavo Regularum.

¶ Licet capitalis Latine loquentibus om-
nis causa existimationis videatur, tamen ap-
pellatio capitalis mortis, vel amissionis civi-
tatis intelligenda est.

104. Idem libro secundo Excusationum.

¶ (H) τῶν τέκνων ἀποσηγορία καὶ ὅτι τοῦ εἰ γόνου ἐκτείνονται. id est, Natorum appellatio & ad nepotes extenditur.

105. Idem libro undecimo Responsorum.

¶ Modestinus respondit, his verbis, Libertis libertabusque meis libertum libertæ testatoris non contineri.

106. Idem libro singulari de Prescriptionibus.

¶ Dimissoriae literæ dicuntur, quæ vOlgo apostoli dicuntur, dimissoriae autē dictæ, quod causa ad eum qui appellatus est, dimittitur.

107. Idem libro tertio Pandectarum.

¶ Assignare libertum, hoc est, testificari cuius ex liberis libertum eum esse voluit.

108. Idem libro quarto Pandectarum.

¶ Debitor intelligatur is, à quo inuito exi-

α. Ἐξείναι τῷ γι pecunia potest.

πάτρωνι πολ-
λὰς ἐχόντι
παῖδας ἐν τῇ
ταύτῃ ἀδελφείᾳ
τέυχεϊ ἢ πρὸς
σκληρὰ καὶ τὸν
ἀπελευθεροῦν.
Theophil. καὶ
προσκυρῶ
σιν ἀπελευ-
θερῶν.

109. Idem libro quinto Pandectarum.

¶ Bonæ fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse: aut putavit eum qui vendidit, ius vendendi habere, puta procuratorem aut tutorem esse.

110. Idem libro sexto Pandectarum.

¶ Sequester dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia est, deposuerunt: dictus ab eo, quod occurrere, aut quasi sequenti eos qui contendunt, committitur.

111. Iauolenus libro sexto ex Cassio.

¶ Censeri est constituere, & præcipere. unde etiam dicere solemus, censeo hoc facias: & semet aliquid censuisse. inde censoris nomen videtur esse tractum.

112. Idem libro undecimo ex Cassio.

¶ Litus publicum est eatenus, quā maximè fluctus exæstuat. idemque iuris est in lacu, nisi is totus priuatus est.

113. Idem libro quatuordecimo ex Cassio.

¶ Morbus fonticus est, qui cuique rei nocet.

114. Idem libro quindecimo (ex Cassio.)

¶ Soluendo esse nemo intelligitur, nisi qui solidum potest soluere.

115. Idem libro quarto Epistularum.

¶ Quæstio est fundus à possessione vel agro, vel prædio quid distet. Fundus omne quid quid solo tenetur. Ager est, (si) species fundi ad vsum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. quidquid enim apprehendimus cuius proprietates ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus. possessio ergo vsus, ager proprietates loci est. Prædium, vtriusque supra-

104 ¶ Ἡ τῶν τέκνων ἀποσηγορία καὶ εἰς τοὺς ἐκ γόνου ἐκτείνεται. Eclog. eod. c. 04.

105 ¶ Τὸ εἰπεῖν, τοὺς ἀπελευθεροῦν, & δηλοῖ καὶ τῶν ἀποσηγορίας τοὺς ἀπελευθεροῦν Eclog. eod. c. 105.

107 ¶ Ἐχων πῶς δύο υἱοὺς ἢ πλείους ἀπὸ νομίμων γάμων, δυνάμει τῶν ἐν αὐτῷ ἐν ζωῇ ἢ καὶ ὀφθαλμικῶς ἀποσηγορίας καὶ ἐκείνου δόξειεν) μὴ θάνατον τῶν πατρὸς, μόνον τῶν πατρὸν. 49. Eclog. 5.

109 ¶ Καλὴ πίστις ἀγοραστῆς εἶ) δοκεῖ, ὁ ἀγνοήσας τὸ τὸ πρῶτον ἀλλοτρίον εἶ) ἢ νομήσας τὸ πωλήσωντα δίκαιον ἔχειν τὸ πωλεῖν. οἷον, φροντιστὴν ἢ ὁπλοπον εἶ). Eclog. eod. c. 109.

110 ¶ Μεσεγυνητής ἐστὶ, παρ' ᾧ πολλοὶ ὁπλοπονοῦντες ἀγροὶ πρῶτον. Eclog. eod. c. 110. & 11. tit. 2. καὶ μεσεγυνητῶν.

111 ¶ Κενσεῖ ἐστὶ, τὸ δὲ τῶν πρῶτον ποιῆσαι, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ τίποτε κενεῖναι. ἐκείθεν τὸ τὸ κένσων τὸ ὄνομα δοκεῖ εἰληῦσθαι. Eclog. eod. c. 111.

112 ¶ Αἰγιαλὸς ἐστὶ, μέγας καὶ ὁ μέγιστος τῶν θαλάσσης β. ἐκείθεν καὶ κύμα. Eclog. eod. c. 112. quæ sanè species est j. 96. §. eod.

113 ¶ Νόθος ὀλεθεία ἐστὶν, ἢ ἐκείνη πρῶτον ἀπὸ λυμηνομένη. Eclog. 113.

115 ¶ Φουῦδος ἐστὶ πᾶν ὅπου ποτε ὑπὸ τῶν ἐδάφους κρατεῖ. Eclog. eod. c. 115.

116 ¶ Τῇ

b. Χειμῆριον
καὶ ἐξείναι,
c. Duobus la-
cis ita legit
Harmonop li.
2. tit. 1. §. 37. c.
ti. 4. §. 149. c.
Theophil. 3.
Inst. de rerum
diuis. addit
χειμῆριον μέ-
γιστον. ἐξείναι
καὶ μᾶλλον.

116 ¶ Τῇ τ' ἡοῦ δευσηγορία, καὶ
ἡ θυγατὴρ δεύεχα. Eclog. eod. c.
116.

118 ¶ Πολέμοι εἰσὶν, οἱ πρὸς ἡμᾶς,
καὶ πρὸς οὓς ἡμεῖς δημόσιον ψηφίζο-
μεθα πόλεμον. οἱ δ' ἄλλοι λησταὶ ἢ κλέ-
πται εἰσὶν. Eclog eod. c. 118.

120 ¶ Ο παλαιότατος ἡμῶν τῶν νό-
μων ἢ πρῶτος, χεδὸν τὴν πολιτείαν
Ρωμαίων δ' ἡγεταξίς φησὶ (θαμνὸν δὲ τ'
δυωδεκάδεκτον, καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ
πάτειον γλῶτταν οὕτως οὕτως λέγων,
Vti legassit quisque de re sua, ita
ius esto; ὁ δὲ πρῶτος δυνάμει πρῶτος τὴν
ἐκείνην γνώμην, ὁ δ' αὖ εἰ δεῖον πρῶτος
τοῦ τύπου. Nouell. 22. c. 2.

121 ¶ Ο ἄρκος τῶν ἀργυρίων ἐκ βῆ-
καρπός. Eclog. eod. c. 120.

123 ¶ Τὸ ῥῆμα τὸ, εἴη, ἐνίοτε καὶ τ'
παρρηγοῦσα δηλοῖ ὅπερ ἀναγκαῖον
ἔστιν ἡμῶν εἰδέναι. καὶ ὅταν κωδικῶ-
λοι οὕτως βεβαιώσων ἐν δ' ἐκδήκη, ὅ-
περ ἐν τοῖς κωδικέλλοις γεγράφεν εἴη,

scriptæ generale nomē est. nam & ager & pos-
sessio huius appellationis species sunt.

116. Idem libro primo Epistularum.

¶ Quisquis mihi alius filij filiūve heres sit,
Labeo non videri filiam contineri: Proculus
contra. mihi Labeo videtur verborum figu-
ram sequi, Proculus mentem testantis. respon-
dit, non dubito quin Labeonis sententia vera
non sit.

117. Idem libro nono Epistularum.

¶ Non potest videri minus soluisse is, in
quem amplioris summæ actio non competit.

118. Pomponius libro secundo ad Quintum
Mucium.

¶ Hostes hi sunt, qui nobis, aut quibus nos
publicè bellum decreuimus. ceteri latrones,
aut prædones sunt.

119. Idem libro tertio ad Quintum
Mucium.)

¶ Hereditatis appellatio sine dubio conti-
net etiam damnosam hereditatem: iuris enim
nomen est, sicut bonorum possessio.

120. Idem libro quinto ad Quintum
Mucium.)

¶ Verbis legis duodecim tabularum his, vti
legassit suæ rei, ita ius esto, latissima potestas
tributa videtur, & heredis instituendi, & legata
& libertates dandi: tutelas quoque constituen-
di: sed id interpretatione coangustatum est vel
legum, vel auctoritate iura constituentium.

121. Idem libro sexto ad Quintum
Mucium.)

¶ Usura pecuniæ, quam percipimus, in fru-
ctu non est: quia non ex ipso corpore, sed ex al-
ia causa est, id est noua obligatione.

122. Idem libro octavo ad Quintum Mucium.

¶ Seruius ait, si ita scriptum sit, Filio, filiis-
que meis hosce tutores do, masculis duntaxat
tutores datos, quoniam singulari casu hoc, fi-
lio, ad pluralem videtur transisse, continētē
eundem sexum quem singularis prior positus
habuisset. sed hoc facti, non iuris habet quæ-
stionem: potest enim fieri, vt singulari casu de
filio senserit, deinde plenius omnibus liberis
prospexisse in tutore dando voluerit. quod
magis rationabile esse videtur.

123. Idem libro vicensimo sexto ad Quintum
Mucium.

¶ Verbum erit interdū etiā præteritum, nec
solum futurū tēpus demonstrat. quod est nobis
necessarium scire, & cū codicilli ita cōfirmati
testamento fuerint, Quod in codicillis scriptū

erit, Vtrumne futuri temporis demonstra-
tio fiat, an etiam præteriti, si ante scriptos
codicillos quis relinquat. quod quidem ex vo-
luntate scribentis interpretandum est. Quem-
admodum autem hoc verbum Est non solum
præsens, sed & præteritum tempus significat:
ita & hoc verbum Erit non solum futurum,
sed interdum etiam præteritum tempus de-
monstrat. Nam cum dicimus, Lucius Titius
Solutus est (ab) obligatione: & præteritum, &
præsens significamus: sicut hoc, Lucius Titius
alligatus est. & idem fit cum ita loquimur,
Troia capta est. non enim ad præsentis facti
demonstrationem refertur is sermo, sed ad
præteritum.

124. *Proculus libro secundo Epistularum.*

¶ Hæc verba, Ille aut ille, non solum disjunc-
tiuæ, sed etiam subdisjunctiuæ orationis sunt.
disjunctiuum est, veluti cum dicimus, Aut dies
aut nox est, quorum posito altero, necesse est
tolli alterum. item sublato altero, poni alte-
rum. ita simili figuratione verbum potest esse
subdisjunctiuum. Subdisjunctiuum autem gene-
ra sunt duo: vnum, cum ex propositis finibus
ita non potest vterque esse, vt possit neuter ef-
se: veluti cum dicimus, Aut sedet, aut ambulat.
nam vt nemo potest vtrumque simul facere, i-
ta aliquis potest neutrum, veluti is qui accum-
bit. Alterius generis est, cum ex propositis fi-
nibus ita non potest neuter esse, vt possit v-
trumque esse: veluti cum dicimus, Omne ani-
mal aut facit aut patitur. nullum est enim quod
nec faciat, nec patiatur. at potest simul & face-
re & pati.

125. *Idem libro quinto Epistularum.*

¶ Nepos Proculo suo salutem, ab eo qui ita
dotem promisit, Cum commodum erit, dotis
filix meæ tibi erunt aurei centum, putasne
protinus nuptiis factis dotem peti posse? quid
si ita promississet, Cum potuero, doti erunt?
quod si aliquam vim habeat posterior obliga-
tio, Possit verbum quomodo interpretaris? v-
trum ære alieno deducto, an extante? Procu-
lus: cum dotem quis (ita) promisit, Cum potue-
ro, doti tibi erunt centum existimo ad id quod
actum est, interpretationem redigendam esse.
nam qui ambigue loquitur, id loquitur,
quod ex his quæ significantur, sensit. propius
est tamen: vt hoc eum sensisse existimem: de-
ducto ære alieno potero. potest etiam illa ac-
cipi significatio, cum salua dignitate mea po-
tero. quæ interpretatio ex ea magis accipien-
da est, si ita promissum est, Cum commodum
erit, hoc est, cum sine incōmodo meo potero.

126. *Idem libro sexto Epistularum.*

¶ Si cum fundum tibi darem, legem ita di-
xi, Vti optimus maximusque esset, & adieci,
ius fundi deterius factum non esse per domi-
num: præstabitur. amplius eo præstabitur

πότερον τῷ μέλλοντος χρόνου δήλω-
σις ἐστὶν μὴ καὶ τὸ παρὴν ὄντος, εἴ γε πε-
γραφήντας κωδικέλλοις τις καταλί-
πει; ἀπερ ἐκ τῆς βαλήσεως τῆς γραφῆς
τος ἐρμηνεύειν ὅτιν. Eclog. eod. c.
122. Τὸ ὅτι, καὶ τὸ ἐνεστώτα καὶ τὸ παρὴν
λυδῶτα σημαίνει, ὡς περ καὶ τὸ, εἴη.

124 ¶ Τὸ εἰπεῖν, ὅτε δὲ καὶ ὅτε ἴσως
χρόνῳ ἢ δοθῇ, καὶ πάντως διαζυγιστικόν
ὅτι, ἀλλ' ἐστὶ ὅτε καὶ ὑποζυγιστικόν, καὶ
δεῖ τὸ δύο χρόνους ἢ δοθῶναι. Eclog.
eod. c. 124.

nihil: etiam si prior pars, quā scriptum est, Vti optimus maximusque sit, liberum esse significat, eoque si posterior pars adiecta non esset, liberū praeſtare deberem. tamen inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud praeſtare debeam, quā ius fundi per dominum deterius factum non esse.

127. *Callistratus libro quarto de Cognationibus.*

¶ Vestis appellatione tam virilis quā muliebris, & scenica, etiam si tragica, aut citharædica sit, continetur.

128. *Vlpianus (libro) primo ad legem*

Iuliam & Papiam.

¶ Spadonum generalis appellatio est. quo nomine tam hi qui natura spadones sunt, item thlibia, thlasia: sed & si quod aliud genus spadonum est, continentur.

129. *Paulus libro primo ad legem*

Iuliam & Papiam.

¶ Qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreari videntur: quia nunquam liberi appellari potuerunt.

130. *Vlpianus libro secundo ad legem*

Iuliam & Papiam.

¶ Lege obuenire hereditatem non improprie quis dixerit, & eam quæ ex testamento defertur: quia lege duodecim tabularum testamentariae hereditates confirmantur.

131. *Idem libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Aliud fraus est, aliud poena. fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse nō potest. poena est noxae vindicta, fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi poenæ quædam præparatio.

I ¶ Inter multam autem & poenam multum interest: cum poena generale sit nomen, omnium delictorū coercitio: multa specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est, poena autem non tantum pecuniaria, verum capitis & existimationis irrogari solet. & multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit: poena non irrogatur, nisi quæ quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. quinimo multa ibi dicitur, ubi specialis poena non est imposita. Item multam is dicere potest, cui iudicatio data est: magistratus solos, & præfides prouinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est: poenam autem unusquisque irrogare potest, cui huius criminis siue delicti exsecutio com-

128 ¶ Εὐνοῦχος ὄνομα ἐστὶ γυναικόν. τέμνει) ὃ εἰς γ. τῷ γδ οὐνεχὼν οἱ μὲν εἰσὶ ἀπ' ἀδωνες, οἱ δὲ κατ' ἐξέτι, οἱ δὲ θλιβία. 3. Eclog. 1.52.2. Harmenop. 8. §. 2. Theophil. §. 9. Inst. de adopt. vbi fusiùs explicatur qui illi sint.

129 ¶ Ο τεχθεὶς νεκρὸς ἔτε γυναικὸς δοκεῖ, οὐτε παῖς λέγεται. Eclog. eod. c. 128. Harmenop. eod. §. 22. & 23. Vbi vide Scholion.

131 ¶ Επερὸν ἐστὶ βλάβη, καὶ ἕτερον ποινὴ. βλάβη μὲν γδ δίχα ποινῆς δυνάται εἶναι. ποινὴ δὲ δίχα βλάβος, οὐ δυνάται. ποινὴ ἐστὶ ἀμείψιμος ἐκδικησις. βλάβη δὲ καὶ τὸ ἀμαρτήματα λέγεται, καὶ ὡς ἀνεί ποινῆς θεωρεῖται. Eclog. eod. c. 131.

I ¶ Μετὰ τὸν δὲ θεωρεῖται καὶ τὴν ποινῆς, πολὺ διαφέρει. ἐπειδὴ ἡ ποινὴ γυναικὸν ἐστὶν ὄνομα, ἡ πάντων τῶν ἀμείψιμων κολασίς. τὸ δὲ θεωρεῖται, ἰδιόκου ἀμείψιμου δείγμα ἐστίν. ἡ δὲ ποινὴ ἐστὶν ὁ μόνον χρηματικὴ ἐνάγειται εἰσπραττέσθαι. ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικὴ καὶ τὸ μὲν θεωρεῖται, οὐδοκίμασις ἔρχεται τὰ λέγονται τὸ θεωρεῖται. ποινὴ δὲ ἐκ ἐπάγει, εἰ μὴ ἐξ ἐκείνου νόμου, ἡ ἰδιόκου νομίμου, ἰδιόκως τὰ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτε- δεῖσα Harmenop. eod. §. 42. 43. Vbi vide Scholion amplissimum. ad- de l. 244. j. eod.

petit.

132. *Paulus libro tertio ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Anniculus amittitur, qui extremo anni die moritur: & consuetudo loquendi id ita esse declarat. Ante diem decimum Kalendarum, Post diem decimum Kalendarum, neque viro enim sermone vndecim dies significantur.

¶ Falsum est eam peperisse cui mortuæ filius exfectus est.

133. *Ulpianus libro quarto ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Si quis sic dixerit, vt intra diem mortis eius aliquid fiat: ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.

134. *Paulus libro secundo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Anniculus non statim vt natus est, sed trecentesimo sexagesimo quinto die dicitur. incipiente planè, non exacto die. quia annum ciuilitè, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

135. *Ulpianus libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Quæret aliquis, si portentosum, vel monstrosum, vel debile mulier ediderit, vel qualem visu vel vagitu nouum, non humanæ figuræ, sed alterius magis animalis, quàm hominis partum: an quia enixa est, prodesse ei debeat, & magis est, vt hæc quoque parentibus prosint. nec enim est quod eis imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt, neque id quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet.

136. *Idem libro quinto ad legem Iuliam**& Papiam.*

¶ Generi appellatione & neptis, & proneptis, tam ex filio, quàm ex filia editorum, cæterarumque maritos contineri, manifestum est.

137. *Paulus libro secundo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Ter & enixa videtur etiam, quæ trigeminos pepererit.

138. *Idem libro quarto ad legem Iuliam**& Papiam.*

¶ Hereditatis appellatione bonorum quoque possessio continetur.

139. *Ulpianus libro septimo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Aedificia Romæ fieri etiam ea videntur, quæ in a continentibus Romæ ædificiis fiunt.

¶ Perfecisse ædificium is videtur qui ita consummauit, vt iam in usu esse possit.

140. *Paulus libro sexto ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Cepisse quis intelligitur quauis alij adquisit.

¶ Etiam ea mulier cum moreretur creditur filium habere, quæ exciso vtero edere possit. nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quæ ante mortem tempore non habuit: vt puta cum, qui ab hostibus emenit.

132. ¶

Ενιαυσιαῖον· ὅτε τελευτᾷ, ὁ ἐν τῇ ὑστέρα τῆς ἐνιαυτοῦ ἡμέρας τελευτᾷ. ἢ ὅτε τὸ λέγονται πρὸς δεκάτης καλάνδων ἢ μὲν δεκάτῃ τῆς καλάνδων, ἢ δηλοῦν τὴν ἐν δεκάτῃ ἡμέραν. Eclog. eod. c. 132.

133. ¶

Οὐ λέγει· γυνήσιν αἰατμηθεῖσα. Eclog. eod. c. 13.

134. ¶

καὶ κεφάλαιον ῥεῖ ὁμοίως φησί. Eclog. eod. c. 132.

138. ¶

καὶ ἡ δὲ κατατοχή, κληρονομία λέγει. Harmenop. eod. §. 10. Eclog. eod. c. 1, 5.

141. ¶

Δοκεῖ γυνὴ ἔχον ἔχειν ἐν τῇ τελευτᾷ. ἢ ἀνατμηθεῖσιν ἐν τῇ τὸ βρέφος. Harmenop. eod. §. 1. Eclog. eod. c. 141.

143. ¶

petit.

132. *Paulus libro tertio ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Anniculus amittitur, qui extremo anni die moritur: & consuetudo loquendi id ita esse declarat. Ante diem decimum Kalendarum, Post diem decimum Kalendarum, neque viro enim sermone vndecim dies significantur.

¶ Falsum est eam peperisse cui mortuæ filius exfectus est.

133. *Ulpianus libro quarto ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Si quis sic dixerit, vt intra diem mortis eius aliquid fiat: ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.

134. *Paulus libro secundo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Anniculus non statim vt natus est, sed trecentesimo sexagesimo quinto die dicitur. incipiente planè, non exacto die. quia annum ciuilitè, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

135. *Ulpianus libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Quæret aliquis, si portentosum, vel monstrosum, vel debile mulier ediderit, vel qualem visu vel vagitu nouum, non humanæ figuræ, sed alterius magis animalis, quàm hominis partum: an quia enixa est, prodesse ei debeat, & magis est, vt hæc quoque parentibus prosint. nec enim est quod eis imputetur, quæ qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt, neque id quod fataliter accessit, matri damnum iniungere debet.

136. *Idem libro quinto ad legem Iuliam**& Papiam.*

¶ Generi appellatione & neptis, & proneptis, tam ex filio, quàm ex filia editorum, cæterarumque maritos contineri, manifestum est.

137. *Paulus libro secundo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Ter & enixa videtur etiam, quæ trigeminos pepererit.

138. *Idem libro quarto ad legem Iuliam**& Papiam.*

¶ Hereditatis appellatione bonorum quoque possessio continetur.

139. *Ulpianus libro septimo ad legem**Iuliam & Papiam.*

¶ Aedificia Romæ fieri etiam ea videntur, quæ in a continentibus Romæ ædificiis fiunt.

¶ Perfecisse ædificium is videtur qui ita consummauit, vt iam in usu esse possit.

140. *Paulus libro sexto ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Cepisse quis intelligitur quauis alij adquisit.

141. *Ulpianus libro octauo ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Etiam ea mulier cum moreretur creditur filium habere, quæ exciso vtero edere possit. nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quæ ante mortem tempore non habuit: vt puta cum, qui ab hostibus emenit.

132. ¶

Ενιαυσιαῖον· ὅτε τελευτᾷ, ὁ ἐν τῇ ὑστέρα τῆς ἐνιαυτοῦ ἡμέρας τελευτᾷ. καὶ ὅτε τὸ λέγονται πρὸς δεκάτης καλάνδων ἢ μὲν δεκάτῃ τῆς καλάνδων, ἢ δὲ δεκάτῃ τῇ ἐν δεκάτῃ ἡμέραν. Eclog. eod. c. 132.

133. ¶

Οὐ λέγει· γυνήσιν αἰατμηθεῖσα. Eclog. eod. c. 13.

134. ¶

καὶ κεφάλαιον ῥεῖ ὁμοίως φησί. Eclog. eod. c. 132.

138. ¶

καὶ ἡ δὲ κατατοχή, κληρονομία λέγει. Harmenop. eod. §. 10. Eclog. eod. c. 1, 5.

141. ¶

Δοκεῖ γυνή ὅν' ἔχειν ἐν τῇ τελευτᾷ· ἢς ἀνατμηθεῖσιν ἐκ τῆς τοῦ βρέφους. Harmenop. eod. §. 1. Eclog. eod. c. 141.

143. ¶ E-

a. Dixi ad l. 2. sup. cod.

b. Adde §. Harmenop. §. 26.

142. *Paulus lib. sexto ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Triplici modo coniunctio, intellegitur: aut enim re per se coniunctio contingit, aut re & verbis, aut verbis tantum, nec dubium est, quin coniuncti sint, quos & nominum & rei complexus iungit: veluti, *Titius & Mauius ex parte dimidia heredes sunt*: vel (ita) *Titius Mauiusque heredes sunt*: vel, *Titius cum Mauius ex parte dimidia heredes sunt*. videamus autem ne etiam si hos articulos detrahas &, *que, cum*, interdum tamen coniunctos accipi oporteat. veluti, *Lucius Titius, Publius Mauius ex parte dimidia heredes sunt*: vel ita, *Publius Mauius, Lucius Titius heredes sunt*. *Sempronius ex parte dimidia heres esto*. ut Titius & Mauius veniant in partem dimidiam, & re & verbis coniuncti videantur. *Lucius Titius ex parte dimidia heres esto*. *Seius ex parte, qua Lucium Titium heredem institui, heres esto*. *Sempronius ex parte dimidia heres esto*. Iulianus dubitari posse ait, tres semisses facti sint, an Titius in eundem semissem cum Gaio Seio institutus sit. sed eo quod Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, verisimilius esse in eundem semissem duos coactos, & coniunctim heredes scriptos esse.

143. *Ulpianus libro nono (ad legem Iuliam & Papiam.)*

¶ Id apud se quis habere videtur, de quo habet actionem. habetur enim quod peti potest.

144. *Ulpianus libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Libro memorialium Massurius scribit, pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cum vxor non esset, cum aliquo tamen vi Bebat: quam nunc vero nomine amicam, paulò honestiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit, pellicem nunc vOlgo vocari quæ cum eo, cui vxor sit, corpus misceat, quosdam eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam ΠΑΛΛΑΚΗΝ Græci vocant.

145. *Ulpianus libro decimo (ad legem Iuliam & Papiam.)*

¶ Virilis appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est.

146. *Terentius Clemens libro secundo (ad legem Iuliam & Papiam.)*

¶ Soceri, socrus appellatione auum quoque & auia vxoris vel mariti contineri respōdetur.

147. *Idem libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Qui in continentibus vrbis nati sunt, a *Vide quas scripsi ad l. 2. sup eod.*

148. *Gaius libro octauo ad legem Iuliam & Papiam.*

¶ Nō est sine liberis, cui vel vnus filius vnāve filia est. Hæc enim enūtiatio, habet liberos, (non habet liberos,) semper pluratiuo numero profertur: sicut & pugillares & codicilli.

T iij

143. ¶ Εχειν δοκῶ τὸ παῖγμα, ἐφ' ᾧ ἀρμόζει μοι ἀγωγή. Eclog. eod. c.

143.

144. ¶ Παλλακή ὄσιν, ἢ συζῶσα πινί, ἐν τῷ ὄρκῳ αὐτῆ νομίμως χεῖς γάμου. Eclog. eod. c. 144.

145. ¶ Τῇ τῆ ἀναλογουῦτος μέρεσι παροσηρεία, ἔσθ' ὅτε καὶ ἡ κληρονομία δηλῇ. Eclog. eod. c. 145.

146. ¶ Η τῆ πενδέρα παροσηρεία καὶ τ' παρὲνδερον δηλοῖ. Eclog. eod. c. 146.

149. *Idem libro decimo ad legem Iuliam*

& Papiam.

¶ Nam quem sine liberis esse, dicere non possumus: hunc necesse est dicamus liberos habere.

150. *Idem libro nono ad legem Iuliam*

& Papiam.

¶ Si ira à te stipulatus fuero, Quanto minus à Titio consecutus fuero, tantum dare spondes non solet dubitari, quin si nihil à Titio fuero consecutus, totum debeas quod Titius debuerit.

151. *Terentius Clemens libro quinto ad legem*

Iuliam & Papiam.

¶ Delata hereditas intellegitur, quam quis possit adeundo consequi.

152. *Caius libro decimo ad legem Iuliam*

& Papiam.

¶ Hominis appellatione tam foeminam, quam masculum contineri, non dubitatur.

153. *Terentius Clemens libro undecimo ad legem*

Iuliam & Papiam.

¶ Intelligendus est mortis tempore fuisse, qui in vtero relictus est.

154. *Macer libro primo ad legem*

vicensimam.

¶ Mille passus non à miliario vrbis, sed à continentibus ædificiis numerandi sunt.

155. *Licinius Rufinus libro septimo*

Regularum.

¶ Proximi appellatione etiam ille continetur, qui solus est.

156. *Idem libro decimo Regularum.*

¶ Maiore parte anni possedisse quis intelligitur, etiam si duobus mensibus possederit: si modò aduersarius eius aut paucioribus (diebus) aut nullis possederit.

157. *Aelius Gallus libro primo de verborum*

quæ ad ius pertinent significatione.

¶ Paries est, siue murus siue maceria est.

¶ Item via est, siue semita, siue iter est.

158. *Celsus libro vicensimo quinto Digestorum.*

¶ In vfu iuris frequenter vti nos Cascellius ait singulari appellatione, cum plura generis eiusdem significare vellemus: nam multum hominem venisse Romam, & piscem vilem esse dicimus. Itē in stipulando satis habemus de herede cauere, si ea res secundum me heredes meum iudicata erit. & rursus, quod ab eâ rem te heredes me tuum, nempe æquē si plures heredes sint, continentur stipulatione.

159. *Ulpianus libro primo ad Sabinum.*

¶ Etiam aureos nummos æs dicimus.

160. *Idem libro secundo ad Sabinum.*

¶ Ceterorum & reliquorum appellatione etiam omnes continentur, vt Marcellus dixit circa eū, cui optio ferui legata est, cereri Sempronio, nam temptat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere.

152 ¶ Τῇ τὲ ἀνδρόπου ἀρεσσηγείᾳ καὶ ἀνὴρ καὶ γυνὴ δηλοῦται. Eclog. eod. c. 146.

153 ¶ Καὶ ὁ ἐν γαστρὶ ὦν, δοκεῖ κατὰ ληγεῖν θάψαι ἐν χειρὶ τῆς οὐτῆς. Eclog. eod. c. 153.

155 ¶ Ἐγγύτερος λέγεται καὶ ὁ μόνος ὦν. Eclog. eod. c. 155.

157 ¶ Τοῦτο δὲ εἴτε οὐρίβουλος, εἴτε θειγρός. Eclog. eod. c. 157.

158 ¶ Τὰ τὲ αὐτὰς γῆρας ὄντα, διωκτὰ καὶ πολλὰ ὄντα ἐνικῶς ἐμφανείσθαι, ὡς ὅταν λέγωμεν, πάλιν ἀνδρόπους, πάλιν ἰχθῆς· ἢ ὅτε ἐμοὶ καὶ τῷ κληρονόμῳ μου ἐπερχήσῃ καὶ οἱ πολλοὶ γὰρ περὶ ἐχόνται. Eclog. eod. c. 158.

159 ¶ Καὶ τὰ νομίσματα τοῦ μὲν λέγει. Eclog. eod. c. 159.

161 ¶ Οὐ λέγεται αἰνῶν, ὁ ἐν γαστρίῳ. Harmenop. eod. §. 12. Eclog. eod. c. 160.

162 ¶ Καὶ ἐνὸς μόνου ὑπὸντος, καλῶς ὑποκαθιστῶμεν λέγοντες, τὰς τελευτάς τοι ἀποθνήσκοντι. καὶ ὁ μόνος ὁ συγχρηῖς, πλησιάζων λέγει. Eclog. eod. c. 62.

163 ¶ Τὸ ἐπεὶ ἐὰν συμβῇ τὰς ὑψίμου τίποτε θάνατον δηλοῖ. Eclog. eod. c. 162. Harmenop. eod. §. 24. & 25. vbi vide Scholion.

164 ¶ Τῇ τῇ θυγατέρι παρὰ τὴν αἰκνοφορίαν δηλοῦνται. Eclog. eod. c. 164.

165 ¶ Ο λέγων μέρος καὶ μὴ παρὰ τοῖς πῶν, τὸ ἡμῶν δηλοῖ. Harmenop. eod. §. 20. Eclog. eod. c. 165.

166 ¶ Οὐ δοκεῖ εἶναι εἰς τὴν κληρονομίαν, εἰ μὴ τὸ μὴ ἀλλοτρίαν. Eclog. eod. c. 166.

167 ¶ Περί ἐργασίας ἑλκός. Eclog. eod. c. 167.

161 Idem libro septimo ad Sabinum.

¶ Non est pupillus, qui in vtero est.

162. Pomponius libro secundo ad Sabinum.

¶ In vulgari substitutione, qua ei, qui supremus morietur, hæres substituitur, rectè substitutus etiam vnico intellegitur: exemplo duodecim tabularum, ex quibus proximus adgnatus & solus habetur.

163 Si quis ita in testamento scripserit, Si quid filio meo acciderit, Damas meus seruus liber est: mortuo filio Damas liber erit. licet enim accidant & viuis, sed vulgi sermone etià mors significatur.

163. Paulus libro secundo ad Sabinum.

¶ Illa verba, Optimus maximusque, vel in eum cadere possunt, qui solus est. sic & circa edictum prætoris supremæ tabulæ habentur & solæ. ¶ Pueri appellatione etiam puella significatur. nam & fœminas puerperas appellant recentes ex partu, & Græcè Παῖδες communiter appellatur.

164. Ulpianus libro quintodecimo ad Sabinum.

Nomen filiarū & in posthumam cadere, quæstionis nō est: quamuis posthumæ non cadere in eam, quæ iam in rebus humanis sit, certum sit. 1. ¶ Partitionis nomen semper dimidium significat, sed prout est adiectum. potest enim iuberi aliquis & maximam partiri posse, & vicensimam, & tertiam, & prout libuerit. sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur. 2. ¶ Habere, sicut peruenire, cum effectu accipiendum est.

165. Pomponius libro quinto (ad Sabinum.)

¶ Venisse ad heredem nihil intelligitur nisi deducto ære alieno.

166. Idem libro sexto ad Sabinum.

¶ Urbana familia, & rustica non loco, sed genere distinguitur: potest enim aliquis dispensator non esse seruorum urbanorum numero, velut is, qui rusticarum rerum rationes dispenseret, ibique habiteret, non multum abest à villico. Insularius autem urbanorum numero est. videndum tamen est, ipse dominus, quorum loco quemque habuerit: quod ex numero familiaræ, & vicariis apparebit. 1. ¶ Pernoctare extra urbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est. Per enim totam noctem significat.

167. Ulpianus libro vicensimoquinto ad Sabinum.

Carbonum appellatione materiam non contineri. sed an lignorum: & fortassis quis dicet, nec lignorum: non enim lignorum gratia habuit. Sed & titiones, & alia ligna cocta, ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus? & magis est, vbi proprium genus habeatur. sulphurata quoque

a Adde Theo. philū, § 1. Inst. de donationib.

de ligno & quæ eandem habebunt definitionem ad faces quoque parata non erunt lignorum appellatione comprehensa, nisi hæc fuit voluntas. idem & de nucleis oliuarum, sed & de balanis est, vel si qui alii nuclei. de pinu autem integri strobili ligni appellatione continerentur.

168. *Paulus libro quarto ad Sabinum.*

¶ Pali & perricæ in numerum materiæ redigendi sunt: & ideo lignorum appellatione non continentur.

169. *Idem libro quinto ad Sabinum.*

¶ Non tantum in traditionibus, sed & in emptionibus, & stipulationibus, & testamentis adiectio hæc, *ut optimus maximusque est*, hoc significat: ut liberum præstetur prædium, non ut etiam servitutes ei debeantur.

170. *Ulpianus libro tricensimo tertio ad Sabinum.*

¶ Heredis appellatione omnes significari successores credendum est, etsi verbis non sint expressi.

171. *Pomponius libro sextodecimo ad Sabinum.*

¶ Peruenisse ad te rectè dicitur, quod per te ad alium peruenierit. ut in hæreditate à liberto per patronum filiū familiæ patri eius adoptivo acquisita responsum est.

172. *Ulpianus libro tricensimo octavo ad Sabinum.*

¶ Liberti appellatione etiam libertam contineri placuit.

173. *Idem libro tricensimo (nono) ad Sabinum.*

¶ Collegarum appellatione hi continentur, qui sunt eiusdem potestatis. ¶ Qui extra continentia urbis est, abest: cæterum usque ad continentia, non abesse videbitur.

174. *Idem libro quadragensimo (secundo ad Sabinum.)*

¶ Aliud est promittere furem non esse, aliud furto noxæque solutum. qui enim dicit furem non esse, de hominis proposito loquitur. qui furtis noxæque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.

175. *Pomponius libro vicensimo secundo (ad Sabinum.)*

¶ Faciendi verbo, reddendi etiam causa continetur.

176. *Ulpianus libro quadragensimo quinto ad Sabinum.*

¶ Solutionis verbo, satisfactionem quoque omnem accipiendam placet. soluere dicimus eum, qui fecit quod facere promissit.

177. *Idem libro quadragensimo sexto ad Sabinum.*

¶ Natura callationis, quam Græci σφίττω appellauerunt, hæc est, ut ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

171. ¶ Περίρχεαι δὲ οὐκ εἶναι τὸ δῶρον ἀποδοῦναι καὶ τὸ πῶλον. Eclog. c. 171.

172. ¶ Τῇ ἀποσηροῖα τῶ ἀπελιδεύου, καὶ ἡ ἀπελιδεύεα δηλοῦται. Harmenop. eod. §. 6. Eclog. eod. c. 173.

175. ¶ Τὰ ῥήματα τὰ ποιῆσαι, καὶ τὰ ἀποδοῦναι αἰτία ἀείχεται. Eclog. eod. c. 175.

177. ¶ Σωρίτης λέγει, ὁ ἀδελφισμός ἦτοι ἡ εἰρωνεία. Eclog. eod. c. 177.

178. ¶ Οὐ

178 ¶ Οὐ μόνον τὰ ἀργυρὰ πρὸς λαμβάνειν τῇ τῆς χρημάτων πρὸς πρῶτα, ἀλλὰ πᾶσι τὰ σώματα. Eclog. eod. c. 178.

17 ¶ Videl. 24. 6. eod.

180 ¶ Καλύβη καλεῖται, πᾶσι ἀγροικικὸν οἰκοδομημα. Eclog. eod. c. 180.

181 ¶ Διαφέρειν δηλοῖ καὶ τὰ ὄντα δὲ δεσποτείας ἡμῶν, καὶ ἃ τινὰ νεμόμεθα, ἢ ἐλπίζομεν καὶ ἃ ἢ νέμεσθαι. Harmenop. eod. §. 11. Eclog. eod. c. 181.

183 ¶ Σκηνὴ λέγεται πᾶσα οἰκησις. Eclog. eod. c. 183.

185 ¶ Εὐξέπομένον ἐργασίειον, τὸ καὶ πρὸς γένησι καὶ ἀνθρώποις, πρὸς πρῶτα καὶ τῶν ἐργασίων. Eclog. eod. c. 184.

178. Idem libro quadragensimo nono ad Sabinū.

¶ Pecunia, verbum, nō solum numeratā pecuniam cōplectitur: verum omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora. nam corpora quoque pecunię appellatione contineri, nemo est qui ambiget. 1 ¶ Hereditas iuris nomē est, quod & accessionem & decessionē in se recipit. hereditas autem vel maximē fructib. augetur.

2 ¶ Actionis, verbū & speciale est & generale. nam omnis actio dicitur, siue in personā, siue in rem sit petitio. sed plerunq. actiones personales solemus dicere, petitionis autem verbo, in rem actiones significari videtur. persecutionis verbo extraordinarias persecutiones puto cōtineri: utputā fideicōmissorū, & si quę alię sunt, quę non habent iuris ordinarii executionem.

3 ¶ Hoc verbū, Debit, omnē omnino actio nē cōprehendere intellegitur, siue ciuilis, siue honoraria, siue fideicommissi fuit persecutio.

179. Idem libro quinquagesimo primo ad Sabinū.

¶ Inter hæc verba, quanti ea res erit, vel quanti eam rem esse paret, nihil interest: in vtraq. enim clausula placet veram rei æstimationem fieri.

180. Pomponius libro trigensimo ad Sabinum.

¶ Tugurii appellatione omne ædificium, quod rusticæ magis custodiæ conuenit, quàm urbanis ædibus, significatur. 1 ¶ Ofilius ait tugurium à recto, tanquam regularium, esse dictum, ut toga, quod ea tegamur.

a Καλύβη
hic pro tugurio. apud Theophilū. §. 5. Inst. de rerum diuisione pro casa.

181. Idem libro trigensimo quinto (ad Sabinum.)

¶ Verbum illud Pertinere, latissimē patet. nam & eis rebus petendis aptum est, quæ domini nostri sint: & eis quas iure aliquo possideamus, quamuis non sint nostri domini. pertinere ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum causa sint, sed esse possint.

182. Vlpianus libro vicensimo septimo ad Edictum.

(¶ Paterfamilias) liber peculium non potest habere, quemadmodum nec seruus bona.

183. Idem libro vicensimo octauo ad Edictum.

¶ Tabernæ appellatio declarat omne utile ad habitandum ædificium, non ex eo, quod tabulis cluditur.

184. Paulus libro trigensimo (ad Edictum.)

¶ Inde tabernacula & contubernales dicti sunt.

185. Vlpianus libro vicensimo octauo ad Edictum.

¶ Instructam autem tabernam sic accipiemus, quę & rebus & hominibus ad negotiationem paratis constat.

186. Idem (libro trigensimo ad Edictum.)

¶ Commendare nihil aliud est, quàm depocere.

187. Idem libro trigensimo secundo (ad Edictum.)

¶ Verbum, ex acta pecunia, non solum ad solutionem referendum est: verum etiam ad delegationem.

188. *Paulus libro trigensimotertio ad Edictum.*

¶ Habere, duobus modis dicitur: altero, iure domini; altero obtinere sine interpellatione, id, quod quis emerit. ¶ Cautum intellegitur, siue personis siue rebus cautum sit.

189. *Idem libro trigensimoquarto (ad Edictum.)*

¶ Facere oportere & hanc significationem habet, ut abstinere quis ab eo facto quod contra conuentionem fieret: & curaret ne fiat.

190. *Vlpianus libro trigensimoquarto ad Edictum.*

¶ Prouinciales eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium (habent:) non eos, qui ex prouincia oriundi sunt.

191. *Paulus libro trigensimo quinto (ad Edictum.)*

¶ Inter a diuortium & repudium hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non recte autem sponsa diuortisse dicitur. quod diuortium ex eo dictum est, quod in diuersas eunt, qui discedunt.

192. *Vlpianus libro trigensimo septimo ad Edictum.*

¶ Hæc adiectio, Plurisve, non infinitam pecuniam continet, sed modicam: ut taxatio hæc Solidos decem plurisve, ad minutulam summam referatur.

193. *Idem libro trigensimo octauo ad Edictum.*

¶ Hæc verba, Quanti eam rem parer esse, non ad quod interest, sed ad rei æstimationem referuntur.

194. *Vlpianus libro quadragensimo tertio ad Edictum.*

¶ Inter donum & munus hoc interest quod inter genus & speciem. nam genus esse donum Labeo à donando dictum, munus speciem. nam munus esse donum cum causa, ut puta natalicium, nuptalium.

195. *Idem libro quadragensimo sexto ad Edictum.*

¶ Pronuntiatio sermonis in sexu masculino ad utrumque sexum plerumque porrigitur.

1 ¶ Familiæ appellatio qualiter accipiat, videamus, & quidem variè accepta est: nam & in res, & in personas diducitur. in res, ut puta in lege duodecim tabularum his verbis. Adgnatus proximus familiam habeto. Ad personas autem refertur familiæ significatio ita, cum de patrono & liberto loquitur lex: Ex ea familia, inquit, In eam familiam. & hic de singulis personis legem loqui constat. 2 ¶ Familiæ appellatio refertur & ad corporis cuiusdam significationem, quod aut iure proprio ipsorum aut communis vniuersæ cognationis continetur. 3 ¶ Iure proprio familiam dicimus, plures personas quæ sunt sub vnius potestate,

190 ¶ Επαρχαίται εἰσὶν οἱ πλὴν οἰκιστὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἔχοντες, & μὲν οἱ ἐν αὐτῇ τεχθέντες. Eclog. eod. c. 188.

192 ¶ Τὸ πρὸς δέμας ἐν τοῖς συμβολαίοις δέκα ἢ πλεον, & ἐῖς ἀμφοτέρων, ἀλλ' εἰς ἐλάχιστον ἀναφέρεται ποσότης. Eclog. eod. c. 189.

193 ¶ Τὸ εἰπεῖν, ὅσον φανῇ τὸ πρᾶγμα & πρὸς τὸ διαφέρειν, ἀλλὰ πρὸς πλὴν τῆς πράγματος διατίμησιν φέρεται. Eclog. eod. c. 190.

195 ¶ Τὰ λεγόμενα πρὸς ἄρρεν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείον ἢ πρὸς θηλείας λέγεται. Eclog. eod. c. 193. Harmenop. eod. § 7.

1 ¶ Ἡ φιλία καὶ πρᾶγμα δηλοῖ: ὡς ὅταν ὁ νόμος λέγῃ, ἐγγύτερος συγγενὴς πλὴν φιλίας ἔχτω, δηλοῖ ἢ τὰ πρᾶσα πα, ὡς ὅταν λεγόμενα περὶ τῆς πάσης καὶ τῆς ἀπελευθέρου.

4 ¶ Λέγειν ἢ φαμίλια κοινὰς ἐπὶ
παντὸς γένους λέγειν ἢ ἐπὶ τῇ ὑπε-
ξισίῳ τῆς ἐνὸς οὐροῦ. Eclog.
eod.c.194.

5 ¶ Φαμίλια τῆς τῶν οὐροῦ, ἢ
μόνον οἱ δούλοι αὐτῆς.

197 ¶ Μεμνημέναι ἐστὶ τὸ οὐροῦ
μεμνημέναι, τὸ ἐλέγξαι, τὸ κατηγορεῖν,
ἢ τὸ συνελέγξαι^b. Eclog.eod.c.
196.

198 ¶ Ἀσυκὰ κτήματα τὰ οἰκήμα-
τα δεχόμενα, ἢ μόνον τὰ ἐν πόλεσιν
ὄντα, ἀλλὰ ἢ ἐν τυχόντα μοῖς εἶναι, ἢ
ἀλλὰ ἐργασίαι ἐν τῇ χώρῃ καὶ ἐν
τῇ κώμῃ. ἢ ἐὰν ἐπαύλια τέρψι μόνον
δουλοῦντα. ἐπειδὴ τὸ ἀσυκὸν
κτῆμα, οὐχ ὅτι ποιεῖ, ἀλλ' ἡ ὕλη.
οἰκήματα καταστάντες, λεκτέον τῇ

aut natura, aut iure subiectæ, utputa patremfa-
miliās, matremfamiliās, filiamfamiliās, quique
deinceps vicem eorum sequuntur, utputa ne-
potes, & neptes, & deinceps. Pater autem fami-
liās appellatur, qui in domo dominium habet,
recteque hoc nomine appellatur, quamvis fi-
lium non habeat. non enim solam personam
eius, sed & ius demonstramus. denique & pu-
pillum patremfamiliās appellamus: & cum pa-
terfamiliās moritur, quotquot capita ei subie-
cta fuerint, singulas familias incipiunt habe-
re. singuli enim patrumfamiliarum nomen
subeunt. idemque eueniet & in eo qui eman-
cipatus est: nam & hic sui iuris effectus pro-
priam familiam habet. 4 Communi iure
familiā dicimus omnium agnatorum: nā et si
patrefamiliās mortuo singuli singulas fami-
lias habent: tamen omnes qui sub vnius pote-
state fuerint, recte eiusdem familiæ appella-
buntur, qui ex eadem domo & gente proditi
sunt. 5 ¶ Seruitutium quoque solemus ap-
pellare familiās, ut in edicto prætoris ostendi-
mus sub titulo de furtis, ubi prætor loquitur
de familia publicanorum^a. sed ibi non omnes
serui, sed corpus quoddam seruorum demon-
stratur huius rei causa paratum, hoc est, vecti-
galis causa: alia autem parte edicti omnes serui
continentur, ut de hominibus coactis, & vi bo-
norū raptorū. item redhibitoria, si deterior res
reddatur emptoris opera, aut familiæ eius. &
interdicto unde vi familiæ appellatio omnes
seruos comprehendit. sed & filii continentur.
6 ¶ Item appellatur familia plurium persona-
rum quæ ab eiusdem ultimi genitoris sangui-
ne profisciscuntur: sicuti dicimus familiam Iu-
liam, quasi à fonte quodam memoriæ. mulier
autem familiæ suæ & caput & finis est.

196. Gaius libro sextodecimo ad Edictum
provinciale.

Familiæ appellatione & ipse princeps fami-
liæ continetur. 1 ¶ Fœminarum liberos in
familia earum non esse palam est: quia qui na-
scuntur, patris (non matris) familiā sequuntur.

197. Ulpianus libro quinquagesimo ad Edictum.

Indicasse est detulisse, arguisse, accusasse,
& conuicisse.

198. Idem libro secundo de omnibus tribunalibus.

¶ Urbana prædia omnia ædificia accipimus,
non solum ea quæ sunt in oppidis, sed & si
fortè stabula sunt, vel alia meritoria in villis,
& in vicis, vel si prætoria voluptati tantum
deseruiant. quia urbanum prædium non
locus facit, sed materia. proinde horros quo-
que, si qui sunt in ædificiis constituti, dicen-
dum sit urbanorum appellatione contineri.

ἀμέλει καὶ τῶν κήπων, οἱ τινες εἰσὶν ἐν
τῇ ἀσυκῶν οὐροῦ. ἀμέλει καὶ

^a Vide 56. Eclog. 1. cap. 3.

^b Alias συν-
αλλάγει.

planè si plurimùm horti in reditu sunt, vinearii fortè, vel etiam olitorii, magis hæc non sunt urbana.

199. *Idem libro octauo de omnibus tribunalibus.*

¶ Absentē accipere debemus eum qui non est eò loci, in quo loco petitur. non enim trās mare absentem desideramus. & si fortè extra continentia vrbis sit, abest. ceterum vsque ad continentia, non abesse videbitur, si non latet. 1 ¶ Abesse non videtur, qui ab hostibus captus est: sed qui à latronibus detinetur.

200. *Iulianus libro secundo Digestorum.*

¶ Hæc stipulatio, Noxis solutum præstari, non existimatur ad eas noxas pertinere, quæ publicam exercitationem, & coercionem capitalem habent.

201. *Idem libro octogesimo (primo) Digestorum.*

¶ Iusta interpretatione recipiendum est, ut appellatione filii, sicuti filiam familiās contineri sæpe respondimus, ita & nepos videatur comprehendi. 1 ¶ Et patris nomine auus quoque demonstrari intellegatur.

202. *Alfenius Varus libro secundo Digestorum.*

¶ Cum in testamento scriptum esset, ut heres in funere aut in monumento duntaxat aureos centum consumeret: non licet minus consumere. si amplius vellet, licet: neque ob eam rem contra testamentum facere videtur.

203. *Idem libro septimo Digestorum.*

¶ In lege censoria portus Siciliae ita scriptum erat, *Servos quos domo quis ducet suo usu, pro his portorium ne dato.* quærebatur, si quis à Sicilia servos Romam mitteret fundi instruendi causa: utrum pro his hominis portorium dare deberet, necne. respondit duas esse in hac scriptura quæstiones: primam, quid esset Domum ducere: alteram, quid esset Suo usu ducere. Igitur quæri solet, utrum vbi quisque habitaret, siue in provincia, siue in Italia, an duntaxat in sua cuiusque patria domus esse rectè dicitur? sed de ea re constitutum esse eam domum unicuique nostrum debere existimari, vbi quisque sedes & tabulas haberet, suarumque rerum constitutionem fecisset. Quid autem esset Vsu suo, magnam habuisse dubitationem. & magis placet, quod victus cui causa paratum est, tantum contineri. Itémque de servis eadem ratione quæri, qui eorum usus sui causa parati essent: utrum dispensatores, insularii, villici, atrienfes, textores, operarii quoque rustici, qui agrorum colendorum causa haberentur, ex quibus (agris) pater familiās fructus caperet, quibus se toleraret: omnes denique servos quos quisque emisset ut ipse haberet, (atque

δηλαδὴ ὅ καὶ εἰ τὸ πλεονοῖ κῆποι ἐν
περὶ δὲ εἰσὶν, ἀμπελικοὶ τυχοῖ, ἢ
λαχανικοὶ ὄντες, μάλλον ἢ εἰσὶν ἀ-
συνά. Eclog. eod. c. 197.

199 ¶ Απεσι, ὁ μὴ παρὼν ἐνθα ἀ-
πατεῖ, καὶ ὁ μὴ παρὼν ἐν τῇ παρο-
κίᾳ. Eclog. eod. c. 198.

201 ¶ Τῇ παροκίᾳ τῇ ἡμετέρῃ, καὶ
ἐξουνοὶ παροκίᾳ. Eclog. eod. c. 200.
hoc amplius additur ab Harme-
nop. eod. §. 5. ὅτι ὁ παροκίᾳ ἔδω-
κε. 1 ¶ Καὶ τῇ τῇ παροκίᾳ, παροκί-
α καὶ ὁ παροκίᾳ παροκίᾳ. Eclog.
eod. c. 201.

eis ad aliquam rem vteretur, neque ideo emisset, ut venderet. Et sibi videri eos demum usus sui causa patremfamilias habere, qui ad eius corpus tuendum, atque ipsius cultum præpositi destinatique essent. quo in genere iunctores, cubicularii, coci, ministratores, atque alii qui ad eiusmodi usum parati essent, numerarentur.

204. *Paulus libro secundo Epitomarum*
(*Alfeni.*)

¶ Pueri appellatio tres significationes habet: unam cum omnes seruos pueros appellaremus: alteram, cum puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam cum ætatem puerilem demonstraremus.

205. *Idem libro quarto Epitomarum.*

¶ Qui fundum vendidit, pomum recepit: nuces, & ficos, & vuas duntaxat duracinas, & purpureas, & quæ eius generis essent, quas non vini causa haberemus, quas Græci ΤΡΩΞΙΜΟΤΣ appellarent, recepta videri.

206. *Julianus libro sexto ex Minicio.*

¶ Vinaria vasa propriè vasa torcularia esse placet: dolia autem & serias tandiu in ea causa esse, quandiu vinum haberent. cum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse: quoniam ad alium usum transferri possent. veluti si frumentum in his addatur. eandem causam amphorarum esse: ut cum vinum habeant, tum in vasis vinariis: cum inanes sint, tum extra numerum vinariorum sint: quia aliud in his addi possit.

207. *Africanus libro tertio Questionum.*

¶ Mercis appellatione homines non contineri Mela ait: & ob eam rem mærones non mercatores, sed venaliciarios appellari ait, & rectè.

208. *Idem libro quarto Questionum.*

¶ Bonorum appellatio, sicut hereditatis, vniuersitatem quandam ac ius successionis & non singulares demonstrat.

209. *Florentinus libro decimo Institutionum.*

¶ Coram Titio aliquid facere iussus, non videtur præsentem eo fecisse, nisi is intellegat: itaque si furiosus, aut infans sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse. Scire autem, non etiam velle is debet: nam & inuito eo rectè fit quod iussum est.

210. *Marcianus libro septimo Institutionum.*

¶ Is qui natus est ex mancipiis urbanis, & missus est in villam nutriendus, in urbanis seruis constituetur.

211. *Florentinus libro octauo Institutionum.*

¶ Fundi appellatione omne ædificium & omnis ager continetur. sed in usu urbana edificia, ædes: rustica, villæ dicuntur. Locus verò sine ædificio, in vrbe area: rure autem ager appellatur, idemque ager cum ædificio fundus dicitur.

212. *Ulpianus libro primo de adulteriis.*

¶ Præuaricatores eos appellamus, qui causam aduersarius suis donant, & ex parte

204 ¶ Η τὴ παιδὸς περὶ πωροῦ
ἔχει σημασίαν, μίαν, ὅταν πᾶ-
τας δούλους πᾶδας περὶ πωροῦ
μὲν, ἐτέραν, ἐπεὶ δ' αὖ πᾶδα τῷ ὀνόμα-
τι ἐναντία τὴ κόρης λέγουμεν, ἔτι πῶ, καὶ
ἐκαστὴν παιδικὴν ἡλικίαν δηλοῦμεν.
Eclog. eod. c. 204.

207 ¶ Τῇ τῆ φορτίᾳ περὶ πωροῦ
ἔχει σημασίαν οἱ αὐτοὶ πωροῖ. ὅθεν οἱ σω-
ματέμποροι ἔλεγον ἔμποροι, ἀλλὰ
σωματέμποροι. Eclog. eod. c. 207.

211 ¶ Φουῶδος καλεῖται καὶ τὸ οἶκη-
μα, καὶ ὁ αἰεὶς. αἱ δ' οἰκοδομίαι ἐν μὲν
τῇ πόλει οἰκίαι λέγονται. ἐν δ' τοῖς χω-
ρίοις, βίλαι. ὅς τις χωρὶς οἰκοδομῆς ὅ-
που ἐν πόλει μὲν ἔδαφος λέγεται. ἐν
χωρίῳ δ' ἀγρὸς περὶ πωροῦ. Ec-
clog. eod. c. 211.

actoris in partem, rei concedunt. à varicando enim prauaricatores didiciunt.

213. *Idem libro primo Regularum.*

¶ Cedere diem significat incipere deberi pecuniam. Venire diem significat eum diem venisse, quo pecunia peri possit. Vbi pure quis stipulatus fuerit, & cessit, & venit dies: vbi in diem, cessit dies, sed nondum venit: vbi sub cōditione, neque cessit, neque venit dies pendente adhuc conditione. 1. ¶ Æs alienum est, quod nos aliis debemus. æs suum est, quod alij nobis debent.

2. ¶ Lata culpa est nimia negligentia: id est, non intelligere quod omnes intelligunt.

214. *Marcianus libro primo Publicorum iudiciorum.*

¶ Munus propriè est, quod necessariè obimus, lege, more, imperiove eius qui iubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate iuris, officii, sed spontè præstantur, quæ si non præstantur, nulla reprehensio est. & si præstantur, plerumque laus inest. sed in summa in hoc ventum est, ut nō quodcunque munus, id & donum accipiatur. at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur.

215. *Paulus lib. sing. ad legem Fusiam Caniniā.*

¶ Potestatis verbo plura significantur. in persona magistratum, imperium. in persona liberorum, patria potestas. in persona serui, dominium. at cum agimus de noxe deditione cum eo qui seruum non defendit, præsentis corporis copiam facultatēque significamus. In lege Aninia in potestatem domini rem furtiuam venisse videri, & si eius vindicandæ potestatem habuerit, Sabinus & Cassius aiunt.

216. *Ulpianus libro primo ad legem Æliam Sentiam.*

¶ Verum est eum qui in carcere clusus est, non videri neque vinctum neque in vinculis esse, nisi corpori eius vincula sint adhibita.

217. *Ianulenus libro primo ex Posterioribus Labeonis.*

¶ Inter illam conditionem, Cum fari potuerit, & postquam fari potuerit, multum interest. (nam) posteriorem scripturam vberiore esse constat: at cum fari potuerit, arctiorem: & id tantummodo tempus significari, quo primū fari possit.

1. ¶ Item ita data conditione, Illud facito in diebus, si nihil præterea fuisset adiectum: in bi-duo conditionem impleri oportet.

Aliter paulò exprimitur hæc regula à Græcis. 2. ¶ Ο λέγων ποιῆσαι εἴπω ἡμερῶν, καὶ μὴ περὶ πόσων, εἴπω δύο δοκεῖ λέγειν. Eclog. eod. c. 127. in fi. Harmenop. eod. §. 13. sed & ita. Εὰν ἄριστος τοιαύτη δόξη, ὁ δὲ ἵνα τοῦδε ποιῇται ἐν ἡμέραις, ἐν δύο ἢ δέκα ἡμέραις χρεῖται ποιῆσαι πλὴν ἄριστον. Harmenop. eod. §. 35.

1. ¶ Πλατεῖα ῥαθυμία ὅτιν ἡ σφοδρὰ ἀμέλεια, τουτέστι, τὸ μὴ νοεῖν, πάντες νοοῦσι. Eclog. eod. c. 214.

214. ¶ Μουῶις κυρίως ἰδὲ, τὸ εἶναι ἀγῆνης νόμου ἢ ἔθους, ἢ ἄλλοντος νόμου. λέγει. Eclog. eod. c. 212.

216. ¶ Ο ψελεῖς ὢν ἐν φυλακῇ, οὐ δοκεῖ δεδεῖσθαι. Eclog. eod. c. 226.

217. ¶ Διαφέρει τὸ, ὅτε διωκθῇ λαλῆσαι, τῷ μὲν ὁ διωκθῇ λαλῆσαι. ὅτι γὰρ τῷ περὶ τοῦ ἐκβαίνει ἢ ἄριστος, ὅτε περὶ τοῦ λαλῆσαι διωκθῇ. Eclog. eod. c. 217.

1. ¶ Εὰν ἄριστος ὅτιν δὲ ἡμερῶν ὅτιν, ἡμέρας δύο ἔχει εἰς τὸ πληροῦσαι πλὴν ἄριστον. Harmenop. eod. §. 35.

2. ¶ Ο λέγων ποιῆσαι εἴπω ἡμερῶν, καὶ μὴ περὶ πόσων, εἴπω δύο δοκεῖ λέγειν. Eclog. eod. c. 127. in fi. Harmenop. eod. §. 13. sed & ita. Εὰν ἄριστος τοιαύτη δόξη, ὁ δὲ ἵνα τοῦδε ποιῇται ἐν ἡμέραις, ἐν δύο ἢ δέκα ἡμέραις χρεῖται ποιῆσαι πλὴν ἄριστον. Harmenop. eod. §. 35.

218. *Papinianus libro vicesimo (septimo) Quaestionum.*

¶ Verbum facere omnem omnino faciendi causam complectitur: dandi, soluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi.

219. *Idem libro secundo Responsorum.*

¶ In conuentionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit. Cum igitur ea lege fundum vectigalem municipes locauerint, ut ad heredem eius qui suscepit pertineret: ius heredi ad legatariam quoque transferri potuit.

220. *Callistratus libro secundo Quaestionum.*

¶ Libertorum appellatione nepotes, & pronepotes, ceterique qui ex his descendunt, continentur. hos enim omnes suorum appellatione lex duodecim tabularum comprehendit. toties enim leges necessarium ducunt cognationum singulorum nominibus uti, veluti filij, nepotes, pronepotes, ceterorumque qui ex his descendunt, quotiens non omnibus qui post eos sunt, praestitum voluerint: sed solis his succurrent, quos nominatim enumerent. At ubi non personis certis, non quibusdam gradibus praestatur, sed omnibus qui ex eodem genere orti sunt, liberorum appellatione comprehenduntur.

1 ¶ Sed & Papirius Fronto libro tertio Responsorum ait, praedio cum villico & contubernali eius & filiis legato, nepotem quoque ex filiis contineri: nisi voluntas testatoris aliter habeat. filii enim appellatione saepe & nepotes accipi, multifariam placere. 2 ¶ Diuus quoque Marcus rescripsit, non videri sine liberis defunctum, qui nepotem suum heredem reliquit. 3 ¶ Prater haec omnia natura nos quoque docet parentes pios, qui liberorum procreandorum animo & voto vxores ducunt: filiorum appellatione omnes qui ex nobis descendunt, contineri. nec enim dulciore nomine possumus nepotes nostros, quam filii, appellare. etenim idcirco filios filiasve concepimus, atque edimus, ut ex prole eorum earumve diuturnitatis nobis memoriam in æuum relinquamus.

221. *Paulus libro decimo Responsorum.*

¶ Paulus respondit, falsum tutorem eum verè dici, qui tutor non est, siue habenti tutor datus est, siue non: sicut falsum testamentum, quod testamentum non est: & modius iniquus, qui modius non est.

222. *Hermogenianus libro secundo Iuris epitomarum.*

¶ Pecuniae nomine non solum numerata pecunia: sed omnes res tam soli quam mobiles, & tam corpora quam iura continentur.

V j

218. ¶ Τα ῥήματα πρὸ ποιῆσαι πάντα τὰ ποιητὰ δέχεται, δουῶσαι, καὶ βαλεῖν, ἀειδυῖσαι, δικάζουσαι, πορεύεσθαι. Eclog. eod. c. 218.

219. ¶ Ἐν τοῖς συναλλάγμασι & τοῖς ῥήμασι, ἀλλὰ τῇ ὁμοίᾳ τῇ συναλλασσόντων προσέχοντι. ὅθεν ἐὰν παρὰ πόλεως μιθώσονται, ἐφ' ᾧ ὁμοιωται τὴν μίσθωσιν εἰς κληρονομίαν, ὁμοιωται καὶ εἰς λεγαταιρίαν. Eclog. eod. c. 219.

220. ¶ Τῇ τῇ παίδων ἀποθηροείᾳ, καὶ τῇ τῇ ὑπεξουσίᾳ, ἐκγονοὶ καὶ ἀπέκγονοι, καὶ πάντες οἱ ἐξ αὐτῶν δηλοῦνται. Eclog. eod. c. 220.

221. ¶ Πλαστὸς ἐπίτροπος ἐστὶν ὁ μὴ ὢν ἐπίτροπος, καὶ πλαστὴ διαθήκη, ἡ μὴ ἔσα διαθήκη, καὶ πλαστὸς μόδιος, ὁ μὴ ὢν μόδιος. Eclog. eod. c. 221.

222. ¶ Τα ὀνόματα τῶν χρημάτων & μόνα τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ κινήτα, καὶ τὰ ἀκίνητα, καὶ τὰ σωματικὰ, καὶ τὰ δίκαια δηλοῦνται. Eclog. eod. c. 222.

a Hic locus ostendit satis, liberorum legendum esse, non liberorum.

223. *Paulus libro secundo Sententiarum.*

a l. 217. in fin.
sup. eod.

¶ Latæ a culpæ finis est, non intelligere id quod omnes intelligunt. i ¶ Amicos appellare debemus, non leui notitia coniunctos: sed quibus fuerint iura cum patrefamiliâs, honestis familiaritatis quæ sita rationibus.

224. *Venuleius libro septimo Stipulationum.*

¶ Vinculorum appellatione vel priuata vel publica vincula significat. custodiæ verò tantum publicam custodiam.

225. *Tryphonius libro primo Disputationum.*

¶ Fugitiuus est, non is qui solum consilium fugiendi à domino suscepit, licet id se facturum iactauerit: sed qui ipso facto fugæ initium mente deduxerit. i ¶ Nā & furē, adulterum, aleatorem, quamquam aliqua significatione ex animi propositione cuiusque sola quis dicere posset, vt etiam is qui nunquam alienam rem inuito domino subtraxerit, nunquam alienam matremfamilias corruerit, si modò eius mentis sit, vt occasione data id commissurus sit: tamen oportere eadem hæc crimina adsumpto actu intelligi. & ideo fugitiuum quoque, & erronem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intelligi constat.

226. *Paulus libro primo Manualium.*

¶ Magna negligentia culpa est. magna culpa dolus est.

227. *Idem libro secundo Manualium.*

¶ Ex illa parte edicti, *Tum quem ei heredem esse oportet*, heredis heredibus bonorum possessio non defertur. i ¶ Item in substitutione in his verbis, *Quisquis mihi heres erit*, proximus heres tantum significatur: imò non tantum proximus heres: sed etiam scriptus.

228. *Idem libro singulari de Cognitionibus.*

¶ Municipales intelligendi sunt & qui in eodem municipio nati sunt.

229. *Idem libro singulari de Tacitis Fideicommissis.*

¶ Transacta finitavē intelligere debemus non solum quibus controuersia fuit, sed etiam quæ sine controuersia sint possessa.

230. *Idem libro singulari ad Senatusconsultum Orficianum.*

¶ Vt sunt iudicio terminata, transactione composita, longioris temporis silentio finita.

231. *Idem libro singulari ad Senatusconsultum Terullianum.*

¶ Quod dicimus eum qui nasci speratur, pro

224. ¶ Δεσμά λέγεται ἢ τὰ ἰδιωτικὰ, ἢ τὰ δημόσια. φυλακὴ ὅ μόνῃ δὴ δημοσία. Eclog. eod. c. 224.

225. ¶ Ρεμβός ἐστὶν ὁ μικρὸς φυγάς, ἢ ἐκ τῆς ἐναντίας ὁ φυγάς μέγας ρεμβός ἐστὶν. κρείως ὁ ρεμβός ἐστὶν, ὁ συνεχὼς αἰατίως πλανώμενος, καὶ οὐ καίρου εἰς ἀνόντα διαπαιών, ἢ βραδέως εἰς τὸ οἶκον αἰας ρέφων. Harm. eod. §. 16. 19. Eclog. 10. c. 12. adde l. 17. §. 14. D. de ædilitio.

1. ¶ Κλέπτειν ἢ φυγάδα, ἢ ρεμβόν, καὶ μοιχὸν ἢ κοτίσιν, ἐκ δὲ τῆς δέσεως αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι τὸ πρῶτον λέγομεν. Eclog. eod. c. 225.

226. ¶ Κῆλπα ἐστὶν, ἢ μεγάλη ἀμείλεια, ἢ ὁ μεγάλη κοῦλπα, δόλος ἐστὶν. Eclog. eod. c. 226.

superstite esse, tunc verum est, cum de ipso iure quaeritur. aliis autem non prodest nisi natus.

232. *Gaius libro primo de verborum obligationibus.*

¶ Hæc enuntiatio, *Quæ sunt plura aureorum triginta*, simul & quantificatis & æstimationis significatiua est.

233. *Idem libro primo ad legem duodecim tabularum.*

¶ Si caluitur & moretur, & frustretur. inde & calumniatores appellati sunt, quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus. inde & cauillatio dicta est. 1. ¶ Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur. 2. ¶ Telum volgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur. sed nunc omne significatur, quod mittitur manu. Ita sequitur, ut & lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur. Dictumque ab eo quod in longinquum mittitur. Græca voce (figuratum) ἀπὸ τοῦ τηλεοῦ. & hanc significationem inuenire possumus & in Græco nomine: nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant. eoque nomine volgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod (cum mittitur manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. Admonet nos Ξενοφάν, nam ita scribit, καὶ τὰ βέλη οἱ μὲν εὐφέρειν, λόγχαι, τοξέματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι.) & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τοξέματα vocatur: apud nos autem communi nomine telum appellatur.

234. *Idem libro secundo ad legem duodecim tabularum.*

¶ Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adiectionem indicantes cum quibus bellum esset.

1. ¶ Locuples est, qui satis idonee habet pro magnitudine rei quam actor restituendam esse petit. 2. ¶ Verbum a viuere, quidam putant ad cibum pertinere, sed Osius ad Atticū ait, his verbis & vestimenta & stramenta contineri. sine his enim viuere neminem posse.

a Vide l. 45.
sup. cod.

235. *Idem libro tertio ad legem duodecim tabularum.*

¶ Ferri proprie dicimus, quæ quis suo corpore Violat. portari ea quæ quis iumento secum ducit. agi ea quæ animalia sunt.

1. ¶ Fabros lignarios dicimus non eos duntaxat qui tigna dolarent: sed omnes qui ædificarent.

236. *Idem libro quarto ad legem duodecim tabularum.*

¶ Qui venenum dicit, adicere debet utrum malum, an bonum. nam & medicamenta

V ij

2. ¶ Ακόντιον λέγει, & μόνον τὸ ἀπὸ τοῦ ἀκόντιου, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁπωσδήποτε βαλλόμενον. Eclog. eod. c. 233. adde 6. Harmenop. §. 5. Theophilus ita §. 5. Inst. de publ. iudiciis. ὁ γὰρ ὁ φησί, Telum σημαίνει ὡς καὶ τὰ πλήθει, & μόνον τὸ βέλος, ὅπερ ἀπὸ τοῦ βέλος ἀφίεται, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅπερ ἀπὸ χειρὸς τινὸς ἐκπέμπεται. ὡς οὐδὲ καὶ λίθον καὶ ξύλον, καὶ σίδηρον τοῦτο ὡς ἐχέται τὰ ὀνόματα. ὀνόμασαι δὲ telum, ἐπειδὴ ὅτι δρᾶσθαι καὶ μήκος πέμπεται, ἀπὸ Ἑλληνικῆς φωνῆς χηματιδέν, ἀπὸ τῶν βέλους Telum. καὶ ταύτην τὴν σημασίαν ὁρεῖν δύνασθαι, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὀνόμασι. ὅπερ καὶ Ῥωμαῖοι Telū, πρὸς σαυροδύξαι, τὸ Ἑλλῆνες βέλθον ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τῶν βάλλεσθαι. τοῦτο δὲ μέρτις Ξενοφάν εἶπω γράφων. καὶ τὰ βέλη, ὅμοιον ἐφέρειν, λόγχαι, τοξέματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι καὶ περὶ ταῦτα τὸ ὄνομα τῶν βέλους, ἐπήγαγε τὰ ἐξῆς.

235. ¶ Κυρίως φέρεται λέγομεν τὰ τὰ σώματα ἢ μὲν βασιζόμενα. κομίζεσθαι δὲ τῶν ὑποζυγίων. ἀγέσθαι δὲ τὰ ἐμψυχα ὄντα. Eclog. eod. c. 234.

1. ¶ Τέκτονας ξύλων λέγομεν, & μόνον οὐδὲ τὰ ξύλα πηγεκοιῦντας, ἀλλὰ πάντας οὐδὲ οἰκοδομοῦντας. Eclog. eod. c. 235.

236. ¶ Τὰν μέσων ἐστὶ τὸ ὄνομα τῶν φαρμάκων, καὶ δεῖ περὶ δεῖν καλὸν ἢ κακόν. Eclog. eod. 236.

venena sunt: quia eo nomine omne cōtinetur,
quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum
esset, mutat. cum id quod nos venenum appel-
lamus, Græci φάρμακον dicunt. apud illos quo-
que tam medicamenta, quàm quæ nocent, hoc
nomine continentur, vnde adiectione alterius
nominis distinctio fit. admonet nos summus
apud eos poetarum Homerus nam sic ait:

Φάρμακα πολλα' ὑπὲρ' ἑστ' ἀλλὰ μεμνηνὸν ἄ, πολλα' δὲ λυγρὰ.

Venena multa quidem bona mixta, multa
autem noxia.

a apud Har-
me. βαλεις.
b καλούνται.
Harmen.

¶ Glandis appellatione omnis fructus continetur, ut Iauolenus ait exemplo Græci sermonis, apud quos omnes arborum species ἀνρόσφρα appellantur.

237. Idem libro quinto ad legem duodecim tabularum.

¶ Duobus negatiuis verbis quasi permittit
lex magis quàm prohibuit. idque etiam Ser-
uius animaduertit.

238. Idem libro sexto ad Legem duodecim tabularium.

¶ Plebs est ceteri ciues sine senatoribus.

I ⁶ Detestatum est testatione denunciatum.

Θεοφ. de
 iure naturali
 §. 4. in fin. τῆ
 αὐτῆς πλῆθους οὐ
 νομασία διχῶς
 πατερικῶν τε
 καὶ συκλητε-
 κῶν αἱ λοιποὶ
 πολλῶν διη-
 λούνται.

Idem penè
Theophil. §. 7.
in fi. Instr. de
actionibus.

c Adde 3.
Harmen. 5. 5.

7. sed magis.
9. 27. 28. ubi

dicuntur ἐνέχου-
σιν, τὸ ἐν χέσσι

2 ¶ Pignus appellatum à pugno: quia res quæ pignori dantur, manu traduntur: unde etiam videri potest verum esse, quidam putant, pignus propriè rei mobilis constitui. 3 ¶ Noxiæ appellatione omne delictum continetur.

239. Pomponius libro singulari
Enchiridij.

¶ Pupillus est, qui cum impubes est, desit in patris potestate esse aut morte aut emancipatione. 1. ¶ Servorum appellatio ex eo fluxit, quod Imperatores (nostri) captivos vendere ac per hoc servare, nec occidere solent. 2. ¶ Incola est, qui aliqua regione domicilium suum contulit, quem Græci *πρόξενος* appellant. nec tantum hi qui in oppido morantur, incolæ sunt: sed etiam qui alicuius oppidi finibus ita agrum habent, ut in eum se quasi in aliquam sedem recipiant, 3. ¶ Manus publicû est officium privati hominis, ex quo cōmodum ad singulos universosque ciues, remque eorû imperio magistratus extraordinarium pervenit.

4 § Aduena, quem Græci ἀπὸ νεῶν appellant.

5 ¶ Decuriones quidā dictos aiūt ex eo, quòd

1. ¶ Τῷ ὀνόματι τοῦ βασιλέως α, πάντες
οἱ καρποὶ δηλοῦνται. Eclog. eod.
c. 2; 6. Harm. eod. §. 18.

¶ Γὰρ ὄνομα τῷ ἀκροθρύων ἐμείως
πάντες οἱ καρποὶ δηλοῦνται. Eclog.
eod. c. 236.

238 ¶ Πληθός ἐστιν, οἱ λοιποὶ πολλοί,
 χεῖς τῆς ἀξιωματικῶν. Ecl. eod. c.
 238. 1 ¶ Κυρίως ὁ ἐνέχυρον τὸ κινητὸν
 λέγεται, ὅθεν τὸ ἐν χεὶρὶ δίδωται. Ecl.
 eod. ca. 238. 2 ¶ Τὰς ὁμαπ τῆς ῥό-
 ξης δὲ πᾶν ἁμάρτημα περιέχεται. Ecl.
 eod. c. 238.

239. Πούπιλλός ἐστιν, ὁ αἰήβος ἀν-
τεξούσιος. Eclog. eo. c. 239. 1. Σέρ-
βοι δ' ἀπὸ τῆς φυλάττης καὶ μετὰ φονδύ-
ας ἐκλήθησαν. Eclog. ibid. 2. Ἰν-
κολαός ἐστιν, ὁ λεγόμενος πάριος, ὃς
ἀλλαχρὺ ἐν πόλει ἢ χωρίῳ πλὴν οἴκη-
σιν ἐκτίσαστο. Eclog. ibid.

6 ¶ Οὐρβς ἡ πόλις λέγετ', ὅπρ' τῷ
οὐρβάρε, τυτέσιν ἀράτρω παρ' ἀρα-
ξαι τ' μέλλοντα πολίζεσθαι τ' πόπον. E-
clog. eod. ca. 240. 7 ¶ Ο' πιδούμ,
ὅπρ' τ' ἔργου τ' τοιχῶν παρ' ἀραξαι. E-
clog. ibid. 9 ¶ Τερρ' πειούμ, πάν-
τες οἱ ὑπὸ πλὴν πόλιν ἀγροί. Eclog. e-
od. c. 240. in f.

est, vtrum de toto an de parte significet, & id eo qui iuret suum non esse, adicere debet, neque sibi communem esse.

240. *Paulus ex libro sex libro primo Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum.*

¶ Cum quærebatur, an verbum *solutio matrimonii dotem reddi*: non tantum diuortium, sed & mortem contineret: hoc est, an de hoc quoque casu contrahentes sentiant: & multi putabant hoc sensisse, & quibusdam aliis contra videbatur: secundum hoc motus Imperator pronuntiavit, id actum eo pacto, vt nullo casu remaneret dos apud maritum.

241. *Quintus Mutius Scauola libro singulari*
O P A N

¶ In raris casibus ea sunt, quæ terra non tenentur, quæque opere structili, rectoriove non continentur.

242. *Iavolenus libro secundo ex posterioribus.*

¶ Malum nauis esse partem, artemonem autem non esse, Labeo ait: quia pleræque naues sine malo inutiles essent, ideoque pars nauis habetur artemo autem magis adiectamento. quam pars nauis est. 1. ¶ Inter proiectum & immissum hoc interesse ait Labeo, quod proiectum esse id quod ita proueheretur, vt nusquam requiesceret: qualia maniana & suggrundia essent. ¶ Immissum autem, quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret: veluti tigna, trabes quæ immitterentur. 2. ¶ Plumbum quod regulis poneretur, ædificii esse ait Labeo. sed id quod hypethri tegendi causa poneretur, contra esse. 3. ¶ Viduam non solum eam quæ aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem quæ virum non habuisset, appellari ait Labeo. Quia vidua sic dicta est, quasi vecors, vefanus, qui sine corde aut sanitate esset. similiter viduam dictam esse sine duitate. 4. ¶ Straturam loci alicuius ex tabulis factis, quæ æstate tollerentur, & hyeme ponerentur, ædium esse ait Labeo: quoniam perpetui vsus paratæ essent. neque ad rem pertinere, quod interim tollerentur.

243. *Scauola libro octauodecimo Digestorum.*

¶ Scauola respondit: Semper acceptum est, vt libertorum appellatione etiam hi continerentur, qui eodem testamento vel posteriore loco manumitterentur: nisi manifeste is, a quo peterentur, contra defuncti voluntatem doceret peti.

244. *Labeo libro quarto pithanov a Paulo epitomarum.*

¶ Si quæ poena est, multa est. si quæ multa est, poena est. Paulus: vtrumque eorum falsum est. namque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque apparet. 1. ¶ Quod de poena prouocatio non est,

V iij

1. ¶ Προικετόν μ' ἐστὶ τὸ ἔχειν, ὥστε
ὅτι π' δεῖ αὐτὸς ἔξωσιν. Eclog.
eod. c. 241. Ἰμμία σου μ' λέγει, ἡ ἐμ-
βαλλομένη τῶ τοίχῳ δοκός. Eclog.
ibid.

3. ¶ Χήρα λέγει ἡ μόνον, ὅτι ὁ-
γθεῖσα, ἀλλὰ ἡ μηδ' ὅλως ἂν ὄρα
ἐχνηῖα. Eclog. eod. c. 242. Har-
menop. eod. §. 26. ¶ Ἀκάρδιος καὶ
αὐτογυῖς (ita legendum non αὐτο-
γυῖς) λέγει, ὁ μὴ ἔχων καρδίαν ἢ ὑ-
ψαίν. Eclog. eod. c. 242.

1. ¶ Ἐπὶ τῇ ποινῇς ἐκ' ἐστὶν ἐκκλησία,

simul atque enim victus quis est eius malefici, cuius poena est statuta, statim ea debetur. At multæ prouocatio est: nec antè debetur qui aut non est prouocatum, aut prouocator victus est: nec aliter quàm si is dixit, cui dicere liceret. Ex hoc quoque earum rerum dissimilitudo apparere poterit, qui poenæ certæ singulorum peccatorum sunt multæ contra, quia eius iudicis potestas est, quantam dicat, nisi cum lege est constitutum quantam dicat.

245. Pomponius libro decimo Epistularum.

¶ Statuæ adfixæ basibus struclilibus, aut tabulae relegatæ catenis, aut erga parietem adfixæ, aut si similiter cohæret lychni, nō sunt ædiū: ornatus. n. ædiū causa paratur, nō quo ædes perficiantur. Idem Labeo ait protyrum quod in ædibus (iterum qui) fieri solet ædiū est.

246. Idem libro sexodecimo Epistularum.

a v. l. 22. sup. cod. ¶ Apud Labeonem pithanon ita scriptum est: Exhibet a, qui præstat eius de quo agitur præsentiam: nam etiam qui sistit, præstat eius de quo agitur præsentiam, nec tamen (eum) exhibet (&) qui motum, aut furiosum, aut infantem exhibet, non potest videri eius præstare præsentiam: nemo enim ex eo genere præsens satis aptè appellari potest.

¶ Restituit non tantum qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemque reddita causa præbet. & tota restitutio iuris est interpretatio.

¶ σῶματος, ἀλλὰ καὶ τῆς διχαίης ἐστίν. Harmen. cod. §. 4. adde l. 35. supra eod. Eclog. cod. c. ultimo.

ἐλλ' εἴπερ τις κατὰ διχαίην, ὡς
κεῖται τῇ ἀπὸ τοῦ νόμου πρὸς αὐτὸν
ἡ ποινὴ ἀπὸ τῆς νόμου ἐξ ἐκείνου
ἐκ τῆς ποινῆς. ἐστὶ δὲ τῆς ποινῆς καὶ ἐκ
καλειδῆς διὰ αὐτὸν, καὶ ἐκ ἐρρωῶ. εἰ μὴ
ὁ πορτοφύλαξ (ἡφιστῆσε) καὶ ἐφισ-
τάσῃ τις, ἢ ἐκκαλεσάμενος ἡφιστῆσῃ,
κατ' οἰκίαν ὃ γινώσκῃ ὁ δικαστὴς ἐπι-
φέρει τὸ πορτοφύλακον, εἰ μὴ ἰδιωτὴς ἀπὸ
νόμου ὡς αὐτὸν. Harmenop eod. §.
44. 45. vbi vide amplissimum
Scholion. Extat & huius legis
portio apud authorem Eclogæ,
cod. c. 243. vsque ad versiculum
ἐπὶ δὲ τ. adde l. 31. supra eod.

¶ Αποκαταστάν δὲ καὶ ὁ μὴ μόνον
τὸ σῶμα τὸ ζήτου μένον, ἀλλὰ καὶ ὁ ὅλος
τὸ σῶμα τὸς αἰτίαν, καὶ τὸ χῶλον δι-
δοῦς. πάντα γὰρ ἀποκατάστασις, καὶ μόνον

ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

τομίμων. 2. Eclog. 3. 6. Harmen. eod.

DE REGVLIS IVRIS.

Paulus libro sextodecimo ad
Plautium.)

ΚΑΝΩΝ ἔστι συνήθη
ἔργα ματὸς ἀφ' ἧς
πρὸς καὶ συνδεσμός, ὅστις
ἔματ' ὡς πρὸς πᾶσαι,
οὐ σημαίνει τὸ ὑποκείμενον. ὃ δὲ κανὼν
ἐκ τῶν νόμων, οὐ μὲν ὁ νόμος ἐκ τῶν
κανόνων λαμβάνει. Eclog eod. c. 1.
Harmenop. eod. c. 1.

1. Αἱ γυναῖκες πάντων τῶν πολιτι-
κῶν καὶ τῶν δημοσίων ὀφφικίων κω-
λύονται. καὶ οὐ δικάζουσιν, ἐκ ἀρχου-
σιν, ἐκ συνήθου, καὶ παρεμβάλλου-
σιν ὑπὲρ ἄλλων καὶ γίνονται φροντισαί.
1. Harmenop. 13. §. 1. 2. adde eun-
dem i. titul. 1. §. 27.

2. Οὐδὲν δέλεον, δυνάμει
ἢ μὴ δέλεον. Eclog. c. 3. Harme-
nop. eod. §. 56. 57. vbi v. Scholion.

3. Οὐδὲν δέλεον, ὁ περὶ τῶν
πατρὸς ἢ δεσπότης. Eclog. eod. c. 4.
Harmenop. eod. §. 58.

4. Οὐ μὴ δέλεον, ὁ δὲ ἐν συνάλλα-
γμα ποιῆν δυνάμει. Theophil. 8.
Inst. de Inutil. stipul. 2. Οὐ μὴ δέλεον,
πάντα συνάλλαγμα ἰσχυρὸς συναλ-
λάσσει, ἵνα μὴ τοι χρεία τῶν ὁπότε
που γένῃ αὐτοῦ πᾶς, &c. Theophil.
§. 9. Inst. de Inutil. stipulat.

ganis & testator & intestator decessisse. earumque rerum naturaliter inter se pugna est, (Te-
stator & intestator.) 8. Idem libro quarto ad Sabinum.) Iura sanguinis nullo iure civi-

REGULA est, quæ rem quæ est,
breuiter enarrat. non ex regula
ius sumatur: sed ex iure quod est,
regula fiat. Per regulam igitur
breuis rerum narratio traditur, & ut ait Sabi-
nus, quasi causæ coniectio est, quæ simul cum
in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

2. Ulpianus (libro primo ad
Sabinum.)

¶ Fœminæ ab omnibus officiis civilibus vel
publicis remotæ sunt: & ideo nec iudices esse
possunt, nec magistratum gerere, nec postula-
re, nec pro alio interuenire, nec procuratores
existere. ¶ Item impubes ab omnibus officiis
civilibus debet abstinere.

3. Idem (libro tertio ad Sabinum.)
¶ Eius est (non) nolle, qui potest velle.

4. Idem (libro sexto ad Sabinum.)
¶ Velle non creditur, qui obsequitur impe-
rio patris vel domini.

5. Paulus (libro secundo ad
Sabinum.)

¶ In negotiis contrahendis alia causa habita
est furiosorum, alia eorum qui fari possunt,
quâuis actû rei non intelligerent. 1. ¶ Nam fu-
riosus nullum negotium contrahere potest:
pupillus omnia tutore auctore agere potest.

6. Ulpianus (libro septimo ad
Sabinum.)

¶ Non vult heres esse, qui ad alium trans-
ferre voluit hereditatem.

7. Pomponius libro tertio ad
Sabinum.

¶ Ius nostrum non patitur eundem in pa-

9. *Vlpianus (libro quindodecimo ad Sabinum.)*

¶ Semper in obscuris quod minimum est sequimur.

10. *Paulus (libro tertio ad Sabinum.)*

¶ Secundum naturam est, commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda.

11. *Pomponius (libro quinto ad Sabinum.)*

¶ Id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

12. *Paulus (libro tertio ad Sabinum.)*

¶ In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

13. *Vlpianus (libro nonodecimo ad Sabinum.)*

¶ Non videtur cepisse, qui per exceptionem (a petitione) remouetur.

14. *Pomponius (libro quinto ad Sabinum.)*

¶ In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, presenti die debetur.

15. *Paulus (libro quarto ad Sabinum.)*

¶ (Is) qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

16. *Vlpianus (libro vicensimo primo ad Sabinum.)*

¶ Imaginaria venditio non est pretio accedente.

17. *Idem (libro vicensimo tertio ad Sabinum.)*

¶ Cum tempus in testamento adicitur, credendum est pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris. sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

18. *Pomponius (libro sexto ad Sabinum.)*

¶ Quæ legata mortuis nobis ad heredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus, aliter atque quod stipulati sumus. nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si liberatis nobis potestate domini, conditio existat.

19. *Vlpianus (libro vicensimo quarto ad Sabinum.)*

¶ Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius. heredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. ¶ Non solet exceptio doli nocere his quibus voluntas testatoris non refragatur.

20. *Pomponius (libro septimo ad Sabinum.)*

¶ Quotiens dubia interpretatio libertatis

9 ¶ Επὶ τῷ ἀπαρῶν, τῷ τῶν ἐπιλε-
20. 18a. Eclog. cod. c. 9.

10 ¶ Ο πῶν ὠφέλῃαν ἔχον τὸ ἀπα-
γματος, καὶ πῶν βλάβῃ ἀπὸ ἑχρ.
Eclog. cod. c. 11. Harmenop. cod.
§. 16.

15 ¶ Ο ἀπὸ ἀπαγματος ἀγωγῶν
χων εἰς ἀπάτησιν, αὐτὸ τὸ ἀπαγ-
δοκεῖ ἔχειν. Eclog. cod. c. 15. Har-
menop. cod. §. 20.

16 ¶ Οὐκ ἔστιν εἰκονικὴ ἀπαρῶν, κα-
ταβαλλομένη πρὸς πῶν. Eclog. co.
c. 16. Harmenop. 3. titul. 3. 42. vbi
etiam vide §. 40. & 41. 43.

est, secundum libertatem respondendum est.

21. *Ulpianus (libro vicensimo septimo ad Sabinum.)*

¶ Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

22. *Idem (libro vicensimo octauo ad Sabinum.)*

¶ In personam seruilem nulla cadit obligatio. ¶ Generaliter probandum est, vbicunque in bonæ fidei iudiciis confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

23. *Idem libro vicensimo nono ad Sabinum.*

¶ Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt, quidam & dolum & culpam. dolum tantum, depositum a & precarium: dolum & culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelæ, negotia gesta. in his quidem & diligentiam. societas & rerum communio & dolum & culpam recipit. sed hæc ita, nisi si quid nominatim conuenit, vel plus vel minus, in singulis contractibus: nam hoc seruabitur, quod initio conuenit. legem enim contractus dedit: excepto eo quod Celsus putat, non valere si conuenierit ne dolus præsteretur: hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est. & ita vtimur. Animalium verò casus, mortes, quæque sine culpa accedunt, fugæ seruorum qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum a nullo præstantur.

a v. Theophil.
§. 17. Inst. de
obligat. quæ
ex delicto.

24. *Paulus (libro quinto ad Sabinum.)*

¶ Quatenus cuius inter sit, in facto, non in iure consistit.

25. *Pomponius (libro undecimo ad Sabinum.)*

¶ Plus cautionis in re est, quam in persona.

26. *Ulpianus (libro tricensimo ad Sabinum.)*

¶ Qui potest inuitis alienare, multò magis & ignorantibus & absentibus potest.

27. *Pomponius (libro sextodecimo ad Sabinum.)*

¶ Nec ex prætorio nec ex solenni iure, priuatorum cōuentione quicquam immutandum est, quamuis obligationum causæ pactione possint inmutari & ipso iure, & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus vel lege vel per prætorem introductus priuatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc cum inchoatur actio, inter eos conuenit.

28. *Ulpianus (libro tricensimo sexto ad Sabinum.)*

¶ Diuus Pius rescripsit, eos qui ex liberali-

22. ¶ Δούλο ἐκ ἐνέχεται, ἔτε ἐνοχοποιεῖται. Eclog. eod. c. 19. 1. Harmenop. §. 1.

23. ¶ Οἱ γερονότες ἢ μὴν ἐνοχοὶ ἐκ πτωσαλλάγματος ἐποφείλονται ἐπ' αὐτοῖς οἷς ἐνέχονται, ἐὰν ὅτε δόλον μόνον, ἐὰν ὅτε diligentiam τουτέστι αὐθιγὰ & πῶς, εἰ μὴ δὲν κερδαίνουσιν, ἀπὸ δόλου μόνον κατέχονται· εἰ δὲ πωροσέσιν αὐτοῖς κέρδος, ὅτε καὶ ἀπὸ ραθυμίας ὑπεύθυνοι γίνονται. Theophil. §. 13. Inst. de obligat. quæ ex delicto. τὰ τυχερὰ τῶν ἀλόγων, καὶ τὰ κατὰ ραθυμίας θάνατον, καὶ πῶς φυλάττειται εἰς τὸ πῶς δύνανται καὶ τὴν ἀφ' αὐτῶν, καὶ τὸ φόρυβον, καὶ τὴν ἐμωρησὸν μόνον, καὶ τὰ πλήθη τῶν ὑδάτων, καὶ πῶς ἐπέλθουσιν τῶν ληστῶν, καὶ οἷς πηγινώσκει. Eclog. eo. c. 20. Harmenop. eod. §. 4. 55. vbi vide Scholion amplissimum ad hanc legem.

27. ¶ Απὸ ἰδιωτικοῦ συμφώνου τὸ κοινὸν νόμιμον ἐκ ἐναλλάσσει, εἰ καὶ τὰ μέγιστα κατ' ἀρχὰς αἱ ἀγῶναι ἀπὸ συμφώνου ἐναλλάσσονται τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὅτε ἀπὸ γραφῆς. 1. Harmenop. 9. §. 20. 21. vbi v. Scholion satis amplum ad hanc legem. Eclog. eod. c. 27. add. l. 45. in f. j. eod.

tate conueniuntur, in id quod facere possunt, condemnandos.

29. *Paulus libro octauo ad Sabinum.*

a Theophilus
Inst. de exhe-
redat. liberorū
hanc regulam
ita expressit
τὰ ἐξ ἀρχῆς
ἀνυπόστατα
ἐκ τῶν μετὰ
ταῦτα ὁμιλο-
μένων ἰσχύ-
ν λαμβάνειν
δύνανται Pau-
lo etiam ali-
ter eandem re-
gulam refert
in §. 2. in fi.
Inst. de iur.
stipul. τὰ ἐξ
ἀρχῆς ἀνυπό-
στατα ἐκ τῶν
μετὰ ταῦτα
ὁμιλούμενων
ἐκλαμβάνεται.

¶ Quod initio vitiosum est, non potest tra-
ctu temporis conualescere.

30. *Ulpianus libro trigensimo sexto ad Sabinum.*

¶ Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31. *Idem (libro quadragenismo secundo ad Sabinum.)*

¶ Verum est neque pacta, neque stipulatio-
nes factum posse tollere. quod enim impossi-
bile est, neque pacto, neque stipulatione po-
test comprehendi, ut utilem actionem aut fa-
ctum efficere possit.

32. *Item (libro quadragenismo tertio ad Sabinum.)*

¶ Quod attinet ad ius civile, serui pro nul-
lis habentur, non tamen & iure naturali: quia
quod ad ius naturale attinet, omnes homines
æquales sunt.

33. *Pomponius (libro vicensimo secundo ad Sabinum.)*

¶ In eo, quod vel is qui petit, vel is à quo
petitur, lucri facturus est, durior causa est pe-
titoris.

34. *Ulpianus (libro quadragenismo quinto ad Sabinum.)*

¶ Semper in stipulationibus & in cæteris
contractibus id sequimur, quod actum est: aut si
non pareat quid actum est, erit consequens ut
id sequamur, quod in regione, in qua actum
est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis
mos appareat, quia varius fuit? ad id quod mi-
nimum est, redigenda summa est.

35. *Idem (libro quadragenismo octauo ad Sabinum.)*

¶ Nihil tam naturale est, quàm eo genere quid
quid dissoluere, quo colligatum est: ideo ver-
borum obligatio verbis tollitur: nudi consen-
sus obligatio contrario consensu dissoluitur.

36. *Pomponius (vicensimo septimo ad Sabinum.)*

¶ Culpa est, immiscere se rei ad se non per-
tinenti.

37. *Ulpianus (libro quinquagesimo primo ad Sabinum.)*

¶ Nemo qui condemnare potest, absolvere
non potest.

38. *Pomponius (libro vicensimo nono ad Sabinum.)*

¶ Sicuti pœna ex delicto defuncti heres te-
neri non debeat, ita nec lucrum facere, si quid
ex ea re ad eum peruenisset.

39. *Idem (libro trigensimo secundo ad Sabinum.)*

¶ In omnibus causis pro facto accipitur id,

29 ¶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατον, οὐ
βεβαιῶνται τῇ χρονίᾳ ἀδυναμῇ. E-
clog. eod. 29. Harmenop. eo. §. 21.

30 ¶ Τὸν γάμιν οὐ τὸ συγκατευσθῆ-
σαι, ἀλλ' ἡ συνάνεσις ἀποτρέπει. Eclo.
eod. c. 30.

33 ¶ Δύο αἰτίαι κέρδους ἀγωνιζομέ-
νων, χείρον ὅτιν ἢ τε ἐν ἀγωνίᾳ ἀρε-
σις. Ecl. eod. c. 33.

34 ¶ Καὶ ἐν τῇ ἐπεροθήσῃ, καὶ ἐν τῇ
λοιποῖς συναλλάγμασιν, εἰ μὴ δι-
λουῖται τὸ δοξαν τῶν μερῶν, ἀκολα-
θοῦμεν τὸ ἐξ αὐτῆς κλίματος ἐν ᾧ γί-
νονται τὰ συναλλάγματα. εἰ δ' ἂν ἀ-
δύνατον εἴη, ἢ ἀδύνατον, ὅτε τὰ ἡθῶ-
ν ἀκολουθοῦμεν. Ecl. eod. c. 34.
Harmenop. eod. c. 3.

37 ¶ Τὰ κατὰ νόμους γινόμενα, ἐν νόμῳ
ἀναξίως περὶ δεῖ. Harmenop. §. 17.

38 ¶ Ἐπὶ τῇ ἀμερτημῶν ἐκ εἰς
πὺν ποινῇ, ἀλλ' εἰς τὸ ἀδύνατον, ὃ
κληρονομος ἐνέχει. Ecl. eod. c.
37. Harmenop. 8. §. 62.

40. ¶ Ο μεμινώς καὶ ὁ ἀπώτερος, ὁ δὲ
δεμίαν ἔχει βέλυσιν. Eclog. eod. c.
49. Harmenop. eod. §. 39.

1. ¶ Επὶ τῷ ἀσφαροῦς παλάματ' ὁ
κρεῖττον ὅσον ἀνοεῖν τῇ ἀπατήσῃ, ἢ
περὶ τὴν ἐπὶ σάκτῃ κέρδει. Eclog.
eod. c. 40.

43. ¶ Ο ἀρνησάμενος χρεωστῆν, ὁ κα-
λῶς ἢ ἑτέρα δικαιολογία χρησάμενος,
εἰ μὴ ἰόμος ἐμποδίζει. Eclog. eod. c.
42. Harmenop. §. 90. 91. vbi vi-

de Scholion. 1. ¶ Πολλὰν ἀγωγὴν
ὡς τῷ αὐτῷ συζευχουσῶν, τὴν μίαν πρὸς
κινεῖν ὀφείλει. Eclog. eod. c. 43.

44. ¶ Τότε ἐς τὸ ἀνελθόν ὁ κληρο-
νόμος ἐνάγει, ὅτε ἐκ τῶν οἰκείων δόλων,
ἢ ἀλλὰ τῷ ἴδιον ἀντιπρὸς ἐνάγει. Eclog.
eod. c. 44. §. Harm. 8. §. 63.

45. ¶ Οὐτε ἐνέχουσι, οὐτε ἀδελφὰ κα-
ταδίκην, οὐτε ἀδελφὰ κλησίαν, οὐτε ἀγο-
ρασίαν, οὐτε μίσθωσις, ὅτι ἰδίῳ παλά-
μα πωλείται. Harm. eod. §. 33.
Eclog. eod. c. 45.

1. ¶ Τὸ ἰδιωτικὸν σύμφωνον ἐκ ἀναγ-
ρεῖ το κοινὸν νόμον. Eclog. eod. c.
45. adde l. 27. supra eod.

46. ¶ Ποινὴ καταβληθεῖσα ἐκ ἀνα-
λαμβάνει. §. 2. Eclog. 3. c. 37.

47. ¶ Ἡ ἀδελφὰ συμβεβλημένη, ἐκ ἐνοχο-
ποιεῖ, ὅτι τῷ ἴδιον δόλον, ἀρμόζει ἢ πε-
ρὶ δόλων. Eclog. eod. c. 46. Harm.
eod. §. 49. 1. ¶ Ο κοινωνὸς τῷ κοινωνοῦ
μου, ἐκ ἐστὶ μου κοινωνός. Eclog. eod. c.
47. Harm. eod. §. 37. & 38.

48. ¶ Τὸ κατ' ὀρλὴν ἢ θερμότητα γι-
νόμενον, ἢ λεγόμενον, ἐκ ἐστὶ βέβαιον. εἰ
μὴ τοῖς αὐτοῖς ὁπιδύει. Harm. eod.
31. §. 31. Eclog. eod. c. 48.

in quo per alium moræ sit, quò minus fiat.

40. Idem libro trigensimo quarto ad Sabinum.

¶ Furiosi, vel eius cui bonis interdictum
sit, nulla voluntas est.

41. Vlpianus libro vicensimo sexto ad Edictum.

¶ Non debet actori licere, quod reo non
permittitur.

1. ¶ In re obscura melius est fauere repetitio-
ni, quàm aduentitio lucro.

42. Gaius (libro nono ad Edictum provinciale.)

¶ Qui in alterius locum succedunt, iustam
habent causam ignorantiae, an id quod pete-
retur, deberetur. Fideiussores quoque non mi-
nus quàm heredes iustam ignorantiam possunt
allegare. Hæc ita de herede dicta sunt, si cum
eo agatur: non etiam si agat. nam planè qui a-
git, certus esse debet, cum sit in potestate eius,
quando velit, experiri: & antè debet rem dili-
genter explorare, & tunc ad agendum proce-
dere.

43. Vlpianus (libro vicensimo octavo ad Edictum.

¶ Nemo ex his qui negant se debere, prohi-
betur etiam alia defensione vii, nisi lex impe-
dit. 1. ¶ Quotiens concurrunt plures actiones
eiusdem rei nomine, vna quis experiri debet.

44. Idem (libro vicensimo nono ad Edictum.

¶ Totiens in heredem damus de eo quod ad
eum peruenit, quotiès ex dolo defuncti conue-
nitur, non quotiès ex suo.

45. Idem libro trigensimo ad Edictum.

¶ Neque pignus, neque depositum, neque
precarium, neque emptio, neque locatio rei
sue consistere potest.

1. ¶ Privatorum consuetudo iuri publico nõ derogat.

46. Gaius libro decimo ad Edictum
provinciale.

¶ Quod à quoquo pænæ nomine exactum
est, id eidem restituere nemo cogitur.

47. Vlpianus libro trigensimo ad Edictum.

¶ Consilii non fraudulentum nulla obligatio
est. ceterum si dolus & calliditas intercessit, de
dolo actio competit. 1. ¶ Socii mei socius, meus
socius non est.

48. Paulus (libro trigensimo quinto
ad Edictum.

¶ Quicquid (in) calore iracundiæ vel fit,
vel dicitur, non prius ratum est, quàm si per-
seuerantia apparuit iudicium animi fuisse: ideo
que breui reuersa vxor nec diuortisse videtur.

49. Vlpianus (libro trigensimo quinto
ad Edictum.)

¶ Alterius circumuentio alii non præbet
actionem.

50. *Paulus libro trigensimo nono ad Edictum.*

¶ Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest.

51. *Gaius (libro quintodecimo ad Edictum provinciale.)*

¶ Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

52. *Ulpianus (libro quadragesimo quarto ad Edictum.)*

¶ Non defendere videtur non tantum qui latitat, sed & is qui praelens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

53. *Paulus (libro quadragesimo secundo ad Edictum.)*

¶ Cuius per errorem dati repetitio est, eius consulto dati donatio est.

54. *Ulpianus (libro quadragesimo sexto ad Edictum.)*

¶ Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet.

55. *Gaius libro secundo de testamentis ad Edictum urbicum.*

¶ Nullus videtur dolo facere, qui suo iure utitur.

56. *Idem libro tertio de legatis ad Edictum urbicum.*

¶ Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.

57. *Idem (libro octauodecimo ad Edictum provinciale.)*

¶ Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58. *Ulpianus (libro secundo Disputationum.)*

¶ Ex poenalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.

59. *Idem (libro tertio Disputationum.)*

¶ Heredem eiusdem potestatis iurisque esse, cuius fuit defunctus, constat.

60. *Idem (libro decimo Disputationum.)*

¶ Semper qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur: sed & si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.

61. *Idem libro tertio Opinionum.*

¶ Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat inuito alteri, in quo ius non habet.

62. *Julianus libro sexto Digestorum.*

¶ Hereditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius quod defunctus habuerit.

63. *Idem libro septimo decimo Digestorum.*

¶ Qui sine dolo malo ad iudiciu prouocat,

51 ¶ Οὐ δοκεῖ τις λαμβάνειν, ὅπερ ἄλλω ἀποκαταστήσῃ ἀναγκάζεσθαι. Eclog. eod. c. 52. Harmenop. eod. §. 36.

53 ¶ Οταν τις μὴ χρεώτων πινύτῃ καταβάλῃ, εἰ μὴ ἀγνοεῖ ὅτι ἔχρεώσῃ, ἀναλαμβάνει. εἰ δὲ ἔκ ἀγνοεῖ, ἔκ ἀναλαμβάνει. δοκεῖ γὰρ ὅτι οἰκιστοῦ ἡ δὲ δωρήσατο. Harmenop. §. §. 53.

54 ¶ Οὐ δυνάταί τις πλέον ἔχει δικαίᾳ, μετὰ γὰρ εἰς ἑτέρον. Eclog. eod. c. 55.

56 ¶ Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις τῶν φιλικῶν ἔρρων ὅτι κρατεῖ. Eclog. eod. c. 57. Harmenop. i. §. 31. & titul. 15. §. 19. & 20. vbi vide Scholion.

59 Ο κληρονομία τὸ αὐτὸ δίκαιον ἔχει, ὅπερ ὁ τῆς αὐτῆς. Eclog. eod. c. 8.

61 ¶ Ἐξέστιν ἐκείνῳ τὸ ἴδιον οἶκον ἀνανοῦν, ἐφ' ὅσον ἑτέρον ἀκούει μὴ βλάπῃ, εἰ μὴ δίκαιον ἔχει. Eclog. eod. c. 60.

62 ¶ Κληρονομία ἐστὶν ἡ εἰς ὅλην ἑτέρον ἀκαδοχή, τῇ δικαίᾳ, ὅπερ ὁ δὲ αὐτῆς εἶχεν. Eclog. eod. c. 61. §. Harmenop. §. 66. 67. vbi vide Scholion.

64 ¶ Ἰὰ

a l. i. ff. de sand. indeb.

Alias in.

64 ¶ Τα πανίως συμβαίροντα, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἀρατομύοις καταλογίζόμενα. Eclog. eod. c. 63. Harmenop. eod. §. 7.

66 ¶ Οὐδὲν ἀνέχον ἀδελφικῶς, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς ἀρατομύοις καταλογίζόμενα. Eclog. eod. c. 46. 3. Harmen. §. 92.

67 ¶ Ἐάν τις αὐτὸν φράσῃ διχῶς νοῆται, ἢ ἀρμόζουσα τῇ δικαίᾳ καὶ κινδυνώδῳ ἀντιματι ἐπιχειρεῖ. Eclog. eod. c. 65.

68 ¶ Ταῦτα ἀποσώποις ἀὶ ὑπάρχοντα ἀπονόμια, σβέννυται αὐτοῖς τὰς ἀποσώποντα ταῖς ἀγωγῇς, ἀπὸ πάντων μετέρχον. Eclog. eod. c. 66. Harmen. eod. §. 45.

70 ¶ Τὸ δίκαιον ὅπερ ἔχει τις τῆς τιμωρῆς οὐκ ἐντέλλεται ἄλλω. Eclog. eod. c. 67. Harm. eod. §. 53.

71 ¶ Οὐ πῶς κληρονομία, ἐπεὶ ἢ ὅτι τρεπῇ, χωρὶς γυναικός. Eclog. eod. c. 73. 5. Harm. 68. 69. vbi vide Sch.

3 ¶ Ταῦτα ἐν δαδὴν καὶ μετὰ νομόμια, ἀντὶ τῆς μετὰ ἀμύμων εἰσὶν. Eclog. eod. cap. 78.

4 Οὐδεὶς συμπονωὶν ἢ ἐπερωτῇ ἀσφάλειαν ἐτέρῳ ἀποποιεῖ. Eclog. eod. c. 71. 1. Harmen. 9. 10. vbi vide Scholion.

non videtur moram facere.

64. Idem libro vicensimo nono Digestorum.

¶ Ea quæ raro accidunt, non temerè (in) agendis negotiis computantur.

65. Idem libro quinquagesimo quarto Digestorum.

¶ Ea est natura cauillationis, quam Græci ἀποφύγω appellunt, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

66. Idem libro sexagesimo Digestorum.

¶ Marcellus Definit debitorem esse eum qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

67. Idem libro octogesimo septimo Digestorum.

¶ Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipitur, quæ rei gerendæ aptior est.

68. Paulus libro singulari de dotis repetitione.

¶ In omnibus causis id obseruatur, vt vbi a addde inf. personæ conditio locum facit beneficio, ibi ^{196.} deficiente ea beneficium quoque deficiat: vbi verò genus actionis id desiderat, ibi ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilii.

69. Idem libro singulari de assignatione libertorum.

¶ Inuito beneficium non datur.

70. Vlpianus libro primo de officio Proconsulis.

¶ Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cuius alterius coercitionis, ad alium transferre.

71. Idem libro secundo de officio Proconsulis.

¶ Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant per libellum expediri non possunt.

72. Iavolenus libro tertio ex posterioribus Labeonis.

¶ Fructus rei est vel pignori dare licere.

73. Quintus Mucius Scauola libro singulari O P Q N.

¶ Quò tutela redivit, eò hereditas peruenit, nisi cum foemina heredes intercedunt.

1 ¶ Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis heredibus cum moritur habuit, habiturusve esset si vixisset. 2 Vifacitum id videtur esse, qua de re quis, cum prohibetur, fecit. clam, quod quisque cum controuersiam haberet, habiturusve se putaret, fecit.

3 Quæ in testamento ita sunt scripta vt intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. 4 ¶ Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando

qu isquam alteri cauere potest.

74. *Papinianus libro primo Quaestionum.*

¶ Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

75. *Idem libro tertio Quaestionum.*

¶ Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

76. *Idem libro vicensimo quarto Quaestionum.*

¶ In totum omnia quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

77. *Idem libro vicensimo octavo Quaestionum.*

a adde Theo-
phil. § 2. de nu-
ptiis. § 6.
quibus modis
ius patriæ po-
testatis solui-
tur. ubi emā-
cipatio dicitur
ἐν ἑστέρας
ἐν ἑστέρας

¶ Actus legitimi qui recipiunt diem vel conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, serui optio, datio tutoris: in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem: nonnunquam tamen actus suprà scripti tacite recipiunt, quæ aperte comprehensa vitium adferunt. nam si acceptum feratur ei qui sub conditione promissit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio exriterit: quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehen datur, nullius momenti faciet actum.

78. *Idem libro trigensimo (primo) Quaestionum.*

¶ Generaliter cum de fraude disputatur: non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

79. *Idem libro trigensimo secundo Quaestionum.*

¶ Fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

80. *Idem libro trigensimo tertio Quaestionum.*

¶ In toto iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

81. *Idem libro tertio Respon-
sorium.*

¶ Quæ dubitationis tollendæ causa contra-
ctibus inferuntur, ius commune non lædunt.

82. *Idem libro nono Respon-
sorium.*

¶ Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

83. *Idem libro secundo Defini-
tionum.*

¶ Non videntur rem amittere, quibus propria non fuit.

84. *Paulus libro tertio Quaestionum.*

¶ Cum amplius solutum est quam debebatur,

78 ¶ Οτε ὁ δὲ ἀπάτης (ἡ πῆλ), ὁ πολυπραγμονισμὸς, πῶς ἔχει ὁ νόμος, ἀλλὰ πῶς δὲ τὸ ἐναγομῆς ἔχει ἐνεπεσίει. Eclog eo. 76. Harmenop. eod. 3.

79 ¶ Η ἀπάτη, καὶ ἀποτέλεσμα καὶ σέμμεμα ὅπως ἡ πῆλ. Eclog. eod. c. 77. Harmenop. eod. §. 4.

80 ¶ Τὰ εἰδικὰ [alii ἰδικὰ] τῶν ἡλικῶν ὅπως ἐκτελεσθῶν. Eclog. eod. c. 108. Harm. eod. c. 18.

¶ 81 Τὰ δὲ δὲ τὸ ἀνῆλθαι ἀμφοτερότητον ἐν πῆλ καὶ τοῖς συναλλάγμασι, οὐκ ἀνιρεῖ τὸ κοινὸν νόμον. Eclog. eod. c. 79. Harm. eod. §. 51.

82 ¶ Δωρεὰ ὅστις, τὸ χαεῖς αἰσάνης διδομῶν. Eclog. eod. c. 83. Har. i. §. 1.

¶ 83 Οὐ δοκεῖ ὡς ἡ πῆλ ἀπολλεῖν, ὁ μὴ ὡς αὐτὸς δεσπότης. Harmenop. 9. §. 16. 17.

85 ¶ Εν τοῖς ἀμοιβόλοις ὑπὸ τῶν περὶ
κὰς ἀποκρινόμεθα. Eclog. eod. c. 82.
Harm. eod. §. 44 & i. 15. §. 12. 13.

1 ¶ Ταῖς ἐξ ἀρχῆς βέβαια ἐκ τῆς ὁπ-
συμβαίνοντων ἐκ ἀκυροῦ. Eclog.
eod. c. 84. Harmen. eod. 14.

86 ¶ Διὰ τὴν περὶ καταρξέως ὡς ὅτι
πανκρείτων ἢ ἀρεσις γίνετ' ἐν ἀ-
γορῇ. Eclog. eod. c. 85. 1. Harmen-
op. 2. §. 63.

87 ¶ Λοιπὸν γὰρ ἀρμόζει κληρονό-
μοις, καὶ κτ' κληρονόμων. Eclog. eod.
c. 85. Harmenop. eod.

88 ¶ Οὐ δοκεῖ γινέσθαι ὑπὸ δέσιν, ἐν-
θα μὴ ἀρμόζει ἀπάτησις. Eclog.
eod. c. 86. Harmen. eod. §. 60.

90 ¶ Εν πᾶσι μὲν, μάλιστα δὲ τῶν νό-
μων τὸ δίκαιον σκοπεῖ. Eclog. eod.
c. 87.

cuius pars non inuenitur quæ repeti possit, to-
tum esse indebitum intelligitur manente pri-
stina obligatione. 1 ¶ Is natura debet, quem
iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti
sumus.

85. *Idem libro sexto Quaestionum.*

¶ In ambiguis pro dotibus respondere me-
lius est. 1 ¶ Non est nouum, ut quæ semel
utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus
extiterit, à quo initium capere non potuerunt.
2 ¶ Quotiens æquitate desiderii naturalis ra-
tio, aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis
res temperanda est.

86. *Idem libro septimo Quaestionum.*

¶ Non solet deterior conditio fieri eorum,
qui litem contestati sunt, quàm si non: sed ple-
runque melior.

87. *Idem libro tertridecimo Qua-*
stionum.

¶ Nemo enim in persequendo deteriorem
causam, sed meliorem facit. denique post litē
contestatam heredi quoque prospiceretur, &
heres tenetur ex omnibus causis.

88. *Scauola libro quinto Qua-*
stionum.

¶ Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nul-
la petitio est.

89. *Paulus libro decimo Qua-*
stionum.

¶ Quandiu possit valere testamentum, tam-
diu legitimus non admittitur.

90. *Idem libro quintodecimo*
Quaestionum.

¶ In omnibus quidem, maximè tamen in iu-
re, æquitas spectanda sit.

91. *Idem libro septimodecimo Qua-*
stionum.

¶ Quotiens duplici iure defertur alicui suc-
cessio, repudiato nouo iure, quod antè defer-
tur, supererit vetus.

92. *Scauola libro quinto respon-*
sorum.

¶ Si librarius in transcribendis stipulatio-
nis verbis errasset, nihil nocere, quo minus &
reus & fideiussor tenetur.

93. *Macianus libro primo Fideicom-*
missorum.

¶ Filius familiæ neque retinere, (neque re-
cipere,) neque apisci possessionē rei peculia-
ris videtur.

94. *Vlpianus libro secundo Fidei-*
commissorum.

¶ Non solent quæ abundant, vitare scri-
pturas.

95. *Idem libro sexto Fideicom-*
missorum.

¶ Nemo dubitat, soluendo videri cum qui
defenditur.

96. *Macianus libro duodecimo Fideicom-*
missorum.

¶ In ambiguis orationibus maximè senten-
tia spectanda (est) eius qui eas protulisset.

97. *Hermogenianus libro tertio Iuris Epi-*
tomarum.

¶ Ea sola deportationis sententia aufert,
quæ ad fiscum perueniunt.

98. *Idem libro quarto Iuris epitomarum.*

¶ Quotiens vtriusque causa lucri ratio ver-
titur: is præferendus est, cuius in lucrum causa
tempore præcedit.

99. *Venuleius libro duodecimo Stipulationum.*

¶ Non potest improbus videri, qui ignorat
quantum soluere debeat.

100. *Gaius libro primo Regularum.*

¶ Omnia quæ iure contrahuntur, contrario
iure pereunt.

101. *Paulus libro singulari de Cognitionibus.*

¶ Vbi lex duorum mensium fecit mentio-
nem, & qui sexagesimo & primo die venerit,
audiendus est: ita enim & Imperator Antoni-
nus cum Diuo patre suo rescripsit.

102. *Ulpianus primo ad Edictum.*

¶ Qui verante Prætoris fecit, hic aduersus e-
dictum fecisse propriè dicitur. 1 ¶ Eius est
actionem denegare, qui possit & dare.

103. *Paulus libro primo ad Edictum.*

¶ Nemo de domo sua extrahi debet.

104. *Ulpianus libro secundo ad Edictum.*

¶ Si in duabus actionibus alibi summa ma-
ior alibi infamia est: præponenda est causa ex-
istimationis. vbi autem æquiparant famosa iu-
dicia, etsi summam imparem habent, pro pa-
ribus accipienda sunt.

105. *Paulus libro primo ad Edictum.*

¶ Vbicunque causæ cognitio est, ibi prætor
desideratur.

106. *Idem libro secundo ad Edictum.*

¶ Libertas inæstimabilis res est.

107. *Caius libro primo ad Edictum pro-*
uinciale.

¶ Cum seruo nulla actio est.

108. *Paulus libro quarto ad Edictum.*

¶ Ferè in omnibus pœnalibus iudiciis & æ-
tati & imprudentiæ succurritur.

109. *Idem libro quinto ad Edictum.*

¶ Nullum crimen patitur is qui non prohi-
bet, cum prohibere (non) potest.

110. *Idem libro sexto ad Edictum.*

¶ In eo quod plus sit, semper inest & minus.

¶ Nemo alienæ rei expromissor idoneus vi-
detur, nisi cum satisfactione. 2 ¶ Pupillus
pati non posse intelligitur. 3 ¶ Vbi verba
coniuncta nō sunt, sufficit alterutrum esse factum.

¶ Tēs α author Eclogæ ita videtur hunc locum reddidisse, quod tamen
videtur esse legis 80. suprâ eod. 1 ¶ Οὐδὲς ἀλλοτεῖαν δίκην αἰεὶ ἰκανοδο-
σίας δεικνύειν δοκεῖ, εἰ καὶ ἔσιν ὑπαπικός. 2. Eclog. cap. αὐτὴ δεικνύειν.

96 ¶ Εἰ τὰς ἀμφιβολαῖς ἀρνήτε-
σι, τῇ δ' αὖτοί γε δεῖ ποτε χεῖν τὸ ἀφ-
ημοσύνη. 1. Harmenop. 15 §. 14.
Eclog. eod. c. 94.

98 ¶ Οὐτὶς δὲ κέρδους ἀγωνίζον-
ται πνέες, ποτε μὲν αὖτὸν τὸ κέρδος
τῷ χρόνῳ ποτε δ' αὖ. 5. Harm. 7. §. 3.
& 4.

100 ¶ Τὰ νόματα πωλεῖται, ἐκ-
πῶ νόμῳ ἀναρεῖται. Eclog. eod. c.
98. Harmenop. eod. 40.

103 ¶ Οὐδὲς ἐκ τῶ ἰδίου οἴκου ἐλ-
κεῖται. Eclog. eod. c. 101. & 7. tit. 8.
c. 21. 1. Harm. 2. 29. & 30.

104 ¶ Εἰ ἀνὶ δύο ἀγωγὰς ποτε μὲν
ἢ μὲν ποσότητα μείζονα ἔλκευσα, ἢ
ἀπμοποιός, ποτε μὲν ἢ ἀπμοποιός.
εἰ δ' ἀνὶ δύο ἀπμοποιοί εἰσι, καὶ ἄλλοτερον
ἔχωσι πῶτον, ἴσται νομίζονται. 2. Eclog.
3. c. 22. 1. Harm. 3. §. 30.

106 ¶ Η βέλτερος ἀδελφὴ βῆν
ἀδελφὴ μὲν. Eclog. eod. c. 104. 1. Har-
men. 18. §. 10. & 11. vbi vide Scho-
lion.

107 ¶ Δούλος οὐκ ἐν ἀγέτω οἰαδὴ-
ποτε ἀγωγή. Eclog. eod. c. 105.

108 ¶ Σχεδὸν ἐν πάσῃ τῇ ποτα-
μῷ ἀγωγῇ, καὶ τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τῇ ἀ-
γνοίᾳ συντρέχοντι. Eclog. eod. c. 106.
Harm. eod. §. 42.

109 ¶ Οὐδὲ ἐν ἑκλήματι ποτε μὲν,
ὁ μὲν δυνάμειος κωλύεται, καὶ κωλύων.
Eclog. eod. c. 107. Harm. eod. 26.

110 ¶ Τὰ ἰδικὰ τῶν ἡλικῶν ὅτι κα-
τασκευάζονται, ὅτι δὲ ἰκανοδο-
σίας δεικνύειν δοκεῖ, εἰ καὶ ἔσιν ὑπαπικός. 2. Eclog. cap. αὐτὴ δεικνύειν.

a Sic Theo-
phil. §. 7. Inst.
quib. modis
test. infirm. το
ἐνόμος γινώ-
σκω ἐνόμος
ἀνατρέπεσθαι
δεῖ. Harm
5. tit. 5. §. 17.
τὰ δ' νόμος
γινώσκω, ἐν-
νόμος ἀνατρέ-
πεσθαι δεῖ.

b Adde infra
876. in fin.

c Theophil. in
pr. §. 1. In
fin. de satisf.
ita Latine hæc
regulâ profert
Nemo sine sa-
tisfactione alie-
næ rei desen-
sor idoneus in-
telligitur.

4Τῆς γυναιξὶν εἰς τὸ ἐκδικεῖν αὐτὰς
σωφρονέως, οὐ μὴ σφοδρῶς.
Eclog. eod. c. 108. in f.

111 ¶ Οὐ πλεονάζων τῇ ἡβῇ καὶ κλο-
πῆς καὶ βρεως ἔστι δεκτικὸς. Eclo. eo.
c. 109. 1 ¶ Ταῦτα δὲ ἀμαρτημάτων
ποινῆς μὴ δίδωσι κατὰ κληρονό-
μων, οἷονfurti, vi bonorum raptor-
um, dāni, iniuriæ ἀκουῖλαι. Theo-
phil. §. 1. Inst. de perpetuis & tē-
poralib. actionib. adde eundem §.
9. Inst. de l. Aquil.

114 ¶ Ἐν τοῖς ἀσφατέσι τὸ πιθανόν, ἢ
τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γινόμενον δεῖ σκο-
πεῖν. 1. Harmenop. 15. §. 15. Eclog.
eod. c. 111.

116 ¶ Οὐδὲν οὐτως ὑπεναντίον τῇ
ἀγαθῇ πίσει, ὥς ἡ βία καὶ ὁ φόβος. Ec-
log. eod. c. 113. Harm. eod. §. 15.

117 ¶ Οὐ πᾶσι κοιναὶ νομίμως χρώμεθα
οὐκ ἀπαλλάττα. Eclog. eod. 114. Har-
menop. eod. §.

117 ¶ Οὐ δέδοχθε ἐν πᾶσι τὸ τῶν
ἐπὶ χειρὶ τῆς κληρονομίας. Eclog. eod.
c. 115. Harmen. eod. §. 24. Vbi malè
δέδοχος successor & hæres: cum
hic sit bonorum possessor.

118 ¶ Οὐ ἐν δουλείᾳ ὢν, ἔχει τὸ χρῆ-
μα δεσπόζει, ἐπεὶ δὲ νέμεται ἔδουλει.
Eclog. eod. 116. Harm. 14. §. 3.

119 ¶ Οὐκ ἐκποιεῖ, ὁ μόνον τὸ νομίμως
ἀποβαλλόμενος. Eclog. eod. c. 116.

120 ¶ Οὐδεὶς πλέον, οὐ ἔχει, πᾶσι δὲ
ᾧ ἀπέμπει κληρονομίᾳ. Eclo. eod.
c. 118. Harm. 14. §. 3.

¶ Mulieribus tunc succurrendum est cum
defendantur, non ut facilius calumnientur.

III. Gaius libro secundo ad Edictum
Provinciale.

¶ Pupillum, qui proximus pubertati sit: ca-
pacem esse & furandi & iniuriæ faciendæ.

1 ¶ In hæredem non solent actiones transire,
quæ pœnales sunt ex maleficio: veluti furti,
damni, iniuriæ, vi bonorum raptorum, iniu-
riarum.

112. Paulus libro octavo ad E-
dictum.

¶ Nihil interest, ipso iure, quis actionem non
habeat, an per exceptionem infirmetur.

113. Gaius libro tertio ad Edictum provinciale.

¶ In toto & pars continetur.

114. Paulus libro nono ad Edictum.

¶ In obscuris inspicere solere quod verifimi-
lius est, aut quod plerumque fieri solet.

115. Idem libro decimo ad Edictum.

¶ Si quis obligatione liberatus sit, potest vi-
deri cepisse. 1 ¶ Non potest videri cepisse, qui
stipulatus potest exceptione summoueri.

116. Vlpianus libro undecimo ad Edictum.

¶ Nihil consensui tam contrarium est, qui
bonæ fidei iudicia sustinet, quam vis atque
metus: quem comprobare, contra bonos mo-
res est. 1 ¶ Non capitur, qui ius publicum se-
quitur. 2 ¶ Non videntur, qui errant, con-
sentire.

117. Paulus libro undecimo ad Edictum.

¶ Prætor bonorum possessorem heredis lo-
co in omni causa habet.

118. Vlpianus (libro duodecimo ad Edictum.)

¶ Qui in seruitute est, vsucapere non potest:
nam cum possideatur, possidere non videtur.

119. Idem (libro tertiodecimo ad
Edictum.)

¶ Non alienat, qui dumtaxat emittit pos-
sessionem.

120. Paulus (libro duodecimo ad
Edictum.)

¶ Nemo plus commodi hæredi suo relin-
quit, quam ipse habuit.

121. Idem libro tertiodecimo ad
Edictum.

¶ Qui non facit quod facere debet, videtur
facere aduersus ea, quia non facit. & qui facit
quod facere non debet, non videtur facere id
quod facere iussus est.

132. *Gaius libro quinto ad Edictum provinciale.*

¶ Libertas omnibus rebus fauorabilior est.

123. *Ulpianus libro quatuordecimo ad Edictum.*

¶ Nemo alieno nomine lege agere potest.

1 ¶ Temporaria permutatio ius provinciae non innovat.

124. *Paulus libro sexodecimo ad Edictum.*

¶ Vbi non voce, sed praesentia opus est, mutus si intellectum habet, potest videri respondere. idem in surdo: hic quidem & respondere potest. ¶ Furiosus absentis loco est, & ita Pōponius libro primo epistularum scribit.

125. *Gaius libro quinto ad Edictum provinciale.*

¶ Fauorabiliores rei potius quam actores habentur.

126. *Ulpianus libro quintodecimo ad Edictum.*

¶ Nemo praedo est qui pretium numerauit.

1. ¶ Locupletior non est factus, qui libertum adquisierit. 2. ¶ Cum de lucro duorum quaeratur: melior est causa possidentis.

127. *Paulus libro vicensimo ad Edictum.*

¶ Cum praetor in heredem dat actionem quatenus ad eum peruenit, sufficit, si vel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.

128. *Idem libro nonodecimo ad Edictum.*

¶ In pari causa possessor potior haberi debet. 1. ¶ Hi qui in vniuersum ius succedunt, heredis loco habentur.

129. *Idem libro vicensimo primo ad Edictum.*

¶ Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. 1. ¶ Cum a principalis causa non consistit: ne ea quidem quae sequuntur, locum habent.

130. *Ulpianus libro octauodecimo ad Edictum.*

¶ Nunquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

131. *Paulus libro vicensimo secundo ad Edictum.*

¶ Qui dolo defierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessione dolus est.

132. *Gaius libro septimo ad Edictum provinciale.*

¶ Imperitia culpa adnumeratur.

133. *Idem libro octauo ad Edictum provinciale.*

¶ Melior conditio nostra per seruos fieri potest: deterior fieri non potest.

122 ¶ Πλέον πάντος περιγματού
θάλαμω τ' ἐλδοθείαν. Eclog. eod.
c. 119.

125 ¶ Θάλαπονται μᾶλλον οἱ ἐναρμό-
μυροι, ἢ περ οἱ ἐνάροντες. ἡ γοῦν βοή-
θουῦται καὶ συγνωμονοῦται. 1. Har-
men. 2. §. 66. 67. vbi vide Sch. E-
clog. eod. c. 122.

126 ¶ Οὐκ ἔστι κακὴ πῖσι νομῆς, ὁ
δεδωκὸς τὸ τίμημα. Eclog. eod. c.
123. 2. Harmen. 1. §. 75.

127 ¶ Ὅτε ἀπὸ δόλου τῶ τελευτή-
σαντος εἰς τὸ διελεῖσθαι ὁ κληρονόμος
ἐνάγεται ἀρκεῖ πρὸς ῥοπῶν διελε-
θεῖν εἰς αὐτόν. Eclog. eo. cap. 124. 5.
Harm. 8. §. 71.

128 ¶ Ἐν ἴσῃ αἰτία, κρείσσων ἡ ἀμ-
σις τῶ νεμομένου. Eclog. eod. c. 125. 1.
Harmenop. 2. §. 53. in f. & 2. tit. 1. §.
77. 78. vbi vide Scholion. Theo.
2. in f. Inst. de actio. 1. ¶ Οἷς ὁλό-
κληρον δὲ δεξάμενος, αἰτὶ κληρονό-
μου ὅσιν. Harm. eod. §. 23. Eclog.
eod. c. 126.

130 ¶ Οὐδέποτε αἱ ποινάλες ἀγ-
γὰς ἐπὶ τῶ αὐτῶ σωζέμεναι, πρὸς γ-
μαπ ἀλλήλων γίνονται ἀναρεπικαί.
Theophil. §. 1. Inst. de noxalib.

131 ¶ Ὅς δόλω παυσάμενος νέμεσθαι,
ὡς νεμόμενος καταδικάζεται. Eclog.
eod. c. 128. 2. Harmen. 1. §. 79.

132 ¶ Ἡ ἀπειρία, τῇ ἀμελείᾳ συνα-
εισμεῖται. b Eclog. eod. c. 135. Har-
men. eod. c. 10.

133 ¶ Διὰ τῶ δούλων κρείττων ἡ ἀ-
ρεσις δεωομένων γίνεσθαι, & μὴ χειρότερον.
Eclog. eod. c. 132. 1. Harm. 14. §. 4.
134 ¶ Οὐ

b Ἡ ἀπειρία
eis τοῦ ἁπαν-
ταστὸς
Theophil. §. 7.
Inst. de lege
Aquil.

134 ¶ Οὐδείς ἐκ τῶ ἰδίου δόλου ἀ
κρείττον α ποιεῖ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν. Ecl.
eod.c. 3. Harm. 25.

137 ¶ Οὐκ ἐκ λούσιν ἀρχικῶν (alii
ἀρχοντικῶν) ἀγοράσας, καλῇ πίστει νό-
μις ἔστιν. 2. Harm. 1. §. 76. Ecl. eod.
c. 76.

140 ¶ Ἡ ἀπουσία τῆ δὲ ἀγῶνι
δημόσιον ἀπόντος, ἔτε ἀπὸ τῆς οὐτε ἀλ-
λῶ γίνετ' ἐπιζημιῶ. Eclog. eod.c.
137. Harm. eod.c. 11. Idem lib. 1. tit.
3. §. 79. & 80. vbi vide Scholion.

141 ¶ Τὰ πρὸς κανόνας νόμου λεχ-
θέντα οὐκ ἔλκετ' εἰς ὑπόδειγμα. Ecl.
eod.c. 138. Harm. eod. §. 41. addel.
172. j. eod.

142 ¶ Οὐ σιωπῶν ἔδωκετ' ὁμολο-
γεῖν, ἀλλ' ὁμῶς οὐκ ἀρνεῖτ'. Eclog. eo.
c. 139. Harmenop. eod. §. 50.

144 ¶ Οὐ πᾶν ὅπερ ἔξεστιν, ἤδη καὶ
ἄνευ πέρας ἔστιν. Eclog. eod. c. 140. 4.
Harm. 6. §. 46. in f.

145 ¶ Οὐ γνώσκων καὶ συναίνων οὐκ
ἀπατάτ'. Harm. eod. 6. Eclog. eod.
cap. 41.

134. *Vlpianus libro vicensimo primo
ad Edictum.*

¶ Non fraudantur creditores, cum quid nō a Vldantur
adquiritur à debitore: sed cum quid de bonis Gract id est
deminuitur. 1. ¶ Nemo ex suo delicto melio apud Lat. in
rem suam conditionem facere potest. aut iure hui
ius leri dolo
non delicta.

135. *Idem libro vicensimo tertio ad Edictum.*

¶ Ea quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in
rerum natura non sunt, pro non adiectis ha-
bentur.

136. *Paulus libro octauodecimo ad Edictum.*

¶ Bona fides tantundem possidenti præstat,
quantum veritas, quotiens lex impedimento
non est.

137. *Vlpianus libro vicensimo (quinto) ad
Edictum.*

¶ Qui auctore iudice comparauit, bonæ fi-
dei possessor est.

138. *Paulus libro vicensimo septimo ad
Edictum.*

¶ Omnis hereditas, quamuis postea adea-
tur, tamen cum tempore mortis continuatur.
1. ¶ Nunquam crescit ex postfacto præteriti
delicti æstimatio.

139. *Gaius libro ad Edictum prætoris urbani.*

¶ Omnes actiones quæ morte aut tempo-
re pereunt, semel inclusæ iudicio saluæ per-
manent. 1. ¶ Non videtur perfecte cuiusque
id esse, quod ex casu auferri potest.

140. *Vlpianus libro quinquagesimo sexto
ad Edictum.*

¶ Absentia eius qui reipublicæ causa abest
neque ei, neque alii damnoſa esse debet.

141. *Paulus libro quinquagesimo quarto
ad Edictum.*

¶ Quod contra rationem iuris receptū est,
non est producendum ad consequentia.
1. ¶ Vni duo pro solide heredes esse nō possūt.

142. *Idem libro quinquagesimo sexto ad
Edictum.*

¶ Qui tacet, non utique fatetur, sed tamen
verum est eum non negare.

143. *Vlpianus libro sexagesimo secundo
ad Edictum.*

¶ Quod ipsis qui contraxerunt, obstat, &
successoribus eorum obstabit.

144. *Paulus libro sexagesimo secundo ad
Edictum.*

¶ Non omne quod licet, honestum est.
1. ¶ In stipulationibus id tēpus spectatur, quo
contrahimus.

145. *Vlpianus libro sexagesimo sexto
ad Edictum.*

¶ Nemo videtur fraudare eos qui sciunt, &
consentiunt.

146. *Paulus libro sexagesimo secundo ad Edictum.*

¶ Quod quis dum seruus est, egit, proficere libero facto non potest.

147. *Gaius libro vicensimo quarto ad Edictum provinciale.*

¶ Semper specialia generalibus insunt.

148. *Paulus libro sextodecimo brevis Edicti.*

¶ Cuius effectus omnibus prodest, eius & partes ad omnes pertinent.

149. *Ulpianus libro sexagesimo septimo ad Edictum.*

¶ Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum præstare debet.

150. *Idem libro sexagesimo octavo ad Edictum.*

¶ Parem esse conditionem oportet eius, qui quid possideat vel habeat: atque eius cuius dolo malo factum sit, quo minus possideret vel haberet.

151. *Paulus libro sexagesimo quarto ad Edictum.*

¶ Nemo damnum facit, nisi qui id fecit quod facere ius non habet.

152. *Ulpianus libro sexagesimo nono ad Edictum.*

¶ Hoc iure utimur, ut quicquid omnino per vim fiat aut in vis publicæ aut (in vis) priuatæ crimen incidat. 1. ¶ Delicit & qui mandat. 2. ¶ In maleficio ratihabitio mandato comparatur. 3. ¶ In contractibus quibus doli præstatio vel bona fides inest, hæres in solidum tenetur.

153. *Paulus libro sexagesimo quinto ad Edictum.*

¶ Ferè quibuscumque modis obligamur, hisdem in contrarium actis liberamur, cum quibus modis adquirimus, hisdem in contrarium actis amittimus. Ut igitur nulla possessio adquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum.

154. *Ulpianus libro sexagesimo ad Edictum.*

¶ Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa: sicut si cum de dolo excipitur petitoris neque enim datur talis replicatio petitori, Aut si rei quoque in ea re dolo actum sit. 2. ¶ Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

155. *Paulus libro sexagesimo quinto ad Edictum.*

¶ Factum cuique suum, non aduersario nocere debet. 1. ¶ Non videtur vim facere, qui iure suo utitur, & ordinaria actione experitur. 2. ¶ In pœnalibus causis benignius interpretandum est.

156. *Ulpianus libro septuagesimo ad Edictum.*

¶ Inuitus nemo (rem) cogitur defendere.

1. ¶ Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit.

2. ¶ Cum quis in alius locum successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod aduersus eum nocuit, in cuius locum successit.

147. ¶ Τὰ εἰδηγὰ (alii ἰδηγὰ) τοῖς νόμοις ἐνεῖσι πάντοτε. Eclo. eo. c. 141. Harm. cod. §. 19.

152. ¶ Ὅποιος βίαν, ἢ τὰς δὲ βίας δημοσίας, ἢ τὰς δὲ βίας ἰδιωτικῆς ὑποπτεῖ νόμος. Eclo. eo. c. 142.

154. ¶ Ἐν ἴσῳ ἀμαρτήματι χέρον ἐστὶν ἢ αἰρεσις τὰ ἐνάγοντες, καὶ ὁ νεμόμενος κρείττων ἐστίν. Eclo. eo. c. 150. 1. Harm. 2. §. 64. 65. vbi vide Scholion.

3 ¶ Εἰς τὴν ἀπαλῆν καὶ ἐκδικασίαν,
αὐτὴν ὡς ὅτι τὸ πολὺ τὰ ξη, ὁ ἀγορα-
στὴς ἔχει τὴν ἀρχήν. Eclog. eo. c. 152.

§. 3. Harmenop. 3 §. 47.

157 ¶ Ἐπὶ τοῖς μὴ ἔαχον ἢ μυστα-
εῖς ἀμαρτίμασι, συγγνωσκονται οἱ
δοῦλοι πειθαρχοῦντες τοῖς δεσπό-
ταις, ἢ τοῖς ἐν τὰ ξη δεσποτῶν εἶον ὅτι
ἔοποις ἢ κουράτρου. Ecl. eo. c. 152.
§ 5. Harmen. 14. §. 5.

161 ¶ Εἰ ἐν εἰνθε ἔμποδισθ μοι πλη-
ροθῆναι πλὴν ἀρευν, ὃ πηιδραφέρει
πληροθῆναι ἡμῶν, ἀπὲρ πηιδρα-
μύνης ὅπερ ὅτι ἐλδὲ θερίων, καὶ
λεγάτων καὶ ἐνστάσεων, καὶ ἐπεροτή-
σεων. Eclog. eod. 156. Harm. eod. 2.

162 ¶ Τα δὲ ἀνὰ γῆν ὡς κατόνα
νόμου δεχθέντα, οὐχ ἔλκε) εἰς ὑπόδει-
γμα. Eclog. eod. c. 162.

164 ¶ Αἱ ποινὰς ἀγωγὰς ἀρενα-
ταρχθεῖσαι, ὡς ἀπέμπονται ἢ κλη-
ρονόμων. Eclog. eod. ca. 159. Harm.
eod §. 43. adde l. 139. suprā eod.

165 ¶ Οἱ ἔχον ἐξουσίαν δωρεῖσθ

3 ¶ Plerumque emptoris eadem causa esse de-
bet circa petendum ac defendendum, quæ fuit
auctoris. 4 ¶ Quod cuique (pro eo) præstatur,
inuito non tribuitur.

157. Idem libro septuagesimo (primo) ad Edictum.

¶ Ad ea quæ non habent atrocitatem faci-
noris vel sceleris, ignoscitur seruis, si vel domi-
nis, vel his qui vice dominorum sunt, veluti
tutoribus & curatoribus obtemperauerint.

1 ¶ Semper qui dolo fecit, quo minus haberet,
pro eo habendus est, ac si haberet. 2 ¶ In con-
tractibus successores ex dolo eorum (quibus)
successerunt, non tantum in id quod perue-
nit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est
vnusquisque pro ea parte qua hæres est.

158. Gaius libro vicesimo sexto ad Edictum
provinciale.

¶ Creditor qui permittit rem venire, pignus
demittit.

159. Paulus libro septuagesimo ad Edictum.

¶ Non ut ex pluribus causis deberi nobis
idem potest, ita ex pluribus causis idem possit
nostrum esse.

160. Vlpianus libro septuagesimo sexto ad
Edictum.

¶ Aliud est vendere, aliud vendenti con-
sentire. 1 ¶ Refertur ad vniuersos quod pu-
blice fit per maiorem partem. 2 ¶ Absurdum
est, plus iuris habere (eum) cui legatus sit fun-
dus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem si
viueret.

161. Idem libro septuagesimo septimo ad Edictum.

¶ In iure ciuili receptum est, quotiens per
eum, cuius interest cōditionem non impleri,
fiat quo minus impleatur: perinde haberi, ac si
impleta conditio fuisset, quod ad libertatem
& legata & ad hæredum institutiones perdu-
citur, quibus exemplis stipulationes quoque
committuntur, cum per promissorem factum
esset, quo minus stipulator cōditioni pareretur.

162. Paulus libro septuagesimo ad Edictum.

¶ Quæ propter necessitatem recepta sunt,
non debent in argumentum trahi.

163. Vlpianus libro quinquagesimo quinto
ad Edictum.

¶ Cuius est donandi, eidem & vendendi, &
concedendi ius est.

164. Paulus libro quinquagesimo primo
ad Edictum.

¶ Pœnalia iudicia semel accepta, in hære-
des transmitti possunt.

165. Vlpianus libro quinquagesimo tertio
ad Edictum.

¶ Cum quis possit alienare, poterit consen-

tire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.

166. *Paulus libro quadragesimo octavo ad Edictum.*

¶ Qui rem alienam defendit, nunquam loquaces habetur.

167. *Idem libro quadragesimo nono ad Edictum.*

¶ Non videntur data quæ eo tempore quo dentur accipientis non sunt. 1 ¶ Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

168. *Idem libro primo ad Plautium.*

¶ Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. 1 ¶ Quod factum cum in obscuro sit, ex adfectione cuiusque capit interpretationem.

169. *Idem libro secundo ad Plautium.*

¶ Is damnum dat qui iubet dare: eius verò nulla culpa est, cui parere necesse sit.

1 ¶ Quod pendet, non est pro eo quasi sit.

170. *Idem libro tertio ad Plautium.*

¶ Factum à iudice quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.

171. *Idem libro quarto ad Plautium.*

¶ Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod præstiterit.

172. *Idem libro quinto ad Plautium.*

¶ In contrahenda venditione, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salua actori sit.

173. *Idem libro sexto ad Plautium.*

¶ In condemnatione personarum quæ in id quod facere possunt damnantur, non totum quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant. 1 ¶ Cum verbum Restituas lege inuenitur, et si non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi.

2 ¶ Vnicuique sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi observatur.

3 ¶ Dolo facit, qui petit quod redditurus est.

174. *Idem (libro octavo ad Plautium.)*

¶ Qui potest facere ut possit conditioni parere, iam posse videtur. ¶ Quod quis si velit habere non potest, id repudiare non potest.

ῥῆμα καὶ πωρῶσαι, καὶ ἐλ-
πεῖν αὐτὸ διὰ αὐτοῦ. Eclog. eod. c. 158.
Harmen. eod. §. 59.

168 ¶ Εἰν τοῖς ἀσφαρίσι τὸ φιλοχα-
δὸν ἐρμὴν δομῶ. Eclog. eod. c. 164.
Harm. 15. §. 16.

1 ¶ Τὸ ἐπὶ ἡρτημῶν, οὐ δοκεῖ εἶναι.
Eclog. eod. c. 168. Harmen. eod. §.
31.

170 ¶ Τὸ ἐξω τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ
δικαστῶν γνώμῳ οὐκ ἐρρωται. Eclog.
eod. c. 166.

172 ¶ Τὸ ἀσφαρες καὶ ἀμφίβολον
σύμφωνον, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ μετῴ-
σαντος ὅτι, ἢ τὸ ἀμφίβολον ἐναγ-
γῆ, τὸ πρῶτον τὸ ἐναγόντος οὐ κατα-
βλάπτει. 1. Harmen. 9. §. 24. 25. & ti-
tul. 15. §. 17. 18. Eclog. eod. c. 167. &
lib. 11. tit. 1. καὶ ἀμφίβολον & c.
c. 34. vbi c. 80. & 25. idem dicitur
de stipulatore, quod hic de ven-
ditore & locatore.

173 ¶ Οἱ μέγιστοι πείρας κατα-
καζόμενοι, οὐκ ἀπαυτῶνται πάν-
τες ἐχρυσον, ἵνα καὶ πωρῶσαι. Eclog.
eod. c. 169. Harmen. 4. §. 47. ad-
de Theophil. 8. 17. Inst. de act.
¶ Ταῦτα ἀποκαταστάσεως ῥήματα, καὶ
καρποὶ καὶ ἐλπίδες, καὶ μὴ τὰ τοιαῦτα ῥή-
ματα ἐκφωρῶνται. Eclog. eod. c. 179.
Harmen. eod. c. 1.

176 ¶ Οἱ ἰδιόταται τὰ τῶν ἀρχόντων
πρὸς τὴν οὐδυνίαν. Eclog. eod. c.
171 Harm. eod. § 34.

177 ¶ Οἱ τῆς ἐπὶ τοῦ δεσπότητος ὑπο-
στάτων, τὸ δίκαιον, τοῖς αὐτοῖς δικαίοις ἐ-
φέλει καὶ χρεῖται. Ecl. eo. c. 173. Harm.
eod. §. 22.

178 ¶ Τῆς πρὸς τὸν τύπον ἀπίας μὴ
ἐρρωμένης, οὐδὲ τὰ πρὸς ἀκολογήματα
(αἷς ἐπὶ παντ ἐρρω) Eclog. eod. c.
174. Harmenopul. eodem capite
48 & 23. Eclog 3. c. 69. in medio. &
3 Harmenop. 6. §. 26. adde l. 129. in
f. supra eod.

179 ¶ Α' δήλου τ' γνώμης οὐσης τῆς
ἐλδοθερευῆς, ἢ ἐλδοθείας δάλπει
ται. Eclog. eod. c. 175 & 1. Harmen.
18. §. 13.

180 ¶ Ε' γὰρ δοκῶ λαμβάνειν, ὅπερ τῶν
κέρδων μου ἐτέρω δοθῇ. Ecl. eo. c.
176. Harmen. eod. §. 27.

182 ¶ Α' χρήτως ἐπερωτῶμεν τὸ μὴ
διωκόμενον ἐπὶ πινός. οὐδεμία γὰρ ἐπὶ
τούτῳ ἐνοχλήσεται. Ecl. eod. c. 178.
Harmen. eod. §. 28.

183 ¶ Δυσχερὲς μὲν ὅμως τ' δικάζει
ἀπόντες, ἐναλλάσσοντες πρὸς συνή-
θειαν. Eclog. eo. c. 172. Harmen. eo.
§. 52.

184 ¶ Ο' ἀλογος ἢ μάταιος φό-
βος, οὐ συμβάλλει. Eclog eo. c. 180.
Harmen eod. §. ult.

185 ¶ Περὶ τῶν ἀδιωκτῶν ἐδεμία
ἐστὶν ἐνοχή. Eclog. eod. c. 181.

186 ¶ Οὐδὲν ἀπαγορεύει διώκεται,

175. Idem (libro undecimo ad Plautium.)

¶ In his quæ officium per liberas fieri per-
sonas leges desiderant, feruus intervenire nō
potest. 1 ¶ Non debeo melioris conditionis
esse, quā auctor meus, a quo ius in me trāsit.

176. Idem libro teruodecimo ad Plautium.

¶ Non est singulis concedendum quod per
magistratum publicè fieri possit, ne occasio sit
maioris tumultus faciendi. 1 ¶ Infinita æ-
stimatio est libertatis, & necessitudinis.

177. Idem libro quatuordecimo ad Plautium.

¶ Qui in ius, vel dominium alterius succe-
dit, iure eius uti debet. 1 ¶ Nemo videtur
exsequi, qui ignorat causam cur non debeat
petere.

178. Idem libro quintodecimo ad
Plautium.

¶ Cum principalis causa non consistat, ple-
rumque ne ea quidem quæ sequuntur, locum
habent.

179. Idem libro sextodecimo ad Plautium.

¶ In obscura voluntate manumittentis fa-
uendum est libertati.

180. Idem libro septimodecimo ad
Plautium.

¶ Quod iussu alterius soluitur, pro eo est,
quasi ipsi solutum esset.

181. Idem libro primo ad Vitellium.

¶ Si nemo subiit hæreditatem, omnis vis
testamenti soluitur.

182. Idem libro tertio ad Vitellium.

¶ Quod nullius esse potest, id ut alicuius
fieret, nulla obligatio valet efficere.

183. Marcellus libro tertio Dige-
storum.

¶ Etsi nihil facilè mutandum est ex solemni-
bus, tamen ubi æquitas evidens poscit, subue-
niendum est.

184. Celsus libro septimo Dige-
storum.

¶ Vani timoris iusta excusatio non est.

185. Idem libro octavo Dige-
storum.

¶ Impossibilium nulla obligatio est.

186. Idem libro duodecimo Dige-
storum.

¶ Nihil peti potest ante id tēpus, quo per re-

rum naturam persolui possit: & cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo præterito peti non potest.

187. *Idem libro sextodecimo Digestorum.*

¶ Si quis prægnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

188. *Idem libro septimodecimo Digestorum.*

¶ Vbi pugnantia inter se in testamento iuberentur, neutrum ratum est. 1. ¶ Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

189. *Idem libro tertiodécimo Digestorum.*

¶ Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, nisi adposita tutoris auctoritate creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

190. *Idem (libro vicésimo quarto Digestorum.)*

¶ Quod euincitur in bonis non est.

191. *Idem libro trigésimo tertio Digestorum.*

¶ Neratius consultus, An quod beneficium dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respōdit: non videri sibi principem, quod ei quæ viuere existimabat concessisset, defuncto concessisse. quem tamen modum esse beneficij sui vellet, ipsius æstimationem esse.

192. *Marcellus libro vicésimo nono Digestorum.*

¶ Ea quæ in partes diuidi non possunt solidà à singulis hæredibus debentur. 1. ¶ In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus iustius est, quàm tutius.

193. *Celsus libro trigésimo octauo Digestorum.*

¶ Omnia ferè iura heredum perinde habentur, ac si continuò sub tempus mortis heredes extitissent.

194. *Modestinus libro sexto Differentiarum.*

¶ Qui per successionem quamuis longissimam defuncto heredes constiterunt, non minus heredes intelliguntur quàm qui principaliter heredes existunt.

195. *Idem libro septimo Differentiarum.*

¶ Expressa nocent, non expressa non nocent.

196. *Idem (libro octauo Regularum.)*

¶ Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ, & ideo quædam ad heredem transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad heredem non transcunt.

¶ καὶ τὸ κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων δυνάμει καταβάλλεται, οὐδὲ πρὶν ἢ παρέλθῃ ὁ ὅτι τῇ καταβλήσει οὐδὲν κατὰ τὴν φύσιν. Ecl. eo. c. 182. Harmenop. eod. §. 8. adde i. Harmen. 2. §. 55. in f.

187 ¶ Οὐ δοκεῖ ἀπαρτίζεσθαι, ὁ καταλιπὼν ἔγκυον γαμετῶν. Ecl. eo. c. 183. Harmen. eod. c. 9.

188 ¶ Τὰ ἐν ἡγεθῆκει ἀλλήλοις ἐνυμνούμενα, οὐκ ἐρρωταί, Ecl. eo. c. 184. §. Harmen. 8. §. 59. 1. ¶ Οὐδὲν ἐνυμνῶμεθα, τὸ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων κεκωλυμένον. Ecl. eo. c. 184. in f. l. 1. Harmen. 1. §. 23.

190 ¶ Οὐτε δέλειν, οὐτε μὴ δέλειν αἰετῶν, αἰετῶν δὲ αὐθεντίας τὸ ὅτι ποῦ πιστεύεται.

191 ¶ Ἐὰν ὁ βασιλεὺς πρὸς ἡδὴ τῶν τήσαντι ὡς ὠξύνει δωρήσει, ἐκ ἐρρωταί μὴ, αὐτὸς δὲ ὅτι τὰ ὡς τῆς φιλοπρίας διακρίνειν. 3. Harm. 1. §. 19.

1. ¶ Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις τὸ καλοῦσθαι λέξι δὲ χόμιθα. Ecl. eo. c. 188.

194 ¶ Οὐδὲν δὲ δόχος ἐν πᾶσι πέχει τὸν κληρονόμον. Ecl. eo. c. 115. Harm. eod. §. 24. sed hæc regula videtur esse l. 117. supra eod. Vti est sanè.

196 ¶ Τὰ τοῖς ἀγαθῶσι διδόμενα ἀγαθώματα, οὐ μὴν τοῖς ἀγαθώτοις, ἀλλὰ καὶ εἰς κληρονόμους διαβαίνει. Ecl. eo. c. 192. Harmen. eod. §. 46.

197 ¶ Ἐὰν

a. Adde sup. l. 68. adde Harmenop. 2. titul. §. 10. Authorem μισροῦ. titulo πρὸς αὐτὸν.

197 ¶ Εἰ τοῖς γάμοις ἔμνονον τί' ἐξε-
σιν, ἀλλὰ καὶ τὸ δ' ὡρεπὲς ζήτῳ μὲν.
Eclog. eo. c. 193. a

198 ¶ Εἴτε δ' ὁ πόρος ὅστις ὁ πῖξοπος,
εἴτε ὁ πόρος, ὃ δόλῳ αὐτῶν τ' ὀρφανὸν
ἔβλαπτε. Eclog. eo. c. 194.

200 ¶ Ὅτε χεῖς βλαβῆς οὐκ ἐν δέ-
χεται γίνεσθαι π, τὸ ἥπρον ἀδικον ἐπι-
λεξιόμθα. Eclog. eo. c. 195. Harmen.
eod. §. 17.

201 ¶ Γότα τὰ ἐν δ' ἡθῆνι δ' ἀποτ' ἡ-
σματ' ἀλαμδαίον, ὅτε καὶ πῶ ἀρχίω
ἀνιπίφρον ἐχέησιν. Eclog. eod. c.
197. §. Harmenop. 1. §. 60.

202 ¶ Παῖ νομικὸς κανὼν σαθρὸς ἐ-
σιν, δ' ἡρεῖς τὸ ἀνὰ ξέπε. Eclog. eo.
c. 198 Harmenop. eod. §. 35. & 1. ti-
tulo 13. in f.

203 ¶ Ὅς οἰκεία ἀμαρτήματα
ζημιούμθ, οὐ δοκεῖ ζημιούμθ. Eclog.
eo c. 199. Harmenop. eod. §. 29.

206 ¶ Οὐ δ' εἴ γινεσθαι πινὰ πλουσιώ-
τερον ἐν τ' ἐτέρου ζημίας. Eclog. eo.
200. Harmen. §. 30.

209 ¶ Ἡ δουλεία γε δὲν εἰοίδε τὰ δ' α-
νάτω. Eclog. eod. c. 201. §. 3. 1. Eclog.
19. §. 6. Harmenop. 14. §. 6.

210 ¶ Τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν δ' ἡθῆνι ἀν-
πίστα, ἐν τ' μ' ταῦτα ἐπιγνομέ-
ων, ἰχὺν λαμβάνειν οὐ δυνάμει. §.
Harmenop. 5. §. 23. in f.

197. *Idem libro singulari De ritu nuptiarum.*
¶ Semper in coniunctionibus non solum
quid liceat considerandum est, sed & quod ho-
nestum sit.

198. *Iauolenus libro tertio decimo ex Cassio.*
¶ Neque in interdicto, neque in ceteris cau-
sis pupillo nocere oportet dolum tutoris, si-
ue soluendo est, siue non est.

199. *Idem libro sexto Epistolarum.*
¶ Non potest dolo carere qui imperio ma-
gistratus non paruit.

200. *Idem libro septimo Epistolarum.*
¶ Quotiens nihil sine captione inuestigari
potest, eligendum est quod minimum habeat
iniquitatis.

201. *Idem libro decimo Epistolarum.*
¶ Omnia quæ ex testamento profiscun-
tur, ita statum euentus capiunt, si initium quo
que sine vitio ceperint.

202. *Idem libro undecimo Epistolarum.*
¶ Omnis definitio in iure ciuili periculosa
est, parum est enim ut non subueriti possit.

203. *Pomponius libro octauo ad Quintum
Mucium.*
¶ Quod quis ex culpa sua damnum sentit,
non intelligitur damnum sentire.

204. *Idem libro vicensimo octauo ad quin-
tum Mucium.*
¶ Minus est actionem habere, quam rem.
205. *Idem (libro trigensimo nono ad quin-
tum Mucium.)*

¶ Plerumque fit, ut etiam ea quæ nobis
abire possint, proinde in eo statu sint, atque si
non essent eius conditionis, ut abire possent,
& ideo non fisco obligamus & vindicare in-
terdum, & alienare, & seruitutem (in) prædio
imponere possumus.

206. *Idem libro nono ex variis lectionibus.*
¶ Iure naturæ æquum est, neminem cum
alterius detrimento & iniuria fieri locuple-
torem.

207. *Vlpianus libro primo ad legem Iuliam
& Papiam.*
¶ Res iudicata pro veritate accipitur.
208. *Paulus libro tertio ad legem Iuliam
& Papiam.*
¶ Nemo potest videri desisse habere, qui
nunquam habuit.

209. *Vlpianus libro quarto ad legem Iuliam
& Papiam.*

¶ Seruitutem mortalitati ferè cōparamus.
210. *Licinius Rufinus libro secundo Regu-
larum.*

¶ Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex
postfacto conualescere non potest.

211. *Paulus libro sexagensimo ad E-
dictum.*
¶ Seruus reipublicæ causa abesse nō potest.

a Εν τοῖς γά-
μοις ἔμνονον
ἐπιπτεαμμά-
νον, ἀλλὰ εἴτε.
4. Harmenop.
6. §. 42.

b Proinde
Theophil. Inst.
de stipulatione
seruorum δὲ-
λτος ἀπερσά-
ται dixit, hoc
est personam
non habere.
c U. l. 29. sup.
eod.
d Est & illa
Harmenop. 5.
tit. 6. 60. Τότε
τὸ ἐν τῇ δια-
θήκῃ δ' ἀπο-
τελέσμετα
λαμβάνειν.
ὅτε καὶ πῶ ἀρ-
χὴν ἀνεπίφο-
ρον ἐχέησιν.

INDEX RERVM AC

VERBORVM.

Prior numerus librum, posterior paginam indicat.

A

- A** Cceptilatio quid 3.142
A Acquirere ex re domini seruus quomodo dicatur 2.182. Per quas personas cuique acquiratur 2.179. de Acquisitione per arrogationem 2.67
A ctus quid 2.148
A ctio de peculio ad quid & in quo detur 4.218 **A** ctionis vi bonorum raptorum poena 4.163
A doptio quid 1.58 Adoptionis species 1.59. quam ob causam fiat 1.58 quam utilitatem adoptato conferat 1.59 ab arrogatione quid differat 1.60 Adoptionis & arrogationis similitudo 1.62 Adoptati filii & naturati filii similitudo. 2. 211. adoptare qua ætate quis possit 1.62
A edilis 1.18
A equitas 3.22
A etas pupilli in quot ætates diuidatur 3.97
A ffinitaris ratione nuptiæ prohibitiæ 1.54.
A gnati qui. 1.82. & 3.28. Adgnati tutores. 1.82. Capite deminuti quo ordine succedant. 3.36 à cognatis uti differant 3.37
A dgnationis ius qua capitis deminutione perimatur 1.84
A lienare quibus licet vel non 2.172
A lternatio quid 4.213
A lluuio quid 2.127
A mita quæ 3.39
A quæductus quid 2.148
A quiliana lex 2.116 Aquiliana stipulatio 3.143
A scendentes quinquam sint 3.17
A dsignatio libertorum 3.52.
A ttilianus tutor 1.91
A uctoritas tutorum 1.95
A uunculus quis 3.39

B

- B** ona & ex bonis esse quæ dicantur 1.165
B onorum possessio 3.54 contra tabulas quibus detur 4.211 contra tabulas liberis an & quando detur 3.49 iure prætorio inuenta 3.54 bonorum successio ex testamento quoduplex 3.56 bonorum emptor quis 3.71 bonorum emptoris & bonorum possessoris cognatio 2.71 bonorum debitoris addictio olim quando fieret 3.71 in bona debitoris quemadmodum olim creditores mitterentur 3.70

C

- C** apitis diminutio quid & quoduplex 1.81
C aptæ feræ quomodo intelligantur 1.123
I n capita succedere quid 3.25
C astrensiæ peculia & quasi, quæ 2.201
C æcus an & quæadmodum tellari possit 2.205
C astrati qui 1.63
C astrensiæ quæ dicantur 2.193
C erti & incerti legari formula 3.139 certi stipulatio quemadmodum fiat 3.78
C ognati qui 1.82. 3.28
C ognatio quale nomen 3.17 cognationis quot gradus 3.43 cognatio ascendentiū à quo gradu incipiat 3.38 cognatio collateralium à quo gradu incipiat 3.30 cognatio ex transuerso quomodo diuidatur 3.18
C olonus quis dicatur 2.17
C ommercium quid 3.93
C ommodati appellatione quid continetur 4.157
C ommodatum seu commodati obligatio quemadmodum re constare dicatur 3.26 commodatum quid distet à mutuo 3.26
C onditionis certi & incerti seu ex stipulatu differentia 3.78 conditionis mutui & indebiti differentia 3.75 conditionis mutui & indebiti cognatio 3.75
C onditio impossibilis siue possibilis quæ dicatur 3.98
C onfanguinitas species est agnationis 3.38
C onsilium quid 1.36 consilio creditores fraudare quid 1.35
C onsobrinus 3.20 consobrini qui proprie dicantur 3.40
C onsueto quid 3.63
C ontractus quid 3.73
C ontumelia unde 4.167
C onuentus quid 1.37
C uratores quibus 1.88 à quibus dentur ibid. ad quod usque tempus dentur ibid.
C ustodia quid 3.116 custodiam rei vendere quam præstare teneatur venditor ibid.

D

- D** ecretum quid 1.15 decretum principis quid ibid. decreti principis & magistratus differentia ibid.
D eportati & relegati differentia 1.68 deportati & aqua & igni interdicti differentia 1.85
D escendentes qui 3.17 descendentes ex filiabus

INDEX.

liabus quemadmodum parentibus succedant 1.13
Directa verba quæ 1.78
Dominium quemadmodum transferatur in emptorem 2.141
Quænam res in dominio esse dicantur 2.122.
Quænam res extra dominium nostrum sint. 2.118
Donatio. 2.163
Duo iura vnico potentiora. 3.13

E

Edictum quid 1.15
Emancipati soli vel suis concurrentes quemadmodum patri defuncto succedant. 3.8.
Emancipatio quid. 3.71.
Emancipationis & manumissionis cognatio. 1.90.
Emphyteuseos & venditionis cognatio. 3.20
Emphyteuseos & locationis cognatio 3.120
Emphyteusis qua lege quæue conditione fieri soleat. 3.119
Emptio & venditio. 3.111.
Emptionis & permutationis differentia 3.114
Epistola quid. 1.14
Euentu fraudare creditores quid. 1.35.
Eunuchus an adoptare possit 1.63.
Excusatio & de excusationibus tutorum & curatorum 1.106
Exhereditatio liberorum 2.206.

F

Fera vulnerata cuius sit 2.124.
Fideiussores qui 3.105.
de Fideiussoribus 3.104.
Filii naturales in adoptione dati quemadmodum parentibus naturalibus succedant 3.12.
Filii familias an testari possint 2.202.
Fœminæ an & quando adoptare possint 1.64.
Fratres fratri quemadmodum fiat tutor 1.90
fratrem quoto gradu quis attingat 3.19
Fructus bona fide percepti vtrum fiant percipientis 2.136. fructus quemadmodum fiant usufructuarii 2.137.
Furtum quid 4.148. vnde dictum 4.149. quoduplex 4.149. furtum conceptum quid 4.50. furtum oblatum quid 4.150
Furtiuum quid 2.160.
Fur manifestus quis 4.149.
Fusia Caninia lex 1.41.

G

Gradus cognationum 3.38.
Graduum comparatio quando fiat 3.43. gradus quemadmodum dinumerandi in linea directa ascendentium 3.18. in linea collateralis 3.19. gradus heredum quid 2.223.

H

Habitatio quid 2.147. habitatio vt ab usu & usufructu ædium differat 2.155.
Hereditas quid. 2.146.

Heredum diuisio

1.54.

Heredis & bonorum possessoris cognatio 1.55. de heredibus instituendis 2.214.
heredes inæqualibus partibus quemadmodum instituuntur 2.219. heredes instituere quando quis possit 1.59.
Hereditas cur frequentius ad masculos olim delata quam ad fœminas 3.22
Hereditas in stirpes quemadmodum diuidatur 3.6
De hereditatibus quæ ab intestato deferuntur 3.1.

I

Impuberes cur in tutela sint 1.94
Incertum quemadmodum quis stipuletur 3.78
Indebitum solutum quibus de causis non reperatur 3.138
Infantes qui 3.97. infantis proximi infantie & furiosi differentia 3.97. infantie proximi qui 3.97
Ingenui qui 1.23 de ingenuis 1.23
ingenuorum & libertinorum successionis cognatio. 3.60 Ingenuitati vtrum officiat manumissio 1.24
de Iniuriis 4.175
Institutionum materia quæ 1.4
Intellectum habere qui non dicantur 3.97
Intestatus quis vel facto vel iure decedere dicitur 3.1
Inter quid 2.147
Ius ciuile quando ceperit 2.122 à iure gentium differt 1.8 à naturali 1.20 aliud scriptum, aliud non scriptum 1.20 ius priuatum vnde collectum 1.6 iuris precepta quot & quæ 1.6 iuris ciuilis & gentium appellatione quid contineatur 1.9 ius personarum 1.22 ius patriæ potestatis quo iure, quibus, & in quos competat 1.46
Ius acquirendi per arrogationem quomodo introductum 3.63
Iurisprudentia quid 1.5
Iustitia quid 1.5

L

Legare quo tempore quis possit 1.39
Legandi formula 1.78
Legis Aquiliæ quot capita & quæ 4.166
legis Æliæ Sentiæ scopus 1.33
de Legitima agnatorum successione 3.17
Legitima quæ competat patrono in bonis liberti & quæ actio eo nomine patrono competat 3.46
Liberi qui 1.66 liberorum appellatione qui contineantur 1.81 liberi à parentibus curiæ oblatis quemadmodum legitimentur 1.57 Liberi furiosi quemadmodum iustas nuptias cōtrahant 1.47. Liberis quemadmodum parentes tutores testamento dari possint. 1.79

INDEX.

Libertas quid 1.22. libertatis dandæ formula 1.78 De eo cui libertatis causa bona addicuntur 3.65
Libertinus quis dicatur 1.25 liberto intestato mortuo quis succedat 3.45
Literarum obligatio quid & quomodo olim fieret 3.108 literarum obligatio quemadmodum hodie contrahatur 3.109
Litus quid 2.119
Locatio, conductio 3.117

M

Mandatum 3.127 mandati, depositi, & locati differentia 3.134 mea ac mandatarii gratia quemadmodum mādare possumus 3.128.
Manumissio quid 1.26 quibus modis procedat 1.27 quo tempore & loco fiat 1.27 quo iure introducta 1.26 in fraudem creditorum 1.34 quibusve ex causis fiat 1.32 qua ætate quis manumittere in testamento suo seruos possit 1.35
Masculi in multis utiliores reipublicæ quā foeminae 3.22
Mortis causa donare quid 2.167 mortis causa donatio quo sensu legatis comparari dicatur 2.168.
Muri & tardè loquentis differentia 2.204
Mutuum quid 3.74 à donatione differt 2.175 à commodato & deposito 2.175

N

Naturalis rationis auctoritas pro lege habenda 2.134
Nuptiæ quid 1.46 nuptiæ an & quomodo sanguinis ratione prohibita inter parentes & liberos 1.48 quorum consensu iustæ nuptiæ contrahantur 1.47 qua ætate iustæ nuptiæ contrahantur. 1.47

O

Obligatio quid 3.73.2.46 obligationum diuisio 3.73 prætoris ibid. quibus modis tollitur obligatio 3.141 per quas personas nobis obligatio acquiritur 3.140 quibus modis re contrahitur obligatio 3.74 re obligatio quemadmodum contrahatur ibid. de verborum obligationibus 3.78 obligationes ex quasi contractu quæ dicantur 3.135 de obligationibus quæ quasi ex contractu nascuntur 3.135 obligationes ciuiles quid 3.73 de obligationibus ex consensu 3.120 de litterarum obligationibus 3.108
Opinio quid 1.20

P

Parentes qui 1.66
Pater filio quemadmodum fiat tutor 1.90
Patria potestas 1.46 quibus modis ius patriæ potestatis soluitur 1.66 patria potestas in liberos quomodo adquiratur. 1.46
Patroni & adgnati cognatio seu similitudo 3.

46 patronus liberto quemadmodum succedat iure nouo à Iustiniano introducto 3.48
Patruus quis 3.39
Patruus fratris filio quemadmodum tutor fiat 1.90 patruum quoto gradu quis attingat 3.19
Paupertas plerumque prodest 1.89
Peculii paganici & castrensis differentia 2.202
Pecunia quemadmodum intereat 2.151
Peregrini qui 1.68
Periculum Emphyteuseos ad quem pertineat 3.120
Personarum diuisio 1.22
Pictura virum cedat tabulæ, an verò tabula picture 3.135
Pignoris utilitas creditori 4.157
Plebs quid 1.11 plebs à populo quid differat 1.12
Pluribus tutoribus datis qui & quemadmodum satisfacere debeant 1.103
Pluribus adgnatis eiusdem gradus ad quos adgnati tutela pertineat 2.85
Plus petitio quot modis committatur & quibus 4.210
Pœnæ seruitus quid 1.68
Populus quid 1.11
Pondere numero & mensura quæ consistant 3.74 & 2.175
Potestas quid 1.43 potestas dominorum in seruos quo iure introducta 1.43
Posthumi qui 1.76 posthumorum loco 2.210 posthumus heres an nominatiui institui possit 2.209 posthumorum appellatione qui contineantur 1.81 posthumus alienus 2.217
Postliminium vnde dictum 1.70
Præpostera dotis stipulatio quomodo fiat 3.99
Prætoris & iudicis differentia 4.91
Primus ordo succedendi suorum heredum 3.35
Princeps quid 1.14 quemadmodum princeps ius constituat 2.15
Promittendi rei duo pluresve quemadmodum fiant 3.84
Proscriptio bonorum debitoris quibus locis vrbis fieret 3.70
Proximus quis dicatur 3.26 proximus defuncto ab intestato quis dicatur 3.29 pubertati proximi qui 3.97
Pupillo quis author esse debeat aduersus tutorem litiganti 1.96

R

Raptor 4.162
Rei stipulandi & promittendi 3.83
Res sacra cuius sint 2.120 rerum diuisio 2.117. & 2.144 res corporales & incorporales

S

- ¶ De satisfactione tutorum vel curatorum 1.
102 qui Satisfactionem exigere non co-
gantur 1.105
¶ Senatus quid 1. 12 senatusconsultum quid
ibid. Orficianum 3. 33 Tertullianum quan-
do factum 3. 29 sententia quid 1.29 serui
vnde dicti 1.22 seruorum liberorumque
differentia 1.23 seruus ex operis suis
quando aliquid adquisiuisse dicatur 2.182
serui quo iure fiant 1.23 seruitus quid 1.
22 seruitus urbani prædii quid 2.147
seruitus rustici prædii quid 2.147 de ser-
uitutibus rusticorum & urbanorum prædio-
rum ibid. seruilis cognatio 3.42
¶ De Societate 1.122 societas quomodo sol-
uatur ac tollatur 3.124 solutione quem-
admodum tollatur obligatio 1.142 solu-
tionis & acceptilationis cognatio & diffe-
rentia 3.143
¶ Spadones qui 1.63
¶ Stipulatio vnde dicta 3.29 stipulatio qui-
bus verbis quæve lingua contrahatur 3.70
sub conditione 3.81 quemadmodum in-
re concipiatur 3.80 stipulationis in diem
formula & natura ibid. stipulationum di-
uisio 3.88 stipulationes communes 3.80
conventionales quæ 3.90 inutiles 3.91
servorum 3.85 ædilitiæ 5.90 quæ in dan-
do & quæ in faciendo 6.103 stipulandi rei
quemadmodum duo pluresve fiant 3.84
¶ De Successione cognatorum 3.35 libertor-
um 3.45 Substitutio
vulgaris 2.223 in infinitum ibid. vnius
15.223 vni vtri fiat 2.223 pluribus 2.224 re-
ciproca ibid. secundus ordo succedendi
agnatorum & quasi 3.35 de successioni-
bus sublatis quæ fiebant per bonorum ven-
ditiones & ex Senatuscōsulto Claudiano 3.
69 ¶ Sui heredes quinam existimentur 3.2
de his qui sui vel alieni iuris sunt 1.42
suorum numero quinam habeantur 3.43
Surdi & surda stri differentia 2.204 Suspe-
cti cognitio an & quando morte finiatur
1.115 de suspectis tutoribus vel curatoribus
1.113

T

- T** Acendo quis consentire dicatur 1.88
T Testamentum vnde dicatur 2.187

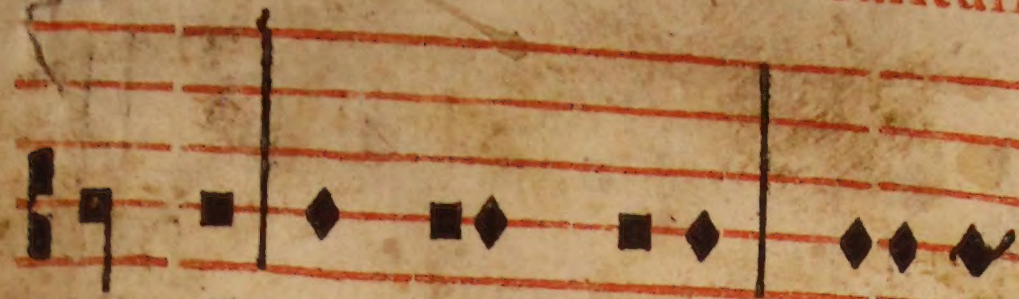
testamenti factionem habere quid 2.191
testamentum in qua materia fieri possit 2.
195 Testamentum facere quo anno quis
possit 1.39 qui testamento dari possint
tutores vel non 1.77 testamento qui tu-
tores dari possint ibid. quibus non est per-
missum facere testamentum 2.201 de mi-
litari testamento 2.196 de testamentis
ordinandis 2.187 tenendi & possidendi
differentia 3.144 tertius ordo succedendi
cognatorum 3.35 tertio ordine qui vocen-
tur ad successionem defuncti 3.37.

- Thlibiq̃ qui 1.63
 Traditio quid 2.139
 Tutela quid 1.75 quibus modis finitur
 1.97 vnde dicta 1.75 legitima agnato-
 rum 1.82 quoto anno finiatur in mascu-
 lis & fœminis 1.97 legitimæ patronorū
 1.87 parentum 1.89 fiduciaria ibid.
 sine inquisitione tutorem dare quid 1.77
 tutoris dandi formula 1.78 tutoris ex cer-
 to tempore 1.80 sub conditione ibid. ad
 certum tempus dandi formula ibid. tuto-
 res vnde dicti 1.25 tutores quemadmo-
 dum dari à consulibus & à prætoribus 1.93
 apud quem iudicem tutores suspecti fiant
 1.113 qui tutores suspecti fieri possint
 1.113

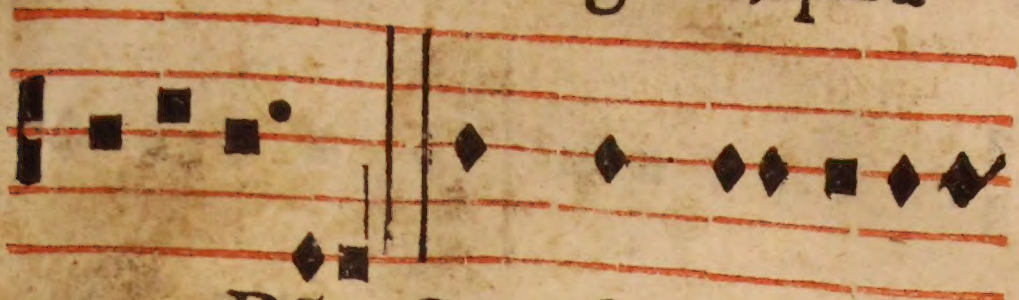
V

- V** Acantia bona quando fiant 2.163
¶ Venarian & quomodo liceat 2.123
 veteranus quis 2.199 veterani milites an
 & intra quod tempus iure militari testari
 possint 2.199
Via quid 2.146 vi bonorum raptorū 1.162
 virtutes in imperatore quæ requirantur 1.2
¶ Vſucapi quæ possint 2.157 vſucapiones cur
 inuentæ 2.157 de vſucapionibus & longi
 temporis præſcriptionibus 2.156 vſus quid
 2.147 de vſu & habitatione 2.144 vſus
 mutui in quo conſiſtat 2.175 quid conti-
 neatur vſu fundi 2.154 de vſufructu 2.150
 vſuſfructus quid 2.121 proprietatis & vſuf-
 fructus differentia 2.151 vſuſfructus qui-
 bus modis finiatur 2.153
De vulgari ſubſtitutione 2.223.
¶ Vtilis in rem actio datur quaſi domino 2.
 136 vtilis dies qui dicantur 3.62

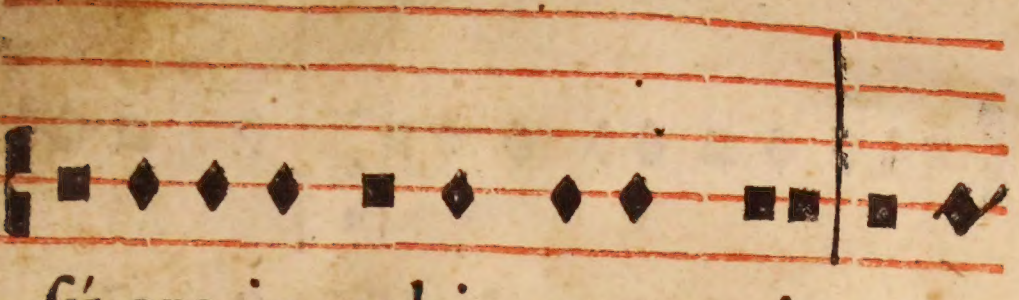
[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

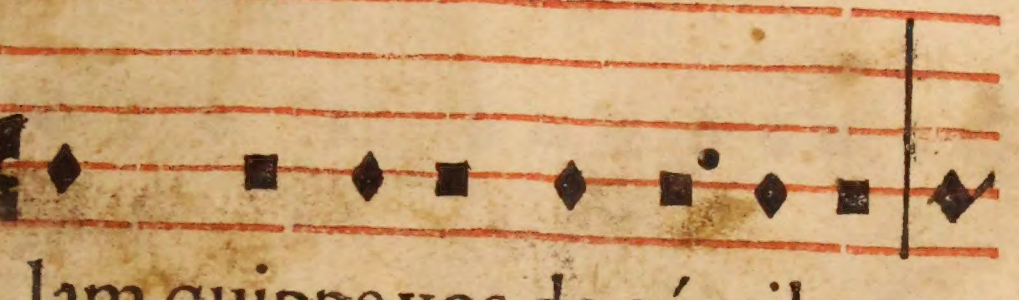
magnū : vt sci ant gētes, qui a

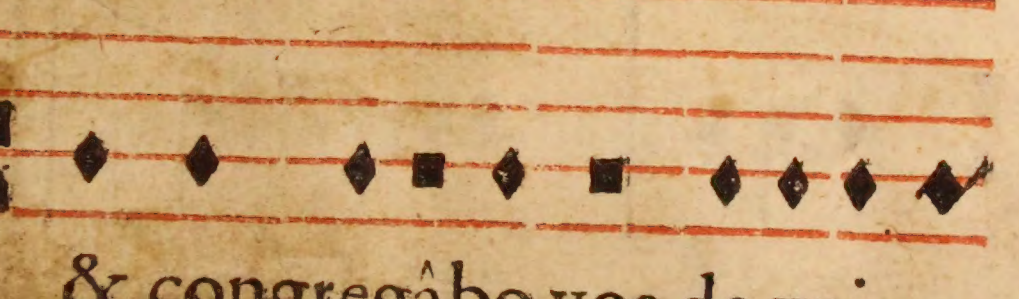
ego Dñs. Cum sanctificātus

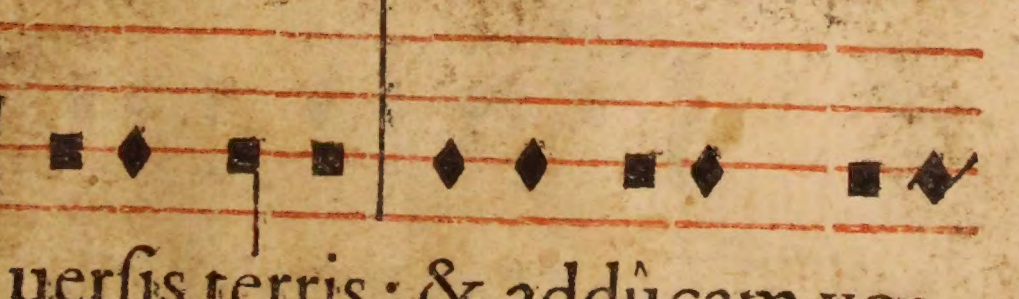
fū ero in vobis coram eis: tol-

lam quippe vos de gētibz:

& congregābo vos de vni-

uersis terris : & addūcam vos

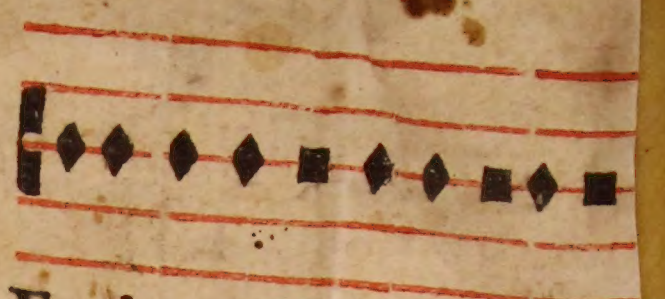

in terram vestram. Dic ci-

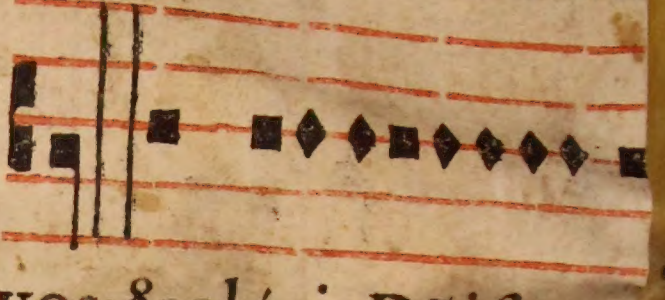

uitatibz Iudæ.

Termina-
tio dictiois
monosylla-
bæ.

Et ab vniuersis idolis vr̃

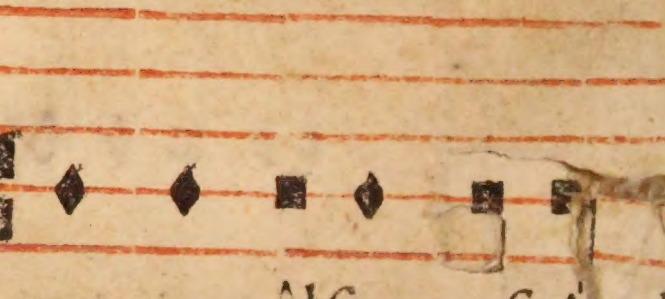
vos: & glória Dñi sup te

Terminatio
dictionū, q̃
ī fine acuūt
accentum.

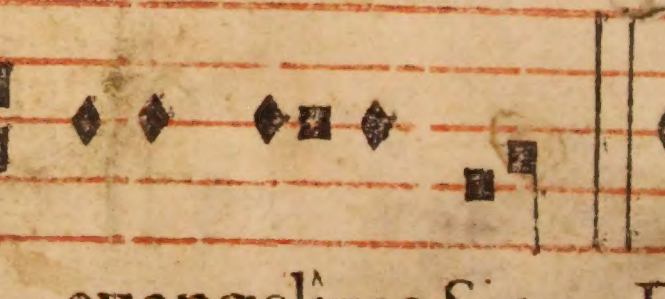
Dixit

nus ad Mōysen. Sup

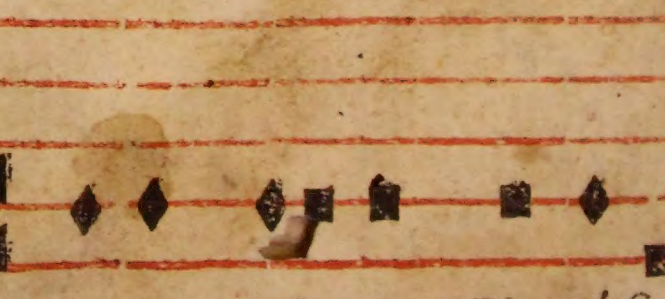
tem excelsū ascendit

euangelizas Sion: Ex

fortitudine vocem tuam

euangelizas Hierúsalem

131-11
139-11